

Auari
tal
T
2

BIBLIOTECA
UNIVERSIDAD
DE
SEVILLA.

r

Explicit tabula decem p̄ceptoꝝ.

Preceptorum diuine legis Speculũ aureũ: a deuoto ac ꝑdocto viro fr̃e Heīrico herp ordis minorum de obseruãtia p instructõe p̃dicatorum ꝛ cõfessorum aliorumqʒ christifidelium sb forma Sermonũ diligẽtissimo studio cõpositũ: feliciter icipit.

De multiplicate ac diuersitate legum: Sermo p̃ambulus prim⁹.

Inuenio aliam legẽ in membris meis repugnantẽ legi mẽtis mee: ꝛ captiuũ me ducentẽ ĩ legem pctĩ. Ro. vij. Ad euidentiã thematis q̃ri põt: Utrũ lex sit aliqd ratõis p̃sertim cũ nihil qḋ est rõnis ẽ in mẽbris nr̃is: eo qꝫ rõ nõ vtit organo corꝑali. Ad hoc rñdet doctor sctũs prima 2ᵉ. q. xc. qꝫ lex ẽ quedã regula ꝛ mẽsura actuũ p quã inducitur aliqs ad agendũ vel ab agẽdo retrahit. Dicit enĩ lex a ligando qꝛ ligat ad agendũ. Regula aũt ꝛ mensura humanorum actuũ ẽ rõ que ẽ primũ principiũ humanorum actuũ: qꝛ rõnis est ad finem ordinare qui est primuʒ principiũ in agendis ſm pħm. In vnoquoqʒ aũt genere id qḋ ẽ principiũ ẽ mensura ꝛ regula illius generis: sicut vnitas in genere numeri: primus mot⁹ ĩ genere motuũ. Ex quo relinquit qꝫ lex sit aliquid ꝑtinẽs ad rõnẽ. Uerũtamẽ lex q̃ ẽ quedã regula ꝛ mẽsura dupliciter dicit eẽ ĩ aliquo. Primo sicut ĩ mẽsurãte ꝛ regulante: ꝛ qꝛ hoc ẽ ꝓpriũ rõnis iō p hũc modũ lex ẽ in sola rõne. Secũdo mõ sicut in regulato ꝛ mẽsurato: ꝛ sic lex ẽ in oĩbus que inclinant ad aliqḋ ex aliq̃ lege: ita qꝫ quelibʒ inclinatio ꝓueniẽs ex aliq̃ lege põt dici lex: nõ eẽntialiter sed q̃si p participationem: ꝛ hoc mõ inclinatio membrorum ad ↄcupiscẽdũ lex mẽbrorum dr̃: de qua ait apl̃s: Inuenio aliã legẽ. Lex igit ẽ quedã ordinatio rõnis de his q̃ spectant ad bonũ cõe ꝓmulgata ab eo q̃ curã cõitatis hʒ. Et ẽ multiplex. Primo nãqʒ ẽ quedã lex que dicit eterna: qḋ sic ꝓbat: qꝛ manifestũ ẽ qꝫ mũdus ꝓuidentia diuina regit: ꝛ tota cõitas vniuersi rõne diuina gubernat: ꝛ iō ipa gubernatio rerũ in deo quasi in p̃ncipe vniuersitatis existens habet rõnem legis. Et qꝛ diuina rõ nihil cõcipit ex tpe: sed ↄceptũ eternũ habet vt dicit Prouer. viij. inde ẽ qꝫ hmõi legẽ oportet dicere eternã. Qꝛ si obijcit ꝓmulgatio ẽ de rõne legis q̃ nõ potuit eẽ ab eterno: qꝛ nõ erat ab eterno cui ꝓmulgaret. Dicendũ ẽ qꝫ lex eterna tam verbo q̃ scripto ꝓmulgationẽ hʒ eternã ex ꝑte dei ꝓmulgãtis: qꝛ verbũ diuinũ ẽ eternũ ꝛ scriptura libri vite ẽ eterna: licet ex ꝑte creature suscipientis vel audientis nõ potest eẽ ꝓmulgatio eterna. Et hec lex eterna nihil aliud ẽ q̃ rõ diuine sapĩe ſm qꝫ ẽ directiua oĩm actuũ ꝛ motionũ: qꝛ sicẽ de⁹ p suã sapiam ↄditor ẽ vniuersarum naturarum ad quas cõparat sicut artifex ad artificiata: sic etiam ẽ gubernator oĩm actuum et motionũ que inueniunt in singulis naturis. Hic queri põt. Utruʒ lex eterna sit omnib⁹ nota sicut sentire videt Aug⁹. li. de li. ar. qꝫ eterne legis notio nobis impssa ẽ. Ad hoc rñdet beat⁹ Tho. prima 2ᵉ. q. xcij. qꝫ aliqd dupliciter cognosci põt. vno mõ in seipo: alio mõ in suo effectu in q̃ reperit aliqua ei⁹ silitudo: sicut nõ videns solem in sua substãtia cognoscit ipm in sua irradiatione. Sic ḡ dicendũ est: qꝫ legem eternã nullus cognoscere põt ſm qꝫ in se ipa ẽ: nisi solũ beati qui deũ p eẽntiam vident: sed oĩs creatura rõnalis ipam ↄgnoscit ſm aliquã ei⁹ irradiationẽ vel maiorẽ vel minorẽ. Oĩs enĩ cognitio veritatis ẽ quedã ordinatio vel ꝑticipatio legis eterne que ẽ veritas incõmutabilis: vt dicit Aug⁹. li. ḋ vera religione. veritatẽ oẽs eq̃liter cognoscũt ad min⁹ q̃tũ ad principia cõia legis naturalis: in alijs vero quidã plus quidã min⁹ ꝑticipãt de cognitiõe veritatis: ꝛ ſm hoc plus vł min⁹ cognoscũt legẽ eternã. Et ex hac lege eterna oĩs lex deriuat: qḋ sic pꝫ: qꝛ in oĩbus gubernantib⁹ hoc videm⁹ qꝫ rõ gubernatiõis a primo gubernante in scḋos deriuat: sicut rõ rerũ que sunt agenda in ciuitate deriuat a rege p preceptũ in inferiores administratores: ꝛ in artificialib⁹ rõ artificialiũ actuũ deriuat ab architectore ad īferiores artifices qui manu operant. Cũ igit lex eterna sit rõ gubernatiõis in supremo gubernãte: necesse ẽ qꝫ nõ oẽs rõnes gubnationis q̃ sunt in inferiorib⁹ gubernãtib⁹ a lege eterna deriuẽt: hmõi aũt rõnes sũt quecũqʒ alie leges p̃ter legẽ eternã: que

qn̄tū ꝑticipāt de rōne recta tātū deriuaṫ
B a lege eterna. Secunda vero lex dr̄ na/
turalis vel ius naturale. Et capiṫ multis
modis. Primo cōpetit oībus rebus ⁊ est
quedā vis .i. facultas insita oībus rebus
naturaliter. Dicit Hasp ꝰ cal. j. di. i. c. ius
aūt: ꝙ ista vis est quoddā ius a rerū cōdi
tore singulis entibꝰ seu rebꝰ cōcessū: puta
igni ꝙ calefaciat: soli ꝙ luceat: rei graui
ꝙ descendat: leui ꝙ ascendat: adamanti
ꝙ ferrum attrahat: accipitri ꝙ rapiat ⁊c̄.
ista eīn entia habent ꝑdicta a natura ⁊ iō
ius naturale appellaṫ: ⁊ qr ius istud rebꝰ
insitū est: iō violari vel tolli nō pōt. Scd̄o
modo cōpetit rebꝰ aīatis: ⁊ tūc ius natu/
rale diciṫ quidā stimulus vel instinctus
nature ex sensualitate ꝓueniēs ad appetē
dū vel ꝓcreandū vel educandū: ⁊ h̄ iure
dicimꝰ ꝙ similia sibꝰ gaudēt: ꝙ pulchra
q̄s appetit ⁊ silia q̄ a natura ꝓcedūt. Istō
est ius de quo dr̄ ꝙ natura docuit oīa ani
malia: Uerūtamē sine isto iure aīal est in/
terdū ⁊ pōt reꝑmi vel augeri vel etiā i to/
tum cassari: vt ꝙ nō comedat filiū: nō nu
triat: nō coeat vel ꝓcreet. Tertio mō ꝯpe
tit solū rōne vtentibꝰ: ⁊ tunc ius natura/
le ē quedā rō naturalis ab instinctu natu
re ꝓcedens. Et ius ex tali natura ꝓueni/
ens diciṫ naturalis: equitas ex q̄ rōne na
turali iura positiua deriuāṫ: ex q̄ inq̄ sur
git habilitas discernēdi inter bonū ⁊ ma/
lum: bonū appetendi ⁊ sequēdi: malum
vero fugiendi: vt dicit aplūs Ro. ij. Gen/
tes q̄ legē nō habēt naturalē ea q̄ legꝭ sūt
faciūt: vbi dicit glo. ⁊ si nō hn̄t legē scptā
hn̄t tn̄ legem naturalē q̄ quisq̄ intelligit
⁊ sibi ꝯscius est: qd bonū sit ⁊ quid malū.
Uñ cū ab h̄ iure discrepat hō tūc cōpara/
tꝰ est iumētꝭ insipientibꝰ ⁊ silis factꝰ ē illꝭ.
Ex hoc iure naturali Job se regebat tā ꝑ/
fecte ꝙ nō inueniebaṫ similis illi in t̄ra.
Quarto mō cōpetit etiā rōnalibꝰ qr tunc
ius naturale diciṫ ꝑceptū naturale vel ꝑ/
ceptū decalogi qd̄ fundatum ē in iure na/
turali: vt nō furtū facies: nō mechaberis
⁊c̄. Unde oē ius diuinū diciṫ etiā ius na/
turale q̄tū ad ꝑcepta: qr cessante etiā oī
mandato dei dictat illa rō naturalis faci
enda .s. ꝙ deꝰ diligaṫ ex toto corde: ꝓxi/
mus sicut ipemet: ꝙ nō fureṫ ⁊ silia. Ter
tia vero lex diciṫ humana: q̄ subdiuidiṫ
vt postea videbiṫ. De q̄ q̄ri pōt: Utrū con
gruebat dari lex hūana ꝑserti cū lex nālis
sit q̄dā ꝑticipatio legꝭ eterne: s̄ ꝑ legē eter
nā oīa sūt ordinatissima vt dicit Augꝰ li.
j. de li. ar. ḡ videṫ ꝙ lex naturalis sufficit
ad oīa humana ordināda. Ad hoc r̄ndet
sanctꝰ Tho. ꝑma 2e. q. xcj. ꝙ ex preceptꝭ
legis naturalis quasi ex quibusdā ꝑnci/
pijs cōibus indemonstrabilibꝰ necē est ꝙ
rō humana ꝓcedat ad aliq̄ magis ꝑticula
riter disponēda: q̄ dispositiōes s̄m hūanā
rōnem adiuēte dicunṫ leges hūane. Uer
bi grā: lex nature dicit in generali: nō fa/
cies alijs qd̄ tibi fieri nō vis. Lex xp̄o scri
pta dicit eadē in ꝑticulari: nō occides ⁊c̄.
⁊ sic practice deducit ad oīm noticiam: qr
lex nature ex aliqua passiōe vel mala con
suetudine vel mala dispōne nature in ali/
quoꝝ cordibꝰ q̄tū ad aliqua corrūpiṫ et
obfuscaṫ: sicq̄ pꝫ ꝙ sicut ex ꝑte rōnis spe
culatiue ꝑ naturalē ꝑticipationē diīe sa/
pientie iest nob̄ cognitio q̄dā cōmuniū ꝑn/
cipioꝝ: nō tn̄ cognitio ꝓpria cuiuslibꝫ veri
tatis: sicut i diuina sapīa ꝯtineṫ: sic etiā ex
ꝑte rōnis practice naturaliṫ hō ꝑticipat le
gem eternā s̄m q̄dā cōia ꝑncipia: nō autē
s̄m ꝑticulares directiōes singuloꝝ que tn̄
in eterna lege cōtinenṫ: ⁊ iō necē est ꝙ hu
mana rō ꝓcedat vlteriꝰ ad quasdā ꝑticu/
lares legū sanctiōes. Quarta deniq̄ lex
diciṫ diuīa: quā dauid expetijt dicēs: Le
gē pone mihi dn̄e viā iustificationū tua/
rū: que nimirū lex etiā nobis necessaria fu
it ad directionē hūane vite ꝓpter quatuor
rōnes. Prima qr sicut dicit Augꝰ i ꝑmo li.
de li. ar. humana lex nō pōt oīa q̄ malefi/
unt punire vel ꝓhibere: qr dū auferre vel
let oīa mala: sequereṫ ꝙ ⁊ tollerenṫ mul/
ta bona: ⁊ sic impediret vtilitas boni cō/
munis qd̄ ē necessariū ad hūmanā cōuer/
sationē: vt pꝫ de meretricibꝰ q̄ si tollerēṫ
oīa cōfunderenṫ adulterijs stupris sodo/
mijs ⁊ silibus: vt ḡ nullū malū improhi/
bitū ⁊ impunitū remaneat: necessario fuit
superuenire legē diuinā ꝑ quā oīa pctā pro
hiberenṫ. Et h̄ tangit ps. dicēs: Lex dn̄i
imaculata .i. nullā peccati turpitudinē ad
mittēs. Scd̄o qr lex humana tn̄ de his le
gē ferre pōt de quibꝰ ⁊ iudicare: qd̄ solū
fieri pōt de motibꝰ exterioribꝰ qui appa/
rent hoībꝰ: ⁊ iō necessariū fuit ꝙ superueni
ret lex diuina que disponeret de motibus
interioribus q̄ latent hoībꝰ. Hinc addit
ps. Cōuertēs aīas: qr nō solū actꝰ exterio
res sed etiā interiores dirigit. Tertio: qr
lex nature vt dictū ē cōtinet ipa precepta
in genere q̄ ꝑncipaliter duo sunt. Primū

z: Qd tibi vis fieri h alijs facito. Scdm: Nō facias alijs qd tibi fieri nō vis. Nec descēdit ad ipas pticulares cōclusiones. Modo ppter inclinationē hūani iudicij pcipue de reb9 ptingentib9 z pticularibus ptingit de actib9 humanis diuersor ec iu dicia: et quib9 diuerse z cōtrarie leges pcedunt. Ut igit hō absq omni dubitatiōe scire possit qd ei sit agendū: qd vitandū: necessariū fuit vt i actib9 ppijs dirigeret p legē diuinit9 datā: de qua pstat q errare nō pōt. Hinc psequit ps. Testimoniū dñi fidele. s. ppter certitudinē veritatis et rectitudinis. Quarto qz lex nature ptici pat cū eterna lege fm pportionē capacitatis hūane nature: h qz hō ordinat ad finē beatitudinis eterne q excedit pportionez naturalis facultatis hūane: iō oportet q supra legē naturalē z humanā dirigat pfectiori z altiori mō ad finē vltimū supnaturalē qd fit lege diuinit9 data: p quā altiori mō pcipitur lex eterna. Nunc igitur psequēdo de lege hūana sciendū q ē quedā lex humana q d lex gentiū q facta fuit hūano genere multiplicato: nā añ durarat lege naturali regebāt ita q erāt eis oia cōia: pcedebant em oia occupāti sicut dictū erat illis: quācūq terrā calcauerit pes tu9 tua erit. Post multiplicationē vero humani generis facta fuit hec lex per quā regiōes distincte sūt: bella orta z seruitutes secute z obligatiōes inducte. insti. de iure na. §. ius aūt gentiū. Et fm H. bostien. c. de psti. simplr ista ligat oēs pter papā et impatorē nisi p eos vel p legē seu p canonē fuerit imutata: vt l. d. §. ius aūt gētiū. vel etiā nisi p psuetudinē rōnabilē z pscriptā in aliquib9 fuerit abrogata: z hec lex data fuit ante legē mosaicā: post legē vo mosaicā z pphetica data fuit lex ciuil q cepit a Phoroneo rege: quē postmodū alij secuti sūt i legis ciuilis editiōe. Unde romani miserūt decē viros ad grecos p hñdis legib9. Greci vero miserunt romā quēdā sapientē experiri volētes an romani digni eēnt legib9. Qui cū rome venisset romani cogitātes quid vellet quēdā stultū ad disputandū cū greco posuerūt vt si pderet tm derisio eēt. Grecus vero solo nutu disputare cepit z vnū deū significās vnū digitū leuauit: stult9 autē credens q eū vno oculo cecare vellet duos digitos leuauit z cū hoc pollicē: sicut naturaliter euenit quasi vellet eū cecare de vtroq: grec9 tñ credidit q p hec trinitatē ondēderet: deinde grec9 manū apertā tenuit vt ondēderet oia nuda z aperta deo: stultus vero timens alapā pugnū clausū quasi repcussur9 leuauit: grecus tñ intellexit p hoc q de9 oia palmo clauderet: et sic credens romanos dignos legib9 recessit z leges his sapientib9 romanis cōcedi fecit in ciuitate athenar z lacedemoniā: z sic lex ciuilis ortū habuit a grecis: sicut z qlibet alia scia. Hec no. glo. in. l. ij. ff. de orig. iuris. Et d hac lege ciuili dic. Hein. bostien. vbi supra: q si nō pñt sine pctō fuari tūc nullū ligant in aliquo foro: qz rōne peccati hz necessario lex canoni succūbere: si vero sine pctō seruari pñt z canonib9 pcordāt: tūc oēs ligāt nisi papā z impatorē: si tñ pariant canonibus tūc ab oib9 sibi subditis etiā paganis sūt seruanda: nō tñ ligāt i foro eccle. Porro Jesu nato tres leges date sunt. Pria ē euāgelica ad quā tenent etiā papa z imperator: q si priū cōstituūt vel faciūt nō dicunt legē dare sed qd verius ē errare. vt pz. xxv. q. j. c. sūt qdā. nisi in his q sunt psilij pfectiōis. xiiij. q. j. c. qdqs. Secūda lex ē aplica: de qua qri pōt: Utrū statuta legis aplice de quib9 habet. xxxiiij. di. c. si subdiacon9. z. c. lector. vel etiā statuta quattuor pciliorum pncipaliū. de quib9. xv. dis. c. sicut. z. c. sancta: ligant oēs. Dicendū q illa sicut quattuor euāgelia ligant oēs z seruari debent ab oibus nisi papā z nisi p papā fuerit immutata vel correcta z nisi sint psilij pfectionis. Nā cū papa ptātem suā nō recipiat ab hoie h a deo: vt ptz. xxj. di. c. sacrosca. z sic ē successor petri z vicari9 dei: iō nulla regula vel pstitutio aplica ipm ligat cum nō habeat imperiū par i parē. Tertia dein q lex dicit canonica q pcedit ex veteri z nouo testō: z tanq vltima in alijs legibus ptenta cōplectēs: nobilior z pfectior meri to iudicat. Pro quo notandū fm Hein. bostien. c. de psti. q si statutū canonicū esset ptrariū legi nature vel diuine moralis vl noui testamēti tūc nō obligaret nec obfuari deberet. xxj. di. c. inferior. xj. q. iij. c qui resistit. qd si nō ē ptrariū legi naturali vel diuine z precipit: tūc ab omnibus obseruari oportet. xiiij. q. j. qd pcipit. vel si phibet tūc etiā obligat phibitio eodē mō. Si vero pcat tūc nō ligat de necessitate licet iustū sit q obediat. xxiij. q. j. c. sic eni. Si indulget nō debz trahi ad psequē

tiã: tñ quo ad illos quib⁹ indulget ꝛ ɔtra quos indulget seruari dꝫ: vt pꝫ in institu tis de iure na. §. ß qḋ principi. ꝛ. iij. di. c. ꝑuilegia. Si cõsulit ɔsilio reuerẽtie tunc ab oĩbus obseruari debet ꝛ ligat sicut ꝑ/ ceptũ: vt pꝫ extra de eta. ꝛ quali. c. ad au/ res in fi. vbi de ß per glo. vide. vñ q̃cq̃ q̃ sunt ꝑcepti ɔsuluntᷣ: vt pꝫ. xxviij. q. j. sic eñ: vextũ ɔsiliũ ꝑfectõis nõ ligat nisi vo lentes. Ad laudẽ dñi nostri iesu christi.

De cõsuetudinib⁹ ꝛ canonib⁹ ab/rogatis ac statutis inferiorũ ꝑla/torũ tribusq̃ generibus legato/rum: Sermo preambulus II.

Inueni aliam le gẽ in mẽbris meis repugnan tẽ legi mentis mee. Uiso vtcũ q̃ de diuersitate legũ: Jam ꝓ sequendũ eẽ reor breui stilo pñti sermone de duob⁹ scꝫ de ɔsuetudinib⁹ ꝛ canonib⁹ per illas abrogatis ꝛ de inferioꝝ ꝑlatoꝝ statutis. Quantũ ad primũ queri põt

A primo de canonib⁹ ꝛ legib⁹ abrogatꝭ per dissuetudinẽ tacito consensu: vtrũ tales canones vel leges ligãt vel ꝓ iure allega ri põt. Ad hoc dicendũ q̃ iura abrogata ꝑ ius ɔtrariũ nõ ligãt nec ꝓ iure allegari põt: q: papa Thelesphor⁹ statuit vt septẽ hebdomadib⁹ a carnib⁹ ꝛ delicijs añ pa/ scha clerici abstinere debeãt. vt. iiij. di. c. statuim⁹. qḋ. c. ẽ abrogatũ: de ɔse. di. iij. c sacerdotib⁹ oĩbus decretum ẽ: vt ante pa sche solẽnitatẽ nõ q̃nquagesima sed qua/ dragesima teneantᷣ: hoc ex ɔcilio aurelia nensi. ꝛ sic canones abrogati non ligant. Hinc dicit Hein. boyc in ꝓhemio decreta liũ: q̃ si allegatᷣ talis lex vel decre. vt ius per se stans tũc taliter allegãs crimẽ falsi cõmittit: ꝛ etiã q: ɔtra mandatũ seu ꝓhi/ bitionẽ pape facit infamis ẽ. vt pꝫ. vj. q. j c. infames. ꝛ. xix. di. c. nulli. Si tñ allegatᷣ vt ius antiquũ ad declarationẽ ꝛ noticiã noui iuris tunc põt allegari: q: noticia iu ris antiqui necessaria ẽ ad cognitionẽ iu ris noui: vt no. Bern. ꝛ Host. in. c. nouit. extra de iudicijs. Uerũtñ si lex vel canon ẽ ꝑceptiu⁹: tũc tolli nõ põt ꝑ solũ abusum subditoꝝ q: qḋ ꝑcipitᷣ necesse ẽ adimple/ ri. xiiij. q. j. qḋ ꝑcipitᷣ. alˀs eñ penderet ex arbitrio subditoꝝ qḋ fieri nõ debet: vt pꝫ extra de postula. ꝑla. c. bone me. Ad ma/ iorẽ tñ euidẽtiã sciendũ de ɔsuetudine q̃ ɔsuetudo ẽ ius vtentiũ morib⁹ institutuꝫ qḋ ꝓ lege suscipitᷣ cũ lex deficit. Sꝫ qñ cõ suetudo redacta ẽ in scriptis tũc vocatur lex vel ɔstitutio. Et notãdũ generalitᷣ q̃ vbicũq̃ lex deficit semp tenenda ẽ cõsue/ tudo dũmodo nõ ẽ iniqua vel alˀs a iure reprobata. Silˀr vbicũq̃ cõsuetudine ser/ uata periclitatᷣ aĩa nõ valet cõsuetudo. Itẽ si sit ecclijs onerosa. ex̃ de consue. c. j. Nec valet vbi ɔtradicit iuri publico cui nõ põt q̃s renũciare: nec etiã valet ɔ̃ legẽ diuinã vel humanã. e. ti. c. fi. Nec deniq̃ valet vbi ẽ ɔtra ɔciliũ vel alˀs ɔtra iuris approbationẽ. ex̃ ḋ ɔsan. ꝛ affi. nõ debet. Ut si queritᷣ qñ ergo valet cõsuetudo. Dicendũ q̃ dũ ẽ ꝑter ius nõ ɔtra: tũc est seruãda siue sit vniuersalis siue sit ꝑticu/ laris siue ꝑscripta siue nõ. Unde vniuer/ salis dicitᷣ vt orare ɔtra orientẽ vel depo nere caputiũ in lectiõe euãgelij vel genu/ flectere ĩ eleuatiõe corpis christi: vel ĩ tri/ bus diebus rogationũ ieiunare: tunc eñ nõ ẽ dubiũ q̃n talis ɔsuetudo dꝫ obserua ri. Si ẽ ɔtra ius hũanũ ꝛ tñ rõnabilis tũc si ẽ ꝑscripta debet seruari: sinaũt ꝛ sequitᷣ legẽ tũc tollit legẽ sibi ɔtrariã. ff. de legi. l. de quib⁹. Si ꝑcedit ꝛ lex sequẽs facᷣ mẽ tionẽ ḋ ɔsuetudine sibi ɔtraria: tũc nõ te net. vt ḋ ɔsue. c. nõ putam⁹. li. vj. Si vero nõ facit mentionẽ tũc seruatᷣ: vt de ɔsue. lib. vj. c. vl. Preterea q̃ri põt an ɔsuetu do possit tollere legẽ seu valeat ɔ̃ legem. Ad hoc dicendũ q̃ si lex ẽ ɔsultiua ꝛ nul lo mõ ligatiua tũc valet ɔsuetudo: q: lex nõ ligabat. Si aũt ẽ ꝑceptiua tunc si eã le gem tollere ẽ pctm̃ inducere ꝑ se nõ valet ɔsuetudo in oppositũ: Sinaũt tunc ꝑ cõ/ suetudinẽ põt fieri aliqua modificatio s̃ꝫ Jo. an. in addi. spe. ḋ ɔstitutionib⁹ ad fi. In totũ tñ tollere nõ põt. Et nota q̃ eque puniri debet trãsgressor ɔsuetudinis lau dabilis sicut transgressor legis. ex̃ de si/ mo. c. ad apˀlicã. ꝛ in glo. fi. ꝛ ita obligatᷣ religiosus ad laudabilẽ ꝛ bonã ɔsuetudi nẽ sui monasterij: sicut ad statuta vel iura seu leges sui monasterij. Quantũ autẽ B ad secundũ queri põt de statutis inferio/ rũ ꝑlatoꝝ: vtrũ. s. tales statuta facere põt ꝛ vtrũ ligant in foro ɔscie. Ad hoc dicen dũ generaliter q̃ sic: q: ꝑmo legati in pro uincia sibi cõmissa statuta facere põt que durãt etiã finita legatõe: vt pꝫ ex̃ de offi. lega. c. Nemini dubiũ eẽ volumus quin

legatoꝝ apl'ice sedis statuta edita in pro/uincia sibi cōmissa durent tanq̄ ꝑpetua: licet eandē postmodū sint egressi. Glo. Et si lata sunt sub anathemate q̄ cōtrafaciāt sunt excōica. Pro quo sciendū ꝙ glo. in c. officij. e. ti. dicit ꝙ ibidē fit mentio ď tribus generib⁹ legatoꝝ. Primo de his q̄ mittunť a curia romana qui nō sunt cardinales: vt in. c. a nobis missi: ⁊ illi nec extra ꝓuinciā sue legatiōis nec hoīes alterius ꝓuincie venientes ad eos absoluere ꝑnt nec bñficia ꝯferre: vt pȝ i. c. officij nostri. Scđo de his q̄ ꝑtextu ecclesiaꝝ suaꝝ legatiōis sue sibi vendicāt auc̄tem: ⁊ illi nec hoīes sue ꝓuincie nec alienos etiā in sua ꝓuincia exñtes absoluere possūt illos q̄ ꝓpter violentā iniectionē manuū in clericos excōicationē inciderūt: vt pȝ ibidē. c. excōicatis: nec etiā isti bñficia conferre ꝑnt. Tertio de cardinalib⁹ legatis qui de latere pape mittunť: ⁊ hi incedēdo ⁊ redeūdo vbicunq̄ ⁊ quoscūq̄ excōicatos ꝓ iniectiōe manuū in clericos absoluere ꝑnt: vt. c. ti. ꝙ trāslationē: ⁊ bñficia ꝯferūt: vt c. officij. ⁊ mare trāseūtes insignia papalia deferūt. Scđo vero sinodus ꝓuincial' statuta facere pōt: vt pȝ. xvj. di. c. ꝙ dicitur. Tertio sinodus epal's statuta facere non pōt: vt pȝ. xv. ij. di. c. j. ⁊ addit ad q̄d eoꝝ ꝯcilia sunt vtilia. Verūtñ epūs in sua diocesi statuta facere pōt sup sua iurisdictiōe licȝ sup alijs nō nisi cōsentiāt: hi quoꝝ interest vel ad min⁹ due ꝑtes. vt pȝ extra de maio. ⁊ obe. c. siq̄s venerit: in textu ⁊ glo. Quarto capitulū pōt facere statutum: vt pȝ extra de ꝯsti. c. cū accessissent. Q̄ si queriť qualiter ⁊ quos ista statuta obligāt. Dicendū ꝙ statuta pape obligāt oēs. vt ex̄ de ꝯsti. c. j. Sed si ē statutū particulare tūc ligat illos quos cōp̄hendi vult: vt de elec. c. nihil ē. Hec tñ intelligūť dūmodo nō sint ꝯtra legi diuine vel naturali: vt pȝ per Hein. boyc in. d. c. j. ď ꝯsti. Ex his etiam pȝ ꝙ extrauagantes etiā ligāt in foro ꝯsciētie si saltē sunt iuri cōsona: ⁊ tūc ſm illā iudicari pōt. Si tñ dissona fuerint iuri tunc papa ꝯsulendus ē: vt pȝ extra de fide instru. c. pastoralis. vbi dr̄ auc̄te p̄senti um duxi statuendū. ⁊c̄. vide ibidē. Preterea ď statutis inferioris p̄lati. s. archiepi epi ⁊c̄. q̄ obuiāt canonicis statutis non valent: vt pȝ extra de maio. ⁊ obe. c. ꝙ super his: vbi diciť epm nihil posse statuere in sinodo qđ canonicis obuiet institutis. Porro si tale statutū ledit supiorē seu ius supioris tunc etiā nō ligat: vt extra ď iureiuran. c. venientes. Nō etiam statuere ꝑnt in p̄iudiciū inferioꝝ nec ligat: vt pȝ extra de loca. ⁊ cōduc. c. vestra. nisi tñ super iurisdictiōe sua. i. q̄tū ad sua: nec alterius interest. i. q̄ñ p hoc alijs p̄iudiciū nō parať: vel nisi eidē ꝯsentiāt: vel ad min⁹ due ꝑtes: ꝙ si nō fit p̄iudiciū iuris maioris tamē si statutū ē irrōnabile non valet nec ligat nec dicere sufficit ita statutū ē nisi causa statuti assigneť. lxviij. di. c. corepi vbi reuocať officiū corepoꝝ. vide ibidē. ⁊ in. c. p̄cedēti. Nimiꝝ cū i statuto debeāt debite ꝯditiōes cōcurrere q̄ habenť. iiij. di. vbi diciť. Erit autē lex iusta possibilis ſm naturā ⁊ ꝯsuetudinē patrie loco temporiꝗ ꝯueniēs: necessaria vtilis manifesta quoq̄: ne aliq̄d p obscuritatē incautū captiōe ꝯtineat: nullo p̄uato comodo sed ꝓ cōi vtilitate ciuium ꝯscripta: vide glo. Q̄ si rōnabile ē tūc nō ligat ex̄ territorium statuentis: vt exp̄sse pȝ li. vj. de ꝯsti. c. vt aīaꝝ saluti: vbi diciť ꝙ statuto epi q̄ in oēs qui furtū cōmiserūt excōicatiōis sn̄ia ꝓmulgať subditi ei⁹ furtū extra ip̄ius dioces' cōmittētes minime ligari noscūtur. Si vo cōmittiť infra territoriū statuentis tūc silr̄ nō ligat ꝓbabiliť ignorantes vt pȝ ex̄ ď cle. ex. depo. vl' inť. c. apl'ice sedis: vbi dr̄ vos q̄ tpe suspēsiōis ignari celebrastis diuina vos reddit ignorātia ꝓbabilis excusatos: glo. nō crassa ⁊ supina: sec⁹ tñ ē in sn̄ia interdicti qua ligantur ⁊ absentes ⁊ ignorātes. Cui⁹ rō est q̄ q̄nq̄ ferť ꝓpter delictū alteri⁹: vt pȝ lib. vj. de sen. ex. c. si sn̄ia: sup verbo interdicti i nouella. crasse tñ ⁊ supine ignorātes liganť vbi scientes ligarenť. Verūtñ scientes q̄ non sūt subditi rōne domicilij vl' ꝑsone vl' delicti ꝯtract⁹ nō ligat: vt pȝ ex̄ de sen. ex. a nobis. j. q̄ extra territoriū ius se nō extēdit: vt pȝ lib. vj. de ꝯsti. c. vt aīaꝝ saluti.

Denicq̄ scientes q̄ sūt subditi rōne domicilij ꝑsone vl' delicti ꝯtract⁹ ligat q̄ rōne delicti cōmissi i territorio statuētis efficiť delinquēs de iurisdictiōe ip̄ius: vt pȝ extra de priui. c. tuaꝝ. de fo. cōpe. licet rōne delicti. ⁊ in glo. Ceteꝝ: vtrū q̄s p̄sumať scire vl' ignorare statutū arbitrabiť bonus iudex ex mora quā traxit i t'ra. s. modica vl' magna: ⁊ indubio videť ꝙ ei⁹ iuramēto stādū sit ſm Jo. an. ď sen. ex. c. si vo. ij. Et notādū generalr̄ ꝙ q̄ iurāt statuta vl'

cõsuetudines loci vl' ecclie suare ptextu
talis iuramẽti nõ obligant ad illicita vel
impossibilia vel obuiantia eccliastice li/
bertati:nec ad ea dz intẽtio sua referri.

¶ Ad vltimũ q̃ri põt q̃s indicat ẽẽ trans
gressor canonis vel decretalis q̃ eiusdem
auctis ẽ cũ canone qõ diffuse pbat. xix.
di.c.j.ij.iij.⁊ p totũ. Ad hoc dicendũ ſm
Hein.boyc.extra de elec.in.c.dudũ.ij. q
si q̃rit de correctis vel retractis p aliũ ca
nonẽ vel decretalẽ postea editũ:tunc cõ/
trauenĩẽs nõ ẽ trãsgressor:vt pz.xxvj.di.
ca.j.scz vnius vxoris virũ:qd ẽ correctũ
p.c.sequẽs:⁊.xxxvj.q.vlti.c.vl.qõ ẽ cor/
rectũ p.c.accedens.extra de rap.nã iuri/
bus correctis nõ ẽ vtendũ. Si vero queris
de nõ retractis p aliũ canonẽ:tunc dicen
dũ q si nõ sunt approbati de morib⁹ vtẽ/
tiũ tales nõ obseruãs nõ dicit̃ transgres
sor:vt pbat̃.iiij.di.§.leges instituunt cũ
pmulgant̃:firmant̃ cum morib⁹ vtentiũ
approbant̃. Sicut eñ morib⁹ vtentiũ ꝯ/
trariũ nõnulle leges abrogate sũt ita mo
ribus vtentiũ leges ipe cõfirmant̃. Vñ il
lud Thelesphori pape q̃ decreuit vt cleri
ci general'r a q̃nquagesima a carnibus et
delicijs ieiunent:qõ qz morib⁹ vtentiũ ap
probatũ nõ est aliq̃ agentes trãsgressiõis
reos nõ arguit:h ibi. Et hoc sane intelli/
git̃ qñ venit ꝯtra hmõi canones aucte cõ
suetudinis legitime in ꝯriũ introducte
eo q nõ sunt canones p̃ceptũ vel pbibi/
tionẽ ꝯtinẽtes:imo eẽt trãsgressor si ꝯtra
talẽ cõsuetudinẽ legitimã veniret.xj.dis.
in his reb⁹:de quibus nihil certi statuit
scriptura diuina mos populi dei ⁊ insti/
tuta maiorꝝ p lege tenẽda sunt:⁊ sicut p̃/
uaricatores legũ diuinarꝝ:ita ꝯtẽptores
ecclasticarꝝ ꝯsuetudinũ cohercendi sunt
Si vero ꝯuenit nõ aucte ꝯsuetudinis legi
time in cõtrariũ introducte: qz nulla ẽẽ
ꝯuenit nccitate vrgente:tũc nõ ẽ trãsgres
sor:qz necessitas legem nõ habet:vt patet
extra de consue.c.quanto.⁊ de conse.di.
v.c.discipulos cum per segetes transeun
do spicas euellerẽt ⁊ ederẽt ipius christi
vox innocẽtes vocat qz coacti fame h fe/
cerũt:si tñ ꝯuenit voluntarie nõ nccitate
⁊ sũt p̃cepta vl' pbibitiões ⁊ ex certa scia
tũc ẽ transgressor:vt.xxv.q.j.c. violato/
res canonũ voluntarie ⁊c̃.vide ibidẽ. Si
ꝑinde ꝯuenit ex rõnabilitatẽ quã ⁊ si le/
gislator sciret nõ decerneret eẽ seruandũ
canonẽ:tũc nõ ẽ trangressor:vt pz ex̃ de
obser.ieiu.c.ꝯsiliũ. Denicq canones p̃ce/
pta vl' pbibitiões nõ ꝯtinẽtes ſ tñ diffi/
nitiões si nõ sunt morib⁹ vtentiũ approba
ti:tunc ꝯuenientes nõ ẽ transgressor: sec⁹ tñ
si morib⁹ vtentiũ eẽnt approbati.xj.di.c.i
his. Silr si ꝯtinent ꝯsiliũ vel hortationẽ
vt pz.iiij.di.c.fi. Fallit tñ in ꝯsilio reuerẽ
tie qõ oĩno tenendũ ẽ:vt pz di.vj.c.testa/
mentũ.

Vltimo queri põt qua pẽa trãs/
gressor legis vel canonis puniri debeat.
Ad hoc r̃ndet Hein.boyc extra de elec.i
c.dudũ.ij.q p transgressiõe legis q̃s pu
nit̃ pena sacrilegij:vt pbat̃.C. de eroga.
mil.annone.l.repetita.li.xj. Pro trans/
gressione vero canonis si transgrediẽs cre
dit eccl'iam romanã nõ hr̃e ptãtem cõden
di canones:tũc punit̃ vt hereticus: vt pz
xix.di.c.nulli fas ẽ.vbi glo. Qui dicit ro
manã eccl'iam nõ esse caput nec posse con
dere canonẽ ille ẽ hereticus. Si vero credit
romanã eccl'iam hr̃e ptãtem:sed tñ facit
ꝯtrariũ licet mãdata transgredit̃ nõ tñ ẽ
hereticus ſ peccat. Si ergo in canone illo
ꝯtra quẽ venit ẽ pena certa apposita ꝯtra
transgressorẽ illius:tunc illa tñ imponi/
tur:vt notat. Joh.mo.de elec.c. cupiẽtes
.§.si vero in discordia.sup vbo puenit.lib.
vj.q si nõ est pena certa apposita:tũc ẽ pe
na depositiõis:vt pz.iiij.di.§.vlti.vbi di
citur. Illi qui sacris nesciũt obedire cano
nibus penit⁹ officio iubeant̃ carere susce
pto:nõ tñ ad p̃mã offensã deponi debent
vt.xxiij.q.iij.c.de illicita.⁊.ix.q.vl.c.pe.

¶ Ceterꝝ: cũ iustis nõ sit lex posita ⁊ qui
spũ dei agunt̃ non sunt sub lege. Quero
vtrũ tales etiã obligant̃ ad legũ obseruã
tiã vel canonũ. Ad hoc r̃ndet Gasper de
cald.in.c.j.de cõsti.in suo cõmento:q ta/
les nõ sunt sub lege vel nõ tenent̃ ad ob/
seruantiã legũ vel canonũ inuiti sed vo/
luntarij:sic q nõ cogunt̃ p leges que ma
los cohercent:sed bñ dirigunt̃ lege que
vult q maiorꝝ ptãti obediat̃ nõ obstante
p̃cepto ꝯrio minorꝝ:xj.q.iij.c.nõ semp.c.
iulianus.c.q̃ resistit.⁊ hoc mõ sunt subie
cti ⁊ illã seruãt q̃ hoc vult.s.q lex carnis
subiaceat legi spũs:vt pz.xix.q.ij.c. due
sunt leges:vna publica alia priuata. Ad
laudem dei omnipotentis.

De p̃ceptis veteris ⁊ noue le/gis:⁊ vtrum sint dispensabilia: Sermo preambulus III

Audi israhel et ob-
serua vt facias q̄ p̄cepit tibi de⁹ vt bn̄ sit tibi. Deu. vj. Sp̄ussanctus p organū illud singulare moysen loquens his verbis. Circa diuina precepta tria tangit p̄ncipaliter. P̄rio nāq ostēdit q audienda sūt hilarit cū dic: Audi isrl: hoc ip̄m in eodē li. frequēter ingeminans. Nimirū cū p̄cepta naturā lapsā releuēt curādo vuln⁹ peccati merito christi mentē quoq rōnalē ad vite pfectionē eleuent: et de vita btā certificent. Scd̄o tangit q sunt retinēda memorialit cū addit: Et obserua. Vn̄ psequit. Eruntq v̄ba h̄ q̄ ego p̄cipio tibi hodie i corde tuo et narrabis ea filijs tuis et meditaberis sedēs in domo tua et ambulās in itinere dormiēs atq psurgēs: nec solū corde sed etiā ope sunt pficienda. Vn̄ subdit: Et ligabis ea q̄si signū in manu tua: eruntq et mouebūt inter oculos tuos: scribesq ea in limine et ostijs dom⁹ tue. In themate quoq tāem hoꝝ adiungit dicens: Ut facias q̄ p̄cepit tibi dn̄s. Tertio ondit q obseruata precepta a deo sunt p̄mianda eternalit cum subinfert et bn̄ sit tibi. Audi igit isrl etc.

A Ad euidētiā aūt hui⁹ thematis pelo q̄ri pōt: vtrū oēs hoīes erāt obligati ad obseruantiā p̄ceptoꝝ legis veteris: p̄sertim cū dr̄ Deut. xxvij. Maledict⁹ qui nō permanet in sermonibus legis hui⁹: nec eos pficit ope. Nimirū quicūq subijcit alicui regi necessario sequit q subdat etiā illius legi: sed lex vet⁹ data ē a deo q̄ est rex oīs terre: vt dr̄ in ps. Ad hoc rn̄det doc. sāct⁹ p̄ma 2e. q. xcvj. q lex vet⁹ manifestabat p̄cepta legis nature et supaddebat q̄dā p̄pria precepta. Quantū igit ad illa q̄ lex vetus continebat de lege nature oīs tenebant ad obseruātiā veteris legi: nō q: erant de veteri lege: s q: erant de lege nature q̄ lex scripta ē naturalit in cordibus hoīm et manifestabat deo dilect⁹ instructiōe angeloꝝ. Dicit eīm Diony. iiij. c. cel. hierar. q multi gentilium p angelos sūt reducti in deū: sicut Job et silēs q̄ legē nature pfectissime obseruabāt. Vnde ap̄ls Ro. ij. dicit q gentes q̄ legē non hn̄t naturalit ea q̄ legis sunt faciūt: s quārū ad illa q̄ lex vet⁹ supaddebat nulli tenebant nisi p̄pls iudeoꝝ: cui⁹ rō est: q: data tā fuit p̄plo iudeoꝝ vt quādā p̄rogatiuā sanctitatis obtineret pp̄ter reuerentiam christi q̄ ex illo p̄plo nascitur⁹ erat. Quecunq xp̄o statuunt ad sp̄ālē aliquorū sāctificationē nō obligāt nisi illos: sicut ad quedā obligant clerici qui diuino mancipāt ministerio. ad q̄ laici nō obligant: et similit religiosi ex sua pfessiōe obligant ad que seculares nō obligant. Vn̄ iudei quādā pfessiōe vtebāt. vt pz Deu. xxvj. Profiteor: hodie corā dn̄o etc. Sic et rex aliquādo q̄dā instituit suis ministris familiarib⁹ ad q̄ ceteri nō obligant. Notandum tn̄ q gentiles admittebant ad obseruantiā legis: vt pz Exo. xij. vbi dr̄: Si quis pegrinoꝝ in vram voluerit transire coloniā: et facere phase dn̄i circumcidetur prius omne masculinū eius et tunc rite celebrabit: eritq sicut indigena terre: et hoc tn̄: q: pfecti⁹ et securius salutē cōsequebant sub obseruātijs legis q̄ sub sola lege naturali: sicut et nūc laici trāseunt ad clericatū et seculares ad religionē q̄uis absq hac saluari possint. Verūtn̄ cū venit plenitudo temporis: plenitudo grē christ⁹ apparuit et habitauit in nobis qui filijs gratie donans legem libertatis: abstulit illud iugum graue legis seruilis decernens ad illam suos minime obligari: decetero put apostoli spiritu sancto plenius instructi responderūt. Act. xv. His qui voluerūt in christo baptizatos inducere ad obseruātiā legis: Quid temptatis deum imponere iugum sup ceruicem discipuloꝝ qd̄ neq nos neq patres nostri portare potuim⁹: sed per gratiā iesu christi credimus saluari sicut et illi. Nimirum cum dicit rabbi moyses q in veteri lege erant ducenta. xviij. precepta affirmatiua: q: tot ossa dicunt esse in corpore humano ad designandū q de omnibus membris debet homo seruire deo et bene operari. Precepta vero negatiua siue phibitiua fuerunt s'm eundē trecenta. lxv. quia tot sunt dies in anno ad designandum q nullo die homo debet transgredi legem: ita q precepta veteris legis i vniuerso erant quingenta. lxxxiij. et sic multograuius erat ista seruare q̄ precepta noue legis: ita q dominus diceret omnibus iudeis: Venite ad me oēs qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. Sequitur. Iugum enim meum suaue est et onus meum leue. Hinc etiam dicit prima Job. v. Hec est charitas dei: vt mandata eius custodiamus: et mandata eius

gratia nō sunt: vñ dicit: Hic est charitas dei: q: charitatē dei hñti dei p̄cepta sūt facilia: ꝰ nō habēti sunt difficilia. Sicut Aug⁹. exemplū ponit de aue sine plumis cui difficile ē volare: habēti x̄o facile: similiter habēti puersā volūtatē mādata videnꝭ difficilia q̄ charitatē hñti sunt facilia. Sꝫ ne habeas qḋ causeris nec q̄ras velamē excusatiōis: dico ꝙ cuilibet non hñti charitatē facile ē eā hre: qꝛ de⁹ semꝑ parat⁹ ē eā dare cuiqꜫ se disponēti eā recipere vt etiā exēplariter pꝫ in cesario de q̄dā puella seculari vaga ⁊ luxuriosa: q̄ rapta ad iudiciū vidit multos ad supplicia dānari: tūc iudicē suppliciꝭ orans rñsum accepit: Quid me oras: da mihi minimū digitū tuū ⁊ ego dabo tibi man⁹ meas. q̄si dicat: Da mihi modicā fidē ꝙ te emendes ⁊ ego dabo tibi grām. Uñ dominus Deuꝭ. xxx. Mandatū qḋ ego p̄cipio tibi hodie nō ē suꝑ te nec ꝓcul a te positū nec in celo situ: ꝰ iuxta te ē valde ꝭ in ore tuo ⁊ in corde tuo: vt facias illum. Ex quib⁹ pꝫ ꝙ obseruantia p̄ceptoꝝ ē in nr̄a ptāte. Secūdo igiꝭ queri pōt: vtrū

B ꝰ dei p̄cepta sint merito seruāda: p̄sertim cū dicit Dauid. Tu mādasti mādata tua custodiri nimis: adiectis penas diuersas in lege veteri cōtinentib⁹. Ad hoc rñdet Alex. li. j. ti. iij. arti. iiij. ꝙ p̄cepta diuina merito sūt seruāda: qḋ pꝫ pmo ex pte dei cui⁹ auctē nulla maior ē. ps. Tu solus altissim⁹ suꝑ oēm terrā: ip̄e ē eīn dñs nr̄ iure creatiōis: iure gubernatiōis ⁊ iure redēptiōis. Exo. xx. Ego sū dñs de⁹ tu⁹. ecce primū: qui eduxi te de terra egypti: ecce secūdū: ⁊ de domo seruitutꝭ: ecce tertiū. Si ꝰ filij rechab tā arduā obediētiā exhibuerūt suo pr̄i. O q̄d faciet vilissima creatura suo creatori ⁊ redēptori. Nā legiꝭ Hiere. xxxv. ꝙ filij rechab Hieremie ad iussa dñi vinū ꝓponēti ⁊ ad potū inuitāti rñderūt. Nō bibem⁹ vinū qꝛ ionadab fili⁹ rechab pr̄ nr̄ p̄cepit nobis dicēs: Nō bibetis vinū vos ⁊ filij vr̄i vsqꜫ in sempiternū ⁊ domos nō edificabitis ⁊ sementē nō seretis ⁊ vineas nō plātabitis nec habebitis sed in tabernaculꝭ habitabitꝭ cūctis dieb⁹ vr̄is. Sequitꝭ. Obediuimus ꝰ voci ionadab filij rechab pr̄is nr̄i in omnib⁹ q̄ p̄cepit nobis ita vt nō biberemus vinū cūctis dieb⁹ nr̄is nos ⁊ mulieres nostre filij ⁊ filie nr̄e ⁊ nō edificauimus domos ad habitādū ⁊ vineas ⁊ agrum ⁊ sementē nō habuim⁹ ⁊c̄. vide si placet. Secūdo pꝫ ex pte nostri q: mandatoꝝ obseruatio ē nobis fructuosissima ad adipiscēda dona sp̄ualia. In lege x̄o veteri tāq̄ ꝑplo rudi etiā tꝑales benedictiōes ꝓmittebanꝭ obseruantib⁹ ⁊ maledictiōes trāsgredientib⁹: vt pꝫ Deuꝭ. xj. vbi dr̄. En ꝓpono in cōspectu vr̄o hodie bñdictionē ⁊ maledictionē: bñdictionē si obedieritꝭ mandatis dñi dei vr̄i q̄ hodie p̄cipio vobis: maledictionē si nō audieritis. Sꝫ in lege grē q̄ pfectior ē sp̄uales dūtaxat bñdictiōes ⁊ maledictiōes ꝓponunꝭ in retributionē a deo ꝙ p̄cepta ꝯtēnens plerūqꜫ ꝓsperitatib⁹ erigiꝭ: ꝯseruās aūt aduersitatib⁹ angiꝭ: vt āmirans. ps. diceret: Ecce ip̄i peccōres ⁊ abūdātes in seculo obtinuerūt diuitias: ⁊ dixi ꝰ sine cā ⁊c̄. Est tamen eoꝝ obseruātia nobis sūme necessaria: qꝛ dr̄ Matth. xix. Si vis vitā ingrediꝭ serua mandata. Est inq̄uā eoꝝ transgressio periculosissima. ps. Maledicti qui declinant a mādatis tuis: illa scꝫ maledictione: Ite maledicti in ignē eternū. Hic dominus posuit nos inter paradisū ⁊ infernū vt sciam⁹ nos nō aliter posse paradisū ingredi vel infernū euadere nisi ꝑ obseruātiā mandatoꝝ: nec putem⁹ ꝙ illa p̄cepta p̄sertim. x. filij isrꝭ dūtaxat ꝓ se susceperīt sed etiā ꝓ posteris suis: qꝛ ligabāt omnēs p̄ntes ⁊ absentes ⁊ futuros: ꝭm ꝙ dicitꝭ Deuꝭ. xxix. Nō solū vobis ꝰ fedus fero ⁊ hec mādata ꝯfirmo: ꝰ cunctis p̄ntibus ⁊ absentib⁹: ⁊ idō p̄cepit pr̄ibus dñs vt instruerēt in eis filios: vt pꝫ in ps. lxxvij. Quāta mādauit pr̄ib⁹ nr̄is notū facere ea filijs suis vt cognoscat generatio altera: ne scꝫ p̄tendāt excusationē ignorātie. Tertio deniqꜫ pꝫ ex pte ip̄oꝝ mādatorū q̄ sūt irrep̄hensibilia nihil irrōnabile cōtinētia. ps. Lex dñi imaculata cōuertēs aīas testimoniū ⁊c̄. ꝑ totū. ⁊ Ro. vij. Lex q̄dem scā ⁊ mādatū scm̄ ⁊ iustū ⁊ bonū.

C Tertio ꝓinde q̄ri pōt. Utrū p̄cepta dei sint dispensabilia p̄sertim cū sicꝭ hō se hꝫ ad legē humanā: sic de⁹ se hꝫ ad legē diuinitꝰ datā: ꝰ hō dispensare pōt in preceptis legis q̄ hō statuit: ꝰ videꝭ ꝙ ⁊ deus. Hinc etiā furtū qḋ oībus ꝓhibuit filijs isrꝭ in egressu de egypto p̄cepit: ⁊ qui homicidiū ꝓhibuit abrahā de filicidio mādauit: sicꝭ ⁊ Ozee ad meretricē accedere mādauit qui tā fornicationē ꝓhibuit. Ad ꝰ rñdet sanctus Tho. scḋa 2ᵉ. q. xcviij: ꝙ

tunc in p̄ceptis dꝫ fieri dispensatio cū in/
currit aliq̄s casus ꝑticularis in q̄ si ꝟbū
legis obseruet̄ intentioni legislatoris cō
trariat̄. Intentio aūt legislatoris cuiusli/
bet ordinat̄: Primo quidē ⁊ p̄ncipaliter
ad bonū cōe. Scḋo vero ad ordinē iusti/
cie ⁊ virtutē: ſm quē bonū cōe ꝯseruat̄ et
ad ip̄m ꝑuenit̄. Si q̄ dent̄ ꝯ̄ p̄cepta que
ꝯtineant ip̄am ꝯseruationē boni cōis et
ip̄m ordinē iusticie ⁊ virtutis: hm̄oi p̄ece
pta ꝯtinēt intentionem legislatoris ⁊ iḋo
sunt indispensabilia: puta si poneret̄ hoc
p̄ceptū ꝙ nullus destrueret rēpublicam:
nec ꝓderet ciuitatē hostibus: nec faceret
aliqḋ iniuste vel male: hm̄oi p̄cepta sunt
indispensabilia: ꝯ̄ illa p̄cepta q̄ tradūt̄ tā/
q̄ ordināria ad ista p̄cepta: dispensabilia
sunt inq̄tū ꝑ dispensationē in aliquibus
casib⁹ nō fieret p̄iudiciū p̄mis p̄ceptis q̄
ꝯtinent intentionē legislatoris: vt si sta/
tueret̄ ꝙ singulis noctib⁹ ꝑ vices vigila/
rent aliq̄ ad custodiā ciuitatis obsesse: ⁊
fieret cū aliquib⁹ dispensatio ꝓpter maio
rem vtilitatē. Precepta ꝯ̄ nature q̄ conti
nent legislatoris intentionē nō sunt dispē
sabilia: ⁊ p̄cepta decalogi q̄ sumūt̄ ex le/
ge nature: ſm ꝙ ꝯtinent etiā intentionē
legislatoris. Nā p̄cepta p̄me tabule q̄ or/
dināt ad deū ꝯtinēt ip̄m ordinē ad bonū
cōe ⁊ finale qḋ de⁹ ē. Precepta ꝟo secun
de tabule ꝯtinēt ip̄m ordinē iusticie inter
hoīes obseruāde: vt scꝫ nullū fiat indebi
tū ⁊ cuilibet reddat̄ debitū: ⁊ ſm hāc ra/
tionē sunt indispensabilia: nec a deo nec
ab hoīe: q2 dicit aplūs. ij. ad Timoth. ij.
ꝙ deus fidelis permanens nō pōt seip̄m
negare: negaret enim seipsum si ordinem
sue iusticie auferre: cum ipse sit ip̄a iusti/
cia. Unde prohibet̄ ī decalogo hominis
occisio ſm ꝙ habet rōnem indebiti: q2 sic
ꝯtinet ip̄am rōnem iusticie: ⁊ lex huma/
na nō pōt hoc cōdere ꝙ hō indebite occi/
dat̄: ꝯ̄ q2 malefactores vel hostes reipu/
blice occidi nō ē indebitū: iō nō ꝯtrariat̄
p̄cepto decalogi: nec ē homicidiū qḋ illo
p̄cepto ꝓhibet: vt dicit Aug⁹. ī p̄mo ḋ li.
ar. Siūr si auferat̄ alicui qḋ suū erat si de
bitū ē qḋ ip̄m amittat hoc non ē furtū vel
rapina q̄ p̄cepto decalogi ꝓhibent̄: ⁊ iḋo
q̄ filij isrl̄ p̄cepto dei tulerunt egyptiorū
spolia nō fuit furtū q2 hoc eis debebatur
ex sn̄ia dei. S. ſr abraam cū ꝯsensit occide
re filiū nō ꝯsensit in homicidiū q2 debitū
erat ei occidi ꝑ mandatū dei q̄ ē dn̄s vite
⁊ mortis: q̄ ꝓ peccāto p̄mi parētis oībus in
fligit penā mortis cui⁹ snīe si sit hō execu
tor auc̄te diuina nō erit homicida. Simi/
liter ⁊ Ozee accedens ad mulierē fornica
riā vel adulterā nō ē mechat⁹ nec fornica
tus: q2 accessit ad eā q̄ sua erat ſm māda
tū diuinū q̄ ē auctor institutiōis matrimo/
nij. Uñ vt quidā volunt accepit eā ī vxo/
rē. Sic ꝯ̄ p̄cepta q̄tū ad rōnē iusticie quā
ꝯtinēt sunt immutabilia: sed q̄tū ad ali/
quā determinationē ꝑ applicationem ad
aliquos actus: vt scꝫ hoc vel illud sit ho/
micidiū furtū vel adulteriū aut nō: hoc ē
mutabile: qñq3 sola auc̄te diuina in his
q̄ a solo deo sunt instituta: sicut in matri/
monio ⁊ alijs hm̄oi: qñq3 etiā auctoritate
hūana sicut in his q̄ sūt cōmissa hoīm in/
terdictioni: q2 q̄tum ad hoc hoīes dei vi
cem agūt nō q̄tū ad oīa. Deniq3 queri
pōt: vtrū oīs lex positiua obliget in foro
cōsciē: ꝓ̄sertim cū ḋr p̄cipue de iure cano
nico: Quodcunq3 ligaueris ⁊c̄. Ad hoc di/
cendū ꝙ qñ lex non inducit peccm̄ nec nu/
trit ꝯ̄ ordinat ad bonū cōe: tūc obligat ēt
in foro ꝯsciē: q2 tunc ab eterna lege deri/
uatur: ⁊ tales leges de⁹ ꝑ imparatores ⁊ re
ges tribuit. Notandū tn̄ ſm Tho. p̄ma
2e. q. xcvj. Lex humana iusta ē ex fine qñ
ordinat̄ ad bonū cōe: ⁊ ex auc̄te qñ non
excedit ptātem cōdentis: ⁊ ex forma quā
do ſm qualitatē ꝓportiōis subditis one/
ra ꝓponit ī ordine ad bonū cōe. Cū enim
q̄libet hō sit ps multitudinis: hoc ipsum
qḋ ē ⁊ qḋ habet ē multitudinis: sicut ⁊ q̄/
libet ps id qḋ toti⁹ ē. Sicut ergo natura
infert aliqḋ detrimētū pti vt saluet totū:
sic talis lex humana ꝓportionabilit̄ infe/
rens onera ꝓpter bonu cōe iusta ē ⁊ obli/
gat in foro ꝯsciē. Ecōtra: lex iniusta est ex
fine qñ onus ꝓpter vtilitatē cōem nō ipo/
nitur sed forte ꝓpter glīam ⁊ cupiditatem
imponentis: vel ex auc̄te qñ se extendunt
vltra ptātem faciētis: vl̄ ex forma qñ sub
ditis inequaliter imponunt onera: vl̄ in/
equaliter ad bonum cōe ordinet̄: ⁊ tales
nō sunt leges sed violentie: nec obligant
in foro ꝯsciē nisi forte ꝓpter scandalū vi/
tandū ⁊ tribulationē: ꝓpter qḋ hō tunc
iuri suo cedere dꝫ: iuxͣ illḋ Matt. v. Qui
angariauerit te mille passus: ⁊ qui abstu
lit tibi tunicā. Esset etiā iniusta si p̄cipe/
ret id qḋ ē ꝯtra legē diuinam: ⁊ tunc deo
magis q̄ hominibus obediendum ē. Ad
laudem dei omnipotentis.

De decē p̄ceptis ⁊ quō christ⁹ illa per legem gratie perfecit ⁊ adimpleuit: Sermo preambulus IIII

Udi israhel ⁊ obserua. Deut. vj.

a Iā ꝓsequēdo de p̄ceptis decalogi. Sciendū ꝙ ſm aplm plenitudo leg̃ ē dilectio: ⁊ iō oīa p̄cepta ⁊ eoꝝ ad impletio salutifera originaliter emanāt a radice charitat̃ tāq̄ a fontali suo principio ⁊ in ipam vltīe ordinant̃ tanq̄ in finē ⁊ terminū cōpletiuum: qḋ sic p3. Nā p̄cepta pīe tabule q̄ sūt tria: vt dicit glo. ij. xxxij. q. vij. c. q̄d in omnib⁹. emanāt a dilectōe dei ⁊ finaliter nos ordināt in deū. Precepta vo secūde tabule emanāt a dilectōe ꝓximi ⁊ finalit̃ nos ordināt respectu ꝓximi. Pro q̄ notādū ꝙ pfecta dei dilectio pīo mētē vnit dīne ptāti ⁊ vnitati: qꝛ pfecta dei dilectiōe sic hō vnit̃ deo ꝙ oēs actiōes suas in dei laudē refert ⁊ honorē potētiā eius cū obsequio venerādo ⁊ vnū deū fidelit̃ credēdo: q̄ ad pmū mādatū ꝙ refert̃ ad p̄rem. Hinc Exo. xx. ⁊ Deut. v. precipit̃: Nō habebis deos alienos corā me: vl̃ nō facias tibi sculptile nec oēm silitudinē. In q̄ ſm Aug. includit̃ qḋlibet obsequū opis deo necīum exhibendū. Scḋo p eā oēs locutiōes suas refert in honorē deifice veritatis: ⁊ sic ordinat̃ i reuerētiā oris q̄ debet̃ diuine vitati q̄ ad psonā filij: et sic ē scḋm p̄ceptū. s. Non assumes nomen dei tui inuanū. Tertio p eā oēs affectōes suas refert in honorē dīne bonitat̃ eidē p amorē pfectū suauissime inherēdo quo ad tertiū mandatū qḋ i deuotiōe cordis implet̃ q̄ debet̃ dīne bonitati: q̄ ad personā spūssancti: ⁊ includit̃ in illo. Sabbata scifices. Porro ꝙ alia p̄cepta emanant a pfecta dilectiōe ꝓximi: sic̃ p3. Constat eñ ꝙ qui ꝓximū suū pfecte diligeret ipm libent̃ honoraret ⁊ ei⁹ necessitatib⁹ studiose subueniret ⁊ nunq̄ nocumētū aliqḋ sibi inferret nec corde nec ore nec ope: ⁊ in his icludūt̃ p̄cepta scḋe tabule: ⁊ h̄ p̄cepta decalogi data explicite p legē nature sūt in corde cuiuslibet hoīs iplicite naturalit̃ insc̄pta: qꝛ illud p̄ceptū leg̃ nature Qḋ tibi nō vis fieri alteri ne feceris: includit i se oīa p̄cepta negatiua: vt nō occides: nō furtū facies ⁊c. Uñ ad maiorē euidētiā sciēdū ꝙ hō ordinat̃ i ꝓximū duob⁹ modis. Pīo mō i bñficētia: vt bona q̄ pōt i ꝓximū ipendat: ⁊ sic ē q̄rtū p̄ceptū. s. Honora p̄rem ⁊ matrē. Secūdo mō i innocētia: vt ꝓximo nihil iniuste inferat nec noceat: qḋ fieri pōt tripliciter. Pīo ope q̄ qs ꝓximo nocet vel i ꝓpria psōa: ꝯ qḋ ē q̄ntū p̄ceptū. s. Nō occides: vel in psona ꝯiuncta: ꝯ qḋ ē sextū p̄ceptū scꝫ Nō mechaberis: vl̃ i inferiori suba: ꝯ qḋ ē septimū p̄ceptū. s. Nō furtū facies. Scḋo q̄s infert nocumētū ore: ꝯ qḋ ē octauū p̄ceptū. s. Non falsū testimoniū da. vbi ſm Aug. ꝓhibet̃ oē mēdaciū iplicite ⁊ oē nocumētum oris respectu ꝓximi. Tertio q̄s infert nocumētū ꝓximis q̄tū in se ē corde. s. q̄ñ cogitat malū ꝯ ꝓximū: duplicit̃. Uel hoc est respectu rei rōnalis ⁊ ꝯ hoc p̄cipit̃: Nō ꝯcupisces vxorē proximi tui: vel respectu rei irrōnalis: ⁊ ꝯ h̄ ē decimū p̄ceptū. s. nō ꝯcupisces rē ꝓximi tui. Hic q̄ri pōt: vtrū oīa p̄cepta veter̃ legis moralia reducant̃ ad decē p̄cepta decalogi: p̄sertim cū pīa ⁊ pīcipalia legis p̄cepta sūt. Diliges dñm deū tuū ⁊ diliges ꝓximū: vt dr̄ Matth. xxij. sed ista duo nō vident̃ ꝯtineri inter p̄cepta decalogi. Ad h̄ rn̄det doc. sanctus pma 2e. q. xcviij. ꝙ p̄cepta decalogi differūt in hoc ab alijs leg̃ p̄ceptis: ꝙ p̄cepta leg̃ decalogi p semetipm de⁹ dr̄ pplo proposuisse. Alia vo p̄cepta ꝓposuit pplo p moysen: Illa h̄ p̄cepta ad decalogū ptinēt quoꝝ noticiā h3 hō p seipm a deo: hmōi vo sūt illa q̄ stati ex fide infusa diuinit̃⁹ innotescūt: ⁊ iteꝝ illa q̄ stati ex p̄ncipijs cōibus modica ꝯsideratōe cognosci p̄nt. Inter p̄cepta igit̃ decalogi nō cōputant̃ duo genera p̄ceptoꝝ. s. illa q̄ sūt pma ⁊ cōia q̄rū nō oportet aliā editionē eē nisi ꝙ sūt scripta in rōne naf'ali q̄si p se nota rōni vel p naturā vel p fidē: vt p̄cepta de dilectionē dei ⁊ ꝓximi: q̄ tñ ꝯtinent̃ i decē p̄ceptis: sicut p̄ncipia i ꝯclusionib⁹ ꝓximis: ita ꝙ oīa p̄cepta decalogi ad illa duo referunt̃ sic̃ ꝯclusiōes ad cōia p̄ncipia. Scḋo inter p̄cepta decalogi nō cōputant̃ illa q̄ p diligentē inquisitionē sane inueniunt̃ ratiōi ꝯuenire: hec eñ ad pplm a deo pueniunt mediante disciplina sapientis. Cū eñ rō debiti in alijs vtutib⁹ ē mag̃ latens q̄ i iusticia: iō p̄cepta de actib⁹ aliaꝝ vtutū nō sunt ita nota pplo: sicut p̄cepta d̄ actibus iusticie. Hinc act⁹ iusticie specialiter cadunt sub p̄ceptis decalogi q̄ sunt pma

legis elemēta. Actus vero aliarū ꝟtutū
nō: qꝛ indigent maiori explanatiōe ⁊ in/
formatiōe sapientis: illa tñ q̄ ꝑ sapientes
cognoscunt̄ ꝯtinent̄ etiā in p̄ceptis deca
B logi licet ecōuerso. s. sicut ꝯclusiōes ī p̄n/
cipijs. Scđo queri pōt cū q̄dā precepta
sint affirmatiua ⁊ q̄dā negatiua. Que ē
dr̄ia inter obligationē p̄ceptoꝝ affirmati
uoꝝ ⁊ ꝓhibitionē negatiuoꝝ. Ad h̄ r̄ndꝫ
Astēn. li. j. ti. ij. arti. q. ꝙ p̄ceptū affirma/
tiuū qđ restricto nōie solet dici p̄ceptum
obligat semꝑ. i. oī tp̄e ſ; nō ad semꝑ. i. ad
oē tēpus: ⁊ hoc intelligē tū de p̄ceptis de
calogi ꝙ iuris naturalis. Verbi grā: Ho
nora prēꝫ tuū ⁊ ma. t. p̄ceptū ē affirmati/
uum qđ me obligat semꝑ: qꝛ semꝑ teneor
honorare prēm: sed nō ad semꝑ honoran
dū: qꝛ hoc nō eēt expediēs nec possibilē:
sed tm̄ cū oportunitas occurrit ⁊ tempus
req̄rit. Preceptū ꝟo negatiuum obligat
semꝑ ⁊ ad semꝑ: sicut nō mechaberis: qꝛ
semꝑ teneor: ⁊ q̄cunq; tp̄e nō mechari. Ni
miꝝ cū p̄cepta negatiua sint de pctīs que
ꝑ se mala sunt nec bñ fieri pñt: vt pꝫ eē de
iureiuran. c. ⁊ si christ⁹. ꝟ. q̄dā. Et ꝓ tāto
dicit̄ ꝙ poti⁹ dꝫ quis oīa mala pati q̄ꝫ ma
lo ꝯsentire. xxxij. q. v. c. ita ne. Sed prece
pta affirmatiua nō obligāt ad semꝑ ſ; cuꝫ
debitis circūstātijs: immo propter inde/
bitas circūstantias q̄s excusat̄ ab illoꝝ
obseruantia: ita ꝙ interdū fili⁹ dicere pt̄
īmo dꝫ parētib⁹ non noui vos. xciij. di. c.
diaconi. Vlti. vide pulchꝛū ꝓcessū ⁊ glo/
sam: ⁊ sic excusat̄ a p̄cepto de bono: ādis
parētib⁹. Hui⁹ rō ē qꝛ p̄cepta affirmatiua
inducūt ad actus virtutū: ſ; act⁹ ꝟtutum
nō h̄nt fieri q̄libet mō sed obseruatis de/
bitis circūstantijs q̄ req̄rūt̄ ad hoc ꝙ sit
actus ꝟtuosus: scꝫ vt fiat: vbi: qñ ⁊ quō
debet. He vero circūstantie ꝯsiderant̄ ꝓ
prie ꝓpter finē qui ē bonū ꝟtutis. iiij. di.
c. facte sunt aūt leges. vbi ḡ cessat circum
stātia sine q̄ nō ꝑuenit̄ ad bonū virtutis:
tūc obmittit̄ obseruātia p̄cepti sine pctō.
Verūtñ interdū circūstantie cessatio non
tollit bonū virtutis licet ꝓpter hoc non
ꝑfecte attingit̄: ⁊ sic dicit phs. ij. Ethi. ꝙ
si parū discedat̄ a medio nō ē ꝯ virtuteꝫ:
sed si multū tūc corrūpit̄ virt⁹ ī suo actu.

Tertio q̄rī pōt vtrū pctā que fiunt ꝯ p̄/
cepta p̄me tabule grauiora sint q̄ꝫ ꝯ p̄ce/
pta scđe tabule vel ecōuerso. Ad h̄ r̄ndet
sanct⁹ Tho. in q̄olibet. ꝙ formal̄ rō pctī
mortal̄ ī auersiōe a deo ꝯsistit: Si em̄ esſꝫ
inordinata ꝯuersio ad bonū cōmutabile
sine auersione a deo nō eēt pctm̄ mortale.
Cū igit̄ p̄cepta p̄ie tabule s̄m se directe
ordinēt hoieꝫ ī deū: ⁊ iō dicāt̄ ad dilectio
nē dei ꝑtinere: iō pctā q̄ sūt ꝯ p̄cepta p̄me
tabule ꝑ se īportāt auersionē a đo. Pctā
ꝟo q̄ sunt ꝯ p̄cepta scđe tabule: ꝑ se q̄dē
deordinant nos p̄ncipalit̄ circa bona cō
mutabilia: circa q̄ ordinamur ꝑ p̄cepta se
cunde tabule: ex ꝯseq̄nti ꝟo deordinant
nos a deo. Nūc aūt in vnoquoq; genere
potissimū. i. qđ ꝑ se ē: ⁊ iō pctā q̄ sunt ꝯ p̄/
cepta prime tabule s̄m gen⁹ suū sunt gra/
uissima in genere pctōꝝ. Quarto queri
pōt: vtꝝ lex noua legē veterē ⁊ decalogū
impleat: iuxta qđ innuere videt̄ dñs Mat
th. v. dicens: Nō veni legē soluere sed ad
īplere. Ad qđ r̄ndet sanct⁹ Tho. p̄ma 2ᵉ.
q. cv. ꝙ lex noua cōꝑatur ad legē veterē
sīc ꝑfectū ad īꝑfectū. Oē aūt ꝑfectū adī/
plet qđ īꝑfecto deest: ⁊ s̄m hoc adimplet
legē veterē inq̄ꝫtū supplet illđ qđ lege ve
teri deerat. In lege enī veteri duo pñt cō
siderari. s. finis ⁊ p̄cepta in lege cōtenta.
Finis aūt cuiuslibet legis ē: vt hoīes ef/
ficiant̄ iusti ⁊ virtuosi: vñ ⁊ finis veteris
legis erat iustificatio hoīm: quā quidem
lex vet⁹ efficere nō poterat ſ; q̄busdā ceri/
monial. h⁹ fact. figurabat ⁊ ꝟbis ꝓmitte
bat: ⁊ q̄ꝫtū ad h̄ lex noua legē veterē im/
plet: iustificādo ꝟtute passiōis christi. Et
h̄ ē qđ apl's dīc Ro. iij. qđ īpossibile erat
legi de⁹ filiū suū mittēs ī s. litudinē carnis
pctī dānauit pctm̄ ī carne: vt iustificatio
legis adīplerer̄ in nobis. Nō si q̄ritur
quō lex noua iustificat. Dicendū ꝙ ad eā
duo pertinent. Vnū quidē principaliter
scꝫ ipa gratia spūssancti interius data: et
q̄ꝫtū ad hoc iustificat. Hinc etiā dicit̄ lex
gratie. Vñ Aug⁹. in li. de spū ⁊ lr̄a dicit
ibi. s. in veteri testō lex extrinsecus posita
ē qua iniusti terrerent̄: h. s. in nouo testō
intrinsec⁹ data qua iustificarent̄. Secun
dario ꝟo documenta fidei ⁊ p̄cepta ordi/
nantia affectum hūanū ⁊ hūanos act⁹ et
q̄ꝫtū ad h̄ lex noua nō iustificat. Vñ apl's
ij. Coꝛ. iij. Lr̄a occidit: spūs aūt viuificat
qđ Aug⁹. exponit ī li. de spū ⁊ lr̄a dicens:
ꝙ per lr̄am intelligit̄ quelibet scp̄tura ex͞
hoīes existens etiā ī moraliū precepto/
rum qualia cōtinent̄ in euangelio. Vnde
etiam littera euangelij occideret nisi inte
rius grā fidei sanāꝫ eēt: ⁊ sic lex noua ve
terē adimplet q̄ꝫtū ad adeptionē finis.
Scđo veterē adimplet q̄ꝫtum ad p̄cepta ī
lege cōtenta: qꝛ dñs ordinauit quō prece

pta veteris leg. tutius seruarent. Vñ lex vet⁹ statuit q nullus piuraret: ꝛ hoc tutius ꝯseruat si penit⁹ a iuramento abstineat nisi in casu nccitatis: sic etiā dñs moderauit diuortium p libellū repudij. Silr etiā ꝓhibuit legē taliōis. Matth. v. Taxauit eñi lex modū vindicte vt nō ꝓcedet ad īmoderatā vindictā a q dñs pfectius eā remouit quē a vindicta penit⁹ abstinere monuit: sic circa odium inimicorum remouit falsū intellectū phariseoꝝ nos monens vt odio haberet culpa nō psona.

C Ad maiorē itellectū sciēdū fm tho. ibidē. q. cvj. q dñs circa illa leg. pcepta adimpletionē apposuit in qb⁹ scribe ꝛ pharisei rectū intellectū nō habebāt: ꝛ h contingebat pcipue circa tria precepta decalogi. Nā circa ꝓhibitionē adulterij ꝛ homicidij putabāt solū actū exteriorē prohiberi nō aūt interiorē appetitū: qd magis credebāt circa adulteriū ꝛ homicidium q̄ circa furtū ꝛ falsū testimonium: qr mot⁹ ire tēdēs in homicidiū ꝛ mot⁹ ꝯcupiscentie tēdēs in adulteriū videt inesse nob aliqualr a natura: nō aūt appetit⁹ iurādi vel falsū testimoniū dicendi. Circa periurium vero falsum habebant intellectū credētes periuriū quidem esse pctm: iuramētū aūt p se eē appetēdū ꝛ frequentandū eo q videt ad dei reuerētiā ptinere: ꝛ iō dñs his trib⁹ addidit ꝛ ipletionē apposuit: vt pz Matth. v. Siliter circa pcepta iudicialia dupliciter errabāt. Prio qr qdā in lege moysi tradita tāq pmissiones estimabāt eē p se iusta. s. repudiū vxoris vsura ab extraneis: ꝛ iō dñs repudiū vxoris ꝓhibuit. Matth. v. Et vsuraꝝ acceptionē. Luc. vj. dicēs: Date mutuū nihil inde sperantes. Alio mō errabāt credētes quedā q lex vet⁹ instituerat faciēda propter iusticiā eē exequēdā ex appetitu vindicte ꝛ ex reꝝ tēporaliū cupiditate vel ex inimicoꝝ odio ꝛ hoc in trib⁹ pceptis: nā appetitū vindicte credebāt eē licitū propter pceptū datū de pena taliōis: qd quidē fuit datū vt iusticia seruaret nō vt hō vindictā qreret: ꝛ iō dñs ad hoc remouēdū docet animū hoīs sic debere esse paratum: vt si necesse sit etiā parat⁹ sit plura sustinere. Motū aūt cupiditatis estimabant eē licitū ꝓpter pcepta iudicialia i qbus mandat restitutio rei ablate fieri etiam cū aliqua additiōe qd lex mandauit ꝓpter iusticiā obseruandā nō vt daret cupiditati locū: ꝛ iō dñs docet vt ex cupiditate nr̄a nō repetem⁹ sed parati simus: si necesse fuerit etiā ampliora dare. Motū vero odij credebāt esse licitū ꝓpter precepta legis data de hostiū interfectiōe: qd quidē lex statuit ꝓpter iusticiā implendā nō ꝓpter odia exsaturāda: ꝛ iō dñs docz vt ad inimicos dilectionē habeam⁹ ꝛ parati sim⁹ si op⁹ fuerit etiā benefacere fm pparationē animi. Tertio dñs adimpleuit pcepta legis supaddēdo qdā pfectiōis cōsilia: vt pz Matth. xix. vbi dñs dicenti se pcepta veteris legis seruasse: rñdit: vnū tibi deest: si vis pfect⁹ eē vade ꝛ vēde oīa q habes ꝛc. que tñ ꝯsilia nō importāt necessitatē sed in eoꝝ optione ponunt quibus dāt: ꝛ iō ꝯuenient in noua lege que lex libertatis ē: sup pcepta sūt addita qdā ꝯsilia: nō aūt in veteri lege q lex seruitutis erat. Verūtñ licet q̄tū in se ponant in optiōe tñ nō mediocriter peccāt q speciali grā ad h vocati pficere dissimulant: magnū eñi pctm cōmittit vbi ꝓpositū sanctū deserit: vt pz. xx. q. j. c. puelle.

De pceptis decalogi: Sermões fris Heinrici herp: feliciter icipiūt.

Sermones de primo pcepto.

De adoratiōe latrie: hyperdulie: dulie ac de reliquijs veneratione q sanctorum: Sermo primus.

Non habebis deos alienos corā me. Nō facies sculptile nec oēm silitudinē q in celo ē desursū ꝛ q in terra deorsū: nec eorum que sūt in aqs. Non adorabis ea neq coles: Exod. xx. q sūt vba primi precepti. Ad A cui⁹ euidētiā qri pōt. Utrū istud pceptū ꝯuenienter tradat psertim cuz ptineat ad religionē. Dicit eñi religio a religādo ea q sunt diuini cult⁹: reelegit eñi ea q ad diuinū cultū ptinēt. Sz religio cum sit vna virt⁹ vnū actū hz. In h xo pcepto ꝓhibent tres act⁹: vt pz intuēti. Ad h rñdet scūs Tho. 2ª 2ᵉ. q. cxxij. q ad legē ptinet hoīes facere bonos: hinc oportet pcepta legis ordinari fm ordinē generatiōis: q scz hō fit bon⁹: in q ordine duo sūt attendēda. Primū ē q pma ps ꝯstituat sicut in generatiōe aīalis pmo cor generat: ꝛ in

domo p̄mo fundamētū ponit: in bonita/ te dō aīe p̄ma ps ē bonitas volūtatis ex q̄ qs bñ vtit̄ alia q̄libȝ bōitate. Bonitas aūt volūtatis attendit̄ ad obiectū suū qd̄ ē finis: ꝛ iō in eo q̄ erat ꝑ legē instituēdus ad virtutē oportet p̄mo quasi ponere fun damentū religiōis ꝑ quā hō debite ordi/ nat̄ in deū q̄ ē vltim⁹ finis hūane volūta tis. Scd̄o in ordine generatōis attēdēdū ē ꝙ p̄mo ꝯtria ꝛ īpedimēta tollant̄ sicut agricola p̄mo purgat agꝝ ꝛ postea ꝓijcit semina: fm̄ illud Miere. iiij. Nouate vob̄ nouale ꝛ nolite serere sup̄ spinas: ꝛ iō cir/ ca religionē p̄mo qs erat īstituēdus vt ī/ pedimēta vere religiōis excluderet: p̄ci/ puū īpedimētū religiōis ē ꝙ hō false deo inhereat: fm̄ illd̄ Matth. vj. Nō potest̄ deo seruire ꝛ māmone: ꝛ iō ī p̄rio p̄cepto legis excludit̄ cult⁹ falsoꝝ deoꝝ: cuȝ dr̄: Nō hēbis deos alie. Sciēdū aūt ꝙ h̄ p̄ce ptū appropriate respicit ꝑsonā p̄ris q̄ tum ad volūtariū obsequiū qd̄ debet̄ diuine p̄tāti: ꝛ hoc explicat̄ cū dr̄: Non habebis deos alie. ꝛc̄. qd̄ exponit dñs Matth. iiij dicēs scriptū ē. Dñm deū tuū adorabis ꝛ illi soli fuies: in q̄ pluralitas deoꝝ euidē ter excludit̄: ꝛ vn⁹ sol⁹ ver⁹ de⁹ colend⁹ p̄dicat̄: qd̄ expssi⁹ ps Deut. vj. Audi isrl̄ dñs de⁹ tu⁹ de⁹ vn⁹ ē. Diliges dñz deū tuū ꝛc̄. Hic ḡ duo p̄ncipalr̄ ꝯsīda resultāt: scȝ de adoratione salutifera ꝛ idolatria.

Quātū ad p̄mū qd̄ p̄cit̄ Deu. vj. Dñm deū tuū adorab̄ ꝛ illi soli seruies: Queri pōt p̄rio: vtꝝ ꝑsone in diuinis vna adora/ tione debeāt adorari. Ad h̄ rñdet Alex̄. lib. j. ꝙ sic: q2 vna est excellentia vel exi/ stentia vel essentia trium personarū: ꝛ iō vnus honor ꝛ vna reuerētia ꝛ ꝑ ꝯñs vna adoratio debet̄: in cui⁹ signū Gen̄. xviij. d̄ abraā legit̄ ꝙ tres vidit: ꝛ vnū adorauit dicēs: Dñe si inueni grāȝ ī ocul̄ tuis ꝛc̄. Et notādū fm̄ Dam̄. li. iiij. ꝙ q2 ex dupli ci natura cōpositi sum⁹. s. itellectiua: ꝛ sē suali: iō duplicē adoratōēȝ deo offerim⁹ scȝ spūalem q̄ ꝯsistit in interiori ment̄ de uotōe: ꝛ corpalē q̄ ꝯsistit ī exteriori corpis humiliatōe: s̄ ip̄a exterior adoratio fit ꝓ pter interiorē vt sic ꝑ signa humilitat̄ q̄ corporaliter exhibem⁹ excitet̄ nr̄ affect⁹ ad subijciendū se deo: q2 ꝯnaturale nobis ē: vt ꝑ sensibilia ad intelligibilia ꝓceda/ mus: ꝛ hec adoratio q̄ soli deo debet̄ inq̄ tū ē p̄ncipiū oīs rei ꝓductiuū gubernati uum ꝛ cōseruatiuū vocat̄ latria Q2 si q̄ritur vtrū christ⁹ sit cultu latrie adorand⁹ Ad hoc rñdet Richar. ꝙ si qs respectum hȝ p̄ncipalit̄ ad hūanitatē christi sic ē cre atura: ꝛ iō nō obstante ꝙ hūanitas dō bo sit vnita nō ē illi exhibendus cult⁹ latrie ꝓut dr̄ glo. sup̄ illud p̄s Adorate scabel lū pedū ei⁹: ꝙ si caro christi adorat̄ a nob̄ nō adoratiōe latrie q̄ debet̄ soli deo crea/ tori: s̄ illa q̄ dulia dignior ē. i. adoratione hyperdulie q̄ scȝ debet̄ excellēti creature sicut ē caro christi: btā vgo: crux xp̄i: nā si creature exhiberet̄ honor soli deo debi tus eēt idolatria. Si vero p̄ncipaliter re spectus habet̄ ad verbū cū quo vna ado/ ratiōe christi hūanitas adorat̄: sic hūani tati christi latrie cult⁹ exhibet̄ q2 vna ado ratione adorat̄ suppositū ꝛ natura ita ꝙ natura ꝑ suppositū: christ⁹ eñi ē nomē ꝑso ne in duab⁹ naturis. fm̄ Dam̄. ꝛ iō vna ꝛ eadē adoratiōe christ⁹ adorat̄ ꝑfect⁹ de⁹ ꝛ ꝑfectus hō quē adoram⁹ cū p̄re ꝛ spūsan cto vna adoratōe cū īcōtaminata carne ei⁹ q̄ adorat̄ in vna hypostasi verbi. Ceterū alios scōs adoram⁹ adoratiōe dulie q̄ ī/ portat cultū veneratiōis ad sanctos quo rū orationibus adiuuari speram⁹. Se/ cūdo vero queri pōt vtrū licitū sit habe/ re imagines p̄sertim cū dñs hoc in isto p̄/ cepto ꝓhibere videat̄ dicēs: Non facies tibi sculptile neq3 oēm silitudinē: vnde ꝛ Varro dicit aliq̄s romanos plus ānis cē tum ꝛ. lxx. deū absq3 simulachro coluisse. Ad hoc dicendū fm̄ Dam̄. ꝙ licitū ē hr̄e imagines ꝓpter tres cās. P̄ria est ꝓpter simpliciū ruditatē qui legē nesciūt in co/ dice vt saltē legant in pariete: nā qd̄ facit scriptura legentib⁹ h̄ pictura facit idiotis cernentib⁹: ꝛ iō rep̄hendit̄ ille ep̄s q̄ fre/ git imagines incōsiderato zelo. de ꝯse. di. iij. c. ꝑlatū ē. vt scribit Greg. papa seruo ep̄o massilien̄. vide ibidē. Uerūtñ nō de/ bent adorari imagines ꝓut res q̄dā sunt q2 h̄ eēt idolatrare: sed inquātū sūt figu/ ra alicui⁹ rei. Nā idē ē mot⁹ quo qs fert̄ ī imaginē inquātū ē signū ꝛ in ip̄am rē cu/ ius ē signū vel imago: ꝛ iō eadē est adora tio qua veneramur imaginē ꝛ rem cui⁹ ē imago: q2 nō fiūt imagines ad adorādū s̄ ad memorādū: ꝛ oīs honor q̄ exhibet̄ imagini: fm̄ Dam̄. ad ꝓtotypū. i. ad illud ad qd̄ ē imago refert̄. Secūda cā ē ꝓpter affectuū tarditatē vt qui ad deuotionem nō mouent̄ ex auditis saltē moueant̄ ex visis. Tertia cā ē ꝓpter memorie labilita

te: vt si audita labant a memoria: sicut se
pe cõtingit qd p vnã aurẽ intrat p aliam
exit: tunc saltẽ memorie teneant visa ꝛ p̃/
sentialiter depicta. Ceterũ ob reuerentiã
hmõi imaginũ dicit lex: ꝙ signũ saluato/
ris nec in solo nec in silice vel in marmo/
ribus hmõi positis sculpere vel pingere
licz. C. nemini licere signũ sal. l. vna. phi
bent etiã irreuerent tractari vel vitupe/
rari. li. vj. de offi. iudi. or. c. si canonici. vbi
subdit: ceterũ detestabilẽ abusũ horrẽdo
indeuotionis illoꝝ q crucis btẽ virginis
aliorũue sanctoꝝ imagines vel statuas ir
reuerenti ausu ɔtrectantes eas in aggra/
uatõez cessatõis: hmõi ɔsternunt in terrã
vrticis spinisqꝫ supponũt: penitus repro hã
tes: aliqd tale fieri de cetero districti⁹ inhi
bemus statuẽtes vt in eos q cõtrafecerit
vltrix ꝓcedat dura snĩa que delinquẽtes
sic grauit puniat ꝙ alios ad similiũ p̃su/
ptiõe cõpescat. Si ergo q̃rit vtꝝ imago
christi sit adorãda. Dicẽdũ ꝭm Alten. li.
j. ti. vj. ꝙ si ɔsideraf imago ꝭm ꝙ ẽ q̃dam
res: sic nullus honor sibi debet: sicut nec
alicui lapidi vel ligno: vt ɔsideraf ꝭm ꝙ
est imago: ꝛ qꝛ tũc idẽ mot⁹ ẽ in imaginez
inq̃tũ est imago ꝛ imaginatũ: idõ vnus ho
nor debet imagini ꝛ imaginato. Cũ ergo
christ⁹ latria adoraf ei⁹ imago: silr latria
dꝫ adorari: vñ Dam. dicit li. iij. ꝙ honor
imaginis puenit ad ptotypum. i. ad ima/
ginatũ. Et si obijcif illd Exod. xxiij. Nõ
facies tibi imaginẽ nec sculptã silitudinẽ.
Ad hoc dicendũ ꝙ illud ꝓ illo tpe ꝓhi/
bitũ ẽ in quo de⁹ hũanã naturã nõ assum
pserat: cũ eñ tũc de⁹ oĩno spũs eẽt insign
rabilis erat: sec⁹ aũt postqꝫ naturã huma
nam assũpsit. Et si dicat ꝙ imagĩes hu
iusmõi nec p vet⁹ testm̃ nec p nouũ appro
bantur: Dicẽdũ ꝙ apli multa tradiderũt
q nõ sũt in canone inter q est vnũ de ima
ginib⁹. Vñ dicit Dam. li. iij. ꝙ lucas chri
sti ꝛ btẽ vginis imagĩes depixit: ꝛ christ⁹
Abagaro regi imaginẽ suã direxit: vt hi/
storia tradit eccliastica: ac etiã panno im/
p̃ssã veronice tradidit: imo in cõsecratiõe
basilice lateraneñ. imago saluatoris depi
cta oĩm populo romano visibilit appru
it tpe ɔstantini impatoris: in cui⁹ etiã ar/
gumẽtũ. de ɔse. di. iij. c. sextã sãctã synodũ
cũ prius agn⁹ in cruce extensus depingi
solebat: iubꝫ hadrian⁹ pa. hũanã imagi/
nẽ in cruce p veteri agno depingi: vt cla
rius pꝫ ibidẽ in glo. Deniqꝫ vt pateat ꝙ
qcq̃d hmõi imaginib⁹ fiat xp̃s in se factũ
reputet: Legitur in speculo historiali ꝙ i
vrbe tholosana cũ ab archiepo in die assũ
ptiõis btẽ virginis marie misse solennia
agerent: inter misse secreta vox querula
de celo lapsa ẽ: heu heu q̃ dira calamitas.
ꝙ inter salutifere filij mei crucis signacu
lo signati gregis ouilia manet ꝛ regnat
iudaice gentis pfidia q filiũ meũ vnicuz
lumẽ ꝛ salutẽ fideliũ iã scd̃o ɔuiciatur et
crucis supplicio mortificare conat: h̃ cũ
audisset cõi ɔsilio decretũ ẽ vt ad domos
iudeoꝝ illi⁹ ciuitatis pgerent: inuẽtaqꝫ ẽ
imago q̃dã cerea quã q̃si viuentẽ ad xp̃i/
ane fidei dedec⁹ sputis colaphis ac mor/
te crucis pimere moliebãt: qua inuenta
xp̃iani dolũ ꝛ pfidiã iudeoꝝ doluerũt et
oẽs mox neci tradiderũt. Siliter legitur
exemplũ notabile in legẽda exaltationis
sancte crucis. Si scd̃o q̃rit: vtrũ h̃ crux
christi i q xp̃s pependit sit adorãda. Ad
h̃ rñdet Alten. vbi supra ꝙ crux illa duo
bus modis a nobis ẽ venerãda. Primo
mõ inq̃tũ repñsentat figurã xp̃i in ea extẽ
si. Alio mõ ex ɔtactu eius ad xp̃i mẽbra
ꝛ ex hoc ꝙ eius sanguĩe ẽ pfusa: ꝛ vtroqꝫ
mõ adoraf eadẽ adoratõe cũ xp̃o scꝫ ado
ratiõe latrie: ꝛ idõ crucẽ alloqmur ꝛ depre/
camur q̃si ipm xp̃m. Quidã tamẽ dicunt
ꝙ ipa crux in qua xp̃s pependit inq̃tum
est res quedã nõ adoraf adoratiõe latrie
cũ verbo: cũ ad psonã verbi nõ pertineat
q̃si ps eius: h adoratiõe hyperdulie inq̃tũ
est res q̃dã xp̃i rõne cui⁹ adoraf: similit
vestis ꝛ alia q ad xp̃i hũanitatẽ referũt:
ꝛ hec ẽ expositio Thome. Si scd̃o q̃rit
vtrũ btã virgo vtpote xp̃i mater ꝛ eius
imago inq̃tũ repñtant imaginatũ sit ado
ratiõe latrie adorãda. Dicendũ ꝭm Altẽ.
vbi supra ꝙ nõ ꝓ eo qd est pura creatura
qꝛ tñ est mat xp̃i qd ẽ excellentissimũ ita
ꝙ nihil excellenti⁹ pure creature ɔueni/
re põt: idõ sibi ɔuenit nõ tm̃ honor dulie h
etiã hyperdulie: q tñ debet excellẽti cre/
ature: qd nomẽ sumit de glo. Hiere. vlt.
vbi dicit dulia maior ꝛ dulia minor: ꝛ q̃n
to maior ẽ alicui exhibenda reuerẽtia: tã
to execrabilior ẽ illata cõtumelia vel irre
uerentia: nã deo debet ꝓprie reuerentia
ꝓpter ei⁹ incõprehensibilẽ excellentiaz q
cõicatur ex aliquib⁹ creaturis: non ꝭm eq̃/
litatẽ sed ꝭm quãdã pticipationẽ: ꝛ idõ sũ
ma veneratõe veneramur deũ: qd ptinet
ad latriã. Excellenti vo veneratiõe q̃sdã

creaturas excellentes veneramur: vt beatã virginẽ qḋ ptinet ad hyperduliã.i.superduliã: alias vero creaturas qndã etiã diuinã pticipatiõez attingentes cõi veneratione q̃ dulia vocaẗ veneramur: et iõ q̃nto btã virgo ẽ creatura diuina pticipatione excellentior: tanto illi⁹ irreuerentia detestabilior. Vñ legiẗ q̃ q̃dã Guido clareuallen. abbas erat in ordine multuz strennuus ita q̃ vix aliq̃d qḋ ɔtra disciplinã: et statũ ordis esse videreẗ dissimulare posset. Die quadã cũ eẽt in vna grãgiarũ suarũ sederetq̃ cõtra fornaculã succensã: dictũ est ei q̃ talis frater inordinate penes se hñet imaginẽ beate marie virginis depictã in tabula: interrogat⁹ ɔuersus si verũ esset: cũ negare nõ auderet: abbas ait: ite festinanẗ et deferte mihi imaginẽ: q̃ cũ allata fuisset cõmot⁹ abbas aspiciẽte ɔuerso misit illã in fornacẽ. Eadem aũt nocte eiusdẽ curtis horreũ granis refertũ fulmine tactũ ẽ et in cinerẽ redactũ: patuitq̃ cunctis postea q̃ ob iniuriam sacre icone illatã illa plaga diuinit⁹ subsecuta est vltrix indiscreti furoris.

¶ Si deniq̃ queritur: vtrum scõrũ reliquie sunt aliquo modo venerãde. Dicendũ ḟm Asten. vbi supra q̃ sic: q: sicut dicit Aug⁹. de ciui. dei: qui ad aliquẽ afficiẗ ea q̃ de eo relinquũtur post mortẽ veneraẗ: nõ tãtũ corpus et ptes corpis sed etiã reliqua exteriora: vt vestes et silia: Manifestũ ẽ aũt q̃ sanctos dei debem⁹ venerari tanq̃ xp̃i mẽbra: filios et amicos et intercessores nr̃os: et ideo reliquias sanctorũ qualescũq̃ in eorũ memoria honore ɔgruo venerari debemus q: et ip̃e dñs hmõi reliquias honorat i eorũ p̃ñtia miracula faciendo. Sciẽdũ tamẽ q̃ reliquie antiq̃ nõ debent extra capsas suas ostẽdi nec venales exponi: vt pz ex̃ de reli. et vene. sctõrũ. c. cũ ex eo. q̃ q̃dã sanctorũ reliquias sic exponũt venales et eas passim ostendũt xp̃iane religioni detractũ sit sepi⁹ et ne imposterũ detrahatur⁹ p̃ñti decreto statuim⁹ vt ãtiq̃ reliquie ammodo extra capsas suas nullaten⁹ ostendanẗ nec exponanẗ venales. Glo. q: reliquie sanctorũ martyrũ vendi nõ p̃ñt: q: sacra res est nec recipit estimationẽ et venditio sine p̃cio nõ ɔsistit nec etiã sp̃ũalia vẽdi p̃ñt vel sp̃ũalib⁹ annexa.

Scḋo reliquie noue venerari nõ p̃ñt absq̃ licentia. Vñ p̃sequiẗ ibidẽ decretalis: inuẽtas aut nouas reliquias nemo publice honorare p̃sumat nisi prius auctẽ sũmi põtificis approbate fuerint: cui⁹ rõnẽ ostendit ibidẽ. c. audiuim⁹: q̃ quidã inter vos diabolica fraude decepti hoĩem quẽdã in potatiõe et ebrietate occisum quasi sctm̃ more infidelitũ veneraẗ cũ vix p talib⁹ i ebrietate pemptis ecclĩa pmittat orare. Dicit em̃ aplus: ebriosi regnum dei nõ possidebũt: illũ etiã nõ p̃sumatis de cetero colere cũ etiã si p eũ miracula fierent nõ liceret vobis ip̃m p sancto absq̃ auctẽ romane ecclĩe venerari. Et h̃ decretũ ẽ ad cauẽdũ varia figmenta diabolica: nã miracula q̃nq̃ fiũt p malos: vt dicit ibidez glo. iõ nõ dz venerari p sctõ q̃sq̃ miracula facit nisi ab ecclĩa romana prius fuerit per testes legitimos approbat⁹. vñ ḋr. j. q. j. c. teneam⁹ frẽs mei vnitatẽ p̃ter vnitatẽ etiã qui miracula facit nihil ẽ. In vnitate erat pp̃ls isrl̃ et nõ faciebat miracula: p̃ter vnitatẽ erãt magi pharaonis et faciebãt moysi silia. pp̃ls isrl̃ vt dixi non faciebat miracula qui erant saluã di apud deũ an qui faciebãt miracl̃a an q̃ nõ faciebãt etc̃.

Tertio: corpora scõrũ nõ sunt trãsferẽda sine ɔsilio et ɔsensu p̃ncipis epõrũ et scẽ synodi: vt pz ĩ ɔse. di. c. j. corpa. qḋ verũ ẽ cũ corp⁹ traditũ est ppetue sepulture. C. de reli. l. vlti. q̃ si nõ est traditũ ppetue sepulture trãsferri põt sine auctẽ alicuius. Deniq̃ ḟm Tho. scḋa 2e. q. xcvj. si reliquias q̃s portat apud se ex fiducia dei et sanctorũ quorũ sũt reliquie nõ est illicitum nisi attenderet ad aliqḋ vanũ et supsticiosum dũ mõ etiã portans laborat viuere vita xp̃iana in grã dei. Nõ em̃ puto sanctis gratũ eẽ q̃ eorũ reliquie portarenẗ ab his qui adhuc remanent i p̃posito peccandi. Vñ legiẗ de btõ Bern. q̃ ante ɔuersionẽ cũ iret semel secũ detulit reliquias sctõrũ martyrũ iohãnis et pauli ad latus qui cũ carnaliter moueret et illicitos motus restringere nõ conareẗ: reliquie p capsellã dure lat⁹ eius tondere ceperũt: qḋ cũ nõ aduerteret et q̃tiescentib⁹ motib⁹ tonsio quiescerz: post aliq̃s horas cũ iterũ titillatiões surgerẽt renouate sunt tonsiões q̃si baiulũ increparẽt: dicẽtes: mũdare qui fers vasa dñi: nam vasa dei sunt corpora sanctorũ. Ad laudem dei omnipotentis.

De duab⁹ sp̃eb⁹ supstitionum scz indebito cultu dei et idolatria p cultũ creaturarũ: Sermo II.

a Non habebis deos alienos ꝛc. Exo. xx. in quibus verbis tria ꝓhibent': q̃bus nos vult ab omi idolatria revocare: q2 soli deo est cult⁹ debit⁹: vt pz Math. iiij. Dñm deũ tuũ adorabis ꝛ illi soli servies. Primo nãq ꝓhibet adorare creaturã spũalem. i. angelos vel demones quos ponit in sũmo: ꝓhibens fieri in illis idolatriã. Vñ Orige. in glo. angelos quib⁹ gentes cõmisit excelsus vocat scriptura deos quasi a deo datos. ps. Ego dixi dij estis. Sz iterz dicit. Oẽs dij gentiũ de. do. aũt ce. fe. Scdo vero ꝓhibet adorare figmẽtũ hũane mentis: cum dicit: Nõ facies tibi sculptile. i. imagines fictas q̃ nullius rei naturalis sunt representatiue. Hinc dicit ps. Cõfundãt' oĩs qui adorant sculptilia ꝛ qui gloriant' i simulacris suis: nã sũma puersio ẽ q hõ incurvet' ad adorãdũ figmẽtũ suũ. Tertio deniq ꝓhibet adorare oẽm silitudinẽ. i. oẽm imaginẽ rei naturalis que ẽ in celo desup: vt solis: lune ꝛ stellaꝝ: ꝛ q̃ i t'ra deorsũ: vt hois: bouis q̃drupedũ: volucꝝ: serpentũ ꝛ eoꝝ q̃ sunt in aquis sub terra id ẽ pisciũ ꝛ similiũ. Nõ inq̃t adorabis ea scz actu exteriori: neq coles. s. affectu interiori: cũ eñ ex duplici natura compositi sum⁹: scz intelligibili ꝛ sensibili: duplicem adorationẽ deo offerim⁹ scz spũalem q̃ ꝯsistit in interiori mentis deuotione: ꝛ corporalẽ que cõsistit in exteriori corpor' humiliatiõe: ꝛ exterior fit ꝓpter interiorẽ vt p signa humilitatis q̃ corpaliter exhibem⁹: affect⁹ noster excitet' ad subijciẽdũ se deo: q2 ꝯnaturale ẽ nobis vt p sẽsibilia ad intelligibilia ꝓcedam⁹: ꝛ hec duo ꝓhibent' fieri creaturis cultu latrie.

B Ad maiorem euidentiã sciendũ fm Tho. 2a 2e. q. xciiij. q antiquit⁹ diuersimode diuinus cult⁹ idolis exhibebat'. Quidã eñ per quãdã nephariã artẽ imagines q̃sdã cõstruebãt que virtute demonũ aliquos certos effect⁹ habebãt: vñ putabãt i ipis imaginib⁹ aliqd diuinitatis eẽ: ꝛ p consequẽs eis diuin⁹ cult⁹ deberet': ꝛ hec fuit opinio Hermet' termegisti. vt Aug⁹. viij de ciuitate dei dicit. In cui⁹ argumentuz Gen. xxxj. dicunt aliqui doctores: q vbi trãslatio nr̃a habet idola: in hebreo habet' theraphin: ꝛ sic expõit' Judicũ. xvij. addũtq q theraphin sũt imagines q̃dã facte ptim p astronomiam: ptim p necromãtiã. Doctores aũt hebrei dicunt q est caput alicui⁹ pueri pmogeniti interfecti ꝛ sacrificati demoni qd pcisuz salliatur ꝛ aromatib⁹ ꝯdit' vt possit diu pmanere: super cui⁹ linguã in aurea lamina ponit' nomẽ alicui⁹ demonis ꝛ dat rñsa: nõ tamen intelligendũ ẽ q talia virtutẽ hñt dandi rñsa nisi inqñtũ de⁹ pmittit: qd frequẽter ꝯtingit ꝓpter pctã hoim talib⁹ credentiũ: nã q2 demererent' q suis deceptiõib⁹ capiãtur: idõ de⁹ talia pmittit: diabolus igit' p caput illõ rñsa dabat ꝛ sic credebãt inesse aliqd diuinitat'. Alij vero nõ exhibebãt cultũ diuinitatis ipis imaginib⁹ ß creaturis quarũ erant imagines: ꝛ vtrũq eorũ tangit apl's Roma. j. nã qñtũ ad pmũ dic'. Cõmutauerũt gl'iam incorruptibilis dei in silitudinẽ corruptibilis imaginis hois ꝛ volucris ꝛ q̃drupedũ atq serpentum. Quãtũ vero ad scd̃m subdit: Coluerũt ꝛ seruierũt creature poti⁹ q̃ȝ creatori. Quidã eñ estimabãt quosdã hoies fuisse deos q̃s p eoꝝ imagines coluerũt: sicut Jouẽ Mercuriũ ꝛ alia hmõi portẽta. Quidam etiã estimabãt totũ mundũ vnũ eẽ deum nõ ꝓpter corporalẽ substãtiã ß ꝓpter aiaz quã inesse putabãt dicẽtes deũ nihil aliud eẽ q̃ȝ aiam motu ꝛ rõne mundũ gubernantẽ: sicut hõ sapiens dicit' nõ ꝓpter corpus ß ꝓpter aiam: ꝛ sic putabãt toti mundo cunctisq ptib⁹ ei⁹ eẽ cultũ diuinitatis exhibẽdũ. s. celo aque aeri terre ꝛ oibus hmõi: ꝛ ad hoc referebãt noĩa ꝛ imagĩes deoꝝ: sicut Varro dicebat: ꝛ Aug⁹. narrat vij. de ciuitate dei. Vñ. iiij. Reg'. xvij. legit' q adorauerũt oẽm militiã celi. s. solẽ lunã ꝛ stellas: ꝯsecrãtes etiã filios suos. Et ezech. viij. Vidit in tẽplo depictã oẽm silitudinẽ aialiũ in circuitu parietũ ita vt nulla eet bestia quã nõ pictura mõstraret vt dicit glo. ꝛ hoc vsq hodie cernim⁹ i pphanis gentilib⁹ vbi cũcta genera bestiarum adorat stulta religio. Vñ ꝛ Esa. ij. dr q talpas ꝛ vespertiliones adorabãt. Alij vero sicut Platonici posuert vnũ eẽ summũ deũ oĩm cãm post quẽ posuerũt eẽ q̃sdã substãtias spũales a summo deo creatas q̃s deos noiabãt pticipatiõe scz diuinitatis q̃s ꝛ nos angelos dicimus. Post q̃s ponebãt aias celestiũ corpoꝝ ꝛ sb his demones quos dicebãt eẽ aerea q̃dã aialia ꝛ sub his ponebãt aias hoium q̃s per virtutis meritũ ad deoꝝ vel demonũ so-

cietatē assumi credebāt: ⁊ omnib⁹ his cultum deitatꝭ exhibebāt: vt refert Aug. viij. de ciui. dei. ⁊ oīa hec ꝑtinēt ad supstitionē

B idolatrie. Notandū igit̄ ꝙ q̄ntū ad ꝑmā ꝑticulā hui⁹ ꝑcepti ꝓhibent̄ omēs supstitiones: de quib⁹ d̄r. xxvj. q. ij. c. illud. vbi dicit̄ supsticiosum ē quicqđ institutū ē ab hominib⁹ ad faciēda idola ⁊ colenda ꝑtinens vel ad colendū sicut deū creaturā ꝑtēue ville creature vel ꝑtinēs ad ꝯsultationes ⁊ pacta quedā significationū cum demonib⁹ placita atq̄ federata ⁊c̄. mlta que ibi ꝓsequit̄ ⁊ sic generalit̄ supstitio est cultus indebitus trāsgrediēs mediū ꝟtutis que ē in religiōe. Et ꝑmo quidē ſm Tho. scđa 2e. q. xciij. pōt eē supstitio ex ꝑte obiecti vl̄ finis: q: pōt diuinus cultus exhiberi vel vero deo sed mō indebito ⁊ sic ē prima spēs supstitiōis: vt si quis tpe gr̄e coleret deū ſm ritū veteris legis: vel exhibet̄ diuinus cult⁹ cui nō dꝫ exhiberi. s. cuicūq̄ creature. ⁊ hoc ē ſm gen⁹ supstitiōis qḋ diuidit̄ in mltas spēs scđm diuersos fines diuini cultus. Primo nāq̄ ordinat̄ diuinus cultus ad reuerentiā exhibendā deo ⁊ ſm hoc prima spēs hui⁹ generis est idolatria que diuinā reuerentiā indebite exhibꝫ creature. Scđo ordinat̄ ad hoc ꝙ hō instruat̄ a deo quē colit ⁊ ad hoc ꝑtinet supstitio diuinatiua q̄ demones ꝯsulit ꝑ aliq̄ pacta cū eis inita tacite vel expresse. Tertio ordinat̄ diuin⁹ cultus ad quandā directionē hūanoꝝ actuū ſm instituta dei qui colit̄ ⁊ ad hoc ꝑtinet supstitio quarūdam obseruātiaꝝ q̄ tria tangūt̄ in decret. vbi. s̄.

C Utrum igit̄ ad primū queri pōt: vtrū in cultu veri dei possit esse aliqđ ꝑniciosū: ꝑsertim cū d̄r Johel. ij. Oīs quicūq̄ inuocauerit nomē dn̄i saluus erit. Sꝫ q̄cunq̄ mō quis deū colit ei⁹ nomē inuocat. Ad h̄ rn̄det Tho. scđa 2e. q. xciij. ꝙ sic dicit̄ Aug. in li. ꝯtra mēdaciū. Mēdaciū maxie ꝑniciosum est qḋ fit in his q̄ ad christianā religionē ꝑtinēt. Est aūt mendaciū qñ qs aliqđ exteri⁹ significat ꝯtrariū charitati. Porro sic aliqđ significat̄ ꝟbo sic ⁊ facto ⁊ i tali significatiōe facti ꝯsistit exterior religionis cult⁹: ⁊ iō si ꝑ cultū exteriorē aliqḋ falsū significet̄ erit cult⁹ ꝑniciosus: qḋ ꝯtingit dupl̄r. Uno mō ex ꝑte rei significate a q̄ discordat significatio cult⁹ ⁊ ex hoc i tpe gr̄e pactis iam christi mysterijs ꝑniciosū ē vti cerimonijs veteris legis q̄bus christi mysteria significabant̄ futura. sic etiā ꝑiculosum eēt siqs verbo ꝯfiteret̄ christū eē passuꝝ. Un̄ d̄r: Aug. i epla ad Hiero. ꝙ legalia obseruata p⁹ veritatē euāgelij diuulgata sunt mortifera. Alio mō ex ꝑte colentis: ⁊ hoc ꝑcipue in cultu cōi q̄ ꝑ ministros exhibet̄ in ꝑsona toti⁹ eccl'ie. Sicē eñ falsari⁹ esset q̄ aliq̄ ꝓponeret ex ꝑte alicui⁹ q̄ nō eēnt ei cōmissa. sic viciū incurrit falsitatis: qui ex ꝑte ei⁹ cultū exhibet deo cōtra modū aucte diuina ab eccl'ia ꝯstitutū ⁊ in eccl'ia ꝯsuetū: sicē Ozias rex ꝑsumpsit offerre sacrificiū ⁊ lepra ꝑcussus ē. Un̄ cult⁹ ꝑtinens falsitatē nō ꝑtinet ꝓprie ad dei inuocationē: sed magis ad ꝑsumptionē hūanā et blasphemiā diuinā: que eñ maior blasphemia q̄ nō sacerdotē celebrare diuina: Denique in cultu dei pōt esse aliqđ supfluū licet nō ꝓprie supsticiosum: ⁊ tñ abscidēdū eo ꝙ nō ē fini religiōis ⁊ cult⁹ ꝓportionatū. Nā finis diuini cult⁹ est vt hō deo det gl'iam ⁊ ei se subijciat mente ⁊ corpe: ⁊ iđo quicqđ hō facit ad dei gloriā ⁊ ad hoc ꝙ mens hois deo subijciat̄ ⁊ etiā corpus ꝑ moderatā refrenationē ꝯcupiscentiaꝝ ſm dei ⁊ eccl'ie ordinatiōem ⁊ ꝯsuetudinē eoꝝ quib⁹ hō cōuiuit nō est supfluū in diuino cultu. Si ꝟo sit aliqđ ꝙ q̄ntum est de se nō ꝑtinet ad dei gloriā: neq̄ ad hoc ꝙ mens hois ferat̄ in deū: aut etiā si sit ꝑter dei et eccl'ie institutionē: vel ꝯtra ꝯsuetudinē cōmunē que ſm Aug. ꝓ lege habēda ē totū hoc reputandū ē supfluū ⁊ supstitiosū: q: in exteriorib⁹ tm̄ ꝯsistens ad interiorē dei cultū nō ꝑtinet: sicē qđā nō comedunt carnes de capite: quedā nō nent in sabbato ⁊ silia. Scđo queri pōt de scđa spē supstitionis. s. idolatria q̄ quis diuinā reuerētiā creaturis exhibet. vtrū. s. sit peccatū grauissimū ꝑsertim cū pessimū opponit̄ optimo: vt d̄r. viij. ethicoꝝ. Sꝫ cult⁹ interior ꝯsistit i fide spe ⁊ charitate melior ē q̄ cultus exterior: ꝗ infidelitas desperatio ⁊ odiū dei que opponunt̄ cultui interiori sūt grauiora peccata q̄ idolatria que opponitur cultui exteriori. Ad hoc sanct⁹ Tho. rn̄dꝫ scđa 2e. q. xciiij. ꝙ grauitas pecti pōt dupl̄icit̄ attēdi. Uno mō ex ꝑte peccati: et sic idolatrie peccatū ē maximū ⁊ grauissimū q: sicut in republica grauissimū esse videt̄ ꝙ aliqs honorem regiū impēdat alteri q̄ vero regi: q: q̄ntum in se est totū ordinē reipublice ꝑturbat: sic inter peccata q̄ cōtra deū cōmittunt̄ que tñ sunt maxīa grauissimū esse videt̄ ꝙ aliqs creature diuinū ho

noꝛē impēdat: qꝛ quātū in se ē facit alterū
deū eē in mundo diuinū minuēs pncipa/
tū. Alio mō pōt attēdi grauitas pctī ex p/
te peccātis: sicut dr grauiꝰ eē pctm̄ eius q̄
peccat sciēt q̄ eiꝰ qui peccat ignoꝛanter:
⁊ ſm hoc nihil ꝓhibet grauiꝰ peccare he/
reticos q̄ sciēt fidē corrūpūt quā accepe/
rūt q̄ꝫ idolatras ignorāter peccātes: ⁊ silr
aliqua alia pctā pñt eē maioꝛa ꝓpter malo
rē cōtemptū peccātis. Uñ in idolatria plia
pctā latent. Nā p̄mo ꝑsupponit interioꝛem
infidelitatē ⁊ adijcit exteriꝰ indebitū cul/
tum. Uel si tm̄ sit exterioꝛ idolatria absq̄ꝫ
interioꝛi infidelitate: tunc adijcitur culpa
falsitatis. Scđo includit in se magnā blas/
phemiā inq̄ꝫtū singularitas dñij deo sub
trahit. Tertio includit in se ipugnationē
fidei saltē ope q̄ p idolatriaꝫ fidē chꝛistia/
nā impugnat. Et huiꝰ quidem idolatrie
duplex fuit cā. Nā in etate p̄ma non fuit
idolatria. s. vsq̄ꝫ Noe ꝓpter recētē memo/
riā creatiōis mūdi ex qua adhuc vigebat
vniꝰ dei cognitio in mente hoīm. In scđa
vero etate legit inuenta idolatria ex cau/
sa quadā dispositiua que fuit ex pte hoīm
⁊ hoc tripliciter. Primo ex inoꝛdinatiōe
affectꝰ: ꝓut. s. hoīes aliquē hoīeꝫ vl nimis
amātes vl nimis venerātes honoꝛē diuinū ei
īpēderūt: sicut ninus q̄ fecit imaginē beli pa
tris sui ⁊ adoꝛare fecit. Et vt dicitur Sap.
xiiij. Acerbo luctu dolens pater cito sibi
rapti filij fecit imaginē ⁊ illū qui cū quasi
hō moꝛtuꝰ fuerat tanq̄ꝫ deū colere cepit: ⁊
subdit q̄ hoīes aut affectui aut regibꝰ de
seruientes incōicabile nomē scꝫ diuinitatis
lignis ⁊ lapidibꝰ imposuerūt. Scđo p̄o/
pter hoc q̄ hō naturaliter de reꝑntatione
delectat: vt dicit phs in poetria sua: ⁊ ideo
hoīes rudes a pncipio videntes p artificū
diligentiā hoīm imagines exp̄ssiue factas
diuinitatis cultū eis ipenderūt. Uñ Sap.
xiij. Si q̄s artifex faber de silua lignū re/
ctū secuerit ⁊ p sciam sue artis illud figu/
ret ⁊ assimilet imagini hoīs vt de substan
tia sua ⁊ filijs ⁊ de nuptijs faciens votum
inq̄rit ⁊c. vide. Tertio ꝓpter ignoꝛantiaꝫ
veri dei: cuiꝰ excellentiā nō ꝯsiderātes im
penderūt diuinitatis cultū quibusdā crea
turis ꝓpter pulchꝛitudinē seu virtutē: Uñ
Sap. xiij. Neq̄ꝫ operibꝰ attēdentes agno
uerunt q̄s eēt artifex: sed aut ignē aut spi/
ritū aut citatū aerē aut gyrū stellaruꝫ aut
solē aut lunā aut nimiā aquā rectoꝛes oꝛ/
bis terraꝝ deos putauerūt. Alia cā cum

idolatrie fuit ꝯsumatiua ex pte demonum
qui se colendos hoībus errātibꝰ exhibue
runt in idolis danda rñsa ⁊ aliqua facien
do q̄ videbant hoībus mirabilia. Ad hāc
idolatriā Hieroboā rex isrl ꝓpter ambitio
nē regni induxit oēm isrl. Salomonē aūt
ad hāc traxit effrenata libido ⁊ inoꝛdina/
tus amoꝛ mulierū. Tanta ē obcecatio vi/
tij huiꝰ q̄ publice adoꝛabāt idola turpitu
dinis. s. Ueneris ⁊ Priapi ⁊ similium: et
vnusquisq̄ꝫ in veneratiōe idoloꝛum quere
bat ꝓpꝛiū cōmodū ⁊ inordinatū affectū: sicut
luxuriosi deā veneris ⁊ p̄iapi: ⁊ amoꝛosi
adonidē: de quo refert Ouidiꝰ methamoꝛ
phoseos. li. xiiij. ꝓut pleniꝰ habet in sermōe
de dñica. x. post penthecostes sub thema/
te. Uos autē fecistis eā speluncā latronū.
Casti vero dee veste sacrificabant ⁊ sic de
silibus. Unde ⁊ iudei ad tantā deuenerūt
dementiā q̄ filios suos ⁊ filias suas imo
lauerūt demonijs: vt plenissime pꝫ in p̄e/
dicto sermone de dñica. x. ⁊ qđ execrabiliꝰ
ē filios suos pmogenitos interfecerūt vt
de capitibꝰ eoꝝ sibi facerent simulacra vl
tecas demonū. Uñ ex cōmodo ꝓpꝛio idola
tria oꝛtū habuit. Nā legit q̄ ninus qui ni
niuen ꝯdidit ⁊ noīe suo noīauit: pātrem ha
buit noīe belū: quo moꝛtuo fecit statuā in
illius memoꝛiā sibi fieri quā tantū hono/
rauit vt oēs mali ad eā confugientes ma
nerent ipuniti ⁊ securi: ꝓpter qđ multi sta
tuā illā in fauoꝛē nini venerabant ⁊ tādē
ꝓ deo coluerūt. Ingrediebant aūt demo/
nes statuas illas vt ostendentes monstra
⁊ dantes rñsa magis hoīes ludificarāt: gē
tes aūt circūiacētes exemplo niniuitaꝝ pa
rentibꝰ suis statuas fecerūt: ⁊ eas adoꝛa/
uerunt: ⁊ exinde cepit idolatria. Ex nomi
ne quoq̄ꝫ beli ſm diūsa idiomata sūt etiaꝫ
deriuata diūsa idoloꝝ noīa: nā babyloni
vocabāt idolū suū beel. palestini baal. alij
baalim. moabite. beelphegoꝛ. Sydonij be
elzebub: quē vocabāt pncipē demonioꝛū:
qꝛ dicebāt in hoc idolo lucifeꝝ habitare ⁊
ex eo futura p̄dicere: infirmos curare: mł/
tisq̄ꝫ modis illos delusit donec nudi ⁊ rei
hinc exeant: nihil secū p̄ter pctā poꝛtātes.
Unde beatꝰ Andreas dicit in legēda sua.
q̄ chꝛistus veniens in hunc mūdū docuit
idola esse demonia vana que talia suadēt:
per que deus offendat vt offensus ab eis
auertatur: ⁊ auersus non exaudiat ⁊ nō ex
audiendo ipsi a diabolo captiuentur: ⁊ ca
ptiuati tamdiu deludantur donec nudi ⁊

vel de corpore exeant nihil secum nisi peccata portātes quod a nobis auertat iesus christus.

De pphanis ac diuersis practicatiōib⁹ cū demonib⁹ ad aliq̄ scienda vel faciēda ꝛ de fato: Ser. III

Non habebis deos alienos coram me. Exod. xx. In ista clausula prohibent̄ illa per que mens humana auertit̄ a reuerētia creatoris nī: ꝛ sic prohibent̄ omnes prophane pactiones cum demonib⁹ siue sint p incantationes verboꝝ siue per inscriptiōes characterum vel imaginum siue per immolationes sacrificiorum. In his tribus ꝯsistunt omnes artes magice. Prohibentur igit̄ omnia ex quibus fiunt prophane pactiōes demonū siue sint ad transmutationes naturaꝝ sicut fecerant magi pharaonis: siue ad ludificatiōes sensuum sicut faciunt histriones: siue sint ad inuestigationes futuroꝝ contingentiū vt faciunt diuini: omnia ista vocat Aug⁹. pactiones demonū: eo ꝙ in talibus attribuit̄ creature qd̄ soli creatori deberet attribui: de quib⁹ dicit̄ in cantico Deutero. Prouocauerūt eum in dijs alienis ꝛ in abominationibus suis ad irā cōcitauerūt.
B Uiso igit̄ in sermone p̄cedenti de idolatria: iam ꝓsequēdū est de diuinatione. Ad cui⁹ euidentiam q̄ri pōt: vtrū diuinatio sit peccatū: sic videt̄ dn̄s velle Deut. xviij. vbi precipit: Nō sit qui phitones ꝯsulat neqꝫ diuinos. Ad hoc rn̄det doctor sanctus 2ª 2ᵉ. q. xcv ꝙ in nōie diuinationis intelligit̄ quedaꝫ ꝓnunciatio futuroꝝ. Futura ḡ dupliciter p̄nosci possunt. Primo in suis causis. Secūdo in seipis. Cause vero futuroꝝ tripliciter se habent: quedā eī semp ꝛ ex necessitate producunt suos effectus: ꝛ huiusmodi effectus futuri p̄nosci possunt per certitudinem: ꝛ prenūciari ex cōsideratione suaruꝫ causaꝝ: sicut astrologi ꝓnunciant eclipses futuras. Quedam vero cause producunt suos effectus nō ex necessitate nec semper sed vt in plurib⁹ ꝛ raro deficiunt: ꝛ per huiusmodi causas pñt p̄nosci effectus futuri nō p certitudinē sed p cōiecturā quandaꝫ. sic astrologi p ꝯsiderationē stellaꝝ quedā prenoscere ꝛ prenunciare possunt de pluuijs ꝛ siccitatibus ac medici de sanitate ꝛ morte. Quedam deniqꝫ sunt cause que fm se si considerentur se habent ad vtrūlibet: qd̄ p̄cipue videt̄ de potentijs rōnabilib⁹ que se habent ad opposita fm p̄hm: ꝛ tales effectus vl' etiā si q̄ effectus vt in paucioribus casu accidūt ex naturalibus causis p cōsiderationē causaꝝ prenosci nō possunt: quia eoꝝ cause nō habent inclinationē determinatam ad hmōi effectus: ꝛ ideo effectus hmōi nō possunt prenosci nisi considerent̄ in seipis. Homines igitur hmōi effectus in seipsis solū cōsiderare possunt dū sunt p̄tes: sicut cū homo videt sortem currere vel ambulare vel furari: sed considerare hmōi in seipsis anteq̄ fiunt est dei proprium qui solus in eternitate videt ea q̄ futura sunt quasi presentia. Esa. xlj. Annunciate que futura sunt in futurū: ꝛ sciemus quoniā dij estis vos. Si ergo q̄s huiusmodi futura vel etiam occulta prenoscere aut prenunciare quocunqꝫ modo p̄sumpserit nisi deo reuelante vsurpet sibi manifeste qd̄ dei est: ꝛ ex hoc aliqui diuini dicūtur ab indebita vsurpatiōe. Unde Isido. in li. ethymo. Diuini sunt dicti quasi deo pleni: diuinitate enim se plenos simulant ꝛ astutia quadam fraudulentie futura cōiecturant: ꝛ tunc solum dicuntur diuinare id est qd̄ diuinum est facere quando indebito modo sibi vsurpant prenunciationeꝫ futuroꝝ euentuum: nō ea que ex necessario veniunt: vel vt in pluribus que humana ratione prenosci possunt: nec etiam deo reuelante: ꝛ tunc constat esse peccatū. Un̄ xxvj. q. v. dicitur. Qui diuinatiōes expetunt ꝛ morem gentilium subsequūtur: vel in domo sua huiusmodi homines introducunt exquerendi aliquid magica arte aut expiandi causa sub regula quinquēnij iaceant fm gradus penitentie diffinitos scꝫ a sacerdote. Glo. ibidē isti scꝫ diuinatores fm legē concremantur: sed ille i cuius domo hec fiunt post publicationē bonorum in exilium mittit̄: vt. C. de maleficijs. nullus. fm iura vero ꝓpter detestationem criminis in accusatiōe non admittunt̄. ij. q. viij. quisquis. item sunt excommunicandi. xvj. q. v. c. sortes. ꝛ si clericus est deponendus. c. quisquis. nec admittitur ad testimonium: extra de testi. c. testimonium. ꝛ si notorium est eucharistia denegatur. d̄ consecrati. distinc. ij. c. pro dilectione. vbi legitur de magis et histrionibus: ꝛ multis alijs penis in iure puniuntur. Nō

ꝗ q̄rit: vtrū ergo nō licet vti ministerio vł
arte demonū ad cogſcendū futura vel ad
aliq̄d aliud. R̄ndet Astēn. li. j. ti. xj. q̄ vti
ministerio diaboli v̄tute diuina et aliq̄ li-
cita imꝑando hoc lʒ sicͣ paulus Act. xvj.
imperauit spiritui malo vt exiret a puella
phitonica: sed vti eius ministerio familia-
riter cū inuocando ꝓhibitū ⁊ illicitū ē nō
solū lege positiua sed etiā diuina. Leuit.
xix. vbi p̄cipit occidi q̄ sciscitat̄ magos et
B ariolos. Ceterū hec diuinatio tā ꝑniciosa
diuidit̄ in multas spēs. specialr̄ tn̄ est tri-
plex gen⁹ diuinatiōis ⁊ sub quolibet hoꝝ
multe spēs cōtinent̄: quoꝝ primū gen⁹ fit
ꝑ manifestā demonū inuocationem qđ est
grauissimū ⁊ ꝑtinet ad necromāticos: nā
multo grauius ē demones inuocare q̄ ali-
qua facere quib⁹ dignū sit q̄ demones se
ingerant: Et diuidit̄ in mltas spēs: q: de-
mones expresse inuocati solent qn̄q3 futu-
ra p̄dicere ingerētes se aspectui ⁊ auditui
hominū prestigiosis quibusdā apparitio-
nib⁹: que spēs vocat̄ prestigiū ex eo q̄ ocu-
li hoīm ꝑstringunt̄ ad nutū demonis ap-
parentis vt in balaā ꝓpheta. Nūeri. xxij.
Uide ꝓcessū in sermone de penthecos. Ce-
perūt loqui varijs linguis. Qn̄q3 v̄o ap-
parent ꝑ somnia: ⁊ vocat̄ diuinatio somni-
orū: nā licet qn̄q3 causa somnioꝝ fuit vł ē
a deo qui ministerio angeloꝝ aliq̄ homini-
bus reuelat in somnijs ꝑsertim in lege ve-
teri. ſm illud Nūeri. xij. Si quis fuerit in-
ter vos ꝓpheta dn̄i in visu apparebo ei vł
per somniū loquar ad illū. Multotiēs tn̄
opatiōe demonū fantasie dormientib⁹ ap-
parēt: ex quib⁹ qn̄q3 futura reuelāt his q̄
pacta illicita cum eis habent: vel eis etiā
qui supsticiose somnia obseruāt: cōtra q̄s
dr̄ Deut. xviij. Nō inueniat̄ in te q̄ obser-
uet somnia. Qn̄q3 proinde ꝑ mortuoꝝ ali-
quoꝝ apparitionē vł locutionē ⁊ vocat̄ ne-
cromātia: nam necros grece mortu⁹ man-
tia diuinatio nuncupatur ſm Ysið. q: qui-
busdam ꝑcantatiōib⁹ adhibito sanguine
videtur resuscitati mortui diuinare ⁊ ad in-
terrogata r̄ndere. Qđ si opponit̄ hoc lici-
tum esse eo q̄ Sauli inq̄renti de futuro euē-
tu belli. j. Regū. xxviij. c. a muliere habēte
spiritū phitonis apparuit samuel ⁊ euen-
tum futuꝝ p̄dixit: nō em̄ fauent aīe sancto-
rum illicitis interrogatiōib⁹. Ad hoc r̄n-
det Tho. scđa 2e. q. xcv. q̄ sicut Aug. dicit
ad simplicianū. Nō ē absurdū credere ali-
qua dispensatiōe ꝑmissum fuisse vt nō do-
minante arte magica vel potētia sed dispē-
satione occulta que phitonissam ⁊ saulem
latebat se ostēderet spūs iusti aspectib⁹ re-
gis diuina cum snīa ꝑcussurus: vel non sa-
muel a requie sua suscitat⁹ est sed aliquod
fantasma ⁊ illusio imaginaria machiatiōe
diaboli facta quā scriptura samuelē appel-
lat sicut solent imagines reꝝ suoꝝ nomini-
bus appellari. Qn̄q3 etiā futura p̄nunci-
ant per homines viuos: vt3 in arrepticijs ⁊ h̄
est diuinatio per phitones a phitio appol-
linis qui dicebatur eē auctor diuinādi: ta-
les aūt accedere ⁊ ab eis occulta require-
re ⁊ furta ⁊c. stricte ꝓhibitū est. xxvj. q. ij.
v. vij. in diuersis capłis. Uñ hec oīa deū
ad iracundiā ⁊ vindictam ꝓuocāt. Hinc
vt habet̄. iiij. Reg. j. Ochozias egrotās et
cōsulēs beelzebub deū accharō: a deo mor-
tis vindictam accepit ex ore helie ꝓphete.
Qn̄q3 denīq3 futura p̄nunciāt per aliq̄s fi-
guras vel signa que in rebus inaīatis ap-
parent: que si apparēt in corpore terrestri:
vt vngue ferro vł lapide polito vocat̄ geo-
mantia: si in aqua vocatur hydromātia: si
in aere aereomātia: si ī igne pyromātia: et
ista q̄tuor genera sūt p̄ncipalia ſm q̄tuor
elemēta. Si denīq3 apparēt ī viscerib⁹ ani-
maliū īmolatoꝝ in aris demonum vocat̄
aruspiciū: ⁊ sic patet de primo genere di-
uinatiōis. Scđm aūt genus est ꝑ solā cō-
sideratiōem dispositiōis vł motus alteri⁹
rei qđ ꝑtinet ad augures ⁊ h3 multas spe-
cies: Nā qn̄q3 ꝯsiderātur dispositiōes fi-
gurarū in aliquib⁹ corporib⁹ visui occur-
rentes: ⁊ tūc erit quedā diuinatiōis spēs
que diuersificat̄: q: ex lineamētis man⁹ cō-
sideratis diuinatio sumpta vocatur chiro-
mantia quasi diuinatio man⁹. Si ex q̄bus-
dam figuris in spatula cuiusdā aīalis ap-
parētis vocat̄ spatulamātia ⁊ sic de alijs.
Qđ si fiat ꝯsideratio circa verba hominū
alia intentiōe dicta: q̄ q̄s intorquet ad fu-
turū qđ vult p̄noscere vocat̄ omen. Qđ si
obijcitur diuinatio ꝑ omīa nō ē illicita: q:
gedeon qui ad Heb. xj. in nūero sanctorū
ponit̄ vsus fuit omine ex hoc q̄ audiuit re-
citationē ⁊ interꝑtatiōem cuiusdā somnij.
vt dicit̄ Iudi. vij. Similiter ⁊ eliezer seru⁹
abrae: vt legit̄ Gen̄. xxiiij. Ad hoc r̄nd3 do-
tor sctus. vbi. s. q̄ gedeon obseruauit reci-
tationem ⁊ expositionē somnij accipiēs ea
pro omine quasi a diuina ꝓuidētia ad sui
instructiōem ordinata. Sīr ⁊ eliezer v̄ba
puelle orōne p̄missa ad deū. Nō tā nobis

licet quia verba hũana que accipiunt̃ pro
omine nõ subdunt̃ dispositioni stellarum
vel similiũ: licet aliqñ disponunt̃ ſm diui
nam ꝓuidentiã: vt pz ĩ Gedeon ⁊ Eliezer
ac etiã in Jonathan qui dixit ad armigeꝝ
suũ. j. Regꝫ. xiiij. Si ita locuti fuerint ad
nos manete donec veniam⁹ ad vos stem⁹
in loco nr̃o nec ascendam⁹ ad eos. Si aũt
dixerint: Ascẽdite ad nos ascẽdamus ad
eos q: tradidit eos de⁹ ĩ mãib⁹ nr̃is: h̃ erit
nobis signũ. frequẽter tñ fiunt ſm opera-
tionẽ demonũ vt obseruãtes illudãt: nam
his q̃ ex opinione vana vel falsa ꝓcedunt
ingerit se demonis opatio: vt hoim aĩos
implicet vanitati vel falsitati. Porro si sit
cõsideratio circa mot⁹ vel voces auiũ seu
quorũlibet aĩaliũ vel ꝑ sternutatiões ho-
minũ vel aĩalium: hoc generaliter ptinet
ad auguriũ qḋ dicit̃ a garritu auiũ: siẽ au
spiciũ ab inspectione auiũ: quoꝝ primum
ptinet ad aures: scḋm ad oculos in quibus
pcipue hmõi ꝯsiderari solent ascribentes
spũm ꝓphetie coruis cuculis canib⁹ galli
nis ⁊ sitibus: ad ꝯnoscendũ ea q̃ sunt ho-
minibus incognita. O maledicta insania
qua fere laborãt infiniti: ꝯ quos ꝑcipitur
Deut. xviij. Nõ inueniat̃ q̃ obseruet augu
ria. Nimiꝝ cũ manifestũ ẽ ꝙ mot⁹ vel gar
rit⁹ auiũ: vel quecunq3 dispositiões hmõi
in reb⁹ ꝯsiderate nõ sunt cã futuroꝝ euen
tuũ: nec ex eis cognosci pñt. Notandum
tñ ad maiorẽ euidentiã ꝙ cã opationũ bru
toꝝ aĩalium ẽ instinct⁹: quidã q̃ mouent̃ ĩ
motũ nature: q: non hñt dominiũ sui act⁹:
hic igit̃ instinct⁹ ex duplici cã ꝓcedere pt̃.
Primo ex cã corpali: cũ eñ nõ hñt nisi aĩaꝫ
sensitiuã: cui⁹ oẽs potentie sunt actus cor
poraliũ organoꝝ: iõ subiacet eoꝝ aĩa di
spositioni cõtinentiũ corpoꝝ ⁊ p̃cipue a-
liter celestiũ: ⁊ iõ nihil ꝓhibet aliq̃s eoꝝ
opatiões esse futuroꝝ signa: inq̃tũ confor
mant̃ corpoꝝ celestiũ dispositioni ⁊ etiam
aeris ꝯtinentis ex q̃ ꝓueniunt aliq̃ futuri
euẽtus. Jn hoc tñ ꝑmo cõsiderare oportet
ꝙ hmõi opatiões nõ extendũt̃ nisi ad pre
cognoscẽdũ futura q̃ causant̃ ꝑ mot⁹ cele-
stiũ corpoꝝ. Scḋo vt nõ extendant̃ nisi ad
ea q̃ pñt aliqualit̃ ad hmõi animalia perti
nere. Cõsequũt̃ eñ ꝑ celestia corpa cogni-
tionẽ quãdã naturalẽ ⁊ instinctũ ad ea q̃
eoꝝ vite sũt necessaria: sicut sunt ĩmutati-
ones q̃ fiũt ꝑ pluuias ⁊ ventos ⁊ alia hu-
iusmodi. Alio mõ causant̃ instinctus hu-
iusmodi ex cã spũali: vt scꝫ vel ex deo vt ĩ
colũba super christum: ⁊ in coruo q̃ pauit
Heliã: ⁊ in cete qḋ suscepit ⁊ eiecit Jonam
ꝓphetam: vel ex demonib⁹ qui vtunt̃ hu-
iusmodi opatiõibus brutoꝝ aĩaliũ ad im-
plicãdas aĩas nouis opinionib⁹: ⁊ eadem
rõ videt̃ eẽ de oĩbus alijs. Cũ igit̃ natura
liter aliqua cognoscũt circa futuros tẽpo-
rũ euentus: ideo ad hec cognoscẽda consi
derare eoꝝ voces ⁊ motus nõ ẽ illicitum:
puta si q̃s ex hoc ꝙ cornicula frequẽt̃ cro-
citat ꝑdicat pluuiã cito venturã: ⁊ cetera
similia q̃ multa reperiunt̃ in naturalibus.
Denique si sit ꝯsideratio circa mot⁹ siderũ
hoc ptinet ad mathematicos q̃tũ ad cõsi-
derationes nataliũ dierũ q̃ ponũt esse fatũ.
Pro q̃ sciendũ ſm Augũ. li. j. c. xij. ꝙ opi-
nio fuit quorundã mathematicoꝝ ꝙ ex di
positiõis sideꝝ necessario causat̃ in homi-
nibus diuersitas moꝝ: ita ꝙ talis ẽ q̃sq3 ĩ
moribus qualẽ facit ipm esse dispositio si-
derũ in qua cõcept⁹ vel natus ẽ: ⁊ istã vim
vocauerũt noĩe fati. Nõ si q̃rit̃: vtꝝ igi-
tur ex impressione luminariũ celestiũ causet̃
in hominib⁹ diuersitas moꝝ. Respondet
Augũ. ibidẽ ꝙ mores hoim ⁊ euentus fu-
turoꝝ a siderib⁹ causari intelligi dupliciť
potest. Primo mõ ꝙ intelligat̃ necessario
⁊ sufficient̃: ⁊ tunc nõ tñ ẽ falsum ſ3 etiam
hereticũ: q: repugnat christiane religioni.
tum q: veritas fidei in hoc errore saluari
nõ põt. Cũ eñ ponit oĩa necessario a side-
ribus euenire tollit meritũ: ⁊ ꝑ cõsequens
ꝑmiũ tollit ⁊ grãm: ⁊ ꝑ cõsequẽs gloriam
tum etiã q: moꝝ honestas ꝑ hunc errorem
ꝑiudiciũ patit̃ dũ culpa peccantis in side-
ra refundit̃ licentia malefaciendi sine rep̃
hensione cõcedit̃: ⁊ hõ ad honorandum ⁊
colendũ sidera incuruat̃. Secundo modo
ꝙ intelligat̃ dispositiue ⁊ cõtingẽter: ⁊ sic
põt habere veritatẽ: q: nec rõni nec fidei re
pugnat. Planũ est eñ ꝙ varia dispositio
corporis multũ facit ad variationẽ effectu
um ⁊ moꝝ aĩe: vt plurimũ eñ aĩa comple-
xiões corporis comitat̃: vnde colerici sũt
iracundi: sanguinei benigni: melancolici
inuidi: flegmatici pigri: hoc tamẽ nõ ẽ ne-
cessario eo ꝙ aĩa dominat̃ suo corpori ma
xime quãdo ẽ adiuta ꝑ grãm: multos eñ
videmus colericos mansuetos: melanco-
licos benignos. Cũ ergo virtus corpoꝝ
celestium operat̃ admixtionẽ ⁊ qualitatẽ
cõplexionũ. Hinc est ꝙ per cõsequens ope
ratur quodãmõ ad qualitatẽ moꝝ: valde
tñ ex longinquo q: plus facit ad q̃litatem

cõplexionis virt⁹ nature inferioris q̃ virtus siderũ. Et ideo ɔcludẽdo dicẽdũ est q corpa celestia non p̃nt p se esse cã opationũ li. arbi. licz p̃nt ad h inclinare dispositiue inquãtũ inclinationẽ imp̃mũt i corp⁹ hũanũ: ⁊ p ɔ̃ns in vires sensitiuas q̃ sunt act⁹ organoꝝ corpaliũ ⁊ q̃ inclinãt ad act⁹ hũanos. ⁊ qꝛ homines vt plurimũ has passiões corpales sequũt. ⁊ sic act⁹ disponũt vt plurimũ ſm has inclinatiões celestiũ corpoꝝ: io de his astrologi q̃nq3 vera dicũt. h exp̃imur q inclinationẽ celestiũ corpoꝝ hõ per rõnẽ opari põt cui sensitiue vires obediũt: vt pbat phus. j. Ethi. ⁊ in. iij. de aĩa. Et sic põt intelligi qd dicit Ptolome⁹: q hõ sapiens dñaꝛ astris: qꝛ p sapiẽtiã suã ea vitare põt ad q̃ disponũt astra sicut is quẽ corp⁹ celeste disponit eẽ gulosum ⁊ luxuriosũ submissus rõni: ecõtra sobri⁹ ⁊ castus esse põt put etiã scribit Cassian⁹ i li. collationũ. q quidã socratẽ inspiciẽs dixit: oculi tui corruptores pueroꝝ. ⁊ cũ discipuli socratis cõuitiũ illatũ suo mgr̃o vellent vlcisci. socrates ait: quiescite sodales q̃escite sum eteni sed me virtute cõtineo. Ultimo queri põt vtꝝ dies egyptiaci sunt obseruãdi. Breuit dicendu: q illos obseruare q̃nq3 est idolatrie ⁊ infidelitatis: vt cũ obseruanꝛ in his q̃ pure depẽdent aliq̃ homĩs arbitrio: vt i domoꝝ edificatiõe belloꝝ exercitio ⁊ silib⁹. Q̃nq3 vo prudẽtie ⁊ sagacitatis est vt cuz obseruaꝛ in his q̃ h̃nt cãm naturalẽ vt potionib⁹ minutiõib⁹: sicut obseruare dies q̃ ad aeris purificatiõz ⁊ tpis q̃litatẽ est ꝓudẽtie h solũ ad nũcupationẽ est vanitatis: vt scz in sexta feria sit melius sanctificare q̃ in q̃nta. Silr obseruari põt cursus lune i platatiõibus vel insertiõib⁹ arboꝝ: vtpote in fine decrescẽtie ei⁹ ⁊ in serendis semĩb⁹ in nouilunio: qꝛ ad h sunt rõnes naturales. Q̃nq3 etiã necessitatis ⁊ obediẽtie: vt patz in nuptijs celebrãdis ⁊ festis. vnde de his multa dicunꝛ i decretis. xxvj. q. v. c. nõ licet xp̃ianis tenere traditiões gentiliũ: q̃ tã lr̃a faciliter nõ intelligiꝛ nisi in glo.

De quattuor generib⁹ sortiũ ac arte notoria carminatione diuina temptatione ⁊ demonũ adiuratione: Sermo IIII.

n Non habebis deos alienos corã me. Exod. xx. In ordine debito ꝓsequẽdũ est tertiũ gen⁹ diuinatiõis qd ptinet ad sortes ⁊ fit qñ facim⁹ aliq̃d vt nobis manifesteꝛ aliqd occultũ sine th̃ exp̃ssa demonũ inuocatiõe: ⁊ hz etiã multas spẽs qꝛ q̃nq3 fit ex ɔsideratiõe eoꝝ q̃ eueniũt ex quibusdã q̃ ab homĩb⁹ serio fiũt ad aliqd occultũ inquirẽdũ siue p ꝓtractionẽ punctoꝝ qd ptinet ad artẽ geomãtie siue p cõsiderationẽ figuraꝝ q̃ veniũt ex plũbo liquefacto in aquã ꝓiecto siue ex q̃busdã cedulis scriptis ⁊ i occulto positis dũ ɔsideraꝛ quis quã accipiat: vel etiã dum cõsideraꝛ q̃d apienti librũ occurrat q̃ oĩa sortiũ nomẽ h̃nt. Hinc generalit q̃ri põt: vtrũ peccatũ sit in characterib⁹ q̃ fieri solẽt a pluribus. Rñdet Alex̃. q ẽ magnũ peccatũ facere characterẽ aliũ q̃ signũ crucis: qꝛ fiũt ad demonũ misteriũ implorãduz qd nullo mõ licet: nec ẏtutẽ h̃nt ex se h ex diabolica pactiõe. sic eñ diabol⁹ pepigit cũ his q̃ fuerũt ei familiares q talia signa recognosceret ⁊ ad talia se p̃sentẽ offerret. Fingit autẽ p illa se cogi vt ostẽdat aliq̃d esse virtutis in hmõi artib⁹ in q̃b⁹ sunt multa nephãda p q̃ abducit hõ a fide ⁊ cultu diuino. nec hoc facit diabol⁹ vt i illis delecteꝛ: sꝫ poti⁹ i infidelitate facientiũ. Et notandũ ſm Tho. scd̃a 2ᵉ. q. xcv. q sortes ꝓprie dicuꝛ cũ aliq̃d fit vt eius euẽtu ɔsiderato aliqd occultũ innotescat. Et si q̃raꝛ sortiuz iudicio q̃d cui sit exhibendũ siue illud sit res possessa siue honor pena dignitas vel actio aliq̃ vocaꝛ sors diuisoria. Si aũt queraꝛ q̃d agere oporteat vocaꝛ sors cõsultoria. Si vo q̃riꝛ q̃d sit futurũ vocaꝛ sors diuinatoria. Act⁹ aũt hoim q̃ inquirũꝛ ad sortes nõ subdũꝛ dispositioni stellaꝝ nec etiã euẽtus ipoꝝ. ⁊ tñ si q̃s ea intentiõe sortib⁹ vtaꝛ q̃si hmõi act⁹ hũani q̃ requirũꝛ ad sortes ſm dispositionẽ stellaꝝ sortianꝛ effectũ vana ⁊ falsa est opinio: ⁊ p ɔ̃ns nõ carẽs demonũ ingestione ex qua talis diuinatio erit illicita ⁊ supstitiosa ⁊ ideo ꝓhibita. xxvj. q. v. c. sortes. quib⁹ cũcta vos vestris discriminãtis: id est in discrimẽ adducitis ꝓuincijs quas patres damnauerũt nihil aliud q̃ diuinationes ⁊ maleficia decernim⁹. Q̃obrem volumus illas omnino damnari. ⁊ vltra inter christianos nolum⁹ nominari: ⁊ ne exerceanꝛ anathematis interdicto ꝓhibemus. hec Leo papa. iiij. ad episcopos britanie. Non tamẽ omnis sors ꝓhibeꝛ nec est aliquid mali in sui natura licz prohibeaꝛ in lege positiua sicut ⁊ multa alia ꝓhibenꝛ cu

sus causam ponit. xxvj. q. ij. c. sors non est aliquid mali. per totum. Ad euidentiā igit̄ quādo sors admittit̄ & quādo non: sciendum q quattor modis capit̄ sors. Primo modo p casu fortuito vel euentu puta quando faciunt lotos per festucas vl' scribendo partes diuersis cedulis vt sic appareat cui sors accidit: & hec quidem non est licita in electionibus & alijs spiritualibus que ex spiritussancti inspiratione fieri debent: vt patet extra de sorti. c. fi. Nimirum cum sic posset indignior pfici: & dic̄ Joh. an. q sortilegium phibetur in quocunq actu in quo requirit̄ canonicus titulus in regula prima lib. vj. Nec obest q sors cecidit super mathiā & super ionam: quia hoc factū fuit inspiratōe diuina. Si vero talis sors exercet̄ in dubijs q̄ occurrūt circa tēporales dignitates que ad terrena dispo nentia ordinantur vel ad alia temporalia diuidentia: tunc licita est & permissa q tenet Jo. an. & lau. xxvj. q. ij. in summa. §. in principio: & inter clericos admitti potest vbi de temporalibus agitur: vt patz extra de prebend. & digni. c. cum sm aplum sm Joh. an. & hosti. de sortileg. c. fi. Similiter sm Tho. scōa 2e. q. xcv. si necessitas immineat in aliquibus licitum est cū debita reuerentia diuinum iudiciū sortibus implorare. Unde dicit Augu. in epistola ad honoratū: si int̄ ministros dei fit disceptatio q̄ eox tpe psecutōis maneāt ne fuga oim & q̄ eox fugiāt ne morte oim deserat̄ ecclia: q̄ disceptatio si nō aliter potuerit terminari quātum mihi videtur: qui maneant & q̄ fugiant sorte legendi sunt. & iterum in primo de doctrina christiana dicit: si tibi abūdaret aliquid quod oporter dari eis q̄ non haberent nec duob' dari potuisset si tibi occurrerent duo quorum neuter alium vl' indigentia vel gratia te aliqua necessitate superaret: nihil iustius faceres q̄ vt sorte legeres cui dandum esset quod dari vtriq non posset. Secundo modo sors capit̄ pro sortilegio: & tunc sors vt dicit leo papa: nihil aliud est q̄ diuinatio vel maleficium a sanctis patribus damnata et sm h̄ non est licita: & ideo prohibet ne exerceatur sub anathematis interdicto. xxvj. q̄st. v. c. sortes: ideo non credenda nec exercēda. vt ptz. xxvj. q. ij. §. his itaq. Nimirum qr tales sortilegi ea q̄ soli deo cōpetūt sibi vsurpare conāt̄ expectātes iudiciū sortiū ex demonib': sic̄ Ezech. xxj. legitur q rex babylonis stetit in biuio in capite duarum viarum diuisationem querens cōmiscēs sagittas interrogauit idola exta consuluit: & tales illicite sunt que prohibentur sm canones: q si iudicium sortium expectatur a deo scdm illd prouerbio. xvj. Sortes mittuntur in sinu: sed a domino temperantur. tunc talis sors scdm se nō est malum vt dicit Augustinus. potest tamen in hoc quadruplex peccatum incidere. Primo si absq vlla necessitate recurrat̄ ad sortes: hoc videtur ad dei temptationē pertinere. Secundo si necessitate sed absq reuerētia sortibus vtatur. vnde Beda super actus apostolorum. Si qui necessitate cōpulsi deum putant sortibus apostplorū exemplo cōsulendum esse: videant hoc ipsos nō nisi collecto fratrū cetu & precibus ad deum fusis egisse. Tertio si diuina oracula conuertantur ad terrena negocia: vnde dicit Augustin': & habetur xxvj. q. ij. c. Hi qui de paginis euangelicis sortes legunt: & si optandum sit vt illd potius faciant q̄ ad demonia consulenda concurrant: tamen ista mihi displicet consuetudo ad secularia negocia & ad vite huius vanitatē diuina oracula velle conuertere. Quarto in electionib' ecclesiasticis vt dictū est. Tertio modo capitur sors pro capitalitate vsurarū. vt patz de vsuris. c. j. & ij. & c. conquestus. Quarto modo pro parte et portione: vt extra de prebendis. c. cum scdm apostolum. sed de his duobus nihil ad propositum. Ceterum de alijs obseruantijs superstitiosis psequendo. Notandum est primo q ars notoria est illicita: quia scdm Thomā secunda scde. q. xcvj. quibusdam vtitur ad acq̄rendum scientiā que scdm se nō habēt virtutem causandi scientiā: sicut inspectione quarundā figurarum & prolatione quorūdam verborum ignotorū & alijs hmōi & tō hmōi ars nō vtit̄ his vt causis s̄ vt signis non autē vt signis diuinitus institutis: sicut sunt signa sacramentalia. vnde restat q sunt signa superuacua: & per consequēs pertinentia ad quedam pacta cum demōibus placita & cōfederata: qua propt̄ a christianis penitus repudianda. Secūdo obseruantie ordinate ad immutationes corporum scilicet ad sanitatem: et huiusmodi si naturaliter possunt tales effectus causare tunc non sunt illicite: q si non videant̄ posse causare tales effectus naturaliter cōsequēs est q nō adhibeant̄ ad hos effect'

causandos tanq̄ cause sed solum q̄si signa et sic ptinent ad pacta significationū cu demonib⁹ inita ex q̄ ptz: q̄ si simpliciter adhibeant̄ res naturales ad aliquos effect⁹ pducendos ad q̄s putant̄ naturalem habere virtutē nō est supstitiosum neq̄ illicitum: si tñ adiūgant̄ aliqui characteres vel noīa vel alie quecunq̄ vane obsuationes que manifestū est naturalr̄ efficatiā nō habere erit supstitiosum ⁊ illicitū. Tertio obseruātie que ordinant̄ ad p̄cognoscēda aliqua fortunia vel infortunia. s. q̄ aliq̄ tp̄a vel loca vel audita ṽba vel occursus hominū vel animaliū aut distorti ⁊ inordīati actus aliqd̄ p̄sagiū habēt boni vel mali futuri: ⁊ infinita similia sūt supstitiosa ⁊ illicita: quia talia attendunt nō vt quasdam causas: ſ vt quedā signa futuroꝝ euētuū: nō tamē obseruant̄ vt signa a deo tradita cum ex auctoritate diuina nō sunt introducta sed magis ex vanitate hūana coopante demonū malicia: nā qd̄ a principio in istis homines aliquid veri sunt experti casu accidit: ſ postq̄ incipiūt hoīes hmōi obsuātijs suū animū implicare multa ſm hmōi obseruatiōes eueniūt p demonū deceptiones: vt eis hoīes implicati curiosiores fiant ⁊ sese inserant multiplicib⁹ laqueis pniciosi erroris vt Aug. dicit in. ij. de doct. christiana. Quarto in scripturis q̄ suspendunt̄ ad colla cōsiderandū est primo quid sit qd̄ scribit̄: q2 si est aliq̄d ad inuocatiōe3 demonū ptinēs sc3 characteres vel ignota nomia: tūc manifeste supstitiosum est ⁊ illicitum. Unđ Criso. supra math. dic̄ q̄ phariseoꝝ significantiū fimbrias suas exēplo nunc multi aliqua hebraica noīa angeloꝝ cōfingunt ⁊ scribūt ⁊ alligant que nō intelligentibus metuenda vident̄. Est etiā cauendū ne aliquid falsitatis cōtineat: q2 sic eius effect⁹ a deo nō possit expectari q̄ nō est testis falsitatis: deinde cauendū ne cu3 sacris lr̄is ponatur ibidē character p̄ter signum crucis: vel ne spes ponat̄ in mō scribendi vel ligandi vel in similib⁹ que non ptinēt ad diuinā reuerentiā quia supstitiosum esset ⁊ illicitum: ⁊ idem intelligendu3 est in incantatiōibus serpentū vel quorūlibet animaliū: ⁊ etiam in collectiōibus herbarū medicinaliū: ex his ptz q̄ si scribuntur nomina inusitata quasi noīa dei ineffabilia ⁊ in quib⁹ scribit̄ vel dicit̄ quicunq̄ sup se portauerit istud breue nō periclitabit̄ sic vel sic: aut illud vel illud bonū sibi contiget: pculdubio sunt reprobāda nec portanda: ⁊ peccant qui scribunt portant donant vel vendunt vel etiam portanda docent nisi fuerint adeo simplices q̄ ignorātia eos accusaret que nō excusat si sup hoc fuerint moniti vel instructi. Hic q̄ri pōt de carmiātricib⁹ ⁊ carminatorib⁹ que carminant infirmos pueros vel alia vtrū peccant mortaliter. Rñdet Guil. frater ray. et Asten. li. j. ti. xv. q̄ si nihil supstitiosum dicunt vel faciunt nec dici vel fieri mādant: sed vtunt̄ plurib⁹ licitis ⁊ etiam adiurationibus sicut p passionem crucē ⁊ hmōi nō peccant nisi talia fecerint post p̄hibitionē sibi ab ecclesia factam: sunt eñ p̄hibenda pꝑter multa supstitiosa que solent ibi misceri nisi fieret p aliquem discretū ⁊ deuotū q̄ funderet orōnem nō sup pomū piru3 vel cingulum sed super infirmū manū imponens nec tales sunt p̄hibēdi nisi timeatur q̄ ad illoꝝ exemplū indiscreti ⁊ supstitiosi sibi vsurpent abusum illoꝝ exemplo se tuentes. De his pinde qui p viuis q̄s oduint scienter missas defunctoꝝ cantant vel cantare faciunt haber̄. xxvj. q. v. ca. q̄cunq̄. Ubi dicit̄ plerique etia3 sacerdotum sauciati inimicitie dolo missam p requie defunctoꝝ pmulgatam fallaci voto p viuis student celebrare hominib⁹: vt his p quo ip̄m offerat sacrificiū mortis incurrat periculū: pinde nostre elegit vnanimitatis cōuentus vt si quis deinceps talia ppetrasse fuerit detent⁹ a pprij deponit̄ ordinis gradu: ⁊ tam sacerdos q̄ etiam ille qui eū ad talia pagenda incitasse ppendit̄ perpetuo ergasculo relegent̄: hoc toletanū ꝯcilium.

Scđo queri potest de his qui deū tēptare conant̄: de quib⁹ sup illđ Deut. vj. Nō temptabis dñm deū tuum: dicit glo. deum tēptat qui habēs quid faciat sine rōne periculo se cōmittit expiens vtrū possit liberari a deo: vtrū sc3 temptare deū sit peccatū presertim cum deus qui peccatū p̄cipe nō potest p̄cipit vt hoīes eum p̄bent quod ē temptare: quia dicit Malach. iij. Inferte omnē decimatiōem in horreū meum et sit cibus in domo mea ⁊ p̄bate me sup hoc dicit domin⁹: si nō aparuero vobis chataractas celi: in cuius argumentū achaz vituperat̄ a dño eo q̄ rñdit Esa. vij. Nō petam ⁊ nō tēptabo dñm. Ad h̄ rñdet scūs Tho. scđa 2e. q. xcvij. q̄ temptare est expimentū sumere. nullus aūt expimentū sumit de eo de quo certus est: ⁊ ideo omnis temptatio

ex aliqua ignorantia vel dubitatiōe procedit eius qui temptat: sicut cum quis experimentū de aliqua re sumit vt eius qualitatem cognoscat. Ignorare aūt vel dubitare de his que ptinent ad dei pfectionē peccatum est: hinc manifestū est q̄ temptare deum ad hoc q̄ temptās cognoscat dei v̄tutem est peccatū. Si vero sumat experimentū eoꝝ que ptinent ad diuinā pfectionez non vt ip̄e cognoscat sed vt alijs demonstret h̄ nō est temptare deum cum subsit iusta necessitas aut pia vtilitas τ alia que ad h̄ occurrere debēt: sicut apl̄i petierūt a dn̄o vt in nōie iesu fierent signa. Actuū. iiij. vt sic christi virtus infidelibus demonstraret: et sic deus volebat signū dare regi achaz nō ꝓ ip̄o tm̄: sed ꝓ totius populi instructione: τ ideo rep̄hendit quasi impeditor cōmunis salutis q̄ signū petere nolebat. Et nota generaliter q̄ quis deū expresse temptat v̄bis quādo ea intentiōe aliq̄d a deo postulat vt dei scientiā potestatē vel volūtem exploret. Factis aūt expresse temptat qn̄ p ea que facit intendit expimētū sumere diuine potestatis sapientie vel pietatis sed quasi interp̄tatiue deum temptat qui et si nō intendat expimentū de deo sumere tamē aliquid petit vel facit ad nihil aliud vtile nisi ad ꝓbandū dei potestatē sapientiam vel bonitatē: sicut cum quis equum currere facit vt euadat hostes hoc nō ē experimentū de equo sumere: s̄ si equū currere facit absq̄ vlla necessitate aut vtilitate hoc nihil aliud esse videt̄ q̄ꝫ expimentū sumere de equi velocitate: τ idem est in omnibus alijs rebus: τ sic ptꝫ q̄ qn̄ quis ex necessitate vel vtilitate se cōmittit in suis petitionib⁹ vel factis diuino auxilio hoc nō est deū temptare: f̄m illud Paral. xx. Cū ignoramus quid agere debeamus hoc solum residui habem⁹ vt oculos nr̄os ad te dirigamus. Est etiā aliud genus temptatiōis de quo dicit̄ Eccl. xviij. Ante orōnē p̄para aīam tuā: τ noli esse quasi hō q̄ temptat deum: sup quo dicit Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xcvij. q̄ ille qui an̄ orōnem nō p̄parat animā suam dimittendo si quid aduersus aliquē habet vl̄ al's se ad deuotionē nō disponendo nō facit q̄ in se est vt a deo exaudiatur: τ iō quasi interp̄tatiue deū temptat: τ q̄uis videat̄ hm̄ōi interp̄tatiua tēptatio ex p̄sumptiōe seu indiscretiōe nō puenire tm̄ hoc ip̄m ad dei reuerentiā ptinet: vt hō p̄sumptuose τ sine debita diligentia se habeat in his que ad deū ptinēt: ꝯ illud .ij. Ti. ij. Sollicite curate ip̄m ꝓbabilē exhibere deo. Preterea queri pōt vtꝝ ferri cadētis vel aque bullietis iudicia sunt licita q̄bus aliqua exquirunt̄ occl'ta τ vident̄ ad sortes ptinere τ tn̄ nō vident̄ illicita: p̄sertim cum dauid legit̄ iniisse duellū ꝯ philisteā .j. Regū. xvij. τ q̄ nihil manifesti⁹ dn̄s legitur dedisse legez zelot. pte q̄ scrutabat̄ de occulto adulterio: vt pꝫ alibi. s. in quadragesima vbi agit̄ de luxuria. Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xcv. q̄ iudicium ferri candentis vel aque feruētis ordinat̄ quidē ad alicui⁹ occulti peccati inq̄sitionē p aliq̄d q̄d ab hoīe fit: τ in h̄ ꝯuenit cum sortib⁹: s̄ inq̄tū expectat̄ aliquis miraculosus effectus a deo excedit sortiū rōnem cōmunē vbi hm̄ōi iudiciū illicitum reddit̄: tum q̄z ordinat̄ ad iudicādū occulta que diuino iuditio reseruant̄: tū etiā q̄z hm̄ōi iudiciū nō est auctē diuina sancitū. Vnd̄. ij. q. ij. in decre. stepha pape ad guibertū episcopū mogūtinū. c. ꝯsuluisti. dicitur q̄ ferri candētis vel aque feruētis examinatiōe cōfessionē extorqueri a quolibet sacri nō censent canones τ q̄d sctōꝝ patrū documento nō est sancitū supstitiosa adinuentiōe nō est p̄sumendū: spōtanea em̄ cōfessiōe vel testium approbatione publicata delicta habito p̄ oculis dei timore cōcessa sunt nr̄o regimini iudicare: occulta vero τ incognita illi soli sunt relinquēda q̄ solus nouit corda filioꝝ hoīm: hoc ibi. Et eadez rō videt̄ eē de lege duelloꝝ nisi q̄ plus accidit ad cōmunē rōnem sortiū inq̄tum nō expectat̄ ibi miraculosus effect⁹: nisi forte qn̄ pugiles sunt impares valde virtute vl̄ arte. Vn̄. ij. q. iiij. de hoc habet̄. c. monomachiā vero in legē nō assumim⁹ quā p̄ceptā fuisse nō reperim⁹ quā licet iniisse quosdā legamus sicut sctm̄ dauid τ goliā sacra prodit historia: nūq̄ tn̄ vt ꝓ lege teneat̄ alicui diuina sanxit auctas: cū hec τ hm̄ōi sectātes deū solūmō temptare videant̄: glo. ibidez istos etiā qui pugnāt ī monomachijs etiā lex hūana cōdemnat: vt. C. de gla. l. vna.

Deniq̄ q̄ execrabile peccatū sit coram deo satis ptꝫ eo q̄ ꝓ pctō temptatiōis vniūsaliter oēs filij isrl̄ in deserto pierūt: terrā ꝓmissiōis nō intrātes: f̄m illud ps̄. Temptauerūt me patres vestri τc̄. Et sequit̄: q̄bus iuraui in ira mea si introibūt ī requiē meā

Altio queri pōt: vtꝝ liceat adiurare demones p̄sertim cum dic̄ Orige. sup matth.

nō est fm ptātem datā a saluatore adiurare demonia iudaicū est eñ hoc: nō aūt debemus iudeoꝝ ritus imitari: sed poti⁹ vti ptāte a christo data. Ad hoc dicendū fm Tho. scda 2ᵉ. q. xc. ꝙ duplex est adiurādi modus: vnus p modū deprecationis vel inductiōis ob reuerentiā alicuius sacri: ⁊ sic nō licet demones adiurare q2 ille modus adiurandi videt̄ ad quandā beniuolētiā vel amicitiā ptinere. qua nō licet ad demones vti ⁊ sic intelligit orige. Ali⁹ p modū cōpulsionis: ⁊ sic licet nobis ad aliqd vti et ad aliquid nō: quia licz demones adiurando p virtutem diuini noīs tanq̄ inimicos repellere ne nobis noceāt spūaliter vł corporalr̄ fm potestatē a christo datā. Lu. x. Ecce dedi vobis ptātem calcandi super serpētes ⁊ scorpiōes ⁊ sup oēm virtutē inimici ⁊ nihil vobis nocebit: nō tñ licitū est eos adiurare ad aliqd ab eis addiscendū vel etiā ad aliquid p eos obtinendū: q2 hoc ptineret ad aliquā societatē cū ipis habendā: nisi forte ex spāli instinctu vel reuelatione diuina aliqui sancti ad aliqs effect⁹ demonū opatione vtant̄: sicut legit̄ d̄ beato Jacobo ꝙ p demōes fecit hermogenē ad se adduci ad laudem dei.

De diuersis erroribus qui veniunt ex curiosa inuestigatione: peruersa interpretatione vel inordinata affectione: Sermo V

Non facies tibi sculptile. Exod. xx. Expediti de pma clausula primi pcepti iam scdam psequmur que cōphendit̄ in verbis thematis: in qua pticula phibent̄ oēs false ⁊ superstitiose adinuētiōes erroꝝ: q2 omis error fictio mentis est: quē errorē inducit fantasiam rōem obnubilās q̄ facit ꝙ illud eē videtur qd nō est: omēs aūt false supstitiōes et adinuētiōes erroꝝ aut pcedūt ex improbo ausu inuestigatiōis phisice: sicut errores phoꝝ: sicut ponere mundū eternū quod ē puertere totā sacrā scripturā ⁊ multa alia que posuerūt gentiles phi. aut pcedunt ex puerso intellectu sacre scripture sicut repe riunt̄ infinite hereses. xxiiij. q. iij. c. penul. aut etiā pcedunt ex inordinato affectu carnalitatis: sicut errores epicurioꝝ qui dicunt nullā aliam esse vitā q̄ istā: ⁊ nicolaytarū dicētiū ꝙ lz turpiter agere cū qualibz etiā cum vxore alteri⁹ vt ptz pleni⁹ alibi. Hie. x. Stultus factus ē omīs homo a scia sua cōfusus ē artifex in sculptile suo. Quātū igit̄ ad primū. s. errores phoꝝ: sciendū ꝙ licet infideles rudes ⁊ simplices qui nihil aliud audierūt de fide in hoc ppterea nō peccant ꝙ infideles sūt eo ꝙ taliū infidelitas nō habz rōem peccati s̄ magis pene: q2 talis ignorātia diuinoꝝ ex peccato pmi parētis est secuta. fm Tho. scda 2ᵉ. q. x. ⁊ ideo licet damnant̄ pter alia peccata q̄ sine fide remitti nō pñt: nō tñ ppter peccatū infidelitatis. Vñ dñs Jo. xv. Si nō venissē ⁊ locutus eis nō fuissem peccatū nō haberent qd expone Aug⁹. dicit: ꝙ loquit̄ de illo peccato quo nō crediderunt in christū: nec etiā debēt damnari ppter transgressionē mādatorū eccłie: q2 illis nō sunt subiecti: sed ppter mādata diuina q̄ naturalit̄ sunt īdita rōne nāli: ⁊ ideo de eoꝝ trāsgressiōe excusationē hñt. Vñ ꝙ mal⁹ est sup illud. ij. Cor. xj. Ipse sathanas trāsfigurat se in angelū lucis: dicit glo. ꝙ si angel⁹ mal⁹ se bonū fingat etiā si credit̄ bonus nō est error piculosus aut morbid⁹: si facit vł dicit que bonis angel' cōgruūt. eo ꝙ nō dissentit a deo qd ē fidei q2 sensus corpis tm̄ fallit̄: mēs vero nō mouet̄ a vera rectaq3 sentētia: sed si quis adhereret diabolo cuz iam incipit ad mala ⁊ falsa ducere tūc incidit in pctm̄ phi tñ qui se scientes esse iactabāt ab infidelitat' peccato nequaq̄ excusari pñt cui⁹ rōem adducit aplus Ro. j. dicēs: reuelat̄ ira dei: glo. id est. vindicta pcti: nō eñ ira dicit affectū vł pturbatiōē in deo: sequit̄ a de celo sup oēm impietatē. i. peccati ꝯtra fidem ⁊ iniusticiā. i. peccatū ꝯtra mores hominū hoꝝ qui veritatē dei in iniusticiā detinent. i. veram de deo cognitionē detinēt nō sibi sed impediunt ne fiuat in alios: vel in iniusticia detinēt p malā vitam in q̄ manent: vt nec verbo nec exemplo qd nouerunt ostendāt cum tñ veritas pulset ad intellectū sicut lux pulsat ad oculum p̄sertim in illis qui naturalr̄ sunt ingeniosi: ⁊ ne ptendāt excusatiōem ignorantie psequitur aplus: q2 qd notū est dei manifestū ē illis. Et si queris quō rñdet: deus eñ illis reuelauit: adiuuit eñ deus rōem vt inuestigādo creaturas venirent in cognitiōem dei ductu rōnis naturalis. Vñ sequit̄: inuisibilia eñ dei. i. natura dei inuisibilis omia causans ⁊ ad esse pducens: vel. i. deus pater qui specialiter inuisibilis dicit̄ Coll. j.

quia nunq̄ apparuit ī specie visibili sicut
alie psone: intellecta. i. intellectuali cogni
tione cognita p ea que facta sūt ꝯspiciunt
a creatura mundi. i. ab homīe. Sempitna
q̄z virtus. i. filius qui dicit dei xp̄us ꝛ sa-
piētia. j. Cor. j. ꝛ diuinitas. i. bonitas oīa
replens ꝛ ꝯseruās p qd̄ intelligit spūssan
ctus: ista similiter intellecta ꝯspiciunt ab ho
mine p ea que facta sunt. a magnitudīe eꝝ
creaturaꝝ cognoscit potētia q̄ patri ex spe
ciositate ꝛ pulcritudine: sapiētia que filio
et ex vsu earū ꝛ vtilitate: bonitas que spi-
ritui sancto appropriat. ꝛ sic aliquo mō ha-
buerūt cognitiōem trinitatis q̄tum ad ap
propriata: licz nō q̄tū ad ꝓpria: sequit: vt
sint inexcusabiles q: se p ignorantiam ex-
cusare nō pñt Aug. in glo. eos scrip̄tura di-
cit inexcusabiles quibus nota est veritas
et pseuerat iniquitas. Nam dicit Aug. de
xp̄a religiōe. q habebāt scholas a populo
sep̄aratas in quib⁹ docebāt illos quos cole
bāt nō esse deos ꝛ templa cū ꝑplo cōmunia
in quib⁹ eis sicut dijs sacrificabāt: sequit:
quia cū cognouissent deū p naturalē rōem
aut dei reuelationē aut creaturaꝝ inspecti
onē vnū. s. esse principiū a quo oīa nō sic
deū glorificauerūt debitū honorē ei exhibē
do. aut grās egerūt d̄ bñficijs accepti ꝛ co
gnitiōe dei: s; euanuerūt ī cogitatōib⁹ suis
magna de se existimādo: ecce petm̄ cordis
ꝛ iō obscuratū ē tumore sup̄bie īsipiēs cor
eoꝝ. i. rō natural. dicētes eīn se esse sapien
tes. ecce petm̄ oris sapiētiā sibi tribuēdo ī
hūanis ꝛ ideo stulti facti sūt in diuinis: ꝛ
mutauerunt gloriam incorruptibilis dei
in silitudinē imagīs corruptibil hōis vo-
lucrū quadrupedū ꝛ serpentū ecce petm̄
operis: ꝓpter qd̄ tradidit illos de⁹ in de-
sideria cordis. Hic queri pōt vtrū idola
tria sit peccatū p̄sertim cum sicut honorās
aliquid vice regis regem honorare d̄r ita
honorans idolū vice dei deū honorare vi
detur. Ad hoc dicendū q sicut duplex ho
nor regi est exhibendus sic ꝛ deo scz ꝓpri⁹
et cōmunis. ꝓprius est facere homagium
qd̄ alij facere est regē inhonorare. cōmu-
nis aūt est assurgere et silia: quod vice re-
gis facere est regem honorare: sic etiam al
teri exhiberi honorem ꝓpriū deo: pecatuz
est ꝛ hoc est idolatria. Secūdo queri pōt
vtrū hebetudo sensus que circa intelligē-
tiam importat q̄ndā debilitatē mentis p̄ci
pue quo ad ꝯsiderationē spiritualiū bono
rum vl cecitas mentis que importat oīm-
modam priuationē cognitionis spirituali
um bonorū possit esse peccatū p̄sertim cuz
dicit Esa. vj. Exceca cor populi hui⁹: vide
ꝓcessum textus ꝛ cām excecatiōis hmōi ꝛ
nō enim a deo infligit malum nisi malū pe
ne. Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. scda 2e.
q. xv. q sicut cecitas corporalis est priua-
tio eius qd̄ est principiū corporalis visio-
nis ꝛc. vide istam questionē infra vbi agi-
tur de spectebus gule. Quantum vero ad D
secundū scz hereses que ꝓcedunt ex intel-
lectu p̄uerso sacre scripture: sciēdū. q. xv.
di. ponit causa heresium: vbi dicitur. c. ca
nones generaliū conciliorꝝ a tpibus cōstā
tini ceperunt: in p̄cedentib⁹ nāq; annis p-
secutione seuiente docendarꝝ plebiū mini-
me dabatur facultas ꝛ inde christianitas
in diuersas hereses scissa est: quia nō erat
episcopis licentia ꝯueniendi in vnum nisi
tp̄e supradicti impatoris sub quo sancti pa
tres in ꝯcilio niceno de oī orbe terraꝝ cō-
uenientes iuxta fidē euangelicā ꝛ aplicam
scdm p⁹ aplos simbolū tradiderūt. Ad
maiorem euidētiā sciendū. q vt d̄r. xxiiij.
q. iij. c. heresis grece ab electiōe dicit. s. q
eam sibi vnusquisq; eligat disciplinā quā
putat esse meliorem: quicūq; ergo scriptu-
ram aliter intelligit q̄ sensus sancti spirit⁹
flagitat a quo scripta sunt. licet ab ecclesia
nō recesserit tamē hereticus appellari pōt.
Ille vero dicit aliter exponere sacraz scri-
pturam q̄ spūssanctus efflagitat q ad hoc
expositionē sacre scripture retorquet qd̄
ꝯriat ei qd̄ ē p spiritūscm̄ reuelatū. Tho.
āt scda 2e. q. xj. dic̄ q heresis de q̄ nūc loq̄
mur īportat quādā corruptiōez fidei chri-
stiane: nō aūt ad corruptiōez fidei ptinet si
quis falsam opinionez habeat in his que
nō sunt fidei: puta in geometralib⁹ vl alijs
hmōi que oīno ad fidem ptinere nō pñt: s;
solum quādo quis falsam habet opinionē
circa ea que ptinent ad fidem. s. ad articu-
los fidei: vel ad ea ex quibus sequit corru
ptio alicui⁹ articuli. ꝛ tamē opinionē illaz
ptinaciter defendit vel retinet vel emēda-
re recusat: sed vt dicit. xxiiij. q. iij. ca. dixit
apls: q snīam suā q̄uis falsam atq; puer-
sam nulla ptinaci aīositate defendūt p̄ser-
tim quā non audacia sue p̄sumptiōis pe-
pererint: sed a seductis atq; in errorem la-
psis parentibus acceperunt: querūt autez
sollicitudine cauta veritatez corrigi para
ti cum inuenerint nequaq̄ sunt inter here
ticos cōputādi: ecōtra xp̄o dicit ibidē. c. q

in ecclia christi morbidū aliq̄d aut prauū ꝫ
sapiūt si correpti vt sanū rectūq̃ sapiāt re/
sistant ꝑtinaciter suaq̃ pestifera dogmata
emendare nolunt sed defendere persistunt
heretici sunt. Et notandū ꝙ de⁹ q̄ nullum
malū nisi ꝓpter bonū eliciendū fieri per/
mittit hereticos seminare nō ꝑmitteret ni
si ex hoc suis fidelibus aliquid melius ꝓ
uidere disponeret: ꝛ idō ꝯcludit Aug⁹. c. vl
timo dicens: Mⁱ idō diuina ꝓuidētia mul/
tos diuersi erroris hereticos eē ꝑmittit vt
cū nos interrogāt et q̄ nescim⁹ sic excutia
mus pigriciā ꝛ diuinas scripturas cupia/
mus. Denique vt vitij hui⁹ detestabilem
corruptelā ostendam⁹: sciendū ē ꝙ hereti/
cus sm iura punit̃ quadruplici pena. Pri
mo excōicatione: q: oīs heretic⁹ siue occul
tus siue manifestus ē ip̄o iure excōicatus.
ex̄. e. ti. c. excōicamus. nec solū ip̄i sed etiā
receptores: fautores ꝛ defensores: vt eo.
ti. c. si clericus. ꝛ qd̄ maius ē: Quicunq̃ he/
reticos receptores fautores aut eoꝝ defen
sores ecclīastice sepulture scient̃ tradere p̄
sumpserit excōicatus est nec absolui debet
nisi ꝓprijs manib⁹ extumulet: ꝛ eoꝝ corpa
extra proiciat: ꝛ loc⁹ ille ꝑpetua careat se/
pultura: vt eo. ti. li. vj. quicunq̃. Secūdo
bonoꝝ suoꝝ ꝯfiscatione ꝛ ablatiōe: ꝟ tamē
excōicatio ip̄ius cōfiscationis ꝛ bonoꝝ ab
latio vel occupatio ꝑ principes seculares
fieri non debet anteq̄ꝫ p iudicē ecclīasticū
sup eodē crimine snīa fuerit ꝓmulgata: vt
pꝫ eo. ti. c. cū scd̄m. li. vj. Qd̄ si ꝯuertātur
postea tñ nō debent eis vel eoꝝ filijs bōa
restitui: q: ip̄o iure sunt omnia cōfiscata ī
vindictā huius sceleris: vt pꝫ. eo. c. ꝛ ex̄. e.
ti. c. vergentis. Tertio depositiōe: q: indi/
stincte siue cleric⁹ siue laic⁹ fuerit etiā pa/
pa vel imꝑator vel quilibet alius debꝫ ab
omni dignitate deponi. xl. di. c. si papa. in
ter. ꝛ in glo. ꝛ. xxiiij. q. j. c. q̄ contra pacem
ecclīe sunt ꝛc̄. ꝛ in glo. vbi dicit̃ ꝙ hereti/
cus quicūq̃ sit debet ab omni officio ꝛ be
neficio spoliari: ꝛ si cleric⁹ sit debet degra
dari ꝛ demū quilibet talis debet arbitrio
ptātis secularis relinqui puniēdus aīad
uersione debita. s. crematiōe continua nisi
post cōprehensionē erroris ad fidē cōuerti
velint errorē suū abiurādo ꝛ satisfactionē
exhibendo: ꝛ tunc resipiscentes debent in
ꝑpetuo carcere retrudi: vt ex̄. e. ti. c. excōi/
cam⁹. ij. Verūtamē qui reincidunt in here
sim abiuratā relinquendi sunt iudicio se/
culari: ꝛ idē intelligendū si cadat ī alia he

resi quacūq̃: si tamē in hmōi puniēdis si/
gna pnīe manifeste appareāt ꝛ humilit̃ pe
tierint sacrā pnīe ꝛ ꝛ eucharistie nō sūt eis
denegāda: vt pꝫ. e. ti. li. vj. c. sup eo. Qua/
liter etiam eorū receptores fautores defen
sores ꝛ credentes diuersis modis puniun
tur. habetur ibidē. c. excōicamus. j. Ceterū
clericus degradandus ꝓpter heresim in/
dutus sacris vestib⁹ habēs in manib⁹ in/
strumentū vel ornamentū ad ordinē suum
spectans q̄si solēniter ministratur⁹ ad ep̄i
p̄ntiam ducit̃: ꝛ tunc q̄libet res inordina/
tione sua sibi tradita iterū auferr̃ ab eo in
cipiendo ab illo qd̄ ei vltro datū fuit vsq̃
ad primā vestē que dat̃ in collatione tōsu/
re: ꝛ vti pōt ep̄s ad terrorē verbis aliqui/
bus oppositis illis q̄ in collatiōe ordinum
ꝓlata sunt: vt auferim⁹ tibi vestē sacerdo/
talem ꝛ ordine sacerdotali te priuam⁹ ꝛc̄.
Ultimo dicendo auctē omnipotentis dei
pr̄is ꝛ filij ꝛ spūssancti ac nr̄a auferim⁹ ti/
bi habitū clericalē ꝛ deponim⁹ degrada/
mus spoliam⁹ ꝛ exuimus te omi ordine be
neficio ꝑuilegio clericali: ꝛ post raditur ꝛ
tundet̃: hec oīa habent̃ de penis. li. vj. c.
degradatio: vbi etiā ponunt̃ alioꝝ degra
datiōes: ꝛ ista degradatio ꝓpter heresim
p̄ntē potestate seculari celebranda ē: quo
facto dicetur vt degradatū in suū foꝝ reci
piat: ꝛ sic intelligit̃ tradi curie seculari: p
quo tamē debet ecclīa efficaciter interce/
dere vt citra mortis periculū circa eū sen/
tentia moderet̃: hec ex̄ de v̄bo. sig. c. nouī
mus. Quarto militari ꝑsecutione: q: si ali
ter non potest fieri armata manu sunt ab
eis oīa bona auferēda. Quantū denique
ad tertiū scꝫ errores epicurioꝝ ꝛ similium
que ꝓcedunt ex inordinato affectu carna
litatis: sciendū ꝙ peccatū adhuc in volun
tate ꝑsistens intellectū auertit a recta cōsi
deratiōe: q: volūtas mala eligēs oppositū
alicui⁹ rōne dictante nō ꝑmittit intellectū
diu stare in illo recto dictamine: ꝟ auertit
ip̄m ab hoc ꝛ ꝯuertit ad oppositū vł ad ali
qd̄ impertinens: ita ꝙ plerique excecati tali
malicia n̄ aduertūt se errare: sicē refert Se/
neca ī ep̄la. vj. ad lucillū dicēs: ꝙ vir q̄dā
familiā q̄ndā habuit q̄ subito fcā fuit ce/
ca incredibilē rē tibi inq̄t ꝟ veram narro:
ip̄a familia nescit se eē cecā ꝟ semꝑ negat ꝛ
pedagogū suū ꝙ de domo recedat horat̃
dicē enī domū tenebrosā eē: ꝛ subd. t Sene
ca. Hec inq̄t que in ista fuerūt familia nob
accidūt: nemo se auarum intelligit: nemo

cupidã ceci duces querũt nos sine duce er
ram⁹: ⁊ dicim⁹: Nõ ego ambitiosus sum:
vita mea magnas requirit expensas: aliꝰ
dicit: nõ ẽ meũ vitium iracundũ esse adole
scentia facit: nõ est extrinsecũ malũ nostꝝ
intra nos est in visceribꝰ nr̃is sedet: sed iõ
difficulter ad sanitatẽ venim⁹ qꝛ nos egro
tare nescim⁹: hec ille. Vñ hec auersio q̃ vo
luntas auertit intellectũ a recta ꝯsiderati
one cõtingit duplr̃ ſm Tho. scd̃a 2ᵉ. q. xv.
Primo mõ p occupatiõez mẽtis circa alia
que magis diligit: qbꝰ ab inspectiõe hmõi
mẽs auertit̃: ſm illõ ps̃. Supecidit ignis
scꝫ ꝯcupiscẽtie ⁊ nõ viderũt solem verita/
tis. Et siq̃dez occupat̃ hõ circa feditatẽ lu
xurie: tunc ꝑp̃e generat cecitatẽ mentis
que quasi totalr̃ excludit cognitiõem bo/
noꝝ spũaliũ: ⁊ hoc ꝓpter delectatiões ve
nereoꝝ que ceteris vehemẽtiores sunt. Si
vero circa delectatiõem gule vel siũum ob
lectationũ sensualiũ: tũc ꝑp̃e generat sen/
sus hebetudinẽ q̃ reddit holem debilẽ cir
ca intelligibilia: ⁊ ideo sicut oculis debili
bus odiosa est lux: sic illis mentibꝰ cogni
tio veritat̃ est penalis: p̃sertim in illis in
quibꝰ ṽitati ꝯire noscunt̃. Si denicꝫ cir/
ca ambitiõem tũc plerũcꝫ generat scisma/
ta in ecclia ⁊ infinita bella ⁊ iniusticias in
seculari militia: vt aũt dꝛ. xxiiij. q. iij. c. int̃
scisma ⁊ heresim hoc esse arbitror. qꝛ here/
sis ꝑuersum dogma hꝫ: scisma vero pꝰ epi
scopalẽ dissensionez ab ecclia pariter sepat̃:
qõ q̃dẽ i p̃ncipio aliq̃ ex pte intelligi pt di
uersum. Ceteꝝ nullũ scisma ẽ nisi sibi ali
quã heresim cõfingat vt recte ab ecclia re/
cessisse videat̃. ⁊ ſm Tho. scd̃a 2ᵉ. q. xxxix
in duobꝰ peccat. Primo qꝛ se separat a cõ
muniõe mẽbroꝝ ecclie. Secũdo qꝛ ſbdi re/
cusat ecclie capiti. Secũdo mõ cõtingit ex
eo q voluntas corrupta ⁊ i ꝓfundũ maloꝝ
dimersa spontanee reuocat intellectũ a cõ
sideratiõe recta p̃me veritatis et oim̃ q̃ ad
illã mẽtem reducũt: iux̃ illud ps̃. Noluit
intelligere vt bene ageret: vñ ps̃. in q̃ ver/
sus ille ꝯtinet̃: vt dic̃ glo. agit de errore q̃
rũdã dicẽtiũ mala oia esse ex vitio natu/
re ⁊ creatiõis nr̃e: bona vero ex libero ar.
quod ꝓpheta destruit dauid in ps̃. dicẽs:
Mala omĩa ẽ a nobis: bona vero ex deo
p grãm. Sic insipiẽs dixit iniust⁹. i. delibe
rauit in semetip̃o vbi hõ nõ videt. Quid?
vt delinquat. i. libere peccet: qꝛ nõ ẽ timor
dñi añ oculos eius ⁊ sic nõ curat si deꝰ vi/
det. Cur hoc? qm̃ dolose egit in conspectu
eius. glo. eo q iniquitatẽ suam cum dolo
querens noluit vere inuenire et doluisse.
Multi eñ inquirũt iniquitates suas: sed
cum dolo nolẽtes eas vere inuenire ⁊ odi/
re: qui cũ eas cognoscũt nõ dimittũt ſ de/
fendũt: vel noluit studere legi dei: vt inue
niat̃ iniquitas eiꝰ ad odiũ. i. vt p eam legẽ
inueiret iniq̃tatẽ suã: ⁊ odiret q̃si p ignorã
tiam excusari posset ṽba oris eiꝰ iniq̃tas ⁊
dolus: ⁊ sic ex corde ꝓrũpit in os ⁊ opa ex/
teriora: qꝛ noluit intelligere vt bñ ageret:
etiam si posset ⁊ bene intelligere ⁊ bñ age/
re cũ nõ desit ei diuinꝰ instinctꝰ ad bonũ:
sed noluit imo iniquitatẽ meditatꝰ ẽ in cu
bili suo astitit oĩi vie nõ bone. maliciã aũt
nõ odiuit sed potiꝰ dilexit ex improba vo/
luntate ⁊ electiõe li. ar. malicie adherens:
Vñ ſm Tho. scd̃a 2ᵉ. q. xiiij. ex certa mali
cia. i. ex electiõe mali quis peccat dupliciter.
Primo ex inclinatiõe habitꝰ vitiosi q̃ ma/
licia dicit̃: ⁊ venit ex praua cõsuetudĩe pec
candi qua q̃s inuiscatꝰ desperat de resipi/
scentia ⁊ sic irrefrenate labit̃ in vitia: iux̃
illud Hiere. xviij. Desperauimꝰ pꝰ cogita/
tiones nr̃as ibimꝰ ⁊ vnusq̃sqꝫ post prauita/
tatem cordis sui mali faciemꝰ. Scd̃o vero
cõtingit ex eo q p ꝯtemptũ abijcit ⁊ remo
uet illud qõ electionẽ peccati poterat impe/
dire: sicut spem p desperationẽ: timorẽ per
p̃sumptiõez ⁊c. ⁊ h̃ vt liberiꝰ peccet: Pro/
uerb. xviij. Impiꝰ cũ ꝑuenerit in ꝓfundũ
maloꝝ contemnit: ⁊ p ꝯsequẽs intellectus
auertit̃ a recta cõsideratiõe et põderatiõe
vitioꝝ: ⁊ ex h̃ etiã dissemĩate sũt diũse he/
reses que tangunt̃ inter alias. xxiiij. q. iij.
c. quidã. Nam iouinianiste asserebãt nul/
lam distantiã esse virginũ ⁊ nuptaꝝ nul/
lamqꝫ inter abstinẽtes ⁊ epulantes esse discri
men. Sic paterniani ꝑtes corporis inferio
res a diabolo factas opinabant̃. Sic nico
olaite vxores oĩbus eẽ cõmunicãdas do/
cebant. Cherinciani ṽo mille annos post
resurrectiõez in voluptate carnis futuros
p̃dicabãt. Nictages aũt vigilias noct̃ re/
spuebant: dicẽtes: sup̃stitionẽ esse diuina
iura temerari cum noctem fecerit ad quie/
tem: ⁊ sic vnusquisqꝫ ſm affectũ ꝓpriũ di/
uinabat. Nimirũ cũ lex nature in aliquoꝝ
cordibus quãtũ ad aliqua sepius obfusca
tur ex aliqua passione vel mala cõsuetudi/
ne ac etiã mala habitudine seu dispositiõe
nature: sic̃ refert Julius cesar de bello gal
lico q apd̃ germanos olim latrociniũ nõ
reputabat̃ iniquũ: cũ tñ exp̃sse sit ꝯ legem

nate: qđ a nobꝭ auertat iesus christus dei filius.

De fide in generali ⁊ qualiter cognoscit̃ eē mortua dupl'r scʒ ex defectu opis ⁊ intentiōis: Ser. VI

NOn habebis deos alienos corā me. Exo. xx. Cum v̄ba ꝓposita potissime fidē christianā recōmendent p̄nti sermone quedā de fide in generali ꝓsequmur: ip̄a eñ ē que ad salutē hūanam sūme necessaria iudicatur vtpote radix vnica future beatitudīs acquirēde: dicit eñ Aug. sup Jo. ꝙ sicut ī radice arboris nulla prorsus apparet pulchritudinis spēs: ⁊ tñ q̄cquid est in arbore pulchritudinis vel decoris ex ea procedit: sic ex fidei hūilitate q̄cq̄d meriti quicquid beatitudinis aīa susceptura est ex fidei fundamento ꝓcedit.

A Ad euidentiā igit̃ fidei sciendū fm Alex. de hal. in. iij. ꝙ trib' modis dicit̃ fides. Primo mō dicit̃ fides habitus acquisit' ex rōe vel testimonio ⁊ tūc ex ea pōt elici motus qui ē credere deo hoc ē dictis ei' fidem adhibere. Secūdo mō dicit̃ habitus gratuit' sed imꝑfectus vel informis eleuās tm̄ intellectuʒ supra se ad assentiendū prime veritati ꝓpt̃ se: nā q̄ solū eleuat intellectū ⁊ nō mouet affectū p amorē: habit' informis denotat̃ et ex illa fide nō solū elicit̃ motus q̄ ē credere deo: sed etiā qui ē credere deum ꝑut credendus ē trinus ⁊ vn' creator ⁊ redemptor qđ elici nō pōt ab habitu acquisito: s̄ q̄ duplicē hāc fidem etiā mali habēt imo et demones: vt dicit̃ Jaco. ij. demones credūt ⁊ ꝯtremiscūt: ideo mortua iudicat̃ nisi charitate diuina viuificet̃. Tertio mō dicitur habit' gratuit' ꝑfect' ⁊ charitate formatus eleuās intellectū pariter ⁊ affectū ad assentiendū sūme veritati ⁊ amandum ꝓpt̃ se: ⁊ ex hac elicit̃ nō tm̄ motus q̄ ē credere deo: vł etiā credere deū: s̄ etiā q̄ ē credere ī deū. i. fm Aug. credēdo amare deū credēdo ī eū ire credēdo ei adherere ⁊ credēdo ei' mēbris īcorporari: ⁊ vt dič Bona. in cētiloquio ad h̄ ꝙ fides ꝑfecte tēdat in deū req̄rit̃ adiūctio charitat̃ q̄ ordinat ad amorē dei ⁊ ad opationē boni ⁊ ad ꝓpulsionē mali ⁊ ad dilectiōem proximi. Ex dictis igit̃ ptʒ: ꝙ duplex est fides. s. viua ⁊ mortua: differūt aūt sicut lumen candele extincte a lumine candele accense quod ꝓpter sui paruitatē insufficiens est ad dirigēdū gressus hominū ad p̄cauendū pericula et ad discernendū quid formosum vel deforme.

Pro maiori tā noticia fidei mortue sciendū ꝙ fides mortua cognoscit̃ dupliciter. s. ex defectu opis ⁊ intentionis: Ex defectu nāq3 opis cognoscit̃ cum sic latitat ī corde ꝙ nō cōprobat̃ ī exteriori operatiōe: Vñ Jaco. ij. fides sine opib' mortua ē: ⁊ h̄ fit dupl'r. scʒ ex amore male inflāmante: et ex timore male humiliāte. Primo credēs nō opat̃ ex amore male inflāmate: in quibusdam eñ credētib' cessant opera bona ꝓpter triplicem inordinatū amorē vł affectum mundialē. Primus amor inordinatus est ꝯcupiscentia carnis qua fides ip̄a mortua reddit̃: quia patientē carnis ꝯcupiscentiam sic inficit ꝙ licet actualiter credat a bono tā opere cessat: s̄ vñ hoc est nisi q̄ taliū fides ē q̄dđā credere generale qđ ecclīa sctā tenet ⁊ tñ ī mltis ꝑticularib' errāt: q̄propt̃ eoꝝ fides mortua iudicat̃: eo ꝙ v̄a fides ⁊ viua quā informat charitas diuina nō tantū gneraliter sed etiā ꝑticulariť credit ad salutē necessaria cuncta cuitat cauenda ⁊ implet operāda: cuius similitudinē videm' in li. apto vbi intelligēs videt ⁊ legit: nō aūt intelligēs videt: s̄ nō legit cum tñ vterq3 ꝑspicaces oculos habeat: sicq3 multa particularia recognoscit in libro ꝙ alter ignorat: taliter etiaʒ hmōi credunt ⁊ dicunt deū esse remuneratē iustos ⁊ punientē impios credunt alteꝝ esse seculū: credūt paradisum ⁊ infernum: credunt peccata esse mala ⁊ virtutes bonas animā imortalem ⁊ cetera multa: ⁊ tamen in his ⁊ ꝯsimilib' multis in particulari errant: quia si vere ⁊ viue intelligerēt q̄đ est deus: que ⁊ quāta est gloria paradisi: que et q̄ dura sunt supplicia inferni: si intelligerent horribilitatē peccati: ornamēta virtutum ⁊ anime dignitatē magis eligerent milies mori q̄ semel mortaliter peccare et deum offendere. Vñ si quis sub generalitate credens luxuriam esse mortalē culpā et nihilomin' ex inordinata affectiōe multipharie multisq3 modis ꝑpetrās inquiritur an talia credat deo displicere: rñdeat hoc credere ⁊ sentire: quis tñ dubitat licʒ veꝝ dicat ei' fidē eē mortuā: cū eadē informi ac mortua fide dauid excecat' libidine nō solū adulteriū s̄ etiā homicidiū ꝑpetrauit: vt. ij. Reg. xj. Sic infatuat' libidīe salomō adorauit idola. iij. Reg. xj. lʒ intellectu fm Aug. crederet deū. s. fide mortua ⁊

informi. Sic iudices inueterati dierũ ma-
lorum vt dicit Dañ. xiij. Exarserũt in cõcu
piscẽtiam Susanne ꝛ auerterũt sensum su-
um ꝛ declinauerũt oculos suos vt nõ vide
rent celum neq₃ recordarent̃ iudicioꝝ iu-
storũ ꝛc. Scõs aũt amor inordinatus ẽ cõ-
cupiscentia oculoꝝ quo q̃ mortaliter inficit
tur: licet actualiter credat: tñ ab ope bono
cessat: eo ꝙ implicat se lucris iniustis: ꝛ im-
pijs cõtractib⁹: mendacijs: piurijs: circũuẽ
tionibus: rapinis: furtis: vsuris: mercat̃
in festis: locis deo sacratis: ꝛ similib⁹ mã-
monã colligit iniquitatis: qui interroga-
tus si credat oĩa que tenet eccl̃ia se crede-
re cõfitet̃: ꝛ quo ad intellectũ verum fate-
tur: cum tñ non solum a bono ope cessat: ſ
etiam multas impietates accumulat. Vñ
de hmõi dicit aplus ad Titum. j. cõfitẽtur
se nosse deum factis aũt negant: cur enim
ↄtra preceptũ dñi dicentis: Nõ furtum fa
cies tãta cupidine flagrant nisi quia nõ vi
uaciter: sed mortue ꝛ generaliter credunt:
nec credita debite ↄsiderãt neq₃ debite põ
derant: sed vt ait ps. Oculos suos statue-
runt declinare in terram: sic iudas christũ
vendidit ꝛ tradidit: qui tñ post traditiõe₃
pditori lumine fidei ꝑmanente penitẽs cor-
de: cõfitens ore: ꝛ satisfaciens opere: lz in-
fructuose: dixit Math. xxvij. Peccaui tra
dens sanguinẽ iustum: ductus etiam peni
tẽtia pecuniã retulit ꝛ laqueo se suspẽdit:
sicq₃ tali intellectuali fide sine ope damna
tus ẽ. Similit̃ etiam multi cupidi mundi-
alibus implicati vsurarij scelesti fures ra-
ptores ꝛ siñeo: licet in fine vite penitere vi
deãtur: tamen eternaliter damnabunt̃ eo
ꝙ illoꝝ penitẽtia nõ est intentione debita
formata. Tertius amor inordinat⁹ est sup
bia vite que mirabilr̃ operib⁹ impijs mor-
tuam reddit fidẽ: Quis in intellectu fidei
quoddã lumen remaneat sectat̃ ꝑtialita-
tes fouet: lites ambit: dignitates deꝑmit:
minores inuidet: equalibus despicit: mise
ros infinitaq₃ similia ꝑpetrat cum intelle-
ctuali fide: quã tñ in homine tali mortua₃
B esse scelera cumulatã manifestãt. Scõo
credẽs nõ opatur ex timore male hũiliãte
ꝛ h̃ tripl̃r. Primo ex timore damni fauora
bilis sicut quidã nõ solum a bono ope ces-
sant: ſ etiã mala ꝑpetrãt ne ꝑdant bono: ẽ
fauorẽ vel amorẽ hũanum plus eligentes
amittere aiam q̃₃ famam hũanam gratiam
et amicitiam et licet credenda credant: in-
tellectu tñ poti⁹ eligunt ꝑdere grãm diui-
nalem q̃₃ secularẽ: poti⁹ parere statutis ini
quis dñoꝝ ꝛ cõtrariũ q̃ preceptis dei: mul-
ta impia ꝑpetrãtes multas iusticias negã
tes: multisq₃ bonis nequissime ↄtrãtes: cõ
tra q̃s Actuũ. v. dr̃. Obedire oportet ma-
gis deo q̃ hominib⁹. Sic multi ne displice-
ant veritatem retinẽt occultã: cũ tñ ex de-
bito charitat̃ vl̃ officio illã manifestare te
neant̃: ↄtra quos dicit̃ Ro. viij. Nõ acce-
pistis spiritũ seruitut̃ iterũ in timore. Et de
siĩibus multa patebũt inferi⁹ vbi aget̃ de
nouẽ peccatis alienis: in. vij. ꝓcepto. His
etiam cõnumerãde sunt q̃dã insensate mu
liercule que tãta formidine laborãt ꝙ ma
ritis suis placeãt vt ꝑ imoderatũ ambitũ
vanitatũ ornatũ ꝛ pompam nõ vereantur
alas ꝓcioso sanguie christi redemptas scã
dalizare ꝛ eis laqueũ ꝑditionis ꝓparare.
Vñ diabolus sua versutia decipit tales fe
minas: sicẽ vulpecula gallinas: solent nãq₃
vulpes cũ₃ videt gallinã ex timore suo ar-
borem ascẽdisse cõcito gressu stipitẽ arbo-
ris frequẽter circũire quã territa gallina
defixis oculis ex alto prospectans cerebri
vertigine tandẽ agitat̃ ex quo in arbore se
minime retinere valẽs d̃ arbore cadit quã
statim vulpes parata rapit occidit ꝛ come
dit. Sic mulier insẽsata dũ timet viro suo
non placere ornatu meretricio se moniens
ad iudiciũ vere rõnem ꝑ spũalem vertigi-
nem amittẽs in os vulpis infernalis mor-
taliter peccando corruit. Vñ peccatũ vani
ornatus ex septẽ ꝓncipalr̃ aggrauat̃. Pri
mũ est ꝓsumptuosa depictio nature ꝓprie
qua picturam dei nitit̃ emendare q̃si deo
sub sanando diceret: tu creasti me nigram.
ego factã me albã: tu croceã: ego rubea₃:
tu artã frontẽ: ego lata₃: tu rudẽ: ego poli
tam: tu nigros crines: ego croceos: tu sine
alis ꝛ cauda: ego ecõtra formabo me ala-
tam ꝛ caudatã: ſ audiat dñm rñdẽtẽ: ego
detestor sup̃biã: nimirũ cũ dicat Aug⁹. in
iiij. li. de doct. christiana si q̃s pingẽdi arti
fex alicui⁹ vultũ ꝛ speciẽ ꝛ corꝑis q̃litatem
emulo colore signasset ꝛ signato tã ↄsũma
toq₃ simulacro alt̃ man⁹ inferret vt iã for-
mata iã picta q̃si ꝑitior reformaret grauis
prioris artificis iniuria ꝛ indignatio iusta
videret̃: tu te estimas impune laturã tã im
probe temeritat̃ audaciã dei artificis offen
sam: ꝛ si fucis lenocinantibus impudica ꝛ
incesta non sis tamen corruptis violatisq₃
que dei sunt peior adultera detineris: ꝛ in
fra. Hinc illa nascuntur incentiua vitiorũ

vt questio ora pingit dum vitis displicere formidant: et de adulterio vult' meditentur adulterium castitatis. Secundum autem est periculosa incitatio impie imitationis: et ideo talis mulier potest dici rufiana: que multas alias exemplo suo per occasionem vani ornatus ponit in periculo fornicationis vanum ornatum imitantes ac infinitos ad luxurie vitium allicientes: quapropter dicuntur laquei diaboli et rhete eius. Tertium vero est libidinosa inflammatio aliene luxurie: quia per tales ad luxuriam inflammantur templa dei que sunt anime et corpora christianorum: vt dicitur .i. Cor. .iii. Unde plus diligit deus vnum templum spirituale quam omnia templa corporalia mundi: et tales mulieres sicut alios accendunt sic etiam et semetipsas ad luxuriam: iuxta illud Esa. l. Ecce omnes vos accendentes ignem accincti flammis. Quod si dicant hanc se intentionem non habere per hoc tamen non excusantur: quia gladius aliquem necans non habet intentionem corruptam sed eo abutens: sic tali muliere demon abutitur ad perimendum animas: et quia mulier occasionem damni dedit: damnum dedisse iudicatur. Quartum itaque est periculosa transgressio legis euangelice cuius exemplar se posuit in vita mortali filius dei et ad sequelam suos alliciens ait: Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Unde in eadem lege sancitum est: Qui se humiliat exaltabitur: et qui se exaltat humiliabitur. Quintum est odiosa derisio glorificate ecclesie. scilicet ipsius christi crucifixi humilis virginis marie et omnium beatorum qui tanto zelo cuncta vana mundi despexerunt vt deliberarent potius mortem eligere quam vanis mundanis et carnalibus adherere. Quid igitur putas agunt sancti cum tales in eorum festis adeunt ecclesias cum tot offensionibus imo blasphemiis christi: cum nece animarum: cum gaudio demonum: cum contemptu christiane religionis et omnium virtutum. Sextum est dolorosa afflictio angelice creature quibus vt dicitur Lu. xv. Est gaudium super vno peccatore penitentiam agente: Quid ergo doloris est super vna muliere ornatu meretricio deturpata infinitos subuertente. Septimum est damnosa exultatio demoniace malicie: nam peccatum quanto maius dispendium operatur animarum: tanto maius gaudium ingerit maliciis demonum qui cupiditate insaciabili sitiunt perditionem hominum.

¶ Secundo vero credens non operatur bonum sed magis contrarium ex timore damni realis sicut multi cum necessitas impellit vnum e duobus amittere potius eligunt perdere celum quam cenum: potius diuinam gratiam quam propriam substantiam: ex hoc enim timore plerique piurare non verentur ad coaceruandam aut retinendam terrenam substantiam: et licet se peccare non dubitant: tamen peccare non curant ne temporaliter damnentur: quod tamen eternaliter rugientibus preparatis ad escam relinquentur. Tertio denique non operatur ex timore damni corporalis: multi namque licet intellectualiter credant ex timore: tamen operibus contradicunt potius eligentes mortem aut penam spiritualem quam corporalem: sicut qui nec occidantur ore et opere fidem negant quam tamen in corde tenent aut iuramento assecurati tempore predicto redire nolunt: aut alios iniuste falsoque pro sua liberatione accusant et similia. hoc timore territus Petrus licet christum filium dei viui crederet dum mori timuit vitam negauit: sic alii discipuli fidem eandem in intellectu seruantes plus tamen seipsos quam dominum diligentes ex hoc timore damnabiliter eum reliquerunt. Preterea secundo principaliter fides mortua cognoscitur ex defectu non quidem operis sed intentionis: et hoc dupliciter. Primo ex amore male inflammate. Secundo ex timore male bullite: quantum ad primum triplex amor bonum non credentem bona facit operari. Primus est carnalitatis sicut qui querunt fieri compatres vt sic liberius et securius carnaliter misceri valeant: quod aut per fidem datam ficte puellas ad stuprum inclinant sub pallio matrimonii. Taceo de his qui sub pretextu confessionis meretricias allocutiones et blanditias venantur spiritualem amorem in his vouere mentientes: multa et similia prudens lector syllogizare potest. Secundus est cupiditatis sicut faciunt questores qui mendaciis decipiunt mulieres multas missas orationes et alia bona permittentes: ita quod mendax multorum pietas ad cumulandam pecuniam faceret vsque ad celum: Sic multi confitentibus imponunt missas vt occasione data apparenter honesta pro missis ipsi sint pecunie receptores: Insuper licet promittunt dicere missas tamen non faciunt: et licet anime liberentur per sacrificium altaris: vt patet .xiii. q. ii. c. anime defunctorum: tamen in fraudem esse presumitur factum vt accepta pecunia promissio eos ab onere penitentie releuare videantur .ar. i. q. i. ex concilio elibertano. c. emendari placuit vt qui baptizantur vt fieri solebat nummos in concha non mittant: ne sacerdos quod gratis accepit precio distrahere videatur. Tertius est ambitiositatis: multi namque tam ecclesiastici quam religiosi quam etiam seculares aspirantes ad dignitates et prelaturas vel officia faciunt exterius quod non credunt interius: quia pretendunt pellem ouinam et animam gerunt vulpinam: lupinam

vel leoninā. quot inq̄ ꝑtextu pietatis ꝑles ꝓmouent ad religionē vel statū sacerdotalē: nō vt fiāt sanctiores sed excellētiores: ditiores: honoratiores: ꝛ iuxta psal. Immolāt filios suos ꝛ filias suas demonijs. Uñ ex hoc amore triplici are omnis hypocrisis generat̄ ꝛ freq̄ntat̄. Quātū etiā ad secūdū triplex timor hominē nō credentē bōa facit opari. Primus est timor amittendi substantiā: sicut qui nō laborat in festis ne ɔdēnet̄ in nūmis. vitat tabernas: ludos: lupanaria: ne pecuniā ɔsumat aut damnū recipiat. Secūdus est timor amittēdi famā: hinc q̄dā freq̄ntāt ecclias: missas: ꝑdicationes: cōfessiones: sacramenta ꝛ similia. tñ nec intrinsecus vere credūt: ſ ideo hec agūt ne deteriores alijs reputentur aut famā perdāt. Terti⁹ est timor amittendi vitā: sicut mlti heretici q̄ pre timore sunt in apparētia iusti: q̄ si ōmōstrarēt exterius qd̄ credūt interi⁹ iuste ɔburerent̄. ꝛ de oībus ꝑdictis dicit̄ Matth. vij. Attendite a falsis ꝓphetis ꝛc. quod a nobis auertat ih̄s christus lux vera mentiū.

De fide viua qualit̄ intellectuʒ illumiat viuificat ꝛ roborat: ꝛ q̄ aliquando in solo corde est: qñq; in ope: qñq; ꝛ in vtroq;: Ser. VII.

n

Non habebis deos alienos corā me. Exod. xx. Alias [illegible] so succinctim de fide q̄ mortua dicitur in semetipā iā breui stilo ꝑstringēdū ē de fide viua vitā spiritualē īfluente.

A Pro quo sciēdū q̄ vt ait Berñ. Plerīq; sunt in quibus fides est solū fidei nō cōtradicere q̄ ɔsuetudine viuendi magis q̄ virtute credēdi fideles denominant̄: in talibus em̄ crudelitas est ligata quasi somnolenta: turpida ꝛ vndiq; ipedita: ꝛ ideo talis fides nec lumē pōt ꝑstare nec vitam influere: nec sufficiēs est motū virtū efficere: ꝛ illa dicit̄ mortua quasi nō habeat animā .i. ipsam charitatē per quā moueat̄ ad bonā opationē. Ecōtra xo plerīq; sunt in q̄bus ipa fides illūiat intellectū: inflāmat affectū: ꝛ impellit ad bonā opationē: ꝛ tal̄ fides viua dicit̄. Qd̄ si querit̄ q̄bus ergo fides mortua reuiuiscit: vl̄ fides informis fit formata Ad h̄ rñdet sanct⁹. Tho. secunda secunde. q. iiij. q̄ charitas dicitur forma fidei qua fides viuificat̄ inq̄tū per charitatē actus fidei ꝑficit̄ ꝛ formatur ꝛ ꝑ ɔseq̄ñs viuificatur: qd̄ sic patet. Nā act⁹ volūtarij speciē recipiūt a fine qui est volūtatis obiectū: id autē a quo aliq̄d speciem sortitur se habet ad modū forme in reb⁹ naturalibus: ꝛ ideo cuiuslibet act⁹ forma est q̄mmodo finis ad quē ordiat̄ vt ad obiectū: tū q: ex ipso recipit spēm: tū etiaʒ q: motus actionis oportet q̄ fini ꝓportionatim rñdeat: Manifestū ergo est q̄ act⁹ fidei ordinat̄ ad obiectū volūtatis qd̄ est bonū sicut ad finē: hoc aūt bonū qd̄ est finis fidei scʒ bonū diuinū est ꝓpriū obiectū charitatis: ꝛ sic charitas dicit̄ esse forma fidei inq̄tū informat actū ipsius. per hoc tñ q̄ fides informis sit formata vl̄ ecōuerso nō mutat̄ ipa fides: sed mutat̄ subiectū fidei qd̄ ē anima q̄ quādoq; fidē habet sine charitate quandoq; cū charitate: nec sunt ibidem diuersi habit⁹ cuius ratio est: q: cū fides sit ꝑfectio intellectus illud ꝑ se ꝑtinet ad fidē qd̄ ꝑtinet ad intellectū: qd̄ aūt ꝑtinet ad volūtatē nō ꝑ se ꝑtinet a fidei itaq; ꝑ h̄ diuersificari possit habitus. Distinctio aūt fidei formate ꝛ informis est ſm illd̄ qd̄ ꝑtinet ad voluntatē: id est ſm charitatē et sic manet idē habitus fidei. Est aūt fides viua q̄dā viuificus radius in humanū intellectū gratis de fonte vite descēdens. iuxta illd̄ ps. Signatū est sup nos lumē vultus tui dñe. Glo. lumē vult⁹ est gratia iustificatiōis q̄ imago creata id est ratio insignitur. hoc lumē est totū ꝛ veʒ hominis bonū quo signat̄: vt denarius imagine reḡ: nec fides charitate formari pōt nisi mediante diuina gratia. Et iteʒ dicit̄ ps. lxxv. Illuminās tu scʒ christe non alius: mirabiliter a mōtibus eternis. id est summa trinitate: vt verificet illud ps. In lumīe tuo tuo videbimus lumen. Hic igitur radi⁹ viuificus descendēs in ipm intellectū humanū triplici fungit̄ officio: scʒ ad intellectū illuminandū: viuificandū ꝛ roborandū: vt sciat velit ꝛ possit opari grata deo. B

Primo nanq; illius officiū est intellectū illuminare vt sciat credēda: amplectēda ꝛ fugiēda. Unde triplices tenebras potissimū de anima pellit. Primo oēs tenebras ignorātie ſm q̄ vnicuiq; necessariuʒ est ad salutē. Que aūt scire necessaria sunt ad salutē ōndit sanctus Tho. secūda secūde. q. xxvj. dicēs q̄ omnes cōmuniter obligant̄ ea scire que fidei sunt ꝛ vniuersalia iuris ꝑcepta: singuli aūt ea q̄ ad statū vel

officiū eoꝝ pertinēt: nam q̄cunq̄ negligit
scire vel facere ad que obligatus est omis/
sionis peccato delinquit. Nimirū cū negli
gentia: ignorantia ⁊ impitia annumerent̄
culpe: vt patet extra de iniu. ⁊ dam. da. c. si
culpa. ⁊ ꝑcipue in glo. Secūdo ꝓpellit tene
bras ꝑfidie ⁊ cuiuscūq̄ credulitatis ꝑicu/
lose: nō timore ꝑūctiōis sed lumine verita
tis: Unde Aug. fidē viuā diffiniēs q̄tum
ad obiectū ⁊ primū motiuū sic ait: Fides ē
illuminatio mentis ad summā veritatē scꝫ
cognoscendā ⁊ diligendā ⁊ in ea omnē ꝑfi
diā abhorrēdā: hinc etiam omni falsitate
summe ē opposita ita q̄ talit̄ illustratꝰ om/
nes incātatiōes: supstitiōes: obseruatiōes
⁊ similia detestat̄: tali qꝫ lumīe ꝑnatus in
quoscunq̄ errores ⁊ deceptiōes faciliꝰ la/
bitur. Tertio deniq̄ ꝓpellit omēs morta/
les tenebras culpe tā a corde q̄ ab ore ⁊ ope
re: nā qui hoc viuido lumine fidei ꝑlustra
tur in corde noxias tenebras culpe nō reci
pit: nec q̄dē illecebras carnis: quia dicit̄
Act. xv. Fide purificās corda eoꝝ. nec de/
cipulas demonis: iuxta ꝯsiliū qđ dicit̄ .j.
Pe. v. Aduersariꝰ vester diabolꝰ ⁊c. cui
resistite fortes in fide. nec etiā blādities se
culi: q: dicit̄ ad heb. xj. Sancti ꝑ fidē vice
runt regna ⁊c. Secundū vero officiū il/
lius radij viuifici: est intellectū viuificare
alioquin enī illuminatio ꝑdicta nihil ad sa/
lutē cōferret intellectui nisi ꝑ eundē radiū
illi vite gratia donaret̄ qua traheret̄ ⁊ in/
citaret̄ ad eadē appetēda: querēda: sumen
da ac ꝯtraria horrēda: declinā da ⁊ fugien
da: Unde dicit̄ in glo. Joh. vj. q̄ ꝑ fidem
deo copulamur: ⁊ ꝑ itellectū viuificamur:
hinc merito dicit̄ Ecclesiastes xj. Dulce lu
men scꝫ fidei: ⁊ delectabile oculis scꝫ intel
lectus: videre solē id est cognoscere creato
rem ꝑ fidem viuam cuius radius non so/
lum illustrat sed etiaꝫ viuificat vniuersa:
adeo nanq̄ sol iste naturalis est viuifica/
tiuus in sua illustratione q̄ ex suo splendore
cuncta terrenascētia reuiuiscūt in vere: q̄ ꝑ
solis elōgationē quasi mortua videbātur:
⁊ qđ mirabilius est vt dicūt naturales in
ipsa solis eclipsatione ſm q̄ maius vel mi
nus eclipsari cōtingit in terra semꝑ rema/
net maior vel minor dispositio mala: ⁊ ad/
dunt q̄ si per diē vnū sol nō oriret̄ sup ter/
ram omnia mundi viuētia morerent: sic ē
etiā spiritualit̄ cum sole iusticie ⁊ radio fi/
dei: qm̄ absente fidei sua viuifica forma se
paratur ab anima ipsa vita gratie: quia di

citur ad Ro. j. Iustꝰ autē ex fide viuit: scꝫ
charitate formata. Tertiū deniq̄ offici/
um illius viuifici radij est humanū intelle
ctū ⁊ spūm roborare vt credita nō solū affe
ctu velit sed etiā effectu perficiat: Unde ta
lis radiꝰ tres vires in anima subministrat
que necessarie sunt ad salutē. Primo qui/
dem facit verā fidē sentire veracit̄ in cor/
de: ita q̄ ꝓ illa defensanda se paratū inue/
niat in articulo necessitatis nō solū ad ope/
rādū ardua sed etiā ad sustinēdū grauia:
q: vt dicit̄ Ro. x. corde credit̄ ad iusticiā
id est ad hoc vt homo iustificet̄. In quibꝰ
verbis tria tangunt̄ q̄ tpe necessitatis ani/
mā saluāt. Primū est motus li. ar. cū dici/
tur corde. Secundū est actꝰ fidei qđ est cre
dere. Tertiū est effectus credendi cū adiū
gitur. ad iusticiā. id est ad iustificationem
habēdā. q. d. vere credere salutē dat: quia
dat iusticiā: Uñ quomō fides potest esse in
corde viua sine cōfessione oris ⁊ exhibitio
ne operis videbit̄ infra. Secundo facit il/
lam confiteri ore: quia vt ibidē subdit̄: ore
autē cōfessio fit ad salutē. scꝫ ꝓ loco ⁊ tem/
pore ceterisq̄ ꝯgruis circūstantijs ꝓut exi
gunt omnia precepta affirmatiua: tunc enī
sine ipsa cōfessione nō esset in anima salus
vt infra videbitur. Tertio facit illā ope cō
firmare ⁊ ꝑficere: quia dicit Aug. fides ap
pellata est ab eo qđ fit. Due sillabe sonant
cū dicit̄ fides. prima sillaba est a facio. se/
cunda a dico. Interrogo igit̄ te vtrū credas
dicis credo. fac qđ dicis ⁊ fides est. Mul/
ti enī vt dicit̄ ad Titū. j. cōfitent̄ se nos/
se deū: factis aūt negant: ⁊ ideo ait domi/
nus Matth. vij. Nō omis q̄ dicit mihi do
mine dñe: id est credit in me corde ⁊ ore in/
trabit in regnū celoꝝ: Unde ſm Berñ. in
epla quadam triplex fides distingui pōt.
Prima fides est mortua: que scꝫ nō opera
tur corde ore vł opere ex dilectiōe quasi nō
habeat animā: id est ipsā dilectionē ꝑ quā
ad opera moueat̄. Secunda fides est ficta
que scꝫ suscepta vita ⁊ charitate moueri q̄/
dem inchoat ad bene operandū: sed mini/
me ꝑseuerat moriturq̄ tā q̄ abortiua: ⁊ eo
sensu dicimus fictā quo figuli vasa vocan
tur fictilia: nō quia vtilia sunt: q: non vti/
lia sunt q̄diu durāt: sed q: fragilia facilit̄
frāgi possūt: talē fidē illi habēt q̄ vt dicit̄
Luc. viij. Ad tēpus credūt ⁊ in tpe tēpta/
tionis recedūt. Tertia fides est ꝓbata: scꝫ
in charitate ⁊ duratiōe siue sit solū in intel
lectu siue solū in opere siue in vtroq̄ qđ ce

C teris paribus melius est. Pro quo sciē/
dū q primo fides quādoq residet in solo
intellectu absq opere bono ⁊ hoc ex ratio
ne pruide discretéq illustrante: nā in pce/
ptis affirmatiuis q semp obligant sed non
ad semp: plerūq quis nō exequit opus bo
nū licet fidē viuā veraciter teneat: qd con
tingere potest tripliciter. Primo quādo nō
est necessariū .exēpli gratia. licet homo de
necessitate salutis semp paratus esse tenea
tur potius velle subire mortē q negare fi/
dem cū periculū imineret: nō tamē peccat
si a tali ope cessat: cū talis pculi casus nō
iminet: sicut si aliqs nō semp se exerceret i
elemosynis dispēsandis: infirmis visitan/
dis: ⁊ sic de alijs pceptis affirmatiuis: in q
tñ absq tali opere potest esse fides vera: qz
taliū opez habet habitū licet nō semp ha/
beat actuz: sic beata virgo fide plenissima
videns filiū corā omni populo durissimis
verberib⁹ lacerari: caputq tremendū an/
gustis durissimis spinis pforari: crucis one
re grauari ⁊ tandē crucifigi: nihil agebat
pro liberatiōe filij vel defensione eiusdem: qz
nō erat necessariū illū defensare: sed poti⁹
p nra redēptiōe necessariū erat illum pati.
iuxta illud Luc. xxiiij. Oportebat christū
pati ⁊c. Nouerat eñ p spiritū sanctū sic es/
se pdestinatū sm beneplacitū consiliū sum/
me trinitatis cū qbus intelligebat filiū su
um penitus cōcordare: quorum volūtati ⁊
ipsa vltra oēs creaturas se pfectissime con
formabat. Secūdo iust⁹ a bono ope cessat
qñ scz illud eidē nō cōuenit sm statū suū: v/
bi grā. hominē ex malignitate qs occidat
⁊ eū iusticia poscat: iuste ad mortē cōdēne/
tur: nihilomin⁹ tñ euadit ipune: ⁊ vñ exul
esse debuerat libere ciuitatē inhabitat: sic/
q penit⁹ in eo iusticia peat: null⁹ tñ hunc
absq auctē vel nō suato iuris ordie pōt in/
terimere ne iusticia peat: alioqn veracit ⁊
criminalit homicida iudicaret: nā qui iu/
stū cōdemnat ⁊ qui iniustū sine iuris ordi/
ne cōdēnat vterq mortaliter peccat: quia
pceptū ē Deut. xvj. Juste qd iustū est exe/
queris. Dolere debet igit qui videt iusticiā
perire: ⁊ qtū pōt illi fauere nō tñ de alteri
us officio se interponere. iuxta illd Deut.
xxiij. Nemo mittet falcem in alienā mes/
sem: quia per h iusticia nō defensat h iniu
sticia cumulat. Duobus eñ malis scz errā
ti ⁊ corrigēti terti⁹ adiūgit. s. q iniuste cor/
rigit. Hic et Johēs recūbēs sup pect⁹ dñi i
iudā traditorē sibi notificatū vīdictā exer

cere noluit: nec dauid i saul qrentē aīaz il/
lius. Sed quid mirū cum nec iudici liceat
interficere quēpiam licet iuste iudicatū or/
dine iuris seruato nisi ⁊ hoc faciat intētio
ne recta. s. ad cōseruandā iusticiā nō ad ex/
ercendam vindictā ppriam ex liuore vel ad
adipiscendū alterius fauorē aut pecuniā
vel aliud quodcunq cōmodū: alioquin ho/
micida iudicaret in iudicio anime. Tertio
deniq iustus cum viua fide cessat a bono
opere quādo cōpensatis singulis circūstā/
tijs opus illud finem bonū habere nō pt:
licet de sui natura opus bonū esset: aut cū
pbabilit psumi posset vergi debere i ma/
lum finem: vt exempli grā: Xritas in se bo/
na est ⁊ sancta. pniciosum tñ est semp velle
verū dicere: qz dicit Eccs. iij. Tempus ta
cendi est tps loquendi: descēdat igit pdi/
cator in sermone ad psonas ac eaz defect⁹
pticulares aut ad dños vel platos absen/
tes seculares vel spirituales aut ad alios
clericos vel religiosos: ⁊ merā veritatē p/
dicet omniq ratiōe ⁊ auctē dicta sua confir
met: tñ quia in tali mō et in tali casu ad eū
nō ptinet talia pdicare sine fructu scanda/
la generabit et extrema dementia labora/
bit: qz sm Hiero. frustra niti ⁊ nihil aliud
q odium querere extreme demētie est. In
cuius argumentū dicit Ezech. iij. linguaz
tuam adherere faciā palato tuo ⁊ eris mu
tus nec quasi vir obiurgans qz domus ex
asperans est. Secūdo vero fides esse cōtin/
git in opere sine lumine intellectus ex di/
uina sapientia pmittente: quia sunt quidā
iuste viuentes qui de fide vexatiōes horri
biles patiunt ac diuersis erroribus ⁊ fan/
tasijs implicant quib⁹ aliquādo videntur
vel totaliter assentire seu saltem de multis
articulis fidei dubitare licet a talib⁹ mole
stari cordialiter doleant ac mente talibus
omino cōtradicant pro sua liberatiōe deū
suppliciter orant: ac interim bona opa mi/
plicare minime cessant: ⁊ p ea defectum fi/
dei supplere conant quē in intelligētia pa
tiunt q si tale lumen fidei dominus vsq
in finem reddere dissimulat in dubitabili
fide tenendum est eis in celū palmā mar/
tyrij reseruatam: quia talis vexatio men/
tis est de durioribus afflictionibus vite p
sentis: tamē dicant cum apostolo. ij. Cor.
xij. Uirtus in infirmitate perficitur: liben
ter igit gloriabor in infirmitatibus meis.
vt inhabitet i me Xrtus christi. cū h qz grās
agant q in talibus tēptatiōib⁹ cōsistenti sic

impatienter patient̄ in bonis opibus pseuerant. fecerūt eñi qḋ suū est deo mentē suam fideliter ꝓ posse ꝑparādo. Unḋ luminosam hāc fidē dñs ex inscrutabili suo iudicio sepius non vult homini dispēsare: cōmunit̄ tñ hoc ꝯtingit trib⁹ de causis. Primo ex natura: qꝛ plerīq patiunt̄ in cerebro passionē quā medici melancoliā vocant: q̄bus post oratiōes ꝓ taliū liberatiōe frequētatas ac post naturalia medicorum remedia nullū efficati⁹ remediū dari pōt q̄ȝ nihil curare nisi pōderare tales cogitationes: nec eas cōfuteri nisi generalit̄: alit̄ eñ ardenti igni lingna arida adhibere videt̄ vt extinguat̄. Secūdo ex culpa p̄terita ne scȝ relictis multis vitiis iā sibi iustus ⁊ ꝑfectus esse videat̄: ac in se ꝯfidēs a diuina ꝯfidentia cuȝ suo discrimine dānabilius elonget̄. Tertio vero ex gratia ne scȝ post sublimia dona eis cōmunicata elati cadāt sed in humilitate cōseruati semꝑ in virtutibus vberius crescāt sicut in simili casu ḋ se dicit aplus. ij cor. xij. Ne magnitudo reuelationū extollat me dat⁹ est mihi stimulus carnis ⁊c. ⁊ seq̄tur. Nā virtus in infirmitate ꝑficit̄. libent̄ igit̄ gloriabor in infir. ⁊c. Tertio denīq fides esse ꝯtingit tam in intellectu q̄ȝ in affectu ⁊ effectu: ita qꝛ radio suo viuifico ⁊ intellectū illumīat ⁊ affectū viuificat: ac semꝑ viuere ꝑ effectū manifestat. Quā fidē diffinit aplus ad hebr. xi. dicens: Fides est substātia reȝ sperandaruȝ id est fundamentū substās edificatiōi spirituali: qḋ est grā ⁊ glia vel causa subsistendi in nobis res sperādas: scȝ bona futura inq̄tū scȝ est inchoatio q̄dā future beatitudinis: quia fides est prima virt⁹ infusa sicut in aliis rebus: p̄ma pars rei dicit̄ q̄dāmodo substātia eius: res aūt sperāde cōtinētur in ipsa beatitudie cū sit status omnium bonoȝ aggregatione ꝑfectus: vt dicit̄ iij. de ꝯsolatōe. Seq̄tur argumētū nō apparentiū: qꝛ obiectū fidei est veritas nō visa cui firmit̄ fides adheret: nō ex rei euidentia sed ex auctoritate diuina. Ad la.

De fide quō p̄lati ⁊ clerici ⁊ laici tenētur ad illā explicite credēdā vel etiā ꝯfitendā: Sermo VIII.

Non habebis deos alienos corā me. Exo. xx. Quia in his verbis instruit nos deus ad fidē imaculataȝ vnius dei cui firmiter credendo adherere debemus. ideo nūc de eadē in ꝑticulari ꝓsequamur. Sed quia fides vt dicit Iacobus in canonica sine operib⁹ mortua est. Sūmope pensandum est a nobis qualē fidē exigat a nobis de⁹ cum mittēs in omnē terrā apostolis suis ꝓtestatus sit: Qui crediderit ⁊ baptisat⁹ fuerit saluus erit. Ad cuius euidentiā sciēdū B qꝛ tres sunt gradus fidei. Primus est credere deuȝ esse: quod etiā demōes credūt: vnde Iacob⁹ in canōica: Tu credis quia vn⁹ est deus bene facis ⁊ demones credūt ⁊ cōtremiscūt: nec fides illa sufficit ad salutem. Secūdus gradus est credere deo. id est credere verū esse omne qḋ deus dit̄ qḋ ⁊ mali faciūt: sic ⁊ nos credimus homi qꝛ verū dicat: nec hoc sufficit ad salutē. Tertius gradus est credere in deū: id est scḋm Aug⁹. credēdo amare ⁊ credendo in eum ire. credendo ei adherere ⁊ ei⁹ mēbris incorporari. Et solū per hanc fidē iustificat̄ impius: vt patet de pe. di. ij. c. charitas est aqua. vnde dicit textus decretaliū qꝛ firmiter credere debemus imobilit̄ scȝ inherendo fidei. Ueruntā Guil. de monte lau. in cle. vna. de sum. trini. dicit: qꝛ aliq̄ñ q̄s nō credit ex infirmitate animi: id est debilitate nō tamē ꝑtinacius insistit ⁊ tunc nō ē heretic⁹: immo si recedit ab illa dubietate resistendo illi meret̄ sicut meret̄ cohercēdo p̄mos motus ⁊ stimulos carnis: vt patet vi. di. c. sed pensandū. ⁊ c. nō est peccatuȝ. si tamē ꝑtinacit̄ insisteret esset heretic⁹: vt extra de here. c. dubius. Hec liq̄de probātur: extra de sum. trini. c. damnam⁹. in fi. ibi eñi non damnat̄ Ioachim abbas: licet erroneū dixerit: quia corrigi paratus fuit ⁊ ecclie determinatiōi se subiecit: vnde ille tñ heresi dicit̄ inherere ꝑtinacit̄: qui non est paratus corrigi ad mandatū supioris. Ex his patet qꝛ pertinacia ⁊ obstinatio req̄runt̄ ad hereticum. Hic dicit Helinand⁹ historiograph⁹: qꝛ licet papias fuerit auctor hereticoȝ qui dicunt chiliaste: id est millenarii: nō tñ int̄ hereticos sed int̄ sanctos in martyrilogio cōputat̄: similit̄ nec hyreni⁹ lugdūñ. nec victorinus pictauien. heretici appellant̄ qui gloriosi martyres fuerūt: ⁊ tñ in hac opiniōe papiā secuti sunt. Multi nanq̄ sancti simpliciter in aliquibus errasse legant̄: sicut beat⁹ Cyprian⁹ de hereticis rebaptisandis: qui tñ error eis nō imputat̄ ꝓpter ceteras virtutes q̄ in eis excellebant: ⁊ quia nō ex pertinacia ⁊ animi

obstinatiōe sed ex ignorantie simplicitate errabāt: ⁊ sic nullꝰ iudicaṫ hereticꝰ nisi ꝗ vult esse ſm doctores. Refert etiā Cesariꝰ ꝙ cū multi heretici fuissent ducti ad ignē vnus illorū penitētia ductus dubitare cepit si penitētia sibi ꝓficeret. ⁊ cū cōfortatꝰ a quodā fideli cōfiteri inciperet quātoplus procedebat in cōfessione tantū minuebaṫ ignis in quo ꝯburi debebat: ꝯfessiōeq; cōpleta ꝑfecte ac abnegatis erroribꝰ ignis extinctus est ex quo nō fuit ꝑtinax ſ ductibilis ad penitētiā. Ad maiorē aūt euidētiā ꝓmo queri pōt: vtrum laici teneanṫ ad ad sciendā ⁊ credendā oēs articulos fidei quos cōtinet symbolū aplorꝝ ac ꝑ hoc scire symbolū. Ad hoc rñdet glo. extra de sum. tri. c. firmiṫ. ⁊ Jo. an. in nouella. sup ea. ꝙ articlos fidei debēt laici scire ⁊ credere saltē implicite. Credere aūt implicite est credere quicqd ecclia credit. Theologi tamē dicūt ꝙ laici teneanṫ explicite scire ⁊ credere articulos in symbolo positos de hūanitate christi ⁊ nullꝰ excusari pōt de ignorātia: q: de istis ecclia solēnizat quolibet anno. Primo de cōceptiōe ex spūsancto ī annūciatiōe dñica. Secūdo de natiuitate xp̄i in natiuitate eiusdē. Tertio de passione in pasceue. Quarto de descēsu ad inferos ⁊ sepultura in vigilia pasche: cōis pulsatio eīm cāpanarꝫ in die sabbati signat tripudiū ⁊ gaudiū sanctorꝫ patrum in limbo qḋ habuerūt de descēsu xp̄i ad inferos. de resurrectiōe in die pasche. de ascēsione in die ascēsionis. de iudicio in aduētu dñi. Sed articlos de diuīitate positos ī symbolo nō tenēṫ simplices scire ⁊ credere nisi ī generali sicē breuiṫ tangit symbolū aplorꝫ. ⁊ oīa ꝑticlaria vl specialia credere īplicite hoc est credere oīa illa ꝗ sancta mater ecclesia tenet ⁊ credit. ⁊ quācūq; fuerint requisiti sp tenenṫ cōsentire ⁊ in nullo ꝯdicere. vnde intantū valet illa fides implicita laico ꝙ si naturali rōne motus dicat patrē maiorē vel filio ꝑtorē. vel ꝙ tres ꝑsone sūt ab inuicē distātes vel aliqd simile nō est hereticus nec peccat dūmō sic credat: q: credit ecclesiā sic credere ⁊ opinionē suā fidei ecclesie semꝑ supponit nec suā defendit errorem. ⁊ paratus sit corrigi: q: licꝫ sic opineṫ: illa tñ opinio nō ē fides sua ſ fides ecclie: ſm Inno. Et dicit Hosti. ꝙ illud remediū nō admitteret in casu quo ore se dicit credere ⁊ operibus negat: vt patet. xj. q. iij. c. excōicamus. j. §. j. Ceterꝫ de laico sic implicite credēte dicūt quidā theologi ꝙ talis laicus pōt ex hoc mereri male credendo. vt si simplex hō credit aliqḋ hereticum eo ꝙ sic ꝑdicat suus ꝑlatus quātomagis hoc credit tantoplus mereṫ. qḋ tenet Pe. de alliaco quōdā ep̄us cameraceñ. postea cardinalis in sua qstione quā de cōsciētia erronea parisius disputauit. ⁊ hoc est verū dūmodo talis laicꝰ ꝑ sua simplicitate de illo articulo nō teneṫ habere fidē explicitā: vt verbi grā: ꝙ pater in diuinis ē maior filio ⁊ talis habeat cōsciētiā ꝙ teneṫ credere ꝑlato suo sic asserēti: tūc in illo casu cōsciētia illa erronea nō est peccatum imo meritū: ⁊ huic opinioni cōcor. Pe. dicēs: ꝙ q: talis bona volūtate assentit scꝫ ꝓpter obedientiā ꝑlati ⁊ ꝓpter reuerentiā ecclesie dei: ⁊ recte credit in vniuersali: ⁊ ꝗuis erret in ꝑticulari hoc tamē est errore inuincibili iō excusaṫ ⁊ mereṫ: hec ille. Secūdo vo q̄ri pōt de clericis curatis ⁊ ep̄is quō obligāṫ fidē scire ⁊ credere cū ipsi maioris sint capacitatis. Ad hoc rñdet Inno. ⁊ Jo. an. in nouella. ꝙ simplices clerici si paupes sunt ꝙ nō possunt emere libros nec ꝓpter paupertatē vacare studio theologico: tūc possūt sine peccato vacare alteri studio: puta iuris vel medicine ex causa licita vt inde viuāt: ⁊ tūc sufficit ꝙ credāt implicite sicut laici: tenēṫ tamē aliquātulū plus scire ꝗ laici: puta ꝙ in sacramēto altaris conficiṫ verū corpus christi: q: in hoc quotidie versanṫ. Si vo tam diuites sunt ꝙ habēt expensas ⁊ magistros tūc peccāt nisi plus ꝓficiāt in distincta cognitiōe fidei. ⁊ ī hoc habet discernere sacerdos ꝗ eis iniūgit penitentiā: quare nō student: hec ⁊ alia ponit ibidem Jo. an. Porro curati ⁊ siles ꝑlati tenenṫ excedere mensurā illā fidei eo ꝙ curā animarū habeāt: debent eñi scire articulos fidei distincte ⁊ explicite ꝗ cōtinenṫ ī symbolo: Credo in vnū deū. ⁊ in symbolo: Quicūq; vult saluꝰ esse. vt. xxxviij. di. c. j. ⁊ sequen. vbi dr: ꝙ ꝑsbri ī parochijs ordināṫ libellū officialē ab ep̄o suo recipiāt: vt ad ecclias sibi deputatas instructi accedāt ⁊c̄. ep̄i vo tñ scire debēt ꝙ de eis omī poscēti rōnem reddere pñt. vt. c. di. c. oīo. Et ſ est ꝓpte explicite scire scꝫ scire alios articulos

fidei explicare distinguere et defendere. suf/
ficit tamē q hoc faciāt deliberatiōe ꝓhabi
ta etiā si oportuerit cū aliorū cōsilio: h ille.
Ex his etiā patet q tria sūt symbola fidei.
Primū ē illud qđ cōmuniter dicit a fide/
lib⁹ tam clericis q̄ laicis: et factū est ad fi/
dei instructionē et fuit editū quando fides
nōdum fuit ꝑpalata: ideo apostoli cōgre/
gati fecerūt symbolū: id est collectionē cre
dendorū vt homines instruerent in fide. et
quia fides nōdū erat ꝑpalata: ideo secre/
te dicit in ecclia et in ꝓncipio diei et noctis:
scꝫ prima et cōpletorio ad designandū q in
ortu ꝓsperitatis et ī occasu aduersitatis de/
bet se quis firmiter tenere. Postea vero qr
multi errores emerserūt ꝓpter quedā dif/
ficilia que in illo symbolo fuerūt. ad eius
explanationē editum est symbolū nicenū
a trecētis et decē et octo patrib⁹. i. epis: vt
patet. xv. di. c. canones. et fiūt ibi aliq̄ addi
tiones declarantes fidei veritatē in primo
symbolo contentā: vt patet cōferenti vnū
ad aliud qđ symbolū in niceno cōsilio fa/
ctum fuit ꝓpter grecos q̄ credebāt q spi/
ritussanct⁹ nō ꝓcederet ab vtroq̄: vt patꝫ
de cōse. di. v. c. penl. et vlti. qđ etiā alte can/
tat in missa post euāgeliū: qr tūc fide ꝑpa/
lata hora est ꝓdicatiōis et expositiōis euā/
gelij. Proinde in illis symbolis nihilomi
nus implicite quedā cōtinebant q̄ ꝓpter
vigētes hereses oportebat explicari. et ideo
tertiū symbolū adduū est: scꝫ athanasij pa
triarche alexādrini q̄ se specialit cōtra he/
reticos opposuit et innumeras ꝑsecutiōes
sustinuit: et est symbolū tanq̄ ab ecclia cō/
firmatū. et ideo iam q̄si expulsis hereticorū
tenebris illucescēte fidei veritate cantat ī
ꝓma. s. Quicūq̄ vult saluus esse. sed duo/
bus vltimis omissis reuertamur ad decla/
rationē ꝓmi ꝓsequēdam. Tertio queri
pōt quot sunt articuli fidei. Ad hoc dicen/
dū q si respect⁹ habeat ad illos qui ꝓmū
symbolū tradiderūt sic sunt duodecim ꝯm
numerū aplorū. Si vero ꝯsideremus ea que
radicaliter sunt credēda tūc sūt q̄tuorde/
cim quorū. vij. ꝑtinēt ad diuinitatē: et. vij.
ad christi hūanitatē quos oīs xp̄ianus te/
net credere et scire. et ideo vnusq̄sq̄ symbo
lū illud tenet addiscere et quotidie dicere
in recognitionē xp̄iane fidei. hinc parētes
instruere debēt pueros suos vt sciāt Pa/
ter noster. Aue maria. Credo in deū. qđ si
nō fecerint obligant ad hoc etiā patrini:
quia dum in baptismo puerum tenent eis
iniungit vt in his ꝑte puerū instruant vel
instrui faciant. vnde indicit eis hoc ipsum
de cōse. di. iiij. c. monachi. vos ante omnia
tam viros q̄ mulieres qui in baptismate
filios suscipitis: moneo vt vos cognosca/
tis fideiussores apud deū extitisse ꝓ illis
quos nisi estis de sacro fonte suscipe: ideo
semꝑ eos admonere debetis vt castitatem
custodiant: iusticiā diligant: charitatē te/
neant. ante omnia symbolū et orationē do/
minicā vosipsi tenete: et illis quos excepi/
stis ostēdite. in cui⁹ etiā argumentū dicit
iiij. di. c. ante viginti dies baptismi ad pur
gationis exorcismū cathecumini currant.
in quib⁹ viginti diebus oīno symbolū qđ
est: Credo ī deū. specialiter doceant. et. c.
sequē. generale ꝓponit edictū: dicens: sym
bolū placuit et vno die ab omnib⁹ ecclesijs
id est ante octo dies dñice resurrectionis
publice ī ecclie cōpetētib⁹ ꝓdicare: glo. id
est intellectū discretiōis hñtib⁹. Quar/
to q̄ri potest: vtrum auditores diuersarū
opinionū et diuersorū magistrorū tenentiū
diuersas opiniones excusent a peccato er/
roris si opiniones suorū magistrorū sequā
tur. cum enī dicat dñs Math. xxiij. Super
cathedrā moysi sederunt scribe et pharisei
oīa que dicūt vobis seruate et facite. mlto
ergo magis seruanda vident q̄ tradunt a
doctorib⁹ sacre scripture. Ad h rñdet sanct⁹
Tho. in q̄libetis q diuerse opiniōes do/
ctorū sacre scripture q̄ nō ꝑtinet ad fidē et
mores bonos absq̄ ꝑiculo ab auditorib⁹
ex vtra ꝑ ꝑte teneri possunt: qr tunc habet
locū qđ aplūs dicit Roma. xiiij. Unusq̄sq̄
ī suo sensu abūdat. In his vero q̄ ꝑtinent ad
fidem et bonos mores nullus excusat si se/
quat erroneam opinionē alicui⁹ magistri
quia de talibus dicit Math. xv. Cecus si
ceco ducatū ꝓstat ambo ī foueam cadunt.
In talibus enī ignorātia nō excusat alio/
quin īmunes fuissent a peccato qui secuti
sunt opinionē arrij: nestorij et aliorū heresi/
archarū. Nec potest auditor excusationē
habere ꝓpter simplicitatē si sequat in ta/
lib⁹ opinionē erroneā: qr in rebus dubijs
nō est de facili ꝓstandus assensus quinimo
vt dicit Aug⁹. in. ij. de doctrina xp̄iana.
Cōsulere debet aliquis regulā fidei quam
de scripturarū planiorib⁹ locis et ecclesie au
ctoritate accepit: q̄ ergo assentit opinioni
alicuius magistri cōtra manifestū scriptu/
re testimoniū siue contra id quod publice
tenet ꝯm auctoritatē ecclie nō pōt excusari

ab erroris vitio. Quinto queri pōt. vtꝝ cōfessio fidei sit necessaria ad salutē: pſertim cum illud videt̄ ad salutem sufficere p qd̄ homo attingit finē virtutis: sed ꝓpꝛius finis fidei est coniunctio humane mentis ad veritatem diuinā qd̄ pōt esse sine exteriori cōfessione. Ad hoc rn̄det sctūs Tho. scd̄a 2e. q. iij. ꝙ ea q̄ sunt necessaria ad salutē cadunt sub pceptis diuine legis: cōfessio aūt fidei cum sit q̄ddam affirmatiuū nō pt cadere nisi sub pcepto affirmatiuo. Unde comō est de necessarijs ad salutē quo cadere pōt sub pcepto affirmatiuo diuine legis. Precepta aūt affirmatiua nō obligant ad semp licz sp obligēt: sed p loco ⁊ tpe ⁊ fm alias circūstātias debitas fm q̄s oportet actū hūanū limitari ad h̄ ꝙ sit actꝰ virtutis: sic ergo ↄfiteri fidē non semp nec in q̄libet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco ⁊ tpe. s. qñ p omissionē hmōi confessiōis subtraheret̄ honor deo debitus vl' etiā vtilitas ꝓximis impēdēda: puta si q̄s interrogatus de fide taceret: ⁊ ex hoc crederet̄ ꝙ nō haberet fidem: vel ꝙ fides nō esset vera vel alij p eius taciturnitatē auerterent̄ a fide. In hmōi em̄ casibus ↄfessio fidei est de necessitate salutis. Qd̄ si obijcitur illud quod vergere pōt in scandalū et ꝑturbatiōem alioꝝ nō est necessariū ad salutē: q: dic̄ apl's. j. Coꝛ. x. sine offensiōe estote iudeis ⁊ gentibꝰ ⁊ ecclesie dei: ſ p cōfessionē fidei infideles q̄nq3 ad ꝑturbationem ꝓuocant̄. Ad hoc rn̄det ibidem: ꝙ si turbatio infidelium orit̄ de cōfessiōe fidei manifesta absq3 vtilitate fidei et fidelium nō est laudabile in tali casu fidem publice ↄfiteri: q: est ↄtra illud matth. vij. Nolite sanctū dare canibꝰ neq3 margaritas spargere an̄ porcos ne ↄuersi disrūpant vos: ſ si vtilitas aliqua fidei speret̄ aut necessitas assit cōtempta turbatione infideliū debet homo publice fidem ↄfiteri. Deniq3 h̄ fides catholica si debet esse vera in aliq̄ necesse est ꝙ sit integra: q: si quis errat i vno iam nō habet fidem etiā informē: ꝙ sic pꝫ fm Tho. ibidē. q. v. q: formale obiectū fidei est veritas ꝓma fm ꝙ manifestat̄ in sacris scripturis ⁊ doctrina eccl'ie quicūq3 ḡ nō inhereret sicut infallibili ⁊ diuine regule doctrine eccl'ie q̄ ꝓcedit ex veritate prima in sacris scripturis manifestata ille nō habet habitū fidei: ſ ea que sunt fidei alio mō tenet q̄ per fidem: quia de his que ecclesia docet que vult tenet: ⁊ que non vult nō tenet: ⁊ sic p fidem non inheret ecclesie doctrine sicut infallibili regule: ſ inheret ꝓprie voluntati ⁊ opiniōi q̄ quā tenet aliq̄s articulos fidei ad libitū ꝓpriū. Tā sic mortale peccatū ↄriat̄ charitati sic discredere vnū articulū ↄtrariat̄ fidei: ⁊ ideo sic charitas nō remanet in homie post vnum mortale: sic nec fides postq̄ discredit vnū articulum fidei. Ad laudem dei.

De effectu fidei ⁊ infidelitate gētiliū: iudeoꝝ ⁊ hereticoꝝ: ⁊ vtrum heretici sint tolerādi: Ser. IX

Non habebis deos alienos corā me. Exod. xx. Dicit Aug. sermōe. xxv. ꝙ fides appellata est ab eo quod fit: due sillabe sonant cū dicit̄ fides. Prima sillaba ē a facto: scd̄a a dicto: interrogo te vtꝝ credis: dicis: credo: fac qd̄ dicis ⁊ fides est: alioq̄n vt dicit Jaco. ij. c. Fides sine opibꝰ mortua ē. Imo vt dicit Aug. li. de charitate: cū dilectione fides xp̄iani est sine dilectiōe fides demonis: etem̄ demones credūt ⁊ ↄtremiscunt: sup q̄ vbo dicit Aug. vtinā quō demones iudicē sic hoīes agnoscerēt saluatorē. Est em̄ demonibꝰ remunerator maloꝝ tm̄: ⁊ iō merito timēt: hominibꝰ vo tā maloꝝ q̄ bonoꝝ vt et timorē reddamꝰ ⁊ amorē. Pro q̄ sciēdū: ꝙ vt tangit Aug. li. de sacramētis: tria sunt que ab initio ⁊ ante aduentū christi ⁊ post ad salutem obtinendam necessaria fuerunt scz fides ⁊ sacramenta fidei vt baptismus: confessio ⁊ similia ⁊ opera bona in charitate facta: que tria ita sibijnuicem cōnectunt̄: ꝙ salutis effectum habere non pn̄t si simul nō fuerint: quia nec fides meritū habet si dum potest opari neglexerit nec opus bonū est aliq̄d si sine fide charitate formata factū fuerit: ⁊ rursus fides opans hoīem sctificare nō sufficit si eam q̄ in sacramētis dei cōtat sctificatiōem recipere ↄtemnit. Et ideo dic̄ Jaco. ij. c. Si fidem dicat quis se habere opera autem nō habet nūquid poterit fides saluare eū: Ex quibus verbis elicit̄ ꝙ duplex est fides. vna i intellectu: ⁊ altera in opatione: multi sunt enim qui dicunt se nosse deū: factis aūt negāt. De quibꝰ dicit̄. ij. Pe. ij. melius erat illis viam nō cognoscere iusticie q̄ pꝰ agnitionem retrorsum cōuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato: quia fiunt eis posteriora peiora prioribꝰ: qui ḡ ca

rā bonā opeꝝ nō habet fidē nō habet: et
A est infideli deterior. Quapropt̄ duo re/
or esse ꝓsequenda scȝ de effectu fidei ⁊ de
peccato infidelitatis. Pro primo q̄rit do/
ctor sanct⁹ secūda 2ᵉ. q. vij. vtrū scȝ timor
sit effectus fidei sicut dicit̄ Jac. ij. Demo/
nes credunt ⁊ contremiscunt. Ad hoc respō
det: q timor est quidā mot⁹ appetitiue vir/
tutis: omniū ergo motuū appetitiuoꝝ prin/
cipiū est bonū vel malū apprehensū: quia
oportet q timoris ⁊ omniū appetitiuoꝝ
motuū principiū sit aliqua apprehēsio: p fi
dem igit̄ sit in nobis aliqua apprehensio
de quibusdā malis penalib⁹ q̄ fm iudiciū
diuinū inferunt̄: ⁊ p hunc modū fides est
causa timoris quo q̄s timet a deo puniri q̄
est timor seruilis. Est aūt ⁊ causa timoris
filialis quo quis timet separari a deo: vel
quo quis refugit se deo cōparare reuerēdo
ipm inq̄tū p fidē hanc estimationē habe/
mus de deo: q sit quoddā imensū ⁊ altissi
mū bonū a quo separari pessimū ⁊ cui vel/
le equari est malū: sed primi timoris scȝ ser
uilis est causa fides informis. secundi ve/
ro timoris est causa fides formata q̄ p cha
ritatē facit hominē deo inherere ⁊ illi subijci.

Secundo querit ibidē vtrū purificatio
cordis sit effectus fidei: sicut innuere vide
tur Act. xv. Fide purificās corda eorum:
Ad hoc rūdet q impuritas vniuscuiusqȝ rei
consistit in hoc q rebus vilioribus immisce/
tur: non eñ dicit̄ argentū impuꝝ esse ex p/
mixtione auri p quā melius credit̄: sed ex
pmixtione plūbi vel stanni: Manifestū est
aūt q rationalis creatura dignior est om/
nibus tēporalibus ⁊ corporalibus creatu/
ris: ⁊ ideo impura reddit̄ ex hoc q tpali/
bus se subijcit p amorē: a qua q̄dē ipurita/
te purificat̄ per modū cōtrariū dū scȝ ten/
dit in id qd̄ est supra se scȝ in deū in q̄ mo/
tu primū principiū est fides: accedētē autē
ad deū oportet credere: vt habet̄ ad heb.
xj. ⁊ ideo primū principiū purificationis
cordis est fides: que si pficiatur p charita/
tem pfectā purificationē causat: si vero re/
manet fides informis tūc excludit quādā
turpitudinē sibi oppositā scȝ impuritatē
erroris. Pro secūdo pncipali q̄rit doc.
sanctus secūda 2ᵉ. q. x. vtrū infidelitas sit
peccatū: pñtim cū nullus peccat in eo qd̄
vitare nō potest: quia omne peccatū est vo
lūtariū: sed non est in hominis potestate q
infidelitatē vitet quā vitare nō pōt nisi fidē
habēdo: dicē eñ apls ad Ro. x. Quomō
credēt q̄ nō audierūt: quomō aūt audient
sine pdicāte. Ad hoc rūdet q infidelitas
dupliciter accipi potest. Uno modo: fm pu/
rā negationē vt ex hoc solo q̄s dicat̄ infi/
delis eo q nō habet fidē: sicut in illis q̄ ni
hil audierūt de fide: ⁊ tūc infidelitas non
habet rationē peti ſ; magis pene: qz talis
ignorātia diuinoꝝ ex petō primi parētis est se
cuta: q̄ ergo sic sunt infideles dānant̄ q̄dē
pena sensus propt̄ alia peccata si que fece/
runt que sine fide remitti nō possūt: nō au
tē damnant̄ ꝓpter infidelitatis peccatum
nisi pena dāni tm̄. Hinc dñs dicit Joh. xv.
Si nō venissem ⁊ locutus eis nō fuissē pec
catū nō haberent. qd̄ expōnēs Aug. dicit:
q loquit̄ de illo peccato quo non credide
rūt in christū. Alio modo pōt infidelitas
intelligi fm contrarietatē fidei: qz scȝ aliq̄s re
pugnat auditui fidei: vl' etiā ipam contēnit.
fm illud Esa. l. Quis credidit auditui no
stro. ⁊ in hoc ꝓprie pficit̄ infidelitatis rō ⁊
fm h̄ infidelitas est petm̄: ⁊ oritur ex super
bia: ex qua cōtingit q aliq̄s intellectū suū
nō vult subijcere regulis fidei ⁊ sano intel
lectui patrū: Uñ dicē Grego. xxxi. mora. q
ex inani glā oriūt̄ nouitatū psumptiōes.

Secūdo q̄ri pōt vtꝝ infidelitas q̄ petm̄ B
reputat̄ sit maximū petōꝝ: pñtim cū illō
qd̄ diminuit vl' excusat peccatū nō videtur
maximū peccatoꝝ: ſ; infidelitas diminuit
vl' excusat peccatū: qz dicē aplus: Fui blas/
phemus ⁊ psecutor ⁊ contumeliosus: ſ; mise/
ricordiā consecutus sum: qz ignorās feci in
incredulitate. Ad qd̄ rūdet doct. sctūs ibi
dem: q omne peccatū formalit̄ consistit in a/
uersione a deo: ⁊ ideo tanto aliqd̄ peccatū
grauı⁹ est q̄nto p ipm homo magis a deo
separat̄. p infidelitatē aūt maxime elonga
tur homo ab eo: qz nec veraȝ dei cognitio/
nē habet: p falsā autē cognitionē ipius nō
appropinqt ei ſ; magis ab eo elongat̄: nec
eē pōt q q̄tū ad aliqd̄ deū cognoscit q̄ fal/
sam opiniōēȝ de ipo habȝ: qz id qd̄ ipe opi
nat̄ nō ē de⁹: ⁊ ideo māifestū ē q petm̄ in/
fidelitat̄ ē mai⁹ oib⁹ petis q̄ contingūt ex p/
uersitate moꝝ. Uñ licet peccatū infidelitat̄
ex pte ignorātie habet a materia rationem
excusatiōis: ⁊ maxīe qñ q̄s ex malicia non
peccat: sicut fuit in apostolo paulo ex hoc
tamen quando habet renisum ad ea q̄ sunt
fidei habet rōnē peti grauissimi: qd̄ tñ pec
catū aggrauat̄ fȝ diūsaȝ ⁊ gradū infidelitat̄
nā fm opatiōēȝ infidelitat̄ ad fidē sūt tres
species infidelitat̄: quia cuȝ infidelitatis

peccatū c[illegible] in renitendo fidei hoc pōt
ꝯtingere [illegible]: vel eīm renitit̄ fidei
christiane nō [illegible] susceptte: ⁊ talis ē infi/
delitas paganoꝝ gentiliū ⁊ similiū: ⁊ ē in/
fimus gradus [illegible] malicia: aut renitit̄ chri/
stiane fidei suscepte in figura dūtaxat ⁊ ta
lis est infidelitas iudeoꝝ: ⁊ est medi⁹ gra/
dus vel renitit̄ fidei christiane iam susce/
pte in ip̄a manifestatiōe veritatis ⁊ talis ē
infidelitas hereticoꝝ que est pessima inter
oīa: nam sicut grauius peccat qui nō im
plet qd̄ ꝓmisit q̄ si nō implet qd̄ nunq̄ ꝓ/
misit: sic grauius petm̄ ē infidelitas here/
ticoꝝ qui ꝓfitent̄ fidem euāgelij ⁊ eidem
renitunt̄ ip̄am corrūpentes q̄ iudei qui fi
dem euāgelicam nunq̄ susceperūt: h̄ q: su
sceperūt ei⁹ figurā in lege veteri quā male
interp̄tantes corrūpūt: ideo ip̄oꝝ infideli
tas est grauius peccatū q̄ infidelitas gen
tiliū qui nullo mō fidem euangelij suscepe
runt. Deinde queri pōt. Utrū infideles
⁊ eoꝝ ritus sunt tolerādi: p̄sertim q: vt di/
ctum est tales grauissime peccāt tam ī infi
delitate q̄ in ritu eos. s. seruando: h̄ pecca/
to ꝯsentire videt̄ qui nō ꝓhibet cū tñ ꝓhi
bere pōt: vt habet̄ in glo. ad Ro. j. sup il/
lud: Nō solum qui faciūt sed qui ꝯsentiūt
facientib⁹. Hinc vt narrat Aug. xviij. d̄ ci.
dei. christiani p̄ncipes templa idoloꝝ pri/
mo claudi ⁊ postea dirui fecerūt ne. s. d̄ ce/
tero idolatriā exercerent infideles. Ad h̄
rñdet doctor sanct⁹ scd̄a 2ᵉ. q. x. ⁊. xj. spar/
sim q̄ humanū regimē deriuat̄ a diuino re/
gimine ⁊ illud imitari debet: deus aūt q̄/
uis sit oīpotēs ⁊ summe bon⁹ ꝑmittit ali
qua mala fieri in vniuerso q̄ tamē ꝓhibere
posset ne eis sublatis maiora bona tollerē
tur vl̄ etiā peiora mala sequerent̄: sic etiā
in regimine humano illi qui p̄sunt ratiōe
aliqua mala tolerant ne aliqua bona ipe/
diant̄: vel etiam ne aliqua peiora mala in
currant̄. sicut Aug. dic̄ in. ij. de ordine: au
fer meretrices de rebus humanis ⁊ turba
bis oīa libidinibus: vnde ritus gentili/
um ⁊ infideliū qui nihil virtutis vel vtili/
tatis afferūt: licet nō sint aliqualit̄ tolerā/
di: tñ ad vitandū scandalū vl̄ dissidiū qd̄
ex hoc ꝓuenire posset vel etiā ꝓpter amo/
uendū salutis impedimentū eoꝝ qui pau/
latim sic tolerati ꝯuertunt̄ ad fidem tole/
rari pñt: ꝓpter hoc eīm tñ hereticoꝝ q̄ pa/
ganoꝝ ritus aliqñ tolerauit eccl'ia quādo
erat magna infideliū multitudo: similr̄ iu
dei ⁊ eoꝝ ritus sunt tolerādi qui ex h̄ q̄ ri/
tus suos obseruant in quib⁹ olim p̄figura
batur veritas fidei quā tenemus h̄ bonū ꝯ
ꝓuenit q̄ testimoniū fidei nr̄e habem⁹ ab
hostibus ⁊ q̄si in figura nobis rep̄ntat̄ qd̄
credimus. Uerūtñ si querit̄: vtrū hec he/
retici sunt tolerandi: rñdet ibidē q̄ in eis
duo sunt cōsiderāda. Unū ex p̄te ip̄oꝝ scȝ
peccatū p qd̄ meruerunt nō solum ab eccle
sia p excōicatiōem separi: sed etiam a mun
do p mortē excludi: q: grauius est corrum
pere fidem p quā est anime vita q̄ falsare
pecuniam p quā vite corporali subuenit̄.
Si ergo falsarij pecunie vel alij malefacto
res statim p seculares principes iuste mor/
ti tradunt̄: multomag⁹ heretici statim qñ
d̄ heresi ꝯuincunt̄ pñt nō solū excōicari: h̄
etiam iuste occidi. Scd̄m aūt est ex p̄te ec/
clesie. s. misericordia ad errantiū ꝯuersio/
nem: ⁊ ideo nō statim damnat sed post pri
mā ⁊ scd̄am correptiōem: iux̄ illud ap̄li ad
Titū. iij. dicēs: hereticū hoīem post p̄mā
⁊ scd̄am correptionē deuita q: subuersus ē
qui hmōi est. Unde si post scdam correpti/
onem adhuc p̄tinax inuenit̄ tunc: eccl'ia d̄
eius ꝯuersiōe nō sperans alioꝝ saluti ꝓui/
det illum ab ecclesia p excōicatiōis sniam
separādo ⁊ vlterius eum iudicio seculari
ad exterminandū a mūdo p mortem relin/
quēdo. Dicit eīm Hiero. ⁊ habet̄. xxiiij. q.
iij. abscindende sunt putride carnes ⁊ sca
biosa ouis a caulis repellenda ne tota do/
mus massa corpus ⁊ pecora ardeat corrū/
pat̄ putrescescat intereat. Arrius in alex
andria vna scintilla fuit sed qm̄ nō statim
oppressa est totā vrbem ei⁹ flāma popula/
lata ē. Hinc est q̄ p̄mo reuertētes ab he/
resi eccl'ia nō solū recipit ad penitentiā sed
etiā cōseruat eos in vita ⁊ etiā ex spāli grā
in bonis tp̄alibus ⁊ ecclesiasticis dignitati/
bus aliqñ iteꝝ restituit ꝓ bono pacis si ve
ꝯuersi videant̄: si tñ recepti relabunt̄ hoc
videt̄ esse signū incōstātie eoꝝ circa fidē:
et ideo vlterius recipiunt̄ quidē semꝑ ad
penitentiā nō tñ liberant̄ a snīa mort' nec
ꝯseruant̄ in bonis tp̄alib⁹. Deniq̄ licet c
fides christiana fuerit vnica et sola porta
eterne salutis: nō tñ oīm fides erit deo gra/
ta vel nobis salutifera: q: q̄rundā pet⁹ so
deficit ī fide ꝑuersitas q̄ alioꝝ infidelitas.
Pro quo sciendū: q̄ duplex ē fides. Una
dicitur mortua vel informis: que scȝ non ē
formata diuina charitate: dicit̄ enim mor
tua quia omnipotēs est ad eliciendū act⁹
meritorios vel etiam actus arduos: q̄ ū

aliquādo elicit opera ardua vl' etiā opera alia de genere bonoꝝ nō tñ sūt meritoria: cuius ratio est: q: licet facit aliqd bonū nō tñ hoc facit ꝓpter deū: vel si facit ꝓpter deum nō tñ deus est principal' causa mouens ad illud bonū pficiendū: sed aut aliqd incōmodū euitandū vl' cōmodū cōsequēdū in tpe vl' eternitate ad qd tēdit natura vel fides informis: Un̄.j.Cor.xiij. Si habuero omnē fidē.glo. id est pfectā fidē: ita vt mōtes trāsferā: id est trāsferri a deo impetrē sicut Alex. qui fide potuit mōtes caspios cōiūgere ⁊ iudeos intus includere: vt refert Josephus. Sequitur. Charitatē autē nō habuero nihil mihi ꝓdest: scꝫ ad vitam eternā. Alia vero fides dicit' viua p similitudinem: q: sicut illa dicunt' viuere q ex se motū ⁊ operationē habēt: sic illa fides viua dicit' q p dilectionē opat' ⁊ tēdit in deū faciēs nō solū illud qd deus vult s vt deus vult: scꝫ ꝯsciētia pura ⁊ intētiōe recta. Ad laudē dei.

De sex primis articulis fidei et quinqꝫ penis inferni ſm poetas: Sermo X

Non habebis deos alienos Exo.xx. discussis vtcunqꝫ de diuersitate credentiū ⁊ editiōe triū symboloꝝ effectuqꝫ fidei gr̄a breuitatis ad articulos fidei ꝓut ſm ordinē in symbolo aplōꝝ ꝯtinēt' succincte deluciādos stilum ꝯuertam⁹ q ponunt'.xij. ſm numeꝝ.xij. aploꝝ ad qs oēs alij reducuntur.

A Quoꝝ primū ponit Petr⁹. Credo in deū.p.o.cre.ce.⁊ terre. vbi breui verbo multa ꝯcludit. Dicendo nāqꝫ credo.i. fide tēdo charitate formata in deū: in q ondit vnitatē essentie. Et ideo ad maiorē instructionē simpliciū adiūgit vnū in alio symbolo: q: licꝫ trinitas sit in psonis: est tamē vnitas in essentia: sicut anima vna est in essentia tres habēs potētias: de q trinitate ⁊ vnitate dicit Aug⁹.vj. de tri. in sūma trinitate tm̄ est vna q̄tū tres simꝉ sunt: ⁊ nec plus aliqd sunt due q̄ vna res ⁊ in se infinita sunt: ita ⁊ singula sunt in singulis: et omnia in singulis: ⁊ singula in omnib⁹: et omnia in omnib⁹: ⁊ vnū omnia. Si queris argumen. Bern. in ſmone de trinitate. Respōdet. inqrere de sūmma trinitate ꝑuersa curiositas est: credere ⁊ tenere sicut ecclia sancta tenet fides ⁊ securitas ē: videre autē ē sicuti est pfecta ⁊ summa felicitas est. Dicit tñ Aug. de verbis dn̄i: videm⁹ solem in celo currentē: fulgentē: calentē: similit' ignis tria habꝫ: s est motū: lucē ⁊ feruorē: diuide ergo si potes o arriane solē vl' ignē ⁊ tūc demū diuide trinitatē: dic ergo vnū deū ſm Jo an. ne ꝑ̄tia ꝯrietatē: ꝯrietas pugnā: pugna vero corruptiōeꝫ induceret. Dic inqꝫ vnū ad ꝯfusionē infideliū: q deos infinitos colēdos assūpserūt. Ouidius nāqꝫ qs pagani deos asserūt homies olim fuisse ꝓbāt: ⁊ ꝓ vniuscuiusqꝫ vita post mortē a suis coli ceperūt: pt̄m greci plurimos deos ac deas finxerūt. Dicūt enim Jouē deū celi q pcipue colebat' apd crethā. Venerem deā cupidinis q colebat' apd paphos. Apolline deū diuinatiōis q colebat' apd delos. Vulcanū deū ignis q colebat' apd lennos. Mineruā deā sapiētie q colebat' apd athenas: ⁊ sic de infinitis alijs: in quoꝝ laudē vt dic' Papias poete carmia cōponētes eos in celos sustulerūt: nā quarūdā inuētiōes artiū ⁊ cultū peperisse dicūt': vt esculapi⁹ medicinā: fuerūt etiā viri fortes aut vrbiū cōditores: qbus mortuis homines q eos dilexerūt simulachra ꝯfinxerūt vt haberēt aliqd ex imaginū ꝯtēplatiōe solatiū: sed paulatim hmōi honor suadētib⁹ demonijs ita in posteros irrepsit: vt qs illi p sola memoria nomis honorauerūt successores deos estimarēt ⁊ colerēt. hec Papias. Quidā ēt vt chaldei elemēta ⁊ pserti ignē ac figuras celi solis lune omnēqꝫ militiā celi adorabant. Sunt insup alij vt egyptij q bruta aialia ⁊ arbores ac similia coluerūt: vnū tñ deū principalē habuerūt Apin.s. habentē similitudinē bouis: signūqꝫ lune semiplene: Unde Plinius scribit se deū illū vidisse: ⁊ ex has cultura venit origo idolatrie in filios isrl' q vitulum adorauerūt: qui ope diabolico formabat' a liqfacto metallo. Judei q dē vnū deū colūt: s nō ſm sciētiā eo q filiū eius xp̄m negant: Christiani vo q sup oēs gentes veritatem inuenerūt dulci modulatiōe iubilāt: credo in vnū deū. ⁊ sic confitent' vnitatē diuine essentie: Deinde addūt Patrem omnipotētem. Vide nunc q̄ dulcissima cōnexio vocabuloꝝ in consolationē fideliū: nā in patre demōstrat inexplicabilē dignationē: in omnipotētia pcelsā dignitatē: nam tā infinite dignitatis ⁊ maiestatis est q in illi⁹ cōparatione cuncta creata quasi vestigiū pedis ⁊ pene nihil reputant': qui nihilomin⁹

talis ac tantus imensa sua pietate tam di/
gnanter inclinauit se nr̄e vilitati q̄ nō so/
lū a nobis vocari pat̄ expostulat: vt fiden/
tiam pleniorē nobis tribuat ⁊ amorē vbe/
riorem ingerat: sed etiā frater noster effe/
ctus eodē cinctorio vilissimo vestiri nō eru
buit vt ip̄e primogenit⁹ effectus adoptiu⁹
nos filios dei institueret: ⁊ paternā pieta/
tē fidentius inuocādā eē doceret: de q̄ am/
mirās bonauē. in expositione pat̄ noster.
ait: O imensa clementia lutū vilissimū dei
filiū se nominat ⁊ rex regū se patrē meum
dicit. Sequit̄: Creatorē celi ⁊ terre. q̄d ad/
ditū est cōtra heresim illā que dixit visibi/
lia esse a principe tenebra℞: inuisibilia ve/
ro a deo: ⁊ ideo ad maiorē declarationē di
citur in alio symbolo. Uisibiliū ⁊ inuisibi/
B liū. Secundū vero articulū posuit An/
dreas dicēs: Et in iesum christū filiū eius
vnicū dñm nr̄m. quia nō solū christiano ne
cesse est credere vnū deū: ⁊ hunc creatorē
celi ⁊ terre: s; etiā necessariū est credere q̄
deus sit pater: ⁊ q̄ christus vere sit fili⁹ ei⁹
hoc em̄ est vnicū fundamētū fidei nostre.
de quo in cle. de sum. trini. c. fidei catholi
ce fundamēto p̄ter q̄d teste ap̄lo. Nemo po
test aliud ponere firmit̄ inherēs apte cum
sancta matre ꝯfitemur vnigenitū dei filiū
in his omnib⁹ in q̄bus de⁹ pat̄ erat vna
cū patre eternalit̄ existentē ptes nr̄e natu/
re simul vnitas: ex q̄bus in se verus deus
existēs fieret ver⁹ homo: ⁊ ideo ꝯcluditur
j.q.j. c. cū paulus dicat: fūdamētū aliud ne
mo potest ponere p̄ter id q̄d positū est q̄d
est christus iesus: ꝯsequent̄ p̄batur q̄ vbi
christus nō est fundamētū nullū boni ope
ris est supedificiū: ⁊ dicit glo. in dicto. c. fi
dei. sup verbo. in omnib⁹. q̄ p hoc cōp̄hē/
dit imensitatē incōmutabilitatē: incōp̄re/
hensibilitatē: omnipotētiā: essentiā: natu/
rā ⁊c. vnā ⁊ equalē esse in patre ⁊ filio: q̄a
qual' pat̄ talis fili⁹: increat⁹: imēsus: eter/
nus. In hoc articulo primo Fotinus erra/
uit: quia dixit q̄ christus nō esset alit̄ fili/
us dei q̄ alij boni viri qui bene viuentes
merent̄ filij dei dici p adoptionē faciendo
dei voluntatē: ⁊ ita christus: quia bene vi
xit ⁊ voluntatē dei fecit filius dei dici me/
ruit: ⁊ voluit q̄ christ⁹ nō fuerit ante bea/
tam virginē sed esse incepit: quando ex ea
cōceptus est: cū ecōtra fides nostra tene/
at q̄ sit filius dei veri secūd naturā ⁊ q̄ sit
ab eterno. Hinc in alio symbolo additur.
Filiū dei vnigenitū ⁊ ex patre natum an/
te omnia secula. Sabellius autem dixit q̄
ipse pater est incarnatus ⁊ ideo eandē di/
cit personā patris ⁊ filij: ⁊ sic aufert trini/
tatē persona℞: ⁊ ideo in alio symbolo ad/
ditur deū de deo lumen de lumīe: quasi di/
ceret deum filiū de deo patre. ergo ⁊ filius
qui est lumē de lumīe patre. Arrius dixit
q̄ fuit ante beatā virginē: ⁊ q̄ fuit alia p/
sona patris alia filij: attribuit tamē tria fal
sa christo. Primū q̄ fili⁹ dei fuit natura.
Secundū q̄ nō fuit ab eterno sed in tēpo/
re factus a deo nobilissima creaturarum.
Tertiū q̄ non fuit vni⁹ nature cū deo pa/
tre: ⁊ q̄ nō fuit verus deus: sed econtra di/
citur i alio symbolo. De q̄ verū de deo ve/
ro genitū nō factū cōsubstantialē patri. pa
tet ergo q̄ credere debem⁹ xp̄m ve℞ ⁊ vni
genitū filiū dei q̄ fuit semp cū patre: ⁊ q̄
alia ē persona patris: alia filij: sed in vna
natura cū patre: ⁊ s̄m Tho. si hec credim⁹
hic per fidē cognoscemus ea: ⁊ p sanctam
visionē in vita eterna. Tertiū autē arti
culū posuit Jacobus zebede⁹ dicēs: Qui
cōceptus est de spiritusancto natus ex ma
ria virgīe. ⁊ sic necesse est credere filiū dei
carnē assumpsisse: Unde leo papa dicit: q̄
paris periculi est si i filio dei vera huma/
nitas aut patr⁹ negat̄ equalitas. Q̄d si q̄rit̄
cur dei fili⁹ elegit poti⁹ icarnari de maria
virgine q̄ de alia. Rñdet glo. in dicta cle.
q̄ sicut ex superbissima natus ē morb⁹: sic
ex humilima p ꝯriū incboari debuit medi
cina: Uñ verso nomīe eua dictū est virgini
aue: q̄r sicut nimi℞ ad summā humilitatē
incarnari dei filius voluit: sic summe hu/
milē eligere debuit in qua ⁊ de qua tanta
debuit humilitas incboari. Hinc in canti/
co suo maria dixit: q̄r respexit humilitatē
ancille sue. Quedā etiā refert historia q̄
ipsa deo primo virginitatē obtulit: vnde
quia nouū doni genus obtulit nouo ⁊ in/
audito dono honorari debuit. Nimirū q̄r
nunq̄ fuit ea dignior inuenta: dignissimā
antē deum eligere decuit: ⁊ sic ab ea carnē
assumere voluit que concepit christū non
de semine virili sed de spiritusancto: id est
p opatiōē spiritussancti: de qua dicit Da/
mas. super illō: Ecce ancilla dñi. q̄ post cō/
sensū beate virgīs spiritussanct⁹ superueni/
ens in ip̄am purgās eā ⁊ potētiā diuinita/
tis: vbi receptiuā preparans simul ⁊ gene
ratiuā: ⁊ tunc obumbrauit eā fili⁹ dei ⁊ co
pulauit sibi ip̄i ex purissimis ⁊ castissimis sā
guinib⁹ virginis carnē alatā aīa rōnali ⁊

intellectiua nō seminās ſꝫ ꝑ ſpiritūſanctū creans: quod exponens bonauē. ſup. iij. di. iiij. dic: ꝙ his verbis nō intendit dicere ꝙ illa caro facta fuerat ex nihilo: ſed ꝙ ſanguis ille puriſſim⁹ ad ꝑfectionē deductus eſt ꝑ virtutem infinitam ſpūſſancti ⁊ ſupnaturalem: q: virtus generatiua licet a ſpirituſancto ꝑparata fuerit per ſe tñ nō poterat ſubito ꝓducere naturam illam ad actum ꝑfectū niſi ꝑ ſucceſſum tꝑis: ſꝫ virt⁹ ſpūſſancti ſubito ſanguinē illū puriſſimū alterauit ⁊ diſpoſuit vt eſſet ꝯueniens materiale principiū de quo fienda erat caro chriſti. Quartū ꝓinde articulū compoſuit Ioh. dicēs: Paſſus ſub pōtio pylato cruci. mor. ⁊ ſepultus. In quib⁹ verbis ꝑmo tangit̄ chriſti paſſio q: paſſibilis erat. Vñ glo. in dicta cle. dicit ꝙ oēs defect⁹ noſtros aſſumpſit filius dei ꝑter paſſibilitatem ignorātie ⁊ peccati: ⁊ ſic habuit frigus ⁊ calorem: famē: ſitim ⁊ alias humanas penalitates ac paſſibilitatē mortis: ⁊ hoc cōgruū fuit ꝓpter iuſticiā ſatiſfactiōis quaꝫ ꝓ nobis aſſumpſit ⁊ ꝓpter fidem incarnatiōis q̄ potiſſime ꝑ eas ꝓbata fuit ac etiaꝫ ꝓpter exemplū patiētie nobis exhibendū ad tolerādas penalitates carnis. Secūdo tangit̄ eius crucifixio qꝺ genus mort̄ ſpecialiter elegit eo ꝙ turpiſſimū eo tꝑe reputabat̄: q: maledict⁹ qui pependit in ligno vt inq̄ damna que ꝑ lignū obuenerūt ꝑ lignum reſtauraret: ⁊ diabolū ꝑ lignū vinceret qui ꝑ lingnū ſupauit. Sꝫ queri pt̄. cur feſtū crucis celebiam⁹ in quo dñs dehoneſtatus fuit ⁊ nō feſtum aſine in q̄ dñs fuit honorat⁹: Ad hoc rñdet glo. prima in c. crucis dñi. de ꝯſe. di. iij. ꝙ laus exhibita dño in aſina fuit mundana de qua nō ē curandū: ſed in cruce facta fuit nr̄a redēptio de qua nobis eſt ſumme gloriādum ⁊ deo gratiſſimū obſequiū exhibēdū. Tertio tāgit̄ ei⁹ mors ⁊ ſepultura ꝺ quib⁹ cā breuitatis ſupſedeo. Quintū articulū cōpoſuit Tho. dicēs: Deſcēdit ad īferna tertia die reſur. a mor. Pro q̄ ſciendum: ꝙ mors chriſti fuit ſeparatio anime a corꝑe ſic mors aliorꝫ: ſed deitas tam inſeꝑabiliter ⁊ inſolubiliter iuncta fuit homini chriſto ꝙ ipſa ꝑfectiſſime ſemꝑ affuit anime ⁊ corꝑi: et iō in ſepulchro cum corꝑe fili⁹ dei ⁊ cū aīa in infernū deſcendit. i. limbū ſanctorꝫ patrū q̄ſ ē ita deſtruxit ꝙ circa illud tp̄s nullus ibidem tentus fuit. Hic etiam notādū: ꝙ licet quidā enumerāt. xxij. penas inferni: alij aūt ponunt nouē: alij vero alit̄ numerant: tñ poete diſtinguūt quinqꝫ penas inferni. Prima eſt Tantali qui fuerat rex corinthiorꝫ ⁊ ob defectū cibariorꝫ filiū ſuū Pelopē occiſum dijs epulādū appoſuit: ⁊ ideo ſm eos a dijs apud inferos damnat⁹ eſt: vbi in eridano fluuio inferorꝫ ſtans ſp eſurit ⁊ ſitit: quia lꝫ aquā habeat vſqꝫ ad labiū inferi⁹ ⁊ pomū pēdēs vſqꝫ ad ſupi⁹ labiū: tñ ſm eos collum habet ita rigiduꝫ ꝙ ip̄m nō pōt erigere vt comedat nec deꝓmere vt bibat: ⁊ ſignat auaros tenaces: q̄ licet vſqꝫ ad os habeāt bladū aurꝫ diuitias ⁊c̄. ſemꝑ tñ fameſcūt ⁊ ſitiūt in corde ꝑ ardorem auaritie. Nimirꝫ cum diuitie non impleant corda ſꝫ horrea: ſic delicata menſa eſurienti appoſita nec guſtanti minime reficit ſed cruciat. Scd̄a pena eſt Ixionis: qui. ſ. primus glīam in grecia affectauit et ideo damnat⁹ credit̄: cui⁹ penam referūt eſſe ꝙ ſemꝑ ambulat in rota quadā voluēte que ꝑpetuo a ſe fugit ⁊ ipſe ſequit̄: ⁊ ſignat vitiū ambitiōis qꝺ nunq̄ rotare ceſſat ꝺ gradu ad gradū: de beneficio ad beneficium: de officio ad officiū: de nūdinis ad nundinas: q̄tum ad mercatores. Eccl. xxxiij. ꝑcordia fatui quaſi rota carri ⁊ q̄ſi axis verſatilis cogitatus illius: ⁊. i. Reg. xxv. anima inimicorꝫ tuorꝫ rotabit̄ quaſi ī impetu ⁊ circulo fūde. Tertia pena ē Siſyphi: qui ſiſyphus ꝓpter latrociniū qꝺ cōmiſerat magno lapide ſup ip̄m cadente interfectus eſt: ꝑ quē intelligunt̄ iracūdi inuidi odioſi q̄ latrocinia vel homicidia corde ore vel opere cōmittūt: ⁊ in hoc ſcelere cōprehendunt̄ etiam multi qui multa ꝺ genere bonorꝫ ꝑficiūt que tñ ꝑ impatientiaꝫ ſubito amittūt in eccleſia deuoti in domo litigioſi oneroſi amari qꝺ etiam ꝯtingit ī multis qui in cōitate viuūt quorꝫ ē ꝯditio ſepi⁹ laborare pnīam agere: ſꝫ q̄cq̄d boni fecerīt ſbito ꝑ īpatientiā deſtruūt litigant murmurāt ſuſpitioſi ſūt detractores ī ꝯſcientia indeti ⁊ ī ꝓprio ſenſu ſcioli incorrigibiles īplacabiles q̄rꝫ horribile manet iudiciū. Quarta pēa ē Belidū: q̄ aquā ī dolio ſine fundo ꝑpetue īfūdūt ip̄mqꝫ īplere credūt nec poſſūt: ⁊ hec ē pena deliciſorꝫ qui doliū ſui cordis aquis deliciarꝫ īplere laborant: ſed quia fundo caret ⁊ ſufficientia iō ſemꝑ ip̄m vacuū ⁊ inſatiabile reperiūt: iux̄ illꝺ ꝓuerb. xq. Venter aūt impiorꝫ inſatiabil̄. Quīta pena ē Tytij q̄ ꝑ eo ꝙ latonā defloraverat apꝺ inferos dānat⁹ ē: hic

xpistū pectus ⁊ iecur dat vulturib⁹ ad co/
medendū: ⁊ postq̄ ↄsumpta fuerint reuiui/
scit: ⁊ sic sp̄ comedit̄ ⁊ reuiuiscit s̄m poetas
⁊ signat amorē ⁊ libidinē luxuriosi q̄ in te/
core ponit̄. luxuriosus em̄ iecur suū id ē li/
bidinosam affectionē carnalē dat vulturi/
bus id est carnalitatis actib⁹ q̄ deuorant ⁊
ↄsumunt ip̄m scȝ rationē: vitā: famā ⁊ sub/
stantiā. iecur tn̄ renasci dicit̄ q2 luxuriosus
semp̄ in libidine renouat̄: ⁊ postq̄ stimul⁹
carnis extinct⁹ fuerit reaccēdit̄. Sequit̄.
tertia die resur. a mor. ⁊ hoc p̄ sinodochen
cōputādo ptē p̄ toto: vt sic leticiā resurre/
ctiōis acceleraret. Sextū articulū cōpo/
suit Jacob⁹ alphei dicēs: Ascēdit ad celos
sedet ad dextrā dei. p. o. qd̄ est necessarium
credere. Ad cuius euidētiā sciēdū q̄ chri/
stus dicit̄ descēdisse rōe diuine nature rela
te ad humanā: q2 humiliauit se assumēdo
carnē. Ascēdere aūt illi ↄuenit s̄m huma/
nā naturā: s̄m quā dicit̄. Ascēdēs christ⁹ i
altū: vt sic totū affectū nr̄m secuȝ traheret.
Unde legit̄ q̄ quidā miles omnia loca i q̄/
bus christ⁹ fuerat sollicite cū lachrymis vi/
sitauit: qd̄ cū deuote p̄fecisset venit tandeȝ
in montē oliueti vn̄ d̄ns celos ascēdit: q̄
post longā orationē cū lachrymis dixit: ec/
ce d̄ne vbiq3 te quesiui diligent̄: nūc cū ve/
nerim ad locum vbi celos ascēdisti: nescio
vbi ampli⁹ te requirā: iube ergo sp̄m meū
suscipi vt ad dexterā patris videā te residē
tē in glia: qui exaudit⁹ a d̄no statim expira
uit: videntes aūt cū socij mortuū adduxerūt
medicū vt scirent qualit̄ hoc ↄtigisset: qui
ait: cuius cōplexiōis fuit? r̄nderūt: iocūd⁹
valde ⁊ in amore dei positus erat: tunc ait
medicus: p̄pter nimiū gaudiū scissuȝ est cor
eius: ⁊ apto latere inuenerūt scissum cor ei⁹
⁊ in eo scriptū: amor me⁹ iesus christ⁹. Sic
⁊ nos d̄am p̄ singula opera ⁊ virtutū exer/
citia q̄ramus vt tandē ad eū ascendere va/
leamus. Ad dei laudē ⁊ honorē.

De sex vltimis articulis fidei ⁊ quomodo sortimur sanctorū communionem ac de reliquijs sanctorum: Sermo XI

NOn habebis deos
alienos corā me Exo. xx. Expe/
diti breuiter de sex articul̄ fidei
ceteros p̄senti sermone succinctus stilus
p̄currat. Septimū igit̄ articulū cōposu/
it Philippus apostolus dicēs: Inde ven/
tur⁹ est iudicare viuos ⁊ mortuos. hec cre/
dere oportet q̄ christus s̄m humanitatem
iudicaturus est bonos ⁊ malos: nā licet iu
diciū auctoritatis habebit tota trinitas: tn̄
iudicij ministeriū habebit filius sedens et
apparens in iudicio reprobis tn̄ s̄m hūa/
nā naturā: quod iudiciū dedit pater filio
vt homines honorificent filiū sicut hono/
rificant patrē: sed quia de hoc alio plura po
sui tam indiscusse p̄tereo. Octauū autē
articulum cōposuit Bartholome⁹ dicens:
Credo in spiritū sanctū. id ē fide p̄ dilectio
nē formata tēdo in spiritū sctū. Circa quē
articulū plurimi errauerunt heretici. hinc
Grego. x. in generali cōcilio lugdunē. p̄/
mo ponit cōfessionē suā li. vj. de sum. tri. ⁊
fide catho. dicēs. c. fideli ac deuota p̄fessio
ne fatemur q̄ sp̄ussanct⁹ eternaliter ex pa/
tre ⁊ filio nō tanq̄ ex duobus principijs s̄
tanq̄ vno principio nō duab⁹ spirationib⁹
sed vnica spiratione p̄cedit: hec p̄fessa est
hactenus p̄dicauit ⁊ docuit ⁊ hoc firmiter
tenet ⁊ p̄dicat: p̄fitet̄ ⁊ docet sancta roma
na ecclesia ⁊ cetera. deinde reprobādo dam/
nat omnes qui p̄missa negare vl̄ ↄtrarium
asserere p̄sumpserint. De his aūt q̄ erra/
uerūt circa spiritū sctū ponunt̄ aliq̄ xxiiij.
q. iij. c. penul. Hūc autē spiritūsanctū ma/
xime dehonorant symoniaci: quia propt̄ nō
habent spiritū veritatis sed mēdacij: ⁊ ideo
ip̄m spiritūsanctū exprimere aliquādo nō
possunt p̄ut narrat petrus damiani q̄ hil/
dibrando archidiacono referēte didicit: q̄
cū adhuc ip̄e diacon⁹ a victore papa apo/
crisarius ad gallias esset directus synodū
cōgregauit: in qua sex ep̄os p̄ diuersis cri
minibus deposuit: int̄ quos quidam erat
ep̄us symōiace fact⁹ qui hoc modo exami/
natus est: iussus dicere. gloria patri ⁊ filio
⁊ spirituisancto. spiritūsanctuȝ exprimere
verbis nō valebat: q̄uis patrē ⁊ filiū expe
dite pronūciaret qui difficultate cōuictus
ab episcopatu deposit⁹ est. Preterea ex de/
cursu simboli iā inuenim⁹ ip̄am summā tri
nitatē equalē per omnia: quia qualis pat̄
talis filius talis spiritussanct⁹. increatus:
imensus: eternus: omnipotēs ⁊c. infinita
que trinitati ⁊ vnitati diuine ascribunt̄ ⁊
quā credere: amare: laudare: summa felici
tas. maledicere autē vl̄ blasphemare sum/
ma peruersitas est. Unde quidam olim p⁹
arrianus episcopus apd̄ carthaginē san/
ctam trinitatē in balneis blasphemās: etc.

bus ignei sacculis angelo mittēte inuisibiliter est combust⁹. Nonū pinde articulū cōposuit Matth. dicēs: sanctā ecclesiam catholicā :c. merito post fidem de spū sancto iubemur credere sanctā ecclesiam catholicā: vtpote que a spūsancto sanctificata ↄsistit ⁊ cōsecrata sponsa christi: sponsa inquā sed nō vxor: q: adhuc p delictum separari pōt a sponso: sicut spōsa carnalis a
A sponso añ mrimoniū ↄsumatū: ⁊ addit catholicam. i. vniuersalē vel generalē. Hic queri pōt: vtrū ecclia potest errare. Ad h rñdet Hein. boyc. ex̄ de sen. ex. c. a nob. ij. q ecclia triūphans nunq̄ errare pt: quia omia nouit añq̄ fiant in speculo eternitatis: vñ Hier. ad celantiā: nunq̄ errat imitatio que sequit̄ xp̄itatē ⁊ sup Hiere. li. vj. veritas claudi ⁊ ligari pōt vinci nō potest quia ⁊ suoꝝ paucitate ↄtenta est ⁊ multitudinē hostiū nō terret̄: vt patuit in athanasio patriarcha alexādrino. Ecclia xpo militans errare nō pōt si loquimur de ecclesia spāli: vt in dicto. c. a nobis. ij. l. pro ipsa p̄sumit̄ quousq3 de errore pbetur: vt ex̄ de frigidis. c. fraternitatis. ⁊ potissime p romana ecclia: vt pz de reli. ⁊ ve. sctōꝝ. c. j. si tñ posset de errore fieri fides nō negat̄: etiam aplice sedis sententiā in meli⁹ cōmutari posse: vt patet ex̄ de sen. ⁊ re iudi. c. cū olim. Si vero loquimur de ecclia generali simul ↄgregata tunc illa nunq̄ errare pt. vt pz. xxiiij. q. j. c. a recta fide. quod credit verū in errore iuris: ⁊ sic ptz q papa pt errare vt ptz. xix di. c. anastasius. Sz nō vniuersalis ecclia simul ↄgregata: q: pro illa rogauit dñs: cum diceret petro. Luc. xxij. Ego rogaui p te vt nō deficeret fides tua. Verūtñ in errore facti pōt errare tam vlis vel pticularis ecclia: q: illi non sunt a deo cōmissa occulta holm iudicare: sed d illis de quib⁹ sibi ↄstat. Hic queri pōt vtꝝ ecclesie iudiciū extendit̄ etiā ad actus oīno occultos p̄sertim cū d occult⁹ solus cognitorē deus. Ad hoc rñdet guil. d mon. lau. in cle. vnica. d vsuris. §. ceteꝝ. q vbi pena pcedit a claue vt est censura ecclesiastica q̄ fertur p aliq̄ peccato qd est damnatū lege diuina vt vsura ⁊ symonia tunc extēdit se ad crimen etiam occultū: nam in vsura sola spes damnat̄ que est oīno occulta: vt pz ex̄ de vsur. c. cōsuluit. ⁊ etiam symonia mētalis damnat̄: vt ptz ex̄. e. ti. c. si. que etiā in mente consistit. in aliqs aūt peccatis seu penis in quibus cessat alteꝝ pdictoꝝ act⁹ occultus non cadit sub p̄cepto ecclie militantis. Idem hein. boyc. in. c. sicut tuis. ex̄ de symo. Scdo queri p̄t: ex quo ecclia etiā vniuersalis errare pōt ⁊ falli vt dictū est. Vtrū illa errans in claue ligare pōt vl absoluere. Ad hoc rñdet ab. ⁊ Ioh. an. ex̄ de sen. ex. a nobis: q ligatio vl absolutiō quā facit ecclesia militās errante claue non ligat vel absoluit apud deū: ⁊ addit Hein. boyc. ibidē: q ecclia militans nō pōt ligare vel absoluere mortuos q̄tū ad ligationis vel absolutiōis veritatē vt pz. xxx. di. c. qualis. sed declarare pōt absolutionē a sūmo sacerdote in cōtritione factā fuisse. vt dicto. c. a nobis. in verbo. nec obstat: et ante talē declarationē p iudicē suū factam districte seruanda ē snīa ab ecclia militante q̄tūcunq3 ↄtritiōem excōicatus ostēdet: vt patet expresse ex̄ de sen. ex. c. sacris. Vñ dicit archid. xxiiij. q. ij. in. c. sane pfertur. q sicut sub terra ligari pōt si ī notorio crimine discessit ita ⁊ absolui qd intelligit̄. i. ligatus denunciari: ⁊ ita exponit hosti. et Inno. ita etiā intelligit qd notat archid. xxiiij. q. iij. l. c. si qs nō recto. vbi dicit q si post mortem ecclesia inueniat se deceptā absoluit mortuū quē ligauit sicut ⁊ ligat.

Decimū itaq3 articulū posuit Simon dicens. sanctoꝝ cōmunionē remissionē peccatoꝝ. s. his q̄ sunt in ecclia: in quib⁹ xp̄ianis breuiter duo ponit credenda. Primū ē q in ecclia sit cōmunicatio sanctoꝝ ope. s. spiritussancti qui facit vnionē mēbroꝝ ecclie ad caput ⁊ adinuicē p glutinū diuine charitatis: sicut spūs hois mēbra in corpore vnit et viuificat. ps. pticeps ego sum oīm timentium te: signū aūt hui⁹ vnionis est sacramentū dñici corporis. B
Hic queri pōt qt modis sortiri possum⁹ sctōꝝ cōmunionem ita q nos iuuāt. Ad hoc dicendū. q q̄nq3 modis. Primo p orōnum suaꝝ suffragia. vñ. ij. Mach. vlti. Dicit̄ q trepidante populo iudeoꝝ pter imminēs bellū ⁊ iuda exhortatiōes faciente ad pplm erat hmōi visus oniam qui fuerat summ⁹ sacerdos virū bonū ⁊c. manus ptendentē orare p pplo iudeoꝝ p⁹ hec apparuisse ⁊ aliū virū etate ⁊ glia mirabilē ⁊ magni decoris habitudinē circa illum rñdentē vero oniam dixisse. Hic est fratrū amator ⁊ ppli israel. hic est qui multum orat pro populo ⁊ vniuersa sācta ciuitate. Hieremias pphā dei. Extēdisse aūt hieremiā dexterā ⁊ dedisse iude gladiū aureū dicentē: Accipe gladiū

sanctam manus a deo in quo deijcies ad/
uersarios populi mei israel. Secūdo nos
iuuant p sua merita sicut petit ecclia in fe/
sto oīm sanctoꝝ vt ꝓphetaꝝ merita nobis
precent̄ veniam que.s.merita vocant̄ the/
sauri ecclesie. Unde in ecclia militāte chri
stus totū corpus subiecit flagellis ita ꝙ a
planta pedis vsqꝫ ad verticem nō fuit i eo
sanitas: totūqꝫ sanguinem in preciū fudit
cuius minima gutta suffecisset ad redimē/
dum: ⁊ hic est pncipalis ecclie thesaurus.
Scđarius vero innocēs sanguis oīm mar/
tyrū effusus pro deo meritaqꝫ ipoꝝ et oīm
sanctoꝝ qui cōputant̄ ꝓ toto corpe milita
tis ecclie: quē thesauꝝ papa vniuersaliter
et ceteri plati pticulariter habēt dispensa/
re ex quibus surgūt remissiōes ⁊ indulgē/
tie peccatoꝝ. Tertio nos iuuāt p exempla
sua. Unde Jacob⁹ in canonica .vj. exēplū
accipite fratres mei laboris ⁊ patientie p/
phetas qui locuti sunt in nomine dñi ecce
beatificam⁹ eos qui sustinuerūt: sufferen/
tiam iob audistis ⁊ finē dñi vidistis: ⁊ sic
dicunt̄ sancti carbones. Uñ glo. sup illō.
sagitte potētis accute cum carbonib⁹ deso.
dicit: hi dicunt̄ carbones qui de mortuis
eos accēdūt: ita ꝙ se ꝯuertunt ad dñm de
morte resuscitati igne calefacti ⁊ suo exem
plo alios accendūt et iuuāt. Quarto nos
iuuant p doctrinā quā nobis reliquerunt
in scripturis. Quinto mō nos iuuant per
fructū quē fecerūt in ecclia qui adhuc ap/
paret per quē firmat̄ in nobis fides ⁊ alie
virtutes. Item queri pōt: quid sit cano/
nizare sanctos. Ad hoc rñdet Inno. ꝙ est
regulariter statuere ꝙ aliqs ꝓ sancto ha/
beat̄ puta solenne officium ꝓ eo facere sicͭ
ꝓ alijs sanctis eiusdē ꝯditiōis vt si cano/
nisetur confessor ꝙ fiat ꝓ eo officium con/
fessoꝝ. si martyr officium martyrū: et sic p
hāc canonizatiōez ꝯsequit̄ sanct⁹ ꝙ in ec/
clesia dicit̄ officiū solenniter ꝓ eo sicut pro
sancto: verūtñ modū ⁊ practicā canonizā/
di ponit Joh an. post host. ex͂ de reli. ⁊ ve.
sanctoꝝ. c. audiuim⁹: ⁊ addit Inno. se nō
negare ꝙ si ecclia erraret ꝙ nō est creden/
dum preces tñ bona fide porrectas de⁹ ac
ciperet dicit etiam cuilibet licere p̄ces por
rigere defuncto alicui quē credebat bonū
virū vt ꝓ eo intercedat ad deum. qꝛ deus
fidem attendit: ꝫ nō licet ꝓ tali facere offi
cium solenne vl̄ p̄ces solennes. ex͂ de reli.
et ve. sanctoꝝ. c. j. etiam si p eum miracula
fiāt nō licet nob̄ ipm ꝓ scto absqꝫ auctē ro/
mane ecclie venerari: ex quo etiā sequit̄ ꝙ
nullus pōt canonizare sanctos nisi solus
papa qui preest oīb⁹. similiter ex his pꝫ
ꝙ ꝓhibet̄ veneratio nouaꝝ reliquiaꝝ pu/
blice fieri absqꝫ auctē pape nisi essent anti
que licet de nouo inuēte: in secreto tñ hoc
admitteret̄. Porro peccatoꝝ remissio fit
mediante thesauro quē christ⁹ in arca ec/
clesie recōdidit: nec est aliud nomen datū
hominib⁹ in quo oportꝫ nos saluos fieri.

Undecimū vo articulū rōposuit Judas
dicēs: carnis resurrectiōem: quā vtiqꝫ cre
dere tenemur: ⁊ hec maxie subleuat spem
nr̄e mortalitatis: spūs eni sanct⁹ nō solum
sanctificat ecclesiam q̄ntum ad aīam: ꝫ in ei⁹
virtute corpora nr̄a resurgent: ita ꝙ idem
corpus qđ nūc est q̄ntum ad carnem ⁊ ossa
et omia resurgēt circundata pelle ppria
Job. rursus circūdabor pelle. sed erūt cor/
pora tūc incorruptibilia qđ erit bonis ad
gloriam: malis ad penā: ⁊ qꝛ corp⁹ erit in/
corruptibile ⁊ immortale: ideo post resur/
rectionē non erit vsus ciboꝝ neqꝫ ventris
neqꝫ nubēt neqꝫ nubent̄ qđ est cōtra incre
dulos. Hic incidentaliter q̄ri pōt: cū p⁹
resurrectiōez nullus erit vsus ciboꝝ. Utꝝ
ergo christus post resurrectiōem vere co/
mederit: cum Augu. in li. lxxxiij q̄stionū
dicat: si fallit veritas nō ē. Uñ nulla fictio
christū decet q̄ veritas p̄sertim est: esset aūt
fictio si nō vere sibi cibū incorporaret quē
comedere videbat̄. Ad hoc rñdet Tho. i
q̄libetis: ꝙ aliqd dupl'r dicit̄ esse verum.
Uno mō veritate significatiōis: sicut vox
est vera ex veritate significatiōis qñ signifi
cat esse qđ est. Alio mō veritate naturalis
speciei que veritas dependet ex principijs
spēi: ꝫ nō ex effectib⁹ vl' ex his q̄ ꝯsequūt̄.
exēpli grā: vox dr̄ vera veritate naturalis
spēi qñ format̄ debitis instrumētis ⁊ ex ore
naturalis alicui ꝓfert̄ cū q̄dā imaginati/
one etiā si a nullo audiat̄: qđ ē effect⁹ ꝯse/
quēs vocē. Legunt̄ aūt i scripturis angeli
sine necessitate comedisse ⁊ christ⁹ p⁹ resur
rectiōz: ⁊ vtraqꝫ comestio fuit vera vt dicit
Aug. xiij. đ. ciui. dei alr̄ tñ ⁊ alit̄: in angel
eni vera fuit veritate significatiōis qꝛ fm Au.
ibidē: angeli comederūt nō qꝛ indigebāt: ꝫ
qꝛ volebant ⁊ poterāt vt hominib⁹ quidē
sui ministerij humanitate cōgruerent. In
christo vero fuit vera comestio veritate na
turalis speciei. fuit enim exercitata natu/
ralibus instrumētis ad hūc actū ordiat̄ ⁊
fuit vera veritate signatiōis quia signabat

veritatē humane nature in corpore resurgēte: et licet ille cibus nō fuit in corpus christi conuersus tñ nō fuit cōmestio ficta: quia sepius et cibus euomitur tamē erat cōmestio vera: nō eñ cōueniebat q in corpus christi cōuerteret. Duodecimū deniq articulū cōposuit Mathias dicēs: Vitā eternā amē. In quo ostendit q credere debemus bonorum remunerationē sub quo cōprehenditur malorum punitio. Conueniens aūt sm Tho. in fine desideriorum omnium nostrorum. id est in vita eterna datur finis credenti in simbolo.

Qd si queritur quid est vita eterna. Respōdet Tho. q vita eterna est pmiū qd datur anime iuste: et hoc pmiū erit deus cui in vita eterna intime cōiungetur anima sācta: que vnio cōsistit in pfecta visione: licet eñ nunc videmus per speculū in enigmate tñ tunc videbimus eū facie ad faciē: cōsistet etiā in feruentissimo amore: quia quanto melius cognoscitur tāto plus amatur. Itē in summa laude: quia sm Augus. videbimus et amabimus: amabimus et laudabimus: in hac eñ vnione erit pfecta satietas omniū desideriorum: qd erit maxime delectabile bonis ibi eñ summa delectatio de summo bono: summus honor: pfectissima scientia: charitas imēsa: securitas plena etc. et omnia que desiderari pñt erūt ibi vltra omne nosse et velle: tunc oēs cōcinnēt illd dulce eulogiū Sap. vij. Venerūt aūt mihi omnia bōa pariter cū illa: et innumerabilis honestas per manus illius. Sequitur. Infinitus est eñ thesaurus hominibus quo q vsi sunt pticipes facti sunt amicitie dei. In hac āt vita eterna cōprehenditur et mors eterna: de qua dicit Tho. q nō minus habebūt mali de dolore et pena q boni de glīa et gaudijs: que pena exaggeratur pmo de diuine visionis puatione. Secūdo ex remorsu xmis conscientie. Tertio ex imensitate et multiplicitate sensibilis pene. Quarto ex omnimoda desperatione: q si penā euadētes eternā ad purgatoriū que talis ē maneāt obligati. tūc dicit Tho. in. iiij. q quo ad penā damni et sensus minima pena purgatorij est maxima pena totius mundi. sm Bern. aūt sola dies purgatorij superat oēs penas sanctorum. Ratio aūt huius acerbitatis est: qz cū deus quærat plus emēdā q penā afflictiōis: plus ponderat deus modicā penā volūtariam in pñti q multā in futuro nō ita volūtariam: sicut plus valet modicū auri q mltum plūbi. vñ sm Aug. Una gutta aq lachrymarum tantā facit hic p emēda qntū decem anni in purgatorio: et oportz q vbi defuit in voluntate suppleatur in acerbitate: et q tantum erat dolor qntū inheserat amor: et tanto q tor qatur diutius qnto affectus venialibus inheserat fortius: dū q ips habemus operemur bonū ad omnes et in omnibus: tpe eñ suo metemus in vitā eternā.

De baptismo iohis et eius baptismi integritate qntū ad qualitatem materie et forme xbor: Ser. XII.

Misit eos baptizari in nomine dñi etc. Act. x. Ad euidētiā thematis queri pōt vtrū baptismus iohānis sufficiebat ad salutem psertim cū dicitur Marc. j. Erat iohānes baptizans et pdicās baptismū penitētie in remissionē peccatorum: vbi videtur q p illum remittebantur peccata et p cōsequēs cōferebatur gratia. vnde posterior fuit circūcisiōe et baptismo christi prior: q circūcisio q cōferebat gratiā: q et pfectior et efficacior. Ad hoc rñdent doc. sup. iiij. di. ij. q baptismus iohānis nō sufficiebat ad salutē: qz nō remittebat culpā nec cōferebat gratiā nec imprimebat characterē: et ideo oportebat iterum baptizari baptismo christi. Unde Augus. assignans generalē drīām inter baptismum christi et iohānis: dicit: baptizauit iudas et rebaptizatū nō est. baptizauit ioh. et rebaptizatū est: nimirū qz ioh. fuit in illo baptismo plenarius administrator: ita q deus ibi nihil faciebat qd p ioh. nō fieret: qz tñ exterius lauabat et nihil interius fiebat: sed iudas pessimus baptizans baptismo christi licet tñ lauabat exterius vt minister tñ deus baptizauit et mūdauit interius infundens gratiā et imprimēs characterē de quo postea latius videbitur. Qd si queritur ad qd ergo baptismus Joh. fuit a deo institutū. Ad hoc respōdet ibidē bonauē. q ad tria. Primo ad presignandū baptismū christi: sicut dicit magister sen. in lra: q erat sacre rei signū eo q signabat baptismū xpi: et ratione huius qdammodo fuit sacramentū: qz sacre rei signū. Secūdo ad assuefaciendū et pparandū homies ad baptismū christi. et dicitur q erat baptizās et pdicās baptismū penitētie in remissionē peccatorum. s. ppparatiue non effectiue: qz pparabat ad baptismū christi in quo fiebat remissio petōrum parauit unq p similitudinem actus exterius

nõ efficacia alicui⁹ dispositiõis interi⁹. Unñ
Mat. iij. dicit: Ego baptizo vos aqua. glo.
tñ corpora lauo: q2 pctã soluere nequeo:
vt sicut nascẽdo ꝛ pdicãdo precurro: sic ꝛ
baptizando ad baptismũ christi dirigo: et
ꝗtũ ad hoc nõ ẽ sacramẽtũ sed sacramẽta/
le: sicut torneamentũ in quo milites assue/
scũt nõ ẽ bellũ. Tertio ad baptismũ christi
pnunciãdo manifestãdo auctorem ꝛ pparã/
do materiã. Unñ cũ baptizauit christũ ma/
nifestatus ẽ christ⁹. Joh. j. Ut manifesta/
ret in israel: ppterea veni ego in aqua ba/
ptizans: tũc etiã pparauit materiã baptis/
mo christi p sanctificationẽ aquaꝝ ꝛ cõta/
ctu carnis christi quẽ baptizauit: ꝛ sic fuit
quasi sacramẽtoꝝ noue legis materiale ini
tiũ: q2 in illo actu baptizãdi ꝯtulit christ⁹
aquis vim regeneratiuã. Unñ ad hoc q fu
it institut⁹ faciebat ꝛ nõ aliud: ꝛ iõ nec pec
cata tollebat nec grãm cõferebat nec cha/
racterẽ imprimebat: ß tñ ad grãm baptis/
mi ꝛ ad characterẽ baptismi pparabat: ius
sit igit eos baptizari ꝛc. ßm Dam. Baptis
mus fit nobis in pncipiũ vite spũalis sigil
lũ custodia ꝛ illuminatio mẽtis vbi qdru/
plicẽ cõprehendit effectũ spũalem illius.
Quoꝝ prim⁹ ꝛ pncipalis ẽ viuere vita spi
rituali: ꝛ alij tres sunt cõcõs: quoꝝ primus
id ẽ sigillũ ptinet ad cõformitatẽ volũtat[is].
Secũdus. i. custodia ad ppetuitatẽ memo
rie. Terti⁹. i. illuminatio ad illustrationeꝫ
intelligendi: vt sic aĩa deũ diligat toto cor
de: tota aĩa ꝛ tota mente. i. intellectu sine
errore: memoria sine obliuiõe: voluntate
sine ꝯtradictiõe: vt dicit Aug⁹. Unde tria
p ordinẽ sunt pncipalit ꝓsequẽda. Primo
de baptismi integritate. Secũdo de ꝯferẽ/
tiũ vel recipientiũ qualitate. Tertio de ei⁹
efficacitate.

B Porro ad baptismi integri/
tatem tria requirunt: scꝫ debita materia:
determinata verborum forma: ꝛ intentio.
Quãtũ ad primũ queri põt: Utrũ baptis/
mus fieri põt in omni liquore vł tñ in aq̃.
iuxt illud dñicũ Joh. iij. Nisi qs renat⁹ fue
rit ex aqua ꝛ spũsancto ꝛc. Ad hoc rñdet
Bonauen. sup. iiij. di. iij. inter alia: q ante
baptismũ christi oẽs liquores erãt indiffe/
rentes: ꝛ poterat inꝗtũ ẽ de se in aliq alio
liquore baptizari vt in aqua: ß postq dñs
voluit mergi ꝛ baptizatus ẽ in aqua: sola
aqua habuit ordinationẽ ad hoc tanq sã/
ctificata p cõtactũ dñici corporis: vñ de ꝯse.
di. iiij. Nunq aque baptismi purgare pctã
credentiũ potuissent nisi cõtactu dñici cor/
poris sanctificate fuissent: ita q vim qndã
regeneratiuã dñs aquis cõtulit q vis nõ ẽ
aliqua ppietas vel absoluta essentia aque
supaddita: ß solũ ordinatio ei⁹ ad hoc q hõ
regeneret ex ea: ita q solũ ĩ ea põt fieri ba/
ptism⁹: ß q2 dñs nõ instituit baptismũ fieri
tñ p imersionẽ sed etiã p verboꝝ ꝓlatiõeꝫ.
Similit ꝛ verba ad hoc ordinauit sic q aq̃
in qua mergit ꝛ verba q ꝓferunt simł vim
habẽt regenerãdi spũaliter: nec vnũ sine al
tero sed vtrũq3 simul ad regenerationẽ ob
tinendã ordinauit. Preterea sicut dñs nõ
tñ verba q ꝓtulit ordinauit ꝛ instituit ad
regenerationẽ sed etiã oĩa verba consimi/
lia: sic pari mõ nõ tñ aquã quã tetigit sed
etiã oẽm aquã specie ꝯsimilẽ: et q2 oĩs aq̃
omi aque specie ꝯsimilis est: iõ omni aque
vim illã ꝯtulit: ꝛ sic pꝫ quõ dñs tactu car/
nis vim aque dedit: nõ q2 mũdicia transi/
ret a carne in aquã: ß q2 cũ dñs eẽt mũdus
noluit ob aliud in aqua mergi nisi vt illa ĩ/
mersione aqua hẽret istã ordinationẽ. Cete
rũ doctores tangũt ibidẽ sex rõnes: quare
dñs instituit fieri baptismũ in aqua. Pri/
ma ẽ: q2 aqua rõne diaphaneitatis hꝫ ali/
quid de lumine: ꝛ ita cõpetit baptismo qui
habet vim illuminatiuã ßm qd in eo impͥ/
mit character q disponit aĩam ad suscepti
onẽ luminis grẽ: sicut transparẽtia vitri⁹
ad susceptionẽ luminis corporalis. Secũ/
da ẽ: q2 rõne humiditatis habet vim ablu
tiuã inter oẽs liquores: ꝛ sic iteꝝ cõpetit
baptismo in quo sordes culpe mundant:
q2 cõfert grãm aĩam mundificantẽ. Tertia
ẽ: q2 rõne frigiditatis habet vim refrigerã
di: ꝛ iõ cõpetit baptismo in q incẽdiũ ꝯcu/
piscẽtie mitigat: q2 grẽ date in baptismo
tribuit actus remittendi ardorẽ ꝯcupiscẽ
tie. Quarta ẽ: q2 vt dr. xvij. de aĩalibus.
Aqua maxime cõpetit generatiõi rerũ vi/
uentiũ ꝛ augmentationi eaꝝ: ꝛ ĩ principio
mundi ex aqua aĩalia pmitus ꝓducta sũt
ꝛ sic cõpetit baptismo inꝗtũ ẽ regeneratõ
in spũalem vitã. Quinta ẽ: q2 aqua in oĩ/
bus mundi ptib⁹ inuenit. Sexta: q2 aqua
est res q de facili ab oĩbus haberi põt sine
magno pcio: ꝛ he due rõnes competũt ba/
ptismo put ẽ sacrm necessitatis a quo ne/
mo absoluit ꝛ in quo oẽs cõueniunt: ꝛ iõ ne/
cesse fuit institui in liquore qui ẽ cõis apõ
oẽs ꝛ in q abundãt taꝫ paupes q diuites.
His ergo rõnibus instituit dñs baptismuꝫ
in aqua fieri: ꝛ q2 ßm Pe. de tarẽ. sup. iiij.
di. iij. oportet q sacri materia habeat natu

ralem similitudinē ad repñ̄sentandū sacra/
menti effectū: sed aqua cōuenientissime re/
presentat effectuȝ baptismi rōne nature ⁊
vsus: vt pȝ. Cū igit̃ ſm Tho. ibidē. Deus
baptismi materiā instituit i tota spē aque
fieri: ⁊ toti speciei aque vim regeneratiuā
ꝯtulit: ideo fieri pōt baptismus etiā i aq̄s
salsis sulphureis ⁊ i lixiuio: q: tales aque
nō differunt ab alijs nisi ꝙ mutant̃ ex lo/
co in quo manent vel ꝑ quē transeunt: ⁊ h̄
ē differentia accidentalis. Uerūtamen ſm
Al. sup. iiij. di. iij. Si quis etiā in articulo
mortis baptizaret̃ in vino oleo lacte vel
alio liquore ꝓpter defectum aque nō esset
baptizatus ꝓpter institutioneȝ diuinā qua
domin⁹ instituit baptismi materiā eē aquā
⁊ nō aliū liquorem: nec deniq̧ baptismus
fieri potest cū saliua oris: nam extra de ba
ptismo. c. nō scribit Inno. iij. cuidam epō:
postulasti vtrū ꝑuuli sint ꝓ christianis ha
bendi quos in mortis articulo cōstitutos
ꝓpter aque penuriā ⁊ absentiā sacerdotis
aliquoꝝ simplicitas in caput ac pect⁹ ac in
ter scapulas ꝓ baptismo saliue aspersionē
liniuit. Rn̄demus ꝙ cū in baptismo duo
sunt: videlicet verbū ⁊ elementū q̄ necessa
rio requirant̃: iuxta qđ ait veritas de ver
bo. Euntes in mundū vniuersū bapti. om
nes gentes in nomine p̄ris ⁊ fi. ⁊ spūssan.
eadēq̧ dicat de elemento. Nisi q̄s renatus
fuerit ex aqua ⁊ spūsancto nō introibit in
regnū celoꝝ: dubitare nō debes illos veꝝ
nō habere baptismū in quib⁹ nō solū vtrū
q̧ p̄missoꝝ sed etiā eoꝝ alterū est omissuȝ:
h̄ ibi. Quantū aūt ad secūdū queri pōt
vtrū vocalis ꝓlatio verboꝝ sit de essentia
baptismatis: p̄sertim cū christus p̄sumitur
baptizatus fuisse sine vlla expressione ver
boꝝ: vt pȝ Luc. iij. Et ergo ad exēplar ei⁹
videt̃ ꝙ baptizari possum⁹ sine vlla x̄bo/
rum exp̄ssione. Ad hoc rn̄det Pe. sup. iiij
di. iij. ꝙ de substātia sacramēti noue legis
tria sunt. s. materia elementi forma verbi ⁊
intentio ministri copulās formā materie:
verba vero sunt de substantia sacri noue
legis triplici rōne: tū ꝓpter rep̄sentationē
sui auctoris. s. verbi incarnati: tū propter
exp̄ssionē significandi: nā vocalis exp̄ssio
exigit̃ nō ꝓpter virtutē soni exterioris sed
significatiōis interioris. Un̄ manente ea/
dem significatiōe interiori eadē ē virtus
soni exterioris: q: exp̄ssio vocalis nō est de
substātia sacri in specie sed in genere vocꝫ.
⁊ hoc ꝓpter institutionē: tum deniq̧ ꝓpter
virtutē significandi: ⁊ iō baptism⁹ christi
fuit sine verbo: q: tunc aqua fuit solū san/
ctificata nō sanctificans. Ad maiorē aūt c
euidentiā ſm oēs doc. hec est forma ꝓpria
verboꝝ in baptismo: Ego baptizo te in no
mine pa. ⁊ fi. ⁊ spūssan. ⁊ hec ē de necessita
te seruāda. Cuius rōnem assignat Pe. de
tareñ. sup. iiij. di. iij. dicens: ꝙ in illa forma
verboꝝ due ꝑticule cōtinent̃: vna ꝑtinens
ad sanctificationē elemēti scȝ inuocatio tri
nitatis: cū dicit̃: In noīe pa. ⁊ fi. ⁊ spūssā.
⁊ hec habet̃ ex institutiōe diuina: nec mu/
tari pōt q: ē de substantia baptismi. Alia
ꝑtinens ad determinationē intentiōis mi
nistri scȝ exp̄ssio actus baptizandi q̄ habe
tur ex traditione ecclīastica. Dicit̃ eniȝ de/
scendisse a p̄ma traditione ⁊ ꝯsuetudie ba
ptizandi aplica: ⁊ illa ꝑs q̄tum ad exp̄ssi/
onē actus ⁊ ꝑsone iterū ē de substantia ba
ptismi nec pōt mutari. Uerūtamē ex̄ de ba
ptismo. c. si q̄s. dicit Alex. iij. Si q̄s puerū
ter in aqua merserit: In noīe pa. ⁊ fi. ⁊ spi.
amen. ⁊ nō dixerit. Ego baptizo te in noīe
pa. ⁊ fi. ⁊ spūssan. amē. nō eēt puer baptiza
tus sed tn̄ admodū exp̄ssionis q̄ vari⁹ est
⁊ diuersus apud grecos ⁊ latinos nō ē de
substantia sacri baptismatis sed accidit ex
statuto ecclīe: Nā greci baptizant sub hac
forma. Baptizet̃ seru⁹ christi: in noīe pa. ⁊
filij ⁊ spūssan. amē. q: tm̄ statutū ecclīe pōt
obligare ministrū: licet nō pōt mutare sub
stātialiter sacrm̄: iō etiā ille modus ē d̄ ne
cessitate facientꝫ h̄ nō rei facte ſm veriorē
opinionē lȝ grauit̃ peccaret: ⁊ q: romana
ecclīa q̄ p̄dictā formā baptizandi tradidit
nunq̄ legit̃ a vera fide declinasse: hāc for/
mā ab aplis retinēs: iō nō licet latinis hāc
formā mutare nec in forma grecoꝝ bapti/
zare. Qđ si obijcit̃ de aplis q̄ baptizabāt
in noīe christi nō in noīe pa. ⁊ fi. ⁊ spūssā.
Ad hoc rn̄det doctor sanct⁹ ibidem: ꝙ for
ma quā dn̄s tradidit nō fuit ab aplis mu/
tata q̄tū ad intellectū: q: in noīe christi in
telligit̃ tota trinitas: christ⁹ em̄ vnctus dē
⁊ iō vngentē vnctū ⁊ vnctionē insinuat: et
sic cū p̄dicta forma ꝯcordabat: sed solū q̄/
tū ad vocē sensibilē nec hocip̄m potuisset
nisi ex familiari cōsilio spūssancti. Rō aūt
mutatiōis fuit vt nomē christi publicaret̃
⁊ amabile redderet̃: si in eius noīe baptis/
mus fieret qđ erat ignotū ⁊ ꝯtumeliosum
vtpote crucifixi: ⁊ q: cessante cā cessat effe/
ctus: iō christi noīe publicato ⁊ honorabi
le facto amplius nec debuit nec potuit in

eo baptismale sacramentū impleri: q: tātū ad tempus fuit institutū: eccl'ia tñ posset adhuc illis verbis baptizare si speciale p̄ceptū a spū sancto haberet: nō aūt auctoritate ꝓpria: q: ſm quosdā nō est baptismus cū expressio totius trinitatis sit de necessitate baptismi q̄ fieri pōt quattuor modis ſm Bonauen. ibidē: aut ita ꝙ sit plena ī corde ꝛ in ore: ꝛ tunc ſm omnes ē plenū sacramentū: ita ꝙ sit semiplena aut ī corde et in ore: ꝛ tūc ſm oēs nō est plenū sacramētū: aut ita ꝙ sit plena in ore ꝛ semiplena ī corde. Et q: ſm Augu. Baptism⁹ ē sacramentū fidei nō singularis psone ſ totius eccl'e ideo fides psone nihil obest vel ꝓdest: et iō qualitercunq; quis credat si totā exprimit trinitatē cū intentiōe baptizādi baptizatum ē: aut ita ꝙ semiplena in ore ꝛ plena in corde: eo ꝙ nō exp̄mit totā trinitatē: tūc nō ē baptism⁹ sed ē rebaptizādus. Pro quo sciendū ſm Tho. ibidē ꝙ q̄ corrupte ꝓfert verba: aut hoc facit ex industria: et sic nō videt̄ intendere qđ intendit ecclesia nec ē baptismus: aut ex ignorātia vel defectu lingue: ꝛ tunc si tanta sit corruptio ꝙ oīno auferat̄ sensus locutionis nō est baptism⁹ ꝙ si sēsus remanet: tūc est baptism⁹. Porro tūc p̄cipue sensus nō mutat̄ qñ sit corruptio in fine: vt dicendo: In noīe prī ꝛ filio ꝛc. ſ mutatio ex pte p̄ncipij variat significationē: denique qui dicūt: Nos baptizamus te: nihil faciūt: sed qui dicūt. Ego baptizo vos ꝛ plures simul baptizat baptizatū ē sed peccat: nisi ex magna necessitate fiat. Quātū ad tertiū requirit̄ intentio: q: si nihil intenderet q̄cquid faceret nihil fieret: eo ꝙ intentio ē essentialis omnibus sacris: ꝛ iō oportet exprimere oīa que intētionē determināt ad actū illū: ꝙ si non habet semp actualē intentionē habeat saltē habitualē que sufficit ad pfectionē sacri: puta ꝙ cū sacerdos accedit ad baptizādū intendit facere qđ facit eccl'ia circa baptismum. De qua intentione latius videbitur in sermone sequenti. Ad laudem dei.

De baptismo adultorum ꝛ paruulorum intentioneq; baptizandi: Sermo XIII

Qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit. Marci vlti. Ad euidentiam thematis queri potest: Utrum in baptismo fides alicuius articuli sit necessaria: ad cōpletū ꝛ integrū esse baptismi: sic videtur sentire Aug. dicens: Unde hec tanta virtus aque vt corpus tangat ꝛ cor abluat nisi faciēte vbo: nō q: dicit̄ ſ q: credit̄. Ad hoc rñdet Bonauen. sup. iiij. dis. iij. ꝙ B fides necessaria ē nō tm̄ sacro baptismi sed etiā oībus sacramentis: specialiter tamen sacramento baptismi: q: oīa sacramēta virtutem habēt a fide: vt dicit Hugo. Cuius rō est: quia in fide ē prima rō viuendi ꝛ eleuandi. Grā nanq; sacramētalis cōparatur ad virtutē passionis christi vt ad meritū: ſ ad virtutē trinitatis vt ad principiū effectiuū. Ad hoc igit̄ ꝙ virtus passiōis operetur ꝛ disponat in sacris necesse ē ꝙ aliq̄ modo copulet̄ hmōi signis qđ esse nō pōt sine eo ī q̄ ē prīa vnio ꝛ hʒ ē fides p quā meritū capit̄ sit mēbro: ꝛ: dū ei credim⁹ q̄ p nob passi⁹ ē meritū christi fuit eccl'ie: similit̄ ad hoc ꝙ diuina virtus spēaliter insinuat ꝛ mirabiliter supra naturā necessaria ē fidei virtus in qua ē prima rō eleuandi potentiam supra naturā: ꝛ hec ē fides ꝓpter qđ maxime attribuit̄ ei virtus faciendi miracula. Hinc etiā magis fit exp̄ssio fidei explicite in hoc sacro q̄ in aliquo alio: tam in actu trine īmersionis in quo exp̄mit fidē passionis ꝛ triduane sepulture q̄ in vbo in quo fit ꝓfessio fidei trinitatis: ꝛ sicut in adultis requiritur fides propria: sic in puulis sufficit aliena. Qui ergo crediderit ꝛ baptizatus ꝛc. Jam ordine debito de recipientium qualitate prosequi cupientes: duo pricipaliter declarare statuimus. Primo de baptismo adultorum de quo primo queri potest: Utrum aliquis inuitus vel coactus recipere potest baptismi sacramentū. specialiter cum in sacramento baptismi cōtrahitur matrimonium spirituale ꝛ despōsatur anima deo: sed matrimonium spirituale aut tantum aut plus exigit de consensu q̄ matrimonium carnale. Ad hoc respondet Bonauentura vbi supra. dist. iiij. ꝙ duplex est coactio. Prima dicitur sufficiens: vt cum quis violenter accipitur: et ipso manibus ꝛ pedibus renitente mergitur: ꝛ talis nullo modo baptizatus est: q: nullo modo fuit in eo consensus: nec voluntas sed fuit ī omnībus repugnans. Secūda coactio dicitur inducens vtpote minis vel flagellis ita ꝙ mag⁹ vult se subijcere sacramento ecclesie q̄ morte perire: ꝛ tūc distinguendū est: aut eñ intendit alios illu-

dere ꝛ morte͂ euadere: ꝛ tu͂c q: no͂ adest illi intentio baptizandi no͂ est sacr͂m cu͂ nullus dicat͂ baptizatus e͂e qui ꝯsensit se immer/gi in loco: aut ipe magis velit ꝯtra se fieri qḋ fit scꝫ baptizari ꝙ perire velit: ꝛ tu͂c si/ue credat siue no͂: siue velit habere gratiaꝫ siue no͂: semꝑ recipit sacr͂m ꝙtu͂cunqꝫ fue/rit coactio co͂minatio͂is vel etia͂ crudelissi/me mortis: Vn͂ a simili qui timore mortis thura ponit idolis co͂sentire videt͂ ꝛ pec/cat q: sacrificare dicit͂: ille vero cuius ma/nus violent͂ thure implet͂ ꝛ ad igne͂ trahi tur nec sacrificare nec peccare dr͂. Secun do queri pot͂: vtru͂ ficte baptismu͂ recipie͂s ꝯsequat͂ effectu͂ illi⁹. Ad hoc r͂ndet Pe. i iiij. di. iiij. ꝙ duplex e͂ fictio. Pri͂a e͂m est i sacramenti susceptio͂e: q: qḋ exteri⁹ oste͂dit scꝫ suscipe sacr͂m hoc interi⁹ no͂ intendit: s tn͂ facit simulatorie: ꝛ illa fictio i͂pedit ba ptismi sacr͂m. Secu͂da e͂ in dispositio͂e: q: ꝑ tendit se dispositu͂ exteri⁹ cum tn͂ interi⁹ sit indisposit⁹: ꝛ illa fictio non impedit sacr͂m sed rem sacri: q: s͂m ph͂m actus actiuoꝝ su͂t in patiente ꝑdisposito: q̇ scꝫ indispositio v'l e͂ in ro͂nali scꝫ q: no͂ credit: vel in ꝯcupisci bili q: indeuote accedit: vel in irascibili sic dicit͂ fictus qui ꝯtemnit. i. irreuerenter su scipit no͂ tn͂ simpliciter recusans suscipe sed coacte coactio͂e co͂minatoria. Cum igit͂ ta/lis ficto no͂ impediat sacrame͂tu͂ s tn͂ rem sacramenti: io͂ character ficte baptizato i/primit͂ qui s͂m Tho. ibide͂ e͂ imediata cau/sa dispone͂s ad gr͂am: ꝛ ꝑ ꝯseque͂s receden te fictio͂e q̇ characteris effectu͂ impediebat: character qui e͂ pn͂s in ai͂a incipit habere effectu͂ suu͂: sic ꝙ baptism⁹ recede͂te fictio/ne effectu͂ suu͂ ꝯsequit͂ que͂ prius habuisset si fictio no͂ fuisset: oi͂a pct͂a baptismu͂ prece dentia remitte͂s quo ad culpa͂ s no͂ ꝙtum ad pena͂ totaliter: ꝛ io͂ ꝓ illis e͂ pn͂ia impo/ne͂da. Qḋ si obijcit͂ susceptio baptismi cu͂ tali fictione opus mortuu͂ est vtpote i mor tali factum: ꝛ ideo non potest reuiuiscere: Ad hoc r͂ndet ibide͂ Pe. ꝙ duplex est effe ctus interior baptismi. Unus qui e͂ sacr͂m ꝛ no͂ res. s. character: ꝛ ille effect⁹ no͂ oppo nit͂ culpe vel fictioni. Alter qui e͂ res ꝛ no͂ sacr͂m scꝫ gratia: ꝛ ille effectus opponit͂ cul pe ꝛ fictioni: ex quo co͂cludit͂ ꝙ character cu͂ fictione suscipit͂ sed no͂ gr͂a: Character igit͂ ꝙtu͂ e͂ de se e͂ immediata dispositio ad gratia͂: sicut organizatio corpis ad anime infusione͂: sed impedit͂ ꝑ dispositione͂ con/traria͂ sibi in eode͂ ai͂e subiecto ꝯiuncta͂: io͂ illa manente no͂ infundit͂ gratia illa rece/dente gratia stati͂ infundit͂: sicut diapha/neitas aeris impedit͂ ne possit lume͂ solis suscipere ꝓpter pn͂tiam nubis obscure qua resoluta statum lumen recipit a sole: ꝛ quia sacr͂m recipit culpa͂ ꝑcedente͂. no͂ sequente͂ hinc e͂ ꝙ plena͂ facit supinfusa gr͂a remissi/one͂ totius culpe ꝛ pene ꝑcedentis: ꝛ fac͂ re missione͂ totius culpe seque͂tis ꝑ accide͂s: q: no͂ pot͂ vna͂ sine altera tollere nec fac͂ re/missionem totalis pene: q: remissio pene ꝛ culpe seque͂tis magis fit in eo virtute sacri pnie ꝙ baptismi: ꝛ ipa susceptio baptismi no͂ reuiuiscit sed character semꝑ in ai͂a vi/uit: na͂ susceptio e͂ op⁹ ho͂is: sed character est opus dei. Tertio queri pot͂: vtru͂ ba/ptismu͂ recipiens in se vel in alio a sacerdo te malo peccet: ꝑ certum q: consentiens pec canti peccare dinoscit͂: sed sacerdos indi/gne baptizans cu͂ sole͂nitate mortalit͂ pec/cat vt ꝑdictu͂ e͂: ꝙ si nollet baptizare sine ꝑ cio: co͂stat ꝙ si dat͂ exactu͂ ꝑctu͂ simonia co͂ mittit͂. Ad hoc r͂ndet Tho. sup. iiij. dis. v. ꝙ malus minister si e͂ ab eccl͂ia ꝑcisus: tu͂c peccat ab eo sacr͂m sumens nisi in necessi/tate i qua posset etia͂ a pagano vel a iudeo suscipe. Si vero no͂ e͂ ꝑcisus ab eccl͂ia: tunc no͂ peccat ab eo sacr͂m suscipiens nisi ꝑ ac/cidens. s. si ei⁹ pctō co͂ceret: licꝫ e͂m sacerdos peccat tn͂ no͂ oportet ꝙ ille q̇ ab eo baptis/mu͂ exigit vel recipit etia͂ ex͂ casu͂ necessita/tis sit͂ peccet ꝓpter duas ro͂nes. Prio: q: isti no͂ pot͂ e͂e certu͂ s ꝙ ille sit i pctō mortali cu͂ in vno instanti spu͂s sanct⁹ opet͂ iustifica tione͂ impij. Secu͂do: q: petit qḋ iustu͂ e͂ eo ꝙ a suo sacerdote dꝫ sacra suscipe: nec ꝑ s cogit vel inducit ad pecca͂du͂: q: ille potest reddere qḋ dꝫ no͂ peccando. Veru͂tn͂ de vi tio simonie sciendu͂ ꝙ si baptizandus e͂ ad ultus sufficit ei petere baptismu͂ ad salute͂ q: baptizat͂ baptismo fla͂minis: nec debet ꝓpter hoc simonia͂ co͂mittere nolente alio baptizare sine ꝑcio. Si vero baptizandus puer e͂ tunc offerens debꝫ potius pueꝝ ba ptizare ꝙ simoniace ꝑctu͂ dare: tn͂ licitu͂ est ei aqua͂ emere si al's aqua͂ h͂re non posset: q: aqua no͂ e͂ sacru͂ quid: ꝛ si e͂ sanctificata tn͂ no͂ opatur ad baptismu͂ ꝺ necessitate ei⁹ er͂s quasi sanctificata: sed quasi aqua: et io͂ no͂ emit aqua͂ sc͂ificata͂ sed aqua͂: tn͂ post baptismum dare pot͂ sacerdoti aliquid s͂m antiqua͂ consuetudine͂ approbata͂. Qḋ si queritur an quis in articulo necessitatis posset se ipm͂ baptizare. De hoc quidem

epūs Meten. cōsuluit papā Inno. iij. vt ha
beꝛ ex de baptismo ⁊ eiꝰ effectu. c. debuiū.
cui rñdit papa dicēs: Sane intimasti ꝙ iu
deus in mortis articulo ꝯstitutus cū inter
iudeos tm̄ existeret in aquā seipm immer
serit dicēs: Ego baptizo me in noīe patris
⁊ filij ⁊ spūssancti: Rñdemꝰ ꝙ cū inter ba
ptizantē ⁊ baptizatū debeat eē discretio si
cut ex domini verbis colligiꝛ: dicētis apo
stolis: Ite baptizate oēs gētes in noīe pa.
⁊ fil. ⁊ spūssancti: ⁊ memoratꝰ iudeus ē ite
rato ab alio baptizādꝰ vt ostēdaꝛ ꝙ aliꝰ ē q̄
baptizat ⁊ aliꝰ q̄ baptizaꝛ. Ad qđ designā
dū ipe xp̄s ñ a se ẜ a Johāne baptizari vo
luit: Quis si talis decessisset ad patriā cele
stem protinꝰ euolasset ꝓpter fidē sacramen
B ti: ⁊ si nō ꝓpter fidei sacramentū. Secun
do p̄ncipaliter declarandū ē de baptismo
puuloꝝ: de quo primo q̄ri pōt: vtrū in vte
ro sanctificati debeāt baptizari ex necessi
tate salutis: p̄sertim cū in vtero sanctifica
tis daꝛ maior grā ꝙ in baptismo: qꝛ san
ctificatiōis gratia diciꝛ ꝯfirmans salutē
ꝯtra pctm̄ mortale. Ad hoc rñdet Pe. su
per. iiij. di. vj. ꝙ necessitas baptizandi non
solū ē ꝓpter indigentiā remedij ẜ etiā pro
pter obligationē p̄cepti q̄ respicit nō tātū
mundationē ab originali: ẜ etiā distinctio
nē membroꝝ ecclīe ⁊ impssionē characterꝭ
⁊ hmōi alias vtilitates: Quis aūt p̄ma ne
cessitas cesset in sanctificato: secūda tamē
remanet in eo vnde debet baptizari: qꝛ tñ
baptizari ē sibi p̄ceptū affirmatiuū nō ob
ligat ipm nisi p loco ⁊ tpe: vnde si añ adul
tā etatem seu oportunitatē habitā moritur
saluaꝛ: qꝛ nō habebat opus baptizari pro
pter remediū ẜ ꝓpter p̄ceptū ad acquiren
dū characterē quo annumereꝛ ⁊ quasi de
puteꝛ ad p̄cipienda diuina sacramēta ⁊ cor
poraliter morti christi ꝯfugereꝛ: ⁊ ad p̄fici
endū obedientie bonū ⁊ ostendendum hu
militatis exemplū: hinc Joh. ait: Ego a te
debeo baptizari ⁊ tu venis ad me. Scđo
q̄ri pōt: vtrū i puulis baptismꝰ sāguis sup
plere posset vicē baptismi aque: p̄sertim cū
aque baptismus efficaciā habeat ex opere
opato: sed baptismꝰ sanguinis solū ex ope
re opante: qꝛ sine charitate nō pdest: vt dr
j. Cor. xiij. ẜ in pueris nihil hꝫ efficacie ex
ope opante: qꝛ vsū li. ar. nō habent ⁊ non
baptizati gratia carent. Ad hoc respōdet
Tho. sup. iiij. di. iiij. ꝙ baptismꝰ aq̄ effica
ciā habet a passione christi inq̄tū eā sacra
mentalr̄ rep̄ntat: Baptismus aūt sangui
nis passioni christi realiter cōformaꝛ non
sacrali rep̄sentatiōe: ⁊ ideo in his q̄ sacra
mentalia sunt baptismꝰ sanguinis nō sup
plet vicē baptismi aque sicut ē impssio cha
racteris ⁊ hmōi: ẜ in eo ꝙ ē res tm̄ supplet
totaliter vicem baptismi aque qñ articulꝰ
necessitatis excludit sacrm̄: ⁊ hoc habꝫ ba
ptismus sanguinis nō tm̄ ex ope opato ne
ꝙ q̄tū ad penā qua q̄s martyriū expleret
quā ꝯtingit nō eē sufficientē ad satisfacien
dū p pctō: nec q̄tum ad deuotionē feruī
de voluntatis: qꝛ contingit ꝙ voluntate
maiori charitate formata quis sine marty
rio nō pōt ab omī pena liberari: ẜ habet hꝫ
ex imitatione passionis christi: hinc dō mar
tyribꝰ diciꝛ Apoc. v. Lauerūt stolas suaꝛ
in sanguine agni: ⁊ idō pueri q̄uis vsum li.
ar. nō habeant si occidanꝛ p christo i suo
sanguine baptizati saluanꝛ. Tertio que
ri potest: vtrū in pueris necdū rōne vtenti
bus melius sit baptismū differri vel statī
in puericia dari: qñ necessitas mortis non
incūbit: p̄sertim cū christꝰ. xxx. vite sue an
no baptizari voluit: cuiꝰ actio nr̄a ē instru
ctio. Vñ ⁊ Matth. vlti. dicit: Qui credide
rit ⁊ baptizatus fuerit saluus erit: ex quo
patet ꝙ credere p̄supponit ad baptismum
sed pueri necdū credere possunt: eo ꝙ vsū
rōnis nō habent. Ad hoc rñdet Tho. in
alia sup. iiij. di. iiij. ꝙ sicut nullus statꝰ mū
di fuit in quo eēt humano generi preclusa
via salutis: sic nulla etas vnius hominis
ē in qua vna via salutis sibi p̄cludaꝛ. Cum
igitur in pueris sit peccatū originale p qđ
a ꝯsecutione eterne salutis impediuntur:
oportet ꝙ eis adhiberi possit aliqđ reme
dū ad remouendū illud impedimentū: et
hoc ē baptismus p quē ex institutiōe diui
ne misericordie subueniri pōt puulis: non
dū actū fidei habentibꝰ ẜ tm̄ in baptismo
fidei habitū sicut ⁊ aliaꝝ virtutū suscipiē
tibus quos dñs saluat i fide aliena. Qua
propter laudabile ē ꝙ puer citius quo cō
mode poterit baptizeꝛ: tū ꝓpter imbecil
litatē nature: qꝛ de facili mori posset vt dā
nationis piculū euiteꝛ: tum ꝓpter infesta
tiones demonū qui nō habēt tantā ptātē
in pueris ab originali mundatis: nec q̄tū
ad nocumenta spūalia: nec q̄tum ad nocu
menta corporalia: tum quia in puericia fa
cilius homo inducitur ad aliqua ⁊ firmiꝰ
inheret: vt dicit phs. ij. Ethico. Illud au
tem Matth. vlti. Qui crediderit: intelli
gitur de adultis rōne vtentibꝰ: nā ⁊ amē

tes iam adulti qui nūq̄ȝ habēt interual/
la lucida: nec habuerūt baptizari possunt in fide aliena sicut pueri. Si vero vsum rationis habuerūt ⁊ amentiā incurrerūt ex infirmitate vel aliquo hmōi: vel adhuc habent aliqua lucida interualla: tunc si ante q̄ȝ amentiā incurrerūt vel dū habent lucida interualla fuerūt in ꝓposito suscipere baptismū: tūc in necessitate baptizari pūt ⁊ baptismi sacramentū ⁊ rem sacramenti suscipiunt: etiā si tunc actu dissentiant qñ baptizantur existentes in amentia. Si tamē ante amentiā contradixerūt tūc nec sacramentū nec rem sacri suscipiūt: ⁊ qđ maius est dormiens si positus ī articulo mortis baptizatur rebaptizandus non ē: quia sacramentū recipit si saltem ante somnum fuit in ꝓposito suscipiendi baptismū. Vñ Augu. iiij. cōfes. de amico suo qui cū desperaret baptizatus ē nesciens: ⁊ tñ in ipo baptismus efficaciā habuit qđ patuit ex hoc qȝ postea peruerse suasioni contradixit.

C Quarto q̄ri pōt: vtrū puer in vtero matris baptizari possit sicut ⁊ sanctificari: p̄sertim cū maior sit gratia sanctificationis q̄ȝ gratia baptismalis: ⁊ pronior sit deꝰ ad miserendū q̄ȝ ad cōdemnandū: eo q̄ȝ vult omnes hoīes saluos fieri. Ad hoc respondet Bonauen. sup. iiij. di. vj. q̄ȝ nullus renasci poterit spūaliter nisi prius natꝰ fuerit corporaliter: ⁊ ratio huius ē ipa diuina īstitutio que sic instituit: nec ē illa institutō necessitatis sed cōgruitatis: qȝ posset vtiq̄ȝ aliter fieri si deus vellet: que. s. rō sumēda est ex pte sacramentalis remedij: qȝ eñ sacramentale remediū respicit opationē ecclesie militantis: ⁊ opatio ecclie nō se extēdit ad paruulū nisi extra vterū existentē: iō in illo tpe nec fide parētū nec aliquo sacramento iustificari pōt puulus anq̄ȝ fuerit natus quantū ē de lege cōmuni: qȝ deꝰ decreuit saluari puerū p sacramentū vł aliquid qđ fit loco sacramenti: sicq̄ȝ patet q̄ȝ in vtero existentes nōdum sunt capaces illius remedij per qđ ₰m cōmunē legē passionis christi pticipes efficiant̄ a qua est remissio peccatoꝝ. Unde ₰m Tho. ibidē totalis egressio ex vtero ē expectāda nisi piculū mortis timeatur: qȝ tūc ₰m q̄sdā pncipali parte egressa. s. capite in quo magis opationes anime manifestant̄ baptizari debet: secus tñ ē de alijs ptibus vt de manu vel de pede q̄ȝuis nō noceat: si tunc etiam ille ptes aqua baptismali aspergantur qȝ diuina misericordia nō est artanda: si tamen postea plenarie nascatur: rebaptizari potest ad cautelam sub hac forma. Si non es baptizatus: ego te baptizo ⁊c. Ad laudem dei omnipotentis.

De baptizantiū ⁊ baptizandoꝝ qualitate ac de his que figurātur in modo baptizādi: Ser. XIIII

Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. Matth. vlti. Uiso de baptismi ītegritate ꝓsequendum ē de secundo. s. de baptizantiū ⁊ suscipientiū qualitate. Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtꝝ A
spiritus intelligibiles baptizari possunt: presertim illi qui sunt in gratia dei confirmati vt angeli boni: ⁊ videt̄ q̄ȝ sic: quia in actionibus hierarchicis ita ē q̄ȝ quācunq̄ȝ actionē facere potest inferior potest etiam superior: ꝗcquid pōt diaconus potest sacerdos ₰m Diony. xij. c. cel. hierar. sed quilibet angelus maior ē sūmo sacerdote apud nos qui ex pticipatione ptātis eorum angelus dicit̄ Malach. ij. Si ergo sacerdos homo participare potest: multo fortiꝰ angelus. Ad hoc respondet doctor sanctus sup. iiij. di. v. q̄ȝ angelꝭ dei nō ē collata potestas baptizandi ꝓpter duas rōnes. Pria quia cū baptismus sit actus militantis ecclesie: de quo scȝ ecclia nō sunt angeli nec actu nec potentia: iō dispensatio sacramētorū cōcessa ē hominibꝰ qui cōueniūt cum incarnato verbo a quo sacramēta fluxerūt in assumpta natura in militanti ecclesia ⁊ etiam cōueniūt cū sacramētis in quibus ē spūalis virtus in corporeis elemētis sicut homines ex natura spūali ⁊ corporali compositi sunt. Angeli vero cū nullo eorū conueniūt. Secūdo: qȝ ad necessitatē baptismi nō valeret ptās eis data cum nō sint in ꝓmptu hoībus: vt p eos baptizarent̄: verūtamē sicut deꝰ potentiā suā sacris nō alligauit: ita nec ptātem cōsecrādi sacramēmenta ministris aliquibꝰ alligauit. Unde qui dedit ptātem hanc hoībus posset dare ⁊ angelis: nec bonꝰ angelꝰ baptizaret: nisi diuinitꝰ ptāte sibi cōcessa: vnde si baptizaret aliquem nō esset rebaptizandus: dūmodo cōstaret q̄ȝ eēt angelus bonꝰ: vt etiā patet de ꝯsecratione ecclie sancti Michaelis in legenda eiusdem. Angelo vero sathane nunq̄ȝ baptizandi ptās cōpetere

potest: vt dicit Pe. ibidem. nec ex officio nec ex speciali mandato: nec enim est minister officiorum salutis sed punitionis: quia si baptizaret: tunc baptismus esset reiterandus: quia constat quod in omnibus intentionem perversam habet: sicut enim christus omnia bene fecit: sic diabolus omnia male: nec intenderet baptizare sed deludere: non enim potest habere intentionem sanctificandi quia nec baptizandi nec faciendi quod ecclesia facit. Ex his patet quod ecclesie militanti duntaxat dictum est: Euntes docete omnes gentes. etc. Ex verbis thematis queri potest quis sit proprius minister ipsius baptismi: presertim cum hec verba thematis: vt dicit lira ibidem. dicta fuerunt a domino in monte thabor: ad omnes illic congregatos vbi simul erant plusquam quingenti fratres exceptis mulieribus. De qua apparitione dicit Paulus. j. Cor. xv. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus: qui nimirum fuerunt ex omni statu: et vt verisimile est ex omni sexu. Ad hoc respondet Tho. sup. iiij. di. v. quod preter casum necessitatis sacerdos est proprius minister baptismi: nam quia in omnibus sacramentis noue legis est illuminatio gratie cum purgatione: ideo diaconus non est proprius minister baptismi vel alicuius sacramenti: sed duntaxat aliquorum sacramentalium sicut exorcismi et expulsionis immundorum a diuinis: vt cum dicit: Si quis iudeus est abscedat et eruditionis eorum qui ignorant qualiter se habere debeant ad diuina: vt cum dicit: Flectamus genua: humiliate vos ad benedictionem vel aliquid huiusmodi. Hec etiam dicit Diony. quod baptismi mysterium nec ipsis diaconibus implere licitum est: verumtamen quia baptismus est sacramentum maxime necessitatis: tum quia pueris non potest aliter subueniri: tum etiam nec adultis quantum ad remissionem totius pene: ideo que ad necessitatem eius requiruntur debuerunt esse communissima tam ex parte materie. s. aque que vbique haberi potest: tam ex parte ministri: ita quod in necessitate quilibet homo baptizare posset. Unde sic sanctificatio materie et benedictio precedens baptismum non sunt de necessitate sacramenti sed de solennitate quam extra necessitatem non licet pretermittere propter institutionem ecclesie: sic etiam ordinatio ministri non est de necessitate sacramenti sed de solennitate: et peccat si quis non ordinatus extra casum necessitatis baptizat: licet si fecerit factum sit. In casu vero necessitatis non peccat: imo peccaret si non faceret: nam in eo casu non baptizatus baptizare posset dummodo formam ecclesie seruet et intentionem baptizandi habeat: quia vt dicit magister in litera: Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat sed spiritum dei qui tribuit gratiam baptismi: licet paganus sit qui baptizat. Denique extra casum necessitatis in ministro baptizante propter solennitatem baptismi quattuor requiruntur. Primo quod sit in sacerdotem consecratus. vnde Isid. constat baptismum solis sacerdotibus traditum esse nec ipsis diaconibus eius ministerium esse permissum: grauiter enim peccaret diaconus solenniter vel simpliciter extra casum necessitatis baptizans. Secundo quod sit in vita iustificatus: dicit enim doctor sanctus sup. iiij. di. xxiiij. quod lex precipit vt homo iuste ea que sunt iusta exequatur: et ideo quicunque hoc quod sibi competit ex ordine facit indigne quod iustum est iniuste exequitur: et contra preceptum legis facit: ac per hoc mortaliter peccat: sed quicunque sacrum officium in mortali peccato peragit non dubium quin indigne facit. Ex quo sequitur quod quicunque in mortali peccato existens: exhibet se in aliquo actu vt ministrum ecclesie mortaliter peccat: et totiens mortaliter peccat quotiens huiusmodi actum facit: quia vt dicit Diony. j. cele. hierar. Immundis nec symbola tangere fas est. Unde quando tangunt res sacras quasi officio suo vtentes peccant mortaliter: secus tamen esset si in necessitate sacrum contingeret vel exequeretur in illo casu quo etiam laicis liceret: verumtamen quantumcunque fuerit minister malus etiam excommunicatus hereticus vel ab ecclesia precisus sit rite facit non solum confert sacramentum sed etiam rem sacramenti: non ipse sed deus cuius sacramenta sunt bona et impolluta: non enim mundat vel baptizat interius minister sed deus: et quia baptizans est tamen agens instrumentale non confert ad rem sacramenti participandam vtrum ipse gratiam habeat vel non: sicque effectus baptismi equalis est a quocunque datur ceteris paribus ex parte baptizati quia deus est agens principale in baptizando per auctoritatem suam et ipse christus secundum quod homo cuius meritum operatur in baptismo. Hic ex plenitudine diuine potestatis et gratie christi peruenit gratia ad baptizatum. Tertio quod sit intentione rectificatus. Ad cuius evidentiam queri potest: vtrum in baptizante requiratur intentio recta presertim quia in omnibus ad que requiritur intentio ita est quod per prauam intentionem vitiatur. Ad hoc respondet sanctus Tho. sup. iiij. di. vj. quod rectum est cuius medium non exit ab extremis: sacramentum autem baptismi est quo mediante acquiritur effectus baptismi in anima baptizati. Unde tunc est recta intentio quando baptizans seu baptizatus sacramentum ordinat ad effectum sacramenti: quod est salus. Si quando intentio assit in baptizante quod intendit sacramentum conferre: sed deest rectitudo: quia ordi-

B

nat sacramentū ad finē indebitū:nō tamē ꝓpter hoc in baptizato impedit̄ ꝑceptio sacramēti:q: ad hoc fertur intentio baptizantis neq̄ effectus sacramēti:q: mundatio interior a ministro baptismi non ē:vnō eius intentio ad hoc nihil facit. Nā Alex. de hal. in. iiij. pte summe dicit ꝙ infidelis intendēs facere qđ facit ecclesia baptizat: cuius rō est:q: licet talis nō habet fidem tamē si in baptizando intendit:qđ intēdit eccl'ia baptizat ⁊ hoc in fide eccl'ie: si tamē in baptizato sit intentio recipiendi sacramentū:sed deest rectitudo intentiōis:recipit quidē qđ intendit sacr̄m sed nō rem sacramenti:q: per prauā intentionem ponit obijcere spūisancto:⁊ ex hoc habet̄ ꝙ dū taxat requirat̄ intentio baptizandi sine q̄ q̄cquid fit nihil fit:cui⁹ rō est:q: cū vnius vna sit causa si ex aliquib⁹ pluribus caus̄ vnus effectus ꝓcedat:oportet ꝙ ille cause sint aliquo mō facte vnū ad inuicē. Ad effectū igitur sacramenti videm⁹ multa cōcurrere scʒ ministrū:formā verboꝝ ⁊ materiā: hic aūt nō possunt colligari adinuicem vt sint vna causa nisi ꝑ intentionē baptizantis que formā ad materiā applicat:suū vero ministrū ad vtrūq̄:⁊ totū hoc ad sacramenti collationē:⁊ licet minister sacramēti niti debeat ad custodiendū cor suū q̄tū potest vt maxime ī v̄bis sacramētalis forme intentionē actualē habeat:q: tamē cogitatio valde vertibilis ē ⁊ labilis:si tunc nō assit actualis intentio qū verba ꝓfert dūmodo prius intenderit ⁊ ꝯtraria intentio nō interuenerit sacramentū nō impeditur:q: tunc in vi ꝑncipalis intentiōis opatur si saltē forma v̄boꝝ seruat̄:nec aliquid qđ intentionē ꝯtrariā exprimat exterius dicit̄: ꝙ si baptizans intentiōe nō baptizādi oīa fecerit licet tunc ex pte eius nihil fit tū si baptizatus adultus fuerit:tūc illi⁹ deuotio ⁊ fides supplet effectū baptismi: vt ex hoc baptizato qui intentionē baptizantis ignorat nullū periculū ꝓueniat. Si vero puer fuerit tunc pie credit̄ ꝙ sūmus sacerdos scʒ deus defectū suppleat ⁊ salutē ei ꝯferat:si tū nō facit nō iniuste facit sicut nec ī illo qui sacramēto nō subijcit̄. Quarto ꝙ sit in actu modificat⁹: nā ī baptismo cū solennitate prīo ꝑcedit cathecismus vl' cathetizatio.i.in fide instructio q̄ ē qđā dispositio ad baptismū:q: in adultis requiritur fides ꝓpria ⁊ ꝓpria voluntas:ita ꝙ ꝑ se fidē ꝯfiteat̄ ⁊ christianā religionē ꝓfiteatur. In puero vero cui⁹ baptismus opat̄ tū ex fide eccl'ie ⁊ merito christi fit instructio mediante alio. Hinc eadē quib⁹ instruendus ē ꝓponunt̄ ꝑnte anadocho.i.patrino cui.s.cōmittit̄ in his instruend⁹: ⁊ ipse loco ei⁹ ꝯfessionē ⁊ ꝓfessionē facit:vn̄ licʒ tunc nō possūt doceri tū per patrinos pñt obligari:⁊ ideo fit in eis cathecismus: tuʒ ꝓpter rōnem obligandi:tuʒ ꝓpter vniformitatē recipiendi baptismū :sicut cōsilem effectū omnes recipiūt. Deinde sequit̄ exorcismus vel exorcizatio.i.abiuratio qua sacerdos abiurat demones dicēs: Exi ab eo imunde spūs:⁊ hoc fm̄ Pet. in. iiij. q: ꝓpter pctm̄ hominis diabolus ptātem accepit in hoīem ⁊ in omnia q̄ in vsum hoīs venūt: hinc quia nulla ē cōuentio xp̄i ad belial: quicq̄d in vsum christi sanctificat̄ ⁊ dedicat̄ siue res siue persona prius exorcizat̄ vt potestas diaboli pellat̄: vt ptʒ in benedictione aque in cōsecratiōe templi ⁊ similib⁹: Cum igit̄ prima sanctificatō qua homo deo ꝯsecrat̄ fit in baptismo:oportet ꝙ etiā homo prius exorcizet̄ q̄ baptizetur multo fortiori rōne q̄ alie res:quia in homine ē causa quare diabolus ptātem accepit in hominē:⁊ in alia q̄ sunt ꝓpter hominē.s.peccatū originale vel actuale:⁊ hoc significāt ea que in exorcismo dicunt̄: vt cū dicit̄ :recede ab eo sathana:similiter ea q̄ fiūt:q: ipa exsufflatio significat demonis expulsionē ꝑlatā spūssancti. Benedictio vero cū manus impositione ꝑcludit expulso viam ne redire possit:sal in os missuʒ significat fomitis ⁊ iniq̄tatis restrictionem a fetore ⁊ putrefactiōe: q: iam cōditus ē sapientia:linitio ꝑinde narīū ⁊ aurīū cū saliua oris que denotat diuinā gratiā significat remotionē impedimēti ipius demonis respectu fidei docende vel addiscēde: ⁊ discretionem inter odorē vite ⁊ mortis: sed olei vnctio significat expeditionē eius in pugna quā aduersus diabol⁹ suscipit a cuius potestate except⁹ est:habēt etiā hec nō solū significationē sed etiā aliquē effectum in suscipiente nō tū in corpe sed etiā in anima:quia in vtroq̄ est infectio fomitis. Effectus aūt iste ē fm̄ Tho. in. iiij. dis. vj. Debilitatio ptāt' demonis ne possit tū in homine sicut ante ne baptismum ⁊ alia bona impediat ⁊ retrahat:ꝑserti adultiʒ: sed potestas eius in baptismo totaliter aufert :sicut pharao prius flagellatus ē ꝓpt nōdū de egypto egresso ⁊ postea totaliter

in mari rubro qd est figura baptismi submersus. Deinde sequit baptismus. De quo pmo qri pot: vtr imersio sit de necessitate baptismi: psertim cu p baptismu cofiguramur sepulture christi: vt dicit Roma. vj. sed h non fit p baptismu nisi inquantum imergimur et occultamur in aq sicut christus sub terra. Ad h rndet doc. sanctus sup. iiij. dis. iij. q baptism ablutioez importat: ablutio aut p aqua fieri pot no tm per modu imersionis s etia p modu aspersionis vel effusionis: et ideo vtroq modo fieri pot baptism et videt q apli hoc modo baptizabat cum legat q simul vna die conuersi sunt quinq milia: et alia die tria milia. Act. ij. et. iiij. et ideo qn cosuetudo ecclesie patitur vel incubit necessitas pter defectum aque vel pter periculu pueri de cuius morte timet: vel pter imbecillitatem sacerdotis infante sustentare no potetis: pot sine immersione baptism celebrari. Scdo queri pot: vtru trina imersio vel aspersio sit de necessitate sacramenti: psertim cum fidei trinitas: sicut exprimit per noia trium psonar: sic etia p tres imersiones: hinc etia legit in decretis: de conse. di. iiij. c. si qs psbyter aut eps non trinam imersione vnius mysterij celebret: s semel in baptismate mergat: deponatur. Ad qd rndet sanct Tho. vbi s. q congruentissime fit trina imersio: tum ad exprimendu i factis fidem trinitatis: tum ad figurandu christi sepulturam cui p baptismu psepelimur. Dic eni Diony. q debet fieri baptismus tribus dimersionib et eleuatoib ad significandu q christus iacuit in sepulcro tribus dieb et tribus noctib: verutame trina imersio vel aspersio no est de necessitate sacri: vt pz etia de pse. dis. iiij. c. de trina imersione: si tame omittit 9 psuetudi ecclie: grauiter aliqs peccat semel imergens: et ideo p psequens pena p canones exhibet: qr romana ecclesia trinaz seruat imersionem: pter significatione trinitatis et triduane sepulture: ac triplicis cocupiscetie a q aia liberat: triplicisq virtut q imago i aia reformat. Deniq sm Bonauen. sup. iiij. dis. iiij. Si i vna imersione baptizans oia verba pfert: no debet amplius mergere: q: baptisma psumatu e: s si fit trina immersio: in pma debet noiari pater: i scda filius: et in tertia sps sanct: et tunc nulla supfluit: q: no e copletu sacrm quousq terminatu sit verbu. Ad laude dei.

De effectib baptismi qntum ad remotione mali: q sunt delere oez culpa et penam: Sermo XV

Quicuq baptizati sumus in christo iesu: in morte ipius baptizati sumus. Roma. vj. Alex. de hales. sup huc locu: dicit q apls his verbis vult q quicuq baptizat: ad similitudine mort christi baptizat: vt sicut christus moriens deponebat omne vetustatem pene: ita qlibet in baptismo deponat vetustate culpe: qr p baptismu quis psepelitur ad similitudine christi i morte peccator: vt quo christus resurrexit a mortuis p gloria patris: ita et hmoi in nouitate vite ambulare studeat. Unde postea subdit apls: q vetus ho noster. i. fomes et psuetudo peccati: q dicitur nr: qr ex nobis et non ex deo simul crucifixus est cu christo. i. infirmat et debilitat: qr ia abundantior est gra vt destruat corp peccati. i. oia peccata q simul sumpta corpus vnu sunt et vna congeries. Qz si qrit: quo vetus ho nr crucifixus e p baptismu. Rndet Aug. de baptismo puulor: q gratia dei accepta p baptismu id agit vt euacuet corp peccati: no vt tota pcupiscetia vel fomes repete cosumat: ita vt no sit: s vt ea deo adiuuante supet: q no inuanu gram eius recipit: pro tanto g dicit crucifigi pcupia qr non regnat: no qr oino no sit. Un dicit apls. Qui christi sut carne sua crucifixert cu vitijs et pcupiscetijs: eis scz resistedo. Ad maiorem aut euidetia sciendu: q effect baptismi pncipaliter psistit in duob scz i remotione mali et collatione boni. Queri pot igit vtr baptismi sacrm digne recipietes oes equaliter ei efficatiam recipiat: psertim cu baptism efficacia habeat a passioe christi: sed christ eqliter se obtulit oibus. B Ad h respondet Bonauc. sup. iiij. dis. iiij. q primus effect ipius baptismi: est impssio characteris: et qntum ad illum effectum oes equaliter recipiunt: qr non e vn magis baptizatus q alius: licz magis sit contritus vel diuina dilectioe pfectus. Secudus aut est innocetie restitutio: et qtu ad illum non est maius vel minus: qr oes eqlem et plenam recipiut innocetiam: qntum est ex pte baptismi: q si quis ficte recipit recedente tame fictione plena innocentia redit. Tertius deniq effectus est infusio

gratie: et quantum ad illum recipit maius et minus. Pro quo sciendum: quod gratia duplicem habet actum. Primus est delere peccatum: et quantum ad illum actum maiorem habet effectum in eo qui plura peccata commisit: propter hoc tamen gratia eius non est maior: quia modica gratia delere potest omnem culpam. Secundus actus est animam habilitare ad bonum: et quantum ad illum actum: maiorem habet effectum in eo qui magis se disponit: quia licet christus pro omnibus passus est: non tamen eius passio equalem in omnibus efficaciam habet: et quod non omnes equaliter se ad hoc disponunt: sed qui propinquius accedit: magis accipit: sicut qui propinquius ad ignem accedit: efficacius illius calorem et beneficium recipit. His igitur premissis prosequendum est primus eius principalis effectus: qui est remotio mali: de quo primo queri potest: utrum baptismus indigne suscipientibus: delet omnem culpam originalem et actualem: presertim cum sacramentum baptismi sit remedium perfectum: eo quod est fundamentum legis perfectionis: cum igitur originale peccatum hominem directe et principaliter Innocentia privaverit: non delet perfecte baptismus originale nisi restituendo innocentiam: sed non est innocens simpliciter: nisi qui caret omni culpa. Ad hoc respondet sanctus Tho. .4. di.4. quod cum baptismus sit regeneratio in vitam spiritualem: omne quod est spirituali vite contrarium: quod scilicet cum gratia stare non potest: quod est spiritualis vite principium: per baptismum tollitur: et ideo baptismus delet omnem originalem et actualem culpam mortalem: et quantum est de se venialem que disponit ad privationem gratie quamvis quandoque venialis culpa remaneat post baptismum mortali remota: propter indispositionem suscipientis baptismum: nec requirit baptismus contritionem quasi concausam ad destructionem peccati actualis: quasi de se ad hoc non sufficeret: sed solum ad removendam fictionem que est contraria dispositio effectum baptismi impediens: unde glo. Ambro. super illud Roma. xi. sine penitentia sunt dona: dicit quod gratia dei in baptismo non requirit gemitum: neque planctum: neque aliquid huiusmodi: sed omnia gratis condonat: sicque baptismus dum effectum suum perfecte consequitur: destruit omnem culpam: non solum originalem et mortalem: sed etiam venialem: que quamvis non contrarietur gratie simpliciter: contrariatur tamen gratie baptismali: que debet esse perfecta ratione novitatis vite: licet effectus eius impediri potest per fictionem recipientis: nam sicut fictio peccati mortalis dicitur fictio simpliciter: et totaliter effectum baptismi impedit: quantum ad remissionem culpe et collationem gratie: sic fictio peccati venialis in actu vel proposito: dicitur fictio secundum quid: sicut veniale est peccatum secundum quid. i. dispositio ad mortale: et ideo impedit effectum baptismi: non simpliciter sed quantum ad remissionem illius venialis: et sic patet quod per baptismum dummodo perfecte suum consequitur effectum: quis plenarie restituitur in pristinam innocentiam quantum ad animam. Or si queratur ratio huius: respondet ibidem Bonaventura: quod ratio causalis est divina liberalitas: que tantam huic sacro contulit efficaciam. Et si queratur ratio huius: tunc assignat ibidem Bonaventura triplicem congruitatem. Prima potest esse ex parte eius contra quod: baptismus enim est proprie contra peccatum originale: quod inter omnia peccata peiorem in anima relinquit sequelam: cuius corruptio est universalis et magna: et ideo congruum fuit ut deus magne efficacie remedium institueret in contrarium: ut sicut in corruptione illius morbi manifestatur rigor divine iusticie: sic etiam in remedio manifestaretur dulcedo divine misericordie: ut non solum illum morbum: sed omnia que consequenter annexa sunt: huius remedij virtute deleantur: et hoc est quod dicitur Roma. vi. Non sicut delictum ita et donum. Secunda congruitas est ratione eius ad quod: quia scilicet est ad regenerandum. Unde in sacro transfertur homo a potestate tenebrarum in adoptionem filiorum dei: et maxime aperitur largitas divine manus in primo reditu ad deum per baptismum: et hoc est quod dicitur ad Titum. iij. Per lavacrum regenerationis et renovationis spiritussancti: quem effudit in nos abunde. Tertia congruitas est ratione ordinis: quia cum id est primum inter omnia sacra et fundamentum ad alia: ideo ut perfectum statuatur fundamentum: placuit divine misericordie huic sacro dare perfectam efficaciam ad delendam omnem culpam: ut posteriorum oblitus is qui baptizatus est: et quasi novus effectus: omnino se ad anteriora extendat: et quia deus disposuit huic sacro dare precipuam efficaciam: quod scilicet virtus passionis huic sacro specialiter adesset: ideo dedit illi expressam significantiam: hec enim inter cetera magis indicat animam fieri sanctam et puram.

Secundo queri potest: utrum baptismus indigne sumentibus deleat omnem penam: presertim cum efficacius sit donum christi quam peccatum ade: ut dicit apostolus Roma. v. Plus enim passio christi meruit: quam peccatum ade demeruit: et deus pronior est ad miserandum: quam ad damnandum: sed deus in ultione peccati ade penas nobis multiplices inflixit: multo ergo fortius per meritum passionis christi non tamen a culpa sed etiam ab omni pena quam inflixit nos eripere deberet. B

Ad h' r[n]ndet Pe.in.iiij.dis.v.q[uod] cu[m] baptis/
mus vt dicit Dam.sit principiu[m] vite sp[irit]ua/
lis.s.tam gr[ati]e q[uam] gl[ori]e:ideo baptismus illud
tollit q[uo]d a vita sp[irit]uali retardat vel exclu/
dit.Est igit[ur] triplex pena pro peccat[is] infli/
cta.Quedaz est eterna q[ue] penit[us] excludit a
vita:[et] ideo hanc tollit baptism[us].Queda[m]
e[st] t[em]p[or]alis assumpta siue satisfactoria: qua[m]
h[om]o p[ro] peccata meruit:vt ieiunia:corp[or]alia [et]
sp[irit]ualia exercitia [et] laboriosa op[er]a: [et] q[uia] hec
pena tardat a vita: ideo si[mi]liter baptismus
ha[n]c penam tollit:q[uia] absoluit ab o[m]ni pena
t[em]p[or]ali satisfactoria siue assumpta:cui[us] ratio
e[st] s[ecundu]m Tho:ibide[m].dis.iiij.Quia cu[m] christ[us]
p[er] morte[m] sua[m] p[ro] peccatis humani gener[is] suf
ficie[n]tissime satisfecit:etia[m] si essent m[u]lto plu
ra:[et] q[uia] h[om]o p[er] baptismu[m] i[n] mortem christi ba/
ptizat[ur] [et] ei co[m]moritur [et] sepelitur: vt dicit[ur]
Roma.vj.Ideo baptismus q[ua]ntu[m] in se est
tota[m] efficacia[m] passio[n]is i[n] baptizatu[m] influit:
[et] p[ro]pter hoc soluit no[n] solu[m] a culpa:s[ed] etia[m] a
pena satisfactoria:homo na[m]q[ue] p[er] baptismu[m]
incorporat[ur] christo [et] ei[us] membru[m] efficitur:
ideo pena qua[m] christ[us] su[stinuit]:reputatur
isti in satisfactione[m]:q[uia] si patit[ur] vnu[m] me[m]bru[m]:
o[mn]ia alia co[m]patiu[n]t[ur]: vt dicit[ur].j.Cor.xv.et
ideo in christo illa peccata punit:sicut di/
cit[ur] Esa.liij.Posuit i[n] eo iniq[ui]tates o[mn]im no/
strum.Q[uod] si obijcitur deus nihil inordina
tum relinquit:[er]g[o] nec culpa[m] dimittit q[ui]n ali/
qua[m] pena[m] infligit.Ad hoc r[espo]ndet ibidez:q[uod]
culpa[m] ordinat pena dupliciter.Primo vt
satisfaciens: [et] sic culpa remanet ordinata
p[er] satisfactionez christi.Sc[d]o vt medicina
sanans membru[m] insanabile:[et] sic in bapti/
zatis ordinatur culpa vt sanata p[er] gr[ati]az op
posita[m].Quedam deniq[ue] est pena t[em]p[or]alis con
tracta:vtpote fames:sitis:infirmitas:[et] si
milez quas homo nascendo co[n]trahit ta[m]q[uam]
reliquias originalis vitij:[et] h[uius]mo[d]i pene no[n]
retardant nec excludunt morientez a vita
sed magis iuuant ad illam:quia s[ecundu]m statu[m]
i[n] quo humana natura rep[ar]atur a lapsu:ma
gis quis p[ro]ficit per h[uius]mo[d]i penas [et] tribula/
tiones alias:ita q[uod] nisi q[uis] reparatur ad i[n]no
centiam p[er] hoc melior fieret aliquo modo:
no[n] p[er]mitteret deus su[m]me potens:su[m]me bo/
nus:su[m]me sapiens talia pati: et ideo has
penas baptismus no[n] tollit: q[uia] no[n] opponit[ur]
effectui eius.Q[uod] si obijcitur:baptism[us] di/
rectius ordinat[ur] contra peccatu[m] originale
q[uam] [con]tra actuale:sed tollit omne[m] pena[m] actu/
alis peccati vt dic[it] Ambro.ergo tollet etia[m]
omne[m] pena[m] originalis.Ad hoc respondet
doct.sanctus ibide[m] q[uod] in peccato originali
talis fuit p[ro]cessus:q[uod] p[er]sona corrumpit natu
ram:[et] natura corrumpit p[er]sonaz:passio er
go christi sufficienter originale peccatum
abstulit qua[n]tu[m] ad vtru[m]q[ue]:sed q[uia] sacrame[n]
ta p[er]sonis adhibent[ur]: ideo baptismus hoc
ab homi[n]e tollit:q[uo]d ex corruptione nature
in p[er]sonam redu[n]dabat:ideo infectione[m] cul
pe p[ro]ut p[er]sonam afficit: [et] penaz que actum
p[er]sone [con]cernebat:scz carentia[m] visionis diuine D
baptismus aufert:sed no[n] actu aufert infe/
ctionem p[ro]ut afficit naturaz:quod p[a]tz p[er] h[oc]
q[uod] baptizatus p[er] actu[m] nature originale tra[n]s
mittit in p[ro]le[m].Similiter nec penas que co[n]
sequunt[ur] principia nature destitute aufert
gratia innoce[n]tie primi status: cuiusmodi
sunt rebellio carnis ad spiritu[m]: nec h[uius]mo[d]i
penalitatez aufert q[ue] sequu[n]t[ur] ex ip[s]o actu:
q[uod] homo ex [con]trarijs co[m]positus e[st]:[et] q[ua]ntu[m] ad
corpus [et] q[ua]ntu[m] ad animaz quoda[m]modo scz
q[ua]ntu[m] ad appetitu[m] sensus [et] intellectus: s[e]d
p[er] gratia[m] baptismale[m] efficit[ur]:q[uod] he remanen
tes no[n] [n]oc[e]nt[ur] in p[er]sonis:sed magis eis sub
ijcia[n]tur:[et] in vtilitate[m] ip[s]o[rum] cedant: in[quan]tu[m]
sunt materia v[ir]tutis [et] occasio h[umi]litatis [et]
exercitij:vnde Bonauen.ibide[m] ponit tres
ro[n]es quare co[n]gruu[m] fuit q[uod] h[uius]mo[d]i penalita
tes in nobis d[omi]n[u]s relinqueret.Prima e[st] ad
manifestandu[m] equitatez diuini iudicij:vt
scz illa sententia qua[m] de mortalitate ade et
posterorum ei[us] domin[us] dictauerat in nobis
p[er]maneret:vnde [et] ab illa nemo liber eua/
dit:quia no[n] debuit domin[us] sententia[m] lata[m]
retractare co[n]tra honore[m] suum:sed mane[n]te
sente[n]tia decuit ea[m] remediu[m] misericorditer
adhibere:vt fieret ad salute[m] quod erat il/
latum ad vindicta[m].Secu[n]da est ad demon/
strandu[m] meritu[m] passionis christi:q[uia] si d[omi]n[u]s
creasset natura[m] [et] fomite[m]:tunc filius nasce
ret[ur] i[m]munis a culpa:nec indigeret regene/
rari a christo in baptismo: ideo vt omnes
noscant se passione ip[s]ius egere:data e[st] vir
tus sacrame[n]to a passione:siue ad hoc ordi
natu[m] est vt penas remittat personales non
naturales:q[uia] remediu[m] respicit p[er]sonam no[n]
natura[m].Q[uod] si obijcit[ur] cu[m] medicus bonus
semp[er] inte[n]dat curare radice[m] morbi [et] bonu[m]
remediu[m] ad hoc ferat[ur]: videt[ur] inco[n]gruu[m] q[uod]
baptismus relinquit magis pena[m] fomitis
que inclinat ad peccatu[m]:q[uam] alias penas de
bitas p[ro] peccatis.Ad hoc ibidez r[espo]ndet: q[uod]
de[us] curare potuit vtroq[ue] modo: s[ed] t[ame]n illud
q[uo]d respicit p[er]sona[m] non natura[m] mag[is] curare
disposuit: vt non tota[m] genus curet[ur] simul:

sed qlibet qui vellet curari: et quilibet in ppria psona: quia mag' quis astringitur deo vt recognoscat beneficiu: et diuina ei9 iusticia hoc exigit tamq3 ogruu et decens. Si eni vnuquemq3 nrm deus curasset i radice: no sic graz dei cognosceret qlibet: nec ita gratis esset de bnficio pstito i alio sicut de pstito i seipo. Tertia vero ro est ad pmo/uendu meritu liberi arbitrij: pmouet eni hmoi penalitates ad multiplex bonu3: tu ad cordis humiliatione. Mich. vj. Humi/liatio tua i medio tui: tu ad timoris incus/sione. Job. vj. terrores dni militat 9 me: tum pter suspius cognitione. Esa. xxuij Sola vexatio dabit intellectu auditui: tu pp stimulatione ad bonu. Mich. ij. Sur/gite et ite: qr no habebitis hic requie: tum pter exemplu no peccadi. Zach. iij. Ada exemplu meu ab adolescetia mea: tu pter exercitiu virtutu. Judic. ij. He sunt getes qs reliqt dns vt erudiret nos: tu ad osten/dendu signum filiop dei. Hebre. xij. Si ex disciplina estis cui9 pticipes facti sut oes: ergo adulteri et non filij estis: tum deniq3 ne pter hoc ad baptismu venietes in eo pmiu retributiois acciplat. Si naq3 darct imortalitas in baptismo: tuc plures pter illam osequenda baptismu peterent qz ppt gram: nec fides tunc hret meritum cui hu/mana ratio pberet expimentu. Deniq3 l3 fm Greg. nazazenu. qntuplex est species baptismi. Est eni baptism9 figuratiuus: q Moyses baptizauit ppl'm isrl': sed in aqua tm sc3 i nube et mari. Et pparatiuus q Jo/hanes baptista baptizauit: ta ex his duo/bus nullus nobis effect9 salutis puenit: sicut in trib9 seqntib9: q in suis pfectioni/bus plenu sortiut effectu: de qbus etia ha/bet extra de psbytero non baptizato. c. ad aplica. in glo. Quop prim9 e baptism9 flu/minis vel aque: nec in aq solu: sed in aq et spusancto: de quo pncipaliter oia sut pse/cuta q dicta sunt de baptismo: et sufficit oi/bus tam puulis qz adultis: dumodo no i/ueniat obijcere 9rie volutat'. Secudus e flaminis q solu pdesse pot dolicapacibus du sc3 aut putant se baptizatos esse: fide3 hntes et charitate: no otenetes baptismu flumis: aut eos excludit a baptismo arti/cul9 necessitat': secus tn esset si scientes se no baptizatos cu possent baptizari otem/nunt: hi g baptizant flamine spusancti: q cotritione ingerit et amore: no tn de lege comuni plenu effectu3 sortit iste baptism9 plenissimam faciens remissione peccatop nisi forte tante fuerit efficacie q pfecte pe/nitente induceret ad pfectione vite: sicut est ingressus religionis approbate: tuc eni delere oem culpam et pena: vt plenius pt3 in smoe de penthec. sub hoc themate: ius/sit eos baptizari: vbi de istis agit: et sic p/dest solis dolicapacib9. Tertius e sangui/nis q fit p martyriu et est ceteris venerabi/lior: qr contagijs iterat' no fedat: et iste pt etiam pdesse puulis: vt pt3 de beatis ino/centibus: ex his etia3 infertur q latro sal/uat9 i cruce fuit baptizatus baptismo fla/minis no sanguinis: qr no sustulit marty/rium pro christo: sed pter sua demerita. Ad laudem dei.

De effectib9 baptismi qntu3 ad ad collatione boni: q sunt christo incorporari: celu aperire: gratiam et virtute oferre: characterem im/primere: Sermo XVI

Quicunq3 in christo iesu baptizati estis: christu i/duistis. Gal. iij. Ad euidentia B
thematis queri pot: vtp incorporari chri/sto sit effectus baptismi: psertim cu dicit in. iiij. li. sen. dis. xxiiij. q si qs habet fidem formata: etia ante baptismu incorporatur christo et membru eius efficit. Hinc dicit Roma. vj. Gratia dei vita etna: et sic i ca/su gratia vel fides formata ad salutem suf/ficit: cum sc3 articulus necessitatis sacra/metum excludit. Ad hoc respondet Tho. sup. iiij. dis. iiij. q incorporari christo otin/git dupliciter sc3 merito et numero. Merito quide pot quis de ecclia effici qd est chri/sto incorporari: etiam ante baptismu actu susceptum: sed non ante ppositum baptis/mi post tempus reuelate gratie. Sed nu/mero non potest aliquis effici de ecclia ni/si per baptismu: quia nullus an baptismu admittitur ad pceptione eucharistie: aut aliop sacrop ecclesie: eo q sacramentoru3 ecclie capax non est: verbi gratia: capitis virtus non comunicat mebro: nisi ia vni/to: sic merita christi non comunicatur cre/aturis rationalib9: nisi p baptismi sacrm iam vnitis: et extuc p alia sacra fit influen/tia debita: psertim p eucharistiam fit pfe/cta influentia incorpationis a capite i me/bru: et sic qs p gram adoptionis et virtute

baptismatis ↄsequitur merito christi filiatio/
onis effect⁹ q̄ notat̃ i verbis themat̃: q̄cū
q̄ i christo baptizati estis ⁊c. q̄ nimirū effe/
ctus q̄tū ad collationē bonī: notat̃ i bap/
tismo christi: vt habet̃ Mat. iij. christo ba
ptizato statim aperti sunt celi: descēditq̄
spūssanct⁹ i specie colūbe: ⁊ vox pr̄is audi
ta ē: h̄ ē fili⁹ me⁹ dilect⁹. Ad q̄rū executio
nē p̄mo q̄ri p̄t: vtrū apertio ianue celest̃ sit
effect⁹ baptismi: p̄sertim cū an̄ passionē chri
sti aliq̄ fuerūt baptizati: s̄ tūc non erat eis
aperta ianua: q: si mortui fuissēt: tūc regnū
nō intrassent. Rn̄m q: s̄m oēs doct. i mor
te christi amotū ē illud impedimentū: q̄d
designatū erat p gladiū flāmeū ⁊ v̄satilē.
Ad h̄ rn̄det sanct⁹ Tho. vbi s̄. q̄ aptire ia/
nuā regni nihil aliud ē q̄ amouere īpedi/
mentū q̄ hūane nature p̄hibebat̃ īgress⁹:
⁊ illa remotio fit efficiēter q̄ ad aliquā p̄so
nā: q̄ī passiōis christi tā p̄fecte fit p̄ticeps
p baptismū: ita q̄ baptism⁹ sit q̄si causa in
strumētalis aperiens ianuā regni celestis q̄
ad p̄sonā baptismū recipiētem: s̄ h̄ impedi
mentū absolute q̄tū ad oēs remotū fuit
sufficiēter p passionem christi: ita q̄ passio
christi fuit cā satisfactoria q̄ ad oēs: ⁊ q:
passio christi in cui⁹ virtute baptism⁹ agit:
nōdū erat facta: nec p eā adit⁹ regni apt⁹:
ideo baptism⁹ nō habuit hāc virtutē ante
christi mortē: q: nō ē causa p̄ncipalis ape/
B riēdi aditū regni. Et notandū q̄ aditus
regni tripliciter apitur. Uno mō q̄tū ad aīe
gloriā: ⁊ sic in passione apt⁹ ē: hinc dictū ē
latroni. Hodie mecū eris in p̄adiso. Alio
modo q̄tū ad gloriā corpis: ⁊ sic aptus ē
in resurrectiōe: vnde canit̃ i collecta. De⁹
q̄ hodierna die p vnigenitū tuū eternitat̃
nobis aditū deuicta morte reserasti. Ter/
tio q̄tū ad locū glorie ↄgruentē ⁊ sic apt⁹
est in ascēsiōe: ⁊ in his trib⁹ modis baptis/
mus instrumentaliter aperit q̄ ad p̄sonā
agēs etiā virtute passionis: resurrectiōis
⁊ ascēsionis: in q̄tum eni h̄ ↄfigurat̃ chri
sto passo p imersionem aq̄: quodāmō chri
sto ↄsepelit̃: ⁊ ei resurgēti q̄tū ad nitorē q̄
resultat ex aqua: ⁊ ei ascēdenti q̄tū ad ele
uationē baptizati de sacro fonte: s̄ baptis
mus p̄p̄rie passioni appropriat̃: q: glīa aīe
p̄ncipalis: ē ⁊ causa q̄ d i. nō aliorū: ⁊ i hui⁹
signū baptizato dn̄o apti sunt celi sup eū.
Ceterū dicunt̃ etiā apti celi sup christū ba/
ptizatū: q: baptism⁹ habet etiā effectū illu
minatiuū. Pro q̄ sciēdū: q̄ lumē ē q̄ dirigi
mur i visionē alicui⁹ rei: baptism⁹ aūt diri
git in visionē spūalem tā interiorē q̄ exte
riorē. Interiorē q̄dē in q̄tū baptism⁹ dicit̃
sacr̄m fidei: q̄ oculū mēt̃ idoneū facit ad
visionē diuinorū. Exteriorē vero: q: bapti
zatis ↄcedit̃ inspicere sacrā eucharistiam
⁊ nō aliis: sicut dicit Dyo. ⁊ Jo. dam. i sua
diffinitiōe: baptismo vim illuminatiuā at
tribuit: ⁊ h̄ q̄tum ad p̄mū: q̄ baptizato
dn̄o factum legim⁹. Scd̄o vero descēdit
spūssanct⁹ in specie colūbe ad denotandū
infusionē grē spūalis i baptizatos. Ad
cui⁹ euidentiā p̄mo q̄ri p̄t: vtrū p̄uulis i
baptismo ↄferant̃ grā ⁊ virtutes vel habi
tus virtutū: p̄sertim cū dic̃ Aug⁹. q̄ fides
datur ⁊ nutrit̃ i baptismo: datur q̄tū ad
paruulos: auget̃ q̄tum ad adultos: sed fi
des q̄ sic datur virtus ē: ⁊ eadē rōne dant̃
alie virtutes: vnde null⁹ admittit̃ ad glo
riam: nisi habeat vestē nuptialē q̄ ē chari/
tas: ⁊ ideo pueri q̄ morientes statim euolāt
in gloriā: charitatē habent q̄ ē mater oīm
virtutū. Ad h̄ rn̄det Bonauē. sup. iiij. dis.
v. q̄ pueris dant̃ grā ⁊ habit⁹ p̄fecti virtu
tū: sicut ⁊ adultis q̄ baptizant̃: q̄uis p il/
los nō operentur: eo q̄ adhuc p̄pediti tene/
antur. Pro q̄ notandū: q̄ potentie anime
dupliciter impediūt̃ ne exeant i act⁹ suos.
Primo modo a corporis imp̄fectione vel in
dispositione: sicut impediūt̃ i p̄uulis stul
tis ⁊ dormiētib⁹: ⁊ ecōtra expediunt̃ p cor
porū p̄fectiōem ⁊ bonā dispositionē. Alio
modo impediūt̃ ab habitu malo: sicut a cō/
cupiscentia vel culpa: ⁊ sic expediūt̃ p gra
tiā ⁊ virtutes q̄ remouēdo culpā potētias
p̄ficiūt: ⁊ ad operandū abiles reddūt: sed
p̄mā expeditionē nō faciūt: cū itaq̄ vtrū/
q̄ impedimētū p̄uul⁹ habeat: alterū tn̄ re/
mouet̃ p v̄tutes: ⁊ q: hi habit⁹ virtutū me
diāte baptismo ortū hn̄t a deo: nō a natura
innati: nec a libero arbitrio p exercitia ac/
quisiti: ideo p̄nt esse in p̄uulis an̄ vsum li.
ar. ⁊ esse p̄fecti: natura adhuc existe imp̄fe
cta: l3 adhuc ligati sunt p̄pter puericiā: si/
cut i dormiēte p̄pter somnū: sed puericia
discedēte inclinant ad bene opandū: nisi
q̄s spūisācto resistat. Preterea: q: p easdē
causas q̄b⁹ virt⁹ generat̃ eisdē etiā auget̃:
vt dic̃ ph̄s. ij. ethi. ideo q: baptismi ē ↄferre
grāz ⁊ v̄tutes nō habētib⁹ seq̄t̃ q̄ i hn̄tib⁹
augeat deniq̄ ex hac grā i baptismo susce
pta ⁊ habitu virtutū efficit̃ q̄s fecūd⁹: bo
nis opib⁹ exercitiis virtutib⁹ ⁊ merit̃: sicut
colūba ⁊ auis fecunda pullis: ⁊ h̄ ideo: q:
cū hō p baptismū regeneret̃ i spūalē vitā:

ꝑ ipm̄ efficit̄ homo actiue q̄ſi genito: ſpi/
ritualiū opeꝝ: q̄ reddūt̄ ⁊ deo grata ⁊ no/
bis meritoria: vt ſic aqua gr̄e fiat in nobis
fons aque ſaliētis in vitā eternā. Scḋo
q̄ri pōt vtꝝ baptizatis equalis gr̄a datur:
ꝓſertim cū ad effectū baptiſmi capiendū
non req̄rit̄ aliqua cōcauſa: ſ; ſolū vt impe/
dimentū remoueat̄: ⁊ h̄ in adultis: ⁊ nul/
lus recipit gr̄am in baptiſmo niſi ab eo ſit
impedimentū remotū. Ad h̄ r̄ndet doc. ſā
ct⁹ ſup. iiij. diſ. iiij. ꝙ act⁹ actiuoꝝ recipiūt̄
a paſſiuis ſ̄m ſuā diſpoſitionē: ⁊ iō q̄uis
baptiſm⁹ ⁊ paſſio chriſti q̄ in eo opat̄ q̄tū
eſt de ſe: equalē reſpectum ad oēs habeāt:
q: tñ q̄dam ad baptiſmū cū maiori ꝑpara/
tione fidei ⁊ deuotiōis accedūt q̄ alij: idō
q̄dam maiorē gratiā alijs ꝯſequūt̄: q: nul
lus gr̄am in termio recipit vt intendi non
poſſit ꝑ baptiſmū: ⁊ ſic ꝑparatio fidei ⁊ de
uotionis ē quaſi materialis diſpoſitio ad
maiorē gr̄e receptionē. Et idō dicit Dam̄.
ꝙ in baptiſmo remiſſio peccatoꝝ cunctis
eq̄liter dat̄ a chriſto: gr̄a aūt ſpūſſācti ſ̄m
ꝓportionē fidei ⁊ purgationē. Sz ī puer̄
baptizādis ex eoꝝ ꝑte nihil requirit̄: ſed
hn̄t q̄ſi ꝓ diſpoſitione ad ſalutē fidē eccle/
ſie: ⁊ ꝓ effectiuo ſalutis virtutē paſſionis
chriſti q̄ opatur ī baptiſmo: ⁊ hec duo eq̄/
liter ſe habēt ad oēs pueros: oēſq̄ equalē
gratiā recipiunt q̄tum ē de lege cōmuni:
nec q̄dē bonitas diſponit ad gr̄am baptiſ/
malem ī pueris: q: ſ̄m Bonauē. ibidē: gr̄a
mēſurat̄ in eis ſ̄m liberalitatē dātis ⁊ nō
ſ̄m qualitatē ſuſcipiētis: niſi de ꝯgruo ſ̄m
ꝙ ſuſcipiens adult⁹ ſe ꝑparat: ſ; quia vn⁹
ꝑuulus nō ē magis diſpoſit⁹ q̄ alt⁹: ⁊ de⁹
opatur ſ̄m exigentiā ſacr̄i: ideo equaliter
oibus dat quātū eſt de lege cōmuni: q: tñ
ptās eius nō ē alligata ſacr̄o: nō ē neceſſe
ꝙ ſemꝑ det equalē: ſ; pōt facere cui vult pri/
uilegiū ſpāle: ⁊ hoc q̄tum ad ſcḋm. Ter
tio vox patris audita ē: Hic ē fili⁹ me⁹ ⁊c.
ad denotandū ꝙ baptizati ꝑ gr̄az adoptio
nis efficiunt̄ filij dei: in ſignū cui⁹ ī baptiſ
mo ſignū adoptiōis impmit̄ qḋ dicit̄ cha/
racter. Ad cui⁹ euidētiā ſciendū ꝙ chara/
cterē in ſacr̄is q̄buſdam imprimi: oēs mo/
derni ꝯfitēt̄: ⁊ ē diſtictio a charactere eter
no impſſa aīe rōnali ſ̄m imaginē: configu
rans trinitatē creatā: trinitati creāti ⁊ re/
creanti: ⁊ diſtinguēs a non cōfiguratꝭ ſ̄m
ſtatū fidei: ē inq̄ diſtinctio. i. ſignū diſtin/
ctiuū impſſū aīe: q̄ſi lumē q̄ddā ſemiplenū
⁊ q̄dam calor gratis datus: ⁊ lumen illud

dicit̄ ſignaculū aīe. pſ. Signatū eſt ſuper
nos lu. vul. t. do. ſignatū inquā ꝑ naturā:
ſ; ſpeciali⁹ ꝑ ſacr̄a diuina: ſpālīſſime vero
ꝑ dona ſpūſſancti: ⁊ illud ſignū impſſū eſt
diſponens ad vlterioꝛē ꝑfectionē gr̄e: cui⁹
officiū ſ̄m Pe. in. iiij. di. v. eſt gr̄am ſigni/
ficare inquātū ē ei⁹ ſilitudo q̄dā: ⁊ cauſare
inquātū eſt virt⁹ q̄dā ſāctificatiua. Inquā
tum igit̄ ē gr̄e ſilitudo: habet aīam ꝯfigu
rare deo: cui⁹ gr̄a ſilitudo eſt: ⁊ ꝑ ꝯſequēs
habet ſiles a diſſilib⁹ diſtinguere. Inquā/
tū vero cauſa ē: habet ad gr̄am gratū faci/
entē ꝑparare: ⁊ ptātez aliquā gratuitā in
aīam imprimere: iſtud igit̄ ſignum diſtin
ctiuū impſſū ē aīe rōnali a charactere eter
no. i. a filio qui ē figura ſubſtātie pr̄is: ſ̄m
imaginē ꝯfigurās trinitatē nr̄am creataz.
Cū igit̄ character ſit ī aīa rōnali ſ̄m ima/
ginem: ſ̄m quā etiā ē cōfiguratio hoīs ad
deū: ⁊ imago ꝯſiſtat ī potentijs: ſic̄ ⁊ trini
tas increata ꝯſiſtit ī ꝑſonis: ⁊ vnitas ī eſ/
ſentia: ideo relinq̄t̄ ꝙ character ē ī natura
lib⁹ potētijs aīe ſicut ī ſubiecto: ꝑncipali/
ter tñ ꝯſiſtens ī potētia cognitiua: ⁊ ꝑ po/
ſterius alias reſpiciēs mediāte illa in qua
ꝑma ē: ſicut etiā imago ꝑncipaliter ꝯſiſtit
in potētia cognitiua: q: ex memoria ⁊ ītel/
lectu volūtas orit̄: ⁊ ſic ē imago ī itellecti
na ꝑte ſic̄ ī radice Vñ character dat̄ ad ex
ercēdas actiōes ſpūales ſimplicit̄: ſ; gr̄a q̄
eſt ī eſſentia aīe: magis tñ de ꝓpinquo re/
ſpiciēs affectiuā q̄ intellectiuā: dat̄ ad bñ
opandū: q̄liter eīm aliq̄s opetur ꝑcipue ex
volūtate pēdet: ⁊ volūtas bona ꝑ gr̄az di/
rigit̄. Denique ſ̄m Tho. in. iiij. diſ. iiij. iſte
character indelibilit̄ ī aīa ꝑmanet: cui⁹ rō
eſt: q: impſſio characteris eſt ꝑ quādā aīe
rōnalis ſanctificationē: ꝓut ſanctificatio
dicit̄ deputatio alicuius ad aliqḋ ſacꝝ: ad
quā ſāctificationē nō magis actiue opat̄
aīa ſanctificanda q̄ aqua ſāctificanda vel
oleum: vel chriſma ad ſui ſāctificatōez: ni
ſi ꝙ homo ſe ſubijcit ſāctificationi ꝑ cōſen
ſum: res aūt ille ſubijciūtur: q: carent libe
ro arbitrio: ⁊ ideo q̄litercūq̄ aīa variat̄ ꝑ
ꝓprias opationes: nūq̄ amittit characte/
rem: ſicut nec chriſma: nec oleū nec panis
ꝯſecratus vnq̄ ſāctificationē ꝑdit quali/
tercūq̄ tranſmutet̄: dūmodo nō corrūpa/
tur: vnde ⁊ in dānatis manet character lz
ibidē nō ſit ordinatus ad aliquē finē: nam
hoc eſt ideo: quia ꝑter intētionē imprimē/
tis characterē dānatur: ⁊ ea q̄ fiūt ꝑter in/
tentionē: carent ordine ad finē: deus tñ q̄

nihil inordinatum relinquit: elicit ex hoc
aliqđ bonū: ſm qđ apparet iuſtior eoꝝ dā/
c natio: quia tantū mun⁹ neglexerūt. De/
niq; vt effectus baptiſmi clarius eluceſcāt
legit̄ ꝙ ſub imperio diocleciani cū p quat
tuor annos eccleſie clauſe fuiſſent erat ro/
me mimus quidam noīe geneſius q̄ chriſtia/
nos (ſicut incredul⁹ erat) ſepi⁹ irridebat:
quodā tpe p artis ſue peritiā diocleciano
placere volēs: oīa ſecreta diuini miniſte
rij ſcrutari cepit: ⁊ ad ſocios redīēs: ſcitis
inqt ꝙ imꝑatores exoſos habent chriſtia/
nos: venite ergo ⁊ de eoꝝ myſterijs riſum
ꝓponamus: vt ſic imperatorib⁹ placeam⁹
quos annuētes docuit de ſecret̄ diuinis
q̄d facerēt: quidue reſpōderēt: die igit̄ cō/
ſtituto imꝑatore p̄ſente: roma ſpectāte: ve
nit in mediū: ⁊ eſſe ſe dicit egrotū: petit ba
ptiſmatis ſacramentū: iacēs in grabato: ⁊
ait ad ſocios: eia nři: grauem me ſentio:
leuem me fieri volo. Quō inquiūt leuē te
faciemus ſi grauis es: nūq̄d fabri ſumus?
Statimq; geneſius iterius a dño viſitat⁹
ait veſani: chriſtianus deſidero mori. Cui
college. Quare: vt inquit in illo die velut
a deo fugitiu⁹ nō inueniar: hec audiēs im
perator riſum tenere nō potuit: tūc ſm ꝙ
erat ordinatū intrare faciūt exorciſtam et
p̄ſbyterū: q̄ ſedentes ad lectū eius: quid
inquiūt ad nos miſiſti fili: rñdit (nō ſimu/
late ſ̄ ex corde) q̄ cōſequi gratiā chriſti cu
pio: vt renaſci me ſentiens liberer a ruina
peccatoꝝ meoꝝ. Fit clamor populi: currūt
curſores ferētes ei munera ab imperatore
miſſa: ⁊ cum oīa circa eū diuinoꝝ ſecretoꝝ
ſacramēta cōpleta fuiſſent: induit̄ veſtib⁹
albis: ⁊ cepit ſedēs panem ⁊ alia paupib⁹
erogare: ſubito ꝙ milites quaſi ab imꝑato
re miſſi tenentes eū ad iudicē duxerūt: ſed
ductus ad falſam paſſionē: acceſſit ad ve/
ram ꝯfeſſionē. Veniēs eni ad imꝑatorem
aſcendit baſim vbi ſtatua fuerat veneris:
ſicq; cōcionatus eſt. Audi imꝑator ⁊ oēs
q̄ adeſtis: quotienſcūq; accidit vt chriſtia
num nomē audirē deteſtabar: ⁊ his q̄ tra/
hebāt chriſtianos p publicū adiūgebar et
ſimul trahebā: eoſq; inſultabā: ac furo/
rē populi ſup eos accēdebā: tantū eni no/
mē illud exhorrui: ꝙ hac ḋ cauſa parētes
⁊ affines deſerui: maluiq; pegrinatiōis et
egeſtatis onus aſſumere: q̄ in patria inter
chriſtianos permanere: deniq; vſq; hodie
volui ſcrutari eorū ſecreta: non vt crede/
rem: ſed vt ḋ his populis riſum exhiberē:

mox autē vt me nudū illa aqua pfudit: et
interrogatus credere me ad iterrogata re
ſpondiſſem: vidi celum aptum: ⁊ manū de
celo ſup me venientē in hora qua pfunde/
bar aqua: dei quoq; angelos flāmeo radi/
antes aſpectu iux̄ me ſtantes: q̄ oīa pec/
cata mea a iuuētute cōmiſſa in libro ſcp̄ta
recitantes dixerunt mihi: aqua hec delet
oīa iſta q̄ te recognoſcis feciſſe: cūq; aq̄
pfuſus fuiſſem: factus ſum niue cādidior:
ita vt nec ſignum ſcripture p̄terite appare
ret: vidi etiā dei gloriā cordi meo impſſā:
p quā didici chriſtū ieſum hunc eſſe lumē
⁊ ſalutē omniū: q̄ gloriā ei⁹ p baptiſmū fu/
erint cōſecuti. Tūc dixerunt mihi angeli:
ſcias te ab oī peccato mundatū: age nūc
vt grām dei quā accepiſti conſerues: tāta
eni vis eſt myſterioꝝ dei: vt ludibrijs ſub/
iacere non poſſit. Quid ergo factū iudica
te: dum vobis placere cuperē: regi celeſti
cōplacui: ſicut igit̄ vſq; nūc mecū incredu
li ⁊ illuſores fuiſtis: ſic mecū ab irriſione
ceſſate: credētes dominū ieſum verū deū
eſſe. Tunc imꝑator nimio furore repletus
iuſſit oēs ſodales eius cū virgis cedi:
eſtimās eos ſimiliter credere: qui blaſphe
mantes nomē ieſu: reſponderunt ſe nunq̄
in illum credere voluiſſe. Tunc imperator
in geneſiū ita furere cepit: vt ſi nō ꝓhibe/
retur horrore: ſanguinē eius biberet: fecit
igitur eum corā omnib⁹ immaniter cedi:
ſatiſfaciens iracundie ſue. Die vero ſequē
ti: iuſſit eum a pluſiano p̄fecto ad ſacrifi/
cium cogi: ⁊ tādiu tormētis agi: q̄diu ad
eius poſſit puenire cōſenſum: qui cum po
ſitus eſſet in eculeo: ⁊ ei pluſianus diceret
inſane ⁊ miſerrime: ſacrifica dijs vt te poſ
ſint iterum reuocare ad gratiam domino/
rum. Reſpondit ad illorum dominoꝝ gra
tiam redeant: qui dominū ipſorū ignorāt:
verus enim ille rex eſt: quem ego oculis
patientibus vidi: qui mihi dignatus eſt
oſtendere miſericordiā ſuam: et me indig/
num in ſuis myſterijs illuminare: vt q̄ ce/
cus eram: eius cognoſcerē voluntatē. Uñ
miſerum me lugeo: quia vobiſcū añ erra/
ui: ⁊ ſanctum nomen in chriſtianis abhor/
rui: pro quo crimine mihi reputabo vni/
uerſa ſupplicia: quoniā ſat⁹ tarde ad regē
deum adorandū acceſſi. Dicit ei pluſian⁹:
quis eſt ille rex preter regem noſtrū: reſpō
dit: rex iſte homo eſt: rex autem quem egō
adoro: deus eſt. Igit̄ dū in eculeo ceſus ⁊
vngulis attrectat⁹: ac lampadib⁹ inflāma

tus: in ꝯfessione sancta ꝑsisteret: et iudici diceret: si cẽtuplicaueris hec tormenta circa me: christũ mihi de corde nõ poteris auferre: ⁊ hec oĩa gesta dum ꝑfectus regi legenda portaret: tũc iussit eũ rex decollari: quã sententiã genesi⁹ cũ omni gaudio suscipiẽs martyrij gloriam adeptus est. Ad laudem dei.

De sacramẽto cõfirmatiõis quãtũ ad materiã: formã ⁊ effectum: Sermo: XVII

1 Imponebãt man⁹ sup illos ⁊ accipiebãt spiritũsanctũ. Act⁊. viij. In his verbis tangitur scḋm sacramentũ eccl'ie: scꝫ cõfirmationis: cui⁹ institutio primo facta ẽ manifeste ab apostolis: vt patet in verbis ꝓpositis quoꝝ vestigijs inherentes eccliaꝝ rectores: ex familiari ꝯsilio spũssãcti: formã illius ⁊ materiã instituerũt: nã apli nulla fuerũt vsi materia: ſ; sola man⁹ impositiõe nec etiam aliqua verboꝝ forma: cui⁹ ratio potuit esse manifesta sãctispũs apparẽtia q̃ erat ipis ꝓ materia ⁊ forma eo q̧ tũc tẽporis visibiliter opabat̃: sed postq̧ hec apparẽtia defecit: romana eccl'ia ex familiari grã spũssancti ⁊ cõsilio certã materiã et formam instituit: vt dicunt Guil. ⁊ Tho.

A Pro quo sciendũ q̧ cõfirmatio ẽ plenarie diuine grẽ infusio: armans instruẽs et corroborans baptizatos ad ꝯfitendũ firmiter nomẽ christi: vt ptꝫ de ꝯse. dis. v. spiritussancti: ⁊ vocat̃ anthonomatice man⁹ impositio: q: lꝫ in alijs sacramẽtis cõmuniter man⁹ impositio fiat: ꝑ quã grẽ infusio creditur: quia tunc hic plenius fit infusio grẽ: eo q̧ dat̃ ad augmentũ grẽ: idcirco ꝑ quãdã excellentiã vocat̃ h̄ sacramentũ manus impositio: vnde sicut his q̃ corporaliter nascunt̃ necessarie sunt vires ad opandum: sic spũaliter renatis necessariũ est robur spũssancti: quapropter apli post ascensionẽ dñi receperunt spiritũsãctũ ad robur: vt eẽnt fortes ĩ fide ⁊ fidei ꝯfessione circũuallantib⁹ vndiq̧ ꝑsecutionibus: hinc etiã diligẽti cura debet ꝓcurari pueroꝝ ꝯfirmatio: q: ꝑ hãc ꝯferẽ maior grã ⁊ ꝑ ꝯñs maior gloria. Hinc ergo ṗmo q̃ri põt: vtꝝ ꝯfirmatio sit sacramentũ necessitatis: ꝑsertim cũ dicit̃ de ꝯse. dis. v. c. oẽs fideles ꝑ man⁹ impositiones epoꝝ: spiritũ sanctũ post baptismũ accipe debẽt: vt plenı christiani inueniãt̃: sed hoc videt̃ de necessitate salut⁊ q̧ q̃s sit plenus christian⁹.

Ad hoc rñdet Bonauẽ. sup. iiij. di. s. vij. q̧ est necessitas simpliciter: ⁊ ẽ necessitas cõditionata: grã ergo ꝯfirmatiõis nõ est necessaria simpliciter: q: sine ea põt hõ moriens ⁊ non ꝯtemnẽs saluari ꝑ solũ baptismatis sacramentũ: est tñ necessaria ex ꝯditione scꝫ pugnãti ⁊ vincere volẽti: hinc dicit̃ de ꝯse. dis. v. c. spũssanctus gloria in h̄ mũdo tota etate victuri inter inuisibiles hostes ⁊ ꝑicula gradiendũ ẽ: in baptismo regeneramur ad vitã: ⁊ post baptismũ cõfirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur: ⁊ post baptismũ roboramur: ⁊ q̄uis ꝯtinuo trãsituris sufficiant regeneratiõis beneficia: victuris tñ necessaria sunt ꝯfirmationis auxilia: ideo ex institutiõe ecclesie est: q̧ null⁹ ab hoc sacramẽto excipit̃: ſ; si hñs oportunitatẽ illud recipiẽdi negligẽdo ꝯtemnit: ⁊ mortalis culpe se ꝑiculis exponit. Cõfirmatio igit̃ necessaria iudicat̃: nõ q̃dem simpliciter ad salutem: sicut nutrimentũ ad vitã corpalẽ: ad quã sufficit baptism⁹ q̄tum ad originale: ⁊ penitẽtia q̄tum ad actuale mortale: ſ; ad spũalẽ sanitatẽ est necessaria sicut ad corpalẽ medicina: vt sic hõ ꝯfirmetur ad pugnam: q: nõ est nobis colluctatio ⁊c. Scḋo queri põt: q̃ sũt de substãtia hui⁹ sacri. Ad h̄ dicendũ q̧ sex: primo sunt duo necessaria ex ꝑte sacri scꝫ materia crismat⁊: ⁊ forma verboꝝ: nam crisma ꝯfectum ex oleo ⁊ balsamo ẽ materia hui⁹ sacri: ⁊ hoc rõne mysticaq: q: ꝑ oleũ signat̃ nitor bone ꝯscientie: ꝑ balsamũ vero odor bone fame: vt latius ptꝫ ex̄ de sacra vnctiõe. c. vnico. Pro quo sciendũ: q̧ triplex oleũ cõsecrat̃ ĩ die cene dñi ꝑ epõs. Primũ ⁊ principale ẽ sanctuꝫ crisma: de quo dictũ ẽ cũ quo bñdicũt̃ fõtes baptismales: calices: patene: ecclesie: altaria: pueri iã baptizati in vertice ⁊ frõte: epi qñ ꝯsecrãt̃ in capite ⁊ manib⁹ oĩsq̧ fideles in sacramẽto ꝯfirmatiõis: et istud oportet renouari annuatim: alioqn ꝓhibetur vti nisi in necessitate baptizat⁊: vt ptꝫ d̄ ꝯse. dis. iiij. c. si q̃s d̄ alio. Et idẽ intelligẽdũ est de ꝯfirmatione q̃ est sacrm minoris necessitat⁊. Scḋm dicit̃ oleũ sanctũ vel cathecuminoꝝ: quo scꝫ inungit̃ puer baptizandus ĩ pectore ⁊ iter scapulas: similiter manus ei⁹ q̃ sacerdos ordinat̃: eccl'ie q̧ꝫ ⁊ altare añ crismatiõem: inungũt̃ etiã eo reges et principes in humero siue brachio.

Tertiū est oleū infirmoꝝ: quo scʒ vnguntur infirmi in mortis articulo: de his tamē duob⁹ vltimis nō inuenit̄ ꝑceptū ꝙ debet annuatim renouari. Scḋm aūt substātiale est forma verboꝝ q̄ talis est hodie. Signo te signaculo crucis ⁊ ꝯfirmo te chrismate salutis: In nomīe pa. ⁊ fi. ⁊ spūssā. amē: licʒ tēpore primitiue ecclie sola manus ipositiōe vterent̄ aplī: vt patet in. c. de sacra vnctione: vbi plura ponūt̄ de hac materia. Similiter sunt duo necessaria ex pte ministri: Primū est dignitas episcopal' cui soli cōpetit: nisi papa alteri inferiori cōmitteret ex causa multū necessaria vl' rōnabili. Unde dicit̄ de ꝯse. di. v. c. manus qʒ ipositionis sacramētū magna veneratiōe tenēdū est: qḋ ab alijs ꝑfici nō pōt nisi a sūmis sacerdotib⁹: nec tpe aplorum ab alijs nisi ab ipis aplis legit̄ aut scit̄ ꝑactum eē: nec ab alijs q̄ q̄ eoꝝ tenēt locū vnq̄ ꝑfici pōt aut fieri debet: nā si alit̄ ꝑsumptū fuerit irritū habeat̄ ⁊ vacuū: nec int̄ ecclīastica vnq̄ reputabit̄ sacramēta. Scḋm aūt reqsitū i ministrāte est intētio debita: q̄ nimiʒ reqrit̄ i oībus sacramētis. Ex pte deniqꝫ suscipientis reqrunt̄ eq̄ duo. Primū ꝙ ꝯfirmandus sit baptisat⁹: q: nōdū baptisat⁹ cōfirmari nō pōt nisi prius baptizet̄. Cui⁹ rō ē: q: character baptismatis est fūdamētum alioꝝ: ⁊ ideo illo nō ipresso nō pūt alij imp̄mi: ⁊ q: cū in sacramētis nō imp̄mit̄ character in q̄b⁹ apt⁹ nat⁹ ē imp̄mi. Dicit̄ nihil fieri. de quo charactere pri⁹ visū est ⁊ postea videbit̄. Secūdo requirit̄ ꝙ in loco debito scʒ in frōte ꝯfirmet̄: cū eñ q̄libʒ christian⁹ fm ꝑparationeʒ animi teneatur ꝓ loco ⁊ tpe fidē catholicā publice ꝯfiteri reqrēte necessitate vl' suadēte vtilitate cōmuni: ideo confirmatio in fronte ponit̄ vt a recipiente fides sine erubescētia publice cōfiteat̄ ⁊ ꝑdicet̄: ⁊ q: in ꝯfirmatiōe confertur audacia spiritualis: euidenti⁹ fit in frōte: in cuius argumētū dixit dñs ad ezechielē quē misit ad enunciādū ⁊ arguēdū pctā. eiusdem. iij. Dedi faciē tuā valētiorē faciebus eoꝝ: ⁊ frontē tuā duriorē frōtibus

B eoꝝ ꝛc. Tertio queri pōt q̄ sunt de bene esse ꝯfirmatiōis ⁊ nō de substātia. Ad hoc dicēdū ꝙ quatuor sunt q̄ tñ sine pctō ꝑtermitti nō possūt: saltē ab adultis si omittātur absqꝫ rōnali causa. Primū est ꝙ conferēs debet eē ieiunus. de ꝯse. di. v. ꝑcipit̄ ex ꝯcilio meldensi. c. vt epī nō nisi ieiuni p impositionē manuū spūmscm tradant: exceptis infirmis ⁊ morte periclitantibus: nec mirū q: sacramentū est omni venaratione dignū: vtpote i q̄ abūdās ⁊ eminētior gratia ꝯfert̄. Hinc melchiades papa ꝯsultus de dignitate sacramēti huī⁹: Rñdit epis hispaniaꝝ ⁊ habet̄ de ꝯse. di. v. c. De his vero. sup q̄bus rogastis vos informari vtrū maius sit sacramētū man⁹ ipositiōis epoꝝ: aut baptism⁹. Scitote vtrūqꝫ magnum esse sacramentū: ⁊ sicut vnū maiorib⁹. i. summis pōtificib⁹ est accomodatū qḋ nisi a maiorib⁹ ꝑfici nō pōt: ita ⁊ maiori veneratiōe venerādū est ⁊ tenēdū: sed ita ꝯiūcta sunt hec duo sacramenta: ꝙ ab inuicē nisi ꝑueniente morte nullatenus possunt separari: ⁊ vnū sine altero rite ꝑfici nō pōt: h ibidem. Secūdū est ꝙ adulti debēt ad ꝯfirmationē venire ieiuni: ꝓpter reuerētiā sacramēti: imo debēt se sollicite ꝑparare ꝑ ꝑuiā confessionē: vt spūmscm digne suscipere valeāt: alioqn nō excusāt̄ a mortali sacramētū tñ indigne ꝑcipiētes: Un̄ de ꝯse. di. v. dicit̄ ex cōcilio aurelíano. c. Ut ieiuni ad ꝯfirmationē veniāt ꝑfecte etatis. glo. statuimus vt moneant̄ ꝯfessiōes facere pri⁹ vt mūdi donū spūssancti valeāt accipe: et q: nunq̄ erit christian⁹ scʒ ꝑfect⁹ nisi in cōfirmatiōe epī fuerit chrismat⁹. Tertiuʒ est ꝙ ꝯfirmādus teneri debet ab alio ex ecclesie institutiōe: Unde dicit̄ de ꝯse. di. iiij. c. nō plures. ad suscipiēdū de baptismo infātē accedant q̄ vnus siue vir siue mulier: in cōfirmatiōe qʒ idip̄m fiat: in q̄bus verbis duo notant̄. Primū est ꝙ ꝯfirmād⁹ teneri debet: sicut baptisand⁹ leuari. Secūduʒ ꝙ tñ ab vno: nec refert vtrū sit vir vl' mulier: q: fortitudo spūalis est ꝑ christū in q̄ nō est mascul⁹ vel femīa: vt d̄r Gala. iij. Ratio vero huius est: ad ꝑcauēdū piculuʒ cōpaternitatis in ꝯtrahēdis matrimōijs: vl' debitis ꝯiugalib⁹ exigēdis: Un̄ dicit̄. iij. q. j. c. de his q̄ filiastros suos ad ꝯfirmationē corā ipsis tenēt. i. q̄ filios vxoris sue de viro priori dū chrismātur ab episcopis sup se sustinēt: si in scietia sicut asseris fiat: licʒ sit pctm̄ nō tñ vsqꝫ ad separationē cōiugij puniēdus est: lugeāt tñ ⁊ digna cōiugij penitētia h dilictēs dño dicāt: Delicta ignorantie mee ne memineris. di. viij. c. cōsuetudo. § penul. Ignosci pōt simplr erranti. glo. i. sine fraude. Argu. ꝙ ignorātia iuris excusat: vide textū ⁊ glosam. Et si q̄ritur vtꝝ q̄ reqrit̄ ꝙ al. q̄s ꝯfirmādus teneat vl' tangat in ꝯfirmatiōe, Ad hoc rñdet tho.

sup. iiij. q in cōfirmatiōe dat spūssanctus ad robur. ppter hoc eñ aliqs ad cōfirmationē accedit: qr se habere robur standi nō psumat: et ideo fuit institutū ab ecclesia q ab alio teneret ad designandū q p se stare nō posset: q si nō sit peccatū nō euitat propter institutionē ecclie: nihilominus tñ recipit sacramētū. Quartū est q cōfirmandū tenere nō debet nisi cōfirmatus: qr si contrariū facit peccat: licz ppter hoc nō sit irritū sacramētū fm Tho. et de cōse. dis. iiij. c. in baptismate vel chrismate nō pōt aliū suscipe in filiū ipse qui nō est baptizat9 vl cōfirmat9. Ceterū addi possūt adhuc duo de bñ esse sacramēti. Primū est q pepulū circūligat capiti: et hoc ppter reuerentiā sacramēti. Secūdū est q det alapa: et h vt memorie tradāt se fuisse cōfirmatos ne i iniuriā sacramēti denuo se faciant cōfirmari qd oīno phibet: vt extra de sacramētis nō iterādis. Quarto pncipaliter queri pōt de effectu hui9 sacri ppter quem dinoscit institutū. Ad hoc dicendū: q pncipaliter duplicē causat effectū: imprimit eñ characterē et cōfert vel adauget gratiā. Circum igit ad primū effectū dicit Tho. sup. iiij. q character est signū distinctiuū quo qs ab alijs distinguit ad aliqd spūale deputat: qd Pe. in. iiij. lucidius declarat: dicēs: q character ē quedā habitualis: id est indelibilis dispositio ad gratiā: qua. s. aīa ordinat ad hoc vt sit dei templū: sicut cōsecratio ecclie nō est aliud q quedā ordinatio i dei templū: vnō p characterē aīa disponit ad pfectū habitū grē: sicut aliqua diaphaneitas disponit ad lucē. Tho. Ad aliqd g spūale potest quis triplicit deputari. Uno mō vt i se spūalia pticipet: et ad h deputat qs in baptismo: qr iam baptizatus pōt esse pticeps oīs spūalis receptiōis: vñ character baptismalis est qsi quedā potētia passiua abilitās ad receptionē gratiaz et aliorū sacroz. Alio mō vt spūalia qs i noticiā ducat p rerū fortē confessionē: et ad hoc qs deputat in cōfirmatiōe. Sacrm enī hoc nō dat pprie ppter pugnā spūalem: q qs pugnat cōtra impedientē salutē suā psius: sed magis ad psistendū fortiter in pugna: qua qs xpi nomē impugnat: et vt inuict9 christi cōfessor pmaneat: et huic pugne nō oēs exponunt sed soli cōfirmati: nā tpe psecutionis eligebant aliqui q debebant in loco psecutiōis pmanere ad publice nomē xpi confitendū. alijs occulte credētibus nec se vltro manifestātibus q essent christiani: vt patet in legēda beati Sebastiani. Tertio mō vt etiā credentib9 spūalia tradat: et ad h deputat aliqs p sacramentū ordinis.

Quātū aūt ad secūdū effectū sciendū: q cōfirmatio digne sumēti cōfert gratiā si nō habuit et adauget gratiā iam habēti: faciens de grato magis gratū: nā fm Tho. et Pe. in. iiij. in hoc sacro cōfert grā: nō solū cōiter sicut in quolibet sacro in q cōfert grā emūdans a peccato et cōferēs facultatē digne et salubriter vtēdi eodē sacro dū digne sumit: sed etiā dat specialis grā p quā deputat qs ad officiū sanctitatis: et idoneus efficit ad xpm cōfitendū. vñ plerūqz fit in ipsa cōfirmatiōe mutatio nomīs: p eo q in ipo fit quedā homīs innouatio deponēdo ex toto vetustatē quā plene nō deposuerat in baptismo ad ipsius roboris firmitatē.

Deniqz ex hoc queri pōt: vtrūqz maiorē habebit gloriā paruul9 decedēs cōfirmat9 q nō cōfirmat9. Ad hoc rūdet glo. in. c. vt ieiuni. de cōse. di. v. videt q sic: qr in cōfirmatiōe dat augmentū grē: vt patz ib. bē. c. nouissime. vbi subdit: signat eñ baptizat9 cū chrismate i capitis sūmitate p sacerdotem: p pontificē xo in fronte: vt in priori vnctione significet sup ipm spūssancti descensio ad habitatioz deo cōsecrādā. in secūda xo vt eiusdē spūssancti septiformis gratia cū omi plenitudine sanctitatis et sciē et virtutis venire in hoīe declaret: hoc ibi sedz in glo. qd cōcedendū est si dicat: q puulo cōcedat grā i baptismo: hec glo. et ideo ne paruul9 tanto bono fraudet. pōt in ecclia specialit iterdicta chrismari sicut et baptizari: qr a quouis interdicto h duo sunt excepta: vt patz expsse ex de sen. ex. c. rhso. in fi. Vñ quātū malū ē negligere vel ex ignauia non recipere sacramentū cōfirmatiōis patet exemplo. Nā legit q quidā florentinus natione lapus nomīe satis erat tener et mollis: hic vidēs episcopum florentinū plures iuuenes cōfirmare: qui iuxta laudabilē cōsuetudinē dabat eis alapā in signū recordationis: ex tūc horrens maxille pcussionē recessit: et se confirmatū corā parētibus finxit: tandez xo mortuus fuit: ad iudiciū tractus vbi cum inquiret de statu suo: psertim an aliquid sustinere poterat: ipso obmutescēte tandē demon respondit q in vita tā mollis erat et delicatus q propter alapā quā abhorruit nō fuerat ausus se facere cōfirmari: hoc audito dictauit sen-

tentiã luderet: q vsq3 in diem iudicij debe/ret singulis diebus τ noct.b⁹ septies ala/pas recipere a demonib⁹: in fine mũdi re/cepturus sententiã an esset saluandus vel damnãdus. Qđ auertat a nobis christus iesus.

De sacramẽto extreme vnctiõis τ eius materia: forma τ effectu: et tpe: quib⁹ psonis: τ in quib⁹ locis dari debet: Sermo XVIII

Rent super cũ vn/gentes eũ oleo: τ oratio fidei sal/uabit infirmũ: Jaco. v. Ad eui/dentiã thematis q̃ri põt: vtrũ extreme vn/ctionis sacramentũ pncipaliter sit ordina/tum ad curandũ morbũ spũalẽ vel corpo/ralẽ: psertim cum illud pncipaliter dispen/sef pter infirmitatẽ corporalẽ: eo q nũq̃ daf nisi existentibus in graui infirmitate corporali. Ad hoc rñdet Bonauẽ. sup. iiij. dist. xxiij. q aliquoz opinio fuit q pncipa/liter ordinatũ est contra reliquias vel seq̃/las peccati: que relicte sunt tã ex originali q ex actuali τ grauãt animã: sicq3 sunt pe/ne spũales: habẽtes tamẽ frequẽter penas corporales annexas pter sui expurgati/onẽ: τ ideo dicũt esse principalit cõtra pe/nam spũalẽ: sed ex consequẽti ad sanandũ morbũ corporalẽ: sed ɔtra hoc est qđ dicit Jaco. v. vbi i institutiõe hui⁹ sacramẽti ð: si i peccato fuerit remittef ei: ergo ordina/tũ est contra aliquẽ morbũ peccati: qđ etiã tangit in glo. cũ ergo nõ sit cõtra origina/le nec cõtra mortale: relinquif ɔtra venia/le: τ hoc tenet cõmunis opinio. Sed notã/dum est q de veniali peccato est loqui du/pliciť. Uno mõ put qđ est i statu vie: τ sic morb⁹ venialis est q̃si inseparabilis τ qua/daz necessitate iterabilis: ac p hoc quodã/modo incurabilis: τ ideo nõ debuit cõtra ipm aliqua medicina specialiter τ pncipa/liter ordinari: sed oĩa sacramẽta generalit quodãmodo valent ad eius curationẽ sm plus τ min⁹. Secũdo mõ put aliqđ est in egressu vie: τ sic põt curari morbus venia/lis sine iteratiõe: cum igit aia posset cõtra/here talia q retraherẽt ipam a gloria: ideo diuina clemẽtia remediũ instituit quo aia curari posset q̃tum ad remissionẽ culpe: τ etiã i parte pene: τ hoc est sacrm vnctionis extreme. Jn cui⁹ argumentũ daf illud tũ in statu infirmitatis extreme: nõ q̃dẽ pp infirmitatẽ s; pter h qđ appropinq̃t egres/sui in quo pñt venialia pfecte curari: τ qđ illud verũ sit: patet: q: quãtũcũq3 q̃s infir/mef non daf illi sacrm hoc: nisi psumaf q moriaf: vel q sit in articulo mortis: τ si cõ/staret de q̃lo nõ dareť h sacrm. Ceterũ mo/dus curãdi veniale peccatũ in h sacro cor/rñdet mõ infirmitatis: nã veniale peccatũ grauat aiaz deprimẽdo deorsũ vt nõ ita in/tẽdat in deũ p deuotiõez τ amorẽ: p eo q ẽ ibi cõuersio quedã inordinata ad bonũ cõ/mutabile: τ p eo q amor dei ibi est minor: sic dicit Aug⁹. in li. ɔfes. τ iõ cũ curatio sit directe p ɔ̃riũ: p illud curaf qđ aiaz aggra/uatã sursum p deuotiõez eleuat: τ q: corp⁹ qđ corrũpif aggrauat aiaz: cũ illud sacrm sit ad eleuandũ aiaz p deuotionẽ: in q̃ aia recipit vigorẽ quẽdã: in q semp est delectio venialiũ si sint: τ p ɔñs repũsio molestiarũ corpaliũ si expedit ipi aie. Hinc ẽ q: sacrm illud est pncipalit ad curationẽ infirmita/tis spũalis. s. peccati venialis: τ p accidẽs est ad curationẽ vel saltẽ alleuiationẽ infir/mitatis corpalis: q: spũs ptinet τ regit cor/pus: vñ sic passiões aiales redũdant i car/nem: sm illud sapiẽtis: Spũs tristis exiccat ossa: sic nõ ẽ mirũ q trãquillaf aia τ vigo/raf ac letificaf: q h etiã redũdat in corp⁹: s. ẽ a sili: vino ebri⁹ n sentit passiões exteri⁹ illatas quẽadmodũ ille q̃ vinũ nõ gustauit de q̃ puerb. xxiij. Eris sicut dormiẽs i me/dio maris τ q̃si sopitus gubernator: amisso clauo: τ dices: Uerberauerũt me τ nõ dolui: traxerũt me τ nõ sensi: q̃n euigilabo τ rur/sus vina reperiã. Secũdo q̃ri põt q̃d sit ex/trema vnctio. Ad h rñdet Guil. i suo sacra/li: q est olei bñdicti cũ orõne verbali mate/rialis dilinitio q̃ spũalis infirmitas resisteẽ di vitijs: nec nõ corpalis ifirmitas si expe/dit eneruaf: in q̃b⁹ verbis pmo notaf q ma/teria hui⁹ sacri est oleũ bñdictũ: τ dic sctũs Tho. in. iiij. di. xxiij. q oleũ oliue τ ei⁹ ɔse/cratio sũt de necẽitate hui⁹ sacri: sic aq̃ i ba/ptismo: τ panis τ vinũ cũ aq̃ i sacro eucha/ristie. s. h requirit q̃ma ɔsecratio: cui⁹ rõnez assignat ibidẽ bonauẽ. tã ex pte istituẽtis q̃z ex pte finis: Ex pte q̃dẽ instituẽtis q̃m cũ xp̃s p semetipm instituit q̃ p semetipm ba/ptismũ τ eucharistiã sctificare potuit: iõ nõ ẽ alia pparãs ɔsecratio necẽria: s solũ facit ad solẽnitatẽ. Sz h sacrm spũssct⁹ instituit p aplos: q̃ nõ poterãt sctificare nisi p deũ: h materia nõ est simplex elementũ: s oleũ p

verbū ꝛ inuocationē seipsū ꝯsecratū: ꝛ h̄ p v̄bū epoꝝ q̄ sunt successores aplorū: vt sicut spūssanct⁹ instituit p aplos: sic etiam nūc ꝯsecret per epos. A pte finis ēt sumit rō qm̄ hic daẜ gra sanās lāguores spūales ꝛ gratia ordinās ad sanitatē pfectā q̄ ē glorie: ꝛ signari debet p oleū qđ est curatiuū rōe curationis ꝛ p oleū ꝯsecratū rōe ordinationis ad supeminentē curationē: ꝛ p oleū simplex nō mixtū: qꝛ ad ingressū in gloriā reqritur ꝛ sufficit ꝯsciētia bona: si tn̄ fieret vnctio extrēa cū chrismate: tūc fm Matẜ. in cle. pma de pulle. valeret vnctio ꝛ h̄ tenet etiā glo. xcv. di. §. ꝰ illud. Secūdo notatur ꝙ ibi debet eē forma hui⁹ sacramenti: scꝫ forma v̄boꝝ q̄ debet esse depcatoria. Vn̄ dicit Tho. in. iiij. vbi. s. ꝙ forma hui⁹ sacramēti est oratio depcatiua: dicēdo per istā vnctionē ꝛ suā pijssimā misericordiā indulgeat tibi dn̄s qcqđ deliqsti p visum ꝛc. nec oportet ꝙ sit vniformitas in verbis orōis: sed solū ꝙ sit in sensu: v̄ba aūt indicatiui modi q̄ scđm quarundā ecclīaꝝ consuetudinē pmittūẜ nō sunt de substātia sacramēti: vt pmittēdo sic: vngo hos oculos oleo sanctificato in nomie pa. ꝛ fi. ꝛ spūss. nec vtunẜ in ecclīa romana q̄ maxime vitat ea q̄ possūt eē occasio deuiādi. Et si qrẜ cur in hoc sacrameto poti⁹ est oratio de essentia ꝙ̄ in alio. Rñdet ibidē Bonauen. ꝙ ratio pncipalis est institutio. Et si queris institutiōis rationē: dici pōt ꝙ hoc habet rationē ꝯgruitatꝭ multiplicē. Prima ē ex pte suscipiētis: q̄ ꝓpter infirmitatē est destitutus ideo ē orōne releuādus. Secūda est ex pte modi curādi q̄ est p deuotionem ꝛ eleuationē anime ad spiritualia: ꝛ qꝛ ad hoc sup oīa excitat orō. Tertia est ex pte morbi: qm̄ hic fit remissio pcti interueniēte ministerio sacerdotis: ꝛ qꝛ in remissione culpe sacerdos nō se habet nisi p modum depcātis: sicut ꝛ in absolutiōe sacerdos pmittit orationē depcatoriā. Tertio notaẜ debitū tp̄s: ꝛ ideo vocaẜ extrema vnctio: qꝛ debet dari tn̄ īfirmis in extremis laborantib⁹: qbus tūc nō est aliđ remediū: eo ꝙ asperitates penitentiales sustinere non possūt: vt patet. xxvj. q. vij. c. ab infirmis. nō aūt daẜ sanis qbus p aliud sacramētū penitētie. s. plene cōsuli pōt: vt patet de pe. di. iij. c. de quottidianis. Unde notādū generaliẜ ꝙ daẜ adultis nō infantib⁹: qꝛ nō habēt infirmitatē spiritualem ꝯtractā ex peccato actuali: nec dispositionē deuotiōis habere pñt ad hoc sacramētū. Daẜ pterea solū penitētib⁹ nō obstiatis: Vn̄. xcv. di. c. illđ supfluū. subdiẜ. nā nō penitēti istđ fūdi nō pōt qꝛ gen⁹ ē sacramēti: nā qb⁹ sacramēta reliq̄ negant quō vnū gen⁹ putaẜ posse ꝯcedi. Daẜ inq̄ in piclo mortis ꝯstitut⁹ ex infirmitate nō ex alijs causis: qꝛ nō daẜ euntib⁹ ad bellū: vł nauigantib⁹ in periculo maris: nec eis q̄ mox occidēdi sūt: qꝛ talis mors nō īminet ex defectu nature ꝫ ex euētu fortune. Daẜ etiā solū petētibus: qꝛ reqrit affect⁹ deuotiōis q̄ mētē sursum erigat: ꝛ sic venialia deleat: ex q̄ relinqtur ꝙ dari nō debet freneticꝭ ꝛ amētib⁹ nisi prius in sua mēte ꝯstituti petiuissent: tūc eni dari pōt eis in amētia: nisi verisimiliẜ psumeret ꝙ facerēt irreuerētiā sacramento p aliquā imunditiā: similiẜ mutis ꝛ surdis dari debet: dūmō p aliq̄ signa deuotionē suā ōndāt ad illud recipiēdū. Ceterū oportet ꝙ hāc vnctionē faciēs sit sacerdos vł eps qꝛ fm Tho. solis sacerdotib⁹ h̄ dispēsatio tradita est: nec ali⁹ iungere pōt ēt in articulo necessitatꝭ: nec ēt religiosus dare pōt lꝫ sit sacerdos nec clerico nec laico sine speciali licētia pr̄byteri parochialꝭ: alioqn ipo facto sn̄iā excōicatiōis icurreret: dūtaxat p sedē aplicā absoluēd⁹: vt lati⁹ patet alibi. Tertio qrit pōt in quo loco debet fieri vnctio: ꝛ videẜ ꝙ in toto corpe sicꝫ in toto corpe baptizaẜ vł ēt mergiẜ si sit aq̄ sufficiens: vt sic tot⁹ hō mūdeẜ. Ad h̄ rn̄dꝫ Bonauē. vbi. s. ꝙ ex q̄ sacramētū istud pncipaliẜ ordinaẜ ad delectionē venialiū: ꝛ venialia ꝑpetrāẜ ab aīa fm ꝯiūctionē ipsius ad carnē corruptā: ꝛ hoc est p potētias per q̄s vniẜ corpi vt orgāico: ideo recte in delectiōe taliū debet medicamētū exteri⁹ adhiberi fm illđ qđ habet sensibile circa organa ipsaꝝ potētiaꝝ. Est ergo triplex potentia anime scđm quā regit corp⁹ ꝛ ei vnitur fm quā ad exteri⁹ opaẜ. s. sensitiua: generatiua: ꝓgressiua: ꝛ ideo organa ipsarū potentiaꝝ debēt inūgi: ꝛ qꝛ qnq̄ sunt organa defulētia qnq̄ sensibus. s. os: oculi: nares: aures: manus ꝓpter tactū q̄ maxie viget in palmis digitoꝝ: ideo maxime he qnq̄ ptes inunguntẜ quia sunt q̄si fenestre mortis ꝛ pme radices peccādi: ꝛ ideo solū in illis aliq̄ inunguntẜ. Quidā vero vltra hoc in renib⁹ ꝛ pedibus inunguntẜ: licet fm quosdā nō est de necessitate ꝫ tn̄ de cōgruitate: in renib⁹ aūt ꝓpter vim generatiuā vł appetitiuā: cū eni verecundū esset ex

turpe inungi genitalia: loco illoꝝ inungū/
tur lumbi: in pedibus vero fit vnctio ꝓpter
vim motiuā vel ꝓgressiuā: cui⁹ occasione
occulta mala fiunt: ⁊ si quis nō haberet ali
qua mēbra inungenda tūc debent inungi
loca magis ꝓpinqua. Quarto proinde
queri potest: ꝑsertim cū nulli sacramento
faciēda est iniuria: sed qui sacramentū hoc
iterat videt̃ illi facere iniuriam: quia iam
videret̃ ꝙ nō habuisset fidem ad primā ⁊
ꝙ crederet: quia magis valeret secūda ꝗ̄
prima: qđ esset facere iniuriā prime: vt pa/
tet. j. q. j. c. ꝙ quedā. Ad hoc dicendū ꝙ sa
cramēta que characterē imprimūt: ꝑpetuū
effectū habent: sicut character indelibilis
est: ⁊ ideo nō possunt iterari nec debent: q̄
sunt tria: baptismus: confirmatio ⁊ ordo.
Alia vero sacramēta nec characterē impri/
mūt: nec effectū ꝑpetuū habent in suscipi/
ente: cuiusmodi est extrema vnctio: ⁊ ideo
ſm Guil. iterari pōt: q: nō habet effectum
ꝑpetuū: licꝫ etiā suscipiens fuerit plene cu
ratus ⁊ sic effectū suum fuerit consecutus
quo ad corpus ⁊ quo ad animā: si tñ post/
ea incipiat infirmari cessat effectus eius: ⁊
ideo pōt denuo dari: q: iam desijt alia in/
firmitate superueniente vel ipsa in eadē reci/
diuante. Et Tho. in. iiij. dicit: ꝙ sine iniu/
ria pōt iterari: q: nō habet effectū ꝑpetuū
eo ꝙ sanitas mētis ⁊ corporis qui sunt effe/
ctus eius amitti possunt. Et licꝫ quidā di/
cant ꝙ in vna infirmitate non debet quis
bis inungi nisi vltra annū ꝓtrahat̃: ita ꝙ
nequaꝗ̄ bis in anno inungat̃ ꝓpter vnā
infirmitatē: tñ opinio tenens cōtrariū est
verior ⁊ benignior: cui⁹ opinionis ē Tho.
⁊ etiā Bonauē. qui dicūt in. iiij. ꝙ nullus
in aliqua infirmitate inungendus est nisi
ꝑsumat̃ ipsum ad exitū ꝓpinquare: ⁊ hoc
est in infirmitatis aggrauatione quē statū
natura diu sustinere nō pōt: aut eñ vincit
aut vincit̃. Si ergo infirmus vincit: ita ꝙ
diutius viuat: ⁊ si nō ꝑfecte curet̃ tamē ab
intentione morbi curat̃ aliquo mō: ⁊ ideo
quia venialia iterū redire possunt: ⁊ iterū
corporalis infirmitas aggrauat̃: potest et
debet sacramentū vnctionis aggrauari vl̃
c iterari. Denique queri pōt de effectu hui⁹
sacramēti quotuplex sit. Ad hoc dicendū
ꝙ multiplex. Nā ꝑma est sanitas duplex.
Una ꝑncipalis scꝫ liberatio ab infirmita/
te spirituali que contrahit̃ ꝑ venialia qui/
bus anima debilis efficit̃ ad exequēdum
actum gratie vl̃ glorie. Alia dicit̃ secūda/
ria que est quasi effectus ⁊ signū ꝑoris sa/
nitatis. s. sanitas corporalis: ⁊ hoc verū est
qñ sanitas corporalis expedit spūali sanita/
ti: tūc eñ indigne sumētibus istud sacra/
mentū causat vtrūq;: vtilis est eñ interdū
sanitas corporis ad meritū glorie cumulan/
dū: valet eñ ad deuotionē excitandā ⁊ ad
velociorē transitū in celū. Alius est effect⁹
eius sicut alioꝝ: ꝙ aliqñ de attrito facit cō
tritum: ita ꝙ defectus digne ꝑparationis ex
parte suscipiētis supplet̃ diuina virtute i sa/
cramētis: dūmō nō accedat sciēs i mortali
vel in ꝓposito peccādi. Nimirū cū sacra di/
cant̃ esse vasa gratie: nō ꝙ in eis grā sub/
stantialit̃ cōtineat̃ ⁊ causalit̃ efficiat̃: cum
i sola aīa collocari ⁊ a solo deo infundi ha
beat: sed q: i illis ⁊ ꝑ illa gratiā curatiōis
a summo medico xp̄o oportet hauriri: licꝫ
nō alligauerit potentiā suā sacris quin ⁊ ꝑ
alias vias gratiā suā ꝯferre valeat. dicūt̃
autē vasa grē: q: sicut qđ est in vase nō est
de ipso nec ex ipso sed cum ipso haurit̃: sic
etiā grā non est a sacramētis nec de sacris
sed ourt̃ de fonte eterno: ⁊ ex illo haurit̃ ab
anima in tp̄is sacris. Q⁹ si querit̃: vtrū ꝗ̄
sacramēta sint effectiua gratie. Respondet
Bonauē. sup. iiij. di. j. declinās ad hāc opi
nionē: ꝙ sacramēta noue legis habēt vir/
tutē aliquā effectiuā ⁊ dispositiuā ad gra/
tiā: extenso nomīe virtutis ad aliquā ordi
nationē: vt qñ aliquē habet efficacē ordi/
nationē ad aliqđ: dicit̃ habere virtutē re/
spectu illi⁹. Exempli gratia: rex statuit ꝙ
qui habet tale signū habeat centū libras.
post illā institutionē signū illud nō habet
ꝓprietatē absolutā quā nō haberet ꝑus: ad
aliquid tñ est ordinatū ad qđ nō erat ꝑus:
⁊ quia habet efficacē ordinatiōꝫ: dicit̃ ha/
bere virtutē vt faciat aliquē habere centū
libras: ⁊ dicit̃ illud signum valere centū li
bras: ⁊ tamē nihil habet de bonitate nunc
plus ꝗ̄ ꝑus. sic sacramēta sunt talia signa
a deo instituta: vt qui ea susceperint debi/
to modo tantū habeant de gratia vel ha/
bebūt gratiā ad hunc actū. Illa tñ ꝗ̄ ordi/
natio efficax virtus est sacramēti: ⁊ ratiōe
illius disponit hominē vt habeat gratiā:
quia ex tali pactiōe se quodāmodo domi/
nus astrinxit ad dandā gratiā digne susci/
piēti sacramentū: sicq; cogit quodāmodo
deū ad conferendū gratiā: ⁊ sic dicit̃ habe
re virtutē ad efficiendū ⁊ etiā disponendū
ad gratiam: non influendo sed efficaciter
ordinando: ⁊ sic habēt efficaciā sacramēta

ꝑ assistentiā diuine virtutis que est causa gratie: ⁊ ꝑ fidem ⁊ deuotionē suscipiētis q̄ disponit ad gratiā. Sicut a simili: Naamā ad xbū Helizei se lauāti diuina virtꝰ assistit sanitatis effectiua: ⁊ deuotio ac obediētia naaman dispositiua: nlla tn̄ causalitas fuit nec ī verbo helizei nec in aqua iordanis. Si ergo dominus sic instituisset ꝙ ad verbū helizei nō solū naaman sed et ceteri accedētes curarent: ⁊ hoc ex quadam pactione: ita ꝙ semꝑ assisteret vis diuina: a q̄ illa diceret curare ⁊ sanare leprā ⁊ esse causa curatiōis: haberetqꝫ virtutē curandi: sic est in sacramētis ꝙ ad ꝓlationē verbi: assistit diuina virtus materie ipsius sacramēti ⁊ infundit gratiā ac cōfert sacramētis efficatiā: dū se subijcit homo ꝑ fidei ꝓfessionē ⁊ obedientiā. Ad laudē dei.

De peccato suꝑbie ⁊ eius speciebus ac gradibꝰ: ⁊ de gradibꝰ humilitatis: Sermo XIX

Non facies omnē similitudinē que est in celo desuꝑ ⁊ que in terra deorsum: nec eorū que sunt in aquis. Exod. xx. In quibꝰ verbis tertia ꝑticula primi ꝓcepti cōtinet: in qua prohibent omnes ꝑuerse creaturarū appreciatiões.

A Pro quo sciendū ꝙ oīs appreciatio ꝑuersa creaturarū ꝓcedit: aut ex sublimitate qđ ꝑtinet ad idolatriā suꝑborꝫ. colit enī suꝑbus similitūdinē celestiū: qꝛ suꝑ omnia ꝓferri diligit: aut ex cupiditate qđ ꝑtinet ad idolatriam cupidorū: qꝛ cupidus colit similitudinē terrestriū: eo ꝙ suꝑ omnia ditari diligit. Colos. iij. Auaritia est idolorū seruitus: aut deniqꝫ ex delectatione qđ ꝑtinet ad idolatriā lasciuorū: eo ꝙ lasciuus in delicijs huiꝰ mūdi super omnia delectari diligit que sunt fluxibiles instar aquarū. Phil. iij. Quorꝫ deus venter est ⁊ gloria ⁊c. verūtamē omissis duobus vltimis h̄ loco de p̄mo ꝓsequēdū esse reor: qꝛ suꝑbia erat causa prima idolatrie tam in homine q̄ꝫ in angelo: cum vterqꝫ similis esse voluit altissimo: nisi forte mētitum asseras qui dixit. ij. Thes. ij. Qui extollit ⁊ aduersat suꝑ omne qđ dicit deus aut qđ colit. ⁊ Gregꝰ. Apostate angelo similis efficit homo: dum hominibꝰ similis esse dedignat. Est enī superbia amor ꝓprie excellētie qua homo alta cupit: seipm̄ altū reputat: ⁊ ab alijs reputari volens ⁊ alios ꝓcellere. Unde Gregꝰ. xxxj. moral. Ponit suꝑbiā omniū vitiorū reginā: ⁊ nō vitium capitale: qꝛ importat inordinatū appetitū excellentie: ex omni autē bono qđ q̄s appetit siue sit vtile: delectabile: vel honestum quādam ꝑfectionē ⁊ excellentiā cōsequit: ⁊ ideo fines omniū vitiorum ordinant ad finē suꝑbie: vt dicit Tho. scđa 2e. q. cxxxij. ⁊ ꝓpter hoc videt ꝙ habeat quādā generalē causalitatē suꝑ alia vitia: ⁊ nō debeat reputari inter specialia vitiorū ꝑncipia q̄ sunt vitia capitalia: sed inanē gloriā q̄ immediate ab ipa orit. Ponit Gregꝰ. capitale vitiū ⁊ hoc rōnabiliter: qꝛ inter bona q̄ per excellentiā hō cōsequit: ad hoc ꝑcipue videt opari gloria inquātū importat manifestationē bonitatis alicuiꝰ. nam bonū naturaliter amat ⁊ honorat ab omnibꝰ: ⁊ ideo sicut ꝑ gloriā q̄ est apud deū homo cōsequit excellentiā q̄ est in diuinis rebus: sic etiā ꝑ gloriā hoīm: hō cōsequit excellētiā in rebus hūanis: ⁊ ideo ꝓpter ꝓpinquitatē ad excellentiā quā homies maxie desiderāt: cōsequēs est ꝙ sit multū appetibilis: ⁊ ꝙ ex eiꝰ inordinato appetitu mlta vitia oriunt: ⁊ sic inanis gloria est vitiū capitale. suꝑbia xo nō solū capitale sed regina omniū vitiorū: regina inquā luciferi ⁊ corona detestabilis omniū damnādorꝫ: vt dr̄ Eccl. x. Initiū oīs peccati suꝑbia. Quod ostendit sanctꝰ Tho. scđa 2e. clxiij. dicens: ꝙ ad vnū peccatū multi motus cōcurrere possunt: inter quos ille rōnem habet p̄mi peccati: in quo p̄mo reperit inordinatio. Manifestū est autē ꝙ inordinatio p̄mo reperit in motu interiori aīe q̄ꝫ in actu exteriori corporis: qꝛ s̄m Aug. j. de ciui. dei. non amittit corporis sanctitas manēte aīe sanctitate: inter motus aūt interiores p̄us mouet appetitus in finem q̄ꝫ in id qđ requirit ꝓpter finē: ideo ibi fuit p̄mū peccatū hominis vbi potuit esse p̄mus appetitus inordinati finis. sic autem homo erat in statu innocētie institutus ꝙ nulla rebellio carnis esset ad spiritū: ⁊ ideo nō potuit esse p̄ma inordinatio appetitus hūani: ⁊ hoc ꝙ appetierit aliqđ sensibile bonum in qđ carnis cōcupiscētia tenderet ꝓter ordinē rationis: relinquit h̄ ꝙ p̄ma inordinatio appetitus hūani fuit ex h̄ ꝙ inordinate appetijt aliqđ spūale: nō aūt appetiuisset inordinate appetēdo illud s̄m mēsurā ex diuina reglā ꝓstitutā. Relinquit h̄ ꝙ p̄mū peccatū eiꝰ fuit in hoc ꝙ appetijt aliqđ spūale bonum

supra suã mẽsurã qđ ptinet ad supbiã: ꝛ sic primũ hominis peccatũ fuit supbia: a q̃ oĩa vitia sumpserũt exordia. Unde Gregorius xxxiiij. moral. Supbia nequaq̃ est vnius virtutis extinctiõe cõtenta: sed p cũcta aĩe mẽbra se erigit: ꝛ quasi generalis pestifer morbus omne corp⁹ corrũpit: ꝛ sic patet q habet quãdam generalitatẽ ad extirpatio/nem omniũ virtutuz ꝛ insertionem omniũ vitiorum inquãtum alia peccata ordinant ad finem superbie ad quã potest ordinari omne id qđ inordinate quis appetit: ꝛ in/quãtuz p supbiã cõtemnit diuinã legẽ per quã ꝓhiberet a peccando: ꝛ inquãtũ fuit supbia exordiũ omniũ vitioꝝ tam in ange/
B lo apostata q̃ in hoīe. Preterea dicit Greg⁹. xxiij. moral. quattuor quippe sunt species quib⁹ oĩs tumor arrogãtie demon/strat: cum bonũ aut a semetipsis habere se esti/mant: aut si sibi datũ desup credunt p suis hoc accepisse se meritis putãt: aut cum ia/ctant se habere qđ nõ habẽt: aut despectis ceteris singulariter videri appetũt qđ ha/bent. In quib⁹ verbis innuit quattuor esse species supbie: quas ita declarat sanctus Tho. scđa 2ᵉ. q. clxij. dicens: q supbia im/portat inordinatũ appetitũ excellẽtie: qui scz nõ est fm ratione rectã. Est ẽ cõsiderã/dum q quelibet excellẽtia cõsequit aliqđ bonũ habitũ: qđ quidẽ pñt cõsiderari tri/pliciter. Primo modo fm se: manifestũ est eñi q quãtomagis est bonum qđ quis ha/bet: tanto p hoc maiorẽ excellentiã conse/quit: ꝛ ideo cũ aliquis attribuit sibi mai⁹ bonũ q̃ habeat: cõsequẽs est q eius appe/titus tendit in excellentiã ꝓpriã vltra mo/dum sibi cõuenientẽ: ꝛ sic est tertia supbie species: cũ scz iactat se q̃s habere qđ nõ ha/bet: qđ ascribit pñt pharisco q orauit Luc. xviij. Gratias tibi ago: q nõ sum sicut ce/teri hominũ. Secũdo ex pte cause ꝓut ex/cellẽtius est q aliqđ bonũ insit alicui a se/ipso q̃ q insit ei ab alio: ꝛ ideo cũ aliquis estimat bonũ qđ habet ab alio ac si habe/ret a seipso: fert p cõsequẽs eius appetit⁹ i ꝓpriã excellentiã supra suum modũ. Pro quo sciendũ q aliqs dupliciẽ est causa sui boni. Primo efficiẽter: ꝛ fm h̃ sumit pri/ma species. s. q a semetipso q̃s estimat ha/bere qđ habet a deo: quales increpat apo/stolus. j. Cor. iiij. dicẽs: Quid habes qđ nõ accepisti? si aũt accepisti q̃re gloriaris q̃si nõ acceperis. Unđ d̃ns distulit vindictã filioꝝ isrl: vt d̃r in cãtic. Deut. xxxij. Ne sa pbirẽt hostes eoꝝ ꝛ dicerẽt: man⁹ nr̃a excel/sa ꝛ nõ d̃ns fecit h̃ oĩa. Uel licz sciat a deo se recepisse tñ ꝓprijs meritꝭ sibi datã credit desup: ꝛ illa ẽ secũda spẽs supbie. Tertio ex pte modi hñdi ꝓut excellentior: q̃s red/dit ex h̃ q aliqđ bonũ ceteris excellẽtius possidet: ꝛ ex h̃ inordinate fert ei⁹ appetit⁹ in ꝓpriã excellẽtiã: ꝛ fm hoc sumit quarta spẽs supbie q̃ est qñ q̃s ceteris despectis sin/gularit vult videri: sic aman supbissim⁹: vt pz in Hester. Hic q̃ri pñt: vtrũ supbia sit peccatũ mortale: p̃sertim cũ sup illđ p̃s. Deus me⁹ si feci istud: dicit glo. vle petm̃ qđ ẽ supbia: si ẽ supbia esset petm̃ mortale tũc oĩe peccatũ est mortale. Ad h̃ dicẽ san/ctus Tho. ibidẽ: q supbia hũilitati oppo/nit: hũilitas aũt ꝓprie respicit subiectionẽ hoĩs ad deũ: iuxͣ illud: Hũiliamini sub potẽ 1. Pe. 5
ti manu dei: ꝛ ecõtra supbia ꝓprie respicit defectũ hui⁹ subiectionis: fm. s. q aliq̃s se extollit supra id qđ ẽ sibi p̃fixũ fm diuinã regulã vl mẽsurã: ꝯ id qđ dicẽ aplus: Nos aũt nõ in imensum gliamur s fm mensurã quã mẽsus est nobis de⁹. ꝛ ideo d̃r Eccĩ. x. q initiũ supbie hoĩs ẽ apostatare a deo: ẽ in h̃ radix supbie cõsiderat q hõ aliq̃liter nõ subdit deo ꝛ regule ipi⁹: manifestũ est aũt q nõ subijci deo: hz rõnẽ peccati mor/talis: q: h̃ est auerti a deo qđ est formale ꝛ ꝯpletiuũ peccati: vñ ex pte auersiõis a deo habet maximã grauitatẽ peccati: q: i alijs peccatis hõ auertit a deo: vel ꝓpter igno/rantiam: vel ꝓpter infirmitatẽ: vel ꝓpter desideriũ cuiuscũq bonũ alteri⁹: s supbia habet auersionem a deo: ex hoc ip̃o q non vult deo ꝛ eius regule subijci. Uñ Boeti⁹ dicit: q cũ oĩa vitia a deo fugiãt: sola sup/bia se deo opponit. Hinc Iaco. iiij. dicit: q deus supbis resistit. ꝛ Greg⁹. in moral. euĩ/dẽtissimũ signũ reproboꝝ est supbia: ꝛ ecõ/tra hũilitas electorũ. Cũ igit auerti a deo ꝛ eius p̃ceptis qđ est quasi ꝯsequẽs i alijs peccatis: p se ad supbiã ptinet: cui⁹ act⁹ est cõtempt⁹ dei: ꝛ id qđ est p se semp est poti⁹ eo q est p aliud: cõsequẽs est q supbia sit grauissimũ peccatoꝝ fm genus suũ: sic tñ in alijs q̃ ex suo genere sunt mortalia: puta in fornicatiõe ꝛ adulterio sunt aliq̃ motus q sunt peccata venialia ꝓpter eorũ impfe/ctionẽ: q: scz p̃ueniũt rõnis iudiciũ: ꝛ sunt p̃ter ei⁹ cõsensum: sic etiã circa supbiã acci/dit q aliq̃ mot⁹ supbie sũt petã venialia dũ eis ratio nõ consentit: ꝛ qđ dictũ est supra: q supbia est vle peccatũ: hoc nõ intelligit

fm suã essentiã: sed p quãdã redundantiam inq̃tũ scʒ ex supbia possunt oriri omnia peccata. Nec sequit̃ q̃ oĩa peccata sunt mortalia: sed solũ q̃ñ oriunt̃ ex supbia. Or si obijcit̃ q̃to peccatũ aliqd̃ difficili⁹ cauetur: tanto videt̃ esse leuius: sed supbia difficilime cauet̃: q: sicut Aug⁹. in regula dicit: Cetera peccata in malis operib⁹ exercent̃ vt fiãt: supbia vero bonis operib⁹ insidiat̃ vt pereãt. Ad hoc r̃ndet Tho. vbi s̃. q̃ peccatũ aliqd̃ difficile cauet̃ dupliciť: Uno modo ꝓpter vehemẽtiã ĩpugnatiõis sicut ira vehementer ĩpugnat ꝓpter suũ impetũ: ⁊ adhuc difficilius est resistere cõcupiscentie ꝓpter eius cõnaturalitatẽ: vt dicit̃ in. ij. Ethicoꝝ. ⁊ talis difficultas vitandi peccatũ peccati grauitatẽ diminuit: q̃a q̃to quis minoris impugnationis impetu cadit tãto grauius peccat: vt dicit Aug⁹. Alio modo difficile est vitare aliqd̃ peccatum ꝓpter ei⁹ latẽtiã: ⁊ hoc modo superbiã difficile est vitare: quia ex ipsis bonis occasionẽ sumit: ⁊ ideo signant̃ dicit Augustinus q̃ bonis opib⁹ ĩsidiat̃. Et in ps̃. dr̃: In via hac q̃ ãbulabã abscõderũt supbi laq̃ũ mihi: ⁊ ideo supbia surrepẽs occulte nõ habet maximã grauitatẽ anteq̃ p iudiciũ rationis dep̃hendat̃: sed postq̃ deprehensa fuerit p rõnẽ tunc facile euitat̃: tum ex cõsideratiõe ꝓprie infirmitatis fm illd̃ Eccliasti. x. Quid supbis terra ⁊ cinis: tũ etiã ex cõsideratiõe diuine magnitudinis fm illud Job. xv. Quid tumet cõtra deũ spiritus tuus: tũ etiã ex ĩperfectiõe bonorũ de q̃bus supbit Esa. lxiiij. Quasi pannus menstruate omnes iusticie nr̃e: ⁊ ps̃. Non intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe: q: nõ iusti. in ↄspe. tuo om. viuẽs. Et ideo si tunc nõ resistit̃ deterior est omni vitio: Uñ Jsido. de summo bono dic̃: omni vitio deteriorẽ esse supbiã: seu ꝓpter quod a summis ꝑsonis ⁊ primis assumit̃ seu qd̃ de opere iusticie ⁊ virtutis exorit̃ minusq̃ culpa eius sẽtit̃: nã labes est tã detestãda q̃ dominus hominẽ in alia scãdalosa pctã labi ꝑmittit: vt vł sic supbiaʒ eius curet: Unde Aug⁹. xiiij. de ci. dei. dicit: Audeo dicere supbis vtile esse cadere in aliqd̃ apertũ et mãifestũ peccatũ: vñ sibi displiceãt q̃ iam sibi placẽdo ceciderũt: salubri⁹ eñ petrus displicuit q̃ñ fleuit q̃ sibi placuit q̃ñ ꝑsumsit: hoc dicit ⁊ sacer ps. Jmple facies eorũ ignominia ⁊ querent nomen tuũ dñe. Sic plerũq̃ labi ꝑmittit supbiã in luxuriam q̃ notabilis omnibus est: quoniã p se statim turpis ẽ ⁊ tñ dispẽsante deo supbia maior: sed qui detinet̃ supbia ⁊ nõ sentit labit̃ in carnis luxuriã: vt p hanc humiliatus a cõfusione exurgat: Unde sicut medicus sapiens in remediũ maioris morbi patit̃ infirmũ leuiorẽ morbũ incidere: sic etiã supbie peccatũ grauius esse ostendit̃ ex hoc ipso q̃ p eius remedio deus ꝑmittit hominem in alia peccata ruere. hec Tho. vbi supra.

C Denicq̃ queri põt quot sunt gradus supbie. Ad hoc r̃ndet cõpẽdium theologie li. iij. c. xv. q̃ fm Berñ. xij. sunt quoꝝ numerus sic accipit̃: nã sex primi gradus determinant̃ fm iniuriã ꝓximi cui par esse debet: quattuor alij determiãnt̃ fm iniuriã q̃ fit homini supiori: ⁊ duo vltimi determinant̃ q̃tũ ad iniuriã que deo fit ĩmediate hoc ideo dicimus: q: ⁊ supiores gradus in deũ redundant sed mediãte ꝓximo: ⁊ vocant̃ gradus: q: fit a minori ꝑgressus vsq̃ ad maius: nã iniuria que est respectu paris est minor: illa vero que ẽ respectu superioris est maior: ⁊ illa q̃ est respectu dei est maxima: ⁊ hos gradus ponit Berñ. in lib. de gradibus hũilitatis p oppositũ ↄtra. xij. grad⁹ humilitatis q̃ ponunt̃ in regła beati Benedicti. Primus gradus supbie vergens in iniuriã ꝓximi ẽ curiositas: p quã aliq̃s curiose ⁊ inordinate vbiq̃ circũspicit: Unde Grego. xxxiiij. mora. Supbia cũ exterius vsq̃ ad corpus extendit̃ prius p oculos indicat̃. hinc ps̃. Dñe nõ est exaltatũ cor meũ ⁊c̃. Et eccł. xxiij. orat dicens: Extollẽtiã oculoꝝ ne dederis mihi: nec solã signũ est supbie sed ⁊ inuerecũdie: ꝑsertim in mulierib⁹ ⁊ iuuenib⁹: Unde Eccł. xxvij. Fornicatio mulieꝝ ĩ extollẽtia oculoꝝ ⁊ in palpebris eius cognoscit̃: cui opponit̃ in regula beati Benedicti prim⁹ gradus humilitatis: qui est corde ⁊ corpore sẽper humilitatẽ ostẽdere defixis in terram aspectib⁹: nõ tñ q̃ virtus aliq̃ ↄsistat in exteriorib⁹ exhibitionib⁹: sed principalit̃ in interiori electione mẽtis: vt patʒ p pħm in ii. Ethicoꝝ: ⁊ ideo virtus humilitatis ꝓprie cõsistit in interiori motu: quẽ si nõ sentit frustra in exterioribus ostẽdit: q: vt dicitur Eccł. xix. est qui nequit̃ se humiliat: ⁊ interiora eius plena sunt dolo. Secund⁹ gradus est leuitas mẽtis fm quã homo superbe se habet in verbis: ꝓmptus ad contentiões defendendo ꝑtẽ suam: Unde cõtentio ponit̃ filia ianis glorie a beato Gre

go. xxxi. moral. de qua videbitur in sequen tib⁹. Contra quā pōnit secūdus grad⁹ humilitatis: scz vt pauca verba ꝛ rationabilia quis loquatur: nō clamorosa voce: ꝓsertim inter maiores: sapientiores ꝛ seniores: nec excedat modum in loquēdo. Eccl. xix. Qui odit loquacitatē extinguit maliciā: sicut econtra in multiloquio nō deerit peccatū: ꝛ vir linguosus nō dirigetur in terra. Tertius gradus est inepta leticia: ꝛ intelligitur de vaga leticia ꝛ icōposita: ꝓsertim in risu ꝛ chachinno: ꝛ generaliter in omnibus que ꝑtinēt ad inepte leticie signa in diuersis leuitatis gestibus. Ecclesiasti. xxi. Fatuus in risu exaltat vocē suā: vir aūt sapiens vix tacite ridebit. Inepta vero leticia filia est gule: vbi de ea plenius videbitur: Cōtra quā pōitur tertius grad⁹ humilitatis: scz vt nō sit facilis aut ꝓmpt⁹ in risu: nec mireris ꝙ supbia se cunctis gradibus humilitatis opponit. Quia dicit Grego. xxxiij. mora. ꝙ supbia nequaꝗ̄ ē vnius virtutis extinctiōe cōtenta: ꝫ per cuncta anime mēbra se erigit: ꝛ quasi generalis ꝛ pestifer morbus corpus om̄e corrūpit: ꝛ ideo dicit Isid. Q̄ superbia est ruina omniū virtutū: inq̄tū scz abutitur ipis virtutibus ex ipsis sumēs occasionē supbiēdi: sicut et q̄buslibet alijs rebus ad extollentiā ꝑtinētibus. Quartus gradus est iactātia: q̄ scz verbis se conatur extollere: ꝛ ꝓcedit ex supbia sicut ex causa interius motiua impellēte. Ex hoc eni ꝙ interius supra se ꝑ arrogātiā eleuatur: ꝯtingit plerūq; ꝙ exterius maiora quedā de se iactat: sicut Luc. xviij. de se phariseus dicit: nō sum sicut ceteri hominū. Cōtra quē pōitur quartus grad⁹ humilitatis: q̄ est taciturnitas vsq; ad interrogationē: nec ꝑueniat tēpus loq̄ndi sicut ꝯsulit Ecclia
sti. xxxij. dicēs: Adolescēs loquere in causa tua vix cū necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris habeat caput responsū tuū. Quintus grad⁹ est singularitas: cū scz q̄s in suis operib⁹ vel ꝯuersatione recedit a via cōmuni: quā sancti patres instituerūt: quo scz quis apparere sanctior vult ceteris: q: q̄ facit q̄d nemo miratur omnes. Hec est fera pessima q̄ vineā sacre religiōis plurimū deuastat. iuxta illō ps. Et singularis ferus depastus est eā. Et potest dici nouitatū ꝓsumptio: que sectatur facta quidē vera: sed habentia quādā ammirationē: per que nititur ostēdere ꝓpriā excellentiā vel sanctitatē. Cōtra quā pōit quintū gradū humilitatis qui est tenere q̄d habet cōmunis regula monasterij. Sext⁹ gradus est arrogantia: per quā quis se ꝓfert alijs in corde. Cōtra quā ponitur sext⁹ gradus humilitatis qui est se credere ꝛ ꝓnunciare cunctis viliorē. Septimus est ꝓsumptio ꝑ quā se aliq̄s reputat se sufficientem ad maiora: Contra quā ponitur septim⁹ grad⁹ hūilitatis: q̄ ē ad oīa se inutilē ꝛ idignū ꝯfiteri ꝛ credere: sicut Moyses a dn̄o vocat⁹ i ducē isrl. Exo. iij. se excusauit. Octauus ē excusatio vel defēsio peccatoꝝ: q̄d ferēs in se ps. dicēs: Nō declines cor me. in ver. ma. ad ex. ꝛc. Contra quam ponitur octauus gradus humilitatis q̄ est ꝯfessio peccatoꝝ nō ficta: cū scz ab alijs reprehendit: Unde ꝓsequitur ps. Corripiet me iustus ꝛc. Nonus est simulata confessio: per quā scz aliquis nō vult subire penā pro peccatis q̄ simulate confitetur. Contra quā ponitur in duris ꝛ asperis ꝓ obedientia patientiā amplecti. Decimus est rebellio: scz contra superiorē: cui opponitur obedientia qua regulat voluntatē suā scd̄m superioris arbitrium. Undecimus est libertas per quā homo delectatur libere facere q̄d vult: cui opponitur vndecimus gradus humilitatis qui est ꝙ homo nō delectatur facere ꝓpriā voluntatē. Duodecimus est ꝯsuetudo peccandi que implicat dei contēptū: cui opponitur timor dei quo memor est omniū q̄ ꝓcepit deus. Ad laudē eius ꝛc.

De eminentia virtutis humilitatis: ꝛ qualiter hūiliare sit actus facilior: Sermo XX

Non facias omnem similitudinē ꝛc. Ad maiorē autē euidentiā dictoꝝ graduū tā humilitatis q̄ꝫ etiā superbie. Primo queri potest vtrū humilitas sit maxima vel potentissima virtutū: ꝓsertim cū dicat Aug⁹. in li. de vera religiōe: ꝙ tota vita christi in terris ꝑ hominē quē suscipere dignatus est disciplina morū fuit: ꝫ christus ꝑcipue suā humilitatē proposuit imitādā dicens: Mat. xi. Discite a me ꝛc. Hinc etiā dicit abbas Effrem. Fili pre omnib⁹ humilitatē stude q̄d est omniū virtutū sublimius: vt ad ꝑfectionis fastigiū possis cōscēdere: cūcte eni institutiones nō aliter nisi per humilitatē implentur ꝛ multorū tēporū labores per su

perbiā in nihilū reputabunt. Vir humilis deo est similis et templo pectoris sui gestat eū: superbus autē cū deo sit odibilis diabolo est similis. hec ille. Ad hoc respōdet sanctus Tho. secūda. 2e. q. clxj. Qz bonū humane virtutis in ordine rationis consistit: que principaliter attendit respectu finis: et ideo virtutes theologice que finem vltimū habent pro obiecto sunt potissime. Secundario vero attendit put scdm rationē finis ordinant ea que sunt ad finem: et hec ordinatio consistit essentialiter in ipsa ratione ordinante: participatiue vero in appetitu p rationē ordinato: quā quidē ordinationē vniuersaliter facit iusticia presertim legalis: humilitas autē facit hominē ordinationi bene subiectū in vniuersali quantum ad omnia: quelibet vero alia virtus quantū ad aliquā materiā specialē. Et ideo post virtutes theologicas et virtutes intellectuales: que respiciunt ipsam rationē: et post iusticiā precipue legalē potior est ceteris humilitas. Ideo tñ christus pre ceteris virtutibus humilitatē nobis cōmendauit: qz p eā maxime remouet impedimentū humane salutis: que consistit in hoc q quis ad celestia et spiritualia tendit: a quibus impedit dū in terrenis magnificari studet. Hinc dñs vt decent impedimentum salutis auferret exteriorē celsitudinē cōtēnendā p humilitatis exēpla monstrauit. Et sic humilitas est quasi quedā dispositio ad liberū accessū hominis in spiritualia et diuina bona. Sicut igitur perfectio potior ē dispositione: sic charitas et alie virtutes quibus homo directe mouet in deū potiores sunt humilitate. Nihilominus tñ humilitas inter omnes virtutes laude dignissima predicat: singulariter dicente Bern. in epla quadā. Qz nulla splendidior gēma in omni precipue ornatu summi pontificis quā humilitas: nempe si amittatur illa: virtutū aggregatio nō nisi ruina est. Et ad hoc possunt sex rationes assignari. Prima est: qz humilitas est vnicū fundamentū omniū virtutū: sine quo nullū edificiū spirituale potest erigi: de quo dicit Ioh. cassi. li. xij. de spiritu superbie. Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere: nisi prius iactata fuerint vere humilitatis in corde nostro fundamenta: que firmissime collocata perfectionis et charitatis culmē valeant sustinere. Sine qua etiā humilitate nec purgatio peccatorum: nec emendatio morum: nec cōsummatio virtutū poterit cōprehēdi. hec ille. Et Aug. de ver. do. Cogitas magnā fabricam construere celsitudinis: de fundamēto prius cogita humilitatis: de quo etiā fundamento Tho. vbi supra lucidius declarat dicens: Qz sicut ordinata virtutū cōgregatio p quādā similitudinē edificationi cōparat: sic etiā id qd est principiū in acquisitione virtutū fundamento cōparat: quod primum in edificio iacit. Virtutes autē a deo vere infundunt: primū igit in acquisitione virtutū accipi potest dupliciter. Uno modo p modū remouentis prohibēs: et sic humilitas primū locū tenet inquantū superbiā expellit: cui deus resistit et prebet hominē subditum et supra patulū ad suscipiendū influxū diuine gratie: inquantū euacuat inflationē superbie: qz dicit Iaco. iiij. Deus superbis resistit humilibus aūt dat gratiā: et scdm hoc humilitas dicit spūalis edificij fundamētum. Alio modo est aliquid primū in virtutibus directe: per qd scz iam ad deū acceditur: primus aūt accessus ad deū est fides: scdm illud ad Hebre. xj. Accedentem ad deū oportet credere: et scdm hoc fides ponit fundamentū nobiliori modo quā humilitas. Secunda ratio est: quia humilitas non solum est fundamentū sed etiā radix virtutum sine qua radice omnis virtus arescit: Unde grego. xxvij. mora. Quia enī origo omnium virtutū humilitas est: illa ī nobis virtus veraciter pullulat: que in radice propria id est in humilitate perdurat: a qua nimirū si abscidit arescit: qz viuificantē se in intimis humorem charitatis perdit. Pro quo sciendū scdm naturales qd os facit in animalis corpore: hoc facit radix ī corpore arboris vel herbe: nā qd sibi cōueniēs est attrahit de humore et attractū p poros quasi p venas transmittit ad nutrimentū plāte. Et licet vtriusq arboris et plante radix est pars despectior: tñ vtriusq mater est et nutrix. Sic etiā humilitas ceteris virtutibus despectior mater est et nutrix omniū virtutū. Qd si quaeris que sit radix et nutrix humilitatis Rñdet tho. vbi. s. Qz humilitas essentialiter in appetitu cōsistit fm q aliquis refrenat impetū animi sui ne inordinate tendat in magna sed regulā habet in cognitiōe vt scz aliquis nō se existimet esse sup id qd ē et vtriusq primum principiū et radix est reuerētia quā quis interius habet ad deū quod se totaliter subijcit deo: et propter deū etiā alijs humiliando se subijcit. Et hec radix humi

lis subministrat humorē diuine gratie: q2
humilib⁹ dat gratiā: Unde Aug⁹. dicit. Si
humilis ⁊ quiet⁹ nō fueris non poteris in te
habere gratiā scīspūs: subministrat insup
succū charitatis: q2 scdm Aug⁹. Dū mens
humana humilitati innitit: pfecto ipsa in
amore celestiū inflammat: i facit eā i ani/
mam charitatē sicut cera filū: Unde Aug⁹.
Quāto sumus a tumore supbie inaniores tā/
to sumus dilectiōe pleniores. Tertia ra/
tio est quia humilitas ē via q̄ ducit ad pa/
triā per veritatis agnitionē ⁊ inhesionez.
Unde Bern. de gradib⁹ humilitatis. Ego sū
inqt via veritas ⁊ vita. Uiā dicit humili/
tatē q̄ ducit ad vitatē: altera labor: altera
fructus laboris est: ⁊ hāc viā imitari docu
it cū dixit: Discite a me q2 mitis sū ⁊ humi
lis corde. Unde Aug⁹. sup Johēm. Excelsa
est patria humilis est via: q̄ q̄ querit patri/
am q̄d recuset viā: ambula igit p christi hu/
militatē vt venias ad ei⁹ eternitatē: vis ca
pere dei celsitudinē pri⁹ cape ei⁹ humilita/
tē: altus est de⁹: si te erigeas nō tāges illū:
si te humilias descēdit ad te. h̄ ille. Quali
ter aūt hūilitas attingit vitatē: ostēdit ab/
bas Moyses in collatiōib⁹ patrū dicēs: Ue
ra discretio nō nisi vera hūilitate acqrit: cu/
ius hūilitatis h̄ erit pma pbatio. Si vniuer
sa nō solū q̄ agēda sūt: s; et q̄ cogitāt reser/
uant seniorū examinatiōi: vt nihil q̄s suo iu
dicio credēs illorū p oia diffinitiōib⁹ acq̄e/
scat: ⁊ q̄d bonū vl malū debeat iudicare eo
rū traditiōe cognoscat. h̄ ille. Et q̄b⁹ ꝯclu
dit q vera hūilitas ꝯfert experimentalē di/
scretionē vtutū ⁊ vitiorū: q̄ nō solū residet
in itellectu s; et i affectu: q̄tū ad seqlā oīs
boni ⁊ fugā oīs mali. Quarta rō est: q2
hūilitas ē caput oīm vtutū. Dicit enī Aug.
q hūilitas ē caput oīm vtutū: ⁊ obtinet p
matū ⁊ pncipatū ceterarū tāq̄ ipsarū ꝯserua/
trix: in eo q ipsa ē pseuerātie ꝑtic coadiu/
trix. h̄ ille. Caput enī fm Isid. dictū est ab
accipiēdo: eo q oēs sēsus ⁊ nerui inde initi
um capiūt: ē enī caput nobili⁹ oib⁹ mēbris:
vtpote gubernaculū toti⁹ corpis existens:
influēs illi pfectionē sue vtut⁹ ad pagēdas
suas sensibiles actiōes: sic et hūilitas ope/
rib⁹ vtuosis ⁊ vtutib⁹ influit pfectionem
deificate itētiōis: ac gustū experimētalē spi/
ritualis agnitiōis ⁊ ꝯsolatiōis: Unde dñs in
euāge. Confiteor tibi dñe pat celi ⁊ tre: q̄a
abscōdisti hec. haud dubiū q̄n secreta expi
mēta vitat⁹ a sapiētib⁹ ⁊ prudētib⁹. i. sup/
bis: ⁊ reuelasti ea puul. i. hūilib⁹. Quinta
rō ē: q2 hūilitas nos pmo deo gratos effic̄
⁊ mētē nrāz ad celestia ꝯtēplāda ac p amo
rē amplectēda efficacit illumiat ⁊ iflāmat:
Unde q̄tū ad pmū dic̄ Aug. q nihil nos ita
gratos efficit deo sicut hūilitas: ⁊ ideo respe
xit de⁹ hūilitatē ancille sue: Unde fm Bern.
placuit q2 vgo: s; ꝯcepit q2 hūilis: ⁊ iterū
audeo dicere Sine hūilitate nec marie vgi
nitas placuisset. Quātū vo ad scdz ⁊ tciū di
cit Richard⁹ de scō vic. Ipsa nāq̄ hūilitas
sola ē q̄ mētē diuio accēdit lumie celesti q̄z
iflāmat desiderio ⁊ amore. Q2 si obijcis et
multos supbos illustratos eē lumine sciētie
dicēte aplo. Scia iflat: charitas aūt edifi/
cat. Ad h̄ rñdet Tho. scdā. 2e. q. clxij. expo
nēs illd Greg. xxxj. mora. Obstaculū vita/
tis tumor mēt⁹ ē: q2 dū iflat obnubilat Du
plex inqt ē cognitio vitat⁹. Una ē pure spe
culatiua: ⁊ hāc idirectē supbia ipedit. s. cāz
sbtrahēdo: supb⁹ enī neq̄ deo suū itellectū
sbijcit vt ab eo vitat⁹ cognitiōez pcipiat fz
illd Mat. xj. Abscōdisti h̄ a sa. ⁊ pru. i. su/
pbis q̄ sibi sapiētes ⁊ prudētes vidēt: ⁊ re
uelasti ea puul. i. hūilib⁹: neq̄ ēt ab hoib⁹
addiscere dignāt: cū tñ Eccl. vj. dicat: Si
iclinaueris aurē tuā. s. hūilit audiēdo ac/
cipies doctrinā: q si post adeptā sciētiā vl
sapiam q̄s supbiat: tūc de eo dic̄ Greg. xx/
xiij. mora. Sūma cura pudēdū ē ne acce/
pta sapia cū ignorātie tenebras illumiat: g
lamē hūilitat⁹ tollat ⁊ tā sapia eē neq̄at: q̄
⁊ si vtute locutiōis fulgeat: claritatis tñ ve/
lamē cor eloq̄nt⁹ obscurat. h̄ ille. Alia vo
cognitio vitat⁹ ē affectiua: ⁊ talē cognitio
nē vitat⁹ supbia directē ipedit: q2 supbi dū
delectāt in excellētia ꝓpria: vitat⁹ excellē/
tiā fastidiūt. Hinc dic̄ Greg. xxiij. mora. q
supbi ⁊ secreta q̄dā itelligēda pcipiūt: ⁊ eo
rū dulcedinē expiri nō pñt: ⁊ si nouerit quō
sūt ignorāt quō sapiūt. h̄ ille: Unde ⁊ puer.
xj. dr: Ubi hūilitas ibi sapia. Sexta rō est:
q2 cū hūilitate dulcorāt ⁊ ꝯdiunt ⁊ sapida
reddūt oia genera virtutū ⁊ operū virtuo
sorū: Unde dic̄ Hug. li. iij. de claustro anime:
Discite a me q2 mitis sū ⁊ hūilis corde: et
inuenietis requiē animab⁹ vris: ecce mel
hūilitatis cū dulcedine mūsuetudinis: sic̄
enī mel ꝯcordat in ꝯfectiōib⁹ medicie cū
omnibus diuersitatib⁹ specierū: sic ex hūi/
litatis dulcedine ꝯdiunt oia genera vir/
tutū. hec ille. Cū igit humilitas est tā sin/
gularis gēma virtutū ad hanc salubriter
acquirendā vnusquisq̄ tota sollicitudine
insudet: q2 fm eū nō sit act⁹ boni factor

q͂ hũiliare se: vtpote ad quẽ natura incli/
natᷣ: sicut natura lapidis est descẽdere de/
orsum qñ nõ tenetᷣ ab aliquo. homo enim
q̃tum ad vtrã q͂ naturã. s. spiritualẽ ⁊ cor/
poralem ad humilitatẽ inclinatᷣ: qꝛ anima
tenet infimũ locum ⁊ gradũ inter spũales
substãtias: inter quas natura diuina est su
prema: natura angelica est media: ⁊ huma
na est vltima. ⁊ corpus ex elemẽto terre for
matũ est qđ est elementũ infimũ: imo de li/
mo terre: vt nunq͂ p̄sumat sapere nisi infi/
ma: id est hũilia. nã qui student nõ alta sa/
pere sed hũilibus cõsentire: nunq͂ inueni/
ent resistentiã. Non enĩ resistit humilis: qꝛ
humiles inter se faciẽt discõuenientiã: nec
supbus: qꝛ cum humili habet qđ querit. s.
C sup alios apparere. Insup quinq͂ sunt q͂
nos ad humiliationẽ inducũt. Primũ est
pficiendi tarditas: qꝛ multi infra. xxx. an/
nos vix se pfecisse pcipiũt: sicut filij israel
in spacio. xl. annoꝝ vix q̃nq͂ dietas in de/
serto pfecerũt: in vltimo anno viciniores
existẽtes terre egypti q̃ terre pmissionis.
Secũdo deficiẽdi pnitas: cũ ad sibilũ ve/
ri plerũq͂ recidiuare dinoscuntᷣ: fragile ẽ
vitrum qđ casu frangitᷣ: fragilior tela ara/
nee que flatu rumpitᷣ: sed homo fragilissi/
mus est qui solo visu interimitᷣ. Tertiũ est
casus assiduitas: qꝛ septies in die cadit iu/
stus ⁊ resurgit: vt dicitᷣ Prouerb. xxiiij.
Quartũ resurgẽdi difficultas tam a mor/
tali q̃ a veniali. Quintũ status nostri du/
bietas: qꝛ dicitᷣ Eccl's. ix. Nescit hõ vtrum
amore an odio dign⁹ sit. q͂ si amore dign⁹
fuerit: nescit vtrũ manebit. igitᷣ semp hũi/
liet animã vt inueniat gratiã. Ad lau. dei.

De signis exteriorib⁹ humilitatis ⁊ supbie vt cõmuniter foris indicãt cordis appetitũ: Ser. XXI

n Non facies omnẽ similitudinẽ ⁊c. Exo. xx. Uiso vt
cũq͂ de humilitate in generali:
iam in speciali de illius gradibus psequẽ
A dum. Pro quo sciendũ: q͂ hũilitas tri/
plex distinguitᷣ. Quedã est i exteriori ostẽ
sione: quedam in intellectuali cognitione:
quedã etiã in interiori affectiõe: ⁊ ad hec
tria reducuntᷣ. xij. gradus humilitat'?: ex/
cepto q͂ duodecim⁹ gradus. s. timere deũ
⁊ illi subijci ad ipsam radicẽ hũilitatis ve/
re magis ptinere videatᷣ: vt tactũ est i ser/
mone p̄cedenti: ecõtra ṽo supbia colitᷣ in
exteriori ostẽsione: in p̄pria reputatiõe: ⁊ i
interiori affectiõe put in psecutione clari⁹
patebit. Primo igitᷣ videndo de exteri/
ori ostẽsione hũilitatis queri põt: vtrũ in
exteriorib⁹ actibus potest esse humilitas:
p̄sertim cum hũilitas ab intimis sumit ex/
ordiũ ⁊ radicẽ sicut ⁊ cetere virtutes: nec
est aliqua vera virtus nisi radicata fuerit
in affectu cordis. Ad hoc rñdet Tho. scđa
2e. q. clxv. q͂ hũilitas essentialiter cõsistit
in appetitu: fm q͂ aliquis refrenat impetũ
animi sui ne inordinate tendat in magna:
sed regulã habet i cognitiõe vt se nõ existi/
met esse supra id qđ est. Ex interiori tamẽ
dispositiõe hũilitatis pcedunt signa que/
dam exteriora in verbis factis ⁊ gestibus:
quib⁹ id qđ iterius latet manifestatᷣ: sicut
⁊ i ceteris virtutib⁹ accidit. Nã ex visu co/
gnoscitᷣ vir ⁊ ab occursu faciei sensatus vt
dicitᷣ Ecci. xix. Et ideo in dictis. xij. gradi
bus hũilitatis ponitᷣ aliquid quod ptinet
ad eius radicẽ. s. q͂ hõ deũ timeat ⁊ memor
sit omnũ q͂ p̄cepit. Ponuntᷣ etiã aliq͂ pti/
nẽtia ad refrenationẽ appetit⁹: ne in excel/
lentiã p̄priã inordinate tendat. Ponuntᷣ
etiã aliqua ptinẽtia ad estimatiõez homis
cognoscentis suũ defectũ. Ponũtᷣ deniq͂
quedã ptinẽtia ad exteriora signa hũilita/
tis latẽtis: ⁊ hec signa qñq͂ sũt vera: qñq͂
falsa ⁊ ficta. Pro quo sciendũ fm Tho.
vbi s. q͂ hõ ad hũilitatẽ dupliciᷣ puenire
põt. Primo quidẽ ⁊ p̄ncipaliter p donum
diuine gratie: ⁊ sic ab interioribus sumit
exordium: ita q͂ ab interiore dispositione
hũilitatis pcedunt exteriora signa humi/
liationis: ⁊ tũc semper sunt vera: quia hu/
militas fm q͂ virtus est: importat quãdã
laudabilẽ deiectionẽ ad ima: que deiectio
consistit p̄ncipaliter in interiori electione
mẽtis: secũdario ṽo in exteriorib⁹ signis.
Secũdo ṽo ad humilitatẽ puenire potest
dispositiue p humanũ studiũ: p qđ homo
prius exteriora cohibet: ⁊ postea pertingit
ad extirpandũ interiorem radicem super/
bie. Dicit enĩ Bern. in epistola quadam q͂
humiliatio est via ad humilitatẽ: sicut pa/
tientia ad pacẽ: sicut lectio ad scientiã: si q͂
virtutẽ appetis hũilitatis viã nõ refugias
hũiliationis: hec ille. Sed hec exterior hu
miliatio nõ semp est vera: qꝛ fieri põt q̃ttu/
or modis. Primo nãq͂ quis imis inheret
inuite: puta cum alio deijcitᷣ: ⁊ tunc humi/
litas nõ est virtus sed pena: de qua dicitᷣ i
ps. Hũiliauerũt in cõpedib⁹ pedes ei⁹ nisi

ealiter humiliat⁹ de necessitate faceret vir
tutē ꝑ dei amore ꝓpriā applicādo volūtatē
sicut christus in cui⁹ ꝑsona dr in ps̄. Impro-
periū expectabit cor meū ⁊ miseriā. Secū-
do vero qꝛ aīs īhereret ficte. s. non mente
ſ solū ſm signa exteriora: ⁊ talis humilia-
tio nō ē virt⁹ sed vitiū: de quo Eccli. xix. Est
q nequit se hūiliat. s. tm̄ exteri⁹ ⁊ nō interi
us: vbi ꝑncipalit̄ residet hūilitas: ⁊ interio
ra eius. i. intētio ⁊ desideriū plena sūt do-
lo: scȝ simulata neqtia ⁊ hypocrisi. Contra
quos dicit Hiero. in epl̄a ad celantiā: hūi-
litatē seqre: nō q ostēdit̄ atq̄ simulat̄ gestu
corꝑis: aut ficta voce vboꝝ: ſ q puro cor-
dis affectu exꝑmit̄: aliud enī ē virtutem
habere: aliud virtutis similitudinē: multo
illa deformior est supbia: q sub qbusdā si-
gnis humilitatis latet: nescio enī quō tur-
piora sunt vitia: cū virtutū spē celant̄. hec
ille. Tertio ꝓinde qꝛ aīs īhereret stolide:
sicut cū honorē suū nō intelligēs: cōparat
se iumētis insipiētibus ⁊ simil' efficit̄ illis
se subiciendo peccatis ⁊ reb⁹ vilibus: sicut
multi nihilipendūt ꝓpriā īfamiā vt sequā-
tur ꝓpriā cōcupiscētiā se ꝑ hoc excusare co
nātes: q amore despectiōis ⁊ humiliatio-
nis hec equanimit̄ tolerāt. Cōtra qs dr in
decre. xj. q. iij. c. Nō sunt audiēdi siue viri
sculi siue femine: q cū reꝑhendunt̄ in aliqua
negligētia: ꝓpter quā fit vt in malā veni-
ant suspitionē: vnde vitā suā lōge abeē sci
ant: dicūt corā deo sibi sufficere ↄsciētiam
suā estimationē hominū: nō solū impudē-
ter verūetiā crudelit̄ ↄtinētes: cū occidāt
aīas alioꝝ sine blasphemātiū viā dei: qb⁹
ſm suā suspitionē qsi turpis q casta est di-
splicet vita sctōꝝ: vl' excusatiōe imitātium
nō qd vidēt ſ qd putāt ⁊ infra: nobis eniȝ
necessaria est vita nr̄a alijs fama nr̄a. hec
ille. Quarto deniq̄ qꝛ aīs īhereret vera-
citer ⁊ meritorie: nō solū exteriori ostēsiōe
ſ etiā corde: ⁊ de his ↄsequēdū est in ꝑsen
B ti sermōe. Pro q sciēdū q hec humilia-
tio exterior dupliciter ostēdi pōt. s. in opere ⁊
locutiōe. In opere igit̄ tripliciter ostēditur.
Primo extollētiā oculoꝝ reꝑmēdo: quia
ſm bn̄dictū prim⁹ gradus hūilitatis ē cor
de ⁊ corꝑe semꝑ humilitatē ostēdere: defi-
xis in terrā aspectib⁹: qꝛ ſm Tho. vbi. s.
Extollētia oculoꝝ est quoddā signū sup-
bie: inqntū excludit reuerentiā ⁊ timorem.
Cōsueuerūt enī timētes ⁊ verecūdātes ma
xime oculos deprimere: quasi nō audētes
se alijs cōparare: Unde in ps̄. Dn̄e non est
exaltatū cor meum ⁊c. ꝑ totū. Et eccli. xxiij.
orat sapiēs. Extollentiaȝ oculoꝝ meorum
ne dederis mihi. Econtra vero ſm Greg. xx
iiij. moral. Supbia cū exteri⁹ vsq̄ ad cor-
pus extēdit̄: primo ꝑ oculos indicat̄: ⁊ hic
ē prim⁹ gradus supbie q dicit̄ a be. Ber.
curiositas: de qua dicit li. de gradib⁹ hu-
militatis. Uir puersus annuit oculo: terit
pede: digito loqtur: ⁊ ex insolēti corꝑis mo-
tu recēs ale morb⁹ deꝑhendit̄. Mens
a sui circūspectiōe torpescit incuria sui cu-
riosā in alios facit: qꝛ enī seipsam ignorat
foras mittit̄ vt hedos pascat: hedos qppe
q peccatū significant recte oculos aurēsq̄
appellauerim: qm̄ sicut mors ꝑ peccatū in or
bē: sic ꝑ has intrat fenestras ad mentē. In
his ergo pascēdis se occupat curiosus: duȝ
scire nō curat qualē se reliquerit int⁹. hec
ille. Dicit enī Greg. ome. xxxvj. Sup illud
iuga boū emi quinq̄. Graue curiositat' vi-
tiū est q dū cuiuslibet mentē ad inuestigā-
dū vitā ꝓximi exterius ducit: semꝑ ei inti
ma sua abscōdit: vt aliena sciēs se nesciēs:
sic ⁊ curiosi anim⁹ qnto perit⁹ fuerit alieni
meriti: tāto fiat ignar⁹ sui. hec ille. Et po-
nit Bern. vbi. s. tria curiositatis exēpla.
Primo de dina filia Iacob. q dū ad pascē
dos hedos egreditur vt videret mulieres
alienigenas ipsa patri ⁊ sua sibi virginitas
rapit̄. Secūdo de eua q in paradiso posita
lignū vetitū curiosius inspexit. Cui Ber.
qd tuā mortē tā intēte intueris? qd illo tā
crebro lumina vagātia iacis? qd spectare li
bet qd manducare nō licet? Oculos inqͥs
tēdo nō manū: nō ē interdictū ne videā ſ
ne comedā. Ad qd apl's. j. Co. vj. Oīa mi
hi licēt ſ nō oīa expediūt. Et si culpa nō ē
culpe tā iudiciū est. Et si culpa nō est: cul-
pe tū occasio est: iudiciū qd̄ cōmisse: ⁊ oc-
casio cōmittēde. Tertio ponit de sathana
cui ait: In delicijs paradisi dei positus es
quid amplius querere debes? plenus er-
go sapientia ⁊ perfect⁹ decore altiora te ne
quesieris: ⁊ fortiora te ne scrutat⁹ fueris.
Sta in te ne cadas a te: si ambulas in ma-
gnis ⁊ in mirabilib⁹ sup te. Sed qd interim
ex obliquo intēdis ad aquilonē? Quid te
tua miser curiositas ducit: vt ꝑsumptione
singulari: nō dubites ciuib⁹ scandalū: in-
iuriā regi facere dicēs: Ponā sedē meā ad
aquloneȝ ⁊ similis ero altissimo. Et infra
velim tū curiosus o curiose intētionē tue
curiositatis inquirere: ponā inquis sedeȝ
meā ad aquilonē: nec hunc aquilonē cor-

po:alē:nec sedē hanc cū sis spūs intelligo
materialē:puto aūt p aquilonē reproban/
dos homies fuisse designatos:p sedē po/
testatē I illos quos vtiq3 in p̄sentia dei q̄ꝫ/
to ei vicinio: tāto ceter⁹ p̄spicatio: p̄uidēs:
nullo dē sapientie radio choruscātes:nul/
lo spūs amore feruētes velut vacuū repe/
ris locū. Affectasti sup illos dominiū q̄s
quadā astutie tue claritate p̄fundēs mali/
cie tue estib⁹ inflāmares: vt quō altissim⁹
sua sapiētia ac bonitate omnib⁹ filijs obe/
diētie p̄erat:ita ꝛ tu sup omnes filios sup/
bie rex ꝯstitut⁹:tua eos astuta malicia re/
geres p q̄ȯ altissimo similis esses: ſ; miror
cū in p̄sentia dei tuū p̄uideris p̄ncipatum
cur nō in eadē p̄uidisti p̄cipitiū? Nā si p̄ul
disti q̄ insania fuit:vt cū tāta miseria cupe
res p̄ncipatū: malēs misere p̄esse q̄ꝫ feliciꝰ
subesse? Sed credibilius est q̄ nō p̄uidisti
aut q̄ dei bonitatē attēdēs dixisti in corde
tuo nō reḡret:ꝑpter q̄ȯ o ipse deū irritasti:
aut q: viso principatu statim in oculo sup/
bie trabes excreuit q̄ interposita trabē vi/
dere nō potuit. ħ ille sp̄sim inꝰ alia. Sic Jo
seph cū suā p̄uidissꝫ exaltatiōē; nō p̄sciuit
sui vēdicatiōē;: Quis p̄o: eēt vēdicatio q̄ꝫ ex
altatio: ē ēt detestāda curiositas q̄ defect⁹
alioꝝ diligentius indagare:vt alioꝝ ipe̲r/
fectiōe ſm suā extimationē agnita liquās
in p̄rimoꝝ ꝯsciētia culicē:ꝛ in sua camelū
deglutiēs:temerario eos iudicio ꝯtēnat:
ac in secreto mētis impudēter se p̄ferat:q̄ȯ
est extremū malū:diꝰ eni Chrys. Nec faci
le repies quēq̄ꝫ: nec patremfamilias: nec
claustralē exp̄tē huius erroris. Sunt eniꝫ
he diabolice tēptationis insidie. Nā q̄ se/
uere discutit aliena nunq̄ꝫ ꝑprioꝝ reatuum
veniā merebiꝰ. hec ille. Secundo vero
ostendiꝰ humilitas:ineptā leticiā ꝛ inor/
dinatū risū cōp̄rimēdo:sicut sup̄bia demō
straꝰ eadē frequētādo. Cuius ratio est: q:
semp humiles ea ꝯsiderant in q̄bus ab ali
is deficiūt. Hinc dr̄ eccl. vij. Cor sapientiū
vbi tristitia est. Sup̄bi aūt ea dūtaxat con
siderant in q̄bus alios p̄cellūt:ꝛ ideo sub/
ditur ibidē: Cor aūt stultorum vbi leticia:
Unde dicit Bern. vbi. s. ꝓpriū ꝛ est super/
boꝝ leta semp appetere ꝛ tristia deuitare.
Et ideo ex illa p̄te q̄ sua sibi vilitas ꝛ alie/
na excellētia monstraꝰ:restringit curiosi/
tatē:vt totū se trāsferat in cōtrariā p̄tē:q̄/
tenus in quo ipse videtur p̄cellere curiosi/
us notet in quo aliꝰ p̄cellit:semp dissimulet
vt dū deuitat q̄ȯ triste putaꝰ leticia ꝯtinue

tur:ꝛ infra. Illū q̄ eiusmodi ē raro aut nū/
q̄ꝫ gementē audies:lachrymantē videbis
putes si attēdas aut sui oblitū aut ablatū
a culpis. In signis scurrilitas:in frōte hi/
laritas: vanitas apparet in incessu: ꝓnus
ad iocū. facilis ad risum. hec ille inꝰ alia.

Tertio ostendiꝰ omnē singularitatē fu/
giendo: in vestib⁹: gestib⁹ ꝛ exercitijs vel
operib⁹: sicut ecōtra sup̄bus eadē sectādo
vt ceteris excellētio: vl' etiā sanctior ap̄pa/
reat: nō religionis amore s' ostētatione: ꝛ
pōt dici nouitatū p̄sumptio q̄ poniꝰ filia
inanis glie: vt videbitur infra: ꝛ hoc ideo
scd̄m Tho. scd̄a. 2ᵉ. q. cxxxij. q: finis ina/
nis glie est manifestatio ꝓprie excellentie:
q̄ȯ aliq̄n fit p facta exteriora que sūt vera
habentia aliquā admirationē: tūc dicitur
nouitatū p̄sūptio q̄s homies solēt magis
admirari q̄ꝫ imitari. Si vero fit p opera fi
cta vel falsa tūc diciꝰ hypocrisis: ꝛ vtrūq̄ꝫ
vitiū est abominabile corā deo. In verbis
deniq̄ꝫ duobus modis ostēdiꝰ humilitas.
Primo tp̄s loquēdi nō p̄ueniēdo: vt. s. ta/
citurnitatē vsq̄ꝫ ad interrogationē conser/
uet: p̄cipue si adolescētior fuerit. Unde ec/
clesiasti. xxxij. Adolescens loquere in cau
sa tua vix cū necesse fuerit: si bis interro/
gatus fueris habeat caput respōsū suum.
Econtra vero sup̄bus est p̄ceps in loquen
do. Diꝰ eni Bern. vbi. s. q̄ inuēta occasio/
ne loquēdi: aut loquiꝰ aut rūpeꝰ: plenus
est eni cū bellu sermonib⁹ ꝛ coartat eū spi/
ritus vteri sui: p̄uenit interrogantē: nō q̄/
renti r̄ndet: ip̄e q̄rit: ip̄e soluit: ꝛ v̄ba col/
locutoris imp̄fecta p̄scidit: de singulis vir
tutib⁹ plenissime ſ; vanissime disputat: vt
tu si audieris dicas: q̄ ex habūdantia cor
dis os loquiꝰ: si ad lubrica sermo conuer/
titur i bis q̄ꝫto assuetior tāto loquatio: in/
uenitur. hec ille. Secūdo vero modū loq̄n
di nō excedēdo s; per iactātiā (de qua vide
bitur infra) vel etiā p multiloquiū. Dicit
eni abbas Johes montis sinai. Multilo/
quiū ē vane glorie cathedra: p quā seipsā
manifestare ac pōpatice ꝓpalare naturam
habet: Unde Bern. vbi. s. Dū sup̄bus q̄s/
dā suspicit sup̄iores: quosdā despicit infe/
riores ꝛ in alijs quidē videt q̄ȯ inuidet: in
alijs q̄ȯ irridet: inde fit vt p mobilitate ani
mi sui: modo p superbiā ad alta se erigit:
modo per inuidiā in ima demergat: nūc p
inuidiā nequiꝰ tabescit: nunc ꝓ excellētia
pueriliter hilarescit: nōnunq̄ꝫ in altero va
nus in vtroq̄ꝫ sup̄bus existit: ꝛ has animi

v.cissitudies: nunc pauca τ mordacia: nūc
multa τ inania: nunc risu nūc luctu plena:
semꝑ vero irrationabilia indicant verba:
hec ille int̄ alia. Ad laudē dei.

De intellectuali ꝓprie vilitatis agnitione: τ qualiter ad illā peruenire quis valeat: Ser. XXII

Non facies omnem similitudinē ꝛc. Exod. xx. Expediti de primo scʒ de exteriori humilitatis ostensiōe: iā secundū ꝓsequamur scʒ de intellectuali cognitione vilitatis.

Ad cuius euidentiā primo queri potest vtrū homo ſm interiorē actū anime se per humilitatē omnibus subijcere debeat: presertim cū dicat Aug⁹. in libro de natura et gratia. Humilitas collocanda est in parte veritatis nō in parte falsitat̄. Et iterū Augusti. sup Johannē. Cū humilitatis causa mentiris: si nō eras peccator anteꝗ̄ mentireris: mentiēdo effeceris qd̄ vitaras: veritas in te nō est nisi ita te dixeris peccatorē vt te eē cognoscas. Ad hoc respōdet Tho. scḋa. 2ᵉ. q. clxj. ꝙ in homine duo ꝯsiderari possunt: scʒ id qd̄ est dei: τ id quod est hominis: hominis autē est quicquid ꝑtinet ad defectū: dei vero quicquid ꝑtinet ad salutē τ ꝑfectiōē: sʒ illō Osee. xiij. Perditio tua ex te israel: tātūmodo in me auxiliū tuū: humilitas ergo sicut supradictū est: ꝓprie respicit reuerentiā: qua homo deo subijcitur: τ ex ꝯsequēti ꝙ subijcitur ꝓximo ꝓpter deū: quapropter nō solū reuereri debem⁹ deū in seipo sed etiā id qd̄ est eius reuereri debemus in quolibet ꝓximo: licet non eodem modo reuerētie quo reueremur deū: Et ideo quilibet homo debet illud qd̄ ē suum in seipo subijcere ei quod ē dei i alio: vnde tali modo potest quis subijcere oībus ꝓximis ꝓpter deū. iuxta illud. j. pe. ij. Subiecti estote omni humane creature ꝓpter deū: nec per hoc falsitatē incurrim⁹ si preferamus id quod est dei in ꝓximo: ei quod est ꝓpriū in nobis: q: sup illud phil. pen. j. Superiores inuicē arbitrātes. Dic. glo. Non hoc debem⁹ estimare vt nos estimare fingamus: sed vere estimemus posse esse aliquod occultū in alio quo nobis superior sit: etiā si bonū nostrū quo videmur illo superiores esse non sit occultū: pōt etiam aliqd̄ boni reputare esse in ꝓximo quod ipse non habet: vel aliqd̄ mali in se esse qd̄ in alio non est: ex quo potest ei se subijcere per humilitatē. Tria tamē sunt que non requirit hūilitas. Primo non requirit humilitas vt aliquis id quod est dei in seipso subijciat ei qd̄ apparet esse dei in alio. Nā illi qui dona dei participant ea se habere cognoscant: scḋm illud. j. Corinth. ij. vt sciamus que a deo donata sunt nobis: τ ideo absq̄ preiudicio humilitatis possunt dona que ipsi acceperunt preferre donis dei que alijs apparent esse collata: sicut dicit apostolus ad Ephes. iij. Quod alijs generationib⁹ nō est agnitū filijs hominum sicut nūc reuelatū sctis ap̄lis ꝛc. Secundo nō reqrit humilitas ꝙ aliqs id qd̄ est suū in seipso subijciat ei qd̄ est hominis in ꝓximo. Alioqn oporteret ꝙ qlibet se reputaret magis peccatorē quolibet alio: cū tamē ap̄ls absq̄ ꝓiudicio hūilitatis dicat Gal. ij. Nos natura iudei sumus: τ nō ex gētibus peccatores. Tertio multo minus reqrit humilitas ꝙ aliquis id quod est dei in se: subijciat ei qd̄ est ꝓximi a seipso. Cui⁹ ratio est: quia hoc facere esset cōtra reuerentiā dei eo qd̄ est dei in nobis ꝑtinet ad salutē: id aūt qd̄ est ꝓximi a seipso ꝑtinet ad defectū. Esset inq̄ contra reuerentiā dei: vt bonū dei quod est in nobis submitteremus malo ꝓximi quod est ex seipso. Esset etiā in detrimentū illius cui se subijceret: qui ex hoc superbiret vl̄ cōtēneret. Aug⁹. enī dicit in regula: ne dū nimiū seruat̄ humilitas: regendi frāgat̄ auctoritas. Ad maiorē tā euidētiā sciēdū: ꝙ vt dic̄ Rich. de sancto victore. Differentia est inter humilitatē τ humiliationē. Humilitas enī est virtus qua quisq̄ sibiipsi vilescit interius corā oculis dei. Humiliatio vero est virtutis effectus quo quisq̄ seipsū abijcit exterius in oculis ꝓximi. Aliud enī est humilem esse: aliud est humiliter se habere: illō pertinet ad disciplinā mentis: istud ad disciplinā corporis: illō est humilitatis: istō est humiliationis. hec ille. Hec autē humilitas cognitionis tribus gradibus humilitatis perficitur. Primus est ꝙ proprios defectus recognoscat et confiteatur: τ est octauus gradus in ordine quē ponit bea. Benedictus: qui etiā gradus a perfectissimis viris diligētissime colit̄: ita vt se credāt nūꝗ̄ ꝓficere: sed in oībus deficere se dolēāt: [illegible] dic̄ Rich. de sctō vic. O virū ꝑfcti [illegible] fuerat: qd̄ sp pōt et

stin3do ꝓficere: ⁊ ꝓficiẽdo festiare: ⁊ hãc
sibi humilitatẽ ſuare vt semꝑ ꝓficiat: ⁊ tñ
nec ꝑfectiõis initia se habere credat. Sed
obijci põt ꝙ hũilitas tñ videť eẽ iꝑfectoꝝ ⁊
nõ ꝑfectõꝝ: q2 deo q ꝑfect9 ẽ nõ ↄuẽit hũilia/
ri: vtpote q nlli subijci põt. Ad hoc rñdet
Tho. vbi. ẜ. ꝙ aliqd diciť eẽ ꝑfectũ dupli/
ciť. Uno modo simpliciť in quo scȝ nullus
defect9 iueniť: nec ẜm naturã nec ꝑ respe/
ctũ ad aliqd aliud: ⁊ sic solus de9 est ꝑfe/
ctus: cui ẜm naturã diuinã nõ cõpetit hu/
militas ẜ solũ ẜm naturã assumptã. Alio
modo põt dici aliqd ꝑfectũ ẜm quid: puta
ẜm naturã suã vł scðm statũ vł tp̃s: ⁊ hoc
modo homo virtuosus est ꝑfectus: cui9 tñ
ꝑfectio in cõparatiõe ad deũ deficiẽs inue
niť scðm illud Esa. xl. Omnes gẽtes qua/
si nõ sint: sic sunt corã eo. Et iteꝝ. lxiiij. Fa
cti sumus vt imundi oẽs nos quasi pã/
nus mẽstruate oẽs iusticie nr̃e. Et sic re/
spectu diuie ꝑfectiõis oĩs homo q̃tũcũ/
ꝙ ꝑfectus imꝑfect9 iudicať. Hinc abraam
ꝓpriã iꝑfectiõeȝ ↄsiderãs ait: Gen. xviij.
Loqr ad deũ meũ cũȝ sim puluis ⁊ cinis.
De q humilitate dic̃ Aug. Humilitas ẽ ex
intuitu ꝓprie ↄditiõis ⁊ sui cõditoris volũ
taria mentis inclinatio. Qualiť etiã bo
na q agim9 cognoscere ⁊ nescire debemus
ostẽdit Grego. in mor. dicẽs: Plerũꝙ eñi
si scimus bona q agim9 ad elationem duci/
mur: nã si nescim9 minime seruam9. Quis
eñ audita virtutis ↄsciẽtia nõ q̃tulũcun
ꝙ supbiat: aut qs rursus bonũ in se custo/
diat qð ignorat. Sed ↄtra vtraꝙ qd supẽ
nisi vt recta q agim9 sciẽdo nesciam9: vt ẜ
⁊ recta estimem9 ⁊ minima: q̃tenus ad cu/
stodiã sui sic sentiat anim9 ↄscientiã recti/
tudinis: vt in tumore nõ eleuet humilitas
estimatiõis: ⁊ q̃uis hũilia de se sentiat ani
mus iustoꝝ: ea tñ q agũt quõ sint recta cõ/
spiciũt: sed de eoꝝ rectitudine nõ p̃sumũt.
Ille etiã deo verã exhibet orõnẽ: q seipm
q2 puluis sit humiliť videt: q nil virtutis
sibi tribuit: q bona q agit de misericordia
ↄditoris cognoscit. hec ille. Sic igiť q̃tũ/
cunꝙ ꝑfectus ꝑ humilitatẽ se deo subijce/
re debet ↄsiderãdo diuinã excellẽtiã ⁊ ꝓ/
priã insufficientiã: ex qb9 seqnť alia duo
scȝ reuerẽtia ad deũ: ⁊ ↄfidẽtia ad maiora
nõ ṽtute ꝓpria: q2 talis ↄfidẽtia ẽ hũilita/
ti ↄtraria sic p̃sumptio: ẜ cõfidẽtia diuini
auxilij i maiora, iuxta illð aplĩ. Oĩa possũ
i eo q me ↄfortat de9. Unde Aug9. i li. de
peni. sic ait: Aliud est ꝓijcere se ante deũ:
⁊ aliud erigere se ↄtra deũ: Qui añ deũ se
ꝓijcit ab illo erigiť ⁊ exaltať: q aduersus
deũ se erigit ab illo ꝓijciť. hec ille. Dic̃ eti/
am Cassi. sup ps̃. Magna ↄtra diabolũ ar
ma sunt in suis virib9 fiduciã nõ habere:
sed deũ rogare q possit aduersariũ oppri/
mere. hec ille. Cõtra hunc aũt humilitatis
gradũ est octauus supbie grad9 q est pctõ/
rũ defensio: a quo gradu se dauid p̃serua/
ri petijt dicẽs: Non declines cor meum in
verba malitie ad excusã. ex. in pec. cũ hoĩ/
bus operãtiũ iniq ⁊c̃. Nimiꝝ cũ hmõi pecca/
tũ in spũmsctm qð diciť ipugnatio verita
tis agnite attigisse videať agnitã veritatẽ
ipugnãs: imo agnitã malitiã defendẽs vt
liberius peccet. Q2 si rñdes ignorãtie te/
nebris obfuscatũ nõ sciẽter sed ignoranter
subterfugere ad tales excusatiões in pec/
catis: ac ꝑ hoc corã deo magis excusabilẽ
fore. Audi sup hoc ↄsiliũ Ber. de gradib9
humilitatis: hypocrita inqt ejce trabẽ de
oculo tuo vt videas: trabes in oculo grã/
dis ⁊ grossa in mente est supbia: q quadaȝ
sui corpulẽtia vana nõ sana: tumida nõ so/
lida mentis oculũ obscurat: ṽitatẽ obum
brat: ita vt si tuã occupauerit mentẽ: iã te
talẽ qualis es vł q̃lis esse potes nõ possis
sentire: sed qualẽ te ames talẽ te putes es/
se vel speres fore: amor eñi sicut nec odiuȝ
veritatis iudiciũ nescit. Hinc legib9 hũa/
nis statutũ est: speciales amicos causanti/
um nõ debere admitti ad iudiciũ: q vł fal/
lunt vel falluntť amore suoꝝ: ꝙ si culpam
amici tuo iudicio amor illi9 aut minuit aut
ꝓrsus abscõdit: q̃to magis amor tui: tuuȝ
ↄtra te iudicium fallit. hec ille inter alia. B

Secũdus vero gradus est ꝙ ad omnia
indignũ ⁊ inutilẽ se ↄfiteať ⁊ credat: ⁊ hoc
ex ↄsideratiõe ꝓprij defectus: ⁊ est septim9
in ordine graduũ humilitatis. Sed obijci
põt ꝙ hic gradus ad falsã opinionẽ ꝑtine/
re videť: q nulli virtuti põt cõpetere: sicut
etiã gradus imediate ponẽdus post istum
sicut eñi videť falsum: ꝙ iustus vel peni/
tens sit indignus vel inutilis ad oĩa: sic
etiã videť falsũ ꝙ vilior sit omnib9. Ad ẜ
rñdet Tho. scða. 2e. q. clxj. ꝙ aliqs absꝙ
falsitate potest se credere ⁊ etiaȝ ꝓnũciare
omnibus viliorẽ scðm defect9 occultos qs
in se cognoscit: ⁊ dona dei q in alijs latẽt:
Unde Aug. in li. de virgi. Existimate ali/
quos in occulto superiores quib9 estis in
manifesto meliores. Similiť absꝙ falsita/
te põt aliqs ↄfiteri ⁊ credere ad omnia se

inutilē τ indignū eē ſcd̄m ꝓprias vires: vt ſufficientiā ſuā totā in deū referat. iuxta illud .ij. Cor. iij. Nō ꝙ ſimus ſufficientes cogitare aliq̄d a nobis quaſi ex nobis: ſꝫ ſufficientia noſtra a deo eſt. Itē ſerui indigni τ inutiles ſum⁹: iuxͣ illud Luc. xvij. Cum feceritis oīa q̄ precepta ſunt vobis: dicite qꝛ ſerui inutiles ſum⁹: qd̄ debuim⁹ facere fecimus: que verba ſic expōit Ambro. Nō ergo te iactes ſi bene ſeruiſti q̄ facere debuiſti: obſeqtur ſol: obtēperat luna: ſeruiunt angeli: τ nos q̄ nō a nobis laudē exigam⁹. Beda vero ſic exponit. Serui quidē: quia p̄cio empti τ redempti: inutiles qꝛ nr̄oꝝ bonoꝝ nō indiget: vel qꝛ nō ſunt cōdigne paſſiones huius ſeculi ad futurā gloriam Et ſubdit cōcludens: Hec ē ergo in omnibus fidei pfectio: ſi oīa q̄ ſunt p̄cepta īpleuerint τ tamē imp̄fectos ſe eē nouerit. Cōtra hunc aūt gradū ponit̄ ſeptim⁹ gradus ſupbie q̄ eſt p̄ſumptio q̄ quis ſufficientem ſe reputat ad maiora: cuius indicia ponit Bern. de gradib⁹ humilitatis: dicēs: qꝛ taliter p̄ſumēs in cōuentib⁹ p̄mus ſedet: in cōſilijs prim⁹ rñdet. Nō vocat⁹ accedit: nō iuſſus ſe intromittit: reordinat ordinata: reficit facta: q̄cq̄d ip̄e nō fecerit aut ordīauerit nec recte factū nec pulchre eſtimat ordinatū iudicat iudicātes: p̄iudicat iudicaturū τc̄. hec ille. Tertius deniq̄ gradus ē credere τ pnunciare ſe oībus eē viliorē: vt quātū ad oīa alios ſibi p̄ferat: et ē ſext⁹ in ordine graduū humilitatis: de q̄ gradu dictū eſt aliq̄d in gradu p̄cedenti. Notandū eſt tamē ꝙ qui hunc gradū veracit̄ q̄rit attingere vitā melioꝝ τ nō prauoꝝ frequentius debet ſubtiliter indagare. iuxta illud Greg. Nō quibus iā eſtis ſupiores: ſed quib⁹ adhuc eſtis inferiores aſpicite: τ ſubdit cām: quia ſicut incentiuū eſt elationis reſpectus deterioꝝ: ita cautela humilitatis ē cōſideratio melioꝝ. hec ille. Verūtamē vt q̄z etiā pfectiſſim⁹ ſe maximū peccatorem ſine diſſimulatione reputare valeat triplici reſpectu ſeſe frequenti⁹ exerceat. Primū reſpectū dirigat ad indagādū ſub cōpendio peccatoꝝ ſuoꝝ multitudinē τ enormitatē: inſup diuine gratie recepte deteſtabilē ingratitudinē: q̄ tā indigniſſimus miſericorditer a deo p̄uentus: facilime peccatis reſiſtere potuiſſet. Nō enī tm̄ apud deū penſat̄ opatum malū ſed etiam oportunitas peccandi: facultas reſiſtēdi: gratia cōcomitās: malicia inflāmās ac ſimilia. Secūdū dirigat ad cognoſcendū ſe ſolūmodo gratia diuina: nō ꝓpria reſiſtentia p̄ſeruatū: ne cū multis ī maxima vitia plaberet̄: ſubtractis etiā earūdē occaſionibus τ oportunitatib⁹: diabolicis quoq̄ temptatiōibus: quibus plerique circūuenti miſerabiliter ceciderūt: quas ſi forſan expertus fuiſſet ceteris omnib⁹ abominabilius cecidiſſet. Tertiū dirigat ad cognoſcēdum liberalē munificentiā diuine gratie iam recepte: quā ſi peccator maxim⁹ recepiſſet: magis gratus extitiſſet: cautius cōſeruaſſet ac fidelius affectū mancipaſſet. Ex quibus oībus vilitatē ꝓpriā colligendo ſe reputet omni reprobatione digniſſimū: oīm prorſus gratia indigniſſimū: vt ī ſe penitus deſperans in deo ſolo cōfidat: hoc enī ꝓpriū habet humilitas vera ꝙ q̄tum in ſe deijcit̄: tm̄ in deū ſpe firma ſubleuat̄: q̄tū deficit deſperatiōe ſui: tantū proficit confidentia dei. Et ꝯtra hunc gradū ponit̄ ſextus gradus ſupbie qui dicit̄ arrogantia p quā homo ſe alijs p̄fert: cuius originē tangit Grego. xxiiij. moral. dicēs: ꝙ reprobi ſi q̄n in via dei veniunt: non ad melioꝝ veſtigia intuenda: ſed ad prauorū exempla vertunt̄: nec eoꝝ cōſiderāt vitā: q̄bus ſe humiliando poſtponāt: ſed quib⁹ ſe ſupbiendo p̄ferant deteriores nanq̄ reſpiciūt quib⁹ meliores ſe eē gloriant̄: τ idcirco p̄ficere ad meliora nō poſſunt: quia hoc ſibi ſufficere eſtimant ꝙ peſſimos antecedunt: hec ille. Ad laudem dei omni.

De interiori affectu humilitatis ac ſupbie: τ qualiter quis eūdem conſequitur: Sermo XXII

Non facies omnem [illegible] ſimilitudinē τc̄. Exod. xx. Premiſſis vt potuim⁹ de duob⁹ primis virtutē humilitatis cōcernentib⁹. Iā tertiū pſequimur. ſ. de interiori affectione humilitatis τ vilitatis: de qua dicit̄ Bern. A

Qui vere humilis nō vult humilis ſed vilis reputari: verus inq̄t: humilis vil' vult reputari nō humilis p̄dicari: gaudet d cōtemptu ſui τ in hoc conſiſtit virtus humilitatis eēntialiter. Dicit enī Tho. ſcd̄a ſc'. q. clxj. ꝙ cognitio ꝓprij defectus ptinet ad humilitatem ſicut regula q̄dam directiua ipſius appetitus: ſed in ipſo appetitu conſiſtit humilitas eſſentialiter: q̄ potiſſime experitur: cum quis aduerſa τ obprobriosa

affectanter patitur: sive in factis sive i verbis: q: sicut ait Grego. in registro. Nā grāde ē his nos esse humiles a quib⁹ honoramur: quia ⁊ hoc seculares quilibet faciūt: sed illis maxime humiles eē debem⁹ a q̄bus aliqua patimur. hec ille. Ad hāc humilitatē hortatur sapiēs. Eccl. iij. dicens: Quanto magnus es humilia te in omnibus. i. ſm gradū magnitudinis vel generis nobilitate vel scientie: subtilitate vl' honor dignitate vl' vite scitate erit grad⁹ humilitatis: nec dicit maior q: oīs cōparatio maioritatis scrupulū habet suspitōis ⁊ cōtentiōis. Luc. xxij. Facta ē cōtentio inter eos quis eoꝝ videtur esse maior: humilia inquit te: vt humilitas sit volūtaria nō coacta: ⁊ ab aliquo intrinseco nō intrinseco. Et hoc in omnib⁹ tam tēporalib⁹ q̄ corporalibus ⁊ spūalib⁹ que habes: q: nihil boni habes qd̄ a deo nō accepisti: ⁊ q̄ntum in te est indignus accepisti. Sequit'. Et corā deo inuenies gratiam. Jaco. iiij. Deus superbis resistit: humilib⁹ aūt dat gratiam: ⁊ subdit cām motiuā humiliandi dicens: Quoniā magna ē potētia dei ⁊ ab humilibus honorat'. Aū. j. Pe. v. Humiliamini sub potenti manu dei vt vos ⁊c̄. Nam reuerentia bonitatis diuine ē causa cur oms se debent humiliare: exemplo christi q̄ summe se corā deo patre studuit humiliare: q̄ se vocat ostium ad ingressum regni. Joh. x. Ego sū ostiū: qui em̄ per ianuā paruam transire voluerit nisi ad ostij mensurā se inclinauerit: caput elidet ⁊ retrocadet: sic vt ait dn̄s: Nisi cōuersi fueritis ⁊ efficiamini sicut paruuli: nō intrabitis i regnū celorū.

Ad maiorē autē euidentiā sciendū q̄ h̄ humilitas affectionis trib⁹ gradib⁹ perficitur. Primus ē q̄ quis ꝓpriā volūtatem nō delectet' implere: ⁊ ē vndecim⁹ in ordine graduū humilitatis: nō inquā delectet' implere ꝓpriā volūtatē quā caro ⁊ sāguis suggerit: sȝ diuinā quā spūs ingerit: De q̄ volūtate dicit Bern. sup cantica sermone. xxj. Volūtas ē motus rōnalis sensui presidens ⁊ appetitui: habet sane quocūq̄ voluerit rōnem semp comitē: ⁊ quodāmodo pedissequā: nō q̄ semp ex rōne sed nunq̄ absq̄ rōne moueat': ita vt nulla facit per ipsam cōtra ipsam: hoc est per eius q̄si ministeriū cōtra eius cōsiliū siue iudiciū. Est em̄ ratio data voluntati vt instruat. Ceterū oblatio ꝓprie volūtatis apud deum: tam excellentis virtutis ē q̄ quicūq̄ alia virtutum opera: ex ipā solū meritoria reddūtur: eo scȝ q̄ fiunt vt diuine voluntati cōplaceant ⁊ obedientiā ostendant. Nam si quis etiam martyrium sustineret vel oīa sua pauperib⁹ erogaret: nisi hoc ipm̄ ad īpletionē diuine voluntatis ordinaret: qd̄ recte ad obedientiā ptinet: meritoria neq̄q̄ esse possent: sicut nec sine charitate fierent: que charitas sine obediētia eē nō potest: q: si vera amicicia facit idem velle et nolle: q̄to magis ipa charitas fac̄ idē velle ⁊ nolle cū deo: ita vt suam voluntatē diuine volūtati ⁊ dispositioni per omnia taȝ ī volito q̄ in modo volendi libere subijciat: sic q̄ illius beneplacitū sit ei summū desiderium: tam in aduersis q̄ ī ꝓsperis: siue sint ꝑsecutiōes: cōfusiones: infirmitates: pericula vel similia: nihilq̄ sibi reseruat s̄ totum ordinationi diuine cōmittens: sedulis ꝓcibus viscerosa quadam dulcedine replicans: Fiat voluntas tua ⁊c̄. ita q̄ tandem incorporatis pijs desiderijs: naturali quadā inclinatione ꝓdominante spū toti⁹ gratie ferri videat' infatigabiliter ad amplectendū id qd̄ diuina ꝓuidentia disponente vel permittente circa se conspexit actitari. Sed ꝯtra hunc gradū humilitatis opponitur. xj. gradus superbie qui dicitur libertas peccādi: p quā scȝ quis delectat' libere facere qd̄ vult potius ſm appetitum ꝓuatum q̄ ſm iudiciū rōnis. De qua dic̄ Ber. de gradib⁹ humil. q̄ postq̄ terribili dei iudicio prima flagitia impunitas sequitur: experta voluptas libenter repetitur: repetita blandit': cōcupiscentia reuiuiscente sopitur ratio ligat cōsuetudo: trahit' miser in ꝓfundū maloꝝ: tradit' captiuus tirannis vitiorum: ita vt carnaliū voragine desiderioꝝ absorptus sue rōnis diuiniq̄ timoris oblita: dicat insipiens in corde suo nō est deus. Jam indifferenter libitis ꝓ licit' vtit'. Jam ab illicitis cogitandis: patrandis: inuestigandis: anim⁹: manus: vel pedes nō ꝓhibetur: sed q̄cquid in corin buccam: ad manū venerit: machinat': garrit ⁊ operatur. hec Bern. Secūdus vero gradus ē obedientia vt scȝ voluntatem suam quis regulet superioris arbitrio: in omni obedientia pro dei amore. Et est decimus in ordine graduum humilitatis. Hic enim gradus plenius attingitur: cū superioris voluntati se quis conformare nitit': nō solum verborū sed etiā nutuū illius diligēs obseruator ⁊ executor effectus in nullo excusationeȝ ꝓtendens: nec difficultatē causans: nec inuoluntariū se ostentans: si etiā B

mitius suaue aliquādo quid iniungit: re/
dolere videatur. Illud prudenter attēdēs
qđ ait Bern. de precep. et dispen. In obedi
endi ratione hec generalis regula tenea/
tur: q in difficilioribus agendis: obeditio
gratior: q̄ preuaricatio grauior iudicetur:
et in facilioribus minusq̄ onerosis cōtem/
ptus damnabilior: q̄ act⁹ laudabilior esti/
metur. Nec sunt inobedientia subditorum
discutienda merita vel demerita superior:
quia dicit apls generaliter. Obedite pre/
positis vestris: non tantū bonis sed etiam
discolis. Et Augu. sic obedientie modus
tenendus est: vt bonis in malo nō cōsenti/
as nec malis in bono cōtradicas: q si bo/
na sunt que iubent: debet tamen obedien
tia aliquid habere de suo: aliquādo vero
nō. Unde Grego. xxxv. moral. Sciendum
ē q obedientia aliquādo si de suo aliquid
habet nulla ē: aliquādo vero si de suo ali/
quid nō habet: minima est. Nā cum hui⁹
mundi successus p̄cipit: cum locus superi/
oris imperatur: is qui ad p̄cipienda hec obe/
dit: obedientie sibi virtutē euacuat: si ad
hoc etiā ex ꝓprio desiderio anhelat. Rur/
sus cum mundi despectus p̄cipit: cū pro/
bra adipisci et contumelie iubent: nisi hoc ex
semetipso anim⁹ appetat: obediētie sibi me
ritū minuit: quia ad ea que in hac vita de
specta sūt: nolens inuit⁹ q descendit: hec il
le. Et exemplificat de moyse q̄tū ad ꝓspe/
ra qui renuit p̄ncipatū populi isrl: et de pau
lo q̄tum ad aduersa: qui ꝓhibitus a fra/
tribus ne hierusalē pergeret aduersa pas/
surus: ptinus r̄ndit: Nō solū alligari sed
mori paratus sum in hierusalē ꝓ noie iesu.
Contra hunc aūt gradū ponit' decim⁹ gra
dus superbie: qui ē rebellio cōtra superio
res qua quis subijci nō vult superioris sui
imperio. Inobedientie morbus ex sup̄bie
tumore procedit: sicut sanies ex vulnere: h
morbo prim⁹ homo languit: qui bestijs ter
re prepositus fuit. Sed de his gratia bre/
uitatis supsedeo. Tertius denique grad⁹
est ll duris asperis et obprobriosis amplec/
cti patientiam nō solum patienter sed etiā
affectanter: cum sc3 ad conformandā se do
minice passioni: illusioni: reprobationi: et
turpissime morti: aduersa queque et obpro/
briosa desideranter adepta cōplectitur: nō
dum habita querit celebrius inuitat dul/
cius cum illo qui dicebat. Improperiū ex/
pectauit cor meū et miseriam. Et hoc quidem
experientia felicissima percipit: q̄ pro sua
dulcedo iocunditatis interne ex hoc filio
patientie frequentius effluit mentem feli/
citer inebrians: et corpus ad illatas penali
tates velut insensibile reddens. Unde vt qs
imitatorē se cōstituat christi dicētis: Disci/
te a me q2 mitis sū et humilis corde: duo sūt
necessaria. Primū est vt quis se humilem
exhibeat in ꝓpria cōuersatione. Secundo
vt mitem se prebeat in alior despectione vel
ꝑsecutione. Qđ vtrūque dauid elegant am
plexatus est: de quo Grego. xxvij. moral.
dicit inter alia: Intueri libet quanta virtu
tum munera dauid perceperat: atque in his
omnibus q̄ fortis humilitati seruiebat.
Quē enim nō extolleret ora leonum fran/
gere: despectis prioribus fratribus elegi:
reprobato rege ad regni gubernacula vn/
gi: vno lapide goliaz sternere: et cetera que
gessit: et tamen cum archā dei hierusalem
reuacat: quasi oblitus se prelatum: omni/
bus admixtus populis ante archā saltat.
Et infra. Quid de eius factis ab alijs sen
tiatur ignoro: ego plus dauid saltantē stu
peo q̄ pugnantē: Pugnando quidem ho
stes subdidit: saltando seipm vicit. Quē
michol cū humiliatum despiceret dicens:
Q̄ gloriosus fuit hodie rex etc. ptinus au
diuit. Ludam ante dominū et vilior fiam
plusq̄ factus sum: eroque humilis in oculis
meis: quasi dicat: Vilescere coram homi/
nibus appeto: quia mihi seruare corā deo
ingenuitatē per humilitatē quero: in qui/
bus verbis geminū humilitatis indicium
exprimit sc3 hominis exterioris cū dicit:
Ludam et vilior fiam etc. et hominis interi
oris tam in cognitione q̄ etiam in affectiōe
qua sc3 exteriora signa vilitatis ostendit.
Hic subdit. Eroque humilis in oculis meis.
Et hanc viam quicunque recusat imitari: re
uera christiani nominis honorare non est
dignus insigniri: Dicit enim Beat⁹ Hier.
inter alia. Cur graue sit pro dño sustinere
oīa que aduenerint in hac vita: damna: de
rogatiōes: suspitiōes: detractiones: etc. qñ
ille cū deus sit et dei fili⁹: pro salute tua
obprobria omnia: iniuriasque sustinuit. Nā
quomodo amare eum dicimur: si pro ipso
nihil sustinere parati sumus: nihil enim no/
bis dignum pro eius amore irrogat: si sen
tentie ipsius memores sum⁹ qua dicit: Nō
est discipulus super magistrū. Et si patrē/
familias beelzebub vocauerint: quanto/
magis domesticos eius: ergo q h sustinere
non vult: nec discipulum se approbat esse

nec filium nec seruū: nec domesticū. h ille. Cōtra hanc aūt gradū humilitatis ponit nonū grad⁹ supbie q̄ ē simulata cōfessio: p quā aliqs nō vult subire penam p peccatis q̄ simulate confitet. De qua dic̄ Bern. de gradibus humi. inter alia. Multo periculosior est fallax ac supba cōfessio: q̄ ptinax ⁊ obstinata peccatoꝝ defēsio. Nonulli eni cum de apertioribus arguant scientes si se defenderent q̄ sibi nō crederetur: subtili⁹ inueniunt argumentū defensiōis verba rādentes dolose cōfessionis. Est qppe (vt scriptū ē) qui nequiter se humiliat: ⁊ interiora eius plena sunt dolo. Sequit. Vocē enim nō cor penitentis assumunt: q̄ notā nō culpā deleant: dū ignorantiā manifeste transgressionis decore recōpensant publice ↄfessionis. Gloriosa res humilitas q̄ ipa quoq; supbia palliare se appetit ne vilescat. Sed hec cito tergiuersatio a prelato dephendit: si ad hanc supbā humilitatē nō leuiter flectit: quo magis dissimulat culpā vel differat penā. Cū eni veracit penitet laborē penitētie nō abhorret: s; qcquid sibi p culpa quā odit iniungit tacita cōnscia libent amplectit. In ipa quoq; obedientia duris ac ↄtrarijs rebus abortis: quibuslibet irrogatis iniurijs sustinēs nō lacessit: vt in quarto gradu se stare iudicet humilitatis. Cui⁹ vero simulata ↄfessio ē vna vel leuis ↄtumelia aut exigua pena interrogat⁹: iā humilitātē simulare: iā simulationē dissimulare non pōt: murmurat: frendet: irascit: ⁊ in nouū supbie gradū corruisse pbat: quāta putas tunc ↄfusio sit in corde supbi cū fraus decipit: par amittit: laus minuit: nec culpa diluitur: tandē notat ab oībus: indicat ab oībus eoq; vehemēti⁹ oēs indignant: q̄ falsū cōspiciunt q̄cq̄d de eo pri⁹ opinabant. h ille.

De ornatu naturalis pductiōis ⁊ humane puisionis qualiter sit licitus scōm statum ⁊ conditiones: Sermo XXIIII

Non facies omnem siliitudinē q̄ ē in celo desuper ⁊c. Exo. xx. Hic iā ordine debito: psequēdā ē de lasciuo ⁊ supfluo ornatu: qui potissimū cordis elationē repsentat: dicēte Bern. in apo. Vanū cor vanitatis noticiā ingerit corpori ⁊ exterior supfluitas interioris vanitatis indiciū ē: mollia indumēta animi mollitiē indicāt: nō tm̄ curaretur corpis cultus nisi pri⁹ neglecta fuisset mēs inculta vtutib⁹. Ad cui⁹ euidētiaz sciendū q̄ dn̄s hoiem sine indumētis odidit p̄ oībus creaturis: nō vt ex hoc eleuaretur in supbiā: sed vt ex hac miseria depmeret ⁊ rōne ppria sua industria in suo ingenio excitaret. Vñ dicit Hugo in didas. li. i. Qui vsum vestimentoꝝ prim⁹ aduēit ↄsiderauit q̄ singula queq; nascentiū ppria q̄dam habeant munimēta quib⁹ naturā suā ab incōmodis defendūt. Cortex ambit arborē: pēna tegit volucrē: squama piscē operit: lana ouē induit: pilus iumenta ⁊ feras vestit: cōcha testitudinē excipit: ebur eleuantem iacula nō timere facit: nec tñ sine cā factū est: q̄ cum singula animantiū sue nature arma habeant secum nata: solus hō inermis nascit ⁊ nud⁹. Oportuit enim vt illis q̄ sibi prouidere nesciūt: natura cōsuleret: homini aūt ex hoc etiā maior experiendi occasio pstaret: cū illa q̄ ceteris naturaliter data sūt ppria rōne sibi inueniret. Multo eni magis eniteт nunc ratio hominis: hec eadem inueniēdo q̄ habendo claruisset: nec sine cā puerbiū sonat q̄ ingeniosa fames oīs excudit artes. Sed vt ait Bern. sup. Missus est: q̄d de habitu dicā: in quo iam nō calor sed color reqrit: magisq; cultui vestiū q̄ virtutū insistitur.

Hic primo qri pōt: vtrū licit ū sit vti ornatu corporis: psertim cū dicat Greg. i ome. Si cult⁹ pciosarū vestiū culpa nō eēt: neq̄ q̄ sermo dei tā vigilanter expmeret q̄ diues qui torquet apud inferos: bisso ⁊ purpura indut⁹ fuisset. Ad hoc dicendū q̄ duplex ē ornatus. s. naturalis pductionis: ⁊ humane puisionis. Quātū igit ad pmuz dicit Alex. de hales in. iiij. parte sum. q̄ se fardantes ⁊ crines adulterinos vsurpantes: adeo peccant q̄ sacra cōmunione reddūtur indigni: Primo nāq; peccāt i deū qr tales picture fiunt in cōtumeliā summi artificis ⁊ in puocationē indignationis eius. Scdo peccāt in primū: qr ibi ē fictio ⁊ mendaciū perniciosū: inducēs errorē ex certa scia. Tertio peccant in se qr faciunt iniuriam pprie nature. Unde Cyprianus dicit q̄ tolerabilior a ppe modū in adulterio crimina sunt. Ibi enim pudicicia: hic natura adulterat: quo contra refert Valerius maximus de quodam adolescente: q̄ cū esset nimie pulchritudinis: ⁊ plurimaꝝ

a

illustriū femī eaꝝ sollicitaret oculos: ⁊ ex h viris ⁊ pa...tib⁹ eaꝝ suspectū se sentiret: oris decorem vulneribus cōfodit: qm̄ irritamentū aliene libidinis esse noluit. Unde cōcludit Alex. de bal. ꝙ tales siue solute siue cōiugate fuerint mortaliter peccant: licet secus sit de ornatu hūane prouisionis: ⁊ huius rō ē: q: habitus naturalis ꝓductionis dati sunt a natura ⁊ nō ab humana ꝓuidentia: ⁊ idō quando quis illis alit̄ vtit̄ ꝙ̄ eo modo quo sunt accomodati a natura ⁊ ab opifice nature ɔcessi: tunc adulterine fiunt vsurpatiōes q̄ nullo mō sunt licite. De hac tamē questione plenius vide i sermone decol. Joh. bap. Quātū vero ad secūdū ornatū sc; humane ꝓuisionis: dicit Gasp. de calō. extra q̄ cle. vl' vo. in. c. q̄ consuluit. ꝙ vsus vestiū nō est ꝓhibitus ſ; abusus vt iactantia ⁊ voluptas eaꝝ. Sicut em̄ in victu nō refert: quis sc; an sit rustic⁹ vel nobilis: ꝙ sc; capones vl' carnes bouinas vel quātū comedet sc; ſm cōuenientiā nature: dūmodo nō gulose vel ex ingluuia: vt patet. xj. di. c. quisquis: vbi sequit̄. In omnibus em̄ talibus nō vsus reru; sed libido in culpa est. Quicquid igit̄ locis: psonis: tēporibus ɔueniat: diligenter attēdendū ē ne temere flagicia reprehendam⁹ fieri enim potest vt sine aliquo vitio cupidinis ⁊ voracitatis p̄ciosissimo cibo sapiēs vtat̄: insipiens aūt fetidissima gule flāma in vilissimū olus inardescat. Et. c. delitie. Sic etiā de vestibus intelligendū ē: vt ptz xxj. q. iiij. c. j. p̄cipue in glo. super illud omnis iactantia. Unde posset quis vti pāno grossissimo voluptuose: sicut alius pann⁹ scarletico vel serico: ⁊ per ɔsequēs ex tali voluptati vana gloria vel cōplacentia peccaret: sicut Esau peccauit ex ferculo lenticule: gulose ⁊ ingluuiose comedendo: cum tamē potius erat cibus iumētoꝝ ꝙ̄ hominum. Hinc dicit̄. xlj. di. c. delicie quelibet si absq; desiderio pcipiant̄ nō officiunt: et viles cibi appetenter accepti: impediūt ꝑfectum abstinentie: ⁊. c. quisquis: subdit. Nam in hu.usmodi rebus nō ex eaꝝ reru; natura quibus vtimur: sed ex cā vtendi ⁊ modo appetendi: vel ꝓbandū ē vel improbandū qd̄ facilius. Et idē intelligendū ē de vestib⁹. e. ti. c. cleric⁹. §. sicut ergo i cibis mores eoꝝ cū quib⁹ viuim⁹ obseruare monemur: sic ⁊ in indumentis intelligendu; est. Uerūtamē nulli viro licet portare vestes deauratas: nisi cui ab imperatore concessū ē: vt ptz. C. de vestib⁹. l. nemo. ⁊ ex de vi. ⁊ hone. cle. c. clerici. in glo. Deniq; concludit Tho. scd̄a 2ᵉ. q. clxix. ꝙ in reb⁹ exterioribus quib⁹ quis vtit̄ nō ē vitiū: sed vitium ē ex pte hominis q̄ talib⁹ vtit̄ immoderate: q̄ sc; imoderantia pōt esse duplex. Uno modo p cōparationē ad cōsuetudinē hoim̄ cū quib⁹ viuit: vnde dicit Augu. in iij. ɔfes. ꝙ ɔtra mores hoim̄ sunt flagicia ꝓ moꝝ diuersitate vitanda: ⁊ pactū inter se ciuitatis vel gentis cōsuetudine vel lege firmatū: nulla ciuis aut pegrini libidīe violet̄: turpis est enī omnis pars suo vniuerso nō ɔgruēs: vnde sicut ornat⁹ ⁊ cult⁹ exterior variat̄ ſm diuersitatē tēporum et locoꝝ: sic etiam debet quis se ɔformare cōsuetudini illius temporis ⁊ loci: vbi saltē; dispar cultus vel ornatus scandalū generaret. Sic dic̄ Aug⁹. iij. li. de doctrina christia. ꝙ talares ⁊ manicatas tunicas habere apud romanos veteres flagitium erat: nunc aūt honesto loco natis nō eas habere flagiciū. Alio modo pōt eē imoderātia ex inordinato affectu vtentis: ex quo q̄nq; contingit ꝙ nimis libidinose quis talibus vtit̄: siue ſm cōmunē ɔsuetudinē siue preter. Et ista deordinatio affectus contingit tripliciter q̄tum ad supabundantiā. Primo ſm ꝙ aliquis ex supfluo cultu vestiu; humanā gloriā querit: ⁊ hoc vt frequēter ē causa: cur quis in ornatu vestium metas excedit cōsuetudinis honoꝝ inter quos cōuersat̄. Hinc dicit Grego. in omel. Nemo quippe vestimenta p̄ciosa: sc; excedentia ꝓpriū statum nisi ad inanem gloria; q̄rit. Secūdo modo ſm ꝙ hō p superfluū cultū vestiū delitias querit: ⁊ nō ſm ꝙ vestis ordinatur ad corpis fomētū. Tertio modo ſm ꝙ nimiā sollicitudinē apponit ad exteriorē cultū vestiū licet nō sit aliqua deordinatio ex parte finis. Deniq; queri potest vtrum liceat sacerdotibus vti p̄ciosis ⁊ ornatis vestibus: p̄sertim cū a deo positi sūt tanq̄ forma ⁊ exemplar vite spiritualis i populo christiano ꝙ a domino vocantur sal terre ⁊ lux mundi. Ad hoc respondet Guil. de monte laudō. in clemen. j. de vi. et hone. cle. ꝙ indistincte interdicunt̄ omnibus clericis vestes nimis fulgide ⁊ nimis sordide: ſm morē clericorum ⁊ patrie inter quos viuunt. vnde. xlj. di. c. j. §. ecce. subditur. Oportet illum eē ornatum habitu videlicet ⁊ incessu: vt nec fulgidis vestibus nec sordibus se ornet. Possunt tñ clerici

decentioribus vestibus vti q̄ communes
laici: ⁊ se cōformare moribus clericoꝝ in/
ter quos viuunt ne vilescat dignitas cleri
calis: nisi tamen consuetudo patrie secus
haberet. Nam anglicani clerici optimos
pannos portant: ⁊ burgundi viles: decet
tamē extremitates deuitare: quia ī medio
consistit virtus: ⁊ tutius est declinare ad
humiles vestes q̄ȝ ad fulgidas: nisi in di/
gnitatibus constituti p̄ciosas induerēt ex
causa rōnabili vt videbitur. Uerūtamen
quedam sunt ad dignitatem ordinis sacer
dotalis nō decentia que prohibent̄: ⁊ que
dam cōuenientia que p̄cipiuntur: vt ex̄ de
vita ⁊ hone. cle. c. clerici. vbi subdit̄: clau/
sa deferant desuper indumenta nimia bre
uitate vel longitudine nō notanda: pānis
rubeis aut viridibus necnō manicis ⁊ so/
tularibꝰ rostratis: frenis: sellis: pectorali/
bus: calcaribus deauratis: aut aliam sup
fluitatem gerētibus nō vtant̄: nec fibulas
nec corrigias auri vel argenti ornatum ha
bentes ferant: ſ nec anulos nisi quibꝰ cō/
petit ex officio dignitatis. Et de vi. ⁊ ho.
cleri. q̄m clerici. dicit̄ q̄ clerici beneficiati
vtentes veste virgata vel ptita per sex mē/
ses a beneficijs sunt suspensi. Nō benefici
ati in sacris vel minoribus tonsurā cū tali
veste portantes per idem tempus sunt in/
abiles ad beneficiū obtinendū. Obtinens
autem dignitatem vel beneficia curata ac
sacerdos religiosus per annū eandē penā
incurrant. Punit etiā portantes epytogi
um notabiliter breue: q: vestis clericorum
debet eē talaris: designati sunt em̄ per io/
seph qui fuit a patre magis dilectus. Hic
queri pōt: vtrū in dignitatibus constituti
vel etiā ministri altaris p̄ciosioribus vesti
bus q̄ ceteri seculares ſm terre cōsuetudi
nem vti possent: presertim cum iure vt vi/
sum ē multa videntur eis in vestibus pro/
hibita: que tamen secularibꝰ sunt licita.
Ad hoc r̄ndet sanctus Tho. scd̄a scd̄e. q.
clxix. q̄ ex quo cultus exterior indiciū quo/
dam ē cōditiōis hūane: nō talibus licitum
ē illis vti: nō ꝓpter sui gloriam sed ad desi
gnandū excellentiā sui misterij vel cultus
diuini: ⁊ iō nō ē ī eis vitiosū cū talis fuerit
intētio ꝯcomitans: q: adinuentū ē ad idu
cendū rudes ad reuerentiā status sp̄ualis
qui plus ꝯferunt vestibꝰ q̄ virtutibus: vt
patuit de abbate Johanni breui. Nimirū
si vsurarius ⁊ quilibet alius notorius pec
cator honorat̄ propter diuitias ⁊ vestes:
cur nō sacerdotes potius: quos dn̄s tātis
excellentijs ⁊ nominibꝰ honorauit: vt ptȝ
xj. q. j. c. sacerdotibus: vbi dicit̄ q̄ tantam
reuerentiā deus sacerdotibꝰ impēdit q̄ in
diuinis eloquijs eos aliquando appellat
deos: vt patet in veteri lege: applica eum
scȝ iuraturū ad deos. Et iteꝝ. Dijs nō de/
trahes. Aliquādo etiaȝ angelos appellat
⁊ iō cum constantino principi vt ibidē sub
dit̄ accusatiōes oblate erāt: scripto contra
ep̄os libellos accusationis accepit: ⁊ ep̄os
qui fuerant accusati cōuocans in eoꝝ con/
spectu libellos incendit dicēs: Ite ⁊ inter
vos causas vestras disponite: q: dignum
nō ē vt nos iudicemus deos. Uerūtamen
si moribus sordeant ⁊ vestibus splendeāt
vtrūq̧ abominabile est apud deū: q: ex h̄
iudicat̄ in omnibus eoꝝ intentio curua: q̄
nō sinit in ornatu vestiū querere diuinam
gl'iam sed ꝓpriā. Nihil tn̄ ad te: cui p̄cipit̄
nō iudicare sed obedire p̄positis: nō soluȝ
modestis ſ ēt discolis. Qr si causaris d̄ vi
ta eorū ⁊ ꝓprio dispendio in collatōe sacra
mentoꝝ tibi respondet̄ in decretis. j. q. j. c.
Dictū est q̄ dn̄s ita gratiam traditā p mi/
nisteriū ordinati transfudit hominibꝰ: vt
nec volūtas sacerdotis obesse aut ꝓdesse
possit: sed meritum benedictionē poscētis
sicut cayphas ꝓpter pontificiū ꝓphetauit.
Per qd̄ ostenditur sp̄ūmsanctū donatorē
gratiā nō personā sequi aut digni vel indi
gni sed ordinē traditionis: vt q̄uis aliq̄s
boni sit meriti: nō tamē possit benedicere
nisi fuerit ordinatus ad officiū: ministerij
aūt dei ē effectum tribuere benedictionis.

Similiter q̄ri potest: vtrū licitum sit reli
giosis portare preciosas vestes vel etiam
nimis viles: p̄sertim cum dicat Augu. de
sermone dn̄i in monte: Nō in solo rerū cor
poralium nitore atq̧ pompa: sed etiam in
ip̄is sordibus atq̧ luctuosis vestibus esse
posse iactantiā ⁊ eo periculosiorē: quo sub
noīe seruitutis dei decipit. Et iō dicit Am
bro. j. de offi. q̄ decor corporis adiunctus
eē debet cōmunibus vestibus: vt honesta
ti atq̧ necessitati nihil desit: nihil accedet
nitori. Ad qd̄ dicendū ſm Tho. scd̄a scd̄e
q. clxix. q̄ p̄cipue cōpetit vilibus vestimē/
tis vti his qui alios verbo ⁊ exemplo ad
penitentiā hortant̄: sicut fuerūt ꝓphete: d̄
quibus dicit ap̄ls Heb. xj. Circuierunt in
melotis in pellibus caprinis. Quoꝝ imi/
tatores debent eē omnes religiosi. Sȝ cuȝ
non possit singulis certa regula dari: ideo

cōsistere in eoꝝ regulis ꝛ cōstitutionibus approbatis: ad q̄d obligantur debent: vide de ɔstitutionib⁹. li. vj. c. j. Possunt tamē in vtroq̄ȝ peccare scȝ in supabundantia ꝛ defectu. Et licet plus in abundātia peccare videant̄: tamē in defectu eius pōt eē duplex inordinatio ꝫm affectū. Primo ex negligentia ex pte hominis qui non adhibet studiū vel laborem ad hoc q̄ vtat̄ exteriori cultu sicut oportet. Dicit enī phs. vij. ethicoꝝ q̄ ad mollitiē pertinet q̄ aliquis trahat vestimentū per terram: vt nō laboret eleuādo. Secūdo ex eo q̄ ordinat illuȝ defectum ad vanam gloriā ꝛ iactantiam ꝛ ypocrisim ꝛ simulationē vt sic se ceteris pferat: ꝛ sic ē vitiū superstitionis: de quo dicit Aug⁹. de doc. christia. Quisq̄s restrictius rebus vtit̄ q̄ se habeant mores eoꝝ cum quib⁹ viuit: aut tēperās ē. s. hoc faciens ꝓpter macerationē carnis vel humiliationē spūs. sequit̄. Aut superstitiosus.

¶ Deniq̄ȝ queri pōt: vtrū ornatus mulierū fieri pōt sine peccato: pñsertim cū dicitur. j. Pet. iij. Quaꝝ si mulierū non sit capillatura extrinsec⁹: aut circūdatio auri aut indumenti vestimētoꝝ cultus. Ubi dic̄ glo. Cypriani. Serico ꝛ purpura indute christum sincere induere non possunt: auro ꝛ margaritis adornate ꝛ monilibus: ornamenta mentis ꝛ corporis perdiderūt. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra: q̄ circa ornamētum mulierū eadē sunt attēdenda: que supradicta sunt circa exteriorē cultū in generali. Et insuper q̄dā aliud speciale scȝ q̄ mulierū cultus viros ad lasciuiā ꝓuocat: ꝛ idō magna ē differentia inter coniugatas ꝛ innuptas. Nā ꝫm aplm que nupta ē cogitat q̄ sunt mundi ꝛ quō placeat viro: et ideo si ad hoc se mulier ornet vt viro placeat vel honorē ɔseruet: hoc pōt facere absq̄ȝ peccato dūmodo fiat decenti mō ꝫm cōsuetudinē cōmunē patrie: nō tamē vt alteri placeat. Cuius rō ē: q: sicut quilibȝ christianus conari debet iugiter vt in omnib⁹ actibus diuinā captet cōplacentiā: ita mulier legitima in oībus motibus suis conari debet ad viri sui cōplacentiā: vt ex hoc amor mutuus figuret̄: ꝛ thori fides integra seruet̄: q̄ si faceret ad alteri⁹ cōplacentiaȝ: peccatū illius multipliciter ꝓpter mētitam fidē augeret̄. Ille vero mulieres q̄ viros nō habēt nec habere volunt: aut sūt in statu nō habendi: nō possunt absq̄ȝ graui pctō appetere placere viroꝝ aspectibus ad cōcupiscendū: q: hoc ē eis dare incentiuum peccandi: citius enim cōcupiscuntur innupte q̄ ɔiugate: q: libere: ꝛ vt frequenter q̄rūt placere nō vni ſ pluribus: q̄ si nolūt ɔcupiscere volūt tn̄ ɔcupisci: q: ad h̄ se cōponūt vt amabiliores ꝛ acceptiores videat̄: q: nō soluȝ in plateis ꝛ choreis: imo etiā in ecclīa corda viroꝝ obnubilāt ꝛ vulnerāt dū eis nūc colore roseo: nūc familiari colloquio: nūc manuū iniectiōe: nūc vultus cōpositiōe: nūc oculoꝝ lasciua intuitione: laqueū ꝛ ruine occasionē ɔstāt. Et siq̄dē intētiōe hac se ornēt vt ad sui cōplacentiā ꝓuocēt: mortaliter peccant. Si vō ornauerit se ex q̄dā leuitate vel vanitate ꝓpter quādā iactantiā: nō tn̄ excedendo cōmunē cōsuetudinē patrie: tunc nō sp ē mortale. De hoc tn̄ vide pulchrā distinctioneȝ in ꝫmone de trib⁹ ptib⁹ pnīe: vbi agit̄ de ꝫmo q̄ inuitat ad statū matrimonij. Ad illud igit̄. j. Pe. iij. dicit glo. q̄ mulieres eorū q̄ in tribulatōe erāt cōtēnebāt viros suos: ꝛ vt alijs placerēt pulchre se ornabant q̄ fieri ꝓhibuit ibidē apl's. In quo etiam casu loq̄tur Cyprian⁹. In ornatu nāq̄ȝ tria sūt ɔsiderāda: ne. s. p excessū alijs scandalum generet: ne ex modo forma ꝛ gestu ad lasciuiā alios ꝓuocet: neq̄ȝ ꝑncipalē itētōȝ a rectitudīe deuiet. Q: si q̄rit̄: vtrū liceat mulieri vti veste virili. Rñdet ibidem Tho. q̄ cult⁹ exterior dȝ cōpetere ɔditiōi psone ꝫm cōem ɔsuetudinē: ꝛ h̄ rōnabilit̄ q: cōis habit⁹ vtriusq̄ȝ sex⁹ maximā daret occasionē lasciuie: ꝛ idō de se vitiosū ē q̄ mulier vtat̄ veste virili vel ecōuerso: nisi ꝓpt̄ aliquā nccītatē aut cām rōnabilē: tūc enī in illo cāu q̄uis ꝓhibitū videat̄. Deu. xxij. Nō induat̄ mulier veste virili: nec vir veste muliebri: h̄ enī spālit̄ ꝓhibet̄ ī lege: q: gētiles tali mutatōe habit⁹ vtebāt̄ ad idolatrie superstitionem. Quō a nobis auertat iesus christus.

De vana gloria: inobedientia: cōtētiōe ꝛ iactantia: Sermo XXV

Non facies omnem similitudinē. ꝛc. Exod. xx. Post inuestigationē regine vitioꝝ q̄ ē superbia. Prosequendū est de filia ei⁹ primogenita que īmediate ab ipa orit̄ scȝ inani gloria: quā Grego. ponit capitale vitium ꝛ primū inter ea. Pro quo sciēdūȝ q̄ licet supbia ꝛ inanis gloria vident̄ esse

vnū ꝛ idem pctm̄: q2 vtrobiq3 ē appetitus ꝓprie excellentie: tn̄ in hoc differūt: q2 superbus sibi magn⁹ intus apparet: sed vane glīosus magnus apparere desiderat in alioꝝ estimatione ꝛ hoc indebite: vel ex parte rei de qua quis gloriā querit: puta d̄ eo qd̄ nō ē: vel de eo qd̄ nō ē gloria dignū: sic de aliqua re fragili ꝛ caduca: vel ex parte eius a quo quis gloriā querit: puta hoīs cuius iudiciū non est certū. De quibus d̄r Job. xij. Dilexerūt magis gloriā hominū q̄ dei: vnde ꝓpter hoc nō audebāt ostendere se credere in christū ne extra synagogā fierēt sicut multi verecūdāter christiane viuere ne forte detrimentū patiant̄ humane glorie: vel etiā ex parte ipsius qui gloriam appetit: quia videlicet appetitū glīe sue nō refert ad debitū finem: puta ad dei honorē vel ꝓximi salutē: ꝯtra illud Mat. v. Uideant opa vestra bona ꝛ glorificent patrē vestrū qui in celis est. Et q2 qd̄ quis magis colit ꝛ amat hoc illi de⁹ est: iō vaniglīosus in oībus q̄rens glīam suā nō dei ꝓprie peccat ꝯ primū p̄ceptū quo precipimur nō h̄re deos alienos nec colere omnē silitudinem. Hic queri pōt: vtrū appetitus vane glorie vel inanis glīe sit peccatū mortale: ꝑsertim cū quicunq3 sibi surripit qd̄ ē dei ꝓpriū: mortaliter peccat: sed ꝑ appetitū inanis glīe quis sibi attribuit qd̄ ē ꝓpriū dei: qui dicit Esa. xlij. Gloriā meā alteri non dabo. ꝛ Paulus. j. ad Timo. j. Regi seculoꝝ īmortali ꝛc̄. Ad hoc respondet cōpendiū the. li. iij. c. xxij. q2 vana glīa ex genere suo ē venialis: q2 genus opis sumit̄ ex obiecto. Uanū aūt ſm se nō est obiectū mortalis peccati ſ3 venialis: cū ḡ laus vana sit obiectū hui⁹ pctī: p3 q2 nō sp̄ ē mortale. Erit tn̄ vana glīa mortale dupliciter. Primo rōne finis ꝓpter quē laus appetit̄ ꝛ tūc opus ꝯ̄ctū ad ei⁹ formale tale manet q̄le ē illud ꝓpter qd̄ appetit̄. Pro q̄ sciendū q2 duplici fine laus appetit̄. Primo ad vitandū malū infamie: ꝛ hoc ē ꝓuidētie: sicut Samuel se laudauit corā filijs isrl̄. j. Regū. xij. iuxͣ illud Eccl. xlj. Curā habeto de bono noīe. Scdo ꝓpt̄ vtilitatē aliquā spūalē vt ē glīa dei vel edificatio ꝓximi: qd̄ ē charitatis: sicut Paulus se cōmēdauit. ij. Cor. xij. ꝛ alios istruxit ad Ro. xij. Prouidentes bona nō solū corā deo ſ3 etiam corā hoībus. Licet enī ad ꝑfectionem hoīs nō ꝑtinet q2 ab alijs cognoscat̄: ꝛ iō ꝑ se nō ē appetendū: appeti tn̄ pōt inq̄tū ē vtile: ad hoc q2 dn̄s ab hoīb⁹ glorificet̄: vl ad h̄ vt hoīes ex bono ꝑficiant qd̄ in alio cognoscūt: vl ad h̄ q2 ip̄e hō ex bonis que cognoscit ꝑ testimoniū laudis aliene studeat in eis ꝑseuerare ꝛ ad meliora ꝓficere ꝛ ſm h̄ ſm Tho. Laudabile ē q2 curam aliq̄s adhibeat de bono noīe: ꝛ q2 bona ꝓuideat corā hoībus: nō tn̄ q2 in hoīm laude delectet̄ inaniter. Tertio appetit̄ laus ꝓpter lucrū auaricie: sicut pharisei q̄ deuorabāt domos viduaꝝ simulātes lōgā orationē: vt d̄r Matth. xxiij. ꝛ hoc ē mortale pctm̄. Et idē intelligendū ē q̄ncūq3 mortale pctm̄ ponit̄ finis alicui⁹ opis. Quarto appetit̄ laus ꝓpter aliquē actū venialis pctī: sicut qn̄ quis laudari vult eo q2 venialiter in laude delectet̄: ꝛ hoc ē pctm̄ veniale ꝛ sepius inuenit̄ in seruis christi. Unde Chrys. sup Mat. dicit: q2 cū cetera vitia locū habeant ī seruis diaboli: inanis glīa locū h3 etiā in seruis christi. Et si ſm Augu. cuiq3 facile ē laudē nō cape dū negat̄: difficile tn̄ ē ea nō delectari cū offert̄: vnde significat̄ ꝑ puluerē: de q̄ Mat. x. d̄r aplis Excutite puluerē de pedib⁹ vr̄is. Dic̄ enī Greg. q2 p̄dicatio vix sine aliq̄ mixtiōe pulueris transit: p̄dicās enī aut ad indignationē trahit̄ si cōtemnit̄: aut aliquā inanem gloriā acq̄rit si ab auditoribus honorat̄. Scd̄a vana glīa mortale erit pctm̄ rōe operis ꝑ qd̄ vel in q̄ laus glīe q̄rit̄: ꝛ hoc tripliciter. Nā q̄nq3 laus q̄rit̄ ꝑ opa illicita: ꝛ tunc tale ē peccatū quale ē illud op⁹ illicitū. s. mortale vel veniale. Et idē ē intelligendū qn̄ sic finē ponit in vana glīa: q2 ꝓ ea ꝯsequēda nō p̄termitteret facere etiam q̄ sunt ꝯtra deū: tūc enī est mortale. Aliqn̄ vero laus q̄rit̄ ꝑ opa ex se indifferentia: ꝛ sic ē pctm̄ veniale: nisi talis finis poneret̄ in laude: sicut iā supra dictū est: sicut ē h̄re diuitias: vestes p̄ciosas cū abusu taliū in laudē venialē. Uerūtn̄ si talia de se ordinata sunt vt sint occasio mortalis pctī: ſm q2 mulier ornatu meretricio p̄parat̄ ad capiēdas aīas: vel si factū illud sit illicitū ex ꝓhibitiōe supioris: vt torneamēta cū excederent p̄ceptū ecclie: sic sunt pctā mortalia. Q̄nq3 etiā q̄ritur laus ꝑ opa virtutū ꝛ h̄ ꝯtingit dupliciter: q2 vel appetit⁹ laudis adiungit̄ opi v̄tutū tanq̄ incidēs: sic ꝯtingit in cantu vel p̄dicatiōe ꝛ tūc ē veniale: vel laus ē finis p̄ncipalit̄ intētus opantis vel opate virtutis: ita q2 cōstituat ibi finē vltimū ꝛ sic ē mortale pctm̄: q2 tūc inheret

ei tāq̄ vltimo fini. Et nota q̄ maius peccatū ē gloriari de bono spūali q̄ de bono tēpali eo q̄ minus appareat ex q̄ tēpale: vñ tā detestabile vitiū est q̄ opus virtuosū amittit vim merēdi vitā eternam si ꝓpter inanem gloriā fiat etiā si illa inanis gloria non sit mortale peccatū: vt dicit sanct⁹ Tho. scḋa 2ᵉ. q. cxxxij. Et hoc innuit dñs Matth. vj. dicēs. Attēdite ne iusticiā vrām faciatis coram hoīb⁹ vt videamini ab eis: alioq̄n mercedē nō habebitis apud deū q̄ in celis est. Ad maiorē aūt euidentiā huius
B
q̄ri pōt quot sunt filie vane glorie cū sit vitium capitale. Ad hoc dicendū: q̄ Greg. xxxj. moral. ponit septē filias vane glorie: q̄ sunt inobediētia: ɔtentio: iactantia: hypocrisis: ptinacia ꝓprie sentētie discordia volūtatis ab alijs: ⁊ nouitatū p̄sumptio. Quarū sufficientiā Tho. scḋa 2ᵉ. q. cxxxij sic declarat dicēs: q̄ illa vitia q̄ de se nata sunt ordinari ad finē alicuius vitij capitalis dicunt̄ filie illi⁹ vitij capitalis. Finis aūt inanis glorie ē manifestatio ꝓprie excellētie. Et ad hoc hō pōt tendere dupliciter. Uno modo p verba directe: ⁊ sic est iactantia vel p facta: q̄ si sunt vera habētia aliquā admirationē ē p̄sūptio nouitatum q̄s hoīes magis solent admirari. Si vero p facta ficta: sic ē hypocrisis. Alio modo nititur aliq̄s manifestare suā excellentiā indirecte ostēdēdo se nō esse minorē alio: ⁊ hoc q̄druplicuter. Primo q̄tū ad intellectum: ⁊ sic ē ptinacia: p quā hō nimis innititur sue sentētie: nolēs cedere sentētie meliori. Secūdo modo q̄tum ad volūtatē: ⁊ sic ē discordia: dū non vult a ꝓpria voluntate discedere vt alijs ɔcordet. Tertio modo q̄tum ad locutionē: ⁊ sic ē ɔtētio: dum aliq̄s clamorose v̄bis ɔtra alium litigat. Quarto mō q̄tū ad factū: ⁊ sic ē inobedientia: dū q̄s non vult exequi supioris preceptū. Ad singulas igit̄ filias pessimas detestabilis matris discutiēdas: primo q̄ri pōt de inobedientia q̄ est prima filia inanis glie: vtrū sit grauissimū peccatū p̄sertim cū dicit̄ .j. Reg. xv. Quasi peccatū ariolandi ē repugnare: ⁊ quasi scel⁹ idolatrie nolle acquiescere: sed idolatria ē grauissimū peccatū vt dictū est. Ad hoc rñdet Alex. ij. q̄ graui⁹ est peccatū ɔtemnere p̄cipiētē q̄ p̄ceptū: ⁊ ideo grauiora sunt q̄ sūt ɔtra psonā p̄cipientis vt blasphemia ⁊ homicidiū q̄ inobediētia. Et illa dictio q̄si in auctoritate allegata: nō ē nota eq̄litatis sed similitudinis: q: inobediētia redūdat in ɔtemptu dei: sicut idolatria: s; idolatria mag⁹. Uñ fm q̄sdā inobedientia exhibita plato nō est fm se peccatū mortale: nisi sit ɔ p̄ceptū obligatoriū: multa nāq; p̄ter p̄ceptū fiūt que tñ nō sūt ɔ p̄ceptū: nā ipe platus ideo mandatū tempat: q: nō vult subditū p q̄libet leui causa exponere discrimini peccati mortalis. Et dixi notanter fm se: q: ex animo nō obediētis simplici mādato posset fieri peccatū mortale si faceret cū tali contēptu autoritatis plati: q̄ intēderet ei non obedire etiā si p̄ciperet ei qḋ simplicit̄ mandat: s; q: de hoc in p̄cepto de honore parētū fiet mentio. Hic causa breuitatis supsedeo. Scḋo q̄ri pōt de secūda filia que est ɔtentio vtrū sc; est peccatū mortale: p̄sertim cum legit̄ facta ɔtentio inter discipulos iesu Luc. xxij: Quis eorū videret̄ eē maior: nec p̄sumit̄ q̄ discipuli tunc peccauerunt mortalit̄. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. scḋa 2ᵉ. q. xxxviij. q̄ ɔtēdere ē ɔtra aliquē tendere in locutiōe. Cōtrarietas aūt locutiōis pōt attēdi dupliciter. Uno modo q̄ ad intētionē ɔtēdentis: vtrū sc; aliq̄s cōtrariatur veritati qḋ est vituperabile vel falsitati qḋ est laudabile. Alio mō q̄tū ad modū vtrū sc; talis mod⁹ ɔtrariandi ɔueniat psonis ⁊ negocijs: q: tunc ē laudabile. Sic igitur ɔcludendū ē: q̄ si ɔtentio dicat̄ impugnatio falsitatis cū debito mō acrimonie: sic ē laudabilis. Si aūt accipiat̄ contentio fm q̄ importat impugnationē falsitatis cū inordinato modo: tūc pōt eē veniale: nisi forte tanta fiat inordinatio in ɔtendendo q̄ et hoc generet̄ scandalū aliorū. Unde. ij. Timo. ij. dicit aplš. Noli verbis contendere: ad nihil enī vtile ē nisi ad subuersionem audientiū. Uñ discipuli in sua ɔtentione non excusant̄ a veniali: q: lic; nō ɔtēdebant cum intentiōe impugnandi veritatem: eo q̄ vnusquisq; defendebat qḋ sibi verū videbat̄: erat tñ in eorū cōtentione inordinatio: q: cōtendebant de quo nō erat ɔtendendū sc; de primatu honoris: nōdū enī spūales erāt vt dicit ibidē glo. ⁊ ideo dñs cōpescuit eos. Si deniq; accipiat̄ cōtētio fm q̄ importat impugnationē veritatis ⁊ inordinatū modū: sic ē mortale peccatū et sic diffinit̄ ab Amb. Cōtentio est impugnatio veritatis cū ɔfidētia clamoris. Et sic ē filia vane glie ex q̄ mouet̄ ad defēdendā v̄bis ptē ⁊ opinionē suā: vnde fm cōpletā rōnem ɔtentiōis put est peccatū.

moꝛtale: ille ꝯtēdit ī iudicio: q̄ iusticie ꝟi
tatē impugnat: ⁊ ille ꝯtēdit in disputatiōe
q̄ itēdit īpugnare veritatē doctrine: volēs
vincere cū clamore cū non pōt rōne. Et ve
nit ex appetitu vane glīe ⁊ ſupbie p̄ſumēs
de ſe magna ⁊ de alijs parua ⁊ loqui de fa
ctis ſuis: de ſcia: de potētia: de bonitate:
de ſanctitate: ⁊ ſic de alijs ꝓponere. Et ve
nit ex arrogātia. Tāta ē etiā labes huius
vitij ꝙ talis ꝓhibet̄ ordinari: vt̄. xlvj. di.
§. j. dicit̄. Ecce q̄liter litigioſi ꝓhibent̄ in
epos ordinari: qꝛ ſcȝ cum auſteritate impe
rant. Sequit̄. Eſt et alia hm̄oi ꝓhibitiōis
cauſa: litigioſi nāqꝫ vel adulatiōe alos p̄n
cipū ſibi ꝯciliant: vel ſupioribus ſuis de
trahēdo infamie notā ingerūt vel int̄ fra
tres diſcoꝛdiā ſeminando ſeditiōes facere
nō ceſſant: q̄ oīa in p̄latis dānabilia eē ꝓ
c bant̄. Deniqꝫ q̄ri pōt de tertia filia vane
gloꝛie q̄ dicit̄ iactātia qd ſit ſm diffinitio
nem. Ad hoc rn̄det Ariſtō. li. ij. ti. xxviij. ꝙ
iactantia ē oſtentatio ꝓpꝛie laudis cuȝ ve
ritas nō ſubſiſtit. Et ideo phus in. ij. ⁊. iiij
ethico. eā opponit veritati. Et dicit̄ a no
mine arrogātia cū qs attribuit ſibi quod
nō habet. Quāqꝫ tñ exteſo noīe dicit̄ oſten
tatio vana ꝓpꝛie laudis etiā cū ꝟitas ſub
eſt vt dicit Greg. ſm illud. j. Coꝛ. iiij. Si
accepiſti: qd gloꝛiaris q̄ſi nō acceperis. Tñ
⁊ hic pōt dici iactantia de eo qd̄ nō eſt: licȝ
enī habeat bonū a ſe nō tñ habet quod ha
bet ⁊ tñ iactat ſe q̄ſi haberet a ſe: vnde dicit̄
Tho. ſcd̄a 2e. q. cxij. ꝙ iactantia ꝓpꝛie vi
det̄ impoꝛtare ꝙ hō ꝟbis ſe extollat: illa
enī q̄ hō vult longe iactare in altū eleuat:
tūc aūt ꝓpꝛe qs ſe extollit: qñ d̄ ſe aliqd ſu
pꝛa ſe dicit. Qd̄ qdem ꝯtingit dupliciter.
Nā aliqñ qs loquit̄ de ſe nō qdē ſupꝛa id
qd̄ eſt ī ſe ſ ſupꝛa id quod hoīes opinātur
de eo. Quod aplus refugiēs dicit̄. ij. Coꝛ.
xij. Parco āt ne qs me exiſtmet ſup id qd̄
videt in me aut audit aliquid ex me. Alio
modo ꝑ verba ſe qs extollit loquens de ſe
ſupꝛa id quod ī ſe ē ſm rei ꝟitatē. Et quia
magꝭ ē aliquid iudicādus ſm ꝙ ī ſe eſt: q̄
quod ē ī opinione alioꝝ: inde ē ꝙ magꝭ ꝓ
pꝛie dicit̄ iactantia qñ qs ſe effert ſupꝛa id
quod in ipo ē q̄ quod ē in opinione alioꝝ
lȝ vtroqꝫ mō iactantia dici poſſit. Queri
pōt igit̄: vtꝝ iactantia ſit pctm̄ moꝛtale: p̄
ſertim cū ſit mēdaciū qddā nō āt mēdaciū
officioſū vel iocoſū vt ptȝ ex fine mēdacij:
qꝛ dicit phus. iiij. ethic. ꝙ iactatoꝛ fingit de
ſe maioꝛa exiſtētibus: quādoqꝫ nulliꝰ gra
tia q̄nqꝫ gr̄a honoꝛis vel gloꝛie: q̄nqꝫ gr̄a
argenti: ⁊ ſic ptȝ q̄ nec eſt mēdaciū iocoſū
nec officioſū: relinquit̄ q̄ ꝙ ſit mendaciū
ꝑniciosum. Ad h̄ rn̄det ſanctꝰ Tho. vbi ſ.
ꝙ moꝛtale peccatū eſt quod ꝯtrariat̄ cha
ritati. Jactātia ergo cōſiderari pōt dupli
citer. Uno mō ſm ſe ꝑut ē quoddā mēda
ciū: et ſic q̄nqꝫ ē moꝛtale: qñ ſcȝ quis de ſe
iactanter ꝓfert quod ē ꝯ gloꝛiā dei: ſicut
ex ꝑſona regis cui d̄r Ezechiel. xxviij. Ele
uatū ē coꝛ tuū ⁊ dixiſti deus ego ſū. Uel ꝯ
charitatē p̄rimi ſcȝ cuȝ qs iactādo ſeipm̄
ꝓrumpit in cōtumelias alioꝝ vt habetur
Luc. xviij. de phariſeo: q̄ dicebat. Non ſū
ſicut ceteri hoīm ⁊c̄. Quāqꝫ vero eſt pctm̄
veniale: qñ ſcȝ quis de ſe talia iactat: q̄ ne
qꝫ ſunt ꝯ deū neqꝫ ꝯ p̄rimū: tunc enī nō ē
mendaciū ꝑniciosū: ſz vel reducit̄ ad men
daciū iocoſū: qñ ſcȝ aliqs ſe iactat q̄ſi ex h̄
ipo delectatꝰ: hoc ē enī quoddā vanū: niſi
foꝛte talē delectationē diuine dilectiōi pre
ferret: vt ꝓpter h̄ dei p̄cepta cōtemneret:
ſic enī eēt ꝯ charitatē dei: in quo ſolo mēs
nr̄a debet quieſcere ſicut ī vltimo fine. Uł
reducit̄ ad mēdaciū officioſū cuȝ ſe iactat
ad hoc vt lucrum vel gloꝛiā acquirat: dū
modo fiat ſine dāno alioꝝ. Alio modo pōt
iactātia cōſiderari ſm ſuā cauſam ſcȝ ſup
biam vel appetitū lucri vel vane gloꝛie: ⁊
ſic ꝓcedit ex ſupbia vel vana gloꝛia: que
ſi ſit moꝛtale pctm̄ erit ⁊ ipa iactantia moꝛ
tale peccatuȝ. Si vero ꝓcedit ex appetitu
lucri ad deceptionē ⁊ dānū p̄rimi: quod
multipliciter cōtingit in mercatoribꝰ: tūc
etiam eſt moꝛtale peccatū. Dicit enī phus
iiij. ethicoꝝ: ꝙ turpioꝛ eſt q̄ ſe iactat cauſa lu
cri q̄ q̄ ſe iactat cauſa glīe ⁊ honoꝛis. ¶ N
ſi q̄rit̄: an pfectoꝝ ſit vitare iactantiā ſiue
oſtētationē. Ad h̄ rn̄det Alex. angli. ꝙ lȝ
omnes declinare pn̄t opis oſtētationem ꝑ
ſermonē qñ tm̄ ē oſtētatio opis ꝑ ſermonē
nō tñ eſt quoꝛūlibet ſ pfectoꝝ vitare vane
glīe motum: qñ fuerit ab alijs ingeſta lau
datio: vnde Greg. dicit ꝙ valde pfectoꝝ ē
oſtēſo ope gl̄iam actoꝛis nō q̄rere: vt de il
lata laude neſciāt p̄uata exultatione gau
dere: ⁊ ideo opa ſtudio occultēt̄ neceſſita
te publicent̄: ⁊ eoꝝ occultatio ſit cuſtodia
ꝓpꝛia: ⁊ eoꝝ publicatio vtilitas aliena.
Ad laudem dei.

De ironia: hypocriſi: ptinacia: diſcoꝛdia et p̄ſumptiōe nouitatū: Sermo XXVI

Non facies omnem
n similitudinē ⁊c̄. Exo. xx. Cum in
fine ꝟmonis p̄cedētis dictū sit d̄
vitio iactātie: q̄ scʒ q̄s attribuit sibi qd̄ nō
habʒ. Hui⁹ occasiōe q̄ri p̄t d̄ ironia p quā
B q̄s de se fingit vel dicit minora q̄ꝫ sit in ve
ritate: vtꝝ scʒ sit pctm̄: p̄sertim cum dicat
Greg. in ep̄la ad Aug. angloꝝ ep̄m: q̄ꝫ bo/
naꝝ mentiū est ibi suas culpas agnoscere
vbi culpa nō ē. Ad h̄ dicēdum q̄ꝫ sic: q: oē
mēdaciū ē pctm̄: vn̄. xxij. q. v. dicit Amb.
c. Cauete frēs mēdacium: q: oēs q̄ amant
mendaciū filij diaboli sūt: nō solū ī falsis
ꝟbis: ꝫ etiā in simulatis opib⁹ mēdacium
est: mēdaciū nāq3 est christianū se dicere ⁊
opa christi nō facere: mēdaciū ē ep̄m sacer
dotē vel clericū se ꝓfiteri: ⁊ huic ordini cō
traria opari. Nimiꝝ cū dicat ap̄ls. Cōfitē
tur se nosse deū: factis aūt negāt. Et Aug.
de verbis ap̄li qd̄ habeť. xxij. q. ij. c. Cum
humilitatꝭ causa mētiris: si nō eras pctōr
añq̄ꝫ mētierꝭ mētiēdo efficierꝭ qd̄ euitaras
veritas ī te nō est nisi ita te dixeris pecca/
torē vt etiā esse cognoscas. Seq̄tur. Nam
quō ē humilitas vbi regnat falsitas. Quō
igiť saluať verbū Greg. qd̄ poniť. v. di. c.
ad eius: vt q̄s cognoscat culpā vbi culpa
nō est. Dicēdū ꝟm glo. sup illud: cū humi/
litatis causa mētiris: q̄ꝫ pōt ī genere q̄s se
dicere peccatorem: q: nemo sine crimie vi
uit: ⁊ recognoscēdo in se culpā esse nō pec/
cat: dūmodo credat hoc eē veꝝ: vt ptʒ. ij.
q. vij. c. q̄ꝫ q̄ꝫ. in glo. Sed sp̄aliter dicendo
aliqd̄ pctm̄ de se cui⁹ ꝯtrariū est veꝝ: mor/
taliter peccat. Sed obijciť de sacerdote ce
lebrāte q̄ oīa crimina de se sp̄aliter ꝯfiteť
in p̄ncipio misse. Sed dic q̄ꝫ id facit: in ꝑso
na eccl̄ie: nullū enī vitiū est qd̄ nō repiať
in aliquo membro eccl̄ie. Uel dic vt dicit
Aug. q̄ꝫ ī vno pctō multa possunt notari.
Cū enī q̄s peccat mortaliter: cōmittit ho/
micidiū occidendo aīam suā: cōmittit fur
tum quia se subtrahit deo: cōmittit adul/
teriū q: recedit a deo ⁊ fornicať cū diabo/
lo: cōmittit ꝑiuriū q: fidē ꝓmissam in ba/
ptismo nō ꟊuat: qd̄ dic ⁊ in oībus vitijs in
q̄b⁹ homo miser peccare pōt: hec ibi ī glo.
· Ad maiorē tñ euidentiā hui⁹ vitij quod
est ironia sciēdū ꝟm Tho. scd̄a. 2ᵉ. q. cxiij.
q̄ꝫ hoc q̄ꝫ aliqui de se minora dicāt ꝯtinge/
re pōt dupliciter. Uno mō salua veritate:
dum scʒ maiora q̄ sūt in ip̄is reticēt: q̄dam
vero minora detegūt ⁊ de se ꝓferūt: q̄ tñ ī
se esse recognoscūt: ⁊ sic minora de se dice/
re non ptinet ad ironiā nec est peccatū ꝟm
genus suū: nisi p alicuius circūstantie cor
ruptionē. Alio modo dicit minora quis a
veritate declinās: puta cū asserit de se ali/
quid vile quod in se non recognoscit: aut
cū de se negat aliq̄d magnum qd̄ tñ perci/
pit esse ī seip̄o: ⁊ sic ptinet ad ironiā ⁊ sem/
per est peccatū. Iactantia tñ grauius est:
q: ironia ⁊ iactantia circa idem mentiunť
verbis vel q̄buscunq3 exterioribus signis
scʒ circa ꝯditionem ꝑsone ⁊ q̄ꝫtum ad hoc
sunt equalia: ꝫ vt in plurimū iactātia ꝓce
dit ex motiuo turpiori scʒ ex appetitu lu/
cri vł honoris: ironia vero ex hoc q̄ꝫ fugit
licʒ inordinate per elationē3 alijs grauis
esse. Et ꝟm hoc ph̄us dicit: q̄ꝫ iactātia gra/
uius est peccatū q̄ꝫ ironia. Cōtingit tamē
q̄nq3 q̄ꝫ aliquis minora de se fingit ex aliq̄
alio motiuo scʒ ad dolo se decipiendum: ⁊
tunc ironia grauior ē: vnde Eccī. xix. Est
qui nequiter se humiliat et interiora eius
plena sunt dolo. Deniq3 aliquādo in vno
facto q̄dam incurrūt vitiū ironie ⁊ iactan
tie simul: cum scʒ per aliquā corporalē ab/
iectionem ostētare intendūt aliquā excel/
lentiaʒ sp̄ualem: de q̄bus ait dn̄s Matth.
vj. Qui exterminant facies suas vt appa
reant hominib⁹ ieiunātes: abijtiunt enī ⁊
despiciūt se in cibo: potu: vestib⁹: ⁊ simili/
bus corporaliter: vt laudentur et eleuenť
spiritualiter: et illi grauius peccāt. His
visis ꝓcedendum est de quarta filia vane
glorie que dicitur hypocrisis: de cuius de
testabilitate dicit Augu. ⁊ habetur. xij. q.
j. c. certe. Ego sum qui statueram nullum
ordinare clericum: nisi qui mecum vellet
manere: aut si vellet a ꝓposito discedere
recte illi tollerem clericatū. Ecce in cōspe/
ctu dei ⁊ vestro muto consiliuʒ qui velint
habere aliquid ꝓprium quibus non suffi/
cit deus nec eccl̄ia eius maneāt vbi volūt
⁊ vbi possunt non eis auferā clericatum:
nolo habere hypocritas: malum esse quis
nesciat: malum est cadere a ꝓposito ꝫ pei⁹
est simulare ꝓpositum. Et post pauca. Si
foris non seruat sanctitatē dimidius ceci/
dit. Si intus habuit simulationem totus
cecidit. Glo. Peius enī ē per hypocrisim
peccare q̄ꝫ manifeste: vt patet extra de he/
reť. c. cum ex iniuncto. Sicut plus ē vene/
no occidere q̄ꝫ gladio. C. de malefič. l. j.
Ad maiorem tamen euidentiā sciendū: B
q̄ꝫ ꝟm Isid. ī li. ethymol. hypocrita greco

sermōe: latino simulator interp̄tatur: qui dum intus malus sit: vt bon⁹ se palā ostē/dit: ypo enī falsū crisim iudiciū īterp̄taẜ. Et nomē hypocrite tractū ē a specie eoꝝ q̄ in spectaculis ɔtecta facie incedūt: distin/guētes vultum vario colore: vt ad psone colorē quā simulāt ꝑuenirant: modo in spe cie viri modo ī specie femine: vt ī ludo po pulū fallāt. Sic hypocrite dicunẜ q̄ in ex/ercitijs et in oī vita humana se volūt vide ri ⁊ reputari qđ nō sunt: q: simulant se iu/stos nō exhibēt: ⁊ sic oīhis hypocrisis ē si/mulatio: nō tamē oīhis simulatio ē hypo/crisis: sed solū illa q̄ quis simulat psonam alterius: sicut cū peccator simulat psonaꝫ iusti. Qđ si obijciẜ: hypocrita nō semꝑ simulat q: plerūqꝫ interi⁹ agit qđ exterius ostēdit: iuxta illud Matth. vj. Cū facẜ ele/mosynaꝫ noli tuba canere sicut hypocrite faciūt. Ad hoc dicēdū ꝭm Tho. scđa 2ᵉ. q. cxj. ꝙ opus exteri⁹ naturaliẜ signat inten/tionem: cum ergo quis ꝑ bona opa que fa cit ex suo genere ad dei seruitiū ꝑtinentia non q̄rit deo placere sed hoībus: tūc simu lat rectā intētionē quā nō habet ꝙuis nō simulat aliqđ rectū op⁹ qđ non agit. Hic q̄ri pōt: vtꝝ hypocrisis semper sit mortale peccatū: p̄sertim cum Greg. xxxj. moral. di cat ꝙ hypocrite ex malicia peccāt: sed hoc est grauissimū et ptinet ad peccatū in spiri tūsanctū. Ad hoc dicendū: ꝙ aliqñ hypo/crisis sumiẜ large ꝓ oī simulatiōe: ⁊ tūc ꝭm Aste. i. ē q̄druplex species hypocrisis vel simulatiōis. Prima species ē cautele: ⁊ hec fuit iehu. iiij. Reg. x. et dauid corā re/ge geth. j. Reg. xxj. et de his habeẜ. xxij. q. ij. c. Utilem assimilationē ⁊ in tēpore al/mēdā iehu regis isrl̄ nos docet exemplū: qui non potuisset inẜficere sacerdotes ba/al nisi finxisset idoluꝫ se adorare velle ⁊c. vide tex. et glos. Scđa species est instru/ctionis: q̄ fuit ī christo q̄ finxit se longius ire: in q̄ erudiuit exhibendū officiū hospi/talitatis q̄ coegerūt euꝫ apud se manere ꝑ qđ eū cognouerunt. Tertia est signatiōis cum scꝫ iacob simulauit se eē Esau: vñ dič Aug⁹. ꝙ qñ fingimus illđ qđ nihil signat est mēdaciū: cum aūt fictio nr̄a signat ali/quid: non est mendaciū sed aliqua figura veritatis. Quarta deniqꝫ spēs est duplici tatis: ⁊ hec ꝓprie ē hypocrisis ꝓut stricte capiẜ. Et tūc ꝭm Tho. vbi ŝ: in hypocrisi duo sūt scꝫ defect⁹ sanctitatis ⁊ simulatio nis. Si ergo hypocrita dicaẜ ille cui⁹ intē/tio ferẜ ad vtrūqꝫ: vt scꝫ q̄s nō curat sācti/tatē habere ꝭ solū sanct⁹ apparere: sicut ac/cipi ɔsueuit in sacra scriptura: sic manife/stū ē ꝙ sit mortale pctm̄. Null⁹ enī ꝑuaẜ totaliter sāctitate nisi ꝑ peccatū mortale: nec solū mortale ꝭ etiam detestabile: quia Job. ij. dicit glo. ꝙ simulata eq̄tas non est eq̄tas ꝭ duplicatū peccatuꝫ. Si vero talis hypocrita dicaẜ q̄ sanctitatē intēdit simu/lare: a q̄ deficit ꝑ peccatuꝫ mortale: tūc q̄/uis sit in pctō mortali ex q̄ ꝑuaẜ sāctita/te vite: non tñ ipā simulatio ē ei semꝑ pec/catū mortale: ꝭ qñqꝫ veniale: qđ discernē/dū ē ex fine: q̄ si ɔtrariaẜ charitati dei vel ꝓximi: puta si simulat sāctitatē vt falsam disseminet doctrinam: vel vt adipiscaẜ ec clesiasticā dignitatem indign⁹ vel q̄cunqꝫ alia bona tpalia in q̄b⁹ finem ɔstituit erit pctm̄ mortale. Si vo finis intent⁹ non re/pugnat charitati erit pctm̄ veniale: vt cuꝫ q̄s ī ipā fictiōe delectaẜ. Cōtingit tñ qñqꝫ ꝙ q̄s simulat ꝑfectionē sanctitatis q̄ nō est de necessitate salutẜ: ⁊ talis simulatio nec semꝑ ē mortale: nec semꝑ ē cū pctō morta/li. Et addit Asten. ꝙ si q̄s simulat sāctita/tē ad dei honorē ⁊ ꝓximoꝝ salutē vel edifi cationē: nō peccat ꝭ etiā mereẜ si ē ī chari/tate: vt cuꝫ q̄s ad edificationē magis reli giosum se oñdit corā secularib⁹ vel extra/neis q̄ꝫ corā fratrib⁹. Deniqꝫ eẜ de imu. eccliaꝝ. l. c. pleriqꝫ: dicit Inno. ꝙ hypocri ta sub noīe boni christiani bona ɔq̄rēs: te neẜ ad restitutionē. xiiij. q. v. c. nō sane: nō tñ illi q̄ dedit: q: ɔsecutus est mercedē suā ꝭ paupib⁹ vel alijs pijs locis erogare pōt.

Proinde circa q̄ntā filiaꝫ q̄ ꝑtinacia ē q̄ri pōt q̄d sit. Ad ꝭ dicēdū: ꝙ ꝑtinacia vl̄ ꝑtinax diciẜ ille q̄ factū suū malū vl̄ dictū ꝑtinaciẜ defendit ne videaẜ errasse. Et op poniẜ ꝑseuerātie: qđ sic ptꝫ. Nā Aug. l li. de ꝑseuerātia dič: Asserim⁹ donū dei eē ꝑ/seuerātiā: q̄ vsqꝫ ī finē ꝑseuerat ī christo. i. in vtute q̄ ɔsistit ī medio. Dicit enī Tulli⁹ ī rhetoř. sua ꝙ ꝑseuerātia ē in rōne bñ ɔsi/derata stabilis ⁊ ꝑpetua ꝑmāsio. Et habet duo vitia opposita. Primū ē moll. cies si cut dicit phus in. vij. ethicoꝝ: ꝙ molli op/poniẜ ꝑseuerātiu⁹. Quod doctor sanctus scđa 2ᵉ. q. cxxxviij. sic declarat: dicens: ꝙ laus ꝑseuerantie in ꝭ cōsistit: ꝙ aliq̄s non recedit a bono ꝓpter diuturnam tolerātiā difficilium ⁊ laboriosorum: cui directe vi/deẜ opponi ꝙ aliq̄s de facili recedat a bo/no ꝓpť aliq̄ difficilia q̄ sustinere nō pōt: et

hoc ptinet ad rõnem mollicici: q: molle di
cit' qd facile cedit tangenti. vñ. j. Cor'. vj.
Nec adulteri nec molles. i. muliebria pa
tiẽtes. i. incõstantiã animi ⁊ etiã qñq3 imũ
diciã corpis: q: mollicies qñq3 causat' ex
naturali dispositiõe qua sc3 habẽt animũ
min' ɔstantem pp̃ter fragilitatẽ cõplexio
nis: ⁊ hoc modo cõpant' femine ad mascu
los vt phũs dicit. vij. ethico. Aliqñ vero
ex ɔsuetudine: cũ enĩ quis ɔsuetus est vo
luptatib' frui difficili' põt eaȝ abstinẽtiã
sustinere. Unã fm hoc ppie mollis dicit' ⁊
q̃ recedit a bono pp̃ter tristicias causatas
ex defectu delectationũ quasi cedẽs debi
li motiõi: ⁊ plerũq3 ducit ad detestabilem
molliciẽ corpalis imũdicie. Scđm vitium
oppositũ pseuerãtie est ptinacia: q: sicut p
seuerantia laudat' sicut existẽs in medio i
quo ɔsistit virtus: ⁊ mollis vitupat' pp̃
defectum medij sc3 pp̃ter defectum dele
ctationũ q̃bus carere nõ põt: sic ptinax vi
tupat' pp̃ter excessum medij pseuerãs in
p̃pria sentẽtia plus q̃ oportet. Et sicut pse
rãtia ɔsistit i bono: sic ptinax in malo: vo
lens p hoc suam excellentiam demõstrare
quã nimis appetit: ⁊ cõtrariã ɔfusionẽ ni
mis refugit: ⁊ sic orit' ex inani gloria. Di
cit' q̃ ptinax valde vel imprudenter tenẽs
dur': irreuocabil': idocibilis: obstinat': ṽ
vsur. i clerc. graui. §. sane: ⁊ ṽ sũ. tri. cle. j.
§. porro. in glo. Sexta vo filia ẽ discor
dia: q̃ iportat quandã disgregationẽ volũ
tatũ: inquãtũ sc3 volũtas vni' stat i vno:
⁊ voluntas alterius stat i altero. Qđ autẽ
alicui' volũtas in p̃prio sistit: puenit ex
hoc q aliquis ea q̃ sunt sua p̃fert his que
sunt alioȝ: qđ cũ fit inordinate ptinet ad
supbiam: ⁊ ideo discordia p quã vnusq̃sq3
tenet qđ suũ est: ⁊ recedit ab eo qđ alteri'
est: ponit' a Gregorio filia inanis glie. Ue
rũtamẽ vt dič Alex. li. ij. Inquãtũ discor
dia ab alteri' volũtate recedit: hoc ptinet
ad inuidiã ⁊ causat' ab inuidia vt termin'
a quo: a vana aũt glia vt termin' ad quẽ.
Et q: in quolibet motu termin' ad quẽ po
tior est termino a quo ⁊ finis potior: ẽ p̃nci
pio: ideo ponit' filia inanis glorie: lic3 ex
vtraq3 oriri possit fm diuersas rationes.

Hinc q̃ri põt: vtȝ discordia sit pctm̃ mor
tale: p̃sertim cũ mortale nõ repiat' in viris
sanctis: ꝗ discordia repitur i eis fuisse: q:
dicit' Act'. xv. Facta est dissensio int' pau
lum ⁊ Barnabã ita vt discederẽt abinuicẽ.
Sic etiã Chrysostom' discordabat a q̃daȝ
epõ viro sancto nõie Epiphani': vt pȝ in
eius legẽda. Ad hoc rñdet sanctus Tho.
scđa 2'. q. xxxvij. q discordia cõcordie op
ponit'. Cõcordia vero causatur ex charita
te inquãtũ sc3 charitas multoȝ corda con
iungit i aliqđ vnũ: qđ est p̃ncipaliter q̃dẽ
bonũ diuinũ: secundario vero bonũ pxi
mi. Discordia ergo ex rõne pctĩ ẽ inq̃tũ
hmõi cõcordie cõtrariatur. Sed sciendũ:
q hec ɔcordia p discordiã tollit' dupliciẽ.
Uno modo p se: alio mõ p accidens. Per
se q̃dem in humanis actib' ⁊ morib' dicit'
esse id qđ est fm intentionẽ: vñ p se quis
discordat a pximo quãdo sciẽter ⁊ ex intẽ
tiõe dissentit a bono diuino ⁊ a bono pxi
mi in quo ɔsentire deberet: ⁊ hoc est pctm̃
mortale ex suo genere pp̃ter ɔtrarietatem
ad charitatẽ: lic3 pmi motus hui' discor
die pp̃ter imperfectionẽ act' sint peccata ve
nialia. Et ex his pȝ: q facere discordiã p
quã tollit' bona cõcordia quã charitas fa
cit ẽ graue peccatũ. Unã dicit' Prouer. vj.
Sex sũt que odit deus et septimũ detesta
tur anima ei'. Et hoc septimũ ponit euȝ q̃
inter fratres seminat discordiã. Porro p
accidẽs ex hoc ɔsideratur i humanis acti
bus q aliquid ẽ p̃ter intentionẽ. Unã cum
aliquoȝ intentio fertur ad aliqđ bonum
qđ ptinet ad honorẽ dei vel vtilitatẽ pxi
mi: sed vnus estimat hoc esse bonũ: alius
aũt ɔtrariã habet opinionẽ: tũc est discor
dia p accidens ɔtra bonũ diuinũ vel pxi
mi vtilitatẽ: ⁊ talis discordia non ẽ pctm̃
nec charitati repugnat. Et talis discordia
fuit inter Paulũ ⁊ barnabã: q: vterq3 bo
num itẽdebat: sed vni videbat' hoc bonũ
esse ⁊ alij aliud qđ ad humanũ defectuȝ p
tinebat. Non enĩ erat talis ɔtrouersia in
his que sũt de necessitate salut': q̃uis hoc
ipm fuerat ordinatum pudentia diuina
pp̃ter vtilitatẽ inde sequentẽ. Uerũtamẽ
si talis discordia esset vel cum errore circa
ea que sunt de necessitate salutis: vl' inde
bita ptinacia adhiberet' ad scandalũ alte
rius vel etiã plurimoȝ: tũc non excusaret'
a mortali. Preterea sicut volũtas hoĩs
adherẽs deo ẽ quedã regula recta: a q̃ pec
catum ẽ discordare: sic volũtas hoĩs deo
ɔtraria est q̃dam puersa regula: a qua bo
num ẽ discordare. Et ideo sicut facere dis
cordiam p quã tollit' bona cõcordia ẽ gra
ue peccatuȝ: sic causare discordiã per quã
tollit' mala ɔcordia sc3 in mala voluntate
laudabile est. Sicut fecit Paul' inter eos

qui iter se cõcordes erant in malo: dissensionem ponẽs Act. xxiij. cũ clamauit. Fratres ego phariseus sum: filius phariseorũ: de spe et resurrectiõe mortuorũ ego iudicor. Ex his patet q discordia est ex vnius peccato: puta cum vnus vult bonum cui alter resistit: quandoq cum peccato vtriusq: puta cum vterq dissentit a bono alterius et vterq diligit bonum proprium. Septima nanq et vltima filia dicit̃ presumptio nouitatũ: qua quis noua et insolita dicit vel inuenit. Et est duplex presumptio vitiosa sm Asten. li. ij. ti. lxj. Una est que orit̃ ex propria virtute: que ẽ species supbie vel vane glorie et opponit̃ magnanimitati: q ponit modũ rationis circa honores: et sic consistit in medio: non quidem sm quãtitatẽ eius in quo tendit qr tendit etiã in maximũ: sed cõstituitur in medio sm proportionẽ ad propriã facultatem: quia nõ in maiora tendit q sibi cõueniant. Presũptuosus vero sm proportionẽ sue facultat̃ excedit: et oritur ex inani gloria. Altera presumptio vitiosa est: que consurgit ex cõtemptu diuine iusticie: q si ex sola electione procedit est peccatũ in spiritũsanctũ: de quo visum est alibi: et tũc directe videt̃ oriri ex supbia: quia talẽ quis se existimat q deus eum etiã peccantẽ nõ puniet vel a gloria nõ excludet. Est tamẽ tali presumptione desperatio peior: quia voluntas per desperationẽ totaliter a deo recedit: non enim innitit̃ misericordie quã cõtemnit: nec iusticie quia quãtũ potest eam refugit: per presumptionem autem in deum tendit licz inordinate. Ad laudẽ dei.

Sequunt̃ sermões de precepto scdo.

De iuramẽto. Quõ licitũ sit: et que conditiones subintelligunt̃ in iuramẽto promissorio: Sermo I

Non assumes nomen dei tui inuanum. Exo. xx. Hoc est scdm preceptũ prime tabule: qd ordinat homi nem ad reuerentiã sũme veritatis. Nam in eo sm Aug. prohibet̃ omne iuramentũ friuolũ et etiam omne piurium: vterq enim qui friuole iurat et q false iurat nomẽ dei sui inuanũ assumit: quia primus sine causa nominat summã veritatẽ: secũdus autẽ eam nominãs cõtemnit piurando. Ad maiorẽ autẽ euidentiã sciendũ est q Henric de vrimaria preceptum istud tripliciter exponit. Uno modo de trãsgressione iuramenti vt sit sensus: non assumes nomen dei tui inuanũ: execrabiliter scz piurando vel iurãdo: vt qr dictum est: q false iurat et q friuole iurat: vterq nomẽ dei assumit inuanũ. Secũdo modo exponitur de voti trãsgressione sub hoc sensu. Nõ assumes nomẽ dei tui inuanũ: votũ scz tuũ deo factũ trãsgrediendo. Nam votũ ẽ alicuius boni cum deliberatiõe facta dei pollicitatio. Ex quo patet q voti trãsgressio sub hoc precepto prohibet̃. Tertio mõ exponit̃ de trãsgressiõe blasphemie et maledictiõis sic intelligẽdo: non assumes nomẽ dei tui inuanũ. i. in verbo maledicto. Deinde queri põt. Cur domin huic precepto et etiã primo et non alijs preceptis addidit cõminationẽ pene. Ad hoc rñdet Asten. li. j. ti. xvij. in fi. q ratio hui est: qr pene sũt pcipue necessarie cõtra illos q proni sunt ad malũ: vt dr x. Ethico. Et ideo in illis solis legis precept̃ addit̃ cõminatio penarũ: in quibus erat pronitas ad malũ. Erãt autẽ homies proni ad idolatriã propter consuetudinẽ generalẽ gentium. Similiter hoies proni sunt ad plurimũ propter iurandi frequentiã: et ideo mag cõminatio his duob primis preceptis addit̃ hec ille. Notandũ igit̃ quantum ad primũ quo trãsgredit̃ istud mandatũ: q iuramẽtum sm Hos. in sum. e. ti. est affirmatio vel negatio sacre rei attestatione firmata. Et ideo dicit̃ sacre rei: qr nõ licet iurare p creaturas nõ sacras: vt ptz Mat. v. Et ponitur ext. de iureiur. in. c. et si christ. vbi subdit̃: licz iuramẽtũ dñs prohibuisse videat̃: nũq tñ p creatorẽ sed p creaturã iurare prohibuit: ne p hmõi iuramentũ trãsferat̃ ad creaturã honorificẽtia creatoris: qre cum in euangelio pmisisset: dico vobis nolite iurare oĩno: statim subiunxit: neq p celũ etc. Et sequit̃. Quis non sit p creaturã iurãdum: si tñ iuret̃ p creaturã: seruãdũ est quidem: dũmodo licitũ sit qd iurat̃. Uide ibidẽ vlteri si placet etiã glo. nisi tm p illas creaturas de quibus in iure pmittit̃: vt p crucẽ: euangeliũ: ordinẽ: altare: p salutẽ principis et similia in iure concessa. j. q. vij. quotiens. Ad maiorem autẽ horũ noticiam queri potest. Utrũ liceat iurare p aliquam creaturam. Ad hoc respondet Asten. li. j. ti. xviij. q iuramentũ dupliciter fieri habet.

Quoddã eñi fit per interp̃tationẽ: vt cũ
dicat ita me iuuet filius meus: ⁊ fm hanc
iurandi formã creatura non inuocat ad
testificandum: sed potius oppignorat ipi
creatori: fm q dicit Aug. ⁊ est licitum: q:
lȝ oĩs creatura sit creatoris: tamẽ bonũ
vel solatiũ quod ex ea recipim⁹ est nobis
ↄcessum a deo: ⁊ ideo deo tanq̃ nostrũ op
pignorare possumus. Hoc tamẽ genus iu
ramẽti fm Aug. ẽ grauissimũ. Aliud aũt
fit p veritatis testimoniũ ⁊ inuocationem
vt cum quis iurat p aliquem ad inuocan-
dum eum i testẽ. Potest autẽ creatura du
pliciter in testimoniũ inuocari. Uno modo
fm se: ⁊ hoc modo nõ licet: q: sic crederẽt
q aliquid numinis esset in ea ratiõe cui⁹
veritas possit dici per hmõi testimonium
confirmari. Et sic dicit Matth. v. Nolite
iurare neq p celum ⁊c. glo. ibidẽ. Quod
pfectionis est docuit cum dixit non iurare
oĩno: quod vero supstitiosum est resecauit
cum subdit: neq p celum. Si tamẽ iuratũ
est p eas: perinde habebit ac si esset iura-
tum p deum: vt extra d iureiur. c. et si chri
stus: quia multa phibentur que tamen fa
cta tenent: et. c. quẽadmodũ. §. q si post.
Alio modo põt inuocari creatura in testẽ
inquãtũ relucet in ea diuine veritatis ve-
stigium: ⁊ hoc modo licet iurare p creatu-
ras: quia nihil aliud ẽ q̃ p eũ iurare q re-
lucet in creatura. Et ea de causa cõcedunt
iura p quasdã creaturas iurare: vt p san-
ctos: p crucem: p euangeliũ: p ordinẽ ⁊c.
etiam p pncipis salutẽ: quia intelligit iu-
rare p deum cui⁹ iudicio salus pncipis cõ
sistit. Hodie tamẽ non videt sic esse iuran
dum: licȝ hoc fuerit patrib⁹ nostris conces
sum. Item p altare vel reliquias. xxij. q. j
c. habemus. Similiter p fidei interpositi-
onem fm Bern. vt in dicto. c. et si christ⁹.
Singulariter tamẽ phibetur ne iuretur p
caput vel p capillos dei: pter quosdã he
reticos qui quadã rusticana simplicitate
dixerũt deũ habere membra humana: cũ
tamẽ de⁹ sit spũs incorpore⁹: vt ptȝ. xxiiij.
q. iij. c. quidam. vbi recitat multas here-
ses: inter quas ponit antropomorphitas:
qui p eorũ simplicitate rusticana deũ ha
bere mẽbra humana que in diuinis libris
scripta sũt arbitrãtur: psona tamẽ filij scȝ
christus deus ⁊ homo mẽbra habet huma
na. Et fm Asten. blasphemia est: quando
quis iurat per membra domini que i alijs
hominib⁹ reputant inhonesta: vnde talis
mortaliter peccat: qui vero iurat per domi
ni membra que non censentur turpia: nec
cum execratione sed cum quadã reueren
tia: non peccat mortaliter nisi duceret in
consuetudinem: quia hoc parit diuinũ cõ
temptum. Sȝ si iurat cum execratione vel
irreuerẽtia p membra vel vulnera christi
tunc illa iuramẽta non solũ sunt mortalia
sed etiã execrabilia: quia magna irreuerẽ
tia et detestãda malicia est mẽbra ⁊ vulne
ra christi p̃ciosa i manũ assumere vnde no-
bis tota salus effluxit: vnde in aliquibus
terris talia iuramenta sic sunt phibita: q
quicunq in talib⁹ offendit aurem vel digi
tum vel aliquãdo linguã pdat. Deinde D
queri põt que fuit causa institutiõis iura-
menti. Respõdet Ray. q duplex fuit cau-
sa. Prima pter infirmitatẽ non creden-
tium: vtputa cũ aliquib⁹ suadetur aliqd
bonum aut verum ⁊ non credunt simplici
verbo introductũ non q iurare possum⁹:
vt patet. xxij. q. j. c. non est cõtra p̃ceptum
domini iuratio que a malo est nõ iurantis
sed incredulitatis a quo iurare cogit ⁊c.
v. de ibidem. Alia fuit causa pmissiua scȝ
ad vitandam idolatriã: pter quod fuit
concessum iudeis iurare per deum: ne iu-
rando per creaturas in idolatriam incide
rent: vt patet. xxij. q. j. c. considera. Est er-
go iuramentũ licitum et meritoriũ: quan-
do per ipsum pximo subuenitur. Unde ps.
Dom ne qs habitabit ⁊c. Qui iurat pxi-
mo suo ⁊ non decipit. Cauenda tamen est
assuefactio iuramenti pter pculũ periu-
rij: pter quod nõ nisi pter necessitatẽ
vel vtilitatẽ iurandũ est: vt patȝ. xxij. q. j.
c. ita: ergo itelligitur p̃cepisse dominũ ne
iuraret ne quisq sicut bonũ apperat iniu
randũ: ⁊ assiduitate iurãdi ad piuriũ p cõ
suetudinem delabat: q̃propter que intelli
git nõ in bonis sed in necessarijs iuratio-
nem habendã: refrenet se quãtũ potest: vt
nõ vtatur nisi necessitas cogat ⁊c. Patet
etiam duplici ratione q in necessitate vel
vtilitate licitum sit iurare. Primo ratiõe
originis: quia iuramentũ introductũ est
ex fide: quia credunt homies deum habe-
re veritatẽ infallibilẽ et omniũ cognitorẽ
⁊ punitorẽ vniuersalẽ. Scdo ratione finis:
quia iuramentũ introducit ad certifican-
dum homies ⁊ finiẽdũ cõtrouersias: vt
ḋr ad Heb. vj. Solo eñi iuramento credit
qñ d ↄscia alicui⁹ dubitat: vt ptȝ ex d iure.
ex. c. si vo. ij. Sȝ si obijcit illd Mat. v.

Dico vobis nō iurare oīno: et Jaco. v. Ante
oīa fratres mei nolite iurare. Respōdet
Asten. ꝙ quidam heretici scȝ manichei dixe
runt omne iuramentū esse illicitū ex verbis
iam allegatis: qꝛ nescierūt distinguere ꝙ
aliū sensū facit negacio pposita: vt dicē/
do: nō oīno iurare: q̄ equipollet pticula/
ri negatiuo ⁊ alium negatio postposita: vt
dicēdo: oīno non iurare: q̄ equipollet vni
uersali negatiuo: deus enī non dixit: oīno
non iurabis: sed dixit: non oīno iurabis:
id ē nō iurabis oī modo et ex oī causa. Et
fm Aug. in li. de mēdacio: hoc ideo dictū
est: ne scȝ iurādo ad facilitatē iurādi veni
atur: ⁊ ex facilitate ad ꝯsuetudinē: ⁊ ex cō
suetudine ad piuriū incidat: quia dicitur
Eccli. xxiij. Uir multū iurans implebitur
iniq̄tate: ⁊ non recedet de domo ei⁹ plaga.

Deinde q̄ri pōt vtrum tres comites qui
ponunt Hiere. iiij. iurabunt viuit dn̄s in
veritate et iudicio ⁊ iusticia. In iuramēto
q̄libet exigunt: vt recte fiat iuramentū et
euitet vanum iuramentū. Ad hoc rn̄det
canon. xxij. q. ij. c. ⁊ iurabunt: ⁊. q. ij. c. ani/
maduertēdū: ⁊ ex de iureiur. c. ⁊ si christ⁹:
ꝙ. j. c. Nec mirū: qꝛ in iuramento ē magnū
periculū: tum pꝑter dei magnitudinē cui⁹
testimoniū inuocat: tum pꝑter labilitatē
lingue humane cu⁹ verba iuramēto cōfir
mant: vnde iuramentū non reddit verū
vel licitū nisi trib⁹ his comitib⁹ fuerit ful
citū. Quod sic declarat Asten. li. j. ti. xviij.
quia iuramentū cōpat ad tria. Primo ad
iurātē a q̄ pcedit: et sic debet sibi iudiciū
discretionis. i. debita deliberatio ⁊ discre/
tio: vt scȝ nō iuret etiā verum: nisi pꝑ ne/
cessitatem vel vtilitatē. Ex hoc infert Ho/
sti. ꝙ furiosi nō pn̄t iurare: nec pupilli pxi
mi infantie: vt. xxij. q. v. c. pueri. nisi i eta/
te rōnabili sint nō cogant iurare: ⁊ qui se/
mel piuratus fuerit nec testis sit post hoc:
ad sacramentū non accedat nec in sua cau
sa vel alteri⁹ iurator existat. Et hoc ē verū
in iudicio: nam ex iudiciū potest iurare et
deierare ex q̄ habet sensum: vt ex de delic.
pu. pueris. nec puer pōt esse testis scȝ infra
xi. ij. annū. vt vtȝ. iiij. q. iij. c. j. Secūdo iu/
ramētū cōgatur ad rem de qua fit iuramē
tū: ⁊ sic debet sibi veritas: vt sit adeq̄tio ser
monis ⁊ rei: q̄ veritas eē debet in ꝯscia iu
rātis facta debita diligētia: ita ꝙ ex parte
pꝑte ꝯsciētie credat firmiter ita sic iurat:
⁊ ē in iuramēto assertorio: ⁊ ita facere pꝑpo
nat sicut iurat in iuramēto pmissorio: ꝙ si
tm̄ credat ita esse: nō debet iurare de scien
tia sed de credulitate. Tertio iuramētū cō
parat ad causā p q̄ fit: ⁊ sic debet sibi iu/
sticia: vt scȝ p causa iusta fiat: ⁊ vt sit li ci/
tū ⁊ honestū pro q̄ iurat. xxij. q. j. c. ita er/
go. Cū enī sermo noster dubi⁹ sit: vt dicit
Sap. ix. Cogitatiōes mortaliū timide ⁊ in
certe pꝑuidentie nr̄e: ideo vt sermo nr̄ p di
uinam veritatē ꝯfirmet: indiget comitib⁹
ipm regentib⁹ ne sit dissimilis inocate ve/
ritati: ⁊ ideo si aliq̄s istoꝝ comitū deficiat
nequaq̄ erit iuramentū sed piuriū. i. illici
tum vel temerariū iuramentū: vt apte di/
citur. xxij. q. ij. c. animaduertēdū: ⁊ sic pꝫ
ꝙ his tribus comitib⁹ cōcurrentib⁹ licitū
est iurare. Sed si querit: cur dn̄s dicit i
euangelio: sit sermo vester ē est: nō nō. Ad
hoc rn̄det Asten. vbi s. ꝙ affirmatio vl ne
gatio q̄ est i corde: debet esse in ore: sed qꝛ
hominū crescente malicia nō credit asser/
tioni simplici: ideo adiūxit dn̄s qd̄ amplius
us est a malo est: nō culpe s pene: nō iuran
tium sed iuramentū exigentiū: nam incre/
dulitas huiusmōi mag⁹ est pena q̄ culpa.

Cōsequēter q̄ri pōt: qn̄ p iuramentū pstī/
tū quis obligat deo ⁊ qn̄ homini: pſertim
cum homini semp fiat pmissio p deū p ei⁹
sanctos: vel p eius sacramēta. Ad h respō
det Jo. an. et post eū Gaspar de calō. lati⁹
⁊ clari⁹ in. c. ij. de spon. ꝙ lȝ iuramentū sic
pstitum deo: tn̄ tūc dicit pstitum deo cum
p id qd̄ iurat magis credit placere deo: vl
deo obligare magis siue sit in faciēdo ali/
quod meritoriū: vel i abstinēdo ab aliquo
illicito: ⁊ sic fit causa maioris meriti. Exē/
plum pmi: vt alicui iuranti religionē intra/
re vel ire vltra mare. Exemplū scd̄i: vt qꝛ
iurauit non facere ea q̄ sunt de genere pec/
cati scȝ nō fraudare mēsuras vel pōdera ⁊
talia ac similia non pōt recipiens iuramē/
tum etiam si sit episcop⁹ vel platus remit/
tere: quia obligant iurantē deo non homi
ni: iuxta illud ps̄. Uouete et reddite dn̄o
deo vestro: hoc pꝫ extra de voto ⁊ vo. re/
demp. c. magne deuotiōis: de iureiur. et si
christus. Uerūtamē tunc iuramentū pstā/
tur homini nō deo: cum iurat sup obliga/
tione vel pacto: p qd̄ quis intendit ipsum
hominē magis certificare vel reddere se/
curum ⁊ sibi tm̄ obligari: puta quia iura/
uit alteri soluere pecuniā mutuatā vl scri
bere librū. Jo. de ligna. tamē dicit: ꝙ oē
iuramētū ꝯcernit deū: qꝛ pmittit p religi
onē q̄ debet deo: s in vim ꝯsequētie ꝯcer/

alt hoīem: qñ ɔcernit cōmodū ei⁹ cui iura
tur: ꝛ tunc pōt ab hoīe remitti: de iureiu. c.
j. Cōcludit ergo Hast. ꝙ spōsalia ꝛ alia que
mutuo ɔsensu ɔtrahunt: dissensu mutuo
dissoluunt licet eēnt iuramēta: qꝛ sublata
obligatiōe sublatū ē iuramētū: sicut dr̄: de
statuto iuramēto: ex̄ de ꝑben. c. dilecto. Et
ꝙ hec remissio fieri posset facit regula iur.
li. vj. qd̄ fauore. ꝛ. xxxj. q. vi. c. si qui. ꝑ glo.
penul. vbi dicit: ꝙ sicut parētes frangere
pñt sponsalia filiox sic ꝛ remittere iuramē
ta. Denicꝫ q̄ri pōt q̄ ɔditiōes in iuramē
to sub intelligant licet nō exprimant. Dic
glo. ꝛ doctores in. c. quēadmodū. ex̄ de iu
reiuran. ꝙ multe. nā in iuramēto ꝓmisso
rio auctās pape siue supioris intelligit ex
cepta: vt. e. ti. c. venientes. §. j. ad fi. d̄ q̄ tñ
postea latius videbit. Itē intelligit si de⁹
voluerit vel dederit vel si deo placuerit: vt
pꝫ. xxij. q. ij. c. beat⁹ paulus. Itē nisi aliud
magis incōueniēs interuenerit: nam si ti
bi sane mentis iurē gladiū reddere q̄ncū
cꝫ peteres: adueniente furia vel voluntate
ꝑpetrandi homicidiū non debeo tibi red
dere. xxij. q. ij. c. ne quis. Itē subintelligit
si mihi fidē seruaueris. e. ti. c. peruenit. ij.
vbi dicit: nec tu ei: etiā si ꝓmissum tuū iu
ramēto vel fidei obligatiōe interposita cō
ditione firmasses: aliq̄ten⁹ teneris si con
stat eū cōditioni minime paruisse. Ex hoc
etiā cōcludit ꝙ si mulier ɔtra fidē sponsa
liū vel matrimonij venerit: licet iurauerit
eā accipe in vxorē: tamē aliā ducere posset
nō obstante iuramēto: qꝛ vt pꝫ in hoc. c. fr̄
seruanti fidem: fides nō seruat eidē. Silr
si iurem tibi reddere pecuniā ad certū tem
pus: subaudit si ɔcesseris: vel tibi soluere
ad certū tempus subaudit nisi iudex aliō
ɔtrariū p̄cipiat: vt pꝫ ex̄ de censi. exac. ꝛ ꝓ
cura. c. significauit. qꝛ ius supioris videt
semp exceptū esse: de iureiur. c. venientes.
§. j. Itē nisi p te fuerim absolut⁹. ibidē. c.
j. ꝛ. c. sicut. Itē si iuro tibi tanq̄ regi vel al
teri p̄lato: tunc te deposito nō obligor: vel
si tu tanq̄ epūs iuras mihi restituere pecu
niā mutuatā: deposit⁹ nō teneberis si saltē
pecunia versa ē in vtilitatē eccl̄ie. xv. q. vj.
c. alius: ꝛ de elec. venerabilē. Itē si iurem
stare mandatis tuis p offensa: intelligit
nisi p̄cipias qd̄ imoderatū: iniustū: ipossi
bile vel inhonestū ē: qꝛ in hmōi nō ē paren
dū: nec extendit iuramētū nisi ad ea de q̄
bus cogitatū ē: vt. eo. ti. c. venientes. ꝛ. c.
q̄ntaualis. vide tex. ꝛ glo. Si tñ pena alās
nō excederet culpā suari dꝫ: si vō excede
ret rediget ad arbitriū boni viri: vt. ff. ꝓ
socio. l. societati. §. arbitriū. Dicit tñ Ray.
ꝙ oēs tales (ne det occasio vel materia ꝑ
iurandi) debēt auctēm petere ab ecclesia:
vt colligit ex eisdē decretalib⁹. Cōcordat
Tho. scda 2e. q. lxxxix. qñ saltem ꝓmittit
sub iuramento de quo dubiū ē: vtrū licitū
sit vel ꝑiculū aut nō: vel simplicit aut in
aliq̄ casu: ꝛ in hoc pōt q̄libet epūs dispensa
re. Iuramentū vero ɔtra salutē vel legē vel
bonos mores dispensatiōe nō indiget: nec
seruari dꝫ. Nec dicit deierare qui ex cā iu
sta deserit iuramentū: vel q̄ mutat in meli⁹:
vt ex̄ de voto. c. nō licet: q̄ntū ad p̄mū: ꝛ. c.
scripture: q̄ntū ad secūdū: vbi dicit: Fracti
voti reus aliq̄ten⁹ nō habet: q̄ tpale obse
quiū in ꝑpetuū religionis obseruantiā no
scit cōmutare. Itē supueniēs necessitas vel
impossibilitas p̄ius inspirata silr excusat
a iuramēto: ex̄ de iureiu. q̄relā. Itē qui iu
rat reddere vinū vel bladū: subaudit eius
dē bonitatis. ff. si cer. pe. l. cū q̄d. ꝛ de fili
bus ē iudiciū. Si vō iurē tibi dare filiam
vel sororē: sub intelligit bona fide labora
bo: nā alienū factū p̄cise ꝓmittere nō pos
sum: ex̄ de spon. c. ex litteris. ij. ꝛ ī glo. Itē
si iuro alicui fidelitatē vel ꝙ nō ero ɔ eum
intelligit nō ꝓcurabo vel ɔsentiā ꝙ vitā
mēbra vel res suas ꝑdat. Si tñ offenderit
me vel mihi ꝓximiores vel ecclesiam meam
potero me ꝛ illos defendere: qꝛ ꝓximiores
vident excepti eē: vt. e. ti. c. petitio. ī textu
ꝛ glo. Quid antē cōtineat in iuramēto fi
delitatis luculenter ꝓsequit decretū. xxij
q. v. c. de forma fidelitatis: in tex. ꝛ ī glo.
Denicꝫ qui iurat facere residentiā ī eccl̄ia
si ꝓ negocio ecclesie sit absens: nō incurrit
ꝑiuriū: vt pꝫ ex̄ de cleri. nō resi. c. ex parte
tua. ij. Idē si eēt in seruitio epī vel si vocare
tur a papa: vide ibidē glo. Adhuc sūt alie
ɔditiones q̄ sub intelligunt q̄ tñ faciliter
ex p̄dictis pñt colligi. Ad laudē dei om.

De iuramēto ꝓmissorio: qñ et in quibus ē obligatoriū ꝛ nō obligatorium: Sermo II

Non assumes nomē dei tui inuanum. Exod. xx.
n Occasione sermonis p̄cedētis A
q̄ri pōt p̄mo qd̄ ius supioris ī iuramento
q̄libet intelligit exceptū. Ad cui⁹ euiden
tiā dicit hen. boyc: ex̄ de iureiu. in. c. veni

entes. q si qris de iure ꝓprie loquēdo ipi⁹
supioris z cōpetēte supiori: tūc ꝯstat q ta/
le ius in qlibet iuramēto intelligit excep/
tū: qr etiā ius cuiuslibet priuati intelligit
exceptū in iuramēto alteri⁹: nā iuramētū
vni⁹ obligare nō pōt i piudiciū alteri⁹: in
eo q alteri de iure debet. Et generalit oīs
auctoritas iudicis seu supioris q ē adiuta
z approbata auctē iuris: ēa iuramēto ex/
cepta: z iō si alicui iuraui infra mensez sol/
uere centū q interim pcedenti die ꝯdēnat
p iudicē iuste: vl accusat aliquo graui cri
mine z iuste cōuincit z bona sua iuste ap/
plicant fisco: ac iudex interdicit mihi sub
magna pena ne soluā: nō obligor ex iura/
mento ad soluendū creditori: vt no. Host.
de iureiu. in. c. quēadmodū. z in. c. signifi/
cauit. ex de censi. Qꝫ si qris de iure supio/
ris īproprie loquēdo. i. de auctē supioris:
q non ē adiuta vel approbata auctē iuris:
tūc talis auctoritas supioris nō intelligit
in iuramēto excepta vt pz p dictā glo. i di/
cto. c. significauit. ex de censi. extra. z pcur.
Et nota q sicut in iuramento ius supioris
intelligit exceptū: sic etiā in consuetudine
z statuto: vnde si qs iurauit non exire do/
mū vsqꝫ ad. xv. dies: z interim ē citat⁹ ad
iudicē venire tenet: qr in quolibet iuramē
to intelligit ius superioris exceptuz. Hoc
tū sane itelligit: q hoc nō facit auctoritas
citantis si sit inferior papa: s auctoritas iu
ris scripta volentis z statuentis: q citat⁹
ad iudiciū venire tenet: z de in ius voc. p
totū. Auctoritas denūqꝫ pape semp intelli
git indistincte excepta: vt pz i. c. venientes
de iureiu. vnde ex cā pōt remittere vel re/
laxare iuramentū ad tēpus vel iperpetuū
de iureiur. c. verū. z. c. ea te credim⁹. Se
cundo qri pōt: vtrū qs venire pōt ꝯ ꝓpriū
iuramētū auctē ꝓpria. Ad hoc rñdet Hel.
boyc. in. c. si xpo. de iureiur. z etiā Guil. de
monte lau. in cle. vna. de iureiur. in verbo
dudū. q aliqs venire pōt ꝯ ꝓpriū iuramē
tū auctē propria i casib⁹ sequentib⁹. Pmo
qñ obseruantia iuramēti vgit in dispēdiū
ale: vt pz ex de iureiur. c. cū quidā. vbi sub
dit. Filii xpo q iurant non loq pri vel matri
vel sorori aut fratri aut eius hūanitat subsidiū
nō exhibere: absoluēdi sunt. Glo. ad
cautelā: cū iuramētū nō sit vinculū iniqui
tatis ab illius obseruātia iuramēti cū illi/
citū sit z ꝯtrū rōni: i tūcta tū eis pnia ꝯpe/
tenti ex hoc q male iurauerūt z. c. ex lrīs.
Scdo qñ vergit in detrimentū oīm rerum

suarꝫ vel maioris ptis: sine quib⁹ nō possꝫ
tpalem vitā ducere: vt ptꝫ. xxij. q. iiij. c. si.
vbi dr. Quisqs ergo iuramēto se firmaue/
rit aliqd facturꝫ: q corpalis vel spūalis sa/
lus admat: z sine quo vtraqꝫ salus repa/
ri vel cōseruari nō posset: fidē promissā ser
uare phibet zc. Ex quib⁹ videt q h pro/
cedit qñ si seruaret possit timeri de salute
corpali z spūali. Tertio si tenderet i deteri
orē exitū simpliciter vel in aliq casu: vt pz
xxij. q. iiij. c. si aliquid. Et ponit exēpluz d
Dauid: qui iurauit occidere Nabal. j. Re
gū. xxv. Et glo. ibidē ponit aliud exēpluz
vt si iuraui me peccaturuz venialiter: tale
iuramentū adimplere nō debeo: qr sic ad/
deret pctm pctō: vt clarius pz ibidē. c. dif
finitio in textu z glo. Et addit Tho. scda
2e. q. lxxxix. q simlr vergit in deterius ē exi/
tū quādo ē maioris boni ipedimentū: pu/
ta cū quis iurat se nō intraturū religioneꝫ
vel q nō fiet cleric⁹ z hmōi. Et in hoc casu
peccat quidē iurādo: qr ponit obijcere spi/
rituisancto: nō tū peccat iuramentū seruā
do: multo tamē meli⁹ facit nō iplendo: qr
talia sub iuramēto cadere nō pñt. Quarto
si sit iuramētū pstitū de rebus alicui⁹ tertij
sez alicuius eccl̄ie vel psone sez p platū de
rebus eccl̄ie: vt ex de iureiur. c. q. in textu z
glo. Et hoc maxime verū ē si sit pstitū con/
tra iuramentū pmū p eū factū de nō alie/
nandis rebus ecclesie. Exemplū secūdi vt
si iuraui alicui dare filiā vel sororē qd ē iu/
ramentū de re alicui⁹ tertij: z de h supra di
ctū ē. Quinto si pstitit iuramentum ꝯ ius
publicū auctēm z vtilitatē: vt pz ex de fo.
ꝯpe. c. si diligenti: vide pcessuz. Sexto qñ
ē pstitū ꝯ primū iuramentū licitū: vt pz ex
de iureiur. c. tua. z. c. intellecto: vbi pz pla/
nissime. Septimo quādo ius ꝯditoris ap/
posite hoc sustinet: vt. e. ti. c. quēadmodū.
de spon. c. sicut ex lrīs. Octauo qñ vrgen/
tissima necessitas h inducit: z supioris licē
tia haberi nō pōt: extra de obser. ieiu. c. cō
silium. xj. q. iij. c. antecessor. z. c. qd prede/
cessor. Tertio queri pōt: vtrū iuramētuz D
metu extortū sit seruādū: psertim cū tales
a iuramenti nexib⁹ a romanis pontificib⁹
sunt absoluti: vt habet extra de iureiu. c.
verū. in ea qōne. Ad hoc respōdet sanctus
Tho. scda 2e. q. lxxxix. q i iuramēto qd
quis coactus facit duplex est obligatio.
Una quidem qua quis obligat homī cui
aliqd pmittit: z talis obligatio p coactio/
nē tollit: qr ille q vi intulit hoc meretur

vt ei ꝓmissū nō seruet. Alia xͦo ē obliga/
tio q̄ q̄s deo obligat vt impleat qđ p nomē
ei⁹ ꝓmisit: ⁊ talis obligatio nō tollit ī fo/
ro ꝯscie: q: magis dʒ dānū tꝑale sustinere
q̄ iuramentū violare: pōt tñ repetere ī iu/
dicio qđ soluit vel ꝓlato denūciare nō ob/
stante si ꝯtrium iurauerit: q: tale iuramētū
vergit in deteriorē exitū: eēt eñ ꝯ iusticiam
publicā. Porro romāi pōtifices ab hmōi
iuramēto hoīes absoluerūt: nō q̄si decernē
tes hmōi iuramēta nō eē obligatoria: ſ q̄si
hmōi obligatiōes ex iusta cā relaxantes: ⁊
tñ talis ꝯuenire nō dʒ iuramēto nisi fuerit
absolut⁹ a papa: vt expsse pʒ ex̄ de elec. c.
venerabilem. §. penul. Qͦ si nō pōt haberi
superior: tunc iurans ꝯuenire pōt imminē/
te necessitate vrgentissima: de q̄ dictū ē su/
pra. Quarto q̄ri pōt: vtrū maior sit obli
gatio voti vel iuramenti: ꝓsertim cū votū
sit simplex ꝓmissio: sed iuramētū supra ꝓ/
missionē adhibet diuinū testimoniū: ī cui⁹
argumētū sicut debili⁹ solet p forti⁹ ꝯfir/
mari: sic votū interdū iuramento ꝯfirmat.
Ad qđ rñdet sanct⁹ Tho. vbi s̄. q̄ vtraq̄
obligatio scʒ voti ⁊ iuramēti causat ex ali
quo diuino: tñ aliter ⁊ aliter: nā obligatio
voti causat ex fidelitate quā deo debem⁹:
vt scʒ ei ꝓmissum soluam⁹. Obligatio aūt
iuramenti causat ex reuerentia quā debe/
mus ei: ex qua tenemur q̄ verificemus id
qđ per nomē ei⁹ ꝓmittim⁹. Ois enim infi
delitas irreuerentiā ꝯtinet sed nō ꝯuer/
titur. Videt enim infidelitas subiecti ad
dominū eē maxima irreuerentia: ⁊ iō vo/
tum ex sua rōne magis ē obligatoriū q̄ iu/
ramentū: nec voto adhibet iuramentum
quasi aliqđ firmi⁹: sed vt p duas res imo/
biles maior firmitas adhibeat. Qͦ si q̄/
ritur: q̄n ergo iuramētū ⁊ votū simplex si/
bimutuō ꝯtrariant: qđ illoꝝ p̄ualebit ⁊ adim
pleri debebit. Rñdet Hein. boyc: extra de
spon. l. c. cōmissū. q̄ si nō pōt vtrūq̄ suari
tunc si sit votū religiōis vel ꝯtinētie p̄ferēt
iuramēto: vt si q̄s iurauerit scribere librū
⁊ postea religionē intret qđ facere pōt: vt
pʒ. lj. di. c. p̄terea in glo. vide ⁊ p Inno. ex/
tra de ser. nō ordi. in. c. j. vnde si q̄s primo
iurat nubere ⁊ vxorē suā carnaliter cogno
scere: ⁊ postea emittit votū religiōis vł cōti
nentie debet violare iuramētū ⁊ obserua
re votū. xvij. q. j. c. qui bona: ⁊ ideo multo
magis si tale votum p̄cederet iuramētū:
vtpote vouens castitatem iurat inire ma/
trimonium: debet seruare votum: vt patet
extra qui cle. vel vo. Si vero votum nō sit
religionis vel cōtinentie: sed forte magne
peregrinationis vel alterius rei cōtrarie iu
ramento: tunc si iuramētū p̄cedit seruādū
ē. Si xͦo votū p̄cedit similiter seruādū ē q̄
si p̄mū ē illicitū ſcđʒ xͦo licitū: tūc p̄mū nō ē
seruandū: extra de iureiu. c. ea te. Quin
to q̄ri potest: vtrū iuramētū factū p deū sit
magis obligatoriū q̄ factū p euāgelium
vel ecōuerso. Rñdet Astex. li. j. ti. xviij. q̄
qui iurat p deū multū obligat: qui xͦo per
deum ⁊ euāgelium magis obligat: q̄ vero
his addit sanctoꝝ reliquias magis obliga/
tur: ⁊ sic crescente solennitate crescit obli/
gatio. Idem Ray. q̄ si vnus iurat p deum
⁊ alius p euangelium: tūc Chryſ. diceret vi
detur q̄ maius ē iurare p deum. Vn̄ ꝯtra
q̄sdā q̄ ꝯtrariū credebāt: dicē: o stulti: scri
pture ꝓpter deū sūt facte nō de⁹ ꝓpter scri
pturas. xxij. q. j. c. si aliq̄ cā fuerit modicū
videt facere q̄ iurat p deū. glo. q̄tum ad
vulgares: q̄ aūt per euāgeliū magis aliqđ
videt fecisse: q̄bus dicendū ē: o stulti: scri
pture ꝓpter deū facte sūt nō deus propter
scripturas. Glo. hic pʒ q̄ eque obligatur
q̄ iurat p deū: sicut qui iurat p euangeliū:
sed si p deū iuraret nō solenniter: p euāge/
liū solenniter vel ecōuerso: magis ē obliga/
tus quo ad ecclīam solenniter iurans: sed
quātū ad deū equaliter: vt pʒ extra q̄ cle.
vel vo. c. rursus. Si obijcit quāto sanctl⁹
ē p qđ iurat: tanto magis ē penale piuriū
ergo magis obligatoriū: vt eo. t. mouet. ſ
illud intelligo cū iurat illicite: ⁊ habetur
respectus ad solā creaturā: hec glo. Et sic
patet q̄ quanto illud per quod iuratur est
sanctius: tanto ceteris paribus iuramen/
tum magis obligat: quia ibi est maior con
temptus in periurio. Cum autē vnum iu/
ramentū sit solenniter ⁊ alterum licet ma
gis non solenniter: tunc de trangressio/
ne iuramenti solennis: debet iniungi ma/
ior penitentia: eo q̄ est ibi maius scandalū
⁊ maior contemptus: licet quo ad deū nō
magis obligant. Sexto queri pōt: vtrū
iuramentum obligat ad intentionem iurā
tis vel recipientis: posito q̄ non sit vtri/
q̄ eadem intentio: sed aliquando contra/
ria sibinuicem: cum constet q̄ non potest
obligare ad duo presertim opposita. Ad ħ
rñdʒ sāct⁹ Tho. scđa. 2ᵉ. q. lxxxix. q̄ q̄n nō
ē eadē intentio iurātis ⁊ ei⁹ cui iurat. tūc
si ħ puenit ex dolo iurātis dʒ iuramētū fua
ri ſm sanū intellectū ei⁹ cui iuramentū pre/

ditur. Unde Isido. dicit. Quacunq₃ arte
verboꝝ quis iuret: deus tñ qui oſcie testis ē
ita hoc accipit: sicut ille cui iurat̄ intelligit
ꝛ ꝙ hoc intelligat̄ de iuramēto doloso pꝫ
p id qḋ subdit̄. Dupliciter reus fit quia ꝛ
nomē dei innanū assumit ꝛ ꝓximū dolo ca
pit. xxij. q. v. c. q̄ periurare parat⁹ est in fi.
Et sic semꝑ accipi dꝫ iuramentū ſm inten-
tionē illius q̄ nō habet dolū vel artem. Et
addit. xx. di. ꝙ hoc intelligi debet de dolo
malo: q: si iuramentū violenter extorquet
qḋ alter p̄stare nō tenet̄: tunc quidē extor
quēs peccat ꝛ alter ad eliminandū illius
maliciā verbis duplicibus vtens: ꝛ intel-
ligens in alio sensu q̄ iuramentum extor-
quens: videt̄ nō peccare ſm eundē. Unde
xxij. q. v. §. ex his: videt̄ hoc idē innuere
put pꝫ intuenti. Ꝯ si iurās dolū nō adhi
beat: tunc obligat̄ ſm intentionē iurātis.
vnde eo. ti. c. humane aures talia v̄ba ve-
stra iudicāt: q̄lia foris sonāt: diuina vero
iudicia talia foris audiunt: q̄lia ex intimis
C ꝓferunt̄ ꝛc. vide si placet. Septimo q̄ri
pōt: vtrū hoīes alicui⁹ vniuersitatis vl' so
cietatis iurātes se aliq̄d facturos vel non
facturos: pñt sibi mutuo iuramentū remit
tere. Ad hoc r̄ndet Hostiē. post Ray. ꝛ eo.
ti. iu. xviij. ꝙ tale iuramentū fieri pōt q̄t-
tuor modis. Primo nanq₃ fit aliq̄ñ iura-
mentū de his q̄ ꝑtinent ad cultū dei vl' ad
religionē aut ad pietatē: ꝛ tunc nō pñt sibi
mutuo remittere: vt si iurant ꝙ ibūt vltra
mare militare deo: vel ꝙ religionē intra-
bunt: vel ꝙ dicent duo vel tria psalteria ꝓ
inuicē: vel si aliqui mechanici vl' mercato
res iurant ꝙ de suo lucro certā portionem
dabūt in aliquos pios vsus: vel aliq̄d da-
bunt fabrice alicuius ecclesie. Si tñ iurāt
ꝙ vltra mare simul ibūt: sibi mutuo remit
tere possunt ꝙ simul nō eant: sed nō possūt re
mittere quin vadāt: q: h̄ duo iuramēta sūt. s.
ꝙ ibunt ꝛ ꝙ simul. Secundo v̄o fit mutu
um iuramētū ad t̄pale comodū: ꝛ si sit tale
ꝙ absq₃ iuramēto tenent̄ facere qḋ iurant
tunc etiā sibi remittere nō pñt: q: propter
salutē aiaꝝ videt̄ sic iuratū: vt si carnifi-
ces iurēt ꝙ carnes infectas vel corruptas
ꝓ sanis nō vendant: vl' mercatores ꝙ mer
ces suas nō sophisticabūt: nec ꝓpter ter-
minū carius vendāt: hec enim ꝛ silia iura
menta remittere sibi mutuo non possunt.
Tertio pōt ꝯtingere ꝙ iuramentū sit sup
re t̄poali: sed tali q̄dem ꝙ absq₃ iurame-
to facere nō tenebant̄ qḋ iurant: ꝛ tunc si
obseruantia iuramēti spectat tñ ad como
dum vel incōmodū iurantium tunc iura-
mentū sibi remittere pñt: vt si iuret aliq̄s
ꝙ faciet alteri librum vel domū: ꝛ alter ꝙ
reddet ei mercedē: similiter quādo duo so
cij iurant de cōmunicando sibiinuicē oīa
lucra sua. Si vero spectat ad comodū alio
rum magis q̄ adiurantiū: tunc iuramen-
tum remittere sibi nō possunt: vt si merca-
tores iurent ꝙ ꝓ mercibus. xx. solidorum
nō accipient de lucro vltra vnū solidū: vl'
artifices ꝙ nō vendent opa nisi de mate-
ria sic parata: vel ꝙ nō trahent petias pan
ni vltra tantū. Quarto pōt fieri iuramen-
tum cōpromissoriū qḋ eēt aliqs damnosuꝫ:
ꝛ tunc illud nō eēt obligatoriū: vt si suto-
res iurant ꝙ certo t̄pe nō laborabūt: puta
de nocte de ope artis sue nō facient: ꝛ hoc
iō vt ꝓpter raritatē carius iusto vendant
opa sua vel carnifices ꝙ nō incident vl' p̄-
parabūt carnes vltra certū numeꝝ: vl' aliq̄
opifices ꝙ nō opabunt̄ ꝓ minori p̄cio q̄
tali ꝛ hmōi q̄ nō sunt obligatoria: eo ꝙ sūt
manifeste peccm̄ vel maioris boni īpedimē
tum: ꝛ ē pnīa ꝓ eis īponenda. Idem tenet
Guil. Octauo q̄ri pōt: qñ multitudo iurat
aliquid facere: vtrū aliq̄bus ꝯtrauenienti
bus possunt ꝛ alij ꝯuenire v̄bi gratia. Ta
bernarij simul iurauerūt ꝙ vina nō vēdēt
nisi p̄cio indilate soluto. Rūdeo ſm Guil.
ꝙ si absolute ꝛ in omnē euentū illud iura
tum ē tunc q̄libet seruare tenet̄. Si vero
iuratū ē sub conditione exp̄ssa vel interp̄-
tatiua: vel ob determiatā cām: puta si alij
seruent vel ne solutiōe fraudent̄ ꝛ hmōi:
tunc nō tenet̄ qs seruare nō existēte condi
tiōe: vt pꝫ ex̄ de iniur. c. puenit. ij. vbi sub
dit. Nec tu ei etiā si ꝓmissū tuū fidei obli-
gatione vel iuramēto interposita cōditiōe
firmasses aliq̄tenus teneris si cōstat eū cō
ditioni minime paruisse. Unñ si oēs alij vl'
plures nō seruant: tunc in hoc casu alij vi-
dent̄ absoluti: dūmodo nō respiciāt bonū
diuinū vl' spūale: nec ad hoc prius obliga
bant̄. Ꝯ si pauci sunt q̄ ñ seruāt: tunc re
currēdum ē ad intentionē iurantium. s. ꝙ
si intendebāt ꝙ quocunq₃ nō seruate ipsi
nō tenerent̄: aut solū si multi eēnt ꝙ nō ser
uarēt. Nam ſm intētionē iurantis explici
tā vel implicitā tenet obligatio: ꝙ si de in
tētione nescit̄: tunc tutius ē seruare. De
niq₃ q̄ri potest: vtrū iuramētū sit appeten-
dum tanq̄ vtile ꝛ bonū: p̄sertim cum dicit
Hiero. sup Matth. ꝙ qui iurat veneratur

aut diligit eū p quē iurat: ꝟ venerari ⁊ dilligere deū ē appetēdū. Ad hoc rñdet Tho. scda 2e. q. lxxxix. ꝙ id qđ non querit nisi ad subueniendū alicui defectui: nō numeratur inter ea q̄ sūt p se appetenda: ꝟ inter ea q̄ sunt necessaria: sicut pȝ de medicina que qrit ad subueniendū infirmitati. Iuramētum aūt q̄rit ad subueniendū alicui defectui: quo scȝ vnus hō discredit alteri: ⁊ iō iuramentū ē appetendū nō inter ea q̄ sunt p se appetenda: sed inter ea que sunt huic vite necessaria q̄bus indebite vtit: q̄cūqȝ eis vtit vltra terminos necessitatis. Unō Aug⁹. in sermone dñi in monte: q̄ inquit itelligit nō in bonis. i. p se appetendis: sed in necessarijs iurationē habendā: refrenet se quantū pōt: vt nō ea vtat nisi necessitas cogat: alioqn dei sui nomē inanū assumit: qꝛ licet ille qui iurat vtit veneratōe aut dilectione eius p quē iurat: nō tñ ordinat iuramentū ad venerandū aut diligendū eū p quē iurat: sed ad aliud etiā plerūqȝ vanū ⁊ facinorosum. Uñ eccl. xxiij. dicitur. Uir multū iurans replebit iniquitate ⁊ nō discedet a domo illi⁹ plaga: Et si frustrauerit frēm. i. deceperit: delictū eius sup ipȝ erit: et si dissimulauerit q̄si p simulationē iurādo falsum: delinquit dupliciter: qꝛ scȝ simulata eqtas ē duplex iniqtas: ⁊ si inuacuū iurauerit. i. sine debita cā ⁊ necessitate nō iustificabit: replebit eñ retributiōe pessima domus illius: qđ a nobis auertat christus iesus. Ad laudem dei.

De periurio quod fieri potest decem modis: Sermo III

Non assumes nomen dei tui inuanum. Exo. xx. Uiso vtcūqȝ de iuramēto: iam ordine debito ꝓseqnēdū ē de piurio: qđ ē malū: nō tñ in se sed etiā ꝟm se: eo ꝙ nullo modo bñ fieri pōt: cui⁹ rō ē: qꝛ oīs piurās summe veritati cōtumeliā facit dū eā ad suā cōfirmationē inducit ad qđ assumi nō deberet: ⁊ iō qꝛ nō tñ deordinat hoīem q̄ ad ꝓximū ꝟ etiā quo ad deū: iō semꝑ nō solū malū ꝟ etiā pessimū ē. Hic p̄mo q̄ri pōt quot modis assumit nomē dei inuanum: male iurādo vel piurādo. Ad ꝟ dicendū ꝙ decē modis: put ex diuersis colligi pt.

A Primo mō ex surreptiōe ⁊ fragilit q̄n scȝ iuramētū ꝓfert exsurreptiōe: non deliberās de facto vel dicto ꝯfirmādo: nec etiā deliberās đ iuramēto: ⁊ sic piurās ꝟm Richar. sup. iiij. peccat tñ venialiter: nisi tal' indeliberatio veniret ex tāta negligētia consuetudine ꝙ illā deuincere nō ꝓponeret: ꝙ si deliberat đ dicto sed nō de iuramēto: sic etiā pōt ꝯtingere ꝙ hō piuret sine mortali pctō: tñ ē ad min⁹ veniale graue ⁊ vicinū mortali: ꝙ si deliberat de iuramento ⁊ nō de dcō tūc erit iuramētū indiscretū: de q̄ videbit postea. Rationē aūt hoꝝ ꝓsequitur Richar. dicēs: ꝙ id qđ ex surreptione ꝓcedit nō ē ꝑfecte volūtariū. Ad ꝟ aūt ꝙ q̄s mortaliter peccet requirit ꝙ pctm̄ plene sit volūtariū directe vl' interp̄tatiue qđ dico ꝓpter illū q̄ cū deliberare posset deliberare ꝯtēnit: si ex tali ꝯtemptu piurat ex surreptione videt multis ꝙ nō excusatur a mortali: ex negligentia omittēs se deliberare. Secūdo mō vane ⁊ inutiliter q̄n. s. q̄s ⁊ si iurat qđ licitū est: tñ absqȝ necitate ꝯsuetudine deprauata: nō curās illā ꝯsuetudinē dediscere: sicut in quotidianis iuramētis ex q̄dā mala ꝯsuetudine iurat: vt p deū ibo cras ad ecclīam vel aliud sile: vl' cū hmōi iuramēta fiūt ioco: in talib⁹ enim q̄ iurat large loquēdo piurare đr: qꝛ deest iudiciū discretiōis: ⁊ ꝯmittit se periculo piurandi: vñ. xxij. q. iiij. c. q̄ sacro: ponitur hmōi pnīa ⁊ iudicat mortale tāq̄ piuriū: vt pȝ in tex. ⁊ glo. Hinc đr Eccl'. xxiij. Uir qui multū iurat replebit iniqtate: ⁊ nō discedet a domo ei⁹ plaga. Et ꝟ maxīe ē mortale cū ex ignauia q̄s non curat deponere ꝯsuetudinē illā. Tertio mō coacte ⁊ violenter. Ad cui⁹ euidentiā q̄ri pōt: vtrum q̄s piurās necessitate cōpulsus excusat a pctō. Rñdet Asten. post petrū. li. j. ti. xix. ꝙ duplex ē necessitas: quedā ē necessitas nature q̄ legē nō hȝ: ⁊ hec excusare pōt nō solū a tanto sed etiā a toto: vt pȝ de ꝯse. di. j. c. sicut. ex̄ de ꝯsue. c. quāto: ⁊ ex̄ de furtu. c. q̄relam. in textu ⁊ glo. Scđa ꝟo necessitas ē coactionis q̄ nō excusat a toto in his q̄ ꝟm se sunt mala ꝟ a tanto: qꝛ volūtas sufficienter cogi nō pōt. Nā prima coactio est absoluta q̄ cadit in corꝑe nō in aīa: actus aūt oīno corꝑales pñt p coactionē excusari totaliter a pctō: cadere etiā pōt coactio i aīa: ⁊ iō actus aīe soli⁹ vel mediāte instrō corporeo excusari pñt a tāto ꝟ nō a toto: cuiusmōi act⁹ sūt mēdaciū ⁊ piuriū: ⁊ iō p coactionē excusari pñt a tāto nō a toto: vt pȝ ex̄ de his q̄ vi metusue cā fi. c. sacris. vbi subdit: lȝ met⁹ culpā attenuet: tñ eam non

ꝓrsus excludit: cū ꝓ nullo metu debeat q̄s
pc̄m mortale icurrere. ¶Et si obijcit illō ex
de iurīu. c. verū: vbi dr̄ ꝙ illi q̄ veniūt ꝯ iura
mentū vt vel metū ꝑstitū ꝓ vita ⁊ reb⁹ ser
uandis nō sūt ꝓ hoc puniēdi tāq̄ ꝓ crimi
ne mortali. Dicēdū ſm Tho. ⁊ Richar. ꝙ
ꝫ id dr̄ nō q: nō peccāt mortaliter: ꝫ q: pu
niendi sūt pena miori. Uel ſm Richar. il
lud intelligit in iudicio fori. vñ concludit
Tho. scd̄a 2e. q. lxxxix: ꝙ coactio nō aufert
iuramēto ꝓmissorio vī obligādi respectu
ei⁹ qd̄ licite fieri pōt: ⁊ id si q̄s non implet
qd̄ coactus iurauit: piuriū incurrit ⁊ mor
taliter peccat: pōt tñ auctē sūmi pōtific' ab
obligatōe iuramēti absolui: p̄sertim si co
actus fuerit tali metu q̄ cadit in ꝯstantem
virū. ¶Et si q̄rit si in iuramēto ꝓmissorio
q̄s ipedit ad ꝑficiendū: vtrū peccat mor/
taliter. Rñ. ſm Ray. ꝙ si tunc qñ iurabat
credebat ꝙ adiplere nō posset: vl' fatue cre
debat ꝙ adiplere posset: q: cām credendi
nō hēbat: tūc in vtroq̄ casu piurat ⁊ mor/
taliter peccat: q: in p̄mo xitas in conscīa
deerat: in secūdo iudiciū discretionis. Si
vero ꝓbabilit' credebat ꝙ adiplere posset
⁊ si postea posse suū fecit: tunc q̄tū ad hoc
nō piurauit nec ē piurus. Quarto teme
rarie ⁊ execrabiliter. Temerarie aūt periu
rat cū q̄s iurat se aliq̄d facturū vel dicturū
illicitū vel inhonestū: aut se nō intraturū
religionē: vel alia q̄cunq̄ opa virtuosa nō
facturū: talis eñ ſm Tho scd̄a 2e. q. xcvi.
iurando statim ip̄o facto incurrit piurium
q̄tū ad p̄mū ꝓpter defectū iusticie: ꝙ si ñ
iplet qd̄ iurauit in hoc piuriū nō incurrit:
q: ꝫ nō erat tale q̄d qd̄ sub iuramēto cadere
posset. Q̄ntū etiā ad secūdū incurrit piu
riū ꝓpter defectum iudicij: ⁊ id qñ facit id
qd̄ meli⁹ ē nō ē piuriū: ꝫ piurio ꝯriū: ꝯriū
eñ ei⁹ qd̄ facit sub iuramēto cadere nō po
terat. Hinc habet' .xxij. q. iiij. c. si publicis
sacroꝝ gestis. glo. i. sacramētis publice fa/
ctis (qd̄ de⁹ auertat a q̄buslibet) illicita vl'
nō bona fuisset ꝯditio allegata q̄ aut ingu
lare aīas. i. vitā p̄ris: aut gerere cōpelleret
stuprū sacratissime virginis: nūq̄d nō tole
rabili⁹ eēt stulte ꝓmissiōis votū restrīgē q̄
ꝑ inutiliū ꝓmissoꝝ custodiā horrendā cri/
minū implere mensurā: glo. ibidē. Nō pec
cat trāsgrediēdo iuramētū illicitū: ꝫ tunc
peccauit qñ iurauit. Et ibidē. c. vnusq̄sq̄.
vbi subdit': nihil ꝓmittit inhonestū: aut
si ꝓmittit tolerabilius ē ꝓmissū nō facere
q̄ facere qd̄ turpe ē. glo. ibidē. Nō solū er
go iuramētū rei illicite nō ē seruandū: sed
nec etiā inhoneste: imo si tendat ad inho/
nestatē q̄nq̄ nō est seruādū: licet posset ser
uari sine interitu salut' eterne: vt exemplī/
ficat ex̄ de iurīur. c. quēadmodū. Execra
bilit' q̄s iurat cū iurat ꝑ intestina dei vl' ꝑ
pulmonē ⁊ hmōi ꝫ ei iuramēta q̄ātūcūq̄
sint vera q: tñ sanant in dei blasphemiā:
eo ꝙ deo aliquid ascribit' qd̄ sue dignitati
nō ꝯuenit: id enormiter iurans peccat. Di
citur etiā execrabiliter iurare q̄ iurat irre/
uerēter sine cā. s. per q̄nq̄ vulnera christi:
q: magna ē irreuerentia dñi: p̄ciosa vulne
ra inuanū assumere vnde nobis tota salus
effluxit: ⁊ id cū deliberatōe taliter iurās a
mortali nō excusat': ꝓpter qd̄ etiā talia iu/
ramenta in aliq̄bus terris sic sūt restricta
ꝙ q̄cunq̄ in talib⁹ offendit aurē vl' digitū
vel aliq̄ñ linguā ꝑdit. Quinto mō indi
screte ⁊ p̄cipitanter: cū. s. q̄s iurat de q̄ ta/
mē dubitat an verū sit an non: ⁊ hoc si fiat
ex deliberatiōe ⁊ ꝓposito: tūc eñ ē piuriū
i. mortale pc̄m: ⁊ maxīe qñ ē solennizatū:
q: deficit ibidē iudiciū discretiōis piurij:
periculo se exponēs ꝙ si iocose faceret: tūc
dicit Tho. scd̄a 2e. q. lxxxix. ꝙ ille qui ioco
se piurat nō euitat diuinā irreuerentiā: ꝫ
q̄tū ad aliq̄d magis auget ⁊ id nō excusa/
tur a mortali. Ex hoc videt' ꝙ q̄ in ioco se
exponit piurij periculo: grauiter peccat ⁊
ē mortale vel mortali vicinū: nullus enim
dꝫ iurare nisi firmiter sciat qd̄ verū est: ⁊ si
tm̄ credit nō debet iurare de scientia ꝫ tm̄
de credulitate: nec q̄s vilipendat ꝙ q̄s ꝑ/
viles creaturas periurat: q: dr̄. xxij. q. v. c.
ecce dico charitati vr̄e: qui ⁊ ꝑ lapidem iu
rat falsum: piurus ē: vñ hoc dico q: multi
in hoc fallunt' ⁊ putāt q: nihil ē qd̄ iurant
nō se crimine piurij teneri. Prorsus periu
rus ē q̄ per id qd̄ sanctū nō putat falsū iu/
rat ⁊c̄. imo plus audeo dicere si ꝑ demonia
q̄s iurauerit obligat' ad perficiendū: ꝙ si
falsum iurauerit: piurus iudicat': vñ. xxij.
q. j. c. mouet te vtrū eius fide vtendū sit q̄
vt eā seruet ꝑ demonia iurauerit: vbi te vo
lo prius ꝯsiderare: vtrū si quispiā ꝑ deos
falsos iurauerit se fidem seruaturū: ⁊ eā nō
seruauerit nō tibi videt' hunc bis peccasse.
Si eñ tali iuratione ꝓmissā seruauerit fi/
dem: id tm̄ peccasse iudicaret': q: per deos
falsos iurauerit: illud aūt nemo rep̄hēde/
ret quia fidem seruauit: nunc xo q: iura/
uit ꝑ quos nō debuerit: ⁊ ꝯtra pollicitam
fidē fecerit qd̄ nō debuit bis vtiq̄ peccauit
⁊c̄. Et subdit: verūtamē sine vlla dubitati
one min⁹ malū ē ꝑ falsos deos iurare vera

cıter ꝙ p deũ verũ fallacıter.hoc ıbı .Unde
quı vex ıurat p falsos deos plurıũ quip/
pe cõmittit large loquendo:q: dıc̃ ıbidem
glo.ꝙ plurıũ cõmıttıt ꝗ p falsos deos vex
ıurat:quia plurıũ ẽ temerarıũ ıuramẽtuȝ:
ꝙ sı p falsos deos falsum ıurat duplex per
ıurıum ıncurrıt. Sexto mõ false ꝭ ıgno/
ranter.s.cũ quıs ıurando loquıt̃ falsũ sine
tñ intentione fallẽdı:q: ıp̃e fallıt̃ ꝛ credıt
verũ dıcere qḋ plurıũ sı ıgnoꝛãter fuerıt fa
ctum adhıbıta oĩ dılıgẽtıa:tũc nullũ ın
ducıt pctm̃:vt pȝ.xxıȷ.q.ıȷ.c.beat⁹ paulus
Et subdıt.ılle falsuȝ ıurando mentıt̃: quı
scıt falsum eẽ qḋ ıurat.Est mendacıum vt
Aug⁹.dıcıt.Falsa sıgnıfıcatıo vocıs cũ ın
tentıone fallendı:sed cũ fallere semper sıt
voluntatıs:fallı aũt vl' ınfırmıtatıs vl' te/
merıtatıs:grauıusq3 sıt qḋ ex voluntate ꝙ̃
qḋ ex ınfırmıtate vl' temerıtate ꝓcedıt:alı
quãdo ꝯtıngıt fallı vel nullũ vl' mınımuȝ
esse pctm̃:hoc ıbı.Et sı non adhıbuıt oẽm
dılıgentıã vsquequaq3:tũc ıgnoꝛanter fal
sum ıurans peccat venıalıter:de quo tan/
gıt̃.xxv.dı.c.vnũ orarıum.ın fı. Et addıt
Ray.ꝙ sı falsa ıuratıo ꝯtıngıt ex ıgnoꝛan/
tıa ıurıs vel factı crassa vel supına:tunc est
moꝛtale pctm̃:vt dı.xxıȷ.q.v.c.ꝗ perıurare
patus ẽ anteq̃ ꝑıurat ıã perıurus vıdet̃:
q: deus nõ ex operıbus ıudıcat sed ex co/
gıtatıõıbus ꝛ ex corde. Septımo mõ fal/
se vl' fallacıter ıurãdo:nõ false ıurat quı ıu
rat falsum scıenter cũ ıntẽtıõe fallẽdı.Ille
ṽo fallacıt̃ ıurat:ꝗ ıgnoꝛanter verũ ıurat
cũ ıntentıõe fallendı.De hıs duob⁹ habet̃
xxıȷ.q.ıȷ.c.hoıes falsũ ıurant. vbı subdıt̃.
Da alıũ qḋ scıt falsum eẽ ꝛ dıc̃ verũ esse:ꝛ
ıurat tanq̃ verũ sıt ꝙ scıt falsũ eẽ vıdetıs:
qm̃ ısta detestãda sıt belua ꝛ de rebus hu/
manıs extermınãda:ꝗs eñ fıerı velıt:oẽs
hoıes detestant̃ talıa.Fac alıũ: putat esse
falsum ꝛ ıurat tanq̃ verũ sıt forte verũ ẽ:
verbı grã vt ıntellıgatıs.Pluıt ın ıllo lo/
co ınterrogas hoıem ꝛ dıc̃ pluısse:ꝛ ad ne/
gocıũ eı⁹ cõpetıt vt dıcat pluısse ꝭ putat nõ
pluısse:ꝑıurus ẽ. Interest quẽadmodum
nõ bñ procedıt ex aıo:ream lınguã nõ fac̃
nısı rea mens:ꝛ.c.sequẽtı:vbı subdıt:quã
tum ın ıp̃o est ılle mentıt̃ quı dıcıt verum
qḋ putat eẽ falsum:q̃tũ eñ ad anımũ eıus
attınet:q: nõ qḋ sentıt hoc dıcıt:nõ veruȝ
dıcıt q̃uıs ınuenıat̃ verũ esse qḋ dıcıt:nec
vllo modo lıber ẽ a mendacıo:ꝗ oꝛe nescı/
ens vex loquıt̃:scıens aũt volũtate mentı
tur.hoc ıbı.Porro lıcet vtrũq3 ıuramẽtũ
sıt moꝛtale peccatũ:tñ quı scd̃m facıt.ı.quı
verũ dıcıt qḋ putat falsũ eẽ ꝛ vex ẽ:ılle tñ
ex anımo peccat.Quı ṽo prımũ facıt ıu/
rans verũ eẽ qḋ putat falsũ eẽ:ꝛ falsum ẽ:
sıcut plurımũ contıngıt ın ludıs aleatoꝝ:
ꝛ ın ꝯtractıbus mercatoꝝ quı fraudulen/
ter decıpıunt ıurando rem suam eẽ melıo/
rem q̃ sıt.vl' ꝙ plus ıllı cõstıterat q̃ fecerıt
hı ex omnı pte falsum ıurant ꝛ grauıssıme
peccant. Octauo publıce ꝛ solennıt̃: nã
publıce ıurat quı consuetudınarıe ꝛ publı
ce ın tabernıs ꝛ alıȷs socıetatıb⁹ ıuramẽta
frequẽtat:nõ solũ sımplıcıt̃ sed etıã ırreue
renter ꝛ execrabılıter.De quo legıt̃ ın ge/
stıs francoꝝ.ꝙ Phılıpp⁹ rex frãcoꝝ ludo
uıcı regıs fılıus ıuramenta que ab aleato/
rıbus ꝛ mımıs frequẽter ın curıȷs vl' ın ta/
bernıs enoꝛmıter fıerı solent:ıntantuȝ ab/
hoꝛruıt:ꝙ quando fortuıtu mıles vel alı⁹
quılıbet ludens eo presente ıurabat: statı
ıllum ın flumen vel ın lacum alıqueȝ ꝓıȷcı
facıebat.Et tale edıctum fırmıssıme serua/
rı fecıt:ꝛ ın posterıs ıussıt.Porro solennı
ter ıurat quãdo perıurıũ ın ıudıcıo solen/
nızatur:ꝛ hoc ẽ grauıssımũ peccatũ vt latı
us patebıt ın sermone sequẽtı:vnde p tres
dıgıtos quos ponıt supꝛa sanctos: sıgnat̃
ꝙ coꝛpus ꝛ anımã ꝛ res sıue famam dat ın
potestatem dıabolı. Nono exıgens dam
nabılıt̃.s.ab alıo de quo q̃rıt doctoꝛ sanct⁹
scd̃a 2ᵉ.q.xcvııȷ.Utrũ exıgens ab alıo ıu/
ramentũ peccet:presertım cum ılle quı ıu/
ramentum ınıungıt alterı:aut scıt alıũ ıu/
rare verum vel falsum:sı scıt eum verũ ıu/
rare:pro nıhılo ıuramentũ eı ınıungıt .Sı
vero credıt eum falsum ıurare:tũc quãtuȝ
est ın se:ınducıt alıum ad peccandũ: ergo
vıdetur ꝙ peccat ıuramentuȝ exıgẽs. Ad
hoc respondet ıbıdem:ꝙ cırca eum ꝗ exı/
gıt ab alıo ıuramentũ vıdetur dıstınguen/
dum:aut enım exıgıt ıuramentuȝ a seıpso
propꝛıa sponte aut pro alıȷs ex offıcıȷ suı ne
cessıtate:sı tanq̃ persona prıuata pro seıp̃o
exıgıt ıuramentum:ꝛ nescıt eum ıuraturũ
falsum:ꝛ ıdeo dıcıt ıura mıhı scȝ vt fıdes
eı sıt:tunc non est peccatum:est tamen hu/
mana temptatıo:quıa procedıt ex quadaȝ
ınfırmıtate ꝗ alıũ dubıtat eẽ dıcturum ve
rum:de quo malo dñs dıcıt Matt.v. Qḋ
amplı⁹ ẽ a malo ẽ:ꝙ sı scıt eum fecısse ꝯtrã
eıus qḋ ıurat:ꝛ cogıt eũ ıurare: homıcıda
ẽ:q: ıurans de suo perıurıo se ınterımıt ꝗ/
dem:ꝭ ıste man⁹ ınterfıcıẽtıs ıp̃sıus:ımo ho
mıcıdã vıncıt:vt pȝ.xxıȷ.q.v.vbı dı.c.ılle

qui prouocat hominem ad iurationem: et scit eum falsum iuraturum esse vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est iste animam: imo duas animas et eius quem iurare cogit et suam: scis verum esse quod dicis: et falsum esse quod ille dicat et iurare compellis: ecce iurat: ecce piurat: tu quid inuenisti quod de illius morte saciari voluisti. Si vero pro alio iuramentum exigit tanque persona publica: secundum quod exigit ordo iuris ad petitionem alterius: tunc non videtur esse in culpa: licet sciat alterum iurare verum vel falsum: quia non videtur ipse exigere: sed ille ad cuius instantiam exigit. Ex his quod patet quod tam cogens quam falsum iurans ambo sunt piuri: vt etiam patet .xxij. q. v.c. quod compulsus a domino scilicet suo sciens piurat vtique sunt piuri et dominus et miles: dominus quia precipit: miles quia plus dominum quam animam dilexit: glo. in atrocibus enim non debet aliquis parere domino suo. Unde refert beatus Augustinus in sermone de decollatione beati iohannis. de quodam qui prouocauit alium ad piurandum: quod nocte sequenti in visione fuit adductus ad iudicem excelsum et admirabilem: a quo dum interrogaretur quare prouocasset hominem ad piurationem: statim respondit: quia negauit mihi rem meam. Cui iudex. Nonne melius rem tuam perderes: quam animam hominis illius falsa piuratione pimeres: et ille prostratus est ac iussus est cedi: et cesus est tam grauiter, vt in eius dorso euigilanti vestigia plagarum apparerent: dictum est ei de cetero caueas ne sic facias. ¶ Ceterum iudex sciens aliquem iurare falsum: non debet iudicare secundum iurata: sed omnem cautelam adhibere vt falsitas manifestetur: et in suo scelere puniatur. Sicut legitur de quodam iudice qui agebat causam inter duos qui reum minime ignorans: ambos ad altare duxit: et reum iuramento se purgare coegit: rogans apostolum petrum vt aliquo iudicio veritatem ostenderet. Cum ergo reus iurasset et nihil mali passus fuisset iudex eius malicie conscius exclamauit. Senior iste petrus: aut nimis misericors est: aut iuniori defert: eamus ad pancratium iuuenem. Cum quod reus super tumulum pancratij iurare presumpsisset: manum inde retrahere non potuit: sed ibidem post modicum pre dolore expirauit. Unde vsque hodie in plerisque locis obseruatur: vt super reliquias beati pancratij iuramentum fiat. Et Salomon rex mulieribus pro puero coram eo contendentibus non credidit: sed subtile iudicium iniit: et circumuentione ream inuenit. Sic Daniel senes iudices inueteratos dierum malorum diuidens ab alterutro examinatione subtili conuicit. Sic diligite iusticiam qui iudicatis terram et diligenter inuestigate vt rectum iudicium proferatis: erui te vt oppressum de manu calumniantis: quod elegantissime iob prosecutus est cum dicit. xxix. Auris audiens beatificabat me: et oculus videns testimonium reddebat mihi: eo quod liberassem pauperem vociferantem et pupillum cui non esset adiutor: benedictio perituri super me veniebat et cor vidue consolatus sum: iusticia vestitus sum: et induit me sicut vestimento: et diademate iudicio meo. Oculus fui ceco et pes claudo: pater eram pauperum et causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam: conterebam molas iniqui: et de dentibus illius auferebam predam etc. Decimo transgrediens mendaciter sicut dicitur piurium transgressio iuramenti vel in re vel in intentione. Pro quo sciendum: quod faciens iuramentum aliquod promissorium: si iurans voluntatem habet vel intentionem non perficiendi quod iurat piurus est: licet etiam postea perficiat: quia sic mentiri est contra mentem ire. i. loqui: sic piurare est contra mentem iurare: et hoc patet. xxij. q. ij. c. iuramenti. Huius causa est quia omnis qui iurat: ad hoc iurat vt quod verum est loquatur: et ideo dominus inter iuramentum et loquelam nostram nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam: ita quoque in verbis nostris nullum decet esse mendacium: quia vtrumque periurium et mendacium diuini iudicij pena damnatur: hoc ibi. Si vero intendit quidem quod iurat: sed tamen posse perficere non sperat: vel temerarie sperat: tunc etiam piurus est: vt patet supra. Quod si intendit et potest perficere: tunc quidem non periurat: si tamen postea ab illa intentione declinat et non perficit periurus efficitur: si denique postea volens perficere factus est impotens: tunc a piurio necessitas illum excusat donec iterum potens fiat.

De periurij grauitate et eius penitentia in iure taxata: Ser. IIII

N

Non assumes nomen dei tui inuanum. Exod. xx. Iam ordine debito piurij grauitatem et penam vel penitentiam in iure taxatam prosequi cupientes. ¶ Pro hoc premitti delectat occasione eorum que dicta sunt in precedentibus quod conditiones intelliguntur in iuramento fidelitatis quod prestatur dominis terrarum et alijs superioribus. Ad hoc respondet Philibertus episcopus et ponitur. xxij. q. v. c. de forma fidelitatis aliquid scribere monitus: hec vobis que sequuntur breuiter ex librorum auctoritate notaui. Qui domino suo fidelitatem

iurat: ista sex semꝑ in memoria habere de/
bet: incolume: tutū: honestū: vtile: facile:
possibile. Primū ē incolume: ne sit dānū
dn̄o suo de corpore suo. Scd̄m est tutū: ne
sit ei in damno de secreto suo: ⁊ de muniti/
onibus ꝑ q̄s tutus esse debet. Tertiū ē ho
nestū: ne sit ei in damnū de iusticia sua ⁊ d̄
alijs causis q̄ ad eius honestatē pertinere
videnť. Quartū est vtile: ne sit ei ī dānū
de suis possessiōib⁹. Quintū est facile: ne
illud bonū qđ dn̄s eius leuiter facere po/
tuerit faciat ei difficile. Sextū ē possibile:
ne qđ erat possibile reddat ei impossibile.
Ut fidelis hec documēta caueat iustū est:
ſ q: non sufficit abstinere a malo nisi etiā
fiat qđ bonū ē: restat vt in eisdē sex supra/
dictis: cōsilium ⁊ auxiliū dn̄o suo fidelis
p̄stet: si bn̄ficio dign⁹ videri vult: ⁊ salu⁹
esse de fidelitate quā iurauit: dn̄s q̄ȝ fide/
li suo in oībus his vicem reddere debet:
qđ si nō fecerit: merito censebiť malefid⁹:
sic ille qui in eoꝝ p̄uaricatione faciēdo vł
ꝯsentiendo dep̄hensus fuerit ꝑfidus ⁊ ꝑ/
iurus: hoc ibi: vide declaratiōeȝ glo. Hoc
iuramentū p̄stant archiep̄i romanis pōti/
ficib⁹: vt ptȝ eẋ de iureiur. c. ego: ⁊ subdi/
ti suis ep̄is. xxiij. di. c. q̄ꝗ: ⁊ imperator pa
pe. lxiij. dis. c. tibi dn̄o. Secūdo q̄ri pōt:
vtrū submittētes ꝑ iuramentū capitulo vł
collegio: ꝓmittentes se ſuare statutū: ob/
ligenť ad oīa statuta: ⁊ similiter alij offi
cium aliqđ suscipiētes q̄ iurāt statuta ip̄o
rum locoꝝ obseruare teneanť. Ad hoc re/
spondet Jo. an. in. c. cōtingit: de iureiur.
li. vj. in glo. fi. vbi in textu Nicola⁹. iij. hec
duo tangit dicēs: ꝯtigit in nōnullis eccle/
sijs de eaꝝ cōsuetudine obſuari: ꝙ ip̄aꝝ p̄
lati cum primo ad ecclīam accedunt: vł cū
de recipiendis ibideȝ nouis canonicꝭ agi
tur: nec p̄lati admittunť nec canonici aliť
recipiunť in ip̄is: nisi iurent statuta ⁊ con
suetudines ip̄aꝝ ecclesiaꝝ scripta ⁊ nō scri
pta inuiolabiliter obseruare: inter laicos
etiā in multis ciuitatib⁹ castris ⁊ terris in
suis potestatib⁹ rectorib⁹ vel officialib⁹ as/
sumendis cōsuetudinis morbus irrepsit:
ꝙ potestates rectores ⁊ officiales hmōi ad
potestarias vel rectorias ⁊ officia eadem:
nisi prius ſuaturos se statuta ip̄oꝝ locoꝝ
clausa iurauerint: nullaten⁹ admittātur.
Jo. an. r̄n̄det ibidem breuiter textū cōpre
hendens: ꝙ aut quis iurat exp̄sse statuta
illicita impossibilia ⁊ inhonesta: tunc ip̄o
iure largo modo piurus est: vt s̄. e. ti. c. si/
cut nostris. Aut generaliter iurat seruare
ꝯsuetudines ⁊ statuta: ⁊ tūc subdistigue:
aut sciebat ibi esse illicita statuta ⁊ ad illa
obligatuȝ in mēte se ſuare gerebat: ⁊ tūc
idem qđ supra: aut nesciebat nec in mente
gerebat illud: ⁊ tunc non peccauit: ⁊ solū
ad licita obligatus est: vt hic in textu: et ī
p̄dictis iuribus. Et nota ꝙ nullū iuramē/
tū quocūq̧ modo p̄stitū obligare potest:
nisi ad licita possibilia ⁊ libertati ecclīe nō
obuiantia: vt patȝ hic in textu. Quib⁹
incidenter p̄missis duo sunt ꝑ ordinem ꝓ
sequenda. Primuȝ est de grauitate ꝑiurij
de quo primo q̄ri potest. Utrū ꝑiurium sit
maius peccatū q̄ȝ adulteriū: ⁊ videť ꝙ nō
quia difficilius est obseruare p̄ceptum de
non ꝑiurando q̄ꝫ p̄ceptum de nō adulterā
do: cuȝ nullus homo possit domare liguā
suam: vt dicit Jacob⁹ ī canonica. Minus
autē videť esse trāsgredi id qđ est difficili
us ad obseruandū: q̄ꝫ id qđ est facili⁹. Re
spōdet Fran. de zab. in cle. vna. de iuriur.
ꝙ crimina non habēt certā periodū. i. mē
suram: sed varianť ꝑ circūstantias: vt ptȝ
extra de sen. ex. c. cum volūtate: de iuriur.
c. cum q̄dam: tn̄ ceteris parib⁹ dicendū est
absolute: ꝙ ꝑiurium est maius adulterio:
q: magis resistit deo ⁊ charitati: ⁊ quia ꝑ/
sonam cui iniuriať q̄s: inquātū ē maior:
tāto maior iniuria reputať: instiť. de iure/
iuř. §. atrox: ⁊ extra de sen. ex. c. cū volūta/
te: sicut etiā augeť crimen ꝓpter dignita/
tem p̄positi. Sed de⁹ cui ꝑiurādo q̄s iniu/
riať dignior est q̄ȝ ꝓximus cui ꝑ adulteriū
quis iniuriať. Scd̄o queri pōt vtrū igiť
ꝑiuriū sit maius peccatū q̄ȝ homicidiū: p̄/
sertim cū homicida peccat ꝯtra duos. s. cō
tra deū ⁊ cōtra ꝓximū: ꝑiurus aūt frequē
ter dūtaxat ꝯtra deū: hinc etiaȝ homicide
debeť in lege ciuili maior pena. s. mortis:
ꝑiuro vero tn̄ pena infamie. Ad h̄ respō/
det sanct⁹ Tho. in quodlibe. ꝙ sicut dicit
ap̄ls ad Heb. vj. Homīes ꝑ maiores sui iu
rant: ⁊ oēs controuersie eoꝝ finis est iura
mētū: frustra aūt in causa homicidij ꝯtro/
uersie finis eēt iuramētū: si homicidiū eēt
grauī⁹ q̄ꝫ ꝑiuriū: p̄sumereť enī ꝙ q̄ maiorē
culpā. s. homicidij cōmisit nō minorē vere/
reť. s. ꝑiurij: vn̄ ex hoc ip̄o ꝙ ī causa cuius/
libet peccati deferť iuramētuȝ: manifeste
ostendiť ꝙ ꝑiuriū debet haberi ꝓ maximo
peccato: nec imerito: q: ꝑiurare nomē dei
videť quedā diuini nomīs denegatio: vn̄
scd̄ȝ locū post idolatriā pctm̄ ꝑiurij tenet:

vt ex ordine ꝑceptoꝝ pꝫ: vñ ⁊ maior cura
ꝓhibitũ ẽ: q: ẽ de ꝑceptis ꝑme tabule: quoꝝ
trãſgreſſio maius pctm̃ indicat̃: eo ꝙ for/
maliꝰ ratio peccati mortalis ꝯſiſtit ĩ auer/
ſione a deo qḋ fit ꝑ trãſgreſſionẽ ꝑceptoꝝ
ꝑme tabule: verũtñ ꝙ homicidiũ grauius
punit̃ ratio ẽ: q: grauiꝰ nocumẽtũ ĩterdũ
hoibꝰ iminet etiã ex minori culpa: ⁊ q: de/
us miſericors ẽ minꝰ punit̃ vt cõmuniter
iniuriã illata deo ꝙ̃ illata proximo: tñ ſm
iudiciũ dei maius pctm̃ grauiꝰ punit̃: in
huius etiã grauitatis argumentũ ꝓhibe
mur aliq̇bꝰ diebꝰ iuramẽta ꝑſtare: vñ ha/
bet̃. xxij. q. v. c. decreuit ſãcta ſynodus vt
a ſeptuageſima vſq; ĩ oct̃. paſche: ⁊ ab ad
uentu dñi vſq; ad octauas epiphanie nec/
non ⁊ in ieiunijs q̃ttuor tꝑm et in letanijs
maioribꝰ: ⁊ ĩ diebꝰ dñicis: ⁊ in diebꝰ roga
tionũ niſi de ꝯcordia ⁊ pacificatione nul/
lus ſuꝑ euãgelia iurare ꝑſumat. glo. Huic
tñ caplo obuiat ꝯſuetudo ꝑſcripta. Iterũ
argumẽtũ illiꝰ grauitatis habemꝰ in eo ꝙ
ꝑuuli nõ debẽt ad iuramẽta cogi: ⁊ h̔ ideo
q: in iuramẽto debet adeſſe iudiciũ diſcre
tionis: ſed h̔ etas neſcit q̇d agit: vñ. xxij.
q. v. c. ꝑuuli: niſi in etate rõnabili ſint non
cogant̃ iurare. Q꞉ ſi q̄rit̃ de numero ãno/
rũ anteq̃ iurare debeãt: rñdet̃ in. c. ſequẽ
ti: vbi dicit̃: pueri añ q̃ttuordecim annos
nõ cogãt̃ iurare: ⁊ addit̃ ibidẽ: puella q̄ꝫ
ſi ĩ puerili etate ſita ĩ domo pr̃is illo neſci/
ente ſe iuramẽto ꝯſtrinxerit: ⁊ pr̃ eiꝰ vt au
dierit ſtatim ꝯdixerit: vota eiꝰ ⁊ iuramẽta
irrita erũt: ⁊ faciliꝰ emẽdabit̃. glo. Idẽ eſt
de puero: vt. ſ̄. c. ti. q. iiij. c. tribꝰ: ⁊ licꝫ ſta
tim debet reuocare pr̃ iuramẽtũ filij vel fi
lie q̃cito ſcit: votũ tñ religionis nõ tenet̃
ſtatim reuocare cũ ſcit: ſꝫ vſq; ad ãnũ ꝯdi/
cere põt: imo veriꝰ vſq; ad annos puberta
tis: vñ. xx. q. ij. c. ſi in q̇libet: vbi dꝛ. Parẽ
tibꝰ ſane filios ſuos religioĩ ꝯdicere non
ampliꝰ q̃ vſq; ad. xiiij. etatis eoꝝ annũ li/
centia poterit eſſe: poſtea vero aut cũ vo/
lũtate parẽtuꝫ aut ſi ſue deuotiõis ſit ſoli/
tariũ votũ: erit filijs licitũ religiõis ſume
re cultũ: ⁊. c. ſequẽti: de puellis ſubiungit
dicẽs: Puella q̄ añ annos. xij. etatis ſua
ſpõte velamẽ ſacrum ſibi aſſumpſerit: pñt
ſtatim parẽtes eiꝰ vel tutores id factũ irri/
tũ facere ſi volũt. At ſi ãnũ ⁊ diẽ ſimulan/
do ꝯſenſerint: vlteriꝰ nec ipi nec ipa muta
re poterũt: vñ generaliter ſicut parẽtes vo
tũ ita ⁊ iuramẽtũ filioꝝ vel filiaꝝ impube
rũ reuocare pñt. Tertio q̄ri põt: vtrũ au
diens iurare falſũ ⁊ tacẽs peccet: ꝑſertim
cũ dꝛ Leuit̃. v. Aia q̄ audierit vocẽ iurãtis
teſtiſq; fuerit ꝙ aut ipe vidit aut ꝯſcius ẽ:
niſi indicauerit portabit iniq̇tatẽ ſuã. Ad
h̔ dicendũ ꝙ Aug. in q̄ſtiõibꝰ Leuit̃. v. ſu
per hũc locũ dicit hanc q̄ſtionẽ valde eſſe
difficilẽ ⁊ ꝑplexã quã ſic ꝓſeq̇t̃: ⁊ habetur
xxij. q. v. c. Hoc videtur dicere peccare ho
minẽ q̄ audiẽte iurat aliq̇s falſũ: ⁊ ſcit euꝫ
falſã iurare ⁊ tacet: tũc aũt ſcit ſi eiꝰ rei de
qua iurat̃ teſtis fuit: aut videns aut ꝯſciꝰ
fuit. i. aliquo mõ cognouit: aut oculis ſuis
cõſpexit: aut ipe q̄ iurat illi indicauit: ita
enĩ põt eſſe ꝯſcius: ſed inter timorẽ huius
peccati ⁊ timorẽ ꝓditiõis huiꝰ hoĩs nõ
ꝑua exiſtit plerũq; tẽptatio. i. dubitatio:
poſſumꝰ enĩ ꝑatũ ad ꝑiuriũ ãmonẽdo vel
ꝓhibẽdo a tã graui peccato reuocare: ſed
ſi non audierit: ⁊ corã nobis de re quã no
uimꝰ falſũ iurauerit: vtꝝ ꝓdendus ſit ita
vt ꝓditus etiã ꝑiculũ mortis incurrat: dif
ficilima q̄ſtio eſt: ſed q: h̔ non exꝑſſit ſcꝫ in
Leuit̃: cui h̔ iudicãdũ ſit: vtꝝ illi cui iura/
tur: an ſacerdoti cuipiã: q̄ nõ ſolũ eũ ꝑſeq̇
nõ põt irrogãdo ſuppliciuꝫ ſꝫ etiã orare ꝓ
illo põt: videt̃ mihi ꝙ ſe ab hec ſoluat pec
cati vinculo ſi indicet talibꝰ q̄ magis pñt
ꝓdeſſe q̃ obeſſe ꝑiuro ſiue euꝫ corripiẽdo
ſiue deũ ꝓ eo placãdo: ſed ⁊ ipe cõfeſſiõis
ſibi adhibeat medicinã: hec ille. Ex q̇bus
pꝫ ꝙ ad hãc indicationẽ faciẽdã tenet̃ ta
libꝰ ꝑſonis q̄ pñt ꝓdeſſe ⁊ non obeſſe. ſ. ſa
cerdotibꝰ honeſtis ⁊ diſcretis parentibꝰ.
Eſt tñ differẽtia inter indicationẽ ⁊ denũci
ationẽ: q: vt dicit h̔ glo. ꝙ h̔ caplm nõ loq̇
tur de vera denũciatiõe ſed potiꝰ de indi/
catione. ſ. cũ q̇s indicat alijs ꝙ aliq̇s vult
peccare: ⁊ h̔ ſpectat ad delicta cõmittẽda:
ſed denũciatio ſpectat ad delicta cõmiſſa:
⁊ ad illã non tenent̃ niſi q̄ hñt magiſtratũ
ſuꝑ aliq̇s: ⁊ illa denũciatio dꝛ euãgelica ⁊
iſta dꝛ canonica: ꝑlati ergo tenent̃ ad illã
ex ꝑcepto: alij xo nõ tenent̃ niſi ex ꝯſilio.
Scdm vero ꝓſequendũ ẽ ꝑiurij pena vł
pnia: nam ſm Hoſti. tria mala incurrimꝰ
ex ꝑiurio. Primũ malũ ẽ reatꝰ imanitas ĩ
cuiꝰ argumentũ h̔ crimẽ in pnia cõpat̃ ho/
micidio volũtario: ꝑſertim cũ fuerit ſolen
nizatũ vt videbit̃. Scdꝫ malũ ẽ fame irre/
cuꝑabilitas: q: ꝑiurꝰ infamis efficit̃: nec
poſtea quãtũcũq; peniteat ĩ teſtimonium
admittit̃: vt pꝫ ex̃ de teſ. ⁊ at. c. teſtimo/
niũ: q̄ repellit̃ ab oĩ ꝓmotione ſiue ſit dig
nitas ſiue ordo: vt pꝫ di. lj. c. q̄ in aliq̇ ⁊c.

Multa de infamibus eẽnt notãda de qb⁹
gra breuitatis supsedeo. Tertiũ malũ est
austeritas pnie qz piurantes grauiter pu-
niri debẽt ẽm canones: verũtñ diuersimo
de ẽm circũstantias piurioꝝ: dicit eni Eu
tician⁹ papa .xxij.q.j.c.vlt. pdicãdum est
vt piuriũ fideles caueãt: ꝛ ab hoc sũmope
abstineãt: scietes hoc grande scel⁹ esse: ꝛ i
lege ꝛ in pphis ꝛ i euangelio phibitũ. Au
diuim⁹ aũt qsdã ꝑtpẽdere ħ scel⁹ ꝛ leuem
quodãmodo piurij modũ penitẽtie impo-
nere: q etiam nosse deberent talẽ p piurio
penitentiã imponi debere qlẽ ꝛ d adulte-
rio ꝛ de fornicatiõe ꝛ d homicidio volũta
rie cõmisso ꝛ d ceterꝭ crimĩalib⁹ vitijs. Si
qs vo p ꝑpetrato piurio a qlibet crimina
li peccato timẽs penã longã ad cõfessionẽ
venire noluerit: ab ecclia repellẽdus est:
ꝛ a cõmunione ꝛ a ꝯsortio fideliũ: ꝛ null⁹
cum eo comedat neqꝫ bibat neqꝫ in domo
sua eũ recipiat: ꝛ hoc qdẽ i generali. Por
ro in spãli de piurio illicito imponit̃ peni-
tẽtia.xxij.q.iiij.c.qui sacramento se obli-
gauerit vt litigãs cum qlibet ad pacẽ nul-
lo modo redeat: p piurio vno ãno a cõmu
nione corpis ꝛ sanguinis dñi segregatus
reatũ suũ elemosynis ꝛ fletib⁹ ꝛ quãtũ po-
tuerit ieiunijs absoluat: ad charitatẽ vo
q opit multitudinẽ peccatoꝝ celeriter ve-
nire festinet. Qꝫ si obijcit̃ piuro septẽnis
pnia indicit̃ .vj.q.j.c. qcunqꝫ sciens piu-
rauerit.xl.dies i pane ꝛ aq: ꝛ septẽ seqũ-
tes ãnos peniteat: ꝛ nũq sit sine penitẽtia
ꝛ nũq in testimoniũ recipiat̃ cõmunionẽ
tñ post hec recipiat. Ad hoc rñdet ħ glo.
qꝫ ibi loquit̃ cum qs transgredit̃ licitũ iu
ramentũ: hic loquit̃ cum qs temere iurat.
Si adhuc obijcit̃: nõne q temere iurat rẽ
illicitã mortaliter peccat: g septẽnis pnia
debet ei imponi rñdet glo. qꝫ h non negat̃
q p.vij.annos debeat penitere: ħ hoc solũ
dr: qꝫ a cõmunione corpis christi sepatur
vno anno. Ad maiorẽ aũt euidentiã sci-
endũ qꝫ multiplex ẽ iuramẽtum illicitũ vt
ptꝫ ibidẽ.c.Inocẽs: vbi dr: qꝫ iuramẽtũ illi
citũ multipliciter itelligit̃. Est eni illicitũ
aliqñ ex eo qd iurat̃. s. qñ id qd iurat̃ i sui
natura pniciosum est vel adimẽs vitã scꝫ
eternã vel temporalẽ: vt adulteriũ vel ho-
micidiũ ꝛ his similia: vel repari non pmit
tens: sicut cum inimico ad pacẽ nõ redire:
indigẽti misericorditer nõ subuenire: ista
quia ꝯspicuam in se habent iniustitiã: ꝛ si
iuramento firment̃ tamen seruari non de-
bent. Est etiam aliquãdo illicitũ iuramen
tum ex modo iurãdi: quãdo scꝫ incõside
rate ꝛ icircũspecte aliquid iurat̃: quo nec
corporalis nec spũalis salus adimit̃: et si-
ne quo vtraqꝫ salus reparari ꝛ vita conser
uari valet: veluti cũ aliquis a parẽtib⁹ co-
actus vt clericatus tonsurã vł religionis
vestem susciplat: se neutrum facturũ iura-
mento firmauerit: hoc qꝫuis aliquibus vi
deatur rephensibile: quia opus charitatꝭ
iuramento se non facturum pmisit: nulla
tamẽ auctoritate phibetur seruari: quia ꝛ
si nunq clericatus tonsurã vel religionis
vestem susciplat: non tamẽ ideo min⁹ salu
tem pmereri valet: cum nõnulli in laicali
veste sanctissimi ꝛ deo dilecti inueniãtur:
quo exẽplo euidenter datur intelligi: quo
tiens aliquis iurat se nõ facturũ aliquid:
quo expedito: ẽ viam sibi pparet ad beati-
tudinem: dũmodo sine eo salutem valeat
inuenire: qꝫ iuramentũ non phibetur ob-
seruare: hoc ibi. Tamẽ ẽm Tho. medi⁹ fa-
ciet si iuramentũ violat eo qꝫ non obligat.
Est ꝛ id quod iurat̃ aliquãdo vitiosũ: nõ
in natura sui: sed ex causis extraueniẽtib⁹
veluti cum aliquis iurat post votum casti
tatis alicui: se habiturũ eam in coniugem
scꝫ p verba de pñti. Coniugẽ autẽ habe-
re in seipo malũ non ẽ: tñ huic ex voto pni
ciosum est: hoc aũt iuramentũ et si sit illici
tum: non tñ obseruari phibetur: ħ de vio-
latione voti pnia sibi iubetur indici: indi-
cium etiã aliqñ iuramento pbatur deesse:
veluti cum ppria temeritate aliqs ductus
iurat se manducaturũ et bibiturũ: hoc qꝫ-
uis indiscreta leuitate illicitum pbat̃: nõ
tamẽ violare iubetur. Denique cõcludo oẽ
iuramentũ qd non ignorat̃ ignorantia fa-
cti nõ iuris: q nullũ excusat nisi cui pmit-
tit̃ ius ignorare eẽ. s. illicitũ reputat̃ in p-
iuriũ ꝛ pnia ei prius posita diluendũ. Ce-
terum qui cogit aliũ ad piurãdũ ꝛ qui co-
actus facit piurium vterqꝫ piurus est tam
domin⁹ qꝫ seru⁹: ꝛ suo pnia imponit̃.xxij
q.v.c. qui compulsus: glo. nõ pcise a dño
sciẽs piurat: vterqꝫ sũt piuri ꝛ dñs ꝛ miles:
glo. qz in atrocibus non debet qs parere
dño suo: sequit̃: dñs qz pcepit: miles quia
plus dñm qꝫ aiam dilexit: qd ẽ nõ debet.
Si liber est scꝫ coactus iurare.xl.dieb⁹ in
pane ꝛ aqua penitebit: glo. cõtinue vel in-
terpolatim: ꝛ septẽ sequentes annos: glo.
non tñ in pane ꝛ aqua: ħ ẽm discretiões cõ
fessoris: seqt̃. Si suus eiusdẽ tres qdra-

gesimas. glo. vnam ante festum natalis: aliā añ pascha: tertiā ante festū beati Johānis. sequitur: et legitimas ferias peniteat glo. prima. secūdam quartā et sextā feriam: de cōse. di. iij. c. ieiunia: et. lxxxij. dis. p̄sbyter. verūtamē si ē pura coactio metus q̄ cadit in ꝯstantem virū: tunc imponitur penitētia c. ti. scz. xxij. q. v. c. si quis coact⁹ p̄ vita redimenda vel q̄libet causa vel necessitate. s. maxima piurat: quia plus corpus q̄ aīaz dilexit: tres q̄dragesimas peniteat: glo. qr rōne coactionis mitigatur pena: vt patet ex q̄ me. cā. c. sacris. Hic q̄ri pōt: qua pena cogens castigari debet: eo q̄ ibidem nō exp̄mitur: cum tamē postea subditur de eo. c. ille qui puocat hominē ad iurationē: et scit eum falsuz esse iuraturū: vincit homicidā quia homicida corpus occisur⁹ est: ille animā imo duas animas: et eius quē iurare p̄uocauit et suam. Ad hoc respondetur ex cōcilio moguntineñ. et subditur in eadē q̄stiōe vbi pena cogentis additur. c. si quis ꝯuict⁹ fuerit: scz in iudicio vel euidētia facti: alios ad falsa testimonia vel piuria attraxisse glo. per coactionē vel quacūq; corruptiōe sollicitasse: scz amicicie vel pecunie: ip̄e q̄dem vsq; ad exitum vite sue non cōmunicet. Hi vero q̄ ei in piurio consensisse p̄bātur: postea ab omni testimonio sunt remouendi: et fm legē infamia notabuntur. Deniq; quoddam est iuramentū detestandū q̄d fit cū interp̄tatiōe alicui⁹ mali i seip̄m: sicut legitur d̄ beato Petro: q̄ cepit anathematizare et iurare qr non nouisset hoīem: vnde q̄ȝ detestādū sit hoc piurij vitiū ostēdit Orosi⁹ p̄ exemplū dicēs: Qr cū romani legatos ad plures gētes misissent vt firmarent pacē cum eis: dū igitur cum iuramēto firmassent: ꝓditorie et clam irruētes in eos occiderūt: et oēs romanos q̄tquot inuenerunt: s; dei maledictio i detestatiōeȝ piurij et fractiōis fidei sup eos venit: nam panis q̄ frāgebatur ab eis sāguinē emittebat: aīalia domestica et blāda cū balatu et bꝛatu miserabili fugiebāt ad siluas et ad montes deserēdo ꝯsortia eoꝝ: canes etiā cū lacbꝛymosis latratib⁹ oberrantes ad modū lupoꝝ vindictam postulabāt de ꝓditione facta: cū autē auditis rumorib⁹ omnes fuissent p̄ imp̄atorē romanū victi in cāpis exceptis quattuoꝛ milib⁹ qui ascenderūt ad montes: hi statim cōgelati ad modū lapidis facti sūt imobiles: ad signuȝ vindicte diuine. Similiter legitur in eccles. hystoꝛia: q̄ cū q̄daz ep̄s hierosolymitan⁹ iustissim⁹ ꝓpter rigoꝛē iusticie a multis subditis odiretur: crimē falsū imposuerūt ei et iuramēto firmauerūt. Prim⁹ iurauit q̄ igne pereat nisi ita sit. Secundus vero q̄ morbo regio pereat. Tertius deniq; q̄ oclos suos amittat nisi ita sit. Facto ḡ ep̄o recedente ad heremum p̄mus testis in vinditā cū oī ꝓgenie sua reb⁹ domo et familia exuritur. scōs etiam a pedib⁹ vsq; ad caput morbo regio ꝯsumitur. tertius h̄ vidēs factū reuelauit et ex tristicia lugēs oclos amisit: et sic ep̄s inocēs inuentus est. Ad laudem dei.

De voto et his q̄ req̄runtur ad illud ac de pctō religiosoꝝ: Sermo V

Non assumes nomē dei tui inuanū. Exo. xx. Expediti de trāsgressione iuramēti quo p̄imo modo sumitur nomē dei inuanū. Jā de scōo modo querendū est scz d̄ trāsgressione voti sub hoc sensu: non assumes no. dei tui inua. scz votū tuum deo factū trāsgrediēdo. Ad cui⁹ euidentiā sciendū q̄ votum fm Hosti. est alicui⁹ rei licite faciēde vel non faciēde cū deliberatione animi deo facta pollicitatio: quā diffinitionē declarando dicit q̄ p̄imo ponitur rei licite: qr si q̄d p̄missum illicitū esset id seruandū nō esset: et eius esset nulla obligatio: intantū q̄ p̄ eius dissolutione non est necesse superiorem adire: iuxta illud. xxij. q. iiij. c. i malis p̄missis rescinde fidem et i turpi voto muta decretū. Secūdo ponitur faciēde vel non faciende: quia ad vtrūlibet pariter se habet: puta voueo ieiunare: vel non loqui post cibū cū muliere: lz Hosti. dicat votuz semp eē de futuro: nō de p̄nti sicut iuramētū assertoꝛiū. Tertio ponitur cū deliberatione: quia alr̄s nō obligaret si sine deliberatione factum sit: extra de regul. c. ad nr̄az. vnde deliberatio ꝓsupponit liberā voluntatē sine q̄ nō ē meritū nec demeritū cui deliberatiōi vel volūtati vis inferri nō pōt. Quarto ponitur deo: qr alr̄s nō eēt votū obligatoꝛium: ex de voto. c. magne: in fi. vbi dicitur d̄ ꝯditione quā habuit i intētiōe vouendi: q̄ sublata: qr cessauere cause: facili⁹ cessare poterit effect⁹: vide clari⁹ ibidē. Interdū tñ votū fit etiā homini s; secūdarioꝛ ꝓp̄ie tamē talis obligatio q̄ fit hoī nō est votū s; obligatio ad ei⁹ executionē. Quinto ponitur facta pollicitatio: quia alr̄s si tm̄

facere ꝓponeret ſ adhuc nō deliberaſſet: nō obligaret. Ad cuiꝰ plenioꝛē itellectū q̄ri pōt: qd̄ reqrit ad votū ꝯſūmandū: pre ſertim cum dn̄s dicit Luc. ix. ꝙ nemo mit tens manū ad aratrū ꝛc. ſed ex hocipſo ꝙ habet ꝓpoſitū bn̄faciēdi mittit manū ad aratrū: ⁊ ſic videt ꝙ ex ſolo bono ꝓpoſi to qs obligat apud deū: etiā nulla ꝓmiſſi one facta. Ad hoc rn̄det ſanctꝰ Tho. ſcd̄a 2e. q. lxxxviij. ꝙ votū quādā obligationē importat ad aliqd faciendū vel dimitten dū. Obligat autē ſe hō homini ad aliqd p modū ꝓmiſſionis q̄ eſt rōnis actꝰ ad quā ptinet ordinare: ſicut enī hō impando vel deꝑcando ordinat quodāmodo quid ab alijs ſibi fiat: ita ꝓmittēdo ordinat qd̄ ipſe p alio facere debeat: ſ ꝓmiſſio q̄ fit ab ho mine: homini nō pōt fieri niſi p v̄ba vel q̄ cūq ȝ exterioꝛa ſigna: deo vero fieri pōt ꝓ miſſio p ſolā interioꝛem cogitationē: quia vt dicit. j. Reg. xvj. Homines vident ea q pa tent deꝰ aūt intuet coꝛ. Exꝑmunt tn̄ qn̄q ȝ verba exterioꝛa vel ad ſuiꝑpius excitatio nem: ſicut i oratione ptȝ: vel ad alios ꝯte ſtandū: vt nō ſolū deſiſtāt a fractione voti ꝓpter timoꝛē dei: ſ etiā ꝓpter reuerētiā ho minū: ꝓmiſſio aūt ꝓcedit ex ꝓpoſito faci endi: ꝓpoſitū aūt deliberationē aliquā ꝑ exigit cuȝ ſit actus volūtatis deliberate. Ex qb̄us ꝯcludit ꝙ ad votū tria neceſſa rio reqrunt. pꝛimo deliberatio. ſcd̄o pꝛo poſitum. tertio ꝓmiſſio in q̄ ꝑficit rō voti. Supaddūt vero qn̄qȝ ⁊ alia duo ad quā dam voti ꝯſūmationē. ſ. oris pronūciatio Iuxta illud pſ. Reddā tibi vota mea que diſtinxerūt labia mea: ⁊ teſtimoniū alioꝝ. Hinc dicit magiſter in. iiij. ſn̄iaꝝ. xxxviij. di. ꝙ votū eſt qdā teſtificatio promiſſiōis q̄ deo ⁊ de his q̄ dei ſunt fieri debet: q̄uis teſtificatio poſſet ad teſtificationē iterioꝛē pꝛopꝛie referri. Ad hoꝝ ergo triū q̄ requi runt in voto ꝯſūmato declaratiōem ſcien dum ē ꝙ ſm Ab. ex̄ de voto. in. c. lr̄aturā. Votū dicit initiari: ꝯfirmari ⁊ ꝯſumari. votū aūt initiatū ē cū propoſitū tm̄ in aīo ſeminat: ⁊ ex tali pꝛopoſito quo ad deum vel eccliam nullꝰ remanet obligatꝰ: vt eſt caſus in dicto. c. litteraturaȝ: vbi dicit ꝙ cū qdam ex q̄dam minutiōe nimia fuiſſet moꝛtis pauoꝛe ꝑterritꝰ hec v̄ba ꝓtulit: nō dia h moꝛabor: ꝓponēs i aīo ſuo. glo. non tn̄ aīo obligādi ꝙ religiōis habitū eēt ali quā ſuſcepturus: vbi papa declarat ꝙ ſi nō plꝰ eēt i voto proceſſū: trāſgreſſoꝛ iudicari

nō poterit ſi nō impleat: h ibi. Ex q ptȝ ꝙ pꝛopoſitū pꝛopꝛie eſt aliud q̄ȝ votū: ſtricte ſūptis vocabulis: pꝛopoſitū enī ē ſimplex diſpoſitio volūtatis de faciēdo aliqd vel nō ſine oī affectiōe vl̄ pꝛomiſſiōe vel firma obligatiōe: ⁊ pōt ſe habere ad bonū ⁊ ma lū: vn̄ propoſituȝ ex ſui natura nō obligat ad implēdū: dico ex natura ſua: qꝛ ad bo nū pꝛopoſitū non obligat qs ex eo ꝙ ꝓpo ſitū ſ ex eo ꝙ bonū: ⁊ h tangit Greg. ⁊ ha bet. xvij. q. j. c. q̄ bona agūt. Si v̄o melio ra deliberāt agere ⁊ poſt deliberata nō fa ciūt: lȝ i bonis ꝑoribꝰ ꝑſeuerēt: in ꝯſpectu tn̄ dei ceciderūt: ⁊ tales peccāt venialiter. Si tn̄ ē aīo deliberatū ⁊ firmatū cū itētio ne ſe obligādi ad eiꝰ executiōeȝ: tūc trāſit in votū: ⁊ trāſgrediens peccat moꝛtalit: ⁊ ſic votū ſm diuerſos ſtatus diuerſa ſumit vocabula: ⁊ ſm hoc ſoluēda ſūt oīa ꝯtria i ſcripturis de voto poſita: qꝛ qn̄qȝ ponuntur pꝛo pꝛopoſito qn̄qȝ pꝛo deliberatiōe: qn̄qȝ ſtricte i pꝛopꝛio vocabulo. Scd̄o aūt votū dicit ꝯfirmari qn̄ ſup pꝛopoſito fit delibe ratio: vtꝝ ſe velint obligare: ⁊ tn̄ ꝯceptio boni pꝛopoſiti non firmat ꝓpꝛie ex animi deliberatiōe: niſi pꝛomiſſiōe deliberatiōeȝ ꝯſequēte: q̄ ꝓmiſſio ꝑmo ratificat i coꝛde: ⁊ tūc q̄tū ad deū completa ē ꝓmiſſio: ex q̄ qs quo ad deū ē obligatꝰ: ⁊ i foꝛo penitētia li ē ad executionē modis oībꝰ inducēdꝰ: nō tn̄ eēt ad hoc p eccliaȝ cōpellēdus q̄ nō iudicat de occultis. Conſumatū deniqȝ dr̄ q̄tū ad foꝛū extrinſecū: cū deliberatū ꝓpo ſitum expꝛimitur oꝛe. Et ex tali qs obliga tus ē nedū q̄ ad deū: ſ etiā q̄ ad eccliaȝ mi litātē: ita ꝙ ad executiōem voti p eccliam cōpellit. Ex his ꝑmo ꝯcludit ꝙ vt etiā di cit Inno. in. c. lr̄aturam. ex̄ de voto. ꝙ licȝ qs velit vouere vel etiā vouerat: nō tn̄ ꝓ poſitū vel votū cōplere tenet: niſi delibe ratio ꝑceſſerit: vl̄ niſi aīo obligādi id fece rit. Q ſi q̄rit an debet credi ſibi dicēti: ꝙ nō habuit aīm obligādi ſe. D ēdum ꝙ nō ſaltem in foꝛo iudiciali: qꝛ aīs facile fo ret votū eludere. ex̄ de ſpon. c. tua. vbi dr̄ i glo. plane. De hoc caſu i quodam ꝯtractu mr̄imonij: ſ in foꝛo penitentiali bn̄ credit ei. Scd̄o ꝯcludit ꝙ ſ. ꝑcedēte deliberati one qs i mēte ꝓpoſuit intētione obligādi ſe ꝯtinere vel ꝑegrinari: tūc ſm Innoc. in dicto. c. lr̄aturā. hoc facere tenet: etiam ſi voce nō exꝑſſit: ſ eccl̄a nō cogit hmōi niſi ꝯfiteat: ⁊ lȝ Hoſti. dicit ꝙ ſ. ex pꝛecedēti de liberatiōe quis obliget pauci ꝑc. puc ſtu

dentes essent q̃ nõ essent obligati religiõi eu cõmuniter ꝯsueuerũt talia concipe: nichilominꝰ tñ stãdũ ẽ dictis Inno. q: dcˀ respicit cor. Sic etiã pauce repirent begwine q̃ nõ eẽnt obligate ad castitatẽ: semꝑ tñ ꝓsupponẽdo ꝙ fuerit pura deliberatio licȝ I corde fuerit retẽta. Tertio ꝯcludit ꝙ aliꝰ aliũ ꝑ votũ ꝓpriũ obligare nõ põt: etiã si I illiꝰ eẽt ptãte: puta patrˀ vel tutoris. Ad hoc enĩ nõ sũt inuẽte tales ptãtes: ſ ad gubernandũ vel ad bona administrãda. ff. d ve. obli. l. si. §. j. si q̃s ergo vouet filiũ vel filiã religioni: subintelligit ꝙ ad hoc fideliter laborabit: q: alienũ factũ ꝓmittere ꝓprie non põt. ex̃ de spon. c. ex lris. ij. ⁊ in glo.

Qr si q̃rit: vtrũ ĝ q̃s votũ suum possit ꝑ aliũ exequi. Ad hoc rñdet Hein. boyc: ex̃ de voto. in. c. licȝ. ꝙ si põt ꝑ seipm̃ votũ exequi tũc tenetur ꝑ seipm̃ facere: vt. e. ti. c. magne. qd̃ intellige licȝ etiã futiliter exeq̃ posset. s. q: claudus eẽt vel mutilatꝰ et ex deuotiõe vel in subsidiũ terre scẽte vouisset: si tñ talis eẽt ꝙ defectũ suũ ꝑ alios q̃s secũ duceret supplere posset. Admittit tñ I vtroq̧ casu cõpẽsatio dicto. c. magne. ⁊ c. se. fm̃ Inno. ⁊ Hosti. Si vo nõ põt exeq̃ ꝑ seipm̃ impeditꝰ impedimẽto ꝑpetuo: ⁊ tũc ꝑ aliũ põt exequi: vt in dicto. c. licȝ. sed nõ tenet exequi: si postq̃ votũ emisit impedimẽtũ superuenit aut tpe quo votũ impleuit. Si vo tpe q̃ vouit erat impeditus ita ꝙ ꝑsonaliter ire nõ poterat nec sperabat ab Ipedimẽto liberari: tũc tale votum censeri debet irrisoriũ: si vo sperabat ab illo liberari: ⁊ tunc dat dilatio: vt ex̃ de voto. c. ꝙ sup his. §. vnde credimus. Qr si nõ ꝯualescat: intuenda ẽ vouẽtis intentio: q̃ si fuerat in voluntate ꝑficiendi ꝑ se vel ꝑ alium in omni euentu: tunc redimere põt ꝑ aliũ. Sinautẽ tunc videt votũ fuisse cõditionale: nec illo obligari. Ceterum fm̃ sũmistas duplex voti species distinguit. Nam aliud est necessitatis ⁊ cõmune scȝ votum fidei ad qd̃ quis tenet siue voueat siue nõ ⁊ ad illa que necessario quis ꝓmittit I baptismo: renũctando scȝ diabolo ⁊ pompis eius: tenere fidem seruare decalogũ ⁊ generaliter ea sine q̃bus nostra salus haberi non põt: de cõse. di. iiij. c. j. licet. Tamen hoc ꝓprie non est votum: eo ꝙ a pueris fit talis obligatio qui carent animi discretione. Unde q̃uis dici posset: ꝙ talis obligatio fit a patrinis eorũ nomine: vt habet de conse. di. iiij. c. queris. tamẽ quia simpliciter votum dicit esse voluntatis: vt extra de voto. c. magne. ideo ꝓprie non dicit votum: debet enĩ votum esse ꝓprie quid voluntariũ: tam respectu ꝑncipij a quo ꝓcedit: q̃ respectu eius qd̃ vouetur. Hinc cuȝ homo peccat post baptismũ dupliciter reꝰ est: vt quia peccat in eo ꝙ cõmittit: ⁊ ꝙ votum ꝑuaricatur: non tamen ꝓ duobꝰ mortalibꝰ penitentia indicetur: sed tanq̃ ꝓ vno circũstantia trãsgressionis grauato. Aliud vero votum est volũtatis cuiusmodi sunt que q̃s voluntarie emittit sup his ad que quis non tenebat: sed post votum obligat: vt sunt vota abstinẽtie: ꝯtinẽtie: ꝑegrinatiõis ⁊ similiũ: de q̃bꝰ per ꝓphãm Uouete hoc est cõsilium: ⁊ reddite hoc est ꝓceptum dño deo vestro. Deinde queri põt: quottuplex dr̃ votuȝ voluntariũ. Ad hoc dicendũ fm̃ oẽs doctores ꝙ est duplex. Quoddã enĩ dr̃ simplex: ⁊ est oẽ illud votum cui non adhibet solẽnitas: vt si fiat votum de nõ cõtrahendo: de castitate: ⁊ sic de alijs. Solẽne vero votum dicit qd̃ fit ꝑ susceptionẽ sacri ordinis: vel ꝑ ꝓfessionem expssam vel tacitã factam alicui de religionibus approbatis: vnde q̃litercunq̧ quis als votum fecerit ꝑterq̃ in susceptione ordinis implicite vel approbate religionis expsse vel tacite: dicit votũ simplex: vnde si voueo vel ꝓfessionem facio I regula vel in religione nõ approbata: contrahens matrimoniũ ligatꝰ sum matrimonio: licȝ grauissime pecco: vt expsse ptȝ li. vj. de voto. c. vnico. vbi ⁊ subdit. Et quãto solẽnius ⁊ manifestius emissa sũt vota: tanto ꝓpter scandalũ plurium ⁊ exemplũ durior penitẽtia trãsgressoribꝰ debeat: nõ tamẽ rescindere possũt mr̃imonia post cõtracta: ⁊ hoc idem tenet Jo. an. in apparatu ꝙ illud votũ putat etiã si quãdo ꝓfitebatur credebat illã religionẽ eẽ approbatam. Sicq̧ patȝ ꝙ oẽ votũ dicit simplex siue sit cõtinentie: siue habitꝰ deferẽdi tm̃: siue obedientie ꝑstande: vel cuiuscunq̧ alterius pij operis faciẽdi qd̃ nõ est ꝓfessionis regule approbate: vel susceptiõis sacri ordinis. Pro quo notãdũ fm̃ Tho. scd̃a. 2ᵉ. q. lxxxviij. ꝙ solẽnitas voti attenditur fm̃ aliquid spãle quod ad deum ꝑtinet. id ẽ fm̃ aliquã spãleȝ benedictiõeȝ vel cõsecrationẽ: que ex institutione aplorum adhibet in ꝓfessiõe certe regule scd̃o gradu post sacri ordinis susceptionẽ: vt dicit Dio. ij. c. ec. hierarch. ⁊ huiꝰ ratio ẽ: q: B

solēnitates non cōsueuerūt adhiberi: nisi quādo aliqs totaliter mācipat̄ alicui rei: vtpote quādo qs p susceptionē sacri ordinis diuino ministerio applicat̄: ⁊ in pfessione certe regule quādo p abrenūciationem seculi ⁊ ppē voluntatis stat9 pfectionis aliqs assumit: ⁊ licz alia vota ex hoc ꝙ fiunt in publico possint habere quandā solēnitatē humanā: nō tamē spūalē ⁊ diuinā sicut habēt vota pmissa: etiā si corā paucioribus fiāt: nec cōgruit alicui voto solēnitas: nisi illi quo totaliter qs deo mancipat̄. De hinc qri pōt: vtrū votū simplex tantū obligat: quantū votum solēne: sicut dicit̄ extra ꝗ cleri. vl̄ vo. c. rursus. ꝙ votū simplex apud deū non min9 obliget ꝙ̄ solēne. Ad hoc dicendū put dicit Gaspar ī cal. c. ti. c. meminim9. ꝙ quo ad ecclīaꝫ militantē magis obligat votū solēne: ſ ꝙ̄tuꝫ ad deum eq̄liter obligant qd̄ p tanto dicitur: quia vtrūqꝫ obligat ad mortale peccatum: ⁊ eq̄liter ꝙ̄tum ad sufficientiā dānationis minus tamē peccat is ꝗ trāsgredit̄ votum simplex ꝙ̄ ꝗ solēne: vn̄ dicit Tho. vbi ſ. ꝙ hoc. c. rursus: extra ꝗ cleri. vl̄ vo. sic exponendū est: ꝙ vtriusqꝫ transgressor peccat mortaliter. Ceterū queri pōt: vtrū homini expediat aliq̄ vouere: pſertim cuꝫ sibi ipī iniciat laqueū transgressiōis ⁊ periculum delicti. Ad hoc rñdet Alex. l. ij. ti. ij. ꝙ si vouēs vouet bona: quoꝝ obseruantia pbabiliter pportionata videt̄ infirmitati vel ɔditioni sue vel nature: tunc expedit homini vouere: qꝛ p hoc ampli9 firmat voluntatē suam in bono: ⁊ excludit a se p magna pte libertate malefaciendi: ⁊ facit actū virtutis latrie: ⁊ sic vouendo meret̄: ppt̄ qd̄ monet ps. Vouete ⁊ reddite dn̄o deo vr̄o. Si ṽo nō sūt sue infirmitati: ɔditioni statui: vel nature pportionata: tunc nō expedit nec licet: qꝛ tale votū nō haberet discretionē cōmittere cū p hoc vouens magis videt̄ se illaqueare ꝙ̄ augere securitatem ꝺ sua salute: q̄libet tn̄ solutus ⁊ liber reputare debet obseruātiā voti sue spirituali infirmitati esse pportionatā: nisi p certam experientiā cōstaret cōtrarium: qꝛ tam ppter bona exempla que sepius aliq̄ vident ⁊ audiunt ꝙ̄ ppter ɔsolatiōes spirituales quas ex dei benignitate frequenter ob fauorē religionis ex sancta societate recipiunt: obseruantia aliquoꝝ bonorū est pportionata alicui in religione existēti que nō eēt pportionata eidē in seclo remanēti. Qꝛ si obijcit̄ grau9 eē pctm̄ religiosi ceteris parib9 ꝙ̄ pctm̄ laici: quia dicit Ambros. in li. de solitudinib9: ꝙ si penitere religiosus noluerit maiori dānatiōi subiacebit: ꝗ vouere nō expedit. Ad hoc rñdet sanct9 Tho. scd̄a 2e. q. clxxxvij. ꝙ peccatū qd̄ a religiosis cōmittit̄ pōt eē grau9 peccato secularium eiusdē speciei tripliciter. Uno mō si sit ɔtrā voto religionis: puta si religiosus fornicet̄ vel furet̄: qꝛ fornicando facit ɔ votum ɔtinētie: ⁊ furādo ɔ votū paupertatis: non solū ɔ pceptū diuine legis. Scd̄o mō si ex cōtēptu peccet: qꝛ ex h̄ videt̄ magis eē ingratus diuinis bñficijs q̄bus est sublimat9 ad statū pfectionis: sicut apl̄s dicit Heb. x. ꝙ fidelis meret̄ grauiora supplicia: ex h̄ ꝙ peccādo filium dei cōculcat p ɔtemptum: vn̄ Hiere. xj. dn̄s dicit. Quid ē ꝙ dilectus me9 facit in domo mea scelera multa. Tertio modo ppter scādalum: qꝛ ad eius vitam plures respiciūt vnde Hiere. xxiij. dicit̄. In pphet̄ hierusalem vidi similitudinē adulterij ⁊ iter mēdacij et confortauerunt man9 pessimoꝝ vt nō cōuerteret̄ vnusqsqꝫ a malicia sua. Si ṽo religiosus nō ex ɔtemptu sed ex infirmitate vl̄ ex ignorantia aliqd̄ peccatū qd̄ non est cōtra votū sue pfessionis cōmittit absqꝫ scandalo: puta in occulto: leui9 peccat eodē genere peccati ꝙ̄ secularꝭ: qꝛ peccatū ei9 si sit leue q̄si absorbet̄ ex multꝭ bonis opib9 ꝗ facit: ⁊ si sit mortale facili9 ab eo resurgit ppter intētiōem quā habet ad deū erectā: q ⁊ si ad horam interripiat̄: ad pstinā tn̄ facile reparat̄: ⁊ etiaꝫ iuuat̄ a socijs ad resurgendū: iuxta illud Eccl̄s. iiij. Si vn9 ceciderit ab alio fulciet̄: ve soli qꝛ si ceciderit nō habet subleuantē. Deniqꝫ queri pōt: vtrum mag9 laudabile sit ⁊ meritorium aliquid facere sine voto vel cum voto: pſertim cuꝫ dicit Prosper l. ij. de vita cōtēplatiua: ꝙ sic abstinere ⁊ ieiunare debem9: vt nō nos necessitati ieiunādi subdam9 ne iā nō deuoti ſ inuiti rē voluntariā faciam9. Ad hoc rñdet Tho. v. q. lxxxviij ꝙ triplici rōne factū idem opus meli9 ē ⁊ mag9 meritoriū cū voto ꝙ̄ sine voto. Primo qꝛ vouere est act9 latrie: latria autē est honor qui fit deo: que est pcipua inter virtutes morales: nobilioris autē virtutis ē opus melius ⁊ mag9 meritoriū: qꝛ impat̄ a nobiliori ṽtute sicut act9 fidei vl̄ spei melior ē si impat̄ a charitate: ⁊ ideo act9 aliaꝝ ṽtutū vt ieiunare ɔtinere sunt meliora ⁊

magis meritoria si fiūt ex voto: q: sic iā ꝑ/
tinēt ad cultū diuinū q̄si quedā dei sacrifi
cia: ⁊ hoc ꝑ latriā q̄ ē nobilissima virtus.
Hinc dicit Aug. li. de v̾ginitate: neq̈ ipsa
v̾ginitas q: v̾ginitas ē: ſ; q: deo dicata ē
honorat̄: quā vouet ⁊ seruat ꝯtinētia pie/
tatis. Scd̄o q: ille q̄ vouet ⁊ facit: plus se
deo subijcit q̄ ille q̄ solum facit. s. nō solū
q̄tum ad actū ſ; etiā q̄tū ad ptātē; q: de/
cetero non pōt aliud facere sicut pl⁹ daret
hoi q̄ daret arborē cū fructib⁹ q̄ q̄ daret
ei fructus tm̄. Tertio q: ꝑ votū imobilit̄
volūtas ī bono firmatur: facere aūt aliq̄d
ex firmata volūtate in bonū ptinet ad ꝑfe
ctionē virtutū: vt ptꝫ ꝑ pħm in. ij. ethi. Si
cut ecōtra peccare mente obstinata aggra
uat peccatū ⁊ dicit̄ peccatum in spiritūsā
ctum: q̄ si ipm̄ opus s̄m se ꝯsideratū post
votū aliq̄n triste ⁊ inuoluntariū redderet̄:
dū tn̄ remaneat voluntas implendi votū:
adhuc est magis meritoriū q̄ si fieret sine
voto: q: impletio voti ē actus religiōis q̄
est potior virtus q̄ abstinētia cui⁹ actus ē
ieiunare: ⁊ sup hoc votū voluntatē magis
cōfirmat et deuotionē auget in illī p̄cipue
q̄ sūt bn̄ disposita. Ad laudem dei.

De his q̄ vouere non possunt et quō ligat eorum votū qualiterq̈ ligat heredes votum decedētis: ⁊ que cōditiones in voto subintelliguntur: Sermo VI

n Non assumes nomē
dei tui in vanum. Exo. xx. Prete
rea ꝓsequendū esse reor de his
A q̄ vouere p̄nt. Pro quo notādū q̄ Hein.
boyc. ex̄ de voto. in. c. scriptura. dicit q̄ ge
neraliter q̄libet vouere pōt nisi ꝓhibeat̄:
ꝓhibentur aūt q̄dam ꝑsone q̄ q̄ ad votum
emittendū nō habēt liberā volūtatē vouē
di: sicut ep̄us: clericus: monachus: impu
hes: vxor: seruus: ratio aūt hui⁹ ꝓhibiti/
onis ē: vt dicit Asten. q: nullus pōt illud
ꝑ ꝓmissionē firmiter obligare qd̄ ē ī pote/
state alteri⁹ ſ; illud tm̄ qd̄ est in sua ptāte:
sed sex p̄dicti nō sūt omnimode ī sua pote
state: sed in alterius vt videbit̄. Predicti
tā s̄m Tho. non peccāt vouēdo q: semp ī
eoꝝ voto subintelligitur: si placuerit suis
sup̄iorib⁹. Silr̄ s̄m Inno. in dicto. c. scp̄tu
re: vouētes nō adimplendo votū auctori/
tate superioꝝ ꝓhibēte nō peccāt: quia lex
⁊ suoꝝ sup̄ioꝝ auctoritas eos excusat: ⁊
etiam canones: vt patꝫ. xxij. q. iiij. c. trib⁹.
et. q. v. c. pueri: nec pater vel superior pec/
cat reuocādo votū: q: vtit̄ iure suo: ex̄ de
elec. c. eccl̄ia. Idē Tho. Venientes igitur
ad ꝓsecutionē hoꝝ sciendum p̄mo: q̄ ep̄s
s̄m Hosti. ⁊ Hein. boyc. in dicto. c. scriptu
re: non pōt votū emittere: ꝑ quod soluat̄
vinculū m̄rimonij quod ē int̄ ipm̄ ⁊ eccle/
siā sponsā suā: nec intuitu alicui⁹ religiōis
ingrediēdi sine auctoritate pape: vt ptꝫ ex̄
d̄ regularib⁹. c. licꝫ. vbi subdit. §. illa. regu
la semꝑ inuiolabiliter obseruet̄ q̄ nullus
absq̈ licētia romani pōtific̄ p̄sumat occa/
sione quacunq̈ deserere p̄sulatū: q̄m sicut
maius bonū minori bono p̄ponit̄: sic com
munis vtilitas sp̄āli vtilitati p̄fert̄: ⁊ in h̄
casu recte p̄ponitur doctrina silentio: soli/
citudo ꝯteplationi: ⁊ labor quieti. Ad qd̄
vtiq̈ designandū vnigenit⁹ dei fili⁹ iesus
christ⁹ nō de Rachele s̄m carnē nat⁹ est sed
de Lya: nec legit̄ eū ī domo sua excepisse
Maria ſ; Martha: vñ q̄n pōt ep̄s p̄esse pa
riter ⁊ ꝓdesse: non debet cedēdi postulare
licentiā aut obtinere. Scd̄o non pōt emit/
tere votum sine auct̄e pape: ꝑ qd̄ fiat eccle
sie sponse sue graue p̄iudiciū vt est votum
lōge ꝑegrinationis ꝓpter qd̄ oporteret eū
diu ab eccl̄ia absentare: vt ptꝫ extra de vo
to. c. magne. Pōt tn̄ emittere tale votū: ꝑ
qd̄ ecclie sue non fieret graue p̄iudiciū vt
vota abstinētie ꝑ̄ate elemosyne: et etiam
qd̄libet votū ꝑ qd̄ p̄beat bonum exemplū
q: ad hoc tenet̄: vt ptꝫ in dicto. c. magne.
Scd̄o cleric⁹ nō pōt sine licentia sui p̄la/
ti votū ꝑegrinationis emittere vel aliud
ꝓpter qd̄ oportet eū relinq̄re ecclesiam suā:
vt patꝫ ex̄ de renū. c. admonet. vbi subdit̄
vniuersis ꝑsonis ecclesiasticis tui ep̄atus
sub districtiōe ꝓhibeas: ne eccl̄ias tue di/
ocesis ad ordinationē tuā ptinētes absq̈
tuo assensu intrare audeāt aut retinere aut
dimittere te incōsulto ⁊c̄. ⁊ in dicto. c. mag
ne. Et hoc intelligit̄ de clericis beneficia/
tis: pōt tn̄ hmōi facere votum intrandi re
ligionem: in quo casu sufficit petere licen/
tiam: vt extra de regula. in. d. c. licet. Por
ro clericus non beneficiat⁹ vouere potest
sicut alius laicus. Diuersimode tamē do/
ctores sentiūt de voto trāsmarino vel acci
piēdi crucem: q̄dam enī dicunt q̄ clerico
sufficit petere licentiā d̄ accipiendo crucē
q: ad hoc auctoritate pape licentiari videā
tur qui possunt esse vtiles terre sancte: ex̄

de voto.c.ex multa.§.penul. Quidā autē
dicunt q sine licētia p̄lati h̄ pōt. Deniq3 si/
cut habet̄ de regula.c.bn̄ficiū.li.vj. Bn̄fi
ciū eius q̄ intrat ord.nē:nō est alicui confe
rendū infra pbatiōis annū:nisi ipe ɔsen/
tia: aut ɔstet q voluit absolute vitā muta
re:⁊ hoc clara pbatione ⁊ cōpetentib⁹ in/
diciys.e.ti.nō solū:vel nisi pfessionē exp̄s/
sam fecerit:subaudi. Jo.an.alicui ō religi/
onibus approbatis:vine scienter habitum
pfessorū susceperit scʒ vbi ē distinctus.
Tertio monachus nō pōt votū aliqō fa/
cere p qō ipsū sine licētia abbatis claustrū
exire oporteat:nisi ad aliā religionē artio
rem transire velit:qō facere pōt licētia pe/
tita:licet nō obtenta:vt ex̄ de regu.in.d.c.
licet. Nō pōt etiā facere votū abstinētie sin
gularis nec peregrinatiōis:nec aliq̄d aliō
regulariter qō cēt in ɔ̄iudiciū obedientie
supioris:vel in scandalū ɔuersationis sin
gularis:⁊ si hoc fecerit nō tn̄ sine licentia
licet exequi ne sit fratrū scandalū quibus
se debet cōformare in q̄tū stant in obseruā
tia regule:vel ne det̄ ei occasio euagandi.
Sʒ si votū emiserit ante religionis ingres
sum:tunc nec sine licentia supioris exequi
dʒ.xx.q.iiij.c.monacho nō licet votū foue
re sine consensu abbatis:si autem vouerit
frangēdū erit.⁊.xxxiij.q.v.c.noluit: quia
oia tpalia vota videt̄ mutasse in religiōis
obseruantiā. Sʒ si vouit dicere vnū psal/
mū vel psalteriū vbi nihil mali cōtingere
pōt:tunc licite seruat votū:q: licitum ē ei
plus mereri fm Inno.⁊ Hosti.in.d.c.scri/
pture:rō autē p̄dictorū fm Richar.ē quia
votū religionis ē tante altitudinis q oia
alia cōmutari possunt in illud:⁊ iō ecclesia
ɔsiderās huius voti altitudinē ⁊ hūanam
infirmitatē voluit auc̄te dei nullū votum
posse supaddi voto religiōis pp̄ter pericu/
lū trāsgressionis:q̄ etiā de cā iura ɔsenti/
re vident̄:qō vota q̄ fecit ante pfessionē
in religione q̄ p̄latus eū recipiens ignora/
uit reuocare pōt:postq̄ notum sibi fuerit:
qō p hoc pbat̄:q: religiosus plus est sub
p̄lato q̄ vxor sub viro:⁊ vt dicit̄.xxxiij.q.
v.c.noluit:si adhuc innupte mulieri pater
ɔcesserat vota psoluere:si anteq̄ psoluerit
nupserit:⁊ eius viro h̄ cognito nō placue/
rit:non psoluat:⁊ hoc oīno fiat sine pctō.
Ex hoc arguit glo.abbatē reuocare posse
B monachi votū qō emisit ante monachatū.
hoc Richar. Hic q̄ri pōt: vtrū quodlibʒ
votum cōmutari pōt in votum religionis.

Ad hoc rn̄det Astes̄.post Richar.li.j.ti.
xx.q volens facere pfessionē i religione:
si actualiter seu habitualiter remanere ve
lit obligatus ad vota q̄ fecit in seculo:nō
cōmutant̄ in votū religionis:tn̄ postq̄ ad
noticiā p̄lati deuenerit eum ab ipis votis
absoluere poterit:maxie si ignorabat ipm
obligatū eē votis illis tēpore pfessionis.
Si vero actualiter vel habitualiter inten/
derit se nō teneri amplius votis illis: sed
soli voto religionis:tūc absoluit̄ ab illis
p votū religionis pp̄ter eius altitudinem
⁊ pfectionē:q: dicit̄ ex̄ de voto.c.scriptu/
re. Fracti voti aliquaten⁹ reus non habet̄
q̄ tpale obsequiū in ppetuā religionis ob/
seruantiā noscit̄ cōmutare: vbi ⁊ glo. dicē
q intranti religionē nō ē penitētia iponē/
da p pctō:sic enim remittit̄ astulpho pnīa
publica si voluerit monasteriū introire:q̄
tn̄ occidit pp̄iam vxorē innocētē:vt patet
xxxiij.q.ij.c.admonere.lege ibi mirabileʒ
pnīam sibi ipositam si monasteriū ingredi
di noluerit:vnde ista cōmutatio votorum
fit aucte iuris. Si tn̄ rex vel impator voue
rit q vsq3 ad certū tempus in terra sancta
militabit:vel alius magnus dn̄s existens
dux totius exercitus cruce signatoꝝ:⁊ de
eius absentia desolaret̄ exercitus:religio
nem intrare vellet:in hoc casu papa consu
lendus eēt:fm Hosti.⁊ rod.certū tamē est
q psona mediocris absolueret̄ a voto trās
marino p religionis ingressuʒ ⁊ pfessionē
in ea. Et si obijcit̄ q p votū assumptionis
crucis in subsidiū terre sancte q̄s ɔsequit̄
remissionē omniū peccatoꝝ: ⁊ ita videtur
vtilius eē voto religionis. Ad h̄ fm Tho.
rōnabiliter dicendū q etiā per ingressum
religionis ɔsequit̄ quis remissionē omni
um peccatoꝝ:si eñ aliq̄bus elemosynis fa
ctis hō potest statim satisfacere p peccatis
suis:fm illud. Qō supest date elemosynā
⁊ ecce omnia munda sūt vobis: Multoma
gis igitur in satisfactionē p peccatis oīm/
bus sufficit q homo totaliter se diuinis mā/
cipet obsequys p ingressū religionis:q̄ ex
cedit omne genus satisfactionis. Unde in
vitispatrū legitur. q eandē gratiā ɔseque
rentur intrantes religionē quā ɔsequunt̄
baptizati: Sʒ si nō absoluerent̄ ab omni
reatu pene nihilominus tn̄ ingressus reli/
gionis vtilior est illa q̄tum ad promotio/
nem in bono que prepōderat absolutioni
a pena. hec Astes̄.⁊ sic obsequiū ppetuum
religiōis absorbet tēporale qō adimpleri

nō pōt stante ꝑpetuo. Denique licet votum precedens tollit̃ per religionis ingressum ꝓpter cōtinuationē pn̄ie ⁊ exercitij in quo semꝑ debēt eē monachi ac etiā omne pctm̄ ante ingressū perpetratū: ita q̄ illi ꝯfitenti nō sit ꝓ eis iponenda pn̄ia: tamē si post ingressū cōmittūt vel delinquūt religiosi: tunc subijciunt̃ penitentie ⁊ discipline fm̄ regulā: ex̄ de reg. c. fi. Quarto principaliter ipuberes. i. qui stant sub ptāte patris vel tutoris etiā si annos pubertatis attigerint vouere nō pn̄t in p̄iudiciū illoꝝ sub quorum potestate cōstituti sunt. Pro quo sciēduʒ fm̄ Tho. scd̄a 2e. q. lxxxviij. q̄ pueri ante annos pubertatis duplici rōne vouere nō pn̄t. Primo: q: vt in plurimū patiūtur rōnis defectū. Hinc dicit Hein. boyc: q̄ impuberes votū religionis vouere non pn̄t: etiā de patris vel tutoris auctoritate: vt pʒ de regu. li. vj. c. is qui. Secūdo quia sunt in ptāte parentū vel tutorū qui sūt eis loco parentū: ⁊ idō eoꝝ vota nō habēt effectū nisi parentes vel tutores cōsenserint: tūc enim in alijs votis p̄terq̄ in voto religionis fm̄ boyc obligarent̃: ⁊ hoc p̄sertim si proximi pubertati eēnt: ⁊ vsus rōnis in eis accelerari cōtigerit: ⁊ hoc ē tutius: licʒ alij dicāt q̄ ante annos pubertatis nullo se voto astringere pn̄t: q: hoc intelligēduʒ ē de nō dolocapacib⁹. Verūtamē vt dicit Hein. boyc: ex̄ de voto in. c. veniēs. Si votum per aliquē emissū i impuberi etate postea pubes fact⁹ ratū habuit: tunc tenet̃ illud adiplere: ⁊ ita pōt intelligi dictū. c. veniens. q̄ si pubes factus ratū non habuit tūc nō obligat̃ etiā cū auctoritate p̄ris: p̄sertim si nō fuit ante dolicapax. Unde dicit Tho. scd̄a 2e. q. lxxxviij. q̄ si puer vł puella ante annos pubertatis nōdum habeat vsum rōnis: tunc nullo mō se pōt voto ad aliquid obligare. Si vero ante annos pubertatis attigerit vsum rōnis pōt quidem quātū in ip̄o est obligare se: sed votū eius pōt irritari ꝑ parētes quoꝝ cure remanet adhuc subiect⁹: quātūcūq̄ sit dolicapax: ante annos pubertatis voto solenni religionis obligari nō pōt: ꝓpter eccl̄ie statutum qd̄ respicit id qd̄ in pluribus accidit: post annos aūt pubertatis pn̄t se iam voto religionis obligare vel simplici vel solenni absq̄ volūtate parentū. Dehinc q̄ queri pōt quid de puberib⁹ qui in potestate alterius sunt: vtruʒ vouere possīt: dicit Inno. idē eē qd̄ de ipuberib⁹ nisi pater vł tutor cōsentiat exp̄sse vel tacite: sufficit em̄ q̄ scit ⁊ nō ꝯtradicit. Huius rō ē fm̄ Tho. q: nullus pōt se firmiter obligare ad id qd̄ ē in ptāte alterius: sed solū ad id qd̄ ē omnino in potestate sua. Ex quo etiā cōcluditur q̄ postq̄ venit ad annos pubertatis: si saltē sit libere cōditionis: vouere pōt ea que pertinēt ad suā personā: non aūt ea q̄ ꝑtinēt ad domesticā dispensationē sine cōsensu patris vel tutoris: q: in his subiect⁹ ē eisdem: ⁊ idō potest se obligare religioni per votū vel q̄ ꝯtrahat mr̄imoniuʒ absq̄ cōsensu: imo ꝯtra cōsensum parentū vł tutorū. Dicit em̄ Inno. q̄ ipubes dolicapax vel pubes adhuc existens i ptāte paterna ⁊ votū faciens ꝑegrinatiōis vel abstinentie: debet illud adimplere postq̄ paternaʒ ptātem exiuerit: q: deo se obligauit qd̄ potuit sicut se ꝑ delictū obligat diabolo: ex̄ de delic. pueroꝝ. c. j. ⁊ licet filius patri sit obligatus iure paterne potestatis: excipit̃ tn̄ ꝑegrinatio voti transmarini: vt ex̄ de voto c. qd̄ sup his. in fi. ⁊ c. ex multa. §. qd̄ aūt. excipit̃ etiā necessari⁹ inevitabilis casus vt si sit a canone ꝑ sedem aplicā absoluendus: ex̄ de sen. ex. c. relatum. Hic incidētaliter queri pōt: vtrū filius vel heres adimplere tenet̃ votū illius cui succedit i hereditate. Ad hoc rn̄det Hein. boyc: ex̄ de voto. in. c. licet. q̄ si heres hereditatē adierit: tunc tenet̃ adimplere si vires hereditatis hoc patiant̃: q: voti obligationē ad heredē transire constat. ff. de possibilitate. l. ij. in fi. si vero nō adijt: tūc nō tenet̃ q: nec heres ē nisi forte spōte hoc ꝓmiserit: ⁊ tūc si in omī casu intellexerit obligare ꝑsonaʒ tunc adimplere debet: nō tam ob ꝓmissionē factā a testatore q̄ ob suā: q: se obligauit in omni euentu: sed si tanq̄ heres hoc ꝓmittebat hereditatē adire sperās postea tamē abstinuit mutato cōsilio: tūc nō tenetur. vt pʒ ex̄ de elec. c. venerabilem. §. fi. ⁊ in glo. ⁊ sic pōt intelligi etiam dictū. c. licʒ. sed quicunq̄ hereditatem adijt obligatur extra: de solu. c. j. Et tunc queri pōt si quis votum suscepit a parentibus vel ab alijs decedentibus: vtrū per ingressum religionis satisfacit vel absolui potest. Ad hoc respondet sanctus Tho. in quodlibetis. q̄ ex quo ingressus religionis sufficit pro se tali: sufficit etiam pro illis: ꝯtinuis etiam in ingressu de hoc nihil intendebat. Uł si q̄s cruce signatus vel alius vouens mittere i subsidium terre sancte pecunias: ⁊ postea

religionē ingrediens: liberatus quidē est a voto quo ad laborē peregrinationis fm Roden. non tamē quo ad predictā pecuniam: quia nullus sine speciali licentia pape cōmutare potest vota terre sancte: nec ipso iure mutantur per ingressuz religionis: nisi quo ad laborem peregrinationis. idem Asten. Quinto principaliter vxor vouere non potest absq; licentia viri sui vt latius videbitur in sermone sequēti. Sexto seruus vouere non potest in preiudicium domini sui in quo scz illi subiectus ē: vnde dicit Tho. secūda 2e. q. lxxxviij. q quicunq; subiectus ē alicui quantū ad id in q subiectus est: non est sue potestatis facere quod vult sed dependet ex voluntate alterius: 7 ideo nō potest per votum se firmiter obligare in his in quibus alteri subijcitur sine cōsensu sui superioris: vnde seruus vltra filios est in potestate domini sui: etiam quātum ad operationes personales: 7 ideo voto se ad religionem obligare nō potest sine consensu domini sui: per quam ab obsequio domini sui abstraheretur. Nota etiam fm Hosti. in dicto. c. scripture. extra de voto: q sicut monachus in talibus est astrictus abbati prout prius dictuz est: sic 7 abbas episcopo: vt ptz. xviij. q. ij. vbi dicitur. c. abbates pro humilitate religiōis in episcopo 7 ptāte consistant 7 si quos extra regulam fecerunt ab epis corrigant: et cetera multa ibidē: tñ videt excipiendum votū martinū qd auctē pape facere potest: vt dictum ē supra de episcopo. Deniq; q̄ri potest in fine: vtrū omne votū sit obligatorium: iuxta illud psa. Vouete 7 reddite: 7 Deut. xxiij. Cū votū voueris dño deo tuo reddere nō tardabis: q: requiret illud dñs deus tuus. Ad hoc rñdet Asten. li. j. ti. xx. q sicut dicitur extra de voto. c. licet. Usq; adeo solutio ē necessaria post votum vt sine dispendio ppe salutis nō liceat resilire alicui: cuius rō ē: q: ols pmissio licita cū intētione obligandi se facta 7 cū deliberatione: si accepter ab eo cui fit obligat pmittentē nō tm ex pcepto legis diuine: s etiam legis nature: s votū licitū ē hmōi pmissio 7 oēz talē promissionē recipit deus. Notandū tñ fm Tho. in. iiij. sententiaruz q quicquid votū impediret si presens eēt facto aufert obligationē voti: 7 ideo si qd vouetur qd postea fit impossibile: tūc quātuz ad hoc obligatio tollitur: vt si quis diues voueret ecclesiam edificare qd postea superueniente paupertate nō posset facere nō obligatur nisi tantū ad illud quod potest: irritatur etiam votum fm Inno. in. c. scripture. extra de voto: ex defectu conditiōis siue generalis siue specialis: vt verbi causa: in generali sub intelligitur si vixero: si potero: si deo placuerit: faciam. He nanq; conditiones semper intelliguntur etiaz si non exprimantur: vt patet extra de voto. c. nō est. xxij. q. ij. c. beatus. Exemplū de speciali: vt si filius meus liberabitur offeram tale palliū vł faciā tales peregrinationes. Unde refert Asten. plures casus in quib⁹ fm Hosti. potest omitti votum. Primus ē si mutet in melius: vt patet extra de voto scripture. Secundus est auctoritas superioris que semper intelligitur excepta. Tertius casus: si votū fuerit conditionale 7 cōditio defecerit: 7 hoc intellige siue sit conditio specialis 7 expressa: vt extra de cōdi. appo. c. veruz. 7. c. de illis: siue sit tacita q ex sui natura de iure in voto sub intelligitur. Si quis tamē voueat de duab⁹ causis vel pluribus vel sub duabus conditionibus vel pluribus: 7 intendat se obligare: qualibet illarū causarum vel cōditionū extante: tenet votum implere: licet deficiāt alie dūmodo extet vna illaz causarū vł cōditionum fm Ray. 7 Ros. Quartus casus ē vbi vouens nō habet liberā vouendi facultatem: vt dictū ē. Quintus ē vbi superiorū auctoritate dilatum vel redemptū vel mutatum ē. Sextus ē vbi votum ex sui natura illicitum est: tunc obseruari nō debet. Uerūtamē votum religionis licet ex causa falsa fiat: nō tamen vitiatur: vt ex de cōuer. cōiug. c. dudum. Queri pōt iteruz vtrum ergo fouens votum licitū stati ipm soluere tenet. Ad hoc respondet hoyt: ex de voto. in. c. licet. q obligatio voti causatur ex ppria volūtate 7 intentione. vñ Leuit. xxiij. Qd semel egressum est de labijs tuis obseruabis: 7 facies sicut promisisti domino deo tuo 7 propria voluntate locutus es ex ore tuo: 7 ideo si de intentione 7 voluntate vouentis sit obligare se ad statim soluendum: tunc statim soluere tenet: si vero ad certū temp⁹ vel sub cōditiōe certa: tūc nō tenet statim soluere: nec etiā tardare dz vltra q intēdebat se obligare deo quia dicitur ibidē Leuit. Cū votū voueris domino deo tuo: nō tardabis reddere: q: requiret domin⁹ de⁹ tu⁹ illud: 7 si morat⁹ fueris tibi reputabitur in peccatū. Et fm

Modo. cū q̄s vouet sine ↄditione vł tēpo-
ris ꝑfixione: tūc statim illud tenet̄ exequi
cū pōt nisi in vouendo habuit aliud ī men-
te: datur tā ei tempus ad arbitriū boni vi
ri ad disponendū de reb⁹ suis: ⁊ ſm Tho.
in. 4. ij. di. xxxviij. Si q̄s in vouēdo religio
nē ingredi de debitis cogitabat ꝓbabilit̄
pōt ꝑsumi q̄ nō intēdebat se obligare ante
q̄ȝ de rebus suis disposuisset: quādo tamē
timet rōnabiliter perpetuū impedimētum
tūc tenet̄ vlteri⁹ nō differre. Ad laudē dei.

De votis eorū qui sūt in matrimonio in qu b⁹ ligant ⁊ in quibus nō: siue sint cōtinentie peregrinatiōis vel alteri⁹ boni: Sermo VII

Non assumes nomen dei tui innanuȝ. Exo. xx.
Iā ꝓsecuturus de voto qđ per
A eos fit q̄ mr̄imonio copulati sūt. Primo
q̄re vtrū votū fieri potest de eo qđ ē indif-
ferens vel inutile ad salutē: ꝑsertim cū vo
tū deberet esse de aliquo bono q̄tū ad di-
uinū honorē vel aīe salutem. Ad hoc rñdȝ
Richar. de media villa sup. iiij. q̄ aliquā-
do fit votū de re nociua ad saluteȝ: vtpote
de malo culpe: nā multi fatui vouēt q̄nq̄ȝ
nō tm̄ inutilia: sed etiā nociua ad salutem
ex affectu inordinato: sed taliter voueri nō
pōt nec tenet votū: q: de⁹ respuit omnē ob
ligationē sibi oblatā ↄtra sctp̄m. Qn̄ꝙ ve
ro fit votū de inutili nō tm̄ nociuo: vt ē illō
qđ ē oīno indifferens: vt ī sabbato nō ne-
re: ⁊ carnes aliq̄ȝ capitis alicui⁹ nō come-
dere: ⁊ similia: ⁊ sic etiā nō pōt fieri d̄ iure
votū sub rōne q̄ indifferēs ē: q: de obliga-
tione q̄ nō ē ad honorē dei: nec vtilis ad sa
lutē offerentis de⁹ nō curat: ⁊ idō talis obli
gatio nō tenet ip̄o iure. Et dixi notant̄ sub
rōne q̄ indifferēs est: q: si ē tale indifferēs
q̄ per aliquā circūstantiā in cōparatōe ad
vouentē ↄferens sit ad salutē: sic de illo po
test fieri votū: licet rōne generis sit indiffe
rens: Et dicit Tho. scđa 2e. q. lxxxviij. q̄
vota stulta. s. de nō pectinēdo caput ⁊ silia
potius sunt deridenda q̄ obseruāda: ⁊ ad
dit Alber. q̄ si etiā ꝓ honore sanctoȝ fie-
rent seruanda nō sunt: q: similitudinē q̄n-
dā hn̄t cū idolatria. Et notādū ſm Tho.
in. iiij. di. xxxviij. q̄ vir ⁊ mulier quātū ad
carnalē copulā ad paria indicant̄: ⁊ ideo
si votū cōtinentie emiserint eq̄liter ad ob-
seruantiā illius obligant̄: ita q̄ tam vxor
q̄ȝ vir sine cōsensu alterius se pōt obligare
ad debitū nō petendū: q: ex mr̄imonij vin
culo nō obligat̄ ad debitū petendū nō tā ē
ↄsulendū emittere tale votū propter fragi
litatem humanā ⁊ cōtinuā mutuā conuer-
sationē in mensa in lecto ⁊ similibus: si ta-
mē votum fecerit vxor cōtinentie seruā de
quātū in ea est nō potest vir votuȝ reuoca-
re se ip̄a pōt de cetero debitum petere sine
peccato: q̄uis posset sine pctō reddere de-
bitum exigenti: postq̄ obligata est ad hoc
ꝑ carnalē copulā post cōsummatū mr̄imo-
niū. Nec obstat q̄ tunc nō sūt pares ī actu
matrimonij: quia quilibet potest ħ qđ suū
est abrenūciare: nā quantū ad cultū matri
monij ⁊ penā adulterij ⁊ diuortij vir ⁊ mu
lier ad paria iudicant̄. xxxij. q. j. c. si quis
vxorē. ⁊. q. v. c. p̄cepit. ⁊. c. christiana. ß in
alijs nō. Ad cuius euidētiaȝ p̄mo queri
pōt: vtrū vxor pōt aliqđ aliud votū emit-
tere ⁊ seruare sine viri sui licentia. Ad hoc
dicūt omnes doctores q̄ vouere pōt absq̄ȝ
licētia viri sui quodcūq̄ȝ votū de meliori:
⁊ ſm Ray. non debet ꝑpria aucte ↄuenire:
q: al's peccaret votū violando: ß viri pos-
sunt talia vota irritare etiā si vxores ante
ↄtractū mr̄imoniū tale votū emiserāt. Vn̄
dicit̄. xxxiij. q. v. c. noluit itaq̄ȝ lex aliquid
voueri deo aduersus aīam suā: vt nō ī ali-
quaȝ rerū licitaȝ atq̄ȝ ↄcessaȝ abstinentia
eisdē votis femine valet auctoritas ß viri-
lis: ita vt si adhuc innupta ↄcesserunt pōt
ꝑsoluere vota si an̄q̄ȝ ꝑsoluerit nupserit: ⁊
viro ei⁹ ħ cognitū ñ placuerit nec ꝑsoluat:
⁊ ħ oīo sine pctō: q: de⁹ mūdauit eā sic dicē
⁊ mundā iudicauit: neq̄ȝ ħ fieri ↄ ōim pu-
tādū ē cū ip̄e de⁹ hoc p̄cceperit ħ voluerit.
Ex his autē q̄ri pōt: vtrum vir oīa vota
vxoris p̄ter ea q̄ sūt de ↄtinentia reuoca-
re poterit. Ad hoc dicendū q̄ q̄dā volunt
viȝ oīa vota reuocare posse: etiā illa q̄ de
licentia viri ab initio emiserit: q: semꝑ in
talibus obedire debet marito: licet marit⁹
peccet id qđ prius ↄcesserat reuocādo: vt
pȝ. xxxij. q. v. c. manifestū est ita voluisse le
gem feminā sub viro eē: vt nulla ei⁹ vota
q̄ abstinentie causa vouerit reddant̄ ab ea
nisi vir auctor fuerit ꝑmittēdo: nam cū ad
pctm̄ eiusdē viri ꝑtinere lex voluerit si pri
us ꝑmiserit ⁊ postea ꝓhibuerit etiam hoc
tā nō dixit vt faciat mulier qđ vouerat: q:
ꝑmissa iam prius a viro fuerat viri dixit eē
pctm̄: q: abnuit qđ prius cōcesserat: nō tā

mulieri ex hoc iussū dedit: vt cū prius vir
eius ꝯcesserit postea si ꝓhibuerit cōdēnat.
Uerūtn̄ in hoc Hug. opinio ꝓbabilior vi/
det. c. c. q. s. vir illa sola vota reuocare po
test q̄ ip̄a sine scandalo viri iplere nō pos/
set: vt ē ieiunare q̄n vir comedit: in camisia
dormire: mane ad matutinas surgere sin/
gulis noctib⁹ ⁊ siīa: q̄ ꝯ volūtatē viri face
re nō dȝ: alia vero vota q̄ nō sunt i scanda/
lum vel p̄iudiciū viro suo: vtputa si voue/
ret singulis diebus legere aliq̄d vel dare
aliquid de ꝓprio vbi ē ꝯsuetudo q̄ mulier
habere pōt bona paraphernalia hec sine volū
tate viri facere pōt. Huius occasione rur
sum q̄ri pōt: vtrū ergo vir talia vota face/
re potest ⁊ adimplere sine ꝯsensu vxoris si
cut quidā volunt ex hoc q̄. xxxij. q. v. c. p̄/
cepit: subiungit. Itē apud nos qḋ nō licȝ
feminis etiā nō licet viris eadē seruit⁹ pa/
ri cōditione tenet. Ad hoc rn̄det Astē. q̄
in votis abstinētie vir superior ē ⁊ caput mu
lieris: vt pȝ. xxxiij. q. v. c. cū caput mulier
vir sit: caput aūt viri christ⁹: quecunq̄ vx/
or nō subijcit viro. i. capiti suo suꝑple in li/
citis ⁊ honestis eiusdē criminis rea ē cui⁹
⁊ vir si nō subijcit capiti suo: ⁊ sic vir non
ē obligatus in talib⁹ votis ad habendam
vxoris ꝯsensum nisi p hmōi votū fieret cir
ca carnale debitū mulieri p̄iudiciū: q: tale
votū vxore in vita seruare nō posset: quia i
hac pte vir nō hȝ ptātē sui corporis s̄ vxor
ideo nulla obstat exceptio in hoc casu: ex
de ꝯiug. lepro. c. qm̄. ⁊ de ꝯuer. ꝯiu. c. qui/
B dam. Denique queri pōt: vtruȝ mulier de
ꝯsensu viri votum cōtinentie emittens po
stea viro penitenti ⁊ debitū petenti tenet
reddere debitum: p̄sertim cū per datū con
sensum videt vir renunctiasse iuri suo. Ad
hoc rn̄det Galf. ex ꝯ ꝯiu. lepro. c. litteras.
q̄ quidā dicūt si mulier vouit de ꝯsensu vi
ri p̄uato: tunc q: videt renūciasse iuri suo
q̄tum ad deū videt mulier absoluta nec
tenebit debitū reddere: sed q: cōsensus fu
it p̄uatus ecclia militans que non iudicat
de occultis coget ip̄am ad reddendū debi
tum: q̄ si publice seu in ꝯspectu ecclie ⁊ ma
xime plati sui ꝯsensum p̄stitit non tenebit
mulier debitū reddere: q: talem licentiam
ip̄e vir per se reuocare nō pōt: ⁊ h̄ vult Gra
tianus. xxxiij. q. v. i fi. vbi videt distingue
re alia vota emissa ab vxore a voto cōtinē/
tie dicens. Euidentissime itaq̄ apparet ita
virum eē caput mulieris vt nulla vota ab/
stinentie vel religiose ꝯuersatōis liceat si/
bi sine eius licentia deo offerre: etiā si viro
permittēte rep̄missa fuerit nō licet ei vo
tum opere cōplere: cum vir voluerit reuo/
care ꝑmissum. Uota vero ꝯtinētie ita alte/
rius permissu ab altero valēt offerri q̄ p⁹
permissionē nō valent in irritū deduci. Rō
vero diuersitatis ē ꝓpter maius meritum
voti cōtinentie: ad mandatum tn̄ ecclie pu
tat q̄ ip̄a viro debitū reddere debeat: ec/
clesia enim videns virū male dedisse licen
tiam: puta q: incōtinent ip̄e viuit ⁊ ipse n̄
vouit saltem expresse nec religionē intra/
uit: poterit ip̄a ecclesia iuste mandare q̄ d
bitum reddat ꝓpter maius malū vitādū:
vt patet expresse extra de ꝯuer. ꝯiu. c. j. vbi
vir monasteriū ingrediēs ꝓfessionē fecit
de licentia vxoris: sed q: ip̄a ꝑpetuā conti
nētiā nō vouit: iudicat papa virū reuocan
dum. Ceterū s̄m Tho. in. iiij. Si vir ad tē/
pus dissimulat votū: sed nō consensit: sed
⁊ postea habita deliberatione reuocauit h̄
facere pōt ⁊ addit Alber. q̄ etiā cōiunx q̄
dat licentiā vouendi: si ip̄e nō voueat nec
iuri suo p hoc cedere intendat nō impedit
exigere debitū: vt. e. ti. c. j. Denique si am/
bo cōiuges pari voto cōtinentiā vouerūt:
queri pōt: vtrū exigenti pōt reddi debitum
sine pctō. Ad hoc rn̄det Ray. q̄ neuter ab
altero pōt exigere: nec etiaȝ debet vel pōt
reddere: nec in hoc casu dȝ ecclia votum h̄
soluere: qḋ pȝ. xxxiij. q. v. c. qḋ deo pari cō
sensu voueratis ꝑseuerant vsq̄ in finē red
dere debuistis: a quo ꝓposito si ille lapsus
est saltem tu instantissime ꝑseuera: qḋ non
dehortaret nisi q: tibi ad hoc ip̄e ꝯsēserit
cōcordat Host. ⁊ Inno. addens q̄ ꝓpt
hmōi votū vtriusq̄ nō pōt vnus sine licen
tia alterius religionē intrare. Deinde q̄
ri pōt: vtrū cleric⁹ ꝯtrahens m̄rimoniū in
facie ecclie: qui sacerdos efficit sine licen/
tia vxoris: poterit exigere debitū ab vxo/
re vel exactus tenet reddere. Ad h̄ respō/
det. H. de gandauo i q̄libetis: q̄ quo ad
ius diuinū nulla ē repugnantia actus ma/
trimonialis post ordines sacros susceptos:
nec ip̄ius ordinis suscipiendi post m̄rimo/
nium iā ꝯtractū: ⁊ hoc respectu potest sa/
cerdos reddere ⁊ petere: sed impedimētuȝ
prouenit ex aliqua institutione ecclie taci/
ta vel expressa voti emissione: nihil autem
ecclesia constituit circa dissolutionem ma/
trimonij: sed solum q̄ castitatis obseruan
tia sit ordinibus annexa: maxime sacris:
nō autē q̄ eorum ordinū etiam sacrorū su/

sceptio separat matrimoniū prius contractum etiā licet per carnalē copulam nō cōsūmatum sicut statuit de religionis ingressu: sed declarat per hoc matrimoniū nō separari: vt in extrauagā. Jo. xxij. q̄ incipit antique. ⁊ li. vj. de voto. c. voto. Ideo dicē ip̄e tenendū q̄ sic ordinatus post mrimoniū ab vxore nō est separandus. i. per hoc matrimoniū nō soluit. Cum ergo mulier que tali ordinationi nō cōsensit ꝓpter factū viri iure suo nō debet priuari: tenebitur sacerdos effectus intrare religionē: ex quo ē ante carnalem copulam: ⁊ sic mulier absoluta alteri viro copulari poterit vel tenebitur ei petenti reddere debitū: quia non potuit ei ꝓpter susceptionē ordinis in aliquo derogare: nisi posset illi fornicationē obijcere carnalē vel spūalē: ⁊ qr volūtarie fact' ē p̄sbr quātū ad se statuto castitat' se obligauit: ⁊ ideo quātū in se ē tenet ꝯtinētiā custodire: nec poterit debitū petere. Et nota generalit q̄ ꝯtinētiā vouēs i mrimonio licz tenet reddere debitū viuēte cōpare: tn̄ p' mortē illi' obligat ad ꝑpetuā cōtinētiā: nec pōt īsistere scdis nuptijs. Quātū aūt ad malū sit voto ꝯtinētie astrictū cōuolare ad nuptias: imo ⁊ talib' cōsiliū vel auxiliū vl assensū p̄bere: sat' euident' apparet. Primo qr tales sūt crudeles homicide perimentes aīam pximi veneno mortalis peccati: ⁊ per cōsequens animā ꝓpriā. Vñ dicit Aug'. super Jo. homicida diabolus dicit: nō quia gladio armat' aut ferro succinctus ad hominē venit: sed qr malū verbum seminauit. Noli igitur te non putare homicidā quādo pximo tuo mala nō ꝑsuades. Secūdo: qr personā illaz exponis maxime periculo cū fm certiorē opinionē nūq̄ potest petere debitū sine graui peccato ⁊ tamen reddere cogit qd̄ fieri deberet inuite ⁊ cum dolore: qr si ex affectu reddit fz quosdam nō euadit periculum graui precipicij peccati. Tertio quia sponsū illi' vouentis iesum christū grauiter offendit qd̄ nō est modica ꝯtumelia ip̄i christo. Quarto angelorū incurrit indignationē auferēdo ei sororez suā: ⁊ ideo frequēter talia matrimonia tristem sortiunt exitū erūnis miserijs ⁊ aduersitatibus plenū. Denique q̄ri pōt vtrum vnus cōiugū sine consensu alterius facere pōt vota peregrinatiōis. Ad hoc dicendū q̄ nō p̄terq̄ votū hierosolymitanū: cuius ratio ē: quia tunc daret alteri occasio fornicandi qd̄ fieri non debet.

vnde. xxvij. q. ij. c. si tu abstines sine vxoris volūtate tribuis ei fornicādi licentiā: id ē occasionē ⁊ pctm̄ illi' tue imputabit abstinentie. Nimirū cū constat ēe regulā iuris. Qui occasionē damni dat damnū dedisse videt: ⁊ eadē ratione filie nō sunt inuite nuptijs tradende. vnde. xxxj. q. ij. c. de neptis tue cōiugio: quā te cuidā militi datarum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatiōe firmasti ⁊c. vide. Sed qui longā ponit morā absentie: magnā fragili sexui dat occasionē ruine: ⁊ id nō pōt lōgā pegrinationē assumere sine ꝯsensu alteri'. Imo fm Inno. si aliqn̄ cōsenserit posset reuocare licet in h' peccaret: verūtamē modicam pegrinationē vel etiā ad exercendas mercantias aut ad transferēdaz domū potest se aliquātis tpibus absentare: naz fm Tho. in. iiij. qr in dispositione domus ⁊ regimine vite mulier subiecta ē viro: id in talibus vir sine licentia vxoris venere pōt ⁊ exequi ⁊ nō ecōuerso: si tn̄ senserit fragilitatē vxoris ⁊ periculū absentie sue: tūc cōsulendū est ei q̄ abstineat ab omni elongatione corpale: qr maledictū lucrum qd̄ tali detrimento vxoris cōpensat: sed si vir voluerit pōt secum vxorē ducere: nā fm Inno: vir nō tenet sequi vxorem nisi quādo subest necessaria cā: s vxor tenet sequi virum ex quacūq cā recedat nisi voluerit eā trahere ad pctm̄ vel aliqd aliud iniuste cōtra eā moliri in notabile p̄iudiciū vxoris nō etiā tenet sequi vagabundū: ⁊ hec probant. xxxiiij. q. ij. c. si quis necessitate ineuitabili cogente in aliū ducatū seu ꝓuinciaz fugerit: ⁊ vxor cū valet ⁊ pōt amore parentū vel rez suaz eū seq̄ noluerit: ip̄a oī tpe q̄diu vir ei' quē insecuta nō fuerit sp innupta ꝑmaneat: ⁊ intelligit glo. de vagabundo: si tn̄ scienter accipet histrionē tūc tenetur eū seq̄. In his etiā excipit votū transmarinū qd̄ in fauorē terre scē ⁊ fidei christiane vir pōt absq licētia vxoris facere ⁊ adimplere ⁊ vxor q̄ assentiat ē diligenti' admonenda: vt pz ex̄ de voto. c. ex multa. §. qd̄ aūt. Verūtā fm Tho. in qdlibetis: si vxor sit talis q̄ sequi nō pōt ꝓpter aliqd̄ impedimentū legitimū: vel etiā nō velit ⁊ de eius incōtinentia timeat: nō ē viro ꝯsulendum q̄ crucē accipiat ⁊ vxorē dimittat: secus si volūtarie ꝯtinere ꝓponat vel velit vel virū suū sequi possit. Et hui' rō est: qr necessaria nō debent p̄termitti ꝓpter ea q̄ sunt ꝓprie voluntatis: ne certo aūt iminet viro

curã vxoris gerere q: caput ei⁹ ẽ:ſ; crucem
accipe volũtatis ẽ. vñ dñs Mat.xv.phari
ſeos rephendit q̃ dicebãt ꝑtermittendum
dei mandatũ de honoratiõe parentum: vt
aliq̃ oblatiões volũtarie deo offerreñ:ꝛ mu
lieres q̃ remanere nõ volũt ſuos viros ſeq̃
pñt: vt.e.ti.c.qḋ ſup his.in fi. Siĺr etiam
vxor inuito viro votũ vltramarinũ voue/
re põt:q: q̃tum ad h̃ nõ ad ꝑaria iudican
tur:ſi tñ ẽ ſuſpecta vel nimis iuuenis ꝛ de
lectareẽ poti⁹ hr̃e ſocietatẽ alioꝝ q̃ viri:
tũc ſe ſuſpectã redderet q: mulier fragilis
ẽ:ꝛ ſicut dicit Ouid. Caſta ẽ quã nemo ro/
gauit:ꝛ idõ nõ debet tunc votũ pſonaliẽ ex
equi q: nõ eſſet deo gratũ. Abſit eñ vt cõ/
penſatio talis admittaẽ ab eccl̃ia:ex de vo
to.c.qḋ ſup his.§.rurſus. q̧ ſi ꝓceſſiſſet in
diebus ſuis vxor::ꝛ nõ ẽ ſuſpecta vadit nec
votũ redimat:maxime ſi talis ſit q̧ poſſit
ſecũ bellatores ducere. Deniq3 q̃ri põt d
vota cõiugũ circa religionẽ quid iuris ſit
in tali voto. Ad hoc dicendũ q̧ añ carna/
lẽ copulã põt alter ↄiugũ intrare religiõe3
altero inuito: vt pz ex p̃ſſe:ex de ↄuer.ↄiu.
c.ve3. Ꝟ ſi añ carnalẽ copulã diẽ ſe velle
intrare:ſ; procraſtinat:tunc ſm Ray. epũs
debet ei ſtatuere tempus.ſ. duoꝝ mẽſium
aut plus vel minus ſm q̧ videbiẽ expedi
re:quo tpe elapſo ſi nõ fuerit ingreſſus
cogeẽ p excõicationẽ ad ingreſſum vel ad
matrimonij cultũ:ſi tamẽ elapſo termino
ingreſſus fuerit monaſteriũ ante carnale3
copulã valebit: vt pz ex de ↄuer. ↄiu.c.ex
publico:ꝛ tunc relictus i ſeculo ſm Tho.
in.iiij.debet expectare p annũ vſq3 ad alte/
rius ꝓfeſſionẽ:ꝛ tũc licite poterit alteri nu
bere. Ceterũ ſi vxori datũ fuerit temp⁹ ad
ingreſſũ religionis:ꝛ interim etiã p violẽ/
tiã eã cognoſceret marit⁹ eẽt conſũmatum
mrĩmoniũ ſm Hoſti.etiã ſi cognoſceretur
in religione añ ꝓfeſſionẽ. Porro pſt ocar/
nalem copulã nõ põt vnus ↄiugũ altero cõ
tradicente monaſteriũ ingredi niſi in legi/
tima cã diuortij. De qua viſũ ẽ in ſermoni
bus de mrĩmonio:h̃ pz.xxvij.q.ij.c.agatho
ſa. Ꝟ ſi ambo ↄiuges legitimã cãm diuor
tij habent:vtpote fornicati ſũt ambo:tunc
nõ põt alter altero inuito monaſteriũ intra
re:ſiue occulta ſiue publica fuerit vtriuſq3
fornicatio ſiue vni⁹ publica ꝛ alteri⁹ occul
ta:vt i.c.agathoſa in glo. vbi etiã additur
q3 cũ adulterãs nõ põt monaſteriũ ingre/
di ſine licẽtia:ſicut innocens niſi fuerit ſe/
paratio facta iudicio eccleſie:tũc eñi adul
terans religionem poſſet intrare niſi volu
erit innocẽs adulterante3 ſibi denuo recõ
ciliari:nã ſm Richar.in.iiij. Uiro dimittẽ
ti vxorẽ nõ fit ꝑiudictũ quin poſſet ipſam
correctã ad ſe reuocare infra bienniũ: etiã
ſi ipã noluerit: vt pz ex de ↄuer.ↄiu.c.gau
demus.in glo.ſi tñ monitus ipa3 correctã
infra biennium recipere noluerit:ꝛ tranſ/
acto illo biennio mulier religionẽ intraue
rit: vir eã ad ſe vocare nõ poterit:nec etia3
ſi ante bienniũ de licentia viri votũ caſti/
tis emiſerit:ſed innocẽs poſt diuortiũ reli/
gionẽ itrare poterit altero inuito. Ꝟ ſi mo
naſteriũ igreſſus fuerit ñ habito ↄſẽſu nec
cã legitĩa diuortij ad petitiõe3 alteri⁹ ↄiugẽ
cogiẽ redire ꝛ debitũ reddere ſ; ñ exigere:
ſi votũ emiſerit: vt de ↄuer.ↄiu.c.q̃dã. Ꝟ
ſi pari voto ãbo ↄiuges religionẽ itrãt: ſi
tñ vouẽtes caſtitatẽ ſ; tñ ꝓbã ordinis ac/
cipiẽtes ãbos vł alte3 peniteat pñt ſm Al
ber. ãbo redire ad ꝑores ãplex⁹ ſalua ↄſciã:
ſi tñ ãbo votũ caſtitatł emiſerĩt: tũc ad am
plexus redire nõ pñt:ꝛ ſi vir vxore ſciẽte ꝛ
ↄſentiẽte mõaſteriũ itrauerit a poſtea illa
nõ emiſſo voto caſtitatis viꝝ reuocauerit:
vir q̃dẽ redire cogeẽ:ſ; p⁹ mortẽ vxorł ſm
Ray. redire teneẽ ad mõaſteriũ:qḋ ſane i/
telligiẽ ſi ꝓfeſſionẽ fecerat:ẽt ſi de facto cũ
alia ↄtraxit:e.ti.c.ex pte. Ad laudẽ dei.

De voto religionis quos:quã/ do ꝛqualiter obligat:ꝛ de votoꝝ diſpenſationibus. Sermo VIII

ON aſſumes no/
men dei tui inuanũ. Exo.xx. Re/
ſtat nũc videre de voto religio
nis. Añ cui⁹ ꝓſecutiõe3 q̃ri põt: vtꝝ votũ
teneat qḋ ſcm̃ ẽ de re bõa ꝓpẽ finẽ malũ:ꝑ
ſertim cũ mag⁹ depẽdeat votũ a ſuo fine q̃
a ſua mã:eo q̧ ſm pħm. Finis ẽ cã cauſaꝝ.
Ad h̃ rñdet Richar. ſup.iiij. di.xxxviij. q̧
taliẽ vouens grauiẽ peccat ꝛ nõ tenet vo/
tum:q: talis vel intendit p illud votum ſe
poſſe conſequi finẽ illum:ꝛ ſic nõ tenet eo
q̧ errat:q: ſm Augu.li.lxxxiij.q̃ſtionum.
Impoſſibile ẽ q̧ deo volente fiat homo de
terior:ſ; p ↄſecutionẽ finis mali deterio: ſi
eret. Error aũt circa principale motiuũ ali
cuius facti impedit conſenſũ in ipm factũ
vñ ſi quis ſe facit ordinari ab illo quẽ cre/
dit verum ordinẽ poſſe conferre ꝛ non po/
teſt: vtpote ſi credit eum eſſe epm ꝛ nõ eſt:
ſi vouet caſtitatem q: credit ſe recipe ſacrũ

ordinē: qd̄ si nō crederet castitatē nō vouere: talis nō ↄsentit absolute in votū castitatis: īo postq̄ sibi notū ē q̄ ille ipm ordinare nō potuit: nō obligat᷑ voto castitatis ꝫ pōt licite matrimoniū ↄtrahere: vel talis nō intendit ↄsequi finē illuz prius intētū: ꝛ tunc etiā nō obligat᷑: q: votū prīcipaliter fuit ↄditionatū scꝫ ad ↄsequēdū finē intentū: vnde a simili quis vouens ꝑpter bonū aliqd̄ tēporale cōsequendū vel ↄseruandum: tm̄ obligat se si bonū illud consequit᷑: si tñ se obligare intēdebat etiā si bonū illud nō assequeret᷑: tunc votū tenet ī cōspectu dei: licet illud bonū nō assequat᷑: q: tūc nō vouit ꝑpter bonū tꝑale tm̄: ꝛ sic etiā ē in hoc casu. Preterea ſm eundē: oīe votū sub ↄditione factū tenet: licet ↄditio nō impleatur: ꝛ hoc ex culpa vouentis non illi⁹ cui vouet᷑: siue q̄s vouet deo siue hoī: ꝛ ħ ideo q: fraus ꝛ dolus nulli patrocinari debēt: ꝫ ille ꝑ cuius culpā stat: ne ↄditio quā apposuit in suo voto impleat᷑: fraudulent᷑ ħ impedit. His p̄missis primo q̄ri pōt: vtꝝ

B quis infirmitate grauatus possit se religione deuouere vl̓ votū religiōis emittere: p̄sertim cū in hoc voto requirit᷑ magna et plena deliberatio. Ad ħ rn̄det Hein. boyc: eꝝ de regula. in. c. porrectū: q̄ si posit⁹ ē in infirmitate mentis: vtpote mente alienat⁹ seu freneticus: tūc vouere nō pōt. e. ti. c. sic ex teno:e. Aut tenet᷑ tm̄ infirmitate corporali nō mentis: ꝛ tunc valet votū si fit cuꝫ deliberatione: vt. c. porrectū. Nō tñ q̄ pōt esse vis in verbis: q: si sic dicit. Voueo me ꝑpetue religiose victurū: ꝛ talē religioneꝫ seruaturū: tunc nō potest amplius redire ad seculū: vt e. ti. c. cōsultu: q: quasi tacite ꝓfessus intelligit᷑ corā deo. Si vero dicat voueo me talē religionē intraturꝫ: tūc quidem ingredi tenet᷑: ꝫ libere pōt infra ānū postmodū exire: nisi oīo deliberauerit mutare vitam suā etiā in oēm euentū sup quo q̄tū ad ecclesiam requirit᷑ ꝓbatio iudicioꝫ q̄tū autē ad aīe piculū sue ↄscīe relinq̄tur ex quo aliud ꝓbari nō pōt: eꝝ de eta. ꝛ q̄li. ꝓfi. c. ad aures. Q2 si votū nō emiserit nec ꝓfessionē fecerit: ꝛ habitū monachalē petierit sibi dari nō obligat᷑: ꝛ infra annū ꝓbationis libere exire pōt. Quod si vouēs intrare religionē ꝛ postea intrat sed cū intentione exeundi q̄rit᷑ q̄d iuris. Respōdet hoyc ibidē: q̄ si vouens intrare religionē actualiter ꝓponit in religiōe remanere: ita tñ q̄ ꝓpositū illud nō cadit sub voto: ꝫ tm̄ vt ipm ꝓpositū ↄuertat᷑ ad ꝑseuerandum ꝛ si tunc postea intrat habēs absolute propositū exeundi ꝛ nū q̄ operā dandi vt mutet᷑ ꝓpositū suū: talis nō implet votū suuꝫ ſm iudiciū dei: q: talis habet ex malignitate ꝓpositū exeundi: sec⁹ autē si intrat cuꝫ ꝓposito exeundi: tā cū volūtate dādi operam vt mutet᷑ ꝓpositū suū. Cuius rō est: q: in his q̄ deo offerunt᷑ magis pensat intentionē opam dandi vt mutet᷑ ꝓpositū suū. q̄ ꝓpositū exeundi: q: illud videt᷑ magis esse ex infirmitate q̄ ex malignitate. Si vero actualiter ꝓponit vouendo religionem experiri: vt si sibi placuerit ibi remaneat: sin autē exeat: vel si nullū hoꝝ cogitabat actualiter ꝫ hoc tm̄ vouet q: sibi videt᷑ esse bonū aīe sue: ꝛ in his duob⁹ casib⁹ idē iudiciū est cū primo. Q2 si dū vouit intrare religionē actualiter habuit ꝓpositū exeūdi postq̄ intrauit: ꝛ tunc vouens peccat: nec votū ē obligatorium sed derisorium.

Secūdo queri pōt: quid faciet religionē aliquā vouens cū in mōasterio nolūt eū recipe. Ad ħ rn̄det Tho scd̄a 2ᵉ. q. lxxxviij. q̄ si illud qd̄ quis vouerit ex aliqua causa reddat᷑ impossibile: tunc debet hō facere qd̄ in se est: vt saltē habeat ꝓmptā volūtatem faciendi quod pōt: vn̄ qui vouit intrare monasteriū aliqd̄ ꝓut potest opam dare debet q̄ ibidē recipiat᷑: ꝛ si quidē intentio sua fuit obligare se p̄ncipaliter ad religionis ingressum: ꝛ ex consequenti elegit hanc religionē vel hūc locuꝫ quasi sibi magis cōgruentē: tunc si non pōt ibi recipi tenet᷑ ad aliā religionē intrare. Si vero principaliter intendebat obligare se ad hanc religionē vel ad hunc locū: ꝑpter cōplacentiā spālem huius religionis vel loci nō tenet᷑ aliaꝫ religionem intrare si illi nolunt illū recipe. Si autē incidit in impossibilitatem implendi votū ex ꝓpria culpa: nō excusat᷑ ꝫ ſm possibilitatē adimplere tenet᷑: ꝛ tenet᷑ insuper de ꝓpria culpa penitētiaꝫ agere: sicut mulier vouens virginitateꝫ si postea corrumpat᷑: non solū debet seruare qd̄ pōt. s. ꝑpetuā cōtinētiā: sed etiam de eo qd̄ amisit peccādo penitere. Tertio queri pōt: vtrū ille qui vouit vnā intrare religionē determinatā: licite posset induci ad intrandū aliā religionē eo q̄ scriptū legit᷑ Vnusq̄sq̄ maneat in ea vocatiōe qua vocatus ē. 1. Co. 7. Ad hoc respondet sanctus Tho. secūda 2ᵉ. q. vlt. q̄ in maiori minus includitur: ꝛ ideo qui obligatus ē voto vel iura-

mēto ad ingressum minoris religionis: licite potest ad hoc induci q ad maiorē religionem trāseat nisi sit aliquid speciale qd impediat puta infirmitas vl spes maioris pfectus in minori religione: sed ille q obligat voto vel iuramēto ad ingressum artioris religionis: non pōt licite induci ad minorē religionē: nisi ex aliq causa euidenti et hoc cū dispēsatiōe superioris. Si tamē igrediat et pfitea in laxiori remanere pōt: q2 p scdm votū solēne derogatum est primo voto qd fuit adhuc simplex eo q nōdū intrauit: tñ p voto pmo nō cōpleto ē ei pnia iniūgenda: nisi vt dictū est euidēs causa et superioris licentia accesserint: hoc ptz li. vj. de voto. c. post votū. Quarto qri potest
B de pfessione religionē intrantis qliter scz religionē intrās pfiteri dicat. Ad hoc respondet Hein. boyc. ex qui cle. vel vo. i. c. insinuāte: q duplex est pfessio: vna ē vera scz pfessio xbis exprimitur more solito legēdo chartā et faciendo pfessionē et dicendo: ego talis: et debet fieri in manu prelati ad h ordinati: et illa pōt fieri vl in monasterijs vl extra etiā seculari habitu nō mutato: vt expresse ptz li. vj. de regul. c. cōstitutionē. Excipiūt tñ ordines mendicātiū qui nullū excipe pñt ad pfessionez añ. xv. annū et añ annū pbatiōis completū: et plura q de illis ponunt li. vj. e. ti. c. non solū: et. c. cōstitutionē: dūmodo tñ fiat in manu plati. s. talis pfessio pnt debet: et p illā pfessionē solēnizat votū vt notat glo. in. c. cōstitutionē. Alia pfessio dicit psupta tacita vel occulta: et hec inducit vel ex mora tpis q2 p annū stetit sine reclamatiōe vl p testatione q ordini nollet esse obligat⁹: vt ex de regula. c. ad aplicā: vel ostendit euidētia signa: puta q2 q ingredit renūciat seculo facit testamentū ac si mori deberet: et trāsfert oīa bona sua in heredes legatarios et pias causas: et mutat habitū vl assumit habitum pfessor: vel ad minus legit cantat et facit oīa sicut pfessus: tūc intelligit tacite fecisse pfessionē: vt extra. e. ti. c. vidua: q ponit p exemplo: si tñ īgrederetur religionē ab aplica sede non approbatā et i tali religiōe habitū portaret tūc nullo tpe obligaret tacite. Ad maiorē tamē euidētiā sciēdū q aliq sūt casus i qb⁹ nō licet alicui religionez dimittere fm Guil. in cle. et fm Hein. boyc: ex de regula. in. c. statuim⁹. Prim⁹ ē qñ votū emisit alicui⁹ religionis itrādi: et postea p interuallū suscepit habitū ab illo qui ptātem habet aggregandi illi ordini: vt notat Inno. ex. de frigid. c. fraternitatis. Scds casus si vno cōtextu votū emisit et aīo mutandi seculū habitū solēniter recipit et qñ de hoc plane cōstat tūc etiā non poterit ipm dimittere: ex de regula. c. cōsulti. Terti⁹ si expsse pfitet tria substātialia vota regule etiā i habitu seculari i religionib⁹ nō mendicantib⁹: vt ptz li. vj. de regula. c. cōstitutionē. Quart⁹ qñ infra annū pbationis recepit scienter habitū pfessor et portauit p tres dies: in h tñ casu n obligat pcise illi religiōi cui⁹ habitū suscepit: sed religioni i genere: vt. d. c. cōstitutionē. Quint⁹ casus ē in casu q ponit in cle. c. eos: de regla. vbi dicit: Eos q deinceps in discretiōis cōstituti etate nouitiorz habitū in aliq religione p annuz portauerint hoc ipo religionē illā decernim⁹ esse professos: nisi hmōi habitus in colore scissura vel forma se distinctū patēter exhibeat ad habituz pfessorz: vide Jo. an. sup hūc locū et tūc obligat religioni in specie. Sextus cū qs iurauit nūq exire: vt ex de his q vi metusue causa fiunt. c. penul. i ist⁹ casibus papa fingit aliquē pcise cōsensisse matrimonio spūali: et psumptio iuris d iure cōtra quā non admittit pbatio in ctrarium: de spon. is q fidem: fm glo. in dicta cle. eos. Quinto qri pōt: vtrū impubes C
ad monasteriū cōuolans se voto obligare pōt: et vtrz obligatio tenet psertim cū dicit xx. q. ij. c. puella que añ. xij. annos sua spōte velamen sacrz: glo. i. vestem cōuersionis sibi assumpserit: pñt statim parentes ei⁹ vl tutores id factū irritum facere si volunt: at si diem et annū silando consenserint vlterius nec ipi nec ipa mutare poterunt: si xo i fortiore etate adolescētula vel adolescens deo seruire elegerint non ē potestas parētibus phibendi. Ad hoc dicendu2 q si pp̄ter nature dispositionē que legib⁹ humanis nō subdit in aliqb⁹ lz paucis ptngeret accelerari vsus rōnis q ob h dicunt dolicapaces: lz annorz pubertat non habeant: pñt se quātū i ipis ē obligare: s votū eorz irritari pōt p parentes vel tutores quorz cure adhuc subijciunt quousq legitimos etatis annos habuerint: et tūc cōsulendū ē eis q votuz exequant: verūtamē ante pubertatis annos se voto solēni obligare nō possunt: quātūcunq dolicapaces fuerint pp̄ter statutum eccle: vt ptz li. vj. de regla. c. is q. vbi etiam dicit Jo. an. Si

mino: adolescens.xiiij.anno religionem ingredit in.xv.anno libere erit: nisi i ipo xv.anno pfessionē fecerit vel habitū professorum susceperit vel expresse ratā habuit pfessionē prius a se factā: si aūt p totum.xv. ānū portat habitū vbi nō est distinct⁹ professus intelligit: nisi tanta sit indistinctio q viuentes cū eis simili habitu induant: q si maior.xiiij. anno ingrediat si portat habitū p vnū annū quātūcūq sit indistinctus itelligit pfessus nisi facta fuisset prius ptestatio q ordini nō obligaret: vl q nullū ius p hoc in ordine acqreret. Ad maiorē euidentiā sciēdū q aliqñ sic ingredientes portant habitū indistinctū a religiosis pfessis: ē tñ distinctio inter ipos t cōuersos t alios cum eis cōmunē vitā ducētes: t tūc ligat lapsus anni post etatem seu in etate discretionis: t inducit tacitā pfessionē siue loquamur de illis qui infra etatem discretionis siue post ipā intrauerint religionē li.vj.d.c.is qui.§.q si p votum: t.§.qui vero: aliqñ portant habitū indistinctū: hoc est q pfessi t nouicij deo oblati t mercēnarij ac etiā alij cum eis vitam cōmunē ducētes sibi penitus habitu induantur: t tūc refert iter puberes t impuberes: q illi q infra etatē discretionis illā religionem intrauerint non obligant religioni nec intelligūt tacite pfiteri p lapsum anni: quia dicit in textu nisi tanta indistinctio habitus ibi videat q pfessi t nouicij ac etiam alij cum eis cōmunē vitam ducētes simili penitus habitu induātur: puberes vo licz talem habitum indistinctū induant: tñ per lapsum anni obligant religioni iudicant q tacite pfessi: quia i.d.c. psequitur textus: qui vo post.xiiij. annū habitū religionis assumpsit t p annū illū gestauerit psumitur veraciter esse pfessus vbi professi a nouicijs dissilitudine habitus minime distinguūt: etiam si alij degētes cum eis similib⁹ vestib⁹ induāt: t causam addidit dicēs: qm cuz iam is ad ānos discretionis peruenerit quid agat agnoscit. Aliqñ portant habitū distinctū patentem vel saltem latentē: si patentē vtpote in colore scissura vel forma distinctū ab habitu professorum: tunc nō obligat lapsus anni: vt e.ti.in cle.c.eos: in fi. Si vero latentē.s.p benedictionē dato q als vestes in aliquo nō deferant: vel habit⁹ professorum datur in caplo: nouiciorum in choro vel ecōuerso: vel vnus dat certis diebus alius alijs: vel cū certa solēnitate dat vnus t ali⁹ nō: t tunc obligat lapsus āni: vt in.d.c.eos.j. Respōdet qd verificat per exceptionē ibi sequētem in fi. exceptio nanq verificat regulā i ceteris nō exceptis: t semp intelligit nisi infra annū facta fuisset protestatio: q tūc annalis pscriptio ē iterrupta. Sexto qri pōt: vtrū in voto cadere possit dispēsatio psertim cuz minus ē cōmutari q dispēsari: sed votū cōmutari nō pōt: vt videt Leui. xxvij. vbi dicit si aīal qd immolari pōt domino qs vouerit sanctū erit t mutari non poterit nec meli⁹ malo nec pei⁹ bono. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. scda.2e.q.lxxxviij. q dispensatio voti intelligēda ē ad modū dispensationis q fit in obseruātia alicui⁹ legis: q lex respicit ad id qd est vt in pluribus bonū s q contingit hmōi i aliquo casu nō esse bonū oportuit p aliquē determinari illo pticulari casu legē nō esse suādā: t h pprie ē in lege dispēsare: nā dispēsatio videt importare mensuratā quādā distributionem vel applicationē alicui⁹ cōis ad ea q sub ipo ptinent: p quē modū dicitur aliqs dispēsare cibum familie. Similiter aūt qui vouit quodāmodo sibi legem statuit obligans se ad aliqd qd est sm se t vt in pluribus bonū: pōt tñ ptingere q sit in aliquo casu vel simpliciter malū vel iutile vel maioris boni impeditiuū qd ē ptra rationem ei⁹ qd cadit sub voto: t ideo necesse ē q determinet in tali casu votū non eē seruandū: t hoc dispensatio voti dicit: si aūt p hoc qd seruandū erat aliquid aliud imponat: dicit cōmutatio voti: t sic minus ē votū cōmutare q i voto dispēsare: vtrūq tñ psistit in ptāte eccle. Et notandū q dū inferior dispensationez reqrit: tunc superior psiderare debet psone qlitatem t causā qlitateq ac quātitatē cōmutatiōis vt ex h colligat an recompēsatio melior sit t deo magis placita t accepta: hec patent ex de voto.c.j. Debet etiā considerare causā pp quā votū emissū est: q ea cessante cessat et effectus.e.ti.c.magne: in fi. In voto etiaz pegrinationis sic faciēda ē redēptio: vt expense que fierent in eundo morando t redeundo ad alias pias causas erogēt t labor itineris ieiunio t vigiliaz t orationū laborib⁹ expendent.e.c. magne.§.penul. ad fi.t.c.super his: nam pauper pua pecunia vel oratiōe si nihil haberet votū redimere posset: vbi regi vel comiti magna nō sufficerent sm Hosti. extra de maledic. in

c.ij.⁊ addit Ray.ꝙ oblationē quā vouēs
in ecclia illa ad quā ire vouerat facturus
esset ad ip̄am mittere debet: verūtn̄ sine le
gitima causa nec cōpēsatio fieri debet nec
pōt l votis: fm Hosti.j.c. de voto: ⁊.c.scri
pture: vbi dicit ꝙ sine causa facta dispēsa/
tio ⁊ si in iudicio corporis illi cū quo dispē
satum est detur exceptio in iudicio tamen
anime datur dānatio maxime dispensanti
lx.q.iij.c.alioꝝ: sed ⁊ dispensationē recipi
enti maxime si ad postulationē ip̄i⁹ vouen
tis dispensatio sit obtēta. Qꝫ si queritur
q̄s autē potestatē vel auctoritatē habeat
dispensandi: dicendum ꝙ ep̄s in om̄i vo/
to voluntario dispensare pōt: excepto vo/
to crucis vel trāsmarino: vt ex̄ de voto.c.
ex multa: ⁊ voto peregrinationis Petri ⁊
Pauli ac sancti Jacobi: q: sic obseruat ro
mana curia ⁊ excepto voto ꝯtinentie in q̄
solus papa dispensare pōt: si tn̄ potest. Ad
cuius euidētiā queri pōt: vtꝝ incōtinētie
voto pōt fieri dispensatio: p̄sertim cum dr̄
Eccl̄i.xxvj.ꝙ om̄is pōderatio non ē digna
cōtinentis anime. Ad hoc rn̄det sanctus
Tho.sc̄da.2e.q.lxxxviij.ꝙ in voto ꝯtinē/
tie tria pn̄t cōsiderari. Primo materia vo
ti.s.cōtinentia ⁊ hoc votū dūmodo ē tēpo
ralis ꝯtinētie.i.simplex votū bene recipit
dispensationē: sed tm̄ a sūmo pōtif.ce et p
causa multū notabili. Sc̄dm est ꝑpetuitas
voti qn̄ sine aliqua cōsecratione vel bn̄di/
ctione vouēs se astringit ad ꝑpetuā obser/
uantiā ꝯtinentie ⁊ ex hoc etiā nō habet ra
tionē indispēsabilitatis q: ⁊ alia vota ab/
stinentie siliter astringūt ad ꝑpetuā obser
uantiā. Tertiū est ip̄a voti solēnitas: ⁊ ex
hoc habet rōnē indispensabilitatis: q: vt
dictū est decreuit dn̄s Leuit.xxvij. qd̄ se/
mel sanctificatū est dn̄o: nō potest in alios
vsus cōmutari. Nō enī facere pōt aliq̄s ec
clesie p̄latus: vt id qd̄ est sāctificatū amit/
tat sanctificationē etiā in reb⁹ inanimat̄:
vt in calice integro remanēte: multominus
ergo facere pōt ꝙ homo deo ꝯsecratus q̄/
diu viuat cōsecrat⁹ esse desistat: solēnitas
ḡ voti ꝯsistit in quadā ꝯsecratione seu be/
nedictiōe vouētis: ⁊ ideo fieri nō pōt ꝙ so
lēne votū emittēs desistat ab eo ad qd̄ con
secratus ē: vt scꝫ sacerdos nō sit sacerdos
licꝫ posset ꝓpter causā aliquā inhibere or
dinis executionē: sic papa nō pōt facere ꝙ
ꝓfessus religionē nō sit religiosus: lꝫ q̄dā
iuriste ignorāt ꝯtrariū dicāt. Est ergo cō/
siderandū: vtꝝ ꝯtinentia sit essentialit̄ an
nexa ei ad qd̄ votum solennizat̄: q: si non
tunc pōt manere solēnitas cōsecratiōis si/
ne debito ꝯtinentie: qd̄ nō pōt ꝯtingere si
sit annexū essentialiter debitū cōtinentie.
Nunc autē debitū cōtinentie nō est essen/
tialiter annexum sacro ordini: sed ex statu
to ecclesie: ⁊ ideo videt̄ ꝙ ꝑ ecclesiam dispē/
sari posset in voto cōtinentie solēnizato ꝑ
susceptionem sacri ordinis: sed q: cōtinen
tie debitū est essentiale statui religionis ꝑ
quā homo abrenūciat seculo: totaliter mā
cipatus dei seruitio: qd̄ nō pōt stare simul
cum matrimonio: in quo incūbit plurima
sollicitudo: ideo in voto ꝑ ꝓfessionē religio
nis solēnizato: non pōt ꝑ ecclesiam dispen
sari: quia castitas ānexa est regule mona/
chali: ⁊ hoc ꝯfitet̄ papa: extra de sta.mo.
c.cū ad mōasteriū: vbi subdit. Abdicatio
ꝓprietatis sicut et custodia castitatis adeo
annexa est regule mōachali: vt ꝯ eam nec
summ⁹ pontifex possit licentiā indulgere:
⁊ hui⁹ opiniōis ē Innocēti⁹. Tācred⁹. Ala.
Phi.Hos.Pe. ⁊ mlti alij. Ad laudē dei.

De ira ⁊ vindicta i corde: i signo i ore vel facto: ⁊ ꝙ iracūdi non debent ad officia ꝓmoueri: Ser. IX

Non assumes nomē dei tui inuanū. Exo.xx. Ter/
tio mō p̄ceptū istō exponit̄ d̄ ꝓ/
hibitiōe blasphemie ⁊ maledictiōis: sic in
telligēdo. Nō assumes no.dei tui inuanū.i/
i v̄bo blasphemo vl̄ maledicto: vextū qn̄
blasphemia ponit̄ a Greg.filia ire: de hac
mr̄e pessima ꝓmo ꝓseq̄ndū reor. Ad cui⁹
euidētiā sciēdū ꝙ ira ē idignāt̄ animi tur
bulētia ⁊ cōmotio: q̄ q̄dāmō furit ⁊ estuat
qn̄ aliq̄d occurrit ei qd̄ ē volūtati ꝯtriū: ⁊ h̄
ē ira ꝑ vitiū nō ꝑ zelū: et hꝫ duplex esse scꝫ
nature ⁊ tūc nō ē pctm̄ rōne pure passiōis
ſ; pena pctī: nā fm Aug.ix.d̄ ci.dei. Ira et
alie passiōes aīe dicūt̄ mot⁹ appetit⁹ sensiti
ui: siue sint moderati fm rōnē siue nō: sed
qn̄ nō sūt moderati fm rōnē: tūc nō sūt pu/
re passiōes naturales ſ; deuiāt a rōe natu/
rali. Sc̄do ira hꝫ eē moris i q̄b⁹ dūmō ꝑ trā
sit deo: diātio tūc reputat̄ i vitiū: vn̄ ira ꝑ
ut h̄ capit̄ dīc q̄ndā actiōē ꝑ quā deo: di/
nat hoīēꝫ q̄tū ad deū ⁊ q̄tum ad ꝓximū
vult.n.ex se vīdictā expetere: quā n̄ dꝫ ex/
petere nisi a dō vl̄ a iudice a dō deo ꝯstituto.
Qꝫ si q̄rit̄ cur ira ē data hoī: dicēdū ꝙ af
fect⁹ ire datus est hoī vt irascatur vitijs et

malis suggestionib⁹ ⁊ ex indignatione nō
patiatur se in ꝯsensum peccati duci repel/
mens malos mot⁹ in se ⁊ in alijs vbi opor
tune pōt ⁊ vlciscatꝰ dei iniurias et iusticie
transgressiones ⁊ tunc dicitꝰ zelus per iu/
sticiam: sicut legitꝰ christus irat⁹ fuisse plu
ries phariseis et alijs non recte agentib⁹:
sic alij sancti viri sepi⁹ irascuntꝰ sibiipsis et
alijs rationabiliter ⁊ zelo iusticie: iuxta il
Ps. 4 lud ps. Irascimini ⁊ nolite peccare. Nūc
pch pudor in vitiū ita deformata est ⁊ ꝯ ra
tionē velut ī furorē ꝯuersa ē ac insaniēs ir/
rationabiliter more frenetici mouetꝰ hō cō
tra hoiem ꝯ ꝓximū amicum ⁊ seipm: imo
plerūqꝫ ꝯ deū ⁊ sanctos eius: ⁊ ꝯ insensibi
lia ⁊ irrationabilia q̄ nec male nec bn̄ sciūt
agere nisi sicut natura impellit ea. Pri/
mo igitꝰ q̄ri potest: vtrū ira sit pctm̄: preser/
tim cū dicit glo. sup illud ps. Irascimini ⁊
nolite peccare: ꝙ mot⁹ ire nō ē in ptāte no
stra. Ad hoc rn̄det sanct⁹ Tho. scd a. 2ᵉ. q.
clviij. ꝙ ira ꝓprie noiat quādā passionē:
passio aūt appetit⁹ sensitiui intātū ē bona
inquātū rōne regulatꝰ: si aūt ordinē rōnis
excludit tūc ē mala ordo aūt rationis ī ira
pōt attēdi q̄tum ad duo. Primo q̄tū ad
appetibile ī qḋ tendit qḋ est vindicta: vn̄ si
q̄s appetat ꝙ fm ordinē rōnis vindicta fi
at laudabilis ē appetit⁹ ire: et vocatꝰ ira p
zelum q̄ nihil aliud est q̄ detestatio vitij et
debita correctio vel emēdatio eiusdē: ⁊ sic
non est pctm̄ ſ est pfectiōis: sicut christus
pharizeis ī templo vendentib⁹ ⁊ filib⁹: vt
Ps. 68 impleret illud ps. Qm̄ zelus dom⁹ tue co
Ps. 72 medit me. Et Dauid. Zelaui sup iniq̄s pa
cem pctōꝝ videns. Uel si q̄s appetat vindi
ctam q̄litercūqꝫ fiat etiā ꝯ ordinē rōnis:
puta si vult puniri illū q̄ nō meruit vel vl
tra q̄ meruit: vel ꝯ ordinē legitimū vel nō
ꝓpter debitū finē qui ē obseruatio iusticie
et correctio culpe erit appetit⁹ ire vitiosus
⁊ vocatꝰ ira p vitiū. Uel si appetit iniustam
vindictā sic ex suo genere est ira pctm̄ mor
tale: q2 ꝯriatꝰ charitati ⁊ iusticie: pōt tn̄ cō
tingere ꝙ talis appetit⁹ sit veniale ꝓpter i/
pfectionē act⁹: q̄ q̄dē ipfectio attēditꝰ vl ex
pte appetentis: puta cū mot⁹ ire p̄uenit iu
diciū rōnis q̄ motus nō sūt in ptāte hois ī
generali: vt. s. nullus eorū insurgat: q̄uis
ratio possit quēlibet ipedire singularitꝰ ne
insurgat ⁊ sic est aliqualiter in ptāte hois
que causat motus illos esse veniale pctm̄:
vel etiā attenditꝰ ex pte appetibilis: puta
cū q̄s appetit in aliq̄ modico se vindicare:
qḋ quasi nihil est reputandū ita etiā ꝙ si
actu inferatꝰ nō ē pctm̄ mortale: puta si q̄s
trahit aliquē puerū parum ad capillos vl
aliud huiusmodi. Secūdo attēditur ordo
rationis circa iram q̄tum ad modū irascē
di cum scꝫ motus ire non moderate ferue/
scit: nec interius nec exterius: vtpote quia
nimis ardenter irascitur interius: vel ni/
mis ire signa manifestat exterius: ⁊ sic licꝫ
ira sit peccatum fm se: non tamē habet ex
suo genere rationē peccati mortalis: lꝫ cō/
tingere potest ꝙ sit peccatū mortale q̄uis
appeteret dūtaxat iustam vindictam: puta
si quis ex ire vehementia decidat a dilecti
one dei ⁊ ꝓximi. Preterea notandū ꝙ do
minus in euangelio Matth. v. ponit tres
gradus ire dicens: Qui irascitꝰ fratri suo
reus erit iudicio: qui aūt dixerit racha re⁹
erit consilio: qui vero dixerit fatue reus
erit gehenne ignis: qui gradus ponuntur
fm ꝓcessum humani actus. De q̄bus gra/
dibus queri pōt vtrū omēs cōstituūt mor
tale peccatum: presertim cum super illud
Matth. v. iam allegatū dicit glo. ꝙ p illa
tria que tanguntꝰ ibidē scꝫ iudiciū cōsiliū
⁊ gehennā: diuerse mansiōes in eterna dā
natiōe ꝓ modo peccati singulariter expri/
muntur. Ad hoc dicendum ꝙ hec tria sūt
cōtraria huic precepto noue legis promul
gate a legislatore christo. Matth. v. vbi di
cit: Diligite inimicos vr̄os benefacite his
q̄ oderunt vos: ⁊ orate ꝓ psequentib⁹ ⁊ ca
lūniantib⁹ vos: vt sitis filij pris vr̄i q̄ solē
suū oriri facit ⁊c. Hoc enī fm doctores nō
solū ē ꝯsiliū ſ etiā p̄ceptū obligatoriū sal/
tem in vniuersali: ⁊ sicut est de necessitate
charitatꝰ ita ⁊ de necessitate p̄cepti absolu
te: similiter etiā in speciali: nō tn̄ ab solute: ſ
fm p̄parationem animi si necessitas occur
reret cū igitꝰ hᷓ tria sint directe cōtraria: vt
pote ira ī corde dilectiōi: ī signo oratiōi: ī
vᷓbo vel facto beneficentie exhibitioni: li/
quido patet ꝙ sūt mortalia peccata. Ad
cui⁹ euidentiā sciendū ꝙ p̄mus gradus ē
ira ī corde cū irascitur fratri suo cui ⁊ dici
tur quia reus erit iudicio ī quo fiet ipi⁹ ire
districta discussio an diuino vel ꝓprio fe/
ratꝰ zelo: nam ira cordis p vitium p̄mo mō
accipi pōt: put dicit remissionē affectus ꝯ
ꝓximum p quā hō nō dolet d malo ꝓximi
nec gaudet d bono ei⁹ lꝫ etiā nō doleat de
bono nec gaudeat de malo ei⁹: ſ ē indiffe/
rens ⁊ sic ē imperfectio charitatis. Secūdo
mō pōt accipi put dicit actualē impatien/

tñ tñ absq appetitu vindicte: et talis mot⁹ tus etiã deliberatiu⁹ est veniale et nõ mortale q: non habet cõpletã rõnem ire. Tertio modo põt accipi put dicit impatiẽtiã actualẽ cum appetitu vindicte et h̃ põt contingere tripliciter: qñq enĩ hoc otingit a natura sicut in melancolicis in q̃bus fm p̃hm cõtinue mordet natura ppter qd̃ sit semp turbulẽti: et sic nullũ est pctm̃ cũ sit motus naturalis. Qñq aũt est ab appetitu ĩdeliberato et sic ẽ veniale: sicut alij primi motus: vñ legit de quodã p̃ho qui erigens in altũ manuz ad castigandũ seruũ: sentit se ira cõmotũ: inueniensq qd̃ in se corrigeret penã suspẽdit ne castigãdo modũ excederet: et Tarentin⁹ intuens villicũ suũ male meritũ sumpsissem a te inq̃t supplicium nisi tibi iratus essem: maluit enĩ impunitũ relinquere q̃ p irã iusto ampli⁹ punire. Qñq deniq pcedit ex volũtate deliberatiua: et de illo appetitu vindicte deliberatiuo q̃ri põt: vtrũ sit licit⁹ appetit⁹ vindicte: p̃sertim cũ ille qui vindictã appetit qd̃ dei est sibi vsurpat: dr̃ enĩ Deut. xx. fm irã: mihi vindictã et ego retribuã. Ad h̃ rñdet sanctus Tho. scd̃a. 2ᵉ. q. cviij. q̃ vindicatio fit p aliquod penale malũ inflictũ peccanti: ẽ igit in vindicatione cõsiderandus vindicãt̃ anim⁹: nã si intentio vindicantis: vl' vindictã appetentis ferat̃ pncipaliter ad aliqd̃ bonũ ad qd̃ puenit̃ per penã peccantis: puta ad emendationẽ peccantis vel saltem ad cohibitionem eius et quietẽ alioꝝ et ad iusticie conseruationẽ et dei honorẽ potest vindicatio vel eius appetitus esse bona et licita: seruat̃ alijs debitis circũstantijs: imo spẽalis virtus ponit̃ vindicatio a Tullio in sua rhetorica q̃ scz ponit eã esse partẽ iusticie: quã ita diffinit dicens: vindicatio est p quã vis aut iniuria et oĩno quicq̃d obscurũ est. id ẽ ignominiosum defendẽdo aut vlciscẽdo ppulsatur. Pro quo sciendũ q̃ sicut dicit p̃s ij. ethic. Aptitudo ad virtutẽ inest nobis a natura: licz cõplementũ virtutis sit p assuetudinẽ vel p aliquã aliã causam: vnde patet q̃ virtutes pficiunt nos ad psequẽdũ debito modo inclinationes naturales q̃ ptinent ad ius naturale: et ideo ad quilibet inclinationẽ naturalẽ determinatã ordinat̃ aliq̃ specialis virtus: est igit̃ q̃dã specialis inclinatio nature ad remouẽdũ nocumenta vnde et aĩalib⁹ datur vis irascibilis separata vi ɔcupiscibili repellit ẽnĩ hõ

mo nocumentũ p hoc q̃ se defendit ꝫ iniurias ne ei inferãt̃ vel iam illatas iniurias vlciscit̃: non intẽtiõe nocẽdi: sed intẽtiõe remouendi nocumẽta et hoc ptinet ad vindicationẽ sicq ponit̃ spẽalis v̄tus cuius prima radix est zelus: put importat feruõrem amoris dei et pximi: quoꝝ scz iniurias vindicat quas ex charitate reputat q̃si suas: licz parat⁹ esse debeat pprias iniurias patenter sustinere fm q̃ oportet ad pprĩã salutẽ et ad dei honorẽ: alr̃ non: q: iniuria non infert̃ alicui psone et vlteri⁹ redũdat ĩ deũ: et ecclesiam debet d̃s vlcisci: sicut Helias q̃ fecit ignẽ descẽdere de celo. iiij. Reg. j. et Heliseus q̃ maledixerit pueris eũ irridentib⁹. iiij. Reg. ij. et Siluester papa qui eos excõicauit q̃ illũ miserũt ĩ exiliũ. xxiij q. iiij. c. Bulizarius. Si v̄o vindicant̃ vel vindictaz appetentis intentio p̃ncipaliter feratur in malũ illi⁹: de quo vindictã appetit vel sumit et ibi quiescat est oĩno illicitũ: quia delectari in malo alteri⁹ ptinet ad odiũ: qd̃ charitati repugnat qua debem⁹ oẽs hoĩes diligere: nec excusat̃ d̃s si malũ intẽdat illius q̃ sibi iniuste malũ itulit: sicut nõ excusat̃ d̃s q̃ odit odientẽ se: s̃ vt ait ap̃ls Roma. xij. Noli vinci a malo sed vince in bono malũ: et huic appetitui vindicte ĩ corde latẽti debet̃ iudiciũ ad discernendũ q̃ alo fiat: q: si ferat̃ in malũ merito dat̃ tale iudiciũ: q̃ odit fratrẽ suũ homicida est. Ue q̃ ĩnumerabiles hodie latent homicide: imo patricide matricide vxoricide: plicide: ppter q̃cunq cõmoda cõseq̃nda vel incomoda p̃cauẽda: vel ppter q̃scũq ĩordinatas affectiões amoris odij delectatiõis lucri &c. qui crudeli vindicta mulctabũt̃ in iudicio. Scd̃s vero grad⁹ est ira in signo: cũ. s. p aliq̃ signa exteriora manifestat̃ exteri⁹ anteq̃ p̃rumpat in effectũ et q̃tũ ad h̃ sabdit d̃ns: qui aũt dixerit Racha: re⁹ erit ɔsilio: racha est interiectio irascẽtis vel indignãtis: in q̃ nobis exp̃mũt̃ signa indignatiõis vel odij: sicut locutiões et salutationes subtrahere: faciem auertere: supcilia ɔtrahere occursũ declinare et similia: q̃ signa si demõstrant̃ ex industria et deliberatiõe p̃uia: etiã sine rãcore interiori: p̃sertim cũ visus cois exposceret vt alter ad familiaritatẽ se ĩgereret aut de offensa p̃rius illata veniam peteret: ac habeat̃ p̃sũptio q̃ nõ simulate faciat: hoc valde p̃iculosũ esset et mortali vicinũ imo plerũq mortale: tũ ppter vindictã quã p

hoc expetere videref: tum ppt signū ostē/
si odij: tū ppt occasionē odiū in altero nu
triēdi: tū deniqꝫ ppt scādalū vitādū. Nā si
odiū lateat ī corde: h̄ tāto grauiꝰ ē: quāto
euidentiori signo cūctis innotescit. Si tā
ex cā rōnabili ostēderet illa signa vel fugā
societatis: vtpote ad declinandū ꝯuersa/
tionē ꝛ familiaritatē alterius pniciosam ꝛ
pículosam q̄ nitif quēpiam in luxurie vel
alterius vitij voraginē trahere: tūc licitū
est: qꝛ dicit dn̄s: Qui nō odit pr̄em ꝛ ma.
ꝛc. nō pōt meꝰ eē discipulus: alioq̄n si talē
nō habet excusationē tunc quot eiꝰ exēplo
ꝓuocanf in peius ꝓ tot corā districto iu/
dice ē rōnē₃ redditurus. Cuiꝰ pena ponif
esse ꝯsiliū: qꝛ ꝯ̄ tales in ꝯsilio trinitatꝫ de/
cernet diuina sn̄ia: ꝙ sicut alijs fecit sibi fi
at: ꝛ f̄m mensurā q̄ mensus ē sibi remecia
tur: vt sicut ꝓximus ostēdit signa rācoris
sic ī iudicio recipiat signa diuini furoris.
De hmōi autem dicit dn̄s Hiere. vij. Noli
orare ꝓ populo isto nec assumas ꝓ eis lau
dem ꝛ orationē ꝛ nō obsistas mihi qꝛ non
exaudiam te. Nimirū cū iudiciū sine mise
ricordia fiet ei q̄ non fecit misericordiam.

Tertius deniqꝫ gradus ē ira ī v̄bo vel
in facto: qn̄ scꝫ pctm̄ interius ꝯceptum ꝓ/
ducif ad effectū: est enī effectus ire nocu/
mentū alteriꝰ sub rōne vindicte: minimū
aūt nocumentoꝝ ē qd̄ fit solo v̄bo: ꝛ ideo
q̄tū ad h̄ dicit dn̄s q̄ dixerit fratri suo fa/
tue reꝰ erit gehēne ignis: vt sic q̄sqꝫ ꝯside
ret si ꝓ minimo effectu ire tā horribilis pe
na infligif. s. ꝓ solo v̄bo iniurioso ꝛ cōtu/
melioso gehēne igni mācipaf: O q̄d erit
oppressorībꝰ paupeꝝ pupilloꝝ ꝛ viduarū
cū iā fere p orbē regnet violētia ꝓ iusticia:
cui nimirū debef gehēna. i. infernū ꝓfun
dissimū: dicif enī gehēna a geos qd̄ ē ter/
ra: ꝛ enneos qd̄ est ꝓfundū: qꝛ creditur in
fernus esse in cētro terre cuiꝰ ꝓfundū ira/
cundo cōpetit p̄sertim cū₃ iram ad odium
deducit. Quia sicut charitas est potissi
ma virtutū: sic odium est pessimū omniū
vitiorū. Unde iracundus ad omnē digni/
tatem reddit se inutilem: in cuiꝰ argumen
tum dicif ad Titū. j. ꝙ oportet ep̄m eē nō
iracundum aut litigiosum: vt dicif etiam
xlvj. di. ꝛ hoc ppt duas causas quas ibi/
dem tangit. Prima est quia cū₃ austerita
te ꝛ ꝓteruia imperāt ac subditos suos nō
tranq̄lle ratiocinando corrigere sed aspe/
re inflectere dominādo festināt. Alia cau
sa est quia litigiosi vel adulationibus ani
mos principū sibi cōciliant vel fratribus
suis detrahendo infamie notam ingerūt:
vel inter fratres discordiā seminādo sedi/
tiones facere non cessant: que oīa in p̄la
tis dānabilia esse ꝓbantur: q̄d igif cōue/
nit ecclesiaꝝ p̄latis: illud apli vtiqꝫ ad Ti
mo. ij. c. iiij. Predica v̄bū: insta oportune
īportune: argue: obsecra: icrepa ꝛ hoc ī oī
patientia ꝛ doctrina: tāꝙ medici spūales
ecclesie sancte: vn̄ dicif. xxiij. q. iiij. Quid
est ecclesie medicina. glo. id ē correctio sa/
lutem oīm materna charitate conquirens
tanq̄ inter freneticos ꝛ letargicos estuās
nunꝙ ꝯtemnere nunq̄ desistere debet vel
potest vtrisqꝫ si necesse ē molesta sit q̄ neu
tris est inimica: nā ꝛ frenetici nolūt ligari
ꝛ letargici nolūt excitari: s₃ ꝑseuerat scꝫ ī
sistendo charitatis diligentia freneticos
ligare: letargicos stimulare: ambos ama/
re: ambo offenduntf: sed ambo diligunf:
ambo molestari q̄diu egri sunt indignāf
sed sanati ambo gratulantur: ꝛ sic oportet
ꝙ fiat officiū p̄lati in omni patientia: nō
in ira: in omni charitate non in austerita/
te: similiter p̄positi ꝛ iudices seculares ex
tra nihil agere vel iudicare debēt al's etiā
grauiter delinquūt: vnde dicif. xj. q. iij. c.
Sepe ira etiā innocentes in crimen addu/
cit: qꝛ dum iusto amplius irascimur ꝛ vo/
lumus aliena cohercere peccata grauiora
cōmittimus: ꝛ ponit exemplū dicēs seque
ti caplo. Cū apud thessalonicam exorta se
ditione q̄dam militaris vir fuisset impetu
furientis populi extinctus: Theodosiꝰ re
pentina nūcij attrocitate succensus: ad lu/
dos circēses īuitari populū eiqꝫ improui/
se circūfundi milites atqꝫ obtruncare pas/
sim vt q̄sq̄s occurrisset gladio iubet ꝛ vin
dictam dare nō crimini sed furori ob h̄ cū
a sacerdotibꝰ italie redargueref agnouit
delictū culpāqꝫ cū lachrymis cōfessus pu/
blicā pniā₃ in cōspectu totiꝰ ecclie exegit:
ꝛ in hoc tēpus sibi asscriptum absqꝫ rega/
li fastigio patienter impleuit: q̄bus oībus
illud q̄₃ mirabiliter adiecit ꝛ leges sanxit
in posteꝝ vt sn̄ie p̄ncipū sine aīaduersione
ꝓlate in diē tricesimū ab executorībꝰ diffe
rētur quo locus miscōie vel si res tulisset
pnie non periret: vbi dicit glo. ꝙ si sn̄ia sit
lata sup crimīe statim mandef executioni
nisi ī casibꝰ quoꝝ vnus ē: cū p̄nceps ex ira
cundia seuerius tulit sn̄iam. Deniqꝫ di/
cit cōpendiū ꝙ ex iniuria tria solent oriri.
Primū est rancor ī affectu ꝛ illū tenef q̄/

c

libet statim remittere. Scḋz ē rācoris sig/
nū in effectu ꝛ illū ī tenet remittere veniā
petēti: ꝛ ad emendationē parato ꝫm suaꝫ
facultatē ꝛ iniurie q̄litatē iudicio ꝓboꝝ vi
roꝝ. Tertiū ē actio ꝯ iniuriantē ꝛ illā nō
tenet remittere: imo plerūqꝫ bñ facit q̄ di/
misso rācore agit actiōe iniuriaꝝ: vt notat
glo. rc. di. c. si qs ꝯtristatꝰ: ꝛ addit cācell.
parisiens. ꝙ si q̄s nō vult inimico suo ma/
lum aīe inferre nec corꝑis: sed habet ad eū
cor durū vl saltē nō claꝝ: talis inducēdus
ē ꝙ amaritudinē deponat: qḋ si facere nō
pōt ꝛ de hoc dolet nō ē iudicādus eē ꝓpt
hoc in peccato mortali. Ad laudē dei.

De ira ꝛ vindicta quō licita sit ꝛ quō nō: ac de vitio maledictiōis ī deū vel in hoīes: Sermo X

NOn assumes nomē
dei tui inuanū. Exo. xx. Sicut di
cit doctor sācꝰ scḋa. 2e. q. clviij.
Tres sūt spēs ire q̄ ponūt a pħo. iiij. ethic.
vbi dicit iracundoꝝ q̄daꝫ sunt acuti: q̄dā
A amari: q̄dam difficiles siue graues. Acu
ti sūt q̄ nimis cito irascunt ꝛ in q̄libet leui
cā ꝫ nō diu ꝑseuerat apḋ illos. Amari ve
ro sūt q̄ habēt irā ꝑmanētē ꝓpter ꝑmanē/
tiā tristicie quā interiꝰ clausaꝫ tenent ꝛ qꝛ
nō ꝓrumpunt ad exteriora signa iracūdie
nō pñt ab aliis ꝑsuaderi: nec a seipis rece/
dunt ab ira nisi ꝑut diuturnitate tēporis
aboleꝫ ab eis tristicia: ꝛ sic deficit ira. Gra
ues deniqꝫ sūt ꝛ difficiles in q̄bus ira per/
manet diuturna ꝓpter vehemēs desideri/
um vindicte quā expetunt appetitu obsti/
nato: ꝛ ideo in eis ira tpe nō digerit ſ per
solaꝫ punitionē q̄escit. Hic q̄ri pōt: vtrū
ira poni debeat inter vitia capitalia: ꝑser/
tim cū sup illud Prouer. xxix. Uir iracū/
dus ꝓuocat rixas: dicit glo. Janua ē oīm
vitioꝝ iracūdia q̄ clausa ꝟtutibꝰ dabit ī/
trinsecus quies apta ad oē facinus arma/
bit animꝰ: nullū aūt vitiū capitale ē ꝑnci/
pium oīm peċoꝝ ſ quorūdā determinate.
Ad hoc rñdet sanctꝰ Tho. vbi supra ꝙ vi
tiū capitale dicit ex q̄ multa vitia oriunt:
habet aūt hoc ira ꝙ ex eo multa vitia ori/
ri pñt duplici rōne. Primo rōne sui obie/
cti qḋ multa habet de rōne appetibilitat
inquātū scꝫ vindicta appetit sub rōne iu/
sti ꝛ honesti qḋ sua dignitate allicit. Alio
mō ex suo impetu q̄ mentē ꝑcipitat ad in/
ordinata q̄cunqꝫ agēda: ꝛ ideo manifestū
est ꝙ ira est vitiū capitale eo ꝙ habeat fi/
nē multū appetibilē ita ꝙ ꝓpter eiꝰ appe/
titum multa peccata cōmittunt. Sꝫ ꝙ ira
dicit ianua vitioꝝ hoc ē p accidēs. s. quia
remouet ꝓhibēs ī impediēdo iudiciuꝫ ra
tionis p qḋ hō retrahitur a malis: directe
aūt p se ē causa aliquoꝝ vitioꝝ spūaliuꝫ q̄
dicunt filie ire. Et assignant sex filie a be
ato Grego. xxxi. moral. quarū sufficientia
sic pōt haberi. Nam ira tripliciter ꝯsidera
ri pōt. Uno mō ꝫm ꝙ ē in corde: ꝛ sic ex ea
nascunt duo vitia: vnū q̄dem ē ex ꝑte eiꝰ
ꝯtra quē hō irascit quē scꝫ indignū repu/
tat ꝙ sibi aliquid tale faciat ꝛ sic ponit in
dignatio. Aliud aūt vitiū est ex ꝑte suꝑpt
us inquātum scꝫ excogitat diuersas vias
vindicte: ꝛ talibꝰ cogitatiōibꝰ aīm suuꝫ re/
plet: ꝛ sic ponit tumor mētis q̄ non accipi
tur h̄ p supbia: ſ p quodā conatu siue au
dacia hoīs intētantis vindictā: ꝑut vide/
bit. Alio mō ꝯsideraꝫ ira ꝫm ꝙ ē in ore: ꝛ
sic ex ea duplex inordinatio procedit: vna
q̄dē ꝫm h̄ ꝙ hō ꝫm modū loquēdi irā suaꝫ
demōstrat sicē dictū ē de eo q̄ dixerit fratri
suo racha: ꝛ sic ponit clamor p quē intelli
gitur inordinata ꝛ cōfusa locutio. Alia au
tem ē inordinatio ꝫm ꝙ aliquis ꝓrumpit
in verba iniuriosa que q̄dem si sunt cōtra
deuꝫ erit blasphemia: si vero ꝯtra ꝓximū
erit cōtumelia. Tertio modo ꝯsideraꝫ ira
ꝫm ꝙ ꝓcedit vsqꝫ ad factū ꝛ sic ex ira oriū
tur rixe p q̄s itelligūt oīa nocumenta q̄ fa
cto ꝓximis inferūt ex ira. Circa primaꝫ ꝓ
filiam ire que dicit indignatio sciēdū: ꝙ ī
dignatio est voluntas se vindicandi p mo
lestie signū exteriꝰ declaratū reputās illū
indignum q̄ sibi iniuriā irrogare videt: ꝛ
illud molestie signuꝫ exꝑmit in euāgelio p
racha ꝑut iā declaratuꝫ est. Hic q̄ri pōt
vtꝝ melꝰ fiat vindicta vel satisfactio silen
do q̄ iniurianti vel conuicianti rñdendo.
Ad hoc rñdet Alteñ. li. ij. ti. xiiij. ꝙ si fiat
cōparatio in genere tūc melius ē silere q̄ re/
spōdere ad victoriā obtinendā: plus enī ē
vincere vitiuꝫ q̄ ꝑsonam: iuxta illḋ Pro/
uer. xvi. Melior est sapiens viro forti ꝛ q̄
dominat animo suo expugnatore vrbium
ꝙ si fiat cōparatio ꝫm conditiones persona/
rum: tūc aliq̄ī melius esse pōt ī casu respō
dere q̄ silere: ꝛ aliq̄ñ nō: et h̄ tangit Pro/
uer. xxvi. vbi ḋ: Rñde stulto iux stultitiā
suā ne sibi sapiens eē videat: ꝛ ne rñdeas
stulto iuxᵃ stultitiaꝫ. s. ne ei siṁ s efficiaris.
Pro quo sciēdū ꝑut dicit sācꝰ Tho. scḋa

2ª.q.lxxiij. Sic patiētia ē nob necessaria ī bis q̄ ꝯ nos agūt̃: ꝑcepta ꝟo patientie ī bis q̄ ꝯ nos fiūt habēda sūt in ꝑparatiōe animi: sicut Aug. in ſmone dn̄i ī mōte exponit: Si q̄s te pcusserit ī vnā maxillā ꝑbe ei ⁊ aliā: vt.s. homo sit parat⁹ h̄ facere si op⁹ fuerit: nō tn̄ h̄ actu semꝑ facere tenetur: q2 nec ip̄e dn̄s h̄ fecit: ſ r̄ndit Jo. xviij Quid me cedis: sic etiā intelligendū ē de oib⁹ iniurijs ꝟbis vel signis irrogatis: tenemur enī animū habere paratū ad ea tolerāda si expediens fuerit. Qn̄qꝫ tn̄ oportet vt talia repellam⁹ maxime ꝓpter duo. Primo ꝓpter bonū ei⁹ q̄ ꝯtumeliā infert: vt scꝫ ei⁹ audacia reprimat̃ ⁊ decetero talia nō attēptet. Scd'o ꝓpter bonū multoꝝ quoꝝ ꝓfect⁹ impedit̃ p ꝯtumelias nobis illatas: vn̄ Grego. sup Ezech. omel. ix. dic̄: q' hi quoꝝ vita in exemplo imitatiōis est posita debēt si pñt sibi detrahentiū verba cōpescere ne eoꝝ ꝑdicatiōe3 nō audiāt qui audire poterant: ⁊ in prauis morib⁹ remanentes bn̄ viuere ꝯtēnant: verūtn̄ oportet audaciā ꝯuiciātis reprimere moderate: et h̄ ꝓpter affectū charitatis: nō ꝓpter cupiditatē ꝑuati honoris. Addit Hein. d̄ hoy. eī de iniurijs: ⁊ Alex. anglicus: q' attendēde sūt ꝯditiōes ꝯuiciantis ⁊ ꝯuiciati: ⁊ ſm h̄ oportet ꝯuiciū sustinere vel nō sustinere: si enī dicat̃ ꝯuiciū a ꝑuocato ꝑsone pari vel inferiori: ibi nō ē iniuria officij: et si ꝑsumit̃ tūc de medicina morbi siue intēperātie ꝓ sustinētia: tūc sustinēdū ē ⁊ ē meritoriū: vtpote inductiuū alteri⁹ ad recognitionē vel suijp̄ius ad hūiliationē: hanc enī patiētiā phi sūmo ꝯplectebāt̃ affectu: vn̄ refert Ualeri⁹ maxim⁹ li. viij. q' Antisthenes cuidā dicēti sibi: maledicit tibi ille: non mihi inq̄t: ſ illi qui ī se q̄d ille culpat agnoscit: ſ ⁊ si mihi maledicere curet: non curo: q2 auditus lingua debet esse robustior: cū singulis hoīb⁹ lingue sūt singule: sed aures bine aliquaten⁹ tn̄ curo: q2 eo ip̄o fateor me eē supiorē: q2 supioris ꝑsone vsus ē hec pati: inferioris facere: gauderē itaqꝫ nisi vigēte hūanitate hoī cōpaterer infelici. Et Seneca in ep̄la refert: q' Tit⁹ tacitus maledicēti sibi Metello: facile est inq̄t in me dicere: cū nō s.m respōsur⁹ tu inquit didicisti maledicere: ⁊ ego ꝯscia teste didici maledicta ꝯtēnere: et sicut tu ligue tue sic ego auriū mearū sum dn̄s: hec ille. Sūt tn̄ aliqui qui se vindicāt nō resiliēdo ꝯtumelijs vl' iniurijs: ſ silēdo ⁊ dissimulādo ſm ꝯsiliū Chry. dicētis: Si vindicare vis sile ⁊ funestam ei dedisti plagā: q̄d ꝑsertim accidit ī mulierib⁹ ira cōmotis: ⁊ si hoc facerēt vt tacendo ꝯtumeliātē ad iracundiā ꝑuocarent: hoc ad vindictā ptineret ⁊ sic peccaret: ſ si tacet volēs ire locum dare: hoc ē laudabile: vn̄ Eccl's. viij. Nō litiges cū hoīe linguato: ⁊ nō struas ī ignē illius ligna. Porro si dicatur supiori iniuria officij vel alij coram ip̄o: et de remedio ꝑpantie nil ꝑsumat̃: tūc non ē sustinendū. Quia dicit Bern̄. li. iij. de ꝯsideratiōe: impunitas iniurie: soboles insolentie mater radix impudicitie trāsgressionū nutrix ē: aliud tn̄ est arguere vel corripere quando cōuicians ē in furore: q2 tunc non expedit eo q' nō est aptus ad recipiendū. Hinc dicitur Eccl. viij. Nō accēdas carbones peccatoꝝ arguēs eos scꝫ tpe q̄ eis ira dn̄at̃: ⁊ aliud est iam aliquātulū furore sedato redarguere: q2 tunc sibi poterit esse ꝓficuū.

Circa scd'am filiam ire que dicit̃ tumor mentis dicit Asteñ. li. ij. ti. xlix. q' nō sumitur hic ꝓ supbia: sed ꝓ quodā conatu siue audacia hoīs intētantis vindictā: ⁊ ē volūtas vindicādi fugiēs adūsitates inimicitias: vel est vitiū cordis ex ira ꝑueniēs quo quis excogitat ī corde diuersas vias vindicte: ⁊ talibus cogitationib⁹ animu3 suū replet ⁊ intumescit. Hic queri potest vtꝝ audacia sit peccatu3 sicut videt̃ innui Eccl. vj. Cū audace non eas ī via: ne forte grauet mala sua in te: ſ nulli⁹ societas est declināda nisi ꝓpter peccatū. Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. scd'a. 2ª. q. cxxvij. q' audacia est quedā passio: passio vero qñqꝫ ē moderata ſm rationē: qñqꝫ aūt caret modo rōnis: vel ꝑ excessū vel ꝑ defectū ⁊ ſm hoc ē passio vitiosa. Sumunt̃ autem qñqꝫ noīa passionū a supabundanti: sicut ira ꝓprie dicit̃ nō quecūqꝫ ſ supabūdās passio put scꝫ est vitiosa: ⁊ hoc mō audacia ꝑ superabundantiā dicta ponit̃ esse petm̄: vn̄ fortitudo put ē ꝟtus cardinalis importat firmitatē animi in sustinēdis ⁊ repellēdis piculis grauib⁹. Ad cui⁹ ꝟtutē ptinet ip̄edimēta remouere q̄b⁹ retrahat̃ volūtas a seq̄la rōnis: q' autē aliq̄s retrahit̃ ab aliq̄ difficili ptinet ad rōne3 timoris: q̄ importat recessū quēdā a malo difficultatē habente ⁊ iō fortitudo q̄si mediū tenēs ꝑncipalit̃ q̄dē ē circa timores rerū difficiliū q̄ retrahere possunt voluntatē a sequela ratiōis: oportet aūt hmōi reꝝ difficiliū impulsum

B

nō solū firmiter tolerare cohibēdo timorē sed etiā moderate aggredi qñ.s. oportet et quō oportet extimare ea ad securitatem in posterū habendā: q si nimis pcipitanter aggredit inordinate se piculis ingerens: hoc videt ptinere ad rationē audacie: et sic timor deuiat a virtute fortitudinis p defectum: audacia vō p excessum: sed quia ad omnē virtutē moralē ptinet modū ratiōis obseruare in materia circa quā est: et ideo omne vitiū qd importat īmoderantiā circa materiā alicuius virtutis moralis opponit illi virtuti morali sicut īmoderatū moderato. Audacia vō fm q sonat in vitiū importat excessum passiōis q audacia dicit: cuius motus cōsistit in inuadēdo id qd est homini contrariū vltra dictamē rōnis iracundie passione incitatus: et sic ponit filia ire. Circa tertiā filiam ire que clamor dicit sciendū est: q clamor pprie signat quādam clamorosam et inordinatā et confusam locutionē ex ire cōmotione puenientē: nō quidē specifice cōuitia vel improperia aut cōtumelias ingerentē: sed indicia dūtaxat indignatiōis cōmotiōis et despectiōis ptēdentē: ac plerūqz ex impatiētia in maledictiones diuersas prumpentē impcando vl optando alicui malū siue deo siue homini siue etiā creature irrōnali et differt a blasphemia: qr blasphemia est quādo aliquid attribuit deo qd ei nō cōuenit: vel non attribuit ei quod sibi cōuenit: aut etiā attribuit creature qd soli deo cōuenit: vt postea videbit. Hic queri pōt: vtrū licitū sit maledicere: psertim cū dicit Deut. xxvij. Maledictus qui nō pmanserit in sermonibus legis huius. vnde quotidie maledicit eccl̄ia dicens: Maledicti qui declināt a mādatis tuis. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scda 2e. q. lxxvj. q maledicere est idē q malū dicere. Dicere ergo tripliciter se habet ad id qd dicit. Uno mō p modū enūciationis: sic aliquid exprimit mō indicatiuo: et sic maledicere nihil aliud est q malū alterius referre qd pertinet ad detractionē. Unde qñqz maledici detractores dicunt: et h phibuit dñs Leuit. xix. dicens: Nō maledices surdo: et corā ceco nō pones offendiculū: cuius expositio patet in sermone de detractione. Alio mō dicere se habet ad id qd dicit per modū cause: et quidē hoc pmo et pncipalit cōpetit deo q fecit omnia solo verbo: cōsequēter autē cōpetit hominibus q verbo suo alios mouēt p imperiū ad aliqd faciendū: et ad hoc sunt instituta verba imperatiui modi. Tertio mō dicere se habet ad id quod dicit qsi expssio quedā affectus desiderātis illud qd exprimit verbo: et ad hoc instituta sunt verba optatiui modi. Primus ergo modus licitus est: sed alij duo modi quibus malū dicit p modū imperantis vel optātis possunt esse liciti aliqñ et aliqñ nō. Nam si quis imperet vel optet malū alterius rōne boni cū debitis circūstantijs: tūc licitū est nec erit maledictio p se loquēdo sed p accidens: qr pncipalis intentio nō fert ad malū sed ad bonū. Pro quo sciendū q cōtingit dici malū aliqd impando vel optando sub rōne duplicis boni.s. vel sub rōne iusti et sic iudex iuste maledicit illi cui pcipit iustā penā inferri: et sic eccl̄ia maledicit anathematizando. Sic etiā pphete qñqz peccatoribus impcabant mala qsi cōformātes volūtatē suā diuine iustitie: sicut Heliseus pueris sibi illudētibus maledixit: vt patz iiij. Regū. ij. licet impcatiōes hmōi possint etiā p modū pnunciatiōis intelligi. Qñqz vō dr aliqd malū sub rōne vtilis: puta cū qs optat aliquē peccatorē pati aliquā egritudinē aut aliqd impedimentū vt ipse melior efficiat: vel vt saltē ab aliorū nocumēto cesset. Si qs vō impet vel optet malum alterius inquātū est malū qsi ipsum malū intendēs: sic erit illicitū: et hoc est maledicere per se loquēdo et est graue peccatū: qr velle vel imperio mouere ad malū alterius: fm se repugnat charitati qua pximū diligimus volētes bonū ipsius: et ita fm genus suū est mortale: et tanto grauius quāto psonam cui maledicimus magis amare et reuereri tenemur. Un̄ Leuit. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte moriat. vnde et irrōnabilibus creaturis maledicere inquātū sūt creature dei peccatū est blasphemie et mortale. Maledicere vō eisdē fm se cōsideratis est ociosum et vanū: et p ɔsequēs illicitū: nec etiā diabolo qui p obstinationē maxime subiectus est malicie licitū est alicui maledicere: sicut dicit Ecci. xxj. Cū maledicit impius diabolū: maledicit ipse animā suā: et hoc ideo qr natura eius bona est et a deo cui maledicere nō licet: q si maledicit illi nō pter naturā sed pter culpā: tunc seipm impius simili rōne iudicat maledictione dignū: et fm hoc animā suā maledicere dicit. Qñqz tamē cōtingit verbū maledictiōis platum esse veniale: vel pter paruitatē mali qd maledicēdo qs impcat:

alteri: vel etiā ꝓpter affectū eius ꝙ ꝓfert maledictiōis verba dū ex leui motu vel ex ludo vel ex surreptione aliqua talia verba ꝓfert: qꝛ peccata verboꝝ maxīe ex affectu pensant. Maledictio tñ que fit in deū vel in diuina semꝑ est execrabilis ꝙ p̄cipue q̄tuoꝛ modis cōtingere solet. Primo mō in deū: sicut lusores taxillorū ꝙ culpā diabolicam in diuinam retorquent innocentiā ꝛ deo maledicūt qđ est horrendū: quoꝝ participes fiūt ꝙ talib⁹ hospitia cōcedūt sortem lucri recipiūt familiarit̄ cum eis bibūt: ħ patꝫ in libro Apū de taxillatorib⁹: ꝙ louanij luserūt ī nocte bone ferie sexte. Secūdo mō in beatā virginē ꝛ sanctos: qđ horribiliter sepius legit̄ vindicasse dñs: ꝑsertim de matre sua benedicta: vt refert Cesari⁹. Tertio mō in verbū vl' p̄conem verbi dei: sicut illi ꝙ verba dei ꝛ p̄dicatorū derident ac puertūt: vel ꝑ clamores risus detractiones aliasq̧ trufas impedire cōtendunt. Quarto mō in opa diuina ꝙ quotidie fiūt sicut illi faciūt ꝙ maledicūt aure pluuiali vel ꝓprie infirmitati vel rerū ꝑditioni: ꝓpter que multi deo maledicūt vel sibijp̄is: vnde tanta est labes crimīs hui⁹: ꝙ dicit̄ xlvj. di. clericus maledict⁹. vbi dicit̄ ꝙ clericus maledicens remoueri debet ab officio: ꝛ si noluerit veniam petere: debet degradari. glo. j. suspendi. et. vj. q. j. c. detractores. ibi iudicant̄ infames ꝛ ab ecclesia dei iudicant̄ extorres. De qua maledictione plurima tangunt̄ in p̄mo sermone de diuersis sub themate: Maledict⁹ eris sup terram.

De blasphemię grauitate irremissibilitate ꝛ pęna: ac de cōtumelia ꝛ rixa: Sermo XI

NOn assumes nomen dei tui inuanum. Exoď. xx. Circa quartā ꝓinde filiā ire que dicit̄ blasphemia: sciendum est ꝙ blasphemia est voluntas se vindicās ꝑ opprobriū deo vel sanctis illatū: vel est vitiū ꝓrumpens in verba iniuriosa ac turpia contra deū ꝛ sanctos eius: vel est de deo indigna sentire. s. de illius potētia bonitate sapientia iusticia charitate ꝛ silibus: de qua dicit sāct⁹ Tho. scđa 2ᵉ. q. xiij. ꝙ nomē blasphemie videt̄ importare quādā derogatōeꝫ alicui⁹ bonitatis excellētis ꝛ p̄cipue diuine. Deus aūt vt dic̄ Dio. j. c. de di. no. est ipsa essentia bonitatis: vñ quicq̄d deo cōuenit ꝑtinet ad bonitatē ip̄i⁹: ꝛ quicq̄d ad ip̄m nō ꝑtinet longe est a rōne ꝑfecte bonitatis ꝙ est eius essentia: quicunq̧ ꝙ negat aliq̄d de deo qđ ei cōuenit vel asserit de eo qđ ei nō cōuenit: derogat diuine bonitati. Et ħ dupliciter cōtingere pōt. Uno mō ꝭm solā opinionē intellect⁹. Alio mō ꝯiuncta quadam affect⁹ detestatiōe ꝙ derogatio si consistit in corde tm̄ est cordis blasphemia: si ꝟo ꝓcedit exterius ꝑ locutionem est oris blasphemia: ꝛ est ex suo genere pctm̄ mortale: qđ sic patet: nā peccatū mortale est ꝑ qđ hō sepat̄ a p̄mo p̄ncipio vite spūalis qđ est charitas dei: vnđ quecūq̧ charitati repugnāt ex suo genere sunt mortalia peccata: blasphemia aūt repugnat charitati diuine: qꝛ derogat bonitati diuine ꝙ est obiectū charitatis: ꝛ ideo ex suo genere ē mortale: nec solū sed est peccatū maximū: dūꝫ fuerit ꝑfecta blasphemia: sicut Esa. xviij. sup illud. ad populū terribilē: dicit glo. ꝙ omne peccatū blasphemie cōparatū est leuius: qđ sic patet: qꝛ blasphemia ꝙ est ꝭm solā opinionē intellect⁹ opponit̄ cōfessiōi fidei: vt patet intuenti: ꝛ ideo habet in se grauitatē infidelitatis: aggrauat̄ aūt peccatum si supuenerit detestatio volūtatis: ꝛ adhuc maius si ꝓrūpat verba sicut ꝛ laus fidei auget̄ ꝑ dilectionē ꝛ cōfessionē: cum igit̄ infidelitas sit maximū peccatū ꝭm genus suum: cōsequēs est ꝙ etiā blasphemia sit maximū peccatū ad idē gen⁹ ꝑtinens ꝛ ip̄m aggrauās. Qꝛ si obijcit̄ de homicidio ꝛ piurio ꝙ sunt grauissima peccata: respōdet sanct⁹ Tho. ibidē: ꝙ homicidiū ꝛ blasphemia si cōpant̄ ad obiecta in ꝙ peccat̄: manifestū est ꝙ blasphemia ꝙ directe est peccatū in deum p̄ponderat homicidio qđ est peccatū in ꝓximū. Si ꝟo compant̄ ꝭm effectū nocendi: sic homicidiū p̄ponderat: qꝛ plus homicidiū nocet ꝓxio q̄ꝫ blasphemia deo. Sed qꝛ in grauitate culpe magis attendit̄ intentio volūtatis ꝑuerse q̄ꝫ effectus opis: ideo cū blasphem⁹ intendat inferre nocumentū honori diuino simpliciter loquēdo grauı⁹ peccat q̄ꝫ homicida. Silr' vt dic̄ glo. sup illud Ephe. iiij. Blasphemia tollat̄ a vobis: peius est blasphemare q̄ꝫ peierare: qui em̄ peierat non dicit aut sentit aliqđ falsū de deo sicut blasphemus: sed deū adhibet testē falsitati: nō tāq̄ꝫ estimans deū falsum testē esse: sed tanq̄ꝫ sperās ꝙ de⁹ sup ħ nō testificet̄ ꝑ aliqđ eui

dens signū. Deniq3 blasphemia tā detesta
bile vitiū est q̄ credit᷑ vnicū ⁊ cōtinuū ex/
ercitiū damnatoꝝ: iuxta illud Apoc. xvj.
Estuauerūt homies estu magno ⁊ blasphe
mauerūt nomē dei habentis potestatē sup
has plagas: vbi dicit glo. q̄ dolebūt de eo
q̄ de᷒ tantā habeat potestatē q̄ plagas eis
inferat: nō mirū cū retinebūt ꝑuersam vo/
luntatē auersā a dei iusticiā in hoc q̄ dili/
gūt ea ꝓ quib᷒ puniunt᷑ ⁊ vellēt eis vti si
possent: ⁊ odiunt penas q̄ ꝓ peccatis illis
infligunt᷑. Dolēt quidē de peccatis suis: nō
q2 odiāt ea s̄ q2 ꝓ eis puniunt᷑ q̄ detestatio
diuine iusticie ē in eis interior cordis blas
phemia: ⁊ credibile ē q̄ post resurrectionē
erit in eis etiā vocalis blasphemia: sicut i
sanctis erit vocalis laus diuīa. Uerūtā cō
tingere pōt aliqñ blasphemia absq3 delibe
ratiōe ⁊ ex surreptiōe. Et h̄ duob᷒ modis.
Primo mō q̄ aliq̄s nō aduertat hoc q̄ di/
cit esse blasphemiā: qđ pōt ꝯtingere cū q̄s
subito ex aliqua passiōe in v̄ba imaginata
ꝓrūpit: quoꝝ significationē nō cōsiderat:
⁊ tūc est peccatū veniale: ⁊ nō h3 ꝓprie rō/
nē blasphemie. Alio mō q̄n aduertit h̄ esse
blasphemiā: cōsiderans signata verboꝝ: ⁊
tūc nō excusat᷑ a mortali: sicut nec ille q̄ ex
subito motu ire aliquē occidit iu᷑ se seden
tē. Hic q̄ queri pōt: vtrū blasphemia sit
peccatū remissibile: p̄sertim cū d: Matth.
xij. Omne peccatū ⁊ blasphemia remittet᷑
hominib᷒: spūs aūt blasphemie nō remit/
tet᷑: ⁊ quicūq3 dixerit verbū cōtra filiū ho
minis remittet᷑ ei: qui aūt dixerit ꝯtra spi/
ritūsanctū nō remittet᷑ ei neq3 ī hoc seculo
neq3 in futuro. Ad h̄ rñdet Asteñ. li. ij. ti.
xl. q. ij. q̄ blasphemia si fiat ex coactiōe vel
infirmitate peccat᷑ ꝯtra patrē: si v̄o ex de/
ceptiōe vel ignorātia peccat᷑ in filium: q̄ si
ex certa malicia peccare dicit᷑ ī spm̄sanctū
q2 lic3 s̄m veritatē om̄e peccatū ꝯtra supra
bñdictā trinitatē: appropriate tñ pctm̄ cō/
missum ex infirmitate d: esse contra patrē:
cui. s. potētia appropriat᷑: cōmissum aūt ex
ignorātia ꝯ filiū cui appropriat᷑ sapientia:
cōmissum insup ex certa malicia ꝯ spm̄san
ctū cui bonitas appropriat᷑. Si q̄ peccatū
vel blasphemia fiat ex coactiōe vł infirmi/
tate: aut ex ignorātia ⁊ deceptiōe: tūc dicit᷑
remissibilis: q2 secū cām annexā h3 diuine
misericordie ꝓuocatiuā ad remissionem: ⁊
sic intelligit᷑ illud: omne peccatū. s. ꝑpetra
tum in ope: ⁊ hoc ex infirmitate vel impo/
tentia ⁊ blasphemia: id est peccatū perpe/
tratū verbo: ⁊ hoc ex ignorantia remittet᷑
hominib᷒: id est remissibile est: vel remit/
tit᷑ ei si peniteat: q2 ex circūstantia q̄ pecca
tū extenuat dignū est remitti. Ex h̄ cōclu/
dit᷑ q̄ blasphemās ex necessitate infirmita
tis vel passionis alicui᷒ aut ex leuitate: ve/
niā meret᷑: vt p3. ij. q. iij. c. paulū: et. c. si q̄s
iratus. Si v̄o ex insania: tūc miseratiōe di
gnus est: vt. C. si q̄s impa. maled. l. vna. et
hec notant᷑ etiā. xxiiij. q. iij. c. cū ergo. in fi.
glo. q̄ si q̄s ex calore iracūdie vel ex ebrie/
tate vel ex dementia linguā ꝯ deū publice
laxauerit: benigni᷒ agit᷑ cum ip̄o blasphe/
māte q̄3 cōtineat decretalis: extra de male/
dic. statuim᷒: vt postea videbit᷑. Porro si
peccatū vel blasphemia fiat ex electione ⁊
certa malicia: tūc dicit᷑ irremissibile pecca/
tū: ⁊ hoc vel pure negatiue: sc3 q̄ nullo mō
pōt remitti: vt peccata demonū ⁊ damna/
toꝝ: vel dicit᷑ irremissibile peccatū: eo q̄
habeat ꝯtrariā dispositionē ad remissionē
vt q̄n fit ex certa malicia nō ex infirmitate
vel ignorātia: tūc enī d: peccatū irremissi/
bile: nō q2 nō possit remitti: vł q2 nō remit/
tat᷑ aliqñ: sed q2 nō hab3 secū cām motiuā
ad remissionē: q2 s̄m Aug. tanta est labes
hui᷒ peccati q̄ hūilitatē dep̄candi subire
nō pōt: ⁊ de hoc subdit᷑ in Mattheo. Spi/
ritus aūt blasphemie nō remittet᷑. ⁊ iterū:
Qui aūt dixerit cōtra spm̄sanctū ⁊c. id est
blasphemia illata ex certa malicia: ⁊ qđli/
bet aliud peccatū ex certa malicia factū: ir/
remissibile d:: id est vix vel difficulter re/
mittet᷑: q2 nullā habet excusationē: ⁊ s̄m h̄
intelligit᷑ illđ Matth. xij. Qui dixerit ver
bū ꝯtra spiritūsanctū nō remittet᷑ illi: neq3
in hoc seculo neq3 in futuro: et Matth. x.
Qui aūt blasphemauerit in spm̄sanctū nō
habebit remissionē ineternū: ⁊ h̄ idē tenet
Hein. boyc: ex̄ de maledic. in. c. statuimus.
q̄ si q̄s maledicit verbo ex ꝯtinacia ⁊ deli/
beratiōe peccat irremissibilit᷑: eo q̄ rarissi/
me ⁊ difficillime illud pctm̄ est remissibile
nō ex impotētia in misericordia dei sed ex
conditiōe peccati: q2 cū peccator venerit ī
illud ꝓfundū maloꝝ cōtemnit: vñ scribe ⁊
pharisei ꝯ quos dñs hec verba loquebat᷑:
ipsam diuinitatē xp̄i blasphemabant: opa
spūssancti attribuētes diabolo ex certa ma
licia: ⁊ iō nullā habebant excusationē: vñ
diminueret᷑ eoꝝ pena: ⁊ ideo dicit᷑ s̄m ex/
positionē Chrysto. peccatū hoc non remitti
neq3 in hoc seculo neq3 in futuro: q2 pro eo
passi sunt penā: ⁊ ī pñti vita p romanos: ⁊

in futura vita in pena inferni: sicut etiam Athanasius exemplū inducit de eoꝝ parētibus q̄ p̄mo q̄dē ꝯtra moysen cōtēderūt ꝓpter defectū aque ꝛ panis: ꝛ hoc dn̄s patienē sustinuit: qꝛ excusationē habebāt ꝓpter infirmitatē carnis: sed postmodū gravius peccauerūt q̄si blasphemātes in spiritū sāctū: bn̄ficia dei q̄ eos de egypto eduxerat idolo attribuētes cū dixerūt: Hi sūt dij tui isrl̄ qui te eduxerūt de terra egypti: ꝛ ideo dn̄s tēporalit̄ fecit eos puniri: qꝛ ceciderunt in illa die quasi viginti triamilia hominū: ꝛ in futurū penā eis cōminat̄ dicens: ego autē in die vltionis visitabo ꝛ h̄ peccatū eoꝝ. Unde ꝛ in detestationē hui⁹ vitij publicus blasphemator si sic ꝑmanserit carere deberet ecclesiastica sepultura: immo vt dicit Jo. an. in nouella in c. statuimus. ꝙ vinc. dicit: ꝙ si etiā in extremis iste velit penitere adhuc carebit ecclesiastica sepultura: si sup hoc ꝯtra eū lata est sententia ab ep̄o. Deniqꝫ penitētia blasphemātiū ponit̄ extra de maled. c. statuim⁹. vbi dicit̄ statuim⁹ vt si q̄s ꝯtra deū vl̄ aliquem sanctoꝝ suorū: ꝛ maxime ꝯtra beatā virginē mariā publice linguā in blasphemiā relaxare p̄sumpserit ꝑ episcopū suū pene subdatur inferius annotate: videlicꝫ vt septē dieb⁹ dn̄icis p̄ foribus eccl̄ie in manifesto dū agunt̄ vl̄ celebrant̄ missaꝝ solennia stare debet: ita ꝙ vltimo illoꝝ die dn̄ico pallīū ꝛ calceamēta nō habeat: ligat⁹ corrigia circa collū: septēqꝫ p̄cedentib⁹ sextis ferijs in pane ieiunet ꝛ aqua eccl̄iam nullatenus ingressurus: quolibet q̄ꝫ p̄dictoꝝ die rū tres si potuerit alioquin duos reficiat paupes siue vnū: ꝛ si nec ad hoc ei⁹ suppetant facultates: id i penā aliā cōmutetur: cui etiā si renuerit recipe penitētiā supradictā ꝑagere: eccl̄ie interdicat̄ ingressus: ꝛ in obitu ecclesiastica careat sepultura ꝛc. vide ibidē. Sed si q̄ritur q̄s dicit̄ publice blasphemare: r̄n̄det Hosti. sup hūc locum: ꝙ nō solū si in platea hoc fiat: sed etiā si in camera multis astantib⁹ ꝛ audientib⁹ qui referrēt ad ep̄m ꝛ sic ꝑ testes conuincatur.

B Circa quintā ꝓinde filiā ire q̄ dicit̄ cōtumelia. sciendū est scd̄m Tho. sc̄da. 2ᵉ. q. lxxij. ꝙ cōtumelia ꝓprie importat alicuius dehonorationē: cū scꝫ q̄s id quod est ꝯtra honorē alterius deducit in notitiā eius et alioꝝ: quod quidē fit ꝑ aliqua signa: sꝫ sicē Aug⁹. dicit in. ij. de doctrina christiana: omnia signa verbis cōparata paucissima sūt: verba eñ inter homīes obtinuerūt principatū signandi quecūqꝫ animo cōcipiunt̄: ꝛ ideo cōtumelia ꝓprie loquēdo cōsistit in verbis: Un̄ dicit Jsido. i li. ethymol. ꝙ cōtumeliosus dicit̄ aliq̄s qꝛ velox ē ꝛ tumet verbis iniurie: qꝛ tn̄ etiā ꝑ aliq̄ facta signatur aliquid q̄ in hoc ꝙ signāt habent vim verboꝝ significantiū: inde est ꝙ ꝯtumelia extenso nomie etiā in factis dicit̄. Hinc dicitur Ro. j. sup illud ꝯtumeliosos: supbos. dicit glo. ꝙ cōtumeliosi sunt q̄ dictis vl̄ factis ꝯtumelias vl̄ turpia inferūt. Et dicit̄ ire filia cuius ratio est: qꝛ licet vnū peccatū possit ex diuersis oriri: tn̄ ex illo dicitur paincipalit̄ habere originē: ex quo frequētius ꝓcedere cōsueuit ꝓpter ꝓpinquitatem ad finē eius: cōtumelia vero magnā habꝫ ꝓpinquitatē ad finē ire q̄ est vindicta: nulla aūt vindicta est magis in ꝓmptu q̄ inferre cōtumeliā alteri: ꝛ ideo ꝯtumelia maxime orit̄ ex ira. Et notandū scd̄m Astē. li. ij. ti. xliij. ꝙ cōtumelia cōuenit in hoc cum improperio ꝛ ꝯuitio: qꝛ hec tria principaliter ꝯsistūt in v̄bis: qꝛ ꝑ ea rep̄sentat̄ aliq̄s defectus alicuius in detrimentū bonoꝝs eius. Huiusmodi aūt defectus est triplex: scꝫ culpe: pene ꝛ indigētie. Quādo igitur dicit̄ alicui defectus alicui⁹ culpe tm̄: dicitur ꝯtumelia ꝛ frequēter cū tumore quodā ꝓfertur. Si vero dicit̄ alicui generalit̄ defectus culpe vl̄ pene: tunc dicit̄ cōuitiū: qꝛ vitiū solet dici nō solū anime sꝫ etiā corporis: Unde si quis alicui dicat eū esse cecū: luscū vel claudū: ꝯuitiū quidē dicit: s̄ nō cōtumeliā: si q̄s vero alteri dicat ꝙ sit fur: tunc nō solū dicit cōuitiū sed etiā contumeliā. Dicit̄ eñ ꝯuitiū ratione materie: eo ꝙ vitiū vel quasi vitiū īponit̄: si vero rep̄sentat aliq̄s alicui defectū minorationis siue indigentie: qui defectus etiā derogat honori: tunc dicit̄ improperiū q̄d proprie ꝯtingit qn̄ q̄s alteri reducit iniuriose ad memoriā: auxiliū quod ꝯtulit ei necessitatē patiēti: sicut dicit̄ Ecclesiasti. xx. Exigua dabit ꝛ multa improperabit: q̄to ꝙ dicunt̄ hec corā multis astātib⁹ tāto maior ingerit̄ derogatio honoris ꝛ reuerētie ab aliq̄s exhibēde. Sed si q̄r. t̄ vtrū ista sint mortalia. r̄n̄det Tho. secūda. 2ᵉ. q. vt. s̄. ꝙ hec tria derogāt honori alteri⁹ si ad h̄ fertur intētio tūc sūt mortalia nō min⁹ q̄ furtū vl̄ rapina: qꝛ nō min⁹ amat q̄s honorem suū q̄ rē possessā: ꝙ si fit tm̄ ꝓpt̄ correctionē vl̄ aliq̄d h̄mōi: tūc pōt q̄nqꝫ eē veniale:

qñq etiã absq peccato: p̄sertim cũ sup̄ior dicit ad suum inferiorẽ: necessaria tamẽ est in his discretio vt moderate talib⁹ verbis vtat̃: q2 possent esse tã grauia q̄ alteri au/ferrẽt honorẽ ⁊ tũc mortalit̃ peccare poss3 lic3 alterius dehonorationẽ nõ intẽderet: ceteris tñ paribus magis dehonorat de/fectus culpe q̃ pene vel indigẽtie: propter piculũ eñi dehonorationis dic Aug⁹. in ser mone dñi in monte: q̄ raro ⁊ ex magna ne/cessitate obiurgatiões sunt exhibende: in quib⁹ nõ vt nobis sed vt dño seruiat̃ inste/

C mus. Circa sextam deniq filiã ire q̄ rixa dicit̃: sciendũ ast q̄ rixa est audax volũtas vindicandi in iniuriã facti pcedens: ⁊ per rixã intelligit̃ omne nocumentũ qd̄ facto infert̃ pprio ex ira ⁊ libidine iniuriose vin dicte. Dupliciẽ aũt vnus ledere aliũ inten dit. Uno mõ quasi querẽs absolute malũ alterius: qualis lesio ptinet ad odiũ cuius intẽtio fert̃ ad ledendũ inimicũ vel in ma/nifesto vel i occulto. Alio mõ querẽs aliũ ledere eo sciente ⁊ repugnante: qd̄ signat̃ nomine rixe: ⁊ hoc pprie ptinet ad irã que est appetit⁹ vindicte: ⁊ sicut cõtentio quã/dam importat cõtradictionẽ in verbis: ita rixa dicit quãdam inuasionẽ in factis: ⁊ h̄ ex quadã inordinata volũtate: ⁊ ideo rixa semp importat peccatũ. In eo quidẽ q̄ alte rum inuadit iniuste est peccatũ mortale: q2 nocumentũ inferre pprio etiã ope manuali non est absq peccato mortali: in eo xo q̄ se defendit põt eẽ sine peccato: ⁊ qñq cũ ve/niali: qñq etiã cũ mortali fm diuersũ mo/tũ animi ei⁹ ⁊ diuersũ modũ se defendẽdi: q2 si solo aïo repellẽdi illatã iniuriã cũ de/bita moderatiõe se defẽdit: nõ est peccatũ nec dici põt rixa pprie ex pte eius: si xo cũ animo vindicte vel odij vel cũ excessu de/bite moderatiõis se defendit: semp est pec/catũ sed veniale: qñ leuis motus odij vel vindicte se imiscet: vel cum nõ multũ exce dit moderatã defensionẽ: mortale xo qñ obfirmato animo in impugnantẽ insurgit ad eum occidendũ vel grauiter ledẽdum. Unde dicit Isid. in li. Ethymol. q̄ rixosus est a rictu canino dictus: semp eñ ad ↄtra/dicẽdũ paratus est ⁊ iurgio delectat̃ ⁊ puo/cat cõtendentẽ. In quib⁹ verbis Isid. tria ponit q̄ declarant inordinationẽ rixe. Pri mo pmptitudinẽ ad cõtendendũ sine ali⁹ bene vel male dicat vel faciat. Secũdo q̄ in cõtradictiõe delectat̃. Et tertio q̄ etiam alios puocat ad cõtradictiones: qd̄ a no/bis auertat christus iesus Marie filius.

Sequunt̃ sermones de tertio precepto.

De decem festis legis veteris: ⁊ cur data est obseruatio diei dñice pro sabbato. De causa quoq p̄cepti huius sc3 sanctificationis sabbati: Sermo I

Memento vt diẽ sabbati sanctifices: sex dieb⁹ opaberis ⁊ facies oĩa opera tua: septimo aũt die sabbatũ dñi dei tui est: nõ facies om ne opus tu ⁊ fili⁹ tuus ⁊ filia tua: seruus tuus ⁊ ancilla tua: iumentũ tuũ ⁊ aduena qui ẽ intra portas tuas. Exod. xx. Remo/tis impedimẽtis vere religiõis p p̄mũ ⁊ se cũdũ p̄ceptũ decalogi vt visum ẽ: ↄsequẽs fuit vt tertiũ p̄ceptũ poneret̃: p qd̄ hoĩes in vera religiõe ⁊ cultu diuino ponerent̃: nõ solũ interiori sed etiã exteriori q̄ p̄cipit̃ in isto p̄cepto qd̄ docet hoĩem p affectũ de/uotiõis: p̄sertim die sabbati totalit̃ in deo quiescere: ita vt si hõ quicq in orationibus vel bonis opibus p totã septimanã negle/xerit: hoc die recupare debeat. Ad euidẽ B

tiã igit̃ hui⁹ p̄cepti p̄mo queri põt: quare magis in lege veteri p̄cipit̃ obseruatio diei sabbati in speciali q̃ aliax solẽnitatũ. Ad hoc rñdet Alex. li. i. ti. xxij. q̄ oẽs solẽni/tates veteris legis: institute sunt in cõme/morationẽ alicui⁹ diuini bñficij: vel p̄teri/ti cõmemorati: vel futuri p̄figurati. Inter oĩa autẽ beneficia memorãda. Primũ ⁊ p̄/cipuũ est beneficiũ creatiõis: qd̄ memorat̃ in sanctificatione sabbati. Uñ Exod. xx. p rõne hui⁹ p̄cepti dicit̃: sex dieb⁹ fecit deus celum ⁊ terrã: mare ⁊ oĩa que in eis sunt: ⁊ requieuit die septimo: ideo bñdixit deus diei sabbati ⁊ sanctificauit eum. Preterea inter omnia beneficia p̄figurata: pcipuũ ⁊ finale fuit quies mentis i deo: ⁊ h̄ in p̄sen/ti p gratiã: vel in futuro p gloriã: que figu rat̃ p obseruationẽ sabbati: vt Esaie. lviij. dicit̃: Si auerteris a sabbato pedẽ tuũ fa/cere volũtatẽ tuã: in die sancto meo voca/beris sabbatũ delicatũ ⁊ sanctũ dñi glorio sum: ⁊ glificaberis cũ nõ facis vias tuas: ⁊ nõ inueniẽ volũtas tua. Cetere xo solẽ/

nitates celebrant propter aliqua beneficia particularia temporaliter trāseūtia. Pro quo sciendū q in testamēto veteri erāt precipue decem festa. Primū erat sabbatū: et dr proprie dies septimus septimane: quia tūc actor omniū requieuit ab omni ope quod patrauerat: et hoc preceptū partim est morale: inquātū .s. homini precipit q aliquod temp⁹ vite sue deputet ad vacandū diuinis: vn̄ inest homini quedā inclinatio naturalis ad hoc q cuilibet rei necessarie deputet aliquod tēpus: vtpote corporali refectiōi: dormitioni et alijs: sic etiā spūali refectiōi qua mens hoīs in deo reficit: sm dictamē rōnis naturalis aliquod tempus deputet hō: et sic habere tēpus aliquod ad vacandū diuinis cadit sub morali precepto: et hoc imppetuū seruādū est. Partim etiā istud preceptū est cerimoniale .s. inquātū in eo determinat speciale tēpus ad hoc .s. septima dies: in signū memoratiuū generalis beneficij .s. productiōis mūdi: quia sex diebus deus mūdū fecit et septima requieuit: sed quod erat cerimoniale debuit obseruari quoadusq veniret veritas quā figurabat: quia fuit figura illi⁹ veri sabbati in quo christ⁹ requieuit i sepulcro: et figurabat etiā requiē spiritualē nobis per christū datā: et post ostēsaz veritatē obseruatio sabbati mutata est in obseruatōez diei dn̄ice: vt postea videbit. Secundū festū fuit neomeniarū: quod sonat innouationē lune: quod celebrat in quolibet mēse in nouilunio ad cōmemorationē opis diuine gubernatiōis: quia hec inferiora variant precipue sm motū lune: hic celebrabat etiā in nouitate lune nō in plenitudine ad euitandū cultū idolatrie. Hec autez duo bn̄ficia: quia sunt hūano generi cōia: iō frequētius iterabant: figurabat autē neomenia illuminationē primitiue eccle per xp̄m eo pdicante et miracula faciēte. Tertiū festū erat pasche: et hoc primo mēse sm hebreos .s. aprilis: quod festū sicut alia sequētia semel in anno celebrabat: quia in eo sicut et in alijs sequētib⁹ recolebant bn̄ficia specialit illi pplo exhibita: nā festū pasche celebrabat ad cōmemorandū beneficiū liberatiōis ex egypto: quia eadē nocte trāsiuit dn̄s per egyptū et percussit cūcta primogenita egyptiorū. Un̄ phase interptat trāsitus dn̄i: et figurauit festum pasche: in quo trāsiuit christus de mortalitate ad imortalitatē: quia resurgens a mortuis iam non morit: spem imortalitatis nobis ingerens. Quartū festum fuit penthecostes post quinquaginta dies ab egressu ex egypto ad recolendā beneficiū legis date eodem die verbo .s. in igne quo deus apparuit: et figurabat descēsum spūssancti in aplos. Quintū festū fuit tubarum siue clangoris: tūc enī buccinabat cornibus pecorinis: eo q illo die liberat⁹ erat Isaac vt imolaret quādo abraam inuenit arietē inter vepres herentē cornib⁹: et hec repñsentabāt cornua quibus buccinabant: et figurabat pdicationē apostolorū: quā i oēm terrā exiuit son⁹ eorū: et hoc festū erat prima die mēsis septimi. Erat etiā festū tubarū quasi quedā inuitatio: vt se prepararent ad festū sequens: quod celebrabat decima die mensis eiusdē. Sextū festū erat expiationis vel ppiciatiōis .s. decima die septimi mensis: quia rediit ea die Moyses ad iudeos: referens eis deū placatū sup offensa vituli cōflatilis: et sic ad memoriā illius ppiciationis celebrabāt festū illud: et figurat emūdationē populi christiani a peccatis et ppiciationē per sacramentū penitentie. Septimū festū fuit et dicebat cenophegia quod interptat tabernaculoz fixio: in qua per septē dies habitabāt in vmbraculis: i memoriā .xl. annoz quib⁹ erāt in deserto sub tabernaculis: ad cōmemorandū beneficiū diuine protectiōis et deductiōis per desertū: et figurat pegrinationē eorū in hoc mūdo q ambulāt in virtutib⁹ pficiendo: et erat festum illud .xv. die eiusdē mensis. Octauū festū dicebat festū cetus vel collecte: et celebrabat .viij. die post festū cenophegie: in quo colligebant a pplo ea q erant necessaria ad expēsas diuini cultus: in memoriā et gratiarū actionē in eo q dn̄s populū israel adunasset et illi pacē pstitisset in terra promissiōis: et figurabat collectionē fideliū in regno celoz: et ideo festū istud dicebat ee sāctissimū cōtiguūq cū duob⁹ precedētib⁹: quia oportuit expiatos a vitijs in virtute pficere quousq pueniant ad dei visionē: sm illud ps. Ibūt de virtute i virtu. vi. deus deorū in sion. Nonū festū fuit festū iubilei .s. anni qnquagesimi remissiōis et gaudij: q serui libertati donabant: debita oīno relaxabant: captiui soluebant: possessiōes restituebant: et tota terra sabbatizabat: et fert impositum pro victoria abrae qn reducebat loth de captiuitate: et figurat illā iubilationē qn post iudiciū corpe et aīa omnes fideles eterna felicitate pfrui in secula seculoz gaudebūt. Decimū festū depost fuit impositū quod vocat encenia .s. festū dedica-

tionis templi qd ter dedicatū legit: et figurat sanctificationē ipsius aīe in hac vita p gratiā: iuxta illud: Hec ē volūtas dei sanctificatio vr̄a. Fuerūt et alia festa quasi in fine legis veteris addita ex institutiōe humana: vt patz in Hester: Judith et in libro Machabeoꝝ. Denicꝫ festū quoddā habuerūt cōtinuū qd dicebat iuge sacrificiū: qꝛ quotidie mane et vespe imolabat agnus p qd cōtinuū festū iugis sacrificij representabat ꝑpetuitas diuine beatitudinis: et figurabat agnū sine macula xp̄m iesum: q quotidie p nobis imolat in altari: nobiscū ꝑmanēs vsqꝫ ad cōsummatiōēz seculi. Secūdo ꝓncipalit queri pōt: quare dies sabbati trāslata sit in diē dn̄icā. Ad hoc dicendū q ecclia ꝓhibuit celebrare diē sabbati: ne iudaizare videat: vt patet de cōse. dist. iij. c. puenit ad me quosdā ꝑuersi spūs homines: praua inter vos aliqua et sancte fidei aduersa seminasse: ita vt die sabbati aliqui opari ꝓhiberēt quos qd aliud q antichristi ꝓdicatores dixerim⁹: q veniens diē sabbatū ab omni ope custodiri faciet etc. cui succedit dies dn̄ica: nō ex vi ꝑcepti s ex institutione ecclesie: vt patet ex de ferijs. c. oēs dies dn̄icos a vespa i vespā decreuim⁹ cū omni veneratiōe obseruari: et de ꝯse. di. iij. c. pnūciandū est: vt sciant tpa feriādi p annū: id est omnē dn̄icā a vespa in vesperā ne iudaismo capiant etc. Causa vo huius institutionis est: qꝛ vt dicit dist. lxxv. c. qd die dn̄ico tantis diuinaꝝ dispēsationū mysterijs hec dies consecrata est: q quicqd a dn̄o cōstitutū est insigne: in hui⁹ diei festiuitate sit gestū: in hac eni mūdus sumpsit exordiū: et in hac per resurrectionē et mors interitū et vita accepit ꝓncipiū: hoc ibi. Vn̄ ꝑter bn̄ficiū creatiōis triplex ratio pōt assignari. Prima est ob memoriā bn̄ficij dn̄ice incarnatiōis: ex sicut in die dn̄ica mūd⁹ creat⁹ est: sic die dn̄ico p incarnatiōis mysteriū recreat⁹ est: qd benef. ciū merito dignissime in memoria iugiter est habendū: qꝛ deus in h nobis summā charitatē exhibuit: dicēte apl̄o: Propt nimiā charitatē suā qua dilexit nos: misit filiū suū i terris et maxima ꝑfecto charitate ꝓcessit: q illō verbū eternū hō fieri voluit: vt. s. hominē deificaret: et ineffabiliter abiectū exaltaret mēdicūqꝫ thesauro diuinitatis ditaret: et vt hec in nobis ꝑficeret: lumē diuine claritatis abscōdit sub velamīe nostre mortalitatis: thesaurū sue diuinitatis sub velamine nr̄e paupertatis: et potentiā sue maiestat⁹ sub velamine nr̄e infirmitatis. Secūdo ꝑpter memoriā bn̄ficij nr̄e redēptionis et liberatiōis: nā xp̄s illo die naturā humanā de vinculo captiuitatis eduxit: et de carcere tenebrarū eripuit: in quib⁹ fere p spaciū quinqꝫ miliū annoꝝ miserabilit captiuata fuit: et visione diuina ꝑuata: ad quā p verbi diuini ꝑsentationē feliciter admittebat: diabolica potentia supata et alligata. Tertio ꝑpter memoriā bn̄ficij dn̄ice resurrectionis in corpe: q fuit causa et exemplar nr̄e resurrectiōis: tūc eni imortalitat⁹ veste naturā hūanā ornauit: resurgēs imortalis et impassibilis: auferēs a nobis timorē mortis: eo q p suā resurrectionē de eterna beatitudine nos assecurauit. Uerūtamē specialis ratio translatiōis fuit: ne videremur iudaizare diē sabbati more iudeoꝝ obseruādo: vn̄ tanta est excellentia diei dn̄ice: q in nullo alio die pōt ep̄us ꝯsecrari: vt patz dist. lxxv. c. q in die dn̄ico. Tertio ꝓncipaliter queri pōt qua rōne fuit homi datū istud ꝑceptū. Ad hoc dicendū q ē triplex ratio lralis: et sm hoc tripliciter exponit. Prima ratio est vacatio generalis ab omnibus vitiosis actib⁹ p quos mens maxie ꝑpedit a cultu diuino: et sm hoc sic exponit. Memēto vt diē sabbati sanctifices: id est summo studio diem illū honores: nulla scꝫ peccata cordis: oris vel opis admittendo: et ꝑsertim oīa mortalia diligētissime ꝑcauēdo: qꝛ multomag⁹ peccatū est illo sancto die q̄ alijs dieb⁹ delinquere. Hinc dicit Aug⁹. li. de. x. cordis: q specialiter obserues sabbatū nō quō iudei obseruāt: corporali eni ocio vacare volūt ad nugas et luxurias suas: mlto aūt meli⁹ facerēt q i agro suo die sabbati aliqd vtile seminarēt q̄ q i theatro seditionibus insisterent: et melius eoꝝ femine lanas in sabbato filarēt q̄ q tota die in choreis ipudice saltarēt: et ideo Seneca derisit sabbata iudeorum: dicens eos ꝑdere septimā partē vite sue. Nimirū cum in talib⁹ impleat illud Trenoꝝ. vj. Uiderūt eam hostes et deriserunt sabbata eius. Et hoc rationabiliter: qꝛ cum principalis intentio legislatoris sit ꝑpter hoc abstinere nos ab omni corporalib⁹ opibus: vt liberius possim⁹ vacare spūalib⁹: patet q illoꝝ sabbata merito deridenť: qꝛ tali die deuotione reiecta solum carnali ocio et lasciuie vacant. Secunda ratio est vacatio corpalis: vt fieret quedā restrictio ipsius

auaricie: cũ retraheret ab opibus mechanicis aut mercaturis ⁊ similib⁹: p que qs distrahit ⁊ distendit ad inferiora: ⁊ fm h' sic exponit. Memento vt diē sabbati sanctifices: id ē sũmo studio diē illũ honores: nihil corporalis in eo opis faciendo q̃ possis ĩpedire quietē mētis in deo: ⁊ fm hũc intellectũ ꝯtingit p̄ceptũ istud transgredi q̃ttuor modis. Pmo mō mãualit operãdo. Secũdo mō mercationib⁹ intendēdo. Tertio modo placita secularia frequētando. Quarto modo actũ iudiciariũ exercēdo: qꝛ iure statutũ est vt illo die strepit⁹ vl' actus iudiciarius cõquiescat: vt postea videbitur. Et sic ista vacatio est debita: quia cõcernit obedientiã diuini p̄cepti ⁊ ecclastici instituti: sicut pma vacatio est simpliciter fm se ad salutē necessaria. Tertia ratio est vacatio mētalis p effluxũ amorosuꝫ in deũ quo fiat omnipotētie diuine maior recordatio: qꝛ sicut deus requieuit die septimo ab omnib⁹ operibus: sic homo rede scere debet nõ solũ ab oĩ opatiõe manuali sed etiã mētali: q̃tum ad ea que mentis euagationē vl' obnubilationē aut distractionē vl' turbationē ingerere possunt: vt vacet diuine laudi ⁊ gratiarũ actiõi p bñficio creatiõis omniũ: qꝛ cũcta deus pduxit in hũanũ subsidiũ ⁊ obsequiuꝫ. Preterea dies illa repñsentat requiē animaꝝ vl' mentiũ in deo p deuotionis affectũ ⁊ p ꝯtēplationis exercitiũ: ⁊ fm hoc sic expõit. Memēto vt diē sabbati sanctifices: id est vt illa die purissime cõtēplationi ⁊ pfecte quieti mentis potissime intēdas: ab oĩb⁹ intmedijs occupatiõibus te abstrahēdo: ⁊ p actũ intime ꝯtēplatiõis diuine volũtati liberrime vacãdo: qđ ꝓprie ꝯuenit mētibus ꝯtēplatiuis: q̃ singula bñficia mēte deuotissima ptractãt: ⁊ p quolibet dei bñficio pfectas gratiarũ actiones exoluunt: velut apis argumētosa sup flores circũuolãs et mella recolligēs: sic singula dei bñficia visitãs ⁊ ruminãs affectu dulcifluo ⁊ amorosis effluxib⁹ cũ actiõe gratiaꝝ in oĩm ingerit creatorē quottidie replicãs illud Esa. Miserationũ dñi recordabor: laudē dicaꝫ p oĩb⁹ que dedit mihi dñs deus noster.

Et notãdũ q꞉ q̃nq꞉ modis aliq̃s contra istud p̄ceptũ peccare põt: vt indicãt verba themat'. Pmo modo qñ in ꝓpria psona quis sabbatũ violat: cum dicit' Nõ facies omne opus. Secũdo modo qñ aliũ ad violandũ sabbatũ incitat vl' cogit: cũ additur Nec filius tu⁹ nec filiã. Tertio modo qñ sabbati violationē a subditis sue potestati nõ ꝓhibet: cũ adiungit: nec seruus tuus: nec ancilla tua: nã ille qui facit peccatũ s' uus est peccati: sed q̃ peccatũ defendit dominus est peccati: p̄bendo scꝫ illi patrociniũ q̃ facit peccatum. Quarto qñ sabbati violationē ab alijs ppetratã acceptat p cõplacentiã ⁊ ꝓpriã oblectationē in spectaculis: ludis ⁊ similibus: cũ subdit: nec iumētũ tuũ: nã iumentũ cũ fuerit ligatũ nõ ducitur ad opus nisi aceptãte dño: q̃ scꝫ acceptatio est quedam iumenti dissolutio: vel per iumentũ intelligitur sensualitas q̃ soluit' p abusũ corporaliũ oblectationũ in obiecta viciosa. Quĩto qñ violationē sabbati dissimulat: nec arguit nec punit cũ tñ potest vl' etiã ex ꝯditione ad hoc obligat' qđ nõ est paruũ: qꝛ errãtē nõ corripe vl' corrigere est errori ꝯsentire: ⁊ hoc ostendit cuꝫ subinfert: ⁊ aduena q̃ est int' portas tuas: nã aduenã reputat hominē qñ dicit q̃d ad me de petõ tuo: sicut scribe ⁊ pharisei ac summi põtifices q̃ respõderũt iude peccatũ cõfitenti: quid ad nos tu videris: quod a nobis auertat iesus christus.

De primo genere ludi scꝫ eutropolie qualiter licitus sit: ⁊ de auditione diuinoꝝ in diebus dñicis et festis: Sermo II

Memento vt diem sabbati sanctifices Exod. xx. Dicit sanctus Tho. scda. 2e. q. cxxij. q꞉ in obseruãtia sabbati duo sunt cõsideranda: quoꝝ vnũ est sicut finis: ⁊ h' est vt homo vacet rebus diuinis qđ significat' p id qđ dicit: memento vt diē sabbati sãctifices: illa eñi dicunt' sanctificari in lege q̃ diuino cultui applicant'. Aliud autē est cessatio opeꝝ q̃ significat' cũ subdit': septimo eñi die sabbati dñi dei tui est ⁊ nõ facies oĩe opus: de quo aũt ope hoc intelligitur satis apparet per id qđ expõit' Leuiti. xxiij. Omne opus fuile nõ facietĩ ĩ eo opus aũt fuile dicit' a fuitute. Est ergo triplex fuitus ⁊ p ꝯsequēs triplex op⁹ fuile. Una quidē qua homo seruit petõ: fm illđ q̃ facit peccatum seru⁹ est peccati: ⁊ fm hoc omne opus peti dicit' fuile. Alia vero seruitus est qua homo seruit homi: est aũt homo alterius seru⁹ nõ scđm mentē s; fm cor-

pus: et ideo opa fuilia fm hoc dicunt ope
ra corporalia: in quib⁹ vn⁹ homo seruit al
teri. Tertia denique seruit⁹ est ipius dei: et
fm hoc op⁹ fuile dici posset op⁹ latrie: q̄ꝛ
declaratio magis in pcessu patebit. Jā de
prima fuitute dumtaxat pcedendū est. s.
ipius pctī p quā homo magis ipedit a re
bus diuinis q̄ p op⁹ licitū: q̄uis sit corpo
rale et p cōsequēs magis ꝯtra pceptū h̄ fac
q̄ mortaliter peccat in die festo: q̄ꝫ q̄ corpo
rale op⁹ in se licitū in die festo facit: et ideo
dicit Aug⁹. in li. de. x. cord. q̄ melius face
ret iude⁹ in agro suo aliq̄d vtile q̄ꝫ in thea
tro seditiosus existeret: et melius femle eo
rū in die sabbati lanas filarēt: q̄ꝫ tota die
neomenijs suis ipudice saltarēt: ex quib⁹
patꝫ q̄ op⁹ fuile ipius pctī mortal maxie
violat sctificationē sabbati: nō tn̄ op⁹ ve
nialis pctī: q̄ꝛ h̄ op⁹ fm se nō excludit sctī
tatē: pōt tn̄ q̄d alijs dieb⁹ est veniale in die
festo esse mortale: q̄ꝛ oīa pctā grauiora iu
dicant ꝓpter sctificationē diei: q̄ꝛ dinosci
tur festū institutū ad vacādum diuinis: et
ideo soluētes festa p̄sertim p opa crimina
lia grauiter sūt puniēdi: sicut patet in de
cretis. vbi Greg. papa punit epm. Janua.
dicēs. lxxxvj. di. c. Tanta nequitia ad aures
meas de tua senectute puenit: vt eā nisi hu
manit⁹. i. despēsatiue pēsarem⁹: ista iā ma
ledictiōe ferirem⁹. Dictū q̄ppe mihi est: q̄
dñico die p̄usq̄ꝫ missaꝝ solēnia celebrares:
ad exarandā messem latoris p̄sentiū preri
sti: et post exarationē ei⁹ missaꝝ solēnia ce
lebrasti: post missaꝝ solennia etiā t̄minos
possessiōis ei⁹ eradicare minime erubuisti:
q̄d factū q̄d pene debeat sed oēs q̄ audiūt
sciunt: dubij aūt de tanta puersitate fuera
mus: h̄ fili⁹ noster Ciriac⁹ abbas a nobis
req̄situs ita se cognouisse phibuit: et q̄ꝛ ad
huc canis tuis parcim⁹ hortamur aliq̄n re
sipisce senex miser. Seq̄t. pene sentētia in
te erat iaculāda. glo. depositiōis: h̄ q̄ꝛ sim
plicitatē tuā cū senectute cognouim⁹ in te
rim tacem⁹: eos vero quoꝝ ꝯsilio hec egi
sti in duobus mensib⁹ excōmunicatos esse
decernimus. glo. q̄nq̄ꝫ magis puniunt cō
siliarij q̄ꝫ faciētes: vnde papa pepcit sene
ctuti et simplicitati faciētis nō aūt puersita
ti cōsiliantiū. Ad maiorē aūt euidentiaꝫ
sciendū q̄ q̄ꝫtū ad fuitutē peccati duo sūt
genera peccatoꝝ que maxie frequētāt do
minicis dieb⁹ et festiuis. s. ludi et volupta
tis. Circa igit ad primū distinguere pos
sumus triplicē ludū: est eñ lud⁹ eutropo

lie: alee et theatralis. Circa ad primū que
rit vtrū in ludis aliquib⁹ pōt esse virt⁹ ali
qua: p̄sertim cū dicit Ambro. p̄mo de offi.
Dñs ait: Ue vob qui nūc ridetis q̄m flebi
tis: nō ergo solū pfusos sed etiā omes io
cos declinādos arbitror. Ad h̄ respondet
sanctus Tho. scda. 2e. q. clxviij. q̄ homo si
cut indiget corporali quiete ad corporis re
focillationē: q̄ꝛ nō pōt ꝯtinue laborare p
pter hoc q̄ habet finitā virtutem nature q̄
determinatis laborib⁹ ꝓportionat: sic etiā
anime virtus est finita et ad determinatas
opatiōes ꝓportionata: et ideo cū vltra mo
dū suū in aliquas opatiōes se extēdit labo
rat et ex hoc fatigat: q̄ꝛ in opatiōib⁹ ei⁹ si
mul laborat corpus inq̄ꝫtū scꝫ anima vtit
viribus opantib⁹ p organa corporea. s. fan
tasmate: sicut ergo fatigatio corporal sol
uitur p corpis quietē: sic oportet q̄ fatiga
tio animalis vl mētalis soluat p anime vl
mentis quietē: quies aūt anime est ipa de
lectatio: et ideo oportet remediū ꝯtra fati
gationē animalē vl mentalē adhibere per
aliquā delectationē: intmissa intētione ad
insistendū studio rationis sicut legitur in
Coll. patrū. q̄ beatus Johannes euāgeli
sta cū quidā scandalizabant q̄ eū cum su
is discipulis ludentē inuenerūt: dicit vni
eoꝝ mandasse q̄ arcū gerebat vt in sagittā
traheret: q̄d cum pluries fecisset quesiuit:
vtrū hoc ꝯtinue facere possꝫ: q̄ respōdit q̄
si h̄ ꝯtinue faceret arcuꝫ frāgeret: tūc bea
tus Johes subintulit q̄ similit anim⁹ ho
minis frāgeret si nunq̄ꝫ a sua itentiōe rela
xaret: hmōi aūt dicta vl facta in q̄b⁹ nō q̄
ritur nisi delectatio animal vl mētalis vo
cant ludicra vl iocosa: quib⁹ interduꝫ vti
necesse est: quasi ad quādā anime quietē:
et hoc est q̄d dicit phus. iiij. Ethic. q̄ in hu
ius vite cōuersatiōe quedā requies cū lu
do habet. Circa quē tn̄ tria p̄cipue viden
tur cauēda. Primū est q̄ nō querat dele
ctatio in aliquib⁹ v̄bis vl opinionib⁹ tur
pibus vl nociuis: q̄ꝛ fm Tulliū p̄mo de of
ficijs: vnū genus iocādi est illiberale petu
lans flagitiosū et obscenū: et etiā p̄cauēdū
est ne finis in ludo ꝯstituat: q̄ꝛ dicit ibidē
Tullius: Nō ita generati a natura sumus
vt ad ludū et iocū facti esse videamur: h̄ ad
seueritatē potius et ad quedā studia grau
iora atq̄ꝫ maiora: alioquin si finē in delecta
tiōe ludi ꝯstitueret vtiq̄ꝫ peccaret: cui⁹ affe
ctus inordinat⁹ si delectationē ludi p̄pone
ret dilectioni dei mortalit peccaret: vt pa

tet de illo de quo scribit beatus cirillus episcopus hierosolymitanus ad Aug. Oportet ergo q delectatio ludi dūtaxat ordinetur ad quandā anime recreationē & quietē. Unde Tullius vbi supra: ludo & ioco quibusdā vti licet: sed sicut somno & qetib ceteris: tūc cū grauib serijsq rebus satisfecerimus: & sic vti ludo moderate licet. Secūdū est q ludo caute sit insistendū: ne totaliter anime grauitas resoluat. Unde Ambro. j. de offi. Caueam nedū laxare volumus animū soluam omnē armoniā quasi concentū quēdā bonoz opez: q: dicit phs ix. Ethico. q paz de delectatiōe ad vitā q̄si p cōdimēto: sicut paz de sale sufficit in cibo: & ideo omīs abūdantia in ludo cauenda est. Ut si obijcit maxime videnf histriones in ludo supabundare: q: totā suā vitā ordinant ad ludū: si ergo supabūdātia ludi essz peccatū tūc omnes histriōes essent in statu peccati: cuius cōtrariū patet in vitaspatz: vbi legit q btō pap bnucio reuelabaf q quidā ioculator equalis sibi esset merito & premio in vita futura. Ad hoc respōdet sanct Tho. vbi. s. q ludus necessarius est ad puersationē humane vite: ad cūcta ergo q̄ sunt vtilia humāe puersationi deputari possūt officia aliq licita. Hinc etiā officiū histrionū qd ordinaf ad solacium hominib exhibendū nō est fm se illicitū: nec sunt pter hoc in statu peccati: dūmodo moderate vtanf: scz nō vtendo verbis vel factis illicitis & obscenis vl flagiciosis: nec exercēdo ludū negocijs & tēporibus indebitis: & qui talib moderate sbuenuint nō peccāt: si tn q̄s psumeret sua supflua in illos histriōes qui ludis illicitis vtunf: peccāt quasi fouētes illos in peccato nisi in extrema necessitate. Unde Augus. sup Joh. dic q donare res suas histrionibus vitiū est imane. Similif a cōtrario peccatū & psistit i defectu ludi: q: qd est cōtra rationē in rebus hūanis est vitiosū: sed ptra ratiōez est q aliqs se reddat alijs onerosū: puta duz nihil exhibet delectabile et insup alioz delectatiōes ipedit ptra quem dicit Seneca: Sic te geras sapienf vt tenullus habeat tanq̄ aspez: nec cōtēnat tanq̄ vilē: nā illi q defeciūt in ludo nec ipi dicūt aliqd ridiculū & dicentib molesti sunt: q: moderatos alioz ludos nō recipiūt: scdm phm dicunf duri & agrestes: defect tn ludi minus est vitiosus q̄ superexcessus. Tertiū deniq est q attēdaf in eo sicut in omnibus alijs actibus: vt sit congruitas psone tēpori & loco: & fm alias circūstātias debite ordinef: vt sic ludus sit tpe & homine dignus: & circa ludū pōt esse virt his cōcurrentib quā phus entropoliā vocat: quaz & nos vocare possum iocunditatē: & dicitur eutropol a bona versione: q: scz bene puertit aliqua dicta vl facta in solatiuz: et inq̄tū p hanc virtutē homo refrenaf ab immoderantia ludoz sub modestia ptinef q est pars tēperātie. Q̄tū eni ad cōgruitatē psone sciendū est q multa cōpetūt laicis q̄ nō clericis vl religiosis: psertim corā laicis vl cū laicis: q: dicif. ij. q. vij. c. laicos. q vita coz & cōuersatio debeat esse secreta: & a laicoz actib remota: & similif dicēduz est de loco: q: in eccl̄ia phibenf fieri ludi theatrales cū laruis & similib ihonest: vt patet extra de vi. & ho. cleri. c. cū decorem. vbi dicif. Interduz fiunt ludi in ecclesijs theatrales. i. forenses in publico: & nō solū ad ludibrioz spectacula itroducunf in eis monstra laruaz: vez etiā in aliqbus festiuitatib diaconi atq psbyteri & sbdiaconi insanie sue ludibria exercere psumūt: fraternitati tue man. qua. ne p hmōi turpitudinē eccl̄ie vestre inquinef honestas: pluba tā ludibrioz psuetudinē vl potius corruptelā curetis a vris ecclesijs extirpare. Similiter etiā dicēdū de circūstantia tēpoz: nā dicit Aug. in li. de penitētia. Cohibeāt se penitētes a ludis & spectaculis seculi q̄ pfectā volunt psequi remissiōis gratiā: & ratio huius est: q: lud & luctus opponunf p oppositas causas eoz: sed penitētib indicitur luctus p peccatis: & p psequēs inf dicitur eis ludus: similif in dieb festiuis tpe misse vl diuini officij: verūtamē pfect q̄s agēs dic cū sara Thobie. iij. Nunq̄ cū ludentib me miscui: neq cū his q̄ in leuitate ambulāt &c. Deinde q̄ri pōt vtrū inspectio spectacloz sit peccatū: psertim cū ludi tales in casu admittunf cū nō sint in aliquo pniciosi. Ad hoc rńdet sāct Tho. secūda. 2e. q. clxvij. q cognitio sensitiua in homine specialif ordinaf ad cognitionē intellectiuā: speculatiuā vl practicā: appone re & studiū circa sensibilia cognoscēda duplicif pōt esse vitiosū. Uno modo inq̄tum cognitio sensitiua nō ordinaf in aliqd vtile: sed potius auertit hominē ab aliq vtili cōsideratiōe. Unde dicit Aug. in. x. pfes. Canē currentē post leporē: iā nō inspecto cū in certo sit aut vero in agro si casu trāse B

am: auertit me fortassis ab aliq̄ magna co/
gitatione atq̧ a se cōuertit illa venatio: et
nisi mihi iā demonstrata infirmitate mea
cito amoueas: vanus efficio: et sic īspectio
spectaculoꝝ vitiosa reddit: inq̄tū p h' ho/
mo fit ꝓnus ad vitia lasciuie vł crudelita/
tis p ea q̄ ibi repñsentant. Dicit enī Chꝛyſ.
ꝙ adulteros et inuerecūdos ꝯstituūt tales
inspectiōes. Alio modo inq̄tū cognitio sē
sitiua ordinat ad aliqd̄ nociuū: sic īspectio
mulieꝝ ordinat ad cōcupiscēdū: et diligēs
inq̄sitio eoꝝ q̄ fiūt ab aliis ordinat ad de/
trahendū: ꝙ si q̄s talē cognitionē vł inspe
ctionē ordinat ad aliqd̄ vtile: scʒ ꝓpter ne/
cessitatē sustētande nature: vł vtilitatē mo
derate recreatiōis: aut etiā ꝓpter studiū in/
telligende veritatis cū debitis circūstātiis
tunc licitū est: multa nanq̧ ẜm se sunt lici/
ta que tñ ex circūstantiis reddunt illicita:
verbi gratia: sicut dictū est de ludis licitis
et iocis scd̄m modū debitū eutropolie: qui
tñ nō debēt frequētari tp̄e diuinoꝝ: et p̄ci/
pue celebrationis missaꝝ: q2 ꝑcipit de cō/
se. di. j. c. missas die dñico secularib' totas
audire speciali ordine ꝑcipimus: ita vt an
te bñdictionē sacerdotis egredi ꝑplus non
ꝑsumat: qd̄ si fecerit ab episcopo ꝯfūdat: et
iteꝝ. c. q̄ die solenni ꝑtermisso ꝯuentu ec
clesie ad spectacula vadit excōicet. glosa si
monit' nō desistit nec enī q̄s excōmunicat
nisi p mortali: vnde et hoc capitulū videt
intelligendū de toto diuino officio. Hic
queri pōt vtrū illi q̄ nō audiūt missā in do/
minica peccēt mortalit: sicut sonare videt
illud. c. missas. qd̄ est positū in ꝯcilio aga/
teñ. Ad hoc rñdet Astesañ. li. iiij. de auditio
ne misse. et Petr. hoc c. ex de cele. mis. in. c.
dolentes. ꝙ quo ad laicos nō audire mis/
sam in die dñica tunc est mortale peccatū:
qñ hoc accidit ex ꝯtēptu vero vł interp̄ta/
tiuo: vocāt aūt ꝯtēptū interp̄etatiuū quā/
do sine causa legitima missā audire in die
bus dñicis nō assuescat: puta vt ad specta
cula vadat: et talis ex cōtēptu quouis mo/
do peccat et ab ep̄o ꝯfundi debet vt dicto
c. missas. qd̄ p hoc patet: q2 excōicari debʒ
vt. c. qui die. que scʒ excōmunicatio fieri nō
debet nisi p mortali: vt patet. xj. q. iij. c. ne
mo episcopoꝝ. Unde glo. i dicto. c. missas
dicit hoc esse preceptū: et ꝯtra ꝑceptū faci/
unt qui dñicis diebus missā nō audiūt ni/
si necessitas aliqua cogat. Si q̄s vero pre/
termittit audire missā in dñica ex aliq̄ cau
sa legitima tūc nō peccat: et vocāt causam
legitimam quādo q̄s corporali detinetur
infirmitate vł inimicoꝝ timore vł aliq̄ simi
li causa: q̄ scd̄m rectū iudiciū rationis excu/
satio legitima reputari debeat. Si deniq̧
ꝑtermittit audire missā non ex aliq̄ legiti/
ma causa vel sufficienti sed ex leui: vtpote
ex aliqua mentis infirmitate: sicut ex aliq̄
passione vł pigricia et tñ ad audiendū mis
sam fuit cōsuetus tūc potest esse veniale.

Preterea clerici bñficiati et religiosi qui
tenent ad diuina adhuc magis peccant: vt
patʒ dicto. c. dolētes. Deinde q̄ri pōt vtrū C
certis dieb' q̄s cogit ad ꝓpriā ecclesiā par
rochialē accedere. Ad h' dicendū ꝙ sūt cer
ti dies in quib' parrochiani missā audire
debēt in ecclia sua parrochiali: vt patet ex
tra de parrochiis et alienis parrochianis:
vbi dicit ex cōcilio nateñ. c. vt dñicis vł fe
stiuis dieb' ꝑsbyteri anteq̄ missā celebrēt
plebē interrogēt si alterius parrochianus
in ecclia sit: q̄ ꝓprio cōtēptu ꝑsbytero missā
velit audire: quē si inuenerint statim ab ec
clesia eiiciāt. glo. bñdixit ꝯtēptu: q2 ex iu
sta cā absens bñ pōt audire diuina in eccle/
sia ad quā venit. Unde Inno. Host. et Ioh
an. sup rubricā de parrochiis. Dicūt ꝙ hoc
est ius intra parrochialia: scʒ ꝙ parrochia/
nus vnius ecclie nō debet audire diuina in
alia ex cōtēptu: qd̄ tñ fieri pōt ex rationa/
bili cā vł corporali vł spūali. Vñ de ꝯse. di.
j. dz. c. si q̄s ēt ex parrochias in q̄b' legiti/
mus ē ex ordinariisq̧ ꝯuēt' oratoriū habe
re voluerit reliq̄s festiuitatib' vt ibi missas
audiat ꝓpter fatigationē familie iusto or/
dine permittim': pascha vero: natali dñi:
epiphania: ascēsiōe dñi: pēth. et nata. Ioh.
baptiste: et si q̄ marie dies in festiuitatibus
habēt nō nisi in ciuitatib' aut parrochiis
audiāt: h' ibi ex ꝯcilio agathen. Ex his patʒ
ꝙ exceptis dñicis dieb' et maximis festiui
tatib': ēt nō habēs cām rōnabilē in alia ec
clesia pōt audire diuina: silr de licētia ꝓprii
sacerdotis h' facere pōt ꝑdictis dieb': q2 dr
i dicto. c. vt dñicis. ꝯtēptu ꝓprio ꝑsbytero:
q̄ ꝯtēpt' ꝑsumit ẜm Host. maxie vbi eccle
sia ē vicina: nisi iustā ondat cāʒ vł licētiā ha
beat quā dare pōt nō solū ꝓpri' sacerdos ꝟ
ēt papa: legat' pape et ep̄s: et suffic licentia
alteri' eoꝝ: q2 tres dicunt ꝓprii sacerdotes
vt notat i. c. ois: sup ·ꝝbo. a ꝓprio: ex de pe. et
re. Et si q̄s coꝝ licētiā ꝯcederet audiendi
diuina i aliena procħ. vł eccle. nō tñ itelligit
ꝯcessa licētia ꝙ i alia eccl. offerat qd̄ i ꝓpria
debebat: q2 talis licētia vt odiosa ē restringēda

q: semper tenet ecclesie sue satisfacere: q si vltra hoc offerre voluerit: pōt hoc facere vbicūq placuerit. Vñ iuxta cōcilia sanctorū patrū dñicis ⁊ festiuis diebus non solū missas audire deberet: sed etiā aliqd offerre ⁊ ad memoriā reducere qd dñs dixit p Moysen: Exo. xxiij. ⁊ Deut. xvj. Nō apparebis in cōspectu meo vacuus: ⁊ hoc p̄sertim in suis ecclesijs parrochialib⁹ quod ordinatū fuit in ecclesia p̄mitiua: vnde de cōse. di. j. Ois christian⁹ pcuret ad missa⁊ solennia aliqd deo offerre ⁊ ducere ad memoriā qd deus p moysen dixit: Nō apparebis in cōspectu meo vacuus: ⁊ in collectis sanctorū patrū liquido apparet ⁊c. Est tñ pnūc cōsiliū nō p̄ceptū: si tamē paup esset sacerdos q non haberet victui necessaria: possent cogi p supiores parrochiani: eo q dignus est operarius mercede sua: ⁊ q altari seruiūt de altari viuere debēt. Ad lau. dei.

De secundo ⁊ tertio genere ludi scz alee ⁊ theatralis: Ser. III

Emento vt diem

m sabbati sanctifices: Exo. xx. Iā ordine debito videndū est de secūdo genere ludi. s. alee. Et est ois ludus qui innitit fortune: ⁊ ois talis phibit⁹ est fm legē: ⁊ fm Ray. Quicūq ludunt alea siue taxillis vel qui sunt pticipes vel inspe
A ctores peccant. Ad cui⁹ euidentiā queri pōt: vtrum ludens alea vel taxillis peccet mortaliter: p̄sertim cū fm legē phibitus inueniat: vt. ff. e. l. ij. licz pro eo qd ponit in cōuiuio vescendi causa leges pmittunt ludere. ff. e. l. fi. Ad hoc rñdet Alex. de hal. i iiij. pte summe. q aleatores nō debēt accedere ad sacramēta: a quib⁹ tamē null⁹ excludit nisi p mortali: sed aleatores fm eūdem pprie dicunt qui ludū taxillorū ducunt in cōsuetudinē: tales eñ licz sint laici tamē nō sunt in statu saluādi: quāto min⁹ si sint clerici. Hinc dicit dist. xxxv. c. epūs aut p̄sbyter aut diaconus alee aut ebrietati deseruiēs aut desinat aut certe depōat: subdiacon⁹ autē aut lector aut cantor silia faciēs desinat: aut cōione priuet: similit ⁊ laicus: imo dicit: extra de vi. ⁊ ho. cleri. c. clerici. q ad aleas ⁊ taxillos non ludant: nec hmōi ludis intersint: glo. hic phibet clericis non tm̄ ludere sed etiā ne intersint ludo: ⁊ q qui publice aleator est repellit a pmotione: vt patet de exces. p̄la. c. inter dilectos. Nec debēt esse inspectores ludi: vt in auten. de sanc. epi. §. interdicim⁹. ⁊ trib⁹ annis arceantur a ministerio vt ibi dicit: ⁊ sic patet: q tam laici q̄ clerici sunt sacra cōmunione puandi tanq existēs in mortali: p̄sertim qui ducūt illud in cōsuetudinem: qd notat p deseruiens: nā assuesci in ludo isto nō cōtingit sine grandi peccato pterea q circa eius assuefactionē ɔtingūt q sūt desideriū lucrādi: ⁊ sic ē petm̄ auaricie siue rapine: q: tales habēt cupiditatē ⁊ volūtatē spoliādi pximū: est etiā ibi ɔmissio vsure grauissime: q: tales cōcedūt. xj. p. xij. nō solū ad soluēdū in mēse vl septimana s; eadē die: est etiā ibi mltiplicatio mēdacio⁊ piurio⁊: blaphemiarū: fraudis: doli: corruptio pxio⁊ frequēter cōfluētiū ad ludū inspiciēdū: scādalū bono⁊ ɔtēpt⁹ ecclastīce phibitōis: ⁊ mlta alia mala cōcomitāt. Rōnem aūt q̄re nō licet amittere pecuniā ad ludū alee sic ad ludū pile: ponit Alex. de hal. ibidē dicēs: q h̄ est pter multa mala q in eius frequētia solēt accidere: q non ita accidūt in ludo pile: ⁊ iō iste phibit⁹ est ille nō: q: licz ludus pile qnq exercet pp̄ desideriū lucrādi: tñ ludus ad pilā nō afficit tanto desiderio pter modicitatē lucri: quāto qs afficit in ludo alee: nā lud⁹ alee nō est illicit⁹ eo q dānificat in pecunia tm̄: sed q: dānificat etiā in aīa pter mala cōcomitātia: ⁊ ideo mag⁹ phibet: nihilominus etiā ludus pile ⁊ similiū si intemperate exercet vel ex modo vel ex affectu vl ex tempore vel loco potest esse mortale: ⁊ p̄sertim cū fit ex auaricia tempore diuino⁊ vel in loco sacro. Deniq in ludis alee tanta ē feditas iniuste auaricie q oia que lucrant aut reddenda sunt aut in pias causas eroganda: nisi que causa recreatiōis lucrata sunt pro symbolo vt latius videbit infra. Sciendū tñ generalit fm Jo. calō. ⁊ Frā. de zab. in. c. clerici officia. extra d vi. ⁊ ho. cleri. Lucrū qd fit in ludo cōsistēte totalit vel p maiori pte in ingenio nō in fortuna: vt est i ludo schaco⁊: nō subiacet restitutioni fm leges: vt patet. C. de reli. ⁊ sup. fu. l. vna. vbi pmittunt aliq ludi cōsistētes in ingenio: ⁊ hoc sane intelligit dūmō lucrū sit moderatū: vt ibi: limitat etiā ibi qñ ludi possunt exerceri: q si ludi cōsistūt p̄ncipalit ⁊ p maiori pte i fortuna: tūc cōputāt sb ludo alearū. Hic q̄ri pōt an lud⁹ schaco⁊ sit licit⁹. Ad hoc dicendū q sic saltem laicis eo q cōsistit i ingenio naturali: nec

cōmittit virib⁹ fortune: vt notat Accursi
us. C. de epi. ⁊ cle. in auc. interdicim⁹: ⁊ idē
dicit ibidē Accursius de clericis: licz Ja-
cob⁹ de a. ⁊ Pe. de bel. ꝑ ꝯtrariū: ex h̄ scz
motiuo: q: ratio ꝓhibitiōis ludi taxillorū
in clericis fuit vacatio diuinorꝫ: ne scz ab
eis retrahātur: q̄ rō magis habet locū in lu
do scakorꝫ q: plurib⁹ est: sed Hein. boyc: in
c. clerici. rn̄det salua eorꝫ reuerētia illa nō
est causa ṗncipalis ꝓhibitiōis taxillorꝫ lu
di: sed turpia ⁊ inhonesta ip̄ius ludi ex q̄
plurima crimia oriunt. Vn̄ sustinēdo glo-
sam Accursij pōt dici q̄ ille lud⁹ est licitus
tēporib⁹ ⁊ horis ꝯgruis q̄b⁹ vacare nō de-
bent ⁊ dūmodo ꝑ h̄ dīuo cultū nō negligūt.
M⁹ si obijcit de cleric⁹ illō Hiero. qō habe
tur de ꝯse. di. v. c. nūq̄ de manu tua aut ocu
lis tuis liber psalterij discedat ⁊c. qō ṗci-
pue intelligit de cleric⁹ bn̄ficiat⁹: q̄ vt ec-
clesiastici boni appareāt exemplū bonū se
cularib⁹ ṗbere debeāt. Dicendū q̄ dictū
illud intelligit ciuilit scz horis debit⁹ sta-
tutis ⁊ ꝯsuetis: vt etiā ibidē dīc glo. ⁊. xxx
vi. di. c. si q̄s. sup illō indesinent dicit glo.
id est horis statut⁹: vide ibidē de Moyse ⁊
Aaron: obſuare ḡ debēt tp̄s cōgruū: ꝑso-
nas ꝯgruas. s. cū clericis nō cū laic⁹: vt pa
tet extra de homicidio. c. ꝯtinebat. in glo.
ij. ⁊ ratio huius pōt. ij. q. vij. c. laicos. de-
bent etiā ludis moderate vti: q: dicit ph̄s
iv. Ethi. q̄ parū de delectatiōe suffic ad vi
tā q̄si ꝑ ꝯdimēto: sicut parū de sale sufficit
in cibo. Tertius aūt ludus dicit theatral
q̄ ⁊ multiplex inuenit: nā q̄dā sunt ludi ꝓ-
hibiti: q̄dā illiciti: q̄dā etiā liciti seruatis
D debitis circūstātijs. Mtū ad p̄mū ge-
nus ludi q̄ri pōt vtrū tyrocinia vl' tornea-
mēta licite exerceri pōt: ṗsertim q: militia
necessaria requirit in ecclia dei ⁊ ꝑ ꝯseq̄ns
eius exercitiū: nā quō milites ecclesiam dei
ꝯtra infideles defenderēt nisi in vsu armo
rū exercitati essent: quod exercitiū potissi-
me ꝑ tyrocinia cōgruit adipisci. In cui⁹ ar
gumentū dicit Judicū. iij. Hec sunt gentes
qs dn̄s dereliquit vt erudiret in eis hieru
salē: ⁊ oēs q̄ nō nouerāt bella chananeorꝫ:
⁊ postea discerent filij eorꝫ certare cū hosti
bus: ⁊ habere cōsuetudinē ṗliandi ⁊c. Ad
hoc rn̄det Alex. de al. in. iiij. suo. di. xxiiij.
q̄ milites q̄ndiu sunt in ꝓposito torneamē
ta exercendi nō possunt esse in statu salut⁹.
Primo q: torneamēta sunt ꝓhibita: vt pa
tet extra. e. t. c. felicis memorie. Innocē. et
Eugenij ṗdecessorꝫ nr̄orꝫ vestigijs inherē-
tes detestabiles illas nundinas vl' ferias
quas vulgo torneamēta vocant: in q̄b⁹ mi-
lites ex ꝯdicto ꝯuenire solēt: ⁊ ad ostenta
tionē viriū suarꝫ ⁊ audacie temere ꝯgredi
vñ mortes hominū ⁊ animarꝫ pericula se-
pe ꝓueniūt: fieri ꝓhibemus. hoc ibi. Se-
cundo q: exercent intētiōe ꝑuersa: scz ad
ostentationē viriū ⁊ gloriā tēporalē: nā si
nō essent ꝓhibita ⁊ fierent dumtaxat cau-
sa discēdi vsum armorꝫ ad īpugnandū infi
deles: ⁊ ob defensionē patrie vl' reipublice
ac moderate vterent tūc nō essent peccata.
Tertio q: sunt causa multorꝫ malorꝫ. s. ex-
torsionū: rapinarꝫ: homicidiorꝫ: inuidiarū
⁊ similiū: ꝓpter que dicunt nundine vl' fe-
rie detestabiles: Unde pest⁹ tā detestanda
iudicat ab ecclia: q̄ sicut dicit in. c. felic⁹.
Si quis eorꝫ ibi mortu⁹ fuerit: q̄uis ei po-
scenti penitētia nō negef: ecclesiastica tñ ca-
reat sepultura. glo. generale est q̄ cui licet
maius licet ⁊ minus: nisi ab illo minori ꝓ-
hibeat ex causa ne vilipendat honor ꝑso-
ne: vt patet ꝑ primas concordias: hic vero
alia ratio est vt poti⁹ ꝯsolat viuis q̄ de-
functis vt alij terreant ⁊ abstineāt a tali-
bus cū viderint illos sepeliri in campis.
Quia vilis sepultura defūctis illis nō no
cet. Unde fm Ray. si q̄s aliquē ibi occide-
rit etiā casu reus erit homicidij ⁊ irregula
ritat⁹: nā q: talis lud⁹ est illicit⁹ ⁊ noxi⁹: q̄c
q̄d ex eo seq̄tur imputādū est sibi: vt patet
extra de ṗsum. c. j. ⁊ ī glo. ⁊ extra de homi.
c. fi. ⁊ qō maius est fm Hosti. ⁊ Goff. q̄ ad
torneamēta accedūt animo pugnādi: nō ta
men ip̄i pugnant: si aliq̄ ibi occisi fuerint:
non debēt tales ad ordinē ꝓmoueri: q: ad
rē cōdemnatā ⁊ ꝓhibitā accesserūt. Deni-
q̄ si q̄s ibi venerit nō pugnādi animo sz ex
alia honesta causa: puta debitū petēdi vel
cū alijs loquēdi: si talis casu obierit nō de-
bet illi denegari sepultura: vt patet. e. t. c.
ij. vbi loquit de q̄dā q̄ casu sub equo mor-
tuus fuit: vt dicit glo. nec etiā denegat illi
qui vadūt illuc solū causa curiositatis ad
videndū. Denique queri pōt de duello qō
est singularis pugna int aliquos ad ꝓba-
tionē veritatis inuētā: scz vt qui vicerit ꝓ-
basse intelligat: ⁊ qui nō vicerit ī ꝓbatiōe
defecisse putet: qō dicit alio nomie mono
machia. i. singularis pugna: vtrū scz talis
pugna sit licita: ṗsertim cū dauid talem pu
gnā inijt: vt patet. j. Reg. xvij. ⁊ magnam
ex hoc cōsecutus est gl'iam ⁊ cōmendatio-
nē in scriptura: Unde ⁊ ecclia eā tolerare

videt. Ad h rūdet Alex. de hal. vbi. s. q
existentes in pposito duellum acceptādi:
stant in statu mortalis peccati: nec solum
duellū acceptātes: sed etiā pcipiētes vł au
ctoritatē cōferētes: sacerdotes arma; bene
dicētes: oēs etiā assessores ɔsiliū: auxiliū:
vł fauorē tribuētes: ⁊ si cōtingit aliquē in/
terfici: oēs illi efficiūt irregulares: nec eni
lex noua monomachiā admittit: licet eccle
sia tolerat: sicut meretrices ⁊ vsurarios: nec
mirū cū sit ɔtra pceptū illud Deut. vj. Nō
tēptabis dn̄m deū tuū: contra quod nullo
modo faciendū est: vt patet. xxij. q. ij. c. qri
tur. Q aūt ecclia nō recipit patet. ij. q. v.
c. monomachiā vero in legē nō assumimus
quā pceptā eē nō repimus: quā licet iniisse
quosdā legamus: sicut sanctū dauid ⁊ go/
liā sacra pdit historia: nunq̄ tn̄ vt p lege
teneat alicui diuina sanxit auctoritas: cuz
hic ⁊ hmōi sectātes deū solūmodo tēptare
videant. Simulit expsse phibet in lege se
culari. C. de gladiatorib. l. vnica. Nec ob
stat ɔtraria ɔsuetudo. q: sm Host. ⁊ Ray.
Nulla ɔsuetudo. vel veri corruptela pōt
aliquē excusare: q: diuturnitas tēpor non
minuit peccatū sed auget: nec factū dauid
excusare potest imitātē: q: priuilegia pau/
cor nō faciūt legē cōmunē: vt dicit Hiero.
Unde pie psumit hoc fecisse dauid instin/
ctu diuino. Q si obijcit de innocēte q ac/
cusat de crimine ad mortē: qui si duellum
recusauerit statim suspēdit: modo durum
videt diffinire q teneat poti sustinere se
suspēdi q̄ in duello se defendere. Ad h re/
spon. Alex. de hal. vbi. s. declinās ad hāc
opinionē: q nullo casu licet duellū offerre
nec oblatū suscipere: cū in lege ciuili sit p/
hibitū: ⁊ ei phibitio in canone approba
ta: verūtamē q iudice deferēte duellū inuil
tus suscipit ⁊ cōmittit excusat a tanto sed
nō a toto: q: met ille peccatū attenuat: nō
tn̄ pnitus excludit: q: poti deberet omnia
mala pati q̄ mortali ɔsentire peccato: vt
patet. xxiij. q. v. c. ita ne. Q si querit er
go ne sustinebit innocēs in causa crimina
li se suspendi in cōfusionē ppriā ⁊ generis
sui ⁊ patrie scandalū. Rūdet Alex. ibidez
credo q sic in isto casu cū ɔfessione sue in/
nocentie ⁊ humili reputatiōe se. s. ista suffi/
cienter als meruisse. Deniq̄ generaliter
notandū est q nō solū omnes torneamētis
duellis vł similib in iure phibitis intistē
tes peccāt mortaliter: h etiā omnes ex deli
berato pposito ad hoc ɔueniētes: vt pso/
nali psentia in his sensus ⁊ affectus ppri/
os oblectēt: q: tales nulli dubiū quin con
sentire iudicant: dicit eni aplus ad Ro. j.
qui talia agunt digni sunt morte nō solum
qui faciūt sed q ɔsentiūt facientib. Aliq
vero ludi licet nō sint phibiti sunt tn̄ illici
ti: eo q sunt mltū pnicie si saluti corpis vł
anime: sicuti chorea: hastiludia ⁊ similia:
qbus cōcomitantur infinita petā: eo q p/
ximis ingerūt occasiōes petōr: vt exempli
gratia: licet choree cū debita moderatione
facte scz tēpor: locor: psōar: modor inte/
tionis cause similiūq̄ q ad eandē modifi/
cationē requirunt excusari possent dum
sic reducerent ad virtutē eutropolie: sz vt
in pluribus in choreis occurrūt oīa opposi
ta requisitis ad hoc vt licite redderent:
nā eor itentio frequēter puersa est: scz ad
ostentationē supbie: vane glie: vane con/
placētie: ad puocationē turpissimi amor:
⁊ detestāde libidinis: vt placeāt ⁊ illiceāt
vt cōcupiscant ⁊ cōcupiscāt. Hinc dic Hie
ro. in quadā omel. Non credo viro si dicit
se illesam euasisse a spectaculis taliū cū da
uid ex eo q vidit betsabee lauātē se ad li/
bidinē puocatus est. Et iter Hiero. ad eu
stochium. Si vir vł mulier se ornauerit: ⁊
vultus hominū ad se puocauerit: ⁊ si nul
lū nō sequat damnū: iudiciū tn̄ patiet eter
nū: q: venenū attulit si fuisset qui biberet:
vnde ⁊ oēs astātes exinde maculant ⁊ gra
uiter offendūt: vt patet. lxxxvj. di. c. vidēt
homīes venatores ⁊ delectant: ve miseris
si se nō correxerint: qui eni venatorē vidēt
⁊ delectant: videbunt saluatorē ⁊ tristabū
tur: vide glo. nec est detestabilior venatio
q̄ vanitatis ⁊ impietatis: sicut qn̄ sunt tē/
pora sanctissima: vtpote celebria loca reli
giosa: vt monasteria persone deo dicate:
gestus ⁊ modi dissoluti ⁊ libidinosi: cant
lasciui ⁊ luxuriosi: ⁊ sic in oībus videt esse
quedā idolatria ⁊ cult demonū: qui mul/
tis laqueis vtunt ibidē. s. gestu: tactu: nu/
tu: cantu: visu: colloquio ⁊ similib quib
letale venenum diffundūt animar. Hnc
qrit Alex. de hal. in. iiij. suo vtrū choreas
ducentes admitti possūt ad sacrā cōmunio
nē hoc est vtrū stant in statu dānatiōis: p/
sertim cū nō legit simplr phibitū: nec le/
ge diuina: nec lege nature: nec etiā lege po
sitiua. Ad hoc rūdet ibidē q choreatrices
quibus innotescūt mala que ex vsu chorea
rū pueniūt: siue ex ppria industria vł ex/
periētia vł ex pdicatiōe: ⁊ nihilomin illō

exercēt ex ꝯsuetudine mortalit̃ peccāt multiplicit̃ ⁊ grauiter. Primo quidē quia ad hoc se ornāt vt placeāt ⁊ cōcupiscant̃. Secundo q꞉ ad hec accedūt vt sensualitates viles amores aut carnalia desideria voueant. Tertio q꞉ gestibus: nutibꝰ: cantibus ⁊ similibus se ⁊ alios ad lasciuiā ꝓuocant ⁊ ꝓuocari desiderant: alios carnalit̃ affectant ⁊ affectari desiderant. Quarto quia his ⁊ similibꝰ sabbata violāt ⁊ in cōtumeliā dei totaliter demōibus dedicāt: sequūtur ⁊ infinita alia peccata: nec fere subterfugere potest vllū peccati genꝰ qḋ non seq̄tur hanc pestē. Merito fuit hec p̄ma oblatio sathane in vitulo ꝯflatili: q꞉ nulla deo cōtumeliosior: diabolo acceptior: oēs etiā astātes peccatoꝝ multiplici veneno inficiens. Si vero mulier aliqua raro ⁊ inuite se miscet hm̄ōi chorizatricibꝰ: nō audeo diffinire ꝙ peccet mortalit̃: nec illam a peccato mortali assecurare: cū īgerat se periculo ꝓuocādi colludētes ⁊ assistētes ad libidinē ⁊ vitiū ac ꝯsuetudinē chorizatricū approbare videat̃: estimo tā inquit ꝙ quādoqꝫ aliquas excusat a peccato mortali: simplicitas inocentia ⁊ puritas intentiōis: vtpote illas q̄ nō intendūt nisi ludū: penitus ignorātes ex hoc aliqḋ periculū ex tali ludo alicui ꝓuenire: sed vbi talis inueniri pōt: cū lasciuia corporis semꝑ indicet vl̃ nutriat lasciuiam mētis: sicut dicit Ambro. li. j. de offi. caueamus nedū laxare animū volumꝰ soluamus omnē armoniā quasi ꝯcentū quendā bonoꝝ opeꝝ: vsus em̄ cito inflectit naturā. Hinc ꝯcludit Chrys. sup illud Mat. xiiij. Die autē natalis: ꝙ vbi saltatio ibi diabolus: neqꝫ em̄ deus ad hoc nobis dedit pedes: ut cū camelis saltemus: sed vt cū angelis chorū faciamus: in saltibꝰ letātur demones ⁊ exultant ministri demonū: nimirū cū vndiqꝫ vulnerant̃ corda colludentiū: muliebre em̄ affectū indicat libent̃ cū mulieribꝰ ꝯuersari: Unde refert Valerius: ꝙ cūdā stoicus audiēte Pythagora diceret: mallē esse cū mulieribꝰ q̄ꝫ cū philosophis ꝯuersari: ⁊ sues inq̄t libentius in sceno q̄ꝫ in pura aqua versant̃: vnde ꝯcludit ibidē Alex. ꝙ iste ludꝰ ꝓhibitus ē (licꝫ ex ꝯsequēti) in p̄cepto de obſuatione sabbati. Quidā etiā ludi sunt liciti ⁊ fm̄ leges ꝑmissi: sicut illi qui fiunt simplicit̃ causa virtutis exercēde: ⁊ nō sunt ꝑniciosi anime vl̃ corpori: nā ꝙ canones tornemēta ꝓhibent: ex eo venit ꝙ ex illis ludis mort hominū ⁊ animaꝝ ꝑicula sepe ꝓuenerunt: ⁊ eadē rōe omnes alij ludi fm̄ se liciti si ex aliquibus circūstantijs talia ꝑicula verisimilit̃ inde venire possent illiciti reddunt̃: q꞉ vbi est eadē ratio idem ius esse debet.

Deniqꝫ queri potest vtrū balistarij mortaliter peccent ludū suū vl̃ artē illā freq̄ntantes: ꝑ textum cū d꞉ ex̃ de sagitta. c. artē illā mortiferā ⁊ odibilē balistarioꝝ ⁊ sagittarioꝝ aduersus christianos ⁊ catholicos exerceri: de cetero sub anathemate ꝓhibemus: exercētes aūt ea que sub anathemate ꝓhibent̃: dānationē anathematis incurrunt ⁊ ideo videnẗ peccare mortalit̃. Ad h̃ rūdet Alexā. de bal. vbi. s. ꝙ balistarij sagittarij ⁊ alij pugnatores quolibet armorū genere licite ꝯtra saracenos vti possunt sed nō ꝯtra christianos vt dicit hec decretalis ꝙ sane intelligit̃ in bello iniusto: vt dicit glo. licet em̄ corpora ꝓpria ⁊ possessiones iuste possessas hm̄ōi armis tueri ⁊ custodiri: dico ergo sine p̄iudicio ꝙ in bello iusto licet eis vti ad sui ⁊ suoꝝ ⁊ maxime reipublice defēsionē: ar. xxiij. q. ij. domꝰ. vbi manifeste declarat ꝙ in iusto bello nihil interest vtrū aꝑte vel ex insidijs q̄s pugnet: cui tā bellare fas est: dūmodo tā fidē non rumpamꝰ hosti: vt dicit ibidē glo. tales ergo q̄ se exercent in arte illa cū debitis circūstantijs nō habētes ꝓpositū eis aliquando velle vti nisi in necessitate iusti belli nō peccāt mortalit̃: q̄ tā indifferent̃ ꝓpositum habēt vtēdi talibus in bello iusto siue iniusto nō excusant̃ a mortali: q꞉ grauit̃ peccarēt: tā ꝓpter bellū iniustū q̄ꝫ ꝓpter interdictionē anathematis: q꞉ nō sine causa arma talia sunt īterdicta: ⁊ ideo tale ꝯceptū īꝓposito nō caret mortali peccato: cū oīa mortalia affectu ⁊ proposito qualicūqꝫ cōditione occurrente cōfirmata iā intelligūtur patrata: saltem in corde ⁊ formalit̃: qḋ a nobis auertat iesus christus.

De vitio gule quod perpetrat̃ quinqꝫ modis: ⁊ de ebrietate ac peccatis inde seq̄ntibꝰ: Ser. IIII

m Emento vt diem sabbati sanctifices Exo. xx. Secundum autē vitium quod specialit̃ diebꝰ festiuis freq̄uētatur sunt voluptates ⁊ cōmessatiōes: ꝑserti ī gula ⁊ voracitate ac ebrietate: cū tā dicat aplus: Nō ī cōmessatiōibꝰ ⁊ ebrietatibꝰ: nō ī cubilibꝰ

⁊ impudicitijs: sed induimini dn̄m nostrū
iesum christū. Ad hoc em̄ festa sunt institu
ta: vt recupemus in illis ꝑdita dieb⁹ fe
rialib⁹ ꝓpter occupationē terrenoꝝ q̄bus
impedimur a cōtemplatiōe ⁊ desiderio ce
B lestiū. Ad euidentiā igit̄ gule que p̄nci
pale dominiū dieb⁹ illis obtinet. Primo
queri potest: vtrū gula sit peccatū mortale
vel veniale: p̄sertim cū dicit Aug⁹. in ser
mone de purgatorio: quotiēs aliq̄s ī cibo
aut potu plus accipit q̄ necesse est: ad mi
nuta peccata nouerit ꝑtinere: sed hoc ꝑti
net ad gulam: ergo videt̄ esse veniale: imo
videt̄ nullū esse pct̄m: dicēte dn̄o Matth.
v. Quod intrat in os nō coinq̄nat homi
nē. Ad hoc r̄ndet sanctus Tho. scd̄a 2ᵉ. q.
clxviij. q̄ gula nō nōiat quēlibet appeti
tū edendi ⁊ bibendi: sed nomīat appetitū
inordinatū qui. s. appetitus inordinat⁹ di
cit̄ ex eo q̄ recedit ab ordine rōnis: in quo
bonū virtutis moralis cōsistit. Ex hoc aūt
aliquid dicit̄ esse peccatū qđ ꝯtrariat̄ vir
tuti: sicq̄ manifestū est q̄ gula peccatū est:
sed q: gula nō cōsistit in cibi substātia sed ī
inordinata cōcupiscentia: ideo dicit dn̄s:
qđ intrat in os. s. ꝑ modū cibi ſm suā sub
stantiā ⁊ naturā nō coinq̄nat hominē: sed
inordinat⁹ appetitus: nam si q̄s excederet
in quātitate cibi: nō ꝓpter cibi cōcupiscen
tiā sed estimās id sibi necessariū: nō ꝑtinet
hoc ad gulā sed ad aliquā imperitiā: sed h̄
solum ꝑtinet ad gulā: q̄ aliq̄s ꝓpter cōcu
piscentiā cibi delectabilis scienter excedat
mensurā in edendo. Cum ergo vitiū gule
ꝓprie cōsistat in inordinata cōcupiscentia
sciendū est: q̄ ordo rōnis ipsam cōcupiscē
tiā ordinātis tolli potest dupliciter. Primo
mō q̄tum ad ea que sunt ad finē: put. s. nō
sunt ita cōmensurata: vt sint fini debito ꝓ
portionata: vtpote q: nimis q̄rit delectati
ones ciboꝝ: ⁊ ꝓpter hoc in quātitate debi
tā mensurā excedit: nō tamē ita q̄ ꝓpter h̄
faceret aliq̄d cōtra legem dei: ⁊ tunc est ve
niale peccatū: ⁊ sic intelligit̄ verbū Aug.
p̄us positū. Secūdo mō q̄tum ad ipm̄ fi
nem: put. s. hominē auertit ipa cōcupiscē
tia a fine debito ⁊ presertim a fine vltimo:
qđ quidē cōtingit qn̄ delectationi gule in
heret homo tanq̄ fini ꝓpter quē deū ꝯtē
nit: paratus. s. agere cōtra diuina p̄cepta:
vt delectiōes hmōi assequat̄: ⁊ tūc est mor
tale peccatū: ⁊ ſm h̄ ꝑ quādā reductionē
opponit̄ p̄cepto de sanctificatiōe sabbati ī
quo p̄cipit̄ quies ī vltimo fine. Ad maiorē
aūt euidentiā notandū: q̄ quinq̄ species
gule ponūt̄ a beato Grego. iij. moral. ⁊ ha
bet̄ de cōse. di. v. c. quinq̄ modis nos vitiū
gule tangit. Primus modus est qn̄ q̄s horā
comedendi p̄uenit: ⁊ hoc ꝓpter impatien
tiā expectandi debitū tempus: nisi necessi
tas in causa fuerit: sicut Jonathas filius
saul qui ꝓpterea mortis sententiā accepit:
vt patet. j. Regū. xiiij. talis em̄ timere pōt
illam maledictionē: de qua dicit Eccs. x.
Ue tibi terra cuius rex puer est: ⁊ p̄nceps
mane comedunt: ꝑ terrā intelligit̄ hō qui
terra est ⁊ in terrā ibit: rex est liberū arbi
triū qđ animā habet regem: p̄ncipes sunt
sensualitates ⁊c. Silr̄ sub ista specie gule
continet̄ cū quis nimis frequēter cibū su
mit: q: sufficit homī sano bis in die cibum
sumere: ⁊ frequēs sumptio cibi nociua est
corpori nisi labor magnus exigeret refici
frequētius. Unde generaliter species illa
gule nō est peccatū: nisi voluptas cibi sit ī
causa. Si nāq̄ fuerit in aliqua necessitate
infirmitatis vel itineris vel hmōi nullum
peccatū erit. Ceterū qn̄ voluptas est ī cau
sa: nō tamē est adhuc mortale peccatū nisi
fuerit a deo inordinat⁹ ⁊ īmoderat⁹: q̄ hō
sequeret̄ eū etiā si esset cōtra dei vel eccl̄ie
p̄ceptū. Secūdus modus est cū q̄s cibaria
nimis delicata: p̄ciosa vel sumptuosa req̄
rit ſm statū suum: vt patet de populo isra
elitico carnes delicatas desiderāte ī here
mo: nec erāt ꝯtenti bobus ⁊ ouib⁹ ꝓprijs:
quib⁹ dn̄s cōtulit aues regias: vt pꝫ Nu
meri. xj. ⁊ de diuite epulone qui epulabat̄
quotidie splendide: Luc. xvj. cōtra quos
ꝯsulit Hiero. in ep̄la ad paulinū. Sit vilis
⁊ vespertinus cibus olera ⁊ legumīa: inter
dūq̄ pisciculos ꝓ summis ducas delitijs:
qui christum desiderat ⁊ illo pane vescit̄:
nō querit magnopere quomō de p̄ciosis ci
bis stercus cōficiat. Hic queri pōt: vtrū
sumerere p̄ciosa ⁊ delicata cibaria sit pec
catū. Ad hoc dicendū: q̄ si sumunt̄ ex ne
cessitate infirmitatis vel debilitatis aut p̄
stine cōsuetudinis nō est peccatū: cum hoc
Aug⁹. in regl̄a sua cōcedit: nec etiā pecca
tū est p̄parare cibaria iuxta cōdecentiā sui
status ⁊ cōmunē ꝯsuetudinē patrie dūmō
appetitus nō fuerit inordinat⁹. Un̄ Greg.
iij. moral. Nō cibus sed appetitus in vitio
est: vnō ⁊ lautiores cibos plerūq̄ sine cul
pa sumim⁹: ⁊ abiectiores nō sine reatu cō
sciētie degustam⁹: ⁊ exemplificat de helia:
qui carnes sine culpa comedit in heremo:

⁊ de Esau qui comedēs escā vilissimā gule vitio victus erat in seculo. Unde Aug⁹. sup illud Roma. xiiij. Noli ꝓpter escā destrue re opus dei oīa mūda mūdis: dicit: Nō ꝓpter pomū sed ꝓpter pomū p̄mus hō mortē inuenit: ⁊ esau p̄matū suū nō ꝓpter gallinā sed ꝓpter lenticulā perdidit. Scio eñ Noe omē gen⁹ carnis qd cibo eēt vsui mādūcare cōcessū: Heliā carnis cibo refectū: Ioh̄ eñ mirabili abstinētia p̄ditū aīalib⁹: id est locustis in escā cedētib⁹ nō fuisse pollutū: ⁊ scio esau lēticule cōcupiscētia deceptū: ⁊ dauid ꝓpter aque desideriū a seipso rep̄hensum: ⁊ regē nostrū nō de carne ſ; de pane tēptatū: hec ille. Uerūtñ si sine causa rōnabili nimis delicata ⁊ p̄ciosa cibaria requireret fm statꝰ sui cōdecētiā: peccatū incurreret: qꝛ tūc esset in eā appetit⁹ imoderātia: nō tñ esset mortale nisi adeo talis appetitus esset effrenat⁹: ꝙ etiā ꝯtra dei ⁊ eccłie p̄ceptū cibis statuī vel rpi aut cōditioni nō cōpetētib⁹ vesci parat⁹ inuenireť: aut etiā ad satisfaciēdū in his ꝓprijs cōcupiscētijs vltra bonoꝝ suorum facultates se debitis onerare nō vereneť: qꝛ sic creditores de solutiōe defraudarenť. Terti⁹ modus est cū quis in comedēdo vel bibēdo nimis mēsurā excedit sicꝰ sodomite: quoꝝ peccatū fuit abūdātia panis: Ezech. xvj. Hec fuit iniq̄tas sodome sororis tue: saturitas panis ⁊c. ⁊ hoc q̄tū ad cibū cōtingere solet vt ī pluribus ex diuersitate ferculoꝝ: eo ꝙ appetitus imoderat⁹ affectat ex omnib⁹ degustare. Dicit eñ Seneca: Fastidiētis est stomachi multa degustare q̄ vbi varia sunt ⁊ diuersa inquināt nō alunt. Et Hugo dicit in suo claustrali: ꝙ tanta sollicitudine cibaria p̄paranť vt deuorātis q̄tuor vel q̄nq; ferculis prima non impediāt nouissima: ⁊ cum stomachus tam crebris ructib⁹ se repletū indicat: nondum tamē curiositas saciaľ: isti videnť colere ventrē tanq̄ deum: cui⁹ templū est coquina: altare mensa: ministri coci: īmolate pecudes cocte carnes: fumus incensoꝝ odor ciborum vel sapoꝝ: hec ille inť alia: ista tñ tertia species nō est peccatū si nō sumiť scienter vltra ꝓportionem sumētis.

B Utrum autē ad sup̄fluitatem potus queri potest: vtrum ebrietas sit mortale peccatū: p̄sertim cū dicat Seneca lxxxiij. epistola: ꝙ nihil aliud est ebrietas q̄ volūtaria insania: que omne vitiū incēdit ⁊ detegit: ac obstantē malis verecūdiā remouet: sed insania volūtaria videť esse peccatū. Ad hoc respondet Archid. xxxv. di. in. c. sexto die. sup verbo ebrietas: ꝙ malum ebrietatis sine culpa cōsistit in imoderata ⁊ inordinata cōcupiscētia ⁊ vsu vini. Hoc autē cōtingere potest tripliciter. Uno modo ex hoc qꝛ nescit potū esse imoderatū inebriare potentem: vt cum ignorat potus fortitudinē ⁊ hmōi: ⁊ sic inebriatio potest fieri sine peccato: p̄cipue fm Tho. scđa 2ᵉ q. cl. si nō cōtingat ex hominis negligētia: ⁊ sic Noe crediť inebriat⁹ fuisse: vt patet in dicto. c. sexto die. vbi sequiť: in p̄ncipio generis humani ignorabať ebrietas: prim⁹ Noe vineā plantauit: denudauit naturā: sed ignorabat potentiā: itaq; vinū nec suo pepercit auctori: sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatē: semel inebriat⁹ est noe. vbi malum ebrietatis cognouit: iumentū suum ad remediū temꝑauit: nec effudit ad vitiū: hec ibi. Alio mō ex hoc ꝙ quidē ꝑcipit quis potum esse potentē ⁊ imoderatū: non tamē estimat illum inebriare potentē: p̄sertim q̄tum ad ꝑsonam suam: quia sperat se de hoc p̄cauere: ⁊ tūc ebrietas est venials malus vel min⁹ fm quātitatē excessus: qꝛ ibi cōcomitať aliqua inordinata cōcupiscētia: ex qua sequiť inordinat⁹ vsus vini fm excessum: ⁊ hoc mō loth crediť inebriatus fuisse: p̄sertim vice secūda: de quo in dicto. c. sexto die: subdiť. Legimus etiā ꝙ patrē loth inebriauerūt filie: ⁊ infra: fuit itaq; ebrietas origo incesti cōcubitus pessime regeneratricis part⁹ deterior. Tertio mō quādo quis aduertit potū esse imoderatum ⁊ inebriantē: ⁊ tñ vult magis ebrietatem incurrere q̄ a potu abstinere: ⁊ talis ꝓprie diciť ebrius: ⁊ est mortale peccatū: qꝛ mortalia recipiūt speciē nō ꝑ illis q̄ ꝑ accidens p̄ter intentionē eueniūt: sed ab eo est ꝑ se intentuꝫ: nam fm hoc homo volens ⁊ sciens p̄uat se vsu ratiōis quo fm virtutem operať ⁊ peccata declinat: ⁊ sic ꝑiculo peccandi se cōmittens mortaliter peccat. Hinc dicit Ambro. li. de patriarch. vitandam dicim⁹ ebrietatē ꝑ quā crimina cauere nō possumus: nam que sobrij cauem⁹ ꝑ ebrietatē cōmittimus: idem Tho. Preterea fm archid. in dist. iiij. c. denteq;. comedere pl⁹ iusto ex certa sciā: mortale pctm̄ ē: qꝛ ꝓpriā ledit naturā: sciens ⁊ volens ꝯtra naturā ingurgitās. Si vo vltra q̄ debeat quis bibit vel comedit ꝓpter appetitū vel delectationē veniale peccatū est: cōcordat Astexā. li. ij. ti. xliij. addens ꝙ quādo quis

multū comedit vel bibit ſm medicine con
ſiliū ad vomitū pͦuocandū: nõ eſt reputã
dus ſuperfluus cibus vel potus: ⁊ dicit Tho.
ſcd'a 2ᵉ.q.cl.in hoc caſu nõ eſſe peccatū: q:
licȝ talis cibus vel potus eſſet ſuperfluus ſa
no: nõ tamē infirmo: ſed tamē ꝓpter hanc
cauſam nõ debet dari potus vſqȝ ad ebrie
tatē: q: tūc nõ excuſaretur a peccato. Deniqȝ
ebrietas aſſidua q̃ ē hebetudo mētis intu
ſtetid eſt mala qualitas: ad quã homo ſic
diſponitur: q ſepe ſit diſpoſit' ⁊ pparat' ad
inebriandū ⁊ aſſidue deſiderat inebriari:
non ſolū eſt mortale peccatū ſed etiã dicitur
grauiſſimū: ſaltē ex pte effectus cõſequen
tis. Dicit enī Aug'. in ſermone quodã: q
ebrietas eſt blãdus demon: dulce venenū:
quã q̃ habet ſeipm nõ habet: quã qui facit
peccatū nõ facit: ſed ipe totus eſt peccatū.
Hinc pcipitur diſt.xxxv.c.epūs aut pſbyter
aut diacon' alee atqȝ ebrietati deſeruiens:
aut deſinat aut certe deponatur: ſubdiacon'
aūt aut lector vl cantor ſimilia faciēs deſinat
aut cõione puetur: ⁊ ſi deſinit nõ tñ ſine peni
tētia liber euadit: q: pcipitur ibidē ex cõcil.
agathen.c.ante oĩa clericis vetetur ebrietas:
q: vitiorum omniū fomes ac nutrix eſt: itaqȝ
eū quē ebrioſum eſſe cõſtiterit vt ordo pa
titur: aut.xxx.dierū ſpacio a cõmunione ſb
moueatur: aut corporali ſubdatur ſupplicio:
glo.xl.ictus vno minus: ⁊ q: cõiter ebrie
tas ex equalibus potib' euenire ſolet: ideo
mater eccleſia potus equales pvide phi
bere ſtatuit: vñ dicitur extra de vi. ⁊ ho.cle.
a crapula ⁊ ebrietate omnes clerici dilligē
ter abſtineãt: vnde vinū ſibi tempent et ſe
vino nec ad bibendū quiſpiã inciretur: cum
ebrietas ad mētis ducat exiliū ⁊ libidinis
pvocet incentiuū. vñ illū abuſum penitus
decreuim' abolendū: quo in quibuſdã ptĩ
bus ad potus equales ſuo mõ ſe obligant
potatores: ⁊ ille iudicio taliū plus laudatur
q̃ plures inebriat ⁊ calices fecūdiores ex
haurit: ſi q̃s autē ſup his ſe culpabilē exhi
buerit niſi a ſupiore cõmonit' ſatiſfecerit
ab officio vel bñficio ſuſpendatur: hoc ibi.

Deinde queri põt: vtrū ebrietas excuſat
peccatū ſequēs: pſertim cū dicit phūs.iij.
Ethi. q ebrius meretur duplices maledicti
ones. Ad hoc rñdet Aſtēn. ⁊ Hein.boyc:
poſt eum: q in ebrietate duo ſunt attēden
da.ſ. defect' cõſeqnēs ⁊ actus pcedēs. Ex
pte ꝗ defect' cõſequētis in quo ligatur vſus
rõnis: habet ebrietas excuſare petm: inq̃
tū cauſat inuolūtariū p ignorantiã. Sȝ ex
pte actus pcedētis videtur eſſe diſtinguēdū:
q: ſi ex actu illo pcedēte ſubſecuta eſt ebri
etas ſine peccato: tūc ſequēs culpa totaliter
a peccato excuſatur: ſicut forte accidit in loth:
q̃ excuſatur ab inceſtu ꝓpter ebrietatē: eo q
nõ diſcernebat q eſſent filie eius: vt dicit
Aug'.li.xxiij.ↄ fauſtū: vnde.xv.q.j.c. in
ebriauerãt loth filie ei' ⁊ ſe neſciēte miſcu
erãt: quapropter culpãdus ē quidē: nõ tãtū
quãtū ille inceſt': ſed quantū ebrietas illa
meretur: vbi glo. nõ erat tūc loth neſciens.
Natura enī nõ patitur q aliq̃s neſciēs co
eat: ſed dicitur neſci': q: neſciebat eſſe filias
ſuas: credebat enī vxorē ſuã: q: in illo actu
ſenſum habebat ſȝ nõ diſcretū. Si aūt act'
pcedens fuit culpabilis: ſic excuſatur non a
toto peccatū ſequēs: eo q redditur volūta
riū ex volūtate act' pcedētis: ſed excuſatur
a tanto: quia diminuitur ibi ratio volūtarij.
Quod aūt dicit phus: q ebri' meretur dupli
ces maledictiões: hoc põt intelligi ꝓpter
duplex peccatū: vel dici põt: q loquitur ſm
leges pictaci: qui vtitur.ij. Politicē. ſtatuit
q ebrij ſi pcuterēt plus punirentur q̃ ſobrij:
in q̃ videtur magis reſpexiſſe ad vtilitatē: vt
ſcȝ iniurie cohiberentur q̃ȝ ad veniam quam
oportet habere de ebrijs: eo q nõ ſunt ſui
cõpotes: vñ Hein.boyc: extra de vi. ⁊ ho.
cleri.in.c.a crapula: dicit q q: ex ebrietate
reſpublica multū dãnificatur: ideo etiã ſm
aliqȝ leges poſitiuas faciētes aliq̃ turpia
ex ebrietate: magis puniuntur q̃ ſi nõ eſſent
ebrij: vt ab ebrietate ſe caueãt: immo dicit
phus.iij. Ethi. Ebriū delinquētē teneri ad
duplicatas increpatiões.ſ. ꝓpter ebrieta
tem ⁊ ꝓpter delictū. Queritur ꝗ ſi ebrius
hominē mutilet vel occidat: an efficitur irre
gularis: pſertim cū dormiēs furioſus vel
infans hominē mutilãs vel occidens non
efficitur irregularis: vt patet in cle.de homi.
ſi furioſus: ergo p cõſequēs nec ebri'. Ad
hoc dicendū: q talis irregularitatē incur
rit: q: ſi voluiſſet papa ſilr expſſiſſet in dicta
cle. de ebrioſo: ſicut fecit de dormiēte infan
te vel furioſo. Quart' modus eſt q̃ñ ni
mis ardēter vel auide ſumit: ⁊ h̃ ex inordi
nata cõcupiſcētia qua tot' ſup cibū effun
ditur: ſic Eſau nimis ardēter cibū vilē cõcu
piſcens peccauit: vt legitur Gen.xxv. Eccl.
xxxvij. Noli eſſe auid' in omi epulatiõe: q̃
tñ auida ſumptio ſi ſit ex ſola natura nullū
eſt petm: ſi vo tali delectatiõi pluſqȝ opor
teat inhereat ē veniale: q ſi delectatio pᵒpo
natur cib' alijs: ſic Eſau q̃ ꝓpter eſcã viliſſi

ma primogenita vendidit propter qd' reprobatus fuit: vt p3 Heb. xij. tūc est mortale.

Quintus modus est qñ qs studiose cibaria sua pparat: sicut legitur de filijs Hely. j. Regū. ij. qui nō erāt cōtenti pparatiōe cōsueta: sed accipiētes carnes crudas coquerunt cū delicatis salsamētis: vt latius p3 in sermonib⁹ de ieiunio: vbi agit de gula: Contra qd d'. dis. xli. c. quisqs. vbi sequit': quisqs vo eis sic vtit' vt metas consuetudinis bonoꝝ int' quos versat' excedit: aut aliqd significat: aut flagiciosus ē. In omnib⁹ eñ talib⁹ nō vsus rerū sed libido vtētis ī culpa est: quicqd igit' locis: tpi ⁊ psonis cōueniat diligēter attēdendū est ne temere flagicia rephendam⁹: fieri eñ pōt q sine aliq vitio cupiditatis vel voracitatis pciosissimo cibo sapiēs vtat': insipiēs aūt fetidissima gule flāma in vilissimū olus ardescat: hoc ibi. Iste modus ē veniale peccatū est vel nullū: qñ. s. hoc requirit infirmitas vel cōsuetudo vel honestas siue dignitas alicui⁹: in his eñ omnib⁹ sumēda sunt: nō q requirit voluptas: sed q reqrit necessitas: ⁊ si excedit int' venialia cōputat' fm Aug. Et iteꝝ dicit in li. cōfes. Quis est inqt dñe q nō excedit metas necessitatis aliqñ: si qs est magn⁹ magnificet nomē tuū: nō sū ego dñe talis: hō peccator sum: est aūt mortale pctm cū anim⁹ totus ē dedit⁹ tali cure: qm hmōi ventrē p deo colit: sicut ait apls phil. iij. Quos sepe dicebā vob ⁊ nūc flēs dico inimicos crucis xpi: quoꝝ de⁹ venter est: quos irridet Alan⁹ li. de cōplanctu nature dicēs: Hec pestilētia: id ē gula nō vulgari hūilitate cōtenta pfundi⁹ se porrigit ī plātos: q salmones: lucios: ceterosq pisces equipollēti generositate prefignes: varijs decoctionū cruciatos martyrijs baptizādi adulterātes: officiū sacri piperis fonte baptizāt: vt ex tali baptismate baptizati multiformē saporis gratiā cōsequāt': in eadem mēsa terrestre animal piperis inundatiōe submergit' piscis natat ī pipere: auis eiusdem viscositate ligat': vnq tot aīaliū genera vno ventris ergastulant' in carcere: aqtile aīal secū pedestre: aereūq gen⁹ ī eodē sepulcro intumulari mirant': quib⁹ si de licētia exeundi egressum vix porte sufficit amplitudo. Et Hugo ī suo claustrali. Quidam nimis supsticiosum in pparandis cibis studium adhibent: infinita decoctionū frixarum ⁊ cōdimentoꝝ genera excogitātes: modo mollia: modo dura: modo frigida: modo calida: modo cocta: modo assa: modo pipere: modo aleo: modo cimino: modo sale condita: fm cōsuetudinem pgnantiū mulierū desiderantes: ita q ibi desudant cocoꝝ artes ⁊c̄. Quod a nobis auertat dñs noster christus iesus.

De quinq filiabus gule q sunt hebetudo mentis: inepta leticia: multiloquiū: scurrilitas: ⁊ immūdicia: Sermo V

Memento vt diem sabbati sctifices. Exo. xx. Ad psecutionē vitij castrimargie qri potest: vtrum gula sit vitiū capitale: psertim cum vitia capitalia dicunt' illa ex quibus alia oriunt' fm rationē cause finalis: sed cibus circa quē est gula nō habet rationē finis: quia nō ppter se querit' sed ppter corpis nutritionē. Ad hoc respōdet Tho. scda 2e. q. cxlviij. q vitiū capitale dicit' ex quo alia oriunt' vitia fm rationē cause finalis: inquātum. s. habet finem multū appetibilē: vnde ex eius appetitu homines prouocant' multipliciter ad peccandū: ex hoc autē aliquis finis reddit' multū appetibilis: q habet aliquā de cōditionibus felicitatis: que est naturaliter appetibilis: ptinet autē ad rationē felicitatis delectatio: vt patet in. j. et. x. Ethic. ⁊ ideo vitium gule qd est circa delectationes tactus: que sunt pcipue delectatiōes inter alias: cōueniēter ponit' int' vitia capitalia. Ad illud autē quod obijciebat' de cibo: dicendū: q ipse cibus ordinat' ad aliquid: sicut ad finem qui est cōseruatio vite: sed q: ille finis maxime dinoscit' appetibilis: que nec sine cibo cōseruari pōt: inde est q etiā ipse cib⁹ est maxime appetibilis: ⁊ ad hoc forte totus labor humane vite ordinat': fm illud Eccl. vj. Omnis labor hoīs in ore eius. Cui⁹ nimirū vitij capitalis quinq sunt filie detestande: que ponunt' a beato Greg. xxxj. moral. qd sic ostēdi potest. Nam gula proprie consistit circa immoderatā delectionē que est ī cibis ⁊ potibus: ⁊ ideo illa vitia inter gule vicina cōputant': q ex immoderata delectatiōe cibi ⁊ potus cōsequunt' que quidē possunt accipi vel ex pte anime vel ex parte corporis: ex pte namq ipsius anime quadrupliciter accipiunt'. Primo B

quidē q̄tuz ad ratione cui⁹ acies hebetat̄ ex imoderātia cibi ꝛ potus: ꝛ q̄tuz ad hoc filia gule ponit̄ hebetudo sensus circa intelligentiā: ꝓpter fumositates ciboꝝ ꝯturbātes caput: sicut ecōtrario abstinētia cōfert ad sapiētie ꝑceptionē: ſm illud Eccl. ij. Cogitaui in corde meo abstrahere carnē meā a vino vt animā meā transferrē ad sapientiā. Secūdo q̄tum ad appetitū: qui multipliciter deordinat̄ per imoderantiā cibi ꝛ potus quasi sopito gubernaculo rōnis: et q̄tum ad hoc ponit̄ inepta leticia: q: oēs alie inordinate passiones ad leticiā ineptā ordinant̄: vt dicit̄ in .ij. Ethic. ꝛ hoc est qḋ dicit̄ .ij. Esdre. iij. ꝙ vinū omnē mentē conuertit in securitatē ꝛ iocūditatē: nec intelligit̄ de illa leticia que cōsequit̄ omne peccatū: iuxta illud Puerb. ij. Qui letant̄ cū malefecerint ꝛc. sed intelligit̄ de leticia vaga ꝛ incōposita que hic dicit̄ inepta ꝛ orit̄ ꝓprie ex inordinata cibi ꝛ potus sumptione. Tertio q̄tum ad inordinatū verbū: ꝛ sic ponit̄ multiloquiū: q: dicit Grego. in pastoralibus: nisi gule deditos īmoderata loquacitas raperet: diues ille qui quotidie splēdide epulat⁹ dicit̄ fuisse grauius in lingua nō arderet igne. Quarto q̄tuz ad inordinatū actū: ꝛ sic ponit̄ scurrilitas quedam ꝓueniēs ex defectu ratiōis: que sic nō pōt cohibere verba: sic nō potest cohibere gest⁹ exteriores. vñ ad Ephe. v. sup illud: Aut stultiloquiū aut scurrilitas: dicit glo. que a stultis curialitas dicit̄: id est iocularitas: q̄ risum mouere solet: q̄uis vtrūq̄ horū ad verba referri possit in quib⁹ cōtin peccare: vel rōne sup̄fluitatis qḋ ꝑtinet ad multiloquiū: vel rōne inhonestat̄ qḋ ꝑtinet ad scurrilitatē q̄ ꝓprie ꝓcedit ex actu gule: non autē ex actu luxurie: licz ex eius volūtate. ex ꝑte vo corporis ponit̄ īmūdicia que pōt attendi siue ſm inordinatā emissionē quarūcūq̄ sup̄fluitatū: vel specialiter q̄tum ad emissionē semis. vñ sup illud ad Ephes. v. Fornicatio aūt ꝛ oīs imundicia ꝛc. glo. dicit: id est cōtinētia ꝑtinens ad libidinē quocūq̄ mōi: q̄b⁹ p̄missis ad declarationē singulaꝝ filiaꝝ tā detestāde matr̄ ꝓcedam⁹.

B Circa primā ḡ filiā gule q̄ ē hebetudo sensus vel cecitas mentis sciendū: ꝙ gula ex nimia repletōe pigrū reddit hominē: q: vas plenū efficit̄ pōderosum: ꝛ hebetat intellectū ꝓpt̄ fumositates cerebri ꝯturbantes ꝛ intellectū obfuscantes: affectum etiā deuotionis obruit ꝛ refrigerat ac i somnolētiā deducit: sicq̄ tota agilitas homis retardat̄: ꝛ quasi brutū animal oīno sensualib⁹ subijcit̄. Hic ḡ queri potest vtrū hebetudo sensus ꝛ cecitas mētis idē sunt: p̄sertim cū Greg. xxxj. moral. de hebetudine loquēs nolet eā hebetudinem sensus circa intelligentiā: ſ hebetari sensu circa intelligentiā nihil aliud esse videtur q̄ȝ intelligēdo deficere qḋ ꝑtinet ad mētis cecitatē. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho. scḋa 2ᵉ. q. xxv. ꝙ hebes dicit̄ aliq̄d ex hoc: ꝙ est obtusum penetrare nō valens: ꝛ opponit̄ acuto. Dicit̄ eñ aliquid acutū ex hoc qḋ est penetratiuū: sensus aūt corporalis ꝑ quādam silitudinē mediū penetrare dicit̄ inquātū ex aliqua distātia suū obiectū percepit: vel inquātū pōt q̄si penetrādo minima rei ꝑcipere: vñ in corpalibus dicit̄ aliquis acuti sensus q̄ ꝑcipere pōt aliq̄d sensibile ex remotis. s. videndo: audiēdo: olfaciēdo: ꝛ ecōtrario dicit̄ hebetari sensu q̄ non ꝑcipit nisi magna sensibilia ꝛ ex ꝓpinquo. Ad similitudinē ḡ corporalis sensus: dicit̄ etiā circa intellectiuā esse sensus aliquis: qui est aliquoꝝ ꝛ extremoꝝ: vt dicit̄ in. vj. Ethic. qui sensus circa intelligentiā obiectū suū nō ꝑcipit ꝑ mediū distātie corporalis: sed ꝑ quedā alia media: sicut cū ꝑ ꝓprietatē rei ꝑcipit eius essentiā ꝛ cū ꝑ effectus ꝑcipit causam. Ille ḡ dicit̄ acuti sensus circa intelligentiā: q̄ statim ad apph̄ensionē ꝓprietatis rei vel etiā effectus: naturam rei cōprehendit: ꝛ inquātū vsq̄ ad minimas cōditiones rei ꝯsiderādas ꝑtingit. Ille vo dicit̄ hebes circa intelligētiā: qui ad cogñscendā veritatē rei ꝑtingere nō pōt nisi ꝑ multa ei exposita: ꝛ tūc etiam nō pōt ꝑtingere ad ꝑfecte ꝯsiderandū omnia que ꝑtinēt ad rei rationē: sic ergo sensus ebetudo circa intelligentiā importat quādā debilitatē mentis: circa cōsiderationē sp̄ualium bonoꝝ: cecitas aūt mentis importat oīmodā ꝓuationē cognitiōis ip̄oꝝ: ꝛ vtrūq̄ opponit̄ dono intellectus ꝑ quē homo sp̄ualia bona apph̄endēdo cognoscit: ꝛ ad eoꝝ intima sbtilit̄ penetrat: ꝛ vtrūq̄ orit̄ ex vitijs carnalibus. s. hebetudo ex gula: cecitas ex luxuria: qḋ sic patz. Nā ꝑfectio intellectualis opatiōis in homīe cōsistit in abstractiōe quadā a sensibiliū fantasmatibus: ꝛ ideo q̄tomagis intellect⁹ homis liber fuerit ab hmōi fantasmatibus: tanto poti⁹ intelligibilia ꝯsiderare poterit ꝛ oīa sensibilia ordiare: sic̄ ꝛ Anaxagoras dixit

ꝙ oportet intellectū esse imixtū ad hoc qđ
īperet ⁊ agēs oportet ꝙ dñet sup materiā
ad hȏ qđ eā mouere possit: manifestū ē ꝗ ꝙ
declaratio applicat intentionē ad ea in qbꝰ
aliqs delectaṫ: vñ dicē pħus in .x. Ethicē. ꝙ
vnusqsqȝ ea in qbꝰ delectaṫ optime opaṫ:
cōtraria xo nequaꝗ vel debiliṫ: vitia aūt
carnalia .s. gula ⁊ luxuria cōsistūt circa de/
lectatiōes tactꝰ ciboꝝ .s. ⁊ venereoꝝ q̄ sunt
vehemētissime inter oēs corpales delecta/
tiones: ⁊ ideo per hec vitia intētio hoīs
ad corpalia maxime applicaṫ: ⁊ ꝑ ꝯsequēs
hoīs opatio debilitaṫ circa intelligibi/
lia: magis tñ ꝑ luxuriā ꝗ ꝑ gulā: quāto .s.
delectatiōes venereoꝝ vehemētiores sunt
ꝗ ciboꝝ: ⁊ ideo cecitas mētis oriṫ ex luxu
ria q̄ quasi totaliṫ cognitionē bonorū spiri
tualiū excludit: ex gula aūt hebetudo sen/
sus: que reddit hoīem debilē circa hmōi
intelligibilia: sicut ecōtrario virtutes op/
posite .s. abstinētia ⁊ castitas maxime dis/
ponūt hoīem ad ꝑfectionē intellectualis
opationis: vnđ Daniel. j. diciṫ: ꝙ pueris
his .s. abstinentibus ⁊ continētibus dedit
deus scientiā ⁊ disciplinā in omni li. ⁊ sapi
entia. Et ꝗuis aliqui vitijs carnalibꝰ de/
diti possīt aliqua qñqȝ subtiliter circa in/
telligibilia speculari: ꝓpter bonitatē inge
nij naturalis vel habitꝰ supadditi: necesse
tamē est ꝙ ab hac subtilitate ꝯtemplatōis
eoꝝ intentio plerūqȝ retrahaṫ ꝓpter dele/
ctatiōes corporales: ⁊ sic imundi possunt
aliqua quidē vera scire: sed ex imundicia
sua circa hoc nihilominꝰ impediunṫ: quia
tales affecti circa carnalia de spūalibꝰ sub/
tiliter discutere: vel in his occupari fasti/
diunt ⁊ negligunt. Deniqȝ queri potest:
vtrū hebetudo sēsus vel cecitas mentis sit
peccatū: ꝑsertim cū omne peccatū oportet
esse volūtariū: ſm Aug. sed cecitas mētis
nō est volūtaria: q᷑ vt dicit Augꝰ. x. cōfes.
Cognoscere veritatē lucentē oīs amant.
Ad hoc respōdet sanctꝰ Tho. vbi s. ꝙ sicͭ
cecitas corporalis est priuatio eius qđ est
principiū corporalis visionis: sic etiā ceci/
tas mentis est priuatio eius qđ est princi/
piū mentalis siue intellectualis visiōis.
B Cuiꝰ quidē principiū est triplex. Unū qui/
dem est lumē naturalis rōnis: ⁊ hoc lumē
cum ꝑtineat ad speciē aīe rationalis nunꝗ
priuaṫ ab aīa: impediṫ tñ qñqȝ ab actu ꝓ/
prio ꝑ impedimēta viriū inferiorū quibus
indiget intellectꝰ hūanꝰ ad intelligēdū: sicͭ
patet in amētibus ⁊ furiosis: ⁊ illa cecitas
exausat a peccato. Aliud aūt ꝑncipiū intel
lectualis visiōis est aliqđ lumē habituale
naturali lumini rōnis supadditū: ⁊ h̄ qui/
dē lumē interdū priuaṫ ab aīa: ⁊ talis pri/
uatio est cecitas que est pena ſm ꝙ priua/
tio lumīs grē pena poniṫ: vñ diciṫ de qui/
busdā Sap. ij. Excecauit eos malicia eoꝝ.
Tertiū aūt ꝑncipiū intellectualis visionis
est aliqđ intelligile primū ꝑ qđ hō intelli/
git alia: cui quidem principio intelligibili
mens hoīs pōt intēdere vel nō intēdere
⁊ ꝙ ei non intēdat cōtingit dupliciṫ. Pri/
mo mō ex hoc ꝙ habet volūtatē se sponta/
nee auertentē a cōsideratiōe talis principij
ſm illud ps. Noluit intelligere vt bñ age/
ret. Secūdo mō ꝓpter occupationē mētis
circa alia q̄ magis diligit: quibꝰ ab inspe/
ctione hmōi ꝑncipij mens auertiṫ: ſm illđ
ps. Supcecidit ignis .s. cōcupiscētie: ⁊ non
viderūt solē: ⁊ vtroqȝ mō cecitas mētis est
peccatū: q᷑ venit ex cōtēptu: vñ licȝ intelli
gere veritatem cuilibet sit ſm se diligibile
pōt tñ esse ꝑ accidēs alicui odibile inquā/
tum .s. ꝑ h̄ impediṫ ad alijs q̄ magis amat.

C Circa secūdā xo filiam que diciṫ inepta
leticia sciendū: ꝙ inepta leticia est leticia
vaga ⁊ incōposita: ꝓueniens ex inordina/
ta sumptiōe cibi vel potus. Est enī lasciuia
carnis siue gestꝰ opis inordinatꝰ: lasciuiā
mentis demōstrans: ⁊ prodit in publicum
tā gestis ꝗ verbis: vñ dicit Augꝰ. de cōfli
ctu vitiorū. Inepta leticia dicit: vt qđ ani/
mi gaudiū intus abscōdis? Ingredere in
publicū letus. Dic aliqđ foris vnde tu vel
ꝓximi rideāt: fac eos letos tua leticia: sed
econtra dicit Eccs. ij. c. Dixi in corde meo:
vadā ⁊ affluā delicijs: ⁊ fruar bonis: ⁊ vi/
di ꝙ hoc quoqȝ esset vanitas: risum repu/
taui errorem: ⁊ gaudio dixi: qđ frustra de/
ciperis? Nimirū cū dñs dicat: Ue qui nūc
ridetis q᷑ lugebitis: ⁊ sic extrema gaudij
inepti luctus occupat. Circa tertiā ꝓin/
de filiā que diciṫ multiloquiū sciendū ſm
Alex. an. ꝙ multiloquiū diciṫ quasi mul/
titudo locutiōis cum supfluitate ꝑter ali/
quā vtilitatem vel necessitatē: ⁊ ſm hoc in
multiloquio nō deerit peccatū: nec accipiṫ
hic multiloquiū in sua generalitate: ſ qua
fieri potest ⁊ bñ ⁊ male: q᷑ oportet plerūqȝ
multis sermonibꝰ vti in difficilibus decla/
rādis: sed accipiṫ h̄ ꝓ excessu verborū ſm
exigentiā materie ꝑsone tēporis loci ⁊ ali/
arū circūstantiaꝝ: vt dicit Aug. in li. retra
ctationū. Absit vt multiloquiū reputē qñ

necessaria dicunt quātalibet sermonū prolixitate ac multitudine dicant. Et est differentia inter multiloquiū et verbositatē vel linguositatē: q: multiloquiū tm̄ stat in genere et sonat simpliciter excessum verborū et est peccatū: q: dicit dn̄s: De omni verbo ocioso qd̄ locuti fuerint homines reddent de eo rationē in die iudicij: sed est veniale ꝑpter qd̄ Aug⁹. loquēs de minutis peccatis inter alia ponit illud quotiens loquit̄ q̄s ꝙ oportet. Sed verbositas vel linguositas sonat in cōtemptū ꝓuenientē ex consuetudine supflue et inordinate locutiōis: et sic verbositas vel linguositas potest esse mortale. s. ꝑpter cōtemptū: q: dicit Aug⁹. ꝙ nō est peccatū adeo veniale quin pōt fieri mortale si placet: qd̄ exponit sanct⁹ tho. dicēs: ꝙ si veniale peccatū intantū placet ꝙ si sciret̄ esse mortale: tamē ꝑpter hoc nō ꝑtermitteret q̄s illud ꝑficere: et sic ꝓponit delectationē illi⁹ peccati dilectioni dei qd̄ est mortale peccatū: et ponit̄ extra de histrionibus. Hinc dicit̄ Job. xj. Nunquid vir verbosus iustificabit̄: q̄si diceret: nō: et ps̄ Uir linguosus nō diriget̄ in terra. s. virtutū: q: nimirū talis diuina grā ꝑuata facilime laxat̄ etiā ad ꝑniciosa. s. detractiones ꝯtumelias: adulatiōes: mēdacia: piuria et ꝯsilia: et ē signū stulticie et insipiētie fatuitat̄ et vacuitatis. Un̄ quidā a pythagora q̄rēs quō int̄ discipulos sapiētes cōputari posset: Respōdit: serua silentiū donec necessariū tibi sit loqui: si nihil dixeris nisi qd̄ bn̄ scieris si gesseris optima et locutus fueris pauca: nā silentiū signū est sapiētie: et loq̄citatis signū stulticie. Circa quartā v̄o filiā gule que dicit̄ scurrilitas fm Asteñ. li. ij. ti. liij. post Alex. an. ꝙ scurrilitas differt a stultiloquio: quia stultiloquiū refert ad discretionē rōnis: sed scurrilitas ad luxuriā affectiōis q̄ duo ponunt̄ ad Ephes. v. Fornicatio autē et oīs imundicia et auaricia nec nominet̄ ī voƀ sicut decet sanctos aut turpitudo aut stultiloquiū aut scurrilitas que ad rem nō ꝑtinet. Et notandū ꝙ tale turpiloquiū si procedit ex lubricitate lingue et impetu irascibilis vl̄ cōcupiscibilis ex surreptione rationis est veniale peccatum: si v̄o ex deliberatiōe rationis et mala assuefactione lingue ac ꝑuersa assuefactione cōcupiscibilis et irascibilis tunc vt frequēter est mortale: vtpote ex radice mortalis peccati ꝓcedens. Et si querit̄ de auditoribus talium: respondet Asteñ. et Alex. ibidem ꝙ illi qui sustentant turpiloquos: vt talia dicant̄ magis peccant q̄ turpiloqui: q: auctores scelerū sunt magis in culpa q̄ ministri: ex maiori enī libidine peccant: qui v̄o casualiter audiūt: si tamē habent in illis cōplacentiā: similit̄ peccāt licz minus. Chr̄yſ. Uis ostēdere manifeste ꝙ ī talib⁹ nō letaris nō audire patiaris: alioquin corrumpūt bonos mores colloquia praua. Circa quintā filiā que dicit̄ immūdicia: notādū est ꝙ dupliciter pōt accipi. Primo mō fm inordinatā emissionem quarūlibet supfluitatū: sicut sunt vomit⁹ et eructatiōes fetide: fm illud Esa. xxviij. Sacerdos et ꝓpheta nescierūt pre ebrietate absorpti sunt a vino: errauerūt in ebrietate nescierūt videntē: ignorauerūt iudicium: omnes enī mense replete sunt vomitu sordiūq; et c̄. Unde Bern. in apolog. dic̄: Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curat: vt non minus aspect⁹ q̄ gustus delectet̄: et cū tn̄ stomachus crebris ructibus repletū se indicet: necdū tn̄ curiositas satiat̄: sed cū oculi colorib⁹ palatū saporibus illiciunt̄ infelix stomachus cui nec colores lucent nec sapores demulcent dū oīa suscipe cogit̄ oppssus magis obruit̄ q̄ reficit̄: de qualib⁹ dicit Seneca in ep̄la. lxj. ventri obediētes aīalium numero computamus nō hominū. Qd̄ si obijcit̄ vomitū non esse peccatū sed penā: vel etiā aliquid vtile sub ꝯsilio cadēs: fm illud Eccl̄i. xxxj. Si coact⁹ fueris comedere multū: surge e medio et vome et refrigerabit te. Ad hoc respondet sanct⁹ Tho. sc̄da 2ᵉ. q. cxlviij. ꝙ licz vtilis sit post supfluā sumptionē tamē vitiosum est ꝙ huic necessitati hō se subdit ꝑ imoderantiā cibi vel potus nisi in remediū alicui⁹ languoris ex cōsilio medicine. Secūdo mō pōt attendi imundicia spūaliter q̄tum ad emissionē seminis: vn̄ sup illud Ephes. v. Fornicatio aūt et oīs imundicia dicit glo. id est incōtinētia ꝑtinens ad libidinē quocūq; mō: et sic magis ꝓprie sumit̄ hic et est filia gule: q: dicit Jo. cassi. de institutis monachorū: ꝙ q̄buslibet escis replet⁹ venter seminaria luxurie parit: nec preualet mens discretionū gubernacula moderare ciborum pondere ꝑfocata. Et Hiero. in ep̄la quadā: Uenter mero estuans cito spumat in libidinem: venter enī et genitalia vicina sunt et vnū alteri subministrat: ex vicinitate enī membrorū sequit̄ cōfederatio vitiorū. Deniq; illa imūdicia que attēdit̄ q̄tū ad

emissionē semis volūtarie pcuratā nō solū est peccatū s etiā grauissimū: vtpote ꝯ naturā licꝫ minimū sit inter vitia ꝯ naturā vñ.ij.Cor.xij.dicit aplus: Timeo ne forte cū venero hūiliet me deꝰ apud vos ⁊ lugeā multos ex his q̄ ante peccauerūt ⁊ nō egerūt penitentiā sup īmundicia: glo.immūdicia ponit̄ p luxuria ꝯ naturā: sic̄ ad Gal.v.vbi dicit̄: Manifesta sunt opa carnis q̄ sunt fornicatio īmūdicia: fm glo. ponit̄ īmundicia p quacūqꝫ supfluitate. Ad

Que opera dicunt̄ seruilia ⁊ q̄ liberalia: ⁊ de quattuor p̄mis opibus seruilibus que sunt agricultura: lanificium: fabricatio ⁊ nauigatio: Sermo VI

Emento vt diem

m sabbati sanctifices. Exo.xx. Premisso vtcūqꝫ de p̄mo genere operū seruiliū q̄ sabbata violant̄: iā secūdū genus breui stilo pcurramꝰ. Pro q̄ sciendū: ꝙ opus seruile scd̄o mō dictū ē opus q̄ hō seruit homī: de q̄ ope dic̄ sanctꝰ Tho. sc̄da sc̄e.q.cxxij. ꝙ hō alteriꝰ seruꝰ ē: nō fm mentē sed fm corpꝰ: ⁊ iō opa seruilia fm hoc dicunt̄ opa corpalia: in quibꝰ vnus alteri seruit: ⁊ addit Bonauē. ꝙ opus seruile phibitū est opus corpale quo q̄s inhiat terrenis lucris: p qd̄ hō detinet̄ circa hec inferiora: adeo vt nec se nec deū debito mō recolat: ⁊ iō talia opa q̄ sunt ordinata ad lucrū tpale: etiā ex intentiōe agētis tanq̄ ad primū ⁊ ppriū finē in die dn̄ica ⁊ alijs festiuitatibꝰ phibita sunt ab ecclia: nisi forte necessitas vrgeat aut pia vtilitas suadeat cū intentiōe debite moderata: qd̄ patet extra de ferijs.c. Oēs dies dn̄icos a vespa in vesperā cū omī veneratiōe decreuimus obseruari: ⁊ ab omī illicito ope abstinere: vt mercatū in eis minime fiat nec placitū: glo. id est iudiciale: neqꝫ aliq̄s ad mortē vl̄ ad penā iudicet̄: nec sacra.i. iuramēta nisi p pace vl̄ p alia necessitate p̄stent̄. Et hoc p̄ceptū extendit̄ ad oēs solēnitates: vt pꝫ

A co.ti.c.cōquestꝰ. Ad maiorē aūt euidētiā sciendū fm Rich. ꝙ opus seruile differt ab ope liberali: sicut opposita quorꝫ vtrūqꝫ inquātū huiōi dispēsari debet: maxīe ex primo ⁊ pprio fine: ita ꝙ ratiōe primi ⁊ pprij finis: nō quidē accidētalis quē cōstituit intentio agētis: s essentialis quē p̄ncipaliꝰ respiciat quātū est ex pte sua: iudicari debet opus seruile simplicit̄: vel liberale per accidens: scꝫ p respectū ad agentē. Certū ē aūt ꝙ corpꝰ dꝫ seruilit̄ aīe subdi ⁊ aīa desup sedere sicut libera. Illa ḡ opa q̄ tanq̄ finē ppriū ⁊ maximū respiciūt tpale bonū corporis ipsius opantis sunt seruilia: etiaꝫ si materialit̄ essent spūalia: vt exempli grā: si q̄s in corde suo aliqd̄ sciētiale ordinat ad tpale lucrū: vt ad primū ⁊ ad ppriū finem illud opus est magis seruile: ⁊ ille qd̄ ordinat ad spūale bonū aīe: vt ad finē primū ⁊ ppriū magis est liberale q̄ seruile saltē p respectū ad agentē: licꝫ ī se videat̄ esse seruile. Exemplū p̄mi: vt si q̄s docet vel p̄dicat p̄ncipalit̄ pp̄ter lucrū tpale. Exemplū secūdi: vt si q̄s aliq̄d scribit nō pp̄ter tpale lucrū sed pp̄ter edificationē aīaꝝ: pp̄ter diuinū cultū: cū ergo sit vacandū in diebus dn̄icꝭ ab omī ope corpali ordinato ad tpale bonū pprij corpis tanq̄ ad ppriū ⁊ primū finē: vacandū est illis diebus ab omni ope qd̄ materialit̄ ⁊ finalit̄ seu formalit̄ est seruile simplicit̄ ⁊ p respectū ad agentē: sic̄ oīa opa mechanica q̄ fiūt p̄ncipalr̄ cā lucri tpalis. Ab opibus aūt q̄ sunt materialiter libera sed formalit̄ seruilia: sicut cū aduocatus cogitat ⁊ studet in his que cras vult pponere pp̄ter lucrū tpale: ⁊ rusticꝰ de aratiōe terre sue quā in crastina die vult arare non sic astringit̄ hō in p̄dictis diebꝰ abstinere sic̄ ab opibus q̄ materialit̄ ⁊ formalit̄ sunt seruilia: qꝛ faciliꝰ ē abstinere ab his q̄ ab illis: vñ p tales nō peccat hō mortaliter nisi p hoc excludat̄ illa vacatio quā necessario debet cultui diuino. Ab opibꝰ aūt q̄ sunt seruilia materialiter ⁊ non formalit̄ p respectū ad agentē: nō tenet̄ hō necessario cessare ī dn̄icis ⁊ festis: vñ.ff. de ferijs.l. diuinis. dic̄ lex. Ea q̄ ad militarē disciplinā ptinēt: etiā feriatꝭ diebꝰ pagēda sūt: vt dic̄ glo. ⁊ sic scholares legere scribere pn̄t: dūmō tn̄ p h̄ penitꝰ a diuinis nō subtrahant̄: ⁊ huiꝰ rō est: qꝛ talia opa q̄tū ad suū finē primū ⁊ ppriū sunt liberalia fm Rich. Ulterius est notandū ꝙ licꝫ oīa opera corpalia ad spūalē dei cultū ptinētia: intantū seruilia dicant̄ inquātū pprie ptinent ad seruientes: tamē inquātū sunt cōmunia ⁊ liberis ⁊ seruis non dicunt̄ seruilia: quilibet aūt tam seruus q̄ liber tenet̄ in necessarijs puidere: nō tm̄ sibi s etiā primo: p̄sertim ī ptinētibꝰ ad salutē corpalē: fm illd̄ Prouerb.xxiiij. Erue eos q̄ ducunt̄ ad mortē:

vel etiā ea ꝑparare q̄ requirunt ad nature cōseruationē: non eni est tam arta ꝓhibitio opandi in noua lege in die dñica: sicut in veteri lege in sabbato: sed quedā opera ꝓhibebant in die sabbati: sicut decoctio ciboꝝ ⁊ similia: ⁊ ideo qui ligna colligit in die sabbati iussus est lapidib⁹ interfici: q̄ tamē cōcedunt in die dñica: vt de cōse. dis. iij. c. ꝑuenit. ī fi. ⁊ apl'us ad colo. ij. Nemo vos iudicet in cibo vel ī potu ⁊c. vide. Secūdario xͦ tenet tam liber ꝙ seruus prouidere sibi ⁊ ꝓximis in damnis rerū vitādis: ſm illud Deut. xxij. Non videbis bouem aut ouē fratris tui errantē ⁊ ꝑteribis sed reduces fratri tuo: ⁊ dñs in euangelio Luce. xiiij. Cui⁹ vestrū asinus aut bos in puteū cadit ⁊ cōtinuo nō extrahet illū die sabbati. Et iterū. xiij. hypocrite vnusq̄sq̄ vestrū sabbato nō soluit bouē suū aut asinū a ꝑsepio ⁊ ducit adaquare? Ex q̄b⁹ concludit ꝙ opus corꝑale ꝑtinens siue ad salutē corꝑis ꝓprij vel ꝓximi: siue ad vitandū imminens damnū rei ꝓprij vel ꝓximi: nō est cōtra obseruantiā sabbati. Et ꝓpter hoc machabei sabbatū non soluerunt pugnātes ad sui defensionē die sabbati. ꝑmo Machabeo. ij. hoc idem patet. xxiij. q. viij. c. si nullā: vbi concedit pugnam nō solum ī defensionē corporis: sed etiā patrie ⁊ legum paternarū. Sic etiaꝫ Helias fugiēs a facie Jezabel in die sabbati ꝓpter iustum metū excusat: ⁊ dñs Matth. xij. discip'los suos excusauit qui colligebāt spicas ī die sabbati ꝓpter necessitatē quā patiebant: hec Tho. ⁊ Asteñ.

B Denicq̄ cum in veteri lege cōcessum fuerat iter sabbati ad ambulandū in festis qđ erat spaciū mille passuū quo deambulare poterat vltra ciuitatē vel villā in qua erant: nec eis licebat ꝓgredi: sed ꝑ mille passus poterant circa deambulare: vt patꝫ in historia ecclesiastica ꝑte. viij. c. vj. et hoc satis innuit ꝙ a trāsgressione huius ꝑcepti excusat q̄s ꝓpter modicitatē opis vel laboris: puta si labor tam modic⁹ est ꝙ impedire non possit quietē mētis in deo: ⁊ hec ratio etiaꝫ innuit in glo. Exodi xxxj. sup verbo quicūq̄ polluerit sabbatū glo. turbando quietē anime morte moriet scꝫ corꝑis ⁊ anime. Hinc concludit Asteñ. li. j. ti. xxiij. ꝙ non est dicendū ꝙ propter modicū opus homo mortaliter peccet: sed quātū ad opus hō sine peccato facere posset recurrendū est ad arbitriū boni ⁊ conscientiosi viri: vt si quis repararet fracturam in sepe ⁊ hmōi: ex ꝑmissis autē omib⁹ facilis patet intelligētib⁹ respōsio ad queciīq̄ specifica ⁊ ꝑticularia descēdēdo. Ad clariorē tamē simpliciū informationē dicit Hugo in diasco. ꝙ septē sunt opa seruilia siue mechanica. Primū est agricultura q̄ cōprehendit omnē modū colendi terram. Secūdū est lanificiū qđ cōsistit in omni genere vestimentoꝝ. Tertiū est fabricatio qđ consistit in materia lignea lapidea: ferrea: vel metallica. Quartū est venatio que cōꝑhendit omne genus pistorū ⁊ coquorū ⁊ omnē artem ꝑparādi cibaria. Quintū est nauigatio q̄ cōprehendit omne gen⁹ mercatorū. Sextū est medicina que consistit in arte faciēdi pigmēta sirupos ⁊ silia. Septimū est theatra q̄ cōprehēdit omnē artē ludi ⁊ iocūditatis. Omnū igit istoꝝ quedā sunt mere seruilitatis ⁊ nō cōtinue necessitatis: vt agricultura: lanificiū ⁊ fabricatio: ⁊ ista simpliciť ꝓhibent ab ecclesia fieri in sabbato nisi in casu vt videbit. Quedam xͦ sunt cōtinue necessitatis: sic illa q̄ ꝑtinēt ad cōseruationē vite vel sanitatis: vt nauigatio: venatio: medicina: ⁊ ista cōcedunt inquātum sunt necessitatis nō inquātū sunt seruilitatis. Quedā sunt mere iocūditatis: sicut theatra non ꝑniciosa: ⁊ ista nec cōcedunt nec ꝓhibent: ꝑmittunt tñ ꝓpter ꝑnitatem ⁊ fragilitatē humanā. Que tamē vt clarius pateant ad ꝑticularia ꝓcedamus: ⁊ ꝑmo de his q̄ sunt mere seruilitatis ⁊ nō cōtinue necessitatis: quorū primū est agricultura.

De qua queri potest: vtrum liceat exerceri in die sabbati siue festi: ꝑsertim cum finis illius ordinet ad cōseruationē ⁊ sustētationē hūane vite que videt esse necessaria. Ad hoc dicendū ꝙ nequaq̄ licet agriculture diebus festis insistere: ꝑcipue qr ꝑcipit: Exo. xx. ꝙ etiā iumēta sabbato vacare debent: vt patet in themate ꝑus posito: verūtamē ꝓpter duas causas admittit agricultura in dieb⁹ dñicis. Prima est necessitas q̄ tñ tanta dꝫ esse ꝙ labor sine ꝑiculo non posset ꝑueniri vel differri: sic ꝯtingit ī messib⁹ ꝓpter incursuꝫ hostiū vel freqūetes pluuias vel siles cas⁹ nā q̄n tali necītate patent artant: tūc ꝑnt arare fruct⁹ colligere fossata facere: ⁊ alia hmōi ī dieb⁹ dñicis ⁊ alijs festis ꝑterq̄ in maiorib⁹: ⁊ tūc etiā si maior necessitas appareret ad victū necessariū acq̄rēdū: ita tñ ꝙ de illis studeant largiores elemosynas erogare: ⁊ h̄ ideo ne deū videat hō tēptare: B

vt patet. xxiiij. q. viij. c. si nulla: extra de fe
rijs. c. licet ⁊ simile iudiciũ ẽ de vindemijs
ꝓpter frigus ⁊ de quibuscũq; fructibus in
casibus iuste necessitatis ad ꝯseruationẽ rei
q: necessitas legẽ nõ habet. Omnia tñ hec
itelligi debẽt cũ dilatio est in iusto pericu
lo: vł cũ hec nõ ita fieri pñt in alijs diebus
ne scʒ occasiõe momenti pereat cõmoditas
ꝯcessa ꝓuisiõe celesti: nã ẽm Rod. si iacen/
tib⁹ segetib⁹ in agro: aut fenis in pratis tẽ
pestas imineat aut pluuia q̃ corrũpet aut
multũ deterio: abit ita a solo separata do
mini rerũ illaꝝ pñt idẽnitati sue pcauere:
ne tñ q̃s nimis sibi ꝓpi ꝯdescẽdat in neces/
sitate vł q̃titate laboris q̃ a pctõ excusare
posset in festis opari potius recurrẽdũ est
ad arbitriũ boni viri q̃ꝫ ꝑ aliquã doctrinã
generalẽ. Secũda causa ẽ pietas: q: bñ li/
cet in sabbato ꝓpt deũ arare ⁊ agꝝ paupe
rũ seminare vł ducere ligna religiosis pau
perib⁹: ⁊ subuenire alijs miserabilib⁹ ꝑso/
nis saltẽ in minorib⁹ festis dũmodo nõ sit
specialit a p̃latis ꝓhibitũ: ⁊ dũmodo ꝓpt
ista se nõ subtrabãt a diuinis nec talia fa/
ciũt ꝓpt affectionẽ aliquã carnalẽ nec ꝓ/
pter spẽ remunerationis ꝫ tñ ꝓpt deũ: ⁊ q
illi⁹ paupertas exigere videatur: putat tñ
Huil. sup Ray. q ꝫ nõ licet dñicis dieb⁹ et
maioribus festiuitatib⁹. Nimirũ cũ ẽm q̃s
dã sunt q̃dã dies celebres q̃ tñ de facto nõ
festant q̃tũ ad cessationẽ ab operib⁹: ꝫ vi
dent abrogari ꝑ ꝯtrariã ꝯsuetudinẽ que i
eis babet locũ nõ ita sint de p̃cepto dei: sicͣ
est dies dñica ⁊ maiores illa. In cui⁹ etiaꝫ
argumentũ eccłia de dñicis dieb⁹ ⁊ maiori
bus festis dũtaxat p̃ceptũ dedit de audiẽ/
da missa in ꝓpria eccłia: vt patet ex. de par
rochijs. c. vt dñicis. ⁊ specificat festa. de cõ
se. di. j. c. si q̃s etiã. Et aũt quedã miora fe
sta sunt abrogata: patet in aliq̃b⁹ loc̃ vbi
duo vltima festa infra octa. pasche ⁊ pẽth.
iã venerũt q̃dammodo in dissuetudinẽ fe/
riandi quo ad agriculturã: sicͭ in aliq̃bus
locis nundine septimanales tenent in fe/
stis vigilias nõ babẽtibus que nõ tenent
in alijs: que nimirũ consuetudo simplices
excusat a tanto ⁊ si nõ a toto: presertim cũ
p̃lati ecclesiarũ tacendo cõsentire vident.

Et si querit quid de illis qui a dñis su/
is operari cogũt in festis. Respõdet Huil.
⁊ Rod. q si hoc faciũt iusto metu inducti
vident posse ꝓpter necessitatẽ excusari: q̃
tñ debent dñis suis bladorũ vecturã: ⁊ af/
ferunt in diebus feriandis vt alijs diebus
ꝓprijs laboribus vacare possint liberi nõ
sũt excusabiles: nisi forte ad hoc arta neces
sitas eos cogat: nã nõ tenent subditi dñis
suis obedire nisi in licitis ⁊ honestis.

Secũdũ est lanificiũ q̃d cõsist i in omni
genere vestimẽtoꝝ: cui similit nõ licet insi/
stere feriatis dieb⁹ nisi iusta necessitas req̃
rit: vt plerũq; ꝯtingit in tinctura q̃ tractũ
aliquẽ req̃rit ⁊ ordinatã expeditioneʒ. Si
q̃s igit in timore dei ꝯstituit⁹ ꝑ posse sata/
git oĩa disponere ad feriãda festa occurrẽ
te necessitatis articulo: si q̃n licet raro die/
bus feriatis occupat in illis: credo q talis
excusat a mortali dũmodo se ꝓpt ꝫ nõ sub
trabat a diuinis: ⁊ non fiat causa auaritie
q̃d in omnib⁹ subintelligendũ est. Similit
dicendũ est de sartorib⁹: illi tñ q̃ p̃cipue cir
ca principalia festa tãto tpe talib⁹ occupã/
tur q frequẽter post mediã noctẽ vł circa
auorã talib⁹ occupatiõib⁹ distẽduntur et
eneruant: nequaq; excusari pñt a mortali
cũ omnino se reddũt ineptos ad festa cele
branda. Tertiũ vero dicit fabricatio q̃
ꝯsistit in omni materia ferrea: lignea: lapi
dea vł metallica que similit est ꝓhibita in
feriatis diebus exerceri: q: sunt mere vti/
litatis ⁊ nõ ꝯtinẽtie necessitatis. Si tamẽ
q̃nq; dieb⁹ illis occurrit causa ratiõabilis
necessitatis cessãte cupiditate ⁊ coopante
pietate: tũc licet in talib⁹ aliq̃n festiuis die
bus occupari: dũmodo ꝓpt boc se q̃s non
subtrabit a diuinis: ⁊ ideo dic Asteñ. post
Rod. q barbarij vectores peregrinoꝝ i su
is vebiculis aut iumẽtis: similit ⁊ ferrato
res equoꝝ in casu rationabili pñt excusa/
ri: si p̃ncipalit hoc faciũt ꝓpt eoꝝ necessi/
tatẽ: q̃bus bmõi opa impẽdũt nec se sbtra
bũt ꝓpter boc a diuinis p̃cipue a missarũ
solennijs: q si boc principalit faciũt ꝓpter
questũ ⁊ improbã cupiditatẽ: tũc nõ excu/
santur a mortali: p̃sertim cũ ⁊ iumẽtũ in ve
teri lege quiescere p̃cipit. Similit q̃ faciũt
sibi barbã radi vł curribus vebi vł etiã eq̃s
ferrari: sunt intãtũ inexcusabiles in q̃tum
causa ratiõalis ad ꝫ eos vrgere dinoscitur
⁊ si antea sup bis nõ potuerãt sibi cõmode
ꝓuidere. Preterea credit Huil. glo. super
Ray. q in festis liceat opari circa edifica/
tionẽ eccłiaꝝ pauperculaꝝ: ⁊ circa op⁹ mini/
stroꝝ pauperꝝ q̃ nõ babẽt reddit⁹ sibi suffi
cientes: ita tñ q huiusmodi labor audita mis
sa post celebrationẽ diuinoꝝ incipiat: nec
vsq; ad vltimã fatigationẽ insistat dũmo/
do sola pietas sit in causa: ꝫ ve mũdo ter/

genti in seniū: qr iā oīa fere ɔflant̄ in fornace auaritie cōplacētie hūani fauoris vel alterius sinistre intētiōis. Deniq3 scdm Asten. vbi. s. post Rod. Quis clericis non liceat scribere de quaterno ĩ quaternū aliqd grāde diebus feriādis: licitū tñ ē lectiones suas trāscribere q̄s sine scriptur̄ nō possent memorie cōmēdare: ꝛ in lectiōibus q̄s audiūt libros corrigere: simili̇t̄ licz religiosis ꝛ alijs s̄mōes ꝛ alia deuotionalia colligere vl̇ scribere intuitu ꝑfect⁹ spūalis in se vl̇ in alijs dūmodo nō minus insistāt ita q̄ ꝓpt̄ hoc a diuīs se subtrahāt: ꝛ dūmodo postmodū vēdendi ꝓtūc intētionez nō habeāt: qr tūc haberēt oculū ad lucruz futurū q̄d ꝓprie s̄uilitatis est: ꝛ ex p̄dictis multa pticularia silogizare possum⁹. Secūdo videndū est de his q̄ sunt cōtinue necessitatis: vtpote primo de nauigatiōe que cōprehēdit omne opus mercatoꝝ: de q̄ licet ad singula respōdere nō possum⁹: q̄dā3 tñ exēpli causa ad instructionē simplicium ad facilē agnitionē oīm etiā aliorum breui stilo ꝓsequamur: qr de similibus fere semper idē est iudiciū: nā h̄ cōprehēdit omnia mercata q̄ arte fiūt p̄ter esculēta ꝛ poculēta: vñ qr talia nō sunt cōtinue necessitatis ideo vēdere vl̇ emere talia dieb⁹ feriat̄ nō est licitū: vtpote calceos: caligas: corrigias: calepodia: sandalia: aliaq3 infinita iocalia in auro: argento: stanno: cupro: omniq3 metallo cū omni suppellectili: cui⁹ vsus est int̄ homīes. Notandū tñ q̄ in istis distinguunt̄ duo genera mercātie: nā q̄dā3 ĩproprie dicunt̄ mercatores vl̇ negotiatores q̄ scz ꝓpria dūtaxat artificia vendunt potius insistētes lucro artis ꝓprie q̄3 mercantie: de quibus talis regula dari pōt q̄ nullus eoꝝ excusat̄ a mortali dieb⁹ festiuis artificia talia faciētes: vl̇ etiā p̄ foribus ad vendēdū exponēs ex ɔsuetudine: ꝛ mīto minus ad forū educēs cū in hoc apte relucere videat̄ iproba cupiditas: nisi tales excusaret necessitas: q̄ de solo cū familia sua victitās laborītio nō inueniēt copiā vēdēdi artē suā diebus ceteris: tūc enī si quandoq3 in festis minoribus q̄ nō intātū obligant vt dictū ē: cū timore dei sola euidenti necessitate nō cupiditatē suā artē vēdēdā3 exponeret: vl̇ etiā nundinas aliq̄s cuz eis requireret: credo q̄ excusaret̄ a mortali: dūmodo ꝓpter hoc se nō subtraheret a diuinis: p̄sertim a missa audienda: al̇s p̄cipitur extra de ferijs. c. omnes: q̄ mercatū in eis scz festis minime fiat. Preterea si talē artē p̄ foribus venditioni nō exponūt requisiti tñ ab alijs scz peregrinis vl̇ villanis vl̇ etiā paupibus q̄ forte pecunias prius habere nō poterāt aut etiā alijs vicinis q̄ prius ex incuria emere nō satagebāt cū dei timore magis ex pietate q̄ ex cupiditate satisfaciāt: sobrie tñ credo q̄ excusant̄ a mortali: dūmodo tñ ꝓpterea diuīa nō p̄termittant in domo ɔsistētes ꝛ expectātes supueniētes: sicut aranea residēs in tela muscas obseruat: cōsulendū tñ est q̄ ementes admoneāt q̄ nō amplius veniāt diebus feriatis: p̄sertim illos q̄ pret̄ necessitatē rationalē hoc faciūt: ꝛ mītomagis excusant̄ ex ratiōali necessitate nō cupiditate talia diebus illis emētes. In omnib⁹ enī hmōi intuenda est rei necessitas: facti pietas: ꝛ intētionis puritas: que tria multa que sunt ꝑ se illicita ꝑ accidēs licita imo meritoria reddunt. Ad laudē dei.

De operib⁹ seruilibus q̄ sunt nauigatio: venatio: medicina: theatra: ꝛ qñ festū incipit ac vtrū laborare sit in p̄cepto: Sermo VII

A

Memento vt diem sabbati sanctifices Exo. xx. Iā3 restat videre de secundo genere mercatoꝝ q̄ ꝓprie negotiatores dicuntur. de quib⁹ dicit Chrys. sup illō Matth. xxj. Eijciebat e templo oēs emētes ꝛ vēdētes. Quicūq3 cōpat rē vt illā integrā ꝛ īmutatā dando lucret̄: ille mercator est q̄ de templo eijcit̄ Quō tñ illa mercatio sit licita vl̇ debit̄ infra. Hoc tñ genus mercādi q̄3tum ad violationē sabbati minus excusat q̄3 p̄cedens ceteris parib⁹. Mimirū cū p̄cedēs nō nisi de ꝓprio labore: sed istud etiā plerūq3 de alieno labore lucrū q̄rit Hinc dicit Tullius q̄ sordidū est eoꝝ officiū q̄ emūt a mercatoribus quod statim vēdant: nihil enī ꝓficiunt nisi queadmodū mentiant̄. Agricultura enī nil meli⁹: nil vberi⁹: nil ĩ homine libero digni⁹: ꝛ ideo nō min⁹ stricte p̄ceptū in isto genere negotiatiōis debet accipi q̄ in priori: sed potius econtra. In cuius argumentū dicit Rod. q̄ qui vadunt ad mercata vel mercata faciunt diebus dñicis vel festis: si hoc faciūt aliquādo pro sua necessitate nō ex cōsuetudie vel cupiditate non peccant mortaliter dūmo-

do diuina non pretermittunt. Si vero du cant in ꝯsuetudinē: aut ex improba cupiditate lucrandi sicut faciūt mercatores q̄ ꝓpter frequentandas nundinas aut mercata vix aut nunq̄ ecclesiam intrant tunc peccant mortaliter: vel etiā si essent mercata ꝓhibita a prelatis loci illius. Preterea eoꝝ que mercant quedam sunt vtilia. s. ad aliquem vsum licitū ⁊ honestū: quedā vana ⁊ diuersa clenodia quoꝝ vsus est vanitas quedā nociua vl' q̄tū ad corporalia vl' etiā q̄tū ad spiritualia nocumenta vt diuersa instrumenta ludoꝝ ⁊ oblectamēta sensuū vt alee: pile: ludi scachorum olfactoria certa ⁊ similia: ⁊ ꝫm hūc triplicē gradū aggrauatur etiā peccatū in violatione sabbati. Deniq̄ p̄ter ea que dicta sunt ponēda videtur cōclusio generalis: q̄ quicūq̄ emit in die festo eo pacto q̄ carius vendat: intēdens exercere negotia mortaliter peccat: cū in hoc reluceat manifeste causa emptionis rei illius cupiditatē esse: q̄ si non emat eo pacto nō est facile precipitare sentētiā. Similit' etiā q̄cūq̄ emit etiā ferialib⁹ diebus ea intētiōe q̄ carius vēdat etiā dieb⁹ festis: vl' saltē verisimilit' credit q̄ cogetur iterū vendere dieb⁹ feriatis nō excusat' a mortali si postmodū quasi coactus diebus ꝓhibitis iterū vendit: q: sepm̄i voluntarie obtulit ad illā coactionē auaritia victus. Verūtamē de esculētis ⁊ poculētis postea dicā: nec etiā excusant' a mortali si mercata in vehiculis aut iumentis de loco ad locū transtulerūt in festis: si cōmode poterūt facere in alijs: maxime si ꝓp' hoc subtrahant se a diuinis: vnde ceteris paribus primū genus mercatoꝝ difficili⁹ cadit in mortale q̄ scōm genus ⁊ etiā facilius excusat'. Deniq̄ cursores ⁊ viatores si mittūt' a dominis suis vl' mercatoribus q̄bus ex cōditione vl' pacto fuīre tenent': sicut serui emptīcij vl' cōducticij siue hoc faciūt ꝓ pecunia siue nō. Asten. post Hō. nō audet eos cōdemnare p̄cipue si missā audierint: cū scōꝫ legē cōcessum fuit ire in sabbato: licet non vltra mille passus: qḋ iter sabbati dicitur. Act. j. Si tñ in nullo erant eis ligati: nec alijs tēporib⁹ fuire consueti: nec subest in eis mouēs causā pietatis vl' necessitatis: ꝫ tm̄ cupiditatis nō excusant' a mortali: maxime si se subtrahūt propt' hoc a diuinis. In nauigantib⁹ autē maior inuenit' excusationis occasio ꝓpter incertitudinē venti ⁊ tēpestatū: ac etiā ꝓp' minorē laborem vt cōmuniter: multa tamē in illis sunt obseruanda tanq̄ illicita que non cauētur nisi ab hijs qui verū dei timorem habent.

Tertio principaliter videndū est de venatione que cōprehendit omne genus pistorū ⁊ cocorū ⁊ omnē artē preparandi cibaria: de qua venatione primo datur talis regula generalis: q̄ q̄uis non licet in festis tenere mercatū publicū rerū venaliuꝫ saltem eorū que nō pertinēt ad necessitatē diei. Mercata tamē que fiūt de victualib⁹ ad necessitatē diei ptinētibus: sic q̄ dies sine illis nō pōt cōmode transigi nō vident' facile dieb⁹ illis debere ꝓhiberi: dūmō tñ ꝓp' h' nō se subtrahāt a diuinis horis determinatis ab eccl'ia ꝫm ꝯsuetudinē loci: eo q̄ ibidē excuset necessitas: p̄sertim in his victualib⁹ que cito corrumpunt': sicut carnes: pisces ⁊ similia: nō eni sic excusat necessitas in his victualibus que diu perseuerant: vt omēs fructus: caseus: butyrū: oua ⁊ similia. Pro quo sciendū q̄ quoꝝ officiū ꝓp'e est vēdere carnes: si q̄tum in eis est magis optarēt vēdere in vigilijs q̄ festis: ꝫ obstāte ꝯtraria ꝯsuetudine cogūtur vendere in festis faciētes hoc cū displicentia ⁊ dei timore: ac tali tp̄e q̄ ꝓp' hoc se nō subtrahūt a diuinis: p̄sertim ab officio summe misse: credo tales excusari posse a mortali: dūmō reddit⁹ sufficiētē nō habeāt: vñ cū familia sua ꝫm statū suū viuāt al's sec⁹: q: ⁊ h' ptinere videt' ad notā auaritie. Et similit' dicēdū videt' de vēditione pisciū. Illi tñ q̄ tāq̄ aucupes resident in macello: vl' mulieres ꝯsuetudinarie residētes ī foro ad vendēdū multimoda genera auiū ac paꝝ vl' nihil curātes de diuino officio ꝫ totalit' īmersi tā īprobo lucro: nequaq̄ excusāt' a mortali pctō. Similit' eos q̄ victualia diu perseuerantia sine corruptiōe pre foribus vl' in foro diebus feriatis ponere p̄sumunt ad ostentationem venditionis: a mortali peccato excusare non audeo: si ex cōsuetudine faciūt: q: talia satis tēpestiue cōparare possūt: ac ꝑ illā ostētationē ceteris christianis lapidē offensionis ⁊ petrā scandali ponūt: vl' ad detrahendum vl' ad imitandū vel ad emendū: vt patet in fructibus diuersi generis: ⁊ sic ditant' peccatis nō solū ꝓprijs sed etiā alienis: ꝫ ve homini p quē scādalū vēit. Deinde veniamus ad officia tabernariorum: cocorū et pistoꝝ q̄ sunt officia quidē licita sed periculosa ꝓpter diuersas proximas occasiones

peccatorum: vt pote gule: ebrietatis excessiui laboris respectu sabbati ꝑ improbi lucri ⁊ auaritie: nam quid aliud taberna q̃ ipsoꝝ demonũ ecclia vbi parrochiani frequẽter ꝯueniũt ⁊ deo ventri festũ celebrãt: quorũ plebanꝰ est tabernarius: maxĩe q2 dr̃ Eccl. xxvj. Due species difficiles ⁊ ꝑiculose apparuerũt mihi: difficile exuit negotians a negligẽtia sua: ⁊ nõ iustificabitur caupo a peccatis labioꝝ. Et si q̃rũt excusationẽ ĩ peccatis: rñdet ibidẽ sapiẽs subdẽdo ꝓpter inopiã inq̃t multi deliq̃rũt: ⁊ q̃ q̃rit locupletari auertit oculũ suũ. s. a ꝯsideratiõe summi boni ⁊ veri p quã retrahit a peccatis: vñ licet hospicia ꝓpter peregrinos ⁊ aduẽtãtes licita reddant: tñ ex ꝯsuetudine receptare aduẽtã malignantiũ intraneoꝝ: mane meridie: vespe: media nocte ad lebriãdũ: peierãdũ: blasphemãdũ: taxillãdũ: q̃d aliud dixeri q̃ tales tabernã eẽ synagogã sathane vbi minima cura de ecclia: de diuino officio: de s̃mõib9 ⁊ hec oĩa caupões sustinẽt male dicti q̃stus gratia. Sic cocoꝝ officia licita q̃dẽ sũt in se dũmodo ꝓpterea nõ omittãt diuina: ⁊ q̃titas opis q̃litasq̃ intentionis ꝓprie fuerit debite modificata: s̃ vbi possunt s̃ discerni cũ oĩa ꝯficiũt in fornacẽ detestabilis auaritie: ⁊ ꝑpetuis inhiẽt lucris ⁊ curis: distractiõib9: ita q̃ ad sabbati sctĩficationẽ penitꝰ se reddunt ĩhabiles: merito verẽtes illud. Exo. xxxj. q̃cunq̃ polluerit sabbatũ. glo. turbãdo q̃etẽ aĩe morte morietur. s. corpis ⁊ aĩe: multo igit̃ magis licitũ est coq̃re ꝓ cura domestica q̃ ꝓ ĩprobo lucro totũ diẽ expẽdere in ciboꝝ decoctione ⁊ venditiõe: q2 labor ille q̃ dieb9 feriat̃ g̃ra q̃stus fit turbãs aĩe q̃etẽ ⁊ sẽsus libertatẽ causat mortale pctm̃: q2 s̃ ẽ oĩno fulle ⁊ ꝯtra intẽtionem legislatoris: Sic deniq̃ pistoꝝ officia licita q̃dẽ cõprobant̃ dũmodo moderate fuerint exercitata. Pinsere tñ dieb9 feriatis absq̃ euidenti necessitate dictãte auaritia sicͭ cõtingere solet in festis pasche ⁊ pẽthecostes: vt pane recẽti gulosos alliciãt: nõ põt a mortali facilit̃ excusari: magis tñ excedunt in violatiõe sabbati pistores coquẽtes pastillos ex farina ⁊ carnibus vl̃ piscib9 ⁊ lagana: similiaq̃ luxurie oblectamẽta: q̃bus in generali talis regula dari põt: q̃ si illud est ꝓpriũ eoꝝ officiũ: ⁊ tũc ab aliq̃b9 ꝯuiuiũ parare volentibus: sicͭ ꝯtingit in nuptijs ꝯtubernijs ⁊ similib9 req̃siti fuerint illa facere dieb9 feriatis: tũc credo q̃ excusant̃ dũmodo tñ diuina (p̃sertim missã) audiãt: ⁊ in occulto illa ꝑparẽt: ne p̃tereũtes vl̃ scãdalizẽt vl̃ ad similia affectãda alliciãt: dũmodo etiã faciant intẽtiõe debite circũstantionata. Qui vero nõ req̃siti talia faciũt p̃ foribus tanq̃ aucupes residẽtes ⁊ preparãtes: vt sic ad emẽdum alliciãt p̃tereũtes nõ excusant̃ a mortali cũ illud faciũt euidẽt̃ ex auaritia. Ceteꝝ victualia adducentes vl̃ merces ad loca remota sicͭ vina ⁊ alia s̃m Asteñ. post Hoñ. excusãtur a violatiõe sabbati cũ sine graui ĩcomodo nõ pñt vacare in festis abeundo ⁊ quadrigãdo: similit̃ q̃ mittũt eq̃s vl̃ vehicula vl̃ suos ad afferẽda q̃dã necessaria in die festo sine q̃bus nõ possent ipsũ festũ cõmode trãsigere: nec añ sup his habẽdis cõmode poterãt sibi ꝓuidere. Deinde Hoñ. ⁊ Aste. dicũt de molẽdinis ad vẽtũ ⁊ aquã: q̃ cũ officiũ eoꝝ expleri possit sine magna opa hoĩm: ideo credũt eẽ fuanda cõsuetudinẽ regiõis nõ ꝓhibitã a p̃lat̃ circa feriationẽ a talib9 in festis feriãdis: ⁊ qð maxime veꝝ est de molẽdinis ad vẽtũ ꝓpter omnimodã incertitudinẽ: nõ tñ sic generalit̃ cõcedendũ est de molẽdinis ad aquã nisi in euidẽti necessitate talis aqua retineri nõ possit: ⁊ ergo qñ verisimilit̃ credunt nõ esse necessariũ tũc obligant̃ magis ad feriandũ: subĩtelligit̃ et q̃ ob hoc se nõ subtrahãt a diuinis: p̃sertim ab audienda missa. Molẽdina tñ q̃ trahunt̃ p iumenta s̃m eosdẽ omnino q̃escere debẽt: tñ ꝓpter maiorẽ operã q̃ req̃rit̃: tũ ꝓpter certitudinem laboris ⁊ vsus molendi die sequenti: tũ q2 s̃m legẽ nõ solũ homines sed ⁊ iumẽta sabbato sint vacare iussa: vt patet in themate. Si tñ s̃ euidẽs necitas req̃reret tũc licitũ esset eis vti. Et nota generalit̃ q̃ necessitas victualiũ vl̃ capiendoꝝ vt pisciũ vl̃ cõgregandoꝝ vt segetũ: vl̃ etiã p̃parãdoꝝ: vt ciboꝝ: cũ rationalis fuerit ⁊ rationabilit̃ ꝓtrahi nõ poterit in alterũ diem sine euidenti damno vl̃ incõmodo in re vl̃ ĩiusto timore laborẽ excusat in diebus feriandis: exẽpli gratia: dicit̃ extra de ferijs. c. licet tam veteris q̃ noui testamẽti pagina septimum diẽ ad humanã quietẽ specialit̃ deputauit ⁊ tã cũ q̃ alios dies maiestati altissimi deputatos necnon natalia sanctoꝝ martyrũ ecclesia decreuerit obseruãda: ⁊ in his ab omni opere seruili cessandum. Sequitur. Indulgemus tamẽ vt liceat parrochianis vr̃is dieb9 dñicis ⁊ alijs festiuis p̃ter q̃ in maioribus anni solennitatib9: si alle

cia terre se inclinauerint: eo♃ capiendi in/
gruente necessitate intēdere: ita q̃ post ca/
pturā ecclesijs circūpositis ⁊ christi pau/
peribus ɔgruā faciāt portionē: ⁊ hoc idē
intelligi debet de omi ope lucratiuo quod
fit in sabbato ex rationali causa: vt sic i ele
mosynis fiat debita recōpensa saltē q̄tum
ad decimā partē lucri: vt dicit glo. ibidem
q: quasi decime ꝑdiales cēsent. Tertio
principaliter videdū est de medicina q̄ cō/
sistit in arte cōficiēdi pigmenta ⁊ sirupos
⁊ silia: ⁊ in his etiā rationabilis necessitas
iudicio boni ⁊ discreti viri semꝑ excusat:
dūmodo diuina nō p̄termittāt: ⁊ etiam de
lucro die♃ feriata♃ christo cōtribuat in ele
mosynis corporalib⁹ dandis: vł in paupe/
ribus gratis subueniēdū: tn̄ hoc sollicit⁹
obseruēt ne ꝓpriā ɔsciētiā improba cupi/
ditate vel sinistra intentione cōmaculent.

Denique videndū est de his q̄ sūt mere io/
cunditatis sicut theatra nō periculosa vel
ꝑniciosa corpori vł anime vł sensui: ſ; tn̄ io
cunda ⁊ recreatiua: ⁊ tales ludi nec ɔcedū
tur in sabbatis nec ꝓhibent: ſ; tn̄ ꝑmittū/
tur ꝓpter ꝑuitatē ⁊ fragilitatē humanā:
talibus tn̄ insistētes tp̄e diuino♃ nō excu/
sant a mortali: quia dicit de ɔse. di. j. q̄ die
solenni ꝑtermisso cōuentu ecclie ad specta
cula vadit excōmunicet: nec eni q̄s excōi/
cari debet nisi ꝑ mortali. Similit extra tē/
pus diuino♃ in festis hmōi ludos exercēs
ad improbā cupiditatē vł auariciā nō ex/
cusatur a mortali: si tn̄ hoc facit tn̄ ꝑ sustē
tatiōe nature: ⁊ hoc moderate nō est ꝑcipi
tanda sentētia. Tertia denique fuitus est
ipius dei: ⁊ fm hoc opus fuile dici potest
omne opus latrie qd̄ soli deo exhibēdū ē:
⁊ ideo ab alijs opibus cessādū. Pro quo
sciendū q̄ in obseruātia sabbati duo sunt
ɔsiderāda: quorū vnū est sicut finis: ⁊ h̄ ē
vt homo vacet rebus diuinis: qd̄ signifi/
catur ibi: Memēto vt diē sabbati sanctifi/
ces. Illa eni in lege sācrificari dicunt que
diuino cultui mancipātur. Alte♃ est cessa/
tio seruilū sc; peccati ⁊ corporalis seruitu
tis. Opus tn̄ latrie qd̄ ꝑtinet ad dei serui/
tiū nō ꝓhibet in die sabbati: q: hoc ess; cō
trariū fini obseruatiōis ipius sabbati q̄ ē
vt vacet opib⁹ ad dei seruitutē ꝑtinētib⁹:
Unde dn̄s Joh. vij. circūcisionē accipit ho
mo in sabbato vt nō soluatur lex moysi: et
Math. xij. Sabbatis sacerdotes i templo
sabbatū violant. i. corporalit operantur in
sabbato ⁊ sunt sine crimine: sic etiā sacer/
dotes in sabbato circūferētes archam dn̄i
nō trāsgrediebant p̄ceptū dei. Sic in lege
gratie nullius actus spiritualis exercitiu;
est ɔtrariū obseruantie sabbati: puta si q̄s
docet v̄bo vł scripto: Ui i Numeri. xxviij.
dicit glo. q̄ fabri ⁊ hmōi artifices ociantur
in die sabbati. lector aūt diuine legis vel
doctor ab opere suo nō desistit nec tn̄ ɔta/
minat sabbatū: q: sabbatis debēt homies
vacare psalmis hymnis ⁊ canticis spūali/
bus: vt de ɔse. di. iij. c. ieiunia. vbi sequit.
Die aūt dn̄ica nihil aliud agendu; est nisi
deo vacandū: nulla operatio in illa sancta
die agat nisi tn̄ in hymnis ⁊ psalmis ⁊ cā
ticis spūalibus dies illa trāsigat: Similit
insistendū est p̄dicationi ⁊ auditioni verbi
dei ⁊ virtutibus ⁊ regulari discipline reli/
giose♃ obſuantie magis q̄ alijs diebus:
ad que melius exequenda ꝓhibent artes
mechanice secularia negotia ⁊ placita cete
raque talē vacationē ⁊ sanctificationē ipedi
entia: vt extra de ferijs. c. ōēs. ⁊ de cōse. di.
ij. c. rogatiōes. vbi etiā dicit q̄ trib⁹ dieb⁹
rogationū fui ⁊ ancille debent ab ope re/
laxari: quo magis vniuersa plebs ɔueni/
ret ad exorandū dn̄m. Hic queri pōt qn̄
dies solennis regularit incipit vł desinit.
Ad hoc rn̄det Dein. hoste: extra de offi. iu/
di. delegati. in. c. ɔsuluit: ⁊ extra de ferijs.
in. c. qm̄. q̄ quo ad celebratiōes diuino♃
incipit dies de vespera i vesperā: vt extra
de ferijs. c. j. ⁊ hoc quo ad clericos: verūta
mē quo ad laicos vł quo ad feriandū inci/
pit a vespera in vesperā. i. sero. Initiū tn̄ ⁊
finis festo♃ ɔsiderari debet fm qualitate;
eo♃ ⁊ diuersa♃ ɔsuetudines regionū: ⁊ si/
cut exigit magnitudo festoru; celebrari sic
videtur ea prius debere incipere ⁊ tardius
terminare: vt lucide pat; extra de ferijs. c.
qm̄. Ex his potest dici q̄ festa cōmunia ad
tardius incipiāt qn̄ de sero cōiter solēt desi
stere a labore: sed p̄cipua festa q̄ enumerā/
tur de cōse. di. j. c. si q̄s extra parrochias.
debent prius incipi: q: ad illa requirit ma
ior reuerētia ⁊ ꝑparatio: q̄ ergo in fraude;
diei festi in eo♃ vigilijs suis artib⁹ ⁊ labo/
ribus insistunt: soluto tardius ꝑtendētes
longiorē ꝑtē diei sequētis: nō excusant a
violatiōe festi cū maior deberet eē sollicitu
do suis tēporibus de bonis anime q̄ cor/
poris. Preterea quo ad iudicia dies inci/
pit demane ⁊ desinit in vespere: ⁊ sic de lu/
ce in lucē: vt pat; in aut. de iud. §. sedebāt.
colla. vj. quo ad cōtractus vero fm leges

tunc a media nocte in mediā noctē: ſm Johan. an. ⁊ Hoſt. in. c. ꝯſuluit. ⁊. ff. de ferijs. l. more romano. Unde ſi iuraui dare decez in dñica nō ero piurus ſi dedero ante mediā noctē ſequentē. Denicꝫ quo ad ieiunium tunc incipit poſt cenā diei ꝑcedentis ⁊ deſinit in mane diei ſequentis: vt patet de ꝯſe. di. iij. de eſu carniū: ⁊ idē eſt ī ſimilibꝰ obſeruandū ſm Hoſt. in ſumma de ferijs.

Hic in fine queri pōt vtꝝ alijs dieb' laborare ſit in ꝑcepto ſicut requieſcere in ſeptimo: ꝑſertim cū dicit̄ in ꝑmo themate: ſex diebus operaberis. Ad hoc rñdet Aſten. li. j. ti. xxij. ꝙ triplex eſt labor. Primus eſt debitus qui duplex eſt. Unus excludens ociū anime: ⁊ ad illū tenent̄ omnes: ſic̄ euitare tenent̄ peccatoꝝ occaſiones: nā ōmis homo tenet̄ ſe exercere in aliquo vtili ratione cuius excludat a ſe tēptatiōis igreſſum: ſm illud Eccl. xxxiij. Mitte illum in operationē ne vacet: multā eñ malitiā docuit ocioſitas. Alius eſt īroducēs fructū ⁊ ille eſt triplex: Unus eſt ꝑlatoꝝ de cura ſubditoꝝ: de quo. j. Thymo. v. Qui bene ꝑſunt ꝑſbyteri duplici honore digni habeantur: maxime q̄ laborāt ī verbo ⁊ doctrina: ⁊ ad hunc obligant̄ ꝑlati ⁊ eccle miniſtri ⁊ ſeminatores verbi dei: Unde apl'us j. Coꝝ. iij. Ego plātaui appollo rigauit ⁊c̄. Sequitur. Unuſq̄ſcꝫ mercedē accipiet ſm ſuum laborē. Alius actiuoꝝ q̄ laborāt vt habeant vnde viuāt ⁊ alijs tribuāt. Eph. iiij. Magis aūt laboret vnuſq̄ſcꝫ opando manibus ſuis qḋ bonū eſt vt habeat vnde tribuat neceſſitatē patienti: ⁊ ad hunc tenet̄ fortes capere ne cogāt̄ viuere ocioſe de bonis que debent̄ alijs. Tertius eſt cōtēplatiuoꝝ in q̄bus ⁊ ſi deficit mēs a ſtrepitu mūdi: tñ inuigilat ſollicitudo deo placēdi ⁊ aliis gratiā impetrādi: iuxta illud cantl. iiij. Ego dormio ⁊ cor meū vigilat: naz in dormitione q̄e z eſt: in vigilia labor: ⁊ ad hūc laborē tenent̄ cōtēplatiui ſi nolūt inueniri ingrati. De primis igit̄ ⁊ tertijs laboribus dicit̄ Sapien. iij. Bonoꝝ laboꝝ glorioſus eſt fructus: ⁊ illis laborantibus inſiſtentes de elemoſynis viuere poſſunt: q: p illis a q̄b' accipiūt vtiliter laborāt. Secūdus labor ē ꝯceſſus: ſcꝫ ꝑpter neceſſitatē ⁊ humanam fragilitatē: ⁊ eſt labor cordis circa occupationē tēporaliū: de quo Eccs. j. Cognoui ꝙ in eis eſſet labor ⁊ afflictio ſpūs. Et iteꝝ hanc occupationē peſſimā dedit deus filiis hominū vt occuparent̄ in ea: ⁊ eſt pena peccati originalis. Tertius labor eſt prohibitus qui eſt curioſitatis ⁊ cupiditatis: q̄ potiſſime ſpiritualē extīguit quietē in deo: de quo dicit̄ Hiere. ix. Ut iniq agerēt laborauerunt. Sed vt dicit̄ Eſa. lix. Telas aranee texuerunt. Sequit̄. Tele eoꝝ nō erūt ī veſtimentū necꝫ operiēt operib' ſuis opera eoꝝ inutilia: ⁊ opus iniq̄tatis in manibus eoꝝ. Qḋ a nob auertat ieſus chriſt'.

De virtute prudentie que pōit vim rationalē in quietē ad faciendū ſabbatū delicatū: ⁊ de partib' eius: Sermo VIII

Memento vt diem ſabati ſanctifices Exo. xx. Tertio modo ꝑceptū iſtud exponit̄ memento ⁊c̄. id eſt vt illa die puriſſime cōtemplationi ⁊ pfecte quieti mentis intendas ab omnibus peregrinis occupationibus te abſtrahendo ⁊ diuinis amplexib' p amorē ieſum chriſtum iugiter inherendo.

Ad quod vtiqꝫ pficiendū neceſſe eſt vt homo inferior debite diſponat̄ ⁊ ipi rationis dictamini pfecte ſubijciat̄: vt ſic ad originalē iuſticiā qḋammodo reducat̄: nam deus hominē fecit rectuz: ab initio nobilitans illā nō ſolū ſua imagine ſ etiā ſimilitudine: ⁊ vt illa ps hominis que ſuperior eſt libere tenderet in deū ſubiecte ſibi fuerunt ptes inferiores ſenſualitatis vt nihil in eis accidere poſſet qḋ mentē a cōtēplatione diuinoꝝ impediret: ſed per peccatū homo cecidit a tali rectitudīe: ideo ad omnia inferiora curuatus eſt: oportet igit̄ ad exhibendū dño ſabbatū delicatū ꝙ ps illa denuo reformet̄ ⁊ ſupiori pti debite ſbijciatur: vt hoc medio ad mentis quietē homo queat puenire. Inferior aūtē ps hominis maxime reformatur ⁊ quietatur: ac etiā ſubijcitur pti ſuperiori p virtutes cardinales: naz ſicut virtutes theologicales habēt rectificare ptē anime ſuperiorē in q̄ conſiſtit imago trinitatis: q: imago creatoris cōſiſtit in trinitate pſonaruz ⁊ vnitate eſſentie: ⁊ imago recreationis ꝯſiſtit in trinitate habituū cū vnitate gratie per quos tres habitus virtutū anima fertur in ſummā trinitatē ſm tria apropriata trib' pſonis ita ꝙ fides dirigat in ſūme veꝝ credēdo ⁊ aſſentiēdo: ſpes in ſumme arduū innitendo ⁊ expectādo charitas in ſūme bo-

nū desiderando ⁊ amando: sicqꝫ virtutes
theologice mouēt ī finē q̄ est deus. Sic eti
am ꝟtutes cardinales mouēt ad ea q̄ sunt
ad finē ⁊ ꝑ eas aīa rectificat̄ in suis virib⁹
nā prudētia rectificat̄ rōnalē in eligēdis ⁊
ꝑcauēdis: fortitudo irascibilē in tolerādis
⁊ ꝑferēdis molestijs: tꝑantia ꝯcupiscibilē
in vtēdis. s. in cohercēdis a delectatiōib⁹
prauis. Justicia vero rectificat oēs vires
ꝓut nomē iusticie cōꝑhēdit: nō solū iustici
am specialē q̄ est in cōmutabilib⁹ vl' distri/
butiōib⁹: s̄ ēt legalē q̄ est oīs ꝟtus ꝓut act⁹
eius ad ꝓximū ordinat̄: ⁊ iusticiā genera/
lē q̄ est oīs ꝟtus ꝓut act⁹ eius ꝑtinet ad de
bitā obediētie ꝑceptoꝝ. Et iste q̄ttuor vir/
tutes diuersis nomib⁹ appellant̄: dicunt̄
enī cardinales: qꝛ sicut ostiū vertit̄ in car/
dine: sic in his tota ꝯuersatio moralis vite
q̄ tota est circa passiōes hoīs ꝟtit̄: ⁊ igi/
tur vocant̄ ēt pollitice vl' ciuiles: qꝛ polli/
unt siue ornāt hoīez in vita ciuili: dicun
tur etiā humane: qꝛ humano studio acq̄rū
tur nō diuinit⁹ infūdunt̄ sic̄ theologice: di
cunt̄ ēt ꝯsuetudīales: qꝛ nō ex vno actu s̄
ex ꝯsuetudīe inascunt̄: vocant̄ ēt corpa/
les: qꝛ mores hoīm informāt: vocant̄ ēt
virtutes ꝑncipales: qꝛ ꝑncipalit̄ ⁊ essentia
lit̄ faciūt ad felicitatē ciuilē: vocant̄ etiā
generales: qꝛ includūt in se ꝟtutes alias q̄
vocant̄ ab aliq̄b⁹ ꝟtutes adiūcte: ab aliqs
comites ꝑncipaliū ꝟtutū: ab aliqs aūt ꝑ/
tes ꝟtutū vt postea videbit̄. De his āt q̄t/
tuor ꝟtutib⁹ dr̄ Sap̄. viij. Sobrietatē eniꝫ
i. tꝑantiā ⁊ sapiētiā docet ⁊ iusticiā ⁊ ꝟtu/
tē. i. fortitudinē q̄b⁹ vtili⁹ nihil ē ī vita ho
minib⁹. Preterea ꝟtutes iste grad⁹ hūt ꝑfe
ctiōis s̄m q̄s alit̄ eas possidēt incipiētes ī
q̄b⁹ regūt vitā q̄ ad oꝑa exteriora: ꝓut pu
gnāt ꝯ vitia ⁊ sic vocāt̄ ꝟtutes pollitice:
⁊ alit̄ eas hūt ꝓficiētes s̄m ꝙ iā sunt in vi
ctoria vitioꝝ ⁊ ꝯsistūt ꝑtim intra ꝑtim ex/
tra: ⁊ sic vocāt̄ purgatorie: ⁊ alit̄ possidēt
eas ꝑfecti s̄m ꝙ iā deuictis vitijs hō q̄escit
ita ꝙ raro insurgūt ēt ꝑmi mot⁹: ⁊ sic vocā
tur ꝟtutes purgati animi: alit̄ deniqꝫ ꝯsi/
stūt in mēte diuīa ⁊ sic vocant̄ ꝟtutes exē
plares: qꝛ sicut reꝝ oīm exēplar est de⁹ sic et
idee ꝟtutū q̄ in deo ꝯsistūt. Ceteꝝ he q̄ttu
or ꝟtutes ꝓut sunt pollitice ordināt hoīez
in oꝑatiōib⁹ q̄ ad ꝓximū: ꝓut ꝟo sūt pur/
gatorie ordināt eū q̄ ad seipm: ꝓut aūt sūt
purgati animi ordināt eū q̄ ad deū: q̄l ꝟtu
tes exēplares q̄ in solo deo sūt ꝑficiūt s̄m
maius ⁊ min⁹ ꝓut oꝑantes in fide ⁊ chari

tate oꝑa lucis eas ꝑfecti⁹ vl' min⁹ ꝑfecte ꝑ/
ticipāt. Ad maiorē aūt euidētiā haꝝ vir
tutū in speciali sciēdum est ꝙ prudētia s̄m
Macrobiū ꝓut est ꝟtus pollitica: ē ad ra/
tiōis normā q̄ cogitat queqꝫ agit vniuersa
dirigere: ac nihil ꝑter rectū velle vl' facere:
s̄ ꝓut est ꝟtus purgatoria s̄m eundē ē mū
dū ⁊ oīa q̄ in mūdo sūt diuinoꝝ ꝯtēplatiōe
despicere: ⁊ oēm anime cognitionē in sola
diuīa erigere: ꝓut āt est ꝟt⁹ purgati ani/
mi s̄m eundē est sola diuīa cognoscere ⁊ ea
tanq̄ nihil sit aliud ītueri: deniqꝫ ꝓut ē vir
tus exēplaris s̄m eūdē ē ipa mēs diuīa cui
oīa nuda sūt ⁊ apta. Sꝫ h̄ potissime ꝓseq̄n
dū ē de prudētia ꝓut est ꝟtus pollitica et
hꝫ regere ceteras ꝟtutes in actionib⁹ suis
s̄m oēs ꝑtes ꝑhie moral' q̄ ē Ethica: q̄ scili
cet mores īstruit q̄ ad seipm ⁊ mōastica vl'
yconomica q̄ familiā disponit: ac pollitica
q̄. s. vrbes ⁊ regna dispōit ⁊ regit. Prete
rea adhuc triplex prudētia distingui pōt.
Prima ē cordis q̄ ꝯsistit in cognitiōe ꝑte/
ritoꝝ: dispositiōe ꝑsentiū: ⁊ ꝓuisiōe futuro
rū. iuxta illō ī cāti. Deut. Utinā sapent. s.
ꝑterita: ⁊ itelligerēt. s. ꝑsētia: ac nouissima
ꝓuiderēt. Secūda ē oris q̄. s. ꝯsistit in mode
ratiōe ꝟboꝝ. iuxta illō ꝓuer. x. Qui mode/
rat̄ labia sua prudētissim⁹ ē. ⁊ ꝓuer. xxix.
Totū spūm suū ꝓfert stult⁹: sapiēs āt dif/
fert ⁊ reseruat in posteꝝ. Tertia ē oꝑis vt ait
Tulli⁹: h̄ ꝯsistit in fuga mali ⁊ electiōe bo
ni. iuxta illō. Declina a malo ⁊ fac bonū: ⁊
de illa ꝑncipalit̄ ad pñs tractādū ē. Nā li
cet Amb. j. de officijs: nomē prudētie large
sumit ꝓ q̄libet cognitiōe hūana tā specula
tiua q̄ꝫ practica: cū dicit ꝙ prudētia in ve/
ri inuestigatiōe ꝟsat̄ ⁊ sciētie plenioris in/
fūdit cupiditatē: tn̄ ꝑhūs prudētiā strictī⁹
sumēs dicit in vj. Ethic. ꝙ prudētia ē recta
rō agibiliū: ⁊ h̄ ꝑtinet ad rōnē practicā ꝓ/
pter ita ꝙ ad prudētiā ꝑtinet nō solū ꝯside
ratio rōnis s̄ ēt applicatio ad op⁹ q̄ ē finis
practice rōnis: vnde s̄m Tho. scd̄a. 2ᵉ. q.
xlvij. tres sunt actus ipius prudētie. Pri/
mus est ꝯsiliari qd̄ ꝑtinet ad inuentiōeꝫ: qꝛ
ꝯsiliari ē q̄rere ⁊ bn̄ iuēire: vn̄ prudēt' ē bn̄
ꝯsiliari s̄m ꝑhm in vj. Ethic. ꝯsiliū āt ē de
his q̄ sūt ꝑ nos agēda ꝓpt̄ finē. Secūdus
act⁹ ē iudicare de inuētis ⁊ eligere q̄ electio ꝑ
suppōit ꝯsiliū ē eni appetit⁹ ꝑconsiliati: vt dr̄
in. iij. Eth. Tertius act⁹ est ꝑcipe: q̄ scꝫ act⁹
consistit in appellatione consiliatorum et
iudicatorum ad operandum: et quia iste
actus est ꝓpinquior fini rationis practice et

ideo etiã est pñcipal act⁹ rationis practice ⁊
B p̱ ɔsequẽs ipsius prudẽtie. Hic queri potest vtrũ i aliqual' in peccatorib⁹ esse põt prudẽtia: ꝓsertim cũ dicat dñs Luc. xvj. Filij huius seculi prudẽtiores sunt filijs lucis i generatiõe sua: sicuti videm⁹ ꝙ multi peccatores videntur esse meliora consilij q̄ iusti.

Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. vbi. s. ꝙ prudentia tripliciter dicit̃. Est eñ quedã prudẽtia falsa vel p̱ similitudinẽ dicta. Cũ eñ prudens sit q̃ bene disponit ea q̃ agenda sunt ꝓpter aliquẽ finẽ bonũ: ille q̃ ꝓpter malũ finẽ aliqua disponit illi fini ɔgruẽtia: falsam habet prudentiã inq̄tũ illud qḋ accipit p̱ fine nõ est vere bonũ ꝫ sm similitudinẽ: sicut aliq̃s dicit̃ bonus latro: hoc enĩ modo põt sm similitudinẽ dici prudẽs latro: qui ɔuenĩẽtes vias adinuẽit ad latrocinandũ: ⁊ hmõi est prudẽtia de qua dicit̃ ad Ro. viij. Prudentia carnis mors est q̃ scȝ finẽ vltimũ ɔstituit in delectatiõe carnis: ⁊ talis prudẽtia solũ peccatorib⁹ inest. Alia vero prudentia dicit̃ quidẽ vera: q̄ adinuenit vias cõmodas ad finẽ vere bonũ ꝫ est imꝑfecta dupliciter ratiõe. Uno modo q̄ bonũ illud qḋ accipit p̱ fine non est cõmunis finis totius humane vite sed alicuius specialis negocij: puta cũ quis adinuenit vias accomodas ad nauigandum vel ad negociandũ: dicit̃ prudens negociator vel nauigator: ⁊ illa prudẽtia cõmunis ẽ bonis ⁊ malis. Alio modo q̄ deficit in actu principali prudentie: puta cũ quis bene cõsiliat̃ ⁊ recte iudicat etiã de his q̃ ꝑtinent ad totã vitã ꝫ nõ efficacit̃ p̄cipit: ⁊ illa prudẽtia solũ inest malis: ⁊ sic peccatores possunt quidẽ esse bene ɔsiliatiui ad aliquem finẽ malũ: vel ad aliqḋ ꝑticulare bonũ: sed ad finẽ bonũ totius vite nõ sunt bene cõsiliatiui ꝑfecte: q̄ ɔsiliũ ꝑfecte nõ perducũt ad effectũ. Tertia denique prudẽtia vera est ⁊ ꝑfecta que scȝ ad bonũ finẽ tot⁹ vite recte cõsiliat̃: iudicat ⁊ p̄cipit: ⁊ hec sola dicitur prudentia simpliciter: q̃ sicut in peccatoribus esse nõ potest: sic nec iustis deesse potest: licet sint simplices aut iuuenes: nã illi qui consilio alieno indigent regulariter in hoc sibiꝑ̄ ɔsulere sciũt nisi gratiam habẽt ꝙ aliorum consilia requirãt ⁊ bona consulta a malis discernãt: vnde omnibus gratiã habentib⁹ industria dat̃ sufficiens ad ea que sunt de necessitate salutis: vtpote quos vnctio docet de omnibus: vt dicit̃ prima Jo. ij. Hinc etiã macrobi⁹ sm sententiã Platonis vel platini docilitatẽ ponit inter ptes prudẽtie. Cuius ratio est: q̄ prudẽtia cõsistit circa ꝑticularia opabilia in q̃bus cũ sint quasi infinite diuersitates nõ possũt ab vno homine sufficienter oĩa cõsiderari nec p̱ modicũ tp̄s ꝫ p̱ tp̄is diuturnitatẽ: ⁊ ideo in his maxime q̃ ꝑtinẽt ad prudentiã homo indiget erudiri ab alio ⁊ p̄cipue a senib⁹ q̃ sanum intellectũ circa fines operabiliũ adepti sunt: vnde dicit̃ puerb. vj. Ne imitaris prudẽtie tue: ⁊ Eccl. vi. In multitudine p̄sbyteroꝝ .i. seniorũ prudẽtium sta: ⁊ sapiẽtia illoꝝ coniungere. Et licet docilitas sicut ⁊ alia q̃ ad prudẽtiã ꝑtinẽt est a natura sm aptitudinẽ: q̃bus scȝ naturalibus nec laudamur nec vituperamur: tñ ad eius cõsummationẽ plurimum valet humanũ studiũ dũ scȝ homo sollicite freq̄nter ⁊ reuerenter applicat animũ suũ documẽtis maiorũ nõ negligẽs ea ꝓpter ignauiã: nec cõtẽnens ꝓpter supbiã: q̄ nullus in his q̃ subsũt prudẽtie q̄tũcũq̄ capax fuerit sibipsi sufficit q̄tũ ad oĩa. Preterea sciendũ est ꝙ quedã sunt ptes potẽtiales hui⁹ C virtutis que dicunt̃ virtutes adiũcte: que scȝ ordinant̃ ad aliq̃s secũdarios actus vel materias: q̄si nõ habẽtes totã rationẽ principalis virtutis: quarũ p̄ma vocat̃ eubolia qḋ importat bõitatẽ cõsilij: dicit̃ eñ ab eu qḋ est bonũ ⁊ boli qḋ est ɔsiliũ q̄si bona cõsiliatio: vel potius bene ɔsiliatiua: ⁊ sic sm phm. vj. Ethic. ɔsistit circa ɔsiliũ .s. actũ secũdariũ ipsius prudẽtie: eo ꝙ principalis actus eius est p̄cipere. Et si querit̃ vtrum eubolia sit virtus a prudẽtia distincta: ꝓsertim cũ dicat phus. vj Ethic. ꝙ prudẽtis est bene cõsiliari: sed hoc ꝑtinet ad euboliam. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. scḋa. 2ᵉ. q. lj. ꝙ virtus ꝓprie ordinat̃ ad actũ quẽ reddit bonũ: ⁊ ideo oportet sm diuersũ actũ eẽ diuersas virtutes: maxime qñ nõ ẽ eadẽ ratio bonitatis in actib⁹: ex alia eñ quis efficit̃ bene cõsiliatiuus ⁊ bene iudicatiuus ⁊ bene p̄ceptiu⁹: qḋ ex hoc patet: q̄ hec aliq̃n separant̃ abinuicẽ: ⁊ ideo oportet aliã esse virtutẽ euboliã p̱ quã homo bene cõsiliatiuus est: ⁊ aliã prudentiã p̱ quã est bñ p̄ceptiuus: ⁊ sicut cõsiliari ordinat̃ ad p̄cipere tanq̄ ad principalius: ita eubolia ordinat̃ ad prudentiã tanq̄ ad principaliorem virtutẽ: sine qua nec virtus esset sicut nec virtutes morales sine prudẽtia: nec cetere virtutes sine charitate: ⁊ sic ordinat̃ eubolia ad prudẽtiã sicut virt⁹ secũdaria ad p̄nci-

palē: q2 ad vltimū finē qui est bene viuere ordinant actus diuersi sm quēdā gradū: pcedit eīm cōsiliū: sequit iudiciū: et vltimū est pceptū qd imediate se habet ad finē vltimū: sed alij duo act9 remote: q tn̄ habent quosdā primos fines cōsiliū quidē inuētionē eoꝝ q agēda sunt: iudiciū aūt certitudinē. Secūda vero virtus vocat synesis que importat iudiciū rectū: nō quidē circa speculabilia sed circa pticularia opabilia: circa q est etiā prudētia: vn̄ sm synesim dicūt in greco aliqui syneti vel eusyneti. i. homines boni sensus: sic ecōtrario q carent hac virtute dicunt asyneti. i. insensati: manifestū aūt q bonitas cōsilij et bonitas iudicij nō reducunt in eandē cām: q2 multi sunt bn̄ cōsiliatiui qui nō sūt bn̄ sensati q̄si recte iudicātes: sicut etiā in speculatiuis aliqui sunt bn̄ inquirētes: pter hoc q eoꝝ ratio pmpta est ad discurrendū per diuersa: qd puenire videt ex dispositiōe virtutis imaginatiue: que defacili formare pōt diuersa fantasmata: et tn̄ hmōi qñq3 non sunt boni iudicij: qd est pter defectū intellect9: qd maxime cōtingit ex mala dispositione sensus cōis nō bene iudicātis: et ideo oportet pter eubuliā aliā esse virtutē q est bn̄ iudicatiua: et hec dicit synesis: nam rectū iudiciū in hoc cōsistit q vis cognoscitiua rem aliquā apphendat sm q i se est: qd puenit ex recta dispositiōe virtutis apprehensiue: sicut in speculo si fuerit bn̄ dispositū imprimunt forme corpoꝝ put sunt: si autē tūc apparent ibidē imagines difforme et praue se habētes. Qz autē virt9 cognoscitiua sit bn̄ disposita ad recipiendū res put sunt cōtingit radicaliter ex natura sed cōsummatiue ex exercitio vel ex munere grē. Et hoc dupliciter. Uno mō directe ex pte virtutis cognoscitiue: vt q2 nō est imbuta prauis cogitationib9 sed veris et rectis: et hoc ptinet ad synesim sm q est virtus specialis. Alio mō indirecte ex bona dispositione virtutis appetitiue: ex qua sequit q homo bn̄ iudicet de appetibilibus: et hoc bonū iudiciū virtutis cōsequit habit9 virtutū moraliū: ex quib9 etiā cōcludit q rectū iudiciū proprie tm̄ repit in bonis: q2 licz in malis pōt esse iudiciū rectū in vniuersali: tamē in pticulari agibili semp eorum iudiciū corrumpit. Tertia deniq3 virtus dicit gnomym: nā phus in. vj. Ethic. determīat gnomym esse specialē virtutē. Cuius ratio est: quia quādoq3 contingit aliquid esse faciendū pter cōmunes regulas agendoꝝ: sm quas solum iudicat synesis: puta cum impugnatori nō est depositū reddendū vel aliquid aliud hmōi: et ideo de illis iudicare oportet sm aliqua altiora pncipia: sed sm altiora principia exigit altior virtus iudicatiua que vocat gnomym: qd importat quādam pspicacitatē iudicij: sicut etiā sapientia in speculatiuis altiora principia cōsiderat q̄ scientia: et ideo ab ea distinguit. Deniq3 q̄tum ad principalē actū prudentie q est pcipere: et cōsistit in applicatiōe cōsiliatoꝝ et iudicatoꝝ ad opus: tūc ad illā ptinet sollicitudo vel pprie rectitudo sollicitudinis: qd sic patet: q2 dicit Ysid. in libro Ethymol. q sollicitus dicit q̄si solercitus inquātū. s. aliquis ex quadā animi sollercia velox est ad psequēduz ea q sunt agenda: qd ptinet ad prudētiā: q2 pcipu9 actus prudētie est circa agenda pcipere de cōsiliatis et iudicatis: vnd phus in. vj. Ethic. q oportz opari quidē velocit cōsiliata. Hinc dicit pma Pet. iiij. Estote prudētes et vigilate in oratiōib9: vigilātia eīm est sollicitudo quedā: rectitudo vero sollicitudinis i hoc cōsistit: q agat sm directionē et pceptū rōnis: et in his abilitat ratio ad celebrandū sabbatū i quiete mētis. Ad lau. dei.

De vitijs oppositis prudentie scz prudētia carnis: astutia: dolo: fraude: sollicitudine: imprudētia: incōstantia &c. Sermo IX

Memento vt diem sab. sancti. Exod. xx. Iam ordine cōgruo psequēdū est de his que prudētie opponunt: et impedimēta cōferūt ad celebrādū sabbatū. Que diuidere possumus in duas ptes: q2 dicit Aug9. in. iiij. ptra Julianū: q omnib9 virtutib9 nō solū sunt vitia manifesta discretiōe ptraria: sicut prudētie temeritas: verūetiā vicina quodāmodo nō veritate sed quadā specie fallenti simil: sicut prudētie astutia. A Primo igit videndū est de his q quādā falsam habent similitudinē cū prudētia: vtpote q cōtingūt p abusum eoꝝ q reqrunt ad prudētiā. Secūdo de his q manifeste ptrarietatē habent ad prudētiā: vtpote q puenīūt ex defectu prudētie vel eoꝝ q reqrunt ad prudētiā. Qūtū igit ad pmū sciēdū: q vitia prudētie ptra p quēdā abusū prudētie: maxie

oriunt̃ ex auaricia: nimirũ cũ auaricia ꝑ po/
tissime sabbatũ violat̃. Q̃ aũt oriunt̃ ex
auaricia patet: q: quãdã similitudinẽ habẽt
cũ prudẽtia in aliquali rõnis vsu: vt patet
de astutia dolo ⁊ fraude: sed int̃ alias vir/
tutes morales vsus recte rationis apparet
ꝑcipue in iusticia: que est in appetitu rõna/
li: ⁊ similit̃ ideo indebit⁹ vsus rõnis maxi
me apparet in vicijs oppositis iusticie: cui
maxime opponit̃ auaricia: ⁊ sic maxie ori/
unt̃ ex auaricia. Primũ igit̃ viciũ falsam
habẽs similitudinẽ cũ prudẽtia: dicit̃ prudẽ/
tia carnis: que ẜm aplm ad Roma. viij. ini
mica est deo. De qua prudẽtia queri potest
vtrũ sit peccatũ: ꝑsertim cũ opari ad finẽ q̃
licite amat̃ non est peccatũ: sed caro licite
amat̃: imo nemo carnẽ suam vnq̃ odio ha
buit: vt dicit̃ ad Ephes. v. Ad hoc rñdet
sanctus Tho. scda 2e. q. lv. q̃ prudẽtia est
circa ea que sunt ad finẽ totius vite: ⁊ ideo
prudẽtia carnis ꝓprie dicit̃: ẜm q̃ aliquis
bona carnis habet vt vltimũ finẽ vite sue:
manifestũ est aũt q̃ hoc est peccatũ: quia ꝑ
hoc hõ deordinat̃ circa vltimũ finẽ: q̃ non
consistit in bonis carnis sed in bonis aĩe.
Et quia caro est ꝓpter animã sicut materia
ꝓpter formã: ⁊ instrumentũ ꝓpter ꝑncipa/
le agens: ideo licite caro diligit̃ ad hoc vt
ad aĩe bonũ ordinet̃ sicut ad finẽ: si tñ sic
caro diligit̃ q̃ in bono carnis vltim⁹ finis
cõstituat̃: tũc erit inordinata ⁊ illicita di/
lectio: ⁊ hoc mõ ad amorẽ carnis ordinat̃
prudẽtia carnis: cum ecõtra scriptũ sit ad
Roma. xiij. Curam carnis ne ꝑfeceritis in
desiderijs. Et nota q̃ aplus tria genera tẽ/
ptationũ cõprehẽdit sub prudẽtia carnis:
sc3 a carne: mũdo ⁊ diabolo. Et Iaco. i ca/
nonica. iij. cõprehẽdit sub nomie sapientie
dicẽs: Nõ est hec sapiẽtia desursum descẽ/
dens ẜ terrena. aĩalis diabolica: q̃ singula
peccatũ ꝯstituũt nõ tñ semꝑ mortale. Pro
quo sciendũ: q̃ aliq̃s prudẽs dr̃ dupliciter.
Uno mõ simplicit̃. s. in ordine ad finẽ toti⁹
vite: ⁊ sic prudẽtia carnis accepta: ita q̃ in
cura eius cõstituit̃ vltim⁹ finis toti⁹ vite:
est peccatũ mortale: q: ꝑ hoc hõ auertit̃ a
deo: cũ impossibile sit plures esse fines vl/
timos: de qua dicit̃ Roma. viij. Prudẽtia
carnis mors est: prudẽtia aũt spus vita et
pax. Alio mõ ẜm quid. s. in ordine ad finẽ
aliquẽ ꝑticularẽ: sic aliquis dicit̃ prudẽs i
negociatione vel in alijs hmõi: ⁊ sic prudẽ/
tia carnis accepta cõstituit veniale pctm̃:
cõtingit eñ q̃ inordinate afficit̃ aliq̃s ad
aliq̃d delectabile carnis: absq̃ h̃ q̃ auertit̃
a deo ꝑ pctm̃ mortale: q: nõ ꝯstituit finẽ to
ti⁹ vite i delectatiõe carnis: ⁊ sic adhibere
studiũ ad hanc delectationẽ ꝯsequẽdã est
pctm̃ veniale: qđ etiã ꝑtinet ad prudentiã
carnis. Q̃ si q̃s actu curã carnis referat
ad finẽ honestũ. s. ad sustẽtatõẽ corpis. tũc
nõ vocat̃ prudẽtia carnis: q: sic vtit̃ hõ cu
ra carnis nõ i desiderijs: ẜ ad finẽ debitũ.
Secũdũ v̉o viciũ similitudinẽ gerẽs cũ pru
dẽtia dr̃ astutia: q̃ differt a prudẽtia carnis
q: prudẽtia carnis ordinat studiũ rõnis ad
finẽ: q̃ nõ est vere bon⁹: sed astutia pu͛t est
pctm̃ vtit̃ nõ veris vijs ẜ simulatis ⁊ appa
rẽtib⁹ ad cõsequẽdũ finẽ aliquẽ: siue bonũ
siue malũ: ⁊ sic sp ẽ pctm̃: nã si etiã ordinet̃
ad bonũ finẽ tñ est peccatũ: q: nõ de3 aliq̃s
etiã ad bonũ finẽ falsis vijs ⁊ medijs ꝑue/
nire. Q̃ si obijcit̃ illđ Prouerb. ij. vt det̃
puulis astutia: qđ sapiẽs nõ diceret si pec/
catũ eẽt. Ad h̃ dicendũ q̃ licz astutia q̃q̃
accipit̃ i bono i scriptura: ⁊ h̃ ꝓpt̃ similitudi/
nẽ vni⁹ ad alterũ: ꝓprie tñ in malo accipit̃
astutia: sic̃ phus dic̃ in. vj. Ethic. Ad ma
iorẽ tñ euidẽtiã sciendũ ẜm Tho. vbi s̃. q̃
duo sũt peccata q̃ ꝑtinẽt ad astutiã. s. dol⁹
⁊ fraus: qđ sic p3: nã ad astutiã ꝑtinet assu
mere vias nõ veras ẜ simulatas ⁊ apparẽ/
tes ad finẽ aliquẽ ꝯsequẽdũ vel bonũ vel
malũ: assumptio aũt hac3 via3 põt cõside/
rare dupliciter. Uno mõ in ip̃a excogitatiõe
viarũ hmõi: ⁊ h̃ ꝓprie ꝑtinet ad astutiã: sic̃
etiã excogitatio recta3 via3 ad debitũ fi/
nẽ ꝑtinet ad prudẽtiã. Alio mõ cõsiderari
põt assũptio taliũ via3 ẜm executiõe3 opis
ad decipiẽdũ: ⁊ h̃ dupliciter. [illegible] hoc fit
ꝑncipalit̃ ꝑ v̉ba q̃ ꝑcipuũ locũ tenẽt inter
signa q̃b⁹ hõ signat aliq̃d alteri: vt patet ꝑ
Aug. li. de doct. xp̃i. ⁊ hoc ꝓprie ꝑtinet ad
dolũ q̃ maxie tribuit̃ locutiõi: licz tñ cõtin
git esse dolũ etiã in factis: ẜm illud ps̃. Et
dolũ facerẽt in seruis ei⁹: sit̃r ⁊ i corde iux̃
illud Eccl̃i. xix. Interiora ei⁹ plena sunt do
lo: ⁊ sic dol⁹ q̃dãmõ ꝑtinet vit̃er ad execu
tionẽ astutie: siue fiat ꝑ v̉ba: signa vl̃ facta
Uel illa executio astutie ꝑncipalit̃ fit ꝑ fa/
cta: ⁊ h̃ ꝓṗe ꝑtinet ad fraudẽ vñ dr̃ Act. v.
q̃ vir q̃dã Ananias noie cũ vxore sua Sa/
phira vendidit agrũ suũ ⁊ fraudauit de ꝑ/
cio agri: ⁊. j. Cor. vj. q̄re nõ magis fraudẽ
patimini: ⁊ hec duo sunt peccata mortalia
q̃ꝫ ꝑniciose fiũt: vt Eccl̃ia. xxxiiij. Qui ef/
fundit sanguinẽ ⁊ qui fraudẽ facit merce/
nario frẽs sũt: ⁊ ps̃. Uirũ sanguinũ ⁊ do/

Iesu abominabilis dñs. Deinde q̃ri pōt de sollicitudie cui⁹ rectitudo ꝑtinet ad prudētiā vt dictū ē: put.s.ē q̃dā animi solertia q̃ ꝗs velox efficit̃ ad ꝯsequēdū ea q̃ sūt agēda. Utrū.s.licitū sit hr̄e sollicitudinē de rebus tpalib⁹: q̃.s.quā dā gerit silitudinē cū spūali sollicitudine: ꝑsertī cū vnusq̄sq̄ sollicit⁹ sit de fine ꝓpt̃ quē opat̃: ꝗ licitū ē hominē opari ꝓpter tpalia qb⁹ vitā sustētat. Ad h̃ rn̄det doc.sanct⁹ scd̃a 2ᵉ.q.lv. q̃ sollicitudo iportat studiū quoddā adhibitū ad aliud cōsequendū. Tpaliū ḡ sollicitudo triplicit̃ esse pōt illicita. Primo mō ex pte eius de q̃ sollicitamur: s.l.s. tpalia tanq̄ finē querim⁹: q: tpalia bona subiecta quidē sunt homi vt eis vtat̃ ad necessitatē: nō tñ vt in eis finem cōstituat ⁊ supflue circa ea sollicitet̃. Secūdo mō ꝓpter supfluū studiū qð apponit̃ ad tpalia ꝓcuranda ꝓpter qð hō a spūalib⁹ quib⁹ ꝑncipali⁹ inseruire debet retrahit̃: iux̄ illud Matth.xiij. Sollicitudo seculi suffocat verbū. Pro q̃ sciendū q̃ eius sollicitudo q̃ corpali labore panem acquirit nō est supflua si sit moderata ⁊ ideo dicit Hiero. q̃ labor est exercēdus ꝗ sollicitudo tollēda supflua.s.animū inquietans. Hinc dicit̃ Matth.vj. Nolite sollici ti esse in crastinū: crastin⁹ eñ dies sollicit⁹ erit sibiipsi: id est suā ꝓpriā habebit sollicitudinē q̃ sufficiet ad animā affligendū: vñ subdit: Sufficit eñ diei malicia sua: id est afflictio sollicitudinis. Ratio aūt hoꝝ est: q: nullū opus pōt esse virtuosum nisi debitis circūstātijs vestiat̃: inter quas est vna circūstantia q̃ debitū temp⁹ obseruet: ꝫm illud Eccl.viij. In omni negocio temp⁹ est ⁊ opportunitas q̃ nō solū in exteriorib⁹ operibus sed etiā in interiori sollicitudine locū habet vnicuiq̄ eñ tpe cōpetit ꝓpria sollicitudo: sicut tempori estatis cōpetit sollicitudo metēdi: tēpore autumni sollicitudo vindemie: ⁊ sic de alijs. Si quis ḡ tempore estatis de vindemia sollicitus esset supflue ꝑoccuparet futuri tpis sollicitudinē ⁊ illā tanq̄ supfluā dñs ꝓhibet. Tertio mō est illicita sollicitudo ex pte timoris superflui: quando.s.aliq̄s timet ne faciendo qð oportet necessaria deficiant: qð dñs tripliciter excludit in euangelio. Primo ꝓpter beneficia maiora diuinit⁹ homi ꝑstita ꝑter suā sollicitudinē.s.corpus ⁊ animā. Secūdo ꝓpter subuentionē qua deus aīalib⁹ ⁊ plātis subuenit absq̄ ope hūano ꝫm ꝓportionē sue nature. Tertio ex diuina ꝓuidētia ꝓpter cuius ignorantiā gentiles circa bona tpalia ꝓcuranda ꝑncipalius sollicitant̃: ⁊ ideo excludit dñs q̃ sollicitudo nostra ꝑncipalis esse debet de spūalib⁹ bonis sperātes q̃ etiā tpalia nobis ꝓuenient ad nececessitatē si fecerim⁹ qð debem⁹. Secūdo videndū est de his vitijs q̃ manifeste cōtrarietatē habēt ad prudentiā: vtpote q̃ veniūt ex defectu prudētie vel eoꝝ que requirunt̃ ad prudentiā cui ꝓprie tñ opponit̃ imprudētia proprie sumpta. Pro quo sciendū: q̃ imprudētia q̄nq̄ sumit̃ ip̄rop̄e scʒ negatiue: ita scʒ q̃ importat solā carentiā prudētie que pōt esse sine peccato vt in amētibus: q̄nq̄ vo sumit̃ ꝑuatiue. Et hoc dupliciť. Uel inquātū quis caret prudētia quā tñ natus est habere: ⁊ ꝫm hoc est peccatū rōne negligētie qua quis nō adhibet studiū debitū ad habendū prudentiā: Uel inquātū cōtrario mō mouet̃ vel agit prudentie: puta si recta ratio prudētie agit cōsiliando: sed imprudēter consiliū spernit: ⁊ sic de alijs que in actu prudētis obseruāda sunt: ⁊ hoc mō imprudentia peccatū est ꝫm ꝓpriā rationē prudētie: non eñ potest hoc cōtingere q̃ hō cōtra prudentiā agat: nisi diuertat a regulis prudentie quib⁹ hō rectificat̃. Unde si ꝯtingit hoc ꝓpter auersionē a regulis diuinis est peccatū mortale: puta cū aliquis cōtemnēs diuina documenta ꝓcipitanter agit. Si vo preter eos agat absq̄ cōtemptu ⁊ absq̄ detrimēto eorum que sunt de necessitate salutis est veniale: ⁊ ꝫm hoc ꝓprie sumit̃ hic imprudētia: q: directe opponit̃ ipsi prudētie sub se cōtinens diuersas species: nam inquātum in se cōtinet defectū consilij: tūc ꝓcipitatio vel temeritas est eius species: q̄ntū vo ad defectū iudicij incōsideratio: sed q̄ntum ad ꝓceptum qð est ꝓprius actus prudētie est incōstantia ⁊ negligentia. Quantum igitur ad primū sciendum: q̃ ꝫm Tho.scd̃a 2ᵉ.q.liij. ꝓcipitatio in actibus anime metaphorice dicit̃ ꝫm similitudinē a corporali motu acceptam: dicit̃ enim corporaliter precipitari quod a superiori in ima ꝓuenit ꝫm impetum quēdam ꝓprij motus vel alicui⁹ impellentis: nō ordinate incedendo p gradus: summū autē anime est ipsa ratio: imū vo operatio per corp⁹ exercitata: gradus medij sunt memoria ꝑteritoꝝ: intelligentia ꝑsentium: solertia i cōsiderandis futuris euētib⁹: ratiocinatio ꝯferens vnū alteri ⁊ docilitas p quā quis acquiescit sententijs

malorum per quos gradus quis ordinate descendit recte consiliando. Si quis autem ferat ad agendum secundum impetum voluntatis et passionis: pretermissis huiusmodi gradibus dicitur precipitatio: et sic per precipitationem deficit a docilitate: memoria et ratione: que sunt etiam quedam partes integrales prudentie: quia per docilitatem quis sollicite frequenter et reuerenter applicat animum documentis maiorum: non negligens ea per ignauiam: nec contemnens per superbiam: per memoriam vero plurimorum preteritorum reminiscitur: que necessaria sunt ad bene consiliandum de futuris: et sic secundum Tullium habet plurimum artis et industrie: quia ex preteritis quasi sumit argumentum de futuris: per rationem pinde fit homo bene rationatiuus quod maxime requiritur ad prudentiam: vt sic possit bene quis applicare vlla principia ad particularia que sunt varia et incerta: per intellectum autem consequitur quis existimationem quandam rectam de aliquo particulari fine: ita quod certitudo rationis est ex intellectu: oportet enim quod omnis processus rationis ab aliquo intellectu procedat non quod intellectus et ratio sint diuerse potentie: sed quia ex diuersis actibus nominantur: quia nomen intellectus sumitur ab intima penetratione veritatis: nomen autem rationis ab inquisitione et discursu ad faciendam debitam applicationem: vt dictum est: nec sumitur hic ratio vel intellectus pro ipsa potentia rationis vel intellectus: sed pro eius vsu bono. Circa vero ad secundum sciendum: quod inconsideratio maxime opponitur rectitudini iudicij. Importat enim defectum iudicij: quia deficit in recte iudicando: ex hoc quod contemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum iudicium procedit: sub quo vitio .s. inconsiderationis alia duo includuntur. Primum est incautio: nam ea circa que est prudentia sunt contingentia operabilia: in quibus sicut verum potest admisceri falso: sic malum bono propter multiformitatem huiusmodi operabilium: in quibus a malis bona plerumque impediuntur: et mala speciem boni gerunt: et ideo ad prudentiam cautio necessaria est: vt sic accipiantur bona quod vitentur mala: cuius oppositum est vitium quod vocatur incautio. Secundum vero est incircumspectio: nam cum prudentia circa operabilia singularia consistat: in quibus multa concurrunt: contingere potest aliquid secundum se consideratum esse bonum et fini conueniens: quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur malum vel non oportunum ad finem: sicut ostendere alicui signa amoris: secundum se consideratum videtur esse conueniens ad alliciendum eius animum ad amorem: si tamen in illius animo contingat ex hoc superbia vel suspitio adulationis: non erit hoc conueniens ad finem: et ideo ad prudentiam circumspectio necessaria est: vt homo illud quod ordinatur in finem: comparet cum his que circumstant: cuius oppositum vitium vocatur incircumspectio. Circa vero deniquead tertium sciendum: quod inconstantia importat recessum quendam a bono proposito diffinito: qui recessus principium habet a vi appetitiua: non enim quis recedit a bono proposito diffinito: quin recessus inordinate placet: sed iste recessus non consumatur nisi per defectum rationis que fallitur in eo quod repudiat illud quod recte acceptauerat: et cum possit resistere passionis impulsui: si non resistit hoc est ex debilitate ipsius: quia non tenet se firmiter in bono concepto: et ideo inconstantia quantum ad sui consumationem pertinet ad defectum rationis: vnde sicut precipitatio est circa actum consilij ex defectu: et inconsideratio circa actum iudicij: sic inconstantia est circa actum precepti: quia ex hoc quis dicitur inconstans quod ratio deficit in precipiendo ea que sunt consiliata et iudicata: cui adiuncta est negligentia que similiter consistit circa actum precepti qui est tertius et principalis ipsius prudentie: nam negligentia importat defectum debite sollicitudinis: et habet rationem peccati: quia omnis defectus actus debiti rationem habet peccati: et directe opponitur sollicitudini de qua supra dictum est: vnde eo modo quo sollicitudo est specialis virtutis actus: eodem modo negligentia speciale peccatum est. Pro quo sciendum: quod negligentia prouenit ex quadam remissione voluntatis: per quam contingit quod ratio non sollicitatur vt precipiat ea que debet: vel eo modo quo debet: potest autem dupliciter contingere quod negligentia sit peccatum. Uno modo cum negligentia consistit in pretermissione alicuius actus vel circumstantie que non sit de necessitate salutis: nec hoc fit ex contemptu sed ex aliquo defectu feruoris charitatis que impeditur interdum per aliquod veniale: et tunc negligentia est venialis. Alio modo quando pretermittitur per negligentiam illud quod est de necessitate salutis: siue sit actus siue circumstantia: vel licet non sit de necessitate salutis: tamen negligentia illius sequitur ex quodam contemptu: eo quod voluntas in tantum remissa est circa ea que dei sunt: quod totaliter a charitate dei deficit: et hoc est mortale cuius contemptus argumentum est: quod etiam quis negligeret ea perficere: licet sciret de necessitate salutis esse. Quod a nobis auertat iesus christus.

De iusticia generali ac ꝑticulari ac vitio illi opposito qḋ dicit᷑ iniusticia: Sermo X

Emento vt diem

m sab. sancti. Exo. xx. Post enodatio-
nē quātulā cūq᷑ ꝑme virtutis
cardinalis q̄ prudētia d̄r. Scḋo loco vidē-
dū est de scḋa virtute cardinali. s. iusticia:
de q̄ dic̄ Seneca: Justicia nō nr̄a ↄstitutio
ꝫ diuina lex ē ⁊ vinculū societatis hūane:
q̄sq̄s ꝫ iusticiā sectari desideras: time ꝑus
deū ⁊ ama deū: vt ameris a deo: amabilis
eris deo si illū in h̄ imiteris vt velis omib᷒
ꝓdesse: nulli nocere: ⁊ tūc te virū iustū ap-
pellabūt oēs frequēter venerabunt᷑ ⁊ dili-
gent: iustus enī vt sis nō solū nō nocebis:
A ꝫ ⁊ nocētes ꝓhibebis: hec ille. Hic p̄mo
queri pōt: vtrū iusticia sit virt᷒: p̄sertim cū
cōiter ſm theologos ⁊ iuristas: iusticia est
cōstans ⁊ ꝑpetua volūtas ius suū vnicuiq᷑
tribuēs: ſ reddere alicui qḋ suū est qḋ ad
iusticiā ꝑtinet est necessitatis: qḋ aūt fit ex
necessitate nō ē meritoriū: q̄r dedignat᷑ ha-
bere de᷒ coacta seruitia. Ad h̄ rn̄det Tho.
scḋa 2ᵉ. q. lviij. q̄ virtus hūana est: q̄ bonū
reddit actū hūanū ⁊ ip̄m hoiez bonū facit
qḋ quidē iusticie cōuenit: q̄r actus hois ex
h̄ bon᷒ reddit᷑: q̄r attingit regulā rōnis ſz
quā actus hūani rectificant᷑: cū igit᷑ iusti-
cia rectificet oꝑatiōes hūanas: manifestū
est q̄ opus hoīs bonū reddit. Hinc dicit
Tulli᷒. j. de offi. q̄ ex iusticia virtutis splē-
dor ē maxim᷒ ex q̄ boni viri nomīant᷑: nec
enī necessitas tollit in ea rōnē meriti. Pro
q̄ sciendū q̄ duplex est necessitas. Una co-
actionis: ⁊ hec q̄r repugnat volūtati tollit
rōnē meriti. Alia est necessitas ex obliga-
tiōe p̄cepti siue ex necessitate finis: sicut cū
q̄s finē virtutis ↄsequi nō pōt nisi faciat h̄
vel illud: ⁊ talis necessitas nō excludit rō-
nem meriti inquātū h̄ aliq̄s agit volūtarie
qḋ sic est necessariū: excludit tñ gloriā sup-
erogatiōis: ſm illud. i. Cor. ix. Si euāge-
lizauero nō est mihi glr̄ia. necessitas enī mi-
hi incūbit: vñ Luce. xvij. Cū feceritis oīa q̄
p̄cepta sunt vobis dicite serui inutiles su-
mus: qḋ debuim᷒ facere fecim᷒: sic intelli-
gendū ē: q̄ q̄ facit qḋ debet nō auffert vti-
litatē lucri ei cui facit qḋ dz: sed solū absti-
net a dāno illi᷒ sicq᷑ seru᷒ inutilis est ei cui
facit: sibiipsi tñ vtilitatē facit id ingratum
spōtanea volūtate facit id qḋ dz qḋ ē virtu-
ose agere: vnde Sap. viij. dicit᷑: q̄ sapiētia
dei sobrietatē ⁊ iusticiā docet ⁊ prudētiā ⁊
virtutē quib᷒ in vita nihil ē vtili᷒ hoīb᷒
scz virtuosis. Ad maiorē aūt euidētiā sciē-
dū q̄ duplex ē iusticie virt᷒. s. generalis ⁊
ꝑticularis: iusticia aūt generalis d̄r iusti-
cia legal᷑: q̄r ꝑ eā hō cōcordat legi ordināti
actus oīm virtutū in bonū cōe: nā iusticia
ordinat hoīem in cōꝑatiōe ad aliū qḋ fieri
pōt dupliciter. Primo ad aliū singulariter cō-
sideratū. Secūdo ad aliū in cōi ſm q̄ ille
q̄ seruit cōitati seruit omib᷒ hoīb᷒ sub illa
cōitate cōtentis ⁊ ad vtrūq᷑ pōt se hr̄e ſm
ꝓpriā rōnem: oēs enī cōtenti sub cōitate cō-
parant᷑ ad cōitatē: sicut ꝑtes ad totū: ⁊ qḋli-
bet bonū ꝑtis est ordinabile ī bonū toti᷒:
cū igit᷑ bonū cuiuslibet v̄tutis ordinātis
hoīem ad seip̄m vel ad aliā singularē ꝑso-
nā referibile sit ad cōe bonū ad qḋ ordinat
iusticia: cōstat ↄsequēter q̄ actus oīm vir-
tutū ad iusticiā ꝑtinere pūt ſm q̄ ordināt
hoīem ad cōe bonū: ⁊ q̄ntū ad hoc dicit᷑ eē
virt᷒ generalis: vnde sicut charitas dici pōt
virt᷒ generalis inquātū ordinat oēs act᷒
v̄tutū ad bonū diuinū qḋ respicit vt ꝓpriū
obiectum: sic iusticia legalis inquātū ordi-
nat actus omniū virtutuz ad cōe bonū qḋ
respicit vt ꝓpriū obiectū. Alia ē iusticia q̄-
daz ꝑticularis: que. s. ordinat hoīem circa
ea que sunt ad alterā singularē ꝑsonā ime-
diate: sicut iusticia generalis ordinat hoīem
in his que sunt ad alterū q̄ntū ad bonū cōe
mediate. Pro quo nota q̄ oīa q̄ rectificari
possunt ꝑ rōnem sunt materia virtutis mo-
ralis q̄ diffinit᷑ ꝑ rōnem rectā: vt patet in
ij. Ethic. Possunt ꝫ rectificari ꝑ rōnez in-
teriores passiōes aīe ⁊ exteriores actiones
necnō ⁊ res exteriores que veniūt in vsum
hoīs. Justicia ꝫ non est circa interiores
aīe passiōes: q̄r ↄsistit in volūtate vt ī sub-
iecto cui᷒ motus vel actus nō sunt passio-
nes: sed solū motus appetit᷒ sensitiui pas-
siones dicunt᷑: sicut tēperantia ⁊ fortitudo
que sunt ī irascibili ⁊ cōcupiscibili sunt cir-
ca passiōes: sed iusticia solū est circa actio-
ones exteriores ⁊ res ſm quādam rōnem
obiecti specialē: ꝓut. s. ſm eas vn᷒ homo
alteri coordinat᷑: vñ ponit᷑ vna de quattu-
or virtutib᷒ cardinalib᷒ habens materiā
specialem siue obiectū. Et habet quattuor
gradus ſm quadruplicē diffinitionē. Pri-
mus gradus ab omni iniquitate hoīnē
custodit ⁊ cū omnib᷒ pacifice cōuersari fa-
cit: ⁊ sic est virtus politica que debet mun-

dum istum despicere ⁊ vnicuiq₃ seruare qđ
suum est.s.sibiipsi ꝓximo ⁊ deo. Secūdus
gradus mentē ad eterna directe trahit: q₂
iusto ordini rōnis ꝑfecte consentit: ⁊ sic est
virtus purgatoria q̄ est ad verā ꝓximi viā
ↄsentire ⁊ vniuscuiusq₃ virtutis officiū in
suo vigore ↄseruare. Tertius gradus mē/
tē in eternis figit: q₂ illā cū deo eterno ꝑpe
tuo federe sociat. Et sic est virtus purgati
animi que est cū diuina mēte ꝑpetuo fede/
re sociari. Quart⁹ gradus p̄dictos grad⁹
inchoat deducit ⁊ ꝑficit: q₂ in solo deo est
qui omnē creaturā sua inflexibili ⁊ perpe/
tua lege iuste regit: ⁊ sic est virtus exēpla/
ris: que ꝯtinenti lege a sempiterna opis sui
ↄsummatiōe nō flectit᷑. Thomas aūt diffi
niens iusticiā: ait: Iusticia est habitus ſm
quē aliquis cōstanti ⁊ ꝑpetua volūtate ius
suum vnicuiq₃ tribuit. Est autē iusticia ha
bitus ſm quē aliquis recte operat᷑ et vult
⁊ hoc volūtate ꝑpetua: q₂ nō sufficit ad ra/
tionē iusticie φ quis velit ad horā in aliq̄
negocio seruare iusticiā cū vix inueniat᷑ q̄
velit in omnib⁹ iniuste agere: sed requirit᷑
φ habeat voluntatē ꝑpetuo in omnib⁹ cō/
seruandi iusticiā. Addit᷑ etiā cōstanti vo/
lūtate: q₂ sicut ꝑ hoc φ dicit᷑ ꝑpetua volū/
tas designat᷑ φ aliquis gerat in ꝓposito ꝑ/
petuo iusticiā cōseruandi: sic etiā in hoc φ
dicit᷑ cōstans designat᷑ φ in ꝓposito firmi/
ter ꝑseueret. Qđ autē subdit᷑ ius suū vni/
cuiq₃ tribuit: non solū intelligit᷑ de p̄ncipe
⁊ iudice: q̄ reddūt qđ iustū est ꝑ modū im/
ꝑantis ⁊ dirigētis: ſ₃ etiā de subdit᷒ q̄ red/
dūt vnicuiq₃ qđ suū ē: ꝑ modū executiōis
iuxta illud Roma.xiij. Reddite omnibus
debita: cui tributum tributū: cui vectigal
vectigal: cui timorē timorē: cui honorē ho
norē: nemini quicq̄₃ debeatis nisi vt inuicē
diligatis. Per hoc aūt φ addit᷑ ius suum
notatur φ ius est obiectū ipsius iusticie.
Ius aūt multiplex est vt tactū est in primo
p̄cepto: hoc tamē sciendū φ ius siue iusti/
cia ſm Tho.scđa 2ᵉ.q.lvij. est aliqđ opus
B adequatū alteri: ſm aliquē equalitatis mo/
dū. Dupliciter aūt alicui homi pōt aliq̄d eē
adequatū. Uno mō ex ip̄a natura rei vt cū
q̄s tantū dat vt tantūdē recipiat: ⁊ hoc ius
naturale vocat᷑. Alio modo aliq̄d est ade/
quatū alteri vel cōmensuratū ex condicto
vel ex cōmuni placito: cum sc₃ quis se re/
putat contentū si tantū accipiat: qđ potest
fieri dupliciter. Primo ꝑ aliquod priuatū
cōductū: sicut qđ firmat᷑ aliquo pacto in/
ter priuatas ꝑsonas. Secūdo ex condicto
publico: cum sc₃ totus populus cōsentit:
vt aliquid habeat᷑ q̄si adequatū ⁊ cōmen/
suratū alteri: vel cū hic princeps ordinat q̄
populi curā habet vel eius ꝑsonā gerit: et
hoc dicit᷑ ius positiuū. Potest enī hūana
volūtas ex cōmuni cōdicto aliquid facere
iustū: in his q̄ ſm se nō habēt repugnātiā
aliquā ad iusticiā naturalē. Secus tn̄ est
de his q̄ de se repugnantiā habent ad ius
naturale: q₂ de his dicit᷑ Esa.x. Ue qui cō/
dunt leges iniquas. Deinde queri pōt:
vtrū iusticia p̄emineat inter oīs virtutes
morales: p̄sertim cū ſm phm̄.ij.Ethi. Uir/
tus est circa difficile ⁊ bonū: sed fortitudo
magis est circa difficilia q̄₃ iusticia: q₂ cir/
ca ꝑicula mortis: vt postea videbit᷑. Ad h̄
rn̄det Tho. vbi supra.q.lviij.qđ si loq̄mur
de iusticia legali: tunc manifestū est φ ipsa
p̄clarior est inter oēs virtutes morales: in/
quātū bonū cōmune p̄eminet bono singu
lari vnius ꝑsone. Et ſm hoc in.v.Ethi.di/
cit phus: Qđ p̄clarissima virtutū videt᷑ eē
iusticia: ⁊ neq₃ hesper⁹ neq₃ lucifer ita ad/
mirabilis. Similit᷑ si loquimur de iusticia
ꝑticulari: tūc etiā p̄cellit inter alias virtu/
tes morales duplici rōne. Prima sumi po
test ex ꝑte subiecti: q₂ sc₃ iusticia est in no/
biliori ꝑte ip̄ius aīe: sc₃ in volūtate: qđ sic
patet: q₂ iusticia nō ordinat᷑ ad dirigendū
aliquē actū cognoscitiuū: ⁊ ideo subiectū
iusticie nō est intellect⁹ vel ratio. Sed iusti
dicimur ex hoc φ recte aliq̄d agimus: pri
mū aūt p̄ncipiū actus est vis appetitiua: q̄
duplex est.s. volūtas q̄ est in rōne: ⁊ appeti
tus sensitiuus cōsequēs apphensionē sen/
sus: qui diuidit᷑ ꝑ irascibilē ⁊ cōcupiscibi/
lē. Reddere aūt vnicuiq₃ qđ suū est ex ap/
petitu sensitiuo ꝓcedere nō pōt: q̄m apphē
sio sensitiua ad hoc se nō extendit φ ꝓpor/
tionē vni⁹ ad alterū cōsiderare possit: sed
hoc est ꝓpriū rōnis: ⁊ sic iusticia nō pōt esse
sicut in subiecto in irascibili ⁊ cōcupiscibi/
li: sed solum in volūtate. Alie ꝟo virtutes
morales sunt sicut in subiecto in appetitu
sensitiuo: ad quē ꝑtinent naturales anime
passiones q̄ sunt materia aliaꝝ virtutū mo
raliū. Secūda aūt ratio sumi potest ex ꝑte
obiecti: q₂ ꝟtutes alie laudant᷑ solum ſm
bonū ip̄i⁹ virtuosi: q₂ sc₃ ꝑficiūt ip̄m habē
tē. Iusticia ꝟo laudat᷑ ſm φ virtuosus ad
aliū bn̄ se habet: q₂ iusticia est circa opati/
ones q̄b⁹ hō ordinat᷑ nō solū in se: vt bn̄ se
habeat in seip̄o: sed etiā respectu alteri⁹ vt

pars se habeat ad alterū. Ad hoc aūt qđ obijcit de fortitudīe: dicendū q̄ rō ṽtutis magis cōsistit in bono q̄ȝ in difficili. Justicia aūt est circa meliora q̄ȝ fortitudo: q̄r illa solū vtilis est in bello: ⁊ ista in pace ⁊ ī bello. Uerūtñ inter virtutes cardinales p̄cellit prudētia iusticiā: vt videbit̄ in p̄mo sermone de fortitudine. C Deniq̄ q̄ri pōt de iniusticia q̄.s. opponit̄ iusticie: vtrū.s. sit vitiū spāle: p̄sertim cū nullū pctm̄ spēale opponit̄ oib⁹ virtutib⁹: ſ iniusticia omib⁹ opponit̄ virtutib⁹. Nā q̄tū ad adulteriū opponit̄ castitati: q̄tum ad homicidiū opponit̄ mansuetudini: ⁊ sic de alijs. Ad hoc rñdet Tho. vbi ſ.q.lix. q̄ duplex est iniusticia. Una illegalis q̄.s. opponit̄ iusticie legali: ⁊ hoc ſm essentiā ē spāle vitiū inq̄ātū respicit obiectū spāle.s.bonū cōe qđ ɔ̄tēnit: sed q̄tū ad intētionē est vitiū generale: q̄r per cōtemptū boni cōis pōt q̄s ad oīa peccata deduci: sic etiā oīa vitia inquātū repugnāt bono cōi rōnē habēt iniusticie q̄si deriuata ab iniusticia. Alia ṽo ē iniusticia ſm inequalitatē quādam ad alterū: put hō vult hr̄e plus de bonis ⁊ min⁹ de malis: ⁊ sic spāle habet materiā: ⁊ est p̄ticulare viciū iusticie p̄ticulari ɔ̄riū. Et opponit̄ etiā indirecte virtutib⁹ omnib⁹ inquātū exteriores act⁹ p̄tinēt ⁊ ad iusticiā ⁊ ad alias virtutes morales licȝ diuersimode. Et est vitiū mortale ex genere suo: q̄r charitati cōtrariat̄: q̄ ē aīe vita: q̄ mouet ad volendū alteri⁹ bonū cū ecōtra iniusticia sp̄ in alteri⁹ nocumēto cōsistat: nisi tā parua eēt iniusticia q̄ p̄babiliter alter nō lederet̄ nec illi displiceret: puta si auferat pomū vel sīle. Et nota q̄ facere iniustū ex intentiōe ⁊ electiōe est p̄priū iniusti: ſm q̄ iniust⁹ dicit̄ q̄ hȝ habitū iniusticie: ⁊ ille dr̄ iniust⁹ formalit̄. Sed facere iniustū p̄ter intentionē.s.p ignorātiā vl̄ ex quadā passiōe nō est p̄priū iniusti: q̄r hoc pōt quis facere absq̄ habitu iniusticie: sed tñ materialit̄ ⁊ q̄si p accidēs iniust⁹ dr̄. Ad i.

De part. h⁹ iusticie subiectiuis integralib⁹ ⁊ potentialibus ac de acceptiōe p̄sonarū: Sermo XI

Memento vt diem sab. sancti. Exo. xx. Jā ordine cōgruo de ptibus ip̄i⁹ iusticie p̄sequēdū ē q̄ sūt triplices: nā quedā sūt p̄tes eius subiectiue: quedā integrales: ⁊ q̄daȝ A potētionales q̄ sūt ṽtutes adiūcte. Q̄tū igit̄ ad p̄mū.s. p̄tes subiectiuas p̄mo q̄ri p̄t: vtrū sint due p̄tes iusticie: q̄ȝ vna ē directiua in distributiōib⁹ ⁊ alia in cōmutatiōib⁹ sic tāgere videt̄ p̄hus in. v. Ethi. cū tñ ecōtra sic dictū est: iusticie act⁹ ē reddere vnicuiq̄ qđ suū ē: ſ in distributiōe nō reddit̄ vnicuiq̄ qđ suū erat: ſ de nouo sibi appropriat̄ qđ cōe erat. Ad hoc rñdet Tho. secūda 2e q.lxj. q̄ iusticia p̄ticularis q̄ ē virt⁹ cardinalis ordinat̄ ad aliquā p̄sonā p̄uatā q̄ cōpat̄ ad cōitatē: sic ps ad totū. Pōt igit̄ ad aliquā p̄tē attēdi duplex ordo. Un⁹ quidē p̄tis ad p̄tē cui sīlis ē ordo vni⁹ p̄uate p̄sone ad aliā: ⁊ hūc ordinē dirigit iusticia cōmutatiua q̄ ɔ̄sistit ī his q̄ mutuo fiūt inter duas p̄sonas adinuicē. Ali⁹ ordo attēdit̄ toti⁹ ad p̄tes: ⁊ huic ordini assīlat̄ ordo ei⁹ qđ ē cōe ad singlas p̄sonas quē ordinē dirigit iusticia distributiua q̄ ē distributiua cōmuniū ſm p̄portionalitatē. Et iō due sūt spēs iusticie.s. cōmutatiua ⁊ distributiua: q̄ distinguūt̄ nō solū ſm vnū ⁊ multa.i. ſm hoc q̄ iusticia cōmutatiua cōsistit ī eo q̄ aliq̄d reddit̄ vni: ⁊ distributiua in hoc q̄ aliq̄d reddat̄ multis: ſ etiā ſm diuersā rōnē debiti: q̄r alio mō debet̄ id alicui qđ est cōe: ⁊ alio mō id qđ ē p̄priū. Ad obiectū igit̄ dicendū q̄ cū ex bonis cōib⁹ aliq̄d ī singulos distribuit̄ q̄libet aliq̄ mō recipit qđ suū est. Ad maiorē aūt euidētiā sciendū: q̄ act⁹ cōmutatiue iusticie ē restitutio: q̄.s. qđcūq̄ ablatū reddit̄ vel equolēs p̄ut ē possibile. Nā ablatio rei aliene q̄ ē act⁹ iniusticie circa cōmutatiōes opponit̄ restitutiōi: ⁊ iō restitutio ei⁹ ē act⁹ iusticie q̄ ē in cōmutatiōib⁹ directiua. Preterea licȝ nomē restitutiōis inquātū īportat iteratōeȝ quādā supponit idēptitatē rei: ⁊ iō ſm p̄priā īpositiōeȝ nois restitutio p̄cipue locū hr̄e videt̄ ī reb⁹ exterioib⁹ q̄ manētes eedē tā ſm subaȝ q̄ ſm ius dn̄ij possunt ab vno deuenire ad aliū. Sicut ṫn ab hm̄oi reb⁹ nomē cōmutatiōis trāslatū est ad actiōes vl̄ passiōes q̄ p̄tinēt ad reuerentiā vel iniuriā alicui⁹ p̄sone seu etiā nocumētū vl̄ p̄fectū: sic etiā nomē restitutionis ad hoc deriuat̄: que licȝ realiter nō maneant: manent tamē in effectu vl̄ corporali: puta cum ex p̄secutione corpus ledit̄ vel in effectu qui est in opinione hominū: vt cū post ṽba opprobriosa remanet aliquis infamat⁹ aut minoratus ī honore suo: vñ cōmutatiōes inter duas p̄sonas possūt esse duplices: p q̄s facilit̄ inueniri pñt vitia cōmutatiue iusticie ɔ̄ria. Quedā em̄

sunt inuoluntarie cõmutatiões: qñ. s. qs vtitur alterius re psona vel ope eo inuito: qđ du pliciter fieri põt: scz occulte p fraudem vel manifeste p violentiã. Et hoc pmo in rem siue occulte rem alterius accipiẽdo qđ furtum dicit: siue manifeste qđ dicit rapina. Secũdo in psonã vel q̃tũ ad eius cõsistentiã: sicut ledit occulte qs p dolosam occisionẽ pcussionẽ aut veneni exhibitiõez. Manifeste vo p manifestã occisionẽ: incarcerationem: verberationẽ seu mutilationẽ: vel etiã q̃tum ad eius dignitatẽ: sicut occulte quis ledit p falsam testificationẽ detractionem: diffamationẽ: susurrationẽ z silia. Manifeste vo p falsaz accusationẽ in iudicio: defensionẽ: iudicationẽ: aduocatiõez: testificationẽ. Itẽ derisionẽ: maledictionẽ ↄtumeliã: cõuitiũ: improperiũ z silia. Tertio in psonã cõiunctã: vt in vxorẽ p adulteriũ occultũ vel manifestũ: vel etiã in seruũ quẽ inducit occulte vel manifeste vt discedat. Et eadẽ est ratio de alijs psonis cõiunctis. Quedã aũt sunt volũtarie cõmutationes: cũ. s. quis volũtarie trãsfert res suas in alterũ: qđ fit multipliciter. Primo simpliciter fit translatio rei in alterum p recõpensatiõe alterius rei: sicut fit in emptiõe z venditiõe. Secũdo cõcedit alteri vsũ rei cũ debito recupandi rem: sicut in vsufructu z in mutuo seu cõmodato: qđ si nõ concedit talis vsus gratis: tũc vocat locatio z cõductio. Tertio tradit rem suã rõne cõseruatiõis vt in deposito: vel rõne obligationis vel fideiussionis vt in pignore: z sic de alijs. Et circa has cõmutatiões volũtarias sunt duo vitia. s. fraus z vsura. Verũtamẽ: quia de his omnib9 vitijs oppositis sparso tractat in p̃senti opusculo: nũc gra breuitatis supsedeo. Secũdo p̃ncipalit quer i potest de vitio opposito iusticie distributiue qđ est acceptio psonarũ: vtrũ. s. sit peccatũ: p̃sertim cum apud deũ nõ põt esse iniquitas: sed deus videt accipere psonas quia vnũ assumit p gratiã z aliũ in peccato relinquit: iuxta illđ Matth. xxiiij. Duo erũt in loco vno vnus assumet alter relinquetur. Ad hoc rñdet Tho. vbi s̃. q. lxiij. Q2 equalitas iusticie distributiue cõsistit ĩ hoc q diuersis psonis diuersa tribuunt fm pportionem z dignitatẽ psonarum cui opponit acceptio psonarũ. Si ergo quis cõsiderat illã pprietatẽ psone pter quam id quod ei offertur est ei debitum: non erit acceptio psone sed cause. Hinc super illud Ephes. vj. Nõ est psonarũ acceptio apud deũ: dicit glo. q iustus iudex causas discernit nõ psonas: puta si qs aliquem pmouet ad magisteriũ pter scientie sufficientiã: h attendit cã debita nõ psona. Si vo talis solũ attẽderet psonã: vt q2 Martin9 est vl petr9 tũc esset acceptio psone cui nõ tribueret ppt cãm q̃ faceret eũ dignũ: s solũ pter psonã: vt q2 amic9: cõsanguine9 vel diues. Cõtingit tñ q aliqua ↄditio psone facit eã dignã respectu vni9 rei z nõ respectu alterius: sic ↄsanguitas facit aliquẽ dignũ ad hoc q heres instituat patrimonij: nõ autẽ ad hoc q ei p̃latio ecclastica ↄferat. Et sic eadẽ ↄditio psone in vno negocio ↄsiderata: facit acceptionẽ psonarũ: in alio vo nõ facit. Ad obiectũ aũt dicendũ q duplex ẽ datio. Una qua qs alicui dat qđ ei debet: z hoc ptinet ad iusticiã: vñ circa tales dationes acceptio psonaz attendit. Alia est datio ptinens ad liberalitatẽ: qua. s. alicui gratis dat qđ ei nõ debet: z talis est collatio munerũ gratie p que peccatores assumunt a deo: circa quã acceptio psonaz locum nõ habet: q2 q̃libet absq iniusticia de suo dare põt quãtum vult z cui vult: z sic deus dat bona sua: qui ait Matth. xx. An nõ licet mihi qđ volo facere: tolle qđ tuum est z vade. Ceterũ hec acceptio psonarũ qñq locũ habet in iudicijs cõferẽdis: qđ corrumpit amore vel odio: timore vl cupiditate: qñq vo locũ habet in sp̃aliũ dispensatiõibus: quorũ p̃latus ecclastic9 nõ est dñs vt ea dare possit p habitu: sed tñ dispensator: z ideo necesse est pmouere vl etiã eligere meliores: vel simplicit vel ĩ cõparatiõe ad cõmune bonũ. Q2 si cõsanguinei sunt eque digni vt alij: tunc p̃ferri possunt: q2 saltẽ in hoc p̃eminẽt q de eis magis cõfidere põt: q vnanimiter secũ eccle negocia tractent. Qñq deniq locũ habet in exhibitiõe honoris z reuerẽtie: qñ. s. diues honorat solũ intuitu diuitiaz. Et hoc tangit Jacob9 in canonica sua. ij. c. Et pari rõne si qs honorat pter aliquas causas q̃ nõ faciũt honore dignũ est peccatũ: z ptinet ad acceptionẽ psonarũ: possũt tñ honorari p̃ncipes z p̃lati etiã mali: q2 gerunt psonã dei z cõitatis cui p̃ficiunt. Similit z parẽtes z dñi pter pticipationẽ diuine dignitatis: qui est omniũ pater z dñs. Itẽ senes pter signũ virtutis: qđ est senect9: Leuit. xix. Coram cano capite consurge et honora psonam senis. Tertio queri põt

de ptibus integralib⁹ ipius iusticie vtrū sint ptes iusticie declinare a malo ⁊ facere bonū cū Aug. li. de correctiōe ⁊ gratia ponat ad iusticiā legis ptinere decliare a malo ⁊ facere bonū: sed quia ad quālibet virtutē ptinet facere bonū ⁊ vitare malū: videtur ꝙ ptes excederēt totū. s. iusticiā que ē virtus quedā specialis. Ad hoc rñdet Tho. vbi. s. q. lxxix. ꝙ si loquamur de bono ⁊ malo in cōmuni: tūc facere bonū ⁊ vitare malū ptinet ad omnē virtutē: ſꝫ q: iusticia fm ꝙ est virtus specialis respicit bonū sub ratiōe debiti ad primū: ideo scōm hoc ad eā ptinet facere bonū sub rōe debiti in cōparatiōe ad primū ⁊ vitare malū oppositū. Uerūtamē facere bonū est actus cōpletiuus iusticie ⁊ quasi ps eius pncipalis: sed a malo decliare ē act⁹ ipfectior ⁊ q̄si secūdaria ei⁹ ps. Hinc ē q̄si ps materialꝭ sine q̄ nō pōt ps formalis eē cōpletiua. Et his duab⁹ ptib⁹ opponunꝭ duo vitia q̄ sūt trāsgressio ⁊ omissio. Trāsgressio nāqꝫ opponitꝭ pceptis negatiuis q̄ ptinēt ad declinationē a malo. Et omissio opponitꝭ pceptis affirmatiuis q̄ ptinēt ad faciēdū bonū: ⁊ hoc pprie sub rōe debiti in ordīe ad pximum. Bonū eñ sub rōe debiti pprie ptinet ad iusticiā: legalē ꝗdē si debitū accipiaꝭ in ordine ad legē diuinā vł humanā: specialē vero si debitū ꝯsideraꝭ in ordine ad pximū. Uñ eo mō ꝗ iusticia est virtus specialꝭ: etiā omissio est speciale peccatū distinctū a peccatis q̄ opponūꝭ alijs virtutib⁹. Et eo modo quo facere bonū cui opponitꝭ omissio ē quedā ps specialꝭ iusticie distincta a declinatione mali cui opponitꝭ transgressio: etiā omissio a trāsgressione distinguitꝭ. Simpliciter tñ ⁊ absolute loquēdo trāsgressio grauius est peccatū ꝙ omissio: licet aliq̄ omissio grauior esse pōt aliq̄ trāsgressiōe: cuius rō est q: peccatū intantū graue est inq̄tū distat a virtute. Cōtrarietas aūt est maxia distātia: vt dicitꝭ in. ix. Meth. Unde ꝯtrariū magis distat a suo cōtrario ꝙ simplex ei⁹ negatio: sicē ab albo magis distat nigrū ꝙ simpliciter nō album. Sed transgressio ꝯtrariaꝭ actui virtutis: omissio vero solū importat negationem illi⁹. Hic min⁹ peccat omittēs parentib⁹ exhibere debitā reuerētiā ꝙ eis inferēs cōtumeliā vł iniuriā qđ ptinet ad trāsgressionem. Quarto q̄ri pōt de ptibus iusticie potētionalibus ⁊ de virtutib⁹ ei annexis: vtrū. s. virtutes annexe iusticie ꝯuenienter assignēꝭ: pſertim quia Tullius ponit sex virtutes Macrobi⁹ septē: quarū plures a Tullio ptermittunꝭ. Andronic⁹ nouē ex q̄bus Tullius ponit tñ vnā. Et Arest. pōit epicheiā quā null⁹ pdictoꝝ ponit. Ad hoc dicendū fm Tho. vbi. s. ꝙ in virtutib⁹ q̄ adiungunꝭ alicui virtuti pncipali sunt duo ꝯsiderāda. Primo ꝙ in aliq̄ virtute pncipali cōicāt. Secūdo ꝙ in aliq̄ deficiant a pfecta rōne ipius. Et q: iusticia ē ad alteꝝ ideo oēs virtutes q̄ sunt ad alteꝝ pñt rōne ꝯueniētie cōnecti iusticie: ratio ergo iusticie ꝯsistit in hoc ꝙ alteri reddaꝭ qđ sibi fm eq̄litatē debeꝭ. Dupliciꝭ igiꝭ aliq̄ virtus ad alteꝝ existēs a ratione iusticie defi. etc. Primo deficit a ratione equalis. Secūda a rōne debiti: q: q̄dā virtutes licet alteri reddāt debitū tñ eq̄lē reddere nō pñt: vñ q̄cq̄d deo redditꝭ ab homine debitū est: nō tñ eq̄le: q: nō reddit hō tātū quātū debet: iux illō. Quid retribuā dño ⁊c. Et sic adiūgiꝭ iusticie religio: q. s. religamur diuino cultui. Silr parētib⁹ reddi pōt debitū ſꝫ nō eq̄le: vt pꝫ p phm. viij. Ethicē. Et sic adiūgiꝭ pietas p quā fm Tulliū sanguine iunctis patrieqꝫ beniuolꝭ officium: ⁊ diligens tribuitꝭ cult⁹. Tertio nō potest equale pmiū ab hoīe recōpēsari virtuti: vtꝫ p phm. iiij. Ethicē. ⁊ sic adiūgiꝭ obseruātia p quā homies fm Tulliū aliq̄ dignitate antecedētes aliq̄ cultu ⁊ honore dignanꝭ. Defectus etiā a rōne debiti pōt attēdi fm ꝙ duplex est debitū. s. legale qđ pprie attēdit iusticia q̄ est virtus pncipalis ⁊ morale debituꝫ qđ. s. aliqs debet ex honestate virtutis: ⁊ habet duplicē graduꝫ: Quoddā eñ debitū sic est necessariū: ꝙ sine eo nō pōt honestas moꝝ ſuari: ⁊ hoc habet plus de rōne debiti. Exempli grā. Debitū ē ꝙ talē alteri ꝗs se exhibeat in ṽbis ⁊ factis: q̄lis est: ⁊ sic adiungitur veritas. Itē ꝙ alteri recōpensat fm ea q̄ fecit: vł in bonis ⁊ sic adiungiꝭ gratia: vł in malis et sic adiungiꝭ vindicatio. Aliud vero debitū est necessariū sicut ꝯferēs ad maiorē honestatē: sine q̄ tñ honestas cōseruari pōt: ⁊ sicut liberalitas: affabilitas: ⁊ alia q̄ Tullius pretermittit: quia parū habent de ratione debiti. Ad laudem dei.

De tertia virtute cardiali. s. fortitudie: ⁊ vtrū opereꝭ ex habitu ⁊ cū delectatiōe: Ser XIII

m Emento vt diem

. sabbati sancti. Exo. xx. Uiso de p̄ma virtu
te cardinali q̄ dicit̃ prudētia: ac de secūda
que dicit̃ iusticia. Jā de tertia ꝓsequamur q̄
dicit̃ fortitudo: que. s. vim rectificat irasci
A bilē in tolerādis aduersis: et aggrediēdis
arduis: cōstituens illā in debita quiete ad
peragendū sabbatū delicatū. Et hec virt⁹
fm quadruplicē eius gradū q̄druplicit̃
diffinit̃ a Macrobio. Primus eñ grad⁹
hominē facit omnē metū ꝓ vtilitate reipu
blice postponere: et nisi turpia formidare:
et sic est virtus pollitica vł ciuilis: q̄ est ani
mū supra periculi metū erigere: nihilqȝ ni
si turpia formidare. Secūdus grad⁹ men
tē magis cōfortat ita vt nulla pena corpo
ralis eā terreat: qꝛ ad sola eterna fortit̃ an
helat: et sic est virtus purgatoria: q̄ est mē
tē nō terreri ꝯtra quecqȝ aduersa: nec etiā
a corpore recedentē. Tertius gradus mē
tē in eternis figit: et sic est virt⁹ purgati ani
mi: cuius est nō solū passiōes corporis vince
re sed penitus ignorare: ita vt irasci nesci
at et nihil nisi eterna cupiat. Quart⁹ grad⁹
q̄ in deo est p̄dictos grad⁹ inchoat: dedu
cit et ꝯsumat. Ipsa eñ attingit a fine vsqȝ
ad finē fortit̃: et disponit oīa suauit̃: et sic ē
virtus exēplaris q̄ est in deo: et est qḋ sem
per idē est et qḋ nunq̄ mutat̃. Tho. aūt in
in scripto Ethicē. li. iij. diffinitionē fortitu
dinis ex v̄bis Aresto. colligēs ait ibidem
Fortitudo est virtus medio mō se habens
fm rōnē rectā circa timores et audacias.
Et alb. teu. ex v̄bis Aresto. et cōmētatoris
diffinitionē colligēs ait: Fortitudo est ha
bitus īmediate audaciarū et timorū sufferē
tes: faciēs periculorū mortis gr̄a boni. Est
igit̃ habitus quo quādā animi firmitatē
ꝯsequitur: p quā anim⁹ stat īmobilis ꝯ timo
res periculorū mortis. Et ꝯ īmediate p qḋ
fortitudo rōnē habet virtutis cuius est eē
in medio vł rōnis vł rei: facit etiā sufferen
tes: qꝛ p̄ncipalior eius actus est pati vł ag
gredi: et habet duplicē materiā vł obiectū.
Principalis est mors. Secūdaria vero pe
ricula: q̄ qꝛ pñt eē plura: ideo dic̄ periculo
rū: et addit in fine gr̄a boni: qꝛ si in aggres
sione vł ꝑpessione mortis aut periculorum
mortis nō sequeret̃ aliqḋ bonū tūc tal' for
titudo nō haberet rationē virtutis. Ad
maiorē tñ euidentiā p̄mo queri pōt vtrū
fortitudo sit virtus: presertim cū apl's dicat
virtus in infirmitate perficit̃ ergo nō in for
titudine. Ad hoc rñdet Tho. scđa. 2e. q. c
xxiij. ꝙ fm phm in. ij. Ethicē. virtus est q̄

bonū facit habentē et opus eius reddit bo
nū. Bonū aūt hominis est fm rationē esse
scđm Dyoni. iiij. c. de diuinis no. Et ideo ad
virtutē humanā pertinet vt faciat homiēȝ
bonū et opus eius scđm rationē esse: quod
ꝯtingit tripliciter. Primo ꝙ ipsa ratio recti
ficat̃ qḋ fit p virtutes itellectuales. Alio
modo fm ꝙ ipa rectitudo rōnis in rebus
humanis equalitatē instituit qḋ ptinet ad
iusticiā. Tertio scđm ꝙ īpedimēta hui⁹ re
ctitudinis in rebus humanis ponēde tol
lunt̃. Dupliciter aūt humana volūtas īpe
dit̃ ne rectitudinē rōnis sequat̃. Uno mō
p hoc ꝙ attrahit̃ ab aliquo delectabili ad
aliud q̄ȝ rectitudo rōnis reqrit: et hoc im
pedimentū tollit virtus tparantie. Alio mo
do p hoc ꝙ voluntatē repellit ab eo qḋ est
fm rōnē ꝓpter aliqḋ difficile qḋ īcūbit. Et
ad hoc īpedimētū tollendū requirit̃ forti
tudo mētis: q̄. s. hmōi difficultatibus resi
stat: sicut homo p fortitudinē corporalē im
pedimēta corporalia supat et repellit. Et sic
fortitudo est virtus q̄ ꝯtū facit homines
fm rōnē esse. Nec tamē virtus anime pfi
citur in infirmitate anime sed carnis. Hoc
aūt ad fortitudinē mētis ptinet ꝙ infirmi
tatē carnis fortiter ferat: ꝓpter aliqḋ bonū
anime ꝯsequendū Sciendū tñ ꝙ nomē for
titudinis dupliciter accipit̃. Uno modo fm
ꝙ absolute importat quandam animi fir
mitatē: et fm hoc est virtus generalis: vel
potius ꝯditio cuiuslibet virtutis: qꝛ scđm
phm. ij. Ethicē. ad virtutē requirit̃ firmit̃
et īmobiliter opari. Et de hac fortitudīe di
cit Ambro. in. j. de offi. Non mediocris a
nimi est fortitudo: que sola defendit orna
menta virtutū omniū: et iudicia custodit et
que inexpiabili prelio aduersus omnia vi
tia decertat inuicta ad labores: fortis ad p̄
lia: rigidior aduersus voluptates. hec ille.
Alio modo pōt accipi fortitudo fm ꝙ im
portat firmitatē animi in sustinendis et re
pellēdis his in quibus maxime difficile ē
firmitatē habere. s. in aliq̄bus pericul' gra
uibus. Et sic ponit̃ specialis virtus: vtpo
te materiā habēs determinatā: de qua dic̄
Tullius in rhetorica. Fortitudo est cōside
rata pericułorū susceptio: et laborū
ꝑpessio: et tūc ponit̃ virtus cardinal' vna si
ue principal' de quattuor qḋ sic patet. Nā
virtutes dicunt̃ cardiales seu p̄ncipales q̄
p̄cipue sibi vēdicāt id qḋ ptinet ad v̄tutes
cōiter. Jnt̃ alias autem cōmunes virtutes
conditiones vna ponit̃ firmit̃ operari: vt.

patet in.ij. Ethic. laudē ergo firmitatis po-
tissime sibi vendicat fortitudo. Tāto enim
magis laudat̄ ꝙ firmiꝰ stat q̄to habet gra-
uius īpellēs ad cadendū ꝛ retrocedendū.
Impellit aūt hominē ad discedendū ab eo
qḋ est ſm rationē: ꝛ bonū delectās, ꝛ malū
affligens: sed grauius īpellit dolor corpo-
ris ꝙ voluptas. Dicit enī Aug. li. lxxxiij.
q. ꝙ nemo est ꝙ nō magis dolorē fugiat ꝙ̄
appetat voluptatē: qnquidē videmꝰ etiaꝫ
maximas bestias a maximis voluptatibꝰ
coherceri dolorꝫ metu. Inter dolores āt et
pericula maxime timēt ea ꝙ ducūt ad mor-
tē: ꝯtra ꝙ firmiꝰ stat fortis: ꝛ ideo fortitu-
do est virtus cardinalis de qua dicit Sen.
Magnanimitas ꝙ ꝛ fortitudo dicit̄ si insit
animo tuo viues cū magna fiducia: liber:
intrepidus: alacer. Magnū humani ani-
mi bonū est: finem huiꝰ vite intrepidū ex-
B pectare. Secūdo vero queri pōt vtꝝ for-
tis operet̄ ꝓpter bonū ꝓprij habitus: p̄ser-
tim cū dicat Augus. xiij. de trini. virtutes
quas ꝓpter solā beatitudinē amamꝰ: sic ꝑ-
suadere qdā nobis audēt sic dicēdo eas ꝓ-
pter se appetēdas: vt ip̄am beatitudinē nō
amemꝰ: qḋ si faciūt etiā ip̄as vtiqꝫ amare
desistemus: qm̄ illā ꝓpter quā solū istas a-
mauimꝰ nō amamꝰ. hec ille. Sed fortitudo
est virtus quedā ergo actus fortitudinis
nō est ad ip̄am fortitudinē referēdus. Ad
hoc rn̄det Tho. vbi. s̄. ꝙ duplex est finis. s.
primꝰ ꝛ vltimus. Finis primus vniuscu-
iusqꝫ agentis est: vt similitudinē sue forme
in alterꝫ inducat sicut finis ignis calefaciē-
tis est vt inducat similitudinē sui caloris ī
patiētē: ꝛ finis edificatoris est vt inducat
similitudinē sue artis in materia. Quod-
cunqꝫ aūt bonū ex hoc seq̄tur si sit intentū
pōt dici finis remotus agentis. Sicut aūt
in factibilibꝰ exterior materia disponit̄ ꝑ
artē: sic etiā in agibilibus ꝑ prudentiā di-
sponit̄ actus humani. Sic ergo dicenduꝫ
ꝙ fortis sicut primū finē intēdit: vt exem-
plo ignis ꝛ edificatoris similitudinem sui
habitus exprimat in actu: intēdit enī age-
re ſm ꝯuenientiā sui habitꝰ: sic ēt intēdit vl-
timū finē vt illū assequat̄. Finis aūt vlti-
mus ē beatitudo vl̄ deꝰ. De ꝙ fine dic̄ Au-
gus. de moribꝰ eccle: ꝙ fortitudo est amor
oīa ꝓpter deū facile ꝑferēs. Et sic fortis in-
tēdit vtrūqꝫ finē. s. primū ꝛ remotū vl̄ vl-
timū. Qꝫ si querit̄ vtrū ergo fortꝭ in actu
suo delectet̄: p̄sertim cū ſm ph̄um. x. Ethi.
Delectatio est opatio cōnaturalis habitꝰ
nō īpedita: ſꝫ opatio fortis ꝓcedit ex habi-
tu ꝙ agit in modū nature. Hinc ēt dic̄ Am-
bro. sup illḋ Gal. vj. Fructus aūt spūs: ꝙ
opa virtutū dicuntur fructꝰ: qꝛ mētē ho-
minis sctā ꝛ sincera delectatiōe reficiunt.
Ad hoc dicēdum ꝙ duplex est delectatio.
Quedā enī est corpal̄ ꝙ ꝯseq̄tur tactū cor-
poralē: ꝛ illā delectationē fortis nō ꝯsequi-
tur in actu suo p̄ncipali ꝙ ē sustinere: quia
sustinere ꝑcussiones: flagella: vulnera vel
mortē: est cōtristabile ꝛ dolorosū humane
nature: vnde hoc negare esset negare eos
esse carnales: qꝛ si habēt carnē sensibilem
necesse est ꝙ lesiua inferant eis dolorem.
Alia vero delectatio dicitur animal̄: ꝙ scꝫ
ꝯsequit̄ apprehēsionē anime: ꝛ hec ꝓprie cō-
sequit̄ opera virtutū: qꝛ in eis cōsideratur
bonū ratiōis ꝛ ſm hoc fortis delectationē
aliquā cōsequit̄: licet etiā ſm apprehensio-
nē anime habeat vnde doleat: eo scꝫ ꝙ vi-
tā corporalē amittat: quā virtuosus amat
nō solū inq̄tū est bonū naturale sed etiam
inq̄tū est necessaria ad opera virtutuꝫ ꝛ ꝙ
ad ea ptinent. Et sic fortis habet ex vna ꝑ-
teꝗ delectet̄ ſm delectationē animaleꝫ: scꝫ
de actu virtutis ꝛ eius fine: habet etiaꝫ ex
alia pte vnde doleat: nō solū corporalit̄ ꝓ-
pter illatas penas: ſꝫ etiā animaliter ꝓpter
amissionē vite. Hic dixit Eleazarꝰ. ij. Ma-
cha. vj. Diros corporis sustineo dolores ꝫ
scḋm animā vero propter timorē tuū libē-
ter hec patior. Uerūtamē sensibilis dolor
corporis ipsis facit non sentire delectatio-
nem animalem virtutis. Hinc dicit ph̄us
in. iij. Ethico. ꝙ fortis in actu suo nihil de-
lectabile videtur habere. Et iterū dicit ibi-
dem ꝙ a forti non requiritur ꝙ delectetur
quasi delectationē sentiens: sed sufficit ꝙ
non tristetur. hec ille. Propter abundan-
tem dei gratiā: tamen quis delectationem
sentire potest: ita ꝙ exuberās gratia forti-
us eleuat animā ad diuina in quibus dele-
ctatur ꝙ̄ corporalibus penis afficiat̄. Si-
cut beatus Laurētius in craticula positus
dixit: Carbones isti refrigeriū mihi p̄stāt.
Et de beato Stephāo cantat ecclesia. La-
pides torrentis illi dulces fuerunt. Item
beatus Tyburcius dixit (cum supꝰ carbo-
nes incensos incederet) videtur mihi ꝙ
super roseos flores incedo. In ceteris au-
tem licet sit delectatio quedam virtutis in
opere fortitudinis tamen propter doloreꝫ
sensus impeditur mens fortis ne in ope-
ratione propria delectationem sentiat: co

ꝙ vehementia passionis vnius potentie impedit potentiam aliam in actu suo propter connexionem potentiarum adinuicem: nihilominus tñ virtus fortitudinis facit vt ratio nõ absorbeatur a corporalibus doloribus: facit inquantum ꝙ delectatio virtutũ superat animalẽ tristiciã inquantũ homo ꝑfert bonum virtutis corporali vite: ⁊ quibusdam ad eã pertinentibus. Tertio principaliter queri potest vtrum fortitudo ꝑcellat alias virtutes cardinales: ꝑsertim cũ scḋm phm virtus est circa difficile et bonũ: sed fortitudo est circa difficillima. Et ideo dicit Ambrosi⁹ .j. de offi. Nunc de fortitudine tractemus que velut excelsior ceteris diuiditur in res bellicas ⁊ domesticas. Ad hoc respõdet Tho. vbi supra: ꝙ sicut Aug⁹ ait. vj. de trini. In his que non mole magna sunt hoc est mai⁹ esse qḋ ẽ melius eẽ: vnde tanto virtus aliq̃ ẽ maior quanto melior est: bonũ igitur rationis est bonũ hominis scḋm Dyoni. iiij. c. de diuinis no. hoc autẽ bonũ essentialiter quidẽ habet prudentiã que est ꝑfectio rationis. Iusticia vero est huius boni factiua inquantũ scʒ ad ipsam ꝑtinet ordinẽ rationis ponere in omnibus rebus humanis. Alie vero virtutes scʒ fortitudo et temperantia conseruatiue sunt huius boni inquantũ passiones moderantur ne hominẽ a bono rationis abducãt. Et quia ratio virtutis magis cõsistit in bono quam in difficili sic ꝙ magnitudo virtutis magis est mensuranda scḋm rationẽ boni quam scḋm rationẽ difficilis: ideo inter virtutes cardinales potior est prudentia: in qua bonũ rationis essentialiter consistit: quia id qḋ essentialiter dicitur potius est eo qḋ dicitur effectiue. Rursus post prudentiã iusticia potior est: quia id qḋ effectiue dicitur poti⁹ est: eo qḋ dicitur conseruatiue: scḋm remotionẽ impedimenti sicut alie due virtutes cardinales: scʒ fortitudo ⁊ tẽperantia. Hic dicit Tullius in .j. de offi. In iusticia virtutis splendor est maxim⁹: ex qua viri boni iusti nominantur. Ceterum in ordine harum fortitudo tenet locũ precipuũ: quia timor periculorũ mortis maxime ẽ efficax ad hoc ꝙ hominẽ faciat recedere a bono rationis: postquam ordinatur tẽperantia: quia etiã delectationes tactus maxime inter cetera bonũ rationis impediũt. Uerũtamẽ ꝙ Ambro. fortitudinẽ ꝑferre videatur in dicta auctoritate: ẽ intelligendũ scḋm quandã generalẽ vtilitatem ꝓut tã in rebus bellicis quam domesticis vel ciuilibus vtilis est: sicut ait phs .j. rhetor. ꝙ iusti ⁊ fortes maxime amantur: quia sũt maxime vtiles ⁊ in bello ⁊ in pace. Ad laudẽ.

De actib⁹ fortitudinis qui sunt sustinere grauia ⁊ aggredi ardua: ac de vitijs oppositis: Ser. XIII

m Emẽto vt diẽ sabba. san. Exo. xx. Expediti vtcũque de virtute fortitudinis in se. Iã de actibus illi⁹ breui stilo ꝓsequamur. De quibus dicit Ambro. j. de offi. In duobus generibus fortitudo animi spectatur. Primo vt exteriora corpori ꝓ minimis habeat: ⁊ quasi superflua despiciẽda magis quam expetenda ducat. Secũdo vt ea que summa sũt omnesque res in quibus est honestas ꝑclara cũ intẽtione vsque ad effectũ ꝓsequatur. hec ille. Hic primo queri põt an omne bonũ sit optabile: quia si sic tunc fortiter torqueri ⁊ magno animo vri ⁊ patienter egrotare ⁊ similia essent optabilia. Rñdet ad hoc Señ. epla. lxvij. dicẽs: Ut ista optabilia sint distingue. A me tormẽta abesse velim: sed si sustinẽda fuerint vt me in illis fortiter honeste: animose gerã: optabo. Uelim nõ incidere bellũ: sed si incido ⁊ vulnera ⁊ famẽ ⁊ omnia que bellorum necessitas affert geram: gratiose optabo. Itaque nõ incõmoda optabilia sunt: sed virtus qua ꝑferuntur incõmoda: nõ pati tormenta optabile est: sed pati fortiter. hec ille. Si hoc sentit gẽtilis quid tũc faciet christianus. Secũdo queri põt in quibus potissime consistit actus ipsius fortitudinis: ꝑsertim cũ dicit Grego. vij. mora. ꝙ iustorum fortitudo est carnẽ vincere: voluptatibus contraire: delectationẽ vite ꝑsentis extinguere: ⁊ sic maxime videtur eẽ circa delectationes. Ad hoc rñdet Tho. scḋa. 2e. q. cxxiij. ꝙ ad virtutẽ fortitudinis ꝑtinet impedimentũ remouere quo retrahitur voluntas a sequela rationis: ꝙ autem retrahatur aliquis ab aliquo difficili ꝑtinet ad rõnẽ timoris: que importat recessũ quẽdã a malo difficultatem habẽte: ⁊ ideo fortitudo principaliter ẽ circa timores rerum difficiliũ que retrahere possũt volũtatẽ a sequela rõnis. Sʒ quia oportet huiusmodi rerũ difficiliũ impulsũ nõ solũ firmiter tolerare cohibendo timorẽ sed etiam aggredi moderate: quando scilicet oportet ea ad securitatẽ in posterum habẽdã exterminare: qḋ ꝑtinere videtur ad rõem audacie: ideo nõ solũ est circa timores sed etiã circa audacias quasi cohibitiua timorum ⁊ moderatiua audaciarum. Pro quo

scḋdū ꝙ fortitudo in sustinēdo laudabilr
ſm rectā ratonē: tenet mediū inr timidita
tē ⁊ intimiditatē q̄ sunt duo vitia opposita
fortitudini qḋ sic patet: qꝛ ad fortitudinē
ptinet q̄dā timor ſ moderat' ſm rectā ra
tionem: vt scʒ homo timeat qḋ oportet: et
q̄n oportʒ. Unde timor cōiter dict' ſm su
am ratonē īportat vniuersalr fugā ⁊ ꝯtū
ad hoc nō īportat ratonē boni ⁊ mali: sic̄
nec alie passiones: ⁊ ideo dicit phus in. iij.
Ethic. ꝙ passiones nō sunt laudabiles ne
qꝫ vituperabiles: qꝛ scʒ nō laudanr neqꝫ vi
tuperanr qui irascunr vl' timēt: sed qꝛ cir
ca hoc ordinate vl' inordinate se habēt ſm
rectā ratonē. Sed qꝛ hic modus rationis
corrūpi pōt tā p excessuʒ q̄ p defectū: ideo
hec duo vitia scʒ timiditas q importat ex
cessū timoris: ⁊ intimiditas vl' inpauiditas
q̄ importat defectū timoris ponunr ꝯtra
ria fortitudini q̄ est in tolerando: qꝛ timi
ditas timet id qḋ nō oportet: vl' ſm ꝙ non
oportet. Intimiditas v̄o nō timet qḋ opor
tet timere: ⁊ sic vtrūqꝫ excedit virtutē mo
ralē que ponit modum ratōis in materia
circa quā est. Hec aūt intimiditas ꝓuenit
ex eo ꝙ estiat mala opposita bonis q amat
sibi supuenire nō posse: qḋ quandoqꝫ con
tingit ex supbia animi de se p̄sumētis ⁊ ali
os ꝯtēnētis ſm ꝙ dicir Job. xlj. Factus ē
vt nullū timeat: om̄e sublime videt. Qn̄qꝫ
v̄o cōtigit ex defectu ratōis sicut dic̄ phs
l. iij. Ethic. ꝙ celtepp' stulticiā nihil timēt
⁊ vtraqꝫ intimiditas est vitiosa: nisi ex sto
liditate inuincibili vltima excusaret a pec
cato. Ceteꝝ fortitudo que est in aggre
diendo vl' inuadēdo habet etiā vitiū oppo
sitū qḋ dicitur audacia: qꝛ phs in. ij. ⁊. iij.
Ethic. ponit audaciā fortitudini oppositā.
Pro quo nota ꝙ audacia ꝓut est modera
ta ratione nō sonat in vitium sed est passio
quedā nature. Uerūtamē nomina passio
nū q̄nqꝫ sumunr a supabundātia: sicut ira
p vitiū dicir nō quecunqꝫ sed supabūdans
ꝓut scʒ est vitiosa: ⁊ hoc modo audacia p
supabundantiā dicta ponir esse peccatuʒ
⁊ opponir fortitudini: sicut omne vitiū qḋ
īportat īmoderantiā circa materiā alicu
ius virtutis moralis opponir illi virtuti
morali: sicut īmoderatū moderato. Ter
tio queri pōt de obiecto vl' materia fortitu
dinis: vtrū scʒ solū ꝯsistat circa picl'a mor
tis: p̄sertim cū dicat Aug. de morib' eccle
sie ꝙ fortitudo est amor facile tolerās om
nia ꝓpter id qḋ amar. Et in. vj. musice dici
tur ꝙ fortitudo est affectio que nullas ad
uersitates mortēue formidat. Ad hoc dicē
dum ſm Tho. vbi. s. ꝙ ad virtutē fortitu
dinis ptinet vt hominis voluntatē tueat:
ne retrahar a bono ratōis qḋ firmiter te
nere debet ꝯtra qḋcunqꝫ malū: nec etiam
ab hoc declinet ꝓpter qḋcunqꝫ bonū tēpo
rale ꝯsequēdū: qꝛ nullū bonū corporale eq̄
ualet bono ratōis: ⁊ ideo est ꝙ fortitudo
anime ꝓprie dicir q̄ firmiter tenet volunta
tē hominis in bono rationis ꝯtra maxima
mala: qꝛ qui stat firmus ꝯtra maiora cōse
quēs est ꝙ stet firmus ꝯtra minora ſ non
cōuertir: ⁊ ideo licet fortitudo bene sē ha
bet in omnibus aduersis tolerandis: non
tn̄ ex toleratione quorumlibet aduersoruʒ
reputar quis simpliciter fortis: sed solum
ex hoc ꝙ bene tolerat etiā maxima mala:
ex alijs aūt dicir quis fortis tm̄ ſm quid:
cū igir maxime terribile inter om̄ia corpo
ralia est mors q̄ tollit om̄ia. s. corpus ani
mā ⁊ terrenā substantiā ac similia: ideo di
citur esse simplicir circa pericula mortis: ⁊
licet dicat phus in. iij. Ethic. ꝙ maxime ē
fortitudo circa mortē q̄ est in bello: hoc tn̄
intelligendū est nō soluʒ de bello generali
vbi decertant homines in acie: sed etiā in
in bello priuato qualitercūqꝫ quis decer
tat circa pericula mortis: vtpote cū iudex
vl' priuata psona nō recedit a iusto iudicio
vl' testimonio ferendo timore gladij immi
nentis: vel cuiuscunqꝫ mortiferi periculi:
vl' cū quis nō refugit amico infirmanti ob
sequi ꝓpter timorē infectiōis mortifere: vl'
cū nō refugit itinerare ad aliqḋ piū nego
tiū ꝓsequēdū ꝓpter timorē naufragij vl' la
tronū ⁊ similia. Martyrū autē fortitudo q̄
ꝓpter summū bonū p̄sonales sustinēt īpu
gnatiōes maxime cōmendar. De quibus
ait aplus. Fortes facti sūt in bello. Ex his
patet ꝙ duplex est obiectū vel materia for
titudinis. Primariū eni est ipsa mors: cu
ius ratio est ſm Tho. in scripto Ethic. lib.
iij. quia mors inter omnia magis est timē
da: vtpote inr omnia magis terribilis: qꝛ
terminus est hui' vite post quē nulla trās
mutatio relinquitur in bono vel in malo.
Secundariū autē obiectū sunt pericl'a ipsi
us mortis q̄ etiā sunt terribilia. Pro q̄ sci
endum ſm Tho. in. iij. scripto Ethic. ꝙ ali
qḋ periculū est terribile qḋ excedit facul
tatē humanā p quā ei resisti non potest: sic̄
terremotus: inundatiōes maris ⁊ similia:
huiusmodi eni periculū est terribile cuili

bet sapienti q rectū habet iudiciū intellectus: et hoc malū homo timebit: sed tñ in casu necessitatis vel vtilitatis timebit sicut oportet: et sicut recta ratio hominis iudicabit: ita q propter timorē taliū nō obstupescat. i. nō discedat a iudicio rationis: sed ea sustineat propter bonū virtutis. Aliqd etiā periculū vel malū est terribile qd tñ nō excedit facultatē hominis ad resistendum erga tale terribile: sic homo debet esse dispositus ad resistendū vel sufferendū ita q nō timeat illud. Et addit alber. teu. in scripto Ethic. iij. q bene se habere in repentinis periculis est magnū signū virtutis: cuius ratio est: q: si pericula sunt preuisa: pōt quis etiā si habitu fortitudinis careat animū suū ex diuturna premeditatiōe cōtra pericula preparare: et sic in his ex iudicio rationis se bene habere: sed si in repētinis bene se habz: signū est q fm habitum fortis est vel virtuosus q operatur etiā sine deliberatiōe p modum nature: et ideo dicit Tho. scda. 2e. q. cxxiij. q in operatiōe fortitudinis sunt duo cōsideranda: vnū quantū ad eius electionē et tūc non est circa repentina: q: fortis eligit preuidere pericula que possunt iminere vt ea possit resistere vel facilius ferre: q: fm Grego. in omelia. Iacula minus feriūt q preuidentur. Secundū vero quantū ad manifestationē virtuosi habitus: et hoc maxime fit circa repentina: q: fm phm. iij. Ethic. In repentinis periculis maxime manifestatur fortitudinis habitus: q: habitus agit in modū nature: et vnū q aliqs absq premeditatiōe facit ea que sunt virtutis: cū necessitas iminet propter repentina pericula: hoc maxime manifestat q fortitudo sit habitualiter in anima cōfirmata. Quarto queri potest de naturalibus passionibus qbus fortis vtitur in actu suo: vtrū scz fortis vtatur ira vel alia passiōe in actu suo presertim cū Sen. dic in li. de ira. Nō ad prouidendū tm sed ad res gerēdas satis est per seipsa ratio: et quid stultius est q hanc ab iracundia petere subsidiū: rem stabilē ab incerta: fidelē ab infida: sanam ab egra. Ad hoc rñdet Tho. scda. 2e. q. cxxiij. q phi de passionibus anime locuti sūt diuersimode. Nā stoyci quorum sectator fuit Sen. iram et alias anime passiones ab animo virtuosi vel sapientis excludebāt: quia vocabant anime passiones immoderatos quosdā effectus appetitus sensitiui qs appellabant egritudines vel morbos: et illos dicit Sen. nō esse assumēdos a ratiōe. Sed peripathetici quorum princeps fuit Aresto. omnes motus appetitus sensitiui qualitercunq se habētes passiones anime nominabant: et q: appetitus sensitiuus mouetur p imperiū rationis ad hoc qd cooperatur ad promptius agendū: idcirco ponebāt irā et alias anime passiones assumēdas esse a virtuosis moderatas scdm imperiū ratiōis: et ideo dicit phus in. iij. Ethic. q furor cooperatur fortibus. Sic ergo dicendū q irā ratiōe moderatā assumit fortis ad actū suū promptius agēdū: nō aūt irā imoderatā. Sed q: fortitudo duos actus habet: scz sustinere et aggredi: nō assumit irā ad actū sustinēdi q ē actus principalior: q: hunc actū sola ratio p se facit vt patet in martyribus. Sed ad actum aggrediendi assumit irā: nō quasi auxiliū ab ea accipiēs: sed q: vtitur appetitu sensitiuo vt instrumento sicut et membris corporis. Et si obijcitur sicut propter irā aliq vehementius opera fortitudinis exequuntur: sic etiā propter tristiciā vel cōcupiscentiā: q: dicit phus in. iij. Ethic. q fere propter tristiciam seu dolorē incitantur ad pericula: et adulteri propter cōcupiscentiā multa audacia operantur. Ad hoc dicendū q fortis in aggrediendo vel inuadēdo magis assumit irā q alias passiones q: ad irā ptinet insilire in rē cōtristantē: et sic directe cooperatur fortitudini in aggrediendo: tristicia vero fm propriā rationē succūbit nociuo: sed p accidēs coadiuuat ad aggrediendū inquantum scz est causa ire vel inquantū periculo qs se exponit vt tristiciā fugiat. Sic cōcupiscentia fm propriā rationē tendit in bonū delectabile cui p se repugnat aggressio periculorum: sed quandoq p accidēs coadiuuat scz inquantum pericula quis potius vult incidere q delectabili carere. Et concludit Tho. in scripto Ethico. li. iij. q fortitudo habet rationē virtutis et actus eius habet rationē actus virtuosi ex tribus. Primo ex ratione: et sciēs q patz p locū ab oppositis sic. Si oppositū in opposito sic et ppositū in pposito: sed q operatur bonū p ignorantiā: licet bonus vel virtuosus appareat nō tamē ē. Similiter si operatur opera fortitudinis p ignorantiā non est vere fortis. Si vero scienter tunc fortis est: dūmodo ex ratione fiat nō ex passione vt dicit Alber. ibidē q fortis virtuosus quousq ad pericula veniat est quietus: q: non agit ex impetu passionis sed ex deliberatione rationis: qñ autē est in operibus difficilibus est actus virilis et promptus: q: in-

dicia rationis ex quo agit nõ vincit ab a/liqua diff. cultate. Secundo vero ex ele/ctione fortis est virtuosus: scz opat ex ele/ctione gratia alicuius boni. Nam si face/ret ex passione repellente ad pericula sub/eunda: vt ira: vel retrahente a timore mor/tis aut periculo mortis: vt spes: nõ tamẽ esset vere fortis: nec actũ vere fortitudinis exerceret. Tertio ex finis intẽtione: qz fm Aug. li. de moribus eccle. Scdm q finis est laudabilis vl culpabilis: fm hoc opera nostra sũt laudabilia vl vituperabilia. Finis igitur est duplex. s. ipsa res & vsus ipi9 rei. Exempli gratia: finis auari vt ipsa res est ipsa pecunia: finis vero vt vsus rei est ipsa possessio: sic a simili finis vltimus omniũ rerũ est ipse deus: finis vero proximus est assecutio dei. Et ille finis non est vnic9 sed multiplex: quia nõ omnes eodẽ modo deũ assequunt.

De potissimo actu fortitudinis scz martyrio & de his que requirũtur ad martyriũ q̃tuz ad materiã & causam: Sermo XIIII

Memento vt diem sabbati sãctifices Exo. xx. Nũc autẽ ordine cõgruo de actu potissimo ipsius fortitudinis psequamur: q̃ est ipm martyriũ. De quo queri pot vtr martyriũ sit actus virtut: p̃sertim cũ act9 virtutis debet esse volũtarius & licit9: martyriũ autẽ fuit aliq̃n nõ voluntariũ: vt patet de innocentibus p christo occisis. Aliquando etiã illicitũ: vt patet in quibusdã feminis q̃ seipsas necauerũt ad cõseruãdã pudicitiã: de quibus dicit Aug. j. de trini. q quedã sancte femine in tpe psecutionis vt insectatores sue pudicitie deuitarent se in fluuiũ piecerũt: eo q modo mortue sũt & eaz martyria in eccl'ia catholica veneratione celeberrima frequentant: nec etiam videt esse actus vnius virtutis sed pluri/marũ: vt fidei: charitatis: fortitudinis et patientie. Ad hoc rñdet Tho. scda. 2e. q. cxxiiij. q ad virtutẽ ptinet q aliq̃s in bono rationis pseruetur. Bonũ igit ratiõis psistit in veritate sicut in pprio obiecto: et in iusticia sicut in proprio effectu: pertinet autẽ ad rationẽ martyrij vt aliquis firmit stet in veritate & iusticia: contra psequentium impetus nec eas deserat propter imminentia pericula mortis que quasi in quodam certamine pticulari a persecutoribus imminent: vnde de martyribus dicit Cyprianus in quodã sermõe. Uidit admirãs psentiũ multitudo celeste certamen: & in prelio stetisse suos christi: voce libera: mẽte incorrupta: virtute diuina: vnde manifestũ est q martyriũ est actus virtutis: & licet ad actũ virtut vt deo reddat accepta/bilis liberũ arbitriũ requirat in his q̃ vsũ rationis habẽt: q̃uis rarũ inuenit martyriũ qd non ex aliqua suppositione fuit coactũ: eo q multi martyriũ declinassẽt si sine peccato potuissent: vt patet lati9 in sermonibus de diuersis in vltimo sermone. Tamẽ martyrij gloriã quã in alijs ppria volũtas meretur: innocẽtes occisi per ineffabilem dei gratiam sunt assecuti: & effusio sanguinis propter christum gerit vicez baptismi: vnde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum christi operatur ad gloriam obtinendã: sic etiam occisis propter christum meritũ martyrij christi operatur ad palmã martyrij consequendam. Hinc dicit Augusti. in sermone quodã alloquens eos. Ille de vestra corona dubitabit in passiõe pro christo: qui etiam paruulis baptismũ pdesse nõ estimat: christi non habebatis etatẽ qua impassuros christum crederetis: sed habebatis carnẽ qua pro christo passuro passionẽ sustineretis. hec ille. Rursuz de feminis que seipãs necauerunt credẽdũ est: q sicut dominus pcepit abrae occidere & immolare filiũ suum: nec per hoc reus iudicabatur filicidij constrictus precepto dñi qui est auctor vite & mortis: sicut dicit Augusti. j. de trini. possibile fuit q aliquibus fidedignis testificationibus diuina persuasit auctoritas ecclesie: vt dictarũ sanctarũ memoriã honorarent: que instinctu diuino propriã virtutẽ necauerũt. Deniq licet subire martyrium sit actus quattuor virtutum: scilicet charitatis vt imperãtis: quia dic Maximus in sermõe q charitas christi in martyribus suis vicit: & fortis est vt mors dilectio: vt dicitur in Canticis: sine qua etiã charitate nec martyrium prodesset. iuxta illud. j. Corinthio. xiij. Si tradidero corpus meũ ita vt ardeã charitatem autẽ nõ habuero nihil mihi pdest: sic etiã charitas cooperat in oĩbus virtutib9 & actib9 meritorijs. Scdo est act9 fortitudinis vt timorẽ

excludētꝰ ⁊ actū eliciētis. Hinc dr̄ ad Heb.
xi. Fortes facti sunt in bello: q̄a fortitudo
se habet vt motiuū ꝓpriū ꝑ modū virtutis
elicientis sicut charitas se habet vt moti/
uum primū ⁊ principale ꝑ modū virtutꝰ i/
perantis. Tertius est actus fidei vt i deo
tanq̄ȝ in vltimo fine cōfirmantis: nā fides
ꝓponit obiectū fortitudinis. i. summū bo/
nū ⁊ in martyrio homo ꝯstanꝰ ꝯfirmatꝰ in
bono dū ꝓpter iminentia pericula mortis
fidē ⁊ iusticiā nō deserit. Nec mirum q2 si
fortitudo ciuilis ⁊ acq̄sita firmat animum
hominis in iusticia humana ꝓpꝰ cuius cō
seruationē pericula mortis sustinet: multo
magis fortitudo spiritualis ⁊ gratuita fir
mat animū in bono iusticie dei q̄ est ꝑ fidē
christi: vt dicitꝰ ad Ro. iij. ⁊ sic martyrium
cōparatꝰ ad fidē sicut ad finē: sicut in q̄ ali/
quis firmatꝰ. Nā in actu fortitudinis duo
sunt: vnū est ip̄a firmitas q̄ q̄s nō cedit cō
trarijs ꝓhibentibus ab illo bono: ⁊ in hoc
cōsistit essentia fortitudinis. Aliud est bo/
nū in quo fortis firmatꝰ: ⁊ hoc est fortitu/
dinis finis qd̄ bonum ostendit illi fides.
Quarto est actus patientie vt sustinentis
⁊ sic ꝯcomitanꝰ in martyribꝰ patientia cō
mendatꝰ: de qua videbitꝰ infra. Magis ꝓ/
prie tā attribuitꝰ martyriū actui fortitudi/
nis q̄ ꝯfirmat hominē i bono vsq̄ȝ ad mor/
tē inclusiue malis resistēdo. Secūdo ve/
B ro queri pōt vtrū martyriū sit actus maxi
me ꝑfectionis: ꝑsertim cū id ad ꝑfectioneȝ
vite ꝑtinere videatꝰ: qd̄ cadit sub ꝯsilio nō
sub p̄cepto: sed martyriū videtꝰ esse de ne/
cessitate salutis: q2 dicitꝰ Ro. x. Corde cre/
ditur ad iusticiā ore aūt ⁊c̄. Et iteȝ. j. Joh.
iij. Si christus pro nobis animā suā posu/
it: ⁊ nos debemus animā ponere ꝓ fratri/
bus. Ad hoc dicēdū q̄ vt dictū est in mar/
tyrio sunt quattuor actus virtutū. Prout
igitur martyriū est actus elicitus a forti/
tudine: nō est actus maxime virtutis ⁊ ꝑ/
fectiōis sicut nec fortitudo a qua martyri/
um elicitꝰ ea excellētior intꝰ virtutes vt p̄di
ctū est. Secūdo vero ꝓut est actus ad fidē
⁊ dilectionē ordinatꝰ: sic etiā nō est maxie
ꝑfectiōis actus ꝯ finis ad quē ordinatꝰ ē ꝑ
fectior martyrio. s. bonū diuinum vl' fides
christi vl' dilectio. Tertio ꝓinde ꝓut est ꝑ
patientiā toleratꝰ nō est maxie ꝑfectiōis: si
cut nec patiētia qua talis tolerantia demō
stratꝰ ꝓut videbitꝰ īfra. Quarto deniq̄ȝ ꝓ/
ut ē actꝰ imperatꝰ a charitate: tūc intꝰ om/
nes actꝰ virtutū magꝰ ostēdit ꝑfectionē cha
ritatis: q2 tāto magis ostēdit q̄s aliquā rē
amare: quāto ꝓ ea rē magis amatā cōtē/
nit: ⁊ rē magis odiosā eligit pati: ꝯ intꝰ om
nia bona p̄sentis vite homo maxime dili/
git ꝓpriā vitā: ⁊ ecōtra maxime odit mor/
tē: p̄cipue cū doloribꝰ corporaliū tormēto/
rū: quoꝝ metu ⁊ bruta aīalia a maximis vo
luptatibus abstrahunꝰ: vt dicit Augꝰ. in
li. lxxxiij. q. Hinc ait dn̄s Joh. xv. Maio/
rē hac charitatē nemo habet vt animā suā
po. ⁊c̄. Nec cadit martyriū sub p̄cepto ab/
solute quasi debitū sed cōditionatū: vt di/
cit Tho. in. iiij. quotl. q. xx. s. quo ad p̄pa/
rationē animi: q2 hō debet animuȝ habere
p̄paratū q̄ pꝰ se ꝑmitteret occidi q̄ chri/
stum negaret vl' mortaliter peccaret: sicut
etiā illud Matth. v. Si quis te ꝑcusserit i
vnā maxillā p̄be ei ⁊ aliā. p̄ceptū est s̄m p̄/
parationē animi scȝ si opus ect ⁊ salus ali
orū exigeret: patienter aliā alapā sustine/
ret: ⁊ ideo nō est ꝯtra ꝑfectionē martyrij si
in aliq̄ casu sit de necessitate salutꝰ. Ter/
tio pricipaliter queri pōt de supplicio quo
martyriū ꝑficitꝰ: vtrū. s. ad cōpletū marty
riū requiratꝰ pena mortis: p̄sertim cū dicat
Grego. q̄ sine ferro martyres esse possumꝰ
si patientiā veraciꝰ i anima seruamꝰ: ⁊ ma
xime q2 Hiero. dicit in sermone de assum/
ptione. Recte dixerim q̄ dei genitrix virgo
⁊ martyr fuit: q̄uis i pace vitā finiuit: vñ
⁊ beati marcelli pape martyriū celebratur
qui tñ fuit in carcere mortuus. Ad hoc re/
spondet Tho. scd̄a. 2e. q. cxxiiij. q̄ martyr
in greco ē idē q̄ testis latine: q2 martyres
testimoniū reddūt fidei christiane. iuxta il
lud Act. j. Eritis mihi testes ⁊c̄. Hinc dicē
Maximꝰ in sermōe quodā: q̄ mater mar/
tyrij fides catholica ē: in quā illustres ath
lete suo sanguine subscripserūt ꝑ quā fidē
nobis visibilia ꝓ inuisibilibꝰ ꝓponunꝰ cō
temnenda: vt dicitꝰ ad Heb. xj. Ad marty/
riū ergo ꝑtinet vt homo testificetꝰ fide ostē
dens opere se cuncta p̄sētia ꝯtēnere vt ad
futura ⁊ inuisibilia bona ꝑueniat: q̄diu au
tē homini remanet vita corporalis nōdum
ope ostendit se tēporalia cuncta despicere.
Consueuerūt eñ hoīes ⁊ cōsanguineos
⁊ omnia bona possessa cōtemnere: ⁊ etiam
dolores corporis pati vt vitā cōseruēt: vn/
de ⁊ sathan ꝯtra Job induxit: Pelleȝ pro
pelle ⁊ cūcta que habet homo dabit ꝓ ani
ma sua. i. pro vita corporali: ⁊ ideo ad ꝑfe/
ctā rationē martyrij reqritꝰ q̄ aliquis mor
tem ꝓ christo sustineat. Martyriū ergo

duplicter sumi pōt. Primo similitudinarie vel imꝑfecte: ꝛ sic Bern. in quodā sermōe martyriū accepit. dicens: Quoddā martyrium grauius ē ꝙ inter epulas esurire: inter vestes multas ꝛ ꝑciosa indumenta algere: inter diuitias paupertate ꝑmit. Et sic pro martyrio accipit quicquid aduersitat. ꝛ penalitatis citra mortē ex charitate ꝓ deo toleratur. Secūdo vero sumitur ꝓprie ꝛ perfecte: cū scʒ ex charitate quis mortē sustinet propter christum. Unde aliquis nō dicitur proprie vel efficitur martyr ꝓpter tolerātiam cōtumeliarū: plagarū: carceris: exilij: rapine: diuitiarꝫ ꝛ similiū: nisi forte fʒ ꝙ mors sequitur ex ꝑdictis: lʒ actus martyrij multum meritorius est etiā in his qui pᵒ mortalia vulnera pro christo suscepta: vel quascunqꝫ alias tribulatiōes pro christo susceptas ꝯtinuatas vsqꝫ ad mortē: quas a persecutoribus ꝓ fide christi patiuntur diu viuunt: sicut etiā eodē tēpore idē actus meritorius ē quo hmōi afflictiōes patiuntur.

C Quarto principaliter queri pōt: de causa legitima ipius martyrij: qua scʒ actᵒ tā excellens meritorius reddatur: vtrū scilicet sola fides sit causa martyrij: ꝑsertim cum dicitur. j. Pe. iiij. Nemo vestrū patiatur quasi homicida: aut fur: aut aliquid hmōi. Si autē vt christianus nō erubescat: glorificet autem deū isto nomine: sed ex hoc dicitur aliquis christianᵒ ꝙ tenet fidem christi. Et Maximus i sermōe: mater martyrij fides ē catholica. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra ꝙ martyres dicuntur quasi testes: qr scʒ corporalibus suis passionibꝰ vsqꝫ ad mortem testimoniū veritati perhibēt: ꝛ nō cuicūqꝫ sed veritati que fʒ pietatē est ꝛ que p christum nobis innotuit: huiusmodi aūt ē veritas fidei: ꝛ ideo cuiuslibet martyrij causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nō solū pertinet ipa credulitas cordis sed etiā exterior ꝓtestatio que quidē nō solum fit p verba quibᵒ aliquis cōfitetur fidem: sed etiā p facta quibus aliquis se fidē habere demonstrat. fm illud Jaco. ij. Ego ostēdā tibi ex operibus fidē meam. Hinc p oppositum dicitur de quibusdam ad Titū. j. Confitentur se nosce deum: factis autē negant: ꝛ ideo omniū virtutum opera fm ꝙ referūtur in deū: sunt quedā ꝓtestationes fidei p quā nobis innotescit: ꝙ deus huiusmōi opa requirit: ꝛ nos p eis remunerat: ꝛ fm hoc ꝑsit eē martyrij cā: ꝛ ideo vt christianᵒ patitur nō solum qui patitur ꝓ fidei ꝯfessione que fit p verba: sed etiā quecunqꝫ patitur ꝓ quocunqꝫ bono opere faciendo: vel pro quocunqꝫ peccato ꝓ christo vitando: quia hoc totū ꝑtinet ad fidei ꝓtestationē. Ex quibus oībus cōcluditur: ꝙ ꝓpria cā martyrij ē bonū diuinū siue mortē quis tolerat pro cōfessione fidei que fit per verba: siue pro quocūqꝫ opere bono faciēdo vel ꝓmouēdo siue ꝓ quocūqꝫ malo ꝓ christo vitando vel impediendo: ꝛ in his tribꝰ omne genᵒ martyrij includitur vel cōprehenditur. Unde generaliter quis octo de causis martyr efficitur. Primo pro fide catholica: sicut beatᵒ Stephanus ꝛ quasi infiniti martyres. Secūdo ꝓ salute ꝓplī: vt christiani: vt Sebastianus qui diu religionē christianā abscōdens sub clamide militari: tandē ad ꝯfortandū pusillanimes in martyrio se manifestauit. Tertio ꝓ iusticia: vt Abel. Quarto ꝓ lege dei ꝯfirmāda: vt Machabei. Quinto ꝓ christo: vt inocētes. Sexto ꝓ obiurgatione vel resistētia peccati: vt Johānes baptista ꝛ Mattheus euāgelista. Septio ꝓ assertione veritatis: vt Esaias: Hieremias. Octauo ꝓ libertate ꝛ defensione ecclesie: vt Thomas cantuariensis. Et si obijcitur ꝙ thomas ꝓ bono hūano passus ē. s. ꝓ rebus ecclesie. Dicendū ꝙ ex quo bonū humanū potest effici diuinū: ideo si referatur in deum potest esse quodcūqꝫ bonum humanū martyrij causa fm ꝙ in deum refertur. Ad laudem dei omni.

De partibus integralibus fortitudinis que sunt magnanimitas magnificentia: ꝛ de vitijs eisdem oppositis: Sermo XV

Emento vt diem
m sabb. san. Exo. xx. Post discussionē virtutis q̄ fortitudo dr: vidēdū ē de eius ꝑtibꝰ q̄s Tulliᵒ in sua rethorica q̄ttuor eē enumerat: q̄ sūt magnificētia: fiducia: patiētia: ꝛ ꝑseuerantia. De q̄bus ꝑmo generaliter q̄ri pōt: vtrū ille partes a Tullio sūt sufficienter enumerate: presertim cū Macrobius ponit septē eē ptes: ꝛ sic ꝛ Andronicᵒ. Arestoteles etiā in. iij. Ethico. ponit q̄nqꝫ modos fortitudinis. Quarꝫ ꝑma ē politica q̄ fortiter opatur ꝓpter timorē exhonoratiōis vel pene. Scda ē militaris q̄ fortiter opatur ꝓpter artē ꝛ experientiā rei. Tertia ē q̄ fortiter opatur ꝓptē

furo: ē ⁊ irā. Quarta ē q̄ fortiter opaꝛ pro
pter ꝯsuetudinē victorie. Quinta ē q̄ forti
ter opaꝛ ꝓpter ignorantiā ꝑiculoꝝ. Ad h̄
r̄ndet Tho. scd̄a 2e. q. cxxviij. ꝙ alicuiꝰ vir
tutis p̄nt eē triplices ꝑtes. s. subiectiue: in
tegrales ⁊ potētionales. Fortitudini ḡ s3
ꝙ ē sp̄alis virtus: non p̄nt assignari ꝑtes
subiectiue: eo ꝙ nō diuidiꝛ ī virtutes mul
tas sp̄ē differētes: q2 ē circa materiā valde
sp̄alem. Assignanꝛ aūt ei ꝑtes q̄si integra
les s̄m ea q̄ oportet ꝯcurrere ad actū fortitu
dinis: ⁊ potentionales s̄m ea q̄ fortitudo
obseruat circa difficilia. s. circa ꝑicula mor
tis. Aliq̄ aūt virtutes obseruāt circa q̄dā
alias materias minꝰ difficiles: q̄ v̄tutes
adiungūꝛ fortitudini sicut secūdario p̄nci
pali. Pro q̄ sciēdū ꝙ duplex ē actus forti
tudinis. s. aggredi: ⁊ sustinere. Ad actum
aggrediēdi duo requirunꝛ: quoꝝ p̄mū ꝑti
net ad animi p̄parationē. s. vt aliq̄s ꝓmptū
animū habeat ad aggrediēdū: ⁊ q̄tū ad h̄
ponit Tullius fiduciā. Un̄ dicit ꝙ fiducia
ē ꝑ quā magnis ⁊ honestis rebꝰ multū sp̄e
animꝰ ī se fiducie cū spe collocat. secūdum
aūt ꝑtinet ad op̄is executiōem: ne q̄s defi
ciat in executione illoꝝ q̄ fiducialiꝛ incho
auit: ⁊ q̄tū ad hoc ponit magnificētiā: de
qua dicit ꝙ magnificētia ē reꝝ magnaruꝫ
⁊ excelsaꝝ cū animi ampla quadā ⁊ splēdi
da ꝓpositiōe cogitatio atq3 administratio
id ē executio: vt sc3 amplo ꝓposito nō de
sit executio. Hec igiꝛ duo si coartanꝛ ad ꝓ
priā materiā fortitudinis. s. ad ꝑicula mor
tis: erūt q̄si ꝑtes integrales ip̄ius: sine q̄
bus fortitudo eē nō p̄ōt: si v̄o referanꝛ ad
aliquas alias materias in quibꝰ ē minus
difficultatis: erūt v̄tutes distincte s̄m spe
ciē a fortitudine: tn̄ adiungenꝛ ei sicut se
cūdariū p̄ncipali: sicut a p̄ho in. iiij. ethi.
magnificētia poniꝛ circa magnos sūptus
⁊ magnanimitas q̄ videꝛ eē fiducie idē cir
ca magnos honores. Ad secūdū aūt actū
qui ē sustinere siliꝛ duo requirūꝛ: vnū ē ne
difficultate maloꝝ īminentiū frangaꝛ ani
mus ꝑ tristiciā ⁊ decidat a sua magnitudi
ne: ⁊ q̄tū ad hoc ponit patiam: de qua dic̄
Patiētia ē honestatis ⁊ vtilitatis cā: rerū
arduaꝝ ⁊ difficiliū voluntaria ⁊ diuturna
ꝑpessio. Aliud ē vt ex diuturna passiōe dif
ficiliū h̄o n̄ fatigeꝛ vsq3 ad hoc ꝙ desistat:
iux̄ illud Heb. xij. Ut nō fatigemini aīmis
vestris deficiētes: ⁊ q̄tum ad h̄ ponit ꝑse
uerantiā de qua dicit. Perseuerātia ē ra
tione bene ꝯsiderata stabilis ⁊ ꝑpetua mā

sio. Hec ergo duo si coartanꝛ ad ꝓpriā ma
teriam fortitudinis: erunt partes quasi in
tegrales ipsius. Si autem ad quascūq3 ma
terias difficiles referanꝛ: erunt virtutes a
fortitudine distincte: ⁊ tamē eidem adiun
gentur sicut secūdarie principali: ⁊ ꝑ hoc
p3 ꝙ partes integrales fortitudinis sunt
a Tullio sufficiētur enumerate. Tres autē
v̄tutes que addūꝛ a Macrobio ⁊ Andro
nico: sub illis q̄tuor cōprehendunꝛ. Pro
quo nota ꝙ macrobiꝰ ponit tolerātiam lo
co patientie: ⁊ firmitatē loco ꝑseuerantie.
Andronicꝰ autē ponit leniā loco patiētie:
de qua dicit ꝙ lenia ē habitꝰ ꝓuidus tri
buens ad conari q̄lia oport3 sustinere que
rō dicit ⁊ virilitatem loco fiducie: de q̄ di
cit. Uirilitas ē habitꝰ ꝑ se sufficiēs imbutꝰ
in his q̄ sunt s̄m virtutē. Insup sup̄addit
Macrobiꝰ magnanimitateꝫ ⁊ securitatē q̄
a Tullio sub fiducia cōprehēdunꝛ: s3 Ma
crobius magis ꝑ specialia distinguit: q2 fi
ducia pertinet ad spei certitudinē: magna
nimitas vero ad magnitudinē rei sperate:
spes aūt firma eē nō potest nisi amoueatur
ꝯtrariū. s. timor q̄ spei quodāmō ꝯ̄triatur
⁊ iō addit securitatē q̄ excludit timoreꝫ: se
cūdo addit cōstantiā q̄ sub magnificentia
cōprehendi p̄ōt: oportet eñ in his q̄ magnifi
ce q̄s facit animū habere ꝯstantē. Uel p̄ōt
sub ꝑseuerantia cōprehendi: ex eo ꝙ ꝯstās
nō desistit ꝓpter q̄cunq3 repugnantia. An
dronicꝰ etiā ponit magnanimitatē cū ma
crobio. Ponit etiā eupsychiā q̄ð diciꝛ bo
na alositas: ⁊ videꝛ idē esse q̄ð securitas:
dicit eñ ꝙ ē robur aīe ad ꝑficiendā opera
ip̄ius. Tertio magnificentie addit andra
gathiā: de q̄ dic̄ ꝙ andragathia ē veri v̄tꝰ
adiunctiua ꝯmunicabiliū ꝑ̄m q̄si viriꝉ bo
nitas q̄ apud nos strēnuitas dici p̄ōt. Ad
magnificentiā eñ ꝑtinet nō solū ꝙ h̄ō con
sistat in executiōe magnoꝝ operū q̄ð perti
net ad ꝯstantiā sed etiā vt cū q̄dam virili
prudentia ⁊ sollicitudine exequaꝛ ea: q̄ð ꝑ
tinet ad ādragathiā siue ad strēnuitatē: et
sic oēs ille ꝑtes ī q̄tuor principales redu
cunꝛ. Porro q̄nq3 posita ab Aresto. defici
unt a vera rōne v̄tutis: q2 licet cōicant in
actu fortitudinis: differūt tn̄ in motiuo: ⁊
iō nō ponunꝛ ꝑtes h̄ modi fortitudinis.

Scd̄o p̄ncipaliꝛ q̄ri p̄ōt in sp̄ali: ex q̄ f. du
cia nō p̄ōt ꝓprie loquēdo noīare virtutē ali
quā h̄ ꝯditionē aliquā virtutis noīare p̄t
⁊ ꝓpter hoc a Tullio noīatur iter ꝑtes for
titudinis: nō quasi virtus adiūcta nisi s̄m

q̄ accipit̄ p̄ magnanimitate: que ponit̄ a Macrobio ⁊ Andronico ps integralis fortitudinis. Utrū scʒ magnanimitas que scʒ promptū reddit animū ad aggrediendum difficilia sit virt⁹ aliqua ⁊ pars fortitudinis: presertim cum nulla virtus opponat̄ alteri virtuti: sed magnanimitas opponit̄ humilitati: q̄r magnanimitas que ē circa honores dignū se reputat magnis: ⁊ etiaʒ alios cōtemnit: vt dicit̄ in .iiij. ethi. Cum humilitas in ꝯtrarium ē circa abiectiões ꝓprias cōtemnens seipm̄ ⁊ alios honorās. Ad hoc dicēdū fm̄ Tho. scōa 2ᵉ. q. cxxix. q̄ ad rōnem humane virtutis pertinet vt rebus humanis bonū rōnis seruetur: qḋ ē ꝓpriū hoīs bonum. Inter ceteras ꝗ res humanas exteriores p̄cipuū locū tenēt honores: ⁊ ideo magnanimitas que modum rōnis ponit circa magnos honores est virtus. Et quia ē circa materiam determinatam. s. honores: cū honor sit quoddā speciale bonū: ideo magnanimitas fm̄ se cōsiderata est virtus quedā specialis. Sed quia honor est etiam cuiuslibet virtutis p̄miuʒ: ideo ex cōsequenti rōne sue materie respicit omnes virtutes. Nec etiā opponit̄ humilitati magnanimitas: q̄r in homine duo reperiunt̄: nam ibidem inuenit̄ aliqḋ magnū qḋ ex dono dei possidet: magnanimitas ergo facit q̄ hō se magnis dignificet: fm̄ cōsiderationeʒ donoꝝ que possidet ex deo: sicut si habet magnam virtutē animi magnanimitas facit qḋ ad perfecta opera virtutis tendat. Et silr̄ dicendū est de vsu cuiuslibet alterius boni: puta sciē vel exterioris fortune. Silr̄ etiam alios ꝯtēnit fm̄ q̄ deficiunt a donis dei: nō enim intantuʒ alios appc̄iat̄ q̄ p̄ eis aliqḋ indecens faciat. Sicut dicit̄ in ps̄. de viro iusto. Ad nihilū deductus est in conspectu eius malignus. Qḋ ꝑtinet ad ꝯtemptū magnanimi quo ꝯtempnit cōdescēdere maliciis impioꝝ. Secūdo reperit̄ ibidē aliquis defectus qui cōpetit ei ex infirmitate nature. Humilitas ergo facit q̄ hō se ipm̄ paruipendat: fm̄ ꝯsiderationē ꝓprii defect⁹: ⁊ alios honorat ac superiores estimat: inq̄ntū in eis aliq̄d inspicit de donis dei. Et sic pʒ q̄ magnanimitas ⁊ hūilitas non sūt ꝯ̄ria: q̄uis in ꝯ̄ria tēdere videant̄: q̄r ꝓcedunt fm̄ diuersas ꝯsideratiões. Ponit̄ insup magnanimitas ps fortitudinis: q̄r iungit̄ ei sicut secūdaria v̄tus p̄ncipali. Et ꝯuenit in hoc cū fortitudine: q̄r ꝯfirmat aīm circa aliqḋ arduū: deficit aūt ab ea in hoc q̄ ꝯfirmat animum in eo circa qḋ facilius est firmitatem seruare: magis enim repugnat animi firmitati arduum in malis q̄ arduum in bonis. Denique tria vitia opponunt̄ magnanimitati fm̄ excessum. Primū est presumptio: quia magnanimitas nō excedit ꝓportionem ꝓprie facultatis: presuptio vero nitit̄ illam excedere. Secundū ē ambitio que importat inordinatum appetitum honoris: quibus vtitur magnanimus vt oportet. Tertium est vana gloria: que importat inordinatum appetitum glorie. s. q̄rendo gloriam de eo qḋ nō est: vel qḋ nō ē gloria dignū: aut quia q̄rit ab hominibus aut quia gloriam nō refert in debitū finē: puta ad dei honorem vel ad proximi salutem: sed magnanimus moderate vtitur: sicut honore sic ⁊ gloria. Unum etiā vitium opponitur magnanimitati fm̄ defectū scʒ pusillanimitas que ex animi paruitate se retrahit a magnis que magnanimitas amplectit̄. Tertio vero q̄ri potest: vtrū magnificentia q̄ scʒ ad operis cōsūmationem deducit ea que magnanimitas aīo ꝓmpto aggredi disposuit: sit virtus spālis ⁊ pars fortitudinis: p̄sertim cū ad magnificētiaʒ ꝑtinere videt̄ aliqḋ magnū facere: qḋ ꝯuenire potest cuilibet virtuti si sit magna: sicut qui habet magnā virtutē temꝑantie facit magnū opus temꝑantie. Ad h̄ rn̄det Tho. scōa 2ᵉ. q. cxxiiij. q̄ sicut d̄r in .i. de celo. Uirtus d̄r p̄ cōparatiōeʒ ad vltimū: in qḋ potentia pōt: nō quidē ad vltimū ex parte defect⁹: s̄ ex ꝑte excessus: cui⁹ rō cōsistit in magnitudine. Et iō opari aliqḋ magnū ex q̄ sumit̄ nomē magnificētie ꝓprie pertinet ad rationem virtutis. Sʒ facere aliquod magnū dupliciter accipi pōt. Primo cōiter p̄ q̄cunq̄ actōē siue trāseat i materiā exterioreʒ: sicut vrere ⁊ secare siue mā̄eat i agēte sicut intelligere ⁊ velle: ⁊ sic magnificētia nō ē v̄tus spālis. Scḋo pōt accipi ꝓprie. s. opari aliq̄d i exteriori mā: sicut facere domū: ecclesiam vel simia: ⁊ sic magnificētia ē spālis virtus: q̄r op⁹ factibile ꝓducit̄ ab arte: i cui⁹ vsu pōt attēdi spālis rō bonitat̄ q̄ ipm̄ opus factū p̄ artē sit magnū. s. in q̄ntitate: preciositate vel dignitate. Nec solū ad magnificētiā ꝑtinet facere magnū: s̄ etiā ad magnuʒ faciendū aīo tendere: vt pʒ in diffinitione Tullii p̄t⁹ posita. Et quia quicquid ad ꝑsonā vniuscuiusq̄ ꝑtinet ē aliqḋ paruū in cōparatione ad id qḋ ꝯuenit reb⁹ diuinis

vel rebus cōibus: ideo magnific⁹ nō intēdit pncipaliter facere sumpt⁹ in his q̄ ptinent ad psonā ppriā: nō qr bonū suū nō querat sed qr nō est magnū respectiue sed in reb⁹ diuinis vel cōibus. Hinc magnificentia p̄cipue opus magnū facit i ordine ad honorem dei. Un̄ phs in. iiij. ethi. dicit q honorabiles sūptus sunt maxime q̄ pertinēt ad diuina sacrificia: et circa hoc maxime study magnific⁹. Hinc etiā magnificētia ↄiungitur sanctitati: qr p̄cipue ei⁹ effectus ad religionē siue ad sanctitatē ordinatur. Et qr pncipalis actus virtutis ē interior electio quā virtus habere pōt absq exteriori fortuna: ideo et paup pōt eē magnific⁹. Ceterū magnificentia fm q est virtus spēalis: nō pōt poni ps subiectiua fortitudinis: qr nō ↄuenit cū ea in materia: sed ponitur ps eius ingrum ei adiungit: sicut secūdaria virtus pncipali: et ad hoc duo requirunt. Primū ē q secūdaria cōueniat cū pncipali: et sic magnificētia ↄuenit cū fortitudine in hoc q sicut fortitudo tendit in aliqd arduum et difficile: sic etiā magnificētia: vnde videt etiā esse in irascibili sicut fortitudo. Secūdū ē q in aliquo excedat ab ea sic magnificentia deficit a fortitudine hoc q illud arduū in qd tendit fortitudo: habet difficultatē ppter piculum qd iminet psone: arduū autē in qd tendit magnificētia habet difficultatē ppter dispendiū rex qd ē multo minus q̄ piculū psone: et ideo ponit ps fortitudinis. Et huic virtuti magnificentie opponit vitiū p defectū qd dicit puificētia: qua. s. quis deficit a pportione debita expensax: ad opus intendēs min⁹ expendere q̄ dignitas opis reqrit. Opponitur etiā aliud vitiū p excessum: q̄ qs pl⁹ expendit q̄ sit operi pportionatū: qd vitium grece dicit barnausia a furno dicta: qr scz ad modū ignis qui ē in furno oīa cōsumit. Uel dicitur apyrocalia. i. sine bono igne: qr admodū ignis cōsumit non ppter bonū. Latine vero dici potest cōsumptio. Quā a nobis auertat qui sine fine viuit et regnat Amen.

De patientia et perseuerantia q̄ sunt etiam due partes integrales fortitudinis: Sermo XVI

m Memento vt diem sabb. san. Exod. xx. Premissis de duab⁹ virtutib⁹ q̄ sunt ptes integrales fortitudinis. s. de magnanimitate et magnificētia. Jam psequēdū est de alijs duab⁹. s. de patientia et pseuerantia. Pro q̄ sciendū q virtus patiētie nos ordinat ad fruitionē sūme pacis: qr nihil pati moleste ē pacē habere. Qd fit duob⁹ modis. s. aut nullā molestiā sentiendo: qd tūc erit in patria: vel molestias nō moleste ferēdo qd fit p verā patientiā. Pro q̄ notā q quedā ē patiētia simulatōis de q̄ Greg. dicit. Qui mala pximi ita tolerat: vt tn̄ intrinsec⁹ doleat: et tēpus retributiōis exq̄rat: patiētiā nō exhibet s; ostēdit. Quedā eni ē necessitatis: cū. s. qs vlcisci nō se presumit qr nō pōt: vel qr nō audet timēs ex h sibi maius iminere piculū vel deprire commodū. Quedā etiā ē virtutis: de qua dicit Greg. vij. moral. Mens si in deo forti intētiōe dirigit: quicqd sibi in hac vita amax fit: dulce estimat: et omne qd affligit requiem putat: hec ille. De hac g patientia p̄mo qri pōt: vtrū sit virtus: p̄sertim qr virtus nō inuenit i malis: et eo q proprie virtus ē q̄ bonū fac habētē: s; patiētia quoq i malis inuenit: vt in luxuriosis q̄ sepe multa patiunt ad ↄsequēdū bonū delectabile et in auaris qui multa patienter tolerāt vt diuitias cōgregent. iux illud Eccl. v. Cunctis dieb⁹ vite sue comedit in tenebris et in curis multis et in erūna atq tristicia. Ad h rūdet Tho. scda 2e. q. cxxxvj. q virtutes morales ordinant ad bonū inquātū cōseruant bonū rōnis ↄ passionū impet⁹. Inter alias ergo passiones efficax ē tristicia ad ipediēdū rōnis bonū: fm illud. ij. Cor. vij. Seculi tristicia mortē opat. Necesse ē igit aliquā hr̄e vtutē p quā rōnis bonū cōseruetur ↄ tristiciā vt nō succūbat tristicie. Et hoc facit patientia. Dicit eni Aug⁹. lib. de patia. q patiētia hoīs ē q̄ mala equo aīmo toleram⁹. i. sine pturbatiōe iusticie: ne animo iniquo bona deseram⁹: p q̄ ad meliora pueniam⁹. Mali vo patiētes mlta ad adipiscēdū aliqd bonū pticulare. s. honestum vtile vl delectabile nō hn̄t verā patiētiam qr dicit Aug⁹. de patia: q patientes pprie dicunt q̄ mala malūt nō cōmittendo ferre q̄ nō ferendo cōmittere. In illis aūt q̄ mala sustinēt vt mala faciāt: nec miranda nec laudāda ē patiētia q̄ nulla ē: s; mirāda duricia nephanda patiētia. Un̄ tā singularis ē hec virtus: q multi qui vident diuersis virtutib⁹ adornati: reperiunt ad virtutē patientie min⁹ idonei: plures eni videm⁹

castos: flebiles: humiles: misericordes: in orationibus assiduos &c. Sed paucos admodum in contumelijs et iniurijs detractionibus patientes. Hinc dicit Grego. quod sicut vnguenta redolere latius nesciunt nisi commota: sic sancti viri omne quod de virtutibus redolent in tribulationibus innotescunt. Et infra. Nam bonum quod in tranquillitate percipitur a deo: in tribulationibus manifestatur. hec ille. Nec mirum quod in tam paucis inuenitur vera patientia: quia numquam possidetur sine speciali diuina gratia. Dicit enim Aug. li. de pa. quod vis desideriorum facit tolerantiam laborum et dolorum: et nemo nisi pro eo quod delectat: sponte suscipit ferre quod cruciat. Cuius rationem assignat Tho. vbi s. dicens: quod tristiciam et dolorem secundum se abhorret animus. Unde numquam eligeret eam pati propter se: sed solum propter finem. Oportet ergo quod illud bonum propter quod aliquis vult mala pati sit magis volitum et amatum: quam illud bonum cuius priuatio ingerit dolorem quem patienter toleramus. Ut autem quis preferat bonum virtutis et gratie cunctis bonis naturalibus et temporalibus: ex quorum amissione causari potest dolor ad charitatem pertinet que deum super omnia diligit: nec haberi potest charitas nisi per gratiam: iuxta illud Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Et licet propter bonum pollitice virtutis quod commensuratum est humane nature: quis potest exhibere patientiam absque auxilio gratie non tamen quis non absque auxilio dei tamen in bona supernaturale sicut est bonum gratie nullus tendere potest: nec pro eo pati per virtutem sue nature sine auxilio gratie: vnde patientia proprie prout hic sumitur: ex amore supernaturali procedit. Secundo queri potest: vtrum pa
B tientia sit pars fortitudinis: presertim cum fortitudo non sit potissima virtutum: sed patientia videtur esse potissima virtutum: quod sic patet. Illud enim quod est potissimum est perfectum in vnoquoque genere: sed patientia opus perfectum habet: vt dicitur Jacobi. j. et ideo dicit Aug. li. de pat. quod virtus animi que patientia dicitur tam magnum donum dei est: vt etiam ipsius qui nobis eam largitur patientia predicatur. Ad hoc dicendum secundum Tho. vbi s. quod patientia est pars fortitudinis quasi potentionalis: quia adiungitur fortitudini sicut virtus secundaria principali. Quod sic patet. Nam ad fortitudinem pertinet non qualiacumque sustinere: sed illud quod est summe difficile in sustinendo. scilicet sustinere pericula mortis. Ad patientiam vero pertinet sustinentia quorumcumque malorum siue sint damna temporalia siue scandala et similia. Et sic in materia sustinendi principalitatem tenet fortitudo: quasi sibi vendicans id quod in hac materia principalius est. Nec enim patientia est potissima virtutum: quia deficit non solum a virtutibus theologicis et prudentia et iustitia que directe statuunt hominem in bono: sed etiam deficit a fortitudine et temperantia que retrahunt a maioribus impedimentis. Plus enim retrahunt a bono mortis pericula que est fortitudo: et etiam delectationes tactus circa que est temperantia: quam quelibet aduersa circa que est patientia. Patientia tamen opus perfectum habere dicitur in aduersis tolerandis. Ex quibus primo procedit tristicia quam moderatur patientia. Secundo ira quam moderatur misericordia. Tertio odium quam tollit charitas. Quarto iniustum nocumentum: quod tollit iustitia. Tollere ergo principium vniuscuiusque perfectius est: et ideo patientia perfectum opus habet inquantum radicitus passiones aduersitatum euellit quibus inquietatur anima. Hinc ait dominus ad discipulos suos In patientia vestra pos. animas vestras. Unde Greg. in. v. moral. Ille vero perfectus est qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Et ad hoc maxime confortat nos passio redemptoris. Dicit enim Aug. quod nihil dulcius in pressura tribulationum quam memoria dominice passionis: quantumcumque presentis vite premat afflictio pax patimur si recordemur quantum bibit ad pattibulum qui nos inuitat ad celum. hec ille. Ter-
C tio principaliter queri potest de quarta virtute integrali ipsius fortitudinis que dicitur perseuerantia: vtrum scilicet perseuerantia sit specialis virtus indigens auxilio diuine gratie: presertim cum immobiliter in opere virtutum persistere: requiritur ad omnem virtutem: vt patet in. ij. ethi: sed hoc pertinet ad rationem perseuerantie: quia dicit Tullius in rhetorica sua: quod perseuerantia est in ratione considerata bene stabilis et perpetua permansio. Ad hec respondet Tho. secunda 2e. q. cxxxvij. quod secundum philosophum in. ij. eth. Virtus est circa difficile et bonum: hinc vbi specialis ratio boni vel difficultatis occurrit: ibi specialis est virtus. Opus autem virtutis difficultatem habere potest et bonitatem ex duobus. Primo ex ipsa specie actus que accipitur secundum rationem proprij obiecti. Secundo ex ipsa diuturnitate temporis. Nam hoc ipsum quod est diu insistere alicui difficili: specialem habet difficultatem: et ideo diu persistere in aliquo bono vsque ad consummationem: pertinet ad specialem virtutem que dicitur perseuerantia.

Pro quo sciendum quod perseuerantia quandoque accipitur pro habitu perseuerantie secundum quod est virtus: et potest contingere quod quis habens habitum perseuerantie eligit quidem perseuerare: et incipit exequi aliquamdiu persistendo: non tamen complendo actum: vel non perseuerando vsque in finem virtuosi operis: vel vsque ad finem humane

vite: et hoc modo perseverātia indiget do-
no habitualis gratie: sicut et cetere virtu-
tes infuse. Nec enim est necessarium q̄ bonus
habitum virtutis immobiliter utatur: eo
usque ad mortē. Quandoque vero accipitur pro
actu perseverātie durāte usque ad mortem: et
secundum hoc indiget nō solū habituali gratia sed
etiā gratuito dei auxilio: hominē in bono
conservantis usque in finē vite: quia cū liberum
arbitriū sit de se vertile et hoc etiam nō tollatur per
habitualē gratiam vite presentis: nō subest po-
testati liberi arbitrij: etiā per gratiā repa-
rati ut se imobiliter in bono statuat: licet in
eius potestate sit q̄ hoc eligat: nā plerūque in no-
stra potestate cadit electio: nō autem executio.
Hic dicit Aug⁹. li. de perseverātia. Asserimus
donū dei eē perseverātiā: qua usque in finem
perseveratur in christo: qd̄ utique donū nec pro-
thoplasti receperāt in paradiso. Quia di-
cit Aug⁹. li. de correctiōe et gratia: q̄ primo
homini datū nō erat ut perseveraret: sed ut per-
severare posset per liberū arbitrium: quia nul-
la corruptio tūc erat in humana natura que per-
severādi difficultatem preberet: sed prede-
stinatis per gratiam christi nō solum datur ut
perseverare possint sed etiā ut perseverent: hec
ille. Ex dictis igitur patet q̄ perseverātia est virtus
specialis. Est etiā pars fortitudinis cui cō-
iungitur sicut secūdaria virtus principali: quia
fortitudo firmitatē servat in his in quibus est
difficillimū firmiter persistere: sicut in periculo mor-
tis. Perseverantia vero difficultatē illam
sustinet que provenit ex diuturnitate boni ope-
ris: qd̄ nō est ita difficile. Et si obijcitur q̄ ea-
dē rōne cōstantia videretur eē pars fortitu-
dinis: quia idē videtur eē qd̄ perseverātia. Ad
hoc dicēdū: q̄ licet in fine cōveniāt quia ad utrum-
que pertinet in aliquo bono firmiter persistere:
differūt tamen secundum ea que difficultatē afferunt ad
persistendū in bono quia perseverātia proprie
facit hominem firmiter in bono persistere contra diffi-
cultatē que provenit ex ipsa diuturnitate act⁹.
Cōstantia vero in bono firmiter persistere fa-
cit contra difficultatē que provenit ex alijs quibus-
cunque exterioribus impedimētis: sed quia diffi-
cultas que est ex diuturnitate actus: essentia-
lior est actui virtutis: ideo perseverātia est pars
principalior fortitudinis. Denique virt⁹ for-
titudinis habet duo vitia contraria. Unū per defe-
ctū qd̄ dicitur mollicies: quia laus perseverātie
cōsistit in hoc q̄ quis nō recedit a bono propter
diuturnā tolerantiā difficiliū et laborioso-
rū. Cui directe opponitur q̄ quis de facili a bo-
no recedit propter aliqua difficilia: qd̄ perti-
net ad rōnem mollicieι: nā molle dicitur q̄ faci-
le cedit tangenti. Similiter opponitur pertinacia per
excessum: quia pertinax inordinate persistit in
aliquo contra multas difficultates. Unde dicit
Isido. li. ethymo. q̄ pertinax dicitur aliquis qui est im-
prudēter tenens: quasi alio tenax. Quod a
nobis avertat iesus christus.

De tēperantia et vitijs oppositis: scilicet insensibilitate et intemperantia: Sermo XVII

Memento ut diem
A sabb. san. etc. Exo. xx. A tribus
expediti virtutib⁹ cardinalib⁹
iam quartam prosequamur que dicitur tempe-
rātia. De qua sub noīe cōtinētie dicit Seneca.
Cōtinentiā si diligis circūscinde super- B
flua et in artū desideria constringe. Cōsidera
tecū quātū natura poscat: nō quantū cupidi-
tas expetat. Palatum tuum fames excitet
nō sapores: nec ad voluptatē sed ad cibū ac-
cedas: nec presentib⁹ delicijs adherebis nec
absentes desiderabis. Si cōtinētiā diligis
turpia fugito antequam accidāt: nec quenquam ve-
reberis alium pl⁹ quam te: omnia tolerabilia preter
turpitudinē crede. hec ille. Hic igitur primo
quāritur: utrū temperantia sit virtus: presertim cū
nulla virtus inclinationi nature repugnat
eo q̄ in nobis est aptitudo naturalis ad vir-
tutē: ut dicitur. ij. ethi. sed tēperātia retrahit a de-
lectationib⁹ ad quas inclinat natura: ut di-
cit ibidē phūs. Virtutes etiā sunt adinvicē
cōnexe: sed quidā habent tēperantiā: qui tamen sunt
avari vel timidi. Ad hoc rūdet Tho. secūda se-
q. cxli. q̄ de rōne virtutis est: ut hominem ad
bonū inclinet: bonū aūt hominis est secundum rōnem
esse: ut dicit Diony. iiij. de di. no. manife-
stum est aūt q̄ tēperātia inclinat ad id qd̄ est
secundum rōnem: et ideo rōnabiliter ponitur virtus.
Unde licet homo naturaliter appetit delectationem
sibi cōvenientē: tamen quia homo inquantū huiusmodi est rōnalis
cōsequens est q̄ delectatiōes sint homini cōvenientes que
sunt secundum rōnē: et ab his nō retrahit temperantia sed
potius ab his que sunt contra rōnē: nō igitur contrariatur incli-
nationi nature humane sed tamen nature bestialis
nō subiecte rōni. Nec etiā qui carent aliqua vir-
tutibus oppositis vitijs subditi: temperantiam
habent que est virtus: sed operantur act⁹ temperantie ex qua-
dā naturali dispositiōe: prout virtutes quedā im-
perfecte sunt hominibus naturales: vel eis insunt
per quādā cōsuetudinē acquisitā. Est igitur tem-
perātia virtus vel generalis vel spālis: secundum q̄

nomē tpantie dupl'r pōt accipi. Uno modo
fm cōitatē sue significatiōis put. s. signifi
cat q̄ndā tēperiē. i. moderātiā quā rō pōit
i hūanis opatiōib⁹ ⁊ passiōib⁹: ⁊ sic ē x̄tus
general' q: h̄ ē cōe i oīm virtute morali. Et
differt tpantia a fortitudie: sȝ q̄ vtraq̄ su
mit' vt virtus cōis: q: tpantia retrahit ab
his q̄ ꝯ rōnē alliciūt appetitū: h̄ fortitudo
īpellit ad ea sustinēda vl' aggrediēda ppt'
q̄ refugit hō bonū rōnis. Alio mō accipit'
tpantia anthonomatice: fm q̄ refrenat ap
petitū ab his q̄ maxīe alliciūt hoīem: ⁊ sic
ē virt⁹ spālis spālē hñs materiā. Nā consi
stit circa ꝯcupiscētias ⁊ delectatōes tact⁹:
qd̄ sic patet. Sicut enim fortitudo est circa
timores ⁊ audacias respectu maximorum
malorum quibus ipa natura extinguitur
que sunt pericula mortis: sic oportet q̄ tē
perantia sit circa concupiscētias ⁊ delecta
tiones respectu maximorū delectabilium
q̄bus scȝ ipsa natura cōseruatur: vel i spe/
cie vel in indiuiduo. Cum enim delectatio
consequitur operationem connaturalem:
tanto sunt alique delectatiōes vehemen/
tiores quāto consequunt' operatones ma
gis naturales. Maxīe x̄o naturales ani/
malib⁹ sunt quibus natura ꝯseruat' indi/
uidui p cibū ⁊ potū: ⁊ nā spēi p ꝯiūctionē
mar' ⁊ feie: ⁊ iō circa has delectatōes ē p
prie tpantia. Et q: hmōi delectatōes conse
quūt' sensū tact⁹: iō tpantia ē circa delecta
tiōes tact⁹ pncipal'r. Circa delectatōes x̄o
gust⁹: olfact⁹ vel visus ē tpantia secunda/
rio: inquātū sensibilia hoȝ sensuū cōferūt
ad delectationē siue delectabilē vsū reruȝ
necessariaȝ q̄ ptinēt ad tactū: ⁊ q: gustus ē
ppinquior tactui q̄ alij sensus: iō tpantia
ē magis circa gustū q̄ circa alios sensus.
Pro quo nota q̄ vsus ciboȝ ⁊ delectatio
ēentialiter ipm ꝯsequēs ad tactū pertinet
sed delectatio saporis ē quasi superueniens
sicut delicie pncipalit' in ipa cōsistunt ali/
menti substantia: ⁊ secūdario in ei⁹ exqui/
sita pparatiōe ⁊ sapore. Uñ dicit phs in. ij.
de aīma: q̄ tactus ē sensus alimenti: nutri
mur eñ calido: frigido: humido ⁊ sicco: h̄
B ad gustum pertinet discretio saporȝ qui cō
ferūt ad delectationē alimenti. Secūdo
queri pōt: vtȝ tpantia ē virtus cardinalis
potior ceteris: p̄sertim cū bonum virtutis
moral' a rōne depēdeat h̄ tpantia ē circa ea
q̄ magis a rōe distāt. s. circa delectatōes q̄
sūt nob ⁊ brutis cōes: vt dr̄ in. iij. ethi. Ad
h̄ dicendū fm Tho. vbi. s. q̄ virt⁹ cardina
lis seu pncipalis dr̄: que pncipali⁹ laudat'
ex aliquo illoȝ que cōiter requirunt' ad ra
tionē x̄tutis. Moderatio x̄o q̄ reqrit' i ol
virtute p̄cipue laudabilis est in delectatio
nibus tact⁹ circa que ē tpantia: tū q: tales
delectatiōes sūt nobis magis naturales ⁊
iō difficili⁹ ē ab eis abstinere ac eaȝ concu
piscētias refrenare. Tū etiā q: eaȝ obiecta
pñti vite magis sūt necessaria: ⁊ iō ponit'
tpantia virtus cardinalis seu principalis.
Ad cui⁹ pncipalitatē pertinet q̄ tāto ma/
ior eius virtus oñdit': quāto i ea q̄ sūt ma
gis distantia a rōne suā pōt ostēdere ope/
rationē: q: p eā pōt rō cōcupiscētias ⁊ dele
ctationes maxime distantes moderare nō
est tamē potentior ceteris virtutibus car/
dinalibus: quia quāto virtus aliqua ma/
gis pertinet ad bonum multitudinis: tan
to melior est. Justicia autē ⁊ fortitudo ma/
gis pertinēt ad bonum multitudinis q̄ tē
perantia: quia iusticia consistit in cōmuni/
cationibus que sunt ad alterū: fortitudo
autem in periculis bellorum que sustinen/
tur pro salute cōmuni: sed temperātia mo
derat' solū concupiscētias ⁊ delectationes
eorum que pertinēt ad ipsum hominem: ⁊
sic iusticia ⁊ fortitudo sunt excellentiores
virtutes q̄ temperantia. Quibus pruden
tia ⁊ virtutes theologice sunt potiores: q̄
uis quo ad aliquid temperantia possit di
ci potior nō solum fortitudine: sed etiā iu/
sticia. Et huius quidem temperātie pos/
sunt assignari quattuor gradus. Primus
hominē ab excessum ⁊ defectu custodit: q:
ei medium virtutis in omni tempore ostē/
dit: ⁊ sic est virtus pollica: que est nihil ap
petere penitendum: in nullo legem mode/
rationis excedere: sub iugo rationis cupi/
ditatem domare. Secundus mentem ad
eterna perfecte dirigit: quia omnem super
fluitatem rerum grauantium firmiter ex/
cludit: ⁊ sic est virtus purgatoria: que est
omnia relinquere: inquantū natura pati/
tur que corporis vsus requirit. Terti⁹ gra
dus mentem in eternis figit: quia concu/
piscentiam omnis inordinati concupiscibi
lis penitus extinguit: ⁊ sic est virtus pur/
gati animi: que ē terrenās cupiditates nō
solum reprimere sed penitus obliuisci.
Quartus gradus in deo est: ⁊ predictos
gradus inchoat: deducit: perducit: ⁊ per/
ficit: et sic est virtus exemplaris que sic est
q̄ in se perpetua intentione conuersa est.
Ex predictis ergo patet q̄ temperantie

virtus accipit necessitatez vite huius: sicut regula delectabilium quibus vtitur: vt.s. tm eis vtat' q̃tũ necessitas hui' vite requirit. Pot tñ necessitas hũane vite attendi dupl'r. Uno mõ fm q dr necessariũ id sine q̃ res nullo mõ põt ee: sicut cib' necessari' est aiali. Alio mõ fm q necriũ dr id sine q̃ cõuenieter res eẽ nõ põt. Non solũ ã tpantia primã necessitatẽ attẽdit: ß etiã scdam: qr dicit phs in.iij.ethi. q tpatus appetit delectabilia pter sanitatẽ ⁊ pter bonã habitudinẽ. Insup q̃dã sũt q̃ nõ sũt his impedimẽta: ⁊ his silr moderate tpatus vtit' pro loco ⁊ tpe: ac cõgruẽtia eo℞ quib' cõuiuit. Hinc dicit ibidẽ phs: q etiã tpatus appetit alia delectabilia q̃.s.nõ sũt necria ad sanitatẽ vel ad bonã habitudinẽ nõ impedimenta his existentia: temperat' eñ nullo mõ vtit' his q̃ sunt ipeditiua sanitatis vel bone habitudinis: qr hoc eẽt intẽperantie ut videbit'. Deniq q tẽperãtia respicit necitatem q̃tũ ad cõuenientiã vite: hoc nõ ẽ intelligendũ solũ fm cõuenientiã corpori ß etiã fm cõuenientiã rerũ exteriorũ: puta diuitia℞ ⁊ officio℞: ac multomagis fm cõuenientiã honestatis. Et iõ subdit phs vbi supra: q in delectabilib' q̃bus vtit' tpat': nõ solũ cõsiderat vt nõ sint impeditiua sanitatis ⁊ bona habitudinis corpalis: ß etiaz vt nõ sint p̃ter bonũ.i.cõ honestatẽ: ⁊ q nõ sint supra sub͂am.i.supra diuitia℞ facultatem.

¶ Tertio p̃ncipal'r queri põt de vitijs oppositis tẽperãtie: ⁊ p̃mo de vitio opposito p defectũ qd ẽ insensibilitas. Utrũ.s.insensibilitas sit pctm: p̃sertim cũ insensibiles dicunt' hi qui deficiunt circa delectationes tactus: sed ĩ his penit' deficere videtur laudabile ⁊ ṽtuosũ: eo q potissimũ remedium abstinẽdi a pctõ esse videt' q hõ fugiat delectationes. Dicit eñ phs in.ij.ethi. q abijciẽtes delectationẽ min' peccabimus. Insup ab oĩbus delectatiõib' tactus abstinere: maxime pmouet hominez in bono rõnis: qr Dañ.j.dicit'. q pueris q̃ leguminib' vtebant' dedit de' sciam ⁊ disciplinã in oĩ libro ⁊ sapia. Ad hoc rñdet Tho.vbi.s.q.cxlij. q oĩe illud qd ordini naturali cõriat' ẽ vitiosũ: ⁊ qr natura delectationẽ apposuit opatiõib' necessarijs ad vitã hoĩs: iõ naturalis ordo reqrit vt hõ ĩ tãtũ hmõi delectatiõib' vtat': q̃tũ ẽ necessariũ hũane saluti: vl' q̃tũ ad cõseruationẽ indiuidui: vel quantum ad conseruatiõez spẽi. Si q̃s ig't intantũ delectionẽ refugeret: q ea p̃termitteret q̃ sũt necria ad cõseruatõez nature peccaret: q̃si repugnãs ordini naturali: qd ptinet ad vitiũ insensibilitatis. Ad maiorẽ tñ euidentiã sciendum q a delectatiõibus cõsequẽtib' hmõi operatiões abstinere: q̃nq laudabile vel etiã necessariũ ẽ pter aliquẽ finẽ: sicut aliq̃ propter sanitatẽ corpalem abstinẽt a q̃busdaz delectationib'.s.cibis: potib': ⁊ venereis silr pter officij alicui' executionem: sicut athletas ⁊ milites necesse ẽ a mult' delectationib' abstinere: vt debite pprũ officiũ exequãt'. Sic penitẽtes ad recuperandam aĩe sanitatẽ abstinẽtia delectabiliũ quasi dieta quadã vtunt': ⁊ hoĩes volẽtes cõtemplationi ac rebus diuinis vacare: oportet q se magis a carnalib' abstrahãt. Et simile iudiciũ ẽ de silibus causis rõnabilibus. Sic daniel abstinẽtia a delectationib' vtebatur: vbi dicit eiusdẽ.x. In diebus illis: ego daniel lugebã triũ hebdomada℞ tp̃e: Panẽ desiderabilẽ nõ comedi: ⁊ caro ⁊ vinũ nõ introierũt in os meũ: ß neq vngento vnctus sum. Hoc tñ nõ fecit pter se: q̃si delectatiões abhorrẽs vt fm se malas: ß pter aliquẽ finẽ laudabilẽ: vt se idoneuz redderet ad altitudinẽ cõtẽplationis abstinẽdo.s.a corpalib' delectatiõib'. Hinc statim ibi subdit' de reuelatiõe sibi fcã. Oĩs tñ hmõi abstinẽtie sicut fieri debent pter aliquẽ debitũ finẽ: sic etiam fieri debẽt fm rectã rõnem: qr nõ põt eẽ bonũ rõnis ĩ hoĩne si abstineat ab oĩbus delectationib'. Cui' rõ ẽ: qr rõne quis vti nõ põt sine sensitiuis potẽtijs que indigẽt organo corporali. Hinc necesse ẽ vt hõ sustentet corpus ad hoc q vtat' rõne. Sustẽtatio ṽo corporis fit p opationes delectabiles: ⁊ sic oportet q vtat' aliquib' delectatiõib'. Nihilominus tñ fm q in exequẽdo rõnis actum plus vel minus corporali ṽtute quis indiget fm hoc plus vel min' delectationibus corpalibus vti necesse habet. Et iõ hoĩes qui hoc officium assumpserũt vt contemplationi vacent: ⁊ bonum spũale quasi q̃dam spirituali propagatiõe in alios transmittant: a multis delectationibus laudabiliter abstinent: a quibus illi quibus ex officio competit operibus corpalibus insistere generationiq carnali vacare: laudabiliter nõ abstinerent.

Quarto p̃ncipal'r q̃ri pt de secũdo vitio opposito.s.p excessuz qd dr itẽperãtia vtr℞.s.sit pctm puerile: sic in.iij.ethi.phs sentire videt' dicẽs: Nomẽ

intꝑantie ferri⁹ ad puerilia pctĩ. Ad hoc rñdet ibidẽ Thomas: ꝙ pħus nõ intẽdit dicere intꝑãtie pctm̃ eẽ puerile: eo ꝙ ꝯue/ niat puer̃: ſꝫ ſm q̃ndã ſilitudinẽ: eo ꝙ in/ tꝑantia ẽ pctm̃ ſupflue ꝯcupiẽ q̃ puero aſ/ ſimulaṫ q̃tũ ad tria. Primo q̃tuꝫ ad id ꝙ vterqꝫ appetit aliq̃d turpe: pulchrũ enĩ in hũanis reb⁹ attẽdiṫ: put aliq̃d ẽ ordinatũ ſm rõnez. Vñ Tulli⁹. j. de offic. Pulchrũ ẽ qȯ cõſentaneũ ẽ hoĩs excellẽtie: ĩ eo in q̃ natura ei⁹ a reliq̃s animãtib⁹ differt. Pu/ er aũt non attendit ad ordinẽ rõnis: ſilr̃ ⁊ ꝯcupiĩa nõ audit rõnez: vt ḋ in. vij. ethic. Scḋo q̃tũ ad euẽtũ: qꝛ puer ſi ſue volũta/ ti dimittiṫ: ĩ ꝓpria volũtate creſcit. Sic ſi ꝯcupiẽ ſatiſfiat: mai⁹ robur accipit. Hinc Aug. l. v. ꝯfeſ. dicit. Dũ ſeruiṫ libidini fa cta ẽ ꝯſuetudo: ⁊ dũ ꝯſuetudini nõ reſiſtiṫ facta ẽ neceſſitas. Tertio q̃tũ ad remediũ qȯ vtriqꝫ p̃beṫ. Puer enĩ emendaṫ ꝑ h̃ ꝙ cohercetᷣ: ſic dũ ꝯcupiẽ reſiſtiṫ: ad debitũ honeſtat̃ modũ reduciṫ: ⁊ ideo dı̇̃c pħus in. iij. ethic. ꝙ queãdmodũ pueꝝ optet ſm p̃ceptũ pedagogi viuere: ſic ⁊ ꝯcupiſcibi/ le ꝯſonare rõni. Vñ vitiũ h̃ intꝑãtie maxĩe videṫ exprobrabile ĩter hũana vitia: q̃ ſcꝫ attẽdũṫ ſm paſſiões hũane nature aliq̃li/ ter ꝯformes: ⁊ h̃ ꝓpter duo. Primo qꝛ ma xime repugnat hoĩs excellẽtie: ẽ enĩ circa delectatiões nob̃ ⁊ brutis cõmunes. Hic ĩ pš ḋ: Hõ cũ ĩ honore eẽt non ĩtellexit ⁊c̃. Scḋo qꝛ maxĩe repugnat homĩs claritati vel pulchritudini. ſ. inq̃tũ ĩ delectatiõib⁹ circa q̃s ẽ intꝑantia min⁹ apparet ḋ lumĩe rõnis: ex q̃ reſultat tota claritas ⁊ pulchri tudo virtutis. Verũtñ illa vitia q̃ modum excedũt hũane nature: ſũt mag̃ exprobra bilia: ſicut ꝯcupiĩa ⁊ delectationes beſtia/ les; q̃ tñ reduci pñt ad gen⁹ intꝑantie ſm quẽdã exceſſũ: ſicut ſi q̃s delectareṫ in cõ/ meſtione carniũ humanaꝝ aut in coitu be ſtiarũ vel maſculoꝝ. Qḋ a nobis auertat ieſus chriſtus. Ad laudẽ dei.

De ptib⁹ integralibus tꝑantie q̃ ſũt verecũdia ⁊ honeſtas: ac ptib⁹ potẽtialib⁹ ſcꝫ ꝯtinẽtia: clemẽtia ⁊ modeſtia: Sermo XVIII

Emẽto vt diẽ ſab.

m ſanc. Exo. xx. Ordĩe ꝯgruo iã vi dẽdũ ẽ de ptib⁹ ipi⁹ tꝑantie. Pro quo ſciẽdũ: ꝙ alicui⁹ virtut̃ cardinal̃ ptes triplices eẽ pñt. ſ. integrales: ſubiectiue et potẽtiales. Dicũṫ aũt ptes ĩtegrales alicu/ ius v̇tut̃: q̃s ꝯcurrere neĉe ẽ ad ipaꝫ vir/ tutẽ: ⁊ ſm h̃ due ſũt ptes ĩtegrales tꝑãtie ſcꝫ verecũdia ꝑ quã aliq̃s refugit turpitu dinẽ tꝑantie ꝯriã: ⁊ honeſtas ꝑ quã quis amat tꝑantie pulchritudinẽ. Nã inṫ virtu tes tꝑantie p̃cipue ſibi vẽdicat quẽdã de/ corẽ: ⁊ intꝑantie vitia maxĩe turpitudinez hñt: vt viſũ ẽ ĩ ſermone p̃cedẽti. Dic igiṫ A
p̃mo p̃t q̃ri: vtꝝ verecũdia ſit virt⁹: p̃ſertĩ cũ pħus ĩ. ij. ⁊. iiij. eth̃. dicit verecũdiã non eẽ virtutẽ. Ad hoc rñdet Tho. ſcḋa. 2ᵉ. q. cxliiij. ꝙ virt⁹ dupl̃r accipi p̃t. Primo ꝓpᷓe: ⁊ tũc ẽ pfectio q̃dã: vt ḋ in. vij. eth̃. ⁊ ideo oẽ illud qȯ pfectiõi repugnat etiã ſi ſit bo nũ deficit a rõne v̇tut̃: verecũdia aũt pfe/ ctiõi repugnat: eſt enĩ timor alicui⁹ turpis qȯ. ſ. ẽ exprobrabile. Vñ Dam̃. dicit ꝙ ve/ recũdia ẽ timor de turpi actu. Timor autẽ ẽ de malo poſſibili ⁊ arduo: pfect⁹ aũt ſm hitũ virtut̃: nõ app̃hẽdit aliqḋ exprobra bile ⁊ turpe ad faciẽdũ aut arduũ ⁊ ĩpoſſi bile. i. difficile ad vitãdũ neqꝫ etiã actu fa/ cit aliq̃d turpe vñ opprobriuꝫ timeat: ⁊ ſic ꝓprie loquẽdo nõ ẽ virt⁹: qꝛ deficit a pfe/ ctiõe virtut̃. Sic enĩ defect⁹ verecũdie cõ/ tigit ĩ peſſimis: iuṫ illud Hiere. iij. Frons meretric̃ facta ẽ tibi: neſc̃ erubeſcere Sic etiã ꝯtigit ĩ optĩs vir̃: ⁊ ideo dicit pħs in iiij. eth̃. ꝙ verecũdia nõ ẽ hoĩs virtuoſi: lꝫ h̃ ꝯtigat ex diũſis cauſis Sic̃ duplici rõne ꝯtigit malũ ñ timeri. Primo qꝛ nõ eſtimaṫ vt malũ. Exẽpli grã: qꝛ ea q̃ ſũt erubeſcibi lia ñ app̃hẽdũṫ vt turpia: ⁊ h̃ mõ verecũ/ dia carẽt hoĩes ĩ pctĩs ꝓfundati: q̃b⁹ pctã ſua nõ diſplicẽt: ſꝫ mag̃ de eis gl̃iantᷣ: iuṫ illud. Qui letãṫ cũ malefecerĩt ⁊ exul. in reb⁹ peſſimis. Scḋo qꝛ nõ eſtimaṫ malũ vt poſſibile vl̃ difficile vitare: vt v̇bi grã: nõ app̃hẽdũt turpitudinẽ vt poſſibilẽ ſibi vl̃ q̃ſi ñ facile vitabilẽ: ⁊ h̃ mõ ſenes ⁊ v̇tuoſi verecũdia carẽt: lꝫ ſic diſpoſiti ſint: ꝙ ſi in eis eẽt aliq̃d turpe: de h̃ verecũdarẽt: vñ ĩ ij. rhetoꝛ. dı̇̃c pħs: ꝙ oĩa illa hõ mag̃ vere cũdaṫ: q̃ꝝ ipe ẽ cã. Opprobria aũt q̃ infe/ rũṫ alicui ꝓpṫ virtutẽ virtuoſus ꝯtẽnit: qꝛ ĩdigne ſibi irrogãṫ: lꝫ ĩueniaṫ ĩ eis ali/ q̃s verecũdie mot⁹ p̃ueniẽs rõem: ſic̃ ⁊ ce/ teraꝝ paſſionũ. Et ideo q̃tũ ad p̃mũ dicit pħs in. iiij. ethi. ꝙ vitanda ſũt virtuoſo tã ea q̃ ſũt mala ſm veritatem q̃ ea q̃ ſũt ma la ſm opinionẽ. Scḋo mõ virt⁹ accipi p̃t cõmuniter: put ſcꝫ virt⁹ eſſe ḋ qȯ ẽ bonũ

⁊ laudabile i hūanis actib⁹ vł passiōib⁹ ⁊ fm h̄ verecūdia ḋr virt⁹ q̄ncq̄ cū sit q̄dam laudabil passio. Et iueniūt ꝓpe i his q̄ mediocrit se hn̄t: fm ꝙ ē i eis aliq̄d de amore boni: ⁊ tn̄ n̄ sūt totalit̄ imunes a malo. Hic etiā nō ē ꝓprie ps tpantie velut itrās essētiā ei⁹: s̄ q̄si dispositiue se hn̄s ad ipaz. Dicit enim Amb. j. de offi. ꝙ verecūdia iacit p̄ma tpantie fūdamēta: in q̄tū. s. iceutit horroꝛē turpitudinis. Uitium enī tpantie turpissimū ē ⁊ maxie exprobrabile vt tactū est i sermone p̄cedenti: ⁊ ideo verecūdia q̄ vouet honestatē ea remouēdo q̄ sūt honestati ꝯtraria: lꝫ ad pfectā rōnem honestat̄ nō ꝑueniat: ptinet tn̄ ad tpātiā rōne motui q̄d ē turpe: q2 ex sepi⁹ verecundari causat̄ habit⁹ virtut̄ acq̄site: p quā q̄s vitat turpia de q̄b⁹ ē verecūdia: vn̄ lꝫ verecundia p̄ncipalit̄ respicit vituperiū: ita ꝙ i turp. h⁹ que q̄s agit ex verecūdia vitat ꝯspect⁹ publicos ꝓpt̄ timoꝛē vituperij: sic̄ erubescētia desinit agere vitiosa ꝓpt̄ timoꝛē vituperij vn̄ dicit Grego. nicen⁹. Tn̄ q2 vituperiū ꝓprie vitio debet̄ sicut honor virtuti: ideo ex ꝯñti verecūdia respicit turpitudinē vitiosā.

B Secūdo vero q̄ri pōt: vtrū honestū sit idē virtuti ⁊ ps tpātie: p̄sertim cū p̄ncipale virtut̄ i iterioꝛi cōsistit electiōe: vt dicit phus l. vij. ethi. Honestas vero magis ptinere videt̄ ad exterioꝛē ꝯuersatiōez: iuxt illud. j. Cor⁹. xiiij. Oīa honeste ⁊ fm ordiez fierēt i vob̄. Ad h̄ r̄ndet Tho. vbi s̄. q. cxlv ꝙ sic̄ Ysid. dicit: Honestas ḋr q̄si honoꝛis stat⁹: vn̄ ex h̄ aliq̄d videt̄ dici honestū q̄d ē honoꝛe dignū: honor aūt excellētie debetur: q̄ scꝫ excellētia maxie ꝯsiderat̄ fm virtutē q̄ ē dispositio pfecti ad optimū: vt ḋr i vij. phisic. ⁊ ideo honestū ꝓprie loquēdo i idē referr̄ cū virtute. Ad obiectū ḡ dicendū: ꝙ ex q̄ honestū ipoꝛtat debitū honor̄ ⁊ honor ꝯtestatio q̄dā ē de excellētia alicuius nec ferr̄ testimoniū nisi de reb⁹ notis: ideo cū iterioꝛ electio nō inotescit hoī nisi p act⁹ exterioꝛes: exterioꝛ ꝯuersatio rōnez habet honesti fm ꝙ ē demōstratiua iterioris rectitudinis. Hinc radicaliter cōsistit honestas i iterioꝛi electione: significatiue aūt in exterioꝛi ꝯuersatiōe. Et ex his ꝯcludit̄ ꝙ virtus ꝓprie sibi vendicat rōnez honesti: lꝫ alia quedā que sūt infra virtutem honorant̄: in q̄tū ad opatiōnē virtut̄ coadiuuāt: sic̄ nobilitas: potētia: diuitie ⁊c̄. Ut enī dicit phus in. iiij. ethi. Honoꝛant̄ a quibusdā: s̄ fm veritatē solus bon⁹ est honorādus. Siliter honestas ē idē decoꝛi spūali: qui cōsistit in hoc: ꝙ ꝯuersatio hoīs sit bene ꝓpoꝛtionata fm claritatē spūalis rōnis. Hinc dicit Aug. i li. lxxxiij. questionū: ꝙ honestatē voco intelligibilē pulchritudinē quā spūalem nos ꝓprie dicimus. Et infra subdit: ꝙ sunt multa pulchra visibilia que min⁹ ꝓprie honesta appellāt̄: hec ille. Et ex hoc habet honestas ꝙ est pars tēperātie: q2 ē quedā pulchritudo spūalis: turpe vero opponit̄ pulchro opposita aūt maxime seinuicē manifestāt. Et ideo finaliter honestas ad tpantiā ptinere videt̄: que repellit id quod ē homini turpissimū ⁊ indecentissimū scꝫ brutales voluptates: hinc ponit̄ ps eius itegralis sicut quedā ei⁹ ꝯditio. Tertio queri pōt de ptibus eius potētialib⁹: que sunt virtutes adiuncte ⁊ secūdarie: q2 modū quē p̄ncipalis virtus obseruat circa materiā aliquā p̄ncipalē: idē ipē obseruāt in q̄busdā alijs materijs: in quib⁹ non est ita difficile modū obseruare: vtrū scꝫ he ptes ꝯuenienter assignentur a Tullio in rhetorica sua: vbi ponit ꝯtinentiā: clementiā ⁊ modestiam esse ptes ipīus tēperātie: p̄sertim cum Macrobi⁹ sup somnium Scipionis ponit ix. et Andronic⁹. vij. ptes. Ad hoc dicēdū fm Tho. vbi s̄. q. cxliij. ꝙ ad tpantiaz ptinet moderare delectationes tact⁹ q̄s difficilimū est moderare. Hinc quecūq̄ virtus moderationē quādā opatur in aliq̄ materia ⁊ refrenationē appetit⁹ in aliquid tendētis: poni pōt ps tpantie: sicut virt⁹ ei adiuncta. Qd̄ quidē cōtingit tripliciter. Uno modo in interioꝛib⁹ motib⁹ animi: nā p̄ter motū ꝯcupiscētie quē tpantia moderat̄ et refrenat inueniūt̄ in aīa tres mot⁹ tendētes in aliquid. Pri⁹ est mot⁹ volūtatis ex passionis impetu cōmote: quē motū refrenat ꝯtinētia: ex qua fit ꝙ licꝫ imoderatas cōcupiscētias q̄s patiat̄: voluntas tn̄ non vincit̄. Secūdus mot⁹ est ire tendentis in vindictā quā refrenat māsuetudo siue clemētia. Tertius motus est spei ⁊ audacie: que ipām ꝯsequitur: quē motum moderatur ⁊ refrenat humilitas. Secūdo modo contingit in exterioꝛib⁹ motib⁹ ⁊ actib⁹ corporis: circa quos moderationē ⁊ refrenationem facit modestia quā Andronic⁹ in tria diuidit de quibus gratia breuitat̄ supsedeo. Tertio modo in exterioꝛibus rebus: circa quas adhibenda est duplex moderatio. Prima vt supflua non requirant̄. Se

cunda vt non nimis exquisita requirant. Sed quia Tulli⁹ omia cōprehendit sb modestia que ptinent ad moderationem: tam corporaliū motuū q̄ rerum exteriorum et etiam moderationē spei quaʒ diximus ad humilitatē ptinere: ideo quātuʒ ad p̄sens hec sufficiant. Et sic principaliter tres sūt virtutes potentiales tēperantie scʒ continentia: clemētia ꝛ modestia. Quarto igitur queri potest: vtrum cōtinentia sit virtus: p̄sertim cum dicit Eccl. xxvj. Omnis eni ponderatio nō est digna cōtinētis anime. Ad hoc dicendū fm Tho. ibidem. q. clv. q nomen continentie dupliciter sumi potest. Primo modo fm q cōtinentia nominat abstinentiā ab omni venerea delectatione ꝛ tunc omnis ponderatio non est digna cōtinentis anime in genere castitatis: quia nec fecūditas carnis que querit in matrimonio adequat cōtinentie virginali viduali vel etiam cōiugali: vel etiam nominat abstinentiā ab omnib⁹ illicitis: ꝛ sic omnis ponderatio non est digna continentis anime: quia non recipit estimationem auri vel argenti que cōmutant ad pōdus: quia sic nominat quādam virtutē pfectam. Secūdo modo cōtinentia dicit eē p quā aliquis resistit cōcupiscētijs prauis que in eo vehemētes existūt: ꝛ sic accipit a pho in. vij. ethi. et etiam in coll. patrum. Hoc aūt modo continentia habet aliquid de rōne virtutis: inquātū scʒ ratio firmata ē ɔtra passiones ne ab eis deducat: nō tñ attingit ad rōnem pfectā virtutis moralis: fm quā etiā appetit⁹ sensitiu⁹ rōni subditur sic vt in eo non resurgāt vehemētes passiones rōni ɔtrarie. Hinc dicit phus in iiij. ethi. q cōtinentia non ē virt⁹ sed q̄daʒ mixta: inquātū scʒ aliquid habet de virtute ꝛ i aliquo deficit a virtute. Large tamē accipiendo nomē virtutis: p quolibet p̄ncipio laudabiliū opeꝝ: ɔtinētia virtus eē dicit: habēs vitiū oppositū qđ dicit incōtinentia: ꝛ vtraq3 ꝓprie dicit esse circa cōcupiscentias delectabiliū tactus: mag⁹ tñ circa delectationes venereoꝝ q̄ alimentorum: licʒ fm phm circa vtrūq3 dici possit. Et cōpatur ɔtinentia ad temperātiā sicut impfectum ad pfectum: quia bonuʒ rōnis ex quo virtus laudat: magis esse ostenditur ex hoc q ptingit nō solū vsq3 ad volūtatem: sed etiam vsq3 ad vim cōcupiscibilem: qđ accidit tēperato: q̄ si solū ptingat ad voluntatē qđ accidit in eo q̄ ɔtinens ē.

Quinto q̄ri pōt: vtꝝ clemētia sit idē qđ māsuetudo quā Tulli⁹ sub clementia cōpꝛehēdit: ꝛ vtꝝ sit virt⁹ p̄sertī cū clementia fm Tulliū in. ij. rheto. Virt⁹ ē p quā animus ɔcitat⁹ i odiū alicui⁹ benignitat̄ retinet: ꝫ odiū vt ait Aug. ab ira causat circa quā ē mansuetudo: que ē moderatiua irarū: vt dicit phus i. iiij. ethi. Ad hoc r̄ndet Tho. vbi supra. q. clvij. q vtroq3 dicit in. ij. ethi. Virtus moralis consistit circa passiōes ꝛ actiones. Passiones autē interiores sūt actionū exteriorū principia vel etiam impedimēta: hinc etiā virtutes que passiōes moderant quodāmodo ɔcurrūt i eundē effectum cū virtutib⁹ que moderant actiōes: lʒ specie differāt: ꝛ sic est in ꝓposito. Nam ex ire passiōe quis ad hoc ꝓuocat vt grauiorē debito penam inferat: ad clementiā autem ptinet directe q sit diminutiua penarum: quod q̄deʒ impediri posset p excessum ire: ꝛ ideo māsuetudo inquātū refrenat eius impetū: ɔcurrit in eundē effectuʒ cum clementia. Differūt tñ: quia clemētia punitionis exterioris ē moderatiua: mansuetudo vero ꝓprie diminuit iram ꝛ respicit appetitū vindicte: sicut clementia respicit penas que adhibent ad vindictam. Et sicut iracūdie vitium quod importat excessum ire directe māsuetudini opponit: sic clementie crudelitas opponit que importat excessuʒ in puniēdo. Dicit enī Seneca in. ij. de clemētia: q crudeles vocant q̄ puniendo causā habent ꝛ modū non hñt. Et vtraq3 ponit virtus: q: ratio virtutis moralis i h ɔsistit q appetit⁹ rōni subdatur: vt ptʒ p phm in. j. ethi. ꝛ hoc seruat tam in clemētia q̄ i diminuēdo penas respicit ad rectā rōneʒ: q̄n scʒ optet ꝛ q̄b⁹ optet: vt dicit ibidē Seneca: q̄ etiā i māsuetudine q̄ silr fm rectā rōnem iras moderat: vt dr i iiij. ethi. Et ideo tam clemētia q̄ māsuetudo adiūgunt tpantie sicut virtuti p̄ncipali: eo q in quadā refrenatiōe ɔsistūt ꝛ ponuntur ptes ipius. Sexto videnduʒ est de modestia que ponit ps tpantie ꝛ ab ea differt in hoc q tpantia est eoꝝ moderatiua q̄ difficillimū est refrenare: modestia vero est eoꝝ moderatiua q̄ mediocriter in h se habent. Et fm q accipit a Tullio: non solum est circa exteriores actiones: ꝫ etiaʒ circa interiores motus: q̄ pariter videt eē q̄ttuor: fm Tho. vbi supra. q. clx. Primū ē mot⁹ animi ad aliquā excellentiā quā moderat humilitas: cui opponit supbia. Scđʒ

& desideriū co℞ q̄ ptinet ad cognitiōez: ꝛ i h̄ moderat̄ studiositas: cui opponit̄ curiositas. Nā fm ph̄m l. vij. metaphisice. Oēs hoīes naturalit̄ scire desiderāt. Moderatio hui⁹ aūt appetit⁹ ad v̄tutē ptinet studiositatis: oportet enī q̄ hō laudabilit̄ appetitū talē refrenet: ne imoderate ꝛ inutiliter re℞ cognitiōi itēdat: qḋ ptinet ad vitiū curiositatis: de quo vide si placet scđa. 2ᵉ. q. clxvij. Tertiū ē qḋ ptinet ad corpales motus ꝛ actiōes: vt. s. decēter et honeste fiāt: tā i his q̄ serio q̄z i his q̄ ludo agunt̄: q: ḋ: Eccl. ix. q̄ risus dentiū ꝛ igressus hoīs denūciāt de illo. Et Amb. j. de offic. dicit q̄ habit⁹ mētis i statu corpis cernit̄ ꝛ q̄ vox q̄dā aīe ē corpis mot⁹: vn̄ ꝛ ludo q̄s vti moderate pōt: q̄ñ delectatio q̄ i talib⁹ actibus habet̄ ordinat̄ ad q̄ndā aīe recreatiōem ꝛ q̄etē. Dicit enī Tullius. j. de offic. Ludo ꝛ ioco vti q̄dē licet: s̄ sicut sōno ꝛ q̄etib⁹ ceteris: tūc cū grauib⁹ serijsq̄ reb⁹ satisfecerimus. Et sic fecit Johes euāgelista r̄ndens his q̄ scādalizati fuerāt q̄ anim⁹ hoīs frāgeret̄ si nūq̄z ab itētione sua relaxaretur. Quartū ē qḋ ptinet ad exterior ē apparatū: vt i vestib⁹ ꝛ alijs hmōi. De q̄ Amb. j. de offi. dicit. Decor corpis nō sit affectat⁹ s̄ naturalis simplex: neglect⁹ magis q̄z expetit⁹: nō p̄ciosis ꝛ albescētib⁹ adiūct⁹ vestimēt̄: s̄ cōmunib⁹: vt honestati vl̄ necessitati nihil desit: nihil accedat nitori: h̄ ille. Nimiū℞ q: i vtroq̄ extremo℞ pōt eē vitiū. s̄z ḋ h̄ plenⁱ tactū ē i p̄mo p̄cepto. Ad. l. d.

De ptib⁹ tp̄ātie subiectiuis scz abstinentia: sobrietate: castitate: cui adiūgit̄ v̄ginitas ꝛ pudicitia: Sermo XIX

m Emēto vt diē sab. sanc. Exo. xx. Nūc āt i fine ḋ ptibus tp̄antie subiectiuis p̄sequēdū ē: q̄ dicūt̄ sp̄ēs ei⁹: q̄s vtiq̄ sp̄ēs v̄tut̄ optet diuersificare fm diuersitatē materie vl̄ obiecti. Pro quo sciēdū q̄ tp̄antie v̄t⁹ ē circa delectatiōes tact⁹: q̄ diuidūt̄ in duo genera. Nā q̄dā ordināt ad nutrimētū: ꝛ i his q̄tū ad cibū ē abstinētia: q̄tū āt ad potū ē sobrietas. Quedā aūt ad vim generatiuā ꝛ i his q̄tū ad delectatiōez ip̄i⁹ coit⁹ p̄ncipalit̄ ē castitas: q̄tū aūt ad delectatiōes circūstātes puta q̄ sūt i osculis tactibus ꝛ amplexib⁹ attēdit̄ pudicitia. Q̄tū igit̄ ad p̄mā v̄tutē q̄ ḋ: abstinētia q̄ri pōt: vtr℞ scz abstinentia sit virtus: p̄sertim cū dicat Aug. in. x. cōfess. ad deum loquēs. Hoc me docuisti vt quemadmodū medicamēta sic alimēta sūptur⁹ accedā. Medicamēta v̄o moderare nō ptinet ad v̄tutē s̄ ad artē medicine: hinc sup illud. j. Cor. viij. Nō ē regnū dei esca ꝛ pot⁹: dicit glo. Nec in abstinēdo nec i mādu cādo eē iusticiā. Ad h̄ respōdet Tho. scđa. 2ᵉ. q. cxlvj. q̄ abstinētia ex suo noīe subtractionez cibo℞ iportat: ꝛ accipi pōt nomē ei⁹ dupl'r. Uno mō fm q̄ absolute subtractiōez cibo℞ significat: ꝛ h̄ mō nec designat v̄tutez nec actū virtut̄ s̄ q̄ddā idifferēs. Alio mō pōt accipi fm q̄ ē rōne reglata: ꝛ tūc significat vl̄ hitū v̄tutis vel actū: ꝛ h̄ significat̄ i eo quod ḋr. ij. Pet. j. Ministrate i fide v̄ra v̄tutē: ꝛ i v̄tute sciam: in scia aūt abstinētiaz. Qḋ fit q̄ñ q̄s a cibis abstinet put oportet p̄ cōgruentia hoīm cū q̄b⁹ viuit: ac p̄sone sue ac valitudinis sue necessitate: ꝛ h̄ i fidez dilectionis v̄tute. Un̄ lȝ moderatio cibo℞ fm q̄litatē et q̄ntitatē ptineat ad artē medicine i cōpatiōe ad valitudinē corpis: tñ fm affectiōes iteriores i cōpatiōe ad bonū rōnis ptiet ad abstinētiā: q̄ si q̄ñ vitia q̄dā ex ea ꝓuenire videāt̄. s. ipatiētia vl̄ vana gl̄ia: h̄ tñ fit ex eo q̄ abstinētia illa ñ ē fm rectā rōnez: nā recta rō facit abstinere sic optet scz cū hilaritate: ꝛ ꝓpt̄ qḋ optet scz ꝓpter gl̄iam dei nō ꝓpt̄ gl̄iaz ꝓpriā. Est ḡ abstinētia scđo mō accepta v̄t⁹ ꝛ v̄t⁹ sp̄ālis: q: vbi repit̄ sp̄ālis rō q̄ passio abstrahit̄ a bono rōnis: ibi necc̄ariū ē eē sp̄ālē v̄tutē: delectatiōes aūt cibo℞ nate sūt hoīem a bono rōnis abstrahere: tū ꝓpt̄ eo℞ magnitudinē: tū etiā ꝓpt̄ cibo℞ necc̄itatē q̄b⁹ q̄s indiget ad vite cōsuatiōez quā maxime desiderat: ꝛ iđo ponit̄ v̄t⁹ sp̄āl' ꝛ ps ip̄i⁹ tp̄antie.

Cete℞ p̄ncipal' act⁹ ip̄i⁹ abstinentie ē ieiuniū. Dicit enī Isid. q̄ ieiuniū ē p̄cmonia vict⁹ abstinētiaq̄ cibo℞: ꝛ h̄ act⁹ p rōnez ordinat⁹ ē v̄tuosus: q: p̄ncipalit̄ assumit̄ ad tria. Pmo ad ꝯcupias carnis edomādas: dicit enī Hiero. Sine sicera ꝛ bacho friget ven⁹. i. p abstinentiā cibi ꝛ pot⁹ tepescit luxuria. Scđo ad h̄ q̄ mēs vberi⁹ eleuet̄ ad sublimia cōtēplāda: ḋ: enī Dan. x. q̄ post ieiuniū triū hebdomada℞ reuelatiōez accepit a deo. Tertio ad satisfaciendū p̄ peccat̄: vn̄ Johel. ij. Cōuertimini ad me i toto corde v̄ro in ieiu. Huic aūt virtuti abstinētie opponit̄ vitiū gule: ḋ q̄ sup̄a tactū ē.

Sc̃do q̃ri põt de sobrietate q̃ ẽ ꝓprie circa potū: vtrū scʒ sit ꝟtꝰ aliq̃ spãlis: p̃sertim cū sicut ĩ his q̃ ꝑtinẽt ad nutritionẽ potꝰ a cibo distinguit᷑: sic etiã diuersa genera ciborū distĩguūt᷑ silr ⁊ diuersa genera potuū. Si ḡ sobrietas ẽ ꝟtꝰ spãlis videt᷑ ꝙ circa quãlibet differẽtiã cibi vel potꝰ sit quedã spãlis virtꝰ qḋ eẽt incõueniẽs. Ad hoc respõdet Tho. vbi supra. q. cxlix. ꝙ vbi reperitur impedimentū spãle rõnis: ibi necessariū ẽ esse spãlẽ ꝟtutẽ ad illud remouẽdū: ſʒ potꝰ inebriãs spãlẽ hʒ rõem impediendi rõnis vsū: inq̃ntū sua fumositate ꝑturbat cerebrū: ⁊ ideo ad h̄ impedimẽtū rõnis remouẽdū req̃rit᷑ virtꝰ spãlis q̃ ẽ sobrietas: q̃ virtꝰ magis req̃rit᷑ ĩ aliq̃bꝰ duplici rõne. Primo q: ĩ eis ẽ maior ꝓnitas ad cõcupiscẽtias: q̃s oportet refrenare ꝑ ꝟtutẽ ⁊ ad vitia q̃ ꝑ virtutẽ tollunt᷑: ⁊ sic maxie req̃ritur ĩ iuuenibꝰ ĩ q̃bꝰ viget ꝯcupiscẽtia delectabilis ꝓpt᷑ feruorẽ etatis: hinc dicit᷑ ad Titū. ij. Iuuenes silr hortare vt sobrij sint. Et ĩ mulieribꝰ ĩ q̃bꝰ nõ ẽ sufficiens robur mẽtis: ad h̄ ꝙ resistãt ꝯcupiscẽtijs: de quibꝰ. j. ad Timo. iij. Mulieres silr pudicas ⁊ sobrias: vnde ſm Valeriū maximū mulieres apud romanos antiq̃s vinū nõ bibebãt. Sc̃do q: ĩ eis ẽ magna nec̃c̃aria sobrietas ad ꝓpriã ipoꝝ opationẽ: q: vinū ĩmoderate sũptū impedit rõnis vsū: ⁊ ideo in senibꝰ ĩ q̃bꝰ ratio vigere debet: vt ĩ ep̃is seu alijs q̃buslibet eccl̃ie ministris: q̃ mẽte deuota spũalibꝰ officijs insistere debẽt: et etiã regibꝰ alijsq꜡ iudicibꝰ q̃n ꝑ sapiãʒ populū subditū regere: gubernare ⁊ iudicare debẽt: spãliter sobrietas indicit᷑: vt ptʒ ad Titū. ij. Senes vt sobrij sint. Et iterū. j. ad Timo. iij. Oportet ep̃m irrep̄hensibilẽ esse vnius vxoris virū: sobriū: prudẽtem. Itẽ de regibꝰ Prouer. xxxj. Noli regibꝰ dare vinū: q: nullū secretū est vbi regnat ebrietas: ne forte bibãt ⁊ obliuiscant᷑ iudicioꝝ iustoꝝ: ⁊ mutent causã filioꝝ pauperis. Et huic opponit᷑ vitiū ebrietatis de q̃ supra tactū est. Tertio q̃ri põt de castitate: vtrū scʒ sit aliqua virtꝰ p̃sertim cū virtꝰ sit habitus volũtariꝰ: vt dicit᷑ in. ij. ethic̃. sed castitas nõ videt᷑ esse aliqḋ volũtariū: cum ꝑ violentiam auferri posse videat᷑: vt ptʒ in mulieribꝰ violẽter opp̄ssis: ⁊ h̄ ideo: q: castitas potiꝰ ad corpus q̃ ad aĩam ꝑtinere videt᷑: qḋ vtiq꜡ violentari põt. Dicit᷑ enĩ a castigãdo iuxͣ illud: Castigo corpus meū ⁊c̃. Ad hoc rñdet Tho. vbi s̄. q. clj. ꝙ nomẽ castitatis sumit᷑ ex hoc ꝙ ꝑ rõnem cõcupiscẽtia castigat᷑ q̃ refrenanda ẽ ad modū pueri: vt ptʒ ꝑ ph̄m in. iij. ethic̃. in hoc aũt ratio ꝟtutis humane ꝯsistit: ꝙ aliq̃d modificatū sit ſm rõnem: ⁊ ideo manifestū est castitatẽ eẽ virtutẽ. Que lʒ materiã habet in corpe tñ in aĩa cõsistit sicut in subiecto: q: ad eam ꝑtinet vt ſm iudiciū rõnis ⁊ electionẽ volũtatis q̃s moderate vtatur mẽbris p̄cipue venereis. Hĩc vt dic̃ Aug. j. de ciui. dei. Proposito aĩ ꝑmanẽte ꝑ qḋ etiã corpꝰ sanctificari meruit: nec ipi corpĩ sanctitatẽ aufert violẽtia libidinis aliene quã seruat ꝑseuerãtia ꝯtinentie sue: hec ille. Ad maiorẽ aũt euidentiaʒ sciendū: ꝙ nomen castitatis dupliciť accipi põt. Uno modo ꝓprie: ⁊ sic ẽ q̃dam spãlis virtꝰ materiã habẽs spãlem: scʒ ꝯcupiscẽtias delectabilium q̃ sunt ĩ venereis: ⁊ est distincta ab abstinẽtia que ẽ circa delectatiões ciborum: magisq꜡ necessaria ad ꝯseruandū rationis bonū: q: veneree delectatiões sunt vehementiores ⁊ rõnem magis opprimentes: ⁊ ideo magis indigent castigatiõe: q: si ꝯsentit᷑ eis ex h̄ vis ꝯcupiscentie magis increscit ⁊ virtus mẽtis deijcit᷑. Uñ Aug. in. j. soliloq̃oꝝ. Nihil inq̃t eẽ sentio quod magis ex arce deijciat aĩm virilẽ q̃ blãdimenta femĩe corporisq꜡ ille ꝯtactus sine q̃ vxor haberi nõ põt. Alio mõ nomẽ castitatis accipit᷑ methaphorice. Sicut enĩ in corpoꝝ cõmixtione cõsistit venereoꝝ delectatio: circa quaʒ ꝓprie est castitas ⁊ luxuria vitiū eidẽ oppositū: sic etiã in q̃daʒ spũali cõmixtione mẽtis ad res aliquas delectatio ꝯsistit: circa quã est spũalis castitas q̃dam methaphorice dicta: vel etiã spũalis fornicatio silr methaphorice dicta. Nã si mens hoĩs delectat᷑ in spũali ꝯiunctiõe ad id cui ꝯiungi debet scʒ ad deū: ⁊ abstinet se ne delectabiliter alijs ꝯiungat᷑ ꝯtra debitū ordinis diuini: dicet᷑ castitas spũalis: ſm illud. ij. Corĩ. v. Despõdi vos vni viro virginẽ castã exhibere christo. Si ꝟo delectabilit᷑ ꝯ debitū ordinis diuini mẽs cõiungit᷑ q̃buslibet alijs rebꝰ dicet᷑ fornicatio spũalis: ſm illud Hiere. iij. Tu autẽ fornicata es cuʒ amatoribꝰ multis. Et hoc mõ castitas accipit᷑ vt virtꝰ generalis: q: ꝑ quãlibet ꝟtutẽ mens humana retrahit᷑ ne rebꝰ illicit̄ delectabiliter ꝯiũgat᷑. Specialiter tñ ratio castitatis hmõi cõsistit in virtutibꝰ theologicis: q̃bꝰ mens hoĩs deo ꝯiungit᷑. Quarto q̃ri põt ḋ ꝟginitate q̃

est nobilis: potio ipi⁹ castitat̄: q̄ cōsistit
formalit̄ i ppetuo pposito abstinēdi a car
nali delectatiōe: q̄ ↄsistit in seminis resolu
tione: ⁊ materialiter ↄsistit in imunitate a
delectatiōe q̄ ↄsistit in hmōi semis resolu/
tione: vtꝝ scʒ talis v̄ginitas sit v̄tus: pre/
sertim cū nulla virt⁹ nobis inest a natura
vt dicit phus l.ij. ethic. Sʒ v̄ginitas nob̄
inest a natura: q̄ q̄libet mox nat⁹ v̄go cen
set: cū tñ in laude sanctoꝝ innocētū canit
eccl̄ia. Hi sunt q̄ cū mulierib⁹ nō sunt coin
quinati v̄gines eni sunt. Ad h̄ respondet
Tho. vbi supra. q. clij. q̄ formale et cōple/
tiuū v̄ginitatis ē ppositū abstinēdi ppe/
tuo a delectatiōe venerea. Qd̄ ppositum
laudabile reddit̄ ex fine inquātū scʒ h̄ fit
ad vacādū reb⁹ diuinis. Materiale autē
ei⁹ ē itegritas carnis ab oi experimēto vene
ree delectatiōis. Hoc igit̄ qd̄ est imunē se
seruare ab experimento veneree voluptatis
quādā habet excellētiā laudis supra h̄ qd̄
ē ↄseruare se imunē ab inordinatiōe vene/
ree voluptatis: ⁊ ideo v̄ginitas ē virtus
q̄dā specialis. Porro infantes licʒ ex sua
natiuitate id qd̄ est materiale in v̄ginitate
habeāt: scʒ itegritatē carnis ab experimēto
venereoꝝ imunē: nō tñ h̄nt id qd̄ ē forma/
le scʒ ppositū seruādi talē integritatē p/
pter deū. Vñ Aug. in li. d̄ v̄ginitate. Nec
nos in v̄ginib⁹ p̄dicam⁹ q̄ v̄gines sunt: s̄
q̄ deo dicate pia ↄtinētia v̄gines. Qui
to q̄ri pōt: vtrū ipa v̄ginitas sit potissima
virtutū: p̄sertim cū dicat Cyprian⁹ libro d̄
v̄ginitate. Flos ē ille ecclesiastici germis
dec⁹ atq̄ ornamentū grē spūalis illustrior
portio gregis christi. Et Apoc. xiiij. d̄ eis
d̄: q̄ sequunt̄ agnū q̄cūq̄ ierit: ⁊ q̄ cātāt
cātici nouū qd̄ nemo ali⁹ cantare poterit.
Ad h̄ rñdet Tho. ibidē: q̄ aliq̄d pōt dici
potissimū dupliciter. Uno mō i aliquo ge/
nere: ⁊ sic ē virginitas potissima in genere
castitat̄: q̄ trāscendit castitatē vidualē et
ↄiugalē: ⁊ ideo attribuit̄ ei fruct⁹ centesi/
mus: ppt̄ excellētiā quā habet ad vidui/
tatē cui sexagesim⁹: ⁊ ad matrimoniū cui
tricesim⁹ fructus attribuit̄. Hinc aplus. i.
Cor̄. vij. Virginitatē ↄsulit tāq̄ meli⁹ bo
nū: tū q̄ bonū diuinū poti⁹ ē bono huma
no: tū q̄ bonū aīe p̄fert̄ bono corpis: tum
etiā q̄ bonū ↄtemplatiue vite p̄fert̄ bono
actiue. Virginitas autē q̄ p̄fert̄ ordinat̄:
tā ad bonū diuinū q̄ ad bonum aīe ⁊ vite
ↄtēplatiue: q̄ virgo cogitat q̄ dei sūt quō
placeat deo: alioq̄n non redderet̄ accepta
deo. Verūtñ licʒ virgo simpliciter melior
sit: pōt tñ ↄiugat⁹ eē melior s̄m quid: si scʒ
aīm habet magis paratū ad virginitatē ser/
uandā si oporteret: q̄ ille q̄ est actu virgo:
vel si ↄiugat⁹ habet aliquā aliā excellen/
tiorē virtutē. Alio mō pōt dici aliq̄d potis
simū simpliciter: ⁊ sic v̄ginitas nō ē potis/
sima virtutū: s̄ virtutes theologice: ⁊ etiā
virtutes religionis q̄ʒ act⁹ est ipa occupa
tio circa res diuinas v̄ginitati p̄ferūtur.
Vñ Aug. in li. de virginitate. Nemo q̄tū
puto ausus fuit virginitatē p̄ferre mona/
sterio. Sūt etiā vehemēti⁹ opant̄ ad h̄ q̄
deo inhereāt ipi martyres q̄ ppter hoc cō
tēnūt ppriā vitā. Et etiā in monasterijs vi/
uētes q̄ postponūt ppriā voluntatē ⁊ oia
q̄ habēt: q̄ virgines q̄ ad hoc postponunt
venereas voluptates. Et ideo licʒ v̄gines
sequunt̄ agnū quocūq̄ ierit: imitātes tñ
itegritate carnis q̄ mētis: non tñ oportet
q̄ magis de ppinḡ sequāt̄: q̄ q̄dā alie vir
tutes faciūt deo ppinqui⁹ inherere p imi/
tatione mētis. Denique canticū qd̄ sole can
tant ē gaudiū qd̄ de integritate carnis ser
uata recipiunt. Sexto q̄ri pōt de pudici
cia que ē q̄rta virtus subiectiua tēperātie
vtꝝ scʒ ē virt⁹ a castitate distincta: p̄sertim
cū dicat Aug. li. de pseuerātia: q̄ p̄dicāda
est pudicitia vt ab eo q̄ habet aures audiē
di nihil genitalib⁹ mēbris illicitū ppetret̄
s̄ vt tactuʒ ea est visus genitaliū ptinet ad
materiā castitat̄ ⁊ sic non videt̄ eē distin/
cta virtus. Ad h̄ rñdet Tho. vbi supra. q.
clj. q̄ pudicitie nomē a pudore sumit̄: in q̄
verecūdia significatur. Hinc pudicitia p/
prie circa illa ↄsistit de q̄bus homines magis
verecūdant̄. i. de venereis actib⁹: vt dicit
Aug. xiiij. de ciui. intantū q̄ etiā ↄcubitus
ↄiugalis q̄ nuptiaꝝ honestate decorat̄: ve
recūdia nō careat: ⁊ h̄ ideo: q̄ motus mē/
broꝝ genitaliū nō subdit̄ impio rōnis: sicut
mot⁹ alioꝝ mēbroꝝ. Nec solū verecundat̄
de venerea cōmixtiōe s̄ etiam de q̄buscūq̄
signis ei⁹ vt dicit phus in. ij. rhetorice. Et
ideo pudicitia spāliter attēdit̄ circa vene/
rea: ⁊ pprie circa signa venereoꝝ: sicut sunt
aspect⁹ ipudici: amplex⁹ libidinosi: tact⁹:
oscula ⁊ similia. Et ideo pudicitia q̄ mag⁹
respicit hmōi signa exteriora: ordinat̄ ad
castitatē: q̄ magis respicit ipam veneream
cōmixtionē: nō q̄si virtus ab ea distincta:
s̄ etiā exprimēs quādā castitat̄ circūstan/
tiā: licʒ interdū vnū p alio ponat̄. Vñ sicut
castitas i aīa consistit vt i subiecto: q̄uis

materia habeat in corpe: sic etiã et magis pudicitia ↄsistit ĩ aĩa vt in subiecto: q̃uis se ostẽdat in signis exteriorib⁹ venereis cohibẽdis. Dicit enĩ Aug. ↄ Julianũ li. iiij. Pudicitia res ẽ animi virginitas corpis. Deniq3 illa ĩtegra ĩ aĩa pmanẽte: põt ista d corpe sibi violẽt auferri: et cũ ista manet ĩtegra corpi põt illa ĩ aĩo lasciua volũtate corrũpi: hec ille. Ad laudem dei.

Sequũt̃ fmones de q̃rto p̃cepto.

De honore et diuersitate pentũ ĩ generali: ac de triplici subiectione pentũ q̃ ad corpus: Sermo I

Honora patrem tuũ et matrẽ tuam vt sis longeu⁹ sup terrã. Exo. xx. Hoc ẽ q̃rtũ p̃ceptũ in ordine: licz p̃mũ sit scd̃e tabule. In quo fm Aug. ĩplicat̃ oĩs act⁹ bñficentie primis impẽdẽd⁹: siue ex debito natural' obligationis sicẽ honor q̃ debet̃ pentib⁹: siue ex debito charitat' sicut alij act⁹ pietat' q̃ ex charitate primis ĩpẽdũt̃. Pro q̃ sciendũ fm Alex. de hales .in .iij. pte di. xxiij. Honor ẽ ptestatio p̃eminẽtie ĩ aliq̃ exhibitiõe illi q̃ honorat̃. Cũ igit̃ honor dicat respectũ p̃eminẽtie in illo q̃ honorat̃: pñt hi p̃res dici q̃ sũt honore digni: et q̃ diuersis

A respectib⁹ p̃eminẽtias aliquas hñt. Duplex ẽ igit̃ p̃eminẽtia Prima ẽ p̃eminẽtia increata q̃ ẽ p̃ncipij creat': sapie gubernãtis: et bonitatis ↄseruãtis .s. ipi⁹ sũme trinitatis: et hec p̃eminẽtia ĩ infinitũ excedit q̃ãlibet p̃eminẽtiã creature. Et inde ẽ q̃ p̃m⁹ honor et p̃cipuus debet̃ p̃ri celesti cui ↄuenit ĩfinit⁹ honor q̃ ẽ honor latrie: q̃ q̃s ptestat̃ deũ sicut suũ ↄditorẽ: et de q̃ p̃re dr̃ Mat. vj. Pat̃ nr̃ q̃ et c. et Mat. xxiij. P̃rez nolite vobis vocare sup terram: vn⁹ ẽ enĩ p̃r vester q̃ ĩ celis ẽ. Scd̃a xo ẽ p̃eminẽtia creata: q̃ scz ex triplici pticipatiõe ex p̃eminẽtia ĩcreata originẽ habet: iux̃ illud apl̃i Ephe. iij. Hui⁹ rei grã flecto ge. mea ad pa. dñi nr̃i iesu christi: ex q̃ oĩs p̃rnitas ĩ ce. et in ter. no. Habet igit̃ creata p̃eminẽtia primo originẽ ex pticipatiõe increati p̃ncipij et h̃ tripliciter. Primo q̃tũ ad eẽ naturale sicut p̃r carnal': naz vt dicit glo. Ephe. vj. Sicut de⁹ p̃ncipiũ est hoĩs: sic p̃r scd̃ario:

rõne cui⁹ p̃eminẽtie p̃r carnalis ẽ honorãdus. Hinc Hiero. de honore pentuz dicit: Honorãdi sũt pentes: q̃r p̃mo sũt nob̃ causa nascẽdi. Et Eccl. vij. Honora p̃rem tuuz et gemit⁹ m̃ris tue ne obliuiscar̃: memento qm̃ et c. Et sic p3 q̃ maximũ bonum ab eis recepim⁹ .s. ipm eẽ qd̃ ẽ fũdamentũ oĩs nature grẽ et glie. Scd̃o xo q̃tũ ad bene esse spũale: sicut q̃libet p̃r spũalis p quẽ renascimur ĩ spũ. Pro q̃ sciendũ q̃ multi sunt p̃res spũales. Primo oẽs sãcti p̃riarche: pphe et p̃res ve. te. vnde Joh. viij. Si filij Abrae estis opa Abrae facite. Similiter et apl̃i et alij sancti noui testamẽti: q̃ etiã nos xbo vel saltẽ exẽplo spũaliter genuerunt: vñ apl's. j. Cor̃. iiij. Nã ĩ christo iesu p euãgeliũ ego vos genui. Scd̃o papa epi sacerdotes prochiales et siles: q̃ nos regenerãt aq̃ et spũsancto ĩ baptismate vel etiã ĩ cõfirmatiõe: vt p3 di. xvj. c. j. et c. sexta synod⁹ Tertio omẽs patrini q̃ leuant puez in baptismate vel tenẽt in ↄfirmatiõe dicuntur patres: q̃r iuuant ad regenerationẽ spũalem: vñ patrin⁹ dicit̃ q̃si paz a patrib⁹ minus: et de his late dictũ est supra. Quarto omẽs sacerdotes p̃cipue p̃dicatores vl' cõfessores spũales patres dicunt̃: et honore paterno sunt honorandi. j. Timo. v. Qui bñ p̃ sũt p̃sbyteri duplici honore digni habeantur: maxime qui laborãt ĩ verbo et doctrina. Nimirũ cum et sacerdotes in scriptura sacra pp̃ter singularẽ reuerẽtiã aliq̃ãdo dij: aliq̃ãdo angeli nuncupãt̃: vt late patet. xj. q. j. c. sacerdotib⁹ antẽ. Tertio deniq3 q̃tũ ad bene esse tpale: sicut q̃libet pater tẽporalis: vt rex: p̃nceps: potestas: ac oẽs tpale regimẽ gerẽtes p cõmuni bono reipublice fm diuersos gradus. vñ. j. Pet. ij. Deũ timete regẽ honorificate. Et ad Roma. xiij. Oĩs aĩa ptãtib⁹ sublimiorib⁹ subdita sit: nõ enim ẽ ptãs nisi a deo. Et iterz. j. Pe. ij. Subiecti estote omĩ humane creature pp̃ter deũ: siue regi q̃si p̃cellenti: siue ducib⁹ tanq̃ ab eo missis ad vindictam malefactoz: laudẽ vero bonorum: quia sic est volũtas dei: hoc ibi. Se B
cundo creata p̃eminentia originem habet ex pticipatiõe increate sapie: rõne cui⁹ honorãd⁹ ẽ oĩs doctor siue magister in q̃cũq3 facultate vel sciã licita et honesta inq̃ãtũ talis: vñ quilibet hmõi dr̃ pater doctrinalis: de q̃ glo. sup illud Leuit̃. xix. Honora psonã senis .s. etate vl' sapiã: oĩs enĩ sapiã a domino deo ẽ: vt dr̃ Eccl. j. Ex quo p3 q̃

primo honorādus ē senex: quia vt dicitur
Job. xij. In antiqs ē sapia: ⁊ in multo tpe
prudentia: nā in eis experientia maior ⁊ di/
scretio ē. Hinc ꝯsulit Deut. xxxij. Interro
ga pa. et an. t. ma. t. ⁊ dicent tibi: ⁊ talis di
cit pater antiq̃lis: d̃ quo dr̃ Leui. xix. Co/
ram cano capite ꝯsurge ⁊ honora psonam
senis. Scd̃o honorādus est oīs sapiēs p/
pter pticipationē increate sapie: vñ Eccl.
xxxvij. Sapiēs in populo hereditabit ho/
norē ⁊ nomen illi⁹ erit viuens ineternum.
Et iterȝ. c. xxxviij. Honora medicū ppt ne/
cessitatē: etenī illū creauit altissim⁹: a deo
enī est oīs medela. Et infra. Dedit hoīb⁹
scientiā altissim⁹ honorari in mirabilibus
suis. Propter hanc enī sapiam honorē su
scepit Daniel: de q̃ scriptū ē eiusdem. xiij.
Erat aūt Daniel cōuiua regis ⁊ honorat⁹
sup oēs amicos ei⁹. Quia vt dr̃ Eccl. x.
Honor ⁊ gl'ia ī sermone sensati: lingua ve/
ro imprudētis subuersio ē illi⁹. Et iterȝ ibi/
dem. x. Seruo sensato liberi seruiēt ⁊ insci
us non honorabit̃. Tertio creata emi/
nentia trahit originē ex pticipatiōe diuine
bonitatis: rōne cui⁹ honorādus ē oīs iu/
stus ⁊ sanctus q̃ dicit̃ pater virtualis. Naȝ
s̃m Alex. de hal. vbi supra rōne pticipati/
onis diuine bonitatis oēs sunt honorādi
tam boni q̃ mali. Pro quo sciendū q̃ du/
plex ē pticipatio diuine bonitat'. Una s̃m
actū sicut est ī bonis: ⁊ sic quēlibet bonuȝ
debem⁹ nob̃ meliorē estimare: iuxta illud
apli Phil. ij. In hūilitate supiores sibijn/
uicem arbitrātes: ⁊ p̃sertim cū sunt alicui⁹
singularis bonitatis: sicut inferi⁹ ibidem
ꝓseq̃t̃. Necessariū estimaui epaphroditū
fratrē meū et coopatorē ⁊ cōmilitonē mit/
tere ad vos: ⁊ infra. Excipite itaq̧ illū cuȝ
omni gaudio: ⁊ eiusmodi cū honore habi/
tote: qm̄ ꝓpter opus christi vsq̧ ad mortē
accessit: tradēs aīaȝ suā: vt impleret illud
qd̄ ex vobis deerat erga obsequiū meum.
Scd̃a vero ē s̃m potentiā: q̃ scȝ etiā ꝑnūc
mali possunt esse vel fieri meliores q̃ nos
sumus: rōne cui⁹ possibilitatis ⁊ diuine p̃
destinatiōis ad maiorē pfectionē etiaȝ illi
q̃ mali sunt honorant̃. Hinc dr̃ Roma. xij.
Honore inuicē p̃uenientes. Ex q̃bus oīb⁹
ꝯcluditur: septēplices esse patres scȝ cele
stialis: corpalis: spūalis: tpalis: doctrina
lis: antiqualis ⁊ virtualis. Et de omnib⁹
itelligi pōt illud Eph. vj. Filij obedite pa/
rentibus vestris in dño: hoc enī iustū est
Honora patrē tuū ⁊ matrē tuam: vbi dicit

glo. honorare patrem ⁊ matrē eis reueren
tiam exhibere ⁊ ministrare. Qd̄ licȝ d̃ om
nibus intelligat̃: tñ illud spāl' ter exponit
Alex. de hal. vbi supra de patre carnali et
spūali. Et p̃mo d̃ patre carnali dicit: q̃ q̃u/
uis filius accipiat tm̄ esse corpale a patre:
efficit̃ tñ ex hoc obligatus in duplici debi
to: q: corpale illud qd̄ accipit est de corpe
patris sūptū ⁊ transfusū aīe virtute ⁊ opa
tione hinc filius debitor efficitur honoris
patris: tum rōne paterni corpis: tū etiam
rōne aīe: eo q̃ aīa ⁊ corpus ꝯcurrunt ī pa/
tre vt sit p̃ncipium filij: rōne ergo paterni
corpis ē ꝓprie debitū sustētationis: ⁊ rati
one aīe debitū reuerentie: naȝ aīa nō indi/
get sustētione nec corpus ē reuerendū. Se
cūdo vero de patre spūali p quē spūaliter
regeneramur in christo: cui similiter exhibe/
re tenemur tam honorē reuerētie q̃ susten
tationis vite. Et tum ad primū dicit dñs
Luc. x. Qui vos audit me audit: ⁊ q̃ vos
spernit me spernit: qui autem me spernit:
spernit eum q̃ me misit. Et q: verus honor
reuerētie relucet in exhibitiōe obediētie:
merito dr̃ Heb. xij. Patres carnis nr̃i ha
buimus eruditores et reuerebamur eos:
nōne multomagis obtpabimus patri spi/
rituū ⁊ viuemus: glo. Reuereri ē cū timo/
re parentib⁹ honorē impendere obedire ⁊
subuenire: multomagis patri spirituū est
obtpandū: vt sic vitam corpoꝝ et spirituū
feliciter possideam⁹. Sequit̃. Et illi q̃dem
in tēpore paucoꝝ dierū. i. iuuentute s̃m vo
luntatem suā erudiebāt nos: hic aūt ad id
qd̄ tam est vtile: in recipiendo sanctificati
onē. Quātū autē ad scd̄m dicit apostolus
ad Gal. vj. Cōmunicet aūt is q̃ cathetizat̃
verbo: ei q̃ se cathetizat in oīb⁹ bonis. Ni/
mirū cū vt dictum est: p̃sbyteri q̃ bñ p̃sunt
d̃ duplici honore digni sunt: maxime q̃ la/
borant in verbo ⁊ doctrina. Adeo nāq̧ filij
spūales ad hūc honorē obligant̃ q̃ etiam
in tpe extreme necessitatis: cum aliter corꝝ
p̃res spūales ꝓuidere non possent: lauda/
biliter se piculo vite exponerēt: vt tales pa
tres p subuētionē ꝯseruarēt: sicut fecit vi/
dua sareptena q̃ pauit Helyā vt lati⁹ pate
bit inferius. Unde generaliter plus obli/
gamur honorē exhibere tā sustentationis
q̧ reuerētie patri corpali ⁊ spūali post pa/
trē celestem: q̄ oīb⁹ aliqs patrib⁹. Cui⁹ ra/
tio est: q: vnus est p̃ncipiū generationis:
alter regeneratiōis: ⁊ ideo debet̃ eis reue
rentia maior: ⁊ etiā sustētatio dū indigēt:

q: quelibet res naturalit' diligit ꝯseruatio/nē ⁊ salutē sui p̄ncipij. Ad maiorē autē euidentiā sciendū q̄ q̄cūq̧ filij tenent' suis p̄ribus oībus generalit': ſ p̄dictis duob⁹ sp̄ualiter in septē oñdere vicissitudinē gratitudinis: quoꝝ p̄ma tria ꝑtinēt ad sustētationē corporalē ꝓut patebit in p̄nti sermone: q̄ttuor aūt vltima ad reuerētiā ꝑtinent sp̄ualē vt patebit ī sermone seq̄nti. Primo nāq̧ debēt parētes alere ⁊ eis subuenire ī necessitate: infirmitate ⁊ senio. Cui⁹ rō est q: receperāt a parētib⁹ nutrimētū: ⁊ p̄sertim a mr̄e in quo nō p̄nt equalēs parētib⁹ ministrare. Nā de ꝓpria carne ⁊ ꝓpria sb̄a filios nutrierūt: filij xō pentes nutriūt de substātia aliena. Hinc dicit Amb. Si pauperis mr̄em nō reddisti ei cruciat⁹ quos ꝓ te passa ē: nō obsequia q̄bus te gestauit: non alimēta q̄ tibi tribuit: nō pietatis affectuz timmulcēs labijs verba: non famem quam pro te ip̄a tolerauit ne quicq̄ tibi noxium esset: ne q̄cquid lacti noceret hauriret: tibi illa ieiunauit: tibi mādncauit: tibi cibum quē voluit nō recepit: tibi quē noluit cibū assumpsit: tibi vigilauit: tibi fleuit: ⁊ sic illam egere patier': illi debes qd̄ habes: cui debes qd̄ es. Vñ cū scriptuz sit Prouerb. xxviij. Qui subtrahit aliq̄d a p̄re suo ⁊ matre: ⁊ dicit h̄ nō ē pctm̄: ꝑticeps ē homicide. Satis ex hoc daret q̄ q̄ pentib⁹ in necessitatib⁹ nō subuenit mortalit' peccat: nec minus q̄ȝ qui eos iniurijs molestat. Precipue tñ pentes subuenire debēt a filijs ī infirmitate ⁊ senio: ac maxime tp̄e pestis cū a ceteris deserunt'. Alioq̄n audiāt filij illud. j. ad Timo. v. Si q̄s aūt suoꝝ ⁊ maxie domesticoꝝ curā nō hȝ: fidē negauit: ⁊ ē infideli deterior. Nimiꝝ cum ingratitudo nulla maior: nulla nequior: nec vlla ne dīna dignior: q̄ȝ ꝑuersoꝝ filioꝝ qui post tot parentū suscepta bñficia: post tot dīna precepta p⁹ deniq̧ tā strictissima scripture nature gr̄e ⁊ vīcula: necessitatib⁹ pentū nō succurrunt. Cū eñ humana natura in p̄ncipio ⁊ in fine. i. ī infantia ⁊ senectute debilis ē ac multis indiget: qd̄ parētes filijs exhibuerunt in puerili etate: h̄ filij parentib⁹ reddere debēt in senili etate: exemplo ciconie q̄ ſȝ Ambro. in hexamerō ome. v. parētes senes in nido nutrit: ac ꝓprijs pēnis nudatos tegmine alaꝝ suaꝝ dulcit' fouet. Verū tñ qualiter obligant' filij pentib⁹ subuenire: lucidius patebit in sequētib⁹ sermonibus. Secūdo vero debēt filij parentib⁹ corꝑali seruitio subuenire in cunctis necessarijs ⁊ oportunis: iuxͣ illud Eccl. iij. Qui timet dñm honorat pentes: ⁊ q̄si dñis seruiet his qui se genuerūt in ope ⁊ sermone ⁊ in omni patientia. Notate verba signate mysteria. Dicit eñ q̄ qui timet dñm honorat pentes: honore seruitioꝝ corꝑalium ⁊ hoc q̄si serui empticij dñis suis ī oī sollicitudine: hanc eñ seruitutē emerūt multis laborib⁹ seruitijs ⁊ sollicitudinib⁹ erga filios: ⁊ ideo filij discāt mutuā reddere vicissitudinē pentib⁹. Hoc eñ acceptū ē coram deo: vt dr̄. j. Timo. v. Vñ ꝓsequit' ibidem Eccl. iij. Honora p̄rem tuū. s. hūiliter seruiendo vt superueniat tibi bñdictio a deo ⁊ benedictio illius ī nouissimo manet. hoc ibi. Vñ seruitiū illud dz tripl'r exhiberi. Primo ope in oī obsequio sibi nō solū necessario: sed etiā oportuno ⁊ comodoso. Dicit eniz Hiero. de honore pentū. Exolue fili quod debes ⁊ officia debita q̄licunq̧ exhibe famulatu: q: pentib⁹ nemo reddere pōt qd̄ eis debet. Et iterū. Foueat' pentū senectus ⁊ factis eoꝝ vicissitudo reddat' vt videāt liberi vestri q̄d faciāt: vicē vobis silr̄ reddituri. Hic dr̄ Eccl. iij. Qui honorat p̄rem suū iocūdabit' in filijs. Secūdo dz illō seruitiū etiā oñdere sermone. Ad oīa. s. interrogata respōdere pentib⁹ humiliter: eis loqui dulciter ⁊ affari reuerenter: ꝓmptum animū in oībus obsequijs verbis ostēdendo. Sicut fecit Samuel dño qñ respondit. j. Reg. iij. Loquere dñe q: audit seru⁹ tu⁹. Et Paulus act. ix. Dñe q̄d me vis facere. Sic Tobias iunior audiēs mandata p̄ris statim rñdit (eiusdē. v.) Oīa q̄cunq̧ precepisti mihi p̄r faciā. Tertio debet etiā gestibus ⁊ signis ostendere: q̄ eadē ꝑficit toto corde: ⁊ hoc ꝑ tranq̄llam patientiā: vt. s. in multis seruitijs parentib⁹ impensis impatientia nō frangat': nec eoꝝ rep̄hensionib⁹ improperijs: iniurijs: ⁊ disciplinis turbet' nec dedignet': sed ecōtra turbatos pentes sibi recōciliare studeat humili patientia: ī verbo ⁊ signo: nā respōsio mollis frangit irā: attestante Salomone q̄ ait Prouerb. xxv. Patientia lenietur p̄nceps: ⁊ lingua mollis frāgit duriciā. Tertio ꝓinde debēt filij pentes suos ī oībus ꝓposse ꝯsolari: sic̄ eosdē hortat' sapiēs. Eccus. iij. dicēs Fili suscipe senectam p̄ris tui ⁊ ne ꝯtristes illū ī vita illi⁹: si defecerit sensu veniā da: ⁊ ne spernas eū ī xtute tua: elemosyna eni p̄ris nō erit ī obliuiōe. Nā ꝓ pctō matris

restituet tibi bonū: et in iusticia edificabit tibi: sed in die tribulatiōis cōmemorabit tui: et sicut in sereno glacies soluent peccatā tua. In quib⁹ verbis sapiēs plurima precepta filijs indicit. Primū ē fili suscipe. s. cū affectu et effectu senectā pātis tui nō solū in reuerentiā et custodiā: sed etiā ad confouendū et sustentandū. Hui⁹ eñi gra. Tob. v. Vocat mater filiū suū baculū senectutis et lumē oculorum suorū: quia in senectute debēt filij parentibus in omnibus esse subsidium refugium et solatiū. Vñ Tob. x. dixit cum fletu mater tobie. Heu me fili mi: vt quid te misim⁹ peregrinari lumē oculorum nrorū. baculū senectutis nostre: solatiū vite nre: spem potestatis nre: oīa simul in te vno habentes: te nō debuim⁹ dimittere ire a nobis. Secūdū est ne cōtristes eum. s. factis: verbis: signis. Vnd Hiero. vbi. s. Nemo patrē asperis verbis ledat: affectum sonet quicquid lingue dixerint filiorum. Tertiū ē si defecerit sensu. i. si verbo facto vel signo ostēdat aliqua nō recta: furiosa: ridiculosa: puerilia: veniam da nō improperiū: nō ignominiā: indignationē aut vindictam. Quartum est ne spernas eum: scilicet sensibus exterioribus deficientē: cecum: surdū oculis stillantē: narib⁹ fluidū: fetidū: scabiosum in virtute tua. id est in viuacitate tam sensuum quam membrorum. Quintū est elemosyna patris id est patri viuenti data vel pro patre mortuo oblata: nō erit in obliuione corā deo. Nam et pro peccato matris oblata elemosyna restituet tibi benū scz meritorū in vitā eternā: et in iusticia edificabitur tibi: quia potissime reuocat opantē ad viam iusticie in pñti: sed et in die tribulationis. i. mortis cōmemorabit tui. s. deus: et sicut in sereno. i. claritate solis glacies soluent peccata tua. Beati nā quia misericordes: quoniam ipsorum miserebit deus. Ad laudē dei.

De quattuor ptinētib⁹ ad reuerentiā parentū spūalē ac de infelicitate filiorum malorum felicitateque bonorum: Sermo II

Honora patrē et matrē. etc. Exo. xx. Viso i sermone pcedenti de septēplici differentia parentū: ac de tribus ptinentib⁹ ad sustentationē corporalem quibus obligamur subuenire parentibus. Iam psequendum est de quattuor ptinentib⁹ ad reuerentiā spūalem in quibus eisdē filii obligamur et de infelicitate filiorum malorum felicitateque bonorum. Primū igitur ptinens ad reuerentiā parentū spūalem est: quod filij parentib⁹ reuereantur euidentibus signis. s. assurgēdo: inclinādo et silia ostendendo: exēplo christi. Ioh. viij. Ego inquit honorifico prēm meū. Nec solū patrē eternalē sed etiā putatiuum: vnde Luce. ij. Erat subditus illis: vbi dicit Amb. Filius dei honorauit Ioseph: nō ex debito sed pietatis officio. Nam quantū obligati sūt filij ad honorē parentibus exhibendū: satis patz Deut. xxvij. vbi: stati post maledictionē eorum qui deū in idolis dehonorāt: subiungit eorum maledictio qui pentes nō honorāt. Dicit enim ibidē. Maledictus hō qui facit sculptile et cōflatile abhoīationē dñi: et subdit. Maledict⁹ qui nō honorat patrē et matrē: et dicet oīs pplus amen. Secūdū vero ē pmpta obedientia q pfecte repsentat paternalē et maternalem reuerentiā: quā precipit apls ad Eph. vj. dicēs. Filij obedite parentib⁹ vestris in domino: hoc eñi iustum est. Exēplo christi qui Ioh. xv. ait. Ego precepta patris mei seruaui. Et Phil. ij. dicit apls. Humiliauit semetipm factus obediēs vsque ad mortē: mortē autē crucis. In quib⁹ tamen filij parentibus obedire tenent et in quibus nō: videbit in sequentibus. Tertiū pro inde ē amor qui parentib⁹ ē exhibendus: et hoc ex debito: quia recipiunt a parentib⁹ eē et educationē: vnde Hiero. de honore parentū dicit ad filiū. Sit tibi grata vita ipsorum: quibus charior vita tua ē quam ppria: redde amoris vicē etc. vñ fm Alex. de hal. Amor pris in filiū totus ē gratuit⁹ quia filij sūt a parentib⁹: et intendit amor ille p naturam sensualitatis. Hinc de amore filiorum nō est datum pceptū: quia natura sufficiēter ad hūc inclinat: sicut datū ē de amore parentum: ad quē nō sic inclinat natura Cui⁹ silitudinē ponit Chrys. de arbore dicēs. Humor ascēdit de radice ad ramos: sed de ramis ad radicē nō flectit: sic naturalis amor a pentib⁹ ascēdit ad filios et nō reuertit: ppterea ad amorē parētū inclinare dz ratio excitata p osiderationē debiti et pcepti: eo quod amor filiorum intendit p viā rōnis et nō sensualitatis. Hic tñ amor sic ē moderādus quod amor dei semp ē pponēdus: aliquin dicit dñs Luce. ix. Si qs venit ad me

ꝛ nō odit prem. s. ꝛ mrem: sorores ꝛ filios
ꝛ frēs: adhuc aūt ꝛ aiam suā nō pōt me⁹ eē
discipulus. Quartū deniqꝫ ē timor filialis
quo timebūt offendere pentes facto x bo
signo. Hic eī timor ē qdā vetiua filiorꝫ sub
iectio: obedientia nō coacta: ꝛ vltro impē
sa reuerentia. Ad quē timorē filijs ingerē
dū parentes obseruabūt sollicite: ne ex in
ordinato affectu dissoluta leticia cuꝫ illis
conuersent: sed grauitate discreta ꝛ exēpla
ri vita sint sp ante illos: doctrinis erudiē
do: ac disciplinis a malis cōpescēdo: iuxta
illud Eccl. vij. Filij tibi sunt: erudi illos:
ꝛ curua illos a puericia illorꝫ: filie tibi sūt
serua corpus illarꝫ ꝛ nō ondas bilarē faciē
tuā ad illas: hec ibi. Unde ex nimia leticia
pentū ꝛ leuitate: filij fieri solēt insolentes
ꝛ amittere reuerentiā ꝛ timorē erga paren
tes: Postq̄ aūt ꝯ eos ceruicē erexerit: ex
correctiōe plerūqꝫ deteriores fiunt: ꝛ ideo
sp in iuuētute curuādi sunt sub disciplina
parentū. Quia iuxta doctrinā sapientis.
Qui pcit virge odit filiū: ꝛ q̄ diligit fil. ius
assiduat illi flagella. v. q. v. Nō osculatur
semp pr̄ filiū: sꝫ aliqñ castigat: ꝫ qñ castiga
tur q̄ diligit tūc circa eū pietas exercetur.
Et iterꝫ. xxiij. q. v. c. Nō putes amare tunc
seruū tuū qñ eū nō cedis: aut filiū tuū qñ
nō das disciplinā: aut tūc amare vicinū tu
um qñ nō corrigis eū: nō est ista charitas
sed languor: ferueat charitas ad emēdan
dum ꝛ corrigendū: si sūt boni mores dele
ctent: si aūt sunt mali emendent. Sꝫ vt dr
Eccl. xj. In filijs suis cognoscit vir: quia
frequēter ex culpa parentū multiplicant
filij impij: sicut ecōtra ex doctrina pentum
B succrescūt filij timorati. Ad cui⁹ euiden
tiam notandū p̄mo: q̄ q̄ttuor cause possūt
assignari cur filij multorꝫ efficiunt maliuo
li: puersi: rebelles parentibus ꝛ crudeles.
Prima cā est mala cura parentū: qꝛ nō cu
rāt instruere docere vel corrigere filios su
os delinquētes: sed relinquūt illos volun
tati sue: cū tamē scriptū sit. Prouer. xxix.
Puer qui dimittit voluntati sue ꝯfundet
matrē suā. Nimirū cū ex tali impia liber
tate pueri sequūtur inordinatas in pctis
voluptates: quottidieqꝫ degenerātes: tan
dē fiunt ebriosi: piuri: blasphemi: adulteri
sodomite: homicide: glutones: lusores:
mēdaces: fures: latrones: parentū ꝯtēpto
res pt secutores: ꝛ verificet illud ps. Filij
merces fruct⁹ ventris: h̄ ē: filij merces sūt
pentib⁹: qꝛ tales sūt q̄les pentes recipere
meruerūt: sicut sūt fruct⁹ ventris eorꝫ. Et
iterꝫ. Alienati sunt. s. a deo pctōres. i. filij a
vulua errauerūt ab vtero: qꝛ cū puenerint
ad annū. xiiij. vel. xvj. dimittūt eis paren
tes habenas pprie voluntates: sicut Hely q̄
pmisit filios suos trāsgredi mandata dei.
ppter qd̄ vindictaꝫ multiplicē recepit: vt
pꝫ. j. Reg. iiij. Nō eñ eos cōpellūt frequē
tare ecclias: audire dīna ꝛ sermōes facere
ꝯfessiones: vitare trufas ꝛ licitis occupa
ri: sed potius sinūt freqnētare theatra cho
reas: ludos ꝛ silia: cū tñ dr Prouerb. xiij.
Qui pcit virge odit filiū suum: q̄ aūt dili
git illū instanter erudit. Secūda cā ē mala
vita pentū: licet eñ pentes aliq̄ bñ filios
enutrire studeant: tñ qꝛ ipē vitā peccatricē
ducūt: aut eos adulterina vl etiā maritali
inordinata attētiōe genuerint seu plus q̄
deū dilexerūt: ꝛ eis ampli⁹ sepe q̄ deo ad
heserūt: aut ppter filios lucris impijs vel
iniustis seruiuerūt: ppter q̄ pprīā salutē
ꝯtemserunt: idō iusto dei iudicio: tales filij
plerūqꝫ tradunt in reprobū sensum: pleni
iniq̄tate: dolo: lascivia: ꝯtumacia ꝛ silib⁹:
vt merito pentes dicere cogant: illd̄ Esa.
xlvj. Ego feci ꝛ ego ferā. Ac ppter multi
plicationē taliū filiorꝫ: tandē diuine vltiōis
iudicio terra pcellit. In cui⁹ argumentuꝫ
lvj. di. dr. c. Si gens anglorꝫ sicut p istas pro
uincias diuulgatū ē ꝛ nob in frācia ꝛ italia
improperat: ꝛ ab ipis paganis imprope
rium nobis obijcit: spretis legalib⁹ cōnu
bijs adulterādo ꝛ luxuriādo ad instar so
domitice gētis fedā vitam duxerit: de tali
cōmixtiōe meretricū estimādū ē degeneres
populos ꝛ ignobiles ꝛ furētes libidie fore p
creandos: ꝛ ad extremū vniuersā plebem
ad deteriora ꝛ ignobiliora vergentē: ꝛ no
uissime nec bello seculari fortē nec in fide
stabilē nec honorabilē hoib⁹: nec deo ama
bilē eē vētură: sicut alijs gētib⁹ hispanie ꝛ p
uincie ꝛ burgūdiorꝫ pplis ꝯtigit q̄ sic a deo
recedētes fornicate sūt: donec iudex taliū
criminū vltrices penas p igrāciā leg. dei
id ē p saracenos pmisit venire ꝛ seuire. Hec
Bonifaci⁹ papa ꝛ martyr regi anglorꝫ. Li
cet eī statū hūana nā pctis est corrupta q̄
oēs degenerāt ab īstituta nā: maxie tñ cū
tā detestāda libidie pcreant: tales eī filios
sūt vipere: de qb⁹ dicunt phi naturales: q̄
generatio filiorꝫ interemptio ē pentū. Nā
fm Isi. Masculus dū coit: ore inserto ī os
vipe semē expuit: illa vo ex voluptate libi
dinis in rabiē versa: caput mariti p̄cidit:

⁊ cũ venter vipe intumuerit filij partũ nõ
expec. ãte3 maturũ: corrosis laterib⁹ cũ in
teritu mr̃is vi erũpũt: ⁊ sic vterq3 parens
perit: masculus dũ coit: fẽia dũ parit. Et
his assimulãt multi filij q̃ venenũ parẽtu3
imbibunt: ⁊ suis parẽtib⁹ occasio mortis
spũalis existũt. Ad q̃3 dr̃: Luce. iij. Geni-
mina viperarũ q̃s vobis ostẽdit fugere a vẽ-
tura ira. Tertia cã ẽ in parẽtib⁹ ↄdigna vĩ-
dicta. Nã iudicio digne vltiõis plecti de-
bẽt qui pri⁹ suis parẽtib⁹ rebelles extite-
rũt: vt sic q̃ parẽtib⁹ nõ obediuit a filijs ↄtẽ-
natr̃ ⁊ q̃ parẽtes expulit a filijs expellatr̃: q̃
parentũ mortẽ optauit a filijs mors ei⁹ affe
ctetr̃: qui aũt iniurijs ⁊ ↄtumelijs parẽtes
offendit a filijs offendatr̃: ⁊ q̃ pcussit pcuti
atur. Quia diuina lege sanctitũ ẽ. Luce. vj.
Eadẽ mẽsura q̃ mensi fueritis remetietr̃ vo
bis. Et q̃lis pat̃ talis filius. Vñ fabulose
dr̃ q̃ cancer interrogat⁹ cur sic retrorsum
ibat. Rñdit q̃ sic a parẽte didicerat. Nimi
rũ cu3 ex obliqua riga subsequitr̃ linea tor
tuosa: tales em̃ vt eorũ vita nõ transeat si-
ne vindicta: vel filios nõ acq̃runt vel cito
pereũt: vel si viuũt in iudiciũ parentu3 vi-
uere pmittuntr̃. Aut eni sũt filij mõstruosi:
infirmi: stulti: imorigerati: scelesti: demẽ
tes: parentibus rebelles: infelices: vt im-
pleatr̃ illud Sap. iiij. Ex iniq̃s em̃ oẽs filij q̃
nascuntr̃ testes sunt neq̃cie aduersus parẽ
tes i interrogatiõe sua. et Eccl. xlj. De pr̃e
impio ↄq̃runtr̃ filij: qm̃ ꝓpter illũ sũt in ob
probriũ. Sũt etiã filij iusto dei iudicio sce-
lerati: vt exinde parẽtes sint angustiati: ali
q̃ñ vero ꝓpter odibilẽ mortem filiorũ: aliq̃ñ
etiã ꝓpter crudelẽ vitã illorũ. Quãtũ eni
ad primũ accidit in cathalonia apud valẽ-
tiã de quodã iuuene annorũ fere. xviij. qui
diuino iudicio parẽtib⁹ inobediẽs: fact⁹ ẽ la-
tro ⁊ criminosus: q̃ tandẽ capt⁹ patibulo
suspensus ẽ: q̃ pẽdente cũ eẽt imberbis mi
rantib⁹ cũctis: paulatim emisit ⁊ barbam:
mutat faciẽ: canescũt capilli: ⁊ oĩa reducũ
tur ad decrepitã senectutem: q̃si. lx. fuisset
annorũ. Currũt ad miraculũ ep̃s clerus ⁊
populus: stupẽt oẽs ⁊ expectẽt eis reuela-
ri secretũ. Surgẽs tandẽ edoct⁹ ep̃s ⁊ ma-
nu silentiũ indicẽs ait: Viri fr̃es ⁊ filij: no
stis hũc q̃ culpa vita ⁊ etate perijt: ↄspicite
nũc etate decrepitũ: vt intelligatis p h̃ pa-
tẽs dei iudiciũ: q̃ huic diu victuro ꝓpr̃
sua crimĩa ⁊ parẽtũ inobedientiã abbreuia
ta ẽ vita: vt verificetr̃ illõ. ps̃. Viri sangui
num ⁊ dolosi non dimidiabũt dies suos.

Quãtũ etiã ad secũdum accidit in insula que
dr̃ chorsica: vbi cõitr̃ filij crudeles sũt parẽ
tibus suis: q̃ cũ quidã pr̃em suũ expulisset
de domo: ac multis frequẽter iniurijs offẽ
disset: tandẽ semel p capillos ⁊ barbã pu-
gnis ⁊ calcib⁹ p longũ vie spaciũ p terram
traxit. Cui cũ filius illius postea silia face
ret ⁊ eisdẽ ↄtumelijs pater tract⁹ ad locu3
puenisset: vbi pri⁹ pr̃em suũ traxerat: intel
ligens iustũ dei iudiciũ: cũ lachrymis ait
filio. Nõ plus fili nõ pl⁹: q2 hucusq3 traxi
pr̃em meũ: ⁊ tu fecisti vindictã ei⁹. Quar
ta ꝓinde causa ẽ inordinata filiorũ cõcupi-
scentia q̃ triplex distĩguitr̃ in canonica Ioh.
sc3 ↄcupiscentia carnis oculorũ ⁊ superbia
vite. Quãtũ eñ ad pmũ: plures filij amo
re carnali capti rebelles sũt parentib⁹: ad-
herentes meretricib⁹: aut p appetitu libi-
dinis fedis ↄnubijs: sicut fecit Esau q̃ ma
trimonio duxit vxores parentibus suis exo-
sas: vt p3 Gen. xxviij. Nimirũ cũ amor fe-
dus applicat⁹ alicui corda filiorũ a parẽ-
tibus segregat: adeo q̃ etiã vxore ꝓpria i-
ordinate dilecta: moleste fert marit⁹ onus
suorũ parẽtũ: ⁊ inde oriuntr̃ inter nurũ ⁊ so-
crũ discordie: iniurie: rixe: ⁊ silia: videñsq3
nurus q̃ ei fauet marit⁹: audaci⁹: insolen-
tius ⁊ crudelius socrũ psequitr̃. Quãtum
etiã ad secũm: augmẽtantr̃ in filijs in super-
bia nutritis vel sali superiorib⁹ ⁊ nobiliori-
bus copulatis: parẽtũ iniurie: ↄtumelie: i-
obediẽtie: adeo q̃ suos parẽtes nõ solũ de-
spicere nõ veretr̃: s3 etiã de eis verecũdari
cõprobantr̃ tañq̃ de ignobilib⁹ paupib⁹ et
rusticanis. In quorũ gemitũ parẽtũ perso
na dr̃ Esa. j. Filios enutriui ⁊ exaltaui: ipi
aũt spreuerũt me. Et de h̃ habetr̃ exẽplum
multũ notabile in li. Apũ: ⁊ ponetr̃ inferi⁹
sermone secũdo: q̃ sc3 ↄtigit in normãnie
ptib⁹. Quãtũ deniq3 ad tertiũ: despectiões
parẽtũ adhuc magis augmentantr̃ ex male
dicta filiorũ auaricia: que crescente etate ⁊
nõ obsistente virtute semp crescit: totumq3
nequitie sue virus effundit a filijs in parẽ
tes. Si substantia dom⁹ in manus talium
venerit: ve miseris genitoribus suis q̃bus
filij denegãt etiã vite necc̃ria ↄtinue parẽ-
tes molestant ⁊ mortẽ optant. Hinc sapiẽs
ↄsulit. Eccũs. xxxiij. Filio ⁊ mulieri fratri ⁊
amico nõ des potestatẽ super te i vita tua.
⁊ nõ dederis alij possessionẽ tuam: ne forte
peniteat te: ⁊ depreceris pro illis. Sequi-
tur. Melius est enim vt filij tui te rogent:
q̃ te respicere in manus filiorum tuorum.

Sic Absalon prēm suum de regno expu/ lit: ꝛ eū vsq ad mortē ꝓsecut⁹ ē .ij. Reg. xv. Ecōtra vero filij boni obediētes pentibus suis multiplici felicitate dotant: pro/ ut expsse claret in bñdictiōe ysaac: quā de d. i filio suo Jacob iusto: ꝛ suis parētibus p oīa subiecto: vñ septēplicē dedit benedi/ ctionē: vt pȝ Gen. xxvij. vbi dicit. Det tibi de⁹ de rore celi ꝛ de pinguedine terre abū/ dātiā frumēti vini ꝛ olei: seruiāt tibi ppli ꝛ adorēt te trib⁹: esto dñs fratrū tuoꝝ ꝛ in curuent ante te filij matris tue: q̄ maledi/ xerit tibi sit ille maledict⁹: ꝛ q̄ benedixerit tibi bened: ctiōib⁹ repleat. In quib⁹ ver/ bis septē felicitates vel benedictōes p or/ dinē cōprehendūt. Prima ē abūdātie gra tiaꝝ q̄ intelligit in rore celi: de q̄ benedicti one dr̄ Eccl. iij. Honora patrē tuū vt super ueniat tibi benedictio a deo .s. grē: ꝛ bene/ dictio illi⁹ in nouissimo maneat. Secūda ē abundantie tpaliū que itelligit in pingue dine terre: frumēti: vini ꝛ olei: nā ſm do/ ctores p frumentū cibū: p vinū potū: ꝛ per oleū pulmentū significat: ꝛ sic cōprehēdit oēm terre fertilitatē p quaȝ hoīes diuites fiunt: vnde Eccl. iij. Benedictio patrꝭ fir/ mat dom⁹ filioꝝ: ꝛ hoc iuste: vt merito ho norātiōis illi⁹ a quo ḡs trahit eē: mercedē habeat ad bene esse tā corpaliter q̄ spūali/ ter. Et iteꝝ ibidem. Sicut qui thesaurizat ita ꝛ qui honorificat matrē: qd̄ intelligi pōt de diuitijs tpalibus corpalib⁹ ꝛ spūalib⁹. Tertia est grē subiectiōis sue familie: que intelligit in hoc qd̄ addit. Seruiāt tibi po puli ꝛ maxime filioꝝ ꝛ filiaꝝ Eccl. iij. Qui honorificat patrem iocūdabitur in filijs. Quarta ē honorificatiōis oīm: pserti virt/ tuosoꝝ vnde subdit. Adorēt te trib⁹ .i. vir tuosi a trib⁹ virtutib⁹ theologicis dicti: et ꝓpter honorificā ei⁹ famā quā ex honori ficatiōe parentū acqrit. Prouer. xij. Meli us ē nomē bonū q̄ diuitie multe: ꝛ datur illi nomē hoc q̄si p pmio i hoc seculo. Eccl iij. Gl'ia hoīs ex honore pr̄is sui. Quinta ē exaltatiōis ꝛ reuerentie inter frēs suos: vnde dr̄. Esto .i. eris domin⁹ fratꝝ tuoꝝ: ꝛ incuruent ante te filij matris tue: ꝯ patu it in Joseph. Gen. xlv. Sexta ē vindicte in Imicoꝝ: vnde dr̄. Qui maledixerit tibi scꝫ effectu affatu vel affectu: sit ille maledict⁹ vt impedire nō possit psperā ꝛ lōgeuā vi/ tā: qꝛ dr̄ Eccl. iij. Qui honorat patrē suum vita viuet lōgiore. Cōgruū ē enī ſm Alex. de hal. q̄ pcuratio ꝯseruationis vite parn cipij mereat ꝯseruationē s. i. Septima est vicarie benedictiōis fautoꝝ: vnde subne/ ctit. Et qui benedixerit tibi benedictiōib⁹ repleatur: nā benedictio singularis est be ne sentire de rectis: hoc enī rectitudinis si gnū pfert: qꝛ sicut recto ligno non coheret nisi rectū lignū: sic aīe recte nisi mēs recta cōcordare nō pōt: ꝛ hec vtriusq vicaria be nedictio ē eterne beatitudinis: de qua vi/ det intelligendū illud .i. Timo. iiij. Pie/ tas aūt ad oīa vtilis ē: ꝛ maxie q̄ erga pa/ rentes exercet. Sequit pmissionē habēs vite ei⁹ q̄ nūc ē ꝛ future. Ad laudē dei.

De honoratione parentū q̄ cō/ sistit in reuerentia obediētia ꝛ be/ neficētia: ratiōe generatiōis istru/ ctionis ꝛ educatiōis: Sermo III

Honora patrē tuū ꝛ matrē tuā ꝛc. Exo. xx. Visovt cunq de honoratiōe pentuꝫ in generali. Jā breui stilo pcurrendū ē mag/ in spāli: qualiter eisdē ē exhibēda reueren tia: obedientia ꝛ beneficētia: rōne genera/ tionis instructiōis ꝛ educatiōis. Ad eu/ ius euidentiā primo q̄ri pōt: quot modis pceptū istud intelligit: psertim cū pater ꝛ mater plurib⁹ modis accipiunt. Nā pmo de⁹ dicit pater creatōe: diabol⁹ criminis imitatione epi ꝛ plati auctē: senes antiq̄/ tate: sacerdotes sacroꝝ collatiōe: nutriti⁹ cura: ꝛ sic de alijs. Ad hꝰ rñdet Alex. li. j. ti. xxiiij. q̄ istd̄ pceptū pōt itelligi triplici/ ter. Primo ſm q̄ dr̄ a lege nature: ꝛ sic in telligit paf carnal: qꝛ natura nō nouit nisi patrē carnalē q̄ ē principiū in esse nature. Et nota q̄ appellatio pr̄is ꝛ mr̄is extendi tur ad oēs ascēdētes in recta linea: sicut in nomie filij ad oēs descēdētes: ꝯ nō ad trā/ uersales. Secūdo vo ſm q̄ ē legis scripte a deo inspirate: ꝛ sic intelligit pater spūa/ lis: qꝛ lex scripta reputat patrē: nō tm̄ illū q̄ est pncipiū in eē nature: ꝯ etiā illū q̄ ē pn cipiū p ministerium in esse grē: ſm illud .j. Coꝝ. iiij. In christo iesu p euāgeliū ego vos genui. Tertio denicq ſm q̄ accipit p alle/ goriā impropie: ꝛ sic deus dicit pater: cui dicim⁹. Pater noster qui es in celis: vnde sup illud Deut. v. Honora patrē ꝛ matrē. dicit q̄dā glo .i. deū ꝛ ecclīam. Scdo q̄ri pōt cū dñs voluit dare filijs pceptū de pa/ rentib⁹ cur tam insufficienter expressit: qꝛ

parētibꝰ nō solū debet̄ honor ⁊ reuerentia ſ; etiā ſuſtentatio quā tñ deꝰ ꝑtermittit. Ad hoc r̄ndet doctor ſanctꝰ ſcḋa 2ᵉ.q.cxxij. ꝙ parētibꝰ inquātū hmōi debet̄ eis reuerentia ⁊ honor: ſed ſuſtentatio ⁊ alia ſilia debent̄ eis rōne alicuiꝰ accñtis.ſ. inquātū ſūt indigentes vel ſm aliq̇d hmōi: ⁊ q: qḋ eſt ꝑ ſe prius ē eo qḋ ē ꝑ accñs: ideo inter ōīa precepta legis q̄ ſūt ꝑcepta decalogi ſpēaliter ꝑcipitur bonoratio parentū: in q̄ tñ ſicͭ ī q̄dā p̄ncipali intelligit̄ mādari ⁊ ſuſtentatio ⁊ q̄cquid aliud debet̄ parentibus. Et vt dicit Hein. de vrimaria. Rōnāle ēvt q̄s parentes bonoret: q: niſi fuiſſent parentes hō non veniſſet ſup terrā. Et ideo niſi q̄s parentes honorauerit iuſtū ē vt vita eiꝰ abbreuiet̄: vel ī eo puniat̄ in quo deliquit: ⁊ ecōtra vita parētes honorātis ꝓlonget̄. Tertio ꝓinde q̄ri pōt: q̄re ꝑcipue ꝓmitt.t̄ longeuitas ꝓ parētū honoratiōe magis q̄ q̄cunq; alia. Ad hoc r̄ndet Aſten. vbi. ſ̄. ꝙ ꝯgruum eſt vt ei qui gratꝰ ē beneficio beneficiū ꝯſeruetur ſicut ingratꝰ beneficio ꝑuare meretur. Bñficiū aūt vite corꝑalis poſt deū a parentibus habemꝰ: ⁊ iō parentes honorās q̄ſi bñficio gratꝰ meret̄ in vita ꝯſeruari: qui vero nō honorat tāq̄ ingratꝰ meret̄ vita ꝑuari: ſed q: lōgeuitas nō alliceret niſi cū ꝓſperitate eēt: iō qḋ Exo. xx. ꝑtermiſit. Deut̄. v. addidit.ſ. ꝓſperitatē vbi dicit. Honora patrē tuū ⁊ ma. tu. ſicut ꝑcepit tibi deꝰ: vt longo tp̄e viuas ⁊ bñ ſit tibi. Vñ in hoc precepto ſicut ⁊ in ꝓmo ꝑmiū ꝓmittit̄ potꝰ q̄ ī aliis q: hoīes vt ī plibꝰ ad vtilitatē aliquā actꝰ ſuos ordināt: ⁊ iō in illis ꝑceptis oportuit ꝓmiſſionē addere ꝑmii ex q̄bꝰ nulla videbat̄ vtilitas ſequi vel aliq̄ vtilitas īpediri ⁊ q: parentes iā ſūt in recedēdo nō expectat̄ vtilitas ab eis. Hinc huic ꝑcepto addit̄ ꝓmiſſio. Silr̄ ⁊ ꝓmo ꝑcepto ḋ ꝓhibitiōe idolatrie: q: ꝑ hoc videbat̄ apparens vtilitas impediri: quā hoīes credūt ſe ꝑ pactū cū demonibꝰ initū ꝯſequi poſſe. Qḋ ſi obiicitur illa ꝓmiſſio de lōgeuitate vite videt̄ eē inanis ⁊ friuola: q: ſepe ꝯtingit ꝙ parētes ſuos honorātes ⁊ eis fideliṫ ſubueniētes cito moriunt̄ ⁊ ecōuerſo parentes dehonorātes ⁊ irritātes nec ſubueniētes diu viuunt. Ad hoc r̄ndet ſanctꝰ Tho. vbi. ſ̄. ꝙ parētes honorātibꝰ lōgeuitas ꝓmittit̄: nō ſolū q̄tū ad futurā vitā: ſed etiā q̄tū ad preſentē: ſm illud apl̄i. j. Timot. iiij. Pietas ad oīa vtilis ē ꝓmiſſionē hñs vite q̄ nūc ē ⁊ future: q: cū p̄ntia bona vel mala non ca-

dūt ſub merito vel demerito: niſi in q̄tum ordināt̄ ad futurā remuneratiōem: iō q̄ñq; ſm occultā rōnem diuinoꝝ iudicioꝝ q̄ maxime futurā remunerationē reſpiciūt: aliq̄ q̄ pii ſunt in parētes citius vita priuantur: alii vero qui ſūt īpii in parētes diutius viuunt. Quarto q̄ri pōt in q̄ cōſiſtit honor B
ille quē dñs ꝑcepit filiis exhibere parentibꝰ. Ad hoc r̄ndet glo. ſup illud Ephe. vj. Honora pa. ⁊ ma. ꝙ honor iſte ꝯſiſtit ī duobꝰ: ſcʒ in reuerētia ⁊ ſuſtētatiōe. Pro cuiꝰ declaratiōe ſciendū: ꝙ honor ꝓut includit hec duo ꝯſiſtit in tribꝰ.ſ. in reuerentia: obediētia ⁊ bñficētia: ⁊ in his tribꝰ debemꝰ eos honorare: q: ſm intelligentiā l̄raleʒ pater notat ꝑſonā generātis inſtruentis ⁊ educantis: ⁊ ſic tenet rōnē originis regiminis ⁊ bñfactoris: vñ dicit phūs: ꝙ filii nō pñt parentibꝰ reddere equalēs: q: tā bona nobiliſſima receperūt a parentibꝰ quoꝝ nullā eis ſufficienter recōpenſare pñt.ſ. eē naturale nutrimentū: ⁊ doctrinā: nā rōne eē naturalis.i. rōne originis debetur eis honor reuerentie: iuxͣ illud Eccl. iij. Qui timet dñm honorat parentes: ⁊ quaſi dñis ſeruiet his q̄ ſe genuerūt in oꝑe ⁊ ſermōe ⁊ cū oīi patiētia.ſ. cordis: vbi triplicē tangit honorē reuerētie. Primo oꝑis: q: rōne eē naturalis qḋ ꝯtraximꝰ a parentibꝰ tenemur eis humiliter ⁊ reuerenter ſeruire: ex tota virtute corꝑis quātūcūq; indigent: qḋ ē ꝯͣ illos q̄ manꝰ violētas in eos iniiciūt: vel victū neceſſariū ſubtrahūt. Secūdo oris: vt nec duris nec aſperis verbis cōtēdamꝰ cū ipſis: ſ; eoꝝ reꝑhenſiōes dulcit̄ ſuſtineamꝰ ⁊ blandis verbis r̄ndeamꝰ: qḋ ē ꝯͣ illos q̄ parentibus maledicūt: ⁊ in hoc maledictiōeʒ diuinā incurrūt. Iuxͣ illud Leui. xx. Qui maledixerit pr̄i aut matri morte moriat̄. Tertio cordis: vt.ſ. ipſos toto corde diligamus. quod ē ꝯͣ illos qui parentibꝰ morteʒ optant vt ipſoꝝ hereditatē recipiant: vel vt ſm motū ꝓprie volūtatis ſine eoꝝ reꝑhenſione viuāt. Secūdo rōne regiminis ⁊ doctrine debet̄ eis honor obedientie: de quo dicit̄ Eph. vj. Filii obedite parentibꝰ vr̄is in dño: hoc eñ iuſtū ē. Honora pa. tu. ⁊ matrē tu. qḋ ē mandatū primū in repromiſſione: vt bñ ſit tibi: ⁊ ſis lōgeuꝰ ſup terrā: hec ibi. Unde filius tenetur obedire parētibꝰ in his que ad ſalutem pertinent rōne ſecūdi boni quod a patre recepit.ſ. regimen et doctrinam. Ad quod exēplo proprio chriſtus nos induxit: qui vt dicitur Luce. ij.

Parentibus suis subditus fuit. Ratione deniq; nutrimenti vel benefactoris debet eis honor beneficentie: vt si indigeant eis vite necessaria ministrem⁹: ꝛ post hāc vitā eoꝝ animas: missas elemosynis: ieiunijs: ꝛ similibus a purgatorio liberem⁹: nec eñi in beneficijs possunt filij parentibus equiualens reddere: quia parentes nutrierūt filios de sua carne ꝛ propria substātia: sed filij nutriunt parētes de substantia aliena: ꝛ ideo qui in his tribus parētes nō honorant a deo triplici vindicta seuere vltiōis feriunt̄. Prima ē abstractio rerū tp̄alium quia diuino iuditio plerūq; talibus diuersa infortunia rerū temporaliū eueniūt: qui suis pentib⁹ in indigentijs nō subueniūt. Secūdo abbreuiatio vite temporalis ꝛ fame: vñ ps̄. Subito defecerūt: perierūt propter iniquitatē suam. Et f̄m iura infames reddunt̄ ꝛ a testimonio ferendo ꝛ ab omi actu legitimo repellūt̄. ij. q. vij. c. plerirq;. I fine. Et f̄m canones ingrati parentibus a testamento sibi facto ꝛ deuotiōe sibi facta excludunt̄: ꝛ hereditaria successione puātur ꝑut postea lati⁹ videbitur. Tertio additio mortis eterne: dicit eñi glo. Leui. xx Qui maledixerit pr̄i aut matri morte moriat̄: scʒ morte eterne dānatiōis. Nec mirū cū reputant̄ indigni vite tp̄ali: q̄ eis diuino iudicio subtrahit̄: cū tñ alijs pctōrib⁹ hec vita ad penitētiā ꝯcedit̄: q si ab h.s vindictis q̄dā eoꝝ occulto diuino iudicio misericorditer eximant̄: magis timeāt ne pseuerātes in malo potiori vindicte reseruent̄.

Verūtamē ex iā dictis duo p̄ncipalit̄ ꝓsequēda resultant. Primū ē: quō nos obligamur ad pentū obeditionē. Secūdū ē q̄modo cogimur ad eoꝝ sustentationem.

Quantū igit̄ ad primū queri pōt: vtrum vnus hō teneat̄ alteri obedire: p̄sertim cū institutio diuina contineat q hō suo consilio regat̄. Eccl. xv. Deus ab initio cōstituit hoīem ꝛ reliquit illū in manu ꝯsilij sui. Ad hoc r̄ndet Tho. scd̄a 2ᵉ. q. ciij. q sicut actiōes rerū naturaliū ꝑcedūt ex potētijs naturalib⁹: sic etiā operatiōes hūane procedunt ex humana volūtate: oportuit aūt in rebus naturalibus q superiora mouerent inferiora ad actiones suas: per excellentiam naturalis virtutis collate diuinitus. Unde oportet etiam in rebus humanis q superiores moueant inferiores per suam volūtatē ex vi auctoritatis diuinitus ordinate. Mouere autem per rōnē ꝛ volūtatem est precipere: ꝛ iō sicut ex ipso ordine naturali diuinit⁹ instituto: inferiora in rebus naturalibus necesse habēt subdi motioni superioꝝ: sic etiam ī rebus humanis ex ordine iuris naturalis ꝛ diuini tenētur inferiores suis sup̄ioribus obedire: vt filij parentib⁹: serui dominis: subditi prelatis sp̄ūalib⁹ ꝛ temporalibus: monachi suis p̄latis. Deus aūt reliquit hoīeʒ in manu cōsilij sui: nō q liceat ei facere oē q̄d vult: sed quia ad id q̄d faciendū est: nō cogit̄ necessitate nature sicut irrōnales creature: sed libera electione ex ꝓprio cōsilio ꝓcedente: ꝛ sicut ad alia faciēda ꝓprio cōsilio ꝓcedere debet: sic etiā ad hoc q obediat suo superiori. Qꝫ si querit̄ cui plus obedire tenemur patri carnali an sp̄ūali. Ad hoc respondet glo. xxx. q. iij. c. pitaciū: in fi. q in necessitate poti⁹ ē carnali subueniendū in temporalium beneficioꝝ exhibitione: q de carnali preceptum illud intelligit̄. Honora patrem ꝛ matrem. Cuius ratio est: q ab eo habet esse que obligatio etiaʒ per infidelitatem non dissoluitur sed iure naturali ꝛ diuino hec obligatio nata est: vt ptʒ j. di. c. ius naturale: ꝛ sic in regula Aug. habetur q religiosus prelato tanq̄ patri debet obedire: ibi verbum tanq̄: notat similitudinem potius q̄ veritatem: ꝛ in euangelio Matth. xxvj. Tanq̄ ad latronem: Sed in exhibitione reuerentie plus deferendum est spirituali patri. Deniq; queri potest: vtrum ergo filij: serui: subditi et inferiores teneantur ī omnibus obedire: presertim cū dicitur Colossen̄. iij. Filij obedite per omnia parentibus vestris: ꝛ subdit. Serui obedite per omnia dominis vestris carnalibus: ꝛ eadem ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet Tho. vbi supra: q obediens mouetur ad imperium p̄cipientis quadam necessitate iusticie sicut res naturalis mouetur a virtute sui motoris necessitate nature: q ḡ res natural̄ nō moueatur a suo motore potest contingere dupliciter. Uno modo propter impedimētum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouentis: sicut lignum nō comburit̄ ab igne si fortior vis aque impediat. Alio modo ex defectu ordinis mobilis ad motorem: quia et subijciatur eius actioni quātum ad aliquid: non tamen quantum ad oīa sic humor qñq; subijcit̄ actiōi caloris q̄tū ad calefieri: nō tñ q̄tū ad exsiccari vl̄ cōsumi. Sic etiam ex duob⁹ contingere po

teſt: ꝙ ſubdit⁹ ſuo ſuperiori non teneat in
oībus obedire. Uno mō ꝓpter p̄ceptū ma
ioris p̄lati vel ptātis: vnde ſup illud Ro.
xiij. Qui reſiſtunt et ſibi dānationē acqui/
rūt: dicit glo. Si qd iuſſerit impator nūqd
tibi faciendū ē: ſi ꝯ ꝑ cōſulē iubeat ⁊ aliđ
impator: nunqd dubitaẜ illo ꝯtēpto illi eē
ſeruiendū: ergo ſi aliud imperator aliud
deus iubeat: ꝯtēpto illo: deo ē obtempan/
dū. Et ex h̄ ꝯcludit ꝙ nulli ē obediēdū in
his que ſūt ꝯ deū vel aīe ſalutē: vl' ſimpli/
citer vel ex caſu. Alio mō nō teneẜ inferi
or obedire ſuo ſupiori ſi ei aliqd p̄cipiat in
q̄ nō eſt ei ſubiect⁹: dicit enī Seneca. in. iij.
de bñficijs: Errat ſi qs eſtimat ſeruitutem
in totū hoīem deſcēdere: ps enī melior ex/
cepta ē: corpa ſunt obnoxia ⁊ aſſcripta do/
minis: mēs quidē ſui iuris ē: ⁊ iō in his q̄
ptinēt ad iteriorē motū volūtatis hō nō te
netur hoī obedire ſed ſolū deo. Teneẜ au/
te hō hoī obedire in his q̄ ꝑ corpus exteri/
us ſūt agēda: i qbuſdā tñ etiā ſm ea q̄ ad
naturā corpis ptinēt hō hoī nō teneẜ obe
dire ſ; ſolū deo: qz oēs hoīes naturalr ſūt
pares: puta in his q̄ ptinēt ad corpis ſuſtē
tationē ⁊ ꝓlis generationē: vnde nō teneẜ
nec ſerui dñis: nec filij pentib⁹ obedire de
matrimonio ꝯhendo vel virginitate ſuan
da vel aliquo alio hmōi: ſed in his q̄ per/
tinent ad diſpoſitionē actuū ⁊ reꝝ huma
naꝝ teneẜ ſubdit⁹ obedire ſuo ſupiori ſm
rōnē ſupioritatis: ſicut miles duci exercit⁹
in his q̄ ptinēt ad bellū: ſeru⁹ dño in his q̄
ptinēt ad ſeruilia opa exequēda: filius pri
in his q̄ ptinēt ad diſciplinā vite ⁊ curā do
meſticā: ⁊ monachus in his q̄ ptinēt ad re
gularē ꝯuerſationē ſm quā ſuo p̄lato ſub/
ditur: ⁊ iō quātū ad illa ſola teneẜ obedi/
re q̄ pñt ad regularē obſeruantiam ⁊ cōſer
uationē ptinere q̄ ē obediētia ſufficiēs ad
ſalutē: ſi tñ etiā in alijs obedire voluerit:
h̄ ad cumulū pfectionis ptinebit: dūmō tñ
illa nō ſūt ꝯ deū vel ꝯtra pfectionē regule
vel in aliq caſu ꝯ ſalutē aīe: qz talis obedi/
entia ſimpliciẜ vel in illo caſu eſſet illicita.
Sic igiẜ pōt obedientia triplex diſtingui.
Prima ſufficiens ad ſalutē q̄ ſcz obedit in
his ad q̄ obligaẜ. Scđa pfecta q̄ ſcz obe/
dit in oībus licitis. Tertia indiſcreta que
ſcz in illicitis etiā obedit: ꝯ qs dr Act. iiij.
Obedire oportet deo magis q̄ hoībus: ⁊
iō qđ Apls dicit filijs ⁊ ſeruis ꝙ obediāt
ꝑ omnia: ſane intelligendū ē q̄tū ad illa q̄
pertinent ad ius patrie vel dominatiue po

teſtatis. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrū filius obedire teneaẜ patri ⁊ matri circa matrimoniū: ⁊ vtruꝫ religionis ingreſſus ꝯtra voluntatē parētū ſit illi iterdict⁹: Ser. IIII

Onora patrē tuū
b ⁊ c̄. Exo. xx. Occaſione q̄ſtionis
p̄cedētis p̄mo queri pōt in qb⁹
pri fili⁹ obedire teneaẜ: p̄ſerti cū apls Col.
iij. nihil excipere videaẜ: dicēs: Filij obedi
te ꝑ oīa pentib⁹ vrīs. Ad h̄ rñdet Alex. li.
j. ti. xxiiij. ꝙ ſm grad⁹ ſupioritatis ē mod⁹
obeditionis: qz vt dr Ro. xiij. Oīs ptās a
dño deo ē: ⁊ oīs aīa poteſtatib⁹ ſublimio/
rib⁹ ſubdita ſit. Eſt aūt ſupioritas ꝯſtituta
tripliciẜ. Prima in ſpūalib⁹ et ſic p̄eſt paẜ
ſpūalis. Scđa ꝯſtituta ē in regimine reipu
blice: ⁊ ſic p̄eſt p̄lat⁹ ſecularis. Tertia de/
niq; in regimine ꝓprie familie: ⁊ ſic p̄eſt pa
ter carnalis. Sicut ḡ determinaẜ obedien
tia p̄lati ſpūalis in ſpūalib⁹: ⁊ p̄lati ſecula
ris in tēporalib⁹ reipublice: ſic etiā obedi
entia pris in diſpenſatōe rei familiaris: ⁊
ſm h̄ dici pōt: ꝙ fili⁹ priſfamilias obedire
patri teneẜ in oībus ꝓbabiliẜ ptinētibus
ad neceſſitatē vel vtilitatē rei familiar' : et
ſic intelligi dꝫ auctas ſupradicta: ⁊ ſi. leg.:
vñ q̄diu fili⁹ vtiẜ bonis pris: dꝫ illi obe/
dire in diſpenſatōe tpaliū ⁊ ſubminiſtrati/
one obſequioꝝ: ac etiā in exercitatōe actu/
um virtuoſoꝝ. Hinc dr Deuter. xxj. Si ge
nuerit hō filiū ꝯtumacē q̄ nō audiat patr'
⁊ matris imperiū: ⁊ coherci⁹ obedire con/
tēpſerit: apphendēt eū ⁊ ducēt ad ſeniores
ciuitatꝭ illi⁹ ⁊ portā iudicij: dicētq; ad eos
Fili⁹ noſter iſte ꝓteruus ⁊ ꝯtumax ē: mo/
nita nrā audire ꝯtēnit: cōmeſſatiōibus va
cat ⁊ luxurie atq; ꝯuiuijs: lapidib⁹ eū ob/
ruet ppls ciuitatis ⁊ morieẜ: vt auferatis
malū de medio vrī. Ex q̄ pꝫ ſm Alex. an.
ꝙ patri fili⁹ obedire teneẜ in diſciplina bo
noꝝ moꝝ qđ intelligi dꝫ de neceſſarijs ad
ſalutē. Scđo xo q̄ri pōt: vtrū patri p̄cipi
enti ꝯhere mrīmoniū cū aliq: fili⁹ obedire a
teneaẜ ſub pena pcti mortalis. Ad h̄ rñdꝫ
Gaſp. de cal. in. c. j. ex de deſpon. impu. inẜ
alia. Qz ſi q̄riẜ: an ex ſponſalib⁹ pentū filij
obligēẜ ⁊ tūc pꝫ rñſio ex li. vj. c. vnico. vbi
dr ꝙ ex ſpōſalib⁹ q̄ pentes ꝓ filijs pube/
rib⁹ vel ipuberib⁹ plerūq; ꝯhunt: ipi filij
ſi expſſe ꝯſenſerint vl' tacite: vt ſi preſentes

fuerint nec ꝯtradixerint: obligāť ⁊ ex eis oritur iusticia publice honestatis: ⁊ ē ideꝫ si filij tpe sponsaliorꝫ absentes et etiā ignorantes eadem spōsalia post sciētes: ratificauerint tacite vel expsse. Jo. an. dicit ibidem: ꝙ ꝗ tacet in hoc casu ꝯsentit: qꝛ regula iuris est: qui tacet ꝯsentire videť: ⁊ ĩ fa notabilibus p̄cipue sequiť ĩ tertiū: alꝭ ex sponsalib⁹ cōtractis ꝑ filijs a parentibus nec ipi filij obliganť nec publice honestatis iusticia inde surgit. Si v̄o queritur an patri p̄cipienti matrimoniū vel sponsalia cōtrahi fili⁹ obedire teneať. Respōdet ꝙ saluo saniori iudicio sibi videť: ꝙ si pater iustā habet causā p̄cipiēdi ꝙ cū tali ꝯtrahat vel ne cū tali ꝯtrahat: puta ꝓpter pacem ineundā vel aliaꝫ simulē causā: vel ne ꝯtrahat cū muliere mala vel sibi exosa: sicut fecit Esau ꝯtrahēs cuꝫ his ꝗ parentibus exose fuerūt: tunc fili⁹ teneť patri obedire nisi vellet ĩ castitate ꝑmanere: qđ si nō faciť nō peccat: et ecōuerso si fili⁹ habet iustam causā non obediēdi: nullaten⁹ peccat non obediēdo: his causis legitimis hincinde cessantib⁹: cū matrimoniū oīno debet esse liberū: tū rōne significati: tum rōne tāte obligationis seu seruitutis ꝗ in illo cōtractu ꝯsistit: nō est illud a parentib⁹ iniūgendū inuito nec a filio ē de necessitate parendū: nec obligať etiaꝫ q̄tum ad peccatū et p̄cepto: sed tm̄ de honestate ⁊ cōsilio: ⁊ sic ē intelligendū. c. j. extra ď despō. impu. in his duab⁹ q̄stionib⁹. Nam ibi scribit papa episcopo Eusebio. Tua fraternitas requisiuit ď filio adulto quē pater vult matrimoniū cōtrahere: si sine volūtate adulti filij h̄ facere pōt. Ad quod dicim⁹ si aliquo modo non cōsentit fili⁹: nō fieri posse: pōt aūt filium nōdū adultū cui⁹ voluntas discerni non pōt pater cui vult in matrimonio tradere: ⁊ post q̄ filius puenerit ad legitimā etatē oīno debet hoc adimplere: glosa: de honestate nō de necessitate: ⁊ ideꝫ iudiciū est de filia. Tertio ꝑinde queri pōt: vtꝝ pater teneať dotare filiā sine illius cōsensu nubentē: p̄sertim cū matrimoniū debeat esse liberū vt dictū ē. Ad h̄ rn̄det Frā. de zab. qꝛ si tale matrimoniū initū sit ratum: nullū hn̄s impedimentū: tūc filia si nubit post. xxv. annū: pater non pōt illi opponere ingratitudinē: eo ꝙ tm̄ distulit eā nubere: ⁊ qꝛ pater filiā suā dotare teneť: etiam hīc dotare debet. Si v̄o nubit aā. xxv. annū: videť ꝙ pater eum dotare nō teneať: equi⁹ tñ est ꝙ eū pater dotare nō recuset: qꝛ licite nubit de iure canonico: ⁊ ĩ hoc leges imitāť sacros canones: vt pꝫ ex ď secun. nup. c. fi. qđ extendiť ad oēs mulieres: vt dicit glo. ⁊ h̄ tenet glo. xxxj. q. ij. c. fi. vide etiā tex. illū: qđ tñ sane ĩ elligēduꝫ est: dūmodo dignū eligat: secus au͛ ē si indignū: et h̄ oīa clarius patēt. xxxvj. q. j. c. de raptorib⁹: ĩ glo. Bar. hꝛr. ĩ fi. Quarto p̄terea queri pōt: vtrū occasione religionis p̄termitti possunt opa ⁊ officia pietatis in parētes: p̄sertim cuꝫ honor obsequij parentibus exhibēdus cadit sub necessitate p̄cepti hui⁹ sed ingressus religiōis ē de cōsilijs ⁊ non de necessitate salutis. Ad h̄ dicendū ꝙ aliter ⁊ aliter loquendū ē de cōstituto in seculo ⁊ de pfesso in religione. Ɱrum igiť ad pmū: ꝗ ꝯstitutus est ĩ seculo: dicit doctor sanct⁹ scđa. 2ᵉ. q. cj. ꝙ religio ⁊ pietas sūt due v̄tutes: nulla auteꝫ v̄tus alteri v̄tuti ꝯtrariať aut repugnat: qꝛ fm pħm in p̄dicamētis. Bonū nō ē bono cōtrarium ⁊ ideo non pōt esse ꝙ pietas ⁊ religio mutuo se impediant: vt ꝓpť vnā alterius act⁹ excludať: cuiuslibet eni virtutis actus debitis circūstantijs limitať: quas si p̄tereat non erit tam v̄tutis act⁹ q̄ vitij. Unde ad pietatem ptinet officium et cultum parentib⁹ exhibere fm debitū modum: nō est autē debitus modus vt plus ĩtendat ad colendū patrem q̄ ad colenduꝫ deum: sed sicut dicit Ambro. sup Lucam. Necessitudini legis diuine religionis pietas anteferť. Si ergo cult⁹ parentū abstrahat nos a cultu dei: iam nō esset pietas parentū insistere cultui cōtra deum: vñ dicit Hiero. in epl̄a ad Heliodoꝝ. Si pater in limine domus iaceat: si mater vbera q̄b⁹ te lactauit ostēdat: pcalcatū pgē patrē: pcalcatam pge matrē: ⁊ sicc͛ oculis ad vexillū crucis euola: sūmum genus pietatis ē in hac re esse crudelē. Et ideo in tali casu dimittenda sunt officia pietatis in parentes ꝓpter diuine religionis cultuꝫ: quia dicit Grego. ꝙ parētes quos aduersarios ĩ via dei patimur: odiēdo ⁊ fugiēdo nescire debem⁹. Unde Hiero. vbi supra. Honora patrem et matrē si te a vero patre non sepat: tādiu scito carnis copulā q̄diu ille suum nouerit auctorē. Et idem iudiciū est si sine periculo mortalis culpe: ꝓpter ꝓpriaꝫ fragilitatem vel aliam quācūqꝫ occasionē parentib⁹ officia pietatis exhibere non possemus. Si vero debita obsequia parentib⁹

exhibēdo non abstrahamur a diuino cul/
tu vel obseruātia mandatoꝝ:etiā sine no/
stro obsequio sustentari nō possunt nō de/
bemus eis relictis intrare religionē: quia
trāsgrederemur p̄ceptū de honoratiōe pa/
rentū nam si eoꝝ curā deo cōmitteret: hoc
esset tēptare: cū habēs ex humano cōsilio
q̄d ageret: ꝑiculo parentes exponeret sub
spe diuini auxilij: ꝙ si sine eo parētes trāsi/
gere vitam possent: licitū esset illi desertis
parentib⁹ religionē intrare: qꝛ filij nō tenē
tur ad sustentationē parentū nisi causa ne
cessitat⁹: vnde illud Luc.ix. vbi dn̄s dicē/
ti sibi: ꝑmitte me p̄mū ire ⁊ sepelire patrē
meū: respōdit: sine vt mortui sepeliāt mor/
tuos suos: tu aūt vade ⁊ annūcia regnum
dei: exponit Cyrill⁹ dicēs: ꝙ discipul⁹ ille
non petijt ꝙ patrē iam defunctū sepeliret:
sed adhuc viuentē in senectute sustētaret:
vsqȝ quo illū sepeliret: qđ dn̄s non ꝯcessit.
qꝛ erant alij qui eius curā habere poterāt
linea parentele astricti. Vn̄ generaliter pa
rentes plus obligant̄ ad ꝓuidentiā filio/
rū q̄ filij ad ꝓuidentiā parentū: cui⁹ cau/
sam assignat lyra sup Matth.ix. dicēs: ꝙ
pater cū sit p̄ncipiū filij p se: obligat̄ ad ꝓ
uidendū filijs de doctrina ⁊ nutrimento:
non aūt ecōuerso. Unde dicit̄ .ij. Cor⁹. ix.
nec debēt filij thesaurizare parentib⁹ ꝫ pa
rentes filijs: ⁊ ideo nō licet parētib⁹ ingre
di religionē omissa cura filioꝝ: sed debent
de eis curare vel de cura competenti eis ꝓ
uidere: filius aūt nō simpliciter curā parē
tum habere tenet̄ ꝫ p accidens scȝ si pater
sit in casu necessitat⁹ i quo nō possit p aliū
sibi ꝯuenienter subuenire: ⁊ ideo tali casu
cessante pōt ⁊ debet etiā ꝯtra voluntatem
parentū religionē intrare. Ad hoꝝ etiā cō
firmationē habet̄ dis.j.c. ius naturale: in
glo. ꝙ filij locupletes nutrire tenent̄ parē
tes egenos: ꝙ si parētes habēt vn̄ sustēta/
re possunt vel aliq̄ artificio se iuuare p̄nt
tunc filij nō obligant̄: nisi sit ꝑsona cui nō
ꝯuenit operari: vt miles ⁊c. qui eoipso ꝙ
eget licȝ opari posset: tn̄ est alendus: ⁊ sic
istud preceptum est affirmatiuū ⁊ obligat
semꝑ: sed non ad semꝑ: siliter parētes imo
fortiori vinculo tenent̄ filios nutrire etiā
etiam illegitimos: vt exp̄sse patȝ extra de
eo qui dux. in ma. quā pol. p adulte. c. cuȝ
haberet: in fi. in tex. ⁊ glo. Porro q̄tū ad
scđm scȝ illum qui iam in religione profes/
sus est: dicendū fm Tho. ⁊ Alex. an. ꝙ ta
lis reputat̄ iam q̄si mortu⁹ mundo: ⁊ ideo
non debet occasione sustētationis parētū
exire claustrū: i quo ꝯsepelit̄ christo: ⁊ itē/
rū se negocijs secularib⁹ implicare: tum ꝓ
pter paupertatem qua ꝓprio carent: tū etiā
ꝓpter obedientiā qua sine licentia suoꝝ p̄
latoꝝ eis claustrū exire non licet. Tenet̄
tamē salua sui p̄lati obediētia ⁊ sue religi/
onis statu: piū studiū adhibere: q̄liter ei⁹
parentib⁹ subueniat̄. Preterea licȝ talis
non sit obligatus ad exhibitionē corꝑalē
honoris parentū: est tamē obligat⁹ ad ex/
hibitionē sp̄ūalem: scȝ in reuerēdo: ꝯsol.i/
do: orando: ad bonū inducendo: et salutē
ale ꝓcurando: salua semꝑ obediētia supio
ris: nam in exhibitione sp̄ūali religiosus
maxime debet ꝑficere p̄ceptum istud circa
parentes in qua p̄cipue cōsistit ꝯfirmatio
ad deū. Quinto deniqȝ queri pōt: quare C
non est datū p̄ceptum de honore filiorū et
alioꝝ hominū sicut de honore parētū. Ad
hoc rn̄det Alex. .li.j.ti.xxiij. ꝙ ratio na/
turalis nō statim dictat ꝙ aliq̄d sit ꝓ aliq̄
faciendū: nisi cū homo aliquid debet: de/
bitū aūt filij ad patrē est maxime manife/
stum: ⁊ ideo ponitur sub p̄cepto: vn̄ Eccl̄i.
vij. Honora patrē tuū ⁊ gemit⁹ matris tue
nō obliuiscar⁹: memēto enī q̄m nisi p illos
non fuisses retribue illis quō ⁊ illi tibi: et
ideo non ponit̄ etiā sub aliquo p̄cepto de
calogi vt aliqđ obsequiū vl̄ beneficiū ali/
cui nisi parentib⁹ impendat̄: parētes aūt
non videt̄ esse filijs debitores ꝓpter aliq̄
beneficia ab eis recepta: sed poti⁹ econuer
so filius q̄ est aliq̄d patris: ⁊ patres amāt
filios vt aliq̄d ipoꝝ: vt dicit̄ .viij. ethi. vn̄
eisdē rationib⁹ nō ponunt̄ aliqua p̄cepta
ꝑtinētia ad amorē filioꝝ: q̄bus non ponū/
tur aliqua p̄cepta ordinantia hoiem ad se
ip̄m: nemo enī vn̄q̄ carnem suam odio ha
buit. Et sicut in p̄ma tabula vel in ordine
ad deū: p̄mū p̄ceptuȝ ponit̄ de honore p̄n
cipij qđ est deus: sic i scđa tabula vl̄ i ordi/
ne ad primū: p̄mum p̄ceptum ponit̄ đ ho
nore p̄ncipij qđ ē homo: vt sic vtrobiqȝ p̄n
cipij dignitas honoret̄: nam q̄ parētes ho
norat deū ⁊ seip̄m honorat: vnde legit̄ ꝙ
q̄dam famosus doctor erat parisi⁹ multis
notus ⁊ dilectus: hoc audiens mater eius
paupcula: cogitauit visitare filiū: ⁊ in tu/
nicella de burello venit parisi⁹: querens a
matronis ꝓ tali magistro q̄ responderunt
quid vultis ei: ego sum inquit mater eius
tunc matrone refocillātes eam postea ve/
stibus bonis eam ornauerūt: ne magister

le de vilitate matris verecūdiā pateref: que cum venisset ad filiū ait: Ego sum mater tua. Rñdit magister: non credo: qz mater mea paupcula est: τ tunicaz de burello habere ꝯsueuit: et cum nullo mō vellet eā agnoscere: reducta tunicā suā induit: τ ad filium suum reuertit̃ sedentē in medio doctoꝝ: qui statim assurgēs matri caputium deposuit τ amplexatus ē eā: dicēs: modo scio ꝙ est᷒ mater mea qđ vbiqꝫ diuulgatū ꝓ magno honore ei reputatum ē: τ postea epūs parisiensis effect᷒ ē. Econtra vero de inhonorantib᷒ τ nō subuenīētib᷒ pentum necessitatibus: legit̃ in libro Apum. In normānie ptibus erat vir diues sed ignobilis habēs vnicū filiū delicate nutritum: ꝯuenit ergo patrē miles q̄dam cū amicis dicens: filia nobis est decora nimis τ prudēs p quā posteritas tua exaltari poterit: hanc filio tuo dabimus in vxorē: hoc medio: vt cedas possessionib᷒ tuis vniuersis: τ filius tibi τ matri ꝙdiu vixerit᷒ abūdātissime ꝓuidebit. Hoc pater audiens τ herens sub dubio: tandē ab amic᷒ cōpulsus est cedere bonis τ qz filius āno primo parētes honorauit: scđo tamē min᷒: τ tertio inuerecundi᷒ ꝙ decebat: quarto aūt anno vxore suggerēte domunculā eis in opposito fecit: vbi nō modicā egestatē ptulerūt: nā vir interdū audebāt intrare domū filij: sed p seruū mandabant ei q̄bus poterant non carere. Accidit autē vt mater visa auca infixa veru in domo filij: diceret viro: me feminā magis decet paucis esse cōtentam: tu vade ad domū filij vt saltem semel esurientē animā saties: quē mox vt venientem filius vidit: aucam ab igne retraxit et abscondit: obuiusqꝫ patri quid q̄reret inq̄siuit: qđ pater intelligens dissimulauit et rediit: tunc filius puelle p̄cepit vt aucā ad ignē reponat: que bufonē maximū pectori herentē inuenit: qua clamāte filius accurrit: bufonēqꝫ nisus ē excutere: bufo vero resiliens faciem eius adeo fortiter inuasit ꝙ nulla arte deponi potuit: ꝙ si pars aliqua monstri tangeret̃ filius ita sensibiliter ledebat̃ ac si in corde percuteret̃: ꝯterritus igit̃ τ cōtritus diocesanū adiit et cōfessus ꝑ penitentia recepit: ꝙ p omnes fines normānie τ gallie circūiens: euētum rei populis enarraret: τ sic omnes parētes τ filios exēplo suo pleni᷒ informaret: tandē sāctoꝝ q̄rūdā p̄cib᷒ liberatū: τ subito disparuisse fedum monstrū audiuim᷒. Ad laudē dei.

Quō debēt ali parētes a filijs τ ꝓuideri: ac ecōtra quō filij etiā debēt a parentibus ali et prouideri: Sermo V

Honora patrem tuum τc. Ad euidentiā āt eoꝝ q̄ tacta sunt in p̄cedēti sermone q̄ri pōt. b Que sūt onera q̄ pater ꝓ filio subire tenetur saltē nōdū emācipato. Ad h̄ rñdet Joan. i additiōib᷒ speculi sup rubrica: q̄ filij sūt legitimi: ꝙ. xiiij. sūt onera q̄ pr̄ ꝓ filijs hmōi subire habet. Primū ē alimentoꝝ p̄stātio τ educatio. Scōm ē ꝙ ill᷒ q̄rat coniuges vel ꝓuideat ō alio statu scz ecclīastico vel religioso. Tertiū ē ꝙ dotē vl᷒ donationē ꝓpt̃ nuptias tribuat. Quartū ē ꝙ i iudicijs ꝓ ill᷒ agat τ ꝯsentiat. Quintū est vt ipoꝝ tutelā gerat. Sextū vt onera nurus subeat. Septimū vt sibi debitā subsidium bonoꝝ relinquat. Octauū vt qñ testat̃ eos instituat vl᷒ exheredet: al's nō valeret. Nonū vt ex fructib᷒ aduenticioꝝ sūptus litigioꝝ faciat. Decimū ꝙ illos sub casuali vl᷒ mixta cōditione non instituat. Undecimū vt ipoꝝ bona admīstret τ regat. Duodecimū vt in adeūda ex eoꝝ actib᷒ vel ꝯtractibus actiōe: ꝙ iussu teneat vl᷒ ꝙ ratū habeat. Tredecimū ꝙ i adeūda hereditate p filiū iussu p̄stet vl᷒ pmittat. Decimūq̄rtuz ꝙ plerūqꝫ patn̄a pietas ꝯsiliū captat ꝓ liberis suis. Quib᷒ p̄missis iā p̄ncipale scđz ē ꝓsequēdū scz quō filij obligāt̃ ad parētū sustētatiōez: qz p̄ceptū istud nō solū intelligit̃ ō reuerētia pentib᷒ exhibēda: s̄ etiā ō necessitatib᷒ τ alimēt᷒ corpalib᷒ mīstrādis: dūmō parēter indigeāt. Primo igit̃ q̄ri pōt q̄d i alimētoꝝ appellatiōe ꝯtineatur. Ad h̄ dicēdū ꝙ i alimētoꝝ appellatiōe cōtinēt̃ oīa ad vitā necessaria: puta cibaria: vestes: habitatio τ silia: qz sine talib᷒ corp᷒ali nō pōt: h̄ ptz. x. q. ij. c. epūs: i glo. τ plenius i spe. q̄ fi. sint legi. §. j. i p̄n. ꝯtinēt̃ etiā i ea ad medicinā egroto necessaria: vt i spe. q̄ fi. sint legi. §. j. i p̄n. v. s nūq̄d is. Et oīa alia q̄ hoi natura demōstrat eē necessaria: verūtā alimēta q̄ p̄stari debēt siue de iure siue ō hoīs dispositiōe p̄standa sūt: fm facultates ei᷒ q̄ eadē habet p̄stare: vt ptz ex de eo q̄ dux. in matri. quā pol. p adul. c. cū haberet: in tex. τ glo. Scđo queri pōt: vtꝝ ergo tenet̃ pater prestare filijs spurijs vel

alijs illegitimis alimēta pstari cum ex ꝗ si sint legit. c. venerabilem: dicit tex. in fine ꝙ seculares leges nō solū repellūt tales a successiōe paterna: sed etiā negāt eis alimēta: ⁊ allegat ibi glo. leges. Ad hoc dicēdū ꝙ lex canonica tāꝙ benigna ꝯsiderauit tales illegitimos nō esse in culpa: vt ptz. lvj. di. c. nasci. ⁊ sm glo. in hoc ꝯcordat iuri naturali sm ꝙ dicimus: ꝙ liberoꝝ ꝓcreatio ⁊ educatio ab instinctu nature procedit: vt. j. di. c. ius naturale: ⁊ ideo debet ali. In hoc ergo casu rigori iuris ciuilis eqtas canonica pferenda ē: vt d. ē glo. in. c. cū haberet tex. de eo ꝗ dux. i ma. quā pol. p adul. Et qrit ibi glo. nūqd de iure canonico tales illegitimi succedāt in bonis: ⁊ rñdet ꝙ nō: qr lz hoc decretalis mādat eis alimēta pstari: non tñ eos legitimat aut vocat ad successionē patris: vt de clādes. desponsa. c. vl. Proinde queri pōt. Cū filij spurij de benignitate canonica p parētes ali debeāt: apud quē illud cōpleri debeat. Ad hoc rñdet glo. in dicto. c. cū hēret: ꝙ filius minor triennio debet ali apud matrē: maior vero triēnio debet ali apud patrē: ⁊ allegat. C. de pa. po. §. nec filium: hoc etiā ptz ex de ꝯuer. infide. c. vl. i tex. ⁊ glo. ꝙ tñ apud matrē filius minor triēnio ali debet: itelligit Alanus qñ mater habet eum lactare: si tñ hoc nō deceret: puta qr nobilis ē: vel forte post diuortiū ē ꝓfessa vl monasteriū ingressa: tūc apud patrē debet ali. i. ex pēsis patris: de iure enī est ꝙ mater lactare debet filiū ꝓprijs vberibus: vt patz. v. di. c. ad eius: si tñ eēt ꝯsuetudo ꝙ alteri traderet ad lactādū ⁊ p ꝯñs scādalū eēt si mater eū lactaret: vel si subesset alia legitima causa ꝓpter quā mater eū lactare nō posset: putat Gaspar de calde. eū lactādū expēsis pris.

B Quarto preterea qri pōt an aliq casu pr recusare pōt ne filiū alat. Ad hoc rñdet glo. in dicto. c. cum hēret: ꝙ sic ex causa iusta: puta si filius patrē accusauit ⁊ allegat i argumentū. l. si qs a liberis. §. si qs ex his. ff. de lib. agno. qd verū ē siue fuerit accusatio facta de crimie capitali: siue etiā ex delatione pr graue dispēdiū passus sit. Scdo si minor ē triēnio filius: ⁊ supest mr: quē casū intellige put iā dictū ē iā de lactāte. Tertio si pater ē inops ⁊ mater abundat. Quarto si ē spurius ⁊ hoc de iure ciuili: secus de iure canonico vt dictū ē ⁊ ibi qttuor casus colligūt ibidē ex glo. Hosti. aūt ex de ꝯuer. infide. c. ij. addit duos casus. Primus qñ cōmittit ingratitudinē ꝯ patrē. C. de alen. libe. si patrē: ⁊ cause ingratitudinis notāt i. c. qnta ualis: de iureiur. in glo. ⁊ videbit infra cum agetur de exheredatiōe: vñ casus ille multū generalis ē ⁊ plres cōplectit: qr ex qbus causis pater filiū ⁊ filius patrē exheredare pñt: ex eisdē etiā alimēta denegare pñt: vt no. Bar. i tractatu de alimētis: in. l. si qs a liberis. §. s. qs ex his. ff. de libe. agno. Scdo ē si filius habet artē vl scit artē vñ viuat. ff. de lib. agno. l. si qs a liberis. Deniqꝫ sm Bar. i tractatu de alimētis: socer tenet alere nurū inopē: ⁊ allegat. ff. de li. ag. l. si qs a liberis. §. nō tm: similiter frēm frater alere tenetur: vt. l. mutus. §. manente. ff. de iur. dot. Sili mō heres eius filij tenet alij patrem vt ibi notat: p. l. si qs a liberis. §. parens: ff. de libe. agno. Sic etiā monasteriū alere tenet patrē monachi cū sit suus heres cuiusdā semimortui: vt l ant. si q mulier. C. de sacrosanct. ecclesijs. Tutor vero pupillo denegās alimēta nō solū incidit iustā causam remouēdi: sed etiā puniēdi: vt. l. fi. ff. vbi pu. edu. de. et lege tutor: ꝗ alimēta. ff. de sus. tu. ⁊ vasallus vt dicit ibidē Bar. tenetur alere dñm egenum: alis feudū posset ei licite auferri ꝓpter denegationē alimētoꝝ: vt extra coll. de iuramento fideli. c. j. Deniqꝫ sacerdos tenet vxori ⁊ filijs de ecclesie sue bonis alimenta pstare si non habent aliunde: vt ptz. xxxj. di. c. omno. i glo. ibi tamē loquit de vxore ⁊ filijs nō aūt de cōcubina: vide tex. ⁊ glo. Maritus multo magis vxorem alere tenet qñ dotē habet: qr dos seruire debet oneribus matrimonij: ꝙ si dotē nō habet nihilominus eam nutrire tenet: si vero opat: ⁊ idem etiā in herede viri matrimonio soluto: vt nota. in. l. si pregra. ff. de op. li. Si vero non opatur viro tunc non obligat ad eam alendā: nisi furore detentā: vel nisi maritus eā expulerit sine causa rōnabili: qr tūc p eam nō stat quominus operetur: ꝙ si pater ⁊ filius egeant dicit glo. in dicto. c. cū haberet: ꝙ mater alere tenetur virum ⁊ filiū si facultas subest: vt l. l. si qs a liberis. §. vtr: ⁊. l. penul. ff. de li. agno. ꝗ leges dicūt ꝙ mater ⁊ auus maternus aleret filiū si pat nō supest aut egens est. Dicit enī Bar. in primo tractatu: ꝙ tutor tenet alere matrē vl sororē pupilli egētē: vt in. l. j. post pn. ff. de tu. ⁊ ra. dis. Siliter si tutor paup est nec habet vñ se alat: pōt alere seipm de bonis pupilli: si diues est ⁊ abundat: vt in. l. j. §. si pupillus. ff. de tutelis ⁊ ra. dis. Quinto autē queri pōt po-

natur casus: pater carnalis ē infidelis vel
impius: ⁊ alter extrane⁹ est fidelis ⁊ iust⁹
⁊ equaliter egent: nec filius dare sufficit vtri
q: cui potius subueniet: ꝑsertim cū dicat
Eccl. xij. Da bono ⁊ ne receperis peccatorē:
benefac humili ⁊ ne dederis impio. Ad hoc
dicendū ꝙ in ista questione doctores ꝯtraria
sentiunt. Quidā enī dicunt ꝙ in hoc casu
ꝑponēdus est extraneus ꝓpter auctes in-
ductas: ⁊ ad hoc facere videtur. lxxxvj. di. c.
nō satis: in tex. ⁊ glo. dicit enī Hiero. ꝙ in
pauperibus nō tam paupertas ꝙ religio ē at-
tendenda: vt ptꝫ. xvj. q. j. c. qm̄ quidā. Idē
Ambro. sup illud: ordinauit in me charitatē. dicē
enī ꝙ primo diligendus est de⁹: scdō paren
tes: tertio filij: postea domestici: q̄ si boni
sunt malis filijs ꝑponēdi sūt. Nimirū cum
ꝑhūs dicat. viij. ethi. ꝙ amicicia ꝑfecta est
q̄ est ꝓpter virtutē: ⁊ q: multi doctores in cō
trariū sentiūt: ideo dicit Petr⁹ comestor:
hāc q̄stionē esse nebulā ⁊ tenebrosā aquā
in nubibus aeris. Distinguēda est igit hec
questio: nam si loquimur de affectu dilectio
nis: tūc plus tenemur bonis extraneis ꝙ ma
lis ꝓpinquis: ⁊ sic auctas Ambro. intelligen
da est: q: magis debemus diligere bonos
extraneos ꝙ malos ꝓpinquos. Si vero loq-
mur de corporali subuentiōe in necessariorū
exhibitiōe: tūc si extrane⁹ bonus ⁊ fidelis
magis indiget vtiqꝫ ꝑponēdus ē patri mi
nus indigēti: vt patꝫ. lxxxvj. di. c. pasce fa
me morientē: si nō pauisti occidisti: ꝙ si eq̄
liter indigēt: tūc dicit glo. iij. di. c. j. dicas
ꝙ patrē q̄liscunqꝫ sit: debem⁹ extraneo ꝑ-
ponere: etiā sāctis i his que spectāt ad op⁹
misericordie: scꝫ i necessarijs ꝓuidēdis: cui⁹ ra-
tio est fm̄ Hein. boyc: q: cum exhibitio nu
trimēti sit de iure naturali primeuo: cōmu
ni oībus aīalib⁹: fm̄ ꝙ non ē q̄rendū quis fi
delis sit q̄s infidelis: q: nec hec aīalia di-
scernere scirent. Ergo q̄ iure patrem cogno
sco: eodē scꝫ subueniēduꝫ iudico: ⁊ ipm̄ in
ꝑmisso casu cūctis ꝑfero. Preterea: si pa-
ter mal⁹ ē alia rōne videt sibi magis sub-
ueniēdū: q: si moriat aīe piculū iminet: si
viuat sperādū ē de misericordia dei q̄ non vult
mortē peccatoris: ⁊ q̄ non venit vocare iu-
stos s; peccatores. Hec etiā fuit opinio Ho
sti. ⁊ Gof. ⁊ Ray. Tho. aūt scdā. 2ᵉ. q. xxxj
ponit adhuc aliā rōneꝫ dicēs: ꝙ null⁹ be
nefactoris beneficiū ē tantū sicut pris vel
parentū. Et ideo parētes i recōpēsādis be
neficijs: sūt oīb⁹ alijs ꝑferendi: nisi necessi
tas ex alia pte ꝑpōderaret: vel aliq̄ alia cō
ditio: puta cōmunis vtilitas ecclie vel rei-
publice: cū enī bonū cōmune multorū diui
nius ē ꝙ bonū vni⁹: dignū ē ⁊ virtuosum ꝙ
quis ꝓ bono cōmuni reipublice spūalis vel
tpalis etiā ꝓpriā vitā exponat piculo. Sꝫ
in ceteris parentes oībus sūt ꝑferēdi: ceteris
parib⁹. Et licꝫ hoc dictū ē ꝙ parentes debēt the-
saurizare filijs: ⁊ nō ecōuerso: tū i extreme
necessitatis articulo: magis liceret deserere
filios ꝙ parentes: quos nullo mō deserere li
cet ꝓpter beneficiorū susceptorū obligatio
nē: vt ptꝫ p ꝑhm̄ in. viij. ethi. hec Tho. cō-
cordat Pet. sup. iij. di. xxix. Sexto cōse- C.
quēter queri potest de patre q̄ lapsus ē in
heresim: vtrum filius debet illū accusare
⁊ prodere vel occultare ⁊ alere. Ad hoc re
spondet Astē. ⁊ Alex. an. ꝙ pater hereti
cus aut sibi ipsi tm̄ efficit: vtpote q̄a est oc-
culte: nec aliqui p illū inficere q̄rit: ⁊ tunc
debet occultari ⁊ ali: aut etiā alios sua pra
ua doctrina corrūpit ⁊ tūc tenet fili⁹ accu-
sare patrē: cui⁹ ratio ē: q: tenet honorē pa
tris celestis ꝑferre honori patris carnalis:
vñ pater carnalis q̄ dehonorat patrē cele-
stem nō est sustinēdus. Sed filius in eo ca
su ꝯsideret illō euāgelicū. Qui diligit pa
trē aut matrē plus ꝙ me nō est me dign⁹:
vñ Deut. xxxiij. dr ꝙ i laude leui. Qui di-
xit patri suo ⁊ matri sue nescio vos: ⁊ fra-
trib⁹ suis ignoro illos ⁊ nescierūt filios su
os: hi custodierūt eloquiū tuum ⁊ pactuꝫ
tuū seruauerūt: ⁊ hoc ꝯtigit quando iussu
Moysi iterfecerūt idolatras chonsātes ⁊
zelati sunt zelū dñi: vt ptꝫ in Exodo. Se
ptimo insup q̄ri pōt cū fm̄ legē canonicaꝫ
filius spuri⁹ ali debeat a parentib⁹: vtꝝ s;
pater aliqd possit legare filio spurio p ali-
mētis. Ad hoc Barto. ff. de his q̄ vt indigni.
l. fi. rādet ꝙ sic: p l'raꝫ: ex de eo qui dux. in
ma. quā pol. p adul. c. cū haberet: vbi pa-
pa ꝑcipit ꝙ talib⁹ a parētib⁹ debet fieri p
uisio necessitatū: fm̄ ꝙ parētib⁹ suppetūt
facultates: dūmodo tū nō leget eis imode
rate. Poterit etiā sic legare ꝓ alimētis in
vita filij: ꝙ post eius obitū legatū cedat fi
lijs filij. Idē tenet Baldeuom⁹. C. de sacro
sanc. eccle. l. j. Et idē dicit Bar. in dicta. l.
fi. de dote: q: pater pōt legare filie spurie
ꝓ dote eadē rōne: qd̄ nota singulariter: q:
sepe accidit: ⁊ licꝫ leges ꝯdicāt q̄ tales nō
solū repellāt a successione paterna: s; etiaꝫ
negāt ipis alimēta: vt ptꝫ ex q̄ fi. sint le. c.
p venerabilē: in fi. qd̄ inductuꝫ ē de rigore
iuris ciuilis i de testatiōe criminis: vt dicit

glo. in dicto. c. cū hēret: tñ valebūt legata ꝑmissa etiā i tertio q̄ nō sunt ecclie: q: vt dic̄ ibidē glo. ad fi. hoc ius ꝑfert ciuili: quia innitit̄ iuri naturali: eo ꝙ educatio filioꝝ ē de iure naturali. Or si querit̄: vtruꝫ ꝗ mulier posset filios ꝺ adulterio susceptos sibi successores heredes istituere. Ad hoc dicendū ꝙ sic: q: q̄libet pōt sibi heredē instituere eū q̄ nō ꝓhibet̄: seruata semꝑ legitima ꝑte liberis suis. De q̄ legitima videbit̄ in sermone sc̄do sequēti. Uerū si vir legitimos habēs filios: si viuente vxore ducat aliā sciente illud impedimentū: ⁊ ex ea filiū vel filios habeat: fm Hul. tales filij adulterini nō pñt patri succedere in hereditate: sed tenent̄ restituere totā hereditatem filijs prioris matrimonij: cū oib⁹ fructibus mala fide ꝯsūpt⁹: quātūcūqꝫ oporteat eos egere vel mēdicare: nisi bona fide cōpleta sit legitima ꝑscriptio: maxie si etiā post cōpletam ꝑscriptionē retinēt bonā fidem: tūc eni nō tenent̄: ⁊ sic tales filij tāq̄ in pessima cōditione geniti ab omi hereditate excludunt̄: posset tñ eis aliquid in testamento legari: imo debet eis fieri alimētoꝝ ꝓuisio: vt in dicto. c. cuꝫ haberet: vbi ponit̄ idem casus: nam licꝫ parentū malicia non noceat filijs quo ad deū tamen ad puniendū crimē parentū filijs nocet quo ad penam tēporalē. Exemplū primi: dicit̄ eni di. lvj. c. nunq̄ de vitijs erubescam⁹ parentū: sed vnū illud queram⁹ et semꝑ amplectemur scꝫ virtutem ⁊ hmōi: etiā si alienigenā habet matrē: etiaꝫ si fornicatione pollutam ⁊ quolibet hmōi de decore sordidatam: nihil tñ de eius aut vilitate fuscabitur aut crimine polluet̄. glo. ibidēꝫ hoc vult dicere: ꝙ ille q̄ natus est ꝺ parentib⁹ ꝓsus alienis a virtutibus: dum tñ ipse sit bonus melior est q̄ ille q̄ nat⁹ est de bonis parētib⁹ cū ipe sit malus: ⁊ ibidē. c. nasci. vbi ponit ꝯuenientē similitudinē: vide si placet. Exemplū secūdi ponit̄. vj. q. j. c. si qs. vbi narrat̄ lex impatoꝝ Honorij ⁊ Archadij: q̄ talis ē: ꝙ si qs inierit ꝯspirationem aut susceperit vel dederit ꝯspirationis sacrm̄: de nece viroꝝ illustriū q̄ sunt i consistorio impatoꝝ: vel etiā senatoꝝ virorū: vel etiā impatorib⁹ militantiū: hic inquā ac si actu ꝑfecerit maiestatis re⁹ gladio feriet̄: bonis eius fisco impatoris addict̄: filijs aūt ei⁹ vitā impatoria lenitate ꝯcedūt ꝗ a successione oim ꝓximoꝝ habeāt alieni: nec aliq̄ testamēta recipiēt: ꝗ ꝑpetuo egentes pauperes ⁊ infames erūt: vt sit eis mors in solaciū ⁊ vita i suppliciū nisi reuelassent illā ꝯspirationē: hec ibi. Ad laudē dei.

Quomodo filij spurij ⁊ similes succedunt parentib⁹ in testamento vel ab intestato: ⁊ quomodo nō: Sermo VI

Onora patrem et m ma. ⁊c. Occasiōe eoꝝ q̄ tacta sūt de successione filioꝝ illegitimoꝝ in testamēto parentū vel ab intestato. Queri pōt: vtrū oēs filij illegitimi: cū legitimis matri saltem nō illustri succedere pñt: ⁊ ꝙ sic videt̄ ꝑ. ff. vñ cognati i le. hac ꝑte: ⁊ i. l. si spurius: ⁊ in. l. modestin⁹: ⁊. ff. de inoffi. testa. in. l. si suspecta. §. de inofficioso: nam oīs fili⁹ illegitimus ē: nisi ex iust⁹ nuptijs susceptus sit: videt̄ ꝗ ꝙ oēs illegitimi q̄cūq̄ a paterna successione repellant̄: vt i aut. quib⁹ mo. na. effi. legi. §. vlt̄. coll. vj. ⁊ i. c. ꝑ venerabilē: in fi. ex̄: qui fi. sint leg. vbi dicit: tales scꝫ māseres et spurios fm leges esse ꝑuandos successiōe paterna: nō tñ dicit materna. vt patꝫ ꝑ iura ꝑallegata: q̄ nedū filiū naturalē tm̄ ex ꝯcubina ꝓcreatuꝫ ad matris successionē admittūt: ꝺ etiā spuriū: vt in ꝑdictis iuribus clare patꝫ: ⁊ huic opinioi sat⁹ assentire videt̄ Hosti. i sūma in ti. qui fi. sint le. in. §. an vtrūqꝫ gen⁹ succedat. in fi. Ad decisionem aūt q̄stionis hui⁹: videndū ē de differentia filioꝝ illegitimoꝝ. Primo nāqꝫ filij q̄dem sūt illegitimi: q̄ dicunt̄ naturales tm̄. s. qui nati sunt de legitima ꝯcubina: q̄ in domo tenet̄ q̄si loco vxoris vnica: vt patꝫ ex̄ de renūciatione. c. nisi cū pridē. §. ꝑsone: i glo. Pro q̄ sciendū ꝙ leges ꝑmiserūt vt qs vnā cōcubinā habere posset nec ei penam imponūt ex tali coitu: dūmodo tñ talem teneat q̄ de iure posset esse cōcubina: in qua q̄dēꝫ multa ꝯcurrere debent fm Petꝝ ꝺ vnzola super tractatu notulaꝝ. Primo ꝙ nō sit virgo: quia stuprū in virgine cōmittit̄: vt. ff. ad. l. iuliā. de adul. ⁊ stu. l. iter. §. libertas: quod punitur ꝑ. l. vt instit̄. de publicē. iudi. §. item lex. in fi. §. Potest tamen assumere virginē in ꝯcubinam absqꝫ legis punitione: si prius ꝓtestetur ꝙ eam in cōcubinam habere velit: maxime si est de vili genere: ꝙ si non ꝓtestaretur: tunc haberet illā accipere i vxorem ⁊ si recusaret de stupro pu.

B

B

alter: vt. ff. de concubinis. l. iij. et fm hoc naturalis dicit natus de cõcubina q̃ i domo tenetur quasi loco vxoris vnica vt dicit i glo. ex de renũ. c. nisi cũ pridẽ. in. §. psone. Scdo nõ debet esse vidua honeste viuens q: stuprũ etiã i tales cõmittit: vt. l. palleg. si libertas. et. §. item lex: nisi spaliter ptestetur q talẽ viduã in cõcubinã habere velit: inhonestã tñ sine ptestatiõe posset in concubinam accipe: vt. ff. de cõcub. l. j. §. et puto. §. qui autẽ. Tertio nõ debet eẽ affinis nec sanctimonialis: vt. ff. de cõcub. l. j. §. si q: et l. penul. Quarto ad h̃ vt possit habere cõcubinã: non debet habere vxorem nec spõsa virũ: vt. ff. de cõcub. l. j. Quinto sicut non põt habere duas vxores: ita nec duas concubinas. Sexto retinere debet idubitato affectu et in domo: vt in auẽ. qb' mo. na. effi. sui iur. Septimo cõcubina talis esse debet que põt eẽ vxor: vt in auẽ. vt li. ma. et auie. §. ad hoc. Qui ergo talẽ mulierẽ sibi assumit in cõcubinam: eẽ penam legis ẽ: lz non sit extra penã canonis: eo q canon omnẽ fornicationẽ dãnat: vt plene notat p Io. an. in cle. õ heret. ad nostrũ: circa mediũ: x. vij. sicut nec iure diuino pmittit. Fili' igit' qui de tali muliere nascitur naturalis tñ est: et talis filius ab intestato succedere non põt in bonis paternis: si pater alios filios legitimos vel nepotes. i. filios filiorum habet. Nec pater testamentũ faciẽs tenetur talem naturalẽ instituere: nec aliqd relinquere fm leges: nisi velit: põt tamen illi prouidere si voluerit eo modo qui ponetur in sermone sequenti in scda q̃stione. Verũtamen in bonis maternis filius naturalis tñ succedit cũ legitimis filijs ab intestato: vt. C. ad senatuscon. or. si qua: et extra de renun. c. nisi cum pridẽ. §. psone. i glo. Ius vero canonicũ quod mitius agit tales naturales admittit ad institutionem ipius hereditatis: saltem in aliqua parte salua dũtaxat filijs legitimis portiõe legitima: qui sine causa exheredari nõ possũt: de qua portione videbit' in sermone sequẽti: cui etiam portioni nullum grauamẽ imponi potest in legando: vt. C. de inoffi. testa. l. omnimõ: et duabus legib' sequẽtib': cetera tamen legare potest in testamentum ad pias causas vel etiam alienis. Et si qs testatorem phibere voluerit ab hereditate: fm leges erit repellẽdus: vt. C. si quis autẽ aliquem testari prohibuerit. l. j. generaliter tamẽ omnes filij dicuntur naturales tñ: qui de soluto et soluta pcreantur: inter quos tẽpore cõceptus poterat eẽ verum matrimoniũ nulla lege phibitum: et tales similiter a successione materna non repellunt: nec p leges nec etiam p canonicas sanctiones. Unde dicit Io. fa. insti. ad senatuscon. orphi. in. §. nouissime: q nec propter iura canonica que reprobãt concubinatum repelluntur naturales a successiõe materna: dũmodo non fuerint nati ex dãnato coitu. Secundo qdem filij dicuntur manseres scilz illi pprie qui de scorto nati sunt. Tertio qdem filij dicũtur spurij q nati sunt de pfesso vel pfessa: vel etiam de his qbus nubere non licet. Quarto quidem filij dicũtur nothi: scz qui de adulterio nati sunt: sicut eni notha dicit' febris que affligit sicut quartana: et tamẽ non est vera quartana: sic nothus qui vere videt' filius et tamen non est: hec patent extra de renun. c. nisi cum pridem: in. §. psone: i glo. generaliter tamẽ omnes ex coitu damnato pcreati spurij plerũqz vocantur: et omnes tales fm rigorem iuris ciuilis ab omni pfsus beneficio excluduntur: vt. C. de natu. liberis: et ma. eorum: auẽ. licet patri. vnde tales nec dicũtur legitimi: qz nec de legitimo coitu sunt: sed de incestuoso nephario vel damnato: nec etiam dicuntur naturales de fictione iuris: quia iura fingunt naturam non esse cooperatam: vt in auẽ. quib' mo. natu. effi. sui iur. §. fi. vnde fm leges tales filij non solum repelluntur a successione paterna: sed etiam negantur eis a patre alimẽta: vt i dicta auẽ. licet patri: et. C. de icest. nupt. auẽ. ex cõplexu: qd inductum est de rigore iuris ciuilis in detestationem criminis: vt dicit glo. c. cum haberet: extra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adult. Ius tamen canonicũ rigorem illum mitigat in eodẽ. c. cum haberet: dicẽs: Sollicitudinis tamẽ tue intererit: vt vterqz liberis suis fm q eis suppetunt facultates necessaria subministret: super quo dicit glo. Hoc enim quod dicit' hic intelligitur de benignitate canonica: que vigorem sumit a iure naturali: nam educatio liberorum est de iure naturali: vt patet j. di. ius naturale: vnde ius istud p̃fert ciuili: hec glo. De hoc etiam patz. ff. de lib. ag. si quis a liberis. j. Rñ. et. §. si qs: et. C. de alen. li. si cõpetenti: et. l. vl. Dicẽdũ igit' q solum illi illegitimi: siue sint spurij siue alij: nõ tamẽ nati ex coitu dãnabili: quia

non patri tñ matri succedũt cũ alijs legitimis nisi mater eẽt illustris: sicut tenẽt glose ordinarie iuris ciuilis. C. ad senatuscõ. orphi. in le. si q̃ illustris. Et cõiter doctores in eadẽ lege tenẽt cũ glosis. Sic etiã tenet glo. insti. ad senatuscõ. orphi. in. §. nouissime: et etiã in dicta. l. si suspecta. §. j. et. ff. de inoffi. testa. q̃s glosas cõiter oẽs doctores sequũt. Odoff. Albe. de rosat. Cy. Bar. et Bal. in dicta. l. si q̃ illustris. Spec. etiam ita tenet ĩ titulo de successiõe ab intest. circa mediũ. ver. s nũquid spurij: nam q̃ñcũq; coit⁹ ex quo nat⁹ ẽ spuri⁹ põt de incestu vł adulterio accusari: scz ipã mater: tũc talis fili⁹ ei nõ succedit: qḋ etiã satis sentire videt ibidẽ Jo. an. ĩ addic. sic etiã tenet Jo. fa. in dicto. §. nouissime: adijciẽs q̃ nec propter iura canonica q̃ reprobãt cõcubinatũ repellunt naturales dũmodo non fuerint nati ex dãnato coitu: vñ generaliter tenẽdũ ẽ s'm Pe. de vnzola: sup tractatu notulaȝ: q̃ sicut filij ex dãnato coitu de rigore iuris ciuilis nõ succedũt patri: neq; ex testamẽto: neq; ab ĩtestato: q: nec pater põt ei; ex testamẽto aliq̃d relinquere: nec iure institutiõis nec etiã iure legati: vt in auc. q̃b⁹ mo. na. effi. sui iur. §. fi. sic etiaȝ matri nõ succedũt: nec ex testamento nec ab intestato: si nati sunt de tali coitu q̃ possit accusari de adulterio: secus tñ esset si de coitu nõ dãnato nasceret: vt in filio in meretricio nato seu vulgo cõcepto: q: tũc succedũt matri cũ legitimis filijs: nisi mater esset illustris: et a matre et ascẽdẽtib⁹ p matrẽ debent instituti vel exheredari: cũ causa legib⁹ approbata: vt insti. ad senatuscon. orphi. §. nouissime: et in dicta. l. si suspecta. §. j. Ut aũt pleni⁹ ĩnotescat detestatio criminis hui⁹ in iure ciuili sciendũ: q̃ s'm leges tali spurio nihil relinqui põt nisi alimenta: etiam si relinquat p aĩa nisi pater reliq̃rit tali filio sub hac cõditione. s. si monasteriũ ingrediat tũc eñi tenet relictũ qḋ ẽ singulare dictum: vt. C. de sacrosan. ec. l. j. Nec etiã spurius eligi põt ĩter paupes p executorẽ a patre datũ nec etiã p ep̃m: nisi q̃ ad alimẽta: et si vltra sibi cõferat: põt ep̃s reuocare. Nec etiã p̃scribere põt longo tp̃e: qḋ recipit ab ep̃o vł testatore lege p̃hibente: q: titulus ẽ a iure reprobat⁹: propter fidem tã bonã et auctẽ suspiciõis p̃sumptã: bñ p̃scriberet spacio. xxx. annoȝ: vt. C. de epi. et cle. l. id qḋ paupib⁹: vbi q̃rit: an etiaȝ executor: q̃ si spurius ex opinione cõi legitimus reputet: heres tñ institui nõ potest adeo q̃ nec vsucape põt propter legis interdictũ: vt. C. d' sentẽcijs et ĩterlo. oĩm. iudi. l. ij. ver. pone. Ratio vero cur spuri⁹ institui nõ põt nec etiã illi p viã cõtractus cõferri põt est ista: q̃ñ act⁹ propter turpitudinẽ agẽtis reprobat⁹: nulla consuetudine permitti põt: et equiparatur actui de iure diuino p̃hibitus: sic q̃ p hoiem statui nõ põt: et idõ spurio relictũ applicat venientib⁹ ab intestato: vt. ff. d' testa. le. testi facto. verũtñ ex q̃ testato: seruatis heredibus portiõe canonica: cetera semp legare põt in testamẽtũ ad pias causas vel etiã alienis: nec inuenitur cautũ in iure canonico de legando talibus spurijs q̃ ex dãnato coitu sũt procreati: nõ video cur non possit etiã illis legari de benignitate canonica: dũmodo tñ non leget eis ĩmoderate: s de hoc dictũ ẽ in sermone p̃cedẽti. Et si obijciat de cõstitutiõe vel cõsuetudine quarũdã terraȝ: q̃ scz illegitimi succedũt in bonis maternis: et plures illud ĩtelligere volũt indistincte de oĩbus illegitimis ex quocũq; coitu etiã dãnabili q̃ posset accusari: vt dictũ est. Ad h' dicendũ q̃ tales nõ recte sentirẽt: q: talis cõsuetudo sic ĩterp̃tari debet vt min⁹ deuiet a iure cõi: et non sit ei cõtraria quantũ possibile sit: vt ex. de cõsue. c. cũ dilectus: vnde et cõsuetudo recipit ĩterp̃tationẽ a rõne iuris cõis: q̃ñ verba cõsuetudinis formaliter nõ repugnãt: vt p̃bat in. c. j. §. porro. in ti. q̃ olim feudũ alienare poterat: coll. x. Dicta ergo cõsuetudo deponens illegitimos filios seu naturales tñ et spurios ad successionẽ maternaȝ admitti: sic intelligi debet: vt magis iuri cõmuni cõueniat et sit illi cõformis. Ad hoc faciunt notata p Jo. an. in. c. j. de consti. li. vj. et p Bar. ff. ad. l. falc. in. l. j. in prin. sic scz q̃ nati ex dãnato coitu rõne cui⁹ mater accusari posset: repellãtur ab eis successione: p̃sertim cum spurius non sit vulgo q̃situs patre scz ĩcerto: sed ex patre certo: qui etiam si soli eẽnt nõ extante filio legitimo: matri etiam nõ illustri: minime succederent: vt clare dicit textus in. l. si illustris. C. ad senatuscon. orphi. vbi etiam rõnem glo. Bal. approbat: eo scz q̃ talis amplexus ẽ a iure accusabilis: secus tamen esset de amplexu mulierũ solutarum et vulgo prostitutarum: cum quo cõcordant oẽs doctores: et ita deciditur in auc. quibus mo. natu. effi. sui iuris. Ad laudem dei.

De cognatiõe ꝛ successione ab intestato ac legitima portione: de his quoqꝫ qui testamenta condere possunt: Sermo VII

b Onora patrẽ ꝛ matrẽ. ꝛc. Cũ tactũ sit in sermone p̄cedenti de successione hereditaria ꝛ testamẽtis lucidi⁹ hãc materiã prosequi cupiẽtes.

A Primo querimus de successione ab intestato: quot .s. modis dicit̃ aliquis decedere intestat⁹. Ad hoc dicendũ ꝙ q̃ttuor modis. Primo .s. si nullũ testamentũ fecit. Secundo si fecit ꝛ nõ iure: Tertio si iure fecit ꝫ postea ruptũ ẽ: vt puta nato ei filio. Quarto si nõ est ruptũ sed heres noluit adire hereditatẽ sicut de quodam sancto patre legit̃: vt insti. de here. q̃ ab in. in p̄n. ꝛ de iure cõi laico morienti ab intestato p̄i⁹ succedũt descẽdentes: secundo ascẽdẽtes: tertio ꝓximiores collaterales. vt in auc̃. de here. ab in. in prin. his oĩbus desinẽtib⁹ succedit vir vxori ꝛ ecõuerso. vt. C. vnde vir ꝛ vxor. l. j. Ultimo vero succedit fisc⁹: vt. C. de bonis vacan. l. j. ꝛ. ij Clerico vero intestato morienti: succedũt cognati fm ordinẽ p̄notatũ: in bonis saltẽ q̃ p̃sone intuitu sibi obuenerũt. xij. q. vl. c. vlt. vbi dicit. Quicunqꝫ ex gradu ecclesiastico sine testamẽto ꝛ sine cognatõe discesserit: hereditas eius vbi deseruiuit euolnatur: vbi ostẽdit ꝙ cognati debẽt p̄cedere q̃ si defecerĩt ecclia succedit quasi fisc⁹: vt pꝫ eẽ de successionib⁹ ab intestato. c. vlt. Et h̃ intellige cũ res clerici decedẽtis manifeste sunt distincte a rebus ecclie: secus aũt si fuerint ita cõfuse: ꝙ dubitet̃ an cleric⁹ habuit aliq̃d ꝓprij vel nõ: tũc eĩ p̃sumit̃ totũ ꝓ ecclesia ꝛ totaliter sibi vẽdicat. vt pꝫ. xij q. ij. c. quicũqꝫ de sacerdotib⁹ vel ministris ꝓ sua vtilitate atqꝫ amicia glo. l. ꝓ suo vtili officio ꝙ medicus vel successione ab intestato quocũqꝫ mõ aut ꝑ scripture seriẽ aliquid meruerit ab aliq̃ ꝑcipe in reb⁹ ecclesie nõ poterit numerari: ꝫ q̃d exinde voluerit facere eoꝝ arbitrio subiacebit: ꝙ si hoc post eoꝝ mortẽ inordinatũ fortasse remãserit glo. qꝛ intestat⁹ decessit ecclesia cui prefuit vel minister extitit hoc sibi ĩ ꝑpetuum vendicabit. glo. si nõ hꝫ heredes. Et nota ꝙ ꝯsanguinitas quo ad successionẽ in hereditate durat vsqꝫ ad. x. graduꝫ. vt patet xxxv. q. v. c. ad sedẽ. ꝛ hoc numerando fm leges vbi quelibet p̃sona addit graduꝫ: vt pote duo frẽs sũt in secũdo gradu: ꝛ eoꝝ filij in quarto: ꝛ sic ꝓcedendo vsqꝫ ad decimũ sicut ĩ eodẽ. c. mãifeste declarat Alex. papa. ij. Secũdo q̃ri põt: vtrũ filij naturales cõputant̃ in prima cognatiõe: ita ꝙ aliq̃ mõ succedere p̄nt p̄ri ĩ hereditate. Ad hoc dicẽdũ ꝙ filij spurij. s. q̃ ex dãnato coitu sũt fm leges oĩ ꝓrsus b̃nficio excludũtur: vt dictũ ẽ: ꝫ tamẽ interest ep̄i facere ꝙ vterqꝫ parentũ talibus liberis necessaria sub ministret: fm ꝙ suppetunt faculta: es iuxta sanxionẽ canonicã: vt pꝫ eẽ de eo q̃ dux. in vxo. quã pol. ꝑ adul. Alij vero filij naturales si pater hꝫ alios legitimos filios vel nepotes: tunc succedere nõ possunt licet t̃ñ patri dari vel relinquere filijs naturalibus ac eoꝝ matri vnciã vnã ꝛ nõ vltra: vel soli ꝯcubine semiunciã ꝛ nõ vltra. vt. C. de naturali libe. l. matre: ꝛ hoc fm leges. sed ius canonicũ admittit eos ad institutionẽ hereditatis salua semꝑ legitima portione legitimis filijs: de q̃ videbit̃ ĩfra Qꝫ si pater nõ hꝫ aliquos legitime descendẽtes ꝫ habet ascẽdẽtes: tũc legitima parte. s. tertia parte relicta ascẽdẽtib⁹ reliquũ inter naturales distribuere põt. Qꝫ si nec descẽdẽtes nec ascẽdẽtes habeat: tunc licꝫ ei instituere naturales insolidũ heredes: vt. C. de natu. li. auc̃. licet. Qꝫ si nec legitimi supsunt nec legitima ꝯiunx: tũc naturales ab intestato succedũt in duabus vncijs: ita t̃ñ ꝙ si mater supest: virilis ei portio de ip̄is det̃. Qꝫ si sola vxor supesset: tũc naturales t̃ñ in nihilũ succedũt: nã licet vxor nõ succederet ex q̃ sunt alij agnati: si t̃ñ ip̄a supest: facit ꝙ naturales non succedunt sed defert̃ hereditas alijs legitimis successorib⁹: vt dicta auc̃. licet patri.

B Ad huius aũt declarationẽ p̄mo sciendum ꝙ hereditas diuidit̃ in. xij. ptes q̃ appellant̃ xij. vncie: vt pꝫ in insti. de heredib⁹. §. hereditas: ꝛ habẽt ista noĩa vncia. i. vna pars vncie: bicuns: tricuns: q̃drans: quincuns semis. i. medietas hereditatis: vel sexcũs septuns: bissedodrãs: dexcuns: vel decũs deunx. Et appellatiõe assis vel ponderis. xij. vncie cõtinent̃. Secũdo xo sciendum de legitima portione: ꝙ triplex ẽ legitima portio. Prima q̃ ẽ debita iure nature: ꝛ dẽ debitũ bonoꝝ subsidiũ: ꝛ hoc debet̃ filijs t̃ñ q̃ sine cã exheredari nõ p̄nt: ꝛ huic portioni nullũ grauamẽ ĩponi põt. s. ĩ legãdo.

vt. C. de inoffi. testa. oīnodo. et duab⁹ legib⁹ seq̄ntib⁹: et hec ē talis: q si sūt quattuor filij vel infra: debēt hr̄e tertiā ptē hereditatis. Si vo sūt qnq vel vltra debent hr̄e medietatē ei⁹ qd eis deferebat ab intestato: vt. C. de inoffi. test. auc. nouit. qd sane intelligi dz detractis debitis si q̄ essent. Scda vo portio legitia dr q̄rta falcidia: q̄ debet iure instōnis: vt cū aliqs ē institut⁹ heres: et illa hereditas ē exhausta p legata tūc institut⁹ pōt detrahere sibi vsq ad q̄rtā ptem hereditatis detrahendo. s. de singulis legatis nisi ad pias cās: vt ptz ex de testa. et vl. vo. c. raynaldus. ad fi. vide glo. ibidē in pn. et. C. ad. l. falcidiā. p totū. Tertia deniq portio dr trebellianica q̄ locū hz qn qs institut⁹ heres rogat vt alij restituat hereditatē: et talis institut⁹ retinere pōt q̄rtā ptē de tota hereditate: vt instit. de fideicō. here. §. ij. et. C. ad trebel. p totū: et h detrahit de vniuersitate hereditatis: et i h cōputant legata et donationes. ff. ad. l. fal. in quarta. Notant hec. ex de testa. et vl. vo: in. d. c. raynald⁹. et hec quidem de iure sunt: verūtn circa hec diuersaz terraz ē varia ɔsuetudo: q̄ si rōnabilis sit et prescpta seruari dz. Preterea cum q̄libet teneat aliquē vel aliqs aut collegiū aut hmōi sibi i heredē instituere: q: sine heredis institutōe nō eēt testm̄: vt. C. e. inuenim⁹. §. q si h fuerit. Jō testator si habeat ascēdētes vel descēdētes illos istituere dz heredes saltē i eorū legitia portiōe: vt. C. de inoff. test. auc. nouissima. Qz si nec ascēdentes nec descēdētes hēat: tūc fm leges pōt alios instituere quoscūq velit: tn̄ vt ait sanct⁹ Tho. i qd libetis. Si pximi illa hereditate manifesta ncēitate indigerēt: tunc tenet eis hereditatē dimittere: saltē ex debito honoris parentele: q: cū pcipit . Honora pa. et ma. pcipit etiā honora pentelā i his q̄ ad pentelā ptinēt: et hoc dico nisi eēnt mali et hmōi bonis indigni. Qz si pximi non indigerent ncēitate manifesta: tūc libere pōt in alios diffundere: dicēte dno. Uade vēde oīa que habes et seq̄re me. Tertio q̄ri pōt quō licitū ē pōt extantib⁹ legitimis filijs ɔdere testm̄ alienis: vl etiā p pijs causis: pserti cū. xvij. q. iiij. c. fi. ɔtinet ɔrtū: et sunt vba Augu. in sermōe d vita clericoz: dicētis: Quicūq vult exheredato filio heredē facere ecciaz q̄rat alterz q̄ suscipiat nō augustinū: imo deo ppicio neminē inueniet: et ponit ibi Gratianus exēplū laudabile sci Aurelij carthaginēsi epi. Quidā eni cum filios n hr̄et nec speraret: res suas oēs donauit eccle retento sibi vsufructu: nati sūt ei filij: reddidit eps ei nec opināti oīa q̄ ille donauerat: in ptāte hēbat eps nō reddere h iure fori nō iure poli. Ex qbus verbis videt q ex iure dino fuit eps obligat⁹ ad oīa reddēda pp̄ter insperatā plē: et iō arguit ibi glo. dicēs: Nonne fili⁹ natus iure qnq reuocare pōt legitimā portionē suam si pr oīa bona sua donauit. C. de inoffi. dona. si totas: nā aliqs libero suo dedit bōa sua cū crederet se nō habituz filios legitimos: nunq̄d fili⁹ postea nat⁹ nō solū ptem h etiā totū reuocabit. vt. C. de reuoca. dona. si vnq̄. Rn̄. verz ē: et qd h dr intelligendū ē q ecclia non cogit totū reddere: h tn̄ legitimā portionē: vl canon corrigit legez q: licet ad h nō cogebat iure actōis: tn̄ ex qdā eq̄tate naturali tenebat q̄ suadet oīa puidere: maxie ab ecclia q̄ tenet legē perfectiōis: verūtn testator seruatis heredib⁹ legitima portiōe: de rigore iuris semp pōt alia legare in testm̄ ad pias cās vel etiam alienis: q si quis testatorē testari phibuerit fz leges ab ei⁹ erit hereditate repellēd⁹ vt. C. si qs aliquē testari phibuerit. l. j.

Quarto pinde q̄ri pōt: qui sūt illi q̄ fm iura testm̄ cōdere pn̄t. Ad h rn̄det Hoff. q oēs qui nō phibent a iure. Pro q̄ sciēduz q hi phibent facere testm̄. Pmo quidē filiusfamilias nisi phibuerit peculium castrēse vl quasi: vt pz li. vj. de sepul. c. licet. vbi subdit q q̄uis filiusfa. absq pris assēsu sibi possit eligere sepulturā: si supra pubertatē fuerit nihil tn̄ relinq̄re pōt p aīma sua pter ipius assensū nisi peculiū castrense vel q̄si castrense habeat. Pro q̄ sciendū q peculiū castrense dr illud qd filiusfa. occasione militie a parentib⁹ vel alijs donat vl ipē in milicia acq̄rit: h quasi castrense ē qd filiusfamilias ex aduocatiōe vel alio officio publico pcepit: et silr qd obuenit presbyteris vl clericis ex officio in qb⁹ pater nihil iuris hz h fili⁹ in eis pr̄familias censet: vt. ff. ad macedō. l. j. c. vl. et. l. ij. et. C. de inoffi. testa. l. fi. Secūdo phibent ipubes: seruus et furiosus q̄ nō hz lucidū interuallū ac pdigus cui ē bonoz administratio iterdicta: et mutus qui nihil loquit: et surdus naturaliter q̄ oīno nihil audit: vt insti. quib⁹ nō ē pmis. fa. testa. p totū, cec⁹ au

tē pōt facere cū solēnitate q̄ ponit̃. C. qui po. fa. test. l. hac cōsultiss. ma. Tertio ꝓhibent̃ religiosi q̄ oī ꝓprietati renūciauerūt ⁊ nihil ꝓprij habēt: nec hr̄e pn̄t q̄cunq̄ dispēsatiōe priuilegiati: q2 dr̄ ex̄ de sta. mo. c. cū ad monasterium. l fi. nec extimet abbas q̄ sup habēda ꝓprietate possit cū aliq̄ monacho dispēsare: q2 abdicatio ꝓprietatis sicut ⁊ custodia castitatis adeo ē annexa regule monachali. glo. de iure positiuo sequitur: vt ꝯ eā nec sūmus pōtifex posset licētiā indulgere: ⁊ glo. ꝯcor. ibidē. Si q̄s tn̄ filios hn̄s monasteriū ingredit̃ nullo testamēto ꝯdito: ꝑmittit̃ ei diuidere cū filijs ⁊ int̃ illos: vt i aut. d̄ scīssimis eꝑis. §. si q̄ mulier ⁊. xix. q. vltia. c. vl. §. si q̄ mulier. Similiter ⁊ mulier testm̄ facere pōt qn̄cūq̄ voluerit ante ꝓfessionē cū ⁊ ad seculū reuerti possit: vt pz ex̄ de regu. c. statuim⁹. Quinto occasionē p̄dictoꝝ q̄ri pōt: vtrū religiosus assumpt⁹ ad eꝑatū vl̄ aliā ꝑlaturā cōdere pōt testm̄: ꝑsertim cū. xviij. q. j. dr̄. c. statutū est ⁊ rōnabiliter ẜm sctōs pres a synodo ꝯfirmatū vt monachus quē canonica electio a iugo regule monastice ꝓfessiōis absoluit: ⁊ sacra ordinatio de monacho eꝑm facit: velut legitim⁹ heres p̄rnam sibi hereditatē postea iure vendicādi habeat: sed q̄cquid acquisierat vl̄ hr̄e visus fuerat. sez ante promotionez in episcopū monasterio relinquat: ⁊ abbatis sui qui fuerat ẜm regulam sancti Benedicti arbitrio. Ex q̄bus verbis videtur q̄ religiosus in episcopum assumpt⁹ nō tenet̃ obedire ꝑlatis sue religionis: quia ē eis superior: nec etiā obligat̃ ad paupertatem: q2 velut legitimus heres p̄rnam sibi hereditatē iure vendicādi potestatē habet: vnde ⁊ ꝑ consequens eis videt̃ eē licitū ꝯficere testamēta. Ad h̄ rn̄dz sanct⁹ Tho. scd̄a 2e. q. clxxxvj. q̄ religiosus ad aliquā ꝑlaturā assumpt⁹: nullo mō ꝓprium habere pōt: nec hereditatē p̄rnaz sibi vēdicat q̄si ꝓpriā: ẜ tn̄ q̄si eccle debitā vt dicit ibidē gl. ⁊ subdit̃ ibidē i tex. q̄ p⁹q̄ eꝑs ordiat̃ ad altare ad qd̄ sanctificat̃ qd̄ acquirere potuerit restituat. Similiter testamentū nullo modo facere pōt: q2 sola dispensatio ei cōmittitur rerum ecclesiasticaruz que morte finit̃ ex qua incipit testamētum valere: vt apostolus dicit ad Heb. ix. Si tamē ex concessione pape testamētū faciat: tunc non intelligitur ex proprio facere testamentum sed auctoritate apostolica intelligitur esse potestas sue dispensatiōis āpliata vt eius dispensatio post mortē valere possit videāt ergo sibi qui a religiosis impudenter et damnabiliter talia recipiunt. Sed hic potest obijci cum aliquis factus est monachus omnia que habebat dedit monasterio: ergo ⁊ ius succedendi: qui enim dat omniā bona sua: dat ⁊ spem future actionis: vt. C. de donat̃. l. iij. ⁊ ergo videtur q̄ prius succedet monasteriuz. Ad hoc respondet glo. in dicto. c. statutum. q̄ ius succedendi nō competit nisi post mortem defuncti: vnde ius illud nō dedit monasterio sed tantum spem solam: Sed illa spes euanescere debet: ex quo illa persona desinit esse filius monasterij: vt institu. de acqui. per arro. §. morino. Joh. Nimirum cum ⁊ si ante mortuus fuerit illa spes euanesceret. Quarto prohibentur clerici facere testamentum de rebus ecclesie tam mobilibus q̄ immobilibus: ⁊ si alicubi de cōsuetudine facere possunt testamēta de talibus tamen ius est contrarium: vt patet extra de testa. ⁊. vlt. vo. c. ad hoc tibi presentibus litteris innotescat q̄ clerici de mobilibus que per ecclesiam sunt adepti de iure testari nō possūt: glo. multo fortius nec de immobilib⁹ ⁊. c. relatum. ij. vbi etiā subditur. Licet autem mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios pro morientis arbitrio transferri non possunt: consuetudinis tamen est nō īprobande: vt de his pauperibus ⁊ religiosis locis: ⁊ illis qui viuēti seruierant: siue cōsanguinei sint siue alij aliqua iuxta seruicij meritum conferātur. Veruntamē si clerici habent patrimonialia vel que sibi aduenerunt aliunde: puta ex successione vel donatione facta persone non intuitu ecclesie: vel de illis que sibi ꝑ scripturam vel huiusmodi artificium acquisierunt: indubitāter de his testari possunt ⁊ donare. vt eo. ti. c. quia nos: ⁊ hec etiam locum habent si clericus sit in potestate patris vel aui constitutus: vt. C. de episco. ⁊ cleri. auten. presbyteris: licet in alijs personis secus sit. Quinto prohibentur vsurarij publici facere testamentū nisi prius cautionem debitam fecerint de restitutione plenarie facienda: q̄ si contra fecerint irritum esse iudicatur. li. vi. de vsuris. c. quāq̄. vbi dicitur i fine. Nullus manifestorum vsurariorum testamentis intersit: aut eos ad ꝯfessionem admittat siue

ipos absoluat: nisi de vsuris satisfecerint: vel de satisfactione p suaꝝ virib⁹ facultatum pstet vt pmittit idoneā cautionē. Testamēta quoqꝫ manifestoꝝ vsurarioꝝ aliter facta nō valeant: sed sint irrita ipo iure: et siliter q̄ ad iudiciū aīe intelligendū ē de quibuscunqꝫ alijs bonis iniustis de quib⁹ fieri nō pōt testm̄. Nimirū cū ⁊ heres sciens q̄ hereditas se nō extēdit vltra debita siue ex cōtractu siue ex maleficio vel q̄si nihil dare debet legatarijs: nec sibiipi retinere donec creditorib⁹ satisfecerit qui sunt ī iure potiores vt videbitur latius postea. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum liceat dare hereditatem extraneis: ⁊ de executiōe testamēti: solutione debiti ac restitutione iniustorum: Sermo VIII

Onora patrem et
b matrē ⁊c. Occasione eoꝝ q̄ precedēti sermone dicta sūt de testamētis.
A Queri pōt primo generaliter: an liceat hoī dare hereditatē suam extraneis exclusis ꝓprijs ꝯsanguineis: psertim cū deficiunt cognati in linea descēdētiū ⁊ asdētiū: ⁊ videt q̄ nō: qꝛ qui priuat aliquem iure suo: facit iniuriā ꝓximo: qd ēēt cōtra charitatē: ꝫ oēs attinētes habēt ius ī hereditate si ꝯtingat eos supuiuere: in ꝯtrariū etiā videt q̄ nihil est magis rōni ꝯsonū q̄ꝫ vt cuilibet liceat dñium rei sue transferre in quē velit: ꝫ ⁊c. Ad hanc qōnē rñdet sanctus Tho. in qōlibetis: q̄ hō hoī dupliciter obligat. s. hūano iure ⁊ diuino. Jus autē hūanū notat fm diuersitatē terraꝝ aliqs eñi possessor hereditatis pōt ex iure patrie cuicūqꝫ vult rē suā dare vel vendere: alicubi succedit vn⁹. s. pmogenit⁹ vel alicubi vltimo genitus: alicui oēs p diuisionē: igit si ꝯsuetudo q̄ iure equiualet dat alicui licētiā liberā ꝯferēdi alij vel totā vel ptem nō p̄iudicat alicui hoc faciendo qd potest esse de iure: qꝛ dicit lex nemini facit iniuriā q̄ vtit iure suo: hoc ꝫ tenendū ē q̄tū ad obligationē legis hūane. Alia ē obligatio legis diuine. i. charitat⁹ qua primo tenemur si indigeant subuenire ꝓpinqs: aut igitur indigēt hereditate illa indigētia manifesta: ⁊ tunc tenet eis dimittere hereditatē: nisi sint mali ⁊ hmōi bonis indigni: tenet inquā ex debito honoris parētalis: qꝛ qui p̄cipit honorare patrē ⁊ matrē: p̄cipit honorare parentelā in his q̄ ad parētelā pertinēt: q̄ si nō indigent manifeste: tūc libere pōt in alios diffundere: dicēte dño: Da pauperib⁹ ⁊ sequere me: sicut eñi carnali victus affectu posset hre filios ⁊ filias: ⁊ eis reliqre ⁊ p ꝯñs alios excludere: sic multo magis ex eis pt sue saluti ꝓuidere: nec p h̄ aliquē priuat iure suo: qꝛ ipe vtit iure suo: nec ipi hñt ius nisi cōditionale. s. si ipe vel moriat intestat⁹ vel eis dimittere velit. Nota tñ generaliter q̄ sicut Deut. xxi. p̄cipitur parentibus: q̄ si habuerint filiū ꝯtumacē nō solū illū exheredēt sed etiā accusent corā senioribus ciuitatis vt lapidibus obruatur: sic ecōtra p̄cipit ibidē q̄ sine causa rōnabili. s. vel ex affectu inordinato aut ex aliqua passione nec vn⁹ dꝫ priuari sua hereditate vel in toto vel in pte: nec alter dꝫ institui heres: cū ibidē p̄cipit q̄ filius dilecte nō dꝫ p̄poni filio odiose in iure primogeniture: cū filius odiose fuerit primo genitus. Uerūtñ si quis in terra vbi cōstitutio facta ē q̄ masculi duplicem recipient portionē: testamētū faceret q̄ oēs equaliter instituerent tā filie q̄ filij: hoc licitū esset vtpote magis ꝯsonū rōni ⁊ iure naturali: licet illa ꝯstitutio nō ē ꝓprie ꝯ ius cōe ꝫ p̄ter. Cōstitutio tñ q̄ facta ē de religiosis: q̄ nō succedēt ab intestatis parentib⁹ in hereditate puersa: iniusta: ⁊ iniqua ē: vtpote directe ꝯtria iuri nature: iuri canonico ⁊ iuri ciuili. Secūdo queri pōt: infra qd tempus vel p quē coget heres vel executor adimplere testamētū vel implere voluntatē defuncti: psertim cum testator posset heredibus suis penā imponere p testamētū si nō paruerint voluntati sue: vt pꝫ instit. de legatis. § pone. Qd sane intelligit dum testator nō precipit aliqd turpe vel inhonestum aut saluti ꝯtriū. vt. ff. de ꝯdi. inde. § quidā. Ad hoc dicēdū q̄ tales cogēdi sūt p epm q̄ īfra annū adipleāt volūtatē testatoris: ⁊ si neglexerit: tūc ipemet eps illud exequi dꝫ: vñ ex de testa. ⁊ vl. vo. c. nos q̄dē habet: Uir quidā moriēs legauit edificare monasteriū de bonis relictis quod femina qdā heres existēs facere distulit: de q̄ papa ꝯsultus scripsit diocesano: Hortamur vt eā cōmoneas vt infra annū monasteriū ꝯstruat: sequit: q̄ si īplere neglexerit: tūc p te edificet ⁊ oīa p te loco ipi sine diminutiōe q̄libet assignet: sic eñi fm pijs/

simas leges.glo.C.de epi.et cle.nulli.dila
tas defunctoꝝ pias volūtates cp̄ali decēs
ē studio adimpleri. Et ex ꝯcilio magun.scri/
bit ꝙ.c.si heredes iussa testatoris nō adi/
pleuerint ab ep̄o loci illi⁹ oīs res q̄ eis re/
licta ē canonice interdicat cū fructib⁹ et ce
teris emolumētis: vt vota defuncti impleā
tur. Et in glo.ꝙ si testator interdixisset in te
stamēto: ne.s.ep̄s se de executiōe q̄cunq̧ cā
intromitteret: nihilomin⁹ tñ herede execu
tionē testamēti ꝯtrahente ep̄s illud exeq̄
faciet et cōpellet ap̄lico mādato: vt pꝫ.e.ti.
B e.tua.in textu et glo. Tertio vo q̄ri pōt:
vtrū ne possit executor testamenti differre
executionē: ad h̄ vt res defuncti meli⁹ ven
dat: q: ex hoc sequeret ꝙ plures elemosynas
facere posset p̄ defūcto: ex quib⁹ defunct⁹
mag⁹ iuuabit. Ad h̄ r̄ndꝫ scūs Tho.in q̄lli
betis: ꝙ in mora modici t̄pis nō videt esse
magnū p̄iculū: et iō si executor p modicum
tp̄s elemosynas dare differat: vt rebus de
functi vēditis ampliores elemosynas da/
re possit: laudabilit facit. Si vo ecōuerso
p multū t̄pis differat elemosynas distribu
ere vt in modico ampliores elemosynas fa
ciat: nō videt eē absq̧ culpa: q: forte defū
ctus a purgatorio interim liberaret: in quo
casu remediū suffragioꝝ maxime necessa/
riū erat: hic aūt requirūt prudētis execu/
toris examē: vt.s.ꝯsideratis dilatiōe t̄pis:
et ꝯditiōe p̄sone q̄ credit citi⁹ vel tardius
liberanda: et etiā quātitate augmēti elemo
synaꝝ: faciat qđ videbit expedire defūcto.
Quid si q̄rit: vtrū mortu⁹ detrimētū aliqđ
sentiat: ex hoc ꝙ elemosyne q̄s dare māda
uit retardant: p̄sertim cū talis retardatio
ꝓuenit ex negligētia executoris h̄ vnī⁹ ne/
gligētia merito nō cederet alteri in detrimē
tum. Ad h̄ r̄ndet ibidē Tho.ꝙ h̄ ē op⁹ du
plici distinctiōe. Primo quidē ex p̄te ip̄i⁹
detrimēti: distinguēdū ē eīn duplex detri/
mētū: nā qđdam ē detrimētū qđ p̄tinet ad
tolerantiā pene: f̄m ap̄lm.j.Cor.iij. Si cu
ius opus arserit detrimētū patiet. Aliud
aūt ē qđ p̄tinet ad subtractionē remedij: et
sic negligentia vnius redūdat in alterū.s.
q̄tū ad effectū remedij f̄m ꝙ vnus ab
alio iuuari pōt: non aūt imputat alteri ad
penā. Secūdo etiā distinguēdū ē ex p̄te ele
mosyne circa quā p̄t ꝯsiderari meritū ele/
mosyne et effectus ip̄i⁹. Quātū igit ad me
ritū elemosyne nullū detrimētū defunctus
patit ex p̄dicta tarditate: maxie si inquan
tū in ip̄o fuit cām adhibuit vt hm̄oi elemo
syne cito darent: q: meritū p̄ncipaliter ex
voluntate et intentiōe dependet: h̄ quātū
ad effectum elemosyne patit detrimētum
nō quidē vt p̄ hm̄oi tarditate puniat: sed
q: remediū ei non adhibet dum suffragia
differunt: ex q̄b⁹ plurimū iuuaret: et ideo
licet vnius negligentia nō imputat alteri
ad penā: pōt tñ redūdare in alterū quantū
ad effectū remedij f̄m ꝙ vn⁹ hō iuuari pōt
ab altero. Porro quale iudiciū mereatur
ille q̄ testamentū infideliter exequit: satis
ostendit in gestis karoli magni vbi legit
ꝙ quidā miles karolo multis annis serui
uerit: hic ad extrema p̄duct⁹ nepotē suum
vocauit dicēs. In seruitio regis annis tā
p̄stiti sexaginta: nihil p̄prij possidens nisi
qđ ad miliciā p̄tinebat: et ecce solū equum
optimū habeo: et ex hoc statuo testamētū
vt me mortuo vendas equū et pecuniā pro
salute mea pauperib⁹ erogabis: pollicitus
ē alter se facturū vt optauerat. Auunculo
igitur mortuo: vidit alter equū eē validū
et audacē: q̄re nec vēdidit eū nec pecuniā
p̄ eo soluit: statutū auūculi ꝯtēpnēdo. Trās
acto vero dimidij fere anni spacio aīa defū
cti nepoti viuo manifeste apparuit: dicēs:
Nō curasti facere qđ p̄ aīa mea liberanda
statuerā: et iō medio t̄pe q̄ p̄ elemosynas li
berari debuerā passus sū graues penas: h̄
ecce nūc iudiciū dedit opeꝝ pōderator oī/
potēs et oēs assessores ei⁹ angeli iustū esse
decernūt: vt aīa mea ad requiē transeat: et
aīa tua penas excipiat: quas exactur⁹ fue
rā adhuc in tormētis. His dictis disparu/
it: et alter grauissimā infirmitatē incurrēs
que gesta erāt ꝯfessus ē sacerdoti: nec mul
to post mortu⁹ penas quas meruerat exol
uit. Quarto pro inde queri pōt: quis or/
do tenēdus ē in soluēdo creditorib⁹ et lega/
tarijs: p̄sertim quādo nō potest ex relictis
oībus satisfieri. Ad h̄ r̄ndet Ray.ꝙ si he/
res scit credit vel dubitat: ꝙ hereditas nō
extēdit vltra debita: siue fuerint ex cōtra/
ctu siue ex maleficio vl quasi: tūc nihil da
re dꝫ legatarijs: donec satisfecerit credito/
ribus: et idē mod⁹ tenēdus inē creditori/
bus priorib⁹ et in iure potioribus ꝙ si suffi
cit hereditas pro omnibus et simul veniūt
tunc iterum primo satisfieri debet credito/
ribus: si vero separatim veniunt: tūc satis/
facere potest f̄m illum ordinem quo veni/
unt: et si hereditas deficit ante plenā solu/
tionē cū tamē putabat sufficere: liberatur
heres sic soluēdo: dum tamen nihil faciat

dolo et creditores postmodum venientes licet fuerint in iure potiores: non debent inquietare heredem: nisi remanserit ei de hereditate. Sed si supersunt legatarij quibus non est satisfactum: tunc heres pot habere ius suum contra legatarios vt postea videbitur. Et notandum generaliter quod licet obligatio testatoris ad heredem transeat: non tamen periculum piurij et huiusmodi: que non possunt excedere singularem personam: vt dicunt Hosti. et Ulri. Ad maiorem horum euidentiam sciendum quod ante omnia pot heres deducere funeris expensas: et etiam alias necessarias quas fecit causa hereditatis: vt in testo inuentario et huiusmodi: caueat tamen ne faciat expensas superfluas et pomposas: precipue si per hoc hereditas se non extenderet ad plenam solutionem: quia quando debita totam hereditatem exhauriunt: heres quidem sicut esse debet immunis a lucro: sic etiam a grauamine: vt patet. C. de iure delibe. l. sancimus. §. et si prefatam: cum sequentibus: non tamen videretur immunis a grauamine: si de bonis sic indebitatis expensas superfluas faceret. Deinde primo satisfacere debet creditoribus hoc ordine: nam si tenetur ex furto vel rapina et extat res furtiua tunc ipsam rem restituat: quia numquam sua fuit. Secundo loco restitueret omnibus creditoribus habentibus pignora vel hypothecas vel habentibus actiones personales: vt. C. qui po. in pig. l. eos: quod si habeant pignus speciale vel omnia bona obligata vt dici solet: tunc qui prior est tempore instrumentorum: potior est in iure: vt. C. qui po. in pig. l. si decreto. et l. diuersis: excipitur tamen mulier in dote que prior est omnibus habentibus tacitam hypothecam etiam si habeat prius preterquam filijs prioris matrimonij agentibus contra nouercam: vt. l. assiduis. Sed de his et de materia pignoris ac hypothece gratia breuitatis supersedeo: qui voluerit breuiter videat in pisana in verbo pignus. Tertio vero restituet omnibus alijs quibus debet quocumque modo. Sed si queritur quo ordine Dicendum secundum Guil. quod si debetur ex causa priuilegiata: vt in deposito: illud primo restituendum est. ff. depositi. l. si hominem. Si vero ex alijs causis. s. de contractu. i. de emptione: venditione locatione: conductione: mutuo et similibus: siue ex maleficio. i. ex furto: rapina homicidio: vel quocumque iniusto damno sciente et voluntarie facto: vel quasi maleficio. i. ex quocumque nocumento preter propositum illato: vt cum iudex per imperitiam male iudicat: vel cum de domo alicuius aliquid est eiectum quod nocuit transeuntibus et similia: vt insti. de obli. que ex quasi delic. nas. in prin. et per totum. Ex his inquam causis equaliter debetur restitutio: ita tamen quod si aliquis amplius vigilauerit in petendo illi prius restituendum est: alijs vero soluetur pro rato: vt. ff. pro his que in fran. l. pupillus. et hoc vltimo casu iure poli et si non iure fori excusaretur. Sed graue vero s. est non soluere debita: legitur de quodam milite qui fabro ferrario debitis obligatus per incuriam illa minime soluit: et sic mortuus est. post triginta vero annos apparuit cuidam seruo suo quodam fidelissimo flammantia ferramenta equorum gerens in manibus que scilicet non soluerat: et ait seruo. Dicas vxori mee quod soluat tale debitum quod sic vxor: retulit aliter vxori cum lachrymis que conlachrymata soluere debita non distulit cum alijs debitis: et statim post vir suus apparuit a pena se solutam indicans: et vxori gratias agens. Postquam igitur creditoribus omnibus satisfecerit: satisfacere debet etiam pro posse legatarijs: differenter tamen quia debita tenetur sine diminutione soluere etiam si totam hereditatem exaurirent: de legatis vero secundum Hosti. et vl. si tot sunt quod non remaneat ei legitima portio: tunc pot detrahere suam legitimam: et iterum quartam partem hereditatis secundum quosdam si fuerit institutus heres. s. detrahendo de singulis legatis: nisi ad pias causas: quia in his que ad pias causas relinquuntur: cessat falcidia: vt patet ex. e. ti. c. vl. in glo. et C. ad. l. fal. de qua falcidia dictum est supra. Cum igitur heres teneatur ad omnia debita defuncti: secundum canones: vt patet ex de solu. c. j. in tex. et glo. et hoc intelligitur si hereditas sufficiat: quia pot si contingit plures esse heredes: quando tenentur ad debita et legata. Ad hoc dicendum quod quilibet heres regulariter tenetur pro hereditaria parte: vt. C. de acqui. here. l. iij. excipiuntur tamen quinque casus. Primus est si aliquis sit in obligatione faciendi aliquid vel non faciendi: vt si testator promisit se aliquod opus facturum: vel promisit per se vel heredem suum non fieri quo minus per fundum suum tibi ire liceat: tunc quilibet heredum in solidum obligatur: vt. ff. de verbo. ob. in executionibus. §. ij. Secundus casus est: si res que debet restitui in solidum possideatur ab vno. C. de here. acti. l. ij. et ff. comodati. l. si mihi. §. heres. Tertius est in alimentis legatis: quia pro voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidum vel a pluribus pro partibus designatis petuntur. ff. de alimen. lega. l. iij. Quartus si testator ab vno heredum legauerit creditori hereditario compensandi animo: tunc enim heres onus sustinebit vsque ad quantitatem legati. ff. de lega. l. cum ab vno. Quintus in expensa funeris vxo

ris que nō tm̄ astringit heredes pro here/
ditarijs portionibus: sed etiam virum pro
portione que peruenit ad eum de dote vxo
ris. ff. de reli. et sump. fu. quotiens: et. l. ve/
luti. Preterea licet heres pupillus sit: nō
tamē differri potest solutio debitoꝝ prete/
xtu pupillaris etatis: vt. C. de ack. hered.
sub pretextu. Sed ve malicie tpis hui⁹ in
quo vix aliquis inuenitur fidelis ad exe/
quēdū piā volūtatem testatoris: oēs pro/
prio lucro inhiāt: solutionē ꝯtrahūt: dimi
nuūt: debita denegāt: dissimulāt: pierant
nec iniusta iustificant: imo et testatorē mo/
dis omnibus a salubri debitoꝝ solutione
iniustoꝝ restitutiōe: legatorū ordinatiōe
reuocant: sicut legit̄ in cronicis ministroꝝ
generaliū ordinis minoꝝ: ꝙ quidam vsu/
rarius habens vxorem nobilē et ꝓles mul
tas infirmabatur: quē quidā frater minor
audiens cōfessionem eius ita terruit ꝙ vo
cato notario vniuersa restitui mandauit.
sed fratre recedēte accessit vxor ante viruꝫ
statuēs oēs proles ac cū lachrymis rogās
vt eis misereret̄: qr fame morerent̄ et ad tā
tam miseriā deuenirent: qui stulta et iniq̄
pietate motus accersito notario oīa stoli/
de filioꝝ amore reuocauit: que salubrit̄ or
dinauit ꝓ salute anime. Quo audito frat̄
ille iterū accessit et de restitutiōe faciēda in/
ducere voluit: cui miser rn̄dit nequaꝙ̄ pos
se se filios exheredare: et in tanta egestate
relinquere: tunc frater ait cū feruore spūs
ex q̄ tu reuocas q̄ ꝓ salute tua salubriter or
dinasti: et ego reuoco absolutionē tuorum
peccatoꝝ quam tibi dedi et statim videnti/
bus cunctis quidam coruus ad infirmum
accessit et rostrū in eius ore ponēs tamdiu
tenuit donec miser ille tristeꝫ animā exala
uit: et tunc cum ea subito euolauit: qđ a no
bis auertat iesus christus. Ad laudem dei
omnipotentis.

Quibus de causis possunt heredes exheredari: et vtrum religiosi possunt succedere ab intestato: aut facere testamētū: Sermo IX

b Onora patrē et matrē et c. Materiā de testamentis
A grā breuitatis cōcludere cupi/
entes. Primo q̄rim⁹: vtrū filij vl̄ heredes
ipso iure q̄nq̄ excludunt̄ ab intestato: pre
sertim cū bona defunctoꝝ ad heredes de/
ental illoꝝ q̄ dānati fuerit: vt. C. de bonis
dam. auc. bona. Ad h̄ dōm ꝙ sic: propt̄
aliqua crimina patris. Primo propter cri
men heresis in patre: quia bona heretico/
rum sunt ipso iure fiscata: vt patet li. vj. de
here. c. cum sm̄ leges: vbi subditur: Bona
hereticorum qui graui⁹ horribilius ac de/
testabilius ꝙ̄ predicti delinquūt: ipso iure
de fratrum nostrorum consilio decernim⁹
confiscata. Vide etiam sequentia si placet.
Sic etiam filius propter heresim heredita
rio iure priuatus est vt hic: et extra. e. ti. c.
vergentis. et in glo. Secundo si pater com
misit crimen lese maiestatis priuantur filij
iure successionis etiā omniū proximorum
vt perpetuo pauperes et egentes ꝑmaneāt
et infamia eos semper paterna cōmitetur:
vt ptz. vj. q. j. c. quero. §. si quis. vbi etiam
exponit̄ quid sit crimē lese maiestatis. Et
sm̄ quosdam in causa simonie qđ ei parifi/
catur: vt ibidem. §. sequenti. et in glo. Ter/
tio si pater erat patronus seu habuit aliqđ
ius seu feudum in ecclesia qđ deberet tran
sire ad filios: et ipse interfecit vl̄ mutilauit
rectorem illius ecclesie vl̄ clericū: tunc eis
perdit omne ius et omnē dignitatem suam
quā in ea habuit et nihil perueniet ad fili/
os: vt extra de penis. c. in quibusdam.

Secundo proinde queri potest: vtrū pa/
ter in aliquo casu potest exheredare fili/
um presertim in legitima portione que est
debita iure nature: ita ꝙ illi portioni nul/
lum grauamen imponi potest: vt. C. de in/
offi. testa. Ad hoc dicendum ꝙ sic in mul/
tis casibus qui tanguntur: extra de iure/
iuran. c. quintaualiis. in glo. et l auten. vt
cum de ap. cog. §. causas. col. viij. Primus
casus est si filius manus iniecerit in p̄rem
vt offenderet eum: vel si grandem vl̄ gra/
uem iniuriam fecerit patri et contumeliā.
Mirum cum propter illusionem illatam
Noe maledictionē ingessit filio suo cham
dicens: Gen. ix. Maledictus Chanaan ser
uus erit fratribus suis. Secundus si pa/
rentes criminaliter accusauerit preter ꝙ̄
de crimine lese maiestatis: vel de offensa
contra cōmunitatem sue ciuitatis facta: vl̄
etiam de heresi: vt dicit glo. in. c. cum ha/
beret. extra de eo qui dux. in matri. quam
pol. ꝙ pater ex iusta causa potest recusare
nec etiam alat filiuꝫ: puta si eum accusauit
siue accusatio fuerit facta de crimine capi/
tali: siue etiam ex delatione pater graue

dispēdiū passus sit: I auc. vt cū de appel. co
gno. §. si dolor. ⁊ idē ē si filiꝰ calūniose prī
litē mouerit a q̄ si paī defecerit: oportet eum
dānā grauia sustinere. Tertiꝰ si filiꝰ male/
ficus efficiaī vl cū maleficis versetꝰ: sicē sūt
fures: latrones: raptores: homicide: pira/
te ⁊ silēs. Nimirū cum ꝑcipiat dn̄s dicens:
Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuere.
Quartꝰ si filia vitā luxuriosā elegerit: cū
tā pentes eā ꝓ posse dotare vellēt: nisi ne/
glexerint eā nubere vsqꝫ ad. xxv. annū. tūc
eīm tenetꝰ eā dotare si alicui adheserit: etiā
indigno ⁊ cū illo manebit etiā inuito patre
nec exheredabitꝰ: vt pꝫ. xxxvj. q. j. c. de ra/
ptoribꝰ. I glo. Si tn̄ vagā luxuriā elegerit
exheredari poterit: ⁊ silr si filiꝰ misceatꝰ cū
nouerca aut ꝯcubina prīs sui: sicē Rubē ꝑ/
mogenitꝰ Jacob fecisse legitꝰ: cui Jacob ꝓ
bn̄dictione ait Gen̄. xlix. Nō crescas quia
ascēdisti cubile prīs tui: ⁊ maculasti stratū
eiꝰ: vnde ꝑuatꝰ fuit iure ꝑmogeniture. Et
paulus tradidit eū sathane ad possidēdū
corꝑalitꝰ q̄ habuit vxorē prīs sui. j. Cor. v.
I glo. Vn̄ generalr oēs exheredari pn̄t iu/
re poli: q̄ vitā infamē ducūt ⁊ pctīs inser/
uiūt: nā si in veteri lege tales filij iubentꝰ I
terfici: vt pꝫ Deut. xxj. vbi dr̄. Si genuerit
hō filiū ꝯtumacē ac ꝓteruum q̄ nō audiat
prīs ac mrīs Iperiū ⁊ coherciꝰ obedire cō
tēpserit: apphendēt eū ⁊ ducēt ad seniores
ciuitatis illiꝰ ⁊ ad portā iudicij dicētqꝫ ad
eos. Filiꝰ nr̄ iste ꝓteruꝰ ⁊ ꝯtumax ē moni/
ta nr̄a audire ꝯtēnit: cōmessatiōibꝰ vacat
⁊ luxurie atqꝫ ꝯuiuijs: lapidibꝰ eū obruet
ppls ciuitatis ⁊ morietꝰ vt auferatl malū d̄
medio vr̄i. Quid ꝗ faciēdū ē I lege grē ⁊ ꝑ
fectiōis: lex enī canonica lꝫ nō adimit vitā
grauē: tn̄ Iponit pn̄iam: ⁊ iō licet lex nō ex/
primit tales eē ꝑuādos hereditario iure
satis tn̄ innuit in glo. de iureiur. in. c. q̄nta
uallis: ⁊ I auc. ꝑall. q̄ si filiꝰ fuerit iocula/
tor ꝯ volūtatē prīs: hereditaria successiōe
ꝑuari pōt: nisi pr̄ eādē habuerit ꝓfessiōē:
qui tn̄ ludus ꝭm se nō ē illicitꝰ dū vtatꝰ mo
derate: q2 ordinatꝰ ad solaciū hoībꝰ exhibē
dū: vt dicit sanctꝰ Tho. scd̄a 2e. q. clxviij. ⁊
habetꝰ supra I. iij. ꝑcepto: multo fortiꝰ ꝗ ex/
heredari pōt in his ꝑseuerās criminibꝰ ⁊
notorijs ⁊ scādalosis Ifamia plenis: vl etiā
si ꝯ volūtatē pentū inter cithararios vl mi
mos ꝑseuerauerit. Quintꝰ si filiꝰ ꝓhibue/
rit pentibꝰ facere testm̄: tūc ab eorū heredi/
tate repellēdus ē: vt: C. si q̄s aliquē testari
ꝓhibuerit. l. j. Sextꝰ si filiꝰ pentibꝰ furiosꝰ

debitā curā nō adhibuerit vl Ipēderit: q2 I
tali necītate tenetꝰ eorū curā hr̄e ⁊ eis serui
re. Septimꝰ si filiꝰ rogatꝰ a prē ob debitū
I carcere detruso vt fideiubeat ꝓ eo n̄ vult
fideiubere I eo ꝓ q̄ creditores eiꝰ fideiusso
rē recipe volūt qd̄ tn̄ I filijs masculꝰ locū
hꝫ. Octauꝰ si filiꝰ prēm captū a saracenis
redimere noluit: I q̄ cāu si pr̄ in captiuitate
decedat: hereditas ad ecclīaꝫ spectat. No/
nus si pr̄ sit catholicꝰ ⁊ filiꝰ efficitꝰ hereticꝰ
puta cū publice ꝑdicat heresim vl cōfitetꝰ
vel ꝓfitetꝰ vl defēdit: vl corā ꝑlato suo cō/
fessus vl ꝯuictꝰ aut finalitꝰ dānatꝰ sit de
heresi. Decimꝰ si filiꝰ crimē lese maiestatis
Icurrit: vt de pe. di. j. si q̄s cū militibꝰ. Un
decimꝰ addi pōt cū filiꝰ machinatꝰ fuerit
in mortē prīs: vl nouerce illiꝰ q̄cunqꝫ mō.
Et nota generalitꝰ q̄ oēs iste cāe ingratitu
dinis tollūtꝰ a filio ꝑ ingressū religionis:
vt pꝫ eꝰ de apostatis. c. ex litterarū ⁊ in glo.

B Tertio vo huiꝰ occasione q̄ri pōt: vtrū q̄
pr̄ exheredare pōt filiū ex eo q̄ transit ad
religionē: h̄ ē q̄rere: an religiosi ꝓfessi suc/
cedūt I bonis pentū vl in testō vl ab inte/
stato: ꝑsertī cū religiosorū cognatio non di
catꝰ eē in terra ꝫ I celꝰ: vt in auc. quō oportꝫ
monachos. §. nō egredietꝰ. In cuiꝰ figura
melchisedech dr̄ eē sine prē ⁊ sine mr̄e sine
genealogia: ⁊ I lege veteri nō habebant le
uite ptē possessionū: ꝫ habebāt ꝑmitias et
oblatōes vn̄ mortui facti sūt mūdo ꝑ ꝓfes/
sionē religiōis. C. de epis. ⁊ cle. l. deo: imo
trāslati dicuntꝰ in corꝑe ⁊ I aīa. in auc. h̄ cō
stitutio interꝑtatꝰ priorē ꝯstōem: I ꝑn. col.
vj. Ad h̄ dōm q̄ sicut ꝑ ingratitudinē ꝑte
ritā aliq̄s exheredari nō pōt postq̄ factus
ē monachꝰ. auc. de monachis. §. j. ⁊. xix. q.
vi. §. vi. vbi dr̄: Nō liceat pentibꝰ liberos
vl liberl parētes ab hereditate sua repelle
re monachos factos q̄uis dū laici fuerāt
in cām ingratitudinis inciderūt: sic mlto/
magis succedere pn̄t. Nec obstat illud. xij.
q. j. c. clericꝰ. vbi dr̄ q̄ clerici nō debēt hr̄e
ptē hereditatꝰ paterne cū habeāt heredita
tē dn̄i. ⁊. c. ri. c. cui dn̄s portio ē: q2 h̄ soluit
Matheꝰ I cle. vi. de regu. q̄ illud Itelligitꝰ
ꝭm verꝰ testm̄ q̄ tpe leuite ꝑmicias hēbāt:
⁊ oblatōes: nec hēbāt ptē possessionū: ho/
die vo ꝯsiliū ꝑfectiōis ē qd̄ amplectuntꝰ
veri religiosi q̄ nihil ꝓprij possident ꝫ sunt
illis oīa cōia: nā in cōi nō mēdicantes hr̄e
possūt bona: nō solū mobilia ꝫ etiā Imobi
lia ⁊ hereditaria: vt pꝫ. xviij. q. j. c. j. ⁊ I gl.
⁊. xix. q. vi. §. si q̄ mulier. ⁊ iō nō valet imo

prauaque consuetudo: immo potius est corrupte la quod monachi ad hereditariam successionem non admittantur: vt notatur per Hug. xx. q. iii. c. pres. in. iiii. glo. et in glo. Bar. et concordat lex C. de episco. et cler. l. deo nobis: et. §. nullam: retinet enim monachus iura ciuitatis que multa sunt: vt notatur in lege: si filius quod patri. ff. de vul. et pupil. sub. Sed si queritur: quid sit de medicantibus puta qui est professus regulam medicantium vtrum succedere debeat in hereditate. Ad hoc rndet Matthe. in dicta cle. quod licet monasterium non sit capax hereditatis vt possideat: capere tamen potest vt vendat: ar. ff. de l. l. cetera. §. si duobus: et. l. filius. §. sicut: et extra de proba. in. c. in presentia. Excipiuntur fratres minores qui in nullo succedunt ab intestato: et quod dictum est prius: cognatio religiosorum non dicatur esse in terra sed in celis: non est verum simpliciter: immo quantum ad succedendum cognatis et agnatis ad comodum monasteriorum eorum cognatio est etiam in terra: vt notatur in dicta. l. deo nobis: verumtamen saluo saniori iudicio: quicumque clerici vel religiosi possidentes: sufficientiam victus et vestitus habentes: bonaque sua turpiter et inutiliter dilapidantes: quorum de pauperibus cura minima est: bonis non solum propriis sed etiam crucifixi multifarie multisque modis abutentes: tamquam indigni iudicio poli hereditaria successione possunt priuari: et bona ad vsus pios vel licitos conuerti et maxime hoc locum habet in monachis qui talibus bonis in proprietate damnabili solent abuti: quibus est proprium nullum habere proprium. Nimirum cum de omnibus oblatis tam clerici quam monachis victum tantum et vestitum simplicemque competentem sui status per scriptis duntaxat concessa noscuntur: cetera sunt pauperum et ipsi dispensatores dei sicut patet. xvi. q. i. c. decime. c. quoniam quicquid: et ideo si ea que pauperum sunt. i. omnia sustentationi nature superflua que pauperibus sunt assignata: in vsus vel abusus proprios suscipiunt: profecto sacrilegium incurrunt: et per abusionem talium iudicium sibi manducant et bibunt: vt ibidem dicitur: et ideo merito priuandi sunt habendis: que tam damnabiliter abutuntur habitis: ne sumant occasionem amplioris malicie.

¶ Quarto deinde queri potest: vtrum religiosi vel etiam clerici nihil habentes nisi intuitu ecclesie acquisita: condentes testamentum via facti: et per hoc ipsos testamentum illud recipientes constituunt veros et iustos possessores: sed est vtrum illud testamentum recipere et retinere possunt: presertim cum prius ostensum sit quod tales via iuris testamentum condere non possunt. Ad hoc dicendum quod non: quod patet primo de religiosis extra de testamentis: et vlt. vol. c. quia ingredientibus: vbi dicitur de quadam abbatissa que postquam regendi officium suscepit condito testamento: glo. de bonis propriis et non abbacie legata quibusdam reliquisse dicens eam vsque in diem obitus sui non induisse habitum monachalem sed in vestibus quibus vtuntur loci illius presbiteri permansisse: sicut et illa que ante illam fuerat abbatissa: et hoc pene ex consuetudine licuisse: glo. hec consuetudo non prodest: quia non quid fiat: sed quid fieri debeat considerandum est: sequitur. Necessarium sed visum est: quod postquam abbatissa ordinata est et in monasterio per annos plurimos vsque ad obitum hoc fuit: vestis qualitatem ad culpam forte episcopi pertinere que eam sic esse permisit: glo. forte non est nota dubitationis sed affectionis: sequitur: non tamen potuisse monasterio preiudicium irrogare: sed et res ipsius eidem loco ex quo illuc ingressa et abbatissa constituta est de iure competere: hoc ibi: ex quo patet quod multominus abbatissa licentiam dare potest monialibus condendi testamentum. Secundo patet de clericis. c. ti. c. cum in officiis charitatis primo loco teneamur illis obnoxii a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse: econtra quidem clerici cum ab ecclesiis suis multa beneficia perceperunt bona per eos acquisita in alios transferre presumunt: hoc igitur quia antiquis canonibus constat inhibitum: nos indemnitati ecclesiarum prouidere volentes siue intestati decesserint siue aliis conferre noluerint: penes ecclesias eadem bona precipimus remanere.

Quinto denique queri potest: vtrum filii parentes et nepotes auum vel auiam exheredare possunt propter aliquas causas. Ad hoc dicendum quod octo sunt cause propter quas etiam illi possunt exheredari: que tanguntur in au. t. vt cum de appel. cog. §. causas: et. §. si quis: coll. viii. omnes tamen iste cause ingratitudinis tollunt etiam per ingressum religionis: vt dicit Ber. extra de apos. c. ex literarum. Primus casus est si pater filium accusauit vel mater de aliquo crimine preterquam de crimine lese maiestatis: vel etiam de heresi: exemplum illius habemus in legenda sancti Andree de matre luxuriosa: que filium iniuste accusauit eo quod illi commisceri recusauit. Secundus casus est si pater vite filii per venenum vel aliter insidiatus fuerit: quanto magis si vnum filium interfecerit ab aliis exheredari poterit: sicut mihi constat de quodam qui insaniens libidine ad quandam vt illam in matrimonio sibi copularet: vxorem propriam et vnum filium veneno dato interemit: sic Athalia regina libidine dominandi excecata filios regis quos inuenire potuit interfecit. Tertius casus si pater

vxori: filij vel concubine se carnaliter imi/scuerit. Quartus casus si pr̄ filium testari prohibuerit de his de quibus testari potuit. C. si quis aut aliquē testari prohibuerit. l. j. Quintus casus si pr̄ filij furiosi curā non egerit. Sext⁹ si pater filiū non redemit captū a saracenis subueniendo sibi: q: tunc si fili⁹ in captiuitate decedat: bona de qb⁹ ipe testari poterat debēt esse ecclesie: vl' dari debent p̄ captiuoꝝ redemptione: si v̄o redeat rite p̄rem pōt exheredare. Septim⁹ casus si pr̄ sit heretic⁹ & filius catholicus: nimirū cū bona hereticoꝝ sunt ↄfiscata: vt ptz li. vj. de heret. c. cum s̄m leges: vbi tñ subdit: ↄfiscatiōis tamē hui⁹ executio vl' bonoꝝ ipoꝝ occupatio fieri nō debet p̄ p̄ncipes aut alios dños tpales: nisi p̄ ep̄m loci vel aliam psonam ecclesiasticā q̄ sup hoc habeat ptātem: & snīa sup eorūdem crimine fuerit pmulgata. Octau⁹ si pr̄ vxori filij dederit venenū ad mortem vel mētis alienationem: vel aliter insidiatus fuerit eius vite: & eodē modo intelligendū ē si mater dederit marito filie venenū: vel al's insidiata fuerit eius vite. Deniq; generalit' cuȝ filij vel parētes q̄ de iure cōi sunt instituēdi heredes: s̄m statutū & psonā sufficiūt ī bonis: & in eis appareat honoꝝ illoꝝ manifesta abusio vel dilapidatio ī supbia voluptate vl' cupiditate: tunc iure poli licite pōt testator illa bona disponere ad dei honorē vel paupeꝝ subuentionē: exheredando heredes hmōi: q: ad hoc & heredes illi obligarent' in eo casu: iuxta illud qđ supest date elemosynā: hoc enī p̄ceptū est s̄m doctores: & sic alteri subtraheret' occasio possidēdi illa bona ī supbia & abusione: ac p̄pt'e saluti melius ↄsularet' nā regula iuris ē. Qui occasionē dāni dat: dānū dedisse videt'. Et ideo q̄ relinq̄t alteri qđ verisimiliter timet' ab eodē abuti: nō euitat p̄ncipiū peccati: qđ a nobis auertat christus iesus. Ad laudē dei.

De obedientia erga p̄latos & ecclesiasticos & ↄfessiōe pprio sacerdoti facienda: Sermo X

Onora patrē tuū &c. Secūdo mō p̄ceptum istud exponit' de patre spūali: qui gerit curam salutis animaꝝ vel in seculo vel etiaȝ in religione. Quātū igit' ad patrem spūalem in seculo curā aīaꝝ habētē bonora cum q: te de fonte baptismatis regenerauit: & p̄ sacra diuinū alimētū ministrat: ac sanct' exemplis & p̄dicationib⁹ instruit & informat. Hūc ḡ patrē triplicit' honorare debem⁹ scȝ humiliter obediēdo: fidelit' subueniēdo: & reuerētiā exhibēdo. Q̄tū ad p̄mū patrē spūalē. i. p̄latū & m̄rem. i. ecclesiā honorare debem⁹ hūiliter obediendo: in his potissime ad q̄ de iure tenemur: puta cū p̄cipit festa celebrare: ieiunare: interdicta eccl'ie seruare: excōicatos vitare: q: hoꝝ similiū trāsgressio si fit ex deliberatione & ↄtēptu: ↄstituit mortale petm̄: hinc. dr̄ Deut. xvij. Qui supbit nolens obedire sacerdot' imperio: morte moriat'. Hinc p̄rimo q̄ri pōt: vtꝝ subdit⁹ p̄lato suo ecclesiastico teneat' ī oīb⁹ obedire: lȝ etiā malus sit: p̄ p̄tim cū dicat Pe. p̄ma canonica. ij. Obedite p̄posit' v'ris: nō tm̄ bonis & modest' ḡ etiā discholis: & Mat. xxiij. dic' dn̄s: Sup cathedrā Moysi sederūt scribe & pharisei oīa ḡ quecūq; dixerit vobis seruate & facite: s̄m v̄o opa eoꝝ nolite facere: dicūt enī & nō faciūt: s̄ hi sunt mali p̄lati qb⁹ dn̄s in oīb⁹ obedire p̄cepit. Nimirū cum & malis pentib⁹ carnalib⁹ obediēdū ē. Ad h̄ dicendū q̄ sup illud Romo. xiij. Oīs aīa ptātibus sublimiorib⁹ subdita sit: dicit glo. eo q̄ supiores sūt obediēdū ē eis: cū ḡ subiectio debet' alicui rōne ptātis sublimioris iō q̄diu manet ptās debet manere obedientia: q: manente causa debet manere effectus: & q: ptās p̄latiōis cū sit donū gratie gratis date nō gratū faciētis: p̄ petm̄ non tollit': q: petō non opponit': ideo ī malo p̄lato nihilomin⁹ manet ptās p̄latiōis: & p̄ ↄsequēs illi debet' obediētia: vt patȝ. viij. q. iiij. c. nōne: ī glo. Q: si cōtingat ptātem tolli totalit' vt p̄ depositionem: tunc tollit' etiā totalit' obediētia: si v̄o ↄtingat ligari scȝ ad tp̄s vel ī cert' casib⁹ tūc similiter ligat' obediētia. Ad h̄ ex' de elec. c. venerabilis: & idē ē si obediētia inhibet' vel suspendit' ad tp̄s: vt. xv. q. vj. c. nos sāctoꝝ: vñ ↄcludit Ant. li. j. ti. xxiij. post Alex. an. q̄ malo p̄lato honor debet' q̄diu ab ecclīa tolerat: & lȝ male p̄sideat: haberi debet vt bñ p̄sidēs: quousq; ab ecclīa deponat': vñ nō debet ei debita obediētia & reuerētia subtrahi a subditis: nec inferioꝝ est iudicare de p̄latis: vtꝝ scȝ bene opent' vel nō. Roma. xiiij. Tu q̄s es q̄ iudicas seruū alienum: & sic obediendū est malis p̄latis. Sed ī quibus obediendū est: ostēdit sanctus Tho.

scda.2e.q.cliij.dicēs: q homo simpliciter
deo subijcit̄ q̄ntum ad om̄ia exteriora ꝛ in/
teriora: ꝛ ideo in omnib' ei tenet̄ obedire:
sed homo non tenet̄ in oībus homini obe
dire. Nam duobus modis cōtingere pōt
q supiori suo non tenet̄ obedire. Primo
modo ꝓpter p̄ceptum maioris potestat̄:
nullus enī p̄cipere pōt cōtra p̄ceptum dei
vel etiaꝫ superioris p̄lati: dum illud rōnabi/
le fuerit: vt ostendit glo. Roma. xiij. super
illud qui resistunt ei ꝛc. Secūdo modo si
p̄cipit illud in quo nō est subiectus: naꝫ in
his que ꝑtinent ad interiorē motum volū
tatis: nō tenet̄ homini obedire ſ; soli deo:
sed solū in his que exterius ꝑ corpus sunt
agenda: ꝛ hoc ſm rōnem superioritat̄: sicut
miles duci in his q̄ ꝑtinent ad bellū: seru'
dn̄o in his que ꝑtinent ad disciplinaꝫ vite
ꝛ curam domesticā: christianus p̄lato p̄la
to ecclesiastico in his q̄ ꝑtinēt ad salutem
anime: non enī p̄latus ecclesiastic' auctori
tatē habet imꝑandi ꝓ libito suo: ſ; sicut re
ligiosi qui ꝓfitent̄ regularem ꝯuersatiōeꝫ
ſm illam suis subdunt̄ p̄latis: ꝛ ideo q̄ntū
ad illa sola tenent̄ obedire que ꝑtīt ad re/
gularē ꝯuersationē ꝑtinere: q est obedien/
tia sufficiēs ad salutē: sic etiam om̄is chri/
stianus qui i baptismo christianā ꝓmittit
ꝯuersationem: ſm illaꝫ etiam suis p̄latis
subdit̄: ꝛ igit̄ q̄ntum ad illa sola que requi
runt̄ ad ꝯuersationem christianā: ꝑut san
cta mater eccl'ia: non solū ex iure diuino ſ;
etiam positiuo: sufficienter expressit tanq̄
necessaria ad salutē: christian' obligat' ha
betur ō necessitate salutis: sed q̄cquid ad
hoc de bono supaddit: ꝑtinet ad cumulū
ꝑfectionis: ꝛ sic ꝑꝫ q subditi suis p̄latis
non tenent̄ in omnib' obedire sed in aliq̄/
bus determinate: dicit enī Guil. q inferi/
ores tenent̄ obedire p̄latis ecclesiasticis i
his ad quoꝝ obseruationē in baptismo se
obligauerūt: vt scꝫ teneāt veram fidē cum
opibus ꝛ abrenūcient sathane ꝛ pōpis ei'
ꝛ oīb' opib': ꝛ ꝑ ꝯsequēs q̄ntū ad oē pctm̄
vitādū ꝛ spūale bonū ꝓsequendū: ſ; i alijs
actib' nō subdūt̄ eis: nisi inquātū ad ista
reduci seu ꝑtinere pn̄t: vnde. xj. q. iij. c. nō
semꝑ malum est non obedire p̄cepto: dicit
glo. q inferior obedire non debet nō solū
qn̄ est iniustū: sed etiam qn̄ est inhonestū:
vel etiam incomodū: quod vltimū tn̄ non
B est in omnib' intelligēdū. Secūdo que/
ri potest: cum subditus sit in obedientia p̄
lati in his saltem que sunt ad aīe salutē ne
cessaria: vtꝝ ergo liceat ei alicui alteri cōfi
teri q̄ ꝓp̄o p̄lato. Ad h̄ dicēdū ſm Rich.
ꝛ Asten. loquendū est de ꝯfessione duplici
ter. Uno modo ꝑut est opus virtutis dire/
cte repugnans hypocrisi: in quo q̄s seip̄m
accusat: ne alius q̄ est appareat: vel mala
sua aperit ad morbi inuestigandā curatio
nē: ꝛ hoc modo cōfessio fieri pōt cuilibet
qui pōt adiuuare instruendo vel orando:
vel de quo pōt homo erubescere ꝛ humili/
ari: ꝛ alter exemplo humilitat̄ meliorari:
non peccatorū cognitione deprauari: ꝛ sic
quis cōfiteri potest cuilibet peccatū suum
siue clerico siue laico. Sic enī dicit Bern.
sup cantica: Uir ꝑfectus est veritatis ama
tor: qui om̄es vellet noscere sua mala: dū
tamē ei nō esset causa mali sed boni. Alio
modo ꝑut est opus sacramētale ordinatū
ad recōciliationem que fit ꝑ absolutioneꝫ
ꝛ hec cōfessio nulli est faciēda nisi p̄sbyte/
ro: vt ex̄ de pe. ꝛ remis. c. omnes: ꝛ lꝫ q̄daꝫ
sentire videant̄ q in casu necessitatis ne/
cessariū sit ꝯfiteri laico: tn̄ ſm Asten. ꝯtra
riū ē veꝝ: q: p̄sbro non laico p̄ceptū ē in di
cto. c. est tn̄ licitū ꝛ cōgruū si assit idoneus
laicus t̄pe necessitat̄ illi ꝯfiteri: ꝛ sic intelli
git magister sniaꝝ ſm Hein. boyc: in. iiij.
di. xvij. c. vi. dicēs: Si defuerit p̄sbr̄ ꝓximo
faciēda est cōfessio. Et si q̄rit̄ ad q̄d talis
ꝯfessio valeat: rn̄det Tho. ꝛ Asten. q ba
ptism' habet efficaciā ex sctificatione ma
terie: ꝛ ideo a q̄cūq̄ ꝯferat̄ aliqui sacrm̄ re/
cipit: ſ; vis pnīe sacr̄alis ꝯsistit i sctifica/
tione ministri: ꝛ ideo q̄ laico cōfitet̄: lꝫ im/
pleat quod ē ex ꝑte sua de ꝯfessione sacra/
mentali: sacrm̄ tn̄ absolutiōis non ꝯseq̄t̄:
ꝛ ideo valet tm̄ ad diminutionē pene q̄ fit
ꝑ cōfessionis meritū ꝛ penaꝫ: sed nō ꝯseq̄t̄
diminutionē illā pene que fit ex vi clauiū:
ꝛ ideo sic ꝯfessus magis punit̄ post istam
vitam q̄ cōfessus sacerdoti: minus tn̄ pu/
nitur q̄ si nulli fuisset cōfessus: verūtamē
extra casū necessitatis q̄s cōfiteri debet ꝓ
prio sacerdoti: vt ꝑꝫ i dicto. c. oīs: vbi di/
cit Hein. boyc: p' Hosti. ꝛ Jo. an. q ꝓpri'
sacerdos ē: cui cura parochialis eccl'ie ē cō
missa siue sit rector siue vicari'. Cura autē
est vigil onerosa ac sollicita custodia aiaꝝ
alicui cōmissa: vt curet ne pereāt ſ; saluēt:
q̄ cōpetit ex lege vel cōmissione canonica
aut cōsuetudine vel p̄scriptiōe ꝑ sedē apli/
cam non improbata: vn̄ ꝓprius sacerdos
dici pōt: q̄ habet imediatā curā. s. sacerdos
parochialis. Similit̄ papa et ep̄s sūt ꝓprij

sacerdotes et imediati: sicut archipresbiteri: vt
ex. de offi. archipresbyteri. c. officiū. c. vt sin/
gule. Itē legat⁹ pape vel penitentiari⁹ pa/
pe: vt de offi. legati. ⁊ idem videtur intel/
ligendū de generali vicario epi: ex. de offi.
iud. ordi. c. inter cetera: et sufficit licentia
cuiuslibet istoꝝ vt qs cōfiteri possit alteri
q̄ ꝓprio sacerdoti: etiā si licētia sit genera
lis. s. nō expsso cui ꝯfiteat̄: vt ptz in extra/
uagan. Jo. xxij. q̄ incipit: vas electiōis: et
si qs dicit se hre licētiā a quoq̄ istoꝝ dicit
Hein. boyc: ꝙ sibi credendū ē: q2 nō ē psu
c mēdū ꝙ sit imemor ꝓprie salut̄. Tertio
occasione iam dictoꝝ qri pōt: an frēs men
dicantes q̄ deputant̄ ab epis vel etiam a
sūmo pontifice ad audiendā ꝯfessiones: li
centiā sacerdotis prochialis habere debe
ant: ⁊ vtrū ipis fratrib⁹ sic deputatis con/
fessi teneant̄ semel i anno ꝯfiteri ꝓprio sa
cerdoti: pͥtim cū sacerdos sacra mīstrās
agnoscere debet vultum pecoꝝ suoꝝ: vt dr
Ecci. xxxij. curā illius habe. Ad h dicēdū
q̄tū ad pmā ptē qstiōis: ꝙ Jo. an. i clem.
sup cathedrā: i glo. sup vbo: denotat: dicē
ꝙ nō ē necesse licētiā petere ꝓpter vbū li/
bere: ⁊ idē tenet Paulus de liazarijs: ⁊ in
telligunt̄ mēdicātes fratres pdicatores ⁊
minores: ⁊ ibi p Clemētē qntū ꝓrogatum
uit ad Augustiā. ⁊ p Jo. xxij. ad carmeli/
tas. Qtū aūt ad scdam ptē qstionis: dicē
dū ꝙ lz quidā doctores sentiāt vt archid.
⁊ Jo. mo. ꝙ ipis fratrib⁹ ꝯfessi teneant̄ se/
mel i anno cōfiteri ꝓprio sacerdoti: tn Jo.
an. sup vbo: absoluti: dicē ꝙ a fratrib⁹ ab
soluti nō habebūt vlteri⁹ necesse cōfiteri ꝓ
prio sacerdoti. Nec obest. c. ois: q2 itelligi
tur de illo qui alteri legitime ꝯfessus non
erat: vt dicebat Bādita⁹ i ꝯstitutiōe: inter
ceteras: ⁊ Jo. xxij. in extrauagan. vas electio
nis: qd de facto tenet̄. Et dicē Hein. boyc:
ꝙ h veri⁹ ē: alr ptās et officiū de hmōi de
modico vel de nihilo cparet̄: imo forsan i q̄
dā derisiōe haberet̄: cū pauci ꝯfiterēt̄ eis
videntes teneri se nihilomin⁹ sacerdoti ꝓ
prio eadē peccata ꝯfiteri. Idē tenet Guil.
de mōte: dicēs: ꝙ de rigore ⁊ veritate sacri
q̄tū ad culpā mortalē ⁊ penā ppetuam: di
cti frēs in sacro pnie reputant̄ ꝓprij sacer
dotes: ⁊ sic satisfactū ē caplo: ois: h q2 con
fessus ē exhibendū corp⁹ christi p ꝓpriū
psbyterū ⁊ nō aliū: nec pt eē bn certū psby
tero de ꝯfessiōe facta fratrib⁹ hmōi: idcir/
co equū ⁊ vtile est vltra necessariā ꝯfessio
nē talib⁹ factā: volūtaria nō obmittat̄: ad
ostēdendā subiectionē ⁊ obedientiā suo p
lato ꝯfitēdo. s. illa peccata q̄ citra vltimā
ꝯfessionē ppetrauerit vel etiā oia si placu/
erit: alr eni detraheret̄ psbris ⁊ eoꝝ eccle
sijs: qb⁹ prochiani dāt ouū vel denariū in
sua ꝯfessiōe q̄ ꝯsuetudo nō improbat̄: fm
doctores tn i dicto. c. ois: sunt aliq casus i
qb⁹ nō debet ꝯfiteri ꝓprio sacerdoti: h req
sito curato: imo ꝯdicēte qs pōt ⁊ debet li/
cite alteri ꝯfiteri. Prim⁹ casus ē si ꝓprius
sacerdos sit insciu⁹ ⁊ ignar⁹ vel indiscret⁹
vt patz de pe. di. vj. c. placuit: vt deinceps
nulli sacerdotū liceat quēlibet cōmissū al/
teri sacerdoti ad pniāz accipe: sine eius cō
sensu cui se prius cōmisit: nisi p ignorātia
illi⁹ cui pus ꝯfessus ē. Scd's casus si ꝓpri⁹
sacerdos particeps ē criminis: vtputa q2
peccauit cū psona q̄ sibi ꝯfitet̄: tunc enim
tollit̄ erubescētia ꝯfitenti: ⁊ vt plurimum
puritas ꝯtritiōis impedit̄: vnde. xxx. q. j.
dicit̄. c. ois: ꝙ ꝯfessionis filij quādā com/
paternitatē cū cōfessore cōtrahūt: quapro/
pter si qs h scelus ppetrauerit: nō solū dig
nitatis honorē amittat: verūetiā vsq ad
exitum vite iugi pnie se subdat. Et Celesti
nus papa subdit ibidem: si quis sacerdos
cū filia spūali fornicat⁹ fuerit: sciat se gra/
ue adulteriū cōmisisse: idcirco femia si lai/
ca est derelinquat oia: ⁊ res suas pauꝑib⁹
reddat ⁊ cōuersa i monasterio vsq ad mor
tem deo fuiat: sacerdos aūt q2 exēplū ma
lū dedit hoib⁹: ab omi officio deponat̄ et
pegrinādo. xv. ānos peniteat: postea vo
ad monasteriū vadit ibiq cūctis dieb⁹ vi/
te sue fuiat deo. Et. c. sequēti. glo. i. c. ois:
dicit ꝙ ibi nō ē filiatio nisi q ad solū sacer
dotē: q2 ꝓles sacerdotis iūgi posset matri
monio cū filijs vel filiab⁹ ꝯfessionis. Hinc
eni dicit Ioh. in. c. ois: ꝙ psbr grec⁹ nō au
dict cōfessionē vxoris sue: ⁊ glo. Bar. ibi/
dem dicit ꝙ sacerdos oriētalis nō audiet
ꝯfessionē vxoris sue: q2 nec ipa libere cōfi/
tet̄ si cōmisit adulteriū: si g laic⁹ in necessi
tate audiat ꝯfessionē mulieris alicui⁹: nō
pōt postea cū ea ꝯtrahere: ar. h: si tamē cō
trahit forte tenet mrīmoniuz: videt̄ eni h
tm sacerdoti ꝓhiberi: cuz ei⁹ tm officiū sit
audire pctā confitentiū: hoc ibidē glo. sen/
tit in detestationē criminis: qcquid tamē
sit: licz videat̄ inhonestū et incōueniēs: si
tamen audit sacerdos cōfessionem vxoris
sue vel cōcubine: dare pōt vtiq pniaz: fm
Tho. ⁊ Asten. dūmodo tn alr habeat au/
ctoritatez absoluendi. Tertius casus est si

fuerit sacerdos reuelator confessionis quod diuino prohibetur in dicto. c. omnis. §. caueat diuino sacerdos ne verbo vel signo aut quis modo prodat aliquatenus peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit illud absque vlla expressione caute requirat: quoniam qui peccatum in penitentiali iudicio sibi detectum reuelare presumpserit: non solum a sacerdotio deponendum decreuimus verumetiam ad penitentiam agendam in artum monasterium retrudendum. Addit Hosti. quod omnibus diebus vite sue peregrinando peniteat: quod intelligitur quamdiu est in penitentia temporali: puta vsque ad septennium vel decennium vel plus vel minus: secundum quod est penitentia limitata: qua elapsa: est in monasterium detrudendus vt ibi perpetuam penitentiam agat. Quartus casus si verisimiliter timeat quod personam confitentem sollicitabit ad peccatum: et maxime si hoc constat ex probabilibus indiciis vel ex manifesta conuersatione aut fama communi. Quintus casus si peccatum sit directe commissum contra personam ipsius curati: et potissime si sit tale peccatum: cuius confessio requirat expressionem et circumstantias illius persone in quam commissum est: vt patet de infamia: de detractatione et huiusmodi. Sextus casus est tempore iuste necessitatis: vt cum quis infirmatur vsque ad mortem: vel intrare debet iustum bellum vel mare: vel aliquod subire euidens periculum: et deest proprius sacerdos. Septimus casus est si est vagabundus. ff. de iudi. l. heres absens. Octauus cum quis querit domicilium quo se conferat. nam et is sine domicilio est. ff. ad municip. l. heres: in prin. et l. eius. §. celsus. In his denique casibus predictis et similibus: in quibus probabiliter timet penitens ex confessione periculum iminere sibi vel sacerdoti: semper debet recurrere ad superiorem et petere licentiam alteri confitendi quam si habere non possit: idem iudicium est ac si non haberet copiam sacerdotis: vnde magis eligere debet laico confiteri: nec in hoc transgreditur ecclesie preceptum: quia precepta iuris positiui non se extendunt vltra charitatem nec etiam fit iniuria sacerdoti: quia amittere priuilegium videtur qui concessa sibi potestate abutitur: concordat Pe. Alex. Inno. et Guil. et communiter addunt quod si nullo modo habere potest sacerdotem alium et necessitas iminet: confiteatur peccatum in genere sine eo de quo possit malum peruenire: et addunt Hosti. et Ray. quod tales non debent confiteri cuicunque sacerdoti: sed potius illi qui alias habet iurisdictionem si saltem haberi potest. Ad laudem dei.

De confessione quando et cui est facienda aut quando iteranda: et qualiter est celanda: et de absolutione priuilegiatorum: Sermo XI

Honora patrem tuum b etc. Ad maiorem euidentiam materiam de confessione plenius scire cupientes. Primo queritur potest vtrum de necessitate salutis requiratur confessio: vel sufficeret sola precedens contritio: cum enim per contritionem precedentem peccatum dimissum credatur: sequens confessio necessaria non videtur. Ad hoc respondet Guil. in suo sacramentali: quod si loquimur de illo qui mortaliter peccauit: tunc concordant theologi quod talis habet ore necessario confiteri: nec papa cum tali dispensare posset quin confiteri tenetur: cuius ratio est substantia et materia de quibus ecclesia militans fundata est sunt sacra: quorum vnum est penitentia quam sacra tollere aliud non esset quam ecclesiam subuertere quod papa facere non potest qui solus vicarius christi est: dicit etiam Tho. quod papa necessitatem sacrorum tollere non potest: sicut nec instituere noua sacra: quia sunt ex institutione diuina: sed dispensare posset de tempore. s. quod differret vltra annum. Tamen hoc verum est quod sola contritio cum proposito confitendi et satisfaciendi tollit peccatum: et reddit viuum et mundatum peccatorem quod ostendit dominus in Lazaro: quem sola vocatio diuina reddidit viuum: antequam christus eum traderet apostolis ad dissoluendum: quod si postea non confiteatur vel satisfaciat: ingratum se reddit et peccat mortaliter: vnde triplex est ratio quare post contritionem necessaria est confessio secundum Guil. Prima propter statutum ecclesie: quod precipit confiteri: nam auctoritas et traditio ecclesie obligat vt preceptum: vt patet. xi. di. c. in his rebus. Secunda est quia ignoramus an peccatum sit dimissum: quod si non: tamen in penitentia quia sacramentalis est et effectiua gratie remittitur. Tertia quia dato quod simus sine peccato mortali: vt satisfaciamus precepto pape: necessarium est saltem venialia confiteri semel in anno: quod propter hoc preceptum est: vt in eucharistie receptione reuerentiores simus: vt patet in dicto. c. omnis. Secundo queritur potest: quotiens quis confiteri teneatur: an statim perpetrato mortali peccato. Ad hoc respondet Petr. de pa. in dicto. c. omnis: extra de pe. et re. quod cum confessio sit preceptum affirmatiuum non obligat nisi pro loco et tempore: et ecclesia voluit in hoc precepto tempus determinare: cum sit preceptum discipline non nature: vnde determinauit quod adminus semel in anno debet fieri confessio: vt in dicto. c. omnis: quod tamen fallit in monachis nigris qui saltem singulis mensibus confiteri debent: vt patet in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. sane: quam constitutionem qui ad hoc ad

alios religiosos dilatare satis honestũ ẽ: ſm Jo. an. ibidẽ. Alij vero quis ex ecclesie ꝑcepto nõ obligent̃ ꝯfiteri nisi semel ĩ anno ſm ius canonicum: tñ q2 ſm phm. viij. ethi. coꝝ voluntas nõ retardat facere opus volitũ: nisi ꝓpt̃ aliquã causã rationabilẽ: ideo dilatio ꝯfessiõis si nõ ẽ ex causa rõnabili ⁊ meritoria: tũc vl̃ nõ ẽ voluntas sufficiẽs ad delectionẽ peccati: vl̃ dilatio ex cãsua ẽ ꝑiculosa vel etiaȝ vitiosa: ⁊ vtrobiꝗ letale dispẽdiũ iminet aĩe. Nam dilatio cõfessionis ẽ ꝑiculosa. Primo ꝓpter incertitudinẽ vite dicente dño: Vigilate q2 nescitis diẽ neqꝫ horã: ⁊ diuiti rñdit: Stulte hac nocte repetẽt aĩam tuaȝ ⁊c̃. Scd̃o ꝓpt̃ accumulationẽ criminũ: dic̃ enĩ Greg. peccatũ qđ ꝑ pñiaȝ non diluit̃: mox suo põdere in aliud trahit. Tertio ꝓpter elongationẽ a deo: ita ꝙ difficilius ꝯuertit̃ ⁊ eius vita ꝑiculosius finit̃: dicit enĩ Ouidius: Qui non ẽ hodie cras min⁹ aptus erit: et pß. Qui se elongant a te ꝑibunt. Quarto ꝓpter indignationẽ iudicis q2 ꝑ hoc magnã ĩgratitudinẽ ostẽdit re⁹: timẽdũ ẽ etiã ꝙ qui semel tm̃ ꝯfitet̃ ĩ anno nõ facit hoc ex amore: ꝫ potius ex timore vel ex alia sinistra ĩtẽtione: q2 si nõ rediret tp̃s ieiunij: nõ rediret etiã cũ illis tp̃s ꝯfessionis peccati. Quinto ꝓpter defraudationẽ grẽ: q̃ ꝑ ꝯfessionẽ ꝯferret̃: q̃ redderet hoĩem magis firmũ ad resistendũ malo ⁊ inherẽdũ bono: multi nãqꝫ desperãt a peccato posse resipiscere: donec dolorosa confessione studuerint illud abluere. Scd̃o etiã dilatio ẽ vitiosa. s. ex negligẽtia: q̃ in mortali quis exĩstẽs ĩminẽte necessitate ꝯfitẽdi non ꝯfitet̃ vel ampli⁹ tardat ⁊ mortaliter peccat: que quidẽ necessitas q̃ ad obligationẽ ꝯfessionis ex quattuor attẽdi potest: vt tangit Alex. đ hal. in. iiij. ꝑte sũme: ⁊ Tho. ĩ. iiij. Primo ex ꝑte ꝑiculi iminentis. s. mortis: vtpote si ẽ in bello: in mari: vel ĩ alio mortis ꝑiculo: vel si mulier ẽ in partu ⁊ similib⁹. Scd̃o ex ꝑte sacri cuiuscũqꝫ suscipiẽdi: tractandi vl̃ ꝯferendi: vel ĩ aliquo actu vt ministrũ eccl̃ie se exhibẽd.: verbi gratia. Si vult sacrũ ordinẽ recipe: celebrare: eucharistiã sumere vel sacramẽta ministrare: ad quos act⁹ nullus in peccato mortali nõ cõfessus accedere debet: copia sacerdot̃ oblata ⁊ necessitate nõ vrgente. Tertio ex ꝑte stimuli ꝯscientie: cum scꝫ ꝯscia sibi dictat ꝙ statim cõfiteri teneat̃: ex eo ꝙ desperat se posse resistere peccato nisi ꝑ viã ꝯfessiõe

ꝙ si illam nihilominus ꝑtermittat vel differat: nõ excusat̃ a mortali ꝓpter ꝯtẽptum: quẽ incurrere põt duplici rõne. Primo cũ celeritas ꝯfessionis ꝯtemnit̃ vt actus peccati sepius iteret̃. Scd̃o cũ actualiter cogitat dispendiũ peccati: offensam dei et alia hmõi: q̃ efficaciter illũ ad penitentiã incitarẽt: ⁊ tñ non peniteret: sed poti⁹ illi motioni resisteret qđ esset resistere inspiratiõi spũssancti. Quarto ex parte dubij vt si habet casũ de q̃ papa solus eũ absoluere põt: ⁊ nũc habet copiã ꝯfessoris dñi pape: ⁊ dubitat si illum habebit in futuro: vñ si quis existens ĩ mortali ĩ his casib⁹ differt ꝯfiteri: non excusat̃ a mortali: dũmodo debitã oportunitatẽ habeat. Tertio q̃ri potest: vtꝝ in aliquo casu tenet̃ q̃s ꝯfessionem factam reiterare. Ad hoc rñdet Pe. in. iiij. ꝙ ꝯfessio est ĩ remediũ ⁊ in ꝑceptũ: quãtũ igit̃ ẽ in remediũ si q̃s vult itex ꝯfiteri bonũ est ad maiorẽ remissionẽ ei⁹ obtinendam: tã ex pena ⁊ verecũdia ꝙꝫ etiaȝ ex vi clauiũ: quãtũ tñ ad ꝑceptũ nõ tenet̃ illam iterare: nisi velit postꝙꝫ chyrograph⁹ peccati q̃ se diabolo semel obligauerat ẽ solutus. In aliq̃b⁹ tñ casib⁹ ꝯfessionẽ reiterare tenet̃. s. vel ꝓpter defectũ ꝯfessoris: aut ꝓpter defectũ ꝯfitentis: nam ꝑmo reiterare tenet̃ si deficit ꝯfessori clauis potentie: eo ꝙ non põt de peccato ꝯfesso absoluere: ⁊ tũc remittet eum ad supiorẽ cum litteris vel aliter: quã tñ remissionẽ si peccatuȝ occultũ est facere debet de licẽtia penitentis tm̃ ⁊ non aliter: vel dimittat eũ ire libere ad quẽcũqꝫ hñtẽ absoluẽdi ptãtẽ. Quõ ãt absolutio ista fieri debet ab eo q̃ remittit ad supiorẽ ĩ his đ q̃b⁹ ptãtẽ hꝫ absoluẽdi: oñdit Tho. ĩ q̃dã q̃libeto dicẽs: ꝙ sacerdos nõ absoluit aliquẽ nisi q̃ diuinit⁹ credit̃ absolut⁹: ꝫ postꝙꝫ a deo est absolut⁹: tenet̃ adhuc eccl̃ie ꝯfiteri: ⁊ quia dispẽsatio absolutiõis nõ ẽ tota minori tradita. Tenetur tñ ei oĩa ꝯfiteri: ⁊ ipe debet ab oĩb⁹ absoluere a q̃b⁹ põt: ⁊ deinde tenet̃ eũ remittere ad supiorẽ absoluendũ de residuo: verũtñ ſm Tho. in. iiij. di. xix. sacerdos nullum absoluere põt excõicatuȝ a culpa: nisi ꝑus absolut⁹ fuerit ab excõicatione: quia ꝑticeps nõ est sacroꝝ ecclesie excõicat⁹: q̃tñ excõicati tꝑe necessitatis absolui pñt a quocũqꝫ sacerdote ab oĩbus etiã excõicationib⁹: verũtñ vt habet̃ li. vj. de sen. ex. c. eos: si sic absoluti a sentẽtia canonis vel hoĩs: eo ꝙ recurrere nequeũt ad eũ a quo

facerant absoluendi ppter legitimu3 periculū vel impedimentū: si cessante periculo vel impedimento nō p̄sentent se illi a quo debebant absolui: mandatū eius recepturi: et vt oportet satisfacturi: reincidūt ī eandem sniaz: sicut et illi q̄bus a sede apostolica vel legatis absolutis iniungit̄ vt ordinario vel alteri se p̄sentent p pnia et q̄ iniuriatis satisfaciāt q̄ntocius poterint. Preterea si q̄s aliquē absoluit d facto qd tñ d iure nō pōt nō credit sanct⁹ Tho. eū absolutū eē: excusat̄ tñ p ignorantiā iuris: sed multomagis p ignorātiā facti: cū credit eū hr̄e auctoritatē nisi fuerit ignorātia crassa et affectata: sacerdos tñ nō excusat̄ cui ius illud ignorare non licet: idē tenet glo. ij. in p. ex ciuitates: in clem. sup cathedrā. Dicit etiā Jo. an. q̄ quo ad penā eternā tut⁹ est: s a satisfactiōe et pnia tutus nō est. M Si q̄rit̄: q̄d de ɔfessiōe sacerdoti facta: q̄ non de iure tenet ecclaz. Ad h̄ rñdet Fran. de zab. q̄ licz valeant gesta p talē p̄latū facta donec tolerat̄: vt dicūt Inno. et Hosti. q tñ in foro penitētiali iterp̄tabunt̄ ī ptē dubio: ē tanq̄ tutiorem: ex̄ de scrutinio. c. j. in glo. melius ē vt habeant̄ p nō absolutis: ita q̄ viuētes qui fuerūt cōfessi tali p̄lato detecto q̄ nō sit vel fuit p̄latus: iterū ɔfiteri debebūt: q̄ ad mortuos aūt iterp̄tabūt̄ q̄ ex fide saluati sūt: et absolutio valuerit: vt vult glo. ex̄ de elec. in. c. dudum. ij. et qd ibidē text⁹ dicit: q̄ tales aīe decipiunt̄ intelligit̄ q̄ ad decipientē: q̄ eas q̄stus grā pdere non curauit q̄rum in eo fuit: et ideo sanguis eoꝝ a deo distincte requirit̄: s̄ q deus nullū decipi velit q̄tū in eo ē: tales f̄m glo. saluāt̄ in sola fide. Scd̄o vero iterare tenet̄ si defuit cōfessori clauis scīētie: q nescit discernere int̄ lepraꝫ et leprā: tūc enī discretiori denuo ɔfitendū ē: vt ī dicto c. oīs: de pe. di. vj. placuit. Tertio iterare tenet̄ ex pte defectus ɔfitētis: qñ scienter dimidiauit ɔfessionē tacendo mortale peccatū: dicit enī Hein. boyc: in dicto. c. oīs: q̄ nō est licitū si q̄s in fraudē vel ppter verecundiā diuersis ɔfitet̄: cuilibet ptez dūtaxat reuelādo ppter verecundiam: sicut q̄dam faciūt ɔsiderantes maximā cōgeriē peccatoꝝ: vt de pe. di. v. c. j. vnde Tho. in iiij. di. xvij. dicit q̄ de necessitate ɔfessiōis est: q̄ hō oīa peccata sua cōfitea t̄ q̄ ptunc habet in memoria alioq̄n nō ē ɔfessio: sed cōfessiōis simulatio: sed si quis nō habuit in memoria quod postea recordatur: suffi

cit q̄ hoc peccatum dicat explicite et alia ī generali: dicendo q̄ cum alia multa confiteretur hoc oblitus fuit: idē Pe. Quarto si cōfitens cōtempsit vel neglexit satisfacere et oblitus est iniunctā satisfactionē: quā si sciret et eaꝫ implere vellet non oporteret ob hoc iterare ɔfessionem. Quintū q̄dem addere volunt de eo qui redit ad peccata cōfessa: quia q̄ reincidit non videt̄ esse verus penitens: sed potius irrisor: de pe. di. iij. c. qui reincidit. Sed ad hoc respondet sāct⁹ Tho. in. iiij. di. xxij. q̄ recidiuās nullo modo tenet̄ peccata dimissa directe ɔfiteri nec in generali nec in speciali cuicūq̄ cōfiteat̄: sed indirecte sicut illud sine quo sciri nō potest debit⁹ modus satisfactiōis: tenet̄ recidiuās notificare peccata dimissa quātū sufficit ad hoc vt sciatur que satisfactio possit illi cōgruentius iniungi: vt si frequenter lapsum carnis passus est ex aliqua occasione p satisfactionē talis occasio p̄scidatur: et similiter de alijs peccatis. Sextum etiam q̄dā addunt de eo qui ɔfessus est in pposito non deserēdi peccatū: d hoc tamē casu dicit Tho. in. iiij. di. xvij. q̄ confessio f̄m q̄ est actus ꝟtutis nō valet sine charitate q̄ est principiū merendi s̄ f̄m q̄ est ps sacramēti ordinat ɔfitētem ad sacerdotem qui claues ecclīe habet: et p ɔfessionem cōfitentis cognoscit ɔsciam ei⁹: et f̄m hoc pōt etiā esse in eo q̄ nō ē cōtrit⁹: q pōt pctā sua sacerdoti nota facere: et clauib⁹ ecclesie se subijcere: et q̄uis tūc nō pcipiat absolutiōis fructū: recedente tñ fictione incipiet recipe sicut etiā ī alijs sacramētis: vñ nō tenet̄ iterare ɔfessionem ad quā fictus accedit: sed tenet̄ postmodū fictionē suaꝫ cōfiteri: cōcordat Pe. Ad hoc etiā facere videt̄ de pe. di. j. c. mensuraꝫ. §. nō ita: vbi dicit̄. Nec est necesse vt semel sacerdoti cōfessi sum⁹ denuo ɔfiteamur: sed lingua cordis nō carnis apud verū iudicē ea iugiter cōfiteri debemus: et licz Ray. et Hosti. contrariū tenent: tñ istud verius videt̄. Hinc extra de pe. et re. c. q̄ q̄dam: dicit Alex. iij. q̄ lꝫ non sit vera hmōi pnia: admittēda tamen est eoꝝ confessio: et crebris salutarib⁹ monitis est pnia indicēda: glo. talis penitentia nō ē vera. i. fructuosa quo ad vitam eternā: valet tñ ei q̄ facit et sentiet fructum eius cū de alio crimine penitentiā egerit: vt ptꝫ de pe. di. iij. §. vlt. in fine. Quarto q̄ri potest an peregrini cōfiteri pñt alieno sacerdoti: et absolui a crimine cuius abso-

lutionem sibi retinuit epo. Ad hoc rñdet Guil. q si acceperũt perã et baculũ vel alr licẽtiã a pprijs sacerdotib⁹: psumendũ est eis datam licentiã ꝯfitendi: et tũc absolui possunt etiã a casib⁹ epo reseruatis: maxime cũ instat tpo generalis cõmunionis vt i pascha: debet illi tñ iniũgi q cũ habuerit copiã sui epi vel alterius habent auctoritatẽ absoluendi iterũ cõfiteatur illi pniaz ab illo recipiẽs. Si vero sine licẽtia sui sacerdotis pegrinantur: ab alio non pñt absolui nisi i necessitate. Et idem est de alijs negociatoribꝰ et viatoribꝰ: fm Inno. et Hosti. In extrema tñ necessitate põt qlibet absolui auctoritate aplica: nec requirit iteratio cõfessionis vel absolutionis: si tñ fuisset excõmunicat⁹ et in tali necessitate absolutus: si postea se repñsentat epo: reincidit in eandẽ sentẽtiã: vt li. vj. de sen. excom. c. eos. Quinto ꝑterea qri põt: vtrum habẽs ꝯfessionale vl ꝑuilegiũ papale: in quo habet talis clausula: q sup peccatis que sibi ꝯfiteberis nisi talia sint ꝑpter q merito sedes aplica sit ꝯsulẽda: in vigore istorum verborum absolui põt ab excõicatione ortum habẽte a canone illo. xxvij. q. iiij. si qs suadẽte diabolo: hui⁹ sacrilegij vitiũ incurrerit q in clericũ vel in monachũ violẽtas manus iniecerit: anathematis vinculo subiaceat: et null⁹ eporum illũ absoluere psumat nisi mortis vrgẽte pıculo etc. vel si incurrerit excõmunicationẽ maiorẽ ob pticipatiões vel in alijs excõmunicatiõib⁹. Ad h rñdet vir magne sciẽtie dñs Jacob⁹ camerac. decan⁹ q ab omi excõicatione põt absolui nisi papa sibi specialiter absolutiõez reßuauerit. Casus aũt papales reseruati sũt: atrox pcussio clerici: falsatio bulle papalis: cõbustio ecclie post denũciationẽ: simonia i ordine si suspensus a diuinis vl maiori excõmunicatione ligat⁹ se diuinis imisceat officijs vt pns irregularis efficit. In ceteris vero q specialit pape nõ reseruant: ꝯfessor pdict⁹ absoluere põt: ar. c. nup. §. in scdo: ex de sen. excõ. nã ibi dicit: q qr ꝯditor canonis ci⁹ absolutiõez sibi spealiter nõ retinuerit eoipo ꝯcessisse videt alijs facultatẽ relaxãdi: siliter cũ sedes aplica ꝑuilegiat aliqs deuotas psonas simul cõmorantes: vt scz possint eligere ꝯfessorẽ a q faciant celebrari recipiant sacramẽta etc. semp addit illam clausulã iure parrochialis ecclie semper saluo: de quo dñs abbas magister Arnoldus sancti Pauli in traiecto decretorum doctor ꝯsultus respõdit: ex quo dicta clausula freqũter in pıuile. inserit: ipaz clausulam ipe papa met exponit extra de priuilegijs in. c. in his: et vult q priuilegiati priuilegijs eis concessis vtant: dum tamẽ ab his que iure parrochiali ꝑueniunt abstineant: quasi dicat ꝯcessis vtant: sed omia emolumenta inde ꝑuenientia parrochiali cedant ecclie: in qbus latet ecclie preiudiciũ. Unde dicũt doctores i dicto. c. i his: q non recipiant alienos ad diuina officia diebus et festiuis: in ꝯtẽptũ psbyteri parrochialis: vt ex de parrochijs: in. c. vt dominicis: et q nõ benedicãt mulieres: neqs puulos baptizẽt: nec decimas vel oblationes parrochianorum recipiant: nec iniũgãt parrochianis penitentiã: nec eis tradant eucharistiam et similia. Sexto deniqs qri potest: cum nullo modo liceat reuelare cõfessionẽ: vtrum si quis reuelat alicui i confessione cõsilio vel secreto talia que nõ sũt de sui natura peccata: vt quia reuelat sacerdoti que debet vel que sibi debent: vel deponit penes eum aliquã pecuniã sub titulo cõfessionis an celare teneat. Respondet Ray. et Guil. q sacerdos non debet talia recipere sub titulo cõfessionis: si tamẽ p indiscretionẽ sic recipit: nõ tenet celare nisi per modũ cõsilij vel secreti: et iura que puniũt reuelantes cõfessiones non attendunt nisi ad peccata: vnde sacerdos si cõpelleretur p iuramẽtũ de tali debito reuelando: vel depositarius de pecunia apud se reposita: tenet vtriqs dicere veritatem. etiam si prius iurasset de non reuelando: qr non esset obseruandũ iuramẽtũ in piudicium iuris alieni: secus tamẽ si iniuste et p tyrannũ inquireret: tũc eni subterfugere deberet tacendo vel sophistice respõdẽdo: peccatũ vero quod solum scit in cõfessione non licet reuelare alicui etiam cuz licẽtia ꝯfitẽtis fm Tho. Pe. et Hein. boyc: sed faciet sibi dici extra confessionem et sic petet licentiam reuelandi: cuius ratio est quia quasi de essentia sacramenti est confessionem celare: nisi forte ꝯfitens velit q absolute sciat et libere ad dicẽdũ alicui soli sed non alijs: vel in similib⁹ casib⁹. Addit etiam Hein. boyc: in dicto. c. omnis. §. caueat: q si quis cõfitetur cõmittendũ vt homicidiũ maleficiũ etc. et dicit se non posse temptationi resistere tunc fm hoñ. sacerdos reuelare potest his qui possũt pdesse et non obesse: q sic exponit textũ: de pe. di.

vj.c.sacerdos. Idem Archid.ibi. et Jo.ij.q.j.c.si peccauerit.sup verbo pditor: q nõ est pditio reuelatio de peccato futuro s de pterito. Credit Hein.boyc: q nõ tenet celare in vi cõfessiõis sacramẽtalis: q: nõ est vera pfessio eo q de peccato cõmittẽdo nõ põt dari penitẽtia: sed tenet celare in vi secreti. Secretũ aũt in tali casu celari nõ debet: q: tantũ malũ q̃libet impedire tenet circũstantijs debitis: vt patet de iureiurã. c.quẽadmodũ.§.vlti.sm Hosti. Tamẽ scotus: Tho. Richard⁹ et Pe. cõtrariũ dicũt in.iiij.sed impediri debet malũ oĩmodo sine expssione psone: dicit etiam Asten. q si laicus casu audiat peccata cõfitẽtis sacerdoti tenet illud celare ex pcepto iuris nature et iuris diuini et positiui. Similit si cõfessor alicui reuelaret qd tm sciuit ex cõfessione. Ad laudẽ dei.

De oblatiõibus in ecclesia dandis et recipiendis vel respuẽdis: et de solutiõibus decimarũ pdaliũ et psonaliũ et mixtarum: Sermo XII

Onora patrẽ tuũ et c. Secũdo debem⁹ honorare parẽtes spũales eis fideliter subueniendo i omnib⁹ necessitatib⁹ in cui⁹ argumentũ dicit de cõse.dis.j.c. Ois christian⁹ pcurret ad missarũ solẽnia aliq̃d deo offerre et ducere ad memoriã qd deus p Moysen dixit: Nõ apparebis i cõspectu meo vacu⁹: et in collectis sanctorum patrũ liquido apparet: q oẽs christiani aliquid deo offerre ex vsu sctõrum patrũ debẽt. Ad hui⁹ igit euidentiã pmo q̃ri põt: vtrũ oblatiões vsuales que fiũt in ecclia parrochiali psbytero ad altare sũt de necessitate pcepti: psertim cũ i lege veteri pcepit dñs ne vacuis manib⁹ venirẽt ad templũ: vt dictũ est. Ad h respõdet sanct⁹ Tho.scda 2e.q.lxxxvj. q nomẽ oblatiõis cõe est ad oẽs res q̃ exhibent in in cultura dei vel in vsu ministrorum expendẽdo: et hmõi oblatiões de sui rõne habẽt qd offerant volũtarie: sm illud Exo.xxv. De homie q̃ vltrone⁹ offert accipietis et c. et Matth.v. Si offers mun⁹ tuũ. Quadrupliciter tñ rõne tñ rõne q̃s tenet ad oblatiões illas. Primo ex pcedẽti puentiõe: sicut cũ alicui concedit fund⁹ eccle vt certis tpib⁹ oblationẽ faciat: qd tñ hz rõnẽ census. Secũdo pp̃ter pcedentẽ deputationẽ vel promissionẽ: sicut cũ q̃s offert donatiõe inter viuos: vel cũ in testamẽto relinquit ecclie aliquã rem mobilẽ vel imobilẽ in posterum soluendã. Tertio pp̃ter ecclie vel ministri necessitatẽ: puta si minister ecclie nõ haberet vnde sustẽtaret: vt patet dicto.c.ois xp̃ianus. qd intelligit tanq̃ pceptũ: dum minister paup est: vñ dicit ibi glo. credo q si sacerdos paup est: põt eis diuina officia subtrahere nisi dent: tutius tñ est q cogant p supiorẽ: qd etiã fieri debet. xij.q.ij.c.charitatẽ. Quarto pp̃ter consuetudinẽ: tenent eñi fideles in solẽnitatib⁹ aliquib⁹ ad aliquas oblatiões cõsuetas: ad hoc extra de simo.c.ad aplicã: vbi dicit q per epm loci veritate cognita: cõpescant q̃ maliciose nituntur laudabilẽ cõsuetudinẽ imutare: et in glo. Et hec festa sunt pcipue quattuor pñpalia: et addit Tho. q in his duobus vltimis casib⁹ remanet oblatio quodãmõ volũtaria q̃tũ ad q̃ntitatẽ vel specie rei oblate: vñ q̃ debitas oblatiões non reddũt puniri possũt p subtractionẽ sacramẽtorum: nõ p ipm sacerdotẽ cui sunt oblatiões faciende: ne videat p sacramẽtorum exhibitionẽ aliquid exigere: sed p supiorẽ aliquẽ. Secũdo xo queri põt: vtrũ ne aliquorum oblationes sunt respuẽde: psertim cũ d: Deut. xxiij. Nõ offeres mercedẽ pstibuli i domo dñi dei tui. Ad hoc rñdet Asten.lib.vj.ti. xxxj. q aliquorum oblatio respuẽda est i criminis sui detestationẽ. Primo si q̃s spõte et sine necessitate rebaptizat⁹ est ab hereticis: illius oblatiões biẽnio nõ sunt recipiende: etiã si peniteat: vt patet de cõse.dist. iiij.c.eos quos. vbi subdit q duobus annis etiã oblatiões modis oĩb⁹ nõ sinant offerre et c. vide. Secũdo si sit heretic⁹ vel credens.f.receptor hereticorum: et pp̃ter hoc denũciatus: excõicatus: et idem est de quolibet excõicato publico: vt patet extra de heret.c.excõicamus itaq̃.§.credentes. vbi subditur q clerici nec elemosynas nec oblatiões eorũ recipiant: alioquin suo priuent officio. Tertio si emunitatẽ ecclesie violauit nec emendare velit: vt.xvij.q.iiij. c.miror. vbi phibet recipi oblatio etiam a tota familia dom⁹ illius q̃ vim ecclesie intulit. Quarto si sit meretrix publica: vt Deut.xxiij. Nõ accipies mercedẽ pstibuli vnde non põt facere publicã oblationẽ ad altare: sed bñ põt de turpi lucro facere elemosynã: et hoc ne sacerdos peccatũ illius approbare videat.xiiij.q.v.c. non sane.in

si. et simile est de alijs criminibus notorijs et horrendis. Quinto si sit vsurarius publicus vt extra de vsur. c. quia in omnibus. Sexto si sit raptor obstinatus et inobediens: vt extra de rapto. c. sup eo. Septimo si sit oppressor pauperum. j. q. j. c. non est putanda elemosyna. et. xc. dist. c. oblationes. Octauo si sint ab inuicem discordantes et se odientes: nec reuocari possunt ad concordiam: vt eo. c. oblationes dissidentium fratrum. i. christianorum neque in sacrarium neque in gazophilacium recipiantur: glo. cum eorum odium est notorium. Sequitur: Sic dona eorum qui paupes opprimunt a sacerdotibus refutanda sunt. Ratio aut quare ab istis elemosyne recipi possunt et non oblationes: quia elemosyne fiunt in occultis: de quo nihil ad ecclesiam: vt de simo. c. sicut tuis. Oblationes vero in publico que prohibentur: ne exinde peccator presolet: et ne peccatum ipsius ecclesia publice videatur approbare. Tertio queritur pot vtrum homines teneantur dare decimas ex necessitate precepti: presertim cum illa sola homines obseruare tenentur tempore gratie: que a christo per apostolos sunt mandata: secundum illud Matth. vlt. Docentes eos seruare omnia quecunque mandaui vobis: et apostolus dicit Act. xx. Non enim subterfugi quo minus annunciarem vobis omne consilium dei: sed neque in doctrina christi neque apostolorum aliquid continetur de solutione decimarum: quia quod dicitur Matth. xxiij. Hec oportuit facere ad tempus preteritum legalis obseruantie referendum videtur. Ad hoc respondet sanctus Tho. secunda secunde. q. lxxxvij. inter alia: quod decime in lege veteri dabantur ad sustentationem ministrorum dei: et est preceptum partim morale inditum naturali rationi: quod enim his qui diuino cultui ministrabant ad salutem totius populus victus necessaria ministraret ratio naturalis dictat: sicut et his qui communi vtilitati inuigilant: vt principibus: militibus et alijs quibus stipendia victus debentur a populo. j. Cor. ix. Quis militat stipendijs suis vnquam. Partim etiam erat iudiciale: robur habens ex institutione diuina. s. certa determinatio stipendij: quod debetur ministris diuini cultus: que ponit decimam partem illis tribuendam: et quia mater ecclesia sequens vestigia diuini precepti de decimis soluendis: secundum quandam humanitatem instituit determinationem decime partis soluendam ecclesie ministris tempore noue legis: vt non minus populus noue legis: ministris noui testamenti exhiberet quam populus veteris legis: cum obligetur ad maiora: secundum illud Matth. v. Nisi abundauerit iusticia et c. cum etiam ministri noui testamenti sint maioris dignitatis: et sic patet quod ad solutionem decimarum tenentur partim ex iure nature: partim ex institutione ecclesie: et quia radix solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debentur carnalia: secundum illud. j. Cor. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus: non magnum est si nos carnalia vestra metamus: ideo super hoc debitum fundauit ecclesia determinationem solutionis decimarum: omnia autem que possidet homo sub carnalibus continentur: et ideo de omnibus possessis decime sunt soluende. Ad cuius euidentiam sciendum: quod quedam sunt decime personales: que scilicet debentur ex negocio artificio: scientia: militia: venatione: piscatione: de molendinis: balneis: fullonijs: metallarijs: lapicidinis et huiusmodi. Quedam vero sunt prediales: que. s. proueniunt ex ipsis predijs. Quedam etiam dici possunt mixte: vt de agnis: apibus et alijs fetibus animalium: et de prouentibus exinde receptis: vt de lacte lana: melle et similibus: quia partim a predijs proueniunt vnde animalia veniunt: partim a custodia personarum: et ad vtrasque soluendas obligantur christiani. Et si obijcitur: solutio decimarum videtur ex veteri lege introducta: sed in lege veteri nullum preceptum datur de personalibus decimis: que. s. soluuntur de his que conquirit aliquis de proprio actu mercationis militie et c. ergo nec in noua lege tenetur ad hoc aliquis. Ad hoc respondet Tho. vbi supra: quod specialis ratio fuit cur in lege veteri non fuit datum mandatum in personalibus decimis secundum conditionem populi illius: quia omnes tribus certas possessiones habebant de quibus poterant sufficienter prouidere leuitis qui carebant possessionibus: non autem interdicebatur eis quin de alijs operibus honestis lucrarentur: sicut et alij iudei: sed populus noue legis est vbique per mundum diffusus: quorum plurimi possessiones non habent. sed de aliquibus negocijs viuunt: qui nihil conferrent ad subsidium ministrorum dei: si de negocijs eorum non soluerent. Ministris etiam noue legis artius interdicitur: ne se ingerant negocijs lucratiuis: secundum illud. ij. Thimo. ij. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus: et ideo in noua lege tenentur homines ad decimas personales secundum consuetudinem patrie et indigentiam ministrorum: vnde Aug. dicit: et habetur. xvj. q. j. c. decime: de militia: de negocio: et de artificio reddes decimas: et secundum Tho. et Hosti. deci-

me dari debent de omni lucro licito. Q2 si querit: vtrum etiã de illicitis acquisitis tenet quis dare decimas. Respondet Ho stien. q̃ pdiales decime dari debent indi stincte a possidente pdia: siue iuste siue in iuste: siue a catholico: heretico: iudeo: pa gano: vt extra eo. ti. c. de terris. De psona libus autẽ distinguit: aut tenet ad restitu tionẽ: vt in furto: rapina: simonia: vsura: ludo: iniusta exactione: iniusta sententia: iniusto bello & hmõi: tunc decime nec de bent dari nec recipi: si vo non tenetur ad restitutionem: vt in meretricio: lenocinio: histrionatu & similib⁹: & tunc si ex peccato notorio questus puenit: ecclesia nõ debet recipere ne peccatũ videat approbare: sec⁹ si occultum est q̃uis platus hoc sciat: ar. xxxij. q. v. c. christiana. et. vj. q. j. c. si omĩa. idem Tho. vbi supra: ar. ij. in solutione se cũdi argumẽti. Quarto queri potest cũ fm iura de omnib⁹ decimis tam psonalib⁹ q̃ pdialibus solutio fieri debet: cur eccle siarũ plati non exigunt de omnib⁹: ne ne gligẽtia eorum sit alijs causa delinquẽdi. Ad hoc dicendũ: q̃ licz ecclesia posset exi gere decimas tam psonales q̃ prediales: tamẽ laudabiliter nõ requirit in illis locis vbi sine scandalo requiri nõ possent pter dissuetudinẽ vel aliã causam: sicut Paul⁹ laudabiliter noluit vti potestate a deo sibi tradita: vt scz acciperet stipẽdia victus ab his quibus euangeliũ pdicabat: ne daret impedimentũ aliquod euangelio: & ex hoc etiã excusare possunt non soluẽtes sed di uersimode: nam decime psonales fm Ray. & Hosti. non sunt de diuino iure sicut pdia les: sed tñ debent ex iure positiuo: q2 Le uiti. vlti. tñ de pdialibus fit mentio: con suetudo autẽ ius humanũ tollit: dum est pure positiuũ vel in toto si est generalis: vel in parte si est specialis vel pticularis: vt. xij. dist. c. cõsuetudo. & vide latius supe rius: vnde videt q̃ cõtraria consuetudo a culpa liberet illas non soluentes: sed ille decime necessarie sunt soluẽde que deben tur ex lege diuina vel loci cõsuetudine ap probata: vtpote prediales: vt extra de de cimis. c. in aliquib⁹. vbi subdit: Ille q̃ppe decime necessario sunt soluẽde que deben tur ex lege diuina vel loci cõsuetudine ap probata: vt decime pdiales: vel mixte: vt pote de omnib⁹ fructibus terrarũ arborũ hortorum: nutrimẽtis animaliũ: lana: la cte: feno: lignis: piscatiõibus: venationi bus &c. Q2 si obijcit Leuit. vlti. Non mã dat solui decima nisi de frugibus & pomis arborũ: & animalib⁹ que transeũt sub vir ga pastoris: sed pter hec sunt etiã quedam minuta que homini puenjunt: scz herbe q̃ nascunt i horto & alia hmõi: ergo nec de il lis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc rñdet Tho. vbi s. q̃ ea que ordi nant in finẽ sunt iudicãda fm q̃ cõpetunt fini. Decimarũ autẽ solutio est debita non pter se s pter ministros quoꝝ honestati nõ puenit: vt etiã minima exacta diligẽtia re quirãt: hoc enĩ in vitiũ cõputat: vt patet p phm in. iiij. Ethic. & ideo rex regũ non de terminauit: vt de huiusmodi minutis re bus decimas darent: sed hoc reliquit arbi trio dare volentiũ: q2 minima quasi nihil cõputant: & ido phariseis de his decimas dantib⁹ ait dñs. Oportuit hec scz minima facere: & illa scz maiora legis nõ omittere. Preterea vbi de antiqua cõsuetudine nul lã decimã soluũt: licz ecclesia posset ibi re quirere decimas saltem pdiales: tamẽ lau dabiliter nõ requirit eas in locis vbi sine scandalo requiri nõ posset pter dissuetu dinẽ vel aliã causam: nec tamẽ illi qui non soluũt in locis illis sunt in statu damnati onis: nisi forte pter obstinationẽ haben tes volũtatẽ nõ soluẽdi etiã si ab eis ptina citer peterent: hec Tho. Vel põt dici fm Hostl. q̃ quãdo nulla decima soluit: videt q̃ dñi pdiorum hereditario manu soluerint eccle sie decimas: & eis deinceps ecclesia redo nauerit: & fm Hosti. compositio inter pso nam ecclesiasticã & laicos super aliqua pte decime seu tota de consensu superioris pre lati valet: vt patet extra de transac. c. sta tuimus: vt si super decimis inter vos & ali quã psonam ecclesiasticã assensu episcopi vel archiepiscopi sui compositio facta fue rit: rata & incõcussa psistat. Quinto que ri potest: vtrum in aliquo casu laici possũt absq3 peccato decimas in feudum habere. Ad hoc respondet glo. extra de deci. c. q̃ uis. q̃ hodie decime in feudũ dari nõ pos sunt sicut alia feuda: vt extra de feud. c. j. sed causa quare olim clerici antiquis tem poribus dabant laicis in feudũ hec erat: vt laici defenderent ecclesias ab hereticis & alijs oppressoribus: postea vo cum cessa uit non fuerunt concesse: imo expresse fuit phibitum: quia sine peccato non possunt eas laici detinere: et decimas ab antiquo concessas adhuc possident laici et eorum

eo᷑ successores: tamē si aliqua noualia cō/surgāt in decimatiōe laico᷑: nō accrescunt eis: vt eo.ti.c.tua nobis. ꝛ in glo. vnō ꝫm Ray. a tpe lateranēsis cōcilij celebrati sub Alexādro: nullo mō possunt decime laicis cōferri: nec valeret talis collatio vel infeu/datio: vt eo.ti.c. ꝓhibem⁹: qđ sane intelli/git̄ ꝫm Hosti. nisi a papa: vt in cōstitutiōe feudo᷑ episcopū vel abbatē: q: si ius ꝑcipiendi fructus tempales decimarū fuerit laico cōcessum ante dictū cōciliū: ꝛ laicus hō viuat ꝛ defendit ecclesiā sicut fidelis vasallus: excusari potest: al's in aīe ꝑiculū tenet illas: ex quib⁹ patet ꝙ ꝑiculosum est habere redditus decimales: vel etiā nō soluere decimas ecclesijs: ita ꝙ religiosi qui dicūt aliqua: quib⁹ a solutiōe decima᷑ audiētes retrahāt: siue in sermonib⁹ siue alibi: ipso facto sunt excōicati: vt ī cle.de penis.c.cu/piētes. Econtra 2o ꝫm Ray. remuneratio fideliter soluētium decimas q̄druplex est. Prima est abūdātia fructuū. Malach.iij. In decimis ꝛ in ꝑmitijs ꝛ in penurijs vos maledicti estis ꝛ me vos cōfixistis gens tota: inferte omnē decimatōe3 ī horreū meū: vt sit cibus in domo mea: ꝛ ꝓbate me sup hoc dicit dn̄s: si nō aperuero vobis catha/ractas celi: ꝛ effudero vobis benedictionē vsq3 ad abūdātiā: ex q̄ patet ꝙ cā penurie fuit sbtractio decima᷑: vn̄ Malach. ibidē: q: mihi nō reddidistis decimas ꝛ ꝑmitias idcirco in fame ꝛ penuria maledicti estis. Secūda ē sanitas corpo᷑: Aug⁹. ꝛ habet̄. xvj.q.j.c.decime. si decimā dederis nō solū abūdantiā fructuū recipies: sed etiā sani/tatē corpis cōsequeris. Tertia est remissio peccato᷑: Aug. ibidē: deus noster qui di/gnatus est nobis totū dare: decimā a no/bis dignatus est accipere: non sibi sed no/bis sine dubio ꝓfuturā: nō ergo dn̄s deus ꝑmiū postulat sed honorē: glo. gratis vult beneficia cōcedere: nō pro ꝑcio sed tm̄ ho/norem vult habere. Quarta est regnū ce/leste: Aug. ibidē: qui ergo sibi aut premiū compare: aut peccatorū indulgentiā desi/derat ꝓmereri: reddat decimā. Et iterum: cum enī dando decimas ꝛ terrena ꝛ cele/stia premia possis ꝓmereri: ꝑ auaricia duplici benedictiōe fraudaris: hec est enī dn̄i iustissima ꝯsuetudo: vt si tu illi decimā nō dederis: tu ad decimā reuoceris. s. partē q̄ cecidit cu3 lucifero. Sequit̄: dabis impio militi qđ non vis dare sacerdoti: vt patet ibidem. q. vij. c. maiores nostri ideo copijs oībus abūdabant: q: decimas deo dabāt ꝛ censum cesari reddebant: mō q: discessit deuotio dei: accessit indictio fisci: nolum⁹ cū deo partiri decimas: modo autē tollit̄ totū: hoc tollit fiscus qđ nō accipit christ⁹: hoc ibi: ꝛ sunt verba Aug. Tertio debe/mus honorare parētes spūales reuerētiā corporalē ꝛ mentalē exhibēdo: vtpote q̄s de⁹ honorauit eos deos appellādo: ꝛ iterū ait ī euāgelio: Qui vos audit me audit: ꝛ q̄ vos spernit me spnit: nā q̄tiēs aliq̄s reli/gioso vel sacerdoti detrahit: totiēs capiti christi coronā spineā īponit: q: ipi sunt ca/put ꝛ supiores ecclie militāt̄: quotiēs eis iniuriā fecerit: totiēs xp̄m clauis cōfodit: quotiēs eis cōuiciat⁹ fuerit: totiēs ī xp̄i faciē spuit: q̄tiēs exosus habuerit: totiēs xp̄i latus trāsfigit: q: quāto sunt magis honorādi: tanto detestabilior est dehonoratio. Propter tria nāq3 specialit̄ sunt honorā/di. Primo rōne cōis vtilitatis: q: fideles ꝑ absolutionē purificāt: ꝛ per sacrā inesse gratie cōfirmāt: ꝛ regnū celorū ꝑ clauē lingue reserāt. Secūdo rōne dignitatis q̄ tanta est ꝙ creatorē suū mirabiliter creant et ꝛ ꝓ nostra salute hostiā īmortalē cōsecrāt. Tertio rōne nr̄e necessitatis: q: irā dei per oblationē placant ꝛ manū dei extentā ad vlciscendū oblatiōis virtute ne feriat cōti/nent: ꝛ ideo dn̄s ostēdit ī dathan ꝛ abiron quātū detestet̄ peccatū illud quo q̄s dehonorat sacerdotes. Hinc. xj.q.j.c.sacerdoti/bus scribit Grego. impatori Mauricio int̄ alia. Quid mirū si illos pietas vestra di/gnet̄ honorare: quib⁹ in eloquio suo ho/norem tribuēs: eos aut angelos aut deos ipse etiā appellat deus ꝛc. vide ibidem de honore sacerdotū. Ad laudē dei.

De obediētia religioso᷑ in qui/bus obedire tenent̄: ꝛ vtrū sit po/tissima virtutū: ꝛ de triplici obe/dientia: Sermo XIII

Onora patrē tuū b ꝛc. Secūdo mō ꝑ patrē spūalem intelligit̄ oīs superior in religione quē silr honorare iubemur: verā obedien/tiā ꝛ reuerentiā exhibēdo. Ad cui⁹ eui/dentiā primo queri pōt: vtrū religiosus ꝑ peccet mortalit̄ trāsgrediēdo qđcūq3 eorū qđ ī regl'a tenet̄: ꝑsertim cū voueat seruare regulā quā profitet̄. Ad h' r̄ndet Astēn. li. B

tj.tt.xlvij.ar.ij. q nõ semp peccet mortali/
ter:non enĩ equaliter obligat ad obseruã/
dum oĩa que cõtinent ibidẽ:sed fm maius
ꝛ minus fm q diuersimode ibi tradunt:
nam in regulis sancto ꝛ patrũ aliqua cõti/
nent ꝑ modũ p̃cepti ꝛ inhibitiõis:aliq̃ xõ
ꝑ modũ statuti rõnabilis: ꝛ aliqua ꝑ mo/
dũ monitiõis ꝛ hortatiõis ꝛ hmõi:qḋ ma/
xime pꝫ in regla beati Frãcisci. Religiosꝰ
igit illa trãsgrediẽdo q cõtinent in regla
sue ꝓfessiõis ꝑ modũ p̃cepti ꝛ inhibitiõis
peccat mortalit:ꝫ ea trãsgrediẽdo q̃ ꝓtinẽ/
tur ibidẽ ꝑ aliũ modũ non peccat mortalit
quãtũ ẽ de xtute regule:nisi forte rõne ex/
cessus libidinis vel cõtemptꝰ: alꝫ si sancti
pr̃es religiones instituẽtes aliquã regulã
eq̃liter obligare vellẽt ad oĩa cõtẽta in ea:
tũc frustra difformit fm diuersitatẽ dictoꝝ
modoꝝ ea tradidissent. Et h̃ rãtio ꝯfirmat
ꝑ Grego.ix. Inno.iiij. Alex.iiij. Nicol.v.
q declarãdo regulã sancti Frãcisci: deter/
minãt nõ obligari frẽs ꝑ regulã nisi ad ea
q̃ in ipa p̃ceptorie vl inhibitorie sũt exp̃ssa.
Uñ dic Jo.an.in.c.relatũ:ex ne cle.vl mo.
q solũ tria subal.a sũt in p̃cepto: ꝛ quo ad
ea q̃ ꝓtinent:ex ḋ sta.mo.c.cũ ad monaste/
riũ.reliqua xõ nõ sũt de p̃cepto nisi p̃cep/
torie vl ꝓhibitorie ponant i regla:alꝫ enĩ
vix ex q̃tuor monachis vnꝰ saluaret. Se
cũdo q̃ri põt in q̃bꝰ religiosus tenet obedi
re p̃lato ꝛ in q̃bus nõ:p̃sertim cũ simplicit
ꝓmisit obediẽtiã sic ꝛ paupratẽ ꝛ castitatẽ
circa q̃ duo nulla cadit dispẽsatio: vt pꝫ ex
de sta.mo.c.cũ ad monasteriũ:i fi. Ad hoc
rñdet glo.ex de tẽp.or.in.c.ad aures.q nõ
semp ẽ obediẽdũ p̃lato: si tñ p̃latus excõi/
cet subditũ: tũc siue sententia sit iusta siue
nõ:semp est obediẽdũ sñie:fm Greg.xj.q.
iij.c.j.vbi dic:Sentẽtia pastoris siue iusta
siue iniusta fuerit timenda est: Glo.nisi in
duobꝰ casibus.s.cũ sentẽtia est post appel/
lationẽ lata: ꝛ cum ꝓtinet intollerabilẽ er/
rorem:extra de sen.excõ.c. ꝑ tuas. Et vbi/
cũqꝫ sentẽtia est nlla:nõ est obediendũ.co.
ti.statuim̃.li.vj. Secũdo nõ tenet obedi/
re p̃cepto p̃lati q̃ nõ ꝑtinet ad officiũ suũ
qḋ p̃cipit: vj.q.j.c.quia frater. Uñ Bern.
in li.de p̃cepto ꝛ dispẽsatiõe dicit:Subditꝰ
nec citra ꝓfessionẽ nec vltra ꝓmissã cogẽ/
dus est ꝑ legẽ obdiẽtie: ex quo patꝫ:q nec
in grauioribus nec in leuioribus que oĩno
p̃ter regulã sunt obedire tenet: qꝛ non te/
net nisi quatenꝰ se obligauit sua ꝓfessiõe:
licꝫ ꝑfecta obedientia sit etiã in his obedi/
re in q̃ĩuis alia bona sunt vel ad bonũ referibi/
lia. Tertio tenet obedire p̃lato q̃ñ p̃cipit
ea q̃ ꝑtinent ad officiũ: vt patet in dicto.c.
ad aures. Uñ dicit Tho.scḋa 2ᵉ.q.ciiij. q
religiosi ꝓfitent obedientiã q̃tum ad re/
gularẽ conuersationẽ:fm quã suis p̃latis
subdunt: ꝛ ideo q̃tum ad illa sola tenent
obedire:q̃ possunt ad regularẽ cõuersatio/
nẽ ꝑtinere: ꝛ hec est obediẽtia sufficiẽs ad
salutem: ꝛ hoc intelligit fm glo.vbi.ꝫ.q̃ñ
p̃latus nõ decipit in p̃cepto ꝑ aliquã igno
rantiã vel indiscretionẽ: nã excusaret q̃s
ꝑ impotentiã absolutã: q̃ñ scꝫ adimplere
nullo mõ potest qḋ mandat:qꝛ impossibi/
liũ nulla ẽ obligatio: vel etiã q̃ñ talis obe/
dientia ex aliqua accidẽtali causa subdito
vergeret in ꝑiculũ anime. Quarto nõ de/
bet obedire p̃lato p̃cipienti illud qḋ oĩno
malũ est:licꝫ p̃lato videat bonum ꝛ iustũ:
vt extra de rest.spo.c.litteras. seruato qḋ
dicit extra de sen.excõ.c.inq̃sitioni. Unḋ ꝛ
si subditus haberet conscientiã resistentẽ:
illam sequi deberet etiã si esset erronea ne
edificaret ad gehennã: extra de simo.c. ꝑ
tuas:debet tamẽ subditus conari vt infor
met suam cõscientiã: vt sit ꝯformis p̃cepto
p̃lati sui q̃tũ põt: vt de p̃scrip.c.fi.in glo.
de quo latius videbit infra. Quinto si p̃/
latus scienter p̃cipit qḋ malũ est multomi/
nus illi obediẽdũ ẽ.xj.q.iij.c. q̃ resistit ꝛc.
Sꝫ quid si illud iubeat qḋ facere nõ debe/
as: hic sane contemne potestatẽ ꝛc. si tamẽ
aliquid p̃latus alꝫ ꝑuerso mãdauit qḋ nõ
esset malũ in se:tunc obediẽtia mereret du
plex premiũ. Sexto si dubiũ sit p̃ceptum:
an scꝫ sit bonũ vel malũ:tunc ꝓpter obedi
entie bonũ excusat a peccato: licꝫ in veri/
tate sit malũ: vt.xxiij.q.j.quid culpat.cir/
ca fi. De bellis dubijs: vbi dñs peccat p̃ci/
piendo: non seruus obediendo: intelligẽ/
ge tamẽ in dubio esse obediendũ: nisi du/
bietas esset tam crassa ꝛ supina que nõ ex/
cusaret: vt si mãdaret aliquid cõtra articu/
los fidei ꝛ ꝓhibitionis: vel cõtra generale
statutũ ecclesie: aut etiã si esset ignorantia
affectata: in talibus enĩ dubietas nõ excu/
sat:nec etiã ignorantia.xvj.q.j.c. si cupis.
esse q diceris monachus: vbi subdit q nõ
multũ distat in vitio vl decipe posse vel de/
cipi christianũ ꝛc. Nam si quis que dei sũt
ignorat ignorabit: vt patet.xxxviij.dist.c.
qui ea. Uerũtñ dicit.xj.q.iij.c.quid ergo.
q licꝫ nunq̃ per obedientiã malũ fieri de/
bet: aliquãdo tamẽ ꝑ obedientiã bonũ qḋ

agit̃ intermitti debet: ⁊ glo. dicit: ꝙ ꝓ obe-
diētia bonū ē pati etiā qḋ iniustū ē: ⁊ imple-
re debemus p̄ceptū licȝ vix sit tolerabile.
Septio nō tenet̃ obedire qñ p̄cipit̃ aliqḋ
ī derogationē iurisdictiōis maioris p̄lati:
vt si p̄ciperet minor p̄latus ꝙ maiori visi-
tanti non diceret̃ aliquid de reuelādis in
visitatiōe: vel ꝙ nullus loqueret̃ aliquid
de bono anime sue vel ordinis sui: quia vi-
sitator qui est delegatus est maior suo pre-
lato si est datus a suo superiore. Octauo si
quis eximit̃ a potestate p̄lati sui illius au-
ctoritate qui hoc potest: vtpote cum mona-
chus factus sit episcop⁹: nā licȝ eis postq̄
facti sunt episcopi que nō licebāt ante epi-
scopatū: vt ostendit̃. xviij. q. j. c. statutum
est. in glo: qꝛ vt dicit textus ibidem: statu-
tū est ⁊ s̄m sanctos patres rationabiliter a
synodo cōfirmatū est: vt monachus quem
canonica electio a iugo regule monastice
professionis absoluit: ⁊ sacra ordinatio de
monacho episcopum facit ⁊c̄. glo. absoluit̃
ab obediētia sui abbatis cum sit factus de
filio pater. Item a monachali regula nō in
ꝓprio habēdo nec in habitu reijciendo: sed
in ieiunijs: vigilijs: modo cantādi: silētio
etiā nō potest oīno vacare cum habere de-
beat tubam preconis. Item pōt sibi facere
cōmatres qḋ prius nō licuit: qḋ sane intel-
ligit̃ puerum leuando: sed monachus pōt
puerū baptizare: vt. xviij. q. ij. c. peruenit. j.
in glo. sed ep̄us potest etiā leuare puerū:
exemplo Grego. qui p̄us monachus fact⁹
est: ⁊ postea cū esset diaconus cardinalis:
cōpater imp̄atoris Mauricij fact⁹ est. Itē
monachus existens legitimus est heres ⁊
accipit hereditatē nō sibi sed ecclesie ⁊ cete-
ra ibidē. Tertio queri pōt an religiosus
teneatur magis obedire suo abbati q̄ suo
diocesano: p̄sertim cum sit illius ordinis
q̄ nō sunt exempti. Ad hoc respōdet Hein.
boyc: extra de sta. mona. c. cum ad mona-
steriū. In p̄ma diuisione dicens: aut que-
rimus de his que versant̃ in foro iudicia-
li: ⁊ tunc plus obedire tenetur episcopo q̄
abbati. C. de epis. ⁊ cleri. in auten. in cau-
sa animaꝝ: puta ab episcopo suscepta ī de-
cimarū ⁊ primitiarū ratione reddenda: in
causis iudicialibus: vt patet. xj. q. j. c. de
p̄sona. lxj. dis. c. obitum. in fi. ⁊ sic intellige
qḋ notat glo. xij. dist. c. de his: vbi etiā di-
cit: ꝙ de regulis cantandi vel officiandi in
ecclesia debet similiter obedire episcopo
seu metropolitano: aut querimus in his q̄
spectant officium abbatis: puta in regulis
seruādis ⁊ circa regule correctionē siue in-
fractione voti abstinētie in silētio retinen-
do ⁊ similib⁹: ⁊ tunc debet in illis abbati
suo obedire: vt. xviij. q. ij. c. nullā. in fi. nec
etiā obedire debet episcopo vocanti eū ad
ministeriū suū vł comitatū inuito abbate:
qꝛ hoc solum ptinet ad papam: ꝙ si mona-
chus abbate consentiente vocatus sit: vel
etiā auctoritate pape nec ibi ordinis statu-
ta seruare poterit: cōsulendum est ꝙ si po-
test ad claustrū reuertat̃: nec se periculis
exponat cōmodis alienis. Quarto que- B
ri pōt occasiōe p̄dictoꝝ: vtrū magis obli-
gat p̄ceptū p̄lati vel cōscientia: p̄sertim cū
ipa videt̃ obligare virtute diuini precepti
vel ꝓhibiti. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. in
li. q̄stionū de veritate. q. xvij. prout lucide
declaratū est in sermonib⁹ de trib⁹ partib⁹
penitētie: vbi agit̃ de elemosynis spūalib⁹.

Quinto queri pōt: vtrum obediētia sit
maxima virtutū: p̄sertim cū dicit̃. j. Regū
xv. Sauli melior est obediētia q̄ victime:
sed oblatio victimarū ptinet ad religionē
que est potissima inter omnes virtutes mo-
rales. Ad hoc rñdet doctor sanct⁹ scḋa 2ᵉ.
q. c. iiij. ꝙ sicut peccatū in hoc cōsistit ꝙ hō
cōtempto deo cōmutabilibus bonis inhe-
ret: sic meritū virtuosi actus cōsistit econ-
trario in hoc ꝙ homo cōtēptis bonis crea-
tis deo inheret: finis autē potior est his q̄
sunt ad finē. Si ergo bona creata ꝓpter h̄
ↄtemnunt̃ vt deo inhereat̃: maior est laus
virtutis ex hoc ꝙ deo inheret q̄ ex hoc ꝙ
bona creata cōtemnit: ⁊ ideo virtutes ille
quib⁹ deo s̄m se inheret̃. s. theologice: sūt
potiores virtutib⁹ moralibus quib⁹ aliqḋ
terrenū contemnit̃ vt deo inhereat̃. Inter
virtutes aūt morales tanto aliqua potior
est: quāto magis aliquid cōtemnit vt deo
inhereat̃. Sunt ḡ tria genera bonoꝝ hu-
manoꝝ que potest homo cōtemnere ꝓpter
deū: quoꝝ infimū sunt exteriora bona: me-
diū sunt bona corpis: ⁊ sūmū anime bo-
na: inter que quodāmodo p̄cipua est vo-
lūtas inquātū. s. p volūtatē homo omnib⁹
alijs bonis vtit̃: ⁊ ideo p se loquendo lau-
dabilior est obedientie virtus: que ꝓpter
deū cōtemnit ꝓpriā voluntatē q̄ alie vir-
tutes morales: que ꝓpter deū aliqua alia
bona cōtemnūt. Vñ Greg⁹. dic̄ vlti. moral.
ꝙ obediētia victimis iure p̄ponit̃: quia p
victimas aliena caro: per obedientiā xo
voluntas propria mactat̃: vnde etiā alia

quecumque virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud deum: quia fiunt vt obediatur diuine voluntati: nam si quis etiam martyrium sustineret: vel cuncta sua pauperibus erogaret: nisi hoc ordinaret ad impletionem diuine voluntatis: quod directe pertinet ad obedientiam: non possent esse meritoria: sicut nec si fierent sine charitate que sine obedientia esse non potest: ideo dicit Gregorius. vlti. moral. quod obedientia tanto magis est meritoria quanto minus habet de suo. Nimirum: quia obedientia sicut et quelibet alia virtus debet habere promptam voluntatem in suum proprium obiectum: non autem in id quod repugnans est ei: proprium autem obiectum ipsius obedientie est preceptum: quod ex alterius voluntate procedit: scilicet diuina vel humana: vnde obedientia reddit promptam hominis voluntatem ad implendam voluntatem alterius. s. precipientis: si autem id quod ei precipitur sit ei volitum propter se: etiam absque ratione precepti: sicut accidit frequentius in prosperis: iam ex propria voluntate tendit in id et non videtur implere propter preceptum: sed propter propriam voluntatem: sed quando id quod precipitur nullo modo est secundum se volitum: sed secundum se consideratum proprie voluntati repugnans sicut accidit in aduersis: tunc omnino manifestum est quod non impletur nisi propter preceptum: et ideo dicit Gregorius. in vlti. moral. quod obedientia que habet aliquid de suo in prosperis est nulla vel minor: quia. s. voluntas propria non videtur tendere principaliter ad implendum preceptum: sed assequendum proprium volitum: in aduersis autem vel difficilibus est maior: quia propria voluntas in nihil aliud tendit quam in preceptum: sed hoc intelligendum est secundum id quod exterius apparet: nam secundum iudicium dei qui corda rimatur: contingere potest quod obedientia in prosperis aliquid habens de suo: propter hoc non sit minus laudabilis: si scilicet propria voluntas obedientis non minus deuote tendat ad impletionem precepti: plus innitens precepto quam proprio volito. Preterea sciendum est quod obedientiam ad quam se quis voto presertim religionis constrinxit: vberior est merito: quia iam meretur ex voto quod est actus latrie vel religionis: inter ceteras autem virtutes morales latria est precipua: quia concernit preceptum prime tabule: et etiam meretur ex obedientia: vnde talis se plus subijcit deo obedientiam vouendo et profitendo quam solum profitendo: eo quod subijcit actum et potestatem: ita quod non potest aliud decetero facere quam quod sibi fuerit imperatum: sicut plus facit qui dat arborem cum fructu quam qui dat solum fructum. Notandum tamen quod obedientia triplex distinguitur. Quedam enim dicitur imperfecta sufficiens tamen ad salutem: qua. s. quis obedit tantum in his que seruare promisit: vel que in illis implicite continentur: sicut sunt illa sine quibus religionis professio non seruatur: vt recipere officia ordinis et huiusmodi: et talis obedientia necessitatis est: sicque solum obedire tenentur in his que possunt ad regularem conuersationem pertinere: quod si preciperetur aliquid supra vel infra vel contra professionem vel regulam factam: ad hoc non tenetur: et hoc vult Bern. in li. de pre. et dis. dicens: Subditus nec citra professionem nec vltra promissum cogendus est. Quedam est autem obedientia perfecta: que. s. se extendit ad omnia humano modo possibilia: que non sunt contra deum vel contra regulam quam quis professus est: quod si prelatus ex passione vel peruersa intentione dura preciperet aut grauia: dummodo non sint mala simpliciter vel in aliquo casu: tunc obediens duplicem meretur coronam: quod si durum alicui videatur: recolat obedientiam Abrae filium immolantis: et Ezechielis penitentiam acceptantis eiusdem quarto: de quo plenius patet alibi: recolat itaque herculem de quo legitur quod iuno vxor iouis inuidens herculi: quem ipse in almena genuerat: omnia difficilia solebat illi precipere: ipsum enim misit ad hispaniam ad occidendum Gerionem: ad infernum ad educendum cerberum: in archadiam ad superandum hydram quinque capitum: hercules omnia compleuit: ita quod iuno citius fuit fessa precipiendo quam hercules obediendo sic in religione dato quod herculeus: id est sapiens subditus prelatum habeat pro nouerca: qui. s. sibi non cessat difficilia maliciose precipere: ipse tamen debet ei in omnibus obedire: et eum obediendo patientia fatigare: ita quod prelatus malus citius fatigari debet precipiendo quam subditus obediendo. Quedam denique obedientia est indiscreta obediens etiam in illicitis et illa vituperabilis est. Pro quo sciendum quod si precipit quod simpliciter malum est: nequaquam est obediendum. Si vero dubium est tunc obediens excusatur a peccato propter obedientie bonum: licet in veritate sit malum: nisi dubietas esset ita crassa et supina quod non excusaret: vt si mandaret quod esset contra articulos fidei: vel preceptum diuinum: vel contra generale preceptum vel statutum ecclesie: aut directe contra professam regulam: presertim in his casibus in quibus prelatus dispensare non potest: vt in tribus votis substantialibus: et in his que habentur extra de sta. mo. c. cum ad

monasteriū: si certū ē q pōt disponere: tunc debet subditus obedire: si vo dubiū est an platus pōt: tūc subdit' excusat rōne dubij si obedit. Ad laudē dei.

De charitate increata: et qualiter diligit seipsam: angelos: homies: et omnia creata: Sermo XIIII

Honora patrē tuum

&c. Tertio pceptū hoc exponitur de patre et matre eternali: id est de deo et christo: beataq virgine q dicit mater gratie et misericordie. A Nos g parētes honorare debem' tripliciter: eos scz p omnib' et sup oia diligēdo: obediēdo: ac p charitatiuā subuentionē deū in suis mēbris honorando: iugiterq cordiali affectu deo iugiter seruiēdo et grās agēdo. Primo inquā eos honorare debem' p omnib' et sup oia diligendo: ad qd homo potissime moueri debet ex eo: q in tantis bńficijs amoris nos deus diligēdo puenit: vt omnē ingratitudinē et tepiditatē a nostris cordibus penitus expelleret: et si qñq piguisset amare iam saltem nos tantū amatos nō pigeat remeare: q charitas sm aplm est finis pcepti: quia omnia opa q sunt in pcepto tendūt ad charitatē: vt magis ac magis augeat. Est aūt charitas dilectio q deus sup oia et i omnibus diligit pter se: et primus pter deū et i deo: que charitas vt dicit Aug'. nascit in appetitu. s. cū quis appetit fieri volūtate dei sup oia: nutrit autē in cogitatiōe: cū scz in hoc cogitat et in hoc pficit: roborat inquā in opatione ac tandē pficit: cum ab hoc se nō auertit pter aliqua mala q sibi adueniūt: verūtamē q pter defectus naturales et impedimenta corpalia hec plene cōsequi nō pōt in hac vita: cupit dissolui et esse cū christo: vbi plenius et pfectius hoc adipisci sperat: scz q voluntas dei sup oia fiat: de hac igit virtute charitat' licz multa dixisse me memini: psertim in li. qui intitulat scala amoris: ac in lib. qui intitulat edemym cōtemplatiuorū: in sermonib' qz de diuersis: ne tamē hāc eminētissimā virtutem intactā i hoc opusculo videar pteriisse: quedā statui sub breuitate psequi. Et B pmo de virtute charitatis in se. De qua primo queri potest: vtrum charitas sit aliquid creatum in anima: psertim cum nihil creatū est infinite virtutis: sed magis oīs creatura vanitas est: charitas autē non est vanitas sed vanitati repugnat: et est infinite virtutis: q animā hominis ad infinitū bonū pducit: vnde deus spūaliter est anime vita sicut aīa corporis vita: iuxta illud Deut. xxx. Ipse est vita tua: sed aīa viuificat corpus p seipsam: ergo deus est anime vita quā vtrq viuificat p charitatē: iuxta illud. j. Joh. iij. Nos scimus qm translati sum' d morte ad vitā qm diligim' fratres. Ad hoc rńdet magister sententiaz in pmo dist. xvij. q charitas nō est aliquid creatū in aīa: sed est ipse spūssanctus mentē inhabitans: nō est tñ intentio sua q iste motus dilectiōis q deū diligim' sit ipe spūssanct' s q ipe mot' dilectiōis est a spūsancto non mediāte aliq habitu: sic a spūsancto sc alij actus virtuosi mediātibus habitibus aliarū virtutū: puta habit' spei: fidei vel alterius virtutis: et hoc dicebat pter excellētiā charitatis: et in hoc magister sentētiaz habuit aliquos sequaces: verūtamē cōmuniter doctores hoc improbāt sup hunc locum. Nam Bonauē. dicit ibidē: q est ponere charitatem sm cōmunē opinionē que est habitus creatus informās animā: et rationē hui' sumit tripliciter. Primo ex pte essentie charitatis: q charitas est bonitas creature rōnalis: ipsam pficiens et distinguens et ordinans et disponens. Secūdo a pte virtutis: q charitas qua deū diligim' est virtus: nō q deus tm coopat in nobis sed etiā quia nostra volūtas coopat deo: adiutores eni dei sumus: et q cum cooperamur deo: necesse ē similit nos cōformari sibi: necesse est etiā q ab illa summa charitate relinquat in nobis aliqd exemplum i effectu nostro p quod moueat illi conformiter: volūtas em libera est et nata moueri ad opposita: et ideo ponit in nobis virtus charitatis create: nō pter defectum a pte dei in nobis coopantis: sed volūtatis nostre sibi coopantis. Tertio a pte operationis ponit necessitas: quia reformatio siue recreatio: vnio et dilectio: non tm sunt ab alio vt ab efficiēte: sed etiā vt ab informāte: informans autē est charitas creata: licz eni recreatio ab increato p modū efficientis sicut creatio: tamē recreatio vel reformatio reliquit vlterius formā: et id necesse est ponere habitū informantē: h ille. Tho. etiā in scda 2e. q. xxiij. dictam opinionē reprobat: dicens: inter alia: q motus charitatis non ita procedit a spūsancto mentem humanā mouentē: q hūana mens sit mo-

ta tñ: ⁊ nullo modo sit ꝓncipiũ motus hu
ius: qꝛ hoc esset ɔtra ratione voluntarij cu/
ius principiũ oportet in ipso esse: alˢ etiã se
queret̃ ꝙ diligere nõ esset voluntariuꝫ qḋ
īplicat ɔtradictioneꝫ: qꝛ de sui rõne amor
īportat ꝙ sit actus volũtatis. Nec dici po
test ꝙ moueat voluntatẽ ad actũ diligẽdi
sicut mouet̃ instrumentũ: ꝙ si sit principiũ
actus: nõ tñ est ipso agere vł non agere: qꝛ
sic etiã tolleret̃ ratio voluntarij ⁊ exclude
ret̃ rõ meriti: sed oportet ꝙ a spũsancto sic
moueat̃ ad diligendũ: ꝙ etiã ⁊ ipsa sit effi
ciens hunc actũ: nullus aũt actus ab aliq̃
potẽtia actiua ꝓducit̃ nisi sit ei ɔnaturał
ꝑ aliquã formã q̃ sit actionis principiũ: vñ
deus q̃ oĩa mouet ad fines debitos: sin/
gulis rebus formas indidit: ꝑ quas ad fi/
nes a deo sibi ꝓstitutos inclinant̃: ⁊ sic vt
dicit̃ Sap. viij. Disponit oĩa suauit̃: mani
festũ est aũt ꝙ actus charitatis naturã po
tentie voluntatis excedit: ideo nisi aliqua
forma naturali potẽtie supadderet̃ ꝑ quã
ad actũ dilectiõis inclinaret̃: scdm̃ hoc es/
set etiã iste actꝰ īꝑfectior naturalibꝰ actibꝰ
⁊ etiã actibus aliaꝝ virtutũ: nec esset facił
⁊ delectabilis qḋ patet esse falsum: qꝛ nul/
la virtus tantã inclinationẽ habꝫ ad actũ
suũ sicut charitas: nec aliqua tã delectabi
lit̃ operat̃. Hinc maxime necessariuꝫ est ꝙ
ad actũ charitatis aliqua habitualis for/
ma supaddita sit naturali potẽtie inclinãs
ipãm ad charitatis actũ ⁊ delectabilit̃ ope
rari faciens: vñ licet effectiue deus sit vita
anime ꝑ charitatẽ ⁊ corporis: ꝑ animaꝫ tñ
formaliter charitas vita anime est: sicut ani/
ma corporis vita. Unde ꝑ h̃ ɔcludi põt: ꝙ
sicut anima imediate vnit̃ corpi: sic ⁊ cha/
ritas anime: ⁊ opat̃ formalit̃ efficacia for/
me scdm̃ virtutẽ agentis qḋ formã īducit:
⁊ ideo charitas nõ est vanitas: sed fac̃ effe
ctũ infinitũ dũ deo ɔiũgit animã iustificã/
do ipãm: h̃ eñ demonstrat infinitatẽ virtu
tis diuine que est charitatis actor. Ex dictꝭ
igitur patet: ꝙ duplex est charitas: scꝫ in/
creata que deus est: ⁊ creata que dei donũ
est: vñ Berñ. in li. de dili. deum dicit̃ recte
charitas ⁊ deus ⁊ dei donũ: itaq3 charitas
dat charitatẽ substãtia accidẽtalẽ: vbi dã/
tẽ significat nomẽ substantie ẽ vbi donum
C qualitatis. Secũdo vero q̃ri põt de cha
ritate increata q̃ deus est: vtrũ scꝫ sit eadẽ
dilectio diuina respectu creaturaꝝ cũ ea q̃
est vnius persone in diuinis respectu alte/
rius: ꝓsertim cũ ex hoc sequeret̃ ꝙ dilectio
dei respectu creaturaꝝ esset summa: sicut illa
q̃ est respectu ꝑsonaꝝ adinuicẽ: qꝛ dilectio
dei nõ potest intendi: nec etiã remitti. Ad
hoc dicendũ ſm Alex. de hales in li. j. vbi
agit̃ de dilectiõe dei ad creaturas: ꝙ ali/
q̃d diligere idẽ est qḋ illi bonũ velle. Dicẽ
dũ igit̃ ꝙ diligere dei duplicẽ habet com/
parationẽ: vnã ad ipãm dei voluntatẽ: ali
am ad ipm̃ volitũ: cũ ergo dicit̃: pater dili
git filiũ vł econuerso: ibi est summũ bonum
tã ex ꝑte voluntatis q̃ ex ꝑte voliti: qꝛ pat̃
filio nõ potest velle maius bonum q̃ vult.
Cũ vero dicit̃ deus diligit creaturã: h̃ di/
lectio est etiã summa ꝑ cõparationẽ ad vo/
luntatẽ diligentis: qꝛ nec põt eẽ maior nec
intendi nec remitti: ⁊ sic est in termĩo dile/
ctionis: ac ꝑ ɔsequẽs est eadẽ dilectio cum
dilectiõe illa q̃ est respectu ꝑsonaꝝ: qꝛ dei
voluntas est sua essentia: de qua dilectiõe
dicit dñs ad discipłos: sicut dilexit me pa/
ter ⁊ ego dilexi vos: verũtamẽ ꝑ cõparati/
onẽ ad creaturã dilectã siue ad ipm̃ volitũ
qḋ ex dilectiõe deus efficit in creatura: vel
qḋ iam factũ ei placet: tũc nõ est summa di
lectio sed põt esse maior: qꝛ põt huic crea/
to velle maius bonũ: sicut potest ipm̃ face
re melius q̃ sit: scdm̃ ꝙ li melius nomina/
lit̃ accipit̃. Ex his cõsequent̃ eliciendũ est
ꝙ q̃tũ est ex ꝑte voliti vł creature dilecte:
q̃to meliores sunt creature in ordĩe ⁊ gra
du suo: tãto magis sunt diligibiles: qꝛ bo/
nũ rõne boni diligibile est: ⁊ ideo quãtum
est in qualibet creatura de bono tantũ ẽ di
ligibilis ⁊ ab eo plus diligit̃: q̃ volunta/
tẽ habet bene mensuratã ⁊ ordinatã sicut est
in deo. Sed obijcit̃ ꝙ deus nõ diligit crea
turã nisi ſm ꝙ creatura est in deo ⁊ ab eter
no fuit in deo: ꝓpter quod creaturã etiam
dilexit ab eterno: sicut scriptũ ẽ Ephes. ij.
Elegit nos ante mũdi constitutionẽ: nec ẽ
electio sine dilectiõe: alioq̃n vt dicit Hugo
ea est vis amoris ꝙ necesse est amantẽ esse
talẽ quale est id qḋ amat. Si deus igit̃ cre/
aturã diligeret in esse ꝓprio necessariũ esset
illũ trãsformari in creaturã vł in similitu/
dinẽ creature: qḋ cũ sit īpossibile non dili/
git creaturã nisi scdm̃ ꝙ est in seipso. Ad h̃
respondet Alex. de hales ibidẽ ꝙ illa au/
ctoritas Hugonis ꝓprie intelligitur: vbi
amãs minus nobile est amato vł simplici/
ter vel scdm̃ quid sicut est in hominibus:
aliquis eñ amans aliquid q̃uis sit minus
nobile simplicit̃ sicut minimus vł aliquid si/
mile: tamen in eo quod illud affectat ⁊ cir/

ea illud afficitur supponit seipsum amato
et sic quodammodo transformatur in illud:
sic autē non est in deo: vnde nō oportet q
transformetur in amatū: nō eīn intelligit
verbū illud de dilectione que est volūtas
boni qualis est dilectio dei: sed intelligit
de dilectione que ē affectio que quodam-
modo transformat amantē in amatum. Et
etiā dicit Bonauen. sup. iij. di. q amor di-
uinus nō est amor affectionis inclinās ad
alterū: sed potius inclinans et trahēs ad se-
ipsum: vnde diuinus amor potius amata
transformat et conformat ipsi amāti q ecō-
uerso: scdm ergo q duplex est cōformatio
rerū ad deū. s. scdm similitudinē vestigij et
scdm similitudinē expressā que est ratio ima-
ginis: scdm hoc dei dilectio dupliciter accipi
potest. ¶Primo generaliter scz in effectibus
nature qs cōmuniter et generaliter cōicat om-
nibus creaturis: et sic diuina dilectio ē re-
spectu oīs creature. Secūdo specialiter. s. in
effectibus gratie qs cōicat tm̄ creature ra-
tionali nō habēti defectū alicuius criminis:
et sic diuina dilectio nō est nisi respectu eius
creature cui charitatē cōicat: ita q p illam
charitatē vnione pmaria deo adhereat vt
sic p charitatē in deo maneat et deus in eo.

Tertio qri pōt de creatura magis a deo
dilecta: vtrū scz deus magis diligit homi-
nē vel angelū: psertim cū tāto creatura vi-
deatur amabilior q̄nto est deo similior: sed
angelica natura videtur deo similior: vtpo-
te natura nobilior. Ad hoc rñdet Bona-
uentu. sup. iij. di. xxxij. q deus dicitur dilige-
re creaturā nō ratiōe affectiōis animi sed ra-
tione cōicatiōis alicuius boni: sic q dilectio
dei potius dicitur esse dilectio effectus q̄ af-
fectus. Duplex est igitur effectus principalis
ipsius dei respectu creature rōnalis. s. con-
ditionis in q ostenditur dei potentia: et sic
magis dilexit angelos: quia meliora ptu-
lit eis naturalia. Secūdus aūt effectus ē re-
perationis in q māifestatur dei misericordia
et sic magis dilexit homīes qs. s. releuauit et
angelos deseruit: et sic in dilectiōe dei mu-
tuo se excedūt: dicēdū igitur q si loqmur de
excessu dilectiōis scz statū pntē tūc magis di-
ligit angelos q̄ homīes: vtpote deo simi-
liores q̄ nobiliores: qs et vno solo motu
meritorio glorificauit: qui et nullā habent
retardationē q ppediunt q minus in deum
totaliter tendere valeāt. Si vero loqmur
scdm statū grē finalis in quo erit reparatio cō-
summata: tūc videtur satis rationabiliter dici

posse q magis diligit homīes: qr de pluri-
bus habebit homo in paradiso vñ gratus
et deuotus existat deo q̄ angelus: tū pter
beneficiū incarnationis: quia vt dicitur He-
breo. ij. Nusq̄ angelos apprehēdit sed se-
men abrae: tum pter beneficiū redemptio-
nis: quia vt dicitur Joh. xv. Maiorē hac di-
lectionē nemo habet etc. posuit eīn animam
suā p hominibus releuādis nō p angelis
tū pter beneficiū eminētis glorificatiōis:
qr pstituit in altiori gradu honoris huma-
nā naturā in vtroq̄ sexu q̄ angelicā: scili-
cet christum et eius nobilissimā matrē. Di-
lexit insup deus humanū genus tā in sta-
tu inimicitie q in statu amicitie: nō autem
angelicū genus qd post casum omnino de-
seruit: et hec manifestāt erga nos nō solum
diuine charitatis magnitudinē: sed etiam
eius nimietatē: scdm illud Ephes. ij. Deus
qui diues est in misericordia pter nimiam
charitatē qua dilexit nos: cū essemus mor-
tui peccato puiuificauit nos in christo: et
licet angelus est deo similior q̄ntum ad ea q
sunt nature nō tñ q̄ntū ad dona gratie: mo-
do dei dilectio magis pensat dona nature
supaddita: q ea que sunt naturaliter insita.
Considera nūc o anima quātā tibi dilecti-
onē ostendit deus in via: quātāq̄ exhibe-
bit in patria: obtulit eīn in christo p salu-
te tua suā diuinitatē: nobilissimā animam
et innocētissimā carnē: offert insup omnibus
eminentissimā charitatem: vt merito dicat
Jacobus in canonica sua: Omne datū opti-
mū et omne donū pfectū desursū est descen-
dens a patre luminū: amplectere igitur am-
plectere totis p cordijs: āplectere dona dei
tui o sponsa christi: et exultando cū ppheta
iubila deo dicēs: Quid retribuā dño: vn-
de spōsus tuus in hac vita tanti te estima-
uit: tantaq̄ charitate salutē tuā sitijt: q de
eo dicit Bern. Si christus tot mēbra habu-
isset qt sunt stelle in celo: et q̄libet mēbrorum
corpus habuissz: oīa illa corpora ad lignū
crucis dedisset: anteq̄ animā vnā q̄ntum in
se est in damnatiōe reliquisset: si ergo tan-
tā habuit charitatē in recreatiōe: o q̄ntā ex-
hibebit in eterna glorificatiōe: Dicit enim
Bern. in ra. christi: q dilectio qua omnis
angelica natura pariter et humana se mutuo
diligūt: respectu illius dilectiōis q christus in-
q̄ntū hō diligit minimū gloriosū est minor
q centrum ad circūferētiā celi chrystallini cō-
siderato ipo fonte: vnde talis amor originem
habet: verūtamē dilectionē dei summi ad

minimũ beatũ q̃s explicet: nã tanta dile/
ctione deus trinus τ vnus fert in minimũ
beatũ: q̃ si ponat̃ ex vna pte dilectio dei
ad minimũ beatum: τ ex alia pte dilectio
christi in q̃tũ homo τ beate marie omniũ/
q̃ angelo℞ τ sancto℞ quã spirãt in deũ et
inter se inuicẽ nulla potest esse equiparatio
quia finiti ad infinitũ nulla põt esse cõpa/
ratio: τ ideo amor quẽ minimus sanct⁹ spi
rat in deũ maior est q̃ amor christi in q̃tũ
homo τ amor beate virginis omniũq̃ san
cto℞ τ angelo℞ quẽ spirãt inuicẽ int̃ se: sic
maior ẽ circũferẽtia celi christallini mini/
mo centro: quia talis dilectio dei est vnus
de tribus principalibus actibus substãtia
lis glorie: qđ nos feliciť experiri cõcedat ie/
sus christus sponsus eterne glorie.

De charitate creata que est potissima virtutũ in qua cõsistit omne meritũ: Sermo XV

Onora patrẽ tuũ.

b Expediti vtcũq̃ de charitate in/
creata que deus est. Iã de chari/
tate creata que dei donũ est ſmo succinct⁹
A pcurrat. De q̃ pmo queri põt vtrũ scz cha
ritas creata que cordibus fideliũ infundi/
tur: sit specialis virtus: pſertim cum chari
tas nihil aliud esse videt̃ q̃ amicicia q̃daz:
sed amicitia nõ ponit̃ a pho virtus: vt pa
tet in .viij. li. Ethic: q: nec cõnumerat̃ inter
virtutes morales nec inter intellectuales.
Ad hoc rñdet breuit̃ Richar. sup. iij. di. xx
vij. q̃ charitas est virt⁹ vna ſm speciẽ spe/
cialissimã: q: in plures species nõ diuidit̃:
charitas enĩ ɔstituit̃ in specie ex sui cõpa/
ratiõe ad primũ suũ τ principale ac forma/
le obiectũ qđ nõ est nisi vnũ: scz ipse deus
sub ratione q̃ est sũmũ bonũ: quo solo ple/
narie volũtas beatificari põt: hec aũt for/
malis ratio obiecti charitatis nõ est diuisi
bilis in plures rõnes eo q̃ impossibile est
esse plura bona q̃ sint summa bona: q: nõ es
set summũ bonũ in quo nõ essẽt oẽs rõnes
boni p modũ excellẽtiorẽ q̃ inuenirent̃ in
aliquo alio bono: nec tale bonũ posset esse
principale charitatis obiectũ: eo q̃ in tali
bono volũtas beatificari nõ possz. Ad ob
iectũ ergo dicendũ ſm Tho. scda. 2e. q. xx
iij. q̃ phus in. viij. Ethicẽ. nõ negat amiciti
am esse virtutẽ: sed dic̃ q̃ ẽ virtus vl̃ cũ vir
tute: põt tñ dici q̃ amicitia pprie nõ est vir
tus p se ab alijs distincta: q: nõ habz rõnẽ
laudabilis τ honesti nisi ex obiecto: scđm
scz q̃ fundat̃ sup honestate virtutũ: qđ pa
tet ex eo: q: nõ quelibet amicitia rationem
habz laudabilis τ honesti sic̃ patet in ami
citia delectabilis τ vtilis: vñ amicitia vir/
tuosa magis est aliq̃d ɔsequẽs ad virtutes
q̃ sit virtus: nec ẽ simile de charitate q̃ nõ
fundatur principalit̃ super virtute huma/
na: sed sup bonitate diuina: vnde Aug⁹.
li. de moribus ecclesie Charitas est virt⁹ q̃
animi nostri rectissima affectio est q̃ cõiũgit
nos deo q̃ ipm diligimus. Et si obijcit̃ q̃
charitas habet duo obiecta: scz deũ τ pri/
mũ: τ ergo nõ est vna virtus ſm speciẽ. Re
spõdet ibidẽ Richar. q̃ prim⁹ nõ est pnci/
pale τ formale obiectũ charitatis: q: p cha
ritatẽ ipm nõ diligimus nisi pper deum.
Scđo vero q̃ri põt vtrũ charitas sit potis
sima virtutũ sic̃ sentire videt̃ aplš. j. Cor.
xiij. Maior aũt ho℞ est charitas. Ad h̃ re/
spõdet Tho. vbi. s. q̃ ex quo bonũ in acti
bus hũanis attendit̃ ſm q̃ regula debita
regulant̃: ideo necesse est q̃ hũana virtus
q̃ pncipiũ est bono℞ actuũ ɔsistat in attin/
gẽdo regulã hũano℞ actuum. Duplex ẽ er
go regula hũano℞ actuũ: scz humana rõ τ
deus: sed deus ẽ regula prima a q̃ etiã hu/
mana rõ est regulanda. Hinc virtutes the/
ologice q̃ ɔsistũt in attingẽdo illã regulaz
primã: eo q̃ ea℞ obiectũ est deus: excellen
tiores sũt virtutib⁹ moralib⁹ vl̃ intellectua
lib⁹ q̃ ɔsistũt in attingẽdo rõnẽ hũanã: p/
pter qđ oportet vt et int̃ ipas xtutes theo
logicas illa sit potior q̃ magis deũ attigit
sic̃ charitas: q: fides τ spes attingũt q̃dez
deũ ſm q̃ ex ipo puenit nob̃ vl̃ cognitio ve
ri vl̃ adeptio boni: ſ charitas ipm deũ at/
tingit vt in ipo sistat: nõ vt ex eo nob̃ aliq̃d p
ueniat: τ sic charitas ẽ excellẽtior fide τ spe:
ac p ɔseq̃ns oib⁹ alijs virtutib⁹: τ qđ mai⁹
est sine charitate nulla põt eẽ virt⁹ vera vl̃
meritoria: sicut oñdit aplus. j. Cor. xiij. si
distribuero in cibos paupe℞ omnẽ facul/
tatẽ meã: τ si tradidero corp⁹ meũ τc. Hu/
ius aũt ratio est: q: virtus ordinat̃ ad bo/
nũ: sed bonũ pncipalit̃ est finis: nã ea que
sunt ad finẽ nõ dicunt̃ bona nisi in ordine
ad finẽ. Sicut ergo duplex est finis. s. vlti
mus τ proximus: ita duplex est bonum sci
licet vltimũ τ hoc est principale bonũ ho/
minis: scz dei fruitio: iuxta illđ ps. Mihi
adherere deo bonũ est. τ ad hoc ordinatur
homo p charitatẽ Et bonũ primũ vl̃ ptĩcu
lare τ scđariũ qđ et duplex eẽ potest. Vnũ

quidē vere bonū vtpote q̄tū in se est ordinabile ad principale bonū qđ est vltimus finis. Aliud aūt est bonū apparēs ⁊ nō verū: quoniā abducit a finali bono: sicē auarorū prudentia qua diuersa genera locellorū excogitāt: ⁊ auarorū iusticia qua metu grauiū damnoꝝ ꝯtemnunt alienū ⁊ auarorū tēperantia qua luxurie cohibēt appetitū qm̄ sumptuosa est: ⁊ auaroꝝ fortitudo qua vt ait Horatius. Per mare pauperiē fugiunt: p saxa ignes: vt dicit Aug. in. iiij. li. ꝯtra Julianū: ⁊ ideo neceē ē habere charitatē vt ⁊ virtutes meritorie reddāꝛ ⁊ deo grate: q: p solā charitatē ordinanꝛ actꝰ omniū aliaꝝ virtutū in finē vltimū: ac p ꝯsequēs dat formā actibꝰ oīm aliaꝝ virtutū: vñ generaliꝛ charitas dicitꝛ radix virtutū q: p illā oēs alie nutriunꝛ virtutes: nec ꝭꝫ Greg. in Omel. hꝫ q̄cq̄ viriditatꝭ ramꝰ boni opis: si nō pmāserit in radice charitatꝭ. Dicitꝛ etiā fundamentū virtutū: eo q̄ oēs alias virtutes valēter sustētat: dicitꝛ etiaꝫ forma virtutū nō quidē exemplariꝛ aut essentialiꝛ s̄ magis effectiue: q: formā oībus īponit ordinās eas ad vltimū finē. Unde ꝓprie virtutes dicunꝛ in ordine ad actus formatos: dicitꝛ etiā matꝛ virtutū: q: ex appetitu finis cōcipit actus aliaꝝ virtutū imperādo eos. Unde merito dicitꝛ charitas maxima virtutū: q: dicitꝛ ī euāgelio Mat. xxij. q̄ dilectio dei est primū ⁊ maximum mandatū.

B Tertio ꝑinde queri pōt vtrū in charitatiua dilectiōe ꝯsistat omne meritū sicut intelligere dat aplus in dicta auctoritate: si distribuero: cum tñ ecōtra difficultas in operādo videaꝛ augere meritū: eo q̄ scđm phm virtus est circa difficile ⁊ bonū ergo maior virtus circa magis difficile ⁊ maiꝰ bonū: sed charitatiua dilectio difficultatē in operādo diminuit: q: dicit Aug. in li. ꝯfes. qui amat nō laborat: omis eñ labor nō amantibꝰ grauis ē: solū amor ē qđ nomē difficultatis erubescit. Ad h̄ rñdet Rich. sup. iij. di. xxx. q̄ ꝓprie loquendo de merito scđm q̄ ꝯsistit ī actu remunerabili de cōdigno in vita eterna: sic omne meritū aut est charitatiua dei dilectio: aut tm̄ illud qđ in ipso actu formale ē p charitatiuā dei dilectionē: p hoc enī q̄ volūtas p charitatē diligit deū ꝓpter se ⁊ sup oīa: vult actus alios rectos esse p illū cui ꝓpter se ⁊ sup omnia adheret: qđ est ipos referri in finē vltimū modo debito: ⁊ sicut rectitudo est in actu ex sui ꝯformitate ad regulaꝫ sui ī que in naturalibus est natura ⁊ in artificialibus ars: ⁊ in moralibus ratio recta ⁊ lex diuina: sic etiā illud qđ est formale in merito sicut ipsa remunerabilitas q̄ in ipo est ex sui debita relatione in vltimū fineꝫ: ⁊ ex ꝯsequēti ipa ratio remunerabilitatis q̄ ī merito est formalꝭ ex charitatiua dei dilectione causata est: vnde oīe meritū q̄ntuꝫ ad illud qđ est ī merito formale cōsistit esse̅tialiꝛ vꝉ causaliꝛ in charitatiua dei dilectione. Ad obiectū ergo dicendū q̄ difficultas ad operandū ꝓueniēs ex habitudine mala: quā sibi peccator p actus malos acq̄siuit nō auget meritū: nec facilitas que est in opante p virtutē minuit meritū. Bonauentura vero sup. iij. di. xxvij. supaddit q̄ charitas sup omnes virtutes pmatū tenet: ⁊ efficacia meriti p prius attribuenda est actui charitatis q̄ꝫ actui aliarū virtutū eo q̄ ipa cōpletiua sit omniū virtutū: ⁊ in ipsius actu cōnectiꝛ ipm meritū. Ratio vero quare charitas tanta ceteris virtutibꝰ excellētia p̄eminet est: q: maxime nos efficit deiformes: tū ratiōe liberalis exhibitionis: quia sicut deus ex amore tribuit oīa dona: sic charitas liberaliter exequiꝛ oīa obseq̄a ⁊ mandata: tū rōne ꝯformis vnionis: q: sicut filij patri nectunꝛ nexu amoꝛ ⁊ vniunꝛ: sic homo p charitatē adherēdo deo spūs vnus efficiꝛ: ꝓpter qđ dicitꝛ. Johan. xvij. Ut sint ꝯsūmati in vnū sicꝫ ⁊ nos vnū sumus: tū etiā rōne finalis quietationis: q: cū amor sit pōdus spūale faciēs in deum tendere ⁊ in deū quiescere sicut corporalia p sua pondera in locis ꝓprijs firmari habēt ⁊ stabiliri: vnde Augꝰ. in li. ꝯfes. ponderibꝰ suis aguntꝛ oīa ⁊ loca sua petūt pondus meū amor meus est: illo feror q̄cūq̄ feror. Preterea beatus Bernardinꝰ in euāgelio enko de charitate dicit inꝛ alia: q̄ ipa tāte p̄ciositatis est in ꝯspectu dei: q̄ oīa p̄ciosa reddit: ⁊ ideo p auꝝ designaꝛ in Apoc. iij. vbi dicitꝛ suadeo tibi emere a me aurū ignitū ⁊ ꝓbatū vt locuples fias: naꝫ sicut aurū ē preciū omniū thesauroꝝ: siue sint lapides p̄ciosi: p̄dia: domus: mercantie siue quicq̄d aliđ est appreciabile auri p̄ciosō existimabitꝛ: sic etia cuncte cogitationes: affectiōes: locutiōes: opatiōes ⁊ similia charitatis precio cōmensurantur: quia deus opera non ponderat sed affectū: vt plane patet. xxiij. q. j. c. odi. in fine: vbi dicitꝛ dñs īterrogat cor nō manū: quāto nāq̄ puriori seu feruētiori amore placitū aliq̄d deo

facimus: tanto reddit̃ ei gratiosius. Hinc
Luc. xxj. Laudata est paupercula vidua q̃
misit i gazophylaciū duo minuta: nō quia
multa ⁊ magna fecit: sed q̃m ampla chari/
tate dilexit. Nec solū aurū ē amor: sed etiā
oīa que fiūt ex charitate: non tm̄ q̃ sunt de
genere bonoꝝ: sed etiā indifferētia reddit
eadē charitas aurea: in cuius figura dicit̃
iij. Regū vj. ꝙ nihil erat in tēplo qđ nō au
ro tegeret̃: quia que fiūt ex charitate red/
duntur aurea q̄bus anima iusti celesti spō
so decent̃ eronat̃: vnde ps̄. Astitit regia
a dextris tuis in vestitu de au. Cuiꝰ ratio
est: quia licet ꝓprius actus charitatis quez
imediate elicit sit diligere deū ⁊ ꝓximū si/
cut quelibet virtus vnicū solū actū habet
quē elicit: sicut actus fidei quē elicit est cre
dere: ⁊ sic de alijs virtutibus: nullusq̄ ab
eadē virtute alius actus elicit̃: charitas ta
mē supra virtutes oēs hāc obtinet supemi
nentiā: ꝙ q̄uis eaꝝ actus ꝓprios imedia/
te nō eliceat ꝫ eliciunt̃ ab habitibꝰ ꝓprijs:
p ipsam tn̄ oēs actus virtuosi virtualit̃ im
perant̃: ⁊ eos a ꝓprijs habitibꝰ elicere fac:
qꝛ cūcte virtutes in charitate cōnexitatem
habēt: ⁊ ex h̄ cūctas virtutes virtuosasq̄
opatiōes charitas reddit meritorias. In/
sup nō solū virtutes ⁊ opationes virtuose
p charitatē meritorie reddunt̃: ꝫ ēt omnia
alia siue ꝓspera siue aduersa siue mixta si/
ue bona gratie siue mala pene ⁊ mala cul/
pe coopantur charitatē habēti in bonū: tā
pciosa nāq̄ ⁊ efficax est apđ deū charitas
sancta ꝙ etiā pctā coopant̃ illi in bonum:
vt dicit glo. sup illđ Roma. viij. Diligenti
bus deū omnia coopant̃ in bonū. Nec mi
rū cū voluntas impat omnibꝰ potētijs sic
amor omnibus virtutibus: nō minor est in
bono diuina dilectio q̄ꝫ in malo diuīa offē
sio: ꝫ arrogāti bona ꝯuertunt̃ in malū: qꝛ
nō opat̃ ad dei gl̄iam sed ad ꝓpriā: si ergo
arrogantia virtutes vl̄ opa virtuosa ꝯuer
tit in vitia: nō minus charitas diuina ma/
lū ꝯuertit ⁊ coopat̃ in bonuꝫ: ex hijs ergo
sequit̃ ꝙ charitas omnia reddit meritoria:
sic etiā sola illius fructa sunt remuneratio
C ne digna. Pro quo sciendū ꝙ omne ob/
sequiū deo ipensū aut illi ipendit̃ ex amo/
re recto ⁊ puro qui est amor gratuitus nō
querēs que sua sūt: aut timore pene vl̄ vin
dicte: aut ex spe mercedis tpal' vl̄ eťne aut
alia quacunq̄ ratione sese potius q̄ꝫ deum
respiciente: ergo si obsequiū impendit̃ ex
amore puro credit illum esse bonū q̄ eidez

hoc impendit: quia nulli rectus amor ⁊ pu
rus ipendit̃ ab aliq̄ nisi credat illū esse bo/
nū ⁊ merito sue bonitatis hmōi amore esse
dignū ⁊ p ꝯsequēs tale obsequiuꝫ est mere
gratuitū ac solū ꝓpter remuneratione di/
gnū: qui vero nō gratis reddit obsequiuꝫ
deo sed ex quadā necessitate vl̄ coactiōe cu
iuscunq̄ suppositiōis: nō ꝓpter dicēdꝰ est
remuneratiōe dignus: sed magis illi pciuꝫ
ope sue elocate reddēdū est. Denique diui/
nus amor est ille thesaurꝰ euangelicꝰ a deo
naturalit̃ in humano corde reconditꝰ: quē
q̄ inuenit hō vadit ⁊ vēdit omnia vt emat:
id ē redimat agrū illū illicito cōplexu amo
ris vitiosi miserabilit̃ alienatū ⁊ venditū:
de qua. s. emptiōe dicit̃ in canticis: si dedit
homo totā substātiā domus sue p dilectio
ne quasi nihil despiciet eā: nimiꝝ cū sit vti
litatis infinite: tū qꝛ quolibet actu charita
tis mercat̃ regnū dei: dicēte dño: q̄ dederit
calicē aque frigide tm̄ in nomine meo: amē
dico vobis nō pdet mercedē suā: tum etiā
sicut diues efficitur cui omnes mercātie et
ꝯtractus lucrosi reddunt̃: sic mille milies
eos ditiores spiritualit̃ reddit ipa charitas
in mercātijs oīm virtutū ⁊ virtuosoꝝ ope
rū: ⁊ hoc tangit aplus. j. Coꝝ. xiij. dicens:
charitas patiens est. s. q̄ntū ad habitū pati
entie in anima: ⁊ ideo nō deficit in aduer/
sis que occurrūt in illatis: penis: iniurijs:
ꝯtumelijs: infortunijs ⁊ similibꝰ: nā sicut au
rū pcussū dilatat̃ sic in aduersis ipsa chari
tas auget̃: vnde ps̄. In tribulatiōe dilata
sti mihi. Secundo benigna est: id est bene
ignita: quia reddit bonū pro malo: vñ glo
sa sup illud Ephes. iiij. Estote inuicē beni/
gni: id est largi de facultatibus vestris: ⁊ ꝫ
maxime vos ꝓsequentibꝰ: Tertio nō emu/
latur: id est nō inuidet aliene felicitati: vel
ꝓsperitati spirituali vel tēporali. Quarto
nō agit perperā: id est puerse pstando in/
pedimentū ne bona fiāt: vel ratione operꝭ
nō deformat intentione nō recta. Quinto
nō inflatur de donis vl̄ bonis adeptis. Se/
xto nō est ambitiosa: scꝫ de bono acq̄rēdo
quia vult subesse nō preesse. Septimo non
querit que sua sunt sed dei gloriā ⁊ cōmu/
nem pfectū. Octauo nō irritatur: id est nō
prouocat̃ ad irā: qꝛ nō habet appetitū vin
dicandi sed vituperationē ꝯuertit in refe/
ctionē ⁊ plagā in medicinā. Nono non co/
gitat malū scꝫ rancoris vl̄ vindicte vl̄ etiā
suspitionis sinistre. Decimo nō gaudet su/
per iniquitate scꝫ propria vel aliena sed do

let. Undecimo cōgaudet veritati scz cognitionis vel operis in se et in aliis. Duodecimo omnia suffert. s. respectu difficultatum quas patif ad exequēda opera virtuosa. Tredecimo omnia credit. s. que veritas in scripturis suadet. Quartodecimo oīa sperat. s. que christus promisit. Quintodecimo omnia sustinet. s. respectu absētie dilati summi boni promissi qd patiēter expectat a deo q pp̄ nullā cāz ab īchoato bono desistit.

De subiecto charitatis qd ē humana volūtas: et de quinqꝫ donis que recipit anima ab infusa charitate: Sermo XVI

Honora patrē tuū.

b Post aliquātā discussionē charitatis in se: videndū est de eiꝰ subiecto in quo pprie ꝯsistit diuina dilectio.

A De quo primo queri potest vtrū ipsa voluntas hominis sit subiectū charitatis: et videtur q nō: quia charitas amor quidem est: sed amor scđm phum est in cōcupiscibili: et ideo charitas est in ꝯcupiscibili et nō i volūtate immo potius esset in libero arbitrio: quia charitas vt in p̄cedēti sermone declaratū est se extēdit ad oēs actus humanos: scđm illud. j. Corinth. vl. Omnia opera vr̄a in charitate fiāt: sed p̄ncipiū humanoꝝ actuū est liberꝝ arbitriū: ergo p consequēs videtur q charitas maxime sit in libero arbitrio sicut in subiecto: et p ꝯsequēs nō in voluntate. Ad hoc r̄ndet Tho. scđa 2e. q. xxiiij. q duplex est appetitus. s. sensitiuus et intellectiuꝰ qui dicif volūtas et vtriusqꝫ obiectū ē bonū licet diuersimode: nā obiectū appetitus sensitiui est bonū p sensum apprehensū: obiectū autē appetitus intellectiui vel voluntatis est bonū sub cōmuni ratione boni put est apprehensibile ab intellectu. Charitatis autē obiectū nō ē aliqđ sensibile bonū: sed bonū diuinuꝫ qđ intellectu solo cognoscif: et ideo charitatis subiectū nō est appetitus sensitiuus sed intellectiuus. i. voluntas. cū eni ad bonū diuinū qđ est intelligibile se vis ꝯcupiscibil' extendere non potest: sed voluntas sola: ideo concupiscibilis subiectū charitatis esse non potest. Nec etiā liberꝝ arbitrium: qꝛ licet liberū arbitriū non est alia potentia a voluntate: tamen charitas non est in volūtate scđm ratiōnē liberi arbitrij cuius actꝰ est eligere: quoniā electio est eoꝝ que sunt ad finem: voluntas autē est ipsius finis: vt dicitur in. iij. Ethic. vnde charitas cuius obiectū est vltimus finis magis dici debꝫ esse in voluntate q̄ in libero arbitrio: et cōgrue satis: qꝛ sicut voluntas imperat omnibus potentijs: sic amor omnibus virtutibus. Secundo queri pōt vtrū illa charitas in nobis causetur naturalif' vl' ex infusione spiritussancti vl' ex bonis actibꝰ p̄cedentibus: ꝑsertim quia qđ est cōmune creaturis omnibus: naturalif' etiā inest hominibus: sed vt dicit Dyoni. iiij. c. de di. no. omnibus diligibile et amabile ē bonū diuinū qđ est obiectū charitatis: et ideo nobis naturaliter inest aut saltē acquirif ex actibus p̄cedentibus: iuxta illud. j. Timoth. j. Finis p̄cepti charitas est de corde bono et ꝯscientia pura et fide nō ficta: et p consequens non est ex infusione. Ad hoc r̄ndet Tho. vbi. s. q charitas ē amicitia quedaꝫ ad deū fundata sup cogitatione beatitudinis eterne: hec autē cōmunicatio nō debet esse fm bona naturalia sed scđm dona gratuita: quia vt dicif Ro. vj. Gratia dei vita eterna. Hinc ipsa charitas nature facultatem excedit: qđ autē excedit nature facultatē non potest esse naturale nec acquiri p potentias naturales: quia naturalis effectus suam causā non transcendit: et sic nobis non inest naturaliter ipsa charitas: licet l' est nobis dei dilectio que fundaf sup communicatione bonoꝝ naturaliū: de qua dicit ibidē Dyoni. nec etiā charitas p vires naturales acquiri potest: licet actus virtuosi p̄cedentes hominē disponāt ad recipiendum charitatis infusionē vt tangit dicta auctoritas apli: sed per gratuitā infusionē sancti spiritꝰ acquirif q̄ est amor patris et filij: cuius participatio in nobis est ipsa charitas creata: de qua dic̄ aplus Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris p spiritūsanctū qui datus est nob: et hec est operatio quedā potissima diuine bonitatis. Ad cuius effectū ꝑficiendū diuina dignatio postulat: puer. xxiij. dicēs: Fili prebe mihi cor tuū: sic̄ eni accipitri volanti sufficit si cor p̄de sue sibi retineat: sic christo sufficit dū solū cor hominis obtineat: pro quo nimirū adipiscendo de celo volauit in virginis vterū: de vtero in presepium: de presepio in patibulū: de cruce in sepulchrū necnō ad infernū: deinde ad resurrectionis gloriā: ac tandē ad patris dexte

ram vt sic cor humanū plenius possideret. per cor aūt intelligit voluntas: q2 de' animam querit in corde & volūtatē in anima: vnde & in euangelio p cor voluntas intelligitur: vbi dicitur: diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo. Cuius ratio est: quia sic cor corporale est principiū omniū motuum corporaliū: ita etiā voluntas maxime q̃tum ad intētionē finis vltimi quiest obiectū charitatis est principiū omniū motuū spiritualiū: vt igitur sciamus q̃ p charitatē excellentissima dona nobis a deo donantur.
B Sciendū est, put sufficit ad presentē speculationē q infusa diuinitus charitate quinq3 dona acceptissima recepim'. Primū donū est diuini amoris cōnaturalitas: nam diuina bonitas que spiritui sācto appropriatur nullā aliā virtutē collocat in humano corde sic illi cōnaturalē: sicut amorē & charitatē: quia vt dicit prima Joban. .iiij. Deus charitas est scz increata. Immensus: imortalis: a qua quidē charitate quidā purus & infinitus actus amoris pcedit: cū igit animā humanā creauit deus ad imaginē vtriq3 charitatis & similitudinē infiniti actus amoris sui creauit illā. Hic postq̃ puenerit ad liberū rationis vsū: tūc ex esse pprio quandā habet aptitudinē ad amandū sine qua aliquo mō eē nō pōt: necessariū eīn est illi diligere bonū incōmutabile qd deus ē: aut bonum cōmutabile qd mundus est. Ipsaq3 p libe. arbi. in medio ɔstituta dinoscit: vt ad qdcunq3 voluerit se diuertere possit: & hec ī anima aptitudo diligēdi q̇dā est imago dei: a qua s. aptitudine pcedit q̇dā velox & efficax amor' act' p quē infiniti actus diuini amoris silitudo clarius demōstrat: ex qb' relinqtur q nulla virtus ita ɔnatural est in anima hūana sicut ipa charitas. Scdm donū est ipi' diuinitatis ɔformitas: sup oēs eīn virtutes amor animā deo ɔformat: cui' rō est: q2 deus charitas est: & ideo meli' p charitatem q̃ p aliquā aliā virtutē tanq̃ deo ɔsimillimē aia ɔformit in deū trāsformat: vnde dicit Hugo de arra anime: q ea vis amoris ē vt te talē eē necesse sit: qle ē illō qd amas & cui p affectū ɔiūgeris in ipius silitudinē ipa qdammō dilectiōis societate trāsformaris: & ideo subdit ibidē: De' charitas ē & q̃ manet in charitate ī deo manet & de' in eo. Si eīn vt refert phs. ij. pollit. Aristophonos dic: q amātes desiderāt ex duob' vnū fieri: & Tulli' de amicitia dic: q is est amicus q̃ ē tanq̃ alt idē: q̄nto magis fm apostolū. j. Cor. vj. Qui adheret deo. s. p amorē pfectū vn' spūs ē cū eo. Exprimur enī in nobis: q vis amoris ardēti totalit ad hoc nitit: inhyat & gestit: vt nō solū sit intimus ipi' amāti: s; et vt qdammō sit ipm amatū. Hinc ēt intātū ttis in amore dei valēter excedit: q īcopabilit pdiligit deū dilectū q̃ seipm. Tertiū donū ē ipi' aie formositas: nā postq̃ aia p charitatē deo fuerit conformis quō nō erit decor ipius aie formosior cū sit in ea vera silitudo diuinitat'. Pro q̄ sciēdū fm Alex. de hales ac alios doctores q imago dei in aia ɔsistit in naturalib' pprietatibus & potētijs eius: similitudo vero ɔsistit in gratuitis: id ē in virtutib' charitate diuina formatis & decoratis: pcipue tñ in ipsa charitate & diuina dilectiōe: vnde licet aia cunctas virtutes & dona habeat si charitate priuatur deformis ē: & ideo displicet q euidenter ostendit apostolus. j. Corinth. xiij. vbi dicitur: Si linguis hominū loquar & angelorū: charitatē aūt nō &c. Hinc ait Hugo q hoc priuilegiū sola charitas habet vt deus dicatur & sit: nō eīn dicitur deus humilitas est & patientia: quia cū omnis virtus dei donū sit: nulla pter charitatem hoc habet: vt nō solū dei donū sed et deus dici possit: reliqua igitur gratiarū dona largitur deus & his quos reprobat: solam autē charitatē quasi seipm his tm̄ qs diligit ī premiū seruat: hec ille. Anima nāq3 humana carboni similis est: qui si extinctus fuerit obscurā indaginē induit: si vero perfecte ignitus fuerit totus splendid' & igni silimus apparebit: sic anima humana dū amore diuino per peccatū fuerit extincta: id est charitatis igne priuata: terrā nigredinē immo & diabolicā turpitudinē induit. Hinc de talib' Hiere. .iiij. dicit: denigrata ē sup carbōes facies eorū: qb' ī euāgelio ɔuenit ī, pperat dñs: vos ex pre diabolo estis: q2 filij silitudinē pris habere debēt: qd eīn torpescit ī diabolo nisi petm̄: vt pote cui' natura ineffabili pclebritudie & nobilitate ɔdita ē s; charitate puata & liq̄tate dformat. Ecōtra xo dū aia fuerit charitatis igne incēsa ptin' effi. cit pulcherria deoq3 silima: qd eīn carbo ignit' nisi ignis cēsert debeat: cū iā ignis fact' ē forma carbonis: & qd aia charitat' igne pfecte succēsa: nisi non dico de' s; deificata cēseri debeat: cui dī ī pū. ɔfessionē q̄. s. turpitudo petō: ū deponit: & decorem. s. charitatis induist.

amictus lumine scʒ diuine gratie sicut vestimento: vnde charitas tā facta est anime forma: sicut forma corporis est anima: ꝛ sicut ignis operit carbonis nigredinem: sic charitas operit peccatoꝝ multitudinē. Verū ne meū putes ficticiū audi Aug⁹. dicētem: qualis est hominis dilectio talis ē homo: si terrā diligis terra es: si celū celū es: si aūt diligis deū nō audeo dicere deus es sed audi ꝓphetam dicentē: ego dixi dij estis ꝛ filij excelsi omnes. hec ille. Quartū donū est spiritualis vite veritas: nam in sola charitate cōsistit tā virtutū omniū ꝙ etiaʒ ipsius anime vita. Hinc ait ꝓpheta: querite dn̄m id est amorē eternū q̄ est deus ꝛ hoc ꝑ amorē ꝛ viuet aīa vr̄a: cui ps̄. ꝛ aīa mea illi viuet. O felix aplus q̄ hanc vitā expertus ait: viuo ego iam nō ego: viuit vero in me christus. De hac aūt vita dicit Aug. inter alia: ꝙ sicut vita corporis anima est: ita vita anime deus est: sicut corpus expirat dū amittit animā: sic anima expirat dū amittit deū: de⁹ amissus mors anime: aīa amissa mors corporis: ꝛ licet corpus nr̄m mori possit tñ idip̄m q̄ diligimus scʒ anima mori nō pōt cū diligit deū: cui mors est nō diligere deū. hec ille. Et Bern. Fons vite est charitas: nec animā illā viuere dixerim q̄ de illo nō hauserit. Haurire quō pōt nisi p̄sens sit ipsi fonti q̄ charitas est q̄ deus est. hec ille. Sed quō inquis adhuc vite fontē appropinquare poterō? Rn̄det ad hoc Augusti. ꝙ pes anime amor est: qui si prauus est dicitur cupiditas vł libido: si rectus est dicitur charitas. His igitur pedib⁹ ambulat anima ad bonū incōmutabile vł cōmutabile: qꝛ charitas est anime motus ad fruendū deo ꝓpter deū ꝛ se ac ꝓximū ꝓpť deum: cupiditas autē est anime mot⁹ ad fruendū se ac ꝓximo ꝛ quolibet corporeo non ꝓpter deū ad deū ergo ſm Aug. q̄ vbiq̧ p̄sens est: vbiq̧ totus: non pedibus licet ire sed moribus: mores aūt nr̄i nō ex eo qd̄ quisq̧ nouit: ſ ex eo ꝙ diligit diiudicari solēt: nec faciunt bonos vł malos mores nisi boni vł mali amores: ꝓpter qd̄ longe a peccatoribus salus: vt dicit ibidē Aug. sup ps̄. non loco sed dissimilitudine: q̄d est dissimilitudine? mala vita: malis moribus: si eniʒ bonis moribus deo appropinquamus: malis moribus recedimus a deo: vnde ꝯgrue idē homo corpore stās in vno loco: ꝛ amādo deū accedit ad deū: ꝛ amādo iniq̄tateʒ recedit a deo. hec ille. denuq̧ sicut charitas

animā viuificat sic ꝛ virtutes actiōesq̧ virtuosas meritorias reddit ꝛ viuidas: vt supra tactū est. Quintū donū est amoris insatiabilis suauitas: nulla aūt virtus alia tantā facit experiri delectationē ꝛ cōplacētiā sicut charitas: tā in deo q̄ in creaturis: senserat hoc qui dicebat: Q̄ dulcia faucib⁹ meis eloquia tua sup mel ori meo: ꝛ iterū: iudicia dn̄i vera iustificata i semetip̄a dulciora ꝛc̄. Cū igiť amor dei suauissim⁹ est tā in affectu ꝙ in effectu: dicente Bern. in li. de diligendo deū: vbi amor est labor non ē sed sapor: quoniā amanti nihil ē difficile. Ideo ꝑ ꝯsequens nec satiari pōt desiderio qui nō nisi desiderare ꝯcupiscit: iuxta illō ps. Cōcupiuit aīa m. de. iuſ. t. in omi tēpo. ꝓpter h̄ aūt anima deū amās amore nō saciatur: quia deus amor ē quē q̄ amat amorem amat: amare aūt amorē facit circulum vt nullus debeat esse finis vł mēsura amoris: vnde Dyoni. li. de di. no. ꝙ amor scilicet eternus ostendiť sicut quidā etern⁹ circulus ꝑ optimū ex optimo in optimū inenarrabili cōuersione circuīēs: ꝛ in h̄ circulo spiritus amans ꝯplectiť ꝛ ad infinitum amorē cōplectendū inuitať: ex qua inuitatione surgit q̄dam appetitus insatiabilitas q̄ omnia vorat: qꝛ de copia facit inopiam: dū ex p̄gustatis dei delicijs ampli⁹ inardescit in desiderijs: qꝛ ꝛ si dať ad plenitudinē nunq̃ tñ ad satietateʒ. Hinc eccli. xxiiij. diciť. qui me edūt adhuc esuriūt. c De hac igiť charitate in ordine ad subiectum adhuc duo queri pñt. Primū est vtrū charitas habita pōt diminui vł totaliter amitti: p̄sertim cū dicē Aug⁹. viij. de trinitate: ꝙ si dilectio nō est vera dilectio dicēda nō ē: sed sicut idē dicit in epla ad Julianū comitē: charitas que deseri pōt nō vera fuit: ergo neq̧ charitas fuit. Ad hoc rn̄det Tho. scda. 2e. q. xxiiij. inter alia: ꝙ charitas habita diminui nō potest: neq̧ ꝑ actū peccati mortalis: qꝛ mortale charitatē totaliter corrūpit tā effectiue: qꝛ charitati ꝯtrariať q̄ etiā meritorie: qꝛ dignus est ꝙ illi deus subtrahat totaliter ip̄am charitatē: nec etiam ꝑ actū peccati venialis: nec quidē effectiue: qꝛ ad charitatē non attingit: ſ tñ ad feruorē charitatis: nec etiā meritorie: quia deus non plus vel prius se auertit ab hoīe q̄ homo auertit se a deo: similiter diminui nō pōt ꝑ cessationē ab actu virtutis directe loquēdo: qꝛ licet virtutes ex actib⁹ acq̄site ꝑ cessationē diminui possunt: vt dicē phs

viij. Et ibi d. q multas amicitias inappellatio soluit: id est non appellare amicū vel etiā nō colloqui: cui⁹ rō est: q: ꝯseruatio vniuscuiusq; rei depēdet ex sua causa. Causa aūt virtutis acq̄site est actus hūanus: quibus cessantib⁹ virtus acq̄sita diminuit: ꝛ tandem totalit corrūpit: sed hoc in charitate locū nō habet: q: solū a deo infundit: ꝛ sic actu charitatis cessante nō diminuit charitas directe nec corrūpit si desit mortale peccatū: indirecte tñ loquendo diminutio charitat dici pōt dispositio ad corruptōez ipius que fit p venialia peccata vel etiā p cessationē ab exercitio operū charitatis: s p mortale totalit corrūpi pōt: q: subiectū charitatis est ad bonū ꝛ ad malū vertibile fm arbitrij libertatē. Secūdo queri pōt: vtrū charitas augeri pōt. Ad hoc ibidem breuiter rñdet Tho. q charitas nō augetur p hoc q charitas addit charitati sicut quidā ponunt: sed p hoc q charitas intendit in subiecto: ita q subiectū magis ac magis charitatē pticipat: fm q magis reducit in actū illius ꝛ illi magis subdit: nō tñ intelligendū est q in quolibet actu charitatis ipa charitas augeat: sed q̄libet actus charitatis disponit ad augmentū charitatis: inq̄ntū ex vno actu charitatis pmptior redditur ad agendū fm charitatē: ꝛ sic abilitate crescēte prumpit in actū ferventiorē dilectionis quo conat ad charitatis pfectionem: ꝛ tunc charitas auget in actu: ꝛ huic quidē augmēto charitatis nullus termin⁹ imponi pōt in statu vie: tū q: charitas fm rōnē ppie speciei terminū augmēti nō habet: eo q est pticipatio quedā infinite charitatis q est spūssancti: tū etiā q: cā agens charitatē est infinite virtutis. s. deus: tum deniq; q: crescēte charitate semp in subiecto supercrescit abilitas ad vlterius pcedendum vel augmentandū: capacitas enī creature rōnalis p charitatē auget: q: p ipam cor dilatat: iuxta illud. ij. Cor. vj. Cor nostrū dilatatū est: ꝛ ideo semp remanet abilitas ad maius augmentū. Ad lau.

De obiecto charitatis scz sūmo bono: ꝛ de mercātia amoris: ac de quattuor: que sunt p ordinē ex charitate diligēda: Sermo XVII

Honora patrē tuū

m ec. Iā ordine debito videndū est

de obiecto ipius charitatis: de q̄ pmo queri pōt: vtrū summa bonitas sit pma rō diligendi oēe illud qd ex charitate diligit: ac p ꝯsequēs obiectū formale ipi⁹ charitatis: psertim cū sic se habet ens ad cognitionē: ita bonū ad dilectionē: sed pma rō cognoscendi nō est sūmū ens sed ens cōe creatori ꝛ creature cōitate analoga: g sic prima rō diligendi nō est summa bonitas s bonitas cōis creatoris ꝛ creature cōitate analoga.

Ad hoc rñdet Ricd. sup. iij. dis. xxviij. q pma rō diligēdi ex charitate est ipsa sūma bonitas: q: sicut pmo rō videndi est illud rōne cui⁹ mouet visū quicq̄d mouet visum vt lumē vel color: ꝛ sicut pma rō intelligēdi ē illud rōne cui⁹ intelligit quicq̄d intelligit vt ens vel verū: sic cōcedendū ē illud esse pmā rōnem diligēdi ex charitate: rōne cui⁹ diligit quicq̄d ex charitate diligit: h enī summa bonitas pp̄ter quā oīa diligenda sunt q ex charitate sunt diligenda. Ad obiectū igit dicendū: q nō est sic de pma rōne diligēdi ex charitate: ꝛ de pma ratiōe diligēdi cōiter deū: q: sicut diligere cōmunius est q̄ ex charitate diligere: sic prima rō diligēdi cōmunior ē q̄ pma rō diligēdi ex charitate: ꝛ ideo si dicit q pma rō diligēdi cōmuniter dicti nō sit summa bonitas: sed bonitas cōmunis creatoris ꝛ creature cōitate analoga: hui ꝯcludere videt argumētū: nō tñ pp̄ter hoc sequit q summa bonitas non sit pma rō diligēdi ex charitate: ex qb⁹ ꝯcludit qd sūma bonitas ē pma rō diligēdi ex charitate ꝛ obiectū formale ipi⁹ charitat. Pro q sciendū q sūma bonitas pōt ꝯsiderari dupliciter: scz fm esse qd hz in re: vel fm esse qd hz in aīa vl mēte. Sūma bonitas g ē formale charitat obiectū fm eē qd hz in re: ꝛ ex cōsequēti est eius obiectū fm esse qd habet in nr̄a mente. Cui⁹ rō est: q: esse reale bonitatis idē est cum ipsa bonitate: sed esse suū qd habet in nr̄a mente in rōne cognoscibilis est ipm esse nostre menti rep̄sentari: vel ab ea aliquo mō cognosci: mō nostra volūtas p charitatē pmo ꝛ pncipalit tendit p dilectionē in ipam summā bonitatē in suo reali esse qd est idē cum ea: ꝛ ex consequēti diligit eam nostre menti p̄sentari: ꝛ a nostra mente cognosci. Hinc est qd domin⁹ vniuersaliter omnib⁹ p̄ceptum charitatis indixit: dicens: Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo ꝛc. ꝛ ne queram⁹ diuerticulū ad excusandas excusationes in peccatis: ipa charitas ora

nibus venalis exponit̄: nec est ꝑsonarum acceptio apud deū: vt dicit̄ Roma.ij. quia solē suum oriri facit sup bonos ⁊ malos: ⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos: vt dr̄ Matth. v. Nec est qui se abscōdat a calore eius: vt dicit ps̄. Uis nūc videre signū mercātie amoris hui⁹: audi ps̄. Suauis dn̄s vniuersis: ⁊ mis͡. eius sup oīa. neminē tamē ad ei⁹ emptionē violentat: sed vt dicit̄ Eccl. xv. Deus ab initio cōstituit hominē rectum: ⁊ reliquit eum ī manu cōsilij sui: tn̄ aūt suadet q: coacta seruitia nō acceptat: vñ dicit̄ Apoc. iij. Dicis q: diues sum ⁊ locuples ⁊ nulli⁹ egeo: ⁊ nescis q: tu miser es ⁊ miserabilis: paup: cecus ⁊ nudus: suadeo tibi emere a me aurū ignitū ⁊ ꝓbatum vt locuples fias ⁊ vestimentis albis induaris: vt nō appareat cōfusio nuditatis tue: hoc ibi. Sed forte causeris de difficultate tā inueniēdi q̄ adeūdi felicissimā apothecā hui⁹ mercātie: ⁊ licz multi essent qui eā cōpare vellēt: tn̄ locoꝝ incertitudo ⁊ itineris longitudo eos ab hoc ꝓposito reuocaret. Ad hoc fidenter respondeo q deus qui charitas est: vbiqꝫ regnat: vbiqꝫ maiestas eius omnia replet: ac eius charitas complectit̄ vniuersa: q̄nimo ꝓpe est dn̄s omnib⁹ inuocātibus eum in veritate: si tamē eius apothecā magis delectat inuenire: queramus eam cū sponsa dicente: Indica mihi quem diligit aīa mea: vbi pascas: vbi cubes in meridie: ne vagari incipiā post greges sodaliū tuoꝝ: curre fidelis sponsa ad lectulū sponsi tui ⁊ mercantiā amoris inuenies: curre inquā ad dimensionē crucis: q: nullibi vendit̄ amor nisi in hac apotheca: vbi ex amore pater filium ⁊ fili⁹ obtulit semetipm: amplectere illū cū magdalena ⁊ scrutando cōprehende si potes cum omnibus sanctis que sit longitudo: latitudo: sublimitas ⁊ ꝓfundum amoris huius felicissime apothece: felix paul⁹ qui dicebat: Mihi autē absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi. Sed rursus de quātitate ꝑcij expauescis forsan q angustias tuas incōpabiliter excedat: ⁊ dicas cum apostolo: Uelle quidē adiacet mihi: ꝑficere autē nō inuenio. Unde ad eandē margaritā cōparandam allectus: Hugo dicit inter alia. O charitas si scirem quāti vales precium pro te appenderem: sed forte excedis angustias meas: nec inuenire potero preciū tuū penes me: dabo tamē qd̄ habeo ⁊ totū qd̄ habeo: ⁊ tota domus mee substātia te commutabo: ⁊ cum totū dedero totū quasi nihil tam reputabo: omnes delectatiōes carnis mee: omnes iocūditates cordis mei ꝓpter te libēter impendā vt te solā possidere valeā: tu sola mihi charior: tu sola vtilior: tu sola suauior: tu sola iocūdior: ampli⁹ delectaris: abūdantius satians: tuti⁹ saluans: felicius cōseruans: ⁊ postea causam subdit cōparationis hui⁹ dicens: Nūquid parū est deum in se manentē habere tantū est charitatē possidere: q: ſm Bern. Deus charitas est: quid ꝑciosius: ⁊ qui manet in charitate in deo manet: quid securi⁹: ⁊ de⁹ ī eo: quid iocūdius: vnde inquis ergo tātū inueniā preciū ad cōparandū? Sed ne expauescas ne diffidas o homo: omnes satiare desiderat qui omnes ad hūc vite fontem inuitat: dicens Ioh. vij. si quis sitit. s. amorē: veniat. s. affectionis passib⁹ ad me scz fontem indeficientē vite ⁊ charitatis: ad me torrentē inebriantis voluptatis: ad me dulcedinē transformātis amoris ⁊ bibat: sed quo ꝑcio dn̄e: omnes inquit sitientes venite ad aquas scz gr̄e ⁊ charitatis: ⁊ qui non habetis argentū ꝓperate: emite ⁊ comedite: venite emite absqꝫ argēto ⁊ absqꝫ vlla cōmutatiōe vinū scz amoris ⁊ charitatis ⁊ lac puritatis: q: charitas opit multitudinē peccatoꝝ: nō ergo emit̄ auro vel argento nō quibusli. hec localib⁹ vel ornamentis: nō adulterinis crinibus aut fucamētis: nec caudatis vestibus: nec rostratis calceis: hec eni oīa dn̄i sunt licz ab hominibus abutant̄. Deinde est terra ⁊ plenitudo eius de ꝓpria moneta margaritā hāc cōpare necesse ē nō de his q̄ dn̄i sunt: cui⁹ sc̄ oīa bona tp̄alia: corꝑalia: sp̄ualia ⁊ eternalia: aplenda est ḡ ꝓpria bursa ⁊ ꝓpria moneta tradenda bursa nr̄a cor: nostrū est in q̄ moneta nostra recōdit̄ scz scelera ⁊ peccata que nostra sunt ⁊ ꝓpria: ⁊ hec dominus ꝓ mercantia amoris gratāter acceptat: q: illa tn̄ sunt nostra: oīa xo bona dei sunt: tam cōsidera quid das ⁊ q̄d recipis: nihil charius eo quod emit̄: nihil vilius eo quo emit̄: ꝑciū soluis cū peccata hūiliter recognoscis ⁊ cōfiteris: charitatē recipis cum remissionē acquiris: audi ꝑciam soluentē: dixi cōfitebor aduersum me iniusticiā meā dn̄o: audi margaritā diuine dilectiōis recipientem: ⁊ tu remisisti impietatē peccati mei. O pelag⁹ infiniti amoris q̄d agis q̄d sustineo: o sublimitas sapiētie dei q̄ exupas omnē sensū quā ex amore quodāmō stulta

facta es: nūmos scelerū nostroꝝ acceptā s
⁊ amplissimū donum tue charitatis indul/
gens: vt amore tuo beatos nos facias ine/
ternū: vñ querit Aug⁹. in li. cōfes. q̄d tibi
sum bone iesu vt amari te iubeas ⁊ p̄cipi/
as: ⁊ nisi faciā irascaris ⁊ mineris mihi in/
gentes miserias. Rūdet Bern. lib. de dili/
gendo deū cū amat deus nihil aliud vult
q̄ amari certissime ob aliud non amat nisi
vt amet sciens ipsos amore beatos qui se
B amauerint. Secūdo p̄ncipalit̄ queri pōt
ex quo fm Augu. j. de doc. xp̄iana. q̄ttuor
sunt diligēda. Unū qd̄ est supra nos. Alte/
rū qd̄ nos sum⁹. Tertiū qd̄ est iuxta nos.
Et quartū qd̄ est infra nos. Utrū scꝫ omne
illud qd̄ est supra nos p̄ naturā ex charita/
te diligendū est: p̄sertim cū non solū deus
videat̄ supra nos esse: sed etiā angeli boni
⁊ mali: ⁊ ipsa beatitudo quā expectamus.
Ad hoc rūdet Ricd. vbi supra: q̄ omne illd̄
qd̄ p̄ naturā est supra nos: ex charitate di/
ligendū est: nam q̄ deus ex charitate dili/
gendus est: satis patet ex iam dictis. Dili/
gendi sunt etiaꝫ sancti angeli ex charitate
cum sint p̄ticipes eterne beatitudinis: in q̄
comunicāt homies cū angelis: sicut dicit̄
Math. xxij. q̄ in resurrectiōe erūt homies
sicut angeli in celo charitatis enī amicitia
vt dictū est supra: fundat̄ sup cōmunicati/
one beatitudinis et̄ne. Nec mirū si diligē/
di sunt: cum ⁊ ipsi affectu pariter ⁊ effectu
cordialiter nos diligūt: nam q̄trum ad pri/
mū dicit Origeñ. sup librū numeroꝝ ome/
lia. lxix. Agunt angeli diem festū letantes
sup his qui refugiētes cōsortia demonū: p̄
exercitia virtutū se festināt angelicis socia
re cōsortijs. Q̄trum etiā ad secūdum dicit
ibidem omel. lxvj. Adest vnicuiq̄ nostrū
etiā minimis qui sunt in ecclesia: angelus
bonus: angelus dei: qui regat: q̄ moueat:
qui gubernet: qui p̄ actibus nostris corri/
gendis: ⁊ miseratiōibus poscēdis: quoti/
die videat faciē patris: hec ille. Ceterū dia
bolus cū sit nomē nature in malicia obsti/
nate: ideo cōcedi nō debet q̄ sit ex charita/
te diligēdus: nisi cum hac determinatiōe:
scꝫ rōne sue nature que naturaliter est bo/
na ⁊ a deo est: nō est tamē eius natura dili/
genda ex charitate amore amicitie: quo rei
dilecte vitā eternā optamus: imo ex chari
tate in eius eterna punitiōe diligere debe/
mus dei iusticiā: iuxta illud ps̄. Letabit̄
iustus cū viderit vindictā: sed illā naturā
ex charitate diligere debemus: volēdo eā

cōseruari ad dei gloriā: sicut etiā diligim⁹
creaturas irrōnabiles: nō q̄ velim⁹ eis bo
nū vite eterne: s̄ inquātū volum⁹ eas p̄ma
nere ad dei gloriā ⁊ vtilitatē hoim. Deniq̄
beatitudo sīr est ex charitate diligēda: q̄r
nō tm̄ illud ex charitate diligit̄ ad qd̄ ha/
bet̄ amicitia: s̄ etiā bonū illud qd̄ optam⁹
amico vel qd̄ manere volum⁹ illi⁹ gra: fm
quē modū beatitudinē ex charitate dilgi/
mus: eā enī nobis ⁊ amicis volum⁹: ⁊ eaꝫ
ad dei gloriā manere volum⁹: ad quē sum/
me charitatis amicitiā h̄re debem⁹: nō th̄
est intelligēdū q̄ beatitudo creata sit p̄ na/
turā supra nos cū sit accidēs: ⁊ natura sb̄e
sit nobilior q̄ accidētis. Tertio p̄ncipalr̄
q̄ri pōt: vtrū ex charitate diligēdū sit illud
qd̄ sum⁹ nos: p̄sertim cū id qd̄ ad charita/
tē p̄tinet: nō pōt eē vituperabile: q̄r charitas
nō agit pperā: vt d̄r. j. ad Cor. xiij. s̄ amare
seip̄m ē vituperabile. dicit̄ enī. ij. ad Timo.
iij. In nouissimis dieb⁹ instabūt tp̄a pericu/
losa: ⁊ erūt homies seip̄os amātes. Ad hoc
rūdet Tho. scda 2ᵉ. q. xxv. q̄ cū charitas
sit amicitia quedā: iō dupliciter de charita/
te loqui possum⁹. Uno mō sb̄ cōi rōne ami/
citie: ⁊ sic amicitia p̄prie nō habet̄ ad seip̄m
s̄ aliq̄d mai⁹ amicitia: q̄r amicitia vnionē
quādā importat. Dic̄ enī Diony. q̄ amor ē
virt⁹ vnitiua: vnicuiq̄ aūt ad seip̄m ē vni/
tas q̄ potior ē vnione. Uñ sicut vnitas est p̄n
cipiū vnionis: sic amor q̄ q̄s seip̄m diligit ē
forma ⁊ radix amicitie: in hoc enī amicitiā
habemus ad alios: q̄ ad eos nos habem⁹
sicut ad nosip̄os. Alio mō loqui possum⁹ de
charitate fm p̄priā rōnē ipi⁹: put. s. est ami
citia homis ad deū p̄ncipalit̄: ⁊ ex p̄nti ad
ea q̄ dei sunt: int̄ q̄ etiā est ip̄e hō q̄ charita
tē habet: ⁊ sic int̄ cetera q̄ ex charitate dili/
git q̄si ad deū p̄tinētia: etiā seip̄m ex chari/
tate diligit. Q̄ aūt amātes seip̄os vitupe
rant̄ inq̄tū amāt se fm naturā sensibilem
cui dānabilit̄ obtēpant: h̄ enī nō est v̄e ex
charitate seip̄m amare: s̄ q̄s v̄e seip̄ꝫ amat
fm naturā rōnalē: vt velit sibi ea bona q̄
p̄tinēt ad p̄fectionē rōnis: ⁊ h̄ mō p̄cipue p̄
charitatē p̄tinet diligere seip̄m. Quarto B
p̄ncipaliter queri pōt: vtrū ex charitate di
ligendū sit omne illud qd̄ est iuxta nos: quo
ad naturā eiusdē speciei nobiscū complete
existēs in specie: id est ois hō siue bon⁹ siue
mal⁹: p̄sertim cū d̄r: Sap. xiiij. Sīr odio sūt
deo impi⁹ et impietas ei⁹. Ad h̄ dic̄ Ricd.
vbi supra: q̄ omne illud qd̄ est iuxta nos di/
ligendū est inq̄tū hō est: dilectiōe amicitie

optando sibi beatitudinē eternā: si nō fue/
rit obstinatus in malicia: qđ dico propter
antichristū: qui h° mō nō erit diligēd⁹: sed
eo mō diligēdus est quo diabolus: vt iam
dictū est. Unde homo inquātū hō nō odit̄
a deo: sed sua impietas q̄ se: ꝛ ip̄emet p ac/
cidens rōne impietatis sue: si ḡ dei inimi/
cus non potest a charitate excludi: quāto
minus inimicus ppꝛius: sicut plus est pō/
deranda iniuria diuina q̄3 ppꝛia. Hinc dic̄
Bonauē. sup. iij. dist. xxx. q̄ charitas ī ho/
mine vera nō est: nisi diligat om̄e diligibi/
le: diligibile autē a charitate est om̄e illud
qđ est possibile ad beatitudinē puenire: et
ideo non habet aliquis charitatē nisi dili/
gat omnes illos qui sunt in statu vie: siue
sint amici siue inimici. Unde in ps̄. dicit̄:
Latū mandatū tuū nimis: quia mandatū
charitatis ad omnes se extendit: ꝛ sicut lō
gitudo mādati se extendit ad omnē diffe/
rentiā tēporis: sic latitudo ad omnē psonā
hominis viatoris. Sciendū tamē q̄ duplex
est amoris affectus. Quidā est a charitate
elicitus: scʒ quo q̄s optat alteri summū bo
num siue beatitudinē eternā: ꝛ ad illū affe
ctum omnes tenent̄ tam erga inimicos q̄
erga amicos. Alius est amoris affectus a
charitate imperatus: quo scʒ optat q̄s alteri
bonū tempale ꝛ psperitatē transitoriā: ꝛ
ad illum affectū non tenent̄ ex necessitate:
sed tm̄ ex pfectione: vt inimicos diligant:
sed sufficit q̄ nō odiant ꝛ de eoꝝ aduersi/
tate nō gaudeant: nisi forte ad aliqđ bonū
inde speratū. Quinto pncipaliter queri
potest: vtrū ex charitate sit diligendū om̄e
illud qđ est infra nos quo ad naturā. s. cor
pus nostrū: psertim q̄ si corpus nostrū est
diligibile ex charite: eo q̄ seruit aīe: p con
sequēs etiā om̄s alie creature que sunt in/
fra nos essent diligibiles ex charitate: cuʒ
omnia creata seruiāt aīe: inquātū p ea re/
duci pōt in dei cognitionē: fm apostolū di
centē Roma. j. Inuisibilia dei a creatura
mūdi p ea que facta sunt intellecta conspi/
ciunt̄. Ad hoc rńdet Bonauē. sup. iij. dist.
xxviij. Q2 cū charitas sit pōdus inclināś
ad summū bonum ꝛ pfectam beatitudinē:
omne illud facit diligere qđ est beatū ꝛ be/
atificabile: q2 ḡ cōtingit aliquid esse beatū
tripliciter: scʒ p essentiā sic solus deus: ꝛ per
pmā influētiā sic rōnalis spūs ac p quādā
redūdantiā sic corp⁹ hūanū: in qđ gaudiū
glorie redūdat p ꝯiūctionē sui ad aīaʒ bea
tā. Hinc ē q̄ oīa ista sunt ex charitate dili/
gēda fm pus ꝛ posteri⁹: fm malus ꝛ min⁹
sicq3 patz q̄ charitas nō solū nos facit deū
diligere ꝛ rōnalē spiritū s3 etiā corp⁹. Uerū
tamē fm Ricē. ibidē: alie creature irrōna/
les ad nostrā essentiā nō ptinētes: sūt qui/
dem ex charitate diligēde: nō tñ dilectiōe
amicitie ppꝛie loquēdo: s3 inquātū ex cha/
ritate volum⁹ illas cōseruari ad honorem
dei ꝛ vtilitatē hoīm: q̄s ex charitate diligi
mus dilectiōe amicitie: sic em̄ ꝛ de⁹ ex cha/
ritate creaturas illas diligit: iuxta illud Sa
piētie. xj. Diligis oīa que sunt. Ad lau.

De ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de mō diligēdi obiectū formale charitatis qđ est summū bonū: Sermo XVIII

Honora patrē tuū.

m T. Post pmissa videnduʒ est de
ordine charitatis respectu diligi
biliū: ac de mō diligēdi vnūqđq3 diligibi/
liū: vt sic salubriter amās ad vnūqđq3 dili
gibiliū ordinate moueri valeat: ꝛ dicat il/
lud Cant. ij. Introduxit me rex in cellā vi
nariā: ordinauit in me charitatē. Ad cu/ A
ius euidentiā pmo queri pōt: vtrū sit ordo
in charitate respectu diligibiliū: sic̄ sentire
videt̄ Aug⁹. in li. de doct. christiana. c. vij.
dicens: Inter diligibilia pmo ordinati su/
mus ad illud qđ est supra nos: deinde ad
illud qđ nos sumus: tertio ad illud qđ est
iuxta nos: ꝛ quarto ad illud qđ est infra
nos. Ad hoc rńdet Ricē. sup. iij. dist. xxix.
q̄ ordo quidam est respectu diligibiliū: q2
fm Aug. xj. de ciui. dei. et. xiij. ꝯfes. Amor
est pōdus anime: sicut ergo corpora p sua
pondera ordinate mouent̄ ad loca sua: et
ordinate in eis quiescūt: sic anima p chari/
tatiuū amorē ordinate mouet̄ ad diligibi/
lia: ita q̄ hic ordo est p ipsam charitatē in/
clinatiue: q2 voluntatē inclinat ad diligi
bilia: fm q̄ plus ꝛ minus habet de bonita
te ceteris paribus: cum eni nō sit diligibi/
le nisi bonū fm q̄ res plus habet de boni/
tate plus etiam habet de diligibilitate: in
actib⁹ aūt charitatis ē ordo ille formalit̄: q2
ipsi em̄ actus charitatis respectu diligibi/
liū ordinati sunt: ꝛ in h° ordine diligibiliū:
ip̄e de⁹ q̄ est summū bonū pmatū obtinet:
q2 qlibet amicitia illā specialit̄ respicit in
quo pncipalit̄ est illud bonū: sup cui⁹ cōi/
cationē fundat̄ amicitia: eo q̄ ip̄o pncipa/

sic depēdet illa cōicatio: ꝫ amicitia charitis
fundat̄ sup eternā beatitudinē q̄ in deo ē p
essentiā: in nullo aūt alio ē nisi p pticipatōz:
deus enī cōe ꝛ fontale bonū est: a q̄ solo de-
pēdet cōicatio btitudinis etne: ꝛ iō p̄ncipa-
lit̄ ex charitate diligēd⁹ ē. Scdo ꝟo q̄ri p̄t
vtrū igit̄ de⁹ ꝓpter se ꝛ sup oīa diligēd⁹ est:
p̄sertim cū illud qđ diligēdū ē ꝓpter merce-
dē: nō est ꝓpter se ꝛ sup oīa diligēdū: qꝛ ꝫm
pħm. j. Poster. Illud ꝓpt̄ qđ amamim⁹ aliđ
magis ē amatū: ꝫ de⁹ diligēd⁹ est ꝛ sibi fūtē-
dū est ꝓpter mercedē. Hinc pš. dicebat i suī
cōmēdatiōz: Inclinaui cor meū ad faciēdas
iustifi. tuas ineternū ꝓpter retributōez. Ad
ꝫ rñdet Ricħ. vbi s̄. q̄ de⁹ diligēd⁹ est ꝓpter
se ꝛ sup oīa: qꝛ dic̄ Aug. de doc. xp̄ia. q̄ de⁹
ꝓpter scip̄m ꝛ ampli⁹ hoīe diligēd⁹ est: in q̄
satis dat̄ intelligi q̄ sit sup oīa diligēd⁹: hoc
etiā innuit dñs Lu. xiiij. vbi dic̄: Si q̄s venit
ad me ꝛ nō odit patrē suū ꝛ ma. ꝛ vxo. ꝛ fil. ꝛ
fratres ꝛ so. adhuc aūt ꝛ aīaꝫ suā nō p̄t me⁹
esse discipul⁹: ꝫ oīa q̄ inq̄tū elongāt a deo ꝓ-
pter deū odiēda sunt: min⁹ sunt diligēda q̄
de⁹: ğ de⁹ plus ē diligēd⁹ q̄ oīa p̄dicta ac p
ꝯñs sup oīa. Hui⁹ aūt rō est: qꝛ quātū res hꝫ
de bonitate tantū hꝫ de diligibilitate: cū ni-
hil sit diligendū nisi bonū: sed bonitas dei
trāscēdit i infinitū bonitatē toti⁹ creature: ğ
plus q̄ tota creatura diligēd⁹ ē: vñ dic̄ ibidē
Bonauē. q̄ ꝫm ordinē charitatis deus etiā
p̄ponend⁹ ē nobis intantū vt amor respectu
nrī: nec eq̄ri posset: nec p̄poni amori dei: sal-
ua suba habit⁹ charitatis: cui⁹ rō est: qꝛ cha-
ritas facit deū diligi tanq̄ finē vltimū ꝛ tāq̄
summū bonū: ꝛ qꝛ finis vltim⁹ ē vn⁹ solus ꝛ
sūmū bonū: sic̄ nō hꝫ aliud supius se vl̄ sibi
eq̄le. Hinc est q̄ ꝫm charitatis legē impossi-
bile ē aliq̄d plus deo vel eq̄liter ip̄i deo ama-
re: charitas enī qꝛ diligit deū sic̄ summū dili-
git deū sup oīa: ꝛ qꝛ diligit ip̄m sic̄ finē vlti-
mū: diligit eū ꝓpter se: qđ aūt diligit̄ ꝓpter
se ꝛ sup oīa: diligit̄ dilectōe fruitiōis: qđ ꝟo
ꝓpter aliud diligit̄ dilectiōe vsus: ğ cū cha-
ritat̄ sit oīa ad deū tanq̄ ad finē vltimū re-
ferre: sic̄ pōderis est corp⁹ ad locū ꝓpriū in-
clinare: hinc ē q̄ charitas facit nos deū pl⁹
q̄ nosmetip̄os diligere. Ad obiectū igit̄ q̄
deus ꝓpter mercedē diligēd⁹ ē: rñdet Ricħ.
ibidē: q̄ deū diligi ꝓpter mercedē tripliciť
accipi pōt. Uno mō ꝓ mercede increata que
de⁹ est: de q̄ dicit̄ Gen. xv. Noli timere abrā
ego ꝓtector tuus sū: ꝛ merces tua magna ni-
mis: ꝛ tales sunt boni mercēnarij: de q̄b⁹ dr̄
Lu. xv. Quāti mercēnarij i domo p̄ris mei

abūdāt panib⁹: vbi dic̄ glo. q̄ future merce-
dis intuitu digna opari satagūt: q̄tidianis
supne gr̄e reficiūt̄ al. mētis. Alio mō ꝓ mer-
cede creata q̄ tñ nobilior est q̄ mot⁹ charita-
tis vie: cuiusmodi merces ē clara dei visio ꝛ
ei⁹ p̄fecta fruitio: ꝛ sic etiā de⁹ diligi pōt ex
charitate ꝓpter mercedē sic̄ ꝓpter finē: non
in q̄ quiescit̄ q̄ ꝓpte finis vltim⁹ est ꝛ bonū
increatū: ꝫ q̄ est ip̄a quies q̄ vltim⁹ finis nō
est: q̄uis sit i fine vltimo. Tertio mō ꝓ mer-
cede tp̄ali: ꝛ sic de⁹ nō est diligēd⁹ ꝓpt̄ mer-
cedē sic̄ ꝓpter finē: qꝛ res oīs tp̄alis ē min⁹
digna q̄ mot⁹ charitatis: pōt tñ diligi ꝓpt̄
mercedē sic̄ ꝓpter aliq̄d coadiuuās ad mo-
tū dilectiōis: sic̄ distributio quotidiana pōt
esse coadiuuās ad ꝫ vt canonicus vadat ad
ecclīā: nō tñ esse dꝫ rō p̄ncipalis. Tho. scd̄a
2ᵉ. q. xxvj. dic̄: q̄ hō nō solū amicitia chari-
tatis que fundat̄ sup cōicatiōe donoꝝ gr̄e ꝛ
glīe deū diligere dꝫ sup oīa ꝛ plus q̄ scip̄m:
eo q̄ btitudo in deo ē sic̄ in cōi ꝛ fontali oīm
p̄ncipio: q̄ beatitudinē pticipare pñt: ꝫ etiā
amore naturali diligit q̄s deū sup oīa ꝛ pl⁹
q̄ se: qꝛ ab eo nature bonū accipim⁹: nā sup
cōicatōe bonoꝝ naturaliū nobis a deo facta
fundat̄ amor naturalis: q̄ nō solū hō in sue
nature integritate diligit deū sup omia etiā
plus q̄ scip̄m: sed q̄libet creatura suo mō. i.
vel intellectuali vt angel⁹: vel rōnali vt hō
vel irrōnali vt bruta aīalia: vel saltē amore
naturali sic̄ lapides ꝛ alia q̄ cognitiōe carēt:
qꝛ vnaq̄q̄ ps plus amat naturalit̄ cōe bonū
toti⁹ q̄ pticulare bonū ꝓpriū: qđ manifestat̄
ex ope: q̄libet enī ps inclinatōez hꝫ p̄ncipa-
lē ad actionē cōmunē ꝛ vtilitatē totius: ap-
paret etiā ꝫ in polit. ꝟtutib⁹ ꝫm q̄s ciues ꝓ
cōi bono dispēdiū ꝓpriaꝝ rerū ꝛ p̄sonaꝝ in-
terdū sustinet. Tertio ꝓinde q̄ri pōt de p̄- B
cepto diuine dilectiōis: de q̄ dr̄ Matth. xij.
Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo: vtꝝ
scꝫ teneamur ad illū modū diligēdi quē ibi-
dē dñs exp̄mit: p̄sertim cū ꝫ p̄ceptū fragili-
tatē hūanā penit⁹ illaqueare videat̄: dicēte
dño Matth. xix. Si vis ad vitā ingredi ſua
mādata. Istud enī est mādatū magnū ꝛ p̄ci-
puū oīm mandatoꝝ ad cui⁹ obseruatōez hō
mat̄ile videt̄ obligari: qđ tñ obſuare videt̄
īpossibile: sic̄ īpossibile est aliq̄d moueri sil̄
ꝛ semel i oppositis motib⁹: aīa aūt nr̄a q̄diu
in carne est refierū hꝫ ad corp⁹: qꝛ corp⁹ qđ
corrūpit̄ aggrauat aīaꝫ: ꝛ sic i mortali vita
totalit̄ in deū ferri nō pōt: nec p ꝯñs ex toto
corde diligere. Ad ꝫ rñdet Bonauē. sup. iij.
di. xxvij. q̄ cū aliq̄ dicūt doctores hūc mo-

dam dilectiõis impleri posse: aliqñ vo im-
pleri nõ posse: ex hoc ãmonemur q̃ vno mõ
ad dictũ dilectiõis modũ obligamur implẽ-
dũ: alio mõ excitamur ad ipm desiderandũ.
Pro quo sciendũ q̃ dupliciter intelligi põt
q̃ hõ totũ cor possideat vt ex toto corde deũ
diligat: aut ita q̃ excludat omnẽ affectũ ex-
traneũ: et tũc plene ac pfecte cordi dñat: hoc
aũt est qñ oĩs motus cordis refert in deũ: et
sic oĩs totalitas cordis ponit plenũ dñium:
aut amor dei dr totũ cor possidere: ita q̃ non
excludat omnẽ affectũ extraneũ sed tm̃ affe-
ctũ oppositũ ipi deo: hoc est q̃ nihil diligat
supra deũ vel equale deo: et sic diligit deũ ex
toto corde qui diligit eũ ppter se et sup oĩa.
Prima totalitas haberi nõ põt añ adeptiõe
glorie vbi ad ipm deũ aspiciem⁹ et in ipm cõ
tinue feremur: et ido modus ille diligẽdi nõ
obligat viatores ad sui impletionẽ: s; expri-
mit in pcepto vt sciamus q̃ p amorẽ tendere
debeam⁹: et vt nemo pfectũ se arbitret quo-
usq; pfectionẽ illã assecut⁹ fuerit. Et si qri-
tur in illo pcepto magis exprimit q̃ tendere
debeam⁹ q̃ in aliis pceptis. Rñderi põt q̃
plenitudo legis est dilectio: et finis pcepti ẽ
charitas: mãdatũq; dilectiõis est pmũ et ma
ximũ diuinũ testimoniũ: id disposuit spũssã-
ctus circa ipm exprimere pfectiõe et cõplemẽ-
tũ: ad qd singula bona et mãdata ordinant
magis q̃ in aliquo pcepto et c. Secũda vo to-
talitas haberi põt p infusionẽ grẽ q̃ ẽ expul-
siua oĩs mortalis culpe: sic eni sm Tho. vbi
s. q. xliiij. Totũ cor hominis etsi nõ actu semp
ferat in deũ habitualit: tñ semp in deũ ferri
põt: ita q̃ nihil ɔ dei dilectionẽ cor hoĩs re-
cipiat: et h est pfectio vie cui peccatũ veniale
nõ cõtrariat: q2 nõ tollit habitũ charitatis
cũ nõ tendat i oppositũ obiectũ s; solũ impe-
dit charitat vsũ. Quarto qri põt: vtrũ di-
uine dilectionis sit aliqs modus habẽdus:
psertim cũ ratio boni cõsistat in mõ specie et
ordine: vt patet p Augu. in li. de natura bo-
ni: sed dilectio dei est optimũ in homie: sm
illud Colo. iij. sup oĩa charitatẽ habentes.
Hinc Augu. qrit in li. de morib⁹ eccl'ie: Dic
mihi queso te: quis sit diligẽdi modus: ve-
reor enim ne plus minusue q̃ oportet inflam-
mer desiderio et amore dñi mei: frustra vo
qreret modũ si nõ esset aliqs diuine dilecti-
onis modus. Ad h respondet Tho. scda 2e
q. xxvij. q̃ modus importat quãdam mensu
re determinationẽ: que determinatio reperit
tam in mẽsura q̃ in mensurato: sed aliter et
aliter. In mensura eni inuenit essentialiter:
quia mẽsura sm seipam est determinatiua et
modificatiua aliorũ: in mẽsuratis aũt inue-
nit mẽsura sm aliud: id ẽ inquãtũ attingũt
mensurã: et ideo in mensura nihil accipi põt
imodificatũ: sed res mẽsurata nõ est modi-
ficata nisi mensurã attingat sine deficiat si-
ue excedat. In omnib⁹ igit appetibilibus et
agibilibus mensura est finis: quia eorũ que
appetimus et agimus oportet accipere rati-
onẽ ppriã ex fine: vt patet in. ij. phisicorũ: et
ideo finis sm seipm habet modũ: ea vo que
sunt ad finẽ habẽt modũ ex eo q̃ fini sũt p-
portionata. Et ideo sicut dicit phus in pmo
Politic. Appetitus finis in omnib⁹ artib⁹
est absq; fine et termio: eo4 autẽ que sunt ad
finẽ est aliquis termin⁹: exempli grã: Me-
dicus nõ imponit aliquẽ terminũ sanitati:
sed facit eam pfectã quãtũcunq; põt: medi-
cine vo terminũ imponit: q2 non dat tantũ
de medicina quãtum põt: sed sm pportionẽ
ad sanitatẽ: quã si excederet vel ab ea defice
ret esset imoderata: sic finis omniũ actionũ
et affectionũ hũana4 est dei dilectio: ad quã
omnes ordinant q̃ debite ordinant: q2 p eã
maxime vltimũ finẽ attingim⁹: et ideo in di-
lectione dei modus accipi non põt sicut in re
mẽsurata vt sit in ea accipere plus et minus:
sed sicut inuenit modus in mensura in qua
non põt esse excessus: sed quãto plus attin-
git regula tanto melius est: et ita quãto de⁹
plus diligit tanto est dilectio melior: mod⁹
ergo diligẽdi deũ est sine modo diligere: sm
Bern. in li. de diligendo deũ: cũ inquit: Di-
lectio q̃ tendit in deum tendat et in infinitũ:
nam et infinitus deus est et immẽsus: quis nã
queso debeat esse finis nostri vel mod⁹ amo
ris: amat immẽsitas: amat eternitas: amat
supereminens sciẽtie charitas: amat deus cu-
ius magnitudinis non est finis: cui⁹ sapientie
nõ est numerus: cui⁹ pax exuperat omnẽ in-
tellectũ: et vicẽ repẽdimus cũ mẽsura: vide
nũc quo modo: imo q̃ sine mõ deus a nobis
amari meruerit: qui prior dilexit tantus ac
tantũ et gratis tantillos ac tales: hec ille in-
ter alia. Quinto queri põt quõ intelligat
illud pceptũ Deut. vj. Diliges dominũ deũ
tuũ ex toto corde tuo et c. Ad hoc respondet
Tho. ibidẽ. q. xliiij. inter alia: q̃ in Marco
et Luca ponunt quattuor tradita i hoc p-
cepto: in Deut. vo et Math. ponunt tria: s;
q̃uis alicubi vnũ dimittit: hoc contingit q̃
illud ex aliis intelligit: quattuor igit sunt
de ratiõe hui⁹ pcepti. Pro quo sciendum q̃
dilectio est actus volũtatis que signat hic p

cor: q: sicut cor corporale pͥncipiū est omniū corporaliū motuū: ita ꝛ voluntas ꝛ maxime ꝙtum ad intentionē finis vltimi: qḋ est obiectū charitatis: est pͥncipiū omniū spūaliū motuū: tria sunt autē pͥncipia actuū que mouent̄ a volūtate: scꝫ intellectus qui signat̄ ꝑ mentē: vis appetitiua inferior q̄ signat̄ ꝑ animā: ꝛ vis executiua exterior: q̄ signat̄ ꝑ fortitudinē seu virtutē seu vires. Primo igit̄ ꝑcipit̄ deus diligi ex toto corde: id est ex tota volūtate: vt scꝫ ꝑ charitatē volūtas totalit̄ ferat̄ in deū: hoc enī est ex toto corde diligere. ¶ Si querit̄ an deus totaliter diligi potest: dicendū ꝙ hoc tripliciter intelligi pōt. Primo vt modus totalitatis referat̄ ad rē dilectā: ꝛ sic deus totaliter est diligēdus: q: totū qḋ ad deum ꝑtinet diligi debet: siue sit iusticia siue misericordia. Secūdo vt totalitas ad diligentē referat̄: ꝛ sic etiā deus totaliter diligi debet: vt nō remaneat in corde locus amore dei vacuus: quo intret amor inordinatus: sed oīa referant̄ in deū vt eius honor ꝛ beneplacitū in omnibꝰ ꝓponat̄. Tertio pōt intelligi totalitas ſm cōꝑationē diligentis ad rem dilectā: vt scꝫ modū diligētis adequet modo rei dilecte: ꝛ hoc esse nō pōt: cū enī vnūqḋq; sit intantū diligibile inquātū est bonū. Deus cuiꝰ bonitas est infinita: est infinite diligibilis: nulla autē creatura potest deū infinite diligere: q: oīs virtꝰ creature siue naturalis siue infusa ē finita. Hinc hortat̄ Hugo: dicēs: Quātum potes tantū diliges: possibilitas tua erit mensura tua: quāto plus amas tanto plus habes: ꝛ quāto plus habes tanto felicior es. Extendere ergo ꝛ dilatare quātū potes: vt totū impleatur qḋ in te est: noli timere q̄si deficere debeat ille si nimis capax fueris: si vas nō deficit oleū sufficit: cor tuū vas est: amor illiꝰ oleū est ꝙdiu vas habes: ille infundere nō cessat: hec ille. Secūdo ꝑcipit̄ diligi ex tota mēte: id est intellectu: vt. s. moueat̄ ad assentiendū his que sunt fidei ꝛ ad meditandū ō deo dilecto: q: vbi cor ibi oculus tā exterior q̄ȝ interior. Tertio ꝑcipit̄ diligi ex tota anima: id est ex vi appetitiua inferiori vt se conformet ꝑti supiori: q: sicut spera supior motu suo mouet inferiores: sic etiā volūtas mouet appetitum sensitiuū: vt habet̄ .iij. de aīa ꝛ hoc ꝑ vim amoris ꝓsertim diuini: mouentis efficaciter ipam volūtatē: qua desipe facit carnalia ꝛ ardua reddit suauia. Quarto ꝑcipit̄ diligi ex tota virtute vel fortitudine: id est vi executiua exteriori: qua scilꝫ actus noster exterior obediat deo ad operandū ex dilectiōe: nec ꝓsperis cedens nec aduersis: sed fideliter cū apostolo clamitans: Omnia possum in eo qui me cōfortat: ꝛ aggredi ardua ꝛ sustinere grauia. Ad laudē dei.

De modo ꝛ ordine charitatis respectu diligibiliuꝫ boni cōmutabilis: Sermo XIX

Honora patrē tuum ꝛc. Visio de ꝑcepto ꝛ modo diligēdi bonum incōmutabile: in ꝑsenti sermone videndū est de modo ꝛ ordine diligendi bonū cōmutabile. De quo pͥmo queri potest: vtrū ordo charitatis respectu diligibilium boni cōmutabilis cadat sub ꝑcepto: ꝓsertim cū ea que sub ꝑcepto cadunt: nobis sufficiēter in sacra scriptura tradita sūt: sed ordo charitatis respectu diligibilium inter creaturas nusq̄ȝ in sacra scriptura reperit̄ positus. Ad hoc respōdet Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xlv. ꝙ modus qui ꝑtinet ad rationē virtuosi actus cadit sub precepto qḋ datur de actu virtutis: ordo autem charitatis pertinet ad dilectionē ipius virtutis: cum accipiat̄ ſm ꝓportionem dilectionis ad diligibile. Rursum cum ſm philosophū in .v. Metaphy. Prius ꝛ posterius dicit̄ ſm relationem ad aliquod principiū: oportet necessario ꝙ vbicunq; est aliquod principiū: sit etiā aliquis ordo: dictū est autē in sermone ꝑcedenti: ꝙ dilectio charitatis tendit in deum: sicut in principiū beatitudinis: in cuius cōmunicatione charitatis amicitia fundatur: ꝛ ideo oportet ꝙ in his que ex charitate diligunt̄: attendat̄ aliquis ordo ſm relationē ad primū principiū huius dilectiōis qḋ est deus: ex quibus manifeste patet: ꝙ ordo charitatis sub ꝑcepto cadere debet. Preterea oē illud quod deus facit in nobis ꝑ gratiā: instruit ꝑ legis ꝑcepta: ſm illud Hiere. xxxj. Dabo legem meā in cordibus eoꝝ: sed deus causat in nobis ordinē charitatis: ſm illud Canticē. ij. Ordinauit in me charitatem. **B** Ad illud igitur quod obijcit̄ dicendum: ꝙ ordo diligendoꝝ in sacra scriptura satis exprimitur: cū enī mādat̄ vt q̄s diligat ꝓximū sicut seipm: satis dat̄ intelligi ꝙ dilectio suipius ꝑferri debet dilectioni ꝓximi: sic tñ mādat̄ j. Joh. iij. ꝙ ꝓ fratribꝰ aīam: id est vitā corporalē ponere debemꝰ: dat̄ itelligi ꝙ ꝓximi salutē plus diligere debemꝰ q̄ȝ corpꝰ ꝓpriū. Rursuꝫ cū mādat̄ ad Gal. vj. ꝙ operemur ho-

nū maxīe ad domesticos fidei: dat̄ intelligi
ꝙ inter ꝓximos ceteris parib⁹ meliores ma
gis diligere debem⁹. Silr cū. j. ad Timo. v.
Alit pat̄ q̄ nō hʒ curā suoꝝ ⁊ maxīe dome/
sticoꝝ: dat̄ intelligi ꝙ ꝓpinquiores magis di/
ligere debem⁹: ⁊ si ꝓximi diligēdi sunt: ꝯñs
est ꝙ magis ꝓximi magis sunt diligēdi: inf
hec autē diligibilia de⁹ vt ꝓtactū est sup oīa
diligēd⁹ ē: qđ ipse christ⁹ patēter innuit Luce
xiiij. dicēs: Si q̄s venit ad me ⁊ nō odit pa/
trē ⁊ matrē ⁊ vxo. ⁊ fil. ⁊ fra. ⁊ so. adhuc aūt
⁊ a. s. nō pōt meus esse discipul⁹. Secūdo
q̄ri pōt: vtrū ſm ordinē charitatis hō plus
debeat diligere seipm̄ q̄ꝫ ꝓximū: ⁊ videt̄ ꝙ
nō: q: charitas nos facit ꝯformare volūtatē
nostrā volūtati diuine: sed de⁹ nō magis di/
ligit nos q̄ꝫ ꝓximos: ſʒ magis diligit ꝓxios
nobis meliores: cui⁹ dilectiōi nos ꝯformare
debem⁹. Preterea de⁹ vult ꝙ magis deside/
rem⁹ honorē suū q̄ꝫ cōmodū nr̄m: vult etiā
ꝙ magis amem⁹ ⁊ appciemur qđ magis est
amandū ⁊ appciādū: sed salus pluriū aīaꝝ
magis facit ad honorem dei ⁊ magis appre/
ciandū est q̄ꝫ salus vni⁹ anime nostre. Hinc
videt̄ dicere aplus Ro. ix. optabā egoipse
anathema esse a xp̄o ꝓ fratrib⁹ meis. Ad h̄
rn̄det Bonauē. sup. iij. di. xxix. ꝙ ſm ordinē
charitatis amor salutis ꝓprie: ꝓponend⁹ est
amori salutis aliene: alioqn vt dī Eccl. xiiij.
Qui sibi nequā est cui bon⁹ erit. Dictat etiā
h̄ iudiciū recte rōnis ⁊ instructio nature: nā
sicut natura appetit suā ꝯseruationē: sic cha
ritas suā ꝑfectionē: ſʒ natura magis appetit
cōseruationē sui in se q̄ꝫ in suo siīi: sic ꝑ ꝯñs
⁊ charitas: nā vnūqđqꝫ plus appetit ꝑfecti/
onē in seipso q̄ꝫ in suo siīi: ⁊ qđlibet pondus
plus trahit corp⁹ in q̄ est ad sitū sibi debitū
q̄ꝫ trahit ad corpus sibi annexū. Hinc est ꝙ
charitas ꝑus appetit deū vniri nobis ⁊ ī no
bis habitare: nosqꝫ in ip̄m deū tēdere: ac in
ipso q̄escere q̄ꝫ appetat in aliq̄ alio q̄ nobiscū
hʒ aliquā siītudinē. Ad obiectū ḡ dicendū
ſm Rich. ibidē: ꝙ magnitudo act⁹ diligēdi
ex charitate nō tm̄ pensat̄ ſm magnitudinē
boni diligibilis: ſʒ cū hoc etiā ſm ꝓximitatē
diligētis ad diligibilitatē: q: actus charita
tis nō tm̄ est ab habitu charitatis: sed etiā a
virtute diligētis q̄ est volūtas. Ille enī act⁹
elicit̄ a volūtate ꝑ charitatē: sic aūt virt⁹ na
turalis vt virtus ignis forti⁹ agit ceteris pa
rib⁹ respectu obiecti ꝓximi q̄ꝫ remoti: sic vo
lūtas forti⁹ mouet ad diligendū ceteris pa/
rib⁹ rem diligēti ꝓximiorē. Facienda est ḡ cō
ꝑatio bonitatis diligibilis ꝓximationi ad

diligentē: ⁊ si bonitas vni⁹ diligibilis plus
excedat bonitatē alteri⁹ diligibilis q̄ꝫ appro
ximatio diligibilis min⁹ boni ad diligenteꝫ
exceda: approximationē magis boni ad eū/
dē min⁹ diligentē: tūc ille diligēs magis di/
ligere mai⁹ bonū debet: si autē est ecōtrario
magis debet diligere min⁹ bonū: ⁊ q: nulli⁹
ꝓximi bonitas tantū excedit bonitatē dili/
gētis ex charitate quātū ꝓximitas diligēdi
ad seipm̄ excedit approximationē sui ꝓximi
ad eū: ideo dʒ hō ex charitate mag᷑ diligere
seipm̄ min⁹ bonū q̄ꝫ quēcūqꝫ aliū ꝓximū ma
gis bonū: verūtn̄ q: diuina bonitas ꝓpt̄ infi
nitatē sui plus excedit bonitatē hoīs dili/
gētis ex charitate q̄ꝫ approximatio hoīs ad
seipm̄ excedit approximatōēꝫ dei ad eū: iđo
magis dʒ hō diligere deum q̄ꝫ seipm̄. Addit
etiā Bonauē. ꝙ sicꝫ essentiale ē nature appe/
tere esse: sic etiā est eēntiale grē appetere deo
cōplacere ⁊ de adherere: ⁊ iđ de⁹ nunq̄ꝫ a no
bis exigit vt magis salutē alienā ꝙ ꝓpriā di
ligam⁹. Hinc dicit in euāgelio: Quid ꝓdest
homī si vniuersum mūdū lucret̄: aīe vo sue
detrimētū patiat̄. Qđ aūt aplus dīc: Opta/
re se anathema a xp̄o ꝓ fratrib⁹ itelligit̄ ad
tp̄us ⁊ sub ꝯditiōe. s. si optabile esset. Ter B
tio q̄ri pōt: vtrū ḡ pl⁹ hō diligere dʒ ꝓximū
q̄ꝫ corp⁹ ꝓpriū: ꝓsertim cū plus diligendū eē
videt̄ illud sine q̄ nō pōt q̄s eē ꝑfecte beat⁹:
q̄ꝫ illud sine quo potest esse perfecte beatus:
ſʒ aīa nō pōt esse ꝑfecte beata etiā btitudine
essentiali sine ꝓprio corpe: q: dīc Aug⁹. xij.
sup Gen̄. Inest aīe naturalis appetit⁹ corp⁹
administrādi: q̄ appetit⁹ quodāmō retardat̄
ne tota intētiōe ꝑgat in illud summū celū q̄ꝫ
diu nō subest corp⁹: cui⁹ administratiōe appe/
titus ille q̄escat: sicꝫ enī vnaqueqꝫ res ꝯserua
tionē ꝓprie essentie naturalit̄ desiderat: sic ⁊
hō cui⁹ essentia ex aīa ⁊ corpe dinoscit̄ cōsti
tuta. Ad h̄ rn̄det Tho. scđa 2ᵉ. q. xxvj. ꝙ il/
lud ē magis ex charitate diligēdū qđ habet
pleniorē rōnē diligibilis ex charitate: cōso/
ciatio ḡ in plena ꝑticipatōe btitudinis: q̄ est
rō diligēdi ꝓximū: est maior rō diligendi q̄ꝫ
ꝑticipatio btitudinis ꝑ redūdantiā: q̄ est rō
diligēdi ꝓpriū corp⁹: ⁊ addit Rich. vbi s̄. di
cēs: Qđ ꝓxim⁹ q̄ ad aīaꝫ plus ē diligēd⁹: q:
bonitas aīe ꝓximi pl⁹ excedit bonitatē cor/
poris nr̄i: eo ꝙ directe ē capax dei ꝑ cogniti/
onē ⁊ amorē: qđ corpi nr̄o nō ꝯuenit q̄ꝫ ꝓxi/
mitas corpis nr̄i ad aīaꝫ nr̄aꝫ excedit appro
ximatōēꝫ ꝓximi ad eā: maxīe cū ꝓxim⁹ nr̄ sit
cōformis aīe nr̄e in rōne ⁊ volūtate: que cō/
formitas corpi respectu aīe nō ꝯuenit: vnde

mag⁹ debet homo ex charitate ꝓximo vel/
le suā beatitudinē q̄ȝ anime sue illud beati/
tudinis qḋ sibi accrescit in corporis resūpti
one: quia aut nihil sibi accrescit de habitu/
dine essentiali: aut ita paruȝ ꝛ tali modo ꝙ
plene beatitudini ꝓximi nō debet anteponi
maxime qꝛ hō ꝓ salute ꝓximi ponēdo aliȝ
suā id est vitā corporalē in vitā eternā custo
diet eā: qḋ vtiq̄ȝ in aliquo casu est de necessi
tate p̄cepti: vnde quidam ita distinguūt: ꝙ
hō debet plus diligere ꝓximū q̄ȝ corp⁹ ꝓpri
um: ꝓ statu corruptibili q̄ sciȝ aggrauat ani
mā: vt dicit Sapiētie. ix. nō tñ ꝓ statu incor
ruptibili q̄ corpus erit anime necessariū ad
sue beatitudinis cōplementū. Quarto q̄/
ri potest vtrū hō plus diligere debeat vnuȝ
ꝓximū q̄ȝ aliū: p̄sertim cum iusticia habita
nō tm̄ est ratio diligibilitatis: sed etiā possi
bilis haberi: qꝛ dicit Aug⁹. li. viij. de tri. c. vj.
q̄ amat homines: aut qꝛ iusti sunt: aut vt iu/
sti sint amare debet: sȝ oēs homines q̄uis nō
sint eque iusti: tñ equalit̄ capaces sunt iusti
cie: si deus infūdere vellet: ergo ratiōe iusti
cie possibilis haberi debēt oēs equalit̄ dili/
gi. Ad hoc rñdȝ Rich. sup. iij. di. xxix. ꝙ hō
magis diligere debet vnū ꝓximū q̄ȝ alium:
nō tm̄ scđm effectū sed etiā ꝯm affectū: cui⁹
ratio est: qꝛ cū deus sit formale obiectū cha
ritatiue dilectionis: ꝛ ipse diligens sicut ef/
ficiēs ꝑ ipsam charitatē sicut p̄ncipiū chari/
tatiue dilectionis: oportet ꝙ ꝯm maiorē ap/
proximationē rei dilecte ad alteȝ istoꝝ: ma/
ior sit dilectiōis affectus: vñ q̄to diligibile
melius est tanto deo ꝓpinquius est: ꝛ tāto/
magis diligendū est: ceteris parib⁹ tñ: simi/
liter qꝛ q̄tū diligibile ꝓpinq̄us ē diligenti:
tanto magis ceteris paribus diligendū est.
Hinc duoꝝ diligibiliū vnū posset ita paruȝ
excedere aliud in ꝓpinquitate ad deū: ꝛ taȝ
excessiue ab alio excedi in ꝓpinq̄tate ad di/
ligentē: ꝙ diligens magis deberet diligere
minus bonū: q̄uis minor excessus in boni/
tate plus reddat rē diligibilē q̄ȝ aliq̄ñ maior
excessus in ꝓpinquitate ad diligentem. Ad
obiectū ergo respōdit ꝙ homo rōne iusticie
iā habite: magis est diligibilis q̄ȝ rōne capa
citatis iusticie possibil̄ haberi: qꝛ plus mo/
uet res dū est in actu q̄ȝ dū est in potentia.

❡ Quinto queri pōt vtrū ergo q̄s plus dili
gere debet extraneū meliorē q̄ȝ sibi mag⁹ cō/
iunctū minus bonū: p̄sertim cū q̄s magis il
lū diligere debeat q̄ ꝯm ꝑfectā iusticiā ma/
gis est diligendus: sȝ ꝯm ꝑfectā iusticiā me/
lior est semꝑ magis diligendus. Dicit enim
Aug⁹. de vera religione ꝙ hec est ꝑfecta iu/
sticia qua potius potiora ꝛ min⁹ minora di/
ligimus: ꝛ ꝯgrue satis: q̄m in diligendo de/
bet homo se diuine volūtati ꝯformare: ꝫ de⁹
meliorē semꝑ magis diligit: qꝛ maioris dile/
ctiōis effectū in eodē ostēdit. Ad h̄ respondȝ
Richar. vbi. s. ꝙ nos aliquē magis dilige/
re q̄ȝ aliū dupliciter intelligi pōt aut sibi ma
ius bonū optādo: vel ex affectu maiori dili/
gendo. Primo mō debet extraneuȝ meliorē
magis diligere q̄ȝ sibi ꝯiunctū minus bonū
ꝑ illo statu quo sunt in tali gradu bonitat̄ꝛ
h̄ eīm req̄rit dei iusticia vt maiori bono p̄mi/
um maius rñdeat: q̄diu tñ sum⁹ in statu vie
in q̄ pōt eē ꝓfect⁹ in merito debet hō velle ꝙ
sibi magis ꝯiūctus ꝓficiat ad mai⁹ merituȝ
q̄ȝ extrane⁹: ꝛ ex ꝯñti ad maius p̄miū. Secū
do xo mō loquēdo de dilectiōe: q̄. s. ex affe/
ctu maiori diligit: tūc q̄m in ordie diligēdi
ex charitate debeat haberi aspect⁹ ad ꝓpin/
q̄tatē diligibiliū: ad deū ꝛ ēt ad diligētē: ita
tñ ꝙ multomag⁹ pōderet excessū in vno gra
du ꝓpinq̄tatis ad deū: q̄ȝ excessū in vno gra
du ꝓpinq̄tatis ad diligentē: vñ tāta pōt esse
bonitas extranei ꝛ tā ꝑua bonitas ꝛ ꝓpinq̄
tas mihi magis ꝯiuncti: vtpote qꝛ non atti/
net nisi in tertio gradu: ꝙ ex maiori affectu
diligere debeā extraneū magis bonū q̄ȝ mi/
hi magis ꝯiunctū min⁹ bonū: pōt etiā econ
uerso ꝯtingere ꝙ ille q̄ mihi ꝯiunct⁹ ē: ita de
ꝓpinq̄ mihi ꝯiūctus est: ꝛ excessus bonitat̄
extranei vltra bonitatē isti⁹ ita ꝑuus ꝙ pl⁹
diligere debeo istū minus bonū magis mi/
hi ꝯiunctū q̄ȝ illū extraneū magis bonū: qꝛ
cū esse meū a parētib⁹ meis habeo: credo ꝙ
sicut nō debeo aliquē ꝓximū ex maiori affe/
ctu diligere q̄ȝ meipm: q̄tūcūq̄ȝ excedat me
in bonitate: sic nō debeo aliquē ꝓximū ex af
fectu maiori diligere q̄ȝ patrē meū: q̄tūcūq̄ȝ
illū excedat in bōitate nō p̄uilegiata: qḋ di/
co ꝓpter bonitateȝ humane nature christi ꝛ
beate virginis q̄s ex maiori affectu diligere
debeo q̄ȝ patrē vl̄ matrē: qꝛ ꝑ eoꝝ bonitateȝ
nobis ꝓuenit maius bonū q̄ȝ ꝑ ꝑentes. Ad h̄
ergo qḋ obiicit̄ ꝙ in diligēdo debet hō se cō
formare volūtati diuine: dicēdū ꝙ est verū
nō tñ semper volēdo qḋ ipe vult sed qḋ ipe
vult hominē velle: ꝛ ideo q̄uis deus simpli
citer vult magis bonū: qꝛ nulla ē ꝓpinq̄tas
ad deū nisi ꝑ bonitatē: nō tñ vult me ex affe/
ctu maiori diligere extraneū melioreȝ q̄ȝ pa/
trē meū minus bonū: qꝛ vult ꝙ in diligēdo
ego seruē rectā inclinationē nature: q̄uis nō
velit ꝙ seruē inclinationē corruptā. Sexto

queri pōt vtrū ordo charitat⁹ remanebit in patria. Rūdet ad hoc breuit᷑ Bonauen. sup iij. di. xxxi. declinās ad hāc ptē ꝙ duplex ē ordo charitatis. Unus ꝗ respicit charitatē ſm ſe: que q̄dē attēdit᷑ ſm gradū ⁊ differentias boni: magis boni ⁊ maximi boni: ⁊ ille manet in patria: q: eſſentialis eſt charitati: vnde magis bō diligit in patria deū ꝙ̄ ſpiritū creatū: ⁊ ſpiritū magis ꝙ̄ corpus. Alius eſt ordo ꝗ attendit᷑ ratiōe nature ſubtracte: vtpote ille ꝗ eſt ſm differētias ꝓprij boni et alieni: ꝓpinqui ⁊ remoti: ⁊ hic ordo non remanebit in patria ꝓ eo ꝙ nō cōpetit illi ſtatui: nā in ſtatu beatitudinis erit ꝑfecta obedientia nature reſpectu glorie: ita ꝙ tūc omnino natura glorie cōformabit᷑: vt ſicut corpus efficiet᷑ ſpirituale ⁊ per omnia ſpiritui obtēperabit: ꝙ̄uis nūc oporteat ſpiritū corpori condeſcendere: ſic per omnia natura cōformabitur ordine gratie ⁊ glorie: qui attēditur ſcd̄m differentias boni: erit etiam ibi perfecta conformitas voluntatis noſtre reſpectu diuine: ⁊ ideo non magis diligemus illud quod magis erit nobis ꝓpinquū: ſed illō quod erit dn̄o magis beneplacitū. Erit etiā ibi perfecta affluentia ⁊ redundātia cōmunis leticie: quia multiplicabitur gaudiū hominis multiplicatione perfecta: vt tantū gaudeat de bono vniuſcuiuſq; ꝓximi ꝙ̄tū de ſuo: quod non poſſet eſſe niſi diligeret ꝓximū ꝙ̄tū ſemetipſum ⁊ hoc eſt quod dicit Anſhel. in proſolon̄. c. vltimo. In illa perfecta charitate innumerabilium angelorū ⁊ hominū beatoꝝ: vbi null⁹ minus aliū ꝙ̄ ſeipm̄ diligit: nō aliter gaudebit ꝗſq; pro ſingulis alijs ꝙ̄ pro ſeipſo: ⁊ hoc etiā ſentit Auguſ. de vera religione: ⁊ Berā. li. de diligēdo deum. Ad laudē dei.

De ordine charitatis inter patrē matrē: vxorē: filios: benefactores: beneficiatos: amicos ⁊ inimicos: Sermo XX

Onora patrē tuū.

b Ad exequēdū vlterius de ordine diligendi bonū cōmutabile vt lucidius ad ꝑticularia diſcutiēda veniamus. Primo queri pōt vtrū ꝗs magis diligere debeat patrē vl᷑ matrē: ꝑſertim cū dicit phs in ſmo de generatiōe animaliū: ꝙ femina in generatiōe dat corpus: ſed homo nō habet animā a patre: q: ꝑ creationē īfundit᷑ a deo ⁊ ſic habꝫ filius plus a matre ꝙ̄ a patre: ſūt etiā matres magis amatrices filioꝝ: vt dicit idē phus in. x. Ethic̄. Ad h̄ rn̄det Tho. ſcd̄a. 2ᵉ. q. xxvj. ꝙ ꝑ ſe loquēdo ceteris paribus pat᷑ magis ē amād⁹ qꝫ mat᷑: amant᷑ eñ pat᷑ ⁊ mat᷑ vt q̄dā ꝑncipia natural᷑ originis: pat᷑ aūt habet excellētiorē rōnē principij qꝫ mat᷑: q: pat᷑ ē ꝑncipiū ꝑ modū agentis ⁊ forme: mat᷑ aūt ꝑ modū patiētis ⁊ materie: q̄ñ in generatiōe homīs mat᷑ miniſtrat materiā corpis informē: formaf᷑ aūt ꝑ virtutē formatiuā ꝗ eſt in ſemīe patris: ⁊ q̄uis v̄tus ſeminis nō pōt creare rōnalē aiaꝫ diſpōit tñ materiā corpalē ad hmōi forme ſuſceptionē: verūtamē pōt int᷑ prēꝫ ⁊ matrē tāta eē diſtātia v̄tutis ⁊ malitie ꝙ amicitia ſoluet᷑ vl᷑ minuatur: vt dic̄ phs in. viij. Ethic̄. ⁊ ideo vt dicit Amb. Boni domeſtici ſūt mat᷑ filijs ꝑponēdi: poſſet ēt fili⁹ diligi tā paꝝ a prē ⁊ tā multū a matre: ꝙ filius magis deberet diligere matrē qꝫ prēm. Scd̄o v̄o q̄ri pōt vtrū ꝗs magis diligere debeat prēm ſpūalem vl᷑ carnalē: ꝑſertim cū ſup illud Luc. viij. Mater mea ⁊ frēs mei hij ſunt. Dic̄ Beda in glo. ꝙ religioſiores mōſtrant᷑ copule mētiū qꝫ corpoꝝ: ⁊ corporali neceſſitudini ꝑſcriptoꝝ celeſtiū forma ꝑfertur: ergo magis ſūt diligendi de copule mentiū: qō includit magis eē diligendū prēm ſpūalē qꝫ carnalē. Item cum maiora bn̄ficia recipim⁹ a prē ſpūali: ſic̄ maius eſt nr̄m eē grē qꝫ nr̄m eē nature: q: melior ē vn⁹ timens deū qꝫ mille filij īpij: vt dicit᷑ Eccl̄i. xvj. Ad h̄ rn̄det Ricħ. ſup. iij. di. xxix. ꝙ oīb⁹ ꝑ́ſatis magis debet ꝗs diligere patrē carnalē ꝙ̄ ſpūalē: ſibi optādo magis bonū ⁊ ex maiori affectu: q̄uis eñ mai⁹ bn̄ficium recipit filius a prē ſpūali qꝫ carnali: tamē pater ſpūalis nō eſt ita vere cā bn̄ficij qō īpendit filio ſicut pat᷑ carnal᷑ bn̄ficij qō īpendit filio: q: pater ſpūal᷑ nō dat niſi miniſtralit᷑ eē grē: pat᷑ v̄o carnal᷑ dat eē nature ſicut efficiēs cā: ⁊ ſic pl⁹ excedit rō cauſe ī prē carnali qꝫ bn̄ficium ſpūale collatū a prē ſpūali. Verūtñ tal᷑ poſſet eē affect⁹ exhibitiōis patris carnal᷑ erga filiū ꝙ ꝑponēdus ē pat᷑ ſpiritual᷑: multi nāq; ꝑentes īmiſericordes ſe filijs exhibēt: īmo plerūq; ꝑēptores ſe faciūt aiaꝝ filioꝝ: iux̄ illud pš. cv. Immolauerūt filios ſuos ⁊ filias. ſ. demonijs. Preterea ī actu exteriori debet fili⁹ aliquā reuerētiam prī ſpūali quā nō debet prī carnali: q: pater ſpūalis pōit᷑ loco dei ꝗ ē pat᷑ oīm: ꝑcipue in effectib⁹ grē qb⁹ ꝯfert exiſtētiā ſpūalē. C Ter

tis ꝓinde q̃ri pōt vtrū q̄s mag⁹ diligere vxo
rē d3 vl' parentes: ꝑ ſertim cū illō videt' magis
diligēdū cui ē mag⁹ adherēdū: ꝟ Gen. ij. ꝑꝑ
relinq̄t hō prē3 ⁊ mrē3 ⁊ adherebit vxori ſue
⁊ erūt duo in carne vna. Rimirꝫ cū q̄nto for/
tior ē int' aliq̄s ꝯiūctio tāto maior ē dilectio
nis rō: ꝟ fortior ē ꝯiūctio int' virꝫ ⁊ vxorē: q̄
fūdat' ſup vīculū leg⁹ diuine q̄3 int' virꝫ ⁊ pa/
rētes: q̄ fūdat' ſup vīculū actionis nature:
fortior ē aūt de⁹ q̄3 natura. Ad ꝟ rñdet Rich.
ſup. iiij. di. xxix. q̄ oib⁹ pēſat̄ ex maiori affe
ctu charitat̄ d3 vir diligere parentes q̄3 vxo/
rē: tū rōne fortior̄ ꝯiūctiōis: q̄ fortior ē ꝯiū
ctio q̄ ē fūdata ſup ꝓinq̄ſſimū nature gradū
q̄lis ē viri ad parentes: q̄3 fūdata ſup mutuū3
ꝯſēſū ꝑ v̄ba vl' ſigna expſſa q̄lis ē int' virꝫ ⁊
vxorē: tū ēt rōne maior̄ boni a diligēti rece/
pti: q̄ eē: nutriri ⁊ diſciplinari: q̄ fili⁹ a parenti
bus recepit: mai⁹ bonū ſūt q̄3 carnale reme
diū ꝯtra eſtū ꝯcupiſcētie: ⁊ ſolatiū ſocietat⁹:
⁊ adiutoriū ad ꝓcreatiōe3 ꝓlis q̄ vir recepit
ab vxore: rō ꝓinde dictat q̄ vir mag⁹ eū dili
gere d3: a q̄ diligit' ſtabili⁹ ⁊ amore min⁹ re/
ſiexo: ac mag⁹ ꝓp' ſe: ꝟ iſte ꝯditiōes ſūt ma.
gis in dilectiōe mris ad filiū q̄3 vxor̄ ad vi/
rū: q̄ facili⁹ vt in plib⁹ ſoluit' amicitia mu/
lier̄ ad virꝫ q̄3 mris ad filiū: vxores ēt raro
amāt niſi vt reamēt': ꝟ ſm phm. viij. Ethico.
mr̄es gaudēt ibi amare reamari nō q̄runt: ſi
vtraq̄ nō ꝯtingāt. Vxores ēt vt in plib⁹ nō
forti amore diligūt maritos niſi ꝓp' vtile vl'
delectabile: mr̄es autē forti' diligūt: ⁊ ſi ni/
hil debeat eiſ ꝓdeſſe: verūtñ q̄ multi viri ma
gis amare videt' vxores q̄3 parentes: ꝟ vēit ex
eo q̄ i amādo ſequūt' lelſationē ſēſualitat̄:
q̄ ꝓp' ſui corruptiōe3 magis inclinat ad bonū
delectabile ſ3 carnē. Quarto itaq̄ q̄ri po
teſt vtrꝫ parētes ſint mag⁹ diligēdi q̄3 filij: ꝑ
ſertim cū ſm ordinē nature humor ꝓcedit a
radice ad ramos: ꝟ amoris ꝯuerſio in rōna/
libus ſimil' ē dñatiōi humor̄ i vegetabilib⁹:
pat' aūt cōparat' ad filiū ſicē radix ad ramos
hic ordie nature filij pl⁹ diligūt' q̄3 parentes:
ꝟ grā ē ꝑfectio natur: ⁊ idō ſimil' ordo teneri
d3 i gratuito. Ad ꝟ rñdꝫ Bonauē. ſup. iij. di.
xxix. q̄ ſ3 ordie3 charitat̄ pētes ceter̄ parib⁹
ꝓponēdi ſunt filijs: cui⁹ rō ē q̄ gratuit⁹ amor
fal memor ē eē ꝑceptor bñficior: ⁊ q̄ plura
bñficia recepim⁹ a parentibus q̄3 a filijs: ideo
ſm vie deſideriū plus eis tenemur ⁊ magis
eo⁊ ſalutē diligere ⁊ ꝓcurare debem⁹: vnde
generalit' ſm Rich. ibidē: ad vidēdū quem
duo⁊ hoim debeat hō magis diligere: reſpi
cere debem⁹ nō tm̄ eo⁊ bōitatē ⁊ eo⁊ diligē/
tē ꝓpinq̄tatē: ꝟ ēt eo⁊ ad diligētē dilectionē
⁊ ad bñficia q̄ diligēs recepit ꝑ eo⁊ ꝓcurati
onē ſeu opatiōe3: cū ꝟ fili⁹ plura bñficia rece
pit a parentib⁹ q̄3 a filijs: ⁊ ꝑea dilect⁹ ſit a ſuo
prē q̄3 a ſuo filio ceter̄ parib⁹ magis dilige
re d3 patrē ſuū q̄3 filiū: verūtñ dilectiōe na/
turali magis incliat' affectus hoīs ad filios
q̄3 ad parentes cuius rō eſt: q̄ natura appe/
tit in ſuo ſimili cōſeruari: ⁊ magis illud di/
ligit in q̄ habet principalius ſaluari: ⁊ quia
pat' habet in filio ſaluari ſm ordinē3 natu/
re ⁊ nō ecōuerſo: hinc ſm ordinē nature ma
iorē inclinationē habet ad filium: q̄ magis
vult ipm habere ſupſtitē q̄3 patrē. Ad ꝟ au/
tē qō obijcit' q̄ ſcꝫ gratia dei debet eſſe con/
formis nature. Rñdet ibidē Bonauē. q̄ na
tura in q̄buſdā currit via cōſona cū gratia:
vt q̄ hō prius ⁊ plus diligat ſe q̄3 ꝓximum:
in hoc natura gratie cōcordat: in q̄buſdam
vero currit via oppoſita: ſcꝫ i hoc q̄ diligit
ſe plus q̄3 deum: hoc enim gratie repugnat
in q̄buſdā vero currit via deſpata vl' diuer/
ſa: vt in hoc q̄ diligit filiū3 plus q̄3 patrem:
vnde gratia ſuperueniens ordinē in affectu: ꝑ
mo ſaluat ⁊ ꝑficit: in ſcḋo ſimplicit' mutat:
in tertio nouū ordinē dat: ita tñ q̄ affectum
nullū3 exterminat: vñ ꝯcludit opinatiue q̄
hō habens charitatē ⁊ habēs parētes ⁊ fili
os: dum mouet' affectu gratuite dilectionis
magis deſiderat parentū ſalutē: dum vero
affectu nature magis deſiderat filij ſanita/
tem: ⁊ eſt hec oppoſitio naturalis ad gratui
tum ꝓpter ꝯſiderationē diuerſā. Quinto
q̄ri pōt vtrū3 homo magis diligere debeat
benefactorē vl' beneficiatū: ꝑ ſertim cum di/
cat phus in. ix. Ethico. q̄ benefactores ma/
gis amare videnꝫ beneficiatos q̄3 ecōuerſo
Ad hoc rñdet Thom. ſcḋa. 2ᵉ. q. xxvj. q̄ ali
quid magis diligit' dupliciter. Uno modo
q̄ rationē hꝫ excellentioris boni ⁊ ſic bene/
factor eſt magis diligendus: q̄ cū3 ſit ꝑnci/
piū boni in beneficiato rationē hꝫ excellen/
tioris boni: ⁊ talis amor eſt magis debitus
ac ꝑ ꝯſequens eius ꝯtrariū habet rationem
maioris pal. Secundo mō rōne maioris cō
iūctionis ⁊ ſic magis diligit' beneficiat⁹: qḋ
phs. ix. Ethicē. ꝓbat quattuor rōnib⁹. Pri/
mo q̄ bñficiatus eſt q̄ſi q̄ddā op⁹ bñfacto/
ris: naturale autē eſt alicui vt diligat opus
ſuū. Secundo q̄ vnuſq̄ſq̄ naturalit' diligit
id in quo reſpicit ſuum bonū: vñ benefactor
in beneficiato reſpicit ſuū bonū honeſtum:
ſicut beneficiatus in benefactore ſuū bonū
vtile: bonū autē honeſtū delectabilius cor/

consideratˀ ꝗ̄ bonū vtile: qꝛ diuturni⁹ est ⁊
magis cū delectatione recolitˀ. Tertio qꝛ ad
amātem ꝑtinet agere: vult em̄ ⁊ operatˀ bo-
nū amato: ad amatū aūt ꝑtinet pati. Quar
to qꝛ difficilius est beneficia impēdere ꝗ̄ re
cipere: ea vero in q̄b⁹ magis laboram⁹ mag̃
diligimus: q̄ vero de facili nobis ꝓueniunt
q̄ꝺammō cōtēnim⁹: vñ ex oīb⁹ ꝯcluditˀ: ꝙ li
cet amor bñficiati ad benefactorē est magis
debit⁹: tñ amor benefactoris ad beneficiatū
est magis spōtane⁹. Sexto q̄ri pōt vtrū te
neatˀ q̄s inimicos diligere: tā q̄ ad affectū ꝗ̄
q̄ ad effectuꝫ: ꝑsertim cū dr̄ Leuit. xix. Dili
ges amicū sicut teipsū: sup q̄ dic̄ Aug⁹.
ꝙ nomine amici itelligitˀ oīs hō: ⁊ dñs ī euā-
gelio q̄ nihil manifestius: diligite inimicos
vr̄os: benefacite his q̄ oderunt vos ⁊ orate
ꝓ eˀ. Ad hoc rñdꝫ Bonauē. sup. iij. di. xxx.
ꝙ nūꝗ̄ est vera charitas nisi affectu diligat
omne diligibile: diligibile aūt a charitate ē
omne illō q̄ȯ est possibile ad beatitudinē ꝑ-
uenire: ⁊ ideo nō hꝫ aliq̄s charitatē nisi di-
ligat omēs illos q̄ sunt in statu vie: siue sint
amici siue inimici: dr̄ em̄ in p̄s. Latū mā̄da-
tū tuū nimis: qꝛ mā̄datū charitatis ad oēs
se extēdit: ⁊ sicut lōgitudo mā̄dati se extēdit
ad oēm durātiā tp̄is: sic latitudo ad oēm ꝑso-
nā hominis viatoris: ⁊ ideo sicut nō haberet
charitatē q̄ ꝓponeret vno tm̄ die peccare ⁊ ī
alijs bñfacere: eo ꝙ sibi deficit lōgitudo mā̄-
dati: sic oēs homiēs diligēs ꝑter vnū soluꝫ
charitatē nō hꝫ: qꝛ sibi deficit latitudo man
dati. Est tñ duplex affect⁹ amoris: q̄dā ē eli
cit⁹ a charitate q̄ scꝫ optat q̄s alteri summū
bonū scꝫ et̄nā beatitudinē: ⁊ h̄ affectu oēs
tenentˀ inimicos et̄ actu inimicātes diligerē
⁊ eis vitā et̄nā optare. Alius affect⁹ ē impe
rat⁹ a charitate: q̄ scꝫ optat q̄s alteri bonuꝫ
tp̄ale ⁊ ꝓsꝑitatē trāsitoriā: ⁊ h̄ affectū nō oēs
tenentˀ diligere: ꝫ sufficˀ nō odisse ⁊ de ei⁹ ma
lo nō gaudere: nisi inq̄̄tū malū pene ꝓficit
ad salutē alē: vñ taliˀ illū diligere eēt ꝑfecti
onis ⁊ superogatiōis: sic diligere ꝑmo mō ē
necītatis ad quā tā ꝑfecti ꝗ̄ iꝑfecti sūt obli
gati: ⁊ sicut mā̄datū istō de dilectiōe ꝓximi
intelligitˀ q̄̄tū ad affectū: sic et̄ q̄̄tū ad effe-
ctū. Pro quo sciēdū ꝙ q̄s aliū diligere po
test effectu exteriori duplr̄. Primo q̄ñcūq̄
se offert tp̄is oportunitas. Secūdo q̄ñ soluꝫ
icūbit necītas. Si loq̄mur ergo de speciali
exhibitiōe opis exterioris generaliˀ q̄ñ se of
fert tp̄is oportunitas: sic diligere inimicos
effectu cumulus est ꝑfectionis nō p̄ceptū ne
cessarie obligatiōis: licet q̄̄tū ad effect⁹ ī ge-
nerali q̄ scꝫ cōmuniˀ alijs īpēdūtˀ ex p̄cepto
tenentˀ etiā inimicos diligere: vt dicit ibidē
Rich. vt cū orat ꝓ pp̄lo ī generali: vl̄ p̄dicat
ī cōmuni: vl̄ elemosynas dat in cōmuni: aut
salutatiōes nō negare vl̄ similia: q̄ cōiˀ om-
nibus impēduntˀ nisi in casu in q̄ timeret ex
hoc inimicū magis ꝓuocari vl̄ aliq̄ȯ aliud
malū oriri. Si vero loq̄mur de exhibitione
opis q̄ñ necītas icūbit: tūc inimicos effectu
diligere est generalis ⁊ necessarie obligatio
nis. Vñ dicitˀ. j. Joh. iiij. Qui habuerit sb-
stantiā huius mūdi ⁊ viderit fratrē suū ne-
cessitatē patiētē ⁊ clauserit viscera sua ab eo
quō charitas dei manet in eo. Preterea
s̄m Rich. ibidē: omnes tenēˀ ad nō faciēdū
inimicis malū effectū: q̄̄uis licitū sit quan-
doq̄ eis inferre tp̄alia grauamina siue in cor
pore siue in possessiōe ordinata ad animarū
eoꝝ vl̄ reipublice vtilitatē: h̄ tñ nō est licitū
cuilibet facere: ꝫ tātūmodo ꝯcessuꝫ est illi q̄
hoc facit: vt minister legis q̄ nec hoc facere
debet ex liuore vidicte sꝫ zelo iusticie ⁊ amo
re vtilitatis publice ⁊ sic faciens nō facit vt
inimicus sed vt amator iusticie. Septimo
queri pōt vtrū mai⁹ sit meritū diligere ami-
cū vl̄ inimicū: ꝑsertim cū dicatˀ Matˀ. v. Si
diligitis illos q̄ vos diligūt quā mercedem
habebitis: glo. nullā in celo. Cōstat autē ꝙ
diligere inimicos ē de supadditis a dño in
euāgelio: sꝫ dñs nō supaddit nisi ea que sūt
ꝑfectiōis maioris. Nimirū cuꝫ ibi sit maior
pugna ⁊ ꝑ ꝯsequēs gloriosior victoria. Ad
hoc rñdet Richar. sup. iij. di. xxx. ꝙ ad vidē
dū q̄s hoꝝ actuū sit magis meritori⁹: respi-
ciendū est ad quattuor: scꝫ ad formā q̄ ē cha
ritas: ⁊ ad conatū volūtatis ipsius diligen-
tis: ⁊ ad ꝯueniētiā ip̄ius obiecti: ⁊ ad rela-
tionē in finē. Si em̄ vnus actus aliū excedit
in aliquo istoꝝ ⁊ sunt pares in alijs tribus:
ille qui excedit est magis meritorius: vnde
si duo act⁹ sunt ex equali charitate: ⁊ ex eq̄li
voluntat⁹ conatu: ⁊ respectu obiectoꝝ eque
cōuenientiū: ⁊ vnus referatˀ nobiliori mo-
do in vltimū finem ꝗ̄ alius: vtpote qꝛ vnus
refertur magis imediate ꝗ̄ ali⁹: ille qui no-
biliori modo refertur in finē est magis me-
ritori⁹: ⁊ simili modo dici potest de qualibꝫ
aliarū cōditionū alijs manētibus paribus:
ꝙ si vterq̄ actus diligendi: scꝫ tā amicuꝫ ꝗ̄
inimicū ex eodē habitu charitatis procedit
⁊ ex equali conatu voluntatis ac eque nobi
li mō referatˀ in finē vltimū: tūc ille ē magis
meritori⁹ q̄ ē respectu amici: qꝛ amic⁹ ē obie
ctū ꝯuenientius dilectiōis ꝗ̄ inimic⁹. Si etiā

pcedit ex equali conatu voluntatis: tunc intensior est q̄ ille qui est respectu inimici: qr ad diligendū inimicū nō sic iuuat dili- gens a naturali inclinatione nec a passiōe sicut iuuat ad diligēdū amicū: verūtamē q̄ actus diligendi amicū nō ē eo intētior: tunc semp actus diligendi inimicū ex ma- iori conatu voluntatis pcedit et est magis meritorius. Denique scd̄m Bonauen. ibidē si habitus charitatis vnius tm̄ habilitat ad diligendū amicū: habitus aūt alterius se extēdit etiā vsque ad inimicos: tunc absque dubio multomagis et excellētius est dilige re inimicū q̄ amicū: et multo pfectiori ha- bitu indigemus ad hoc q̄ possimus exire in actū istū q̄ in alteꝝ: quod ostēdit Aug. in enchiridion di. Magnū est erga eū q̄ ti- bi nihil mali fecit esse beneficū et beniuo- lū: illud vero multo grandius et magnifi- centissime bonitatis est vt tuuz q̄z diligas inimicū: denique si actus illi ex eadē chari- tate pcedūt tunc sūt equal meriti respectu pmij essentialis: respectu vero pmij accidē talis scd̄m opinionē pbabiliorē simpliciter loquēdo dilectio inimicoꝝ videt esse excel lentior: quia in ea magis exercetur pfectio charitatis. Ad laudē dei.

De dilectiōe primi vera iusta sicta: et de septuplici affectu amo- ris erga primos: Ser. XXI

b O nora parte tuū:

Uiso vtcunque de ordine diligen- di primū: iā de modo breuiter pse quamur. De primo q̄ri pōt vtꝝ aliq̄ actu A ex charitate diligit primus quo nō dilig̃ tur deus: psertim cū dicit Aug. viij. de tri. q̄ charitas nō est nisi amor boni: cū q̄ pri- mus sit bonū aliud a summo bono pōt ali quo charitatis actu diligi quo nō diligit summū bonū: qr forte pnunc actu de sūmo bono nō cogitamus. Ad hoc rn̄det Ric. sup. iij. di. xxvij. q̄ nullo actu charitatis di ligit primus q̄ nō diligit de9 explicite vel implicite: nullus em̄ actus elicit ab habi- tu nisi in virtute sui principal et formal ob iecti: qr sicut scd̄a mouētia non mouēt nisi in virtute pmi mouētis: sic inferiora obie- cta nō mouēt nisi in virtute obiectoꝝ pmo rū et formaliū: primū aūt et formale obiectū charitatis est deus sub rōne q̄ est sūmū bo nū: in quo solo plene plene volūtas benefi ciari pōt: et ideo quicquid volūtas diligit ex charitate diligit in virtute summi boni: nō tm̄ mouētis p modū cause efficiētis sed etiā p modū finis et obiecti: explicite qui- dē cū de ipo actu cogitamus: implicite ve- ro cū ex charitate diligēdo primū nō nisi implicite de deo cogitam9: scz cogitando de de aliquo honesto bono: ppter qd ad dili- gendū primū ex charitate mouemur: cuz em̄ voluntas mouet in illud qd est ad finē ppter finē tūc vno actu mouet in vtrūque: ideoque quocunque actu charitatis diligitur primus illo eodē diligit deus implicite vel explicite: nec pōt ex charitate diligi prim9 nisi in ordine ad deū. Hinc sup illud Ro. xiij. Qui diligit primū legē impleuit: dicit glo. primus sine deo diligi nō potest: et ita q̄ sancte et spiritualiter diligit primuz q̄d in eo diligit nisi deū. Secūdo queri pōt vtrū B pceptū Matth. xxij. de dilectiōe primi da tū sit conueniēter traditū q̄ dicit. Diliges p ximū tuū sicut teipm̄: psertim cū fm̄ phm̄ ix. Ethic. amicabilia q̄ sunt ad alteꝝ veni- unt ex amicabilibus q̄ sunt ad seipm̄: ex q̄ videtur q̄ dilectio suiipsius sit dilectionis primi principiū: sed principiū potius ē eo qd est ex pncipio. Ad hoc rn̄det Tho. scd̄a 2°. q. xxiiij. q̄ hoc pceptū ↄueniēter tradit: qr in eo tangit et ratio diligēdi et dilectiōis modus: ratio quidē diligēdi tangit in eo q̄ primus nominat: ppter hoc enī ex cha ritate debemus alios diligere: qr sunt no- bis primi tā fm̄ naturalez dei imaginē q̄ fm̄ eterne glie capacitatē: nec refert vtruz dicat primus vel frater: vt habet. j. Ioh. iiij. vel amic9: vt habet Leuit. xix. qr p ola hec eadē affinitas designat: ols em̄ hō cē- setur primus frater vel amicus. Mod9 ve- ro dilectionis tangit cū dicit sicut teipm̄: qd nō est intelligendū q̄tū ad hoc q̄ aliq̄s primū equaliter sibi diligat: sz similiter sibi: et hoc tripliciter. Primo quidē ex pte rōnis dilectiōis: vt. s. nō diligat aliq̄s primum ppter ppriā vtilitatē vel delectationē: sz ea ratiōe q̄ velit primo bonū sic sibiipsi vult bonū: vt sic dilectio primi sit vera: nā cū q̄s diligit primū ppter ppriā vtilitatē vel delectationē: tūc nō vere diligit primū sz seipm̄: est em̄ de natura veri amoris q̄ ho- mo velit ei bonū quē amat et sic diligit euz sicut seipm̄: exempli gratia: cū homo natu raliter diligit seipm̄: motus ipius amoris in duo tendit: primo in seipm̄ cui vult bo- nū: scd̄o in bonū qd optat sibiipsi: et q̄ntū vtrūque dicat amare: tū amore vero diligit

seipm cui bonū illud optat: ac illud bonū quasi p accidēs amare cōprobat͡ ꝛ abusiue. s. ꝓpter vsū ꝓpriū: ꝛ sic nō vero amore dili- git illud: sed ꝓprie diligit in illo seipsum amore vero: porro sic̄ exteriora cetera su- mere pōt hoc in vsum suū: sic ꝛ homines q̄s si diligit q: sunt vtiles sibi vl' delectabiles manifeste patet ꝙ eos nō amore vero dili- git sicut seipm sed sicut vinū ꝛ similia: ꝛ h̄ dicit̄ de pe. di. ij. c. ꝓximos diligimus sic nos: si nō propt̄ aliquas vtilitates nostras nō ꝓpter sperneda beneficia: nō ꝓpter affi- nitates vl' ꝯsanguinitates: sed ꝓpter h̄ tā- tū: quia sunt nr̄e nature ꝑticipes diligam⁹ hoc ibi. Secūdo vero ex ꝑte regule dilecti onis: scʒ vt nō ꝯdescēdat ꝓximo in aliquo malo sʒ solū in bonis: sic̄ ꝛ sue volūtati sa- tisfacere debet solū in bonis: vt sic dilectio ꝓximi sit iusta. Pro quo sciendum ꝙ iusti cia hoc de iure requirit: ꝛ vt maiori bono ma ius: ꝛ maiori maximū ꝑponat͡. Tria igi tur sunt in nobis gradata bona: sup̄mum est anima: mediū est corpus: infimū est ter rena substantia: quē gradatū amore natu- ralit̄ insitū habet ois homo vt minus dili gat terrenā substantiā q̄ ꝓpriū corpus: et corpus q̄ animā: ꝛ licet q̄dā repiant͡ adeo obcecati ꝙ huic dilectiōis ordinē in se per- uertūt: ꝓpter corpus cōtēnentes animā: ꝛ corpus periculis exponētes ꝓpter terrenā substantiā: in q̄bus manifeste patet ꝙ ad semetip̄os iustus ordo dilectiōis nequaq̄ esse pōt: sed potius odiūt semetip̄os: iuxta illud ps. Qui diligit iniq̄tatē odit animā suā: q̄squis ergo iusto ordie se diligit: pri- mū sicut seipm diligere debet: vt p̄rio ꝛ p̄n cipaliter optet sibi bona spiritualia: secun- do corporalia: ꝛ tertio tēporalia. In his ꝑ̄h tribus gradibus semꝑ seipm ꝓximo suo p̄ ponere debet: vt in dicto p̄cepto dat͡ intel ligi. Diliges ꝓximū tuū sicut teipm. Pen sent ergo parētes ꝛ ꝓpinqui qualit̄ suos fi lios diligant sicut seip̄os q̄ in iustis bo- nis ditare festināt: quos ꝑ simoniā ad p̄ bendas vl' religiones ꝓmouēt: q̄s filiab⁹ vsurariorū: raptorū ꝛ filiū ꝑ māmona iniq̄ tatis iungūt: q̄ ergo tā in se q̄ in ꝓximo tem poralia corporalib⁹ ꝛ corporalia spūalibus anteponūt: nec se nec ꝓximū amore iusto diligūt. Tertio denīq ex ꝑte finis: vt scili cet aliq̄s ꝓximū diligat ꝓpter deū sicut et seipm ꝓpter deū diligere debet: vt sic dile- ctio ꝓximi sit sancta. Pro quo sciendū ꝙ illud sanctū esse dicit̄ q̄d ad dei gl'iam or-

dinat͡: sicut altare dicit̄ sanctū eo ꝙ est deo dedicatū ꝛ sic de alijs. Sic amor sanct⁹ di- citur q̄n deo sanctificat͡: hoc est q̄n in ipsū vt in summū bonū pure refert͡: cū eīn deus fons est omniū bonorū: ad ip̄m diligendū tanq̄ ad cōmune bonū naturalit̄ quilibet inclinat͡: sicut flumina egredientes a mari ad mare reuertunt͡: quodā etiā instinctu na- turali cōmune bonū ꝑticulari ꝑfert͡: ꝛ vna queq̄ ps ad bonū totius naturalit̄ ordia- tur ꝛ inclinat͡: hinc manus ꝑcussionib⁹ ex- ponunt͡: vt cor ꝛ caput a periculis ꝯseruē- tur: cū ex eis humani corporis vita depen- deat: sic naturali quodā īstinctu quilibet se metip̄m ordinat in deū sicut in beatitudi nis fontē: sicut ps in bonū totius natura- liter ordinat͡: ꝑficit͡ aūt hoc charitatis vir tute qua diligit homo seipm ꝓpter deum: ꝛ p̄cipit igit͡ deus diligere ꝓximū sic̄ seipm id ē salutē anime sui ꝓximi querere ac ad deū illū dirigere sicut seipm ad deū dirige re debet: ad quē naturalit̄ inclinat͡: ꝛ hic amor ꝓprie dicit̄ sanctus. Est eīn amor na turalis inter sanguine iūctos: cū se diligūt eo ꝙ ex eisdē parentib⁹ geniti sunt: sʒ non est amor sanctus nec ad salutem sufficiēs. Est ꝛ amor ciuilis sicut inter illos q̄ ꝓpter hoc se diligunt q: sunt eiusdē ciuitatis mu nicipes: vl' sub eodē p̄ncipe: ac eisdē legib⁹ gubernāt͡: vl' si sunt eiusdē negotij: officij: ꝛ studij: mutue societatis: ꝯuersationis ꝛ sic de alijs ex q̄b⁹ ꝯtrahit̄ amor amicitie: ꝛ hu iusmodi dilectiōes duas p̄mas ꝯditiones cōprehendere p̄nt: vt scʒ sint veri ꝛ iusti a- mores: sed nō tertiā: q: nō semꝑ ordinant͡ in deū. Ad maiorē aūt euidentiā sciendū ꝙ ad p̄ceptū de dilectiōe ꝓximi implendū affectu septiformi se quis erga ꝓximū exer cere debet. Primus est affectus ꝑte cōpas sionis in aduersis: quo scʒ mēs aliorū ma- la sentiat sic̄ sua: ꝛ hoc p̄ncipalit̄ in spūali- bus malis tā pene q̄ culpe: deinde in cor- poralib⁹ ꝛ tēporalib⁹ afflictionib⁹ ꝛ iactu- ris: sicut aplūs q̄ de se dicit. ij. Cor. xj. Quis infirmat͡ ꝛ ego nō infirmor: q̄s scādalizat͡ ꝛ ego nō vror: hāc aūt cōpassionem lachry matus est iesus. Luc. xix. Qui vidēs ciui tatē hierlm fleuit sup illā dicēs: Si cognoui- ſſ. ꝑuidit eīn iacturā tā animarū q̄ corporū q̄ etiā rerū. Nec mirū cū de lege nature si quid patitur vnū mēbrū cōpatiunt͡ ei om nia mēbra: vt dicit aplūs. j. Cor. xij. Secū dus aūt est affectus ꝯgratulatiōis in ꝓspe ris: q̄. s. q̄s de alieno bono letat͡ sic̄ de suo

fine ſit de ꝯplacētu ſpūali: corꝑali vł tēpora/
li: iuxta illud Ro. xij. Gaudete cū gaudēti
bus: & q2 vt dr̄. Math. xij. bonus homo de
bono theſauro cordis ſui ꝓfert bona: ideo
oportunitate ſe offerente affectū cordialis
ꝯgratulationis etiā oñdit verbis ſicut fecit
Moyſes Numeri. xj. cū Joſue ferret egre
q̄ Heldad & Medad ī ꝑplo ꝓphetarēt: q̄d ī
quit emularē ꝓ me: q̄s mihi tribuet vt oīs
ꝑplus ꝓphetet & det eis ſpūm ſuū deus? de
quo etiā ponit exēplū aplus. j. Cor. xiij.
Si glorificat̄ inq̄t vnū mēbrū ꝯgaudēt ei om
nia mēbra. Sumus enī inuicē mēbra ī my/
ſtico corꝑe chriſti: vt dicit̄ Ephes. iiij. Ter
tius vero eſt affectus trāquille ſupportatio
nis: nā difficillimū eſt in humana ꝯuerſa/
tione nō oriri ſcādala: tū ex fragilitate: tū
ex ignorātia: tū ēt ex malitia q̄ ī ꝑñti ſecu
lo regnāt: ille igit̄ cōmēdād⁹ ē q̄ alioꝝ nō
ſolū̄ īfectiōes ſ; ēt lacerātiōes magnanimo
& tranq̄llo corde ſufferre nouit: cū h̄ tāti ſit
meriti & virtutis vt in eo pēdeāt oēs leges
& ꝓphete: iuxta illud Galat. vj. Alter al/
terius onera portate & ſic adimplebitis le/
gem chriſti: & hoc fit principalit̄ cor; corde
ore & ope. Hec tria dimittit & ꝯdonat. Pri
mo graues iniurias exēplo chriſti ꝓ cruci
fixorib⁹ orātis in cruce: pater inq̄t dimitte
eis q2 neſciūt q̄d faciūt: qđ exemplū aplus
imitādū ꝓponit Ephes. iiij. dicēs: Eſtote
inuicē benigni: miſericordes: donātes in/
uicē ſicut deus in chriſto donauit nob̄. Se
cundo magnas infamias: ſicut & chriſt⁹ in/
famatus eſt dū diceret̄ inſanus blaſphe/
mus: publicanoꝝ amic⁹: demoniacus ſedu
ctor ꝑpli: potator vini &c̄. q̄ tñ affectu cor/
diali cūcta remiſit & nos remittere docuit
dū in oratiōe dñica ſubiūxit: dimitte nobis
debita &c̄. Tertio magna reꝝ diſpēdia: ſic
aplus ad quoſdā dicit Hebreo. x. Rapinā
bonoꝝ vr̄oꝝ cū gaudio ſuſcepiſtis exēplo
chriſti qui veſtibus ſpoliat⁹ nudus in cru/
ce pepēdit. Quartus ꝑinde eſt affect⁹ be/
nigne ꝯuerſatiōis: nō reddēdo malū ꝓ ma
lo: ſed in bono malū vincēdo: corde: ore et
opere: ſic expreſſe p̄cepit dñs Luc. vj. Dili
gite inimicos veſtros. ſ. corde: benefacite
his q̄ oderunt vos: ſc; opere: & orate ꝓ ꝑſe
cutoribus & calūniantibus vos. ſ. ore: ē eñ
benignitas quidā animi dulcor excludēs
omnē nequitiā: habilitās hominē ad inte/
nā letitiā & ad beniuolētiā: in exteriori q;
ꝯuerſatione reddēs hominē affabilē & be/
nignū. Dicūt̄ aūt benigni quos bon⁹ amo
ris ignis ad benefaciendū ꝓximis etiam
aduerſarijs feruere facit. Quintus itaq;
eſt affectus humilis honorātiōis: quo ſci/
licet omnes reueretur & honorat: omnes ſi
bi preferat: omnib⁹ tanq̄ dominis ſuis hu/
mili corde ſe ſubdit: ſcđm illō. j. Petri. ij.
Omnes honorate: fraternitatem diligite.
Et iterum ad Romanos. xij. Honorē inui/
cem preuenientes: ſed quia de hoc honore
preſtando tactū eſt ſupra in primo ſermo/
ne precepti huius: ideo breuitati conſulēs
ꝓſequi pretermitto. Sextus autē eſt affe/
ctus cordialis vnionis: vt ſc; homo q̄tenus
in ſe eſt: & q̄tum ſcđm deū pōt cū alijs vnū
ſe ſentiat ac omniū rectū velle ꝓ ſuo repu/
tet: & huius vnitatis cordialis affectus ex
tribus in anima generat̄ & cōſeruat̄. Pri
mo ex humilitate q̄ ſc; primo ſm̄ deum in
omnibus ꝯdeſcēdit: honorē & gratitudinē
& q̄ðlibet humilitatis obſequiū gratanter
impendit: vñ tā in ꝯdonādis iniurijs q̄ in
ſupportādis miſerijs & defectib⁹ ſe ꝓmptū
exhibet: eo q̄ ſe lōge viliorē & talib⁹ dignis
ſimū reputat. Ad que nos aplus ad Ro.
xij. hortat̄ dicens: Nō alta ſapiētes ſ; hu/
milibus ꝯſentiētes. Secūdo vero ex puri/
tate: ꝑſertim illa de qua dicitur Math. v.
Beati mūdo corde &c̄. Hij ſunt eñ mundi
corde q̄ ſimplici oculo & puro corde in deū
intendētes: inter īmunda mūdi mundum
habētes aſpectū ꝓximū in dño dumtaxat
charit⁹ amplectunt̄: de h̄ oculo dicit̄ in cā
ticis: vulneraſti cor meū ſoror mea ſpōſa:
ſequit̄ in vno oculoꝝ tuoꝝ. Tertio ꝑinde
ex ipſa charitate: charitas eñ q̄ ligat huma
na corda cū in cor hoīs fuerit diffuſa di/
uinitus: illudq; humile ac purū inuenerit
oīa alioꝝ bona in ſe trāſformat & ſua facit:
ſolū nanq; liq̄dū eſt qđ omni forme ꝯgruit
qđ optime amatoris cordi ꝯuenit. Factū ē
inq̄t cor meū ſicut cera liqueſcens. Ex his
autē tribus vt dicit̄ Act. iiij. Multitudinis
credentiū erat cor vnū & anima vna in do/
mino: q2 hūilitas eos euacuauerat ſēſu ꝓ
ꝓprio: puritas eos mūdauerat mūdano cō/
tagio: & charitas ꝑ trāſformationē colloca
uerat in vno amoroſi cordis glutino. Se/
ptimus deniq; eſt affect⁹ chriſtiformis ob/
latiōis & paſſiōis ꝓ oībus: vt. ſ. exēplo te/
ſu chriſti parat⁹ inueniat̄ ꝓ oīb⁹ & ſingloꝝ
ſalute ponere aīa; ſuā: q2 vt dicit̄ Joh. xv.
Maiorē hāc dilectionē nemo h; vt aīa; ſu
am pōat q̄s ꝓ amicis ſuis: tūc eñ vere dili/
git ꝓximū ſuū ſicē ſeipm̄: tradēs ꝓpriā vitā

vt lucret̄ illius animā: ad qd̄ nos hortat̄ exemplo christi Joh. in prima canonica. c. iij. dicēs: In hoc cognouim⁹ charitatē dei: qm̄ ille ꝑ nobis animā suam posuit ⁊ nos debem⁹ aīas ꝑ fratrib⁹ ponere. Ad laud.

De actibus interiorib⁹ charitatis qui sūt dilectio: gaudiū: misericordia: pax: ⁊ de dīna amoris amicitie ⁊ ꝯcupiscētie: Ser. XXII

Honora patrem tuū.

b Jam ordine ꝯgruo videndū ē de actibus charitatis tā interiorib⁹ ꝙ̄ exteriorib⁹. Et ꝑmo igit̄ ad actus interiores.

A Primo qri pōt vtrū ꝑncipalior act⁹ charitatis sit diligere amore amicitie vl' cōcupiscētie: ꝑsertim cū actus ille quo de⁹ diligit̄: vt obiectū beatitudinis est act⁹ principalissimus charitatis: q: sub tali ratōe est obiectū charitatis: sed sic diligere deū est velle ipm̄ habere qd̄ ē ipm̄ amare amore ꝯcupiscētie. Cū eīn ex charitate volo deum mihi: diligo me amore amicitie ⁊ deū amore ꝯcupiscētie: sed certū est ꝙ iste act⁹ est ꝑncipalior inq̄ntū fert̄ in deū ꝙ̄ inq̄ntū reflectit̄ i seipsum. Ad hoc r̄ndet Richar. sup. iij. di. xxvij. ꝙ amor amicitie ⁊ ꝯcupiscentie duplicit̄ cōparari possunt. Primo inq̄ntū sunt respectu eiusdem amati ⁊ tunc amor amicitie semꝑ nobilior est ceteris paribus: sicut eīn nobilior ratio naturalit̄ entitatis est existere in se ꝙ̄ in alio: vt patet in substantia ⁊ accidēte: sic rō nobilior essendi bonū est esse bonū scd̄m se ꝙ̄ esse bonum alterius: bonū aūt qd̄ amat̄ amore amicitie: aut amat̄ q: bonū ſm se: aut vt sit bonū scd̄m se: q: amās amore tali vult amato vl' bonū qd̄ iā hab; vl' qd̄ adhuc nō hab;. Amore vero cōcupiscētie bonū amat̄ ad h̄ vt sit bonū ipius amāt' vl' alteri⁹ cui amās bonū illud ꝯcupiscit. Secūdo vero inq̄ntū sūt respectu diuersoꝝ amatoꝝ: ⁊ tūc amor ille amicitie ⁊ ꝯcupiscētie pñt esse idē act⁹ scd̄m rem: vt cū volo deū mihi: deum amo amore ꝯcupiscētie: ⁊ me amore amicitie: et tñ idē actus est: possūt etiā esse actus differētes ſm rē: ⁊ sic cōparādo vnū amorē ad aliū possibile est amorē ꝯcupiscētie nobiliorē esse ꝙ̄ amorē amicitie ꝓpter maiorē nobilitatē amati: h̄ q: ꝑ charitatē amor cōcupiscentie respectu nobilissimi amati qd̄ est deus ordinat̄ sicē ad finē ad amorem amicitie: nā qui ex charitate vult frui deo qd̄ est ipm̄ amare amore ꝯcupiscētie: h̄ ideo vult vt de⁹ honoret̄ ⁊ glorificet̄ in se qd̄ est ipm̄ amare amore amicitie: q: sic amās deo vult ꝑncipalit̄ gloriā ⁊ honorē: ideo simplicit̄ loquēdo amor amicitie nobilior est: ⁊ charitatis ꝑncipalior actus. Dicendū igit̄ ꝙ deū diligere vt beatitudinis obiectū intelligi pōt dupliciter. Uno modo sic ꝙ diligēs ad hoc ipm̄ diligat: vt suā ꝑfectionē ꝑ ipm̄ ꝯsequat̄: ⁊ sic deū diligere nō est ꝑncipalissimus actus charitatis: nec sub ista rōne ē obiectū ꝑncipale charitat'. Alio modo sic ꝙ diligat̄: quia in ipō sunt oēs ꝑfectiones simplicit̄ qd̄ requirit̄ ad h̄ vt aliqd̄ sit ꝑfecte beatitudinis obiectū: ⁊ sic diligere deum est ꝑncipalissimus actus charitatis: et est dilectio amicitie: q: sic diligēs ꝑncipaliꝰ vult deū habere oēs ꝑfectiones q̄s habet ꝙ̄ velit aliqd̄ aliud. Ex his igit̄ pat; ꝙ deus ex charitate diligit̄ ꝓprie amore amicitie qd̄ est ipm̄ diligere ꝓpter seipm̄ ⁊ nō ꝓpter aliquid aliud. Ad cuius euidētiā dic̄ Tho. scda. 2ᵉ. q. xxvij. ꝙ ſm quattuor genera causaꝝ pōt aliquid diligi nō ꝓpter se h̄ ꝓpter aliud. Primo scd̄m gen⁹ cause finalis sicut diligimus medicinā ꝓpter sanitatē: sed sic ex charitate nō diligimus deū ꝓpter aliud: q: nō ordinat̄ ad aliud sicē ad finē: sed ꝓpter seipm̄: q: ipē est finis vltim⁹ omniū. Secūdo scd̄m genus cause formal' sicut diligim⁹ hominē ꝓpter virtutē: quia sc; virtute formalit̄ bonus est ⁊ ꝑ ꝯsequēs diligibilis: sed sic nō diligimus deū: q: nō informat̄ aliquo alio ad h̄ ꝙ sit bon⁹: sed eius substantia sua bonitas est: ſm quā exemplarit̄ oīa bona sunt. Tertio scd̄m gen⁹ cause efficiētis: sicut diligim⁹ aliq̄s inq̄ntū sunt filij talis patris: ⁊ sic etiā nō diligim⁹ deū: q: bonitas ei nō inest ab altero s; inest omnibus aliqs ab ipō. Quarto scd̄; dispositionē q̄ reducit̄ ad genus cause materialis: dicimur aliqd̄ diligere ꝓpter illud qd̄ nos disposuit ad eius dilectionē: vt ꝓpter aliqua beneficia suscepta: ꝙuis postea ꝙ̄ iā amare incipim⁹ nō ꝓpter illa beneficia amemus amicū h̄ ꝓpter eius virtutē: ⁊ sicē deus diligi pōt ꝓpter aliud: q: sc; ex aliquibus aliqs disponimur ad hoc ꝙ in dei dilectionē ꝑficiamus: vt ꝑ beneficia ab eo suscepta: vl' ꝑ premia sperata: vl' ꝑ penas q̄s ꝑ ipm̄ vitare intēdimus. Secūdo ꝑncipaliter queri pōt de interioribus effectib⁹ cōsequentibus principalē actum charitatis

qui est dilectio: et sunt pncipaliter tres effectus. s. gaudiū: misericordia et pax. Queritur igitur vtrū gaudiū sit effectus ipsius charitatis in nobis: presertim cū ex absentia rei amate magis tristicia sequitur q̄ gaudiū: sed deus quē per charitatē diligimus est nobis absens q̄diu in hac vita viuim⁹: quia q̄diu sumus in corpe pegrinamur a dño: vt dicitur ij. Cor. v. Ad hoc rñdet Tho. scda 2ᵉ. q. xxviij. q ex amore pcedit et gaudiū et tristicia: sed cōtrario mō. Gaudiū enim ex amore causatur vel pter psentiam boni amati: vel etiā pter hoc q ipsi bono amato pprium bonū inest et cōseruatur: et fm hoc maxime ptinet ad amorē beniuolētie vel amicitie per quā aliquis gaudet de amato se psperē gerēte etiam si sit absens: econtrario vero sequitur ex amore tristicia vel pter absentiā amati: vel pter hoc q amatū cui volum⁹ bonū suo bono priuatur: aut aliquo mō deprimitur. Charitas aūt est amor dei cui⁹ bonū imutabile est: quia ipse est summa bonitas: et ex hoc ipso qd amatur est in amante per nobilissimū suum effectū: fm illud. j. Joh. iiij. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo: et ideo spūale gaudiū qd de deo habetur ex charitate causatur: et licz q̄diu sumus in corpore pegrinari dicimur a dño q̄tū ad psentiā clare visionis: tñ amātib⁹ se psens ē in hac vita per grē inhabitatōez: iuxta illd Joh. xiiij. Ad eum veniem⁹ et mansionē apud eū faciemus. ¶ Et si querit vtrū illud gaudiū spūale admixtōez aliquā tristicie recipiat. Rñdet ibidem Tho. q ex charitate de deo duplex causatur gaudiū. Unū quidē principale qd est pprū charitatis. s. fm q gaudemus de bono diuino fm se cōsiderato: et tale gaudiū est meli⁹: nec patitur admixtionē tristicie: sicut nec illud bonū de quo gaudet aliquā mali admixtionē habere pōt: hinc dicitur Phil. iiij. Gaudete in dño semp. Aliud aūt est gaudiū charitatis quo gaudet qs de bono diuino fm q pticipatur a nobis: q pticipatio pōt impediri per aliqd contrariū: et ex hac pte pōt hre pmixtionē tristicie: put scz quis de eo tristatur: qd diuine pticipatiōi repugnat: vel in nobis vel etiā in primis quos tanq̄z nosipos diligim⁹: sic ipa peccata et defect⁹ q̄tidiani incolatusq psentis miserie ac silia q tristiciā causant: eo q defectū importāt pticipatiōis summi boni. Tertio pncipaliter qri pōt de misericordia q sic est interior effectus charitat⁹: vtrū. s. misericordia est virt⁹ aliq̄: presertim

B

cū nihil qd est virtuti ɔtrariū est laudabile: sed Nemesis contrariatur misericordie: vt dicit phūs in. ij. Rheto. Nemesis enim est passio laudabilis: vt dicitur in. ij. Ethic. q misericordia nō est virtus. Nimirū cū dicit Salusti⁹: q oēs homīes q de rebus dubijs ɔsultāt: ab ira et misericordia vacuos esse decet: nō enī animus facile verū puidet vbi ista afficiunt: hec ille. Ad hoc rñdet Tho. scda 2ᵉ. q. xxx. q misericordia dolorē importat de aliena miseria: q dolor nōiare pōt. Uno mō motū appetit⁹ sensitiui: et fm hoc misericordia passio est et nō virtus: imo pōt esse viciū si nō fuerit rōne regulata. Et sic auctoritas Salustij ibi posita intelligitur de misericordia fm q ē passio rōne nō regulata: quia sic impedit consiliū rōnis dū facit a iusticia deuiare. Alio mō nomīare pōt motū appetit⁹ intellectiui fm q alicui displicet malū alterius: q motus esse potest fm rōnem regulatus: et pōt fm hunc motū rōne regulatū etiā regulari motus inferioris appetitus. Unde dicit Aug⁹. in. ix. de ciui. dei. q iste motus animi: scz misericordia seruit rōni: qñ ita prebetur misericordia vt cōseruetur iusticia: siue cum indigēti tribuitur: siue cū ignoscitur penitenti: et quia ratio virtutis hūane cōsistit in hoc q animi motus rōne reguletur: iō cōsequēs est misericordiā esse virtutem. Ad obiectū igitur dicendū: q phūs de misericordia et nemesi loquitur q vtraqz est passio: et habēt quidē cōtrarietatē ex pte estimatōis quā habent de malis alienis: quia de his misericors dolet inq̄tū estimat aliquem indigna pati: nemesiticus autē gaudet inq̄tū estimat aliquē digne pati: et tristatur si indignis pspere succedit: et vtrūqz laudabile est et ab eodem more descēdens: vt ibidem dicitur. Unde ex dictis patet: q illa duo pprie nō contrariantur: quia diuersis respectib⁹ assumuntur: imo verius misericordia virt⁹ moralis est circa passionē existens: et reducitur ad illā medietatē que dicitur nemesis: que sic exhibet misericordiā vt tñ seruet iusticiā. ¶ Et si querit vtrū misericordia sit maxima virtutū. Rñdet ibidē Tho. q misericordia in se est maxima virtutū: ad misericordiā enim ptinet q alijs effundat et eorū defect⁹ subleuet: sed quo ad habentē nō est maxima virtutū nisi is qui habet sit maxim⁹: q nullū habet supra se sicut de⁹: de q dicitur: miseratōes eius sup oīa opa eius: vt pote cui pprium est misereri: q vero sup se aliqd hz illi magis et meli⁹ est ɔiungi superiori q̄ implere defectū inferioris

ris: ⁊ ideo q̄tū ad hominē qui deū habet
supiorē: charitas p quā vnit deo potior ē
q̄ misericordia p quā supplet defect⁹ pri/
morū: sed inter oēs virtutes q̄ ad ꝓximū
ptinent potissima est misericordia: sicut est
etiā potioris actus. Hinc dicit Osee. vj. et
Matth. xij. Misericordiā volo ⁊ nō sacri/
ficiū: q: p exteriora sacrificia vel munera
deus nō colit ꝓpter se sed ꝓpter nos ⁊ ꝓxi/
mos: nō enī indiget sacrificijs nr̄is sed ea
q̄ sibi vult offerri ꝓpter nostrā deuotionē
⁊ ꝓximoꝝ vtilitatē: ⁊ ideo misericordia q̄
defectib⁹ alioꝝ subuenit est sacrificiū deo
magis acceptū: vtpote ꝓpinqui⁹ inducens
vtilitatē ꝓximoꝝ: sm illud Heb. vlti. Bñ/
ficētie ⁊ cōionis nolite obliuisci: talib⁹ eñi
C hostijs ꝓmeret deus. Quarto ṗncipalit
q̄ri pōt de pace: vtrū. s. pax sit effect⁹ ꝓꝑ⁹
charitat⁹: ṗsertim cū dissensio q̄ paci ꝯtrariat
pōt esse cū charitate. Paul⁹ enī ⁊ Barna/
bas dissensisse legunt: Act. xv. sic sacri do/
ctores in aliquib⁹ opinionib⁹ dissentiunt.
Ad hoc rñdet Tho. scd'a 2e. q. xxix. q̄ de
rōne pacis est duplex vnio q̄ reqrit. Una
ē sm ordinationē ꝓprioꝝ appetituū i vnū.
Alia sm vnionē appetit⁹ ꝓprij cū appetitu
alterius: ⁊ vtrāq; vnionē charitas efficit.
Pro quo sciendū: q̄ dupliciter cōtingit cor
hois tēdere in diuersa. Uno mō sm diuer/
sas potētias appetitiuas: sic appetit⁹ sensi/
tiu⁹ plerūq; tēdit i ꝯtrariū appetit⁹ rōnalis: sz
illud Gal. v. Caro ꝯcupiscit aduersus spm̄
Alio mō inq̄tū vna ⁊ eadē vis appetitiua
tendit i diuersa appetibilia q̄ sil' cōsequi nō
pōt: ex q̄ necessariū ē esse repugnātiā motuū
appetit⁹: vnio vero motuū istorū est de rōne
pacis: nō enī h3 hō pacatū cor: etiā si habe
at aliq̄d qd vult q̄diu restat ei aliq̄d volē/
dū: qd sil' h̄ri nō pōt quā vnionē facit cha/
ritas sm qd de⁹ diligit ex toto corde: vt. s.
oīa referam⁹ i ipm: ⁊ sic oēs appetit⁹ nr̄i in
vnū ferunt. Silr dupliciter cōtingere pōt
dissensio diuersoꝝ cordiū: vel eñi cōtingit
i opinionib⁹ tm̄: ⁊ illa dissensio nō repugnat
paci: q: opiniones ptinent ad intellectū q̄
p̄cedit appetitū qui p pacē vnit. Silr etiā
dissentire in paruis bonis nō repugnat pa
ci viatoris: q: talis dissensio p̄cedit ex di/
uersitate opinionū: dū vn⁹ estimat hoc de
quo est dissensio: ptinere ad bonū illud in
quo cōueniunt: ⁊ alius estimat nō ptinere:
⁊ sm hoc talis dissensio de minimis sicut
inter Paulū ⁊ Barnabā: ⁊ de opinionib⁹
sicut inter sacros doctores: licz paci pfecte
repugnet que erit tm̄ in patria: in qua ple/
ne veritas cognoscet ⁊ oīs appetit⁹ cōple/
bit: paci tā ipfecte n̄ repugnat q̄lis habet
in via. Secūdo cōtingere pōt dissensio di/
uersoꝝ cordiū in bonis cōferētib⁹ ad vitā
⁊ p̄cipue i magnis quoꝝ vnio ē de rōne pa
cis: quā vnionē pficit charitas sm q̄ dili/
gim⁹ ꝓximū sicut nosipos: ex q̄ ꝯtingit q̄ hō
vult implere volūtatē ꝓximi sicut suipius:
⁊ ꝓpter hoc inter amicabilia vnum ponit
identitas dilectionis siue electionis: vt
patet in. ix. Ethic. Et Tullius in li. de ami
citia dicit: Qm̄ amicoꝝ est idem velle ⁊ nol
le. Quinto queri pōt: vtrū omnia pacem
appetant: ṗsertim cū dicat Aug⁹. xix. de ci.
dei. tale bonū est bonū pacis: vt in rebus
creatis nihil gratiosius solet audiri: nihil
delectabilius cōcupisci: nihil vtilius possi
deri. Et addit ibidem q̄ omnia pacē appē
tant: cū tamē ꝯtrariū a multis agitari vi/
deamus: de quib⁹ ps. dicit: Cū his q̄ ode/
rūt pacē eram pacificus. Ad hoc dicendū
duplex est pax. Quedā est apparens ⁊ nō
vera: ⁊ illa cōuenit cū cōcordia: nā concor/
dia est quedā vnio voluntatū diuersorum
cordiū: q̄ si malū est in quo cōcordāt: tūc ē
ibi tm̄ cōsensus cordiū: nō aūt cōsensus ap
petituū singuloꝝ cordiū: ⁊ sic non est vera
pax impijs sed solū apparens: verbi grā:
cum in actu cōsentiunt adulterij: vis appe/
titiua tendit in diuersa appetibilia: q̄ simul
assequi nō potest: eo q̄ sensus appetitiuus
tendit in cōtrariū appetitus rōnalis. Affe/
ctat enī miser fedis delectationib⁹ frui: nec
fama pollui: nec vindicta diuina mulctari:
nec cōscientia remordēte cruciari: sed hoc
cōsequi non potest. Secūda pax est vera ⁊
aliquid concordie supaddit ac inuenit tm̄
in bonis: nam si qui cōcordant i bono: tūc
nō est ibi tm̄ cōsensus diuersoꝝ cordiū: sed
etiā cōsensus appetituū singulorū cordiū:
⁊ hanc duplicē pacem scz dei in vnione ap/
petituū singulorū cordiū: quā vt dictū est
operat in nobis charitas dei: ⁊ pacē ꝓxi/
mi in vnione multorū cordiū q̄ ꝓximi cha
ritas in nobis operat: cōmendat domin⁹
discipulis: dicens: Pacē relinquo vobis
scz ꝓximi: pacem meā ⁊c. ⁊ vtrāq; pacē na
turaliter omnes appetunt: nam ⁊ oēs bel/
lantes p bella querūt ad aliquā pacem p/
fectiorē puenire q̄ prius habuerāt in qua
nihil eoꝝ voluntati repugnet: quā pacem
solus deus dare pōt: nec veraciter inuenit
nisi in eo q̄ diuine volūtati p oīa couenit.

De actibus exterioribus chari/ tatis qui sunt triplices: scz corpa/ les: spūales ꝛ reales: Ser. XXIII

Onora patrē tuū
b. ꝛc. Expediti de actibus interio/
rib⁹ charitatis. Iam ad ꝓsequē/
dum actus exteriores ipsius stilū cōuerta/
mus: quos vt p̄senti speculatiōi sufficit tri/
plices distinguere possumus: scz corpales:
B spūales ꝛ reales. Circa igit̄ ad effect⁹
corpales primo queri pōt: vtrū in quātali/
cunq̄ charitate cōstitutus teneat̄ mortem
subire pro christo: p̄sertim cū dicit̄ .j. Ioh.
iij. Qm̄ ille animā suam ꝑ nobis posuit ꝛ
nos debem⁹ ꝑ fratrib⁹ aīas ponere: alio/
quin dicit dñs Luce.ix. Qui me erubue/
rit ꝛ meos sermones corā hominib⁹ ꝛ filius
hominis erubescet eum cū venerit in maie/
state sua. Ad hoc rñdet Bonauē. super .iij.
dist. xxx. q̄ subire mortē intentione place/
di deo cōtingere pōt tripliciter. Uno mō qñ
adest necessitas vel deserendi iusticiam vel
amittendi vitā: ꝛ tūc subire mortē est iusti/
cie ꝛ necessitat⁹. Alio mō qñ se offert oppor/
tunitas manifestādi diuinā gloriā ꝛ edifi/
candi ecclesiā: ꝛ tūc est ꝑfectionis ꝛ supero/
gationis. Tertio mō solū ex hoc q̄ vitam
suā habet exosam: ꝛ hoc est temeritatis et
crudelitatis. Vñ Aug⁹. Illos qui semet/
ipsos p̄focant ꝛ p̄cipitio collidūt ꝓpter vi/
te p̄sentis odiū: dicit esse sceleratissimos ꝛ
crudelissimos homicidas: tractans illud
Ioh. xij. Qui odit animā suā i hoc mūdo:
in vitam eternā custodit eā. Cū ḡ querit̄
vtrum omnes teneant̄ mortē subire ꝑ xp̄o
dicendū: q̄ ꝑ loco ꝛ tempore vbi talis op/
tio dat̄: vel q̄ iusticia deserat̄: vel q̄ vita
perdat̄: ibi oēs quātūcunq̄ sunt imꝑfecti
teneāt̄ subire mortē: ꝛ p̄eligere magis deo
dilecto mori q̄m ipo offenso viuere: sed vbi
non iminet talis necessitas nec talis optio
dat̄: sed tm̄ offert se oportunitas manife/
standi diuinā gloriā ꝛ edificandi ecclesiā:
si quis se tūc morti exponit talē mortē subi/
re ꝑfectiōis ꝛ superogatiōis est: ad quā nō
oēs tenent̄: q: citra dictā necessitatē pos/
sunt subterfugere ꝛ seipm̄ occultare potest.
Nec ex hoc dicit̄ nomē xp̄i erubescere: sed
tūc tm̄ qñ timore mortis negat ipm̄ cōfiteri
nec illud debitū de quo Ioh. loquit̄ in au/
ctoritate iam dicta semp est debitū necessi/
tatis ad qd̄ obligamur: sed est debitū con/
gruitatis ad qd̄ amonemur. Secūdo q̄rit̄
vtrū habētes charitatē ꝑfectā teneant̄ ea
q̄ sunt ꝑfectiōis adimplere: p̄sertim cū sm̄
Grego. in omel. Crescētibus donis rōnes
etiā crescūt donoꝝ: ꝛ cui pl⁹ cōmittit̄ plus
exiget̄ ab eo: cui ḡ cōmittit̄ ꝑfecta chari/
tas: cum deus exigat actū habitui cōueni/
entē: videt̄ q̄ ille tenet̄ ad opa ꝑfectionis:
imo ne deficiat tenet̄ ꝓficere: cum non sit
mediū inter hec: eo q̄ in via dei non ꝓgre/
di regredi est: nec vnq̄ viator in eodē statu
ꝑmanet: nec videt̄ posse ꝓficere perfecta
charitas nisi in operibus ꝑfectionis ꝛ sup/
erogationis. Ad hoc respondet Bonauē.
vbi supra: q̄ quinq̄ modis quis genera ꝑ/
fectionis distingui possunt: ꝛ sm̄ hec q̄nq̄
modis quis obligat̄ ad aliquid. Primū
genus est ꝑfectio iusticie ꝛ sufficientie que
consistit in adimpletiōe mandatorū dei. de
q̄ dicit̄ Matth. v. Estote ꝑfecti sicut ꝛ pa/
ter vester celestis ꝑfect⁹ est. Et ad hoc mā/
datum diuinū obligant̄ omnes tam ꝑfecti
q̄m etiā imꝑfecti. Perfecti tamē eo magis
obligant̄ de bono ꝛ equo: quo magis bo/
num pceperunt: ꝑ quod diuinum mandatū
implere possunt. Secūdū genus est perfe/
ctio religionis que cōsistit in obseruantia
consilioꝝ dei: de qua dicit̄ Matth. xix. Si
vis ꝑfectus esse vade ꝛ vende oīa ꝛc. ꝛ ad
hanc ꝑfectionē quis non obligat̄: licz per/
fectam charitatē habeat: nisi votum religi/
onis interueniat. Tertiū genus est ꝑfectio
p̄lationis: que consistit in regimine subdi/
torū: de qua dicit̄ Luc. vj. Perfectus ois
erit si sit sicut magister eius: vnde propter
officiū susceptū quis obligat̄ ad ꝑfectionē
p̄lationis: alis autē nō. Quartū genus est
ꝑfectio opationis: que consistit in ostēsio/
ne exemploꝝ: de qua dicitur Geñ. ix. Noe
vir iustus atq̄ ꝑfectus in generationibus
suis: vnde licz quis non obliget̄ ad aliqd̄
simpliciter vel sm̄ se: tamē ad euitandum
scandalū pusillorum: qd̄ vtiq̄ graue pecca/
tum est: vt dicit Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xliij. Quis
obligat̄ ad ꝑfectionē opationis. Hinc dicit
aplus .j. Cor. viij. Non manducabo carnē
in eternū ne fratrē meū scandalizem. Hinc
iterum dicit: Omnia mihi licent: sed non
omnia expediunt. Quintū deniq̄ genus
est ꝑfectio trāquillitatis: que cōsistit in cō/
summationē difficilimoꝝ optimorū: sicut
dicit̄ .j. Ioh. iiij. q̄ perfecta charitas foras
mittit timorē: ꝛ ꝑ hus dicit: q̄ perfecta vir/
tus optimorū est optima: ꝛ ad hoc q̄s non

obligat nisi secundum conscientie dictamen: per quod obligat ad perfectionem tranquillitatis propter conscientie iudicium: vnde generaliter ad quattuor ultima perfectionis genera que non obligat in perfecta charitate existens: quantum est ex obligatione diuini mandati: nisi superinducatur aliqua noua obligatio ad huiusmodi genera perfectionum adimplenda. Ad obiectum igitur dicendum: quod homo non tenetur semper proficere in charitate: loquendo de profectu qui consistit in augmento et incremento charitatis: quia charitas non augetur in homine continue: sed loquendo de profectu qui consistit in bonorum operum multiplicatione et iusticie exercitatione: sic tenetur quis proficere: qui tamen profectus charitatis non tantum attenditur in impletione consiliorum et operum perfectorum: sed etiam in obseruantiam mandatorum. Tertio queri potest de effectibus exterioribus spiritualibus ipsius charitatis: et primo quo ad primum vtrum scilicet correctio fraterna sit actus charitatis: presertim cum actus contrarij non pertineant ad eandem virtutem: sed supportare peccantem est actus charitatis: secundum illud Gal. vj. Alter alterius onera portate: et sic adimplebitis legem Christi que est lex charitatis: sed corrigere supportationi videtur esse contrarium. Ad hoc respondet Tho. secunda 2e. q. xxxiij. quod correctio delinquentis est remedium quoddam quod contra peccatum alicuius adhiberi debet. Et quia peccatum alicuius dupliciter considerari potest. s. inquantum est nociuum ei qui peccat: vel inquantum vergit etiam in nocumentum aliorum qui ex eius peccato leduntur vel scandalizantur: vel etiam inquantum est nocumentum boni communis: cuius iusticia per peccatum hominis perturbatur: ideo duplex est correctio delinquentis. Una que peccato remedium adhibet: inquantum est quoddam malum ipsius delinquentis: et ista est proprie fraterna correctio que ad emendationem delinquentis ordinatur: nam remouere malum alicuius est eiusdem rationis cuius est bonum eius procurare: sed procurare bonum fratris ad charitatem pertinet: per quam amato bonum volumus et operamur. Hinc etiam fraterna correctio charitatis actus est: quia per eam fratris malum. s. peccatum repellimus: cuius remotio tanto est deo acceptior et fratri salubrior: quam remotio exterioris damni vel etiam corporalis nocumenti: quanto contrarium bono virtutis magis est affine charitati quam bonum corporis vel exteriorum rerum. Ex quo concluditur quod fraterna correctio magis est actus charitatis quam curatio corporalis infirmitatis: vel exterior subuentio fraternalis egestatis: et pertinet ad omnes: fitque per simplicem admonitionem. Alia vero correctio est que remedium adhibet peccato delinquentis: secundum quod est etiam malum aliorum et precipue nocumentum boni communis: et talis correctio est actus iusticie: cuius est seruare rectitudinem iusticie vnius ad alium: per quam intenditur commune bonum: et pertinet ad superiores: quia non solum fit per simplicem admonitionem: sed etiam interdum per punitionem: vt alij timentes a peccato desistant. Ad obiectum igitur dicendum: quod correctio fraterna non opponitur infirmorum supportationi: sed magis ex ea consequitur: intantum enim aliquis supportat peccantem: inquantum contra eum non perturbatur: sed per beniuolentiam ad eum seruat. Preterea sicut fraterna correctio est actus charitatis: sic etiam alia opera misericordie spiritualis: vt consulere dubitanti: docere ignorantem: consolari tristem: offendenti remittere: onorosos ac graues supportare: et pro omnibus orare: sed quia de his septem generibus elemosyne spiritualis diffuse satis in septem sermonibus tractasse me memini: in sermonibus de tribus partibus penitentie: ideo de his prosequi gratia breuitatis omitto. Quarto queri potest: vtrum cum quantulacunque charitate resistere quis possit quantecunque temptationi: presertim cum gratia quantumcunque modica potentior est et excellentior quam natura: sed homo in statu innocentie constitutus in puris naturalibus quantecunque temptationi resistere poterat quanto magis in quantulacunque charitate vel gratia constitutus: alioquin si quantecunque temptationi resistere non posset: tunc in eo non peccaret quod euitare non posset. Ad hoc respondet Bonauen. sup. iij. dist. xxx. dicens inter alia quod si loquimur quantum ad temptationis exordium: tunc quantulacunque charitas quantecunque temptationi resistere potest: quia vt dicitur .j. Cor. x. Fidelis deus qui non patietur vos temptari super id quod potestis: sed faciet cum temptatione prouentum vt possitis sustinere: deus etiam hominem habentem charitatem nunquam deserit: nisi prius homo recedat a deo: qui potius secundum quod augetur temptationis bellum: operatur etiam deus charitatis augmentum: vnde quantumcunque sit modica charitas in homine: nunquam potest virtus eius ab aduersario deijci: quia secundum quod crescit bellum crescit adiutorium: si homo faciat quod in se est. Si vero loquimur de temptatione quantum ad consummationem victorie. sic non potest esse quod ex modica charitate quis resistat temptationi mariore: nam ordo diuine iusticie non patitur quin ex victoria magni belli fiat ampliatio meriti: vnde si

ista duo nō ɔtradicūt sed simul stant: possibile est q̄ ex parua charitate in p̄ncipio tēptationis ⁊ magna in fine resistit̄ magne tēptationi: ⁊ iterū possibile est q̄ ex parua charitate in p̄ncipio ⁊ fine nō resistit̄ magne temptatiōi: liberū em̄ arbitriū adiutū adiutorio gratie ex vna pte: ⁊ ex alia corruptū vitio cōcupiscētie: cū in illo p temptationē excitat̄ impetus ɔcupiscentie: fm̄ q̄ magis ac magis fortiter excitat̄: fm̄ hoc indiget maiori rep̄ssiuo: sed oīs qui legitime certat: quāto magis excitat̄ in eo impetus temptatiōis tanto magis accrescit virtus resistēdi adeo q̄ nunq̄ deus sinit nos temptari supra id qd̄ possumus sustinere ⁊ resistere.

C Quinto queri potest de effectib⁹ exterioribus realibus ipius charitatis: q̄ sunt beneficētia ⁊ elemosyna. Unde queri potest: vtrum beneficētia sit actus charitatis: p̄sertim cū omne qd̄ quis dat: vel dat sicut debitū: vel sicut non debitū. Beneficiū aūt qd̄ impendit̄ sicut debitū ptinet ad iusticiā: qd̄ v̄o impendit̄ sicut non debitū gratis dat̄: ⁊ fm̄ hoc ptinet ad misericordiā: ex quo cōcludit̄ q̄ omnis actus beneficētie vel ē actus iusticie vel misericordie: nō est igit̄ actus charitatis. Ad hoc r̄ndet Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xxxj. q̄ beneficentia nihil aliud importat q̄ facere bonū alicui: s̄ hoc bonū ɔsiderari potest dupliciter. Uno mō fm̄ cōmunē rationē boni: ⁊ hoc ptinet ad rationē beneficētie: ⁊ est actus beneficētie ⁊ est actus amicitie: ac p cōsequēs charitatis: in actu nāq̄ charitatis includit̄ beniuolētia: p quā q̄s amico vult bonum: voluntas autē effectiua est eorum qua vult si facultas assit: ⁊ ideo ex consequēti amico benefacere ex actu dilectionis cōsequit̄. Hinc beneficētia fm̄ cōmunē rationē boni est amicitie vel charitatis act⁹. Unde Bern. in hoc differūt iusticia: beneficētia: iusticia ⁊ misericordia: q̄ beneficētia que ē actus amicicie seu charitatis: respicit in beneficio collato cōmunē rationē boni: iusticia v̄o respicit ibidē rationē debiti: misericordia deniq̄ respicit ibidē rationē releuantis miseriā vel defectū: verūtamē beneficētia nō est alia virtus a charitate: sed tm̄ nominat quēdam charitatis actū.

Sexto queri pōt: vtrum elemosyna sit actus charitat̄: p̄sertim cū elemosynaꝝ largitio sine charitate fieri potest: fm̄ illd̄ j. Cor. xiij. Si distribuero in cibos pauperū oēs facultates meas: charitatē autē ⁊c̄. Ad hec respōdet Tho. vbi supra. q. xxxij. q̄ exteriores actus ad illam virtutē referunt̄ ad quā ptinet id quod est motiuū ad agendū huiusmodi actus: motiuū autē ad dandū elemosynas est vt necessitatē patientis subueniat̄. Unde quidam elemosynā diffinientes dicunt: q̄ elemosyna est opus quo datur aliquid indigenti ex cōpassione ꝓpter deū: qd̄ vtiq̄ motiuū ptinet ad misericordiā: vnde manifestū est q̄ elemosynā dare ꝓprie actus est misericordie: qd̄ etiā apparet ex nomine: nam in greco elemosyna deriuat̄ a misericordia: qm̄ igit̄ misericordia est effectus charitatis: vt patz in. q. iij. sermonis p̄cedentis: ideo ex cōsequēti elemosynā dare charitatis actus ē misericordia mediāte. Ad obiectū ē dicendū: q̄ aliquid ē actus virtutis dupliciter. Uno mō materialit̄ sicut actus iusticie est facere iusta: ⁊ talis actus virtutis esse pōt sine virtute: q̄ multi nō habentes habitū iusticie iusta operant̄: vel ex naturali ratione: vel ex timore aut spe aliquid adipiscendi: aut ꝓpter aliquid simile. Alio mō dicit̄ aliq̄d actus virtutis formaliter: sicut actus iusticie est facere iusticiā eo modo quo iustus facit: scz prompte: delectabiliter: ⁊ amore iusticie: ⁊ hoc mō actus virtutis nō est sine virtute: fm̄ hoc etiā elemosynas dare materialiter pōt esse sine charitate: formaliter autē elemosynas dare: scz ꝓmpte: delectabiliter ꝓpter deū ⁊ omni eo modo quo debet nō est sine charitate.

Septimo queri pōt: vtrū elemosyne corporales effectū habeant spiritualē: p̄sertim cum ex hoc sequi videret̄ q̄ maior elemosyna maiorē effectū spiritualē pficeret: eo q̄ multiplicata causa multiplitiplicat̄ effectus: qd̄ tamen esset contra illud Luce. xxj. vbi dicit̄ de vidua mittente duo minuta in gazophilaciū que fm̄ dominicā sententiā plus omnibus misit. Ad hoc respondet ibidem Tho. q̄ elemosyna corpalis tripliciter ɔsiderari pōt. Uno modo fm̄ suam substantiā: ⁊ fm̄ hoc nō habet nisi corporalē effectū: inquātū. s. supplet corpales defectus p̄ximorū. Alio modo considerari pōt ex parte cause illius qui dat elemosynā: inquātū enī dat elemosynā corporalē ꝓpter dilectionē dei ⁊ p̄ximi: tunc affert fructū spiritualē: fm̄ illud Eccl. xxix. Perde pecuniā ꝓpter fratrem: pone thesaurū in p̄ceptis altissimi ⁊ p̄de-

rit tibi magis q̄ aurum. Hinc etiā vidua q̄ minus dedit ꝫm quātitatē: plus dedit ꝫm ꝓportionē: ex quo pensaṫ in ipa maior charitatis effect⁹ ex qua corꝑalis elemosyna spiritualē efficaciā habet. Tertio mō cōsiderari pōt ex pte effectus: ⁊ sic etiaꝫ habet spūalē fructū inquātū. s. ꝓxim⁹ cui ꝑ corporalē elemosynā subuenit ad orandū pro bn̄factore moueṫ: vñ Ecci. xxix. diciṫ: Cōclude elemosynā in sinu paupis ⁊ hic ꝓ te exorabit ab oī malo. Deniqꝫ vt nemo se excuset de elemosynaꝝ largitiōe multa sunt elemosynarū genera: principaliter tñ septē corꝑalia: ⁊ septē spūalia ad q̄ oīa alia reducunṫ: ⁊ qđ exhiberi nō potest in ope: saltē tribuaṫ bona volūtate. Dicit enim Aug⁹. sup ps̄. ciij. Si potes dare da: si non potes affabilē te fac: coronat deus int⁹ volūtatē vbi nō inuenit facultatē: nemo dicat nō habebam: charitas nō de sacculo erogaṫ. Et iterū in Encheridion: Multa sunt genera elemosynarū que cū facim⁹ adiuuamur vt nobis dimittanṫ peccata: ꝫ ea nihil est maius q̄ꝫ cum ex corde peccata dimittim⁹: hec ille. Ad laudē dei.

De nouem cōditiōibus cōsiderandis ī elemosynis dandis: et de quibus elemosyna fieri potest vt ꝓsint facienti: ac de iniuste extortis: Sermo XXIIII

Honora patrē tuuꝫ

b. ⁊c. Jam ordine debito ꝓsequēdū est de ꝯditiōib⁹ reqͥsitis: vt in elemosynis dandis ordo debitus obserueṫ ⁊ modus: nā sicut modus ⁊ ordo requiriṫ in charitatiua dilectiōe: vt pꝫ supius: sic ⁊ in elemosynaꝝ distributiōe cū mediāte misericordia sit actus ipius charitatꝭ: vt dictū

A est. Ad cui⁹ euidentiā p̄mo queri pōt de modo elemosynas distribuēdi: vtrū. s. elemosyna sit abūdanter faciēda: p̄sertim cuꝫ dicat aplus. ij. Cor. viij. Nō vt alijs sit remissio: id est alij de vestris ociose viuāt: vobis aūt sit tribulatio: id est pauptas. Sed hoc cōtingeret si dareṫ elemosyna abundanter. Ad h̄ rn̄det Tho. scda 2ᵉ. q. xxxij. q̄ elemosynaꝝ abūdantia ꝯsiderari potest dupliciṫ. Primo ex pte dantis: cū. s. quis dat qđ est multū ꝫm ꝓportionē ꝓpie facultatis: ⁊ sic laudabile est abundanter dare: vñ ⁊ dñs Luc. xxj. Laudauit viduā q̄ misit omnē victum suū in gazophylaciū. Uerūtamē oportet illā abundantiā debite circūstantionari ꝫm conditionē ꝑsone ⁊ stat⁹ ꝓut in sequēti sermone latius patebit. Secūdo ex pte eius cui daṫ est elemosyna dupliciter abūdans. Uno mō sic q̄ suppleat sufficiēter eius indigentiā: ⁊ sic est laudabile abundāter elemosynā dare: vñ Aug⁹ in epl̄a ad quēdam comitē. Caue puidens discretionē elemosyne: ita vt vtriusqꝫ: scꝫ dantis ⁊ accipiētis sit solaciū. Alio mō vt supabundet ad supfluitatē: ⁊ hoc non est laudabile sed melius est pluribus indigētibus elargiri. Et hoc ꝓhibet inducta auctoritas Pauli: nō vt alijs sit remissio vel refrigeriū. Loquiṫ enī ibdem de abūdantia elemosyne que supexcedit necessitatem recipiētis: cui non est danda elemosyna vt inde luxurieṫ: sed vt inde sustenteṫ: circa qđ tamē est adhibenda discretio ꝓpter diuersas cōditiones hominū: quoꝝ quidam delicatioribus enutriti magis indigēt delicatis cibis aut vestib⁹. Uñ dicit Ambro. in libro de officijs: Cōsideranda est in largiendo etas atqꝫ debilitas: nōnunq̄ꝫ verecūdia que ingenuos prodit natales: aut si quis ex diuitijs in egestatē cecidit sine vitio suo. Qđ autē subdiṫ: vobis aūt tribulatio: loquiṫ de abūdātia ex parte dantis: vbi tamē dicit glo. nō hoc ideo dicit quin meli⁹ esset. s. abūdanter dare: sed de infirmis timet quos sic dare monet vt egestatē non patianṫ. Secūdo queri potest: qualis ordo tenendus est in elemosynis dandis: cum nō possit omnib⁹ satisfacere. Ad hoc dicendū: q̄ nouem sunt cōsideranda ī elemosynis distribuēdis. Primo fides: qꝛ fidelis p̄ponendus est infideli ceteris paribus. Illi enī nobiscū renati sunt in christo tanq̄ꝫ fratres: ceteri reputanṫ nobis alieni ⁊ hostes christi. Unde Gal. vj. de elemosyna distribuēda ꝓponens subdit: ergo dum tempus habem⁹ opemur bonū ad omnes: maxime aūt ad domesticos fidei. Secūdo necessitudo siue ꝓpinquitas: quibus lege nature magis obligamur: ⁊ sic ꝓpinqui sāguinis extraneis preponunṫ vel p̄ferunṫ: quia ꝫm apostolū: Qui curam suoꝝ ⁊ maxime domesticoꝝ nō habet: fidem negauit ⁊ est infideli deterior. Ita tamē subuenire

debet suis q eciam psistet necessitas: non carnalitas: id est non vitent propter carnalem amorem: sed pascant propter nature sustentationem: alioquin deus nõ esset causa sed caro. Tertio beneficiũ prius acceptum et precipue spirituale: plus enim obligamur beneficiis q aliis etiã pinquis: a quibus scz cõmoda temporalia vel spiritualia recepimus. Cuius ratio est: quia magis debemus reddere debitũ q dare gratuitum. Et ideo magis debemus reddere suscepta beneficia q amicis aliquid gratis dare: sicut magis debemus reddere mutuũ q amicis dare. Et maxime obligamur his q sm Paulum laborant in verbo et doctrina. j. ad Timoth. v. Et iterũ. j. Cor. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus magnũ est si carnalia vestra metamus: q̃si diceret: non etc. vide. Quarto meritũ: nam ex honesto et merito melioribus est potius subueniẽdũ. Eccl. xij. Da bono et ne receperis peccatore: et benefac humili et ne dederis impio. Unde dicit Tho. scda 2e. q. xxxij. q sic diligẽdi sũt homines vt eorũ non diligant errores. Et quia exhibitio beneficij dilectiõi correspõdet: ideo peccatori ad sustentationẽ nature debet elemosyna dari si indigeat: cum precipiat nobis etiã inimicis benefacere: sed ad fouendũ eorum maliciã non debemus eis aliquid dare: vnde si cõstaret q eo qd eis dat in peccatũ abuterent: nõ deberet eis dari nisi necessitas extrema exposceret. Quinto tempus: q ceteris paribus senes sunt iuuenibus pferẽdi. Sexto necessitas quia magis dandum est plus egenti: eo q elemosyna est instituta ad necessitatẽ proximi subleuandã: alias enim frustraret elemosyna fine suo: nec haberet meritũ apud deũ: vnde qui tenent capti ab hostibus et psertim infidelibus pferendi sunt aliis. Similiter qui pter debita excruciant in carceribus penis et suppliciis. Nam si pauper afflictionis sue tpe nihil impetrat a te: vel quo iniuste rapit ad mortẽ: plus apud te pecunia tua valeat q vita morituri: nõ est leue peccatũ: vnde. xij. q. ij. c. sicut dno. dicit glo. q ecclesia nõ solum suis captiuis sed etiã extraneis tenet subuenire. Et ibi dicũtur captiui qui ab hereticis vel gentilibus capti sunt: vel a talibus vbi timet piculuz corporis vel anime: tales tenet redimere ecclesia: et etiã quilibet priuatus: et allegat ibidem iura. Septimo debilitas: q claudi ceci: valitudinarij debẽt pferri sanis: imo sm leges qui laborare potest et se immiscet elemosyne: redigit in impatoris seruitutem. C. de men. vali. l. j. li. xj. et sic danda ẽ elemosyna paupibus qui non possunt operari manibus: vt. lxxxij. dist. c. j. Quod sane intelligendũ est de his elemosynis que tendunt ad alimenta vel ad sustentationẽ corporis: sicut est pascere: potare: vestire: hospitari. Nam cum sint immeriti: dignum est vt egestate laborent. Secus est de aliis vt visitare infirmũ: redimere captiuum: si saltem non timent peiora: et sepelire mortuos. Uerũtamẽ in extrema necessitate nulli est elemosyna deneganda: vt. lxxxvj. di. c. pasce fame morientẽ: et. c. non satis est. Nec histrionibus nec venatoribus nec meretricibus est deneganda in necessitate: q tũc in tali nõ honorat vitiũ sed naturã: vt eo. c. qui venatoribus. Unde nec in necessitate neganda est excõmunicatis: vt patet xj. q. iij. c. quoniã multos. in fi. Octauo modus: vt nõ totum vni nec simul effundant opes: sed discrete dispensent: nisi forte quis ex toto vellet relinquere seculum: vt patet lxxxvj. dist. c. fratrẽ nostrũ. §. in ipa liberalitate modus adhibendus est rerũ et psonarum. Rerum vt non omnia vni sed singulis quedã prestent: vt pluribus pdesse possimus: iuxta illud ps. Dispersit dedit pauperibus. Personarũ vt primũ iustis: deinde peccatoribus quibus phibemur: nõ quia homines sunt sed quia peccatores. Nono nobilitas: id est verecundia que ingenuos prodit natales: quod psertim attendit in his qui ex diuitiis sine vitio suo ceciderunt in egestatem. Dicit enim Boetius: q inter omnes aduersitates fortune infelicissimũ genus infortunij est fuisse felicem: lxxxvj. dist. c. dominus. vbi subdit. Considerãda est in largiendo etas atq debilitas: nõnunq etiam verecundia que ingenuos pdit natales: glosa. Nota verecundiã esse signũ nobilitatis: vnde q nobilitas talis attendi debet in dandis elemosynis legit in vitis patrum de quodaz qui singulis petentibus elemosynam dabat: ad quem cum venisset mulier vestita vilibus: aperiens manũ voluit dare multũ: et clausa est manus eius leuãs parũ: venit aũt alia bñ vestita q vidẽs vestes illius misit manũ volens leuare parum sed aperta est leuans multũ. Qd admirans inqui

fiunt de illis mulieribus. ⁊ cognouit ꝙ mu
lier bonis vtens vestib⁹: erat de honestis
mulieribus que venerat ad paupertatẽ: et
ꝑ opiniõe nataliũ erat induta bonis vesti
bus: alia vero accipiẽdi cã vilibus se induit
magis piũ ergo est subuenire pauperibus
nobilibus ⁊ honestis: verecũdis: paupta-
temq; diffidantibus ꝙ̃ effrontib⁹ ostiatim
mendicãtibus. Tertio ꝑinde queri põt:
de quib⁹ facienda est elemosyna vt ꝓdesse
possit facienti. Ad hoc dicendum: ꝙ extra
de deci. c. ex transmissa. tenet glo. ꝙ nõ so-
lum de rebus licite acq̃sitis debet fieri ele-
mosyna: sed etiã de illicite acquisitis fieri
potest elemosyna: ⁊ dari debet decima: si
de illis nõ competat repetitio: ⁊ dominiũ
transferat̃: ⁊ sic meretrix: histrio: ⁊ qui de
mãmona iniquitatis viuũt: id est ꝑ sollici-
tudinẽ temporalẽ: etiã cõtra diuina mãda-
ta acquirũt: debent decimã dare ⁊ elemo-
synam facere. Sacerdos tamẽ non debet a
meretrice decimã recipere ne videat̃ impu
nitatẽ prestare. Uerũtamẽ Hein. bo. vt hãc
questionẽ lucidius ꝓsequens: illã distin-
guit: dicens: ꝙ aliquãdo quedã acquirũt̃
licite ⁊ a bono: ⁊ ex talibus bene acquisit̃
⁊ a bono debet fieri elemosyna: q: tunc fru
ctuosa erit. xiiij. q. v. c. Elemosyna redem-
ptoris nostri oculis ista placet: que non ex
illicitis ⁊ iniquitate cõgerit̃: sed que de re-
bus cõcessis ⁊ bene acquisitis impendit̃.
Aliquãdo sũt licite acquisita sed a malo:
⁊ tũc licz de eis possit fieri elemosyna: non
tamẽ ꝓdest facienti: vt ea. q. c. scriptũ est:
scz Prouerb. xv. Uictime impiorum abomi-
nabiles deo: vota iustorum placabilia. Neq;
enĩ in omnipotentis dei iudicio quid: sed
a quo det̃ inspicit̃. Hinc est enĩ qđ scriptũ
est: Respexit domin⁹ ad Abel ⁊ ad mune-
ra ⁊c. Expedit tamẽ agere bonũ opus mi-
sericordie vel penitẽtie: q: licz nõdum me-
ret̃ in his operib⁹ vitam eternã: nullo mõ
tamẽ manebunt sine remuneratione: vt de
peni. di. v. c. falsas penitẽtias: vbi subdit̃.
Nec tamen desperet: interim quicq̃d boni
facere poterit hortamur vt faciat: vt omni
potens deus cor illius illustret ad peniten
tiã. Si vero illicite sunt acquisita: tunc si nõ
sunt in bonis alicuius domini illicite acq̃-
sita: puta episcopus: clericus: vel mona-
chus venationi deditus ex venatione ali-
qua acquirit contra ꝑceptum ecclesie: qđ
legit̃ de tali venatione in clemen. de statu
mona. c. ne in agro. §. porro. per totũ. ⁊ sic
dicit̃ illicite acquisitũ: quia cõtra prohibi-
tionem iuris posuit: non tamẽ iniuste: q:
nulli fit ꝑiudicium cum ꝑsupponit̃ ibi ꝙ
ius venãdi in illo loco habeant: licz vena-
tioni ꝑsentiam ꝑsonalem exhibere non de-
ebrent: vt ibi ꝑcipit̃. Et a simili intelligit̃
omne lucrũ illicite: licz nõ iniuste acquisi-
tum: vt in festis ⁊c. ꝙ de eis potest fieri ele
mosyna sicut i ꝑsenti casu de illicite acqui-
sitis potest fieri elemosyna. Aut sũt acqui-
sita in bonis alicuius domini eo inuito: in
quo casu nullo modo potest elemosynas
facere: sed tenet̃ restituere: vt. xiiij. q. v. c.
forte aliq̃s cogitat. Et dicit multi sunt chri
stiani diuites ⁊ auari: non habeo peccatũ
si illis abstulero ⁊ paupibus dedero: vnđ
enim illi boni agunt mercedẽ habere pote-
ro: sed huiusmodi cogitatio ex calliditate
diaboli suggerit̃: nam si totum tribuat qđ
eis abstulerat: auget potius peccatũ ꝙ̃ mi
nuat: hec Aug⁹. Et in hoc casu cõcurrunt
vis cõpulsiua ⁊ vis ablatiua: ⁊ sic ꝭm q̃-
dam vsura: furtum ⁊ rapina reputatur. Si
vero iniuste acquirunt̃ domino ignorante:
tunc etiã de eis elemosyne fieri nõ possunt
vt. xiiij. q. v. c. immolantis ex iniquo obla-
tio est maculata. Et in hoc casu cadunt qui
res inuentas nõ habitas pro derelicto ab-
scondunt: vt ea. q. c. Multi sine peccato pu
tant esse si alienũ quid inueniunt teneant:
⁊ dicunt deus mihi dedit: cui habeo red-
dere? Discant ergo hoc peccatũ simile esse
rapine: si quis inuenta nõ reddit: hec Hie-
ronym⁹. Itẽ Aug⁹. Si quid inuenisti ⁊ nõ
reddidisti rapuisti quãtuz potuisti: fecisti:
q: nõ plus inuenisti q̃ alienũ negat si pos-
set ⁊ tolleret: deus cor interrogat non ma-
nũ. Aut acquirunt̃ iniuste domino tradẽ-
te: ⁊ tunc si versat̃ turpitudo ex parte acci
pientis tm̃: tunc in illo casu nõ potest acci-
piens elemosynas facere: sed tenet̃ restitu
ere: ⁊ in hoc casu cadunt omnes facientes
contractus vsurarios ꝓpter improbũ lu-
crum. Et ꝭm quosdã omnes vsurarij ⁊ ad
aduocati exigentes immẽsa salaria ⁊ imo-
derata. Similit̃ medici qui emũgunt egro
tos qui tamẽ sepius de facili curari possũt.
Et officiales qui per imoderatam probita
tem plurima extorquere solẽt. xiiij. q. v. c.
non sane. vide per totũ. Aut versat̃ tur-
pitudo ex pte dantis tm̃: vt vbi meretrici
datur preciũ scorti: ⁊ hoc accipiens retine-

re potest vel elemosynas inde facere. Et hoc propterea dicitur turpe lucrum: quia propter lucrum illud sustinent: vt opprobrio habeantur: vt dicit philosophus. iiij. Ethic. Aut versatur turpitudo ex parte vtriusque: et tunc non potest elemosyna inde fieri: nec etiam debet danti restitui: sed illi persone vel ecclesie in cuius iniuriam data est: exemplum primi: vt pecunia data iudici ad ferendum iniustum iudicium restitui debet non danti sed illi in cuius iniuriam data est: vnde dicitur. xj. q. iij. c. non licet iudici vendere iustum iudicium quominus iniustum. Sed hoc interest quod iudex accipiens vt iustum det iudicium tenetur restituere danti. Si vero vt iniustum tenetur restituere illi in cuius iniuriam suscepit. Et simili modo dicendum est de pecunia data testibus propter iniquum testimonium ferendum: vt. xiiij. q. v. c. non sane. Aduocatus tamen potest vendere iustum patrocinium: et iurisperitus verum consilium: dummodo cum debito moderamine hoc faciant: vt patet ibidem. Verumtamen vt dicit glosa in dicto. c. non licet. xj. q. iij. Si sine labore dare potest consilium: non reuoluendo libros: nec la-

c borando in perlegendis allegationibus: tunc gratis tenetur subuenire: et si causa iniusta est non debet eam aduocatus vel iurisperitus assumere: nec patrocinium vel consilium vendere: sed potius eam acceptam vel assumptam debet deserere postquam perceperit eam esse iniustam: hec glo. et allegat iura. Quarto autem queri potest vtrum id quod iniuste extortum est debeat pauperibus erogari vel ablatis restitui: aut in quibus casibus debet erogari et in quibus restitui. Ad hoc respondet Hein. boyc. extra de iudeis. in. c. cum sit nimis absurdum: quod si scitur a quo est extortum sed non reperitur: tunc debet erogari pauperibus: vt extra de vsuris. c. cum tu. vbi subdit. Cogendi sunt per penam quam statuimus: continuo eas his a quibus extorserunt vel eorum heredibus restituere: vel his non superstitibus pauperibus erogari. Si vero scitur qui sunt et reperiuntur: tunc si est acquisitum in detrimentum terre sancte: debet nihilominus erogare in subsidium terre sancte: vt extra de iudeis. c. ad liberandam: vide processum. Si vero secus est acquisitum: sed illi a quibus est extortum non habent actionem seu ius repetendi: et tunc potest seu debet pauperibus erogari: vt patet xiiij. q. v. c. non sane. § sunt alie: vbi tangit de salarijs imoderatis que recipiuntur ab officialibus: nec tamen repetuntur ab eis: nisi certum sit salarium eis constitutum: et tunc secundum quosdam dari potest pauperibus: consultum tamen est quod ei reddat a quo imoderate recepit si non est diues: vide tertium ibi cum glosa: quod si ius habent vel actionem repetendi tunc non debet pauperibus erogari: sed illis vel eorum heredibus a quibus extortum est vt in dicto. c. cum tu. Preterea ea que restituenda sunt si non possunt ei mitti fideliter et secure cui restitui debent: tunc pauperibus erogari debent secundum Ray. Hostien. et Tho. Si vero fideliter et secure mitti potest: sed tamen fieri commode non potest pensatis circumstantiis: puta quantitate rei debite que est forte modica respectu remotionis loci: qui forte longe distat: et illius diuitijs cui restitutio facienda est: quia tam modica potest esse summa rei restituende quod nullo modo debet pro ea velle proximum tam grauiter onerare: et tunc pauperibus erogari potest. Si vero econtra res restituenda est magna et distantia loci est modica etc.: tunc debet restitui et non erogari pauperibus. In talibus enim ad arbitrium boni viri recurrendum est. Ad laudem dei.

Utrum et qualiter elemosynam dare sit in precepto: et quomodo sub potestate constituti elemosynam dare possunt: Sermo XXV

Honora patrem tuum.

b De elemosyna corporali quedam in generali prosequendo: primo queri potest vtrum elemosynam dare sit in precepto sicut leo papa in sermone de apparitione videtur asserere dicens: In illo magno summoque iudicio tanti estimabitur vel largitatis benignitas vel tenacitatis impietas: vt pro plenitudine omnium virtutum: et pro summa omnium commissorum: et per vnum malum illi in ignem mittentur eternum: et per vnum bonum isti introducentur in regnum. Ad hoc respondet Thomas. secunda 2e. q. xxxij. quod cum dilectio proximi sit in precepto: necesse est omnia illa cadere sub precepto sine quibus dilectio proximi non conseruatur. Ad dilectionem autem proximi pertinet quod ei non solum velimus bonum: sed etiam vt operemur secundum illud. j. Joh. iij. Non diligamus verbo neque lingua. s. tantum sed opere et veritate. Ad hoc ergo quod velimus et operemur bonum alterius: requiritur quod eius necessitati subue-

niamus: quod fit ꝑ elemosynarū corporali
um largitionē: ⁊ ideo ē in ꝑcepto: hinc. lx
xxvj. di. c. non satis. circa fi. Subdit̄. mise
ricordia cōmunis est vsus: ideo cōmune ꝑ
ceptū omnibus officijs: oībus etatibus
necessaria ⁊ ab omnibus est conferenda:
non publicanus: non miles excipitur: nō
agricola: non vrbanus: diues: pauper: om
nes in cōmune ammonentur vt conferant
non habenti. hec ibi. Sed hec intelligēda
sunt scōm ꝙ recta ratio requirit: scōm quā
vt ibidē dicit Tho. ꝯsiderādū est aliquid
tam ex ꝑte dantis ꝙ̄ ex parte recipientis:
vt sic assint oportune circūstantie que sem
per requirunt̄ in ꝑceptis affirmatiuis ad/
īplendis. In dante igit̄ considerandū est
ꝙ aliquādo habet aliquid supfluū tā na/
ture ꝙ̄ ꝑsone: id est tā sustētationi vite sue
ꝙ̄ suoꝝ quoꝝ curā habet: ꝙ̄ etiā decēti cō/
seruationi status sui. Et de hoc ex ꝑcepto
debet fieri elemosyna: etiā si pauperes ex/
treme necessitatis nō cōpareāt: fꝫ illō Lu
ce. xj. Qō supē date elemosynā. Nec opor
tet excusationē future necessitatis ꝑtēdere
vł ꝯsiderare vltra ꝓbabilia signa: qꝛ h̄ eēt
de crastino cogitare. i. curā supfluā habe/
re: sicut fecit Elimelech de quo dicunt He/
brei sup Ruth. j. ꝙ ꝓpt̄ famē q̄ acciderat ī
terra illa: multi paupes recurrebāt ad eli/
melech virū Noemi: quia diues erat ⁊ po
tens: sꝫ ꝓpt̄ auaritiā suā durꝝ ei fuerat pau
ꝑibus cōmodare vł dare. Et ideo ad euitā
das eoꝝ importunitates exijt de terra isrł
cū bonis mobilibꝰ q̄ habebat: ꝫ qꝛ ꝓpt̄ ma
lā causā exijt diuino iudicio ꝑegrinꝰ obijt
cū filijs suis in egestate: vn̄ reuersa Noe/
mi vxor eius in terrā suā ait: egressa sū ple
na. s. filijs ⁊ diuitijs: ⁊ vacuam me reduxit
dn̄s. hec ibi. Qꝫ si obijcit̄: que iuste possi/
dent̄ etiā licite retinēt̄. Ad h̄ rn̄det Tho.
ibidē ꝙ tp̄alia bona q̄ diuinitꝰ hōi ꝯferun
tur eiꝰ q̄dē sūt q̄ntū ad ꝓprietatē: ꝫ q̄ntū ad
vsū nō debēt eius eē ꝫ alioꝝ q̄ ex eis susten
tari pn̄t ex illo qō ei supfluit. Vn̄ ait Basi/
lius omel. j. Si fateris ea diuinitꝰ tibi ꝓ/
uenisse: an iniustꝰ ē deꝰ inequalit̄ res nobis
distribuēs: cur tu habūdas: ille xo mēdi/
cat: nisi vt tu bone dispēsatiōis merita cō/
seq̄ris: ille xo patiētie brauijs decoret̄. Est
panis famelici quē tu tenes: nudi tūica quā
tu in ꝯclaui ꝯseruas: discalciati calceꝰ q̄ pe/
nes te marcescit: idigētis argentū qō pos/
sides humatū: q̄ circa tot iniuriaris q̄t dare
valeres. h̄ ille. Et Amb. dic̄ sup illō euāg.
hominis cuiusdā diuitis fructꝰ vberes ager at
tulit. Et habet̄. xlvij. di. c. Sicut hi. Quid
inq̄t auarus iniustū est: si cum aliena nō in
uadā ꝓpria diligētius seruo. O impudēs
dictū: ꝓpria dicis: q̄ ex q̄bus reconditis in
hunc mundū detulisti: qn̄ in hāc ingressus
es lucē qn̄ de ventre matris exisiti: a quibꝰ
queso facultatibus quibusqꝫ subsidijs sti/
patus ingressus es? Et infra ꝓpriū nemo
dicat qō est cōmune: plus ꝙ̄ sufficeret sum
ptū ⁊ violent̄ obtētū est: nūq̄d iniquꝰ ē de
us vt nobis nō equalit̄ distribuat vite sub
sidia? vt tu quidē esses affluēs ⁊ abūdās:
alijs vero deesset ⁊ egerēt? An idcirco ma/
gis: qꝛ ⁊ tibi voluit benignitas sue expimē
ta cōferre: ⁊ aliū ꝑ virtutē patiētie corona/
re? Tu vero susceptis dei muneribꝰ ⁊ in si/
nū tuū redactis: nihil reputas agere siqūū
si tā vite multoꝝ subsidia solus obtineas:
hec ibi. Unde ꝯcludendo dicēdū est: ꝙ si ī
paupe apparēt euidētia signa necessitatis
extreme tūc certū est ꝙ dare tenet̄: ⁊ mor/
taliter peccat nō dādo. Si vero signa māi
festa extreme necessitatis nō apparēt tunc
illi dare nō tenet̄: ꝫ distribuere sibi pōt su/
ꝑflua: fm̄ qō sibi videbit̄ oportunū: dūmō
tn̄ ꝯtribuat. Alioq̄n em̄ auditurus est. Ite
maledicti ⁊c̄. Esuriui em̄ ⁊ nō dedistis mi/
hi mādūcare. Secūdo vero qn̄qꝫ ex par/
te dātis est aliqō supfluū nature: sed tn̄ ne
cessariū est ipi ꝑsone scōm decētiā sui statꝰ.
Et de tali tenet̄ ex ꝑcepto dare elemosynā
in extrema necītate recipiētis: alꝭ āt nō ni/
si de ꝯsilio supererogatiōis. Ratio prioris est:
quia necessitas absoluta in ꝓximo necessi/
tati nostre conditionate ꝑferēda est: ita tn̄
quod id qō mihi supfluū modo est: in ꝓxi/
mo tēpore nō sit mihi necessariuꝫ: vnde de
tali necessitate ꝓximi indigētis dic̄ Amb.
ii. de offi. ⁊ habet̄. lxxxvj. di. c. Non satis.
circa finē: vbi dicit̄ Pasce fame morientē:
q̄squis em̄ homines pascendo seruare po/
teris: si non pauisti occidisti: vnde tm̄ in h̄
casu ligat hoc preceptū: ꝙ vt dic̄ Amb. in
dicto. c. Sicut hi. Tūc minus est criminis
habenti auferre ꝙ̄ talit̄ indigenti negare.

Tertio deniqꝫ ex parte dantis qn̄qꝫ totū
est necessariū nature sue ⁊ suoꝝ quicq̄d ha
bet: ⁊ de illo nō debet elemosyna fieri: qꝛ h̄
esset ꝯtra ordinē charitatis: cū hoc esset si/
bi suisqꝫ subtrahere necāria vite: ordo ve/
ro charitatis prius incipit a seipso: nisi sal

tem aliquo modo sciret recōpensare per ali
am viam suā ꝛ suoꝝ necessitatē: vel nisi ta-
lis casus immineret vt sibi subtrahēdo ta-
li daret: per quē ecclesia vł respublica sustē
taret᷑: qꝛ ꝓ talis ꝑsone liberatione se suos-
qꝫ laudabiliter periculo mortis exponeret
cum bonū cōmune sit proprio preferendū:
sicut illa vidua Sareptena fecit: que de si-
B bi filijqꝫ sui necessario prophetam Helyam
pauit: vt patet .iij. Regum .xvij. Secun
do queri potest ex quo vt prius dictum est
in dicto capitulo. Non satis. nullus excipi
tur ab elemosyna conferenda: vtrum etiā
omnis sub potestate constitutus indifferē
ter dare eandem potest. Ad hoc respō-
det Richardus super .iiij. distin. xv. ꝙ or-
do naturalis hoc exigit: vt a superioribus
inferiora regulent᷑: ꝛ illi qui sub aliena sūt
potestate constituti: de eis ex quibus ali-
is subijciuntur: ordinare non debent aliť
q̄ꝫ eis commissum fuerit a superiorib⁹. Et
quia nullus alteri subditus est q̄tū ad in-
teriores intellectus ꝛ voluntatis actus ni
si soli deo: ideo de illis bonis elemosynam
omnibus facere licet: vtpote: orando: cor-
ripiendo: remittendo: ac alia pietatis ope
ra spiritualia perficiendo: de quibus late
tractaui in sermonibus de tribus partib⁹
penitentie. Uerumtamen de rebus exteri-
orib⁹ scd̄m quas alicui superiori quis sb̄ij-
citur: non debet nec potest elemosynam fa
cere: nisi quatenus illi fuerit a superiori cō
missum vel permissuꝫ. Et ideo generaliter
quicunqꝫ acceperit aliquid ab alio: legiti-
mam dandi potestatem non habente: tan-
q̄ꝫ iniustum tenetur restituere. Ad cui⁹ eui
dentiam sciendum: ꝙ principaliter quat-
tuor sunt hominum genera aliorum pote-
stati subiecta: que non possunt elemosynā
facere nisi sub certis modis eis a iure vł ap
probata consuetudine aut etiam a superio
re eis concessis: scilicet vxores: proles: cliē
tes ꝛ profitentes. Omnes isti in extrema
necessitate dare possunt elemosynam indi-
stincte. Nimirum cum et in hoc casu liceꝫ
etiaꝫ furari: eo ꝙ talis necessitas facit om
nia communia. Extra tamen casum extre-
me necessitatis indifferenter dare non pos
sunt: quod patet: quia mulier que minus
subiecta videtur ꝛ equalis viro q̄tum ad
actum matrimonialem iudicatur in his q̄
ad dispēsationē dom⁹ ꝑtinēt viro subiecta:
nec facer̄ pōt elemosynā nisi eo mō q̄ sequē.

Pro quo sciendum scd̄m Scotū in .iiij.
distincti. xv. ꝙ vxor de rebus viri: scilicet
pane: vino et huiusmodi: que de approba-
to more solent ad dispensationeꝫ vxoris ꝑ-
tinere: potest moderatas elemosynas fa-
cere scd̄m facultateꝫ viri sui: ꝛ maiorem vł
minorem multitudinem pauperum. Non
tamen dare potest excessiue respectu facul
tatum nisi de consensu: nec etiaꝫ de alijs re
bus sue dispensationi nō cōmissis: nisi vt
dictū ē in extrema nccītate: vł nisi res para
fernales vł ꝓprias haberet ꝑter dotē: vbi
de ꝯsuetudīe parafernalia vxoris sūt. Pa
rafernalia autē dicunt᷑ illa bona q̄ mulieri
obueniūt post m̄rimoniū titulo donatiōis:
successiōis: legatiōis: ecōtra q̄ habet ante
m̄rimoniū ꝛ portat ad viꝝ suū dicūt᷑ dos:
donatio vero ē illō qḋ a viro demane dat᷑
mulieri in surrectiōe: vt curtā domū vł si-
mile ad vitā ei⁹. Quicq̄d igit᷑ de ꝯsuetudi
ne patrie mulieris est: de hoc elemosynam
dare potest: de alijs autē non nisi vt dictuꝫ
est. Si tamē esset lucrosa ita ꝙ exhibita de-
bita gubernatione domus opibus suis lu
craretur: tunc etiā de hoc dare posset: nec
intellige deducendo expensas victus sui:
quia vir tenetur ad omnia huiusmodi: taꝫ
propter dotem q̄ꝫ propter obsequium. Et
si mulier in secundo matrimonio filios ha
bet ex primo: qui nō habēt aliquā actionē
ꝯtra matrē: nō pōt illa ꝯtra mariti ꝓhibi-
tionē aliq̄d eisdē dare: nisi sicͥ alijs paupe-
rib⁹: Secus tn̄ si habēt aliquā actioneꝫ: vt
qꝛ obligata ē eos alere. s. cū sint īpuberes:
vł qꝛ ambo ꝯiuges eoꝝ bona possidēt: aut
alia iusta cā: tūc eni ꝛ marit⁹ tenet᷑ illos a-
lere: quia mat᷑ cū suis onerib⁹ ad maritū
trāsijt: qꝛ tamē maritus habet āministra-
tionē rerū nō debet eos al's vxor alere: ni-
si ī extrema necessitate. Preterea viro exi
stente ꝓdigo si celat vxor aliquid bona fi-
de de rebus cū viro cōmunibus: vt sibi et
viro suo tēpore ꝓuideat: qui eas male con
sumeret: non peccat: nec viro ꝓhibenti vel
repetenti tenetur obedire: quia reddendo
iuuaret eum ad peccatum. E contra si vxor
viderit virum tenacem: superflua tamē ha
bentem tam nature sustentationi q̄ꝫ etiam
decentis status conseruationi: tunc vxor
sibi conscientiaꝫ formare debet: ꝙ marito
non displiceat elemosynam dare: licet ali-
quando prohibet. Hoc eni quādoqꝫ faciūt
vt vxores temperent nō a toto ſ ab excessu

Potest etiam formare sibi conscientiaȝ ex miseria paupertis: cogitans q̄ si marit⁹ videret vtiq̄ȝ sibi placeret vt eius miserie subueniret. Et sic cogitare potest vtilit̄ velle gerere negociū viri sui ad salutē aīe. Et generaliter nota: q̄ si vir furtum fecerit vel aliquid iniuste acquisitum aut retentum apud se haberet: potest illud mulier restituere etiam contradicēte marito. Ꝫ si verus possessor ⁊ ei⁹ heres ignoratur: potest inde elemosynam facere etiam inuito marito: nisi maritus eius verum dominū furti cognosceret: tunc enim ipsa non debet illud alienare: sed virum suuȝ efficaciter ad restitutionē inducere. Si vero res ipsa consumpta est tūc potest vxor si vir expresse nō contradixerit: negotia mariti gerēdo ⁊ seipsam exonerando extimationem de bonis cōmunib⁹ restituere vel in elemosynas dare: si cui restituenda sit ignoratur. Ꝫ si cōtradicente viro hoc faceret bona fide: licȝ ad hoc non teneatur: non tamē esset illi penitentia iniungenda quasi pro mortali.

Secundo proles: nam filiusfamilias licȝ vti potest rebus parentum ad propriam necessitatem: tamen scd̄m Thom. ibidem nō potest alijs dare: quia q̄uis est heres non tamen adhuc est dominus rerum: nec per consequens est in ei⁹ potestate paterna hereditas. Qui ergo recipiunt ab eis elemosynas extra articuluȝ extreme necessitatis tenentur ad restitutionē: nisi darent elemosynam moderatā in pane: vino ⁊ similib⁹: que non inferunt parentibus sensibile dānum: de quibus constare potest q̄ parentibus placet. Et idem iudicium est de furiosis: amentibus: pupillis ⁊ adhuc sub tutoribus vel curatoribus existentibus. Verū tamē si filiusfamilias existēs adhuc in paterna potestate habuerit aliquod peculiuȝ castrense: id est quod ei datū est a patre vel alijs occasione militie: vel ipse sibi acq̄rit ex militia: vel peculiū quasi castrēse: qd̄ .s. ex aduocatione vel alio officio publico p̄cipit: vel etiā quod obuenit p̄sbyter̄ ⁊ clericis ex officio suo ecclesiastico: tūc de his facere potest elemosynas scd̄m Ray. q̄ q̄tum ad hoc paterfamilias cēsetur: De aduēticio autē: id est qd̄ ex alia quacū q̄ȝ causa filio aduenit: siue a matre: siue ab extranea p̄sona: siue de alijs operatiōib⁹ vel laboribus suis nō potest filius elemosynam facere: q̄ licet filio in hoc seruat̄ p̄prietas ⁊ si pater premoriat̄ filij est: tamē q̄diu pater viuit in eo plenū vsufructū habet. Similiter de p̄fecticio: id est qd̄ de rebus patris vl̄ eaȝ occasiōe aduēit: vt fructus siue lucrū: fili⁹ elemosynā dare nō pōt: q̄ nihil iuris in eo habet: nisi tm̄ quo ad spem successionis: si tn̄ fili⁹ esset in schol̄ de licētia patris: vl̄ in peregrinatiōe tūc dare posset elemosynā: tā de p̄fecticio q̄ de aduēticio

Tertio clientes: nā s̄m Tho. in. iiij. di. xv. Serui ancille ⁊ famuli q̄uis etiā sint libere cōditionis nō possunt elemosynas dare de rebus dn̄oȝ suoȝ sine eoȝ consensu: nisi panē ⁊ hmōi q̄ nō inferūt sensibile nocumentū: etiā si ipse famulus esset dispensator rerū: q̄ nō ponit̄ dispēsator quasi potestatē aliquā in re domini sui habens: sed quasi ad vtilitatē dn̄i tractans. De precio tn̄ p̄prij seruitij libere dare p̄nt. Quarto p̄fitentes scȝ in religiōe paupratē volūtariā: elemosynā dare nō possūt s̄m Ray. quia nihil habēt. xij. q. j. c. nō dicatis: nisi forte aliq̄s administrationē aliquā habuerit: tūc enī potest ⁊ debet elemosynā facer̄: quia quicq̄d religiosis sup̄ est in pias causas erogandū est: vt patet. xij. q. j. c. q̄ tua vbi subditur. Cōmuniter aūt viuētib⁹ iaȝ de faciendis potionibus vel exhibēda hospitalitate ⁊ adimplēda misericordia a nobis quid erit loquendū: cū omne quod superest necessitatibus: in causis pijs ac religiosis erogandū est: domino magistro omnibus dicente: quod superest date elemosynam ⁊ omnia munda sunt vobis: hec Grego. angloruȝ episcopo. Si tamē esset talis administratio de qua statutū esset: q̄ quicquid sup̄est ad mōasteriū vl̄ aliquē specialem vsum refundat̄: vt in quibusdā prioratibus: tunc elemosynas excessiuas sine cōsensu facere non debet. Ꝫ si monach⁹ de voluntate abbatis vadit Romā vel stat in studio: tunc scd̄m Ray. moderatas elemosynas facere potest: quia eo ipso q̄ dedit illi licentiam eundi vel etiam standi: subintelligitur ei licentiam concessisse faciēdi ea que scholares ⁊ peregrini de honestate facere solēt. Et addit Tho. scd̄a. 2ᵉ. ⁊ in. iiij. q̄ etiā citra extremā necessitatē posset monachus aliquod modicū dare absente abbate sub spe ratihabitionis: nō tamen eo p̄sente: vel quando probabiliter crederet q̄ abbas non consentiret nisi fuerit extrema necessitas. Ad laudē dei.

De accidia τ filiabus eius: scilicet malitia: desperatione: pusillanimitate: rancore: torpore: τ mentis euagatione: Ser. XXVI

Honora patrē tuū.

b Exo. xx. Tertio denique parētes eternales honorare debem⁹: eis iugiter τ indefesse cū omni affectu seruiendo τ gratias agēdo: vt sic ītelligat: honora patrē tuū qui te creauit τ imagine propria insigniuit: qui te redemit τ ꝓpria carne τ sanguine pascit. Et hoc tripliciter. Primo ꝓ omnibus beneficijs τ donis tā naturalibus q̄ gratuitis: deuotas τ ingēs gratiarū actiōes referēdo: ad qđ te monet tota scriptura. Similiter omnis creatura que suo modo creatorē suū laudat: vñ Job xxxviij. reprehendit pigros dicēs: Ubi eras cū me laudarēt simul astra matutina: τ iubilarent oēs filij dei. In lectulo dñe. Ad hoc etiā excitare ꝓpria natura: q: fm phisicos in corpore humano inseminauit tot mēbra quot sunt dies in anno: vt ex hoc instinctu naturali informer: q nulla dies te trāsire debet sine diuina laude τ gratiarū actione. Secundo debemus eū honorare: omnes actiones: locutiones: affectiones τ cogitationes nostras in sui laudē τ gloriā referendo. Ad quod hortatur apl's dicens Col. iij. Omnia quecūq facitis in vbo aut in opere: omnia in nomine dñi nostri iesu christi facite. Et ex hoc actiōes tue nō censentur humane: sed angelice τ diuine. Ui actis quāmmodo celicā formā imprimis cū in eis solū honorē diuinū intēdis: sic ecōtra maximā deo iniuriam irrogant: qui in actibus suis ostentationē ꝓpriā aut humanā cōplacentiā aut aliquid hmōi querunt. Tertio debemus eū honorare ꝑ omnibus τ sup omnia diligēdo: ad qđ potissime moneri debes: ex eo q in tantis amoris beneficijs te diligendo ꝑuenit: vt omnē ingratitudinē τ tepiditatē amoris sui a corde tuo ꝓcul expelleret: vt si te quādoq piguisset amare tā nō pigeat reamare. Sed hūc honorem plurimū impedit accidia q̄ fm Damasce. est quedā tristicia aggrauās: que. s. ita deprimit animū hoīs vt ei nihil libeat agere: τ ideo accidia importat qđdā tedium operandi bonū: ꝑcipue diuinū: iuxta illud ps̄. Omnē escā abominata ē anima eorū. Ex quo patet q duo sunt nomina huius vitij: scz tristicia τ accidia: cuius ratio est: q: in isto peccato est auersio a spirituali bono quod estimatur graue vel grauaret sicut est vigilare: ieiunare τ orare τc. τ ratione huius dicitur tristicia que opponit leticie spirituali. Nam affectus tristicie datus est homini vt doleat de peccatis ꝓprijs τ alienis: de dilatione patrie: de imperfectione vite τ de similibus: sed nūc mutat τ ducit in diffidētiā: desperationē: τ irrationabilem merorē: τ opponit letitie spirituali: itaq affectus gaudij qui dat⁹ fuit homini vt gauderet in deo τ in spe eternorū bonorū et intuitu beneficiorū dei: τ in bonis operib⁹ τ omnia vana τ inutilia fastidiret: modo ꝯuertitur in dissolutionē τ vanitatē τ insanias falsas: ita q gaudet de affluentia rerū bonorū: voluptatū: de risu: fabul: turpib⁹ ludis τ similia: τ omnia que dei sunt fastidit tanq̄ insipida. B Et sic secūdo in isto peccato fit cōuersio ad creaturā in qua querit finalē quietē que estimat leuis: τ ratione huius dicit accidia que opponit fortitudini que ꝯsistit in aggrediendis arduis τ sustinendis aduersis. Nā per accidiā habet anima tediū de omni spirituali difficili: τ inuenit opera virtuosa τ bona quasi acetosa. Hic queri potest vtrū accidia potest esse peccatū τ ꝑcipue mortale. ꝑsertim cum scđm phm in. ij. Ethic. passionibus nō laudamur neq vituperamur: h accidia ē passio quedā: ē enī quedā species tristicie vt dicit Damasce. Ad hoc rñdet Tho. scđa. 2e. q. xxxv. q accidia scđm Damasce. est quedam tristicie aggrauans: que scz ita deprimit animū hominis: vt nihil ei agere libeat: sicuti ea que sūt acida etiam frigida sūt τ ideo accidia importat tediū quoddā operandi. Et huiusmodi tristicie passio scđm se quidē non est peccatū: quia scđm se non nominat aliquod laudabile vel vituperabile: sed scđm q applicat ad aliqđ bonū dicitur laudabile τ ecōtra vituperabile scđm q applicat ad aliquid vituperabile. Exēpli gratia: tristicia de vero malo cū fuerit moderata nominat aliquod laudabile: sz tristicia de vero bono: vel etiā tristicia imoderata nominat aliquid vituperabile. Uerumtamē accidia que est torpor mētis: bona negligentis inchoare semper est mala. Et hoc dupliciter. Nā quādoq est mala

scdm se: cum scz sit de eo quod est vere bonum licet sit apparens malū: sicut tristicia que est de spirituali bono. Nā cū spirituale bonū sit vere bonū: tristicia q̄ est de spirituali bono est scdm se mala: sic ecōuerso delectatio dicitur scdm se mala que est de eo quod est apparens bonū et vere malū. Quandoq; vero tristicia mala est scdm effectum tm̄: quando scz sic tristicia de vero malo hominez aggrauat et eum totalr̄ ab opere bono retrahit: et sic etiā est peccatuz. Hinc apostolus .ij. Corinth. ij. Nō vult vt penitens maiori tristicia absorbeatur: non tamen semper est peccatum mortale. Sed accidia ex suo genere est veniale peccatuz: q: fz Augusti. Accidia est tediū eterni boni: hoc autē nō opponitur charitati sed inducit diminutionē feruoris charitatis: in quo consistit omne veniale. Istud ergo tedium vt dicitur in cōpendio potest accipi tripliciter. Uno modo prout est purus motus naturalis: et sic nullum est peccatum. Alio modo prout est motus appetitus cō tristari de opere spirituali laborioso: et sic ē veniale: q̄uis etiā ille appetitus sit deliberatiuus: quia consensus in veniale nō est nisi veniale. Tertio prout redundat in omissione eorum que sunt necessaria saluti: ita q̄ motus accidie pertingit vsq; ad rationē que consentit in fugam: horrorē et detestationē diuini boni: carne contra spiritū omnino preualēte: et tunc est mortale peccatū. Et potest quis dici quattuor modis accidiosus. Primo modo cuz quis per quandā detestationem et horrorem ad diuina volūtarie omittit ea perficere. Secundo modo cum quis ex quadam negligentia omittit ea perficere ad que obligat̄ alienis nimiū implicatus. Tertio cum quis nolēs ex verecundia vel aliquo alio extrinseco coact⁹ cum tristicia perficit aliqua bona spiritualia. Quarto cum nimium deijcitur et contristatur etiam de vero malo ex quo redditur ineptus ad bona spiritualia perficienda. Deinde queri potest quot sunt filie accidie: presertim cum a doctoribus ponatur esse vitiū capitale. Ad hoc respondet Grego. xxxj. moraliuz. q̄ sex sunt filie accidie. Prima filia dicitur malicia que non accipitur hic scdm q̄ est genus vitiorū: sed q̄ quis detestatur bona spiritualia. Q' autē accidia causat vel generat maliciā ex hoc patet: quia accidia proprie attendit̄ in detestationem bonorum spiritualium et tantū q̄ nulla vel vilia contemnendo. Et sic generaliter malicia a qua procedit q̄ aliquis bona spiritualia deliberate fastidit: contē temnat et detestetur. Et sic malicia multuz aggrauat peccatū accidie pessima filia detestande matris. Nam molto grauius q̄s peccat ex certa malicia ceteris paribus q̄ ex passione: quia ibi mouetur voluntas in malum ex seipsa et ex electione: hic autē ex passione quasi ex quodam extrinseco ipulsa: grauius etiam peccat quis ex passione q̄ ex sola ignorantia: quia ignorantia minuit de ratione voluntarij nō autē passio: et sic ex malicia proprie dicit̄ peccare in spiritumsanctum: sicut ex ignorantia in filiū: et ex infirmitate vel passiōe in patrē. Unde peccatum malicie grauius iudicatur in genere suo: de quo ps. Dilexisti maliciam super benignitatem: et dicit̄ irremissibile id ē nō ita facile remissibile sicut peccata ex infirmitate vel ignorantia perpetrata: quia tollit omnia illa que requirūtur ad remissionem peccatorū: nec habet aliquā causā remissionis cuz ex certa malicia et electiōe perpetratur reddens operantem obstinatū: ita q̄ contemnit subire humilitatem penitentie. Secunda filia accidie dicitur esse desperatio: quia diffidentia meritorum est mater diffidentie premiorum ex qua iterum nascitur tristicia. In accidia autem est talis diffidentia: quia accidia est diffidentia de proprijs viribus et de auxilio dei in implendo ardua: et sic causat desperationem: que est etiam peccatum in spiritumsanctū. Notādū tamē scdm Heinricum de vrimaria: q̄ si labatur aliquis in desperationē ex infirmitate vel ex grauitate complexionis: et de hoc doluz et renititur inq̄tum potest: sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autem hoc contingit ex errore vel deceptione: puta si estimat obsequium se prestare deo si seipsū occidat: sic desperatio est peccatuz mortale. Si vero quis desperet ex certa malicia vel ex electione: vt diffinitiue dicat cum Caym maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear: sic est peccatū mortale in spiritumsanctum. De quo tamen clarius videri potest in sermone de peccatis in spiritumsanctū.

Tertia filia dicitur pusillanimitas respectu consiliorum christi que nascitur ex diffidentia prouenìente ex consideratione pro-

p̄iẽ infirmitatis: vel ex arduitate operis.

Hic queri potest vtrum pusillanimitas sit peccatum: presertim cum vt dicitur Ecclesiastici. x. Initium omnis peccati est superbia: sed pusillanimitas non videtur ex superbia procedere: quia superbus extollit se super id quod est: pusillanimis autẽ subtrahit se ab his quibus dignus est. Hinc dicit philosophus in quarto Ethicõ. q maxime videtur pusillanimis esse q̄ magnis bonis dignus existit: et tamen his non dignificat seipsum. Ad hoc respondet Thomas secunda. 2e. q. cxxxiij. q omne illud est peccatum quod contrariatur inclinationi naturali: quia cõtrariatur legi nature. Inest autem cuicunq rei naturalis iclinatio ad exequendam actionem sue potentie cõmensuratam: vt patet in omnibus rebus naturalibus: tam animatis q̄ inanimatis. Sicut ergo p̄sumptuosus excedit proportionem sue potentie dum nititur ad maiora q̄ possit: sic econtra pusillanimis deficit a proportione sue potentie: dum recusat in eo tẽdere quod est potentie sue cõmensuratum: et ideo sicut presũptio sic et pusillanimitas peccatum est. Inde punitur seruus qui acceptam pecuniam fodit in terram: nec operatus est ex ea propter quendam pusillanimitatis timorem: vt patet Matthei. xxv. vnde potest etiam ex superbia oriri: dum nimis proprio sensui innititur: quo reputat se insufficientem ad ea respectu quorũ sufficientiam habet. Hinc prouerbiorum. xxvj. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Nihil enim prohibet q se q̄ntum ad aliqua deiciat et q̄ntũ ad alia se extollat. Quarta p̄inde filia dicitur rancor quem etiam causat accidia inq̄ntum accidia facit irasci et indignari aliquẽ contra bonos: qui volunt eũ inducere ad spiritualia bona: et cum nocumentum contra aliquem machinatur: si ipsũ inferre nõ potest: interius tenet et conseruat iram: indignationem et mẽtis amaritudinem: que omnia importat rancor: vnde rancor ẽ ira et indignatio inueterata: quia sicut ex charitate nascuntur opera bona ex quibus est confirmatio charitatis: sic ira est accidia: ex accidia vero vetustas ire: quia accidiosi sepe reprehensi frequenter ad idignationem mouentur. Nam multi sunt talis nature: q quando quis dicit vl' facit quod sibi non placet: semper habent rancorem et amaritudinem cordis super talem: et hoc ẽ signum q nondum causam vel originem talis ire vel rancoris radicitus euulserunt. Unde dicitur in decretis de penitentia et remissione: di. ij. c. j. Siquis semel notatus fuerit inuidie vel contentionis vitio: et rursum in hocipsum inciderit: sciat se primam caucem id est vitium ex qua inuidia vl' cõtentio nascitur: in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum p cõtraria atq aduersa curari: id est per humilitatis exercitium: vt patet ibidem. Alioquin monet huiusmodi: illud prouerbiorum j. Despexistis omne consilium meum: et increpationes meas neglexistis: ego quoq in interitu vestro ridebo. Quinta filia accidie dicitur torpor: q̄ potissime oritur ex ocio. Nam accidiosus vt frequenter ocium sequitur: quod tamen summe cauendum ẽ: non solum in verbis sed etiã in operibus: alioquin detestabilem torporem incurrit. Est autem torpor circa precepta quedam in sensualitas vel insensualitas: propter quam homo reduci non potest ad executionẽ mãdatorum dei: vel torpor est circa prohibita cum scilicet quis nimis securus est et se nimis exponit temptationibus vel peccatorum periculis. Est inq̄ torpor quedam p̄cepta non facere contemnere vl' amare. Est etiam torpor circa consulta: scilicet nolle pfectum esse qd vtiq est delinquere: bonum non amare: consulta contemnere vel etiam irridere Hic queri potest vtrum incidentaliter diuturnitas tẽporis ex qua iste rancor videtur procedere auget peccatum: p̄sertim cum consuetudo mala non solum videatur peccatum allentare sed etiam excusare: vt patet de superfluo ornatu qui iam ex consuetudine nõ iudicatur superfluus. Ad hoc respondet Gaspar de calderi: extra de eo qui du. in ma. in. c. cum haberet: q ex diuturnitate temporis peccatum augetur frequentatum: quia quanto maiori tempore inficitur anima tãto magis fit habitus vitij: et per consequens videtur esse maior contemptus dei: ac per consequens maius peccatum: et hoc tangit in. c. cum haberet. dicens q peccatũ non diminuitur sed augetur ex diuturnitate temporis: et tãto amplius elongatur a deo: et ideo debilitatur virtus et corrũpitur aĩa: et p cõsequẽs difficilius releuatur. Sexta filia accidie est mentis euagatio: et hoc frequenter circa illicita cũ q̄

dam feda occupatiōe et delectatiōe morosa vel etiā cōsensu: q2 in desiderio ē ois ocio/sus: ß qñ est pticularis certā habēs materi am vt gule: luxurie: auaritie: sic ꝯncit oñi bus vitijs. Quādo vero generalis ē et in/certa tūc dicit̃ ꝓprie euagatio q̄ est filia ac/cidie. Nā q̄ absorptus est cū tristicia nō ha bens in se vbi delectet̃ euagat̃ ad oñia q̄/rens delectationē in ociosis: in vanis: i fe/dis: in malignis et similib⁹: in morādo: de/lectādo: ꝯsentiēdo: ꝓponendo: affectādo: machinādo: sic ꝙ cor illi⁹ factū est q̄si spe/lunca latronū: qd̄ a nob̄ auertat iesus chri stus. Amen.

Sequūt̃ sermōes de p̄cepto q̄nto.

Utrū licitū sit mortificare ea q̄ discernūt vel sentiūt vel tm̄ viuūt et ꝙ tria requirunt̃ ad iustam occi/sionem. Sermo I

Non occides: Ex odi. xx. Hoc ē q̄ntū p̄ceptum in quo p̄ncipalit̃ et explicite ꝓ hibetur ira ꝓrūpens in iniu/rias pemproprias hūane vite Secūdario vero et implicite ꝓhibet̃ omne nocumentū qd̄ inferri potest iniuste cōtra ꝓximū vl̄ etiā ꝯtra seipm̄: siue nocumētū illud fiat ope vl̄ manu: vt pcutiēdo: muti/lando: depilādo: vulnerādo: scādalizādo siue etiā lingua vl̄ nutu: vt detrahēdo ex/cōmunicādo: ꝑsuadēdo: cōsulēdo: ad pec/catū deducēdo: nutib⁹ irritādo vl̄ allicien do: siue dentes corde vl̄ affectu: vt inuiden do: odiēdo: peccatū cōmittēdo: bonū ꝓpo/sitū suffocādo. Sed q2 vita corporalis ē fū damētū oim̄ alioꝝ: ideo sub isto modo nō occides: legislator mādatū expssit. Et fm̄ hoc p̄ceptū istud tripliciter exponi potest. Primo sic: nō occides. i. nihil manu vl̄ ope/re pficies: quo vita ꝓximi vl̄ tua corporal̄ vl̄ spiritualis iniuste perimat̃ vl̄ detrimen tū patiatur. Sed q2 mādatū hoc homicidi um corporale p̄ncipaliter ꝓhibet: ideo de illo ꝓsequendū est in principio. Pro q̄ sci endū fm̄ Ray. et Hoff. ꝙ homicidiū corpo/rale cōmitti potest quattuor modis. s. iusti cia dictante: necessitate instigante: casu ac/cidente: et voluntate īpellente. Et addi po.

test quintus modus occisionis tpe scz ne/cessitatis extreme elemosynaꝝ aliquo sub/trahente. Circa primum igit̃ ad primum queri potest vtrū licitū sit occidere p iusticiā: p̄/sertim cū videat̃ esse contra p̄ceptū istud: licet alibi dn̄s p̄cepisse dinoscit̃: maleficos nō patieris viuere. Ex his eñ Manichei sumūt causā calūniādi: dicētes: ꝙ legisla/tor sibiipsi ꝯtradicit et ꝯtraria p̄cipit. Et p̄ cipue dicunt ꝙ nō licet sacerdotē esse occi/sorē: quia dictū est Petro: mitte gladiū in vaginā: et hoc est ꝯtra p̄latos eccl̄iasticos q̄ iudiciū exequēdo et īperādo gladios ac/cipiunt et alios occidunt: vnde Manichei tāta diligentia mādatū hoc obseruare cu/rabāt: ꝙ refugiebāt occidere nō tm̄ homi/nes sꝫ et bestias et virgultas: quapropter an tiqui Manichei nolebāt de fructib⁹ arbo/rum carpere et cōmedere. Nimirū cū dicit ap̄lus ad Roma. xiij. Qui ordīationi dei resistit sibiipsi dānationē acquirit: sed per ordinationē diuine ꝓuidentie cūcta viuē/tia conseruant̃. Ad hoc dicēdū fm̄ Tho. scd̄a. 2ᵉ. q. lxiiij. et p̄mo q̄tū ad omnia viuē tia ꝙ nullus peccat ex hoc ꝙ ad hoc vtitur aliqua re ad qd̄ est a deo cōdita vl̄ ordina/ta. Nā in ordine rerū īperfectiora sunt ꝓpē pfectiora: sicut etiā in via generationis na tura procedit ab impfectis ad pfecta: et in/de est ꝙ sicut in generatione hominis pri⁹ est viuū: deinde animal: et vltio homo: sic etiā ea que tm̄ viuūt: vt plante sunt cōmu/niter ꝓpter animalia: et animalia ꝓpter ho mines: et ideo si homo plantis vtat̃ ad ani maliū vtilitatē: et animalib⁹ ad hominum vtilitatē nō est illicitū. Inter alios aūt vi/te huius vsus maxime necessarius esse vi/detur vt animalia plantis vtant̃ in cibum et homines animalib⁹ qd̄ sine mortificatio ne coꝝ fieri nō potest: et ideo licitū est plan tas mortificare ad vsuꝫ animaliū: et aīalia in vsum hominū: et hoc ordinatiōe diuina: dicitur eñ Geñ. j. Ecce dedi vobis vniuer sam herbā et vniuersa ligna vt sint vobis ī cibū et cunctis animātib⁹. Et iteꝝ Geñ. ix. Omne quod mouet̃ et viuit erit vob̄ in ci/bum. Hinc dicit Augusti. j. de ciuitate dei. Cum audimus nōn occides: nō accipim⁹ hoc dictū esse de frutectis quia null⁹ est eis sensus: nec de irrationabilibus animalib⁹ quia nulla nobis ratione sociantur. Et ite/rum ibidē. Iustissima ordinatione creato/ris et vita et mors coꝝ nostris vsib⁹ subdit̃

Quantū aūt ad creaturā rōnalem dicen/
dū q sicut imꝑfectū ordinat ad perfectū:
⁊ ideo licitū ē occidere aīalia bruta: quia
naturaliter ordinant ad vsum hominū: sic
etiā pars ordinat ad totum vt imꝑfectū
ad perfectum: ⁊ ideo naturaliter oīs pars
est propter totum. Hinc videmus q si salu
ti toti⁹ corporis expediat ꝑcisio mēbri pu/
tridi: tunc laudabiliter abscindit: queli/
bet autē persona singularis cōparat ad to
tam cōitatē sicut ꝑs ad totū: ⁊ ideo si quis
est periculosus cōitati ⁊ corruptiu⁹ ipsius
ꝓpter aliqd crimē: tunc laudabiliter occi/
ditur vt bonum cōmune ꝯseruet. Modi/
cū enī fermētū totā massam corrūpit. Et h
intelligit dñs quādo dicit Exo. xxij. Male
ficos nō patiaris viuere: qd tamē nō ē ge/
neraliter intelligendū de omnibus pecca/
torib⁹: qr dñs Mat. xiij. ꝑcepit zizania cre
scere ne simul eradicaret ⁊ triticū: ⁊ h pre/
sertim qñ mali sic latēt inter bonos: q occi
di nō possent qn occiderent ⁊ boni: vel qñ
multos habent sequaces: ita q sine bono/
rū ꝑiculo occidi nō possent. qn xo ex malo
rū occisione nō iminerent ꝑiculū bonis: sed
magis tutela ⁊ salus: tunc mali debēt occi
di si fuerint alijs grauiter nocētes. Ex di/
ctis igit ꝑz: q cū iudex reū iuste cōdēnat
ordine iusto seruato: ⁊ minister taliter cō/
demnatū occidit: tunc homicidiū nō ē pec
catū s meritoriū: dūmō fiat amore iusticie
⁊ ꝓ ꝯseruatione boni cōis ⁊ reipub. hoīs
enī occisio fieri ꝓhibet ab hoīe nō a lege
q ꝑcepit: malefi. nō pa. vi. quoniā de⁹ qui
cōditor est ⁊ ꝯseruator legis ⁊ nature: pōt
hoīem ꝑuari vita qñ vult ⁊ quō vult. Lex
g vō hoīem occidere: qñ minister legis eū
occidit seruato iusto leg. ordine. Ad eu/
ius euidentiā sciendū q tria requirūt ad
h q occisio hoīs fm legē iusta reddit. s. q
hoc fiat iusto ordine: iusta cā ⁊ iusto aīo.
Primo requirit ordo iustus ad interficiē
dū reum: q: malefactorē nō accusatū vl nō
ꝯuictū occidere nō licet. vñ Aug⁹. i ome.
de penitētia. Multi corrigunt vt petrus:
multi tolerāt vt iudas: multi nesciunt do
nec dñs veniat qui illuminabit abscōdita
tenebrarū: nos vero a cōione quēq̄ ꝓhibe
re nō possum⁹: nisi aut spōte cōfessū: aut in
aliq̄ seculari vl ecclesiastico iudicio noiatū:
vl cōuictū. ⁊. ij. q. j. dicit canon Eleutherij
pape. Nihil ꝯtra quēlibet accusatū absq̄
legitimo ⁊ idoneo accusatore fiat. Et impe
rator Cōstantin⁹ dicit ibidē. c. Iudex cri/
minosū discutiens: nō ante sentētiam ꝓfe/
rat q̄ aut reum ipse se cōfiteat: aut per in/
nocentes testes ꝯuincat. Ad tenendū igi/
tur in punitiōe reoꝝ iustum ordinē requi/
runt duo. Primo q puniens habeat offi/
cium iudicis. Secundo q procedat fm or/
dinē iuris: quia nō est dñs sed minister le
gis. vnde. xxiij. q. v. c. j. sup illud Matth.
xxvj. Omnis qui acceperit gladium gla/
dio peribit: dicit glo. q solus iudex occide
re potest: ⁊ hoc tantū fm legem cui⁹ est mi
nister: nō autem tanq̄ priuata persona: qd
patet expresse. c. ti. vbi dicitur. c. miles cū
obediēs potestatibus sub quib⁹ legitime
cōstitut⁹ ē hominē occidit: nulla ciuitatis
sue lege re⁹ homicidij ē: imo nisi fecerit re/
us imperij deserti atq̄ ꝯtēpti erit: q si sua
spōte atq̄ auctoritate fecisset crimen effusi
humani sanguinis incidisset: itaq̄ vñ pu/
nitur si iniussus fecerit: inde punit si non
fecerit iussus: hoc ibi. Hic queri potest:
vtrū liceat priuate persone malefactorem ⁊
mortis reum occidere: ꝑsertim cum Exod.
xxxij. ꝑcepit moyses. Occidat vnusquisq̄
ꝓximū suum fratrem ⁊ amicum suum scz
pro peccato vituli cōflatilis. Nimirum cū
occisio malefactoꝝ sit vtilis reipub. ⁊ bo
no cōmuni. Ad hoc respondet Tho. scda
2ᵉ. q. lxiij. q ex quo malefactorem occide/
re licitum est inquātū ordinatur ad salutē
totius cōmunitatis: ideo ad illum solū ꝑti
net occidere cui cōmittitur cura cōmunita
tis cōseruāde: sicut ad medicum pertinet
ꝑscidere membrū putridū: quando fuerit
ei cōmissa cura saluatōis corporis: cura au
tem cōmunis reipub. cōmissa est princip/
bus habentibus publicam auctoritatem:
⁊ ideo eis solis licet malefactores occide/
re: nō autem priuatis personis: nec quidē
laicis: quia q̄uis cuilibet priuate persone
licitum sit aliquid facere ad cōmunē vtili/
tatem: dūmodo nulli noceat: tamen si fie/
ret cum alterius nocumento: tūc facere nō
potest nisi fm iudicium eius ad quē perti/
net estimare: quid sit subtrahendum parti
bus pro salute toti⁹. Multominus hoc li/
ceret clericis duplici ratione. Primo quo
niam electi sunt ad altaris ministeriū in q
representatur passio christi occisi: qui cum
percuteretur nō repercutiebat: vt dicitur
prima Pe. ij. Hinc eis nō competit vt sint
ꝑcussores aut occisores: quia ministri do/
minū suū imitari debēt: fm illud Eccl. x.
fm iudicem populi sic ⁊ ministri eius. Se/

cundo quia clericis ministerium noue legis cōmittitur in qua nō determinat pena mutilatiōis vel occisionis corporalis: et ideo vt sint idonei ministri noui testamenti: debent a talibus abstinere: presertim cum dicit apl's. j. Timo. iij. Oportet episcopum sine crimine eē: nō vinolentū: nō percussorem: vnde licet sacerdotes veteris legis maleficos interfecisse legimus: vt patet de phinees sacerdote: qui interfecit israhelitam coeuntē cum madianite: vt dicitur Numeri. xxv. et de Samuele qui regē Achab interfecit: et de Helya qui sacerdotes Baal peremit: et sic de alijs: quia tamē ministerium clericorū noui testamenti cōstat in melioribus ordinatum quam sint occisiones corporales scz in his que pertinēt ad salutem spūalem: ideo nō cōgruit eis quod minoribus se ingerant: quapropter eccl'iarum prelati recipiunt quidem officia principum terre: nō vt ipsi iudicium sanguinis per seipsos exerceant: sed quod eorum auctoritate per alios exerceant. Nunc si queritur an liceat interficere furem qui venit ad furandū. Ad hoc dicendū quod furem diurnū nō licet occidere nisi telo se defendat: vt extra de homici. c. si perfodiens. Furem vero nocturnum qui nō poterat discerni vtrū ad furandum vel occidēdum venerat: nec al's poterat deprehendi: licite potest occidi: si tamē sine lesione dephendi poterat: tenet ille qui eum occidit. Multomagis autē nocturni depopulatores agrorū et latrones insidiantes in publicis stratis quilibet occidere potest. Hec patent. xxiij. q. v. c. cū homo. in glo. et C. quando lice. vincu. sine iu. sen. se vindi. l. j. Additur etiam in dicta glo. quod nullo iure inuenitur quod fideiussor occidi possit si nō exhibet illum pro quo fideiussit pro reo criminis: sed si fideiussor sine dolo reū criminis nō exhibet pecunialiter punitur si autem dolo eum nō exhibet: punit arbitrio iudicis: vt. ff. de exhiben. reis. l. si quis reum. Secundo pricipaliter requirit causa iusta que tunc deest quando quis occidit sine suo demerito licet seruet iuris ordo: quia forte per falsos testes cōuincitur: sicut Susanna ac iudices quadā negligentia torpentes debitā inquisitionē nō adhibent: et sic omnes homicide reputant: qui sententiā iniustā dederunt: aut aliquo modo pmotores fuerunt. Sic Nabuth ad instinctum regine iezabel iniuste cōdēnatus et occisus est scz propter vineā suā. Sic Joseph in carcerem missus ē: eo quod dominus eius mulieri ppe nimiū credulus rei veritatem nō est inuestigat'. Nunc si querit vtrū in aliquo casu innocentē interficiens excuset ab homicidio. Ad hoc dicendum quod occidere innocentē per falsos testes accusatum et cōdemnatū: quādoque excusatur a peccato: nec reputat pro homicidio dupli ci causa. Prima est: quia talis nō cōdēnat eum qui est iustus inquātū iustus: sed inquātū ē iniustus cōuictus et dignus morte pbatus: et sic cōuictum nocentē odemnat. Secunda est: quia talis iudex fm allegata sententiā ferens nō occidit innocentem: sed qui eū accusant et falso nocētē asserūt. Si tamē iudex imunis vult esse a peccato: tria debet obseruare que tangit etiā Tho. scda 2e. q. lxiiij. Primū est quod diligentissime testes examinet vt eos valeat de falso testimonio cōuincere ac repellere: innoxiumque liberare: sicut fecit Daniel Susannam liberans: Unde Job. xxix. Pat erā pauperū et causam quā nesciebā diligētissime inuestigabam: conterebam molas iniqui et de dentibus illius auferebā predā. Secundo si nō potest sic pficere: tunc debet eum mittere ad superiorem per eum iudicandū. Tertio si nō potest subterfugere quin illum iudicet: tunc debet differre sententiā inquantū potest: tandē vero cum se non potest amplius excusare iuridice nec ptrahere quin iudicet: tunc nō peccat fm allegata sententiā ferens: quoniā ipse non occidit innocentē: sed illi qui eum asserunt nocentē. Minister vero innocentē cōdemnantis si sententia cōtinet intolerabilē errorem nō debet obedire: quia reus homicidij fieret: al's eī excusarentur carnifices qui martyres occiderunt. Nunc si nō ptinet manifestam iniusticiā: tunc nō peccat mādatum exequendo: quia superioris sententiam discutere nō habet: nec etiam innocētem occidit: sed iudex cui tantū ministeriū adhibet. Tertio principaliter requirit animus iustus: de quo habet. xj. q. iij. c. eps aut psbyter. §. si ergo: vbi subdit. Ex animo iniusta est sententia: cum aliquis seruata integritate iudiciarij ordinis in adulterū vel quēlibet criminosum: non amore iusticie sed liuore odij vel precio aut fauore aduersariorū inductus sniaz pfert. Et. c. sequeñ. vnde nec in iudice nec in ministro alia interfi

ciendi maleficium potest eẽ intentio q̃ ʒe/lus iusticie ⁊ bonum reipub. vt patet ibidem in diuersis. c. Ex his ergo patet: φ si aliqđ predictorum triũ defuerit occisio iniusta reputabit̃: ⁊ omnes ad hoc scient̃ vl negligenter ignorantia crassa cooperãtes homicidij rei iure poli iudicabunt̃. Patʒ etiam ex dictis q̃ fallaciter se plerũq; vicia mentiunt̃ esse virtutes: dũ sub pallio virtutis iusticie plura homicidia: q grauissima sũt pctã neqter cõmittũt̃. Hinc Bern. super cãtica sollicite superiores quosq; instruit dicẽs: φ mens q̃ in magnã celsitudinis perfectionẽ contendere nititur: actus suarũ virtutũ debet in puluerẽ redigere: hẽ est oĩno circũstantias ⁊ intentiones actuũ subtili mentis ꝯsideratiõe discutere: ne aliquid impurũ in ip̃o actu ⁊ intentiõe virtututũ valeat latitare: qꝛ multotiens aliquis actus virtuosus estimat̃: qui si subtiliter discutiat̃: latẽs i eo vitiũ reperit̃. Denicq; vbi hec tria cõcurrũt: ibidẽ interfectio reorum est nõ soluʒ licita sed ⁊ meritoria: imo plerũq; obligatoria: vt pʒ. xxiij. q. v. c. rex debet. Uñ si iudex p̃termitteret: ⁊ in talibus facere iusticiã: p̃ncipalit̃ precꝫ: p̃cio: fauore ⁊ sic de alijs: grauissime peccaret: etiã si de maleficio spes emẽdatiõis haberetur: qꝛ hoc eẽt vendere iusticiã. Si tamẽ in eo casu parceret illi p̃ncipaliter ex compassione ⁊ pietate: ac adderet illi secundario satisfacionem pecuniariũ: hoc licitum eẽt ⁊ pium: ꝑut determinat Aug⁹. longo ꝓcessu. xxiij. q. v. circũcelliones: verumtamẽ si nõ esset spes correctionis: tũc dʒ eum occidere vel inutilem reddere ad malefaciendũ: alioquin grauissime peccaret ⁊ oĩm maloꝝ particeps fieret: vt pʒ. xxiij. q. iiij. c. est iniusta misericordia: vbi ponit exemplũ de Agag pinguissimo. Et subinfert textus: Jta si quis latronum filijs deprecantibus motus: ⁊ lachrymis cõiugis eius inflexus soluendũ putat: cui adhuc latrocinandi aspirat affectus: nõne inocẽtes tradit extirio. i. morte: qui liberat multoꝝ exitia cogitantẽ. Ubi etiã querit glo. dicens: Cur hic redarguit ecclesia iudices q̃ reprimunt gladiũ nõ occidẽdo reũ: cum. j. q. v. c. j. ⁊ c. de occidẽdis: ꝑcipiat reos nõ occidi. Et rñdet φ hic loqtur de icorrigibilib⁹ ibi d̃ corrigibilib⁹: ⁊ qꝛ ecclia miti⁹ punit i sanguine q̃ lex ciuilis: iõ iudicat corrigibiles esse parcendos: incorrigibiles vero nõ soluendos vel taliter puniendos φ ad malefaciendum reddant̃ inutiles. Ad laudẽ dei omnipotentis.

De occisione alterius propter defensionem suiipsius vel rerum suarũ aut personarũ ꝯiũctaꝝ ⁊ de homicidio casuali: Sermo II

Non occides.

n Uiso de homicidio qđ fit per iusticiã dictãtem: secũdo loco ꝓsequẽdũ ẽ de homicidio qđ cõmititur propter necessitatem cogentem.

Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtrum alicui liceat alium occidere seipsum defendendo ne occidatur: presertim cum homicidium sit grauius peccatũ q̃ simplex fornicatio vel adulterium: sed nulli licet cõmittere simplicem fornicationem vel adulterium aut aliud quodcunq; mortale peccatum pro cõseruatione vite ꝓprie: quia vita spiritualis est preferẽda corporali. Hinc etiam dicit Augustin⁹ ad plebiculam de occidendis hominibus ne ab eis quisq; occidatur: nõ mihi placet consilium ne forte sit miles aut publica functione teneatur: vt nõ pro se hoc faciat: sed pro alijs: accepta legitima potestate si eius cõgruat persone. Ad hoc respondet Tho. secũda 2e. q. lxiiij. φ ex actu alicuius seipsuʒ defendentis: effectus duplex sequi potest. Unus quidem est conseruatio vite ꝓprie. Alius ẽ occisio inuadentis. Actus ergo huiusmodi ex hoc φ intenditur conseruatio vite proprie nõ habet rationem illiciti: cum hoc sit cuilibet naturale φ se conseruet inesse quantum potest: aliquis tamen effectus ex intentione bona prouenietẽs illicitus reddi potest: si nõ sit fini proportionatus: ⁊ ideo si quis ad defendendã propriam vitam vtat̃ maiori violẽtia q̃ oportet erit illicitũ: si vero moderate violentiã repellit: erit licita defensio: quia ẜm iura: vim vi repellere licet cum moderamine inculpate tutele: nec est necessarium ad salutem vt homo actum moderate tutele pretermittat ad euitandum occisionem alterius: quia plus tenetur prouidere vite sue q̃ vite alterius: sed quia hominẽ occidere nõ licet nisi auctoritate publica ꝓpter bonum cõmune: ideo illicitũ est φ homo hominẽ occidere intendat vt seip̃m defendat nisi ei qui publicam habet auctoritatẽ: qui A

scz intendens occidere hominē ad sui defensionem: refert hoc ad bonum publicum vt patet in milite pugnante cōtra hostes: et in ministro iudicis pugnante ꝯtra latrones: q̄uis isti etiam peccent si priuata foueantur libidine: si enim quis priuat⁹ intendat hominē occidere vt seipm a morte defendat: mortaliter peccat et homicidiuz cōmittit: sed ꝓprie defensio erit in intentione et interit⁹ aduersarij erit preter intentionem ex sola necessitate: multomagis omnibus ꝓhibetur defensio que fit cum liuore vindicte. Ad obiectū ergo dicendum ꝙ nō ē simile de fornicatiōe: quia actus fornicationis vel adulterij nō ordinatur ad ꝯseruationē vite ꝓprie ex necessitate sicut act⁹ defensionis ex quo q̄n꧰ sequit̄ homicidium. Superaddit etiā Hein. de vrimaria: ꝙ si tale homicidium cōtingit ex euitabili necessitate: vt q2 potuit effugere sed nō fugit ꝓpter verecundiā vel aliam cām: tunc nō excusat̄ a toto sed a tanto: q2 meli⁹ fuisset ꝙ fugisset: et ideo tanq̄ ꝓ mortali debz agere penitentiā. Si vero cōtingit ex ineuitabili necessitate: vt quia facultatem inuasorem effugiendi nō habuit: tunc si nō occidit liuore vindicte vel ex impetu ire: sed amore cōsuruationis vite ꝓprie se simpliciter defendendo ne vitam perdat: cū moderamine inculpate tutele: hoc ꝯcessum est viris imperfectis sed nō perfectis vt dic̄ Augu. in li. de lib. arbi. et ideo talis excusatur a toto: q2 nō potuit aliter occisionis periculum euadere: nec astringitur ad penitentiam nisi ad cautelam ꝓpter ambiguū dubietatis: vt ptz. xxiij. q. v. c. excōmunicatoruz. in textu et glo. pōt enim timere si forte quid duplicitatis ꝓ humana fragilitate in eodem incurrerit flagitio scz ꝙ nō solū illum occiderit ex necessitate se defendendi sed etiā ex iracundia vel indignatione aut ex libidine vindicte. Insuper interiorē penitentiam semꝑ agere debet et quasi peccatis suis ascribere: ꝙ in tantā venit necessitatem: et in hoc ꝯcor. Hoffre. et Hosti. Secūdo queri pōt vtrū ꝗ liceat alicui aliū occidere ꝓ defensione rerū suarum: sicut pro defensione corpoꝝ. Ad hoc dicendum fm doctores et etiā glo. in. c. significasti. ij. extra de homici. ꝙ omnes leges et omnia iura que loquūtur de hac materia: ꝯcedunt vim vi repellere posse tam in defensiōe rerum q̄ personarū: dūmodo moderamē inculpate tutele nō excedat: q2 defensio tunc redderetur illicita. Quātū tamē ad defensionē rerū hoc intelligendā ē: qđ scz iniuriam rebus illatā quis statim potest et debet ꝓpulsare si vult. Quomō autē istud statiz intelligit̄: dicunt ꝙ attendi debet defendendi cōmoditas: q2 nō debet se quis statim exponere sine socijs cōtra multitudinē sua bona auferentē: sed in hoc inspicit̄ cōmoditas vt socios et amicos possit cōuocare: domum intrare: arma capere: et hoc q̄tocius fieri potest: al's enim esset guerra que nō esset auctoritate ꝓpria mouenda: vt ptz ex de iureiuran. c. sicut: nec etiā iniuria facta persone moram aliquā expectat: sed vt dicitur in dicto. c. significasti: fieri debz in continenti: q2 si fieret ex interuallo tūc eēt vindicta. Qr autē iniuria facta rebus in cōtinenti ꝓpelli debet: intelligit̄ quo citius fieri poterit arbitrio boni viri: nam ibi debet attendi qualitas deijcientis et deiecti et rei ex qua deiectus est. Si eñ priuat⁹ deijcit alium: tunc requirit̄ modicus apparatus ad recuperandum possessionē scz biduo vel triduo: ꝙ si nobilis expellit aliquē de castro: tunc ad recuperandū requiritur magnus apparatus: qui forte fieri nō poterit in sex mensibus: et sic incōtinenti diceretur fieri quādo cōmode potest fieri. Volūt tamē quidam ꝙ q̄uis ꝓ cōseruatiōe vite ꝓprie liceat imperfectis in ineuitabili necessitate alium occidere: minime tamē hoc licitum est ꝓ cōseruatione reꝝ temporalium quia ꝓximi vita fortune rebus est preferēda nisi forte quis ex taliū ablatione: simul et vite necessaria auferret vt si quis in deserto positus tm̄ vnū panem haberet: tunc videtur ꝙ illum ꝓ necessitate sui victus sicut et personam ꝓpriam defendere et cōseruare posset. Tertio queri potest incidentaliter occasione eoꝝ que nunc dicta sunt: vtꝝ fames faciat aliquid licere quod al's nō liceret: presertim cum dicitur. xxxij. q. iiij. c. sicut. ꝙ sanctius est mori fame q̄ idolaticis vesci: ex quo videt̄ expresse ꝙ propter necessitatez famis nō licet cōmitti aliquod peccatum: qđ extra necess. tatē esset mortale peccatum. Ad hoc respondet ibidē glo. super eodem. c. ꝙ talis necessitas non habet legem: sed propter necessitatem famis auferri aliena licitum esset: sicut fecerunt apostoli vellentes spicas: vt patet de conse. di. v. c. discipulos. Similiter in illo casu furari licitum est: vt patet extra de fur. c. si quis in glo. Sic etiā homicidiū cōmit- B

re licitū est: vt patet ex de homici. c. si perfodiens. et c. interfecisti. in glo. Licitū est inquā in quadragesima comedere carnes vt patet extra de obserua. ieiu. c. consilium. per consequens igitur licitum est propter necessitatem famis comedere de idolaticis: dūmodo tamē hoc no fiat in venerationem idolorum: vt dicit glo. in dicto. c. sicut: et et addit q nulla necessitas hominē excusare potest a fornicatione: vt patet. ff. de ritu nup. l. palam. §. nō est ignoscendū. Et si querit causa cur propter necessitatē famis excusatur a furto et nō a fornicatione. Respōdet glo. extra de fur. in. c. si quis. q mulier nō excusatur a fornicatione propter necessitatem famis sed a furto: quia propter necessitatem res facta ē cōmunis: in fornicatione autē nō est ita: et ideo debet' potius mala quelibet pati q̄ malo cōsentire. Ulterius querit glo. quare excusor ab homicidio si ex necessitate me defendēdo aliquē occido et nō a fornicatione. Ad hoc respōdet: non interficio sed potius ipse se interficit q̄ me aggredit: vt. ff. si quadrupes paupe. fe. in. §. arietes. Quarto queri potest: vtrum quilibet proximū a morte liberare teneatur vel defendere cum potest: presertim cū iniuste inuaditur: sicut sonare videtur textus: extra de homi. in. c. sicut dignū. §. illi etiā. vbi dicitur: Qui potuit a morte hominem liberare et nō liberauit eū occidit. Ad hoc respōdēt quidā q hoc intelligitur de iudice qui tenetur ex officio iniuriam a proximo repellere. Alij vero dicunt q hoc ē generaliter intelligendū de oībus: et hoc videtur esse rōnabilius: quia quilibet ex debito charitatis a proximo tenetur iniuriā repellere si sine proprio periculo facere potest: et fm Hosti. probare videtur: qd etiam euidenter docet instinctus naturalis ī brutis animalibus. Inter alia nāq patet hoc de delphino: prout docet phs in. x. de animalibus: solus enim delphin felle caret: et tāmiro modo se inuicem diligūt q si aliquis eorum mortuus fuerit alij efferunt eum sup scapulas et custodiunt ne ab alijs piscibus comedatur: quousq a tempestate maris ejiciatur. Refert etiam Plinius q delphino quodā a rege quodā capto reliquorū ingens conuenit multitudo ad portum vbi delphin ligatus tenebatur quibus plangentibus et quasi miserationē postulantib' rex eum dimitti precepit: nō ergo defendere proximum ab iniusta nece cum sine periculo potest: est illum indirecte occidere: in cuius argumentum vidētes percutere clericū et cum possunt eū defendere nō defendunt: sententiam excōmunicationis incurrunt: presertim si hoc eis incumbit ex officio: vel etiam fm quosdā cum hoc dolose dimitterent: vt patet extra de sen. excom. c. quāte presumptionis. et in glo. Ad hoc etiā habet ar. xxiij. q. v. c. administratores: in fi. et. q. iiij. c. ē iniusta misericordia: nam et simili modo q̄s alium indirecte occidit: victum illi necessariū denegando et homicida reputat: vnde dicit Ambrosius et habet. lxxxvj. di. c. nō satis est: vbi subdit circa finē: pasce fame morientē: quisquis enī pascēdo homines seruare poterī si nō paueris occidisti: et. lxxxiij. di. §. iij. Mortem enim languentibus probatur infligere: qui hanc cū possit nō excludit. et. c. error. c. cōsentire. et extra de homici. c. sicut dignū. §. illi etiā: vbi subditur. Qui potuit hominē a morte liberare et nō liberauit: eum occidit: sicut et animarū homicida reputatur qui propria ignauia cū impedire posset sinit eas perire: vt patet di. xliij. c. ephesijs: quod tamē de superioribus principaliter intelligitur: vnde subdit ibidem. Cū increpare delinquētes noluerit: eos proculdubio tacendo pastor occidit. Ceterū est adhuc aliud genus occidendi indirecte: quo scz quis occidit sola defensione sine animo defendendi illum qui perpetrat homicidiū: exempli gratia. Nam si vadis ad occidendū alium et teipsm illi scienter associas: nō tamē animo ipm incitandi vel iuuandi ad homicidium perpetrandū: nec super hoc cum eo verba aliqua habuisti nec ipse tecum: vel etiā sibi hoc ex animo dissuasisti: licet tibi noluerit acquiescere: sed tu de ipso timens eo animo secum pergis vt si forte alter superualeret et hunc insequeretur: tu ipsum defenderes: sicq propter tuā associationē animosior factus alium occidit: tūc in hoc casu fm Hosti. efficeris homicida defensione sola: vel solo animo defendēdi occisorē: quod etiā expresse patz extra de homici. c. sicut dignū. §. illi etiam: et in glo. nec enim poteris propter hoc ad ordines promoueri: quia irregularis efficeris: et sic intelligit q sola defensione cōmittit homicidiū. extra de cleri. pugnā. in du. c. henricus. I fi. Uerūtamē istud ē intelligendū propter de illegitima defensione: qm si quis iusto precepto iudicis: iusto cōsilio assessoris defensi

one legitima homicidiũ incurrerit: nullus homicidij peccatum perpetrauit. Tertio principaliter cõmittit̃ homicidiũ aliquando a casu preter intentionẽ occidẽdi vel etiã ledendi: de quo queri potest. Utrũ occidens hominẽ casualiter incurrat homicidij reatum: presertim cuz in decretis di. l. plures inducunt̃ canones in quibus homicidia casualia puniuntur. Ad h̃ respondet Tho. scda 2e. q. lxv. ꝙ ṡm phm in. ij. phy. Casus est causa agens preter intẽtionez: et ideo ea que casualia sunt simpliciter loquendo nõ sunt intenta neqꝫ volũtaria et quia omne peccatum est voluntariũ ṡm Augu. cõsequẽs est ꝙ casualia inquãtum huiusmodi nõ sunt peccata. Cõtingit tamẽ ꝙ id qđ nõ est actu et per se volitum et intentum: esse per accidens volitũ et intentum ṡm ꝙ causa per accidẽs dicitur remouens prohibens: vnde ille qui nõ remouet ea ex quibus sequitur homicidiũ: cũ tamẽ remouere potest et debet: tunc erit quodaz modo voluntariũ homicidiũ. Ad cuius euidentiã sciendũ ꝙ homicidiũ ṡm Astẽ. cõmitti potest tribus modis. Primo modo dando operam rei licite: debitãqꝫ diligentiã adhibendo ṡm exigentiam operis puta si quis pulsauerit et lapis cadẽdo aliquem oppressit et occidit: qđ verisimiliter prius timere nõ potuit: vel si secans arborem in aliquo priuato loco vbi nõ ẽ accessus hominũ: et arbor cadens aliquem casu occidit: tũc enim nõ imputatur ei ad culpam: vt patet di. l. vbi dicitur. c. hi qui arborem incidere videntur: si cõtingat vt cadens arbor aliquem occiderit: inculpabiles sunt atqꝫ innoxij: quia nec voluntate illorũ nec desiderio homicidium perpetratuz est et. c. si duo fratres in silua arbores succiderint: et appropinquante casura arboris vnus frater alteri dixerit caue: et ille fugiens in pressuram arboris ceciderit et mortu9 fuerit: viuẽs frater innocẽs de sanguine fratris germani diiudicetur. hec ibi. Secũdo modo casu cõmittit̃ homicidium dando q̃dem operã rei licite: sed nõ adhibendo debitã diligentiaz: vt si q̃s secat arborem in cõmuni transitu: et ante casum illius nõ circũspicit: nec alte clamauerit vt appropinquantes sibi caueant: et tũc in talibus ac ꝯsimilib9 casibus nõ est ĩmunis ab homicidio: quia non excusat̃ a toto sed a tanto ṡm gradum incurie proprie et negligentie: vnde dis. l. ex cõcilio Guarmatieñ. dicit̃. c. sepe contingit dum quis operi necessario insistens arborem incidit: vt aliq̃s subtus ipam veniens deprimat̃: et idcirco si volũtate vel negligentia incidentis arborem factũ est vt homicida penitentie debet omnino submitti: qđ si nõ voto sed incuria illius: nõ hec eum sentẽtia cõtingit: et sic mitius agendũ est cum his quorũ negligentia patratũ est homicidiũ ꝙ cuz his quorũ volũtate et industria factũ est: sicut cum illo de quo legitur: vt refert Jacobus de vitriaco: ꝙ fuit miles quidam vnicum habens filium quem secũ duxit ad prata: in quibus messores fenũ defalcabant: cuz igitur paruulus in herba dormiret vnus de falcatorib9 falcem extendens ignoranter interfecit. Qđ audiẽs pater dolens: et eiulans filiũ sepeliuit. Contigit autẽ vt in die parasceues dictus pater nudis pedib9 ecclesias visitaret: venit ille obuiam dict9 homicida filij sui funem in collo gestans: qui flexis genib9 fusis lachrymis et iunctis manib9 ait: Domine pro illo qui hodie mortem suã inimicis indulsit: et pro suis ĩterfectorib9 exorauit. Supplico vt mortem filij vestri quẽ ignoranter interfeci mihi indulgeatis: ad cuius vocem pater ad misericordiam motus occisori statim filicidij piaculum indulsit: cũ igitur ingressus fuisset ecclesiam et venisset ad deosculãduz crucem: statim imago crucifixi clauis cruci cõfixa manus et brachia de cruce laxauit et amplexans militem eum dulciter osculatus est. Tertio modo casu cõmittit̃ homicidiũ operam dando rei illicite: puta quia proijciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue in corporis exercitio versus locuz vbi solet esse transit9 hominũ: et tunc reus tenet̃ homicidij: ꝙ si facit in loco priuato: vbi nõ estimat̃ accessus hominũ nõ excusat̃ a toto sed a tanto: qꝛ dedit operam rei illicite vel inutili. Ex dictis autem patz ꝙ in omni homicidio nõ volũtario sed casuali maxime respiciendũ est si occisor dedit operam rei licite vel illicite: vtrum ve debitam adhibuit diligentiã: ex hoc enĩ. extra de homici. in. c. lator p̃sentium: excusatur clericus qui in ludo casu alium interfecit: Et ibidem in. c. continebat̃: nõ excusatur clericus qui in ludo casu laicũ interfecit: vt patet in textu intuentib9. Et si queris rõnem diuersitatis: respõdet glo. in dicto. c. cõtinebat̃ ꝙ secundus dabat operã rei illicite ludendo scꝫ cum laico: qđ cleri-

cis nō licet: vt patet ij. q. vij. c. laicos. xxiij. di. c. si igitur: in p̄n. ludus etiam ille clericis nō cōgruebat eo q̄ perniciosus erat: ludus autem perniciosus nō debet esse impunitus: vt. ff. de fur. in furti actione. §. cum eo: nec etiam occisor diligentiam adhibuit quā debuit: quia cum sciret ludi conditionem: nō remouit a se falcem: et sic vbiq̄ fuit in culpa: primus vero ludebat cum clerico et licito ludo: et de illo cultello nō sperabatur aliqd̄ mortale: et alter qui mortuus est se potius ingessit: aliū ad terram proiciendo: in cuius cultellū cecidit et occubuit qui ꝓpter ad terrā proiectus in culpa non fuit: sed qui ipsū proiecit. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum grauius sit occidere iustum vel peccatorem de abor:su et occisione propria: an etiam per castitate seruanda liceat se committere periculo: Sermo III

Non occides. Exodi. xx. Expediti de trib⁹ modis homicidij corporalis qd̄ facto vel manu perficit̄: iam quartū breuiter ꝓseq̄mur: qui modus cōmittit̄ impia volūtate ipellente: et hoc homicidij genus habet ꝓprie cōpletam homicidij rationem: tam formalē q̄ materialem qd̄ quis cōmittit vel in alterū vel etiā in semetipm̄. In alterū autem perficit̄ vel ex libidine vindicte: sicut intendens exercere vindictam in eo qui patrē eius interfecit: vel etiam ex animi crudelitate qd̄ execrabili⁹ ē: sicut latrones vel irati occidūt hominē: vl̄ deniq̄ ex cupiditate: fauore: amore vel similib⁹ affectib⁹ inordinatis q̄ oīa sūt in lege ꝓhibita et crimīa grauissima.

A Hic p̄mo q̄ri potest: vtrū sit grauī⁹ peccatū occidere innocentē et iustū q̄ occidere peccatorē: p̄sertim cū in genere pctōꝝ que contra proximū cōmittunt̄: tanto videtur aliquid esse maius peccatū: quanto mai⁹ infert nocumentū illi in quē peccat: sed occisio plus nocet peccatori q̄ innocenti: qui de miseria hui⁹ vite per mortem transit ad celestē gloriā: cū ecōtra pctōr subita morte p̄uent⁹ p̄dit pariter corp⁹ et aīaz: q̄ reseruata ad vitā p̄n̄tē: reuocari poterat ad penitētiā. Ad h̄ respōdet Tho. scd̄a. 2ᵉ. q. lxiiij. q̄ nullū hoīem licet occidere fm̄ se cōsideratū quia in quolibet etiā peccatore debemus amare naturaz quā de⁹ fecit: que per occisionē corrumpitur: vnde peccatoris occisio tm̄ reddit̄ licita p̄ cōparationē ad bonū cōmune qd̄ per ei⁹ crimē corrumpit̄: vita vero iustoꝝ est cōseruatiua et promotiua boni cōmunis: quia ipi sūt pars principalior multitudinis: et io nullo modo licz occidere innocentē: quapropt̄ plus peccat interficiens innocentē q̄ peccatorē: et hoc ꝓpter quattuor. Primo q: nocet illi quem ex debito plus diligere deberet: et sic mag̃ agit contra charitatem. Secūdo q: infert iniuriam illi qui est min⁹ dignus: et sic agit magis cōtra iusticiam. Tertio q: p̄uat cōmunitatē maiori bono. Quarto q: ex hoc magis contemnit deum: fm̄ illud Luce. x. Qui vos spernit me spernit: qd̄ dominus ostendit cū dixit. Saule saule quid me persequeris. Ad autē obijcitur de peccatore qui maius nocumentū sustinet: vtpote p̄dens vitam pariter et animā. Ad hoc dicendum q̄ in pensanda grauitate peccati magis est cōsiderandū illud qd̄ est per se: q̄ id qd̄ est p̄ accidens: nā q̄ iustus occisus ad gloriā transeat: p̄ accidēs se habet ad occisionez. Ex dictis ergo satis perpendi pōt: quante sit malicie paruulos innocentes iugulare: quoꝝ etiaz oppressores homicide detestabiles iudicantur: presertim si voluntarie hoc faciant: q̄ si preter voluntatē et animū occidendi contingat oppressio: nō tamen excusantur oppressores si sua negligētia hoc actum est: vt quia secum in vno lecto posuerunt: vt expresse patet. ij. q. iiij. vbi dicitur. c. consuluisti. de infantib⁹ qui in vno lecto cum parentibus dormientes: mortui reperiunt̄: et infra monendi nanq̄ sunt et protestandi parentes: ne tam tenellos secum in vno lecto collocent: ne negligentia qualibet proueniente suffocentur: vel opprimantur: vnde ipi homicidij rei īueniantur: vbi dicit glo. licet opprimens nocere noluit: dū tm̄ fuit in culpa licet leuissima. Culpa autem est q̄ a diligenti poterat preuideri et non est preuisum: et ideo tenetur in hoc casu quantum ad deum: nō tamen punietur ratione homicidij sed ratione negligentie: ita q̄ minor imponitur pena vel penitentia ab ecclesia pro negligentia q̄ si fecisset ex animo: vt patet dist. l. vbi dicitur. c. si quis voluntate homicidium fecerit: ad ianuam ecclesie catholice

semper iaceat: et cõmunionem in exitu vite sue accipiat: si autem nõ voluntarie sed casu aliquod homicidiũ fecerit prior canon. vij annis agere penitentiã iussit: secund⁹ quinqꝫ mandauit. Ille vero canon ponitur ibidem ex cõcilio Neocesarieñ. I. c. eos vero: et subditur in textu dicti. c. cõsoluistis: quia si ille qui cõceptum: glo. viuificatũ in vtero per aborsũ deleuerit homicida est: vt pz Exo. xxj. quantomagis qui vnius saltẽ diei puerulũ peremerit homicidã se esse excusare nequibit. Hinc etiam extra de his: qui fil. oc. in. c. de infantib⁹. cõcludit glo. q si quis sponte filiũ interemit grauissima pena debet ei imponi: aliquantulũ maior quam pro alio homicidio: quia magis videtur peccare proprium filium occidendo: et secundum leges fortiori pena puniri debet: vt. C. e. l. vna. Si vero casu nõ voluntate interemit sed graui culpa precedente: tunc penitẽtia. vij. vel. v. annorum est imponenda: ar. di. l. c. si qua femina. Si proinde leuis culpa precessit: tunc penitẽtia trium annorum imponi debet: vt in dicto. c. de infantibus. Si deniqꝫ nulla culpa vel negligẽtia precessit in nullo de iure sunt puniendi: licet ad cautelã eis penitentia debet iniungi propter ambiguum dubietatis cõsideratis circũstantijs. Secundo queri potest: vtrum omnis aborsũ procurans homicida censendus est. Ad hoc respondet canon. xxxij. q. ij. c. q non. et c. moyses inter alia ponẽs differentiã inter aborsum corporis animati et inanimati: dicẽs: Moyses tradidit scz Exo. xxj. q si quis percusserit mulierẽ in vtero habentẽ et abortum fecerit: si formatũ fuit. glo. ad plenũ dabit percutiens animã pro anima: si autem informatũ fuerit mulcetetur pecunia: vt probaret nõ esse animã ante formã. Ex quib⁹ bus verbis datur intelligi q anima nõ infunditur nisi prius corpus ad plenũ fuerit formatũ: nec aborsum reputatur homicidiũ nisi prius corpus fuerit animatũ. Hinc dicit Hiero. ad algasiam: et ponitur. e. ti. c. sicuti: q semina paulatim formantur in vtero: et tamdiu nõ reputatur homicidium donec elemẽta cõfecta suas imagines membraqꝫ susceperũt. Et si obijcitur illud quod ponitur extra de homicidio. c. si quis causa explende libidinis vel odij meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit: aut ad potãdũ dederit vt nõ possit generare aut cõcipere aut nasci soboles: vt homicida teneatur. In quibus verbis intelligi datur q procurans sterilitatem vel etiam aborsum fet⁹ inanimati iudicatur homicida. Ad hoc respõdet glo. q hoc est verũ quantũ ad penam legalem: vt. ff. de penis. si quid. §. cum abortionis. ff. ad. l. cor. de sic. sed mulierem: nõ tamen efficitur irregularis ac si hominẽ interfecisset: quia nõ cõtrahitur irregularitas nisi fetus iam animatus interficiatur: nec interficitur vt homicida sed punitur pecunia sed dicitur homicida occasionaliter vel indirecte: sicut di. lxxxvj. c. nõ satis. §. pasce fame moriente: quisquis enim pascẽdo homines seruare poteris: si nõ pauisti occidisti: et. lxxxvij. di. c. si expositus. Tertio queri potest: vtrum clericis licitum sit occidere maleficos: presertim cũ Moyses a leuitis interfici fecit vigintitria milia hominum in vindictam adorationis vituli: vt habetur Exod. xxiij. Et phinees sacerdos interfecit israhelitã coeuntẽ cum madianitide: vt patet Numeri. xxv. Samuel quoqꝫ regẽ Amalech interfecit: vt patet. j. Regũ. xv. Helyas etiã sacerdotes Baal: et petrus Ananiam et saphiram. Ad hoc respõdet Asteñ. lib. j. ti. xv. q clericis occidere nõ licet: quia dicit apls. j. Timo. iij. Oportet episcopum esse sine crimine nõ vinolentum: nõ percussorem. Et Bern. scribit ad Eugenium papã. Aggredere subditos nõ ferro sed verbo: quid denuo gladium vsurpare temptas quẽ semel iussus es ponere in vaginam scz in Petro cui dictum est. Mitte gladium tuum in vaginã: et ratio huius est: quia hoc precepto nõ occides cuilibet auctoritate sua prohibetur occidere. Cum ergo ministris veteris testamẽti fuerat auctoritas cõmissa: ministris autẽ noui testamẽti nõ est cõcessa vt per se queqꝫ interficiant: ideo ex consequenti prohibetur illo precepto clericis in casu iusticie aliquem interficere. Ratio vero cur hec auctoritas nõ est cõmissa clericis noui testamẽti duplex est: prout lati⁹ patet in primo sermone precepti huius post mediũ. Quarto queri potest: vtrum liceat alicui seipsum occidere ex quacũqꝫ ratione vel causa vrgente: presertim cũ et Samson seipsum interfecit: vt patet Judicũ. xvi. qui tamẽ cõnumeratur inter sanctos. ad Heb. ij. Similiter et Rasias seipsum interfecit: magis eligẽs nobiliter mori quam peccatoribus subdit⁹ fieri: et cõtra naturales suos iniurijs agi: vt patet ij. Mach. xiiij. Quod autẽ nobiliter fit et fortiter nõ videtur esse illicitum. Ad hoc dicẽdum secundum Tho. scda 2ᵉ. q.

lxvij. ⁊ Hosten. li. j. ꝙ seipm̄ occidere ē omnino illicitum: nisi hoc fieret iussu diuino vel instinctu speciali spūssancti: ⁊ hoc triplici ratiōe. Primo quia faceret contra legem naturalē ⁊ legem scriptam: et peccat in seipm̄: nam res quelibet naturaliter seipsam diligit: ⁊ ideo quelibet res naturaliter se ī esse cōseruare laborat: resistēdo corrumpētib⁹ inquātū potest: ⁊ ideo ꝙ aliq̄s seipm̄ occidit est cōtra naturalē inclinationem ⁊ ꝯtra charitatē qua quilibet seipm̄ diligere debet. Est etiam contra legem diuinam: quia ſm Augu. in pmo de ciuitate dei quod dictū est: non occides: de homine intelligamus: nec ergo alterū nec te: nec enī aliquid aliud q̄ȝ hominē occidit qui seipm̄ occidit: ⁊ ideo semꝑ ē mortale ⁊ enorme peccatū. Secundo quia peccat in ꝓximū: nam quelibet pars id qd̄ est ē toti⁹: q̄libet autē homo est pars cōmunitatꝭ ⁊ sic id quod ē est ipius cōmunitatis: in hoc ergo ꝙ seipm̄ interficit: iniuriaȝ cōmunitati facit: vt patet ꝑ phm̄ in .v. ethicē. Usurpat enī sibi iudiciū sanguinis: quod nō lȝ etiā publicā habēti potestatē nisi seruato iurꝭ ordine: vt supra dictū est: nullus autē iudex suiipius esse pōt. Tertio quia peccat in deum nam vita quoddā donum ē homini diuinitus attributū ⁊ ei⁹ potestati subiectum: qui occidit ⁊ viuere facit: ⁊ ideo q̄ seipm̄ vita priuat in deuȝ peccat: sicut qui seruū alienū interficit peccat in dominuȝ cuius est seruus. Ad solū enī deum ꝑtinet iudiciū mortꝭ ⁊ vite: ſm illud Deut. xxxij. Ego occidam ⁊ ego viuere faciam. Ex quibus omnib⁹ concludit̄ ꝙ nullo modo licitum est alicui seipm̄ occidere nisi ex speciali instinctu spūssancti: sicut dicit Augu. in j. de ciuitate dei. Non samson excusat̄ aliter ꝙ seipm̄ cum hostibus ruina dom⁹ oppressit: nisi quia latēter spūs hoc iusserit q̄ ꝑ illum miracula faciebat: ⁊ eandē rōnem assignat de quibusdā sanctꝭ feminis: que ꝑsecutiōis tēpore seipās occiderūt: quarū memoria in ecclesia celebratur: vnde circa hunc articulū multi quondā errauerunt: crudeles sibi ꝑis man⁹ homicidas iniicientes: q̄daȝ enī ex peccati horrore ⁊ desperatione vt iudas: cum tamē nulli liceat seipm̄ ꝓpter peccatū cōmissū occidere: tū q2 in hoc sibi maxime nocet: eo ꝙ sibi adimit necessariū tēp⁹ penitētie: tū q2 desperatio extremū malū est: a q̄ decetero releuari nō pōt: vnde Augu. j. de ciuitate dei. c. xix. re

probat factū Lucretie q̄ seipām occidit q2 fuit ab alio oppssa: ꝓ quo tm̄ facto eam romani laudib⁹ extulerūt: de qua Lucrecia plenius vide .xxxij. q. v. c. ꝓposito: quedā etiam mulieres ꝓ castitate vel virginitate seruanda leguntur seipās occidisse: cū tamen nulli mulieri liceat seipāȝ interficere ꝓ seruanda castitate: ſm Io. an. extra de sepul. in. c. ex ꝑte. ij. ⁊ h̄ tenet archid. xxiij. q. v. c. nō ē: cui⁹ ratio ē ſm Tho. vbi supra: q2 non debet ī se cōmittere crimē maximū qd̄ ē suiipius occisio: vt vitet min⁹ crimen alienū: non enī est crimē mulieris ꝑ violētiam violate si consensus non assit: q2 non inq̄nat̄ corp⁹ nisi de cōsensu mētis vt Lucia dixit: qd̄ etiam latius ostendit̄ .xxxij. q. v. c. j. cum trib⁹ sequentib⁹. Cōstat etiaȝ minus esse peccatū fornicationē vel adulterium q̄ȝ homicidiuȝ: ⁊ ꝑsertim suiipius quod ē grauissimū: quia sibiipi nocet cui maximā dilectionē debet: ē etiā periculosissimū quia non restat tēpus vt ꝑ penitētiam expiat̄. Hinc etiā grauissima sequit̄ punitio: vñ ex cōcilio bracharen. dr̄. xxiij q. v. c. placuit: vt hi qui sibiipis volūtarie aut ꝑ ferrū aut ꝑ venenū aut ꝑ p̄cipitium aut ꝑ suspendium vel quolibet modo inferunt mortem: nulla ꝓrsus ꝓ illis in oratione cōmemoratio fiat: neq̄ cū psalmis ad sepulturam eoꝝ cadauera deducant̄: multi enī ꝑ ignorantiā hoc sibi vsurpāt. Similiter ⁊ de his placuit fieri q̄ ꝓ suis sceleribus moriunt̄: impenitētes subaudit̄: hoc ibi: quod etiā itelligit̄ de eo q̄ seipm̄ interficit: n̄ aliquātulū supuiuēs pniāȝ agit. Similiter ſm Tho. nulli seipm̄ licȝ occidere ob timorē ne ꝯsentiat in peccatū: quia nō sunt faciēda mala vt inde veniāt bona: vl̄ vt vitent̄ mala: p̄sertim minora ⁊ min⁹ certa: incertum est enī an aliquis in futuꝝ cōsentiet ī peccatū: quia potēs ē domin⁹ hominē quacūq̄ tēptatione supueniēte a peccato liberare et p̄seruare. Proinde refert Lactanti⁹ li. iij. de falsa sapiā: ꝙ multi ex his q̄ animas eternas esse suspicabant̄: sibiipsis iniecerunt man⁹ homicidas tāq̄ȝ ī celū eēnt migraturi: vt Cleātes: Crisipp⁹ Zerio: ⁊ sic de alijs. Similiter ⁊ Empedocles qui se in ardētꝭ ethne specu intēpeste noctis deiecit: vt cum repēte non apparuisset ad deos abisse crederet̄: affectu cōplacentie humane ⁊ vane glorie delusus: cuȝ ecōtra dicit apl's. Si tradidero corp⁹ meū ita vt ardeam ⁊c. sicut priores ob amorem

eterne vite se neci tradiderunt: et ex romanis Catho qui fuit i omni vita sua Socrati ce vanitatis imitator: et ipse romane sapie princeps: qui anteque se occideret plegisse librum Platonis dicit: qui de eternitate animarum scriptus est: et ad summum nephas phi auctoritate compulsus est: et Ambrachiotes ille qui cum eundem librum plegisset precipitem se dedit: nullam ob aliam causam nisi quia Platoni credidit: vnde dicit Augu. j. de ciui. dei: quod error fuit gentilium quod mors esset optanda omnibus: et quod virtutis est siue constantie vel magnanimitatis: quod homo sibi mortem inferat: quem errorem Augu. reprobat et etiam omnes doctores. Quinto queri pot: vtrum igitur pro saluanda castitate vel honestate licitum esset se committere casui: etiam si inde posset mors sequi: dum tamen hoc certum non sit: sed se sperat euadere posse. Ad hoc respondet glo. prima: extra de sepul. in. c. ex pte. ij. quod sic: dummodo ex illo proposito non faciat vt se interficiant: quia si tunc sequeretur mors vel mutilatio iudicaretur homicida. Pro quo sciendum quod sicut nullo modo licitum est alicui seipsum occidere: sic nullo modo licitum est seipsum mutilare: quia ex hoc non solum irregularis sed etiam homicida quodammodo iudicaretur: vt patz extra de cor. vitia. c. significasti: vbi agitur de quodam qui sibi fecit amputari virilia credens se per hoc obsequium prestare deo: sed i hoc displicuit: vt dicit glo. quia non ferro sed religione querenda est castitas: vt. xxxiij. q. v. c. tunc saluabitur: in fi. cum eo tamen Clemens papa. iij. in hoc dispensauit vt facere posset officium sacerdotale preter quod officium misse. id est fm glo. baptizare: penitentiam dare: sacramenta ministrare et alia pficere que solis sacerdotibus sunt concessa. Et addit glo. quod reputatur homicida: quod etiam expresse patet di. l v. vbi dicitur. c. Si quis absciderit semetipsum. id est qui amputauerit sibi virilia non fiat clericus: quia suus est homicida et dei conditionis inimicus: si quis cum clericus fuerit absciderit semetipsum omnino damnetur quia suus est homicida: hoc ibi. Verumtamen si talis castratio non sponte sed casu vel necessitate vt propter languorem a medicis: vel propter psecutionem a barbaris: propter necessitatem a dominis: propter infantiam a parentibus et in similibus: nec a promotione ppeditur nec homicida iudicatur: vt patz extra de cor. viti. c. ex pte. j. et. ij. di. l v. c. si quis a medicis et tribus sequentibus: et simili modo intelligendum est de quolibet membro absciso: vt. e. ti. c. qui partem cuiuslibet digiti sibi volens abscidit: hunc ad clerum canones non admittunt. Cui vero casu aliquo contigerit dum aut opi rustico curam impendit: aut aliquid faciens se non sponte perculit: hos canones pcipiunt id est pmittunt cleros fieri: et si in clero reperti fuerint non abijci: in illis enim voluntas est iudicanda que sibi ausa fuit ferrum inijcere: in istis vero casus veniam meruit: quod quidam sane intelligunt si dedit operam rei licite: secus tamen si dedit operam rei illicite: quod expresse patet ex de cleri. pug. i duello. c. j. i glo. vnde. xxxiij. di. c. maritum. et. c. coiter promoueri prohibentur ad sacros ordines tanque indigni propter diuersos casus ibidem enumeratos. Ad laudem dei.

De iniusto bello quod fit quinque modis: et de bello iusto ac de his que rapta sunt in bello: Sermo IIII

Non occides Exo.

xx. Jam ordine congruo de bello prosequendum est in quo contingunt plura homicidia rapine et similia. Pro quo sciendum est fm canonistas quod septem sunt bellorum species. Primum bellum dicitur romanum quod scz fit inter fideles et infideles: quia romana est caput fidei. Secundum dicitur iudiciale quod scz auctoritate iudicis fit. Tertium dicitur licitum vel iustum quod scz fit auctoritate iuris. Quartum dicitur necessarium quod scz fit ad sui defensionem: et in istis bellis dicunt quod quis non tenetur ad restitutionem. Quintum pinde dicitur psumptuosum quod scz fit contra iudicem vel superiorem per contumaces vel inobedientes iudici vel superiori. Sextum dicitur temerarium quod scz fit contra iuris auctoritatem. Septimum dicitur voluntarium: quod scz assumitur auctoritate propria: et in his tribus dicunt quod quis tenetur ad restitutionem. Ad maiorem autem euidentiam in generali distingui pot duplex bellum scz iniustum et iustum ac per consequens sicut omne bellum iniustum redditur illicitum ex eo quod iniustum ita et omne bellum iustum redditur licitum. Iniustum autem et illicitum redditur bellum multis modis. Primo ex ratione vel animo vlciscendi: etiam si iustam habens causam bellum moueat et ideo iniuste agit et grauiter peccat: vnde. xxiij. q. j. dicitur. c. quid culpatur in bello: an quia morituri quandoque moriuntur vt dominentur in

pace victuri: nocendi cupiditas vlciscendi
crudelitas: impacatus et implacabilis ani-
mus: feritas rebellandi: libido dominan-
di et si qua sunt similia: hec sunt que in bellis
iure culpantur etc. Hinc etiam quantumcumque quis
iustam habeat causam belli: si ex animo est in-
iustum: tunc non licite capit nec retinet: vt
e.q.c. militare. Secundo redditur iniustum ex
loco puta quia fit in loco sacro: vt patet li.
vj. de immu. ec. c. decet: vnde. xij.q.ij. in c.
cum deuotissimam: dicit glo. quod emunitas di
citur priuilegium quo gaudet ecclesia: vt in am
bitu suo non fiat pugna vel insultus vel ra
pina: per. xxx. vel. xl. passus: vt patet. xvij.
q.iiij. sicut antiquitus: et delinquentibus pena
ponitur. e.q.c. si quis contumax. Tertio red-
ditur iniustum ex tempore: quod patet extra
de treuga et pace. c.j. vbi dicitur: treugas a
quarta feria post occasum solis vsque ad secun-
dam feriam in ortu solis ab aduentu domi-
ni vsque ad octauas epiphanie: et a. lxx. vsque ad
octauas pasche ab omnibus inuiolabiliter ob-
seruari precipimus: si quis autem treugas fran-
gere presumpserit: post tertiam admonitionem
si non satisfecerit: episcopus suus excommunica-
tionis sententiam dictet in eum: et alia multa
dicit in textu. Glo. ibidem: treuga est securi-
tas prestita rebus et personis discordia nondum fi-
nita. Et nota quod hec treuga in textu posita
est canonica et non conuentionalis: si enim esset
conuentionalis semper seruaretur: quia fides ho
sti seruanda est: verumtamen quod hic textus dicit
hodie non tenet: et episcopi qui non seruant hanc
constitutionem non dicuntur transgressores: quia
non fuit moribus vtentium approbata hu-
B iusmodi treuga: secundum glo. Hic queri potest:
vtrum bellare liceat diebus festis: cum festa
sint ad vacandum diuinis ordinata: sabbatum
enim intelligitur requies: sed bella maximam
inquietudinem habent. Ad hoc respondet Tho.
secunda 2e. q. xl. quod obseruatio non impedit ea
que ordinantur ad hominis salutem etiam cor-
poralem: vnde dominus arguit iudeos dicens. Jo.
vij. Mihi indignamini quia totum hominem saluum
feci in sabbato: et inde est quod medici licite me
dicari possunt homines in sabbato: multo
autem magis consideranda est salus reipublice
per quam impediuntur occasiones plurimorum et
innumera mala temporalia et spiritualia: quam salus
corporalis vnius hominis: et ideo pro tuitione
reipublice fidelium licitum est in diebus festis ex
ercere iusta bella: si tamen necessitas hoc ex-
poscat: quia hoc esset temptare deum si iminen
te necessitate quis a bello vellet abstinere:
sed necessitate cessante non est licitum bellare
in diebus festis propter rationem inductam.
Quarto redditur iniustum ex parte cause: quando
scilicet inferens vel defendens non fouet iu-
stam causam inferendi vel defendendi: vnde
xxiij.q.ij.c.j. dicit glo. quod bellum est iniustum
ratione rei: vt si non est pro repetendis rebus
intelligo propriis vel pro defensione patrie in-
telligo iusta defensione: quia si verus do-
minus papa vel princeps populum suum seu
de iure sibi subiectum sibi inobedientem vel
rebellem bello opprimeret: defendentes pa
triam iniuste agerent et peccarent: vt proba
tur. xxiij.q.iij.§. item ab aliquo: vbi patet quod
iuste interficiendus non debet fugere mor-
tem iniuste: tanta est vis iustitie. Quinto
redditur iniustum ratione persone. Pro quo scien-
dum quod primo consideranda est persona que bellum ge
rit: an scilicet clericus vel laicus: quod si clericus nullam
habens iurisdictionem: tunc bella mouere
non debet: sed licite potest in necessitate se
defendere: vt patet li. vj. de sen. excom. c.
dilecto: quod si iurisdictionem temporalem habet:
tunc licet secundum quosdam etiam in casu licito non
posset vti gladio temporali nisi prius vtatur
gladio spirituali: tamen hoc communiter repro-
batur per Inno. Hosti. et alios doctores in di
cto. c. dilecto: et dicunt quod idem est dicendum
de eis quod de secularibus iudicibus: ita quod
quilibet prelatus iurisdictionem habens tem-
poralem contra inobedientes subditos licite
mouet arma: vt patet expresse. xv.q.vj.c. au-
ctoritatem cuius est ratio quia tunc proprie non
dicitur fieri bellum per prelatum sed potius iu-
stitie vel iuris executio. ff. de rei ven. l. qui
restituere: quod est tantum dicere: quod iuris execu-
tio non habet iniuriam. Similiter episcopi cum
sint executores canonum: vt de offi. or. c.j.
ideo licite mouere possunt bella contra here
ticos vel infideles. xxiij.q.vij. ca. si de rebus:
vide textum extra de here. c. excommunicamus: simi
liter contra insidiantes vel insequentes hostili
ter cardinalem: vt li. vj. de penis. c. felicis:
quia tales sunt diffidati a iure quasi ho-
stes et rebelles iuris. Et idem sentiendum est de
quolibet qui haberet ipsius iuris executi-
onem exercere: imo forte et quilibet priuatus
dummodo precedat declaratio sui iudicis: que
declaratio in criminibus ecclesiasticis est necessa-
ria ab ipso fienda: vt patet li. vj. de here. c. pre-
sidentes. c. vt inquisitionis. §. prohibemus: sic
in qualibet confiscatione vel pena pecunia-
ria seu bonorum apprehensione facta a iure: non
debet executio fieri: nisi precedat iudicis

declaratio: vt voluit Jo. an. post archid. li. vj. de penit. in. c. felicis. Secundo vero considerāda est psona que auctorizat: nam si indicit bellum cōtra subditum proprium rebellem et cōtumacem: in non cōparēdo vel iustis mandatis nō parēdo: que tamē ad ipsius iurisdictionē ptinent: tunc licita est diffidatio et licitū bellum dūmodo iuris ordine hec fiant. Si vero cōtra subditū alterius tunc iudex qui vult bellū indicere: primo debet requirere iudicē talis rebellis et de eo iusticiā petere: et tunc si suus iudex non facit iusticiam potest bellum indicere secundum Inno. xxiij. q. ij. c. dominus deus. Si vero non sit iudex qui de tali possit iusticiam facere tunc licz tali iudici bellū indicere iuris auctoritate: nec mirū: quia posset etiam priuatus auctoritate propria hoc casu rem suā recupare. C. de iudeis. l. iudei. et. l. nullus: multomagis hoc pōt cōtra subditū proprium: licz melius faceret si ipse et subditus cōmitterent causam iudicio arbitrorum: vt. xj. q. j. si clericus. Item oportet quod psona mādās habeat iustam mādandi auctoritatē: et talis ē principaliter deus: ideo si diuino mādato bellum geritur hoc sine dubio iustū esse decernitur: in quo bello ductor exercitus vel populus: non tam auctor belli quam minister iudicādus est. xxiij. q. ij. c. dominus deus. Item papa potest indicere bellū iustū cōtra hostes fidei hereticos et alios rebelles: vnde dicitur. xxiij. q. viij. c. dispar Nimirū ē iudeorū et saracenorū causa: in illos enī qui christianos persequuntur et ex vrbibus et proprijs sedibus pellunt iuste pugnatur: vbi tamen dicit glo. quod lex dicit eis quiete degentibus nullam debere facere molestiam: vt. C. de sacrifi. paga. christianis. Similiter quādo sui subditi opprimūtur in iuuantibus et violentis iuste bellū infert: vt expresse patet. xxiij. q. viij. c. scire. Sic imperator indicere potest bellū: vnde dicit Inno. in. c. olim causam: extra de resti. spo. quod princeps sine auctoritate hominis cui non subest. et sine auctoritate iuris cui nō astringitur mouet bellum et subdit: bellum autē secundum quod proprie dicitur solus princeps qui superiorem non habet indicere pōt. Quod autem dictū est de papa et imperatore quod eorum edicto iustum est bellum: sane intelligitur: si iusticiam habent pro parte sua: si enim iuberent mala vel iniusta: nō eēt eis obediendū: vt dicit Augu. xj. q. iij. c. non semper. et. c. si dominus. Preterea si ecōtra bellum indicitur a persona priuata vel inferiori cōtra superiorē: hoc absurdum et iniustum est siue offendendo siue defendēdo: quod si superior iniuste vexat subditum: tunc licz propter bonum obediētie subditus melius faceret humiliter obediendo vel patienter sufferēdo: iuxta illud apostoli. Non vos defendētes charissimi sed date locum ire: et hoc si superior iniuriam faceret psone. Si vero rebus tunc melius esset dimittere pallium post tunicam: et rerū sustinere iacturam: quam pro rebus transitorijs conseruandis tam acriter in alios exardescere: tamē quia hoc est consilij: dico quod talis cōuenire potest suum superiorē et querelā deponere coram superiore sui superioris vel corā episcopo: quod si alter superiorem non habeat vel recognoscat: vel etiam iuuanū cōquireret episcopo vel alteri: tūc puto quod violenter poterit ei resistere: quia hoc est se defendere: vt est expressum in li. feudorum: de mi. va. qui cōtumax est. c. vno: in fi. vbi dicit textus: quod si dominus militi vasallo iusticiam facere noluerit: vasallus dominum pōt derobare. id ē depdare. ¶ Ceterū si vnus dominus vel priuatus mouere vult bellum cōtra alium dominū vel priuatum qui mutuo non sunt subditi: tunc si hoc fit contra habentem vel recognoscentē superiorē debet prius requirere a superiore illius quod de tali subdito sibi ministret iusticiā quam denegata licite mouere potest bellū secundum Inno. et Jo. an. in. c. dilectis: de appel. alioquin si non prius iusticiam requireret: tunc inferens teneretur ad damna et expensas passo bellū quia sibijpsi non potest ius facere nec eē iudex in causa propria: imo actor debet sequi forum rei: vt de fo. compe. c. j. et. ij. hoc vult etiam Inno. Hostiē. Jo. an. et alij. in dicto c. olim. Si vero cōtra non recognoscentem superiorē sed tamē stare paratum iuri vel iudicio arbitrorū vel bonorum virorū: habentem etiam iniusticiā pro se: nō debet tali indicere bellum: quia bellū tantum debet esse necessitatis: vt patet. xxiij. q. j. c. militare: sed vbi nō vult stare iuri nec cognoscit superiorē: licz de honestate antequam fieret bellum iniurians requiri deberet: ex hoc tamen si inferre volēs iustā habet causā iuste infert: nā in hoc casu quis licite res proprias auctē propria capit: et si illas recupare non poterit alias loco suarū poterit: vt patz per doctores in dicto. c. oli. Et Hosti. i. c. j. de treu. et pace: dicit quod in hoc casu licitum ē aduersarium depredari. Et

similiter quãdo dominus vel ciuitas req̃/
sita denegat ꝺ suo subdito facere iusticiã.
Hic incidentaliter queri põt: quid de ca
pto: q̃ ꝓmisit vel iurauit ad carcerẽ reuer/
ti: ꝛ si reuertitur scit se moriturũ: an tenea
tur reuerti. Solutio in cle. c. pastoralis: de
re iudi: in glo. p hanc: dicit captiuũ non te
neri ad redeũdũ in vincula si iniuriose te/
nebatur: vel si esset dubium: tamẽ ꝯsulen/
dum esset ꝙ adiret papam ꝓ relaxatiõe iu
ramenti: sed si mors vel captura nõ ẽẽt in/
iuriosa: tunc nõ posset eam fugere sine ꝑ/
iurio sed reuerti teneret̃: sed ante capturã
fugere põt: licz se cognoscat reum crimis:
q2 non est iure cautũ ꝙ sponte se debeat di
recte vel indirecte offerre supplicio: ß poti
us reseruare diuino iudicio qꝺ vlciscit̃ nõ
punita ĩ hoc seculo. Deniq3 queri potest
vtruz acquisita vel capta in bello retineri
possunt quasi ꝓpria: vl' teneat̃ quis ad re
stitutionem. Ad hoc dicendũ ꝙ mouens
bellũ iniuste: tenet̃ ad restitutionẽ omniũ
que ꝑdita sunt in bello a quacũq3 ꝑte sint
ꝑdita: quia talis censet̃ p̃do vel latro. ff. ꝺ
capt̃. l. hostes: et primo tenet̃ aduersarijs
de omnib9 damnis illatis: secũdo tenetur
suis ꝓprijs hominib9 de dãnis que recepe
runt ab aduersarijs qui iuste repugnabãt
si ip̃i ꝓprij homies eum inuenerũt bona fi
de: aut si fuerũt inducti eius cõsilio timo/
re vel coactione ꝛ de se non erant facturi:
Nam regula iuris ẽ: qui occasionẽ damni
dat: damnũ dedisse videt̃: secus si mala fi
de inuerũt eum: in quo casu nullã habent
cõtra ip̃m actionẽ. Si vero mouet bellum
iuste: facit suum quicq̃d capit ab hoste vel
auxiliatorib9 eius siue subditis siue alijs
quousq3 sibi sit satisfactũ de omni damno
ꝛ labore ꝛ ope tam sui ꝙ suoꝝ: vl' donec se
hostis offerat ad ius et satisfacere velit.
xxiij. q. vij. c. si de rebus: verũtamen vltra
hoc non debet recipe: nisi forte talis esset
hostis ꝙ ꝓpter heresim vel propter aliud
hmõi bona sua essent ꝑ edictuz publicata.
Qꝫ si obijcitur res capte nõ sunt solute ꝓ
debito: sed ĩ bello iuste quesite. di. j. ius gẽ
tiũ. Ad hoc dicendũ ꝙ saltẽ iure poli non
posset hostem in iudicio ꝯuenire nec vltra
estimationẽ damnorũ illatoruz a patiente
iuste bellũ vel iniuriarũ illatarũ inferens
bellũ possit exigere: vl' vltra p̃dicta exacta
in bello ꝑseuerare: quia nõ debet quis du
plici pena ꝯteri. Et li. vj. de re. iur. bona fi
des non patit̃ vt semel exactũ iterũ exiga
tur: ꝛ si ponat̃ ꝙ adhuc non sit habita res
ꝓpter quã fuit incboatũ bellũ: dico ꝙ esti
matio succedit loco rei. Subditi vero bel/
lantiũ iniuste si tali bello non p̃stant dñis
ꝯsilium: auxiliũ vel fauorem: nõ sũt spoli/
andi vel in aliquo puniendi: q2 peccata de
bent tm̃ actores tenere: vt ex̃ de his q̃ fi. a
ma. ꝑte ca. c. quesiuit: vbi dicit̃: peccata su
os actores tenere debeãt: nec pena sit vlte
rius ꝓtrahenda ꝙ delictum fuerit in exce
dente reptum: vide tamẽ ibi glo. Qꝺ verꝫ
est etiã si dñs p̃dictoꝝ in ip̃o iniusto bello
vtat̃ rebus ip̃oꝝ eis ablatis: similiter nõ
sunt spoliãdi clerici: religiosi: ꝯuersi: pere
grini: mercatores: rustici euntes ꝛ redeun
tes ꝛ in agricultura existẽtes: et animalia
quibus arant ꝛ semina portãt: vt extra de
treu. et pa. c. innouam9. xxiiij. q. iij. si quis
romipetas. Iterũ queri põt: vtrũ aliquẽ
p̃ncipem vel dñm in bello iuuantes: excu/
sant̃ a crimine. Ad hoc dicendũ: ꝙ si con/
stat bellum esse iustum: tunc si in p̃stando
ꝯsilium vel auxiliũ non excedant: licite iu
uare possunt: q2 regula iuris ẽ: qui facit ꝑ
aliũ est ꝑinde ac si faciat ꝑ seip̃m. li. vj. Et
iterũ: põt quis ꝑ alium qꝺ põt facere ꝑ se/
ip̃m: si tñ fuerit tales ꝑsone que licite pos/
sent arma exercere. Si vero bellũ ꝯstat esse
iniustum: tũc non excusant̃ adiuuàntes:
etiã si fuerint subditi q̃ hoc facerẽt de mã/
dato dñi sui: ꝛ tenent̃ restituere damna q̃
intulerunt: q2 plus debẽt timere deum ꝙ
hoiem: ex̃ de iureiur̃. c. sicut. iij. Si deniq3
dubiũ ẽ: vtrꝫ bellũ sit iustũ vel nõ: tũc si ta
les iuuantes sũt subditi illi9 bellũ mouen
tis: ꝛ credunt illũ quẽ iuuant habere ꝛ fo/
uere iustũ bellũ: tunc excusant̃ ꝓpter bo/
num obediẽtie: siliter ꝛ in dubio excusãt̃:
vt patz exp̃sse. xxiij. q. j. c. q̃d culpat̃: in fi.
verũtamẽ milites stipẽdiarij extnei vl' cog/
nati aut amici iuuãtes q̃ non sũt subditi: i
tali casu nõ excusant̃: nec debent in dubio
se cõmittere discrimini vt iuuẽt aliquẽ in
p̃iudiciũ alterius. Qꝫ si obijcit̃ ꝺ aduoca
to quem excusat bona fides: ꝙ diu credit
esse iustam causam quã fouet: lꝫ in verita/
te sit iniusta: dicendũ ꝙ nõ est simile: q2 est
ibi iudex supior qui causã examinat et iu/
dicat de allegatis. In bello vero in virib9
corpalib9 negociũ agit̃: nec ꝑ rationẽ diiu/
dicat̃. De restitutione vero facienda ꝓpter
damnũ iniuste illatum: aut homicidiũ in/
iusto patratũ: vide plenissime ĩ septimo p̃/
cepto. Ad laudem dei.

De q̃ttuo: peccatis ad deum ꝓ vindicta clamãtib⁹: q̃ sunt fratrici diū: zodomia: oppressio ⁊ merce dis detentio: Sermo V

Non occides Exo. xx. Cōgrue satis restat nunc vi dere de peccatis ad deū ꝓ vindi cta clamantib⁹: q̃ sunt p̃cipue q̃ttuo: sicut iterp̃tatiue quadruplex genus homicidij corꝑalis distingui pōt: ⁊ his versib⁹ nota ri solent. Clamitat in celis vox sanguinis et zodomorum. Uox oppressorum merces detenta labor. Dicūt aūt ista peccata ad deū clamare ꝓ vindicta: qꝛ suis enormita tibus deū potissime ad vindictam ꝓuocāt vt patebit infer⁹ p singula.

A Primū igi tur peccatū pro vindicta ad deū clamās ē fratricidiū quod als vocat homicidium: de quo habet Gen. iiij. ⁊ magister in histo rijs dicit: ꝙ Abel fuit pastor ouiū: ⁊ Cayn agricola: post mltos ergo dies obtulerūt dño munera: credit enī Adam in spū do cuisse filios vt deo offerrēt decimas ⁊ p̄i micias. Cayn ergo obtulit de frugib⁹ ter re deo sed d̃ peiorib⁹ ⁊ corrosis: vt dicit ly ra. Abel aūt obtulit de p̃mogenitis greg⁹ sui ⁊ adipibus eoꝝ. id ē de pinguioribus: ⁊ ſm Josephū obtulit lac et primogenita agnoꝝ: ⁊ respexit dñs ad Abel. id ē ad bo nitatē ⁊ intentionē ip̄ius: ⁊ p cōsequēs ad munera eius: qꝛ tales oblationes nō erāt accepte deo ex seipis sed ex bonitate offe rentiū. Ad Cayn aūt ⁊ ad munera ei⁹ non respexit: munera nāqꝫ ex auaricia homīs nata deo non placuerūt: qꝛ plus ꝓbat dñs intentionē q̃ actionē: plus volūtatē q̃ fa cultatē. Et si queritur quō respexit dñs ad Abel ⁊ ad eius munera. Rñdet trāsla tio Theodotiōis: ꝙ inflāmauit deus sup Abel ⁊ sup eius munera: ignis enī de celo oblationē eius incēdit: vt legit factū He lye in carmelo. iij. Reg. xviij. ⁊ sub Moyse Leui. xix. ⁊ sub Gedeone Judicū. vj. Ira tusqꝫ est Cayn vehementer ⁊ ɔcidit vult⁹ eius p̄ verecundia: minorem sibi p̄latū vi dens. Cetera patent vsqꝫ ibi: quid fecisti: Uox sanguinis frat⁹ tui clamat ad me de terra: nunc ergo maledictus eris sup ter ram. Et Cayn p̄ timore damnans se ac de sperās respōdit: Maior est iniquitas mea q̃ vt veniam merear ⁊c. et posuit domin⁹ signum in Cayn tremor ē capitis ⁊ omniū membroꝝ: ⁊ sic sciēter a domnio punitus ⁊ excōmunicat⁹ et indignus misericordia nō interficeret: in faciem tamen ei⁹ ſm q̃s dam speciale signum imp̄ssit ⁊ hoc in fron te vt cognosceret ab omnib⁹ innocentem fratrē occidisse: ⁊ sic hominib⁹ abominabi lis redderet: sic etiam sepius cōpertū est: ꝙ homicida p̄sente occisi vulnera fluxum sāguinis renouabāt: velut occulto dei iu dicio vindictam expetendo: verūtamē be atus ille q̃ passus iniuriā ꝓ dei amore eo misericorditer indulget. Hinc incidenta liter queri pōt: vtꝝ inimico petenti veniā teneamur remittere non tm̄ rancorem sed etiam emendā: p̄sertim cum dicat Leuit. xix. Nō queras vltionē nec memor eris in iurie ciuiū tuoꝝ: nimirū cū malus est se nō defendere: q̃ petenti veniā emendā remit tere. Sed dicit apl's ad Roma. xij. Nō vos metip̄os defendentes sed date locum ire. Et Matth. v. Si quis te ꝑcusserit in vnā maxillā p̄be ei ⁊ alterā. Ad hoc respōdet Rich. sup. iiij. di. xxx. ꝙ inimico petenti: et si teneat hō remittere signum rācoris: qꝛ rancorē tenet remittere etiā non petenti: nō tamē tenet remittere satisfactionē seu emendā ꝓ iniuria sibi facta: sed ꝓ illa sibi de iure cōpetit actio in iudicio ɔtra iniuri antem: nisi forte sit homo talis stat⁹ seu ob ligatione tali ligatus: rōne cuius in iudi cio sibi non ɔuenit emendā requirere: alijs aūt q̃bus cōpetit repetitio: solum ex p̄ce pto interdicit actio cōtra iniuriantē q̃ fit zelo vindicte: nō autē que fit zelo iusticie: quia q̃tum ad primū est p̄ceptum: q̃tum autē ad scdm est consiliū: qd̄ est superoga tionis ⁊ non necessitatis: tenet tamē iniu riantē non excludere ab oratiōib⁹ q̃s fun dit pro fidelib⁹: ⁊ non negare cōmunia si gna charitatis: ⁊ in casu necessitatis tenet etiam illi tpaliter subuenire si pōt sine alte rius p̄iudicio cui magis obligat.

B Secū dū vero peccatū ad deū clamans ꝓ vindi cta est vitiū zodomiticum: d̄ quo habetur Gen. xviij. dicente dño: Clamor zodomoꝝ ⁊ gomorreoꝝ multiplicat⁹ est: vbi dic̄ Gre go. ꝙ nouitas tante ⁊ tā inaudite turpitu dinis q̃si admirationem ⁊ dubitationē pa rit in audiēte: vnde dñs q̃si admirās ⁊ du bitans sup tāto scelere īroducit loquēs. Descendā ⁊ videbo: q̃si diceret incredibi le mihi videt humanā naturā ad tantū de uenisse flagiciūm: nam in tantā exarserūt

concupiscẽtijs q̄ ⁊ angelis scelere tam in/
audito abuti volebãt. Quod aũt sequit:
⁊ peccatũ eo⁊ aggrauatũ est nimis: dicũt
sup hoc doctores hebrei: q̄ ista aggraua/
tio fuit ex eo q̄ quãdã puellã insolita mor
te occiderũt eo q̄ alimẽta dederat paupe/
ri: ⁊ hoc cõsonat dicto Ezech. xvj. vbi dicit:
Viuo ego dicit dñs: quia nõ fecit zodoma
soror tua et filie eius sicut fecisti tu et filie
tue: ecce fuit iniquitas hec zodome soror
tue: superbia: saturitas panis ⁊ abundan
tia scꝫ diuitiarum: ⁊ luxuria ⁊ ocium ipi⁹:
⁊ manum egeno ⁊ paupi non porrigebãt:
tu tamẽ o ingrate christiane peiora quot/
tidie ppetras: qui post accepta tam mani/
festa veritatis documẽta tam infinita cha
ritatis insignia: post effusum christi sãgui
nem inflatis: superbia illaquearis: auari/
cia cõmessationibus vacas ⁊ ocio: nec est
qui pupillis christi marcescentib⁹ inedia
misereat: vt Mat. x. christus dicat. Amen
dico vobis tolerabili⁹ erit terre zodomo/
rum ⁊ gomorreo⁊ in die iudicij: q̄ illi ciui
tati que nõ recepit vos scꝫ pauperes me/
os. Cõperto igitur scelere tam nephando
pluit domin⁹ sup eos ignem ⁊ sulphurem:
⁊ p vindicta criminis subuertit omnẽ cir/
ca regionem nõ solũ reos sed ⁊ puulos eo/
rum ac iumẽta: necnõ terrenascẽtia ⁊ ipaꝫ
terram cõsumpsit et cõuertit in mare mor/
tuum: vnde quasi de igne infernali sũpta
est illa vindicta qui nõ poterat expectare
ppter inauditũ scelus donec cetera pecca
ta punirent: dicit aũt mare mortuũ: quia
fm magistrum in histori[j]s: nec pisces nec
aues in eo viuũt nec aliquã materiã susti/
net nisi bituminatã: nam omne carens vi
ta submergit: ⁊ ecõuerso si quid viuũ aliq̄
arte submerseris superexilit adeo vt lucer/
na ardens supnatat que extincta mergit:
quia nihil viuũ in eo submergi potest. Re
fert enĩ Josephus q̄ Vespasian⁹ hoc expe
riri volens quosdã manib⁹ post terga vin
ctis iussit in altum maris pijci: ⁊ oẽs tãq̄
vi spũs sursum depulsi desup fluitabant:
vnde in detestationẽ criminis fetor maris
huius est horribilissim⁹ quasi pnunciũ fe/
toris infernalis apte se declarãs terra p/
inde circũiacens particeps maledictiõis
huius: arbores quidẽ profert pomiferas:
quarum poma licꝫ ad maturitatem dedu/
cta pulcherrima videant: si tamẽ incidas
fauillam intus inuenies: que omia ⁊ mul/
ta similia in detestationeꝫ huius peccati a
deo sunt inflicta: vnde ⁊ vxor Loth retro
spiciens in statuã salis versa est: vt sic ostẽ
deret domin⁹ quantũ ei displiceat peccati
huius sola memoria: et in hoc quidem ge/
nere peccati computant omnia peccata cõ
tra naturam que scꝫ repugnant ipi ordini
actus venerei qui cõuenit humane speciei
de quib⁹ videbat in. vj. pcepto: omes enĩ
qualitercũq̄ vitia cõtra naturã ppetrãtes
ex quibus scꝫ ples sequi nõ potest hostes
sunt ⁊ aduersarij dei: destructoresq̄ gene/
ris humani: quia deus creauit homies vt
multiplicent sup terram: ⁊ isti dant operã
vt pereat opus dei: hinc est q̄ specialit cla
mat ad dominuꝫ p vindicta: quia vt dicit
Augu. p illud violat societas que nob cũ
deo esse debet: cum eadẽ natura cuius au/
ctor ipe est libidinis pversitate polluitur.
Dicit enĩ Augu. q̄ vidẽs deus vitiũ con
tra naturã i humana natura fieri: fere de/
sijt incarnari: cui⁹ etiã vindicta patꝫ Gen.
xxxviij. vbi dicit: q̄ Her primogenit⁹ Ju/
de neq̄ fuit in conspectu domini: vnde di/
cunt doctores hebrei: q̄ ad vxorem suam
afficiebat libidinose: ⁊ idõ precauebat ne
impregnaret fundens semen extra vas de
bitũ: ne scꝫ ex impregnatiõe eius pulchri/
tudo minueretur aut eius cõcubitu ad tẽ/
pus frustraretur: ⁊ ideo diuino iudicio iu/
xta eam inuentus est mortu⁹: vt dicit glo.
Similiter ⁊ frater eius fundebat semẽ su/
per terram eo q̄ primogenit⁹ filius ascri/
beretur fratri defuncto non sibi: ⁊ ideo p/
cussit eum domin⁹ et mortu⁹ est: sic pereũt
ineternũ libidinosi peccatores a facie dei:
qui contra naturam peccantes nature au/
ctorem impugnant. Omnis namq̄ libidi/
nosa pollutio procurata quaꝫ ex suo gene
re vel modo susceptio plis sequi non põt:
vitium cõtra naturam iudicat: multo ta/
men execrabilis: ẽ inter illa resolutio que
fit i vitio zodomitico: quod vitium ppter
suaꝫ abominabilitatẽ apostol⁹ ad Roma.
j. Vocat anthonomatice turpitudinẽ: naꝫ
post peccatũ bestialitatis istud vitium ab/
ominabilius vel testabilius iudicat adeo
q̄ ad hoc vitiũ pcauendũ antiqui pres re/
periunt adulteriũ vl stuprũ q̄si nihil repu
tasse respectu istius vitij: obtulit enĩ Loth
duas filias xgines ad publicũ stuprũ: vt
impediret h vitiũ. Et ali⁹ qdã vt habet Ju
dicũ. xix. obtulit filiã xginẽ dicẽs: Habeo
filiã xginẽ ⁊ h homo habet ꝯcubinã ⁊c. ⁊
sequit: Tñ obsecro vt scelus hoc ꝯ natu/

ram non eremini in virũ. Nimirum cũ refert Methodius vitiũ hoc fuit causa generalis diluuij. ¶ Tertiũ ꝓinde peccatuꝫ ad deũ ꝓ vindicta clamans est oppressio vel afflictio viduaꝝ ⁊ pupilloꝝ: ꝯtra quod dicit Exo. xx. Vidue ⁊ pupillo nõ nocebis: si leseritis eos clamabunt ad me ⁊ ego exaudiam eos ⁊ clamores eoꝝ. Et si queritur: que dicitur vidua: dicẽdũ q vulgari sermone illa vidua dicitur cuius maritus mortuus est: vt patꝫ. xxxiiij. dis. c. vidua: ⁊ que desijt esse nupta: vnde et virgo vidua esse dicitur. ff. de ver. sig. l. malũ. §. vidua: sed dicitur magis ꝓprie vidua que suis vel parentũ opibus sustẽtari non põt: vt patꝫ. j. q. ij. c. sicut episcopũ. §. auctoritate: vbi subditur: viduas honora q̃ vere vidue sunt: que aũt non sunt vere vidue. id ẽ q̃ suis vel parẽtũ opibus sustentari possunt nõ recipiantur: vt ecclesia sufficiat his que vere vidue sũt: ⁊ tales vidue vt patet ex hoc ab ecclia ꝓuideri debent quãtũ possibile est. Similiter et alij pauperes ac ꝑsone miserabiles q̃ non habent al's vnde sustentẽtur: vt patꝫ. lxxxij. di. c. j. ⁊ ij. vnde rationabiliter dici põt: q sb nomine vidue ⁊ pupilli ꝯtinentur omnes ꝑsone miserabiles. Miserabilis ꝑsona vero dicitur sup quã natura mouetur ad miserãdum: siue vir siue mulier paup: oppressus: debilis: infirmus vel desolatus. Est etiaꝫ ꝑsona miserabilis que causas ꝓprias administrare non põt: siue sit vidua: pupillus: orphanus: cecus: senex: decrepitus: diuturno morbo fatigatus ⁊ omnes quibus natura mouetur ad miserandũ ꝓpter iniuriã fortune licꝫ etiam diuites sint: ⁊ tales etiam tenetur defendere ⁊ adiuuare licꝫ essent diuites. Hinc etiã viduis ⁊ pupillis ꝯcessit imperator magnũ priuilegiũ ⁊ earũ cause spectant ad iudiciũ ecclie: ⁊ ideo ministris ecclesie cõceditur: q ꝓ se ⁊ ꝓ miserabilibus ꝑsonis defendẽdis i iudicijs secularibus intendere possunt questionibus: vt patꝫ expresse. lxxxvj. di. c. ꝑuenit: ⁊ hoc est ex cõcilio calcedoñ. lxxxvij. di. c. desolatis. lxxxviij. di. c. j. Et extra de postulãdo. c. j. ⁊ vl. cũ glosis. Peccatuꝫ igitur oppressiõis taliũ miserabiliũ ꝑsonaꝝ clamat ad dominũ ꝓ vindicta. Nimirũ cum talibus ꝑsonis in necessitatibus nõ subuenire mutuãdo vl' ab eis debita cum nimia austeritate repetere iudicatur esse peccatum ꝓ vindicta clamãs ad dominũ. Q̃tum aũt ad primuꝫ ꝓcepit dñs Deu. xvj. dicens: Si vnus d' fratribus tuis ad paupertatẽ deuenerit: non obdurabis cor tuum nec cõtrahes manũ tuaꝫ: sed dabis mutuũ quo eum indigere ꝑspexeris: ⁊ caue ne forte tibi subrepat impia cogitatio ⁊ dicas in corde tuo: appropinquat septimus annus remissionis: in quo nõ licebit repetere debita vel mutuata nisi anno finito: ⁊ auertas oculos a paupe fratre tuo: nolens ei qd postulat mutuũ comodare: ne clamet cõtra te ad dñm ⁊ fiat tibi in peccatũ. Unde dicũt hebrei sup Ruth. j. q ꝓpter famen que acciderat i terra isrl multi pauperes currebãt ad elimelech virũ noemi: q: diues erat et potens: sed q: ꝓpter eius auaricia durũ illi fuerat pauperibus dare vel comodare: ideo ad euitãdas eoꝝ importunitates exijt de terra sua cum bonis mobilibus que habebat: ⁊ q: ꝓpter malaꝫ causam exijt: diuino iudicio peregrinus iterijt in egestate cum duobus filijs: vnde reuersa vxor eius Noemi i terrã suã ait. Egressa sum plena scꝫ filijs ⁊ diuitijs: ⁊ vacuam me reduxit dñs. Q̃tum etiam ad scdm dicitur Exo. xxij. Si pecuniã mutuo dederis pupillo meo pauperi: non vrgebis eũ quasi exactor. Lira: repetẽs debitũ cũ nimia austeritate q̃diu impotens est ad soluendũ: sequitur nec vsuris vi opprimes. Ex q̃bus liquido patꝫ q creditor debitorẽ opprimẽs quem scit impotentẽ ad soluendũ: ꝓmptũ tamẽ ad satisfaciendũ iudicio bonoꝝ grauissime peccat: nisi forte debitor absolutionem negligentius agat: sua ludis ⁊ cõmessationibus ꝯsumens ac ocio vacans: ⁊ ad soluendũ quasi nullam curam adhibens: vnde ꝑdicti creditoris vt pauperẽ taliter opprimentis peccatũ ꝓ vindicta clamitat in celum: sicut responsum est cõquirẽtibus: Esaie. lviij. Quare ieiunauimus ⁊ non aspexisti: humiliauimus alas nostras ⁊ nescisti: Ecce inquit in die ieiunij vr̃i inuenitur voluntas vr̃a nõ mea scꝫ illa q omnes debitores vr̃os repetitis: ad hoc enĩ tũc vacabãt: eo q vsq ad noctẽ tunc ieiunabãt: sequitur. Ecce ad lites ⁊ ꝯtentiões ieiunatis scꝫ cũ lite debita repetentes: glo. ibidẽ: qui repetit non habentẽ deo facit violentiã: ⁊ ideo subdit: vt audiatur i excelso clamor vester: nam omnis oppressio ꝓximi clamat ad deũ vindictam: vt patꝫ Exo. xxij. Si clamauerit ad me exaudiã eum q: misericors sum. Hinc dñs dicit Exo. iij. Uidi afflictionem populi mei qui est in egypto ⁊ clamorẽ eius audiui ꝓpter duriciã eoꝝ qui ꝑsunt operibus

⁊ sciens dolorē eius descendi vt liberarem eum. Quē ingenua nobilitate Traian⁹ imperator licet gentilis imitat⁹ est. Nam fm̄ helinandū in gestis romanoꝝ: cū Traianus imperator equū ascēdisset ad bellum ꝓfecturus: vidua quedā apphenso pede filius miserabiliter lugens: iusticiā sibi fieri petijt: de his qui filiū suum innocentem occiderant dicēs. Tu auguste imperas: et ego tam atrocem iniuriā patior: cui imperator. Ego tibi satisfaciam cū rediero: cui illa. Quid si nō redieris? Successor meus inquit satisfaciet: ⁊ illa. Quid tibi prodest si alius benefecerit: tu mihi debitor: es fm̄ merita recepturus: ⁊ fraus est vtiqꝫ reddere nolle qd̓ debet: successor tuus iniuriam patientib⁹ ꝓ se tenebit: nō te liberabit iusticia aliena: nam bene agetur cum successore tuo si te liberauerit: his verbis mot⁹ imperator de equo descēdens causam personaliter examinās viduā condigna satisfactiōe cōsolatus est: vnde in foro traiano statua fuit posita rep̄sentans quomō i expeditione positus viduā liberauit: ⁊ in senatu clamatū est nō alter felicior Augusto nec melior Traiano. Quartū deniqꝫ peccatum ē detentio mercedis operarioꝝ iniusta: de qua dicitur Deut. xxiiij. Nō negabis mercedē indigentis ⁊ pauperis fratris tui: siue aduene qui tecū moratur in terra: ⁊ intra portas tuas ē: sed eadē die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum: q: paup̱ est ⁊ ex eo sustentat animā suā: ne clamet cōtra te ad dominū ⁊ reputet̄ tibi in peccatū. Et si q̄ris in quale ⁊ inq̄ enorme peccatū reputabit̄. Respōdet sapiens Eccl. xxxiiij. Qui effundit sanguinē ⁊ qui fraudem facit mercēnario fratres sunt: q: ambo sunt peccata vindictā ad deum clamantia. Dicit̄ eīn Jacobi. v. Ecce merces operariorum vestroꝝ qui messuerūt regiones vestras q̄ fraudati sunt a vobis clamant: ⁊ clamor eoꝝ in aures domini sabaoth introijt. Et dicit notāter ꝙ merces clamāt nō mercēnarius: q: plerūqꝫ paup̱ lesus iniurat⁹ vel a mercede fraudatus: nec mutire quidē audet p̄ timore diuitis: ⁊ ex eo clamor mercedis efficit̄ violētior: sicut patuit de filijs isrl̓ in labore luti ⁊ lateris nequiter opp̄ssis ab egyptijs. Et si queritur: an nō liceat protrahere solutionē in crastinū in casu ꝙ tūc certitudinaliter solueret̄. Ad hoc respōdet dn̄s Leui. xix. Nō morabitur opus mercēnarij tui apud te vsqꝫ mane. glo. merces scꝫ qua forsitan viuit cum vxore sua ⁊ filijs ⁊ parētib⁹: si deferat̄ deficit: ⁊ si in crastinū recipit vim tn̄ ⁊ calumniā pertulit: quia interim vnde viueret nō habuit: hec cōtra multos qui solutionē ꝓtrahunt nō solū de die in diem sed etiā de anno in annū: imo plerūqꝫ tandem vl̓ debita negant vel qd̓ peius ē sibi seruientibus falso crimine imponūt vt hac occasione solutionē debitā subterfugiant in futurum damnationē multiplicem recepturi. Ad laudē dei omnipotentis.

De peccato criminali: originali: actuali: mortali ⁊ veniali: Ser VI

Non occides Exo.

xx. In precedentibus expediti de homicidio corporali: quod opere vel manu committit̄. Jā ordine debito ꝓsequendum de homicidio spūali scꝫ ipius anime: qd̓ in se vel etiā in proximo cōmittit̄. In proximo quidē p peccatum manifestum qd̓ scandala suscitat pusillorū. In se vero per quodlibet peccm̄ mortale siue occultū siue manifestū. Ad ꝓsequēdū igit̄ primo homicidiū spirituale ꝙ vn⁹ quisqꝫ peccator in seipō cōmittit: sciendū est ꝙ peccatū est idem qd̓ prau⁹ actus. Delictum vero boni desertio quasi derelictū: q: dicit Aug⁹. in q̄stionib⁹ leuit. ꝙ declinare a bono delictū ē: facere vero malum peccm̄ est. Indifferenter tamē ⁊ peccm̄ nomine delicti ⁊ delictū nomine peccati appellatur. Hic ergo q̄ri potest que sit differētia inter criminalia ⁊ mortalia: cum vtrūqꝫ sepius in scriptura sacra inueniat̄. Ad hoc breuit̄ dicēdū: ꝙ ē differētia inter ea sicut inter genus ⁊ speciē: nā q̄cunqꝫ pctā sunt criminalia sūt etiā mortalia: sed non econuerso: multa nāqꝫ sunt mortalia q̄ nō sunt criminalia: q: nō inducūt decapitationē: depositionē: exiliū: vel detrusionē in carcerē: licet etiā omne peccatum mortale vocatur quodāmodo crimen: ꝓprie tamē crimen est graue peccm̄ accusatiōe ⁊ dānatione dignissimū: vt dicitur. lxxxv. di. c. j. i fi. Unde primū peccm̄ criminale ē peccare i fidem trinitatis. Secūdū crimē ē peccm̄ contra naturā. Terciū ē homicidiū. Quartū ē crimē lese maiestatis. Quintū ē sacrilegium cū effractione violenta. Sextū est incestus. Septimū adulteriū. Octauū cōspiratio. Nonū falsū testimoniū. Decimū simo-

nia in ordine et beneficio. Undecimū usura. Omnia ista sunt criminalia maiora accusatione et damnatione dignissima. Alia vero pctā nō vocant' recte crimīalia: quia nō sunt capitalia licet sint mortalia: sūt eñ dispensabilia sine discoloratione ecclesie: hec archidia. xxv. di. c. alias. Uerūtamen nō solū criminalia sed etiā omnia mortalia mortē inducūt anime ipsius operantis: Infinita enim iacturā mortale pctm̄ operatur in homine: nam inter cetera offēdit deum et uniuersam ecclīam triumphantē: spiritussancti pignus aufert: mentē maculat: obnubilat et charitate nudat: merita mortificat: opera in mortali facta annihilat: animā vita eterna priuat: et finalit' dānat et apostaticis spiritibus tam similitudine ꝙ reprobatione associat. Sed quia duplex ē pctm̄ spirituale mortē adducens scʒ originale et actuale mortale. Primo q̄ri potest quid sit pctm̄ originale. Ad h' dicendū sm doctores ꝙ illud pctm̄ originale dicitur qd ab origine natiuitatis contrahitur: q2 sm aplm. Oēs nascimur filij ire: et cōtrahit' ex Adam p carnē ꝓpagatam ex eo. Uñ dicit cōpendiū theologie: ꝙ lʒ anima nō sit ex traduce: culpa tamē originalis ab anima ade transit ad animas posteroꝝ mediante carne p cōcupiscentiā generatā: sicut eñ ab anima ade ipō adā peccāte infecta fuit caro ade et effecta ꝓna ad libidinē: sic caro seminata secū trahens infectionē viciat animas posteroꝝ. Ex quo patʒ ꝙ originale pctm̄ est in carne et in anima: sed in carne materialiter et originaliter: in anima vero formaliter et tanq̄ī subiecto. Dicit autē Inno. ꝙ originale peccatū nō ē fomes nec ꝓnitas peccati: sed q̄dam aīe macula fomiti annexa que delet' ī baptismo: sed quia fomiti est annexa ideo fomes vel illa ꝓnitas aliquādo dicitur originale peccatū: et sm hoc intelligit' qd ait Aug'. scʒ ꝙ originale peccatū reatu transit in baptismo sed actu remanet: q2 macula que facit hominē reū eterne pene: transit vt de cetero ratione peccati illius nō sit astrict' eterne pene: min' tamē ꝓprie dicit' idē peccatū actu remanere: quia remanet ꝓnitas ex qua surgūt actuales cōcupiscētie. Ms si q̄ritur: cū xp̄s satisfecerit per passionē suā ꝓ peccato primoꝝ parentum et plene: ex quo originale deriuat' ad posteros cur nō fuit sublatū originale per mortem christi. Ad hoc respōdet arch. de pe. di. j. c. serpens. ꝙ

cum Adā et Eua peccauerūt transgrediendo p̄ceptū domini: oēs eram' in ipis originaliter vl seminaliter: et ideo quodāmodo omnes peccauim' ipis peccantib': sed in christo cū satisfecit ꝓ peccato p̄moꝝ parētū nō eramus. et iō p ipius satisfactionē illud pctm̄ sublatū nō fuit. Et si q̄rit' cur originale pctm̄ imputet' anime: cū illud tātū ↄtrahat' ex carnis corruptiōe. Ad hoc quidā dicunt ꝙ ideo: q2 aīa cōdelectat' ipi carni: et ideo illi etiā imputat'. Melius tamen dici pōt ꝙ ibi q̄dam digna retributio notatur: prius enī peccauit aīa p̄mi parentis et ita corrūpit ipam carnē: et ideo modo corruptio carnis corrumpit aīam. Secūdo q̄ri potest vtrū peccatū originale fuerit grauius alijs peccatis mortalib': p̄sertim cū pena culpe ꝓporcionari debet: sed pctm̄ illud grauissime punitū ē. Ad h' respondʒ Tho. iō ā 2e. q. clxiij. ꝙ in peccato duplex grauitas attēdi pōt. Una q̄dem ex ipa specie peccati: sicut dicim' adulteriū grauius eē peccatū simplici fornicatione. Alia grauitas peccati est que attendit' sm aliquaʒ circūstantiā loci: tēporis vel persone: s' prima grauitas eēntialior et p̄ncipalior ē peccato: vnde sm eā magis pctm̄ dicit' graue ꝙ sm aliā. Dicendū ē igit' ꝙ pctm̄ prothoparentis nō fuit grauius oībus alijs peccatis humanis sm peccati speciē: q2 licʒ superbia sm gen' suū habeat quādā excellentiā inter alia peccata: maior tamē ē supbia qua quis deum negat vel blasphemat: ꝙ supbia qua quis inordinate diuinā similitudinē appetit: qualis fuit supbia primoꝝ parentū: qui scʒ sunt inordinate supra suam mensurā appetierūt diuinā silitudinē ꝙtū ad sciaʒ boni et mali sicut serpēs eis suggessit: vt. s. p virtutē ꝓprie nature determinaret sibi qd eēt bonū et qd malū: et vlteri' ꝙtuʒ ad ꝓpriā ptātē opandi: vt. s. virtute ꝓprie nature operaret' ad beatitudinē ↄsequēdā: verūtñ sm ↄditionē psonaꝝ peccantiū habuit illud pctm̄ maximā grauitatē ꝓpter pfectionē status ipoꝝ. vñ dicit Aug'. xiiij. de ciui. dei. Magna fuit ī peccādo iniq̄tas vbi tāta fuit in nō peccādo facultas: habebāt eñ p̄mi pentes maximā ad nō peccandi facultatē: q2 nihil habebāt intrinsec' qd eos ad peccādū īpelleret et suggestionibus diaboli sine oī difficultate resistere potuissent: et sicut pctm̄ illud sm qd fuit grauissimū sed nō simpliciter ac pene magnitudo q̄ ↄsecuta ē ad illud p̄mū peccatū nō corre-

respõdet pctõ ƒm quãtitatẽ ꝓprie speciei: sed inquãtũ fuit ex hoc interrupta primi status innocentia: qua subtracta deordi/nata est tota humana natura que tunc vir tualiter erat in primis parentibus. Nam qꝛ primi parentes instituti fuerũt a deo: non q̃si quedã persone singulares: sed sicut q̃daꝫ principia toti' humane nature ab eis in po/steris deriuãde: simul cũ beneficio diuino ꝯseruante a morte ⁊ alijs defectib' corpali bus ⁊ spũalib': ideo p eoꝝ pctm̃ tota hũa/na natura in posteros tali beneficio desti/tuta: mortẽ ⁊ defectus multipharios incur/rit: insup ⁊ dãnationẽ eternã aïe ⁊ corpis saltẽ quãtũ ad penã damni.

D Tertio quer/ri põt de pctõ actuali mortali quãdo .s. pec catũ dicit' mortale ⁊ quãdo nõ. Ad hoc di cendũ q̃ pctm̃ mortale dupliciter cõtingit fieri. Primo p accidens sicut ꝯscientia er/ronea facit ibidẽ esse mortale pctm̃ vbi ƒm se nõ erat mortale pctm̃ vel etiã nullũ pec/catũ: de qua ꝯscia erronea plura dixisse me mini in sermonib' de trib' ptib' penitẽtie in sermone secũdo de opibus misericordie spũalis. Uel etiã ꝯtingit ibidẽ esse morta/le p accidens ꝓpter scãdalũ pusilloꝝ: qꝛ lꝫ nõ sit ƒm se malũ tñ hꝫ speciẽ mali: ⁊ de h̃ videbitur in sermone seq̃nti. Secũdo fieri põt aliqđ pctm̃ mortale simplr ⁊ p se: ⁊ de hoc ẽ pñs q̃stio. Ad quã r̃ndet Tho. scđa 2e. q. xxxv. q̃ pctm̃ ex hoc mortale dicitur qꝛ tollit spũalem vitã q̃ ẽ p charitatẽ: nã il/lud peccatum ex suo genere iudicat' mor/tale qđ ƒm ꝓpriã suã rõnem charitati ꝯtra tur. Cõsiderandũ tñ ẽ in omnib' peccatis q̃ sunt mortalia ƒm gen' suũ q̃ nõ sũt mor/talia nisi quãdo suã pfectionẽ ꝯsequũtur: per consensum rationis: quia si fuerit tãtũ incheatio peccati in sola sensualitate: non pertingens vsq3 ad consensum rõnis: tunc ꝓpter imperfectionẽ actus est peccatũ ve/niale sicut in genere adulterij cõcupiscẽtia que consistit in sola sensualitate est pecca/tum veniale: sed cum peruenitur ad ꝯsen/sum rationis: tunc est mortale. Et idem di cendũ est de primis motibus ire vel inui/die que reperiunt' etiã q̃nq3 in viris perfe/ctis: ⁊ sũt peccata venialia: vt dicit Tho. ibidem. q. xxxvi.

E Quarto queri potest: vtrum peccatum veniale possit fieri morta le: presertim cum dicit Augustin' exponẽs illud Jo. Qui incredulus est filio non vi/debit vitam: q̃ peccata minima id est veni alia si negliguntur occidũt: nihil autẽ oc/cidit spiritualiter nisi peccatum mortale. Ad hoc respõdet Tho. scđa 2e. q. lxxxviij. q̃ peccatũ veniale fieri mortale: potest in/telligi tripliciter. Uno modo sic q̃ idẽ act' numero possit prius esse peccatũ veniale ⁊ postea mortale: ⁊ hoc fieri nõ potest: qꝛ pec catũ principaliter cõsistit in actu volũtatis sicut ⁊ quilibet actus moralis: vnde nõ di citur vn' actus moralis si volũtas mutet': q̃uis etiã actio ƒm naturã sit cõtinua. Si autem volũtas nõ mutet' nõ potest eẽ q̃ d̃ veniali fiat mortale: quia peccatũ veniale ⁊ mortale sũt diuerse species peccati. Alio modo potest intelligi q̃ multa venialia cõ stituant vnũ peccatũ mortale: ⁊ hoc etiam fieri nõ potest: non enĩ omnia peccata ve/nialia totius mundi possunt habere tãtuꝫ de reatu quantũ vnum peccatum mortale nec quidẽ ex parte durationis qꝛ mortale habet reatũ eterne pene: peccatũ autẽ ve/niale reatũ pene temporalis: nec etiã ex p/te dãni: qꝛ mortale meret' carentiã visiõis diuine: cui nulla alia pena cõpari potest vt dicit Chryso. Nec denique ex pte pene sen/sus q̃tũ ad vermẽ cõscientie: licet forte q̃/tũ ad penã ignis nõ sũt improportionabi/les pene. Tertio modo potest intelligi sic: vt id qđ est veniale ex genere suo: fiat ali/quando mortale: ⁊ hoc quidem est possibi le scꝫ inquãtũ ꝯstituit' i eo finis: vl' inq̃tũ refertur ad mortale peccatuꝫ sicut ad finẽ: licet ecõtra mortale nõ potest fieri veniale: cuius ratio est: quia mortale ⁊ veniale dif/ferũt sicut pfectũ ⁊ īperfectũ in genere pec cati: imperfectum autẽ per aliquã additio/nem ad perfectionẽ venire potest: ⁊ sic ve/niale per hoc q̃ additur ei deformitas pti/nens ad genus peccati mortalis: efficitur mortale: sicut cũ q̃s dicit vbũ ociosuꝫ vt ali/quã inciet ad fornicationẽ: h̃ id qđ ẽ perfe/ctũ nõ põt fieri īpfectũ p additionẽ: ⁊ ideo pctm̃ mortale nõ fit veniale p id q̃ addit' ei aliqua deformitas ptinẽs ad aliqđ gen' peccati venialis: potest tamẽ id qđ ẽ ex ge/nere mortale eẽ veniale ꝓpter imperfectionẽ actus vt prius dictũ ẽ: vnde breuiter actus qui ẽ ex suo genere venialis quattuor mo/dis fieri potest mortalis. Primo ex cõsciẽ tia erronea: qꝛ quicquid fit ꝯ ꝯsciaꝫ edificat ad gehennã: si etiã fit ꝯ ꝯsciam erroneã: vt diffuse patet in sermone .ij. de operib' mi/sericordie spiritualis in .ij. de trib' ptib' pe nitẽtie. Et h̃ ẽ rõ: qꝛ cũ in pctõ duo sunt scꝫ auersio a bono incõmutabili: ⁊ conuersio

Abs creatore

ad bonũ cõmutabile: penes primũ principaliter iudicat' pctm̃: q2 illud e't quasi formale: ⁊ scdm̃ quasi materiale. Hinc ẽ q̃ q̃uis leuare festucã de terra leue videat' vel indifferẽs: tamẽ quãdo fit cõtra cõscientiam pctm̃ ẽ: q2 sp̃ ĩtelligit' bonũ ĩcõmutabile: fitq3 auersio a peccatore. Secũdo ex cõplacẽtia: dicit enim Aug'. q̃ nullũ pctm̃ ẽ adeo veniale q̃ nõ fiat mortale dũ placet. Signũ aũt cõplacentie mortale pctm̃ constituẽtis est quãdo tãtũ inhereret tali veniali q̃ etiã nõ dimitteret si mortale esset. Tertio ꝓinde ex quadã dispositione: q2 ꝑ frequẽtẽ lapsum in venialia disponit' q̃s ad mortale: ⁊ ꝼm hoc intelligit' illud Aug'. Uitasti grãdia videas ne obruaris ãrena. hoc eñ dicit: quia sepe de pctis minutis dũ nimis frequẽtant' deuenit' ad magna: sicut de modica scintilla quãdoq3 surgit magn' ignis: sic eñ cõsuetudo venialiũ cadere facit ĩ mortale: ⁊ sic ꝯsuetudo iurãdi cadere fac' in periuriũ per occasionẽ: ⁊ ꝼm hũc sensum dicit': de pe. di. j. c. tres sunt: vbi subditur: Illa vtiq3 que humana fragilitate: q̃uis parua tamẽ crebra surrepũt: si collecta circa nos fuerĩt: ita nos grauabunt et opprimẽt sicut vnũ aliqđ grande peccatũ. Quid eñ interest ad naufragiũ: vtꝝ vno grandi fluctu nauis operiat' ⁊ obruat': an paulatim surrepẽs aqua in sentinam ac ꝑ negligẽtium culpã derelicta atq3 contempta impleat nauẽ atq3 submergat. Quarto deniq3 ex ꝓgressu: q2 quãdo insurgit veniale posset ꝓgredi ad mortale: nõ q2 ipsũ veniale in substãtia fieret mortale: sed q2 ex ipo occasionalit' fieret mortale: ꝑ ꝯsuetudinẽ eñ semper cresceret ⁊ libido peccati ⁊ cõtemptus dei. Quinto q̃ri põt: vtꝝ ergo mortali debeat' pena infinita: presertim cũ dicit' Hiere. x. Corripe me dñe: verũtamẽ in iudicio ⁊ nõ in furore tuo: ne forte ad nihilũ redigas me. Ira vero vel furor dei metaphorice vindictã diuine iusticie significat: redigi autẽ in nihilũ est pena infinita: sicut ex nihilo aliq̃d facere virtutis est infinite. Ad h' dicẽdum ꝼm Tho. p̃ma 2e. q. lxxxvij. q̃ pena ꝓportionat' peccato: in pctõ autẽ duo sũt: quoꝝ vnum est auersio ab incõmutabili bono qđ est infinitũ bonũ: ⁊ ex hac parte pctm̃ ẽ infinitũ: ⁊ ideo ꝑ ꝯsequẽs pctõ debet' infinita pena q2 tũc pctõ correspõdet pena damni que ẽ infinita: vtpote amissio boni ĩfiniti. s. dei. Aliud autẽ qđ ẽ ĩ pctõ ẽ ad cõmutabile bonũ inordinata cõuersio: ⁊ ex hac parte peccatũ ẽ finitũ: tum q2 bonũ illud cõmutabile finitũ est: tũ etiam q2 ipa cõuersio finita ẽ: actus eñ creature nõ possunt esse infiniti: ⁊ ex hoc pctõ correspõdet pena sensus q̃ etiã est finita ꝼm quãtitatẽ nõ tamẽ ꝼm durationẽ: ⁊ hoc ꝓpter tria. Primo quia licz pena pctõ ꝓportionetur ꝼm acerbitatẽ: tamẽ in iudicio diuino q̃ humano: sicut Aug'. dicit. xxj. de ciui. dei. In nullo tamẽ iudicio requiritur q̃ pena adequet' culpe ꝼm durationẽ: sicut culpa adulterij vel homicidij momẽtanea lõga punit' pena carceris exilij vel etiam mortis: in qua morte nõ cõsideratur occisiõis mora: sed potius q̃ aufertur a societate viuentiũ: ⁊ sic suo modo repñsentat eternitatẽ pene inflicte diuinitus. Secũdo quia duratio pene correspondere debet durationi culpe: culpa vero q̃tum ad actum licet nõ duret eternalit': tamẽ homo peccat in eterno suo: Dicit' eniz quis in eterno suo peccare: nõ solũ ꝼm continuationẽ actus in tota vita hominis durãtis: sed quia ex hoc q̃ finem in peccato cõstituit: volũtatem habet in eternũ peccãdi. Dicit eñ Greg. in. q. moral. q̃ tales voluissent sine fine viuere: vt sine fine potuissent ĩ iniquitatib' permanere: ⁊ ideo iustũ est ꝼm Grego. q̃ qui ĩ suo eterno peccat cõtra deũ: in eterno dei puniat'. Tertio vero quia duratio pene correspõdet durationi culpe: nõ quidem propter ex parte actus q̃ temporalis est: sed ex parte macule que remanet nisi ꝑ penitentiã deleat': qua durãte remanet etiã reatus pene. Perseuerat autẽ macula donec volũtas ecõuerso se auertens a bono cõmutabili ad incõmutabile bonũ se cõuertat: q̃ si qđ absit ĩ auersione tali moriat': tunc in auersiõe ꝑpetua reprobat' obstinat': ac per ꝯsequẽs punit'. Dicit eñ Tho. sup. iiij. di. xxj. q̃ in illis q̃ damnant' nõ poterit aliqua culpa dimitti: nec aliquis reatus tolli: cũ charitate careant per quã ⁊ culpa purgat' ⁊ reatus tollitur: ⁊ quia deus nec veniale pctm̃ dimittit sine mortali: ideo venialia pctã mortali cõiuncta puniunt' etiam in damnatis eternaliter: etiam quãtũcũq3 minima fuerĩt: etiã si ante pctm̃ mortale dimissũ fuisset veniale quantũ ad culpam manente reatu. Horũ ratio est: quia tria requirunt' ad purgationẽ culpe vel reatus in futuro scz gratia pena ⁊ voluntas: nam gratia habens adiutorium pene ⁊ cõsonantiam voluntatis

potens ē purgare culpā ⁊ peccati scorīam: sed in dānatis nō ē grā: ⁊ eoꝝ voluntas ē in malo firmata: ⁊ sic pena culpā purgare nō potest.

De scandalo tam actiuo ꝙ̄ passiuo quādo est peccatum mortale. quando veniale. ⁊ quando nullū: Sermo VII.

Non occides Exo. xx. Secūdo ꝓsequendo de homicidio spirituali ipius anime qđ facto cōmittit in proximo scȝ per scādalū
A pusillorū. Primo queri potest de scandalo quo spirituale perpetrat homicidium: vtrū diffiniatur esse dictū vel factū minus rectū prebens occasionē ruine: ⁊ videt̄ q̄ nō: quia cū inter actus ꝟtuosos vł rectos vnus sit rectior vel virtuosior altero: illud solū videt̄ nō minus rectū esse qđ ē rectissimū: ⁊ sic sequeret̄ q̄ omnis actus virtuosus ꝑter optimū esset scandalum. Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. scđa 2ᵉ. q. xliij. q̄ sicut dicit Hiero. super illud Matth. xv. qđ grece scandalon dicit̄. Nos offensionē vł ruinā ⁊ impensionē pedis possum⁹ dicere. Cōtingit eñ qñq̄ q̄ aliquis obex ponit̄ alicui in via corporali: cui ipīngens disponitur ad ruinā: ⁊ talis obex dicitur scādalum: ⁊ similiter in ꝓcessu vie spūalis cōtingit aliquē disponi ad ruinā spūalem: p dictū vł factū alterius inq̄tuȝ. s. aliquis am monitione sua vł inductiōe aut exēplo alterū trahit ad peccādū: ⁊ hoc ꝓprie dicit̄ scandalū: nihil aūt fm ꝓpriā rationē disponit ad spūalem ruinā nisi qđ habet aliquē defectū rectitudinis: q: id qđ est perfecte rectū: magis munit hominē contra casum ꝙ̄ ad ruinā inducat: ⁊ iđ cōuenienter dicit̄ qđ dictū vł factū min⁹ rectū ꝑbens occasionē ruine sit scādalū: nō cogitatū vł affectatū: q: hoc latet in corde nec alteri ꝓponitur vt obex ad ruinā disponēs. Porro minus rectū nō dicit̄ hic qđ ab aliquo alio supat̄ in rectitudine: sed qđ habet aliquē rectitudinis defectuȝ: eo qđ est fm se malū: sicut peccata: vł habet speciē mali: sicut cū aliquis recūbit in idolo ꝗ̄uis enim fm se nō sit peccm̄ si q̄s hoc nō faciat intentione corrupta: tamē q: hȝ speciē quādam vł similitudinē venerationis idoli: pōt alteri ꝑbere occasionē ruine: ideo monet apls. j.

Thessa. v. Ab oī spē mala abstinete vos. Hinc cōuenienter dr min⁹ rectū vt cōphēdant̄ tā illa q̄ sunt fm se pctā: ꝙ̄ illa q hn̄t speciē mali. Notandū tamē qđ dictū vł factū vnius potest alteri esse causa peccandi dupliciter. Uno modo p se quādo q̄s suo malo verbo vel facto intēdit aliū ad peccādū inducere: vł si ipe hoc nō intēdat tamē ipm factū est tale q̄ de sui rōne habet vt sit inductiuū ad peccādū: puta q: publice facit peccm̄: vł qđ habet similitudinē peccati ⁊ tunc qui facit huiusmodi actū ꝓprie dat occasionē ruine: ⁊ vocat̄ scandalū actiuū: eo q̄ agens dat legitimā occasionē ruine: qđ sonat cām imꝑfectā aliqualit̄ ducens ad ruinā: ⁊ ꝓpter hoc nō dicit̄: dans cām ruine: q: nihil pōt homini sufficiēs esse cā peccati qđ ē spūalis ruina nisi ꝓpria volūtas. Secūdo mō p accidēs pōt alteri eē cā peccādi: qn̄ scȝ ꝑter intentionē operantis: ⁊ etiā ꝑter cōditionē opis aliquis male dispositus ex hmōi opere inducit̄ ad peccādū: puta cū aliq̄s inuidet bonis alioꝝ: ⁊ tunc ille qui facit hmōi actū rectū: nō dat occasionē quantū in se est: sed alius sumit occasionē fm illud ad Roma. vij. Occasione autē accepta p mandatū peccatū opatū ē in me oēm ꝯcupiscētiā: sine lege eñ mortuū erat peccm̄ ⁊c. ⁊ hoc dicit̄ ꝓprie scādalū passiuū qđ fit sine actiuo: q: ille q̄ recte agit quātū ē de se: nō dat occasioneȝ ruine quā alter patit̄: sicut frequēter cōtingit in suspiciosis ⁊ temerarie iudicātibus: qñq̄ etiā cōtingit q̄ ⁊ sit simul scandalū actiuū in vno ⁊ passiuū in alio: puta cuȝ ad inductionem vnius peccat alius quandoq̄ deniq̄ ē scādalū actiuū sine passiuo: puta cuȝ aliquis aliū inducit ad peccādū verbo vł facto sed alter nō ꝯsentit. Deinde secundo queri potest: vtrū scādalū sit peccatuȝ: presertim cum omne peccatū sit voluntarium: adeo q̄ si nō esset voluntariū nō esseȝ peccatum: peccata nāq̄ nō veniūt ex necessitate: sed scandalū venit ex necessitate: dicente domino Matth. xviij. Necesse est vt veniant scandala. Ad hoc respōdet Tho. vbi s. q̄ scandalū actiuū semper ē peccatū in eo qui scandalizat: quia vł ipm op⁹ qđ facit est peccatū: vel etiam si habeat speciem peccati dimittendum est ꝓpter ꝓximi charitatē ex qua tenet̄ vnusquisq̄ ꝓuidere ꝓximi sui saluti: ⁊ sic q̄ nō dimittit agit contra charitatē: potest tamē esse sine peccato illius qui scādalizatur. i. occasionem

habet ruine. Sic̄ scādalū passiuū semꝑ est
pctm̄ in eo qui scādalizat̄ .i. occasionē reci
pit ruine: q2 nō scādalizat̄ nisi inquantum
aliqualiter ruit spūali ruina que est pctm̄.
Potest tamē scādalū passiuū esse sine pec/
cato eius ex cui9 facto aliquis scādalizat̄:
sicut cū scādalizat̄ de hijs q̄ ali9 benefecit.
Qꝛ aūt dicit̄ necesse ē vt veniant scādala:
subintelligit̄ ſm cōditionē hominū: q2 si/
bi a pctis nō cauēt: sicut si medic9 videns
aliquos indebita dieta vtētes dicat: Ne/
cesse ē tales infirmari: qḋ intelligendū est
sub hac cōditiōe: si dietā nō mutēt: ꝛ simili
ter necesse ē euenire scandala si hoīes con/
uersationē malā nō mutēt: vl̄ necesse ē eue
nire scādala necessitate finis: q2 vtilia sūt
ad hoc ꝙ qui probati sunt manifesti fiāt.

B Ad maiorē euidentiā sciēdū ꝙ scādalū
tā actiuū ꝗ̄ passiuū quādoq3 pōt eē venia
le ꝛ quādoq3 mortale. nā3 scandalū actiuū
duplex ē sc3 ꝑ se ꝛ ꝑ accidēs. Per se quidem
dicit̄ quādo intēdit inducere aliū ad peccā
dū: si ergo intēdit ducere ꝓximū ad peccā
dū venialit̄ ꝑ actū peccati venialis: est ve/
niale pctm̄ sed graue: vt cū quis aliū indu
cit ad dicēdum mendaciū officiosū vl̄ ioco
sū: sicut ꝯtingit quotidie in familia dom9
q̄ inducit̄ ad negādū dominū vel dominā
esse in domo vel villa. Si v̄o ꝑ actū peccati
venialis intēdit aliū inducere ad mortale
pctm̄: tunc ille actus qui ſm se ē venialis
fieret mortalis ex intētiōe: sicut frequēter
euenit in diuersis indicijs venerijs vt i nu
tib9: affatib9: osculis: amplexib9 ꝛ silibus
que in genere suo venialia sūt si intentiōe
simplici fierēt vel etiā nulla pctā: s3 si libi/
dinose fiunt vl̄ ad ꝓuocādū fedū amorem
vl̄ ꝯcupiscētiā in alio: tūc mortalia iudicā/
tur ex intentiōe: q2 ad cōpletionē mali suf/
ficit intētio mala: vt dicit Tho. in. iiij. imo
qḋ ē ꝑ se bonū facit intentio praua malū ꝛ
dānabile: vt pt3. j. q. j. c. marchion. §. vide
ꝗ̄tū bonū ē charitas. Qꝛ si intēdit aliū in
ducere ad peccandū venialiter ꝑ actū pcti
mortalis: peccat mortalit̄ ex duplici via. Si
deniq3 intēdit aliū inducere ad peccādum
mortaliter ꝑ actū pcti mortalis: est morta/
le grauissimū: vtpote ex oī parte aggraua/
tū ex opere: intentione ꝛ ex scādalo: vñ de
hmōi dicit̄ Matth. xviij. Qui scandaliza/
uerit vnū de pusillis istis q̄ in me credunt
expedit ei vt suspēdat̄ mola asinaria i col/
lo eius ꝛ demergat̄ in ꝓfundo maris. Se/
cūdo vero dicit̄ scādalū ꝑ accidēs quādo
sc3 aliter scandalizant̄ preter intentionem
agentis: q2 nō intēdit facto vel verbo dare
alteri occasionē ruine: s3 solū sue satisface/
re volūtati: ꝛ factum ſm se disponit ad ali
quā ruinā spūalem: ꝛ hoc quādoq3 ē pctm̄
veniale: puta cū aliquis actū pcti venialis
cōmittit: vel actū qui nō est ſm se malus: s3
habet speciē mali cū aliqua leui indiscreti
one quo scandalo etiā infirmi ꝛ imperfecti
scandalizantur. Exemplū habem9 in Pe/
tro de quo dicit Paulus ad Gal. ij. Cū vi
dissem ꝙ nō recte ambularent ad veritatē
euāgelij dixi cephe corā omnib9. Si tu cū3
iudeus sis: gentiliter ꝛ nō iudaice viuis:
quō gentes cogis iudaizare: vnde Petr9
in hoc peccauit ꝛ reꝑhensibilis fuit ſm se/
tentiā pauli ꝛ Augu. subtrahēs se a genti
bus vt vitaret scādalū iudeoꝝ quia hoc in
caute aliqualit̄ faciebat: ita ꝙ ex hoc gen/
tiles cōuersi ad fidē scādalizabant̄: ꝛ hoc
ex eoꝝ imperfectiōe: q2 factū petri nō erat
tam graue ꝙ inde merito possint alij scan/
dalizari. Quādoq3 v̄o scādalum est pctm̄
mortale: vel q2 cōmittit actū peccati morta
lis: vl̄ q2 ꝯtemnit salutē ꝓximi: cū ꝓ ea cō/
seruāda nō ꝓtermittat aliquis facere qḋ si
bi libuerit etiā si in se nō sit pctm̄. Exempli
cā. Cōtingit quēpiam ab actu quidē pecca
ti cessare: s3 tamē pusilloꝝ scandalū nō eui/
tare: vtpote q2 remanet cū illa in castitate
quā prius tenuit in fornicatiōe: aut occul/
te recipit in vxorē quā in manifesto habu/
it ꝯcubinā: ꝛ de similibus idē ē iudiciū: in
quib9 cauet̄ actuale pctm̄ sed nō āmouet̄
pusillorū scandalū: ꝛ sic remanet in morta/
le ꝑcipiciū: iuxta illud. j. Coꝛ. viij. Si autē
peccātes in fratres ꝛ ꝑcutiētes ꝯsciam eo/
rū infirmā in christū pctis: ꝗ̄propter si esca
scādalizat fratrē meū: nō mādacabo carnē
in eternū ne fratrē meū scādalizem: in qui/
bus verbis ostendit Paulus ꝙ solū pro/
pter scandalū pusilloꝝ carnes idolis imo
late nō debēt comedi. Nimirū q2 spēs ma/
li infirmis plurimū nocet ꝛ occidit eorum
animas ꝓ quibus christus mortu9 ē: quid
ergo putas meret̄ pctm̄ notoriū vtiq3 mul
tomagis ē puniēdū nō solū in futuro s3 eti/
am in p̄nti: vt pt3. xxiij. q. v. cū quisq3. ꝛ vt
dicit Grego. in registro. Peccata manife/
sta nō sūt occulta correctiōe purgāda: s3 pa
lam sunt arguēdi q̄ palā nocēt: vt dū aper/
ta obiurgatione sanant̄: hi q̄ eos imitādo
deliquerant corrigant̄: ꝙ si ex h̄ nō emēdā
tur ab omni christi sunt ejiciendi: iuxta illō

xxiiij.q.iij.c.resecāde sūt putride carnes ꝛ
scabiosa ouis a caulis repellenda: ne tota
domus massa corpus ꝛ pecora ardeat: cor
rūpatur: putrescat: intereat. Arrius ī ale
xandria vna scintilla fuit: ſ; quia nō statim
oppressus est: totuz orbē eiꝰ flāma popula
ta est: hec ibi. Hinc etiā plerūq; plura pec
cata notoria sequi solent plage generales:
vnde.xlv.di.c.ſ; illud nō ociose transcur
rendū est: q vno peccāte ira dei sup omnē
populum venit: ꝛ exemplificat.j.q.iiij.c.
ecclia.ō petō Achan vt Josue.vij. De pec
cato egyptiorum ꝑ quo.x.plagas recepe
runt: vt Exo.ix.x.ꝛ.xj. De peccato quoq;
filiorū Hely ꝑ quo populus ꝛ archa tradi
ti sunt in manus philistinoruz ꝛc. Deniq;
causā subiungit in dicto.c.sed illud dicēs:
Que ē ista misericordia vni parcere ꝛ om
nes in discrimē adducere: polluit enim ex
vno peccatore populꝰ sicut ex vna oue mor
bida totus grex inficitur: sic enim vno vl
fornicāte vel aliud qd̄cunq; scelus cōmit
tente plebs vniuersa polluitur: hec ibi.
Quotq̄t autē illius exemplo ad imitatio
nem inducūtur: tot animarū occisarū reus
corā deo cōuincitur: quas peremit veneno
praui exempli: ꝛ si nullus inde sequat ani
marum interitus tamē ſm Hiero. iudiciū
patietur eternū: quia venenum obtulit si
C fuisset qui biberet. In his ergo notorijs
peccatoribus qui scandalo suo gregē vni
uersum inficiunt duo sūt obseruāda. Pri
mū ē seuera ꝛ quottidiana ab omnibꝰ cor
rectio: ꝛ in hoc nulli parcendum ē nec pre
lato nec seniori: vñ dicitur.ij.q.vij.c.paulꝰ
dicit.s.j.Timo.iiij. Seniorē ne increpaue
ris: sed hec eius regula tūc est seruāda: cū
culpa seniorum suo exemplo nō trahit ad
interitū corda iuniorū: vbi aūt senior iune
nibus exemplū ad interitum prebet: ibi di
stricta increpatione feriendus est: hec ibi
ꝛ.xj.q.iij.c.pcipue: vbi dicit: ceteri quip
pe in populis prelati delinquunt: ac p hoc
crudelius q̄ ceteri puniunt. Sequitur: q2
si peruersa inquā perpetrant: tot mortibꝰ
digni sunt: quot ad subditos suos perditi
onis exempla transmittunt. Secundum ē
eorum qui correpti obedire contemnunt:
C ex cōmuni christianorum cōuersatione per
censurā ecclesiasticā eiectio: vt pz.xxiiij.q.
iij.c.tā sacerdos q̄ reliqui omnes fideles
sūmā debēt habere cura de his q̄ pereūt:
quatenꝰ eorū redargutōe aut corrigant de
pctis: aut si incorrigibiles apparuerit ab
eccl'ia segregent scʒ p excōicationē: nam ꝑ
quolibet mortali manifesto debēt quis ex
cōicari: si aliter nō vellet corrigi: vt pz.xj.
q.iij.c.nemo epōrū: exemplū de ver.sig.c.
ex pte. Nō si fuerit excōicatus nō solū nō ē
illi cōicandū: ſ; nec illis qui talibus excom
municatis cōicant: vt.xj.q.iij.c.rogo ꝛ mo
neo ne cuiq; sacerdoti supascripto mario
cōicāti ꝯtra animā suā quisq; vestrū cōmu
nicare ꝑsumat: glo. hoc verbum rogo ꝓ ꝑ
ceptiue ponit: monemus enī quos habe
mus caros.ꝛ.c.sequēti cū glo. Rō huius ē
q2 vt dicit ibidē.c.oēs christiani qui a sa
cerdotibus excōicant sathane traduntur
quō scʒ q2 extra ecclīam ē diabolus sicut ī
eccl'ia ē christꝰ: ac p hoc quasi diabolo tra
ditur q̄ ab ecclesiastica cōmuniōe remouet:
vnde illos quos tūc apl's sathane traditos
ꝑdicat.s.j.Cor.v. Excōicatos a se eē demō
strat.ꝛ.c.nihil sic formidare dz xpianꝰ ꝛc.
vide. Si xō tales negligētie platorū p cen
suram nō artant ad emendationē: tamen
sūmopere sūt vitandi: iuxta illud: si eccle
siā nō audierit sit tibi sicē ethnicꝰ ꝛ publi
canus: ꝛ paulus.j.Cor.v.ꝑcepit dicens:
Scripsi vobis ne ꝯmisceamī fornicarijs:
glo. id ē cū criminosis generalit q̄ fornicāt
a deo: nō vtiq; fornicarijs huius mundi.s.
tāū: vnde subdit magis distincte si q̄s frat
nominatur.i.christianꝰ ꝛ est fornicator scʒ ma
nifestꝰ aut auarꝰ.s.publice p vsurā ꝛ rapi
nā auariciā suā oñdens: aut maledicus.i.
blasphemator aut detractor assiduus: aut
ebriosus.i.ebrietati assuetꝰ: cū hmōi nec ci
bū sumere: q̄diu.s.ī his pseuerāt vt sic cō
fundant ꝛ emendent: alioq̄n q̄ familiare
cū eis frequētat ꝯsortiū: petō eorūdē assu
mit pricipiū. Et iō dictū ē iosephat regi iu
de.ij.Regū vlti. Impio prebes auxilium
ꝛ his q̄ dominū oderūt amicitiā iungeris:
idcirco iram domini merebaris.s.ex rigo
re iusticie. Secundo de scādalo passiuo sci
endū q scādalū passiuū importans impa
cationē quā ī p qui aliquis disponit ad
ruinā: qñq; pōt eē veniale: puta cuz aliq̄s
ex inordinato dicto vl facto alterꝰ mouet
motu venialis peccati: sicut frequēter con
tingit in suspitiōibus: qñq; vero est petm̄
mortale: puta cū aliquis ex inordinato fa
cto vl dicto alterꝰ procedit vsq; ad morta
le petm̄.s.vl imitando petm̄ mortale ab ali
is perpetratū: vel temerarie iudicando id
qd̄ ſm eius iudiciū videtur hre spēm pctī
mortalis. Pexo de suspitiōe ꝛ temerario

iudicio dicta sufficiant in sermonib⁹ dominicalibus dñica .iij. post penthecostē. Hic queri pōt: vtrū bona spiritualia sint ꝓpter scandalū ꝑtermittēda sicut sentire videt̄ Hiero. di. ꝙ dimittēdū est ꝓpter scādalum om̄e qḋ potest ꝑtermitti salua triplici veritate scȝ vite: iusticie: ꝛ doctrine: sed impletio cōsilioꝝ multotiēs ꝑtermitti potest salua triplici veritate p̄dicta: que tamē ꝯsilia sunt maxima inter opa spiritualia: alioqn peccarent oēs qui ꝑtermittunt. Ad hoc respōdet Tho. vbi .s. ꝙ in spūalibus bonis distinguendū est: nā quedā bonorum sunt de necessitate salutis que ꝑtermitti nō possūt sine peccato mortali: nullus autē peccare debet mortaliter nec venialiter vt alterius pctm̄ impediat: q: ſm ordinē charitat̄ pl⁹ diligere debet salutē ꝓpriā q̄ȝ alienā: ꝛ ideo talia nō debēt ꝑtermitti ꝓpter scandalum. Exempli grā: qñqȝ cōsilioꝝ obseruatio et operū misericordie impletio sūt de necessitate salutis in his qui iā vouerūt consilia ꝛ in his quib⁹ ex debito īminet defectibus alioꝝ subuenire: vel in tēporalib⁹ vt pascēdo esurientē: vel in spiritualibus vt docere ignorantem: siue hmōi fiant debita propter iniunctū officiū: vt patet in p̄latis sine ꝓpter necessitatē indigentis: ꝛ tūc non sūt ꝑtermittenda ꝓpter scandalū: q: tunc sunt de necessitate salutis. In his vero spiritualib⁹ q̄ nō sunt de necessitate salut̄: neqȝ p se neqȝ p accidens: videt̄ distinguēdū q: scandalū qḋ ex eis orit̄ qñqȝ ꝓcedit ex malicia scȝ aliqui volūt īpedire huiusmodi spiritualia bona cōcitando scādala: ꝛ h̄ est scandalū phariseoꝝ qui de doctrina domini scādalizabant̄: qḋ domin⁹ docet esse ꝯtēnendū Matth. xv. dicēs: Sinite illos ceci sunt ꝛc. Verūtamē circa doctrinā duo sūt ꝯsideranda .s. veritas que docet̄ ꝛ illa ē de necessitate salutis: vt scȝ ꝯtrariū veritati nō doceat: ꝛ ideo ꝓpter nullū scandalum qḋ sequi videatur debet ꝑtermissa veritate falsitatē docere. Secūdū est ip̄e act⁹ docēdi qui cōputatur īter elemosynas spirituales: ꝛ ideo eadē ratio est de doctrina sicut de alijs operibus misericordie vt iaȝ dictū ē: vt sic veritatem ſm congruentiam temporis et psonaꝝ ꝓponat ille cui incūbit docendi officium: sicut idem ē iudiciū de correctione fraterna ad quā magis obligantur superiores q̄ȝ pares. Sed quomodo obligant̄: patet in alio sermone de tribus partibus penitētie. Quādoqȝ vero scandalū ꝓcedit ex infirmitate vl̄ ignorantia ꝛ huiusmodi dicitur scādalum pusilloꝝ ꝓpter qḋ sunt spiritualia opera vel occultanda vel etiam interdum differēda: vbi periculum nō imminet: quousqȝ reddita rōne huiusmodi scandalum cesset: si tamē post redditā rōnem scandalū duret: iā videtur esse ex malicia: ꝛ sic ꝓpter ip̄m nō sunt huiusmodi bona spiritualia dimittēda. Ad laudem dei omnipotētis.

De homicidio quod fit per detractionē qua plurimos occidunt spiritualiter vl̄ corporaliter exemplo diaboli qui christo detraxit ex supbia: inuidia ꝛ malicia. Ser. VIII

Non occides Exo.

xx. Processu cōgruo iam de secūdo modo primū occidendi breuiter ꝓsequamur: qḋ scȝ fit lingua vel nutu sic eī secūdo modo p̄ceptum hoc exponi potest. Non occides .i. vel verbo vl̄ nutu pficies: quo vita ꝓximi vl̄ tua corpalis vl̄ spiritualis iniuste perimat̄ vel detrimētū patiat̄. Qz aūt v̄bo sic̄ facto q̄s occidat pȝ de pe. di. j. vbi d̄r .c. homicidioꝝ v̄bo tria A
genera eē dicebat beat⁹ petr⁹: ꝛ penā eoꝝ parilē fore dicebat: sic̄ eī homicidas īterfectores fratrū: ita detractores eoꝝ eosqȝ odiētes hoīcidas eē manifestabat: q: ꝛ q̄ occidit: ꝛ qui odit fratrē suuȝ ꝛ qui ei detrahit pariter homicide eē demōstrat̄. Et iterum illud. Noli putare te non esse homicidam quando fratri tuo male persuades ꝛ si fratri tuo malū persuades occidis: et vt scias q: occidis: audi ps̄. Filij hominū detes eoꝝ arma ꝛ sagitta ꝛ ligua eoꝝ gladi⁹ acutus. Hoc igit̄ homicidiū tā corpale q̄ȝ spūale multipharie multisqȝ modis pficit̄ ꝑcipiēdo: ꝯsulēdo: suadēdo: adulādo: ad pctm̄ alliciēdo: ad irā ꝓuocādo: decipiēdo falsitatē ingerēdo: ī p̄dicatiōib⁹: ꝯfessionibus ꝯsilijs ꝛ sīlib⁹: s; q: de singulis ī locis inferi⁹ videbit̄: ꝑcipue in septimo p̄cepto vbi agit̄ de none pctīs alienis: iō p nunc grā breuitat̄ supsedeo. Solū aūt h̄ duo statui ꝓsequēda .s. de iniusta occisione que fit p detractionē: ꝛ de iusta occisiōe q̄ fit p censurā ecclīasticā tā iuris q̄ȝ iudicis. Quātū igitur ad primū sciēdū ē ꝙ maledicta detractio p̄mo sumpsit exordiū a diabolo ex trib⁹ .s. ex supbia in celo: ex inuidia in pa-

radiso: ꝛ ex malicia vel crudelitate in ter/
ra. Naz quātū ad primū diabolus elatus
in supbiam in celo: celsitudinē filij dei per
ppriam subiectionē sustinere non potuit:
sed illi similis esse voluit: dicit enī Bona/
uētura sup scōz di. v. ꝙ primū peccatū dia
boli in celo fuit supbia ꝑsumptionis et tu
moris: statim enī vt vidit suam pulchritu/
dinē ꝑsumpsit magna de se: vnde Augu.
xj. sup Gen. ad litterā dicit. Factus cuz tu
more a luce veritatis se auertit supbia tu/
midus ꝛ ꝓprie potestatis delectatiōe cor/
ruptus: sed hoc peccatum fuit consūmatū
supbia ambitiōis: quia ꝑsumens de se ap/
petijt quod oīno supra se fuit: ꝛ ad qō per
uenire non potuit: nam diabolus natura/
lium suoꝝ cōsiderans strennuitatē ꝛ excel
lentiam ꝛ ꝑexcellentiam: voluit ꝑesse ꝛ re/
quiescere sua auctoritate: hoc est sine meri
tis ꝛ sine ministerio: cum tamē se nouerat
factum ad acquirendū eternam beatitudi
nem ꝑ merita et ministeria: ꝛ hec ambitio
excecauit oculos eius vnde Bern. ď gradi
bus humilitatis loquens ad diabolū in/
ter alia dicit. Uelim curiosius o curiose in
tentionem tue curiositatis inquirere: po/
nam inquit sedem meā ad aquilonem: nec
aquilonem hūc corporalē nec sedem hanc
cum sis spiritus intelligo materialem: pu
to autem per aquilonem reprobādos ho/
mines ꝛ spūs designatos fuisse: ꝑ sedē po
testatem in illos quos vtiq̄ in ꝑsentia dei
quāto ei vicinior tanto ceteris ꝑspicatior
ꝑuidens: nullo sapientie radio choruscan
tes: nullo spūs amore feruentes: velut va
cuū reperis locum: affectasti sup illos do/
miniū: quos quadā astucie tue claritate ꝑ
funderes: tue malicie estibus inflāmares:
vt quomodo altissim⁹ sua sapientia ac bo/
nitate omnib⁹ filijs obedientie ꝑerat: sic
ꝛ tu sup oēs filios supbie ꝯstitut⁹ tua cos
astuta malicia ac maliciosa astutia regeres
ꝑ qō altissimo similis esses sed miror cum
in ꝑsentia dei tunz ꝑuideris principatum
cur non ꝛ in eadē ꝑuidisti ꝑcipicium: nam
si ꝑuidisti que fuit insania: ꝙ cum tāta mi
seria cuperes ꝑncipatuz: mallens miser ꝑ/
esse q̄ feliciter subesse: sed credibilius ē ꝙ
non ꝑuidisti: vel q: dei bonitatē attēdens
in corde tuo dixisti non requiret: vel quia
viso principatu statim in oculo supbie tra
bes excreuit: que īterposita casum videre
non potuit: sic Joseph cum suaz ꝑuidisset
exaltationē non tamē ꝑuidit sui venditio/
nem: hec ille: dicit enī Apoc. xij. ꝙ draco
ille magnus ꝛ rufus. id ē sanguinolētus ꝛ
cauda sua trahebat tertiā partē stellaꝝ: et
misit eas in terram: ꝑ caudā autē circūue/
niētia ꝛ malicia diaboli signat: q̄bus dei
filio detrahēs traxit ad imitationē sui ter
tiam ꝑtem angeloꝝ: vt subiectos haberet
quib⁹ ꝑesset: nam vna pars angeloꝝ oīno
rebellis ei fuit: altera vero titubauit: sed
tandē ei⁹ detractioni restitit: tertia deniq̄
pars detractoꝝ lucifero adherendo ꝯsen/
sit: ꝛ hanc detrahēdo tanq̄ ꝑncipes tene/
brarū ad terram misit: et sic vt etiam dicit
Bonauen. vbi s̄: supbie peccatum in affe/
ctu inuidie ꝛ odij ꝑpetua ꝛ ꝑfecta auersio/
ne fuit cōfirmatū: nam ex quo non potuit
obtinere quod petijt: īdō inuidere cepit ꝛ
affectu odij cōtraire: ꝛ in hoc cōfirmat⁹ est
in malo: quia hoc ip̄m oīno a deo separatꝰ
vnde in hmōi ꝑlis generatione ꝯfirmata
est supbia: ꝛ lucifer diabolus dictus ē q̄si
deorsum fluens: diabolus enī supbus nō
valens ascēdere: sed cōpulsus descēdere:
odit deū iustum: ꝛ inuidet excellentie ei⁹:
minores autē angeli lucifero ꝓpterea ad/
heserunt: quia cōsiderātes naturaliū suo/
rum strēnuitatē ꝛ excellentiā esse minorē:
non sunt ausi tm̄ appetere: s̄ voluerūt sub
vmbra illius requiescere: ita ꝙ nō ministra/
rent: sed quadā sub illo potirent volunta
ria libertate: quā sb diuino dominio time
bant adipisci se nō posse: cognouerūt enī
se factos ad ꝑfruēdū quiet⁹ beatitudinē:
et acquirendū ꝑ merita et ministeria: in h̄
ergo supbierunt: ꝙ sine meritis voluerūt
esse beati: ꝛ sine ministerio quiescere: ac si/
ne limite ꝓprijā volūtatē implere. Nūc B
autē ad scōm diabolus electus de celo: ꝑ/
uidensq̄ rationabilē creaturā ad locū vñ
exciderat assumēdam: agnoscens insup fi/
lium dei incarnandū: inuidiam quā cōce/
pit in celo: peperit in terrestri paradiso: su
per illud enī Jone. ij. Propt me orta est h̄
tēpestas: dicit Alexā. de hal. in. iij. suo: h̄
ip̄m exponēs de filio dei: ꝙ lucifer ꝑuidit
rationalem creaturā assumendā in vnita/
te ꝑsone filij dei: vidit ꝛ inuidit: cecidit et
temptauit: cuiusq̄ inuidia mors introiuit ī
orbem terraꝝ. Inuidia nanq̄ cōmouit eū
ad temptandū hominē: cuius felicitati in
uidebat: vt ꝑ peccatū demereret humana
natura assumptionē ꝛ visibilitatē ad deū:
non enī suffecit pestifero detractori detra/
ctionem diffundere ꝯtra christū in celo in

angelica natura: sed etiam sue detractiõis
virus diffundere conatus est in paradiso
ĩ humana natura: dicit enĩ Geñ. iij. ꝙ ser/
pens erat callidior cũctis animãtibus: et
accessit ad Euã: domino detractur⁹ cuꝫ tri
plici lingua venenũ effundẽs sicut serpẽs
ꝓpter velocitatẽ motus lingue: tres ling/
uas habere credit. Prima fuit lĩgua ma/
liciose intentionis fallendi eam cum inq̄si
uit: cur p̄cepit vobis deus vt nõ comede/
retis ex omni lingno paradisi: exteri⁹ q̄si
nescius quesiuit: iterus quasi versipellis
venenũ infudit: mulier enĩ iam venenum
sentiens ⁊ in fide vacillans: detractori re/
spondit: ne forte moriamur: sentiẽs igit il
lam dubitantẽ: mendaciũ cumulat vt illã
deciperet: que ẽ secũda lingua pniciosi mẽ/
dacij: nequaq̄ inq̄t moriemini: ꝓtinusq̄
tertiã adiungit que ẽ apparẽtia boni cum
subinfert: scit enĩ deus ꝙ ĩ quocũq̄ die co
mederitis ex eo aperient oculi vestri ⁊ eri
tis sicut dij: scientes bonũ ⁊ malũ: eius de
tractioni Eua ꝯsentiens turpiter cecidit:
virũq̄ suũ ad casum induxit: ac interituꝫ
generalẽ omnib⁹ posteris induxit: non so
lum corporis sed etiã ⁊ anime. Nec his qui/
dem cõtentus q̄tum ad tertiũ adiecit vir/
rus suũ effundere sine intermissiõe in vni/
uerso mũdo: qd̓ affuturũ cernẽtes angeli
cõpatiendo generi humano ꝑ detractiões
diabolicas multipliciter rui turo: lamẽta/
biliter clamabãt in casu demonũ dicentes
illud Apoc. xij. Ve terre ⁊ mari: q2 descen
dit diabolus ad vos: habẽs iram magnã:
sciens q2 modicũ tẽpus habet: q̄d enĩ oĩs
demonũ tẽptatio nisi quedã detractio est:
qua nitit vilipendere deũ: magnificare se/
culũ: subuertere virtutes: cõmendare im/
pietates. Verũtamẽ ceterĩ criminib⁹ p̄ter/
missis que fiunt eoꝝ suggestionib⁹: ad ea
que maxime diabolo instigãte ꝑ detractio
nes ꝑpetrant stilum cõuertamus. Diabo
lus nanq̄ maximam tyrannidẽ exercet in
lingua: dicẽte Jacobo in canonica sua. iij.
c. lingua ignis ẽ scꝫ accendẽs cõtentiones
et similia: imo ẽ vniuersitas iniq̄tatis: q2
ꝑ eam fere om̃ia peccata ꝑpetrant virtua
liter: q̄ maculat totuꝫ corp⁹: q2 malũ eius
redũdat in alia mẽbra: ⁊ inflãmat rotã na
tiuitatis nostre. id ẽ totũ cursũ vite nostre
ĩflãmata a gehẽna. id ẽ a diabolo q̄ sic vo/
cat eo ꝙ gehẽne deputat: ⁊ infra. Est enĩ
inquietũ malũ: plenuꝫ veneno mortifero:
id ẽ detractionis: nam detractor inficit eã

de quo detrahit ꝑ infamiã: ⁊ eum qui libẽ
ter audit ⁊ seipm̃ ꝑ culpam: cum igit dia/
bolo instigante detractiones ingeminãt:
hinc om̃es impij detractores vtũt illa tri
plici lingua serpentina: sicut ſm Isid. ser/
pens qui anguis dicit tãta celeritate ling
uam mouet: ꝙ triplicem linguã habere vi
deatur: cũ non habeat nisi vnã: prima nã/
q̄ loquit cum intẽtione fallendi: ꝑmens
scꝫ aliud ore ⁊ aliud cogitans corde: cũ ta
men deus homini dederit linguã cordi li/
gatam atq̄ cõiũctã: ꝑ hoc indicare volẽs.
ꝙ non aliud est loquendũ ore q̄ sit radica
tum in corde. Sꝫ ecõtra faciũt iuxta psalmi/
stã. xj. Labia dolosa in corde ⁊ corde locu/
ti sũt. Et iterũ. ix. Sedet ĩ insidijs cũ diui/
tibus in occultis vt interficiat scꝫ in audi
torũ mentib⁹ innocentẽ: vnde Ambro. li.
d̓ paradiso. Bilinguis serpẽs habet atq̄
letalis: eo ꝙ diaboli minister aliud loqui/
tur aliud corde meditet. Secũda vero lin
gua loquit sermone mendacij qd̓ maxime
cõtingit cõtra bonos ac malorũ ꝑsecuto/
res: vnde dicit Anaclet⁹ papa. vj. q. j. c. de
teriores sunt qui doctoꝝ vitã moresq̄ cor/
rũpunt: his qui substantias alioꝝ p̄diaq̄
diripiunt: ipĩ enĩ ea que extra nos sũt licꝫ
nostra sint auferunt: nã detractores ⁊ mo
rum cõtẽptores sine qui aduersus nos ar/
mant ꝓpter nos diripiunt: et Augu: sup
illõ ps. cviij. Pro eo vt me diligerẽt detra
hebant mihi: sic ait. Pl⁹ nocent in mẽbris
detrahẽtes christo q̄ qui eius carnẽ mox
resurrecturã peremerũt: ⁊ tales sũt d̓ q̄b⁹
dicit Bern. in sermone. Si paup es vilẽ et
abiectum te reputãt: si diues es: ambitio/
sum: si p̄dicator ⁊ doctor: honoris ⁊ huma
ni fauoris quesitorẽ: si taceas inutilẽ: si ie
iunas hypocritaꝫ: si comedas voracẽ: hec
ille. Tertia denicq̄ lingua loquit cum ap/
parẽtia boni: de qua Berñ. sup cãtica ser/
mone. xxiiij. detractores quodam simula/
te iracundie fuco: cõceptaꝫ maliciã quã re
tinere non possũt obumbrare conant: vi/
deas a detractore alta p̄mitti suspiria: sic
q̄ cũ quadã grauitate vultu mesto: dimis/
sis supcilijs ⁊ voce plangenti egredi male
dictionẽ: ⁊ quidẽ tanto ꝑsuasibiliorẽ quã/
to credit ab alijs q̄ audiunt nõ corde inui
do ſ magis cõdolentis affectu q̄ malicio/
se ꝓferri: doleo inquit vehemẽter ꝓ eo ꝙ
diligo eũ satis: ⁊ nũq̄ potui de hac re cor/
rigere eum: ⁊ alia: vnde mihi quidẽ com/
pertum fuerat de eo istud sed ꝑ me nũq̄ in

notuisset: at qm̄ ꝑ alterū patefacta est res
veritatem negare non possũ: reuera ita ē:
hec ille: tales serpẽti sũt similes: iuxta illõ
ps̄. cxxxix. Acuerũt liguas suas sicut serpẽ
tes quando scꝫ sub specie boni ac placido
vultu venenũ detractiõis effundũt: vnde
serpẽti ꝓpter tria simulãtur. Primo quia
serpens est animal ꝓdictosum: sic ꝛ illi: q:
retro mordẽt illos q̄s dũ ꝑsentes sũt ama
re se simulãt: iuxta illõ ps̄. cviij. Pro eo vt
me diligeret. idē diligere se simulabãt: de
trahebãt mihi. Secũdo quia serpens mor
det in secreto: sic illi detrahũt in silẽtio: q:
maxime tũc detrahũt: quãdo se de hoc ac
cusãdos nõ fore cõfidunt: vnde dr̄ Eccl.
x. Si mordeat serpens in silencio: nihil eo
minus habet qui occulte detrahit. Tertio
quia tortuose incedit serpẽs: sic illi sumũt
a laude eius exordiũ cui detrahere cupiũt.
Hi sunt serpentes de quibus Hiere. viij. di
cit. Ecce ego mittam vobis serpẽtes pessi
mos quibus non est incãtatio: quia detra
ctionibus assueti difficile corrigunt ꝑ ver
bum dei. Preterea detractor etiam simi
latur cani rabido. Primo q: semꝑ inquie
tus ꝛ in motu est: sic detractor mente non
quiescit: nisi prius euomat delatiõis vene
num qð ĩ corde gestat Eccl. xix. Sagitta ĩ
fixa in femore canis: qui scilꝫ nunq̄ desistit
donec eam remouerit: sic verbum in corde
stulti non quiescit donec manifestũ fuerit.
Secundo quia dicit Plinius: q canis ra
bidus vt plurimũ habet sub lingua eius
vermiculũ quẽdã qui linguã eius pũgit:
ꝛ pungẽdo coleram magnã in eius accen
dit cerebro ꝓpter quod infuriã eum ꝯuer
tit: q si vermiculus a lingua canis extra
heretur: canis a rabie curaret: sic etiaꝫ ac
cidit homini detractori q vermiculũ odij
vel inuidie vel rãcoris sub lingua. id ē in
corde patiat: iuxta illud ps̄. ix. Sub lin
gua eius labor ꝛ dolor: quasi de corde fun
ditus extraheret: detractor ꝓtinus libe
raret. Tertio quia mordax est ꝫ nõ latrat:
ꝛ sic ꝓditorie mordet: sic detractores sunt
vt dicit Esa. lvj. Canes muti nõ valentes
latrare. De q̄bus dicit Bern. libro de ꝯside
ratione. Omnẽ qui palã veret dicere qð
in aure loquit: suspectũ habeas: q si corã
te iudicare ille rẽnuit: delatorẽ iudices nõ
accusatorẽ: o virũ ꝫm cor dei: qui fidenter
loquit detrahentẽ secreto ꝓximo suo hũc
ꝑsequebar. Nimirũ: cum in hoc detractor
cani rabido detestabilior ē. Quarto nãq

canis rabidus fugit domesticos: ne eos in
rabie ꝯstitutus eis noceat: ꝫ ꝑniciosior ē de
tractor: qui nec extraneis nec ꝓpinquis nec
domesticis parcit: qð ē extremũ malũ: vñ ps̄.
liiij. Quoniam si inimicus meus maledi. mihi: sus.
vtiq. Et si is qui od. me: sup me ma. lo. fu.
abs. me fors. ab eo. Tu vero. Merito dicit
apl̄us ad Roma. j. Detractores deo odibi
les: quia quodlibet mortale peccatũ tanto
reputat execrabilius quãto plures in eius ꝑ
petratione debite circũstãtie omittunt: ac
circũstantie aggrauãtes admittũt: q̄ sunt
ꝑncipaliter sex: ac naturã earũ debite con
iungunt obseruare: nõ enim attendit detra
ctor q̄s loquit: q: nõ ꝯsiderat seipm̄ q cuꝫ
sit impius: loquit sepius ꝯ iustos: nec etiaꝫ
attẽdit q̄bus loq̄t: q scꝫ ex verbis suis conta
minãt ac veneno detractiõis ꝑimunt: nec
põderat q̄d loq̄t: cũ sit ꝑniciosa ꝛ plerũq
mendosa. Tam ꝑniciosa q̄ꝗ reperiunt q
vna detractione successu tẽpis multe rixe
aliaꝝ ac interfectiões corpoꝝ sequunt: nec
etiã põderat quãtũ loq̄t: q: plus iusto sepius
amplificat mala falsa veris immiscens: nec
inquã attẽdit quõ loquit: q: simulate loq̄
tur ea zelo bono manifestare simulãs: cuꝫ
solo denigratiõis affectu ꝓferat: simulata
vero equitas est duplex iniq̄tas. Nec ꝓinde
ponderat quare loquit: q: ex inuidia ꝛ li
uore: nec etiã ponderat q̄n loquit: q: q̄rit
tẽpus quo plus inficiat vel noceat: solũ enim
ad hoc conari videt vt in corde ꝯceptã eua
mat iniq̄tatẽ. Hinc beatus Bern. dicit. Gla
dius triceps lingua detractoris: nec huius
modi linguã mucrone illo quo dominicũ
latus ꝯfossum est crudeliorem dicere vere
aris: fodit hec corpus christi: nec iã exani
me fodit sed exanime facit: ipsis etiam spi
ritus ꝛ charitatis nocẽtior est: q̄s et videos insi
xos: nisi enim corporis sui vite ꝓtulisset: vi
tam illius corporis nunq̄ illud ꝓ isto mor
tis liuore tradidisset: nec tñ vulnerãt ꝛ sã
guinẽ fundũt: sed etiaꝫ sanguinẽ bibunt:
ideo sanguisuge sunt bibentes sanguinẽ
viuoꝝ ꝛ q̄ꝗ mortuoꝝ: hinc merito postu
lat ps̄. cxix. Dñe libera aiam meã a labiis
iniq̄s ꝛ a lĩgua dolosa. Uñ de mala lingua
legit in libro Apum ꝙ quodã sacerdote: q̄
tantũ lingue vitio deditus erat: ꝛ ꝑcipue
detractiõis: q potius de se pessima mẽtiret
q̄ nõ socios vel sibi cohabitantes criminibus
infamaret: hinc añ mortem diuino iudicio
raptus in furiã: in seipm̄ tanta cede debac
chatus ē: q ꝓprijs dentibus ꝓpriã linguã ma

ledicam laniaret: et palam cunctis ostēderet. Et quia lingua sua dolose egerat venenum aspidū ferens sub labijs: quasi sepulchrū patēs guttur illius fetore teterrimū anhelaret: sicut legitur in Cesario de quadā puella tam maliloqua: quod beatum se iudicaret qui flagellum lingue eius euadere posset: tandē est defuncta et in atrio ecclesie sepulta: mane igitur ad ecclesiam venientes viderunt eius sepulchrū ad instar fornacis ardētis fumū eructuantē: qui terram proijciētes vt viderent quid hoc esset: medietatem superiorē corporis eius cōbustam inuenerūt: cum tamē pars inferior ab vmbilico et deinceps illesa permansit. Ad laudē dei.

Qualiter detractio sex modis fieri pōt sine peccato et tribus modis cum pctō veniali: Sermo IX

Non occides Exo. xx. Ad prosequendū autē materiā de vitio detractionis. Primo queri potest vtrum detractio sit peccatū mortale presertim cum dicit Hiero. in epla ad Celantiā: rarū inuenies qui irreprehensibilem vitam suā exhibere velit: vt is non libēter reprehendat alienā: quod Hiero. intelligit de detractiōe: sed in corde malū alterius per displicentiā reprehendere ac alijs etiam denūciare delinquētis emendationē intendēs videtur esse virtutis actus et charitatis. Ad hoc respondet Hein. boyc. in c. cū dilectus extra de purgatione canonica: quod peccata verborū maxime sunt ex intētione dicētis iudicanda: detractio autē secundum suam rationē ordinatur ad denigrādā famā alicuius: hinc est quod ille proprie per se loquēdo detrahit: qui ad hoc de aliquo obloquitur eo absente vt eius famā denigret: auferre autē alicui famā valde graue peccatū est: quoniā inter res tēporales fama videtur esse preciosior per cuius defectū homo impeditur a multis bene agendis: propter quod dicitur Eccl. xlj. curā habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni et preciosi: et ideo detractio per se loquēdo est mortale peccatum: et maius quam furtū nō solū quia re tēporali preciosior est fama: sed quia furtū vt cōmuniter contingit aut ex quadā necessitate: aut cupiditate: detractio vero ex inuidia vel odio: et ideo dicitur. vj. q. j. c. Sūma iniquitas est fratribus accusare: vnde scriptum est. Omnis qui detrahit fratri suo homicida est: et omnis homicida non habet partem in regno dei: hec ibi. Contingit tamē quādoque quod aliquis dicit aliqua verba per que diminuitur fama alicuius: non hoc intendēs sed aliquid aliud: hoc autē nō est detrahere per se et formaliter sed solū materialiter et quasi per accidens: et si quidem verba per que fama alterius diminuitur aliquis proferat propter aliquod bonum vel necessariū: obseruatis debitis circūstantijs: nō est peccatū nec dici potest detractio: si vero proferat ex animi leuitate vel propter aliquod non necessarium: non est peccatū mortale: nisi forte verbum quod dicitur sit adeo graue quod notabiliter famam alicuius ledat: et precipue in his que pertinent ad honestatem vite: quia hoc ex ipso genere verborum habet rationē peccati mortalis. Ad maiorē autē euidentiam sciendum: quod detractio large sumpta prout est denigratio aliene fame per occulta verba sicut a quibusdam diffinitur: aliquādo fieri potest sine peccato: aliquādo vero cum veniali: et quandoque cum mortali. Sine peccato fieri pōt sex modis: obseruatis debitis circūstantijs. Primo fieri potest propter eius correctionē de quo quis loquitur denigrationē: vt cum defectus eius intentiōe debite circūstantionata dicuntur: his qui tenentur eum corrigere et emendare: ac diffamiam eius possunt precauere: sicut prī: mrī: magistro: domino: vel altero superiori: quod sane intelligitur seruato ordine euāgelico qui ponitur Matth. xviij. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te et ipsum solum: quod preceptum dominicū tunc solū locum habet: quādo peccatū occultum solum nocet peccanti et ei in quem peccatur: vt quia a peccante leditur vel sola noticia scandalizatur et ad eadem peccata incitatur: tunc enim prius debet ipsum corrigere inter se et ipsum solum: si probabiliter spem habet emendationis: sin autem: vel etiā si tam efficaciter ipsum alliceret ad peccatum quod de ruina timeret: tunc ei denūciare debet qui tenetur prodesse et nō obesse: cuius ratio est: quia ex peccato duo mala peccator incurrit scilicet lesionem conscientie et fame: sed maius damnum est lesio cōscientie quam fame: et ideo si cōscientie subueniri non pōt nisi cū lesione fame: tūc postponitur fama vt reparetur cōscientia: sicut plerūque membrū abscinditur: vt totius corporis vita cōseruetur: et sic patet qualiter quis alterius peccatū emēdationis gratia denunctare debet: alioquin quicūque ductus humano fauorem

timore: p rece: p celo et sic de aliis: peccatū tacet ab alio pperrandū vel iam pperratū: cuz tamē ex illius reuelatiōe verisimiliter sperat emendationē peccatū alienū incurrit: vt patet in .vij. pcepto: vbi agit de peccatis alienis. Secūdo vero fieri pōt pp̄ter publice iusticie bonū: vnde tunc aliū q̄s accusare pōt: non solū corā psona priuata sed etiam corā iudice: et ad hoc plerūq; de necessitate salut. obligat: dicit enī Augu. Qui veritatē occultat et qui pdit mendaciū vterq; reus ē: ille qr pdesse nō vult iste quia nocere desiderat. Hic queri pōt vtrū ea que recipiunt sub sigillo cōfessionis vel secreti: in hoc casu ppalari possūt: p̄sertim cuz dicit Prouer. xj. Qui ambulat fraudulēter reuelat archana: q̄ autē fidelis ē celat amici cōmissū. Ad hoc respōdet sanctus Tho. sc̄da. 2e. q. lxx. q̄ de illis que homini sūt cōmissa in secreto p cōfessionem: nullo modo debet testimoniū ferre: quia non scit ea vt homo sed tanq̄ dei minister: et maius est vinculū sacramēti quolibet homīs p̄cepto: quod sane intelligit nisi eo modo reuelet qui ponit in .iiij. p̄cepto: sermōe. xj. in fine. Circa ea vero q̄ aliter homini sub secreto cōmittunt distinguendū ē: quādoq; enī talia que statim cuz ad noticiā homīs veniunt homo ea manifestare tenet: puta si tale occultum ptinet ad corruptionē multitudinis spūalem vel corporalē vel redūdaret in graue damnuz alicuius psone: vel si quid aliud est hm̄oi q̄d quis ppalare tenetur testificādo uł denūciando: et cōtra hoc debitū obligare nō potest p secretum cōmissum: quia in h̄ frāgeret fidem alteri debitā: quandoq; vero sunt talia que quis pdere nō tenet: vnde potest obligari ex hoc quia sibi sub secreto cōmittunt: et tunc nullo modo tenet ea pdere etiam ex p̄cepto superioris: qr seruare fidem est de iure naturali: nihil aūt pōt p̄cipi cōtra id quod est de iure naturali: h̄ ibi: in cuius etiā argumentū p̄cepit dominus Deut. xxj. dicēs: Si genuerit homo filium cōtumacē ac pteruū: qui non audierit parētū imperiū: et cohercitus obedire noluerit: ducent eum seniores ciuitatis et accusabunt: morteq; morief: vt latius ptz

B ibidem. Tertio pinde fieri potest detractio pp̄ter instructionē et cautelam audiētium: vt scz caueāt similia: quod maxime verum est ō malis iam saltem ex pte manifestis et correctis seueritate diuina vel equitate humana: ex qua correctione saltē audiens timore concuciat: sic enī fecit Paulus. j. Cor. x. Qui post recitata diuina beneficia filijs israel collata ptinus subinfert eorū ingratitudinē et dignam punitionem. Unde dicit: sed non in pluribꝰ eoruz beneplacitū erat deo: scz non in illis q̄ deū offenderūt sed tm̄ in duobꝰ scz Josue et Caleb: quibꝰ tm̄ concessum est terram pmissionis ingredi: vt patet Nume. xiiij. Deinde ostendit ita euenisse nō pp̄ter illos tm̄ sed pp̄ter nos corrigēdos dicēs: hec autē oīa in figura facta sunt nostri: scz vt nō simus cōcupiscentes malorū sicut illi concupierunt: vt patet Nume. xj. vbi dicit q̄ populus pmiscuū flagrauit desiderio carnium: et misit dominꝰ coturnices et c. necdū defecerat cibus et furor domini pcussit populum plaga magna nimis: non tamē exprimit modus plage nec numerus interfectorū: dicunt tamē quidā q̄ modus plage fuit ignis q̄ cōbussit eos: et hoc scripsit Paulus ad Cor. qui desiderio carniū comedebāt idolo et scādalizabāt infirmos: et sic similes erant iudeis i deserto carnes desiderantibꝰ: hinc digni erant nō solum simili pena: sed etiā maiori: quia sicut i bonis melius est q̄d figurat q̄ ipa figura: vt regnū celorū q̄ ipa terra pmissionis: ita in malis lōge peius est q̄d figurat q̄ figura signās: vnde fm Augu. illa supplicia que filij israel sustinuerūt: figura iehenne fuerunt: que oīm pena maior est. Sequitur: neq; idolatre efficiamini: scz idolaticis vescendo in venerationē idoli vel in scandalum infirmorū: sicut quidā illorū: vt patet Exo. xxxij. Sedit populꝰ manducare et bibere: scz coram idolo: et in vindictā interfecti sunt illa die. xxiij. milia. Neq; fornicemur sicut quidam ex ipis fornicati sūt scz cum madianitis: vt patz Nume. xxv. et ceciderūt vno die. xxiiij. milia: nā Phinees videns Zambri pncipē in tribu Symeon coeuntē cum filia cuiusdā potentis madianitarū quā dixit se duxisse in vxorē: pfodit ambos in locis genitalibus cessauitq; plaga scz mortis quā miserat dominꝰ in filios isrl. Quidā tamē dicere volūt q̄ plures iuuenes zelo phinees accēsi multa milia populi pcusserūt: et hoc recitat h̄ Paulus corinthijs ad terrorē: quia supra. v. c. dixerat: oīno audit inter vos fornicatio: et talis fornicatio q̄lis nec inter gētes: ita vt aliquis habeat vxorē patr. sui. id ē no-

nercam suã: vnde fornicatorẽ hunc Pau/
lus tradidit sathane corporaliter vexãdũ
quousq peniteret: hanc enĩ potestatẽ apo
stolus habuisse dicit: vt quẽ a peccato nõ
posset auellere: sic traderet sathane: sequit.
Neq murmuraueritis sicut quidam eorum
murmurauerũt scz Nume.xvj.⁊ hoc ɔtra
Moysen supiorẽ suũ: ⁊ perierũt ab exter/
minatore. id ẽ ab angelo q extra termios
terre pmissionis eos pcussit: naz Dathan
⁊ Abyron qui fuerũt principes filiorum Ru
ben ɔtra Moysen murmurãtib⁹ ⁊ reliquũ
populũ incitantib⁹: orauit Moyses ⁊ tre/
muit terra: expauitq popul⁹ ⁊ grãdi stre/
pitu p illorum tabernacula excitato: scissa est
terra sub pedib⁹ eorum: ⁊ apiens os suũ de/
uorauit eos cũ omni substãtia eorum: descen
deruntq viui in infernũ: ⁊ reducta est ter
ra quasi nihil horum factum videret: ⁊ con/
cludit apostol⁹: hec aũt omĩa in figura.s.
nostri cõtingebãt illis: scripta sunt aũt ad
correctionẽ nostrã: vnde vulgariter dicit
q pulchre se castigat q alterius exemplo
se emendat: sic ⁊ Judas in epl'a.j.c.pecca
toribus terrorẽ incutit dicens: Ve illis q
in viam Cayn abierũt scz p inuidiam: ⁊ er
rore Balaam mercede effusi sũt: scz pter
cupiditatẽ: ⁊ ɔtradictiõe Chore perierũt
qui scz pter ambitionẽ sacerdotij sediti/
onem mouit: sic etiam quorũdã mala vita
ac eorum posterior vindicta quãdoq ppala
ri possunt ad terrorẽ ⁊ instructionẽ audiẽ/
tium. Quarto siqdez detractio fieri põt
ad auisationẽ audientiũ: ne scz ɔuersione
mutua malorum ⁊ cõtagione cõtamineñt et
decipiant eorũ malicia ⁊ cõtagiosam vitã
ignorãtes: hoc enĩ ⁊ Paulus expsse fecis/
se legitur.ij.ad Timo.iiij. vbi dicit Timo
theum auisãdo. Alexãder erari⁹ mlta ma
la mihi ostendit: iste est Alexãder de q ha
bet.j.Timo.j.qui cõscientiã bonã repel/
lẽs flagicijs naufragauit circa fidẽ ppla
temeritate ⁊ psumptione: pductus ĩ erro/
rem fidei: ⁊ ideo Paulus eũ excõmunica
uit: ⁊ sathane corpaliter vexãdũ tradidit:
vt discat scz p penaz nõ blasphemare: sola
namq vexatio dat itellectũ auditui: vt dr
Esa.xxviij.dicit enĩ ibidẽ glo.q ad corre/
ctionem delinquentiũ Paul⁹ vtebat dia/
bolo aplica potestate: sicut nũc plati eccle
siarum cõtra rebelles vtunt ecclesiastica cen
sura: sicut enĩ demones in inferno sunt ex
ecutores diuine iusticie: sic aliquãdo ĩ hoc
mũdo: iuxta illud psalm.lxxvij. Misit in eos
irãm indignatiõis sue: indignationẽ ⁊ irã
⁊ tribulationẽ ĩmissionẽ per angelos ma/
los: Alexãder igit erari⁹ multa mala mi
hi ostendit: faciens scz cõtra me qd potuit
reddet illi domin⁹ sm opa ei⁹ quẽ et tu de
uita: ⁊ iterum.ij.Thessa.iij.Subtrahat vos
ab omĩ fratre ambulãte inordinate: ⁊ iterum
j.Cor.v.Si quis frater nominat.i.chri/
stianus: ⁊ est fornicator aut auar⁹ aut ido
lis seruiens aut maledic⁹ aut ebriosus aut
rapax: cuz huiusmodi nec cibũ sumere ⁊c.nec so
lum: sed Matth.vij.precepit domin⁹. Attẽ/
dite.i.cauete a falsis pphetis qui veniũt
ad vos in vest.o.⁊c.et Luc.xij.Attendite
a fermẽto phariseorum qd est hypocrisis.id
est simulatio sanctitatis non exhibitio.
Quinto preterea fieri põt detractio ad cor/
rectionẽ absentiũ: cũ scz alicui amico fide/
li qui absentis zelat honorẽ ⁊ pfectũ reue
lant defectus: vt vlteri⁹ illi pferat ad cor
rectionẽ ⁊ emẽdationẽ: ⁊ hoc modo detra
ctione videt vsus fuisse Joh. in apoc. in/
stinctu spũssancti ⁊ instructiõe angeli sibi
apparẽtis: tanq repsentãtis psonam filij
dei in humanitate ⁊ ĩ eius psona loquẽtis:
vnde inter cetera informauit eũ vt scribe
ret septem ecclesijs.i.epis ecclesiarũ q sũt
in asia: qualiter ⁊ subditos delinquentes
corrigerẽt ⁊ bene agẽtes in bono conforta
rent: vnde ait angelo: Ephesi eccl'ie scribe
id ẽ eius epo qui dicit fuisse Timotheus
Pauli discipul⁹: quẽ ɔstituit epm ecclesie
ephesine: vt ostẽdit lyra.j.Timo.j.⁊ hũc
epm cum populo subiecto cõmẽdat de pa
tientia ⁊ cõstãtia in tribulationib⁹: ⁊ pser/
tim q oderũt facta nicolaitarum: sed in hoc
scripsit eius subditos redarguẽdos: quia
charitatẽ primã reliquerũt: qr nõ miserũt
tam larga manu elemosynas in hierl'm in
subsidiũ sanctorum sicut añ cõsueuerũt. Scri
bens vero angelo.i.epo smirne eccl'ie qui
dicit fuisse Policarp⁹: cõmendat eos in
omĩb⁹ precipue in pseuerantia ⁊ patiẽtia tẽ/
ptationũ et tribulationũ. Tertio scribens
angelo.i.epo pergami eccl'ie: cõmendat q
dem ei⁹ subditos eo q non negauerũt no
men christi in psecutionib⁹ ⁊ tormentis in
dieb⁹ Antiphas martyris: qui specialiter
noiat: qr verbo ⁊ exemplo alios ad mar/
tyriũ animauit: ⁊ subinfert: sed habeo ad
uersum te pauca: scz peccata corrigẽda: qr
habes illuc tenẽtes doctrinã Balaã: qui
scz docebat mittere puellas pulchras pe
castra hebreorum: vt earum pulchritudie cõ

spectabe bib:ēd qui fuerunt luxuriosi allice-
rentur ad luxuriaz: ⁊ per consequens ad
idolatriam: ⁊ vt sic deus offenderetur contra
totum populum: sic in ecclesia pergamēsi
erant tunc quidam tenentes doctrinaz ni
colaitarū: inducētes scʒ verbo et exemplo
ad fornicationē tanq̄ licitam et ad cōme-
dendum de idolorū sacrificijs: vnde dicit
Alexan. de hales: sup Apoc. in eodē pas-
su: q̄ iste nicolaus fuit vnus de septē dia-
conibus de quibus habetur Act. vj. qui ta
men a fide ⁊ doctrina christi postea reces-
sit: eo q̄ argueretur super hoc: quia nimiuʒ
diligebat vxorē suam que erat valde pul-
chra: sicut dicit Clemens: ⁊ vt se excusaret
ab hac stulticia respōdit: nō est mihi cure
quid ipsa faciat: qui vult vtatur ea: ⁊ ideo p̄
dicauit vxores esse cōmunicādas ⁊ omēs
mulieres ⁊ cōmestionē idolaticorū esse li-
citam: predicauit etiaz hunc mūdum non
a deo: sed a quibusdā principibus esse fa-
ctum: ⁊ quia talis error licite fornicandi ⁊
de idolaticis manducandi consonus erat
carni: ideo fere omēs ecclie hoc errore vel
impugnabantur vel etiam in pte inficiebantur.
Unū et angelo thiatyre ecclie scripsit:
rep̄hendendo q̄ pmitteret mulierē Jeza-
bel que se dicebat pphetam docere ⁊ sedu
cere seruos dei simplices: q̄ scʒ licitū esset
fornicari ⁊ mādúcare de idolaticis in ido-
lorū veneratione: alioquin nō esset pecca-
tum nisi ratione scādali pusillorum. Sexto
denique fieri pōt detractio pp̄ter cōpassio-
nem absentiū imprimendā: et cui malū al-
terius manifestatur: vt sic puocetur ad orā
dum p talia cōuersione ⁊ emendatiōe: qd̄
vtique licitum ē ⁊ meritoriū: in cuius argu-
mentū vidua illa sareptena pp̄ter fideʒ a
domino cōmendatur: vt dicitur Matth. xv. et
Marc. vij. que accessit ad iesū dicēs: Mi-
serere mei fili dauid: filia mea male vexatur
a demonio: exprimit enī filie sue miseriam
vt dominū pietatis puocet ad misericor-
C diā. Secundo vero p̄ncipaliter fieri pōt
detractio cū peccato sed veniali pp̄ter im
pfectionem actus: vel etiam male intenti-
onis: quod q̄dem fieri pōt tripliciter. Pri-
mo namque fit ex quodā indiscreto ac psum
ptuoso zelo iusticie: quo singula gesta vel
verba aliorū mordacius rep̄hendūt: non
tamē notabiliter aliorum famā ledentes: p̄-
sertim quo ad ea que cernunt honestatē
vite. Unde de hoc dicit Hiero. in epla ad
Celantiā: q̄ rarū inuenies qui irrep̄hensi
bilem vitam suam exhibere velit: vt lo nō
libenter rep̄hendat alienā: tantaque huius
mali libido mētes hominū inuasit: vt etiā
qui pcul ab alijs vitijs recesserūt: in istud
tamē quasi in extremū laqueū diaboli in-
cidant. Secundo vero fit p lapsum lingue
vel p surreptionē ex quadaʒ animi leuita-
te: non ex intentiōe nocendi: ⁊ tunc etiam
est veniale: nisi p eam notabiliter alterius
famā lederet. Unū sup illud Prouer. xxiij
Cum detractorib⁹ ne cōmiscearis: dicit glo.
hoc specialiter vitio periclitatur pene totū ge
nus humanū: tum q: stultorum infinitus est
numer⁹: ⁊ pauci sunt qui ambulāt p viam
salutis: tum etiam q: pauci vel nulli sūt: q̄
non ex animi leuitate aliq̄n aliquid dicāt
de quo non in aliquo vel leuiter alteri⁹ fa
ma minoratur: quia vt dicitur Jaco. iij. Si quis
in verbo non offendit hic pfectus est vir.
Tertio denique fit ex loquacitate vel loquē-
di libidine: cuius impulsu quicq̄d ad au-
res venerit silētio tegere non potest. Et
q̄tum ad hoc queri potest: vtrū simpliciter
narrans alterius mala ab alijs cōmuni ge
nere loquēdi audita peccat mortaliter. Ad
hoc respōdet Sco. in. iiij. dis. xv. q̄ rara fi-
des est: ideo inter homies quia multi mul
ta loquuntur: ⁊ mūdus plenus mendacijs
quotidie exigitur: pp̄terea dicens se sic tm̄
audisse: nisi ex ipso modo dicendi aliquaʒ
maiorē certitudinē ondat q̄ ex cōmuni re
latione: tūc ex natura actus in illorum opini
one non aufert illi famā: quia si audientes
firmiter cōcipiunt eū de quo sermo fit esse
criminosū leues sunt vtique de qualib⁹ scri-
ptū est Eccl. xix. Qui scito credit leuis est
corde: verūtā quoniā a scādalis pusillorū
cauere necesse ē: q: ve p quem scādalū ve-
nit: ⁊ multi sunt tales pusilli leues ad cito
credendū mala: ideo piculosū valde est ex
aliorum relatu alijs audita talia referre: qd̄
si fit alo ledēdi eū d q̄ pfert: nō facile pōt
excusari quin ꝯ charitatē faciat: ⁊ sic mor-
talē culpā cōmittit: si xō ex incōsiderati-
one vel ofabulādi libidine hoc fiat: durū
est q̄ genus culpe venialis excedat: cuʒ vt
dicitur Jaco. iij. Qui non offendit in verbo
⁊c. hec Scotus. Ad laudē dei.

De differentia iter detractiōez: susurrationē et q̄ detractio sex modis fit cum peccato mortali: ac de audiētib⁹ detractionē: Sermo X.

Non occides Exo.

xx. Viso vtcunqz de diuersis modis detractionum: que fieri possunt vel sine peccato vel cum peccato veniali tantum: hic consequenter volumus de modis quibus per detractionem mortale peccatum incurritur. Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtrum detractio sit vitium distinctum a susurratione: presertim cum dicit Isido. in li. ethymo. quod susurro a sono loquentis appellatur: quia non in facie alicuius sed in aure loquitur detrahendo: sed de altero loqui detrahendo ad detractionem pertinere videtur. Ad hoc respondet Tho. secunda 2e. q. lxxiiij. quod susurratio et detractio in materia conueniunt: et etiam in forma siue in modo loquendi: quia vterqz malum de proximo dicit: propter quam similitudinem vnum pro alio interdum ponitur: nam super illud Eccl. v. Non appelleris susurro dicit glo. id est detractor: differunt tamen in fine vel intentione quia detractor per/pe famam proximi per oblocutionem intendit denigrare. Hinc illa mala precipue de proximis proferre querit: quibus proximus possit diffamari: vel saltem eius fama minui: susurro vero principaliter intendit amiciciam aliquorum separare: dicit enim glo. super illud Roma. j. Susurrones detractores deo odibiles: susurrones sunt inter amicos discordiam seminantes: detractores qui alio bona negant vel minuunt: ex quo patet quod susurro talia proferre querit de proximo: que contra ipsum mouere possunt animum audientis: secundum illud Eccl. xxviij. Vir peccator conturbabit amicos: et in medio pacem habentium inmittit inimiciciam. Inquantum igitur susurro dicit malum de alio dicitur detrahere: sed in hoc differt a detractore: quia non intendit simpliciter malum dicere sed etiam quicquid sit illud quod animum vnius contra alium perturbare possit: etiam si sit simpliciter bonum et tamen apparens malum: inquantum alteri displicet cui dicitur. Unde susurro proprie dicitur bilinguis: quia cum amicicia sit inter duos: susurro nititur ex vtraqz parte amiciciam rumpere: et ideo duabus linguis vtitur ad duos vnidicens malum de alio: propter quod dicitur Eccl. xxviij. Susurro et bilinguis maledictus: cuius causam addit dicens: multos enim turbauit pacem habentes. Criminatio autem est vitium ab his duobus distinctum: de quo dicitur Leui. xix. Non eris criminator nec susurro in populis: nam criminator est qui alijs publice imponit crimina vel accusando vel conuiciando: quod non pertinet ad detractionem vel susurrationem: ex dictis etiam concluditur quod susurratio grauius est vitium quam detractio: quia peccatum in proximo tanto grauius est: quanto per ipsum proximo maius nocumentum infertur: tanto vero maius nocumentum infertur: quanto maius est bonum quod tollitur. Inter alia ergo bona exteriora preeminet amicus: quia sine amicis nullus viuere possit: vt patet per philosophum viij. ethicorum: et ideo dicitur Eccl. vj. quod amico fideli nulla est comparatio: quia et ipsa fama que per detractionem tollitur: ad hoc est necessaria quod quis idoneus ad amiciciam habeatur: propter quod etiam dicitur Prouer. vj. Sex sunt que odit dominus et septimum detestatur anima eius: et hoc septimum ponit eum qui seminat inter fratres discordiam. Et si obijcitur quod detractor frequenter peiora dicit de alio: vtpote simpliciter mala: quia ex talibus oritur infamia quam susurro qui non curat nisi dicere apparentia mala: que scilicet audienti displiceant licet quandoqz secundum se bona sint. Ad hoc dicendum quod grauitas peccati magis attenditur ex fine vel intentione: quam ex materiali obiecto: et ideo ratione finis susurratio grauior est quam detractio: quamquam peiora dicat: eadem etiam ratione detractio que ex leuitate vel loquacitate prolata ex obiecto materiali veniale peccatum esset: prolata ex inuidie liuore ad denigrandum famam alterius graue mortale iudicaretur: cum enim peccata verborum potissime sint ex intentione dicentis iudicanda: et detractio secundum suam rationem ordinatur ad denigrandum famam alterius: ille proprie detrahit qui ad hoc de aliquo obloquitur eo absente vt eius famam denigret.

A

Quod fieri potest sex modis cum mortali peccato. Primo cum quis peccatum fratris verum sed occultum indebito modo vel indebita intentione reuelat: sicut quidam illis reuelant quibus nulla rationabili causa reuelare coguntur: qui scilicet querunt illum de quo reuelatum est potius infamare quam emendare: iniusto modo et indebito processu: vel si reuelant eo modo quo debent: non tamen hoc faciunt ea intentione qua deberent: sicut non nulli simulata conscientia vel amore ficto: ostensis gemitibus veluti compassione vel dolore constricti: dicunt se reuelare mala fratris vt corrigantur et instruantur: cum tamen nullo istorum sed propria malicia vel inuidia moueantur: inter quos tamen pessime agunt: qui libellos famosos conficiunt et proijciunt: illos proijcientes in ecclesia in platea vel domo: quibus inuentis alij proximus diffamantur: qui non peccant solum mortaliter: sed etiam contra talium

B

ꝯfectores ꝛ inuentores: nec statim destruentes ꝛ dolose publicantes instituꝫ sūt pene grauissime: vtꝫ oꝛe ſm canones flagellatio ꝛ excōmunicatio. v. q. j. vbi dicitur. c qui in alterius famaꝫ publice scripturam aut verba contumeliosa cōfinxerit: ꝛ repertus scripturā nō probauerit: flagellabitur ꝛ q̄ eā prius inuenerit rūpat: si nō vult auctoris facti cām incurrere: ꝛ ibidē ex concilio elibertano. c. hi qui. dicitur ꝙ debēt excōmunicari tales libellos ꝓiicientes. ꝛ. c. q̄dam maligni. vnde si ꝯstat q̄s fecerit: accusari pōt atꝙ deponi: cū sit peccatū accusatiōe ꝛ ꝯdemnatiōe dignissimū. xxv. dist. §. nūc aūt in fine. Porro ſm leges ciuiles pena taliū ē decapitatio: vt patꝫ. C. de famos libel. l. vnica. ꝛ. v. q. j. dicit imꝑator Uale. Si quis famosū libellū domi vel in publico siue in q̄cunꝗ loco ignarus reperit: aut corrūpat priusꝗ alter īueniat: aut nulli cōfiteat̄ īuentū. Si vero nō statim easdē cartulas vel corruperit vl' igni ꝯsumpserit sed vim earum dolose manifestauerit: sciat se quasi auctorē huius delicti capitali sententie subiugandū: hmōi autē libellus alterius opinionē nō ledat: hec ibi. Unde quilibet de populo tales accusare potest: quinetiā accusatori ꝓ modo ꝑsone accusate precium ꝯstituitur vt si est seruus in libertatē transeat. ff. de iureiur. §. fi. ꝛ. C. eo. ti. l. vnica. Ratio vero tante vindicte pōt eē: q: nisi talis detractor ad lucē ꝑducat̄: non potest ille ꝯtra quē libellum famosū cōposuit se legitime purgare: ac detractoreꝫ de falsitate ꝯuincere: cum tamē multo plus nocere potest impia ꝛ falsa lingua detractoris: ꝗ iniusta ꝛ vera lingua proficere potest excusatoris vl' laudatoris: ꝑsertim cū homines pronīores inueniunt̄ ad credendū ꝛ memorie cōmēdandū mala ꝗ bona: sicut venenū semel sumptū plus īficeret ꝗ̄ thyriaca pluries sumpta remediū prestaret. Secūdo fit cū quis pctm̄ iam reuelatum verbis malignis plus iusto aggrauat ꝛ augmētat: aliq̄d vltra veritatē apponēdo: sicut in loq̄citatibus detractoribus frequenter ꝯtingi solet. vnde. ij Regū. xiij. dicitur ꝙ cū Absalon in ꝯuiuio interemisisset fratrē suū Amon: in vindictam stupri thamar sororis sue: statī fama peruenit ad Dauid regem: ꝙ Absalon oēs filios regis occidisset nec vnus q̄dem remansisset: talis autē nō incōuenienter musce cuidā graui simulat̄ que tafanus a q̄busdam dicitur: que sub caudis iumentorū residet ꝛ pungēdo sanguinēꝙ sugendo se pascit: ꝛ iumenti carnes intumescere facit: sic detractor alioꝝ mala dilatat ꝛ fetida q̄bus perniciose se pascit. vnde dicit̄ Eccl. xj. Ab vna scintilla auget̄ ignis: et ab vno doloso auget̄ sanguis: glo. i. mors hominū spūalis vl' etiā interdū corꝑalis: seq̄tur. Homo em̄ pctōr sanguini insidiat̄. Tertio ꝓinde cū q̄s alteri falsum pctm̄ imponit ex ꝓpria malicia vl' inuidia aut suspitione temeraria q̄d est pessimū genus detrahendi: ꝛ ideo talis merito dici pōt vrceolus diaboli: plenus aqua maledicta rancoris vl' temerarie suspitiōis: cuius lingua demonis aspsorium facta ē: q: ex abūdantia cordis os loquit̄: ve illis qui tali maledicta aspergunt̄ aqua si fidem dictis adhibent. Hac detractiōe mulier libidinosa Joseph innocentē ac castū incarcerauit quem false criminata ē apud virū suū. vt pꝫ Gen. xxxviij. Hac inq̄ ancilla malileq̄ua Sare virgini detraxit ꝛ impreperauit ꝙ esset interfectrix viroꝝ suoꝝ: vt patꝫ Tob. iij. Tales similant̄ porcis qui nō flores ꝗ stercorū feces querunt: quibus dicit̄ Sap. j. A detractione parcite lingue. q. d. si nō vultis pcere proximo salteꝫ lingue ꝓpriae parcite: ne trahatis illam ꝑ lutū vicioꝝ: sicut porci ꝑ lutum stercorum. Unde tante vilitatis sūt hmōi ꝙ nō solū deo sed etiam diabolo detestabiles redduntur: vtpote quoꝝ lingue vl' opatiue vl' ꝑmissiue possunt dici abstersoria sordiū electoꝝ: sicut dicitur Sap. xj. Qui stultus ē seruiet sapiēti. Quarto itaꝙ cū illud q̄d in se bonū ē dicit intentione mala factū: de qualibet dicit Oros. Sunt quidem homines similes pharisesis: qui de omi q̄d vident malū iudicant: si q̄s vacat humilitati hypocrita ē: si recreationi gulosus est: si patientie timidus est: si iusticie īpatiens est: si prudētie maliciosus ē: si maturitate melancolicus flegmaticus seu fantasticus est: si iocunditati dissolutus est: si religioni singularis est: si silētio ꝛ paci dissimulator est: si alioꝝ correctioni ꝑsūptuosus est: si vigilijs ꝛ orationibus indiscretus est: si cōmuni dormitioni somnolētus est: si predicationi ꝛ aliorum saluti laudis appetitor est: si habet gratiā hominū adulator est: si adulari rēnuit superbus ē: hec ille. Omnia nāꝙ peruertunt falso iudicio: sicut habet̄. ij. Reg. x. Principes filiorum Amon nuncijs a Dauid missis ad regem ꝯsolandum de morte patris detraxerunt:

puertentes puram Dauid ⁊ nuncioꝝ eius intentionē quoꝝ dimidias barbas raserunt ⁊ vestes vsq ad nates detruncauerūt vnde secuta sunt multa mala: vt pꝫ in textu: sic detractor dimidiam barbam radit vel potius eradicat: dum virilitatis medietatem scꝫ intentionis rectitudinē detrahendo peruertit: dicēs a bono bonū mala intentione peractum: detruncat insup vestes vsq ad nates: cum in eis detegit si q̄d pudibundū fuerit: sic Johanne baptista ieiunante dicebant: demoniū habet: sic ⁊ iesu comedente dicebāt: vorax est ⁊ potator vini. Quinto iam cognitū bonum alteri⁹ diminuendo: sicut dicēte domino. Nunquid cōsiderasti seruū meū Job ꝙ nō sit ei similis in terra: protin⁹ diabolus respondit dicens primo: Nunquid iob frustra timet deum ⁊c. Secūdo vero pellē pro pelle ⁊c. sicq neutrū ascribit diuine charitati que sola gratam reddit tam operātē q̄ȝ operatū: sic Maria soror moysi murmurauit cōtra moysen audita eius sepatione a thoro coniugali: vt patet diffuse in secūda sermone apostoloꝝ festi Petri ⁊ Pauli. Sexto bonum alterius iam cognitū oīno reticendo cū illud esset manifestandum ad dei honorem vel ad ꝓximi edificationē: aut ad cōmunē iusticiā equitatem seu charitatem: sicut fecerūt milites qui resurrectionē domini nouerūt: ⁊ tamē ꝓpter acceptā pecuniā illa dolose ac perniciose tacuerūt: vt patet Matth. vlti. de quo vitio dicit Hilh. ꝙ grauis ē rapacitas cū verā alterius gloriaȝ etsi mendacio nō corrūpis silentio preteris: liuor enī priuatā excellentiā semp cogitās alienam obscurat: hec ille. Qualiter ī his obligatur quis ad restitutionē videbit in tertio sermone septimi precepti. Hic queri potest de detractionē audientib⁹ vtrum scꝫ tantū peccāt quantū detractor: presertim cū Bern. dicat: ꝙ detrahere aut detrahentē audire: quid hoꝝ damnabilius sit nō facile dixerim. Ad hoc respōdet Tho. secūa 2ᵉ. q. lxxiij. ꝙ vt dicit Roma. j. Digni sunt morte nō solū qui peccata faciunt: sed etiā qui peccata facientibus ꝯsentiūt: ⁊ h̄ quidem fieri pōt dupliciter. Uno mō indirecte qñ scꝫ aliquis non resistit detractori cum tamē resistere possit licet illi detractio displiceat: ⁊ hoc cōtingit vel ex timore vel ex negligentia vel etiā ex verecūdia quib⁹ retractus omittit repellere detrahentē: talis autē multomin⁹ peccat q̄ȝ detrahens ⁊ plerūq venialiter: potest tamē hoc eē q̄ndoq mortale: vel ꝓpter hoc ꝙ incūbit audienti ex officio detrahentē corrigere: vel etiā ꝓpter periculum qḋ ex illa detractiōe sequi potest: vel etiā ꝓpter radicē qua scꝫ timor humanus potest eē mortalis: incōmutabili bono bonum p̄ponēs cōmutabile. Alio modo directe quādo scꝫ quis inducit aliū ad detrahendū vel saltē ei placet detractio propter odium illius cui detrahitur: ⁊ talis nō minus peccat ꝙ ille qui detrahit: s̄ quandoq magis ꝓpter maiorē delectationem vel maius odium. Hinc dicit Bern. ad Eugeniū: ꝙ velle audire ⁊ detrahere quid hoꝝ damnabilius sit nō est facile diffinire. Rationē autē idemptitatis tāgit idem Bern. in li. de cōsideratione vbi ait: Detractor ⁊ detractionis libens auditor: vterq diabolum portat: iste in lingua ille in aure ex quo patet ꝙ tot demones in aures recipis: quot detractiones libēter audis. Hic ait Aug⁹. Nō accomodes aures tuas ad percipiendū verba detrahentis: ne accipias mortē in anima tua: Detrahenti enī et audienti anime vtriusq esca mortis est detractio. q2. xj. q. iij. dicit̄. c. nō solū ille reus est qui falsum de aliquo ꝓfert: sed etiaȝ is qui aurem cito criminibus p̄bet. Nō tamē semp quis resistere debet detractori cū arguendo de falsitate: maxime si scit verū eē quod dicitur: sed de hoc debet eum redarguere verbis: ꝙ fratri suo detrahēdo peccat: vel saltem signis ostendere debet ꝙ ei detractio displiceat: quia vt dicit̄ Prouī. xxv. Uentus aquilo dissipat pluuias: ⁊ facies tristis linguā detrahentē. Si vero scit detractorē dicere falsum: tūc debet etiam verbis resistere dicēs se scire contrariū esse verū: alioquī put. xj. q. iij. c. quisquis. subditur: vterq reus est ⁊ qui veritatē occultat ⁊ q̄ mendaciū dicit: quia ⁊ ille prodesse nō vult: ⁊ iste nocere desiderat. Deniq licet ſm Alex. de hales. in. ij. suo: ille cui detrahit̄ inscidere debet causas detractionū ⁊ scandali: ſm ꝙ scandalū est dictū vel factum minus rectum p̄bens occasionē ruine: tamē si nō prebet causam licꝫ detractor querat occasionē: debet tūc detractionem exemplo christi equanimiter sustinere. Dicit enim Grego. omel. ix. super Ezech. ꝙ linguas detrahentiū sicut nostro studio non debemus excitare ne ipi pereant: ita p suā maliciaȝ excitatas debemus equanimiter tolerare vt nobis meritū crescat: qḋ sane

intelligendum est: nisi talis diffamatio ver gat in periculum aliorum: tunc enim pro pesse audientibus satisfaciet: sicut christus qui dicentibus apostolis: Matt. xv. Scis quod audito pharisei hoc verbo scandalizati sunt: protinus respondit. Sinite illos ceci sunt et duces cecorum: cuius vestigia secu tus apostolus. i. Corinth. iiij Mihi inquit pro minimo est vt a vobis iudicer aut ab humano die: nec mirum: quia vt dic. Richar. super apoc. Malorum semper odiosa est vita bonorum: et quem deus commendat prauorum ser mo blasphemat: vnde et Diogenes cum ei nunciasset amicus: te cuncti amici vitupe rant: oportet inquit sapientiam ab insipien tibus feriri: esse enim meliorem indicat mala lingua quem carpit: et hanc quidem derogatio singulari munere gratie dominus ideo permittit quod nimium oportuna reperitur sustinentibus: nam vj. q. j. c. oues subditur. §. ipsa autem detractio licet ex vitio sit detrahentium: tamen iusto dei iudicio nonnunquam aduersus bonos excitatur vt quos honesta presumptio vel aliorum fa uor in altum extulerat detractio humiliet. Dicit enim Alex. de hales vbi supra: quod sicut per adulationem mentis oculi clauduntur et ex cecantur: ita per detractionem aperiuntur et illumi nantur: diligenter enim perquirit si quid in eo sit reprehensibile quod emendet: vnde dicit Pet. rauenn. quod virum forte excitat ad virtu tis exercitium alieni laboris aculeus: nec mentis oculos torpere permittit inuidia de tractorum. Jacob qui in baculo suo iordanem transierat non redisset cum duabus turmis nisi eum inuidia Esau agitasset: nec Joseph egyptus imparasset: nisi ipsum inuidia fra trum vendidisset. Hinc concludit Grego. quod Abel esse renuit quem malicia Cayn non ex ercuit. O virum secundum cor dei qui vindictam pol licenti de maledico contra nos respondit. ij. Re gum. xvj. Deus precepit Semei vt maledi ceret Dauid: et quis est qui audeat dicere quare sic fecerit: dimitte vt maledicat iuxta pre ceptum domini. O quam linceos oculos Dauid habuit: non attendens maledicum inuehen tem sed dominum permittentem: dominus enim licet non iubeat detractori voluntatem peruer sam: tamen iubet eius voluntatis effectum ad iu storum exercitationem et profectum. Ad lau dem dei omnipotentis.

In quibus excommunicatio su spensio et interdictum conueniunt et in quibus differunt: Sermo XI

Non occides Exo.

xx. Nunc autem ordine congruo prosequendum est de iusta occisi one spirituali: que fit per censuram ecclesiasticam qua quis gladio spirituali vel ecclesiastico iuste oc ciditur: et tanquam membrum putridum a mystico cor pore christi quod est ecclesia prescinditur: vnde gladius ecclesiasticus censura vocatur. Est autem censura iudicatio seu sententia a ca none vel ab ecclesiastico iudice lata. Et con tinet in se tria: scilicet excommunicationem: suspen sionem et interdictum: vt patet extra de ver bo. sig. vbi dicitur. c. querenti: quid per censu ram ecclesiasticam debeat intelligi: cum hu iusmodi clausulam in literis nostris apponi mus: respondemus quod per eam non solum interdi cti sed suspensionis et excommunicationis sen tentia valet intelligi: vt iudex discretus re rum et personarum circumstantijs indagatis fe rat quam magis viderit expedire: hec ibi. A
Ad maiorem autem euidentiam primo queri potest in quibus ista tria conueniunt. Ad hoc rndet Jo. cal. in tractatu de ecclesiastico interdicto: in prin. quod tria predicta in hoc primo conueniunt: quod pariter comprehendun tur sub nomine censure vt dictum est. Secundo quod in eis appellatio precedens appellantem defendit. vt extra de appel. c. ad hec. c. preterea. c. dilectus: ve rumtamen appellatio sequens non defendit appellan tem: vt. c. pastoral. ij. rhsp. et li. vj. de sen. ex. c. is cui. Tertio quod in omnibus predictis prohibe tur diuinorum celebratio: vt. v. q. iij. c. si quis episcopus in concilio. et extra de cleri. excommunicato deposi to interdicto ministrante. c. ij. et. iij. c. postula stis. Quarto quod in omnibus precedere de bet monitio et seruari forma decretalium: extra de appel. c. reprehensibilis: de sen. ex. c. sacro. et lib. vj. eo. ti. c. cum medicinalis. Quinto quod cum absoluuntur debet in his pre cedere iuramentum: et potest in eis absolu tio fieri ad cautelam: cum extat casus faci endi. vt de sen. excom. c. venerabili: saluo quod habetur li. vj. eo. ti. vbi dicitur. c. presen ti generali statuimus edicto. beneficium re laxationis ad cautelam quo ad interdicti sen tentias in ciuitates castra vel quelibet alia sacra loca siue terras aliquas generaliter promulga tas locum aliquatenus non habere: hec ibi. Sexto quod huiusmodi sententie debent seruari per superiores: vt de of. or. c. cum ab ecclesiarum: vbi etiam patet in glo. qua liter plebanus excommunicari potest: non tamen cum so lennitate que ponitur. xj. q. iij. debent. Se ptimo quod his durantibus non potest quis elige re nec elegi seu testificari: vt de consue. c. cum di

lectus. de elec. c. cū inter sentorẽ. de testi. ⁊
attesta. c. veniẽs. ij. in fi. Octano ꝙ superi/
or: nō debet de ipsis aliquid disponere par
tibus nō vocatis: vt de appel. c. romana.
.§. penul. li. vj. ⁊ de sen. ex. c. romana. e. li.
Nono ꝙ recepti in spāles filios sedis apo
stolice. s. ꝑdicatores: minores: cisterciēses:
ab inferioribus nulla istaꝝ triū sententiarū
ligari possūt: vt pꝫ li. vj. de vbo. signi. c. j.
Decimo ꝙ vtrobiqꝫ sniam violādo vl' for/
mā illius fulminatiōis nō tenēdo: irregu/
laritatē incurrit: vt li. vj. de sen. ⁊ re. iudi.
cū eterni. ⁊ de sen. ex. cū medicinalis: ⁊ ꝙ
snia licet iniusta ligat in foro ꝯtentioso ob
seruata tamē debita forma: similiter ꝙ sicẽ
in excōicato requirit̃ ꝯsensus vt celebrās
incurrat irregularitatem: sic ⁊ in alijs: ⁊ ꝙ
vtrosqꝫ ꝓbabilis ignorātia reddit excusa
tos. Secūdo vero qri pōt in ꝗbus tria pre
dicta differūt. Ad hoc rñdet Joh. cal. vbi
supra ꝙ tria ꝑdicta differūt ꝑmo in ꝑticipa
tione: qꝛ cū interdicto ⁊ suspēso ꝑticipari
pōt: nisi spāliter esset interdicta ꝑticipatio
vt li. vj. de ꝑuil. c. epoꝝ: sed cū excōmu/
nicato nō: qꝛ si cōicaret minorẽ excōicatio
nē incurreret. xj. q. iij. c. cum excōicato: de
sen. ex. c. nulli. c. cū desideres. Secūdo qꝛ
singularis ꝑsona ꝓprie suspendit̃ vel ex/
cōicatur: nō aūt interdicit̃ nisi improprie:
vt de reli. do. c. cū dilect⁹. ꝺ cleri. excō. c. po
stulastis. Loc⁹ vero ꝓprie interdicit̃ vt de
verbo. sig. c. cū in partibus: licet hoc fiat i
penā delinquētiū ꝑsonaꝝ: vt de spon. c. nō
ẽ vobis: interdicit̃ etiā vniuersitas nō ex
cōmunicat̃ vt clerus vl' popul⁹: vt li. vj. de
sen. ex. si snia: interdicit̃ etiā qñqꝫ singula
ris ꝑsona: vt de offi. dele. c. ex lrīs. ꝓut in/
terdictū distinguit̃ a suspensiōe: vt de pri/
uile. c. cū capella. ⁊ li. vj. co. ti. c. j. §. in eos.
siliter qñqꝫ laicus interdicit̃ ꝗ ꝓprie nō su
spendit̃ ꝓut suspensio ẽ distincta spēs: vt
de vbo. sig. c. querenti. Tertio qꝛ effectus
excōicationis nō potest suspendi sicut effe/
ctus alioꝝ: vt extra de priuil. c. priuilegia.
⁊ hoc ꝺm Inno. ⁊ Hosti. quādo locus vel
ecclia interdicit̃: secus aūt cū persona pro
culpa ꝓpria ẽ interdicta vel suspensa: si ta/
mē ꝓ culpa alterius qꝺ aliquando fit: vt
xvij. q. iij. miroꝛ. tunc dici pōt sicut de inter
dicto loci: ꝙ pōt suspēdi sicẽ ⁊ tolli. Quar/
to qꝛ epi nō incurrūt aliquā suspensiōis vl'
interdicti sniam ab homine vel a iure pro/
latam: nisi specifice exprimāt̃: vt lib. vj. de
sen. ex. c. qꝛ priuilegiū: qꝺ tamē priuilegiū
nō habēt ꝗtū ad excōicationẽ. Quinto qꝛ
interdictū generale loci nō pōt ad cautelaꝫ
relaxari: vt lib. vj. de sen. ex. c. pñti. sed ab
excōicatione vel suspensione bene fieri po
test ad cautelā absolutio: vt ex̃ de sen. ex. c.
venerabili. Sexto qꝛ interdictuꝫ generale
nō pōt in locū ꝓferri sine speciali licentia
pape ꝓ pecuniario debito vt in ex̃uagañ.
bonifacij. ꝓinde attendẽtes: ꝺ excōicatio
vel suspensio bene fieri pōt: vt de appel. c.
ꝑterea. Septimo qꝛ in vniuersitatẽ vl' col/
legiū ferri excōicatio non potest: vt de sen.
ex. c. romana. §. fi. li. vj. licet singuli de vni
uersitate excōicari possūt: vt omnes recto
res ꝑ quos regit̃ qui dicunt̃ vniuersitasꝫ
seu cōmunitas in effectu: vt de immu. ec. c.
aduersus. ⁊ de ꝓcura. c. fi. ꝺ interdictū be/
ne ꝓferẽ: vt in. c. si snia. eo. ti. ac li. Ter/ B
tio ꝓinde queri pōt de snia excōicationis
quid sit excōicatio: ⁊ quis illā inferre po/
test. Ad qꝺ dicendū ꝙ excōicatio ẽ censu/
ra a canone vel ab ecclīastico iudice prola/
ta: excludens a qualibet licita cōmunione
⁊ actu legitimo: nā cum excōicatio sit pe/
na spūalis: laicus nō est capax actiue licet
ꝺ papa posset illi ꝯcedere: vt pꝫ. xcvj. di. c.
bene quidẽ. in glo. Similiter nō iudex sen
tentiā ferre nō pōt cū sit iurisdictiōis: vt ꝺ
offi. or. c. ꝯquerente. Oportet insuꝑ ꝙ iu/
dex super excōmunicandū iurisdictionem
habeat: ⁊ omnis talis excōmunicare po/
test nō solum papa ⁊ episcopi: sed etiā coꝝ
officiales ⁊ omnes eorum inferiores prela
ti qui collegijs presunt: vt abbates etiam
nō benedicti dūmodo tamẽ fuerint confir
mati ⁊ consimiles: vt ꝺ simonia: sicut tuis.
⁊ de offi. ordi. cum ad ecclīam: ⁊ Archi. vt
videtur excōmunicare potest: licet non sit
ꝑsbyter. ar. di. xxv. perlectis: ⁊ ex̃ de offi.
or. c. j. ⁊ de appel. c. reꝑhensibilis: sic etiaꝫ
quilibet sacerdos parrochialis ꝺm ꝗdam
⁊ hoc ꝑsertim cum fuerit in eadem diocesi
ꝯsuetudo: quia per tacitum ꝯsensum ex cō
suetudīe vl' prescriptione potest acquiri ta
lis iurisdictio per patientiā epi: que ꝯsue/
tudo dat iurisdictionem: vt. ix. q. iij. c. con/
questus: ⁊ his concor. Tho. Hosti. ⁊ Alb.
nec mirum cum vt notat Inno. de rest. tu.
spo. c. olim. iij. episcopus expresse potest cō
cedere clerico potestatem excōmunicandi
etiam si fuerit priuata persona: verūtamen
excōmunicationem a iure potest facere: q/
cunqꝫ potest ius condere: vt papa i vniuer
sa ecclesia: ⁊ simplici epi in suis dioceꝫ: vt

xvj.q.ij.visis.in fine.xxiiij.q.iij.corripitur: nullus etiam extra ep̄m excōmunicare nō potest cum illa solennitate: que ponitur.xj.q.iij.c.debent. Nota tamē generaliter q excōmunicare nō potest excōmunicatus nec hereticus: nec scismaticus: nec apostata a fide: nec intrusus: nec a iurisdictione suspensus: nec etiā qui violauit interdictū: hec patent.xxiiij.q.j.audiuimus: et.§.si autem: in fi.xij.q.ij.alienationes.et c.precarie.extra de ꝯcess.preben.c.quia diuersitatem: extra de exces.prela.c.fi. Quarto similiter queri potest: vtrum ep̄s extra territorium suū quempiā ex subditis suis excommunicare potest. Ad hoc dicenduz: q hec questio dupliciter intelligi potest. Primo an ep̄s existens extra suā dioces. subditū suū excōmunicare potest. Et ad hoc respōdet Host. q ep̄s et huiusmodi prelati extra diocesim vel territorium suū agere nō possunt ea q̄ sunt iurisdictionis ꝯtentiose. vnde cū nullus est excōmunicādus sine cause cognitione: vt.xj.q.iij.c.nemo: hinc talis excōmunicare nō potest nec sedere pro tribunali nec aliquid disponere: vt.ix.q.ij.c.ep̄m.et c.sequenti. nec per ꝯsequēs absoluere pōt in his q̄ requirūt cause cognitionem: verūtamē secus ē de his que nō requirunt cause cognitionē: cum hoc ad voluntariam iurisdictionē pertineat: et idē ē dicendum de legato de latere pape extra terminos sue legationis: ar.ff.de offi.pro con.l.ij et extra de offi.le.c.excōmunicatis: ep̄i tamen expulsi licite possunt exercere iurisdictionē in aliena diocesi: vt in cle.de fo.cōpe.c.quis: vbi plane pz ī vtroq3 casu. Secūdo sic pōt intelligi questio: vtrū episcopus existens intra suam diocesim excōmunicare potest suū subditū existentē vel peccantē extra suam dioc. et tūc dicendū q ratione domicilij potest iudex ecclesiastic⁹ excōmunicare per sententiā viue vocis suuz subditū etiā existentem extra territoriū: vt patet extra vt lit.nō ꝯtest.c.tue. vbi dic. q reus qui se cōtumaciter absentat per censuram ecclesiasticam vt iuri pareat: ꝯpelli potest: et ex hoc patet q etiā extra territorium tenet sententia: ad idem de appel.c.cum sit romana: in fi. Verūtamē statutum ep̄i per quod subditi certū aliqd̄ facientes ꝓpter quod excōmunicātur: nō ligat subditum in alieno territorio ꝯtra facientem: vt patet expressum: li.vj.de ꝯstit.c.ij. et ratio diuersitatis ē: quia statutum est quedam qualitas principaliter territoriū regulās: et p ꝯsequens personas: ita q nō solū subditos: sed etiam quoscūq3 intra territoriū existentes afficit: et sic nō afficit ea ratione q2 subditi sunt: sed rōne territorij regulati p statutum: et ideo nō potest extendi extra territoriū: q2 p hoc surgeret aliud incōueniens scz q p statuta vnius ep̄i regularet territoriū alterius ep̄i quod ē contra iura sed sentētia viue vocis afficit psonā: et ideo in eo cessat ratio predicta. Quinto equidem queri potest: vtrū subdit⁹ ep̄i delinquens intra diocesim: in loco tamen exempto ligat̄ ep̄i statuto delictū illud punientē. Ad huius questionis responsionē Jo.cal. disputando terminauit q talem delinquentē nō ligat: q2 locus exemptus equiparatur loco extra territoriū constituto. p c.cum ep̄s: de offi.or.li.vj. vbi pulchre de hoc: et de sta.regu.c.vno.in fi.eo.li. et i cle. de priuile.c.archiep̄o.xvij.q.ij.c.luminoso: in quibus illud ꝓbatur exceptis q̄busdam casibus et sic in alijs firmat̄ regula: et hoc etiam tenet Jo.an.c.ij.de consti.li.vj. verūtamē domin⁹ Mercilius doctor eius tenet hoc eē verum quādo delinquens est alās exemptus: nec mirū cum exempti preserti sedis apostolice filij p episcopos nulla censura ligari possunt: vt li.vj.de v̄bo.signi.c.j. Si tamē alās subditus est: tūc fm eundem tale statutū ligat: et sic disputādo terminauit Frederic⁹ de senis: vt patet in eius cōcilijs.c.ij. et mouet ex hoc quia locus exemptus ē in sua dioc.: vt dicto.c.cuz episcop⁹: de rescrip.c.abbatē: et de offi.or.c.graue. Primam tamē opinionem putat Franci.veriorē: cuz statuta nō habeant vires nisi quatenus extenditur iurisdictio statuentis: vt dicto.c.ij.de ꝯsti.li.vj.in ratione sui: maxime cum dicat extra territorium ius dicenti nō pareatur impune: nam quo ad hoc iurisdictio importat idem qd̄ territorium per notata ibidem: locus autem exemptus nō ē de iurisdictione ep̄i: vt dicto.c.graue. Similiter iudex ecclesiasticus per specialem sententiaz excōmunicās eum qui nulla ratione subditus ē eius talis sententia nulla ē: vtpote lata a non suo iudice: vt.ij.q.j.c.in primis.extra de consue.c.ad nostram.et de iudi.c.at si clerici. et spāliter de sentētia excōmunicationis probatur: extra de priuil.c.cum olim.j. v.illō etiam. Si proinde excōmunicatur alās non subditus qui factus ē quo ad quid subdi-

tus: scz ratione delicti contractus: vel rei de qua agit: tūc talis sententia non ligat: nec iudex potestatem habet in huiusmodi personam nisi in suo territorio inuentā: vt li. vj. de fo. compe. c. romana. §. contrahentes: q̄ hoc etiā tenet Inno. de fo. compe. c. fi. in prin. & Jo. an. & Jo. mo. in dicto. §. cōtrahētes: & allegāt rōnes ad hoc.

C Sexto deniq; queri pōt ex quibus causis pferri potest excōicatio. Ad hoc dicendū q̄ duplex est excōmunicatio. Prima ē et dicit minor & separat tm̄ a sacramētis percipiēdis: vt extra de excep. c. a nobis: & illa infligit qnq; a iure: & hoc in multis casibus vt postea videbit: quādoq; etiā ab homine & etiā a quocūq; iudice ecclesiastico: vt extra de offi. or. cum ab ecclesiarum: & hoc sine p cōtumacia: vt. v. q. ij. presenti. xj. q. iij c. audiuim⁹: siue etiā p alijs culpis: & hoc siue simpliciter: vt de pe. di. j. c. accusatione: siue ad tēpus: vt. lxxxvj. di. c. tāta. Secunda vero est vl dicit excōmunicatio maior que separat ab omni cōmuniōe: tā quo ad homines q̄ quo ad sacramēta: vt de cleri. ex. c. illud. & c. fi. & dicto. c. a nobis: & illa similiter aliquando fert a canone & hoc multipliciter vt videbitur: semper tamen fertur p aliquo crimie: vt. xvij. q. iiij. c. siqs suadente: qd tenet glo. xj. q. iij. c. epi si. Dici tamen potest q̄ pprie fert p contumacia: quia canon vel statutū intelligit monere q̄ quilibet abstineat ab eo pter qd excōmunicatur: & fm hoc debet itelligi qd notat Archi. post Lau. i dicto. c. episcopi si: vbi dicit in omni excōmunicatione pter mittendā esse monitionē. Aliquādo vero fertur a iudice vel homine: & videt textus dicere q̄ ferri possit tam p contumacia q̄ p offensa: qd etiā tenet glo. in dicto. c. epi si. Inno. aūt dicit eo. ti. c. ex pte: q̄ excōmunicatio qnq; fert p offensa & contumacia: nam p solo crimine nō ē quis excōmunicādus si se corrigere velit: & hoc etiā tenet archidia. li. vj. de excep. in. c. j. in vbo contumacie dicēs: q̄ iura q dicunt quē posse pro crimine excōmunicari: intelligenda sunt si nolit se sup illo corrigere: & sic excōmunicatur pprie pro cōtumacia: qd etiā cōmuniter seruatur: & hoc sentit Tho. in. iiij. dist. xviij. Qd si queritur: vtrum pro qualibet contumacia potest fieri excōmunicatio presertum cum tantū tres cōtumacie casus exprimunt p quibus fieri debet excōmucatio. xj. q. iij. c. certum: in cui⁹ ar. & c. nullus sacerdotū: dicit q̄ pro leuibus causis alicui cōmunio phiberi nō debeat: sed pro illis tm̄ p quibus canones hoc pmittunt. Ad hoc respondet glo. in dicto. c. certum: q̄ pro qualibet contumacia super quocunq; crimie quis excōmunicari potest: & hoc tenet Inno. de vbo. sig. c. ex parte. Unde quanto cōtumacia fit super actu leuior: tāto videtur esse grauior: sicut furtū in re leuiori dicit esse maius: institu. de rerū diuisione. §. gallinarū: tamē propter dictum. c. nullus sacerdotum: prelati nō debent esse faciles ad excōmunicandum pro qualibet leui cōtumacia: licet vtriq; possint: vt extra de sen. excom. c. sacro. Porro hec maior excōmunicatio quandoq; simpliciter sine solennitate pfertur: vt quando iudex dicit. excōmunico talem: vt in. c. si quem: de sen. ex. quandoq; vero cum solēnitate: de qua xj. q. iij. c. debent: & tūc dicitur anathema: vel alio nomine dici potest mucro episcopalis: vt. xvj. q. ij. c. visis in fi. quia cū hac solennitate nullus excōmunicare potest nisi sit ad minus epūs fm Hosti. in sūma eo. ti. §. j. & ij. Ad laudē dei omnipotentis.

De excōmunicatione minori p canonē: & quādo sententia lata p iudicem ligat: & quādo non: ac de his que requiruntur in absolutione ab excōmunicatiōe: Ser. XII

n

Non occides. Uiso de excōmunicatione tam minori q̄ maiori: q̄ dupliciter infligit vtriusq; sententia scz per canonem & p iudicē: h breuiter prosequendum est primo quando quis minorem excōmunicationē incidit per canonē.

D Ad h dicendū q̄ licet q ad deū qs separat a sacramētis pcipiēdis q̄cito mortale cōmittit: licet occultū: vt. xj. q. iij. c. audi deniq;: vbi ostēdit q̄ huiusmodi traditur sathane: vnde talis eucharistiā & alia sacra recipit in pprā damnationē: vt ex h coha. cler. & mu. c. fi. infligitur tn̄ ab ecclesia spūaliter ipo iure minor excōmunicatio & phibent sacramēta in multis casibus. Primo illis quibus negatur ecclesiastica sepultura: vt qui moriunt in torneamēto: vt extra de torneamē. c. j. & exponit etiā Hosti. et dicēs q̄ si qs etiā ibi letale vuln⁹ accepit licet postea superuixerit & penituerit

⁊ ei eucharistia nõ negetur: carebit tamen ecclesiastica sepultura: cui textus ibidẽ satis consonat. Et idem potest dici de eo qui nõ semel confitetur in anno: vt extra de pe. et re. c. omnis. Secũdo vero generaliter omnibus notorijs peccatoribus: ⁊ hoc ideo: quia manifeste demonstrãt se nõ penitere: xcv. di. c. illud: vbi subdi᷑: nam nõ penitẽti illõ scʒ chrisma vel oleũ extreme vnctionis fundi nõ potest: q: genus ẽ sacri: nam quib⁹ reliq̃ sacra negant᷑: quõ vnũ genus putat᷑ posse ↄcedi: hec ibi: ⁊. xiij. q. ij. c. pro obeuntibus: in fi. ⁊ de cõse. di. ij. p dilectione. Tertio aũt dissidentib⁹. i. pauperum oppressorib⁹: manifestis raptoribus: publicis vsurarijs: ⁊ meretricib⁹ q̃ large dicũtur excõmunicati: inq̃tum eoꝝ oblatiões ad altare nõ recipiuntur. Quarto notorijs fornicatoribus: vt extra ð coha. cle. ⁊ mu. c. vestra. Quinto sacrilegium cõmittentibus: vt. xvij. q. iiij. c. miror. Sexto cuʒ quis recipit ecclesiam de manu laici: ⁊ sic eã tenet vt expssum patet. xvj. q. vij. si qs deinceps ar. ad idẽ: extra de elec. c. quisquis. Septimo ſm quosdam vtentibus in bello iniusto contra christianos arte balistarioꝝ seu sagittarioꝝ: ex᷑ de sagit. c. artem. Octauo simoniacis: vt extra. eo. c. tanta. Nono cũ quis cõmunicat cũ excõmunicato maiori excõmunicatiõe: nõ tamẽ in crimine: sed ð hoc latius postea videbi᷑. Sciendũ tamẽ ſm Hosti. ⁊ Inno. ꝙ in pdictis casibus q̃libet a ꝓprio sacerdote absolui potest: ⁊ dico ꝓprium ſm Hosti. oẽm qui potest illuʒ absoluere a peccato: nec obstat si idẽ sacerdos excõmunicatus sit minori excõmunicatione saltem ipõ iure: vt qʒ extra de sen. ex. c. duobus: vide etiaʒ glo. que arguit ꝓ ⁊ contra. idem etiam tenet Tho. in. iiij. di. xviij. Secundo queri potest: vtrũ sententia per iudicẽ ex iniusta causa lata ligat: ꝓ sertim cũ dicat Grego. ⁊ habetur. xj. q. iij. c. sententia pastoris siue iusta siue iniusta fuerit semper timẽda est. Ad cuius respõsionẽ primo sciendũ: ꝙ sententia dici᷑ iniusta quãdo nõ seruat᷑ ordo: vel qñ nõ subest cã vel saltẽ rõnabilis causa fulminãdi: vel cũ intentione mala ⁊ nõ zelo iusticie ꝓfert᷑: ⁊ de his pulchre ꝓsequi᷑. xj. q. iij. c. rõs aut hĩd ꝓter. §. si ergo: ⁊. c. nõ solũ. §. cũ ergo: vide si placet. Dicendũ ſm Jo. calð. ꝙ si in tali iniusta excõicatione reperi᷑ abilitas tam ex pte excõicantis q̃ꝫ ex pte excõmunicati: ⁊ cessat error expressio: tunc bene ligat sententia: nã multa fieri nõ deberent: que tamẽ facta effectũ aliquem habent. Fateor ꝙ nullus iniuste debet excõmunicari: ⁊ ideo faciens ẽ in culpa penãq̃ mere᷑. xj. q. iij. c. temerariũ. nihilominus taliter excõmunicatus ẽ ligatus: vt dicto c. sñia pastoris. eo. ti. c. cũ si. de off. dele. c. cum contingat: de sen. ex. c. per tuas. c. sacro: vbi de hoc: qõ ideo ꝓcedit vt ecclesie claues in maiori reuerentia habeant᷑. xj. q. iij. c. nemo cõtemnat: ⁊ vt p meritũ obediẽne homo spiritualiter crescat: eo. ti. c. quid ergo: vñ ⁊ si ꝓferẽs peccet: tñ parens iuste facit. xiij. q. j. quid culpa᷑: in fi. ⁊ nõ ↄtemnendo mere᷑: sicq̃ talis sentẽtia ẽ ale disciplina: vt. xxiiij. q. iij. c. notandũ: in fi. ⁊ de sen. ex. li. vj. c. j. dicitur esse medicina alenã ex quo sic paret ecclie clauibus: licet sit ligatus apud ecclãm militantẽ nõ tamen apud deũ vel ecclãm triumphantẽ: vt de resti. spo. c. litteras: ⁊ de sen. ex. c. inq̃sitioni: verũtamẽ ↄtẽnendo ligare᷑ etiã apud deũ: vt dicto. §. cũ ergo: pareat igi᷑ humiliter ⁊ ecclie sancte deferat obedientiã ⁊ reuerentiã: iuxta qõ dicitur. xix. di. c. in memoriã. Sil'r Franci. de zab. tenet ꝙ talis sẽtentia ligat vt canon dicit dicto. c. sentẽtia pas. Nimiꝝ cũ nõ solũ sñia iniusta excõicationis sed etiam quelibet alia ex iniusta cã ligat ⁊ transit i rẽ iudicatã: vt de re iudi. c. cũ inter: nã ⁊ absolutio ab excõicatõe ex iniusta cã tenet: vt de sen. ex. li. vj. c. venerabilib⁹. §. vbi: par aũt ẽ ptãs ligãdi ⁊ soluẽdi: vt de ma. ⁊ obe. c. cũ inferior: ⁊ in glo. ⁊ de sen. ex. c. sacro: ibi est casus aptus ꝙ excõmunicatio lata in nõ cõtumacem que est excõmunicatõ ex iniusta causa indiget absolutione. Tertio queri potest: vtrũ igi᷑ excõmunicatio lata ex falsa cã ligat: vt dicendo: excõmunico te q: furtũ fecisti ⁊ falsum est. Ad hoc rñdet glo. in. c. ex parte: ð offi. or. d. ꝙ talis excõmunicatio tenet: licet absolutio ex causa falsa nisi rata nõ teneat cuius rõ est: quia vtrobi. ꝓ ↄsul. ſ ale. Dic excõicatio ⁊ si iniusta sit nõ tamẽ est cõtemnenda: ne ex ↄtemptu q̃s lige᷑: ⁊ excõicatio ẽ medicina ale si nõ ↄtẽni᷑: q: poti⁹ nocet iniuste excõicanti q̃ꝫ excõicato si nõ contemnit: al. a rõ potest assignari quare non ꝓdest absolutio ex falsa cã: quia fuit excõicatus p certa cã: ⁊ ois res p quascũq̃ cãs nasci᷑: per easdẽ dissolui dʒ: vt de reg. iur. ois res: ſ de illa cã nulla facta est mentio: remanet ergo ⁊ ei⁹ effectus: hec ibidẽ liter

alia. Tñ Franci. de zab. flrinz tenet in sua repetitione: de sen. ex. l. c. ppendim⁹: dicẽs q̃ ois dispositio ex falsa cã viciat: qñ causa ẽ adequata effectui: ita q̃ dispõnẽs cessante cã nõ erat dispositur⁹. C. de falsa causa adiecta legato. l. j. vbi casus ẽ notabilis: ⁊ sic vult q̃ excõicatio lata ex falsa cã nõ tenet: qñ excõicãs si sciuisset cãm nõ eẽ verã nõ fuisset eũ excõicaturus: dicta tñ glo. cõmuniter tenet: ⁊ iõ dicunt Inno. Hosti. et Guil. q̃ tutius ẽ dicere q̃ talis excõicatio tenet: vt. xj. q. iij. c. j. ⁊ c. si ep̃s: q: nõ est error intolerabilis exp̃ssus: ⁊ licet cã sit falsa nõ ẽ tamẽ ipossibilis: vnde ꝯsulendũ ẽ: q̃ ad cautelã absoluat̃ q̃ ad forũ iudiciale licet q̃ ad deũ ligat⁹ nõ ẽ: nisi forte ligaret̃ ex ꝯteptu. Pro quo sciendũ ſm Jo. an. de sen. ex. li. vj. in. c. dilecto sup verbo contemptus: q̃ q̃nq3 modis excõicatio ꝯtemnit̃. Primo qñ excõicatus accumulat culpam culpe. Scdo qñ ex certa scia ecclãm intrat etiã quãdo nõ dicit̃ diuinũ officiuz. xxiiij. q. iij. c. clericus. xxv. di. c. j. circa prin. nisi fuerit cã predicatiõis q̃ audita exeat: vt de sen. ex. c. responso: vel nisi solum transeat p ecclesiam qñ nõ fiunt diuina. Tertio qñ nõ intrat eccliaz ſ3 ad valuas audit diuinũ officiũ qḋ est ꝯtra iura: extra de pe. ⁊ re. c. q̃ in te. de sen. ex. c. pmittimus: de priuile. c. q̃ nõ: vnde clerici ħ patiẽtes puniuntur vt extra de cleri. excõ. c. illud dominus. ⁊. illud aũt. Quinto quãdo nimis dormit in sentẽtia sic ligat⁹: vt de sen. ex. c. p tuas. ⁊ verũ in alijs: ⁊ maxime vltra annũ. xj. q. iij c. rursus: ⁊. c. q̃cunq3: hec ille. Quarto q̃ri põt: vtrũ igit̃ sentẽtia excõicatiõis que nulla est liget. s. quãdo in agente vl' patiente nõ ẽ abilitas ferendi sñiam vel sustinendi. Ad hoc dicendũ q̃ nõ: qḋ primo p3 in agente: q: forte nõ ẽ iudex illius in quẽ tulit sñiam: ⁊ sic diocesan⁹ nõ põt ferre i fratrẽ minorẽ aliquã censurã: vt patet in sermone pcedenti: ⁊ ideo dicit̃. xj. q. iij. c. j. q̃ sententia pastoris siue iusta siue iniusta est timenda: vel si iudex illius est: tamẽ iurisdictionẽ illam exercere nõ potest: vnde excõicatus excõicatione maiori nõ excõicat. vt. xxiiij. q. j. c. audiuim⁹: ⁊ sic loquit̃. c. cui est. xj. q. iij. vbi sentẽtia lata fuit ab heretico: qui iurisdictionẽ nõ habet: nec etiã laicus: vt. xcvj. di. c. bene quidez. Secũdo vero patet in patiente inabili: vt pote cum is in quem sententia fertur est talis q̃ delinquere non potest: vt infans furiosus vel si

miles vsum rõnis nõ habentes: si hoc est notoriũ vt notauit Inno. de sen. ex. c. romana. §. in vniuersitatẽ. li. vj: vel saltẽ huiusmodi sententie nõ est capax: sicut infidelis vel sarracenus: sic enĩ nõ est de corpore ecclie. ij. q. j. c. multi. de diuor. c. gaudem⁹.

Ad maiorẽ tamẽ euidentiam Jo. an. li. vj. de sen. ex. in. c. p̃senti. diuersos casus exprimit in quibus excõmunicatio nulla est. Primus est quãdo post appellationez legitimã excõmunicatio fertur: tunc enim nulla ẽ: vt de offi. dele. c. cum ꝯtingat: saluo qḋ dicitur li. vj. de sen. ex. c. licet. Secũdus est quãdo sentẽtia ꝯtinet intolerabilẽ errorez: vt de sen. excom. li. vj. venerabilem: ⁊ ratio est ſm eundẽ Jo. vbi supra: q: cu3 excõmunicat̃ quis eo q̃ facit quod bonum est: vl' nõ facit qḋ malum est: si ecclesia vellet talem sententiam ligare cu3 appareat ex forma sententie q̃ subdit⁹ nõ debebat parere: videret̃ p ꝯsequens pctm̃ de sibi q̃ ꝯstaret approbare vt licitũ: ⁊ ħ dicere non esset bene catholicũ: ⁊ hi duo casus habẽtur: extra de sen. ex. c. per tuas. Terti⁹ qñ quis excõmunicaret excõmunicatione maiori illos qui excõmunicato cõmunicarent nõ in crimine sed in locutione ⁊ in alijs casibus in quibus incurrit̃ minor excõmunicatio: talis enim sentẽtia nõ valet nisi trina monitione premissa vel vna pro tribus ⁊ nisi admonẽdi nominatim exprimantur vt li. vj. c. statuimus. c. ꝯstitutionẽ. c. statutum. Quartus quãdo iudex nõ erat is q̃ tulit sententiã saltem eius in quẽ tulit: vt de consue. c. iij. ⁊ de priuile. c. cum olim. Quintus cũ a suo iudice profertur sed excõmunicato: vt. xxiiij. q. j. c. audiuimus. c. aperte. Sextus cum a delegato quis excõmunicatur ꝯtra delegantis intentionẽ: vt extra de preben. c. si. vbi plane de hoc. Septimus quãdo fertur excõmunicatio contra priuilegium: vt eẽ de exces. prela. c. sane. Similiter si prelati excedunt numeruz euectionũ in visitando tũc excõicatio non tenet de quo lucide patet eẽ ḋ censibus. c. cũ apl's. ⁊ de exces. prela. c. cũ ad q̃rundã. Octauus cũ ab intruso vl' a iurisdictione suspẽso quis excõicat̃: vt. xj. q. ij. c. alienatiões. Non⁹ qñ fert̃ a violãte iterdictũ hominis: vt p3 exp̃ssũ ḋ exces. p̃la. c. tãta. Decim⁹ qñ fert̃ a delegato ipetrato ab excõicato i cãu ñ pmisso. vt li. vj. ḋ resc̃p. c. j. Undecimus quãdo p̃lati interdicerent subditis suis: ne superiorib⁹ vl' legatus seu iudi-

ſtrorib9 ſtatum exponant eccleſiarū ſuarū vel monaſteriorū: et de hoc ferrent ſententiam excōmunicationis: vt li. vj. offi. ord. c. quia plerique. C Quinto pterea queri pōt que requirūtur in abſolutione ab excōmunicatione maiori. Ad hoc dicēdū ꝙ quattuor requirunt̄ pncipaliter. Primum eſt vt excōmunicatus prius iuret ſtare mādatis eccleſie: vt extra de ſen. excom. c. ex tenore: qḋ tamen iuramentū nō eſt de ſubſtātia abſolutiōis. co. ti. cum deſideres: ideo ſi omittat̄ qḋ tamē fieri nō debet: nihilominus tenet abſolutio. Et ſi querit̄ que mādata debent abſoluto fieri ꝗ iurauit: dicēdum ꝙ ſi excōmunicat9 erat a canone: pncipaliter iniungēdū eſt et quod ꝯtra eundem canonē nunꝙ veniat: vt incendiario ꝙ nunꝙ incendat: pcuſſori clerici ꝙ nūꝙ pcutiat: et ſic de alijs: vt. xxiij. q. vi. c. peſſimā. Secundū eſt ꝙ ſi fuit excōmunicat9 p notoria in aliquē offenſa: tunc abſolui nō debet niſi prius ſufficiens emenda pſtet̄: pro occulta vero offenſa vel cōtumacia ſufficit iuratoria cautio: vbi nulle petunt̄ expenſe vel ſatiſfactio damni: ſed vbi petuntur expenſe: non debet abſolui niſi ſatiſfaciat: et peccat qui talē abſoluit: licet ab excōmunicatiōe abſolutus ſit: ſi ſaltem ſatiſfacere pōt: et ꝙ ſi non pōt tunc ſimiliter nō debet abſolui niſi recepta ab ea idonea cautione: ꝙ ſatiſfaciet ſi ad pinguiorē fortunā puenerit: vt extra de ver. ſigni. c. ex parte. et extra ḋ ſoluc. c. odoardus: dicta aūt cautio erit pignoraticia vl̄ fideiuſſoria que dicitur idonea: quā ſi pſtare non poteſt ſaltē pſtet iuratoriam: et ſic abſolutio non eſt ei denegāda: vt. xxvj. q. vj. c. ſi pſbyter. Tertium ꝙ abſoluat̄ per eum qui tulit ſententiam vl̄ per eius ſuperiorem aut alium cui cōmiſit: et hoc cum pſalmo et oratiōe et verberibus: et poſtea ſubiungat̄: abſoluo te a tali ſentētia excōmunicatiōis: vt de ſen. excom. a nobis. Et ſi fuerit excōmunicatus ab vno iudice quidem ſed pter plures cauſas licet vna ſentētia: et tunc ſi plures intēdebat ferre ſentētias tot erunt etiā abſolutiones quot cauſe: ſm Guil. de mō. laud. in cle. grauis: ḋ ſen. excō. Si vero pter oēs cauſas intendebat ferre vnā ſentētiā: tūc ſufficit vna abſolutio: dūmodo oēs cauſe ſint expreſſe: alś enī non ſufficit ſi eſt dubium: tunc ad iudicē eſt recurrēdū: hec de ſen. ex. c. cum p cauſa. Si vero plurib9 ſententijs eum excōmunicauit intendēs eum pluribus ligare ſentētijs tūc vt dictū ē plures abſolutiōes ſunt neceſſarie: ſi vna tm̄: vt dicendo excōmunico anathematizo etc. tunc vna ſufficit abſolutio. Si pinde ligatus eſt a plurib9 iudicib9: et oēs habent vnā iuriſdictionē tunc valet qḋ fit ab vno et vna abſolutiōe: dūmodo tamen ab alijs poteſtatē habeat: ꝙ ſi diuerſas habēt iuriſdictiones: tunc erūt tot abſolutiōes quot excōmunicatiōes: hec Guil. ibidē int̄ al. et ſi celauerit vnam ex cauſis pter quas erat excōicatus: erit abſolutio ſubreptitia nec tenebit: vt de ſen. excō. c. officij. Quartum denique ē: ꝙ poſt abſolutionē excōmunicator abſoluto faciat mādata iuſta et rationabilia: alś enī appellare pōt: vt extra de pactis. c. fi. et de appel. c. vt debit9: in excōmunicatiōe tamē minori caſum exprimat excōmunicatus ſacerdoti pprio et ſic ſe faciat abſolui ſpecialiter ab eadē: et intelligitur pprius ſacerdos curatus vel dioceſanus aut alius ꝗ ḋ licentia eorū eſt electus: nec requirit̄ iuratoria cautio: vt ḋ ſen. excō. c. nup: circa fi. Porro defunctus abſolui debet hoc modo: ſi fuerit ſepult9 in cimiterio non exhumabit̄ corp9 ſ ſepulchrū verberabit̄: vt fit circa viuos: vt. d. c. a nobis: et talis abſolutio valet ſm Guil. vt ſepeliat̄ in loco ſacro: vel vt ſepultus nō exhumet̄ et oret̄ ac celebret̄ pro eo: et licet in mortis articulo poteſt abſolui quilibet excōmunicatus a ſimplici ſacerdote: vt de ſen. excō. c. nō eſt dubium: et de ſepul. c. prohibiano: tamē mortuus abſolui nō pōt niſi ab eo qui poterat eum ſanū abſoluere: vt patet in dicto. c. a nobis. Et iterū licet excōmunicatus pōt etiam inuitus abſolui ab excōmunicatione: ſicut inuitus poterat excōmunicari: imo etiam manēte ꝯtrouerſia pōt aliquis excōmunicationē etiā iuſte latā diſcrete remittere: ſi illius ſaluti viderit expedire ſm Tho. in. iiij. di. xviij. Idē Alb. Tamen mortuus abſolui non pōt niſi in eius morte ſigna ꝯtritionis apparuiſſent: vt dicto. c. a nobis: et in glo. Sexto denique qrit̄ pōt vtrum abſolutionē extorquens p vim vel p metum: beneficiū abſolutiōis conſequit̄. Ad hoc reſpōdet Grego. x. put ꝯſtituit in ꝯcilio generali lugdunē. et habet̄ in. vj. ḋ his que vi vel metus cauſa fiunt: dicens: abſolutiōis beneficiū ab excōmunicatiōis ſentētia vl̄ quacūque reuocatione ipſius aut ſuſpenſionis ſeu etiam interdicti p vim vel metū extorta: pñtis ꝯſtitutionis

auctoritate omnino viribus euacuamus. Ne autem sine vindicta violentie excrescat audacia malignandi: eos qui absolutionem siue reuocationem huiusmodi vi vel metu extorserint: excommunicationis sententie decernimus subiacere: hoc ibi: ex quibus patet quod absolutionem extorquens est excommunicatus ipso iure: sed secundum Jo. an. a suo ordinario potest absolui: quod secundum Jo. an. in nouella intelligendum est tam de muliere quam de viro: licet dicat textus eos: dicit insuper glo. super illo verbo: extorserint: quod si quis metum intulit sed tamen iudex eum absoluere voluit: tunc absolutionem extorquens non manet excommunicatus: quia verba sunt intelligenda cum effectu: similiter si absoluendus non intulit sed alius: non erit excommunicatus: secus tamen si mandauit vel eius nomine factum ratum habuit: dicit denique super eadem vltima glo. quod per vanum metum illatum non incurrit quis hanc penam: quia talis metus non inducit restitutionem: nec proprie metus appellatur. Unde quis metus dicatur iustus vel vanus: notatur eo. ti. cum dilecti: et vt communiter dicunt doctores hoc arbitrio boni viri relinquendum est: secundum Jo. an. in nouella. Ad laudem dei.

De priuilegiis clericorum coniugatorum et non coniugatorum: et de octo excommunicationibus seculares clericos concernentibus: Sermo XIII

Non occides. Exo. xx. Expediti vtcunque de sententia excommunicationis in generali: iam ad particularia stilum conuertentes. Primo duximus breuiter prosequi excommunicationes statum clericalem concernentes. Ad cuius
B euidentiam primo queri potest que sunt emunitatis priuilegia clericis a iure prestita. Ad hoc breuiter dicendum est per distinctionem aut enim clerici sunt coniugati aut non: quia clerici primam tonsuram habentes vel etiam minores ordines possunt si voluerint contrahere et clericatum deserere. Si ergo sunt coniugati gaudent priuilegio duplici: si tamen cum vnica et virgine contraxerint: et alia que requiruntur ad clericatum non omiserint: que priuilegia ponuntur in. vj. de cle. coniuga. c. vno. Primum est quod verberans illum incidit in excommunicationem: que ponitur. xvij. q. iiij. c. si quis suadente. Secundum est quod a iudice seculari non potest pro criminibus conueniri vel condemnari ciuiliter vel criminaliter: vel etiam puniri: vt dicto. c. vno. li. vj. alioquin facientes contrarium incidunt in eandem excommunicationem sicut violantes aliorum clericorum priuilegia. Uerumtamen hec priuilegia predicti perdunt in sex casibus. Primus est si tonsuram et vestes clericales non deferunt: vt dicto. c. vno. li. vj. Secundus autem si bigami fuerint accipientes duas vxores aut vnam corruptam: vt li. vj. de biga. c. vno: et videbitur latius inferius. Tertius si actum clericatui contrarium exercuerint: vt si militauerint: vt de cleri. non resi. c. vi. et in glo. de sen. exco. c. in audientia. Quartus si etiam tonsuram et vestes deferentes carnificum vel macellatorum aut tabernariorum artem exercent et moniti tertio non desistunt: sine ea reassumunt: perdunt omnino priuilegium: si coniugati: si autem in rebus tamen: et si omnino incedunt vt laici: perdunt etiam in personis quamdiu hec agunt: vt in cle. de vi. et hone. cle. c. dioc. Quintus si infra annum artem ioculatorum imitantes etiam non ammoniti non dimittunt: vel si minori tempore admoniti non desistunt vt li. vj. de vi. et hone. cle. c. clerici. Sextus si immiscent se tyrannidi et enormitati etiam si non sunt admoniti priuilegium perdunt: vt de sen. exco. c. cum non ab homine: possunt tamen portare arma ex iusta causa: vt si transeunt per loca periculosa propter timorem hostium vel latronum licet percutere non debeant nisi vim vi repellendo. Septimus quando propter crimen aliquod degradati sunt: vt de ver. signi. c. nouimus: vbi plane de hoc. Si vero clerici non sunt coniugati tunc gaudent triplici priuilegio: que priuilegia dicuntur emunitates: ab eo quod est extra: et munera: quasi extra munera: est enim emunitas quedam libertas competens ecclesiis personis et rebus ad eos spectantibus. Primum ergo priuilegium est circa emunitatem persone habens tria capitula. Primum consistit circa immunitatem canonis. xvij. q. iiij. si quis suadente: quod si eum percutiens temere sit excommunicatus: etiam si voluntarie se verberibus subiicit: vt de sen. exco. contingit. j. et idem est de intruso in vincula: vt eo. ti. c. nuper: nisi in casu qui tangitur li. vj. de elec. c. vbi periculum: et secundum quosdam in casu qui ponitur de iureiur. in. c. ex rescripto: istud tamen priuilegium cessat in multis casibus etiam ipso alias priuilegium retinente. Primus si prelatus ecclesiasticus eum capit per se vel per alium: vt de sen. exco. c. vt fame: et eo. ti. li. vj. c. clericos. Secundus si turbans officium diuinum ab

habẽte officiũ in ecclia siue ꝺ facto siue de
iure moderate pcutit: vt eo.ti.c.veniẽs: ꝛ
istud moderate repetitũ itelig.ꝭ i q̃tuor
casib⁹ sequẽtib⁹. Terti⁹ si ꝺn̄s familiarem
moderate pcutit. Quart⁹ si magister cau/
sa discipline suũ discipulũ: de q̃b⁹ lati⁹ in/
ferius videbiꝭ. Quint⁹ si ppinqu⁹ ppin/
quum clericũ tñ inferioris grad⁹: eo.ti.c.
cũ volũtate. Sext⁹ si turpit inuẽt⁹ cũ mr̃e
sorore filia vxore ꝛc̄.vt eo.ti.c.si xp̄o.ꝭ.nec
ille. Septim⁹ si pbabiliꝭ ignorabat eũ cle
ricũ: vt dicto.c.si xp̄o. Octau⁹ si i loco: vt
eo.ti.c.j. Non⁹ vim vi repellẽdo: vt eo.ti.
c.ex teno:e: ꝛ de homiciꝺ.c.significasti.ij.
oẽs hi casus notãꝭ i dicto.c.cũ volũtate:
i glo.penul. Decim⁹ si amens furiosus vl
dormiens pcutit: vt in cle.vna: de homici/
dio. Undecim⁹ si negotiatiõib⁹ se imiscet:
vt ꝺ cohabi.cle.ꝛ mu.ex liris. Scd̃z pinde
caplm ↄsistit circa imunitatẽ rerum clerici
nõ ↄtingati: q꞉ scʒ a tali clerico pedagia p
eius psona vel guidagia non exigantꝭ: vt
li.vj.de censib⁹: q̃q̃: vnde singularis pso
na puilegiũ hoc violans excõicat⁹ est: vil/
la ciuitas vel vniuersitas subiacet interdi
cto: vt dicto.c.q̃q̃: ꝛ in cle.de imu.ecc̄.et
de censib⁹.c.psenti. Tertium caplm est de
pena imponẽtiũ clericis collectas aut alia
onera psonalia: alꝭs si moniti non desistũt
sunt excõmunicati: de immu.ecc̄.nõ min⁹:
c.si aduersus: et eo.ti.li.vj.c.vlti. vt infra
B patebit. Secundũ puilegiũ cõsistit cir/
ca imunitatẽ rerum ecclesiaꝝ: scʒ q꞉ i ipis
vel p ipis tallijs vel exactionib⁹ non gra/
uẽtur: nec ipoꝝ puentuũ pars aliqua sub
trahaꝭ: nec aliqua onera per cõmunitates
vel dominos imponanꝭ: vt de imu.ecc̄.c.
non minus.c.si aduersus: ꝛ eodẽ ti.li.vj.
c.vlti. ꝛ idem est de rebus clericoꝝ vsibus
deputatis nõ mercimonij causa dclat⁹: vt
dictum ẽ: verũtamen non defendiꝭ cleric⁹
a patrie statutis i bonis ppijs tertio mo/
nitus se negociatiõib⁹ imiscens. Tertiũ
priuilegiũ consistit circa imunitatem fori
vel iudicij: scʒ q꞉ clericus in sacris vl i mi/
noribus: incedens in habitu ꝛ tonsura co
rã iudice seculari trahi nõ põt ciuiliter vel
criminaliter: nec puniri p iudicem ciuilẽ:
vt.xj.q.j.c.j.et.ij.et.c.cõtinua: de foro cõ/
pe.c.j.et.ij. nec tali priuilegio renunciari
potest ex pacto.xj.q.j.c.ista inoliuta.c.pla/
cuit: de fo.compe.c.si diligenti: nisi deliq̃/
rit immiscendo se tyrannidi ꝛ enormitati:
tunc eni seruaꝭ illud caplm: cum nõ ab ho

mine: de iudicijs: vide pulchrum pcessum
quod etiaʒ pcedit si factus incorrigibilis
defert habitum ꝛ tonsurã: vt de sen.excõ.
c.ppendimus. Notandũ tamen q꞉ hoc pri
uilegium clericale oĩno perdiꝭ in trib⁹ ca/
sibus sine monitiõe puia: ꝛ tribus cũ mo/
nitione puia. Primus casus ẽ quãdo cle/
ricus est degradatus: quia tunc tradiꝭ iu
dici seculari puniendus: vt dicto.c.noui/
mus: ꝛ de heret.c.ad abolẽdã. Forma ve/
ro degradationis ponit li.vj.de penis.c.
degradatio: vbi plane de hoc. Secũdus si
p annũ exercet artẽ Gollardi vel bufonis
vel ioculatoris licʒ habitũ ꝛ tonsurã defe/
rat: vt li.vj.de vi.ꝛ hone.cle.clerici. Ter/
tius q̃n habitu ꝛ tõsura dimissis se publi/
ce secuis imiscet: ꝛ dico secuis: qꝛ distinguiꝭ
inter crimĩa enormia leuia ꝛ mediocria: q̃
distinctio pbaꝭ dicto.c.ppendim⁹: ꝺ sen.
ex.c.in audiẽtia.c.cũ nõ ab hoĩe: ꝛ lʒ circa
hec multa scripta sunt: tamẽ ↄclusio est q꞉
in enormib⁹ non ẽ necessaria monitio: i me
diocribus aũt ꝛ leuibus sic. Crimẽ aũt di/
ciꭓ secuum qꝺ sine graui scandalo tolerari
non põt: ꝺ sen.ex.c.cũ illoꝝ: ꝛ maxime q̃n
sꝫm leges corpalis pena debetur: ꝛ similiter
criminis publicitas psone qualitas cõtra
quam infamia pseuerantia ꝛ similia seueri
tatem habẽt indicare: vt dicto.c.cũ illoꝝ:
vñ Jo.an.de renũ.c.nisi cũ pridẽ: sup glo.
ex loco isto enumerat.xxiij.crimĩa que di/
cuntur grauia. Preterea primus casus ex
tribus vbi requiriꭓ puia monitio ẽ: quan
do cleric⁹ se imiscet non enormib⁹ sꝫ medi/
ocribus vel leuibus lʒ tonsura dimissa ha
bitũ deferat laicalẽ: vt de vi.ꝛ hone.cle.c.
ex liris. Scd̃s si artẽ gollardi vel ioculato
ris infra spaciũ anni monitus non dimit/
tit: vt eo.ti.li.vj.c.vno: vbi dicitur q꞉ care
bit omi priuilegio clericali: ꝛ ideo talẽ ver/
berans nõ incidit in canonẽ sꝫm Jo.an. et
archid.lʒ etiam sit clericus in sacris. Ter/
tius si officiuʒ carnificũ ꝛ macelloꝝ publi
ce ꝛ psonaliter exercet: tertioq꞉ monit⁹ in/
fra terminũ non cessat: vel officium reassu
mit: vt in cle.j.de vi.ꝛ hone.cle. in dict⁹ g
casib⁹ ipo iure oĩe puilegiũ amittit: de p/
cutiẽte xp̄o clericũ ad se defendẽdũ videbi
tur infra. Scd̃o pncipaliter q̃ri põt q̃ sunt
excõicatiões ↄcernentes statutũ ecclesiasti/
cũ: q̃s incidãt trãsgressores ipso iure. Ad
h̃ dicendũ q꞉ pma excõicatio ẽ ꝺ iudicib⁹: ꝛ
habeꭓ li.vj.ꝺ iudi.in.c.mulieres: vbi dr̃
q꞉ ex q̃cũq꞉ causa i iure nõ expssa non sunt

in iudicio ꝑsonaliter trahende: sed si necessarium est eaꝝ testimoniū in causa: mittet iudex interdum ad eas expensis ꝓducentis: alioquin iudex fraudulenter vel ficto modo vadens vt eam occasione tali visitare possit: ⁊ ideo eā in testem nominari iussit: est excōmunicatus: et intelligit᷑ ꝓprie de iudice ecclesiastico. Dicit tamē Io. an. in nouella: ꝙ in eum casū quo fieret talis fictio in iure ciuili inter laicos non videt quare non sit locus huic pene in iudice laico: sed plus dicit: ꝙ pars vel eius ꝓcurator: licet laici si ꝑticiparēt huic fictioni: puta nominando mulierem in testem ad hunc finem: excōmunicati essent ex ꝑticipio: vt ī sen. excō. c. nuper: ep̄s tamen absoluere potest hāc excōmunicationē: quia papa sibi nō reseruat. Secūda vero ē de ꝯseruatoribus ꝑuilegiorum que ponit᷑ li. vj. de offi. delega. in. c. hac ꝯstitutione. §. pars vero: vbi dicit᷑: ꝙ si pars ꝓcuraret ꝙ ꝯseruatores de alijs ꝙ̄ de manifestis iniurijs ⁊ violētijs sciēter se intromitterēt: seu ad alia que ad iudicialē indaginē exigunt suā extenderēt potestatem: eoipso ꝯseruatores ꝑ vnū annū ab officio sūt suspensi ⁊ pars que ꝓcurauit sententiā excōmunicatiōis incidit: a qua non pōt absolui: nisi indebite fatigato ꝑus de expensis satisfaciat: ⁊ tūc f̄m Io. mo. ⁊ archid. absolui pōt ab ep̄o. Dicit etiam Io. an. ꝙ si tertius non ꝑticipando in hoc ꝑti hec ꝓcuraret hac pena ligatus non esset: ꝓ eo ꝙ in textu dicit᷑ pars: vtrūq autē iudex qui ꝑticipare videt᷑ crimini dānato: etiā excōmunicatus ē: remittit Io. an. ad c. cōtingit. j. de sen. excō. Tertia ꝓinde est de inquisitoribus heretice prauitatis: ⁊ ē duplex. Prima que ponit᷑ in cle. j. de hereticis: circa finem: vbi determinat᷑ de eis delinquētibus in tali officio inquisitiōis: siue in faciendo siue in omittendo: ⁊ si ep̄i sunt vel superiores: triennio suspendunt᷑ ab officio: alij vero sententiā excōmunicatiōis incurrunt ꝑ solum romanū pontificē absoluendi. hic textus. Unde vt dicit᷑ in glosa: nota ꝙ duo requirunt᷑ ad hāc penam: scilicet ꝙ fiat ꝯtra iusticiam ⁊ ꝯtra ꝯscientiam: et similē penam incurrūt qui vexant inquisitores quo quomodo sup hoc: quod glosat Pau. vt incitationibus fideiussiōibus et similibus: ⁊ dicit Matth. ꝙ si quis offendit aliquē de familia ep̄i vel inquisitoris ꝙ iuerat ad capiendū hereticū: nō tamē animo impediendi officiū vel iuuandi hereticū: sed ꝓpter inimicicias vel aliam causā: nō pōt dici quod impediat officiū: poterit tamen ꝯtra eum ꝓcedi tanꝙ contra cōturbatorē officij: f̄m ea que notat Inno. in. c. j. de offic. dele. in glo. magna: circa ꝑn. Ceterū ꝓ eo ꝙ dicit᷑ in textu ꝙ si odij gratie vel amoris lucri aut comodi tēporalis obtentu ꝯ iusticiam ⁊ ꝯscientiam suā obmiserint cōtra quēlibet ꝓcedere vbi fuerit ꝓcedēdū: subinfert glo. ꝙ si ex alia causa obmiserit: non habet locum pena in eisdē: vnde omnis hereticus licet etiam omnino occultus est excōmunicatus ip̄o iure vt eo. ti. c. ad abolendam: ⁊ c. excōmunicamus: ⁊ hoc sentit glo. hic: ⁊ idē tenet Io. an. xxiiij. q. j. in sūma: idem Host. ⁊ Ray. in sūmis. Secūda vero sentētia ponit᷑ in cle. ij. de heret. vbi ponitur ꝙ nullus inquisitor eē poterit nisi. xl. annū etatis attigerit: ⁊ ne ꝑtextu officij inquisitiōis quibusuis modis illicite pecuniā extorqueant: nec sciēter ob delictū clericorū ecclesiaꝝ bona fisco etiam ecclesie applicare ꝑsumant: ꝙ si secus in his vel eoꝝ altero fecerint: excōmunicati sūt ipso facto: non absoluēdi nisi satisfactiōe ꝑmissa his a quibus extorserint: nullis ꝑuilegijs seu remissionibus sup hoc valituris: dicit glo. ꝙ hic nō ꝓhibetur imponi pena pecuniaria sed ꝓhibet illicitas exactiones: secus ē de licitis: ⁊ hoc vult lr̄a que dicit: extorqueāt quod sonat vitiū violentie vel fraudis: et sic secus si iuste cōdemnent: caueant tamē ne imbursent quia reputaret᷑ extorsio: sed dent pauperibus vel applicēt officio inquisitionis. Dicit etiam glosa ꝙ bona clericoꝝ ꝓpria ꝓpter heresim ꝯfiscari possūt: ⁊ addit glo. sup verbo pecuniā: ꝙ nomīe pecunie intelligit᷑ quodcūq extimabile comodū: idem Pau. ⁊ Henze. j. q. j. c. quicqd. c. sūt nōnulli. Qꝛ autē debet ꝑcedere ante absolutionē satisfactio: intelligit glo. si habeāt vnde satisfaciant: ⁊ tūc absolui possunt ab ordinario: si tamen bona iuste fuerint cōfiscata et hereticus postea conuerteret᷑ ad fidem: non sunt eidem ex debito restituenda nisi de gratia f̄m Matth. eo. ti. et in. c. vergentis. in fine.

C Quarta autē est de ꝑlatis instituentibus heredes hereticos: q̄ ponitur extra de heret. c. si quis episcopus: vbi dicit ꝯcilium affricanū: ꝙ ep̄s hereticos siue extraneos siue ꝯsanguineos instituens heredes excōicatus ē: ⁊ hoc intelligit᷑ ī quolibet clerico: vt ꝑꝫ ibidē in c. sequēti: et intelligit᷑ de bonis ꝓprijs: quia de bo-

nis ecclesie testari non potest. Quinta preterea est de p̄latis per terras vagantibus: ⁊ ponitur in extrauagan̄. vt p̄clarorum: vbi excōmunicat p̄latos qui latenter habitu transformato recedunt ab ecclesijs suis: et interdicūt ad curiam veniunt: ⁊ illicēciati recedunt: ⁊ receptatores eorum scienter: ⁊ idem habet̄ in extrauagan̄. si decedat: vbi excōmunicat eos etiam si patriarchali dignitate fulgeant: sed quis eos absoluet ignoro. Sexta est de sequestratione fructuū ⁊ ponit̄ in clemē. vna. de sequestra. poss. §. si quis: vnde sequestrat̄ beneficium p ordinarium loci vna sentētia in possessorio vel petitorio in curia cōtra eum qui triēnio nō possedit promulgata: ⁊ impediens vel sequestrās vel occupās fructus est excōmunicatus: ⁊ si de litigatoribꝰ est: cadit de iure suo: ⁊ s̄m Pan. de liza: hoc verbum impedire intelligit̄ hic de facto: secus si d̄ iure: puta allegando sententiā non esse latā: ⁊ dicit glo. ꝙ sub hoc verbo si quis: ꝯtinetur etiam episcopꝰ: nec possunt absolui nisi fructus restituant vel extimationē: ⁊ tūc absoluant̄ ab ordinario: nec etiam remissio ptis aduerse iuuaret: qꝛ p̄dicti fructus non sunt in libera dispositione ptis aduerse: eo ꝙ sūt bona ecclesie: ⁊ hoc sentit Frācis. de zab. qui dicit: ꝙ in eo ꝙ non fit absolutio nisi prius amoto impedimento: contra illos qui i electionibꝰ matrimonijs vel alijs quibuslibet negocijs volūtarie ⁊ maliciose impedimenta ꝓponunt: ꝙ non pn̄t absolui nisi interesse restituāt si possunt et īpedimenta remoueri faciūt: ⁊ credit Laudunus cōfessores maxime discretos ⁊ litteratos errare si al's istos absoluūt. Denicꝫ dicit glo. in verbo nullatenꝰ ⁊ omnes scribentes sup eodeꝫ ꝙ ordinarius hūc absoluere potest. Septima denicꝫ est de studētibus legentibꝰ vl' audiētibus leges vl' physicam: que ponit̄ in. c. sup specula. §. qꝛ vero: extra ne cle. vel mo. Ad cuius euidentiam sciendū: ꝙ seculares clerici accedere possunt ad theologiā vel ad canones tam audiendo q̄ꝫ legendo ⁊ studendo: vt dicit. §. quia vero: ⁊ idem est de artibꝰ seu naturalibus. Si vero ad leges aut ad physicā audiendas legendas vel studendas accedunt: tunc si non sunt p̄sbyteri vel beneficiati: sine metu cōstitutionis huius. id ē sine pena excōmunicationis legere possunt ⁊ studere. Si vero p̄sbyteri sunt licꝫ nō beneficiati: incidūt in canonē: nisi infra duos menses desistant: aut licꝫ desistāt ad tēpus: tamen iteruꝫ in eis audire legere vel studere incipiunt: quia sic fieret fraus legi: quod vitandū est s̄m Hosti. ⁊ Joh. an. Si vero non sunt p̄sbyteri sed beneficiati: tunc non incidunt canonē nisi habuerint dignitates vel psonatus seu ecclesias plebanias sub se capellas habētes in quibus instituunt̄ clerici ppetui: nec cōuenientes ab ip̄is amoueri absqꝫ causa rationabili: imo vult ibidē glo. ꝙ intelligi debet textꝰ de omnibꝰ ecclesijs curam animarū habētibus: quia maior est ratio de habētibꝰ curam animarū q̄ꝫ de psonatibus nullam curam habentibꝰ: p̄sertim cum is qui ad curam animarū eligit̄: ad ordinem sacerdotij ꝓmoueri obligat̄: alioquin eadeꝫ ecclesia ip̄o iure priuatus est: vt de p̄ben. c. extirpande. §. ꝙ vero: ⁊ dicit Hostiē. vicariū ppetuum ecclesie curate hac cōstitutiōe cōstringi. Addit insup glo. penl'. in dicto. c. sup specula. ⁊ Inno. ac Hosti. ꝙ auctoritate canonis huiꝰ excōmunicati absolui possunt a quolibet episcopo tam domicilij q̄ꝫ studij: tutius tamē est ꝙ tm̄ absolui possūt ab episcopo domicilij. Octauo potest addi quedam excōmunicatio licꝫ sit particularis: que ponit̄ extra de loca. ⁊ ꝯduc. j. c. ꝙ scꝫ excōmunicati sunt magistri ⁊ scholares Bononie qui ante tēpus cōductionis aliorum magistroꝝ vel scholariū hospitia conducūt sine ip̄oꝝ consensu: ex quo patꝫ ꝙ non obligarent̄ cōducentes ante tēpus hospitia p scholares nō habitata: ⁊ licꝫ Hostien. dicat ꝙ hac excōmunicatiōe ligant̄ etiam alibi studentes: tamē Hoff. Innoc. Abbas ⁊ Jo. an. tenēt cōtrariū dicētes eā esse localem vt verba sonāt: verūtamē s̄m quosdā valent ad alia studia tanq̄ꝫ preceptum: licꝫ non rōne pene scꝫ excōmunicationis: possunt aūt huiōi excōmunicati ab ordinario absolui: ex quo enī papa sibi nō reseruat absolutionē: ep̄o concedere videtur: vt de sen. excō. c. nup. c. penul. eo. ti. in glo. penul. De nona vero excōmunicatiōe scꝫ illoꝝ qui inducunt alios ad vouendū ⁊ voto eligendū sepulturam: videbit̄ i sermone sequēti: qꝛ est snla cōmunis religiosis ⁊ clericis secularibꝰ. Ad laudem dei.

De vndecim excōicationibꝰ q̄ cōcernūt statum religiosoꝝ: tā possidentiū q̄ꝫ mēdicātiū: Ser. XIIII

Non occides Exo.

xx. Visis de excōmunicationib⁹ que cōcernunt solum clericos secu/lares: iam ordine debito ꝓsequendū est ď his que religiosoꝝ statum cōphendunt tā possidentiū ꝙ mendicantiū. Pro quo sciendū ꝙ prima excōmunicatio est de apostatis: que ponit in vj. ne cleri. vel mo. vt piculosa: vbi dicit: ꝙ si tacite vel expresse ꝓfessus quācunqꝫ religionē in scholis vel alibi temere sue religionis habitū dimit/tit: est excōmunicatus ipso facto: dicit ibi glo. ꝙ si ex causa dimittit habitū: puta ꝓpter timorē non ē excōmunicat⁹: ꝛ Jo. an. in nouella non putat esse de mēte legislatoris: ꝙ monachus in cella dimittens habi/tū vel dum in occulto balneū intrat aut in lecto sine habitu iacet: ligeť hac excōmu/nicatione: sed quādo se ꝯspectib⁹ hoīm exhibet sine habitu: in habitu laicali vel secularis clerici sine iusta causa: tunc ligeť: quātomagꝭ si ex turpi causa: vt eundo ad lupanar: ꝛ ad hoc facit principiū capľi qď vult eoꝝ vagationib⁹ ꝓuidere: vñ Hein. boyc: in. c. pterea: de apostatis dicit: ꝙ ibi est argumentū ꝙ omnis apostata religio/nis est excōmunicatus. Idem archid. Jo. an. ꝛ Hosti. Nec ab ista excōmunicatione excusať religiosus curat⁹ ecclesie prochia/lis si dimittit habitū: ſm Jo. caldē. in qdaꝫ additione: in isto. c. sup verbo aliquis: nec mirū cum Guil. de mō. laud. in cle. ij. de cē/sib⁹: sup verbo ꝯsūmunt: dicat ꝙ istud. c. vt piculosa etiam locum habet in epō religioso si dimittit habitū: huius tamē excō/municationis absolutionē papa sibi nō reseruat. Secūda excōmunicatio ē de reli/giosis studia litteraꝝ accedētib⁹ sine licē/tia: que poniť ī dicto. c. vt piculosa: vbi di/ciť: ꝙ religiosus sine licentia sui plati cuꝫ ꝯsilio sui ꝯuentus accedens ad studia lit/teraꝝ est excōmunicatus ipō facto: ꝛ dicit glo. sup verbo: a suo plato: ꝙ epūs sine licē/tia abbatis vel locum tenētis qui ꝓprius suus platus diciť: hanc licentiā dare non pōt: imo nihilomin⁹ incurreret illam excō/municationē: ꝛ est eadē excōmunicatio cū pcedenti. Tertia excōmunicatio ē de do/cētib⁹ tales religiosos: ꝛ habeť in. d. c. vt piculosa: vbi subdiť: doctores siue magi/stri q religiosos suo habitu dimisso leges vel physicā audientes scienter docere aut in scholis suis retinere psumpserit: eo ipō simili sint sententia innodati: vbi glo. ar/guens ꝙ doctor non est excōmunicat⁹ si re/ligiosus non dimisit habituꝫ: postea tenet ꝯtrarium: ꝛ hoc placet archid. ꝛ dicit Jo. an. hoc teneas saltē postꝙ monach⁹ cano/nem incidit: vt sic saltem excōmunicato cō/municet in crimine sup quo obligatus est ꝛ remittit ad. c. ꝯtingit: de sen. excom. Et si monachus talis scholas exire noluerit: dicit glo. ꝙ doctor exeat scholas: sicut fit quādo excōmunicat⁹ intrat ecclesiā: hui⁹ etiā absolutionē papa sibi nō reseruauit. Quarta excōmunicatio est de studentib⁹ physicā vel leges: ꝛ poniť extra ne cle. vel mo. c. nō magno: vbi dicit ꝯciliū turoneñ. ꝙ religiosi ꝓfessi exeuntes ad audiendū le/ges vel physicā: nisi infra duos mēses ad claustrum redeant: excōmunicati sūt: ꝛ in nulla causa patrocinari possūt: ꝛ in choro capitulo ꝛ ceterꝭ erūt vltimi nec sine dispē/satione pape possūt ꝓmoueri: ꝛ addiť eo. ti. c. sup specula: ꝙ eoꝝ excōmunicatio per ordinarios locoꝝ debet publicari. Hic tñ est ꝯtrouersia inter doctores: nam qdā te/nent ꝙ ꝙcito religiosi in scholis audire in/cipiunt: ꝛ si semel audiāt legant vel stude/ant: ipō facto oēs penas incurrunt: hoc Hosti. ī dicto. c. sup specula: ꝛ hoc est secu/rius ꝓpter obscuritatē. c. huius: sup specu/la. Alij vero vt Vincen. Goff. Inno. ꝛ ar/chid. dicunt: ꝙ talis habet duos mēses in/fra quos illas penas euitare potest: ꝙ si talis non exit sed in claustro suo audit le/git vel studet leges vel physicā: tunc simi/liter est duplex opinio: dicit Inno. ī dicto c. non magno: ꝙ simili modo incidunt ca/nonē. Idem tenet Hosti. dicens: ꝙ licꝫ nō ligetur ista ꝯstitutiōe quo ad verba tamē quo ad mētē legislatoris bene ligať: quia finalis causa huius ꝯstitutionis esse vide/tur: ꝙ iste sciētie religiosis non cōgruūt: ꝛ hec opinio tutior est: ideo ꝯtrariā opinio/nem gratia breuitatis omitto. Cōcludit ta/men Jo. an. ꝙ a lectiōe auditu et pncipali studio ď ꝓhibenť: qď qdam declarant di/centes: ꝙ si studens in legib⁹ hoc facit pn/cipaliter causa illas sciendi tunc ligať: sin autē sed solū inquātū facere possūt ad no/ticiam canonū: hoc facere potest nec cano/nem incidit: sed quia physica ad cognitio/nem alterius sciētie nō multuꝫ facere pōt: ideo religiosus eam studens indistincte li/gať: hanc tamē absolutionē sibi papa nō reseruauit: nisi quātū ad ꝓmotionē: vt in

dictis.c.nō magno: et sup specula. fm Ho/sti. Spe. et Jo. an. Quinta excōmunicatio est de religiosis discurrētib⁹ que ponit in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. qr vero nō nulli monachoꝝ sic accepim⁹ suaui iugo regularis abseruātie obiecto īterdū ꝓprijs relictis monasterijs: se in eis secure morari non posse fingētes: vel alio colore q̄sito p curias ꝑncipum euagādo discurrunt: et nisi a plat. eoꝝ petita pensio vel subuētio assignet eisdem: ꝯspirantes in illos eisq ꝓditionē vel alia grauia imponētes: eos capi vl incarcerari: ipoꝝ monasteria cōburi ꝓcurāt: et īterdū ipoꝝ monasterioꝝ bona in totū vl in ptē non modicā occupare ꝓsumūt et̄c. et hos excōicat ipso facto: si ad curias se ꝯferūt: vt platis aut mōasterijs suis damnū inferāt: et fm glo. habet locuz tā in canonic. regularib⁹ q̄ȝ monachis: nō tm̄ i bis q̄ administrationē aliquā habēt: et addit glo. q duo requirūt ad hāc excōicationem scȝ q curiā īrauerint et aīm dānādi monasteriū vl platū habuerint: nec putat ponderandā hr̄e licētiā vel nō hr̄e: cuȝ h̄ in textu nō repetat: hinc ē q etiā de licētia plati curiā intrās: h̄ ad hoc īrans ē ligat⁹: ex solo ħ exitu claustri ob hāc causaȝ non ligat. Nȝ si curiā intrauit hoc animo sed damnū non intulit: vel quia forte non potuit vl penituit: dicit glo. q nihilomin⁹ est ligatus. Idem dicit Paulus. Hāc enī excōmunicationis absolutioneȝ sibi papa non reseruauit. Sexta excōmunicatio ē de monachis arma tenentib⁹: et ponit ī dicto. c. ne in agro. §. quia vero: vbi subdit: ꝑfate quoq sentētie mōachos infra septa monasterioꝝ sine licentia abbatum suorū arma tenentes decreuimus subiacere: et potest prior hanc licentiaȝ dare qui ē loco abbatis: ar. ne sede va. c. j. et de sta. mona. c. monachi: nec fm Pau. sufficit petere licentiam nisi obtineat: vt de elec. c. si religiosus: et li. vj. d̄ testa. c. si religiosus: et addunt Pau. et Henze. q hoc verbum tenentes: denotat tēporis cōtinuationē: vt sic tenere sit cum effectu. ff. de ver. sig. l. nomē. §. tenere. Nȝ si tenet eadeȝ extra monasterium: non habet in eo locum hec pena fm glo. et Guil. qui addit si etiam monach⁹ teneat in alieno monasterio nō suo: quia littera loquens septa monasterij: debet intelligi de ꝓprio monasterio: Quis auteȝ non sit locus pene si tenet ea extra septa monasterij: tamē hoc non licet hec tamē sententia non includit canonicos regulares fm veriorem opinionem quā tenet Henzelin⁹ cuius ratio est: quia in hac excōmunicatione non addidit de canonicis sicut in prima: nec debet fieri extēsio huius pene ad non suos terminos: licȝ ipi anime videat esse fauorabilis. Hic primo queri potest vtꝝ indistincte verū sit: q non licet monacho tenere arma sine licentia sui abbat. ꝑsertim cum ꝯtingere potest magnū periculum: quia si abbas odio capitali monachum ꝑsequat: potest eū pcutere: vulnerare et interficere: nec se posset monachus defendere vim vi repellendo: qd̄ tamē est de iure naturali: vt de resti. spo. c. olim. j. et in cle. pastoralis: d̄ re iudi. Ad hoc respōdet Guil. q sic ille tex. debet intelligi: q abbatis licētia debet peti: si tamē talis est erga suos monachos q ab eo sit licentia postulāda: nam si talis esset q eius ꝯsortiū esset intolerabile: vt quia parit ꝯtumeliam creatoris: vl quia subditis iniungit intolerabilia: vel quia monachos odio capitali ꝑsequit: tunc sine licētia eius possūt monachi arma assumere: si nō potest alijs remedijs succurri: vt de appel. c. de priore: d̄ homicid̄. c. significasti: et in dicta cle. pastoralis. Secūdo queri potest: q̄d p arma debet intelligi: cum armoꝝ appellatio videatur esse generalis: ita q cōpḣendit etiā lapides. Ad hoc respōdet glo. q hoc v̄bum arma nō sumit hic ita latissime: hinc dicit Pau. q h̄ loquit de armis militarib⁹: nō clericoꝝ que sunt lachryme: vt. xxiij. q. vl. c. cōuenior: vbi subdit Ambro. Lachryme mee mea arma sūt: talia enī munimēta sūt sacerdotis: aliter nec debeo nec possum resistere: et q hoc ītelligi debet de armis que sunt ad vsum pugne: al's si in camera vel ī fra septa monasterij mōachus lapides habeat ad aliuni certum vsum vel cultellum antiquū ꝓ coquina: vl q̄d simile: nō ē loc⁹ huic pene: secus si lapides habeat iuxta ianuam ad vsum pugne: videdū tū est ex forma: modo et alijs circūstantijs: an talia teneat vt arma offensibilia seu defensibilia: vt sunt ea que cōmuniter ad inuadēdū vel defendendū arma dicunt: cui ꝯcor. Guil. dicens: q h̄ cōpḣendunt arma: et hoc fm h̄ iudicare debet: q̄ tū ꝯiecture non sūt necessarie ī not. et maiorib⁹ armis: vt lāceis: gladijs: balist. et silib⁹: sed Henze. dicit q non fuit mens ꝯditoris si monach⁹ teneat lapides vel fustes q sit loc⁹ huic pene: nā

videtur dixisse de illis armis que communiter arma dicuntur invasionis: sicut sunt gladii: lancee et similes: ac arma defensionis sicut galee lorice et similes: quia etiam talia arma ad defensam quandoque habentem faciunt audaciorem ad malum: hec ille: tutius tamen est ab omnibus abstinere. Septima excommunicatio est de simoniace receptis in religione: que ponitur in extravagan. Urbani pape: que incipit: ne in vinea: ubi precipitur ne a personis quibuscunque volentibus ingredi eorum religiones ecclesias monasteria domos seu loca: in earum receptione aut ante vel post quecunque pastus prandia sive cenas pecunias seu iocalia aut res alias etiam ad ecclesiasticum seu quemvis alium pium usum deputata seu deputanda decetero directe vel indirecte petere vel exigere quocunque modo presumant: illa duntaxat recepturi que pure et sponte omni pactione cessante dare voluerunt: quod si secus egerint: si persone singulares extiterint tam dantes quam recipientes huiusmodi excommunicationis: si vero capitula vel conventus fuerint suspensionis sententiis eo ipso decrevimus subiacere: a quibus preterquam in mortis articulo absolvi nequeant absque sedis apostolice licentia speciali: hoc ibi: preter alias penas in iure taxatas: ut extra eo. ti. quoniam simoniaca. et c. ex insinuatione: de quibus postea latius videbitur. Et dicit Hein. bo ye: in. c. post translationem: de renunc. quod solus papa dispensat cum recepto simoniace in religione tam in ordinibus quam in beneficio quam in religione vel loco.

Octava excommunicatio est de electione abbatisse vel priorisse: ubi per priorissam monasterium gubernatur que ponitur li. vj. de elec. in c. indemnitatibus: quod. c. tractat de electione abbatisse: ubi subditur. §. postremo: hi qui ad dirigendas in huiusmodi electionibus moniales easdem deinceps contigerit evocari: ab his prorsus abstineant per que inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia: vel exorta nutriri: alias eo ipso excommunicationis sententie se noverint subiacere: huius autem absolutionem sibi papa non reservavit. Nona est de monialibus que canonice nuncupantur: et ponitur in clemen: attendentes: de sta. mo. ubi subditur. §. statuimus. Illas quoque mulieres que vulgo dicuntur canonice seculares: ac ut seculares canonici vitam ducunt: non renunciantes proprio nec professionem aliam facientes per locorum ordinarios si exempte non fuerint sua: si vero exempte fuerint auctoritate apostolica precipimus visitari: per hoc tamen non intendentes earum statum regulam seu ordinem approbare: et infra precipit visitatores duobus notariis et duabus personis sue ecclesie quattuor: quam viris aliis honestis esse contentos. In fine vero concludit: quod si qui visitatores in premissis vel aliquo premissorum impedire presumpserint: nisi moniti resipiscant: eo ipso sententiam excommunicationis incidunt: dicit hic glo. quod moniti antequam impedire incipiant: si post impediunt non ligantur: quod etiam sentit Paulus et Henze. nam quia monitio fieri debeat ut resipiscant: oportet intelligi quod iam impediebant et maxime secundum Henze. quia hic agitur de pena incurrenda: ubi stricta interpretatio fieri debet. Ad hoc li. vj. I reg. iur. in penis benignior est interpretatio facienda: unde putat glo. quod necesse sit impedimentum precedere et monitionem sequi: ut sit locus huic pene: hoc dicit: quia vidit prelatos scribentes quandoque monialibus quod parent se certa die ad recipiendum visitationem ipsorum: et in eisdem litteris faciunt monitionem: quod nullus impediat: talis enim monitio fieri debet ut desistat ab illato impedimento ut sit locus huic pene: et addit Pau. quod sufficit monitio generalis: quia non dicit tex. quod nominatim moneri debeant: et idem tenet Henze. qui dicit quod possibile est quod impedientium nomina visitatores ignorent et sic non possunt facile nominatim monere: propter quod posset hec punitio plus debito differri quod est vitandum: dicit tamen glo. vl. quod ordinarius potest absolvere ligatos hac sententia: et idem Henze. p. c. adversus: de imu. eccle. ex quo papa sibi non reservat. Decima excommunicatio est de religiosis violantibus interdictum: que ponitur in clemen. ex frequentibus. de sen. exco. ubi summatum habetur: quod religiosi etiam exempti violantes interdictum positum per sedem apostolicam vel ordinarium loci vel generalem cessationem divinorum factam per provinciale concilium vel eum qui hoc potuit servatam per cathedralem vel matricem ecclesiam loci: excommunicati sunt ipso facto: non obstantibus privilegiis consuetudinibus conventionibus et statutis: et dicit glo. quod loquitur hic de omnibus religiosis sive mendicantibus sive non: sive exemptis sive non: clerici tamen seculares secundum glo. non ligantur hac sententia: et idem dicit Pau. quia pene sunt restringende. Cuius ratio est secundum Guil. laud. quia multis grassantibus opus est exemplo: per quod vult dicere quod religiosi magis in hoc delinquebant:

& ideo magis restringi debeant. Preter/ea p hoc qd dicit in tex. nō obstātibus ob/iectis quibuscūq3 dicit glo. q removent om/nes obiectus p quos allegaret nullitas sententie interdicti. imo fm Pau. & Mat. removet obiectus iniusticie: vnde senten/tia interdicti etiā iniusta servāda est: sicut & sentētia excōmunicationis: & tales obie/ctus dicunt excusatiōes fucate & friuole: quibus religiosi se voluerit excusare: & ex/emplificant Pau. & Henzel: vt quia dice/bāt se super hoc hre priuilegia: que tamen in hoc sibi nō psunt vt hic in fine: vel dice/bāt se appellasse: cū tamē talis appellatio nō suspendat interdictū: d appel. c. adhuc: vel sniam iniustā vl nullā vl interdictū nō esse generale vl aliquid sile. Fratribus in/super minoribus phibet in cle. cū ex eo. d sen. ex. ne tēpore interdicti fratres & soro/res tertij ordinis recipiāt ad diuina: si sec9 fecerint excōicati sunt ipo facto: sed post sa/tisfactionē absolui possunt a diocesano au/ctoritate tñ aplica: vt dicit tex. Ad maio/rem autē euidētiā sciendū q matrix ecclia dicit maior & baptismalis: qz sicut mat ge/nerat sic & illa regenerat p baptismū: etiā3 si talis matrix ecclia subest religiosis. Di/cit tamē glo. q cum eadē debēt interdictū servare: qz & tunc locū habet hec cle. & idē putat Fran. vnde q̄diu celebrat officium diuinū in ecclesia: nō est locus huic pene: fm glo. & idem Pau. qui ait q cum i eccle/sia cathedrali matrici servatur interdictū vl nō servatur: hoc presumitur fieri de vo/luntate prelati & capituli: qz tacendo vidē/tur facere. xcvj. dis. c. facientis. Vt si inter/dicta puincie vel dioces: in aliqbus eccle/sijs matricibus servāt interdictū: & in ali/qbus nō: tunc fm Pau. in locis in quib9 servat ē locus huic pene in alijs nō: si ta/mē matrix ecclia ē sita in terra nō interdi/cta & plures alie ecclie in loco interdicto: ac nulla pncipalior sed qlibet baptizat: et aliq servant interdictū: alique nō: tūc fm glo. nō est loc9 huic pene: qz deficiūt mens & verba: & fm Aluar. si positū interdictu3 nō servaret ab ecclia matrice nō esset loc9 huic pene: qz hic attendit observātia facti & fm glo. q̄diu religiosi ignorant ignoran/tia pbabili nō ligant. Undecima excōi/catio ē de decimis que est quadruplex que ponitur in clē. de deci. c. religiosi: qcunq3 nonalium aut alias decimas ecclie debi/tas ad eos ex aliqua causa legitima nō spe/ctantes approbare sibi psumpserint: aut acqsitis fraudibus sive coloribus vsurpa/re: ecce prima excōmunicatio: sequit: seu qui de animalibus familiarium & pastorū suorum vel aliorū animalia sua propterea gregibus ipsorum imiscentiū: ecce secūda excōmunicatio: seqtur. Seu qui de anima/libus q in fraudem eccliarum in pluribus locis emunt emptaq3 tradunt venditorib9 vl alijs ab ipis tenenda: ecce tertia excom/municatio: seqtur. Seu qui de terris quas tradūt alijs excolendas decimā solui eccle/sijs nō permiserint aut prohibuerint: nisi post reqsitionem per eos quorum interest sup hoc eis factam a premissis destiterint infra mensē: aut si de eis his q vsurpare cō/tra premissa vl retinere psumpserint: infra duos mēses damnificatis ecclesijs emen/dā non fecerint cōpetentē: suspēsi sunt ab officijs ad ministrationib9 & beneficijs ac/talia nō habentes excōmunicati sunt: nec possunt relevari nisi prius satisfecerit: ho/rū tamē declarationē breuitati psulēs stu/dioso lectori relinquo. Ad laudē dei.

De sex vltimis excōicatiōibus statum religiosorum concernenti/bus: Sermo XV

Non occides Exo. xx. Excōmunicationes statū reli/giosorū principaliter pcernētes psequēdo. Primo queri potest: ex quo in cle. ne in agro de sta. mo. §. quia vero: pro/hibetur monachis egredi monasteria sine suorū superiorū licentia: vtrū ex causa pos/sint eijci de monasterio. Ad hoc respōdet Matth. q p quocunq3 crimine non d3 mo/nachus ejici: sed in carceribus monasterij detineri: vt patet. xxvij. q. j. c. impudicas: et c. si quis sacro. & in hoc nota de ipo mona/sterio qd dicitur carcer monachis malis: bonis autē suaue iugum: vt patet in dicto c. ne in agro: in glo. super verbo suaui: vn/de licet monachus deponat nō tamen de/bet eijci de monasterio. sed hoc operabitur eius depositio q nō recipiet prebenda3 in monasterio: nec habebit vocē in capitulo: monachus tamē remanebit: vt dic Inno. de simo. in. c. dilectus: si tamē abbas & mo/nachi eu3 expellunt sine causa: tunc bona que monasterio contulit retinere non pos/sunt. Debent igitur eū recipere i monaste/rio vel carcere: ac de necessarijs puidere.

vt patet extra de regularibus.c.fi.et si nolunt hoc facere tūc ipi vel diocesanus ponet eū in alio monasterio: et illud monasteriū habebit bona illius: vt.eo.c.et ex de renun.c.iij.et si tali monacho victualia denegantur: potest sup his agere et restitutionē petere: vt de rescrip.c.cū dilecta.ē accusa.c.olim restituit tamē potius officio iudicis q̄ iure actionis: nō enī habere potest actionē nomine proprio cū nō habeat ppriū: xij.q.j.c.nō dicatis: de sepul.c.fi.li.vj.pōt etiā petere se restitui ad claustrū salua ordinis disciplina: licet etiā sibi accipere de bonis mōasterij si abbas ei denegat expēsas: vt dicto.c.olim.et.c.ex parte. Et si qritur: quid iuris si qs se transfert de vno monasterio in aliud. Ad hoc dicendū q in.c.qđ a te.ex de cle.coniuga.ponunt diverse opiniones doctorū: nam si religionē vnā ingressus infra annū probationis se transfert ad aliud monasteriū: tunc omnia recuperaret: vt de regula.c.statuim⁹.et.c.is q.li.vj.et.c.bene filium.in glo.iij.eo.li. Sive ro talis ingressus exiuit post professionem vel annū probationis: tunc scdm Hosti.Jo.an.et Hein.boye: si cum licentia superioris exiuit recuperat bona sua: ne monasterio secundo sit onerosus. Si vero sine licētia saltem postulata: tunc imputet sibi qui recessit et qui eum recepit: quia fieri nō debuit: vt de regula.c.licet: et ideo bona sua sibi nō reddunt: sufficit enim petere licentiam vt ibidem dicit glo.dicit tamen glo.in dicto.c.qđ a te.q monacho recedente quocunq̄ modo a suo monasterio in aliud artioris vite: restituuntur ei bona sua vt illa transferat secundo monasterio ad qđ transit. Alij vero vt Accur.et Hostiens tenent q debet habere solum vsūfructū: et etiam Hosti.in summa: licet contrariū teneat in lectura: De ceteris autē gratia breuitatis supersedeo. Duodecima igitur excōmunicatio statum religiosorum concernens est de religiosis sine licētia secularibus sacramenta ministrantib⁹: que ponitur in cle.de priuil.c.religiosi: qui clericis aut laicis sacramentū vnctionis extreme vel eucharistie ministrare matrimonia ue solēnizare nō habita super his parrochialis presbyteri licentia speciali: aut qui excōmunicatos a canone preterq̄ in casibus a iure expressis vel per priuilegia sedis apostolice concessis eisdem vel a ser[...]ētijs per statuta prouincialia aut synodali. pmulgatis seu vt eorum verbis vtamur a pena et a culpa absoluere quēq̄ psumpserint: excōmunicationis incurrūt sniam ipo facto p sedem dumtaxat apostolicā absoluendi: vnde ponuntur ibi.vj.excōmunicatiōes: vt p3 intuētī. Dicit autē hic glo.q hec cōstitutio locum nō habet in clericis secularib⁹ pter verbum religiosi. Idem Pau.Stepha.Hēze. qui dicit q de religiosis h disponit qr frequentius in hoc excedebāt: et intelligitur hec cle.de omnibus religiosis dummodo sint religionis approbate: vt dicit Laud. Idem lapus: alis enim nō sunt pprie religiosi: vt de reli.do.c.vlt.et.c.vno.lib.vj.et de voto.c.vno.e.li.sed quoniā is qui ē religiōis nō approbate ē religiosus et hic generaliter loquit de omnibus religiosis: tutius in dubio tenēdū ē q locū habet i qbuscunq̄ religiosis: et idem sentit Petrus de stagno: psertim cū et locum habeat in religioso nouitio sicē lapus tenet: arg.de sent.ex.c.religioso: li.vj.nam tpe nouiciat⁹ gaudet priuilegio canonis: si qs suadente: tan q̄ religiosus: vt p3.xvij.q.iiij.c.si qs suadente: et ideo debet etiā sentire onus: vt ē censi.cle.j.et est regula iuris in vj.qui sentit onus sentire debet cōmodū et ecōuerso: refert tamē Pe.de stagno.quēdā cardinalem tenuisse q si religiosus mīstrat religiosis: nō est loc⁹ huic pene: cum de ipis non caueat male tamē faciunt si mīstrant religiosis alterius religionis: sec⁹ aūt si eiusdē: vt in cle.ne in agro: ē sta.mo.§.sane.j. Lapus tñ dicit q verbū clericis locū habet de clericis secularibus et regularibus: qđ ē tutius: et q hoc verbū laicis locū habet in oībus tā secularibus q̄ religiosis: qr.xvj.q.j.c.generaliter loquitur de monachis etiā qui nō sunt clerici sed puri laici: q̄nq̄ dicunt religiosi: vt de rebus eccl.nō alie.c.fi. Preterea si parrochian⁹ dicē se habere licentiam sui curati: videtur dicere gl.q religiosus parrochiano credere potest licet hoc nō esset tutum in foro contentioso: quia si prelatus vellet facere religiosum publicari excōmunicatum et curatus negaret licentiam esse datam: tunc nō poterit religiosus se tueri: verūtamē si parrochianus cfiteret se dixisse religioso q habebat licentiam curati nō erit procedēdū cōtra religiosum ad penam de qua hic: qr nō dicitur ministrasse sacramentū in contemptum sacerdotis parrochialis: cuius tamen hec clemēt.solum respiciat contemptū: p

hoc q in littera dicit: presumpserit. Et si obijcitur q religiosus ignorans penā hāc licet als sit bone vite: et ministrans eucharistiam sine licentia nō tamē in cōtemptuz curati: penam hanc incidit: nec excusatur per ignorantiam iuris: quia regula iuris est in. vj. ignorantia facti nō iuris excusat. Ad hoc dicendū q Francis. de zab. cōtrarium cōsuluit per hanc regulam in verbo presumpserit. que notat dolum et temeritatem ministrantis: vnde licet ignorantia iuris nō excuset tamē quādo ex cōiecturis probabilib⁹ perpenditur q quis ignorauit excusatur fm notata: de pstit. c. ij. vnde sicut milles armate militie excusatur ab ignorātia iuris. C. de iuf. et fac. igno. l. j. sic et hūc excusare possum⁹: precipue in foro penitentiali in quo credendū est asserenti se ignorasse: tutū tamen est q ad cautelam petat absolutionem. Preterea qd dicit in tex. isto de excōmunicatis a canone intelligit fm Laud. q ad oēs siue sint religiosi eiusdem ordinis siue alterius: siue sint laici siue clerici siue mulieres: cum sit eadem ratio: vt de psti. c. translator et intelligit de maiori excōmunicatione nō minori: vt de sen. excom. c. si quē: et c. nuper: cui concor. Lapus: intelligit etiaz de quocunq canone a papa pmulgato: fm glo. i verbo quocunq. idem Paulus et Laud: nam ille per excellentiam dicitur canon: hinc etiaz subijcit de excōmunicatis per statuta synodalia vel puincialia: nō tamē est idem de excōmunicatis per sententiam hois si sic absoluuntur: vt vult ibidem glo. vt non fiat extensio ad casum nō expressuz. Idē Lau. Pau. et Henze. Et ex hoc infertur q in excommunicatis per sententiam pape non est locus huic pene: quod tenet Laud. quia si voluisset de hoc intelligi expressisset: verumtamen licet tex. dicat de habentib⁹ potestatez absoluēdi per priuilegia sedis apostolice: tamē fm Pau. sufficit q habeant a dioc. quo ad casus eidē cōmissos: qr tunc absoluit tanq ei⁹ delegat⁹ vl vicē gerens: Qd autē hic dicit de sententijs latis p statuta prouincialia vl synodalia: h etiam intelligitur fm Lau. de sententijs latis per statuta legatorum: de quibus de offi. lega. c. fi. et intelligit tex. tm de sententijs excommunicatōis. Hic queri pōt: vtrū religiosus absoluēs interfectores clerici nō ab excōmunicatione quā incurrit per canonem si quis suadente. xvij. q. iiij. sed a petō icur rat hanc penam. Ad hoc respondet Lau. q nō: qr aliud est absoluere a peccato homicidij et aliud absoluere ab excōmunicatione: frequenter enī aliqui absoluunt ab excōmunicatione manēte petō: vt de testi. c. veniens. ij. in fine: sicut etiam excommunitatus et irregularis absoluitur ab excōmunicatione manente irregularitate: vt d senten. excom. c. cum illorum: quia irregularitas est potius macula q peccatum: potest igitur tolli peccatum ab eo qui de tali peccato potest absoluere: remanente tamē propria macula: alioquin si hoc etiam intellexisset de peccato expressisset sicut exp sit de excōmunicatione: vt de deci. verumtamen qr excōmunicatus admitti nō deb3 ad sacramentū penitentie super illo in quo est excōmunicatus: anteq ab excōmunicatione sit absolutus: cum sit extra ecclesiaz vniuersalem: extra quā nullus saluat: vt de sum. trini. c. j. §. vna. Ideo si talem admittit ignoranter: quia probabiliter ignorat illum excōmunicatū: vt quia fuit excōmunicatus per statutuz synodale qd ignorare licet. de consti. c. j. lib. vj. et sic excusatur: aut nō est probabilis ignorātia: vt qr fuit excōmunicatus a canone quem cōfessor ignorare nō licet: et tunc videtur velle Laud. q quis confessor peccet absoluendo a peccato: nō tamen incidit in hanc penam. Henze. autem expresse dicit q tal hāc penaz nō incidit: licet grauiter peccet quādo scienter absoluit: vel si nō fuit ignorantia probabilis quia decepit peccatorem et seipm: eo q talis absolutio illi non prosit: et hos religiosos hanc penam incidentes: solus papa absoluit: verumtamen ab eis taliter sacramenta suscipientes nō incidūt in canonem tanq participantes in crimine: quia tunc illud de participatione locu habet quando fit participatio post actum damnatum et nō in ipso actu. Tredecima excōmunicatio est de religiosis retrahentibus a decimis persoluendis: et ponuntur due excōmunicationes: in clemē. de penis l. c. cupiētes. Prima est de his q aliq pferre psumūt i sermōib⁹ suis vl alibi: vt audientes a solutōe decimaz retrahūt ipo fcō sūt excōicati. Secunda est qui scienter postponunt confitentibus consciam facere de soluendis decimis: et illi tādiu manent suspensi ipo facto: donec pscientiā fecerint si cōmode facultatem habuerint hocipsuz eis dicendi: exinde excōmunicationis in

cursuri sententiã si hac negligentia nõ pur gata predicare p̃sumpserint: sed hec pena nõ extendit ad religiosos monasterio:um vel ecclãrum decimas percipientiũ: p̃ma aũt excõmunicatio nõ solũ cõp:ehendit re ligiosos mẽdicantes sed etiã nõ mendicã tes: vt dicit glo. ⁊ idem Pau. p hoc ꝙ sub ditur in tex. omnibus religiosis: q̃uis in vj. de decimis. c. j. loq̃tur tm̃ de predicato ribus ⁊ minoribus. Preterea dic̃ Pau. ꝙ duo requirunt ad hoc ꝙ sit loc⁹ huic pe ne. Primũ est ꝙ taliã dicãt p q̃ retrahant aliquos a solutione decimaꝝ debitarũ ec clesijs. Secũdũ ꝙ dicant hac intentiõe: se cus enĩ si alia intentione: vł si nõ eẽnt eccle sijs debite sed alijs quocunq̃ modo: ſm ꝙ audiẽtes q̃ retrahunt sunt obligati ad so lutionẽ decimaꝝ: vnde si talia dicũt audiẽ tibus nõ obligatis nõ ẽ locus huic pene. Quãtũ autẽ ad secũdã excõicationem di cit Pau. ꝙ si religiosi reperiunt ĩ ꝯfessione quosdã decimas retinẽtes nõ absoluẽt: eo ꝙ sunt in ꝯtinuo mortali: vt de decimis. c. p:ohibemus: nec tolli potest peccatũ nisi re stituatur ablatũ si ⁊ quando restituere po test: p:ius igitur q̃ absoluant de solutiõe decimarũ debitã cautionẽ recipiãt. Deci maquarta excõicatio est de religiosis men dicantibus: ⁊ ponit̃ in. vj. c. vno. de exces. p̃la. vbi ꝓhibet̃ ne quocũq̃ de p̃dictis in quocũq̃ loco ad habitandũ domos vł lo ca quecunq̃ de nouo recipere seu hactenus recepta mutare: aut ea venditiõis permu tationis donatiõis aut cuiusuis alienatio nis titulo q̃cunq̃ in alios trãsferre p:esu mant: absq̃ sedis ap̃lice licẽtia sp̃ali ple nã ⁊ exp̃ssam faciente de ꝓhibitiõe hm̃õi mentionẽ: ꝙ si sec⁹ egerint per. c. cupiẽtes. in cle. de penis: sũt ipso facto excõmunica ti: excipiunt̃ tamẽ in dicto. c. vno. de exces. p̃la. in. vj. hi qui de suo:um supioꝝ licẽtia vitã ducunt heremiticã: q̃ in locis remotis vbi nõ est hoĩm habitatio de ꝓpinquo acq̃ rere p̃nt ⁊ mutare tales habitationes. Et si q̃rit̃: q̃d d̃r nouũ: r̃ndet Pau. ꝙ nouũ re spectu p:incipij: d̃r illud qđ nunq̃ fuit. vij q. j. c. nõ autẽ. ⁊. viij. q. j. nec nouũ: ⁊ d̃ v̇b. sig. c. q̃d p nouale: ⁊ sic sumit̃ hic nouum. Quãdoq̃ vero d̃r nouum qđ fuit ꝫ postea eẽ desijt ⁊ nũc renouat̃: ⁊ sic nõ accipit̃ hic quia nõ p:ohibent̃ loca destructa reficere sed solũ noua loca nõ acquirere que nunq̃ fuerunt ad hoc deputata: quod Paul⁹ di cit verum: nisi locus desierit eẽ in coꝝ do minio ⁊ habitatione ⁊ postea ex nouo iure illũ acquirãt: ar. de renũ. c. quod inter: hu ius sententie absolutionem sibi papa non reseruauit. Quintadecima excõmunica tio est de assumentib⁹ nouã religionẽ vel habitũ noue religionis: ⁊ ponit̃ in. vj. de reli. domi. c. vno. vbi dicit d. strictius inhi bẽdo ne aliquis d̃ cetero nouũ o:dinẽ aut religionẽ inueniat: vel habitũ noue religi onis assumat: contra facientes autẽ senten tiã excõmunicationis incurrũt. Pro quo sciendũ ꝙ hic p:ohibet nouã regulã facere ⁊ ſm illã profiteri: ⁊ etiã p:ohibet nouum habitũ facere qđ intelligit Jo. an. in pluri bus simul ⁊ in eodem collegio habitanti bus ⁊ eandem religionẽ p:ofitẽtibus: alias singularis persona nõ inueniens sectas et seo:sum habitans nouũ habitũ sibi posset induere. Hic etiam notandũ est ꝙ cleri cis ⁊ laicis licitum est in cõmuni viuere vł de labo:ibus sicut fratres zuollis ⁊ dauã trie: aut de elemosynis sicut in v:be romã ⁊ alibi quidẽ faciunt: qui vulgo dicuntur apostoli: dũmodo nouã religionẽ aut no uũ religionis habitũ nõ assumãt: nõ enim censendi sunt religiosi: sed potius sũt cleri ci vł laici seculares qui viuunt in cõgrega tione causa religionis id est pij operis qđ licet: vt. ff. de collegijs illi. l. j. §. sed religio nis: ⁊ Barto. in. l. fi. ibidem. Idẽ cõclusit Fran. de zab. padue. qui addit: Nec ergo sunt p:ohibendi sed permittendi sicut per mittunt̃ plures alie cõgregatiões que nõ sapiunt impietatẽ: vt extra de eccl. edificã. vbi permittitur leprosis cohabitantibus edificare ecclĩam ⁊ habere sacerdo:ẽ: ⁊ di cta. l. j. de collegijs illicitis. Ceterum Jo. xxij. in quadam extrauaganti: que incipit sancta romana: condemnat quosdã qui se religiosos asserebant: ⁊ sequi o:dinẽ peni tentie mino:um fratrũ: ⁊ excõmunicat epi scopos ⁊ eo:um superio:es ⁊ alios p̃latos quoscunq̃: qui predictis ritum viuendi ⁊ habitũ p̃ter sp̃alem licentiaꝫ sedis aposto lice ꝯcesserint: non tamẽ reseruat sibi pa pa absolutionem. Sedecima excõmuni catio est de statu beguinaruꝫ: que ponitur in cle. j. de religi. domi. vbi mulieres statũ beguinarũ sectantes ⁊ de nouo assumẽtes ac religiosi in hac dãtes auxilium: ꝯsilium vel fauo:em sunt ipo facto excõmunicati: papa tamen absolutionem sibi nõ reserua uit: verũtamen Joh. xxij. per extrauagã. suam que incipit: recta ratio concedit be

ginis simul habitantibꝰ q̄ vitā ducunt ho
nestam ⁊ eccl'ias deuote frequētāt ⁊ curio/
sitatem disputādi nō vsurpāt: vt possint li/
bere ac inuicem ꝯuersari declarans tales
sub ꝓhibitione istiꝰ cle. nō includi: sed po/
tius tales per. §. sane aperte excludi: vnde
⁊ eps Cameraceñ. impetrauit ad Iohānē
papā ꝙ beguine que viuūt honeste ī dioc.
cameraceñ. nō includunt̄ sub ista cle. ꝓut
habetur in q̄dam bulla que incipit. Cū au
tem nuper. Decimaseptima excōicatio ē
religiosis matrimoniū ꝯtrahentibus que
ponit̄ in cle. eos. de ꝯsanguini. ⁊ affi. vbi
religiosos ⁊ religiosas excōmunicat qui ti
more diuino postposito in animaꝝ suarum
periculum matrimonia ꝯtrahunt: precipi/
ens eccl'iarum p̄latis vt tamdiu tales de/
nuncient seu denunciari faciant excōmuni
catos donec errorem suū ꝯgnoscentes ab
inuicē separent̄ ⁊ absolutiōis beneficiū ob
tinere mereant̄: hoc ibi. Nō si q̄ritur q̄s
hic dicit̄ religiosus in quo potest eē locus
huic pene. Ad hoc respōdet glo. in verbo
religiosos: ꝙ omnis ꝓfessus expresse vl' ta
cite religionē approbatā: vt ō voto. c. vno
li. vj. ꝙ intelligit etiam glo. si ꝓfessio illa
tacita vl' expressa nō obligat illū religioni ꝯ
religiōi ī genere. Idē Lau. Pau. ⁊ Henze.
⁊ addit pau. ꝙ si quis ꝑfecte dixerit: volo
ꝯtrahere tecū matrimoniū: haberet locū
hec pena tam in religioso q̄ȝ etiā in ꝯtrahen/
te scienter cū religioso: nam lȝ in tex. signā
ter exprimit de ꝯtrahentibꝰ cū monialibꝰ
intelligit̄ etiaȝ de professis sororibus ⁊ de
quibuscunqȝ alijs religiosis ī religione ap
probata professis: immo dicit ⁊ concludit
Fran. de spon. c. ex litteris: ꝙ etiam ꝑ illa
verba volo ꝯtrahere tecum: inducitur ma
trimonium si p̄cessit ꝯtractus de cōtraben
do: quia nō nulla sunt verba formalia ma/
trimonij: sufficit enim quoquomodo con/
sensus exprimatur: vt de spon. c. j. ⁊ c. tue.
Additur etiam ibidem alia excōmunica/
tio de clericis in sacris ordinibus ꝯstitu/
tis matrimonia ꝯtrahētibus: que obligā/
tur eodem modo sicut religiosi. Et si queri
tur qui dicantur hi sacri ordines. Ad hoc di/
cendum ſm glo. ⁊ paulum ꝙ sacri ordines
hic accipiuntur stricte scȝ pro subdiaconatu
⁊ supra: nam large quilibet ordo dicitur sa
cer: vt de filijs presby. c. j. ⁊ q̄uis plres sint
ordines: dicit tamē Pau. ꝙ ordo dicitur
vnum sacramentum rōne vnius forme: ⁊ sic
vides ꝙ hic ꝯsideratur votum solenne per
professionem vl' sacri ordinis receptionem
cui annexum est votum castitatis solenne
nō autem hic ꝯsideratur votum simplex:
deniqȝ dicit glo. penultima ꝙ ab ista excō/
municatione potest absoluere episcopus.
Idem Lau. ō. nisi forte post excōmunicati/
onem incurrissent irregularitatem: nam
ab irregularitate nō absoluit episcopꝰ: vt
de cleri. excōmunica. c. iij. vbi de hoc: debȝ
etiam absolutionem satisfactio precedere:
sicut in manifesta offensa: ⁊ dicit Henze. ꝙ
ista offensio scȝ cohabitationis mutue non
poterat esse nō manifesta: ⁊ sic erat notori/
um actus permanentis. Hinc ſm Pau. ta
les in recognitione erroris se separantes:
debent ab inuicem se abiurare: vt qui cle.
vl' vo. c. ij. sicut etiam fit in reconciliatione
separatorum: vt. xxxv. q. vj. vbi ponit̄ for/
ma iuramēti: ⁊. c. precedenti ponit̄ casus.
Ad laudē dei omnipotentis.

De excōmunicationibꝰ que cō/ cōtingūt circa materiam de sepul turis mortuorum: Sermo XVI

On occides. Opere p̄cium
n presenti sermone prosequendas
duximus excōmunicationes cir/
ca materiam de sepulturis mor/
tuorum ab eccl'iasticis sanctionibꝰ emana/
natas. Quarū prima est de religiosis et
clericis secularibus ad vouendum de eli/
genda sepultura alios inducentibus: que
ponitur in cle. cupientes: de penis vbi di/
citur. §. sane temerarios violatores consti/
tutionis illius scȝ. c. j. de sepul. li. vj. que re
ligiosis ⁊ clericis secularibus prohibet ne
aliquis ad vouendū iurandū vl' fide inter
posita seu al's promittēdū inducant: vt se
pulturam apud eorū ecclesias eligant: vel
iam electam vlterius nō īmutent: similem
sententiam pena in dicta constitutione cō/
tenta in suo perdurante robore incurrere
volumus ipso facto ab aliquo a sede apo/
stolica preterq̄ȝ in mortis articulo nullate/
nus absoluendos: nullis priuilegijs aut
statutis cuiuscunqȝ tenoris existant in cō/
trarium super his valituris: hoc ibi: vbi
dicit glo. super verbo similem sententiam
ꝙ hoc intelligit de sententia excōmunica/
tionis: qꝛ si voluisset referre ad omnia pe/
nalia ibidem cōtenta dixisset in plurali si/
miles penas: relique enim dicunt̄ pene: hec

excōicationem vocauit sententiam. Et di/
cunt Laud. ⁊ Henze. ꝙ si religiosi quocū/
ꝗ quesito colore tales inducūt ad ꝓmittē
dū ⁊c. est locus huic pene siue fuerit dire/
cte siue indirecte publice vel occulte per se
vl' per alium: ⁊ idē de clericis secularibus
dicit tamē Lapus: ꝙ ex sola inductiōe nō
incidūt canonē nisi inductio habeat effe/
ctū: vt quia inductus fecit illud ad quod
induxerunt eum: dicunt enim intelligi ver
ba cum effectu: maxime in hoc casu in quo
agitur de spirituali pena per constitutio/
nem imponenda: nec etiam incidunt ex in/
ductione ad eligendū sepulturam: dūmo/
do fiat citra votum iuramentū vl' ꝓmissuꝫ
Unde religiosus vl' clericus secularis ab
infirmo vel sano requisitus vl' nō reqsitus
de eligenda sepultura: secure consulere po
test: si in sua ecclesia vl' cōuentu plura suf/
fragia habiturus esset. Ne sibi sit vtilius
ibidem sepeliri ꝙ alibi: arg. ad hoc extra
de sepulturis. c. fraternitatem: nec incur/
rat penam nisi obligatio vel promissio ali/
qua interueniat: vt dicit textus l. vj: de se/
pulturis. c. animarū: ⁊ in dicto. c. cupiētes
quia nullus obligatur ex cōsilio nisi frau/
dulento vt li. vj. de reg. iur. c. nullus: pōt
ergo dicere consulo vobis hoc pro salute
anime vestre faciatis tamē libere qcquid
decreueritis: nolo enim ꝙ h' mihi promit/
tatis. Secunda excōmunicatio ē de sepeli
entibꝰ hereticos que ponit' lib. vj. de he/
reti. c. quicūꝗ hereticos credētes recepta
tores defensores vl' fautores eoꝝ scienter
presumpserint ecclesiastice tradere sepultu/
vsꝗ ad satisfactionē idoneam excōmunica
tiōis sentētie se nouerint subiacere: nec ab
solutionis beneficiū mereāt': nisi proprijs
manibus publice extumulent ⁊ proijciant
huiusmodi corpora dānatoꝝ: ⁊ locus ille
ꝑpetua careat sepultura. hoc ibi. Ad cuiꝰ
euidentiā dicit Jo. an. in nouel. ꝙ hi sunt
credētes qui ore ꝓprio dicūt se credere ipo
rum erroribus: ⁊ tales iudicant' heretici:
eo. ti. excōmunicamꝰ. ij. de vbo. sig. c. sup
quibusdā: vel fm Zachinū in tractatu suo
de heret. credētes dicunt' qui verbis vl' fa
ctis ostendūt se credere erroribꝰ heretico/
rū scꝫ verbis detegens in hoc intentioneꝫ
sue volūtatis: aut faciēs id in quo satis ex
primit' credulitas erroris: vt quia eisdem
adheret aut ad eorum ꝑdicationem vadit
ad quā si iuerit vltra ꝙ semel censet' here/
ticus: cum par crimen ⁊ par culpa sit pro/
hibita discere ⁊ docere: vt. C. d mathema.
l. culpa: ⁊ ex binario actu videtur trahi cri
men ad cōsuetudinē: ⁊ idem est de his qui
studēt vel tenēt libros hereticoꝝ nisi stati
illos destruāt: similiter qui eis reuerentiā
exhibent fm mores suos: vl' ab eis recipi/
unt ꝯsolationē vl' cōmunionē vl' manꝰ im
positionē aut similia: que pertinēt ad ritꝰ
eorum: dicunt' etiam credētes: vt eo. ti. li.
vj. c. filij: q pari pēa cū heretic' iudicāt' vt
e. ti. c. penl'. §. fi. Receptores vero heretico
rū dicunt' illi fm Jo. an. qui scienter here
ticos recipiūt in suis domibꝰ ⁊ eos occul/
tant: vt sic manus inquisitoris euadāt: vt
ff. de receptator. l. j. ⁊. ij. C. de his q latro.
occul. l. j. vbi dicit' ꝙ grauius punit' q sci/
enter receptat ⁊ associat fugienteꝫ ꝙ q so/
lum latitantem occultat: ⁊ fm Zachi. suffi
cit ꝙ semel eos receptat: vt li. vj. de penis.
c. felicis: si tamē receptatus erat cōsangui
neus receptantis mitior erit pena: quia ꝑ/
sumit' hoc facere sanguinis affectione po/
tius ꝙ cōtemptu fidei. Defensores ꝓinde
hereticorū dicunt' q vl' publice defēdūt er/
rorē eoꝝ ⁊ hi dicūt' heretici manifesti: de
verbo. sig. c. super quibusdā: imo dicunt'
heresiarche. xxiiij. q. iij. c. qui aliorū: ⁊ ta/
les sunt peiores hereticis: vt dicit' ibidem
vl' etiam qui defendunt heretícū ne capia/
tur: puniatur ⁊c. ⁊ hoc directe vl' indirecte
per se vl' per alios qualitercūꝗ: tales non
damnarent' ꝓ hereticis ꝗuis insurgat cō
tra eos heresis suspitio propter quā ē eis
indicenda purgatio. Fautores autem fm
Zachi. dicunt' tribus modis. Primo omis/
sione vl' negligētia scꝫ nō puniendo cū po/
testatem habeant ⁊ hereticos puniendos
agnoscant: vl' negligēdo. ij. q. vij. c. negli/
gere cū posset perturbare peruersos nihil
aliud ē ꝙ fauere: vel etiā nō iudicādo cuꝫ
ad hoc teneant'. Secūdo cooperatiōe ⁊ fa/
cto visitando sustentando ad euadendum
auxiliū vel fauorē prestando. Tertio consi
lio ⁊ verboꝝ prolatiōe scꝫ excessus excusā/
do ꝓ eis intercedēdo: deniꝗ ab excōicati/
one ꝑdicta pōt ep̄s absoluere: q: papa sibi B
nō reseruauit. Tertia excōmunicatio est
de sepeliētibꝰ tēpore interdicti vl' publice
excōicatos: nominatim interdictos ⁊ manife
stos vsurarios: que ponit' in cle. de sepul.
in. c. eos qui ꝓprie temeritatis audacia de
functorū corpora nō sine cōtēptu clauium
ecclie in cimiterijs interdicti tpe in casibꝰ
nō ꝯcessis a iure vl' excōmunicatos publi/

ce aut nolati interdictos vl' vsurarios ma nifestos scienter sepelire p̄sumpserint: de cernim⁹ ip̄o facto excōmunicationis sentē tie subiacere: a qua nullatenus absoluant nisi prius ad arbitriū dioc̄. epi eis quibus per p̄missa fuerit iniuria irrogata satisfa ctionē exhibuerint cōpetentē: nullo eis cir ca premissa exemptionis vel quouis alio priuilegio sub quacunq̧ forma verborum ↄcesso aliqualiter suffragante: hoc ibi: et sic f̄m glo. hec sententia includit quoscunq̧ etiam religiosos cuiuscunq̧ ↄfessionis Idem Laud. ⁊ Henze. quia littera loquit̄ indistincte: etiam feminas f̄m eosdem cōprebēdit: ar. xvij. q. iiij. c. iij. c. si q̄s suadē te. ⁊ de sen. ex. c. mulieris: dicunt enī q̧ in istis constitutionibus iuris cōmunis etiā penalib⁹ masculinū ↄcipit femininū propter auctoritatē ↄditoris: ⁊ quia fiunt cū magna maturitate: vnde p̄sumit̄ q̧ nihil iniquū contineat: ⁊ idem dicit Laud. de institutionib⁹ factis per p̄latos ecclīarū: pro quibus etiam p̄sumitur q̧ nihil iniquū cōtineant: secus tamē dicit de statutis principum seculariū: que frequenter odiose promulgant̄: vnde in talibus odiosis masculinū nō cōcipit femininū sed in fauorabilibus sic: femininū nunq̧ ↄcipit masculinū quia ↄtra naturam esset quā ars quantū potest imitat̄. De illo autem verbo ex contemptu dicit Henze: q̧ ex contemptu etiā al's nō ligandus ligatur: vt de cler. ex. c. si celebrat: ⁊ dicit Stephanus q̧ ↄtemnere ē mandatū nō curare: vt. xj. q. iij. excellentissimus: ⁊ q̧ ecclesie potestas nō est ↄtemnē da: eo. ti. nō cōtemnat: ⁊ q̧ tunc ex contemptu quis transgredit̄ quando voluntas eius subijci rēnuit ordinationi legis: ⁊ procedit ad faciendum cōtra legem agit: quādo autem propter causā particularē inducitur: nō dicitur ex contemptu facere: nisi ex eadem causa delictum frequenter iteretur: ⁊ q̧ non facile dispensatur cum eo qui contemnit: ⁊ ideo in litteris de stilo curie solet apponi clausula: dūmodo nō in contemptum clauium: nec excusatur q̄s d̄ mādato sui prelati sepelit contra cle. istam: q2 cum sit hic prohibitum nō tenetur obedire prelato ⁊ posset illi condicere: vt. xj. q. iij c. si domin⁹. c. nō semper. c. iulian⁹. de tēp. or. c. ad aures. Preterea super verbo cimiterijs: dicit glo. q̧ si talis sepelitur in loco priuato: non est locus huic pene: etiam si locus ille sit contiguus cimiterio ⁊ videtur velle glo. q̧ oportet locum esse deputatum cimiterio ⁊ benedictum. Dicit tamen Stephanus sufficere: q̧ locus sit deputatus sepulture etiam si nō sit benedict⁹: al's enim illuderent̄ iura: cum multa sint loca sepulture deputata q̄ tn̄ nō sūt b̄ndicta ⁊ itellige loca deputata ad sepeliendū corpa corꝑ q̄ nō sūt excōicati ⁊c. Argumētum est de ecclesia non consecrata que gaudet immunitate eo q̧ ibi diuina celebrant̄: vt eo. ti. c. j. ⁊ de conse. eccle. vl' alta. c. fi. nō enim potest negari quin sit cimiteriū ex quo deputatum est sepulture ergo locus est huic littere: ⁊ hoc verum est si diu reputatū est pro cimiterio: quia tunc presumendū videtur q̧ fuit benedictum nisi constaret cōtrarium: nō enim dicitur proprie cimiterium nisi proter benedictionem: vnde Jo. an. super hanc cle. dicit q̧ cimiterium est locus ad vsum cimiterij per episcopum benedictus: vt de conse. di. j. c. nemo. concor. Jo. cald. ⁊ Joh. de lig. ⁊ hoc oportet fateri q̄tum ad penam excōmunicationis h̄ impositam que maxima ē. Et nota q̧ licet regulariter episcopus se nō debet intromittere de loco exempto: vt de offi. ordi. c. graue. ⁊ sic loquitur Inno. de priuil. c. ad hec: tamē h̄ sibi permittit̄ quo ad potestatem ⁊ penā de qua hic. Ad maiorē tamen euidentiā in hoc. c. sunt quattuor excōmunicationes distincte. Prima est de his q̄ in cimiterijs tempore interdicti sepeliunt corpora defūctorum in casibus a iure non concessis: de quo queri potest: an q̄d hic dicitur de iterdicto procedit siue sit generale siue speciale. Ad hoc respōdet Laud. q̧ dūmodo procedat a claue siue h̄ fiat a iure vl' ab homie: vt de exces. prela. c. tanta. de ↄsuetu. c. cum inter: de elec. c. vbi periculū: secus tamen dicit in casu qui ponit̄ de offi. ordi. c. si canonici. c. q̄uis. in. vj. ⁊. c. q̧ translationē: de tempo. ordi. Item. c. is qui. de sen. excō. in. vj. ⁊ extra d̄ sta. regula. c. super quodā. c. monachi. ⁊ in glo. quia talia interdicta non procedunt a claue. Idem Paulus et Henze. Et si queris qui sunt casus a iure concessi. Respondet glo. Primus ē quando agitur de sepultura clerici qui seruauit interdictum: nam tali tempore interdicti sepultura conceditur cum silentio: tamen ⁊ sine pulsatione campane: vt in. c. q̧ in te: de pe. ⁊ re. Secundus est in priuilegiatis circa ↄfrēs: de quib⁹ i. c. vt p̄uilegia: extra de priuil. De tertio vero casu dubiū

est an scꝫ in quattuor festis anni in quibus
tempore interdicti possunt alta voce diui/
na celebrari pulsatis campanis ⁊ ianuis
apertis: vt habetur in. c. alma mater: de sē
ex. in. vj. possint etiā mortui sepeliri: glo.
tenet hic ꝙ nō licet tunc mortuos in cimi/
terio sepeliri: q̄uis multotiens fuerit con/
trariū obseruatū. Et hoc bene ꝓbat. c. cuꝫ
⁊ plantare. §. ꝙ si: de priuil. ⁊ p. §. vlt. in. c.
alma: nā ꝑagraph⁹ ille qui diebus illis ꝑ/
cipationem diuinoꝝ cōcedit loquit̃ de au/
diendis officijs nō de sacramētis. Ideꝫ te/
nēt Pau. ⁊ Henze. ⁊ hoc est tutius: quia d̄
iure tēpore interdicti prohibent̃ celebrari
diuina ⁊ sepultura ac ↄferri sacramēta: a
quo iure recedi nō debet nisi quaten⁹ repe
ritur exceptū: ⁊ idem tenet Jo. de lig. ī tra/
ctatu suo de ecclīastico interdicto licet Jo.
cal. ↄtrariū teneat. Et si q̄ris an hec pena
locū habebit si illi de loco interdicto sepe/
liunt aliquē ex̄ locū interdictū existentem
de loco interdicto. Ad hoc r̄ndet Pau. ꝙ
si locus est interdict⁹ ꝓpter delictū dn̄i ter
re: tūc nō habet locū: secus aūt si ꝓpter de
lictū populi: vt li. vj. de sen. ex. si snīa: th̄ q̄
ad casū hui⁹ cle. nō sufficit ꝙ sit de loco in/
terdicto nisi nolatim sit interdict⁹. Secun
da vero excōicatio ē de his q̄ publice excō
municatos sepeliūt. Et si q̄ritur de quibus
excōicatis hic loq̄tur. R̄ndet glo. ꝙ de ex/
cōicatis tā ab hoīe q̄ a iure: dūmodo ma/
iori excōicatione nō aūt minori. Idē Rau.
Henze. ⁊ Pau. ratio ē: q2 nomīe excōicati/
onis intelligit̃ de maiori snīa: de sen. excō.
c. si quē: vel quia minor excōicatio nō sic l/
ficit sicut maior: quia taliter excōmunica/
to nō ꝓhibet̃ ꝑticipari sicē excōicato excōi/
catiōe maiori: dicto. c. excellentissim⁹. Hic
cōiter dicitur ꝙ excōicatio nō trāsit ad ter
tiā personā. Per talē insuꝑ sepulturam fa
ctam de excōicato excōicationi minori nō
indiget ecclīa recōciliatiōe: ⁊ addit h̄ glo.
suꝑ verbo publice: ꝙ h̄ iudicabit̃ ex quali
tate fori scꝫ multitudine vl̄ paucitate offi/
cialiū ⁊ astantiū: vtrū excōicatio dicenda
sit publica vl̄ publicat̃: ita ꝙ in hoc rei ve
ritas pōderat̃: vt q̄ ad hūc casum videat̃
an p̄sumant̃ sepelientes scire vl̄ saltē sit ca
sus q̄ sit eis imputandū si ignorarūt qd̄ pu
blice sciebat̃: al's posset eē occultus licet ꝑ
iudicē in banco corā duob⁹ vl̄ trib⁹ ꝓmul
gata fuit: ad h̄ monet mens ⁊ rō iuris q̄ est
ꝑpōderād ī verbis: ⁊ sic nō est loc⁹ huic pe
ne: q2 nō p̄sumit̃ sciuisse f̄m glo. Pau. et

Stepha. idem Henze. q̄ addit ꝙ etiā si sci/
uisset nō est locus huic pene: q̄ nō debꝫ ex/
tendi nisi ad publice excōicatū. Sepeliens
th̄ occulte excōicatū maiori excōmunicatio
ne semꝑ incidit minorē excōicationē: quia
cui nō excōicamus viuo nec cōicare lꝫ mor
tuo: vt dicit glo. in. c. ad h̄. de priuil. ⁊ ideꝫ
Hein. boyc: e. c. Si vero publice excōicatū
scienter sepelit in cimiterio: incidit maiorē
excōicationē vt hic. Tertia ꝓinde excōi/
catio est ↄtra sepelientes nolatim interdi/
ctos: q̄ excōmunicati sūt: de qua queri po/
test q̄s dicatur nolatim interdictos. Ad h̄
respondet Rau. ꝙ is nolatim interdictus
dicit̃ qui in sentētia nominatim est expres
sus: per id qd̄ notat Inno. de preben. c. i la
teranen̄. dicit etiā ꝙ talis expressa nolatio
requiritur etiā de his quoꝝ culpa vl̄ frau/
de latū est interdictum: ⁊ de his q̄ prebue/
runt auxilium vl̄ fauorem: de sen. ex. c. vl.
li. vj. ꝙ si notoriū est de fautorib⁹ qui dede
rūt occasionem interdicto nō tamē erit lo/
cus huic pene: q2 non sunt nominatim in/
terdicti: etiam si in sentētia fuisset quis in/
terdictus cum fautoribus suis: quia nō ex
eo ꝙ notorie fauent dicunt̃ nominatim in
terdicti: ar. de cle. ex. proposuit: cuꝫ hec cō
stitutio sit penalis que restringenda est: vt
li. vj. de elec. c. statutū. Quarta deniq̄
excōmunicatio est qua sepelientes vsurari
os excōmunicantur. De quo queri potest
quis sit vsurarius manifest⁹: dicit h̄ Mat
theus ꝙ manifesti dicunt̃ vsurarij qui ex
libris eorū cōuinci possunt: vt in cle. vna.
de vsur̄. vl̄ si coram sacerdote confitet̃: qui
quo ad hoc est eius iudex: sed addit Joh.
an. li. vj. de vsur̄. c. quāq̄. ꝙ in hoc casu ne
cessarij sunt testes quod placet Jo. de lig.
quia confessio in foro penitentiali nō facit
rem notoriam. Archidia. in dicto. c. dicit
ꝙ quantum ad illud. c. sufficerent argumē
ta cum fama de vsuris. c. cum in dioce. ibi
si cum alijs argumentis maxime si tenet al
tare paratum dicitur manifestus vsurari/
us: ⁊ nota in. c. j. ⁊. ij. de vsur lib. vj. ꝙ om/
nes predicti velut manifesti vsurarij care/
re debent ecclesiastica sepultura: nisi cauis
sent de restituendo vsuras f̄m formam de
cretalis: quāq̄ de vsuris: in. vj. ⁊ hoc per
se vel per alium habentem speciale manda
tum ad cauendum: quia vt dicitur in reg.
iur. Qui per alium facit est per inde ac si
faciat per seipsum. Hic queri potest:
an portantes predictorum corpora ad se

pulturam et coẽmunitates sepulchrorum fodien-tes fabricantes aperientes: et prelati cleri-ci et ministri ecclesiarum in quibus sepeliunt non prohibentes et cereos cruces ac similia portantes hic sint similiter excõmunicati. Ad hoc respõdet Jo.cal. q si cum diuino officio sepultus est: proculdubio videtur q omes predicti dicta excõmunicatiõis pena ligantur: quia hoc casu sunt oino participes criminis siue cooperatores: ad hoc de sen.ex cõ.c.nup.c.si concubine. Si tamen sine di-uino officio sepultus est etiam in cimiterio: licz tutius sit dicere predictos omes eẽ liga-tos: tamẽ licz trepide credo istos nõ liga-ri dicta pena: sed quia videntur generaliter cõtemnere prohibitionem: arbitraria pena puniri poterunt etiam per iudicem ecclesia-sticum: vt de offi.dele.c.de causis. Stephanus autẽ dicit hunc casum non dubiũ cuz participent sepelientibus et sic in crimine dã-nato. Dicit tamen Frã.de zab.post multa scripta doctorum: et putat q hic soli sepelien-tes vel hoc fieri faciẽtes sunt excõmunica-ti: et per sepelientibus intelligo eos q actua-liter mortuũ humo vel tumulo cõdunt: vt dicitur in glo. Rapus tenet cum Stepha. et dicit Jmola q hec pars videtur verior: alias enim posset illudi presens cõstitutio q scz oia funeralia pompose expedirentur et q tandẽ vnus solus ribaldus vel vilis persona sepe-liret euz: deniq omes predictas sententias absoluere pot ordinarius post debitaz sa-tisfactionẽ: eo q non est absolutio reserua-ta: vt de rebus eccle.nõ ali.cle.j. vbi de hoc et dicit glo. q si sepulti sũt publice excõmu-nicati vel nominatim interdicti vel vsura-rij manifesti: contra dictam prohibitionem de-bent exhumari si possũt corpora discerni: verũtamẽ alius sepultus tẽpore interdicti nõ est exhumãdus: presertim post relaxatũ interdictũ: quia si nõ esset ibidem sepultus: tũc post interdictũ laxatum sepeliri debe-ret: ergo a fortiori sepultus nõ exhumabi-tur nisi manifeste decessisset impenitens: si-militer secundum Innoc. Pau. Gul. et Stepha. durante adhuc interdicto exhumãdus est.

Ultima excõmunicatio de hac materia ponitur in quadã extrauagañ. Bonifa.viij. que incipit: detestande feritatis: cuius men-tionem facit Jo.an.in.c.eos: de sen.excõ. in nouel. et alij doc.sup rubrica de sepul.in qua papa excõmunicat omes etiam si pon-tificali dignitate fulgeãt: qui corpa defun-ctorum tã inhumaniter et crudeliter contra-ctabant vel contractari faciant scz exenterã-do dimẽbrando decoquẽdo vel similia fa-ciendo vt ossa transferant alibi sepeliẽda: sed debent ad tempus tradi sepulture vt in-cineratis corporibus ossa transferantur vel cũ corpore debent ossa transferri: et est casus pape reseruatus: huic tamen pene locus nõ est: si talis decesserit in locis vbi nõ viget cultus catholice fidei: nec etiam in locis vi-cinis vbi posset trãsferri corpus ad sepeli-endum. Ad laudem dei.

De excõmunicatione in genera-li quã quis incurri potest per violẽtã iniectionẽ manus in clericũ vel reli-giosam personam: Sermo XVII

Non occides. Exo. xx. Congrue satis nunc videdũ est de excõmunicationibus quas quis incidit iniiciens manũ violentã in clericũ vel religiosum. Et primo de excõmunica-tiõe que ponitur .xvij.q.iiij.c.si quis suadẽ-te diabolo: huius sacrilegij vitiũ incurre-rit: q in clericum vel monachum violẽtas manus iniecerit: anathematis subiaceat vin-culo: et nullus episcoporum illum presumat ab-soluere nisi mortis vrgente periculo: hec ibi.

Ad cuius euidentiã queri potest que re-quiruntur ad hoc vt quis canonẽ istum in-currat. Ad hoc dicendũ: q quattuor requi-rũtur. Primo q clericus percussus priuile-giũ non amisit clericale: de quo patet supra. Hinc enim verberans clericum degradatuz et curie seculari traditũ: non incidit in hũc canonem: quia secundum Hosti. talis nõ retinet priuilegiũ clericale: vt de iudi.c. cum non ab homie: secus tamẽ si non sit traditus cu-rie degradatus: vt.lxxxi.di.c.dictũ: nam ibi dicitur q talis depositus debet clericali-ter viuere: vnde credit Jo.an.in.c.degra-datio: de penis: li.vj. q verbaliter deposi-tus et degradatus retinet priuilegiũ cleri-cale: sed actualiter degradatus et curie se-culari traditus clericali priuilegio nõ gau-det et simile dicẽdũ de clerico heretico ma-nifesto curie seculari tradito: secundum Innocẽ. Jo.an. Uin. et Asten. Addit insuper Jo.de de lig.in suo tractatu de censu.eccl. q percu-tiens clericũ non baptizatũ ad ordines pro-motum nõ est excõmunicatus. Cuius ratio est: q nõ baptizatus nõ recipit characterẽ ordinis: cum baptismus sit ianua oim sacra-

mentoꝝ: vt de p̄sby. non bap. ꝑ totū: ꝑcu
tiens tamē ꝑ saltū ꝓmotum incidit ī cano
nem: cui⁹ ratio ē: quia talis recipit chara
cterem rōne cuius ei competit emunitas:
vt in. c. j. de cler. ꝑ sal. ꝓmo. Et nota ꝙ ẜm
canonistas sūt nouem ordines: verberās
igit̄ quēcūq; habentē vnum de illis ordi/
nibus: etiam laicū illitteratū sacrū ordinē
recipientē hunc canonem incidit: vt notat
Hein. boyc: in. c. vt fame: de sen. excom. ve
rūtamen verberans clericū ꝓmotum ad
ordines coactione absoluta nō incidit ca/
nonem: vt notat de baptis. c. maiores. Si
vero coactione cōditionali: tunc etiam nō
gaudet priuilegio clericali nisi tacite vl' ex
presse ꝓmotionem ratificauerit: ⁊ tūc etiā
continere tenet̄ si ad sacrum ordinem pro/
motus est: vt no. in. c. vbi dicidisti. lxxiiij.
di. Similiter verberās fratres tertij ordi/
nis de simplici regula non sunt excōmuni
cati ẜm Joh. an. in. c. cum ex eo. de sen. ex.
in cle. ⁊ ideo ẜm Jo. calō. quia non sunt ꝑ/
sone ecclesiastice stricte ⁊ ꝓprie loquendo:
quia nec sunt clerici nec religiosi: cū non
sint ꝓfessi religionis ꝑ sedem apostolicā
approbate: nec ꝓmittunt ꝯtinentiam obe/
dientiā regularē nec paupertatē sed est qui/
dam modus viuendi approbat⁹: ⁊ hoc ē ve
rum nisi habeāt aliqua priuilegia aposto/
lica: tunc enī iudicandū est ex tenore illoꝝ
vt de priuil. c. porro: ⁊. c. recepimus: hinc
dicit Fran. de zab. ꝙ si sunt astricti ordini
ꝑpetuo: sic ꝙ nō possunt egredi: censendi
sūt ecclesiastice ꝑsone tanq̄ ꝑpetuo depu/
tati ad pium vsum: vt in cle. vna: de deci. ī
fi. ⁊ de priuil. c. ꝑ exceptionē: li. vj. Al's ꝙ
habeant in aliquib⁹ certum modum viuē/
di: hoc non īmutat naturā persone quin
censeāt̄ laici. Similiter verberās canoni/
cam secularem ẜm doctores in cle. attēdē/
tes. §. illas quoq;: de sta. mo. non est excō/
municatus eo ꝙ viuūt vt seculares nec re
nūciant ꝓprio nec ꝓfessionem regularē fa/
ciunt: nec statum nec religionē habent ap
probatū: licz ab episcopis visitari possunt
siue sint exempte siue non: multomin⁹ ver
berās beguinā excōmunicatus est ẜm do/
cto. in cle. de reli. do. §. p̄dictis vero: verū/
tamē verberās donatū vel oblatū cū effe/
ctu: vt quia effectualiter se et sua donauit
alicui religioni approbate: iuxta clemē. j. d
deci. mutato habitu seculari lz ex toto nō
habeat habitum illius religionis: incidit
anonē: quia tales gaudent eodem
priuilegio sicut religiosi veri: vt dicto. c. ꝑ
exceptionem: ⁊ ibi Joh. an. in nouel. ⁊ idē
dicit Hein. boyc: in dicta cle. j. si tamen de
derint tm̄ partē bonoꝝ partem sibi reser
uantes tunc non gaudent eodem priuile/
gio. Deniq; licz nouicius in religione ap/
probata non sit religiosus effectualiter do
nec tacite vel expresse sit ꝓfessus: tamen il
lum verberans est excōmunicatus: vt est
tex. in cle. in. c. religioso: de sen. excom. li.
vj. nec obsistit ꝙ ad seculum redire posset
quia idem est in clerico seculari in minori/
bus ordinibus ꝯstituto. Secundo prin/ B
cipaliter requirit̄ ꝙ sit factū: quia sola vo
luntas sine effectu subsequēte non sufficit
vt quis incidat hunc cononē. Hinc dicit
Ray. ꝙ eleuans pugnam: gladium: bastā
vel baculum sup caput clerici volens eum
ꝑcutere: non tamen ꝑcutiēs: non est excō/
municatus: cuius ratio est: quia canō iste
requirit ad illationē pene dolosam volun
tatem: quod ꝓbat cum dicit diabolo insti
gante ⁊ factum cōsūmatum: nec sufficit at
temptatio: vnde dicit Joh. an. ꝙ ꝑ solam
attemptationē nullus īcidit nisi ad actū
cōsūmationem ꝑuenerit: similiter ẜm In/
no. in. c. nup. ij. de sen. excom. compellens
clericum ꝑ metum vt sibi aliquid det: vel
de fundo exeat: nō est excōmunicat⁹: quia
non fit iniectio manuū in clericum nec in
res illi adherentes q̄d canon iste requirit
q̄d Jo. de ligna. credit verū: si metus tm̄ ē
verbalis non realis per ꝯtractum ꝑsone:
verūtamen si quis clerico metum ingerat
adeo ꝙ se p̄cipitat in aquā vel aliud euī/
dens periculum vt euadat: tunc ẜm Ray.
Hoff. ⁊ Hosti. ē excōmunicatus: secus aūt
si clericus fugiēdo ledat̄. Hic queri pōt
de intellectu excōmunicationis que poni/
tur in. c. si quis: de sen. excom. li. vj. vbi di
cit tex. Cum quis absq; tuo mandato ma/
nus iniecerit in clericum tuo nomīe violē/
tas: si hoc ratum habueris: excōmunicati
onē latam a canone incūctanter incurris:
cum ratihabitio retrotrahat̄ et mandato
debeat comparari. Si vero iniectio eadē
tuo nomine non sit facta tunc licz habēdo
ratam eandē: nō tamē ꝓpter hoc excōmu/
nicationis illi⁹ vinculo īnodaris: cum q̄s
ratum habere nequeat q̄d eius nomīe nō
est gestum: hoc ibi. Utrū mandans: au/
torizans ratum habens vel ꝯsulens ꝙ cle
ricus ꝑcutiat̄ excōmunicationē incurrat.
Ad hoc respondet Hein. boyc: in. c. multe

res: de sen. excom. inter alia: ꝙ si mādans
morit ante manuū iniectionē factam: tūc
dicit Berñ. hic in ver. sed pone: ꝙ non est
excōmunicatus: quia mandatū morte ex/
tinguitur: vt. ff. mandati. l. inter causas.
Idem tenet Vincē. ⁊ Inno. in dicto. c. mu
lieres: dicit tamen Hosti. ꝙ si nō penituit
satis est excōmunicatus: cum constet ꝙ in
mortali decessisset. Idem Tan. Goff. q̄ di/
cunt ꝙ excōmunicatus nisi mandatū ante
mortem reuocauerit: ⁊ maxime cū in eadē
volūtate decedere intelligat: vt d̄ baptis.
c. maiores: ⁊ bene quis excōmunicat post
mortem: vt patet. xxiiij. q. ij. c. sane ꝓfert.
Idē Archi. lxxxviij. di. c. fi. ⁊ eo. ti. c. cū q̄s:
li. vj. ⁊ h̄ videt tuti⁹. Si vo nō morit an̄ s̄
penituit ⁊ reuocauit an̄ iniectionē q̄ reuo/
catio ad mādatariū an̄ iniectionē ꝑuenit:
⁊ sic nō icidit: aut tam tarde reuocauit ꝙ
ad eū an̄ iniectionē venire nō potuit: ⁊ tūc
dic̄ Inno. ꝙ lz d̄ culpa redargui ⁊ puniri
valeat: tñ i canonē nō icidit: nisi q̄ dolo fe
cit: nō eñi ligat eū q̄ ē in charitate al's eēt
iniqua ⁊ iniusta: nec fertur nisi ꝓ mortali.
Berñ. tamen ⁊ Hosti. dicunt cōtrarium p
l. si mandasti. ff. mādati: ⁊ ideo dicit Aste.
ꝙ talis quo ad deuz nō est excōmunicat⁹:
tamē quo ad ecclesiam excōmunicat⁹ est:
qd̄ videt verū ſm Ioh. an. eo. ti. c. cuz q̄s
glo. ij. li. vj. De ratū vero habēte dicēduz:
ꝙ si factum fuit eius nomie ⁊ postea ratū
habuit tanq̄ nomie suo factuz: tunc cano
nem incidit: quia ratihabitio i maleficijs
retrotrahit ⁊ mandato cōparatur: vt hic
inter: secus tamē si nō haberet ratam tāq̄
nomie suo factam: sed vt q̄libet alius qui
dicit: Benedictus deus qui talis ꝟbera/
tus est: quia malus erat: ⁊ tunc nō incidit
canonem: ꝑ ea que notat Archid̄. ij. q. iiij.
c. auditum. Si vero ratū habuit tūc q̄dem
incidit in canonē: non tamen a tēpore inie
ctiōis sed a tēpore ratihabitiōis: vt notat
Archid̄. in. c. omnes: in fi. xvij. q. iiij. ⁊ Io.
an. in hoc. c. cum quis: in verbo: incurris:
qui addit ꝙ si istaz ratihabitionē in corde
tenuerit: ita ꝙ de ip̄a nō possit fieri fides:
tunc licz talis quo ad deuz sit ligatus: nō
tamen quo ad ecclesiaz militantē que non
iudicat d̄ occultis: vt patet d̄ simo. c. sicut
tuis. Idem Hosti. in dicto. c. mulieres: et
glo. in dicto. c. om̄es. De cōsulente aūt di/
cendum: ꝙ etiaz incidit in canonem: quia
cōsentire videt delicto: imo causam dat ef
ficacem: vt de sen. excom. c. quāte. Nec mi

rum cum talis etiam secuto homicidio ho
micida clerici censetur: vt patz de homic̄.
c. sicut dignuz. §. qui vero: ⁊. §. fi. ⁊. c. signi/
ficasti. ij. §. j. hoc tamē intelligit sane cum
iniectio manus ex tali consilio secuta est:
vt ꝓbant iura inducta: vl' quādo ꝑticipat
in crimine p̄cedenti: vt eo. ti. c. nuꝑ. §. in se
cūda: ſm Host. Hein. boyc: int alia. Ter
tio p̄ncipaliter requirit ꝙ hoc fiat aīo in/
iuriandi: nā ſm Hein. boyc: in. c. si. vo. de
sen. ex. si q̄s ꝑcutit clericū causa tuitionis
vel defensiōis tm̄ nō est excōicatus: vt eo.
ti. c. ex tenore: ibi: nisi se defendēdo: qd̄ ve
rū ē nisi i defendēdo se modū excedat: qd̄
sic est intelligendū: q2 si clericus ꝑcussit se
mel laicū nō intēdēs ampli⁹ ꝑcutere: et de
hoc laicus sit certus: tūc nō debet ꝑcutere
clericū: alioq̄n ē excōicat⁹. Si vo clericus
venit ad ꝑcutiēdū vel se parat ad iteꝝ ꝑcu
tiendū: aut de hoc laic⁹ ꝓbabilit dubitat:
tūc licet laico ꝑcutere clericū ad imminentē
violentiā repellēdā: ſm Inno. ⁊ Hosti. di
cto. c. si vo. §. si vero p̄mū: ⁊ d̄ homic̄. c. sig
nificasti: silit si ꝑcutit clericum ad defen
sionem ⁊ tuitionē ꝓximi: puta patr̄ m̄ris
vxoris filij vel familie: tūc etiā nō est excō
cōmunicat⁹ ſm Inno. ⁊ Io. an. Nā si vel/
let clericus aliū occidere capies eū ⁊ liga/
bis anteq̄ aliuz occidi ꝑmittas: ar. xxij. q.
ij. c. ne quis arbitret: circa fi. imo si hoc ti/
more illum casu occidas non es excōmuni
catus: lz sis irregularis ſm Inno. ad h̄ de
homic̄. si furiosus: in cle. Io. an. Si tamē
ꝑcutit clericū ꝓ tuitione reꝝ ⁊ in ꝑcutien/
do modum excedit: tūc canonē incidit: vt
de homic̄. c. suscepimus. Si autē modū nō
excedit: tunc non solum ꝑsonam sed etiaz
res suas defendendo vel incōtinēti recu
tiendo: vel etiaz res alioꝝ quod plus est:
nō ē excōmunicat⁹: vt dicto. c. suscepim⁹:
vbi dicit ꝙ tūc solū tenet quādo modum
excedit ſm Inno. Goff. ⁊ Ray. Preterea:
in dicto. c. si vero: ſm Hein. boyc: si q̄s in/
uenit clericum turpiter agentē cum vxore
matre sorore aut filia ꝓpria: si tunc ꝑcutit
eum citra mutilationē vl' mortem: non est
excōmunicat⁹: si vero mutilat vel occidit
eum: tunc dici pōt ꝙ tali parcit quo ad ex
cōmunicationē quasi tam iustum dolorem
cōpescere nō posset: vt dicit ibidē glo. ar.
C. de. l. iulia: d̄ adulterijs: ⁊ lex ꝑmittit ip̄m
occidere sic inuentū. ff. d̄ adul. ꝙ ait lex. §.
ꝙ ait: al's ex īteruallo nō liceret: tuti⁹ ē tñ
dicere ꝙ i canonē incidūt. Et nota ꝙ p̄di/

cta etiam intelligunt de vxore putatiua lz ratione impedimenti pperpetui non potest eē vxor: fm Ant. Hos. et Joh. an. Sz si nō inuenit cum turpiter agentē sed solum cū sola sedentē et confabulātē: tūc pcutiens nō incidit in canonē fm Hosti. et Joh. an. fallit tamē in casu vbi maritus aliquem ter monuisset ne cum vxore sua conuersaret: et tunc eum detinere pōt p. xx. horas et pñtare iudici: vt. lxxxj. di. c. psbyter: et hoc videt de iudi. c. cum non ab homine: licz in alijs criminib9 hoc fieri non pōt: et addit text9 in dicto. c. si vero: q si inuenit clericū turpiter agentem cum alia muliere q̃ cū vxore matre sorore vel filia ppria: et iniicit manus: excōmunicatus est. Ad maiorē aūt euidentiam sciēdum q generaliter verberans clericum nō animo iniuriandi s corrigendi: non incidit canonē dūmodo modum non excedit et auctoritate iuris h facere possit: vnde ponunt aliq casus extra de sen. excom. c. cum voluntate: in quibus clericum corrigere licet. Primus est rōne officij quod quis i ecclesia obtinet: cuius pretextu si clericus est: potest alium in minoribus dūtaxat ordinibus cōstitutū causa correctionis leuiter percutere: vt hic vl etiam turbantē diuinū officiū de ecclesia potest eijcere tam clericum q̃ religiosum: etiam si eum non habet aliquā iurisdictionem: vt in. c. veniēs: de sen. excom. fm Inno. Hosti. et Joh. an. dūmodo non excedit moduz in expellendo: et addit Joh. an. in c. periculosā: li. vj. ne cleri. vel mona. glo. penul. q mōachus licite vi expelli potest: qui contra statutum illius capli scholas intrauit: sicut etiam clericus vel monachus excōmunicatus vel interdict9 tēpore diuino et ecclesiam intrās vi expelli possit: fm laud. in cle. grauis: eo. ti. Et hec omnia intelligunt dūmodo non fit excessus. Officialis tamē laicus in clericum manus iniicere non potest eum pcutiendo etiaz d mādato sui plati quin canonē incideret: nisi in casu put videbitur inferi9. Cuius ratio est: quia nulli laico sup clericū tāta datur auctoritas: nisi fortuito casu: nō ex deliberatione clericum ledat: vt eo. ti. c. si vero alicuius. Secundus est de clericis senioribus qui zelo deuotionis pdicta faciunt, et eodem modo excusantur vt hic et dicto. c. veniens: vbi plane de hoc. Tertius d his qui obtentu platiōis vel magisterij subditos et scholares correctionis causa leuiter pcutiunt. Dicit tamen hoc: in. c. vniuersitatis: eo. ti. q si platus ex pposito scienter et malicio se debitaz correctionē excedit est excōmunicatus: et etiam illi qui h faciunt de ei9 mandato: siue hoc fiat capiendo: ad carcerem ducēdo cum scz calce pugno vel alio modo pcutit: non resistentem sed corrigi et obedire paratū quia leuis et moderata castigatio tm̄ est illi permissa: vt hic et in. c. vniuersitat9. Si vero debitā correctionem p se vel p alium non excedit: tūc pōt eum capere et incarcerare etiam p laicos: vt eo. ti. c. vt fame. §. laici do: vbi plane de hoc: et. c. si clericos: et d offi. or. c. cū episcopus: li. vj. et hoc verū est: lz etiam talis clericus nōdū incorrigibilis appareat. Similiter potest eum verberare animo corrigēdi p se vel p alium clericū vel religiosum: dūmodo fiat causa regular9 discipline: nō tamē est tutum vel honestū hoc facere per laicos conuersos: quia. c. vniuersitatis non videtur hoc concedere q hoc faciāt nisi per clericum vel monachum: fm Ant. et Joh. an. p laicū secularem nullo modo licet qn canonem vterq̧ icidat. Quartus ē de parentibus et magistris q verberāt vl man9 iniiciunt in filios vel discipulos clericos: d qbus dicit Bern. hoc: eo. ti. c. sup eo: q si hoc faciunt non ex odio: inuidia vel indignatione: sed causa discipline vel correctionis: sed intēperate tunc sūt excōmunicati: ar. d. c. voluntate. Si moderate tunc nihilomin9 pater ē excōmunicat9 si man9 iniicit in filiū in sacris ordinib9 constitutuz: vt ibi. §. fi. secus autē si in minoribus tm̄: magister tamē nō est excōmunicat9 siue discipulus sit in sacris siue non: vt dicto. c. sup eo. c. ex tenore: et. c. cum volantate. §. si vero: vbi generaliter loquit non distinguēdo inter discipulos existētes i sacris et alios: naz leuis castigatio mgr̄is est pmissa: vt notat ibidē glo. et addit Fran. et Jo. in sum. confes. q lz magister cum ira pcutiat nō est excōicatus ex q causa correctiōis h faciat: si moueat p zelum et nō excedat modum: et Jo. an. in. c. vniuersitat9: putat q quātacūq̧ sit cōmotio dūmodo nō ad psonam sed ad crimē et correctiōis causa h faciat: excōmunicat9 nō erit. Et generaliter qd dictū est de mgr̄o p oīa dicēdū ē de plato: et qd dictū est d parentib9 p oīa dicēdā est de dominis et supiorib9 illos de familia sua corrigentibus. Denique percutientes illos q clericale puilegium amiserūt: cano

nem non incidunt: de quibus patet supra.
Et si querit quid de clericis seinuicē io/
cose pcutiētibus: respōdet Hein. boyc: in
dicto.c.sup eo: q si tēperate et leniter se p/
cutiunt non incidūt in canonē: vt dicto.c.
sup eo.j.clericꝰ eni licitū est inuicē ludere
etiā se manualiter tēperate verberare: vt
de homi.c.lator: sed quia sepe ꝺ tali ludo
pueniẗ ad iram ⁊ rixam: ideo tutius est
abstinere ſm Hosti. ⁊ Jo.an. quia si ex ira
vel odio aut appetitu vindicte seinuicē p/
cusserint canonē incidunt: vt dicto.c.sup
eo: in fi. similiter si se pcutiunt enormiẗ ex
cōmunicati sunt: q: ludus notius ē in cul
C pa: vt de psump.c.j.⁊ i glo. Quarto pn/
cipaliter requiriẗ q fiat dolose: vt notat
Hosti.eo.ti.c.quāte: quia loquiẗ de violē
ta iniectione: nō est aūt violētia sine dolo:
dolus autē nō potest esse cum qs querit si/
bi ⁊ alteri pdesse ac nulli obesse: lz ibidē
videaẗ esse quedā violentia nō tamen in/
iusta. Ad cuiꝰ euidentiā dicit Hein. boyc:
in.c.nup.ij.de sen.excō. inter alia: q si vio
lenter clericum capiēs in custodia trudēs
ac detinens hoc facit ad sui defensionem:
tunc ſm Hosti. excōmunicatꝰ non ē dūmo
do defensionis causa cessante libere pmit/
tit abire: quoniā ipsa cessante nō censereẗ
defensio s vindicta. Ad hoc dicto.c.si ve/
ro. Qꝰ si facit hoc non ad sui defensionē
nec animo iniuriandi alteri: sed potiꝰ ipm
saluandi ⁊ tuendi: tūc non est etiā excōmu
nicatus quia nō iniuria irrogaẗ sed potiꝰ
salus pcuratur.xlv.di.c.cum beatus: ſm
Hosti. si vero non facit animo se tuendi vł
illum saluandi: sed alſ zelo dei: puta quia
facere vult homicidiū vel adulteriū: tunc
lz modico tēpore teneat ipm inuitum ⁊ re/
nitentē citra tamē iniuriā pcussionis non
creditur eū incidere in excōmunicatiōē:
⁊ in hoc pcor. Inno. Hosti. ⁊ Joh.an. dicē
tes: q si officialis vel quiuis alius talē ca
piat vel liget auctoritate ppria: cū instet
periculū: nec alter posset ab alterius iniu/
ria compesci: non est excōmunicatus imo
meretur: vt.xxiij.q.iij.c.fortitudo: cū duo
bus sequentibus: dūmodo tamen ſm Ho
sti. ⁊ Joh.an. q cito potest ipm plato resti/
tuat: alſ secus: vt dicto.c. vt fame.§.laici:
de maio. ⁊ obe.c.solite.§.j. imo plꝰ dicunt
Inno. ⁊ Joh.an. ibidē scz q si illum casu
occideret non animo vindicādi sed alium
defendēdi ne occidaẗ non esset excōmuni/
catus: licz efficereẗ irregularis: ad hoc de

homicidō.si furiosus in clemē. Preterea: si
animo iniuriandi obsident eum in castro
vel claudunt in domo non tamē vt eū ibi
custodiant: sed vt verecūdiam inferāt tūc
dicit Inno. q non credit eum in custodia
vel carcere retinere: quia hoc nō intēdunt
nec violentiā eius psone faciunt: nō ergo
credit illos canonē incidisse: tēpus tamen
sic eum detinendi clausū ne sequereẗ excō
municatio limitandū esset arbitrio boni
viri. Si deniq facit vt cū in gladio vibrā/
te sup caput eius illi mortē cōminando ni
si turrim domū vel custodiam intrauerit
ſm Hosti. ⁊ Joh.an. incidit: etiam detinē/
do siue fuerit in carcere clausus siue funi/
bus ligatus siue custodibus vallatus ne
quo velit ire possit ſm Inno. Porro siqui
dem non iniicit manus violentas in cleri/
cū sed in res eidem adherentes: vt vestes
vel frenum equi quem equitat vel in mani
bus tenet: aut alias res quas portat cleri/
co sciente ⁊ inuito ⁊ hoc iniuriose: tunc in/
cidit in canonem: si tamē eo nesciēte ⁊ fur/
tiue tenet ⁊ aufert non incidit: quia nō in/
tendit violentiā inferre sed furto subtra/
here. Verūtamē si auctoritate ppria violē
tiam inferens rem illam potuerit inuade/
re ⁊ accipere ꝺ iure: vt quia clericus debe
bat ei censum p domo quā inhabitauit et
soluere cessauit per trienniū: et sic licuit ei
talem expellere: vt de locato.c.potuit: tūc
non incidit canonem eum repellendo cū
moderamine: vel vim vi repellendo: vt de
resti.spo.c.olim causam: ſm Inno. Hosti.
⁊ Joh.an. Siliter arrestans clericū aspor/
tantem res suas vel alias apud se deposi/
tas: non incidit ſm Fran.laud. Jo. in su.
⁊ Asten. etiam si aufert ei dum est in aspor
tando anteq asportans ad locum destina
tum se recipiat. Secus autē postq ad locū
puenit ⁊ possessionē facta adeptus fuerit:
quia nō licet ei vsurpare ius sibi in re sua
ex interuallo. Deniq qualitercūq quis cle
ricum ledat licz non manu: animo iniuriā
di: canonem incidit ſm Jo.de ligna. Hinc
dicit Hostien. q qui spuit in faciem clerici
excōmunicatus est: quia fit iniectio in cle/
ricum. Similiter si sup eum effundit aquā
oleum vł similia aīo iniuriandi: ſm Astē.
Verūtamen si iniuriose violentiā inferēs
errat in persona cui infert: vtpote percuti/
ens Seyum clericū ⁊ credens seu volens
pcutere Titiū laicū: tūc dicit Hein. boyc:
in.c.si vero.ij.eo.ti. q ſm pbabilior ē opi/

nionem non est excōmunicatus quia si er/
ror solus qualitatis excusat a pena: vt in
dicto.c.si vero: magis excusare debet error
qualitatis et psone: nam sola temeritas et
violentia in hoc consideratur: et idem tenet
Joh.an.hic concor. etiam Innoc. et Ray.
nisi a deo esset crassa ignorantia quod colorē
excusationis non haberet. Si pinde pcu/
tiens errat non in psona sed soluz in quali
tate: vt pcutiens clericum credens eū esse
laicum: et est pbabilis ignorantia: quia vi
det eum in habitu laicali non gerentem se
p clerico: vel credit eum habitum clerica/
lem ludo esse impositū: et pbabilem habet
causam hoc credendi: et tūc non incidit: vt
dicto.c.si vero. Idez Tan. Hoff. et Jo.an.
et pbatione deficiente quo ad ecclesiaz mi
litātem si velit iurare quod hoc ignorabat cō
scientie sue relinquitur: vt hic in tex. et in glo.
scda. Si tamē veritas est in contrariū: quo
ad deum ligatus est: et si postea denudat in
penitētia apostolicā sedem accedat: leso sa
tisfaciet et de piurio penitentiā aget: et ad/
dit Inno.in.c.cuz non ab homie: eo.ti.in
glo.fi. quod si clericum occidat ignorans euz
clericum: forte quia nocte eum occidit: nō
credit eū excōicatū: et credit necesse esse quod
dolus interueniat et quod se penitere clericuz
intendat. Ad laudem dei.

De absolutiōe ab excōmunica/tione ppter iniectionem manuū violentā in clericū vel religiosam psonam: Sermo XVIII

On occides Exo.

xx. Jam ordine debito videndū
est de absolutiōe sententie quā quis
incurrit vigore illius canonis: si quis suadē
te diabolo.xvij.q.iiij. quis scilz absoluere
potest iniicientē manū violentam in cleri/
A cum vel religiosū. Ad hoc rñdet Gasp.
de calō.in.c.j.de cle.vel mo. quod de papa nul
li dubium est quin absoluit excōmunicatuz
p quacūqz iniectione manuū in clericum:
vt dicit tex.in isto canone: et sicut hoc pōt
p se sic et p alium habentē speciale manda/
tum ad hoc fm Uin. legatus etiam a late/
re pape: fm veriorē opinionē etiam in enor/
mi absoluere potest. Et dicit Joh.an. quod vi
dit aliquos legatos de latere absoluere et
aliquos abstinere: sibi tamen placet quod ab
soluere possit: quia vices pape gerit vt de

sen.ex.c.ad eminētiā: et de offi.lega. quod trās
lationē: etiam si sit extra terminos legati/
onis dūmodo sit in via ac etiā aliunde ve
niētes: vt de offi.delega.c. excōmunicatis.
De alijs vero legatis dicit quod illi nō absol/
uunt in atroci: equior est enim eorum potestas
quam legatorum de latere: nec enim absoluunt ali
unde venientes nisi de speciali gratia eis vel
ecclesie sit amplius concessum: vt de offi.de/
lega.c.excōmunicatis: legatus tamē de la
tere dūmodo sit cardinalis capientē se nō
potest absoluere: quē nullus preterqz papa
absoluere pōt: excepto mortis piculo: vt in
c.felicis.§.psenti: de penis:li.vj. Episcopus
autē se capientē absoluere non potest: sed
solus papa: preterquam in mortis articulo: vt in
cle.si quis: de penis: nec etiā aliū absolue
re potest in atroci graui siue enormi sine pa
pe mādato: vt hic: nisi quādo papa nō pōt
adiri: vt in.c.eos: de sen.ex.li.vj. in medi/
ocri vero priuilegiatos absoluere potest: de
quibus videbitur infra. In leui deniqz absol
uit omes: hec ille. Ad cuius euidentiā sci
endū: quod enormis aut grauis excessus vel
iniuria dicitur si pueniatur ad effusionē san/
guinis illius mēbri ex quo de facili exire nō
consueuit: si oculus effodiatur: si vulneretur: si
fustibus cedatur: nō tamē si leuis ictus vel
vnguis aut virge pcussione sanguis exie/
rit transire pmittemur in atrocē iniuriam:
sed circa hoc nō solum ipm factū sed etiaz
facti qualitas pcutiendi et iniuriandi mo/
dus diligētius attēdatur: et ex circūstantia
loci: tēporis et psone que sit leuis medio/
cris ac grauis vel enormis iniuria manife
stius cognoscatur vt si facta est in atrio: foro
coram iudice vel plato coram multis in ec
clesia vel loco publico: in cimiterio: dormi
torio: vel si facta ē magistratui: iudici ma/
gistro: domino: plato: patri: patrono aut in
dignitate constituto: et hoc ab aliquo inferi/
ori contra normā iuris etc. vñ dicunt Inno.
Hosti. et Joh.an. quod quādo lesio dicatur gra
uis vel enormis: arbitrio iudicis cōmitti/
tur. Idem Specu. preter tamē homicidiū et
membri mutilationē: ti.ij.§. nūc dicamus.
Dicitur etiam crimen seuum: quia sine gra/
ui scandalo tolerari nō potest: vt de sen. ex.
c.illorum: et maxime quādo debetur pena cor/
poralis fm legē: et quod notat Joh.an. de re
nun.c. nisi cum pridē: sup glo. ex loco isto
vbi enumerat.xviij. crimina que dicūtur gra/
uia. Leuis autez iniuria cōmittitur modica
pcussione vel impulsione pugne manus pal

me: digiti: baculi vel lapidis: ita q ad illa rem vel mutilationem membri: fractionem dentis dilapidationem capillorum non modicam vel sanguinis effusionem non procedit. Mediocris iniuria est si par parem percutit pleno ictu ex deliberatione et conatu: tamen sine mutilatione et enormi vulneratione aut sanguinis effusione iudicio discreti viri. Et nota generaliter q excommunicatio pro levi iniuria manus violente in clericum vel religiosum absolui potest ab episcopo: quia hoc iam redactum est ad ius commune: ex.c.peruenit: eo.ti. vbi subditur de his absoluendis qui clericis non enormem sed modicam et levem iniuriam irrogant: tue fraternitatis arbitrio duximus committendum. Et in glo. et c. religioso: eo.ti.li.vj. Secundo sciendum q sunt diversi casus in quibus taliter excommunicati citra sedem apostolicam absolui possunt: non solum de mediocribus sed etiam quandoque de enormibus excessibus. Primus ergo casus est periculum vel articulus mortis qui semper est exceptus: vt dicto.c.si quis suadente: et de sen.exco.c.non dubium: talis enim et a simplici sacerdote potest absolui: vt ibi: est tamen illi iniungendum q si mortem euaserit sedi apostolice se representet: vel ei qui posset eum absoluere mandatum illius super hoc recepturus. Idem etiam de alijs casibus sequentibus est intelligendum vt remoto impedimento propter quod absolui poterant: se superiori representent: vt de sen.exco.c.decetero: c.ea noscitur: et c.Quis: q si cessante impedimento se non presentauerint: in eandem sententiam incidunt: vt eo.ti.li.vj.c.eos: et hoc verificatur preterquam in puero: vt de sen.exco.c.j. et vi. in tex. et glo. siue se postulent absolui ante pubertatem siue post. Et dicuntur pueri secundum aliquos masculi minores.xiiij.annis: et femelle minores.xij. quod videtur probabilius quantum ad hunc casum: quia licet in minoribus annis doli capaces videantur: tamen in punitione parcitur etati: vt extra de delic.pue

B ro: per totum. Ad maiorem tamen evidentiam dicitur in dicto.c.eos qui a sententia canonis vel hominis cum ad illum a quo alias de iure fuerunt absoluendi nequeunt propter iminentis mortis articulum: aut aliud impedimentum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum ab alio absoluuntur: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi se illi a quo his cessantibus absolui debebant quamcito commode poterunt contempserint presentare: mandatum illius super illis pro quibus excommunicati fuerant humiliter recepturi et satisfacturi [illegible] suadebit: decreuimus ne censuram [illegible] ecclesiastice in eandem sententiam recidere ipso iure. Et secundum Jo.an. in nouel. loquitur hic de impedimento temporali: vt dicto.c.quamuis: vbi plane de hoc. Et addit Archi. q nec pro mortis periculo nec alio impedimento debet excommunicatus absolui ab alio quam ab excommunicatore vel absoluendi potestatem habente: si posset ad eum haberi recursus. Addit insuper Hein. boyc: in.c. q de his: eo.ti. q quis dicitur constitutus in mortis articulo nedum ex graui infirmitate proueniente: sed etiam si hostem timeat capitalem: vt si sit obsessus vel obsideat in loco in quo machine frequenter iaciuntur et baliste: vel sit nauigaturus longo et periculoso nauigio: vel transiturus per loca insidiosa et periculosa: vel timet predonem aut crudelitatem potentis secundum Inno. et Host. et ff. de do.cau.mor.l.iij. et l.iiij. caueat tamen absoluens ne nimis laxet habenas. Et nota q habens iustas excusationes quibus ab itinere rationabiliter excusatur propter legitimum impedimentum: non debet absolui ab huiusmodi excommunicatione: nisi recepto iuramento secundum morem ecclesie prout habetur: eo.ti.c.ex tenore.c.Quis: in fi. Insuper illi sub iuramenti debito iniungendum est vt quamcitius opportunitatem habuerit romanum pontificem: vel illum qui potestatem habet eum absoluendi adeat: mandatum eius suscepturus et pariturus: vt eo.ti.c.decetero. Preterea in dicto.c.eos: li.vj. §.statuimus: dicit papa de absolutis a sede apostolica vel legatis: quibus iniungitur q alienius conspectui se presentare debeant: si hoc non faciunt cum primo commode poterunt: ipso iure eandem sententiam incidunt. Sed secundum Jo.monald. hoc intelligitur de sententijs hominis non iuris et addit q papa vel legatus non absoluit ab illis de stilo curie: sed remittit ad suum excommunicatorem cuius causam ostendit Jo.an. in nouel. dicens: q in curia romana vel in curijs legatorum circumstantie que in imponendis penitentijs sunt ponderande vel in satisfactionem arbitrande: non facile sciri possunt: ideo solent tales remitti super his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire non curabant: nisi hoc fuisset sic punitum. Secundus vero casus est de regularibus: que precipue tangitur. eo.ti.in.c. cum illorum. §.nos tm: super quo dicit Hein. boyc: q si regularis iniecit manus violentas in suum abbatem:

vel aliũ ꝑlatum supiorem : nõ pȝt absolui
extra sedẽ aplicam: ⁊ hoc est ꝓpter scanda
lum vt dicit̃ in textu: naȝ sm leges tale de
lictum capite puniendũ est: vt. ff. de re mi/
li. l. oĩe delictũ: sm Hosti. ⁊ Jo. an. ⁊ ideȝ
est si sit in priorem locum abbatis tenẽtẽ:
vt de maio. ⁊ obe. c. cum in ecclesijs : et ꝑ h̃
videt̃ solui de monacho q̃ absente abbate
ꝑcussit vicariũ quem abbas dimisit ĩ clau/
stro. Si vero man⁹ inijcit in alium claustra
lem sm Jo. an. vel in aliũ clericũ secularẽ
vel religiosũ ⁊ excessus est enormis: tũc si
militer absoluẽdus est a papa: vt hic in te/
xtu: siue factuȝ sit ante ingressũ ordinis si/
ue post. Si xͦo non est excessus enormis ⁊
ante religionis ingressũ cõmissus : tunc ꝑ
ꝑlatum suũ regularẽ absolui potest vt hic:
quod ↄceditur non solũ abbatibus ꝫ etiã
prioribus ⁊ alijs quarũcũq; religionũ pre
latis: quod etiaȝ extendit̃ ad tẽplarios et
hospitalarios ac similes q̃ magistros lai/
cos habent: sm Joh. calð. in. c. canonica:
eo. ti. nam quia ex regula eis oẽs illi⁹ or
dinis obedire debent : ideo possunt excõ/
municare ⁊ ab excõmunicatiõe eos absol/
uere: ⁊ hoc iudicialiter liceȝ nõ penitentia/
liter sm Alex. ⁊ Tho. super. iiij. xviij. di. ⁊
idem Hoff. in. c. porro. eo. ti. qui dicit ꝙ ta
lis ꝑlatus laicus absoluit hoc casu: cum h̃
sit priuilegiũ oĩm cõmuniter viuẽtiũ: vt ð
vi. ⁊ hone. cleri. c. qm̃. Nec obstat ꝙ sit lai
cus: q: absoluere ⁊ excõmunicare ẽ iurisdi
ctionis: vt de elec. c. trãsmissam: ⁊ ideo ca/
dunt in laicos: vt. xxiij. di. §. vex: sm Jo.
calð. Et si post ingressum religiõis cano/
nem incidit per iniectionẽ manus in reli/
giosum eiusdẽ monasterij: nec est excessus
enormis: tunc absolui debet per ꝓprium ꝑ
latum: vt ĩ dicto. §. nos tamẽ. xͦ. si xͦo clau
strales: ⁊ eo. ti. c. monachi. Si vero in mo
nachum alterius monasterij tunc locũ ha/
bet. §. si vero claustralis: in dicto. c. cum il
loꝝ sciȝ ꝙ ꝑ ꝑlatum ꝓprium ⁊ illius religi/
osi qui passus ẽ iniuriã absolui debet: etiã
si extra loca monasterij se ꝑcusserint: vt te/
net Abbas: cui satis ↄcor. Jo. an. De mo/
do tamẽ absoluendi dicit Hosti. ꝙ quãdo
duo abbates absoluere debent: sic fiet: ab
bas ꝑcutientis iuramentũ a ꝑcutiente re/
cipiet ꝙ decetero cauebit: et abbas ꝑcussi
ꝑcutientem verberabit : que verbera erũt
loco satisfactionis: quia monachus nõ ha
bet vnde satisfaciat: ⁊ demũ abbas ꝓprius
eum absoluet : ↄgruenti⁹ tamẽ fieret si vn⁹

alteri totuȝ cõmitteret: vt extra de offi. or.
c. si. Et nota generaliter sm Hosti. ĩ dicto
. §. nos tamẽ: ꝙ vbi supior ꝑlatus religio/
si non est sacerdos: vel est excõmunicatus
vel mortuus aut alr̃ q̃litercũq; defecit: in
eo casu in quo cessante impedimẽto posset
absoluere: talis prelatus in ipius defectu
semꝑ est ad ꝓprium dioc̃. recurrenduȝ : vt
patet eo. ti. c. monachi: et de monialibus:
⁊. c. canonica : quod intelligenduȝ est sm
Guil. tam de exemptis q̃ȝ de non exempt̃
viroꝝ q̃ȝ mulierũ: ⁊ hec eadeȝ intelligẽda
sunt de religioso ⁊ religiosa adhuc ĩ anno
ꝓbationis existentib⁹: vt eo. ti. li. vj. in. c.
religioso. Deniq; si regularis ꝑcusserit cle
ricum secularẽ: absolui potest ab ep̃o : siue
percussio facta fuit ante monachatuȝ siue
post: vt dicto. c. religiosus. Qui man⁹ vio
lentas in clericum secularẽ iniecit : ne hoc
ꝑtextu habeat materiaȝ euagandi poterit
ab ep̃o eo casu absolutiõis beneficiũ exhi/
beri: qui seculari clerico posset si clericum
alium ꝑcussisset: hoc ibi: ⁊ in glo. Jo. mo.
ibidem. Tertius casus est de clericis cõ/
muniter viuentib⁹ qui ponit̃ extra de vi.
⁊ hone. cle. in. c. quoniã: vbi dicit̃ ꝙ q̃ cõ/
muniter viuunt ⁊ sub vno tecto dormiũt:
ac in eadem domo vescunt̃ : si sibynuicem
violentas inijciũt manus a suo dioc̃. absol
ui possunt: dumodo non fuerit atrox iniu/
ria : qð cõmuniter exponit̃ quando simul
viuunt in eodeȝ collegio siue sint clerici re
gulares siue seculares: ⁊ etiã intelligit̃ de
collegio approbato. Quartus ꝓinde ca
sus est de mulierib⁹ excõmunicat. s ꝑ inie/
ctionem manuũ violentã : quarũ excessus
si nõ fuerit enormis absolui possũt ab epi/
scopo: vt eo. ti. c. mulieres. Si vero fuerit
enormis: vt si occiderit vl̃ mutilauerit cle/
ricum tũc sunt opiniones inter doctores:
vtꝝ sit mittẽda ad papã: dicit tñ Guil. ꝙ ẽ
ĩ epi ptãte eas mittere vl̃ nõ: q: nõ disting
uit̃ circa eas int̃ atrocẽ vel nõ atrocẽ iniu
riam: ⁊ subdit. Credo tñ ꝙ expediat hmõi
mulieres mitti ad curiam si fortes sũt et si
atrocitas magna ẽ: nec fiet alteri ꝑiudiciũ
aliqð ex eius missiõe: satis etiã ↄcor. Ro/
doñ. ⁊ Astẽ. in sũ. sua: mulier tamen incen
diaria loci sacri vel lr̃as pape falsificans:
vt dicit idẽ Guil. mittẽda ẽ ad curiã: q: nõ
inueniunt̃ iura ꝑcere mulierib⁹ in hac ꝑte:
cui⁹ forte causa ẽ: q: non cõmittunt̃ hmõi
crimina nisi ꝑ excogitatam maliciã : ꝫ inie
ctio manuũ sepi⁹ fit ex impetu subitaneo.

Quintus casus est de aliis psonis secularibus que nō sunt sui iuris: ꝛ siquidē sunt seruilis cōditionis qđ nō intelligo de mercēnariis: tūc etiā illi sunt ad papā mittēdi ꝓ iniectione violēta: nisi in duob' casib'. Primus est si hoc fecerint in fraudē vt se subtraherēt a seruitio dñoꝝ suoꝝ. Secūd' est si ꝓpter eoꝝ absentiā sine culpa domini graue damnū dñs pateret: tunc enī absoluunt a suis ep̄is cū cōditione: que ponit͛ i c. relatū. e. ti. vbi plane d̄ hoc. Et si domini essent in culpa: tūc tam dñi q̄ serui mittēdi sunt ad sedē aplicā: q: tūc tā mādans q̄ mādatarius ligant͛ sententia excōicationis: vt dicto. c. mulieres. l fi. ꝛ eo. ti. c. cū quis. li. vi. Si vero sunt filiifamilias q̄ sunt impuberes vel non sunt adhuc plene doli capaces: tūc de his dicendū: put patet supra circa p̄n. sermonis. Et si nō sunt impuberes sed in patris potestate cōstituti: tūc fm quosdam mitti nō debent: q: hoc esset in p̄iudiciū patris: ꝛ facta esset iniectio violenta sine patris culpa: nō esset tam enormis excessus: q ꝓpter vitandū scandaluꝫ ad sedem apostolicā essent mittendi: vt dicto. c. relatum. Unde cōcludit Jo. an. q filiusfamilias seorsum habitans a patre regens se ꝛ familiā suam ꝛ vxorem ac filios: bonaq seorsum possidens mitti debet ad curiam: si autē non habitat sic diuisim: tunc absolui debet ab episcopo: qđ intelligit͛ sane de excessu nō enormi. Sextus casus ē de his qui patiunt͛ impedimēta temporalia: de quib' generalit͛ nota: q regularit͛ tēpore absolutiōis iurant qđ reassumptis viribus accedant ad sedē apostolicā: sed fallit in impubere: vt eo. ti. in. c. vlti. quedam autem sunt ppetua ꝛ in his non est opus. Primū impedimentū est infirmitas: nec solum intelligit͛ de illa infirmitate ex qua iminet mortis pīculū: sed etiā de illa p quā impedit͛ ire ad sedē aplicā: fm Inno. e. ti. c. qđ de his. Secūdū est senectus: q̄ si tanta est q papā adire nō pōt: tūc non est mittendus: vt dicto. c. qđ de his. Tertium est paupertas: vt eo. c. Pro quo tñ sciendū: q licꝫ sint paupes tamē sunt hūiles: id est nō generosi ꝛ fortes: quib'. s. nō iminet pīculum in labore nec eis est impudibundū elemosynā petere ꝛ pedes ire: tūc oīno mittēdi sunt ad curiā: ꝛ sic intelligit͛ p Jo. an. c. ea noscit͛. eo. ti. Et si sunt paupes nobiles ꝛ delicati: quos nec decet ire pedes nec cōmode sine pīculo tantū laborē subire possent: quib' etiā pudibundū esset mendicare: tales p diocesanū absolui possunt: vt. e. ti. c. decetero. c. Quis. Si deniq sunt delicati: diuites: potentes: qui cōmode terras suas relinquere non possunt: tunc veritas excessus pape significāda eē: vt sic ipsius cōsilio corrigant͛ ꝛ absoluant͛: ꝛ sic loquit͛ dicto. c. mulieres. Septim' est de his qui patiunt͛ impedimēta ppetua: sicut mutilati vel mēbroꝝ officio destituti: puta claudi ceci: debiles ꝛ silēs: qui possunt a diocesano absolui: ꝛ debet fieri satisfactio his q̄b' facta est iniuria: vt dicto. c. ea noscit͛: ꝛ hic casus intelligit͛ de his q̄ ꝓpter destitutionem membroꝝ ad sedē aplicā accedere nō possent: vt dicto. c. qđ de his. Octau' est de officialib': id est iudicib' vel apparitoribus aut ianitorib' alicui' p̄ncipis vel potestatis: qui sunt seculares ꝛ laici: q̄ si pcutiunt clericū p̄textu officij sui: puta ꝓpter turbā in eū irruentē quā cōpescere querūt nec faciūt hoc ex liuore vel malo ꝓposito: s̄ indeliberate vel ex casu fortuito: ꝛ non sit enormis excessus: absolui possūt ab eo: vt eo. ti. c. si vero. §. officialis. Si tñ hoc fecerit deliberate aīo iniuriādi: vel nō p̄textu officij sui: tūc ad papā mittendi sunt: vt dicto. §. officialis. Si proinde sunt officiales vel ostiarij clerici: q̄ p̄textu sui officij nō grauiter pcusserint: nō aīo iniuriādi: non sunt excōicati: vt patet supius. Si tñ aīo iniuriandi hoc fecerint. excōicati sūt: sed ab ep̄o absolui possūt nisi forte eundē clericū grauiter vulnerauerit: vt dicto. c. si vero. Ratio vero diuersitatis ē: q: clerico dat͛ maior auctoritas sup aliū clericū rōne officij sui q̄ laico: vt patet ibidē. Nonus deniq casus de his q̄ stant in dubio: vtrū excōicati sunt vel nō: qđ ep̄us absoluere pōt ad cautelā: q̄uis impertiri nō posset directā absolutionē: q̄ cautela hodie redacta est ad ius cōe: de q̄ habet͛. e. ti. c. cū desideres. et. c. si vero. ij. in glo. Et pōt addi generalit͛ de his q̄ iudicio boni viri cām iustā habēt ad nō eundū ad sedē aplicā: sicut exempli grā ꝓpter inimicitias capitales q̄s habet: vel alias iustas excusatiōes q̄b' ab itinere rōnabiliter excusant͛: ita q sine pīculo nequeat aplice sedis se cōspectui p̄sentare: tales etiam ab ep̄o possūt absolui: vt pꝫ expsse eo. ti. c. decetero. Est tñ illis sub iuramēti debito iniūgendū: vt q̄primus oportunitatē habuerint: romanū pōtificē adeāt: mādatū aplicū suscepturi: vt ibidē subdit͛. Moniales

etiā inniciētes manus ī se inuicē vel ī cōuersos vel cōuersas: aut in clericos man⁹ violentas ab epō sunt absoluēde: vt sequit̄ .c. ti.c. de monialib⁹. nec ibidē distinguit̄ inter excessum enormē ⁊ mediocrē. Ad laudē.

De excōicatiōibus in speciali p iniectionē man⁹ violentā in clericū: vel psecutionē eiusdem: aut q̄lēcunq̧ iniuriā: Sermo XIX

Non occides Exo. xx. Expeditis nūc vtcūq̧ de excōicatiōibus p iniectionē man⁹ violentā in generali: ita n ad pticulares excōicatiōes eiusdē violētie stilū ꝑut dn̄s donauerit cōmittam⁹. Quarū pma est de psecutorib⁹ cardinaliū: ⁊ ponit̄ l. vj. d̄ penis. c. felicis. vbi subdit̄: ꝙ q̄ sancte ecclie cardinales hostilit̄ fuerit insecut⁹ vl pcusserit aut ceperit: aut soci⁹ fuerit faciētis: aut fieri mādauerit: vel factū ratū habuerit: aut cōsiliū dederit vel fauorem: aut postea receptauerit vel defensauerit scienter eundē: sic reus criminis lese maiestatis ppetuo sit infamis: diffidatus: nihilomin⁹ ⁊ bānit⁹: post multas aūt horrēdas ꝯ hmōi fulminatiōes tandē subinfert: excōicandis sententiā etiā in oēs quocūq̧ mō pticipantes: a romano pōtifice dūtaxat absoluēdos: que .s. excōicatio singulis dieb⁹ dn̄icis cū maxima solēnitate ꝑmulgari precipit̄. In fine quoq̧ hui⁹ cōstitutionis annectit̄ ꝙ si rectores ⁊ dn̄i terraꝝ ꝯ psumptores p̄dictos pn̄tis cōstitutiōis tenorē nō fecerit obseruari tā ipi ꝙ officiales eoꝝ infra mēsem postꝙ̄ res ad noticiā eorū puenerit: eoipso sententiā excōicatiōis incurrāt. Sic ciuitas p̄ter vrbē dans consiliū: auxiliū vel fauorē: seu dissimulās dignā punitionē offerrente se facultate pōtificali: dignitate carebit ⁊ interdicta remanebit. Et nota hic vnū speciale: ꝙ scꝫ cardinalē hostiliter psequēs: licꝫ ipsum nō tetigerit: tamē excōicationis sententiā nō euadit: fm Jo. mo. archi. ⁊ Jo. an. Secūda excōicatio est de licentiātibus occidicos vel psequi in psona vel rebus: q̄ ꝑmulgauerūt aliquā censurā ecclesiasticā: ⁊ ponit̄ in .c. quicūq̧. e. ti. li. vj. vbi p̄mo excōicat cum certis limitatiōibus dantes licentiā offendendi in psonis vel rebus suis vl suoꝝ: pferentes contra aliquos censuram ecclesiasticā: aut eos quorū sunt occasione prolate: ac etiā easdem sentētias obseruātes seu taliter excōicatis cōmunicare nolētes. Secūdo sententiā excōicatiōis prorogat ad omnes q̄ ausi fuerint vti dicta licentia vel aliquid p̄missoꝝ: vel qui ꝓpꝛio motu id agunt: ⁊ si spacio duoꝝ mensiū in tali sentētia pmāserint: extunc p solū papā absolui possint: nā ideo facta fuit hec constitutio: q: multi p̄lati timebāt exercere cēsuras ꝓpter grauamia q̄ eis vel suis inferebant: ⁊ fm Jo. an. nō solū licentiā dātes qđ min⁹ est: sed etiā iubētes vel mādantes ligat hec cōstitutio. Si tā licentiā nō dedit nec ratū habuit p⁹ factū: tūc fm Archid. sit excōicat⁹: etiā si factū sit ꝯtēplatiōe ei⁹.

Ꝗ si q̄rit̄ an pcutiēs vel capiēs laicos cōsanguineos eoꝝ q̄ talē ꝑmulgarūt sententiā sint excōicati. Ad hoc rn̄det Jo. an. ꝙ sic: ⁊ sic est casus specialis ac silis casus habet̄ in .c. sciāt. de elec. li. vj. qn̄. s. nō eligit̄ is ꝓ quo rogauerūt: ⁊ ꝓpterea cōsanguineos laicos grauare nō verent̄: ⁊ dic ibidem Jo. an. ꝙ illa cōsanguinitas extēdit̄ vsq̧ ad septimū gradū: q: ad illū gradū fit successio: vt notat̄ de appel. c. postremo. in glo. j. sed q: de affinib⁹ nō fit hic mentio: ⁊ cōstitutio penalis ē: ideo nō includit illos fm Jo. an. in nouella: pōt tā epūs illā excōicationē absoluere sic ⁊ p̄cedentē: qđ intelligit Jo. mo. an̄ denūciationē: post denūciationē enī a solo papa sunt absoluēdi. Tertio nihilomin⁹ laicū iniuriās vl impediens portantē lr̄as vel siles sup causis que ad forū ecclīasticū de iure vl ꝯsuetudine ptinent sunt excōicati: qđ intelligit̄ de laico ꝓpinquo vel consanguineo: vt notat glo. sup verbo ꝓpinquoꝝ in .c. qm̄. de imu. eccl. li. vj. vbi ad longū ponit̄ casus iste: ꝫ post cōdignā satisfactionē q̄ ponit̄ in textu: pōt epūs hmōi absoluere: multomagis excōicati sunt p dictū .c. qm̄. qui impediūt super causis q̄ ad forū ecclīasticū de iure vel consuetudine ptinēt lr̄as a sede aplicā impetrari vel sup ipis corā ordinariis vel delegatis ecclesiasticis litigari. Tertia excōmunicatio est de iniuriātibus pontifices q̄ ponit̄ in cle. j. de penis: vbi d̄r: Si q̄s suadente diabolo in hoc sacrilegij genus proruperit: ꝙ q̄uis iniuriose pontificē vel temere pcusserit: aut ceperit aut bānierit vl hoc fieri mādauerit: ab his facta rata habuerit: aut in his faciendis socius fuerit: aut consiliū in his dederit aut fauorē: aut scienter defensauerit: omnes illi sunt ipso

facto excōmunicati p solam papā absoluē/di: vt latius patet in textu: ciuitas xō vel cōmunitas criminis hui⁹ rei subiacet inter/dic e. Dicit tñ glo. q̄ si est electus sed non dum cōsecratus: nō est locus huic pene: et etiā intelligit̄ ista cōstitutio de his q̄ man⁹ iniiciunt in reos epō aduersos: eo mō vt di ctū est supra de clericis: et addit glo. q̄ in h̄ casu p solā mandā pficit̄ delictū: licz factū secutū nō esset: et hi quidē solā sunt absol/uendi a papa. Quarta excōicatio est de rectoribus nō parētibus inquisitorib⁹ he/retice prauitatis q̄ ponit̄ in cle. vt inquisitio/nis. li. vj. de heret. vbi papa p̄cipit recto/res locoꝝ parere inquisitoribus ordinariis vel alteri eoꝝ inuestigatiōe: captiōe: custo dia: et punitione hereticoꝝ et fautoꝝ suoꝝ: nō obstātibus pclamatiōibus vel appella tiōibus: ita tñ q̄ de illo crimine cū sit mere ecclesiasticū: nec iudicent nec cognoscant: cōtra faciētes et nō parentes et eoꝝ fauto/res excōicat: sed absolutionē sibi nō reser/uat: verūtamē si excōicationē p annū susti nuerint: vult eos vel hereticos cōdēnari.

Quinta excōicatio est de his qui cogūt interdictū violare: que ponit̄ in cle. de sen. excō. in. c. grauis. vbi sic summat Jo. an. q̄ dnī tpales qui cogūt aliquos i loco inter/dicto celebrare diuina: vel qui p pulsatōes campanaꝝ vel p p̄cones faciūt: tūc ad illa audienda populū euocari: vel pbibent ne publice excōicati vl̄ interdicti sup hoc per illos qui missas celebrāt moniti ecclesias exeunt: et ipi nomiatim moniti q̄ nō exeūt: omnes p̄dicti excōicati sunt p papā absol/uendi. Et dicit glo. secūda: q̄ idez de dnīs spūalibus tpalem iurisdictionē habētibus etiā si sunt epi vel ecclesiaꝝ p̄lati: licz Ste pha. cōtradicat et male: et idem intelligēdū est de cessatiōe qn̄ cessatio habet vim inter/dicti: de quo videbit̄ inferius. Dicit etiam Steph. q̄ nō pbibet̄ indistincte pulsatio cāpanaꝝ: sed pmittit̄ ad cōuocandū popu lū ppter p̄dicatiōē: ar. de sen. excō. c. ꝗ̄sta. nisi fieret in fraudē: vt q̄nq̄ factū fuit me diolani: vbi q̄nq̄ portabant̄ funera facie/bant pulsari cāpanas ad p̄dicationē: sed pulsatio cāpanaꝝ quo ad diuina celebran/da pbibet̄ tpe interdicti: vt de pe. et re. c. q̄ in te. Et si querit̄ vtrū clerici taliter com pulsi ad celebrandū diuina excusant̄ ppt iustū metū. Rñdet Rayn. q̄ nō: q: potius ola mala debet pati q̄ᵐ malo consentire: vt de vsur. c. sup eo. Idē Henzel. de tēporib⁹ ordi. c. ad aures. Nec etiā superioris aucto/ritas in talib⁹ excusat: vt. xj. q. iij. c. genera lis. fm glo. et idē Paul⁹: et h̄ quo ad ipsos dnōs vt penā incurrāt: sufficit enī q̄ cele/brātes generalit̄ moneāt excōicatos et inter dictos vt exeāt: quo casu si dnōs tpalis p/hibet eos exire: ꝯ ipm est locus huic pene: secus aūt quo ad ipsos monitos: q: vt ipsi nō exeūdo incidāt hanc penā: requirit̄ q̄ sint moniti nominatim: vt patet in littera: vñ q̄s hic incidit canonē q̄tuor modis. s. cogēdo: euocādo: pbibēdo et remanēdo: p sedē aplicā dūtaxat absoluēdi. Sexta excōicatio est de cōcedētibus rep̄salias ꝯ ecclesiasticas psonas: q̄ ponit̄ in. c. vno. de iniur. et dam. da. li. vj. vbi dicit̄ q̄ rep̄salie ꝯ ecclesiasticas psonas nō debent cōcedi: vl̄ cōcesse generaliter nō debēt ad psonas ec/clesiasticas extēdi aut ad eoꝝ bona: et ꝯtra faciētes nisi reuocent infra mēsem a tpe cō cessionis vel extēsionis: singulares psone sunt excōicate vniuersitates interdicte: de his autē rep̄salijs videbit̄ in septimo p̄ce/pto: hinc p p̄senti causa breuitatis sup̄se/deo: verūtamē absolutionē hui⁹ excōicati/onis sibi papa nō reseruauit. Septima ex cōicatio ē de cogentib⁹ soluere ecclesiasticas psonas pedagia vl̄ guidagia: q̄ ponit̄ in. c. quā q̄. de censib⁹. li. vj. vbi summarie dr̄: q̄ si vniuersitas: vel singularis psona p se vel p aliū suo nomīe vel etiā alieno ecclesias vel ecclesiasticas psonas cōpulerit soluere peda gia: guidagia vel exactiōes p reb⁹ quas ꝓ causa negociatiōis nō deferūt vel deferri faciūt: vel p psonis alijs: si psone fuerint singulares excōicat: si collegiū vel vni/uersitas aliꝗ̄ loci interdicti sentētiā ipo facto incurrāt: nec absolui possūt nisi prius exacta plenarie restituerit: et de trāsgressi/one satisfecerit: et addit Clemēs in cle. p̄sēti eo. ti. q̄ diocesani qb⁹ cōstat has sniās in/cidisse: publicare debēt et has snias obser/uare. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū: q̄ pedagia dicūt̄ q̄ dant̄ a trāseūtib⁹ in locis a p̄nci/pe ꝯstitutis. Sed guidagia dicunt̄ q̄ dant̄ p ducatu p terrā alicui⁹ vt securi vadant: vt no. glo. de v̄bo. sig. c. sup quibusdā. ga/bella xō dicit̄ vectigal qd̄ dat̄ p intromit tēdo blado qd̄ intr⁹ vehit̄: qd̄ vectigal etiā auctoritate p̄ncipis nō est a clericis exigē/dū: vt notat Host. hinc gabellarij exigen/tes et officiales cōpellētes et ciuitas seu lo/cus s̄bijcit̄ penis: i dicto. c. q̄ q̄. Dicit̄ aūt notāter quas cā negociādi non deferūt: q:

tũc tñ sunt imunes tam ecclesie q̃ ecclesi/
astice psone: vt. C. de sacrosanc. eccle. l. sa/
crosancta. ⁊ de immu. eccl. c. j. li. vj. alis enĩ
nõ gaudent imunitate: vt dicto. c. j. a con/
trario. Non enĩ fauendũ est clericis in eo
in quo iura violant: vt patet ex ne cleri. vl
mona. i diuersis capitulis. Dicit autẽ Jo.
an. ex quo sibi papa nõ reseruat hanc abso
lutionem: alij cõcedere videt̃: verũtamẽ si
clerici non cõpulsi dicta soluerent: tunc re/
ceptores hunc canonem nõ incurrerẽt nec
tenerent̃ ad restitutionẽ. Octaua excõi/
catio est de imponẽtibus clericis collecta
tallias exactiões ⁊ similia. Et ponit̃ primo
de imunitate eccl. in. c. nõ minus: qđ est cõ
cilij lateranẽ. vbi summarie dicit̃ q̃ talia
imponentes clericis vel ecclesijs: aut illo/
rũ iurisdictionẽ vsurpantes: si moniti non
destiterint: excõicati sunt cũ suis fautoribꝰ:
potest tamẽ clerus in necessitate p̃bere sub
sidia: absq̃ tamẽ omni coactione. Postea
eo. ti. in. c. aduersus. in cõcilio generali re/
nouatũ est illud statutũ: cũ hac tamẽ restri
ctione: q̃ romanꝰ pontifex p̃mus cõsulat̃
cuiꝰ interest cõmunibꝰ vtilitatibꝰ prouidere:
deinde cassat ꝯstitutiões ⁊ sentẽtias laico/
rũ ip̃as ecclias grauãtiũ ac in fine subiun
git: q̃ rectores ⁊ sĩles excõicati ꝓpter gra/
uamina p̃missa: remaneãt excõicati etiã pꝰ
depositũ officiũ: ⁊ nihilominꝰ etiã excõica/
ti sũt etiã successores: nisi satisfecerit infra
mẽsem. Et de eodẽ habet̃ eo. ti. c. vlt. li. vj.
Et si querit̃ cur pinguiꝰ prouisum est in ex/
cõicatione p̃cedenti ꝯ exigentes pedagia:
guidagia: gabellas ⁊c. cũ ibidẽ sine moni/
tione puta canonẽ incidãt q̃ꝫ hic ꝯ exigen/
tes vel imponẽtes tallias: collectas vel si/
miles exactiões vbi req̃rit̃ monitio p̃uia.
Ad hoc dicendũ q̃ in casu p̃cedẽti malus
iminet periculũ i gabellis ⁊ sĩlibꝰ: q: soluũt̃
rõne rerũ q̃ deferunt̃: nã nolẽs soluere pa/
teret̃ graue p̃iudiciũ iter differẽdo: secus
aũt est in collectis: q: clerici faciliꝰ a soluẽ
do desistere possunt: nec ita verisilr ex eo
q̃ nõ soluũt damna incurrere possunt: hec
Franc. de zab. in. c. innonamꝰ. de censibꝰ.
Deniq̃ solerter intuẽdũ est q̃ in. c. clericꝰ.
li. vj. de imu. eccle. nõ solũ excõicat p̃dicta
onera imponẽtes ⁊ exigẽtes: sed etiã cleri/
cos ꝯsentientes ⁊ soluẽtes: a q̃ sentẽtia nõ
pñt absolui nisi a sũmo põtifice: ⁊ vniuer/
sitates culpabiles ibidẽ iterdicto subijcit:
verũtñ dicit Jo. an. i nouella: q̃ Bñdictꝰ
in sua extrauagan. q̃ incipit: Quã olim. hanc
decretalẽ restrinxit ad exigẽtes tñ: ⁊ Cle/
mens eã cũ suis declarationibꝰ reuocauit:
ita q̃ voluit haberi p nõ facta p suã extra/
gan. que ẽ in clemẽ. e. ti. c. vno. ⁊ ibi remit/
tit Jo. an. nec glosauit in nouella. Nona
excõicatio est de agẽtibus ꝯ ecclesiasticã li/
bertatẽ que ponit̃ eo. ti. c. nouerit. vbi sub
dit̃: excõicamꝰ oẽs hereticos ⁊c. necnõ ⁊ q̃
de cetero seruari fecerit statuta edicta ⁊ cõ/
stitutiões introductas ꝯ ecclesiasticã liber/
tatẽ: nisi ea de capitularibꝰ suis: id est de
libris statutoꝝ infra duos mẽses post hu/
iusmodi publicatiõẽ sentẽtie fecerint amo/
ueri. Itẽ excõicamus statutarios ⁊ scripto
res statutoꝝ necnõ potestates: cõsules: re/
ctores ⁊ cõsiliarios locoꝝ: vbi de cetero hu
iusmodi statuta ⁊ cõsuetudines edite fue/
rint vel seruate: necnõ ⁊ illos q̃ fm ea p̃sũ
pserint iudicare vel in publicã formã scri/
bere iudicata: h ibi. Uerũtñ fm oẽs docto
res nõ fit ꝯ libertatẽ ecclie q̃ñ violant̃ p̃ui
legia cõcessa pticularibus ecclesijs: sed tũc
fit ꝯ libertatẽ huiꝰ ecclesie vel illiꝰ q̃ñ sunt
cõcessa ecclie vniuersali: ⁊ fm Hein. boyc
qui fm talia statuta p̃sumpserint iudicare
vel iudicata in formã publicã redigere sta/
tim ipso facto sũt excõicati. Officiales aũt
⁊ eius cõsiliarij nõ ligant̃: nisi sciẽtes ea eẽ
cõtra ecclesiasticã libertatẽ assenserint delic/
to: vt q: seruauerũt vel cõsiliũ dederũt q̃
seruẽt: vel negligẽtes fuerũt ea de suis ca/
pitulis delere: vel officiũ dimittere q̃cito
de eis certificati sciũt ⁊ cognoscũt esse con/
tra libertatẽ ecclesie cõcessa cũ aliquo mo/
dico interuallo: qđ boni viri relinquit̃ ar/
bitrio: vt de dona. ca. aplice. Si autẽ igno/
rant statuta fore cõtra libertatẽ ecclie: non
inciderẽt in excõicationẽ que nõ cadit nisi
i cõtumacẽ. xj. q. iij. nemo epoꝝ: fm Inno.
Hosti. ⁊ Jo. an. hic: ⁊ hoc sane intelligẽdũ
est q̃ ignorãtia talis excusat: qđ ab excõi/
catione ad quã incurrendã requirit̃ dolꝰ: ⁊
non tamẽ excusat ab alia pena: silr si alij a
psonis in textu cõtentis seruãt statuta illa
ppterea nõ sunt excõicati fm Inno. glo. idẽ
Jo. an. in cle. vna. de vsur. sup verbo obser
uare: in argumentũ aũt p̃dictoꝝ in. c. eos.
de imu. eccle. ip̃o facto sunt excõicati habẽ
tes seculare dominiũ: qui ꝓhibere p̃sumũt
suis subditis: ne p̃latis aut clericis seu pso/
nis ecclesiasticis quicq̃ vendãt aut aliq̃d ab
eis emant neq̃ eis bladũ molãt: panẽ co/
quãt aut alia obseq̃a exhibere p̃sumãt: cũ
talia i derogationẽ ecclesiastice libertatis

interdicere iudicat: papa tñ nõ reseruat si/bi eius absolutionẽ. Decima excõicatio est de laicis: qui cogũt sibi submitti eccle/siasticas psonas seu bona ecclesiastica: que ponitur in.c.fi. de re.eccle.non ali.li.vj.et ponunt ibidem due excõicatiões. Prima in.§.laici v͛o qui p̃latos vel capitula eccle/siarũ seu alias psonas ecclesiasticas ad sub/missiones hmõi faciẽdas hactenus: id est ante hoc capitulũ cõpulerũt: nisi post com petentẽ monitionẽ remissa: submissiõe quã p vim vel metũ exegerãt: ecclesiasticas pso/nas et bona ecclesiastica eis submissa taliter in sua libertate dimittant. Illa etiã qui de/cetero p̃latos vel psonas easdẽ ad talia fa/cienda cõpulerũt: cuiuscũq sunt dignitat͛ cõditionis aut status: excõicatiõis senten/tia sint innodati: et sic in hac excõicatione requirit monitio: et solũ habet locũ in mo/bilibus. Secũda excõicatio ponit in.§.ex cõtractib᷒. Preterea sup p̃missis hmõi li/centia.s.pape: et cõsensu.s. sui capituli inti/nueniẽtib᷒ hacten᷒ intituo: vel quos in futu/rum iniri cõtigerit: seu occasiõe illo:ũ laici vltra id qõ eis ex natura cõtractuũ ipso:ũ vel adhibita in illis lege: id est cõuentiõe pmittit aliqd nõ vsurpẽt: qui v͛o sec᷒ ege/rint nisi legitime moniti ad vsurpatiõe hu/iusmodi destiterint: restituẽdo ea q̃ etiã ta/liter vsurparũt: eoipso sententiã excõicati/onis incurrãt: hoc ibi: eius tñ absolutionẽ papa non sibi reseruat. Undecima est de incendarijs et effractoribus ecclia:ꝝ et sunt due sentẽtie. Prima ponit extra de sentẽ. excõ.in.c.tua nos. vbi dicit q nõ solũ hi q̃ in clericos man᷒ temerarias iniiciunt: sed etiã incẽdiarij post publicationẽ a solo pa/pa sunt absoluẽdi: vide ibidẽ in glo. Pro quo sciendũ: q incẽdiari᷒ fm Ray. et Guil. dicit ille: qui incẽdit auctoritate ꝓpria ciui/tatẽ: villã: mãsionẽ: segetẽ vel silua aliena malo studio.xxiij.q.vlt.c.pessimã. seu etiã q̃ cõsiliũ vel auxiliũ impẽdit: secus si iussu eius q̃ potestatẽ habet indicẽdi bellũ qõ ẽ iustũ: vel si casu vel negligẽtia hoc faciat. Idẽ Hoff. et Hosti. Secũda excõicatio po/nit.e.ti.c.cõquesti. vbi dicit: q q̃ cũ effra/ctione spoliãt ecclias excõicati sunt: et post denũciationẽ a solo papa absoluẽdi: est eni detestabile sacrilegiũ. Pro quo nota: q si cõmitteret sacrilegiũ ecclesiã spoliãdo: tñ sine effractiõe vel incẽdio: nõ esset ibidem maio: excõicatio late sententie sed ferende nisi ꝓuinciale vel synodale statutũ esset in cõtrariũ. Secũdo nota q publicatio de q̃ fit hic mẽtio: nõ addit aliqd q̃tũ ad vincu lũ: sed q̃ ad absolutionis difficultatẽ: q: añ denũciationẽ ab epõ absolui possunt: sed post p solũ papã: et h͛ intelligũt etiã verũ: si ecclie nõ sunt cõsecrate fm Hosti. Jo.an. et Hein.boyc. de conse.eccle.vel al.c.vlt. vbi dicũt: q eodẽ p̃uilegio gaudet ecclia nõ cõ secrata: grani᷒ tñ peccat q̃ ꝯsecratã violat: sicẽ ex q̃litate psone maio: iniuria extimat co.ti.c.cũ illo:ꝝ fm eos: s incendiarij alio:ꝝ loco:ꝝ demo:ꝝ seu rerũ non sunt excõicati s͛ excõicandi.xxiij.q.vlti.c. si q̃s mẽbro:ũ: et c.pessimã. vt ibi Joh.dic͛ et Bern. et Hosti. dicto.c.cõquesti. et qõ dictũ est de incẽdia/rijs et effractorib᷒ eccliaꝝ: q iure sũt excõi/cati: intelligũt Ray. Hoff. Hosti. et Joh. in summa etiã de incẽdiarijs vel effracto:ib᷒ alio:ꝝ loco:ꝝ religioso:ꝝ vel vicino:ꝝ: vl͛ eo:ꝝ qui sũt in spacio p̃uilegiato.xvij.q.iiij.c.sicẽ antiq̃tus. vbi etiã dicit q maio: ecclia per circuitũ.lx.passus habeat: et minor vel ca/pella.xxx. hoc tñ marie verũ est si loci con suetudo habet q incendiarij taliũ ipo iure sunt excõicati: q: tũc seruãda est cũ ꝯsuetu do sit optima legũ interp:es: de ꝯsue.c.cũ dilect᷒. secus si nõ habet: vt notat Jo.an.i c.oẽs ecclie.xvij.q.iiij. et Hostiẽ. in summa: supius tñ dicta nõ intelligunt de eo q̃ incẽ dit ꝓpriã domũ vel segetẽ: nisi dolo malo h͛ faceret.s. vt sic aliena bona incẽderet. Pre terea infra spaciũ dicto:ꝝ passuũ qõ dz esse cimiteriũ: nulla dom᷒ nisi tñ clerico:ꝝ edi ficari debet: vt.xij.q.j.c.nulla. et illa bene gaudet imunitate.xvij.q.iiij.c.quisq̃s: et passus est mẽsura q̃nq pedũ: pes aũt spa/ciũ.xv.digito:ꝝ: vt refert glo.in dicto.c.an tiquit᷒. Duodecima excõicatio est de his qui ꝓhibẽt ne nũcij aplici terrã suã intrare ꝓsumãt. et ponit in quadã extrauagañ. q̃ inci/pit: sup gẽtes. et est Jo.xxij. vbi ꝓfert sñia excõicationis et interdicti generalis in ꝓ/hibẽtes nũcios sedis aplice terras suas i/trare: q̃s tñ hmõi absoluere potest ignoro.

De excõicatiõibus q̃ cõtingũt in inuasiõe rerũ ecclasticaꝝ et iuris dictionũ spiritualiũ ac i electiõib᷒ p̃lato:ꝝ spũaliũ: Sermo XX

Non occides Exo. xx. Uisio de excõicatiõe ꝓpter in/iectionẽ man᷒ violentã in psonã

ecclesiasticā vel religiosam: iam ꝓsequēdā
est de excōicatione quā q̄s incurrit ꝓpter
iniectionē man⁹ violentā in ipas res ꝑso/
a narū ecclīasticaꝝ vel religiosaꝝ. Hic p̄i/
mo queri pōt: an res clerici violēter occu/
pans seu ledēs incurrat excōicationē. Ad
hoc r̄ndet Hein. boyc in. c. nuꝫ. ij. de sentē.
excō. ꝙ si tales res clerico nō adherēt tūc
nō incurrit sentētiā: vt si fieret violētia vel
iniuria in veste vl' equo quā vel quē nō te/
net: sed ē forte iuxta eū fm Inno. ⁊ Jo. an.
qd̄ ꝓbatur: q2 nec incurreret si res ecclesie
occuparet sine effractiōe: que tā magis est
ꝑuilegiata vt dicūt doctores in. c. ꝯquesti.
eo. ti. Si ꝟo sunt res clerico adherētes: vt
vestis. indumēta: equus cui insidet: nec lꝫ
eidē res illas inuadere vl' accipere de iure
ꝓpria auctoritate tanq̄ ꝓprias: nihilomin⁹
tā illas accipit violēter clerico sciēte ⁊ in/
uito: vt q2 vestes eius tenet vel dilaniat:
equū tenet vel interficit alo iniuriādi: tūc
canonē incidit: si tā nō infert violentiā sed
furto tollit vestē: corrigiā vel bursam: tūc
nō incurrit excōicationē: licꝫ Jo. de lig. cō
trariū tenet: nā nulla fit hic ꝑsone violētia
q̄ nō sentit rem ablatā. In talib⁹ eñi volū/
tas ⁊ intentio multū est attendēda: nō eñi
intēdebat iste violentiam inferre sed furto
tollere. Similiter nō faceret alo iniuriādi
tūc nō incidit canonē: exempli grā: fugiēs
inimicos si eiicit clericū de equo ip̄m ascē/
dens vt sic euadat: q2 verisilr al's euadere
nō potuit nō videt' esse excōicatus: q2 non
fecit diabolo suadēte vel maliciose ⁊ iniu/
riose: sed coactus necessitate ineuitabili:
licꝫ quidā doctores cōtrariū sentiāt: hui⁹
eñi opinionis est Pe. de cen. eccle. q̄ inter
ceteras rōnes hanc inducit: q̄ silr in alijs
casibus est notāda. Dicit eñi: nō credo sa/
pientē aliquē dicturū talē peccare morta/
liter: ergo necesse habebit dicere illum nō
esse excōicatū: nam cū excōicatio sit eterne
mortis damnatio: vt. xj. q. iij. c. nemo sacer
dotū. ideo nō debet infligi nisi ꝓ mortali.
Dicit eñi Jo. an. in nouella: ꝙ null⁹ incidit
in aliquē canonē sine dolo: ar. ff. de adul. l.
penul. ff. de siccar. l. j. Idem Johannes de
ligna. Deniq̄ si tales res essent q̄s ei lice/
ret de iure inuadere vel accipe ꝓpria aucto
ritate: vt q2 cleric⁹ debebat ei censum pro
domo quā ihabitabat: ⁊ cessauit soluere ꝑ
triennniū: ⁊ sic licitū est illi talē expellere de
loco: vt e᷑ de locato. c. ꝓpter. et. c. potuit. ⁊
⁊ in glo. In hoc ꝫ casu nō incurrit canonē

clericā repellēdo cū moderamīe vel vim vel
repellēdo: vt de resti. spol. c. olim. fm In/
no. Hosti. ⁊ Jo. an. secus tā esset si cōcessaꝫ
domū vel aliquā rem ante tp̄us cōcessiōis
finitū abstulisset: quā ante tp̄us finitū tol/
li nō debuit. Ceterū fm Guil. ⁊ Frā. ⁊ Jo.
an. in summa Asteñ. ⁊ Pe. de censu. eccle.
detinēs clericū asportantē res suas vel ali
enas apud se depositas: vel eas ꝑ violētiā
auferēs inuito clerico: nō incidit canonem
si ea aufert dum est in asportādo anteꝙ ad
locū destinatū se recipiat. Secus tā s. face/
ret ex interuallo postq̄ clericus ad locum
destinatū ꝑuenerit ⁊ ꝑfecte possessionē il/
larū rerū adeptus fuerit: q2 nō licet ei ius
sibi vsurpare i re sua ex interuallo: hec est
igit' excōicatio p̄ma q̄ generalis est. Se/
cūda ꝟo excōicatio ponitur in. vj. de elec.
vbi dicit' ca. generali ꝯstitutiōe sancimus.
vniuersos ⁊ singulos qui regalia custodiā
seu guardiā aduocatiōis seu defensiōis ti/
tulū in ecclesijs seu monasterijs vel q̄buisli/
bet alijs vijs locis de nouo vsurpare conā/
tes: bona ecclesiaꝝ monasterioꝝ aut locoꝝ
ip̄oꝝ vacantiū occupare p̄sumunt: ⁊ q̄ hoc
fieri ꝓcurāt ip̄o facto sunt excōicati. Pro
quo sciendū ꝙ regalia sunt ea que vacāte
ecclīa rex capit: vt patet in regno francie ⁊
anglie: nā illic vocant' regalia iura regis
i q̄busdā ecclijs vacātib⁹ cōpetētia q̄b⁹ de
p̄lato ordinatis illa ꝑcipiūt p̄lati ⁊ nō rex:
fm Archid. Addit etiā custodiā vel guar/
diā: quia dicūt se debere custodire ecclesiā
vacantē donec de p̄lato fuerit ei ꝓuisum:
vt in ecclīa parisieñ. patet exemplū vbi ta/
les custodes laici ⁊ nobiles appellant' vice
dñi. Addit insup aduocatiōis seu defensi/
onis titulum qd̄ expone fm Garle. ius pa/
tronat⁹ qd̄. s. fm diuersas regiones diuer/
sa ius illō sortit' vocabula: ⁊ addit ꝙ quo/
cūq̄ nomīe censeant' vsurpantes de nouo
tale ius in dictis ecclesijs vel locis ⁊ bona
vacātiū ecclesiaꝝ vel locoꝝ occupātes ex/
cōicati sunt ipso iure. Tertia excōicatio b
ponit' in cle. vna de sequest. §. si q̄s. q̄ fert'
ꝯ eos q̄ seq̄strationē impediūt vel fructus
seq̄strandos occupare p̄sumunt. Pro quo
sciendū ꝙ bñficiū sequestrat' ꝑ ordinariū
loci vna sentētia i possessorio vel petitorio
in curia ꝯ eū q̄ triēnio pacifice nō possedit
ꝓmulgata: ⁊ impediēs vel fruct⁹ seq̄stran/
dos occupās est excōicat⁹: ⁊ si est de litiga
toribus cadit a iure suo si impedit de facto
nō de iure: verūtā si triēnio cōsumato pa/

cifice possessum est: tūc impedire pōt seque strū: de pluribus aūt grā b:cultatis sup se. deo. Quarta excōicatio ponit in extrauā. gañ. Jo. xxij. q incipit: suscepti. cōtra eos eni qui obseruant ex antiqua cōsuetudine vel nouiter introducta: q fructus pmi vel secūdi vel alteri⁹ anni bñficiorū vacantiū totalit applicant defuncto vel fabrice vel ecclesijs aut psonis habētib⁹ annalia de cō suetudine puilegio vel statuto: ita q q ta lia bñficia canonice obtinēt: τ ad quos de iure talēs fruct⁹ spectare deberēt nihil in de pcipiunt: vñ illud incōueniēs sequit q cōmode nequeūt ad impendendū seruitiū debitū residere in ecclesijs in qb⁹ bñficiati existūt: si taliter applicātes sunt epi vel su periores a pontificalib⁹ τ ab ingressu eccle sie suspendit: si capitulū: collegiū vel vni uersitas interdicto subijcit: si singularis p sona eccliastica vel mūdana: excōicatiōis sententiā incurrit a qua tñ restitutiōe facta pōt p diocesanū absolui. Quīta excōica tio ponit circa electionē pape: τ hoc tripli citer. Primo ɔ eos q cardinalib⁹ inclusis in cōclaui p electiōe summi pontificis fien da vel alicui eoꝝ secrete nunciū mittere vl scripturā aut cum aliquo eoꝝ secrete loqui psumpserint: tales excōicatiōis sententiā incurrāt ipso facto: tñ ordinari⁹ hmōi pōt absoluere: vt li. vj. de elec. c. vbi periculū. Secūdo ɔ dños τ officiales ciuitatis in q papa eligit qñ nō tenent formā dicti. c. vbi piculū. s. q oia in dicto. c. faciāt inuiolabi liter obseruari sine fraude: nec cardinales vltra hec artare psumāt: τ q sup his obser uandū corpaliter iuramentū pstent: vnde si dicta nō obseruauerint aut fraudē circa ea cōmiserint: excōicatiōis sententiā incur rūt τ efficiunt infames. Et nota h casū in q laicus auctē canonis hȝ potestatē in cleri cū. s. includēdi cardinales in cōclaui p ele ctione fienda cū certa regula τ mō q ponit in dicto. c. τ hoc factū pluries legit: vt pȝ extra de elec. c. licet. in glo. Tertio deniq ɔ electū in papā nō tamē a duab⁹ ptib⁹ car dinaliū: qui se pro papa ingerit τ ī ipe q hi etiā q eū in papā recipiūt excōicat. eis sen tentiā incurrūt cū alijs penis q ponunt in dicto. c. licȝ. Et nota q papa eo ipso q ele ctus est a duab⁹ ptib⁹ cardinaliū ex auctē sua papatū recipe pōt: τ statim hȝ plenā τ liberā administrationē: vt patet. xxiij. dis. in noīe dñi. tñ qd hic dicit decretalis de dua bus ptib⁹ aliqñ obsuāt cardinales: aliqñ nō: vt dicto. c. licȝ. in glo. τ possūt facere ɔ hoc: cū necessitas est in eā q legē nō habet: vt de cōstie. c. quāto. etiā ad hoc habēt car dinales specialia statuta: si tñ nullatenus due ptes cōsentiūt tūc brachiū seculare se dȝ interponere: vt in glo. dicti. c. licȝ. Sex ta excōicatio fert generaliter ɔ oēs liberā electionē impedientes q ponit in. vj. de elec. vbi dicit. c. sciant cūcti q clericos aut qsli bet alias psonas eccliasticas ad qs in aliq bus ecclesijs: monasterijs: aut alijs pijs lo cis spectat electio: pro eo q rogati seu alis inducti eū p quo rogabant vel inducebā tur eligere noluerint vel ɔsanguineos eoꝝ aut ipas ecclias: monasteria seu loca cete ra bñficijs seu alijs bonis suis. s. tpalibus p se vel p alios spoliādo aut alis iniuste p sequēdo grauare psumpserint: ipso facto excōicationis sententia innodatos: hec ibi. Pro quo nota q fm Jo. mo. p psonas ec clesiasticas intelligunt templarij: hospita larij τ siles cōuersi: q licȝ nō sunt clerici: tñ sūt eccliastice psone: vt. xvij. q. iij. quisqs. vnde archid. exemplificat etiā de laicis cō uersis q de ɔsuetudine: licȝ nō de iure pos sunt electiōibus interesse. e. ti. τ li. in. c. ex eo. Nota pterea q hic est casus specialis: ī q laicū cognatū electoꝝ offendēs vel ptu tiens excōicat⁹ ē ipo iure: τ fm Jo. an. cō sanguinitas ista extendit vsq ad septimū gradū: in h casu: qꝛ vsq ad illum gradū fit successio: vt notat in glo. j. de appel. in. c. postremo. sed non includit affines fm Jo. an. in nouella: qꝛ de eis hic nō fit mentio τ ɔstitutio penalis est: silr τ mādatari⁹ ē ex cōicat⁹: vt tenēt Gar. Ar. τ Jo. an. licȝ Jo. mo. ɔ teneat. Ceterū hic pena locū habet ī psentans patrono: si cleric⁹ vel psona eccle siastica secus tñ si laicus est: hoc tenet Jo. an. Gar. Archid. τ plures alij: verūtamē epus ab eadē absoluere potest. Septima excōicatio fulminat ɔ epos q se ingerunt ad curā alteri⁹ dioc. τ ponit ex de offi. or. in. c. qm ī plerisq. vbi subdit. §. phibem⁹ aūt oino ne vna eadēq ciuitas siue dioc. diuersos pontifices habeat: tanq vnū cor pus diuersa capita quasi monstrū: nisi eo modo qui ponit ibidem: τ ea causa sequit vnde si qs aliter se ingesserit excōicatiōis nouerit se mucrone pcussum τc. Octaua excōicatio ponit li. vj. de elec. in. c. funda menta. τ est localis: vbi dicit q excōmuni cati sūt nominātes: eligētes vel assumētes silr nominati electi vel assumpti: silr et eis

odiētes auxiliū: cōsiliū vel fauorē dantes: ⁊ loquit de eligēdo vel assumendo aliquē in senatorē ⁊ rectorem vrbis romane vltra annū ⁊ absq licentia sedis aplice speciali: put in textu declarat: nec pōt absolui nisi p romanū pontificē. Nona excōicatio est ɔtra eū qui vacañ. imperio romano imperiū inuaserit: ⁊ ponit in extrauag. Jo. xxij. que incipit: si fratrū. vbi dicit: q si qs imperio vacañ. virtute cuiuscūq cōmissiōis impatore mortuo sibi forte quocūq colore quesito imperiū siue iurisdictionē eius inuaserit: nisi de licētia romani pontificis ⁊ oēs ei obedientes cōsiliū: auxiliū vel fauorē prestantes sunt excōicati ⁊ terra loca vel vniuersitates eisdē subiecta sūt interdicto supposita: vnde li. vj. de sen. ⁊ re iudi. in. c. ad aplice: circa finē. excōicant q Friderico deposito tanq imperatori vel regi cōsiliū auxiliū vel fauorē pstiterint: papa tn̄ absolutionē nō reseruat. Decima excōicatio ponit in quadā extrauagañ. Jo. xxij. quam glosauit Genzel. ⁊ incipit: dierū. vbi dicit q si qs i pūcia de marchia anchonitana romane ecclesie subiecta: rectorē vel aliū ministrū siue officialem a sede aplica sibi deputatū occiderit: inuaserit vel male tractauerit: excōicatus est ipso facto: ⁊ pape reseruat absolutio. Undecima excōicatio cōmittit in litteris aplicis: ⁊ hoc tripliciter. Primo i eisdē indebite impetrādis: nā in quadam extrauagañ. que incipit: excōicamus ⁊ anathematizam⁹. de qua etiā facit mentionē Jo. an. de simonia in. c. cū essent. ibi excōicat oēs vtriusq sexus qui faciūt vel recipiūt pmissionē vel pecuniā aut donationē vel vtilitatē quācūq p grā vel iusticia cōsequēda a sede apostolica p se vel p alio in causis vel iudicijs: aut als per litteras apostolicas ⁊ quibuscūq modis apud sedē apostolicā obtinenda: similit eos excōmunicat q exciderint nec i triduo manifestauerit pape vel alicui p quē ad papā fideliter referat: ⁊ scienter vtētes talib⁹ lrīs vel gratijs cū pmissis excōicat: reseruās sibipsi de omnib⁹ absolutionē: eandē extrauagañ. allegat Jo. an. in lectura sup decre. nemo. de simonia: ⁊ est Bonifacij pape sūt auctor in directorio iuris. Itē An. de butrio ⁊ dicit eā durare: vñ licz quidā dicant eam reuocatā tamē cōtrariū tutius est tenendū: nō tamē hec excōicatio extēdit ad filiū q misit quēdā ad curiā ad sollicitandū p quadā sua pmotiōe: cui tn̄ ɔstituit de salario: q: hoc non est simonia: vt no. Fran. de era. ⁊ qua. c. tuā. Secūd⁹ ṽo in litteris aplicis impugnādis: vñ in extrauagañ. Bñdicti. xi. que incipit: q: nōnulli: ibi subdit q quicūq impugnat lrās electi in papā: aut etiā anteq coronet: cū p ipām electionē canonice factā ius papatus sit acqsitū: ⁊ ex ipa electione canonica sit cōfirmatus ac exercere possit officiū suū ante coronationē: vt patet. xxiij. dist. c. in nomine dñi. talis ipo facto ē excōicatus. Tertio denique in lrīs aplicis falsificādis: nā ex de crimi. falsi. c. ad falsariorū. subdit: Nos oēs falsarios nostrarū lrārū q p se vel alios vitium falsitatis exercent cū defensorib⁹ ⁊ fautoribus suis anathematis vinculo decreuimus innodatos ⁊c. Insup ⁊ clerici officijs ⁊ bñficijs sunt priuati: suntq degradandi ⁊ curie seculari tradendi ac puniēdi: prout patet in textu: ⁊ addit Hosti. in summa: q hodie pceptū est vt in lrīs dñi pape nec in magno nec in modico qs audeat manū apponere: litterā vnicā vl punctū vnicū corrigēdo: vel etiā fm Ricd. in. iiij. di. viij. litterā caducā reformādo: exceptis officialibus quib⁹ hoc cōmissum est: alioqn manū apponēs ex canone lato in curia ipso facto sentētiā excōicationis incurrit q p aliquē citra sedē apostolicā relaxari non pōt. Idē Host. tā fm Ricd. vbi s. secus esset in lrīs quarū efficacia iam expirauit: nec intenderet eis vti. nec etiā possent alicui eē vtiles. Preterea de cri. falsi. c. dura. subd. ē: Inhibemus ne qs apud sedē aplicā lrās nostras nisi a nobis vel de manib⁹ eorū recipiāt q de mādato nro ad illud sunt officiū deputati: psone ṽo solēnes p nunciū recipere possunt de manib⁹ pdictorū. Item fm glo. Bern. ibidē hoc possunt etiā alie psone: sicut indifferēter quilibet hodie p nunciū impetret lrās dūmodo tn̄ de manibus pape vel ad hoc p eum deputati recipiant als enī false essent: ⁊ recipiēti imponit ipo iure excōmunicatio tā clerico q laico: fm Pe. de anch. licz textus prima facie tn̄ de laico videat intelligi. Ceterū diuersi modi falsificandi litteras papales ponunt. eo. ti. c. licz. Denique in dicto. c. ad falsariorū: dicit Inno. iij. qui litteris vti voluerit eas primo diligenter examinent: quoniā si falsis litteris se vsos dixerint ignorāter eorū sera penitētia euitare nequibit penas inferius annotatas ⁊c. Pro quo nota fm Dominicū. q si simplex ignoranter vtit talibus

litteris falsis nõ excusaṫ: quia per alios inquirere debuit. Idẽ archid. Si tñ falsitas erat ita latẽs ꝙ de facili non poterat ꝑcipi in apto: tunc si ꝑ se ⁊ alios adhibuit diligẽtiã quã potuit ⁊ nihil ꝑcepit excusata est: quia tunc censeṫ ignorãtia iusta scḋz Pe. de ancho. Insuꝑ e.ti.l.c.dura. diciṫ ꝙ si qͥs falsas lr̃as se habere cognoscit infra .xx. dies aut destruat aut resignet si penã excõmunicatiõis euadere voluerit: alioqͥn canonẽ incidit: sed hoc intelligit Hosti. quãdo lr̃e false aliq̃ casu ad eũ ꝑuenerũt. Absolutio vero dictaꝝ excõicationũ citra sedẽ aplicã impẽdi nõ põt: vt patet e.ti.c.dura.

Duodecima excõicatio poniṫ in extrauagañ. Ioh. xxij. q̃ incipit. Impellit nos: vbi diciṫ. Si qͥs lr̃as vl' sigillũ cardinal' falsauerit vl' ab alijs falsatis scienṫ vsus fuerit ip̃o facto est excõicat⁹. Est ẽt alia extrauagans. Ioh. xxij. glosata ꝑ Genzel. q̃ incipit ꝑdiens quasi ex adipe: vbi excõicaṫ monetam falsã in regno frãcie fabricãtes ⁊ scienter portãtes vt alios decipiãt qͥs papa sol⁹ absoluere põt: ſ; videṫ esse localis tm̃ q̃ ad regnũ frãcie. Denique in ꝓcessu annuali qui fit annuatim in curia in cena dñi ⁊ ẽ martini pape sic incipiẽs: excõicam⁹ ⁊ anathematizam⁹: vbi excõicat oẽs hereticos q̃cunque nomine cẽseãṫ ac coꝝ fautores: receptores: defensores. Itẽ oẽs q̃ i terris suis noua pedagia iponũt. Itẽ oẽs falsarios lr̃aꝝ aplicaꝝ vel alioꝝ de mãdato tñ dñi pape datiũ cuiuscũque tenoris fuerint. Similiṫ piratas ⁊ arma aliaque ꝓhibita sarracenis deferentes: sic oẽs ipediẽtes seu iuadentes victualia vel alia ad vsũ rõe ecclie necc̃ria adducẽtes ⁊ etiã q̃ tales defendũt: oẽs ẽt auctoritate nõ debita capiẽtes: detinẽtes: spoliãtes: et ꝯposito verberãtes seu eadẽ mãdãtes illos q̃ ad sedẽ aplicã veniũt: morãtur vel inde recedũt. Itẽ q̃ verberãt: spoliant aut talia mãdãt fieri in eos q̃ ꝓ defensiõe causaꝝ suaꝝ hñt recursũ ad sedẽ aplicam: aut in ꝓsecutores: ꝓcuratores: negotiorũ.ꝗ gestores: promotores: aduocatos: auditores: iudices ⁊ siles. Itẽ capiẽtes: detinẽtes: depdãtes seu vulnerãtes romipetas vrbẽ cã deuotiõis ⁊ peregrinatiõis accedentes: in ea morãtes ⁊ inde recedẽtes: ⁊ auxiliũ vl' fauorẽ dantes. Itẽ qui hostiliṫ inuadũt romã aut regna cecilie ⁊c̃. oẽs vel quascunque terras aut loca vel iura ad Romanã ecclesiã ꝑtinẽtia: consiliũ: auxiliũ vl' fauorẽ dantes ꝓ̃dic: non debẽt absolui citra sedẽ aplicã: nisi in mortis articulo: ⁊ nisi satisfactionẽ vl' cautionẽ sufficientẽ ꝓstiterint de stando mãdatis sancte mr̃is ecclesie: alioqͥn tales absoluẽtes ip̃o facto excõmunicatiõis ⁊ anathematis sentẽtias incidũt: suspẽsi ab officijs ꝑdicatiõis: amministratiõis sacramẽtoꝝ: audiẽdi ꝯfessiões ⁊c̃. Ad laudẽ dei.

De excõicatiõe coꝝ q̃ fidem catholicam impugnãt directe vl' indirecte ⁊ eorum receptores: fautores ⁊c̃. Sermo XXI

Non occides Exod. xx. Cõpetẽtiũ iam p̃nti ſmone ꝓsequẽdũ eẽ reor de his qui directe vl' indirecte ipugnãtes fidẽ catholicã sentẽtiã canonis incidũt. A

Primo igiṫ canonẽ incidũt demones inuocãtes: nã in quadam extrauagañ. Ioh. xxij. q̃ icipit: suꝑ illius specula: subdiṫ ꝙ si qͥs demones inuocauerit vl' eorũ auxiliũ postulauerit aut fedus ⁊ pacta cũ eis fecerit: aut eos adorauerit: aut i eorũ nomine imagines: anulos: speculũ siue rem aliã magice ad ip̃os demones obligãdos ꝯstituerit: aut rñsa ab eis petierit: excõmunicatus est ip̃o facto: qͥs tñ absoluit huiusmodi penit⁹ ignoro: q: nõ exprimitur ibidẽ: vnde ⁊ vtẽtes arte notoria q̃ alr̃ diciṫ ars salomonis ꝑ hãc extrauagañ. sunt excõicati: de qua arte latius videbiṫ in ꝓcepto septimo sermone. xxj. B

Secũdo canonẽ icidũt sarracẽis ꝯtra christianos auxiliũ ꝓstantes: vnde extra de iudeis. c. sarracenis. c. ita quorũdã. c. ad liberandũ. c. significauit. c. ꝙ olim. ꝓnũciãṫ excõicati q̃ sarracẽis ꝯtra christianũ ꝑplm: arma: ferrũ: ligamina galeaꝝ deferũt: galeas vl' naues vendũt: aut in piraticis sarracenorũ nauibus curã vl' gubernationẽ exercẽt vl' machinis aut quibuslibꝫ alijs aliq̃d eis consiliũ vel auxiliũ impendũt in dispẽdiũ terre sancte: aut etiã qui ꝑ nuncios mercimonia ꝓhibita deferũt: ⁊ licet dicat glosa scḋa in dicto. c. q̃d olim. ꝙ ep̃i possunt tales absoluere obseruata forma penitẽtie q̃ ibidem exprimiṫ in textu: tñ hoc nũc locũ nõ habet: quia dicũt Ioh. an. ⁊ Pe. de ancħ. super eo. c. ꝙ hodie papa temporibus quibus ꝓcessiones generales facere solet ter in anno tales excõmunicat: ⁊ sic a tali sen-

tentia papa sol⁹ absoluit: ⁊ dicta pena etiã
extenditur ad illos qui quecunq; alia mer
cimonia ad eos portant vel mittũt durãte
guerra inẽ christianos ⁊ eos. Insup Nico
la.iiij. in extrauagañ. q̃ incipit Olim statu
it. ⁊ innouat in generali q̧ nullus ferrum:
arma: equos: ligamina: victualia vl̃ q̃cun
q; alia mercimonia in alexãdria vl̃ alia lo
ca sarracenoꝝ terre egypti deferre vl̃ mit-
tere seu de portibus suis vt eis deferãt ex
trahere vel extrahi ꝑmittere aut eis ꝯsiliũ
fauorẽ vl̃ auxiliũ p̄stare p̄sumãt: alioquin
ip̄o facto sũt excõicati Et similiẽ statuit de
omnibus terris soldano subiectis nec ab-
solui possunt nisi tantuȝ de bonis ꝓprijs in
subsidiũ terre sancte ꝯuertendis exposue-
rint q̃tuȝ ad ptes p̄dictas detulerint aut
miserint aut deferri vel de ipsoꝝ portib⁹ de
ferendũ eis extrahi ꝑmiserint: ⁊ hec extra
nagãs est innouata p bonifaẽ. sextuȝ: post
ac p clemẽ. quintũ: q̃ etiã absolutionẽ reser
uauit p̄terq̃ in mortis articulo: vt patet ĩ
extrauagañ. q̃ incipit: multa mẽtis. Vene-
ti tñ sup h̃ habẽt priuilegiũ a Martio q̃n-
to q̃tũ ad mercimõia ⁊ victualia p plures
annos nõ aũt quo ad arma ⁊ ligamina: tñ
tp̄us illud eis indultũ crediẽ iaȝ p annos
aliquot exspirasse. Ceterũ in quadã extra-
uaganti q̃ incipit. Copiosus: ferẽ snĩa con
tra portãtes arma ⁊ alia ꝓhibita subsidia
sarracẽis regni Granate ⁊ dantes eis auxi
liũ vl̃ fauorẽ. Tertio canonẽ ĩcidũt inni-
tẽtes alienatiõib⁹ factis a scismatis: vt pa
tet eẽ. e. ti. c. j. vñ licet Hostieñ. dicat q̧ iste
casus est localis q̃tenus excõicat ip̄o iure
al's requiriẽ snĩa. xxiij. di. c. ĩ noĩe: tñ Frã.
de zab. intelligit verbũ h̃. Si q̃s aũt ꝯire p̄
sumpserit excõicatiõi se nouerit subiectuȝ:
Qd ponit in dicto ca. j. de ꝯuenientib⁹ ĩ fu
turũ: post tp̄us. s. illi⁹ c. s. de his q̃ restitis-
sent ⁊ voluissent obseruare alienationes fa-
ctas p illos. Pro quo no. fm Ray. q̧ diffe
rentia est inẽ scisma ⁊ heresim: sicut inẽ di-
spositionẽ ⁊ habitũ. Nã p̄mo diciẽ scisma
sed cũ post ptinaciẽ inhesit sue secte asserẽs
nõ esse obediẽdũ ecclie romãe est heresis:
q: peccat in illũ articulũ: sanctã ecclesiam.
catholicã: ois igiẽ heretic⁹ est scismaticus
⁊ nõ ecõuerso. Idẽ Hos. Preterea tã here-
ticus ep̄us q̃ scismaticus non p̄õt absolue
re nec excõicare nec ĩdulgẽtias facere aut
aliquid hmõi fm Tho. Et ratio est: q: talis
potestas est iurisditionalẽ q̃ ex simplici ho-
minis iniũctiõe ꝯferẽ: ⁊ ideo nõ ĩmobiliẽ

eis adhereat: ar. vij. q. j. c. nouatianus. in fi.
verũtamẽ quo ad iurisdictionẽ spũalẽ scis-
maticus benefacit: puta chrisma ꝯficit: al
tare benedicit ⁊ ꝯsecrat ⁊c. vñ Hein. boyc.
extra de scismaticis in. c. q̃d ap. diẽ: q̧ q̃ ad
characterẽ ⁊ susceptionẽ characteris valẽt
facta ab hereticis ⁊ scismaticis: q: a talib⁹
ordinati in forma ecclie characterẽ recipi-
unt. xxiij. di. §. verũ. ⁊. c. ad hec. Idẽ Ioh.
in sum. Inno. ⁊ Hosti. Et recipit sic ordina
tus executioneȝ ordinis habitu: licet non
actu nisi cũ eo fuerit dispẽsatũ: sicut etiam
homicida dat ⁊ recipit executionẽ ordinis
habitu nõ actu ꝓpter irregularitatẽ: vt de
tẽpo. or. c. fi. Quarto canonẽ incidũt oẽs
heretici q̃buscũq; noib⁹ cẽseanẽ: vt. e. ti. c.
excõicam⁹: vñ siue q̃s veterẽ siue nouã he-
resim sequiẽ excõicat⁹ est licet sit occult⁹.
Occultus dico respectu pluriũ ⁊ nõ reꝝ actus
exterioꝝ: Diẽ eñ Pe. de palu. in. iiij. q̧ p
solo actu interiori q̃ tñ solo q̃s ꝑfectus he-
reticus est nõ ĩcurriẽ excõicatio. Sed si ali
quo actu exteriori manifestat delictũ suuȝ
q̃tũcunq; occultũ tunc ĩcurrit. Idẽȝ tenet
glo. in cle. j. de here. ⁊ fm Pe. ad rationeȝ
heretici duo ꝯcurrũt: vnũ est heresis initi-
um. s. in rõne: alteꝝ in volũtate q̃d est here
sis cõplimẽtũ: vt q: ptinaciẽ a fide deuiat:
⁊ veritate quã tñ determinauit ecclia: ⁊ talis
ꝓprie diciẽ hereticus. Cõcordat Tho. in
iiij. s. qui inciderit in heresim iã damnataȝ
vl̃ errat de nouo in articulis fidei aut fin
git vl̃ sequiẽ nouã sectã. Itẽ q̃ nõ tenet q̃t-
tuor ꝯcilia generalia: ⁊ q̃ nõ recipit episto-
las decretales nec canonẽ ecclie catholice
nec determinationẽ eiusdẽ: exempli gra-
tia fm Pe. de ancho. sup cle. de vsuris ex
graui. Actus fenerarij non sapit heresim:
nec ptinet ad inquisitionẽ: ⁊ tñ asserere pti
naciẽ hoc non eẽ peccatũ est hereticum: q:
ꝯtra determinationẽ ecclie: vt exp̄sse ptȝ in
clemen. de vsu. ex grãdi. ĩ fi. ⁊ sic intelligẽ-
dã est de alijs falsis assertiõib⁹ ꝯtra id q̃d
determinauit ecclia: vñ q̃ teneret vl̃ p̄dica-
ret ptinaciẽ q̧ laici nõ teneñẽ soluere deci-
mas sacerdotib⁹: nec dare oblationes: nec
eis ꝯfiteri: sed q̧ peccãt ea faciẽdo: cũ oẽs
clerici sint mali: ⁊ suo demerito ab ecclesia
remouendi: talia vtiq; essent heretica: ⁊ cõ
tra talẽ ꝓcedi posset tanq̃ ꝯtra hereticum
Pau. eñ dicit: q̧ hereticus est nõ solũ qui
male sẽtit ⁊ docet de fidei articulis ⁊ sacra
mentis ecclie: sed etiã q̃ falsam ⁊ erroneã
expositionẽ ponit in scripturis diuinis cõ-

tra id qđ ecclīa tenet. Et notant addicč ī di
cta cle. ex grandi. ꝑtinacia: q: si in loco vel
ex lubricitate lingue hoc diceret hereticus
nō esset: sicut ext. xxiij. q. ij. c. qđ ait. Dubius
etiā in fide dicit̄ hereticus: vt ex̄. e. ti. c. du
bius. ⁊ in glo. qđ tñ fm Ant. de bu. sane in/
telligendū est cū illa dubietas hz annexā
animi ꝑtinaciā cū ɔsensu ⁊ deliberationē
⁊ placentiā: sc̄ cū inducit heresim circa ar/
ticulos fidei. Similit̄ excōicationi subia/
cent oēs eis quoquo mō adherētes: vt eo.
ti. c. excōicamus: ⁊ de sen. ex. c. nouerit: et
primo credētes. i. fm Joh. An. in nouel. q̄
dicūt se credere erroribus ipoꝝ: vl̄ fm zan
chi. qui verbis vl̄ factis ostendūt se crede/
re erroribꝰ hereticoꝝ: facientes scꝫ id in q̄
exp̄mit̄ crudelitas erroꝝ: vt q: trāsit plus
q̄ semel ad eoꝝ p̄dicationes: exhibet eis re/
uerentiā fm suos mores: recipit ab eis cō/
solationē: cōmunionē: manꝰ īpositionē vel
similia q̄ pertinēt ad ritū eoꝝ q̄ libros eoꝝ
suscipiūt: legūt: nec statum destruūt vl̄ su/
perioribus tradūt. Et generalit̄ quicunq̄
sequunt̄ facta eoꝝ dicūt credētes: qđ intel
lige de factis que ꝑtinēt ad ritū erroꝝ: alīs
nō. Secūdo receptores: i. q̄ scꝫ scientes eos
tales esse recipiūt ad hospitia: vt in. c. feli/
cis. de penis: lex tñ illū ꝓpter receptorem
vocat: q̄ receptat ⁊ celat vt celatus manus
iudicis euadat: vt. ff. de receptatoribꝰ: le. j.
⁊. ij. ff. de offi. p̄sidis. l. cōgruit. Nā q̄ talez
animo simplici reciperet hospitio tpe neces
sitatis nō videt̄ incidere canonē. Tertio
defensores tā erroꝝ q̄ ꝑsonaꝝ: sed q̄ defē/
dit errores dānabilior est: q: nō solū hereti
cus sed etiā heresiarcha cēsendus ē: vt. xx
iiij. q. iij. c. q̄ alioꝝ. Defensores aūt ꝑsona/
rū sunt: q̄ viribus vl̄ potētia resistūt ne ad
manus iudicis veniāt puniendi. xxj. q. j. ꝑ
totū: sicut principes ⁊ potētes. Itē defen/
sores sunt superiores qui tales nō corrigunt
sed sub eis securꝰ in sua malitia ꝑseuerāt.

Quarto fautores eoꝝ: vtpote superiores
q̄ tales ab ecclīa ɔdēnatos de terra sua nō
eijciūt: nec etiā puniūt ꝓut debēt. ij. q. vij.
c. negligere: vnde tales ex sola omissione
dicunt̄ fautores: priuate tñ ꝑsone in h̄ casu
si non capiunt vel detinēt fautores dici nō
possunt: quia ad eos hoc non pertinet nisi
requisiti iurassent eos tenere vel iudicare
nec faciant. Adhuc autē dupliciter quis
fauet heretico. Primo quidē verbo: vt cū
quis eū excusat: nō ex lingue lubrico: nec
per iocum: sed in conuenticulis vel inter

laicos dicendo isti non sunt tales quales
dicuntur nec negant ista vel illa. Et gene/
raliter scđm Pe. de ancho. quandocunq̄
prouocat verbis plebē ad hereticorū amo/
rem ⁊ fidem euacuat: fauere dicitur. ar. ij.
q. j. c. si. Similiter defendens colorate di/
citur fauere: vt. xj. q. iij. c. ita corporis. Se/
cus si per lubricum lingue: naz maxime in
talibus ad mentē dicentiū recurrēduz est:
vt. xj. q. iij. c. inter verba. Secūdo vero fa/
cto: vnde qui facto fauet probatione non
eget: in eo puta si tali procurat alimentaz:
vel si ea subministrat ꝑ que liberet̄ ⁊ simi/
lia. Et idē est in eo q̄ talē carceribus liberat.

Quinto sepeliēs aliquē p̄dictoꝝ ecclīa/ B
stica sepultura excōicatꝰ ē: vt patet. c. q̄cun
q̄ de here. li. vj. Debēt em̄ taliū corpora ex
cimiterio sepeliri in signū ꝑpetue dānatio
nis. Et licet predicti absolui possint ab ex/
cōmunicatiōe q̄tū ad sniam iuris a dioce/
sano: nō tñ q̄tū ad sententiā viue vocis qua
papa ter in āno illos excōmunicat viue vo
cis oraculo: et in processu annuali: de quo
dictū est in fine sermonis p̄cedentis: ab il/
la nanq̄ nullus inferior papa potest absol
uere: vt de ma. ⁊ obe. c. cū inferior. Quin/
to canonē incidunt assisini. Pro quo no/
tandū q̄ assisini fuerunt ⁊ adhuc sunt for
te q̄dā infideles: q̄ ex quibusdā falsis opi/
nionibus quibus enutriti fuerūt: de facili
mittebant̄ ad occidendū quēcunq̄ christi
anum: non curantes si ipsi ob hoc occiden
di essent: contra quoruz pestem Inno. iiij.
de homi. c. pro humani. li. vj. statuit q̄ qui
cunq̄ princeps: prelatus aliaq̄ persona ec
clesiastica vel secularis aliquē christianuz
per assisinios interfici fecerit vel manda/
uerit q̄uis mors non fuit subsecuta: ⁊ q̄ as/
sisinios acceptauerint vel defenderint vl̄
occultauerint: nō solū excōmunicationis
vel depositionis incurrunt sententias ipo
facto: sed sunt etiam cum omnibus bonis
suis omnibus christianis expositi ⁊ ꝑpetuo
diffidati: ita q̄ postq̄ aliquod ex predictis
ꝓbabilibus constiterit documētis: nulla
alia excōmunicationis: depositiōis seu dif
fidationis sentētia requirat̄: sed bñficia ta
liū ꝑ illos ad quos collatio ꝑtinet alijs li/
bere conferantur. Pro quo notandum
q̄ hoc genus hominum est pessimum: ⁊ q:
de istis simpliciter exprimit textus ad ali/
os homicidas non extenditur qđ isto. ca.
continetur in his penis. Mādās etiā hāc
penā incidit: licet effectus nō sequatur secꝰ tñ

si mandaret occidi iudeum vel paganum. Similiter et assissinos receptans scz patenter vt differat a sequenti quod est occultauerit et isti receptores tanq aggressores tenentur: C. de his q latro. occulta. l. ij. arcd. papa tn sibi no reseruauit absolutionem hui excoicationis vigore decretalis hui. Uerutn inquantum reputant heretici ptinent etiam in processu q fit a papa in cena dni: de quo patet s. et sic ab eode dutarat absoluedi. Sexto canonem incidunt expoliantes romipetas: de quibus. xxiiij. q. iij. Si qs romipetas: excoicant em illi et etia alij q spoliant eutes ad curiam vel redeuntes p causis agedis in curia p processu annualem curie romane. Et addit extra de rap. c. excoicationi subdant q romanos aut alios christianos p negociatione aut alijs honestis causis nauigio vectos aut capere aut suis rebus spoliare psumunt. Sup quo dic Hosti. q e canon late sententie: et addit q pirate ter in anno solenniter excoicant a papa: et sic absolutio seruatur eidem. Sequit textus. Illi etia q christianos naufragium patientes qbus sz regulam fidei auxilio esse tenent: dānata cupiditate spoliant rebus suis: nisi reddiderint ablata excommunicationi se nouerint subiacere: ita tn q pcedat ammonitio: vt dicit glo. vn si post ammonitionem ablata non restituant statim sunt excoicati: secus si restituant. Cocordat Pe. de ancb. Nigit tales no restituentes excoicationem incurrant: requirit ammonitio saltem vna p oibus: vt de sen. ex. c. sacro. Secus tn esset de talibus nauigijs q piraticam exercent tyrannidem vel inimica sunt nomini christiano vel pncipi: C. de fur. auc. nauigia: nam paria delicta mutua copensione tolerant. Unde generaliter quicqd accipit ex naufragio pdictorum siue de naui siue mari siue de littore restituendum est. ff. e. l. si qs ex naufragio: alio nulla cosuetudine statuto vel pcepto qs excusat: q: furtum comittit: ff. de acqui. re. do. l. qua ratione. in fi. C. de fur. l. in eum: qnetia sz leges si petat infra annum pdenabit ad restituendum quadruplum: s post annum in simplum vt in dictis le. Hic et icidetalit addi pot q accedentes ad sepulchrum dni ca deuotionis sine licentia pape sunt excoicati: et eorum absolutio pape vel summo penitentionario reseruat: vt habet i pcessu annuali romae curie: et reperit in li. penitentionarie sumi penitentionarij. Septimo canonem incidunt oes matrimonia ptrahentes in gradibus psanguinitatis et affinitatis pstitutione canonica inhdictis et hoc scienter: quia sciebant gradum pinquitatis: vel no ignorabant ignorantia pbabili s affectata: et si alt solus sciebat solus ligatur. Similit ptrahentes cum monialibus: et religiosi: clerici in sacris ordinibus pstituti: ac moniales matrimonia ptrahentes: vt patet in cle. vna de psan. et affini. Pro q nota q in sex casibus h expssis h pstitutio tm locum habet et eius pena. Qua propt si qs contrahit cum hnte maritum vel cum iudea vel cum pagana: vel cum cognata spualiter vel legalit vel ptra ipedimentum iusticie publice honestatis: licet matrimonia no teneant tn no est locus huic pene q in illis casibus vel similibus no est expressa. Similit in dict. sex casibus no est locus huic pene si licite ptrahunt. s. p dispesationem pape: q cum cesset culpa cessat et pena: de psti. c. ij. Hinc vt dictum est ignorantia facti no iuris excusat: ignorantia dico pbabilis no affectata: qd si post contractum matrimonium pcipit vnum casuz de sex pdictis: no tn mulctat hac sententia: quia hec costitutio no punit cohabitationez vel incestum s ptractum licet grauiter peccet talem cognoscedo. Preterea si p pape dispesatione impedimentu qd erat ipe ptracti matrimonij remouet: tuc si tollit ipedimentum etia q ad pena pteritam: no e de illis alia absolutio necessaria: sec tn si facit tm valere matrimonium. Ceterum qd dictum est de monialibus etia intelligit de sororibus eo q in iure ponunt p eodem: licet alicubi eas locutio vulgaris distinguit dumodo tn sint religiose. Et dicunt hic religiosi vel religiose: q vel q psitent expsse vel tacite religionem aliqua approbata: vt in c. vno de voto. li. vj. Qd et intelligit glo. si pfessio illa tacita vel expssa no obligaret illi religioni: s religioni tm i genere: vt de regula. c. no solum: et c. sequenti li. vj. Idem laud. Pau. ageze. Denique sacri ordines intelligunt hic subdiaconatus diaconatus: et. s. Sed ptrahens cum hmoi sponsalia no ligat hac pena nisi post cosummauerit per carnalem copulam: quia tunc contraxisse iudicat. Et nota q glo. penul. dicit q pdicti ab epo possunt absolui pmissa satisfactione. Similit fit in maifesta offensa: nisi post excomunicationem talem incurrisset irregularitatem: aqua solus papa dispensaret vt ifra patebit: vnde dicit paulus q in recognitione erroris se separantes: debent ab inuicem se abiurare: vt qui cle. vel vo. c. ij. sicut etiam fit in recociliatione separatorum

vnde forma iuramēti separationis ponit̃.
xxxv.q.vj.c. Ab isto die in antea tu ꝑ nul
lū ingeniū te sociabis huic cōsanguinee: nec
in coniugio: nec in adulterio: nec cum illa
ad vnā mēsam mādu cabis aut bibes: aut
sub vno tecto manebis nisi in ecclia: aut in
alio publico loco: vbi nulla mala suspicio
posset esse: vt vbi corā testibus idoneis ꝓ
certa necessitate pariter colloquimini: nec ali
am cōiugē accipias nisi forte post actā pe
nitentia tibi licentia data fuerit ab episco
po tuo aut ab eodē misso sic te deus adiu
uet. hec ibi. Nec debet q̄s occasione ↄ̄san
guinitatis vxorē dimittere ꝛ aliā ducere:
si cā p̄mo legitime ꝓbata fuerit: vt ibidez
c.se. Proinde receptur⁹ vxorē quā iniuste
dimisit ꝟ mō iurabit: vt patz ibidē Ab isto
die i antea istā ↄiugē. N. quā iniuste dimi
seras ita tenebis sicut mari.⁹ suā ↄiugem
debet habere in dilectiōe ꝛ debita discipli
na: nec eā ꝑ vllū īgeniū malū separabis: nec
ea viuēte alias accipies: sic te de⁹ adiuuet.
hoc ibi. Ad laudē dei.

De diuersis excōmunicatiōib⁹ q̄s incurrūt diuersimode ꝑticipan tes cū excōicat̃: Ser. XXII

Non occides. Exo. xx. Cōgrue
satis post p̄dicta vidēdū est de ex
cōicatiōib⁹ q̄s incidūt diuersi ꝑ
ticipātes illicite cū excōicatis. Prima nā
q̧ sententia ponit̃ extra de sen. ex. vbi dicit
clemēs. iij. c. significauit. clericos q̄ scient̃
ꝛ spōte ꝑticipauerint excōicatis a nobis: ꝛ
ipos in officijs receperint diuinis eadē sē
tentia excōicatiōis cū ipsis nō dubitamus
inuolui: q̄s etiā ꝓ bñficio absolutiōis ha
bēdo ad nos volum⁹ cū l̃raꝫ tuaꝫ insinua
A tione remitti. Ad cui⁹ euidentiā sciēduꝫ
ꝙ circa expositionē huius decretalis ē tri
plex opinio solennis. Prima Host. q̄ etiā
ponit̃ in summa ↄfes. sc; ꝙ ista est vna no
ua excōmunicatiōis species ad quā incur
rendā q̄nq̧ requirunt̃: ita ꝙ vno deficien
te nō icurrit maiorē excōicationē: eo ꝙ ex
cōmunicatio p̄sens deuiat a cōibus regul
iuris: quā etiā opinionē seq̄tur Joh. an.
Et ista quinq̧ tāgunt̃ hic in textu. Primo
ꝙ cōmunicās cū excōmunicatis sit cleric⁹
ꝛ ergo laicus excluditur. Secūdo ꝙ scien
ter cōmunicet: ꝛ ideo ignorātia ꝓbabilis
facit nō iure excusat. Tertio ꝙ sponte ꝑtici
pet: ꝛ dicit Host. hic excludi coactionē ab
solutā nō cōditionalē. Quarto ꝙ cōmuni
cet in diuinis officijs: etiā in horis canoni
cis extra eccliaꝫ legēdis s̄m Host. Quinto
ꝙ cōmunicet cū nomīatim excōmunicatis
a papa: ꝛ hoc in diuinis: ꝛ sic excōicat⁹ per
canonē nō dicit̃ excōmunicatus a papa i
mediate: sed oportet ꝙ ab eodē excōicet̃ ꝑ
sētētiā viue vocis s̄m Joh. calō. ꝓpt̃ stri
ctā interp̄tationē: qui⁹ enī agit̃ cū lege ꝙ̄
cū ministro legis. Secūda opinio est Pe.
de Ancho. q̄ dicit: ꝙ q̄ cōicat cū excōicato a
papa spōte ꝛ sciēter ꝛ in diuis est excōica
tus eadē sentētia. Et istū dicē veꝝ esse intel
lectū hui⁹ decre: ꝛ idē videt̃ dicere Guil̃.
Spe. ꝛ Host. Tertia ē Tan. s. ꝙ q̄ ꝑticipant
cū excōicatis a papa eodē crimie ꝓpt̃ q̄d il
le est excōicat⁹ eadē sentētia ligant̃: ꝛ sic ꝑ
papā sunt absoluendi: quaꝫ opinionē glo.
veriorē credit. Inno. et dicē sic itelligi pos
se. Similit̃ Joh. an. ꝛ Joh. de lig. dicūt ꝙ
videt̃ adherendū huic vltie opiniōi. Pri
ma tñ opinio magis ↄsonat textui. Secun
da vero ponit̃ ↄtra cōicātes cū excōicato i
crimie dānato: ꝛ ꝟ de sen. ex. c. nup. vbi sb
ditur: ꝙ cū nomiatim excōicato sciēter cō
municās in crimi ꝛ criminoso et ↄsiliū im
pēdendo auxiliū vel fauorē: ac ꝑ ꝟ rōne dā
nati crimis in eū videat̃ delinquere q̄ dā
nauit ab eo vl ei⁹ supiore merito delicti tūc
erit absolutio requirēda: cū facientē ꝛ con
sentientē par pena ↄstringat: vñ talis cum
iuramēto debꝫ absolui: vt ibidē subditur.
Pro q̄ notandum ē: ꝙ aliud est cōicare
criminoso tm̄: ꝛ aliō cōicare in crimie tm̄ ꝛ
ꝛ aliud cōicare criminoso in crimie dāna
to. Nā cōicare criminoso tm̄: est illi q̄dē cō
municare sed nō in crimie dānato. Exēpli
gratia. Si q̄s fuerit excōicatus eo ꝙ cele
brat in certo loco ꝓhibito: alius aūt eidez
cōmunicat sꝫ in alio ꝙ̄ in celebratiōe: ꝛ tūc
dicit̃ cōicare criminoso sed nō crimie dam
nato. Cōmunicare vero crimie tm̄: est cri
minoso nō cooꝑari in crimie dānato: vt si
quis celebrat in loco interdicto ꝓpter q̄d ex
cōmunicatus est: sed ꝑ se celebrat ꝛ ali⁹ tm̄
eius missam audit: tūc enī crimini cōicat:
sed nō criminoso. Tertius deniq̧ cōmuni
cat crimini ꝛ criminoso: vt qꝛ quis fuit ex
cōmunicatus eo ꝙ in loco prohibito cele
brat: ꝛ alius cū celebrantē iuuat: tunc eniꝫ
criminoso cōmunicat in crimine: vnde vt
quis incurrat hanc maiorem excōmunica
tionē: oportet ꝙ ꝑticipet tam crimini ꝙ̄ cri
minoso. Ad exemplum sumi potest. co. ti.

ex.c.si cōcubine. Nā si mulier excōicat̄ pro
fornicatiōe generalit̄: tūc tā laici ꝙ clerici
cū ea fornicātes excōicatiōe maiori ligāt̄:
utpote qui post latā sniam in eodē crimine
cōicāt criminose: vt dicto.c.si cōcubine. Si
vero mulier excōicat̄ ꝓpter fornicationem
clericoꝝ tm̄. tūc soli clerici ligant̄. Si ꝑin-
de talis mulier excōicat̄ ꝓpter fornicatio-
nē certi clerici in specie: puta ticij: tunc alij
clerici cōicātes eidē nō incurrūt excōicati-
onē maiorē quo ad ecclīam militantē. Si ꝓ-
terea talis excōicat̄ ꝓpter fornicationē ni-
hil specificādo. tūc ꝑticipātes siue publice
siue occulte sunt excōicati. Si deniqꝫ ꝓpter
publicā fornicationē solū excōicat̄: tunc et
ꝑticipantes occulte in crimine nō ligant̄.
Addit An. de bu. sup. e.c. ꝙ hec intelligū-
tur post latā sententiā secus aūt si ante: qḋ
sane intelligit̄ in excōicatiōibus ab homi-
ne secꝰ a canone: cū tā lata sit sētētia: scꝫ tē-
pore facte ɔstitutiōis. Preterea sciendū ꝙ
in hoc casu ꝑ ɔsilium intelligit̄ fm Pe. de
anch. qñ qs īpendit ɔsiliū delinquēti ī cri-
mine ꝓ quo est excōicatꝰ: tūc enī eandē ex-
cōmunicationē incurrit: siue eēt alr̄ factu-
rus siue nō: qꝛ ꝑticipat in crimine. Abbas
dicit hoc certū esse si ɔsiliū datū est directe
ad crimē qḋ excōicationē inducit: puta ad
clericū verberādū: nō sic tā si ɔsiliū daret ī
facto ꝓ quo nō incideret excōicationē. Idē
An. de bu. exēpli grā: cōsiliū do vt laicum
interficias: ꝛ tu cū eo ꝑiter interficis clericū:
tu excōicationē incurris nō ego: qꝛ cōsiliū
meū directe nō intēdebat ad ꝑcussionē cle-
rici. Auxiliū etiā intelligit̄ de directa ꝑti-
cipatione: secus de indirecta: vt si quis ex-
cōmunicatus est quia fecit guerrā cōtra ec-
clesiā vl̄ clericū: postea ego illi guerram fa-
cio ꝛ tu contra me illū adiuuas: tunc illi ꝓ-
bens auxiliū nō es excōmunicatus: qꝛ nō
directe ꝑticipas in causa ꝓ qua es excōmu-
nicatus. Fatetur etiā Hostiē. ꝙ dñs auxi-
liū vasalli excōicati inuocare pōt ꝓpter fi-
delitatis debitū qḋ remanet: nisi cū excōi-
catione pariter ꝛ debitū fidelitatis ablatū
esset: ꝛ ꝓceptū de nō adiuuādo. De fauore
vero sciendū: ꝙ in laudatiōe facti dic Ab-
bas fauorē īpendi. Deniqꝫ ex predictis oī-
bus concludit̄ ꝙ ꝑticipās criminoso in cri-
mine ꝓpter quod est excōmunicatus: ean-
dē excōmunicationē incurrit siue extra ter-
ritoriū ex cōmunicātꝰ siue intra siue sit eiꝰ
subditus siue nō: quia iuris auctoritate li-
gatur etiā si ꝓmulgans cōmunicaret: quia
nō sua sed iuris snīa ligat̄: exēpli grā dicit
glo. sup dicto.c. nuper. ꝙ si ego excōmuni-
co parrochianū meū ꝓpter crimē: ꝛ parro-
chianus alterius cōicat ei fauorē impertien-
do ī eodē delicto ī me videt̄ derelinquere:
ꝛ eadē snīa ligat̄: ꝛ nō soluꝫ snīa canonis:
qꝛ tūc a suo epō vl̄ ꝓprio sacerdote absolue-
retur qḋ iste nō pōt: vt hic in textu: ſꝫ iste ꝓ-
pter delictū ligat̄ sententia mea ꝛ a me debꝫ
absolui: ꝛ sic large subditꝰ meꝰ appellat̄ ra-
tione delicti. Tertia ꝑinde ponit̄ contra
cōmunicātes excōicato: ſꝫ nō in crimīe dā-
nato: q̄ ponit̄ in dicto.c. nup: ɔtra scꝫ eos
q̄ cōicāt excōicatis maiori excōicatiōe ī ora-
tione vl̄ osculo vl̄ comedēdo ꝛc. ꝛ tales a ꝓ-
prio epō vl̄ sacerdote poterūt absolutionis
beneficiū obtinere: quis enī tūc nō indicet
sed iuris snīa excōicato cōicās sit ligatꝰ: qꝛ
tñ ɔditor canonis eiꝰ absolutionē sibi spe-
cialit̄ nō retinuit: eoipō videt̄ ɔcessisse fa-
cultatē aliis relaxandi. hec ibi. Ad cuiꝰ B
euidentiā notādū: ꝙ .xi.q.iii.c. cū excōica-
to. ꝛ cap. sequentibus. prohibemur excōi-
catiōe maiori excōicatꝰ cōicare: ꝛ ꝓsertim in
quinqꝫ q̄ notant̄ in illo versu. Os orare va-
le cōmunio mēsa negat̄: alr̄ qs īcurrit mi-
norē excōicationē. Primo tenemur nega-
re os: id est osculū: vt dicit̄ hic in textu: et
etiā collocutionē in casibus nō cōcessis: qꝛ
fm Guil. familiaritas vel pudor aut timor
scandali nō excusat ꝑticipātē cū talibꝰ: sic
nō licet lr̄as excōicati recipere vl̄ ei mitte-
re nuncios vl̄ lr̄as nisi in casu in quo licet
ei loqui fm Guil. ꝛ Hug. Nec munꝰ ab eo
qs recipiat aut receptū retineat: sꝫ vl̄ pau-
peribus distribuat vel excōicato remittat
ad sui ruborē fm Guil. Secūdo nec eos de-
bemus salutare: nec salutātes resalutare.
Verūtamē si qs assurgat excōicato vel re-
uerentiā exhibeat: aut se salutāti inclinet:
vel quasi se resalutādo labia moueat cū tñ
nihil dicat: tūc fm Guil. excōicationē non
incurrit: cū pene sint restringēde: vt de pe.
di.i.§. pene. Similit̄ nō est salutādus cū ei
scribit̄: sed loco salutationis est scribendū
spūm ɔsilij sanioris: ꝛ si qs ab eisdē saluta-
tur rn̄dere pōt: deus emēdet vos ꝛ huius-
modi. Tertio nō debemꝰ cū eis orare nec
diuina audire: vnde si ecclīam intrat ꝛ ibi
se firmat tenemur exire: si tamē eius excō-
municatio esset occulta: tunc qui sciūt exi-
bunt secrete ꝛ caute: ita ꝙ nō sequat̄ eiꝰ ma-
nifestatio si possunt: alr̄ non exibūt: vt .vi.
q.ii.c. si tantū: si tamē nō venit causa oran-

di sed ꝑ alio negotio: nō video cur in eadē
ecclesia orare nō possim: vt dic̄ Inno. Pro/
inde si sacerdos ante inchoationē canonis
ꝑcepit excōicatū ad eē q̄ ꝑtinacit̄ se firmat
ibidē debet dimittere missā. Si vero post
tūc debet ꝓcedere simul cū ꝑfatore tn̄ : et
alij omnes debēt exire : ⁊ anteq̄ sacerdos
cōmunionē dicat sacristiā intrabit ⁊ ibi mis
sam ꝑficiet. Itē fm̄ Tho. in. iiij. di. xviij.
Pro excōicatis quis orare pōt sed nō int̄
orationes q̄ ꝑ mēbris ecclie fiunt ⁊ eā fru/
ctū nō ꝑticipāt q̄diu in excōicatiōe manēt
sed orat̄ vt eis spūs penitētie detur vt ab/
excōicatione soluant̄. Quarto prohibe/
mur participare in mensa ⁊ si se ingerit mē
se mee publice excōmunicatus fm̄ Guil. te
neor surgere: secus si occulte ⁊ non possū
sine eius nota surgere: possum etiā in eadē
domo manere si tante capacitatis ē: q̄ eius
cōmunionē vitare valeo: vnde possū in ea/
dem camera comedere: sed nō in eadē men
sa: ⁊ hoc est verū dū tanq̄ alienus aduenio
nā si venio inuitatus ad aliqđ festū vl' cō/
uiuium ⁊ aliquē ibidē reperio publice ex/
cōmūicatū recedere teneor: licet sedeat ad
aliā mensā: q2 omnes tales cōuenientes ad
cōuiuiū simul cōmunicare dicendi sunt fm̄
Guil. Similiter si amico meo veniēti come
dere ad domū meā dimitto domum vl' cla
ues vel pmitto comedere separatim tñ: ⁊ hō
in fraudē ne offendā eū: sed fauorē eius ac
quirā excōmunicationē minorē incido: se/
cus autē si ex timore ne vim inferat aut ex
humanitate credēs eū alimēto vl' hospicio
indigere: ⁊ de hoc ꝓtestationē facio scđm
Guil. Quinto ꝓhibemur cū eis cōmuni
onē habere: scz in alijs actibus humāe cō/
uersationis: ⁊ p̄cipue in actibus legitimis
⁊ facinorosis: ꝓ quibus tamē nō est excom
municatus: vtpote in emēdo: vēdendo: cō
tractus ineūdo: locādo cōcedendo ⁊ simi/
lib' nisi hoc fecerit necessitas casu. Sic eti
am nō debet fieri cōtractus aliquis cū ser/
uiente excōmunicato nomine excōmunica
ti. ¶ Quidā tamē cōmunicātes excusātur
qui scz ponunt̄ in his versibus. Utile lex
hūile res ignorata necesse. Hec anathema
tibi faciunt nec possunt obesse. Primū est
vtilitas vel ipsius excōmunicati vt cum ei
loquitur de his que pertinent ad absoluti
onem vel salutem: licet alia incidenter in/
terponat vt magis proficiat: vnde ⁊ ad p̄/
dicationē admittitur vt expressum est. co.
si. in. c. responso. Et per hunc modū licet p̄

dicatoribus cū eisdē conuersari ⁊ ab excō/
municatis elemosynas accipere: si aliās non
valent sustentationē habere: vt extra. c. si.
cū volūtatis. Et etiā fm̄ Hostieñ. extra ca/
sum necessitatis eis ꝓbabiliter sperant in
eis proficere: vel etiā vtilitas ex pte ꝑtici/
pantis tam in tēporalibus vt petendo de/
bitū. co. ti. si vere: vnde nollet dare posset
in iudicio conueniri: alīs eī ex delicto suo
comodū reportaret: vt extra de iudi. c. in/
tellerimus. In spiritualibus etiā loq̄ po/
test de salute anime sue petendo consilium
si est necessitas ⁊ recursum ad aliū habere
non potest scđm Guil. Secundū est lex ma
trimonij: nisi propter matrimoniū illicite
contractū esset excōmunicatio lata: q̄ si la
ta est propter aliud delictū: tūc quo ad red
ditionē debiti vterq̄ excusatur: quia in de
bito carnis exigendo vir ⁊ vxor parifican
tur. In alijs etiā excusat̄ mulier cū excom
municato viro ꝑticipādo: s̄ nō econuerso:
q2 cū vir est caput eius debet eā cogere vt
faciat se absoluere: xx. vij. q. j. sicut vir fm̄
Ray. ⁊ Gof. Si vō vir excōicatū vocaret
ad mensā: credit Guil. q̄ vxor cum viro co
medere non possit in eadē mēsa sed in alia
tam remota q̄ dici possit se nō pariē come/
disse: sic nec elemosyna debet accipi q̄ dat̄
nomine excōmunicati: nisi legitima neces/
sitate. Tertiū humilitas subiectiōis vl' ser/
uitutis: sic sunt filij qui sunt in patria po/
testate vel etiā emācipati qui sunt cōmen/
sales patri ⁊ ab eo necessaria recipiunt: dū
modo tñ nō ꝑticipāt in crimine damnato.
Alij vero filij nō excusant̄ fm̄ Guil. Simi
lit̄ excusant̄ monachi ꝑticipātes cū abba/
te excōicato scđm Guil. quia sunt quasi fa/
milia eius: ⁊ clerici cōmunicantes ep̄o suo
si sunt eius officio ⁊ seruitio deputati: alīs
nō fm̄ Hostieñ. Excusant̄ etiā serui ⁊ an/
cille ꝑdiū cōditionis: ⁊ etiā rustici ꝑutien
tes ac similes subiecti q̄ nō sunt ita curia/
les q̄ eoꝝ ꝯsilio scelera ꝑpetrant̄: qđ etiaꝫ
intelligit̄ de his q̄ colūt terrā eoꝝ ⁊ de me
diatarijs: ⁊ q̄ ꝓpter culturā recipiūt certā
portionē fructuū tñ eis cōmūicare possūt
q̄tū oportet propter culturam ⁊ huiusmo/
di. Nota tamen q̄ si tales persōe ante ex
communicationem se obligauerunt: ⁊ ser/
uitium intrauerunt non tenent̄ discedere.
Similiter si post excōmunicationē ꝑ igno/
rauerunt eam: secus tamē si sciuerunt ⁊ tñ
se intecerūt nisi necitas eos cōpulisset: q̄ fie
rent de familia illius. Et nota generaliter

q de pdictis psonis cessante subiectiõe cessare debet cõmunio nisi necessitatis articulus immineat. Dicūt eni Vinc. et Joh. and. q nullus de nouo debet intrare familiam excõicati: et q mercenarij finito suo tpe cū excõicato nõ debēt annū reincipe. Idem ē de obligatiõe piugū si soluant p diuorciū et ēt patrie potestatis si soluit p emācipationē scz q non pōt postea patri cõicare sine pena: vt notat Hos. et etiā Host. In sumis: q oēs psone cōtēte in. c. qm multos. xj. q. iij. vsqz ad illū versiculū: quicūqz suis supioribus excõicatis cõicare tenent pter obnoxietatē qua tenēt illis astricti. s. vxores: filij: ancille seu mancipia rustici seruiētes et oēs alij de familia: q nõ sūt adeo curiales q eor psilio scelera ppetrant. Et additur ibidē de illis nõ vitādis q excõicatis cõicant: de quo articulo sumptū videt illō q excõicatio nõ trāsit ad tertiā psonam. Alie vero psone q tangunt in versu qcunqz debēt euitare cōmunionē nisi necessitatis articulus immineat: fz Inno. et ab. extra. e. ti. c. Inter alia: vl etiā causa vtilitatis de q loquit. xj. q. iij. c. pdecessor. extra eo. ti. c. Si vere: de qua vtilitate dictū ē supra: pter hoc eni et nutrices et similes psone cõicātes excusant: q si a dño recederēt nõ haberēt vñ viuerēt: ar. in di. c. si vere: vbi excusant q cū nautis excõicatis puenīūt de trāsferendo cōtra sarracenos. Ex dictis igit generalit concludi pōt q cõicatio necria vl quasi vtēdo iure suo tolerat: h volūtaria et maxime deliciosa vl criminosa dānat: ppterea patres excusant et dñi pncipātes cū filijs et seruis excõicatis: non qdē simplr h scdm Tho. in. iiij. di. xviij. in his in qbus sūt obligati: qr sicut iferiores obligant ad obsequiū supiorz: sic supiores ad puidentiā inferiorz et correctionē. Hinc eni si ex eorz defectu icideriūt vl etiā pmanēt i sentētia nõ excusant: secus si p eos nõ stetit et instant vt subditi querāt absolutionē. Sic conductores mercenarijs cōmunicare pñt vbi sine magno incomodo eos vitare nõ valēt. Sic armiger vl seruiēs militi excusat ei cōmunicādo: nõ tamē cōmunicādo cū excõicatis cū quibus dñs suus cõicat. Sic vasalli tenēt reddere tributa et seruicia dñis excõicatis in quibus sunt obligati: dummodo tamen non in crimine damnato.

Quarto excusa ignorantia facti probabilis non tamē iuris: nisi illos quibus licet ius ignorare: sicut sunt pueri doli non capaces. Dicit aūt quis factū ignorare cū ei nõ pstat q ille tale fecit: puta verberauit clericū: qr nec vidit nec est fama tā publica q omnino credi debeat. Nā si ab aduersario audit vl leui fama: nõ debet sibi de hoc formare psciētiā. Similiter si est fama puplica aliquē esse excõmunicatū ex facto occulto ptra quē tñ nõ est publica sentētia sup hoc: nõ teneor eū vitare: nisi postq sup h se purgare recusauerit: vl in purgatiõe defecerit: si tā est fama publica q notorie aliquid fecit ex quo maior ē excõmunicationē incidit: vl q publice excõmunicatus sit: aut a fidedignis hoc audio q eum audierunt denunciari excõmunicatū: aut viderūt eū fecisse qd ex q maiorē excõmunicationē incidit: teneor eū vitare donec veritatē inquisierim: si vero ab excõmūicato audiero de sua excõmunicatiõe extra sigillū cōfessiõis teneor eū vitare: secus tñ si audiero tm in cōfessione. Hic tamē notandū q licet excõmunicati etiā nõ denūciati scdm cōmunia iura deberent vitari: tamē p cōstitutionez factā Cōstātie fuit illud modificatū: et i cōcilio Basiliēn. anteq scissura fierz renouatū: scz q fideles nõ teneant excõicatū euitare in diuinis et extra: nisi fuerit publicatus seu denunciatus: excepto casu de iniectione manuū notoria in psonas ecclesiasticas vl religiosas: et idē est de alijs censuris ecclesiasticis. Cuius tenor est iste. Ad euitandū scandala et pericula multa que conscientijs timoratis cōtingere possunt: omnibus christifidelibus tenore psentiuz misericorditer indulgemus: q nemo deinceps a cōmuniõe alicuius sacramento z administratiõe vl receptiõe aut alijs quibuscunqz diuinis intus vl extra pretextu cuiuscūqz sententie aut cēsure ecclesiastice a iure vl ab homine pmulgate: generalit teneant abstinere vel aliquē vitare aut interdictū ecclesiasticū suare: nisi sentētia vl censura huiusmodi fuerit in vel cōtra psonā: collegium: vniuersitatē ecclie cōitates vl locū certū vl certā a iudice publicata vel denūciata specialit et expsse: cōstitutiōib apsticis et alijs in ptrariū facientib nõ obstātib qbuscunqz. Saluo si ptra quem p sacrilega manuū iniectione in clericū sentētiā latā a canone: adeo notorie pstiterit incidisse: qd factū non posset aliqua tergiuersatiõe celari: nec aliquo suffragio excusari. Nā a cōmunione illius licet denunciatus non fuerit volum abstineri iuxta canonicas san

ctiones: hec ibi. Quinto excusat necessi/
tas tam excõicati q̃ pticipãtis: q: cũ indi/
gent põt excõicatis dari aliq̃d eĩ bũanita/
tis fm Guil. ⁊ si petãt hospiciũ non tenet̃
q̃s expectare donec fuerint ab omnib⁹ re/
pulsi: ⁊ intelligit̃ quo ad necessaria vite:
secus si petit vtensilia: vt fossoriũ: securim
⁊ hmõi. Itẽ videt̃ casus necessitatis in pti
cipante si vocat̃ a iudicibus excõicatis vt
stet iuri ⁊ cõpeat ⁊ iniuriatores suos cõuin
cat fm Guil. Similit̃ pegrini: viatores et
filij in necessitate constituti licite possunt
ab excõmunicatis recipere vl̃ emere neces/
saria vite fm Inno.

De excõicatione p pticipationẽ vsurarioꝝ: ⁊ qualiter absolut⁹ rela bit̃ in eandẽ sententiã: et quãtã in homĩe iacturã operat̃ excõmunica/ tio: Sermo XXIII

Non occides Exo.

xx. Ad maiorẽ euidentiã eoꝝ q̃
dicta sunt in sermone p̃cedẽti de
B pticipãtibus excõicatis. Primo q̃ri põt
vtrũ videns aliquẽ incidere canonẽ ꝓpter
violentã manũ iniectionẽ i clericũ: seu au/
diens eum publicari excõicatũ: nec eũ post
ea vidit infra annũ vel bienniũ: teneat̃ eũ/
dem vitare donec ei cõstat de alteri⁹ abso/
lutiõe. Ad hoc dicendũ fm Hen. boyc: et
alios doctores: q si est vl̃ credat̃ bõ timo/
rate ↄscie nec imemor sue salutis: ⁊ maxie
si eo tpe q̃ cõstetit mihi de eius excõicatiõe
seruabat sententiã ⁊ mõ nõ seruat: põt alter
ꝓbabiliter credere q sit absolut⁹ ⁊ ei sic cõ
municare: q si prauus et d. schol⁹ erat nec
sententiã seruabat: tũc credũt doctores ipm
esse vitandũ sicut ab initio siue in publico
siue in occulto donec de absolutione hmõi
ꝓbabiliter p̃sumat̃. Cõcordat Guil. Se/
cũdo q̃ri põt: vtrũ audiẽs publicare quẽ/
piã excõicatũ colonie quẽ postea repit bo/
nonie vbi nihil scitur de eius excõicatiõe:
teneat̃ eum publice vitare. Ad hoc dicen/
dũ fm Guil. q dicunt quidã: q̃ñ solus scit
aliquẽ excõmunicatũ nõ tenet̃ eum in pu/
blico vitare: sec⁹ tñ in casu ꝓposito etiã vbi
nihil scit̃ de illa excõicatione cũ crimen ei⁹
sit publicũ: ⁊ hoc est tutius. Quidã alij tñ
benigni⁹ rñdent dicẽtes: q si posset facile
ꝓbare publicatã excõicationẽ: vt q: testes
habet ad ꝓbandũ vel instrumẽta: tũc eum
vitare tenet̃ vbicũq; inuenerit: alr̃ eũ pu/
blice vitare non debet nisi in eadẽ dioecesi.
Tertio queri põt an excõicati p statutũ or/
dinarij generaliter ꝓmulgatũ: sunt ꝓinde
excõmunicati ac si essent specialiter nomi/
nati. Ad hoc respõdendo Hen. boyc: facit
distinctionẽ in. c. a nobis. e. ti. dicẽs: quia
aut queris quãtũ ad hoc q sint excõicati/
one ligati: ⁊ dic q sic vt hic ita intelligo
glo. Uerũ. hic: aut q̃tũ ad hoc q tanq̃ ex/
cõmunicati vitari debeant: ⁊ dic q nõ: do/
nec sint deuicti vel denũciati: vt extra de
cleri. excõ. minist. c. ꝓposuit. §. i. vbi hoc no
tat Hosti. ⁊ eo. ti. c. cum nõ ab homine: vbi
idem notat: ⁊ hic. Et idem intelligo de ex/
cõmunicatis p sententiã generalit̃ ex cau/
sa ꝓmulgatã: vt eo. ti. c. romana. §. caueãt.
li. vi. Et sic breuiter patet de pticipãtibus
excõicatis excõmunicatiõe maiore: non tñ
in crimine damnato: qualiter incurrũt ex/
cõmunicationẽ minorẽ. Nũc autẽ occurrit
casus singularis. s. de pticipãtibus vsura/
rijs publicis: nã cum vsurarij publici lar/
ge tñ dicant̃ excõmunicati excõicatione
minori: eo q nõ debent admitti ad cõmu/
nionẽ altaris vel eoꝝ oblatiões recipi de/
beant: nec si in h̃ peccato decesserint: chri/
stianã accipiãt sepulturã: vt extra de vsu/
ris. c. q: in omnib⁹: tñ in quibusdã eis pti/
cipantes excõmunicati sunt excõicatione
maiori: vt patet in clem. vna de vsur. que
incipit: ex graui. vbi subdit̃: q quicũq; co
mitatũ ipsaꝝ potestates: capitanei: recto/
res: cõsules: iudices: hec nomĩa sunt offi/
cialiũ fm varias locoꝝ cõsuetudines: ⁊ q:
non omnia specificare põt: submittit hanc
clausulã generalẽ aut alij qui inter officia/
les: ⁊ addit cõsiliarij quo ad eos qui dant
cõsiliũ efficax. Sequit̃: Statuta hmõi face
re scribere vel dictare aut q soluant̃ vsure
vel solute cũ repetunt̃ nõ restituant̃ plene
ac libere sciẽter iudicare p̃sumpserint: sen/
tentiã excõicationis incurrant: etiã eandẽ
sententiã incursuri nisi statuta hmõi hacte
nus edita de libris comunitatũ ipaꝝ si sup
hoc potestatẽ habuerint infra tres menses
deleuerint: aut si ipa statuta vel cõsuetudi
nes effectũ eoꝝ habẽtes quoquo mõ p̃sum
pserint obseruare: hec ibi. Pro quo nota
imponẽtes onera grauia repetẽtibus vsu/
ras: vt quãdo repetens vsuras in foro ec/
clesiastico p statutũ laicoꝝ cogit̃ vsurario
tanto tpe tantã mutuare pecuniã quanto
tempore ⁊ quãtam repetẽs ab vsurario re/

cepit: vel q̄ nō seruāti statutū illud etiam tius nō reddaf: aut q̄ certā collectā soluat vel aliqd simile: talia sunt p̄ quib⁹ p̄dicti excōicationē incurrūt vł qualitercūq̄ aliā impediūt repetitionē vsurarū: canonē incidūt. Verūtamē ponendo statutū q̄ nullus p̄ vsura recipiat vltra duos denarios in mense p̄ libra nō erit loc⁹ pene: ſm glo. ⁊ Laud. dūmodo cesset fraus: q: p̄hibendo de maiori p̄ hoc non p̄mittit de minori: ar. xxxj. q. j. c. hac ratiōe. Idē Pau. ⁊ Jo. an. Itē sicut hic punit iudicātes vsuras soluendas: sic etiā scribētes iudicata si iudicaf ſm statuta de quib⁹ hic: secus si nō iudicaf ſm statuta nec ponif tenor statuti in sententia: sed tūc iudicans solū incurrit sententiā. Cum enī hec constitutio sit penalis extēdi non debet ad p̄sonas nō exp̄ssas: vt in regu. iur. In penis li. vj. Ad hoc etiā vt hi qui talia statuta scribūt vł dictāt sint excōmunicati requirif ſm Paulū q̄ tanq̄ officiales hoc faciant vt innuit textus. Ex dictis igif patet q̄ officiales quicūq̄ facientes: dictātes vel scribētes talia statuta vel iudicātes vsuras esse soluēdas vel nō repetēdas: aut repetitas nō esse soluēdas: statim ip̄o facto sunt excōicati: hi vero q̄ habent potestatē tā de iure q̄ de facto statuta iam facta delēdi ſm Paulū ⁊ Jo. an. si nō deleuerint infra tres menses simr sunt excōmunicati. Ex dictis etiā patet q̄ non oēs obseruantes dicta statuta sunt excōicati: sed tm̄ p̄sone sup̄ius ī textu exp̄sse. Insup alia ponif excōicatio de quibusdā cōmunicātibus li. vj. de vsur. in. c. vsurarū voraginē vbi districte p̄cipit: vt nec collegiū nec alia vniuersitas vel singularis p̄sona cuiuscūq̄ sit dignitatis: cōditionis vel status: alienigenas ⁊ alios nō oriūdos de t̄ris ip̄oꝝ publice pecuniā fenebrē exercētes aut exercere volētes: ad hoc domos ī terris suis cōducere vel cōductas habere aut alr̄ habitare p̄mittant: sed hm̄oi vsurarios manifestos oēs infra tres menses de terris suis expellant nunq̄ decetero tales aliq̄s admissuri: nemo illis ad fenus exercendū domos locet vel sub alio titulo quocūq̄ concedat: qui vero cōtrafecerit si p̄sone fuerint ecclastice patriarche: archiep̄i: ep̄i suspensionis: minores vero p̄sone excōicationis: si autē collegiū seu alia vniuersitas interdicti sententiā se nouerit incursuros: quā si per mensem animo sustinuerint indurato: terre ip̄soꝝ quādiu in eis idem vsurarij cōmorant: extūc ecclesiastico subiaceant interdicto. Pro quo nota ſm Jo. an. in glo. q̄ manifesti vsurarij dicunf illi de quibus notoriū est de iure: vt quia confessi cōdemnati vel de facto: vel q: habent op̄is euidētiā que nulla tergiuersatiōe celari potest: vt q: tenent mensam paratā. Et addit Jo. an. ⁊ Lapus: q̄ ex vnico actu pōt dici vsurarius manifestus si actus ille p̄bari pōt. Addit insup Jo. an. in glo. si locans ignorat ip̄m vsurariū esse: tunc ignorātia p̄babilis ipsum excusat: post q̄ tamē scit: ipsū expellere debet sub quocūq̄ titulo illi concesserit etiā si nullo titulo illi cōcesserit: tā si bona fide vendidit vel donauit tūc non potest eum expellere. Ceterum quoniā vt hec pena locum habeat: oportet q̄ vsurarius non sit oriundus de terris illis: dicit glo. q̄ ille dicif oriūdus in ciuitate qui nascitur in ciuitate vel eius vico. ff. ad municipales. l. qui ex vico. vel etiā si pater eius inde originē duxit. ff. e. l. assumptio. §. fili⁹. et. C. de municipal. vel origina. l. j. et. l. filios. li. x. vnde si oriundus in vna ciuitate p̄mitteref habitare ⁊ fenus exercere ī alia ciuitate eiusdem domini: locus esset huic pene: ſm Jo. an. in nouella. Et qd̄ in textu dicif de vniuersitate hoc clericus pisanus intelligit de vniuersitate ecclesiastica non seculari. Guil. autem ⁊ Arch. intelligūt de vtraq̄: vt sic generaliter dictū generaliter intelligaf extra de p̄uil. c. quia circa. Jo. an. in nouella dicit: q̄ ille intellectus est nimiū rigorosus ⁊ induceret totū orbē illud interdictū: ideo prior intellectus sibi magis placet. Petrus dicit: credo q̄ intellectus Guil. ⁊ Archid. sit verior: ⁊ assignat plures ratiōes: textus tamē p̄me opinioni cōsonare videf qui subdit de laicis. Ceterum si laici fuerint p̄ suos ordinarios ab huiusmodi excessu omni cessante p̄uilegio p̄ censurā ecclesiasticā cōpescant. Denicq̄ similiter excōmunicati sunt sepelientes vsurarios manifestos: vt patet supra sermone xvj. eiusdem p̄cepti. Porro in fine vidēdum est qualiter absolutus iterū relabif in eandem sententiā p̄ p̄priam negligentiā. Pro quo nota q̄ q̄tum ad hunc articulū ponunf p̄ncipaliter duo canones. Prīū ad primū sic habef in li. vj. de sentē. excō. c. eos qui a sententia canonis vel hominis cum ad illum a quo de iure fuerant absoluendi nequiunt propter iminentes mortis articulū: aut aliud impedimentū legitimū

per absolutionis beneficium habere recursum ab alio absoluantur: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi se illi a quo his cessantibus absolui debebant quietius comode poterunt contempserint presentare: mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati fuerant humiliter recepturi et satisfacturi prout iustitia suadebit. Decernimus ne sic censure illudantur ecclesiastice in eandem sententiam reincidere ipso iure: hoc ibi. Ad cuius evidentiam sciendum: quod a sententia canonis ille absolvit cui canon reservavit: quod si nemini reservavit absolvit ordinarius: sed a sententia hominis ille absolvit qui protulit vel eius successor. Preterea mortis periculum non solum est letalis infirmitas: sed etiam cum timet hostem capitalem: aut obsessus est: aut in manibus predonis est: aut tyranni: aut etiam periculosum navigium vel naufragium: aut transitus per loca periculosa et similia. Sic etiam multa sunt iusta impedimenta que tamen non sunt mortis pericula: propter iustum igitur impedimentum provenicus ex multis causis: ut. e. ti. ca nosci. et c. Quoniam et c. de his. possunt huiusmodi absolui ab alio: tenentur tamen comparere illi qui habet auctoritatem absolvendi cum extra casum necessitatis: et hoc quando primo comode poterit: id est secundum Host. cessante impedimento et aliquo modico tempore indulto: quo quod sibi de necessariis providere valeat iuxta arbitrium boni et discreti viri ne ex frivolis excusationibus frigoris: caloris et similium constitutionem deludat: nec absolutus sit in negligentia vel fraude. Et hoc tenet Io. an. quod in quibuscumque sententiis iuris et hominis locum habet quod hic dicitur: quod reincidit ipso iure: nisi compareat post absolutionem si potest et pareat. Hinc iniungendum est ei quod cessante temporali impedimento se representet illi qui poterat eum absolvere: sed ubi est impedimentum perpetuum non est hoc illi iniungendum secundum Arch. Qui etiam exponens verbum contempserit dicit: quod contemnere dicitur hoc ipso: quod iusta causa cessante se non studet presentare. Quidam sunt casus in quibus nullus absolvere potest nisi in mortis articulo: ut patet in falsariis litterarum domini pape: et in sequentibus hostiliter cardinales: et iniuriose vel temerarie percutientibus episcopum vel bannientibus: et in religiosis ac clericis secularibus inducentibus ad vovendum eligere sepulturam: et sic de aliis quibus additur quod a talibus absolui non possunt citra papam nisi in mortis articulo: sicut etiam exprimit in sententiis prefatus annualis qui fit in curia per papam. Verum etiam ad secundum habetur in eo. c. eos §. Idem statuimus. de his de quibus cum a sede apostolica vel legatis ipsius absolutionis beneficium a quibusvis sententiis consequuntur: iniungitur ut ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet suscepturi penitentiam ab eisdem se conspectui representent: et passis iniuriam seu his quibus propter hoc extiterant obligati satisfactionem exhibeant competentem: si hoc cum primum comode poterunt adimplere non curaverint quod si in eandem sententiam relabantur: hoc ibi.

Ut si queritur cur isti sic remittuntur ad suum excommunicatorem. Respondet Io. an. in novella. quod in curia romana vel in curia legatorum circumstantie in imponendis penitentiis sunt ponderande vel in satisfactionibus arbitrande. quod cum ibidem facile sciri non possunt: solent tales remitti super his ad ordinarios vel alios qui sunt in partibus quos adire non curabant: nisi hic sic fuisset provisum. Et per hoc ea que breviter de diversis excommunicationibus annotata sunt gratia brevitatis sufficiant.

Ut tamen unusquisque diligentius se caveat ab excommunicationem sententie. Hic in fine videndum est quanta et quam multa damna spiritualia pariter et temporalia per excommunicationem consequitur christianus. Unde dicit Aug. et habetur. xxiiii. q. iii. Corripiantur quod nulla est maior pena in ecclesia quam excommunicatio. Primo quidem excommunicatus non est susceptibilis alicuius sacramenti quamdiu fuerit sic ligatus. xi. q. iii. Engeltrudam. Ratio est: quia separat a corpore christi: ut ibidem dicitur cuius virtute sacramenta ministrantur. Quapropter dicit Aug. xi. q. iii. c. nihil sic debet formidare christianus quam separari a corpore christi: si enim est separatus a corpore christi non est membrum eius: si non est membrum eius non vegetatur spiritu eius. Et si queris: cuius tunc membrum efficitur: respondeo: quod diaboli. Nam dicit Aug. xi. q. iii. ca. Omnis christianus dilectissimi qui a sacerdotibus excommunicatur sathane traditur: quomodo scilicet: quia extra ecclesiam est diabolus sicut in ecclesia christus: ac per hoc quasi diabolo tradi dicitur: qui ab ecclesiastica communione removetur: unde quos apostolus tunc sathane traditos predicat excomunicatos a se esse demonstrat: hoc ibi. Nam in ecclesia primitiva quando oportebat homines ad fidem invitare per signa: sequebatur excommunicationem aliquis effectus scilicet manifesta vexatio corporalis ipsius diaboli: ut patet. i. ad Cor. v. Sed nunc spiritualiter et invisi-

bĩliter sathane tradit̃. Secũdo priuat̃ suf/
fragijs ecclesie p qđ incurrit triplex incõ/
modũ: qꝛ fm magistrũ sententiaꝝ: ꝛ Tho.
in.iiij.di.xx. Ex suffragijs eccłie q̃s tria cõ
sequit̃: valent enĩ ad augmentũ gratie eis
scȝ qui gratiã habẽt: ꝛ ad merendã eis qui
nõdum habẽt. Secũdo valent ad ꝓtectio/
nẽ dei habendã que subtrahit̃ excõicatis
ꝛ sibiipsis relinquũtur: non tamẽ ꝙ oĩno a
diuina ꝓuidentia excludant̃. Tertio va/
lent ad defendendũ ab hostib⁹: sed ecõtra
diabolo maior potestas seuiẽdi dat̃ in ex/
cõicatos tam corꝑaliter q̃ spũaliter. Si tñ
iniuste q̃s excõicat̃ ꝛ excõicationẽ hũiliter
seruat: tũc hũilitatis meritũ recõpensat ex
cõicationis damnũ fm Tho. ibidẽ: vñ fm
Rich. in.iiij. talis p hoc nõ excludit̃ a suf/
fragijs eccłie: qꝛ nec eccłia hoc intendit. Et
sic est si excõicat⁹ ex iusta causa penitet ac
absolutionẽ diligẽtissime ꝓcurat pařis fa
cere qđ in se est. Tertio nõ põt excõicat⁹
cũ alijs interesse diuinis: nec cũ eis orare i
eccłia: alĩs mortaliter peccat ꝓpter ꝓhibiti/
onẽ ecclesie: nec etiã põt extra tñ ꝓpe stare
ꝙ audiat diuina: vt eẍ de pe. ꝛ re. qđ in te.
nõ tñ et ꝓhibet̃ simplex ingressus eccłie eẍ
temp⁹ diuinoꝝ: imo põt interesse p̄dicati/
oni qñ nõ dicunt̃ ibidẽ diuina. Et si obli/
gatus est ad horas tenet̃ eas psoluere: nõ
tñ põt hoc facere cũ alio nõ excõicato ŝ dȝ
solus legere ꝛ sine dñs vobiscũ: nec mirũ:
cum etiã excludit̃ a ꝑticipatiõe fideliũ etiã
in loquẽdo: salutãdo: comedẽdo ꝛc. eo mõ
quo dictũ ẽ supra quãtomagis in diuinis.
Hinc si scienter excõicat⁹ ingerit se officijs
alicui⁹ ordinis efficit̃ irregularis: vt pate/
bit: si tñ baptizaret vt vetula nõ efficit̃ ir/
regularis: ꝛ qđ grauĩ⁹ est nõ solũ excõmu/
nicatio iusta excludit a regno celoꝝ ŝ etiã
iniuste lata: si cõtẽnat̃: vt. xj.q.iij.c.nemo.
Hinc Grego. dicit.e.xi.c. sententia pastoris
siue iusta siue iniusta fuerit timenda est.

Quarto nõ põt excõicatus suscipi ad re/
ligionẽ nisi p̄us absoluat̃: ꝛ hoc nec in ꝓ/
batiõe habit⁹ nec in ꝓfessione. Si tñ fuerit
receptus vel ꝓfessus tenet: nec etiã põt eli
gere nec eligi: vt eẍ de cõsue.c.cũ dilectus.
ꝛ de elec. cũ inter. R. Et si secus factũ fue/
rit ipõ iure talis electio nulla est: qđ Pe.
de palu. dic̃ verũ esse: etiã de electiõe in re/
gẽ vel impatorẽ: vt eẍ de elec.c.p venerabi
lẽ. Sic nec põt dare beneficiũ: vt de excel.
ꝑla.c.tanta. Nec etiaȝ acquirere: extra de
cler. ex. minist.c. postulasti. Et dum est in
mora petendi absolutionẽ de bñficijs ha/
bitis nihil ꝑcipiet: extra de appel.c. pasto/
ralis. secus si nõ est ĩ mora. Et etiã ab offi/
cio suspẽsus: qꝛ nec ligare nec absoluere po
test. xxix.q.ij.c. audiuimus. Q̃diu tamẽ ab
ecclesia tolerat̃ valet qđ ab eo fit. Cõcor/
dat Rich. in.iiij. distin. xviij. nisi forte esset
notoriũ. Omnis etiaȝ actus legitimus est
sibi interdictus: ita ꝙ nec iudicare potest
nec accusare nec testificari. iij.q.ij §. cũ idẽ/
ter. Et si vnus de iudicib⁹ sententiã feren
tibus est excomunicat⁹: nõ valet sententia
si simul eam cũ excõmunicato ꝓnunciant
fm Joh. de ligna. Etiã si fuerit excõmuni/
cat⁹ iniuste dũmodo publice: vt de sentẽ.
ꝛ re iudicata.c. ad ꝓbandum. quia facta ꝛ
iudicata per excõmunicatũ occulte valent
etiam in spũalibus: vt si absolueret in foro
conscientie fm Pe. de paln. in.iiij. Idem
Rich. ibidem. Nec etiã excõmunicat⁹ pu/
blice cõstitui potest ꝓcurator: vt extra de
ꝓba.c. post cessionem. nec etiã constituere
ꝓcuratorem: extra de ꝓcura.c.fi. Si tamẽ
excõmunicatus est reus: potest in iudicio
se defendere: ꝛ ad hoc ꝓcuratorem institu/
ere: vt extra de iudi.c. intelleximus⁹. Secus
tamẽ si sit actor: vel si reus ꝛ cõueniat vel
recõueniat vt dicto.c. post cessionẽ. Qui
to excõmunicatio absoluit a iuramento fi/
delitatis. xvj.q.vj.c. nos sanctorum: et.c.
iurãtes. fm Joh. de ligna. Et si quis alicui
deberet in certo termino et interim credi/
tor excõmunicaret̃: sed Bar. brix. ꝛ Joh.
de ligna. non obligaret̃ debitor ei soluere
q̃diu ꝑseueraret in excõmunicatiõe. Sed
fm Jo. an. debitum deponat in edem sa/
cram vt postea creditori absoluto detur.
Quidã tamẽ consulũt vt illi soluat̃ in ter/
mino cõstituto. Nec etiam talis matrimo/
niũ cõtrahere potest: contractum tamẽ te/
net: licȝ mortaliter peccet. Nec etiam va/
lent littere per eum impetrate: nec etiam
post absolutionẽ vti potest litteris impe/
tratis excõmucatione pendente: ac post li/
tem contestatã opponi potest contra eum
exceptio excõmunicationis repulso excõ/
municato ab agendo. Nec astringi quis
potest pacto tacito vel expresso cõmunica/
re excõicato: nisi in casibus a iure ꝑmissis.
Currit insuper contra eum p̄scriptio si est
in mora petendi absolutionem nec dabit̃
restitutio excõmunicato si p̄scriptuȝ sit fm
Joh. de ligna. Sexto nec ordinare potest
vel ordinari quo ad executionem etiam si

ignorat: vnde ab ipso ordinati etiam ignoranter indigent dispẽsatione quo ad executionem ordinis fm Petrũ de palu. ⁊ hoc siue episcopus ordinans fuerit excõmunicatus occulte siue publice cum tamẽ vtrobiq; cõferat: sed in altero casu faciliter dispensat̃ ppter pbabilem ignorantiã: occulte tamẽ excõicatus absoluit in sacramento penitẽtie ⁊ tenet absolutio q̃uis grauiter peccet. Ratio est fm eundẽ Pe. quia causa vniuoca cõicat formã suã fm modũ quem habet. Et q: in cõferẽdis ordinib⁹ se habet epũs vt causa quodãmodo vniuoca: cõferre nõ põt executionẽ quã nõ habet. Sed in collatione penitentie sacerdos se habet vt instrumentũ equiuocũ in conferendo gratiã: etiam si nõ habet: ⁊ ideo valet absolutio. Septimo excõmunicatus decedens nõ debet in loco sacro sepeliri: nec debet p eo fieri oblatio nec oratio: nisi ante mortẽ apparuissent in eo signa cõtritionis: quia tunc post mortẽ potest absolui. xxiiij. q. ij. c. sane. Secreta tamẽ oratione potest orari p excõmunicatis fm Pe. de perusio: nec etiã cadauer eius facit locum religiosum: sicut cadauer fidelis nõ excomunicati: fm Joh. de ligna. ⁊ si potest discerni debet de loco sacro pijci: ⁊ sic de alijs.

De duplici interdicto. s. generali: ⁊ quãtũ vnũquodq; se extendit ⁊ de duplici cessatione a diuinis: Sermo XXIIII

Non occides Exo. xx. Expediti iam vtcũq; de sentẽtijs excõmunicatiõis: nũc breuit̃ expediendũ est de alia censura ecclesiastica: que dicit̃ interdictũ. Est eñi interdictũ separatio quedã a certis sacramẽtis ⁊ ab omnibus diuinis officijs ad ecclesiastica sepultura: vt patet extra de sponsal. c. nõ est vobis: ⁊ de peni. ⁊ remis. c. q̃d in te. sed de

A hoc postea plenius videbit̃. Notandum igit̃ q̃ interdictũ est duplex. s. generale et speciale. Generale quidẽ dicit̃ quod fert̃ contra regnũ puinciã ciuitatẽ castrũ villã vniuersitatẽ vel collegiũ: ⁊ huiusmodi interdictũ generale fert̃ q̃nq; a iure q̃nq; ad homie: ⁊ q̃nq; ab vtroq;. A iure nãq; fert̃ primo cum collegiũ vel vniuersitas ciuitatis vel loci cogit ecclesias vl' ecclesiasticas psonas soluere guidagia vel pedagia vel ab ipsis ecclesijs vel ecclesiasticis psonis exigit vel extorquet p ppijs rebus quas non causa negociatiõis deferũt: vnde hoc ipo sunt interdicti: fm Jo. calð. vt de censibus. c. quãq̃. li. vj. tamẽ cõmuniter non tenet̃ ista opinio eo q̃ iste casus more vtẽtium nõ est approbatus: sed p contrariã cõsuetudinẽ derogatus dist. iiij. §. leges. Nõ autẽ sic est de sententia excõmunicationis que subito trahit secũ suum effectum. Secũdo fert̃ a iure in vniuersitatẽ cuȝ aliqua vniuersitas concedit repsalias contra psonas ecclesiasticas vel cõtra alios cõcessas extẽdit ad illas nisi reuocauerit eas infra mẽsem a tempore cõcessionis vel extensionis: vt de iniur. ⁊ dam. da. c. si pignorationes. li. vj. Tertio fert̃ in vniuersitatẽ: cum vniuersitas locauit domo vel conductas habere permiserit vsurarijs alienigenis in terra sua ad exercendũ fenus: vt de vsur. c. j. li. vj. Quarto fertur in locum vel ciuitatem cum officiales ciuitatis i qua debet romani pontificis electio celebrari: vel representantes ipsam ciuitatem non seruauerint ea ad que tenent̃ p. c. vbi picnlum. de de elec. li. vj. vel fraudem in eis vel circa ea cõmiserint: tunc illa ciuitas est interdicta ipo iure: vt eo. c. §. ciuitas. Quito quelis ciuitas est interdicta p̃ter vrbem que consentit dando consiliũ vel fauorem hostiliter psequẽtibus: capientibus vel percutientibus cardinalẽ sancte romane ecclesie: vl' que infra mensem dilinquens huiusmodi put enormitas faciẽtis exigerit ⁊ ei facultas affuerit nõ puniuerit: vt li. vj. de penis c. felicis. Sexto ciuitas interdicit̃ que pprĩũ episcopũ iniuriose vel temere percusserit vel ceperit vel bannierit aut hoc fieri mãdauerit aut consiliũ ad hoc dederit seu fauorem: aut hoc facientẽ scienter defensauerit: vt in cle. de penis. si quis suadente. Porro casum qui ponit̃ cõtra clerum soluentem diuersas exactiões laicis. in. vj. de imu. eccle. gratia breuitatis omitto: quia reuocatus est p clemẽ. vt patet eo. ti. c. q̃m. in clemẽ. Et nota generaliter q̃ interdicta ciuitate nõ sunt homies ciuitatis: int̃dicti sed interdicto ppꝰo omnes de populo sunt interdicti: vt li. vj. de sentẽ. ex. c. si sentẽtia.

Item Hein. bo. ye in. c. ex pte abbatisse de priuil. cum ecclesia tm̃ interdicit̃: tunc nec clerus nec populus p hoc censet̃ interdictus: vnde possunt clerici alibi celebrare ⁊ populus audire diuina. Cum vo clerus

tm̄ interdicit̄ tūc nec ecclesia nec populus censet̄ interdictus: ⁊ sic pōt alius clerus ibidē veniens diuina celebrare. Cū deniq̄ populus interdicit̄ tūc clerus non intelligit̄ interdictus: vt de rescriptis.c. sedes. Nam in hoc casu vel sili appellatiōe populi nō ɔtinet̄ clerus nec ecōuerso: nisi aliud exprimat̄ fm̄ Hosti. cui⁹ opinio approbat̄ de sen.excō.si sententia.li.vj.⁊ ibi.⁊ p Jo.an. In fauorabilib⁹ tm̄ maxime attenta ꝓpria significatiōe verbi appellatiōe populi videt̄ clerus cōprehendi: ar. de foro cōpe.c.dilecti.cū ibi notatis. Et Jo.cal. intelligit appellatiōe cleri nō solū cōtineri ꝓmotos ad ordines: sed etiā religiosos cōuersos ⁊ conuersas: qui ita sunt ad ecclesiam translati q̄ de populo dici non possunt: vt xij.q.j.c.duo sunt.⁊ de p̄uil.c.vt p̄uilegia.c.penul.de sen.excō.nō dubiū. Nota tamē ꝙ interdicto loco sub appellatiōe ciuitatis castri ville vel hmōi: q̄uis tūc nō sunt interdicti ciues illi⁹ loci: hoc tm̄ sane intelligit̄ cū interdicit̄ locus ꝓpter delictū domini vel alicui⁹ singularis ꝑsone: ⁊ ipi nō dederūt causam interdicto: secus autē si ꝓpter delictū ciuiū vel populi vel vniuersitatis ipius loci interdictū ponit̄: vt in.c. si sententia.rñso.ij.de sen.excō.li.vj. Ad maiorē autē euidentiā sciendū: q̄ dū interdicit̄ aliq̄s locus sub appellatiōe regni: ꝓuincie ciuitat̄: castri: ville: terre vel loci: tūc etiā ipoꝝ locoꝝ suburbia ⁊ cōtinentia edificia intelligunt̄ interdicta: de sen.excō.si ciuitas.li.vj. q̄ si suburbia ⁊ habitātes in eis nō sunt de iurisdictiōe loci interdicti siue vniuersitatis: tamē fm̄ Joh.cal. nec in eis pōt celebrari ꝓpter rationē dicti.c. si ciuitas.§.ne vilipendat̄ interdicti sententia: ⁊ sic interdictū ꝓmulgatū in locuꝫ includit suburbia ⁊ cōtinētia edificia etiā in nullo subiecta dicto loco vel vniuersitati ipius: sec⁹ tm̄ esse videt̄ si ꝓferens interdictū non habebat iurisdictionē spūalē in suburbijs vel cōtinētibus edificijs: licꝫ illā haberet in locū quē interdixit: vt li.vj.de ɔsti.c.ij. verūtamē pōderata rōne.c. si ciuitas.dici pōt q̄ etiā hoc casu suburbia ⁊ cōtinētia edificia adherentia loco interdicto intelligant̄ interdicta non ab homie ſ a iure: simile est extra de sen.excō.c. nup. Et si querit̄ vsq̄ ad quē locū durāt suburbia cōtinētia edificia ⁊ adherētia. Ad hoc dicendū: q̄ si cōsuetudine statuto vel vsu vulgari hoc apparet: tūc standū est tali interp̄tationi: vt dist.j.c.ɔsuetudo.⁊ de spōsal.c.ex lr̄is. Si aūt. tūc arbitrio viri: id est iudicis hoc determinet̄: vt de offi.dele.c.de causis.ij.respōso: vñ in dicto.c. si ciuitas. sup illud: cōtinentia edificia: dicit glo. hoc esse iudicis arbitrio relinquēdū. Et silr̄ dicendū est de locis adherētibus: nā fm̄ Jo.cal. licꝫ ꝓpe ciuitatē vel locū interdictū nō sit aliquod edificiū: nihilomin⁹ tm̄ loca adherentia loco interdicto debēt intelligi interdicta: sic q̄ in eis celebrari nō valeat sine violatiōe interdicti: alioq̄n vilipenderet̄ interdicti sentētia ꝫ.c. si ciuitas. verūtā adherentia vel cōtigua suburbijs vel cōtinētijs edificijs nō intelligunt̄ interdicta: alioq̄n seq̄ret̄ q̄ adherētia adherētibus vniuersalit̄ essent interdicta: ⁊ sic interdicto loco vno totus mūdus esset interdictus: quod esset absurdū dicere: ⁊ hoc tenet Jo.an. de postul.c.j.qui dat sile de eo qd̄ dicit̄: q̄ excōicatio non transit in tertiā ꝑsonā: xj.q.iij.c. qm̄. Preterea si indistincte interdicitur terra alicui⁹ dn̄i: tūc non solū intelligit̄ de ea q̄ sua est absolute ⁊ simplicit̄: vel etiā q̄ ad dominiū iurisdictionale: de postu.c.j.ꝺ offi.dele.c.sane.ij.ꝺ iureiur̄.c.ex rescripto. de spō.c. nō est vobis. sed etiā de ea quam tenet in feudū vel emphiteosim: q̄r in his casibus spectat ad eū vtile dominiū: ⁊ silr̄ de ea quā tenet rōne dotis vxoris: q̄r cōstāte matrimonio marit⁹ est dn̄s dotis. Et si terras habet in diuersis ꝓuincijs ꝓ pte et ꝓ diuiso: tūc oēs ille ptes subiacent interdicto: secus si ꝓ indiuiso: ne innocens puniat̄: ar.li.vj.de p̄ben.c.vlti. in fi. si tamē talis dn̄s interim nouā terrā acquirit illā interdictū nō includit: ⁊ si terrā iā interdictā vendit vel ꝑdit ꝓpter hoc interdictū nō tollit̄: cū onus rei cū ipa re transeat: de deci.c.pastoralis.c. cū nō sit. de pignor̄.c. ex lr̄is. terra aūt impignorata non subijcit̄ tali interdicto nisi ꝓferens dixerit: interdico terrā quā talis tenet. Hoc etiā sciendū: q̄ qn̄ villa: castrū vel locus interdicit̄ vocat̄ interdictū generale: licꝫ ibidē esset tm̄ vna eccl̄ia vel etiā nulla: qm̄ al̄s etiam extra ecclesiā illā celebrari posset solēniter q̄uis illud sine causa fieri non debet: vt de cōse.di.j.c.cōcedim⁹. Sed q̄r censet̄ interdictū generale: includit oīa loca singularia ⁊ plana in q̄b⁹ al̄s celebrari posset: ⁊ h̄ q̄tū ad loca generalit̄ interdicta. Porro q̄tū ad ꝑsonas generalit̄ interdictas sciēdū q̄ qn̄ aliqd̄ cōe vel ꝑplus vel vniuersitas

interdicit: tūc fm Jo. an. singlares psone illi⁹ cōis ppli vel vniuersitatis intelligunt generalit interdicte: ita q̄ ī nullo loco pñt audire diuina vel pcipere sacra: pter q̄ ī casib⁹ pmissis: vt postea videbit. Ratio est: q: actualis auditio diuinoꝝ ꝛ pceptio sacramētoꝝ p interdictū ē phibita: act⁹ aūt ꝓprie sunt suppositoꝝ nō vniuersitatis: sed vt singlis pdicta intelligunt phibita: vt ī c. si snia. §. vl. de sen. ex. li. vj. vñ snia int'dicti lata in aliquā vniuersitatē vel pplm fm Jo. an. ligat etiā absentes et culpe alioꝝ ꝯdicētes ꝓpter quā interdicti snia pfert: qd apte pbat dictū. c. si snia. nā ibi pȝ ꝓpē pdictū dñt pplm seu vniuersitatē interdict. Nā ista pena interdicti puniūt etiā qui nō peccauerūt: vt de spō. c. nō ē vobis. Fatet tñ Jo. an. illos insontes quo ad deū: vt de sen. ex. a nobis. ij. de re iudi. c. j. li. vj. dum mō saltē hūiliter paruerint snie interdicti. Et si talis absens fuerit de alia ciuitate vl' pplo: sed gratiose fuit recept⁹ in ciuē vel popularē int'dicti ppli: Quis forte nunq̄ ibi fuit vel habitauit: adhuc credūt doctores q̄ talis intelligat interdict⁹ dicto pplo interdicto ꝓpter dictā rōnē. Et vt dicit regula iur. li. vj. q̄ sentit onus sentire dȝ ꝛ cōmoda ꝛ ecōuerso: hic etiā existēs de pplo nō interdicto si post interdictū efficit de pplo int'dicto: credūt docto. q̄ tūc ligat sic alij: cū eni fact⁹ sit mēbrū illi⁹ corporis nō dȝ āmodo alio iure censeri q̄ corp⁹. Nec obstat q̄ sententia pcesserat q̄ lata fuit ꝯ vniuersitatē vel pplm qui nō mutant nouis psonis suꝑuenientib⁹. Sic ecōtra ī ciuitate quidā habitātes ꝗ nō existētes ciues vel de populo illi⁹ ciuitatis non includunt in interdicto illi⁹ vniuersitatis vel ppli: vt in dicto. c. si sentētia. §. vl. ibi. singulares ex eo psonas: nā isti nō sunt ex eo pplo licȝ ibidē habitēt Si tñ etiā locus est interdict⁹: tūc in eo nō possunt audire diuina sicut nec extranei: ꝗ extra locū illū sūt oīno liberi. Ceterū si q̄s de vniuersitate īterdicta se trāsfert ad aliū locū nō interdictū. ꝛ nō fuit culpabilis vel in eā interdicti: ꝛ ex toto desinit esse de populo: tūc credūt docto. circa eū interdictū cessare: cū eni in eo cessat cā efficiēs ꝛ cōseruans: debet etiā effect⁹ cessare. Nec libertas a lege sibi data de trāslatiōe domicilij tollit p hmōi interdictū: nec talis dici pōt ꝯueniens vel destinat⁹: erquo ponit nō culpabilis: sed solū dicebat interdictus: quia fuit de vniuersitate interdicta. Et simile ē de illo qui bannit simpliciter seu cōfirmat vel relegat ꝛ nō ad temp⁹: q: tūc nō censet amplius de illa vniuersitate: secus tamē si tñ ad temp⁹. Silr secus est de specialit interdicto: ꝛ etiā de eo q̄ fuit in culpa ꝓpter quā interdicti sentētia lata est: q: tunc etiā intelligit specialit interdict⁹: ꝛ ideo tales quocūq̄ se transferāt interdicti remanēt: vt de sen. ex. c. alma. §. illis etiā. li. vj. Preterea: interdicta vniuersitate alicuius loci nō intelligunt interdicti p hoc habitātes suburbijs vel cōtinētibus edificijs q̄ non sunt de corpe illi⁹ vniuersitatis ꝗ sui iuris vel alteri subiecti. Ratio est: q: ꝛ si interdictū ciuitatis extendat ad suburbia: vt dictū est: tamē interdictū vni⁹ vniuersitatis nō extendit ad aliā vniuersitatē: vt pbat c. si sentētia. sicut interdictā vni⁹ psone nō complectit aliā. In dubio tñ si nō apparet habitātes in suburbijs esse sui iuris vl' de alia vniuersitate: psumendū esset eos esse de vniuersitate ciuitatis cui adherent: q̄ si habitātes in suburbijs essent de capella ciuitatis tpe nō interdicto audiētes ibi diuina ꝛ ecclīastica recipiētes sacramēta: tunc credit Rapus abbas q̄ illa ꝗtas nō immutat solutionē pdictā: q: licȝ sint de parrochia: nō tñ de vniuersitate ciuitatis nec de culpa: nisi aliter esset de ꝯsuetudine vel iure. Sic etiā dicendū est de nobilib⁹ ꝛ marchionib⁹: comitibus ꝛ hmōi habitātib⁹ in diocesi vel ciuitate: cui⁹ popul⁹ vel vniuersitas est interdictus vel interdicta: nam si subeunt onera: ꝛ habent honores sicut alij de dicta vniuersitate tūc ligant eadē sententia: alr nō. Et idem puto si p priuilegiū essent exempti a munerib⁹ vel onerib⁹: q: per hoc sequit q̄ sunt de ipā vniuersitate. Si vō sunt sui iuris ex cōsuetudine vel ex imperiali ꝑuilegio sic q̄ dicte vniuersitati tanq̄ de ipius corpore in nullo pricipant: tūc censendi sunt vt penitus extranei: nec eos ligat interdictū latum in dictā vniuersitatem. Et nota generaliter q̄ cessationes generales habēt vim interdicti ꝛ cōparāt interdicto: vt patet in cle. ex frequētibus. de sen. exco. De quib⁹ cessatiōibus etiā dicit de appel. c. dilectis. de offi. ordi. c. irrefragabili. ꝛ. e. ti. c. Quis. ꝛ. e. si canonici. li. vj. Sȝ alie sūt cessatiōes spēales q̄ solū obseruant ī ecclijs in quib⁹ sunt indicte ꝛ nō ī alijs: sic etiā dictū ē d' int'dicto spēali: vñ Jo. an. ꝯcordās ꝯtrās opiones de pena nō obseruātiū indictas cessatiōes: dic q̄ glo.

Inno. et Hostié. in. d. c. irrefragabili. et. c. dilectis. dicétes: q si qs in ecclia cessatiói supposita celebraret: nõ efficeret irreglaris cũ hec cessatio nõ sit vera sentétia interdicti: sed est quedã organoz suspésio: intelliguntur loqui de cessatiõe speciali. s. posita in certa ecclia vl certis eccliis: sed glo. Inno. ɔtrariũ tenẽs in. c. non est vobis: de spon. intelligi debet de cessatiõe generali in loco qr talis cessatio vim habet interdicti. Et h etiã placet Joh. cal. Hoc etiã probat dicta cle. ex frequẽtib' q generales cessationes indictas ab eo q põt equipat generalibus interdictis: speciales aũt q. s. sunt certarũ ecclesiaz: vñ licz religiosi et exempti nõ seruãtes cessationẽ generalẽ indictã et seruatã p matricẽ ecclesiã excõicationẽ incurrerent p dictũ. c. ex frequẽtibus. Hoc tñ fallit vbi specialr in ecclia cathedrali vel matrice esset indicta cessatio: quia tũc religiosus violans nõ incurreret excõicationẽ cũ nõ inueniatur exprssũ. Preterea aliud ẽ interdictũ speciale vel singulare qd etiã fertur tam a iure q ab homie. Interdictũ autem speciale dicitur cũ interdicitur aliqua ecclesia ac etiã cũ interdicuntur oẽs ecclie ciuitatis vni' vel etiaz vnius puincie: sicut aliqñ fit p pcuratores graz si eis nõ paretur vel pro collectis decimaz et legatoz. Ad hoc de priuile. c. cũ et plantare. §. q si templarij. Nam interdictũ hmõi qd ponitur etiã in omibus ecclesijs totius puincie: ɔprie nõ dicitur generale sed speciale: eo q se nõ extendit nisi ad ecclesias et sacra loca contigua ecclesijs illi' puincie: nõ aũt ad aliã terrã non cõsecratã illi' puincie: ita q extra illas ecclias licite solẽniter celebrari põt. Quis hoc sine causa fieri nõ debet: vt de cõse. di. j. c. cõcedunus. In interdicto vo generali nõ solũ ecclie sunt interdicte: sed etiã oia alia loca singularia sunt interdicto supposita: ita q in nulla pte loci illius in quo positũ est interdictũ diuina solẽniter celebrari possũt. Interdictũ igitur speciale qñqz pmulgatur a iure et qñqz a iudice. A iure nãqz repitur positũ ɔ ecclesiã. Primo ɔpter iniuriosũ homicidiũ in ea ppetratũ: vel iniuriosum sanguinẽ in ea effusum: vt patet de ɔse. di. j. c. si motũ. Secũdo cũ ɔpter effusionẽ humani semis studiose pcuratũ est polluta: vt d cõse. dist. j. c. ecclesijs. In his enĩ duobus casib' ecclia sic ẽ interdicta q añ recõciliationẽ in ea diuina officia celebrari nõ debẽt: vt in dictis. c. si tñ sic fuerit manifestũ q legitime pbari posset: cũ ecclia nõ iudicat d occultis. Quõ aũt recõciliari dz ponitur ex de cõse. ec. vel alta. c. ɔposuisti. et. c. vltio. Tertio qñ propter discordiã pronoz epus ostia claudit ecclesie et tollit inde reliqas et pcipit vt null' in ea sacrũ misteriũ celebret donec ad cõcordiã redeãt: vt de iurepa. c. j. et. ij. nõ tñ pferẽs sniaz interdicti. Quarto si ecclia fuerit simoniace ɔsecrata nõ dz in ea celebrari: vt. j. q. iiij. c. ecclia. Quinto si fuerit ecclia pncipalr ɔsecrata p questu nõ p diuino cultu: vt de ɔse. di. j. c. si qs basilicã. Sexto si ecclia est ɔsecrata sine licentia epi dioc. vt de ɔse. di. j. c. pcepta. Septimo si sine reliquijs vel i loco deserto et nunq habitato fuit dedicata: de ɔse. di. j. c. placuit. Uerũtñ qñuis i his casib' i tali ecclia de iure celebrari nõ debeat: ɔtrũ tñ facientes nõ sunt irregulares: qr nõ est exprssum i iure: vt pz de sen. ex. is qui. li. vj. Sz si epus ɔpter aliquã causã de pdictis spẽalr ecclesiã interdixerit: tũc celebrãs in ea bñ esset irregularis fm Jo. cal. Qui etiã addit: q qñ pfertur interdictũ in ecclesia: tũc cimiteriũ ecclesie cõtiguũ et capella eius cõtigua similr intelliguntur interdicta. Secus autẽ si pdicta nõ sũt cõtigua ecclesie interdicte: vt de sentẽ. excõ. c. si ciuitas. li. vj. ij. rñso. Simili mõ si fuerit ecclia polluta: intelligitur etiã pollutum cimiteriũ eidem contiguũ: nõ tamẽ ecõuerso: ne nimis dignum malus dignũ aut accessoriũ pncipale ad se trahere videatur: vt de cõsecra. eccle. vel alta. c. vno. lib. vj. Item si remotum fuerit cimiteriũ vel capella: vel saltẽ per parietez intermediũ separatũ vel separata: tunc nõ subiacent interdicto. Hic queri potest: vtrum in ecclesia specialiter interdicta celebrari possunt diuina: seruata forma. c. alma. §. adijcimus. de senten. excõ. li. vj. Ad hoc dicendũ q nõ. Ratio est: quia. c. alma loquitur cuz locus fuerit interdictus: et hoc appellatur interdictum generale: de peni. et remis. c. qd in te: siue cõmune qd idem sonat: de priuil. c. qd nõnulli. Benefacit ad hoc. c. psenti. de sentẽ. excõ. li. vj. Unde cũ phibitio diuinorũ que videbatur induci p interdictũ speciale fuerit sublata seruata forma. c. alma. tunc remanet simpliciter phibitio que fit in interdicto generali. Sitr in ecclia specialr interdicta qs põt baptizari vl etiã i frõte chrysmari: lz Jo. monachi in. d. c. pñti. secus innuere videatur. Nã a quis interdicto pdicta sunt exẽpta: vt de

spon.c.nõ est vobis:de sen.ex.c.rñso:τ eo. ti.qm:li.vj.Et hoc fieri põt cũ debita sollẽnitate cathezisatiõis: qꝛ pmisso baptismo intelligunt̃ oĩa pmissa p q̃ puenit̃ ad illud τ sine q̃bus si fieri põt baptism⁹ expediri nõ debet:vt de ↄse.di.iiij.c.Siue pueri siue iuuenes:cũ.c.sequẽtib⁹.Ex dict̃ etiam ↄcludit̃ q̃ ↄfectio chrysmatis admittitur tp̃e interdicti qđ ↄficit̃ in die cene dñi: quo chrysmate vtẽdũ est tã in baptismo q̃ in cõfirmatiõe:vt de sen.ex.c.rñso:in fi. et eo.ti.c.qm:li.vj.Officia tñ p baptismo in sabbato sancto vl̃ p ↄfectiõe chrysmatis ĩ die cene dñi fieri nõ possũt a clericis interdictis sine pena irregularitatis:nec etiam a nõ interdictis in loco int̃dicto:nisi fuata moderatiõe.c.alma.§.adijcimus: qꝛ sũt diuina officia alicui ordini deputata. Denicꝫ interdictũ singulare vel pticulare est cũ ĩterdicunt̃ alicui psone singulari diuina officia τ ecclĩastica sacramẽta τ hoc vniuersaliter:vl̃ etiã pticularit̃.s.quo ad aliq̃ ipoꝝ sacramentoꝝ vl̃ officioꝝ:vt de offic̃. de cle.c.ex litteris:de p̃uile.c.j.τ.c.ep̃oꝝ. li.vj.Uñ licet fm̃ Jo.calđ.quot sunt actus hominis tot modis illoꝝ respectui possit interdici:vt.xj.q.iij.§.euidenter:tñ hic tñ psequẽdũ est de interdicto singularis psone q̃tũ ad diuina officia τ sacramẽta:qđ etiã dici potest suspensio:de quo postea videbitur.Et nota q̃ interdictus ab aliquo actu respiciente diuina: intelligitur interdict⁹ etiã ab omni alio actu qui illo actu includitur:vel qui sine illo actu exerceri nõ potest:vt de appellati.c.sollicitudinẽ: vt int̃dictus ab officio sacerdotali:exercere non debꝫ officia que pp̃ie cõpetũt sacerdoti. Secus tamẽ si solũ altaris ministeriũ sit ei interdictum: vt de corpe vitia.c.significauit.Nec interdictus ab officio sacerdotali potest exercere pontificale quod sine sacerdotali exerceri non potest:de exces. p̃lato.c.ex litteris:in fi.τ sic de similib⁹.Int̃dictus tamẽ a maiori nõ est interdictus vl̃ p̃hibitus a minori qđ in illo maiori includitur:eo q̃ sine maiori pfici potest. Sic etiam p̃hibitus a minori non est p̃hibitus a maiori dũmodo sine minori p̃hibito perfici potest:probant̃ hec.xcv.di.c.illud. lxxiiij.di.c.gesta:de sen.ex.c.illoꝝ:eo.ti.c. is cui:li.vj.Sicut etiã prohibitus a superiori ordine non est prohibitus ab inferiori:sic interdictus a pontificalibus non est prohibitus a sacerdotalibus: τ prohibit⁹ a sacerdotalibus non est p̃hibit⁹ a decantalibus:τ sic de alijs. Preterea notandũ q̃ in isto singulari interdicto includuntur omnes interdicti nominatim: τ de interdicto lato specialiter in personã:τ talib⁹ velut excõmunicatis τ non al̃s sunt interdicta ecclesiastica sacramenta:vt in dicto.c. alma.§.adijcimus.Idem Joh.an.de sen. sen.ex.in.c.p̃senti in glo.penul.lib.vj.

Et si queritur vtrum interdicto communi vel vniuersitate vel populo omnes de illo cõmuni intelligant̃ nominatim interdicti.Ad hoc dicendũ scđm Inno.q̃ non nisi tñ illi de quoꝝ culpa dolo vel fraude interdicti sententia lata est:τ qui in hoc prebuerunt consiliũ τ fauorem: quod alij putant verum post denunciationeꝫ sententie publice factã q̃tum ad omnes quos certũ est esse de populo interdicto:ut interuenientib⁹ talibus circũstantijs manifestis intelligantur nominatim interdicti:τ sic huiusmodi indubitabiles circumstantie vicẽ habeãt proprij nominis.Gaspar de cal.dicit q̃ nominatim interdicti dicuntur:quos certũ est esse interdictos:etiã cũ ciuitas vl̃ castrum interdicitur:de verbo.signi.c.cuꝫ in partibus.Uerũtamen vt scrupulosis cõsulatur conscientijs:cum in sententia dicitur excõmunico vel ĩterdico.Petrũ τ Johannẽ cũ suis fautoribus τ participibus: tunc Petrus τ Johannes proprie sũt nominatim ĩterdicti vel excõmũicati: τ ideo vitandi:fautores auteꝫ et participes quis vitare non tenetur:donec per iudicẽ declarentur et denunciẽt̃:nisi forte ipsoꝝ participatio esset adeo notoria q̃ nõ esset loc⁹ excusationi:nec posset aliqua tergiuersatione celari:vt de cohabita.cleri.c.tua nos: τ de cleri. excõmũi.minis.c.proposuit: τ h̃ facta prius fide de fauore:vt ibi: nec enim aliter eos denunciabit iudex:etiaꝫ si sciat vt homo eos esse participes vel fautores τ vj.q.ij.c.ij.τ.iij.nec vitabuntur nisi denũcientur.Ad hoc etiã maxime facit extrauagans. Martini pape quinti: quã dedit in concilio Constãtiensi:de qua patet supra.

Amplius notandum est q̃ ingressus ecclesie interdicitur a iure. Primo in casib⁹ qui ponuntur de senten.excõmũicatio. c. sacro:τ eo.titu.c.j.lib.vj.τ.eo.titu.de censibus.c.exigit.τ.xvj.q.vij.c.si quis deinceps.Secundo cum celebrat quis scienter aut al̃s participat in diuinis p̃sentib⁹ excommunicatis vel ĩterdictis:vel illos ad

mittit ad ecclesiasticam sepulturam: vt de priuilegijs.c.episcoporū libro.vj. Archidiaconus tamen super isto capitulo dicit: q̄ intelligitur de excōmunicatis ab homine vel interdictis: quod probat per textuз qui dicit: donec satisfecerint ad arbitrium eius cuius sententiā contēpserunt: sed tales admittentes scienter ad ecclesiasticam sepulturā sunt excōmunicati: vt patet.ē.

Ceterū si presbytero celebrante missaз in ecclesia diaconus cui est interdictus ingressus ecclesie vel subdiaconus dicit euangelium vel epistolā illius misse etiā extra ecclesiam ꝛ presbyter scit eos īterdictos: tūc illi tres efficiuntur irregulares: presbyter quia participat crimini ꝛ criminoso. alij vero quia vnū est officium quod tamen in ecclesia celebratur principaliter: ꝛ sic cooperant̄ actui eis prohibito in loco in quo exercetur. Scđm tamen Joban.anð.cui ꝓhibitus est ingressus ecclesie: licet per hoc prohibitus est a celebratione ꝛ auditione diuinorum in ea: potest tamen eam ptransire ꝛ etiā in ea stare ꝛ orare tēpore quo nō celebrantur in ea diuina: vt.j.q.ij.qui studet: in fine. Idem Joban.calð. Item cui interdictus est ecclesie ingressus: si extra ecclesiam ingerit se diuinis non efficitur irregularis: vt dicit glo.in.c.is cui.de sēt̄ē. excōmuni.libro.vj. Similiter si celebrat in oratorio stricte loquendo: ita q̄ non est ecclesia: de senten.excōmuni.c.vltimo de priuilegijs.c.petentibus. Si tamē celebrat in ecclesia nō ɔsecrata que proprie dicitur basilica: vt de religiosis domibus.c.j. efficitur irregularis: ad hoc de consecra. eccle. vel alta.c.vltimo: ꝛ de immunita.eccle.c. penulti. Satis est enim q̄ auctoritate pontificis sit dedicata: vt de consecra. distinc. j.c.nemo. Ad laudem dei.

Cōtra quos ꝛ ex qua causa profertur interdictū: ac de effectibꝰ eiꝰ scз prohibitionis diuinoꝝ officiorum ꝛ ministrationis sacramentorū: exceptis aliqbꝰ: Ser. XXV

Non occides Exo. xx.

De interdicto breuiter prosequendo notandum est q̄ interdictum promulgari potest contra collegia: vniuersitates: ecclesias: villas: prouincias: castra ꝛ regna. Item cōtra viros ꝛ mulieres: clericos: laicos: religiosos: priuatos: prelatos: rectores: nobiles: plebanos ꝛ similes: cuiuscunq̄ etatis sint scđm q̄ capaces sunt penarum. Et si queritur vtrū interdictum latum in locum per inferiorē ordinarium: liget etiam ipsum proferentē. Ad hoc dicendum q̄ Johannes anð. disputauit istaз questionē in regula: cui licз: libro.vj. ꝛ Jobā.calð.de rapto.c.j.in.vij. q.de eodem tractans: ꝛ concludunt q̄ credunt proferentem vel superiorem sententiam interdicti violantes irregulares fore: quia hac irregularitate ligantur a canone vt de senten.excōmuni.c.is qui: lib.vj.de constitu.c.j.ꝛ vlti. Et si forte nō male diceretur q̄ interdictum proferente non seruāte: nec alij seruare tenerentur.ar.de ꝑuilegijs.c.petisti: tamen illud capitulū loquitur cum is pro quo: id est ad cuius querelam ꝛ in cuius fauorem latum est id nō seruat quod ad alium casum non est extendēdum: cum videatur per modum priuilegij licet corpore iuris clausi emanasse: vt intelligi potest ex ibidē notatis ꝑ Inno. ꝛ Hostien. Nā autē iuris priuilegia casus suos nō excedant patet de priuile.c.sane etiaз si sint corpore iuris clausi: vt ibidē notat Hostien. Si tñ ꝓferēs interdictū diceret q̄ nō seruando loci interdictū ꝑ hoc intenderet illud relaxare: tunc credunt q̄ nec subditi nec ꝓferens efficerentur irregulares: ꝓsertim cū relaxatio interdicti loci nō habeat certā formā. Naз sublato principali cessāt omnia accessoria. Secus tñ credendū est si ꝓferēs hoc nō dixit licet in mēte gereret interdictū relaxare: q: sicut verbalit̄ lata fuit interdicti sñia: sic ꝟbo relaxatio fieri debuit: vt de re.iur.oīs res. Excipit̄ tñ papa qui non subiacet legibus. Si vero queritur ex qua causa ꝓfertur interdictū. Ad hoc dicendū q̄ ab homie ꝓfertur quando q̄ propter contumaciā: ꝛ tūc necessaria est monitio precedens: ꝛ forma que tradit̄ de sen.ex.c.j.li.vj. ꝛ sic intelligit̄ extra de ap. reprehensibilis: quandoq̄ ꝓfertur propt̄ delictū: ꝛ tunc monitio non est necessaria: vt patet.v.q.iiij.c.in loco: ꝛ sic itellige notata per Inno. ꝛ alios de ap.c.ad h̄ qm: de excel.prelato.c.j. Sed a iure profertur propter excessum siue delictū siue monitiōe pnia: siue sit interdictū generale siue speciale: scз contra ecclīam: siue singulare: scз cōtra personā. Profert̄ autē ab homine sub hac forma verborū. Nos ꝓpter talē causā

talem ecclesiam vel terram supponim⁹ interdicto: vt extra de verbo. significa. c. cum in partibus. Uerumtamen extrauagans Bonifa. que incipit: proinde attendentes: prohibet interdictum in aliquem locū ferri pro pecuniario debito sine licentia sedis apostolice: ⁊ si contrarium fit est irritū. Nota tamē q ibi loquitur de interdicto generali: ⁊ ergo putat Johan. cald. q illa extrauagans non habet locum in speciali interdicto ecclesie: vt quod de nouo prohibetur in vno casu non habeat locum in alio: vt de senten. excōmunica. c. si sententia. j. ⁊ ij. responso: libro. vj. Preterea si queritur vtrum interdictum ad tempus suspendi potest per alium q̄ per papam. Ad hoc dicendū scd̄m Innocē. ⁊ Hostien. q quando locus interdicitur vel ecclesia tunc talis sententia suspendi potest: ⁊ cum suspēsa fuerit celebrari poterit: extra de priuile. vt priuilegia: argu. de spon. c. non est vobis: sed si est interdicta persona siue suspēsa: cū hoc factum est propter culpam ipsius interdicti vel suspensi: tunc interdictum vel suspensio persone suspendi non potest: sicut nec excommunicatio: ad hoc de senten. excōmunica. c. cum desideres. Quādo vero factum est propter culpam alterius: tūc dici potest sicut et de interdicto loci: scilicet q talis sententia suspēdi potest per episcopum sicut et tolli. Sed vtrum interdictū speciale relaxari potest ad cautelam si dicatur nullum: notat Archidiacon⁹ de sentē. excōmunica. c. presenti: libro. vj. q nō. Sed Johan. mo. tenet ibidem contrariū: ⁊ hoc placet Johan. and. Johā. vero cald. tenet aliter in tractatu suo de ecclesiastico interdicto. Ceterum queri potest de effectu ecclesiastici īterdicti quottuplex sit. Ad hoc dicendum q generaliter duplex est ei⁹ effectus: scilicet ꝓhibitiōis diuinorū officiorū exceptis quibusdā casibus: ⁊ prohibitionis ministrationis sacramentorū: exceptis quibusdā sacramentis interdicti tēpore ꝑmissis. Uerū ad primum sciendum: q olim ⁊ scd̄m antiqua iura tempore interdicti nō permittebātur ecclesiastica officia celebrari vel audiri: vt extra de pe. ⁊ re. c. quod in te: ⁊ de spon. nō est vobis: nisi semel in ebdomada celebrari causa conficiendi corp⁹ christi: vt de senten. excōmuni. c. permittimus: q scilicet tunc decedentib⁹ potest dari. Sed per noua iura fuit illud extensum per. c. alma mater: de senten. excōmuni. li. vj. per istū videlicet modū: q singulis diebus in tali loco debent si possunt in ecclesiis siue monasteriis misse ⁊ alia officia celebrari: sicut pri⁹ submissa voce ianuis clausis: nō pulsatis cāpanis: excōicatis ⁊ interdictis exclusis: vñ ꝑ quolibet horū de ꝑ se si nō obseruet̄ tribus aliis obseruatis violat̄ interdictū: vnde si clericus in loco interdicto aliis celebrantib⁹ sonat cāpanā: vel aperit ianuas ecclie incurrit irregularitatem: secus tñ si nō fieret celebratio: quia irregularitas requirit actū ꝑfectū: vt. xv. q. j. c. fi. Interdictū etiā violat̄ cū qs celebrat in ecclesia ianuis ꝑforatis vel fenestris factis in eis: ita q existentes extra ecclesiam possint in ecclia celebrātes audire ⁊ corp⁹ christi videre: vt patz in cle. ex frequētib⁹: de sen. ex. Predictus tñ effectus cū sua moderatiōe locū nō habet in interdicto ppli vel vniuersitatis nō expresso loco: sed in interdicto loci generalis: vt patet l. c. alma mater. Hic queri potest vtrū oīs celebrās in loco interdicto: vel interdictus a diuinis celebrans in quocunq loco fit irregularis. Ad hoc dicendū q clericus sic interdictus vbicunq celebrat efficit̄ irregularis: vt. xj. q. iij. si quis episcopus damnat̄: ⁊ c. sequē. de cle. ex. minis. c. clerici. ⁊ c. sequen. Similiter clericus nō interdictus qui celebrat in loco interdicto: agēs in officio suo sicut prius efficitur irregularis: id est solenniter dicens officiū diuinum quod ei cōpetit rōne alicuius ordinis ſm Inno. et alios: hoc patet de excessi. ꝓlato. c. vlti. de sen. ex. is qui: li. vj. ij. respōso: ⁊ c. is cui. j. responso: li. vj. ⁊ hoc est verum si sciens hoc fecerit: nam ignorātia probabilis excusaret eū ab irregularitate scd̄m Johan. an. in dicto. c. is qui. §. is vero: de priuile. episcoporū: li. vj. ibi scienter a cōtrario sensu. Quidam etiā dicunt: q si clericus scit interdictum loci quod tamē non est publicū ꝑ denunciationem: si illud non seruat efficitur irregularis: ⁊ huius opinionis est archi. quod est verum nisi fuerit occultum ita q legitime probari non posset: vt. vj. q. ij. c. si tantum. Et dicit Johan. and. q expediret per constitutionē prouideri clericos nō teneri ad obseruantiam interdictorū prolatorum a iure: nisi primo fieret ipsorū declaratio ꝓpter id qd̄ habet̄ de censi. c. q̄ q̄. li. vj. Et in cle. pāti. c. ti. qd̄ etiā postea factū est per Mar. v. in concilio Constanciensi: ⁊ v⁹ patz supra. Cleric⁹ tamen nō interdictus

absoluere potest ꝛ ligare subditū ꝫ ẜm Inno. q: talia nō sunt ordinis ſꝫ iurisdictiõis.
B Ceterum queri potest vtrū nō interdicti possunt admitti in loco inťdicto ad diuīa cū celebrāt singlis dieb⁹ submissa voce: iuxta moderationē. §. adijcim⁹: i. c. alma. Ad hoc dicēdū ẜm oēs docto. ꝙ laici nequaꝙ̄ pñt admitti: q: interdictū loci excludit oēs siue sint de loco iťdicto siue extranei: nisi fuerit specialiť ꝓuilegiati: vt de ꝓuile. c. licet: li. vj. De clericis aũt extraneis vtrū possint admitti ad celebrandū vl' ꝯcelebrā dū: tenꝫ Archi. ꝙ nō: in. §. adijcim⁹: i glo. sup ×bo celebrenť. Jo. an. rñdet ꝙ ħ ē durū: ꝛ q̄ nimis emungit elicit sāguinē: ꝛ sic videť tenere ꝯtrariū: ꝛ hoc ꝓbat multꝭ rationib⁹ Jo. cal. dič ꝙ ħ dubiū frequēť pulsauit aures suas: tādē ꝯcludit ꝙ nūꝙ̄ fuit ausus ꝯsulere ꝙ tales extranei admitterēťur: ẜ ꝯsulēdus essꝫ roman⁹ põtifex vt determīaret q̄d sibi videreť. Uerūtñ sup hoc fratres mīores habent priuilegiū speciale qḋ dicť mare magnum Alex. pape. iiij. ꝛ Clemē. pape. iiij. ꝛ approbatū a multis aliis sūmis põtificib⁹: qḋ etiā extēdiť ad eorū familiares. Sup q̄ q̃ri põt an ꝓuilegium alicui monasterio vl' religiõi ꝯcessū de admittēdis familiarib⁹ ad diuīa tpe inťdicti: extēdiť ad familiares assūptos post datū ꝓuilegij. Ad hoc rñdet Hein. boye. i c. qḋ in te: de pe. ꝛ re. qḋ Jo. an. in. c. lꝫ de ꝓuile. ꝛ in regľa: q̄ sentit: li. vj. in nouel. dič ꝙ si assūpti post ꝓuilegiū subrogati sūt illoꝝ q̄ extabāt tpe ꝓuilegij: tūc ad illos extendiť: alš ꝓuilegiū nō esset ꝑpetuū. Si vero sunt illis adiūcti vl' supadditi sed ex cārõnabili tūc idē est. Si vero nuda volūtate tūc ad illos nō extēdiť ne cēsura eneruetur. Rectores etiā eccľiaꝝ tpe inťdicti habere pñt clericū familiarē ad ꝯuiendū i diuinis: vt de vi. ꝛ ho. cle. c. vt q̄cq: imo ẜm Jo. cal. habere pñt ꝛ retinere laicū nō inťdictū quē p̄mo habebāt etiā si esset de loco interdicto: q̄ recedēte pñt aliū etiā laicum nō interdictū cessāte fraude q̄libet: de ver. sig. c. vl. li. vj. loco illi⁹ surrogare: q: tales dicunť familiares domestici q̄ in hoc gaudent ꝓuilegio ab hoīe ꝯcesso: vt i. c. licꝫ. §. j. de priui. li. vj. multofort⁹ iuris ꝑmissiõe: de qua in. §. adijcimus: nisi talis surrogatus esset de illis quoꝝ culpa dolo vl' fraude lata fuit sñia: vl' q̄ ad ꝑpetrādū delictū ꝓbuerūt cõsiliū auxiliū vl' fauorē: vt in. c. licet: in fi. secus tñ si esset de ꝑplo inťdicto.

Et nota generaliť ꝙ irregularitas q̃tū ad istū casum nō cadit nisi in clericos: hinc si religiosus ad nullū ordinē ꝓmotus celebraret ẜm Jo. cal. nō includiť in ꝑdicta regula irregularitatis: eo ꝙ nō habet ordinē clericalē: multomin⁹ monialis vl' secularis laicus vl' laica coadiuuās ꝑsbyterū interdictū in celebrādo: vl' nō interdictū i loco interdicto. Et ecõtra oēs etiā in ordinibus mīorib⁹ ꝯstituti ẜm oēs docto. si agūt in officio suo sicut pri⁹: vt offerēdo in missa calicē vl' thuribulū aut aliḋ qḋ ad officium suū spectat: siue dicēdo matutinū aut vespas sunt irregulares. Et Hosti. arguendo ꝓ ꝛ ꝯtra in. c. ij. de cle. ex. finaliť dič ꝙ q̄cq̄d subtilizeť tenēdū est tales irregulares esse: q: clerici sunt: ꝛ iura generaliť loquunť de clericis: ꝛ hij habēt officia ipsis ordinib⁹ deputata: vt patet. xxiij. di. c. acolytus: ꝛ. c. sequētib⁹. Si tñ cleric⁹ inťest diuinis officijs: ẜ nō est ꝑncipalis celebrans sꝫ audit ea ex quadā simplicitate siue deuotione: nō ꝯtēdo: nō efficiť irregularis: ꝛ sic dꝫ intelligi dictū Inno. sꝫ si hoc fač cõtēnendo ꝛ faciēdo celebrare diuina seu auctoritatē ꝑbēdo: subaudi vl' coopando tūc irregularitatē incurrit: ꝛ sic intelligiť dictū Hosti. cui cõcordat Jo. cal. Arch. ad ħ c. tanta: de exces. ꝑla. ꝛ. c. ij. de cle. ex. Unde ꝛ si duo vel tres in itinere dicerēt horas canonicas in loco interdicto taꝫ alte ꝙ ab alijs audiri possent: tenent quidā ꝙ ħ non possunt facere sine violatiõe interdicti: vt de pe. ꝛ re. c. qḋ in te. Itē licet mulier post partū intrare potest ecclesiā in loco interdicto sitā ad reddendā gratiarū actionēꝫ: tñ hoc fieri nō potest cū solennitate sine pena irregularitatis ipsius sacerdotis. Sic i die parasceues laici possūt accedere ad crucē ꝛ orare cū nullū officiū diuinū celebreť nec illud in ꝓhibitione interdicti ꝯtineať. Insup ẜm Inno. clericus interdict⁹ vl' i loco interdicto cū solēnitate faciēs aquā benedictā est irregularis: q: hoc cõpetit ordini clericali: de cõse. di. iij. c. aquā. Põt tñ bñdici i loco iťdicto a nō iťdicto cū moderatione. c. alma: nec cū illa aq̄ benedicta possunt seculares aspergi: quoniā ad hūc finē ꝓhibitio benedictiõis est iducta in ħ casu ne tales asperganť. Aspergēs tñ non efficitur irregularis: quia non violat inťdictum: nec in celebratiõe diuinoꝝ: nec in collatione sacramentoꝝ: cū ꝓprie no sit sacramentū: nec hoc est in iure cautū: peccat

tamen huiusmodi. Sic fieri nō pōt off. ecclesiastico
p baptismo in sabbato sancto: vel p ꝯfecti
one chrismatis in die cene dn̄i vel p anni/
uersario defunctorum: nisi cū moderatiōe. c. al
ma. Et idē est dicendū de bñdictiōe calicis
paramentoꝝ vel corporaliū aut candelaruꝫ
in festo purificatiōis: vel oliuaꝝ in die pal
maꝝ. Itē ecclesiaꝝ: altariū mineutiuꝫ aut
viaticoꝝ. Verūtamē sicut ꝯcedit tempore
interdicti sacramentū penitētie: vt postea
videbitur: sic etiā fieri pōt p officiū cōmen
dationis alaꝝ: eo q officiū illō videt qua/
si annexū ad absolutionē q̄ fit in penitētia
cū moderatiōe tñ. c. alma. Denicꝙ notan/
dū ē q cāpane ecclesiaꝝ pulsari pñt p aue
maria ⁊ similib⁹: sicut est de laudabili con/
suetudine: quia hoc non est officium alicui
ordini deputatū: sed illud maxime ppt lai
cos dinoscit introductū. Similit p audiē
do verbū dei etiā in ecclia q vtrūqꝫ licituꝫ
est: vt de sen. ex. c. r̄nso: vbi expsse de hoc.
Nō tñ debet sonari cāpanella p diuinis of
ficijs celebrādis: ita vt audiat exteri⁹ a se
cularibus: q: phibitio pulsatiōis cāpana
rū minorū cāpanellas includit: cū h̄ con/
sideretur nō quātitas sed son⁹ cāpane: de
C pe. ⁊ re. c. q in te. Secundus aūt effect⁹
interdicti est phibitio administratiōis sa
cramentoꝝ: sub quo parit includit phibi
tio ecclesiastice sepulture. Pro quo sciēdū
q licet p ecclesiasticū interdictū ecclesiastica
sacramenta generalit phibeant: quedam
tñ specialit pmittunt tanq̄ animaꝝ saluti
magis necessaria. Nam in interdicto lato i
locū vel terrā: pmo ꝯcedit sacramentum
baptismi nō solū puuloꝝ: vt. d. c. q in te: s;
etiā adultoꝝ ⁊ aliorū quorūcunqꝫ: de sen.
ex. c. qm̄. li. vi. ⁊ fiet cathezisatio vt dictum
est. s. Secūdo ꝯcedit sacramētū ꝯfirma
tiōis in frōte: vt d. c. qm̄: ex quo ꝯsequent
fieri pōt ꝯfectio chrismatis cū moderatio
ne. c. alma. Tertio ꝯcedit sacramentum
eukaristie inquātū dicit viaticū: q: dari pōt
decedentib⁹: vt. d. c. q in te. ⁊ de spō. c. nō
est vobis: de sen. ex. c. pmittimus: nec eniꝫ
debꝫ alicui penitēti in extremis denegari:
vt. d. l. c. penitētes: in fi. nō tñ pōt dari sa
nis sm Archi. in. c. alma. ⁊ Joh. an. super
verbo: admittat: sanis aūt dānat ad mor
tē eo tpe dari possit: ad hoc de pe. ⁊ re. c. cū
sm. ⁊ ibi nota in. iij. glo. planū est eni q ta
les censent tūc in mortis articulo: quo ca
su appellatiōe penitētie itelligit viaticum
d. c. q i te. Mulierib⁹ aūt partui appropin

quātibus sm Joh. an. in. c. q in te: nō est
dandū nisi aliud immineret piculū mortis: ⁊
q: nō sunt ppe in mortis articulo: ⁊ idem
dicendū est de intrātibus mare vel bellum
cāpestre vel etiā obsessis. Sed vtrū cleri/
cis ⁊ religiosis nō interdictis sacramentū
eukaristie dari nō pōt pterq̄ in mortis ar/
ticulo. Ad hoc dicēdū q de sacerdotibus
celebrātib⁹ sm formā. c. alma. nō est dubi
um: de alijs aūt nō inuenit ꝯcessū in iure
scripto: nā in edictis pmissorūs certoꝝ ca/
suū q nō inuenit expsse pmissuꝫ subiacet
illo phibita: cū igit in edicto phibeat mi
nistratio ecclesiasticoꝝ sacramētoꝝ certis
casibus ⁊ sacramentis exceptis: vt in. c. al
ma: specialit q sit pmissum corpus christi
inquātū dicit viaticū ⁊ nō alit: sequit q al/
ter dispositis psonis ministrari nō debet: et
si religiosi suis fratribus vel sororibus siue
monialibus quarū curā gerūt eo tpe indi/
ferent cōicare psumūt: videāt qua auctori
tate hoc faciāt cū nō video hoc posse fieri
sine priuilegio speciali. Denicꝙ cū corpus
christi portat ad infirmū: hoc fieri potest
cū pulsatione nole ac lumine pcedenti cete
risqꝫ ꝯsuetis: eo q nō inuenit cautū in iure
⁊ vt videntes reuerent se inclinent: vt de
cele. mis. c. sane: vnde pōt etiam dari infir/
mo in psentia astantiū ⁊ ad infirmū venie
tium: vt intelligat pmissio scd̄m cōditionē
status psone cui fit: nā infirmi conditio re
quirit astantes: nec repit expssum in iu/
re q visio tanti sacramēti sit phibita tēpo
re interdicti: nisi cū officia diuina celebrā/
tur actualit: ⁊ sic intelligi pōt. c. ex frequē
tibus. in cle. de sen. ex. Quarto ꝯcedit
sacramentū penitētie: pro quo notāduꝫ q
olim morientibus tm̄ ꝯcedebat sacramen
tū penitētie: vt de spon. c. nō est vobis: de
pe. ⁊ re. c. q in te: hodie vero etiā sanis ꝯ
cedit: nisi fuerint excōicati: q̄ pterq̄ i mor
tis articulo ad penitētiā nō debēt admitti
vt in. c. alma. §. sane: vel nisi pter eoꝝ cul/
pā vel fraudē lata fuerit snīa interdicti: vel
ad ppetrādū delictū cuius actiōe latū ē in
terdictū pbuerūt ꝯsiliū auxiliū vel fauorē:
his enī casibus penitētia nō est ꝯcedenda
nisi pmo satisfecerint si possent: vel de sa/
tisfaciēdo cautionē idoneā pstiterint: q si
neutꝝ facere pñt tūc iurabūt q cuꝫ potue/
rit satisfaciēt ⁊ omib⁹ modis qb⁹ poterunt
ad satisfactionē fideliter laborabūt: tunc eti
am potest hmōi sacramētū penitētie ꝯcedi
vt in. c. alma. §. illis: ⁊ ex pāti a talib⁹ dete

dentib⁹ licite recipi pñt mortuaria post susceptã penitẽtiã ⁊ p eis orandũ ẽ. xj. q. iij. c. quicunq;: ⁊ hoc a ɔtrario sensu: sec⁹ ante penitentiã: vt ibi: ⁊ hoc fatet̃. Joh. an. in cle. eos: de sepul. esse vez de relictis in morte: sed q̃ darent̃ cũ funere sepulto in cimiterio de facto tpe interdicti nõ licet clericis recipere: q: tũc ɔticiparẽt delicto fm eundẽ. Itẽ recipi pñt oblatiões ab interdictis penitentibus etiã in loco iterdicto: vt di. xc. c. oblatiões: in glo. vñ ⁊ tales gaudere pñt indulgẽtijs ⁊ remissiõib⁹ q̃ generalit̃ sunt interdicti: vl̃ etiã specialit̃ post susceptã legitime penitẽtiã. Quinto ɔcedit̃ sacramentũ matrimonij tpe iterdicti p legitimũ ɔsensũ viri ⁊ mulieris: vt ex̃ de ferijs. c. capellanus: etiã si ɔtrahẽtes essent iterdicti fm Inno. de spõ. c. nõ est vobis: imo p excõicatos: vt de eo q̃ duxit in ma. quaz pol. p adul. c. significasti: sed solẽnis bñdictio nuptiaz fieri nõ põt fm Host:. q: illõ est officiũ ordini clericali deputatũ: vt de secũ. nup. c. j. ⁊. iij. etiã si tñ alt̃ eoz esset interdictus: si tñ mulier nõ esset nomiatim interdicta s̃ tñ de vniuersitate interdicta: vir autẽ nullo mõ erat iterdictus: tũc si post despõsationẽ de pñti fieret bñdictio: sicẽ etiã est de mẽte iuris: vt de spõ. c. ɔsultationẽ. tũc possunt parit̃ in loco nõ interdicto bñdici: q: iã mulier p dispẽsationem de pñti desijt eẽ de vniuersitate interdicta: ex q̃ vir ei⁹ non erat iterdictus: ex tũc eni sortit̃ munera et honores viri: vt. ff. de sena. l. femine: s̃ non ecõuerso. Sexto cõcedit̃ sacramẽtũ ordinis clericis: si tñ laici sunt iterdicti: ita q̃ tales clerici pñt ordinari in loco nõ iterdicto: similit̃ laici pñt ordinari ad clericatuz si tñ locus est iterdictus: nec quomodolibet fuerũt culpabiles delicti ꝓpter qd̃ sententia lata fuit nisi ꝓpter delictũ vniuersitatis lata fuisset sentẽtia in locũ iterdicti: q: tũc null⁹ de vniuersitate posset ordinari: oẽs eni tũc intelligunt̃ interdicti: vt in di. c. si snĩa: iterdict⁹ tñ si postea monasteriũ ingred. et ordinari põt post ꝓfessionẽ nõ añ: si tñ ordinat̃ tenet: rõ p̃mi est: q: desũt esse de ꝑpõ iterdicto sic ꝑpetue bãnit⁹. Septimo sacramẽtũ extreme vnctiõis tpe iterdicti nulli ɔcedit̃: vt de pe. ⁊ re. c. qd̃ i te: naz fm Joh. an. nec clerici ꝓuilegiant̃ sup extrema vnctiõe in. d. c. qd̃ in te: ⁊ p ɔñs nec religiosi nisi specialit̃ de hoc fuerint ꝓuilegiati ⁊ exꝓsse: qd̃ tñ multi religiosi male aduertũt. Octauo nõ cõcedit̃ sepultura clericis ⁊ alijs interdictis a diuinis: vt de ꝓuile. c. vt ꝓuilegia. §. sane: ⁊ eo. ti. c. epõ: ij. li. vj. de sen. ex. c. is cui. Silit̃ interdicit̃ oĩbus laicis nõ iterdictis vñcũq; veniẽtibus in locis iterdicto generali vl̃ speciali suppositis: vt de priuil. c. cũ ⁊ plantare: c. vt ꝓuilegia: ⁊. d. c. qd̃ in te: ⁊ in cle. eos: de sepul. clerici tñ q̃ nõ sunt culpabiles ⁊ s̃uauerũt iterdictũ in locis interdicto generali dũtaxat suppositis sine pulsatiõe cãpanaz: ⁊ cessantib⁹ oĩb⁹ solẽnitatib⁹ public̃ cũ silẽtio tumulari pñt: vt in. d. c. qd̃ in te: ⁊ i. d. cle. eos: nõ tñ sepeliri pñt in eccliã vl̃ cimiterio specialit̃ iterdict⁹: vt de sen. ex. c. si ciuitas: li. vj. in fi. naz tũc clerici culpabiles ibi nõ sepelient̃: de q̃ p Inno. de exces. ꝑlato. §. fi. glo. penul. in fi. ⁊ p cimiteriũ h̃ itelligit̃ locus deputat⁹ auctoritate epĩ ad sepulturã q̃tũ ad penã icurrẽdã: sz fm Joan. ⁊ Joh. de lig. ⁊ Joh. cal. Sepeliẽtes autẽ interdictos ex̃ ecclĩaz ⁊ cimiteriũ sine officio diuino nõ incurrũt penã: secus si cuz officio clerici h̃ facerẽt ꝓuilegiati: similit̃ quo ad sacramẽtoz pceptionẽ pñt sic clerici ecclesiasticã recipere sepulturaz: si tñ eẽnt solũ sub auditiõe diuinoz ꝓuilegiati tũc est dubiũ an sic sepeliri pñt: ⁊ hec sũt vera nisi pl⁹ in ꝓuilegio ɔtineret̃. Itẽ oẽs cooperãtes in sepultura cõtra ꝓhibitionẽ eccle penã incurrũt: nõ tñ portãtes crucẽ vl̃ cereos aut associãtes: q: illi ꝓp̃ie nõ cooperant̃. Deniq; quattuor sũt festiuitates: scz natalis dñi: pasche: penthecostes ⁊ assumptiõis virgĩs gloriose: i qb⁹ in. c. alma mater: ɔcedit̃ q̃ officia diuĩa celebrent̃ solenniter alta voce ianuis aptis ⁊ pulsatis cãpanis: excõicatis tñ ꝑuius exclusis: s̃ iterdictis admissis: qbus obreuerẽtiã dictaz solennitatũ: ⁊ vt ipĩ ad humilitatis grãm ⁊ recõciliatiõis affectũ facili⁹ inclinent̃: h̃ fatis dieb⁹ ɔticipatio ꝑmittit̃ diuinoz: sic tñ q̃ illi ꝓp̃ q̃z excessũ interdictũ hmõi ꝓlatũ est altari nullaten⁹ appinquent. Dicit tñ Archi. h̃ q̃ corp⁹ xp̃i sanis ⁊ extrema vnctio infirmis tũc ɔcedi nõ põt: q: §. adijcimus: cũ se. nihil imutat de ꝓhibitiõe sacramẽtoz sed solũ diuinoz officioz: vñ intra q̃ canũt de sũptiõe sacramẽtoz: de ɔse. di. j. c. ⁊ si nõ freqnti⁹. c. seculares. c. oĩs homo: ⁊ de pe. ⁊ re. c. oĩs: loquunt̃ iterdicto ⁊ alijs ꝓhibitiõib⁹ cessãtib⁹. qd̃ tenet Joan. põt insup in dictis festiuitatib⁹ aq̃ solenniter benedici ⁊ aspgi: sic põt panis ⁊ fructus bñdici ⁊ ministrari: ⁊ Joh. an. in cle.

eos de sepul. tenet q in dictis dieb⁹ ecclesiastica sepultura dari nō pōt: licet Jo. cal. cōtrarium teneat: nā Joh. de ligñ. ⁊ Rob. tenēt cū Jo. an. Possunt etiā nuptie solēnit bñdici in festo assūptiōis: in tribus autem aliis bñdictio solēnis nuptiaꝝ generalit ē ꝓhibita. xxxiij. q. iiij. c. nō oportet a septuagesima: de ferijs. c. capellanus: sic in quattuor festiuitatib⁹ publice pōt ꝯsecrari vl benedici virgines: abbates: abbatisse: altaria: calices: paramēta ⁊ silia: eaꝫ ꝓprie non sunt sacramēta ſ certa officia diuīa. Et nota q in dict: festiuitatib⁹ dies incipit in vesperis vigiliaꝝ vsq ad cōpletoriū dici sequētis exclusiue: ꝫ etiā tuti⁹ videt: licet qdā dicere volūt q scōm cōpletoriū etiā cātari pōt: nā solēnitas celebrationis vni⁹ diei naturalis incipit in vesperis vigilie ⁊ t̄minat in vesperis festi: vt in. c. ij. de ferijs.

De suspēsiōe ⁊ q̄lit suspēsi sunt ꝯferētes vl recipiētes idebite bñficia vl ordines: Ser. XXVI

Non occides Exod. xx. Expediti de cēsura excōicatiōis ⁊ interdicti: iaꝫ ordine debito de suspēsiōe videndū est. Pro quo notādū q suspensio put est species ecclesiastice cēsure est censura ecclesiastica subtrahēs facultatē administrādi ecclesiastica sacramēta vl etiā exequēdi diuīa officia. Et q̄uis multiplex inueniť in iure suspēsio: q: glo. in cle. cupientes: de penis ꝯsequit̄. xxv. species suspēsiōis cuꝫ suis adiectiōib⁹: de qb⁹ ꝓnūc gra breuitatis supsedeo: tū ſ solū ꝓieq dignū duxim⁹ de ea put est species ecclesiastice censure: q̄ q̄lit differt ab excōicatiōe ⁊ īnderdicto visuꝫ est. ſ. Nūc aūt differētiā int̄ depositū: degradatū ⁊ suspēsū: ꝓmo videam⁹: nā large loquēdo frequēter in iure vnum ꝓ alio positū repiun⁹: cuꝫ tū ꝓprie loquēdo differunt: nā suspēsio videtur iportare priuationem legitime executionis ordinū vel officiorum ecclesiasticoꝝ simpliciter vel ad tēpus: ⁊ cū spe dispensationis: que quādoqꝫ infertur a iure: et quandoqꝫ a iudice. Depositio vero priuationē importat legitime executionis officiorum et beneficioꝝ ecclesiasticorū possessionis simpliciter ⁊ ex toto absqꝫ spe restitutionis: retento tamen priuilegio clericali: quia conueniri nō potest in iudicio seculari: nec capi: nec puniri a laicis: ⁊ fit per sententiā hominis cōmuniter sed sine solennitate: nec potest hec pena inferri ab inferiori episcopo q̄ hoc facere pōt erga ꝓpriū subditū assistēte sibi canonico numero episcoporū si deponēdus est in sacris: aľs sufficit ꝓpria sententia episcopi sine aliorū presentia: nec taliter deposit⁹ restitui potest nisi per dispensationeꝫ pape. Postea tamē moderatū est: q quando sacerdos vel alius in sacris ꝯstitutus debeat degradari ⁊ seculari curie tradi ꝓ heresi: tūc hoc fieri pōt per solū episcopū cōuocatis abbatib⁹: prelatis ⁊ religiosis sue diocesis: eo q numerus episcopoꝝ de facili nō potest haberi: vt de heretici. c. q̄m. li. vj. De gradatio vero vltra penā depositiōis hoc addit: q priuatur omni priuilegio clericali cū certa solennitate: quia auferūt illi qdam insignia: vt. xj. q. iij. c. episcopus: vnde quā fit degradatio habet lib. vj. de penis. c. degradatio. Nota tū q non oīs degradatus est seculari curie tradēdus: ſ solū in trib⁹ casibus. Primo in crimine heresis: si noluerit ad peītētiā redire: vl si post penitentiā recidiuauerit: vt extra de here. c. ad abolendā: vbi expresse de hoc. Secūdo in falsario litteraꝝ pape: vt extra de crimi. fal. c. ad falsarioꝝ. Tertio cū quis propter talē calumniaꝫ punit̄ quā intulit suo episcopo: que tangitur. xj. q. j. c. si quis sacerdotū: ⁊. c. se. cū glo. Ad maiorē auteꝫ euidentiā sciendū scōm Hui. ⁊ alios q tripliciter quis dicit̄ suspensus. Primo quo ad se tm̄: quādo scꝫ non est ꝓhibitus abstinere ab officio diuino ⁊ huiusmodi p sententiā canonis vl hominis: sed tm̄ per simplicem prohibitionē iuris absqꝫ sententia lata: sicut quilibet existens in peccato mortali tenet̄ abstinere a celebratione: si tamē celebrat nō tenetur subditus eius vel quilibet alius euꝫ vitare: etiā si sciret peccatū eius: q̄uis celebrās mortalit̄ peccet. di. xxviij. c. vlti. et̄ de coha. cleri. vra. Sicr etiā ẽs in excōicatiōe minori dicit̄ suspēsus: quia debet abstinere a celebratione ⁊ executione ordinū: aľs mortaliter peccat cum minori excōmunicatione recipiens al. q̄d sacramentū: vel solēniter in officio suo tractās: vt di. xl. c. multi. j. q. j. c. sacerdotes: ⁊ expsse p3 ex̄ de cle. ex. minis. c. si celebrat: nec miꝝ cū talis excōicat⁹ fm Hu. l. separatus est etiā ab osculo pacis qd dat in missa: qd ē loco cōionis: nō ät ab hor: dicēdis cū aliis. Et q̄uis fm Inno. talis sacramēta ꝯferēdo vl ordinē suū exeqndo grauit̄ peccet

nõ tñ efficit̃ irregularis. Et licet fm Tho.
in.iiij.nõ debeat q̃s inducere talẽ ad dicẽ-
dum missam vł aliõ ad exequenduz officia
sua: dũ certus est de malicia sua ⁊ obstina
tione: si tamẽ aliũ habere nõ põt excusatur
a tali recipiẽdo sacramẽta: cũ est ei⁹ superi
or vel parrochialis: q2 vtit̃ iure suo ⁊ ma-
lo illius in bonũ suũ. j.q.j. si iustus fuerit:
sicut etiã licitũ est fideli vti iuramẽto facto
ab infideli p falsos deos: vt patet. xxij.q.
j.c.mouet. Secũdo dicit̃ quis suspensus q̃
ad alios tñ: ⁊ hoc mõ large dicit̃ q̃s suspẽ
sus: sicut cleric⁹ peregrin⁹ dicit̃ suspẽsus q̃
celebrare pmittit̃ occulte ex deuotione: vt
extra de cle. pegri.c.tue fraternitatis: sed
nõ publice nisi cũ q̃nq3 sigillis epõ2: vt di.
xcviij.c.j.⁊.ij.⁊ ex eo.ti.tua nos.⁊ hoc si si
gilla sunt ignota aliis sufficeret sigillũ epi-
scopi sui: vt ibidẽ in glo.⁊.lxxj.di.c.prima
tus.xix.q.ij.due. Etiã sufficit pbatio testi
um: vt in dicto.c.tue. multomagis aũt suf-
ficit aplice sedis mãdatũ: vt extra de cler.
nõ resi.c.tue. Ratio huius est fm Hosti. q2
in publica celebratiõe põt eã mouere inanis
glia vł cupiditas nõ aũt in priuato: similit̃
in publico põt accidere cõmune malũ ⁊ scã
dalũ si nõ ordinar⁹ celebraret: in secreto ve
ro solã esset periculũ celebrãtis. Ad h̃ aũt
fm Hosti. q̃ tales suscipi debeãt in execu-
tione ordinũ: debent littere cõtinere hanc
clausulã uel similẽ: quẽ gradatim ad talez
ordinẽ pmouimus: vt di. xxiij.c.in nomie
dñi: verũtamẽ sic suspẽsus si celebrat etiaz
in publico nõ efficitur irregularis. Tertio
modo dicit̃ q̃ suspẽsus pprie: scz taz quo
ad se q̃3 quo ad alios: ⁊ hoc q̃n p sententiam
canonis vel hominis est suspẽsus ab offi-
cijs suis: ⁊ talis abstinere tenet̃ ab officio
etiã post ɔtritionẽ ⁊ ɔfessionẽ quousq3 sit
relaxata suspensio p eũ qui põt: aliis suspẽ-
sus a diuinis officijs vł a celebratiõe ⁊ hu-
iusmodi: si ɔtra fecerit mortalit̃ peccat ⁊ ef
ficitur irregularis fm Inno. de sen. ⁊ re iu
di.c.cũ eterni.li.vj. hoc etiã patet: xj.q.iij.
c.si q̃s epũs. Et fm Inno. ⁊ Guil. si tal' etiã
extra ecclesiam dicat horas officiãdo popu-
lum sicut fieri solet in exercitu efficit̃ irre-
gularis: secus tñ si nõ officiando dicat cuz
vno vel duobus. Suspẽsus tñ a põtificali
bus: si celebrat in pontificalibus nõ erit ir
regularis: cuius ratio est: q2 põtificalia nõ
sunt de substãtia celebratiõis: nec debem⁹
aliquẽ irregularẽ iudicare nisi reperiat̃ ex-
pssum ar. de pe. di. ij. §. pene. Similit̃ suspẽ
sus a pticipatiõe sacramẽto2 de qua habe
tur. xviij. di.c.placuit.c.si quis aũt.⁊.c.de
cernimus. Si ɔtrariũ faciat nõ efficit̃ irre
gularis. Et simile dicendũ est de suspensio
ne que ponit̃.lviij.di.c.fi.⁊ extra de elec.
c.osius.⁊ extra de his que fiunt a maio.p
ca.c.j. nã tales nõ efficiunt̃ irregulares fm
Hostiẽ.⁊ Inno. de q̃bus singulis gratia
breuitatis supsedeo. Notanduz est igit̃ B
q̃ ex pluribus causis ⁊ modis quis incur
rit censurã suspẽsionis: tã quo ad se q̃3 quo
ad alios. Primo nãq3 ɔferẽs ordies alie-
no clerico sine licẽtia sui epi vł supioris et
hoc sciẽt̃ vł saltẽ ex affectata ignorantia:
suspensus est per annũ a collatiõe ordinũ:
⁊ post q̃3 suspẽsio fuerit manifesta poterunt
interim clerici sui absq3 suspẽsus licentia a
vicinis epĩs ordines recipere: vt de tẽpo.
or.c.eos.li.vj. p quã dec. reprobat̃ opinio
dicentiũ: q̃ ordinare poterat alienum sub
sub spe ratihabitiõis: ⁊ intelligit̃ superior
in hoc casu epũs de cuius diocesi is q̃ vult
ordinari est oriũdus: vł in cui⁹ diocesi be-
neficiũ ecclesiasticuz habet: vel vbi habet
domiciliũ licet alibi natus fuerit. Nullus
aũt inferior episcopo hãc licentiã dare põt
nisi ex priuilegio singulari: nisi tñ vicari⁹
eius generalis in spũalibus epõ in remotis
agente: vel sede vacãte capituluz seu is ad
quẽ tunc administratio spũaliũ ptinet: hec
oĩa habent̃ de tẽpo. or.c.cũ nullis.li.vj. Se
cundo cõferẽs tonsurã clericalẽ infanti ni-
si forte religionẽ intraret vł illitterato seu
homini aliene dioc̃. sine licentia: vł etiam
ɔiugato nisi volẽti religioneз intrare: aut
ad sacros ordies pmoueri: q̃n.s. de iure po
test talis suspensus est p annũ a collatione
tonsure tñ: vt de tẽpo. or.c.nullus.lib.vj.
Tertio ɔferẽs ordinẽ vł beneficiũ simõia-
ce ac mediator existens talis simonie scđm
Ray. si simonia est notoria tũc ipõ iure su-
spensus est etiã quo ad alios: vt extra de si
mo.c.accusatũ.⁊ in glo. diffusius: ⁊ sol⁹ pa
pa dispẽsat. Si vero occulta: suspensus est
quo ad se: nõ quo ad alios: ar. de simo.c.et
si questiões.⁊.c.veniẽs. Idẽ dicit̃ in dire-
ctorio iuris. li.iij.ti.xvj. Et nota fm Hof.
⁊ Hosti. q̃ dispẽsatio pape solũ requirit̃ in
maioribus ordinibus: sed epũs dispẽsare
põt de tonsura ⁊ minorib⁹ ordinib⁹: sic eti-
am epũs dispẽsare põt in simonia q̃ cõmit
titur circa exequias defũcto2 ɔsecratiões
cimiterij ⁊ sacro2 vaso2 in venditiõe chris
matis in benedictionib⁹ nuptiarũ ⁊ hmõi:

q: nō est ei ꝓhibitū in iure: ⁊ sic intelligit
cōcessum: extra de sen. ex. c. nup. ſm Ray.
⁊ Ul. qđ etiā intelligi videt̄ cū hmōi simo/
nia esset manifesta: nā occulta non inducit
irregularitatē: Quo simonia in ordine oc/
culta inducit suspēsionē: ⁊ p̄ cōñs irregula/
ritatē si se ingerit diuinis sič p̄us: vt vide/
bit̄. Quarto aliquē ordinās vel ad ordi/
nandū p̄sentās q̄ ꝓmisit vel iurauit ordi/
natori vel p̄ñtatori nil petere de illa eccl̄ia
ad cui⁹ titulū ordinat̄: tūc ordinator trien/
nio suspēsus est a collatiōe ordinū: ⁊ p̄sen/
tator ab executiōe suoꝝ ordinū: vt p̄z exp̄s/
sum de simo. c. si quis. vbi addit glo. Sed
intellige si crimē sit occultū: q̄ si esset mani/
festū sic essent suspēsi: ⁊ si accusarēt ⁊ cōuin
cerent: deponerēt ex tali ꝓmissiōe ⁊ iura/
mento: hoc ibi. Secūdo p̄ncipaliter ordi
nes recipiens suspēsus est multis modis.
Primo nāq̄ vltramōtan⁹ ordinat⁹ ab ep̄o
italie nisi licentiā habeat a papa vł ab ep̄o
vn̄ est oriūdus: vel i cui⁹ diocesi ē bñficiat⁹
⁊ hoc p̄ patētes ip̄i⁹ ep̄i l̄ras cām rōnabilē
cōtinētes cur ip̄m ordinare nō velit vel nō
possit: ip̄o facto suspēsus absq̄ spe dispēsa/
tiōis: vt de tēp. or. c. sepe. li. vj. Sūr recipi/
ens aliquē ex ordinib⁹ sacris ab ep̄o q̄ re/
nūciauit loco ⁊ dignitati ⁊ h̄ sciēter vel ex
ignorātia crassa nō recipit ordinis executi
onē ſ suspēsus est: solūq̄ p̄ papā cū eo dis/
pēsari pōt: vt ex̄ d̄ ordinat̄ ab ep̄o q̄ renū.
c. j. Secus tñ si tñ resignauit loco: ⁊ roga/
tus ab ep̄o loci h̄ fecerit ⁊ si ꝓbabili igno/
rātia h̄ factū est: vel si tñ recepit ab eo or/
dines minores poterit ep̄us cū eo dispēsa/
re: vt ibidē. Secūdo v̄o ordinat⁹ a simoni/
aco in ordine suscepto quātūcūq̄ occulto:
aut etiā in dignitate vel a simoniaco noto
rio in collatiōe ordinū: aut in collatiōe seu
receptiōe vel mediatiōe bñficioꝝ non reci/
piunt ordinis executionē sed sunt ip̄o iure
suspēsi: Quia i sua ordinatiōe nulla sit cō/
missa simonia: ⁊ h̄ in detestatiōez simonie:
vt. j. q. j. gr̄a si nō gratis. c. si q̄ a simoniac̄.
Et est rō: q: tales cū ordinū executiōe sint
p̄uati: qđ non hñt dare nō p̄nt: vt. d. c. gr̄a.
c. q̄ sacros ordines: et. j. q. vij. c. daybertū.
Nota tñ q̄ a talibus ordinati ex ignorātia
facti excusant̄ a peccato: nō solū q̄tū ad or
dinationē ſ etiā q̄tū ad ordinū executōez:
abstinere tñ debēt cū sciunt quousq̄ cū eis
dispenset̄: qđ fieri debet p̄ papam: vt dicit
glo. in dicto. c. si quis. Ignorantia v̄o iuris
nō excusat. Hinc ſm Tho. i. 4. d. 25. q. c. po/
tuo ꝓmitteret q̄ se excōicari q̄ a talib⁹ or/
dinari: q: obediēdo nō excusaret. xj. q. iij.
quid ḡ. iniustā aūt excōicationē patiendo
meret̄: vt. xxiiij. q. iij. c. cōperim⁹. cū diuer/
sis. c. se. cōcor. Hoff. Tertio cū a simonia/
ce ordinat⁹ etiā si vitiū simonie sit occultū
est ip̄o iure suspēs⁹: nō solū ab ordine quē
simoniace suscepit ſ etiā ſm Aug. ⁊ Inno.
ab actib⁹ omniū alioꝝ ordinū: ⁊ ſm Inno.
etiā in tp̄alib⁹: vñ ⁊ p̄dit administrationē. j.
q. j. reperiunt̄. ex̄ de simo. c. tanta. nec potest
cū tali dispēsari nisi p̄ papā: vt. j. q. j. erga.
Qui etiā faciliter nō dispēsat q̄n cōmissa ē
simonia ex p̄te vtriusq̄. s. ordinatoris ⁊ or/
dinati: vel etiā q̄n cōmissa ē ex p̄te ordinati
tñ: vt plane patet. j. q. j. c. statuim⁹. ij. et. c.
qui studet. Si v̄o cōmissa est ex p̄te ordina
toris tñ: vt ordinati cōsanguineis ordina/
tori aliq̄d dante ip̄o ordinato penit⁹ igno/
rante: tūc nō potest ip̄e ep̄us dispensare cū
eo ꝓpter turpitudinē suā sed successor ei⁹
in ep̄atu: vel si habet domiciliū in alio epi/
scopatu: tunc ep̄us ille potest: ⁊ multo ma/
gis papa: dicto. c. statuim⁹. ij. et. c. se. ⁊ h̄ ſz
Inno. Hosti. Ray. ⁊ Hoff. Item q̄n simo/
nia cōmissa ē tñ ex p̄te ordinati: tūc si talis
nō ministrat pōt ep̄us cum eo dispēsare in
ordinib⁹ rite susceptis: Quis nō in illo quē
simoniace recepit: nec etiam q̄ recipiat ali
os ante dispensationē: Sūr si talis ante dis/
pensationē post ordinē simoniace susceptū
ministrasset: tunc etiā in ordinib⁹ ante rite
susceptis nō poterit episcopus dispēsare.

Quarto ꝓinde ordinatus ab heretico:
scismatico: excōicato vel degradato nō re/
cipit executionē: licz ſm Tho. Pe. Ray. ⁊
Hoff. tales ordinatores veros cōferāt ordi
nes q̄tū ad characterē: sicut ⁊ oīa alia vere
cōficiūt ⁊ cōferunt sacramēta: excepta pe/
nitētia quo ad excōicatos manifeste: secus
de occultis qui absoluūt ſm Rich. ⁊ Pe.
de palu. dūmodo tamē p̄dicti tenēt formā
ecclesie. j. q. j. c. dñs declarauit. de ↄse. dist.
iiij. nō est vobis. peccāt tamē mortalit̄ tam
dantes q̄ recipiētes ab eis quecūq̄ sacr̄a
sciēter: nisi baptismū in extrema necessita/
te: Quis aūt ignorātia ꝓbabilis nō crassa
facti nō iuris: tales nō excusat a peccato i
ip̄oꝝ ordinū receptiōe ⁊ in eorūdē executi/
one q̄diu i eadē ignorātia laborāt: postq̄
tñ h̄ sufficiēter sciūt: abstinere debent quo/
usq̄ cū eis fuerit dispēsatū. Erga quā dis/
pēsationē dič Hosti. q̄ i ep̄ata solus papa
dispēsat: vt ex̄ de elec. papa dispensat: imo

fm Ray. ⁊ Hoff. si ordinati fuerūt a tali q
recepit vltimā manus impositionē: id est
epālē consecrationē ex ecclesiā nunq̄ tole-
rant. ix. q. j. ordinationes. Si vo factū est
ex ignorātia pbabili: tūc fz Hosti. p discre
tū plātū cū tali poterit dispēsari: ⁊ sic tole-
rant in ordinibꝰ susceptis: vt pz ex de ordi
natis ab epo q renun. c. vlti. Preterea fm
Ray. ⁊ Hoff. si ordinatꝰ est ab eo q recepit
vltimā manꝰ impositionē in ecclesia: id est
anteq̄ efficeret hereticus: scismaticus vel
excōicatus: tūc ex dispēsatiōe tolerat mini
strare in ordinibꝰ susceptis: siue sciebat si-
ue ignorabat: sed ad supiores pmoueri nō
debet nisi esset necessitas magna ⁊ cōuersa
tio sancta: vt. ix. q. j. c. ij. ⁊. iij. ⁊ idē videt
dicere Hoff. de interdicto ⁊ suspēso a diui-
nis. §. q nō cōfert executionē: vt. ix. q. j. c. j.
⁊ se. Quinto ordinatꝰ ad aliquē sacrum
ordinē extra statuta tpa ordīationū: de q-
bus vide in. vij. pcepto sermone. xiiij. suspē
sus est: nec debet pmitti in susceptis ordini
bus mīstrare: q̄uis characterē recepit: vt
ex de tēp. or. c. ij. epus tn̄ imposita eis pri-
mo penitētia cōpetenti sustinere poterit vt
in susceptis ordinibꝰ mīstret: vt ibi. c. ɔsul
tationi. ⁊ in glo. Cōcor. Inno. ⁊ etiā Ulri.
qui addit q secus est de ordinibus suscipi
endis. Dicunt etiā quidam q si talis ante
dispensationē in ordine suscepto ministra-
uerit: non posset episcopus cum eo dispen
sare: verius tamē videt q possit per. c. Lu
gdunen. ix. q. ij. nisi forsan executio sibi in-
terdicta fuisset. ⁊ nihilominꝰ postea mini-
strasset. Ratio est: qa omnis suspensus in-
terdictus vel excōicatus se diuinis inge-
rens efficit irregularis: nec subleuari pōt
nisi p papā: vt pz de sen. re ⁊ iuō. c. cū eter-
ni. li. vj. ⁊ de sen. excō. c. cū medicinalis. li.
vj. Sexto ordinatus p saltū. s. aliquo or-
dine ptermisso ad ordines supiores ascēdē
do q̄uis characterē recipiat: tn̄ est suspen
sus ab executiōe ordinis sic recepti: vt dis.
v. c. sollicitudo. ex de cle. p sal. pmo. c. j. ⁊
in glo. q si nō malicia sed ignorātia vel ne-
gligentia hoc egit: q̄uis de rigore deponi
deberet: tn̄ ex dispēsatiōe epi ad ordinem
ptermissum poterit pmoueri. Et si an dis-
pēsationē hmōi ⁊ repationē ordinis omissi
mīstrauerit in ordine illo vel supiori: cre-
dens q gradatim pmotus fuisset poterit
etiā epus cum eo dispēsare. Si vo scienter
vel p saltū pmotus in ordine sic suscepto
vel scienter omisso: siue dispensatiōe ⁊ ordi-
nis omissi repatiōe ministrauerit: tūc so-
lus papa q vlterius ascēdat cū eo dispen-
sare poterit: q̄uis in ordine rite suscepto
sufficeret epi dispēsatio: fm Ray. Hosti. ⁊
Guil. ar. de cle. nō or. minis. c. ex lris. Se-
ptimo recipiens vno die minores ordines
cū subdiaconatu vel duos sacros ordines
ordinatore sciēte vel ignorāte: suspēsus est
ab ordinibꝰ sic receptis. lj. dis. c. qui in aliq̄
lmo deponi debet: vt. lxxvij. di. c. subdia-
conus. ⁊ extra de eo q fur. or. re. c. Inotuit.
possunt tn̄ hmōi pmitti misericordit in mi
noribus ordinibus tn̄ ministrare: ⁊ si reli-
gionē intrauerint ac vita moresq̄ eorū ere
gerint: potest abbas si voluerit etiā in aliis
ordinibꝰ secū dispēsare: vt extra de eo qui
fur. or. rece. c. lator. Idē Ray. ⁊ Hosti. Ue-
rū si lata fuisset pns excōicationis sentētia
cōtra taliter recipiētes ⁊ nihilominꝰ rece-
perūt. nō poterit cū eis dispēsari nisi p pa-
pam: vt papa exemplariter in dicto. c. inno
tuit. ⁊ in glo. ⁊ addit Hosti. q etiā papa cū
talibus defacili non dispensat: ar. extra de
cle. excō. mi. c. latores. Octauo recipiēs
ordinē sacrū pmoueri faciens cū falso titu-
lo est suspēsus: vt pz expssum ex de simo. c.
p tuas. ij. vbi rīdet papa q nisi cum hmōi
fuerit misericordit dispensatū nec ad supi-
ores ascēdere: nec in suscepto debet ordine
ministrare: adducēs ad hoc ibidē triplicē
rationē: vt patet latius in septimo pcepto
sermone. xiiij. cū tali tamē fm Guil. in or-
dinibus ante rite susceptis p episcopū dis-
pensari poterit: sed in ordine sic suscepto ⁊
aliis postea susceptis solus papa dispēsat
vt patet eo. ti. c. penul. in fi. Nono recipi
ens ordinē excōmunicatiōe ligatus suspen
sus est: ⁊ quidē si sciens se excōmunicatū
ordinē suscepit: tūc est a susceptis ordinibꝰ
ppetuo deponēdus: si vo non recoluit fa-
ctū p quo canonē incidisset: vel factū qui-
dem recolens: sed iuris ignarus nesciuit
exinde se teneri in excōicatione: tunc cū eo
si secularis sit solus papa dispensare pote-
rit. Nimirū cum ⁊ pape soli taliū est abso-
lutio reseruata: qd tn̄ minus est vt ceteri
plati intelligant eis maiora phibita qbus
vetita sunt minora: hec plane patēt de sen.
excō. c. cū illoꝝ. vbi etiā subdit: q si religi-
osi fuerint vel regulares: tūc abbas eorū p
iniūctā ⁊ pactā penitentiā cū eo dispēsare
poterit: nisi fuerit adeo graue et notabile
q aplica sedes esset merito cōsulēda: vt est
mēbri mutilatio: copiosa sanguis effusio:

vel in eṗm aut abbatē vel aliū ṗlatū violē‑ta manus iniectio ꝛ similia: put ibidē ex‑emplificat: vel etiaꝫ nisi qui fecit adultus vel discretus fuerit ꝙ violēter ꝫ cū de ob‑liuione ꝛ ignorātia ṗsumeť: vt pꝫ ibidē.

Decimo religiosus recipiēs aliquē ordi‑nem in apostasia suspensus est: ꝛ quātum‑cūꝗ postea fuerit recōciliatus ṗlato suo ꝛ penitentiā receperit: tñ absꝗ dispēsatione in ordine sic suscepto mīstrare nō poterit: vt pꝫ ex̄ de apos. c. viii. Si tñ ad religionē aliā transisset ꝛ ibidem ordinationē susce‑pisset: in ordine suscepto sine dispēsatione ministrare posset: vt dicit ibidē glo. q̄ tūc ordinē in apostasia nō recepisset: ex̄ de tēp. ordi. c. ex pte: dicit tñ glo. ꝙ si monasteriū ad qḋ transiuit fuit maioris religionis tūc nō peccauit: vt extra de regul. c. licꝫ. ꝛ tūc de iure cōmuni pōt in ordine suscepto libe‑re ministrare. Si xo minoris tūc peccauit mortaliť: ꝛ tūc cum eo dispensandū est alr̄ nō debet mīstrare: hoc ibi. Itē oīs aposta‑ta quācūꝗ religionē fuerit tacite vl exp̄sse ꝓfessus: temere sue religionis habitū di‑mittens: ipo facto sententiā excōicationis incurrit: vt li. vj. ne cleri. vel mo. c. vt pien‑la: ꝛ sic suspēsus est. Undecimo ꝯtrahēs matrimoniū de ṗsenti ꝛ faciens se ad ordi‑nes sacros ꝓmoueri: aliť ꝙ a sacris cano‑nibus est cōcessum: etiā ante carnalē copu‑lā: ꝗuis characterē recipiat: tñ ab ordinis executiōe suspēsus est: ita ꝙ nec post mortē vxoris poterit in ordine suscepto mīstrare nec ad alios ascēdere: nec aliqḋ officiū vel beneficiū ecclasticū obtinere: ac matrimo‑niū nihilominus sic cōtractū ꝓpter hoc nō dissoluiť: qḋ intellige nisi religionē appro‑batā ante carnis copulā intrauerit ꝛ pro‑fessionē fecerit: hec patent in extrauagā. Jo. xxij. que incipit: antiqua. Ad lau. dei.

De diuersis suspēsiōibus quas qs incurrit ipso iure ꝓpter diuer‑sas causas: Sermo XXVII

Non occides Exo. xx. Expediti de suspensiōe q̄ con‑trahiť in collatiōe vel susceptiōe ordinis: iā breui stilo de diuers̄ alijs suspē‑sionib⁹ ꝓsequēdum est. Prima suspēsio est in bñficijs cōferendis vel acquirendis: nam bñficiū simoniace cōferens vel etiam mediator existens: est ipo iure suspensus: vt dictū est in sermone p̄cedenti de eo qui cō‑fert ordinē simoniace vel mediator est: ac‑quirens xo beneficiū cum cura: vel etiam dignitatē p simoniā: si est occulta: tunc idē est iudicium ꝭm Hoff. sicut de illo q̄ recipit ordinem simoniace: vt dic̄ū est supra: quia suspēsus est ipo iure etiam quo ad alios: ꝛ nō solū ab actibus omniū ordinū sed etiā ab administratiōe tpaliū: ꝭm Inno. ꝛ tali beneficio ꝛ dignitate dispēsat solus papa: p̄cipue q̄ñ bñficiato sciētibus est cōmissa: ꝛ de hac simonia plenius vide in. vij. p̄ce‑pto. Qui aūt recipit simplex bñficiū simo‑niace ꝭm Ray. suspēsus est etiā q̄ ad alios ab actib⁹ omniū ordinū: si simonia fuerit notoria: si tñ occulta non est suspensus ipo iure quo ad aliquos sed suspendendus: vt j. q. iij. c. j. et. ij. Idē Tho. ꝛ Hosti. Et si qui‑dem cōmissa ē simonia ipo bñficiato igno‑rante: tūc eṗus cum eo dispēsare potest in tali bñficio: postq̄ pure ꝛ simpliciť ei renū‑ciauit: ac etiā ꝙ ministrare possit in ordini‑bus ante ꝛ post bñficiū susceptis: qḋ intel‑lige si eṗus ignorauit: nam si sciēter simo‑niace cōtulisset nō ipse sed supior dispēsare posset: ar. j. q. j. c. j. Idē Tho. Ray. ꝛ Ulri. Si deniꝗ simonia cōmissa est bñficiato sci‑ente: tūc solus papa dispensare potest: tam in illo bñficio ꝙ in quocūꝗ alio ꝭm Ulri. Tan. ꝛ Hosti. Secūda suspēsio cōcernit iudices ꝛ cōseruatores: nā iudex ecclasti‑cus vel delegatus q̄ cōtra ꝯscientiā ꝛ iustī‑ciā in grauamē ptis alteri⁹ in iudicio q̄c̄q̄ fecerit p gratiā vel p sordes: puta p pecu‑niā: odiū: fauorē: timorē ꝛ silia: ab execu‑tione officij per cōtinuū annū suspēsus est. Et si suspensiōe durāte se diuinis ingesse‑rit efficiť irregularis: nec releuari poterit nisi p papā: vt de sen. ꝛ re iudi. c. cū eterni. li. vj. Sic etiā ferentes excōicationis sen‑tentiā cōtra aliquē vel cōtra aliquos: nisi p̄mittāt trinā admonitionē: vel saltē vnā p tribus: ꝛ hoc ꝑsonis idoneis ṗsentibus suspensi sunt p mensem ab ingressu ecclesie vnde si tempore intermedio diuina officia celebrauerit in ecclesia efficereť irregula‑ris. Similiter aliquis existens cōseruator auctoritate illius cōseruationis se nō po‑test intromittere de alijs q̄ de māifestis in‑iurijs ꝛ violentijs: vt de offi. dele. c. statui‑mus. ꝙ si de alijs que scꝫ iudicialē indagi‑nem requirūt se intromiserit: est suspēsus per annum ab officio: vt patet ibidem. c.

hac cōstitutiōe. Tertia suspēsio cōcernit notorios fornicatores q̄ sūt ipso iure suspē si quo ad se et quo ad alios: vt. xxxij. dist. c. nullus missam. et. c. se. et. lxxxj. di. c. si qui p̄sbyteri. cū. c. sequētib⁹. Pro quo notandū fm Tho. et Ray. q̄ dupliciter dicit̄ notoriū. s. notoriū iuris: cū q̄s in iudicio confitet̄ vel de crimine cōuincit̄. Et notoriū facti: cū. s. crimē ita populo manifestū est q̄ nulla tergiuersatiōe celari pōt. Quocūq̄ igit̄ modo istoꝝ fornicatio clerici notoria fuerit: suspensus est tā quo ad se q̄ quo ad alios fm Tho. Ray. Bern. Inno. Hosti. et alios. Nec solū sacerdos ꝫ etiā i quocūq̄ ordine cōstitut⁹: etiā in minorib⁹ ex notoria fornicatiōe suspēsus est ipso iure ab omnibus actib⁹ ordinū: fm Inno. q̄d etiā notat Archid. xxxij. dist. §. ad hec. q̄d probat etiā p. c. ministri. di. lxxxj. in fi. et ex de coha. cle. et mu. c. vestra. et. c. quesitū in glo. vnde tādiu talis est supēsus q̄diu pseuerat i vitio: et interim si exequit̄ officia sua etiā semel: efficit̄ irregularis: et indiget dispēsatiōe pape fm Inno. Hosti. vt notat Archi. et An. de bu. Hinc etiaꝫ si postea cessaret a vitio et ante dispēsationē vteret̄ officio suo semꝑ mortalit̄ peccaret: q̄uis nouā irregularitatē nō otraheret. Si vō cū esset suspēsus nō executus est officia sua: nihilominus indiget dispēsatiōe ab illa suspensiōe: quā facere poterit ep̄us fm Inno. Secūdo nota q̄ fm iura cōmunia tales euitari debēt tā in missa q̄ in alijs diuinis officijs: vt di. xxxij. c. null⁹. et. c. p̄ter hec. sed in hoc variatur opinio doctoꝝ. Aliqui dicūt q̄ euitari debet in diuinis post āmonitionē eis factā si se nō correxerint: fm Hu. et Lau. que admonitio fieri pōt a quocūq̄ fm Hu. sed fm Lau. fieri debet ab ep̄o q̄d videt̄ veri⁹ et p̄bat̄ p. c. sacerdos aliq̄s. et. c. si q̄s ep̄us p̄sbyter. lxxxj. di. Sed alioꝝ opinio cōmunior: est et solennior docto. q̄uis Archid. dicat eā durā: q̄ statim euitari debet ante quācūq̄ admonitionē: q: ius suspēdit eos quo ad se et q̄ ad alios: ꝫ tenēt Tho. Ray. Ul. Inno. Hosti. Jo. cal. An. de bu. A talib⁹ q̄ fm eā q̄ habent̄ in corpe iuris nec sūt audiēda diuina: nec sumēda sacrā nisi baptism⁹ et eucharistia i extrema necessitate: vt dist. xxxij. §. verū. Ceterū: q: frigescente charitate supabundat iniq̄tas: et p̄sertim carnalitas in ecclīasticis: ad vitandā scandala et etiā multa picula q̄ oscientijs timoratis cōtingere possent: p̄uisum est: nō notorijs fornicatorib⁹ sed christi fideliū pijs mētibus: vt libere et licite valeāt audire eorū diuina et recipe sacramēta: cū non tenent̄ tales vitare p̄textu cuiuscūq̄ sentētie vel censure ecclīastice: a iure vel ab homie generalit̄ p̄mulgate: donec talis sententia vel censura fuerit a iudice publicata vl' denūciata specialit̄ et exp̄sse: vt patet in extrauagā. Martini pape. v. quā dedit in cōcilio Cōstañ. vt p3. s. q̄ incipit: ad euitandā scandala. Quarta suspēsio cōcernit p̄latos quoscūq̄ q̄ p̄textu visitatiōis ecclīarū vel monasterioꝝ exigūt vel recipiūt indebitas p̄curatiōes ꝯ cōstitutiōeꝫ Inno. pape. iiij. q̄ ponit̄ ex de censi. c. p̄curatiōes: et Grego. x. que ponit̄. e. ti. in. vj. c. exigit. vā cōstitutionē illam violātes duplū eius q̄d receperint: ecclie a qua id receptū fuerit infra mēsem reddere obligant̄. Alioq̄n extūc patriarche: archiep̄i: ep̄i duplū ipsum vltra ꝑdictū temp⁹ restituere differentes: ingressum ecclesie sibi sciant interdictum. Inferiores vō ab officio et bñficio nouerit se suspēsos quousq̄ de duplo hmōi grauatis ecclesijs plenariā satisfactionē impendant: nulla eis in hoc dantiū remissione liberalitate seu grā valitura: ꝫ ibi. Quinta suspensio fert̄ ꝯ p̄latos ecclīaꝝ in. c. si quorūdā: extra de solu. vā p̄latus ecclesiā pro alienis debitis obligās: ipso iure suspēsus est ab administratiōe tam spūaliū q̄ tpaliū: nec ecclesia tenet̄ obligata: sed idē p̄latus p̄ debitis illis rñdere debet: vt ibi. Et dicunt An. et Hoff. q̄ hoc p̄cedit siue sit ecclesia cōmendata vel intitulata seu etiā ad p̄curādū data: de elec. c. cū nobis: siue sit etiā occupata ne p̄do sit melioris cōditiōis: vt de p̄ben. c. cū qui. Dicit tñ An. q̄ si ecclia monasterio subiecta p̄ debitis alienis obligat̄: abbas nō incurrit hanc penā: ꝫ p̄latus cui⁹ est administratio: secus aūt esset abbatis: et si q̄s nō grauaret ecclīā obligādo sed remittēdo: dicit An. q̄ tenet̄ ad penā. Hoc tñ nō placet Jo. an. q: nō debet ꝫ ius penale ex suos terminos extēdi: et ꝫ placet Inno. Si tñ ecclesia pecuniam haberet supfluā: dicit Hosti. q̄ eā mutuare poterit indigēti: et etiā de supfluo tenet̄ facere elemosynā paupib⁹. Et addit Jo. an. in regula. in penis. li. vj. q̄ q̄nq̄ p attēptare cōsumat̄ delictū etiā si nō sequat̄ effect⁹: et tūc ius punit: ad hoc facit de homic̄. c. p̄ hūani. li. vj. vbi mādato p̄ficit̄ delictū: sic etiā hic tradēdo lr̄as vel sigillū incurrit hanc

penā etiā si obligatio nō sequat̄: vt q: stetit ꝑ credito: ē nō ꝑ p̄latū: cum ꝓcesserit ad actū quātū in se fuit: loquit̄ tn̄ hic de p̄lato inferiori ep̄o: cū ep̄i nō incurrāt suspēsionē iuris nisi d ip̄is fiat exp̄sse mētio: vt d sen. excō. c. q: ꝑiculosū. li. vj. de elec. c. si cōpromissari9. eo. li. Sed dic̄ Hosti. ꝙ ꝓpter hāc causā deberet ep̄us a supiore suspēdi. Preterea q̄ritur sm Uin. ⁊ Inno. prim9 supior absoluere potest ab hac suspēsione: ex quo papa sibi nō reseruat: vt d sen. excō. c. nup. tamē sm Hostiē. si ante relationē īmisceat se diuinis: efficit̄ irregularis ⁊ erit ꝑ solū papam absoluēdus: vt de sen. ⁊ re iudi. c. j. li. vj. Sed Jo. an. hoc nō credit: cū nō sit suspēsus ab officio vl̄ diuinis. Jo. cal. dicit ꝙ cū sit suspensus a sp̄ualib9: pōt teneri cū Hosti. ꝙ sit irregularis: eo ꝙ administratio spiritualiū large sumpta potest includere diuinorū celebratōez. Ad h̄ facit de cor. vi. c. ex pte. ij. ⁊ hoc videt̄ securius. Si vo sumat̄ stricte: ꝓut denotat quādam p̄latiōnē ⁊ potestatē cōpetentē nō ratiōe ordinis sed dignitatis: tūc verum est dictū Jo. an. ⁊ hoc est benignius. Sexta suspensio cōprehendit religiosos p̄sidentes monasterio: prioratui: eccl̄ie vel administratiōi: qui cōcedunt alicui ad vitā vel ad certum temp9 iura: redditus aut possessiōes eiusdem: pecunia etiā inde recepta nisi necessitas aut vtilitas monasterij p̄oratus ecclesie seu administratiōis hui9 hoc exposcat: accedente nihilomin9 ad hoc cōsensu conuentus sui: vel si cōuentū non habent p̄lati sui: alioqn ip̄o facto sunt suspensi ab officio: vnde nec valet dicta cōcessio: hec patēt de reb9 eccle. nō alie. c. monasterioꝝ. in cle. Excipiunt̄ tn̄ ibi duo casus. s. locatio ⁊ vēditio redditū vel fructuū ad modicū tempus. Modicū aūt temp9 licz sit arbitrariū tamē intelligit̄ decēniū sm oēs docto. Sz vtrū hec suspensio intelligat̄ ab officio diuinorū vel officioꝝ tp̄aliū administratiōis puta p̄lati ꝓcuratoꝝ cancellarij ⁊ hmōi. Joh. an. remittit ad notata de decl. c. j. in cle. ⁊ ibi ponit vtrāq3 opinionē: sed ad vltimū dimittit sub dubio: quapropter opinio securior est eligenda. Septima suspensio fertur cōtra ꝑticipantes scienter excōmunicatis ī diuinis: excōmunicatis dico maiori excōmunicatiōe: nam ꝑ talem ꝑticipatiōnē peccat mortaliter contra ꝓhibitionē ecclesie faciens: etiam si ius ignorat: precipue si talis conditiōis est ꝙ scire potuit et debuit huiusmodi ꝑticipationis ꝓhibitionem: non tamē est excōmunicat9 maiori excōmunicatiōe sed minori: nec est irregularis sed vicinus irregularitati: nam ingressus eccl̄ie est illi interdictus si publice excōmunicatos admittit ad officia diuīa seu ecclīastica sacramēta vel ecclīasticā sepulturā: donec de huiusmodi transgressione satisfecerit cōpetenter ad arbitriū eius cuius sententiā cōtempsit: vt patet lib. vj. de priuil. c. episcopoꝝ. vnde si postq̄ est interdictus ingressus eccl̄ie se diuinis ingerit ī suo officio sicut prius irregularis efficit̄: ⁊ sic videt̄ intelligendū de clericis secularibus ⁊ regularib9. Sed et si sepeliret excōmunicatū publice: tūc esset excōmunicat9: vt supra: nec etiā metus in talibus excusaret: sm Hosti. nisi metus qui cadit in constantē virum sm Guil. ⁊ Hug. Hic nota ꝙ ꝑticipatio cum excōmunicatis est mortale peccatum in quattuor casibus sm Tho. in iiij. dist. xviij. Primo ꝑticipando ī crimīe. Secūdo in diuinis. Tertio in ꝯtemptu ecclesiastice discipline. Quarto cōtra prohibitionē p̄ceptoriam superioꝝ. Idem Pe. abbas ⁊ Archi. xj. q. iij. c. sicut apostoli. et sic intelligit̄ idem. c. scz cum quis ꝑ cōtemptū ꝑticipat tūc excōicari potest: quia mortaliter peccat. Idem Jo. an. ⁊ Jo. de ligna. ⁊ Rich. in. iiij. Et hoc est verum sm ea que sunt in corpe iuris. Sed hodie secus ꝓpter extrauagan̄. Martini pape. v. de qua patz supra. Octaua suspensio fert̄ contra patriarchas: archiep̄os ⁊ ep̄os qui locant vl̄ alio titulo cōcedunt aliquam domū vsurarijs alienigenis ad fenus exercendum: vel etiā si ꝑmittunt ꝙ vsurarij alienigene: scz non oriundi de terris ipsoꝝ locoꝝ publice vsurā exercentes vel saltem exercere volētes: habeant domos cōductas seu al's habitent in terris suis: id est eoꝝ iurisdictiōi subiectis: nisi infra tres menses oēs tales de terris suis expellēt: nunq̄ decetero tales alios admissuri: eo ipso censurā suspensionis incurrūt: vt patet li. vj. de vsur. vsurarū. Nona suspēsio est lata cōtra bn̄dicentes secūdas nuptias. Pro quo nota ex de secū. nup. dicit̄. c. vir autē vel mulier ad bigamiā trāsiens nō debet a p̄sbytero bn̄dici: q: cū alia vice bn̄dicti sunt eoꝝ bn̄dictio iterari nō debz: hoc ibi. glo. dic ꝙ hoc debet ītermitti ad exhortationē cōtinētie: ⁊ etiā q: sacrm̄ iterari nō debet: vn̄ d ibidē c. j. capellanū quē bn̄dictionē cū secūda cō

titerit celebrasse ab officio beneficioqȝ rc. suspēsum: cū lrāꝝ tuaꝝ testimonio ad sedē apostolicā nullaten⁹ destinare postponas.

Hinc q̄ri pōt: vtrū vliter verū est ꝙ secū/de vel vlterioꝛes nuptie bn̄dici nō pnt. Ad hoc rn̄det Hein. boyc in dicto. c. vir aūt. ꝙ duplex est bn̄dictio nuptialis. Una q̄ fit in facie eccl'ie p quā matrimoniū publicaꝛ: ꝛ sine q̄ matrimoniū clādestinū reputaꝛ: de qua habeꝛ. xxx. q. v. c. ij. ꝛ. iij. ꝛ p totū. ꝛ de clādest. despō. c. cū inhibitio. ꝛ tūc quātū/cūqȝ fuerūt al's bn̄dicti ambo vl' alter ipo/rū debēt nihilomin⁹ denuo bn̄dici: vt patꝫ in iuribus allegatis. Alia que fit speciali⁹ cū pallio vel libro cui nubētes supponunꝛ ꝛ quibusdā ꝓrijs oꝛonib⁹ ꝛ alijs bn̄dicuꝛ: de qua bn̄dictiōe dicitꝛ hic i duob⁹. c. ꝛ tūc si notoꝛiū est virū esse coꝛruptū vel mulierē coꝛruptā fm Hosti. in sum. bn̄dictio nō ꝓ/staꝛ: qꝛ nisi virgo cū virgine cōtraxerit nō debet interesse sacerdos: vt dicit. c. de his. xxxj. q. j. hoc intelligiꝛ ꝙ nō debet ꝓbere bn̄dictionē. Sed h̄ esset nimis rigoꝛosum: paucioꝝ bn̄dicerenꝛ: nec videꝛ hoc innue/re tex. hic qui loquiꝛ de secūdis nuptijs: ꝛ sic req̄rere videꝛ p̄mas nuptias p̄cessisse: ꝛ ideo dicendū est: ꝙ si nō est notoꝛiū virum esse coꝛruptū vel mulierē coꝛruptā: ꝛ sunt p̄me nuptie quo ad vtrūqȝ: tūc debēt bn̄di/ci vt hic: ꝛ dicto. c. de his. Et idē dicendū ē cū nō est notoꝛiū mulierē esse coꝛruptā. Si ꝟo sunt secūde nuptie ex pte vtriusqȝ: tunc cū al's bn̄dicti fuerint nō debet iterari bn̄/dictio: sicͭ dicitꝛ de alijs sacramētis nō ite/rādis: qꝛ talis bn̄dictio q̄si sacramētalis ē fm Hosti. in. d. c. capellanū. Et hoc verū ē etiā si cōsuetudo sit in cōtrariū: ꝛ papa eā sciat ꝙ ꝯsuetudo nō excusat i talib⁹: vt pꝫ de heret. c. ad abolendā. nisi ꝛ papa ex cer/ta sciētia approbet ipam. Et idē iudiciū est si sūt secūde nuptie ex pte mulieris tm̄: ve/rūtamē cū sint secūde nuptie ex pte viri tm̄ nec est notoꝛiū mulierē esse coꝛruptā: tunc fm quosdā bn̄dici possūt: ꝛ hec est opinio Tho. in. iiij. dist. xlij. Ratio est: qꝛ ibi aliq̄ mō saluaꝛ significatio: ꝛ hec opinio cōiter seruaꝛ: ꝛ licꝫ fm iura cōmunia cū sacerdo/te taliꝛ suspēso solus papa dispēsare pōt: tn̄ Jo. xxij. in extrauagā. q̄ incipit: cōcertatiōeꝫ antique. dicit ꝙ cū talib⁹ p̄sbyteris a pena suspēsiōis p̄dicte absoluere ac sup executi/one oꝛdinū ꝛ retētiōe hmōi bn̄ficioꝝ: eoꝝ dioē. libere dispēsare valeat. qđ sane intel/ligiꝛ nisi añ dispēsatōeꝫ hmōi diuinis offi/cijs vt p̄us se ingesserint. Decima suspen/sio ferꝛ ꝯ clericos q̄ sciēter indignū eligūt ad ep̄atū: ꝯ illā formā q̄ poniꝛ ex de elec. c. cū in cūctis. vn̄ tales sunt p trienniū suspē/si a bn̄ficijs tā habitꝭ q̄ȝ habēdis. Similiꝛ eligētes aliquē siue facta fuit electio cōcoꝛ/diter siue in discoꝛdia: si infra. viij. dies ex quo poterūt cōmode distulerūt ipsā electi/onē electis p̄sentare q̄ culpabiles in h̄ fue/rint: a ꝓsecutiōe electionis sunt exclusi ac suspēsi p trienniū a beneficijs: q̄ obtinēt in secūda ecclesia. Insup si infra tēpus illud temere vel coloꝛate se imiscuerint illis: ipo iure ppetuo sunt p̄uatꝭ: vt de elec. in. c. cu/pientes. §. ceterū. li. vj. Preterea si facta est cōpꝛomissio in aliquē ꝛ cōpꝛomissarius sciēter eligit indignū: ipo facto p trienniū suspensus est a bn̄ficijs ecclesiasticis: vt de elec. c. si cōpꝛomissarius. §. poꝛro. hec tamē suspēsio non tangit ep̄os licꝫ effecti cōpꝛo/missarij indignum elegerint: nec intelligiꝛ de electionib⁹ inferioꝝ prelatoꝝ: sed tm̄ de electiōib⁹ ep̄oꝝ ꝛ supioꝝ: vt ibidē subdiꝛ.

Hic queri pōt: vtrū suspēsus a bn̄ficio cē/seaꝛ etiaꝫ suspēsus ab officio vel ecōuerso. Ad hoc dicendū fm Pe. de anch. sup cle. cupiētes. de penis. cui cōcoꝛ. Basy de calō. ꝙ aut q̄s est suspēsus a bn̄ficio vel ab offi/cio seu ab vtroqȝ. Si ꝟo a bn̄ficio tūc siue sit suspēsus a iure siue ab hoīe nō ē suspēs⁹ ab officio: ar. c. dilectus. de offi. oꝛ. nec etiā officiū ē accessoꝛiū ad bn̄ficiū: lꝫ sit ecōuer/so: ꝛ est regula iurꝭ. in. vj. que dicꝛ: in penis benignioꝛ est interp̄tatio facienda. Si ꝟo suspēsus est ab officio cū illa adiūctiōe tm̄: tūc planū est ꝙ nō suspēsus a beneficio: cū tm̄ sit suspēsus ab officio: hoc enim ostēdit sentētie ꝓmulgatio: nec vltra ꝓferētis in/tentionē sentētie vires se extendūt: saluo casu. c. pastoꝛalis. ex de appel. Si ꝟo suspē/sus est ab officio simpliciꝛ sine adiūctione tm̄: ꝛ hoc a iure: tūc si hoc ē ꝓpter crimē: pu/tat in illo casu ꝙ suspēsus ab officio sit etiā suspēsus a bn̄ficio: vt etiā habeꝛ exempla/riter. lxxxj. dis. c. eos. et. c. si q̄s sacerdotū. Si ꝟo ꝓpter infamiā vel cōtumaciā suspē/sus est ab officio: tūc nō est suspēsus a bn̄fi/cio: vt. ij. q. iiij. c. p̄sbyter si a plebe. Poꝛro si ab hoīe suspēsus ē ab officio simpliciꝛ: ꝛ hoc ꝓpter crimē graue: tūc etiā suspēsus est a bn̄ficijs. Si ꝟo ꝓpter crimen leue vel ꝓpter infamiā aut cōtumaciā: tūc non est suspēsus a bn̄ficio: vt in iuribus allegatꝭ. Si deniqȝ suspensus est ab vtroqȝ: ꝛ hoc p

istam dictionē: τ tūc planū est φ exclusus ē ab vtroq3: aut p illā dictionē: vel: τ tūc abstinere debet ab vtroq3 donec sciat intentionē pferentis: vt de cleri. excō. c. illud. fm glo. τ Hosti. e. ti. c. latores. vult tñ Hoff. φ talis sententia nō valet pter incertitudinē. Undecima suspēsio fert cōtra religiosos mēdicātes τ possidētes: nā in. c. nō solum de regula. in. vj. fratres pdicatores τ minores ad pfessionē recipiētes aliquē in ordine suo seu ad renūciationē faciendam seculo ante pbationis annū elapsum: ipso facto a receptione quorūcūq3 sunt suspensi τ extendit etiā ad alios mendicātes in. c. se. Similit religiosi mēdicātes τ qui decimas nō recipiūt: scienter obmittētes cōscientiā facere cōfitentib9 de decimis soluendis: a pdicatiōis officio sunt suspensi: donec eis faciāt cōscientiā si cōmode possūt: τ si interim pdicauerint erūt extunc excōmunicati: vt patet in cle. cupientes. de penis. hoc tñ intelligūt Pe. de ancb. τ Paulus: si fuerint sup hoc requisiti. s. a plat is. Similit religiosi grauātes vel fraudātes ecclesias cōtra decimas eis debitas: si requisiti p illos quoȝ interest nō desistunt infra mēsem: vel de vsurpatis vel retentis infra duos menses nō fecerint emendā: suspensi sunt ab officio admīstrationis τ bnficijs: s talia non habētes excōicati sunt: vt in cle. illa de decimis. τ dicit hic Jo. an. in glo. se credere φ sufficiat indicis declaratio: nec sit necessaria alia absolutio quo ad suspensionē: sed quo ad excōicationē bene requirit absolutio. Deniq3 Guil. durādi i suo repertorio aureo: multos casus posuit in qb9 aliqs ipo iure suspensus est: s multos hic causa breuitatis omitto. Unū dumtaxat in fine queri pōt: vtrū suspēsi postφ satisfecerint indigent absolutiōe. Ad hoc rūdet glo. in cle. j. de deci. φ sic in illo casu: secus tamē si fuissent suspēsi ad certū terminū: dic tñ φ sufficeret dclaratio iudicis super satisfactione: secus in excōicatione sup qua oino requirit absolutio: τ hanc glo. notat singulariter Pau. tamē ibidē latius loquit: nā p eo φ dicit glo. inducit qd notat Inno. extra de eta. τ quali. c. cū bone. In contrariū inducit qd notat idē Inno. de cohabi. cleri. c. sicut. Post multa tandē Pau. cōcludit φ melius dicendū: φ qñq3 tempus vel factum adijci ur absolutioni fiende: τ tunc necessaria est absolutio: vt exemplariter patet de senten. excō. c. parrochianos. c. cōquesti. de offi. ordi. c. significauit. Aliquādo vo adijcitur durationi sentētie: τ tunc absolutio nō est necessaria sed sufficit declaratio: vt de immu. eccle. c. aduersus. in fi. de spon. c. nō est vobis. nā absolutio tūc videt facta in diem vel cōditionē cōstituētis: vt de appel. c. pterea. cōmuniter tñ fm Pau. in excōicatione tpus vel factū adijcit absolutiōi: qr in ea requirit satisfactio pximi que certa esse potest: τ dei p peccato q est arbitraria: vt de peni. dist. j. c. mensurā: τ ideo de eo posset dubitari: nā peccator nō habet in hoc arbitrari qd placet Francis. ibidē. Absolutio autē a suspensione fieri pōt sub hac forma vel simili. Ego absoluo te a vinculo suspēsionis quā incurristi pter talē causam: τ restituo te executioni ordinū τ officiorū tuorum: in nomine patris τc. nihilominus tamē quia suspēsio ptinet ad forum cōtentiosum: nec reqrit forma determinata necessaria huiusmodi relaxatiōis: ideo quicqd dicat τ quibuscūq3 verbis vtat is qui valet absoluere veraciter absoluit. Quis autē absoluere pōt de singulis gr̄a breuitat9 supsedeo.

De irregularitate τ q nō possūt effici irregulares: ac de irregularitate q diuersimode ɔhit ex nature vitiate corruptiōe: Ser. XXVIII

Non occides Exo.

xx. Expediti put potuim9 de censura ecclesiastica q ppie comprehendit excōicationē suspensionē τ interdictū. Jam de nota irregularitatis psequēdū est. Unde irregularitas sic diffinit a speculatore: φ est nota seu impedimētū canonicū ex facto seu defectu pueniēs: q qs phibet ad ecclasticos ordines pmoueri τ in eisdē mīstrare. Et dicit Guil. φ est de iure positiuo: licȝ in lege veteri fuerit pordinata in psonā dauid: q pter multū sanguinē effusū phibit9 ē edificare tēplū dñi: vt de ɔse. di. j. c. j. vbi etiā dic glo. φ lȝ fuerit dauid in veteri testō: fuit tñ pfigurator noui: τ iō in figura tpis isti9 dictū est ei nō edificabis mihi tēplū. s. spūale vt celebres i eo: τ ē argumētū a minori: si eni pt homicidiā repulsus fuit a ɔstructiōe: mīto poti9 a misterio. Et dic Inno. de renū. c. nisi cū pridē. φ papa cū oib9 irreglarib9 dispēsat: qr iste pene sunt de iure positiuo: olim eni li

ctū erat sacerdotib⁹ interficere. Hinc moyses erat homicida ⁊ sacerdos egyptiū interficiens. Et samuel agag pinguissimū regē: phinees quoq; iudeū cū madianita coeuntem. Sic petrus ananiā ⁊ saphirā. Et si querit̄ que fuit causa institutiōis irregularitatis. Rn̄det Guil. q̄ horror ⁊ scādalum inde oriēs: nā abominabile esset q̄ qui intinxit manus in sanguinē humanū offerat sanguinē ⁊ hostiā imaculatā vel aliud officiū exhibeat christo: vt. xxiij. q. vlt. c. his a quib⁹. Nota tñ q̄ plures sūt psone in qb⁹ nō cadit irregularitas: nā fm Jo. cal. mulier quecūq; sit ex quo nō est capax ordinis siue characteris clericalis: irregularitas ī eam nō cadit p quā impedit̄ q̄ ordinari vl̄ ordinis officium celebrare. Unde mulieri ꝓhibent̄ ea q̄ ordinis officio cōpetunt: vt xxiij. dist. c. sanctimonialis. c. sacratas. de peni. ⁊ re. c. nona quedā. verūtamē q̄uis nō efficit̄ irregularis: temerarie tñ agit et grauiter puniri debet. Simlit̄ in cle. vna de homi. ponit tria genera hoim: qui ꝑpetrantes homicidiū non efficiunt̄ irregulares. Primo furiosi: ⁊ dicit ibi glo. q̄ furiosus q̄ siue cōtinuo furore laborat siue p interualla q̄diu fuerit iniuriā pōt pati: s̄ nō agere. xv. q. j. c. illud. c. aliquos. hinc etiaʒ qđ p eum fit: sic habet̄ ꝑinde ac si casu accidisset siue facto psone: ⁊ si damnū dat nō tenet̄. l. aquilia. sed est ꝑinde ac si quadrupes fecisset vel tegula cecidisset. ff. ad. l. aquiliā. l. s̄ si quotiēs. §. ij. nec etiā peccāt ī tali amētia cū nō sit cōpos rōnis. Secūdo infātes nō efficiunt̄ irregulares: q: de his idē est iudiciū. Dicit̄ eni alibi q̄ infans vel furiosus pdidit vel corrupit impunitū est: et rationē reddit lex q̄ de homicidio loquit̄. ff. ad. l. corne. de sic. l. infans vel furiosus si hominē occiderit lege cornelia nō tenet̄: cū alterū innocētia ꝯsilij alterū fati infelicitas excuset: satis ꝗ suo furore punit̄: ⁊ dicē glo. q̄ infans hic dicit̄ minor septēnis: q: etas illa ignorat quid faciat: hinc ex taliū sponsalib⁹ non cōtrahit̄ publice honestatis iusticia: de despon. impu. c. lr̄as. Dicit tamē Hosti. in. c. illo de delicto puerorꝫ: q̄ puer dolicapax si ꝓijciendo lapidē vel cultellū occidit aliquē irregularis est: licʒ nō habuerit animū occidēdi: q: in lege ꝓmotiōis nō volūtas s̄ factū attēdit̄: tale tamē homicidiū fatet̄ dispensatiōe dignū. Dicit Henzelin⁹ q̄ talis tenet̄ q: dolicapax: licʒ fauore etatis cū eo miti⁹ agat̄: vt de delic. pue. c. j. Et addit q̄ q: dolicapax dicit̄ eiʒ ꝓximus est pubertati: id est cū magis propinquat etati puberi q̄ infantie: hoc ī masculo est in decimo anno cū dimidio ⁊ aliquātulū vltra: in femīa vero in. xj. anno cū dimidio ⁊ aliquātulū vltra: sic no. insti. de inutilib⁹ stipulatiōib⁹. §. pupillus. ad hoc de despō. impu. c. cōtinebat̄. c. attestatiōes ⁊ ī glo. Tertio dormiētes: nam fm Laud. dormiētes furioso comparant̄: vt extra de baptismo. c. maiores: ⁊ hoc ideo: q: dormitio reddit hominē totaliter extra mentem velut esset in extasi: nam aliqui dormiēdo loquunt̄: aliqui aliq̄d agunt: vtpote se armant: vadūt: ascendūt ⁊ descendūt: Unde refert Laud. de socio suo anglico: qui dormiens parisius iuit de ecclesia sancti Benedicti vsq; ad flumē secane de nocte ⁊ ibi puerū interfecit: ⁊ reuersus dormiens posuit se in lecto: ⁊ de hoc videt̄ q̄ nō sit irregularis et hoc tenendum est: verūtamen ebrius occidens aliquem licʒ vsum rationis ꝓtunc nō habeat: non excusat̄ a delicto nec ab irregularitate fm Henzelinuʒ ⁊ Archi. xv. q. v. c. inebriauerūt. quia si de ipo intelligi voluisset: cum alijs etiam expressisset: vt de deci. c. ad audientiā. p̄dicti autē nullam irregularitatē vel peccatū incurunt nec celebrando nec officijs ordinis vtēdo: nec etiā diuinis interessendo. Ad maiorē autē euidentiā sciendum: q̄ irregularitas ꝓut sumit̄ in p̄senti speculatiōe tripliciter cōtrahit̄: scʒ nature viciate corruptione opis vel oris obligatione: ⁊ ecclesiastice censure violatione. Primo nāq; contrahit̄ nature viciate corruptiōe: ⁊ h̄ dupliciter. Primo ex nature ꝓprie defectiōe: nā fm Aug. incōpositio corporalis ineq̄litatē indicat mētis: ⁊ iō in lege veteri corpe viciati ꝓhibebāt̄ a sacerdotio: vt pʒ Leui. xxj. ⁊ recitat̄. xlix. di. c. Hinc etenī supna voce ad moysen dr̄ in Leuit. Loq̄re ad aaron: hō de semīe tuo p familias q̄ habuerit maculā non offerat panē deo suo nec accedat ad misteriū eius: vbi repēte subiūgit̄: si cecus fuerit: si claudus: si paruo vel grandi naso ⁊ torto: si fracto pede: si mācus: si gibbus: si lippus: si albuginē habēs in oculo: si iugē scabiem: si impetiginē in corpe vel pōderosus: hoc ibi. Et exponit singula applicās ad vitia: vt defectui corpis mēt' defect⁹ corrn̄deat. Preterea tñ in noua lege sunt arbitraria ⁊ cū eis dispēsari pōt: vt pʒ ex̄ de cor. vitia. c. cū in tua. Sup q̄ materia

breuiter dicendū est: ꝙ si quis priuatus est
mēbro magno ⁊ manifesto: qd̓ scꝫ inducit
notabilē deformitatē eius ꝑuatio: sicut ꝑ-
uatio nasi ⁊ hmõi: vł etiā inhabilitatē ad
exequendū officiū: vt priuatio man⁹ ⁊ hu-
iusmodi: tūc quacunqꝫ cā sit ꝑuat⁹ seu mu
tilatus iusta vel iniusta: naturali vł accidē
tali ꝓmotionē impedit: ⁊ cum tali defectu
ꝓmotū deijcit: vt eo. c. exposuisti. Si vero
prius erat ꝓmotus ⁊ postea superuenit defe
ctus: tūc si ꝓpter hoc nō reddit̄ nimis de-
formis: exequi pōt illa officia ad q̄ nō ipe-
dit̄ ꝑ illū defectū: puta si factus sacerdos
amisit visū: tunc licet missā celebrare nō po
test: nec aľs in altari ministrare: poterit tñ
ꝑdicare: ꝯfessiões audire ⁊ similia: nec eti-
am beneficio ꝑuari debet si sine culpa sua
talē defectū incidit: q: afflictio addi nō de
bet afflicto: vt. vij. q. j. c. cū ꝑcussio: dabit̄
et tñ adiutor si tale beneficiū est cui ipe de-
ſuir̄ nō pōt: vt extra de cle. egro. c. ij. Nota
tñ generalit̄ ꝙ deformitates q̄ enumerant̄
in di. c. hinc etenī: ⁊ alie q̄cunqꝫ ſm Hug.
ibidē nō repellūt aliquē nisi qñ inducunt
nimiā deformitatē in quo nō pōt certa do-
ctrina tradi: nā in talib⁹ multū attenditur
scandalū: nec etiā aliq̄ deformitas impedit
ꝓmouendū nisi sit hoc in iure exp̄ssum: q:
edictū de ꝓmouēdis est ꝓhibitoriū: vnde
pōt ꝯtingere ꝙ aliq̄s alicubi licite ꝓmoue
bitur ⁊ alibi nō licite: vt q: in vno loco sur
git scandalū ⁊ nō in alio: in talib⁹ nāqꝫ scā
dalū ꝑli maxime ꝯsiderabit̄: ſm Francis.
de zab. ⁊ si dubitat̄ an surget inde scādalū
tunc recurrendū est ad arbitriū epi: vt eo.
ti. c. cū ī tua: etiā facilius dispensandū essꝫ
cū religiosis in monasterijs suis latentib⁹
vt ꝙ cū pede ligneo ministrarēt ⁊ similia:
q̄ sunt iudicio diocesanoꝝ arbitrāda. Si
vero quis mutilatus vel priuat⁹ est mem-
bro paruo vel occulto: tunc si hoc factū est
spōte ⁊ sine iusta causa: vtpote ex indigna-
tione: impatiētia: supbia vł simili causa: et
tunc indistincte a quocunqꝫ factū fuerit si-
ue a seipso siue ab alio: repellit̄ a ꝓmotiōe
⁊ ꝓmotus deijcit̄: etiā si putabat obsequi
um se ꝑstare deo: vt seipm̄ castrādo: vt eo.
ti. c. significauit: si tñ ex hoc nō est īpotens
ad executionē officij pōt cū eo dispēsari ꝑ-
uis difficulter cū eo qui se castrauit: vt. lv.
di. c. si quis absciderit: ⁊ c. se. Secus tñ si
sine sua culpa sunt abscisa virilia: vtpote
ꝯsilio medicorum: vt de corpore viciat̄. c.
ex parte. ij. vel etiā a barbaris per violētiā
vt. lvj. di. c. si quis a medicis: nec est neces-
se vt rustici dicunt ꝙ testiculos suos pulue
risatos vł aľs secū portant in bursa: quasi
tunc intelligantur habere cuncta membra
sua: cū aliquibus bonū esset ꝙ nec porta-
rēt virides: vt notat Bern. eo. ti. c. ex ꝑte.
Similiter si sponte ⁊ ex iusta causa: vtpote
ꝓpter periculū lepre: ne totū corpus infice-
ret sibimet amputaret virilia: cū esset bene
perit⁹ in cirurgia: tunc nec repell. t̄ a ꝓmoti
one nec deijcitur ꝓmotus: vt dicto. c. ex ꝑ-
te. ij. ⁊ idē iudiciū si sic natus est. Uerūta-
mē hermaphrodita q̄ scꝫ participat de vtro
qꝫ scꝫ de masculino ⁊ feminino repellitur a
ꝓmotione propter deformitatē ⁊ mōstruo
sitatē: ar. xxxvj. di. c. illitteratos: talis eñ
q̄uis ordiari nō debet: tamē si magis ver-
git in sexū masculinū q̄ femininū suscipit
characterē: secus aūt si magis vergeat ī fe
mininꝫ: vł si equaliter ꝑticipat de vtroqꝫ.
Preterea si quis operam dando rei licite
casu sibi absciderit mēbrū occultū: vel etiā
membrū paruū manifestū: vtpote digitū
non necessarium ad signū crucis faciendā
⁊ similia: per que non redditur impotens
vel inhabilis ad exequendū officiū tūc nō
repellitur: secus autē si daret operā rei il-
licite: ⁊ sic casu abscideret: nihilominus si
membrū esset vł pars mēbri que generaret
modicā deformitatē: talis misericordit̄ in
susceptis tolerari potest: scꝫ per dispēsatio
nē episcopi: h̄ colligi possūt ex dict̄. Ray.
Hull. Inno. ⁊ Ber. trahunt̄ qꝫ ex dicto. c.
si quis absciderit: ⁊ extra eo. ti. c. significa-
uit. Deniqꝫ hij qui sūt seruilis cōditionis
etiā ꝓ tanto dicunt̄ irregulares: q: nō de-
bent ordinari nisi prius plenā libertatem
cōsecuti fuerit: vt. liiij. di. c. j. ⁊. ij. ⁊. iij. Ra
tio huius est clericalis dignitas ⁊ seruilis
vilitas: vt extra de ser. non or. c. de seruoꝝ
in fi. Q̄ si seruus se ꝓmoueri fecerit dño
nesciēte vel etiā sciēte ⁊ ꝯtradicēte: tunc si
fuerit ordinatus in minoribus reducit̄ ad
seruitutē vt pri⁹: vt. liiij. di. c. nullus. Si xo
fuerit ordiat⁹ ad sbdiacōatū vł diacōatū:
oportet ꝙ det aliū loco sui: vł ꝑ aliquā ꝑso
nā ꝓcuret redēptionē sui: aut si nō habue
rit ipse reddat̄: vt patꝫ exp̄ssā. liiij. di. c. ex
antiq̄s: ⁊ extra de ser. nō or. c. miramur: vbi
dicit etiā de subdiacono qd̓ in. c. ex antiq̄s
fuit pretermissum: si ꝑinde ꝓmotus est in
sacerdotē remanet quidē in ordine suo red
dito tñ peculio dño suo si qd̓ habet: vt ī di
cto. c. ex antiquis: ⁊ si non habet debet ꝓ-

curare redēptionē suā: q̄ȯ si nõ potest: tūc in seruitijs sacerdotio cōuenientibus seruire tenet͛ domino suo: vt officiando ei in missis ꝛ horis canonicis ac alijs similib⁹: vt.liiij.di.c.frequēs: in fi. ꝛ dicto.c.de seruoꝝ: in glo. in fi. ꝙ si nollet ei seruire deponendus esset. Et si queritur quāto tp̄e pōt eum repetere. Ad hoc dicendū ꝙ dn̄s suus eum repetere potest infra tēpus vnius anni a tp̄e notitie: vt patet.liiij.di.c. si seru⁹: ij. Uerumtamē si incognit⁹ monasteriū ingreditur debet probari per trienniū infra quod tēpus si fuerit requisitus debet reddi dn̄o suo: post trienniū aūt a dn̄o suo q̄ri nō potest: nisi sit tam longe ꝙ inuenire nō potest: nam tales post trienniū si mōachi effecti fuerint liberi efficiuntur: vt dicto.c. si seruus.ij. ꝛ.xvij.q.ij.c. si quis incognit⁹. Si proinde seruus ꝓmotus est dn̄o sciente ꝛ non ꝯtradicente tūc eoip̄o liber factus est: vt dicto.c. si seruus.ij. Et nota ꝙ cū seruus ordinatus vel in religiōe ꝓfessus redditur domino suo: non licebit dn̄o manus in eū violētas inijcere: al's incideret in canonē scd̄m Inno. ar. in dicto.c. si quis īcognitus: nec seruū suū cōstitutū in sacris vl' ꝓfessum religionē approbatā: cogere pōt ad ꝯtrahendū matrimoniū ꝓpter votū solēne annexū ordini: vt extra de ꝯuer. ꝯiu.c. quidā. Ceteꝝ si seruus ordinat͛ nesciēte domino suo sed episcopo sciente vel etiā rep̄sentatore ꝙ sit seruus: tūc ille seruus efficitur liber: ꝛ episcopus vel representator tenet͛ dn̄o duos reddere seruos eque bonos: vt.liiij.di.c. si seru⁹ ꝑmo: ꝛ in glo. dicti.c. de seruoꝝ. Denīꝗ seruus eccl'ie liberat⁹ tenetur ad hoc etiā si nō fuisset expressū ī sui manumissiōe ꝙ nō iniuriet͛ ecclesie: nec accuset eā: nec testificet͛ ꝯtra eā: al's reuocat͛ in seruitutē: vt.xij.q.ij.c.diaconi: ꝛ scd̄z q̄sdā etiā ad opas honestas: vt ī dicto.c. diaconi: nō tamē eccl'ie manumittēti seruire tenetur in officio clericali: nisi in manumissione fuisset expressum ꝛ in ordiatiōe: vt ex͞ eo.ti.c. eo libentius. Uerūtamē seruo priuate persone liberato vt ꝓmoueat͛ nō pōt retinere sibi dn̄s aliq̄s operas in quib⁹ teneat͛: vt.xliij.di.c.j. nisi dūtaxat spirituales q̄ȯ exprimi debet si hoc vult patronus ꝛ hoc in sui manumissione: ac postea declarare in ordinatiōe s̄m Hosti. ꝙ si sic ꝓmotus noluerit in hm̄ōi deseruire: nō tn̄ reuocabit͛ in seruitutē sȝ degradabit͛ si fact⁹ est sacerdos s̄m Ray. Hos. ꝛ Inno. Secundo vero ꝯtrahit͛ ex parētū illegitima ꝯiūctione: nati nāꝗ ex illegitimo thoro ꝓhibentur a ꝓmotione: ꝛ hoc ꝓpter tria. Primo ꝓpter dignitatē clericalē q dari non debet hm̄ōi vilibus ꝑsonis: ex͞ de excess. p̄lat. c. inter dilectos. Secundo ꝓpter detestationē paterni criminis: nec eīm incōueniens est vnū puniri ꝓ alio: vt filiū ꝓ peccato parentū: pena saltē tēporali: nō eterna: exemplū primi ex͞ de heretic̄.c. vergentis: exemplū scd̄i.j.q.iiij.p totū. Tertio ꝓpter imitationē: nā tales filij cōiter esse solēt imitatores paterni sceleris: vt.lvj.di.c. si gens: vn̄ ꝗuis aliquādo reperiant͛ hm̄ōi viri valde industriosi ꝛ virtuosi: ex hoc reddunt͛ magis laudabiles: non tn̄ adaptant͛ iura nisi s̄m ea que in pluribus accidūt: nihil tn̄ eis nocet illegitimatio quo ad deū ꝛ virtutuȝ opera si in se boni sunt: vt diffuse patȝ.lvj.di.c. nasci.cū quinꝗ.c. sequētibus. Ceteꝝ si quis se ignorat illegitimū eē cū tn̄ sit: tūc s̄m Hosti. ignorātia ꝓbabilis excusat eū: ar. C. de testam.l.j. ꝛ ff. de offi. p̄si.l.iij. vn̄ durante tali ignorātia nō peccat faciendo se ꝓmoueri: cū tamē hoc sciuerit sufficient͛ ꝗuis alijs occultū sit dispēsatiōe indiget quo ad ordinē ꝛ dignitatē: ꝛ adhoc laborabit anteꝗ̄ exequat͛ vlterius officiū suū vt legitimet͛. Pro quo nota ꝙ legitimat͛ q̄s tripliciẗ. Primo ꝑ sequens matrimonium scȝ ꝯtrahēdo cū illa ex qua habet filios illegitimos: ꝛ hoc est veꝝ quādo illa potuit esse ei⁹ vxor q̄n filios ex ea genuit: al's nō vt extra qui. fi. sūt legit.c. ꝯq̄stus: q̄tū ad primū: ꝛ.c. cām.c. tāta: q̄tū ad scd̄m. Secūdo mō ꝑ specialē indulgētiā pape: vt e.ti.c. ꝑ venerabilē: que legitimatio sicut p̄ma valet ad h̄ vt talis ꝓmoueri valeat ad omnes ordines ꝛ dignitates ecclesiasticas: vt de fi. p̄sbyteroꝝ.c. is qui: li.vj. si ꝓinde fiat ab ep̄o: tunc valet ad hoc ꝙ minores ordines recipere possit et beneficiū sine cura vt ibi. Tertio modo ꝑ leges seculares s̄m modos in eis traditos qui reduci possunt ad tres. Primus est si pater filiū naturalē offerat curie imꝑatoris efficiat͛ ꝗ curialis vt in aut. q̄bus mo. na. effi. le. §. si quis igitur. colla. viij. Idem si offerat eū curie ciuitatis de qua vel de cuius vico est oriund⁹: institut͛. de nupt. §. vlti. Secūdus est si pater decedens in testamento filiū naturalē nominet legitimū heredē: ꝛ ipse postea testamentū offerat principi: vl' si pat͛ in istrumēto ꝑ publicā manum ꝯfecto vl' alio scri-

pro cū subscriptione triū testiū eū filiū nominet: nec adqciat naturalē: vt l auk. vt liceat matri vel auie. §. ad hoc. Tertius est si nullo modo filio legitimo existente: ipse naturalis fili⁹ seipm offerat curie: vt l autenk. qbus mo. na. effi. legit. §. j. sed hec legitimatio nihil ɔfert q̄tū ad hoc q̄ ꝓmoueri posset ad ordines ꝛ dignitates ecclesiasticas. Ceterꝝ restat adhuc vna dispēsatio illegitimorꝝ que fit per ingressū approbate religionis: tunc em̄ ꝓmoueri pōt ad omnes ordines fm Ray. ꝛ glo. sūmariā di stin. lvj. c. j. sed ad plationes ꝛ dignitates sine dispensatiōe ꝓmoueri nō pōt: vt in di cto. c. j. Ray. ꝛ glo. in quo etiā capitulo ponit exempla de summis pontificib⁹ illegitime natis. Insup nota q̄ ordinati in sacris si suciptiūt filios ex vxoribus cū qbus ante ordinationē ɔtraxerant: tales filij sūt illegitimi: si ɔsenserunt vxores q̄ viri ordinarenk vl hoc scientes nō ɔtradixerūt: secus tñ si ignorauerūt vl ɔtradixerīt. xxxij. distin. c. seriatim. Ad laudem dei omnipotentis.

De irregularitate q̄ cōtrahik in homicidio vl mutilatione q̄ttuor modis: scʒ voluntate: iusticia: necessitate vl casu: Ser. XXIX

Non occides. Exo. xx. Secūdo vero ɔtrahitur irregularitas opis vl oris ppetratione: ꝛ hoc multis modis: nā primo ɔtrahitur p homicidiū vl mutilationē. A Ad cuius euidentiā dicik in cle. vna. de homic. q̄ si furiosus vl infans seu dormiēs hominē mutilet vel occidat: nullā ex hoc irregularitatē incurrat: sic ꝛ ille q̄ mortē aliter vitare nō valēs suū occidat vl mutilēt inuasorē: p hoc patenk innuēs q̄ alij ibidē nō excepti quēpiā occidētes vl mutilātes irregularitatē incurrūt. Et dicit ibidē glo. q̄ q̄ ad irregularitatē ɔtrahēdā: mutilatio mēbrorꝝ homicidio cōparak: sup verbo mutilat: ꝛ allegat multa iura fm Laud. tñ irregularitas nō inducik ex qualibet mutilatione sed solū cū mutilak aliqd de pncipalib⁹ mēbris: vt est ocul⁹: man⁹: pes: nasus ꝛ similia. lv. di. si euāgelica: de cle. pug. i duello. c. j. in fi. de homi. c. is q̄: li. vj. Cui⁹ occasiōe queri potest Utrū digitus sit mēbrū: ꝛ vtrū mutilare digitū sit mutilare mēbrꝝ. Ad hoc dicēdū q̄ q̄dā doctor de bononia nomie Saluan⁹ in studio paduano presentē questionē formauit ꝛ disputauit de clerico beneficiato mutilāte digitū alteri clerico eiusdē ecclie: in q̄ q̄stiōe q̄ ad vltimū q̄situ est dubiū: vtrꝝ mutilās digitū mutilare dicak mēbrꝝ adeo q̄ sit irregularis: in q̄ dubio determinauit q̄ sic: q: iura dicūt idistincte de mutilatione mēbrorꝝ: vt de cor. viti. c. j. lv. di. c. penultētes. In ɔtrariū aūt est q̄ digit⁹ nō ē mēbꝝ sʒ ps mēbri: vt. ff. de edi. edic. l. idē filius: in pn. ꝛ. ff. de sta. ho. in. l. nō sūt liberi: qd videk veri⁹: ꝛ ideo dictuꝫ Saluani nō videk verꝝ: q: canones etiā exꝓmunt de mutilāte ptē mēbri: imo etiaꝫ de mutilāte ptē digiti: vt. lv. di. c. q̄ partē cuiuslibet digiti. Sed ibi loquik de mutilante sibiipi ptē digiti: vnde q: materia irregularitatis ē restrīgēda tanq̄ penalis: videtur q̄ quis nō fit irregularis nisi quādo mutilat mēbꝝ: vt extra ne cleric. vel mo. c. cleri. ꝛ de homi. c. is qui: li. vj. nā vtrobiq3 exꝓmit de mutilatiōe mēbrorꝝ: ꝛ videk canones voluisse tūc fieri quēpiā irregularē actiue qñ ipse reddidit aliū irregularē passiue: vt de cor. viti. c. j. ꝛ p hoc optime valet q̄ ibi dicik in glo. j. ɔcor. etiā Franc. de zab. Secundo queri pōt: vtrꝝ mēbrū debilitās ita q̄ p̄sus inutile fiat nō tamē mutilans efficit irregularis. Ad hoc dicēduꝫ q̄ Gasper de calō. hanc questionē ptractās in. c. j. qui cle. vel vo. putat q̄ curia romana tenet talē irregularē: ꝛ p hoc facit q̄ tale mēbrū dicik esse mortuū. j. q. j. c. sicut vrgeri: ꝛ ergo large loq̄ndo dici potest mutilatū: hoc etiā tenet Archid. de homi. c. vl. li. vj. scʒ q̄ ex debilitate mēbri cōtrahik irregularitas: vnde ꝛ mēborꝝ diminutio irregularitatē inducit: vt de cleric. pugñ. in duello. c. j. vbi glosa diminutionem accipit pro mutilatiōe. Et licet iura que loquūtur de membris mutilatis vtuntur verbo detruncationis vel truncationis aut mutilationis: aut mutilare ꝓprie signat incidere vel succidere scdm glosariū: dicit enim glosarius q̄ mutilare aliquid est qd sit integruꝫ detruncare: large tamē sumpto vocabulo ē idē qd cōmouere: debilitare ꝛ mutare: veruntamē non est tantus horror in visu: nec tanta commissio in actu membrū esse debilitatum sicut mutilatum: vide latius de hac materia: Bar. Brix. in vltima questione dominicali: ꝛ Jo. an. in regła an

penis: vj. in. j. q. et in specu. titu. de penis.
Quibus premissis notandu est: q homi
cidiu corporale comittit multis modis .s.
facto: pcepto: cosilio: defensioe: adhortati
one: osensu: vt extra de homi. sicut dignu:
et de cleri. pug. in duello. c. Heinric: in fi.
et hij omnes efficiunt irregulares nisi de
claratio eccle vl dispesatio ipos excusabi
les reddat fm Hosti. in dicto. c. Heinric.
Unde si tu eunte ad occidenduz associas:
voluntate quide eu reuocandi ab homici
dio: sed tame cu intetione eu defendendi si
alter eu pualeret: et sic homicidiu comittit
irregularis eas scdm Hein: boyc. in. c: sicut
dignu: de homi. Primo naq facto vl ope
re quis occidit et hoc volutate iusticia ne
cessitate vel casu. Primo quide spontanea
volutate cu ope subsecuto qd requirit ad
irregularitate: qr sola volutas no inducit
irregularitate: eo q lex pmotiois factu re
quirit: vt. xv. q. j. c. vl. Si vulnerasset homi
ne grauissime nec secuta esset mors nec me
bri mutilatio directe vl indirecte non esset
irregularis: ideo dico indirecte: qr si vul
nus intulisset no de se mortale: et vulnera
tus pter imperitia medici vl incustodiam
ppria moreret: nihilominus efficeret percu
tiens irregularis fm Laud. et Pe. de an
cho. Ad irregularitate ergo requirit act
cu volutate: vnde siue veneno siue gladio
siue quocuq modo: etia sine peccato vt p
iusticia aliqs aliu interficit irregularis est
xxiij. q. viij. c. j. et ij. dicit tn Hein. boyc: ex
tra ne cle. vl mo. in. c. clericis: q si clericus
interesset morti vl effusioni sanguinis ali
cuius licite et iure approbate: vt suspendio
vel decapitatioi latronis vel homicide: h
solu no redderet eu irregulare: nisi interesset
vt pstans auctoritate: auxiliu: osiliu et c. vt
de homi. c. sicut dignum. Hinc si spectaret
ad eu iurisdictio: nullo modo vindicte de
bet interesse: vt de excess. plato. c. ex litter.
Ide specu. et glo. Ray. et Ioh. in suma. Ue
ru tame si interesset effusioni illicite et rep
bate a iure: vt si interesset duellis capitali
bus que omnino danata sunt: vt eo. ti. c. j.
c. ij. et ij. q. v. monachiaz: tunc fm laud. de
statu mo. c. ne in agro. §. porro: in cle. si cle
ricus iuerit ad associandu et honore facie
du alteri de pugnatib et morte aduersarij
sitierit qtu pot et in animo gesserit: q for
san si auderet etia facto faceret: tuc videt
q fit irregularis p dictu. c. sicut dignuz. §.
clericos: pcor. boyc: in. c. sic dignu: nuda
tame presentia als exhibita no inducit ir
regularitate licet aliter peccet grauit q in
terest: vt extra ne cleri. vl mo. sentetiam in
glo. Ide specu. et addit Hein. boyc: q om
nes quoquo mo adiuuates in duello pec
cant mortaliter: et si otingeret aliqué mori
imputaret omibus homicidiu et omes fie
rent irregulares. xvij. q. iiij. c. oes: fm Ho
sti. Bern. Io. an. et Io. in summa. Dicit in
sup Io. cald. in. c. gaudem de diuortijs:
q quis irregularitas surgens a lege diui
na locu etia habeat in no baptisato: vt si e
bigamus: tn in ea q surgit a lege positiua:
vt pter homicidiu nodu baptisati non li
gantur. Hic ergo queri potest vtru cleri
cis licitu sit arma mouere. Ad hoc videt
dicendu fm Ioh. cald. in. c. petitio: de ho
mi q si armis vtit in otineti vim vi repel
lendo cu debito moderamie: h et licet: nec
efficit irregularis: vt. l. di. c. qr te: et in cle.
vna de homicidijs. Si vero alio casu vtit
armis et hoc auctoritate pape i bello iusto:
tuc etia si mutilat vl occidat no est irregu
laris: quia papa licite potest iustu bellum
indicere: pcipue cotra hereticos et infide
les fidei resistetes: qd pbat. xxiij. q. iiij. sic
excellentia: et. c. si no ex fidei merito: et i ta
li bello papa licentia dare pot clericis vte
di armis quibuscunq sine metu irregula
ritatis: immo cu homicidio voluntario di
spesare pot eo penitete: vt de pe. di. j. c. j. et
de homic. c. sicut dignu: et etia clerico lice
tia dare potest q vtat armis offensibilib
in bello iusto qd tenet Hosti. dicto. c. sic di
gnu: et. c. occidit. xxiij. q. viij. si pinde cleri
cus vtitur armis motu pprio sed in bello
iusto vt p defensione patrie: vl als: tuc ibi
dem esse poterit cuz armis defensionis: vt
xxiij. q. iij. c. fortitudo: et poterit hortari
no aut pugnare. xxiij. q. viij. vt pridem: et ora
tionibus ac lachrymis intercedere: vt e. q.
c. couenior. Dicunt etia Innoc. et Hosti. q
clamare possunt capite et pugnate sed non
occidite: cu armis tame offensibilibus no
debet adesse nisi ea intentione vt se defen
dat et non vt pugnet impediete ordinis p
fessione. xxiij. q. viij. c. clerici. c. quicuq ex
tra de voto. c. ex multa. §. fi. et in tali bello
si nemine occiderit vel mutilauerit non est
irregularis: licet ab alijs plures occisi vel
mutilati fuerint: hoc enim potius eoruz fa
tuitatibus imputandu est qui bellum iniu
stu mouerut. Ad tollédu tn oe dubiu pot
ad cautela in h casu sibi penitetia ipoi: et sic

intelligit̃.c.presentiā: extra de cleri. pcuss. & ibi in vi. glo. Si tamē in tali bello cleri/
cus aliquem vulnerauit non tñ occidit vel
mutilauit qui post ab aliis occisus est: tūc
si vulnus clerici discerni potuit a vulneri/
bus alioꝝ & appendi q̃ non erat vuln⁹ mor
tis: nō efficit̃ irregularis: vt eo. ti. c. signi/
ficasti. ij. vbi plane de hoc: q̃ si discerni nō
potuit ꝓpter dubiū irregularis iudicat̃: vt
ibi: & eo. ti. in. c. petitio: dicit Hosti. q̃ si q̃s
in bello iusto pugnauerit in ꝓpria ꝑsona &
forte alios ꝑcusserit dūmodo de morte a/
licuius remorsū ꝯsciētie nō habeat nō cen/
setur irregularis: qḋ etiā. c. petitio: ꝓbare vi
detur. Et q̃ntū ad ea q̃ dicta sunt nota gene
raliter: q̃ Hosti. & Ioh. an. tradūt duas re
gulas. Prima est q̃ in dubio nec magister
nec iudex. aliquē iudicare debēt irregularē
vt de pe. di. j. c. pene: de sen. ex. is q̃ in eccle
sia: li. vj. Secūda ē q̃ vnus q̃sq; ī dubio se
debet irregularē iudicare & reputare: vt pꝫ
de simo. ca. mattheꝰ. Dicit etiā Host. q̃ in
bello iusto clericꝰ pugnāti lanceā dare pōt
ante ꝯflictū: & hic fm Hein. boyc: in. c. ita
quorūdā: de iudeis si petant̃ ad defensio/
nē & tutelā: nō aūt si petant̃ ad inuasionē
& īpugnationē: sufficit eñ q̃ p se nō interfi
ciat vel mutilet: vt ꝓbat tex. in dicto. c. pe/
titio. Econtra mouētes arma in bello iniu/
sto sunt irregulares si repertunt̃ aliq̃ inter/
fecti vel mutilati: siue fuerint ex pte inuaⁿ
tiū siue ex parte recipientiū fm Ric. in
sum. qḋ quidē intelligāt qñ clerici fuerunt
in culpa: & hoc apparet ex verbis eius duꝫ
dicit mouerint arma q̃si voluntarie & sine
necessitate: nā si defenderēt se vl̃ socios ne
cessarie: licet aliq̃s a defendētibꝰ sit inter/
fectus ex alia parte: si reliqui nec interfecis/
sent nec vulnerassent nō essent irregulares
licet occidendi volūtatē habuissent: q: lex
ꝓ notionis factū requirit: vt dictū est: nō
aūt sic est de inuadētibus: q: vno mutilato
vel occiso iudicant̃ oēs irregulares: ꝓser/
tim in iusto bello: denīq; mandās vl̃ cōsu/
lens aliquē occidi si mādatarius ꝓpt̃ hoc
aggrediens nō occidit sed occidit̃: tūc mā
dans efficit̃ irregularis fm Io. an. & Ho/
sti. in. c. ad audiētiā: & c. Petrꝰ: de homi.
sic mādās aliquē verberare: ꝓhibēs tñ eū
occidi vel mutilari: si mādatariꝰ excedit &
mutilat: mādās efficit̃ irregularis: vt eo.
ti. is q̃: li. vj. Scḋo q̃s sit homicida p iusti/
ciā q̃ntū ad cōtrahēdā irregularitatē: nā cū
iudex vel minister reū iuste ꝯdēnatū occi/
dit homicida est & irregularis: vt dicto. c.
sicut dignū: vnde clericus in sacris nō pōt
esse iudex sanguis: saltē in ꝓpria ꝑsona co
gnoscēdo & iudicādo: vt dicit Hein. boyc &
in. c. clericis: extra ne cle. vl̃ mo. et h̃ ptꝫ ēt
in dicto. c. clericis: & .c. sntam: eo. ti. nec vt
ordinarius nec vt delegatꝰ: vt de rapt̃. c. ī
archiepiscopatū: pōt tñ cōmittere iure suo
& vice sua iurisditionē tpalē si quā habet &
hoc sine generalit̃ ꝯstituēdo laicū aliquē
generalē vicariū suū vl̃ baliuū: qui de om
nibꝰ malefactoribus faciat vindictaꝫ: siue
etiam specialiter certā cām: vt eo. ti. c. ep̄s:
li. vj. & ibi p Ioh. an. in glo. sua pma: idem
Ber. & Hosti. ibi dicūt q̃ si appellet̃ in ta/
li causa debet appellari ad ipm prelatuꝫ: &
ipse aliq̃ delegabit: g̃ scḋm eos specialit̃ de/
legare pōt: & licet nō pōt cōmittere vel mā/
dare specialit̃ & expsse penā sanguinis in/
ferri vsq; ad mortē vel mutilationē: tñ ge/
neraliter mandare pōt alicui q̃ de malefa/
ctoribus exequat̃ iusticiā: vt di. c. episcopꝰ
Ex dictis igit̃ videt̃ q̃ clericꝰ iure patro/
natꝰ talē habēs iurisdictionē: hanc cōmis/
sionē facere pōt sine pena irregularitatis:
& si clerico hoc licet: videt̃ q̃ laicꝰ talē iu/
risdictionē habēs nō p se sed p baliuuꝫ cau
sas sanguinis agēs ordinari possit: verū/
tamē si platus alicui clerico cōmittit q̃ vi/
ce sua baliuū vel specialē iudicariū depu/
tet & hoc facit: talis nō videt̃ tutus a peri/
culo irregularitatis si ꝓcessum est ad mor/
tem vl̃ mutilationē p dictū. c. ep̄us: ibi ī iu
risdictiōe sua cōmisso: & in fi. ibi: cū iurisdi
ctionē obtinet temporalē: iste nāq; nullam
habꝫ iurisdictionē sed cōmissionē vel man
datū volūtarie recipit & voluntarie cōmit/
tit. Ceterum. c. prelatis: de homi. li. vj. di
cit q̃ sine pena irregularitatis clerici pos/
sant de suis malefactoribꝰ ꝯqueri & coram
suo iudice seculari: etiā de criminibꝰ ex q̃/
bus pena debet̃ sanguis expsse ꝓtestādo
q̃ ad penā sanguinis nō intēdūt: secꝰ tñ si
tēderēt ad penā mortis vl̃ mutilatiōis: li/
cet ore ꝯtrariū ꝓtestarent̃: licet eñ clerico
suā iniuriā corā iudice ꝓsequi ciuilit̃: ꝯtra
nō criminalit̃: tñ fm Hos. si actor: crederet
nullo mō posse ꝑuenire ad effectū sue petiti/
onis nisi p mortē vl̃ mutilationē: nō ē iuo/
cādū brachiū secul: re: secꝰ si crederet diffi
cile posse ꝑuenire ad optatū effectū: & sic ex
ponit̃ vtr. absq; &c. l. c. postulasti. de homi.
Iudex vo si modum ciuil actiōis excedēs
gladio vtit̃: excessus nō īputat̃ actori sed

iudici: vt ibi fm Hos. et Jo. an. et concordat Archi. sic clericus nō potest esse consiliarius iudicantis in causa sanguinis: vbi mors vel mutilatio sequitur: nec etiā aduocatus: nec testis nec tabellio: quia nō potest dare consilium: auxiliū: opē: operā vel fauorē: nec etiam dictare vel scribere sententiā ex q̄ sequitur mutilatio vel homicidiū: nec q aliquis capiatur pro delicto: secus tñ pro debito: licet postea pro delicto detineatur et inficiatur. Et si queritur vtrū clericus absq pena iudici seculari cōsulere potest aut et respōdere in causa sanguinis vbi sequitur mors vel mutilatio Ad hoc dicēdū fm Joh. caldē. in. c. ex litteris: de exces. prelato. cui satis concor. Hein. boyc. ibidē: quod si consuluit sup certo facto iminente ad puniendū tunc irregularis iudicatur: vt hic: si saltē ex cōsilio suo sine generali siue speciali sequatur propinquū homicidiū: ad hoc dicto. c. sicut dignū. §. fi. et c. significasti. j. et. ij. quod est dicendū scdm Hosti. et Joh. an. ne cle. vel mo. c. clericis et idē specu. et archi. Si vero cōsuluit sup facto nō iminēte ad puniēdū: et consulens bene cōsuluit vel rñdit vt iura canunt: tūc nō efficitur irregularis: et sic intelligitur opinio Joh. et Ber. ad hoc. c. pessimā. xxiij. q. vlti. in glo. penul. et vltra. Si vero errauit quis nō erat iurisperitus: sed erat casus super q̄ erant opiniones: et ipē sequēs aliquorum opiniones sic consuluit: tūc etiā nō est irregularis: quia cum de certo facto nō consuluerit: satis est q non fuerit in culpa. argu. in c. ti. c. significasti. ij. et. c. petitio: si tamē errauit in casu in quo nullus peritus errasset tunc eius ignorantia crassa iudicatur et fit irregularis si sequitur mors: quia fuit in lata culpa. Et si nō est iurisperitus et tamē presumit q iudex sequatur eius consiliū tūc est in culpa et fit irregularis: si vero non presumit sicut nec presumere debet: et simpliciter dixit quod sentiebat: non tñ suggerēdo q̄si ex affectu: sed tñ quod sentiebat exprimendo tunc quia cessat culpa nec factū est certū non est irregularis: similiter si iudici vel officiali maleficū insequēti simplici animo demonstrarat nesciens nec suspitionem habens q ad punitionē quereretur: sed propter aliud: tūc credunt eū nō esse irregularē ex quo non fuit eius intentio corrupta. secus tamen si sciuit vel scire debuit q ad penā quereretur. ¶ Tertio quis fit homicida necessitate defendendi se: de quo q̄ri potest vtrū homicidiū ex necessitate cōmissum inducit irregularitatē. Ad hoc respondit Hein. boyc. in dicto. c. sicut dignū: q si necessitas illa fuit euitabilis tūc est irregularis: ita q nec ad superiores ordines pōt ascēdere: nec in susceptis ministrare nisi dispēsatus: vt. l. di. c. de his clericis: fm Bern. et Hosti. hic. Si vero necessitas omnino fuerit ineuitabilis: tūc licet tres sint opiniōes: tñ opinio Bar. Brix. l. c. de his: j. et. ij. lj. di. tenēda est q̄ hodie seruatur: q. s. eidē in nullo imputatur: nec quo ad peccatū nec quo ad irregularitatem: ita q sine aliq̄ dispensatiōe ministrare pōt in ordine suscepto: et hoc hodie approbatū est p cle. vnam de homi. et ibi p Joh. an. in glo. sup verbo nullā. Itē de illo qui mortem aliter vitare nō potuit exēplificat glo. de illo q̄ erat in angulari ita q fugere nō poterat: et sic videtur q si fugere poterat nō excusatur. Idē paulus: verūtamē fm Hei. boyc. l. c. suscepimus: de homi. dicit q si in fugiendo imineret periculū sicut frequenter solet: quia fugiēdo cadere posset: vel p insequētē velocior: et interfici: tūc nō tenetur fugere: absit enim dicere q tāto periculo se exponere teneretur: et vt lu. nō ptest. c. accedens. ij. et hoc idē dici potest vbi fm psone qualitatē fuga esset alicui vituperosa: nā et ala pseruatio honorū pfertur vtilitati rerum. Unde de hoc arbitrarie psiderandū est fm Henr. co. ti. in cle. vna glosa vltima: et idē laud. et hoc maxime cōstare pōt p iuramētū suū cū de sua psciētia et periculo agatur sine alterius preiudicio: puta de promotiōe ad ordines: vt eo. ti. c. significasti: secus tñ si cū alio ptēdat vt de bñficio et similib9: de defensione vero rerum suarum dicit Archi. et etiā Laud. ac Uincē. hides notāt in. c. suscepim9: de homi. q quis hostis fortior sit et sine armis impetit et spoliat: nō est tñ dicendū ob res suas trāsitorias clericū armis se tueri debere et interficere spoliatorē: et in hoc pcor. Hosti. et Johā. an. in dicto. c. suscepimus: et. c. Petrus. e. ti. et spe. ti. de lega. alij tñ dicūt q bona sua tñ armis defendere licitū est: vt de sen. ex. c. dilecto: li. vj. Et q infectores de quib9 l c. suscepimus: dicitur viā pfectiōis. i. religionis arripuerunt: quibus vim illatā sibi vi repellere non licebat: et hoc in repellendo in culpa fuerūt fz Ala. et Uincē. h: et idē Hos. qui dicit q istud locū habet in monachis qui viam perfectionis assumpserunt: sed primum securius est: vnde et si quis occideret vel mutilaret occidere volētē patrē: filiū et

cōiugē vel aliā ꝑsonā sibi coniunctā quam aliter defendere nō poterat: nihilominus irregularitatē incurrit ẜm glo. q: nō dicit necessitas ineuitabilis: idē Pan. ⁊ Lap⁹ oportet eni ꝙ offēsus irruere nō vdu in offendente ad hoc ꝙ offēsus si occidit vł mutilat nō incurrat irregularitatē. Quarto quis fit homicida casu: verūtamē si dabat operā rei licite ⁊ adhibuit diligentiā quaꝫ debuit ẜm iura tūc nō imputat ei nec quo ad peccatū: nec quo ad irregularitatē: ẜm omēs doctores. xxiij. q. v. c. de occidēdis: ⁊ eo. ti. c. ex litteris. ij. c. significasti. c. Jo. ⁊ c. fi. Si vero nō adhibuit diligentiā quā debuit tūc imputat ei tā quo ad peccatum ꝙ etiā quo ad ordines suscipiēdos: q: nec debet ꝓmoueri: nec in susceptis ministrare eo. ti. c. ꝑsbyterū. c. ad audientiaꝫ: ⁊ scdm Bern. ⁊ Hosti. in dicto. c. sicut dignū: similiter si dabat operā rei illicite q̄ntis adhibuit omnē diligētiā: tn̄ īputat ei q̄ ad peccatū ⁊ irregularitatē. l. di. c. clerico. c. si ꝗs volūtate: de homi. c. ꝯtinebat. c. dilect⁹. ij. ⁊ Hosti. ꝯ: ⁊ in. c. sicut nobis: de testa. ⁊ Hos. Ray. Josti. in sūmis eorꝫ. Preterea q̄cunqꝫ dat causā ꝓpinquā ⁊ ordinatā ad homicidiū: homicida iudicat dūmō occasioneꝫ ꝑstando dederit opam rei illicite: ⁊ h̄ tenet Bern. ⁊ Hosti. ⁊ Hein. boyc. secus tn̄ de occasione remota: ⁊ ad illud homicidiū non ordinata. Itē qui potest hominē a morte liberare ⁊ nō facit: vł qui nō pascit fame morientē ẜm Math. in cle. de homi. nō est irregularis: retrahēs tn̄ aliquē volētē aliuꝫ ab iniusta morte liberare: ẜm Hein. boyc. irregularis efficit: ⁊ allegat. c. si ꝗs viduā l. di. ⁊ de pe. di. j. c. periculose. Hic generaliter due regule generales sūt notāde: prima ponit Gaspar dicens: ꝙ q̄n culpa p̄cedit casum tunc imputatur illi q̄ fuit in culpa: licet nō fuerit in causa agēs: secus tn̄ si nō fuit in culpa: exēpli gratia si ꝗs iterā incipiat ⁊ in ip̄a male tractet: ⁊ ꝓpter qḋ eius ꝯsanguinei vel amici p̄ter ꝯscientiā suā inferētē occidāt vł mutilāt irregularis erit: q: culpa sua casum p̄cedit: vt patet eo. ti. c. ꝑsbyteꝝ. ⁊ c. significasti. ij. exemplū secundi patet exp̄ssū eo. ti. in. c. Petr⁹: caueat ꝗ cleric⁹ ne sit rixosus: vt. xlvj. di. §. j. ⁊ §. ecce Scdam vero ponit Jo. in sūma ꝯfes. ꝙ scꝫ vbi bona fide fiūt ea q̄ circa egrotos ꝯtingunt: nō debet aliꝗs de facili scrupulosam habere ꝯscientiā: licꝫ in aliā fuerit erratū: dūmodo non sit ibidem lata ⁊ euidēs culpa ant negligentia dissolata: que ꝓprie dolus est: de quo videbitur in. vij. p̄cepto: vt si bona fide dederit infirmo aquaꝫ bibere vel limphatū vinū vel vocauit minuto: eꝫ ⁊ similia que tamen scdm ꝯditionē persone vel infirmitatis vel tēporis aut aliaruꝫ circūstantiaꝝ essent illi ꝑniciosa ⁊ mortifera: secus tamen si non fuerit bona fide: exempli gratia si quis infirmuꝫ verteret vel trāsuerteret in aliud latus vt citius moriatur irregularis est: vt dicit specu. ti. de lega. §. iuxta propositionis: si saltem ex hoc citius moreretur: si tamē hoc faceret ad reuelandū infirmū ⁊ non vt citius moriatur non erit irregularis: quia bona fide subuenire voluit infirmo. Ad laudē dei.

De diuersis alijs irregularitatibus que cōtrahuntur oris vel operis ꝑpetratione: Sermo XXX

Non occides Exo. xx. Viso de primo modo quomodo contrahit irregularitas operis vel oris perpetratione: iā reliquos modos breui stilo percurramus. Nā secundo modo ꝯtrahit ꝓpter bigamiā irregularitas ⁊ hoc triplici ratione: prima ⁊ principalis causa quare bigamus promoueri ꝓhibetur est: propter defectum sacramēti q̄ est in eo: q: scꝫ coniunctio ꝯiugalis facta ꝑ eū significare nō potest illā ꝯiūctionē spiritualē xp̄i ⁊ ecclie q̄ est vnic⁹ spōsus cū ecclesia q̄ est vna spōsa. cū eni carnē suā diuiserit in plures vxores: nō est vn⁹ vni⁹. xxvj. di. c. acutius: ⁊ extra de biga. c. debitū. **B**

Pro quo nota ꝙ in matrimōio duplex sacramentū attendit ꝓpter duplicē cōiunctionē q̄ est in ipso: scꝫ animoꝝ ⁊ corpoꝝ. Prima ꝯiūctio scꝫ aīoꝝ signat ꝯiūctionē christi ⁊ ecclie: q̄ fuit q̄si matrimoniū initiatuꝫ q̄dē in patriarchis ⁊ ꝓphis ratuꝫ in christi natiuitate ⁊ ꝯsummatū in cruce: vł ratum in cruce ⁊ ꝯsummatū in gloria. Secūda vero cōiunctio significat etiā vnionē diuinitatis ⁊ humanitatis factā in vtero virginis: vt dicto. c. acutius: et dicto. c. debitū. Cum ergo tam coniunctio christi ⁊ ecclesie ꝙ etiam vnio diuinitatis ⁊ humanitat⁹ nō sit nisi vnica: merito signatur in coniunctione primi matrimonij: ⁊ cum quis transit ad secundum recedit ab vnitate: ⁊ sic non potest signare dictā vnicā ꝯiunctionē quā etiā ratione tāgit Aug⁹. in dicto. c. acuti⁹.

In si. et quia diunctio fornicaria non signat illam coniunctionem christi et ecclesie: hinc si quis non
B contraxit sed tamen cum multis fornicatus fuit non censetur irregularis. Secunda ratio est propter dignitatem ordinum. xxvj. di. c. vna: et c. vltra: vnde nec tollitur irregularitas ista per baptismum: sicut irregularitas homicidij: cuius ratio est: quia contrahitur ex matrimonio et baptismus non soluit matrimonium: vt dicto. c. vna. Tertia ratio est propter signum incontinentie. Dicit enim Ambro. in dicto. c. vna. Quod autem potest hortator esse viduitatis: qui ipsa coniugia frequentauerit: et lxxxij. di. c. proposuisti. ver. sed forsitan: vnde et bigamus omni priuilegio clericali nudatur ac seculari foro penitus adijcitur: non obstante quacunque consuetudine: adeo quod etiam sub pena excommunicationis inhibitum est deferre tonsuram vel habitum clericalem: vt patet expressum de biga. li. vj. c. altercationis. Hec quidem bigamia multimodis contrahitur. Primo cum quis successiue et diuersis temporibus duas habet vxores et vtrasque cognoscit: et hic proprie et perfecte dicitur bigamus. xxxj. q. j. c. apparet: secus tamen si non cognouisset ambas secundum Tho. in. iiij. licet magister sententiarum aliter dicat: non enim tenetur in hoc eius opinio: concor. etiam dictum. c. debitum. Secundo vero cum quis diuersis temporibus duas habet vxores: vnam de iure: et aliam de facto: puta quia contrahit cum sanguinea et vtramque cognoscit: hic etiam censetur bigamus propter intentionis affectum cum opere subsecuto: vt eo. ti. c. nup: et idem est si plures habet vno tempore: vtpote ducens vnam clandestine et aliam in foro ecclesie: et vtramque cognoscit: vel etiam si contrahit cum duabus de facto tantum et eas cognoscit: vt quia sunt ambe consanguinitatis vel affinitatis linea coniuncte: vt dicto c. nup. Tertio quando contrahit cum cognita ab alio et eam cognoscit: et hoc est verum siue sciuerit eam corruptam siue non: vt. xxxiiij. di. c. curandum: et. c. precip. maxime. Si tamen ipse solus eam deflorasset et postea cum ea contraheret non censeretur bigamus: vt dicto. c. acuti: arg. extra qui fi. sint legit. c. tanta. Quarto quando propriam vxorem cognoscit siue scienter siue ignoranter postquam ab altero cognita est: vt. xxxiiij. di. c. si cuius: et. c. se. vnde si vir accusaret de adulterio vxorem: et accusatione pendente vir debitum adultere redderet etiam ad preceptum ecclesie fieret irregularis: quia bigamus secundum Tho. Ray. et Host. Quinto quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita: secus tamen si fuisset relicta virgo. xxxij. di. c. sciatis. xxxiiij. di. c. maritum: et notatur. xxxiiij. di. c. presbyteri. §. vidua. Sexto quando quis vilem personam ducit in vxorem: sicut ancillam seruilis conditionis: vel que publice prostituitur: vel aliquam ex illis que publicis spectaculis mancipantur: licet virginem: tunc repellitur ab ordine vt patet expressum. xxxiiij. di. c. si quis viduam: ij. Septimo quando quis constitutus in sacris: vel post professionem in religione contrahit cum corrupta: vt patet. xxvij. q. j. c. quotquot: et de bigamis: c. a nobis: et in glo. vnde licet quis credit contrahere cum virgine et inuenit eam corruptam et sic cognoscit eam: ad ordines promoueri non potest: cum sit maritus corrupte: vt patet. xv. q. j. c. si. et. xxxij. q. v. c. ille autem: Ceterum quia per baptismum non tollitur hec irregularitas: vt dictum est: ideo si quis vnam habuit vxorem ante baptismum et aliam post baptismum: vel vtramque ante baptismum irregularis est: vt. xxviij. di. c. si quis viduam. j. et. xxv. di. c. j. Similiter is qui ante baptismum dimisit vxorem propter fornicationem: et post baptismum eam iterum recipit irregularis est. Hic ergo queri potest vtrum in irregularitate contracta per bigamiam potest fieri dispensatio. Et dicunt quidam quod non: quia contra doctrinam apostoli est: contra quam nec papa dispensare potest. Tho. tamen in. iiij. di. xxvij. dicit quod bigamie non est adiuncta irregularitas de iure naturali: sed de iure positiuo: nec est etiam de essentialibus ordinis quod aliquis non sit bigamus: quod patet ex eo: quia si quis ad ordinem accedit characterem recipit: et ideo papa dispensare potest in tali irregularitate: non tamen inferior prelatus. Quod autem in contrarium obijcit potest per decre. extra. eo. ti. c. nup: soluit Tho. dicens quod per illam decre. ostenditur quod eadem est difficultas dispensandi in illis qui de facto cum pluribus contraxerunt sicut si de iure contraxissent: non quod subtrahatur potestas dispensandi. Quod etiam obijcitur non esse licitum dispensare contra doctrinam apostolicam: soluit ibidem Tho. dicens quod est verum quantum ad ea que sunt de iure naturali: et quantum ad ea que sunt de necessitate sacramentorum et fidei: sed in alijs que sunt de institutione apostolorum cum ecclesia: nunc eandem habeat potestatem statuendi et destituendi quam tunc habebat: potest per eum dispensari qui primatum tenet in ecclesia: quamuis cum tali irregularitate dispensare non consueuit nisi forte subesset aliqua causa maxima. Tertio modo contrahitur irregularitas in crimine heresis: in qua scilicet heresi post vulnus sanatum remanet cicatrix: scilicet irregularitas: vt dicitur. j. q. j. c. ventum: et ideo prohibentur heretici a promotione: et promoti deijciuntur. Pro quo nota quod he-

retici puniunt pena quadruplici. Primo excõicatione: qz sunt ipso facto excomunicati: vt ex eo. ti. c. ad abolendã. 7 de hoc. ſ. Secũdo vero depositiõe: qz indistincte siue clericus siue laicus etiã papa vel impator vel quilibet aliꝰ deponi debet ab omni dignitate: vt. xl. dist. si papa. et. xxiiij. q. j. c. q cõtra pacẽ: insup omni officio 7 bñficio talis spoliari debet ac degradari si clericꝰ ẽ: 7 iudicio seculari tradi puniẽdus animaduersione debita. s. crematione: nisi cõtinuo post cõprehensionẽ erroris ad fidẽ cõuerti velit 7 errorẽ suũ abiurare ac satisfactionẽ exhibere: 7 sic redeũtes in ppetuo carcere retrudi debẽt: vt patet ex eo. ti. c. excõmunicamꝰ. ij. Nec solum heretici sed etiã eorũ receptores credẽtes defensores 7 fautores ipsorũq3 filij vsq3 ad secũdã generatiõe3 ad nullũ ecclasticũ bñficiũ vl officiũ publicũ admittent: 7 als est irritũ: vt de heretic. c. quicũq3. li. vj. qđ intelligas sane p lineam paternã: na3 p maternã nõ puniunt nisi vsq3 ad primũ gradũ: vt eo. ti. c. statutũ. Tertio puniunt rerũ ablatiõe: qz bona eor oĩa sunt ipo iure cõfiscata: executio tñ cõfiscationis vel occupatio bonor fieri nõ debet p principes seculares anteq3 p iudicẽ ecclesiasticũ sup eodẽ cõfiscatio fuerit pmulgata: vt. eo. ti. c. cũ secũdũ. li. vj. Quarto puniunt militari psecutiõe: qz si aliter fieri nõ põt armata manu sunt ab eis oĩa bona auferẽda: si tñ reuertunt ad fidei veritatẽ de iure cõi post abiurationẽ heresis: admittunt ad laicã cõmunionẽ postq3 recõciliati fuerint: vt. j. q. vij. c. j. et. c. daybertũ. excipiunt tamẽ illi qui post abiurationẽ erroris vel postq3 se proprij antistitis examinatione purgauerint: si deprehensi fuerint in abiuratã heresim recidisse: tales enim sine vlla penitus audiẽtia seculari iudicio relinquunt: vt eo. ti. c. sup eo. lib. vj. Ceteri vero non solũ ad laicã recipiunt cõmunionem: vt dictũ est: sed insup meritis proprijs suffragãtibus circa eos quadruplex dispẽsatio fieri põt. Quãq3 enĩ fit cũ eis dispẽsatio semiplena: ita q solũ recipiunt in ordinibus ante hec oĩa susceptis: vt. j. q. j. c. si qs heretice. vbi plane de hoc. Quãq3 vero fit cũ eis dispẽsatio plena: ita q possint ad sacerdotiũ pmoueri: vt. j. q. vij. c. cõuenientibus. Quãq3 proinde fit cum eis dispensatio plenior: ita q episcopi esse possunt: vt. xij. dist. c. nos cõsuetudinẽ. Quãq3 fit cum eis dispensatio plenissima: ita q pmoueri põt ad superiores dignitates: vt. xxiij. q. iiij. c. ipa pietas. Quarto mõ cõtrahit irregularitas p dilationẽ baptismi: nã si qs adultus sanꝰ distulit baptizari: 7 postea ĩ egritudine timore mortis se fecit baptizari: pmoueri non põt: cuiꝰ cã ẽ: qz p̃sumit nõ vere cõtritus: nõ eñi ex volũtate sed ex necessitate videt recepisse baptismũ: vt patet expressum. lvij. dist. c. si qs. Est etiã alia causa fm Huil. vt sc3 p hanc penã homies inducerent nõ negligere suã salutẽ: nec mirũ q tales non pmouent: cum 7 neophiti phibeant ordinari iuxta sententiã aplĩ: vt patz xlviij. di. c. j. et. c. qm̃. Cuiꝰ ratio duplex est fm Ray. Prima ne incidãt in supbiã: putantes q fides siue religio christiana multũ eis indigeat: vt dicto. c. j. et. c. quoniã. Secũda est: qz nõ sunt experti status eccłie vel religionis: nec sciunt modos psonar: nec ieiunauerũt nec fleuerũt 7c. vt patet in dictis. c. vnde tales nec ad minores ordines pmoueri debẽt: imo nec tonsurari: ar. xix. q. iij. c. monasterijs: 7 satis cõcor. Hoff. 7 Hosti. 7 idem intelligit de neophitis in religiõe: vt dicto. c. monasterijs. Et si q̃rit cur nõ tollit irreglaritas ista p baptismũ. Ad hoc dicendũ fm Ray. q baptismꝰ ita dilatus inducit eam: 7 ideo nõ potest eam tollere: qz idem non operat cõtrarios effectus: vt extra de bap. c. maiores: secꝰ tamẽ est de illo q distulit sic cõmunionẽ vsq3 ad talem egritudinẽ: quia hic non repellit ab ordine: vt. l. dist. c. is vero. Similiter põt ille qui distulit sic baptismũ in duobꝰ casibus p dispensationẽ ordinari. Primꝰ est si post baptismũ fides 7 vita illiꝰ pbabilis apparuerit. Secũdꝰ est si raritas clericor h exegerit: vt. lvij. di. c. si quis. Quinto modo contrahit irregularitas p susceptionẽ iteratã sacramẽtor characterẽ imp̃mẽtiũ: vt baptismi: cõfirmatiõis 7 ordinis: vt. l. dis. c. ɔfirmandũ. j. q. j. qđ quidã. de cõse. dist. iiij. c. qui bis. Unde qui sciẽter rebaptizati sunt vel recõfirmati vl reordinati: seu etiã ignorãter sed post sciũ ratũ habuerũt absq3 dispensatiõe pape pmoueri nõ possunt. Si vero tale sacramentũ ignorãter susceperunt vt infantes vel absolute coacti: tales fm quosdã de iure pmoueri possunt: fm alios tñ tutius est dicere q cũ dispẽsatiõe: 7 hoc vult dictũ. c. qui bis. et. c. sequẽs. Si vero qs pbabilit dubitat facta diligẽti sup hoc inquisitiõe: nec certificari põt vtrũ aliqđ dictor sacramẽtor suscepit vl nõ: tũ e talis

non efficit irregularis licz in hoc casu ite/ret sacramentū: qꝛ nō putat iteratū qđ ne/scit esse factū: vt de ꝯse. di. j. c. solēnitates. ⁊ extra de p̄sby. nō bap. c. veniens. vñ dici debet in forma cū dubitat. Si nō es bapti/zatus vel cōfirmatus ego te baptizo. Ra/tio vō p̄dicte irregularitatis est ꝓpter in/iuriā factā sacramētis: q̄ consistit in hoc ꝙ sacramentū nō iterandū ꝓpter effectū in/delibilē characteris simplr̄ iterat. Sex/to cōtrahit irregularitas ꝑ solennē penitē/tiā: vt di. l. c. ex penitētib⁹. vbi plane de hꝫ. Pro quo nota ꝙ penitētia solēnis de qua nunc loq̄mur tm̄ imponit ab ep̄o vel de ei⁹ mādato: nec imponit clerico nisi deposito ⁊ fieri debet cū solēnitate q̄ ponit. l. dist. c. I capite: vbi eandē penitentiā I forma ꝓse/quit ex ꝯcilio Agathēn. Nec īponit talis penitētia ꝑ crimie enormi ⁊ vulgarissimo qđ totā ciuitatē vel terrā cōmouit. Et ſm Ray. iterari nō pōt: vt de pe. dis. iij. c. repi/unt: Quis alia quelibet penitētia siue pu/blica siue p̄uata potest iterari quotiens hō peccat: vt ibi. c. septies. et. c. adhuc instāt. ꝫ qꝛ hodie talis penitētia nō habet in vsu: iō gr̄a breuitatꝰ de ea supsedeo. Ratio vō cur talē impedit ꝓmouendū est: qꝛ nō sunt digni suscipe vasa sacramentoꝝ: qui dudū fuerūt vasa vitioꝝ: vt dicit in. c. illud. l. di. Secūda rō est ꝓpter scandalū ꝓp̄li euitan/dū qui crimē eius agnoscūt. Scandalū est ēnī ꝓp̄lo dei tales ꝑsonas sup se positas ha/bere: q̄s vltra modū vitiosas ꝯstat esse: vt patet ex ꝓ̄ssum di. l. c. de his vō. Tertia rō est timor: ne iterū labant in voraginē viti/oꝝ: qui timor de pristina cōsuetudine cō/surgit. lxv. dist. c. in sacerdotib⁹. Quarta ratio est: qꝛ nō haberēt libertatē rep̄hendē/di alios: nā qua fronte peccantē corripere pōt: cū tacitus ip̄e sibi respōdeat eadem se cōmisisse q̄ corripit: vt. xxv. di. c. p̄mū. Cō/cor. Ray. ⁊ Tho. in. iiij. pōt tm̄ cū eis in mi/noribus ꝓpter nessitatē vel vtilitatē eccle/siasticā dispensare. dist. l. c. placuit. ⁊ hoc ꝑ ep̄m ex quo nō est ei ꝓhibitū in iure: verū/tamē publica penitētia nō inducit irregu/laritatē q̄ ſm Ray. iniūgi pōt ꝑ cōfessorē: ⁊ fit in publico: nō tm̄ cū p̄dicta solēnitate: vt cū iniūgit ꝑegrinatio ꝑ mundū cū bacu/lo cubitali ⁊ cū scapulari: hanc enī impo/nere pōt q̄libet sacerdos parrochiano suo.

Septimo cōtrahit irregularitas ꝑ obli/gationē ad aliqđ officiū alicui⁹ curie: ⁊ or/dinari ꝓhibet nisi p̄us a curia sit absolut⁹ vt patet. lj. dis. c. j. ⁊ sequētibus. Pro quo sciendū ꝙ tribus modis pn̄t dici curia/les ſm Ray. Primo modo large dicunt illi curiales qui quacūq̄ cōditiōe sunt ob/ligati curie alicui⁹ publice potestatis: siue sint milites siue aduocati siue officiales si/ue etiā histriones: ⁊ generaliter oēs offi/cium honestū vel inhonestū habētes dum modo curie sunt obligati. Secūdo modo stricte dicunt curiales: qui curāt ⁊ gerunt honesta officia curie: sicut decuriones: iu/dices ⁊ siles. Tertio mō strictius dicunt curiales: qui scꝫ in causa sanguīs sunt offi/ciales: hi nāq̄ dicunt curiales a cruore: ꝫ alij dicunt curiales a cura. Omnes ꝫ curi/ales indistincte ſm Ray. ordinari ꝓhibēt nisi p̄us a curia sint absoluti: vt. lj. dist. c. j. ⁊ sequētib⁹. Postq̄ aūt absoluti sunt a cu/ria: tūc se exercuerūt seu a vt officiales vel milites q̄ sanguinē humanū fuderunt: vel turpia ⁊ inhonesta vt histriones: non pos/sunt ꝓmoueri: vt. lj. di. c. j. et. ij. de cōse. di. ij. c. ꝑ dilectione. Si tamē exercuerunt ho/nesta officia sicut iudices: aduocati: tabel/liones: ⁊ hoc in causa ciuili seu pecuniaria tm̄: tūc admittunt vt. lj. di. c. osius. sed in causa sanguīs repellant vt. lj. di. c. aliquā/tos. Nam in causa mutilatiōis vel mortis quicūq̄ fuerit iudex vel aduocat⁹ ꝑ actore siue ꝑ reo: cū actor obligat ad taliōnē: vel assessor: officialis vel testis aut notari⁹ sen/tentiā scribens vel ꝓferens seu qui scribit attestatiōes vel legit eas dū publicant: et qui scripserit vel dictauerit lr̄as ꝑ vindi/cta sanguis omnes tales ꝓmoueri nō pos/sunt: vt dicto. c. aliquātos. ⁊ di. l. c. si quis post remissionē. extra ne cleri. vel mona. c. sentētia. Quare etiā ceteri curiales ordi/nari ꝓhibent: ſm Ray. tres sunt cause p̄n/cipales. Prima est: qꝛ quidā ex p̄dictis vt frequēter irregularitatē cōtrahunt ex offi/cijs eis cōmissis. Secūda: qꝛ tales q̄nq̄ re/petunt ⁊ sic ecclesia ꝑturbat. Tertia: qꝛ p̄/sumit cōtra eos ꝙ nō transeāt ad clericatū voto religionis sed vt ratiocinia domino/rū subterfugiāt: vt. liij. dist. c. legem. Idez Hoff. ⁊ Hosti. ⁊ similiter obligari ad ratio/cinia ꝑ ꝑsonis secularibus: sicut tutores: ꝓcuratores ⁊ similes ad ordines ꝓmoueri non possunt: vt. xxj. q. iij. c. j. et. ij. extra ne cleri. vel mo. c. j. et. ij. secus tamē si exercēt ea ꝑ ꝑsona ecclīastica vel etiā seculari sed miserabili: sicut cecus paup pusill⁹ vidua ⁊ siles: qꝛ tales ꝓmoueri possunt nisi aliō

canonicū impediat: vt .lxxxix. dist. c. indicatū. lxxvj. dist. c. queniit. xvj. q. j. c. monachi. ij. Si tamē officiū quod gesserunt finitum est: et tamē adhuc obligati sunt ad ratiocinia: tunc fm Ray. si non mouetur eis questio nec mota est bene pmoueri possūt nisi manifestū sit aliquē talē teneri de dolo. Si vero mouet questio de dolo: tūc pmoueri non debet ante decisam litē: vt .lxxxj. dist. c. tantis. ex de obligatis ad ratiocinia v. c. et in glo. debet tū taxari tēpus infra qd qstio decidat: ar. ex qui fi. sunt legi. lator. et qui ma. accu. pos. c. insup. Si denique questi mouet de culpa tm: tūc pmoueri potest nō obstāte reclamatiōe actoris: cū lis postea pcederet: sicut prius et sub eodem iudice.

Octauo crimē mediocre et notoriū inducit irregularitatē. Pro quo nota fm Ray. in summa: q in hoc loco crimē enorme dicit homicidiū et aliqua simonia: et etiā fm Hoff. heresis: et qdlibet hor siue fuerit occultū siue manifestū impedit pmouendū et deijcit pmotū etiā post penitentiā. Crimē aūt leue dicit hic illud mortale qd de se nō inducit depositionē nisi ex cōtumacia post admonitionē: vt ebrietas et ludus alee: vt pz xxxv. di. c. j. vel strepitus in synodo: vt. v. q. iiij. c. in loco: et similia que reperiunt in iure: talia h siue fuerint occulta siue manifesta nec impediūt pmouendū: nec deijciūt pmotū: extra de coha. cleri. et mu. c. vestra. Crimē denique mediocre dicit h adulteriū furtū: sacrilegiū: piuriū: falsum testimoniū et similia: q si sunt occulta nō impediūt promouendū nec deijciūt pmotū: nec indigēt dispēsatiōe: sed sufficit penitētia sacramētalis: vt ex de tem. ordi. c. ex tenore. et. c. qsitū. vbi plane de hoc et in glo. Si vero sunt manifesta p ppriā confessionē delinquētis extra iudiciū factā: tunc etiā nō faciūt talē irregularem: quis ille si clericus est suspēdi deberet ab officio et bñficio: vt extra de exces. pla. c. cū sit graue. Si pinde sunt manifesta p famā deficiēte accusatore et legitima pbatione: tūc etiā non inducit irregularitatē: vt dicto. c. quesitū: purgatio tamē canonica talibus est indicenda: qua pstita debēt absolui: sed si defecerint in ea debēt deponi: vt ex de adul. c. significasti. Si denique sunt manifesta p sententiā vel cōuictionē aut p euidentiā facti: sic q nulla tergiuersatiōe celari pōt: tūc inducūt irregularitatē: vt dicto. c. qsitū: pōt tū i hmōi mediocrib9 notorijs in iure vel de facto in tali irregularitate p epm dispēsari fm Inno. in glo. sup dicto. c. ex tenore. Infames etiā tā de iure q de facto repellunt a pmotione dignitatū et ordinū: vt. ij. di. c. q in aliq. de regu. iur. c. infamib9. li. vj. Idē Ray. infamis de iure est: quē ius ponit esse infamē: vt qui cōuictus ē de facto: vel q pugnat in arena cū bestia p lucro et hmōi: vide d hoc plura. iij. q. vij. c. infamis. pcipue in. §. porro. in tertiu et glo. Infamis aūt facto dicit ille cuius apud bonos et graues grauata est opinio super aliquo crimie: de quo gratia breuitatis supsedeo. Ad laudē dei.

De irregularitatib9 que cōtrahunt p ecclesiasticarū censurarum violationē: Sermo XXXI

Non occides Exo.

xx. Tertio ztrahit irregularitas eccliastice cēsure violatiōe. Uū breuiter hic psequēdo qn qualit et vtrū excōicatus: suspēsus vl interdict9 durāte excōicatione: suspensione vel interdicto celebrās: aut diuinis vel eccliasticis officijs se imiscēs irregularitatē incurrit. Omissis diuersis opinionib9 sciendū est: fm q notat Jo. cald. et An. de bu. Itē Tho. Pe. de palu. et Guil. q si celebrans aut vtens officio ordinis est mulier siue laica siue religiosa seu qualiscūque sit: nō efficit irregularis: q cū nō sit capax ordinis clericalis: in eā nō cadit irregularitas p quam quis impedit ab ordine vel ordinis officiū celebrare: et hec ratio sumit ex. c. hec aūt imago. xxxiij. q. v. et extra. c. debitū. de biga. Hinc est q si mulier excōicata vel interdicta vel in loco interdicto: vel indebite tractet officia sacra: temere quidē agit et puniri debet: vt de pe. et re. c. noua. nō tū efficit irregularis. Si vero est virilis cōditiōis: h furiosus: infans: vel dormiēs hoc agit: non est irregularis nec peccat: vt patet supra. Si pinde sane mentis est: sed laicus siue religiosus siue secularis et cum solēni pparatu alicuius ordinis celebrat aut exequitur actum alicuius ordinis: tunc videt q sit irregularis: licet hoc iudicat esse rigorosum: vt de cleri. nō ordi. mi. c. j. nec cū tali vt pmoueri valeat alius q papa dispēsare pōt: sicut et cū ordinato ac suspēso celebrāte alius q papa nō dispēsat: et ergo idē est in isto casu: sed hoc intelligēdā videt tm de ordinib9 sacris et I

apparatu solenni: cum officia minorū ordi-
num licite ſm Tho. in. iiij. ⁊ alios docto-
res exerceri possūt: etiā ab his qui nō sunt
ordinati in illis. Hinc si hoc agit sine appa-
ratu solenni non efficit̄ irregularis. Si p̄-
terea clericus est: tunc aut celebrat in ordi-
ne quem non habet: ⁊ hoc agens in ordini
bus sacris iudicat̄ irregularis. De subdi-
aconatu tamē dicit Guil. ꝙ si est in minori-
bus cantare potest epistolam: dūmodo si-
ne solēnitate: et addit Inno. ꝙ hoc est lici-
tum quādo deest subdiaconus: ⁊ tunc etiā
cātet sine ornamētis subdiaconi. Solēnis
autē apparatus subdiaconi videt̄ esse ma-
nipulus. Dicit enim Pe. de palu. in. iiij. ꝙ
tunicellam licet etiā non subdiacono por-
tare: quia nō est ei propria vestis sicut ma-
nipulus quē nullus inferior subdiacono
portare debet: hec ille. Unō si talis cantet
epistolam cum tunicella sine manipulo tm̄
nec porrigit calicem diacono vel sacerdo-
ti: quod est proprium officium subdiaconi
⁊ p̄ncipalis actus ordinis illius: et vbi est
consuetudo ꝙ etiā in minoribꝰ cōstitutus
illo mō cantet epistolā: non videt̄ ex hoc
irregularis: secus tamē vbi cū manipulo
vel porrigēdo calicē: vel vbi nō est mos ꝙ
aliq̄s cantet inferior subdiacono. De alijs
tamē ordinibꝰ superioribus non est dubium
ꝙ incurrit̄ irregularitas. Si itaq; clericus
celebrat in ordine quē habet: sed est excōi-
catus excōicatione maiori: vel celebrat aut
officium exercet diuinū in loco interdicto
ab homie vel a iure: tūc efficit̄ irregularis
⁊ indispensabilis nisi p papā: vt de senten.
excō. is qui. li. vj. Dicit tamē Guil. ꝙ in mi
noribus cōstitutus mīstrando seu officiū
suum etiā cum solēnitate exercendo cū est
excōicatus non efficit̄ irregularis: q: illa
duo. c. si quis ep̄us. j. et. ij. que ponunt̄. xj.
q. iij. nō loquunt̄ de eis: vt patet intuenti:
⁊ pene sunt restringēde: secus etiam est de
subdiacono: vt iam dictū est. Credūt etiā
quidā ꝙ subdiaconus excōicatus epistolā
sine solēnitate legens vel diaconus vl̄ etiā
p̄sbyter nō incurrat irregularitatē. Si aūt
talis clericus est suspensus: stricte sumēdo
suspensionē. s. quo ad se ⁊ quo alios: ⁊ hoc
ab homie seu iudice: sed ignorat ignorātia
ꝓbabili: tunc nō efficit̄ irregularis: ⁊ hoc
est verū si se ignorat ꝓbabiliter excōicatū
suspēsum vel interdictū: non ignorātia iu-
ris sed facti: ar. de excōmunicato. xj. q. iij.
si quis episcopus. j. et. ij. ⁊ de suspēso ⁊ in-
terdicto: ar. de senten. excō. c. cum medici-
nalis. li. vj. §. vlti. ⁊ ibi glo. penul. ⁊ p In-
no. Hosti. ⁊ Jo. an. de sen. excō. c. cum illo-
rum. in glo. j. Idem Hein. bo. ⁊c. Si tamen
ignorat ignorātia crassa ⁊ supina: tūc si sen-
tia excōicationis suspēsionis vl̄ interdicti
fuerit nulla: de quo vide plures casus per
Jo. an. de sen. excō. c. solet. in fi. et. c. licz. li.
vj. ⁊ tūc nō efficit̄ irregularis: vt est expꝛes-
sum extra de appel. c. ad p̄sentiā. et. c. dile-
ctus. in fi. et extra de sen. excō. c. solet. in fi.
⁊ co. ti. c. solet. li. vj. ⁊ hoc in sentētia excō-
municatiōis notat Inno. in dicto. c. ad p̄-
sentiā: ⁊ Jo. an. in nouella. dicētes etiā ꝙ
licz talis ab alijs sit vitādus vt ibi: ipse tñ
nō debet se gerere p excōmunicato: q: ſm
veritatē talis nō est ligatus: sed intelligāt̄
sane p̄dicta de sententia que est nulla: que
scz nec ligat apud deū nec apud ecclesiā:
licz quādoq; de facto toleret̄: vt no. extra
de testi. c. dilectus. secus tamē est de sentē-
tia iniusta: que licz nō liget apud deum: li-
gat tamē apud ecclesiā: que sentētia semꝑ
est timēda: vt. xj. q. iij. c. j. et. ij. ⁊ p ꝯsequēs
obseruāda: alioquin sententiā sui pastoris
videret̄ cōtemnere: ⁊ sic ligaret̄ ꝑpter cō-
temptū: vt ibi. c. audi deniq;. §. cum ergo.
Porro siue sentētia fuerit iusta siue iniu-
sta si se immiscet aliquo officio nulli ordi-
ni deputato seu qđ nō competit ratiōe ali-
cuiꝰ ordinis: sicut est officiū magistri scho-
larū: aduocati: tabellionis: iudicis: bene-
dicentis mēsam vel legentis in mensa lecti
onem ⁊ similia: nō est irregularis. Similit̄
si se quidē immiscet officio ecclesiastico ⁊ spi
rituali: sed ea tm̄ facit que sunt non alicui
ordini vel officio deputata: nec a iure nec a
cōsuetudine: nec etiā ecclesie cōstitutione:
sicut si cantat respōsoria vel legit lectiōes:
nō est irregularis: vnde videt̄ ꝙ si in aliq̄
ecclesia sit cōsuetudo ꝙ sine distinctiōe or-
dinis quisq; legat epistolā portat cereos:
vel quid aliud faciat ptinēs ad aliqđ offi-
ciū: nō esset irregularis qui facit illud offi-
ciū: quia cōsuetudo attendit̄ in sacramen-
tis ⁊ ecclesiasticis officijs: vt de cele. miss.
c. pniciosus: ſm Inno. Hostiē. ⁊ Jo. an. et
Spe. Idē de excōicatis: suspēsis vel interdi-
ctis qui recipiūt aliquē in canonicū qđ fa-
cere possunt: de rescrip. c. capitulū. ⁊ notat
Bern. Inno. ⁊ Hosti. de p̄ben. c. p illorū.
glo penul. Idē de religiosis mēdicātibus
suspēsis a receptiōe quorūlibet ad ꝓfessio-
nē sui ordinis: iuxta. c. nō solū de regla. li.

vj. q2 tales ꝓpter hoc nō sunt irregulares
ꝑ p̄missa: ⁊ hoc notat Ioh. an. in nouella:
ibi sup verbo: suspensos: licz Hosti. in hoc
vltimo cōtrariū tenere videat̄: de re iudi.
li. vj. ⁊ male. Si p̄terea clericus imiscet se
his q̄ sunt ordini certo deputata: ⁊ hoc cū
solēni apparatu: tūc si est excōicatus excōi-
catione maiori: fit per hoc irregularis siue
sit excōicatus ab homīe siue a canone fm
Inno. Hosti. ⁊ Spe. ⁊ a solo papa releuari
pōt: vt de re iudicata. c. cū eterni. §. sciturī.
li. vj. ⁊ dicto. c. cū medicinalis: etiā si fue-
rit sentētia iniusta: secus si nulla vt dictum
est: secus tñ de excōicatione minori: vt. c. si
celebrat: extra de cle. ex. mi. Quidā tñ di-
cunt: ꝙ licz nō requirit̄ dispensatio papa-
lis: tamē requirit̄ dispēsatio ep̄alis: vt de
cleri. cōiu. c. sane. ij. vel saltem eius qui ab
excōicatiōe minori pōt absoluere: sicut in-
nuit dictū. c. si celebrat. ⁊ hoc obtinet iam
cōsuetudo fm Hosti. Inno. ⁊ Io. an. Simi
liter ille qui ī ecclesia sanguis vel seminis
effusione polluta: vel q̄ p̄sentib⁹ excōicati-
one maiori innodatis sciēter celebrare pre-
sumit: licet in hoc temerarie agat: irregula
ritatis tamē laqueū cum hoc iure nō sit ex-
p̄ssum nō incurrit: vt de sen. excō. c. is qui.
li. vj. ⁊ de hoc ꝑ Inno. de excess. p̄la. c. fi. Si
v̄o talis imiscens se his q̄ sunt ordini cer-
to deputata cū apparatu solēni fuit suspē-
sus tm̄ a bñficio: tunc dicit Hein. boye: ta-
lem nō esse irregularē celebrando vel diui-
nis se imiscēdo: quia hoc nullo iure cauet̄
de elec. cum in cūctis. §. clerici. et. c. cū An-
toñ. et. c. statuimus. Item li. vj. de cōcess.
p̄ben. c. quia diuersitatē. ⁊ hoc tenent In-
nocē. ⁊ Hosti. in dicto. c. si celebrat. ⁊ Berñ.
eo. ti. c. latores. ⁊ Specu. ti. de lega. §. iuxta
ꝑositionis. x. item nota. ꝙ suspēsus: imo
talis celebrans vel se diuinis imiscens me
ret̄: q̄m illa sunt in nr̄is officijs gratiora: q̄
licz impēdere nō tenemur tñ causa dilecti-
onis impēdim⁹: vt. xxviij. q. j. c. iam nunc.
circa mediū: vbi dicit̄: Multa aūt sunt fa-
cienda nō iubente lege sed libera charita-
te: ⁊ ea sunt in nr̄is officijs gratiora: q̄ cum
liceret nobis etiā nō impēdere tñ causa di-
lectionis impēdim⁹. Siſr suspēsus tm̄ a pō
tificalib⁹ diuinis se imiscēdo vel sine pon-
tificalib⁹ celebrādo nō est irregular̄: q2 h̄
iure non cauet̄: ⁊ pene sunt restringēde: vt
de pe. dis. j. c. pe. Nā pōtificalia nō sunt de
substātia ordinis vel officij: q2 sine eis q̄li
bet officiū fieri pōt: vt notat Inno. ī dicto
c. medicinalis. Idē spe. ⁊ cardinalis: quoꝝ
opinionē Hein. boye: credit esse verā. Sz
aūt Hosti. cōtrariū tenet in dicto. c. medicinal'.
hoc intelligendū ē ꝙ cū ab officio seu ordi-
ne pontificali: id est ep̄ali fuerit suspēsus:
tūc officio ordinis ep̄alis se imiscendo fie-
ret irregularis: ⁊ hoc notat Henzelinus in
extrauagāt. Io. xxij. q̄ incipit: suscepti re-
giminis. ad fi. sup verbo: a pōtificalibus:
vbi dicit: ꝙ suspēsus a pōtificalib⁹ ꝓhibet̄
ab his q̄ sunt sibi aīs vt pontifici ꝑmissa ⁊
dependētibus ab eis: puta ab ordinū cele-
bratiōe: frontis chrismatiōe: basilicaꝝ seu
virginū cōsecratiōe: misse cū mitra ⁊ bacu-
lo celebratiōe ⁊ silib⁹: nō aūt ab alijs: puta
a misse celebratiōe sine ornamētis pōtifica
lib⁹ celebrare: penitētias dare ⁊ silib⁹: q̄ cō
petūt ei rōne sacerdotalis officij: vt sentit
Cōpost. ex̄ de ꝯsue. c. cū dilect⁹. ⁊ Berñ. d̄
offi. de le. c. sane. Et addit Ioh. caldrini: ꝙ
ep̄us suspēsus vel interdict⁹ a pōtificalib⁹
si exercet officiū sacerdotis etiā cū pontifi
calib⁹ nō est irregularis: ⁊ sic intelligit di-
ctū Inno. in dicto. c. medicinalis. vbi dicit
ꝙ is cui sunt īterdicta tm̄ pōtificalia: si ce-
lebrat vel officiū exercet ī inferiori ordine
nō est irregularis: q2 hoc iure nō cauet̄: et
pene nō sunt extendēde: de sen. excō. is q̄.
li. vj. Uerūtamē suspēsus ab officio sacer-
dotali nō poterit vti pontificali etiā aliter
q̄̄ in missa: q2 interdicto officio vno omia
sibi censent̄ interdicta q̄ sine illo nō posset
explicare: sed sine sacerdotali officio nō po
test explicare pontificale. Itē suspēsus a sa
cramētoꝝ pceptione vel pticipatiōe si cele-
brat vel diuinis se imiscet: fm Hein. boye
nō est irregularis: vt est exp̄ssum ī dicto. c.
si celebrat: q2 pticipare sacramētis non est
officij vel ordinis eo ꝙ etiā laici pticipant
eisdē. Si tñ esset suspēsus a collatiōe sacra-
mentoꝝ vel etiā p̄uatus: tūc mīstrando ea
in officio suo vt pus efficeret̄ irregularis:
nisi mīstraret aliqua sine solēnitate q̄ in ca
su necessitatis etiā laicus mīstrare potest:
vt patet de baptismo. Siſr suspēsus ab in-
gressu eccīe fm Inno. Spe. ⁊ Hein. boye:
si intrat ecclesiā nō efficit̄ irregularis: qd̄
intellige verū nisi in ecclesia se diuinis in-
gesserit: vt de sen. ex. is cui. li. vj. Sic suspē
sus ab aliquo certo officio si se imiscet alio
officio q̄̄ illi a quo suspēsus ē: tūc nō est ir-
regularis: vt de sen. ex. c. ij. ibi de misterio
sibi interdicto: Idem Io. an. in dicto. c. is
qui. Et nota generalit̄ ꝙ de ꝑsona inter-

dicta idē p oia dicendū est sicut de psona suspēsa: qz tale interdictū nō differt a suspē sione. Secūdo nota q ea q dicta sunt de suspēsione a iudice: generalit intelligunt quocūq mō fuerint suspēsi siue simpliciter seu ad tempus determiatū vel indetermiatū siue etiā rōne crimis defect9 vel infamie. Putant enī doctores tales durante suspēsione celebrātes esse irregulares: nec posse cum eis dispensari nisi p papā: ar. ad hoc. xj. q. iij. c. si qs psbyter. & dicto. c. cum medicinalis. Porro si quis fuerit suspē sus a canone hoc fit triplici ratiōe. Primo rōne criminis: & tūc si simpliciter est suspē sus celebrādo fit irregularis: vt. xj. q. iij. c. si quis episcopus: similit si suspēsus est ad tempus determinatū: tunc infra illud tempus celebrando efficit irregularis. Si vo suspēsus est ad tempus indeterminatū cū cōditione donec satisfaciat: sicut in. c. si qs qmodo. lxxxj. dist. & de cohabi. cleri. & mu. c. sicut. & in clemē. de deci. c. j. & tūc fm Jo. calō. licz quidā cōtradicant: verius tamē est q sic suspensus ante absolutionē celebrans efficit irregularis: quia in hoc factū iudicis est necessariū vt habeat p absoluto: vt no. de eta. & quali. c. cum bone: & sic cum factū homis sit necessariū: sequit q ad suspēsionē dei canon aliquid addit: vt in dicto. c. sicut. quod bene pbat de puil. c. episcopoz. li. vj. Si autē suspensus est cū conditiōe donec peniteat: sicut in. c. osius. de elec. & in. c. j. de his que fi. a ma. parte ca. tunc equū est tenere q interim celebrādo non fit irregularis: quia talis videtur suspensio dei tm ad quā nihil addit canon nec vt habeat p sublata factū aliquod iudicis est necessariū: et ideo dicendū est de eo sicut de suspensione dei tm cum eadē sit ratio. Similiter si est suspensus a canone q ad se tm vt excōmunicat9 minori excōmunicatiōe vel pmotus per saltū non est irregularis: primū patet in dicto. c. si celebrat. secūdum patet. iij. dist. c. sollicitudo. s hoc vltimū sane intelligendū est q celebrando vel officiando in ordine ad quē per saltum est pmotus non est irregularis. Secundo qnis suspendit a canone ratione alicuius defectus: vt est defectus ordinis sicut clericus p saltū pmotus q̄tum ad ordinem obmissum cui9 si exercet officiū anteq illū recipiat est irregularis: sicut prius dictum est de laico diuinis se solēniter imiscente: vel talis suspēsus est ratione defectus alterius sicut bigamus illegitimus corpore vitiatus a nō suo episcopo: vel ante legitimā etatem ordinatus. Et in hoc casu cōcordāt omnes doctores q talis celebrando nō fit irregularis: qz hoc nō inuenit expssum in iure: vt de sentē. excō. c. is qui. li. vj. & ideo tales nō incurrūt nouam irregularitatē si celebrāt ante dispēsationē obtentā: & h seruat romana curia: qz cū in curia mādat cū iam ordinatis in supradictis defectib9 dispēsari nil dicit de irregularitate quā incurrissent ex celebratiōe ante dispēsationē: vt patet. lvj. dist. c. apl'ica. et. c. cenomanēsem. Stilus aūt curie attendēdus est: vt de cri. fal. c. q̄graui. Nec obstat q ordinatio iam facta ante legitimā etatē vel a non suo epo fuerit cū peccato: qz pncipalis causa pter quā dicim9 tales suspensos est defectus z nō peccatū: ergo rōne defect9 nō crimis talis debet censeri suspēsus: & ex hac rōne puto q licz irregularis ex celebratiōe diuinoz sit suspēsus a canone pter hmōi irregularitatē: si tamē als nō est suspēsus a iure vel ab homie: puta qz fuit absolutus ab excōicatione vl' suspēsione sed nō fuit cū eo dispensatū in irregularitate: vel etiā nō suspē sus cōtraxit irregularitatem: qz celebrauit in loco interdicto: tunc talis ex noua celebratiōe postea facta in loco nō interdicto: nō incurrit nouā irregularitatē: cū hoc nō sit expssum i iure: vt dicto. c. is qui. Tertio qs suspendit a canone rōne infamie vl' scādali: & talis celebrādo nō efficit irregularis: vt extra de cle. pegri. p totū. pcipue c. iij. & de homi. c. ex lris. tūc enī pprie non est suspensus quo ad se & quo ad alios: vt patet dicto. c. iij. Unde dicit Hein. boyc: q suspēsi nō quo ad se sed q ad alios tm sicut pegrini & ignoti clerici: tales nō sunt suspē si quo ad se nec ab homie nec a iure: & ideo sine peccato celebrare possūt: dūmō essent i loco vbi celebrare possent: s plebes suspē se phibite sunt audire eoz officia fm Jnno. & ideo illi bn faciūt abstinēdo pter infamiā q pōt esse z illū: vl' vt scādalū euitet nō tn peccare vident postq̄ talis sacerdos pegrinus a plato ecclesie in q celebrat admissus fuerit: qz subditoz nō est diiudicare vtrū se legitime pbauerit sacerdotē idoneū. Ex dictis etiā sequit fm Jnno. q illi quoz crimia sūt notoria: q etiā post penitētiā phibent celebrare pter scādalū & infamiā: vt d coha. cle. & mu. c. si. si celebrāt añ dispēsationē nō incurrūt nouā irregulari-

tat̄. Et ex allegatiōe quā facit intelligere videt̄ etiā de notorio fornicatore: q̄d p̄itū ē tenere: ⁊ q̄d no. in. c. j. de sen. ex. li. vj. intel ligat̄ de notorio fornicatore añ penitentiā celebrāte: ne videat̄ sibiipsi ɔtrari⁹: tñ de rigore sola penitētia nō tollit suspēsionē ca nonis in notorio fornicatore: vt videt̄ ex p̄ssum. l. dist. c. p̄uenit. q: requirit̄ factū iu dicis: vt supradictū est de suspēsione a ca none donec satisfaciat: ꝟ absolutione facta a sententia canonis a q̄ pōt hoc casu ep̄us absoluere: q: ɔditor canonis sibi nō serua uit si penitet remanēte irregularitate quaȝ cōtraxit hm̄ōi fornicator notori⁹ ex celebra tione diuinoꝝ. Dicit enī Inno. q̄ talis ce lebrans anteq̄ peniteat efficit̄ irregularis indispēsabilis nisi p papā: sed anteq̄ secū dispenset̄ si celebrat penitens: id est omissa cōcubina nō cōtrahit nouā irregularitatē ex illa noua celebratiōe. Deniq̄ nota gene raliter: q̄ licȝ bigamus: illegitimus: cor pore vitiatus: ordinat⁹ ante legitimā eta tem: ordinat⁹ a nō ep̄o suo: ⁊ sic de aliis ce lebrādo nō efficiunt̄ irregulares: si tamen ꝓpterea fuerit eis a iudice interdicta cele bratio: ⁊ nihilomin⁹ ante dispensationē vł interdicti relaxationē ingererēt se diuinis in officio suo vt p̄us efficerent̄ irregulares ⁊ sic vt breuius potui patet de nota irregu laritatis. Ad laudē dei.

De homicidio q̄d fit solo affectu per inuidiā et de peccato inuidie: Sermo XXXII

Non occides Exo.

n xx. Iam deniq̄ de tertio mō occi dendi ꝓximū vel seip̄m succinct⁹ sermo ꝯcurrat: q̄d scȝ homicidiū fit corde vel affectu. Sic enī tertio mō p̄ceptum hoc exponi pōt: nō occides: id est corde vł affe ctu nō reuolues q̄ vita ꝓximi vel tua cor poralis vel sp̄ūalis indebite p̄imi vel detri mentū pati desideres. Tertiū igit̄ gen⁹ ho micidii ꝓsequēdo sciēdū est: q̄ istud homi cidiū cordis graui⁹ est q̄ homicidiū corpo ris: quāto aīa p̄stantior ē corpe: p inuidiā nāq̄ ꝓpriā occidit aīaȝ ac ꝓximoꝝ insid at vite saltē p affectū: de q̄ hōicidio dr̄ Sap. ij. Inuidia enī diaboli mors introiuit ī or bē terraꝝ: imitant̄ aūt illū q̄ sunt ex p̄te ei⁹ sic p odiū affectu mortifero ꝓpriā interimit animā: ac ꝓximoꝝ tā aīe q̄ corpis q̄rit mor tē. Hinc dr̄. j. Io. iij. Ois q̄ odit fratrē suū homicida ē: ⁊ scitis q̄ ois homicida nō hȝ vitā in se manentē: glo. ibidē ⁊ si viuēs int̄ sanctos p fidē viuere cernit̄: imp ꝑpetuū tñ cū Cayn dānabit̄. Añ h̄ mō tam pueri q̄ mulieres ⁊ etiā sequaces iudeoꝝ xp̄m cru cifigentiū facti sunt homicide dn̄m iesum odiētes: sicut ⁊ iudei hodierni p̄decessorū suorū imitātes vestigia fiunt adhuc homi cide p affectū: de quib⁹ dicit̄ Sap. ij. Ipsi xp̄o homicide thesaurizauerūt sibi malum insipiētes ⁊ maligni oderūt sapientiā ⁊ rei facti sunt in cogitatiōibus suis. Nūc cum igit̄ ad p̄mū peccatū: scȝ inuidie dic̄ Aug. sup Gen. iiij. q̄ inuidia est dolor aliene feli citatis: cui⁹ peccati malicia ex hoc cōside rari pōt: q: peccatū h̄ ortū hȝ a ꝓpria mali cia absq̄ culpa ꝓximi: quod est vitiū oino diabolicū: sicut dicit Aug⁹. lib. de doctri na xp̄iana. Inuidia vitium diabolicū est: quo solo reus est ⁊ inexpiabiliter reus: nō enī dicit̄ diabolo vt damnet̄: adulterium cōmisisti: furtū fecisti: villā alienā rapuisti sed hominū statui inuidisti: cuius inuidia mors intrauit in orbē terraꝝ: quē imitant̄ omnes inuidiosi: q̄ dicunt̄ esse ex p̄te eius eo q̄ nulla carnali delectatiōe ꝓuocante ꝟ solo sp̄ū diabolico suggerēte cōspirant in uidias: rancores: detractiōes: suspitiones ⁊ similia semīa mentis amaricate. Cuȝ enī cetera peccata dulcedinis aliq̄d corrupte menti cōferre noscunt̄ solum istud vitium amaritudine tabescente repletū marscere cogit ꝓpriū subiectū: q̄d in ꝓximoꝝ ꝓspe ritate cruciat velut infernale tormentū: vñ dicunt̄ inuidi specialiter amici diaboli: q: f̄m Tulliū: Amici sunt q̄ habent idē velle ⁊ nolle: sic inuidi cum diabolo vident̄ h̄re idē velle ⁊ nolle: cū vterq̄ mala velit ⁊ bo na respuit letaturq̄ de ꝑditiōe hoīm. Hinc etenim vitium hoc cum omnib⁹ spiritibus reprobis tam rationalibus q̄ intellectua libus ꝑseuerabit ineternū: sicut ecōtra cha ritas sancta nō excidet a saluandis imper petuū: vnde descendētibus in lacum sola cōcomitabit̄ inuidia ⁊ eius pessima filia. s. odiū: ⁊ sicut charitas obtinebit p̄ncipatū in celicis incolis: sic inuidia ī reprobis sp̄i ritib⁹: iux̄ illud ps̄. cxj. Peccator videbit ⁊ irascet̄ ⁊c. Hic primo queri pōt: vtrum inuidia est dolor vel tristicia: sicut sentire videt̄ Aug⁹. in auctoritate p̄dicta: ⁊ Da mascē. lib. ij. vbi ponit inuidiā esse speciem tristicie: ⁊ dicit: q̄ inuidia est tristicia in ali enis bonis: cum tamē obiectum tristicie est

malũ:sed obiectũ inuidie est bonũ:q: cau/
saẗ ex aliena felicitate: vñ memoria bonoꝝ
habitorũ est causa delectatiõis: nõ igr̃ est
causa trist.cie: q: oppositoꝝ nõ est eadẽ cau
sa: est tñ causa inuidie. Dicit enĩ Grego. in
v. moral. de inuido loquẽs: Tabescen'em
mẽtẽ sua pena faciet quã felicitas torquet
aliena. Ad h̃ rñdet Tho. scđa 2e. q. xxxvj.
ꝙ obiectũ tristicie est malũ ꝓpriũ. Contin
git autẽ id qđ est alienũ bonũ apprehendi
vt malũ ꝓpriũ: ꝛ ſm h̃ de bono alieno põt
esse tristicia: sed h̃ cõtingit dupliciẗ. Uno
mõ qñ q̃s tristaẗ de bono alicui⁹ inq̃tũ im
minet sibi ex h̃ p̃iculũ alicui⁹ nocumẽti: sicẽ
cũ hõ tristaẗ de exaltatione inimici sui ti/
mens ne ledat eũ: ꝛ talis tristicia nõ est in/
uidia sed magis est timoris affectus: vt di
cit phũs in. iij. rhetorice. Alio mõ bonum
alterius estimaẗ vt malũ ꝓpriũ: inquãtum
est diminutiuũ ꝓprie glorie vel excellentie
ꝛ hoc mõ de bonis alterius tristaẗ inuidia
ꝛ ideo p̃cipue de bonis illis inuident in q̃/
bus est gloria ꝛ in q̃bus homĩes amãt ho/
norari ꝛ in opinione esse: vt diẽ phũs in. ij.
rheto. Ad maiorẽ tñ euidentiã sciendũ
ſm Tho. ibidẽ: ꝙ talis tristicia de bonis
alienis q̃ttuor modis cõtingere põt. Uno
mõ qñ vt dictum est aliquis dolet de bono
alterius inquãtũ ex eo timeẗ nocumentũ
vel sibiipsi vel etiã alijs bonis: ꝛ talis tri/
sticia non est inuidia vt dictum est: vnde
põt esse sine peccato. Dicit enĩ Grego. xxij.
moral. Euenire plerũq; solet vt non amissa
charitate nos inimici ruina letificet: ꝛ rur/
sum eius gloria sine inuidie culpa cõtristet
cũ ruente eo quosdã bñ erigi credimus: ꝛ
ꝓficiente illo plerosq; iniuste opprimi for/
midamus. Hinc diciẗ Prouerb. xxix. Cũ
impij sumpserint p̃ncipatũ gemet ꝓplus: ꝛ
talẽ tristiciã ondit Abacuc ꝓpha ꝯ Nabu
chodonosor regẽ babylonis ꝓsperitatẽ il/
lius tẽporalẽ admirans: cuꝫ esset idolatra
pessimus cũ omni ꝓplo suo. Unde. c. j. con/
queriẗ dño dicens: Usq; quo dñe clamobo
scꝫ in oõne cõtra Nabuchodonosor tẽpli
destructorẽ ꝛ ciuitatis: vt dicit Lira. Seq̃/
tur: Uociferabor ad te vim patiens: scꝫ in
opp̃ssione ꝓpli ꝛ non saluabis: quare respi/
cis cõtemptores tuos cõferẽdo: scꝫ eis po/
testatẽ ꝛ gloriam temporalẽ: ꝛ taces impio
cõculcante iustiorẽ se scꝫ iudeos: talis igiẗ
tristicia nõ est inuidia sed potius nemesis:
q: nemesic⁹ tm̃ tristaẗ de bono inique agẽ/
tiũ: iuẋ illud ps̃. lxxvj. Zelaui sup iniq̃s ꝛc̃.

Inuidus aũt tristaẗ de bono eoꝝ etiã qui
sunt digni: verũtamẽ vt dicit glo. sup Aba
cuc. j. Nõ debem⁹ sup hoc turbari viden
tes a p̃ncipio mũdi ab impio Cayn occisũ
Abel iustũ: exultãte Jacob regnare in do/
mo patris sui Esau: ipse quoq; circa quem
hec q̃rela dirigiẗ a iudeis crucifigiẗ ꝛ bar/
rabas latro dimittiẗ. Secũdo mõ q̃s tri/
staẗ de bono alteri⁹: nõ quidẽ ex eo ꝙ alẗ
habet bonũ illud: sed ex eo ꝙ nobis deest
bonũ illud qđ alter habet: ꝛ hoc est ꝓprie
zelus: vt dicit phũs. ij. rhetorice. Pro quo
nota: ꝙ si zelus ille cõsistit circa bona ho/
nesta vel virtuosa: tunc laudabilis est: ſm
illud. j. Cor. xiiij: Emulamĩ spiritualia: sic
Esaias ꝓpha: vt patet eiusdẽ. vj. Uidens
dñm sedentẽ sup soliũ excel. ꝛ ange. cõcl. s.
s. sctũs dñs de⁹ exerci. interno dolore tacẗ⁹
ait: ve mihi q: tacui. s. a rep̃hẽsiõe Ozie re/
gis: qui scꝫ tũc a dño sedente in solio tanq̃
ad iudiciũ suscepit vindictã lepre: eo ꝙ of/
ficiũ sacerdotale sibi voluit vsurpare. Se/
quiẗ: quia vir pollut⁹ labijs ego sum. Si/
cut enĩ polluunẗ labia dicendo qđ nõ de/
cet: sic etiam tacendo quod dici deberet: ꝛ
sic pollutus labijs erat ac per consequens
indignus laudare deum. De hoc etiã zelo
scribit Hiero. ad Letã de instructiõe filie.
Habeat inq̃t socias cum quibus addiscat:
quib⁹ inuideat quaꝝ laudib⁹ mordeaẗ: sic
enim vnusquisq; laudabiliter aliorũ exem
plis optimis excitari debet ad proficien/
dum in bonum: hac namq; ratiõe reor esse
p̃ceptũ a dño: luceat lux vestra corã homi/
bus vt videant op̃a vestra bona ꝛc̃. Si xo
zelus ille fit de bonis t̃palibus: tũc potest
esse sine peccato: ꝓpter finem intentũ debi
te circũstantionatũ vel etiã cum peccato: si
finis est inordinatus vel affectus imode/
ratus. Tertio modo tristaẗ aliquis de bo/
no alterius inquãtũ ille cui bonũ accidit ẽ
eo indignius: que quidẽ tristicia nõ potest
oriri ex bonis honestis: ex quibus aliquis
iustus efficiẗ: sed sicut phũs dicit. ij. rheto
rice. est de diuitijs ꝛ similibus que possunt
equaliter ꝓuenire dignis ꝛ indignis: et h̃
tristicia ſm ipsum vocaẗ nemesis: ꝛ ptinet
ad bonos mores: sed hoc ideo dixit: q: cõ/
siderabat ip̃a bona t̃palia ſm se: put pos/
sunt magna videri nõ respicientib⁹ ad eter/
na: sed ſm doctrinã fidei tẽporalia bona q̃
ꝓueniũt indignis ex iusta dei ordinatione
disponũẗ: vel ad eoꝝ correctionẽ: vel etiã
ad eoꝝ maiorẽ dãnatiõẽ. Nã q̃tũ ad ꝓmũ

refert magister Guil. parisien. in li: de vniuerso corporali: de quodā q̄ q̄to floruit prosperitate tanto creuit malicia. Tandem tñ ad epatū electus: stupēs de bonitate diuina: q malicia suā grata prosperitate prosequi videbat̄ seseqʒ ad h' officiū recognoscēs indignissimū epatū refutauit ⁊ in gratiarū actionē in ppetuā seruitutē se dño fideliter consecrauit. Verū etiā ad scdm dictā est diuiti epuloni: Fili recordare qr recepisti bona in vita tua. Chrys. ibidē. q. dicat: si qd boni feceras vnde premiū deberet̄: oīa recepisti in illo mūdo epulās ditatus: oblectat' successibus prosperis: vt sic nihil minuat̄ ex meritis in futuro de penis eternis. Hinc ppheta Job prius velut humanū aliqd passus admirans super his prosperitatib' impiorū diuinū iudiciū ait: eiusdem. xxj. Quare viuunt impij sublimati confortatiqʒ diuitijs: semen eorū pmanet corā eis: dom' eorū secure sunt ⁊ pacate ⁊ nō est virga dei sup illos: bos eorū concepit ⁊ nō abortiuit: vacca peperit ⁊ nō est priuata fetu suo: egrediunt̄ quasi greges paruuli eorū ⁊ infātes eorū exultant lusibus. Tandē vero rñsione sua diffinitiuā subinfert conclusionē dicēs: Ducūt in bonis dies suos ⁊ in puncto ad īferna descēdūt: qui dixerūt deo. Recede a nobis sciētiā viarū tuarū nolumus. Sic ps. in psona pusillorū prūpens in vocē admirationis ait in ps. Q̄ bonus israel deus: q̄ ē. lxxij. Ecce inquit ipi peccatores ⁊ abūdātes in seculo obtinuerūt diuitias: ⁊ dixi: ergo sine cā iusti. cor me. ⁊ laua. int' inno. ma. me. et fui flagellat' tota die ⁊c. paululū tñ resipiscēs sbdit: si dicebā narrabo sic: Ecce nationē filiorū tuorū reprobaui: existimabā vt cogno. h' la. est ante me donec intrē in sanctuariū dei: ⁊ intel. in nouissi. eorū: ⁊ qd ibidē intellexit subdit: quō facti sunt inqt in desolationē subito defecerūt: perierūt propter iniquitatē suā. Sed qualiter inquis: velut somniuʒ surgentiū dñe in ciuitate tua imaginē ipsorū ad nihilū rediges: vñ dicit aptī' ī alio ps. xxxvj. Uidi ipiū sup exaltatū ⁊ eleuatū sicut cedros libani: scʒ tpali prosperitate: ⁊ trāsiui: glo. ad nouissima eorū ⁊ ecce nō erat scʒ potēs: diues: gloriosus: delitiosus: ⁊ hoc q̄tū ad corp': q̄siui eū scʒ q̄tū ad animā: ⁊ nō ē inuēt' loc' ei' scʒ in sorte iustorū: custodi igit̄ innocētiā scʒ ad deum: ⁊ vide eqtatē q̄tū ad primū: qm̄ sunt reliqe hōi pacifico. Cū igit̄ bona tpalia q̄dant: etiā ipijs vel ad correctionē vel ad malorē dānationē caduca sunt ⁊ trāsitoria: īmo pene nihil in cōparatiōe ad bona etna: q̄ tm̄ bonis cōseruant̄ in pmiū: ideo talis tristicia phibet̄ ī sacra scrip. pʒ illō ps. xxxvj. Noli emulari. i. imitari in malignātib': neqʒ zelaueris. i. inuidias faciētes iniqtatē ⁊ prosperātes. Dicit eñ Lyra q̄ hūc psal. fecit Dauid: ostēdere volēs q̄ prosperitas malorū sit cōtēnēda ⁊ afflictio iustorū appetenda: tūc eñ multi vidētes Saul ipsum ⁊ doech ei' armigerū cōtra dauid ⁊ fautores e' iniq agētes ac in omnib' prosperitatē habētes. Dauid aūt cū suis iniuste affligi: ⁊ tamē aduersitatib' pmi: declinabāt ad malū recedētes a deo quasi deus curā de actibus humanis non haberet: q̄bus Dauid. Noli emulari ⁊c. ⁊ causā cōtinuo subdit dicēs: qm̄ tanq̄ fenū velociter arescēt: ⁊ quēadmodū olera herbarū cito decident. Unde q̄cquid delectationis vel prosperitatis cōsequi valet in pñti minimū ē a pena futura q̄ pūctū circuli a magnitudine celi chrystallini ratio est: qm̄ q̄ malignāt̄ exterminabunt̄ sustinētes aūt dñm ipi here. ter. ⁊ adhuc pusillū ⁊ nō erit peccator. s. prosperatus: gloriosus: delitiosus in hac vita: ⁊ q̄res locū ei' ⁊ nō inuenies in eterna vita: qr sepult' ē in īferno: vbi freq̄ntabit illō cāticū. Sap. v. Quid nob̄ pfuit supbia: aut diuitiarū iactātia: quid cōtulit nobis: heu transierūt h̄ omnia velut vmbra. Quarto deniqʒ tristatur quis de bonis alienis inq̄tū alter excedit ipm in bonis ⁊ hoc pprie est inuidia ⁊ istud sēp est prauū: vt dicit phs in. ij. rhetorice: qr dolet de eo de quo est gaudendum scʒ de bono proximi. Secūdo q̄ri pōt: vtrū inuidia semp est peccatū mortale: p̄sertim cū inuidia sit quedā tristicia vt dictū est: h̄ tristicia est passio quedā appetitus sensitiui: ⁊ fm Aug. xij. de trinita. in sensualitate non est peccatū mortale sed solū ī rōne: vñ ⁊ infantib' nōdū rōne vtētib' pōt esse inuidia: quia dicit Aug'. in. j. confes. vidi ego et expertus sum zelantem puerū qui nondum loquebatur ⁊ intuebatur pallid' amaro aspectu collectaneū suū. Ad hoc respōdet Tho. vbi supra q̄ inuidia ex suo genere est mortale peccatū: genus enim peccati consideratur ex obiecto: h̄ inuidia fm rationē obiecti sui cōtrariat̄ charitati: p quā est vita spiritualis anime scdm illud. j. Johan. iij. nos scimus quia translati sum' de morte ad vitā qm̄ diligimus fratres: nam obiectū vtriusqʒ scʒ charitatis ⁊ inuidie ē

boniū pximi: sed fm ɔtrariū motū: qꝛ charitas de bono pximi gaudet ⁊ inuidia tristat: ⁊ sic directe ɔtrariat charitati: verū/ tñ in quolibet genere peccati mortalis inueniunt aliqui motus impfecti in sensualitate ɔsistentes: q̄ sunt peccata venialia: sic in genere adulterij p̄mus mot⁹ ɔcupiscētie: ⁊ in genere homicidij prim⁹ motus ire: sic etiā in genere inuidie reperiunt aliq̄ p̄mi motus: etiā q̄nq3 in viris pfectis: q̄ sūt peccata venialia: motus igit inuidie fm q̄ est passio sensualitatis est quoddā impfectuȝ in genere actuū humanoꝝ: quoꝝ principi/ um est rō: ⁊ sic nō est mortale: ⁊ idem est de inuidia puuloꝝ qnib⁹ nō est vsus ratiōis.

Pro quo nota fm q̄ dicit cōpendiū theologie: q̄ dolor vl' tristicia de alieno bono est quadruplex: quia vel est primo primus mot⁹ ex nā veniēs: sic q̄dā naturalit inuidi sunt: ⁊ hoc nullo mō est pctm̄ cū nullo modo sit in nostra potestate: vel est secūdo p̄/ mus motus q̄ñ scȝ appetitus sine cōpleta deliberatione rationis tali passioni afficit ⁊ sic est veniale peccatū: vel trahit per in/ tentionē extra suā rationē: vt q̄ñ dolor de alieno bono surgit ex causa bona: sicut q̄ñ quis dolet de bono alterius: qꝛ videt illud redundare in detrimentū anime eius: vel etiā in detrimentū cōmunitatis: ⁊ talis dolor bonus est: qꝛ maius bonū magis ē ap/ petendū: vel deniq3 est actus volūtari⁹ de/ liberatiue: ⁊ sic est mortale peccatū habēs cōpletā rationē inuidie: ⁊ fm phm̄. ij. rhe/ torice tales inuidebūt: q̄bus sunt aliq̄ similes aut fȝ gen⁹ aut fȝ cognationē aut scd'ȝ staturā aut scd'm habitū aut scd'm opinio/ nē. Cū em̄ inuidia sit de aliq̄ excellētia al/ terius inq̄tū diminuit gloriā quā q̄s ap/ petit: ɔsequēs est vt ad illos tm̄ inuidia ha/ beat: q̄bus hō vult se vl' p̄ferre in glia vel eq̄re: qd ēt solet respectu psonaꝝ nō multū a se distātiū: vñ dicit Aug⁹. q̄ tal' inuidet inferiorib⁹ ne sibi equant: superiorib⁹ qꝛ eis nō equāt: ⁊ parib⁹ qꝛ eis equant: quā inuidiā Saul ɔcepisse noscit ɔtra Dauid quē in glia sibi eq̄ri timuit. Cū em̄ reuerteret de plio cū Dauid pcusso Philisteo cū exercitu Philistijm: ⁊ mulieres in occur/ sū egredictes canerēt: pcussit Saul mille: Dauid decē milia: irat⁹ est Saul nimis: et iste sermo displicuit in oculis eius: ⁊ dixit dederūt Dauid decē milia: ⁊ mihi dederūt mille: q̄d ei sup ē nisi solū regnū? vt patȝ. j. Reg. xviij. Ex h' igit tpe ɔtuis eum Dauid cū exercitu suo liberasset a piclo mort⁹: statim inuidie liuore pcussus: deinceps nō rectis ocul' Dauid inspiciebat: Mī qd post diem alterā inuasit cū spūs dei mal⁹: ⁊ Dauid psallebat manu sua vt p h' Saul refocilla/ ret ⁊ leui⁹ haberet: ac spiritus malus ab eo recederet. Uñ rōnabilit credi pōt q̄ p melodiā seu p aliq̄ alia sensibilia possunt a demonib⁹ afflicti leuius ferre: etiā naturalit: qꝛ actus actiuoꝝ sūt in patiēte p̄ dispositō: vt dicit. ij. de anima: p melodiā igit in hu/ mano corpe causari pōt aliq̄ dispositio per quā min⁹ subijcit actiōi demonū: ⁊ sic afflictio ab eis causata diminuit vl' alleuiat: potuit ēt a Saule vtute diuia imediate vl' mediātib⁹ sctis āgel' tūc ex merito Dauid ad tps demon expelli: q̄ laudes diuinas in cithara canebat p salute Saul: sicut p ora/ tiōes sctōꝝ freq̄nt demōes expulsi legunt a corpib⁹ obsessis: verūtñ qꝛ nūc cor Saul inuidie liuore tenebat: psallēte Dauid nō leui⁹ habebat h' acri⁹: ac velut i insaniā ver/ sus nisus ē ɔfigere Dauid cū pariete: ⁊ ex hoc agitat⁹ a sathana rācorē illius vsq3 ad mortē nō dposuit: q̄tūcūq3 Dauid postea mitissime ɔtra regē: strēnuissime ɔtra ho/ stes: fidelissime p pplo dei: ac prudētissime in omni negotio se gerebat: sic Esau p sub/ repta bñdictiōe ex inuidie liuore Jacob p/ secutus ē. Deniq3 pestis inuidie tā pnitiose venenositatis est: q̄ plurima suo veneno supimit: nō em̄ solū subiectū ppriū inuicit veneno mortifero diabolice prauitatis: h' ēt oīa eius opera bona velut infecta serpētina malicia deo reddūt igrata: ac inuidioso i fructuosa: qd bñ signat in natura serpētis q̄ salamāder d': sol⁹ in igne viuēs: cui⁹ ē maxima vis int omnia venenata: nam cetera singulos feriūt h' plurima sil' inficit: vñ si ar/ bori irrepserit vl' in aquā ceciderit: vniuersos fructus seu totā aquā sil' inficit: ⁊ oēs gustātes pit interficit: sic inuidie serpens sua virulēta pnitie velut igne infernali cōfer⁹ totū subiectū q̄si diabolicū reddit: ⁊ om̄ia opa vtuosa fundit⁹ necat: q̄si vir⁹ letale diuini amoris ⁊ grē. Insup Basilisco aptissime similat: q̄ solo visu inficit ⁊ punit ēt longe positos. Legit em̄ in hystoria Alexādri q̄ āmbulās cū exercitu suo p montē altū: repit i vtice Basiliscū q̄ p̄mos exercit⁹ sui solo visu pstrauit: admirātib⁹ igit ceteris nec p̄/ timore pcedētib⁹: ascēdit Alexāder cacumē mōtis a lōge volēs inq̄rere cām illi⁹ pesti/ lentie: viditq3 Basiliscū in media via dor/

mentē: q̄ cū exercitū a ppinq̄re sibi sensit oculos aperuit ⁊ aspiciēs solo visu ꝓximiores exercitus subito peruit. Facto igit̄ clipeo septē cubitoꝝ longitudīs ⁊ quattuor latitudinis in exteriori pte illius speculū īgens poni iussit: q̄ ꝓiect᷒ Basiliscū aggred. f q̄ speculū ailo turbato ꝯtuēs: ac sese ꝓtinus in illo ꝯspiciēs ꝓprio veneno statim interempt᷒ est: sic miser inuidus se p̄mum in anima pimēs multos etiā nō visos ferit: dilacerat ⁊ infamat: ꝓnus ad suspitiōes: detractiones: susurratiōes: ac temeraria iudicia: cūcta curuo lustrās oculo: q̄d nō inficeret hec maledicta bestia q̄ ⁊ opa ꝓximi q̄libet sctā sua malicia infecit: ⁊ interpretatione falsa puertit: nullā execrās iniuriā: maliciā vł violentiā: nimiꝝ cū ipa sit fomētū inferni: nutrimentū diaboli: dānatorū exercitū ⁊ eternū suppliciū: a quo nos custodiat iesus christ᷒ dei fili᷒. Ad laud dei.

De odio ꝯtra proximū ⁊ ꝯtra deum ac de detestabilitate huius vitij: Sermo XXXIII

On occides. Exo.

n xx. Uiso vtcunq̄ de vitio inuidie: iam de illius filia pessima ꝓseq̄mur que dicit̄ odiū. Nā licet scdꝫ Greg. xxxj. mora. Inuidie q̄nq̄ sunt filie: scꝫ odium: exultatio in aduersis ꝓximi: afflictio in ꝓsperis ꝓximi: susurratio ⁊ detractio: tñ ipm odiū est peccm̄ magis detestanduꝫ: qd sic ptꝫ: q: fm Tho. scda. 2e. q. xxxiiij. in omī conatu inuidie est aliq̄d tanq̄ p̄ncipium scꝫ affect᷒ diminuēdi gliam alteri᷒. Et hoc dupliciť: vel em̄ potest ⁊ sic est exultatio in aduersis: vł nō pōt: ⁊ sic est afflictio ī ꝓsperis: cū scꝫ ꝓximi ꝓspera eueniūt ꝯtra conatū inuidētis q̄ nitit̄ īpedire: q̄ scꝫ afflictio q̄nq̄ tm̄ cū inuidia tabescēte ꝯualuit: q̄ in ꝓpriū subiectū manus crudeł iniiceret: sic Achitophel cernēs q: Chusi ꝯsiliū eius ꝯsilio p̄ualuisset: inuidia mot᷒ laq̄o se suspēdit: vt patet. ij. Reg. xvij. Est etiā aliquid tanq̄ medium cū scꝫ quis actu diminuit gliaꝫ alteri᷒ ⁊ hoc vł ī occulto p susurrationē que scꝫ intendit amicitiā aliquorū separare: ⁊ ideo talia de proximo ꝓfert q̄ pñt animū adiētio mouere ꝯtra ipm: q̄cq̄d sit illud etiā si sit simpliciť bonū ⁊ tñ apparens malū inq̄tū displiceꝫ ei cui dicit̄ q̄ vocatur alio nomie bilinguis: vł etiā in māifesto: ⁊ sic est detractio. Est etiā tertio aliquid tanq̄ terminus vel finis q̄ est in ipo odio: q: sicut bonū delectans causat amorem: sic tristicia causat odiū. Sic igit̄ in bonis finis melior est his q̄ sunt ad finem: sic econtra in malis. Et licet odiū oriri pōt ex ira scdm quoddā augmentū qd p irā appetimus. Primo q̄dē malū ꝓximi fm quandā mensurā: ꝓut scꝫ habet rationē vindicte per cuius continuationē postea puenit̄ ad hoc q̄ proximi malū absolute desiderat qd ptinet ad rationē odij. Dicit em̄ Aug᷒. in diffinitionib᷒ q̄ odiū est vet᷒ ira ex plurib᷒ causis collecta diuturno tpe ꝑseuerās: tamē ex inuidia directius nascit̄ per quaꝫ ipm bonū ꝓximi reddit̄ contristabile ⁊ p consequēs odibile: ⁊ est vltimū in ꝓgressu peccati siue in deum siue in proximum: eo q̄ opponit̄ dilectioni qua naturaliť deus ⁊ proximus diligit̄ q̄ est vltima in progressu virtutum: quia omnia alia ad dilectionem referuntur: vnde tantum habet odiū de ratione mali q̄tū amor de ratiōe boni: ⁊ sicut charitas habentē facit diuinum: sic odium possessorem facit omnino diabolicum. Hinc dicit Grego. v. moraliū: q̄ q̄uis per omne vitiū quod perpetratur humano corde antiqui hostis virus infunditur: in hac tamen nequitia tota viscera sua serpens concutit: ⁊ imprimende malicie pestē vomit. Hic ergo queri potest de odio in proximum: vtrū scꝫ odium proximi sit peccatum et peccatū grauissimum: presertim ex eo q̄ Johannes in canonica. j. iij. c. dicit: Omnis qui odit fratrē suuꝫ homicida est: cum tamen econtra nullum peccatū inuenitur in preceptis vel consilijs diuine legis scdm illud prouerbioꝝ. viij. Recti sūt omnes sermones mei: non est in eis prauum quid neq̄ peruersum: sic Luce. xiiij. dicit dominus: si quis venit ad me ⁊ nō odit patrē suū ⁊ matrē nō pōt meus esse discipulus: ⁊ hoc scdm gratiā: fm naturā etiā nihil naturaliū est peccatū: q: peccatū est recessus ab eo qd est fm naturā: vt dicit Damas. li. ij. sed vnicuiq̄ rei nāle est illd odire qd est sibi ꝯtrariū ⁊ qd nitit̄ ad eius corruptionē. Ad hoc dicēdū fꝫ Tho. scda. 2e. q. xxxiiij. q̄ odiū amori opponit̄: vnde tm̄ habꝫ odiū de rōne mali q̄tū amor de rōne boni: amor q̄ debet̄ ꝓximo fm illd q̄ hꝫ a deo: id est scdm naturam ⁊ gratiam: non autē ei debetur amor scdm illud qd habet a seipso ⁊ a diabolo: scꝫ fm peccm̄ ⁊ iusticie defectū: ⁊ ideo licitū est in fratre peccatum

odio habere: et etiã omne illud qd pertinet ad defectũ diuine iusticie: quia hoc pertinet ad fratris amorẽ: eiusdẽ enĩ rõnis ẽ q volumus bonũ alicuius: et q odimus malũ ipsius. Pro quo nota q inter alia sunt tria q meritone homo potest et debet odire et hoc inq̃tũ nos ipediunt ad beatitudinẽ ↄsequendã: inq̃tũ vero nos iuuãt ad beatitudinẽ ↄsequendã sunt diligenda. Primo nanq3 debemus odire nosipos: id ẽ corpus nostrũ: tum ꝑpter infectionẽ culpe: tũ ꝑpter corruptione nature: que duo aggrauant animã ne possit videre deũ: inq̃tũ tamen corpore possumus vti ad dei seruitiũ: fm illud Ro. vj. Exhibete mẽbra vestra seruire iusticie: sic debemus ipsũ diligere dilectione charitatis: vñ dicit Grego. in omel. quadã: tunc etenĩ animã nostrã bñ odim⁹ cũ eius carnalibus desiderijs non acquiescimus cũ eius appetitũ frangim⁹: et ei⁹ voluptatibus reluctamur. Secũdo debemus odire peccatorũ trãsgressiones et eorũ vitare conuersationes: ne eorũ cõmunicatione maculemur: q: culpa eorũ deo ↄtrariatur: et est beatitudinis impedimentũ: vnde fm ea q̃bus deo aduersant̃ sunt odiendi quicunq3 peccatores et pater et mater et ꝓpinq̃: et sic intelligit̃ illud Luce. xiiij. si quis venit ad me et nõ odit patrẽ suũ et ma. et fi. et fra. et soro. adhuc aũt et animã suã nõ potest me⁹ eẽ disci. hinc dic̃ ps. cxviij. Iniquos odio habui: et iterũ. xxvi. Odiui ecclĩaʒ malignã. et ad dñm: nõne q̃ oderũt te dñe oderã: nec mirũ cũ amor ipiorũ odiũ in deũ reputat̃: Unde dictũ ẽ Iosaphat. iij. Reg. vlt. Ipio ꝑbes auxiliũ et his qui oderũt dñm iũgeris amicitia: idcirco iram dñi merebaris etc. Tertio debemus odire parentũ et amicorũ carnalẽ affectionẽ: et hoc inq̃tũ nos impediunt et retrahũt a beatitudine cõseq̃ndã alias autẽ sunt honorandi et diligendi: de h dicit Hiero. licet sparso crine et scissis vestibus vbera quibus te nutrierat mater ostẽdat: licet in limine pater iaceat: ꝑcalcato ꝑge prẽ et ꝑcalcata ꝑge matre: et clausis oculis ad vexillũ crucis euola: solũ pietatis genus est in hac re esse crudelẽ. Et iterũ Hiero. in omel. ama post deũ patrẽ: ama matrem: ama filios: si autẽ necẽitas venerit vt amor parentum ac filiorũ amori dei comparetur vt non possit vtrunq3 seruari: odium in suos: pietas in deum est: sic nimirũ et inimicos nostros precipimur diligere sed aduersarios in via dei: licet carnis coniunctiõe

ꝓximus precipimur odire. Unde Grego. in omel. quadã: ametur quilibʒ in hoc mũdo aduersarius sed in via dei ↄtrarius nõ ametur etiã ꝓpinquus: q̃squis enĩ iã eterna concupiscit in ea quam aggredit̃ causa dei extra matrem: extra patrẽ: extra vxorem: extra filios: extra cognatos: extra seipsum fieri debet: vt eo verius deũ cognoscant quo in eius causa neminem recognoscit. Uerũtamẽ duo sunt que ꝓhibemur odire in ꝓximo: siue fuerit cognatus siue amicus siue inimicus. Primo nanq3 iubemur nõ odire naturã humanam quã vtiq3 deus bonã cõdidit et bonaʒ valde: vtpote rationalẽ et ipsius diuinitatis capacẽ: hinc ergo non debemus appetere malũ: nec etiam quo ad corpus nisi inq̃tũ corporal' afflictio deseruire posset ad salutẽ anime sue etiã causa vindicte susceptis prius iniurijs: quod ostẽdit dñs in suo Matth. xviij. qui debebat decẽ milia talenta: quẽ tamen non soluentẽ neq3 vocare nõ voluit: sed rogatus oĩa remisit: postq̃ aũt ↄseruo debitũ dimittere noluit: ꝓtinus seru⁹ neq̃ appellari meruit: et i carcerẽ donec vniuersũ debitũ solueret tradi iussus ẽ: et dñs subiũxit: Sic pater meus celestis faciet vobis si non remiseritis. Hinc dicit magister sententiarũ in. iij. di. xxij. q qui diuini bñficij oblitus suas vult vindicare iniurias: nõ solũ de futuris peccatis veniã nõ meret̃ sed etiam ꝑterita que sibi dimissa credebat et ad penã replicabunt̃: q: ꝑpter ingratitudinẽ ita reus et peccator ↄstituit̃ vt antea fuerat. Et hoc doctores specialit̃ in quattuor peccatis ↄtingere dicunt: vñ versus. Fratres odit apostata fit spernitq3 fateri. Penituisse piget. i. penitet ꝑstina culpa redit. Cuius causa ẽ fm Tho. q h quattuor nõ solũ sunt ↄtra remittẽtẽ peccata sicut oĩa alia vitia: h etiã sunt ↄtra remediuʒ quo peccatã dimittunt̃: quorũ remissio ꝑmo attribuit̃ fidei sine qua ĩpossibile ẽ placere deo: q̃ scʒ ipm peccatũ agnoscit. Scd̃o charitati q̃ peccatũ execrat̃ et hũanũ affectũ auertit. Tertio penitẽtie q̃ de ꝑteritis satisfacit: et ideo odium fraternũ qd oppõit̃ charitati et apostasia q̃ oppõit̃ fidei: et duo alia q̃ opponũt̃ penitẽtie specialẽ habẽt rõnẽ q faciũt redire peccata: q: sũt ↄtra remediũ q̃ peccatã dimittuntur: vnde cõit̃ odij seminariũ ꝑtinacit̃ ↄfratres corporali maledictiõe mulctant̃ a deo: iuxta illud Eccl. xxvij. laqueo peribũt qui oblectant̃ casu iustorũ: dolor autẽ ↄsumet

eos anteq̄ moriantur. Porro laqueo pe/
rit q̄ iprouise perit. Sic absalon odio pa̅ti /
no cōmotus in eius psecutiōe suspensus ī
arbore perijt. Sic pharao ferali odio pse /
quens filios israel cū omi exercitu suo sub
mersus est. Sic ipi iudei per odiū christuz
occidentes a tito ꝛ vespasiano morte cru/
delissima mulctati sunt: vt sic qui gladiuz
acceperint gladio pereāt. Ex quibꝰ liq̄t q̄
detestabile vitiū sit odiū ꝯtrā ad naturam
ꝓximi. Pro quo sciēdū fm Tho. scda. 2e.
q. xxxiiij. q̄ peccatū cōmissū in ꝓximū ha/
bet rōnē mali ex duobus. Unū est nocumē
tū qd̄ infertur ei ꝯtra quē peccat̄: ꝛ sic ho
micidiū actuale grauissimū est peccatoruz
qd̄ in ꝓximū cōmittit̄: qd̄ materialit̄ se ha
bet ad peccatū homicidij. Secūdum vero
qd̄ formaliter se habet est deordinatio vo /
luntatis eius q̄ ꝑpetrat: ꝛ q: formale potis
simū est in omni actu: ideo odiū simplicit̄
est maius peccatū q̄ exteriores actus q̄ fi/
unt in nocumentū ꝓximi: q: per odiū deor
dinat̄ volūtas homīs q̄ est potissimū ī ho
mine ꝛ ex qua est peccati radix. Uñ si actꝰ
exteriores inordinati essent absq̄ inordīa/
tione voluntatis nō essent pctā: puta cum
quis ex ignorantia ꝓbabili vel zelo iusti /
cie hominē occidit: ꝛ si quid culpe est in ex
terioribus actibus qui ꝯtra ꝓximū cōmit
tunt̄ totū est ex interiori odio: ꝛ ideo dñs
in lege veteri vindictā homicidij modera/
uit fm homicide affectū potiꝰ q̄ effectū:
mandauit eñ Deut. xix. dicēs: hec erit lex
homicide fugientis: q̄ ꝑcusserit ꝓximum
suū nesciēs: ꝛ q̄ heri ꝛ nudiustertiꝰ nullū
cōtra eū odiū habuisse cōprobat̄: sed abis/
se simplicit̄ cū eo in siluā ad ligna cedēda:
ferrūq̄ lapsū casu ꝑcusserit amicū: confu /
giet ad vnā de vrbibus refugij ꝛ viuet: nō
eñ est reus mortis: q: nullū ꝯtra eū q̄ occi
sus est odiū prius habuisse mōstrat̄. Si q̄s
aūt odio habēs ꝓximū insidiatꝰ fuerit vi/
te eius: surgēsq̄ ꝑcusserit illū ꝛ mortuꝰ fue
rit: fugeritq̄ ad vnā de vrbibꝰ refugij: ar /
ripient eū seniores illius vrbis: tradentq̄
in manū ꝓximi cuius sanguis effusus est
ꝛ morietur: nec misereberis eius: sanguinez
noxiū auferēs de israel vt bene sit tibi. Et
Exo. xxj. Si q̄s ꝑ industriā occiderit ꝓxi/
mū suū: ꝛ ꝑ insidias ab altari meo euellas
eū vt moriat̄. Ex quibꝰ patet q̄ dñs plus
pensat affectū q̄ factū: ꝛ sic odiū in homi/
cidio tanq̄ formale videt̄ esse potissimum
in malicia. Secūdo vero iubemur in ho/
mine nō odire diuinā gratiā: q̄dā eñ dam
nabilit̄ odiūt ꝛ inuidēt diuine gratie cresce
ti in mūdo: qd̄ est vitiū omnino diabolicē
ꝛ obstinatoꝝ vitiū speciale: q̄ gaudent ha
bere socios īpietatis dolētes de omi religi
ositate: quo nimirū vitio diabolus īexpia
biliter reus est: tales eñ q̄tū in se est q̄rūt
extinguere veꝝ cultū diuinū. Hoc vitio sti
mulatus Achā rex iuda cū Esa. vij. iubere
tur petere signū liberatiōis a duobus regi
bus scz Israel ꝛ Syrie q̄ venerūt ad deua
standū terrā Juda: ꝑuipendēs ille diuinā
bonitatē cū esset idolatra pessimꝰ signū pe
tere recusauit: q: timuit q̄ in optato signo
deus glorificaret̄: ꝛ sic a ꝓplis idola relinq̄
rentur: eligēs cū periculo regni sui refuta
re signū ne diuina religio sumeret augmē/
tum. Sic hodie multoꝝ ꝑuersitas augmē/
to christiane religionis inuidet. in cuiꝰ ar/
gumentū nō solū corde recalcitrat sed etiā
plerūq̄ cōuitijs irrisionibꝰ ꝛ ꝑsecutiōibus
insequit̄ diuinā gratiā ꝛ operatores eius.
Nō vtiq̄ peccatū corā deo tanto dinoscit̄
execrabilius: quāto nimiꝝ obiectū ī quod
peccat̄ est excellētius ꝛ omi gratiarū actio
ne dignius qd̄ est ipa gratia diuina. Cuiꝰ
etiā peccati magnitudo satis ostēdit̄ ī vin
dicta pueroꝝ. iiij. Reg. ij. vbi dicit̄: q̄ cum
ascēderet Heliseus vt iret ꝑ viā in Bethel
pueri ꝑui egrediebant̄ de ciuitate: q̄ vt. Ly
ra dicit ibidē ad hoc edocti fuerāt ꝛ incita
ti a suis parentibꝰ idolatris: vt subsanna /
rent ꝓphetas dñi: q: cultores dei diuināq̄
religionē odio habuerūt: ꝛ dixerūt ad He
liseū: ascēde calue ascēde calue: capite nā /
q̄ caluus erat Heliseus: ꝯsiderās ꝑ radi /
cē huius illusionis maledixit pueris vt et
eoꝝ parētes in ipsis punirent̄: nec de cete/
ro parentū maliciā imitarent̄: subitoq̄ ve
nerunt vrsi duo lacerantes ex eis. xl. duos
pueros ad illusionem ꝓphete vindicandā.
Si talis ergo pena debet̄ illudētibꝰ ꝑuuli:
o quid erit senibus inuidētibꝰ ꝛ ꝑsequēti /
bus. Secūdo queri pōt de odio dei vtrū
scz deus odio haberi possit: ꝑsertim cū dic̄
Dyoni. iiij. c. de diui. no. q̄ omnibꝰ amabi/
le ꝛ diligibile ē ꝓmū bonū ꝛ pulchꝝ: sz deꝰ
est ipa bonitas ꝛ pulchritudo. Ad h̄ rñdet
Tho. vbi. s. q̄ odiū est q̄dā motꝰ appetiti /
ue potētie q̄ nō mouet̄ nisi ab aliq̄ apphē/
so. Deꝰ igit̄ ab homīe dupliciter apphendi
pōt. Uno mō fm seipm: puta cū ꝑ essentiaz
videt̄ ꝑ quā est ipa bonitas: quā visā nul/
lus odio habere pōt: q: de ratione boni est

q amet: ꝛ ĩpossibile est q q̃s deũ p essenti am videns odio habeat. Hinc in beat⁹ fir mata erit tã affectuosa charitas in deū ꝛ etiã in ꝓximũ ꝓpter ꝑticipiũ sũmi boni q q̃libet singulos alios diliget sicut seipsũ: ꝛ in singulis ac omnib⁹ deũ diliget ac plus deũ diliget q̃ se ꝛ omẽs alios: qđ ꝗ magis amplectẽdũ ẽ: plus mille milies diligeť a deo q̃ deũ diliget. Alio mõ deus p effect⁹ suos videri põt eo q scđm aplm invisibilia dei p ea que facta sunt intellecta ꝯspiciun tur. Sunt igiť aliqui effect⁹ ei⁹ q̃ nullo mõ põt esse ꝯtrarij humane volũtati: sicut esse vivere: intelligere: qui sunt oib⁹ appetibi biles ꝛ amabiles: scđm q̃ q appꝛehendiť vt boꝝ dato: effectuũ odio haberi nõ põt: cũ oĩa inq̃tũ sunt in dei similitudinẽ tendũt q̃ est ipm esse. Sunt etiã alij quidã effectus dei q̃ repugnãt inordinate volũtati: sicť in flictio penaꝝ ꝛ inhibitio peccatoꝝ p legẽ diuinã: q̃ repugnant volũtati p peccatũ de prauate: ꝛ p ꝯsiderationẽ taliũ effectuũ ab aliq̃bus deus odio haberi põt: inq̃tũ appꝛe henditur vt peccatoꝝ ꝓhibitoꝛ ꝛ penaruꝫ inflictoꝛ. Non tñ quicunq̃ penas odit de um auctorẽ penaꝝ odit. Multi nãq̃ penas odiũt q̃ tñ eas ex reuerentia diuine iusticie patient ferũt. Dicit eñ Aug. x. ꝯfes. q ma la penalia deus iubet tolerare non amare. Sed ꝓrumpere in odiũ dei punientis hoc est odio habere ipsam dei iusticiaꝫ: ex q̃ vt frequenter sequitur blasphemia: quã hor ribiliter vindicatã in puero quinq̃ annoꝝ scribit Gregori⁹ in dialogo. De qua simili ter Leuiť. xxiiij. habetur: q filius mulier⁹ Israelitidis quẽ ꝯceperat de viro egyptio dicunt eñ doctores Hebꝛei Exo. ij. q egy ptius quem moyses interfecit erat vn⁹ de ꝑpositis ad cõpellendũ filios israel ad af flictionẽ laboris: qui percussit quendeꝫ ex ex Hebꝛeis qui fuit maritus Solomith q̃ fuit pulchꝛa valde: de qua habetur Nume ri. xxiiij. Naꝫ ille egyptius in aurora fecit surgere maritũ occupando eum in laboꝛe ꝛ tunc redijt ad vxorem ei⁹ que recepit euꝫ credens esse maritum suum: cum ergo ma ritus postea cognouisset rem gestã argue bat inde egyptium: propter quod egypti⁹ eum percutiebat ac grauius affligebat: in cuius vltionem a moyse interfectus est: q̃ in adulterio predicto genuit filiũ blasphe mum: vt patet Leuitič. xxiiij. mores enim paternos imitans: dum ad ĩpatientiã mo tus erat detestationẽ diuini nominis ꝛ cul tutus que prius in corde latuit tunc effun debat: scđm Hebꝛeos eñ nominauit ĩ pu blico nomẽ domini tetragrãmaton: quod ꝓpter reuerentiã diuinã nõ erat licitũ no minare: nisi in benedictionibus sacerdo tũ: ꝛ illud nomẽ maledixit: ꝓpter qđ ex di uino mãdato morte mulctatus ẽ. Sic ad huc multi diabolico spũ scꝫ inuidie vł odij ꝯcitati quasi ꝓ nihilo ducunt diuinas blas phemias. Tertio deniq̃ queri põt: vtrũ odiũ dei sit grauissimũ peccatum: ꝓsertim cũ peccatũ in spũmsanctũ iudicať grauissi mum: vtpote qđ ẽ irremissibile sicť dicitur Matth. xij. sꝫ odiũ dei nõ cõputať inť spe cies peccati in spũmsctm. Ad hoc dicẽduꝫ fm Tho. vbi. s. q rõ culpe cõsistit in auer sione volũtaria a deo: volũtas aũt sicť p se inheret ei qđ amat: ita fm se refugit id qđ odit: ꝛ ideo cum q̃s deũ odit volũtas eius scđm se a deo auertiť: in alijs aũt peccatis vt in luxuria: auaricia ꝛc. quis nõ auertiť a deo scđm se sed scđm aliud: inq̃tũ scꝫ ap petit inordinatã delectationẽ que hꝫ anne xam auersionẽ a deo: cũ igiť id quod est p se potius est eo qđ est scđm aliud: ideo odi um dei grauissimũ peccatũ est. Qđ etiã pa tet ex eo: q: vt diciť. viij. Ethič. optimũ op poniť pessimo: sed odiũ dei opponiť dile ctioni dei in qua cõsistit optimũ homis: er go diuinũ odiũ est pessimũ peccatũ homis. Hinc dicit Grego. xxv. mora. q sicut nõnũ q̃ graui⁹ est peccatũ diligere q̃ ꝑpetrare: ita nequius est odisse iusticiã q̃ nõ fecisse: vnde licet infidelitas iudicať peccatũ gra uissimũ: tñ rationẽ culpe nõ habꝫ nisi inq̃ tũ est voluntaria: ꝛ ideo tanto grauior ẽ q̃ to magis volũtaria. Qꝛ aũt sit volũtaria ꝓuenit ex eo q odio quis habet veritateꝫ q̃ ꝓponiť: ex quo patet q ratio peccati ĩ in fidelitate fit ex odio dei circa cuius verita tẽ est fides: sicut ergo causa maior est effe ctu sic odiũ dei maius peccatũ est q̃ infide litas. Qđ aũt obijciť de peccatis in spũm sanctũ dicẽdũ est q sicť ait Grego. xxv. mo raliũ: aliud est bona nõ facere: aliđ ꝯo bo noꝝ odisse datorẽ: sicut aliđ est ex ꝑcipita tione aliđ ex deliberatiõe peccare: ex quo dať intelligi: q odire deũ omniũ bonoꝝ datorẽ: sit ex deliberatiõe peccare qđ ẽ pec care in spiritũsanctũ: vnde manifestũ ẽ q odiuꝫ dei maxime est peccatũ in spũmsan ctũ: fm q peccatũ in spiritũsanctũ nomiat aliqđ speciale genus peccati: sed ideo non computatur inter species peccati in spiri

tū ſanctū: q̄z generaliter inueniť in om̄i ſpecie peccati in ſpiritūſanctum: eſt em̄ velut quoddā letale virus omniū vitioꝝ q̄ committunť in ſpiritūſanctū: de quibus in ſermone ſequenti videbitur. Ad laud.

De ſex peccatis in ſpiritūſ͞actū in generali ꝛ i ſpeciali: ꝛ quare ſūt irremiſſibilia: Ser. XXXIIII

Non occides Exo:

xx. Hoꝝ occaſione que dicta ſūt in ſermone p̄cedenti in fine: vidē dū eſt de peccatis in ſpiritūſanctū q̄ ſomē tū ſuū vt in pluribus ſumunt: ex vitio cordis rancoroſi ꝛ infecti deteſtabili odio dei.

a Ad cuius euidētiā queri pōt p̄mo: vtꝝ ſit aliq̄d peccatū in ſpiritūſanctū: p̄ſertim cū illi ſingulariť dicerēť ī ſpūmſanctū peccare: quibus placeret malicia ꝓpter ſe: ſicut econuerſo pijs mentib⁹ placet ipſa bonitas vel virtus ſcōm ſe: ſed malicia nulli propter ſe placet: quia malū eſt ſcōm p̄bm ꝛ nullus ad malū intēdēs operať: vt dicit Dyoni. iiij. c. de di. no. Ad hoc rn̄det Thomas ſup ſcōm di. xliij. ꝙ ſicut peccare ex īfirmitate: id eſt ex paſſione innata vł acq̄ſita: cū ꝓpter impetū paſſiōis iudiciū rationis obruiť eſt peccare in patrē cui potentia aſcribiť: quia patres ſolēt eſſe ſenes ꝛ īpotentes: ne ergo quis ſic eſſe crederet in trinitate: ideo approbato vocabulo patri potentia attribuiť: ꝛ ſicut peccare ex ignorantia eoꝝ quoꝝ ſciētia a peccato p̄ſeruaſſet: vt ſic ignorantia ſit cauſa peccati: ē peccare in filiū: cui ſapientia attribuiť: ne filius dei credať imperit⁹ cū ceteri filij ſolent eſſe iuuenes ꝛ imperiti. Sic etiam ex certa malicia peccare ꝛ electiōe: qn̄ ſcȝ quis deliberās adheret peccato: nō quaſi quadā tētatione victus aut ignorātia circūuētus: ſed ꝓpter hoc ꝙ habet appetitū corruptū placet ſibi peccatū illud ſcōm ſe. Sed h̄ dupliciť fieri pōt. Primo p potentiā alicui⁹ rei in elegēte p quā īclinať in talē actū: ſicē ſibi ſimilē: ꝛ ſic oīs habēs habituȝ peccati vł ꝟtutis incliať in act⁹ ſiles ſuis habitibus: q̄z naturalis appetit⁹ ē in id q̄d ē ſibi ſile: vt q̄ h̄ȝ habitū īcēperātie eligit actum īcēperātie: ꝛ ſic de alijs: ꝛ h̄ nō d̄r ꝓprie peccatū in ſpūmſctm̄: q̄uis fiat ex electiōe: q̄z maliciā ſub rōne malicie null⁹ vn̄q̄ voluit ſ; ſm ꝙ ipm̄ eſtimať bonū ipi peccanti: q̄ſi decās corruptū eius appetitū. Alio modo peccatū eligiť ex certa malicia: qn̄ volūtas reijcit id p q̄d hō a pctō poſſit retrahi: vbi gr̄a ſi aliq̄s ſe a pctis abſtinet ꝓpť expectationē retributiōis eťne: ſi ꝗ ſpē futuri premij a ſe volūtarie ꝓijcit: vł aliq̄d aliō q̄d a pctō retrahebat: ſcȝ timorē p p̄ſūptionē et ſic de alijs: tūc eliget h̄ q̄d erit ſibi delectabile ſm carnē q̄ſi p ſe bonum: ꝛ ſic ex certa malicia peccat abijciēs volūtarie q̄d eū retrahebat a ꝑpetratiōe culpe: ꝛ hoc ē ꝓprie peccatuȝ in ſpūmſctm̄: cui appropriať ipa bonitas: q̄z ſpūs eſt nomē arrogātie elationis ꝛ ſuperbie: ne ſpūſſctūs habere credať arrogātiā ꝛ ſupbiā: vn̄ pctm̄ in ſpūmſctm̄ ī om̄i pctō latere pōt: ꝛ tūc in illo pctō repeȓiunť act⁹ duo q̄ꝝ vterq̄ ē peccatū grauiſſimū in genere ſuo. Exēpli gr̄a: fornicator in vno actu fornicatiōis eťna p̄mia ɔtēnit a ſe ſpē eoꝝ abijciēs: ꝛ ī h̄ peccat pctō deſperatiōis: ꝛ q̄z deſperat de p̄mio īcidit ī actū fornicatiōis cū maiori ɔtēptu: q̄z ɔtēpt⁹ aggrauat peccatū fornitatiōis: q̄z act⁹ ille ꝓuenit tūc ex certa electione ꝓpť p̄cedētē actū: ꝛ ſic pctm̄ fornicatiōis trahit ſecū aliō pctm̄ ſpeciale q̄d eſt in ſpūmſctm̄. Vn̄ dicit Hein. de vrimaria ſup decē p̄cepť in. iij. p̄cepto: ꝙ pctm̄ in ſpūmſctm̄ ꝓprie d̄r illud q̄d īpugnat bōitatē ſpūſſcti: ſcȝ ex cui⁹ gr̄a fit remiſſio pctōꝝ: ꝛ tale ē pctūm q̄d fit ex certa malicia ſm theolo. vł ex electiōe ſm p̄bm. ij. Ethic. ꝛ tale pctm̄ d̄r irremiſſibile.

Pro q̄ nota ꝙ irremiſſibile tripliciť accipi pt. Primo negatiue: ſ. vt nllō mō poſſit remitti: ꝛ h̄ mō pctm̄ āgeloꝝ ꝛ dānatoꝝ ē irremiſſibile. Scd̄o mō p̄uatiue: vt q̄d nō h̄ȝ ɔgruētiā ex ſe q̄re remitti debeat: lȝ ex cōgruo poſſit om̄e pctm̄ remitti: ꝛ h̄ mō omne peccatū mortale ē irremiſſibile. Tertio modo ɔ̄rie ſm ꝙ aliq̄ culpa ɔtrariā h̄ȝ diſpoſitionem ad remittendum: ꝛ hoc modo peccatū in ſpūmſā. ē irremiſſibile: nō ex eo ꝙ nūq̄ remittiť cū deus ſit infinite miſericordie cui⁹ viſcera nūq̄ homī ſubtrahunť dū vixerit: ſ; q̄z nō h̄ȝ aptitudinē ad h̄ ꝙ remiſſibile ſit ex pte delinq̄ntꝭ: eo ꝙ ī hiſ peccatis volūtas a ſe repellit id p quod oporteat fieri remiſſio peccatorum. Unde ſcōm Thomā vbi ſupra ſicē egritudo diceret incurabił q̄ faceret faſtidiū medicine: ſic peccatū diciť irremiſſibile p cuius actū ſpiritualis medicine directe repelliť: hinc manente pctō in ſpūmſā. nō manet ex pte peccantis additu⁹ ad gratiā: q̄z dicit Aug⁹. li. de ſermōe dn̄i ꝙ tāta eſt labes hui⁹ pcti ꝙ

humilitatē deprecādi subire nō pōt. Ex q̄bus elicit̄ q̄ ex ipa culpa tā sepius iterata peccator sic egrotat q̄ nō pateat addit⁹ diuine gratie: qr peccator cū puenerit in pfūdū malor̄ ptēnit: scʒ resipisci: vt dicit̄ pū. xviij. Et licet hoc vitiū in multis q̄diu sani sunt secretū remāeat tñ in fine vite se plerūq̄ signis euidētib⁹ māifestat. Propt̄ h̄ etiā dicit̄ irremissibile: q: in sacra scriptura peccatū in spiritūsanctū nō legit̄ dimissū sicut Melchisedech dicit̄ sine patre: q: nō legit̄ de eius patre. Resipiscētes tñ āte morte a morbo peccati huius: qd difficulter ꝛ raro ptingere arbitror: p īmensitatē infinite diuine misericordie: nō solū veniā cōsequitur sed etiā abūdātiorl grā q̄n̄q̄ p̄uenit: vt vbi abūdauit delictū supabūdet et gratia: si saltē comitet̄ humilitas pfundior: gratitudo pfusior: emēdatio sollicitior: ꝛ charitas ītēsior. Secūdo q̄ri pōt q̄t designāt̄ eē species peccati ī spūmsāctū. Ad hoc dicēdū fm Tho. vbi. s. scōa. 2e. q. xiiij q̄ fm peccatū in spūmsanctū h̄ accipimus: sex sūt peccata in spūmsanctū q̄ tollūt oīa illa q̄ requirūt̄ ad remissionē peccator̄: et ideo dicunt̄ irremissibilia. Qd sic ostendi pōt: nā ab electiōe peccati q̄s auertit̄ ex cōsideratiōe diuini iudicij qd habet iusticiaʒ cū misericordia ꝛ h̄ p spem q̄ psurgit ex cōsideratiōe misericordie remittētis petā ꝛ p̄miantis bona: sed h̄ tollit̄ p desperationem. Et iter̄ p timorē q̄ psurgit ex psideratione diuine iusticie punientis petā. Sed h̄ tollitur p p̄sumptionē: dū se q̄s adipisci p̄sumit gl̄am sine meritis vel veniā sine penitentia. Secūdo q̄s auertit̄ ab electiōe peccati ex psideratiōe donor̄ ipsius dei q̄ sūt duo. Primū est cognitio veritatis: ptra qd ponit̄ īpugnatio veritatis agnite: dūʒ scʒ aliq̄s veritatē fidei agnitā impugnat vt licētius peccet. Aliud est auxiliū interioris gratie ptra qd ponit̄ inuidentia frat̄ne gratie: dū q̄s inuidet gratie dei crescēti in mūdo. Tertio quis auertit̄ ab electiōe peccati ex cōsideratiōe ipsius peccati. In q̄ duo sunt cōsiderāda. Primū est inordinatio et turpitudo actus: cuius psideratio solet inducere penitētiā in homine de petō cōmisso. Sed cōtra hoc ponit̄ impenitētia īportat ppositū nō penitēdi. Secūdū est boni prauitas. ꝛ breuitas q̄ q̄s in peccato q̄rit: qr momentaneū est qd delectat: eternū vero qd cruciat: cuius psideratio solet hominē ad hoc inducere q̄ ei⁹ volūtas peccato

non firmet̄. Sed hoc tollit̄ p obstinationē qua quis firmat ppositū suū in hoc q̄ peccato inhereat. Hic tamē generalit̄ notādū qd qdlibet p̄dictor̄ peccator̄ dupliciter accidere pōt. Primo ex aliquo defectu exteriori: puta pter defectū aliquē rōnis regētis: vl̄ pter aliquē impetū alicui⁹ impellētis: sicut q̄n infirmitatē vl̄ ignorantiā agitur: ꝛ sic nō sunt species peccati in spūmsāctū: quia sic non est dicēdus aliq̄s desperatus vl̄ īpenitēs p se sed p accidēs. Alio mō ex hoc q̄ volūtas tēdit ex ppria malicia in vnūq̄dq̄: vt q: nō vult habere spem de futuris p̄mijs: timorē de futuris supplicijs: vel note veritati assentire ꝛ sic de alijs: ꝛ h̄ modo sunt species peccati in spūmsanctū. Quibus p̄missis singula peccata breuit̄ p currramus. Primū igit̄ peccatū in spiritūsanctū est desperatio: q̄ īpugnat diuinā misericordiā. De qua dicit Hein. de vrimaria de decē p̄ceptis: q̄ si labat̄ aliquis ī desperationē ex infirmitate vl̄ ex grauitate complexionis: ꝛ de hoc dolet et renititur inq̄tū potest: sic desperatio nō est peccatū nisi forte veniale. Si vero ptingat hec ex errore vl̄ deceptione: puta si estimat obsequiū se prestare deo si seipsū occidat tunc est mortale peccatū. Si quis aūt desperat ex certa malicia vl̄ ex electione: vt diffinitiue dicat cū Cayn. Maior ē iniq̄tas mea q̄ vt veniam merear: ꝛ tunc peccatū est in spiritūsanctū credēs magnitudinē delictor̄ suor̄ iā dei misericordiaʒ excessisse: ꝛ ob hoc de vitijs ascendit ad vitia: sicut hij qui dixerūt Hiere. xviij. Desperauimus post cogitationes nostras ibimus: ꝛ vnusq̄sq̄ post prauitatē cordis sui mali faciem⁹. Cū tñ nullo modo desperandum est q̄diu sumus in hoc corpore: vt patet de pe. di. vij. c. nemo: vbi plane de hoc ꝛ. §. se. Ad maiorē tamen euidētiam distinguit Tho. duplicē desperationem scōa. 2e. q. xx. dicens: q̄ prima dicitur desperatio vniuersalis qua quis existimat dei misericordiā non esse infinitaʒ: diuine misericordie culpā suam preponderans: sicut Cayn ꝛ etiaʒ Judas qui desperās ait: peccaui tradens sanguinem iustum: quod vtiq̄ peccatum grauius erat peccato fratricidij immo deicidij: quia desperatio talis est actus infidelitatis. Secunda vero dicitur desperatio particularis: cum scʒ quis in vniuersali tenet veram existimationem fidei: q̄ scʒ remissio peccatorum est in ecclesia militante: sed desperat de diuina mise

ricoꝛdia ꝓpter ꝑticularem eiꝰ indiſpoſitio
nē: ꝙ ſcʒ in tali ſtatu exiſtenti nō ſit ſperan
dū de venia ⁊ cū hoc deſperat a peccō poſſe
reſurgere vł qḋ peius eſt ꝯtemnit reſipi/
ſcere ⁊ talis deſperatio ꝑiculoſiſſima ē: qꝛ
per ſpem a malis maxime reuocamur ⁊ ad
bona reducimur: qua ſublata defluūt ho/
mines ad vitia irrefrenata ꝯcupiſcētia: ſicut
Cayn deſperās ſm Joſephū rapinis ⁊ vio
lentia ꝯgregās opes ad latrocinia ſuos i/
uitabat. Pꝛopꝛie tamē ⁊ ſtricte loquendo
deſperatio ſm ꝙ ē pctm̄ in ſpiritūſanctum
nō ꝓuenit ex hoc ꝙ aliquis pctōꝝ remiſ
ſionē neget ſ; ꝙ remiſſionē pctōꝝ quā fie/
ri credit a ſe ſpōte abijcit vt liberiꝰ peccet:
dum nō vult tendere in hoc ꝙ remiſſionē
pctōꝝ ꝯſequatur. Secūdū pctm̄ ī ſpi/
ritūſanctum ē pꝛeſumptio: que impugnat
diuinā iuſticiā. De qua dicit Hein. de vri/
maria: vbi ſupꝛa: ꝙ pꝛeſumptio aut inna/
ſcit̄ ex infirmitate qua homo nimis ḋ dei
miſericoꝛdia cōfidit: ⁊ ſic eſt pctm̄ veniale:
aut īnaſcitur ex erroꝛe nimis de meritis ſu
is ꝑſumens: ⁊ ſic ē moꝛtale ⁊ ſpēs ſupbie:
aut īnaſcitur ex certa malicia qua omnino
intendit dei iuſticiam eneruare pꝛeſumen/
do de pcti impunitate: ⁊ ſic eſt pꝛopꝛie pec
catū in ſpiritūſanctū. In quo genere pcti
refert Hiero. ſe originē depꝛehendiſſe: qui
poſt moꝛtem ſuam anathematizatꝰ eſt: vt
xxiiij. q. ij. c. vl. Et huius pꝛeſumptiōis du
plex eſt ſpēs ſm Tho. ſcda 2e. q. xxj. Pri/
ma eſt in qua qs īnitit̄ inoꝛdinate pꝛopꝛie
virtuti ꝓpꝛijſq; meritis: q̄ pꝛeſumptio po/
tiſſime ꝓcedit ex inani gloꝛia: ſiue ꝑſumat
de virtute coꝛpoꝛali ſiue ſpirituali. Secun
da vero eſt q̄ quis innitit̄ inoꝛdinate dīne
miſericoꝛdie deo tribuens qḋ ei nō ꝯuenit
per qḋ auertit̄ a veritate diuina: ꝑſumēs
veniā ſine penitētia ⁊ gloꝛiā ſine meritis.
de q̄ Eccl. xxxvij. O pꝛeſumptio nequiſſi/
ma vnde creata es: coopertre ſcʒ ſpe falſa
diuine miſericoꝛdie aridā nequitiā ⁊ dolo
ſitatē illius. Glo. qꝛ decepit etiā ſciēm: ⁊ h
ē ꝓpꝛie pctm̄ in ſpiritūſāctū: qꝛ ꝑ eū ꝯtem/
nit̄ adiutoꝛiū ſpiritusſancti per qḋ homo
reuocat̄ a pctō. Quidā tamē pꝛeſumūt in
moꝛtis articulo ſe poſſe ſufficienter penite
re: ſicut latro fecit: ꝯtra quos ſcriptū legi/
tur. Maledictꝰ homo qui peccat in ſpe: de
pe. diſ. iiij. c. quādo quis: ⁊ h exemplariter
paruit ī Amon filio Manaſſes: qui vidēs
patrē pꝛimo peruerſe agentem ac poſtea ꝑ
penitentiam a deo ſuſceptū: vt pʒ. iiij. Reg.
xxj. ⁊ ij. Paral. xliij. Dixit in coꝛde ſuo. ſʒ
Chꝛyſ. in opere imꝑfecto: Pater meꝰ ex
iuuentute multa mala fecit ⁊ in ſenectute
penituit: ⁊ ego nunc ambulabo ſm deſide
ria coꝛdis ⁊ poſtea ꝯuertar ad dominū: q̄/
ꝓpter duobus tm̄ annis regnauit: ⁊ ꝑ vin/
dictam diuinā celeri moꝛte ſublatus eſt.
Tertiū pctm̄ eſt impugnatio veritat̄ agni
te: de qua dicit Hein. de vrimaria: vbi ſu/
pꝛa ꝙ talis impugnatio aut ꝓuenit ex in/
firmitate vt cum qs ꝓpter verecundiā vin
ci nolēs impugnat veritatē agnitā: in hiꝭ
tm̄ in quibꝰ nō eſt periculū nec iminet ali/
cui damnū: ⁊ ſic ē veniale pctm̄: aut pꝛoue
nit ex ignoꝛātia craſſa cū damno alicuiꝰ vt
cū ꝓpter munera vł aliqua ſtipēdia q̄ exce
cant intellectū impugnat veritatem agni/
tam in damnū alterius: vt patet in malis
aduocatis: ⁊ ſic eſt moꝛtale peccatū. Aut
h pꝛouenit ex certa malicia: vt cū quis im/
pugnat deliberate fidē catholicā vł pꝛece/
pta vł cōſilia euāgelica: ⁊ ſic ꝓpꝛie ē pctm̄
in ſpiritūſanctum. Nam agnitio veritatis
quā fides explanat docet eſſe peccatū: eſſe
virtutē: eſſe iudicē: eē penā īpioꝝ: eē gloꝛi/
am iuſtoꝝ: q̄ retrahūt hominē a malo ⁊ al/
liciūt ad bonū. Sʒ ꝯtra hāc aſſumit impu
gnationē veritatis agnite quā ſcʒ īpugnat
nō ex ignoꝛātia ꝓbabili ſed affectata: imo
⁊ certa malicia vt ſic liberiꝰ peccet ⁊ ſine re
recūdia. Et his dicit̄ Eſa. v. Ve qui dicitiſ
bonū malū ⁊ malū bonum ponētes tene/
bras ſcʒ erroꝛis lucem veritatis: ⁊ lucē ſcʒ
fidei eſſe tenebras ignoꝛātie. Et iterū. Ve
q̄ ſapiētes eſtis in oculis veſtris ſcʒ reſo/
quēdo diuinā veritatem falſo iudicio ſm
opinionem veſtrā. Quartū pctm̄ eſt in/
uidētia fraterne gratie: de qua dicit Hein.
de vrimaria: vbi ſupꝛa. Qḋ autē ꝓuenit
ex infirmitate: puta ſi dolet aliū melioꝛem
ſibi ꝑferri: tūc ſi dolet ꝓpter ſuam inſuffici/
entiā nō peccat: qꝛ doloꝛ ille bonꝰ eſt vt pa
tet ſuperius. Si autē dolet de eminētia al/
teriꝰ: ſed talis motus ē indeliberatꝰ ſic eſt
veniale pctm̄: ſi tn̄ eſſet deliberatꝰ timens
ſibi ꝓpter hoc diminui ꝓpter gloꝛiā: tunc
eſt moꝛtale pctm̄ ⁊ ſpēs inuidie. Si deniq;
ꝓuenit ex certa malicia: puta cum propter
depꝛauationē affectꝰ aliquis nec amat bo/
num in ſe ipſo nec etiā videre pōt in alio: ⁊
ſic ꝓpꝛie eſt pctm̄ in ſpiritūſanctū: nam ſi/
ne auxilio interioꝛis gratie nullo humano
conamine quis veniam adipiſci poteſt: di/
cēte domino. Sine me nihil poteſtis facere.

Sed cōtra hoc assumit inuidentiā fraterne gratie: que ꝯsurgit nō de ꝓsperitate terrena vl' exaltatione mūdana: sed de exaltatiōe ꝛ ꝓfectu diuine gratie: nō inuidēs ꝑsone sed gratie dei crescenti in mūdo: magis eligens ab alijs duci vitā carnalē ꝛ selarem ꝙ̄ virtuosam ꝛ religiosam. In cuius argumentū talibus frequēter ingerūt persecutiones oppssiones: derisiones: detractatiōes: oblocutiones ꝛ silia. Quintuꝫ peccatū ē impenitētia. Pro quo nota ſm Lyrā Matth. xij. ꝙ hic nō accipiť finalis īpenitētia put est quedā pcti circūstantia scꝫ qꝛ aliquis ī pctō mortali moriť: sed qñ qnis tante malicie ē ꝙ eligit ď pctō suo nū ꝙ̄ penitere: ita ꝙ nollet ꝙ deus sibi grām penitēdi daret de malo iā cōmisso: ꝛ sic priuat peccati emēdā. De qua īpenitētia dicit apls. Ro. ij. Scdm duriciā aūt tuā o pctōr ꝛ cor īpenitēs thesaurizas tibi iram in die ire. Ubi dicit glo. ꝙ tāta ē labes hu⁹ peccati: vt depcandi humilitatem subire non possit etiā si pctm suū ꝯscia mala teste cognoscere ꝛ enūciare cogať. Hic aūt irā sibi thesaurizare diciť: ꝑpter enormitatē hu⁹ vitij: grauius ē enī post pctm̄ cōmissū nolle penitere ꝙ̄ ipm pctm̄ cōmittere. Nam in talibus etiā venialia pctā ꝑpter actualem contemptū sepe mortalium enormitatē sortiunť: que in timoratis mentib⁹ venialiuꝫ limites nō excederent: vt sic miser adangeat thesaurum execrabilē eterne damnationis. Hoc etiā dicit Aug⁹. ꝛ habeť. xxv. di. §. hinc etiam. Nullū inquit pctm̄ est adeo veniale qď nō fiat criminale duꝫ placet. Sextum ē obstinatio in malo cōmittendo cū quis firmat ꝓpositū in hoc ꝙ futuris pctis cōmittēdis inhereat ac si nō esset incompetens: ꝛ sic importat volūtatē deliberatā ꝑmanēdi in peccato: contra id qď necessario requiriť ad delectionem culpe: qď ē ꝓpositū nō amplius peccādi. In hac aūt obstinatione Saul cecatus inuidia contra dauid dānabiliter pseuerauit: siliť ꝛ Pharao rex egypti: de quo dicit domin⁹ Exo. iiij. Indurabo cor pharaonis scꝫ ꝑmittendo: nec grām apponēdo ꝑ quā cor emolliť suꝑ illud ps. xxj. Factū est cor meū tāꝙ̄ cera liquescēs: vnde sup illud Ro. ix. Cuius vult misereť ꝛ quē vult indurat. Dicit Lyra ꝙ hoc nō fit ꝑpter defectū dei cum non deficiāt in eis instinctus diuini ad bonum in quibus diuina bonitas totiens cōtempta se liberalissime prebet: sed est propter defectum liberi arbitrij nō recipiētis illos instinctus: ꝛ sic eidem iuste gratia subtrahitur ꝛ denegatur: qua subtracta miser in peccatis obduratur: quia gratia nata est mollificare cor humanū. Hinc diciť Eccs. vij. Considera opera dei ꝙ nemo pōt corrigere id est nullus homo: nulla aduersitas nullus euentus quē ille despexerit: ꝛ sic eorum tribulatio vel aduersitas nō est exercitium purgationis sed initiū damnationis: quia dicit Greg⁹. xviij. moraľ. ꝙ flagellum tunc diluit culpā cum mutauerit vitā nam cuius mores nō mutat: nō expiat actiones. Omnis ergo diuina pcussio aut est initium pene sequentis aut initiuꝫ bene viuentis. Primū patet in Pharaone ꝛ Antiocho regibus obstinatis. Scdm ī Dauid ꝛ Manasse regib⁹ emendatis. Excecauit enim priores malicia eoꝝ: sic̄ ꝛ hodie multorū corda nullis plagis vel euentibus ad humilē penitentiā emoliri queunt: donec diuino iudicio tandē crudeliter mulctanť in eternū cruciandi. Qď a malis auertat Iesus christus. Amen.

Sequūť sermōes de ꝓcepto sexto.

Utrum sit contra legem nature habere plures vxores simul. Et vtrum licuit ex dispensatione. Et ꝛ de grauitate adulterij in quo simul committi possunt septem peccata criminalia:

Sermo primus

On mechaberis.

n Exo. xx. Hoc ē ꝓceptū sextū in ordine ꝓceptoꝝ. In qď qdē dñs explicite ꝓhibet lesionē corporalem in ꝑsona coniuncta: sicut in ꝓcepto precedenti ꝓhibet lesionem alicu⁹ in persona ꝓpria: implicite vero ꝓhibet in isto ꝓcepto omnē illicitum concubitū ꝛ omnem illicitum vsum mēbroꝝ venereoꝝ. Dicit enī Augu. super Exoď. ꝛ habeť. xxxij. q. iiij. c. meretrices. §. sed vtrū: vbi subdiť. Si furti nomine bene intelligitur omīs illicita vsurpatio rei aliene: nō enī rapinam permisit qui furtum ꝓhibuit: sed vtiqꝫ totum aperte intelligere voluit: quicquid illicite rerum pximi aufertur: pfecto nomine mechie omnis illicitus concubit⁹ atqꝫ

illorū membrorū nō legitimus vsus ꝓhibi-
tus debet intelligi. Unde p hoc pōt illud
ꝓceptum tripliciter potest exponi. Prima
expositio ꝓprie respicit mechiā que fit i ꝓ-
iudiciū contracti matrimonij: que talis ē.
Non mechaberis scʒ contra sacramēti ma-
trimonialis institutionē: aliquē actū libi-
dinis exercendo. Secunda vero expositio
respicit mechiā que fit p abusum luxurie
corpalem extra vinculum matrimonij que
talis est. Non mechaberis. i. nulli cōmisce-
aris absqʒ federe matrimoniali. Et sic ex-
ponit Isidorus sup Exo. ⁊ ponit i decre.
xxxij. q. v. c. nō mechaberis: id est nec quis
ꝙ preter matrimonij federa alienis femi-
nis admisceatur ad explendā libidinem.
Nimirū cū ⁊ talis matrimoniū spirituale
violat in sacramēto baptismatis cōtractū:
quia tollit mēbra christi ⁊ facit ea membra
meretricis: vt patet ibidē. c. si in eo fornica-
tor. Tertia nanqʒ expositio respicit mechi-
am que patrat per abusum cogitationū et
exteriorū sensuū: que talis est. Nō mecha-
beris. i. non adherebis libidinosis illece-
bris ⁊ imundis reuolutionib⁹ corde vl' sen-
sibus exteriorib⁹ abutendo. Dicit eni Isi-
dorus: ⁊ habetur. xxxij. q. vij. c. nō solum:
de cōmissa fornicatione pctm regnat in ho-
mines: sed si adhuc delectat atqʒ animū te-
neat scʒ fornicādi ꝑculdubio regnat. For-
nicatio carnis adulteriū est: fornicatio ani-
mi est seruitus idolorū. Est autē ⁊ spiritua-
lis fornicatio: de qua dominus ait. Qui vi-
derit mulierē ad ꝯcupiscendā eam iaʒ me-
chatus est eam in corde suo. Omnis imun-
da pollutio fornicatio dicitur: ꝙuis ꝗsqʒ
diuersa turpitudinis volūtate ꝓstituatur
ex delectatiōe eni fornicandi varia gignū-
tur flagitia: quibus regnū dei claudit: vt
homo a deo separetur. Quātū igit ad me-
chiā ſm expositionē primā sciēdū: ꝙ sic du-
plex est matrimoniū: scʒ carnale ⁊ spiritua-
le: sic etiā duplex erit adulteriuʒ scʒ carna-
le ⁊ spirituale. Et quia sponsus animaruʒ
nobilior ⁊ fidelior ac amore nostro digni-
or esse dinoscitur: ideo per consequens ad-
ulterium spirituale grauius iudicatur.

Primo tamē videndo de carnali adulte-
rio sciendū ꝙ illud tribus modis fieri po-
test. Primo cū solutus vel soluta cōmisce-
tur cū coniugato vel coniugata: ⁊ tūc po-
nitur eius diffinitio. xxxvj. q. j. §. cū ergo:
vbi subditur. Adulteriū vero ē alieni tho-
ri violatio: vnde adulteriū dicit q̄si ad al-
terius thorū accessio: hec ibi. Secundo ve-
ro cōcernit coniugatū vel coniugatā cū
soluto vel soluta se cōmiscentē: de quo ad-
ulterio dicit Augustin⁹ ꝺ decē chordis: et
ponitur. xxxij. q. vj. c. Nō mechaberis: id
est nō ibis ad aliā aliquam preter vxorem
tuā: tu autem exigis hoc ab vxore ⁊ nō vis
hoc reddere vxori: ⁊ cum debeas in virtu-
te pcedere vxorem tuā quoniā castitas vir-
tus est: tu sub vno impetu libidinis cadis
⁊ vis vxorem tuā victricem esse ⁊c. Tertio
deniqʒ ppetratur adulteriū ex vtraqʒ par-
te: scʒ tā adultere ꝙ̄ mechi ⁊ tūc aggraua-
tur peccatum: quia duplicatur adulteriū:
Nimirū cum dicitur. xxxij. q. vij. c. quēad-
modū. §. sunt enim: ꝙ sicut grauius peccat
adulter ꝙ̄ fornicator: sic grauius peccat q̄
nec sua dimissa ducit aliā eo qui suā dimit-
tens cognoscit aliam: grauiꝰ quoqʒ q̄ vxo-
rem habens ad cōiugē proximi accedit ꝙ̄
qui nō habens vxorem alterius violat vel
vxoratus ad solutā accedens. Verūtamē
in adulterio requiritur dolus: eo ꝙ i adul
terio ignorantia ꝓbabilis facti excuset ab
adulterio. Unde legitur scriptū in concil.
Triburien. ⁊ ponit. xxxiiij. q. ij. c. In lectū
mariti absente vxore soror iniit vxoris quā
ille vxorem suam esse putans dormiuit cū
ea: sup hoc visum est: si ipē per securitatem
verā scʒ sui iuramēti hoc probauerit ꝙ in-
scius fecerit hoc scelus: penitentiā quidē
que sibi indicta fuerit agat legitimū suum
coniugiū habere permittatur: illa vero di-
gna vindicta affligatur ⁊ in eternū coniu-
gio priuetur. Hic primo queri potest:
vtrū habere plures vxores simul sit cōtra
legē nature: presertim cum dicit Aug⁹. ⁊ ha-
bet. xxxij. q. iiij. c. obijciūt: ꝙ qn mos erat
crimē nō erat: sicut patriarche cōiugib⁹ ex-
cipient. h⁹ semen suū miscebant: nō ꝯcupi-
scētia pficiende voluptatis ſ; puidētia ꝓ-
pagāde successiōis: h ibi. Sʒ mos ⁊ ꝯsuetu-
do n̄ ē approbāda nec excusat a culpa. Un-
de dic gl. Gen. v. ꝺ Lamech q̄ duas hūit vxo-
res ꝙ pm⁹ ꝯ morē ⁊ naturā ꝯmisit adulte-
riū. Ad h ꝺdm ſm Richar. i. iiij. di. xxxiij.
ꝙ i hoīe ē duplex nā. Prīa ē natura gene-
ris q̄ ē aīal: ⁊ sic vt dic institutū de iure na-
turali. Ius naturale ē qꝺ nā oīa aīalia do-
cuit. Et sic hre plures vxores simul nō ē ꝯ
legē nature: nec tn̄ ē olo ſm naturā: qꝛ re-
periūt ēt q̄d i aīalia q̄ ꝯiugūt i indiuidua
copulā: sic sūt turtures ⁊ aues alie ꝯplurī-
me. Scd̄a vo ē natura speciei q̄ scʒ ē homo.

Et sic lex naturalis ē qua naturalis ratio practica aliq̄d obseruādū in agibilib⁹ constituit. Homo nāq; reponit̄ in spē homīs: p animā ratōnalē. Et sic habere plures vxores simul ē cōtra legem nature: quia ratō naturalis dictat equalem debere esse obligationē quantū ad vsum corporū inter virum ⁊ mulierū ad hoc vt sit societas cōiugalis. Dictat etiā nullum se debere obligare ad aliquid qḋ possit esse impossibile alij rei cui obligatus est: Impossibile est autē vnuȝ virum equaliter esse obligatū pluribus mulieribus sicut vni soli. Dictat etiā ratio virum ad hoc debere tendere: vt in domo sua sit pax: quā multū impediret vxorum pluralitas: eo q̄ vir non posset cuili libet ad votum satisfacere: ⁊ suspicaretur vna plus diligi aliā q̄ se: ⁊ sic certarēt contra virū ⁊ adinuicem. Unde ⁊ in veteri et in noua lege determinatū ē q̄ erit vna vnius: quia vtrobiq; scribit̄. Propterea relinquet homo patrē ⁊ matrē ⁊ adherebit vxori sue: ⁊ erūt duo in carne vna. Ius insup naturale est: q̄ nō faciat alij quod sibi non vult fieri: vir autem nō vult q̄ vxor habeat aliū virum: nec ergo velle debet aliā habere vxorē cū in tali actu ad paria iudicantur. Et hoc naturaliter impssū est in humana natura: qḋ patet ex eo q̄ in matrimōio quidā amor est singularis quo naturaliter omnis vir zelat vxorem: quātū ad h̄ vt nullum diligat ī actu illo sicˉ ipm diligit ⁊ ecōtra. Et ideo vt ibidem dicit Bonauentu. Stāte natura nūq̄ fuisset ibidē cōmunitas etiam si cetera facta fuissēt cōmunia: similiter adueniēte charitate que facit omnia cōmunia: vxorē nunq̄ facit cōmunē propt̄ priuatum amorē qui debet eē in matrimonio: qui etiā est sacramētū illi⁹ amoris q̄ deus zelat animā: vt nolit aliquē tantū diligi quantū se: ⁊ hac de causa se virū vł sponsum anime freqnēter in sacra scriptura nominare voluit: ⁊ in hoc patet sapientia dei q̄ se nobis in nobis ostendit: ⁊ nobisipsis ostendit in subditis creaturis quid agere debeamus. Patet igit̄ ex dictis q̄ est contra legem nature plures habere vxores simul. Secūdo queri potest: vtrū igitur aliquā do licuit ex dispēsatione diuina plures habere vxores: presertim cum .j. Reg. .j. legitur q̄ Helchana duas habuit vxores .s. Annā ⁊ Phenēnam: nec tamē pp̄ter hoc in scriptura reprehenditur: cū tamē conditor nature merito nō faceret cōtra naturā: imo cōtra p̄priā institutionē: cum enī matrimoniū institueret dixit: Et erūt duo nō tres vel quattuor in carne vna. Ad h̄ dicendum s̄m Bonauen. in .iiij. dis. xxxiij. q̄ licȝ de⁹ nō facit vel dispēsat cōtra ius nature: qḋ ordinat in ipm̄ s̄ bene dispēsat ɔtra ius nature qḋ ordinat in p̄ximū: nō tamē proprie facit ɔtra ius s̄ supra: q̄ recta rō sic dictat h̄ nō esse faciendū: vt tñ dicat in eius opposito deo eē obediendū. Deus ḡ cū patrib⁹ dispēsauit ⁊ eo mō ⁊ eī q̄bus licuit. Pro q̄ sciendū q̄ ad h̄ q̄ aliqua dispēsatio debite fiat ⁊ ea quis ɔueniēter vtat̄ quattuor erūt ɔcurrētia .s. ɔgruitas: necessitas vtilitas ⁊ honestas: q̄ simul in h̄ cāu reperiunt̄. Primo nāq; tempus illud ɔgruuȝ fuit dispēsationi q̄ tempus fuit figure. Et q̄ christus p baptismū generare debuit liberos ⁊ filios tā in eccłia catholica q̄ etiā in hereticis diuerticulis nō in figura p̄cedere dȝ mr̄imoniū siue generatio ex libera ⁊ ancilla. Et rursus: q̄m inter illos q̄ ab hereticis baptizant̄ ⁊ q̄ heresim sequūt̄ quidam ad ecclesiam reuertunt̄: ideo vtriusq; figura p̄cessit: primi in ismahele: de quo ge. Geñ. xvj. Ecce ancillā ⁊ filiū eius: secūdi in ancillis Iacob: quaȝ filij sūt inter liberos cōputati. Sȝ illa cōgruitas nō se extendit ad tēp⁹ nature institute nec grē: q̄ non erat tūc temp⁹ figure nisi tm̄ tēpore legis mosaice. Secūdo vero in tēpore illo necessaria fuit hmōi dispēsatio: q̄ tūc pauci fuerūt deū colētes: vt igit̄ diuin⁹ cult⁹ nō periret: necesse fuit vt filios multiplicarēt ad quam multiplicationē plēs vxores erant accipiēde: q̄ necessitas cessauit tam in lege nature q̄ etiam in lege gratie. Tertio proinde suadebat vtilitas: q̄ parentes filios erudiebāt: ⁊ filij mores parētū seruabant: ⁊ ideo quāto plures genuerūt filios: tāto dei cult⁹ erat celebrior: ⁊ sic erat vtile multos generare. Sed hec rō se nō extendit añ tēpus Abrae: q̄ ante non multiplicabantur ad dei cultū s̄ ad malū: eo q̄ imitatores erāt paternorū scelerū: quapropter deleti sūt cū terra. Quarto deniq; excusabat honestas: q̄ nō affectu libidinoso s̄ casto: nec affectu adulteri: s̄ mariti etiā ɔcubinas cognoscebāt. In cui⁹ argumētū de Abraam dicit̄ q̄ nō ipe ancillam accepit sed vxori obediuit ⁊ ei in ea debitū reddidit ac affectu viri cognouit. Ceterū rōne hui⁹ honestatis dicta dispēsatio se dūtaxat ad illos extendit in lege veteri: qui vxorib⁹ ⁊ con

cubinis temperāter ad dei cultum multi/
plicandū viri sciebāt ⁊ volebāt: aliter enī
eis dispensatio nō valebat. Et si querit
qualiter ista dispēsatio fuit facta cū nihil
de ea legit expressum in scripturis. Ad h
respōdet ibidem Richar. ꝙ hoc ꝑceptū de
nō habēdo simul plures vxores nō erat ni
si legis nature q̄ scripta est in corde: ⁊ ideo
sufficit dispēsatio facta per inspirationē in
ternā que facta fuit patriarchis ⁊ prophe/
tis explicite ꝟ minoribus implicite. Pre/
cipue tamē vt dicit ibidē Bonauen. facta
ē illa dispensatio ꝑ diuinā inspirationē ab
raam ⁊ Dauid: q̄ christū de eorū semine na
sciturū recipiebāt in ꝑmissione: ⁊ quia isti
erant tanq̄ capita populi ⁊ imitandi tā
q̄ sancti: ideo intellexerunt recte dispensa
tionē hāc ad oēs extendi q̄ erāt imitatores
eorū in castitate: vnde ⁊ mos fuit ex hoc in
troductus durās vsq̄ ad aduentū christi:
Sed tūc cessauit: q: tunc cessauit necessitas
⁊ cōgruitas: verūtamē nō omnib⁹ licuit i
lege veteri accipere simul plures vxores: sed
quibus licuit solū ex reuelatiōe diuina li
cuit q̄ fuit ꝑ inspirationē: vt ex. de diuor. in
c. gaudem⁹. subdit: nec vnq̄ villi licuit plu
res insimul vxores habere nisi cui fuerit di/
uina reuelatione cōcessū: ꝑ quā sicut Jacob
a mēdacio: Israhelite a furto: Samson ab
homicidio: sic ⁊ p̄triarche ⁊ alij viri iusti q̄
plures legunt simul habuisse vxores ab
adulterio excusant: hec ibi. Alijs autē ꝓ/
hibitū erat q̄ scꝫ in matrimonio nō q̄rebāt
diuinū honorē sed ꝓpriā voluptatē. Hinc
ꝑcipit Deut. xvij. Nō habebit vxores plu
rimas q̄ illiciāt ei⁹ animū: cū tamē Dauid
decē vxores legit habuisse. ij. Regum. xv.
vnde dicit ibidē Lyra: ꝙ nō inhibet sim/
pliciter pluralitas vxorū: ꝟ taliū q̄ illicerēt
animū regis ad nimiā carnalitatē: ⁊ potis
sime alienigenarū que traherent ad idolatri
am: sicut accidit in Salomone. De quo di
cit. iij. Reg. xj. Cūq̄ iā esset senex: deprā
uatū ē cor eius ꝑ mulieres vt sequeret de/
os alienos. De hoc. xxxij. q. iiij. c. salomō.

¶ Tertio queri pōt vtrū adulteriū est ma/
ximū peccatorū: ꝟ: p̄sertī cū. xxxij. q. vij. dici
tur. c. quid in omnib⁹ peccatis est adulte/
rio grauius: secundū nanq̄ i penis obtinet
locum: quē quidē primū scꝫ locū illi habēt
qui errant a deo. i. heretici: etiā si sobrie vi
xerint scꝫ quantū ad exteriorē hominē: in
cuius etiā argumentū nullū peccatum oc/
cultū in lege veteri tam rigorosa examina/
tione inuestigabat ac obprobriosa pariter
⁊ miraculosa animaduersione diuinit⁹ pu
niebat sicut adulteriū: put indicat lex ze/
lotypie de qua videbit postea: si vero ma/
nifestū erat tūc lex ꝑcepit ambos interfici
dicit enī Leuit. xx. Si mechatus fuerit q̄s
cū vxore alteri⁹ ⁊ adulterium ꝑpetrauerit
morte moriat mechus ⁊ adultera. Ad hoc
dicendū ꝙ est adulteriū simplex: cum. s. so
lutus vel soluta accedūt ad thorū alterius.
Et est adulteriū duplex cū scꝫ vxorat⁹ acce/
dit ad vxorē alterius: ⁊ hoc grauius ē. Di
cit enim Augustin⁹ de adulterinis cōiug.
⁊ ponitur. xxxij. q. vij. in. c. quēadmodum
.§. sūt enī: ꝙ grauius peccat qui vxorē hñs
ad cōiugem pximi accedit: q̄ qui nō hñs
vxorem thorū alterius violat. In vtroq̄ ta
mē adulterio plura peccata enormia com/
mitti possunt ⁊ peccatorū occasiones infi/
nite prodeunt: ꝓpter quod adulteriū red/
ditur tam horrendū ⁊ detestabile: vnde in
ter alia p̄cipue duodecī pctā crimīalia cō/
mitti possunt. Primū est execrabile furtū
personarum quo subtrahit ꝓprio viro cor
pus suum illud cōmunicans alieno. Plu/
res nanq̄ viri potius se ꝑmitterent exhe/
redari q̄ vxorem suā ab alio polluī sinerēt
qua ꝓpter plerūq̄ viri vindicte cupidi ꝓ/
prias vxores interficerent: vnde sola suspi
tio de adulterio reddit vxorem viro odio/
sam ⁊ econuerso. Uerum etiam si percipe/
ret ꝙ ante matrimoniū ab alio cognita fu
isset. Et illa fuit vna potissima cā ꝙ eā da
to libello repudij dimittere posset d̄ domo
sua. Hinc dicit Deutero. xxiiij. ꝙ si vxor h
inuenerit gratiā ante oculos viri propter
aliquā feditatem: vbi habet in hebreo ꝓ/
pter rem turpem: ⁊ sic potest intelligi d̄ for
nicatione que tamē humano iudicio pro/
bari nō posset. Repudiū ergo ꝑmittebat
ad duriciā cordis iudeorū: ne vxores odio
se interficerentur nō tamen tanq̄ licitū ꝟ
ad p̄cauēdū maius malū: si vero sperabat
se posse ꝓbare tunc accusabat eam: vt dici
tur ibidem. c. xxij. Si duxerit vir vxorem
⁊ postea eā odio habuerit qd̄ potuit eē iu/
ste: ⁊ tunc mulier erat puniēda: vel iniuste
⁊ tūc vir erat puniendus: quesieritq̄ occa
siones quibus dimittat eā obijciens ei no
mē pessimū scꝫ eam cōmisisse adulteriū: nō
quidē post acceptionē eius in vxorē ꝟ post
affidationē. Et sequitur pena tam vxoris
delinquentis q̄ viri iniuste calumniā im
ponentis. Furtū aūt predictū duplicat si

cum viro vxorato luxuriam ppetrat etiam
si vtrūq; occultū perseuerat. Secūdū pec/
catū est odiū qđ suscitat inter se ⁊ maritū
suum: nō solum enī ex manifesta cognitio/
ne sed etiā ex violenta suspitione talis ad/
ulterij: oriunť in viro rancor: amaritudo:
inuidia ⁊ odiū: optiones mortis: cōtentio/
nes: detractiōes: improperia ⁊ multa simi/
lia. Silr ⁊ odiū qđ excitat in viro ɔtra me/
chum diuersas machinationes: cui⁹ itine/
ra sepius obseruat ad interficiēdū vł sal/
tem enormiter verberandū. Quot enī ho/
mines ꝑpter crimē adulterij se mutuo pe/
merūt quis explicet: marit⁹ adulteri mor/
tem exoptat ne tanto diuti⁹ opprobrio sub/
iaceat: mechus econtra viri mortē affectat
vt sic abusum libidinose mulieris liberius
possideat. Unde legiť de vxore Hydene re/
gis francorum: q ꝓprium maritū occidi fe/
cit vt libere adulterari posset. Tertiū pec/
catū est periuriū in seipā q̄diu adulteriū
nō fuerit omnino manifestū: ita q aliqua ter/
giuersatione negari potest: tūc enī interro/
gata cogiť ex verecundia respondere mē/
dacia ⁊ incidere infinita piuria: tūc enim
piurium quasi nullum peccatū reputat: vt
sic saltem humanā confusionē euadat: ⁊ h
tangiť Prouer. xxx. vbi diciť. Tria sunt
difficilia mihi ⁊ quartum penitus ignoro:
viam aquile in celo: viam colubri sup ter/
ram: viā nauis in medio maris: ⁊ viam viri
in adolescentia. Talis est ⁊ via mulieris
adultere q̄ comedit id est fruitur adulteri/
nis cōplexibus ⁊ tergens os suū scz cū ꝑ/
iuriose excusando dicit: nō sum operata ma/
lū. Similiter illi cum quo perpetrat adulte/
riū occasionē dat infinitorum periuriorū: q̄/
rū omniū ⁊ ipsa rea tenebiť. Quartū pec/
catū est sacrilegium: cōmittit enī sacrilegi/
um eo q violat ecclesie sacramētū ⁊ frangit
fidem in matrimonio prestitā: vnde sacri/
legus ⁊ heretic⁹ diceretur qui sacramētū ec/
clesie pedib⁹ cōculcaret: ⁊ hoc vtiq; sacra/
mentū matrimonij fm apostolū magnū ē.
Quintū peccatū ē dilapidatio tēporaliū
rerū quas furtim subtrahit a marito pro/
prio ɔferendo eadē adultero: vel saltē ab
adultero clam recipit talia quasi preciū
scorti: depauperās vxorē illius ⁊ filios vł
heredes: ⁊ sic cōmittit furtū rerū tpaliū.
Sextū est irreparabile opprobriū liberorū
adulterorū: qz per hoc minus derogat filijs
legitimis. Unde diciť Prouerb. vj. Non
grādis est culpa cū quis furatus fuerit. s.

respectu adulterij. Sequiť. Qui aūt adul/
ter est ꝑpter inopiam perdet animā suā tur/
pitudinē ⁊ ignominiā congregabit sibi et
opprobriū illius nō delebitur scz in filijs.
Qđ enī opprobriū maius q̄ matrē habe/
re adulterio diffamatā? Plus tamē dero/
gat huiusmodi spurijs de quib⁹ Sap. iij.
Filij adulterorū in consūmatione erūt ⁊ ab
iniquo thoro semen exterminabitur: ⁊ siq̄/
dem longe vite erunt in nihilū cōputabun/
tur: ⁊ sine honore erit nouissima senectus
eorū. Sequiť. Nationes enī inique dire sūt
cōsūmationes. Septimū est confusio ⁊ of/
fensio viri ⁊ omniū parentū fratrū ⁊ ꝓpin/
quorum: quos omnes inexplebili obcecata li/
bidine contemnit ⁊ eorū reuocationes vili/
pendit. Sed quid mirū cum legiť de Me/
dea que patrē suū regē Oechem fugiēs cū
adultero suo Iasone: fratrē suū absinthiū
secū duxit vna cum patris diuitijs. Et cum
patrē insequentē videret: fratrē suum per
mēbra diuisit ac in via patris ꝓpinquātis
proiecit: qui tantū in membris filij colligē/
dis tardauit: q filie spaciū ad nauē fugiē/
di dedit: sicq; cū adultero euasit nauigio.
Octauū est obliuio timoris dei in omnib⁹
agendis: ita q duciť ad diuinū cōtemptū
eo q puenit in ꝓfundū malorū. Nullū enī
facinus tam abhorret vt sic cōsequatur qđ
affectat. Expertū est enī q quādoq; vene/
no tam cōparē q̄ proles extinguerent: vt
vł talibus medijs ad cōcupitā fruitionem
adulterinā liberius peruenirēt. Maxime
vero consurgunt optiōes multimode mor/
tis ex vtraq; parte ꝓpinquorum ⁊ amicorum:
Nonū est cōmune scandalū totius terre: ⁊
ꝓuocatio omniū vł ad blasphemiā vł ad
imitationē: cū tñ scandalū actiuū sit mor/
tale peccatum: vt patet scđa. 2ª. q. xliij. etiā
si quis scandalizauerit vnū de pusillis qui
in christū credunt expedit ei ⁊c. Ex h enim
scandalo sequūtur infinite detractiones:
oblocutiones: ⁊ similia. Decimū est suppo/
sitio part⁹ alieni: cū scz viro suo supponūt
partū alienū tanq̄ filiū legitimū in quo ca/
su vix ab aliquo confessore licet experto da/
ri potest sanū consiliū. vł quia adulteram
manifestat in opprobriū nō solū mulieris:
sed etiā viri ⁊ filiorū ac omniū amicorum:
vł pmittit spuriū accipere aliorū heredita/
tem: vł deniq; contrahere permittit cū so/
rore fratre vł similibus. De quo casu vide
in precepto septimo sermone. lxv. Undeci/
mū est incestus cū consanguinea vł affini

qui sepius cōcurrit cū adulterio ꝛ h̄ pecca/tū in se grauius est ꝙ̄ adulteriū ut postea videbitur. Duodecimū peccatum ē raptus vel violenta oppressio: qḋ vtiqꝫ peccatū quādoqꝫ similiter concurrit multū quia aggrauare dinoscitur. Insup restant adhuc multa peccata specificanda: de quibus gratia breuitatis supersedeo. Sicut sunt ficte cōfessiones: indigne sacramentorū susceptiones: dierū solennium violationes: fetuum oppressiones: sterilitatum procurationes ꝛ multa similia. A quibus nos ꝓseruet dominus noster iesus christus. Amen.

De pena adulterij ꝛ lege zelotypie: ac de multiplici adulterio qḋ cōmittit̄ cū vxore ꝓpria ex nimio amore ꝛ libidinis ardore: Ser. II

Non mechaberis.

Exo. xx. Uiso vtcunqꝫ de grauitate adulterij. Iam de pena ꝓ eodem taxata breuiter videamus. Pro quo

A sciendū ꝙ si in adulterio fuerint aliqui legitime deprehensi: tunc contra illos ponitur pena mortis. Leuit. xx. vbi dicit̄. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius ꝛ adulterium perpetrauerit cū vxore proximi sui: morte moriatur ꝛ mechus ꝛ adultera. Si vero fuit adulteriū occultū ita ꝙ nō poterat legitime probari: vel si saltem erat suspitio de adulterio: tūc adamouendā talis suspitionis incertitudinē: ordinata fuit a domino lex zelotypie. De qua habetur Numeri. v. vbi dicitur. Uir cuius vxor errauerit: maritumqꝫ contēnens dormierit cum altero viro: ꝛ hoc maritus deprehendere nō quiuerit sed latet adulterium: ꝛ testibus argui nō potest: quia nō est inuenta in stupro: si spiritus zelotypie concitauerit virum contra vxorem suam: que vel polluta est vel falsa suspitione appetitur: adducet eam ad sacerdotē: vt scꝫ sacerdos pro ea sacrificium offerat deo ad inuestigandum suspitionis certitudinē. Erat igitur oblatio decima pars sati farine: nō quidem simile que est farina delicatissima ꝛ purgatissima sicut in alijs sacrificijs nec triticee sed hordeacee: quia vt ibi dicit Rabbi Sa. Hordeū est pabulū iumenti: cui assimilatur adultera: nec fundent super eam oleū quod est fomētū luminis: qꝛ cōmuniter adulteriū fit in tenebris: nec imponet thus qḋ signat deuotionem: qꝛ sacrificiū hoc offertur ex adulterij suspitione nō ex deuotione: ꝛ hoc subditur cū dicitur: quia sacrificiū zelotypie ē ꝛ oblatio inuestigās adulterium. Sacerdos igitur statuet mulierē corā domino scꝫ ad temptandū si ex terrore confiteret̄ adulterium: assumetqꝫ aquā sanctam: vbi dicit Rabbi Salomon ꝙ vocatur sancta: quia sumebatur de labro eneo facto de speculis mulierū deuotarum: de quibus latius patet alibi: ꝛ fūdēs aquam in vase fictili ponet illud in manibus eius ꝛ pauxillum terre de pauimento tabernaculi sumens mittet in aquam: in signū ꝙ sacrificiū fiebat ꝓ vili causa. Et discooperiet caput mulieris ad maiorē eiꝰ cōfusionem. Et scribet ſm Josephū in membrana nomē dei tetragrāmaton: faciēs eā iurare super illud ꝙ nihil viro suo nocuit in his que sibi obijciunt̄. Unde membrana proprie est ala vespertilionis ꝛ hic assumit hoc vocabulum per simile ad designādum vile pergamenū. Porro si vir illius nō erat contentus cum iuramento vxoris tunc sacerdos in facto procedens in eadē mēbrana scripsit maledictiones sequentes prius tamē verbis incipiens ab innocentia mulieris: quā quilibet prelatus desiderare debet ꝛ nō culpam. Si inquit nō dormierit vir tecum ꝛ si nō polluta es deserto viri thoro nō te nocebunt aque iste amarissime in quas maledicta congessi: sin autem declinasti a viro tuo atqꝫ polluta es ꝛ concubuisti cū altero viro his maledictionibꝰ subiacebis. Det te dominꝰ in maledictionē exemplūqꝫ cunctorū: id est omnes te videntes tibi maledicant: ꝛ alie mulieres exemplo tuo territe adulterari formidēt. Et tunc specificat dicens. Putrescere faciat deus femur tuū: hoc enī mēbrū primo denudat̄ ad adulteriū: ꝛ tumēs vterus tuus dirūpat̄: qꝛ circa vmbilicū ī mulieribꝰ viget luxuria. Et dicet mulier: amē amē. Deinde sacerdos abrasit oēm mēbrane scripturā ī aqꝫ: vt dicit mgr̄ ī histor̄ijs: ꝛ dabat mulieri bibere etiā violēter si nollet accipere priꝰ tñ ď manu mulier̄ sacrificiū zelotypie tollēs ꝛ leuās corā dn̄o ponēsqꝫ sup altare vt sic fieret exauditō ī oblatōe ad absoluēdū īnocētē ꝛ ꝯdēnādū nocētē. Postq̄ ꝙ̄ bibit de aq̄ illa si rea fuit adulterij ꝑtrāsierūt eā aq̄ maledictionis ꝛ inflato ventre cōputruit femur eiꝰ: eratqꝫ mulier ī maledictō

⁊ in exemplū omni populo. Et dicit magister in historijs: q̄ vterus tumebat in hydropisim nō tñ statim ſ paulatim vſq; ad decē mēses: donec tandē dirūperet̄: q̄ si polluta nō fuerat: inueniebat̄ innoxia manifesto iudicio: q2 si fuerat sterilis fiebat fecunda ⁊ pariebat masculū mense .x. Dicūt etiam quidam doctores hebrei: q̄ virtute illius aque cōcipiebat etiā absq; virili semine: ⁊ h̄ erat vnū de miraculis pmanentib9 sicut fuit descensus manne per .xl. annos: ac protectio nubis ⁊ similia. Predicte aūt aque dicebāt̄ sancte ꝓpter nomē dñi dilutū in eis. Dicebant̄ etiā maledicte ꝓpter maledicta in eis cōgesta. Dicebant̄ similiter amarissime: ꝓpter effectū qui q̄nq; sequebatur. Et talis lex a dño fuit introducta ad duriciam cordis virorū: sicut libellus repudij fuit ꝑmissus: eo q̄ ꝓmpti fuerāt ad effundēdū sanguinē. Ecce quanta districtione maledictū adulteriū occultū inuestigabat̄: quanta ꝯfusiōe ⁊ maledictiōe a sūmo iudice puniebat̄: vt sic ostenderet in eo nō solū multiformia sed ⁊ detestabilia ꝑpetrare crimina ac redūdare discrimina nō solū in se ſ etiā in alijs ⁊ ꝑsertim in viro. Dicit em̄ Hiero. sup eplam pauli ad Cor. ⁊ ponit̄ .xxxij. q. ij. c. In cōiugio quis posit9 q̄cunq; peccata fecerit nō ꝓpriā infuscant cōiugem sed fornicatio etiā vxorē coinq̄nat: vt iam nō sit viro suo licita ſ adultera: q2 vir perdit ius petendi debitū: sic econtra virū coinq̄nat vxoris fornicatio si post adulteriū eam cognouerit: ita q̄ ad officiū ecclīasticū ordinari nō poterit: eo q̄ bigam9 effect9 ē: vt ptz .xxxiiij. di. c. si cui9 vxor est: ⁊ .c. se. Deniq; rigor ⁊ seueritas diuine vindicte ꝑ hoc scelere satis ꝑpendi pōt in punitione Dauid: adulteriū quidē cōmittentis ſ humilit̄ penitentis: cui post rñsum ꝓphcticū. Dominus quoq; trāstulit pctm̄ tuū: scȝ quātum ad culpā eā remittendo ꝓpter cōtritionē: ⁊ q̄tū ad penaȝ eā temperando: ne corporaliter moreret̄ ꝑ diuinā vindictam sicut dignus erat ſm legeȝ. Quadruplici tamē vindicta deo disponente punit9 est. Primo in morte filij cōcepti in adulterio: nec poterat dauid humili penitētia in cinere ⁊ cilicio vitā ipius a domino precibus impetrare: eo q̄ blasphemare fecit inimicos nomē domini in reprobatione Saul ⁊ electiōe Dauid in regē: qui tamen satis peiora fecit q̄ȝ Saul. Secūdo in morte filiorū aliorū. Absalon em̄ occidit Amon. Joab Absalō. Salomō Adoniā: vnde ꝓsequit̄ ibidē ꝓpheta. Nobrē nō recedet gladi9 d̄ domo tua. Tertio in ꝑsecutione q̄ ꝑsecutus ē eū filius su9 Absalon diuino iudicio: sicut p̄dixerat Nathan ꝓpheta in ꝑsona domini. Suscitabo super te malū de domo tua. Dicit em̄ Grego. q̄ ꝓ peccato Betsabee insurgentē ꝯtra se filium fugiēs: reduxit ad animum malū qd̄ fecit: ⁊ cōtumeliosa verba Semei nō tam cōuitia q̄ adiutoria esse credidit: q̄bus se purgari sibiq; misereri posse iudicauit: hec ille. Hinc volenti Semei maledicētē interficere ꝓmus inhibuit dicens. Dimitte eū vt mihi maledicat iuxta p̄ceptum dñi ⁊c̄. Quarto in violatione vxorū suarū: ⁊ h̄ a ꝓprio filio: vnde subdit̄ ibidem. Et dormiet cū vxoribus tuis in oculis solis huius .i. manifeste corā omnib9 vt sic in q̄ peccauit in eodē puniret̄. Et hec quidē dicta sufficiant de adulterio qd̄ fit ꝑ accessuȝ ad alienā. Preterea pōt etiā adulteriū committi multis modis in vxore ꝓpria: que .s. B

adulteria duplicē habent originē: scȝ nimius amor vxoris: ⁊ nimius ardor libidinis ⁊ talis in scriptura vocatur amator ardentior. Unde dicit Hieronymus. ⁊ ponitur .xxxij. q. iiij. c. origo quidem honesta ē amoris: sed magnitudo deformis: nihil autem interest ex qua honesta causa quis insaniat. Unde Scotus in sententijs. Adulter ē inquit in suā vxorem amator ardentior. Et infra. Nihil est fedius q̄ȝ vxorē amare quasi adulteram. Primū igitur adulterij genus in coniuge ꝓpria est: cū querūtur venena vel adinuentiones sterilitatis. De veneno autē dicit̄ .xxxij. q. ij. ⁊ sūt verba Augustini ⁊ de nuptijs ⁊ concupiscentijs: vnde dicitur ibidē. c. Aliquādo eousq; peruenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis: vt etiā sterilitatis venena procuret: ⁊ si id est q̄ȝuis nihil valuerit q̄ cōceptos fetus intra viscera aliq̄ mō extinguat: volendo suam ꝓleȝ prius interire q̄ȝ viuere: aut si in vtero viuebat occidi añq̄ nasci. Prorsus si ambo tales sunt: cōiuges non sunt. Glo. id est iura coniugij nō seruāt: nec excusantur a peccato ꝓ carnali cōmixtione vt coniuges: ⁊ si ab initio tales fuerūt: nō sibi ꝑ cōnubiū ſ per stuprū potius conuenerūt. Glo. nota q̄ cōiuges nō sūt q̄ eo animo coniuncti sunt vt ꝓlis generationē impediant. Sequit̄. Si autem ambo nō sunt tales audeo dicere. Aut illa quodāmodo est mariti meretrix id est digna pena quasi

aliqua meretrix: digna ē: aut ille adulter
vxoris: id ē dign⁹ pena qua aliquis adul/
ter dignus est. Nimirū: cum vterq̄ iudice
tur homicida si fetus formatus ⁊ animat⁹
erat: vt patet ibidē in. c. sequentib⁹: ⁊ latiꝰ
us supra de homic. De adinuentionib⁹ ve
ro inuenit̄ in lege veteri: scꝫ Gen̄. xxxviij.
ꝙ Her pmogenitus Jude nequā fuit in cō/
spectu domini: vbi dicūt doctores hebrei
ꝙ ad vxorem suam afficiebat̄ libidinose: ⁊
ideo p̄cauebat ne impregnaret̄: semē fun/
dens extra vas debitum: ne scꝫ ex impreg
natiōe minueret̄ eius pulchritudo seu fru
straretur ad tempus eius cōcubitum: qua
propter diuino iudicio mulctatus: inuen/
tus est apud eam mortuus vt dicit glo. Si
militer ⁊ frater eius semen fundēs sup ter
ram eo ꝙ pmogenitus filius asscriberet̄
fratri defuncto nō sibi: percussus a domio
miserabiliter interijt. Secundū vero adul
terij genus exercetur in detestabili pecca/
to contra naturam: quo quis abutit̄ vxo/
re propria. De quo dicit̄. xxxij. q. vij. in. c.
adulterij malum: vbi subditur. Illud qꝺ
contra naturam est execrabiliter fit in me/
retrice: sed execrabili⁹ fit in vxore. Nimi/
rum cum in hoc nimiū deroget sacramen/
to matrimonij ⁊ ꝯiugis honestati: de vxo
re meretricem abominatissimā faciēs. Di/
cit enī Richar. sup. iiij. di. xl. in expositiōe
littere: ꝙ quia quo ad vsum cōtra naturaꝫ
non est vxor viro concessa: ⁊ quia magꝭ te/
netur vir cauere maluꝫ vxoris q̄ꝫ alterius
mulieris: ideo cum ad vsum contra natu/
ram nulla mulier viro sit concessa: pl⁹ pec/
cat vir in vtendo contra naturaꝫ vxore p/
pria q̄ꝫ meretrice: hec ille. Unde fm Hug.
Si vir polluerit vxorem extra claustra pu
doris dimitti potest talis vir si ip̄a non fu
erit inculpata sed violentata somno dece/
pta: vel huiusmodi: quod etiā patꝫ. xxxij.
q. vij. c. omnes accusatiōes: tam in tex. q̄ꝫ
in glo. Et addit̄ in glo. ꝙ credit vixꝫ posse
dimitti eo ꝙ polluit seip̄m manib⁹ ꝓprijs:
quidam tamen alij contrarium tenent. Si
vero cōsuetudinarie hoc faceret: sine p̄iu/
dicio credo ꝙ tūc dimitti posset: multoma
gis aūt si contra voluntatē vxoris eā pol/
lueret manibus: sicut legit̄ in li. Apū. vt
patꝫ infra sermone. ix. eiusdem p̄cepti. Ter
tium autē genus adulterij cōmittit̄ vxorē
cognoscendo modo indebito: cum libidi/
noso nō sufficit modus quē natura deter/
minat vt mulier in dorso iaceat vir autē in
ventre incūbat eiusdem: qui modus ē na/
turalis quo meli⁹ et facilius mulieres cō/
cipiunt: quem modum q̄dam causa maio/
ris voluptatis p̄termittunt modum incō/
suetum adinuenientes: licꝫ vas debituꝫ nō
omittētes: ⁊ tales vt frequent̄ mortaliter
peccant. Et fm Alber. in. iiij. dis. xxxj. ad
minus est signum mortalis cōcupiscentie:
vnde p tanto dicit̄ peccatū cōtra naturā:
quia mulier p illum modum non potest tā
faciliter ꝯcipere: ꝓpter qꝺ q̄tomagis de/
uiat a modo naturali: tāto decernit̄ mai⁹
eē peccatum. Unde refert Methodi⁹ vnā
esse inter causas diluuij ꝙ mulieres in ve/
saniam verse supgresse viris abutebātur.
Hinc etiam si vir talem vel similē abusum
exercendū vxorem suam vellet cogere vio
lenter: vel saltꝫ sollicitare efficaciter: tūc
fm Petrum de tharen. vir posset dimitti
ꝯtrꝫ ad cohabitationē donec se corrigat.
Et hoc manifeste patet. xxviij. q. j. c. vxor:
et. c. idolatria: vbi plane de hoc: et in glo.
Si vero cognoscit eam modo indebito nō
ex libidine sed ex necessitate: quia ꝓtunc
natura alium modū non admittit: et hoc
ad euidēdam fornicationē in compare vel
ad pcreādam ꝓlem: nihilomin⁹ tamē pec
cat eam sic cognoscendo: nec eā necessitas
excusat a toto sed a tāto: quia modus ille
cognoscendi cōtra moduꝫ nature rōnalis
esse dinoscitur cōmuniter impediens cōce
ptionem ꝓlis: vnde reputat̄ fornicatio in
dicto. c. idolatria: quia ad hec nō est insti/
tutum matrimoniū. Quartū p̄inde gen⁹
adulterij est: cum quis transgredi nititur
naturalē delectationē. Nam licꝫ debitum
modum ⁊ locum teneat: actū tñ sic exercet
quo luxurie libidinem augmētare vel sal/
tem ꝓlongare valeat: qꝺ vtiq̄ signum est
mortalis ꝯcupiscētie ⁊ iudicat̄ adulteriuꝫ
ꝓpter excessiuā ardorem libidinis: vt patꝫ
xxxij. q. iiij. c. origo: vbi subdit̄. Adulter
est amator in suam vxorē ardentior: nihil
enī est fedius q̄ꝫ vxorem amare q̄si adulte/
ram: vbi dicit glo. ꝙ amator ardentior dꝛ
cū tantū vxorē diligit vt apud se disponat
ꝙ si ip̄a esset forte vxor alteri⁹: nō minus
secū carnaliter cōmisceret. Et hic adulter
dicit̄ nō reatu criminis illi⁹ capitalis: s; si/
militudīe adulterine libidinis. Nihil enī
est adeo licitū vt nō possit ꝑnicies irroga/
ri. Nec vsus rei ꝯdemnat̄ s; libido vt patꝫ
xlj. di. c. q̄squis. Quidā autē ecōuerso er/
ga ꝯiugē deficiētes affectu amoris ⁊ iusa/

nientes appetitu libidinis vt optatū cōse quant effectū in actu cōiugali: sup aliū magis amatū cogitāt vt sic maiorē libidinis delectationē ɔcipiant. Quid tales nisi cōcubitus adulterinos ppetrare dixerim: pfertim cum ꝛ sola voluntate ppetraf adulterium. Inde dicit Augu. ꝛ ponit. xxxij. q. v. c. qui viderit mulierē ad ɔcupiscendum eam iam mechatus est eam in corde suo: quia enim greco vocabulo adulter mechus dicif: cū non aliena ɔiunx ꝭ mulier videri phibet: apte veritas ostendit: quia etiā solo visu cum turpiter vel inupta ɔcupiscif adulteriū ppetraf. Glo. hoc ē verum in ɔiugato: imo sine visu sola ɔcupiscētia facit reū adulterio. Dicif etiā ō peni. di. j. c. Si cui etiā non ɔtingat facultas ɔcūbendi cū ɔiuge aliena: planum tamen sit eū aliquo modo cupere: ꝛ si ptās detur esse facturū: nō minus reus est q̄ si in tpo facto dep̄hendaf. Quintū itaq; genus adulterij cōmittif in adulterinis blanditijs ꝛ meretricijs: scz in tactibus enormibus: in aspectibus turpibus: in osculis libidinosis: verbis luxuriosis ꝛ similibus q̄ enarrare vetat humana verecundia. De qbus dicit Hiero. et ponit. xxxij. q. iiij. c. liberorum. Ergo vt diximus in matrimonio opa concessa sunt: voluptates aūt que de meretricū capiunf amplexibus in vxore dānate sunt: nimirū: cum dicif in dicto. c. origo: q nihil fedius ē q̄ vxorē amare quasi adulterā. Sed de his meretritijs abusionibus postea latius videbif. Sextū vero genus adulterij cōmittif in nimia frequentatione libidinis: pp̄ter qd̄ efficacius pficiendā cōcupiscentiā ɔuocant ꝛ inflāmant vtendo calidis ꝛ libidinosis in cibo ꝛ potu: sese p hmōi sumptionē potētiores ad actum venereū reddentes: vt se mutuo pluries cognoscāt: ac tam detestande turpitudini frequentius insistant vires naturales penitus eneruātes: que cuncta sūt signa cōcupiscentie mortalis: vnde sup dicto. c. origo qdem honesta erat amoris: dicē glo. scilz spes plis ꝛ vitatio fornicationis: sed magnitudo. i. imoderata exactio p nimio ardore libidinis deformis: nihil autem interest ex qua honesta causa quis insaniat. Vñ talis exactio imoderata graue peccatū: vt ptz. xxxij. q. ij. dec̄ qd̄ inf se ɔiugati imodestū: glo. i. supfluū: inuerecūdū: scz p blanditias meretricias: sordidū scz semen emittendo gerūt: vitiū est hoim nō culpa nuptiarum. Unde ibidē. q. vij. c. non solum: i si. dicif. Sūt qdam q̄ sicut animalia absq; discretiōe indesinēter libidini seruiūt: quos ego nec mutis pecoribus cōparauerim. De qbus ps. xxxj. Nolite fieri sicut equus ꝛ mulus. Septimū deniq; genus adulterij cōmittitur: cū ex impetu libidinis vil pēdif tps iure phibitū in diuersis casibus: put diffuse ptz in sermonibus ō tribus ptibus pnie: sermōe. xxxvij. pp̄ter qd̄ hic breuiter pertrāseo. Primus casus ē impregnatio: cū mulier incipit ppinquare ad partū: vñ. xxxij q. iiij. c. origo: dicit Hiero. de ɔiugatis. Inniteni saltem pecudes ꝛ postq̄ venter vxoris intumuerit nō pdant filios. Glo. pecudes enim post ɔceptū nō coeunt: nec mulier factat copiā sui corpis a cōceptiōe vsq; ad purificationē. Sequif in glo. Perit enim partus ex frequēti ɔcussione. Scd̄s casus est purgatio post partū: vñ. v. di. ɔcipitur. c. Ad eius xo ɔcubitū vir suus accedere non debet quousq; q̄ gignif ablactef. Hec igif q̄ filios suos ex praua ɔsuetudine ad nutriendū tradūt nisi p̄us purgatiōis tps trāsierit viris suis nō debēt cōmisceri: hec ibi. Et q̄ pcipue cauendū ē infra tps ūndecim dierum post partū. Dicit enim Augu. Semen nō sit mixtū sāguine: quia q̄ncq; filij moriūf pp̄ter hoc. Et hoc ē verum si in. xiiij. diebus post partū mulieri cōmisceberis: ꝛ amplius nec filios nec filias ɔcreabis eo q semen viri cū sāguine mortificaf. Tertius casus est mēstruum naturale vñ in dicto. c. ad eius: subdif: q mulieres cū in ɔsuetis mēstruis detinēf viris suis cōmisceri phibenf: ita vt illū morte lex sacra feriat: si qs vir ad mēstruam mulierē accedat vt ptz Leui. xlvi. Scotus i. iiij. dicit: q nec ibi mors infligebaf nisi p pctō mortali. De causa illius phibitionis ꝛ peccati gr̄a breuitatis ꝭ supsedeo. Quartus casus est tps sacrum scz tps dierū solēniū: ieiuniorum: pcessionū letaniarum: que sūt tpa orōnis. De hoc ptz. xxxiij. q. iiij. in multis capl'is: vnde ɔcludit Aug. q si quis sacris noctibus vel diebus aut tpe ieiunij cōmiscef vxori: ille mortalif peccat dūmodo temerarie fecerit. Dicit etiā Grego. in dial. q mulier in nocte delectatione victa ꝛ a viro cognita: demane veniēs ad solēnitatē in ecclīa sācti Stephani a diabolo fuit mox arrepta. Quintus casus ē sacer locus vbi nec debet exigi nec reddi si pōt alius locus haberi fm Alber. Si autem tūc in necessitate reddat vel exigat cū dolore ꝛ displicentia: si vult euadere crimen,

mortale. Secundum autem adulterium est spirituale: quod per eos committitur qui dogmatizant errores et hereticas pravitates. De quo adulterio multa leguntur in veteri testamento: quia omnes tunc erant ad errores et ad idolatriam. Est autem gravius peccatum quam adulterium carnale cum aliena uxore: unde .xxiiij. q.vi.c.penul. ponuntur multe et diverse hereticorum secte adversus catholicam fidem exorte: que ab apostolis et sanctis patribus vel concilijs damnate sunt. Sed adhuc quicunque scripturam sanctam aliter intelligit quam sensus spiritussancti flagitat a quo scripta est: licet ab ecclesia non recesserit sed per sententiam tamen hereticus appellari potest: et de carnis operibus est eligens quod peiora sunt: ut patet ibidem c.heresis: et sunt verba Hiero. in epistola ad Gal. unde de huiusmodi doctoribus errorum habetur .xxxvij. di.c.relatum. Postea vero preter tu simulate religionis inovate sunt hereses diverse: de quibus habetur in cle. de here. in.c. ad nostram. Sed quia de hac materia tactum est supra in .v. precepto sermone xvj. A. et sermone .xxj. A. B. ac etiam sermone xxx. A. B. ideo nunc brevitati consulens de hoc prosequi pretermitto. Ad laudem dei.

Utrum simplex fornicatio est mortale peccatum. Et utrum alicui fuit licitum habere concubinam. Et de meretricibus gravitateque fornicationis: Ser. III

Non mechaberis.

Exo. xx. Secundo modo preceptum istud exponitur de omni concubitu: qui fit non quidem contra fedus sed absque federe matrimoniali. Et sic exponit Isido. super Exodum: et ponitur .xxxij. q.v.c. non mechaberis: id est nec quisquam preter matrimonij federa feminis alienis admisceatur ad explendam

B libidinem. Et secundum hoc discerni possunt septem species adulterij. Prima dicitur fornicatio: que large loquendo vocatur adulterium: xxxij. q. iiij. in. c. dicat aliquis uxorem non habeo ideo ancillam mihi associam: et infra. Cur queritur tale contuberniu de quo nati filij non sunt testes matrimonij sed adulterij: cur filij huiusmodi suscipiuntur adulterini qui patri pudori sunt non honori: dicente scriptura. Adulterorum filij sunt abominatio: hec Augu. in quodam sermone de sancto Iohanne. Ceterum licet secundum Isidorum omnis immunda pollutio dicatur fornicatio: ut patet xxxij. q. vij. c. non solum: ubi subditur. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur: quam unusquisque diversa turpitudinis voluntate prostituatur. Ex delectatione enim fornicationis varia gignuntur flagitia: quibus regnum dei clauditur ut homo a deo separetur. Et ideo ut ibidem subditur: inter cetera septem vitia fornicatio maximum est scelus: scilicet extensive: quia per carnis immundiciam templum dei violatur maculat enim corpus et animam: secundum apostolum enim qui fornicatur in corpus suum peccat. Sequitur. Sunt autem quidam qui sicut animalia absque discretione indesinenter libidini serviunt: quos ego nec mutis pecoribus comparaverim. Pecora enim postquam conceperint ultra non indulgent maribus copiam sui: hoc ibi. Tamen ut dicitur xxxvj. q.i. in. §. cum ergo: fornicatio licet videatur esse genus cuiuslibet illiciti coitus qui fit extra uxorem legitimam: specialiter tamen intelligitur in usu viduarum vel meretricum vel concubinarum. Unde secundum Asten. in summa: fornicatio proprie dicta committitur quando solutus solutam usu naturali cognoscit. Et intelliguntur solutus et soluta quolibet vinculo scilicet coniugij: consanguinitatis ordinis et religionis sive voti continentie: que tamen fornicatio gravatur in virgine et mutat speciem peccati vocaturque stuprum in scripturis. Ad maiorem autem evidentiam primo queri potest: utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale: presertim cum Osee. i. precepit dominus Osee. Vade sume tibi uxorem fornicariam et fac filios fornicationum: ex quo videtur non esse mortale peccatum. In cuius etiam argumentum in sacra scriptura simplex fornicatio legitur in antiquis patribus sine reprehensione: sicut legitur Gen. xvj. de Abraam quod accessit ad ancillam suam Agar: et infra Gen. xxx. legitur de Iacob quod accessit ad ancillas uxorum suarum Balam et Zelpham. Capitulo quoque xxxviij. legitur quod Iudas accessit ad Thamar quam estimavit meretricem: ergo non videtur esse mortale peccatum. Ad hoc dicendum: quod absque omni dubio tenendum est quod fornicatio simplex sit mortale peccatum: quod patet tam ratione quam auctoritate. Primo ratione patet secundum Tho. secunda secunde .q. cliiij. quia peccatum mortale est omne peccatum quod committitur directe contra vitam hominis: fornicatio autem simplex importat inordinationem que vergit in nocumentum vite eius qui est ex tali concubitu nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus in quibus ad

educationē ꝓlis reqrit̄ cura mar̄ ⁊ femi/
ne: ꝙ in eis non est vagus cōcubitus: sed
maris ad certam feminā vnaꝫ vel plures:
sicut patet in omnibꝰ auibꝰ. Secus aūt est
in animalibꝰ in quibꝰ sola femina sufficit
ad educationē fetus: in qbus ē vagus cō/
cubitus. Manifestū est autē ꝙ ad educati
onem hoīs non solū requirit̄ cura matris
a qua lactat̄ sed multomagis cura patr̄ a
quo est instruēdus et docēdus: ac ī bonis
tam exteriorībꝰ q̄ īterioribꝰ ꝓmonēdus.
Et ideo cōtra naturam hoīs est: ꝙ vtat̄
vago cōcubitu: sed oportet ꝙ sit maris ad
determinatā feminā cuꝫ qua ꝑmaneat diu
vel etiam ꝑ totam vitā. Et inde est ꝙ natu
raliter inest maribꝰ in specie humana solli
citudo de certitudine ꝓlis: q2 eis imminet
educatio ꝓlis: q̄ certitudo tolleret̄ si esset
vagꝰ ꝯcubitus. Hec aūt determinatio cer/
te femie mr̄imoniū vocat̄: et ideo dicit̄ eē
de iure naturali. Vn̄ q2 fornicatio ē ꝯcubi
tus vagus ⁊ ꝯtra bonum ꝓlis educande:
ideo mortale peccm̄ est: grauiꝰ vtiqꝫ ſm spe
ciem q̄ peccata q̄ fiūt ꝯtra bona exteriora
vt: furtū ⁊ ſilia. In argumētū huiꝰ ſm oēs
leges: filij qui de ꝯcubinis sunt: vitupera
biles sunt: ⁊ cōtumelia est in eis sic nasci:
nec de iure patri in hereditate succedere
pñt ab intestato: qđ ordinatū est in penaꝫ
delicti patꝫ. Patet h̄ etiā auctē. Nā Au/
gu. sup Exo. dicit et ponit̄. xxxij. q. iiij. §.
sed vtꝫ: in hoc nomine mechie in isto pce
pto oīs illicitꝰ cōcubitus atqꝫ illoꝝ mēbro
rum non legitimꝰ vsus ꝓhibitus intelligi
debet. Et iteꝫ Augu. in q̄stionibꝰ Deut. ⁊
ponit̄ eo. ti. c. meretrices esse ⁊ ad meretri
ces accedere ꝓhibet dn̄s: quaꝝ publice ve
nalis est turpitudo. Dicit̄ eni Deut. xxiij.
Non erit meretrix de filiabꝰ isrl̄ neqꝫ scor/
tator de filijs israel. Pro quo nota ꝙ ī di/
cto. §. ſ vtruꝫ: dicit glo. ꝙ hic videt̄ surge
re inextricabilis ꝯtrarietas. Nā ī Deut.
licitum erat habere ꝯcubinam ⁊ dare ei p̄
cium sue pudicicie ⁊ eā dimittere. Sic etiā
habet̄ Exo. xxj. Si quis vēdiderit filiam
suam in famulā non egredietur sicut ancille
exire ꝯsueuerunt. Sup quo dicit magister
in histor̄ijs ⁊ alij doctores: ꝙ tales vende/
bant̄ in cōcubinas vt seruirent in lecto: et
ex cōsequenti de concubinis fierēt vxores
si placerent viris. Et tales quidam emere
solebant ꝓ sepīs vel ꝓ filijs suis. Si ergo
sibi quis emerit ⁊ ei displicuerit eam acci/
pere in vxorem: tunc nō egredietur anno se/
ptimo sicut ancilla: id est sine precio: sed q̄
eam humiliauit dotem vestes et nuptias:
id est v. rū ei ꝓuidebat ꝓ precio pudicitie:
ꝙ si ante septimū annū ei displicuerit ven
dendi eam alteri potestateꝫ non habebit:
nec pudicicie precium negabit: ꝙ si eam in
vxorem duxerit tunc iuxta legem vxorum
faciet ei: nec sine libello repudij egredietur.
Si vero non sibi sed filio eam emerit tunc
iuxta morem filiaꝝ faciet illi: scꝫ dando ei
dotem ⁊ alia ꝑtinentia ad nuptias: hoc ex
pto ꝙ parentibꝰ puelle nihil dabit ꝓ mu/
nere sicut apud hebreos cōsuetum erat: vt
ptꝫ Gen̄. xxiiij. de parentibꝰ Rebecce. Ra/
tio huius est: quia pecunia quā parentibꝰ
dederat ꝓ seruitio puelle cōputatur hic ꝓ
tali munere: ꝙ si ista refutata filio suo alte
ram acceperat: tunc ꝓuidebat abiecte nu/
ptias: vestimenta: et p̄cium pudicicie: scꝫ
dotem ⁊ hoc ſm arbitriū iudicuꝫ eo ꝙ hu
miliata: id est deflorata est a filio suo. Et si
ista tria nō fecerit: id ē si nec ipe eam deflo
rauerit nec etiā filius eius nec eaꝫ sibi nec
filio in vxorē accepit: tunc more ancillarū
gratis egredietur ⁊ absqꝫ p̄cio sibi dato. Ex
quibus liquido patet licituꝫ fuisse iudeis.
habere cōcubinas. Sed in decalogo ſm i/
terpretationē Augu. ꝓhibita fuit omnis
fornicatio. Tandem respondet glo. ꝙ illđ
in Deut. intelligit̄ de cōparatiua ꝑmissio/
ne: hoc est: ꝑmittit̄ minus malū vt maius
euitet̄: vt patet. xxxiij. q. ij. c. Si qđ veriꝰ.
in glo. ⁊. xxvj. q. ij. c. Hi qui: licꝫ ī veritate
illud semꝑ fuit peccatū. Dicit̄ etiā Tobie
iiij. Attende tibi ab omni fornicatione et
p̄ter vxorem tuaꝫ nō patiaris crimē scire.
Crimen auteꝫ in sacra scriptura dicit̄ esse
mortale peccatuꝫ: vnde dn̄s in vindictam
huius vitij filijs israel cum filiabꝰ moabi/
taꝝ fornicantibus vt dicit̄ Nu. xxv. iussit
dominus principes eoꝝ suspendi: quia cri
men non impediebāt: sed phinees p̄ueni/
ens executionem iussionis Zambri cū ma
dianita fornicantē interfecit ac eternuꝫ sa
cerdotium ꝓmeruit: occisiqꝫ sunt de popu
lo ꝓpter illud crimē. xxiiij. milia. In noua
qꝫ lege ꝓhibita legit̄ ab apostolo dicente:
j. ad Cor̄. v. Neqꝫ fornicemini sicut qdaꝫ
eoꝝ fornicati sūt ⁊ perierunt vna die. xxiij
milia. Iudicat̄ insuper ab eodem mortale
peccm̄: q2 dr̄. j. Cor̄. vj. Nolite errare: neqꝫ
fornicatores neqꝫ idol̄ seruientes neqꝫ adul
teri ⁊c. regnū dei possidebūt. Et iterum
ad Gala. v. ꝑmissa fornicatione cuꝫ qbus/

dam alijs vitijs subdit: qui talia agūt reg/
num dei non possidebunt. Hinc. xxxij. q. j
c. vlt. dicit̄ q de pluribus talis penitētia de/
bet imponi qualis imponit̄ de adulterio
fornicatiōe homicidio et alijs criminalib⁹: et
et sic nunq̄ licuit habere cōcubinā. Ad ob
iectum igit̄ dicendum fm Tho. in. iiij. di.
xxxiij. q vbicūqꝫ legit̄ in veteri testamēto
aliquos sanctos patres habuisse concubi
nas: vt Abraam Jacob Dauid et siles quō
necesse sit a peccato mortali excusari: opor
tet eas eē matrimonio iūctas: et tamē dici
cōcubinas: q: aliquid habebāt de ratione
vxoris et aliquid de rōne ꝯcubine. Nā fm
q matrimoniū ordinat̄ ad suum pncipalē
finem qui est bonum plis: vxor viro ꝯiun
git̄ insolubili ꝯiunctione vel saltē diutur
na: et ꝯtra hoc non est dispēsatio. Sꝫ q̄tuꝫ
ad secūdū finem qui est dispēsatio familie
et cōmunicatio operū: vxor ꝯiungit̄ vt so/
cia. Sꝫ hoc deerat his que concubine no/
minabant̄ vnde nec Abraā Agar ꝯcubi/
naꝫ ad petitionē Sare dimittere potuisset
nisi prius sup hoc et voluntatē dei p respō/
sum recepisset. Dicit enī Richar. sup. iiij.
di. xxxiij. q Agar fuit cōiuncta Abrae in/
dissolubili vinculo q̄tum ad mutuā pote/
statē corpoꝝ: vñ fm rei veritatē fuit vxor:
sed quia non habebat auctoritatē matris/
familias in regimie dom⁹ et familie: nec p/
les sua succedere debebat in hereditateꝫ: et
ideo quo ad h̄ erat ancilla. Nec licitū fuis/
set Abraā eam a se eijcere ꝓpter monitiōeꝫ
Sare: nisi sup hoc habuisset diuinū māda
tum. Voluit autē deus eos separe nō q̄tū
ad vinculū sed q̄tum ad cohabitationē et
thoꝝ: ad significandū illud ministeriū quō
explicat aplūs ad Gal. iiij. cū dicit. Abraam
duos filios habuit. Cōcordat etiā ibidem
Bonauē. Porro fm Tho. scda. 2ᵉ. q. cliiij
Judam excusare a peccato fornicādo cum
Thamar nō ē necessariū: q: fuit etiā actor
venditiōis Joseph. Dicunt etiā cōiter do/
ctores: q lꝫ Osee pmo videt̄ dñs pcepisse
q Osee fornicatricē acciperet et faceret filios
fornicationū: q tñ eā accepit i vxorē: sicut
etiaꝫ textus sonare videt̄ qui dicit. Sume
tibi vxorē fornicationū. Et h̄ nō solū licitū
est: vt ptꝫ. xxxij. q. j. c. integritas. §. cū gꝫ et
c. nō est culpādus: sed etiā meret̄ talem de
sterquilinio vitioꝝ extrahēs: vt ptꝫ eꝫ de
spōsa: vbi dicit̄. c. Inter opa charitat⁹ nō
minimū ē errātes ab erroris sui semita re/
uocare. Et infra. Statuim⁹ vt oīb⁹ q publi

cas mulieres d lupanari extraxerint et du
xerint in vxores quō agūt in remissionē p/
ficiat petōꝝ. Qꝫ si q̄s ꝯtendat tales fuis/ B
se dūtaxat ꝯcubinas nō vxores: sup h̄ q̄ri
pōt: vtꝝ ꝯcubit⁹ ꝯcubinarius ex dispēsati
one diuina possit fieri sine peccato morta/
li: pserTim cū dinoscit̄ esse ꝯ vnuꝫ de pnci/
pijs legis nature: scꝫ ꝯ bonum ꝓximi. Est
enī ꝯ bonū plis q̄ est pncipalis finis car/
nalis ꝯcubit⁹ fm naturale iudiciū rōnis: et
finis aūt pncipium ē in moralib⁹. Ad h̄ re
spondet Richar. vbi supra: q talis ꝯcubi/
tus vt i plurib⁹ est ꝯtra bonū plis: q: tol/
lit debitū ordinē parentū ad plem. Dicit
enī Augu. ix. sup Gen. q bonū plis est vt
vt amāter suscipiat̄ benigne nutriat̄ et re/
ligiose educet̄: q̄ bono vt i plurib⁹ caret p
les genita p ꝯcubitū fornicariū. Quia tñ
ꝯtingere pōt q hō cuꝫ muliere ꝯueniat cū
q̄ nō est matrimonialiter iūct⁹: et mulier cuꝫ
viro ꝓpter bonū plis: et q plem amanter
suscipiāt benigne nutriant et religiose edu
cent: et ideo videt̄ q si non obstaret aliud
q̄ rō supradicta: ꝯcubit⁹ ꝯcubinari⁹ i pdi
cto casu posset p dispēsationē ꝯditoris le/
gis nature non esse petm̄ mortale. Ergo di
cendū: q adhuc ē alia rō: q: scꝫ in nullo ca
su pōt fieri nude vel absqꝫ corruptiōe debi
ti ordinis ad deum. Nā talis viri ꝯcubit⁹
semp ē cū nō sua q̄tū ad talē vsum: et ideo
semp corrūpit debitū ordinē ad dominiuꝫ
rei: et q: mulier nō ē sua pprius h̄ dei: ideo vir
se carnaliter copulās cū muliere non suaꝫ
q̄tum ad talē vsum debitū ordinē ad deū
corrūpit: de⁹ aūt facere nō pōt q act⁹ corrū
pens ordinē debitū ad ipm̄ sine petō mor/
tali fieri posset. Et eadē rō est fm Richar.
vbi supra di. xxxiij. cur nō pōt ꝯtrahi ma/
trimoniū ad tps q: seru⁹ alicui⁹ dñi haben
tis sup ipm̄ plenitudinē ptātis: non pōt si
ne cōcessione dñi illi⁹ et auctoritate: alteri
ꝯcedere q̄lēcunqꝫ potestatē in corp⁹ suū: h̄
q̄libet homo seruus est dei: q̄ sup quēlibet
hoiem habet oimodā plenitudinē potesta
tis: hinc null⁹ vir mulieri cōcedere potest
aliquā potestatē in corp⁹: nec ecōuerso ni/
si ex cōcessione dei explicita vel implicita.
Deus autē non solū non ꝯcedit h̄ etiam p
hibet inter virū et mulierē fieri mutuā cō/
cessionem suoꝝ corpoꝝ q̄tum ad ꝯcubitū
carnalē ad tēpus: vt patꝫ Matth. xix. vbi
dicit. Quos deus ꝯiunxit homo nō sepa/
ret. Verū est tamē: q deus tanq̄ superior
dñs sup virū et mulierē plenitudinē ptāt⁹

habēs facere posset: q licitum est viro et mulieri ꝯcedere sibi mutuo ꝑtātes corporū suoꝝ ad tēpꝰ: q̄uis h̄ licitū eē nō posset nisi ꝑ auc͞tem diuinā. Unū dicit Tho. scd̄a 2ᵉ. q. cliiij. q fornicatio dr̄ esse peccm̄ inquātū est ꝯ rōnem rectā: ratio aūt hoīs est recta s̄m qd̄ regulat̄ volūtate diuina q̄ ē prima regula ꝛ sūma: ꝛ ideo qd̄ homo facit ex voluntate dei obediens eius p̄cepto: non est ꝯtra rectam rōnem: q̄uis esse videat̄ ꝯtra cōmunem ordinē rōnis: sicut etiā non est ꝯtra naturā qd̄ miraculose fit ỽtute diuina: q̄uis ꝯtra cōmunē cursum nature. Et ideo sicut Abraā nō peccauit filiū inocētē volendo occidere: ꝓpter qd̄ obediuit deo: q̄uis h̄ s̄m se ꝯsideratū sit cōiter ꝯ rectitudinē rōnis humane. Sic etiā Osee nō peccauit ex p̄cepto diuino fornicando: nec talis cōcubitus fornicatio ꝓprie dici debet: q̄uis fornicatio nolet̄ ad cōem cursū referēdo. Sic etiā Jacob excusat̄ a mendacio xxij. q. ij. q̄rit̄. §. item opponit̄: ꝛ israelite a furto. xiiij. q. v. dixit dn̄s: ꝛ Samsō ab homicidio. Sic ꝛ Abraā: vt ptꝫ. xxiij. q. v. c. si nō licet: circa fi. ꝛ etiā Phinees: vt ibi q. viij. c. occidit. Et sic ptꝫ q oīs fornicarius ꝛ ꝯcubinarius ꝯcubitꝰ ē ꝓhibitus: tā in lege nature q̄ etiā in lege Moysi ꝛ grē. Maxime tn̄ ꝓhibitus est ꝯcubitus hmōi cū meretribꝰ: vt. xxxij. q. iiij. c. meretrices eē et ad meretrices accidere ꝓhibet dn̄s: scꝫ Deut. xxiij. vbi dicit. Nō erit meretrix de filiabꝰ israel neq̄ scortator de filijs isrl̄. Pro quo nota s̄m Hosti. q meretrix dicitur duobꝰ modis. Uno mō q̄ vagā sequit̄ libidinē. Et dr̄ vaga libido ad differentiā fornicationis in q̄ ē determinata libido respectu vniꝰ persone: vt cū vna vni adheret eē qd̄libet vinculū. s. matrimonij voti consanguinitat̄ affinitat̄ ꝛ simil.ū. Alio mō dr̄ meretrix cuiꝰ publice venalis ē turpitudo: ꝛ ad talē accedere ꝓhibet dicta auctoritas. vnde meretriciū est damnatū: lꝫ sub dissimulatiōe ꝑmittit eccl'a: forte s̄m Hosti. vt maius malū euitet̄: q: q̄ nimis emūgit elicit sāguinē. Et s̄m leges meretrices sunt vilissime q̄s iudicat lex indignas legum obseruatiōe seu ꝑ legē illaqueari. C. de adult̄. l. q̄ adulteriū: l. fi. Et lꝫ q̄dā somniare conāt̄ illicitū ꝯcubituꝫ cū meretrice minoris eē criminis q̄ cū alia soluta ꝛ corrupta: tū hmōi nō modicū errant ꝛ mētita est iniq̄tas sibi: cū econtra talibꝰ cōmisceri peccm̄ aggrauet. Cuiꝰ ratio ē: q: cū putat se simplicē fornicatiōē ꝑpetrare cōmittit adulteriū incestū sacrilegiū vel simi: vl' saltē se cōmittit ꝑiculo ꝛ discrimini maior̄ peccati: cuꝫ ex oī statu mundi libido meretricū accrescat tā numero q̄ malicia. Hinc super illud Deut̄. xxiij. nō erit meretrix ꝛc̄. dicit glo. q ad eas ꝓhibet accedere q̄ꝝ est venalis turpitudo qd̄ ē ꝓprie meretricuꝫ.

Ut aūt aliq̄liter inotescat grauitas huiꝰ peccati sciendū: q sunt q̄dā gradus luxurie q̄tū ad aggrauatiōem peccati. Primꝰ ꝛ infimꝰ gradus luxurie ē ꝯsensus in delectationē peccati: de q̄ dicit Tho. scd̄a 2ᵉ. q. cliiij. arti. iiij. q nō solū ꝯsensus in actū s̄ etiā ꝯsensus in delectationē mortal̄ peccati ē mortale peccm̄. Sꝫ de h̄ latiꝰ ptꝫ s̄mone. x. huiꝰ p̄cepti. Scd̄s vero gradꝰ ē ꝯsensus i actū peccati mortalis: scꝫ luxurie: qd̄ grauiꝰ ē q̄ solus ꝯsensus in delectationē. Et loquor h̄ de ꝯsensu in actū simplic̄ fornicationis: q: ꝯsensus i stuprū raptū adulteriū aggrauaret peccm̄. Tertiꝰ gradus est cuꝫ talis ꝯsensus in actū ꝯfouet̄ libidine sensuū exterioꝝ: vt visu amplexu verbo tactu ꝛ similibꝰ: de q̄ dicit in euangelio dn̄s. Qui viderit mulierē ad ꝯcupiscendū ꝛc̄. hoc enī in suo genere ceter̄ paribꝰ grauiꝰ est prioribꝰ peccatis: q̄uis ex q̄busdaꝫ circūstātijs posset ꝯtrariū cōtingi: vn̄ ꝛ i hac vltima peccati specie illa peccata grauiora indicant̄: q̄ vehementiorē libidinis ardorē excitāt: vn̄ s̄m Tho. vbi supra: lꝫ tam dicta peccā s̄m se bonū ꝓlis humane nō impediāt: habēt tn̄ rōnem peccati mortalis: eo q ꝓcedūt ex libidine q̄ radix ē huiꝰ impedimēti. Quartū ỽo gradū tenet ꝯcubitus cū vxore q̄ ꝑ affectum excedit limites mr̄imonij: vt cū q̄s attēdit nō q: vxor: s̄ q: mulier: idē facere paratꝰ si nō eēt eiꝰ vxor: talis enī peccat i duobꝰ. Primo q: fi. īcēdit ꝓlē s̄ libidineꝫ: ꝛ sic peccat ꝯ legē nature. Dicit enī Tho. super. iiij. dis. xxxij. q illa actio dr̄ eē ꝯ legē nature q: nō ē ꝯueniens fini debito: siue q: nō ordinat̄ i ipm̄ ꝑ intētionē agētis: vel q: de se nō ē illi fini ꝓportionatꝰ. Finis aūt quē ex ꝯcubitu natura intendit ē ꝓles ꝓcreanda educāda ꝛ instituenda: ꝛ vt h̄ bonū q̄reret̄ posuit deꝰ delectationē in coitu: vt dicit Cōstantiꝰ. Quicunq̄ ḡ vtit̄ ꝯcubitu ꝓpter delectationeꝫ q̄ in ipo est: non referendo ad finē intentū a natura: ꝯtra naturā facit licꝫ etiā sit talis ꝯcubitus q̄ ad illuꝫ finem ꝯuenienter ordinari possit: sicut in matrimonio: quia

non querit plis ꝓcreationē sed ꝓpriā dele
ctationē. Similiter fornicariā vl' ꝯcubinā
cognoscens etiā causa plis ꝓcreande: cō/
tra naturā facit: quia hoc est ꝯtra bonum
plis ꝓcreande: ⁊ sic talis ꝯcubitus nō est
ꝓprie ad intentū finē referibilis: q2 nec est
heres successionis: nec sanguinis: nec ē te
stis matrimonij sed adulterij: nec parētib⁹
est honori sed pudori: vt patz plane. xxxij.
q. iiij. c. dicat aliquis. Hinc dicit' Eccl. xlj.
Erubescite a patre ⁊ mr̄e de fornicatiōe. Se
cūdo vero peccat in hoc q2 ex aliq̄ suppu/
tatione paratus eēt incidere fornicationē
ꝓpter affectū libidinosū quē gerit ad ꝓ/
priam vxorem: scz in casu quo non esset ei⁹
q2 si esset vxor alterius tunc nihilomin⁹ de
liberaret cum ea peccare: tūc iudicaret' ad
ulterium. Ad laudem dei.

De stupro et eius grauitate ac pena. Item de excellētia virginitatis et in quo ꝓprie consistit virginitas: Sermo IIII

Non mechaberis.

Exo. xx. Scd̄a vero species isti⁹
mechie vocat' stuprū. De quo di
cit'. xxxvj. q. j. in. §. cum ergo. Stuprū aūt
est ꝓprie virginum illicita defloratio: qñ
videlicz non ṗcedente coniugali pactione
vtriusq3 volūtate virgo corrumpit': patre
iniuriā ad animū statim post cognitionē
non reuocāte. Et istud q̄dez stuprum sicut
est turpius exercitio: sic est maius in vitio
q̄3 simplex fornicatio: ⁊ cōparat' quodam/
modo adulterio. Dicit enī Ambro. l. B. de
patriarchis. Nemo sibi blandiat' de legi/
bus: omne stuprū adulteriū est. Ad cui⁹
euidentiā queri potest: vtr3 stuprum poni
debeat species distīcta luxurie: ṗsertim cū
stuprū importat illicitā virginum deflora/
tionem: vt dictum est: sed hoc esse pōt solu
ti cum soluta qd̄ ptinet ad fornicationem.
Ad hoc rn̄det Tho. scd̄a. 2e. q. cliij. q2 vbi
circa materiā alicuius vitij specialis aliq̄
deformitas occurrit: ibi poni debet deter/
minata species illi⁹ vitij. Luxuria vo pec/
catum est existens circā venereas delecta/
tiones ⁊ oꝑationes. In virgine igit' existē
te sub custodia patria: occurrit q̄dam spe/
cialis deformitas si corrumpat': tā ex pte
puelle q̄3 ex parte patris. Primo ex parte
puelle: quia ex hoc q2 violat' nulla pactio/
ne coniugali ṗcedēte: multū impeditur a
legitimo matrimonio ꝯtrahendo: ⁊ poni/
tur in via meretricandi: a quo retrahebat'
ne signaculū virginitatis amitteret. Mul
tum etiam eam damnificat: ⁊ sic facit ꝯtra
iustitiam. Nam q̄uis eam vi non corrum
pat: tamen eam seducit. Et sic obligat' illi
ad restitutionē multiplicē. Primo q2 im/
pegit eam ad casum multoꝝ vitioꝝ: sicut
enī rupta clausura vinee multi postmodū
intrant spoliant ⁊ ꝯculcāt: sic fracto sigil/
lo castitatis tam a multis impetit': inuadi
tur ⁊ ꝯculcatur. Dicit' enī Eccl. ix. Omis
mulier que est fornicaria quasi sterc⁹ in via
ab omnib⁹ ṗtereuntib⁹ conculcabit'. Et q2
virginalem amisit verecundiā: quotiens
occasione illius peccat: totiens stuprator
peccati ꝑticeps efficit': quia regula iuris ē
in. vj. qui occasionē damni dat: damnum
dedisse videt'. Secundo magis abstulit il/
li bonam famā q̄3 quicūq3 detractor: que
fama ṗciosior est quibusuis bonis tēpora
libus. Dicit' enī Eccl. xlj. Curam habe de
bono nomine: hoc enī magis ꝑmanebit ti
bi q̄3 mille thesauri magni ⁊ ṗciosi: ꝓpter
quod tenet' ad illius restitutionē si resti/
tui potest: sin autē: tunc restitutio fieri de/
bet in equiualēte ꝓut ē possibile: vt extra
ne lite pen. c. ecclesie sancte marie. Tertio
quia abstulit illi bonū irrecupabile vel ir/
recōpensabile: quia virginitas amissa nō
recipit recupationē nec etiam recōpensati
onem cum non sit digna pōderatio conti/
nentis anime. Dicit enī Augu. li. de virgi
nitate: q2 virginalis integritas ⁊ ꝑ piam cō
tinentiam ab omni cōcubitu imunitas an
gelica portio ē. Et iterū ibidē ait: Pulchri
tudinē q̄s pōt maiorē estimare decore vgi
nis: q̄ amat' a rege: ꝓbat' a iudice: dedica
tur a dn̄o: ꝯsecrat' deo: vn̄ i euāgelio cēte/
sim⁹ fruct⁹ ascribit' virginitati. Ad restitu
tionē igit' hui⁹ marie iacture q̄s inuenitur
idone⁹? Silr ex pte parentū occurrit defor
mitas: q2 de custodia filie sollicitudinē ge
rere debēt: s'm illud Eccl. xlij. Sup filiā lu
xuriosā ꝯfirma custodiā: ne qñ faciat te in
opprobriū venire inimic⁹. Vn̄ non solū pa
rētes s3 etiā alij ꝓximi cognati ⁊ amici sibi
reputant illatū magnum dedecus: cum eo
rum cognata: contempto virginitatis ho
nore fuerit publice fornicationi subacta:
vnde parētes eius potius sustinerēt mag/
nā iacturā reꝝ tꝑaliū: q̄3 deflorationē3 virgi/
nee honestat'? ⁊ sic stuprator obligat' etiā

eius parētib⁹ ad restitutionē. Hinc pceptū est Exod. xxij. ⁊ Deut. xxij. q̄ si seduxerit quis virginē needū desponsatā: scȝ ꝟbis vel donis inducendo eam in cōsensum copule carnalis: dormieritq̄ cuȝ ea: dotabit eā scȝ dote vxoris ⁊ habebit eam vxorē: et estimabit dos iux facultatē corrūpentis ⁊ dignitatē puelle. Insup dabit patri puelle qnqgīta siclos argēti ꝓ iniuria sibi facta: qꝛ puella erat ī eius tutela: ⁊ sic corruptor ad duplicē obligat dotē: vnā patri ⁊ altā puelle deflorate. Et cū hoc tenebat eaȝ in vxorē accipe: si pater puelle voluerit sibi dare: nec postea poterat eā repudiare: q̄ si pat eā ī vxorē dare noluerat: eo q̄ nobilior potētior: vel ditior erat aut alia qcunq rōne: tenebat nihilominꝰ dare patri puelle dictos .l. siclos ⁊ si non poterat soluere: tunc tenebat ad equiualētiā seruire seu ꝑ aliā viā satisfacere: ⁊ h̄ qdē in lege veteri. Uerūtn̄ in noua lege q̄ est lex perfectionis fm rectam restitutionis obligationē: corruptor ꝟginis in casu quo nō duceret eaȝ vxorē: nedū ɔdēnare debet ad dotandum corruptā iux modū dotis quā ꝟgines accipe ɔsueuerūt: q̄ vt dictū ē estimat iux facultatē corrūpētis ⁊ dignitatē puelle: sed etiā fm iusticiā obligat vltra qtū rōne illius corruptionis eiꝰ ɔditio deterior facta ē. Exempli grā. Si q̄s eā prius duxisset ꝓ centū libras ⁊ nūc non vellet eā ducere nisi ꝓ ducent: tūc fm merā iusticiam corruptor daret et ducētas libras fm Jo. an. in c. si seduxerit: ex̄ de adult. et stupro: et fm Hein. boyc. in. c. puenit: eo. ti. Ad maiorem tñ euidentiā qri potest: an ⁊ qñ virginē corrūpens obligat ipam in vxorē ducere vel dotare. Ad hoc rūdet Hein. boyc: ī dicto. c. puenit: q̄ si corruptor ꝟginis ē talis: q̄ ipam in vxorē ducere non pōt: vt qꝛ iam vxoratus est: vel religiosus aut in sacris aut voto ɔtinentie ɔstrictus: seu cognouit eius cognatā aut affinē: ⁊ tūc ipam dotare debebit: vt dicto. c. si seduxerit. Cū enī quis obligat ad duo copulatiue seu alternatiue: tunc si alteȝ facere non pōt: ad alteȝ q̄d facere potest tenebit. Sed in dicto. c. si seduxerit aut obligat accipe vl̄ dotare: q̄ si non posset eā dotare tūc castigatus ⁊ excōmunicatꝰ in monasterio recludetur: vt ptȝ in dicto. c. puenit: in glo. vñ debet esse castigatus fm q̄ visum fuerit iudici: ⁊ excōmunicatꝰ quo ad cōmunionē sacramentoȝ quousq visum fuerit superiori: vt patȝ ibidē in glo. Et de monasterio nulla sibi erit egrediendi sine pceptione licentia: vt ibidē in textu. Et hoc est verū etiā si sit clericus: vt notāt Abbas ⁊ Joh. an. in dicto. c. si seduxerit. Si vero potest eam ducere in vxorem: tunc si placet tam corruptori q̄ corrupte mrīmoniū ɔtrahere possunt etiaȝ inuitis pentibꝰ fm Bern. ⁊ Host. q̄ si placet soli corruptori ꝫ nō corrupte tunc corruptor non tenebit ad eam dotandam: cū ad alteȝ duoȝ solūmodo teneat: ⁊ in optione sua videat esse quid vel. ⁊ eligere: vt in dicto. c. puenit. Q̄d tamē intelligendū est sane: nisi corruptorē admiserit indignum suo ɔiugio: tūc enī fm aliquos ⁊ rationabiliter locū habet id quod ponitur in dicto. c. si seduxerit: vbi subd. f. Si vero pater ꝟginis eaȝ dare noluerit pecuniam reddet iux morē dotis quaȝ ꝟgines accipe ɔsueuerunt. Glo. ibidē: que scȝ pecunia vel dos estimabit iuxta facultates ipius stupratoris et dignitatē puelle. Hec fuit olim pena ī Exo. Sed hodie est illa q̄ ponit in dicto. c. puenit: vt iam tactuȝ est. Si deniq placet soli corrupte ꝫ non corruptori: tunc corruptor tenet eaȝ dotare fm Bern. in dicto. c. puenit: et nihilominꝰ castigatus ꝓut iudici videbit: excōmunicatusq fm modū pdictū ī monasterio recludetur: in quo agat penitentiā nō ꝑpetuam sed ad tēpus fm arbitriū superioris. In quibus satis liquet q̄tum ecclesia militās pōderat maledictū stuprū virginū supra simplicem fornicationē. Hic igit pmo queri pōt vtrū ꝟginitas sit excellentior matrimonio: ꝑsertim cum dicit Augu. in li. d̄ bono cōiugali: q̄ non impar meritū ɔtinentie ē in iohāne qui nullas expertus est nuptias: ⁊ in Abraā qui filios generauit: sed maioris virtutis maius est meritū: imo bonuȝ cōmune potius est bono priuato: vt patet ꝑ pħm. j. ethicoȝ: sed ɔiugiuȝ ordinat ad bonum cōmune: scȝ ad ꝑlem pcreandā et educādā in seruitio dei. Dicit enī Augu. de bono ɔiugali. Q̄ cibus ē ad salutē hominis hoc est ɔcubitus ad salutē humani generis. Sed ꝟginitas ordinat ad bonuȝ speciale: vt scȝ vitent tribulatiōes carnis quas sustinent cōiugati ⁊ cogitent ea que domini sunt. Ad hoc respōdet Tho. sc̄da 2ᵉ. q. clij. q̄ sicut patet in li. Hieronymi cōtra Jouinianū: hic fuit error Jouiniani q̄ posuit virginitatem non esse matrimonio ꝑferendā. Qui qdē error ꝑcipue destruit

exemplo christi: qui et matrē virginē elegit et ipse virginitatē seruauit. Et ex doctrina apostoli .j. ad Cor. vij. Uirginitatē consulit tanq̄ melius bonū. Destruitur etiā ratione: q: bonū diuinū est potius humano bono: et bonū aīe preferf bono corporis: similiter bonū contemplatiue vite preferf bono actiue vite: dicente domino: Maria optimā partē elegit: virginitas autē ordinatur ad bonū anime sm vitā contemplatiuā: quod est cogitare ea que dei sūt: coniugiū autē ordinatur ad bonū corporis qd est corporalis multiplicatio generis humani et pertinet ad vitam actiuā: q: vir et mulier in matrimonio viuēdo necessariū habent cogitare que sunt mundi: vt patʒ per apostolū .j. Cor. vij. vnde indubitanter virginitas continētie cōiugali pferenda est. Et licet bonū cōmune melius ē bono priuato si sit eiusdem generis: potest tamen bonū priuatū eē melius sm genus suū: et hoc modo deo dicata virginitas carnali fecunditati pfertur. Dicit eni Augustin⁹ li. de virginitate: q fecūditas carnalis: etiā illarū que in hoc tempore nihil aliud in cōiugio q̃ prolem requirūt: quā mācipent christo: p amissa virginitate cōpēsari nō posse credenda est. De Abraam ergo et Johāne dicendum est: q meritū nō solū pensatur ex genere actus sed magis ex animo operantis. Hinc etiā opus qd sm se iudicatur indifferens sm animū operantis redditur meritorium vel demeritorium: et ideo suadet apostolus .j. ad Cor. x. dicēs: Siue māducatis siue bibitis aut aliquid aliud facitis: oīa ad gloriā dei facite: vbi dicit glo. Si enim hec recte fiunt laudes dei sūt. Abraā igitur animū habuit sic dispositū: q paratus fuisset seruare virginitatem si tēpori cōgruū fuisset: sed tūc ex charitate diuino obtēperauit mandato: quo dixit: Crescite et multiplicamini et replete terrā. Et ex hoc in eo meritū continētie coniugalis: equatur merito cōtinētie virginalis in Johāne respectu pmij substantialis: nō tamē respectu pmij accidentalis: quia dicit Augu. li. de bono cōiugali: q Johānis celibatus et abrae cōnubiū pro tēpore distributione christo militauerunt: sed cōtinentiā Johānis etiam in opere. Abraam vero in solo habitu habebat: opus autē respicit premiū accidentale. Hinc cōcludit Aug⁹. lib. de virginitate dicēs: Certa ratione et certarū scripturarū auctoritate nec peccatū esse nuptias inuenimus: nec eas bono cōtinētie virginalis ac vidualis equamus: hec ille. Uerum tamē quāuis simpliciter loquēdo ceteris paribus castitas virginalis sit melior q̃ cōtinentia cōiugalis: potest tamē cōiugatus esse melior q̃ virgo duplici ratione. Primo quidē ex parte ipius castitatis: scʒ si cōiugat⁹ habet animū magis paratū ad virginitatē seruandam si oporteret q̃ ille qui actu est virgo. Unde Aug⁹. in li. de bono cōiugali instruit virginē vt dicat. Ego nō sum melior q̃ Abraam: sed melior est castitas celibum q̃ castitas nuptiarū. et postea ratione subdit dicens: Quod enim ego nunc ago: melius illi egissent si tūc agendū esset: qd autem illi egerūt sic ego nō agerē: etiā si nunc agendū esset. Secundo q: forte ille qui nō est virgo habet aliquā excellentiorem virtutem quā nō habet is qui est virgo et eo q vehementius inheret deo et vacat rebus diuinis. Nam finis ex quo virginitas laudabilis reddit est vacare reb⁹ diuinis. Hinc dicit Aug⁹. li. de virgi. Nec nos in virginibus predicam⁹ q virgines sunt: sed q deo dicate pia cōtinentia virgines: alie nanq̄ fatue virgines appellant.

Preterea notandū sm Richar. in. iiij. di. xxxiij. q virginitas accipi pōt dupliciter. Primo improprie scʒ p negatione actualis cōcupiscentie cuiuslibet veneree delectationis cū carnis integritate: et sic quelibet mulier nascitur virgo: nec talis virginitas est virtus: quia carnis integritas nō ē virtus nec pars essentie virtutis: nā essentia tota cuiuslibet virtutis est in aīa sm Augu. j. de ciuita. dei. c. xvij. et li. de bono cōiugali dicit: q cōtinentia nō corporis sed animi est virtus. Sed integritas carnis ē quodā ornamentū et decor eius accidētalis extrinsecus assistēs. Et perdi potest absq diminutione virtutis virginitatis: vt patet in virginib⁹ per violentiā corruptis: de quibus plura habent. xxxij. q. v. in prin. et in multis. c. sequētib⁹. Secūdo vero accipit proprie scʒ pro habitu quo nisi assit rationabilis causa necessitatis vacandi carnali copule: determinatur volūtas ad promptē et faciliter respuendū omnē veneream delectationē: nō tm̄ illicitam sed etiā licitam vt mens liberius spiritualib⁹ vacet: iuxta illud apli. Mulier innupta et virgo cogitat que dn̄i sunt vt sit sancta corpe et spiritu: et sic virginitas est virtus. Sic enim est habitus bon⁹ habentē pficiēs et opus ei⁹ bonū

reddēs. Nec tamē est virtus distincta a cō
iugali castitate: q2 vtraqȝ determinat volū
tatē ad id qd̄ recta rō dictat obseruandum
circa venereas voluptates. Sȝ ꝑfecti⁹ ad
hoc determinat volūtatē ꝟginitas q̄ ꝯiu/
galis castitas: ⁊ sic differre videnť sicut vir/
tus imꝑfecta ⁊ ꝑfecta: q̄ ꝑ eēntiā nō distin/
guunť. Habit⁹ ḡ virginitatis fuit in Ab/
raam qui ꝑ illo tp̄e determinabat volūta/
tē eius ad ꝯiugalē cōcubitū ꝓpter bonum
ꝓlis ex p̄cepto diuino ꝓcreande: sicut po/
stea nō existente p̄dicta necessitate determi
nauit volūtatē sancti Johānis ad respuen
dū oēm delectationē venereā: q2 sicut in tp̄e
legis scripte maioris erat meriti stat⁹ cōiu
gatoꝝ qui p̄cipiebať ꝑ multiplicationeȝ
fideliū: q̄ȝ ab omi venerea delectatōe absti
nētiū q̄ ꝓhibebatur: sic in tp̄e gratie qd̄ est
tp̄s multiplicatiōis fideliū ad generatōeȝ
spiritualiū maioris ē meriti status abstinē
tiū ab omi venerea delectatione. Q2 si duo
stat⁹ referūť ad diuersa tp̄a: sic quolibȝ sta
tu ꝯsiderato in suo optimo vn⁹ alteri nō p̄
ferť. Unde Aug⁹. in li. de bono ꝯiugali di
cit. Nō est impar meritū ꝯtinētie in Johā/
ne q̄ nullas expertus ē nuptias ⁊ in Abra
am qui filios genuit. Ex quo concludiť q
si modo necessitas imineret vacādi carna
li copule ꝑ diuinū preceptū explicata sicut
antiquit⁹: tūc si virgo ꝓpter hāc necessita/
tē pure vacaret carnali copule: firmiter ꝓ/
ponēs hac necessitate trāsacta ab oī dele/
ctatiōe venerea abstinere: i tali ꝟgine ꝟgi
nitatis habit⁹ nec corrūpeť nec minuereť
⁊ ꝑ ꝯsequēs nō caderet ab illo statu mērito
quē ꝟginitas supaddit castitati ꝯiugali:
q̄uis caderet a statu integritatis carnis.

Ceteꝝ simplr loquēdo stat⁹ ⁊ habit⁹ vir
ginitatis maioris ē meriti q̄ȝ castitatis ꝯiu/
galis: sicut ꝑfectū excedit iꝑfectū: ⁊ ideo
ei ascribiť aureola. Est aūt aureola gaudi
um alicui⁹ boni qd̄ ei dať ꝓ opib⁹ a se factis:
habētib⁹ rōnē excellētis victorie: ꝑ qd̄ ap
parebit exteri⁹ in corpe q̄dā decor qui p̄di
ctū interi⁹ gaudiū exteri⁹ declarabit. Et sic
aureola p̄ncipaliť ⁊ q̄si eēntialiť erit i aīa:
s; ei⁹ signū erit aliqd̄ sensibile apparens in
corpe: siue signū illud fuerit effectū ab in/
teriori gaudio siue nō: qd̄ maxie dico pro/
pter cicatrices martyrū: q̄ videnť eē signū
aureole martyrū cū tñ ab ea nō sūt effecte.
Angeli aūt nō debeť aureola q2 ꝟginitas ē
illis cōnaturalis: nec hȝ in eis rōnē victo/
rie: sicut nec pugne. Soli ꝟgini debeť: q2
victoriā excellētissimā habȝ ꝯ carnales ꝯ
cupiscētias: hec Richar. in. iiij. dis. xlix.

Ceterū inter alia ꝟginitas ꝓpter quinqȝ
m̄rimonio p̄ferenda ē. Primo q2 stat⁹ vir
ginitatis ē status angelic⁹: vt quē de⁹ fecit
in celo in ordine angeloꝝ: oēs eñ angeli
virgines ⁊ incoinq̄nati dici pñt. Uñ Hie/
ro. de assūptōe ait. Profecto in carne p̄ter
carnē viuere nō terrena vita est s; celestis:
⁊ in carne angelicā gloriā q̄rere maioris me
riti ē q̄ȝ hr̄e: eē eñ angelū felicitatis ē: esse
ꝟo virginē ꝟtutis: dū hoc obtinere nitiť
cū grā qd̄ habet angel⁹ ex natura. Et Am
bro. de viduis. Supgrediť ꝟginitas ꝯdi/
tionē nature ꝑ quā homines assimilanť ange
lis: maior tñ est victoria virginū q̄ angelo
rū. Angeli eñ sine carne viuūt: virgines
aūt in carne triūphant. Secūdo q2 status
virginitatis est status inocētie. Nā si pec/
catū nō fuisset semꝑ virginitas ꝑmansisset
eo q nūq̄ȝ in mēbris illis corruptio extitis/
set: taliter nanqȝ fuissent vsi membris illis
sicut vtebanť oculo vel manu. Uñ Aug⁹.
xiiij. de ciui. dei ait: q in statu innocētie po
tuisset vir vxorē cognoscere salua pudoris
integritate. Et iterū de fide ad petrū idem
ait. Si hō non peccasset mulier sine dolore
pareret ⁊ etiā ꝟgo ꝑmaneret. Tertio q2 sta
tus ꝟginitatis ē stat⁹ singularis bñdictōis
Nā bñdiciť ꝟgo spōso terreno nuptura: q̄
bñdictio valet ad multiplicationē filioꝝ:
si saltē cū dei timore debitaqȝ intētōe m̄ri/
moniū aggressi fuerit ꝓpter reuerētiā bñdi
ctiōis accepte ꝑ tres dies vł duos aut saltē
p̄mā noctē i ꝟginitate ꝑmanēdo sicut ꝯsu/
liť. xxx. q. v. c. alter. ⁊. xxiij. di. c. sponsus.
Cōsecrať ⁊ ꝟgo eterno regi nuptura felici
ter: q̄ bñdictio vł ꝯsecratio ꝑ votū ratifica
ta multū valet ad crescēdū in gratijs ⁊ vir
tutib⁹. Uñ btā Agnes. Anulo suo subar/
rauit me: q̄ ꝓpter rēnuit accipe tpalē spōsū
p̄fecti filiū: ei ꝑferēs sponsū xp̄m. Quarto
q2 stat⁹ ꝟginitatis ordinať ad aīe bonū s;
vitā ꝯtēplatiuā qd̄ ē cogitare ea q̄ dei sunt
quō placeat deo: m̄rimoniū aūt ordiať ad
vitā actiuā. s. ad humani generis multiplica/
tionē: ꝓpter quā necessariū hr̄t cogitare q̄
sūt mūdi: vñ sic nuptie replēt terrā: sic ꝟgi
nitas ꝑadisū. Quinto q2 potissime stat⁹ ꝟ/
ginitatis electus ē a dño iesu tāq̄ȝ optim⁹ ⁊ a
sua btīssima m̄re q̄ docta fuit ab instinctu
spūssancti ad insequēdū apicē oīs ꝑfectiōis: vñ
dñs i euāgelio. Sūt eunuchi q̄ se castrauē
rūt ꝓpter regnū celoꝝ q̄ pōt capere capiat.

Christus insup Johannē nubere volentē indu
xit ad virginitatē fundādā: q2 nimis vt dicit
Dama.li.iiij. Quāto angel⁹ hoīe superior
tāto virginitas ē nuptijs honorabilior. Et
si q̄rit: in q̄ ppie ɔsistat rō virginitatis. Rndz
Tho. scda 2e. q. clij. q̄ in delectatiōe venerea
tria sūt. Primū ē ex pte corpis tm̄. s. viola
tio signaculi virginalis: et h̄ p accidēs se hz ad
moralē actū q̄ nō ɔsiderat p se nisi s̄m ea q̄
sūt aīe: et sic integritas illi⁹ mēbri p accidēs
se hz ad virginitatē. Nā si pter rōnabilem
cām būficio medici vl obstetricis amittit
signaculū: nō amittit virginitas. Scdm est
solū ex pte aīe. s. ppositum nō puenīēdi ad
delectationē venereā: et h̄ formalr et ɔpleti
ue se hz ad virginitatē: q2 rō moraliū actuū
in eo qd̄ ē rōnis cōplet. Tertiū ē aūt ex pte
vtriusq3 scz pte in q̄ ɔiūgit id qd̄ ē aīe cum
eo qd̄ est corpis. s. ipā resolutio seminis dele
ctationē sensibilē causās: et h̄ se materialit
hz ad actū moralē: q2 sensibiles passiones
sūt materia moraliū actuū: et virginitas ma
terialr ɔsistit in īmunitate a delectatiōe ve
nerea q̄ ē in seminis resolutiōe. Que resolu
tio dupl'r ɔtingere pōt. Pmo ex mētis p
posito p ɔcubitū vl sine ɔcubitu vt p tactū
vl solā cogitationē: et sic virginitas amittit
nūq̄ recuperāda: q̄uis ei⁹ amissio p solam
volūtatē sine seminis resolutione recupera
ri pōt. Scdo vero ɔ ppositū et volūtatē: sic
in dormiēdo vl ex infirmitate nature fluxū
seminis patiēdo: vl p violētiā illatā ab hoīe
vl dmone: inēte tn̄ nō cōsentiēdo. Et simi
le ē si aliqua cognosceret carnalit in dor
mitiōe vl ebrietate: nisi forte hac intētione
q̄reret somnū vl ebrietatē: q2 nūq̄ amittit
virginitas sine ɔsensu mentis. Ad laudem
dei omnipotentis.

De raptu vario et eius grauitate: ac de maledicētis ɔsiliatricibus que gerunt officium lingue tertie: Sermo V

Non mechaberis.

Exo. xx. Tertia pñde spēs hui⁹ mechie vocat rapt⁹. De q̄ dici
tur. xxxvj. q. j. in. §. cū g: q̄ rapt⁹ admittit
cum puella violēter a domo pr̄is ducit vt
corrupta in vxorē habeat: siue puelle solū
modo siue pentib⁹ tm̄ siue vtrisq3 vis illa
ta ɔstiterit: hic morte mulctat. Si h̄ ad ec
clesiā cū rapta fugerit pūilegio eccle mor
tis īpunitatē ɔmeret. Sibi. Sup q̄ q̄ri
pōt: vtrū rapt⁹ sit luxurie spēs a stupro disti
cta: ɔsertim cū dicit Isid. li. e. hymel. q̄ stu
prū. i. rapt⁹ pprie ē illicit⁹ coit⁹ a corrūpen
do dict⁹: vñ et q̄ raptu potit stupro fruitur.
Ad h̄ rñdet Tho. scda 2e. q. cliiij. q̄ rapt⁹
put nūc de eo loqmur ē distīcta spēs luxu
rie. et q̄nq3 qdē in idē ɔcurrit cū stupro: et sic
q̄nq3 vnū p alio ponit. Q̄nq3 tn̄ inuenit
rapt⁹ sine stupro et ecōtra: q̄nq3 stupz inue
nit sine raptu. Nā in idē ɔcurrūt qn̄ qs vio
lētiā infert ad virginē illicite deflorādā q̄ q̄
dē violētia tā pr̄i infert q̄ virgini: qn̄ q3 vo
pr̄i nō virgini: et q̄nq3 virgini non pr̄i. Dif
fert etiā alio mō violētia rapt⁹: q2 q̄nq3 pu
ella violēter abducit a domo parētū et vio
lent corrūpit: q̄nq3 vo q̄uis violent ab
ducit nō tn̄ violēter corrūpit s3 de sua vo
lūtate: siue corrūpat ɔcubitu fornicario si
ue mr̄imoniali. Qualitercūq3 eni assit vio
lētia saluat rō rapt⁹. Inuenit etiā rapt⁹ si
ne stupro: cū. s. rapta pri⁹ in vxorē ducitur
q̄ corrūpat: vl si qs rapiat viduā vl puel
lā corruptā. Stuprū etiā sine raptu repit
cū virgo sine violētie illatiōe sua voluntate
violat. Ex qb⁹ pz q̄ rapt⁹ importat aliquā
spālē deformitatē circa actum luxurie ex q̄
ɔstituit spēm aliquā determiatā hui⁹ vitij
ab alijs spēb⁹ distinctā: et ɔcurrere pt̄ cum
oīb⁹ alijs spēbus luxurie. Ad maiorē
aūt euidētiā sciēdū q̄ rapt⁹ multis modis
cōmittit. Nā q̄nq3 ɔmittit rapt⁹ nō q̄tuz
ad ipam rē s3 q̄tū ad vsū ipi⁹ rei: vt qn̄ mu
lier renuēs violēter opprimit: de q̄ raptu
habet. xxxvj. q. 4. c. de raptorib⁹. §. ex hac:
vbi subdit. Aliqn̄ nō res ipa affectat sed
vsus ei⁹ dño phibēte vsurpat. Et h̄ itelli
gi pōt generalr siue sit virgo corrupta ɔiu
gata ɔsanguinea deo sacrata: q2 in oīb⁹ lu
xurie spēb⁹ hmōi rapt⁹ cōmitti pōt: et q̄to
species luxurie grauior tāto rapt⁹ hmōi p
nitiosior iudicat. Preterea si psona sit
violata in alteri⁹ ptāte consistit: sicut virgo
sub ptāte parentū: vxor sub ptāte viri: cō
secrata sub ptāte sui supioris: tūc licet ipa
corruptioni consentiat raptus dicit: eo q̄
pter alterius volūtatē in cuius ptāte cōsti
tuta dinoscit corrūpit nisi sponsalia pcesse
rint et ea intētiōe corrūpat: vt in vxorē ha
beat: nec interest aliquod impedimētū ad
matrimoniū cōtrahēdū. Dicit eni glo. in di
cto. §. cū ergo: in fi. q̄ intelligit eā possidere
q̄etto spōsalia intercesserint. Unde nō di
citur raptor: cum sua possessione vtat: vt

ff. de iniur. l. iniuriarũ. §. si quis. Nihilominus tamẽ huiusmodi mortaliter peccat eã cognoscendo carnaliter: anteꝙ cũ ea contraxerit ſm formã ecclesie. Ceterũ cũ vsus persone raptoꝛ nõ desponsate violenter rapitur: tũc raptor huiusmodi cũ complicibus ſm leges capite punit: ⁊ substãtia raptoris rapte applicat: dũ tamẽ rapiat mulierem honestã ⁊ ingenuã: secus autẽ si rapiat meretricẽ: quia talis ſm leges nõ punitur: vt. C. de adul. l. que adulteriũ. Secus etiã si ancillam vł libertã: quia tũc decapitatur quidez sed nõ perdit substantiam. Hec omnia habent. C. de rap. virgi. l. vna. in prin. Scḋm canones vero seruꝰ efficitur rapte: nisi se velit redimere: vt in decto. c. de raptoribus. Preciũ autẽ redemptionis eius sunt. L. dragme argentee: vt. xxxvj. q. ij. c. deniqꝫ. Sed hec pena potest infligi in foro iudiciali nõ autẽ in foro penitẽtiali. Insuper ſm canones raptor excõmunicari debet cũ omnibus fautoribꝰ suis: vt. xxvj. q. ij. c. j. iiij. v. ⁊. vj. Et si virgo in patria potestate cõstituta corruptõi consenserit: potest nihilominꝰ agere pater eiꝰ cõtra corruptorẽ si iniuriã hanc ad animũ reuocare voluerit. Si tamẽ infra annũ ad animũ nõ reuocauerit cessat iniuria ꝑ actõ post annũ: vt insti. de iniur. §. vlt. ⁊. xxxvj. q. j. §. cum ergo: in glo. et in isto raptu multi gradus sunt. Nam graue est violẽter cognoscere viduã vł corruptã ꝙuis ab omi vinculo solutã: talis eñ plus peccat ꝙ si ab ea reciperet centũ marcas argenti. Grauius tamẽ est violenter cognoscere virginẽ licet sub nulla parentũ vel tutorũ custodia cõstitutã: qḋ tamẽ aggrauat si virgo cõstituta in patria potestate violẽter opprimitur. Predicta tamẽ aggrauat is qui inuitã per adulteriũ maculat: qḋ tamẽ incestus superat ⁊ sacrilegiũ: maxime vero vitium contra naturã violenter cõmissũ. In his enĩ omnibus luxurie speciebus huiusmodi raptus cõmittit. Unde. xxxvj. q. ij. dicit. c. Raptores igit viduarũ vel virginũ ob imanitatẽ tãti facinoris detestamur illos vehementiꝰ persequendo qui sacras virgines vel volẽtes vel inuitas mrĩmonio suo consociare temptauerit: quos pro tam nephandissimi criminis atrocitate a
B cõmunione suspendi cõuenit: h ibi. Porro raptus ṗdictus nõ solũ fit per violẽtiã sed etiã per metum ꝑ verecundiã ac seductiones plurimas ⁊ hoc ṗcipue ꝯsilio quarundã cõsiliatricum ⁊ copulatricũ. De quibus dicitur Eccl. xxviij. Lingua tertia id est vetule mediatrices adulteroꝝ mulieres vericas ſm quosdã libros: id est honestas quã verecundiã timentes: vł ſm alios mulieres viratas ⁊ viros habẽtes eiecit: scꝫ ḋ domibꝰ virorũ suorũ adulteriũ imitãdo: ⁊ priuauit illa laboribꝰ suis: id est bonis domesticis in quibꝰ laborauerũt. Tales nanqꝫ vetule vel internũcie maledicte indifferenter nitunt virgines corruptas viratas cognatas ⁊ deo cõsecratas suis suasionibꝰ ⁊ deceptionibꝰ ad casum luxurie trahere ꝓ minimo precio: sicut scriptum est Johel iij. Puellã vendiderũt pro vino vt biberent. Et si suis blãdicijs ⁊ ꝑsuasionibus ad ꝯsensũ luxurie deducere neqũnt: parãt insidias ad inferẽdũ violẽtias ⁊ excogitãt apta loca in quibꝰ ipsi corruptores hmõi violentiã liberiꝰ inferãt: ad q̃ nimiꝝ loca simplices puellas vł matronas insidiaꝝ immemores callidis occasiõibꝰ alliciũt: ac turpiter deceptas in luxurie voraginẽ deijciũt. Miꝝ certe ꝙ ciuilia iura tales nõ puniũt. Legit eñ Exo. xxj. ṗcipiente dño ꝙ q̃ furatus fuerit hominẽ ⁊ vẽdiderit eũ: ꝯuictꝰ noxe morte moriat. Ubi dicit Rabbi Salomon ꝙ ꝓ solo furto hoĩs incurrit pena mortis si fuerit inuẽtꝰ i manu eiꝰ. Siłr ⁊ q̃ vẽdiderit hoĩez sic furto sublatũ ⁊ inuẽtus fuerit in manu eiꝰ morte dignꝰ ẽ. et rõ huiꝰ ẽ q: factꝰ ẽ hõ ad imaginẽ dei: ⁊ iõ rõne tante dignitatis ꝓ furto eiꝰ iponit pena mortis. Fit furtũ manu: fit ꝯsilio nec vllo mõ differũt in pctõ. Qua putas ḡ pena plectẽda ẽ lamia illa maledicta: q̃ puelle seu matrone aĩam quã seduxit ꝓ vili ṗcio tradidit diabolo: ⁊ corpꝰ lenocinijs etiã qñqꝫ violẽter defedãdũ: cũ turpiꝰ hoĩez dãnificare vł dehonestare non põt ꝙ in aĩa ⁊ fama seu ꝙ in vxore vł filia: vñ frequenter tales aĩo simplici decepte redamarẽt nisi maiorẽ infamie iacturã timerẽt. In cuius argumẽtũ legit Dan. xiij. de duobꝰ iudicibꝰ ꝙ cucurrerũt ad Susanã existẽtẽ solã i pomerio: ⁊ dixerũt ad eã. Ecce ostia pomerij clausa sũt ⁊ nemo nos videt ⁊ i ꝯcupiscẽtia tui sumus: ꝗobrẽ assentire nobis ⁊ cõmiscere nobiscũ: qḋ si nolueris dicemꝰ testimoniũ ꝯtra te ꝙ fuerit tecũ iuuenis: ⁊ ob hãc cãꝫ emiseris puellas a te ⁊ ingemuit susanna ⁊ ait. Angustie sũt mihi vndiqꝫ: si eñ hoc egero mors mihi est. s. aĩe ⁊ etiã corpis: qꝛ adultera ṗcipit interfici in lege: si aũt nõ

egero: nō effugiā manus vr̄as: ſ melius ē mihi absq; ope incidere in manus vr̄as ꝙ̄ peccare in ꝯſpectu dn̄i: ⁊ exclamauit scȝ ꝓ liberatione. Et infra dixit Daniel. Semen chanaā ⁊ nō iuda ſpēs decepit te ⁊ ꝯcupiſcētia ſubuertit cor tuū scȝ a rectitudine rationis ⁊ diuine legis: ſic faciebatis filiabus iſrahel. ſ. ꝑ minas ⁊ terrores eas decipiendo ⁊ ad ꝯſenſū veſtrū inducendo ⁊ ille timentes tribulationē vel ꝯfuſionē tēpalem loq̄bant̄ vobis ꝯſentiētes in opus nephariū: ſ nō filia iuda ſuſtinuit iniq̄tatē vr̄am. Sic adhuc infinite mulieres honeſte licet minus caute diuerſis modis ꝑ deceptiōes minas terrores ⁊ violētias in luxurie voraginē innocēter deijciunt̄. Maledicti ſūt nō ſolū corruptores ſed etiā ꝯſiliū vel auxiliū quoq̄modo tribuētes. De h̄ etiam legitur ī li. Apum ꝙ erat quidā faber lignarius rebus tenuis: vxorē habēs bonam ⁊ pulchrā: ī quā diues q̄dā oculos ꝯiecit impudicos: misit ḡ vetulā ad decipiēdū eā q̄ domū ei᷒ intrās ſalutat q̄ſi incognitā et reſedit ad ignē: oculiſq; circūductis plangit ſe fatigatā: q̄rit iuuēcula vnde veniat: aut q̄d q̄rat. Et vetula. Si tu̅a ſis neſcio talis nomie taliſq; m̄ris filia quā me hr̄e credo ꝯſobrinā in iſta vicinia. Cui illa. Si ſuȝ neſcio tali q̄dem nole cenſeor ⁊ talē habui matrē. Tūc ruens in oſcula iuuēcule hā inq̄t aſſimilaris optime m̄ri tue: ſ q̄lē virū habes? bonū inq̄t ope fabrū lignariū. Et illa Heu filia m̄ris optie quō ad hāc miſeriam veniſti vt fabrū habeas virū q̄ tot in parentela tua magnos ⁊ diuites habuiſti: ſicq; receſſit. Rediēs die quarta: vere inquit filia multū ſollicitor: vt poſt īfortuniū tuū ſaltē copioſius terrenis abūdare valeas: inueni ḡ viā q̄ h̄ fieri poterit ſi ꝯſentis. Eſt h̄ diues q̄dā q̄ te vt heri mihi dixit cū tuū īfortuniū deplorarē ſup oīa diligēs ꝯcupiſcit: cū q̄ habebis q̄cq̄d corpi placere vl̄ ꝓdeſſe poterit. Cui illa. Bonū virū ⁊ me meliorē habeo: nec augere diuitias cupio cū pctō. Cui vetula blande rn̄dit q̄ſi ꝯgratulans ⁊ huic ait: magis te diligo: ſicq; receſſit ſ p᷒ triduū reuerſa dixit Veni mecū chariſſima ad viſitādū eccliaȝ btē marie. Nihil āt mali ſuſpicata vadit cū vetula. Trāſeuntes ḡ poꝛtā diuitis vt ordinauerat vetula rapit̄ iuuēcula ⁊ trahit̄ ī ꝯclaui violent̄ a diuite oppōnēda. Que plurimū anguſtiata ſubito ꝯſiliū adīuenit ⁊ inclinans ſe ad aures vetule. Ad hoā inq̄t nūc me liberes chariſſima: q: iux̄ ꝯſuetudinē feminaȝ ꝯtigit mihi ⁊ fide data ſpōdeo cras redire. Annuit vetula ꝯſentit ⁊ diues. Rediēs igit̄ domū ꝑparat de vicinia tres mulieres fortes q̄s cū virgis clā ī thalamo collocauit: veniētē q; vetulā velut ī adiutoriū ad ſe oīn̄dū introduxit ī thalamū firmatoq; oſtio concurrūt femie ⁊ nudatā veſtib᷒ virgis ꝑcutiunt vſq; ad effuſionē ſanguis nec ceſſāt donec miſera eluctatis conamie oſtium exiliuit ⁊ nuda penit᷒ ꝑ plateas aufugit. Mirātib᷒ cūctis q̄d factū ſit audiūt ⁊ ꝯſtātē ī caſtitate iuuēculā ꝑ totā ciuitatē extollūt: pluſq; lucrata ē ī honore ⁊ glīa bone fame ꝙ̄ fuiſſet ī oībus copijs diuitī adeptura. Scd̄o vero rapt᷒ ꝯmunit̄ cū nō ſolū vſus rei ſ etiā ip̄a res violent̄ dn̄o eripit̄ vt ꝑpetuū teneatur. Et h̄ fieri pōt trib᷒ modis. Primo mō ꝯ̄ volūtatē tā puelle ꝙ̄ parentum: ⁊ h̄ morte mulctād᷒ ē ꝑ iura ciuile cū oībus ꝯplicib᷒ ſuis: vt pȝ. Ꝺ. de violent̄ ꝯpreſſa tā q̄ ad penā iuris canonici ꝙ̄ ciuil̄. Scd̄o mō fieri pōt nō q̄dē ꝯ̄ volūtatē puelle ſ p̄ris: de q̄ dr̄ in c. de raptorib᷒: vbi ſubdit̄. Si vero q̄ rapit̄ patrē hr̄e ꝯſtiterit ⁊ puella raptori ꝯſenſerit ꝑ ꝯtātia p̄ris excuſata reddat̄: excuſata. ſ. a pena quā vt videt̄ ſuſtinere deberet eo ꝙ rapine ꝯſenſit: q: faciētes ⁊ ꝯſentiētes par pena ꝯſtringit. Sȝ h̄ intellige de nō nubili q: ſi nubil̄ eēt nō excuſaret̄ niſi ī cāu. nā ſi ī ꝑtāte p̄ris ꝯſtituta volūtarie rapit̄ maior exiſtēs. xxv. ānis pōt cū raptore m̄rimoniū ꝯ̄trahere ⁊ cū eo manere etiā inuitis parentib᷒ nec eā ꝓpter h̄ exheredare pn̄t eo ꝙ diſtulerit eā copulare m̄rimonio: vt pȝ ī Ꝺcō. c. de raptorib᷒: ī glo. ⁊. xxxvj. q. ij. c. fi. ī glo. Si tñ īfra ānū. xxv. ꝯ̄ voluntatē parentū alicui adheſerit nō obligāt̄ parentes eā dotare: ꝙ̄uis meli᷒ faciūt eā dotādo ſi ſaltē ſuo cōiugio dignū elegerit. Sin aūt tūc pn̄t eā totaliter exheredare: ⁊ de h̄ pȝ Ꝺ. l. iiij. ꝑcepto.

Tertio mō fieri pōt ꝯ̄ voluntatē q̄deȝ puelle ſ nō parentū: de q̄ dr̄ l. ſ. et auctate ꝙ puelle ⁊ nō parentib᷒ q̄nq; vis infert̄ cū ex volūtate p̄ris puella violent̄ abducit̄ vt ei᷒ patiat̄ ꝯcubitū cui᷒ copule nūq̄ ꝯſenſum adhibuit: ⁊ h̄ ſit reus penaȝ dictaȝ iudicat̄: vt Ꝺcō. c. de raptorib᷒ ⁊ ī ꝑn. Magī em̄ ꝓderat̄ ī raptu violētia illata puelle ꝙ̄ parētib᷒: vn̄. xxxvj. q. ij. dr̄. c. Si q̄s virginē vl̄ viduā niſi deſpōſauerit ſi rapuerit vl̄ furatus fuerit ī vxorē cū ſibi fauentib᷒ anathema ſit: ⁊. C. de rap. vir. l. vna ī ꝑn. nulla nāq; pōt inuita duci ī m̄rimoniū. Cui᷒ rō eſt:

q2 vt d2.xxvij.q.ij.c.sufficiat solꝰ fm leges
ↄsensus eoꝝ de q̄ꝝ quarũcꝫ ↄiunctiõibus
agit: qui solꝰ si defuerit cetera etiã cũ ipo
coitu rite celebrata frustrãt. mr̃imoniũ eñ
nõ facit coitus s̃ volũtas: imo vt dr ex̃ de
spon.c.cũ locũ nõ habeat ↄsensus vbi me-
tus vel coactio intercedit: necesse vt vbi as-
sensus cuiusq̃ requirit coactiõis materia
repellat: mr̃imoniũ aũt solo ↄsensu ↄtra-
bit: ⁊ vbi de ipo q̃ritur oꝫ plena securita-
te ille gaudere cuiꝰ est animꝰ indagãdus:
ne p timorẽ dicat sibi placere qđ odit ⁊ se-
quat exitus qui de inuitis solet nuptijs p-
uenire. Et intelligit de metu q̃ cadere põt
in ↄstantẽ virꝫ q̃ cõtinet mortis piculũ vel
corpis cruciatũ: vt ibi.c.veniẽs.⁊.c.cõsul-
tationi: in glosis: vel etiã metus stupri ac
similiũ: vt extra de his q̃ vi metusue causa
fiunt. c.cũ dilectꝰ: in glo. vbi tãgit de mul-
tiplici metu. Et subdit: vñ videt relinquen-
dũ arbitrio iudicis an verba mine vel po-
tentia hoĩs sit iusta cã timoris: vt.ff. ex q̃-
bus causis maiores.l.iij. Maior tñ enormi-
tas raptus cõmittit: cũ puella ↄ volũtatẽ
tã puelle q̃ pentũ violenter abducit. Ma-
xima vero cũ alteriꝰ vl spõsa de p̄senti vel
vxor violentat. vñ.xxvij.q.ij.in.c.lex illa.
.§.q aũt: vbi subdit: q raptaꝝ.s.spõsaruꝫ
de p̄senti: quedã se rapiẽdas exponũt: alie
violent abducunt: quolibꝫ mõ q̃ rapiant
prioribus reddẽde sũt: s̃ ibi. Aliodñ si ra-
ptor sponso spõsa hmõi nõ reddiderit: tam
idẽ q̃ rapta si ad pristinũ sponsuꝫ remeare
noluerit oĩ cõtione p̄uenit: vt eo.ti.c.ortto
p̄sentiũ lator. Nimirꝫ cũ tale cõnubiũ iudi-
cat esse sacrilegiũ p̄pter violationẽ sacra-
mẽti mr̃imonij: vt ibi.c.de ↄiugali. Mer-
ectrãde nãcꝫ malicie iudicet i ↄspectu dñi
alteri copulatã violẽtare vl rape: liq̃do pꝫ
in vxore leuite Judicũ.xix.⁊.xx.q̃ scꝫ leui-
ta cũ vxore domũ cuiusdã ingress[illegible] ad ho-
spitandũ in gabaa venerũt iuuenes insolẽ-
tes fm Josephum ad vxorem rapiendam
illius ⁊ dixerunt ad hospitem. Educ viruꝫ
qui ingressus est domũ tuam vt abutamur
eo. Hoc dixerunt fm Josephum vt inclina-
rent dominũ domus ⁊ maritũ mulieris ad
tradendum eam: vnde in fine intendebãt
viro mortem inferre nisi traderet eis vxo-
rem suam fm q allegat in.c.sequẽti. Tra-
didit igitur eis vxorem suam iusto metu:
qua cũ tota nocte abusi essent: scꝫ p raptuꝫ
⁊ adulterium dimiserunt eaꝫ mane: que re-
diens ad ianuam hospitij corruit in limine
⁊ ibidẽ expirauit. Mane autem leuita re-
periens vxorẽ mortuã imposuit eaꝫ asino
⁊ reuersus domũ gladio cõscidit cadauer
vxoris cum ossibus suis in duodeci ptes:
sicut erãt duodeci tribus p̄ter tribũ leui.
Nam manasses erat diuisus in duas ptes
vna fuit citra iordanẽ ⁊ alia vltra: aliũ eñ
factum nõ fuisset sufficienter notificatũ: in
tribũ beniamin nõ misit partẽ q2 nuncios
per quos misisset occidissent: nec in tribũ
leui quia dispersa fuit per omnes tribus ⁊
sic fuit eis sufficienter intimatũ. Misit etiã
tales nuncios in omnes terminos israhel
qui nõ solũ factũ populo nunciarẽt s̃ etiã
faciendi modũ: ⁊ clamabãt singuli: nũq̃
factũ est in israel tale nephas ex quo ascen-
derunt patres de egypto. Egressi sunt igit
omnes quasi vir vnus in maspha quadri-
genta milia peditũ pugnatorꝫ: ⁊ interroga-
uerũt a leuita modũ quo ppetratũ eẽt tan-
tum scelus: quo cognito dixit populꝰ vni-
uersus. Nõ recedemus in domos nostras
donec vlciscamur de gabaa: timuerunt eñ
cõmunẽ dei vindictã: experti q̃cꝫ q pro
flagitio vnius vel paucorũ veniebat vltio
diuina super populũ: vt patet Josue.vij.
de Achan qui rapuit d̃ anathemate. Et mi-
serũt nuncios ad Beniamin qui dicerent.
Cur tantũ nephas in vobis repertum ẽ: tra-
dite flagitij actores vt moriant ⁊ auferat
malũ ⁊ plaga de israel. Qui noluerũt: sed
cõglobati conuenerũt ad defendẽdũ reos
xxv.milia. In hebreo habet.xxvj.milia.
Filij igitur israel iustã habentes bellum fi-
ducialiter inierũt certamẽ: nihilominꝰ ta-
mẽ bina vice superati sunt ⁊ in fugã cõuer-
si licet maiores numero existerent: ⁊ hoc p-
pter duo. Primo fm hebreos q2 negligen-
tes fuerant in punitione idolatrie i domo
Miche ⁊ in tribus filiorꝫ Dan qđ contige-
rat imediate ante factũ istud ⁊ erat notori-
um: ⁊ ideo tenebant corrigere: qđ quia ne-
glexerunt per filios beniamin nunc corre-
ctionem sustinuerunt: vt sic primuꝫ pecca-
tum prius puniret. Secundo quia nimis
confidebant in sua multitudine ⁊ fortitu-
dine. Unde scriptũ est q in primo ↄgressu
filij beniamin occiderũt de filijs israel.xxij
milia virorum: rursumcꝫ filij israel ⁊ forti-
tudine ⁊ numero cõfidentes in eodẽ loco
certaminis aciem direxerũt occisicꝫ sunt.
xviij.milia virorũ: tertia vero vice purga-
tis filijs israel a negligentia ⁊ presumptio-
ne occiderunt de tribu beniamin oẽs vi-

res ⁊ mulieres senes ⁊ paruulos ac iumenta omnesq̧ vrbes ⁊ viculos beniamin vorax flāma combussit ⁊ euaserūt tantū viri sexcenti. Ecce quantā iacturam induxit raptus iste maledictus: qui tam detestabilis tūc reputabat̃ q̧ omnes filij israel in masphba iurauerāt se nō daturos filijs beniamī de filiabus suis in vxores. Insup ex q̄ habitatores iabes galaad nō simul aderant ad vlciscendū nephas istud in vindictam talis ignauie percusserūt eos in ore gladij a viro vsq̧ ad mulierē solis quadringētis virginibus reseruatis. Ad laudē dei om.

De sacrilegio ⁊ eius grauitate: ac gradibus diuersis: Et de his q̄ post votum simplex cōtrahūt matrimonium: Sermo VI

Non mecchaberis.

n Exo. xx. Quarta itaq̧ species huius mechie vocat̃ sacrilegium. Est autē sacrilegiū sacre rei violatio vł vsurpatio. Dicit̃ eñ sacrilegiū q̄si sacrilediū. i. ledēs sacrū vł legēs. i. furās diripiēs vel rapiens. Et fm Ray. principaliter cōmittitur trib⁹ modis: ⁊ q̄uis sint multi alij modi tamen reducibiles sunt ad tres modos principales. Primus mod⁹ cōmittitur respectu persone vt cum quis violentiam infert persone ecclesiastice vel religiose verberando vel rapiendo vł etiā cū tali carnaliter peccādo. Secūdus modus cōmittit̃ respectu loci. s. eccl'ie cimiterij monasterij vel similis loci priuilegiati cui⁹ immunitas violatur. Tertius modus cōmittit̃ respectu alicui⁹ rei vt quādo sacrū aufert̃ de sacro vel sacrū de nō sacro vel nō sacrū de sacro.

A Hic ergo primo queri potest: vtrū sacrilegium sit speciale peccatū: p̄sertim cū omne speciale inuenit̃ distinctū ab alijs peccatis: vt dicit phs in. v. ethi. de iniusticia speciali: ꝫ sacrilegiū nō videt̃ inueniri absq̧ alijs peccatis: sed cōtinet̃ sub diuersis generibus peccatorū: scz sub homicidio si quis sacerdotē occidat: sub luxuria si q̄s sacraꝫ virginē violat: aut q̄cūq̧ mulierē in loco sacro sub furto si quis rē sacrā furat⁹ fuerit. Ad hoc dicendum fm Tho. scd'a. 2e. q. xcix. q̧ sacꝫ d̄r aliq̄d ex eo q̧ ad dīnū cultum ordinat̃. Sicut autē ex eo q̧ aliq̄d ordinat̃ in finē bonū sortit̃ rōnē boni. s. ex ꝫ q̧ aliq̄d deputat̃ ad cultū dei efficit̃ q̄d dā diuinū: ⁊ sic ei debetur quedā reuerentia que refert̃ in deū: ac p cōsequēs omne id q̄d ad irreuerentiā rerū sacrarū pertinet ad iniuriā dei pertinet: ⁊ sic inuenit̃ ibidē q̄daꝫ specialis ratio deformitatis. vbicūq̧ autē specialis ratio deformitatis inuenitur: necessarium est ibideꝫ ponere peccatum speciale: quia cuiuslibet rei species attenditur precipue fm formalē rationē ipius: nō autem fm materiā vł subiectū: ⁊ sic sacrilegium distinguitur speciale peccatū. Verūtamē nihil prohibet vnam specialē rationem peccati in plurib⁹ peccatorū generibus inueniri fm q̧ diuersa peccata ad finē ordinantur vnius peccati. Sicut etiā in virtutibus apparet quibus imperat̃ ab vna virtute: hoc eñ modo quocūq̧ genere peccati quis faciat contra reuerentiā diuinis rebus debitā sacrilegiū formaliter cōmittit: q̄uis ibidē materialiter sint diuersa genera peccatorum: nihilomin⁹ tamē sacrilegium inuenit̃ interdū ab alijs peccatis separatū: eo q̧ actus nō habet aliā deformitatē nisi q: res sacra violat̃ puta si iudex aliquē reū de loco sacro rapiat quē in alijs locis licite rapere posset. Scd'o q̄ri pōt: vtꝝ ergo species vel gradus sacrilegij distingui debeant fm diuersitatē rerum sacraꝝ: presertim cū inter res sacras cōnumerant̃ etiā persone sacre: si ergo vna species sacrilegij esset qua violatur persona sacra: seq̄retur q̧ omne peccatum quod persona sacra cōmittit esset sacrilegium: q: per quodlibet peccatum violatur p̄sona peccantis. Ad ꝫ rūdet Tho. vbi supra q̧ vt dictum ē peccatum sacrilegij cōsistit in hoc: q̧ aliq̄s ad rē sacrā irreuerenter se habet: debetur autē rei sacre reuerētia rōne sanctitatis: et ideo fm diuersā rationem sanctitatis reꝝ sacrarum quibus debetur reuerentia: necesse est q̧ sacrilegij species distinguantur ⁊ tanto sacrilegiū ē grauius quanto sacra res in quā peccat̃ maiorē obtinet sanctitatē. Attribuit̃ autē sanctitas tā personis sacris. i. diuino cultui dedicatis q̄ȝ loc' sacr' ⁊ etiam quibusdā alijs rebus sacris. Sz q: loci sanctitas ordinatur ad sanctitatē hominis qui deo cultū exhibet in loco sacro. Dicit̃ eñ. q. Mach. v. Nō ꝓpter locū gētē ꝫ ꝓpter gētē de⁹ locū elegit. Jdō grauj⁹ peccatū est sacrilegiū quo peccat̃ ꝯ p̄sonā sacrā q̄ȝ quo peccat̃ ꝯ locū sacrū. Sunt tñ in vtraq̧ sacrilegij specie diuersi gradus fm differentiam personarū ⁊ sacrorū locorū.

Sic ꝛ in tertia specie sacrilegij que scilicet cōmittitur contra res alias sacras diuersi gradus sunt: ꝑm differentiam rerum sacraꝝ: inter quas summū locū obtinēt ipsa sacra quibus homo iustificaṫ: quoꝝ precipuū est eucharistie sacramētū qd̓ continet ipm̄ christū. Et ideo sacrilegium cōmissuz cōtra hoc sacramentū est inter omnia grauissimū: secūdū autē locum tenent vasa sacrata ad sacroꝝ susceptionē ꝛ ip̄e imagines sacre ꝛ sanctoꝝ reliquie in quib⁹ quodam modo ip̄e persone sanctoꝝ venerantṫ vl̓ honorantṫ: deinde ea q̄ pertinēt ad ornatū ecclīe ministroꝝ: deinde ea que sunt deputata ad sustentationem ministroꝝ siue sint mobilia siue īmobilia. Et quicunq̧ peccat contra quodcūq̧ p̄dictoꝝ: sacrilegij crimē incurrit: vnde ꝛ omne peccatū qd̓ ꝑsona sacra cōmittit materialiter quidē ꝛ quasi per accidēs est sacrilegium. Hinc ait Hiero. ꝙ nuge in ore sacerdotis sūt sacrilegiū ꝛ blasphemia. Formaliter tamē ꝛ proprie solum illud peccatum sacre persone sacrilegiū est quod agiṫ directe contra eius sanctitatem puta si virgo deo dicata forniceṫ: ꝛ eadem ratio est in alijs. Et hec quidē consecratio qua homo totaliter deo ꝛ diuino cultui dedicaṫ: fit per votū solenne: diciṫ autē votū solenne qd̓ fit per susceptionē sacri ordinis implicite ꝑm ritū occidentalis ecclīe: vl̓ ꝑ professionē expressam vel tacitam factā alicui de religionib⁹ approbatis: De quo patet supra ī secūdo p̄cepto sermone. v. Qualitercūq̧ vero quis alr̄s votū fecerit etiam castitatis vel virginitatis: diciṫ votū simplex. Unde si voueo vel ꝓfessionē facio in regula vel ī religiōe nō approbata: nō ēvotū solēne nec castitatē violādo ꝓprie sacrilegiū cōmitto lz grauissime pecco. Et si matrimoniū ꝯtraho tenet q̄dē mr̄imoniū: vt pz exp̄sse de voto. c. vnico. li. vj. vbi ꝛ subdiṫ ꝙ q̄n̄to manifesti⁹ sūt emissa vota: tāto ꝓpter scādalū pluriū ꝛ exēplū durior penitētia trāsgressorib⁹ debeaṫ: de h̓ habeṫ xxvij. q. j. c. viduas. §. he vero: q̄ necdū sacro velamīe sūt recte: tñ in ꝓposito v̓ginali semꝑ se simulauerīt ꝑmanere licz velate nō fuerīt tñ si nupserint: aliqn̄ tp̄e his agēda ē pnīa: qr sp̄ōso eaꝝ a dn̄o tenebaṫ. Si eñ īter hoīes solet bonefidei ꝯtract⁹ nulla rōne dissolui: q̄n̄tomagis ista pollicitatio quā cū deo pepigit solui sine vindicta non poterit: h̓ ibi. Hanc eñ litterā ītelligit cardinalis de voto simplici violato ꝑ mr̄imonium sequens. Et pnīa illi⁹ erit triū annoꝝ: vñ dr̄. xxvij. di. c. si vir v̓ginitatꝭ votū habēs adiungiṫ vxori: postea nō dimittat vxorē: ſʒ trib⁹ annis peniteat. Nimiꝝ cū. c. seq̄nti dr̄ ꝙ vouētib⁹ virginitatē nō solū nubere ſʒ etiā velle nubere dāṅabile ē: glosa ꝗ videṫ ꝙ sola volūtas etiā q̄ ad ecclīaz puniṫ vt. xix. di. c. anastasius. Sʒ arguit glo. sup̄ dicto. c. si vir. ꝙ ex q̄ alibi dr̄ ꝙ isti sūt peiores adulteris: nā. xxvij. q. j. in. c. nuptiaꝝ: subd. t Aug⁹. Nō possū q̄dē dicere a ꝓposito meliori lapsas si nupserit: feminas adulteras eē nō ꝯiuges. Sʒ plane nō dubitauerim dicere lapsus ꝛ ruinas a castitate sanctiori q̄ vouerūt deo adulteris eē peiores. Si eñ qd̓ nullo mō dubitādū ē ad offensionē christi ꝑtinet cū mēbrum ei⁹ nō seruat fidē marito: q̄n̄to graui⁹ offendiṫ ip̄e deus cū illi q̄ ꝑ̄i nō seruaṫ fides in eo ꝙ exigit oblatū qd̓ nō exegerat offerēdū. Cū eñ q̄sq̧ nō reddat qd̓ nō implo cōpulsus ſʒ cōsilio cōmonit⁹ vouit: tātomagis fraudati voti auget iniq̄tatē: q̄n̄tomin⁹ habuerit vouēdi necessitatē: h̓ ibi. Cū igiṫ istis tm̄ pnīa triennis īponiṫ: cū adultero septēnis iudicatur: p̄sertim isti cū peccātes ī deū eē̄nt grauius puniendi q̄̄ illi q̄ in hoīem peccāt: vt pz exp̄ssā. xxij. q. iij. c. sicut q̄. Et rñdet gl. ꝙ istud ē ꝓpter bonū mr̄imonij adiūctum Et sic habes h̓ ꝙ minuiṫ pena delicti propter adiunctū: ꝛ h̓ pz. xxxiij. q. ij. c. q̄cq̄d. q. iiij. dixit sara. Et h̓ q̄dem quo ad ecclīaz militātē. Nā q̄ ad futuꝝ iudiciū pena semper rñdebit culpe: vñ ad ostēdēdū grauitatē hui⁹ culpe ꝓsequiṫ Aug⁹. ī dicto. c. nuptiaꝝ dicēs: In ꝯiugali vinculo si pudicicia nō seruaṫ dāṅatio nō timeṫ. Sʒ in virginali ꝛ in viduali ꝯtinētia excellētia muneris amplioris expetiṫ: q̄ expetita ꝛ electa ꝛ voti debito oblato: iā nō solū capescere nuptias ſʒ etiā si nō nubaṫ: nubere velle dāṅabile ē. Naz vt h̓ demōstraret ap̄ls nō ait: Cū indelitijs degerint nubūt ī christo ſʒ nubere volūt: hn̄tes inq̄t dāṅationē q̄ꝛ p̄mā fidē irritā fecerūt: ꝛ si nō nubendo tñ volēdo: nō q̄r ip̄e nuptie vl̓ etiā taliū dāṅāde iudicenṫ: ſʒ dāṅaṫ ꝓpositi fraus: dāṅaṫ fcā voti fides: dāṅaṫ nō solū susceptio bōa inferio: i. t. nō dāṅaṫ qr suscepit bonū inferius. s. mr̄imoniū ſʒ ruina ex bono superiori. s. ꝯtinētia: h̓ ibi. Et hec dicta ð simplici voto sufficiāt. Nūc aūt ð deo sacratis ꝑsonis ꝑ votū solenne ꝓsequamur: de q̄bus dr̄ ex concilio Arelatēn. xxvij. q. j. c.

sciendū est omnibus q̄ de ɔsecratarꝫ femi/
narꝫ corpora: p votum ꝓprie sponsionis ⁊
verba sacerdotis deo cōsecrata templa eē
scripturarꝫ testimonijs cōprobanť: ⁊ ideo
violatores earꝫ sacrilegi et iuxta apostolū
filij ꝑditionis esse noscunť: hoc ibi. Ideo
dicit glo. eo. ti. l. c. virginibus: q̄ accedēs
ad monialē tria enormia peccata cōmittit.
Primo incestū quia sponsa dei est quam
violat qui est pater noster: vt patet. xij. q.
ij. c. qui abstulerit: ⁊ incestus cōmittiť cuꝫ
affini sicut cum ɔsāguinea: vt. xxxv. q. iij.
c. de incestis. Secūdo cōmittit adulteriuꝫ
quia spōsam alterius: scꝫ sūmi regis turpi
ter corrumpit. Tertio cōmittit sacrilegiuꝫ
quia res est deo cōsecrata. Sed queri so/
let an iste accedens ad moniales cōmittat
tria peccata an vnū. Nos dicimus nō esse
dubium q̄n tria cōmittat quo ad accusati/
onem: nō autē in veritate: plura ergo sunt
quo ad accusationē: vt. xxiij. q. v. c. relegē/
tes: sed quo ad penitentiā vnū tm̄: sed ad/
ulterium huiusmodi maiori pena purgan/
dum erit q̄ȝ si nō esset incestuosū: vt. xxxij.
q. ij. §. sunt autē. Et ita dicit lex: q̄ si q̄s pu
niri debet ꝓpter adulteriū: plus debet pu
niri si illud incestuosū sit: vt. ff. de questio/
nibus: si quis nō dicam: hoc ergo itellige
sicut illud extra de testib⁹. c. sicut: quia pe
nitentia ibi ⁊ ꝓ adulterio ⁊ ꝓ piurio impo
nitur: ⁊ tamen vnū solum crimen cōmitti/
tur: hec glosa. Hinc ſm legem Justiniani
imperatoris ex nouellis huiusmodi puni/
tur ꝓut habeť. xxvij. q. j. c. Si quis rapue
rit vł sollicitauerit vł corrupuerit assisteri
am. id est reclūsaꝫ vel diaconissam: id ē ab
batissam vel monastriaꝫ: id est in monaste
rio viuentē vel aliam mulierem religiosā
vitam vel habitum habenteꝫ: bona ipius
⁊ eorum qui huiusmodi sceleris cōmuniōe
cōtaminati sunt: a religioso loco vendicē/
tur in quo talis mulier habitabat p religi/
osos episcopos ⁊ iconomos ⁊ p̄sides pro/
uinciarꝫ ⁊ officiales eorum: ipi autem capi
tali periculo subijcianť: hoc ibi. Sed̄ꝫ ius
autem canonicū vtriq̄ȝ penitentia imponi
tur: eo. ti. ex cōcilio toletano. c. deuotā. id
est solenniter ꝓfessam peccantem non reci
piendam esse in ecclesiā censemus: nisi pec
care desierit: ⁊ si desinens penitentiā ege/
rit aptam. id est annos decem recipiat cō/
munionē: prius aūt q̄ȝ in ecclesia admitta/
tur ad orationē ad nullius cōuiuiū christi/
ane mulieris accedat: q̄ si admissa fuerit

etiam hec que eam acceperit habeať in ab
sentia: corruptorē etiam par pena cōstrin/
gat: quam penam si forte declinare vellēt:
a solo carnali concubitu cōtinētes: aliaq̄ȝ
cuncta lasciuie genera frequentantes. Au
di quid sup hoc dicat Cyprianus ad Pō/
ponium scribens d̄ virginitate et ponitur
xxvij. q. j. c. nec aliq̄ putet se posse hac excu
satione defendi q̄ inspici ⁊ ꝓbari possit an
virgo sit: cum etiam manus obstetricū et
oculus sepe fallatur. Et si incorrupta inuē
ta fuerit vgo ea parte qua mulier eē pōt:
poterit tamē ex alia parte corporis peccas
se qua corrumpi potest ⁊ tamen inspici nō
potest: scꝫ quādo ex cōsensu voluntatis fit
resolutio seminis: sequitur. Certe ipe con
cubitus ipe complexus ipa cōfabulatio ⁊
osculatio ⁊ cōiacētium duorum feda ⁊ tur
pis dormitio q̄ȝtum dedecoris et criminis
confiteňť. Si supueniens maritus sponsā
suam iacentem cum altero videat nōne in/
dignať ⁊ fremit ⁊ p zeli dolorē portat gla
dium in manu sua? Et quia christus domi
nus ⁊ iudex noster cum virginē suā sibi di
catam ⁊ sanctitati sue destinatam cum al/
tero iacere cernit: quāti id est quātū indig
natur ⁊ irascitur et quas penas i celestib⁹
huiusmodi ɔiunctionib⁹ cōminať. Cuius
vt gladiuꝫ spirituale ⁊ venturū iudicij diē
vnusquisq̄ȝ fratrum possit euadere: omni
consilio ꝓuidere ⁊ elaborare debem⁹: hoc
ibi. Porro de ecclesiasticis in sacris ordi/
nibus cōstitutis in fornicationē lapsis ha
betur. l. di. c. Si quis diaconus aut p̄sby/
ter post acceptam benedictionē leuiticaꝫ:
cum vxore sua incōtinens inueniať: ab of
ficio suo deijciať. Ecce manifeste cōstat q̄
ſm titulos antiquorū patrum sancto spiri
tu suggerente cōscriptos: et ſm sentētias.
cccxviij. episcoporꝫ: scꝫ i niceno ɔcilio qui
tot interfuerunt: vt. xv. di. c. canones: q̄s
etiam gallicani canones cōtinere videnť:
clerici in adulterio dep̄hensi: scꝫ euidentia
facti aut ipi cōfessi aut ab alijs cōuicti ad
honorē redire nō possunt: hoc ibi. Vn̄ for
nicatio in clerico tenēte concubinaꝫ: dum
non est adhuc notoriū: inducit depositio/
nem si admonitus nolit se corrigere. Naꝫ
primo monitus nec desistens suspendiť a
beneficijs: ⁊ si suspēsus se non correxerit:
debet ab eisdeꝫ beneficijs ꝑpetuo remoue
ri: vt ex̄ de coha. cle. ⁊ mu. c. sicut: siue fue/
rit in sacris: vt eo. c. sine nō: vt eo. ti. c. si aūt
clerici. Qd̄ si talis fornicatio sit notoria: tūc

suspēsus est ipso iure: vt eo. ti. c. vestra: τ c.
q̄situm: vtpote q2 dānatus ē de illa: vl spō
te ɔfessus est in iure: vel ex euidentia facti
q̄ non pōt aliq̄ tergiuersatione celari: vt q2
mulierē multū suspectā tenet publice aut
apparēt inde argumenta gradientia sup ter
rā. Et si interim celebrat efficit irregular
vt ptz diffuse l. v. p̄cepto s̄mone. xxvij. Ce
teꝝ si sacerdos deo ɔsecratā agnoscit: pec
catum duplicat q2 cōmittit duplex adulte
rium: icestū τ sacrilegiū. Maxime tñ faci
nus illud detestabile iudicat: cū religiosi
deo cōsecrati pariter cōmiscēt: de quibus
xxvij. q. j. ex ɔcilio triburiensi. c. impudi
cas detestabilesq̄ psonas monachoꝝ atq̄
monachaꝝ: q̄ abiecto ꝓposito sāctitatꝭ il
licita ac sacrilega ɔtagione se miscuerūt: τ
in arbitriū ɔsciētie ꝓpria desperatiōe pdu
cte: de illicitis cōplexib⁹ libere filios pcre
auerint: a monasterio ꝛ cetu ecclesiaꝝq̄ cō
uentib⁹ eliminādas eē mādam⁹ q̄tenus in
suis ergastul. i. carcerib⁹ retruse tm̄ facin⁹
ɔtinua lamētatiōe deflētes: purificatorio
possint penitudinis igne decoqui: vt eis
vl ad mortē soli⁹ misericordie intuitu p cōmuni
onis gratiā possit subueniri. Et h̄ de illici
to coitu q̄tum ad personas deo dicatas.

Nūc deniq̄ de earūdē detestabili matri
monio videndū ē: de q̄ generaliter dr. xxvij
q. j. c. vt lex ɔtinentie τ deo placēs mundi
cia i ecclesiasticis psonis τ sacris ordinib⁹
dilatet: pcipimus q̄tenus epi p̄sbri diaco
ni subdiaconi et regulares canonici atq̄
cōuersi: pfessi: q̄ sacrū trāsgredientes ꝓpo
sitū vxores sibi copulare p̄sūpserint: sepa
rent. Hmōi nāq̄ copulationē q̄m ꝯ eccle
siasticā regulā cōstat eē ɔtractā: matrimo
niū nō esse cēsemus. Qui etiā abinuicē se
parati p tātis excessibus cōdignā pniam
agāt. Idipm q3 d sāctimonialib⁹ feminis
si qd absit nubere attēptauerint: obserua
re decreuim⁹. Ad cui⁹ euidentiā sciendū
q psone deo dicate ɔhentes: siliter alij cuꝫ
eisdē matrimonij feda cōnubia ineuntes:
varijs penis mulctant. Nā si monachus
vxorem duxerit: accipit sniā ex ɔcilio au
relianeñ. τ ponit. xxvij. q. j. c. mōacho ora
rium i monasterijs vel zonas habere nō li
cet: glo. orariū ꝓprie ē pepulū q mulieres
caput velāt: et ponit p qlibet ornamento
mulieꝝ: sequit. Et si postea vxori fuerit so
ciatus: tāte puaricatiōis reus: nūq̄ eccla
stici gradus sortiat officiū. Si vero moni
alis nupserit: tūc ex cōcilio Martini pape
de ea determinatū est qd ponit. xxvij. q. j.
c. de filia epi vel p̄sbri vel diaconi: si deuo
ta fuerit. id est deo p votū solēne dedicata
τ maritū duxerit: si eā pater vel mater in
affectū receperit: a cōmunione habeant ali
eni: tanq̄ cōmunicantes excōmunicato in
crimine: sequit. Mulier vero nō admitta
tur ad cōmunionē nisi marito defūcto eg
rit pniā. Si aūt eo viuente secesserit τ pe
nituerit vel petierit cōmunionē i vltimo fi
ne vite sue deficiens accipiat eā. Vñ dicit
Hug. xxvij. q. j. sup. c. quo christo: q si mo
nialis publice nubit: nunq̄ pōt accipe cor
pus dñi nisi in fine vite sue: vel nisi prius
defunct⁹ fuerit ille cui nupsit: τ h̄ adinstar
secularis adulterij vbi adultera nō habet
ampli⁹ accessū ad maritū: vñ τ virū carna
lem relinquens τ alteꝝ ducens siliter arce
tur a cōmunione vsq̄ ad finē vite vel quo
usq̄ secūdo ductus migrauerit a seclo: vt
xxxij. q. vij. c. fidelis femi. Et h̄ ē s̄m glo
sam statutū in detestatiōē criminis: q etiā
post pniā non pōt cōmunicare nisi i mor
te vel viro scdo mortuo. Qz si fornicat dū
taxat: tunc post pniā accipere pōt corpus
dñi: z h̄ ideo q2 magis peccat solēniter con
trahendo q̄ fornicādo. Porro q̄tū ad se
culares cū deo dedicatis cōtrahentes vel
ɔtrahere tēptantes: determiat penā Iouī
nian⁹ impator: et ponitur. xxxvj. q. ij. c. si
quis: non dicā rapere sed attemptare: sa
matrimonij ɔiungēdi causa sacratissimas
Xgines ausus fuerit: capitali pena feriat:
vbi dicit glo. q in maximis criminib⁹ pu
nitur solus conat⁹: vt patz. vj. q. ij. §. verū.
In minorib⁹ nō: q2 non sum fur etiā si ad
aliquē actū pcessi. ff. de fur. vulgaris. §. q
furti: τ. l. certe. Ius aūt canonicum qd ho
minē vita nō priuat aliā apponit penā: vñ
dicit. xxvij. q. j. ex concilio triburieñ. c. hi
igit q sanctimonialib⁹ sciētes i matrimo
nio sūt ad iniuriā christi copulati: iuxta cen
surā zeli christiani sepent: τ nūq̄ eis cōce
dat cōiugali vinculo religari: sed in pnie
se lamentis dū viuūt vehementer afficiāt:
h̄ ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia
crimina ꝓpter q̄ iura ꝓhibent nubere: ta
si ɔtraherent: teneret matrimoniū licꝫ gra
uiter peccarēt. Preterea cūcti ecclesiastici
in sacris ordinib⁹ cōstituti similē habēt ꝓ
hibitionē de nō ducēdo vxorē: q̄tuꝫ ad ec
clesiam occidentalē. id est romanā. Dicit
eni. l. xxxj. di. c. Aliter se habet orientalis
traditio ecclesiaꝝ aliter huius sācte roma

ne ecclesie. Nam eorum sacerdotes diaconi atque subdiaconi matrimonio copulantur. id est matrimonio copulato utuntur. Isti autem ecclesie vel occidentalium nullus sacerdotum a subdiacono usque ad episcopum licentiam habet coniugium sortiendi. Nota tamen quod greci non contrahunt in sacris ordinibus ostenditur. liiij. di. ubi dicitur. c. Si quis eorum qui accedunt ad clerum voluerit nuptiali iure mulieri copulari: hoc ante ordinationem subdiaconatus faciat: ubi dicit glo. quod hoc. c. est sexte synodi: que synodus pro parte eis regulam vivendi: ut patet. xxxi. di. c. nicena. Sed quantum ad romanam ecclesiam ponitur pena clericorum nuptiis utentium. xxxij. di. c. Eos qui post diaconatum uxoribus vacare voluerint: ab omni sacro ordine removemus: officio atque beneficio carere decernimus: quod si ab episcopo commoniti se non correxerint: principibus indulgemus licentiam ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero ephi consenserint eorum pravitatibus: ipsius officij interdictione mulctentur: hoc ibi. Insuper omnes persone deo per votum solenne dedicate matrimonium contrahentes: similiter et seculares matrimonij fedus cum eisdem scienter ineuntes: sunt ipso facto excommunicati: ut patet in cle. eos: de consang. et affi. et de hoc latius vide in v. precepto: sermone. xij. in fine. Excipitur a predictis mulier secularis contrahens cum personis ecclesiasticis vel religiosis: quia sexus fragilior excusatur ab ignorantia iuris: si tamen est libera et contrahit cum in sacris ordinibus existente: redigi debet in servitutem ecclesie: ut patet. xxxij. di. c. eos qui post. Sed si ancilla fuerit vendi debet: ut. lxxxi. di. c. quidam clerici et filij inde nati rediguntur in servitutem ecclesie: ut. xij. q. vii. c. cum multe. In quibus omnibus liquide patet quam detestabile sit istud sacrilegij vitium. Ad laudem dei.

De incestu: et quomodo excusantur patriarche contrahentes cum cognatis et de septem speciebus cognationis in quibus committitur incestus: Sermo VII

Non mechaberis.

Exo. xx. Sexta vero species luxurie dicitur incestus turpior ceteris de quo di. xxxvj. q. j. §. cum ergo. Nam incestus est consanguinearum vel affinium abusus. Unde incestuosi dicuntur qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur: de quibus di. xxxv. q. viij. ex concilio aurelianensi. c. incestuosi quamdiu in ipso detestando atque nephando scelere manent: non inter fideles christianos sed inter gentiles vel cathecuminos habeantur. i. cum christianis non sumant nec cibum neque potum sed soli faciant hoc: non osculentur neque salutentur ab eis et cetera. hoc ibi. Ad cuius evidentiam primo queri potest utrum liceat aliquem ex propria cognatione in uxorem ducere: presertim cum ut di. xxxv. q. j. §. quod consanguineas nostras sine uxoris nostre: nobis in coniugium ducere liceat: exemplis probatur et auctoritatibus. Abraam namque Saram filiam fratris sui: scilicet sororem Loth in uxorem duxit. Isaac Rebeccam in coniugem accepit: que erat filia consobrini matris sue. Iacob duas sorores: scilicet Lyam et Rachel filias Laban avunculi sui sibi matrimonio sociavit. In lege quoque precepit dominus: quod tamen de tribu et familia sua ducerent uxores: et si quis decederet sine liberis frater eius suscitaret semen defuncti. Sed ad quascumque lex pervenit eius preceptis probantur obnoxij: nisi que vel evangelicis mandatis vel apostolicis institutis evacuata monstrantur: nullo autem evangelij precepto vel apostolico instituto consanguineorum coniunctiones prohibite reperiuntur. Ad hoc respondet ibidem Augu. longo processu c. cum igitur. Verumtamen nos brevitati consulentes respondemus secundum quod dicit Richar. super quartum. di. xl. Quod aliqua est consanguinitas que matrimonium impedit contrahendum et dirimit contractum ex dictamine iuris nature: nam dictamen legis nature impedit matrimonium filie cum patre et filij cum matre: unde dictum est in lege nature Gen. ij. Relinquet homo patrem et matrem et adherebit uxori sue. Ius enim naturale dictat maiorem reverentiam deberi parentibus quam coniugibus: et dictat non sic debere tractari turpiter parentes sicut se invicem contractant coniuges. Magis tamen est contra ius nature matrimonium filij cum matre quam filie cum patre: quia uxor debet esse viro subiecta. Est autem contra ius nature quod filius matrem teneat subiectam: unde et quedam animalia bruta abhorrent coire cum matre sua quamdiu dinoscunt eam esse matrem suam. Narrat enim plinius. xj. de animalibus: de quodam camelo qui cum saltasset super matrem suam coopertam: postquam recognovit eam esse matrem suam: statim deceptorem suum calcibus pemit et pedibus conculcavit. Similiter refert ibidem. viij. c. quod quidam equus cum saltasset super matrem suam: et post ipsa discooperta recognovisset eam: statim aufugit et se de alto proiciens interemit: quasi pro horrore scipsum non sustinens: eo quod etiam animalibus aliquibus inest ad parentes reverentia

naturalis. Et ut dicit Augu. in dicto. c. cũ igit ex hac cõsuetudie que ab ipo exordio humane ꝓpagatiõis originẽ habuit: scȝ instinctu leg. nature: q̃ solũ vetat ↄtrahere matrimoniũ iter ꝑles ⁊ parentes: quam scȝ ↄsuetudinẽ nulla lex ↄ̄ iubendo euacuauerat: excusaᷓ tñ Abraã Jsaac ⁊ Jacob et ceteri q̃ d̃ ꝓpria cognatiõe ducebãt vxores: q̃uis ⁊ alia causa certissime rõnis q̃ id factũ ẽ possit itelligi. Ceterꝭ eni idolatria fedatꝭ sola familia Heber i cultu vni⁹ dei remãsit: vñ Abraã a chaldeis cum fratre suo Aram i ignẽ quẽ adorare noluit ꝓiect⁹ ẽ: vt numẽ deitatis sue exurẽdo sentiret quẽ venerãdo colere ↄtẽpsit: ne ḡ ex ↄiũctiõe infideliũ fideles ad idolatriã ꝓlaberenᷓ: ⁊ ita deũ offenderẽt sicut ante diluuiũ filij dei cõmixti filiab⁹ hoim ipm ad iracũdiã ꝓuocauerũt: rectissime cautũ est: vt patriarche viri sanctissimi nõ nisi de ꝓpria cognatiõe id est de familia fideliũ sibi vxores accipẽt: h̃ ibi. Scdo vo repiᷓ aliq̃ consãguinitas q̃ mrimoniũ impedit ex dictamine leg. diuine: ita q̃ p legẽ diuinã ꝓhibenᷓ hmõi mrimonialit copulari: vtpote ↄsãguinei i pmo gradu ⁊ i scdo ex vna pte tm: vt patȝ Leuit. xviij. vbi ꝓhibeᷓ accessus p cõcubitũ ad patrẽ matrem nouercã sororẽ ex patre vel matre tm seu ex vtroq̃ eẽ etiã mrimoniũ genitã. Jtẽ ad filiũ vł filiã filie vel filij siliter ad sororẽ patris vel mris. Jtẽ ad vxorẽ patrui ⁊ filij ac etiã fratris vel etiã i filiã vxoris p̃uignã: aut filiũ filiãq̃ p̃uigni vel p̃uigne: nec ad sororem vxoris ipellicatũ. i. ad cõcubitũ: si tñ pma soror fuerit mortua tunc alia duci potuit. Has eni paucas psonas lex tm excludit: vt multiplicareᷓ holes ⁊ replerẽt terram. Excipiᷓ tñ vn⁹ casus: scȝ qñ frater moriᷓ sine liberis tũc frater supstes teneᷓ eã accipere ad suscitãdũ semẽ fratris sui defũcti: vt pȝ Deut. xxv. Cui⁹ statuti rõ ẽ: q: fili⁹ sic pereat⁹ p fratrẽ supstitẽ magis ptinere videbaᷓ ad defunctũ q̃ si h̃ fieret p extraneũ: frater etiã defuncti magꝭ tenebaᷓ eẽ sollicit⁹ de ↄfuatiõe nois fratris sui defuncti q̃ extrane⁹. Vñ si nolebat h̃ facere: pena ↄfusibili puniebaᷓ tãq̃ a fraterna charitate declinans: q̃ pena poniᷓ ibidẽ: p̃dicti aũt excludebãᷓ a mrimonio ne dareᷓ carnalib⁹ incẽtiuũ luxurie si possent hmõi matrimonialiter copulari eo q̃ tales psone solẽt frequẽter i vna domo cõmorari. Tertio denique p statutũ ecclesiasticũ matrimonialiter copulari ꝓhibeᷓ ↄsanguinei vsq̃ vsq̃ ad q̃rtũ gradũ inclusiue: vt sic dareᷓ castitati maior oportunitas: et q: vsq̃ ad hũc gradũ iter holes amicicia satis durare solet ꝓpter vinculũ naturale ↄsãguinitatis. Sed post illũ gradũ eos eccła cõcedit posse copulari ad amiciciaȝ quodãmodo fugientẽ reuocãdã: vt sic charitas iter holes dilatareᷓ: eo q̃ ↄiunᷓ ad ↄsãguineos sui ↄiugis multũ afficiᷓ et lȝ fm antiq̃ iura nõ pãt hoies copulari vsq̃ ad septimũ gradũ ↄsanguinitatis ⁊ aff.nitatis: vt. ptȝ. xxxv. q. iij. fere p totum: tñ hec iura reuocata sũt p ↄstitutionẽ nouã q̃ poniᷓ ex d̃ ↄsang. ⁊ affi. c. non debet: vbi subdiᷓ: ꝓhibitio dȝ copule ↄiugalis q̃rtũ ↄsanguinitatis ⁊ affinitatꝭ gradũ decetero non excedat: qm i vlterioꝛib⁹ gradib⁹ iã nõ põt absq̃ graui dispẽdio hmõi ꝓhibitio generaliter obseruari: ⁊ infra. Cũ ḡ iã vsq̃ ad q̃rtũ gradũ ꝓhibitio ↄiugalis copule sit restricta: eã ita volum⁹ esse ꝑpetuam: nõ obstantib⁹ cõstitutiõib⁹ sup h̃ dudũ editis vel ab alijs vel a nobis: vt si quis ↄ̄ ꝓhibitioneȝ hmõi p̃sũpserit copulari: nulla lõginq̃tate defendaᷓ annoꝝ: cũ diuturnitas tpis non minuit pctm h̃ auget: tanto q̃ sũt grauiora crimina quãto diuti⁹ infelicẽ aiaȝ detinẽt alligatã: glo. ⁊ ita nulla p̃scriptio currit ↄ̄ matrimoniũ sicut olim: sic et ↄ̄ votũ nulla currit p̃scriptio. xxvij. q. v. c. q̃d deo pari. Rõ aũt cur talis ꝓhibitio i quodã generali ↄcilio reuocata est ad quartuȝ gradũ: q: ↄstitutio antiq̃⁹ ↄseruata de septimo gradu ⁊ de alijs gradib⁹: freq̃ẽter difficultates inducebat ⁊ aiaꝝ pericula: ⁊ q: p refrigerationẽ charitatꝭ amicicie vinculũ iter ↄsanguineos vltra q̃rtuȝ gradũ sic euanescit ⁊ qsi totaliter fugit: q̃ extũc licitũ esse debuit ipaȝ p vinculũ matrimoniale renouari: nec etiã debuit citra q̃rtũ gradũ liceᷓtia ↄ̄hẽdi relaxari: q: vt scribit Grego. ad Augu. epm anglorũ: et habeᷓ. xxxv. q. iij. c. quedam lex romana permittit: scȝ. C. de nup. celebrãdis: vt siue fratrꝭ siue sororis seu duorũ fratrũ germanoꝝ siue duarũ sororum filius et filia misceantur: sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem nõ posse succrescere: in quib⁹ verbis ꝓhibet Grego. generaliter i tã ꝓpinq̃s gradib⁹ matrimoniuȝ celebrari: specialiter tñ cõcedit ad tẽpus genti angloꝝ q̃ tertia et quarta generatio fidelium inter eos licenter sibi iunganᷓ eo q̃ nouiter adhuc erãt.

cōuersi ad fidē: vt ibidē ꝓsequit̄: et co. ti. q. v. diffuse declarat: ꝯ idē Alexā. q. in. c. ad sedē: vltra mediū.
B Scd̄o q̄ri pōt vtrū incestus sit aliqua determinata spēs luxurie ꝯsertim cū id qd̄ de se non importat aliquā deformitatē: nō ꝯstituit aliquā determinatā speciē vitij: ꝯ accedere ad ꝯsanguineos vel affines nō ē ꝯm se deforme: alioquin nullo tp̄e licuisset. Ad hoc respōdet Tho. scd̄a. 2e. q. cxliiij. ꝙ ibi necesse ē inuenire determinatā speciē luxurie: vbi inuenit̄ aliqd̄ repugnans vsui debito venereorū. In vsu ꝟo ꝯsanguineaꝝ vel affiniū inuenit̄ aliqd̄ incongruū triplici rōne. Primo qꝛ naturaliter homo debet quādā honorificētiā parentib⁹: ꝛ ꝑ ꝯsequēs alijs cōsanguineis q̄ ex eisdē parentib⁹ de ꝓpinquo trahūt originē: intantū ꝙ apud antiquos (vt Valeri⁹ maximus refert) non erat fas filium simul cū patre balneari ne se inuicem nudos ꝯspicerēt: i actib⁹ āt venereis maxie ꝯsistit quedā turpitudo honorificētie cōtraria: vtpote de q hoīes verecūdāt̄ ꝛ ideo incōgruū ē vt taliū ꝑsonaꝝ venerea cōmixtio fiat adinuicē: ꝛ hoc exꝑmit̄ Leuit. xviij. mater tua ē: nō reuelabis turpitudinē eius ꝛ sic de alijs. Scd̄o qꝛ ꝑsonas sāguine ꝯiūctas necesse ē simul ꝯuersari: si ḡ tales a cōmixtiōe venerea nō arcerēt̄: opoꝛtunitas nimia daret̄ eisdē veneree cōmixtionis: et sic animi hoīm ꝑ luxuriā nimis emollescerēt. Hinc i lege veteri specialiter ille ꝑsone vident̄ esse ꝓhibite q̄s necesse ē simul cōmorari. Tertio qꝛ ꝑ hoc impedirēt̄ amicoꝝ multiplicatio: dū eni quis vxorē extraneā accipit: iūgūt̄ ei q̄dā amicicia speciali oēs cōsanguinei vxoris ac si eēnt cōsanguinei sui: vn̄ Augu. xv. de ciui. dei: dicē ꝙ habita ē rō rectissime charitatis: vt hoīes qb⁹ eēt vtilis atq; honesta ꝯcordia: diuersaꝝ vicissitudinū vinculis necterent̄ nec vn⁹ in vno multas haberet ꝯ singule spergerēt̄ i singulis. Aristo. autē addit ꝛ q̄rtā rōnē; i. ij. poli. dicēs: ꝙ cum hō naturalit̄ ꝯsāguineam diligat: si adderet̄ amor q̄ ē ex cōmixtiōe venerea: fieret nimius ardor amoris ꝛ maximū libidīs incentiuū qd̄ castitati repugnat. Ceteꝝ ad q̄stionē dicēdū: ꝙ i ꝯmixtiōe ꝑsonaꝝ ꝯiūctaꝝ aliqd̄ ē qd̄ ē ꝯm se idecēs ꝛ repugnās naturali rōni: sic̄ ꝙ cōmixtio fiat int̄ ꝑsonas ꝛ ꝓles q̄ꝝ ē ꝑ se imediate cognatio: vt p̄dictū ē. Alie ꝟo ꝑsone q̄ n̄ cōiūgūt̄ ꝯm seip̄as: ꝯ ꝑ ordinē ad ꝑsonas: nō hūt ita ex seip̄is indecentiā: ꝯ variat̄ circa hoc decētia vel indecētia ꝯm ꝯsuetudinē ꝛ legē diuinā vel humanā. Naꝫ qꝛ venereoꝝ vsus ordinat̄ ad cōmune bonū: ideo legi subiacet ꝛ ꝯm legis determinationē fit licita vel illicita decēs vel indecēs: dicit eni Augu. de ciui. dei: et ponit̄. xxxv. q. j. in. c. cū igit̄: vbi subdit̄: ꝙ cū nō eēnt alij hoīes nisi q̄ ex illis duobus: scꝫ Adā ꝛ eua nati fuissent: viri ꝯiuges suas sorores acceperunt: quod ꝑfecto quāto ē antiqui⁹ cōpellēte necessitate: tanto postea factū ē dānabili⁹ religiōe ꝓhibēte: hoc ibi. Quib⁹ ꝑmissis ꝑterea sciendū est: ꝙ multis modis cōmittit̄ incest⁹ sicut multiplex reperit̄ cognatio m̄rimoniū impediens ꝯtrahēdū ꝛ dirimēs ꝯtractū: primo nāq; carnalis ꝯsanguinitas sicut m̄rimoniū dirimit: sic etiā ei⁹ cōmixtio detestabile vitiū incest⁹ inducit: vn̄ incest⁹ post vitiū ꝯ naturā ē grauissimū petm̄ int̄ petā luxurie ꝯm Tho. vbi supra: qꝛ est ꝯ naturalē reuerētiā: quā ꝯiūctis ꝑsonis debem⁹: vn̄ ꝛ vtraq; lege dānat̄ vt ptꝫ. xxxv. q. iij. c. ꝯiūctiones ꝯsāguineoꝝ fieri ꝓhibēt. Quare igitur: qꝛ ꝛ has diuine seculiq; ꝓhibēt leges scꝫ. iij. q. iiij. c. consanguineoꝝ: ꝛ. C. de nup. Sequit̄: leges q̄ diuine ꝯ agentes: ꝛ eos q̄ ex eis ꝓdeūt nō solū eijciunt: ꝯ ꝛ maledictos appellāt: leges q̄ seculi infames vocāt ꝛ ab hereditate repellūt. Nos vero sequētes p̄res nr̄os infamia eos notam⁹: ꝛ infames esse cēsem⁹: ꝯ ibi. Insup oēs ꝓhibent̄ nubere q̄ sciēter suā ꝯsanguineam vl̄ affinē cognoscūt i gradib⁹ notat̄. xxxj q. vij. c. viduā. c. qui dormierit. xxxv. q. ij. c. si qs cū m̄re. c. si homo. Deniq; oēs qui sciēter ꝯtrahūt in gradib⁹ ꝯsanguinitatis vel affinitatis ꝯstitutiōe canonica interdictis: ipso facto sūt excōicati: vt patꝫ in cle. eos: ꝯ ꝯsāg. ꝛ affi. ꝛ si alt̄ sol⁹ sciuit illū defectū: tunc ꝯm glo. sol⁹ ligat̄. Insup putat Pau. ꝙ si nesciēter q̄dē cōtraxit: ꝯ postea sciēs affectu ꝯiugali cohabitauit: tūc incurrit hāc penā: qꝛ videt̄ de nouo ꝯtrahere: ꝯ hoc videt̄ rigorosū: ideo Fran. ꝯriū ei⁹ putat esse veri⁹: ꝛ ꝯ hoc i q̄nto p̄cepto ꝯmone. xxj. circa finē.
Scd̄o cōmittit̄ incest⁹ i affinitate. Est aūt affinitas quedā ꝓpinq̄tas ex carnali cōmixtiōe mediāte ꝯsāguinitate ꝑueniēs: ol carēs parētela: ꝛ qꝛ ꝑ oēꝫ carnalē cōmixtionē vir et mulier efficiunt̄ vna caro: ideo etiā in coitu fornicario ꝯtrahit̄ affinitas. Et lꝫ antiquit⁹ erāt tria genera affinitat̄; q̄ declarant̄ ex̄ de ꝯsāg. ꝛ affi. c.

nõ debet.in glo.tñ nũc solũ ꝑmanet ꝑ mu3 gen⁹ affinitat' qđ causat ex carnali cõmixtione mediãte cõsãguinitate: ⁊ h ideo qꝛ alia duo genera freq̃ter inducebãt difficultatẽ ⁊ ꝑiculũ aiaꝝ: vt dicit ibidẽ text⁹.

Preterea: eisdẽ gradib⁹ ꝓhibet m̃rimonij ɔtract⁹ ⁊ cõmittit incest⁹ in ɔsãguinitate ⁊ affinitate vt p3.xxxv.q.iij.c. eq̃liter: cum duob⁹ seq̃ntib⁹: ⁊ dicto.c. nõ debet: nec põt hec ꝓhibitio p̄scribi: vt dicto.c. nõ debet.i fi. Qr si q̃rit vtꝝ sit mai⁹ peccatũ cognoscere ɔsãguineã ꝓꝑiã vel ɔsãguineã vxoris. Ad h r̃ndet Rich. sup.iiij. di.xxxiiij. q cognoscere ɔsãguineã ꝓꝑiã maius pctm̃ est: nõ tñ tãtũ iniuriat vxori quãtũ si cognosceret ɔsanguineã vxoris: nec ẽ tãtũ ꝑiculũ m̃rimonij: qꝛ nõ ɔbit p h affinitatẽ cũ vxore: ⁊ ideo nõ sic ꝑuat iure petendi debitũ ab vxore. Deniq3 sicut dictũ est de ɔsãguinitate sic etiã dicẽdũ ẽ de affinitate: q oẽs sciẽter ɔtrahẽtes cũ affini in gradu ꝓhibito sũt ipo facto excõicati: vt p3 in dicta cle.eos. Mimirũ cũ ⁊ aplš grauitatẽ hui⁹ criminis ostẽdere volẽs: dicit.j. Cori.v. Ego q̃dẽ absens corpe p̄sens aũt spũ: iã iudicaui eũ q̃ sic opat⁹ ẽ scʒ accipiẽdo vxorẽ p̄ris: in noĩe dñi tradere hmõi sathane i interitũ carnis: glo. vt sathanas eũ corporaliter vexet ⁊ sic a malo resipiscat.

Tertio mõ cõmittit incest⁹ i publice honestatis iusticia. Est aũt publice honestatis iusticia ꝓpinq̃tas ex spõsalib⁹ ꝓueniẽs robur trahens ab eccl'ie institutiõe ꝓpter ei⁹ honestatẽ. Pro q̃ nota: q affinitas nõ solũ ɔtrahit p m̃rimoniũ ɔsũmatũ: s etiã p m̃rimoniũ nõ ɔsũmatũ p copulã carnalẽ: imo etiã p q̃dã sponsalia scʒ illa non solũ q̃ de iure tenẽt: s etiã q̃ d iure nõ tenẽt: saltẽ ꝓpter impedimẽtũ ɔsãguinitat' affinitatis cõpaternitat': qꝛ publice honestatis iusticia req̃rit q talia spõsalia m̃rimoniũ impediãt: vt pat3 ex de spon. impu.c. ɔtinebat.§.vl. de spon. ⁊ ma.c.iuuenis.c. ad audiẽtiã. Et durat h impedimẽtũ vsq3 ad q̃rtũ gradũ ɔsanguineoꝝ inclusiue: vt vt de spõ.c.sponsã: ⁊ dicto.c. cõtinebat: in fi. Si tñ sponsalia fuerũt nulla ꝓpt defectũ vsus rõnis: tũc nullã inducũt affinitatem: puta qꝛ ambo vel vn⁹ erat infans: vel ꝓpt defectũ ɔsensus: vel qꝛ spõsalia facta erãt sub ɔditiõe nõ extãte: vel añq3 extaret cõditio ɔtraxit cũ alia: tunc nõ oꝛit publice honestat' iusticia m̃rimoniũ impediẽs: vt p3 li.vj. de spon.c.vnico: ⁊ de despon. im

pub.li.vj.c.vno: vbi plura de h. Quarto cõmittit incestus in cognatione spũali. Pro q̃ nota q s̃m Richar. sup.iiij.di.xlij. q sicut hõ p carnalẽ generatiõe3 accipit eẽ nature: sic p generatiõe3 spũalẽ accipit eẽ grẽ: ⁊ ideo sicut p generatiõe3 carnalẽ contrahit generat⁹ cũ pentib⁹ quoddã vinculũ qđ dr cognatio carnalis: sic p regenerationẽ spũalẽ ɔbit quoddã vinculũ cũ dãte sacrm̃ regeneratiõis q̃ ẽ spũalis p̄r ꝑsonã dei rep̄sentãs: ⁊ cũ tenẽtib⁹ ipm dũ suscipit sacrm̃ q̃ rep̄sentat m̃re3 spũalẽ scʒ ecclesiã: ⁊ illđ vinculũ dr cognatio spũalis. E

Et ẽ q̃dã ꝓximitas ꝑsonaꝝ ꝓueniẽs ex datione sacri vel tẽtione ad illud: ⁊ h ꝓximitas si p̄cedit ɔtractũ m̃rimonij: tũc impedit ɔhẽdũ ⁊ dirimit ɔctũ: vt p3 i.c. veniens.ex de cognatiõe spũali: q si post ɔctũ m̃rimoniũ ex certa sciã talẽ cognatiõe3 cũ vxore ɔxerit: sibi ip̄i p̄iudicat q̃tum ad exactionẽ debiti: alioq̃n incestũ cõmitteret: vt eo.ti.c.si vir: i fi. s ignorãtia ꝓbabilis excusat: vt ibi. Idẽ Tho. Hosti. ⁊ Io. an. Et hui⁹ q̃dẽ cognatiõis tres sunt spẽs: scʒ p̄rnitas q̃ ɔbit i̇ter regenerantẽ ⁊ regeneratũ: regenerãs aũt ẽ baptismũ ɔferens q̃ rep̄sentat ꝑsonaꝝ p̄ris: scʒ dei: ⁊ tenẽtes ꝑsonã m̃ris scʒ eccl'ie: ⁊ inẽ illos ⁊ regeneratũ ɔbit p̄rnitas: si tñ ip̄i prius regenerati fuerũt p baptismũ: nã iude⁹ vel gẽtilis nõ baptizat⁹ nõ ɔbit p̄rnitatẽ cũ puero leuato. Scđa ẽ cõpaternitas q̃ ɔbit inẽ regenerantẽ ⁊ generantẽ: qꝛ tã baptizãs q̃3 etiam leuãtes efficiũt cõpatres vl' cõmatres parẽtũ carnaliũ ip̄i⁹ regenerati. ⁊ aliq̃n trãsit hec cognatio ad vnũ ɔiugũ alio mediãte: aliq̃n nõ: nã qꝛ ɔiuges i̇ter se cõicant actiones nõ passiões: ideo si vn⁹ leuat pueꝝ alter ɔiũx efficit etiã de eadẽ cognatiõe spũali: eo q iã ɔiuges effecti sunt vna caro: secus tñ eẽt si leuaret añ ɔsũmatũ matrimoniũ. Ecõtra xo si vn⁹ ɔiugũ ꝓlẽ acq̃reret i adulterio tunc illã leuantes tñ ɔbũt cognatiõe3 spũalẽ illi⁹ ɔiugis cui⁹ ẽ ꝓles: hec patent ex d cogna.spũi.c. martinus.xxx.q.iiij.c.si q̃s vn⁹: ⁊.c. q̃ spũale3: ⁊ ideo põt alterã ɔiugũ cui nõ ẽ cognatiõe spũali ɔiũct⁹ ducere i ɔiugiũ: vt dic text⁹ dicti.c. q̃ spũalem: qđ declarat ibide3 glo. Et sic ẽ si vn⁹ ɔiugũ añ ɔsũmatum matrimoniũ leuat pueꝝ: tũc eñ alter ɔiugũ nõ ɔtrahit cognationẽ p hoc spũalem: qꝛ nec dũ facti sũt vna caro: vt ibidẽ.c.post vxorũ. Tertio xo ẽ ɔfraternitas q̃ ɔtrahit inter

regeneratū ⁊ carnales filios regenerātis ⁊ leuātis: vt ptꝫ.xxx.q.iij.c.pitaciū.c.nō oportet:ex̄ de cogna.spirl.c.ex līis: ⁊ h̄ siue carnales filij nati sint añ ɔctā cōpaternitatē int̄ suos parentes carnales ⁊ parentes regeneratī siue post: vt eo.ti.c.tua nos. Filij tñ ꝑ q̄ꝫ neutꝝ ꝑuentū ē ad cōpaternitatē: libere m̄rimonialiter copulari ꝑñt: nisi ɔsuetudo illi⁹ eccl'ie ɔ̄dicerēt: ⁊ h̄ siue dicti filij nati fuerint añ cōpaternitatē siue post: vt eo.ti.c.j.sup eo: sic pr̄ spūalis in vxorē licite ducere pōt sororē filij spiritualis: vt ptꝫ.xxx.q.iij.c.nō oportet.§.si uero ⁊.§.si q̄s. Per fornicariā aūt copulā s̄m quosdā lꝫ efficiant̄ vna caro nō tñ ꝓpter h̄ trāsit cōpaternitas: q̄ꝛ ꝑ rem pure carnalē nō ɔtrahitur spūalis cognatio: et hm̄ōi opinionis ē Richar. ⁊ h̄ pōt itelligi q̄ꝫ nō ɔtrahit̄ cognatio dirimēs matrimoniū ɔtractū sed impediēs ɔtrahēdū: ⁊ eo modo sentiūt alij q̄ꝫ ɔtrahit̄ cognatio spiritualis cui⁹ opinionis ē Tho. ꝓdictū aūt impedimentū multū ē ꝑiculosū ꝓ filijs sacerdotū parrochialiū q̄ infinitos acq̄rūt ɔfratres ⁊ ɔsorores spūales: imo fere oēs iuniores illi⁹ parrochie. Quinto cōmittitur incestus ī spūali cognatiōe q̄ ɔtrahitur in ɔfirmatiōe: in q̄ similiter ɔtrahit̄ tam forte vinculū cognatiōis spūalis: q̄ꝫ etiaꝫ dirimit matrimoniū ɔtractū eisdē modis ⁊ gradib⁹ q̄b⁹ cognatio spūalis in baptismo ɔtracta: ⁊ sicut ibidē leuātes tenent ⁊ rep̄sentāt matrē spūalē scꝫ ecclesiam: sic h̄ tenētes ɔfirmādū: verūtñ q̄ꝛ in cathecismo nō ē nisi q̄dā dispositio ad regeneratiōeꝫ: ideo ɔ̄hit̄ ibidē cognatio spūalis tā debilis q̄ꝫ vix impedit m̄rimoniū ɔ̄hendū: nec dirimit ɔctū: vt ptꝫ ex̄ ō cog.spirl.c. ɔcto.

Sexto cōmittit̄ incest⁹ cuꝫ filia spūali ꝑ pniaꝫ regenerata ⁊ ɔfessionē: vt ptꝫ.xxx.q.j.c.oēs: cū duob⁹ se. vbi vtriq̄ grauissima imponit̄ pnia: nā ī.ij.c.imponit̄ hm̄ōi sacerdoti q̄ꝫ ab oī officio deponat̄: ⁊ ꝑegrinādo.xv.ānis peniteat: postea ī monasterio vsq̄ in finē vite deo fuiat: ⁊ filia quaꝫ corrūpit oīa relinquat ⁊ vsq̄ ad morteꝫ deo seruiat ī monasterio. Ex q̄ arguit glo. q̄ꝫ plus peccat sacerdos cognoscēdo filiaꝫ spūalē q̄̄ alteri⁹ vxorē h̄ illa cognatio non se extēdit vlteri⁹ q̄̄ inter patrē spūalē ⁊ ei⁹ filiā spūalē. Septimo cōmittit̄ incestus in cognatiōe legali q̄ fit ꝑ adoptiōem. Est aūt adoptio volūtarius motus quo de nō filio fit fili⁹ nō naturalis. Et ē triplex species legalis cognitiōis. Prima ē inter adoptantē ⁊ adoptatuꝫ: ⁊ illa semꝑ impedit ⁊ dirimit matrimoniū. Secunda est inter liberos naturales ⁊ adoptantis ⁊ adoptiuos: ⁊ illa tādiu impedit ⁊ dirimit m̄rimonium: q̄̄diu durat adoptio. Tertia ē quedam legalis affinitas que ɔsistit inter adoptatū ⁊ vxorem adoptātis: ⁊ illa ꝑpetuo impedit ⁊ dirimit matrimoniū sicut p̄ma: ⁊ hoc ꝓpter reuerentiā quā adoptat⁹ semper debet patri adoptāti ⁊ eius vxori: sed q̄ꝛ casus iste rarissime reꝑit̄: ō ceteris gratia breuitatis supsedeo. Ad laudem dei.

De pctō ɔ̄ naturā qḋ ꝓcurat̄ siue ɔcubito diuersimode ⁊ pollutione nocturna q̄ñ est pctm̄ ⁊ impedit sacramentū: Sermo VIII

NOn mechaberis:

Exo.xx. Septima deniq̄ species huius mechie est peccatū contra naturam: quod est peccatū grauissimū inter omnes luxurie species sua detestabilitate ꝓprio carens nomīe: vnde vocatur peccatum mutum: eo q̄ꝫ ipm̄ etiaꝫ nominare turpissimuꝫ esset: vnde.xxxij.q.iiij.c.in eo subditur de his nephandis criminib⁹ que in occulto fiunt: que nominare etiam turpissimū est: ne etiam dicentis os et aures audientium polluantur: vbi dicit glo. nam dicit imꝑator q̄ꝫ ꝓpter ista crimina īducuntur fames ⁊ pestilētie et terremot⁹. In aut̄. vt non luxurient̄ contra naturā. §. si eni: colla.vj. vocatur etiā peccatum clamās vindictaꝫ scꝫ ɔ̄ operantem: q̄ꝛ ibidē natura vim patit̄ ⁊ interimit̄ cū nō potest inde seq̄ fruct⁹ nature: ⁊ de hoc postea: dicit eni Augu.xxxij.q.vij.in.c.flagicia: q̄ꝫ per istud peccatum violat̄ ipa societas: q̄ cuꝫ deo nobis esse debet: cū eadē natura cui⁹ ipe auctor ē libidinis ꝑuersitate polluit̄: vñ ꝓpter reos hui⁹ vitij etiā vicini cohabitantes plerūq̄ puniunt̄: sicut ex̄ de exces. p̄la.in.c.clerici.sup verbo q̄nq̄ ciuitates: dicit glo. q̄ꝫ illaꝝ ciuitatum due perierunt ex vicinitate ⁊ tres ex ꝓprio delicto. Paulus autem ad Roma.j. vocat peccatū illō turpitudinē anthonomatice: q̄ꝛ lꝫ oē peccatū sit aīe deturpatio: tñ istud anthonomatice dr̄ turpitudo: eo q̄ꝫ etiā ipi demōes hoc peccatū erubescūt: vt dicit ibideꝫ glo.

Notandū autē ꝙ peccatum cōtra naturā large loquendo est omne illud ex cuius actu nō potest sequi generatio licz fiat emissio seminis: quod vtiqꝫ est ꝯtra naturam que maxime multiplicationē intendit sue speciei: ꝓpter quod peccatū istud vtpote ordini nature contrariū grauissimū iudicatꝰ ī genere suo: ⁊ habet multos gradus. Infimus autē gradus vocatꝰ mollicies vel immundicia ⁊ cōmittitꝰ cum absqꝫ aliquo cōcubitu causa veneree delectationis ipa pollutio ꝓcuratur: vel ꝑ solam morosam ⁊ libidinosam delectationē: vel etiā ꝑ libidinosam oblectationē visus: amplexus per oscula vel colluctationes cōdormitiōes: impudicas palpationes manuales vel instrumentales pollutiones: ⁊ multis similibus aliisqꝫ modis diuersis ⁊ gestibꝰ hec scelerata facinora ꝑpetrantꝰ: que cūcta specificare verecundia vetat: cum execranda coram deo et hominibꝰ reputantꝰ. Et hoc peccatū cur tam graue ponderatꝰ ostendit Tho. scđa. 2e. q. cliiij. dicens: ꝙ sicut ī speculatiuis error circa ea quoꝝ cognitio naturaliter est homini indita: est grauissimꝰ et turpissimus: sic in agēdis agere ꝯtra ea que sunt ꝯtra naturā determinata: est grauissimū ⁊ turpissimū: quia ergo vitiis que sunt ꝯtra naturā homo transgreditꝰ id qđ est ſm naturā determinatū circa vsum venereum inde est ꝙ in tali materia hoc peccatū est grauissimū et detestandissimū: vñ et demones hoc vitiū maxime detestātꝰ ex ingenuitate nature: ⁊ etiā maxime cooperantꝰ vt sequatꝰ detestanda degeneratio et ꝑditio anime. Nam ꝙtum ad primū legitꝰ in lib. Apū de quadā muliere ī diocesi cameraceñ. assuefacta hoc scelere: que semel in lecto lasciuiens hoc scelus extraordinarie pollutionis ꝑpetrabat: statimqꝫ demonē audiuit inter se et parietē cum cachino clamātē pfuh. pfuh. pfuh: interiectionem significās indignantis ⁊ ꝯfundētis: quapropter mulier turpissime ꝯfusa cū maximo merore ⁊ pudore ꝯfessa: grauissime penituit. Et alia quedā dū se similiter pollueret ⁊ audiuit vocē demonis dicētē: age misera age: qđ agis bene soluetꝰ tibi in primo qđ nunc facis: que post a peccato resiliēs ac pniāz assumēs: ex maximo timore mortē incurrit. Unde ⁊ vitiū h̄ demonibꝰ est verecundū: qđ glosa velle videtꝰ sup illum locū Ezech. xvj. vbi dicitꝰ: Dabo te ī manibus odientiū te filioꝝ palestinorū. i. demonū qui erubescunt de via tua scelerata: vitium contra naturā intelligens. Nimirū cū dicit Aristoteles in li. de animalibus ꝙ nullū animal eiicit semē extra feminā ꝙ̄ homo. Et in hoc plꝰ ē ꝯtrarius ordinationi nature ꝙ̄ pecus. Dicūt etiā quidam ꝙ tēpus mortalis vite christi excedētes et in hoc scelere adhuc ꝑseuerātes: ab hoc vitio liberari non poterūt nisi speciali miraculo redemptoris: hinc sepius octogenarij ⁊ centenarij repiuntꝰ adhuc hoc vitio maledicto irretiti. Nihilominꝰ ⁊ demones ad hoc vitiū ꝑpetrandum industriose coopantur. In cuius argumentū antiquitus inducebant ꝑditos ad imolandā idolis semen illud detestandū ⁊ fetidissimum qđ sperma vocamꝰ. Nā sicut aliqui sacrificabant idolis de sanguine suo incidentes se cultris ⁊ lāceolis donec sanguine ꝑfunderētꝰ: vt pꝫ. iij. Reg. xviij. de ꝓphētis Baal: sic etiam aliqui idolatre de suo semine sacrificiū detestandum faciebant: quia est sanguis magis digestus. Sed hoc ꝓhibet dñs suis seruitoribꝰ Leui. xviij. dicēs: De semine tuo nō dabis vt ꝯsecretꝰ idolo Moloch. Et penam apponit Leuitꝰ. xx. dicēs: Si quis dederit de semine suo idolo Moloch: morte moriatꝰ: populꝰ t̄re lapidabit eū. Et infra ꝙ si negligens populꝰ terre ⁊ q̄si paruipendēs imperiū meū: dimiserit hominē q̄ dederit de semine suo Moloch nec voluerit eum occidere: succidā ipm̄ et oēs qui ꝯsenserūt ei vt fornicaretꝰ cū Moloch de medio populi sui: hec ibi. Hic ergo queri pōt: vtrū pollutio non volūtaria vtpote ex infirmitate nature causata vel ī somno ꝯtingens sit peccatū criminale: p̄sertim cum ipa reptatur punita ī lege veteri: dicitꝰ eni Leui. xv. Uir q̄ patitꝰ fluxū seminis immūdus erit: ⁊ tūc iudicabitꝰ huic vitio subiacere: cū ꝑ momenta singla. i. frequēter adheserit carni illius atqꝫ ꝯcreuerit fedus humor. Insup imūdū reddebat lectū suū: vestē: sedē: sagmā. i. sellā vł stratura asini: vas fictile qđ tangebat frangebatꝰ: sed ligneū lauabatꝰ: qui tangebat eiꝰ lectū: vestē: sedē imundus erat: siłr sup quē ipe saliuā iaciebat: ⁊ talis lauabat vestimēta sua ⁊ erat imūdꝰ vsqꝫ ad vesperā. Porro fluxū seminis patiens postꝙ̄ sanatꝰ fuerat: numerabat septē dies ⁊ lotꝭ vestibꝰ ⁊ corpe mūdꝰ erat: ⁊ octauo die offerebat par turturꝫ aut duos pullos colūbaꝝ ⁊ faciebat sacerdos occidi alterū ꝓ peccato et

alterũ in holocaustum. Similiter Deuter.
xxiij. dicit. Si fuerit inter vos homo qui
nocturno pollutus sit somno: egredietur ex-
tra castra scz deitatis et leuitarũ que castra
erant in medio exercitus. Sequitur. Et non
reuertetur priusq̃ ad vesperũ lauetur aqua: et
post solis occasum regredietur in castra. Ex
quib' punitionibus vel institutionib' vi-
detur vtrũq̃ reputari in peccatũ. Ad hoc di
cendũ: q̄ vt dicit Aug'. in li. de duob' ani
malib': et ponit. xxxij. q. v. §. Nõ nisi volũ
tate peccatur. Et iterũ Isidor' in synonymis:
et ponitur ibidẽ. c. nõ potest corpus corrũpi
nisi prius corruptus anim' fuerit: munda
nãq̃ a cõtagione aĩa caro nõ peccat: et hoc
est quod ait beata Lucia. Nõ inquit inq-
natur corpus nisi de ꝯsensu mentis. Ex q-
bus liquido patet: q̄ in dictis duob' arti-
culis ꝓprie loquẽdo nullũ emergit pecca-
tum: cum et in somno nõ habeat vsuz ratio
nis et fluxum huiusmodi quis patiatur inui
tus: sed dicta institutio corporalis purifi-
cationis a deo ordinata est ꝓpter corpora-
lem imundiciã ex dictis defectibus causa-
tam. Uerũtamen q̃uis nocturna pollutio
q̃tum in se est nullũ sit peccatum: eo q̄ ad
peccatũ requiritur liberũ arbitriũ. i. iudiciũ
rationis cũ consensu voluntatis: qđ qui-
dem iudiciũ non potest esse in dormiente:
eo q̄ tale iudiciũ dependet ab opationib'
potentiarũ animaliũ que tunc ligantur et de
sciunt: sicut etiã in furiosis et amentib' qui-
bus nõ reputatur ad culpã quod agũt. Po
test tamẽ illa pollutio esse signũ vel effectus
B peccati p̄cedentis. Ad cuius euidẽtiam
sciendũ q̄ vt Gregori' scribit Augustino
angloꝝ epõ: et habetur di. vj. c. testamentuz:
vbi subditur. Sz ẽ i eadẽ illusione nocturna
necessaria valde discretio: que subtiliter pẽ-
sare debet ex qua re accidat menti dormiẽ
tis. Aliqñ eñ ex crapula: aliqñ ex nature
supfluitate vel infirmitate: aliqñ ex cogi-
tatione ꝯtingit pollutio: hec ibi. In q̃bus
verbis patẽt tres cãe p̄ncipales illusionis
nocturne. Prĩa cã est nature supfluitas vel
debilitas: cũ scz pollutio ꝯtingit vel ex for-
titudine virtutis expellẽtis supfluũ: vel ex
debilitate virtutis naturalis semẽ retinere
nõ valẽtis: et sic ꝯtingit ex sola dispositio-
nature et nõ ex p̄cedenti cogitatiõe: vel sup-
flua in gurgitatiõe: et tũc nõ est pctm̃ nec ẽ
talis pollutio timẽda: vnde in dicto. c. te-
stamẽtũ: subditur. Et quidẽ cũ ex nature su-
perfluitate vel infirmitate euenerit oĩno h

illusio nõ est timenda: quia hãc anim' ne-
sciens ptulisse magis dolẽdus ẽ q̄ fecisse.
et dicit Jo. de la. q̄ talis pollutio non pro-
hibet sacramẽtũ pcipere vel ꝯficere: qr̃ sm
Tho. in. iiij. Nõ est signũ alicuius peccati
põt tñ hebetudinẽ mẽtis inducere si simul
cũ imaginatione ꝯtingat: et tũc ꝯsulenduz
ẽ q̄ aliquis abstineat tam a celebratiõe q̃
sumptione sacramẽti: cum ad hoc eleuatio
mentis requiratur. Uerũ si nõ causat depssio-
nem mentis: tũc hz tm̃ imũdiciã corpalem
et ideo si necessitas iminẽat vel deuotio ex
poscat: nõ impedit celebrationem vel sacra
menti sumptionẽ. Si tñ ꝓpter reuerẽtiã q̃s
abstinet laudãdus est: maxĩe qñ talis na-
ture dispositio nõ ẽ perpetua vel nimis fre-
quẽs. Et simile ẽ sm Tho. scda. 2e. q. cliiij.
qñ resolutio talis humoris fit ꝓpter nimiã
corporis calefactionẽ vel aliã quãcũq̃ con
motionẽ seu causã nõ culpabilẽ. Secunda
vero causa est superfluitas crapule: scz ci-
bi vel potus: et tũc nocturna pollutio ha-
bet rõnẽ culpe: nõ ex se sed ex sua causa: et
ẽ signũ peccati p̄cedentis. Si tñ p̄cedens
crapula fuit tm̃ veniale peccatũ: tunc illa
pollutio nõ prohibet ab eucharistie perce-
ptiõe: sz ꝓhibet ab eiusdẽ ꝯfectiõe nisi ne-
cessitas iminẽat: vñ in dicto. c. testamẽtum
subditur. Cum vero vltra modũ appetit' gu-
le in sumendis alimẽtis rapitur: atq̃ idcir-
co humorũ receptacula grauantur: hz exin-
de anim' aliquẽ reatũ: nõ tñ vsq̃ ad prohi
bitionẽ mysterij pcipiendi vel missaꝝ solẽ-
nia celebrandi: cũ fortasse aut festus dies
exigit aut exhibere ministerium p eo q̄ sa
cerdos alius deest ipã necessitas cõpellit:
nã si assunt alij qui iplere ministeriũ vale-
ant illusio p crapulã a pceptiõe sacri myste
rij ꝓhibere nõ dz: sz ab imolatiõe sacri my-
sterij vt arbitror abstinere dz humiliter. Si
tñ dormientẽ turpi imaginatiõe nõ cõcusse
rit. s. illusio ita q̄ sequatur mentis depressio
tũc eñ tã pcipiẽs q̃ ꝯficiens abstinere dz.
Uerũ si pollutio causata est ex nimia crapu-
la vel ebrietate q̄. s. induceret mortale pctm̃
tũc oĩno cessare dz illo die. Tertia deniq̃
cã ẽ illusio somnioꝝ: q̃ q̃nq̃ ꝓuenit ex sola
opatione demonis ꝯmouẽtis fantasmata
dormientis in ordine ad talẽ effectũ. s. pol-
lutiõis absq̃ ei culpa holis: et tũc nullũ est
pctm̃ nec ipedit eucharistie confectionẽ.
Q̃nq̃ vero ꝯtingit cũ alij pctõ veniali p̄ce
dẽti. i. ex negligentia se pparãdi ꝯ demo-
num illusiones. Hinc in ꝯpletorio cantatur.

Nostrūq₃ nostrū ꝯprime ne polluant corpa. Nec tñ tūc impedit eucharistie ꝯfectionē: nisi sequeretur depssio mentis. Aliqñ vo talis somniorū q₃ pollutionū illusio cōtingit ex cogitationib⁹ preuijs q̄ ꝑcesserunt in vigilijs ꝛ ꝑsertim ex cogitationib⁹ carnalib⁹ q̄ sūt cū ꝯcupiscētia animaliū delectationū: qꝛ ex h̄ remanet quoddā vestigiū ꝛ inclinatio in aīa: sic ꝙ dormiēs facili⁹ inducit̄ in sua imaginatione ad assentiendū actibus ex quib⁹ sequit̄ pollutio: et ſm h̄ dic̄ pħs j. ethi. ꝙ ingtū ptrāsceunt paulatim q̄dam motus a vigilantib⁹ ad dormiētes: meliora fiūt fantasmata studiosorū q₃ qrūlibet. et Aug⁹. xij. sup Geñ. ad litterā dicit: ꝙ ꝑpter bonā aīe affectionē q̄dam ei⁹ merita i somnijs clarent. Subdit̄ ḡ in dicto. c. testamētū ꝙ si ex turpi cogitatione vigilantis orit̄ illusio in mente dormiētis: pꝫ aīo reatus su⁹: videt em̄ a qua radice inq̄natio illa ꝓcessit: qꝛ qđ cogitauit sciēs: hoc ꝑtulit nesciēs ꝛ infra. Sꝫ pēsanda ē ip̄a cogitatō vtrū in suggestione an delectatiōe vel qđ maius ē in peccati ꝯsensu ceciderit. Trib⁹ em̄ modis ipleť oē pctm̄: videlicet suggestiōe: delectatione ꝛ ꝯsensu. Suggestio q̄ppe fit ꝑ diabolū: delectatio ꝑ carnē: consensus ꝑ spm̄: qꝛ ꝛ primo culpā serpēs suggessit: Eua delectata ē velut caro: Adā vero velut spūs ꝯsensit: et necessaria est magna discretio inter suggestionē atq₃ delectationē: ꝛ inter delectationē atq₃ ꝯsensū. et infra. In suggestiōe pcti semē ē: in delectatione fit nutrimētū: in ꝯsensu ꝑfectio:

C hoc ibi. Ex quib⁹ colligit̄ ꝙ tres sūt gradus malarū cogitationū in vigilante: que causant illusionē hāc in dormiēte. Prim⁹ gradus ē qñ cogitatio preuia vigilantis ē pure speculatiua: puta cū aliq̄s cā disputationis cogitat de peccatis carnalib⁹: vl̄ etiā cū collucatiōibus occupat̄ in vigilia d̄ vitijs carnalib⁹ nō per affectionē sed ꝑ horrorē: quarū imaginationū species remanserūt in memoria: que in dormiēte mouentur ad locū iudicij: ꝛ tunc sensus cōis iudicat de his ac si ab extra per sensus particulares venirēt: ꝛ hec causa somniorū. Unde ꝛ vigilādo cogitatiōibus imundis nos ipugnat diabolus cui ꝛ si ꝑfecte resistitur: nihilomin⁹ ꝛ in somno nos ipugnare conatur: ꝛ hoc frequēter accidit in dieb⁹ peculiarib⁹ in q̄bus ꝑcipue cōicare vl̄ celebrare deberem⁹: h̄ tūc nullū ē peccatum nec signū peccati: nec impedit cēlonē nec eucharistie ꝯfectionē. Añ. vj. di. dicit Isidorus c. Nō est pctm̄ qñ nolentes imaginib⁹ nocturnis illudimur: Et. j. Luxurie quippe imagines quas i veritate gessim⁹ sepe dormientib⁹ in aīo apparēt: h̄ innoxie si nō cōcupiscēdo occurrūt. Secūd⁹ gradus ē qñ cogitatio preuia turpiū imaginationū etiā procedit ad delectationē sensualem h̄ in sola delectatione finit̄ sine vllo deliberatiuo ꝯsensu volūtatis: immo cū quadam repugnantia voluntatis ꝛ rationis: de qua dicitur in dicto. c. testamentū. Sepe ꝯtingit vt hoc qđ malignus spiritus seminat in cogitationē: caro trahat in delectationē: nō tamē anim⁹ eidem delectationi ꝯsentiat: ꝛ cū caro sine animo delectari nequeat: ipse tamē anim⁹ carnis voluptatib⁹ reluctans in delectatione carnali quoquo mō ligat̄ inuitus vt ei ex ratione cōtradicat ꝛ tamē ea delectatione ligat⁹ sit h̄ ligatum se vehemēter ingemiscat. Hinc paul⁹ gemebat dicens: Uideo aliam legē in membris meis repugnātē legi mentis mee: ꝛ captiuum me ducētē in lege peccati que est in mēbris meis. Et infra. Itaq₃ est homo captiu⁹ vt ita dixerim ꝛ liber: liber ex iusticia: captiuus ex delectatione quā portat inuitus: ꝛ tūc habet rationē venialis peccati: ꝛ ex tali causa pollut⁹ nō impeditur a celebratiōe nisi ex reuerentia dimittere voluerit: vl̄ nisi sequeretur depressio mētis. Terti⁹ gradus est cū ex preuia cogitatiōe vigilantis nō solū delectatio sequitur carnis h̄ etiam ꝯsensus volūtatis: ꝛ tūc est mortale peccatum ꝛ illusio exinde sequēs impedit patiētem tam a perceptione q₃ a confectiōe sacramenti: qꝛ ſm Grego. in dicto. c. testamentū propter tales pollutionem a sacro mysterio eo die abstinere oportet. Ubi etiā vlterius querit glo. quid si cogitaui turpiter sed anteq₃ dormiui statim penitui: p⁹ polluor in somno: peccaui vel nō? Et videt̄ ꝙ sic: qꝛ licet ꝯtritus sim tamē vestigia remanēt ꝛ reliquie: sicut in liberto reliquie seruitutis: vnde patron⁹ ei succedit: sicut i furiosis manet mr̄imoniū: in reliquijs volūtatis. ff. de his qui sui vel alie. iur. sūt. l. patre furioso: imputet̄ igit̄ mihi saltē si initialiter turpiter cogitaui: hec glo. Deniq₃ qꝛ cogitationi carnali d̄ ꝓpinquo adest delectatio ꝛ delectationi ꝯsensus: iō verti potest in dubiū vtrū sequēs pollutio accidat ex peccato vel nō: seu ex pctō mortali vl̄ veniali. Cū ḡ de ꝑcedenti ꝯsensu sic dubitat̄

penitus abstinēdū est. Si vero nō dubitatur: & exprimere q̄d agnoscit nō p̄cessisse ꝯsensum: & necessitas viget aut aliq̄ rōnabilis cā tūc potest accedere & etiā celebrare nisi p depressionē mentis impediret. Qr si nec necessitas nec alia cā sp̄alis subest & tamē celebrat: ex hoc tamē nō est dicend⁹ peccare mortaliter sed venialiter: melius tamen ē abstinere ꝑpter reuerentiā sacramenti.

Preterea si querit̄ an pollutio que incipit in somnis & in vigilia terminat̄ sit peccatū. Ad hoc rādet Tho. in. iiij. q̄ pollutio q̄tū ad rationē meriti vel demeriti magis indicat̄ f̄m principiū qd̄ ē in dormiendo q̄ f̄m finē qui est in vigilādo: q: corporalis motus nō pertinet ad meritū vel demeritū: nisi inq̄tum a volūtate causatur. Ex quo cū excitatus ē mod⁹ in dormiēdo nō subiacet volūtati vigilantis vlterius: nec reputatur euigilasse quousq̄ perfecte vsuꝫ liberi arbitrij recuperauerit. Potest tamen ꝯtingere q̄ in ip̄a euigilatione peccatū oriatur. s. s. pollutio ꝑpter delectationē placeat: qd̄ quidē erit veniale peccatuꝫ si talis placētia fit ex surreptione: mortale vero si fit cū deliberatiuo ꝯsensu: precipue cū appetitu futuri. Ip̄a aūt post placentia nō facit p̄teritā pollutionē petm̄ q̄ si placeat solū ꝑpter nature exonerationē vl' alleuiationē tūc petm̄ nō credit̄. Denique generaliter notandū est q̄ f̄m medicos pollutio est euacuatio materie digestiue tertie & f̄m quosdā ieiuniū est remotiuū cause vl' incitamenti ad luxuriā: semē eñ in lumbis generatū & in vasis collectū est ad luxuriā incitatiuū qd̄ natura p naturale desideriū appetit foras pellere: quia sibi superfluuꝫ est nō necessarium: quia sibi ad aliquid ordinatū est scꝫ ad proles generādas Et hec est ratio quare religiosi quātūcunq̄ sancti de nocte polluunt̄: eo q̄ natura que superfluis aggrauatur illa nititur expellere. Et propterea sepius hoc accidit sine motu: et tūc homo emisso illo quod erat causa grauedinis valde se sentit alleuiatū & inuenit se ad omnia bona expeditioreꝫ. Plures sunt etiam cause pollutionis scꝫ acceptio crapulosa cibi & potus. Item longus somnus: quia sicut in longo somno multiplicatur sudor sic & pollutio. Item iacere super dorsum longo tempore & potissime sic dormire: quia calefaciunt renes. Item concupiscentia diurna circa inordinatū amorem mulierū. Item nimius calor tempore dormitionis & similia. Sūt etiā quidā qui ex leui delectatiōis sensu scꝫ vidēdo mulieres vl' eis colloquēdo vl' earꝫ ꝯfessiōes audiendo se vigilādo sentiūt humectatos. Sꝫ tales credere nō debēt eē se vigiles pollutos q: f̄m Auicēnā: tres sūt meat⁹ i virga viri si: quorum vn⁹ sub alio linialiter ordinat̄ f̄m longitudinē ip̄i⁹. Unus meat⁹ ē p quē vrina transit ex vesica. Secundus ē meat⁹ spermatis seu seminis. Terti⁹ ē per quem transit q̄dam humiditas subtilis q̄ emittitur maxie cū q̄s tangit mulierē in cui⁹ copula languescit. Silr & h̄ ꝯuenire pōt propter stercora in longanōe existētia. Insup ex leui titillatōe defluxus hui⁹ humiditat̄ ꝯtingere pōt vt libros Ouidij de arte amādi legēdo vel de materia carnali disputando: vl' aliqua carnalia videndo seu ꝯfessiones de materia carnali audiēdo & similia. nec reputari debꝫ pollutio ꝓprie dicta. Itē mulier mēstruata nō ꝓhibet̄ accedere ad sacramēta: si tamen ex reuerentia dimittit laudanda est: vt patꝫ expressum. v. di. c. ad eius ꝯcubitū. Ad laudem dei omni.

De quattuor alijs gradib⁹ peccati contra naturā & de quadrupli ci vindicta qua domin⁹ hoc vitiū vindicasse legit̄: Sermo IX

Non mechaberis.

Exo. xx. Uisio de infimo gradu peccati contra naturam: iam reliquos breui stilo percurramus.

Secūdus ergo gradus cōmittitur cū altera persona simili vl' dissimili: cuꝫ scꝫ sine aliquo concubitu se prouocāt mutuo: per gestus tact⁹ amplex⁹ vl' similes actus libidinosos ad emissionē seminis: damnationē detestabilē sibi mutuo vēdicātes. Et h̄ petm̄ ꝯmittit̄ in omī statu hui⁹ mūdi. Nulli nāq̄ parcit hec libidinosa bestia: nō senile: nō seni: nō adolescēti: nō v̄gini: nec q̄dē deo sacratis pcit nec ecclīasticis nec religiosis: oīm fines occupat etiā viduarꝫ et orphanorꝫ in singul' stragē agēs incredibilē: vix aliquē relinqn̄s illesū. Nec q̄dē thorū ꝯiugalē relinquēs imunē q̄i liceti⁹ illic p̄sumēs suā posse exercere maliciaꝫ & exercādā frequētare libidīs ipudiciciā: cū tn̄ Aug⁹. dicat de adulterinis cōiugijs & ponitur. xxxij. q. vij. c. adulterij malum: vbi

subdit. Iste scꝫ vsus qui ē ꝯtra naturā ex/
ecrabiliter fit in meretrice: ſ execrabilius
in vxore: cū. s. nō ꝯtentus vsu rōnabili pro
prie vxoris detestandis pollutionibꝰ extra
ordinarijs saciare querit carnalē imo bru/
talē appetitum ī diuersis libidinosis gesti/
bus ⁊ ꝯtrectationibꝰ: alijsqꝫ spurcissimis
adinuentionibꝰ. Unde legit̄ in libro Apū
ꝙ in ciuitate cameracensi vxoratus erat:
cui nō suffecit coitus cum vxore ꝗ̄n etiam
contrectationibꝰ illicitis eam molestaret
inuitā. Igitur vbi nocte quadā reclaman/
te vxore ⁊ vindictā imp̄cante diuinā: mari
tus perpetrato violēter scelere ad ventris
officiū surrexisset: mox soluto ventre ꝑ se/
creta nature in cloaca eius viscera descen/
derunt nec mora clamās reportatur ad le/
ctū ⁊ publica voce confessus cū durissimo
manuū cruciatu quas quasi ignibꝰ vrerentur
abscidi petijt: ac miserabiliter in horaꝫ
diei tertiā expirauit dignā tali ope vindi/
ctā recipiēs. Tertius ꝓinde gradus huiꝰ
vitij cōmittit̄ cū nō seruatur naturalis mo
dus ꝯcūbendi sed deuiant ad alios mon/
struosos ac bestiales ꝯcūbendi modos ni/
mio libidinis ardore excecati vase tamen
debito. Modus aūt quē natura determi/
nat ē: vt mulier in dorso iaceat ⁊ vir in vē/
tre incūbat eidē: et hic modus ē naturalis
hoībus: vtpote quo mediꝰ ⁊ faciliꝰ mulie/
res ꝯcipiant a quo mō cā explende libidi/
nis deuiantes enormiter peccāt etiā ꝯiun
cti vinculo m̄rimoniali: ⁊ quantomagis a
mō naturali deuiant: ac ꝑ hoc ꝯceptionem
fetus impediunt: tanto execrabiliꝰ peccāt
sicut cū mulieres suis viris supgrediūtur.
Unde refert Methodiꝰ vnā fuisse int̄ cau
sas diluuij: ꝙ mulieres in vesaniā verse su
pergresse viris abutebant̄: et tales inferi/
ores sunt brutis ꝗ nō ꝑuertunt modū eis
a natura cōstitutū. Si ergo talis peruersi/
tas tam damnabilis iudicat̄ in thoro con/
iugali. O quid erit in alijs: p̄sertim cum in
dicto. c. adulterij malū. subditur. Usus enī
naturalis si vltra modū ꝓlabit̄ in vxore
quidē veniale ē: in meretrice damnabile.
Nō sic intelligendū quin sit etiā mortale ī
vxore: sed qꝛ citius veniam meret̄ propter
vinculū matrimonij in quo ꝯcessus ē vsus
mulieris licet nō abusus: extra autē matri
moniū nec vsus naturalis ꝯcessus ē. Ta/
les insuper libidinose mulieribꝰ abutētes
sepius insobolis puniunt̄: cū vl̄ ignobiles
moribꝰ vl̄ debiles viribꝰ succrescūt: vnde

Bonifa. martyr scripsit de hoc regi anglo/
rū: ⁊ ponit̄. lvj. dist. c. si gens anglorū: sic ꝑ
istas ꝓuincias diuulgatū ē ⁊ nobis ī fran
cia ⁊ italia improperat̄ ⁊ ab istis paganis
in improperiū nobis obijcitur: spretis no/
bilibꝰ ⁊ legalibꝰ ꝯnubijs adulterādo ⁊ lu
xuriando adinstar sodomitice gētis fedā
vitā duxerit: de tali cōmixtione meretricū
estimandū ē degeneres ꝓplos quo ad forti
tudinē ⁊ ignobiles ⁊ furētes libidine fore
procreandos: ⁊ ad extremū vniuersā ple
bem ad deteriora ⁊ ignobiliora vergentē
⁊ nouissime nec bello seculari fortē nec in
fide stabilem nec honorabilē esse hoībus
nec deo esse amabilē vēturā: sicut alijs gē/
tibus hispanie ꝓuincie ⁊ burgundionum
ꝓplis cōtigit: ꝗ sic a deo recedētes fornica/
te sunt donec iudex taliū criminū vltrices
penas ꝑ ignorātiam legis dei ⁊ ꝑ sarrace/
nos venire ⁊ seuire ꝑmiserit: ſ ibi. Extre/
mū autē malū huius gradus ē cū ꝗs vxo/
rē suā vl̄ aliā mulierē agnoscit quidē ī va/
se debito ſ in resolutione semē eijcit. Sicut
fecisse legit̄ Her p̄mogenitꝰ iude ⁊ frat̄ eiꝰ
vt pꝫ supius. Et dicūt ꝗdā ꝙ demones ple
rūqꝫ seminis incremētū qḋ hoīes sic eijci/
unt aut alio quocūqꝫ modo vigilando vel
dormiēdo diligent̄ colligūt ac sibi ꝓpria cor
pora formātes masculina vl̄ feminina ī ꝗ/
bus etiā videri ⁊ palpari pñt si voluerint:
transformātes se ī incubū vl̄ succubā: assu
mētes de masculo semē masculinū ⁊ ḋ fe̅ia
femininū ī gerūt se ad ꝯstuprādū carnalit̄
libidīs ardore laborātes. Et vt refert Io.
de ianua in suo catholicon sup verbo suc/
cubo. Angeli tenebrarū corpibꝰ sic assum/
ptis vitā nō influūt ſ tm̄ motū. Unde ve/
re ⁊ ꝓprie loquēdo nō comedunt nec gene/
rāt: ⁊ tamē ꝑ eorū actū cōplet̄ generatio in
q̄tum semē humanū sic collectū apponere
possut in loco cōuenienti ad materiā ꝓpor
tionatū sicut ⁊ semina aliarū rerū colligere
possunt ad cōplēdos aliquos effectus: vt
attribuat̄ eis tm̄ id qḋ ē motus localis nō
aūt ipa generatio cuiꝰ p̄ncipiū nō ē virtus
demonis aut corporis ab eo assumpti: sed
ē virtus illiꝰ cuiꝰ semē fuit: ⁊ iō genitꝰ non
ē filiꝰ demonis ſ alicuiꝰ hoīs. Sic gēs hu/
norū ꝓcreata legit̄ in gestis Gothorū. Naꝫ
cū gens gothorū migraret de Asia in euro
pā: mulieresqꝫ deformes hrēt ī suo exercitu
eiecit illas: timēs ne liberos nimis defor/
mes generarēt: sicqꝫ nobilitatē gothorum
deformarēt: ꝗ de castris exclusesū errarēt

in nemore: et accesserūt ad illas incubi demo
nes et ex illis genuerūt filios et filias: ex q̄-
bus processit fortissima gens hunorū. Simi-
liter legit̄. Merlin⁹ propheta britanorū ex
incubo demone et sanctimoniali filia regis
filia generat⁹. Unde et reges q̄ vsq̄ hodie
regnāt in eadem britania que nunc anglia
dicit̄ de fantastica matre descēdisse referū-
tur. Merlin⁹ autē homo christian⁹ fuit q̄
multa futura p̄dixit q̄ quotidie implent̄.
Verūtamē plura legunt̄ de incubis: q̄ suc-
cubis vero pauca: vnū tamē refert Cesari⁹
de q̄dā scholastico lubrico: cui nocte q̄dam
femina iudeā promiserat venire ad lectū eius:
qua nō veniente speciē ei⁹ diabolus assum
psit et lectū illius ascendit. Demonis igit̄
tota nocte abusus concubitu quē feminā p̄-
dictā eē credidit de mane compulit abire qui
respōdit: Cū quo putas te iacuisse hac no-
cte. Rñdit ille cū tali muliere. Qui ait: ne
quaq̄ s cū diabolo. Qui vt stultus diabo
lo irrisit et de ope nihil curauit. Legit̄ etiā
de q̄dam incubo qui cuidā maritate in spe
cie valde pulchri militis apparēs ac blan-
dis sermonib⁹ eius consensū acq̄rens sex an
nis incredibili libidine ab eodē vexata ē.
Nā et inuisibilr ea sepi⁹ abutebat̄ marito
ei⁹ in eodē loco cubāte. Septimo vero anno
venit ad sanctū Bernardū: cui cū multis
lachrymis singula p ordinē narrās in con-
fessione petijt subsidiū et ab eodē liberata
fuit a demone. De his dicit Beda sup lucā
q̄ q̄dā demones dicunt̄ succubi q̄ suppo-
nūt se viris in specie mulierū: q̄dam incu-
bi qui cognoscūt mulieres sub specie viri:
forte nō luxuria tracti sunt vt holbus illu
dāt. Methodi⁹ aūt tāgere volēs cās dilu-
uij dicit inter alia q̄ filij Cayn p̄mo abute
bant̄ vxoribus fratrū suorū nimijs fornica
tiōibus: postea vero mulieres in vesaniā
verse supgresse viris abutebant̄: post hoc
exarserūt homies in alterutrum coeūtes.
Seth autē preceptū accipiēs ab Adā p̄re
suo ne se miscerēt posteri ei⁹ posteris cayn
cōiugio: separauit cognationē suā a cognati-
one Cayn. Et sm Josephū filij Seth vsq̄
ad quartā generationē boni permanserunt
postea vero ad mala pgressi sunt ac p hoc vi
dētes filias Cayn eē pulchras seculares li
bidinosas concupierūt eas et acceperūt sibi i
vxores. Et ex h̄ tpe tāt⁹ vigebat ardor libi
dinis i hoies q̄ demones i humana spē se
trāsformātes se mulierib⁹ cōmiscuerūt: ac
ille filios genuerūt iniuriosos: q̄ propter cū

fidētiam fortitudinis gigātes a grecis di-
cti sunt: vt refert magister in hystorijs.
Quart⁹ insup grad⁹ hui⁹ vitij est cū nō B
fuat̄ in concubitu debitū vas vl membrum
ad h̄ ordinatū: qđ dupliciter cōtingit. Primo
cū vir cōcūbēs cū muliere nō seruat debitū
vas s aliūde sibi dānabiliter vēdicat: vñ
corruptū appetitū satiat. Secūdo cū vir i
virū vl mulier i mulierē turpitudinē opan-
tur ducti i reprobū sēsū. Et h̄ proprie vocat̄
vitiū sodomiticū: qđ vitiū erat quasi prin
cipalis cā generalis diluuij licet alie cau-
se concurrebāt. In eiusdē quoq̄ vitij detesta
tionē addidit domin⁹ secūdo exterminare
terribili morte gētē peccatricē. Nā vt dicit
glo. de pe. di. j. s. §. h̄ et cōtinuo. Sex fuerūt
ciuitates quas destruxit domin⁹ cū suis re
gionib⁹ iuxta iordanē. s. sodoma: gomorra
adame: seboim: deale: q̄ ē bale et segor: que
tamē fuit ad tēpus saluata ad preces Loth
vt ibidē saluaret̄: nec perijt igne et sulphu
re sed terremotu. Pro q̄ nota q̄ vt dicitur
Gen. xviij. Angeli in psona dñi Abrae ap-
parētes in recessu dixerūt ad abraam. Cla
mor sodomorū et gomorreorū multiplicat⁹
est. Greg⁹. Peccatū cū clamore ē culpa cum
libertate: cū. s. q̄s palā sine verecūdia ad li
bitū suū peccat. Vñ Esaie. j. Peccatū suū q̄si
sodoma p̄dicauerūt. sed q̄ . Et peccatū eorū ag
grauatū ē nimis. Dicūt hebrei q̄ h̄ aggra-
uatio fuit: eo q̄ quādā puellā occiderūt in
solita morte q̄ dederat alimenta pauperi.
Cui dicto consonat illđ Ezech. xvj. Hec fuit i-
niq̄tas sodome sororis tue: supbia: saturi-
tas. panis: abūdātia et otiū: et manum ege
no nō porrigebāt. Seq̄tur. Descendā et vi
debo vtrū clamorē q̄ venit ad me ope cōple-
uerūt. Hiero. Magna enormitas crīs que
scietē oīa dubitare coegit. Recepti igit̄ an
gelis i hospitio Loth: vallauerūt domum
ei⁹ oēs a puero vsq̄ ad senē dicētes: Educ
viros vt cognoscam⁹ eos. Erāt eī āgeli q̄si iu
uenes viri nimis decore p̄diti: q̄les potissi
me requirebāt ad op⁹ tā nephariū. Hic legit̄
ij. Mach. iiij. q̄ Jason ambiens sūmū sa-
cerdotiū adito rege: pmisit pecuniā multā:
si ptāti ei⁹ concederet gimnasiū. i. scholā gētī
litatis et effebiā. i. pstibulū pulcherrimorū
iuuenū. Et ait Loth. Nolite facere malū
h̄ grāde habeo duas filias virgines &c. Di-
xit h̄ Loth ex animi pturbatiōe: cū tñ nullo
mō facere dz min⁹ peccatū vt in alio vitet ma
ius: et licz Loth excuset̄ a tanto nō tñ a to-
to: tū rōne pturbatiōis mētis in q̄ tūc erat

ita q̃ plenā deliberatiōȝ nō hēbat: tū etiā
q̃m in suis ɔciuib⁹ vitio pessimo ⁊ suis ho
spitib⁹ occurrere volebat violētie. Et āge/
li ad Loth. Oēs q̃ tui sūt educ de vrbe hac
delebim⁹ enī locū istū: eo q̃ increuerit cla/
mor eoꝝ corā dn̄o. Quo dissimulāte egre/
di ɔp̄bensū Loth cū suis angeli posuerūt
ex̄ ciuitatē dicētes: Ne respicias retro. i. ꝑ
inordinatū affectū ad ea q̄ mox pitura sūt:
nec stes in oī circa regiōe: q: venerunt ad
subuertēdū cū ʒodoma q̄ttuor alijs ciuita
tes ⁊ spaciū inter mediū. Un̄ dicit̄ de pe.
di. j. §. ſ ⁊ ɔtinuo: q̃ he due vrbes adama ⁊
seboym ex vicinia ʒodomoꝝ parilis exci/
dij traxere ɔsortiū cetera patēt. Sequitur.
Igit̄ pluit dn̄s ī vltionē hui⁹ vitij sup ʒo/
domā ⁊ alias ciuitates ignē ⁊ sulphur id ē
ignē sulphureū q̄si sūptū de inferno. Dicit
enī Greg⁹. q̃ gehēnalis flāma moras non
sustinēs: ʒodomoꝝ p̄uenit tollere nationē
⁊ ip̄am terrā tāte ɔfusiōis ɔscia ɔsumpsit
ignis sulphure⁹. Qd̄ iō fecit de⁹: vt terra ī
eternū arescerct sine spe iteꝝ germinandi:
⁊ sic grani⁹ puniuit istos q̄ꝫ p̄mos petōres
generali diluuio: q: licet illi mēsurā exce/
derēt: tā q̄si naturalit̄ peccabāt plurimi eo
rū: vn̄ miro dei iudicio tota regio illa fcā ē
lacus fetidus: qui ſm Isidoꝝ dr̄ asfalas ⁊
mare mortuū li. ethymol. c. xx. Dicit̄ enim
lacus asfalas. i. bituminis: nam aqua illa
stringit̄ bitūmine: ita q̃ ventis moueri nō
pōt: vn̄ aque ille nō quidē annuatī neqꝫ sē/
per sed biēnio in bienniū euomūt ingētes
globos nigerrimi bitumīs ⁊ feditissimi ad
littus: ⁊ tunc nullis ventis agitari potest:
Dicit̄ enī mare mortuuȝ ſm Isid̄. q: nihil
gignit viuū: nihil recipit ex genere viuēti/
um: nā neqꝫ pisces hȝ neqꝫ assuetas aquis
beluas: nec letas mergēdi vsu patit̄ aues
sed ⁊ quecūqꝫ viuentia mergēda tēptaue/
ris q̄cunqꝫ arte dimersa statim resiliūt ⁊ q̄
uis vehemēter elisa ɔfestim excutiuntur.
Refert enī Josephus q̃ vespasian⁹ q̄sdam
iunctis post terga manib⁹ iussit in altū pro
ijci: ⁊ omnes tanq̄ꝫ vi spūs sursū repulsi de
sup fluitabāt: vn̄ ⁊ lucerna ardēs supena/
tat q̄ tamē extincta sub mergitur. Nimirū
cū om̄e carēs vita submergit̄ nisi fuerit bi
tuminatū. Excipit̄ tn̄ ferrū: q: sup dicto. §.
sed ⁊ cōtinuo: dicit glo. q̃ aqua illa nec est
natabilis nec ē potabil̄: q: ferrū ibi natat
⁊ pluma mergitur. Ibi sunt poma pulcher
rima exterius: interi⁹ aūt plena fauilla et
cinere: his verbis describit̄ luxuria: ſ ibi

Qd̄ latius ibidē exponit Archid̄. dicens.
Aqua luxurie gomorreoꝝ nō ē natabilis:
q: illa q̄at nō est potabilis: q: non recreat.
Un̄ Hiero. Libido trāsacta sp̄ relinq̄t ple/
nitudinē nūq̄ꝫ saciat̄: ⁊ extincta sp̄ reaccē/
dit̄. Ferrū ibi natat q: ɔstans ⁊ firm⁹ hoc
vitiū supat: pluma mergit̄: q: leuis ⁊ fra/
gilis hoc vitio supat̄. Crescūt in ripa lacī
poma exteri⁹ pulcherrima: q: forma iuue/
nū effeboꝝ attrahit: potissime gomorreos
intus vero cinere ⁊ fauilla pleni sūt: q: fa/
uilla ē extincta scintilla: ⁊ in hm̄ōi ignis di
uini amoris totalr̄ ē extinctus: q: tales sūt
aduersarij ignis diuini amoris. Uocat̄ de
niqꝫ lacus ille mare salinaꝝ: q: vt q̄dā di/
cūt ex ill̄ aquis sal candidissimū efficit̄: vl̄
etiā q: lapides salis ibidē inueniūt̄. Uxor
aūt Loth inordinato affectu ɔtra p̄ceptuȝ
angeli post se respiciēs: versa est in statuā
salis quā Josephus refert se vidisse. Ubi
dicunt hebrei: q̃ sero precedente Loth sal
petenti ꝓ cōdimēto cibi angeloꝝ quos ho
mines credebat: vxor apportare rēnuit: q:
ſm modū ʒodomoꝝ inter quos habitabat
affectū ad hospites nō habebat: ⁊ sic pena
respōdit petō. Dicunt aūt expositores no/
stri q̃ factū est in figura. Sal enī ɔdimētū
ē ciboꝝ: ⁊ ideo vxor Loth retrospiciēs ver
sa est in statuam salis: q: punitio eius dat
cōdimentū sapiētie penitētib⁹ ne reuertā/
tur ad petā pristina. Propt̄ qd̄ ⁊ ip̄e dn̄s
ait Luc. xvij. Memores estote vxor̄ Loth
Unde ꝑ vindictā illam ostensū ē quātum
deo displiceat hm̄ōi peccati sola memoria.
Nimirū cū demones tātū abhorrēt hoc vi
tiū q̃ pre fetore ip̄ius fugiūt ab homīe hoc
ꝑpetrante: cū tn̄ p̄ius hoc ꝑsuaserint. Un̄
Ezech. xvi. Erubescēt supple demones in
via tua scelerata. Uerūtamē hoc fit nō pro
pter desideriū humane innocētie: ſ propt̄
nobilitatē eoꝝ nature: ꝓcurāt enī vitiū il/
lud ⁊ tn̄ detestant̄: sicut hi q̄ cloacā euacu/
ant ꝓpter magnū lucrū: ⁊ tn̄ inde sentiunt
fetorē magnū. Tertio deniqꝫ dn̄s addidit
vindictā huius tp̄e sue necessitatis. Nam
ſm Aug̃. videns deus vitiū ſ ɔtra natu/
rā fieri in hūana natura: fere desijt incar/
nari. Et Hiero. sup illud Esaie. ix. Habitā/
tibus in regiōe vmbre mortis lux orta est
eis. dicit q̃ lux illa oēs laborātes illo vitio
ʒodomitico nocte illa extinxit: q̄ christ⁹ na
tus ē: ne ī natura quā assūpserat tātā imū/
diciā inueniret. Et hec pōt eē ratio cur chri
stus nō legitur tantā scelus arguisse: eo q̃

tam recens memoria illius punitionis erat
in mundo q homines territi strictius abstine
bant ab ipso crimine. Quarto propter hoc fla
gitium adhuc potissime temporibus hodiernis
dominus inducit diuersas plagas in cetu
christianitatis scz guerras: pestilentias: fa
mes: tempestates: terremotus: inundationes
aquarum et similia. Sicut imperator instar spi
ritusancto testatur in aut. vt non luxurientur
contra naturam. §. si enim. col. vj. et hoc recitat
glo. xxxij. q. iiij. in. c. in eo. dicens: Nam di
cit imperator q propter ista crimina inducun
tur fames: pestilentie et terremotus. Unde propter
eadem scelera plures prouincie punite leguntur:
vt patet. lvj. di. in. c. si gens anglorum: vbi Bo
nifacius martyr eadem scribens anglorum regi:
timet anglice plagas affuturas propter hoc
scelus sicut alijs gentibus hispanie et prouin
cie burgundionum populis contigit: que sic a
deo recedentes fornicati sunt: donec vindex
talium criminum vltrices penas per ignorantiam
legis dei. i. saracenos venire et seuire permi
serit. Nam q propter delictum sepe permittit deus
inferri penas: vt patet. v. q. v. c. non ois. et. xvj
C q. j. reuertimini: vbi plane de hoc. Quin
tus denique gradus est cum peccatum luxurie ali
quis vel aliqua perficit cum bestijs: siue conueni
at cum eis in locis naturalibus siue non: et hoc
vocatur crimen bestialitatis vel crimen pessimum
quo Joseph accusauit fratres suos: vt patet
Gen. xxxvij. secundum aliquos. Alij vero conside
rantes q esset turpe dicere de patriarchis ta
lia: maxime cum in hebreo repitur: et retulit
patri rixam eorum pessimam: dicunt q per crimen
pessimum intelligitur rixa que fuit inter filios Lie
Bale et Zelphe quos despiciebant tanquam ex
ancillis natos. Uerumtamen quicquid sit: dominus
strictissime vitium hoc maledictum prohibuit:
sepius idipsum in lege veteri repetens. Dici
tur enim Exo. xxij. Qui coierit cum iumento mor
te moriatur: debet insuper iumentum interfici ad
detestationem facti et ne alius cum alali tempet
idem facere. Unde Leuit. xx. dicitur. Qui cum
iumento et pecore coierit morte moriatur: pe
cus quoque occidite: mulier que succubuerit
cuilibet iumento simul interficietur cum eo. Et
eiusdem li. xviij. hoc scelus etiam prohibetur. Et
Deutero. xxvij. Maledictus qui dormit cum
omni iumento et dicet omnis populus amen.
Ex quibus patet quam sollicite deus hanc ab
ominationem prohibuit: cum tamen qui
dam reperiuntur tanta libidine excecati:
q fere cum omni genere animantium hanc
fetidam stulticiam exerceant cooperantibus de
monijs que alias esset impossibile perpetrare.
Unde relatione veridica didici q vnus va
gam querens libidinem tam in auibus quam in
animalibus: tandem maximam delectationem
inuenit cognoscendo ericium: diabolo non
dubium id actuante. Similiter reperte sunt
mulieres non solum de vrsis seu canibus sed etiam
de equis aut similibus concepisse: ecce quid
excogitat et adinuenit maledicta libido?
Mirum est q huiusmodi viros terra non
absorbeat. Nescio quid alij sentiant: mihi
tamen saluo saniori iudicio videtur: q ad
huc magis delinquunt cum demonibus fa
miliaritatem contrahentes et cum eisdem
carnaliter ex consensu commiscentes: quod
in vitio carnis extremum videtur esse ma
lorum. De quo tamen vitio plures doctores
miranda scripserunt: vt nobis fidem faci
at etiam assertentium multitudo que scripsit
tam de succubis quam de incubis id est tam de
demonibus qui formam assumunt femineam
quam masculinam. Nimirum cum et nostris tem
poribus inuenimus eas quas demones non
solum decipere vel ad consensum allicere:
sed etiam per violentiam stuprari conati
sunt. Scimus inquam quasdam consentientes
et carnaliter commiscentes cum demonibus
tandem ad penitentie viam misericorditer
reuocatas. Scimus denique alias carnali
commixtione sic demonibus confederatas:
q in eodem libidinis furore perseuerant.
O quanta est diuina pietas quantaque hu
mana cecitas. O quam execrandis se immiscet
humana nobilitas: vt merito cum prophe
ta dicere: Homo cum in honore esset non in Ps. 4
tellexit id est aduertit nobilitatem conditio
nis: sed comparatus est iumentis insipienti
bus et similis immo inferior factus est illis.
Quod a nobis auertat iesus christus.

De mechia spirituali que perfi citur libidine cordis et exteriorum sensuum: Sermo X

Non mechaberis.

n Exo. xx. Tertio modo preceptum
istud exponitur. Non mechaberis:
id est non adherebis per morosam delectatio
nem et consensum libidinosum illecebris sen
sualibus vel immundis reuolutionibus cor
dialibus: tempore quantum ad hominem interi
orem in sceno luxurie cordialis vel sensualis
damnabiliter abutendo: et hec dicitur spi

ritualis fornicatio vł mechia: vñ. xxxij. q.
vij. c. nõ solum: ibi subditur. Est aũt spiri-
tualis fornicatio de q̃ dñs ait. Qui vide-
rit mulierẽ ad ↄcupiscendũ eã: iã mechat⁹
est eam in corde suo. Ideo omnis ĩmunda
pollutio fornicatio dicit̃: q̃uis quisq̧ di-
uersa turpitudinis voluptate ꝓstituatur.
Et hoc intelligit̃ nõ solũ de pollutiõe cor-
porali sed etiã cordiali: ĩ abusu ĩmũdaꝝ co-
gitationũ vł etiã exterioꝝ sensuũ. Sequit̃
ibidẽ. Ex delectatione eñ fornicãdi. s. cor-
poraliter vł cordialiter varia gignunt̃ fla-
gitia q̃bus regnũ dei claudit̃ vt hõ a deo
separetur: hoc ibi. Ex q̃bus satis liquet: ꝙ lu-
xurie vitiũ plerũq̧ mẽbro sibi appropriato
cũ additamẽto leuiathã minime ↄtentum
oẽs fines cordis ⁊ humanoꝝ sensuũ suo ve-
neno fraudulẽter occupare nitit̃: vt verus
inueniat̃: qui dicit Hiere. ix. Ascẽdit mors
per fenestras nr̃as. i. sensus exteriores: in-
gressa ẽ domos nostras. i. domiciliũ cordis
per criminosũ affectũ accidente consensu.
Hinc ſm ꝓbi ↄsiliũ qui deponere vult in-
ordinata desideria omniũ rerũ quarũ cu-
piditate flagrauit auertat oculos ⁊ aures
aliosq̧ sensus ab his que relinquit aut re-
linquere querit: nihil eñ facilius q̃ amor
recrudescit: nam affect⁹ quocũq̧ se vertit
ꝑctũ aliqḋ presens occupationis sue repe-
rit: ergo facilius excludit̃ q̃ expellit̃. Qḋ
Iob subtiliter innuens ait. Pepigi fedus
A cũ oculis meis ne q̃dem cogitarẽ de virgi
ne. Hic queri põt: vtrũ in tactib⁹ osculis
amplexib⁹ ⁊ similib⁹ mortale pctm̃ consi-
stat: ꝑsertim cũ fornicatio mortale pctm̃ eẽ
dicat̃ ex eo ꝙ ꝑ eã impedit̃ bonum prolis
generãde ⁊ educande: ſ3 ad hoc nihil ope-
rant̃ oscula: tactus: amplex⁹ ⁊ sĩlia. Ad h̃
rñdet Tho. scḋa 2ᵉ. q. cliiij. ꝙ aliq̃d dicit̃
esse pctm̃ mortale dupliciẽ. Uno modo ſm
speciẽ suã: ⁊ hoc modo tact⁹: amplexus vł
oscula ſm suã rõnẽ nõ nominant mortale
pctm̃: quia talia possunt absq̧ libidine fie-
ri: vł ꝓpter patrie ↄsuetudinẽ: vł ꝓpter ali-
quẽ amorẽ ordinatũ seu aliã rõnabilẽ cau-
sam. Alio mõ dr̃ aliquid esse pctm̃ mortale
ex sua causa: sicut ille q̃ dat elemosynã vt
aliquẽ inducat ad heresim mortaliẽ peccat
q̃uis opus in se bonũ sit: ⁊ hoc ꝓpter intẽ-
tionẽ corruptã. Et qꝛ nõ solũ ↄsensus ĩ actũ
peccati mortalis: ẽ mortale pctm̃: sed etiã
ↄsensus in delectationẽ pcti mortalis: idõ
cũ fornicatio sit mortale pctm̃ ⁊ multoma-
gis alie spẽs luxurie: ↄsequẽs est ꝙ ↄsen-
sus in delectationem talis pcti sit mortale
pctm̃ ⁊ nõ solũ ↄsensus in actũ. Cũ igitur
amplexus: oscula: tactus ⁊ sĩlia ꝓpter dele-
ctationẽ fiant ex aĩo deliberato: ↄsequens
ẽ ꝙ sint pctã mortalia: ⁊ sic solũ dicunt̃ li-
bidinosa: vnde ſm ꝙ talia libidinose fiũt
mortalia pctã iudicant̃. Nec mirũ cum di-
cat Aug⁹. ḋ fide christiana: ⁊ ponit̃. xxxij.
q. v. c. Nec solũ affectu ⁊ tactu sed aspectu
quoq̧ appetit̃ ⁊ appetit ↄcupiscẽtia femi-
naꝝ: nec dicatis vos habere aĩos pudi-
cos si habeatis oculos impudicos: qꝛ im-
pudic⁹ ocul⁹ ĩpudici cordis est nũcius. Et
cũ se inuicẽ sibi etiã tacẽte lingua ↄspectu
mutuo corda nũciant ĩpudica ⁊ ſm ↄcupi-
scẽtiã carnis alterutro delectant̃ ardore
etiã in tactis ab ĩmunda violatiõe corpori-
bus fugit castitas ip̃a de morib⁹. Unḋ po-
test solus nut⁹ ex libidine fact⁹ eẽ mortale
pctm̃: qꝛ pctm̃ illud cõmittit̃ in voluntate
que voluntas exteriorib⁹ sensib⁹ quasi qui-
busdã instrumẽtis vtit̃: cũ tamẽ studiosa
volũtas plenã habet rationẽ peccati: vt p3
ibidẽ. c. q̃ viderit: ⁊ de pe. di. j. c. sic. Quin-
q̧ sũt igit̃ vie veniendi ad voraginẽ cordi-
alis luxurie. Nã ꝑ q̃nq̧ sensus recipiunt̃
impꝛ̃ssiones carnaliũ cogitationũ: quas se-
quũt̃ delectatio pariter ⁊ ↄsensus: vñ sen-
sus exteriores sũt q̃si laquei cordis ⁊ hoĩs
interioris quib⁹ incautus captiu⁹ ducitur
in seruitutẽ pcti. Primus igit̃ laqueus ẽ
oculus nequã. Hic Hiere. Treno. iij. lamẽ-
tabat̃ dicẽs. Ocul⁹ me⁹ dep̃dat⁹ ẽ animã
meã ĩ cũctis filiab⁹ vrbis mee: venatione
ceperũt me q̃si auẽ inimici mei. s. demones
⁊ hoc ꝑ mediũ filiaꝝ hoĩm. Qḋ prudẽter
Iob aduertẽs rñdit. Pepigi fedus cũ ocu-
lis meis ⁊c. Nimiꝝ cum dicit̃. Eccl. xxxj.
Memẽto q̃m malus ocul⁹ nequã: nequi⁹
oculo q̃d creatũ est: q̃si diceret: nihil. Qḋ
vtiq̧ claruit ĩ Dauid q̃ bersabeã se lauãtẽ
incaute respiciens capt⁹ ẽ oculis: ⁊ capti-
uus duct⁹ ĩ affectũ adulterij: ꝓpter qḋ tam
turpiter cecidit: ꝙ cũ adulterio crimẽ pro-
ditiõis ⁊ homicidij ꝑpetrauit. Hic postmo-
dum sollicite dñm exorauit dicẽs. Auerte
oculos meos ne videãt vanitatẽ. Nã peri-
culosissimũ obiectũ visus ẽ mulier ornata:
nã a planta pedis vsq̧ ad verticẽ capitis ẽ
plena laqueis ad capiendas aĩas ꝑ mediũ
visus. Hinc merito dicit Eccs. c. vij. Inue-
ni amariorẽ morte mulierem q̃ laqueus ve-
natorũ est. i. demonũ ⁊ sagena cor eius: vi-
cula sũt man⁹ illi⁹. Et hoc exemplariter p3

tale in Judith ca. xvj. que non ex libi
dine sed ex v̄tute se ornauit ad decipiēdū
⁊ deijciēdū hostē iudeoꝝ. Dicit̄ eñ ibidē
ꝙ colligauit cincinos suos mitra. i. i vna
serie cōgregauit ad decipiendū eum: ecce
laqueus in vertice: vnxit faciem suam vn/
gento: ecce laqueus in facie: sandalia eius
rapuerūt oculos eius: ecce laqueus in pe/
dibus: pulchritudo eius captiuā fecit ani
mā illius: ecce totum corpus eiꝰ ē laqueis
plenum. Nec hec solū: sed vt dicit̄ eiusdē
x. c. Assūpsit dextrariola ⁊ lilia ⁊ inaures
⁊ anulos ⁊ omnibꝰ ornamētꝭ suis ornauit
se. Pro quo nota: ꝙ lꝫ Judith ornauit se
ad decipiendū Holofernem: tamē nō intē/
debat eum ducere ad peccatū mortale: sed
ad hoc vt desideraret eā habere vxorē: ⁊ ꝑ
hoc haberet ad eum familiarē accessum ꝑ
quem eū occidere posset: ꝓpter hoc caput
ornauit ⁊ faciē vnxit lachryma arborꝭ aro
matice q̄ facit ad decorē vultus ⁊ suauem
odorē ⁊ nihil omisit de ꝯtingentibꝰ ad de/
centē ornatū: decepitq̄ eū ⁊ deiecit turpit̄
amputans caput illius. Sic hodie mulier
ornata diaboli sagena infinitos dānabili
cōcupiscentia caput ⁊ aiam eius interficit.
Dicit eñ Hiero. ꝙ gladius igneꝰ est speci/
es mulieris velut ex omi pte sagittas emit
tens: quali putamus aiaꝝ periculo sibi cō
ueniunt lasciuꝰ ornatus ⁊ neq̄ oculꝰ. Sed
audiat ꝯcupiscentia videns. Qui viderit
mulierē ad ꝯcupiscendū eam ⁊c. vñ. xxxij.
q. v. c. nec solo. c. qui viderit. Studiosa cō/
cupiscētia fornicatiōis adequat̄ opi. O qt
igit̄ adulteria ꝑpetrant̄ etiā in ecclīa dei:
quot fornicationes: quot deniq̄ libidino/
si aspectus cū circūeunt officinas templi:
quoꝝ oculi luxuria pleni velut ad libidīs
venationē edocti. Similiter audiant ex la
scinia se ornātes illud Eccī. xxvij. Qui fo/
ueam fodit incidet in illā: ⁊ qui ꝯstituit la
pidem ꝓximo offendet in eo: ⁊ qui laqueū
alio ponit ꝑibit in illo. Ubi tria tangūtur
quoꝝ vnūquodq̄ mortale ꝯstituit. Nā ꝑ fo/
ueam intelligit̄ intentio libidinosa incitā
di alios ꝑ ornatū ad carnis cōcupiscentiā
qḋ est mortale: q̄uis etiā incitās peccatū
illud ꝑpetrare non intēderet: ꝑ lapidē ve/
ro scandalū actiuū intelligit̄ quod ē etiā
mortale fm Tho. scḋa. 2ᵉ. q. xliij. ꝑ laqueū
autē intelligit̄ ornatus in se cum excedit
modum ⁊ ꝓtendit lasciuiā: tunc etiam est
mortale licꝫ nō intendat alios trahere ad
lasciuiā: cuꝫ manifestā pretendat supbiā:

imo sentina multoꝝ vitiorū est cum sic spe
ctacula petit vt stultis placeat: tunc enim
quot mortales excitat concupiscētias: tot
mortaliū peccatoꝝ particeps efficit̄ ⁊ cau
sa. Unde dicit̄ de tali Prouer. vij. ꝙ mul/
tos vulneratos deiecit ⁊ fortissimi q̄cunq̄
interfecti sūt ab ea. Mirū est ꝙ christiana
religio talē ornatū admittit ad christi de/
spectū ⁊ christianoꝝ periculū. Nō sic egit
adolescēs quidā mire pulchritudinis: qui
cernens in sua specie plures illustriū femi
narum scandalizari: ꝯfodit vultum suum
vulneribus: malens deformitatē habere
feditatis q̄ formā irritamētū ꝓbentē alie/
ne libidinis. Secūdus aūt laqueus est
auris prurieus verboꝝ lasciuiaꝫ. Lingua
nanq̄ fm Jacobū in canonica inquietum
malū est ⁊ plena veneno mortifero. Insu
per maculat totum corpus ⁊ inflāmat ro/
tam natiuitatis inflāmata a gehēna. Et ꝓ/
sertim lingua cordis libidinosi inflāmat
aures audientium. Dicit̄ eñ Prouer. v.
Fauus distillans labia meretricis ⁊ niti/
dius oleo guttur eiꝰ: nouissima aūt illius
amara q̄si absinthiū et acuta q̄si gladiꝰ bi/
ceps: ⁊ infra. Nūc ḡ fili mi audi me ⁊ ne re/
cedas a verbis oris mei: lōge fac ab ea viā
tuam: ⁊ ne appropinques forībꝰ domꝰ eiꝰ.
Et si linguā maledicam declinare nō ꝓua/
les audi tunc ꝯsiliū sapientis Eccī. xxviij.
vbi postq̄ plurima dixit d̄ lingua tertia se
minantē discordias et deijciente mulieres
viratas vel vericas: tandē subinfert. Bea
tus qui tectus est a lingua neq̄: q̄ in iracū
diam illiꝰ nō trāsiliuit ⁊ q̄ non attraxit iu
gum eius ⁊ in vinculis illiꝰ nō ē ligatꝰ. De
inde ꝯsiliū tribuens euadenti subinfert.
Sepi aures tuas spinis scilꝫ timoris dei
mortis incerte: futuri iudicij: penaꝝ infer
ni: ⁊ noli audire linguam neq̄: ⁊ ori tuo fa
cito ostia: nihil scꝫ loquēdo ad votū petu/
lans alloquētis: et seras auribus tuis: ne
verbis libidinosis pateat introitus. Dicit
eñ Aristoteles li. d aialibus: ꝙ sus q̄diu
mare sollicitāte rigidas tenuerit aures nō
ꝯsentit in coitum: vbi vero laxare ceperit
aures stimulat̄ ad luxuriā. Et ibidē dicit
ꝙ omne animal aures habet mobiles pre
terq̄ homines. Rigidas igit̄ ⁊ immobiles
aures teneas: nec auditu recipias qḋ rece
ptum conficiat ⁊ ꝯsensum eliceat: nec cui/
q̄ credas etiā sub specie sanctitatis vl̄ ho
nestatis blande loquentē: quia sub pallio
spūalis amoris vel etiam religionis sepꝰ

latet ardor libidinis pluresq3 mag⁹ tēptā/tur ab his psonis que spēciē sanctitatis in habitu et religione ptendūt. Sicut simile quoddā in lib. de naturis rerū refert Plinius dicens: q sus quando luxurie furijs agitat in virū irruit cādida maxime veste indutū. Maxime vero cauēde sunt societates lubrice q̄ varijs lasciuie canticis ac musicis instrumentis aures oblectari q̄runt: q̄bus tandem corda marmorea paulatim emolliunt et dissoluūt ad lasciuiā corpor⁹. Hinc dicit Eccl. ix. Cum saltatrice ne sis assiduus nec audias illā: ne forte pereas i efficacia illius. Tertius aūt laqueus est tactus inflāmās. Lasciuus eni tactus potissimū inflāmat ad luxuriā: diuersimode tamē. Naz maxime tactus imundus in se vel in alijs membrorum illorū q̄ generationi deseruiūt ardorem excitat libidinis: quapropter quis grauī⁹ peccat cōmuniter impudica tangēdo q̄ videndo vel audiēdo. Unde q̄dam p solū tactum plus peccāt q̄ si decem proles pprie matri cōmiscēdo genuissent. Heu q̄ flagiciosis actibus se imiscet humana nobilitas cum hac irrōnabilitatis nota solus homo rōnabilitatis capax turpissime fedat. Nullū eni animal irrationale fecib⁹ hmōi legit maculatū: vñ merito dič ps̄. lxxxij. Disperierūt i endor facti sunt vt stercus terre. Endor interp̄tatur fons generationis in quo isti p tactus abominabiles pierunt: eo q infinita flagicia enormia pegerunt. Quid autez vilius stercore: et q̄d abominabilius tam sordido peccatore: qui sua libidine violat iura nature. Secūdo post hoc ad libidinē puocāt oscula libidinosa: amplexus nudorum corporū: cōtrectationes vberū et similia. Naz luxuria p osculum libidinosū irritat: eo q i osculantib⁹ fit puenientia ptium et animales spūs piunguntur. Hinc dicit phus q eq̄ ante coitum pspirant anhelitu et p hoc ad luxuriam puocantur. Propter qd o virgo christi: que sponso tuo pudicū affectuz seruare desideras: si quis te ad osculū suum inuitauerit: p osculo sputum reddas: et temere ptrectanti pugnū ingeras: nec huiusmodi credas esse seruū christi sed sathane: non amatorē sed corruptorē: nō pudicitie delatorē: sed pprie libidinis vilissimū consotorē. Si eni solus aspectus libidinosus pstituit aliquē eē iudicādū adulterij reū: iuxta sermonē euāgelicū: o q̄d erit mutua cōtrectatio corporum in tactib⁹: osculis: am/plexibus et similib⁹? Que tanto grauiora iudicant quā eo delectatiōi carnali plenioreᵐ administrāt pcitatiōez libidinis: vñ cum inter sensus corpales in tactu carnali maior dulcedo reptat: et ex delectatiōe et⁹ maior corruptio sequatur: ac per psequēs auersio maior a deo: ppter hoc intātū redditur detestabilis q exerceri nō pōt sine peccato saltē veniali etiā in facto piugali. De q̄ tñ excipit vnus casus scz necessarius tactus causa pcreande plis: lz Grego. otrarium dicat. xuj. dis. c. nerui testiculorum. Rō vo tante delectationis inuenit: q puenit a natura cupiente pcreare ex similib⁹ sibi p pseruatiōe speciei humane: i q̄ corpalis sensualitas intantū q̄nq3 vincit aciē rōnis in hoīe: q ex nimia eius frequētia q̄nq3 cecus efficit: et ex cerebri vacuatiōe q̄nq3 freneticus. Et q2 talis delectatio incautū efficacissime trahit in cōsensum: ideo iudicat causa detestabilis totū hoīem in peccatorum trahens voraginē. Hic q̄ri pōt: vtrum consensus in delectationē peccati mortalis. s. simplic⁹ fornicationis iudicari debet mortale peccatū p̄sertim cum peccatū homicidij grauius est q̄ simplicis fornicationis: sed cōsentire in delectationē que psequit cogitationē de homicidio nō est peccatū: ergo multo minus psentire in delectationem que psequitur cogitationē de fornicatione iudicari debet mortale: ergo et c. Ad hoc int alia rñdet Tho. scđa. 2e. q. lxxiiij. q aliquis de fornicatione cogitās de duobus delectari pōt: vno modo de ip̄a cogitatione: alio modo d̄ fornicatiōe cogitata. Delectatio autē de ipsa cogitatiōe: sequit inclinationē affectus in ip̄am cogitatiōez: ip̄a vero cogitatio fm se nō ē peccatū mortale sed q̄nq3 veniale tm̄: vt cum aliquis i vtiliter cogitat de ea: q̄nq3 etiā s. ne eē peccato puta cū quis vtiliter d̄ ea cogitat: sicut cuz vult de ea p̄dicare: disputare vel studere ad informandū ignaros: et ideo p psequens affectio et delectatio q̄ sic ē d̄ cogitatione fornicatiōis non ē de genere peccati mortalis: s q̄nq3 est veniale pctm̄ et q̄nq3 nullū: vñ nec psensus in talē delectationē ē mortale peccatū. Sz q aliq̄s cogitās de fornicatiōe delectet i ipo actu cogitato h ptingit ex eo q ei⁹ affectio i hūc actum ē iclinata: vñ q aliq̄s i talē delectatiōez consentiat h nihil aliud ē: q̄ q ip̄e psentiat h q affect⁹ suus iclinat⁹ sit i fornicationem. Null⁹ eni delectat nisi i eo qd̄ ē pforme ap/

petitui eı᷒: ꝙ aūt aliq̄s ex deliberatiōe eli/
git ꝙ affect᷒ su᷒ se ɔformet his q̄ ſm se sūt
peccata mortalia hoc ē peccatū mortale: ⁊
ideo talis ɔsensus ī delectationem peccati
mortalis ē mortale peccm̄. Hinc dicit Aug.
xij. ḋ trini. ꝙ ꝓpꝰ peccata delectatiōis etiā
sine volūtate pficiēdi ſ; cum volūtate oble
ctādi tot᷒ hō dānabit. Et ideo dicēdū: ꝙ
sol᷒ ɔsensus ī delectatiōez q̄ ꝓcedit ex cō/
placētia ipi᷒ act᷒ homicidij cogitati ē mor/
tale peccm̄: nō aūt ɔsensus ī delectatiōez q̄
ꝓcedit ex cōplacētia cogitatiōis ḋ homici
dio. Ceterū cū rō ɔsentit ī talē delectatiōez
peccati mortalis: tūc vocat delectatio mo/
rosa: nō vtiqꝫ ſm diuturnitatem tpis: ſ; ex
eo ꝙ rō deliberās circa delectationē īmo/
rat nec tñ eā repellit tenēs ⁊ voluēs libēt
ea: q̄ statī cū aīm attigerunt respui debue/
rūt: vt dicit Aug. vbi ſ. Tertio post h̄ ad
libidinē ꝓuocat mollicies vestiū et lecti/
sterniorꝫ: q̄ꝫ etiā suauitas efficacit libidi
nē excitat. Vñ dicit Amos. vj. dñs ad hmōi
Ue q̄ opulēti estis ī sion: ⁊ infra. Qui dor
mitis ī lectis eburneis ⁊ lasciuitis ī stratis
vris. Et iterū Ezechiel. xxiij. Lauisti te et
circūlinisti stibio oclos tuos: et ornata es
mundo muliebri: sedisti in lecto pulcherri
mo: ⁊ mēsa ornata ē añ te. Sꝫ ad quē finez
oñdit Esa. c. xiiij. dicēs: Detracta est ad in
feros supbia tua: ɔcidit cadauer tuū: sub/
ter te sternet tinea ⁊ operimētū tuū erunt
vermes. Quarto deniqꝫ ꝓuocat ad libidi
nem suauitas vnguētorꝫ ⁊ balneorꝫ. Nam
Amos. vj. Do lasciuiētibus ī stratis suis
subdit ꝙ erāt optimo vnguēto delibuti: ⁊
nihil cōpatiebāt sup ɔtritiōe Joseph. Vñ
dicūt q̄dā ibidē ꝙ ī optimo vnguēto intel
ligit illud q̄ vngebant vasa diuino cultui
applicāda: ḋ q̄ pcipit Exo. xxx. ꝙ nullus
sub pena mortis illo vteret. Quart᷒ la/
queus ē odor oblectans q̄ siliter allicit ad
luxuriā: in cui᷒ argumētum ḋr. ij. Paral.
xvj. ꝙ postq̄ʒ rex Asa mortu᷒ erat: posue/
rūt eā sup lectū suū. i. feretꝝ vel sepulture
locū: plenū aromatib᷒ ⁊ vnguētis meretri
ciis. Rebus odoriferis q̄b᷒ antiq̄tus me/
retrices aspergebant lectos suos ad allici
endū holes ad luxuriaꝫ: sicut ḋr Prouer.
vij. in ꝑsona meretricis. Aspsi cubile meū
mirrha: aloe ⁊ cinamomo. Nimirꝫ cum ḋr
Prouer. xxvij. ꝙ vnguēto ⁊ varijs odori/
bus delectat cor. Sꝫ vt ḋr Esa. iij. Erit ꝓ
suaui odore fetor. Sꝫ q̄lis fetor: erit oñdit
Job. c. xxviij. dicēs: Aspergat ī taberna/
culo ei᷒ sulphur. Fetor naqꝫ sulphure᷒ pes
sim᷒ ē: vñ Esa. xxx. ḋr. Preparata ē eni ab
heri. i. a ꝑncipio tophet. i. gehēna ſm doc
doctores a rege ꝑparata ꝓfūda ⁊ dilatata
nutrimenta eius ignis. s. infernalis ⁊ lig/
na multa. i. peccata: flatus dñi sicut torres
sulphuris succēdens eā. Quint᷒ laque᷒
est gustus alliciens scꝫ ad crapulā ⁊ ebrie/
tatem: ac p ɔseq̄ns ad libidinem. Delica/
ta nanqꝫ cibaria cum abundantia sumpta
multum ꝓuocant ad libidinem: ꝑsertim il
la que calorem naturalē nutriunt: ⁊ quia
comedere ⁊ bibere sunt ḋ necessitate natu
re diabolus ibi laqueum temptationis ab/
scondit: vbi natura sibi necessitatē requi/
rit. Hinc christū esurientem pane tempta/
uit et ꝓthoparentes pomo decepit. Unde
prima temptatio filiorum israel erat de po
tu: vt patet Exo. xv. secūda de cibo. Exo.
xvj. Et quia ſm Grego. plures interficiunt
gula q̄ʒ gladio: ⁊ ſm Hiero. vēter ⁊ genita
lia sibi sūt ꝓpinq̄: ideo venter mero estuās
defacili spumat in libidinē: et quia sūptio
cibi ⁊ potus necessaria est ad conseruatio/
nem indiuidui: sicut act᷒ venereus ad con
seruationē speciei: ideo deus vtrobiqꝫ ma
ximam apposuit delectationem: ne ab ani
malibus negligantur vt dicit Tho. super
iiij. di. xlix. Homines autē bestijs viliores
effecti maxime delectabilib᷒ illis abutun
tur. Sed ḋ his dicit Apocal. xviij. Quā/
tum glorificauit se et in delicijs fuit: tantū
date illi tormentū ⁊ luctum. Et figuratum
est Deut. xxviij. vbi dicit: ꝙ homo delica
tus et luxuriosus inuidebit fratri ⁊ vxori
que cubat ī sinu suo: ne det eis de carnib᷒
filiorꝫ suorꝫ q̄s comedet: eo ꝙ nihil habeat
aliud in obsidiōe: siliter tenera mulier de/
licata que sup terraꝫ ingredi nō valet: nec
pedum vestigium figere ꝓpter mollicié et
teneritudinem nimiaꝫ: inuidebit viro suo
q̄ cubat in sinu eius sup filij ⁊ filie carnib᷒
⁊ illuuie secundinarū que egrediunt ḋ me
dio feminū eius. i. ī ē coste. Sūt eni secun/
dine pellicule que egrediunt cum pueris
quibus inuoluti sunt. Si taliter iudicabat
dñs tēporaliter puniēdos trāsgressores ꝑ
ceptorꝫ illorꝫ: o qualis erit punitio eterna/
lis? Cū sicut hic puniēdo tribuit diē ꝓ an/
no: sic ibidē annum ꝓ dieimo mille milia
annorꝫ ꝓ minimo momento. Quō a nobis
auertat christ᷒ iesus. Ad laudem dei.

De luxuria ⁊ eius septēplici pcu

piscētia: ac de filiabꝰ eiꝰ q̄ sūt octo fm Gregoriū: Sermo XI

On mechaberis.

A n Exo. xx. Hic iam vltimo vidēdū ē de peccato luxurie. Pro quo sciendū: q luxuria ē ex imūdis desiderijs veniēs: lubrica mētis et carnis ꝓstitutio. Uel luxuria ē libidinose voluptatis appetitus. Et intelligas appetitū q̄ ē cū ꝯsensu rōnis: q2 talis appetitus est mortale peccatū. Dicit̄ enī mortale peccatū eo q rō non cohibet hmōi appetitū: cū tñ posset: vt dicit̄. xxxij. q. vij. in. c. non solū. Inter cetera septē vitia vitium fornicatiōis. i. luxuria maximū scelus est. Qd duobꝰ modis pōt intelligi. Primo extensiue: q2 fornicatio maculat tam corpus q̄ aīam: q2 fm aplm q̄ fornicat̄ in corpꝰ suū peccat: ꝛ hāc rōnez subdit ibidē in textu dicēs: q ꝑ carnis immūdiciā tēplū dei violat̄: ꝺ q̄ dicit apl's. j. Cor. iij. Nescitis q2 corpa vr̄a templū sūt spūssancti. Scdo pōt intelligi q̄tū ad multitudinē in h̄ peccato delinquentiū: q2 licz fm Inno. vitiū hoc sit extrema turpitudo non solū aīam maculans sed etiā naturaz fedans: tñ innumerabilis multitudo laborat ī hoc vitio: vt merito diceret dñs Job xl. Ecce Behemoth quē feci tecū fenuz q̄si bos comedit: fortitudo eiꝰ in lūbis eius: ꝛ virtus illiꝰ in vmbilico vētris eiꝰ. Behemoth īterp̄tat̄ bestialis sensus diabolū de luxuria tēptantē: vel luxurie vitiū ī q̄ tota ratio absorbet̄ a carne ꝛ hoīem reddit bestialē: nihilominꝰ tñ sicut bos herbam sic Behemoth hoīes ꝑ luxuriaz comedit: ꝑ h̄ designare volēs intolerabilē multitudinē h̄ vitio vel in aliq̄ specie laborantē. Nulli nanq3 parcit etati: nulli sexui: nulli statui vel ꝯditioni: nec q̄dē veret̄ deo ꝯsecratas ꝑsonas accedere: nec q̄dem thorū mr̄imonialē inuadere: in quo nimiꝝ deijcit infinitos. Sara ꝺ octo viris vnū viuū retinuit: nunc vero de viginti vix vnus ī morteꝰ euadit. Sic etiā in singulis statibus ꝛ etatibꝰ stragē exercet inestimabilē: nec vllū etiam vsq3 ad decrepitā etatez relinquit infestū: sed q̄s opere non potest saltem affectu turpitudinis deijcere conat̄. Hic primo q̄ri potest: vtrum actus venereus potest fieri sine peccato ꝛ videt̄ q nō: quia nihil videtur impedire virtutem nisi peccatuz: ſ oīs actus venereus maxime virtutez impedit quia dicit Augu. in. j. soliloquio: ū. Nihil esse sentio qd magꝰ ex arte deijciat animū virilem: q̄3 blandimēta femine: corporūq3 ille contactus sine quo vxor haberi non potest. Unde in actu venereo supfluitas ē delectationis: que rationē intantū absorbet q impossibile est aliquid īntelligere in ip̄a vt dicit phs in. vj. ethic. Et ideo dicit Hiero. q in illo actu spiritus ꝓphetie non tangebat corda ꝓphetarum. Ecōtra vero videt̄ q ꝑ actum venereū non potest fieri peccatum p̄sertim cum solutus cōuenit cū soluta. Ratio ē quia quilibet licite potest vti ꝓut libet eo qd suum est: sed in actu venereo p̄sertim solutus ab oīi vinculo nō vtit̄ nisi eo qd suū ē: ꝛ sic non videt̄ eē peccatum. Ad h̄ dicendū fm Tho. scda. 2e. q. cliij. q ī humanis actibꝰ illud ē pctm̄ qd ē ꝯ ordinē rōnis ꝛ quāto aliq̄d ē magis necessariū: tāto magis oportet vt circa illud ordo rōnis fuet̄: ꝛ ꝑ ꝯsequēs ē magꝰ vitiosū si rōnis ordo p̄termittat̄. Usus aūt venereoꝝ ad bonū cōmune valde ē necessarius qd ē ꝯseruatio generꝰ hūani: ꝛ ideo circa h̄ maxīe debet attēdi rōnis ordo. Habet igit̄ ordo rōnis vt q̄libet ꝯueniēter ordinet in suū finē: ꝛ ideo nō ē pctm̄ si ꝑ rationem vtat̄ hō rebꝰ aliq̄bꝰ ad finē ad quē sūt: modo ꝛ ordīe ꝯuenīēti: dūmodo finis ille sit aliqd vere bonū. Sicut aūt est vere bonum q ꝯseruetur natura corpalis vniꝰ indiuidui ad cuius cōseruationē ordinat̄ vsus ciboꝝ: sic etiam est quoddā bonū excellens q natura ꝯseruet̄ humane speciei ad cuiꝰ ꝯseruationē vsus venereoꝝ necessarius ē: vñ dicit Aug. li. ꝺ bono ꝯiugali: qd est cibus ad salutē hoīs: hoc ē ꝯcubitꝰ ad salutem humani generis. Et ideo sicut vsus ciboꝝ pōt esse sine peccato si fiat ordine debito ꝛ modo ad finē ꝯseruatiōis hominis: sic etiam vsus venereoꝝ si fiat ordine debito ꝛ modo: fm q ē ꝯueniēs ad finē humani generis siue generatiōis. Et licz q̄tum ad cōmunē statum virtutis virtꝰ nō impedit̄ nisi ꝑ peccatum: tamen q̄tū ad ꝑfectum statū virtutis pōt impediri xtutis ꝑ aliqd qd non est peccatū ſ ē minꝰ bonū: et hoc modo vsus femīe deijcit aīm: nō quidem a xtute ſ ab arce. i. a ꝑfectione xtutis. Uñ dic̄ Aug. ī li. ꝺ bo. ꝯiu. Sic bonū erat qd Martha faciebat occupata circa ministeriū sāctoꝝ: ſ meliꝰ qd maria audiēs verbū dei: ita etiā bonū Susāne ī ꝯiugali castitate laudamꝰ: ſ bonū Anne vidue ꝛ ma-

gis marie virginis anteponimus. Econtra
vero si quid fiat circa venereū actum preter
id quod rationis ordo requirit vitiosū erit.
Et hoc ptinet ad rōnem luxurie q ordinē
z modū rōnis excedat circa venerea: z h ē
peccatū: quia non licet et membra sua ad
hoc uti. Cuius ratio ē: quia dicit aplus. j.
Cor. vj. otra luxuriā loquēs. Empti estis
precio magno glorificate z portate deū i cor
dibus vestris. Ex eo ergo q inordinate qs
vtitur corpore suo p luxuriā: deo facit iniu
riā q ē pncipalis dñs corporis nostri. Vn
z Aug. in li. de decē chordis ait: Dñs qui
gubernat seruos suos ad vtilitatem illoz
non suā hec precepit ne p illicitas volupta
tes corrūpat templū eius qd esse cepisti. Et
ideo aplus ad Gal. v. quēlibet nostrū dili
genter auisat ne decipiamur carnis illece
bris dicens: Caro cōcupiscit aduersus spi
ritū et spūs aduersus carnem: hec enī sibi
inuicē aduersant vt nō qcūq vultis illa fa
ciatis. Dicit autē cōpendium q luxuria ex
suo genere ē peccatū mortale: qz ē ō prece
ptum illud nō mechaberis. Et eius ocupiscē
tia distinguit in septē modos. Primus ē
cū ocupiscentia osistit in pmo motu tñ et
sic est veniale pctm: nā primus motus in ge
neratiua semp est pctm nisi p sacrm matri
monij excuset: lz nō semp sit pctm i nutri
tiua: cuius ratio ē: qz vis ocupiscibilis nō
est ita corrupta i nutritiua sicut i generati
ua. Secūdus est cū sequit osensus in dele
ctationē lz non in opus: z sic ē mortale pec
catū: sicut cū qs tenet scienter cogitatiōez
immūdā de pctō carnis: z sibi placet dele
ctat voluēdo z reuoluendo: licz opus pfi
cere non vellet. Tertius cū adest osensus
in opus si facultas vel oportunitas adesset
z sic etiam est peccatū mortale. Quartus
cū ocupiscētia nō solū tenet corde sz etiā
palest visu: z sic etiā est peccatū mortale.
Mat. v. Qui viderit mulierē ad ocupiscē
dū eā iā mechatus ē eā in corde suo. i. q hoc
aio z fine itēdit in mulierē vt eā ocupiscat
z p osensū carnaliter cognoscat: qz fm Au
gu. hoc nō est iā titillari sed plene osentire
libidini. Et signāter dicit ad ocupiscēdū
eā: qz si qs viderit eā vt rē pulchrā z visui
gratā nec vlterius pcederet tūc puū vel nul
lū esset pctm: vel solum pctm curiositatis.
Quintus modus ē i stultiloquio z turpilo
quio vt cū qs pcat mulierē vl saltē habet
cū ea familiaria colloquia ppt libidinem
ad alliciēdū eius osensum: z sic ē mortale.

Sextus cū qs libidinose mulierē amplectat
vel osculat aut libidinose tāgit vbera vel
pudēda illius: z h vocatur ab aplo turpido
vt dicit glo. ibidē z hoc ē mortale pctm iet
tāto grauius pcedētibus quāto magis libido
p talia accēdit ppt nimiā approximatiōez
ad ignē: vñ tāgere mulierē sine intētione
peccādi vel libidinē excitādi vel etiam a
muliere sic tāgi nō ē pctm. Siīr tāgere vx
orē suā cū intētiōe sed ex necessitate z ex p
posito generādi plem ad diuinū cultū vel
pcauendi fornicatiōez i oiuge vl reddēdi
debitū. Sz ex libidine osculari vel tāgere
mulierē ad se nō ptinentē ē mortale pctm.
Septimus modus ē qñ ocupla pcedit in
opus: z tūc certū ē q ē mortale pctm: hec cō
pendiū. Scdo qrit pōt: vtz luxuria sit vi D
tiū capitale: q certum cū dicat Isid. ii. de sū
mo bono: q sicut p supbiā mentis itur ad p
stitutionē libidinis: ita p humilitatē men
tis salua fit castitas carnis: sed ō rōnez vi
tij capitalis eē videt q ex alio vitio orta
tur. Ad h rñdet Tho. vbi supra: q vitium
capitale ē illud qd habet finē multū appe
tibilē: ita q ex eius appetitu hō pcedit ad
multa peccata ppetrāda q oia ex illo vitio
tāq ex pncipali dicunt oriri. Finis aūt lu
xurie ē delectatio venereoz q ē maxia: vñ
delectatio hmōi i venereis ē maxime appe
tibilis fm appetitū sensitiuū: tum pter
vehementiā delectatiōis: tū etiaz pter ge
neralitatē huius ocupiscētie: ex q manifestū ē: q
luxuria vitiū ē capitale. Nec obstat q lu
xuria ex vitio supbie originē trahat: quia
Grego. xxxj. moral. supbiam ponit reginā
oim vitioz: z inanē gliaz que imediate ab
ipa orit ponit vitium capitale: z h rationa
biliter: qz supbia importat inordinatū ap
petitū excellētie: ex oī aūt bono qd qs ap
petit quādā oseqt pfectionē z excellētiā:
z ideo fines oim vitioz ordinant in fines
supbie: ex q videt q habeat quandā gene
ralē causalitatē sup alia vitia: ppterea Gre
go. vbi supra: ponit luxuriā esse vitiū capi
tale octo filias eidē assignās. Cuius rō est:
qz cū inferiores potentie ad obiecta sua ve
hemēter afficiunt osequēs ē q vires supe
riores i actibus suis ipediat z deordinent.
Per vitiū aūt luxurie maxie appetitus infe
rior. s. ocupiscibilis vehemēter intēdit suo
obiecto delectabili pter vehementiā dele
ctatiōis: z ideo osequēs ē q p luxuriā ma
xime vires superiores deordinēt scz ratio z
voluntas. Sūt igit rōnis qttuor: actus la

agendis. Primꝰ actꝰ ē simplex intelligētia
q̄ apprehēdit finē aliquē vt bonū: ⁊ hic actꝰ
impedit̃ ꝑ luxuriā ſm illō Dan. xiij. Spe-
cies decepit te ⁊ ꝯcupiſcētia subuertit cor tuū.
Et q̄tum ad hoc cecitas mētis ponit̃ filia
luxurie sicut hebetudo mentis ponit̃ filia
gule: ⁊ de eoꝝ differētia vide supra in. iij.
pcepto ſmone. v. B. Et merito cecitas mē
tis ponit̃ filia tā detestāde matris: q2 ſm
Augu. in ope luxurie tota rō absorbet̃: ita
ꝙ lumen rōnis quodāmodo extinguit̃: et
totꝰ hō q̄ſi carnalis efficit̃: ⁊ inde est ꝙ vi-
tiū carnis plus hoīem vilificat ⁊ ꝑ infami
am denigrat q̄3 alia vitia maiora. Quō ex
eo ꝯtingit: q2 ꝑ extinctiōe3 rōnis hō ꝑuat̃
sua naturali dignitate q̄ ꝑ vsū rōnis cete-
ra pcellit. Hinc ꝯsulit ps. xxxj. dicēs: No
lite fieri sicut equus ⁊ mulus ⁊c̃. Unde cō
querit̃ dominꝰ Hiere. v. dicens: Saturaui
eos et mechati sunt et in domo meretricis
luxuriabant̃: equi amatores. Lyra ibidē
notat effrenatā eoꝝ luxuriam: eo ꝙ equi ꝑ
ardore libidinis aliquādo post equas in-
saniunt. Sequit̃. Unusquisq3 ad vxorem
ꝓximi sui hinniebat. id ē lucrecūde signa
luxurie ꝓtendebat: mulus autē est animal
stolidū: ⁊ hoc vitium ducit hominē mente
cecatū ad ꝑniciosam stoliditatē. Secūdus
autē actus est ꝯsilium de his que sūt agē-
da ꝓpter finem ⁊ hoc etiā impedit̃ ꝑ luxu
rie ꝯcupiscētiā. Unde dicit Terentius in
eunucho: loquens de amore libidinoso.
que res inquit neq3 ꝯsilium in se neq3 mo-
dum habet vllum eam ꝯsilio regere nō po
tes. Et q̄tu3 ad hoc ponit̃ ꝑcipitatio que
importat subtractionē ꝯsilij: quia ſm Gre-
go. in moral. donū consilij dat̃ cōtra ꝑcipi
tationē. Pro quo nota ꝙ ꝑcipitatio ī acti
bus anime dicit̃ methaphorice ſm simili-
tudinē acceptam a motu corporali. Dicit̃
autē ꝑcipitari ſm motum corporalē quod
ī ima ꝑuenit a superiori ſm impetum quēdā
ꝓprij motus vel alicuius impellentis non
ordinate per gradus incedendo. Sūmum
autē anime est ipa ratio: imū vero est ꝑ cor
pus exercitata opatio. Gradus medij per
quos oportet ordinate descēdere: sunt me
moria pteritoꝝ: intelligentia ꝑsentiu3: so-
lercia in cōsiderandis futuris euentibus
⁊ ratiocinatio vnū alteri cōferens: docili-
tas ꝑ quā aliquis acquiescit sentētijs ma-
iorum: per quos gradus quis ordinate de
scendit recte ꝯsiliando. Si quis ergo post
positis huiusmodi gradibꝰ ferat̃ ad agen
dum ad impetum voluntatis vel passiōis
hoc dicit̃ ꝑcipitatio: verbi gratia: cū quis
amore vel cōcupiscētie feruore cecatus ꝑci
pitanter currit ad luxū ꝓpter libidinē ex-
plendam se periculo mortis frequēter ex-
ponens. Tertius vero actus est iudicium
de agēdis: ⁊ hoc similiter impedit̃ ꝑ luxu
riam: dicit̃ enī Dan. xiij. de senibus luxu-
riosis: ꝙ auerterunt sensū suum vt non re
cordarent̃ iudiciorū iustoꝝ. Et q̄tum ad
hoc ponit̃ inconsideratio sc3 mortis infer
ni ⁊ similiū. Pro quo nota: ꝙ sicut ꝑcipi-
tatio ē circa actū cōsilij ex defectu sic incō-
sideratio est circa actu3 iudicij ex defectu:
quia defectus recti iudicij ꝑtinet ad vitiū
incōsiderationis ꝓut sc3 aliquis ī recte iu
dicādo deficit ex hoc ꝙ ea ꝯtemnit vel ne
gligit attendere ex quibꝰ rectū iudiciū ꝓ-
cedit. In libidinosis enī tm̄ volūtas dele-
ctationi carnis īmergit̃: ꝙ nec de amaritu
dine mortis cogitat: nec īcertitudinē huiꝰ
vite ponderat: nec iudicij diem formidat:
nec inferni penā horrescit: sed si semꝑ lice-
ret viuere semꝑ vellet peccare. Et inde ē ꝙ
iusto iudicio deus actu3 peccati trāsitoriū
eternaliter punit: quia ſm Augu. si homo
malꝰ eternaliter viueret: semꝑ ipm liberet
peccare: ⁊ si homo peccat in suo eterno nō
mirum ꝙ deus punit in suo eterno. Quar
tus ꝑinde actus est ꝑceptum rōnis de agē
do: quod etiā impedit̃ ꝑ luxuriam inq̄tū
sc3 homo impeditur ex impetu cōcupiscen
tie: ne sc3 exequat̃ illud qđ decreuit esse fa
ciendu3. Unde dicit Terentiꝰ in eunucho
de quoda3 qui dicebat se recessurū ab ami
ca h̄ verba: vna falsa lacrimula restringet:
⁊ q̄tum ad hoc ponit̃ incōstantia. Pro
quo nota ꝙ incōstantia importat recessum
quēdam a bono ꝓposito diffinito. Princi
pium aūt huius recessus habet a vi appe-
titiua: non enī quis a priori bono ꝓposito
recedit nisi ꝓpter aliqđ qđ inordinate sibi
placet. Sed iste recessus nō ꝯsūmat̃ nisi ꝑ
defectum rōnis q̄ fallitur in hoc ꝙ homo
repudiat quod recte acceptauerat. Et q2
cum impulsui passionis resistere possit: si
non resistit hoc venit ex debilitate rationis
que non tenet se firmiter in bono cōcepto:
ideo incōstantia q̄tum ad sui cōsummatio
nem pertinet ad defectum rationis. Ex hoc
enim dicitur aliquis incōstans quia ratio
deficit in mandando executioni ea que cō
siliata sunt ⁊ iudicata. Ex hoc aūt ꝓuenit
hec mentis inconstantia: quia delectatiōi

trāsitorie per malam voluntatem incūbit:
τ ideo necesse est mentem variari ꝓut vna
delectatio momētanea transit τ alia succe-
dit. Sola autē mens illa figitur in vera cō
stantia que per amorem immobili et inua-
riabili bono fideliter innitur. Similiter τ
voluntas per luxuriā maxime deordinat: τ
nam ex parte voluntatis consequitur du-
plex inordinatus actus: quorum vnus est
appetitus finis: τ quātuꝫ ad hoc ponitur
amor sui scꝫ ad delectationem quam inor-
dinate ꝯcupiscit. Sed audiāt dnm dicētēꝫ
Joh. xij. Qui amat animaꝫ suā perdet eā.
Amor sui est: cum quis longam vitam ad
hoc desiderat: vt suam libidinosam volū-
tatem expleat. Quia carnalis affectus se
ipm̄ τ alios solum amore cōcupiscentie di-
ligens: omnia in sui comoduꝫ ordinat: vt
in eis ꝑamplius delectetur. Ex quo patet
q̄ꝫ ꝑniciosum damnuꝫ inducit amor sui: qꝛ
ꝓuat hominē ab amore ordinato suipīus
et omniū creaturarum imo τ ipīus dei: et
quod execrabilius est non solum ducit ad
cōtēptū: sed si dici liceat vsqꝫ ad odiū dei:
dicēte christo in euangelio Joh. xv. Nunc
aūt τ viderūt τ oderunt τ me τ patrem me
um. Unde per oppositum odium dei poni-
tur filia luxurie: de quo odio plura dicta
sunt in. v. ꝑcepto sermone. xxxiij. Licꝫ enī
deus sit purum τ summū bonum quod di-
recte odiri non potest: dicitur tamen odiri
indirecte ꝓpter duo: scꝫ vel propter penaꝫ
quam iusto iudicio peccantibus infligit:
vel ꝓpter bonum delectabile qđ mox pia
prouidentia eis subtrahit ne grauius pec-
cent. Alius autem est appetitus eorū que
sunt ad finem: et q̄ꝫtum ad hoc ponit̄ affec-
tus ꝑsentis seculi cui carnalis inheret ꝓ-
pter appetitum bonorū: diuitiarū: sanita-
tis: fortitudinis τ ceterorū per que carna-
lis affectus suum finem cōsequitur τ dele-
ctatione momētanea fruitur. Et per oppo
situm ponitur desperatio futuri secli: quia
dum nimis detinetur delectatiōib⁹ carna
libus: ad spūales venire non curat sed eas
fastidit. Considerans enī suam indisposi-
tionem ad spiritualia vel celestia cōsequē-
da: vtpote quia cōcupiscentie carnali τ de
lectationi finaliter immersus sibiꝑi male
conscius diffidit de venia et gloria futura
ꝯsequenda: qꝛ desperat de ꝓpria resipiscen
tia iuxͣ illud ꝓpheticū Hiere. xviij. Despe-
rauim⁹: post ꝯcupiscētias nostras ibim⁹:
τ vnusquisqꝫ prauitatē cordis sui mali fa-
ciem⁹. Qꝛ si impi⁹ hmōi stulta ꝑsūptiōe se
spem habere iactitat: rn̄det sapiēs Sapie
c. v. Talia dixerūt in inferno hi q̄ peccaue
runt scꝫ trāsierūt oīa tāq̄ꝫ vmbra tanq̄ꝫ na
uis vel sagitta: qm̄ spes impij tāq̄ꝫ lanugo
est q̄ a vēto tollit̄: τ tanq̄ꝫ spuma gracilis
q̄ a ꝓcella dispergit̄: τ tanqꝫ fumus q̄ a vē
to diffusus est. Merito nāqꝫ de fornicatri-
ce dicit̄ Prouer. vij. q̄ mltos vulneratos
deiecit: τ fortissimi quiqꝫ interfecti sunt ab
ea: vie inferi dom⁹ ei⁹. Sic deiecit Samso
nem virtuositate potentē: quia quem oēs
philistym deijcere nō poterant: Dalila me
retrix vinctū tradidit ad spoliandū: exce-
cādū: incarcerandū τ illudendū. Sic deie
cit Salomoneꝫ sapia singularem vt idola
adoraret: ne suas delicias. i. vxores vł po-
ti⁹ meretrices ꝯtristaret. Sic deiecit Holo
fernē strennuitate pollentē: cui⁹ caput Ju-
dith abstulit. Sic deiecit impios iudices
etate senescētes cū i ꝯcupia Susāne turpi
ter exarserunt. Sic deniqꝫ deiecit Dauid i
sc̄titate viuētē cū incaute respexisset Ber
sabee se lauantē. Sed h̄ dei miseratione re
spirauit ad emendā: quā tn̄ emendationē
difficulter admittit hec noxa. Dicit enim
Grego. i moral. q̄ cū luxuria semel mēteꝫ
occupauerit: vix eā bona desideria cogita
re ꝑmittit. Sūt enī viscosa desideria: qꝛ ex
suggestione orit̄ cogitatio: ex cogitatione
affectio: ex affectiōe delectatio: ex delecta-
tione consensus: ex cōsensu opatio: ex ope
ratione cōsuetudo: ex cōsuetudine despera
tio: ex desperatione peccati defensio: ex de
fensione gloriatio: ex gloriatiōe dānatio.
Unde glutinū h̄ efficacissimū est ad capiē-
das aīas vt dicit Aug. Hinc diabol⁹ soluꝫ
hoc vitiū elegit: cum Balach regē p Balā
ꝓphetam suuꝫ instruere vellet: quomodo
potissime filios isrł deuincere posset. Qđ
a nobis auertat iesus christus dei fili⁹ i se
cula benedictus Amē. Ad laudē dei.

Sequūt̄ smōes d̄ septio ꝑcepto.

De furto in generali: τ cur faciē-
da ē restitutio: vtrū ve sit ps satis-
factionis: τ q̄ septē impediūt resti
tutionē: ac quid restituenti spūali
ter restituitur: Sermo I

Non furtum facies. Exo. xx. Hoc est septimũ preceptum in quo sm Augu. n
A phibetur omnis contrectatio rei aliene pueniẽs ex cupiditate vł iniuria. Pro quo sciendũ q̄ furtũ est ↄtrectatio fraudulẽta inuito dño aliene rei mobilis et corporalis que fit aĩo lucrandi: scilz gratia rei siue possessionis vel visus. Dicit̃ autẽ cõtrectatio: qr sine ea nõ est furtũ licz interueniat voluntas verbũ vel scriptum: tamẽ p solam voluntatẽ erit quis trãsgressor alicuius pcepti scz illius: non cõcupisces rem pximi tui. Fraudulẽta dicit̃: quia si quis credebat rem eẽ suaz que non erat: nõ cõmittit furtũ: sicut nec ille qui credit q̄ ab eo qui habet ius in illa re posset accipe: lz vterq̃ teneat iniuito dño: si tñ credebat dñm pmissurũ et suberat iusta causa credendi licz nõ erat cõcessurus: q̄ si non suberat iusta causa credẽdi: tunc furti reus tenet̃: et si putat inuito dño facere lz eo volẽte faciat mortaliter peccat: ac furti reus tenet̃ ad restitutionẽ. Additur etiã rei aliene: qr ↄtrectatio rei ppie nõ ẽ furtũ nisi ali⁹ haberet i eadẽ re ius aliqd: vtpote qr res est pignorata vel cõmodata quã dñs rei fraudulose capiendo furtũ cõmitteret. Dicit̃ etiã mobilis et corporalis qr in reb⁹ imobilib⁹ furtũ cõmitti nõ põt nec in corporalibus: vt sũt actiões et seruitutes: eo q̄ talia nõ possunt ↄtrectari. Et subiungitur aĩo lucrandi scz grã sue possessionis vel visus: qr si qs alienã ancillam rapuerit nõ causa lucri s libidinis cõmittit furtum qr nõ solũ cõmittit furtum q rei dñiũ sibi vult vẽdicare sed etiam qui vult i ipã re sibi vendicare vsum etiã inuito dño. Dic põt qri: vtr sic i re pua sicut i magna qs cõmittat furtũ. Ad qd rñdet Gratian⁹. xiiij. q. vj. c. vl. dicẽs: Fur aũt nõ solũ in maioribus sed etiã i minorib⁹ iudicat̃: nõ eni qd furto ablatũ ẽ: sed mẽs furãtis attẽdit̃ sic a sili: In fornicatiõe nõ refert an deformis vel pulchra ingenua vel ancilla paup vel opulẽta: qd sane itelligẽdũ ẽ qñ voluntas etiã maiora subtraheret: qr vt ibidẽ pmittit̃: furtũ nõ tam in quãtitate rei q̃ in affectu furantis ↄsideratur. Hinc dicit Tho. scda. 2ᵉ. q. lxvj. q̄ si qs accipit furtiue res minimas: hñs aĩm furãdi vel pximo nocumẽtũ inferẽdi tũc põt etiã i talib⁹ minimis eẽ mortale: sic in solo cogitatu p ↄsensũ: si vo nõ facit aĩo furãdi nec nocumẽtũ inferẽdi sz poti⁹ psumit nõ eẽ ↄ volũtatẽ dñi tũc nõ reputat̃ furtũ. Preterea lz furtũ pprie ẽ: occulta et fraudulenta occupatio rei aliene: sicũ rapina ẽ violenta occupatio: tñ qr vtraq̃ occupatio repitur inuolũtaria ex pte ei⁹ cui aliqd subtrahit̃ lz vni subtrahat̃ p ignorãtiã alteri p violẽtiã et vtrũq̃ opponit̃ virtuti iusticie: ideo p eodẽ plerũq̃ reputant̃: ita p q̄ p furtũ i h mãdato generaliter intelligat̃ oĩs violẽta vel fraudulẽta occupatio rei aliene inuito dño: siue sit inuolũtariũ purũ aut mixtũ: et talis occupatio semper obligat ad restitutionez: qr sm Augu. i epła ad macedoniũ: et habet̃. xiiij. q. vj. c. si res. Non dimittit̃ pctm nisi restituat̃ ablatũ si restitui põt. Ad cui⁹ euidẽtiã septẽ sũt pncipaliter de restitutiõe psequẽda. s. cur: qs: cui: qd: vbi: quõ: qñ. Primo igit̃ vidẽdũ ẽ an restitutio ẽ faciẽda tã q̃ necria ad salutẽ: psertim cũ null⁹ obligatur ad impossibile: sz ablatũ restitui sepe⁹ ẽ ipossibile puta cũ aliquis alicui abstulit mẽbrũ vel vitam. Ad qd rñdet Tho. scda 2ᵉ. q. lxij. q̄ restitutio ẽ act⁹ iusticie cõmutatiue: q ↄsistit i qdaz eqlitate: vñ restituere nihil aliud eẽ videt̃ q̃ iterato aliquẽ i possessionẽ vel dñiũ rei sue ↄstituere: et ita in restitutiõe attẽdit̃ eqlitas iusticie sm recõpẽsationẽ rei ad rem: q scz res vni⁹ habet̃ ab alio p volũtatẽ ei⁹: vt i mutuo vel reposito: aut ↄ volũtatẽ ei⁹ sicut i rapina et furto: vñ p iteratã redditiõez rei iniuste ablate reparatur eqlitas iusticie: q̄ si iuste res ablata fuerit si restituit̃ ineqlitas erit: qr iusticia i eqlitate ↄsistit: cũ g̃ seruare iusticiã sit de necessitate salutis: ↄsequẽs est: q̄ restituere id qd iniuste ablatuz ẽ alicui sit d necessitate salutis. Verũtñ i qb⁹ nõ põt equalens recõpensatio fieri: sufficit q̄ recõpẽset̃ modo possibili iudicio discretorũ. Desi querit̃ vtr g̃ restitutio sit ps satisfactionis: psertim cũ Augu. i epła pdicta ad macedoniuz dicat. Si res aliena pter quam pctm ẽ reddi possit et nõ reddit̃: pnĩa non agit̃ sz simlat̃. Ad h rñdet Bonauen. super iiij. di. xv. q̄ satisfactio dupliciť accipit̃. s. cõiter: et tũc eẽ opus penale volũtarie assũptũ: siue ad qd tenet̃ iudicio dei siue iudicio sacerdotis p satisfactiõe reputat̃: et sic etiã restitutio est op⁹ satisfactionũ et ps ei⁹. Scdo accipit̃ pprie: et tũc fit p opus penale volũtarie assũptũ: ad qd nõ tenebat̃ nisi ex culpa et iudicio sacerdot̃: et sic restitu

tio nõ est pars satisfactiõis: q: restituere te-
net qui rem habet alienã fm oĩe ius: etiã si sacerdos nũq̃ ĩponat: aliõqn nõ esset capax pnie: sicut nec retinẽs adulterã vel fornicariã: ⁊ sic potius de necessitate salutis reqritur tanq̃ pambulũ ⁊ fundamẽtũ satisfactionis salutaris. Ad penitẽtiã enĩ ⁊ satisfactionẽ qdam reqrunt vt fundamẽ: sicut iniurie remissio ⁊ aliene rei restitutio: quedã etiã vt expedientia: vt vitare pximas occasiones: qdam inq̃ vt satisfactoria: sicut oratio: ieiuniũ: elemosyna: qdam autẽ vt pficientia: sicut sũt opa supererogationis: vñ alienũ in ɔsciẽtia penitẽtis ẽ qsi ferrũ in vulnere egrotãtis: cũ nec vni psit pnia nisi iniustũ restituat: nec alteri medicina nisi ferrũ extrahat.

B Nõ pscie̋s diabolus agit miro mõ ne fiat debita restitutio p varias cautelas ⁊ deceptiões. Prima deceptio dicit plongatiua solutiõis: qua ptrahũt solutionẽ aucte ptãta: accipiẽtes dilationẽ in iniuriã ⁊ dãnificationẽ creditorũ paupez: nec reputãt se obligatos ad interesse. Secũda dicit diminutiua qua.s. in solutione debitoz aliqd abstrahẽtes diminute soluũt sine libero consensu creditoris: sed cũ extorto ɔsensu ex timore verecũdia vl ĩportunitate: nõ attẽdentes q sicut alienũ rapere sic ⁊ retinere dãnabile est inuito dño. Et dicit creditor inuit qñ nõ libere ɔsentit: sed ex quodaz extrinseco qdãmõ coact. Tertia deceptio dicit placatiua: q scz quis tñ studet placare clamorẽ exteriorẽ creditorũ: nihil curãs de clamore ɔscie q pinquiet ẽ: lz ɔscia dictat etiaz alia debita eẽ soluẽda siue occulta siue manifesta: hoc enĩ nõ curãt qz clamores exteriores nõ sustinẽt ⁊ lz ɔscia remordeat: tamẽ quia creditor nihil petit debitor satisfacere minime curat vl satagit. Quarta vero dr distributiua q scz piũ arbitrant q ea q certis psonis sibi notis restituere obligantur in alias pias causas dispẽsare conant: vt erigendo vl dotãdo capellas: nuptui tradẽdo paupes puellas ⁊ multa silia: que patent humanis oculis q̃rentes põpam ⁊ inanẽ gliam. Sz in decretis.j.q.j.c. Non ẽ putãda elemosyna si pauperib dispensetur qd ex illicitis reb acqrit. Sequitur. Hinc dr Eccl.xxxiiij. Qui offert sacrificium de substãtia pauperis: qsi q victimat filiũ in ɔspectu pris. Quãtus aũt sit dolor pris ppendam si in ei ɔspectu filius victimet: ⁊ hinc facile cognoscit quãt apõ deũ dolor exaspera qñ ei sacrificiũ ex rapina tribuit. Quinta dicit excecatiua: q scz quidaz sic excecant q qcqd in seculari iudicio pce: pcio: fauore ⁊ similibus sibi sententialiter lucrari pñt: totũ iustũ reputant nihil curãtes de iure diuino vl ɔscie stimulo: imo cũctas palliatas: violẽtias ⁊ iniusticias quasi licitas reputãt: qz excecat eos auaricia eoz: q si repꝛhendunt vl instruũt in his cito grauit indignant. Sexta deceptio dicit fraudatiua: qua.s. decipiẽtes de pprio dicit fraudant cũ affectu tpaliũ vicii restitutiones p se facere nequeunt: s filijs ⁊ heredibus faciẽdas relinquũt: in q manifeste pz q plus amãt terrenã substãtiã q̃ ppriam aiam: q̃ g demẽtia erit credere q filij vl heredes plus erũt dilecturi aiam alienam q̃ substãtiã tam licet iniuste tñ acqsitã: cũ ɔtingere frequẽter solet q male ablatoz heredes illa restituere nõ curãt: eo q ab ipis nõ sũt ipe acqsita: imo demerito suo parẽtes hmõi relinquũt in morte filios vl heredes q nullã cõpassionẽ habẽtes sup statu mortis eoz: vix semel in anno memores erũt ad celebrandũ eoz anniuersariũ. Septima denique dr dãnatiua: q scz qs ad hoc ducit q scienter relinquit filijs vl heredibus iniusta licet etiã sciat eos nullã restitutionẽ facturos: ⁊ illa deceptio ẽ dãnatiua sui ⁊ suoz heredũ: qz talis substantia filijs derelicta nõ est tñ causa damnationis sue s etiã heredũ. He septẽ deceptões sunt quasi septẽ laquei: quibus iniust auarus illaqatus ẽ ad eternã dãnationẽ: qs euasisse gliatur.ps.xc.dicẽs: Qm ipe liberauit me de laqo ve. ⁊ a vbo aspo. Vñ iniustus auar triplices ditat heredes q oẽs pot eligũt ei dãnationẽ q̃ vite reuocationẽm qs dauid subtilr innuit cũ dic l.ps.lxij. Introibũt in inferiora terre.s.q̃tũ ad corpus ⁊ sic hereditãt vermes q rodũt ⁊ ɔsumunt corp in delicijs ⁊ vitijs enutritũ: cui satisfaciẽtes aie salutẽ postposuerũt. Scdo adiũgit. Tradent in man gladij.s.q ad animã q tradit rugiẽtib pparatis ad escam ⁊ ad torquẽdũ inexꝑssibilib penis: q nolegladij exꝑmunt. Tertio subdit ptes vulpiũ erũt.s.q̃tũ ad terrenã substãtiã iniuste ɔgregatã ⁊ ipis derelictã: q vulpina calliditate sic diuersis tergiuersatiõib ipedierũt ne moriẽs restitueret: sic aduertere noluit vt aiam illi ⁊ suam restitutiõe ɔdigna ab eterna dãnatione eruerẽt: nullisq monitis ad hoc induci pñt: tãdẽ pariter cum eo

qui bona relinqt in eternū dānādi. Unn legitur de qdā heremita scō q dnm frequēter orās vt illi penas inferni dignaret ostēdere: tandē fuit exaudit⁹ ⁊ inter cetera horribilia tormēta vidit scalā cū decē gradibus in qb⁹ erāt suspēsi decē hoīes vn⁹ gradatī sup altū. Infim⁹ erat quidā senex antiquissim⁹ miser ⁊ putridus: sup quem alij singuli pēdebāt in gradib⁹ suis: qs demones horribiliter flagellabāt: vngulis ferreis laniabāt ⁊ alia terrifica tormēta crudelit̄ inferebāt: ita q eoꝝ pena videbat̄ excedere penas oīm q̄ videbāt̄ i inferno: q̄ multū admirās q̄siuit ab angelo ductore qui essent. Rādit angel⁹: ille senex inferi⁹ pēdēs fuit auarus: q̄ diuitias multas vsuris ⁊ rapinis acq̄siuit: ⁊ q: iniuste acq̄sita nō restituit: hāc penā ineternū sustinebit: Scōs fuit ei⁹ fili⁹: q̄ licet vsurā ⁊ rapinā nō cōmisisset tñ q: p̄ris pecuniā ⁊ hereditatē male ꝯquisitā nō restituit ꝫ sibi retinuit: cū p̄re ieternū hāc penā sustinebit. Terti⁹ fuit fili⁹ filij ⁊ sic vlteri⁹ vsq ad decimā generationem qui oēs dānati sūt in eternū: q: bona p̄ris iniusta restituere nō curauerūt. Et idō merito dicit̄ Eccl. x. Nihil ē iniquius q̄ amare pecuniā: hic em̄ aīam suā venalē hꝫ: imo totā ꝓgeniē ⁊ cū ꝫ amittit pit̄er ip̄am substātiā: sicut ait ps. lxxv. Dormierūt somnū suū ⁊ nihil inuenerūt oēs viri diuitiaꝝ in manibus suis nisi demerita. exeunt em̄ nudi et rei ante districtū iudicē nil p̄ter pctā portātes. ¶ Si debitā restitutionē fecerit i oībus deo ⁊ hoīb⁹: tunc ei restituent̄ oīa salūti oportuna q̄ p iniusticiā dānabiliter sūt amissa. Que redigi p̄nt in numero septenario. Nā primo restituit̄ sibi ipī deus trin⁹ ⁊ vn⁹: in possessionē eterne hereditatis in quo ꝯtinet̄ oē bonū honestū iocūdū ⁊ vtile. Nō ḡ audiat q̄s diabolū suggerentē si aliena restituis paup ⁊ mēdic⁹ remanebis: quō em̄ paup ē q̄ diuitē deū possidet ⁊ nimis auar⁹ ē cui deus nō sufficit: nec tñ diues ē: q: qui deū ꝯtēnit oīa pdit. Hic dic̄ ps. xxxvj. Meli⁹ ē modicū iusto sup diuitias pctōꝝ mltas. Scōo sibi restituitur aīa sua: imo totus ipē: vtpote iā liberatus a laqueo venātiū: ⁊ p ꝯsequēs a xbo aspero. Ite maledicti. Tā efficaciter ḡ cuncta restituat iniusta p liberatōe mort̄ eterne: quāta sollicitudine restitueret inimic̄ capitalib⁹ ablata: si capt⁹ ab eisdē tradit⁹ fuerit in carcerali pena: cū in nequioribus manib⁹ cōprehēsus sit scꝫ i vngulis demonioꝝ. Tertio sibi restituit̄ omne meritū ā pctīn vsure vl rapine bonis opib⁹ ⁊ exercitijs lucrat⁹ fuit: ꝫ in pctō mortali penitus amisit: nā sicut bona opera facta in gratia mortificantur per sequentē culpam: sic reuiuiscant per recuperatā penitentiā. Ad hoc igitur meritū recuperandū merito est restitutionibus insistendū: quia meritum vnius operis orationis vel cogitatiōis bone: mille milies excedit omnia bona mundi: ⁊ sup ꝫ illō erit eternū in fruitione: istō momētaneū in possessione. Quarto sibi restituunt̄ omnia anime ornamenta scꝫ gratia ⁊ virtute: ⁊ presertim illa vestis nuptialis qua scꝫ anima deo grata efficitur ⁊ denuo in eternā eius sponsam eligit̄. Que pfecto restitutio gratie ⁊ virtutum: satis innuitur in parabola quā domin⁹ proposuit de filio prodigo: dicente patre post paternalē amplexū cito proferte p̄mā stolam: scꝫ innocentie ⁊ date anulum desponsationis spiritualis: occidite vitulū saginatum id est christū mystice oblatū: vt sic cōtinuā sumat participatione salutifera sacramentorū ⁊c. Quinto sibi restituunt̄ confraternitates omniū timētiū deū: ita q p̄ticeps sit omniū bonoꝝ que fiunt in ecclesia militante. De q̄ ps. cxviij. gloriat̄ dicens Particeps ego sum omniū timentiū te: ⁊ custodientiū mandata tua. Sexto sibi restituit̄ fama bona que super diuitias mltas ē eligēda: sicut sapiēs testat̄ Prouer. xxij. dicens: Melius ē nomē bonū q̄ diuitie multe. Facta nanq debita restitutiōe sine omi rubore cōparere potest coram deo ⁊ omnibus hominibus quia tunc scandalū illud amotū est ō q̄ dicit dñs Mat. xviij. Ve homini illi p quē scādalū venit: q: scādalū actiuū ē mortale pctm̄ vt latius determīat Tho. scōa 2ᵉ. q. xliij. Septimo sibi restituit̄ i secura ꝓmissiōe regnū sempiterne glie: vbi sunt diuitie infinite ⁊ in eternū durature: p̄ntes vero diuitie iniuste acquisite vl possesse si nō restituunt̄ post pauca tñ interueniente morte penit⁹ amittunt̄: ⁊ in fel aspidū infernaliū cōuertunt̄: si vero tunc restituunt̄ qñ diutius retinere nō p̄nt. s. i morte vel post mortē verēdū ē q nō amore iusticie sed timore vindicte extorta ē illa restitutio: q: diuti⁹ ea tenuisset si diuti⁹ viuere licuisset: nō ergo fit libera volūtate qō fieri videt̄ in ope quā potissime de⁹ respicit ⁊ acceptat. Hinc cecinerūt angeli. In terra pax hominibus bone voluntatis. Ad

laudem dei omnipotentis.

De damno spūali scȝ ipsi⁹ aie: qd̄ infert̄ tripliciter. Et quō ad ei⁹ restitutionē obligat̄: Sermo II

On furtū facies.

Exod. xx. Uiso vtcūq̧ cur facien da sit restitutio. Jā ɔseq̄ndū ē qs ad illā obligat̄. Pro q̄ sci

A endū q̧ dece sūt genera hoim̄ q̄ necessario obligant̄ ad restonē. Primi sūt dānificatores q̄ scȝ sine ꝓprio comodo alȷs dānum inferūt in persona vl̄ substātia. Prio in ꝑsona dānū inferūt spūaliter vl̄ corꝑaliter. Spūalit̄ aūt ſm Greg. in. iiij. di. xv. Null⁹ pōt in naturalib⁹ aīe bonis alteri ꝑte dānū inferre: cū bona naturalia sint incorruptibilia: ſ; bō dānificari pōt ī bonis moꝝ vel acquisitis: cuiusmōi sūt grā ⁊ virtutes q̄ corrūpi valēt: vel acquirēdis ꝑ opa bōa quoꝝ acqsitio faciliter īpedit̄: nā ꝑ peccata ⁊ delicta virtutes iā acqsite corrūpunt̄: ⁊ paulatī vitia generant̄ ac virtutes q̄ deberēt ex actib⁹ bonis generari ſpediunt̄: Et sic ī bis pōt qs dispositiue saltē aliū dānificari tripl̄r. Prīo generalr̄ aliū ꝑ exemplū malū scādalizando: q̄ ſbet̄ alteri pcti eiusdē occasio licet remota: ⁊ ex ħ cōtingit scādalū actiuū eē mortale pctm̄: etiā illud qd̄ habet spēm mortalis pcti: vt pȝ scd̄a 2ª q. xliij. de quo scādalo in diuersis loc̄ plura posuit. Scd̄o spūaliter scȝ ꝓximū offendēdo signo verbo vel facto: ⁊ hmōi impellit aliū magis ad spūale dānū. Primo nanq̧ offendit qs signo. Sūt enī signa sine q̄bus innotescere nō pōt exteri⁹ dilectionis interioris act⁹: etiā illi⁹ ad quā oēs de necessitate tenemur: q2 in oimoda negatiōe comȝ manifestū signū cordialis odȷ demōstrat̄: sicut ē salutatio ⁊ ad interrogata aliqualis rñsio. Qui ergo in isto negat tale verbum aut auertit vultum aut subito fugit: odȷ mortalis manifeste signū ostendit: nisi hoc agat ex cā ex cā rationabili: vtpote si ꝓbabiliter timet ex hoc aliud deteri⁹ euenire: ⁊ tunc rōnem ⁊ intētionē facti sui dȝ intuētibus ꝓpter vitationeȝ scandali ꝓpalare si bono modo fieri pōt. Scd̄o offendit v̄bo cōtumelioso: ⁊ ħ vel ɔfuse: qd̄ intelligit̄ ꝑ racha in euangelio Matth. v. vl̄ specifice ⁊ manifeste qd̄ notat̄ ibidē in v̄bo fatue: sicut ɔtingit in cōtumelia ɔuitio vl̄ improperio: vnde talia verba ex deliberatiōe et ɔtemptu in ꝓximū ꝓferre: freqn̄ter est mortale: ⁊ obligatur proferēs ad satisfactionē per se vel ꝑ aliū humiliter culpā suā dicēdo: vel saltē equipollentia signa demonstrādo. Tertio offendit facto iniurioso siue corꝑali siue reali. Nā ſm Lyrā ī illatis dānis duo pēsanda sūt: scȝ offensa que fit in rei corꝑalis vl̄ tpalis ablatōe: ⁊ iniuria q̄ fit in dāni spūalis actiōe: cum scȝ ex dāno dato qs iniuriato ꝓstat impatientie scādali ⁊ odȷ materiā. Dānū igit̄ inferenti nō sufficit ad salutē satisfacere de offensa restituēdo aliena: ſ etiā amouere tenet̄ iniuriā ⁊ scādalū qd̄ fit cū veniā petit ꝑ se vl̄ ꝑ aliū ſȝ q̧ negocij q̄litas id exposcit iudicio probi viri. Tertio specialissime scȝ ꝓximū efficaciter ad malū inducēdo vl̄ a bono retrahēdo. Qd̄ fieri pōt tripliciṫ. s. locutiōe: opatiōe ⁊ nouitatū inuentiōe: ſ de duob⁹ vltimis videbit̄ postea vbi aget̄ de iniquis opatorib⁹. De primo ē sciendū: q̧ hō ꝓximū suū inducit ad malā locutioneȝ ⁊ hoc ſcipue duob⁹ modis. Primo turpit̄ docēdo cantilenas carnales: supfluas adornationes: chorizationes detestabiles ⁊ peccatoꝝ inuentiōes ⁊ infinita similia: sicut pȝ. j. Regū. ij. ⁊ iij. in filijs Hely qui transgredi faciebāt ppl̄m dn̄i ꝑuertēdo ritū cerimoniaꝝ in oblatiōib⁹: ɔsulētes ꝓprie gulositati: ⁊ mulieres que venerant ad purificandū polluebant dormiēdo cum eis: vel etiā ſm quosdā corrupti pecunia dabāt licētiā mulierib⁹ cōmiscēdi viris suis infra dies purificatiōis vt pȝ plen⁹ in dictoꝝ ꝑs ꝓpter qd̄ eos dn̄s multiplici damnatiōe mulctauit: sicut predixerat dn̄s Samueli ⁊ primo quidē morte tēporali in ꝓlio ɔtra philistijm: nec solū ipi: sed eoꝝ demerito triginta milia de isrl̄ cū eis interierūt ⁊ archa pariter capta ē: scd̄o morte eternali nō solū filios ſ etiā prēȝ diuina iusticia damnauit. Dicit enī Hiero. ⁊ Raban⁹ ibidē q̧ Hely ꝑ iniq̄tate filioꝝ dānat⁹ ē: q2 eos mun⁹ seuera aiaduersiōe plectebat: ⁊ q̄dē corripuit ſ lenitate ⁊ māsuetudine pris nō seueritate ⁊ auctē pontificis: tertio morte tpali ipi⁹ pris ⁊ etiā vxoris Phinees: nā ambo audito euentu ꝓlij interierūt: Hely retrocadēdo: vxor Phinees ptū accelerādo: q̄rto reprobatōe terrifica ī cī eoꝝ posteritate. Ait dn̄s ad Samuelē. Ego faciā v̄bū ī isrl̄ qd̄ q̄cūq̧ audierit tinniēt ambe aures ei⁹: suscitabo enī aduersus Hely oīa q̄ locutus sū sup domū eius. s. per virum dei missum

ad eū ꝙ dixit hely in ꝑsona dñi. Precidā brachiū tuū ⁊ brachium dom⁹ pris tui scʒ ythamar: vt nō sit senex. i. sūm⁹ sacerdos i domo tua: ⁊ videbis emulū tuū. i. sadoch sacerdotē ꝙ abyathar a Salomōe abiecto suscepit sacerdotiū. Seqtur. Et pars maxima dom⁹ tue morietur cū ad virilē etatē venerit. Qḋ ipletū ē qn̄ Saul sacerdotes nobe ꝙ erāt de genere heli interfecit: vno solo relicto scʒ abyathar: ꝙ fugit ad dauid: vt pʒ. j. Reg⁹. xxij. Et qḋ his oib⁹ mai⁹ est dixit dñs ad Samuelē: Iuraui domui Heli ꝙ nō expiet iniqtas dom⁹ ei⁹ victimis ⁊ muneribus vsqʒ in eternū. Scḋo neqter inflectēdo ad mala: puta ad vsurā furtū rapinā ꝑcialitates ⁊ silia: ⁊ h̄ cōsilijs suasionib⁹ cōminatiōib⁹ aut p̄ceptiōib⁹: sicut leg. ē iij. Regū. xxi. de Iezabel: ꝙ induxit viꝝ ad ꝯsiliū ⁊ scripsit lrās ex noīe Achab i iezrahel mādatum ꝯtinētes ꝙ ꝯuētū facerent ⁊ ieiunarēt tāꝗ facturi iudiciū dei: ⁊ submitterēt falsos testes ꝙ dicerēt: Naboth bn̄dixit. i. maledixit deū ⁊ regē: ex ꝙ testimonio iudicarēt eū reū maiestatis ⁊ sic eū lapidarēt iezrahelite tā timore ꝙ fauore regꝭ oīa ꝑfecerūt: ⁊ misit dñs Heliā ad Achab vt diceret: In loco i ꝙ linxerūt canes sanguinē Naboth lambēt ⁊ tuū sanguinē ⁊ interficiam de Achab mingētē ad parietē ⁊ clausū ⁊ vltimū in isrl̄: ⁊ canes comedēt Iezabel i agro iezrahel. Cui⁹ cā subiūgit: qꝛ venūdat⁹ ē vt faceret malū in ꝯspectu dñi: cōcitauit eū cū Iezabel vxor sua ⁊ abominabilis effect⁹ ē. Tertio spūalr ꝯtaminādo scʒ in carnalitatib⁹ ꝑ lasciuos cātos gest⁹ nutus affatus amplex⁹: tactus ⁊ silia: aut etiam ꝑ vetulas mediatrices aliqñ etiā minis aut ꝓmissiōib⁹ infinitisqʒ modis sibi detestanda voluptas allicit incautos. De hoc legit in li. Apū. c. xxxj. de quadam vetula maledicta que circūduxit puellā quādam septē annis ⁊ diuersis tradidit ꝑ virgine ad peccādū cū ea: ꝙ tādē (vidēte eadē puella) corpe ⁊ aīa fuit a demonib⁹ e medio sublata: haud dubiū qn̄ i inferno sepulta. Quarto spūaliter corrūpendo. s. bonos ⁊ bona derogatiuis ꝟbis aut p̄dicatiōibus denigrādo hereticā aut falsā ⁊ ꝯtaminatam doctrinā seminādo: demones inuocādo vl̄ q̄scūqʒ supstitiōes ⁊ prauitates edocendo. Hec liquide patēt i Ioas rege iuda ij. Paral. xxiiij. qui fecit qḋ bonū erat corā dño cūctis dieb⁹ Ioiade sacerdotis: vtpote cui⁹ ꝯsilio regebatur: verūtā mortuo Ioiada venerūt ad regē principes iuda et adorauerūt regē vt deū: sm̄ hebreos tribuentes illi diuinū honorē: eo ꝙ habi- tauit i domo dei sex annis: vbi tm̄ sacerdotib⁹ licitū erat intrare: ipe aūt honores illos libēter accepit: ⁊ delinit⁹ obsequijs eoꝝ acquieuit eis: in h̄. s. ꝙ dereliqrūt tēplū dñi dei patrū suoꝝ: seruierūtqʒ lucis ⁊ sculptilib⁹ ⁊ facta est ira dñi ꝯtra eos: ꝙ adduxit exercitū syrie in iudā ⁊ hierusalē: ꝙ licet modicus eēt: tradidit tn̄ dñs in man⁹ eoꝝ infinitā multitudinē: interficientesqʒ cūctos principes ppl̄i ꝙ fuerūt p̄maria eā delicti: i Ioas aūt ignominiosa exercuere iudicia: ⁊ abeūtes dimiserūt eū in languorib⁹ suis: surrexerūt autē serui sui ⁊ occiderūt eū in lectulo: sicqʒ miserabili morte vita funct⁹ ē. Quīto dānabilr a bono retrahendo ne. s. aliena restituat: supflua ꝯtribuat: illatas iniurias remittat: ne veritatē p̄dicātib⁹ credat: ⁊ diuina freqntet. ne peccare desistat nec efficaciter ad emēdationē se ꝯuertat: aut ne etiā ꝑ religiōis i ꝯgressū mūdū relinqt ⁊ multa silia: sicut Dathā Abyrō ⁊ Chore qrētes inuadere vtrāqʒ p̄laturā. s. spūalē et tpalē: toto conamine nitebāt auertere cōetū ppl̄m ab obediētia suoꝝ p̄latoꝝ. s. Moysi ⁊ Aaron disseminātes ⁊ suscitātes ꝯspirationes: murmuratiōes: ⁊ discordias: vt pʒ Numeri. xvj. vbi dicit Rabbi salmō: ꝙ per totā noctē p̄cedēt ⁊ ptem diei chore ⁊ sibi adherētes discurrerāt ꝑ castra dicētes ꝓlo ꝙ mouerent ꝓ vtilitate cōi: ⁊ h̄ mō coaceruauerūt sibi multitudinē ꝯ Moysē ⁊ Aarō: vn̄ irat⁹ dñs ait ad moysen ⁊ Aarō. Sepamini de medio ꝯgregatiōis hui⁹ vt eos repēte disꝑdā: ꝙ proni cadētes i terrā dixerūt vt pʒ ibidē in lra. Hic qri pōt: vtꝝ dissuadēs alteri religiōis ingressū aut ꝟtutū exercitiū ꝓuocās ad ꝯtrū: ad restōnē teneat cū nō dimittat pctm̄ nisi restituat ablatū: h̄ i his plurimū dānificat qs i bono spūali qḋ excedit oē dānū corpale ⁊ tpale. Ad h̄ rn̄det Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ in dānificatione spūali ꝯtū ad bonos mores ⁊ ꝟtutes acqrēdas vl̄ retinēdas: tenet mō possibili qs restituere dānū tā impciabile: econtra scʒ ꝑuersū efficaciter ad pnīaꝫ ⁊ act⁹ ꝟtuosos idućēdo: insup ꝓ eo orādo ⁊ alioꝝ oratiōes ipetrādo: qꝛ difficili⁹ ē ꝯuertere ꝗ ꝑuertere: ⁊ ꝑ h̄ pʒ ꝗtū piculū ē aliū ad pctm̄ inducere: qꝛ vix pōt aliqñ illum ad pnīam reducere. Porro si subtraxit aliquē a religione tūc aut talis subtract⁹ erat obligat⁹

vero pfessionis: et tunc secundum Sco. ibidem pro viribus laborare tenetur vt ad religionem redeat vel hoc modo iam sibi quam religioni satisfaciat: si autem ille noluerit intrare: tunc secundum Geral. eb. doct. videtur quod qui eum religioni subtraxit: religionem intrare debeat: si sit idonea persona ad intrandum: vt sic intrando satisfaciat ordini et hoc viuendo ac orando: pro alio ad cuius conuersionem laborat: si vero subtraxit aliquem non quidem obligatum: sed tamen volentem intrare: tunc distinguendum est: vel hoc fecit alio nocendi ipsi religioni: et tunc obligatur ipsi religioni: sed quia multum interest interesse in religione et prope esse: ideo non tantum obligatur sicut in primo casu sed tenetur ad aliqualem restitutionem puta ad aliquam inductionem alterius aliqualiter equiualentis ad ingressum illius religionis: aut hoc fecit animo consulendi alteri quo ad salutem anime sue: vt puta quia in illa religione non erat obseruantia regularis: et sic in nullo tenetur sed magis meretur: vel hoc fecit alio consulendi sibi ipsi tamen in licitis et honestis: puta quia erat eius magister et cum eo in studio victitabat: et hoc sine fraude fecit: tunc quidem non tenetur religioni sed tenetur persone sic retracte in illis in quibus eum retrahendo dampnificauit: secundum etiam Richar. Si vero denique fecit hoc alio consulendi sibi ipsi in illicitis et inhonestis: tunc maxime obligatur deo et illi quem sic propter vitiosa retraxit. Ratio autem harum restitutionum est: quia secundum Aug. li. retractionum cum virtutum bona maxima sint: aliquis plus aliquem dampnificat in istis quam in aliis quibuscunque: et per consequens secundum iusticiam plus obligatur ad restituendum primo tale bonum quantum sibi possibile est: quam quodcunque aliud bonum: quod satis innuit dominus Ezech. iij. vbi dicit. Fili hominis speculatorem te dedi domui israel. s. spiritualem: et ideo ex officio tenebatur arguere malos de peccatis vt peniterent: et ammonere bonos vt perseuerarent. Sequitur. Si me dicente me ad impium per scripturas: morte morieris: non annunciaueris ei neque locutus fueris vt auertatur a via sua impia et viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sequitur. Et si iustus conuersus a sua iusticia fecerit iniquitatem: ipse morietur et non erunt in memoria iusticie eius quas fecit: quia autem non enunciasti ei sanguinem eius de manu tua requiram. Si ergo dominus tam districte requiret a negligentibus: O quid erit vel a bono retrahentibus vel ad malum sollicitantibus profecto tales plerumque demerentur plus et puniuntur: quam principales agentes vel delinquentes: sicut plerumque grauius

et maliciam dilexisse quam perpetrasse: multi namque peccant nolentes non tamen nisi volentes: qui. s. peccant ex ignorantia vel infirmitate: et sic maliciam faciunt sed non diligunt: qui autem ex malicia peccant: maliciam diligunt. iuxta illud. ps. lj. Dilexisti maliciam super benignitatem. Nec mirum si retrahere a bono et impellere ad malum vitium tam detestandum iudicatur: quia hoc est vnicum et continuum exercitium reproborum spirituum: et ideo demonum officio semetipsos implicantes: merito censendi sunt demones incarnati: vtpote per omnia conformes in opere et voluntate: sicut enim nihil deo acceptius zelo animarum: sic diabolo nihil acceptius seductione et perditione animarum. In cuius argumentum legitur in li. de septem donis spiritussancti. quod quedam erat mulier que de adulterio concepit filium: nec habuit vnde nutriret illum: vir etiam suus mortuus erat et omnia bona ab ea pariter ablata: hinc cepit ipsa multum dolere quam diabolus contristatam videns accessit ad eam in humana specie dicens: Si vis consentire mihi duplicabo tibi omnia que prius possidebas. Cumque illa consentiret ait demon: post septem dies reuertar ad te: quibus transactis rediit et iuxta promissum mulieri diuitias duplicauit: requirens ab ea vt in tribus exequendis sibi consentire vellet: quod ipsa gratanter acceptauit et vsque in finem vite diligenter impleuit. Primumque erat quod omnes religiosos in hospitio suo reciperet et eos ad peccatum carnis prouocaret: et hoc contra illos qui prouocant proximum ad malum quod est acceptissimum seruitium diabolo. Secundum erat quod in ecclesiis semper esset garrula et verbosa vt sic a bono deuotos impediret: quantum ad secundum. Tertium erat quod in die pauperes reciperet et de nocte expelleret: vt sic eos ad impatientiam et alia vitia scilicet blasphemie maledictionis murmurationis et detractionis incitaret. Ideo etiam aliquando grauius puniuntur quam principales agentes: vt in decret. lxxxvj. di. c. tanta nequicia: vbi papa parcit actori principali sed non suggerentibus: quod etiam exemplariter patet de quodam preposito montis via de pede montis: qui primo fame fratres minores diligebat: sed operatione cuiusdam famuli sui dilectionem sic conuertit in odium quod eius persecutione fratres necessario habebant vt de castro illo penitus abirent: currentes ergo fratres precibus ad beatum Franciscum rogabant vt ab atroci vexatione clementer eos eriperet: quod et factum est: nam de nocte prepositus ad diuinum iudicium est deducitur cum famulo et cum sententia de eis daretur: beatus Franci

secus ppositū defendit: dicēs: q fuit ordini suo valde deuotꝰ: ꝫ inductione famuli sui fuit hostis effectus. Dictāte igit̄ sniā famulus eiꝰ vt sibi videbat̄ erat decapitatꝰ: cū igit̄ ppositus a somno surrexisset: nimium territus cucurrit ad lectū in quo famulus dormiebat: quē veraciter decapitatū
C inueniēs statim cucurrit ad fratres ⁊ frater minor effectꝰ ē. Denicꝫ queri pōt incidentaliter vtrū de facto absoluēs quē de iure nō poterat absoluere: teneat̄ ad restitutionē. s. ei notificādo q eū absoluere nō poterat: cū ɔstet eū sacramētaliter nō esse absolutū: ⁊ p ɔsequēs in aīe sue bono grādē iniuriā passuz. Ad h̄ rńdet Guil. in suo sacramētali q sic: ⁊ peccat mortaliter fm Richar. in. iiij. di. xviij. ar. ij. q. v. ⁊ sic ptz de dāno ipius anime. Ad laudē dei omni.

De diffamia directe vel indirecte alteri illata: ⁊ qualiter ad restitutionē fame qs obliget̄. Ser. III

Non furtū facies.

Exo. xx. Jam ordine debito de restitutiōe fame ablate ɔsequēdū ē: vtpote q quodāmō bōis spūalibus adheret: ⁊ iō inter tpalia bona fama principatū obtinet: qr maiꝰ bonū est qđ ē intra nos q̄ qđ est extra nos. Prou. xxij. Melius ē nomē bonū q̄ diuitie multe: ⁊ ideo deteriores reputant̄ diffamatores q̄ raptores: vt ptz. vj. q. j. c. deteriores ⁊. c. sequēti. Dicit Alex. papa. Sūma iniqtas ē fratribus accusare. Unde scriptuz ē.
A Omnis qui detrahit fratri suo homicida est. Hic ergo qri potest an aliquem infamās teneat̄ ad restitutionē. Ad h̄ respondet Richar. i. iiij. di. xv. q restitutio ē actꝰ iusticie cōmutatiue: ⁊ qr ad obseruādā iusticiā oēs obligamur. Hinc etiā tenet̄ qlibet ad restitutionē rei ablate iniuste si restitui pōt. Sin aūt tūc restitutio fieri debet in eqūalente si possibile est: vt patet ex. ne lite penden. c. eccl'ie sancte marie: q si nec equiualēs reddi pōt: tūc satisfacere tenet̄ ad arbitriū boni viri. Qđ si obijcit̄ ad īpossibile nemo tenet̄: ꝫ in ptāte diffamantis nō ē mutare opinionē malā hoīm quā ex diffamatiōe cōceperūt. Ad h̄ respondet Alex. de hales. in secūda pte sūme tractatu de vitio detractionis: q licet talis non pōt in integrū mutare malā opinionē: tamē tenet̄ bonū dicere de eo sicut priꝰ dixit malū: ⁊ hoc illis corā quibꝰ fecit diffamationē: ⁊ ośdere se debet deliquisse: ex quo forte mutabit̄ opinio. Et nota generaliter q quecunqꝫ dicunt̄ hic de diffamatōe: eadē pariformiter intelligēda sūt de susurratione: qr sicut diffamator obligat̄ ad restitutionē fame: sicut susurrator ad restitutionē pristine amicitie: nisi forte talis amicitia foret perniciosa. Preterea fm Asteñ. li. ij. ti. xv. Detractio fit multis modis qbus alterius fama diminuit̄: nam qñqꝫ fit planis verbis: qñqꝫ vero verbis artificiose excogitatis vel cātilenis: qñqꝫ nihilominus nutibꝰ ⁊ signis: ⁊ aliqñ scriptis qui libelli famosi dicunt̄: vt cū quis scribit chartā in iniuriā ⁊ infamiā ⁊ alteriꝰ illā occulte projiciens in eccl'ia platea vel domo vt inuēta ptinus alter infamet̄: ⁊ talis nō solū peccat mortaliter: ꝫ etiā ɔtra taliū ɔfectores ⁊ inuentores: nec statī destruētes sed dolose manifestātes institute sūt grauissime penetaz fm leges q̄ fm canones: vtpote flagellatio ⁊ excōmunicatio fm canones: vt ptz v. q. j. qui in alteriꝰ. c. hi qui: ⁊. c. si qs: qđ intelligit̄ nisi legitime pbauerit ea q scripsit: vnde ibidē. q. ij. c. relatuz: precipit̄ q nulliꝰ accusatio p scripta suscipiat̄: ꝫ accusent p̄sentialit̄ ⁊c. Et si ɔstet q qs illđ fecerit accusari pōt ⁊ deponi velut accusatiōe ⁊ ɔdēnatiōe dignꝰ. In foro xpo penitētie tenetur ad restitutionē dāni dati si alś nō leuarisset dānū illud. Insup tenet̄ ad restitutionē fame in eisdē locis ⁊ etiā in alijs vbi itelligit illū infamatū accusatiōe sua: ⁊ h̄ p se si audet vl' p aliū si nō audet: vt amoueat p posse vel saltē alleuiet alteriꝰ infamiā tenet̄ ɔinde veniā petere p se si fieri pōt vl' p aliū manifestato vl' occulto noīe suo p
ut discreto ɔfessori videbit̄ expedire. De B
inde queri pōt: quot sūt differentie detractionis vl' diffamatiōis quaꝝ quis tenetur restituere famā. Ad h̄ rńdet Alex. de hales: vbi supra in tractatu de vitio detractionis: q sex sūt differentie detractōis ad qrū restitutionē quis obligat̄. Prima ē cū quis neget bonū qđ tamē agnoscit ab alio factū tpe ⁊ loco quo tenebat̄ illud ɔfiteri: sicut fecerūt iudei q dixerūt Jo. ix. de miracula ceci nati quez dñs illuminauit. Da gloriam deo: id est confiteri veritatē: nam vt ibidem dicit Lyra. Uoluerūt eū inducere ad dicendū q illuminatus esset arte ma

gica nō virtute diuia: scimus inquiūt quia hic hō peccator est. q. d. ergo virtute diuia nō fecit. Secūda est qñ quis nō negat manifeste bonū alteri⁹ sibi notū ſ tamē tacet eo tpe quo ex fraterna charitate tacendū nō ē: ⁊ hoc ideo vt obloquētiū fauorem acquirat vl indignationē nō incurrat: aut pter aliud quodcunq cōmodū exequendū vl incōmodū fugiendū: sicut exempla/riter patet Mat. vlt. in milit⁹ custodientibus sepulchrū. Qui post resurrectionē christi venerūt in ciuitatē ⁊ annūciauerūt principib⁹ christi resurrectionē ⁊ angeli terribilē apparitionē: ſ pecuniā copiosā acceperūt ab eisdē vt tacerēt christi resurrectionē. ⁊c. Tertia est qñ bonū alterius q quis negare nō pōt peruertit: dicens illud esse factū intentione mala: vtpote de vana gl̃a hypocrisi vl aliis causis vitiosis sicut scriptū ē de christo Jo. vij. q murmur multus erat de eo in turba propter contrarietatē opinionū. Quidā em dixerūt qz bonus ē approbātes eius doctrinā ⁊ miracula. alij aūt dicebāt nō: sed seducit turbas: ⁊ hi fuerūt principes pp̄li qui ex inuidia oīa opera christi peruertebāt: vbi dicit Aug⁹. q quicunq emicuerit aliqua grā: alij dicant bonus ē: alij dicūt nō sed seducit turbas: qd aūt dictū est de deo valet ad ɔsolationem de qcūq ħ dictū fuerit christiano. Quarta est cū occultū malū alterius reuelat̃ eo modo quo nō debet: quō aūt reuelari debeat diffuse pz in sermonib⁹ de trib⁹ ptibus penitētie in sermōe de ope misericordie spirituali qd ē corrigere peccātē. Pro quo sciendū ſm Gof. in. iij. di. xv. q aliquē diffamās verū crimē ſ occultū in publico pponendo nō seruato iuris ordine: nō tenetur retractare verbū suū qz hoc faciēdo mentiretur sciens esse verū qd pposuit: nec enim mentiri debet pter qdcunq bonū suo pximo reddēdū: cū ſm aplm. Nō sūt facienda mala vt veniāt bona: verūtamē aliquo alio licito mō tenet̃ ad reddēdā famā vt dicendo nō credatis eum esse talem: male dixi ⁊ fatue: hoc enim verum ē: quia non seruato iuris ordine proposuit in publico qd nō erat verū publicū: vel dicat nō reputetis eum esse malum: bonus ē enim quia qlibet presumendus est bon⁹ donec probet̃ contrariū: extra de scrutinio in ordine faciendo. c. vnico: ⁊ hoc est persuadere aliis q nō reputent eum malū. Scdm Richar. autem ⁊ Tho. tenet̃ etiam sibi ad aliquā recompensationē ad arbitrium boni viri si nō potest ei restituere famam predictis modis. Sed incidentaliter queri potest: an accusatus de crimine vero sed occulto: ⁊ illud crimē negans teneat̃ ad restitutionē imponēti faciendā: pſertim qz sic negans ī iudicio notat imponētem de calūnia: ⁊ qd maius est dicit̃. v. q. vj. c. qui calūniā illatā nō probat: penā debet incurrere quā si pbasset reus vtiq sustineret. Ad ħ rñdet Gof. vbi supra: q talis nō tenet̃ illā negationē retractare: qz nō tenet̃ quicunq statim in iudicio cōfiteri se esse reū nō dū conuictus: tenet̃ tamē p quedā verba sobria restituere famā accusanti quē indirecte de calūnia notauit: dicēdo nō habeatis eū p calūniatore qz forte in ppōnēdo habuit bonā intentionē: vel forte credidit se probare posse intentū suū: ſ decept⁹ est. Quidā tamē dicūt ⁊ bene: q talis in nullo tenet̃: qz si talia verba proferret p reo cōdemnaretur. Nō si q̃ritur: an talis negās simplici verbo mortaliter peccet. presertim cū videatur esse mendaciū pniciosū: tam reipublice que prepedit̃ a punitione ei⁹ iusta q̄ etiā persone accusanti q̄ per hoc notatur de calūnia. Ad ħ rñdet Gof. ibidē: q sicut ē: Deut. xvj. Juste qd iustū ē exeq̄ris: ex q̄ dat̃ intelligi q respublica non debet oīa mala punire: sed ea tm̄ q̄ iuste punire pōt: q̄lia sūt q̄ corā iudice reipublice sufficient̃ pbari pñt: ⁊ iō nō ledit̃ respublica si iudicium diuinū excedat ei⁹ iudiciū: vt sic aliq̄ diuino iudicio reseruet̃: sup quib⁹ nō pōt respublica dare iustū iudiciū: qm vt habetur. j. Reg. xvj. Hō videt ea q̄ patēt: deus autē intuet̃ cor: ⁊ sic nō est mēdaciū pniciosū ɔ rēpublicā nec ē etiā mēdaciū pniciosū ɔ accusātē: ſ accusās sibimet pniciosus est dū eo mō defectū alteri⁹ ppōnit q̄ nō deberet: imo deberet nō ppōnere nisi posset pbare: ⁊ sic sibi īputet si aliq̄ sequat̃ illi infamia: qz ipe sibi ē cā nō negās q̄ defendit īnocētiā suā ī publico vbi nō ē nocens: nec habēdus ē p nocēte nisi fuerit publice cōuictus. Nō si q̄rit̃: vtrū ħ talis peccat ī se mētiēdo p se: dicēdū em videt̃ q q̄libz ab vno accusat⁹ ī publico teneat̃ de necessitate salutis id statī ī publico ɔfiteri de q̄ sic accusat⁹ ē: ⁊ sic exponere se patibulo ī iudicio sanguinis: etiā oculū habēdo nō solū ad penā ſ etiā ad honestū ⁊ inhonestum: nō enim videt̃ q ille honeste ⁊ ſm rectam rationē debeat corā tali iudice cōfiteri: qz

tunc ipse plusꝙ̃ quicunqȝ ali⁹ singulariter accusans auferret sibiipsi famam: q2 in iudicio creditur cōfitenti ꝯtra se. Rn̄det Sco. ibidem ꝙ responsio iuristarū in hac parte cauta est: scȝ dicēdo nego ꝓposita vt ꝓponunt̄: ⁊ hoc in ꝓposito dici potest sine mendacio: quia proponuntur vt in publico: ⁊ vt publice ꝓbanda in publico: ⁊ ideo sic ea negare potest: quia scit ea nō posse ꝓbari in publico. Or si iudex vrgeat eū vt publice fateat̄ vl' neget: rn̄dere pōt ꝙ sufficient̄ ad accusationē rn̄dit: ⁊ sic ē moris respōdere iurisperitis. Sȝ nūquid si neget illud intēdens tm̄ negare vt ibi ꝓpositū ē: scȝ vt publicū sicut sacerdos facit de ꝯfessiōe dicēs: Nihil scio istū male fecisse: q2 loquitur vt ī publico ⁊ scit in foro ꝯscie: nūquid tenet̄ penitere de tali negatiōe? Rn̄det Sco. ꝙ s'm Grego. et habet̄. v. di. c. ad ei⁹. ꝙ bonarū mentiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa nō est: multomagis aūt vbi dubitatur an sit culpa ⁊ qualis ꝓpterea in tali casu tutū est p⁹ talē negationē indistincte penitere de h̄ tanꝙ̃ de tali quale est: scȝ si mortale tāꝙ̃ de mortali: ⁊ si veniale tāꝙ̃ de veniali.
C Quinta est cū alterius malū visū vel auditū q̃s augmētat apponēdo aliquid vltra veritatem vt frequēter ꝯtingi solet: iuxta illud Eccl. xj. Ab vna scintilla auget̄ ignis: ⁊ ab vno doloso auget̄ sanguis: glo. i. mors hoīum spūalis vel etiā corporalis. Sequit̄. Nō ei peccatōr sanguini insidiat̄. In cui⁹ argumētū habet̄. ij. Regū. xiij. ꝙ postꝙ̃ Absalon interfecisset Amon fratrē suum ꝓpter Thamar sororē suā quā violauit: statim puenit fama ad regē Dauid dicēs: Percussit Absalon oēs filios regis ꝙ si quis fuit a diuersis ⁊ de diuersis infamat⁹ tūc vnusquisqȝ diffamātiū in foro ꝯscie diffamato satisfacere debet ad arbitriū boni ⁊ discreti ꝯfessoris. Sexta deniqȝ est cum quis adinuenit malū aliquod vtpote falsū crimē qd' alteri mēdaciter imponit. Et hoc dupl'r ꝯtingere potest. Prio quidē narrādo maluȝ a seipo adinuētū ex certa malicia: vl' ex quadā suspitiōe a signis leuib⁹ sumpta: ⁊ talis s'm Sco. vbi supra tenet̄ alteri restituere famā retractādo simpl'r verbū suū qd' false imposuit: ⁊ hoc ita in publico sicut illū publice diffamauit: al's eī nō seruaret iusticiam ī reddēdo ꝓximo qd' suū ē. Et s'm Ray. talis fame restitutio sic fieri dȝ. s. ꝙ vbi ꝯtra proximū dixit p se vel p aliū aut p cātilenā libellū famosū detractionē oblocutionē susurractionē ꝯtumeliā vel similia: in eisdē locis ⁊ etiā in aliis in quib⁹ illū ꝓpter hoc sentit diffamatū publice recognoscat errorē ⁊ falsā criminis impositionē nisi ex tali publica recognitiōe renouaret̄ maior infamatio. Si tn̄ ea q̃ dixit ex quodā verisili iudicio suspitioso habuit: tūc nō debȝ dicere falsū eē qd' de altero dixit s' mēdaciū: eo ꝙ ꝯtra mentē dicebat ꝓximū infamādo: ⁊ tn̄ potuit eē verū: sed vt dictū est quilibet presumēdus est bon⁹ donec ꝓbet̄ ꝯtrariū. Et s'm Hosti. ⁊ Ray. talis etiā ab infamato tenet̄ veniā postulare nisi cā rōnabilis obstaret. Ex his q̃ pōt aduerti ꝙ̃ difficile sit restituere famā ablatā: ⁊ ꝙ̃ pauci reperiuntur q̃ hoc seruāt: ⁊ tn̄ quotidie multifarie multisqȝ modis īfamie grauissime sine aliqua satisfactiōe diuersis īponūt̄. Verūtū ve illis p q̃s talia scādala suscitant̄: q2 execrabilia homicidia iudicant̄: vt pȝ de pe. di. j. c. homicidiorū vero. Sȝ aliq̃s obiicere pōt ꝙ q̃s magis obligatur zelare pro fama ꝓpria ꝙ̃ aliena: ⁊ q2 nō posset famā reddere ꝓximo v'bū suū retractādo nisi seipȝ turpiter diffamaret: igit̄ nō videt̄ iustū ꝙ se diffamādo alteri famā restituat. Ad hoc rn̄dȝ Sco. vbi supra. ꝙ vnusq̃sqȝ magis diligere dȝ bōa ꝓpria tā spūalia ꝙ̃ corpalia ⁊ etiā exteriora: s' h' ordīate. i. ī ordīe ad deū ⁊ ad aīe bonū. Et iō q̃libet cui iuste cōpetere pōt fama: dȝ illā sibi magis diligere ꝙ̃ alteri cui in eade cā nō pōt iuste cōpetere. Si tn̄ hmōi fama sibiipi cōpetere nō potest nisi iniuste: tūc magis dȝ illā alteri diligere cui iuste cōpetit ꝙ̃ sibimet cui iniuste: et sic est ī proposito: nam false de crimine accusato iuste cōpetit fama: accusanti autem iniuste in hoc ipo fama iuste nō competit: nō solū quia in accusando mētitus est: sed quia publice mentitus est: in quo seipsum sufficienter ⁊ radicaliter diffamauit. Secundo contingit falsa diffamatio proximi narrando simpliciter malū ab aliis auditum: verbi gratia. Quidā non imponit alteri tale crimē in publico sed de illo s'm audita murmurat: nō tamē tanꝙ̃ sibi certum sed se sic audisse testatur. Queri potest igitur: vtrum talis ad restitutionem obliget̄. Ad hoc rn̄det Sco. vbi supra: ꝙ rara fides est ideo inter homines q2 multi multa loquūtur: ⁊ quottidie mundus plenus mendaciis experitur: ꝓpterea dicens se tm̄ sic audiuisse nisi ex ipo modo dicēdi ostendat aliquā maiorē certitudinē quā ex cōmuni

relatiõe habuit: tũc ex natura actus ĩ illo-rũ opinione nõ aufert ei famã: q2 si audiẽ-tes firmiẽ ꝯcipiũt eũ de quo ſmo fit eẽ cri-minosũ leues vtiq3 sũt: ꝙ qlibet scriptũ est Eccl. xix. qui cito credit leuis est corde: ve-rũtamẽ qm a scãdalis pusilloꝝ cauere ne-cesse est: q2 ve ꝑ quem scandalum venit: et multi sũt tales pusilli leues ad subito cre-dendũ malũ: ideo pιculosũ valde ẽ ex alio-rũ relatu aliqͣ audita talia referre: ꝙ si fit alio ledẽdo eũ de quo ꝓfert: nõ facile põt excusari qn ꝯ charitatem faciat ⁊ sic mor-talẽ culpã cõmittat. Si vo ex incõsiderati-one vel ꝯfabulãdi libidine h̄ fiat: durũ est ꝙ genus culpe venialis excedat: cũ vt dr̄ Jaco. iij. Qui nõ offendit in verbo hic pfe-ctus ẽ vir: ꝑsertim cũ humana lingua ĩ lu-brico posita sit. Denicꝫ si qs publice crimẽ cõmittit: vtpote fornicat videntibꝰ ac sciẽ-tibus tribus vel qͣtuor: tunc illi postea ac-cusantes crimẽ non diffamãt eũ: sed ipe in illo facto publico seipm diffamauit: quia publice cõmittendo qðcũqꝫ crimẽ lesionẽ sue dignitaẽ incurrit nec postea illa publi-catio ꝑ quaꝫ talis lesio nota fit aufert sibi famã: sed tãtũmodo facit magis in publi-cum deuenire qð tã prius ex natura cõmis-si actus simpliciter publicũ erat. Si qs tñ crimina talia tñ a paucis nota publicãdo dilataret: his qñ non curãt ꝓdesse: nec etiã correctionis affectu: s3 potꝰ loqcitatis libi-dine: non dubitent se grauiter peccare: q2 corrũpũt bonos mores colloquia praua: ⁊ alios ꝓuocant vel ad indignationeꝫ vel ad imitationẽ ⁊ scandalizationẽ: qð a no-bis auertat christus. Ad laudeꝫ dei.

De damno corporali in leden-do vel abutẽdo: et qualiter ĩ vtro-qꝫ teneatur quis ad restitutionẽ: Sermo IIII

Non furtum facies Exo. xx. Tertio loco vidẽdũ est non incõgrue de restitutiõe dãni corporalis: qð plerũqꝫ primis inferri solet iniuste: qð dupliciẽ fieri põt: scꝫ ledẽdo vel abutẽdo. Ledẽdo vo qs triplici gradu dãnificat. Primo aliũ iniuste vulnerãdo sic tã ꝙ sanari põt. Scðo mutilando. Ter-tio vo occidẽdo. Hec ãt tria cõtingere põt dupliciter scꝫ in necessitate ineuitabili vel euitabili. Si ꝯtingũt ĩ necessitate ineuita-bili: tũc ſm textũ ĩ cle. vnã: de homicidio: nullã penã inferẽs incurrit: nec etiaꝫ irre-gularitatẽ. glo. ibidẽ: vt q2 sic artatus fuit ꝙ fugere nõ potuit: nec se clamore vel ali-ter iuuare: nã defensio ⁊ ꝓpulsatio iniurie est ð iure naturali: vt insti. de iur. na. gen. ⁊ ci. §. ius aũt gentiũ: dũmodo tñ fiat cum moderamine inculpate tutele: qð modera-men ꝯsistit ĩ tribus ſm Gco. in. iiij. di. xv. Primo ĩ facto ꝑ qͣlitate: debet enĩ eẽ pari-tas vt scꝫ eqͣ lance equo m3 ⁊ actu ꝯgruẽ-ti resistaẽ: nã offensus sine armis non põt eũ armis offendere: nisi aliud suadeat vi-riũ ineqͣlitas: q2 si pugnus vniꝰ plꝰ põt qͣ ensis alterꝰ: licitum ẽ ense ꝑcutere: vt ibi vult glo. q2 defectũ viriũ cuꝫ armoꝝ iuua-mine supplere põt: ꝑsumiẽ aũt iuuenis po-tentior: sene ad laboꝛes corpoꝛeos: ⁊ sanꝰ po-tentior infirmo. Qð si queritur: qd si me cũ baculo qs insultauit: ⁊ econuerso pemi illũ cũ gladio an puniar. Baldus decidit ꝑ theoricã glosam. C. vñ vi. l. j. ꝙ aut insul-tatꝰ aliter se defendere poterat ⁊ tũc puni-tur: aut nõ poterat et tũc nõ puniẽ. Et eo-dem mõ dicit de illo qui me insultauit sine aliq armoꝝ genere volẽs mihi dare maxil-latum manu vacua: ego vo ne h̄ accideret cũ nõ debeã expectare ꝑus ꝑcussi: vt dicit glo. ĩ dicta. l. j. eũ cũ gladio pemi. Nã si po-terã aliter me defendere punior: q2 nõ ser-uaui modũ defensionis: s3 fuit excessus vl-tra termĩos defensionis ⁊ vindictam assũ-psi. Si vo cõstat ꝙ aliter euadere nõ pote-ram: qu n cũ vitupio ꝑcuterer: tũc non pu-nior: q2 si l3 h̄ ꝓpter res defendẽdas: vt di-cta. l. j. multofortꝰ ꝓpter ꝑsonã ⁊ corpꝰ qð est dignꝰ: vt. ff. de penis: in. l. seruoꝝ. §. fi. In dubio vo an poterã aliter me defende-re: ꝑsumiẽ ꝙ sic iter pares: secus aũt inter impares ꝓpter ineqͣlitatẽ viriũ: ⁊ vñ multe circũstantie notãde sũt: vt notaẽ. C. ꝯ sic-carijs: in. l. j. Sed qͣriẽ vtꝝ qs teneẽ au-fugere: dicẽdũ ꝙ sic: cũ sibi non noceat ⁊ al-ri ꝓdest. ff. de aq plu. ar. l. ij. §. item varus. Sed fallit ꝑmo qñ infertur violẽtia circa res ad eaꝫ occupationẽ vel destructiõem: q2 fuga traheret secũ ꝑiculũ circa res. Se-cũdo fallit vbi infert violẽtia circa perso-nas: ⁊ fuga eẽt piculũ allatura: puta quia inimicꝰ ẽ sibi ad spatulas: ⁊ ad fugã terga vertẽdo defacili vulnerari posset. ff. ad. l. acquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. Ter-tio fallit quãdo fuga piculũ importat ho-noris: q2 honor ẽ ꝑferẽdus oĩ lucro. l. Ju-

lianus: z i glo. ff. si quis cauc. Secdo moderamen illud consistit in tpis congruitate: qr debet in continenti scz maleficio violentie adhuc flagrante inuasor repelli. ff. de vi et vi ar. l. iij. §. cu igit: qd verz est de violentia illata psone: in q videt fieri ad defensione: ne scz iterato pcutiat si fiat incontinenti: q si fiat rixata separata z sic no incotineti: tuc fieri videt ad vindicta: z ido tuc no licet: vt notat glo. de homi. l. c. significasti: i verbo repellere. Si tn pcussus insequat pcussore fugiente vt eu repcutiat mitius punietur: scz vt culpabilis no vt dolosus qr difficilimu e iustu obtemperare dolori. ff. de adulterijs. l. si adulteriu. §. impator. Queri igit pot vtz expectare debea actum aliquem fieri ab offendente an defensione. Ad qd dicendu q sic vt armis insultari clamore z minis terreri: qr inceptor rixe e: q pot impune sm leges offendi: vt. ff. ad. l. aquilia. l. si ex plag. §. tabernari: z mine qdem videnf sufficiete vel metus earu z terror sufficiete: qn sut ab eo q facto minas exeq consueuit: als non: vt sic ex psonis hoim pensemus facta. C. si qs impa. male. l. j. Dicit tn Baldus z securi: q vbis 9 verba resistendu e: no ad man z ferru veniendu nisi in casib aliquib: vt vbi gra: qr forte minato: expectat socios venientes qb alter resistere no posset: tuc eni liceret an tps occurrere: z in silib idez est iudiciu. Tertio moderame illud consistit 9 necessitatis ineuitabilitate: na moderate z ad defensionem fieri dr qd ex necessitate fit. ff. ad. l. acquil. l. scientia. §. q cu aliter: nec curam equalitate vbi no possum euitare necessitate: qr necessitas facit delictuz pbabile z excusabile qd als no ect. ff. de manumis. testa. l. q potuerut: cessante vero necessitate dr potius offensio vl vindicta q defensio. In dubio vero an qs itelligat pcutere ad defensam vel vindictam dicit Bald. in dicto. §. tabernarius: q si dum esses i actu pcutiendi pcutio te pus tuc est ad defensaz: secus si te pcutio etiam incontinenti postq me pcussisti: qr tuc dicit ad vindicta nisi facere ne iterato repcuteres. Si vo non apparet q pcussio pcesserit in dubio psumitur eius culpa qui puocauit: z insultat in dubio psumit sm Bald. ad sui defensione fecisse: sed vbi licita e offensio ibi illicita est defensio: tunc eni debet equo aio tolerari: vtpote cum infert a publica psona: vt a iudice vel executore iuste suum officiu exercete: z

ideo sm leges licite captu a familia ptatis recalcitrate z resistente: licz familie in subsidiu publice iusticie occidere. C. de his q ad ec. co fu. l. si seruus. Siliter vbi licite infert a psona priuata: z ideo non licet filio resistere patri corrigenti: nec discipulo suo magistro nec fuo suo dno: nisi esset nimia seuicia: quia tunc licet eis officiuz iudicis implorare: si fiat seuicia 9tra officium pietatis: 9cor. Alex. de hales in. iij. pte sume. Si vero tria pdicta 9tingut in necessitate enitabili: z psertim ab eo q primo aliuz ad offensione puocat: tunc tenet ad restitutione sm gradu z qualitate iniuriaz. Pro quo sciendu: q primo quis infert primo damnu vulnerado: ita tame q vulnus sit remediabile z tunc inferens remanet obligatus ad tria. Primo qdez tenetur ad expensas in medicos quas ille in sanatione suoz vulneru fecit: vt patz extra de iniur. et da. da. c. si rixasti: z sumit Exo. xxj. Si rixati fuerint homies z pcusserit alter primum suu z ille mortuus non fuerit: sed iacuerit in lecto: qui pcussit opas ei scz amissas sm glo. z impensas i medicos restituat. Scdo tenetur ad illa que vulnerat occasione talis lesionis amisit: puta si homo deditus erat alicui laboricio corporali: vn verisimiliter credi pot q inde fuisset lucratus: ad talem satisfactione obligatus e vt dicit glo. in. c. pallegato. Tertio tenet ad placatione ipius lesi z de iniuria data: cu eni homini int cetera bona honoris sit maximum bonuz: non videt q alicui inferri possit grauis iniuria p qua multuz deijcit quin illi oblige ad talis honoris restitutionem z hoc ad arbitriu bonoz virorum.

Secudo vero quis primo damnu corporis cum mutila do: qd vtiqz damna irremediabile e quia impedit ex toto actu humanum qui homini sm membru illud competit: z de hoc in lege veteri lex talionis posita fuit: sicut ait dns Matth. v. dictu est antiquis scz Exo. xxj. vbi dicit: Reddet animam p anima: oculu p oculo. dentem p dente: manum p manu: pedem p pede: adustionem p adustioe: vulnus p vulnere: liuorem p liuore. Et domin Ego aute dico vobis: non resistere p eo scz malum reddedo ex vindicta: cuius doctrina amplecte mater ecclesia non inuenit in huiusmodi aliqua restitutione nisi pecuniaria costituisse. Unde sm Sco. in. iiij. di. xv. talis mutilans obligatur mutilato ad quinqz: preter

tia si est enormis mutilatio ex toto impe/
diens actum qui cōpetit homini ſm ptem
amputatam: vt amputatio manus dextre.
Primo tenet ad expēsas expositas in cu/
ratione illius vt dictū est de primo gradu.
Secūdo tenet ad satisfactiōe; impediti lu
cri p toto tēpore futuro: quo membro illo
vsitaturus erat qd̄ abscisum est: iudicio p
borum viroꝝ: vnde ſm ciuilia iura tenet
ad extimationē operarū futuraꝝ p toto tē
pore vite trūcati: vt patz insti. de obli. q̄ ex
quasi delic. nas. §. homic. ff. de his qui eie/
cerunt vel effu. l. fi. Tertio ad satisfactiōe;
afflictiōis illius mutilati que sibi ꝑpetua
est: cū viuere sine oculis aut sine manu tri
stabile sit et onerosū: quapropter et tenet
ad aliqua alia supimpendenda ex quibus
possit onera ⁊ tristicias ex tali lesione con/
ceptas cōsolabili⁹ sustinere. Ex vno tamē
respectu plus est pōderāda mutilatio pau
peris ꝙ diuitis: si magis egebat abscisa pte
ad victum necessarium acquirendū: ex al/
tero vero respectu alia ɔditio in diuite pō
deranda est: scȝ dignitas ꝑsone: sed parū ē
hoc quo ad primā respectuȝ. Quarto tene
tur trūcator si diues est alere trūcatū si ali
monijs eget. Quinto tenet truncator etiā
alere oēs quos truncatus illo mēbro lu
crans alere solebat: scȝ vxorem filios parē
tes ⁊ silios quos nunc ꝓpter abscisum mē/
brum alere non pōt: ⁊ hec quidem de rigo
re iusticie. Tertio dentes ꝗs ꝓximo dā/
nū corpis infert eum occidendo p quo dā
no i multis cōmunitatib⁹ lex talionis est
posita: vt scȝ homicida occidat: ⁊ hoc rati
onabiliter q: hoc ɔsonat legi naturali: cō/
sonat etiā legi date p Moysen a domino:
⁊ ɔfirmatā est in lege euangelica a christo
dicēte Matth. xxvi. Omēs qui acceperit
gladiū gladio peribunt. Uerūtamē homi/
cidiū tripliciter fieri pōt. Primo a casu de
quo dicit Tho. scda. 2e. q. lxv. ꝙ ſm phm
casus est causa agens pter intentionem: et
ideo simpliciter loquēdo casualia non sūt
intēta neq; volūtaria: ⁊ quia oē peccatū
est voluntariū ſm Augu. ideo casualia in/
quātū hmōi non sūt peccata: ɔtingit tamē
id esse volitū ⁊ intentū p accidens qd̄ actu
⁊ p se non est volitū ⁊ intentū: ſm ꝙ causa
p accidens dicit remouēs ꝓhibens: q̄ eni
non remouet ea ex quib⁹ sequitur homici
dium: qd̄ tamē remouere debuit: iudicat
quodāmodo volūtarius homicida: qd̄ cō
tingit dupliciter. Primo quādo dat opaȝ

rebus illicitis quas vitare debebat. Secū
do quādo non adhibet debitam sollicitu/
dinē: ⁊ vtroq; modo cōmittit homicidiuȝ
⁊ tenet ad restitutionē: mitius tamē cum
talibus agendū est: argumētū habet Nu/
meri. xxxv. vbi dicit: ꝙ quicūq; fortuitu ⁊
absq; odio ꝓximū ꝑcusserit ⁊ mortu⁹ fue/
rit: in vna ciuitatū refugij saluari poterit
q̄diu in illa ciuitate ꝑseuerauerit vsq; ad
mortē sūmi sacerdotis: tūc enim ad ꝓpria
redire potuit. Et ne talis occisor ꝓpter viā
longiorem apprehēderet a ꝓximis occisi:
ordinate fuerunt p successum tpis. ix. ciui
tates refugij equaliter distātes: vt dicit ly
ra Deut. xix. Preterea ſm iura rei licite
operam dans ⁊ debitam diligentiaȝ adhi
bens: si ex hoc casualit sequat homicidiū
non incurrit homicidij reatū: argumentū
Deut. xix. vbi exemplificat de eo qui cuȝ
ꝓximo exijt in siluam ad cedendū ligna: ⁊
ferrū exiens de manubrio ꝑcussit ꝓximuȝ
⁊ interfecit: talis interfector non reputat
homicida nec est reus mortis. l. dis. c. sepe
ɔtingit. De opere autē illicito ⁊ de diligē/
tia nō adhibita vide supius in p̄cepto: nō
occides. Scdo pōt fieri homicidium ex de
fensione ꝓpria: quā si solum intendebat ⁊
hoc cū moderamine inculpate tutele: ⁊ q:
talis defensio licita est: q: ſm iura vim vi
repellere licet: ideo nō iudicat reus homi
cidij. Nec eni vt dic Tho. vbi supra: ē neces/
sariū ad salutē vt homo actū moderate tu
tele p̄termittat ad euitandū alterius occi/
sionē: quia plus ꝓuidere tenet homo vite
sue q̄ aliene: nihilomin⁹ tā cū holem occi/
dere non licet nisi publica auctē ꝓpter bo
nū cōmune: ideo illicitū ē ꝙ homo holem
occidere intēdat vt seipm̄ defendat: nisi ei
q̄ publicā habet auctem q̄ intēdēs occide/
re holeȝ ad sui defensionē refert h̄ ad pub
licū bonū q̄uis etiā tales peccent si ꝓpria
libidine moueāt: ꝙ si ad defensionē ꝓpriā
vtatur maiori violētia q̄ oporteat illicitū
erit: ⁊ si occiderit reus erit: ⁊ tamē minus
reus est defendēs q̄ inuadēs: minusq; ad
restitutionē obligat⁹. Tertio pōt fieri ho/
micidium ex inuasione alterius: ⁊ h̄ homi
cidiū ꝓprie dic. voluntariū in lege ꝓhi/
bitum ⁊ acriter puniēdaȝ: vñ dicit Sco. in
iiij. di. xv. ꝙ si de homicidis alicubi nō eēt
statuta lex talionis: tunc pro satisfactione
null⁹ sibi mortē inferre debet: q: null⁹ de/
bet esse homicida sui sine p̄cepto dei: expe/
dit tā sibi vt exponat vitā suā i iusta causa

vt tpote ɔtra inimicos ecclie: scȝ hereticos vel alios infideles: ordinando laborem ⁊ piculū suū ī satisfactionē illi⁹ quē occidit: vt sic cui non pōt in corpalib⁹ bonis satisfaciat in spūalibus ꝙ si nec tantā restitutionem facere velit: non pōt oīno a restitutione esse imunis: sicut quidaȝ fatui putant leuiter absoluētes homicidas nec ostēdētes eis restitutiōeȝ esse necessariā q̄si facilius trāsire possit homicida q̄ʒ vt ita dicam canicida vel bouicida q̄ sine restitutione non absoluent̄. Si ergo p̄dictus casus nō occurrerit aut illū acceptare noluerit: debet fm Sco. ⁊ Heral. ordinare totā vitam suā ī oratiōe ⁊ pnīa ad illius vtilitatē quē occidit: vt sic facere valeat spūaleȝ restitutionē equiualentē vite quaȝ abstulit: sicut esse pōt equalētia ī talib⁹. Tertio q̄ȝ fm Sco. ⁊ Heral. Si interfect⁹ aliquos sustētabat vt filios parētes aut alios ꝓpinquos aut paupes tenet̄ īterfector ad tantā restitutionē quātaȝ illis abstulit p interfectionem occisi. Ratio hoꝝ oīm est: q: damnuȝ passo facienda est restitutio: ⁊ generaliter vbicunq̧ non pōt fieri restitutio neq̧ ī dāno neq̧ in equalētii: restitui pōt p recōpensationē ficdā arbitrio boni viri. fm Rich. Tho. ⁊ Hugo. Denique queri pōt quid ō dn̄is terraꝝ qui mutilāt vel excecāt homines ꝓpter lepores ceruos cuniculos ⁊ huiusmodi q̄ capiunt cōtra eoꝝ voluntatem. Rn̄det Asten. in sūma: li. v. ti. xxix. ꝙ grauiter peccāt nec sūt excusandi a mortali si faciūt libidine vindicte vel amore talium aīaliū aut libidine venādi aīalia q̄ nulli⁹ bōis sunt: aut si ꝓpter vnicū actū h̄ faciūt cū nō debeāt ita seuere ꝓcedere nisi ɔ̄ consuetos ad talia: ⁊ si eo intuitu aliquē occiderēt homicidij crimē incurrerēt. Secūdo p̄ncipaliter pōt inferri ꝓximo dānū corporale. s. ipō corpe abutendo in adulterijs et stupris in q̄b⁹ latet multiplex iniuria. Nā fm Tho. scd̄a. 2e. q. cliiij. Stuprum importat illicitaȝ virginū deflorationē sub cura parentū existentiū q̄ lȝ ɔsentire videat̄ tn̄ non modicā iniuriā patit̄ ex h̄ ꝙ nulla pactione ɔiugali p̄cedente a legitimo matrimonio ɔsequendo p̄pedit̄. Scd̄o ad maximā diffamiam deducit̄. Tertio in via meretricādi ponit̄: a qua ne signaculū virginitatis amitteret trahebat̄: ⁊ sic execrabiliter dānificat̄. Similiter fit iniuria prī q̄ de eius custodia sollicitudinē gessit: vnde multi parētes poti⁹ digerēt amissionē non modicā substātie q̄ʒ talem cōfusionē filie. Hinc ɔsulit Eccī. xlij. sup filiā luxuriosam confirma custodiā: ne qn̄ faciat te ī opprobriū venire inimic̄. De hac materia vide pleni⁹ supi⁹ in p̄mo fmōe de p̄cepto. Non mechaberis: quō scȝ corruptor obligatur ad restitutionē. Silr̄ ī adulterio multiplex resultat iniuria. Primo nāq̧ fit ī maximū opprobriuȝ viri: q̄ poti⁹ sustineret se exheredari. Scd̄o ē ī opprobriū parētū et amicoꝝ suoꝝ. Tertio ē in maximuȝ opprobriū ipius mulieris. Quarto est ɔ̄ bonuȝ plis vtriusq̧ scȝ adulteri ⁊ adultere: ⁊ sic tantā iniuriā accumulat vndiq̧ ꝙ vix facere posset recōpēsationē restitutiōis digne: q: testāte Eccī. c. xxvj. Nō ē digna ponderatio ɔtinentis aīe. Sȝ quia de hac materia multa ꝓsequēda restāt in eo loco vbi aget̄ de raptorib⁹: ideo pnunc grā breuitatis supsedeo. Ad laudem dei.

Causā dāni reꝝ dās alteri: qn̄ tenet̄ ad restitutionē ⁊ qn̄ non: ex lata culpa leui leuissima: casu fortuito: ⁊ ex mora: Sermo V

Non furtuȝ facies.

Exo. xx. Visis ō diu̇sis dānificatiōib⁹ q̄ respiciūt psonā: vidēdū ē de his q̄ respiciunt terrenā substantiam. Pro q̄ sciēdū ꝙ dānificātes h̄ ꝓprie dicūt̄ alteri dānuȝ inferētes lȝ sibi nihil auferentes. Qō q̄dē p̄ncipaliter fit dupliciter. Primo dānū actualiter inferēdo p se vel familiā aut suos: ī eo ꝙ actualit̄ alter possidebat. Scd̄o ī eo ꝙ alter v̓tualiter vel potētialiter possidebat. Circa igit̄ ad primū q̄ri pōt vtrū illa regula iuris semp ē vera. Qui occasionē vl̄ causā dāni dat: dānum dedisse videt̄: q: si sic: tūc semp hmōi obligaret̄ ad restitutiōeȝ. Qō videt̄ satis graue: cū valde mult' modis occasio dāni p̄t dari p̄sertim ī dāno p casū. Ad h̄ dicēduȝ: ꝙ si q̄s ī dāno p casū fortuitū oēm diligentiam adhibuit ad p̄cauendum: ita ꝙ nihil omisit de ɔtingentib⁹: tunc nō tenet̄ ad restitutionē: vt. ff. ad. l. acquil. l. q̄ occidit. §. in hac: ⁊. l. q̄ foueas: ⁊ ex̄ de iniur̄. ⁊ dāno dato. c. fi. vbi d̄r. Sane lȝ q̄ occasionē dāni dat dānū videt̄ dedisse: sec⁹ ē tn̄ ī illo dicēdū q̄ vt non occideret de ɔtigētib⁹ nil omisit. Exempli grā. Si putator arboris an̄ casum tēpestatiue clamat: ita ꝙ transiens si-

bi possit pcauere plenã: tũc n teneť lz al-
ter opprimať: verũtñ in aliqb⁹ casib⁹ dans
dãni causã etiã pter voluntatẽ teneť ad re-
stitutionẽ. Primo teneť de culpa q̇.s.cul-
pa q̃nq₃ pcedit casũ: vt cuz q̇s fodit cister-
nã in via cõmuni vel loco publico: vł ape-
rit: ⁊ sic aptam dimisit: ac bos i ea cecidit:
et tũc teneť ad restitutiões: vt ex̃ de iniur.
⁊ dam. da.c.ij. secus aũt si fodit in loco se-
creto: vt dicit glo. ⁊ idẽ est ꝺ puero posito
i lecto ⁊ oppresso q: tũc opprimẽs ⁊ ponẽs
reus ẽ. Est etiã culpa cũ q̇s ascendit equũ
quẽ ꝓpter suam impotẽtiã vel imperitiaz
retinere vel regere nõ valet: et ideo teneť
si quẽpiã equus ledat: qđ verũ ẽ si vt dicit
ex̃ de homic.c. significasti: ascensor sciebat
equi vitiũ ⁊ equũ hucs. l. ore durũ: ⁊ sic sci
ret se nõ sufficere ad ei⁹ retentiõem q: tũc ẽ
in culpa: ⁊ idẽ est si cognouit suã ĩperitiã:
secus tñ si ascẽsor ei⁹ i culpa nõ erat: vtpo-
te q: equ⁹ talẽ duritiã ⁊ impetũ nũq₃ ostẽ-
debat: vel ascẽsor illã duritiã penit⁹ igno-
rabat: vide casum ꝺ puero sic oppresso: ex̃
de homic.c. dilect⁹ fili⁹. Preterea cũ regu-
la iur̃. li. vj. non est sine culpa q̇ rei q̃ ad
eum nõ ptinet se imiscet: ideo ꝓut etiã glo.
ponit in exẽplo: cleric⁹ iaciens lapidẽ aut
secus viã sagittãs: teneť ꝺ dãno dato: vt
l. d. i. c. clerico: et in mõacho chirurgico: vt
patz ex̃ de homic.c. tua: ⁊ sic̃ iudiciũ est in
ope illicito ꝙ teneť de culpa. Quãq₃ vero
culpa casũ ꝯcomitať vt si medicus vel chi-
rurgic⁹ secuerit imperite aliquem. ff. ad.l.
acquil. l. qua actione. §. si. Quãq₃ vero culpa
sequiť factũ vt i medico vł chirurgico q̃n
bene secuit vlcus ꝫ postea circa curã negli-
gens fuit: ⁊ hec tria ꝓbanť ex̃ de eta. et q̃.
or.c. ad aures: ⁊ de homic.c. tua nos. Qñ
q₃ tñ de culpa non agiť: q: culpa vnius cũ
culpa alteri⁹ compẽsať: hinc imputať illi
q̇ se tõderi patiť in loco periculoso vbi de
ꝯsuetudine cum pila ludebať: vñ nõ tene-
tur tõsor ⁊ forte nec pcussor: nisi data opa
illuz pcussit q̇ radebať: verũtamẽ qñ ex
vna pte dolus cõmittiť ⁊ ex altera pte cul-
pa depꝑhendiť: tunc dolus culpe ppõderat.
Scđo teneť homo de culpabili negli-
gentia: puta si dãnũ dedit ex eo ꝙ ignẽ nõ
cohibuit: ne ad domum alioꝶ vagaretur:
tunc eni ꝭm Inno. extra de homic. in.c. si-
cut dignum: teneť ad restitutionem: vt. ff.
ad.l. acquil. l. si seruus seruũ. §. si arbustũ:
tũc in foro penitẽtiali nõ videť ꝙ ad emẽ-
dam damni teneať: sed tñ est illi iniũgen-

da penitẽtia de negligentia nõ de damno
satisfaciendo: ar. xv. q. j. inebriauerũt: lex
eni ciuilis q̇ intendit circa ꝯseruationẽ pa-
trimonioꝶ: ꝯstituit ꝙ etiã ad restitutionẽ
damni talis obligareť: credendũ tamẽ est
ꝙ si talis aliquo modo p ignẽ itẽderet da-
re damnũ: ꝙ etiam tũc in foro pnle vel cõ-
scientie damnareť ad restitutionẽ: ⁊ idem
dico si etiam non intenderet sed in eo lata
culpa erat vt ignem ꝓijciẽdo in domũ ple-
nam stipula: multomagis teneť iudex vel
officialis negligens: quia ꝭm Ioh. de pla-
tea. C. de canone largitionaliũ titulo x. li.
x. in lege: pcepit: negligens punire crimi-
nosos eadẽ pena puniri debet: q: iudex q̇
repertũ nõ vindicat facinus tegere vt cõ-
scius criminosa festinat: imo debet eẽ solli-
cit⁹ ⁊ velle certiorari an officiales sibi sub-
diti bñ vł male gerãt officiũ: ⁊ si male tũc
melius ꝓuidere debet: alš de negligentia
puniť: vt ff. de offi. ꝯsul. ⁊ lega. in.l. obser-
uare. §. ꝓficisci: ⁊ in.l.j. C. ad.l. iuliam re-
petũ. Tertio teneť homo de imperitia et
ignorantia: naz ignorãtia plerũq₃ ascribi-
tur culpe: psertim in his que quis scire te-
netur ꝭm exigentiã accepti officij vel arti-
ficij: alioquin nimis ꝓsumptuosuz est se ta-
libus imiscere. Qđ autẽ ascribitur culpe:
patet instit. de obli. que ex q̃si delic. nas. in
prin. ⁊ hoc primo in iudice: qui si talerit i-
prudentia sua sententiã iniquã: ꝭm mona-
dum teneť in solidum. C. de pena iudic. q̇
male iudicat. l. vl. Secũdo i notario. Ter-
tio in aduocat̃. Quarto i medic⁹. Quin-
to in artificibus de quib⁹ omnib⁹ videbi-
tur infra in locis suis. Quarto quis ma-
xime teneť de dolo ex industria q: illud ẽ
simpliciter voluntariũ nec recipit aliquaz
excusatiõez. Quinto teneť etiã q̇s de mo-
ra: nam si q̇ sũt in mora tradẽdi res q̃s da-
re teneñť: tũc si pereũt sunt ad restitutiõem
obligati: vt in reg. iur̃. li. vj. vbi ẽ: mora
sua cuilibet est nociua: ꝯcordat. ff. de reg.
iur̃. l. in ꝯdẽnatiõe. §. vniciuiq₃: vñ in dicto
c. mora: glo. ponit exẽpliũ: de eo q̇ ẽ i mora
soluẽdi decimas q: suo pꝛiculo peunt etiaz
si casu fortuito peant: ⁊ idẽ ẽ de cõmodata-
rio vel depositario: q̇ fuit in mora redden-
di rẽ sibi cõmodatã vł depositã: ⁊ idẽ ẽ de
fure q̇ semꝑ ẽ i mora. Circa regulaz hãc tñ
notãdũ ẽ ꝭm glo. in dicto. c. mora: ꝙ ad h
ꝙ aliq̇s dicať morosus: reqriť ꝙ sciat se
debere ⁊ scire debeat: ⁊ ꝙ interpellat⁹ fue-
rit a iure vel ab hoie: ⁊ ꝙ habuerit possibi

litatem dandi: vt. ff. de re. cre. quē re. ⁊ tūc tenet̄ mortuo de casu fortuito etiam si eo/dem modo fuisset res apud dn̄m peritura s̄m Accursiū: q2 fortassis domin⁹ rei vēdidisset ⁊ apō aliū perisset: et h̄ tenet Bert. Dicit etiam notāter mora sua: q2 si se paratum exhibuit ad reddēdum s̄ alter recipe noluit: tūc excusat̄ ō mora. Un̄ generalit̄ si debitor p̄mo fuit ī mora soluēdi ⁊ postea creditor in mora recipiēdi vl' ecōuerso: tūc vltima mora nocet vt. ff. ō vsur̄. l. debitor.

Ad maiorē tn̄ euidentiā sciendū: q̄ s̄m doctores dol⁹ est insidiosa machinatio: vt si comodatarius surripi sibi facit cōmodatū. Lata culpa ē non itelligere vel scire q̄ oēs itelligūt vel sciunt: vt si cōmodatari⁹ dimiserit rem cōmodatā ī platea et ablata fuit: et ip̄e dicat q̄ nō credebat q̄ acciperet̄: leuis culpa est negligentia vt si cōmodatarius posuit rem cōmodatā ī camera sua et ostio apto relicto recessit: leuissima culpa est q̄ pōt aliquo modo p̄uideri: vt si cōmodatarius rem in area reposuit s̄ nō firma/uit: q̄ si fecisset fur non surripuisset: casus fortuit⁹ ē q̄ nullo modo p̄uideri potuit vl' resisti: sicut incendiū ruina naufragiū ⁊ si/milia. Quib⁹ p̄missis q̄ri pōt ad q̄d mutuo ɔtrahentes teneāt̄. Ad h̄ r̄ndet Joh. de platea: insti. q̄. mo. re. ɔ̄. obli. §. j. q̄ si cōtractus celebrat̄ gr̄a dātis tm̄: vt ɔtingit in deposito: tunc recipiens solū tenet̄ de dolo ⁊ lata culpa: q̄nq3 tn̄ tenet̄ deposita/rius etiā de casu fortuito: vt no. insti. e. ti. Un̄ q̄nq3 sunt s̄m Jo. de platea q̄ faciunt depositariū ad restitutionē teneri: sc3 ɔuētio. i. pactū: dolus: culpa: mora: ⁊ oblatio vt no. ff. depositi. l. j. §. sepe. Si vo ɔtract⁹ celebrat̄ gr̄a recipientis tm̄: vt in cōmodato: tūc tenet̄ de dolo ⁊ omni culpa sc3 lata leui leuissima: verūtn̄ vt notat glo. ī dicto §. j. instit̄. quib⁹ mo. re. ɔtra. obli. q̄nq3 te/net̄ cōmodatari⁹ tm̄ de dolo ⁊ lata culpa: puta si q̄s cōmodauit vxori alterius vt ornatior ad eā duceret̄: vt. ff. cōmodati. l. si vt certo. §. nūc videndū: ⁊ §. interdū. Q̄nq3 vero etiā de culpa leui: vt si cōmodo ti/bi cyphum vt comites amici inuitent̄ ad cenā. ff. cōmodati. l. in reb⁹. §. hoc ita. Q̄nq3 vero de leuissima et h̄ in comuni vsu cō/modādi. Q̄nq3 etiā de casu: vt si culpa p̄cedit. i. culpa sua accidit: hec glo. Unde lz quis re sua male vti posset: cum ī ea sit moderator ⁊ arbiter: in deposito tamen determinatū est q̄ debet adhiberi diligētissima custodia que culpam leuissimā excludat: et ideo maior diligentia adhibenda est in alienis q̄3 in suis: quia ī suis culpa culpā/da est: in alienis puniēda: vnde nec furtū inter casus fortuitos cōputat̄ quia resisti potuit ⁊ p̄caueri: ⁊ ideo non excusat cōmodatariū: vt instit̄. q̄. mo. re. cō. obli. §. fi. ni/si fiat a p̄sona domestica: de qua non susp̄cabat̄: vt notat Cynus. C. depositi. in. l. j. ff. de furt̄. l. eum q̄. §. idem scripsit. Simili/ter incendium non cōputat̄ comodatario inter casus fortuitos si incipit a domo sua quia sine culpa inhabitantiū non orit̄ in/cendiū. ff. ō offi. p̄fe. vigilū. l. nam salutē: nisi forte fulgure choruscante causaret̄ incendiū. Si p̄inde fit ɔtractus gratia vtriusq3: vt in locatione ⁊ cōductione: tunc tenet̄ de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui: vt. ff. comodati: in. l. si vt certo. §. ij. Sume exemplū in creditore pignoris qui tenet̄ de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui: quia cōtractus celebrat̄ gratia vtriusq3: vt dicit textus instit̄. qui. mo. re. ɔtra. obli. in. §. fi. ⁊ ideo non tenet̄ de leuissima culpa: nec de casu fortuito ni/si fuerit in culpa. Si deniq3 in ɔtractu trāsfertur dominiū vt est in mutuo tunc reci/piens tenet̄ de dolo ⁊ culpa lata leui leuissima ac etiam de casu fortuito: vt instit̄. q̄. mo. re. ɔtra. ob. §. j. Ceterū si quis heres vendit rem depositam vel cōmodatā quā tamē ignorabat depositam vel comodatā s̄m glo. in. c. cum quis: de reg. iur̄. li. vj. talis excusat̄: quia cum in ius succedit alte/rius: iustam ignorantie causam censet̄ habere: et ideo non tenet̄ ad restitutionē rei sed ad extimationē eius: vt. ff. e. l. j. in fi. et l. ij. Porro si q̄s rem cōmodatā ad certū vsum suum: vertit ad alium vsum vel vtit̄ vltra cōcessum: aut etiam alteri cōmodat: furtū cōmittit: nisi credat dominū p̄missurum et erat iusta causa credendi: q̄ si p al/terū amittit̄ tunc vltra cōcedens ad resti/tutionē indistincte tenet̄ q̄litercūq3 res fuerit p̄dita vel deteriorata. Similiter depositarius vtēs re deposita furtum cōmittit: si ne vtat̄ illi p̄hibitū fuit: al's secus si do/minū p̄missurū putauit: q̄ si res deterior redditur reddita non videt̄. Dehinc q̄/ri potest quid de his qui dant dānū alijs cum suis animalib⁹. Ad hoc dicēdū q̄ duplex est actio qua tenet̄ domin⁹ animalis damnū dantis: prima dicit̄ lex acquilia: d̄ qua habet̄ instit̄. de. l. acquilia: et. ff. e. ti. ⁊ hac lege tenet̄ domin⁹ aīalis damnū dā/

lis: quando culpa sua aut negligentia ani malis damnū dedit: puta si dño instigāte equū ipse dolose concitat⁹ recalcitrauit vł damnū dedit: aut si quadrupes oneratus plus iusto damnū dedit: vel si animal suū in segetē alterius misit: vel si sciebat bouē suum cornupetā ab heri ꝛ nudiustertius aut scit animal suū feram bestiā vt canē ꝛ sīles. Ar. ex. de iniu. ꝛ dam. da. c. si bos. ꝛ c. si leserit. ꝛ c. si culpa tua: vnde generaliter non debet aliquis tenere verrē: aprum: canem: vrsum: leonē: pantherā vł aliud animal quodcūq̄ qd nocere possit ꝑm Hosti. et. de paupe. §. q̄d viri ꝛ notādū: ꝛ hec colligūtur ex glo. et dictis doctorū: in. c. si. ex de iniur. ꝛ dam. da. Nā si bestia fuerit fera vel a domino suo ꝓuocata tūc dādo illud animal ꝓ noxa non liberat̄ domin⁹ eius: sed tenet̄ ad totius damni estimationē: qꝛ hmōi alalia nō debent teneri sine magna diligentia ꝛ custodia: nec etiā in publico debent poni vbi scꝫ est publicum iter: alias enī dñs tenet̄ i duplū: vt instit. si quadrupes. §. interdicimus: ꝛ. ꝟ. si. Et ꝑm Ioh. de pla. cōdemnant̄ in expensis curationis et operaꝝ amissarū ꝛ amittendarū: inquātū iudici equū videbitur. Alia vero ē actio q̄ vocat̄ de paupie: de q̄ habetur. ff. si q̄dru. pau. fe. dicat̄: ꝛ hac. l. tenet̄ dñs alalis dānum dātis: quādo scꝫ quadrupes sine culpa dñi damnū dedit: puta quādo damnū dedit ꝯtra naturā ꝛ cōsuetudinē sui generis: lꝫ sua cōsuetudo talis sit cōmota forte ꝑ irritationē alterius: puta si sit equus calcitrans cōtra cōsuetudinem suā aut bos cornupeta ꝛ tūc liberat̄ dñs dans animal damnificans ꝓ noxa lꝫ damnū excedat q̄drupedis extimationem. Et ex his ꝯcludi possūt infinita ꝑticularia damna: quomodo scilꝫ quis ad eoꝝ restitutionē obligat̄: quia si ex naturali ferocitate bestie vel ex praua cōsuetudine nota dño suo vel ex aliqua ꝓuocatione aut inductione ex pte dñi possidentis damnū infert̄: tunc tenet̄. l. acquilia. Sinaūt sed casu repentino vł culpa dānū passi sūt tūc tenet̄. l. que vocatur de pauperie. Denicꝗ queri pōt de incendario qui dedit occasionē efficacē incēdij quo lesit domum vel agrum alterius vtrū teneat̄ ad restitutionē. Ad hoc rūdet Monaldus q̄ tenet̄ ad totū damnū: ꝛ si volūtarie ignem apposuit ꝛ debitam diligētiā nō adhibuit tenet̄ in quadruplū: ꝛ ꝑm legē qui dolo ꝛ malicia ignē apposuit: igne cremādus est aut capite puniendus: vt. ff. de incendio. Pro quo sciendū q̄ ille ꝓprie dr̄ incēdari⁹ ꝑm Raymūdū: ꝛ q̄ aucte ꝓpria incendit ciuitatē villam mansum segetem vel aliam rem alienā malo studio siue pro odio siue ꝓ vindicta actu iussu cōsilio vel auxilio: ꝛ talis est excōmunicādus nec absoluēdus nisi satisfecerit: ꝛ si mortuus fuerit carere debet ecclesiastica sepultura: eius penitentia erit vt in hierosolymis aut i hispania in seruitio dei ꝑ annum īegrū permaneat. Si vero epūs hoc laxauerit: dānū restituat ꝛ ꝑ annū ab officio epāli abstineat: hec habent̄. xxiij. q. vij. c. pessimaꝝ. Si tamē haberet loci ꝯsuetudo q̄ icēdiarij locoꝝ secularium etiā eēnt excōmunicati ipo iure setētiā da est: qꝛ cōsuetudo est optima interpres legū: ex de ꝯsue. c. cū dilectus: secus si cōsuetudo non appareat: vnde ꝑm Guil. tales habēt̄ excōmunicati in theutonia ratiōe ꝯsuetudinis quā papa scit ꝛ tolerat: lꝫ ꝑm rei veritatē sola cōsuetudo absꝗ sentētia vel ꝯstitutiōe nō excōmunicat: qd si faceret: iussu ei⁹ qui habet potestatē indicendi bellū ꝛ iustam causā ꝓtēderet: non iudicaret̄ incēdiarius. Et dicit̄ notāter malo studio quia si quis casu vel negligentia hoc faceret nō iudicaret̄ incendiarius. Etiam dicit̄ alienam qꝛ si ꝓpriam domū vł segetem incenderet: lꝫ abutendo re sua peccaret: tā non teneret̄ pena incendiarij nisi dolo malo hoc faceret: scꝫ vt simul aliena bona incenderet ꝑm Ray. ꝛ alios. Predicti vero incēdiarij post q̄ fuerint excōmunicati ꝛ ꝑ ecclias denūciati: nihilominus absolui possunt a suis epīs: nisi pape fuerit reseruatū. Porro incēdiarij ecclīaꝝ ꝛ locoꝝ religiosoꝝ vel eoꝝ qui sunt in spacio priuilegiato: sunt ipo iure excōicati: vt ex de sen. excō. in. c. tua nos: et. c. ꝯquesti. qd etiā itelligūt veꝝ si ecclīe nō sūt ꝯsecrate ꝑm Hosti. Io. an. ꝛ Hein. boyc: ex de cōse. eccli. vel al. c. vi. ꝛ ibi etiā dicūt q̄ eodē ꝓuilegio gaudet ecclīa non ꝯsecrata: grauius tā peccat q̄ ꝯsecratā violat: sicut ex q̄litate ꝑsone maior iniuria extimat̄: eodē ti. cum illoꝝ: ꝑm eos. Postq̄ vero sūt denunciati excōmunicati in ecclīa: solū ꝑ papam sūt absoluēdi: vt in dicto. c. tua nos: et cōquesti. nisi in mortis articulo: et dicit Io. an. eo. ti. c. tua nos: q̄ legati pape non pñt absoluere tales: ex de offi. le. c. q̄ translationem: et in glo. vbi recitat ea que non pōt facere legatus. Ad laudem dei.

De restitutiõe dãni illati in edificãdo plãtãdo seminando: et de rei virtualiter possesse dãno restituendo: Sermo VI

Non furtum facies

Exo. xx. Prosequẽdo de dãnificatiõe rerũ q̃ actualiter infert̃ ĩ bis q̃ actualiter alter possidebat. Queri põt si de domo aliq̃d appẽsũ deiectũ vel effusũ fuerit qd̃ alteri nocuit: vtrũ teneat̃ iniurato ad restitutiõem. Ad h̃ rñdet Specu. ĩ ti. de iniurijs. §. sequit̃. vi. q̃d si de domo: q̃ talis tenet̃ ad dãnum et allegat diuersa iura: et h̃ ẽ verũ siue dãnificauerit ĩ psona vel reb⁹: nec solũ tenet̃ si dãnũ intulit in ppria psona s̃ etiã si factũ sit a sua familia: vt vxore filijs fuis ancillis: vt insti. per q̃s pso. no. acq. ob. ĩ pn. vbi õ hac materia plenius tractat̃: et dicit q̃ si dãnum datũ ẽ in psona trãseũtis appẽdẽs vel effundens: tenet̃ ad ĩpẽsas ĩ curatiõe factas: et ad salaria medicorũ et ad opas q̃b⁹ lesus caruit et cariturus ẽ: qd̃ sane ĩtelligẽdũ ẽ nisi factũ ẽẽt tpe nocturno q̃ñ rõnabilit̃ credi poterat nullũ p̃terire. Scd̃o q̃ri põt q̃d de his q̃ edificãt ĩ solo pprio tñ cũ dãno vicini: puta q̃r p̃cidit venas putei vicini: q̃ trãseunt p domũ edificãtis: vel alti⁹ tollit edificiũ et obfuscat luminib⁹ domũ vicini. Ad h̃ rñdet glo. in reg. iur. li. vj. Locupletari nõ debet aliq̃s cũ alteri⁹ iniuria vel iactura. Quid cũ facio aliq̃d ĩ fundo meo et q̃ alij noceo ĩ suo: vt puta ĩmitto trabẽ in alienũ pietẽ vel facio fenestrã ĩ alienũ pietẽ: h̃ nullo mõ licet: sed ad restitutionẽ cõpellor: et allegat diuersa iura. Si võ nõ ĩmitto nec op⁹ facio ĩ alieno: s̃ tñ ĩ meo: tũc si dolo h̃ facio vt alteri noceã p̃hibeor: et ad restitutiõem obligor: sinaũt h̃ eo solũ pposito vt mihi psit lz p illud alteri noceo: tũc non p̃hibeor: vt. ff. õ aq̃ plu. ar. l. j. §. deniq̃: nã edificiũ vsq̃ ad celũ eleuare põt. C. de ser. l. alti⁹: vbi õr: alti⁹ q̃dẽ tollere edificia si dom⁹ fultutem non debeat dñs ei⁹ minime p̃hibet̃: pcor. glo. in. c. cũ eccl̃ia vulterana: ex̃ de electione: in v. iniuriarũ: et de aucte et vsu palij: in c. nisi specialis: q̃ dicit q̃ q̃s põt sibi p̃ui cõsulere et vti iure suo cũ alteri⁹ dãno: verũ tñ q̃ñ q̃s sibi nõ pdest et alteri nocet nõ debet tũc audiri. ff. õ rei vẽdi. l. ĩ fũdo. Tercio q̃ri põt si q̃s edificat ĩ alieno solo õ sua materia: an dñs soli teneat̃ ad restitutiõem edificij: vel si edificat ĩ pprio solo de aliena materia an teneat̃ ad restitutionem materie. Ad h̃ rñdet Jo. de platea: insti. õ rerũ diuisione. §. cũ ĩ suo. p tertũ: et glo. ibi q̃ ĩ pmo casu dom⁹ et edificiũ efficit̃ ei⁹ cui⁹ ẽ solũ: s̃ dñiũ materie pdidit edificãs: ideo diruto edificio nõ põt sibi materia vẽdicare: s̃ si edificãs est in possessiõe edificij: et dñs soli petit solũ vel solũ et edificiũ: tũc si edificãs fuit ptinue malefidei nullã habet exceptionẽ nec remediũ ad aliq̃d sibi retinẽdũ: q̃r ẽ in culpa sciẽter edificãdo ĩ alieno solo. Si võ fuit ptinue bonefidei: sibi psulit̃ ope retẽtiõis p exceptionẽ doli: vt non teneat̃ restituere edificiũ nisi dñs soluat p̃ciũ materie: et mercedẽ artificũ. Si deniq̃ fuit a p̃ncipio bonefidei s̃ tpe edificij malefidei: tunc eligit̃ q̃dã media via: vt dicit glo. insti. de rerũ diuisi. §. ex diuerso: scilz q̃ posset edificiũ tollere sine dispendio domini soli: vt. l. Julianus scribit. §. si in alienam. ff. õ rei ven. In scd̃o vero casu similiter dom⁹ et edificiũ efficit̃ ei⁹ cui⁹ ẽ solũ q̃r edificiũ cedit solo: non tñ efficit̃ dñs materie scilz tignorũ s̃ remanet dñs q̃ p⁹us erat: q̃ tñ non põt vẽdicare sibi materiam ĩ edificio positã: etiã si edificãs vellet tignũ ad se ptinentẽ eximere et sibi restituere: et h̃ ideo ne edificium deformet̃ ruina: vt dicto. §. cũ in suo: sed edificans tenet̃ ei ad extimationẽ tigni: vt. ff. de tig. iniũct. l. j. Si tamẽ hoc fecit scienter et mala fide: tenet̃ furti: non tamẽ tenet̃ eximere sed extimationem p̃stare quãtũ dñs tigni iurauerit: et sumit̃ hic tignum p omni materia ex qua fit edificium. Quarto queri potest si q̃s plantat plantam suã in alieno solo vel alienam in pprio solo qualiter fiet restitutio. Ad h̃ respõdet Joh. de platea: instĩ. de re. diui. §. cũ in suo: q̃ siue q̃s plantet in solo suo plantã alienã siue plantã suam in alieno: plãta efficitur dñi soli postq̃ egit radices non ante: et ideo non tenet̃ ad restitutionẽ arboris sed ad eius extimationẽ. Preterea si arbor in confinio campi mei radices agit cõmuniter in fundo meo et tuo cõmunis efficit̃: si soluz in tuo tuus: si solum in meo meus efficit̃ q̃r arbor ĩtelligit̃ illius esse ĩ cuius fundo egit radices et de cuius fundo alitur arbor. Nũ si querit̃ vtrũ auctoritate p̃p̃ria possum incidere radices quas arbor egit in fundo meo vel etiã ramos eius pendẽtes supra domum meam.

Ad hoc dicendū q cū auctoritate iudicis possum incidere alio nō: vt. ff. arborū furti cesarū. l. si plures. §. penl. nisi p̄mo tibi denunciē vt tollas: ⁊ est cōsiliū vt de hac denūciatione fiat instrumentū: vt negligente possim remouere: ⁊ auctoritate ꝓpria incidere: nō solum qd̄ supercurrit domū meā sed etiā a stirpe ⁊ meū ligna portare nemine ꝓhibente: vt. ff. de arboribus ceden. l. j. §. si arbor. Similit̄ ⁊ edificatum in alieno qd̄ pendet super meū nullo iure seruitutis tollere possum auctoritate ꝓpria: nisi p̄cedente p̄dicta denūciatiōe. ff. de dam. infec. l. q cōclaue. ⁊. ff. ad. l. acquil. l. quēadmodū §. si ꝓtectū. Silr omne semē qd̄ in alieno agro vl ꝓprio seminat̄: postq̄ coaluit cedit solo. Si tū seminaui in agro tuo bona fide semē meū: si sum in possessiōe possum ope retētionis mihi cōsulere vt nō ꝑmittā te tollere nisi soluas p̄ciū ⁊ impēsās: vt instituł. de rerū diuisiōe. §. qua rōne. Scd̄o p̄ncipaliter q̄s actualit̄ ꝑ se suos vel familiā damnū infert: in eo q alter virtualiter vel potētialiter possidebat. Ad cui⁹ euidētiā p̄mo queri pōt: vtrū q̄s impediēs aliū ne ꝯsequat̄ bñficiū qd̄ alꝰ cōsecut⁹ fuisset: teneat̄ ad restitutionē: q: regula iuris est: qui occasionē damni dat damnū dedisse videt̄. Et ſm phm. iij. phicoꝝ. qd̄ modicū deest q̄si nihil deesse videt̄. Ad h̄ rñdet Tho. scd̄a 2ᵉ. q. lxij. q aliq̄s impedire pōt aliū ne habeat p̄bendā multipliciť. Uno mō iuste puta si intendēs honorē dei vel vtilitatem eccl̄ie ꝓcuret q det̄ alicui ꝑsone dignior: ⁊ tūc nullo mō tenet̄ ad restitutionē vel ad aliquā recōpensationē faciendā: imo meret̄ corā deo q̄rens que sunt iesu xp̄i. Alio mō iniuste: puta si intēdebat ei⁹ nocumentū quē impediuit ꝓpter odiū vel vindictā aut aliq̄d hmōi: ⁊ tūc si impediuit ne p̄bēda det̄ digno: cōsulens q nō det̄ anteq̄ sit firmatū qd̄ ei det̄: tenet̄ q̄dē ad aliquā recōpensationē pensatis cōditionib⁹ ꝑsonaꝝ ⁊ negocij ſm arbitriū sapiētis: non tamē tenet̄ ad equale: q: nondū fuerat adept⁹ ⁊ poterat multipliciť impediri: tenet̄ tamē ad omne interesse. Si xō iam firmatū erat q alicui daret̄ p̄benda: q: dign⁹ est: ⁊ ali⁹ ꝓpter causā indebitā ꝓcurat qd̄ reuocet̄: idē est ac si iam habitam ei auferret: ⁊ ideo tenet̄ ad restitutionē equalis tū ſm suā facultatē. Neтo si talis indignus erat de q̄ firmatū: vel necdū firmatū fuit q ei daret̄: tunc licz impediens ex inuidia ne ꝯsequat̄ grauiter peccat ꝓpter malā intentionē: nō tamē tenet̄ ad aliquā restitutionē. Si xō h̄ fecit alꝰ ꝯsulēdi ꝓprie vtilitati: nō tenet̄. ad aliquā restitutionē ſm Rich. in. iiij. dis. xv. si saltē ꝓcurauit illud ꝑ se ꝑ viā licitā ⁊ honestā: p̄sertim si ip̄e dignus fuerit: nā sicut dicit̄. ff. de reg. iur. nemo damnū facit nisi qui id facit qd̄ facere nō habet: iste enī ius habet ꝓcurandi sibi bñficiū seruatis circūstantijs iustis ⁊ honestis. Cōcor. ibidē Sco. sicut a simili: si p̄cido venas i fundo in eo ꝑ quas deriuabat̄ aqua ad alteri⁹ puteū sine fraude: intēdens cōsulere vtilitati mee: non teneor ad restitutionē: q: tūc nō iniuste damnifico ꝓximū eo q ius habeam faciendi vtilitatē meā in fundo meo. Denic ꝓ regula tenendū est: q si quis dignus cōsulens vtilitati ꝓprie facit auferri indigno beneficiū: qd̄ iam firmatum erat sibi dari: vt sic acq̄rat sibi ipsi: non obligat̄ alteri ad restitutionē: cui⁹ ratio est ſm aliquos: q: multomin⁹ tenet̄ ei quē sic impediuit ne sibi beneficiū traderet̄ q̄ si eidem absq falsi criminis impositiōe faceret id datum auferri: ꝑ eū ꝑ quē ſm iura canonica ⁊ diuina sibi potuit auferri: sicut ꝑ papā vel ꝑ alios q̄ sup hoc habēt potestatē: ius enī illud est potius sp̄ūale ⁊ cōmune ⁊ a superioris potestate depēdens q̄ sit corꝑale ⁊ restituibile atq ꝓpriū possidētis. Secūdo q̄ri pōt: quid si alicui cui testator: dare vel legare vult bona sua impedio legare vel dare: nūquid ex hoc teneor aliquid restituere defraudato. Ad hoc dicendū: q si hoc feci solum intentione cōsulendi ꝓprie vtilitati vel etiā alterius cui magis cōpetebat legatio ſm rectam rationē ꝓpter aliquā circūstantiā rationabilē iudicio probi viri: vel alꝰ ꝑ viam licitam ⁊ honestā ꝓcuraui: tūc non teneor ad restitutionē. Si xō nō appareat causa rōnabilis cur vno suppresso q̄s alterū ꝓmouit: nec quo ad ius hereditarie successionis: nec quo ad aīe salutē ip̄ius legantis: sed ex aliq̄ affectu inordinato amoris: rancoris ⁊ similiū: tūc tenet̄ ad recōpēsationē: q: legantē p̄uauit cōmodo sp̄ūali: ⁊ aliū cui legasset cōmodo corꝑali: ⁊ hoc potissime locū habet dū testator laborat in extremis: nec habet plenū vsum rōnis. Und̄ dicit Sco. in. iiij. dist. xv. q nō mere liberaliter donat qui ex ignorātia donat: ⁊ exemplificat p̄mo de morti ꝓpinquo: cum scz est extra sensum vel rationis vsum ⁊ cum ope ⁊ malicia alicuius cōdit testamentū quod

coram deo nullū robur obtinet: similit qñ
ex aliquali coactiōe donat vt p̄ces ⁊ p̄ciū
molestias fugiat. Ratio horum est: q2 igno
rantia ⁊ aliqualis coactio excludit simpli
citer voluntariū: hec Sco. Tertio queri
potest: quid de eo qui damnificat alium in
eo de quo sperabat alter lucrū futurū: vt
pote q2 destruxit vel deteriorauit agrū se
minatū. s. semīa fodiendo vel p venationē
vel per aīalia sua aliosq; diuersos modos
destruendo. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra
q aliquē damnificās impediēdo ne adipi
scat qd erat ī via habēdi: talis nō obligat
recōpēsare tale damnū ex equo: q2 minus
est aliqd habere in virtute vel potentia q̄
habere actu: qui aūt est in via adipiscendi
aliquid habet illud solū fm virtutē vel po
tentiā sicut in hoc casu patet: ⁊ ideo si resti
tueret ei vt haberet hoc ī actu: restitueret
ei qd est ablatū nō simplū sed multiplicatū
qd non est de necessitate restitutiōis: tenet
tamē aliquā restitutionē facere fm condi
tionē psonax ⁊ negociox iudicio discretox
qd quidā taxant dicētes: q ad tantū obli
gat damnificās quātū ptunc valuisset si
futurā messem vendidisset: id est quātū fru
ctus agri in illo dubio potuissent vendi: h
etiā sentit Alex. lon. ⁊ Tho. Quarto q
ri pōt: quid de eo q damnificat aliū impe
diēdo eius laborē lucratiuū iniuste. Ad h
rñdet Bernardi. de religione xp̄iana p⁹
alios doctores: q ex quo talis iā erat actu
aliter ad hmōi lucra exequēda dedicatus
instructus ⁊ p̄paratus: tenet damnificās
ad ea que p hec pbabiliter lucrat⁹ fuisset:
exempli gra: impediēs alium ne posset ex
equi artē mechanicā qua imbutus est ⁊ cō
suetus lucrari panē suum: ex eo q nō facit
sibi solutionē statuto tpe: cū tamē alter nō
sit ptunc potens ad soluendum: item rusti
cū violent detinēs ne suas opas exequat:
quia forte metu vel verecūdia aut impor
tunitate sua quodāmodo cogit eum esse in
seruitio suo: similit impediēs piscatorē vel
aucupē a captiōe piscium siue auium q sunt
cōis iuris nisi rōne ripe vl terre q sunt spe
cialiū dñox vel cōmunitatū ⁊ in similib⁹:
tenet impediēs ad restitutionē damni da
ti: cui⁹ ratio est: q2 in talib⁹ auferf pprius
vsus q erat vtiq; sui iuris: auferf etiā eis
fructus in eox vsu causaliter ⁊ q̄si semīalit
cōtentus: impediunt etiā ab his q eis cō
petunt de cōmuni iure: de quo videbit in
ferius vbi aget de inuētiōe ⁊ hui⁹ sentētie
est Siral. obdoss. Quinto queri pōt: qd
de his qui ptrahūt solutionē vltra termi
nū p̄fixū vel nullū habētes terminū diffe
runt de die ī diē. Ad h rñdet Bernhardi.
vbi supra post alios doctores: q tenēs mu
tuū vel aliud debitū vltra legitimū temp⁹
a creditore liberaliter concessum: tenet ad
totū interesse damni extūc creditori ppter
hoc puenientis: qd verū est si potens erat
ad soluendū: nō tamē tenet ad totū lucrū
qd extunc illi pbabiliter puenisset si eam
habuisset sed debet ei subtrahi tantū quā
tū dubietas pditionū in mercatiōibus vel
emptiōibus cōtingentiū rōnabiliter est pē
sanda ⁊ pitox iudicio pbabilit estimanda.
Si tñ debitor absq; omni culpa sua fieret
impotēs ad soluendū: tūc nō obligaret ad
restitutionē inquātū tpe obligatiōis pba
biliter se credebat futurū potentē ad soluē
dum. Si vō temerarie credebat tūc nō ex
cusat de impotētia: verūtamē maximā in
rogāt iniuriā qui mercedē laborū p̄sertim
pauperū iniuriose detinēt ⁊ iram dei ɔtra
se grauissime puocant ⁊ vindictā: sed mul
ti modernis tpibus inueniunt sine lege q
debita soluere nolūt licz valeant: ⁊ faciūt
ɔ.scurrere paupes vicinos seu alienigenas
qd vtiq; execrabilis rapina iudicat. Nimi
rū cum ⁊ hi rapinā dicunt cōmittere qui
supfluas diuitias detinēt sciētes ⁊ viden
tes paupes necis in extrema necessitate
subuenientes: imo dicunt homicide: vt ptz
lxxxvj. di. c. pasce fame morientē: q si non
pauisti occidisti: q2 tunc min⁹ peccatū esset
hīti auferre q̄ indigēti denegare. Quid
igit criminis erit pauperib⁹ laboratorib⁹ de
negare qd suū est vtiq; extremū malū: ⁊ iō
dicit vnū de quattuor peccatis dei vindi
ctā acclamantib⁹: vt patet Deut. xxiiij. ⁊ in
c. Jacobi. v. Et sunt hec q̄ttuor: oppressio
vidue: fratricidiū: vitium cōtra naturā: ⁊
merces laborū detenta: inter omnes tamē
maximū damnū patit q testamēti sui infi
delē executorē relinquēs: p illius neglige
tiā in igne purgatorij relinquit: de quo vi
de in quinto sermone quarti p̄cepti supl⁹.

Sexto queri pōt: si qs fraudauit aliū re
sua cū plus fm cōmune forū valet siue sit
frumentū: vinū: oleū vel qdcūq; aliud: cū
tamē tenebat illi reddere debito tempore:
vtrum reddens sibi eandē rem numero vl
specie quādo minus valet fm cōmune for
teneat ad vlteriorem restitutionē. Ad hoc
respōdet Ala. q talis debitor post q fact⁹

est in mora soluēdi nō satisfacit: sufficienter nisi lucrū temporis i quo plus valuit post morā pariter apponat: q: nō solū dāmnificauit eū in tanto sed in maiori pcio: qđ tūc p illa re poterat haberi fm cōmunē forum nisi debitor sine fraude τ omni culpa tunc fuisset impotēs ad absoluendā vsqꝫ ad tēpus solutiōis. Septimo queri pōt: vtrū iustā habens bellū satisfacere teneaᷓ dāmna que fecit aduersarijs suis p incēdia fractiuras vel incisiones arborū vel vinearū. Ad qđ rñdet Bernhardi. vbi s. q̄ talis nō teneᷓ de illis damnis q̄ intulit bona fide a quib⁹ cōmode nō potuit abstinere fm industriā τ ꝯsuetudinē pugnātiū bona fide. Si q̄ vero grassandi aīo malitiose intulit: cū aīo sibi cōmode cōsulere posset teneᷓ: τ cōputabunᷓ illa dāna cū dānis sibi τ suis dat. ab hostib⁹ vsqꝫ ad quātitates cōcurrētes: τ qđ superexcrescit teneᷓ restituere. Ad.

Qualiter ad restitutionē teneᷓ raptores psonarū τ rerū: itē p̄dones τ pirate ac de represalijs quō licite sunt: Sermo VII

Non furtum facies

Exo. xx. Secūdo p̄ncipaliᷓ aliena rapiētes obliganᷓ ad restitutionē siue sint raptores p̄dones pirate vel hmōi. Pro quo sciendū: q̄ rapiētiū p̄ncipaliter qttuor sunt genera: p̄mi sūt raptores mulierū: τ dicit̄ ꝓprie raptus: secūdi sunt raptores rerū: τ dicit̄ ꝓprie rapina: tertij dicunᷓ p̄dones: τ quarti pirate. Circa igiᷓ ad p̄mū sciendū: q̄ raptor psonarum ꝓprie dicit̄ q̄ puellā violēter rapit vt eā imꝑpetuū teneat: vel etiā qui abusum puelle violēter rapit: vt patꝫ. xxxvj. q. j. §. ex hac. q: raptor ꝓprie dicitᷓ qui p violentiā rapit aliquā rem vel vsum rei: licꝫ largo mō raptor vocaᷓ q̄ puellā ꝯsentientē cōtra voluntatē parentū abducit: τ sic a raptore diciᷓ raptus: p̄terea raptus etiā cōmittitᷓ in viduis τ corruptis ac sanctimonialib⁹: vt pꝫ xxxvj. q. j. in diuersis capitulis. Hic p̄mo queri potest: vtrū ad restitutionē obligaᷓ qui attemptat pudicitiā mulieris insectando de luxuria τ blando sermone ꝑsuadendo diuersa ꝓmissio. Ad hoc rñdet Jo. de pla. insti. de iniur. §. iniuria. x. sine causa. q̄ tales teneᷓ ei actione iniuriarū τ etiā eius viro si virū habet: q: pudicitiā illius corrūpere temptauit: similiᷓ mulierē frequēter insequens quocūqꝫ vadit: teneᷓ eidem actiōe iniuriarū: q: ꝓpter assiduam eius frequētiā τ assecutionē infert illi multā infamiā: vt dicto. §. iniuria. secus autē si nō frequēter sed aliquādo grā solacij τ ludi honesti. Si vero aliqua esset induta veste meretricali: aut etiā diffamata cōuersatiōe meretricali: tūc eam appellans τ insectans nō teneᷓ illi actiōe iniuriaꝝ fm leges: que ad maius malū euitandū ꝑmittunt turpitudinē meretricij: grauiter tn̄ peccant τ tenenᷓ in iudicio aīe. Secundo queri pōt: vtrū deflorās v̄ginē teneᷓ ad restitutiōꝫ. s. eam ducendo vel dotādo. Rñdet Host. in ti. de matrimonio. q̄ vbi causa decipiendi τ tm̄ carnalē copulā extorquēdi cōsensit in aliquā: si deceptor vult agere verā penitentiā: necesse hꝫ illā sine fictiōe ducere i vxorem: qđ si fieri non pōt: debet illi dare virū conuenientē vel aliter satisfacere fm Ray. in. c. j. et. ij. de adulterijs. Concor. Alex. de hales in. ij. pte summe i tractatu de stupro. τ addit Joh. de pla. insti. de publi. iudi. §. itē lex iulia. dicēs: eqliter puniaᷓ stuprū d̄ iure canonico: dic q̄ mulier non puniᷓ sed stuprās virginē cogiᷓ aut eam dotare τ in vxorem recipere si ipa τ pater eius velint: alis si nolint cogiᷓ eā dotare iuxta ip̄i⁹ stupratoris facultatē: τ puelle dignitatē: habita etiā cōsideratiōe quātū plus rōne deflorationis datura est alteri viro: q̄ si stuprator eam in vxorē recipe noluerit: tunc a iudice verberib⁹ castigatus put visum ei fuerit τ excōicatus i monasteriū detrudaᷓ acturus penitentiā: hec habentur extra de adulᷓ. c. j. et. ij. vide de his plenius in sexto p̄cepto in fi. p̄mi sermonis: ad qualem igiᷓ putas restitutionē obligatū alterius vxorē polluentē. Preterea licꝫ hec sit pena legis veteris: tamē fm Sco. in. iiij. dist. xv. quādo lex humana cōcordat cum lege veteri tūc est seruanda. Tertio queri pōt quid s̄ mereᷓ qui p violentiā rapit v̄ginē vel aliā mulierē aut abusum earū. Ad hoc respōdet Fran. de platea: q̄ tales absolui nō possunt nisi eam parētibus restituāt: et vltra hoc fm leges cum omnib⁹ fautorib⁹ suis puniri debent amputatione capitis: τ eorum substātia rapte est applicanda si ingenuā rapuerūt: si autē ancillā vel libertā: substantiā nō admittūt sed decapitanᷓ: τ hoc sine rapta fuerit v̄go: vidua vel monialis: vt insti. de publᷓ. iudi. §. si aūt p vim

raptus: imo in moniali non solũ punit̃ raptus sed etiã attemptatio: vt. l. si quis non dicã rapere. C. de epis. et cle. et allegat̃ illa lex. xxvi. q. ij. vbi dicit̃: si quis nõ dicam rapere sed attemptare tm̃ matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit capitali pena feriat̃: secus autẽ si fuerit meretrix que raperet̃: q: tũc rapiẽs nõ punit̃ hac lege: vt. ff. de furt. l. verũ. et hoc ideo q: coitus cum meretrice remanet impunitus f̃m leges. ff. de adult. l. si vxor. §. sed et in ea. nisi talis meretrix fuerit nupta C. de adult. l. que adulteriũ. vel diuerterit a viro aĩo meretricãdi: vt. e. ti. l. si mulier. verũtamẽ p̃dicta pena locũ nõ habet in rapiente ꝓpriã vxorẽ: cum ei det̃ interdictuʒ de vxore exhibẽda. l. fi. C. de lib. exhi. nisi religionẽ intrauerit ante carnalem copulã qḋ põt: vt patet extra de cõuer. cõiug. in. c. ex publico. Quia nõ possit inuito viro post carnalẽ copulã: vt ex̃ de rap. in. c. cũ causa. Uerũtamẽ hec pena locũ habet in rapiẽte sponsam ꝓpriam de iure ciuili: licʒ secus sit de iure canonico i sposa volẽte: q: nõ dicit̃ raptor ꝓprie qui habet mulieris assensum vt dicto. c. cum causa: secus si cõsensum nõ habuit: etiã nõ põt mulier rapta de iure ciuili nubere raptori alioquin priuat̃ bonis raptoris a lege sibi applicatis: nec possunt parẽtes eius cõsentire: al's incurrũt penã deportatiõis si cõsentiãt: vt in aut. de rap. mulierib⁹. §. illo. de iure tñ canonico qḋ ꝓ sua benignitate p̃ualet rapta raptori nubere põt: vt dicto. c. cũ causa. et cõpellit̃ eam dotare: vt. xxxvj. q. ij. c. tria. f̃m canones etiã tales leuius puniunt̃ in foro iudiciali: q: raptor efficit̃ seruus rapte nisi se velit redimere: vt. xxxvj. q. j. c. de raptorib⁹. Secũdo raptor debet excõicari cum suis fautoribus: vt ibidẽ. q. ij. c. j. et. iiij. potest autẽ rapta cõtrahere cũ raptore si velit: vt extra de rapt. c. accedẽs: licʒ f̃m antiquos canones et etiã leges nõ poterat: vt dicit ibidẽ glo. Circa autẽ ad secũdũ p̃ncipale sciendũ: q raptor rerũ ꝓprie dicit̃ q̃ p violẽtiã rapit bona seu res alienas: et tũc ab eo dicit̃ rapina. Ad cuius euidentiã p̃mo q̃ri põt: vtrũ rapina sit grauius peccatũ q̃ furtũ p̃sertim q: verecũdia ẽ timor de turpi actu vt dicit̃ in. iij. Eth. sed magis verecũdant̃ homines de furto q̃ de rapina. Ad h̃ rñdet Tho. scḋa 2ᵉ. q. lxvj. q rapina et furtũ habent rõnem peccati ꝓpter inuolũtariũ: qḋ est ex pte eius cui aliquid auferẽ: ita tamẽ q in furto est inuolũtariũ p ignorantiã: in rapina p violentiã: magis est aũt inuoluntariũ aliquid p violentiã q̃ p ignorantiã: q: violentia directius opponit̃ volũtati q̃ ignorantia: et ideo rapina grauius peccatũ est q̃ furtũ. Est et alia ratio: q: p rapinã nõ solũ infert̃ damnũ in reb⁹ sed etiã vergit in quãdam ignominiã seu iniuriã psone cui infert̃ violentia: sed q: homies sensibilib⁹ inherẽtes mag⁹ gloriant̃ de virtute interiori q̃ manifestat̃ i rapina q̃ de virtute interiori q̃ tollit̃ p peccatũ: ideo min⁹ verecundant̃ de rapina q̃ de furto. Et sciendũ q omnis raptor est fur sed nõ ecõuerso: q: nullus improbior fur q̃ qui vi rapit aliorum bona: vt notat Hoff. et sic videt̃ q violẽtia adauget peccatũ furti et facit rapinam: vñ et iura canonica ꝓ eodẽ reputant rem alterius vel etiã debitũ nõ soluere cuʒ potest: seu iniuste detinere et rem alienam violenter rapere: q: vtrobiq fit violentia iniuste: et q̃ rem alteri⁹ vel debitũ dare noluerit res alienas inuadit. xvj. q. j. c. decime et extra de resti. spol. sup verbo: iniuste detinere: sic notat glo. Secũdo queri potest q̃ sit pena raptoris rerũ. Ad hoc dicendũ: q pena raptoris est f̃m leges: q si agat̃ cõtra eum infra annũ ciuiliter: punit̃ in quadruplũ: cõputata. s. ipa re. post annũ ꝟo in simplum: vt. ff. de vi bo. rap. l. j. et. ij. sed ad istã penã solũ tenet̃ postq̃ cõdẽnat⁹ est nõ ante: et sic intelligit̃ illud Exod. xxij. Si qs furat⁹ fuerit ouem aut bouẽ: aut occiderit vel vendiderit quinq boues ꝓ vno boue: et q̃ttuor oues ꝓ vna oue restituet: q: illa lex est determiatiua pene p iudicẽ infligende: vt dicit Tho. scḋa 2ᵉ. q. lxij. q si agit̃ ɔ eum crimĩaliter tũc ꝓpter vim sine armis punit̃ in tertia pte bonoꝝ suorũ et fit infamis. ff. de iuḋ. p̃ua. l. j. Rñ. j. et. l. fi. Si ꝟo cũ armis punit̃ deportatiõe. s. q: deportabat̃ in insulã et pdebat oĩa bona: vt insti. pub. iuḋ. tẽ lex iulia de vi. nũc aũt vt cõiter raptores puniunt̃ pena mortis: sic latrones et nocturni agroꝝ populatores: f̃m ꝟo canones excõicant̃ nõ solũ a suo epõ s̃ etiã ab illo i cui⁹ ep̃atu rapinã faciũt: vt ex̃ de rapt. c. j. et. vj. q. iiij. c. placuit. Insup ex̃ eo. ti. c. sup eo. ponit̃ triplex pena f̃m triplicẽ differentiã raptoꝝ. Nã quidã raptores sũt q̃ pseuerant i cõtumacia nõ satisfaciendi vsq ad mortẽ inclusiue: et illis ibideʒ denegat̃ sepultura ecclesiastica: sacramenta eucharistie et extreme vnctionis et peni

rentia: quidā vero in tota vita pseuerant in
cōtumacia nec restituunt licz facultatē p̄
tāt habent: sed vsq̄ ad mortem exclusiue
differūt: in morte vero penitent sed vnde re-
stituant nō habēt: si hmōi penitentiā petie
rit dabit ei: similit et viaticū: sed tamē illi
denegabit ecclesiastica sepultura: qd statu-
tum est ad aliox terrorē. Unde p̄hibetur et
clerici nec eox sepulturis debent interesse
nec ab eis elemosynas accipere: nec etiam
ab eis qui illi⁹ rapine pticipes inuenti fue
rint: qd si cōtrafecerint ab officio ꝛ benefi-
cio deponi debēt. Quidā deniq̄ differunt
petere ꝛ satisfacere vsq̄ ad mortē: in extre-
mis tamē positi penitētie remediū humili-
ter postulant et debitā restitutionē vel re-
stituendi securitatē p̄stant per se vel p here
des: talibus aūt nec penitētia nec ecclesiasti
ca sacramēta nec etiā sepultura est denegā-
da. Hec oīa patent in dicto. c. sup eo. vnde
ꝛ heredes cōpellendi sunt satisfacere quā-
tum habent de bonis eox quib⁹ succedūt:
verūtamē de raptoribus occultis nō debet
talis rigor seruari: vt eo. ti. c. in lr̄is. Cir-
ca autē ad tertiū p̄ncipale sciendū q̄ pre-
do dicit quicunq̄ alios iniuste predat. Et
possum⁹ circum ad p̄sens ponere quattuor
genera p̄donū. Nam p̄mo dicunt p̄dones
qui viatores expoliant de rebus: inter q̄s
etiā cōnumerāt latrones ꝛ nocturni agro-
rū populatores: nam latro dicit qui insi-
diat hominib⁹ in publicis stratis: nocturn⁹
vero populator agrorū dicit q̄ de nocte va-
stat agros vel incēdit: ꝛ hos fm leges im-
pune licet interficere: vt. C. qñ li. vnicuiq̄
l. j. et. ij. nec etiā gaudent imunitate si con-
fugerint ad ecclesiā: vt patet extra de imu.
eccle. c. inter alia. verūtamē pessimū genus
latronū est gen⁹ receptox. Hinc pari pena
puniunt vt latrones: q: sine eis latitare nō
possunt. ff. de recepto. l. j. et. ij. Secūdo di-
cunt p̄dones isti milites vel soldati q̄ acci
piūt ꝛ tollūt a popularib⁹ vltra stipendia
sibi cōstituta: vt patet. xxiij. q. j. c. militare
nō est delictū. vbi subdit: Propterea quadaz
prouidentia militātibus sunt stipendia con
stituta: ne dū sumpt⁹ querit p̄do grassetur:
hinc milites cū interrogarēt Johannē di-
centes: quid faciem⁹ nos: ait illis: neminē
cōcucīatis neq̄ calumniā faciatis sed esto-
te cōtenti stipēdijs vr̄is. Tertio dicunt p̄-
dones ipsi plati qui vt pcurationē impen-
dant legato vel similes expensas faciant:
plus extorquēt a subditis q̄ soluunt: ꝛ ta-
les obligant ad faciendā restitutionē his
a quib⁹ plus receperūt: ꝛ sup hoc tantūdē
cogent elargiri paupib⁹: vt pz ex̄ de emu.
eccle. c. q: plerīq̄. Quarto dicunt p̄dones
ipsi iudices vel officiales indebite pecuni-
as accipiēs: vt. C. ad. l. iul. repetūdarū. et
de hoc vltimo postea lati⁹ videbit. Deniq̄
fm Ray. eadē est pena p̄donis ꝛ raptoris
exceptis his q̄ dicta sunt de latrone ꝛ no-
cturno agrox populatore: cū vterq̄ raptor
dici pōt: vt p̄do cōtineat sub raptore: sicut
species sub genere: ꝛ ideo quos par facin⁹
coinq̄nat ꝛ equat: etiā pena simili comitet:
vt. xv. q. iij. c. sane q̄si. Circa deniq̄ ad
quartū p̄ncipale sciendū est: q̄ pirate sunt
latrones vel raptores in mari: qui spoliāt
ꝛ insidiant pegrinis ꝛ mercatorib⁹ vl nau
fragijs: q̄ fm Host. excōicant ab ore sum-
mi pontificis ter in anno: sed hoc intelligē
dum nisi talia fuerint nauigia que pirati-
cā tyrannidē exercerēt: vel nisi sint inimici
nominis xp̄iani: vel alicui p̄ncipi q̄ aucto-
ritatē habet mouendi bellum et causa iu-
sta in cui⁹ nomine hec faciunt. C. de furt. in
auten. nauigia. vnde extra de rapt. dicit.
c. excōicationi subdant qui romanos aut
alios xp̄ianos p negociatiōe aut aliqs ho-
nestis causis nauigio vectos aut cape aut
rebus suis spoliare p̄sumunt. Illi etiā qui
xp̄ianos naufragiū patiētes damnata cu-
piditate spoliāt rebus suis: nisi ablata red
diderint excōicatiōi se nouerit subiacere:
glo. ꝛ sic q̄ cōtra faciūt sunt ipso iure excōi-
cati: ꝛ tenent infra annū in q̄druplū. C. de
furt. l. in eum. hoc est fm leges si petat in-
fra annū ad restituendū quadruplum: sed
post in simplū: vt in dicta. l. in eum. Unde
generalit quicquid accipit de naufragio
siue de ipa naui siue de littore siue de mari
restituendū est. ff. e. l. si quis ex naufragio:
also nulla consuetudine statuto vel p̄cepto
excusat q̄s: q: detestabile furtū cōmittit.
ff. de acqui. re. do. l. qua rōne. in fi. et dicta
l. in eū. ꝛ ideo fm Guil. nō excusant dn̄i ter
rarū qui cōponūt cū nautis aliquo ab eis
recepto q̄ eos securos faciūt: q̄ si naufra-
giū paterent nihil ab eis reciperēt vel re-
cipi pmitterēt: cū alʒ hec ipa grātis facere
deberēt: verūtamē cōseruanda est cōstitu-
tio laudabilis in quibusdā locis decernēs
q̄ quicūq̄ accipit aliq̄d de ipo mari debet
habere certā ꝛ moderatā porcionē illi⁹: q̄a
talis cōstitutio fit in fauorē naufragox ad
hoc vt homines magis ipas res pquirere

studeat et de labore suo ꝓmieat. Ad maiorē aūt omniū p̄dictoꝝ euidentiā sciendū ꝙ repꝛisalie dicunt qñ aliquis oriundus de vna terra spoliat vel dānificat ab alio oriundo ab alia terra: vel etiā qñ debitū ei nō soluit tūc dat spoliato potestas: ꝙ satisfaciat sibi ꝯ quēlibet de illa terra: vñ est ille spoliator vel debitor. Unde intelligendū ē fieri repꝛisalias tam quo ad ꝑsonas ꝙ̄ quo ad res. De quo queri pōt an repꝛisalie sint licite in foro ciuili et aīe: ꝑsertim cū dicit li. vj. de iniurijs et dam. da. c. et si pignoꝛationes quas vulgaris elocutio repꝛisalias nominat: in quib⁹ alius ꝓ alio ꝑgrauat tāꝙ̄ graues legib⁹ et equitati naturali cōtrarie ciuili sunt cōstitutiōe ꝓhibite etc. nec enim licere videt qđ est contrariū iuri naturali. Ad hoc rñdet Bartho. de saxoferrato in tractatu de repꝛesalijs: ꝙ oīs doctores in istā declināt sententiā: ꝙ si ad illū hominē gentē vel ꝑpꝛm qui iusticiā facere et debitū reddere neglexerit: haberi pōt recursus vl' regressus: tūc repꝛisalie in foro ꝯscientie non sunt licite. Si xͦo nō pōt haberi regressus ad supioꝛē tūc sunt licite duob⁹ interuenientib⁹. Primo ꝙ assit auctoritas sui superioꝛis: nō enī licet alicui sibi ius facere: vt xxiiij. q. ij. c. seculares. Secūdo ꝙ supioꝛis auctoritas interponat ex causa iusta: nam ista decreta. nisi ex vera et iusta cā interponant sūt ipso iure nulla: vt. l. j. §. hec xͦba. ff. ne vis fi. ei. Causa iusta videt esse cū dominus gens vel populus requisit⁹ iusticiā facere neglexerit vel denegauerit: et tūc nō grauat alius ꝓ alio: sed potius punit rector vel ciuitas ꝓ suis ciuibus ꝑpter negligentiā: vnde. xiij. q. ij. c. dñs noster. subditur: iusta bella diffiniri solent q̄ vlciscunt iniurias: sic gens et ciuitas plectenda est que vel vindicare neglexerit: qđ a suis improbe factū est vel reddere quod ablatum est. Tertio pōt addi ſm Tho. scḋa 2ᵉ. q. xl. qđ requirit intentio recta: et hoc in foro cōscientie: licʒ de tali animo nihil curetur in foro ciuili: intentio xͦo qua repꝛisalie licite reddant esse debet ad ꝓmouendū bonum vel euitandū malū: alioquin nō excusarēt auctoritas legitima et causa iusta: quia dicit Aug⁹ in li. cōtra Faustū: nocendi cupiditas: vlciscendi crudelitas: implicatus et implicabilis anim⁹: feritas rebellando: libido dominandi: et si qua sunt similia: hec sunt que in bellis iure culpant. Cōcoꝛdat etiā Jo. an. in dicto. c. et si pignoꝛatiōes. et addit Bartho. ꝙ vltra p̄dictas causas dominꝰ vel ciuitas statuere pōt in terris sibi simpliciter subditis: ꝙ q̄libet de ciuitate villa vel terra eis simpliciter subiecta ꝓ debito alterius capi possit: sicut qñꝙ statuit ꝙ vxoꝛ ꝓ viro teneat sicut floꝛētie statutū est. ꝙ ꝓ mercatoꝛe fugiēte teneant vxores et liberi: licʒ nō sint heredes. Multi tamen sunt cōtra quos repꝛisalie cōcedi nō possūt. Primo clerici: vt de iniu. et dam. da. c. vni. co. li. vj. Secūdo scholares. C. ne fil. ꝓ pa. aut. habita. siue tam applicauerit ad locū studij siue ꝑegrinet causa studij: et idē putant de nūcijs et famulis eoꝝ: vt dicta aut. ibi: eoꝝ nūcij. et idē de scriptoꝛib⁹ et simılib⁹ qui necessarij sunt in studijs: idem de patre eunte ad videndū filiū i studijs: et vt notat ff. de iudi. l. ij. §. idem claudio. in glo. super verbo: venerat. Tertio ambasiatoꝛes et eorum seruitores: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legati. Quarto euntes ad indulgētias et ꝑegrini vt no. glo. sup dicto xͦbo: venerat. xxiiij. q. iij. c. si q̄s romipeditas. Quinto omnes q̄ nō possunt in ius vocari: vt infans furiosus et sic de alijs: qui postponant in. l. ff. de in ius vocā. tales tñ ꝯ quos rōne ꝑsone repꝛisalie nō possunt exerceri ꝯ eoꝝ res exerceri possunt: secus aūt si rōne cause possūt exerceri repꝛisalie: vt scholares: ambasiatores in rebus saltem quas secū ducūt tanꝙ̄ necessarias ad dictā causam. Quidā tamē dicūt et securius quo ad foꝛū cōscientie: ꝙ scʒ repꝛisalie cōcedi nō possunt nisi ꝯ ordinquētes. s. magistrat⁹: officiales et cōsiliarios iusticiā denegātes: de sen. excō. c. romana. in fi. li. vj. Item ꝯ vniuersitatē iusticiā denegantē. ff. ꝙ me. cā. l. metū. §. animaduertendū. et ꝯtra dñm et eius subditos sibi auxiliū ꝑbentes ad iniusticiā: de sen. ex. c. si sententia. li. vj. et ꝯtra ꝑncipalē debitoꝛē et eum q̄ res detinet. ff. de his q̄ in frau. cre. l. ait ꝑtoꝛ. §. si debitoꝛē. nec solū in reb⁹ sed etiā in ꝑsonis cōcedi possunt cum iusticiā denegātes ꝓ ꝯdēnatis habeant: qđ patet q: pōt eis indici bellū et eoꝝ res appꝛhendi vt dicto. c. dñs et cōdemnatus capi et in carcerē trudi possit. C. qui bo. ce. pos. l. j.

De restitutione furti qđ q̄ttuoꝛ ꝑmis modis cōmittit. s. auferēdo hominē: rem alienam: ꝓpꝛiā vel publicam: Sermo VIII

Non furtum facies:

Exo. xx. Tertio principaliter aliena furantes tenentur ad restitutionem.

Ad cuius euidentiam sciendum: quod furtum est contrectatio rei aliene mobilis et corporalis inuito domino animo lucrifaciendi gratia: scilicet rei possessionis vel vsus: sicut plenius est determinatum in principio huius precepti: et committitur multis modis. Unde quedam furta remanent in nomine generali: quedam vero nomen speciale sortiuntur: verbi gratia: furtum rei sacre dicitur sacrilegium: et furtum de republica dicitur peculatus: furtum autem bestiarum et dicitur abigeatus: et furtum hominum dicitur plagium: de quibus postea videbitur. Hic ergo queri potest vtrum extrema necessitas famis vel frigoris aliquem excusare potest a furto: presertim cum dicitur extra de furt. c. si quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria: vestem vel pecus peniteat hebdomadas tres: si reddiderit non cogatur ieiunare. Ad hoc respondet Tho. secunda secunde q. lxvi. quod ea que sunt iuris humani non possunt derogare iuri naturali vel diuino. Secundum autem naturalem ordinem ex diuina prouidentia institutum: res inferiores sunt ordinate ad hoc quod ex his subueniatur hominum necessitati: et ideo per rerum diuisionem et appropriationem ex humano iure procedentem: non impeditur quin hominis necessitati sit subueniendum ex huiusmodi rebus: et ideo res quas aliqui superabundanter habent: ex iure naturali debentur pauperum necessitati. Unde dicit Ambro. et habetur in decretis. xlvii. di. sicut hi: Esurientium est panis quem tu detines nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio et absolutio est pecunia quam tu in terra defodis. Sed quia multi sunt necessitatem patientes: et non potest ex eadem re omnibus subueniri: committitur vniuscuiusque arbitrio propriarum rerum dispensatio vt ex eis subueniat necessitatem patientibus. Si tamen adeo sit vrgens et euidens necessitas vt manifestum sit instante necessitate de rebus occurrentibus esse subueniendum: puta cum iminet persone periculum et aliter subuenire non potest: tunc licite potest aliquis ex rebus alienis sue necessitati subuenire siue manifeste siue occulte sublatis: nec hoc proprie habet rationem furti. Unde dicit glo. super dicto. c. si quis: quod ex eo quod imponitur penitentia intelligitur quod modica fuerit necessitas: si enim magna fuisset non imponeretur penitentia: quia tali tempore sunt omnia communia de iure naturali et ciuili: vt notatur. xlvij. dist. c. sicut hi. vbi sequitur: proprium nemo dicat quod est commune plusquam sufficeret sumptum et violenter obtentum est: id est qui sumit plus quam sufficeret illud quasi violenter rapit: et. xlij. dist. c. j. dicitur ex concilio Carthaginen. quod secundum Hiero. aliena rapere conuincitur qui vltra necessaria sibi retinere probatur. Concordat Rich. addens quod nullum ius positiuum statuere possit quod tempore necessitatis furari non liceret: quia tunc ipsa res aliena facta est propria iure naturali quod fortius est positiuo: quia imutabile et tollere potest positiuum: sed non econuerso. Concor. Monal. qui super addit quod si necessitas non est magna: tunc restituere debet et agere penitentiam de furto: vt eo. ti. c. si quis. in glo. vbi dicit vlterius: quod in extrema necessitate se defendendi cum aliter se tueri non posset potest alium occidere: vt in cle. j. de homicidio: et in simili casu necessitatis multa prohibita conceduntur et specialiter vsus rerum. Nam si queritur cur tempore necessitatis magis licitum sit furari vel occidere quam fornicari propter famis necessitatem. Ad hoc respondet ibidem glo. quod propter necessitatem res facta est communis: et sic licet ea vti: sed in fornicatione non est ita: et qui in necessitate se defendit cum moderamine inculpate tutele alium non interficit: sed ille qui primus aggreditur seipsum interficit.

Ad clariorem autem intellectum octo differentias furantium breui stilo percurramus. Primi namque furtum committunt hominem auferendo: de quo habetur extra de furt. c. qui furatus fuerit hominem. glo. liberum et vendiderit conuictus nore morte moriatur. glo. Qui furatur seruum hac pena non tenetur. ff. ad. l. fal. de plag. l. vlt. secundum canonem etiam hec pena non imponitur sed illa que tangitur extra de rapto. c. in archiepiscopatu. vbi prosequitur de pena secundum quantitatem delicti. Hic queri potest vtrum christianus furtim auferens christianos detentos a paganis vel eos liberans: teneatur ad restitutionem. Ad hoc respondet Ray. et Host. quod si hoc facit tempore guerre tunc in nullo tenetur: vt. xxiij. q. ij. c. dominus noster iubet ad iesum naue vt constituat sibi retrorsum insidias etc. si vero facit hoc tempore treuge tunc tenetur ipsi pagano restituere: non tamen hominem propter periculum anime sed estimationem eius. Similiter etiam obligatur de alio ablato eodem tempore facere restitutionem: vt. xxiij. q. j. c. noli. vbi subditur: fides enim quando promittitur etiam hosti est seruanda contra quem bellum geritur. xxij. q. iiij. c. innocens. ibi. fides proximo licet infideli data pponitur diuino mandato: q. s. Iosue contra diuinum mandatum pepercit gabaonitis. Si tamen pagani tempu-

serūt illos captiuos ad circūcisionē idolatriā vel aliud mortale peccatū: tūc ipi penitus liberi facti sunt: nec etiā tūc peccat illum furans sed meref. Dicif em. liiij. dist. c. nulla officia publica iudeis iniūgant p q̄ eis occasio tribuat penā xp̄ianis inferre si q̄ vo xp̄iani ab eis in iudaismo ritu sunt maculati vel etiā circūcisi: nō reddito pcio ad libertatē et religionē redeant christianā et fm Hosti. christian⁹ iste si dum esset treuga frāgeret eam: et sic erat in culpa dū fuit captus: nō potest a saraceno furari: sed tenef ad restitutionē nisi imineret piculum necessitatis. Ratio est: quia talis iuste detinef: secus aūt si iniuste detineref. Secūdi vo furtū cōmittūt rem alienā auferēdo et est duplex. Vnū quoddā est manifestū cū quo. s. fur dep̄hendif anteq̄ ad locū destinatū veniat. Aliud est nō manifestū cum q̄ scz fur nō dep̄hendif. ff. e. l. ij. et. iij. Pena vo hmōi furti variaf fm q̄ varie de ipso agif. Et si querif de legib⁹ statuētibus occidi fures vtrū sint licite. Rñdet Sco. in iiij. dis. xv. q̄ tales leges sunt iniuste: et per cōsequens occidentes eos sunt homicide. Hui⁹ ratio est: q: lex diuina p̄hibuit homīnē occidi: dicēs: Nō occides. et nulli inferiori licet in lege supioris dispēsare: et ergo nulla lex ꝯstituens hoīem occidi iusta est: si in illis casib⁹ statuat i quib⁹ deus nō excipit. Excipit aūt i multis. s. i blasphemia: homicidio: adulterio et in multis alijs: nō tamē inuenif excepisse in furto: sed potius voluit diuina lex furē puniri pecunialiter et nō pena mortis. Cōcor. Landul. et etiam lex humana ciuilis. s. generalis: nisi i frangente pacē et stratā spoliantē: qui etiā pōt p q̄nq̄ solidis suspēdi: vt in. x. colla. de pace tenēda. §. si q̄s quīq̄ solidos. Si ħ agif cōtra furē crimīaliter et ad penā criminis: tūc quidē nō est suspēdendus vel demēbrādus sed aliter puniēdus: scz vt fustief vel exulet vel alio modo puniaf p ut iudici videbif: qd̄ intelligendū est de simplici fure q̄ occulte et sine armis delinquit. C. e. aut. sed nouo. Si vo cum armis vel etiam sine armis violēter aggredif in domo mari vel itinere: tūc plus est q̄ fur et ꝯtra eū acrius p̄cedif. ff. de penis. l. capitaliū. §. grassatores. et. §. famosus. de qua pena tactū est. s̄. vbi agitur de raptore simplici sine armis. Quādoq̄ etiā tales fm leges licite absq̄ iudice occidunf: vt patet extra de homi. c. si pfodiens. vbi dicit q̄ fur nocturnus impune potest occidi: diurnus autē non nisi telo se defenderit: quia iam plus est q̄ fur: glo. armoꝝ nomine fustes et lapides intelligunf. ff. de furt. si pignore. §. furem. et ferrum et omne qd̄ arcu manumittif. insti. de publi. iudi. §. item lex. cor. vin. Si vo ciuiliter agaf contra eum tūc pena furti manifesti est quadruplum: non manifesti est duplū: vt insti. de obli. que ex delic. nas. §. pena. que etiā pena de iure canonico lieite peti potest: vt. xiiij. q. v. c. fi. in glo. vlt. nisi sit furtum domesticū a filio patri factū vel ab vxore marito: vt. ff. de penis. l. respiciendā. §. furta domestica. et hec pena peti potest etiaz post annū: insti. de ppe. et tem. acti. §. furti. et postq̄ egit contra eum criminalif potest iterū cōtra eum agere ciuiliter et ecōuerso: vt. C. quādo ciuilis actio p̄iudicet. l. vnica. et. ff. e. l. vlti. sed hoc tm̄ in foro contentioso. nam in cōscientioso sufficit restituere simplū cum omni damno ex tali furto secuto. Tertij p̄inde furtum cōmittūt rem propriā recuperando: de quo p̄mo q̄ri potest: vtrum ille qui recupat rem sibi subtractā furto vel violentia vel modo equipollenti furto: vel violentie teneaf ad restitutōez. Ad hoc respōdet Alex. de hales in tractatu de restitutiōibus opinādo sine p̄iudicio: q̄ cum quis furtiue vel violēter recupat nō quidē rem suam sed equiualentem: et hoc in cōtinenti sine interpolatione temporis nō tenef ad restitutiōez: nisi p̄us alter restituat illud quod iste abstulit: q̄a vim vi repellere licet incōtinēti: nisi inquātum id quod iste rapuit melius esset: secus tamē esset in tempore interpolato: cui⁹ ratio est: quia multa ꝑpetrata instante dolore remanēt impunita: que si cessante dolore fierent punienda essent: qd̄ si rem p̄priā furto vel violentia recuperet non tenef ad restitutionem. Nec obstat q̄ nemo sibi ius facere debet cum nō sit iudex: quia hic nullum piculum imminet reipublice cum sine scandalo recupet rem sibi ablatā: nec etiaz ille qui p violentiā accepit rem equiualentem tenef ad restitutionē: quia simpliciter nō facit furtum: peccat tamē ordine debito p̄termisso sibi rem equiualentē vsurpando et si dicaf q̄ cōtrectat rem alienam: dicendum q̄ non vt alienā. Secūdo queri potest: vtrum seruus mercēnarius vel cōducticius vel alius creditor rem suā vel operis mercedē habere nō valēs: aut debita: vtpote: quia impotēs est ad litigandū: eo

q debitor est se potentior: vel q iura sua p bare non potest: vel quia tadet sibi iustici am nõ facere z similia: in hoc casu credito ri suo subtrahens aliqd equiualẽs debitis illius aut rebus: ad restitutionez teneatur. Ad hoc respondet Hen. de gandavo in q̃d libetis suis q talis nõ peccat nec in mõ re cuperandi: nec in retinẽdo rẽ sibi recupe ratã. Cuius ratio est: qr licet iniurias ppul sare z ad restitutionẽ cõpellere regulariter fieri nõ debeat p singularẽ psonã: sed p pu blicã iudicẽ qui per eum bono modo acqri potest: in casu tñ q hoc minime p iudicem acquiri posset: tunc singulari psone intelli gitur pcessũ tanq̃ ministro legis z iudici regulari: z huius sententie videt Aug⁹. cõ in epistola ad Macedoniũ. z habet. xiiij. q. v. c. nõ sane: quicquid ab inuito sumit iniu riose aufert. Nã plerique nec medico volũt reddere honorẽ suũ: nec operario mercedẽ suã: nõ tñ hec que ab inuito suscipiunt per iniuriã accipiunt q potius per iniuriã nõ darent. Eiusdẽ etiã sententie videt Innoc. in. c. olim. j. extra de resti. spo. in scda opini one in glo. que tñ sane sunt intelligẽda qñ p talẽ furtiuã subtractionẽ nec sibi nec ali is imineret aliqd pculũ diffamie vel cuiu⁹ cunque mali: qd potissime fieri põt: dũ cre ditor: fuerit dispensator debitoris: vel dum res aliqua debitoris ad ipm per aliã viam occultã z licitã venerit: ita q nulli ex hoc im mineat periculũ cuiuscunque dispẽdij spũal vel corporalis: also eni sibiipsi satisfacere mi nime põt ppter quinque mala q possũt inde exurire. Primo ppt periculũ scãdali fra terni: qr proximo innocẽti p furto posset im poni. Secundo ppter periculum ppie diffa mie qua qs fur defacili possz credi. Tertio ppter periculũ ppie psone vel vite: quia si hoc p testes efficacit pbaret: tanq̃ fur iu ste puniri posset scdm leges. Quarto pro pter periculũ anime: qr si iurare cogeretur verã rẽ ablatã subtraxisset aut euz sciret q rẽ illã clanculo abstulisset: defacile piuriũ incurrere posset ex timore: ne scz factũ ppa lando puniret a iudice. Quinto ppter p ceptũ iuris positiui manãs ab ordine diui ni iuris: quia talis vsurpat sibi publicam potestatẽ qd facere nõ licet: vt. C. ne quis in causa ppria. l. j. Propter q̃tuor eni iu stissime phibitũ est ne quisq sibiipsi satis faciat. Primo ne liceat vnicuique raptori vel furi dicere: ego non rapui sz tñ mihi solui qd debebat mihi. Scdo ne discordie nasce

rent si pter ordinarium iudiciuz singulis: vnusquisque sibi de reb⁹ alteri⁹ satisfacere pos set. Tertio qr vnusquisque in soluẽdo sibi pci um rei sibi debite: plus iusto defacili debi tũ estimaret. Quarto qr facilius estimaret minus iusto pciũ rei a se subtracte de q̃ si bipsi satisfaceret. Verũtamẽ cũ nõ est spes recuperandi sua p iudicẽ ordinariũ: nec i minet aliqd pculũ in illa subtractione nec sibi nec alij: nec spirituale: vt fame vel cul pe: nec corpale vt vite vl pene: tũc cũ timo re dei cũ recta ratiõe põt sibi ipsi de bonis creditoris occulte satisfacere: psertim cum modernis tpib⁹ rarissimi inueniunt fau tores: pmotores z defensores miserabiliũ psonaz: maxie tñ cauere debet ne sibi vl su is heredib⁹ iterz fiat restitutio: ppterea de hoc heredes suos informare debet ne de ce recipiãt si p tpe vellet q obligat⁹ fuerat aliqd ei dare: nõ tñ hoc facere põt qñ time tur aliqd pculũ pdictoz: cuius rõ ẽ qr sic retineret otra se vl otra pximũ: z sic pter mitteret iusticiã naturalẽ: eo q ppter rem tpalẽ postponeret rẽ maiorẽ: scz famã: vi tã vel animã: z sic peccaret. Quarti aũt furtũ cõmittũt rẽ publicã spoliãdo: z vo cant peculat⁹: vt. xxxij. q. iiij. c. quid ẽ: vbi subdit. Peculat⁹ eni dicit furtũ de repu blica. C. de cri. pecula. sequit: z nõ sic iudi cat furtũ rei pũate quõ reipublice. Ut si q̃ ritur qd ẽ de furãtib⁹ z in vsus pprios cõ uertẽtib⁹ pecunias vel alias respublicas. Ad hoc dicẽdũ q vltra reos puniri debent capitali pena fm leges: vt insti. de pub. iu di. §. lex iulia peculat⁹. Itẽ q miscet ferrum vl rẽ similẽ auro vel argẽto publico. ff. ad. le. iul. pe. l. j. in fi. Similit cõmonetari⁹ pu blicus q ptẽ monete publice signat p se et sibi retinet: vt. l. sacrilegij. §. q cum. ff. eo. Officiales q publici tenẽtes sigillum flore renoz z imiscẽtes sigillo florenos non bo nos: z sic ledẽtes rẽpublicã incidũt in pe culatũ: ar. dicta. l. j. ff. ad. l. iul. pecu. Simi liter q dãnificãt rẽpublicã delendo vl ma culando librũ vl scripturã otinentẽ mẽsu rã agroz vl viaz publicaz: vt. l. q tabulã. ff. ad. l. iul. pecu. Similit qui dampnificant rẽ publicã se creditores fisci simulantes: z pecuniã qualẽcunque puatã a debitore fisci recipiẽtes: vt. ff. ad. l. iul. pec. l. sacrilegij. §. eodẽ capite. Similit officia publica vẽdẽ tes z dignitates: tenent ad restitutionem pecunie: licet non illis q dederant sz pau peribus: z taliter emẽtes debẽt grauiter

puniri edicto leg' iulie de ambitu.l.vnica ff.ad.l.iul.ambit':insti.de pub.iudi.§.sūt pterea:& de similib' idem iudiciū habeat. Uerumtñ qui vtilit & iuste reipublice deseruiunt:si de pecunijs reipublice qñq ad tēpus ppriis lucris deseruirēt nō peccarēt: dūmō respublica p h in nullo grauaret vel dānū pateret:vtpote q: eadē pecunia toto tpe illo aīs maneret itacta:nec alicui vsui vl vtilitati applicaret:nā oēs q nocumentū inferūt reipublice:puta monetas falsificādo:in pōdere materia & forma:vl cōmunē exactionē diminute psoluendo: vel aurū argentū & sic de alijs semiplene depurando: & omnes q in varijs mercantijs pōdera & mēsuras falsificāt:dicunt fures reipublice:vt.ff.de ɔtrahē.emp.l.j.& tales fures exurunt fm leges in aqua bullienti:vt ff.de fal.moñ.l.ij.nec talis moneta liberat soluentē.ff.de pig.l.elegant. In hac etiā forte cōputant mercatores q cōueniūt inter se:vt merces certo pcio.s. plus iusto vēdatur:vel q vnus solus vēdat ad magis extorquendū:& pcipue q īpetrat q in ciuitate sibi soli liceat vēdere certas merces:nā si qs hmōi officiū exerceat fm leges debet oībus bonis spoliari & exilio ppetuo damnari. Similit ɔcedentes & admittētes puniri debent:vt.C.de monopol.l.vna:nec mirū:quia tales maxime damnificant cōitatē:& tenentur ad restitutionē omniū que plus iusto pcio receperūt. Denicq detestabile furtū est transferre terminos proximi sui:de quo dicitur Deut.xxvij. Maledict' q transfert terminos pximi sui:qd pncipaliter intelligit de iniusta detētiōe alicuius fūdi:& secūdario de vsurpatiōe iniusta rei cuiuscūq. Ad laudē dei.

De restitutione furti in quattuor vltimis modis:scz i sacrilegijs: in inuētis:in vsu rei aliene:& in occulta retentione iniusta:licet iuste acqsita: Sermo IX

On furtum facies

n Exo.xx. Uisis de quattuor pmis differentijs furantiū iā reliqs psequamur.

A Quinti nāq furtū cōmittūt p qd sacrilegiū incurrūt: qd ipm furtū nō mediocriter aggrauat:vnde dicit Aug. super Job.& habet.xvij.q.iiij.c.quid ergo: qd nō sic iudicat furtū rei priuate qnō rei publice:vt patet in sermone sequēti.secū. Quanto vehemētius est iudicādus sacrilegus fur:nō vnicuiq h tollere h est: h de ecclesia:q aliqd de eccl'ia furat inde pditori cōparat:q scz erat fur sacrorū & loculorū dñi corū vt ibidē pmittit. Pro q sciendū q sacrilegiū e quotiēs qs sacrū violat: vl auferēdo sacr de sacro:vl sacrū de nō sacro: vl nō sacrū de sacro:vt habet.xvij.q.iiij.c.si qs ɔtumax.§.sacrilegiū:vbi subdit q sacrilegiū duplicē penā ɔtinet:pecuniariam scz & excōicatiōis:& fm glo.pma est p damnū passo:scda p emunitate eccl'ie violate: vñ dicit ibidē.c.si qs domū:q q monasteria & loca deo dedicata & eccl'ias infringūt & deposita & alia qlibet exinde abstrahūt; dānū nouies cōponāt & emunitatē tripliciter:glo.i.p emunitate triplicit tantū quātū abstulerūt:& velut sacrilegi canonice sētētie subiugant. Porro cām hui' duplicis pene assignat Tho.scda.2e.q.xcix.dicens:q in penis infligēdis duo sūt ɔsiderāda. Primo equalitas ad hoc q pena sit iusta:vt.s.in quo qs peccauit in hoc torqueatur:vt dr Sap.xj.& hoc mō ɔueniens pena sacrilegij q sacris iniuriā infert excōicatio:p quā a sacris arcet. Secūdo vtilitas: qr pene qsi medicine qdā infligunt:vt his territi desistāt homines a peccatis. Sacrilegus h q sacra nō veret nō videt a peccato sufficient arceri p h q ei sacra interdicātur de quib' nō curat:& ideo fm leges humanas adhibet capitis pena: fm ecclīam xpo q mortē nō infert adhibet pena pecuniaria q tñ est varia:vt patet.xvij.q.iiij.in diuersis capl'is:q pena fm quātitatem criminis & locorū ɔsuetudīes infligēde sūt:vñ sacrilegiū in rebus eccl'ie ppetratū homicidium reputat:vt patet.xij.q.ij.c.q abstulerit:vbi dicit:q christi pecunias & eccl'ie rapit:aufert & fraudat homicida est:& c.i legibus seculi:dicit q in vndecuplū restituere debeat. Sexti vero furtū cōmittūt aliena inueniēdo. Hic qri pōt vtrū inuēta a casu & fortuna restitutiōi subiaceāt: cū nō dimittat peccatū nisi restituat ablatum. Ad hoc rñdet Richar.in.iiij.dis.xv.q rerū quedā sunt cōmunes oñi iure naturali: vt volucres nō domestice & pisces maris: lapilli:gēme:margarite & alia pciosa in litore maris inuēta q nunq fuerūt occupata & similia:insti.de rer diui.§.& qdē:&.§.fere bestie:& talia repertēs restituere nō tenet:q: de talibus dicit in dicto.§.fere be-

stie: que in nullius bonis sunt naturali ra/
tione cõcedunt occupãti. Quedã vero sũt
vniuersitatis: vt illud quod est ciuitatis
cõmuni vt theatra: stadia & similia: vt insti.
de rerũ diui. §. vniuersitat. Qui g ea q̃ sũt
cõmunitatis aliq̃ casu inuenerit: cõmuni/
tati restituere tenet. Quedã etiã sũt spĩa
singulorum que si inuenerit tenet similiter re/
stituere vero dño si põt: alioq̃n huic dicit
xiiij. q. v. c. si q̃d inuenisti & non reddidisti
rapuisti: & c. multi sine peccato putãt esse
si alienũ qđ inuenerint nõ reddãt & dicunt
deus dedit mihi cui habeo reddere: discãt
hoc peccatũ esse simile rapine si quis inuẽ
ta non reddat: q̃ si cui⁹ sint ignorat: tñ fa/
cere debet quod potest ad inuestigandum
cuius sint: debet enĩ facere p̃conizari in lo/
co vbi inuenerit & in locis circũiacẽtibus:
q̃ si verum dñm circũstantijs debitis pbatũ
inuenerit: eidem sine difficultate restituat:
quia vt dicitur. ff. de furt. l. fal. §. qui alie/
num: q̃d iacens causa lucrefaciendi sustu/
lit furti astringit sine scit cui⁹ sit siue igno
rat: & hoc rationabiliter: q̃a et q̃ scit eam
nõ esse suã psupponere debet eã de iure ad
aliũ ptinere. Si vero nõ potest inuenire cu
ius sint habita sufficienti inquisitiõe: tunc
illi restituet cui incũbit cura de republica:
quod verũ est si presumit eũ tã fidelem: q̃
aut ad verũ dominũ reuocabit aut p amit
tentis anima pauperibus vtiliter dispẽsa/
bit: alioquin personaliter hoc faciet consi/
lio discreti & timorati cõfessoris: vel si ipse
inuentor tenuis est in substantia cũ cõsilio
huiusmodi confessoris sibi retineat & p il/
lius salute dominũ exoret. Ad maiorem
autẽ horũ euidentiã sciendum scdm Iohã
nem de pla. insti. de re. diui. §. singulorum:
q̃ fere: bestie: volucres & etiam pisces in flu
minibus publicis: vt est renus: mosa: quia
in nullius bonis sunt: ideo naturali ratio
ne conceduntur occupanti: & ideo dicit q̃
licitum est ingredi fundũ alienũ causa au/
cupandi & venandi: dũmodo tamen domi
no fundi dãnũ nõ inferat: quod si domin⁹
fundi preuideret anteq̃ ingrediaris: ab in/
gressu te prohibere potest: & si postea igre/
diaris teneberis iniuriarum: verumtamen si
non obstante prohibitione illuc ingredia/
ris ad aucupandum vel venandum quod
capies tuum efficitur: nec tibi potest auferri
ri per dominum fundi: vt tenet glosa. ff. de
acqui. re. do. l. iij. insti. de re. diui. §. apium:
& hoc de animalibus capiendis. Preterea

dicit Heinricus boyc: extra de consuetud.
q̃ si fuerit cõsuetudo q̃ fera bestia vł auis
statim postq̃ illaqueata fuerit taliter q̃ ex
pedire se non possit domino laquei acqui/
ratur non illi qui de laqueo primo eam ce/
pit: vel q̃ primo pcutienti non primo app̃/
hendenti acquiratur: talis consuetudo be
ne valeret: cum possit esse rationabilis & cã
rationabili fundata: scilicet ad vitandas
rixas que inter occupare volentes suscita/
re solent: argu. ff. de vsufru. §. arborib⁹. §.
equissimum: & de treu. & pa. c. j. & ij. Si ve/
ro in inquisitione talium rerum non sit cer
ta consuetudo tunc in talibus non potest
acquiri dominium vel possessio sine corpo
rali apprehensione: vt insti. de re. diui. §. fe
re igitur bestie. Fallit tamen in casu vbi fe
ra bestia se expedire non possit: quia tunc
eam acquiro quo ad dominiũ vel possessi/
onẽ: nedũ cũ eã apphẽdo: sed etiã cũ ap/
phendendi potestatẽ habeo p oculorum inspe
ctionẽ & affectionẽ apphẽdendi ac possidẽ
di: ar. ff. de acq̃. pos. l. j. §. si iusseri: & de ac/
qui. re. do. l. in laqueũ: in fi. vbi hoc notat
Berh. & Accur. licet Azo. & Io. ibi dicant
q̃ statim cũ incidit in laqueũ talit q̃diu la/
ctando se expedire nõ posset eã acquiro: sz
Hein. boyc: credit q̃ male dicunt. Nã etiã
si a remotis oculis eã taliter illaqueatam
inspicio: mihi non acquiritur: quia multa
possunt accidere q̃ eam non capiã: vt insti
tu. de re. diui. §. illud. Secundũ accipit in
dicta. l. in laqueũ: in fi. Deinde queri po
test quid si apes vel volucres sint super ar
borẽ alienius & nidi earũ an liceat vnicuiq̃
tollere. Ad hoc respondet textus in dicto
§. apium: q̃ apiũ & volucrũ natura fera ẽ:
& ideo licet apes vel aues & earum nidi cõ/
sistant sup arborẽ tuã: nõ tamẽ sunt tui do
nec eas ceperis: & ideo potest interim ali⁹
eas occupare ac apes & fauos mellis sibi fa
ctos & aues nidificantes ibidẽ acq̃rit sibi:
nec tenetur tibi furti nec alia actiõe: vt di/
cto. §. apiũ: & ff. de furt. l. si apes. tenetur ta
mẽ tibi iniuriarum si anteq̃ intraret campum
tuũ vel ascẽderet arborẽ tuã pbibuisti: vt
dicto. §. apiũ: ꝟ. plane: qđ tñ capit post p
hibitionẽ suũ efficit: vt. supra dictũ est. Et
nota q̃ examen apum volãs ex alueo tuo:
durat tuum q̃diu non aufugerit aspectum
tuum: nec eius persecutio est difficilis: vt
dicto §. apium: in hoc tamen multum at/
tenditur consuetudo vt dicit glosa in di/
cto §. apium: super verbo examen. Et ex

bis ꝯcluditur ꝙ examē alueum tuum exi/
ens ⁊ arborē tuam ingrediēs tuū remanet
⁊ occupās eū ⁊ furtū cōmitteret. Deinde
queri potest: quid de animalib⁹ naturalit̄
feris sed accidentalit̄ factis mansuetis: vt
pauones: colūbe: apes: cerui q̄ habēt con/
suetudinē eūdi ⁊ redeundi. Ad hoc rn̄det
Jo. de pla. insti. de re. diui. in. §. pauonū:
ꝙ tādiu sunt occupātis ⁊ possidētis: ꝙ diu
detinēt animū ⁊ ꝯsuetudinē reuertēdi: po
stea vero fiūt occupātis: ⁊ ideo cū ꝯsuetu
do inducat̄ ex duplici actu vt notat glosa
in. l. de quibus. ff. de legi. ⁊. C. de epis. au.
l. iij. videt̄ ꝙ si ista aīalia nō reuertāt̄ dua
bus horis vl̄ diebus ꝯsuetis: ꝙ deposue/
runt animū ⁊ ꝯsuetudinē reuertendi: ⁊ sic
postea fiunt occupātis. Ecōtra vero dicit
vbi supra. §. gallinaꝝ: de aīalibus naturali
ter mā suetis ⁊ domesticis: vt gallinis: q. s.
quātūcūqꝫ aspectū possidētis dn̄i effugiāt
⁊ alio se transferāt: manēt tamē ipsius pos
sidentis ⁊ nō acquirunt̄ appꝓhendēti: sꝫ ap
ꝓhendēs ea cā lucri vl̄ oua vl̄ pennas com
mittit furtum ⁊ accusari potest furti: vt di
cto. §. gallinaꝝ: ⁊. ff. de acqui. re. do. l. natu
ralē. §. pauonū: ⁊. §. gallinaꝝ: ⁊ notat glo.
ꝙ etiā in vno ouo cōmittit̄ furtū licet sit
modici ꝓcij. Preterea q̄ri pōt quid faciē
dū sit de inuēto thezauro. Ad h̄ rn̄det Jo.
de pla. instit. de re. diui. §. thezauros: ꝙ
thezaurus inuētus ab aliquo in agro suo
siue in loco religioso vel sacro efficit̄ inue/
niētis ⁊ sibi totū acq̄rit̄: qđ sane intelligit̄
dūmō casu fortuitu inuenitur in loco sacro
vel religioso: alioquin esset tot⁹ ecclesie vl̄
monasterio assignandus: sed inuēt⁹ i agro
alieno priuato vl̄ etiā publico: scꝫ cesari vl̄
ciuitatis acq̄ritur ꝓ vna medietate inuen/
tori: ⁊ ꝓ alia medietate dn̄o agri: vt dīc te/
xt⁹ in dicto. §. thezauros: ⁊ glo. xiiij. q. v.
c. si quid inuenisti: ⁊ hoc est verū si fuerit i/
uentus thezaurus casu fortuitu: nā ꝗuis
in ꝓprio fundo licitū est operā dare ad inue/
niendū thezaurū dūmō nō faciat hoc arte
magica: q: tūc esset fisci: tā in alieno fūdo
nō sufficit operā dare ad reperiendum the
zaurū etiā de volūtate dn̄i fundi: sed debꝫ
esse inuentus a casu fortuitu vt inuētori di
midium acq̄rat̄: al's eī si data opera inue
nit̄ domino fundi acquirit̄ tot⁹ thezaur⁹.
Et nota ꝙ glo. in dicto. §. thezauros: decla
rat quis sit iste thezaur⁹ dicens: ꝙ est pecu
nia ab ignotis dominis vetustiori tp̄e ab/
scondita: cuius pecunie depositiōis memo
ria nō extat: naꝫ si de eo extaret memoria:
vel quia aliquis abscōdisset causa lucri vl̄
metus vel custodie: diceretur ꝓprie the
zaurus: ⁊ ideo nihil acquirit̄ inuētori sed
est eius qui abscōdit vl̄ eius heredis: vt di
cto. §. thezauros: ⁊ ideo mercēnarius labo
rans in alieno agro ⁊ a casu thezaurū inue/
niens acq̄rit sibi medietatē: secus si non sit
thezaur⁹: puta q: mercēnari⁹ in domo ali/
cuius noui᷑ empta inueniat pecuniā i sac/
culo inuolutā in fenestra: tūc eī cū nō sit
thezaurus nō est inuētoris sed est vendito
ris: vt. ff. de rei. vēdi. l. a tutore. Preterea
dn̄s soli dicit̄ nō solū ꝓprius possessor sed
etiā defeudatari⁹ emphiteota ⁊ ꝯsimiles.
Ceterꝫ si casu fortuito q̄s inuenerit in fun/
do ipignorato ⁊ est creditor: habebit medi
etatē: nec in debitū cōputabit. Si aūt mer
cēnarius in loco quo operat̄ retinebit di/
midiū. Si est fund⁹ cōis pluriū ⁊ inuenit in
loco vni⁹ dn̄i tūc illi totū acq̄rit: ⁊ idē ē de
quolibet q̄ mee potestati subiect⁹ aliq̄d in/
uenerit: mihi totū acq̄rit: vt filiusfamilias:
Si seruus inuenerit in alieno loco tūc vna
medietas erit dn̄i illius serui: ⁊ alia medie
tas domini loci. Q: si fructuarius seruus
inuenit in loco fructuarij tūc medietas erit
dn̄i loci: ⁊ alia acq̄rit̄ ꝓprietario serui: si ca
su fortuito inuenit. Sed si studiose quesiuit
totū erit dn̄i loci: ⁊ si inuenit in loco ꝓprie
tarij totū acq̄ritur ꝓprietario: ⁊ hec breuis
sime notata sufficiant. Deniqꝫ de alluui
one sciendū est: ꝙ alluuio dicit̄ incremētū
terre que sic paulatim adijcit̄ qđ intellige/
re non possumus quāto momento tēporis
adijciatur. De qua queri potest cui compe
tat possessio insule nate in medio aquarū.
Ad hoc respondet text⁹ insti. de re. diui. §.
insula: ⁊ Jo. de pla. ibidē: ꝙ insula nata in
mari in nullius bonis est: ⁊ ideo conceditur
occupanti: sed insula nata in medio flumi
nis cōmunis: est habentiū ꝑdia iuxta flu/
mina ex vtraqꝫ parte. Q: si non est in me/
dio sed est proximior vni partiū: tunc ē tm̄
communis ex illa parte predia habentib⁹.
Ager vero a flumie diuiso circūdatus ei⁹
remanet cuius prius erat: ⁊ si flumē muta/
uit alueum primus alueus efficitur illorū
qui circa eum predia possident: ⁊ secūdus
alueus est publicus: qui secundus alueus
redeunte flumine ad alueum antiquum ef
ficitur eorum qui circa eū predia possidēt: ⁊
ager āt fundat⁹ aq̄ recedēte manet ei⁹ cui⁹
erat pri⁹: h̄ textus. Deinde q̄ri pōt vtrū

terrã tuã adiectã terre mee per alluuionez salua ɔsciencia tenere possuz ꝓ terra mea. Ad hoc rñdet textus. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. preterea: ꝙ si vis fluminis aliquã ptẽ ex tuo ꝑdio detraxit ⁊ meo ꝑdio apposuit: palã est tuã ꝑmanere plane si longiori tpe fundo meo heserit et arbores quas secũ traxit in meo fundo radices egerint ex eo tpe videt̃ acquisitã eẽ fundo meo: hec textus. Siue igitur terrã purã siue lapides terra ɔmixtos adiecerit fundo meo meam efficit̃ etiã si fuerint gemme vl' lapides preciosi. Nec obstat insti. de re. diui. l. itẽ lapilli: quia ibi loq̃tur de lapillis in littore maris reiectis q̃ in nullius bonis sunt: hic de lapillis qui meo ꝑdio adiciunt̃: ⁊ generalr̃ si ligna: aurũ: argentũ: pecunias ⁊ similia fundo meo flumẽ adiecerit meuz erit: ⁊ de quocunq̧ lex loquitur dũ tñ ita adijciatur ꝙ terre coherat: vt patet ex verbo adiecerit.

C Septimi aũt furtũ cõmittũt aliena re abutendo Ad cuius euidentiã queri potest vtrũ quis furtũ cõmittere põt in vsũ rei ⁊ non in ipa re. Ad hoc dicendũ ꝺm doctores ꝙ sic: ⁊ hoc multiplicit̃. Nã primo creditor furtũ cõmittit qui pignoribꝰ obligatis sibi sine consensu debitoris vtit̃ vl' alteri comodat: vt insti. de oblig. q̃ ex. quasi de nal' §. pena. ff. de fur. l. qui vas. §. si eo. Secũdo comodatarius vtẽs re ad aliũ vsũ q̃ꝫ fuerit sibi comodata vl' vltra viũ ad quẽ sibi fuit comodata: vt q: equũ ɔcessum ad equitandũ posuit ad arandũ: vl' ɔcessũ ad decẽ miliaria equitauit: xx. ⁊ sic furtum in vsu cõmittit nisi ꝓbabilr̃ supponat de voluntate dñi: hec dicit. §. pena: ⁊. §. placuit: ⁊ tunc tenet̃ ad restitutionẽ ⁊ etiã ad interesse si ɔcedẽs nõ potuit iterum expedire necessaria ⁊ ex hoc damnũ incurrit: ⁊ ideo cõsulendũ est hmõi in foro ɔsciẽtie ꝙ notificet rẽ ipam comodãti q̃ si ratificauerit tũc non tenet̃: sin autẽ tũc restitutionẽ faciat: ⁊ idẽ iudiciũ est si comodatũ vlteriꝰ alteri comodauit sine ɔsensu dñi comodãtis: q: nõ erat illi res ɔcessa ad illũ vsum: ⁊ vlterius ɔcedere videt̃ gratia sui lucri: q: spes lucri est ex alieno largiri ⁊ beneficio debitorẽ sibi acq̃rere ⁊ de depositario simile iudiciũ habeat̃. Unde generalr̃ q̃cunq̧ fit ɔtrectatio rei aliene vel vsus ɔtra volũtatẽ dñi furtũ cõmittitur: vt. ff. de fur. l. fi. ⁊ tenetur ad restitutionẽ ⁊ etiã ad interesse.

Deniq̧ queri potest vtrũ aliquis inueniens quod a proprio dño fuit habitũ ꝓ derelicto teneat̃ ad restitutionẽ. Ad hoc respondet glo. xiiij. q. v. c. si quid rapuisti: ꝙ hij nõ cõmittũt furtũ q̃ inueniũt rẽ habitã ꝓ derelicto: nec tenent̃ ad restitutionẽ: licet etiã intẽdãt furari ⁊ credãt non esse habitã ꝓ derelicto: peccat tñ q̃s mortalr̃ ꝓpter prauã intẽtionẽ: q̃ꝺ si putat facere domino inuito ⁊ facit eo volẽte: licet res non fuit habita ꝓ derelicto nõ solũ peccat mortalr̃ sꝫ etiã furtũ cõmittit. Secũdo hij non cõmittũt furtũ q̃ rẽ inueniũt alienã quam credũt haberi ꝓ derelicto: ⁊ erat ꝓbabilis causa credendi: licet in veritate nõ habeat̃ ꝓ derelicto tũc eũ excusat bona fides: ꝙ si etiã in veritate habeat̃ ꝓ derelicto: tunc libere ɔcedit̃ occupanti: siue sit res mobilis ⁊ abijciat̃ siue res imobilis: vt. ff. ꝓ derelicto. l. j. Tertio hij nõ cõmittũt furtũ q̃ rẽ alienã inueniũt quã credunt nõ haberi ꝓ derelicto: nec etiaz habet̃ ꝓ derelicto: sed eo animo tollunt vt bona fide ꝺm omnẽ modum sibi possibilẽ vero dño restituãt: hec est ani notantur. ff. de fur. l. famulus. §. q̃ alienum.

Octaui deniq̧ furtũ cõmittũt aliena occulte retinendo: ⁊ hoc multipliciter. Primo qui defraudãt plebanos in suis iuribus parrochialibꝰ de q̃bꝰ aliq̃ dicta sunt in. iiij. ꝑcepto. Secũdo qui retinẽt soluendas decimas: nã decima ẽ in ꝑcepto ⁊ obligat ad mortale: vt extra de deci. c. nõ est: ⁊ ibi districte precipimus. Unũ põt excõmunicari ꝙ nõ sit nisi ꝓ mortali: vt. xj. q. iij. nemo epoꝝ: ꝙ tñ mortalr̃ peccaret intelligit Hosti. veru esse si post ꝑdicationẽ ⁊ monitionẽ ipam retineat ⁊ nõ ante monitionẽz dũmodo tñ nõ occultet: q: videt̃ tenere cũ licẽtia eiꝰ ad quẽ ptinet: vt prz e. ti. c. nõ ẽ: ⁊ hoc maxime intelligendũ est de his rebꝰ de quibꝰ ex cõmuni ɔsuetudine patrie non solẽt dari decime: licet ad hoc obligarent̃ ex cõmuni iure. De decimis etiam aliq̃ dicta sunt in. iiij. ꝑcepto. Tertio qui non soluunt theolonia: vectigalia: pedagia: guidagia: talleas ⁊ similia ꝓ cã rõnabili iposita cũ cõsensu eoꝝ quoꝝ interest cũ debito moderamine ⁊ iustis ɔditõibꝰ q̃ si obseruantur ad solutionẽ obligant̃. Uerũtamẽ quicunq̧ ꝑsonas ecclesiasticas cõpulerint soluere pedagia: guidagia vl' exactiões ꝓ rebus quas cã negociatiõis nõ deferũt: si singulares ꝑsone sunt. ipo facto excõicati sũt ⁊ vniuersitas interdicta: nec prodest consuetudo ɔtraria: vt patet li. vj. de cẽs. c. q̃ꝫ q̃ꝫ: nec etiã ab excõicatione hmõi absolutu/

onē vł interdicti relaxationē obtineant: donec exacta plenarie restituerit: ꝛ de trāsgressione satisfecerint cōpetenē: ꝛ in cle. e. ti. c. presenti addit Clemēs. v. ꝙ diocesani quibus constat has sentētias incidisse publicare debēt ꝛ etiā obseruare. Si tñ clerici libenē et nō cōpulsi soluūt tūc nō incurrunt excōicationē: nec tenenē ad restitutionē ſm Joh. an. q̄ hec notat. c. sup quibusdā: de ver. sig. Et generalit̄ omnia debita occulta vel bona aliena que occulte q̄s tenet in custodia: si voluntate deliberata firmiter ꝓposuerit ea nō reddere licet potēs fuerit ad reddendū furti reus est in iudicio anime ꝛ peccat mortalit̄. Quapropt̄ licet postea eadē restituat si maledictionem eternā euadere velit: dignā penitētiā agere non omittat. Ad laudē dei.

De restitutione infidelit̄ aliena dispensantiū vel eorū curam infideliter agentiū: Sermo X

Non furtum facies

Exo. xx. Quarto principaliter aliena infideliter dispensantes aut curā alioꝝ infideliter agētes obligantur ad restitutionē quoꝝ multa sunt genera hominū. Sed gratia breuitatis in triplicē differentiā eos colligere placuit: scʒ ꝙ triplex distingui pōt administratio scʒ cure rei familiaris ꝛ reꝝ ecclesiasticaꝝ ac etiaʒ reipublice. Quātū igit̄ ad ministratōeʒ rei familiaris: primo mihi occurrūt tutores suum officiū negligenē exequentes. De quibus primo queri potest: vtrū de sua negligentia ꝛ infidelitate obliganē ad restitutionē. Ad hoc dicendū ꝙ ad omne damnuʒ qđ pupillo vel adulto ꝯtingit eius dolo lata culpa vel leui aut negligētia ad restituendū obligaē: vt. C. arbi. tute. l. quicquid: vnde dicit Jo. de pla. insti. de oblig. que ex quasi ꝯtrac. nas. §. tutores: ꝙ qn̄ tutor fuit negligēs i exigēdis solutiōib⁹ debitoꝝ pupilli q̄ fctā sī postea ñ idōea ad soluēdū cū p̄i⁹ eent idonea tpe tutele: tūc teneē ad satisf::c. vt i. l. ij. C. arbitriū tut. Insup tutori iputaē ꝛ ad interesse teneē si causā pupilli disperatā ducat. C. de admi. tu. l. si bona: ꝛ. l. si nō est ignotū. ff. de admi. tu. l. quotiens. §. sicut. Ignoscendū est tñ illi q̄ bonā fidē agnouit: hec spe. in ti. de aduocato. §. vtrumqꝫ. Qr̄ si q̄s pupillo vel legare vł donare voluit aliq̄d sʒ tutor īpediuit dicēs: lega vł dona mihi: tunc scđm quosdā tenēt ad restitutionē: ar. est in cle. j. de ꝑuile. vbi p̄cipiē religiosis vt nō impediāt testatores q̄n legēt ecclesijs parrochialib⁹: vbi dicit frater Aluarus ꝙ aſs peccāt mortaliter ꝛ tenenē ad restitutionē. Secundo queri pōt: pōe casū ꝙ tutores vł curatores extorserūt vsuras: aut fecerūt rapīas: fraudes: damna: ꝛ similia nomīe: pupilli patroni vel patris ꝛ nihil ad eos ꝑuenit: sed ad pupillos: patronos vel patres: vnde ꝗ fieri debeat restitutio predictis nescientibus vel etiā fuitis de bonis eoꝝ vel de bonis ꝓprijs. Ad hoc dicēdū ꝙ aut tales adhuc habēt ī māib⁹ administratōeʒ reꝝ illoꝝ ꝛ tūc pñt et debēt restituere de bonis illoꝝ ad q̄s ꝑuenit lucrū non tamē vltra lucrum illud nisi ꝛ illoꝝ volūtate factū sit aut post factū ratū habuerunt: tunc eniʒ tenenē in solidū ad omnia damna: hoc igit̄ hmōi tutores facere studeāt si ipī nō volūt obligati remanere ad satisfaciendū de suo siue occulte siue māifeste cū sufficienti cautela vt ab ipsis nō possit postea repeti: ꝛ ad hoc facere videē extra de reg. iur. vbi dič Chrys. omnis res ꝑ q̄s causas ꝯtrahiē ꝑ easdē dissoluiē. Verūtamē si p̄ter ꝯsensum pupilli dedit ad vsurā: tūc ipse solus in culpa videtur ꝛ rōnabilit̄ mediā ptē vsure soluere teneaē: quā pupillus sibi retineat ꝑ suo interesse. eo ꝙ tutor lata culpa neglexit agere ꝑ licito lucro pupilli: aliā aūt ptē vsure pupill⁹ soluat vt sic lucꝝ reducaē ad quādā equalitatē ꝓportionabiliter cum lucro reddituū hereditarioꝝ. Si tamē pupillus manifeste cōtradixit ꝛ ꝓtestat⁹ est: ꝙ si posuerit ad vsuras: ꝙ quesitas vsuras retinere velit pro suo interesse: quia tanto tpe tenuit pecuniā nec exercuit in licitis mercātijs: tūc tales pecunias retinere poterit: si nō excedāt lucrū moderatū ad īteresse: q̄quot excederet reddere tenereē tutori iam obligato ad restituēdas vsuras: sʒ de hoc inferius latius videbiē. Preterea si tutor nō habet amplius administrationē: tūc denunciari debet principalibus ꝑ q̄bus fecit iniusticias q̄ sunt principalit̄ ad restitutionē obligati: ꝛ eps inducere ꝑ posse ꝙ satisfaciant: qđ si facere noluerit: tunc ipse vtiqꝫ ad restitutionē obligaē: habeat igit̄ ꝓpositū restituēdi q̄cito potuerit de ꝓprio: quod si nullo modo potest quia pauper est tunc denunciet principalibus ꝛ remissionem petet a creditoribus cū penes eū non

remiserit pecūia fenebris: illi aūt q̄ eā ha/
buerūt remanent vt prius obligati: sꝫ iste
hac remissione libere ⁊ spōte obtēta nō te/
nebitur amplius ad restitutionē. Unde nō
tenet̄ nec debet a p̄ncipalib⁹ ea subtrahe/
re occulte qb⁹ satisfacere posset postq̄ ad/
ministrationē nō habet: etiā si ipe restitue
re nō posset: tum q: quo ad se est excusatus
a restitutiōe rōne impotētie: vt. xxiiij. q. v.
c. si res: tū etiā q: p hoc nō puideret eorū
saluti q̄ iniuste detinēt: eo q̄ remanēt obli/
gati in ɔsciencia ex quo sciunt talia iniusta
nec curāt ea iustificare: ⁊ sic nō soluit̄ pec/
catū vel obligatio quo ad eoꝝ estimationē
tum etiā q: nō pōt a priuata psona q̄s cogi
ad restitutionē male ablatoꝝ nisi p iudicē:
nec videt̄ excusari posse a furto cū ɔtrectet
rē alienā inuito dño: cū in vsura trāsferat̄
dominiū: ⁊ p hoc se plurib⁹ expōit pericu/
lis: anime: fame ⁊ corporis put tactū ē in
s̄mone precedenti. Ulterius queri pōt:
vtrū tutor more ciuitat̄ mittēs encenia no
mine pupilli magistro ⁊ suis coniūctis te/
neatur ad restitutionē. Ad hoc rñdet Jo.
de pla. insti. de acti. §. actionū: q̄ in hoc ca/
su tenet̄ pupillo actione negotioꝝ gestoꝝ:
ff. de admi. tu. l. cū plures. §. cū tutor: simi/
liter si q̄s sine mādato alterius debitor̄ sol/
ueret suo creditori nomine debitoris ⁊ de/
bito: ē liberaret: tunc debitor cogit̄ habere
gratū ⁊ ratū ⁊ obligat̄ soluenti actiōe ne/
gotioꝝ gestoꝝ: ad restitutionē pecūie quā
p debitore soluit: secus tū si non vtilit̄ sol
uit pp̄ter aliq̄s circūstantias: ⁊ de similib⁹
B idē est iudiciū. Secūdo queri pōt: vtrū
vxor in rebus viri ⁊ filius in rebus paren/
tum: ac seru⁹ in rebus dñi sui furtū cōmit/
tunt. Ad hoc dicendū q̄ omnes illi cōmit
tunt furtū si cōtrectāt bona alterius in ca/
sibus de cōmuni iure vl̄ laudabili cōsuetu
dine nō cōcessis: verūtamē licet ɔtra furē
aliū quēcunq̄ dat̄ actio: etiā si ipubes sit:
dūmō tamē doli capax: vt. ff. eo. l. impube
rē: vir tamē ɔtra vxorē ⁊ ecōuerso nō agit
actione furti ɔstante matrimonio sed dat̄
actio in factū: si tamē q̄s vxori opē tulerit
furti tenet̄: vt. ff. si quis vxori: ⁊. C. rerum
amotaꝝ. l. ij. datur etiā actio furti ɔtra eū
q̄ dedit opē vl̄ ɔsiliū et q̄ furtū fecit. ff. e. ti
is qui. §. si tu. similit̄ q̄ receptauerit: ⁊ om/
nes ad restitutionē obligant̄. Similit̄ pa/
ter ɔtra filiū nō agit actione furti: nisi fili/
us habuerit peculiū castrense: vt. ff. e. l. ne
cū filio: sic etiā ecōuerso filius agit ɔtra pa

trē: si pater illi aliq̄d subripuerit de pecu/
lio castrēsi. Denicq̄ dñs ɔtra seruū nō agit
actione furti: nisi fuus post manumissionē
rē ɔtrectet: ⁊ hoc tñ intelligit̄ de seruo em
pticio. Queritur ergo vtrū vxor q̄ fecit
furtū ante matrimoniū vl̄ post cū viro vel
sine viro: ⁊ vir pticipauit: aut vir solus si/
ne vxore: sed vxor pticipauit cōsentiēdo vl̄
vtēdo volūtarie vl̄ inuite pōt de his satis/
facere inuito viro. Ad hoc rñdet Monal.
in summa in tractatu restitutionuꝫ ⁊ ɔcor.
Hul. q̄ vbi de ɔsuetudine vir ⁊ vxor sibi
cōmunicāt debita ⁊ credita ex ɔtractu vel
maleficio: si res furtiua adhuc extat in eo/
rū potestate: tūc vxor restituere potest illā
rē inuito marito vero dño. Si vero ɔsum/
pta est potest vxor latent̄ si vir expsse nō cō
tradicat mariti negotiū gerēdo ⁊ seipsam
liberando existimationē rei ɔsumpte resti
tuere vero domino de cōmunibus bonis si
aliter non potest: nec erit furtū quia nō est
fraudulenta ɔtrectatio nec fit animo lucri
faciendi: verumtamē viro ph̄. bente nō est
facienda talis restitutio scd̄m quosdā ma/
xime cū a solo viro furtū fuerit ppetratuꝫ:
quia mulier nō habet rerū administratio/
nem de rebus cōmunibus sed maritus: se/
cus autem est de rebus vxoris. Si tamē cō
tradicēte viro vxor restitutionē faceret de
rebus cōmunib⁹ bona fide latent̄: nō cre/
do q̄ esset illi iniūgēda penitētia q̄si p mor
tali vl̄ q̄ mortalit̄ peccaret: ⁊ hoc maxime
licet q̄n ab vxore furtum esset ppetratum.
Quō aūt sub potestate ɔstituti facere pos/
sūt elemosynā visū est. ʒ. in. iiij precepto.

Queri pōt igit̄: vtrū de alieno faciētes
elemosynas vltra mensurā eis licitā com/
mittūt furtū. Ad hoc rñdet Alex. de hal.
in. iij. pte summe in tractatu noni p̄cepti:
q̄ talis cōmittit furtū et facit ɔtra p̄ceptū
q: dñs spolia nō q̄rit sꝫ dona: vñ. xiiij. q. v.
c. Imolās: ibi subdit̄ illō sapiēt̄: q̄ offert sa
crificiū ex substātia paupeꝝ: ē q̄si q̄ victi/
mat filiū in cōspectu patr̄ sui: ⁊. c. se. forte
aliquis cogitat multi sūt christiani diuites:
auari: cupidi: nō habeo pctm̄ si suū illi ab/
stulero ⁊ pauperib⁹ dedero: vñ em̄ illi nil
boni agunt mercedē habere potero: cui co
gitationi rñdet ibidē: sꝫ hmōi cogitatio ei
a diaboli calliditate suggerit̄ etiā si totum
tribuit̄ qō abstulerat addit poti⁹ peccatuꝫ
q̄ minuat. Queri ergo potest: vtrū fur
elemosynam faciendo de re furtiua cuius
agnoscit verum possessorem a restitutione

liberetur. Ad hoc rñdz Alex. de hal. i. iiij. pte sũme in tractatu restitutionũ: q̄ talis p hoc nõ liberat̃ sed magis peccat q̃ si apd se reseruaret: q2 nõ licet illi dare talẽ elemosynã ne se reddat impotentẽ ad restitutionẽ: vnde peccare videt̃ mortalit̃ dãdo deo vl' paupib' rẽ alienã: q2 p hoc se reddit magis ĩpotentẽ ad restitutionẽ qđ etiã indicat auctoritas p̄dicta Eccl. xxxiiij. q offert ꝛc. Et peccare videt̃ similiter mortalit̃ sciẽter illã elemosynã accipiẽs gratis ab eo q non habet auctoritatẽ dandi. nisi fuerit in extrema necessitate: quia dat alteri occasionẽ peti mortalis: scz ipi furi: ꝛ ideo tenet̃ restituere illã vero dño cũ ↄsciẽtia furis: ꝛ sic vterq3 liberabit̃. Et hec quidẽ modernis tẽporibus cõtingũt multipharie multisq3 modis: q accipiunt̃ plima ab his qui auctoritatẽ aliendi non habẽt: vt ab vxore: filijs: famulis: ancillis ꝛ similib'. Secunda administratio est rerũ ecclesiasticarũ ꝛ spiritualiũ: omnes eñ habẽtes bona ecclesiastica sunt dispẽsatores earũ nõ dñi: curam agentes de patrimõio crucifixi in subsidiũ pauperũ: orphanorũ ꝛ viduarũ: vt ptz xvi. q. i. c. decime tributa sunt egentiũ aiarũ ꝛ seqtur: decime eñ ex debito requiruntur: ꝛ q eas dare noluerint res alienas inuadunt: ꝛ q̃ti pauperes in locis suis vbi ipsi habitant decimas illo dante fame mortui fuerint: tantorũ homicidiorũ reus ante eterni iudic' tribunal apparebit: q2 rem a domino pauperibus delegatã suis vsibus reseruauit: ꝛ. c. qm̃ q̃cq̃d habẽt clerici pauperũ est ꝛc. Unde in lege veteri: q̃dã decime soluebãtur p sustẽtatiõe leuitarũ q non habebãt aliquã ptẽ ĩ possessione ppli sic dicitur Numeri: xviij. Leuite decimarũ oblatione ↄtẽti erũt: q̃s in vsus eorũ necessarios separaui: ꝛ erãt alie decime: de q̃bus dicit̃ Deutro. xxiiij. decimã ptẽ separabis de cũctis fructibus tuis q nascunt̃ in terra p singulos annos ꝛ comedes in ↄspectu domini dei tui in loco quẽ elegerit dñs: ꝛ ille decime reseruabant̃ ad offerẽda sacrificia q locum non habent in noua lege sicut priores decime in sustentatiõez ministrorũ dei. Erant quoq3 ꝛ alie decime de quibus subditur ibidem in Deutro. Anno tertio separabis aliã decimã ex omnibus que nascũtur tibi eo tẽpore ꝛ repones iter ianuas tuas: venietq3 leuites qui aliã nõ habẽt ptẽ nec possessionẽ rerũ: ꝛ pegrinus ꝛ pupillus ꝛ vidua q intra portas tuas sũt ꝛ comedent ꝛ saturabunt̃: ꝛ tales decime q̃s cum paupibus edere debebãt augent̃ in noua lege p hoc q dñs nõ solũ decimã ptẽ sz etiã superflua paupib' iubet erogare: iuxta illd Lu. xi. Quod superẽ date elemosynã: vñ in noua lege clericis cõmissa est cura de decimis in subuentionẽ miserabiliũ psonarũ distribuẽdã: ꝛ ideo lz clerici habebãt in noua lege possessiones quas in veteri lege leuite habere nõ poterãt: nihilomin' tñ habẽt etiã interdũ nõ solũ decimas sed etiã ecclesiasticas possessiões: insup p̄mitias ꝛ oblatiões p viuis ꝛ mortuis: vt sciãt q hec oĩa dantur nõ solũ p suorũ sustẽtatiõe: sed vt ex eis paupibus subueniãt. Hic ergo queri potest an clerici siue p̄lati q bona ecclesiastica ꝛ spiritualia in vsus illicitos ↄsumãt sint raptores. Ad hoc rñdet Ray. q si ↄsanguineis aut potẽtib': aut diuitibus: meretricibus: histriõibus ecclastica bona paupib' debita tribuãt ꝛ pauperibus detrahũt: raptores sunt: q2 talia pauperũ sunt: vt dicto c. qm̃ q̃cquid. Nec etiã in vsu pprio debẽt excedere metas sui status fm decentiã ecclesiasticã: vt patet. xij. q. ij. c. gloria epĩ est pauperũ opibus p̄uidere ignominia sacerdotis ẽ ppriis studere diuitijs: sequit̃: nõnulli edificant parietes ꝛ colũnas ecclie subtrahunt: glo. i. clericos honestos nõ admittunt: ꝛ cetera multa ponit de supfluis sumptibus: ac tandez subinfert: amico rapere q̃ppiã furtũ est: eccliam aũt defraudare sacrilegiũ est: accepisse pauperib' erogandã ꝛ esurientibus plurimis id reseruare vl' cautũ vel timidũ est: aut qđ aptissimi sceleris est exinde aliq̃d subtrahere omniũ p̄donũ crudelitatẽ superat: hec ibi. Sicut peius ẽ violẽtiam pati a iudice q̃ a latrone: ratione qui minister debuit eẽ iusticie: sic crudelius est pauperibus debita ab alijs subtrahere qui positi sunt ab ecclia tanq̃ dispẽsatores elemosyne: maxime tñ peccãt q turpibus donãt: cuius causã assignat Aug'. et habet̃. lxxxvj. di. c. q venatorib': dicẽs q taliter donãtes nõ attẽdũt naturã operis dei sed naturã operis humani: nec donãt homi sed neq̃ssime arti: ꝛ. c. se. vide si placet. Et generaliter tã dãtes taliter q̃ recipiẽtes tenent̃ ad restitutionẽ ipi ecclie: nisi date fuerint causa elemosyne in sũma necessitate: q2 tunc fuit debitũ. Qd si diuites erant ꝛ honesti ꝛ bene meriti viri qui iam impenderunt ecclesie seruitiũ vel beneficium reale vl' corporale: tũc non obligant̃

ad restitutionem: q: talibus ecclesia debet
repēdere: vt. xij. q. ij. c. quicūq3 suffragio. ꝛ
c. sequēti. Similiꝭ quādocūq3 in cōmissis
dispēsatiōib⁹ rerū ecclesiasticaꝝ infideles se
exhibent nō querētes diuinū honorē ꝛ ec
clesie ꝓfectū sed ꝓpriū cōmodū aut inordi
natū affectū: grauissime peccant: sicut qui
ꝓmouent suos ī patrimonio crucifixi affe/
ctu carnis nō spūs: tales em̄ ꝓmotiōes sūt
illicite ꝛ plerūq3 simoniace: vt verbi grā: si
q̄s cōsanguineo beneficiū ɔfert vt cōferēs
magnificeꝭ vel potētior fiat vel vt eius pa
rētela exalteꝭ ꝛ hmōi. Talis em̄ ſm Vlri/
cū simoniā cōmittit: quia tēporalē vtilita/
tem querit ꝛ recipit: ꝛ qđ maius est ꝑlatus
vl' dispēsator: quicūq3 teneꝭ de bonis eccle
sie sue amissis sua negligētia dolo culpa la
ta ꝛ leui: vt patet extra de offi. archidia. c.
ea q̄ cōtra. vbi etiā dicit glo. sup verbo: ne/
gligentia: ꝑlatus nō solum teneꝭ de dolo
culpa lata ꝛ leui adinstar tutoris. C. de pe/
riculis tu. l. tutor. §. si res pupilli. sed etiā
teneꝭ de negligētia vt hic patet. s. in textu
cum etiā ꝓpter negligentiā remoueꝭ. Itē
sup hoc verbo: reatu: dicit glo. ar. q̄ negli/
gentia ꝑlati mortale peccatū est: ꝛ eadē sūt
intelligēda de magistris fabrice ecclesiarū
ac thesaurarijs: magistris sancti spūs ꝛ ho
spitaliū ac similiū: si negligētes sunt ī his
que curā eorū cōcernūt: quātomagis si in/
fideliter ꝛ iniuste agūt: ꝛ teneñꝭ oēs ad re
stitutionē. Tertia denique admīstratio est
ipius reipublice ad quā acquirēdam om̄s
fere ambitiōis affectu damnabiliꝭ aspirāt:
nec deū timentes nec homīes verētes. In/
satiabili nāq3 conatu laborāt ꝑ ec: ꝑ cio: fa/
uore: seruitio: ac mille ꝑmeandros inhiāt
vt pestilētie cathedrā cū maledictiōe ꝑ ꝛta
cōscendant: q: talib⁹ de iusticia ferenda ac
defendēda est minima cura: nimirū cū hu/
iusmodi cōuinciꝭ erit fur ꝛ latro vt mactet
ꝛ ꝑdat qui nō intrat ꝑ ostiū: mōstruosa cō/
nexio videre sectatores impietatis ꝛ iniu/
sticie ministros effectos iusticie videre lupos
gregū pastores ꝛ vultures pullorū defen/
sores: quid raptor in loco iudicis: q̄d reus
in loco vindicis? sed q: de his longo pro/
cessu postea videbiꝭ: hec gratia breuitatis
supsedeo. In his enī dispensatiōib⁹ reipu/
blice ꝛ quarūlibet cōmunitatū tam infini/
ti iusticiā abijciūt ꝓprio cōmodo deseruiūt:
munera querūt: leges ꝛ iura lacerāt: ꝑuer/
tunt ꝛ corrumpūt: iuramentū violāt: pau/
peres pupillos ꝛ viduas suppeditāt: impi/
etates ꝛ violētias corrigere dissimulāt: so/
cij furum: raptorū ꝛ oppressoꝝ effectu: adeo
vt inꝭ eos vix inuenit̄ mūdus ab hac sor/
de: nō dn̄s nō iudex nec cōsul nec aduoca/
tus: nō rector cōmunitatis: nec decan⁹ cō/
tuberniorꝫ aut confraternitatū cuiuscunq3
sint cōditiōis: status: artis ꝛ similiū. Oēs
enī auaricie student ꝛ ꝓprio cōmodo iniu/
sticiā meditati sunt in cubili suo rapinas ꝛ
fraudes somniāt: astātes omni vie nō bo/
ne maliciā nō execranꝭ. Porro de executi/
one testamētorꝫ supius tactū est in quinto
sermone quarti ꝑcepti. Ad laudē dei.

De restitutiōe eorꝫ que sunt in/iuste extorta exactionata multipli/citer per violētias vel fraudulen/tias: Sermo XI

On furtum facies:
n Exod. xx. Multo ꝑncipaliter ab
alijs iniuste bona extorquētes vl'
exactionātes obligañꝭ ad restitutionē. Et
hoc fit a diuersis ꝛ diuersis modis de q̄b⁹
quedā exempli grā ꝓsequamur. Ad cui⁹
euidentiā ꝑmo queri pōt: vtrū dn̄i tēpora/
les qui ꝑ tallias ꝛ alias diuersas exactio/
nes indebitas a subditis extorquēt bona
teneanꝭ ad restitutionē. Ad h̄ rn̄det Hen.
de vrimaria: q̄ ille cēsus qui fuit ab initio
regi imposit⁹: sine dolo fraude ꝛ coactione
debet integraliter dari: q̄ si q̄s de hoc sub/
traxerit mortaliter peccat ꝛ teneꝭ ad resti/
tutionē. Et si certū est q̄ ab initio fuit regi
impositus: tūc qualecūq3 sit onus vel cen/
sus tolerari debꝫ ꝛ dari: q: pōt vnusquisq3
imponere onus reb⁹ suis ſm beneplacitū:
qđ heredes obligañꝭ sustinere. Si ꝟo ne/
sciꝭ vtrū census licite vel illicite fuerit in/
stitut⁹: hoc tñ certū est q̄ ab antiquo dari
solet: tūc etiā debet solui ſm Inno. ꝛ hoc ē
verū si fuerit rōnabilis: sin aūt tunc debet
moderari nisi agnosceꝭ causa institutiōis.
Census enī nō mutaꝭ ꝑ tempora: nisi quis
probet causam ꝓpter quā legitime fuerit
institut⁹. Ex causis tamē rōnabilib⁹ supra
censum illū petere pōt subsidiū moderatū
dūmodo sine minis vel coactiōe directa vl'
indirecta petat: vtpote iusticiā denegādo
defensionē subtrahēdo ꝛ similia: q: tunc cū
peccato reciperet ꝛ ad restitutionē teneret
nisi fuerit seruus empticius: quia res illi⁹
domini sui sunt: licꝫ dn̄s peccaret si seruos

tales nimis grauaret. vñ ſm Ray. ⁊ Hoſti.
plures ſunt cauſe ꝓpter quas dñs exigere
põt moderatũ ſubſidiũ vltra ↄſuetudinē ⁊
cõmunē ſtatũ. Prima eſt ꝓ defenſione pa-
trie: ad hoc em̄ omnes obligant̄ ſubueni-
re non ſolũ rebus ſed etiã corporib⁹. xxiij.
q.iij.c. fortitudo. que bello tuet̄ a barba-
ris patriã vel domi defendit infirmos vel
a latronib⁹ ſocios plena iuſticia eſt. Secũ-
da quãdo dñs ire vult ad exercitũ indictũ
ab eccl'ia vel p̄ncipe ꝯ hereticos vel paga-
nos: nec ſibi ſufficiēs eſt ad expēſas: vñ ex
de cõuer. infide. c. j. dicit. glo. ꝙ pugnãtes
ꝓ fide ⁊ ꝓ patria ob patriã vel fidē defen-
dendã: pater in filiũ ⁊ filius in patrē inſur-
gere debet. ff. de rel. ⁊ ſump. fu. minime. et
marit⁹ in vxorē: xxiij. q. vlti. c. legi ſi roma-
ſtē. Tertia qñ in bello iuſto ex pte ſua ca-
ptus ē ab hoſtib⁹: ⁊ nõ ſufficit ſe redimere
abſq̄ graui damno. Itē ꝓ obtinēdis p̄ui-
legijs ꝓtectiõis ſpecialis: filijs ad militiã
ꝓmouēdis vel filiabus maritãdis: ⁊ in ca
ſibus ſilibus rõnabilibus exigere põt qñ
ipe nõ põt cõmode ad hec expēſas neceſſa-
rias facere: dũmõ ſemp moderate faciat ſi-
ne notabili ſubditoꝝ grauamīe: non tamē
petere põt aliq̄d ꝓ cauſis ſupflũis: vanis:
iniuſtis: facinoroſis ⁊ ſilib⁹. Secũdo q̄ri
põt: vtrũ dñs hñs officiales officia ſua ty-
rãnide cũ iniuſticia exequētes: ⁊ negligēs
ſe certificare an ſui miſtri bñ vl' male gerãt
officiũ: teneat̄ ad reſtitutionē? Ad h̄ rñdet
Jo. de pla. ꝙ tenet̄ ꝓ delicto familie com-
miſſo p̄textu officij ſui in quo tales p̄ponit
q: tenet̄ eſſe ſollicit⁹ velle certiorari an offi
ciales ſui bñ regãt: ꝙ ſi male: tũc tenet̄ de
remedio ꝓuidere: al's de negligētia puniē
d⁹ ē: ⁊ allegat Jo. mlta iura. Addit Ray.
ꝙ ſi illud qd̄ p officiales exactũ eſt iniuſte
ad ipos dños ꝑuenit: tũc tenent̄ dñi reſti-
tuere illis a quib⁹ exactũ eſt ſi sciunt̄: vel i
pias cauſas erogandũ eſt: aut in vtilitatē
cõmunē expendendũ. Si vo nõ ꝑuenit ad
ipos dños: tũc nihilomin⁹ officiales ſuos
ad faciendã reſtitutionē debēt compellere
ac ꝓ culpa ꝑpetrata acriter punire. Cõcor.
Tho. in ep'la ad quãdam ducissam lotho-
ringie ⁊ brabãcie: vbi etiã ad hanc queſti-
onē vtrum dñs vēdere poteſt baliuis ſuis
tallias ⁊ hmõi officia in ſubditos: ꝑ que. ſ.
fiunt queſte collecte ⁊ exactiões ſic rñdet.
Ap'ls. j. Cor. x. ſic dic: Oia mihi licet: ſ3 nõ
oia expediũt. Cũ aũt baliuis ⁊ officialib⁹
veſtris nihil cõmittatis niſi tpalis officij
poteſtatē: nõ video quare nõ liceat vobis
hmõi officia vendere: dũmõ talib⁹ venda-
tis de quib⁹ p̄ſumi poteſt: ꝙ vtiles ſint ad
hmõi officia exercēda: ⁊ nõ tanto p̄cio ven
dat̄ officiũ qd̄ recupare nõ poſſit ſine gra-
uamine ſubditorũ. Sed tñ talis venditio
oĩno expediens nõ videt̄ p̄mo: q: frequē-
ter cõtingit ꝙ illi q̄ eſſent magis idonei ad
hmõi officia ſunt paupes ⁊ officium emere
nõ poſſũt: q̄netiã ſi tales diuites ſint: tñ q:
boni ſunt nõ ambiũt officia nec inhiãt ad
lucra. Sequit̄ ḡ ꝙ vt plurimũ illi officium
emũt q̄ ſunt peiores ⁊ ſubditos vr̃os oppri-
mētes: vnde magis expediēs videt̄ ꝙ bo-
nos ⁊ idoneos ad officia vr̃a eligatis: q̄s
etiã inuitos ſi neceſſe fuerit ad illa ſuſcipi-
enda cõpellatis: q: p eoꝝ bonitatē ⁊ indu-
ſtriã magis accreſcet vobis ⁊ etiã ſubditis
veſtris q̄ꝫ de p̄dicta officioꝝ venditiõe acq̄
rere valeatis. Et hoc cõſiliũ dedit Moyſi
cognat⁹ ſuus Jetro: Exod. xviij. Prouide
inq̄t de omni plebe viros ſapiētes ⁊ timē-
tes deũ ⁊ q̄ oderit auariciã: ⁊ cõſtitue eos
tribunos ⁊ cēturiones q̄nquagenarios et
decanos q̄ iudices ſint ppl'i omni tpe. Qr
ſi querit̄ vtrũ liceat recipere mutuũ ꝓ ta-
libus officijs. Ad hoc rñdet Tho. in eadē
ep'la. Ad hoc videt̄ dicēdũ: ꝙ ſi hoc pacto
mutuũ dat̄ vt officiũ recipiat̄ abſq̄ dubio
peccatũ eſt vſurariũ: q: ꝓ mutuo accipiũt
officij poteſtatē: vñ in hoc datis eis occaſi-
onē peccãdi: ⁊ ipi tenent̄ etiã reſignare of-
ficia taliter acq̄ſita. Si tñ gratis officiũ et
poſtmodũ mutuũ reciperetis ab eis qd̄ de
officio poſſunt recipe: hoc abſq̄ peccato fi-
eri poſſet: hec ibi. Tertio queri põt: vtrũ B
officiales ſup alias collectas diuidētes et
inequaliter diſtribuētes p̄ce: p̄cio: fauore:
odio ⁊ ſilibus: teneant̄ ad reſtitutiõez. Ad
hoc rñdet Monal. in ſumma ⁊ alij docto-
res: ꝙ collecta duob⁹ modis in ciuitate fi-
eri põt iniuſte. Primo mõ per alios: ⁊ hoc
q̄ncq̄ determiãte: qñ ſcꝫ a cõmunitate ſum-
ma determiãta p̄figit̄ his qui alijs ad ſol-
uendũ imponũt: ⁊ tũc ſi taliter imponētes
alleuiãt ſe ⁊ amicos: nõ grauãt cõitatē nec
defraudãt: q: certã quotã cõgregãt ſ3 alie-
nos aggrauãt: ⁊ ideo tñmodo tenēt' illis
ad reſtitutionē: q̄nq̄ fit hoc indetermiãte
cum ſcꝫ imponētibus nõ determinat̄ certa
ſumma ſed eis p̄figit̄ modus exigēdi ⁊ im
ponēdi. ſ. ꝙ imponãt ciuibus. x. denarios
ꝓ libra: ⁊ tũc ſi ſe aut amicos alleuiãt cõ-
munitatē defraudãt: ⁊ iõ tũc peccãt morta

liter ꝑter iuramētū ꝓmissoriū qd̄ violant:
taxauerūt eni vnicuiq̄ iustā ipoꝛtre taxa/
tionē. Insup obligant̄ ad faciendā restitu/
tionē cōitati de his q̄ min⁹ iusto taxauerūt
ꝓ seipsis τ amicis: tū ꝑter iuramentū fal/
sandū: tū etiā ad dolū purgādū τ fraudē
q̄ merito nulli debēt patrocinari sm cano/
nes: tū etiā q: collecta imposita ꝑsumit̄ cū
cōi cōsensu τ ex iusta necessaria τ vtili cau/
sa ꝓ bono cōi: ex quibus obligant̄ oēs ad
sustinendā iustā partē oneris. Secūdo mō
pōt fieri collecta ꝑ se: τ sic sil'r sit duob⁹ mo
dis. Prim⁹ est: qn̄ debet vnusq̄sq̄ iuramē
to manifestare quicq̄d hz: τ tūc si min⁹ dicit
q̄ habet piurus efficit̄ τ ad restitutionē cō
stringit̄: si modis τ causis rōnabilibus ex
cōi cōsensu eoꝝ quoꝝ interest īposita repe/
rit̄. Secūd⁹ est qn̄ q̄s iurat se missurū ali/
cui. x. denarios ꝓ vnaquaq̄ libra quā hz i
archa repositā τ hoc ad certū temp⁹: tūc et
infra tēpus illud semꝑ tenet̄: τ elapso tpe
piurus efficit̄ si nō facit qd̄ iurauit: insup
iuramentū obligat eū semꝑ ad ꝑficiendū
etiā post tp̄us elapsum. Quarto q̄ri pōt
de discussorib⁹ τ estimatorib⁹ patrimonio/
rū: qui dolo: inuidia: ꝑceꝑcio: fauore vel
timore: patrimonia plus vel min⁹ estimāt
τ ꝑ rimā vel rēpublicā talit̄ damnificant:
vtrū. s. ad restitutionē obligant̄. Ad h' re/
spōdet Io. de platea. C. de discussorib⁹. li.
x. in. l. j. q̄ quidā sunt discussores ad inue/
stigandū τ discutiendū q̄ sūt publici debi/
tores: τ si tales quēpiā inique declarant et
describūt esse publicū debitorē q̄ tñ nō sit:
vel dicūt esse debitorē maioris quātitatis
q̄ sit: tenent̄ ad restitutionē iniuriato faci/
endā. Insup remanēt obligati fisco in illa
quātitate in quā aliū descripserūt inique.
Quidā vo sunt discussores patrimonioꝝ
causa ponēdi in estimo ꝑ collecta facienda:
vel alio grauamie reali soluēdo sm quāti/
tatē patrimonioꝝ: τ de his dicendū est sic
de ꝑcedētibus: q: illud in q̄ ꝓpter ā τ inique
plus existimāt facultates alicui⁹ q̄ valeāt:
ipi tenent̄ vt patz ꝑ textū in dicta. l. j. τ hoc
siue existimationē faciāt ꝓ collectis publi/
cis siue ad ꝑuatū cōmodū: vtpote ꝓ fide/
iussorib⁹ dandis a tutore sm valorē patri/
monij pupilli: q: tūc si min⁹ iusto existimāt
τ ꝓ hoc fideiussor dat⁹ est minoris quātita/
tis: tenet̄ existimator pupillo: vt. C. de ma
gistratib⁹ cōue. l. fi. siue etiā sit existimator
datus ad approbādos fideiussores an sint
sufficiētes: vt. ff. qui satisdare cogunt̄. l. si
arbitrio. Simili mō tenent̄ mēsores agro/
rū: edificioꝝ: frumenti: vini τ siliū: si dolo
vel lata culpa inique metiant̄: vt. ff. si mē.
fal. modiū. l. si mēsor. §. j. et. ij. Sil'r tabula/
rius q̄ fefellit in cōputatōe: vt eo. ti. l. fi. in
fi. C. de iur. fisci. l. ij. Generalit̄ etiā vbicūq̄
q̄s dolo vel lata culpa vel etiā leui inique
facit id ad qd̄ assumptus est a iudice vel a
ptibus tenet̄: vt cū notarius assumpt⁹ est
ad cōputationē litteraꝝ τ male cōputat: te/
net̄. l. cōputatōis: vt. C. de fide instru. vel
medicus qui ꝑpter ā refert de qualitate vel
quātitate vulnerū tenet̄: vñ ex. de homic.
in. c. significasti. j. dicit glo. affectare vl' ac/
ceptare quisq̄ non debet in q̄ intelligit vel
intelligere debet infirmi atē suā aliqs ꝑicu
losaz futurā. Similit̄ τ obstetrix de ꝓgna/
tura ventris. ff. de ven. inspi. cus. l. j. τ sic d̄
infinitis alijs. Quinto queri pōt: vtrum
medicus grā lucri ꝓtelans morbos teneat̄
ad restitutionē. Ad hoc dicendū q̄ absq̄
dubio tenet̄ ad restitutionē toti⁹ interesse:
q: si medicus bonoꝝ fortune: id est iudex τ
aduocat⁹ ex ꝓtelatiōe litis tenet̄ ad resti/
tutionē petendo sup̄fluas dilatiōes: mul/
to magis ꝓtelans infirmitatē in detrimen
tū corporis infirmātis. Insup Hosti. dicit in
summa ti. de penitētia. q̄ medic⁹ imperitus
tenet̄ ad restitutionē: vt ex. de eta. τ quali.
ordinā. c. ad aures. Et in glo. vbi medicus
nō culpat̄ de negligētia sed de imperitia sup
illud: remordeat: glo. si forte imꝑite medi/
cinā dedisset infirmis: imo q̄ tales impitos
sciēter eligit τ ꝓmouet sil'r tenet̄ ad restitu
tionē. Et addit Hosti. in sūma ti. de homi.
q̄ licz medico imputet̄ culpa ante factum:
puta q: se intromittit de medicina cum sit
idiota: τ culpa in facto: puta q: licz sit dis/
cretus in arte non tamē sequit̄ traditiōes
artis sed capitanei voluntatē: τ culpa post
factū: puta quia peritus erat τ sequit̄ tra/
ditiones artis sed nō adhibet diligentē cu
stodiā infirmi. Si tamē neq̄ ante factum:
neq̄ in facto: neq̄ post factuz: in culpa de/
ꝑhendat̄: non imputat̄ et si infirmus aliqs
fatuitate propria vel auaricia vel casu for/
tuito moriatur. Preterea dicit textus in/
stitut. ad. l. aquil. §. preterea si medicus. q̄
medicus curam egri derelinquēs vel male
secans: egrū est in culpa: τ ideo lege aqui/
lia tenetur ad restitutionē vel estimationē
serui quanti plurimi valuit infra annum.
Concordat lex: qua actione. § fina. cum. l.
sequēti. ff. ad. l. aqlī. Et nota generalit̄ q̄

imperitia medici annumerant culpe: vt p3 .§. preterea. sicut et iudicis ac etiam cuiuslibet artificis asserentis se peritum in arte sua. Et omnes illi ac similes tenent non solum de dolo et lata culpa sed etiam de imperitia: vt. ff. de offi. psi. l. illicitas. §. sicuti. et. ff. de var. et extraor. cogni. l. si iudex. vnde ratione asserte pule lata culpa equiparatur dolo. ff. de custo. reorum. l. ad commentariensem. Sic etiam omnes electores qui in electionibus suis ad officia quecumque spiritualia vel temporalia non respiciunt principaliter communem vtilitatem sed propriam sequuntur sensualitatem secundum priuatum. s. affectum in idoneos eligentes grauiter peccant et communicanti mulctam obligant: fiuntque participes omnium malorum que exinde sequuntur: quia regula iuris est: qui occasionem damni dat damnum dedisse videtur. Sexto queri potest: vtrum exactores tributorum: theoloneorum: pedagiorum: guidagiorum et similes aliquid plus debito secundum antiquam consuetudinem exigentes teneantur ad restitutionem. Ad hoc respondet Jo. de platea. C. de exac. tribu. li. x. in. l. j. quod tales tenentur furti si plus debito exigunt sub terrore et preeminentia dignitatis: vt dicta. l. j. etiam pro alimentis suis et familie sue vel equorum. C. de lucris aduoca. l. j. li. xij. et tenentur eis in duplum restituere a quibus exegerunt: vt. C. de supactionibus. l. j. lib. x. Porro si talia iuste debeant exigi oportet secundum Ray. quod sint antiqua et imposita ab his qui potuerunt: vt a principibus: regibus: aut presertim auctoritate ecclesie et iusta causa: vt pro defensione patrie vel transeuntium aut nauigantium: et quod recipiens faciat illud pro quo fuit institutum: vel si iam non est necesse quod paratus tamen sit si necesse fuerit. Idem est si nescit a quibus et pro quibus causis fuit institutum. Putat tamen quod ab his qui potuerunt et pro iustis causis. Uerumtamen nouum non potest imponi vel exigi nisi propter iminentem necessitatem probabilem et hoc a principe vel rege. xxiiij. q. iij. c. si quis romipetas. Septimo et vltimo queri potest de mercatoribus multis modis possere rerum caristiam inducentibus: vtrum obligantur ad restitutionem. Ad hoc dicendum quod generaliter quicumque quouis modo facit vt annona carius vendatur: vt impediendo naues vel nautas annonam adducentes ne venire possint ad locum: tenentur ad talem restitutionem: quod scilicet iterum ponant eam in bono foro ac si naues ad portum venissent. Insuper secundum leges huiusmodi punitur pena. xx. aureorum: vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. ij. in fi. et corporaliter etiam extra ordinem. ff. de extraor. crimi. l. annonam. Et idem est illo qui emit omnem quantitatem bladorum que inueniri potest: eam conseruando vt temporibus oportunis carius vendere valeat: et sic caristiam inducat: vt dicta. l. annonam. et in glo. Preterea maxime prohibita est conuentio inducentium monopolium: id est conuentionum de mercibus quibuscumque vendendis per certas aut certum modum et precium in damnum et caristiam reipublice ac contra facientes debent omnibus denudari bonis imperpetuum vel exilium trudi: vt. C. de monopoliis. in. l. vnica. Qui quod dedit arras vel emptionem omnium aromatum vel specierum ciuitatis vt ipse solus postea carius vendat: quia forte presciuit naues venientes fore submersas: dicitur facere monopolium in ciuitate et incidit in dictam penam: vt dicta. l. vnica. et compelli potest a prefecto vel ab alio officiali ad quem spectat: vel ab episcopo loci quod vendatur iusto precio secundum varietatem temporum et sterilitatem rerum: vt. ff. ad. l. falcid. l. precia rerum. et si caristie tempus exegerit cogi potest quis etiam minus iusto precio vendere: vt. ff. ad. l. rhodiam. de iac. l. ij. §. cum in eadem. v. et omnis. Insuper compelli potest quod postquam exposuit frumentum vel aliam rem venalem in foro vt amplius eandem rem ad domum reportare non possit quousque vendat. C. de iudeis. l. nemo. Similiter statui potest ad reuelandam caristiam: quod quilibet mercator ad alienas partes mittere teneatur ad granum emendum et in communi vendendum. Denique compelli quilibet potest vt ad hoc mutuet pecuniam. C. vt ne leui. emp. spe. se. excu. li. x. l. vnica. glo. ibidem. potest etiam in communi statui ne quisque emat granum vltra propriam indigentiam cum familia sustentanda: ne scilicet aliis res cariores reddat vel etiam incommoditatem habendi tribuat: hec Jo. de platea. insti. de pub. iudi. §. sunt preterea. Et infinita alia ad hec que dicta sunt reduci possunt: in quibus manifeste reperiuntur exactiones iniuste: ad quarum restitutionem faciendam quis obligatur de necessitate salutis. Quapropter dominus in euangelio merito terrenam substantiam vocauit mammonam iniquitatis: quia cum thesauro bonorum vt frequenter aggregant sibi seculares incauti et sine timore dei thesaurum viciorum. Quod a nobis auertat iesus christus.

De restitutione facienda de bonis acquisitis per ludum vel per meretricium aut fornicationem quarumcumque personarum: Sermo XII

On furtum facies:

n Exod. xx. Sexto principaliter tur/
pe lucrū sectātes obligan̄t ad re/
stitutionē faciendā. Pro quo sciendum q̄
tres gradus turpis lucri distingui possūt:
Primū est vt in ludis alee. Secūdū est tur
pius vt in meretricio: lenocinio ⁊ quibus/
dam histrionatib⁹. Tertiū vero turpissimū
A vt in simonia. Circa primū igit̄ ad primū notā/
dū est: q̄ ludus alee est oīs lud⁹ q̄ innitit̄
fortune: ⁊ oīs ludus talis est ꝓhibitus fm̄
leges. Cui⁹ ratio ē: q̄ tales ludi vt frequē/
ter exercent̄ ad spoliandū proximū bonis
suis: ⁊ hoc illicito mō. In cui⁹ argumentū
ꝑ eo q̄d ponit̄ in cōuiuio vescēdi cā ꝑmit/
tunt leges ludere familie: vt. ff. e. l. fi. Ue/
rūtamē ꝓpter maliciā hoīm ⁊ mala q̄ comi/
tant̄ oīno detestādus ē: vn̄ quicūq; ludūt
alea siue taxillis: vel qui sunt ꝑticipes aut
etiā inspectores peccāt: vt. ff. e. ꝑ totū. C. e.
in cōstitutiōe greca ⁊ marie si sunt clerici:
vt ex̄ de vi. ⁊ hone. clericoꝝ. c. clerici. ij. vbi
dr̄: ad aleas ⁊ taxillos nō ludāt ludis int̄/
sint: glo. public⁹ aleator repellit̄ a ꝓmoti/
one: vt de excess. ꝑla. inter dilectos. nec esse
debēt inspectores hui⁹ ludi: vt aut. de san.
epis. §. interdicim⁹. coll. ix. ⁊ tribus annis
arceant̄ a ministerio: vt ibidē dicit̄: ꝑcipue
tñ in illo ludo est peccatū auaricie ⁊ rapine
⁊ comitant̄ multa peccata. s. mēdacia: piu/
ria: blasphemie: deceptiones ⁊ silia: Dic
primo q̄ri pōt: vtrū acq̄sita i ludo restitutiōi
subiaceāt. Ad h̄ rñdet Ric. in. iiij. dis. xv.
q̄ quidā ludi sunt ꝓhibiti vt tornamenta
⁊ silēs ludi q̄ nō innitunt̄ fortune: sic tñ q̄
nō ꝑcipit̄ restitui homi q̄d lucrat̄ fm̄ legē
hui⁹ ludi: ideo q̄uis tales peccēt ꝯ ꝓhibi/
tionē ecclie faciētes: vt pz ex̄ de tornamē.
tñ restituere nō tenent̄. Sūt ⁊ alij ludi ꝓhi/
biti sic q̄ etiā restitutiōi ꝑcipit̄ id q̄d ludēs
tali ludo lucrat̄: sicut sunt ludi aleaꝝ: q̄ enī
tales ludi sunt ꝓhibiti non solū fm̄ leges:
vt. ff. de alea. ꝑ totū. ⁊ dicto. §. interdicim⁹.
sed etiā fm̄ canones: vt. xxxv. di. vbi dr̄. c.
epūs. aut p̄sbyter aut diacon⁹ alee deserui/
ens: aut desinat aut certe damnet̄: subdia/
conus aūt aut lector aut cātor silia faciēs:
aut desinat aut cōione ꝑuet̄: silr ⁊ laicus:
hec ibi. Porro de restitutiōe illi⁹ q̄d tali
ludo lucrat̄ q̄druplex inter doctores v̄sat̄
opinio. Prima est q̄ iura ⁊ glose tales ar/
tant ad restitutionē faciendā: q̄ ꝑ iudicē cō/
pellunt̄: q̄ si ꝑ sententiā iudicis nō artant̄
restituere nō tenent̄. Ratio eoꝝ est: q̄ talis
restitutio ꝑcepta est in penā lucrantiū: nec
iura dicūt q̄ tales ipso iure restituere tene/
ant̄: sed q̄d ab eis de iure repeti pōt: nā hō
q̄nq; pōt aliq̄d licite retinere antequā ꝑ sen/
tent. ā reddere cōpellat̄: q̄d tñ ꝑ senten. iā
iuste latā satisfacere necesse est: sicut electio
excōicati excōicatione minori nō est irrita
ipso iure: sed tñ est irritāda: sic patet plane
in textu ex̄ de cleri. excō. cele. c. si celebrat.
Silr interficiēs hoīem ꝯ iusticiā iuste pōt
hereditate ꝑuari ꝑ sententiā: sed tñ añ sentē/
tiā nō tenet̄ dimittere eā. Et hui⁹ opinio/
nis est Alex. de hal. in. iiij. pte summe: in tra/
ctatu restitutionū vbi dic̄: q̄ aleatores n̄ si
fraudē imisceant in ludis suis non tenent̄
de stricto iure ad restitutionē: q̄ peccatum
interuenit inter ptes q̄d vtriq; ꝑti placet:
⁊ obligatio cōdicti. Un̄ fm̄ peccatū illud ⁊
obligationē cōdicti: nec ille q̄ amisit de iu/
re pōt repetere: nec ille q̄ lucrat⁹ est tenet̄
restituere. Et q̄ antiqua iura iubent illud
restitui ⁊ cōcedunt actionē repetendi: ma/
gis videt̄ esse ciuilis satisfactio ⁊ pena pro
peccato q̄ obligatio ad restitutionē. Non
est enī honestū illud lucrū nec honesta oc/
cupatio i talib⁹: imo sepe multū damnosa
efficit̄ reipublice: cū actiōe ludi distrahāt̄
possessiōes ⁊ exheredent̄ successores: hinc
ad cohibitionē mali subsequentis data est
lex de aleatorib⁹. Secūda vero opinio secu/
rior ⁊ cōmunior est: que tenet q̄ eo mō quo
ludus taxilloꝝ ⁊ aleaꝝ ꝓhibitus est: eodē
mō tenet̄ hō ipso iure ad restituendū q̄d ex
eo lucrat̄: q̄ non tm̄ ꝓhibet̄ talis ludus s̄
etiā acq̄sitio lucri eius. Tertia vero opinio
se obijcit: dicēs: q̄ talis restitutio ꝑcepta ē
non ꝑ ius canonicū sed tm̄ ꝑ ius ciuile: q̄re
nō videt̄ q̄ ad hanc restitutionē sint cōstri/
cti de necessitate: nisi qui de iure legib⁹ im/
perialib⁹ sunt subiecti: ⁊ hoc in foro cōten/
tioso: nisi fuerit ⁊ alibi talis restitutio per
cōsuetudinē approbata. Quarta opinio q̄
ꝓbabilior est soluit tertiā opinionē dicēs:
q̄ talis restitutio implicite in iure canoni/
co ꝑcepta est: quia leges imꝑiales diuino
iuri nō cōtrarias: nec ꝑ ius canonicū aut ꝑ
rōnabilem ꝯtrariā ꝯsuetudinē abrogatas
iura canonica decreuerūt obseruādas: vt
patet dist. x. c. de capitulis vel ꝑceptis im/
perialib⁹ ⁊ē. et. c. q̄s aut leges. c. vestrā: et
sic tenerent̄ ad restitutionē etiā in foro cō/
scientioso. Et hui⁹ opiniōis est Ric. in. iiij.
dist. xv. Nos igit̄ qui ꝑ cōsciētia militam⁹

ꝓ securiori via dicim⁹: ꝙ aleatores ea que
lucrati sunt ab his ꝗ bona sua alienare nō
possunt: vel ꝗ reb⁹ suis supesse nō possunt:
tenent̃ indistincte ad restitutionē faciēdā
eisdē vel suis curatorib⁹. Cuiusmodi sunt
ſm Ray. furiosi: ꝓdigi: minores. xxv. an-
nis: ⁊ marie pupilli: mēte capti: surdi: ceci
muti: ī infirmitate cōtinui: serui: religiosi:
filijfamilias ꝗ nō habēt peculiū castrēse vł
q̄si vxores: administratores ⁊ siles de rebus
quarū nō sunt veri dn̄i. Silr alios ad ludū
vł magis ludendū trahētes: fraudē faciē-
tes ⁊ dolū qualitercūqꝫ cōmittentes. Qui
vo lucrant̃ ab his qui bona sua alienare
possunt: nec ad hoc inducti sunt: tales nō
obligant̃ ad faciendā restitutionē amittē-
ti. Et hec est opinio Placentini: ar. xiiij. q.
v. c. nō sane. Cui⁹ ratio est: q: in ope illicito
amisit. vnō ex̄ de vi. ⁊ ho. cleri. in. c. clerici
officia. dicit glo. ꝙ cū turpitudo versat̃ ex
vtraqꝫ pte melior est cōditio possidētis. ff.
de condi. ob tur. cau. l. si ob turpē. §. porro.
nec tamē sibi cōsulendū est retinere. Sicut
simoniace dans nō pōt illud recipe nec re-
cipiēs pōt sibi retinere: vt postea videbit̃.
Verūtn̄ si is ꝗ amisit paup est: piū videt̃ ꝙ
eidē restituat̃: dūmō p̄sumat̃ ꝙ expendat
in vsus necessarios ꝓprios vł domesticos.
Sinaūt tūc subueniendū est cū eisdē vxori
illi⁹ aut filijs aut parētibus: ꝙ si diues est
tūc alijs paupib⁹ erogari debet. Nā cū lu-
dus ille sit q̄dā expoliatio ꝓximi: nō pt q̄s
licite aliq̄d p ipm acq̄rere nec p ɔsequēs te-
nere: nec alter dignus est recipe ꝗ silr ꝓxi-
mū suū spoliare conabat̃ nisi ⁊ ipe acqui-
rens paup esset ⁊ causa elemosyne cum vo
emēdatiōis ꝓposito retineret. Deniqꝫ q̄ri
solet vulgo: vtrū ludo isto pecuniā acqui-
rens ⁊ eandē denuo pdens teneat̃ restitu-
tionē illi⁹ qd̄ lucrat⁹ erat: vtpote q: vnum
spoliauit ⁊ alteꝝ ditauit. Ad hoc dicendū
videt̃ saluo iudicio alioꝝ: ꝙ si tal' lucrat⁹
est ab eo ꝗ rem suā alienare potuit: nō te-
net̃ ad restitutionē eidē faciendā vel pau-
perib⁹ distribuēdā: exquo eandē pecuniā
numero ludēs amisit. Secus tn̄ si alteri ad
restitutionē obligat⁹ fuit: q: pecuniā alteri
debitā cū altero ludēdo pdere nō debuit.

B Nunc vo ad secūdū ꝑncipale. s. meretri-
ciū qd̄ est turpi⁹ lucrū sciendū est ꝙ mere-
triciū est duplex. Quoddā enim exercet̃ p
vagā libidinē cū diuersis sectando licꝫ nō
oēs admittat. Et sic meretrix dicit̃ ꝗ mul-
toꝝ libidini paret: vt. xxiiij. dist. c. vidua.

Quoddā etiā exercet̃ publice cū se publi-
ce cūctis exponit: ⁊ sic meretrix dicit̃ cui⁹
venalis est turpitudo. Vnō dicit̃: xxxij. q.
iiij. c. meretrices esse ⁊ ad meretrices acce-
dere ꝓhibet domin⁹. s. Deut. Sequit̃ qua-
rū venalis est turpitudo. Vnō meretriciū
est damnatū licꝫ sub dissimulatiōe ptranseat
⁊ pmittit eccl'ia forte ſm Hosti. vt mai⁹ ma-
lū euitet̃: puta vitiū zodomiticū: p̄ alijs vi-
tijs carnis summe psequēdū: nam ꝗ nimis
emūgit elicit sanguinē. Scd̄m leges etiam
meretrices vilissime sunt: lex enī eas indi-
gnas reputat legū obseruatione seu p legē
illaqueari: vt. C. de adult. l. ꝗ adulteriū.
in fi. ligat̃ tn̄ delictoꝝ penis ſm Jo. an. de
loc. c. j. sup glo. ij. nec ecclesia punit eas ne
cōmittant̃ peiora: vt pꝫ. iiij. dist. c. deniqꝫ.
Hic ḡ queri pōt: vtrū aliq̄d acq̄rens per
meretriciū vel fornicationē teneat̃ ad resti-
tutionē: p̄sertim cū de tali lucro dn̄s ꝓhi-
bet sibi oblatōꝫ offerri dicēs ī Deut. xxiij.
Non offeres mercedē ꝓstibuli ī domū dei
tui. Ad hoc rūdet Alex. de hales in dicto
tractatu restitutionū ꝙ ꝗ fornicādo acq̄rit
iure possidet qd̄ acquirit: licꝫ enī turpiter
agit ⁊ ɔ̄ legē dei meretriciū exercens: tamē
in hoc ꝙ accipit nō iniuste agit nec ɔ̄ legē.
Qd̄ sane intelligit̃ dū alter datū iuste ali-
enare potuit: eo ꝙ esset verus dn̄s cui⁹ vo-
luntas a nullo pendebat. Vn̄ licꝫ meretrix
peccat sic acq̄rendo: nō tn̄ tenet̃ restituere:
q: nō cōmittit fraudē acq̄rendo sed recipit
p̄ciū sui corpis locati ad ppetrandā forni-
cationē. Nec etiā oīs oblatio de eo facta ē
abomiabilis dn̄o: sed tm̄ publica ꝗ fit cum
scādalo: sicut si meretrices traherēt currū
a fabricā eccl'ie vel darēt sericū ꝓ ornamē-
tis aut vitrū in eccl'ia: aut oblatiōes ad al-
tare tpe misse. Hec nec sacerdos nec eccl'ia
recipe debet: ne videant̃ eaꝝ opus appro-
bare. Sed licitū est eis dare p̄uatas elemo-
synas paupibus: vel etiā offerre candelas
in ecclesia ⁊ hmōi: dūmodo nō recipiat̃ ob-
latio a sacerdote. Addit Monal. in sūma:
ꝙ si monialis est ꝗ accipit acquirit hoc ma-
nasterio: honestius tamē est ꝙ monasteriū
nō retineat sed in pios vsus expēdat: ꝙ si
de reb⁹ eccl'ie datū est: tūc eccl'ie facienda ē
restitutio. Si vo a regulari psona tūc illi⁹
monasterio fieri debet restitutio: licꝫ etiā
habuit admistrationē in monasterio. Qd̄
si datū est a seculari qui nō est sui iuris nec
habuit alienandi potestatē: tūc illi fiet re-
stitutio cui de iure competit: vt si recipiat

adulter a cõiugata tenef viro facere reſti/
tutionẽ duplicẽ.ſ.tam de receptis q̃ etiam
de dehoneſtatiõe vxoris. Hic queri põt:
vtrũ pſona regularis iniuſte recepta p ope
carnali vel de furto ſeu rapina reſt tuere
põt auctoritate ꝓpria. Ad hoc rñdet Alex.
de hales vbi ſ. q ſi adhuc extat res data
vel acqſita penes illã: nec impetrare põt a
plato q fiat reſtitutio: tũc auctoritate pro/
pria reſtituat etiã cõtradicẽte plato: q2 pl⁹
eſt obediendũ deo q̃ homib⁹. Si vo con/
ſumpta eſt tunc inanis eſt actio creditoris
quã excludit inopia debitoris. Q2 ſi con/
uerſa eſt in vtilitatẽ monaſterij vel hʒ ali/
quid cõparatũ ex re ſibi data: ſi tũc nõ põt
nec audet impetrare q fiat reſtitutio p pla
tũ: gerat bona fide negociũ monaſterij cui
debef reſtituẽdo: nõ tñ cõtradicente plato
hoc faciat ꝓpter bonũ obediẽtie: niſi ſit illa
res cõparata de pecunia eccleſie vel pſone
pulegiate: in hoc q tũc rem emptã de ſua
pecunia ſibi vẽdicare poſſit ſicẽ miles τ pu/
pillus: in quo caſu etiã cõtradicente plato
poteſt eam reſtituere. Et nota generalif q
oĩa recepta ab hiſtrione: meretrice vel for/
nicatrice in quib⁹ obligant ad reſtitutiões
nõ debent illis dare a quib⁹ receperũt: ſed
ſi ſunt bona ſpũalia debẽt dare eccleſie vel
ſucceſſorib⁹ aut ſuperiorib⁹ put melius vi/
debif expedire ad vtilẽ illoꝝ expenſionem.
Si vo ſunt bona ſecularia: tũc reſtitui de/
bent vero poſſeſſori vel adminiſtratori ad
arbitriũ boni probi viri: put melius expẽ/
di poſſunt in debitũ vſum τ vtilẽ ipi⁹ veri
poſſeſſoris. Ratio hoꝝ eſt: q2 nõ pſumif q
dans talia bona pſonis turpibus: iterũ re/
cepta debeat expendere ſm normã iuſticie
niſi ſignis euidẽtibus ĩ eo pateat mutatio
cõuerſatiõis τ praue volũtatis. Secũdo
queri põt: vtrũ pſona eccleſiaſtica dilapi/
dans patrimoniũ crucifixi paupibus debi
tũ teneaf ad reſtitutionẽ. Ad hoc reſpon/
det Monal. in ſumma in tractatu reſtitu/
tionũ: q eccliaꝝ plati τ alij clerici reſtitue/
re tenenf eccleſiaſtica bona τ paupibus de/
bita que cõſumũt in vſus illicitos ea dan/
do meretricib⁹: hiſtrionib⁹ aut alijs turpi/
bus pſonis: aut etiã cõſanguineis τ ami/
cis nõ ad nature ſuſtentationẽ vel aliã cau
ſam licitã: ſed vt eos faciãt diuites τ hono
ratos. Attẽdant hoc q̃ de humili genere na/
ti ſuos copulãt nobilibus τ diuitib⁹ cũ bo
nis ſpũalib⁹. Q2 ſi querif: vtrũ ſufficiat
q hãc reſtitutionẽ faciãt de bonis eccleſie
vt pote de fructib⁹ quos iam pceperũt vel
adhuc pcepturi ſunt. Ad hoc rñdet Hoſti.
in ti. de penitentia. q ex quo quicqd ſupeſt
eorũ vſibus de puentib⁹ eccliaꝝ paupib⁹
debeaf: ideo nõ ſufficit facere de talib⁹ ec/
cleſiaꝝ fructib⁹ reſtitutionẽ: cum habeant
bona patrimonialia aut aliunde acquiſita
q̃ ecclia: niſi qtenus ſibi ſubtraxerint de ne/
ceſſarijs: tali reſtitutionẽ facere debent de
bonis patrimonialib⁹ aut aliũde q̃ p eccle
ſiã acquiſitis. Silr oẽs pdicte pſone tenenf
reſtituere que ſic receperũt de bonis ſpũa/
lib⁹: niſi ĩ neceſſitate cauſa elemoſyne ſine
dolo τ fraude. Q2 ſi querif: an meretrix
vel etiã mathematicus vl' cõſimiles dolo:
fraude vel ſuaſiõibus aliquẽ inducẽtes vt
peccet τ pecuniã tribuat q̃ aliᷓs nõ fuiſſet
facturus teneanf ad reſtitutionẽ. Ad hoc
rñdet Inno. q danti nõ cõpetit repetitio:
cũ vtrobiqꝫ verſef turpitudo: τ ĩ hoc caſu
potior eſt cõditio poſſidẽtis. In foro tñ cõ
ſciẽtie eſt illis penitẽtia iponenda de frau/
dulẽta ſollicitatiõe. Q2tũ deniqꝫ ad ter/
tiũ pncipale.ſ. ſimonia q̃ cauſat turpiſſimũ
lucrũ ſciendũ q hec eſt fera peſſima q̃ quo/
tidie deuorat eccleſie filios: hec vulpecula
doloſa q̃ demolif vineas: hec anguis ve/
nenoſa latens in herba: id eſt vbertate bñ/
ficioꝝ. O labes execranda: qua phpudor
illuſtrior portio gregis xpi ſic dinoſcif eẽ
infecta: vt nõ ſit q̃ euadat vſqꝫ ad vnũ: cui
tamẽ hmõi ſimoniaci ꝓpter ſiltudinẽ act⁹
infideles τ heretici dicanf. Cui⁹ rõ eſt ſm
Tho. in. iiij. q2 ſic opanf ac ſi eſtimarẽt do/
na ſpũſſancti pecunia poſſideri: que.ſ. eſti/
matio eſt heretica. Vñ Greg⁹. in regiſtro: τ
habef. j.q.j.c. cum oĩs auaricia ſit idoloꝝ
ſeruitus: quiſqs hãc τ maxime in dandis
eccliaſticis honorib⁹ vigilãter nõ pcauet in/
fidelitatis pditioni ſubijcif: etiã ſi tenere
fidem quã negligit videaf. Et. c. ſe. dicit:
Tolerabilior eſt eñi macedonij τ eorũ qui
cõtra ipm ſunt ſpũſſancti impugnatoꝝ im/
pia hereſis: illi eñi creaturã τ ſeruũ dei pa
tris τ filij ſpũſanctũ delirando fatenf: iſti
ſuũ eundẽ ſpm efficiũt ſeruũ. Oĩs eñi dñs
vendit qd habet ſiue ſeruũ ſiue aliqd eorũ
que poſſidet. Silr τ qui emit dño eius vo/
lens eẽ qd emit p preciũ pecunie illud ac/
quirit: ita τ hi q̃ hanc iniquã actionẽ ope/
ranf detrahũt ſpũiſancto equaliter peccã/
tes his qui blaſphemãt dicẽtes: chriſtũ in
beelzebub eijcere demonia: atqꝫ vt veri⁹ di
cam⁹ inde cõpanf pditori: q̃ iudeis occiſo/

rib⁹ christū vendidit. Qd si obijcit illud
qd habet .j.q.j.c. placuit.§.ex hac. vbi dr:
Item opponit pphetia donū spūssancti est:
hec aūt i veteri testa.a sanctis pphetis ven
di cōsueuerat. Unde Saul ad Samuelē p
vaticinio expetendo: nō nisi cū munere ire
psūpsit: vxor etiā Hieroboā ad helem dei
nō nisi cum munere accessit. Ad hoc rñdet
ibidē illud Michee.iij. Duces eius in mu
nerib⁹ iudicabāt: sacerdotes eius in mer
cede rñdebant: et pphete eius in pecunia
diuinabāt: et sup dñm requiescebant dicētes:
Nōne dñs est in nobis: nō veniēt sup nos
mala? idcirco pp̄ter vos sion q̄si ager ara
bit: et hierl'm vt custodia pomerij erit. Ne
mo ambigat pp̄ter scelera q̄ in hoc capitu
lo legunt fuisse subuersā. Et tandē cōclu
dit q mali pphete nō boni pphetiā vende
bant: illud declarās longo pcessu et diuer
sis exemplis. Et adiūgit: Poterat Petr⁹
Simoni mago vendere qd petijt: imo pote
rat simulare vendentē? spūs enī sanct⁹ nec
vendi nec emi pōt: sed oblatā pecuniā pa
riter cū offerēte damnauit: hoc ibi. Secū
do arguit ibidē: q christ⁹ a Juda vendit⁹
auriculā serui sanauit: cui⁹ exemplo liquet
q spūssanctus et si iniste a simoniacis vena
lis putet: virtutis sue non obliuiscit: nec
desinit effectū sue grē etiā venditus. Ad h
rñdet ibidē postea.§.cū ergo. q hec simili
tudo nō valet: nō enī opat hoc spūssanct⁹
spūaliter in pfidis mercimonijs auaricie:
qd christ⁹ gessit corpaliter certi mysterij cā
ad exemplū patiētie. Sequit: Potest igit
intelligi vt a similitudine nō recedam⁹: q
sicut christ⁹ vendit⁹ nō venditori vel emēti
sed eis qui nesciētes aderāt dona sue gra
tie cōtulit p quib⁹ etiā in cruce supplicauit
sic et spūssanctus nō vendēti vel ementi sed
his q de manib⁹ eor ignorātia ducti sacra
mēta accipiūt sue grē effectū largiri pro
bat: hoc ibi. Et ca.sicut eunuchus fuit qui
Joseph compauit: ita qui gratiā mercatur
viuū semē non habet siccis genitalib⁹. Sic
quoq ignis sacrificij qui p.lxx.annos ba
bylonice captiuitatis sub aqua vixerat ex
tinctus est antiocho Jasoni vendēte sūmū
sacerdotiū: qd significat ignem spūssancti
non lucere in simoniacis sacris: qd in his
similitudinib⁹ beatus Aug⁹. notare voluit:
nisi q sacra simoniacor sic et ceteror here
ticor licz sint vera q̄tū ad formā: inania tñ
et falsa sunt q̄tū ad effectū: cū nō possint in
cordib⁹ hoim gignere vel accēdere celestē
gratiā. Qd sane intelligendū est: si simo
niace recipiunt: vñ q ab eis nō sunt reci
pienda sacramenta declarat longo pcessu
xxxj.dist.§.verū.et.§.porro. Ad lau.dei.

De simonia et eius triplici diuisione: qualit etiā in triplici munere cōmittit ac ad restitutionē obligat: Sermo XIII

On furtum facies:

Exod.xx. Dicit Ambro.tractam
de mysterijs in detestationē hui⁹
sere pessime.s. prauitatis simoniace d Hyezi
qui ponit in scriptura velut origo eiusdem
vt habet.j.q.j.c.cū ordinaret. vides inqt
q p facto auctoris successio damnat here
dis: inexpiabilis est enī venditi culpa mi
nisterij et vindicta gratie celestis transit in
posteros. Denics moabite et ceteri non in
trabūt in ecclesiā dei vsq in tertiā et quar
tā generationē: tādiu scz vt simplicius int
ptemur donec culpā actoris mltiplicis suc
cessio generationis aboleret. Sed cū illi q
in deū idolatrie errore deliquerūt: i quar
tā generationē videant esse mulctati: pfe
cto durior videt esse sentētia qua Hyezi se
men vsq ineternū p cupiditate habēdi p
phetica auctoritate damnat: psertim cum
dñs iesus p lauacri generationē omnibus
remissionē dedit peccator. Cur ergo Hyezi
semē ineternū damnat: nisi vt vitior mag
q generis semen intelligas? Sicut enī qui
filij pmissionū sunt existimant in semē bo
num: ita etiā qui erroris sūt existimant in
semen malū: nam et iudei ex patre diabolo
sunt: nō vtiq carnis successione: sed crimi
nis: ergo oms cupidi: oēs auari Hyezi le
prā cum diuitijs suis possidēt: et mala que
sita mercede non tm̄ primonij facultatē q
thesaur criminū cōgregauerūt eterno sup
plicio et breui fructu. Ad cuiusmodi leta B
le dispendiū salubriter declinādū pmo q̄ri
potest q̄d sit simonia. Ad hoc dicendū fm
Hein. hoyc: ex eo.ti.c.mandato. q due sūt
spēs simonie. Una dicit mētalis q est stu
diosa volūtas vel cupiditas emēdi vel vē
dendi aliquid spirituale vel spirituali an
nexū cum opere subsecuto. Pro quo scien
dum q nomie emptionis intelligit omnis
ptractus nō gratuit⁹ pter pmutationē q li
cite fieri pōt p epm si videat psultū: ita tñ
q ptib⁹ inter se non licet de h pacifici sicut

Inno. pōit sꝫ totū exponāt ꝛ relinquāt in
manus supioris. Per spūale aūt intelligū
tur ordines: sacramēta ꝛ similia. Per an/
nexū ꝯo spūali intelligunt ea q̄ nō sūt ita
ꝓprie spūalia sꝫ sūt spūalib⁹ annexa ꝛ quō/
ammodo alligata: sicut ius patronat⁹ ꝛ hu
iusmodi. Addit etiā cū ope subsecuto: q̄a
sola nuda volūtas interior licet iudicat pec
catū nō tā simoniā: q̄ si op⁹ sequit affectū
simoniacū: sꝫ nullū pactū accedit: simonia
iudicat: vt di. c. mādato: vbi subdit: q̄ q̄
nullo pacto sed affectu animi pcedente cō
quirunt nō obligāt ad resignationē sꝫ suffic
satisfacere p solā penitētiā ipi creatori: glo
sa ibidē: q̄ sola volūtas siue affectus animi
nō facit simoniacū sꝫ alis peccet. Sꝫ de hoc
postea videbit āpli⁹ vbi aget de intētiōe.
Secūda po species simonie dr ꝯuctionalis:
q̄ sic diffiniri pōt. Simonia est spūaliū vel
spiritualib⁹ annexoꝝ pcedēte pacto ꝓmis/
siōis: ꝯditiōis: modi: seruitij: p̄cij vl cuius/
libet tpalis receptio vel donatio. Et sic si/
monia ꝯuētional aliq̄d mētali supaddit: ꝛ
ꝯtingit tā in emēdo q̄ in vēdēdo. Qua p/
pter nomē accipit nō a Giezi q̄ donum dei
vēdere nō timuit: sed a Simone in q̄ mag⁹
cōpleta fuit rō vitij hui⁹: q̄ ad h̄ donū dei
voluit emere vt posset carius vēdere. Vñ
j. q. iij. l. saluator: subdit. Innotuisti nobis
qd̄ tibi obijcit: vtrū vēdere ecclāsticaꝝ rē
simoniacū sit: patent colligit ex hoc quod
aplus ait Simoni. Pecunia tua tecum sit
in pditiōe: q̄ existimasti donū dei pecunia
possideri: donū q̄ppe dei spūssctē: ꝛ donū
dei est res ipi ecclie oblata. Et si h̄n anim/
aduertis. Simon magus q̄ ad fidē accessit
nō spūmsan. q̄ ipe erat indign⁹: sꝫ donū ei⁹
emere voluit vt ex vēditiōe signoꝝ q̄ p eū/
dē fierēt multiplicatā pecuniam lucraret:
h̄ ibi: vñ q̄ spūalia vēdūt simoni mago con
formant in intentiōe: q̄ vero emere volunt
B ad lucrū ꝯformant eidē in actu. Secun/
do q̄rit pōt q̄tuplex sit simonia. Ad h̄ dicē/
dū fm doctores q̄ simonia triplicē h̄ꝫ diui
sionē. Prima diuisio est ista q̄ quedam di
cunt simoniaca q̄ ꝓhibita: q̄dā ꝯo ꝓhibi
ta q̄ simoniaca. Simoniaca q̄: q̄ ꝓhibita
sunt emere vel vēdere ecclāstica bñficia: q̄
q̄dā de sui natura nō sunt mala vl simonia
ca: sed ideo reddunt mala ꝛ simoniaca: q̄a
fiūt ꝯtra ꝯstitutionē ꝛ ꝓhibitionē ecclesie:
p ecclīam enī ꝓhibita sūt eo q̄ occasio ma/
li sūt. Vñ papa dispēsare pōt in simonia ta/
lis ꝯ missa: q̄ que sunt inducta auctoritate
aplica: pōt ecōuerso tolli eadē ꝯstitutione
vl auctoritate. Unde si h̄ simonia ꝑpetrat
tm̄ mētalit cū ope subsecuto nō obligat ad
restitutionē: vt di. c. mandato: exēpli gra/
tia. Si q̄s renūciat ecclie vt alteri det. s. ne
pōti: hinc Hein. ho. ꝛc: ex ne pla. vices suas
in. c. pterea: dicit q̄ in his q̄ sunt simonia/
ca: q̄ ꝓhibita nō cōmittit simonia: dūmo/
do fiat pncipe auctore ꝛ sciēte: nec tal simo
nia ꝓmulgatorē ligat: vt. ff. de legi. l. prin/
ceps. Verūtamē licet in h̄ casu simonia nō
cōmittit: adminus tñ infamia nō tollit: sꝫ
est species mali ꝛ turpe lucrū: qd̄ est uitā/
dū fm aplm ex de vi. ꝛ ho. cle. c. cū ab omi.
A qua saltē p exēplū supiores plati p cete/
ris maxie deberēt abstinere fm Hostien. ꝛ
Io. an. Secūdo q̄daꝫ dicunt ꝓhibita q̄a
simoniaca: sicut vēdere sacramenta ꝛ pure
spūalia ꝛ generalit q̄ in ve. vel no. testa. si/
moniaca iudicant: q̄ q̄ de sui natura mala
sunt ideo ꝓhibita sunt: extra de co fi. dē. c.
ex pte. j. l glo. Vñ ꝓhibita q̄ simoniaca: li
cet nō eēnt ꝓhibita tñ adhuc eēnt mala: et
p ꝯsequēs nullā habēt dispēsationē recipe
pōt: nec q̄dē papalē sicē ā pōt dispēsari cū le
ge diuina ꝛ cū lege nature. Scda diuisio ē p
mūera q̄ dant: q̄ sūt triplicia: scꝫ a manu ꝛ
ab obseq̄o ꝛ a lingua. Primuꝫ mun⁹ est a
manu de q̄ q̄rit pōt vtrū p spūalib⁹ actibus
liceat dare vl accipere pecunias vl alia tē/
poralia: sicut p ꝓbēdis: ordinibus: pdica/
tiōib⁹ aut etiā ministratiōib⁹ sacramētorū
ꝛ similib⁹: cum nemo stipēdijs suis militet
vnq̄: vt dr. j. Cor. ix. Quis inq̄t militat
stipēdijs suis vnq̄: q̄s pascit gregē ꝛ de la
cte gregis nō mādūcat? Ad h̄ rūdet Tho.
scda. 2ᵉ. q. c. q̄ sicut sacramēta dicunt spi/
ritualia: q̄ spūalē ꝯferūt gratiā: sic etiā q̄/
dā alia dicunt spūalia: q̄ et spūali pcedūt
gratia ꝛ ad eā disponūt: q̄ tñ p hōim mini/
sterū exhibent sicut ꝛ sacramēta. Oportꝫ
igit hmōi dispensatores ꝛ ministratores a
populo sustētari: iuxta illō apli. j. Cor. ix.
Si nos vob spūalia seminam⁹: magnū est
si nos carnalia vr̄a metam⁹: ꝛ cetera mul/
ta q̄ ꝯsequit ibidē de hac materia. Vēdere
q̄ aut emere in hmōi actibus qd̄ spūale ē si
moniacū est: sed accipere aut dare aliq̄d p
sustentatiōe spiritualia ministrantiū scdm
ordinationē ꝛ consuetudinē ecclesie appro
batā licitū est: ita tamen q̄ intentio desit
emptionis ꝛ venditionis: ꝛ q̄ ab inuitis
non exigatur per subtractionē spiritualiū
que sunt exhibenda: hoc enī haberet q̄uā/

dam venditionis speciē. Gratis tñ spūalibus exhibit' licite pñt statute ꝛ ꝯsuete oblationes vel quecunq; alij ꝓuentus exigi a volentib' ꝛ valentib' soluere ꝛ etiaʒ ꝑ auctoritatē supiōris ad hoc coartare vt latius videbitur infra. Uñ solerť intuēdū ē ꝙ in administratiōe spiritualiū duo sunt quasi ꝯnexa subinuicē scʒ cōmissa spūalis ptās ꝛ statutū stipendiū ab ecclīa vľ ꝯsuetudie approbata ꝓ sustentatiōe. Cui ḡ cōmittiť spūaľ potestas ex assumpto officio obligatur ad vsum potestatis sibi cōmisse in spiritualiū dispensatiōe: sicut in sacramentorū ministratiōe: delictoꝝ correctiōe: absolutione: dispēsatiōe ꝛ similibus. Habet etiā ꝓ sua sustentatiōe statuta stipendia ex redditibus ecclīasticis: ꝛ ideo si quid accipet ꝓ vsu spūalis potestatis: nō intelligiť locare operas suas quas ex debito suscepti officij ipendere debet: sed intelligiť vendere ipm gratie spūalis vsum. Et ꝓpter hoc nō licet ꝓ quacunq; dispensatiōe aliqd accipere neq; ꝓ absolutione nec etiaʒ ꝓ hoc ꝙ suos subditos corrigant vľ a corrigēdo desistāt licet tñ eis accipe ꝓcuratiōes qñ subditos visitāt: nō quasi p̄ciū correctiōis sed quasi debitū stipendiū. Si vero quis nō esset obligatus ex officio administrationē talē spiritualiū: tūc licite locare potest operas suas. Exempli grā. Ille q̄ scientiā habet non tamē suscipit hoc officiū ex quo obligetur alijs impendere vsū sciētie: ꝛ ideo licite potest p̄ciū sue doctrine vel consilij accipere: nō quasi veritatē aut sciētiā vendēdo: sed quasi operas suas locās: ꝙ si ex officio ad hoc teneret intelligeret ipam veritatē vēdere: ꝛ sic grauiter peccaret. Sicut quidaʒ instituunť in quibusdā ecclesijs ad docendū clericos eccľie ꝛ alios pauperes: ꝓ quo ab ecclīa beneficiū recipiūt: a quibus non licet eis aliqd accipere: nec ad hoc ꝙ doceant: nec ad hoc ꝙ aliqua festa faciant vľ ꝓmittant: hec ille. Secūdo queri pōt vtrū igiť xenia simoniā inducāt cū sint munera a manu. Ad hoc dicendū ꝙ si nō extendunť ad quātitatem numeri ꝛ fiūt sine pacto ꝛ sine aliqua corrupta intētione nō īducūt simoniā: alš etiā in modico cōmittiť simonia: vñ. j. q. j. c. duces: postq̄ tetigit de quarta pte sicli ꝑ Saulē dāda Samueli q̄si ꝓ pmio ꝓphetie. Et de vxore Hieroboam ad hominē dei pgēte cū. x. panib' ꝛ crustula ꝛ vase mellis quasi ꝓ p̄cio ꝓphetie. Subdit ibidē. Hec mag' in supius ꝓphete q̄ munera ꝓphetie reputāda sunt: licet potuerūt ibi q̄ ad ariolos ire ꝯsueuerāt ex mala eorū ꝯsuetudine idipm estimasse de ꝓphetis et voluisse sanctis viris offerre qđ diuinis offerre ꝯsueuerāt: h̄ ibi. Preterea sicut in foro ꝯscientie maxime ꝯsiderāda est intētio: sic etiā in foro exteriori: qꝛ de alioꝝ itētiōe iudicare nō possum': pōt tñ haberi ꝓbabilis p̄sumptio q̄ ꝯsiderāda est in trib': scʒ in q̄litate dantis ꝛ recipientis. s. an a paupe detur diuiti vľ ecōuerso: scđo ī quātitate muneris: an scʒ res sit magni vel modici p̄cij: tertio in tpe donatiōis: an scʒ instāte necessitate ꝯferať: ꝛ ꝺm hec habēda est p̄sūptio ꝓ vel ꝯtra: ar. ex de p̄sūp. c. tertio loco q̄stionis: ꝛ in glo. Et h̄ tria ponūť plane in q̄dā casu ex de simo. c. ꝛ si q̄stiōes. Secundū munus est ab obseq̄o. De quo queri potest vtrū licitū sit illud munus īpendere ꝓ spiritualibus: ꝓsertim cū dicat Grego. in registro ꝙ ecclesiasticis vtilitatib' desuientes ecclīastica dignū est remuneratiōe gaudere: ḡ ecclīasticis vtilitatib' deseruire ptinet ad mun' ab obseq̄o. Ad h̄ rñdet Tho. vbi supra ꝙ ꝑ pecuniā intelligiť oē illud cuius p̄ciū estimari pōt pecunia: māifestū est aūt ꝙ obsequiū hominis ad aliquā vtilitē ordinať qđ pōt estimari p̄cio pecunie: qꝛ mercede pecuniaria ministri cōducuntur: hinc idē est ꝙ q̄s rē spūalē det ꝓ aliquo tēporali obsequio exhibito vel exhibēdo ac si daret ꝓ pecunia data vel ꝓmissa q̄ scʒ illud obsequiū estimari posset. Et ideo sicut simonia ꝯtrahiť accipiēdo pecuniā vľ quālibet rē exteriorē qđ ptinet ad manus a manu: sic etiā ꝯtrahiť ꝑ mun' ab obseq̄o: quādo scʒ īpēdit obsequiū vľ inhonestū vt ad carnalia ordinatū: scʒ ad vtilitatē cōsāguineoꝝ suoꝝ vel patrimonij sui aut aliqđ huiusmodi: est munus ab obseq̄o ꝛ simoniacum est: ꝓsertim cū id facit principaliť ad ipetrandū aliqđ spūale. Si tñ honestū obsequiū ꝛ ad spūalia ordinatū alicui p̄lato īpenderet: puta ad eccľie vtilitatē vľ ministroꝝ eius auxiliū: ex ipsa deuotiōe obsequij reddiť dignus ecclīastico beneficio sicut etiā ꝓpter aliqua bona opera. Et sic nō intelligiť eē munus ab obsequio: nisi intēderet obseq̄ ad adipiscendū aliqđ spūale: ita ꝙ illud spirituale esset principaliť intētū: vnde si secūdaria esset eius intentio ad excitandū affectū eius qui habet dare aliqđ spirituale: ꝛ postea conferēs illud principaliter ad deū respiceret: ꝛ ad merita ꝑ

sone que per talia obseqnia ⁊ per alia do-
na cócurrũt tũc non esset simoniacum: q̄ si
obsequiũ impositũ beneficio esset pure spi
ritale: tũc etiã ex pacto dari potest bene-
ficiũ: ita q̄ accipiens ꝓmittat illud obseq-
um: sicut plane patet ex̄ de ꝓben. ⁊ dignit.
c. significatũ est nobis. Tertiũ mun⁹ est
a lingua. De quo queri potest: vtrũ liceat
sit illud munus spēdere ꝑ re spirituali: ꝑ-
sertim cũ id quod ad ꝓces alicuius fit gra
tis fieri videat: ⁊ sic nõ videt ibi locũ ha-
bere simonia q̄ ꝯsistit in emptiõe ⁊ venditi
one: sed munus a lingua intelligit si q̄s ad
ꝓces alicuius ecclasticũ beneficiũ ꝯferat.
Ad hoc rñdet Tho. vbi supra: q̄ munus a
lingua dicit vel ipã laus ptinēs ad fauorē
humanũ que sub ꝓcio cadit: ⁊ vel etiã ꝓces
ex quib⁹ acquirit fauor human⁹ vel ꝯtrarit
um euitat. Et ideo si q̄s ꝓncipalit ad h̄ in-
tendit simoniã cõmittit. Videt aũt ad hoc
ꝓncipaliter itendere q̄ preces exaudit pro
indigno: hinc factũ ipm est simoniacũ: q̄ si
ꝓces porrigant ꝑ digno tũc ipm factũ nõ
est simoniacũ: q̄ debita causa subest erḡ il-
li ꝑ q̄ ꝓces porrigant aliq̄d spũale ꝯferat
põt tñ eẽ simonia in intẽtiõe si nõ attendat
ad dignitatẽ psone sꝫ ad fauorẽ humanũ.
Preterea s̄m Tho. ⁊ Ray. si q̄s ꝑ se rogat
vt curã animaꝝ obtineat vel aliã dignitatẽ
quãtũcunq̄ sit dign⁹ ex ipã ꝓsũptiõe red-
ditur indignus: ⁊ sic ꝓces sunt ꝑ indigno
Licite tñ q̄s si indigēs est ⁊ se dignũ sentit
ꝑ se petere beneficiũ sine cura. Cõcor. Ho-
sti. ⁊ Gof. Dicũt tñ quidã q̄ indigens ⁊ di-
gnũ se sentiens petere põt beneficiũ etiam
cũ cura alaꝝ: q̄ si nõ indiget peccat etiã si
simplex beneficiũ petat: vt ptꝫ. i. q. ii. vbi
dicit. c. Clericos aũt illos ꝯuenit ecclie sti
pendiis sustẽtari q̄b⁹ parẽtũ ⁊ ꝓpinq̄rum
nulla bona suffragant: q̄ aũt bonis paren
tũ ⁊ opib⁹ sustẽtari põt: si q̄d pauperũ ē ac-
cipiũt: sacrilegiũ ꝑfecto cõmittũt ⁊ abusi-
onẽ taliũ iudiciũ sibi mãducãt ⁊ bibunt: h̄
ibi: ⁊ sũt v̄ba Hiero. ad damasũ papã. Hec
tñ opinio sane intelligẽda ē de his q̄ que-
rũt plus ꝑdesse q̄ ꝓesse: pascere q̄ pasci.
Et h̄ ostendit aplus. i. ad Thimo. iii. di. Fi
delis s̄mo. i. verus q̄ sequit. Si q̄s epãtũ
desiderat bonũ op⁹ desiderat. Glo. Paul⁹
dixit q̄ vir debet ꝓesse: hic ostendit q̄s: ⁊ q̄
scꝫ vult opari ⁊ ꝑdesse multis nomē enim
epãtus sibi ꝓpne accipit imponat opera-
tionẽ. Dicit eñi epũs ab epi q̄d est super et
copos q̄d est intendere: vnde epũs q̄si sup
intendẽs: quasi di. s̄m Aug. Nõ est desiđe
randũ ꝓpter officii dignitatẽ sed ꝓpt an-
nexũ laborẽ qui est ordinatus ad honorẽ
dei ⁊ salutẽ ꝓximi. Et extendit ad sacerdo
tes q̄ vlterius īformat quales esse debeãt
di. oportet epũm irreꝑhensibilẽ esse. i. sine
notabili vel criminoso defectu ⁊c. Tertia
denique diuisio est ex pte cõmittẽtiũ: ⁊ sic cõ
tingit quattuor modis. Primo mõ ex pte
vtriusq̄: scꝫ tã ꝯferentis q̄ recipiẽtis: ⁊ tũc
vterq̄ solũ a papa dispẽsationẽ recipe põt
in collatiõe ordinũ: vt. i. q. i. c. si q̄s epũs
ix. q. i. ab excõicatis: vnde papa difficulť
⁊ raro talẽ dispensationẽ admittit. Secun
do modo cõmittit ex pte neutri⁹: vt cũ ami
cus ordiãti ipõ ignorãte dat aliq̄d amico
ordinãtis ipõ similit ignorante: tũc eñi or-
dinatus nõ est simoniac⁹. Nihilomin⁹ ta-
mē postq̄ sciuerit statim renunciare dꝫ ad
detestationẽ criminis: vt extra de simo. c.
simoniace: vbi s̄ndit. Possunt q̄ simonia
ci nõ sunt ī suis ordinibus remanere. Glo.
dispẽsatiue: q̄ de iure renũciare tenentur
postq̄ hoc sciuerint q̄ renunciatio fiet exe-
cutioni ordinis: ⁊ tũc epũs dispẽsare pote-
rit: vt. i. q. v. c. ꝓsentiũ: q̄ ignorãte epõ pe-
cunia data fuit. Tertio cõmittit ex pte cõ-
ferentis ordines tñ: vt cũ ordinato igno-
rante amicus eius dat aliq̄d ordinatori: ⁊
tũc est idẽ casus cũ secũdo: nisi pecunia da
ta fuerit epõ: tũc eñi epũs dispẽsare nõ po-
terit ꝓpter turpitudinẽ suã: sꝫ papa: vt. i.
q. i. c. gra: vel etiam successori epĩ. Si tñ sic
ignorant ordinat⁹ postq̄ h̄ sciuerit ⁊ exe-
cutioni nõ resignauerit: sed potius ratum
habuerit vel etiã pecuniã ꝓmissã vel solu-
tã postea soluenti reddiderit simoniac⁹ iu-
dicat: vt patet eo. ti. c. ex litteris: tamē s̄m
Tan. ⁊ Gul. epũs cũ eo dispẽsare poterit.
Quarto cõmittitur ex pte ordinati tñ dã-
do scꝫ aliq̄d ordinãtis amico vel cõsiliario
vt ꝓmoueat: ⁊ cũ illo põt ēt epũs dispẽsare:
licet sciens simoniace recipiat: dũmodo tñ
ante dispẽsationẽ nõ ministrat: q̄d verũ ē in
ordinibus ante rite susceptis: nõ tñ in illo
quẽ simoniace recepit nec etiã q̄ alios or-
dines recipiat. Si tamen alter per fraudẽ
daret pecuniã vt sic ordinantis impediret
ꝓmotionem quasi simoniacam nihil obes-
set ordinando: vt eo. ti. c. sicut ex litteris.

De simonia in susceptione ordi nis que contingit quinque modis: Sermo XIIII.

Non furtum facies

n Exo.xx. Sic dicit Gratian⁹.j.q.
j.c.cū ordinaret.§.q᷑ ergo aucto/
ritate Leonis pape simoniaci nō nisi spirī
tū mendacij accipiūt fm Grego.apd̄ simo/
niacos sacerdotiū nō sufficit: bn̄dictio eo/
rū ī maledictionē cōuertit: manet apd̄ eos
anathema dādi ⁊ accipiēdi: cū sctī nō sunt
nec in corpore christi cōstituti: cū sint male
dicti nec sctificare alios pn̄t: nec corp⁹ chri
sti tradere vel accipere: nec alijs bn̄dicere
valēt. Scđm Ambro. vero anathematꝫ ob
pbrio ɔdēnant atq; a pticipatiōe corporis
⁊ sanguis christi alienāt: cū accipiat aurū
⁊ lepra def: cū inexpiabil' sit culpa venditi
ministerij. Scđm Calcedonen. ɔciliū ex ta
li ordinatiōe nihil pficere iudicant. Scđz
Gelasiū simonis dānatiōe inuoluunt: fm
Grego. nazāzenū in sacro ordine pmanere
aut renouari nulla rōne pn̄t. Ab heliseo le
pra ɔfundunt: a Petro in dānatiōe dam/
nant: a Christo vero de tēplo eijciuntur.
Quid aliud simoniacus simoniaco in sua
ordinatiōe ɔferre pōt: nisi qđ Inno. de ce/
teris hereticis testat dī. Qui pfectionem
spūs quā acceperāt scz in ecclīa pdiderūt:
id est descendēdo ab ecclīa nō dare ei⁹ ple/
nitudinē pn̄t: qui maxime opat in ordina/
tionibus quē per suā pfidiā pdiderūt. Et
iterū. Qui honorē non habuit honorem da
re nō potuit: nec ille aliquid accepit: q᷑ nil
erat in dante: sed dānationē quā habuit p
prauā manus īpositionē dedit: Hibi. Ad
cuius sanā intelligentiā ⁊ cautelā salutife/
rā in pn̄ti ſmone ɔsequēdū est de simonia
B q̄ contrahit in susceptione sacri ordinis.

Que ɔtigit pncipalit quoq; modis. Pri
mo cōtingit p falsū titulū: sicut extra e. ti.
c.p tuas.iij.casus ponit de quodā clerico
qui scz ordinari volēs nec titulū habēs ro
gauit quendā pr̄sbyterū vt ipm ad ecclīe sue
titulū psentaret: q recusante cleric⁹ firmit
repromisit q nunq̄ in ecclīa sua si p̄senta/
ret ipm aliquā peteret portionē: ⁊ sic ordi/
natus extitit ad talē presentationez: nec in
hoc egisse se putabat aliqđ illicitū: consu/
litur ergo qd iuris: cui rn̄det papa: q nisi
cum eo fuerit misericorditer dispensatum
nec ad superiores ordines ascendere nec in
suscepto debet ordine ministrare. Et addu
cit ibidem glo. triplicē causam. Primo q᷑
hic fuit munus a lingua.j.q.j.c.sunt nō/
nulli: ⁊ forte cū hoc munus a manu: sicut
cōtingere frequent assolet. Secūdo q᷑ nul
la cōductio debet interuenire: vt ptz eo.ti.c.
tua nos. Tertio q᷑ p surreptionē voluit or
dinē adipisci: vn̄ cū tali solus papa dispen
sare pōt ī ordie sic suscepto: vt ptz e.ti.c.pe
nul. in fi. tamē fm Guil. in ordinib⁹ anterī
tis susceptis p epm̄ dispensari poterit: q si
ante dispēsationē in ordie ministrauerit ir/
regularitatē incurrit: q᷑ generalit ois su/
spensus interdict⁹ vl' excōicat⁹ siue suspē/
sus fuerit a diuinis vl' ab officio vel a cele/
bratiōe misse vel aliqđ hmōi: si ɔtra faciat
efficit irregularis: vt ptz de sen. ⁊ re iudi.
li.vj.cū eterni: ⁊ de sen.excō.lib.vj.is cui.
Preterea nō solū sic ordinat⁹ sz et ordiator
illius a collatione si facti ɔscius fuerit aut
etiā ignorauerit nō facta debita inq̄sitiōe
⁊ p̄sentator ab executiōe p trienniū sūt su/
spensi: hinc etiā in collatiōe sacri ordis fa/
ciēdū est diligentissimū scrutiniū: q᷑ vt di/
citur extra de elec.c.nihil est. Si secus fue
rit incaute p̄sumptū nō solū deijciend⁹ ē in
digne pmotus: verū etiā indigne pmouēs
puniēdus. Qđ scrutiniuz de iure cōmuni
ptinet ad archidiaconū: vt ptz extra de of
fi.archid.c.vt nr̄m: q diligēt inq̄rat de ge/
nere patria. etate: titulo ad quē ordinat de
loco in q ɔuersat: de scientia: fide ⁊ alijs q
ptinent in aplica regula.j.ad Thimo.iij.
vbi dicit: q epatū desiderat bonū op⁹ de/
siderat: oportet q epm irrephensibilez esse
⁊c. quā regulā cū alijs ɔditiōib⁹ supaddi/
tis ɔsequit ecclīa lōgo pcessu in mult' di/
stin. incipiēs. xlviij. di. ca.j. q si qs sine ex/
aminatiōe sit ordinat⁹: vtpote q᷑ not⁹ ⁊ di/
gnus est: tūc nō delinquit: q᷑ tales nō sunt
examinādi. Si vero fuit indign⁹ dz depōi:
ar. ex de corpo. viti. c. exposuisti. Pōit eni
ibidē casū de quodā in abbatez pmoto: q
manu mutilatum se tacuit: qua propter pa
pa cū deponi p̄cepit. Similit si fuerit igno
tus deponi debet licet essz dign⁹: qđ decre
tum est ad ignominiā ordinantis: q ignō/
tos ordinare nō debet: vt.xxiiij.dis.c.si qs
pr̄sbyter: ⁊ in glo. multomagis: igit si fue/
rit īdign⁹. Ceterū ordinād⁹ ī examiatiōe
sua crimīa seu īpedimēta pmotionē suā ī/
pedientia mālfestare tenet: nisi cū eo fuerit
dispēsatū: vt.l.di.c.ex pn̄itētib⁹. Alioqn si
fraudulēt' sbticeri p̄suit defect⁹ nō habebit
executiōez ordis sic suscepti: vt ptz e.c. ⁊ ex
de renū. nisi cū pdc.§.psone. Silit si qs ex/
cōicatū se sciens ordines susceperit: a susce
ptis ordib⁹ ī perpetuo deponēd⁹. Si tū sa/

cā nō recolat ꝓ quo excōicationē incidā-
ri vel saltē iuris ignarus excōicatū se nesci-
at: tūc cū eo si secularis est solus papa di-
spensare poterit. Si vero regularis tūc ab-
bas eius post penitētiā iniūctā ꝛ pactā cū
eo dispensare poterit nisi adeo graue ꝛ no-
tabile fuerit ꝙ merito esset aplica sedes cō-
sulenda: vel nisi qui fecit adultus ꝛ discre-
tus fuerit ꝙ violenē ꝯtra oblusionē ꝛ igno-
rantiā ꝓsumeret: vt patet extra de sen. ex.
cū illoꝝ: vbi etiā ꝓsequit de grauib⁹ ꝛ no-
tabilibus quoꝝ absolutionē sibi reseruat:
scʒ mēbri mutilationē vel ꝯfusionē aut in-
episcopū vl abbatē violētas man⁹ iniectas
cū excessus tales ꝛ similes neqāt sine scan-
dalo ꝑteriri. Similiter si clericus percusserit
secularē nō nisi per sedē aplicā vt scādalus
caueat absolutiōis gratiā poterit ꝓmereri
ꝛc. vide latius ibidē. B Secundo pncipali-
ter quis recipit ordinē ab alieno epō sine
licentia sui diocesani: ꝛ hoc vt frequenter
impetrat ꝓce: ꝓcio vel furtiue. Intelligitur
aūt eius diocesanus in cuius diocesi est ori-
undus: vel vbi beneficiū ecclesiasticū ob-
tinuit: vel vbi domiciliū suū habet licet a-
licui natus fuerit: vt plane patet: li. vi. de
tēpo. or. c. cum nullus: vbi etiā adduē quis
illi licentiā dare potest: cum dicit. Inferi-
ores prelati: religiosi aut alij nisi eis ꝙ su-
os subditos aut clericos possint a quo vo-
luerint ordinari a sede aplica specialiē sit in-
dultū: vel officialis epi cū ad hoc se ipsius
officiū nō extēdit hmōi nequeūt licentiā i-
partiri. Epo aūt in remotis agente ipius i
spūalib⁹ vicarius generalis vel sede vacā-
te capitulū seu is ad quē tūc tēporis admi-
nistratio spiritualium noscit ꝑtinere dare
possunt licentiā ordinandi: hoc ibi. Qui-
cunqʒ ergo clericū alienū sine licētia scien-
ter vel crassa negligentia ordinare ꝓsum-
pserit per annū a collatione ordinis est su-
spensus ac interim eius clerici absqʒ sua li-
centia ꝑhr a vicinis epis ordines recipere
vt eo. ti. li. vi. c. eos. Ordinat⁹ autē h mō
priuatur executione sui ordinis: poterit ta-
men p epm restitui: vt patʒ. ix. q. ij. c. Lug-
dunēh. ꝑcipue tū li. vi. de tēpo. ord. in. c. se-
pe. h nos igit: districte precipiē ne aliquis
epus italie ꝓsumat aliquē clericū vltramō-
tanū ordinare nisi cū licentia speciali pape
vel sui diocesani: ꝙ si ꝯtrariū factū fuerit
tunc ordinati taliter absqʒ spe dispensatio-
nis sup hoc a sede apostolica obtinēde ma-
nere debent suspensi: ꝛ ordinantes illos di-

gna penitētia puniri. Causa vero tam di-
stricte ꝓhibitionis ponit li. vi. de tēpo.
ordi. vbi dicit. c. Sepe ꝯtingit ꝙ nōnulli
clerici vinculo excōicationis astricti aut apo-
state seu irregulares vel alia ordinū sacro-
rū susceptiōe indigni suā patriā in q̄ de his
habet notitia fugiētes se in remotis ptib⁹
faciūt ad hmōi ordines ꝓmoueri: nos igi-
tur volētes aiaꝝ ipoꝝ periculis obuiare s-
tatuim⁹ vt null⁹ epoꝝ italie decetero ali-
quē vltramōtanū clericū ordinare ꝓsumat
nisi a nobis specialē licētiam habeat vl ab
epo de cuius diocesi traxit originē: vl i cu-
ius diocesi beneficiatus existit p eius pa-
tētes lrās cūm rōnabilē cōtinētes q̄re ipm
noluit aut neqat ordinare. Tertio mō qs or-
dinē furtiue suscipit. Et hoc vt in pluribus
p munera solet ꝑpetrari. Pro q̄ sciēdū scdʒ
hosti. ꝙ tripliciē qs dicit furtiue ordiar⁹.
Uno mō cū qs sine ꝯsciētia ꝓpꝛij epi ꝛ sine
examinatiōe ꝓmouet ex alicui⁹ fauore vel
cupiditate muneris: vñ vt in hmōi ordiati-
onibus oia rite fiāt ordinatorib⁹ pcedendi
modus prefigit ex ꝯci. nānatēi. ꝛ ponitur
xxiiij. di. vbi dicit. c. Qñ epi ordiatiōes fa-
cere disponit oēs q̄ ad sacꝝ ministeriū ac-
cedere volūt feria quarta ante ipam ordia-
tionē vocādi sunt ad ciuitatē vna cū ꝑsby-
teris q̄ eos repńtare debēt: ꝛ tūc epus a
latere suo eligere dʒ sacerdotes ꝛ alios pru-
dentes viros gnaros diuine legis ꝛ exerci-
tatos in ecclesiasticis sanctiōib⁹: q̄ ordinādo-
rū vitā: gen⁹: patriā: etatē: institutionē: lo-
cū vbi educati sunt: si sint bñ lr̄ati: si sint i-
structi in lege dei ante oia diligentē inuesti-
gent: si fidē catholicam firmiter credāt: ꝛ
xpīs simplicib⁹ asserere qant. Ipi autē q̄-
bus cōmittit h cura cauere debent ne aut
fauoris gratia: aut cuiuscūqʒ muneris cu-
piditate illecti a vero deuiēt vt indignū et
minus idoneū ad grados sacros suscipien-
dos epi manib⁹ applicēt: qd si fecerint: ꝛ il-
le q̄ idigne accessit ab altari remouebit: et
illi q̄ donū spūssci vēdere conati sūt coram
deo iā ꝯdēnati ecclesiastica dignitate care-
būt: igit p tres ꝯtinuos dies diligentē exa-
minent: ꝛ sic sabbato q̄ ꝓbati sunt epo rep-
sentēt: h ibi. Alio mō furtiue qs dicit ordi-
nat⁹ cū ꝑter ꝯsciētiā epi recipit eodem die
oēs ordines minores simul qd fieri nō de-
bet nisi hoc obtineat eccie ꝯsuetudo: ꝛ tūc
fieri pōt cū ꝯsciētia epi. Utrūtamē vn⁹ or-
do sacer cū minorib⁹ vel duo sacri vno die
nullo mō ꝯferendi sunt vni: vt patet ex de

tēpo. ordi. c. litteras. Hinc ordinās q̄ h̄ fecerit ex certa scientia deponi debet: vt patz lj. di. c. q̄ in aliquo: q̄ si ex negligētia fecit tunc p̄uari debet potestate ɔferēdi talē ordinē: vt dicto. c. litteras. Ordinatus aūt h̄ mō ab executiōe ordīs sic suscepti suspēsus ē: vt ptz. ibidē: imo depōi dz: vt ptz. lxxvij. di. c. sbdiacon⁹: ⁊ ex̄ d̄ eo q̄ fur. or. c. inotuit Si tū iux̄ p̄te ɔsuetudīe3 q̄ttuor ordib⁹ minorib⁹ simul receptis subdiaconatū eodē die furtiue receperit p̄mitti pōt misericorditer p̄ dispēsationē in minorib⁹ tm̄ ministrare: q̄ si religionē īntrauerit ac vita moresq̄ ei⁹ exegerint: abbas si voluerit in alijs ordinibus secū pōt dispēsare: vt patet extra de eo q̄ fur. ord. sus. c. M. lator. Tertio modo cuz vno gradu omisso saltū facit. Pro q̄ sciendū q̄ ordines ordinate recipi debent sicut enumerati sunt. lxxvij. di. c. illud nos: vbi subdit̄. Si q̄s ep̄us eē meret̄ sit p̄mo ostiarius: deinde lector postea exorcista: inde sacret̄ acolytus: demū vero subdiacon⁹: deinde diaconus postea p̄sbyter. Exinde si meretur ep̄us ordinet̄. Unde quattuor minores ordines qui sunt primi reputāt̄ etiā sacramentū ⁊ imp̄mūt characterē. Uerūtamen ingr̄ū ordo ad sacramentū ordinatur nec ep̄atus nec psalmistatus nec prima tōsura reputantur inter ordines: secus autē largo modo loquendo de ordine p̄ut sc3 ē quedā deputatio ad diuinū cultū. Quicūq̄ igit̄ aliquo ordine p̄termisso de p̄dictis septē ad superiorē ascēderit licet characterē recipit: de rigore tū iuris deponi debet: etiā si nō malicia sed ignorantia vel negligentia ordinē illū p̄termisit: ⁊ ab executione superioris suspensus est quousq̄ p̄ diocesani dispensationē ad ordinē p̄termissu3 p̄moueatur. Qr̄ si ante dispēsationē hmōi ⁊ recuperationē omissi ministrauerit in ordine illo vel supiori credēs q̄ gradatim p̄motus fuisset: poterit nihilominus cu3 eo ep̄us dispēsare: si tamē scienter p̄ saltū promotus in ordīe sic suscepto vel scient̄ omisso sine dispēsatione ministrauerit ⁊ ordinis omissi recuperatiōe: tunc solus papa q̄ vlterius ascēdat cū eo dispēsare poterit: licet in ordine rite suscepti epī dispēsatio sufficiat: sicut etiā dispensare pōt cū nō ordinato ministrāte: vt patz ex̄ de cle. nō ordi. mis. c. ex lr̄is: vbi dicit̄ de quodā diacono q̄ celebrauit nō ordinatus cū q̄ ep̄us dispensare potuit vt in ordīe suscepto ministraret imposita prius penitētia salutari cū suspēsiōe ab officio biennio vl' triennio iuxta p̄uisionē epī: nunq̄ tū auctoritate epī poterit vlterius p̄moueri. Concor. Ray. Hos. Bull. Cū beneficio tū retinēdo siluē ep̄us dispēsare potuit: ne sustētatione priuat⁹ ad secularia reuerti cogat̄. Salubrius tū faceret si ad religionē transiret: hoc patet in dicto c. ex litteris. Denicq̄ licitū esse videt̄ si clericus in ordinibus minorib⁹ tātūmodo cōstitutus legat epistolā in missa sine solēnitate cantus cū ornamentis ad hoc ordinatis: vt extra de vi. ⁊ ho. cleri. c. vt quisq̄: et in glo. Quarto principalit̄ q̄s ordinem suscipit extra tp̄s ab ecclīa ɔstitutū. Pro quo sciendū q̄ ordines generalit̄ conferri p̄nt in sex t̄pibus anni: sc3 in sabbatis q̄ttuor tēpoꝝ: in sabbato āte dn̄icā in passione: ⁊ in sabbato pasche: vt patz. lxxv. di. c. vlti. Ratio quare semp in sabbato ɔferuntur ordines est f̄m Host. q̄r sabbatū signat requiē: ⁊ q̄ transit irreuocabilit̄ ad clericatū sc3 p̄ susceptionē sacri ordīs: trāsit de labore seculariū negotioꝝ ad vacādū sp̄ualibus: q̄r f3 ap̄l3. ij. Timo. ij. Nēo militās dō īplicat se negotijs secularibus: vñ. lxxxviij. di. c. fornicari: subdit̄. Antequā ecclesiastic⁹ q̄s sit licet ei negotiari facto iam non licet.

Hic queri potest: vtrū ne ordines etiam alio t̄pe ɔferri p̄nt. Dicendū q̄ sic in tribus casibus. Primo si papa voluerit subdiaconatū ⁊ dn̄icis ⁊ p̄cipuis festiuitatib⁹ ɔferre pōt: vt patet extra de tēpo. or. c. j. Secūdo pōt ep̄us eisdē diebus ɔferre miores ordines si voluerit: aliq̄b⁹ tū ⁊ nō mlt̄ ne videat̄ ordinationē facere generalē: vt e. ti. c. de eo: vbi subdit̄. Licet ep̄is dn̄icis diebus ⁊ alijs festiuis vnū aut duos ad minores p̄mouere ordines: sed ad subdiaconatū nō nisi in quattuor tēporibus aut in sabbato sctō: aut in sabbato añ dn̄icā de passione nulli ep̄oꝝ p̄terq̄ romano pōtifici liceat aliq̄s ordinare. Tertio f̄m Ray. si ī sabbato ordinationū ta3 ordinās q̄ ordinād⁹ ɔtinuaret ieiuniū vsq̄ in diē dn̄icā: tūc mane diei dn̄ice posset ɔferri sacer ordo: quia tūc mane diei dn̄ice intelligit̄ trahi ad sabbatū p̄pter ɔtinuationē ieiunij. Qr̄ sane intelligendū est de eodē ordine nō de diuersis: vtpote suscepturus erat ordinē diacōatus in sabbato: sed p̄peditus ꝑtūc eūdē suscipit modo p̄dicto in dn̄ica: quod tamē facere non expedit nisi legitima necessitate. Concor. Hostiē. Inno. ⁊ alij qō traxerunt ex capitulo lr̄as: extra de tēpo. ord. vbi po

nitur casus ꝑ oppositū de quodā scʒ qui fuit in sabbato ordinatus in diaconum ⁊ dic dn̄ica sequēti cōtinuato ieiunio fuit ordinatus in p̄sbyterū: ꝓ quo ep̄us ordinās a collatione ordinū diaconij ⁊ p̄sbyterij ac ordinatus ab executiōe sacerdotalis officij fuit suspensus donec de illis papa aliter disponeret: vnde licet ordinat⁹ extra tēpora statuta characterē recipiat: in susceptis tñ ordinibus permitti ministrare nō debet: nisi post penitentiā ɔdignā ep̄us cū eo dispenset: vt patet plane: eo. ti. c. ɔsultatiōi. Et licet hoc capitulū tm̄ loq̄ videat de sacr. ordinibus: tamē. c. cū quidā loquit de ordinibus in cōi: ⁊ ex hoc videt q in dicto. c. literas vestras: papa sibi specialit dispensationē reseruauit: qd aliquādo facit ex certa scientia vt alij magis terreant: ⁊ ipsi delinquētes puniant: vt dicit ibidē glo. verum tamē in ordinib⁹ suscipiendis s̄m quosdā ep̄us dispēsare nō potest si ante dispēsationē ministrauerit: verius tamē videt q potest: vt. ix. q. ij. lugdunen. nisi forte sibi fuisset interdicta executio ⁊ nihilominus ministrasset: quia omis suspensus: interdict⁹ vel excōicatus se diuinis ingerens efficit irregularis: nec subleuari potest nisi p papā: vt patet de sen. ⁊ re iudi. cū eterni. lib. vi. ⁊ de sen. excōmu. cū medicinalis. li. vi.

Quinto principaliter quis ordinē suscipit simpliciter mediante munere aliquo cū simoniaca prauitate: de quo munere dictū est in sermone p̄cedēti. Generalit tamē notandū est q principalit confert aliqd spirituale ꝓ pecunia vel re tpali: vel etiā obsequio sibi īpenso ad cōmodū ꝓpriū: aut etiam ꝓ fauore precū vel laudū simoniā committit: ⁊ q ꝓ aliquo spūali p̄ncipalit offert vel exhibet pecuniam vel obsequiū simoniā cōmittit. Qui vero porrigit p̄ces ꝓ se vel alio indigno aut in idoneo tā factum ē simoniacū ex intētiōe: q: respectū principalē habet nō ad honorē dei vl ad vtilitatem eccl'ie: vl ad dignitatē psone: sʒ ad fauorē hūanū vl ad p̄uatū cōmodū: nā sola intentio facit simoniacū: vt patet plane: e. ti. tua nos. Sed simonia mētalis pōt sola penitētia purgari: vt eo. ti. c. mādato: q: ecclesia nō iudicat de occlto in foro ɔtentioso: q tā maxime simoniā p̄sequit dūmō fuerit manifesta: vn̄ ex eo. ti. c. sicut simoniaca pestis sua magnitudie alios morbos vincit. Glosa: q: respectu eius cetera ꝓ nihilo reputatur: ita sine dilatiōe mox vt ei⁹ signa p aliquā psonā claruerūt de eccl'ia dei dʒ eliminari atq₃ ꝯpelli. Nimirū cū dicat. c. se. ti. talis labes huius criminis q etiā fut aduersus dn̄os ⁊ q̄libet criminosi admittunt ad accusationē ei⁹: et infames ⁊ notorij: imo meretrix: glo. q̄ alias nō ē admittēda ad accusationē vl testimōiū ꝓpt vilitatē ei⁹. Nullius eni refutat accusatio sup h̄ crimie: nisi q ꝓbata nō de zelo iusticie sʒ de malignitatis fōte pcedere videt: vt e. ti. c. lʒ heli. in fi. Ad laudē dei.

De simonia in collatione vl adceptione beneficiorum vel dignitatum: Sermo XV

Non furtum facies

Exo. xx. Scribit Greg. vniuersis ep̄is hispanis di. ⁊ habet. j. q. iij. c. audiuim⁹ dilectissimi q nos audisse oportuit sʒ audisse pfecto nō libuit: q̄sdā. s. esse sacrorū ordinū pfessores: q̄ sub muneri datiōe vl acceptiōe dei ecclias vl eaꝝ sibi bñficia vsurpāt: qd q̄dē scel⁹ iā vos nō dubiū acrit correxisse admiramur: iuste enī vterq corripiēd⁹ ē: ⁊ a sctē liminib⁹ eccl'ie submouēd⁹: ⁊ q ꝓ eccl'ie ambitu munera largit: ⁊ q vt ecclesiam adeat de eō p̄sumit accipere: iste q̄ppe donū dei emere: h aūt vendere p̄sumit a sacrilegio q̄ppe h facin⁹ nō dispar dicerī: cū id qd spōte a sacro deliberatiōis arbitrio grat' fieri dēbuit sub pecunie pactiōe causat: h ibi. Et qd execrabili⁹ ē. Greg. simoniā dicē ē heresim: vt pʒ. j. q. j. c. q̄ sacros: vbi subdit. Cū liq̄at hāc heresim an oēs a radice pestifera subrepsisse: atq₃ in ipa sua origine aplica ē detestatiōe dānatā: cur nō caueat: cur non ꝑpēdit: q: bñdictio illi i maledictiōē ɔuertit q ad h vt heretic⁹ fiat ꝓmouet. glo. ɔsecutiue fit heretic⁹. Vñ ɔcludit Ambro. vbi supra cū ordinaret ep̄o qd dedit aurū fuit: qd pdidit aīa fuit: cū āt ordinaret qd accepit aurū fait: qd dedit lepra fuit: cito turpem dedit lepra mercedē scʒ in Giezi: ⁊ pecūia male q̄sita corp⁹ alamq₃ cōmaclat. Ad euitādū igitur serā hāc pessimā ⁊ fetidissimā de ea breuit p̄sequmur. Nā post declaratiōē simōie in susceptiōe ordis: videndū ē de ea q cōmittit in collatiōe bñficioꝝ vl dignitatū: i qꝝ adeptiōe duo p̄ncipalit sūt ɔsiderāda ad euitādā simoniacā prauitatē ⁊ diuinā maledictionē. Primū ē ipa itētio q dʒ p̄ncipalit ferri ad honorē diuinū ⁊ cōēm vtilitatē

tē ecclesie ꝓfectūq; spiritualē illius qui ꝓ/
motionē recipit: nam sola intentio simōia/
cum facit: eo. ti. tua nos: vbi ponit casus
de quodā qui sua bona obtulit vt illa post
modū ꝑ ꝑbenda retineret ⁊ in canonicū re
ciperet. Rñdet papa si ꝯditio vel pactū in
teruenit simonia est: si pure sine pacto vel
ꝯditione obtulit: deinde rogās vt recipe/
retur ⁊ sua bona retineret ꝑ ꝑbenda ⁊ ca/
nonici pure ꝯsentiūt tūc licet: si tamē is q̄
talē deuotionē facit ea intētiōe ducat vt ꝑ
oblata spiritualia valeat adipisci: ⁊ cano/
nici nō essent eū nisi cōmoda tpalia perci/
perent admissuri sine dubio culpabiles am
bo iudicant corā deo: h̄ ibi. Et idē sētēduȝ
est ꝓportionabilit de muneribꝰ a lingua et
ab obsequio: vt in sermōe ꝑcedenti: hinc be/
neficia patrū filij habere nō pñt: qꝛ ꝑsumi/
tur vix vnq̄ȝ in illa collatiōe intētionē fuis
se rectificatā: vt extra de fi. ꝑsby. in diuers
capitulis: ꝑcipue in. c. ad extirpādas: vbi
subdit: si q̄ filij ꝑsbyteroꝝ ꝓuintie tue te/
neant ecclias in q̄bus patres eoꝝ tanq̄ȝ ꝑ/
sone vl' vicarij nulla ꝑsona media ministra
runt eos siue geniti sunt in sacerdotio siue
nō ab eisdem ecclijs nō differas amouere.
Glo. quilibet repellit qui quasi iuris suc/
cessores sibi ecclaim vēdicare itēdit: quia
ibi nō habȝ locū successio etiā si fuerint de
legitimo thoro: secus tamē si media ꝑso/
na itercesserit: qꝛ de iure cōi ibi ⁊ alibi pos/
sent ꝑfici. Ue tñ illis q̄ in fraudē ꝯferūt a/
liquā ꝑbendā alteri: vt sic vlterius ꝯferat
filio suo: verūtamē legitimꝰ filiꝰ in eadem
ecclia bñficiuȝ aliud obtinere pōt: eo. ti. c.
ad hec: sed illegitimꝰ non: vt. c. cū decorē:
vbi dicit filijs canonicoꝝ ꝑbēdas in eisdē
ecclesijs ꝯferri nō sinatis quoꝝ sunt cano/
nici patres eoꝝ: cū indecoꝝ sit vt in altaris
officio illegitimꝰ filius īpudico patri mini
stret: in quo vnigenitꝰ filius eterno patri
ꝓ salute humani generis victimat. Et no/
ta generaliter ꝙ periculosissimū est paren
tibus ac ꝓximis amicis gerere sollicitudi/
nē de ꝓuisione spirituali filioꝝ vel nepotū
suoꝝ etiā ꝑ solas ꝑces aut fauores: qꝛ vix
inuenit hmōi q̄ debitā habeat intentionē
aut simoniacā subterfugiat prauitatē. Nā
scđm doctores canonici q̄ mutuo cōueniūt
dicētes: canonizemꝰ nepotulos nr̄os: pla/
ceat tibi de meo: mihi placebit de tuo: vel
qui dicunt nunq̄ȝ me viuente fiat aliq̄s ca/
nonicus hic nisi fiat talis ꝑ quo rogaui si
moniā cōmittūt: qꝛ omnis pactio ⁊ ꝯuen/
tio ac aliena intētio cessare debet. Et gene
raliter quicunq; bñficiū ꝯfert ꝯsanguineo
vl' ipetrat vt ipe ꝯferēs vl' ipetrās magni/
ficet aut potentior efficiatur: vel vt eiꝰ pa/
rentela exaltet simoniā cōmittit: qꝛ tēpo/
ralē vtilitatē q̄rit. Secūdo principaliter
attendēdū est ipa etas tali statui ꝯueniēs: b
ꝑ quo sciendū ꝙ sunt duo genera benefici
orū. Primū est sine cura animaꝝ: sicut sim
plex capellania ꝑbende ⁊ multe dignitates.
Secundū est cū cura animaꝝ: sicut ecclesie
parrochiales: epatus ⁊ similia. Cum igit
aplus. j. Thi. iij. prohibeat ꝓmouere neo/
phitū. i. in fide nouellū vl' in religiōe noui
tiū: ⁊ hoc ꝓpter duas rōnes. Primo ne in/
cidāt in supbiā putātes ꝙ fides christiana
vel religio multū eis indigeat. Secūdo qꝛ
nō sunt exꝑti status ecclie vl' religiōis nec
sciunt modū ꝑsonaꝝ: nec ꝓbauerūt nec ꝓ/
bati sunt: que rōnes tangunt. xlviij. di. c.
j. ⁊. c. qm̄. Et hoc queri pōt de etate ꝯgrua
ꝑficiendoꝝ. Ad hoc dicendū ꝙ ecclia de ꝓ
pria ꝯscientia loquēs decernit tales esse ꝓ/
mouendos ad ecclesiastica bñficia q̄ reperi
unt idonei ad executionē debitā illoꝝ per
agendā. Hinc gratianꝰ in decretis ī mltis
distinctiōibus longo ꝓcessu declarat: qua
lis debeat esse in sacerdotē ordinandꝰ: ꝓse
quēs illud aplī. j. Thi. iij. vbi ponit. xiiij. cō
ditiones ad h̄ necessarias si deo debet esse
accepta ꝓmotio dicēs: Oportet epm̄ (qđ
vlterius extēdit ad sacerdotes) esse irrep/
hensibilē: vnius vxoris virū: id est non bi/
gamū: sobriū ⁊c̄. Et addit ecclia adhuc de/
cē ipedimēta in iure positiuo que pariūt fa/
ciunt. xxiij. requisita circa ordinandos: de
quibus gratia breuitatis supsedeo: qꝛ ne/
cesse est ꝙ sacerdos sicut statu sic ⁊ vita su/
pemineat ceteris: alioq̄n vt scribit Gre. ad
reges francoꝝ Theodericū ⁊ Theobertū
in quoꝝ regno regnabat pestis simoniaca
⁊ habet. j. q. j. c. fert. vbi subdit: vulnera/
to pastore quis curādis ouibꝰ adhibȝ me/
dicinā: aut quomō ppl'm orationis clipeo tu
eatur q̄ iaculis hostiū sese feriendū expōit
aut qualē fructū de se ꝓducturus est cuius
peste graui radix infecta est: maior ḡ metu
enda est locis illis calamitas vbi tales in/
tercessores ad locū regiminis adducunt qui
dei magis in se iracundiā ꝓuocent q̄ ꝑ se
metipsos placare debuerant. Et idem patȝ
extra de preben. ⁊ dignit. c. graue nimis et
absurdū est ꝙ quidā eccliaꝝ prelati cū pos
sint viros idoneos ad ecclesiasticū benefi/

cium promouere: assumere non verentur indignos: quibus nec morum honestas nec litterarum scientia suffragantur carnalitatis sequentes affectum non iudicium rationis. Unde quanta ecclesijs damna pueniant nemo sane mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi: precipimus vt pretermissis indignis idoneos assumant qui deo et ecclesijs velint et valeant gratum impendere famulatum etc. Et.c.penul.ponitur casus de quodam cum episcopus portuensis dum esset legatus in almania: dedit quandam prebendam deuolutam ad sedem apostolicam in ecclesia argentinensi rogans summum pontificem vt illam collationem benigno prosequeretur affectu: procurator autem capituli argentinensis proposuit ex aduerso consuetudinem ex antiquo inuiolabiliter obseruatam quod nullum nisi nobilem: liberum et ab vtraque parte illustrem honeste conuersationis ac eminentis scientie in suum consortium hactenus admiserant. Et infra respondet papa. Nos attendentes quod non generis sed virtutum nobilitas viteque honestas: gratum deo faciunt et idoneum seruitorem ad cuius regimen non multos secundum carnem nobiles et potentes elegit sed etiam ignobiles et pauperes: eo quod non est personarum acceptio apud deum: et vix ad dominia dignitatum nedum ad prebendas viri eminentis scientie valeant recipi: quapropter mandamus vt ipsum ad eam recipi faciatis. Glo. quia non sanguini sed vite meritis beneficia sunt conferenda: et sic de alijs in multis locis reperies. Verumtamen cum ecclesia in aliquibus passibus condescendere videatur: hoc vtique non ex animo sed permissiue cum dolore declarat admittere ad euitandum maius malum: cum accrescente mundana malicia multa cogitur dissimulare que non preualet extirpare. Exempli gratia: iura antiqua decreuerunt quod in sacerdotium promouendus esset annorum.xxx. vt patet.lxxviij.dist.sicut diffiniuit Bonifacius papa dicens.c. Si quis.xxx.etatis sue non impleuerit annos nullo modo presbyter ordinetur etiam si valde sit dignus. Et concil. Neocesariensi.c. presbyter ante.xxx.annorum etatem non ordinetur quamuis probabilis sit vite: sed obseruetur vsque ad prefinitum tempus: dominus enim.xxx.anno baptizatus est: et tunc predicauit. Et Leo papa ibidem. Quid est manus cito imponere nisi ante etatem maturitatis: ante tempus examinis: ante meritum obedientie: ante experientiam discipline sacerdotalem honorem tribuere non probatis: et quid est communicare peccatis alienis nisi talem effici ordinantem qualis ille est qui non meruit ordinari. Ut si necessitas coegerat nonnullos ante tempus illud ordinabant: vt patet ibidem.§.hoc regulariter. vbi subditur: Paulus apostolus in adolescentia a domino electus et ad predicandum missus asseritur. Ecclesia similiter necessitate exigente nonnullos ante.xxx.annum ordinare consueuit. Et.c.Si.xxx.annorum non reperiuntur et necessitas exposcit a.xxv.annis sacerdotes ordinentur. Et.lxxvij.dis.dicitur ex concil. Carthaginensi.c. Placuit vt ante xxv.annos nec diaconi ordinentur nec virgines consecrentur. Et ex concilio Agathensi.c. episcopus.ex conci. quoque Toletano.c.in veteri. Porro subdiaconi anno.xx.ordinabantur: vt eo.ti.ex sexta synodo.c. subdiaconus. non minor.xx.annorum ordinetur. Si quis vero in aliquo ordine sacerdotali preter constituta tempora ordinatus fuerit deponatur: hec ibi. Nunc autem ambitione preualente patrimonia crucifixi sibi quisque preoccupare conatur per phas nephasque ecclesiastica statuta violando: ecclesiastica bona inuadendo: prece: fauore: precio obsequio: et quotidie videtur impleri: denuo illud.iij. Regum.xiij. Hieroboam fecit de nouissimis populis sacerdotes excelsorum: quicunque volebat implebat manum suam et fiebat sacerdos excelsorum. Sic etiam ad tantam cecitatem venit ecclesia dei in plerisque mundi climatibus: quod pueris ecclesias regendas commiserunt: ambitione ceca promotores detenti ad exaltandum suos: quapropter tunc papa permissiue ecclesiastica statuta relaxare sinebat: vt patet extra de eta. et qual. in or. pfici. Ubi scribit papa archiepiscopo Cantuariensi. et suo suffraganeo.c.indecorum est vt hi debeant ecclesias regere qui non nouerunt gubernare seipsos: cum ad ecclesiarum regimen tales persone sunt admittende que discretione preeminent: et morum fulgeant honestate: nolentes igitur sustinere vt paruulis regimen ecclesiarum committatur: mandamus quatenus nemini infra annum.xxiiij.constituto personatum cuiuslibet ecclesie concedere presumatis: scituri pro certo quod si contraire presumpseritis: quod inde feceritis irritabimus et inobedientiam vestram granter puniemus. Ubi dicit glo. quod licet specialiter prohibet promouere constitutos infra.xxiiij.annum: non tamen concedit in.xxv. vel in.xxvj. imo vsque ad annum xxv. prohibentur ordinari: vt plane patet extra de elec.c.cum in cunctis. sed postquam.xxiiij.annum habuerint dissimulando sustinebit: sic dissimulando sustinet sacerdotes qui sunt notorij fornicatores quos vbique in com. iure multiplici damnatione et depositione mulctauit: vt patet.xxxij.di.c.Nullus missam audiat presbyteri quem scit concubinam indubitanter habere. Et

c.se. et extra de coha.cleri. et mu.c.quesitū.
Nūc aūt intantū hec pestis excreuit euidē/
tia facti: ꝙ eccl'ia dissimulās quasi corrige/
re nō valēs: statuit in cōcil. Constātieñ. ꝙ
null⁹ sacerdos quātūcūqȝ notori⁹ euiden/
tia facti debeat in diuinis vitari ꝙ̄diu to/
lerat' ab eccl'ia. O gen⁹ electū regale sacer/
dotiū: gens sancta et ppl'us acquisitiōis: ad
quātā degeneratōez deduxit te maledicta
pestis auaricie: cui reseruat' illud Malac.
ij. Ecce nūc ad vos mādatū hoc o sacerdo/
tes: si nolueritis audire et si nolueritis po/
nere sup cor vestrū vt detis gloriā nomini
meo. s. bñ viuēdo: vt dicit glo. mittā ī vos
egestatē: et maledicā bñdictionib⁹ vestris.
Tertiū attēdendū p̄ncipaliter est mun⁹ a
manu: obsequio vel lingua ꝓut clari⁹ ta/
ctū est in sermone p̄cedēti. Quartū autē
est virtus: qr dicit Chrys. de dignitate sa/
cerdotali li. iij. Agit' in terris sed officium
celestib⁹ negocijs cōtinet': nō eni hō nō an/
gelus: nō archangel⁹: nō aliqua alia crea/
tura: nō virt⁹: sed ip̄e sp̄ussanct⁹ hoc mun⁹
instituit: et adhuc manētes in carne miste/
rio fungi p̄stituit angelor: ergo in ꝓmotiōe
attēdere debēt nō p̄sonā s̄ virtutē: alioqn
parētes vl' ꝓmouētes ꝓmoti portabūt ini/
quitatē: sicut hely q̄ filijs sacerdotib⁹ s̄m ma/
le agētib⁹ duplicē recepit a dño vindictā:
qr cadēs retrorsum fractis ceruicib⁹ expi/
rauit: et p peccatis filior suor damnat⁹ est
vt dicit Hiero. Nimirū cū dicat Gregori⁹
omel. xvj. ꝙ nullū ab alijs maius p̄iudiciū
ꝙ̄ a sacerdotib⁹ tolerat deus qñ eos quos
ad aliorū correctionē posuit dare exempla
prauitatis cernit ex inordinata nāqȝ et in/
disciplinata multitudine sacerdotū hodie
dat' cōtemni nr̄e redēptiōis venerabile sa/
cramētū. Et Aug⁹. in ep'la quadā: et habet'
lxxxij. di. dicit sic: ꝙ nemo ampli⁹ nocet ꝙ̄
q̄ puerse agens nomē vel ordinē sanctitat'
vl' sacerdotis habet. Delinquētē nāqȝ hūc
null⁹ redarguere p̄sumit: et in exemplū cul/
pa vehemēter extendit': qñ p reuerētia or/
dinis peccator honorat'. Attendāt ḡ q̄ iu/
giter inhiāt ꝓuidere filijs et nepotib⁹ suis
de p̄rimonio crucifixi: in quib⁹ necdū nul/
lū relucet ꝓbitatis indiciū: nulla idonei/
tas: nulla argumēta virtutū: nec verent' ī
hoc terrificū futurū iudiciū illi⁹ q̄ dicebat
in p̄abolis. Ve vobis scribe et pharisei qui
circūitis mare et aridā ad faciēdū vnū ꝓse/
litū: et cū fact⁹ fuerit facit' eū filiū gehēne
duplo ꝙ̄ vos. Dissimulāt nunc collatores
ī scrutinio: s̄ nō dissimulabit christ⁹ ī iudi/
cio: cū ecōtra in p̄mitiua eccl'ia districta vi/
gebat censura. Sed nūc q̄d? Vtiqȝ infectis
pastorib⁹ inficit' vniūsitas gregis: oēs aua/
ricie studēt a maximo vsqȝ ad minimū: oēs
q̄ sua sunt querūt atqȝ suor: et his q̄ p̄matū
diligūt de cognatis suis ꝓmouēdis: ditā/
dis et exaltādis cura maior: christ⁹ aūt solo
sternit' et cōtemnit'. Adeo nāqȝ inualuit s̄
cōsuetudo maledicta. s. ꝓmouēdi s̄m affe/
ctū nō s̄m rōnem: in acceptiōe p̄sonar non
virtutū vt vix inueniat' q̄ p ostiū in ouile
ouium ingrediat': eo ꝙ caro et sanguis sibi
totū vendicāt p̄ncipatū: et si parietē foderi/
tis ad videndū horrenda in domo dei vix
aliquē ꝓmotū poteritis inuenire q̄ detesta/
bilē simonie labē p̄ualeat euadere. Nā pla/
res occurrūt corruptele obseruāde q̄s lau/
dabiles cōsuetudines vocāt: aut in bñficij
collatiōe: aut ī eiusdē cōfirmatiōe vel exā/
ī intronizatiōe et similibus. Dña auaricie sibi
potestatiue ptē vēdicat. O ꝙ̄uera snīa p̄s/
cv. dicētis: Jmmolauerūt filios su. demo.
Quintū deniqȝ attendendū est scīa ad fa/
ciendā debitā executionē assūpti officij: vt
habet' ex̄ de eta. et qli. in or. p̄fi. c. cū sit ars
artium regimē aīar: districte p̄cipimus vt
ep̄i ꝓmouēdos in sacerdotes diligēter in/
struant p se vel alios viros idoneos super
diuinis officijs et eccl'iasticis sacris qualit'
celebrare valeāt: quoniā si de cetero rudes
et ignaros ordinare p̄sumpserint: et ordina/
tores et ordinatos vltioni graui decernim⁹
subiacere: sancti⁹ enī est maxīe in ordina/
tione sacerdotū paucos bonos ꝙ̄ multos
malos habere ministros: qr si cecus cecū du/
cat ambo in foueā dilabunt'. Et. c. se. ep̄us
clarineñ. ꝓpter suā ruditatē et clericature
modicitatē deponit'. Qui ḡ p̄dictis nō at/
tentis et similibus q̄ cōcernūt diuinū honorē
ꝓpriā salutē et eccl'ie cōem vtilitatē p̄sonam
accipit: carnē diligit: sanguinē erigit cum
Gyezi et Simone diuine maledictiōis im/
p̄catione incurrit. Ad laudē dei.

De simonia in locatiōe bñficiō/rū vel ecclesiar: et collatiōe sacror vel sacramentaliū: Ser. XVI

Non furtum facies:
Exo. xx. Dicit Aug⁹. et habet'. j.
q. j. c. Si iustus minister fuerit com/
puto eū cmu Paulo q̄ gloriā suā nō querit

ri.j.Cor.iij. Ego plātaui: appollo rigauit: de⁹ aūt incrementū dedit. Qui vo sup b⁹ minister fuerit cū zabulo cōputat: sī nō cō/taminat donū xp̄i: qz p illū purus fluuius trāsit venitqz ad fertilem terrā. Scio qz la/pis et aqua fructū ferre nō pōt z p lapide/os cānales trāsit aqua ad areolas z in cā/nali lapideo nihil generat: sed ortus mul/tū fructū affert. Spūalis enī virt⁹ sacri vt lux pura ab illuminādis excipit̄: ꝫ p imū/dos trāsiens nō inqnat̄. In quib⁹ verbis ostēdere vult Aug⁹. qz sacra ab impijs sa/cerdotib⁹ mīstrata nō possūt obesse iustis: dūmō se criminū pticipes nō faciūt ea reci/piendo nō vt oportet. Ad cui⁹ euidentiā tertio loco videndū est de simonia in mini/stratiōe sacraliū. De quo q̄ri pōt: vtrū sp sit illicitū dare pecuniā vel qdcūqz munus qd pecunia mēsurari pōt p mīstratiōe sa/cramētoꝝ z sacraliū: p̄sertim cū dic̄ aplus j.Cor.ix. Nescitis qm̄ q̄ in sacrario operant̄ q̄ de sacrario sūt edūt: z q̄ altari deseruiūt cū altario pticipant̄. Ad hoc rn̄det Tho. scđa 2ᵉ.q.c. qz accipe pecuniā p spūali sa/cramētoꝝ grā crimen est simonie: qd nulla ↄsuetudine pōt excusari: qz cōsuetudo non p̄iudicat iuri naturali vel diuino. Per pe/cuniā aūt intelligit̄ oē illud qd pecunia estimari pōt: vt dicit ph̄us.iiij. Eth. Acci/pere vo aliq̄ ad sustētatiōez eoꝝ q̄ sacra mi/nistrāt fm ordinatiōez ecclie z ↄsuetudines approbatas nō est simonia nec peccatū: nō enī accipit̄ tanq̄ p̄ciū mercedis ꝫ tanq̄ sti/pendiū necessitatis. Unde sup illud.j. ad Thimo.v. Qui bn̄ p̄sunt p̄sbyteri duplici honore digni habeant̄: dicit glo. Aug. Ac/cipiāt sustētatiōnē necessitatis a pp̄lo: mer/cedē dispēsatiōis a dn̄o. Uñ Tho. in q̄libe/tis eandē q̄stionē mouēs cōcludit ibidē di/cens: qz cū in dispēsatiōe sacroꝝ vel alioꝝ aliq̄ recipiunt̄: vt in eo simonia euitet̄ tria sunt necessaria. Primo vt h̄ fiat ex cōcessi/one iuris diuini vel hūani aut saltē pie cō/suetudinis. Secūdo qz intentio sit pia non corrupta: id est qz desit intentio emēdi vel vendēdi: ꝫ intētio referat̄ ad solā ↄsuetu/dinis obseruātiā. Tertio vt sit forma ho/nesta: vt.s. nō reqrant̄ vel artent̄ p sacroꝝ subtractionē nec etiā an̄ officij exhibitionē ne petiti inst uenire videat̄: ꝫ expleto officio poterunt exigi: z si subditi dare recusant p supiorē sūt cogēdi: vt pz ex̄ de simo.c. Ad aplicā audiētiā frequēti relatiōe puenit qz quidā clerici p exequijs mortuoꝝ z bndi/ctiōe nubētiū z sibi⁹ pecuniā exigūt z ex/torquēt: z si forte eoꝝ cupiditati non fuerit satisfactū: impedimēta ficticia fraudulēter opponūt. Econtra vo quidā laici laudabilē ↄsuetudinē circa sanctā ecclīā pia deuotio/ne fideliū introductā ex fermento heretice prauitatis nitunt̄ infringere sub p̄textu ca/tholice pietatis: quapropē sup his prauas exactiōes fieri p̄hibem⁹: z pias ↄsuetudi/nes obseruari p̄cipim⁹: statuētes vt libere cōferant̄ ecclīastica sacra: z p epm̄ loci ve/ritate cognita cōpescant̄ q̄ malitiose nitūt̄ laudabilē cōsuetudinē imutare. Predicte vo exactiōes praue potissime vident̄ ex h̄ introducte: qz frequēt̄ ecclīaꝝ p̄lati faciūt eas p alios deseruire sub tā exigua portiōe qz ex ea cōuenienter nequeāt sustētari: vnde dispēdiū nō modicū spūalis p̄fectus susti/net xp̄iana religio: sic ostēdit̄ ex̄ de p̄ben. z digni. vbi dr̄.c. Extirpande ↄsuetudinis vitiū in quibusdā ptib⁹ inoleuit: qz scz par/rochialiū p̄soni ecclīaꝝ z alie quedā p̄sone puētus ipaꝝ sibi penit⁹ vendicātes p̄sby/teris eoꝝ hm̄oi deputat̄ relinquūt adeo exiguā portionē qz ex ea nequeūt sustētari. Sequit̄: Uñ fit vt in his religiōibus pene null⁹ inueniat̄ sacerdos parrochialis qui vllā vel modicā hz peritiā lr̄aꝝ. Cum igit̄ os bouis ligari nō debeat triturātis: sed q̄ seruit altario de altari viuere debet: statui/mus vt cōsuetudine q̄libet epi vel patroni seu cuiuslibet alteri⁹ nō obstāte portio p̄sby/teris ipsis sufficiēs assignet̄: h̄ ibi. Prob/pudor casus p̄dictus plurib⁹ i locis iā in/oleuit. Passim enī collegia sibi incorporāt bn̄ficia z ea faciūt tenui p̄cio deseruire: ce/tera sibi reseruātes in iudicium aīaꝝ suaꝝ. Secūda vo cā p̄dicte corruptele emanare videt̄ ex eo qz quidā p̄lati cōferūt ecclīas retētis sibi fructib⁹ vel aliq̄ saltē pte eoꝝ vl̄ etiā bn̄ficia: qd fieri nequaq̄ pōt vt tali pa/cto cōcesso.s. bn̄ficio sibi fruct⁹ retineat ex donatiōe.s. bn̄ficij puētus pcipiēs: vt ex̄ vt ecclīastica bn̄fi. sine dimi. cōfe.c. vt nostrū. vbi etiā ad maiorē distinctionē z euidētiā hui⁹ materie subdit̄ in fine. Nā cū in La/terañ. cōcil. sit p̄hibitū ne quis cōferendo beneficiū ecclesiasticū partē puentuū sui vsibus retinere p̄sumat. Et alibi reperiat̄ in canone qz ecclesiastica bn̄ficia debēt sine diminutiōe cōferri: credimus distinguen/dum vtrum qui dat spirituale beneficiū p/uentus ipius ante donationē percipiat scz ex eā iusta: nā si puent⁹ an̄ donationē non

pcepit sed alius.s. yconomus ⁊ ex donati/
one cōsequit vt ipse puent⁹ pcipiat: nō est
dubiū incedere simoniacā prauitatē. Si
vo ante donationē pcepit ipe puent⁹ cre/
dim⁹ distinguēdū vtrū ante donationē cō
stituat.s.cū suo capitulo vt ipi puent⁹ re/
tineāt ad temp⁹ p iusta cā ⁊ necessaria.s. p
debitis eccl'ie releuādis: an cōueniat cum
ipo q accepit beneficiū seu cū mediatore q/
cūqꝫ vt officio illo cōcesso retineat ipe pro/
uētus: primū eni mēbrū credim⁹ esse licitū
sm aūt dicim⁹ nō licere: hoc ibi: vide casū
plane in glo.lōgo pcessu q cōtigit in eccle/
sia Mediolanēsi.⁊ ex de censi. phibemus.
B Hic qri pōt: vtrū liceat clerico eccl'az suā
locare in totū: sicut via facti frequēter vi/
demus. Ad hoc dicendū sm Guil. q loca/
tio ⁊ cōductio hic locū nō habēt. Sed psby/
ter debet gratis facere officiū ⁊ ille gratis
expēsas puidere: ita q alr pōt honeste vi/
uere sine extorsione a subditis: ⁊ sic si loco
tibi ecclesiā: ⁊ tu cū sis psbyter locas opas
tuas vt ibi officies: non habiturus ibi als
aliquā iurisdictionē nō cōmitto simoniā.
Nō tā fieri pōt vltra temp⁹ vite locātis: qr
clericus in bnficio compat vsufructuario
qui nō est nisi ad vitā: nisi locatio facta fu/
isset nomie eccl'ie ⁊ vtiliter: tūc eni sm In/
nocē. successor tenet ad illā. xij.q.ij.c. que/
cūqꝫ suffragio. Potest etiā locator illi quē
cōducit vel cui locat fructus ecclesie cōmit
tere curā animaꝝ: vt putat Hosti. dūmodo
sine pactiōe gratis fiat cū auctoritate epi.
Et hoc pōt etiā sine auctē epi modico tem/
pore ex causa rōnabili nō tā diu: qr nec pe/
grinari pōt sine licētia epi: vt de cōse. di. v.
c. nō oportet. Verūtā nec epus nec ordina/
rius nec alius platus sub annuo censu cō/
mittere pōt vices suas: vt patet ex ne pla.
vi. suas vel eccle. sub an. cēsu cōcedant. c. j.
vbi tangit de decanis ruralib⁹: et. c. ij. qa
hoc redūdat in grauamen subditoꝝ. Et. c.
iij. vbi tangit de his q sic statuūt ad regi/
mē ecclesiaꝝ. Nā in illo. c. ecclesia accipit
p platura ipi⁹ eccl'ie q sub annuo censu cō
cedi phibet: qr quoddā spūale est: cū in. c.
sequēti id est quarto cōcedit ecclesia poni
ad firmā sub annuo censu reddēdo qd licꝫ
in pmo casu: qr ibi ecclesiā signat obuētio/
ones puenie̅tes occasione ipi⁹ eccl'ie: ⁊ sic
nullū spūale locat. Et sic ex illo. c. trahit
q licitum est vendere beneficij fructus ad
tempus. quia papa ibi cōcedit: imo nō est
prohibitū hoc facere ad totū tempus vite
sue: licꝫ nō esset honestum. Semp tamē ita
intelligendū est q nihil spūale interueniat
vt extra de rerū pmu. c. ad qstiones: vbi dr
in glo. q sic spūale cū spūali pōt cōmutari:
sic tpale cū tpali. Vide ibidē in textu nota/
bilē casum de pmutatiōe duarū ecclesiarū
Porro qtum ad collationē sacroꝝ primo
qri pōt de sacro baptismatis: an liceat pro
eo pecuniā dare si sacerdos noluerit gra/
tis baptizare ⁊ puer sit in articulo mortis:
psertim cū baptism⁹ sit ianua sacroꝝ ⁊ ad
salutē necessari⁹. Ad hoc rndet Tho. scda
2e. q. c. q sacra noue legis sunt marie spiri/
tualia inqūtū sunt spūalis grē cā q pcio
estimari nō pōt: ⁊ eius rōni repugnat q nō
gratuito det. Accipe g pecuniā pro spūali
sacroꝝ gra est crimē simonie qd nulla con/
suetudine pōt excusari vt dictū est. Si g sa/
cerdos noluerit baptizare nisi dato pcio:
tūc ille q gerit curā pueri in tali casu posset
illū baptizare: vel a quocūqꝫ alio faceret ba
ptizari. Nā qr nullo mō peccandū est: ⁊ in
casu necessitat' qlibet baptizare pōt: ideo
p eodē habendū est ac si nō essꝫ sacerdos.
Ut si adult⁹ est q petit baptizari iminente
iam mortis piculo: nec adest nisi sacerdos
petens pciū p baptismo: debet poti⁹ absqꝫ
baptismo decedere: qr tunc suppleret ei ex
baptismo flamis qd ex sacro deesset. Dato
tā gratis bnficio baptismatis: pōt eū sacer/
dos admonere de laudabili tenēda cōsue/
tudine. Secūdo qri pōt de sacro cōfirma
tiōis qtū ad materiā. s. de chrismate: vtrū
licitū sit dare nūmos chrismales. Ad hoc
rndet ex cōci. lateran. ⁊ habet ex de simo.
c. ea que de auaricie. vbi dicit: Audiuim⁹
q nūmos p chrismate ab eccl'ijs extorqtis
quos nūc cathedraticos aliqn paschalem
pstationē: interdū epalem cōsuetudinē ap/
pellatis. Glo. variatio nomis nihil pdest:
⁊ bona denoiatio malū nō excusat: quia
quodcūqꝫ nomen imponas simoniacū est:
vn sequit: Quia vo h simoniacū ee dino/
scit: mādam⁹ quaten⁹ ptextu alicui⁹ cōsue/
tudinis vl platiōis pdictos denarios nul/
laten⁹ exigatis. Glo. Cōsuetudo ista quā/
tūcunqꝫ longa nō excusat sed magis accu/
sat: hoc ibi. Sed edictum hoc nō cōpescuit
mēte reprobos: sicut p silitudinē ostendit
Chrys. i omel. sup euāgel. Mat. xxij Abeū
tes pharisei cōciliū inierūt vt caperēt iesū
in sermone: queadmodū inqt si qs claude/
re voluerit aq currētis meatū: si fuerit ex/
clusa aliq violētia: aliūde sibi semitā rūpit

sic eoꝝ malignitas ex vna pte cōclusa aliā
sibi aditū adinuenit: hec ibi. Sic etiā isto/
rū auaricia cōcilū aliud post mādatū pdi/
ctū spoliādi ecclias adinuenit: vt pȝ clari⁹
infra eo. ti. vbi dic. f. c. inantā. Sane pue/
nit ad audientiā nostrā q̄ olim quidā suf/
fraganei tui ꝓ chrismate certā cōsueuerūt
accipe pecunie quātitatē: nō metuētes pe/
nā canonicā: ⁊ correptionē tuā illudere cu
pientes: tp̄us faciēde solutiōis anticipāt:
recipiētes in media q̄dragesime qd̄ recipe
cōsueuerūt post pascha: vt eām decipiendi
diffidēt: nomē denarioꝝ variāt: q̄s pmos
chrismales: scḋo paschales dicebāt. cō/
suetudinē medie q̄dragesime nūcupantes.
Et infra. Cū enī expssius exp̄mat vēditio/
nis speciē q̄ pus recipit q̄̄ rē cōferat p̄ciosā
⁊ gratis sit grā cōferēda mādam⁹ quaten⁹
tales excessus corrigas: supradictos suffra
ganeos tuos ⁊ eoꝝ officiales a tam illicita
exactiōe cōpescens: q̄ alioꝝ culpa tibi non
c imputet̄ ad penā: hec ibi. Tertio q̄ri pōt
de sacro penitētie: vtrū ꝓ absolutiōe pote/
rit aliq̄d exigi vel exactū dari. Ad quod
rūdet canon ex̄ de simo. c. Ad aures nr̄as
puenisse nouer⁹: q̄ cū. H. quidā noīe ꝓpter
pecuniā quā debebat vinculo fuisset excō/
municatiōis astrict⁹ creditorib⁹ satisfecit:
sed excōicatorib⁹. x. libras ꝓ absolutiōe q̄/
rētibus nō valuit absolutiōis bn̄ficiū obti
nere. Glo. bn̄ficiū absolutiōis cū sit eccla/
sticū mysteriū ⁊ spūale nihil est exigenduȝ
ꝓ ip̄o p̄stando. Et ideo qui p̄ciū ꝓpter hoc
recipit est simoniac⁹. Sed id dubitari po
test: vtrū si dedisset aliquid ꝓ absolutione
ip̄ius: simoniam cōmisisset. Potest dici q̄
nō: q: iniuste sibi absolutio denegabat̄ ex
quo sibi satisfecit cū vexationē suā redime
rat: hec glo. Sequit̄ text⁹: Cū igit̄ indi/
gnū est ⁊ eccl̄ie romane ꝯ̄trā vt absolutiōis
bn̄ficiū redimat̄: districte vobis mādam⁹
quaten⁹ si p̄fatus. H. debitū soluit ipsum
gratis faciat̄ absolui si excōicatores id nō
fecerint req̄siti. Glo. nihil ḡ iudici ꝓ abso/
lutiōe directe dandū est: secus si aduersa/
rius ꝓpter eius cōtumaciā fecit sumpt⁹: q:
illos debet soluere anteq̄ absoluat̄. Silr̄ si
iudex ꝓpter hoc fecisset expēsas: q: tūc nō
dat̄ intuitu absolutiōis: si tā illum iniuste
excōicasset sine omni difficultate ⁊ grauā/
mine debet absolui. Verūtā fm Tho. scḋa
2ᵉ. q. c. Si ꝓ crimine fuisset excōicatus ⁊ in
absolutiōe aliq̄d exigeret̄: nō quasi p̄cium
absolutionis sed quasi pena culpe p̄ceden
tis: ꝓ qua fuit excōicatus: hoc licitū esset
dūmō rōnabiliter fieret. Quarto queri
potest: vtrū ꝓ ep̄is: abbatibus siue ꝓ qui/
buscūq̧ psonis ecclasticis ponēdis i sedē
siue introducēdis p̄sbyteris i ecclesiā: aut
canonicis i p̄bendā: aut ꝓ sepulturis: exe/
quijs: bn̄dictiōib⁹ ⁊ alijs sacris aliq̄d pōt
exigi vel dari: psertim cum ab antiq̄ fuerit
introducta cōsuetudo. Ad hoc rūdet cōci.
Lateranē.: ⁊ habet̄ ex de simo. c. cū in eccle/
sie. vbi subdit̄: Horribile nimis est q̄ in q̄/
busdā ecclesijs locū venalitas phibet̄ hre
ita vt ꝓ ep̄is vel abbatib⁹ siue quibuscūq̧
psonis ecclasticis ponēdis in sedē siue in/
troducēdis p̄sbyteris i ecclesiā necnō etiā
ꝓ sepulturis ⁊ exequijs mortuorū ⁊ bn̄di/
ctiōibus nubentiū siue alijs sacris aliquid
requirat̄. Putāt aūt plures ex hoc licere:
q: legē mortis: id est peccatū de longa in/
naluisse cōsuetudine arbitrant̄: nō attēdē/
tes q̄ tanto grauiora sunt crimina quāto
diutius infelicē animā detinēt alligatā: ne
igit̄ decetero fiāt ⁊ ne vel ꝓ psonis eccla/
sticis deducēdis in sedē vel sacerdotibus
instituēdis vel sepeliēdis mortuis aut bn̄/
dicendis nubētibus: aut alijs sacris aliq̄d
exigant district⁹ inhibem⁹. Si q̄s autē cō
tra hoc venire p̄sumpserit: portionē cū Gy
ezi se nouerit habiturū. Ubi arguit glo. vi
det̄ q̄ talis ꝯsuetudo nō sit reprobāda vbi
ꝓ receptiōe canonica vl̄ introductiōe psone
in ecclesiā aliq̄d recipiat̄: vt in aut̄. de san.
ep̄is. §. ꝓ ꝯsuetudinib⁹: dū tñ nō det̄ ex pa
cto vel exigat̄ s̄ spōte ex postfacto offerat̄:
sed h̄ req̄rebat̄ ex cōsuetudine qd̄ est peni/
tus reprobandū etiā si tm̄ pastus req̄rat̄:
vt infra eo. ti. vbi dicit̄. c. Jacob⁹ canonic⁹
esculanus ꝓposuit q̄ cū ip̄e in eccl̄ia apu/
neñ. sit receptus i canonicū ⁊ in fratrē: ca/
nonici eiusdē loci partē ꝓuentuū ac p̄bēde
sibi assignare recusant: quādā ꝯsuetudinē
p̄tendētes q̄ prandiū hre solebant a cano
nico recepto nouo: quo circa mādam⁹ qua
ten⁹ si ita est dictos canonicos vt tali con/
suetudine nō obstāte sibi sic̄ vni ex alijs in
ꝓuētibus ⁊ p̄benda ꝓuideant appellatiōe
remota cōpellas. Glo. ibidē: Talis cōsue/
tudo nō excusat imo peti⁹ simoniā inducit
q: ꝓ pastu vel pastellis aliq̄d exigi nō de/
bet ꝓ hmōi spūalibus. Denique queri pōt
vtrū sacerdos posset celebrare vel alia di/
uina facere ꝓ pecunia. Ad h̄ rūdet Ray. q̄
si ad illa tenebat̄ tūc aliq̄d exigere simoni/
acū est: vt pȝ. j. q. iij. c. vendentes. vbi dicit̄:

In templo vendētes sunt qui hoc qđ quibusdā iure cōpetit ad p̄miū largiunť: q̄ si non tenenť ad h̄ ⁊ eis sumpt⁹ deficit aliq̄d accipe possūt sicut ⁊ locare opas suas siue ad diem siue ad annū sicut p̄dictū est. Qđ sane intelligendū est q̄ ip̄e gratis officiare debeat siue pacto p̄cedēte causa plus ex toto quēdi: ⁊ alter grat̄ sibi dꝫ ꝓuidere de honesto victu illi⁹ diei: qꝛ sacerdos paup non debet suis stipēdijs militare: ⁊ dignus est mercēnari⁹ mercede sua. Nec iuxta p̄ceptū legis veteris alligabis os bouis triturantis. Vñ si q̄s inducit hmōi sacerdotē ad celebrādū: nec eū remunerat digno p̄cio detento: mercedis est: peccatū acclamās vindictā cēseť: q̄ si sumpt⁹ hꝫ ⁊ ad h̄ nō teneť: debet gratis facere vel cessare: al's enim ex auaricia facere videť: q̄ si forte nō esset simonia saltē mētalis: tñ esset turpe lucrum habēs speciē mali. s. auaricie defraudans pauperculos sacerdotes. Quod a nobis auertat iesus christus: Amen.

De sepultura ⁊ eius loco: electione: canonica portione: ⁊ de exequijs: ac de simonia circa funera: Sermo XVII.

Non furtum facies: Exo. xx. Quia fm̄ Grego. vltima volūtas defunctoꝝ cōseruāda est ꝓ illoꝝ volūtate corpa eoꝝ sunt tumulāda nō ꝑ arbitrio nr̄e dispositiōis: iō de sepulturis. iiij. sūt p̄ncipalit̄ ꝓsequēda. Primū est q̄ de loco sepulture: de quo dic̄ Ray. q̄ ius sepulture est qđ cōpetit eccl'ie ad sepeliendū aliq̄s in cimiterio suo. Et ꝓuenit ex pontificis assignatiōe ⁊ cōsecratiōe: vt pꝫ xiij. q. j. c. eccl'ias. Competit aūt generalit̄ ecclesijs parrochialib⁹ ⁊ etiā illis quib⁹ a iure vel ꝓuilegio cōcessū est ⁊ nō alijs: attēto tñ illo qđ habeť li. vj. de pac. vbi diciť c. pactū cū rectore ꝓrochialis eccl'ie factū a nobis ne aliq̄s vel certos ip̄ius eccl'ie parrochianos recipiat̄ ad ecclasticā sepulturā oīno seruare debetis q̄ꝗ sepultura libera sit monasterio vr̄o ab aplica sede indulta: ⁊ illi apud vos elegerint sepulturā: cū p̄dictū pactū indulto hmōi deroget: h̄ ibi. et. c. qꝛ ex eo. Hic queri pōt vtrū talis sepultura pōt emi vel vendi: p̄sertim cū legiť Geñ. xxiij. q̄ abraam emit ab Ephron speluācā duplicē i sepulturā vxoris sue. Ad hoc dicendū q̄ ip̄a sepultura emēda si ē terra ĩ cimiteriū cōsecrata: vel si fuit ibi aliq̄s sepult⁹ tūc vendi nō pōt: vt. ff. de rei ven. q̄ religiosis. Et silr̄ ē de tūba in q̄ fuit aliq̄s sepult⁹: qꝛ loc⁹ iā fact⁹ ē religiosus: vt. ff. de rel. ⁊ sūp. fu. l. ij. ⁊. xiij. q. ij. c. Questa ē nobis nereida clarissima femia: q̄ ab ea solidū ꝓ filie sue sepultura fraternitas vr̄a velit exigere: hoc aūt vitiū est: ⁊ infra. Memores qꝛ dū abraā a filijs Ebron sepulchrū p̄cio ad humandū corp⁹ cōiugis postularet: precīū accipe rēnuit: ne cōmodū videať de cadauere ꝯsecut⁹. Si ḡ tante ꝯsideratiōis pagan⁹ vir fuit: quātomagis nos q̄ sacerdotes dicimur hoc facere nō debem⁹. Et ꝯsequit̄ ibidē: q̄ si ꝯtingat aliquē in eccl'ia sepeliri oblata libalit̄ pñt accipi: h̄ p̄cipit ne debeāt exigi: ne aut venalis dicať ecclesia aut ex ꝑ rectores de mortuis ꝯliari videāť dūmō ex cadaerib⁹ sibi cōmodū vendicare studeāt. Et ibidē. c. seq̄n. ⁊ ex̄ de sepul. c. abolēde. Si vo sepultura emēda est terra pura nōdū ad vsuꝫ sepulture deputata sed deputāda: ⁊ silr̄ tūba: tūc vtiq̄ vendi licet ⁊ emi: sic fecit abraā q̄ emit terrā non cōsecratā ad vsū sepulture vt ibidē institueret sepulchra. Et addit sanct⁹ Tho. scđa 2ᵉ. q. c. q̄ apud gētiles loca sepulture deputata religiosa reputabanť. Et iō si Ephrō ꝑ iure sepulture p̄ciū intēdit accipere peccauit vendēs: licꝫ abraā non peccauit emens: qꝛ nō intēdebat emere nisi cōem terrā. Et si ḡ queriť q̄d de ecclesijs vbi diuersa sunt cimiteria vel loca ⁊ taxatū est ꝑ quāta pecunia q̄s ponať in tali vel tali loco. Ad hoc rñdet Hosti. q̄ simonia est ex̄. e. ti. audiuimus. et. c. sicut. Patet etiā. xiij. q. ij. ex cōci. Valēsi. c. p̄cipiēdū est. et ex cōci. Triburieñ. c. ecclastico. vbi subdiť. Nō hoīs est terra ⁊ plenitudo ei⁹. Si terrā vēdis inuasiōe rei dñice re⁹ teneberis: grat̄ accepisti a deo grat̄ da ꝑ eo: q̄re interdictū sit oīb⁹ oīno x̄pianis terrā mortuis vendere ⁊ debitā sepulturā denegare: nisi forte ꝓximi ⁊ amici defuncti ꝓpter nomē ⁊ redemptionē aīe defuncti gratis dare aliq̄d velint: hoc ibi. Et in diuersis alijs. c. ibidē. Sic etiā si crux specialis porteť vel quecūq̄ silia grā maledicti quest⁹ adinuēta: vt dicto. c. audiuim⁹. Deinde queri pōt vbi sepeliri debeat q̄ decedit nulla sepultura electa. Ad h̄ rñdet Jo. an. de sepul. in. c. alaꝝ. li. vj. q̄ talis sepeliri dꝫ in sepulcro parentū suorū exēplo p̄triarchaꝝ: vt. xiij. q. ij. c. Ebron. vl

i ecclia sua prochiali qd magis suadendu est ad conseruandu com pacem: maxie q: ista h consuetudo laudat. Qui si domicilium hns i ciuitate cum se trasferat ad villam rurale cau recreationis vel exercitationis: ibique decedat non electa sepultura: debet i ecclia sua parrochiali transferri. Mulier aut sine electione sepulture decedens cu viro suo vltimo cuius domicilium & bonore retinet e tumulanda: vt eo.ti.li.vj.io q. Preterea si qrit: vtru hi q alienu in casu no concesso sepeliut tenear ad restitutionem. Ad h rndet Alex.papa.iij. ext de sepul.c.cu sit liberu. dicens: Mandamus q si ita esse inueneritis prelatos compellatis: vt ossa pfate mulieris & bnficia q occasione eius sepulture recepisse noscunt memoratis fratrib cu integritate restituant: & decetero silia attentare no psumant. Et idem decipit Inno.in.e.ti.c.in nra pntia.

B Secudu pncipalit psequendu est de electione sepulture: de q li.vi.de sepul.c.aiaz piculis. Precipit vniuersis clericis tam secularib q religiosis in virtute obedientie & sub interminatione maledictionis eterne: ne inducant aliqs ad vouendu: iurandu: aut interposita fide seu alio pmittendu: vt apud eoz ecclias eligat sepulturam: aut ia electa no imutet: als electio talis e irrita: & q sic elegerint nec sepeliri pnt apud ecclias sic electas nec alibi eligere: h eino sepeliendi sunt apud ecclias apud quas sepeliendi fuissent si sepultura no elegissent. Cui etia pstitutiois supadditu est in clem.de penis.c.cupientes. q q pntu facere psupserit: alios inducendo ad iurandu: vouendu: pmittendu vt apud eos eligant aut electa no imutent: ipo facto sniaz excoicationis incurrat: a q sola a papa nisi i mortis articulo valeat absolui. Et addit in dicto c.aiaz. q religiosi vel clerici q pdictos in suis ecclis vl cimiterijs sepelire psupserit: tenent ad restoez corporu si petant: & etia oim que occasione sepulture eoru puenerut quolibet ad eosde faciendu integralit: & h infra.x.dies: qua nisi fecerit ecclie ipe apud qs sepulti fuerit & cimiteria earudem extunc sint & tadiu manent infdicta: donec fiat restitutio pdictoz. Sect tam dicendu est qn qs motu pprio voueret vel iuraret in tali loco eligere sepulturam: q: fm Host. teneret hoc seruare: nisi ex cau noua postorta excusaret: vt q factus est cons vel religiosus: vel loc ille est dissipat e & silia: sic pz supius de coditoibus subintellectis i voto vel iuramento pmisso: q si pprius sacerdos violenter rapuerit corpus illius q elegit alibi sepeliri fm Host. ius qd in eius mortuario habet & ossa restituet: vt dicto.c.cu liberu. Deinde queri pot: vtru patres eligere pnt sepulturam filijs suis morientib cu in paterna cura & ptate nutriant. Ad hoc rndet Bonifacius papa.viij.de sepul.li.vj. dicens.c.lz pater minores filios q nequeut anteq ad annos pubertatis puentat eligere sepulturam possit si psuetudo terre id habeat q voluerit sepelire: hoc ta no pot vbi hmoi psuetudo no habet: h sunt cu suis maiorib vel in ecclia parrochiali tumulandi. Quis aut filiusfamilias absqz patris assensu sibi possit eligere sepulturam: pro aia ta sua pter illius assensum nisi peculiu castrense aut q̃si castrense habeat: aliquid legare no pot: hoc ibi. Denique pactio pecuniaria sup electione sepulture fieri no pot fm Host. q: quicqd temporale daret vel pmitteret vt talis electio fieret: oino reprobandu est tanq simoniacu.j.q.ij.c. pro.

C Tertiu pncipaliter psequendu est de portione canonica qn qs eligit alibi sepeliri: de q pmo queri pot: vtru in iure sit aliq taxa determinata p portione canonica: vt p eam sopiat ois controuersia. Ad h dicendu: q de his q sepulturas eligut apud fratres pdicatores vel minores declarata e certa taxa ne materia habeant litigandi cu platis in.c.sup cathedra.§.vez de sepul.in clem. vbi dicit. Statuimus & ordinamus eade vt dictoz ordinu fres de obuentionibus omnib ta de funeralib q de quibuscuqz & quocuqz relictis distincte vel indistincte ad quescuqz certos vel determinatos vsus de qb quarta siue canonica portio dari vel exigi no consueuit vel no debet de iure: necno de datis vl qualitercuqz donatis in morte seu mortis articulo in infirmitate dantis vel donantis pcesserit de qua decesserit quomodocuqz directe vel indirecte fratribus ipis vel alijs pro eisdem quartam parte auctoritate aplica taxamus & limitamus parrochialib sacerdotib & ecclesiaru rectorib seu curatis largiri integre teneant. Uerutam vt ibide psequit de datis vel legatis ante temp infirmitatis in qua legans decedit non oportet dare quarta si sine dolo vel fraude dant vel legant ante temp illud. Si tame cum dolo & fraude talia pcuraret: obligarent ad quarta curatis dandi ac si legata fuissent in mortis articulo. Porro vltra portione hmoi no possunt parrochiales exigere: nec fres tenent

amplius impendere: nec ad hoc aliquo possunt aliqualiter coherceri. Ex quo sequitur quod cum ad eorum ecclesiam funera portantur si non defraudantur a beneficiis debitis ac si in eorum ecclesia sepelirentur propter quod beneficia ut papa premisit in eodem c. canonica portio datur: tunc etiam ad quartam dandam fratres predicti non obligantur: alias enim plus tollerent quam quartam: quod papa hic prohibet: et de electione sepulture in ecclesia aliena commodum reportaret. Secundo queri potest qualis sit exhibenda portio canonica de his qui in aliis ecclesiis sibi sepulturam exigunt. Rndet ad hoc Clemens papa iij. extra de sepul. dicto c. certificari voluisti a nobis quod illa clausula que in privilegiis solet apponi: salua iusticia illarum ecclesiarum a quibus mortuorum corpora assumuntur intelligi debeat et exponi: cum autem super hoc articulo diversa nostrorum antecessorum manauerit instituta Leone iusticiam illam quandoque tertiam: ut e. ti. c. j. quandoque mediam partem: ut eo. ti. c. relatum. et Urbano quartam fore censente. Glo. c. Urbani non habemus sed Lucii tertij: ut patet c. cum super aliquo. Sequitur: Nos tale prebemus in hac varietate responsum: ut sicut beatus Hiero. inquit unaquaeque provincia in suo sensu abundat secundum rationabilem consuetudinem regionis illa iusticia circa medietatem vel tertiam aut quartam pro locorum diversitatibus attendatur: hoc ibi. Sed quid si consuetudo non appareat. Rndet Tho. spectandam esse consuetudinem ecclesie metropolitane: quod si nec illa appareat: spectanda est consuetudo vicinarum: que si varia est: tunc dicit glo. in dicto c. certificari. quod tunc de minori summa erit intelligendum: quia in illa omnes concordant. Dicit Hoff. quod tunc quarta debetur.

Tertio queri potest de quibus rebus dari debet canonica portio. Ad hoc rndet Ray. cui concor. Hosti. quod non tantum de oblationibus cereis et aliis huiusmodi: que ecclesia in qua sepelitur recipit in die funeris: sed etiam de aliis que defunctus illi ecclesie pro anima sua reliquit. Addit Guil. hoc intelligendum esse de his que relinquuntur occasione ecclesie vel loci: secus autem si intuitu persone cuiuslibet ecclesiastice: dummodo tamen in fraudem non fiat. Et hoc intelligitur tam de mobilibus quam immobilibus. Excipiuntur tamen ornamenta ecclesie et quedam alia que ponuntur extra de testa. ubi dicitur c. de his que in ornamentis vel operis seu fabrica: luminaribus anniversario: septimo: tricesimo: sive aliis ad perpetuum divinum cultum legantur ecclesiis vel relictis piis locis canonica portio: dummodo in fraudem non fiat ut ea epus. Glo. si est consuetudo: sive parrochialis ecclesia debeat defraudari deduci non debet. Glo. hoc dictum est propter reverentiam divini cultus: multa propter religionem committi solent: nam summa est ratio que religionem facit. Sed obiicitur illud extra de sepul. in c. in nostra presentia. ubi subinfertur: parrochialis ecclesia de oblationibus legitimis et aliis que defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit preterquam de equis et armis recipiat quartam partem. Ad hoc rndet glo. ibidem: quod hoc inductum fuit in favorem terre sancte: sicut de his que relinquuntur in ornamentis ecclesie sive ad cultum divinum nihil deducitur. Erat enim ipsis hospitalariis hoc specialiter indultum in subsidium terre sancte: ut patet in textu dicti c. Et nota generaliter quod portio canonica debetur illi ecclesie ubi consuevit accipere sacramenta: ut de sepul. c. j. Quarto queri potest: si defunctus ecclesie sue reliquit x. et alteri ecclesie in qua elegit sepeliri centum utrum ecclesia sua potest agere ad canonicam portionem. Ad hoc rndet Ray. quod si legauit hoc modo quod ecclesia sua esset illis contenta: et sacerdos sciens conditionem suscepit legatum: videtur renunciasse iuri suo: nec debet ultra petere portionem. Si vero defunctus absolute reliquit et sacerdos absolute recepit: poterit nihilominus de ceteris portionem sibi vendicare: vel saltem aget ad supplementum computatis illis x. ut patet plane extra de testa. c. officij. et in glo. Quod si sepulturam elegit in ecclesia propria nihil illi legans: et aliis ecclesiis multa: tunc ab aliis ecclesiis nihil petere potest. Sed si est consuetudo quod eligentes in ecclesia propria sepulturam semper aliquid relinquant: potest tunc ecclesia repetere ab heredibus: non iure actionis: nec differendo propter hoc sepulturam: sed implorando officium superioris: extra de simo. ad apostolicam. Si tamen non est consuetudo: tunc nihil petere potest sed solis funeralibus debet esse contenta: quia tenetur ex officio cum sepelire: extra de simo. non satis. Quinto denique queri potest: si quis sepulturam eligeret apud religiosos qui post hoc illam religionem intrat et decedit: utrum locus illius religionis tenebitur ecclesie illius ad canonicam portionem. Ad hoc dicendum per distinctionem: quia aut talis intrat in infirmitate in qua moritur: et tunc tenetur ad illam portionem: ut patet plane eo. ti. c. de his. Si vero transit in sanitate vel etiam in infirmitate de qua tamen non moritur: tunc aut accipitur in confratrem alicuius loci religiosi: non oblatis bonis suis sed sibiipsi retentis et ibi sepulturam eligit: non liberatur secundum Hoff. a canonica portione: sicut nec eximitur ab episcopali iurisdictione

etiā si ipsi religiosi sint exempti: extra de p̄uile. cū τ plantare. §. de cōfratribus. c. vt p̄uilegia. Jdē Hosti. Si vero recipit̃ in cōfratrē resignando bona sua om̄ia: etiā vsūfructū τ mobilia: tūc nō tenet̃ ad canonicā portionē eccl'ie parrochiali: etiam si tēpore nouiciatus moriat̃: q: licet exire potuerit tñ nō exiuit sed in religione decessit: τ hoc sufficit ad quarte retētionē: extra eo. ti. de his Quartū deniq̄ p̄ncipalit̃ ꝓsequendū est de exequijs defunctoꝝ: de quo querī potest: vtrū simonia cōmittat̃ aliq̄d recipiendo ꝓ exequijs mortuoꝝ vel ex eo q̄ q̄s interfit exequijs vl̃ extreme vnctioni. Ad hoc rñdet Gof. τ Hosti. q̄ ꝓ hm̄oi nihil ꝑ̄z exigi: p̄t tñ cōsuetudines debēt obseruari. Unde extra de simo. c. ad nr̃az: subdit̃. Districte vobis mādam⁹ q̄ten⁹ ꝓ ministerio ecclastico exercēdo nullatenus pecuniam exigas: τ. c. cū in eccl'ie. Hec tñ sane sūt intelligēda de tali qui fuit ex officio suo obligatus ad eas faciēdas: qui vero nō ē obligatus ad hm̄oi locare pōt opas suas modo scȝ q̄m p̄hit⁹ est in p̄cedentibus. Et in similibus idē est iudiciū: vt dū q̄s vigilat sup defuncto: vel dicat psalteria vel missas. Preterea statuta que fiunt ad faciendum aliquid ad qd̄ non obligant̃ cū appositione certi tatus. Exempli gratia: q̄ tñ legauerit eccl'ie habebit crucē argenteā aut ꝓcessionē τ similia. Si statutū illud factū p verba affirmatiua nō est simonia: secus si p verba negatiua: q: tūc tollit officium pietatis scȝ q̄ ꝓcessio nō fiat gratis: vl̃ ꝓ minori p̄cio qd̄ nō licet. Ad honorē dei.

De simonia p ingressū religiōis quō videlicet licitū sit ab ingredientibus aliquid exigi τ quomodo non: Sermo XVIII

Non furtum facies

Exo. xx. Cū habeat̃ ex concilio Toletano. xj. q̄ q̄cquid inuisibil' gratie ꝯsolatiōe tribuit̃: nūq̄ q̄stib⁹ vel q̄buscūq̄ p̄mijs venūdari penit⁹ dꝫ: vt. j. q. j. quicq̄d: merito q̄rit Gratian⁹ in p̄n. j. q. ij. An ꝓ ingressu mōasterij pecunia sit exigenda vl̃ exacta ꝓsoluēda: cū vtrūq̄ licitū vtriusq̄ testamēti serie cōprobat̃. Legitur em̃. j. Regū q̄ Anna detulit secū Samuelē postq̄ ablactat⁹ fuerat in tribus vitulis τ tribus modijs farine τ amphora vini ad domū dñi in sylo. Jn actib⁹ q̄ȝ aploꝝ legit̃ q̄ multitudinis credentiū erat cor vnū τ anima vna: nec aliq̄d eoꝝ q̄ possidebant q̄sq̄ ꝓpriū esse dicebat: sed erāt illis om̄ia cōmunia: singuli vendebāt p̄dia sua τ ponebant precia eoꝝ ante pedes apostoloꝝ: vȝ quorū vnus Ananias. s. dū ꝑtē sibi reseruaret cū vxore sua Saphira sentētia maledictionis accepta ante pedes apli cecidit mortuus. Hinc liq̄do apparet q̄ ingressuri monasteriū sua debēt offerre rectoribus nec aliter sunt recipiendi nisi sua obtulerit Ad hoc ibidē rñdet q̄ aliō est sua spōte offerre: aliud exacta ꝓsoluere. Anna mater Samuelis nō exacta neq̄ petita sȝ sponte munera sacerdotibus obtulit. Credentes sua spōte offerebāt aplis vt indigentiū necessitatibus deseruirēt: q̄ instāte ꝑsecutiōe infideliū eis possidere nō libebat. Ananias q̄ȝ nō ideo dānatus est q: sua nollet offerre: sed q: spūiscō mētitus: p̄cia eoꝝ q̄ aplis obtulerat ex ꝑte fraudabat. Non ergo his auctoritatib⁹ ꝑmittit̃ rectorib⁹ ab ingressuris aliq̄d exigere sed spōte oblata suscipere: q: illud dānabile est: h̄ vero minime: h̄ ibi. Uerūtñ ad amouēdas scrupulositates quorūdā simpliciū materiā hanc ꝓfundius assumēdo τ eā clariorib⁹ declarationibus ꝓsequēdo: saluo saniori iudicio dici pōt p distinctionē q̄ s̄ȝ Hein. boyc: duplex est religio: scȝ ordinis approbati et ꝯfraternie secularis. Si ḡ loq̄mur de religione nō q̄dē ordinis approbati: sed ꝯfraternie secularis q̄ generalit̃ sūpto vocabulo religio dici pōt: tūc dicūt Ray. τ Jo. in summa ꝯfes. q̄ siue in statutis siue in ordinationib⁹ alicui⁹ cōfraternie ita dictū ē q̄ scȝ bis vel semel in anno ꝯueniāt fr̃es oēs simul ad tractādū de salute animaꝝ ad audiendū verbū dei: ad celebrandū missas τ oratiōes ꝓ viuis τ defunctis: τ ponūt certā quātitatē singulis annis ex qua reficiātur τ ꝓuideant paupes h̄ ē bonū dūmodo fit ex intētione munda τ pure in deo fixa. Absit em̃ vt ea q̄ ꝓpter bonū ac licitū facimus aut habemus: si q̄d p hoc pret̃ nr̃am voluntatē cuiq̄ mali acciderit nob' imputet̃: vt ḋ. xxiij. q. v. c. de occidēdis. Si vero ꝯfraternitates ita sint ꝯstitute q̄ nullus recipiat̃ nisi ꝓmittat se daturū singul' annis. x. tūc si fiat ꝓpter honestā causā: vt ꝓ te ꝓ alendis pauperib⁹: redimēdis captiuis τ similibus: nō est simonia nec sunt reꝓbāde: vt ḋ. xlij. di. c. Si q̄s despicit eos

eos q̄ fideliť agapes.i.cōuiuia pauperib⁹
exhibēt ⁊ ꝓpter honorē dñi ↄuocāt fr̄es: et
noluerit cōicare huiuſcemodi vocatiō ib⁹
ꝑuipēdēs qḋ geriť anathema ſit. Si vero
loq̄ↄtur de religiōe ordis approbati: tūc di
cēdū ꝙ in acceptatiōe ad ordinē duo ſūt in
ſpiciēda. Primū eſt ipa collatio ⁊ cōmūica
tio ſacre religionis cū aſſumiť ad ꝓbā vel
ad ꝓfeſſionē ⁊ ſic ꝓ eo nullo mō dandū eſt
aliqḋ munus tēporale: q: ſpūale eſt qḋ da-
tur: ſed pure debet gratis dari ſolū haben
do reſpectū ad honorē dei ⁊ ꝓfectū ↄuēt⁹.
Et ideo oportet ꝙ in feruida ⁊ nō ficta ad
deū affectione recipiat ꝑſonas idoneas re-
ligioni: idoneas dico regi ⁊ ſi non regere.
Que idoneitas ꝑncipaliť ↄſiſtit in exem-
plari ⁊ pacifica cū ꝓximo ↄuerſatiōe: ⁊ vo
luntaria ⁊ ꝓmpta ſuꝑioris ſubiectione: ne
ꝑ eius inſolentias rigor ordinis tepeſcat.
Infirmitates aūt corporales ⁊ defect⁹ na-
turales pie ſupportande ſunt: vt ipleať il-
lud apli. Alter alterius onera portate. In
hoc aūt caſu potiſſime peccant monaſteria
q̄ dotata certis ꝓuētibus fundata ↄſiſtūt
in certis ꝑſonis: ita ꝙ vna perſona mortua
alia loco eius ſubrogeť: in q̄bus vt vulgo
diciť panis gratis dať: ſed in receptiōe: in
duitiōe ⁊ ꝓfeſſione taxa cōſueta exigiť: et
ſic dato qḋ eſt tpale ꝓ collatiōe ſpūaliū mu
nus exigiť. Hic q̄ri pōt an ↄſuetudo taxe
q̄tū ſcȝ ingrediēs dare debeat ſeu ipſa ta-
xatio ꝑ ↄſuetudinē introducta reprobeť.
Et vtrū dando qḋ ↄſuetū eſt ſimonia com
mittať. Ad hoc r̄ndȝ Hein. boyc: extra de
ſimo. c. in tm̄: ꝑ diſtinctionē dicēs: ꝙ ſi q̄ri-
tur vtrū dādo ꝙ ↄſuetū eſt ſimonia cōmit
tať. Dicendū ꝙ ſi dať ex cōuētiōe vl' cōpul
ſione tūc eſt ſimoniacū: q: ſi pactū inťpōa-
tur de tali ↄſuetudine obſeruāda ſimonia
cū eſt: vt ptȝ e. ti. c. veniēs ad nos. ℱ. p̄ſby-
ter ꝓpoſuit ꝙ abbas ⁊ fr̄es ſci. R. noluerūt
eū in monachū recipere q̄uſq̧. xxx. ſolidos
dare ↄuēit: ↄuētiōe aūt facta ſeq̄nti die mo
naſticū habitū induerūt eū: ⁊ iidem mona
chi. xxx. ſolidos: abbas. x. ⁊ famuli. xij. ꝓ
paſtu aſſerētes hoc eſſe de ↄſuetudine mo-
naſterij poſtulauerūt: ⁊ infra. Mandamus
q̄tenus ſi ita eſſe inueneris abbatē ⁊ mona
chos ad reſtituendā pecuniā p̄fato. ℱ. taȝ
indigne acceptā cōpellas: ⁊ abbatē ⁊ ma-
iores ꝑſonas monaſterij ꝓ tante prauitatis
exceſſu ab officij executiōe ſuſpēdens p̄ci-
pias p̄d. eo. ℱ. vt in alio monaſterio in ha
bitu monaſtico dño ſtudeat deſeruire: hec

ibi. Unde Urbanus papa in extrauaganti
q̄ incipit. Ne in vinea dñi ſuꝑ hmōi terribi
lē ſentētiā fulminauerit: nā ibi p̄cipit oībus
p̄latis ⁊ rectorib⁹: capitul' ⁊ ↄuētib⁹ quoꝝ-
cunq̧ locoꝝ religioſoꝝ vl' eccliaſticoꝝ: ne
a ꝑſonis ingredi volētib⁹ ⁊ recipi apd eos
paſtus: prādia: pecūias: iocalia vl' alia ad
quēcunq̧ vſū deputata vl' deputāda dire-
cte vl' indirecte exigere p̄ſumāt: ꝙ ſi ſecus
egerint ſi ſūt ꝑſone ſingulares tūc tā dātes
q̄ recipiētes excōicat a ſede aplica dumta-
xat abſoluēdos. Si vero ſunt capitula ſeu
ↄuētus tūc eos ſuſpēdit a ſummo pōtifice
dūtaxat releuandos: h̄ ibi. Qz ſi gratis q̄-
dē talis ingrediens recipiť: ſed poſtea ad
talē ↄſuetudinē obſeruādā cōpelliť: tūc ſi
miliť eſt ſimonia: vt e. ti. c. Iacob⁹. Si ve-
ro ceſſāte omi ↄuētiōe ⁊ cōpulſiōe grat' da
tur qḋ eſt ↄſuetū: tūc nō cōmittiť ſimonia
q̄ ad eccliam militantē: q̄uis h̄ ſit ſimonia
cū q̄ ad deū. i. peccatū: ⁊ h̄ ex affectu malo:
vt eſt exp̄ſſū e. ti. c. in mādato: vbi ſubdiť:
ꝙ ad reſignationē ſpūaliū ⁊ tpaliū nō extē
dit mandatū q̄ nullo pactu ſꝫ affectu animi
p̄cedēte vtcūq̧ taliť acq̄runť: in q̄ caſu de
linquētib⁹ ſufficit ꝑ ſolā penitētiā ſuo ſatiſ
facere creatori. Glo. ſolus affect⁹ animi nō
facit aliquē ſimoniacū: licet al's peccet. Si
vero dat intēciōe ſincera nō peccat. Se- B
cūdū ꝑncipaliť inſpiciendū in acceptatiōe
ad ordinē eſt ipa ꝓuiſio corpal' neceſſitatis
q̄ debeť illi q̄ recipiť ad ſtatū religionis: ⁊
tūc q̄ri pōt: vtrū ſpūalibus gratis oblatis
poſſīt recipiētes aliq̄d exigere i ſubſidiū cor-
poral' ſuſtētatiōis illi⁹ q̄ recipiť cū monaſte
riū nō ſit fundatū in certo numero ꝑſonaꝝ
cū ſufficienti ꝓuiſione reddituū: nec eſt ibi
taxatio ꝑ ↄſuetudinē introducta. Ad h̄ re-
ſpōdet Hein. boyc: ex̄ de ſimo. in. c. qm̄ ſi-
mōiaca: ꝙ ſi talis receptio fit ſub pacto cō
ditiōe vl' modo: tūc nō eſt licitū: q: oīs pa-
ctio ⁊ ↄuētio in ſpūalib⁹ ceſſare dȝ: vt. j. q.
ij. c. q̄pio: in fi. extra de pac. c. vlt. ⁊ in glo.
e. ti. c. tua nos: glo. ij. vbi dicit ꝙ ꝑ illō ca-
pitulū apparet ꝙ nō licet ſub illa forma re
cipe quēpiā: recipim⁹ te in fr̄ez ſi detuleris
tecū vñ viuas: q: tūc ſpūalia nō offeruntľ li
bere. Si vero talis receptio fit ſub ꝓuiſiōe
ſeu intimatiōe ſine pacto ↄditiōe vl' modo:
tūc ſi monaſterium abūdat etiā ꝓ tali rece-
pto vel recipiēdo idē ē cū caſu p̄cedēti i fo-
ro ↄſciētie. Dič enī Guil. ꝙ ſi recipiētes fa-
ciūt exp̄ſſionē de dādo: ⁊ recipiēd⁹ tacet et
recipiť: nō poterit ibidē ꝑmanere: q: q̄ ta-

cet ꝯsentire videt: vñ habēdus ē ꝓ ꝯsētiē-
te in foro penitētiali. Nec in isto casu recte
pietes: q2 tpalibus abundant ad tpalia re
spectū habere debēt. Ueruntñ lz abundat
monasteriū: Igrediētes tñ si habuerint sal
tē ꝓ sustētatiōe victus z sūt monasterio ꝓui
dere debēt: ne cogant nutriri paupez ele-
mosynis: p̄sertim si monasteriū bonis tam
abundant aggregatis nō abutat .s. super-
flue dilapidando vl auare ꝯfundo. Uñ ar
gumētū habem⁹. j. q. ij. c. clericos: vbi sub
dit. Qui bonis parentū z opib⁹ sustētari
pūt: si qd pauperz est accipiūt: sacrilegium
pfecto cōmittut: z p abusionē taliū iudici-
um sibi mãducāt z bibūt: z trib⁹. c. seqñ.
Quicqd eni supfluū est tñ ecclie & religio
ni pauperz ē. Quō aūt mōasteriū succedit
in testamēto z ab intestato ac alia plura de
ista materia vide supius in. vj s̄moe. iiij p̄-
cepti. Si vero monasteriū est adeo tenue z
paupertate depssū q2 redditus nō sufficerēt:
tūc rñdere pūt tpalia nobis nō suffic. ut li-
bent te recipiem⁹ ad spūalia s̄ ad tpalia nō
possum⁹ nisi pleꝰ haberem⁹ possessiōes: et
tūc recipiēdus offerat se z sua: s̄ eni licitū
est dūmō assint debite circūstātie: vt eẽ de
B simo. c. tua nos: s̄m Ray. z Archi. Pro
q̄ sciendū q2 vt habet de statu mona. z re-
gu. c. periculoso: li. vj. Bonifaci⁹. viij. ibi-
dē cōstitutiōe ip̄petuū irrefragabilit va
litura p̄cepit oēs moniales cuiuscūq3 reli-
gionis vl ordinis in qbuslibet mūdi ptib⁹
existētes sub ppetua i suis monasterijs de-
bere decetero pmanere clausura: ita q2 nul
li eaz religionē tacite vl expresse pfesse sit
vel valeat eẽ q̄cūq3 rōne vel cā monasteria
ipa deinceps egrediēdi facultas zc. q̄ ibi-
dē psequit. Et postea subinfert. Sane vt
h salutare statutū cōmodi⁹ valeat obfuari
districtius inhibem⁹ ne in monasterijs or-
dinū nō mēdicātiū aliq̄ decetero recipian-
tur in sorores: nisi qt poterūt de ipoz mo-
nasterioz bonis sine puētib⁹ absq3 penu-
ria sustētari: si sec⁹ actū fuerit irritū decer-
nentes: h̄ ibi. Ex qb⁹ xbis pcis ꝯcludit q2
parētes si facultas suppetit alere tenent fi
liā ingredientē tale monasteriū: qd nō ha-
bet reddit⁹ sufficiētes ad recipiendū plees
psonas: ac comode sine penuria puidēdū
sub interminatione maledictionis eterne.
Si eni in seculo tenent eã alere z etiã dota
re pō q̄ nubit: q̄to magis dū nubit eẽno
sponso. Alioquin videt hic ex inaffectione
z vindicta quodammodo pcedere: nō fa-
nens filie dño suscēti qd illi faueret mūdo
inherēti. Argumentū expssū habem⁹. xvj.
q. vj. c. de lapsis sacerdotib⁹ q̄ trudunt in
aliquā religionē ad faciendū penitētiā q2
bona pariter tradi debēt: vt ipsi ex reb⁹ eoꝝ
subsidiū habeant: q̄ de correctiōe eoz sol-
licitudinē gerūt: ne locis in qbus dati fue
rint sint onerosi: vide longū pcessū. Secū
do dico q2 omnia bona ad filias deuoluta
ante pfessionē tenentur parentes vel tuto
res assignare mōasterio sine omni diminu-
tione: nisi filie secus disposuerint cū bonis
illis: alioquin sacrilegiū cōmittūt z male-
dictionē eterne dānationis incurrūt. Ter
tio dicunt q2 tenent succedere ab intestato
ac si in seculo remansissent sine diminutio-
ne. Nec pūt ꝯtra hoc statuta cōdi q̄ sint ali
cuius momenti: q2 noscit esse ꝯtra ius na-
ture z cōtra ius diuinū. Q2 si in seculo ma
nētes egerint furtū: rapinā z sacrilegiū cō
mittūt. Quarto dico q2 nō pūt exhereda-
re religionē intrātes nec defraudare sua le
gitima portiōe: etī si in seculo posuit meruis-
sent exheredationē: hec patēt. s. in s̄mone
vj. iiij. p̄cepti. Nūc aūt q2 parētes z amici
carnales multipharie fraudes meditant
ꝯtra dūm et suos eius ꝓ posse subtrahen-
tes ola in religiōe positis adijciētesq3 secu-
lo deditis: q2 carnales carnalia sapiūt z di
ligūt. Ideo pmo dico q2 ad hmōi monaste
steriū psonas recipiētes oblatis prius libe
ralit spūalibus ex eo q2 possessiones nō suf
ficiāt ꝓ recipiēdis: licite pūt exigere ab ea
vel eius parētib⁹ q̄ petit ibidē deo seruire
subsidiū bonoz tpaliū: nō tanq̄ principa-
lit intentū: nec quasi p̄ciū religiōis s̄ vt ha
beat monasteriū vñ possit comode puide-
re psone p̄dicte in oibus necessarijs. Et h̄
sentit Tho. in. iiij. di. xxv. mariecñ in istis
requirit recta itētio q2 scz talit recipiētes
nihil requirāt in rebus dādis nisi pfectū
spūalē augmētandi diuinū cultum in illo
monasterio: nā tpalia sunt quasi qdā ami-
nicula qbus iuuamur ad tēdēdū in beati-
tudinē ingētū p ea vita corporalis sustēta-
ta nobis organice deseruiunt ad actus vir
tutū. Et ideo defectus tpaliū ducit ad ni-
miā sollicitudinē vel excessiuū labore: q̄b⁹
spūs obruit z a spiritualiū pfectu impe-
ditur. Intantū igit dūtaxat querāt tpalia
inq̄tum spirituali profectui deseruire pūt:
dicentes cū sapiēte. pū. xxx. Diuitias z pau
pertates ne dederis mihi: s̄ tantū tribue vi
ctui meo necessaria. Alioquin si talia fie-

erent in fraudē auaricie sub pretextu paupertatis simoniacā labē nō effugerent: vt e. ti. c. qm̄ simoniaca labes adeo plerasq; moniales inficit vt vix aliquas sine pcio recipiant in sorores ptextu paupertatis nitunt huiusmodi vitiū palliare: ne id decetero fiat penitus inhibem9. Et Tho. addit vbi supra q si sine grauamine pñt psonā accipere: tūc simoniacū est aliqd ab ea exigere. Secundo dico q ex q̄ monasteriū ingressa se et sua oīa dedicat deo: ideo oīa bona ei9 intelligunt esse collata monasterio: vt. C. de epi. et cleri. autē. ingressi: et. xix. q. iij. vbi dr c. qr ingredientib9 monasterium ɔuertēdi gratia vlterius nulla sit licētia testādi: sed vt res eorū eiusdē monasterij sint: apta legl diffinitiōe decretum est. Et. §. si qua mulier aut vir monasticā elegerit vitā et intrauerit monasteriū: liberis nō extātib9 monasterio qd ingredit res eius cōpetere iubemus. Sed si psona liberos habens anteq̄ de rebus suis int eos disponat monasterium intret: liceat glo. auctoritate hui9 legis q̄uis nō sit dña et postea int eos diuidere legitima nulli diminuta. Et qd eis non dederit monasterio cōpetet. Sed si omnē substantiā int filios diuidere voluerit: sua psona filijs cōnumerata ptem sibi retineat q̄ monasterio cōpetere debeat. Sed si post ingressū monast āteq̄ int eos diuidat filij legitimā pticipāt: reliqua substantia monasterio cōpetete: h ibi. Tertio dico q sicut nō licet parentibus filios suos ad vitā solitariā trāseuntes de monasterio abstrahere: vt e. q. §. vlti. sic nō licet parētib9 liberos vl liberis parētes ab hereditate sua repellere monachos factos: q̄uis etiā dū laici fuerūt ingratitudis cām inciderint ppt quā exheredari potuerūt: vt patet ibidē. §. penul. Ex qbus omnibus cōcludo q inspecta pch dolor malicia tpis huius: in q parentes et amici magis applaudētes in sclo remanētibus q̄ amore celestiū religionē ingredientib9 suis versutijs et fraudulentijs multipharie multisq; modis actitare conātur: vt ipa monasteria subsidijs ɔgruis et portione sibi debita defraudent qd q; dānabilib9 ē cōmunitates plurime statuta iniqua: ne scz religiosi succedāt ab intestato et similia ɔtra religiosos in pīudicitū legis tā nature q̄ humane ɔdere nō verent: ita q monasteria nec agere pñt ɔtra parentes p alimentis filie: nec etiā parētib9 mortuis agere possunt ad ptem hereditatis sue.

Ideo dico saluo scp sanior iudicio q ipsa monasteria si nō sufficiūt p recipiendis ad puidēdū de omnibus requisitis absq; penuria et absq; nimia sollicitudine et labore: qbus spūs obruitur et diuinus cult9 ppeditur: pñt licite in recipiendo psonā habere parit intentionē recipiendi tpalia tanq̄ subsidiū necessariū p spūali pfectu. Et hoc sentit Ulricus q addit q spūalib9 gratis oblatis etiā exp̄mere pñt et pacisci de aliq certa summa tpaliū: nō solū p tpe pñti sed etiā p futuro: vtpote de legitima portione post obitū parentū: vt sic secularium heredū fraudulente cupiditates retūdant: et hmōi monasteria subsidijs oportunis non fraudent. Sat9 ɔcordāt Hosti. Hof. Ray. Guil. et Tho. Ad laudē dei.

De simonia in iurepatronat9 in p̄dicatiōibus. Et vtrū pecunia simoniace data restitui debeat et cui Ac de dispensatione simonie:

Sermo XIX

Non furtum facies Exo. xx. At cū pphetā pseq̄mur inimicos nostros et cōphendam9 eos nec reuertamur donec deficiāt: vulpeculas has pessimas simonie detestabiles pscrutemur vsq; in finē. Et inq̄ram9 vtrū saltē licitū sit pecuniā exigere vl dare aut aliqd munus qdcunq; p his q sunt spūalibus annexa: psertim cū oīa tpalia spūalib9 annexa videant: qr tēporalia sūt querēda ppt spūalia. Si g nō liceret vēdere spūalib9 annexa videret ex hoc q nihil tēporale vēdere liceret. Ad hoc rñdet scūs Tho. scda 2e. q. c. q aliqd pōt esse spūalib9 annexum dupliciter. Uno mō sicut ex spūalib9 dependens: sicut habere beneficia ecclīastica dr spūalibus annexū: qr nō cōpetit nisi habētibus bñficiū clericale: vñ hmōi nullo modo pñt esse sine spūalibus: et pter h ea vēdere nullo modo licet: qr eis vēditis intelligunt etiā spiritualia venditioni subijci: j. q. iij. si quis obiecerit non cōsecrationem emi sed res q ex consecratione perueniunt penitus desipere pbatur. Nā cū corporalis ecclīa vt episcop9 aut abbas aut tale aliqd sine rebus tēporalibus innullo pficiat: sicut nec anima sine corpore corporaliter viuit: qsqs horum alterum vendit sine quo nec alterum prouenit: neutrū inuēditum

derelinquit: nullus q emat ecclesiam vel prebendam vel aliquod ecclesiasticum: vel pastellum nec pastum pro huiusmodi soluat. Et. c. quesitum est. In quibus auctoritatibus ostenditur q tale annexum nullo modo liceat emere vel vendere. Similiter secundum Ulricum omnia sacramentalia ordinata ad aliquem effectum spiritualem vendi non possunt: sicut nec ratione materie vendi potest: vt patet. j. q. j. placuit: per sacramentum: vt nullus episcoporum pro munere. vbi dicitur placuit: vt nullus episcoporum pro modico balsami quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur: quia singuli tremissem pro ipso exigere solent: aliquid vlterius exigat: ne forte quod pro salute animarum per inuocationem sanctispiritus consecratur: sicut Simon magus donum dei pecunia voluit emere: ita nos vendendantes damnabiliter venundemur. Et tribus c. sequentibus vbi agitur de baptismo: vnctione et communione. Quedam vero sunt annexa spiritualibus inquantum ordinantur ad spiritualia: sicut iuspatronatus: quod ordinatur ad presentandum clericos ad ecclesiastica beneficia: et vasa sacra que ordinantur ad sacramentorum vsum: et huiusmodi non presupponunt spiritualia sed magis ea precedunt ordine temporis. Et ideo aliquo modo vendi possunt: non tamen inquantum sunt spiritualibus annexa: vnde calix sacratus vendi non potest: presertim laico nisi confractus quia tamen ante consecrationem simpliciter vendi potest. Secundum quosdam tamen vendi possunt alteri ecclesie in eadem forma: non quidem consecratio earundem sed tantum materia et forma. Ius etiam patronatus per se vendi non potest nec infeudum dari sed transit cum villa: agro vel fundo qui venditur vel conceditur. Ad cuius maiorem euidentiam sciendum: q iuspatronatus secundum Hostien. est potestas presentandi instituendum ad beneficium ecclesiasticum. Et prouenit secundum Hos. ex ecclesie fundatione: dotatione: soli collatione. Unde patronum faciunt dos: edificatio, fundus. Et vocatur aliquando aduocatio vel vicedominatus vel custodia vel guardia vel ius frequentationis vel processionis: hec enim omnia pro eodem supponunt: vt extra de iurepatronatus. c. preterea quoniam. Cuius vel priuilegium est quadruplex. Primum q ius habet presentandi instituendum ad prebendas vel ad ecclesias non collegiatas: vt extra de iurepatronatus fere per totum. In collegiatis vero non electioni faciende sed iam facte: postulatur assensus patroni: vt e. ti. cum nobis: si talem consensit q posset fieri collegiata sine preiudicatione iuris sui: vt patet in glosa ibidem Secundum est q primus et principalis incedit in processione. xvj. q. vij. c. pie mentis: et c. sequenti: et dicto. c. cum nobis: vbi plane ponit idipsum Tertium q sit defensor ecclesie precipue: et ideo tenetur eam defendere ab omnibus oppressionibus: vt xvj. q. vij. c. filijs. Quartum est q si vergat ad inopiam alendus est de bonis ecclesie: vt dicto. c. filijs: et. c. quicunque. Et secundum Hosti. ius patronatus non dicitur directe ius spirituale: quia cadit in laicum: secundum quid tamen spirituale dici potest: quia per ipsum prestatur via ad consequendum spirituale beneficium. Unde secundum Hosti. transferri potest in alium quattuor modis. Primo per successionem hereditariam: vt patet extra de iure patro. j. et. ij. c. vbi dicit glo. in. c. j. Nota q iuspatronatus apud vnumquemque heredem est insolidum quo ad omnem eius effectum. ff. de bo. lib. si libertas: in fi. preterquam sacerdotis presentationem que est apud omnes communiter ita q apud nullum singulariter. Et plura vide ibidem de hac materia. Secundo per permutationem: quia cum alio spirituali potest permutari: vt extra de rerum permuta. c. ad questionis. Tertio per donationem: si tamen donatur laico requiritur consensus episcopi: vt extra e. ti. c. preterea: maxime quando dubitatur ne fiat in fraudem et transferatur in potentiorem: vt ibidem innuitur. Quarto per venditionem: quia licet non possit vendi specialiter tamen transit cum vniuersitate vendita: nisi de ipso specialiter excipiatur: vt eo. ti. c. cum seculem: presertim in glo. Similiter transit cum vniuersitate in conditione ad firmam siue ad pensionem: vt eo. ti. c. ex litteris: vbi casus iste patet in textu: et dicit glosa cum dicunt quidam q talem contractum celebrauerunt inter se: q ville dominium transiret in conductorem: et sic in ipsum transiuit iuspatronatus. Denique si ipsam vniuersitatem emunt et vendunt in fraudem maiori scilicet precio quam iustum sit talem vniuersitatem distrahi intuitu scilicet iurepatronatus: non excusantur a simonia: extra e. ti. vbi dicitur. c. quia clerici quidam aduocatias. i. iuspatronatus ecclesiarum comparant: vel quocunque modo possunt acquirunt vt postmodum eorum filij vel nepotes ad easdem ecclesias presententur: precipimus vt id artius inhibere procures eosdem aduocationibus taliter acquisitis appel. post spoliando. Secundo queri potest vtrum pro actibus spiritualibus: vt est predicatio verbi dei liceat exigere vel dare pecuniam: presertim cum dicat apostolus. j. Cor. ix. Quis militat suis stipendijs vnquam: quis pascit gregem et de lacte gregis non manducat? Ad hoc respondet Tho. secunda 2e. q. c. Ad predicantibus q B

dem tēporalia debent ad sustentationē p̄/
dicantiū nō aūt ad emendum p̄dicationis
xbū. Unde sup illō. j. Thimo. v. Qui be/
ne p̄sunt p̄sbyteri: dicit glo. Necessitatis ē
accipere vnde viu. t: charitatis est p̄bere:
nō tñ venale est euāgeliū vt p his p̄dicet:
si em̄ sic vendūt magnā rē vili p̄cio vēdūt.
Concor. canon. j. q. iij. vbi dicit. c. nō soluz
venditores sunt colūbaꝝ ꝛ domū dei faci/
unt domū negotiatiōis: q̄ sacros ordines
largiendo p̄ciū pecunie vl' laudis vel etiaz
honoris inq̄rūt: verū hi quoqꝫ q̄ gradū vl'
gratiā in eccli̅a sp̄ualē quā dn̄o largiēte ꝑ/
ceperūt nō simplici intētiōe: sed cuiuslibet
humane cause retributiōis exercēt: ꝯtra il
lud Petri apl̄i q̄ loquit quasi sermōes dei
que ministrat tanq̄ ex virtute quaz admi/
nistrat deus: vt in omnibus honorificetur
deus. Quicunqꝫ ḡ tales sunt si nolūt veni
ente dn̄o de ecclesia auferri auferāt ista de
actibus suis ne faciāt domū dei domū ne/
gociatiōis: hoc ibi. Tertio queri pōt vtꝝ
pena simoniaci sit ꝯueniēs culpe: vt scz eo
p̄uet qd̄ ꝑ simoniā acq̄siuit: p̄sertim cū il/
la pena nō cōpetit generalit omnib⁹: cū q̄/
dā sp̄ualia muneris infuentu acquirunt si
moniace: q̄ tñ sic adepta nō possunt admit
ti: sicut omnes characteres q̄ p aliquā con
secrationē ip̄rimunt. Nec etiā iustū videt
q̄ aliq̄s de eo puniri debeat qd̄ fit ip̄o ne/
sciente ꝛ nolēte: q: pena debet peccato qd̄
debet esse voluntariū: sed ꝯtingit q̄ aliq̄s
simoniace ꝯsequit aliqd̄ sp̄uale ꝓcuranti/
bus alijs eo nesciente ꝛ nolēte. Ad h̄ rn̄dz
Tho. vbi supra. Q2 nullus licite pōt reti/
nere qd̄ ꝯtra volūtatē dn̄i acq̄siuit: puta si
quis dispensator de rebus dn̄i sui daret ali
cui ꝯtra voluntatē ꝛ ordinationez dn̄i sui:
tunc ille qui acciperet licite retiere nō pos/
set: dn̄s aūt cuius eccl̄iaꝝ p̄lati sūt dispen/
satores ꝛ ministri sic ordinauit: vt spiritua
lia gratis darent: iuxta illō Matth. x. gra
tis accepistis gratis date. Et ideo q̄ mune
ris interuētu spiritualia quecūqꝫ assequū/
tur nō ea licite retinere p̄nt. Insup autē si/
moniaci sp̄ualia tā vēdētes q̄ emētes aut
etiā mediatores alijs penis s̄m delicti qua
litatē puniunt: scz īfamia: depositiōe si sūt
clerici: ꝛ excōicatiōe si sunt laici sicut exp̄s/
sum est. j. q. j. c. si quis ep̄us: ex ꝯcilio Cal/
cedon. Unde licet huiōi characterē ꝑ ꝯse/
crationē recipiūt ꝓpter efficatiā sacramen
ti quā etiā amittere nō possunt: nō tamē re
cipiūt grām nec ordinis executionē: eo q̄

quasi furtiue receperūt characterē ꝯtra p̄n
cipalis domini voluntatē: ꝛ ideo ip̄o iure
suspensi sunt q̄ ad se: vt scz de executiōe or/
dinis sui se nō intromittāt ꝛ etiā q̄ ad ali/
os vt scz nullus ei cōmunicet in ordis exe
cutione: siue peccatū eius sit publicuz siue
occultū ꝛ ideo nullus ordinē recipere de/
bet ab ep̄o quē scit simoniace ꝓmotū: q̄ si
ꝑ eū ordinet nō recipit ordis executionez.
Q2 si nō ꝯstat ei de ep̄o q̄ sit simoniace ꝓ/
motus tūc nō debet credere peccatū alteri
us: ꝛ ita cū bona ꝯsciētia dz ab eo ordinez
recipere: al's nequaq̄: nec etiā repetere po
test pecuniā quā turpit dedit: licet ali⁹ in/
iuste detineat. Si vero sit simoniacus ex eo
q̄ ꝯtulit ordinē simōiace: vl' q2 dedit vl' ac/
cepit beneficiū simoniace: vl' etiā si fuit me
diator simonie: tūc si est publicū est ip̄o iu/
re suspēsus quo ad se ꝛ quo ad alios: si aūt
ē occultū suspēsus est ip̄o iure tm̄ q̄ ad se ꝛ
nō quo ad alios. Et ideo si ep̄us sit simoni
acus aliquo alio mō q̄ ꝑ ꝓmotionē suā si/
moniace factā: pōt q̄s ordinē ab eo accipe/
re si sit occultum: q2 nō est suspēsus quo ad
alios. Qd̄ aūt dicebat de ignorāte ꝛ nolē/
te qui merito puniri taliter nō debuit. Ad
hoc rn̄det q̄ ad hoc q̄ aliq̄s eo p̄uet qd̄ ac
cepit nō solū ē pena peccati sed etiā quan/
doqꝫ est effectus acq̄sitiōis iniuste: puta cū
q̄s emit rē aliquā ab eo q̄ vendere nō pōt:
licet em̄ nesciēs hoc faciat: tñ ad restitutio/
nē obligat: plus tñ punit sciēs. Sic etiam
in simonia: q2 si ip̄o nesciēte ꝛ nolente ꝑ ali
os alicuius ꝓmotio ꝓcurat simoniace ca/
ret quidē ordis executiōe ꝛ tenet resigna/
re beneficiū qd̄ est ꝯsecut⁹ cū fructib⁹ extā
tibus: nō tñ tenet fruct⁹ restituere ꝯsump/
tos: quia bona fide possedit. Q2 si inimic⁹
eius pecuniā fraudulet dedit vt ei⁹ ꝓmo/
tionē ip̄ediret: vel si ip̄e exp̄sse ꝯtradixit et
nunq̄ postea ꝯsensit tūc nō tenet ad renū/
ciatiōez. Q2 si sciens simoniā ꝯtraxit vltra
penā p̄dictā tenet de om̄ibus fructib⁹ ꝑce
ptis ꝛ etiā de his q̄ ꝑcipi potuerūt a diligē
te possessore: nisi fuerint expensi in vtilita/
tē eccl̄ie vlterius etiā punit: q2 notat infa
mia ꝛ cū eo difficilius dispensat. Quar
to queri pōt vtrū pecunia vel alia res data
simoniace illi eccl̄ie restitui debeat in cui⁹
iniuriā data fuit. Ad h̄ rn̄det Hein. boyc3
extra de simonia. c. de hoc aūt: ꝑ distinctio
nē dicēs: Quia aut res aut pecūia fuit tm̄
ꝓmissa: aut fuit data tradita ꝛ recepta: si p̄
mo modo tūc sibi fuit sola p̄missio nuda

nō cōuentionalis: id est absq3 eo q̄ ꝯductio interuenisset: ⁊ talis ꝓmissio nō noceret: ar. extra de sponsa. c. ꝗ. scḋm Hosti. Et glo sa dicit ibidē q̄ conatus siue volūtas sine effectu nō nocet. Si vero fuit ibidē ꝓmissio ꝯuentionalis tunc in talib⁹ sola pactio nocet: vt patet extra de pac. c. fi. vbi etiam dicit glo. q̄ omnis pactio in spūalib⁹ ē illicita ⁊ scḋm leges turpe pactū nō tenet. ff. de ver. ob. Et infra dicit glo. q̄ pactum turpe ē: qḋ fit etiā de re sacra siue spūali: vt patz in hoc. c. Et in omnib⁹ q̄ in sui natura bōa sunt ⁊ licita sed ꝑ pactū fiūt illicita: vñ de hoc casu dicendū est q̄ sit eiusdē iuris cum casu sequēti. Si vero scḋo mō: id ē si pecunia fuerit data: tradita ⁊ recepta: tūc si ꝑte xtu antiq̄ praue ꝯsuetudinis fuit tradita ⁊ recepta penes illā ecclīam remanere debet in cuius iniuriā est recepta. Et isto mō solui pōt ⁊ intelligi ꝯtrariū in. c. veniēs: eꝫ de simonia ḟm Hosti. ⁊ Jo. an. ibidē: qꝛ in illo casu nō fuit simpliciť datū ḟm antiquaꝫ ꝯsuetudinē: sed etiā facta fuit inť eos ꝯuētio. Ꝯ si talis pecunia tradita fuit ⁊ recepta ex cōuentiōe tūc refert ḟm Hostiē. in h̄ passu: quia vel donās errauit in iure: ⁊ tūc subueniť ei ⁊ restituiť ei: vt dicto. c. veniens: vel scienť hoc fecit: ⁊ tūc si vult intrare religionē de benignitate redditur ei vel monasterio ad qḋ transit: ne eidē onerosus existat: ⁊ ita intelligiť opinio Inno. ⁊ aliorū. Idē etiā videť q̄ si adeo pauꝑ est q̄ nō habeat vnde viuat: vt patet in eo qḋ legiť ⁊ notať extra de cleri. ꝯiu. c. q̄ a te. Sed si donans nō errauit nec in iure nec in facto nec etiā vult intrare religionē ⁊ habet vite sufficientiā: tūc si pecunia data ē vni vel plurib⁹ tanq̄ priuatis ꝑsonis: cū in h̄ casu ecclīa culpa careat in cuius iniuriā data ē ipā ecclīa pecuniā hāc ipō iure habere debebit: vt patet in dicto. c. de hoc autē: verū tamē si capitulū in hoc deliq̄t: tūc nec dās nec recipiēs ipam habebit sed cōfiscabiť. ar. extra de dona. inť vi. ⁊ vxo. c. ⁊ si neēe. Nec obstat q̄ illi q̄ receperūt defūcti sunt: qꝛ turpia lucra sunt etiā ab heredib⁹ extorquēda. ff. de calū. l. in heredē: ꝯfiscabiť autē a fisco summi ⁊ nō inferioris ꝓncipis in h̄ casu ⁊ sic erit pecunia pauperib⁹ erogāda: vt extra de vsuris: c. cū tu: cū suis ꝯcordantiis: ḟm Hosti. ⁊ Jo. an. in dicto. c. de h̄ autē. Quinto q̄ri pōt an ⁊ q̄n ⁊ q̄s valeat dispensare cū simoniaco. Ad hoc rñdꝫ Jo. ān. de cal'ō. extra de renūciatiōe: in. c. post trāslationē dicēs: Ꝯ si simōiace q̄s ordīeꝫ adept⁹ ē ipō ordīato sciēte vł ꝯsētiēte tacite vł expsse: vł postea ratum habēte: vł ipō eodē pecuniā dāte: tūc ī his casib⁹ executionē ꝑdit: nō solū ordīs sic suscepti: eꝫ de simonia. c. tāta: sed etiā omniū alioꝝ ḟm Alricū ⁊ Inno. ⁊ addit Inno. q̄ etiā in tēpalibus ⁊ ꝑ ꝯsequēs ꝑdit administrationē tēporaliū: ar. lxxxi. di. c. eos etiā q̄ vt fornicari eis liceat: diui. q̄ officiā dereliq̄rūt a deo recedentes diabolo ⁊ opibus eius seruiūt sicut se iustissime ab officio alienos faciūt: ita beneficioꝝ alienos ecclīarū ꝓuatos eē adiudicam⁹: hoc ibi: vñ alius q̄ papa sup his dispēsare nō pōt: vide tñ clari⁹ de h̄ supra. Si vero simoniace ordinē adeptus est ipō ignorāte nec postea ratum habēte: tūc ex dispensatiōe epi pōt in ordinib⁹ remanere. j. q. j. ꝓsentiū. In aliis aūt ordinib⁹ non simoniace susceptis sine dispēsatiōe remanere potest: nouos tñ nō recipiet nisi cum eo dispēseť in ordine quē simoniace acq̄siuit. Dispēsare vero potest in hoc casu: scilicet vt nouos recipiat solus papa si est manifestū: si aūt occultū tūc epus. Preterea si dignitatē vel ecclīam curatā adeptus est simoniace eo sciēte vel ꝯsentiēte: tacite vel expresse: vł postea ratū habente aut etiā pecuniā dāte: tūc si libere renūciat epūs dispēsare poterit vt in alia ecclīa beneficiū obtineat ⁊ in susceptis ordinibus ministret: ⁊ vt in eadē ecclīa beneficiū obtineat nō tamē illā dignitatē quā simoniace obtinuit ⁊ q̄ in minoribus ordinibus ministret: nō tamē q̄ ad superiores ordines ascēdat: ⁊ sic plus puniť remanēs in ecclīa in qua simoniā cōmisit: q̄ si ad aliā se trāsferat. Aut factū est ipō ignorante ⁊ tūc nō nocet ei si factū est insidiose ab inimicis: q̄ si ab amicis factū ē: tūc si nō renūciat spōte h̄ expectat sentētiā: in tota illa natiōe ecclīaꝫ vł dignitatē habere nō pōt: nec h̄ casu epūs ea vice dispēsare pōt: vt extra de ele. c. si alicui⁹: in ꝓnci. qḋ itelligit Hugo: nisi ecclīe neēitas vł vtilitas id exposcat: vt ptꝫ expssuꝫ. j. q. vij. §. nisi rigor: ī alia ꝟo natiōe poterit epīs dispēsare: ar. a ꝯrio dicti. c. si alicui⁹: ibi ea vice. Si ꝟo spōte renūciat: dič glo. in di. c. post trāslationē: q̄ epūs illa vice dispēsare poterit ex neēitate vel vtilitate ecclīe. j. q. vij. c. ⁊ si ita. Si deniq3 simplex bñficiū acq̄siuit simōiace eo ignorāť tūc post liberā resignatiōeꝫ ea vice pōt epīs dispēsař. Idē si sciēter ⁊ neēitas vł vtilitas ecclīe req̄rit: nisi

minus si sententiā expectauit: nisi ꝓpter necessitatē vel vtilitatē: et generaliter de dispēsatione epi intellige si cū ipso non fuit cōmissa simonia. De simōia autē cōmissa circa exequias: benedictiones nubentiū: salis: panis: et ꝯsecratiōe ecclīaꝝ: vasoꝝ vestimētoꝝ: venditiōe chrismatis et similiū: scōm Hein. boyc: in dicto. c. post translationem: epus vt credit dispensari pōt post pactam penitentiā: ꝯcor. Hosti. Goff. et speculator. Denique de simonia p ingressū religiōis solus papa dispensat si ingrediēs sciens contraxit vel post ratū habuit. Si ignorans p inimicū nihil nocet: si p amicū eo ignorante vel ꝯtradicēte: tūc credit Hein. boyc: q epus dispēsare pōt: in dicto. c. post translationē: et allegat multa iura. Ad laud. dei.

De restitutione elemosynaꝝ ꝓpter dādi impotentiā vel accipiendi fraudulentiā: falsā questinationem et dānabilē abusionem:

Sermo XX

On furtum facies

n - Exo. xx. Septimo principaliter elemosynis vel donis abutētes tenētur ad restitutionē. Ad cuius euidentiam sciendū q principaliter tria sunt hoīm genera q obligant ad elemosynarū restitutionē. Primi sunt qui recipiūt elemosynas ab his qui eas dare nō possunt: de quo talis regula dari potest. Omne acquisitū a dante legitimā auctoritatē dandi nō habente: restitui debet. Ratio huius est: quia scōm Sco. in. iiij. di. xv. nō ē iusticia si donat q̄s q ꝓhibente iure nō habet auctoritatē donandi: nisi ꝓbabiliter p̄sumat q illis placeat qui sup hoc habent potestatē donandi: et ideo dare non potest furiosus vel qualitercunque alienatus a mente sicut nec peccare potest. xv. q. j. c. merito: extra de homici. si furiosus. Similiter nō valet q donat fuus aut filiusfamilias qui nō h3 peculiū castrēse vel quasi. ff. ad macedon. l. filius. ff. de pecul. l. filius. Nec etiā valet qd donat vxor que nō habet res parafernales. ff. de donatio. inter vi. et vxo. l. quitus: nec qd donat monachus vel claustralis. xij. q. j. c. nō dicatis: et c. nolo: extra de statu mona. cū ad monasteriū: nec qd donat bonoꝝ ecclīasticoꝝ administrator: nisi ecclīastica bōa moderate donet honestis ꝑsonis ex iusta causa: q2 paupeꝝ bona sunt. xvj. q. j. c. si. alter raptor est nec qd donāt q mīores sunt. xv. annis. C. si maior fac. ra. habuerit. l. fi. et multomin⁹ si donat pupillus q nihil aliena re potest sine auctoritate tutoris. ff. de acq. re. do. l. pupill⁹: nec valet donatio ꝓdigi. ff. de cura. fur. l. iulian⁹. Oia q supradicta et ꝯsimilia a talibus habita restitui debent nisi ꝓbabiliter p̄sumat q illis talis donatio placeat q sup hoc potestatē acceperunt quoꝝ declarationē vide lati⁹ superi⁹. Unde generaliter etiā omnes tenētur ad restitutionē faciendā q recipiūt ab his q sunt obligati in iustis vel debitis: si p h̄ efficiunt impotētes ad soluendum: exempli gr̄a. Si q̄s accipiat elemosynas ab vsurario q ꝓpter h̄ efficit nō soluendo: tūc ad restitutionē obligat: qd sane intelligendū est si ꝓpter h̄ certa iniusta soluere nō potest: secus autē si ꝓpter hoc nō efficiat ipotēs ad satisfaciendū de certis iniustis. Cōcor. Ulri. verūtamē licet vsurarij nō essent soluēdo tñ excusant p̄dicantes et religiosi qui vadūt vt ad penitentiā et restitutionē illos ꝓpossē inducant si de vsuris cū eis comedunt: maxime si apud alios comode venire nō pñt: siue illos inducāt in p̄dicatiōe generali siue in ꝑsuasiōe speciali: vt ptz ex de sen. ex. c. cū voluntate: vbi subdit: p̄dicatores q penes excōicatos vel alios alienaꝝ rerum detentores in p̄dicationibus et ꝯfessiōib⁹ quasi gerunt causā eoꝝ ad quos res ipse spectare noscunt: elemosynas licite possūt ab illis recipere: p̄sertim si al's nō valeant in illo loco sustentationē habere: qd tamē fm Richar. verū est si de correctione spes ꝓbabilis habeat: et etiā si ꝓpter eoꝝ expēsas nō subtrahat vsurario restituēdi facultas in toto vel in magna pte: concor. Ray. Archi. et Hosti. Preterea multomagis sacerdotes oblationes a manifestis vsurariis recipientes obligant ad restitutionem: nā licet ex hoc vsurarij nō fierēt ipotentes ad soluendū: tamē recipientes ad restitutionē obligant: et donec satisfecerit ad arbitriū sui epi ab officij sui executiōe manent suspensi: vt extra de vsur. c. q2 in omnib⁹. Caueant igitur ne celebrent interim al's fierent irregulares: fm Hosti. tamē fm Archi. decretū illud nō est late sentētie sz ferēde: p̄ma tamē opinio securior est. Qz si q̄ritur q sint vsurarij manifesti: dicendū fm Hosti. q dupliciter cognosci pñt. Primo p notoriū iuris: qn scz p epum in ecclīa pu

blicati sunt: secus autē si ab epō tolerant.
Secūdo p notoriū facti: id est p euidentiā
manifestā. s. cū tenēt patentē mēsam ad pe
cuniā mutuandā cuilibet sub vsuris: sicut
meretrix in ɔstibulo cuilibet stat para: ita
habet l. l. palā. ff. de v. sig. ꝛ p bar. in. l. q.
ff. de furt. Si vero sunt manifesti p infamiā
nō tñ notorij: fm Gratianū hāc penā nō pa
B tiunt. Secūdi pncipalit sunt q recipiūt
elemosynas fraudulent. Pro q sciēdū fm
Sco. in. iiij. q ad iustā donatiōez tria req
runt. Primū ē q sit libertas ex pte donā
tis: ppter cui9 defectū nō pōt pdicti alie
nare bona licz sua: ꝛ etiā ex pte recipiētis:
ppter cuius defectū fratri minori pecunia
dari nō pōt: nec alicui religioso sbdito cui
nō est credita āministratio dari pōt aliqd si
ne scitu ꝛ licētia sui supioris: qꝛ nō ē capax
alicui9 ppꝛietatis. Secūdū est q sit volun
tas recipiēdi ex pte ipi9 cui fit donatio: qꝛ
nisi oblatū recipiat dominiū nō trāsfert: ꝛ
g caueāt q qcūqꝫ oblata refugiūt in mani
festo ꝫ postmodū clā auferūt in occulto: qꝛ
furtū cōmittūt. Tertiū est q sit trāslatio li
beralis ex pte donātis. Nō est aūt in dona
tiōe iusticia si donās nō mere liberalit do
nat: ꝛ iō generalit quicūqꝫ coact9 circūuen
tus vel decept9 donat: nō mere liberaliter
donat: qꝛ aliqlis coactio ꝛ ignorātia exclu
dūt simplicit volūtariū: nō g valet illa do
natio que pcedit ex quacūqꝫ necessitate vl
coactiōe. Silr fm Sco. deceptus ab eo cui
donat ꝗtrū ad illā rōnem ppter quā donat
nō simplicit donat: vñ fm Inno. ꝛ Hosti.
hypocrita q sub nomie boni ac deuoti viri
multa ꝗsiuit: obligat ad restitutionē: qꝛ p
fraudē adept9 est illa bona. xiiij. q. v. c. si. ꝛ
c. q habetis. §. ꝫ hoc. Et iō talit acqsita dz
alijs viris deuotis vel paupibus erogare:
de talib9 eñ dic dñs Mar. xij. de scribis q
deuorāt domos viduaꝝ obtētu plixe orō
nis: hi accipiēt plixius iudiciū. Et Math.
xxiij. Ue vobis scribe ꝛ pharisei hypocrite
q comeditis domos viduarū: orōnes lon
gas faciētes ppter ꝫ eni ampli9 accipietis
iudiciū. Silr si dat aliqd ā nō egeno: eo q p
suā simulatōnez egen9 putabat ꝫ alijs egenis
distribuere tenet: nisi ꝛ ipse interim egen9
efficiat: de talib9 eni ibidē dic Sco. videāt
trufatores illi q diuites exñtes tāꝗ egeni
recipiunt elemosynas: ne iniuste eis hmōi
recipiāt: qꝛ nō est ibi i dante volūtariū p
pter cōditiōis ignorātiā quā respicit i do
natio. Ad maiorē aūt euidentiā pmo qri

pōt: vtrū illi q se simulant bonos nō sunt que
stus grā sic hypocrita: tenent ad restōez.
Ad hoc rñdet Alex. d hales: dicēs: in. iiij.
tractatu restitutionū: q sic: cuius rō est: qꝛ
ille q dat aliqd hypocrite quē estimat bo
nū ꝛ religiosū: nō dat p se loquēdo hypo
crite: ꝫ interptatiue dat viro religioso: vñ
nō trāsfert dominiū rei date ad hypocritā
ꝛ sic hypocrita nō ē iust9 possidēs rei date
ꝫ vsurpatiue ꝛ inuito dño: ac p ɔñs ē aliene
rei cōtrectator: ppter qd tenet ad restōez.
Sꝫ si obijciet: igit a silī cui confert ab epo
pbēda eo q credit esse bon9 ꝛ nō sit: tenet
etiā ad restitutiōez illius. Ad ꝫ rñdet ibidē
Alex. de hales: q nō est silē: qꝛ licz cōferēs
alteri pbendā credit illū esse castū ꝛ bonū:
tñ ille cui ɔfert pbēda nullā fraudē cōmit
tit ppt quā illi ɔfert: qꝛ tali intētōe nō simlat
se castū vt pbēdā asseqt. Iō licz ingrediēs
sit mal9: vtpote fornicator ꝛ impi9 licit9 tñ
est ei9 ingressus in pbendā: hinc etiā nō te
net ad restōez. Si tñ p hypocrisim ppter ꝫ
se bonū simulasset vt pbendā asseqret: tūc ei9
ingressus esset vitiosus ꝛ illicitus: vtpote
fraude ꝛ dolo adept9: ꝛ p ɔñs tenet ad re
stitutionē. Silr etiā si epūs vel ali9 platus
matrē vel sororē alicui9 cognosceret: ꝛ ob ꝫ
illi pbendā aliquā tribueret: tunc cognita
veritate tenet resignare: qꝛ turpissimū in
gressum habuit. Secūdo qri pōt de his q
mēdicant elemosynas pauperū rapiendo:
cum tñ eis nō sit necessariū. Ad hoc rñdet
Alex. de hales vbi supra: q si diues exñs
vel saltē nō paup mētiēdo se pauperē aliqd
acqrit: tenet ad restōez non illi a quo rece
pit: qꝛ talis iā meritū hz apud deum dans
elemosynā intuitu pietatis: sed tenet dare
paupib9 qbus alter vtiqꝫ donasset si nō er
rasset. Sꝫ si qrit qd g de mēdicantib9 va
lidis q se debiles claudos ꝛ infirmos fin
gūt: ꝛ vt dicit glo. C. de mēdi. vali. li. xj. cū
herbis ꝛ alijs medicamētis fingere pñt de
formitates mēbroꝝ ꝛ egritudines corpoꝝ.
Ad ꝫ rñdet Io. de pla. q inspiciēda ē eorū
cōditio: vt si eis fuerit corpis integritas: ꝛ
annoꝝ robustas: eoꝝ inertia sine vlla mise
ratione puniat hoc mō: vt si fuerint serui
subdant dño accusatoꝝ. Si vero liberi effi
ciant eoꝝ coloni ascripticij: ꝛ ꝫ qñ fingūt
infirmitatē. Si vero nō fingūt infirmitatē ꝫ
tñ sani mēdicāt: tūc si sunt forēses expellāt
ꝛ ad suas pries remittunt. Si aūt nō sūt fo
rēses: tūc ad artes ꝛ opa ac publica exerci
tia cōpelli debēt: vt i aut. de qstore. §. si vero

vite. colla. vj. nã dicit ibidẽ glo. q cũ sint robusti τ sani auferũt panẽ debilib⁹ τ per ↄ̃ns ad restitutionẽ obligant. Esurienti enĩ panis vtilit tollit̃ vt ei⁹ inertia cohibeat: τ vtili⁹ esurienti panis tollit si de cibo securus iusticiã negligebat q̃ esurienti panis frangit: vt iniusticie seduct⁹ acqescat: et q̃ freneticũ ligat τ q̃ litargicũ excitat ambobus molest⁹ ambos amat: hec Aug⁹. τ habent. v. q. v. c. nõ oĩs. Itẽ glo. sup Matth. Iusti⁹ feceris si iniuste petentẽ correxeris q̃ si q̃d ei dederis. Tertio q̃ri põt. q̃d igit de q̃storib⁹ q̃ mittunt in oẽm terrã ad euacuãda marsupia mulierũ fictis mẽdacijs: ita q tã v̄bo q̃ exẽplo: tã sermõe q̃ ↄuersatiõe plurimos scãdalizãt τ i errorẽ ducũt. Ad hoc dicendũ: q ad abolendas eoꝝ detestabiles insolẽtias tria p̃ncipalit de eis i iure districte sũt ꝓmulgata. Primũ est de eoꝝ ↄuersatiõe q̃ ponit ex de pe. τ re. in. c. cũ ex eo. vbi subdit: q̃ aũt ad q̃rendas elemosynas destinant modesti sint τ discreti nec in tabernis aut alijs locis incongruis hospitent: nec inutiles faciãt aut sũptuosas expẽsas cauẽtes oĩno ne false religionis habitũ gestẽt: ex quib⁹ liq̃do pꝫ: q nõ debẽt esse ribaldi: fornicatores: adulteri: taxillatores aut silib⁹ crimib⁹ irretiti: nec elemosynas in subsidiũ pauperũ datas vitiose τ scãdalose dilapidare debẽt: alioqui obligant ad restõem: q: detestabile furtũ est. Secũdũ aũt est de eoꝝ auc̃ e sine q̃ nequaq̃ admitti debẽt: vñ i dicto. c. cũ ex eo. ibi subdit: Elemosynaꝝ q̃ꝫ q̃stores quorũ q̃daꝫ se alios mẽtiẽdo abusiões nõnullas in sua p̄dicatiõe ꝓponũt admitti: nisi aplicas vel diocesani epi l̄ras veras exhibeãt ꝓhibem⁹: τ tũc p̄ter id q̃d i ipis cõtinebit l̄ris nihil ꝑplo ꝓponere ꝑmittant. Formã v̄o quã cõiter sedes aplica talib⁹ indulget duxim⁹ exprimẽdã: vt sm eã epi dioc. suas l̄ras moderẽt. Ea siq̃dẽ tal: qm vt ait apl's ad Ro. xiiij. Oẽs stabim⁹ añ tribunal xp̄i: recepturi ꝓut i corpe gessim⁹ siue bonũ fuerit siue malũ: oportet nos diẽ messiõis extreme miscõie opibus p̄uenire ac eternorũ intuitu seminare in terris: q̃d reddẽte dño cũ multiplici fructu recolligere debeam⁹ i celis: firmã spẽ: fiduciãq̃ tenẽtes: qm̃ q̃ parce seminat parce τ metet: τ q̃ seminat in bñdictionẽ de bñdictiõe τ metet vitam eternã. Cũ igit ad sustentationẽ fratrũ τ egenorũ ad tale cõfluentiũ hospitale: ꝓprie nõ suppetant facultates vniuersitatẽ vestrã monemus τ exhortamur in dño atq̃ in remissionẽ vobis iniũgim⁹ pctõꝝ: quaten⁹ de bonis a deo vobis collatis pias elemosynas et grata charitatis subsidia erogetis: vt ꝑ s̄bũctionẽ vestrã eoꝝ inopie cõsolat: τ vos ꝑ hec bona τ alia q̃ dño inspirãte feceritis ad eterna possitis gaudia ꝑuenire: hec ibi. Tertiũ v̄o est de eoꝝ ãmonitiõe: q̃ scꝫ ꝓhibent denũciare: nõ eni ꝑmittunt p̄dicare sm iura sed charitatiue ãmonere: vt patet plane li. vj. de heret. in. c. vt officiũ. τ i de. scõa de peni. τ re. In q̃ clemẽtina multa eis ꝓhibent denũciare vbi subdit: Cũ aliqui ex hmõi q̃storib⁹ sicut ad nostrã audientiã est ꝑlatũ: nõ sine multa temeritatis audacia: τ deceptiõe multiplici aliaꝝ: indulgentias ꝓprio suo motu ꝑplo de facto cõcedãt: sup votis dispensent: τ a pluribus: homicidijs τ peccatis alijs sibi ↄfitẽtes absoluãt: mala ablata incerta data sibi aliqua pecunie q̃ãtitate remittãt: tertiã aut quartam partẽ de penitẽtijs iniũctis relaxent: alias tres vel plures amicoꝝ vel parentũ illorũ q̃ elemosynas eis ↄferũt de purgatorio vt asserũt mẽdacit extrahãt: τ ad gaudia paradisi ꝑducant: bñfactorib⁹ locoꝝ quoꝝ q̃stores existunt remissionẽ plenariã pctõꝝ indulgeãt: τ aliq̃ ex ipsis eos a pena τ a culpa: vt eoꝝ verbis vtamur absoluãt. Nos abusus hmõi ꝑ quos censura vilescit ecclesiastica: τ clauiũ eccl'ie auctas deducit i cõtemptũ: oĩmode aboleri volẽtes: ea ꝑ q̃scũq̃ q̃stores fieri ac attẽptari decetero districtius inhibem⁹. Omnia τ singula p̄uilegia si qua sup p̄missis vel eoꝝ aliquo sint aliquib⁹ locis ordinib⁹ vel ꝑsonis q̃storũ hmõi quõcunq̃ cõcessa: ne ipoꝝ p̄textu sit eis materia talia vlterius p̄sumẽdi: auc̃te aplica q̃tum ad p̄missa penit⁹ reuocãtes: hec ibi. Nũc aũt laicos τ illitteratos mittunt ꝓ colligẽdis hmõi elemosynis: q̃d satis reprobat: extra de p̄uil. in. c. tuaꝝ. τ q̃d peius est nõ solũ vxoratos sed etiã publicos fornicatores: adulteros ac alios infames q̃ ꝓ certa summa sibi vendicãt auctoritatẽ discurrẽdi ꝓ hmõi elemosynis: in fomentũ τ augmentũ eterne maledictionis: Vñ dicit sanct⁹ Bernhardin⁹ de religione xp̄iana: cũ in elemosynis dandis est error ꝑsone: puta q: dans credit alteri dare: tũc illud restituendũ est danti vl' illis ad quos dantis intẽtio ferebat: vt si quis solis infirmis hospitalis sancti Anthonij vel alterius loci vel ꝑsone intendebat dare: nõ aũt

questoribus: tunc est illis infirmis et pauperibus restituendū: nihilominus tamen quia nullus tenetur propriis stipendijs militare: nec etiā gerere causas aliorū ad expensas suas: dico quod tales viuere possunt sup questis quas faciunt moderate tamē: possunt etiā moderatū salarium exigere et accipere dūmodo sine mēdacijs cū moderaminibus supradictis officium illud exequantur. Quod si tales questuarij dicunt se esse sacerdotes et nō sunt: ac per impias deceptiões: pmissiones et mēdacia lucrati sunt multa: tūc aut emūt questā illā pro certa pecunie quātitate et tūc quia id quod illis modis impijs lucrati sunt est turpe lucrū: totū debet pauperibus erogari: aut sunt sub obediētia hospitalis pro quo questā fecerūt: et tūc demus hospitalis nihil eis dimittere debet pter cōmunē victū aliorum confratrū: sed totum debet vsui pauperū applicare: quod si aliter facit ipse dominus peccat et peccatorum pticeps efficitur: hec ille. C Tertij pncipaliter sunt qui abutuntur elemosynis damnabiliter quamuis licite sint acquisite: et hoc dupliciter. Primo quādo datur elemosyna sub cōditione quā recipiēs nō exequitur: vt cum sacerdoti datur elemosyna pro missis celebrandū eis: vigilijs legēdis etc. qui tñ hoc nō pficit: tūc dñi si receptori cōstat de pcisa intentiōe dantis: quod s. alias nullo mō daret: obligatur vel ad restituendū vel ad sufficienter per se vel per aliū supplendū sm intentionē dantis. Cuius ratio est: quia cū res in recipientē nō transeat: nisi eo mō quo dans transferre intēdebat: si cōditio nō pficitur: in ipsm res minime trāsferri valebit. Nimirū cū intēdebat hanc sibi vel suis pcurare bona spūalia a quibus iniuste fraudatur quousque bona illa spūalia sibi suppleantur vel restituantur. Si tñ pncipaliter illā elemosynā daret ppter psonam: secūdario vero propter spiritualē subuentionem: tūc licz petita non pficiat nō obligatur ad restitutionē: quamuis etiā alter errasset in psona: alias tamē peccaret infideliter agendo. Exempli gratia: do tibi marcā argenti pncipaliter quidē quia te credo amicū vel nepotem meū. Secūdario vero quia te credo probū et bonū: vt pro me intercedas vel missas pro me et meis dicas: tunc licz non sis amicus vel cognatus meus: nec etiam bonus vel probus: nec etiā intercessionem pro me facis ad restitutionē ex necessitate salutis nō es obligatus nisi per hypocrisim te bonū simulasses: vt sic elemosynas vsurpares: peccas tamen grauiter fidelitatem tibi creditam infideliter exequēdo. Secūdo quādo elemosyna in supfluitate consumitur cum talia supflua pauperū sint. Ad cuius euidentiā queri potest: vtrum clerici obligentur ad fructus beneficiorū restituendos quos voluptuose cōsumpserūt: nec pro illis fecerunt saltem debito modo quo deberēt: eo quod in mortali peccato fuerūt. Ad hoc respondet Arch. xliiij. dist. vbi in textu multa tanguntur de conuiuijs et cōmessationibus clericorum: quod scz huiusmodi tenentur ad restitutionē quadruplici ratiōe. Primo ratiōe dati: quia data sūt alijs vt offerantur pro ipsis offerētibus et inde pauperes alantur: quod quia talis nō facit licz fructus recipit infidelis est. xiij. q. ij. qui oblationes. Secūdo ratione furti: quia subtrahit illi qui paratus esset facere seruitiū: subtrahit etiā danti qui petit seruitiū. Tertio ratione sacrilegij: eo quod defraudat totā ecclesiā cui pdesse deberet suis oratiōibus: vt dicto. c. qui oblationes. Quarto ratione odij: quia cum is qui displicet ad intercedendū mittitur: irati animus ad deteriora puocatur: sicut ait Gregorius: et habetur. xlix. dist. §. j. Hinc merito dicitur Hiero. pmissum victū de bonis altaris et nō abusum. Ad laudē dei.

De restitutiōe ppter artes mechanicas deprauatas in materia: forma: fine: modo: tpe: et de alchimia et arte notoria: Ser. XXI

Non furtum facies:

Exod. xx. Octauo pncipaliter infideliter opantes tenentur ad restitutionē. A Pro quo sciendū est: quod in restitutione facienda ppter iniusticiā et pniciem de operibus mechanicis: pncipaliter quinque sunt attendenda: que sunt materia: forma: finis: modus et tempus. Primo nāque fraudem cōmittunt circa materiā: et hoc fere in omnibus artibus mechanicis qui materiam ipsam viliori cōmixtione corrumpunt: aut viliorem pro meliori vendunt: aut vetante ignauia vel auaricia infideliter pparant tm seruientes ad oculū: sicut fabri in omni genere metallorū lignorum vel lapidum: sic in lanificio quod cōprehendit omne genus vestimentorū: in quo scilicz cōprehenduntur tinctores: fullones et similes. Similiter et in venatione que cōprehendit omnē artem

ꝑparandi cibū ꝛ potū: et sic de alijs artib⁹ mechanicis in quib⁹ fraudē cōmittūt ī spe cie: pondere: mēsura vel numero: vel debi ta sollicitudine in ꝑpatiōe vel cōseruatiōe q̄ tū ſm rectā rōnem fieri nō deberēt: ꝛ idō tales artes q̄uis in se nō sunt tm̄ licite sed etiā vtiles ꝛ necessarie ad hūanū vsum: tū homīes illis abuti pñt ꝛ sepi⁹ abutunť: ita ꝙ ad restōez obligant̄ propter infidelitatē eoꝝ ꝛ deceptionē simpliciū. Tanta namq̄ malicia deceptiōis iā inaluit: q̄ȯ Hieremi as ꝑuidēs in spū iacturā hāc hūane pfidie diceret eiusdez. ix. Quis dabit capiti meo aquā ꝛ oclis meis fontē lachrymaꝝ: ꝛ plo rabo die ac nocte interfectos filie ppli mei scʒ spūalit̄ in aīa. Sequit̄: Quia oēs adul teri sunt ꝛ cet⁹ ꝑuaricatoꝝ: q̄si diceret: ex h̄ habeo cām lamētandi: ꝛ extēderūt linguā suā q̄si arcū mēdacij ꝛ nō veritatis: cōfoꝛta ti sunt in terra: id est ī terrenis q̄ mēdacijs suis aggregauerūt: qꝛ de malo. s. mendacij ad malū. s. piurij egressi sunt: ꝛ non cogno uerūt me dic̄ dñs. s. p timoꝛē ꝛ amoꝛē: seq̄t̄ Unusq̄sq̄ se a ꝓrio suo custodiat: qꝛ. s. nec vicinitas nec cōsanguītas exhibēt fidelita tē: ꝛ in omni fratre suo nō habeat fiduciā: qꝛ oīs frater supplātans supplātabit̄. Lira duplicat̄ aūt verbū supplātatiōis: qꝛ mul tū studēt ad hoc vt vnus alterū decipiat ꝛ supplantet: ꝛ oīs amicus fraudulēter ince det: ꝛ vir fratrē deridebit ꝛ veritatē nō lo quit̄. Et si querit̄ quō decipient. Rñdet Hieremias: Docuerūt linguas suas loqui mēdaciū. Lira. Per verba pulchra ꝛ dece ptoꝛia sua mēdacia coloꝛādo. Sed h̄ est sci entia ſrena aīalis diabolica q̄ stulticia re putat̄ apud deū. Hinc ꝓsequit̄ Hiere. x. c. dicēs: Stultus factus ē oīs hō in scīa sua: cōfusus ē oīs artifex in sculptili: qm̄ falsū est q̄ȯ cōflauit. Hic q̄ri pōt q̄d ḡ de talib⁹ q̄ quotidie mētiunt̄ in artificijs suis vl̄ cō tractib⁹ ꝛ silib⁹: vt alios decipiāt vel saltē se indēnes teneāt. Ad hoc rñdet Frācis. d̄ pla. ꝙ si scienter mendaciū ꝓferūt vt alios decipiāt vel cari⁹ iusto ꝑcio vendāt: moꝛta liter peccāt ꝛ tenent̄ ad restōem. Si v̄o mē tiunt̄ ignoꝛāter vel īprouise: qꝛ lingua la bilis est iudicat̄ veniale. Et si sciēter qui dē mēdaciū ꝓfert s̄ eo tm̄ intuitu vt se ser/ net indemnē nō q̄rēs alteri nocere: qꝛ satis rōnabilit̄ res ꝑcio dat̄: nec est ibi deceptio nec in re nec in valoꝛe: qꝛ nō vendit vnam rem ꝓ alia: nec coꝛruptā ꝓ incoꝛrupta. Et ideo tūc etiā est veniale maius tamē q̄ ꝑce dens. Nō tamē intelligit̄ dūmodo nō ac cedat iuramentū nec ducat in ꝯsuetudinē qꝛ si ex praua consuetudine mentit̄ assidue tūc iudicat̄ moꝛtale: sic̄ multa peccata que ꝓpter assiduitatē fiūt moꝛtalia: sicut ebrie tas assidua iudicat̄ moꝛtalis culpa: nō aūt oīs ebrietas: vt pȝ supꝛa. De medicis aūt et chirurgicis ac de pñti materia vide supꝛa ī sermōe de exactionatoꝛib⁹. Scd̄o q̄ri pōt vtrū alchimia sit licita ita ꝙ eā exercentes nō faciūt furtū nec fraudē: ꝑsertim cū fieri posse nō videt̄ sine auri decoctiōe q̄ȯ est le ge ꝓhibitū. C. de auri publi. ꝑsecu. l. j. lib. xj. Ad hoc dicendū videt̄: ꝙ isti q̄ de plū bo stāno vel alio vili metallo ꝓducūt au rū vel argentū: nō sūt repelli sed poti⁹ lau dandi: dū tū hoc nō faciant ꝑ artē magicā vel aliā legibus odiosam: vt dic̄. C. de the saur. l. j. li. x. Isti sunt enī metallarij q̄ labo re ꝓpꝛio sibi ꝛ reipub. cōmoda cōpant. C. de metall. l. j. li. x. ꝛ ꝓpter h̄ ꝑuilegiati sūt ꝙ inulto dño pñt ingredi fundū alienū ad inq̄rendū metallū: nec mutāt vnā speciē in aliā diuersā: sed vnā metalli speciē faciunt melioꝛē: vt de stāno vel ere argentū vel au rū: nec mirū cum videam⁹ ꝙ ex re moꝛtua ꝓducit̄ viua: ex vermib⁹ ꝓducit̄ sericū: ꝛ ex herba vitrū. Dicit etiā liber de ꝓpꝛieta tibus rerū: ꝙ oīa metalla ꝓducunt̄ ex eo dem ꝑncipio. s. ex sulphure ꝛ argētouiuo: ex virtute etiā elemētoꝛū maioꝛ est influē tia in vno loco q̄ȝ in alio: ꝛ ideo in vna mi nera vel fodina fit plumbū vel stannum in alia argentū vel aurū: et sic de alijs. Cum igit̄ ars imitet̄ naturā nō videnť alchimi ste peccare si ꝑ virtutē lapidū vel aliquoꝝ elementoꝝ metallū de metallo: vt argentū de stāno facere possunt: cū sit q̄si ex eodem genere. Si ḡ ꝑ alchimiā faciūt aurū verum vel argentū. ꝛ hoc deo attribuūt: nō videt̄ peccare ſm Oldardū ꝛ Jo. an. ī addi. spe. ti. de cri. falsi: qꝛ nihil ꝓhibet artē vti aliq̄ b⁹ naturalib⁹ causis ad ꝓducēdos natura les ꝛ veros effect⁹ sic̄ Aug⁹. dic̄ li. de trini. Si tū nō ēēt purū ꝛ verū aurū vel argentū tūc nō liceret nec facere nec vēdere: alioq̄n obligaret̄ ad restōez. Tertio q̄ri pōt inci dētalit̄: vtꝝ ars notoꝛia q̄ d̄r alīs ars Salo monis sit licita: ꝑsertiʒ cū oꝛdinet̄ ad bonū finē. s. ad acq̄rendā scientiā. Ad hoc rñdet sanct⁹ Tho. scd̄a 2ᵉ. q. xcvj. dicens: ꝙ ars notoꝛia ē illicita ꝛ inefficax. Illicita quidē quia vtit̄ quibusdā ad causandā scientiaȝ que nō habent ſm se virtutē causandi sciē/

tiam que nō habent ſm ſe virtutē cauſan/
di ſcientiā: ſicut inſpectiōe quarū dam figu
rarū ⁊ ꝓlatione quorūdam ignotorū ver/
borū ⁊ alijs: ⁊ ideo hmōi ars non vtit͛ his
vt cauſis ſed vt ſignis: nō aūt vt ſignis di/
uinitus inſtitutis ſicut ſunt ſacramētalia:
vñ relinquit͛ ꝙ ſunt ſigna ſuperuacua: ⁊ per
ↄñs ptinētia ad pacta quedā ſignificatio/
nū demonibus placita ⁊ federata. Et ideo
ars notoria eſt penitꝰ repudiāda a xp̄iano
ſicut ⁊ alie artes nugatorie vl noxie ſupſti/
tionis: vt Augꝰ. dicit de doct. xp̄iana. Eſt
etiā inefficax ad acqrendā ſcientiā: cū enī
ꝑ hmōi artē nō attendat͛ acqſitio ſcientie ꝑ
modū homī cōnaturalē. ſ. adinueniēdo vl
diſcendo: ↄſequēs eſt ꝙ iſte effectus expe/
ctet͛ a deo vel a demonibꝰ. Certū eſt antē
aliquos a deo ſapientiā ⁊ ſciētiā ꝑ infuſio/
nē habuiſſe: ſicͥ de Salomone legit͛. iij. Re
gū. iij. dñs etiā diſcipulis ſuis dicͥ Lu. xxi.
Ego dabo vobis os ⁊ ſapientiā cui nō po/
terūt reſiſtere ⁊ ↄtradicere oēs aduerſarij
veſtri: ſed hoc donū dat͛ pauciſſimis. Aut
expectat͛ cū obſeruatiōe certa: ſed ſm arbi/
trium ſpūſſancti: ſm illud. j. Cor. xij. Alij
quidē dat͛ ꝑ ſpm̄ ſermo ſapiētie: alij ſermo
ſciētie ⁊c̄. ⁊ tandē infert: hec oīa opat͛ vnꝰ
atq; idē ſpūs diuidens ſingulis ꝓut vult.
Ad demones aūt nō ptinet intellectū illu/
minare. Sed acqſitio ſapiētie vel ſciētie fit
ꝑ illuminationē intellectꝰ: ⁊ ideo nullꝰ vnq̄
ꝑ demones ſciētiā acqſiuit. Multomagis
aūt ꝓhibita eſt ars necromācie: q: fit ꝑ ma
nifeſtas demonū inuocatiōes qḋ ē grauiſ/
ſimū pctm̄: vñ in. xij. tabulaꝝ lege que diu
ante xp̄i aduentū lata fuit. Artes magice
(vt dicͥ Cicero de republica) ꝓhibite fue/
rūt: ⁊ ſuppliciū cōſtitutū fuit his qui illis
artibꝰ vterent͛: de qua arte multa ponunt͛
xxvj. q. v. c. nec mirū. ⁊ vtentes ea ſunt ex/
cōicati ꝑ extrauagañ. Jo. xxij. que incipit:
ſup ipſius ſpecula. vbi dicit͛: Si qͥs demo/
nes inuocauerit vel eoꝝ auxiliū poſtulaue
rit: aut fedus ⁊ pactū cū demonibꝰ fecerit:
aut eos inuocauerit: aut ipōs adorauerit:
in eoꝝ noīe imagines: anulos: ſpeculū ſi/
ue rem aliā magice ad ipōs demones obli
gādos cōſtituerit: aut rñſa ab eis petierit:
excōicatꝰ eſt ipō facto: qͥs tñ abſoluit ab
C iſta excōicatiōe nō exp̄mit͛ ibidē. Secū/
do ꝓ̄cipalit͛ peccāt circa formā rei: et hoc
dupliciter. Primo quidē rem ipſam q̄tū
ad exteriorē apparentiā acceptā ⁊ gratam
beneq; valentē faciunt: cum tamē in verita

te nō ſit vt ſic decipiant ſimplices: ſicͥ ſcri/
ptores librorꝝ inutiliū ⁊ incorrectoꝝ: colo/
rantes etiā aliquas ſpecies vt recentiores
appareant: renouātes veteres pannos per
fullones aut tinctores ⁊ ſimiles inuētores
qui renouant ⁊ meliorāt diuerſa: nō quidē
ſm ſubſtantiā ſed tm̄ ſm exteriorē apparē
tiam. Secūdo xͦo qñ rebus humano vſui
neceſſarijs addūt multa ſuꝑflua ex curioſi/
tate: vanitate ⁊ nouitate: adinuētiōes de/
teſtabiles adijciētes: vt alios alioꝝ alliciāt
⁊ ad eoꝝ cōparationē inducāt: vñ mala mul/
ta ſequunt͛ nō ſolū ꝑ taliū abuſionē ſ; etiā
ꝓpter alioꝝ exemplū ⁊ imitationē: licȝ talia
poſtq̄ꝫ in cōem ↄſuetudinē ꝑte fuerint in/
troducta licite portari poſſent: niſi ſubeſſet
alia cauſa ꝑniciosa q̄ꝓpter eēnt vitanda:
q: dicͥ Tho. ſcḋa 2ᵉ. q. clxix. ꝙ in rebꝰ exte/
rioribus qͥbus vtit͛ hō pōt eē vitiū ex pte
homis vel ex inordinato affectu vtētis: vl
etiā ex īmoderātia ꝑ cōparatiōꝫ ad hoīm cō/
ſuetudinē cū qͥbꝰ viuit. Unḋ Augꝰ. in. iij.
ↄfeſ. ꝙ ↄ̄ mores hoīm ſunt flagicia ꝓ morū
diuerſitate vitāda: vt pctm̄ int͛ ſe ciuitatis
vel gentis ↄſuetudīe vel lege firmatū nul/
la ciuis vel ꝑegrini libidine violet͛: turpis
eſt enī oīs ps ſuo vniuerſo nō cōgruens: ⁊
ideo ſicͥ ornatꝰ ⁊ cultus exterior variat͛ ſm
diuerſitatē tēporꝫ ⁊ locoꝝ: ſic etiā debet ſe
qͥs cōformare cōſuetudini tpis illiꝰ ⁊ loci:
vbi ſaltē diſpar cultꝰ ⁊ ornatꝰ ſcandalū ge/
neraret: ſicͥ dicͥ Augꝰ. iij. de doc. xp̄iana. ꝙ
talares ⁊ manicatas tunicas hr̄e apud ve/
teres romanos flagitiū erat: nūc aūt hone
ſto loco natis nō eas hr̄e flagitiū eſt: ex qͥ/
bus oībꝰ cōcludi pōt ꝙ in illis artibꝰ q̄ ſūt
rerū neceſſariaꝝ ad vitā hūanā deducēdā:
peccāt artifices adinueniētes aliq̄ ſuꝑflua
⁊ curioſa: ſm Tho. ſcḋa 2ᵉ. q. clxix. q: dāt
cām efficacē incautis ad peccatū: ⁊ ē regu/
la iuris: q̄ occaſionē damni dat damnū de/
diſſe videt͛. Hinc dicͥ Chryſ. ſup Matth.
ꝙ etiā ab arte calceſutoꝝ ⁊ textorū cetero/
rūq; multa oportȝ abſcindere: etenī plura
ad luxuriā deduxerūt: neceſſitatē eiꝰ corrū/
pentes: artē male arti cōmiſcentes: nā ſm
Chryſ. ſup Matth. Eas ſolas oportet ar/
tes vocare q̄ neceſſarioꝝ ⁊ eorū q̄ cōtinent
vitā noſtrā ſunt diſtributiue ⁊ cōſtructiue.
Si igit͛ opibꝰ alicuiꝰ artis vt plures aliq̄
male vterent͛: q̄uis artes de ſe nō ſint illi/
cite: tamē ꝑ officiū ꝓ̄ncipis a ciuitate extir/
pande ſm documēta Platonis: ſicͥ facture
ſuꝑflue ⁊ ſumptuoſe cortinarū linthcami/

nũ ⁊ similiũ: que in triplo plus valēt ꝓpter additionē sup̱fluā. Sic fracture vestimētorũ: calcei rostrati ⁊ similia: que nullius sunt vtilitatis sed impedimēti plurimi merito sunt a xp̄iano tanq̄ sup̱sticiosa totis nisib⁹ detestāda: q̄ plerũq̄ talia p̄parant̄ de sudoribus vel saltē de elemosynis pauperũ quoꝝ vtiq̄ sunt oīa superflua. Hiere. ij. In alis tuis inuētus est sanguis aīaꝝ pauperũ. Tertio p̄ncipaliter peccant circa finē intentũ: q̄ q̄ faciũt in vsu ad malũ finē deducũt. Ad cui⁹ euidētiā sciendũ: ꝙ quedā artes ⁊ op̱ationes manuales sũt q̄ simpliciter p̱niciose sunt: vtpote quoꝝ vsus est p̱niciosus ⁊ dānabilis: nec ad vllũ vsum humanũ vtilis: sed tm̄ ad p̱niciem corpoꝝ vel aīaꝝ: sicut quedam venena mortifera ⁊ ad nullũ vsum humanũ vtilia: vt cum faciũt decios vl' tabularia ad ludendũ ad aleas: fucumēta ad infardandũ vultus mulierũ: crines adulterinos vl' coloratos picturas lasciuias in cameris ⁊ lectis ac alijs locis: serta de floribus ⁊ similia que nihil valent ad vtilitatē humanā sed tm̄ ad interitũ animarũ: ⁊ mortalissime peccāt talia exercentes faciēdo: tenendo: dando: alienādo aut vendēdo: ⁊ oīa peccata que p̱petrant̄ occasione rerũ illaꝝ ⁊ omniũ aīaꝝ hoꝝ occasione p̱euntiũ rei sunt apud deũ: vt extra de iniur. ⁊ dam. da. c. fi. nec p̱ ignorantiā excusant̄: ex quo sciũt vel scire tenent̄ oēs ꝙ cōmuniter talib⁹ abutunt̄: quilibet eīm obligat̄ scire cũ qua victũ lucrat̄ vtrũ sit licita vel ecōtra: qđ si nō facit nō min⁹ est culpabilis: vt dicto. c. fi. si culpa. Videt̄ enim ꝙ nullus labor nullũq̄ officiũ approbari debeat nisi patēter ad cōmodũ hũane vite valeat. Cũ enim Gen. iij. dñs dicat: In sudore vultus tui vesceris pane tuo: patēter ostendit nos nō velle laborare vel desudare: nisi in op̱e illo qđ valet ad sustentationē vite nostre. Quedā etiā sunt artes ⁊ op̱atiōes manuales q̄ sunt multũ indifferētes: eo ꝙ his quedā vt plurimũ abutunt̄: q̄daꝫ aũt eisdē bñ vti p̄nt: sic̄ sunt gladij: lancee: baliste: sagitte q̄b⁹ vtunt̄ hoīes bñ vel male sic̄ quedā venena. Itē aurifrigia ac silia ornamēta: ⁊ breuit̄ oīa quib⁹ hoīes p̄nt vti licite ⁊ illicite: ⁊ ī his indifferētib⁹ p̄ncipalit̄ respiciend⁹ ē finis intentiōis in faciētib⁹ ⁊ vendentib⁹: nā si crederēt h̄ alicui fore necessaria vel vtilia: vel etiā si animũ habuerint indifferentē: siue de his nihil cogitauerint: q̄ rationē cogitādi sup̱ his nō habuerint: tũc nō peccāt: etiā si alij his abutunt̄: sicut ostēdit Aug⁹. ⁊ habet̄. xxiij. q. v. c. de occidēdis. vbi subdit̄: Absit vt ea q̄ ꝓpter bonũ aut licitũ facimus aut habemus: si quid p̱ hec p̄ter nostrā volũtatem cuiq̄ male acciderit nobis imputet̄. Alioquin nec ferramēta domestica nec agrestia sunt habēda: ne q̄s ex eis vel se vel alterũ interimat: nec arbores sũt plātande ne q̄s ex eis se inde suspēdat nec fenestra faciēda ne q̄s se p̱ hanc p̄cipitet: ⁊ q̄d p̱la cōmemorē: cũ ea cōmemorādo finire nō possim: q̄đ enī est in vsum hoīm vanũ ac licitũ vñ non possit p̱nicies erogari: hec ille. Si tñ eorũ cōscientia dictaret ꝙ alter ad abusum hoc req̄reret: vel saltē hoc dictare diceret rōne p̱sone req̄rentis tũc vtiq̄ peccaret: vt cum meretrix q̄reret ornamēta corp̱is: furiosus gladios ⁊ silia. v. q. v. c. nō oīs. Dic̄ Aug. Melius est cũ seueritate diligere q̄ cũ lenitate decip̱e: vtilius esuriēti panis tollit̄ si de cibo securus iusticiā negligebat q̄ esurienti panis frangit̄ vt iniusticie seductus acquiescat. Si deniq̄ patenter hoc sciat ꝙ alter ad abusum q̄rat ⁊ tñ alteri vendat vl' quōcũq̄ tradat vt ali⁹ abutat̄: tũc mortaliter peccat si saltē abusus alteri⁹ est mortalis: ⁊ oīa mala q̄ exinde sequũt̄ tradēti pariter imputant̄: vt. ij. q. j. notũ. in fi. et. xv. q. vj. c. j. in fi. vbi dicit̄: nō tm̄ attendenda sunt q̄ fiũt q̄ātũ quo aīo fiunt: ampli⁹ enī respicit deus ad cogitatiōes ⁊ spontaneas volũtates q̄ actus q̄ p̱ simplicitatē aut necessitatē fiũt. hoc ibi. Quō autē ⁊ que fieri debeat restitutio p̄dictoꝝ oīm q̄ tacta sunt in p̄senti sermone: non pōt sigillatim facile diffiniri sed iudicio discreti cōfessoris in q̄libet casu p̱ticulari prudēter determinādā ē: nec enī iure poli min⁹ spũalia q̄ corp̱alia vel tp̱alia damna censenda sunt ⁊ estimāda. Quarto p̄ncipaliter peccāt circa modum op̱andi q̄ est infidelis ⁊ tardus: sicut oēs dietarij ⁊ oēs op̱arij cōducticij facientes fraudē in dietis siue cōducti fuerint ad dies siue ad annos: laborantes tm̄ ad oculũ: in occulto xp̄o laborē subtrahētes: p̱trahētes opus ad q̄nq̄ vel sex dies qđ ī duobus facere possent: aut etiā op̱a inutilia vl' sup̱flua adijciētes q̄stus grā: asserentes ea similit̄ esse necessaria. Similit̄ quedā affirmāt sepius aliqua ad rep̱ationē vel op̱ationē necessaria: qđ tñ mēdaciter fingũt: vt ꝓprijs lucris cōsulant: vel etiā in opere posui plura destruũt vt sic labores suos pro

trahūt: ergo igit̄ isti tenent̄ ad restitutionē nam cōtra ociosos laboratores p̄cepit dn̄s Ade: In sudore vultus tui ⁊c. q̄si ostēdere vellet laboratores cōducticios obligatos esse ad laborē vsq; ad sudores vult⁹ inclusive. Porro de medico ꝓtelāte morbos q̄stus gratia: quō teneat̄ ad restitutionē: vide supra in sermone vbi agit̄ de his q̄ iniuste aliquid ab alijs extorquēt vel exactionant. Quarto p̄ncipaliter peccāt circa tēpus facientes .s. opus indebito tpe non solū q̄tuz ad dies dn̄icos ⁊ festiuos: cui⁹ lucrū vocat̄ māmona iniq̄tatis: sed etiā in illis tpibus in quib⁹ ꝓpter aliquas circūstantias opus illud reddit̄ min⁹ ꝓficuū: vt pʒ in seminādo agrū: colligēdo messeʒ: putādo vineā: inserendo surculos ⁊ infinita similia: in quib⁹ negligens opator ad restitutionē obligat̄ si p̄ter cōscientiā ⁊ scitū cōductoris hoc facit. Ad laudē dei.

De septem circūstantijs ꝓpter quas mercantia reddit̄ illicita scʒ cause: psone: cōmunis damni: cōsortij: loci: tpis: modi: Ser. XXII

Non furtum facies:

Exod. xx. Nono p̄ncipaliter iniuste mercantias exercētes tenent̄ ad restitutionē.

A Ad euidentiā hui⁹ materie queri pōt: vtrū mercātia sit licita: p̄sertim cū dicat Chrys. sup illud Matth. xxi. Ejiciebat iesus oēs emētes ⁊ vendētes de templo: q̄ p hoc christ⁹ designat q̄ mercator nunq̄ pōt deo placere: ⁊ iō null⁹ xp̄ian⁹ debet esse mercator: etiā si voluerit esse ꝓijciat̄ de ecclia. Ad hoc dicēdū q̄ ip̄a negociatio debitis fulta circūstātijs licita est ⁊ admittēda: qō ꝓbari pōt dupliciter p sacrā scripturam .s. positiue ⁊ priuatiue. Positiue probat̄ ex de dona. int̄ vi. ⁊ vxo. c. p vr̄as. vbi papa consulit q̄ dos cuiusdā mulieris assignari dʒ viro suo sub cautiōe sibi possibili: vel dʒ saltem alicui mercatori cōmitti vt de pte honesti lucri vir onera possit matrimonij sustētare. Ex quo patet papa mercantiā honestā approbat tanq̄ licitā. Secūdo ꝓbare pōt priuatiue: q2 si mercātia de sui natura peccatū esset saltē mortale: tunc i aliquo loco sacra scriptura sine dubio ꝓhibuisset: p̄sertim cū fere totus hic mūdus vt experientia docet in hoc publice semp occupet̄: nunq̄ aūt scriptura ꝓhibuit nisi dūtarat aliq̄n rōe circūstātie vitiose: sic ē mercari i sabbato in tēplo: vt pʒ Esdre vlt. vbi p̄cipit̄: q̄ in sabbato nō fiat negociatio: ⁊ in euāgelio vbi eiecit de templo. Ex quib⁹ cōcedere videt̄ q̄ in ceteris dieb⁹ ⁊ locis h̄ eis liceant. Quō autē dictū illud Chrys. debeat intelligi ostēdit Aug⁹. in li. de q̄sti. noui ⁊ ve. testa. dicēs: Fornicari hominib⁹ semp nō licet: sic si emant̄ merces in dei tēplis qō abhorrere se ostēdit: dn̄s Matth. xxi. q̄n dei zelo armat⁹ intrauit in templū ⁊ eiecit oēs emētes ⁊ vendētes de tēplo: vt mystice demōstraret q̄ in emptiōib⁹ ⁊ venditiōib⁹ de corde hoīs qō est templū dei auaricia vtiq; eijci dʒ q̄ est ancilla: testante aplo Gal. iij. Auaricia que est idolo4 seruitus: ipsa enī deseruit thesauris cōgregandis: q2 seruire facit nūmis cū filijs suis: q̄ sunt oēs cōtract⁹ illiciti: de q̄ ancilla Paulus figuratiue ꝓsequit̄ ad Gal. iiij. dicēs: Ejice ancillā ⁊ filiū eius: nō enī erit heres filius ancille cū filio libere: hec fuit Agar de filijs cui⁹ dicit̄ Baruch. iij. Filij quoq; Agar q̄ exquisierūt prudentiā q̄ de tra est negociatores terre ⁊ themā ⁊ cōflatores et exq̄sitores prudētie ⁊ intelligētie: viā autē sapiētie nō inuenerūt: ⁊ ideo vt premittit̄ ibidē: exterminati sunt ⁊ ad inferos descenderūt: ⁊ sonat illud imperatoriū: Ejice ancillā ⁊ filiū eius: ne scʒ ꝓpter eam ⁊ nos eijciamur a regno: nā si cōtigerit in mercantijs ancillā talē dn̄ari: mercator relictis cōgregatis diuitijs ineternū pibit. Hinc ꝓuerb. xxx. dicit̄: Per tria mouet̄ terra ⁊ quartū sustinere nō pōt. Per seruū cū regnauerit: id est corp⁹ spiritui p̄dominās. Per stultū cū saturat⁹ fuerit cibo: id est affectui repletū carnali desiderio. Per odiosam mulierē in mr̄imonio cōiunctā: id est mentē elatam deo odiosam ⁊ demoni copulatā: et p ancillā cū fuerit heres dn̄e sue: id est liberū arbitriū qō deseruire deberet ipī synderisi in regno subiecto corpis ⁊ aīe: sed ex cōsuetudine obstinata ⁊ ceca totū regnū inuadit ⁊ t̄renis inseruire ac inhiare cogit: q̄ nūq̄ amittere credit: d̄ q̄lib⁹ dic ps. xvi. Oculos suos statuerūt declinare i t̄rā: ⁊ h̄ ē q̄rtū qō t̄ra sustinere nō pōt: q2 postq̄ dor. som. su. nihil inuenerūt ⁊c. t̄ra inq̄ sustinere nō pōt q2 mltos fraudat: mltos spoliat: mlt' etiā iniuriā irrogat. Ejice ḡ tu mercator ancillā ⁊ filiū ei⁹ de corde tuo si nō vis eijci de regno: q̄s tūc eijcis cum f'm rectitudinē ⁊ iustitiā mercātias ꝓficis: ne tibi ꝯtigat illō ps. li.

Tota die iniusticiā cogitauit lingua tua sicut nouacula acuta fecisti dolū: vbi ondit triplex studiū iniusti mercatoris ad exercēdas iniusticias. Primū ē cordis: ibi: tota die iniusti. cogi. Secūdum oris: ibi: lingua tua. Tertiū operis: ibi: sicut nouacula acu. fe. dolū. Sed qr difficile est mercatorē iniusticijs exui: ideo mercātia ponitur inter illa negocia q vix fieri possunt absqz peccato: vn de peni. dist. v. c. negociū. subdit: sunt enī pleraqz negocia que sine peccato exhiberi nō possunt: aut vix aut nunqz. Et ponit Ray. quinqz q sunt rei familiaris cura: de q. xxvj. di. c. qlis. vbi subdit: q cura rei familiaris vix ab ipis agit q culpā qliter declinare debeāt sciūt. Itē militia τ negociatio: de peni. dist. v. c. falsas. vbi subdit: ideo miles vel negociator vel alicui officio dedit qz sine peccato exercere non possit: τ c. qlitas. c. pnū. Itē pcuratio τ admistratio. s. in telonio: tallijs: exactiōibus τ omnibus officijs publicis: ibidē. c. de his. τ dicit Hosti. Adde sextū qd qsi piculosius ē oibus scz aduocatio. Sed τ septimū nō obmittas scz epatus officiū: q nihil miserabilius vel piculosius si pfunctorie agat: vt pz expssū. xl. di. c. ante oia. vide textū. B. Ad maiorē aūt euidentiā sciendū: qz mercātia reddit illicita ex circūstātia septēplici: int qs sic angustiabit mercator qz vix euadere poterit pcipiciū eterne damnatiōis: iux illud Eccl. xxvij. Qui qrit locupletari auertit oculū: scz a iusticia τ timore dei: qr sicut in medio cōpagis lapidū palus figit: sic etiā int mediū emptiōis τ venditiōis angustiabit peccatis q qrit locupletari. Prima igit circūstātia est ipius psone: qr nō licet ecclesiasticis τ religiosis psonis vacare mercatiōibus: nemo enī inqt fm aplm militās deo implicat se negocijs secularibus. vn. lxxxviij. dist. c. fornicari hominibus sp nō licet: negociari vero aliqn licet: anteqz enī ecclesiasticus quis sit licet ei negociari: facto iā nō licet. Ideo pcipit eis ibidē. c. cōsequēti. qz ab omni cuiuslibet negociatiōis ingenio τ cupiditate cessare debeant: aut in quocūqz gradu sint positi mox a clericalibus officijs abstinere cogant: qm domus dei domus orōnis esse dz τ dici: ne p officia negociationis potius sit latronū speluca. Qz si querit que pena feriendi sunt clerici τ monachi qui secularibus negocijs se imiscent. Ad hoc respondet canon concilij Lateranen. extra ne cle. vel mona. se se imis. dicens. c. fm instituta pdecessorū nostrorū sub interminatiōe anathematis phibet ne monachi vel clerici cā lucri negociet. Ex quibus ostēdit qz excōmunicari debēt: τ vltra hoc si se nō correxerint deponi debēt ex cōcilio Carthaginen. xcj. di. c. clericus. vbi subdit: qui vero p emēdo aliqd in nūdinis vel i foro deambulāt: ab officio suo degradent: inter emptiones aūt vbi emptiōes fiūt ab officio declinātes vel negligētius agētes ab officio suo remoueant: h ibi. Religiosi tā districtius puniri debēt: vt extra ne cle. vel mona. c. sed nec. Porro in foro penitētiali talibus iniūgi vel saltē cōsuli debet qz taliter acqsita pter formā pdictā paupibus erogare studeāt: vt pz xiiij. q. v. c. qui habetis aliqd de malo facite inde bonū: qui nō habetis de malo nolite acqrere de malo. Et subdit. §. sed hoc. De malo bonū facit: qui paupibus dispensat qd cum labore τ sollicitudine acqsiuit: iuxta illud facite vos amicos de māmona iniqtatis: hoc ibi. Hic queri pōt: vtrū ne sit aliqua negociatio q sit licita clericis vel religiosis. Ad hoc dicendū fm Ray. qz si indigeāt possūt imo debēt aliquo honesto artificio sibi necessaria acqrere: dūmodo tn pter hoc nō derogent diuinis officijs: vt patet. xcj. di. vbi dr ex pcilio Carthagi. c. clericus victū τ vestitū sibi artificiolo vel agricultura absqz officij sui dūtaxat detrimēto pparet: clericus enī qui absqz corpusculi sui ineqlitate: id est infirmitate: vigilijs deest stipēdio puatus excōicet: et. c. sequēti. Oēs clerici q ad opandū validi sūt τ artificiola τ lras discāt: vt. s. etiā scribēdo victū lucrent qd est ppriū artificiū clericorū τ extra ne cle. vel mona. c. j. Postqz multa negocia recitat clericis interdicta: vt fm glo. oia similia caueant: tandē subinfert: nec tamē negociū iustum est interdicendū pter necessitates diuersas: quia legimus sanctos apostolos negociatos fuisse: glo. scz Paulū. Et in regula beati Benedicti pcipit puideri per quorū manus negocia monasterij pcurent: hoc ibi. Unde Hieronymus ad Rusticū monachū multa recitat opera monachis τ clericis cōgrua: τ ea inuenies: de cōsecra. di. v. c. nunqz: de quibus gratia breuitatis supersedeo. Secūda est circūstantia cause: nam fm Alexan. de de hales: etiā laico mercari non licet: nisi propter duo: vel propter necessitatem: vt scilicet sibi τ sue familie satisfacere possit: fm condecentiam status sui: vel etiā pro-

ppter pietatē: vt scz lucret ad distribuendū pauperibus: vel ordinādo lucrū illō ad alias pias causas: vtpote fz Tho. scda. 2e. q. lxxvij. Quis intendit negociatiōi ppter publicā vtilitatem: ne scz res ad vitā necessaria in patria desint: & lucz petit nō quasi p finē sed quasi stipendiū sui laboris: & h mo do similiter licet: q: dici pōt pietas: in eo tamē casu principaliter lucrū finē ponere illicitū esset fm Tho. Mercari vero ppter substantias cumulādas & iprobā cupiditatez aut curiositatē aut aliū maluz finē culpa mortalis iudicat: nimirū cū & superflua pauperibus erogare teneat: vt ptz. xlvij. di. c. sicut hij: & c. oēs: sed de hoc latius supra dictuz est. Ex his ocludit q mercator licet nō periuret aut nihil aliud iniustū faciat: qđ hoc genus hominū cōmittere solet: nō tñ excusat a mortali si ppter iniustā causā licz alias iuste mercātias exerceat: scz ppter honores: delitias vel insatiabilē cupiditatē diuitiarū: de qualibet dicit Ecclesiastes. iiij. c. Un est & secūdū nō habet: nō filiū: nō fratrē: & tñ laborare nō cessat scz in mercātijs: nec satiant oculi eius diuitijs: nec cogitat dicēs: cui laboro & fraudo animā meā bonis: sed hoc magis dolendū: q: cū plurimi tales reperiant: nullus inuenit q de h sibi oscientiā faciat: vnde generaliter vendere charius q emat: & cupiditatis causa est & turpe lucrū. Similiter sine necessitate res emere tēpore quo minus valēt & suare ad tps charioris fori ppter cupiditatē vt tūc vēdātur: turpe lucz est: vt patet ex psa. xiiij. q. iiij. c. quicunqz: quale lucrū est pauperibus erogandum. Tertia vero circūstātia ē cōis damni fm Sco. Pro quo sciēdū fm eūdem in. iiij. di. xv. q tria sunt hominū genera q cū vtilitate & comodo reipublice in mercantijs exercent. Primi sunt mercantiarum apportitores de aliena. s. patria vbi abundant ad patriā cui sūt vtiles & necessarie: & tales habēt actū honestū & vtilē reipublice. Secūdi sunt mercantiarū oseruatores qui scz magnā quātitatē mercātiarū emūt vt aptius suo tpe reperiant ab emptoribus: q: portātes de longinquo mercātias venales nō sine graui icomodo: possēt semp vēdere illas pticulatim nec etiā indigens eis posset statim currere ad emēdum eas: & sic etiā tales ofuatores sunt ad magnā vtilitatē reipublice dūmō tm rōnabiliter lucrari velint. Tertij sunt mercantiarū in melius imutatores: q scz industria sua & labore easdē meliores reddūt: vt faciendo de lana pannū: de coreo calceos: de cera candelas & sic de alijs: & tales ēt sūt vtiles reipublice & lucrū ex his trib quesitū est licitū dūmodo nō obstet aliud canonicū. Cuius ratio est: q: fm aplz. j. Cor. ix. Nemo militat stipendijs suis vnq: & dignus est operarius mercede sua. In mercatione autem multa concurrunt p republice seruitio et vtilitate: que iuste premium promerentur. Primo occurrit eoz industria: q: si nō essent industrij in rez valorib pcijs: expensis: pticulis & comoditatib subtiliter estimādis: ad hoc nequaq essent idonei. Secundo vigilantia & sollicitudo q in talib ē necessaria. Tertio labores: miserie & icomoda multa que sustinent. Quarto pericula multa que varie contingūt. Quinto q: sepius sine lucro omnia sustinent ex diuersis infortunijs: & ideo merito lucrum pdictis circūstantijs cōpetens & discretum exinde possunt rationabiliter reportare. Ex quibus vlterius concludi potest q hi qui nec mercātias transferūt nec cōseruāt nec nundinis labore vel industria meliorando immutant reputant mercatores inutiles & pniciosi: vide pleni de hoc superi vbi agit de iniuste hūa exactionātib. Quarta p inde est circūstantia consortij cum scilicet res chari vendunt transeuntib q mansuris: aut rusticis ignaris & simplicib q expertis & astutis sicut fieri solz in nūdinis: quando panē minuūt pondere: vinuz vel cereuisiā mensura & sic de alijs: contra qđ manifeste pcipitur extra de emp. & vendit. c. placuit: vbi statuit cōciliū sacrū: q pibyteri suas plebes āmoneāt: vt & hospitales sint: & non chari vendant transeuntibus q in mercato vendere possint: vbi dic glo. q possunt etiā ad hoc cōpelli p excōmunicationē: vt. xliij. di. §. huic etiam: qđ verum est fm Innocen. si hoc notoriū esset & moniti emendare se nollent. Quinta preterea est circūstantia loci. Pro quo sciendū q locus in mercātijs vitandus est duplex. Primus est locus inhonestus & suspect in quo quis nō debet negotiari nec etiam conuersari: vt. ff. de arbi. l. si cū dies. §. si arbiter. lxxxj. distin. c. in omnibus obseruari conuenit vt certus quis scilicz maturos certo tempore scilicet in die & certo loco scilicet honesto & mānifesto: & certis psonis scilicet honestis: vel apparere cleric vel loqui debeat mulieribus: vt excludat

omnis nephanda suspicio: hoc ibi. Secundus autē locus est sacratus: quia inhonestum est in loco tam excellenti: vtpote diuino cultui mancipato: intendere negociationibus quod est dedicatum orationib⁹: contra tales enī dominus ardentissimū zelum ostendit cū intrans dei templum eijciebat non solum vendentes sed etiam ementes: eo q vendentibus occasionem mali prestiterunt in loco indebito: et modo perturbatiuo orationis et diuini cultus. Attēdens igitur ecclesia sancta in talibus maximam diuinam offensam precipit ex concilio lugduneñ. li. vj. de immu. ecclesi. cimit. et aliorū loco. c. decet domū dei sanctitudo: dicens inter alia. Cessent in ecclesijs eorūq cimiterijs negociationes et precipue nūdinarū ac fori cuiuscūq tumultus et multa alia ibidem ꝓsequit: inferens causam ꝓhibitionis oīm cū dic: ne vbi est peccatorū venia postulāda ibi peccādi det occasio: aut deprehēdant peccata ꝯmitti. Sexta qdē est circūstantia tēporis quod etiā pt intelligi dupl. Primo q mercata fieri non dēt dieb⁹ dñicis et festis in quib⁹ ab hmōi operibus cessandū est: extra de ferijs. c. omēs dies domīcos a vespa in vespaz cū oīni veneratōe decernim⁹ obſuari: sequit vt mercatū in eis minīe fiat: ꝫ de hoc lati⁹ dictū ē in scdo precepto. Scdo potest intelligi q mercata minime fieri debēt in nocte in cōuiuijs et ebrietatib⁹: quia potissime ibi regnat deceptio propt rationē et discretionē in pte sopitā q reddit suspecta et inhonesta mercatio: sicut a simili dici pñt inhonesta iudicia que fierent in nocte vl nō clara die vt patz extra de offi. dele. c. cōsuluit. ij. vbi plane de hoc expressū est. ff. de orig. iur. l. ij. §. quia mgrat⁹. Alioqn tale iudiciū suspectū redderet: quia q male agit odit lucez. Septima denīq est circūstantia modi: naz mltis illicitis et iniustis modis pleriq mercatores suas exercent mercationes quorū numerus vari⁹ multiplex subtilis et ad decipiendū efficax: presertim ħ tpe nouissimo in quo maledicta cupiditas in homine preualuit. Jam enim instare videtur tempus illud periculosum pessimi antixpi: qui vt dicit apocal. xiij. Faciet ne quis vendere vel emere posset nisi habeat in dextra vel ī fronte characterem nominis best ie: p quē characterē spiritus deceptionis et mendacij designatur eo q antixps plen⁹ erit mendacijs et deceptiōibus et in charactere illo aduersabit veritati. Illiq vniuersi q corde ore et ope mēdaces et fallaces erunt vniuersaliter adherebūt que in charactere frōtis et dextere denotantur: sed hūc antichristum cum suis dominus iesus tandem interficiet spiritu oris sui cum venerit iudicare seculum per ignem. Ad laudē dei omnipotentis.

De appropriatiōe rex et trāslatione dominij ipsi⁹ rei vl vsus ei⁹ et de ꝑscriptione rerū ac vsucapione quō fieri licite possunt:

Sermo XXIII

Non furtum facies

Exo. xx. Sicut habet in decretis di. viij. §. j. iure nature oīa sūt cōmunia omnib⁹: qd nō solū int eos seruatū credit: de qbus legit: Multitudīs credētiū erat cor vnū et anima vna in dño: veruz etiā ex pcedenti tpe a phis traditū inuenitur: vnde apd Platonē illa ciuitas iustissime ordinata tradit ī qua quisq ꝓprios nescit affectus: hoc ibi. Sic etiaz iure diuino omnia sunt cōia: vnde Aug. sup Jo. et pōitur ibidē. c. quo iure: dicit iure diuino: Domini est terra et plenitudo ei⁹: paupes et diuites de vno limo dñs fec: et diuites et pauperes vna terra supportat. Jure ergo hūano dicit hec villa mea est hec domus mea. Jura autē humana iura imperatorū sunt. Quare? quia iura humana per imperatores et reges seculi deus distribuit humano generi. Tolle iura imperatorū: et quis audet dicere hec villa mea est. Et subdit p iura: ergo regum possidentur possessiones: et sic in statu quidem innocentie lege nature cōmunis vsus omnū que sunt in hoc mūdo omnibus hominibus esse debuit: et hoc scdm rectā rationē: qr scdm Scotū hoc amplius valuisset q distinctio dominiorū: tū propter pacificā conuersationē: tum etiam propter necessariam sustentationē: qr tunc nullus occupasset quod alteri necessariuz extitisset. Jus igitur non fuisset necessariū illud ab eo per violentiā illud extorqueri: similiter tunc ad sustentationē vsus eoruz magis sufficiens extitisset q si precluderetur vsus alicui⁹ alieni. Qr si queritur: cur ergo preceptum huius legis nature reuocatum est post lapsuz humane nature. Ad

hoc dicendum q propter tria facta est illa reuocatio post lapsum: ita q in statu nature lapse reprehensibile esset omnia esse cōmunia et nociuum reipublice contra dictū Platōis iam allegatū. Primo propter negligentiā que exinde sequeretur: eo q terre in solitudinem redigerētur et omnes artes deperirent: homines quoq ocio detestabili tepescerent: quod esset sentina omnium vitiorum contra mandatum prothoplastis traditum in sudore vult9 tui vesceris etc. Naz si cunctis agri cōmunes eēnt: sic etiam commune esset agros colere: seminare: metere: sed experientia docet q de cōmunibus quasi nullus vel modicuz curat. Secūdo propter maliciaz que per hoc maxime nutriretur: quia nullus inueniret qui cū cōmunitate fructuū sibi vellet applicare laborem: et si quis inueniretur huiusmodi tamen quasi nihil sibi retinere posset cum fortiores plus debito de bonis cōmunibus occuparent: nec maliciosi vel astuti puniri possent allegantes se non occupare alienū ac se talib9 indigere: et sic mali semper haberent melius et boni peius: qz mali multa sibi superflua cōgregarent et boni tm̄ necessaria acciperent. Tertio propter inimicitias excludendas: cum esset occasio efficax continue discordie inter homines: qz plures vna re vellent simul vti violentiam sibiinuicē inferentes. Sicut legit de Nemroth Genesis. x. Cepit Nemroth esse robustus venator coram domīo: id est dominū oppressor et extinctor: hoc est permittēte domino scōm Sco. et glo. Ex quibus omnib9 potet q reipublice nullo modo talis communitas expediret: scōm conditionem humane malicie his temporibus nouissimis: et ideo redacta sūt fere omnia et singula ad quandā pticularē appropriationē: vt h' dicatur meū et hoc tuum: et hoc quidē est fundamētū oīs iusticie i ptrectādo rē alienā: et p pñs omnis iusticie in restituendo eaz: remoto autē hoc precepto legis nature de habendo omnia cōmunia: et per cōsequēs concessa licentia appropriandi et distinguēdi omnia: non fiebat actualis distinctio et appropriatio per legē nature neq per legē diuinā: et ergo relinquitur q per legem positiuam vel humanam: et potest dici q hec lex ab ipso Noe promulgata fuit aut ab aliquo electo a filijs suis in principem eorūz: vel ab alio cui ipsa communitas hanc auctoritatem cōmisit: que inquam lex fuit vl esse potuit: q res tunc non occupata esset primo occupantis eam: et sic post hoc diuiserunt se super terram: ac extunc vnus occupauit vnam plagam: alter autem aliaz: concordat Scotus in. iiij. distinct. xviij. q. ij. Postq̄ igitur introducta fuit rerū omnium diuisio: necesse fuit per consequens fieri dominiorum rerum translationem ppter varias causas occurrentes tam in vita q̄ in morte hominum. Ad cuius euidentiam sciendum scōm Scotum vbi supra: q iusta translatio rerum dupliciter fit scilicet q̄tum ad dominium rei: vt si res a dominio vnius in dominium alterius trāseat: et q̄tum ad vsum rei siue ius vtēdi dominio: tamen apud ipsum rem tradentē remanente. Sed qz iusticia vel iniusticia trāslationis vsus ipsius rei easdē regulas habet quas ipsa trāslatio iusta vel iniusta dominij ipsius rei. Ideo primā trāslationem presenti sermone prosequamur. Hic queri potest quot modis fieri potest translatio dominij quarumlibet rerū de vno in alterum. Ad hoc dicendū q principaliter duobus modis: scilicet auctoritate publica vl priuata. Primo fieri potest auctoritate publica: scilicet alicuius principis vel legis: de qua Scotus in. iiij. distinct. xv. talem ponit conclusionem: q translatio dominij legis iuste iust eēt: vt patet in prescriptione q̄tum ad immobilia: et in vsucaptiōe q̄tum ad mobilia. In quibus est iusta translatio quod probatur extra de prescriptio. in. c. vigilanti: glosa super illo verbo: aliena: vbi patet expressum. Est autem prescriptio vel vsucapio acquisitio dominij p continuationem possessionis temporalis a lege diffiniti. Et est prescriptio in immobilibus: vt in domo: agro: vineis et similibus. Insuper in incorporalibus locum habet: vt in seruitutibus: electionibus: actionibus etc. vt postea videbitur. Vsucapio vero in mobilibus est: vnde scōm Scotū ibidem hec prescriptio iusta est triplici ratione. Primo ratione pacifice conuersatiōis: nam iuste statui potest a legislatore quod necessarium est ad subditorum pacificam conuersationem: sed dominium neglecte rei: sicut esse ptingit in prescriptione et vsucapione transferri in occupantem est necessarium ad pacificā ciuium conuersationē: quia si non transferretur dominium in occupantem: sed post quantumcunq temp9 apud primuz ptinue remaneret: tūc ortēt

exinde mortales lites: eo q possset ille qui rem neglexit vl' eius heres post quantum/ cuncq tpus repetere rē illā neglectā ab alio qcūq tēpore occupatā: ac p hoc tales orirent lites q impossibile ect eas decide re: quia pbationē sufficiētē habere nō pos sent: et p consequēs orirent odia: contētio/ nes et ire ppetue: ex quib9 necessario pax reipublice pturbata remaneret. Secundo vero ratiōe publice offensionis: legislator em iuste punire potest p legē quēlibet trāſ gressorē pena corporali. Cuius trāſgressio vergit in detrimentū reipublice: multo ma gis ergo pena reali vel pecuniaria applicā do illā fisco: ergo pari ratione potest cū ta li pena punire applicando illud in quo pu/ nitur alicui qui in h' est minister legis. Sz negligens tanto tēpore rē suam transgre/ ditur ita q eius transgressio vergit in de/ trimentū reipublice cū impediat pacem cō munez ergo potest lex rem sic neglectā ap/ plicare fisco: et sit ad maiorē pacē eā trāſfer re potest qui tanto tempore eaz occupauit tanq̄ in ministrum legis. Et ex hoc patet quomodo debet intelligi illa p̄sumptio le/ gis vel iuris: et de iure contra quā pbatio non admittitur: vt quando mulier dat do tem q p̄sumitur viꝝ stipulatū de ea reddē/ da: et obligasse bona sua in casu restitutio/ nis: vt extra de spōsalibus. c. is qui dedit fidem: in textu et glo. sic etiā presumitur q sic rem suam negligens eaz p derelicta ha buit: et si hoc nō sit verū: tamen legislator punit eum ac si eam habuisset p re dereli/ cta: et illud in quo derelinquenti assimilat iuste requirit similem penā. Tertio deni q ratione autentice iurisdictionis: nam si quilibet potest suum dominium transferre in aliū: potest etiam tota cōmunitas cuiuſ libet dominiū de cōmunitate transferre in quemlibet: quia in facto communitatis p̄/ suppono consensū cuiuslibet includi. Igi/ tur cōmunitas illa habens istum consensū iam obligatū in hoc q quilibet consentit ī leges iustas condendas a cōmūnitate vl' a principe: potest p legez iustam in quēlibet cuiuslibet trāſferre dominiuz. Ex quibus patet ſm Heral. obdoñ: q possidēs aliqd iure prescriptionis iuste possidet: qr p au/ ctoritatē legis rem legitime prescriptaz vl' vsurpatam potius est perfectionis et sup/ erogatiōis q̄ debite necessitatis et obliga/ tionis. Hic queri potest vtrū in possesso/ re malefidei prescriptio locum habeat: p̄/ sertim cum non dimittitur peccatum: ſm Augusti. nisi restituatur ablatum: et talis possessor excusationē nō habet de ignoran tia. Ad hoc dicendū est p distinctionez: qr vl' talis est possessor malefidei ante cōple/ tā prescriptionē: vel post cōpletā p̄scriptio nem incipit esse possessor malefidei. Si pri mo modo tunc sibinuicē otrariari videnf ius canonicū et ciuile: nā ſcōm ius canoni cū possessor malefidei nullo tēpore prescri/ bit: vt patet eo. ti. in diuersis. c. et planissi/ me: in vlti. vbi dicit: qm̄ omne qd non est ex fide: id est ex ɔscientia peccatū esse syno dali iudicio diffinim9 vt nulla valeat abſ/ q bona fide prescriptio tā canonica q̄ ciui lis: cū generaliter sit omni ɔstitutioni atq ɔsuetudini derogandū: que absq peccato mortali nō pōt obseruari: vnde oportet q q̄ prescribit in nulla tpis pte rei habeat cō scientiā aliene: hoc ibi. Econtra vero ſcōm ius ciuile nō requirif bona fides: vt patet extra de p̄scrip. c. vigilanti: vbi subditur. Ephesinus em legislator solū ꝓpter vitan/ dā multoꝝ segnitiē et longi tēporis errorē et cōfusionē prius tricēnali vl' quadragena li prescriptioni vigorē legis imposuit: et ibi dem in glo. et sic subinuicē otrariant. Ex quo potest vlteri9 argui q si p̄scriptio ma/ lefidei cōcordat equitati iuris naturalis: videtur q ambo iura p̄dicta statuēdo de/ buerunt in eā insimul cōcordare. Si vero fuit iniqua et contra equitatē iuris natura lis videtur q nullum legale ius illam sta/ tuere debuerat. Ad hoc dicendū q ibidez proprie non est contradictio: licet ius ciui/ le dicat talem prescriptionē equā et iustam et per consequens instituendam. Ius autē canonicū dicat eandē esse iniquā et iniustā ac p consequēs phibendā: quia sic dicēdo non attendūt ad eandē causā nec ad eun/ dē finem. Sed vbi ppie contradictio erit necesse est q ſcōm eundē respectū accipiā/ tur termini. Pro quo sciendū q in huiuſ/ modi p̄scriptione ɔsiderata mente iuris ci uilis illam statuentis: est vtiq iusticia et e/ quitas: quia concordat equitati iuris na/ turalis. Nam ius ciuile per prescriptionē malefidei duplicem habet finem: scz negli gentes punire: et litibus finez dare: et vter q finium illorum correspondet iuri natu/ rali: et ex hac parte talis prescriptio iusta et equa merito dici pōt. Cōsiderata pinde mē te iuris canōici illā phibēti' ē iniusta et iniq qr ɔtrariat iuris natural' equitati: naz ius

canonicū ↄsiderans ꝙ talis possessor ma/lefidei ꝑscribens: intēdit per eandē ꝑscri/ptionē vsurpare rē alienā: ideo ↄdēnat eā tanꝗ̄ iniustā ⁊ iniquā: q: discordat ab illa regula iuris q̄ ait: Qđ tibi nō vis alteri ne feceris. Unde sicut pncipalis finis iuris ci/uilis est ↄseruare ciuilē societatē q̄ minime ↄseruat nisi litigia terminent: sic iuris ca/nonici finis principalis est animas ordina/re in deū ⁊ in legē euāgelicā: qđ fieri nō po/test nisi cōseruet iusticia: vt scȝ ols interi/or actus quo quis in deū ordinat ſm iusti/ciā reguletur. Et notandū ꝙ ꝑscriptio male fidei partim est a iure ciuili inducta. s. ꝓpter duplicē finē ꝑdictū: ⁊ ptim pmissa. s. consi/derata ꝑscribentis malicia ⁊ iniquitate: q̄ respectu iudicatur iniusta: vt dictuȝ est. Et ideo ſm illud a iure ciuili nō est inducta ſȝ tm̄ pmissa: quia qđlibet ius licet nō valeat aliquod iniustū vel iniquuȝ inducere: pōt tamē illud pmittere quandoꝗ ꝓpter aliqđ bonū ⁊ iustū quod sequit inde: ad qđ tale ius magis spectat: sic I. ꝓposito pmittit ꝙ ꝑscriptio illius ex mala fide ⁊ iniqtate pce/dat vt per eā duplicē ꝑfatū finem eliciat: ħ autē ideo facit: q: cuȝ intendat pro vltimo fine ↄseruare ciuilē societatē cui fini deser/uit: maxime necesse est negligētes punire ⁊ litigia terminare. Ideo magis tēdere de/bet ad hoc tanꝗ̄ ad cōmune bonū: ꝗ̄ vt I/iquitatē remoueat vł corrigat ꝑscribentis cum sit bonū pticulare: ⁊ sic patet cur in ꝑ/scriptione malefidei ius canonicum a iure ciuili discordat. Si vero secūdo modo: id ē si post cōpletā ꝑscriptionē incipit esse pos/sessor malefidei tunc non obligatur ad re/stitutionē: qđ probari potest triplici ratio/ne. Primo ratiōe auctoritatis: nam si bo/na fide durante prescriptio vł vsucapio cō/pleatur: tunc prescribēs tutus eē videtur: nō solum ſm ius ciuile sed etiā ſȝ canones vt patet expressū eo. ti. c. de quarta: ⁊ I glo. ⁊. c. ad aures: ⁊ eo. ti. li. vj. c. j. Secūdo ra/tione ꝓprietatis: quia si ꝑscriptio cōpleat durante bona fide iā factū est ipius ꝑscri/bentis vtriusꝗ iuris auctoritate: qđ antea fuit alienū: nō obstante q̄cunꝗ mala fide postea subsequēte: ꝓpter qđ talis restitue/re nō tenetur. Tertio ratione inculpabili/tatis: quia nullus restituere tenetur id qđ bene ⁊ iuste possidere ꝓbatur: sed talis ꝑ/scribens rem possidet ꝑscriptā iuste ⁊ bñ ⁊ non obstante mala fide supueniēte: ⁊ ideo per consequens restituere non tenetur: qđ patet: nam illud quod de iure habet iuste ⁊ bene ex parte iuris vtiꝗ possidet: ⁊ ꝑ cō/sequens alienū non est quod iure posside/tur: hoc autē iure qđ iuste: ⁊ hoc iuste qđ bene: vt patȝ. xiiij. q. iiij. c. quid dicā. Qui/dam tamen dicunt talem ad restitutionem teneri. Sed hanc opinionē Hostien. deri/det: nihilominus tamen tenet: ꝙ si de hoc ↄscientia remorderet nec consilio peritorū reformari valeret: sequenda est licet erro/nea sit: ⁊ hec est sententia iuristarū: cui etiā concor. Tho. in. xiij. quodlibeto: vbi cum tractaret principalem questionē de prescri/bente cū mala fide: dixit eum ad restitutio/nem teneri: subdens ꝙ qui fide bona pre/scripsit ad restitutionē non tenetur: licȝ sci/at post prescriptionē illud alienum fuisse. Et si obijcit illud Augusti. Non dimittit peccatū nisi ab. re. dicēdū ꝙ hic nullū pec/catū ꝑcessit: quia cū bona fide ꝑscriptio cō/pleta fuit: hinc regula illa nō tangit casū. Ceterū si quis tēpore prescriptionis lesaȝ conscientiā habuit ⁊ post incipiat habere non lesam: nō est per hoc interrupta ꝑscri/ptio: ſm glo. in dicto. c. quoniā: quia illa cō/scientia fuit erronea ⁊ ideo deponēda. Et si dubitat ⁊ iustā dubitandi causā habeat: erit nihilominꝰ bone fidei possessor: ita vt prescribere possit: vt in dicta glo. ⁊ interim vtetur bonis ⁊ fructibus: vt. ff. de vsur. l. qui scit. §. bonefidei: inquirere tñ debet ab alijs de illa re diligent: vt sic ad veritatem peruenire valeat: vt patet. xxiij. q. vlti. c. occidit. Deniꝗ queri potest vtrū mala fi/de prescribēs censeri debeat fur vel raptor aut in qua specie peccati locandus sit. Ad hoc rñdet Angelus de castellione areti/no in repetitione. c. quoniā. de ꝑscriptione in vlti. q. ꝙ directe loquendo ⁊ proprie ta/liter prescribens nō potest censeri cuȝ fure vel raptore: ⁊ breuis ratio est: quia furtuȝ ⁊ rapina principaliter consistunt in aliene rei vsurpatione: sed prescribens mala fide principaliter consistit in aliene rei detenti/one interpretatiue tamē ⁊ Idirecte est ⁊ de/bet in eadē specie peccati locari. Equipol/let ergo furi ⁊ raptori ꝗ̄tū ad peccatū con/scientie: ⁊ ꝑ consequens indiget suam con/scientiam rectificare quēadmoduȝ fur vel raptor: quod vtiꝗ fieri non potest nisi per restitutionē: quia non dimittitur peccatuȝ nisi res ab. restituat. Et sicut fur vł raptor non potest tenere vel defendere furtum vł rapinam contra illum cui furatus est sine

peccato: sic nec prescribens mala fide pōt tenere vel defendere rē prescriptā sine peccato cōtra illū cuius fuit res illa ꝑscripta: vnde corā deo talis infectā conscientiā habet sicut fur ꝛ raptor: quia deus plus respicit ad effectū ꝙ ad actū: vnde. xiiij. q. v. c. si qd subdit: ꝗ alienū negat si posset etiaꝫ tolleret: deus eṁ cor interrogat nō manū. Ad laudē dei.

Quod ad prescriptionē cōpletā requirunt quinqꝫ: scꝫ bona fides: iustus titulus: cōtinuatio possessionis: ꝛ ꝙ res sit ꝑscriptibilis: ꝛ tempus determiatū: Ser. XXIIII

Non furtum facies

Exo. xx. Materiā de ꝑscriptione ꝛ vsucapione ꝓsequēdo. Primo queri pōt que sint requirenda ad h ꝙ habeatur plena prescriptio. Ad hoc dicendum ſm canones ꝙ quattuor requirunt ꝛ addi potest quintū. Primū igit est bona fides ſm canones: licet aliter sētiāt leges: vt dictū est in sermone pce. ꝛ hec fides bona dr ſm glo. in. c. si diligenti: e. ti. ꝛ ſꝫ Jo. an. cū aliqs credit esse rē suā quā possidet vel tradentē eē dn̄m vl' habere ius distrahēdi: lꝫ erret in facto. ff. de ver. sig. bone fidei: ꝛ h bona fides ꝑsumit nisi ꝯriū ꝓbet ar. ff. de ꝓba. verius: qn̄qꝫ tn̄ ꝑsumit ꝯriū p denūciationē. C. de rei ven. si fundū: vñ mala fides ꝑsumit si denuncietur emptori ne emat: vl' qr mercat ꝯtra legē. C. de agri. ꝛ censi. quēadmodū: vl' si emat a ꝓcuratore meo per collusionē: vl' qr emat a ꝓdigo vel luxurioso seu aliis qbus bonis interdictū est. ff. ꝓ empto. qui fundū. §. qui sciēs: ꝛ. l. si quis. Silit ꝗ emit a talib' ꝛ talia ꝓpt ꝗ habēda ē vehemēs suspicio rōnabilit ꝓpt ꝑsonā vēdētē aut rē vēdēdā aut etiam ꝓpt ꝑcij ineqlitatē: dr etiā malā hr̄e fidē ꝗ dolo vēditor ē induxit ad vēdēdū: vl' qn̄ ab illo emit quē vēdere nō posse sciebat. s. a pupillo sine auctoritate tutoris: aut a tutore falso quē sciebat tutorē nō eē: ꝙ si qs ꝯsciētiā habeat simplicit dubiā dr eē bonefidei: ſm Hof. Preterea lꝫ ſm canones ſp reqrat bona fides: tn̄ ſm leges in ꝑscriptiōe requiritur bona fides. x. annorum inter presentes: vel. xx. annorum inter absentes C. de ꝑscrip. lō. tēp. auť. malafidei: ꝫ in ꝑscrip. xxx. vel. xl. an. ñ reqrit: vt. xvj. q. iij. §. pōt: vbi m'lta ponunt de hac materia ꝛ ix. ꝯcilio Affricano: ꝛ ex e. ti. vigilanti. C. de ꝑscrip. xxx. vl'. xl. an. cū not. ſimi: ꝛ. l. si qs emptiōis: nisi vel' dicere leges ipas correctas: vt in. c. qm̄: ex eo. ti. qd papa facere pōt ꝓpt periculū aīe: ſm Jo. an. lꝫ in aliis legē tollere nō pōt ꝗ ad for ciuile: nisi vbi tpalē habuerit iurisdictionē: ꝛ requirit bona fides in qlibꝫ pte tpis ipius ꝑscriptionis vt li. vj. de re. iu. c. possessor malefidei vllo tpe nō ꝑscribit. Scd̄m aūt ē iustus titul': ꝛ dr iustus ti. oīs actus ꝗ solet acqri dominiū: si ver' dn̄s tradat reꝫ: vt si qs ab eo ꝗ verus ē dn̄s rei accipit ipaꝫ rē ꝓ berede ꝓ donato: ꝓ derelicto: ꝓ delegato ꝛ similia. Itē si ab añcessoribus incepit ꝑscriptio: ꝑsumere debet ꝛ credere ꝙ illi habuerūt iustū titu. maxīe si fuerūt honesti viri: suffic eṁ habere titulū rer ꝛ ꝑsūptū. Iteꝫ ꝙ res nō sit viciosa: puta furtiua vl' vi possessa vl' a talib' empta. Preterea si ius cōe vl' ꝑsūptio nō est ꝯtra possessorē: sufficit bona fidē. al's necē est allegare titulū ꝛ ꝓbare: nisi allegat ꝑscriptio tāti tpis cui' ꝯrij nō sit memoria: vt ptꝫ expssū in ter. li. vj. eo. ti. in. c. epm: ꝛ dicit Hof. ꝙ in ꝑscriptiōe exigit cū lꝫ nō legitima: nā si legitīa foret locū ꝑscriptio nō haberet. Hic qri pōt vtrū titul' erroneꝰ vl' min' iust' dare pōt cām ꝑscribendi. Ad h dicēdū ꝙ si errat in facto tūc fieri pōt ꝑscriptio: qr ignorātia facti si ꝓbabilis ē excusat ꝑscribentē ab errore: ꝛ ius positiuū punit negligentē in rer suar petitione. Si vero qs errat in iure: tūc nō hꝫ cām legitimā ꝑscribēdi. qr ignorātia iuris non excusat. Et si obijcit illō. c. cura pastoralis: extra de iurepatro. vbi papa ꝓpt legitimaꝫ ꝑscriptionē cōcedit ecclias ex ignorātia iuris nō iusto titulo ꝯqsitas: a possessoribus retinēdas: vbi arguit glo. dicēs: Isti monachi vl' clerici ꝗ ꝑscripserunt has ecclias aut habuerūt bonā fidē aut malā. Si bonā h eē nō potuit nisi qr ius ignorabāt: sed ignorātia iuris nō ꝓdest ad vsucapiēdum ff. de vsuca. nunqꝫ: ꝛ ꝗ ꝯ legū interdicta mercat nō ꝑscribit. C. de agri. ꝛ censi. quēadmodū li. xj. ꝛ isti ꝯ interdicta canonū receperūt ecclias: ꝛ ita ꝑscribere nō pñt si malaꝫ fidē habuerūt: nulla ꝑscriptiōe iuuāt. Ad hoc rn̄det ibidē. Primo ꝙ hic tolerat prescriptio hmōi ꝓpter scādalū: qr nō poterat ecclie reuocari sine scādalo. Secūdo ꝙ licet illi ꝗ receperūt ecclias de manu laicorū ꝑscribere nō pñt: qr ꝯtra iura receperūt: tā

eoꝝ successores ꝑscribere p̄nt q̄ h̄ ignorant
⁊ bona fide habēt ex q̄ inueniūt ecclesiam in
possessiōe: q: q̄ alterius loco succedit iustā
habet ignorātie cām: vt. ff. de re. iu. q̄ l alie
nus. Tertio ꝙ ibi fuit ꝑscriptio cū tacito
ꝯsensu epi q̄ h̄ sciuit ⁊ tāto tp̄e tacuit: vnde
vsus ⁊ patiētia tā lōga ducit officiū ꝑtoꝝ:
ar. ex̄ de emp. ⁊ ven. c. ꝑuenit: ⁊ in glosa.
Scdo q̄ri pōt vtr̄ currit ꝑscriptio ꝯ illū
q̄ aliq̄d diu soluit sine cā. Ad h̄ dicēdū ꝙ
nō currit s; licite retinere pōt qd nō de iu-
re ꝑstitui: etiā si id diu soluit: vt p̄z. xvj. q.
iij. c. clerici. c. si ep̄us. C. de agri. ⁊ censi. l.
litibus: ⁊ ex̄ de cēsi. vbi d̄r. c. ꝑuenit: ꝙ cen
sus ignorātie. l. cuius cā ignorat̄: nec diui
nis nec humanis legib⁹ inueniť: opoztet q̄p
pe vt ois cēsus ad q̄d ⁊ q̄n solui debeat ꝑ-
sciať vide casū in glo. Tertiū ꝑinde req̄
situ est ꝯtinuatio possessiōis: vt. s. toto tem
poze ꝑscriptiōis sine int̄ruptiōe sit posses-
sa. Ad cui⁹ euidētiā q̄ri pōt qualiť fieri
pōt int̄ruptio ꝑscriptiōis. Ad h̄ dicēdū f;
Ray. ꝙ dupliciť fieri pōt talis int̄ruptio.
B Primo naturaliť p occupationē. s. aq̄ vł flu
minis fundū occupātis: siliť p violēta de-
iectionē: vł etiā si res a possessore sit furto
sublata. ff. de vsuca. naturaliť: ac etiā si q̄-
cunq̄ mō possessionē amisit: seu animum
deserēdi habuit. ff. de serui. v̄r. ꝑ. si edes. §.
j. ꝯco2. Inno. Scdo int̄rūpiť ciuiliť ⁊ hoc
in iudicio ꝯtingit trib⁹ modis. Primo p li-
bellū ꝑncipi oblatū: s; h̄ tm̄ valet in q̄bus-
dā actiō. b⁹ q̄ annales vocanť: q: post an-
nū nō p̄nt moueri: sicut ē actio iniuriaꝝ: et
q̄dā alie. Insti. de ꝑpe. ⁊ tē. ac. circa ꝑn. per
tpalē igiť oblationē libelli ꝑpetuanť. Se-
cūdo p q̄relā iudici factā circa ꝯuctionem
rei: ⁊ h̄ valet in oib⁹ actiōib⁹. C. de ꝑscrip.
xxx. vł. xl. an. sicē in rē. Tertio p liť. ꝯtesta-
tionē in oibus actiōib⁹ int̄rūpiť ꝑscriptio.
C. de ꝑscrip. xxx. vł. xl. an. l. fi. Extra iudi
ciū vo tal int̄ruptio fieri pōt q̄nq̄ modis.
Primo p vsuraꝝ solutionē p quā int̄rūpiť
ꝑscriptio q̄ currere videbať ꝯ creditorē nō
petētē debitū. C. de ꝑscrip. xxx. vł. xl. an. l.
cū notissimi. Scdo p scd̄am cautionē. s. q̄n
debitor facit nouā cautionē: vt p̄z ibidē.
Tertio p ꝓtestationē: vt q̄n q̄s iusto metu
vł alia cā ꝑpedit⁹ nō pōt rē suā petere: ꝓ-
testať corā iudice ordinario: vł corā publi-
cis ꝑsonis: ex̄ de of. or. c. pastoralť: ⁊ de ap.
c. si iustus. Quarto p denūciationē factā
colono: ex̄ vt li. nō ꝯtes. c. q̄m. C. vbi in rē
ac. exer. de. l. ij. Quinto p synodalem ꝓcla-
mationē: vtputa sacerdos aliq̄s ꝓclamať
in synodo generali vł ꝓuinciali ꝙ ali⁹ sa-
cerdos tenet rē ecclie sue: ex̄ eo. c. scōrum.
Preterea fm Ray. licz ꝑscriptio nō int̄rū-
pať: nihilomin⁹ tn̄ in. vij. cas. b⁹ nō currit.
Primū⁹ est tp̄e ꝑlati q̄ male alienauit rem
ecclesie: q̄diu nanq̄ talis viuit non currit
prescriptio cōtra ecclesiā: vt patet expressū
xvj. q. iij. c. si sacerdos. Secundus est toto
tēpoze vacationis ecclesie que petere habe-
ret: vt eo. ti. c. j. ⁊. c. audita. Tertius si ꝑla
tus eius fuerit hereticus: vt patet eisdē. c.
Quartus est tp̄e scismatis: vt eo. ti. cū ne-
bis. Quintus tp̄e excōicationis ipsius ꝑ-
lati: nisi sit negligēs in petendo absolutio-
nē: extra de ꝯcel. ꝑben. c. ꝑuenīā. Sextus
ꝯ eū q̄ ē ī etate pupillari. C. in his q̄b⁹ cau.
nō est ne. l. fi. Septimus q̄n q̄s iusta causa
ꝑpeditus nō potest agere: regulariť enim
ꝯtra eū q̄ nō potest agere non currit ꝑscri-
ptio nisi postq̄ agere pōt iure nō impediť-
te. Hinc ꝯtra fil. fāfamilias nō currit ꝑscri-
ptio in rebus aduētitiis: nisi ex q̄ liberat⁹
fuerit a patria potestate: nec mulieri in do
te nisi soluto matrimonio: vel viro vergē-
te ad inopiā: nec creditori nisi existente de
biti petēdi cōditiōe: vł adueniēti die ꝓbā-
tur hec. C. de anna. prescripť. l. j. §. fi. C. de
iure do. l. in rebus. §. oīs. Itē dicta. l. cū
notissimi. §. illud aut. Ex quo nota ꝙ si cre
didi cētū vsq̄ ad annos. x. nō incipit cur-
rere cōtra me prescriptio nisi post istos. x.
annos. Quartū eque requisitū ad com-
pletā prescriptionē est ꝙ res sit prescripti-
bilis. Ad cuius euidentiā sciendū ꝙ licet
generaliter omnes res ⁊ omne ius prescri
bi possunt: vt extra eo. ti. ad aures. C. de ꝑ
scrip. xxx. vł. xl. an. sicut in rē: excipiunť tn̄
quedā que prescribi nō possunt. Primo nā-
q̄ in criminibus nullo tēpore prescribitur
sed potius ex tēporis diuturnitate augen-
tur: vt extra de simo. cū in ecclia. xxxiij. q.
v. c. qd deo. Secundo nō prescribiť cōtra
obedientiā visitationū ⁊ etiā ꝯtra ꝓcura-
tionē q̄ ratione visitatiōis debenť: vt p̄z
expressū eo. ti. cū nō liceat: ⁊. c. cū ex officii:
extra de censi. cū instantia: quod sane itel-
ligiť de subdito qui non potest prescribere
contra prelatū. Ali⁹ tn̄ prelat⁹ prescribere
posset: vt abbas vel ali⁹ prelat⁹ ꝯtra ep̄m
circa subditos ei⁹. Et sic dicit Inno. l h̄ casu
l; subdit⁹ aliq̄liť ꝑscribat nō tn̄ ꝑscribit no
mine suo sed potius nomine alterius: cui
de subiectiōe r̄ndet: vt in di. c. cū ex officii.

Tertio eccl'ia vl' cetera sacra & religiosa loca: decime: pmitie: oblationes nullo iure pnt a laicis possideri vel pscribi: vt e.ti.c. cam: in tertu: & glo. dic q exigit ciuil' possessio: ad pscriptione etia in hmoi spualib9 & psona secularis talis est i qua cadere no possit hmoi possessio de iure: q2 spuale ius in laicu no cadit: vn generalit' oes q no habent ciuile possessionem sed alieno nomie possident pscribere no pnt: q2 illi tm dicuntur possidere quo2 nomie possidentur: vt de restitu. spo. c. cu venissent: & de pscripti. c. si diligenti. Hinc possessiones agro2 no pscribunt' a colonis nec pignora a creditoribus nec annui redditus a fructuarijs: q si vsq ad centu annos pbare posses initiu possessionis: sc3 q nomie tuo possessu e no obe tibi aliq pscriptio: nisi velis dicere q p longa obliuione aliqs pdat possessione3 vl' si tm tps effluxit q ignorat dns vbi possessio illa sita sit: vl' q possedit alieno nomine alteri postea tradat: extra de restit'. spo. c. cu venissent: & in glo. vl' etia nisi dno petenti sic possides no reddiderit: tuc pot res talis pscribi no tn ab ipo sic detinete cum mala fide habeat s a suo successore q bona fide habet: & sic pt3 q psone pscribere non pnt. Et nota q ois pprietarius habet possessione ciuile: silit' & marit9 in bonis vxoris: ois vero fructuarius vasallus supficiarius & emphyteota. i. meliorator. s. agrorum: & vxor in bonis suis viuete viro dicuntur habere possessione naturale: vbi g concurrit possessio ciuilis & naturalis: vl' ciuil' tm: ibi est sufficies possessio ad pscribedu: s sola naturalis possessio no est sufficiens.

¶ Preterea e videndu q res fm iura sut i pscriptibiles. Pro quo sciedu q limes vl' qd adheret limiti epatuu vl' pcochiaru pscribi n pot: vt ex de parroch. c. sup eo. No est ne termini epatuu vl' parrochia2 9fundant': limes tn pdio2 pscribi pot: vt e.ti.c. q2. xvj. q. iiij. volumus. Item nec liber homo pscribi pot. xvj. q. j. §. pot: nec etia circa iura libertatis nec etia in matrimonio: xxxiij. q. v. q deo. Similit' respublice q sut in vsu ciuitatu: vt vie: platee: potes: aqductus nec i toto nec in pte pscribi pnt. ff. de vsucap. l. vsucapione. C. de opib9 publi. l. pscriptio: nec etia publice functioes siue ciuilis canon q. s. solui deberet reipublice p agris no pscribunt' a colonis. C. de pscri. pti. xxx. vel. xl. an. male agit': nec res furtiue vl' vi possesse seu etia q nascunt' ex eis pscribunt' aut vsucapiunt'. Instit. de vsuca. §. furtiue. Hic queri pot vtru decime pscribi pnt p tps de cuius 9rio no est memoria. Ad hoc dicedu p distinctione: aut eni querit' vtru a laic' s fieri pot & rndet Frazab. q no: q2 sut incapaces possessionis: vt e.ti.cam q & sine possessione pscriptio non pcedit: & sic tps de cuius 9rio no e memoria l3 vim habeat tituli: vt e.ti.li.vj.c.episcopu: no tn facit capace possessionis vl' e seri possidere eu qui est incapax: p hoc qd notat Jo. an. & Jo. mo. de pben. c. q. li. vj. Aut querit' de clericis q sc3 capaces sunt huiusmodi possessionis: & tuc dicedu q si parrochiam habet tuc pnt ab eis decime pscribi: vt patet e.ti. c. de quarta: vbi dicit' decime & oblatioes defuncto2 cleric' ab ipetitioe epi quadragenaria tpis pscriptione se posse tueri videt': nisi forte iterim pastoralis sedes caruisset pastore q iura ecclesie sue exigere debuisset: glo. roe sui beneficij aliter no. Aut querit' de religiosis: & tuc dicedu q si no habet parrochia: ipas decimas pscribere no pnt: q2 nec possidere xvj. q. j. placuit. ij. vbi breui stilo monacho multa phibent' & co2 status elegant' edicitur. Si vero monachi parrochias habent tuc roe parrochia2 ipas qnq pscribunt: vt extra de decimis. c. cu 9tingat: & c. cum in tua. Deniq queri pot icidentalit' vtru tenes decimas in feudu pot ex hoc etia recipere decimas noualiu. Ad hoc dicendu fm Ray. q no si secularis est: s dari debet eccl'ie parrochiali: q2 huiusmodi 9cessioes & pulegia artada sut no amplida: qd pt3 expssum extra de deci. c. tua: vbi sbditur: nec occasione decimatiois antiq: licet i feudu decime sint 9cesse: sunt decime noualiu vsurpande: cu in talibus no sit extededa licentia sed potius restringenda: glo. s ideo dicit: q2 laici decimas sine peccato possidere no pnt: & ideo licetia ista no pot extendi ad noualia. Si vero religiosi sunt & decimas ex priuilegio pcipiut: tuc etia pcipiut leges noualiu: vt e.ti. cu ex pte. ij. Si deniq religiosi no ex pulegio decimas pcipiunt alicuius eccl'ie sed ex prescriptioe: tuc decime noualium non sunt eis soluende: sed baptismali ecclesie: vt code titu. cu contingat. Secundo queri potest incidentaliter vtrum monachi de predijs suis ac laboribus obligantur ad soluedas decimas sicut sentire videtur textus. xvj. q. j. c. alia causa. c. generaliter: & xij. q. j. c. duo: in fi.

Ad hoc respõdet glo. extra de deci. ex pte. j. q monachi in ecclesia pmitiua decimas dabãt de pdijs et laboribus suis tanq lai/ci: vt in. c. allegat: et hoc vsq ad temp9 pa/pe Paschalis secũdi: postea vo idẽ Pa/schalis in cõci. Magũti. statuit q nec mo/nachi religiosi nec aliq cõiter viuentes de/cimas de suis laborib9 soluerẽt. xvj. q. j. c. decimas: vbi plane de hoc. Tẽpore vo p/cedẽte Hadrian9 papa solis cisterciẽs. ho/spitalarijs sancti Johãnis hierosol. et tem/plarijs cõcessit hoc pullegiũ vt de suis la/boribus quos pprijs manib9 excolũt solue/re nõ tenenẽ. Alijs vo monachis cõcessit tñ decimas de noualib9 que colũt suis ma/nibus et hortis ac nutrimẽt animaliũ suo/rum: vt dicit in pñti. c. et hoc mõ seruat: et ita tenendũ est q cisterciẽs. templarij: hie/rosol. et hospitalarij decimas terrarũ quas de suis laborib9 excolũt soluere nõ tenenẽ vt dicit in hoc. c. cũ duobus sequẽtib9. nisi pacto ad h tenerenẽ: vt eo. ti. ex multiplici vel nisi parrochialis ecclesia enormiter le/deretẽ: vt eo. ti. dilecti. et. c. suggestũ. vl ni/si soluendo renũciauerint pullegio suo: vt extra de puil. accedẽtibus. et. c. si de ter/ra. sed hec oĩa sane intelligunẽ de mona/chis q populũ nõ regunt: nam si secus tñc licet eis recipe decimas psonales et pdia/les. Uerũtamẽ cisterciẽ. et siles in pulle/gio soluere tenenẽ decimas de possessioni/bus qs acqsierũt post generale cõciliũ vel decetero acqrent: vt eo. ti. nup. vbi de hoc plenissime. Quintũ denicq requisitũ ad completã pscriptionẽ est temp9 ad hoc de/terminatũ: qd in iure variũ ponit fm va/rias pscriptiões: vñ eo. ti. c. j. dicit in glo. q epi qui ãmoniti neglexerint conuertere plebes infideles sub eius epatu existẽtes ad catholicã fidem: post. vj. mẽses ãmoni/tionis epus vicinus qui poterit eas cõuer/tere habebit eã subiectã sibi: ac p9 tres an/nos seqẽtes iure pscriptiõis manebũt illi subiecte: si p pprũ epm nõ fuerit facta inte/rim repetitio: et sic habes hic pscriptionẽ triũ annoz dũtaxat et sex mensiũ ↄ ecclesiã qd introductũ est i fauorẽ fidei catholice. Sed omissis multis silibus pscriptiõibus due sunt principales species eius. Una est longi temporis scz decẽ annorũ inter psen/tes: id est fm Accur. in vna ciuitate existẽ/tes: et. xx. annorũ inter absentes. Alia est longissimi temporis scz. xxx. annorum vel xl. et locum habet inter laicos et priuatas psonas. Contra ecclesias autem necessaria est pscriptio. xl. annoz. Cõtra romanã vo ecclesiã nõ currit pscriptio nisi post spaciũ centũ annoz: de quib9 tamẽ singulis lati9 disserere gratia breuitatis omitto. Usuca/pio vo complet in triẽnio: sed als quicqd de pscriptiõe dictũ est pportionabiliter de vsucapione intelligi debet. Ad lau. dei.

De translatiõe dominij rerũ in alterũ auctoritate puata duobus modis: et q cõtractus pncipaliter fiũt tribus modis: Ser. XXV

Non furtum facies:

n Exo. xx. Expediti de mõ trãsla/tionis qui fit auctoritate publica. iam fm modũ psequamur q fit auctorita/te puata: et hoc vel p actũ mere liberalẽ: vl p actũ liberalẽ fm quid. Primo mõ fit p actum mere liberalem: scz cum transferens nullã expectat redditionẽ: sicut in donati/one et etiã in cõmodato. Pro quo dat ta/lis regula: q dñs alicui9 rei nisi phibeat a iure vel a suo supiore a cui9 volũtate depẽ/det in dando: donare põt rem suã alij volẽ/ti eam accipe. Ex quo patet fm Sco. q de rõne liberalis donatiõis tria sunt: de qui/bus qr supius tactũ est vbi agit de abutẽ/tibus elemosynis pñũc ea succinctus ser/mo pcurrat. Primũ igit est liberalis et vo/lũtaria translatio ex pte donãtis: et ideo q deceptus est vl aliqualiter coactus donat: nõ ppie donat: quia nõ mere liberalit do/nat: eo q ignorãtia et aliqualis coactio ex/cludũt volũtariũ: vt patet in. iij. Ethic. vt dans alicui tanq ppinquo vel egeno et nõ est: nõ simplicit donat: qr nõ est ibi in dãte volũtariũ pp̃ter cõditiõis ignorantiã quã in dando donãs respicit. Similit artatus aliqua necessitate vt in vsuris dandis vel in remittẽdis: aut in alijs violẽtijs dãtis: aut iniurijs cõdonãdis ne fiat p his emen/da cõdigna: vel etiã de solutiõibus ptra/hendis aut de debitis remittẽdis: de qui/bus postea late videbit. Secũdũ est volũ/tas recipiẽdi ex pte illius cui dat alioquin nõ trãsferret dominiũ. Tertiũ est libertas ambor. s. hui9 donãdi: et illius recipiendi: id est q nulla lege supiori phibeat iste do/nare vel ille accipe: nec p actũ alteri9 a quo dependẽt in ista trãslatiõe: et ex hoc patz q A

multi sunt q̄ dare vel accipe nō possunt: de quib⁹ patet supra: vnde ⁊ cleric⁹ in aliquo casu donare non potest absq̄ volūtate vel saltem contra voluntatē pape: vt patet li. vj. de censi. c. romana. vbi p̄cipit̄ q̄ visitā/tes a visitatis nihil recipiāt: cū dicit̄: Caueat insup. s. visitans ne ip̄e vel quisq̄ suo/rum aliq̄d munus quodcūq̄ sit ⁊ qualit̄/cūq̄ offerat̄ recipere p̄sumat: vt non q̄ sua sunt videat̄ q̄rere: sed que iesu christi. Q̄d si fuerit cōtra p̄sumptū recipiens maledi/ctionē incurrat: a qua nunq̄ nisi duplū re/stituat liberet̄: volumus enī in his quālī/bet fraudem penitus euitari: p̄curatiōes autē recipiant put est in canonibus consti tutū: nullā tamē pecuniā ipse vel aliquis de sua familia occasiōe alicuius officij aut cōsuetudinis seu quolibet alio modo eorū nomine: sed in victualib⁹ expensas tm̄ re/cipiat moderatas: q̄d exponit ibidem cla/rius: dicens: Felicis recordatiōis Grego. papa p̄mus p̄decessor noster phibuit in cō cilio Lugdun̄. ne aliqui ob p̄curationem sibi ratione visitatiōis debitam exigere pe cuniā p̄sumerent: vel etiā recipere a volen/te: verū quoniā experientia rerum nos in/struxit: ex hoc tam psonis visitantibus q̄ꝫ locis ⁊ ecclesijs visitatis: multa incōmodo rum dispendia p̄uenire: cōcedimus vt pa/triarche: archiepiscopi: episcopi ⁊ alij qui/bus ex officio cōpetit visitare a volētibus ecclesiaꝝ ⁊ locoꝝ visitatorū rectoribus seu psonis pecuniā licite recipere valeant pro sumptib⁹ moderatis faciēdis ⁊ victualib⁹ diebus quib⁹ visitatiōis officiū psonaliter exercebūt: adijciētes q̄ nō liceat visitanti nisi vnā p̄curationē recipere vna die: siue vnū locū solū visitauerit siue plura: etiā si locus quilibet visitat⁹ ab illo sufficeret ad integrā p̄curationē psoluendā: cū eidem sufficere debeat vt tempalia metat a locis psonaliter visitatis p diebus quibus eis spiritualia subministrat: hoc ibi. Simili͞t modus visitādi ponit̄ in dicto. c. romana. ⁊ ad hoc maior pena adijcit̄ cōtra eos qui aliq̄d receperint vltra debitā p̄curationē: in. c. exigit. vbi dicit̄: q̄ tenent̄ ad facien/dā duplā restitutionē infra mensem: q̄d si nō fecerint tunc patriarche: archiep̄i ⁊ ep̄i sciāt sibi ingressum eccl̄ie interdictū. Infe/riores vero a beneficio et officio nouerint se suspēsos: quousq̄ de duplo hmōi grauatis ecclesijs plenariā satisfactionē impendāt: nulla in hoc eis dantiū remissione libera/

litate seu gratia valitura: hoc Grego. iiij. in generali cōci. Lugdunē. Preterea si ep̄us visitat nō p se sed p aliū: tunc ep̄us nihil exigere pōt a visitatis quos non p se visitauit: visitati tamē tenent̄ ministrare ex/pensas ipi visitāti misso ab ep̄o: vt pꝫ pla/ne li. vj. de offi. ordi. c. si ep̄us. ⁊ hoc de do/natōe. Secūdo vero de cōmodato viden/dū est: q̄r trāslatio vsus illi⁹ habet quādā similitudinē ⁊ correspōdentiā ipi⁹ transla/tionis liberalis cū illo qui fit p actū mere liberalem in donatiōe: nam cōmodatū est alicuius rei ad aliquē certū vsum gratuita cōcessio. vn̄ similes leges habet cōmodatū cū translatione liberalis vsus: ad hoc. s. q̄ sit iustū: ⁊ simili modo in cōmodato cadit iniusticia sicut in donatiōe s̄m Sco. in. iiij. Requirit̄ enī in cōmodāte p̄mo libera vo/lūtas nō coacta. Secūdo i recipiēte q̄ rem cōmodatā recipe velit ad vsum suū. Ter/tio q̄ nō sit aliqua voluntas legis vel supe riois obsistens cōmodationi. Ex his tri/bus multa pticularizari possunt p̄portio/nabiliter ad donationē: de quibus gratia breuitatis supsedeo. Ad maiorē tm̄ euidē/tiā sciendū: q̄ in cōmodatiōe requirit̄ me/ra liberalitas: ⁊ ideo si merces interuene/rit nō erit cōmodatū sed locatio vel alius contractus innomīatus s̄m Hosti. ⁊ Goff. q̄r tūc non est cōdonatio mere liberalis sed s̄m quid: sicut quedā est donatio s̄m quid de qua postea videbit̄. Q̄ si querit̄: q̄s possit cōmodare ⁊ sibi cōmodari: dicendū q̄ oīs qui cōtrahere pōt: q̄ si pupillus cō/modet nō est obligat⁹ sed alius ei obligat̄: vt. ff. de acti. emp. ⁊ ven. l. iulian⁹. § antepe nult̄. Cui⁹ ratio facile pōt inueniri. Pre/terea possum⁹ alijs cōmodare nō solū nr̄a sed etiā aliena que possidem⁹: vt. ff. cōmo/dare. et. l. ita vt si: nō tamē licꝫ nobis ea cō modare q̄ sunt nobis cōmodata tm̄ ad vsū nostrū: nimirū cum nec nobis liceat vti ad aliū vsum vel vlteriorē vsum q̄ꝫ nobis di/noscit̄ esse cōmodatū: vnde si tibi cōmoda/ui rem ad certū vsum: ⁊ tu vteris ad alium puta cōmodaui tibi equū ad equitandū ⁊ tu vteris ad arandū: vel vteris eo vltra lo cum ⁊ temp⁹ tibi p̄fixū: ⁊ in casibus simili/bus: tūc cōmittis furtū ⁊ teneris ad resti/tutionē: nisi credebas cōmodantē pmissu/rū ⁊ erat iusta causa credendi: vt. ff. de fur/tis. l. qui re. Et si in eisdem casib⁹ res periit vel deteriorata est: teneris ad restitutionē: quō aūt cōmodatari⁹ obligat̄ ad restituti/

onē visum est supra: vbi agit̄ de damnifi/
catione rerū. Secūdo modo fieri potest
translatio dominij rerū auctoritate ꝓuata
ꝑ actū liberalē ſm quid: q̄ñ.s. ꝓ eo ꝙ quis
transfert expectat sibi reddi aliquid equi/
ualens ei qd̄ transfert: talis trāslatio ꝓprie
contractus nomiat̄: q2 ibi trahunt̄ partiū
volūtates: trahit̄ enī iste ad transferendū
in illū a cōmodo qd̄ expectat ab illo. Vnd̄
ſm Huit. Cōtractus est vltro citroq3 obli/
gatio ex volūtate partiū cōsurgens: vt em
ptio: venditio: locatio: cōductio: mutuū ⁊
similia: quasi cōtractus est obligatio q̄ q̄s
obligat̄ alicui ex aliquo officio vel facto li
cito ⁊ honesto: lic3 nō interueniat expressa
volūtas vtrinsq3: vt tutela vl' cura aut ne/
gociorū alienoꝝ gestio ⁊ hmōi: nam q̄uis
pupillus habens tutorē aut pubes aut fu/
riosus habens curatorē: vel ille cui⁹ igno/
rantis gerit quis negociū: non exp̄sse con/
traxerit: nihilominus tutor curator ⁊ ne/
gociorū gestor obligat̄ quasi contraxisset:
Idem Vlricus. Hic queri pōt de contra/
ctibus quot modis fieri possunt: transferē
do dominia rerum in alterū. Ad hoc dicen
dum: ꝙ principaliter fiunt tribus modis.
Nam p̄mo sunt quidam cōtractus rei vti/
lis ꝓ re vtili īmediate: sicut cum datur vi/
num ꝓ blado: oleum ꝓ frumēto ⁊ similia:
⁊ talis cōtractus dicit̄ rerum permutatio:
Vnde ſm Sco. in. iiij. circa iustam rerum
ꝑmutationē talis regula dari potest: ꝙ do
mini rerū iuste eas permutāt: si sine frau/
de seruent equalitatē valoris in cōmutatis
ſm rectā rationē. Notanter autē dicit̄ sine
fraude: ad excludendā triplicē fraudem.
Primā que ꝯtingit in substantia: vt sc3 in
cōmutatione nō det auricalcū ꝓ auro: nec
vinum lymphatū pro vino puro: Secūdā
vero fraudem que cōtingit in quātitate rei:
siue quātitas mensuret̄ per virgam: siue ꝑ
pondus siue ꝑ mensurā aut per aliū modū
vnde oportet ꝙ debita quātitas seruet̄ pō
deris mensure vel numeri: siue in aridis si/
ue in liquidis. Tertiā denīq3 fraudē caue/
re debet in qualitate rei: vt.s. non cōmutet
rem corruptam aut veterem pro sana ⁊ no/
ua: non carnes infectas pro recentibus: et
hec omnia probant̄ extra de iniur. ⁊ dam.
da. c. Si culpa tua damnū est datum vl' in/
iuria irrogata: siue alijs irrogantib⁹ opem
forte tulisti: aut hoc imperitia tua sine ne/
gligentia euenerit: iure sup his satisfacere
te oportet: nec ignorantia te excusat: si sci/
re debuisti ex facto tuo iniuriam verisimi/
liter posse cōtingere vel iacturam: ꝙ si ani/
malia tua nocuisse ꝓponas: nihilomin⁹ ad
satisfactionē teneris: nisi ea dando damnū
passis velis liberare teipsum: qd̄ tamē ad
liberationē non proficit si fera animalia vl'
que cōsueuerunt nocere fuissent: ⁊ quā de/
bueras non curasti diligentiam adhibere.
Sane lic3 qui occasionem damni dat dam/
nū dedisse videt̄: secus tamē est de illo di/
cendū qui vt nō cōtingeret de cōtingenti/
bus nil omisit: hoc ibi. In quib⁹ verbis sa
tis claret quāta cautela sit ꝓueniendū alio
rum damnū. Unde si quis defraudat aliū
in substantia qui ꝑmutando putat se aliā
accipere vel in quātitate vel in qualitate:
id est qui putat accipere aliquid quātū vel
quale dat occasionē damni: quia nō ꝑmu/
taret nisi crederet aliā accipere substantiā
quātitatē vel qualitatē: ⁊ ergo videt̄ de p̄/
sumptione iuris ⁊ ſm veritatē dedisse dam
nū. Si vero inaduertēter aut ignoranter ali/
quis predictorū defectuū repertus fuerit
in re vendita: tunc venditor excusat̄ a pec/
cato: nihilomin⁹ tamē cum ꝑuenerit ad no
ticiā illius damnū illatum emptori: recom
pensare tenet̄: sicut postea latius videbit̄
in cōtractu emptionis ⁊ venditionis. Se/
cūdo dicit regula p̄dicta ꝙ seruent equali/
tatem valoris in cōmutatis: q2 dicit Aug.
xiij. de trini. c. iij. ꝙ vile velle emere ⁊ cha/
re velle vendere reuera vitiū est: nimirū cū
in vtroq3 iustū excedit p̄ciū: nā iustū p̄ciū
est qd̄ ē ſm cōmunē estimationē fori occur/
rētis: ſm ꝙ res q̄ vendit̄ in illo loco cōiter
valere potest: q2 ſm Hosti. ⁊ Ray. Iustum
preciū consideraf respectu temporis con/
tractus: nec attendi debet ꝙ pluri sit em/
ptū ⁊ minori vendat̄ vel ecōuerso ꝙ plus
offerat̄. Tertio additur ī dicta regula ſm
rectam rationem attendentē: sc3 naturam
rei ad vsum humanū propter quē ista per/
mutatio fit. Talis autem equalitas scd̄m
rectam rationem non cōsistit in indiuisibi/
li medio quod respicit ipsa iusticia cōmu/
tatiua: sed debet pensari valor eius in re/
spectu ad vsum nostrū: ⁊ ad probabile iu/
diciū humane estimationis: mensurantis
valorem infra limites latitudinis compe/
tentis: de qua latitudine postea videbit̄ in
sermone de emptiōe ⁊ venditiōe: cū pluri/
b⁹ alijs eiā ꝑtinētib⁹ ad ip̄a3 ꝑmutationē.
Secūdo vero sūt quidā cōtractus rei vtilis
ꝓ nūmismate vel ecōtra: nā quia q̄ñq3 diffi

esse fuerat res vsuales cōmutare imediate. Hinc remediū illud reptū est: p qd̄ talis cōmutatio defacili fieri posset: qd̄ vocat nūmisma. ff. de ӡben. emp. l. j. & tunc cōmutatio nūmismatis p re vtili vel vsuali emptio dicit. Ecōtra xo venditio nominat. Et de hoc cōtractu Sco. in. iiij. simile ponit regulā priori dicēs: Qz dn̄i rerū iuste eas vēdūt vel emūt si sine fraude cōseruent equalitatem valoris in venditis & emptis fm rectā rōnem. Cuius expositio satis claret ex iaz dictis de permutatiōe. Tertio deniqz sunt quidā cōtractus alij. s. nūmismatis p nūmismate: & talis cōtractus mutuū nomiat id ē mutui datio & mutui acceptio: mutuū enim dicit: qz de meo fit tuū: qd̄ vtiqz dari deberet gratis nihil inde sperando: iuxta illud Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperantes: vnde hec duo differūt mutuare et cōmodare: qz pprie res illas mutuam9 que trāseunt in dominiū recipiētis: vt denarios: nā res mutua fit illi9 cui mutuū erogat vt. ff. de re. credi. & si cer. pe. l. mutuū appellata. Sz illas res cōmodam9 vl accōmodam9 q̄ reddi debēt in eodē esse. s. q̄ nō trāseūt in possessionē recipientis: vt cōmodo tibi equum nō ad pprietatem sed ad cōmodum vel vtilitatem. Cōmodare nāqz dicit quasi cum modo temporis ad aliū transferre: & sic patet qualiter transfert dominiū rei in alterum p cōtractū in liberali donatiōe: in rerū pmutatiōe: in emptiōe & venditione: in mutui datione & mutui acceptiōe: & his correspōdent alij cōtractus in quibus non transfertur dominiū rei sed tm̄modo vsus illius vel ius vtendi. Nam liberali donationi dominij correspōdet vsus rei cōmodatio: de qua supra. Secūdo rerum pmutationi correspōdet mutua vel pmutua cōmodatio: que cōmodatio liberalis est fm quid: vt cōmodo tibi equū ad vsum: et tu cōmodas mihi vaccam. Tertio emptioni correspōdet cōductio: quia cōductor emit vsum rei. s. vsum domus agri fundi & similiū: & pōt cōductor rem conductā vlterius alteri locare: vt. C. eo. l. nemo. & tūc res posterioris cōductoris obligate sunt pncipali dn̄o vsqz ad illam quātitatē qua & iste secūdus cōductor tenet priori: vt. ff. e. l. si in lege. §. si colonus. Cōducit etiā quis aliqn̄ vsum hūane artis vel opatiōis p determinato p̄cio &c. Quarto venditiōi correspondet locatio: dicit eni locator q̄ rei sue vsuz alteri p precio cōcedit: vt cum loco domū meā tibi: tūc ego sum locator: tu xo cōductor: dicit etiā quis locare suas opas qn̄ se offert ad faciendū aliquid p p̄cio: vel etiā qn̄ accipit rem vt faciat in ea aliquid qd̄ dicit innomiatus cōtractus. Et nota generaliter fm Hosti. q oīa bona cōductoris inuecta et illata in rustico p̄dio sciente dn̄o: nisi ad temp9 inferant tacite: sūt obligata dn̄o p pensiōe: i vrbano aūt p̄dio nō distinguo vtrū dn̄s sciat vel nesciat. C. de locato l. certi. vn̄ talis obligatio tacita pignoris inducta est multis modis p debitis cōtractis vel cōtrahēdis in diuersis admīstrationib9 curis vel cōductiōibus & sīlibus: & hoc pter securitatē: qz tutius est incūbere pignori q̄ agere in psonā: vt insti. de oblig. q̄ ex delic. na. §. furti. vn̄ qn̄ transeūt in potestatē creditoris dicunt pignus: sed q̄diu remanēt apud debitorē dicunt hypotheca nō tāmē differūt q̄tū ad actionē. Quinto deniqz mutui acceptioni nō correspōdet aliquid pprie in translatione vsus rei: sed hic est singularis ferus qui quotidie deuorat & depascit pauperes & inopes viduas & orphanos iniuriatos & oppressos: nam tanta rapacitas in cōgregando diuitias viget in plerisqz: q velut insatiabile chaos inferni oīa p posse deuorare querētes iuste vel iniuste: nullū hominē in mūdo diuitem esse vellent: vt ipi soli cuncta possiderēt: quorum auaricia modū nō habet: nec capiendo explet sed magis excitat: & eo egentior fit q̄ plura quesiuit: verūtamē vt dicit Cassiod. vltra oēs crudelitates est diuitē fieri velle de exiguitate mēdici: ament honesta lucra horreant damnosa cōpendia: nullus audeat inde tollere que debeat collecta dispgere addendo perdit que retinēdo collegerit: & paupertatē potius ad se trahit si egētiū pecunias nō repellit: sed hec intelligere nolunt auari: qz dicit Ambro. sup Job. q sicut hi qui p insaniam mente translati sunt: nō iam res ipās sed passionis sue fantasias vidēt: ita etiā mens auari semel vinculis cupiditatis astricta: semper aurum: semp argentū videre credit: semp reddit9 computat: aurum gratius q̄ solem intuet ipsa ei9 oratio & supplicatio ad dominū aurum querit: aurum petit: & qd̄ extreme demētie est: sicut dicit Seneca lib. de morib9 Monstro similis est auaricia senilis: quid enim sibi vult nō intelligo: nam qd absurdius vt dici solet q̄ quo minus restat vie eo plus viatici querere: & via deficiēte via

ticum augere. Quod a nobis auertat christus iesus.

De emptione et venditione per mendacia piuria: per verba duplicia: deceptoria: diffamatoria: permissoria et computatoria: Sermo XXVI

Non furtum facies:

Exo. xx. Jam ordine debito post premissa prosequendum est de septima circumstantia in mercantiis: qua negociatio redditur illicita: que est circumstantia modi prout tactum est in primo sermone de iniuste mercantias exercentibus que profecto circumstantia multifarie ad deceptionem cautelosis vtitur iniusticiis: latius de eadem est prosequendum. Primus namque modus iniuste mercationis et contractuum consistit in multiplici mendacio. A Ad cuius maiorem euidentiam ea distinguere placuit in. vij. genera mendaciorum. Primo namque vendunt vel emunt verbis simpliciter mendosis loquens contra mentem suam: vt scz alios decipiant: et illi Jude comparantur qui christum pro pecunia vendidit: sic enim isti veritatem et fraternam charitatem pro lucro vendunt: vt patet. xj. q. iij. c. abijt vbi subditur: qui veritatem pro pecunia negant deum pecunia vendunt: ipse dixit: Ego sum veritas: cum societatem fraternitatis aliquam discordie peste commaculant deum produnt: quia deus charitas est: qui gratia veritatis et charitatis iussa spernunt: deum vtique qui charitas est et veritas perdunt: maxime cum non infirmitate vel ignorantia peccant: hoc ibi. Unde tanta prohdolor inter ementes et vendentes inueterata regnat abusio: quod nec emere nec vendere sciunt sine deceptione mendaciorum. De quibus ait ps. v. Non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est. et Prouerb. xx. Malum est: malum est: dicit omnis emptor: et cum recesserit gloriabitur. s. primum decepisse: hi sunt igitur qui portant characterem bestie. s. diaboli antichristi in fronte et manu dextera: per quem aptissime mendacium designatur: non quodcunque: sed quod falsum est materialiter et formaliter: quia hoc habet perfectam rationem mendacij: mendacium enim nominatur ex eo quod contra mentem dicitur: dum sic quod falsum scienter loquitur sicut in hoc casu: et hoc non solum ex proposito vano sed etiam perniciosum: vnde si intentio mentientis fertur ad deceptionem et nocumentum proximi quantum ad personam diuitias aut famam: tunc secundum Thomam secunda secunde q. cx. est peccatum mortale: cum nocere primo sit mortale peccatum. Cui concor. Rich. de media villa. Et licet tale nocumentum non perducatur ad effectum: nihilominus tamen est mortale peccatum: quia vt dicit Tho. ibidem ex sola intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat: quod si per talia mendacia decipiunt tunc obligantur ad restitutionem. Uerumtamen si per talia mendacia non intendunt primo nocere sed seipsos indemnes seruare: tunc non est proprie mendacium perniciosum nec peccatum mortale: nisi hoc fiat ex assiduitate et mala consuetudine: tunc enim secundum Hosti. mortale peccatum est: sicut ebrietas que cum assidua est mortalis culpa est: vt. xxv. dist. §. alias. vbi dicitur: Ebrietas si assidua sit in numero mortalium peccatorum ponitur. Et ideo punitur. xxxv. dist. c. episcopus. vnde dicitur Eccl. xx. potior est fur quam assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hereditabunt. In quibus verbis furem prefert illi qui assidue mendacium loquitur. Quod potissime contingit in emptione et venditione cum procedit ex auaricia: et ideo premisit ecclesiasticus. c. x. nihil iniquius quam amare pecuniam: hoc enim et animam suam venalem habet. Sed quanto putas precio cum eam redemit christus sanguine suo precioso? Audi christum in ps. lxj. respondentem: Precium meum cogitauerunt repellere: proh pudor etiam pro obulo minimo. Nam multi in contractibus propter obulum non verentur iterare mendacia piuria deceptiones et similia: nunquam tamen de illo lucrum habituri: hinc merito concludit ps. v. dicens: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. s. perniciosum. Secundo vero quidam malum addentes malo vendunt vel emunt multiplicibus iuramentis imo et piurijs. Unde lxxxviij. di. c. eijciens. quod tamen quedam decreta non habent subdit Chrys. Mercator sine mendacio et piurio esse non potest: id est difficulter esse potest. Hoc enim et ipsi quotidie fatentur: vix enim alieni credunt nisi iurati. O detestanda oris abusio: nescire vendere minutam cuiuslibet mercis vilissime sine iuramentis et piurijs: et hoc ideo: quia secundum prophetam non est timor dei ante oculos eorum. O rabies mundane cupiditatis totiens absque lucro plerumque peierare. De quibus ait Cassiod. Negociatores illi abominabiles estimantur qui iusticiam dei minime considerantes per immoderatum pecunie ambitum polluuntur: merces suas plus piurijs onerantes quam precijs. Hic queri potest: vtrum omne piurium sit mortale peccatum: presertim cum hoc grauem videretur propter lingue lubricitatem: cum etiam se

piu z cõtingat in ioco peierare. Ad hoc respondet sanctus Tho. scda 2e. q. xcviij. q̄ fm doctrinā philosophi propter qd vnūquodq̄ tale illud magis: videmus autē q̄ ea que de se sunt peccata venialia vel etiā bona ex genere: si in contemptū dei fiant sunt peccata mortalia: multomagis ergo quicquid est qd de sui ratione ptinet ad cōtemptū est mortale peccatū: piurium autē de sui ratione importat cōtemptum dei: z ideo manifestū est q̄ ex suo genere mortale peccatū est: etiā si iocose piurat aut coact⁹: dūmodo pcipiat se iurare z qd iurat credit falsum esse: quia cōtra p̄ceptū est qd ponit̄ Leuit. xix. Non periurabis: de quo plura ponunt̄ in secūdo p̄cepto. Quid sentiendum est de his qui industriose deliberato animo z p̄posito peierare nō verent̄: z hoc ad decipiendū p̄ximū periurio pniciosō.

Utiq̄ censendū est esse peccatū equiparandum detestabili homicidio: immo fm Tho. in quodlibetis: piurium solēne grauius est homicidio: q2 ex hoc ipō q̄ in causa cuiuslibet peccati defert̄ iuramentū: manifeste ostendit̄ q̄ piurium p̄ maximo peccato debet haberi: nec īmerito: quia piurare nomē dei videt̄ quedā diuini nominis denegacio: hinc fm locum tenet post idolatriā: vt patet ex ordine p̄ceptorū. Et ex his patet q̄uili lucro detestabile vitium piurij miseri mercatores incurrunt. Tertio p̄inde vendūt vel emūt cum duplicitatibus qd maxime ptinet ad mediatores mercātiarū seu censales: theutonice vnterkauffer: qui vtriq̄ pti placere volentes: vtriusq̄ se mentiunt̄ fautores: vtrosq̄ tamen sepius decipientes: nūc enim ementem: nunc ecōtra vendentē decipiunt: ad p̄priū dūtaxat lucrum z cōmodum inhiantes. Hi sunt fures sceleratissimi ex vtraq̄ parte preciū acceptantes: vt vterq̄ fidelitatem exhibeat: cum tamē sepius vtrosq̄ decipiat. Contra quos dicit̄ Eccliasti. ij. Ue duplici corde: id est affectu ad decipiendū: z labijs scelestis: id est qui etiā ore psequunt̄ huiusmodi affectū: z manibus malefacientibus: id est qui z opere pficiunt: z peccatori ingredienti duabus vijs: ostendēs se amicum z exhibens inimicū corde ore z opere. Quātum autē malū sit hoc ostendit domin⁹ in ps. liiij. loquēs de Juda. Si inimicus me⁹ maledixisset mihi: sustinuissem vtiq̄ scz lenius. Et si is qui oderat me magna lo. fuisset: abscon. me for. ab eo. Tu vo Judas hō vnanimis: scz q̄tum ad apparentiam: dux meus: id est comes itineris: et notus me⁹: qui simul me. du. ca. ci. Et subdit increpationē maledictiōis cōtra tales dicēs: Ueniat mors sup illos descen. ad infe. viuentes. Refert beatus Bernhardinus in suo quadragesimali: de quodā censali vel mediatore mercantiarū: qui vt ementibus et vendētibus vel saltem vni parti eorū mendacijs suis se gratum redderet: p̄ firmando p̄cio inter eos psonaliter astans: clam ictu oculi vel pedis ementi vel vendenti: aut vtriq̄ pariter innuebat: vt mercatum inter eos omnino cōcluderet̄. Tandemq̄ post firmatā int̄ eos venditionē z emptionem si alter eorū de chara venditione seu vili emptione lamentabat̄ respōdere solebat: ideo clam innuebam tibi ne facere deberes. Simile quiddā legitur Prouerb. xxvj. vbi dicit̄: Sicut noxius est qui mittit lanceas z sagittas in mortē: ita vir qui fraudulēter nocet amico suo: z cum fuerit dep̄hensus dicit: ludens feci. vnde officiū tam piculosum merito computandū est inter illa: que vix aut nunq̄ exerceri possunt cum salute anime sue: quia huic p̄prie conuenit similitudo illa que ponit̄ Eccliastici xxvij. Propter inopiā: glo. cordis vel operis multi deliquerūt: z qui querit locupletari auertit oculū suum: scz a timore dei: sicut in medio compaginis lapidū palus figitur: que scz palus premit̄ z murus dissipatur potius q̄ roborat̄: sic inter medium emptionis z venditiōis angustiabit̄ peccatis: quia vtriq̄ parti vult applaudere in manifesto: z decipere in occulto: sicq̄ premitur peccatis z dissipat deceptionibus.

Quarto equidē emunt z vendūt cū verbis sophisticis: id est deceptorijs obscuris z inuolutionibus plenis: nam in mercando sua verba tam astute componūt z ornāt q̄ ad plures etiā contrarios sensus applicari possunt: dantes per hec incautis z simplicibus aliter intelligere q̄ sit ī veritate: putantes per hoc euadere mendacij discrimen: quod econtra magis adaugēt. Quia dicit̄ Eccliastici. xxxvij. qui sophistice loquit̄: glo. ad decipiendū z ad capiendum gloriā humanā z fauorem: odibilis est: scz deo z hominib⁹: his etiam sophismatibus vti solent begutte que circūlocutione z parabolice dissimulant verū vt euadant mēdaciū: his etiā vti solent mercatores ad rei vendende defectū indirecte occultandū.

Ad cuius euidentiã queri potest: an peccent qui vendendo equos dicere solent emptori: ego tibi vendo hunc equũ ꝓ vmbroso strumoso infirmo: ⁊ sic de alijs defectibꝰ qui solent esse in equis: quos tamẽ defectꝰ equus nõ habet nisi forte vnũ sed occultũ quem defectum si sciret emptor vix daret illius precij medietatẽ: an inquã talis venditor excusat̃ p hoc ꝙ in genere dixit defectum equi. Ad hoc respõdet Berñ. in suo quadragesimali: ꝙ talis venditor tenetur emptori dicere defectũ illum in speciali: qꝛ q̃lis rem notabiliter maculatã vendit cum detrimento proximi qḋ est contra charitatem: nec sufficit sic exprimere in generali: p̃sertim cum hoc in fraudẽ faciant vt credant emptores ꝙ sicut nullũ inueniũt defectum manifestũ: sic nec inesse credũt aliquem occultum. Similiter vendẽtes pannos ⁊ similia nõ satisfaciũt si dicunt: respice rem diligẽter oculus pascat te: quia hec omnia fraudulenta sunt verba cũ ipsemet sciant certitudinaliter defectũ rei vendende notabilem esse. Ex huiusmodi enĩ contractibꝰ sepius emens incurrit grande periculũ ⁊ damnũ imminet venditori fraudulento qui tenet̃ ad restitutionẽ totius damni: vt extra de iniur. ⁊ dam. da. c. si culpa. Insuper incurrit dispendiũ salutis anime sue qḋ grauius est omni damno: ꝙ si res plus iusto p̃cio vendit̃ ꝑpter latentẽ defectum: tunc ignorans hoc ignorantia ꝓbabili licꝫ peccare non videat̃: tamen postq̃ ad eius noticiã ꝑuenerit ad debitam recõpensationẽ obligat̃. Quinto p̃terea quidam emunt vł vendũt cũ iniurijs aliorum mercatorũ: aliorũ merces diffamãtes iniuste vt suas charius vendant: qḋ est mendaciũ valde ꝑniciosum ex multis cõcurrentibus. Primũ enĩ est negatio veritatis. Secundum est intentio fallendi: quia vt dicit Augꝰ. ⁊ habet̃. xxij. q. ij. §. ille ergo. ꝙ mẽdaciũ est falsa significatio vocis cum intẽtione fallendi. Tertiũ est iniuria ꝓximi q̃ ꝑpeditur ne vendere valeat merces suas. Quartũ est diffamatio proximi: qꝛ hoc notat̃ esse minus iustus ꝙ mercibꝰ corruptis proximos decipere suspicat̃: nam audiẽtes hoc disseminãt hanc infamiã inter mercatores vel vicinos: qui tamẽ minus peccãt si merces illas corruptas esse putant. Primus autẽ diffamator malicioſus est ⁊ grauius peccat: vnde in dicto. §. ille ergo. subdit̃. Sed cũ fallere semꝑ sit volũtatis: falli autẽ vel infirmitatis vł temeritatis: grauiꝰ fit qḋ ex voluntate q̃ qḋ ex temeritate vel infirmitate procedit. Quintũ est deceptio mendosa illiꝰ qui rem suã compare deside rat: qꝛ sic rem ꝓximi nimis diffamat mendaciter: sic ⁊ ꝓꝑriã nimis cõmendat vt alterũ decipiat: qḋ si fecerit obligat̃ ad triplicẽ restitutionẽ faciendã. Primo illi quẽ decipit in vendẽdo. Secũdo illi quẽ spoliat fama sua eum diffamãdo. Tertio tenet̃ ad recõpensationẽ damni qḋ diffamatꝰ sustinet p hoc in nõ vendẽdo: ⁊ sup hec blasphemauit veritatẽ ⁊ lacerauit charitatẽ: dans alteri occasionẽ inuidie ⁊ odij sempiterni: vñ tale mendaciũ multo grauꝰ ẽ q̃ furtũ ꝑpter diuersa cõcomitãtia. Sexto aũt quidam emũt ꝓmissiõibꝰ aut etiã p̃stitis iuramẽtis ad solutionem certo tꝑe faciendã: sub dolo fraude se cõstringẽtes aĩo fallẽdi. Ad cuiꝰ euidentiã queri põt: vtrũ ille peccat q̃ aliquid ꝓmittit qḋ tñ nõ implet: p̃sertim cum dicat̃. xxij. q. iiij. c. vnusquisq;. Nã si ꝓmittit q̃s aliq̃d inhonestũ: tolerabiliꝰ est ꝓmissũ nõ facere q̃ facere qḋ turpe est. Ad hoc dicendũ p distinctionẽ: aut enĩ ꝓmittit quis qḋ est illicitũ ⁊ inhonestũ: ⁊ tũc taliter promittens grauiter peccat: siue ꝓposuerit adimplere siue nõ: nec tale ꝓmissũ adimplere debꝫ si nõ est honestũ: imo si tẽdit dũtaxat ad inhonestatẽ q̃sq; seruari: nõ debet etiã si sine interitu salutis eterne seruari posset vt patet expssum ex de iureiu. in. c. quẽadmodũ. vbi ponit exemplũ vnũ de eo q̃ iurauit se ducturũ mulierẽ in vxorẽ q̃ tñ interĩ fornicata est: ⁊ de alio q̃ ducens vxorẽ iurauit ꝙ nunq̃ eaꝫ dimitteret: q̃ siliter postea adulteriũ ꝑpetrauit: quapropt̃ neuter eorũ ꝓmissum adimplere tenet̃: ꝑpter cõditiões subintellectas: si videlicet pma ꝯ despõsationis legẽ nõ veniret: ⁊ si secũda i lege cõiugij non peccaret. Et qḋ magis est si talis mulier in mr̃imoniũ acceptã da fieret interim leprosa paralitica: vel amitteret oculũ aut nasum: tũc silr̃ nõ obligaret̃ ad ꝑficiendã ꝓmissũ: vt pꝫ in textu: ⁊ h̃ ideo ẜm glo. qꝛ honestas intelligit̃ in h̃ iuramento vt si res in eodẽ statu pmãserit: secus tñ esset si mulier laberet̃ in facultatibꝰ: ꝙ si p violẽtiã opprimeret̃ spõsa de futuro nõ tenet̃ seruare ꝓmissum eã ducẽdo: vt dic̃ ibidẽ glo. Si xͦo ꝓmittit quod est honestũ ⁊ licitum: tũc ẜm Tho. scđa 2ͤ. q. cx. Si ꝓmittẽs habet animũ adimplendi quod ꝓmittit non mentit̃: quia nõ loquit̃ contra id qḋ gerit

in mente: si tamē probabiliter credebat se posse pficere. At si temerarie credebat: qa cūm credēdi nō hēbat: tūc nō excusaꝰ a mēdacio pnicioso: quia in dispendiū est alterius. Preterea si non pficit qḋ fideli mente pmisit: tunc infideliter agit animū mutando. potest tamē excusari duobꝰ modis. Primo si pmisit id quod est illicitum manifeste: quia tūc pmittendo peccat: sed mutando ppositum bene facit. Alio modo si sunt mutate cōditiones psonarum ꝛ negociorū: vnde Seneca de bñficijs dicit: Ad hoc ꝙ homo teneaꝰ facere que pmisit: requiꝛ ꝙ omnia imutata pmaneant: alioqn nec fuit mendax in pmittendo: quia promisit qḋ habebat in mente subintellectis debitis cōditionibus: nec est infidelis nō implendo qḋ pmisit: quia eedem cōditiones non erant. Hinc apostolꝰ nō est mentitus qui non iuit corinthum quo se tamē iterum pmisit. ij. Corinth. j. ꝛ hoc propter impedimenta que supuenerant. Si deniqꝫ quod pmisit animū implendi non habuit licꝫ postea adimpleat tamē mendacij reus est ꝛ pmissionis transgressor in voluntate iudicaꝰ: quod vtiqꝫ in pñti pposito mendaciū pniciosum esset: ac non adimplentē ad recompensationē condignā obligaret: tam ꝙtum ad capitale ꝙ etiam ꝙtum ad omne interesse. Uerūtamē alteri fidem pmissam non tenenti promissa fides de necessitate non est tenenda: vt patet extra de iureiurand. c. iij. ꝛ in glo. Septimo deniqꝫ quidam in emptione ꝛ venditione decipere nituꝰ falsis computatiōibus: maxime quādo cum inexptis simplicibꝰ vel rusticis computationē faciunt. Et quicquid in hoc decipere ꝑualent lucrum reputant: aut alter minus iusto in solutione recepit: aut plus iusto soluit: totū in abissum auaricie trahunt. Sicut enim insidianꝰ aranee muscis in foraminibus muri: sic huiusmodi quotidie simplicibus hominibus insidiantur i apothecis suis. Sicut vulgo dici solet de puella q̄ de vita inquirens qui ei constaret: accepto responso petijt aliam magis p̄ciosā ꝛc. Cōtra tales diciꝰ Thessal. iiij. Nemo circūueniat in negocio fratrem suū quoniā vindex est dominꝰ. Unde in psona decepti diciꝰ Ozee. xj. Circūuenit me effraim in negociatione sua ꝛ in dolo domus sue. Effraim crescens interp̄taꝰ ꝛ signat impios mercatores qui p maliciosas circūuentiones diuitijs crescunt. Sed iusto dei iudicio eueniet eis quod dicitur Job. xx. Diuitias quas deuorauit euomet ꝛ de ventre eius extrahet ea deus. Quod a nobis auertat christus iesus. Ad laudē dei omnipotētis.

De deceptionibꝰ mercatorū in pondere: mensura: moneta: p̄cio ꝛ macula: in defectiōe: admixtiōe ꝛ corruptione: Sermo XXVII

N On furtum facies. Exod. xx. Uiso de multiplici mendacio pnicioso quod cōtingit verbis ad decipiendū pximū: secūdo loco procedendum est de multiplici mendacio qḋ cōtingit facto ad primos circūuentiōꝫ qḋ vtiqꝫ non minoris est criminis: quia dicit Tho. in quodlibetis: ꝙ cum eadem sit in vtroqꝫ mēdacio fallendi intētio hinc vterqꝫ peccat equaliter: verbū enim ꝛ factum assumiꝰ vt instrumentū fallendi: ꝛ ideo nō refert ꝙtum ad peccatum: vtrum aliquis verbo: scripto nutu vel quocūqꝫ facto mentiatur: sicut nec refert ꝙtum ad homicidiū vtrum quis interficiat gladio vel securi. B

Sciendū est igitur ꝙ quinqꝫ sunt hominum genera precipue mercatoꝝ: qui factis mendosis primos circūueniunt ad decipiendum. Primo nāqꝫ quidam laqueum deceptionis tendūt in varijs ponderibus ꝛ mensuris: contra illud Deuꝰ. xxv. Non habebis i sacculo tuo diuersa pōdera maius ꝛ minus: nec erit in domo tua modius maior ꝛ minor: pondus habebis iustum et verum ꝛc. Qḋ sane intelligendū est in vno loco vel in vna ciuitate: nam fm Tho. mēsuras venaliū rerum necesse est esse diuersas in diuersis locis: propter diuersitatem copie vel inopie rerum: quia vbi res abundant mensure maiores esse cōsueuerunt et ecōuerso. In quolibet tamē loco sunt mensure determiāte publica auctoritate vel antiqua cōsuetudine: quas p̄terire non licet. Et simile iudiciū est de ponderibus. Hic ergo queri potest de ponderibus ꝛ mensuris: an. s. vtens corruptis ponderibus vel mensuris: non p superiorē sed p plebeios li in vrbe tota cōmuniter introductis peccet: p̄sertim cum his qui iustas mensuras ꝛ iusta pondera mutant lucri causa penitentia imponiꝰ: extra de empti. ꝛ vendi. c. vt mensure. vbi poniꝰ penitētia: xxx. dierū

in pane ꝛ aq: pꝛeť punitionē legis q̄ puni/
ri debet: vt tāgit glo. Ad h̄ rñdet. s. Bern
bardinus in tractatu de contractibus ꝙ si
etiā hmōi corruptiōe aliq̄ iusto ꝑcio frau/
datur ꝓ eo ꝙ credūt mensuras esse veras
ꝛ pondera iusta sicut prius erāt: tūc hmōi
fraudator peccat mortalit̄ ꝛ damnum frau
dis restituere tenetur. Si vero iusto precio
non fraudant̄ nec vtēs eis ad fraudē vta/
tur iusti ꝑcij: non tenet̄ aliquid restituere
q̄uis peccet non reuelādo mensure corru/
ptionē his quos credit eam latere: sed for/
te non mortaliter peccat qn̄ corruptio com
munis est: quia satis de hoc data est ratio
ꝙ huiusmodi corruptio omnib⁹ innotescat
Si autē oēs tā domestici ꝙ forenses cōmu
niter sciūt ponderū ꝛ mensurarū quātitatē
quibus vtunt̄ post cōmunē corruptionē:
tūc nō cadit in eis fraus vl' falsitas cū om̄i/
bus notū sit. Preterea si corruptio talis es
set ꝙ vnā mensurā scʒ maiorem tenerēt ad
emendū ꝛ aliā ad vendēdū. s. minorē: tunc
nisi alter cū q̄ mercat̄ h̄ sciat est semꝑ culpa
mortalis: h̄ em̄ est ꝓpꝛium qd̄ ꝓhibetur in
Deut. in vbis ꝑdictis. Int̄ quos etiā hij
cōnumerant̄ q̄ ad decipiendū emētes hu/
mectant mercātias suas: s. ē q̄n꜡ fit in om
nibus fere speciebus. Similit̄ i lana: lino
ꝛ infinitis alijs q̄ pondere mensurant̄: qui
omnes obligant̄ ad restitutionē. Parifor
miter sunt in h̄ scelere cōputati q̄ monetas
in pōdere diminuūt radēdo vl' lauādo: cō/
tra q̄s leges ꝓmulgāt penas graues: q̄dā
etiā tales monetas i pōdere grauiores eli/
gentes maiori ꝑcio alienāt. Pro q̄ notan/
dū s̄m Tho. ꝙ si tales emissent summam
aliquā monetā argenteā vl' aureā: quarū ali/
que deficerēt a debito pōdere aliq̄ vo sup/
adderēt ꝛ alique tenerēt iustā estimatiōē
sicut cōiter fieri solet ad deceptionē reipu/
blice: tūc illicitū est peiores cōmuni ꝑcio: me
liores vo maiori ꝑcio alienare: q2 qd̄ abū/
dat in melioribus deficit in peioribus: vnde
peccāt grauit̄ monetarij q̄ monetā vni⁹ va
loris faciūt esse diuersi pōderis ad spoliādū
cōmunitatē: q2 qd̄ vni adijciunt alteri sub/
trahūt: ꝛ idē sequunt̄ tales cupiditates in
iuste. Ceterū queri pōt de his q̄ tāte fame
sunt ꝙ aduenientes ponūt pōdus ꝛ mensurā
imo ꝛ preciū rerū quas habere desiderant
iudicio ꝛ arbitrio eorū: at illi nihilominus
tales simplicit̄ fidētes nequit̄ decipe non
verent̄. Ad h̄ rñdet. s. Bernhardi. vbi. s.
ꝙ rōnabilit̄ dici pōt si vēditores hmōi tal̄
estimatiōis aut fame sint in ipso: aut tā ꝑ/
fecti status ꝙ vbo eorū plus stat̄ ꝙ alteri⁹
iuramēto: tūc a mortali nō excusant̄ rei ve
nalis ꝑciū mēdacit̄ alterādo: vl' etiā men/
dose dicēdo: tantū ꝯstitit mihi: vl' tātū po/
tui habere de illo: q2 ꝑinde est ac si emptor
se cōmitteret fidei vēditoris. ꝛ h̄ vēditor ac
ceptaret: ac tandē ꝯtra fidē acceptā ꝛ datā
infidelit̄ sua vēderet: talis execrabilē frau
dē facit ꝛ obligat̄ ad restitutionē: ꝛ vltra
hoc mortalit̄ peccat agēs ꝯtra pactū date
fidei. Nimirū cū dicat̄. xxiij. q. j. c. noli: qd̄
fides etiā hosti fuāda est ꝯ quē bellū geri/ B
tur: q̄tomagis amico. ꝛ. xxij. q. iiij. c. inno/
cēs. Secūdo q̄dā decipiūt mēdaci facto:
dū merces falsas: mixtas vl' corruptas tra
dūt tanq̄ sanas: puras ꝛ veras. Ad cuius
euidentiā q̄ri pōt vtrū sit culpa mortal' ob
ligans ad restitutionē rē vēdere: in q̄ ē ma
cula vel fraus occulta quā vēditor nō ma/
nifestat ementi. Ad hoc dicēdū ꝙ rei vēdē
de pōt inesse triplex macula. s. in defectiōe:
admixtiōe ꝛ corruptiōe. Primo pōt inesse
macula in defectiōe: ꝛ q̄tū ad illā maculā
scʒ defectiōis dicendū s̄m Tho. scd'a. 2e. q.
lxxvij. ꝛ s̄m Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ circa rem
vendēdā triplex defectus ꝯsiderari potest
Primus est scd'm substātiā: vt si q̄s vēdit
auricalcū ꝓ auro: stannum ꝓ argento: aut
ecōuerso emit a simplici ꝛ inexꝑto vēditore
aurū ꝓ auricalco vl' argentū ꝓ stanno: vel
denariū magni valoris ꝓ denario pui va/
loris: equitatē iusti ꝑcij notabilit̄ excedēs
ꝛ talis simplicit̄ obligat̄ ad restitutionem
ꝛ cū hoc peccat mortalit̄ fraude primā cir
cūueniēs: vnde tantū creuit hec pestis ma
ledicta ꝙ vix inuenit̄ mercator expers illi/
us cū fere occurrat i oībus mercib⁹: vt vē/
dant vnā ꝓ reliq̄: eo ꝙ fere oēs merces li/
cet sint eiusdē generis: tū sunt maioris va/
loris ꝛ vtilitatis ex vno loco adducte q̄ ex
alio: qd̄ cōtingit vel ex natura patrie vl' eti
am ex beneficio humane īdustrie: sic lana
de anglia melior ē ꝙ de Scotia: ꝛ artificia
in vna ciuitate facta meliora sunt ꝙ in alia
ꝛ sic de īfinitis alijs: cōiter aūt mercatores
suas merces vēdūt ꝓ meliori vl' ex natura
vel ex industria: cū tū in veritate non sint
de melioribus: ꝛ sic grauit̄ peccāt ꝛ ad re/
stitutionē obligant̄. Hinc scd'o pōt esse de/
fectus in qualitate: sicut iā patuit: q2 mer/
ces sic vendite nō sunt talis valoris qualis
esse putāt emptores: eo ꝙ merces vendūt
alterius speciei. Tertio potest esse defect⁹

in q̄ātitate de quo similr̄ supra dictū est. Mixtum vero ad sc̄dā3 maculā sc3 admixti/onis: cū in re vēdēda falsas aut peregrīas mixturas aut cōpositiōes occulte addūt fere in oīa substātia vēdibili: sicut faciūt multi mercatores aromatarij ac etiam artifices: īmo pene oēs artificijs τ mercātijs lucratiuis incūbentes: qḋ p̄cipue dn̄s lamentat̄. Esa. j. dicēs: Argētū tuū versū est in scoriā sc3 p cōmixtionē stanni vł plūbi: vinū tuū mixtū est aqua. Sed alia lra habet caupo/nes tui τ tabernarij tui miscēt vinū aq̄. Sequit̄ heu cōsolabor sup hostib⁹ meis τ vindicabor de inimicis meis: τ cōuertā manū meā ad te sc3 puniēdū: τ excoquā ad purū scoriā tuā. Lyra loquit̄ ad modū fabri q̄ p virtutē ignis cōsumit q̄cq̄d ē ipuritat̄ i auro vel argēto. Hic q̄ querit pōt vtrū ponens mixturas in mercib⁹ peccet τ ad restitutionē teneat̄. Ad h̄ rn̄det Bern. in tracta. de ɔtractib⁹: q̄ si talis mercator ppt̄ hmōi cōmixtiones vēdit illas merces vltra extre/mos limites iusti p̄cij: tūc totū illud quod plus recepit obligat̄ restituere: τ vltra h̄ tenet̄ ad interesse si alr̄ p hoc dānū passus ē. Si vero p hoc nō intēdit nisi iustū p̄ciū ci/tius extorq̄re: tūc ad satisfactionē nō obligat̄: p̄sertim si certitudinalr̄ vł multū ꝓ/babilr̄ scit iustū p̄ciū nō excess. Sec⁹ si du/bitat tūc tenet̄ ꝓ eo q̄ certus est de fraude sua. Ad maiorē tn̄ euidentiā sciendū q̄ duplex est genus cōmixtionū: nā q̄dā sūt ad/mixtiōes ficticie q̄ quasi in nullo mutant valorē rei venalis: τ in talib⁹ nō peccant si faciūt intētione sola sobriā τ iustū lucrū ex/torquēdi. Alie vero sunt admixtiōes pni/tiose q̄ virtutē τ valorē notabilr̄ minuūt: q̄ sunt omnino ɔtra ꝓprias τ cōes intētiōes emptorū: τ tales omnino sint illicite q̄uis etiā nihil vltra iustū preciū recipiūt. Rō ē q2 taliū vsus saltē in frequētatiōe sua mortalis est culpa: put patet in illis q̄ in vino mebiū miscēt vt floridus in eo color eluce/scat: cū tn̄ dicit̄ q̄ tale mebiū in vino mirabilr̄ capiti τ stomacho sit nociuū. Si tamē virtutis minucio modica sit τ p̄ciū iustū: tūc nō puto nisi peccatū veniale: h̄ Bern. Sed arguūt in ɔtrariū mercatores dicen/tes. Quilibet pōt miscere rei sue qḋ vult saltē anteq̄ eā venalē expōat: non aūt post vini p̄conizationē nec post merciū vēditionē τ ego assētio. Pōt itez inq̄s merces sic mixtas venales exponere: nec ego ɔdico: sed oportet q̄ in vēditione defectū illū mi/xture plane notifices emptorib⁹ si vis euadere dispendiū mortalis criminis. Ratio ē q2 ɔstat omnibus q̄ lex τ ɔsuetudo ciui/tatis est q̄ vendat̄ vinū purū τ merces nō mixta: sed talis ɔtra vtrūq3 fraudulent̄ incedit: cū hoc etiā eius intētio corrupta cō/stat esse maledicta auaricia: in hac etiā macula cōprehendunt̄ illi q̄ vēdūt merces corruptas ꝓ sanis: qḋ ɔtingere solet etiā in omnibus fere mercib⁹: sc3 i carnib⁹: ouis: piscibus: maximū q3 periculū īminet apo/thecarijs τ similib⁹: q̄ in seropis τ medici/nis imponūt ea que sciāt eē corrupta vł nociua seu nō ꝓficua: cū iā ꝓpter vetustatem suā pdiderūt virtutē: ex quo seq̄tur ꝓlixi/or vel etiā grauior infirmitas aut interdū mors ipsa: ac p hoc medici incurrūt īfami/am τ etiā culpā si debitā diligentiā nō ad/hibuerint: vnde in oībus dānis illis τ simi/bus ex corruptiōe merciū ꝓuenientib⁹ tenetur vēditor ad restitutionē τ ad oē interesse: vt extra de iniur. τ dam. c. si culpa: q2 talis occasionē dāni dat τ piculi: vt dic̄ Thomas sc̄da. 2e. q. lxxvij. damni q̄dē: q2 ꝓpter hmōi corruptionē res q̄ vēdenda ꝓponit̄ minoris est p̄cij cū tn̄ ꝓpter hmōi vitiū ni/hil de precio subtrahat. Periculi vero ex eo q̄ vsus talis rei reddit̄ inutilis īpedit⁹ vel noxius: sicut domus ruinosa ꝓ firma: equus claudicās ꝓ veloci: τ cibus venenosus ꝓ sano. Omnibus igit̄ p̄dictis ɔtingit qḋ ait Chrysos. τ ponit̄ in q̄busdā decretꝭ lxxxvij. di. c. ejiciēs: q̄ quēadmodū triti/cū aut aliqḋ tale teras in cribro dū huc τ illuc iactant̄ oīa τ grauia paulatim deorsū cadūt τ tādē in cribro nihil manet nisi stercus: sic de substātia negociatorū nouissime nihil remanet nisi solum peccatū: hec ille.

Tertio quidā decipiūt mēdaci facto: dū mercatores int̄ se cōuentiōes dolosas τ p/nitiosas faciūt q̄ nullus de tali vł tali mercantia vēdat vł emat nisi tm̄ tres vł quat/tuor: vt sic charius vēdāt vł simul pascun/tur vt vno p̄cio plus iusto vēdant vt āpli⁹ inde lucrari possint iniuste: τ hij sunt p̄dones execrādi q̄ totā cōmunitatē spoliant: τ monopoli vocāt̄. Monopolon eīn ē mercatio quam aliq̄ soli ex condicto exercēt et impetrant q̄ ipsi soli emere vendere vł eti/am docere possint: vnde generaliter mer/catores qui conueniūt in certo precio plus iusto vendant: aut q̄ aliqui dumtaxat aut vnus solus vendat: vel etiā qui īpetrat q̄ sibi soli res alique vendere liceat: iudicātu/

tur monopoli: ⁊ ſcd̃m leges debent bonis ſuis ſpoliari: ac exilio ꝑpetuo damnari. Similiter ⁊ concedẽtes ⁊ admittentes debẽt puniri: hec patent. C. de monopo. l. vna. Quarto preterea quidam decipiunt facto non ſoluentes tempore cõſtituto ad quod ſe tamẽ obligauerunt ſcriptura: ꝓmiſſiõe vel etiam iuramẽto: ⁊ hoc ꝓpter proprium cõmodum quod interim querunt cuȝ illis pecunijs: vel in lucratiuis mercationibus vel etiam quia monetarum expectant mutationẽ aut ſimilia queritantes propria cõmoda: aut etiam ex malicia vel alia quacũꝗ culpa: vnde ſi creditori per talem dilationem ſolutionis preſtant occaſionem damnificationis tenentur ad omnimodam cõdignaȝ ſatiſfactionẽ ⁊ ad totũ intereſſe: prout latius poſtea videbit᷑. Quinto ſunt etiam quidã decipientes ſimplices: rẽ aliquã minus debito ementes: vel etiã chariꝰ debito vendentes: licȝ non faciunt propꝛ anticipationẽ vel prorogationẽ ſolutionis: ⁊ hij ſunt ꝓprie preoccupatores rerum venalium qui merces preoccupant: nõ propter ꝓpriam neceſſitatẽ ſed ꝓpter improbã cupiditatem: vt ſcȝ ſtatim ſine ĩmutatione temporis vel loci vꝉ ipſius rei charius vẽdãt: qui dicuntur in vulgari vorkouffer: in foro tanꝗ aucupes reſidentes: hij nimirum grauiter peccant: quia propter cõmodũ ꝓprium ac lucrũ quodlibet venale vel vſuale faciunt charius ementi ⁊ vilius vendenti ꝗ iuſtuȝ ſit ſcd̃m rectam rationẽ: ex quo damnificare videtur vtrãꝗ partẽ: lucrum propriũ e medio tollentes: ⁊ per cõſequẽs toti reipubli. ꝑnitioſi ſunt: ⁊ hec quidẽ potiſſime ſolent exercere qñ taliũ rerũ charitia contingit eſſe in terra propter raritatẽ illarum merciuȝ: tunc enim vbiꝗ preoccupant ad inſidiandũ in foro in vicis ⁊ plateis ac in viarum exitibus inexplebili cupiditate inhiantes ad lucra ac vniuerſos excoriare cupientes. Et ideo Bernhardi. ſup cantica ſermone. xxxix. inter alia ponit inhumanitatẽ erga proximum vnam eſſe rotam auaricie: qua ſcȝ auarus rapido curſu vehitur ad inferos. De qua dicit Augꝰ. de verbis dñi: que ẽ iſta auiditas pecunie: cũ ⁊ ipſe belue modũ habeant: tunc enim rapiunt quando eſuriunt: parcunt vero prede cum ſenſerint ſatietatem: inſatiabilis ẽ ſola auaricia diuitum: ſemper rapit ⁊ nunꝗ ſatiatur: nec deum timet nec hominẽ reueretur: nec patri parcit: nec matrem agnoſcit: nec fratri obtẽperat nec amico fidẽ ſeruat ⁊c. Quos egregie irridet. Seneca epiſtola. xiij. dicẽs: vidiſti aliqñ canẽ miſſum fruſtũ panis aperto ore captãtẽ: quicquid accipit ꝓtinus integrũ deuorat ⁊ ſemꝑ ad ſpem futuri hiat. Idem: euenit nobis quicquid expectantibus fortuna proiecerit. id ſine vlla voluptate dimittimus ⁊ ſtatim ad rapinã alterius erecti ⁊ attoniti in epicurꝫ illud chaos incidimꝰ mane ſine termino ẽ: ſed vnde ꝓcedit hec inhumanitas niſi ex beſtialitate ⁊ vilitate huius terrene concupiſcentie. Dicit eñ leo papa in quodaȝ ſermone: ꝙ ãmoris pecunie vilis ẽ omnis affectio: ⁊ anima lucri cupida etiã ꝓ exiguo perire non metuit: nullũꝗ eſt iuſticie in illo corde veſtigiũ: in quo auaricia ſibi fecerit habitaculũ: nec quidem illi fructũ bonorum ꝯfert quẽ poſſidet: quia diuitiaruȝ amor inſatiabilis: longe amplius torquet eũ ꝗ refrigerat vſu ſuo: quarũ quidẽ acquiſitio laboris: poſſeſſio timoris: amiſſio plena doloris inuenit᷑. Unde legit᷑ in cronicꝭ miniſtrorũ generaliũ ordinis minorũ: ꝙ quidam vſurarius ad extrema veniens nullũ anime ſubſidiũ querens ait anime ſue. O anima mea video ꝙ me derelinquere velis cũ bonis acquiſitꝭ frui deberes: ſed ad minus decẽ libras tecum portabis: quas diu in lombari meo poſui: ⁊ ego te deo auferã quia talia tibi aufert: leuatiſꝗ oculis ĩ celum blaſphemãdo ꝯtra deũ ſpuebat: ⁊ cuȝ ĩ illis blaſphemijs os ſuũ aperiret magna flãma viſa eſt exire de ore eius que domuȝ ⁊ villam incendere videbat᷑: ⁊ ſic illa tebẽnalis anima in hoc mũdo flammas eternales accepit: ⁊ in baratrũ horridũ parit᷑ cuȝ flamma deſcendit: in quo potiſſime patuit ꝙ nihil auaro ſceleſtius: hic eñ animã ſuam venalẽ habet non pro. xxx. argenteis: ſed etiã pro obulo viliſſimo. Quod a nobis auertat chriſtus ieſus.

De duplici valore rerũ: ⁊ vtruȝ liceat plus iuſto vendere ⁊ minꝰ iuſto emere: ac de triplici gradu iuſti ꝑcij: Sermo XXVIII

Non furtũ facies.

Exo. xx. quia dictum eſt in ſermone ꝑ. de his ꝗ̃ minꝰ iuſto emũt: ⁊ magis iuſto vendũt: quaſi ſpoliatores effecti

int᷑ emptores ⁊ vēditores. Ad hāc mate
riam ꝓfundius indagandā p̄mo sciēdum
est ꝙ valor rez̄ fꝫ Sco. in. iiij. di. xv. dupli/
cit᷑ sumi pōt. Primus valor est naturalis:
scꝫ fm bonitatē nature a deo in re creatā:
⁊ hoc mō formica mus vl' pulex plus valet
ꝙ̄ panis: qꝛ vitā animā ⁊ sensū habēt. Se/
cūdus valor dicit᷑ vsualis q̄ sumitur in re/
spectu ad vsū nr̄ꝫ: ⁊ sic panis plus valet ꝙ̄
mus: ⁊ hoc mō sumit᷑ h̄ valor q̄ pensari po
test ex tribus. Primo ex virtuositate: quia
q̄to efficacior est res nr̄is vtilitatib⁹ tanto
p̄ciosior iudicat᷑: ⁊ sic panis triticе⁹ optim⁹
est ⁊ equus fortis. Secūdo ex rez̄ raritate
scꝫ fm ꝙ res ex sue inuētiōis raritate ⁊ dif
ficultate magis nobis necessarie sunt: ⁊ fꝫ
hoc idē bladuꝫ plus valet tp̄e charistie ꝙ̄
abundātie. Tertio ex rez̄ cōplacabilitate ī
vsu eaz̄: ⁊ sic lꝫ duo eq̄ sīt eque fortes ⁊ ve
loces: tñ vn⁹ est in vsu gratior vni: ali⁹ alij.
Verūtñ certa pēsatio valoꝝ rez̄ vsualium
vix aut nunq̄ a nobis fieri pōt nisi ꝑ cōie/
cturalē ⁊ ꝓbabilē opinionē: ⁊ h̄ nō pūcta/
tim seu sub indiuisibili rōne ac mensura in
plus ⁊ minus: sed sub aliqua latitudine cō
petēti respectu tp̄m locoꝝ ⁊ ꝑsonaruꝫ circa
quam diuersi diuersimode res estimant: qꝛ
eq̄litas illa fm rectā rōnē nō ꝯsistit in indi
uisibili medio qḋ respicē ip̄a iusticia cōmu/
tatiua: sꝫ ī quadā latitudie. Et ideo q̄diu
emētes ⁊ vēdentes remanēt intra illā lati/
tudinē: lꝫ indiuisibilē punctū equalētie nō
attingāt: in quocūq̄ gradu circa extrema
latitudīs illi⁹ fiat: vtiq̄ iuste fit. Quantuꝫ
āt se extēdat illa latitudo postea videbit᷑.
Hic ḡ q̄ri pōt vtrū res plus ꝙ̄ valeāt lici
te vēdi pn̄t: vl' etiā min⁹ emi. Ad h̄ dicēdū
ꝙ nō: pēsato eaz̄ valore in respectu ad vsū
nr̄m ⁊ ad ꝓbabile iudiciū hūane estimati/
onis mēsurātis valorē rei infra limites la/
titudinis cōpetentis. Qḋ ꝓbari pōt p̄mo
qꝛ iura ciuilia ꝯtractū rescīdūt qñ emptor
vel vēditor vltra dimidietatē iusti p̄cij de/
fraudator: tūc eñ ꝯtractus est null⁹ ⁊ ꝑ iu
dicē irritandus: nihilomin⁹ aūt in foro cō
scientie licet fraudatio sit citra medietateꝫ
p̄cij: dūmō saltē sit notabilis faciēda est re
stitutio: dūmodo ꝓcedat ex vno vl' ex plu/
ribus istoꝝ quattuor. s. si ꝓcedat aut ex ꝓ/
babili ignorātia: aut ex mētis leuitate ma/
nifesta vel p̄sumpta sicut ꝯtingere solet in
ebriosis aut insipiētibus aut iuuenib⁹ aut
ꝓdigis aut stulb⁹: vl' etiā ex quacūq̄ ege/
state: aut etiam ex alia quacūq̄ necessitate

ad h̄ cōpellēte. Ex q̄bus cōp̄hēdi pōt ꝙ ta/
lis ꝯtract⁹ nō ꝓcedit ex mera grata ⁊ gra/
tuita volūtate: vnde talis defraudatio in
minus emēdo aut plus vēdendo: nō soluꝫ
est ꝯtra iusticiā sed etiā ꝯtra charitatē ⁊ cō
tra naturalē hominis pietatē: lꝫ ex vtriusq̄
ꝑtis cōsensu talis ꝯtractus ꝓcedere vi/
deat᷑. Et cū fm Aresto. iij. Ethic. Ignorā/
tia ⁊ aliqualis coactio excludūt volūtari/
um: ideo tales frandatores vl' poti⁹ extor/
tores ad restitutiōeꝫ obligāt᷑: vñ. x. q. ij. §.
hoc ius: dicit᷑ ꝙ si in vēditiōe plus offera/
tur ꝙ̄ res valeat: eccl'ia recipe non pōt nec
dꝫ: sed tm̄ iustū p̄ciū. Et licet lex dicat ꝙ ꝯ
scīuicē decipere pn̄t citra medietatē p̄cij tñ
eccl'ia in suis ꝯtractibus dolū facere nō dꝫ
vt plane patet ex̄ de dona. c. ꝑ tuas. Qꝛ si
q̄rit᷑ cur ḡ lex ciuil' nō ꝓhibet totalit᷑ hāc
ineq̄litatē. Ad h̄ dicēdū fꝫ Tho. qꝛ lex da
tur ꝑplo in q̄ sunt multi a v̄tute deficiētes:
hinc solū ꝓhibet ea q̄ destruūt hūanū con
uictū: vtpote excessus magnos: qñ decept⁹
est aliq̄s vltra dimidiū iusti p̄cij: tūc enim
ad restitutionē cogit: eccl'ia v̄o punit etiaꝫ
in ꝑuis qñ absq̄ scādalo ⁊ maiori dispēdio
punire pōt: al's non. Tolerat eñ eccl'ia cri/
men ꝓpt᷑ scādalū euitandū: vt ex p̄ssū. iiij.
di. c. deniq̄: simili᷑ ꝓpter maius dispēdiū
euitādū: vt. ix. q. j. ordinationes: vbi dicit᷑
in fi. vbi eñ multoꝝ strages iacet: subtra/
hendū est aliq̄d seueritati. Itē correctio ē
subtrahēda etiā ab eo q̄ hꝫ sociā multitudi
nē: vñ dicit᷑. xxiij. q. v. c. nō potest esse salu/
bris a multis correctio: nisi cū ille corripit᷑
q̄ nō habet sociā multitudinē. Cū vero idē
morb⁹ plimos occupauerūt: nihil aliud re
stat bonis ꝙ̄ dolor ⁊ gemit⁹: lex aūt diuīa
q̄ nō solū dat᷑ ꝑplo sed etiā v̄tuosis: nihil ī
punitū relinq̄t qḋ ꝯtrariū est virtuti: ideo fm
diuinā legē illicitū reputat᷑: si emendo vel
vēdēdo equalitas nō fuerit: ⁊ ad restitutio/
nē cogit si sit notabile dānū: ꝑua q̄dā addi
tio vel diminutio equalitatē iusticie tolle/
re nō videt᷑. Qꝛ si querit᷑ an res cōpara/
ta min⁹ dimidia ꝑte iusti p̄cij vēditorib⁹ de
beat reddi vl' retineri. Ad h̄ dicēdum ꝙ si
res min⁹ dimidia ꝑte iusti p̄cij cōparat᷑: in
potestate emptoris ē supplere p̄ciū iustū vl' a
ꝯtractu recedere: vñ ex de emp. ⁊ vē. in. c.
cū dilecti: ibi dicit᷑: qꝛ vero in arbitrio ēptoris
ē si velit supplere iustū p̄ciū: aut vēditiōeꝫ
rescindere cū res min⁹ dimidia ꝑte iusti p̄/
cij cōparat᷑: sic etiā ip̄aꝫ q̄ scꝫ in h̄ casu ꝑ ēpm
lata fuit in ꝯtriū: sequit᷑ tā ꝙ̄ iuri cōtrariā ir/

ritates: possessionē monachis iudicamus esse reddendā. Preterea glo. ibidē sup vbo deceptiōis: dicit: q̄ cū dol⁹ dat cām cōtractui: puta dolo te induxi ad vēdēdā rē aliquā: alʼs nō vēditur⁹: nō tenet ɔtract⁹: vt. ff. de dolo. l. ⁊ elegāť: xij. q. ij. qsqs eps: ⁊ fi. ⁊ extra de re. pmu. cū vniuersoꝝ. Si vero incido in ɔtractū q: vendituru͂s eram ſ͂ p dolū tuū min⁹ vēdidi: vlʼ p dolū meū plus emisti: tenet q̄dē ɔtract⁹ ſ͂ agiť ad supplementū residui. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. iulianus. §. si vēditor: si vero dol⁹ nō dat causaȝ ɔtractui nec incidit in ɔtractū: tūc si deceptus sū vltra dimidiā ptē iusti p̄cij in vēditione obtinet qd̄ ſ͂ d̄r. C. de rescin. ven. l. ij. si aūt deceptus sum minus dimidij iusti p̄cij: nō possū agere ad aliq̄d: q: licitū ē scd̄ꝫ leges ɔtrahētib⁹ sese ad inuicē decipe vsq̄ ad dimidiū iusti p̄cij. ff. de mino. l. i causę. §. in p̄cio. Et nota q̄ in ɔtractibus bone fidei si dolus dat cām contractui nō p contrahētes sꝫ p intermediā psonā tenet ɔtractus: ſ͂ dať actio de dolo ɔtra mediatoreȝ: ff. de dolo: ⁊ elegāť. §. j. in glo. Sꝫ ſ͂ obijci pōt ɔtractus emēdi ⁊ vēdēdi mere volūtarius est: q: nullū ius cogit vēdere vel emere: ⁊ ideo p̄taxatio precij reꝝ venaliū mere volūtaria erit: ⁊ p ɔsequēs sortieť ius ⁊ forū mere volūtariū. Ad ſ͂ dicēdū q̄ licꝫ de iure ñ cogar rē meā vēdere: cogor tñ ī actu ⁊ ɔtractu vēdēdi formā ⁊ regulā iuris ⁊ iusticie ⁊ eq̄tatis debite seruare: ⁊ ideo in effectu vendēdi nō licet mihi rei mee iniustū p̄ciū ponere ⁊ accipe: q: tūc impono nō vt simpliciter mee sed vt in alterum cōmutandę: ⁊ ideo ſm Hosti. licet aliq̄s ab initio cogi nō posset rē suā vēdere vel alienā emere vt ptꝫ. C. de ɔtrahē. emp. l. dudū: si tñ exposuerit rē venalē ⁊ p̄ciū offerať: ⁊ p iusto p̄cio dare nō vult cogi pōt p iudicē q̄ iusto p̄cio vēdat. ff. de offi. p̄fec. v. l. j. §. cura carnis.

B Ulterius q̄ri pōt vtrū licitū sit rem venditiōi exponēdā taxare ſm valorē vtilitatis ementiū: nō ſm valorē vtilitatis vēdentiū. Ad hoc dicēdū q̄ si p̄ciū rerum nostre vite necessariū taxareť ſm equalentiā eius qd̄ pticulariť nobis ɔferūt vtilitatis taliū preciū esset qd̄ammodo nobis impciabile: exempli gratia: si vnica potio vl herba medicinalis a morte me valeat liberare ⁊ impciabilē sanitatē restituere. Aut si cibus aque mihi p̄ siti morituro possit succurrere: valent predicta in hoc casu infinitam auri substantiā: nō ḡ debet res ita taxari: qd̄ vt clarius pateat pōt triplici rōne pbari. Primo rōne neq̄tie ab hūanis cordibus excludēde: nā duplex malū ex ſ͂ seq̄retur: Primo q: nihil est iniqui⁹ q̄ꝫ p pticularib⁹ ⁊ p̄uatis comodis cōi ⁊ vniuersali bono p̄iudicare: cū ſm ordinē iuris ⁊ iusticie cōmune bonuꝫ priuato semp preferri debeat: vt ptꝫ extra de postu. pla. in. c. bone memorie. Secūdo talʼ taxatio fieret omnino in preiudiciū cōis boni: cū ecōtra ī cōtractib⁹ ciuilibus ⁊ humanis: preciorū eq̄litas sit mensurāda p respectū ad oīe bonū put omni bono dinosciť expedire ad cōseruationē vtilē reipublice: alioquin talis taxatio difficultatē induceret īportabileꝫ: vt patet intuentibus. Secundo q: nihil iniustius est q̄ꝫ vendere id qd̄ suū non est: nā cōmodū qd̄cunq̄ qd̄ expectare videť emptor ex re emēda: omnino extra īpm vēdētem est: si ḡ vēditor ex hoc ɔsequiť aliquā maiorē vtilitatē ex illa re vēdēda ppť speciale cōmodū emptoris: tūc omnino ɔseq̄tur hoc ex re nō sua: qd̄ vtiq̄ ineq̄litas esseꝫ atq̄ iniustū. Et iste casus multipharie contingit dū q̄s ppť paupťatē: necessitatē aut comoditatē cogiť aut minus iusto vēdere aut magis iusto emere: qd̄ quidē īprob̄ lucris inhiantes obseruāt: vt tales euiscerare valeant: sicut aranee muscas capiūt ad sugenda interiora eaꝝ: verbi gratia: vēdis mihi hortuꝫ retro domū meā pl⁹ iusto: q: multū indigeo: aut vēdis quātūcūq̄ rem aliā q̄ plurimū indigeo: tūc eñi vēdis etiā comodū meū. Itē emis a me pecias panni minus iusto: q: pecunias ad soluēda debita req̄ro: ⁊ sic de alijs. Tertio q: nihil ē directius ɔtra fraternā charitatē cui potissimum in necessitate subueniēdum est: miro nāq̄ mō talis taxatio pietatē ⁊ humanitatē vniuersā eneruaret ⁊ eradicaret: cū tñ ī talibus casibus necessitatis maior pietas esset exhibenda: vnde breuiter ɔcludendo in omnibus ɔtractibus emptionis ⁊ venditionis principaliter attendenda est communis taxatio ⁊ estimatio a ciuilibus cōitatibus cōmuniter facta: ⁊ sic singuli ī suis singularibus ɔtractibus sequi debent formā ⁊ regulā cōmuniū taxationū: ne ps turpiter: irrationabiliť: inobedienť ⁊ īdecenter a suo toto dissonet: ⁊ ne quilibꝫ pro suo libitu cōmunitati ⁊ communi vtilitate p̄iudicet: ac p ɔsequēs cōmuni iusticie ⁊ pietati deroget. Sed obijci potest si res non possunt plus q̄ꝫ valeant vendi nec minus

emi: et hoc secundum communem et probabilem estimationem hominum: tunc fere tota communitas vendentium et ementium contra iusticiam peccaret: quia quasi omnes volunt chare vendere et vile emere. Ad hoc dicendum quod non est verum de communitate iustorum: quia iustus non vult ultra iustum precium vendere vel citra iustum precium emere: inquantum iustus: sed bene verum est de communitate iniustorum et cupidorum: qui omnia etiam volunt iniusta: et quicunque vult emere citra iustum precium vel vendere ultra iustum precium: in hoc iniustus est et agit contra charitatem fraternam dummodo procedit ex uno illorum .iiij. que tacta sunt in principio sermonis huius. Sed quia ut dictum est pensatio valoris vix aut nunquam a nobis fieri potest: nisi secundum coniecturalem et probabilem opinionem: et hec quidem non punctatur sub ratione et mensura indivisibili in plus vel minus sed ponitur sub aliqua latitudine competenti: circa quam etiam diversa hominum capita et iudicia reperiuntur in estimatione discrepare. Hinc etiam distingui potest triplex gradus etiam iustus limitari et iustificati precij secundum varias estimationes etiam probabiles diversorum hominum. Primus autem gradus iusti precij potest dici pius. scilicet qui est minoris precij: secundus discretus. scilicet qui est mediocris precij et tertius rigidus. scilicet qui est maioris precij: verbi gratia: sint .c. pecie panni eiusdem valoris: tunc propter varia capita et diversas sententias circa illas: a varijs erit varia taxatio: quidam enim estimabunt qualibet illarum precij .xxv. coronarum et hoc dici potest precij limes et gradus pius: quidam vero .xxv. cum dimidia: et talis taxatio dici potest limes et gradus discretus: quidam etiam .xxvj. et hoc dici potest limes et gradus rigidus propter varietatem ergo emptorum et venditorum alique istarum peciarum panni vendentur .xxv. cum dimidia: alique .xxvj. Quamdiu igitur in emptione et venditione non fit excessus precij ultra tales limites: non derogatur communi iusticie et licitus est contractus. Preterea queri potest utrum licitum sit res vendere charius quam valeant: eo quod venditio vedit in detrimentum venditoris: presertim cum ex hoc emptori ultra communem valorem nihil accrescat. Ad hoc respondet Tho. secunda .2e. q .lxxvij. quod si fraus desit in emptione et venditione: tunc de ea loqui possumus dupliciter. Uno modo secundum se: et secundum hoc emptio et venditio videtur introducta pro communi utilitate utriusque: dum scilicet unus indiget re alterius et econverso sicut patet per philosophum .j. poli. quod igitur introductum est pro utilitate communi non debet esse magis in gravamen unius quam alterius: et ideo debet secundum equalitatem rei inter eos contractus constitui sive institui. Quantitas autem rerum que in usus hominum venit: mensuratur secundum precium datum ad quod inventum est numisma: ut dicitur in .v. Ethi. et ideo si precium excedit quantitatem valoris rei vel econverso res excedit precium: tolletur equalitas iusticie: et ideo vendere charius aut vilius emere rem quam valeat est secundum se iniustum et illicitum. Alio modo possumus loqui de emptione et venditione secundum quod per accidens cedit in utilitatem unius et detrimentum alterius: puta cum aliquis multum indiget habere rem aliquam et alius leditur si ea careat: et in tali casu iustum precium erit ut non solum respiciatur ad rem que venditur sed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit: et sic licite potest aliquid vendi plus quam valeat secundum se: quamvis non vendatur plus quam valeat vendenti: non tamen potest rem suam supervendere ex eo quod emens multum iuvatur: ut dictum est: quia utilitas que accrescit ementi non est ex vendente sed ex conditione ementis: nullus enim vendere debet alterius lucrum: sed vendere potest damnum quod patitur: verumtamen is qui ex re alterius accepta multum iuvatur potest aliquid vendenti propria sponte supererogare quod pertinet ad eius honestatem: presertim si vendens indigens fuerit: ratio prioris est: quia iniustum est alteri vendere quod non est suum: vel vendere ementi quod est ementis: vel contra. Sco. l. iiij. ad dem quod idem est dicendum de permuta. Verumtamen de permutationibus in arte campsorum a postea latius tractabitur

De contractu emptionis et venditionis ac etiam triplici termino prorogationis: et quando quis obligatur ad mutuandum primo: Sermo XXIX

Non furtum facies. Exo. xx. Iam ordine debito videndum est de temporis prorogatione vel anticipatione in contractibus emptionis et venditionis. Pro quo sciendum quod in huiusmodi contractibus considerandum est triplex tempus vel terminus solutionis: et secundum hoc erit contractus meritorius licitus vel pernitiosus. Primus dici potest terminus gratie et hic meritorius est concedenti. Secundus est vite: et hic licitus est debite contrahenti. Tertius autem est culpe: et hic pernitiosus est toti communitati. Primus autem dicitur terminus gratie eo quod ex ipsa lege gratie sumpsit originem cum scilicet expectatio solutionis rei empte usque ad certum tempus ex gratia venditoris ipsi emptori libere conceditur: qui terminus sic concessus non solum omni caret vitio: sed etiam

am eſt opus iuſtū: piū: meritoriū. Primo
eſt opus iuſtū adimplēs iuſtā nature legē
quā dñs dilucidat. Luc. vj. dicēs: quecun
qꝫ vultis. i. rationabiliꝭ velletis vt faciant
vobis homīes ⁊ vos eadē facite illis: hec ē
eñi lex ⁊ pphete. Et illud oſtendit Gratia-
nus in pncipio decreti: vbi pmittit ꝙ ius
nature eſt qđ in lege ⁊ in euāgelio ↄtineꝭ
quo qs iubeꝭ alij facere qđ ſibi vult fieri:
⁊ phibetur alijs inferre qđ ſibi nolit fieri.
Ex hac igiꝭ lege nature teneꝭ homo nō ſo-
lū ſcđm facultatē ſuā ac iuxta emētis indi-
gentiā p loco ⁊ tpe p dilationē ſolutionis
mutuū dare: vez etiā pncipaliꝭ mutuare:
licet indigēs nihil emeret ab eo: iuxta illđ
pceptū dñicū Luc. vj. Mutuū date nihil
inde ſperātes: cū eñi lex naturalis obligat
nos diligere pximos ſicut noſipſos: h vti-
qꝫ nō tm̄ implēdū eſt affectu ſꝫ etiā p loco
⁊ tpe ope ⁊ effectu. Iuxͣ illđ. j. Joh. iij. Filio
li nō diligamus vbo neqꝫ lingua ſcꝫ tm̄ ſꝫ
opere ⁊ veritate. i. veraci opatiōe. Hinc di-
ciꝭ. vij. q. j. c. omis: q negāt miſericordiam
faciendā fugientib⁹ ⁊ neceſſitatē patienti-
bus: ipm chriſtū negant q eſt ſūma miſeri-
cordia ⁊ veritas: ſed q: pceptū h de q h loq
tur chriſtus eſt affirmatiuū: ideo obligat
ſꝫ nō ad ſꝫ: ſꝫ tm̄ p loco ⁊ tpe ſicꝭ alia pcepta
affirmatiua: ⁊ ideo in debito mutuādi mō
duo pncipaliter ſunt cōſiderāda. Primū
eſt facultas ſubſtantiā habētiū q ſūt in tri-
plici gradu: q: quidā eoꝝ habēt facultatū
penuriā: alij ſufficientiā: alij vero abūdan
tiā. Scđm eſt indigentia mutuū poſtulan-
tiū: qui ſunt etiā in triplici gradu: quidam
eñi habēt neceſſitatē vltimā: quidā artam
licet nō extremā: ⁊ qdā cōmunē licet nō ar
tam vel extremā. Ad inueniēdū igiꝭ verā
obligationē mutui: qñ cui et quō qlibꝫ ob
ligeꝭ ad tria pdicta hominū genera qdam
īgenioſa diſcretiōe vario mō cōputāda ſūt
⁊ vt de h exempli cauſa modus ſubdaꝭ cui
etiā cōcordat Alex. de hales notandū ē ꝙ
pmo reperiunꝭ qdā hābētes facultatū pe
nuriā: licet nō extremā ſm ſtatū ſuū ⁊ pſo-
nā: ⁊ hi ſolū obliganꝭ pmis dare mutuū
id eſt eis qui ſūt in extrema neceſſitate ma
nifeſta. Nimirū cū ad dādū illis obliganꝭ
vt patet. ꝫ. in. iiij. precepto vbi agiꝭ de ele-
moſyna quō ad illā faciendā obligaꝭ vn⁹-
quiſqꝫ. Ratio vero illius eſt: q: licet ipi pe
nuriā patiunꝭ nō tñ deficiūt neqꝫ moriun-
tur. Qui autē in extrema ſunt neceſſitate
manifeſte morienꝭ niſi illis ſubueniaꝭ in q
caſu ſūt omia cōia: ⁊ ideo de illis tanqꝫ de
ſuis pprijs ſubuenire debet taliꝭ indigēti:
ꝙ ſi nō habēt aliqđ tpale qđ illoꝝ ſubuēti-
oni cōueniat q ſunt in tali extrema necēita-
te: tūc ipendere pñt adhuc triplex mutuū.
Primū eſt opis id ē obſequij: qđ mutuū
etiā inimicis eſt ipēdēdū in neceſſitate: iu-
xta illud Exo. xxiij. ſi videris aſinū odien
tis te iacere ſub onere: nō ptrāſibis ſꝫ ſub-
leuabis eum. Aſinū z odientis eſt corp⁹ in
imici: qđ iacet ſub onere qñ teneꝭ in extre-
ma neceſſitate: qđ vtiqꝫ ptranſire nō debe-
mus: quin illi mutuū charitatiuū ſubuēti-
onis p poſſe cōicemus. Secūdū eſt mutu-
um oris qđ eſt dulce verbū ⁊ ↄſolatoriū
qđ vtiqꝫ p loco ⁊ tpe in tali corporis extre
ma neceſſitate degētibus eſt affectu pieta-
tis impēdendū: pſertim illud verbū dulce
qđ poteſt ſaluare animā illius. Cū eñi ve-
riſimile ſit ꝙ in tali neceſſitate multis imi-
neat etiā extremū piculū ſaluꝭ: ꝯino tale
mutuū oris ē eiſdē necērio miſicordiꝭ ipēdē
dū ſicꝭ his freqnꝭ ſolet ↄtigere q ex diuio ⁊
hūano iudicio ducūꝭ ad mortē vel ppinq
ſūt morti: hinc dꝭ: Eccl. xviij. Nōne ardo-
rē refrigerabit ros: ſic ⁊ verbū meli⁹ ꝙ da-
tum: hoc etiā mutuū oris a pleriſqꝫ poteſt
impendi per ſubuentionē verborum apud
illos qui poſitum in tali neceſſitate diuer-
ſis modis ſcđm exigentiam euentus ſuble
uare poſſunt: vt procurando elemoſynas
indigenti vel veniam offendenti: aut ere-
ptionem oppreſſo ⁊ ſic de alijs. Tertiū eſt
mutuum cordis ꝙ etiaꝫ ceſſantibus predi-
ctis duobus ſemper impendi valet: nam ſi
non habes quo re vel opere vel etiā ore cō
feras: adhuc tamē aliquid tibi ſuper eſt qđ
illi mutuo cōmunicare teneris: habes cor:
habes affectum: habes inqꝫ vel ſaltē habe
re teneris animū pium: cordis cōpaſſionē:
mentis teneritudinem: mutuum igitur illi
prebe cordis cōpaſſioneꝫ ⁊ pietatem: quia
vt dicitur. j. Thimo. iiij. Pietas ad omia
valet pmiſſionē habēs vite que nunc eſt ⁊
future: ⁊ beati miſericordes quoniam ipſi
miſicordiā ↄſequēꝭ: iuꝭ oia nāqꝫ cor ē po-
tiſſimū qđ dñs reſpicꝭ: ⁊ ideo dicꝭ Jo. icano. j. Joh. 3
ſua: q viderit frēm ſuū necēitatē patiētem ⁊
clauſerit viſcera ſua ab eo. i. affectuꝫ piū ⁊
cōpaſſiuū nō manū: quō charitas dei ma-
net in eo. q. d. nullo modo: q: de⁹ talia cor
da penitus refugit inhabitare per grati-
am. Hinc dicitur per Eſa. lviij. c. cum effu
deris eſurienti animam tuam ſcꝫ p cordis

cōpassionē: ꝛ animā afflictā repleueris scʒ
cōpassiua pietate: tunc orietur in tenebris
scʒ peccatoꝝ tuoꝝ lux tua: id ē gratia tua
ad verā cōuersionē mētē tuā illuminans:
ꝛ de his tribus mutuis dicit glosa Matth.
B v. Si deest facultas da affectū obsequium
vł verbū. Secūdo repertūt̄ q̄dā habētes
facultatū sufficientiam: ꝛ hi non soluʒ pri-
mis sed etiā secundis mutuū prestare tenē-
tur: scʒ eis qui habēt necessitateʒ artā licet
nō extremā. Ad cuius euidētiā sciēdū ꝙ si
facultatū habēs sufficientiā scđm statū su-
um ꝛ psonā aliq̄d habeat qđ nō sit necessa-
riū sustētationi status sui ꝛ psone sue: de q̄
prius visum est vbi agit̄ de elemosyna: nec
etiā illoꝝ q̄bus ꝓuidere tenet̄: vel q̄bꝰ ma-
gis obligat̄ vt sunt filie: parētes: vxor: fa-
milie: serui ꝛ cōsimiles. Qđ etiā intelligē-
dum est salua cōsistentia debita artis sue
vel lucri aut mercātiaꝝ suarū q̄bus iuuat̄
ad illā sufficientiā: tūc eni talis in mutuo
subuenire tenet̄ ex necessitate precepti ne-
cessitatē artā patienti: licʒ non sit extrema
necessitas: verbi gratia. Sit aliquis artis
mechanice timens deuʒ: arti sue fideli̇t in-
cūbens ꝓ sustentatiōe sua sueq̄ familie: ni-
hilq̄ sup̄flue vel indebite consumens: ve-
rax in x̄bis ꝛ fidelis ī promissis. Hic inq̄
inedia p̄peditus: impensas sue artis non
potest acquirere nisi cuʒ dispendio ꝓprio:
eo ꝙ ꝓpter dilationē solutionis cogit̄ cha-
rius emere: vel propter anticipationem so-
lutionis cogitur vilius vendere: paratus-
q̄ sit mutuanti debitam facere cautionem
sine fraude: tali dico ꝙ facultatum suffici-
entiam habentes modo predicto tenen-
tur ex necessitate diuini precepti mutuum
dare: nihil inde sperātes: ꝛ hoc etiā dictat
ipsa lex nature quia al's non faceret alteri
qđ sibi rationabiliter vellet fieri. Tertio
quidā inueniunt̄ habētes facultatū abun-
dantiā: ꝛ hij tenentur etiā ex necessitate p̄-
cepti dare mutuuʒ existentibꝰ in tertio gra-
du: his scʒ qui necessitatē habēt cōmuneʒ.
Ad cuius dilucidationē sciendū est ꝙ ī fa-
cultatibus abundantes scđm statū ꝛ pso-
nam: licet lucratiuis negocijs vł artificijs
nō insisterēt: q̄cq̄d sup̄fluum habēt decētie
sui statꝰ ꝛ suoꝝ: tenent̄ illud p̄stare mutuo
cuilibet generi p̄dictoꝝ hoīm ꝯm tripliceʒ
gradū necītatē patientiū: qđ si nō facit nec
al's bona sua dispensare meliꝰ vł saltē eque
bñ ꝓpōit: mortali̇t peccat: hic d̄. xlvij. di.
c. sicut hij: ꝙ nō minoris est criminis hñti tolle-

re q̄ cū possis ꝛ abūdās sis indigētibꝰ de-
negare: ꝙ si nō pōt oībꝰ subuenire: tūc ce-
teris paribꝰ subuenire tenet̄ magis egēti.
Q2 si obijciūt q̄dā dicētes: he diuitie mee
sunt: vtpote q̄s sudoribꝰ ac īdustriosis sol-
licitudinibꝰ meis mihi coaceruaui: cur qđ
meū est alijs īpēdere debeo: si multis diui-
tijs egēt: sic d̄ ānū eoꝝ acq̄rāt sibi laboribꝰ
industriosis sicut ꝛ ego feci: hec eni ꝛ his si-
milia q̄dā obijciūt: ꝛ vt x̄bis vtar Ambro-
sij in di. c. sicut hij. Ubi subdit̄: s; ait: qđ inui-
stū est si cū aliena nō inuadā ꝓpria diligēti-
us seruo? cui rñdet Amb. ibidē. O īpudēs
dictu ꝓpria dicis q̄ ex q̄bus recōdit̄ ī hūc
mūdū detulisti qñ in hāc īgressus es lucē:
sequit̄: Nūq̄d iniquꝰ ē deꝰ vt nob nō equa-
lit̄ distribuat vite subsidia vt tu q̄dē esses
affluens ꝛ abūdās: alijs vero deesset ꝛ ege-
rēt: an idcirco magis: q2 ꝛ tibi voluit beni-
gnitatis sue exprimēta ꝯferre: ꝛ aliū ꝓ vir-
tutē patiētie coronare: tu x̄o susceptis dei
muneribus ꝛ in sinū tuū redactis nihil te
putas agere iniquū: si tā multoꝝ vite sub-
sidia solꝰ obtineas: q̄s eni tā iniustꝰ: tā aua-
rus q̄ q̄ multoꝝ alimēta suū nō vsū s; abū-
dātiā ꝛ delitias facit: neq̄ eni minꝰ ē habē-
ti tollere ꝛc. S; ibi: vñ tale sup̄fluū licʒ illo-
rū sit ꝓpriū q̄tū ad sue nature sustētationē
ꝛ q̄tū ad auctoritatē ministrādi: tñ q̄tum
ad vsū ē illoꝝ ī q̄bꝰ sūt ꝓbabilia signa ne-
cessitatꝰ ī tribꝰ p̄dictꝰ gradibꝰ. Et lʒ trans-
gressores huiꝰ p̄cepti nō sp puniāt̄ lege hu-
mana: nihilominꝰ tñ lege puniūt̄ diuina:
nā ꝯm Aug. li. de li. ar. multa īpunita iuste
relinquūt̄ a lege hūana: q̄ tñ iuste iudicāt̄
lege diuīa: sic punitꝰ fuit Elimelech: q2 tē-
pore charistie iudeā reliq̄t ne cogeret pau-
pibꝰ dare vł comodare: vt ptʒ ī cōmētꝰ sup
Ruth. j. c. vide histo. scolasticā ꝛ Lyrā ibi-
dē. Scđo p̄ncipali̇t ꝓlōgare t̄minū solu-
tiōis ē opꝰ piū: p̄sertim cū fit īdigēti q̄ stati
soluere difficulꝰ vł nllo mō pōt: tradit̄ eni
tūc emptori nō solū res empta s; etiā de mu-
tuo subuēit̄ ita ꝙ a tp̄e illo dilatiōis ad so-
lutionē dato qđammō mutuat vēditor em-
ptori p̄ciū mercātie: vt sic idē emptor ꝓui-
dere possit indigētijs suis: opꝰ eni magne
pietatꝰ ē artifici īdigēti q̄ nō hʒ vñ artē ex-
erceat ꝛ familiā nutriat vēdere ac tradere
mercātiā pio vł saltē discreto p̄cio ac beni-
gne solutionē expectare s; eni ē q̄si totā fa-
miliam sustentare: ac per hoc quasi plura
misericordie opa exercere: quia sic vestit nu-
dos: alit famelicos: potat sitibūdos: visitat

egrotos ⁊c̃. qui vero rigido termīo vēdūt
hāc pietatē nō q̄rūt: ꝑſertim dūmodo emē
tes fuerint paupes. Quis em̄ hoc licite fa/
ciant ſic poſtea videbitur: tū ad illa ſubli/
mia p̄mia pietatis aſſequēda nō ꝑtingent.
Cōtrariū aūt facere dici pn̄t: q̄ terminū ſo/
lutiōis vēdūt: vt pꝫ ex̄ de vſur. in. c. conſu/
luit: ⁊ in. c. in ciuitate: ⁊ ibi ecōtra v eſtitos
nudāt: alimenta ſpoliant ac modis oibus
pauperū facultates attenuāt: ⁊ eos vſq̄ ad
purā mēdacitatē euiſcerant. Tertio ꝑ ꝯſe/
quēs ē opus meritoriū iuxta vēdētis ⁊ ter
minū facientis intētionē: q2 q̄cquid agunt
homies intentio iudicat oīs. Ad cuiꝰ eui/
dentiā ſciendū q̄ ſm glo. ex̄ de vſur. in. c.
cōſuluit triplex intētio diſtingui pōt i mu/
tuo dādo. ſ. charitatis: cupiditatis ⁊ cupi/
ditatis. Prima ē intentio charitatis in q̄
ſcꝫ intētione charitas ē cauſa mutui ⁊ hoc
quidē ꝯtingit: cū in mutuo dādo hō ſolū
ex charitate mouet: nō intendens ex h̄ ali
quā cōſequi tēporalē vtilitatem: ſꝫ ex mera
⁊ liberali gr̄a mutuat egenti. Circa quod
mutuū primo q̄ri pōt: an ꝑ mutuo tali in/
tētiōe tradito liceat recipere poſtea donū
aliqd̄ gratuitū. Ad h̄ dicēdū q̄ ſi ꝓbabili/
ter p̄ſumeret illud dare gratis ex amicicia
nō rōne mutui facti vel fiendi: nihil etiam
ſperāti: tūc illud gratis datū recipi poteſt
abſq̄ vitio vſure: nā ſi pura intentiōe mu/
tuans aliq̄d ſuſcipit ab illo qui mere grat̄
illud offert nō peccat: q2 anteq̄ꝫ pecuniam
mutuaſſet licite potuit aliqd̄ donū gratis
accipere: nec peiorꝭ ꝯditiōis efficit per h̄
q̄ pecuniā mutuauit. Cōcordat Tho. ſcda
2e. q. lxxviij. ⁊ hoc indicat verbū chriſti di
centis. Mutuū date nihil inde ſperātes. i.
ex ip̄o ꝯtractu mutui: verūtā ad cauendū
ſpēm mali ⁊ vſure ꝑicula: tutiꝰ eſt abſtine/
re niſi ꝓbabiliter p̄ſumat q̄ ex antiq̄ ami
cicia talis ſequat gratuita donatio. Pri/
mū periculū ē ex ꝑte mutuātis: nā q̄ recipi
unt ampliꝰ de facili i talibꝰ donis incidūt
in intentionē vſurarij lucri: ⁊ ꝑ ꝯſequens
in crīm vſure ad qd̄ p̄cauendū plꝰ dꝫ vita/
re receptionē munuſculoꝝ poſt mutuū q̄ꝫ ſi
nūq̄ꝫ mutuo p̄ſtitiſſet. Scd̄m periculū ē ex
ꝑte recipientis mutuū illud q2 timēdū ē q̄
nō mere gratis ampliꝰ reddit: ſꝫ vt mutuū
ſibi datū longiori t̄pe retineat: velut iterū
in futuro tale mutuū ſibi fiat: aut etiam q2
veret offenſā mutuātis eū tanq̄ꝫ ingratuꝫ
reputantis ſi nihil vltra mutui redditionē
impēdat: tū ſm Hull. creditor aliquid tali
mō vl̄ intētiōe datū recipiēs bona fide: nō
tenet ad reſtitutionē de bona fide conſum
ptis vl̄ etiā de extantibꝰ q̄diu ꝓbabiliter
credit q̄ ex ſola dilectiōe illi dederat. Ter
tiū periculū ē ex ꝑte ſcandali alioꝝ: q2 ſpe/
ciē habet mali exēpli: ⁊ incurrit q̄s facilit̄
ꝓpter hoc ꝑiculū infamie ꝓprie: q̄ ſtatī eni
aūt munꝰ recipiēs de facili creditur eē vſu/
rarius: ⁊ ſic alios ſcandalizat ⁊ ſeipſuꝫ in/
famat. Secūdo queri poteſt: vtrū debi/
tor vſurarij habens pecunias ſub vſura
⁊ mutuās ſocio ſuo eo pacto q̄ ſocius reſti
tuat vſurario ſortē ⁊ vſuras: dici poſſit vſu
rā cōmittere. Ad hoc rn̄det Jo. calā. extra
de vſuris. c. ſi. in ſua repetitiōe dicens q̄ ſi
talis ſuo ſocio mutuans ꝓtunc intēdebat
vſurario creditori ſuo de illa pecunia ſatiſ
facere: tūc nō peccat nec fit in fraudem vſu
rarū nec ſibi aliquid accreſcit: ſꝫ tātūmodo
vt dānū ꝓpriū euitet: non enī tenet q̄s cum
damno ꝓprio ſubuenire ſocio: vt pꝫ. xiiij. q.
v. c. deniq̄. Si nō pōt alteri ſubuenire niſi
alter ledat cōmodiꝰ eſt neutrum iuuari q̄ꝫ
grauari alterū. ff. de p̄ſcrip. ver. l. q̄ ſeruan
dorū. Si vero talis nō itēdebat ꝓtūc ſolue
re pecuniā ſub vſuris acceptā vſurario cre
ditori ſuo tūc peccat vlterius mutuās ſub
vſura: ⁊ ſi a ſocio receperit vſuras tenetur
ad reſtituēdū eas. Cuius rō eſt: q2 in h̄ ca/
ſu de pecunia ſic mutuata nullū dānū paſ/
ſus ē: q2 licet illā nō mutuaſſet: nihilomi/
nus tamē eādē vſurā ſoluiſſet: nō habens
animū reſtituendi vſurarium mutuū: cui
ſententie beatus Bern. ꝯcordat. Tertio
queri poteſt an liceat mutuū dare ad captā/
dū amorē ⁊ beniuolentiā debitoris. Ad h̄
dicendū q̄ ſic: vbi ſpes principalis nō pro/
tendatur vlterius: ſi tamē mutuans vltra
principaliter lucruꝫ intenderet eſſet vſura
verbi cauſa: Mutuo pape vl̄ imperatori vl̄
alteri vt capta beniuolētia predictorū con
ſequi poſſim aliquod beneficiuꝫ ſiue caſtrū
vel ſimilia: tunc vtiq̄ vſura foret ſm Joh.
cal. vbi ſupra. Ad laudē dei omnipotētis.

Utrū liceat emere redditꝰ ꝑpetu os vl̄ vitales p̄diales vl̄ pecunia/ rios: ⁊ de ſorte quid ſit: Ser. XXX

Non furtū facies.

Exo. xx. Alſo vtcūq̄ de primo
termino ſolutionis qui eſt ter/
minus gratie: conceſſus a ven/
ditore ex gr̄a ex quo reddit venditori ine/

ritorius. Jã scd̃m terminũ solutiõis prose
quamur qui dicit᷑ termin⁹ vite: ⁊ sicut pri
mus termin⁹ ẽ ex pte venditoris: sic iste se
cũdus termin⁹ ẽ ex pte emptoris: q̃ termi
nus licet nõ sit meritori⁹: tñ ẽ licit⁹ obserua
A tis debitis circũstãtijs. Ad cui⁹ euiden
tiã pmo generaliter q̃ri põt vtrũ licitũ sit
emere redditus q̃scũq; siue vitales siue
hereditarios: pſertim cum sola spes plus
recipiendi vsurariũ faciat: vt pʒ ex̄ de vsu.
c. ↄsuluit: vbi subdit᷑: ꝙ hmõi hoĩes ꝓ in
tẽtione lucri quã habẽt: cũ oĩs vsura ⁊ sup
abũdantia prohibeat᷑ in lege: ⁊ iudicandi
sũt male agere: ⁊ ad ea que sunt accepta re
stituenda in animaꝝ iudicio efficaciter in
ducendi. Sed emẽs redditus siue vitales
siue hereditarios hoc vtiq; facit intentiõe
plus accipiendi: credẽs tamdiu viuere ꝙ
accipiet plus q̃ dedit. Ad hoc dicendũ: ꝙ
aliud ẽ in ↄtractu mutui ⁊ cõmodati: ⁊ ali
ud in ↄtractu emptiõis ⁊ venditionis: nã
in cõtractu mutui tñ pẽsari debet substan
tia rei ⁊ ip̄ius valor: nõ autẽ vsus vel fru
ctus eius: eo ꝙ ratiõe vsus nõ licet ex mu
tuo recipere vltra sortẽ: sed sufficit ꝙ mu
tuanti tñmodo reddat᷑ valor ip̄i⁹ rei mu
tuate: nec etiã eadem res numero reddi de
bet: eo ꝙ in mutuo dñium transferat᷑ i illũ
cui fit mutuũ: in cõmodato vero res eadeꝫ
numero reddi debet: quia dominiũ ei⁹ nõ
transfertur in cõmodatariũ. Uerũtamẽ ꝓ
vsu illius rei nihil recipi debet alioq̃n ac
comodatũ transiret in locatũ. Sed in em
ptione ⁊ venditiõe nõ solũ pensat᷑ substan
tia rei ſ etiã vsus ei⁹: ⁊ idõ si emptor rẽ ali
quã vł possessionẽ emit iusto precio: ac po
stea cõtingat ꝙ ꝓpter possessiõis fructus
plus percipiat q̃ prius dederat: fit iuste su
um: ⁊ totũ de sorte est: ⁊ ideo si in emptiõe
⁊ venditione plus accipit᷑ vel accipi spera
tur q̃ datũ fuerat: nõ est vitiosũ cũ totum
sit de sorte: ⁊ hoc verificat᷑ tam in emptiõe
⁊ vẽditione q̃ simplr̃ fit: q̃ etiã in illa q̃ fit
ad tp̄s vel ad vitã: eo em̃ iure q̃ q̃s recipit
aliq̃d plus q̃ dedit ⁊ iuste fit suũ in posses
sionib⁹ vel redditib⁹ ꝑpetuis: eodem iure
fit suũ qd̃ plus recipit in redditib⁹ ad vitã
cũ sicut dictũ est totum ꝙ plus accipit᷑ de
sorte ẽ: cũ substãtiã rei atq; vsũ ⁊ fructũ il
lius pariter emat. Hic igit᷑ incidentalit᷑
notandũ ẽ de sorte de qua dicit Alexan. d̃
hales in. iij. pte: ꝙ sors accipit᷑ duob⁹ mo
dis. Pmo ꝓ signo distinctiuo rerum sicut
Prouer. xvj. dicit Salo. Sortes mittunt᷑
i signũ: ⁊ Numeri. xxxiiij. Dedi vobis ter
rã in possessionẽ quã diuidetis sorte. ⁊ ps̃.
xxj. Super vestẽ meã miserũt sortẽ. Scd̃o
ꝓ re iuste possessa in diuisione aliquarum
possessionũ: ⁊ ħ mõ possessiones filioꝝ isrł
vocant᷑ sortes. Magis proprie tñ sors dici
põt ip̄a q̃titas mutuo data explicite vł im
plicite. Et sors ẽ capitale creditoꝝ exp̄ssuꝫ
vel palliatũ: q: vsura nõ põt ↄmitti nisi cir
ca sortẽ ⁊ capitale rerũ mutuabiliũ: ħ igit᷑
mõ sortẽ accipiendo ↄtingit in ↄtractu vsu
rã cẽ vel nõ ex hoc ꝙ aliquid accedit sorti:
vel est de sorte: verbi grã. Si quis aliquã
possedit domũ vel fundũ: fructus inde ex
crescens de sorte est ⁊ non accedit sorti. Si
quis igitur emat aliquã rem iusto precio:
res ip̄a secum portat sortem suam: ꝙ si qua
exinde proueniat excrescentia: tũc illa qui
dem de sorte est ⁊ nõ accedit sorti. Eodem
etiam modo ↄtingit in locatiõe: porro cõ
modatũ si maneat in sua natura nõ recipit
excrescentiã sortis: sed magis tunc in alio
ↄtractu transit scꝫ in locatũ. Ex quo relin
quitur ꝙ solũ in mutuo lucrũ accedit sorti
⁊ ideo omnes doctores in ħ ↄcordãt: ꝙ in
mutuo nõ licet aliq̃d accipere vltra sorteꝫ
⁊ ꝙ solũ in cõtractu mutui veri vł interpre
tatiui ⁊ nõ in alio cadit vsura. Concordat
etiã quedã glo. xiiij. q. iij. in. c. putãt q̃ ait.
ꝙ sunt duo cõtract⁹ qui de natura sui gra
tuiti sũt: scꝫ mutuũ ⁊ comodatũ: mutuũ au
tẽ si nõ gratuitũ ẽ: iam nõ est mutuũ ſ vsu
ra. Comodatũ ꝟo si nõ est gratuitũ: tunc
nõ ẽ vsura: ſ desinit eẽ comodatũ: vnde il
lud qd̃ tunc accipit᷑ ꝓ comodato si accipi
ꝓ re comodata ⁊ ẽ pecunia tũc comodatũ
transit in emptionẽ ⁊ venditionẽ. Si vero
ẽ alia res que dat᷑ ꝓ ea tunc transit in pmu
tationẽ ꝙ si pro vsu ip̄ius accipit᷑ pecunia:
tunc transit in locationẽ: si vero res alia:
tũc trãsit in cõtractũ inõiatũ scꝫ do vt des.
Et ideo nota generaliter ꝙ quãdo dicitur
vsura cõmitti in aliquo cõtractu scꝫ empti
onis: venditionis: permutatiõis: locatio
nis. ⁊c. tunc semp itelligunt᷑ ibidẽ eẽ duo
contractus: exempli gratia: vendo tibi ꝓ
decem qd̃ vix valet octo: ⁊ hoc propter di
lationẽ solutionis: ibi est vsura: ⁊ per con
sequens duplex contractus scꝫ venditiõis B
⁊ mutui: cuius gratia preciũ adaugetur.
Secundo q̃ri potest quare potius in con
tractu locationis q̃ in mutuo potest quis
vltra sortem accipere. Ad hoc dici põt vl
tra ea q̃ dicta sunt: ꝙ hoc ↄtingit propter

tres rõnes: sicut locatũ a mutuo differt tripliciter. Primo quidẽ differt locatum a mutuo rõne charitatis: q2 fm Alex. lomb. in mutuo ẽ cõtract⁹ grẽ vel charitatis: in locato vero cõtractus iusticie ꝛ equitatis. Mutuũ ergo de sui natura debet esse gratuitũ alias vendit charitas ꝛ gratia q̃ cõmunicat in mutuo: q̃ scȝ venditio nihil aliud est q̃ abusio ꝛ grẽ corruptela: in locato vero nõ est sic: vnde si mutuatis rebus vera rõ locationis ꝛ cõsimilis vsus rei locate datur tũc vltra ipam rem licite ampli⁹ exigi põt. Exempli grã. Si floreni aurei ex sua inspectione vel deportatiõe valerẽt aliq̃bus mercibus vt faciãt aliquẽ gẽme: aut si absq3 sui cõsumptione aliquibus obsequijs vtiles essent sicut aurei ciphi vel argẽtei: tũc vtiq3 licite locari possent ꝛ cũ ipis recipi pciũ locatiõis: vt p3. xiiij. q. iij. c. si feneraris: ꝛ in glo. Põt etiã in locato quidẽ vsura cõmitti ꝑut postea videbit. Secundo mutuum a locato differt rõne ꝓprietatis: q2 fm Jo. an. ex de vsur. in. c. fi. In locato ꝓprietas rei locate remanet apud locantẽ: vt. ff. loca. l. nõ em. Si ĝ lucru3 ꝓprie rei ꝑuenit ad eũ ꝛ nõ ad aliũ iustũ ẽ: q2 nullus cogit facere bñficiũ de ꝓprio: vt p3. x. q. ij. precarie. In mutuo vero dñiu3 rei mutuate trãsfert in eũ cui mutuũ dat: ꝓpterea minime iustũ est q res illi fructificet cuius non est id ẽ mutuanti: ꝛ nõ fructũ s3 poti⁹ dãnũ illi faciat ꝓpter periculũ dico eius in cuius dominiũ translata est ꝛ iõ aperta iniusticia ẽ: iusticia vero hoc exposcit q vsus rei a me tibi mutuate ꝛ oĩs vtilitas ex ea ꝓueniẽs ꝑ toto tpe quo tibi mutuata sit a me eã no sit tua ꝛ nõ mea. Cõcordat etiã Sco. l. iiij. Tertio differt rõne vtilitatis: q2 de locato suscipit homo fructũ de mutuo nõ. Unde Chrys. dicit: habẽs agrũ arãdo accipit ex eo fructũ: habẽs domũ vsũ mansionis capit ex ea: ꝛ ideo qui locat domũ vel agru3 vsũ suũ dare videtur: ꝛ quodãmõ videtur mutuare cũ lucro: lucrũ ex pecunia reposita nullũ vsum capis: hec ille: qd̃ em ex vsu denarioꝝ homo fructũ suscipit nõ ꝓuenit pncipaliter ex denarijs s3 ex ingenio vtentium illis. Ex domibus autẽ et agris principaliter fructus ꝓuenit licet secundario ex hominis ingenio: insuper ĩ mutuo periculum ꝛ damnũ pertinet ad mutuũ recipientem: econtra vero damnũ periculũ ꝛ deterioratio rei locate locatori iminet: si saltẽ q culpa illius qui locationẽ accepit nõ su

peruenit: iniustũ autem esset q ad illũ spectaret cõmodũ ad quẽ nõ spectat periculũ vt patet. c. j. de censi. in clemẽ. hui⁹ sententie sũt Hosti. Jo. an. Hoff. ꝛ quasi omnes. Sed vt ad cepta redeam⁹. Tertio queri potest in speciali: vtrũ absq3 vsure vitio q̃s emere potest ad vitam redditus prediales presertim cum notum sit q ibi plus expectatur q̃ datur: alioquin vtiq3 nõ emeret si pro certo sciret se non plus recepturum. Ad hoc dicendũ fm Alexan. lomb. q talis contractus licite fieri potest: ꝛ hoc triplici ratiõe. Primo rõne veri dominij: nã qui domin⁹ est alicuius rei: est etiã dominus vsus illius: sicut ergo talis dominus rem illã in alterũ simpliciter transferre potest: sic etiam transferre potest vsumfructũ illius dominij ꝓprietate sibi retenta: vt patet in locatis: ꝛ sicut rem suã transferre potest in aliũ simpliciter dando vel vendẽdo eam aut vsum eius: sic etiam dare põt aut vendere quo ad tẽpus determinatu3: ex q̃ patet q licite vendi possũt ꝛ emi redditus ad vitã ratione veri dominij. Secũdo vero possũt vendi ꝛ emi ratione dubij ꝛ periculi: nam sicut expssum patet extra ð vsur. in. c. nauiganti. Si quis dat decẽ solidos vt alio tẽpore totidem sibi grani vel vini: vel olei mensure reddant que licet tũc plus valeant: vtrũ plus vel minus solutiõis tẽpore fuerint valiture verisimiliter dubitatur: nõ debet ex hoc vsurarius reputari ratione dubij hui⁹ etiã excusat qui pannos granũ vinũ oleũ vel alias merces vẽdit vt ampli⁹ q̃ tũc valeãt ĩ certo termĩo recipiat ꝓ eisdẽ: si tñ ea tpe ꝯtract⁹ nõ fuerat vẽditur⁹: h ibi. S3 in emptiõe ꝛ venditiõe redditũ ad vitã: dubiũ ẽ vtrum vẽdẽs plus dat q̃ accipiet eo q emẽtis vita reddit incerta: iõ rõne dubij talis ꝯtract⁹ licit⁹ ẽ cẽsendus: cũ em q̃s possessionẽ vendit ad vitã emẽtis: vẽdit vtiq3 ips incertũ: q2 ignorat q̃tũ emẽs superuiuere debeat: ꝛ cũ indeterminatio tẽporis a natura dependeat et nõ ab hoĩe: iõ ẽ ꝑter hominis intentionẽ. Ex natura ergo cõtractus vere transfert res ĩ ementẽ: ꝛ qñ morit emens licȝ pax vixerit ex natura eiusdẽ cõtract⁹ reuertit ad vendentẽ: nec videt hic difficultas maior q̃ ĩ his q̃ simplr vendũt: sed si quis equũ emeret ꝛ ꝑ eo cẽtũ florenos solueret: ꝯstat q si talis equ⁹ in crastino moreret nihilominus vẽdẽs cẽtũ florenos sibi retineret: q̃uis ex re empta emptor nullã vtilitatẽ ꝯsecutus C

fuisset: hoc enim cōtingit ex eo ꝙ vendēs rē suam iuste transtulit in ementē: que iusta translatio statim facit preciū esse vendētis. Tertio denicꝫ possunt emi ⁊ vendi ratiōe iusti precij: nam in tali cōtractu seruari debet equitas iuris naturalis inter ementē ⁊ vendentē: vt sic contract⁹ ille reddat̃ licitus: quando nimirū est excessus in illo cōtractu qui corrūpit hanc equitatē: siue ex parte ementis siue ex pte vendentis: tunc ille contractus tanq̄ illicitus rescindi debet: ⁊ illa equitas ponderari debet ex circūstantijs vtriusqꝫ partis: iudicio probi ⁊ experti viri: qua scꝫ equalitate seruata inter emēdentē ⁊ vendentē contractus est licitus de natura sui. Dico autem de natura sui: quia ex parte ꝯtrahentis potest esse viciū in contractu ꝓpter eius intentionē corruptam: puta si quis diues sufficientiā habens nō ꝓpt̃ vite necessitatē ſʒ auaricia ductus vt ditior fiat tales reddit⁹ emat: tunc ex parte contrahentis est turpe lucrū. Cōcordat his Richar. in quodlibet. Porro tunc seruari dicitur equalitas iuris naturalis in hoc casu: quādo pensata ementis etate ⁊ sanitate periculo similibusqꝫ circūstantijs que possunt abbreuiare vitā emētis: ⁊ ex alia parte pensata precij quantitate que dat̃ faciliter discerni nō potest vtrū notabiliter in illo contractu potior ē emēs aut vēdens. Q' si ex aliqua parte reperiretur excessus notabilis saltem q̄tū ad comparationē ad rem emptā vel venditā: tūc talis contractus licet in iure ꝓhibitus nō videatur ⁊ ab ecclia tolleret̃: tamē in foro conscie talis contractus vitiosus iudicaretur ꝓpter inequalitatē illius ſm cōmunē ⁊ approbatā cōsuetudinē nisi periculū nō possidendi pacifice vel leuādi redditus ⁊ similia pericula ac circūstātie iudicio proborū emptionē illam reducerent ad debitam equalitatem. Quarto queri potest: vtrū emere liceat hereditarie ꝑdiales redditus: cum palam liqueat ꝙ ibidem expectet̃ plusq̄ datur. Ad hoc respōdet Alex. de alexandria in suo tractatu: ꝙ talis contractus licite fieri potest: dūmodo seruet̃ equitas iuris naturalis: ita ꝙ nō appareat liquide quis contrahentiū habeat meliorem partē ſm cōmunē ⁊ approbatū cursum illius terre: quod in omni emptiōe potissime obseruandū ē cum emit̃ aliquid ab his qui paupertate constricti vel necessitate sua vendere cogunt̃. Unde sup illud Leuitici. xxv. Quando vendis quippiā ciui tuo vel emis ab eo: ne contristes fratrē tuum sed iuxta numerū annorū iubilei emas ab eo: dicit glo. ꝙ necessitatib⁹ proximorū est subueniendū nec est negociandū de necessitatibus pauperū: ideo sūme cauendū ne ꝑsertim ab illis qui necessitate cogente tales redditus vēdunt minori ꝑcio q̄ iustum ē ſm cōmunē estimationē emant: q: talis contract⁹ iudicaretur iniustus propter necessitatem vendētis: militans contra charitatē proximi cui in hoc casu subuenire debuerat. Et ſm Alex. lomb. quando vēditio a paupere facta ē ꝓpter artā necessitatē: tūc emptio mutuationis locū tenet: ideo iniusta ꝓpter necessitatē vēdētis ⁊ maliciā ipius ementis quapropt̃ qđ plus accipit̃ iustū titulum nō habet possessionis. Q' autē obijcit̃ si redditus hereditarios quis emit: necessario ꝯtingit ibidē fieri notabilē excessū supra sortē: ꝓpter hereditariā successionē ꝑpetue duraturā: nihil obest: q: nec ius naturale nec ius positiuū dictat ꝙ ille q̄ rem emit hereditarie tm̄ ꝓ ea dare teneat̃: q̄tū ꝓbabile ē ꝙ ipē ꝑ totam vitā suā cū oīu posteritate sua ꝑcipe debeat: q: ſm h̄ nō posset res hereditaria cadere sub iusta estimatione: ſʒ sufficit q̄n taxat̃ iustū ꝑciū: ꝙ habeat̃ respect⁹ ad illū qui emit ⁊ ad ei⁹ posteritatē vsqꝫ ad certū gradū: vel potius ꝙ respectū habeat ad cōem antiquā ⁊ approbatā ꝯsuetudinē terre illius iudicio expertoꝝ: vñ hereditarij redditus .xx. coronaꝝ q̄ valerēt in aliq̄b⁹ locis .xl. coronas ⁊ vltra vt in colonia: in alijs locis emerēt̃ ꝓ .cc. vt in zelandia: ⁊ h̄ ſm cōmunē ꝯsuetudinē patrie q̄ pōderat diuersas circūstantias talē emptionē iustificantes. Denicꝫ nota generaliter tres regulas ad maiorē euidētiā. Prima ē ꝙ qñ qs emit possessionē simplr̃ vel ad tp̄s cā lucri qđ tm̄ ex natura tp̄is expectat̃: nō ex natura rei possesse: tūc vitiū ē in ꝯtractu qđ dr̄ iure turpe lucrū. Scđa ē ꝙ si possessio talis ematur cā lucri: ⁊ talis emptio ꝓpter necessitatē vēdētis fuerit min⁹ iusta: cū illi teneret̃ subuenire gratis: tūc in tali ꝯtractu ē vitiū vsure: nō ꝑ se ſʒ ꝓpter eq̄pollentiam rei: q: lucrū qđ ex tali ꝯtractu ꝓuenire dinoscit̃: militat ꝯtra charitatē vñ tenet̃ ad restitutionē illi⁹ qđ min⁹ iusto dedit. Tertia est ꝙ si possessionē quis emat nō cā lucri primo ⁊ per se sed ad sui ⁊ suorum vite necessitatē dūmodo seruet̃ in emptiōe iu-

ris naturalis equitas: si ꝓcessus tēporis plus recipiat ꝙ̄ dat iuste fit illud ementis: illud accipit tanꝙ̄ suū ꝓpter ꝯtract⁹ ipi⁹ naturā ⁊ nō ratione tp̄is nisi valde p̄ accidens. Quinto queri pōt: an emere liceat reddit⁹ pecuniarios ꝑsertim: q̄r pecunia nō ē vendibilis: eo q̄ declinat a natura vł ꝯtractu emptionis: ⁊ sortit̄ cōtractū mutui: ex quo lucrū sperare nō licet. Ad h̄ respondet Alexan. de alexandria: vbi d̄. q̄ h̄ etiam licitum est. Ad cui⁹ euidētiā sciendū q̄ ꝯtractus viciat̄ quattuor modis. Primo ex cā materiali .i. ex parte rei q̄ vendit̄ puta q̄r res non est vendibilis: vt hō liber res spūalis: ⁊ res aliena q̄ vendi nō possūt ⁊ sic nō viciat̄ iste cōtract⁹: q̄r nō rebus nostris habem⁹ tria bona .s. īmobilia ⁊ mobilia ⁊ ius vtriusq̄: ⁊ sicut distinguit̄ mobile īmobile ⁊ ius vtriusq̄: sic ⁊ ipm̄ ius vēdi potest: nō ergo vendit̄ pecunia sed ius ꝑcipiendi reddit⁹ pecuniarios ⁊ hoc licet cōcor. Richar. in q̄libet. Pecunia v̄o trāsit cū iure vēdito. Sicut a simili ius patronat⁹ vēdi nō pōt: q̄r annexū ē spūali: tamē transit cū vēditione ville agri vel fundi q̄ vendi possunt: ius autē percipiendi talem quātitatē pecunie sup̄ bonis certis annuatim ꝑpetue vł ad vitā nō est pecunia: h̄ ab ea distinguit̄. Scd̄o ex causa finali .i. ex p̄te p̄cij: qd̄ vitiū excludit̄ h̄: q̄n p̄ciū ꝓportionat̄ iuri qd̄ vēdit̄: ita q̄ naturalis equitas mō p̄dicto seruet̄. Tertio v̄o ex causa formali .i. ex parte pacti appositi qd̄ repugnat rei supra qua cōpaciscit̄: sicut ē in simonia: vł qd̄ repugnat cōtractui: puta q̄n ꝯtract⁹ ē gratuit⁹: ⁊ tale vitiū facit vsurā vt in mutuo cū aliq̄d exigit̄ ex pacto rōne mutuati: hic aūt nō est mutuū h̄ vera venditio. Quarto vero ex cā efficiēte .i. ex p̄te cōtrahentis: sicut cū quis se fingit emere qd̄ in pign⁹ recipit: ⁊ tūc nō excusat̄ ab vsura nisi fruct⁹ cōputent̄ in sorte: ar. ex. de pignorib⁹. c. illo nos: h̄ hec ē vera venditio ⁊ p̄ciū trāsit ad vēditorē ⁊ ius ꝑcipiēdi redditus stat periculo ⁊ lucro emptoris. Posset tn̄ incidere vitiū ex p̄te cōtrahentis ꝓpter ei⁹ cupiditatē ⁊ auariciā: sed hoc accidit ꝯtractui: vñ Inno. Host. ⁊ Io. an. extra de vsur. c. in ciuitate tenēt: q̄ licitū sit emere redditus pecuniales: ⁊ etiā plures alij. licet nō videat̄ esse cōtractus tam honestus sicut cōtractus redditus̄ p̄dialiū.

Ad laudē dei omnipotētis.

De precij augmentatione p̄ropter solutionis prorogationē: ⁊ quomodo in ea committitur vsura vł non: Sermo XXXI

Non furtum facies

n

Exo. xx. Expediti de duob⁹ terminis solutiōis. Iā tertiū prosequamur q̄ ē ꝑniciosus: ⁊ dici pōt termin⁹ culpe: eo q̄ p̄ termino anticipato vł ꝓlongato iuris naturalis eq̄tas in ꝯtractu nō seruat̄: ⁊ sic vsura cōmittit̄. Q̄d principaliter duob⁹ fieri pōt: scz in precij augmē- B tatione ⁊ in minoratiōe. Primo quidē fieri pōt in p̄cij augmētatiōe ꝓpter terminū solutiōis ꝓlongatū. De quo queri potest: vtrū carius vēdens illi q̄ solutionē ꝓtrahit ꝙ̄ qui statim soluit vitiū vsure cōmittat: p̄sertim cū appareat inequalis ꝯtract⁹: ⁊ h̄ ꝓpter terminū solutiōis. Ad h̄ dicendum p̄ distinctionē: nā taliter vēdēs dilationē solutionis expetenti: si ꝓpter expectatiōē solutiōis p̄ciū quidē auget: nō tamē vltra limitē iusti p̄cij: de q̄ supra dictū ē in tertia sermone ante istū: h̄ stat ī summo gradu iusti p̄cij: qui dicit̄ rigidus: ita tn̄ q̄ q̄tūcūq̄ solutionē ampliori tp̄e grat̄ seu ex pacto expectaret nunq̄ ꝓpter hoc vltra limitē iusti p̄cij aliq̄d acciperet: tūc fm̄ Bern. in tractatu de ꝯtractib⁹ nō ē ibi ex vi ꝯtract⁹ vsura fm̄ sententiā magnoꝝ doctoꝝ: cui⁹ rō ē: q̄r talis nō vēdit terminū: nec ꝓpter expectationē accipit vltra iustū p̄ciū rei quā vendit: q̄uis nō faciat grām remissionis p̄cij descēdēdo ad gradū discretū vel piū: qd̄ q̄dē libēter faceret si emēs statim solueret: nā aliud ē nō facere grām aliā p̄ eo qd̄ facit grām expectatiōis: ⁊ aliud ē ꝓpt̄ expectationē simplr̄ excedere iustū p̄ciū: stat igit̄ talis in limite rigidi gradus q̄ adhuc ē iust⁹: ⁊ idē ꝓportionabilit̄ dici pōt de eo q̄ vēdit alteri cari⁹ p̄ eo q̄ verisilr̄ timet nō adipisci solutionē nisi cū labore ⁊ expēsis: potius relaxare iustā p̄tē summe si sine tali dispēdio voluerit emēs debita soluere. Si vero taliter vendēs auget p̄ciū vltra iustū limitē rigidi gradus: verbi grā. Valz precī terminū sex mensiū de qualibet petia pānī hēre. xxvij. coronas: q̄ in gradu rigido valēt tm̄. xxvj. vł etiā exigit vltra p̄ciū illud: tunc ē vsura manifesta: vt p3 expressum ex. de vsur. in. c. cōsuluit. Cuius aūt ratio est:

quia tunc fiūt ibidē duo ꝯtractus. Primꝰ est ꝯtractus vēditiōis: ⁊ rōne huius nō cadit ibi vsura. Scōs est ꝯtractus mutui: q: ex termino solutiōis ꝓlongato in mercantia p̄ciū augeť qd nihil aliud ē q̄ ipi emēti mutuare p̄ciū mercantie iam empte ⁊ ex tali mutuo lucrū accipe: ꝙ si quis absq3 ol dilatiōe ⁊ solutiōis expectatiōe venderet alieni rē aliquā vltra iustū limitem rigidi gradus: nō eēt ibidē vsure vitiū ꝫ solū culpa venditiōis iniusti p̄cij. Sed q: plurimi mercatores q̄tidie queritāt defensiones suaꝝ versutiaꝝ ad excusandas excusatiōes in peccatis: iō p̄mo in eoꝝ ꝑsona pōt obijci ꝙ mercatori licitū est in suis mercātijs ꝑcipere moderatū lucrū: exquo ꝓ vtilitate reipublice se laboribꝫ expensis ac diuersis exponit ꝑiculis. Quis eni militat stipendijs suis vnq̄. Cū ergo iustū ē vt inde reportet lucrū cōpetens officio suo: ⁊ ꝫ facere nō valeat nisi in venditiōe mercium sic taxet p̄ciū ꝙ pensatis laboribꝫ expēsis ⁊ ꝑiculis circa merces factis: lucreť ꝑtem decimā vł octauā: qd etiā agere nō potest nisi ꝑ expectatione solutiōis vsq3 ad ꝫ p̄cium augeat suaꝝ mercium: vt pensata hmōi expectatiōe solutiōis cū ceteris circūstantijs: finaliter lucreť octauā partē vel decimā. Ad hoc dicendū est ꝙ q̄uis mercatori licitū sit lucrari ꝓpter causas dictas: nō tñ ē illi licitū ꝙ lucreť illicito mō. s. vendēdo terminū ⁊ obseruādo modos alios illicitos: nec etiā requiriť ꝙ semꝑ lucreť: q: officiū mercantie innititur fortune ⁊ hūane industrie: si eni semꝑ lucrari deberet: sequereť ꝙ si merces valoris cētū coronarū emisset ꝓ mille: tūc f̄m illā positionē possit ꝑ quēcūq3 illicitū ꝯtractū licite merces easdē vēdere: ita ꝙ vltra mille coronas lucrareť decimā ꝑtē. s. centū coronas qd manifeste pꝫ esse irrōnabile: sequereť etiā ꝙ si ī terra vł in tp̄e magne caristie merces suas emisset p̄cio magno: ꝓpter hoc in loco vel tp̄e in quo merces ille viles essent p̄cio maiori vēdere posset q̄ emisset: saltē ꝓpter expectationem solutionis: qd manifeste pꝫ absurdū ⁊ vtilitati reipublice ꝯtrariū: p̄cium igiť venditionis statuēdū est f̄m cōmune forum loci illius in quo merces venales adduxerūt: ita ꝙ notabilē excessum cōmunis p̄cij nō requirant: ꝙ si nō appareat ibidē forū taliū mercium: pōt p̄ro tūc exigere moderatū lucrū. Secundo obijci potest ꝙ talis ꝯtractus vtilis est reipublice tā scꝫ ementi q̄ vēdenti. Primo nāq3 ꝓficit ementi ꝓpter solutiōis eiꝰ impotentiam ⁊ rerū emptaꝝ indigentiā: q: si vellent absq3 talis termini dilatione vendere: tūc ꝓpter indigentiam denarioꝝ ⁊ paupertatem multoꝝ raros inuenire possent emptores. Secundo proficit vendenti: qui nō intendit charius vendere ꝓpter tempꝰ: sed ad recuperandū ip̄m damnū quod ex dilatione solutiōis incurrit carius vendit: nā si denarios illos post venditionē statī reciperet: cum eisdē interim multa lucrari posset: nec obligať alteri dilationē dare cū dispendio ꝓprio. Ad hoc dicendū: ꝙ tales sunt euasiones friuole: nā in prima palliata resultat dolosa miseratio vbi sub spēcie pietatis violat iura charitatis: ac p̄textu subsidij crudeliť serpit cōtra indigentiam ꝓximi: q: vbi se fingit intendere pietatem ibi pascit ꝓpriā cupiditatē. Addere nanq3 indigētiam indigenti nō est pietas sed sub spē pietatis impia crudelitas cum illū qui statim soluere nō potest ad hoc deducere ꝑ augmentū p̄cij ꝙ paulatim tardiꝰ ⁊ difficilius soluere pōt qd teneť. In secūda vero iniusta latet exactio de eo qd suū nō est: nam ⁊ si talis venditor interim cū pecunia lucrari posset: possibile etiam foret ꝙ nihil lucrareť: imo qd ⁊ capitale ꝑderetur: cum igiť nō stat in ꝑiculo talis dāni: stare non potest etiam in certitudine talis lucri: alioquin lucrū haberet de re nō sua: scꝫ de mutuo in emptione dato vt predictū est: ⁊ f̄m Tho. Mercator nō potest in pactu deducere recompensationē damni qd cōsideratur ex hoc ꝙ sua pecunia nō lucreť: cū nō pōt vendere qd nōdū est ⁊ potest ab habendo multipliciter impediri. Tertio pōt obijci ꝙ talē cōtractū faciant ex hoc licite et eo ꝙ sicut frequēter apparet debitores nō soluunt in termino cōstituto: circa quoꝝ etiā debitoꝝ requisitionē oportet plerūq3 facere magnas expensas. Quidā etiā post datam dilationē nunq̄ p̄ciū soluūt: ⁊ sic vendens stat in ꝑiculo nō recipiendi solutionē. Ad hoc dicendū ꝙ licet multi reperiantur qui in termino cōcesso nō soluūt: multi tamē ecōtra sūt qui in termino cōstituto soluūt: nec tamē p̄ciū ꝓpter tempus mercibus additū minuūt: ⁊ ideo vtrinsq3 vendere terminū inequalitas ⁊ iniusticia est: cū ex hoc appareat manifesta vitiosa intentio ꝙ si iusto p̄cio vendētes penā apponerēt nō soluentibꝰ in termino cōstituto: hoc

licitū est dūmō in fraudē nō fieret. Simil'r cū ex ō fideiussorib'.c.pueniit: pceditur q rōne interesse si debitor nō soluit in termio sibi dato q creditor tūc seruari debet indē nis: nec tūc est ibidē vsura: cū vsura sit qñ rōne mutui lucrū sperat: hec autē crescentia recipit rōne damni vitādi nō lucri habendi: nec eos excusat q plus iusto vēdunt eo q stant in piculo post datā dilationem nunq̄ recipiēdi solutionē: si saltē ppositu habuerint vltra iustū pciū recipiēdi: dato q in assignato termio legitime soluerent: tūc em̄ licet solutionē nunq̄ receperint: in cōscientia sua securi eē nō possūt: cū de tali termino dato culpā habeāt: a alam cū substantia pdant: hoc solum bonū vltimo sibi reseruātes: q nō primo de sua substantia s diabolo de sua aīa satisfacere obligātur.

B Hic igit' queri pōt: vtrū a venditore nū q̄ vendi pōt tēpus sine vitio vsure. Ad h dicēdū fm Heral. obdonem. q tps dupliciter psiderari pōt. Primo put est quedam duratio que psequitur pmū motū: a h modo tēpus ē quid cōmune oīm a nullo modo vendi pōt: qz qō cōmune ē omniū nō ē pticulariter singulorū: a ideo tps currēs p receptione mutui. i. tps mutuatiōis vendi nō posset ipius mutui receptori: qn a vendente cōmittatur vsura: p eo q ex natura mutui tps illud nō est pstitoris s poti' receptoris. Scdo mō put est quedā duratio applicabilis alicui rei q duratio atq vsus ē alicui pcessus ad ei' opa exercēda: a hoc mō tps ē ppriū alicui' sicut ann' equi mihi accomodari dz eē me': a hmōi tps licite vēdi pōt: a ex hoc generaliter pcludit q tempus illud vendi pōt qō ē ppriū venditoris a ideo licet pter tps rē plus vendere a minus emere q tunc valeat: qñ nō ex malicia ptrahentiū s ex ppria natura ptractus id pcedat. Exempli grā. Si quis alteri vēdit bladū in tpe quo min' valet ad requestum alterius qō tā seruare firmiter pponebat a vendere tpe cōmuniter a pbabilit' magis caro: pōt tunc vendēs exigere pciū qō ī hora pstationis vl vēditionis pbabilit' credit valiturū. Ad maiorē h' euidentiā ponat casus quē etiam tangit Sco. in. iiij. q festū natiuitatis christi dicat. A. festū Io Joh. baptiste dicat. B. si q quis vēdit bladū in. A. qñ sez minoris est precij ad rogatū alterius p pcio tūc currente: licet erat illud seruaturus vsq. B. qñ cōmunit' maioris est pcij: tūc misericordiā facit primo a charitatē cum pprio dispendio. Si vo nō erat seruatur' tūc exhibet iusticiā: a si prestat solutionis dilationē supaddit gratiaz Si pinde nō seruatur' illud statuit vltra iustū pciū p. A. sed iustū pciū p. B. donā do dilationem solutionis vsq. B. tūc manifestā cōmittit vsurā vendēs tps nō suū: vt ptz extra. e. ti. c. psuluit: q si seruaturus erat illud vsq. B. tunc casus ille licit' est: quia vendit tps suum: qz hoc modo pprie loquēdo nō accipit illō plus pter tepus s pter naturā rei scz bladi quod cōmuniter plus valet in. B. q in. A. Ratio vero quare potest illud sub tali precio vendere vel commutare duplex est. Prima quia is cui prestat vl vendit tenetur sibi ad probabile equiualens seu ad preseruandum eū a damno probabilis lucri. Secunda quia id quod in firmo pposito dominij sui est ordinatum ad aliquod probabile lucrū: non solum habet rationē simplicis pecunie siue rei: sed etiā vltra hoc habet quandā seminalem rationē lucrosi quā cōmunit' capitale vocamus. Ideo nō solum reddi habet simplex valor ipius: sed etiam valor superadiunctus: quia casus etiā notatur extra de vsur. c. in ciuitate: a cōcor. Alexan. de hales. Et licet in dicto. c. in ciuitate. cōsulit q a tali cōtractu abstineāt: hoc tamē cōsilium est monitio vtilitatis nō pceptuz necessitatis: verūth interest vtz in h cāu p illo tpe futuro pciū certū determiet aut nō. Si primo mō: tunc si verisimilit' dubitat ab expertis vtz in tpe. b. plus vel min' valebit vel nō: a tunc ratione dubij probabilis excusatur: vt dicto. c. in ciuitate. e. nauiganti: extra de vsur. Si vero ponit sub incerto: tūc pfigere pōt aliquē certum diē illius temporis determinate: vel taxare potest pcium fm q diutius a cōmunius valebit in mense illo: accipiendo pcium mediocre inter carius a minus carū illius mensis: a h licitū est. Qz si velit determinare precium sub indeterminato tempore ponēs se in lucro suo vt in pluribus contingi solet a aliū in dāno: vtpote exigens tātū quantuz valebit in quocunq tpe vsq ad. b. quādo carius vendi solet: vel eligens vnū mēsem de quo ex postfacto sibi eligere velit diē in quo plus valuisset: tales a consimiles contractus sūt vsurarij: quia sors vendentis efficitur nimis pinguis: a emētis sors efficit' nimis tenuis. Ratio autem cur ibidez sit vsura patet: quia ponit partem suam

vt in plurib⁹ cõtingit in tuto: ꝛ illũ cum q̃ cõtrahit vt in plurib⁹ in periculo dãni. Est etiã ibi alia iniusticia: q꞉ si rem suã postea vendere vellet oporteret eum aliquo tempore determinato exponere ad vendendũ ꝛ nõ in tẽpore vago: sicq꞉ cõtingere potest ꝙ min⁹ care venderet q̃ in die charissimo inter. a. ꝛ. b. ꝛ ꝑ consequẽs i tali pacto facit se certũ de lucro vltra qđ humana industria posset: cũ his cõcor. Hosti. Jo. an. ꝛ Archid. i. c. vsura. xiiij. q. iij. Secundo queri potest: vtrũ ille qui merces suas in loco illo nõ erat venditur⁹ vbi abundant sed eas transferre ꝓposuit ad loca vbi carius vendũtur posset rogat⁹ in eodẽ loco vendere tantũ q̃tũ verisimiliter valerẽt i alio loco deductis piculis: laborib⁹ ꝛ expẽsis: ꝑsertim q꞉ q̃ iure vẽdere põt carius propter tpis dubietatẽ: eodẽ etiã iure videt̃ illud facere posse ꝓpter dubiũ loci. Ad hoc dicẽdũ ꝙ Hosti. tenet ꝙ nõ põt stare talis ꝯtractus. Inno. autẽ tenet ꝯtrariũ quẽ sequit̃ Ray. extra de vsur. ꝭ Jo. an. cõcor. hãc cõtrarietatẽ dicẽs ꝙ si statim emptor ille preciũ soluit putat opinionẽ Inno. verã: tunc enim nõ habet speciẽ vsure. Si vo solutio precij differat̃: vt Hosti. forsitan intellexit tũc ꝓcedere videt̃ rõ Hosti. q꞉ i dubio temporis põt venditori ꝛ emptori cõmodũ ꝓuenire: ꝭ hic nullũ comodũ fit emptori nisi forte in solutionis dilatione: ꝛ hanc distinctionẽ approbat Jo. cald. extra de vsu. i. c. fi. verũtñ a tali ꝯtractu potissime cauendũ est ꝓpter fraudẽ: que se se facilime põt immiscere. Preterea ꝭm Hosti. qui vẽdit frumentũ in. a. ꝑ ꝑcio: ꝙ tũc cõiter currit: dãdũ tamẽ in. b. cũ adiecta cõditione si interim plus valuerit ꝙ hoc sibi det̃: si vo minus nõ vult ꝙ ꝑcium minuat̃: ille vsuram cõmittit: ꝛ hoc notat Archi. xiiij. q. iiij. §. j. Et ecõtra qui in. a. emit frumentũ ꝑcio tũc currente ea cõditione vt sibi reddat̃ in. b. ꝯmittit vsurã vt. xiiij. q. iij. c. vsura: Rõ est q꞉ ꝭm cursũ regionis cõiter in. b. frumẽta sũt cariora: nec obstat ꝙ aliqñ cõtrariũ accidit: q꞉ ad raro cõtingẽtia nõ aptant̃ iura ff. de leg. l. nã ad ea: vnde talis est ad restitutionẽ inducẽdus. Denicq꞉ queri potest vtrũ etiã cõmittat vsurã qui terminũ cõcedit in vẽdẽdo nõ vt cari⁹ vendat sed vt melius emẽtes ad suã apothecã trahat. Ad hoc dicendũ ꝙ si tũc emptores ex hoc aliqđ damnũ incurrũt: puta rõne qualitatis merciũ: ex eo scꝫ ꝙ nõ habeat tam bonas merces: tũc vendẽs vsurã cõmittit rõne scꝫ dilationis merces plus iusto vẽdendo: ꝯsiderata earũdem qualitate: vt pꝫ extra de vsu. consuluit: nã vel emẽs exinde dãnũ incurrit: vel saltẽ vlteri⁹ ꝓximũ suũ decipit in ꝑiudiciũ aĩe sue: etiã plerũq꞉ cũ multꝭ mẽdacijs ꝛ plurijs quib⁹ affirmat merces illas eẽ bonas: ꝛ sic patet vtcũq꞉ qualiter in augmentatione precij in rerũ venditiõe ꝓpter dilationẽ solutionis latet vsura dẽtestabilis: ꝛ qualiter nõ. Ad laudem dei omni.

De precij diminutione propter solutionis anticipationẽ vel propter expectationẽ ipsius rei empte q̃tũ ad ius vel vsum: Ser. XXXII

Non furtũ facies:

Exo. xx. Post ea q̃ dicta sũt in sermone ꝑcedenti: videndũ ẽ de his qui minus iusto emunt rẽ aliquã ꝑ termino anticipato. Ad cuius euidẽtiã primo queri põt: vtrũ emẽs agrũ vel fundũ vel aliqđ aliud iusto ꝑcio: ea tñ cõditione ꝙ quãdocũq꞉ vẽdẽs illud ꝑcium soluat: tũc illud vẽditũ ad se libere reuertat̃: ex hoc emẽs vsure vitiũ incurrat: presertim cũ emẽs ibidẽ recipit interim etiã fcẽtiã vltra sortẽ scꝫ fruct⁹ annuos. Ad hoc rñdet glo. magna: ex̃ de vsur. in. c. ꝯq̃stus: vbi etiã plures ponit casus: ꝙ si fund⁹ vel ager vendit̃ iusto ꝑcio tũc nõ est ꝯtractus vsurari⁹ sed licitus: põt tñ ille ꝯtract⁹ illicitus ꝛ vsurari⁹ iudicari: si scꝫ emptor sub spẽ emptionis ꝑciũ agri mutuari intendit ꝛ ꝑ tale mutuũ lucrifacere ãnuos fructus agri: tũc eñ vsura iudicat̃ a quibusdã: licꝫ ab eccl̃ia ꝭm Archid. ex hoc ꝯdemnari nõ possit: in talib⁹ eñ potissime inspicienda ẽ dolosa intentio: nam si talis emptor intentione simplici agrũ emit iusto ꝑcio: semper parat⁹ illũ restituere si venditor redimere voluerit: nõ ẽ ibidẽ vsura: q꞉ nulla ibidem interuenit rõ mutui: ꝭ sola emptio pura ꝛ simplex: vnde in iudicio q̃dẽ aĩe stãdũ est in his cõscie cõfitentis habuisse se purã ꝛ simplicẽ intentionẽ. Uerũtamẽ per tria signa exteriora ꝑsumi potest de intẽtiõe dolosa. Primũ signũ est qñ ꝑciũ qđ pro agro dat̃ est min⁹ iusto respectu valoris ipsius rei: tũc enim ꝯtractus ꝑsumit̃ fact⁹ i fraudem vsurarũ. Secũdũ est: quãdo redimẽs in fundi redemptione tenet̃ aliqđ soluere

vltra summā receptam: puta si fuit res vē/
dita p.c.coronis ꝛ positum est in pacto ꝙ
cū rescinditur venditio soluant.cxx. tūc
enī duplicem recipit vsuram scꝫ fruct⁹ an/
nuos ꝛ hoc supadditum in pacto positū.
Tertiū ē quādo emptor exercere solet vsu
ras ꝛ vsurarios cōtractus: pbātur hec ex
de emp. ꝛ vendi.c.ad nostram: et ex de pi/
gnoꝝ.c.illo nos. Quartū signū etiā addi
pōt quādo scꝫ fit cōtractus emptiōis cum
pacto d̄ re vendēda infra decēniū: ita tñ ꝙ
infra quinquēniū instrumētū venditiōis
nequaꝙ facere teneatur fm Hosti. ꝛ Joh.
an. in nouella in dicto.c.ad nostram: talis
contract⁹ reputat̄ vsurarius: nam fm Ho
sti. ī h̄ casu colpō detegit̄ fraus q̄ latebat ī
ɔtractu. Secūdo principaliter queri pōt
vtrum sic tempus anteriorātiōis vēdi pōt
sicut tēpus dilatiōis de quo dictū est ī ser/
mone p̄cedenti. Ad hoc dicendū: ꝙ quan
docūꝗ tēpus est pprium venditoris: tūc
ab eo licite vendi potest quādo tpalem vti
litatem p̄cio tēporali appreciabilē in se in/
cludit. Sicut econtra tempus pprium em
ptoris eidem vendi nō potest: quia tūc vē/
deret non suū sed alienū. Exempli gratia.
Teneor tibi soluere post.x.annos centum
coronas: nec ad illas soluendas ante tp̄s
illud obligatus sum: tunc tecū paciscendo
tibi vendere possū tēpus illud ꝙ mox tibi
tribuā octoginta: ita ꝙ pꝑter incurrēs tē/
pus decem annoꝝ mihi viginti retineam
quia.x.anni quos vendo tibi sūt quo ad h̄
mei iuris pꝑter qd̄ vēdere possum valorē
tp̄is illius. Q̄ si opponas q̄ rōne pecunia
mutuata nihil vltra se valoris vendibilis
habet: eadē rōne nec pecunia soluēda post
x.annos ꝛ ideo vēdere tp̄s illud vsura vi/
det̄. Ad hoc r̄ndeo ꝙ hic nō vendit̄ pecu
nia s̄ tp̄s solutiōis qd̄ vtiꝗ vēdentis est:
cum ecōtra tēpus pecunie mutuate nō ē p̄
stitoris sed receptoris vsꝗ ad terminū sibi
p̄fixū: ꝛ ideo sibi vendi nō pōt q̄n cōmitta
tur vsura: vñ si is qui tibi post.x.ānos sol
uere tenet̄.c.coronas mutuaret tibi octo/
ginta: ꝛ ex hoc vellet sibi relinqui vel dari
xx. tūc indubie vsurā cōmitteret eo ꝙ tibi
tp̄s pecunie mutuate venderet: vñ ɔcludē
do ꝙuis pecunia se nō valeat plus seipā:
tñ aliquē valorē acq̄rit ex vtēti industria:
ꝛ ideo vsus ille siue facultas vtēdi pōt ab
eo cuius ille vsus ē legitime vēdi. Q̄ si
rursū opponas ꝙ hñs centū coronas etiā
habet facultatē vtendi ꝛ possidēdi eas: et

ideo eque hñ poterit vendere hāc faculta/
tem futuri tp̄is: sicut p̄dict⁹ debitor facit q̄
non tenet̄ eas soluere ante.x.annos. Ad
hoc r̄ndeo ꝙ hic ꝛ ibi nō est eadē rō nec cō
similis: qꝛ pecuniam habens nō pōt ea vti
inquātū habet rōnem p̄cij vl' nūmismatis
nisi mutuando vel p alia re cōmutando:
vtrobiꝗ aūt currit futurū tēpus non p eo
q̄ pecuniā tradit sed p eo cui mutuat̄ vel
in emēdo cōmutat̄ aut appreciat̄ vltra sim
plicem vim p̄cij sui. Sed debitor p̄fat⁹ ni/
hil mutuat dum soluit octogīta coronas:
sed poti⁹ debitū soluit: vt aliqd̄ p̄cium ac/
cipiat: qd̄ quidē mutui p̄cium dici nō pōt
cum nihil mutuet sed soluat: h̄ dici pōt pre
cium anterioratiōis huic p̄cio estimabilis
ꝛ ideo licite vendi pōt. Tertio p̄ncipalit̄ B
queri pōt vtrū gratia expectatiōis rei ven
dite liceat min⁹ dare ab emptore ꝙ̄ si p̄sen
tialiter traderet̄. Ad h̄ respōdet Alexan.
de alexan. in tractatu suo ꝙ in emptione ꝛ
venditiōe pōt interuenire duplex expecta
tio. Prima vt expectet̄ res: et quia sic ex/
pectat̄ ideo min⁹ dat̄: vt si quis dat.x.pro
mensura frumēti que valet.xij. receptur⁹
illam mensurā in futuro tēpore in quo ve
risimiliter p̄sumit̄ ꝙ non minus valebit:
et talis expectatio ē vsuraria: silr emēs
frumētū in herba p sex qd̄ verisimiliter tē
pore messis valebit octo: talis cōtractus ē
vsurarius: vt patet extra de vsur̄.c. in ciui
tate: si tamē verisimiliter nō plus valeret
tēpore ɔtractus pꝑter pericula ꝛ alias cir
cūstantias: nō esset cōtractus vsurarius:
vt.ff.de cōtrahen.emp.l.fistulas.§.frumē
ta: ꝛ.l.si debitor.§.verisimile. Alia xo est
expectatio nō rei sed vsus eiusdē: puta qꝛ
res est talis nature ꝙ emens nō potest ea
statim vti licꝫ pōt sibi statim tradi: qꝛ res ī
se nō habet statim vsum suū simulatim sed
paulatim: ꝛ ideo si emens min⁹ dat qꝛ non
pōt statim simul vti re sua pꝑter expectati
onem vsus nō peccat: qꝛ res statim tradit̄
et vēdit̄ quātū valet tp̄e ɔtractus licꝫ min⁹
p̄cium p ea det̄ pꝑter successiuū vsū eius/
dem: sicut in redditib⁹ molendinaꝝ peda/
gioꝝ ꝛ ɔsimiliū: vbi pceptio redditū est
successiua: ꝛ idē dicendū ē qñ vsus ip̄i⁹ rei
penit⁹ differt̄ in futurū tp̄s licꝫ ip̄a res sta
tim tradat̄: vt si quis p pellib⁹ varijs que
statim tradunt̄ min⁹ dat circa pēthecostē
ꝙ̄ circa Michaelis: qꝛ vsus ei⁹ non ē circa
festum pēthecostes sed circa Michaelis:
ꝙuis enim res tradit̄ vtroꝗ tēpore tamē

licet vno tēpore dare minus p̄cium q̄ꝫ alio
tempore nō ꝓpter rem expectatā: ſꝫ ꝓpter
vſum. Unde generaliter eſt ſciendū: ꝙ ius
vel vſus rerū ꝑ futuro tēpore licite pōt mi
nus emi: q̄ꝫ ſi om̄es ille res emptioni p̄ſen
tialiter traderent̄: ⁊ q̄nto ius futurorꝫ pro
tendit̄ in longiora tēpora: tāto ceteris pa
ribus emi poteſt minori p̄cio: cuius ratio
eſt: quia in his in quibꝰ ius rei ſeu ſup rem
differt ab ip̄a re vel ab actuali poſſeſſiōe et
vſu ip̄iꝰ rei poteſt ip̄m ius emi licꝫ ip̄a res
nōdum ſit vel actualit̄ nō tradat̄ aut etiā
vſus illius nōdum cōueniat. Conſtat aūt
ꝙ ius ⁊ actualis poſſeſſio rei p̄ſentis cete
ris paribus ampliꝰ valet q̄ꝫ ſolum ius rei
future: aut ꝙ ſolum ius abſqꝫ actuali poſ
ſeſſione non ſtatim tradita vel tradēda: tu
tius eſt enī incumbere pignori q̄ꝫ agere in
ꝑſonā: ⁊ ſecuriꝰ eſt rem hr̄e ⁊ poſſidere q̄ꝫ
ſolū ius rei: ⁊ ideo licet illud plus vendi ⁊
iſtud minus emi: nam p̄cium ſemꝑ eſſe de
bet iuſtum ꝓporcionatū ip̄i rei vendite: q̄
iuſticia potiſſime debet attēdi a tēpore cō
tractus vt ſcꝫ tantū det̄ quantū res valet
tēpore ꝯtractus: non autē quātū valitura
eſt toto tēpore ſubſequēti: q: regularit̄ res
ſm ꝙ valet tēpore contractus eſtimari de
bet. Et ex hoc trahit̄ ille caſus: ꝙ q̄ frumē
tum ſuū vendere diſponens in. b. ob roga
tum alterius illud vendit in. a. qn̄ ſcꝫ ē mi
noris p̄cij: poteſt illud vēdere vltra preciū
illud qḋ valet in. a. ⁊ ſuꝑaddere tātū quā
tum veriſimiliter valiturꝫ eſt in. b. qḋ alter
nequaq̄ꝫ facere poteſt qui diſpoſuit illud
vendere in. a. Ratio huius eſt: q: tempus
illud reputat̄ in venditiōe quo libera ſua
voluntate diſpoſuerat illud vendere: lꝫ ob
rogatuꝫ alteriꝰ tempus illud anticipauit.
Ex his patꝫ ꝙ vitium vſure aut iniuſti p̄
cij cōmittitur: quādo minus precium dat̄
q̄ꝫ res valeat tēpore cōtractus a quo tēpo
re iuſtum p̄cium iudicādū eſt: non autē eſt
vitium ſi minus p̄cium detur q̄ꝫ in futuro
daret̄: ⁊ licꝫ plus ꝑcipiat emens tempore
ꝯſequēti q̄ꝫ dederat illud: tamē qḋ recipit
eſt de ſorte ꝓpter veram venditionē iuſte
factam tēpore ip̄ius cōtractus: hinc eſt ꝙ
emens annuos redditus q̄nquaginta co
ronarū ꝑ mille coronis: non reputat̄ vſu
rarius: qui tamē vſurarius eſſet ſi ꝑ mille
coronis mutuatis annuatim q̄nquaginta
coronas reciperet: cuiꝰ ratio eſt: q: in p̄mo
caſu nō eſt cōtractus mutui ſed emptiōis:
quia vere tn̄ emit̄ ius futurorꝫ redditū:

⁊ ideo nō eſt ibidē anterioratio ſolutionis
habens rōnem mutui: ſꝫ eſt ibidē actualis
ſolutio rei ſeu iuriſdictiōis actualiter em
pte ⁊ tradite. Quarto p̄ncipaliter queri
pōt: vtrꝫ vendens aliq̄d certo p̄cio alteri q̄
mox ſibi rem eandē reuēditurus eſt mino
ri p̄cio: iudicat̄ eſſe vſurariꝰ: exempli gr̄a.
vendo tibi equū vel pannum ꝑ. c. coronis
dans tibi dilatiōeꝫ ſolutiōis ſcꝫ dimidiuꝫ
annū: tu aūt inde mox reuendis ꝑ minori
p̄cio ſcꝫ. lxxxv. habiturꝰ ſtatim p̄ciū illiꝰ.
Ad hoc dicendū ꝙ in hoc caſu p̄mꝰ vendi
tor ⁊ ſcḋs emptor q̄ eſt vna ꝑſona: iudicat̄
ex hoc īcidere vitiū vſure: eo ꝙ p̄mꝰ emēs
reuendidit p̄mo vendenti ꝑ p̄cioſitati mi
nori: q: ſub quadam mutui rōne potius q̄ꝫ
ſꝫ reali ſolutiōe tradidit illi. lxxxv. debēs
ab eodē re habere. c. poſt mediū annuꝫ: ta
lis enī ꝯtractꝰ eſt oī malignitate ⁊ duplici
tate plenus: ⁊ tales mercatores pro ꝓprio
cōmodo aſſequēdo ſūt deſtructores reipu
blice ac artiuꝫ mechanicarꝫ mercationūqꝫ
legitimarꝫ: verūtn̄ ſi quis abſqꝫ intētione
reemendi rem a ſe vendendā abſqꝫ fraude
vendidiſſet: nō excedens limitē p̄cij gradꝰ
rigidi: ⁊ tn̄ poſtea occaſione quacunqꝫ de
nuo reemeret nō ponēs p̄ciū citra limitem
gradus pij: nō eēt ibidē peccatū vſure nec
iniuſti p̄cij: maxime dūmodo nō fuerit ibi
dem intētio praua. Cuiꝰ ratio ē: q: tunc il
la reemptio taliter eſt circūſtantionata: ꝙ
nō eſt ibidē pctm̄ minoratiōis iniuſte: licꝫ
in p̄ma vēditiōe ſolutiōis dilatiōeꝫ indul
ſerit: in ſcḋa xo emptiōe ſolutiōeꝫ ꝓmptā
exhibuerit: tn̄ a talibꝰ cauenduꝫ eſt ꝓpter
ꝑiculum intētionis impie ⁊ minorationis
p̄cij iniuſti. Talia nāqꝫ frequētātes maxi
me deſtruunt rēpublicā: p̄ſertim q̄ꝫtum ad
iuſtos artifices ⁊ mercatores. Qꝫ ſi que
rit̄ quale remediū dabit̄ artificibꝰ ⁊ mer
catoribꝰ: q̄ ob p̄ciū ſic vltra iuſticiā mino
ratū ꝓpter dilationē ſolutiōis p̄ſtitā: ven
dere nequeūt pannos aut merces q̄n mul
tum amittāt de capitali: vel ſaltē nihil lu
crant̄ niſi laborē inanē ſi ad terminū vēde
re nolunt: imo nec emptores reꝑire pñt p̄
ſertim cum ꝑ hec ⁊ ſilia in ciuitatibꝰ inole
uit ꝯſuetudo iam longo tp̄e introducta ꝑ
cōmuni bono: ꝙ non vendat̄ niſi cū dato
cōpetenti ſolutiōis termino. Ad h̄ dicēdū
ꝙ ſi talis ꝯſuetudo ſit introducta ꝑ com
muni bono ⁊ nō in fraudē vſurarꝫ ſꝫ ꝑ ma
iori expeditione mercātiarꝫ: tunc ſi merca
tor vendit merces ad terminū vltra quāti

tatē iusti p̄cij rigidi gradus: nō est dubiū
quin cōtractus ille sit vsurarius cum in eo
tēporis expectatio cadat sub iniusto p̄cio:
ɔtra .c. cōsuluit: extra de vsur. Si vero nō
excedit quātitatem iusti p̄cij: licz terminū
tradat ꝛ ꝓ termino maiori pcio vēdere vi-
deat: non tñ est ibidē vsura. Nec obstat si
ꝓ minori p̄cio daret statim idē p̄cium rece
ptur⁹: qḋ ostēdi pōt ꝑ simile in alijs debit̄
soluēdis: nā si q̄s aliq̄d debeat ad certum
terminū ꝛ parat⁹ inueniat solutiōez anti-
cipare: si creditor de eo qḋ est sibi debitum
voluerit aliquid dimittere: constat q̄ tūc
creditor dimittere posset: ꝛ tamē ab vsura
immunis esset: concordat Geral. obdoñ.
licz enim vsura sit plus accipere ꝓpter tē-
poris dilationē: tamen non est vsura min⁹
accipe ꝓpter tēporis abbreuiatiōez. Et
si obijcit talis mercantia tantū non posset
vendi ad denarios ꝓmptos: quantū vēdi
potest cum dilatione solutionis in pactuz
deducto: ꝛ res tātū valet quātū vēdi pōt:
vt. ff. ad trebell. l. j. §. si hec re[illegible]: ꝛ ideo illḋ
plus qḋ accipit̄ ꝓpē dilationē solutiōis vl
tra sortem ꝑcipitur. Ad h̄ dicēdū est: q̄ in
hoc casu ex malicia mercatorū malignorū
in vendendo terminū illicito modo mino-
ratur: iustum p̄cium illius mercantie: quo
diuites auari multos paupes artifices et
mercatores crudeliter euiscerant: ꝛ ex hoc
relinquit̄ etiam iustis mercatorib⁹ semita
q̄uis arta ꝛ obscura: q̄ eodem modo lici-
te mercari possunt: cum debitis tamen cir
cūstantijs ꝛ intētione pura: nam rebus sic
stantibus si lanifex vl̄ mercator aut alius
tantū vendit pannos merces vel res suas
ad terminū solutionis indultū ꝓ quanto
venderet ad ꝓmptos denarios si predicte
cessarent impietates: nō vtiq̄ edificat ad
gehēnam: ꝛ q̄ dicit̄ res tantū valet quan-
tum vendi potest: verum est si res ꝓ tanto
quantū valet vendi ꝑmittitur: ꝛ malicie p̄
dicte non obstent: his etiā cōcordat Tho.
in quadam sua responsione cum fuerat de
c hac materia requisitus. Quinto queri
potest: vtrum vendens alteri bladum pro
x. coronis soluendis post messem quando
bladum illud sm̄ ꝓbabilem estimationez
valebit tñ octo in p̄fixo termino: superue
niat aūt charistia ita q̄ dictus emptor idē
bladum vendat ꝓ duodecim: teneatur i il
lo casu prim⁹ vendēs ad faciendū restitu-
tionē primo emptori: eo q̄ ꝓtunc emit bla
dum illud plus iusto p̄cio: ꝛ videt̄ q̄ non:
eo q̄ emptor primus in nullo damnificat⁹
est: imo lucratus est duas coronas: sed in
contrariū facit q̄ ille cōtractus erat vsura
rius. Ad hoc respōdet Astē. i summa: li.
iij. ti. liij. q̄ primus venditor emptori p̄mo
tenetur id restituere qḋ supuendidit vltra
estimationē boni viri: quia licz emptor pri
mus damnificatus non est: hoc tamē fuit
ꝓpter euētū rei qui non excusat ab vsura:
damnificatus tamē fuit quia plus emit q̄
in termino valebat sm̄ estimationē exper-
ti viri ꝓbabilem: per locum autem a cōtra
rio emens agrum iam seminatū vel aliud
qḋ post certum terminum recipiet minori
p̄cio q̄ ꝓbabiliter valeat: vel quam alter
empturus esset eo q̄ solutionē p̄cij antici-
pet vsurā cōmittit: qr ꝑ quandā rōnez mu-
tui tradit emptor p̄cium venditori ante re
ceptionē rei empte: cum ɔstet q̄ ex natura
emptiōis seu cōmutatiōis nō teneat̄ trade
re p̄cium anteq̄ recipiant rem emptā oēs
eni cōmutationes sibiinuicē ꝑiter ꝛ ad pa-
ria obligant̄. Preterea tradēs añ messem
bladū vet⁹ vt post messem nouū et p̄ualēs
recipiat: vsurā cōmittit sm̄ Hof. si intētiōe
corrupta hoc faciat: ꝛ dico p̄ualens: qr for
te vetus ꝓbabilit̄ tantū valuisset quantū
nouū ꝓ illo receptū: dico etiā intētiōe cor-
rupta: qr si p̄stitor reportaret ex h̄ aliquaz
vtilitatē renouatiōis sui bladi ob quā cau
sā posset diutius ɔseruari non ē iniustū: si
h̄ nō ɔsequit̄ sine p̄iudicio alteri⁹: q̄ nō in-
tendebat illud ɔseruare sed cōsumere: ac
mutui causa potior erat alteri⁹ subueniē-
do q̄ ꝓprij cōmodi acq̄sitio. Deniq̄ si res
min⁹ emit̄: q̄ valeat tp̄e ɔtract⁹: recipiēda
tñ in alio tp̄e in quo verisimiliter dubitat̄
vtr̄ illo tp̄e plus minusue sit valitura: nō
cōmittit̄ vsura: dicit̄ eni ex̄ de vsur. c. na-
uigāti q̄ ille q̄ dat. x. solidos vt alio tp̄e to
tidē sibi grani vel vini vel olei mēsure red
dant̄: q̄ lz tunc plus valeant vtr̄ plus vel
min⁹ solutiōis tp̄e fuerit valiture verisilr̄
dubitat̄: nō debet ex h̄ vsurari⁹ reputari rō
ne dubij hui⁹: h̄ ibi. Nō eni min⁹ dat̄ rōne
tp̄is h̄ ꝓpē naturā rei q̄ min⁹ valet vno tp̄e
q̄ alio: ꝛ sic etiā dicēdum ē in ɔrio casu: cō
cor. Alexā. de hal. ꝛ Hosti. Ad laudē dei.

De locatiōe possessionū ꝛ opa-
rū ac etiā aīaliū: ꝛ de emphyteosi:
ꝛ quō pōt interuenire contractus
vsurarius: Sermo XXXIII

Non furtum facies

n Exo.xx. Ad inuestiganduz mu/
tuū palliatuz ⁊ vsurariū lucrum
quod in cōtractu locationis vł emphyteo
si interuenire potest: sciendū est: φ locator
ille dicit qui rei sue vsum alteri p pcio cō/
cedit: vt cum loco tibi domū meam ego sū
locator: tu vero cōductor: vel etiam dicit
qs locator qui locat operas suas offerens
se ad faciendū aliquid p pcio: vel etiā cuz
accipit vt aliquid faciat qđ dicit cōtract⁹
innominat⁹. Circa primū igit ad primū modū
locandi scz vsum rei sue notādū est: φ ali/
quādo fit talis locatio imppetuū: et tūc si
conductor morit succedit heres in locatio
ne: qñqȝ vero fit ad vitaz cōducentis: ⁊ tūc
est locatio psonalis que morit cum psona:
quādoqȝ vero ad certum tēpus: ⁊ tūc si cō
ductor morit infra illud tps succedit he/
A res. Hic pmo queri potest: vtrū mutuās
rusticis pecuniā vt possessiones ei⁹ colat:
qui licz legitime cōduct⁹ eas colere rēnuit
nisi mutuū recipiat: iuste tamē eisdē de fru
ctibus possessionū vel aliunde mercedem
operarū suarū tribuens: in foro cōscientie
sit vsurarius reputādus. Ad hoc dicēduz
φ duplex esse potest operaꝝ suarū recōpē/
satio. Prima fit ī iusticia ⁊ equitate: ita φ
ppter mutuationez nihil minuat de iusto
pcio sm cōmunē ⁊ approbatā ꝯsuetudinez
regionis: tunc non est vsura ex pte mutu/
antis etiaz si non fuisset als mutuaturus:
ratio est: quia de mutuo non recipit lucrū
eo φ non recipiat nisi suum: alioqn si talis
mutuans vsurarius esset ⁊ p ꝯseqns ob
ligatus ad restitutionem: tunc non liceret
alicui mutuari iniuste detinēti suaz posses
sionē aliquā pecunie quātitatē: et ipam in
pignus accipe: non cōputando fruct⁹ ī sor
tem: qđ tamen falsū est vt patz ex de vsur.
c.j. Secūda vero fit ex nequicia cū scz mu/
tuans ppter mutuū aliquid detrahit ꝺ iu
sto pcio operaꝝ: vel cum pter operas iuste
emptas alia quedaz ab eis exigit q coloni
impendūt: tunc eni esset vsura detestabil.
Unde generaliter si occupasti rē meā: vel
per potētiā mihi vim facis in rebus meis
vel non restituis mihi mutuo pstitaz loca/
tam vel cōmodatā: aut etiā non soluis mi/
bi de operib⁹ qbus tibi seruiui: nec vis mi
bi restituere mea vł desistere ab iniuria ni
si mutuem centum: quo facto desistis iniu
riari restituis mihi ⁊c. hoc nō est vsura ex
parte mea: cū nihil lucrer: ꝫ redimo vexa/
tionē iniustā mea recupo et me defēdo qđ
lz ar. ex de simo. c. dilect⁹: nec vsurā cōmit
to si ppt lucꝝ mihi soluat iustū debitū: vel
nō exigat a me iniustum debituz: ⁊ ex his
psit mlti casus pticulares cōcludi. Scđo
qri pōt vtꝝ ꝯductor locatori teneat de dā/
no si qđ ꝯtigerit ī re collocata. Ad hꝫ rndet
Host. ī sūma ī titulo ꝺ locato: φ nō tenet
de casu fortuito: vt. ff. loca. l. si merces. §.
vis maior. l. marc⁹. §. domuz: ꝫ bñ tenet ꝺ
dolo lata culpa ⁊ leui: vt istit. ꝺ locato. §.
fi. etiā si illud ꝯtigerit culpa alioꝝ qꝝ ope
vtit: ⁊ in hꝫ ꝯctu venit etiā culpa leuis: cū
grā vtriusqȝ celebret ꝯtutis qdā ꝯtrium di/
xerūt: vt istit. q. mo. ꝯ. obli. §. vl. Uñ si au/
riga dū ceteros cursu sue trāsire vellet cur
rum euertit: ⁊ seruū quem duxerat quassa
uit vł occidit: tenet quia debuit se tēpera/
re ⁊ diligentius se habere: vt. ff. e. itē qrit.
Sed si fecit qđ quicunqȝ diligēs fecisset se
curus erit: vt. ff. e. si merces. §. q calūniaz:
ꝺ dāno xo ab alio dato cui obuiare nō po/
tuit nō tenet: vt. ff. c. sed de damno. Simi/
liter nec tenet de casu fortuito: vt dictū ē.
Dicit vlterius Hosti. sm Azo. φ si qs mer
cedem accipit p custodia tenet etiaz de le
uissima culpa: vt instit. de cōtrahē. emp. §.
φ si fugerit: ⁊ extra de deposito. c. bona fi/
des. Preterea qñqȝ culpa cōductoris an/
numeratur seuicie: vt si magister scholari
oculū effoderit seueri⁹ cū calce pcutiendo:
qꝛ leuis castigatio tm̄ illi pmissa ē: vt. ff. lo
ca. l. Itē querit. §. iulianus: ex de homici/
dio. c. ad audiētiā. Deniqȝ ꝯductor imple/
to tpe ꝯductionis tenet ipam rem restitue
re locatori: als eni teneret ad interesse. ff. B
loca. l. videam⁹. §. q vinum. Tertio que/
ri potest vtrum ppter aliqs causas vel in/
fortunis locator ipi cōductori mercedē rei
locate remittere teneat. Ad hꝫ rndet Ho/
sti. in ti. de locato φ sic. Et hꝫ in qttuor casi
bus. Primo ppter sterilitatē ꝯtingentez:
nisi posset cum vbertate pcedentis āni vel
subsequētis cōpensari ⁊ nisi ꝯtigerit culpa
coloni: vnde ex de locato dicit. c. ppt steri
litatē afficientez magno incomodo condu
ctores vitio rei siue culpa coloni seu casu
fortuito cōtingentē: colonis ecclesie tue p
rata est pensionis remissio facienda nisi cū
vbertate precedentis vel sequētis anni va
leat sterilitas compensari: glo. colon⁹ mo/
dicū dānū debet sustinere. Casus etiā for/
tuitus dño nocet: ⁊ nō colono: vt non ha/

beat pēsionē nisi ꝓ rata: ꝛ sic colon⁹ nihil
percipit nihil soluat: ita ꝙ remissio faciēda
est in totū vel in ptē: nisi posset vbertas ꝓ
cedentis anni vel sequētis cōpēsari cū ste-
rilitate. Qꝫ si dñs remisit cōpētatiōēꝫ ꝓpt
sterilitatē ꝛ āno sequēti ꝯtingat vbertas:
pōt dñs petere pensionē integrā: verūtñ q̄
dicta sunt intelligunť de colono q̄ certam
pecuniaꝫ vł certos chorbes annuatim de-
bet: ꝛ nō de ptiario: q̄ cū dño lucꝝ ꝛ dānū
bet: hec glo. ibidē ꝛ allegat diuersa iu-
parti: hec glo. ibidē ꝛ allegat diuersa iu-
ra. Et ad. lu Azo. ꝙ si casu fortuito contin
git vbertas augmētať pēsio sicut diminui
tur qñ sterilitas ꝯtingit: secus tñ si diligē-
tia coloni ꝯtingeret vbertas: vt. C. de fū.
rei ꝓuate. l. q̄. C. de ol agro deserto. l. vl. li.
xj. ꝛ de alluuio: ꝛ palu. l. vl. Scdo fit remis
sio si fund⁹ terremotu vel fructus caumate
vel grādine sic ꝑijt: vt nulsǭ sit: ꝛ generali
ter ꝓpter illud qđ pter ꝯsuetudinē euenit:
vt. ff. e. l. ex ꝯducto. §. q. ꝛ. iq. Tertio fit re-
missio et excusať a solutiōe ꝓpter vim ma-
iorē cui resistere nō potuit: vt pncipio vel
iudicio: vel etiaꝫ si ꝓpter incursus hostiū
amissus ē fruct⁹: sec⁹ tñ si modicū dānum
intulerint. Quarto fit remissio qñ ꝓpť casū
fortuitū impediť ꝯductor frui re ꝯducta:
scꝫ qñ ō domo ꝯducto expelliť ꝓpť aliquā
causā legitimā ꝓut videbiť in. q. sequēti.

Quarto ꝓinde q̄ri pōt vtꝝ in aliq̄ casu
posset inq̄linus expelli de domo cōducta.
Ad h rñdet Hosti. vbi supra ꝙ sic: ꝛ hec i
iiij. casibus. Primo si dñs ꝓbat domuꝫ si
bi necessariaꝫ et talis necessitas īmineat q̄
tpe ꝯtract⁹ nō īminebat: puta si iterim du-
xit vxorē: vł si domus in q̄ habitauit com-
busta est: vel si qua ꝯsilis necessitas emer-
gat: vt ex̄ de locato. c. ꝓpter. in glo. ꝛ i hoc
casu remittēda est pensio ꝓ rata tpis: vt di
cto. c. ꝓpter. §. vez. Scdo qz dom⁹ indiget
refectiōe q̄ nō īminebat tpe cōtract⁹: vt qz
vento ꝯcussa ē ꝛ corruit vel minať ruinā:
in quo casu fit etiā mercedis remissio ꝓ ra
ta tpis: vt dicto. §. vez. Tertio qñ ꝯductor
ꝑuerse versať i domū: qz tenet porcos i so-
lario: vel nō ē in ea fm pactū ꝯductionis:
vel si deteriorē faciat: vel si in ea publicas
meretrices teneat: aut ꝑuersos hoies: aut
ꝓhibitos ludos: ar. in auť. de lenonib⁹. §.
sicim⁹: coll. q. ꝛ ex̄ ō sta. mo. c. fi. §. j. ꝛ. xlv.
di. c. sed illud: vide notāter. Silr si in agri
ꝯductis opa rustica suo tpe nō exercerent
ne intēpestiua cultura fundaꝫ deteriorem
reddat: vł si ꝓpter inimicicias culpa colo-

ni ortas dānū dať ꝛ de silib⁹ idē ē iudiciū.
Quarto cū ꝯduxit ad q̄nqꝫ ānos vł vltra
domū vel fundū: ꝛ non soluit ꝑ biennium
pēsiones: tunc eni expelli pōt: vt pꝫ dicto
c. ꝓpter. §. vez. Vñ notandū ē: ꝙ bona cō-
ductoris sūt obligata locatori: h est oīa
bona ꝯductoris inuecta ꝛ illata in rustico
ꝓdio: sciēte dño nisi ad tpꝰ inferanť: taci-
te sūt obligata dño ꝓ pensione: in vrbano
aūt nō distinguo vtꝝ dñs sciat vel nesciat:
vt. C. de locato. l. certi: ꝙ si rem sibi locatā
vlterius alteri locauerit qđ pōt: vt. C. e. l.
nemo: tūc res posterioris obligate sūt pn-
cipali dño vsqꝫ ad illā quātitatē qua ꝛ iste
scđs ꝯductor teneť priori ꝯductori: vt. ff. e.
l. si in lege. §. si colonus: verūtñ si ꝯductor
aliq̄d expenderit necessario vł vtiliter in re
ꝯducta: pōt agere contra locatorem vt ex-
pensas recipiat. ff. e. l. domin⁹: alś secus.

Vtrum autē ad scđm modum locandi
scꝫ opas suas queri potest: quo tēpore con
ductor locatori merces laboꝝ suoꝝ solue-
re tenetur. Ad hoc respōdet Hos. ꝙ serua-
ri debet illud qđ inter eos actum est: si ve-
ro non apparet qđ inter eos actum est: tūc
seruandus est laudabilis mos regionis: q̄
si etiam non apparet vel varius est: tūc ser
uari debet: qđ minimum est: scꝫ vt soluať
in fine anni: vt de re. iur. li. vj. in obscuris
minimū est sequendū idem Azo. Sed hoc
sane intelligiť de his q̄ ꝯducunť ad annū
quibus non est reddēda merces circa finē
anni de necessitate salutis: nisi aliquib⁹ ne
cessario indigerent: secus autē est de cōdu
ctis ad dies septimanas vel menses: de q̄-
bus au dñs Leuit. xix. nō remanebit apō
te opus mercenarij tui vsqꝫ mane: de quo
patebit inferius. Scđo queri pōt vtrum
locans operas suas faciēdas in aliqua re
teneatur de damno illi⁹ rei. Ad hoc respō-
det Hosti. in sūma in ti. de locato: ꝙ si dā-
num cōtigit illius culpa etiam leui: tūc te-
tur siue fuerit culpa sua siue aliorū quoꝝ
opera vtitur: secus si diligentiā debitā ad
hibuit: vt. ff. e. si merces. §. qui calūniam.
Et licꝫ ō damno ab alio dato non teneať:
vt. ff. e. sed de damno: tamē teneť de custo
dia: vt. ff. e. qui mercedē: nam qui ꝓ sola
custodia mercedē accipit teneť etiaꝫ de le
uissima culpa: sed ō h supra in. v. sermone
ꝓcepti hui⁹: alś nō teneť nisi de leui culpa
vel lata: vt si palleū meuꝫ accepit ꝛ postea
ꝑ errorem alteri dedit: quia non toleratur
error in facto ꝓprio. ff. e. Item si palleum.

Similiter si vestimenta poliẽda recepit et
mures roserunt: tenet̃ de culpa.ff.e. item
querit̃.§.si fullo: ⁊ de similib⁹ idem est iu/
dicium. Est autem ⁊ alius cõtractus qui ẽ
medius inter locationem ⁊ venditionem:
q̃ vocat̃ emphyteosis: qḋ ẽ nomen grecũ:
⁊ idem est qḋ melioratio in latino: nam an
tiquitus sterilia terre tm̃ per hunc contra/
ctum cõcedebant̃: quas recipientes meli/
orabant ⁊ meliorationẽs sue erãt: qḋ postea
ꝑmissum est etiã fieri de fertilib⁹ ⁊ fructuo
sis: ⁊ consistit dũtaxat ĩ rebus soli vel fun
di. Qr autẽ iste cõtractus ẽ medius inter
locationẽ ⁊ venditionẽ sic patet quia quã/
do talis ꝯtractus celebrat̃: tunc aliq̃d da/
tur: sicut in venditione p̃cium certũ dat̃:
sed tamẽ differunt: quia p venditionẽ trãs
fert̃ dominiũ: sed h̃ retinet dñs dominiũ:
⁊ sic videt̃ magis accedere ad naturam lo
cationis in qua locans dominiũ retinet: ⁊
singulis annis aliquid recipit: sic ⁊ in em/
phyteosi: sꝫ d̃ hac materia q꞉ raro frequẽ/
tatur gratia breuitatꝭ supsedeo: vide d̃ ea
si placet. C. de iure emphy. ⁊ extra de loca
to.c.potuit: ⁊ multa ibidẽ ĩ glo. vide etiaꝫ
breuiter notata in sũma pisana in v̄bo em
phyteosis. Deniq꞉ de locatiõe animaliũ
queri potest vtrũ interuenire possit fraus
vsuraria quãdo cõmittũtur animalia nu/
trienda: vt oues et boues porci et similia.
Ad hoc respõdet Alexãder de alexã. ĩ tra
ctatu suo: ꝙ duob⁹ modis vsuraria fraus
interuenire posset. Primo modo quando
lucrũ quod ex tali cõmissione ꝓuenit ortũ
habet ex mutuo: vt si quis diues mutuet
alicui pauperi.c. libras vt ex eis emat bo/
ues oues ⁊ similia nutriendas ad lucrum
illius qui mutuat: ⁊ illius cui mutuat̃ ta/
le lucrum est vitiosum: quia ortũ habet ex
mutuo: vnde siue totum siue partẽ mutuo
tradidit: nunq̃ potest ex mutuo sumere lu
crum ĩ hoc casu. Alio modo quãdo exclu/
ditur periculũ principalis cõmissi a cõmit
tente: siue quãdo cõmittẽs sibi taxat lucꝝ
in tanta quãtitate ꝙ non recõpensatur la/
bor ⁊ sollicitudo nutrientis ſm rectaꝫ esti
mationem. Si quis eñi cõmittit cẽtũ oues
nutriẽdas ad lucrũ: ita tamẽ ꝙ cẽtũ oues
semꝑ sint salue quicq̃d eis ꝯtingat: vitiuꝫ
vsure cõmittere potest ex non equa recom
pensatione laboris et sollicitudinis illius
cui cõmittit̃: et tales dicunt̃ oues ferree:
tunc igit̃ tales cõmissiões licite fieri pñt:
quãdo mutuũ et cõmissum non ꝯmiscent̃

in talibus: sed dominiũ cum periculo reti
net̃ qḋ cõmuniter accidere põt sine culpa
illi⁹ cui cõmittit̃: vel etiã quãdo dominiũ
rei cõmisse cõmunicatur ei qui suscipit aĩa
lia nutrienda ad lucrũ: vel etiam quando
ꝑiculũ cõmunicat̃ vtriq꞉: ⁊ quãdo ſm re/
ctam extimationẽ sic lucrum taxat̃: qḋ re/
compẽsari potest sollicitudo ⁊ labor ⁊ sum
ptus illius cui cõmittũt̃ animalia. Pet
ro Menaldus in sũma ponit regulã gene
ralem di. hoc generaliter verꝫ est: ꝙ vbi ꝓ
babiliter dubitat̃: vtrum conditio vnius
sit deterior vel alterius ex forma conditio
nis vel pacti adhibiti in contrahenda so/
cietate non est peccatum: vbi autẽ ad arbi
trium boni viri ⁊ prudẽtis grauatur alte/
rius cõditio: peccatum est ex parte grauã/
tis: si scienter hoc faciat: ⁊ tenetur ad resti
tutionem nõ potest tamẽ dari generaliter
doctrina super huiusmodi traditionibus
animaliũ ꝓpter varietatem traditionum
⁊ dolos qui sub talibus conditionibus a
quibusdaꝫ excogitantur enormiter: q̃uis
non vltra medietateꝫ iusti precij in quo ca
su non solum ecclesia sed etiam priuat⁹ de/
cipiq꞉ tenetur ad restitutionẽ: ⁊ si non iure fo/
ri saltẽ iure poli: ⁊ maxime quãdo simpli/
cem decipit: extra de empc. ⁊ ven.c.cuꝫ di/
lecti: vbi etiam dicit̃ in glosa: ꝙ cum dol⁹
dat causam cõtractui: puta dolo inductꝰ te
ad vendendã rem aliquam al's non vẽdi
turus: non tenet cõtractus: vt.ff. de dolo:
l.eleganter. Si vero incidis in contractuꝫ
quia vẽditurus eras vel empturus: sed p
dolum meum min⁹ vendidisti vel pl⁹ emi/
sti: tunc tenet quidem contractus sed agit̃
ad supplementũ residui: hoc ibi. Ex predi/
ctis autẽ trahi possunt multe conclusiões
ꝑticulares: vnũ tamẽ casum singularẽ sub
iungam quem ponit Bal. de pusio in.l.j.
C. p socio: qui talis est. Dedi oues in soc/
cidam vel locationẽ ad quinquẽniũ: et de
cõsuetudine est ꝙ in fine quinquẽnij diui/
dantur oues et fructus earum: pone ergo
ꝙ oues ĩterim naturaliter perierũt: nũq̃d
rusticus ad aliquid obligatus ẽ mihi? Di
cẽdũ ꝙ in tali triplex dãnũ ꝯtingere põt.
Primo põt ĩteruenire dãnũ ex natura. ⁊ ĩ
hoc casu q꞉ fuissent etiaꝫ ꝑiture penes me:
ideo restituere nõ tenet̃ etiã si fuissent exti
mate: q꞉ in ꝯtractibus nõ ordinatꝭ ad do/
miniũ transferendũ: estimatio nõ facit em
ptionẽ: vt.ff. p socio.l.cuꝫ duob⁹.§.dãna.
ff.loc.l.iij. ⁊ hoc p regulã traditã.ff. de cõ/

trahen. empt. l. cũ manu sata. §. nemo. Secũdo põt ex fortuna ↄtingere tale dãnuz: si ergo perierũt casu fortuito cui resisti nõ posit: sic periculũ est cõmune: vt dicit text⁹ in dicta. l. §. dãna: ⁊ ideo si oues erãt estimate. xx. libris: tũc rustic⁹ tenet̃ mihi restituere. x. q: si nihil restitueret tũc totũ dãnũ foret vtriꝫ meũ qđ est ↄtra textum illũ in. §. dãna: q̃ dicit q damnũ est cõmune: et ex hoc pꝫ q alit̃ iudicam⁹ de casu fortuito et alit̃ de casu naturali. Tertio deniꝫ cõtingere põt ex culpa q si culpa rustici vel ei⁹ familie damnũ illud venerit: tunc ipe tenet̃ ad emendaꝫ totius quãtitatis: eo q ante tp̃s diuidende societatis oẽs perierũt ⁊ mee erãt: lꝫ estimate fuerũt tradite sicut p̃dictũ ẽ: et ad hoc facit. C. de pac. l. si pascẽda pecora: et l dicto. §. dãna: si vero postq̃ oues eq̃liter partiri debebãt: rustici culpa dãnum sicuenit: tũc nõ tenet̃ mihi nisi ad dimidiaꝫ p̃cij preꝫ: q: in plus me nõ dãnificauit. Ex qb⁹ pꝫ ſm Bal. q si dictũ dãnũ ꝓuenit ex natura: tũc ptinet ad tradentẽ: si v̓o ex fortuna ptinet ad vtrũꝫ cõmunit̃: ⁊ si ex culpa rustici ptinet ad ipm solũ. Ad laudeꝫ dei.

De contractu societatis q̃ principaliter variat̃ trib⁹ modis: ⁊ de triplici vsura: Sermo XXXIIII

Non furtuꝫ facies.

A n Exo. xx. Cõtractũ societatis p̃senti ſmõe breui stilo ꝓseq̃ volẽtes. Primo q̃rim⁹: vtꝝ liceat pecuniã mercatori vel artifici p modũ societatis cõmittere ⁊ inde lucꝝ recipe: p̃sertim cuꝫ a se pecuniã magis alienat q̃ eã mutuãdo dñiuꝫ trãsfert: q̃ q̃ eam mercatori vel artifici cõmittit: ſ nõ lꝫ inde lucrũ recipe ḡ nec i isto casu. Ad hoc r̃ñdet sanctus Tho. scd̃a. 2ᵉ. q. lxxviij. q ille q̃ mutuat pecuniã: transfert dñiuꝫ pecunie i eũ cui mutuat̃: ⁊ ḡ mutuum recipiẽs tenet pecuniã sb̃ suo periculo: ⁊ tenet̃ ad integrã restitutiõeꝫ: ⁊ ideo q̃ mutuauit potest exigere aliquid vltra sortẽ: sed iste q̃ pecuniã suam cõmittit mercatori vel artifici p modũ cuiusdã societatis: nõ trãsfert pecunie dñiuꝫ i socium ſ remanet ei⁹: ita q cũ periculo ipi⁹ soci⁹ ei⁹ de ea mercat̃ vel opat̃: ⁊ ideo licite põt ptẽ lucri inde ꝓueniẽtis expectare tãq̃ de re sua seruata debita equitate inter vtrosꝫ: est enĩ societas q̄dam fraternitas: vt. ff. pro soc. l. verum: ⁊ ideo impiũ et fraterne charitati cõtrarium esset: q iter eos cõmitteret̃ turpe lucrum vel etiã vsura: qđ fit q̃ñcũꝫ nõ seruatur equitas inter socios. Ad cui⁹ euidentiã sciendũ: q cõtractus societatis tripliciter variari põt. Primo modo qñ sunt duo quoꝝ vnus ponit pecuniã tñ: ⁊ alter ponit tñ operã corporalẽ: vt. ff. p soc. l. v. §. j. de q̃ ponat̃ casus: q q̃dã ponit i societate opam tñ ⁊ alter ponit. lx. coronas ad tertiã ptẽ lucri ⁊ dãni: hoc ẽ ad dãnũ ⁊ lucrũ ponit. xx. coronas. xl. coronis semp remanẽtib⁹ saluis: tũc nisi ille q̃ ponit opam recipiat mercedẽ laboris quẽ sustinet p commertio. xx. coronaꝝ: q̃ꝝ lucrũ ⁊ damnũ ad illũ spectant q̃ pecuniã dedit talis q̃ dedit eã vsurari⁹ est: cuius rõ est: q: xl. coronas mutuauit mercãti p cõmertio. xx. coronarũ ptinẽtiũ ad lucrũ ⁊ damnũ cũ recepturus sit. xl. coronas que non stant suo periculo sicut illius q̃ opam gerit: ergo deberent eque bene viginti corone stare ad lucrũ illius q̃ operam ponit: nã ↄueniẽs ẽ q emolimentũ habeat is q̃ habet ⁊ onus: alioq̃n qui pecuniã dedit p. xl. coronis nihil habere debet ad similitudinem mutuantis q: ratiõe mutui nihil vltra sortem recipe põt nec seruaret̃ hoc equalitas socialis: q: si pecuniam recipiens postq̃ merces emit eas perderet. xl. coronas ⁊ operam corporaleꝫ perderet: cum tamẽ collator pecunie nihil perderet nisi tñ viginti coronas: ⁊ sic non esset contractus licitus sed in fraudeꝫ vsurarum fieret. Hic queri potest: ponatur casus q in diuisione societatis que quandoꝫ fit post lõga tẽpora et lõgos labores q non inueniat̃ nisi capitale saluũ: vtrũ totuꝫ illud capitale debeat habere qui posuit vel debeat equaliter inter vtrũꝫ diuidi: dicendũ q de hoc sunt diuerse opiniones: dicit enĩ glo. C. p soc. in. l. j. qđ equaliter diuidi debeat nisi in contractu aliud actum sit: qđ ostẽdit glo. p tres rõnes que breuitati ↄsulens p̃termitto quã ptẽ tenet glo. de iure. De ↄsuetudine aũt dicit q capitale debet esse saluum ponenti: ⁊ si ẽ ita ↄsuetum itelligit̃ etiam tacito hoc actũ: q: ↄsuetudo in tacitũ pactũ deduci videt̃. ff. soc. l. licꝫ. Dicũt tñ Jacob⁹ de arena ⁊ Frãcis. de pla. ⁊ veri⁹ q nõ solũ de ↄsuetudine ſ etiã de iure est q capitale adhuc maneat saluũ ponẽti: q̄re enĩ socius me⁹ debet hr̃e pecuniã meã: ⁊ si tu dicas q ponit opam: r̃ndeo q p̃ciũ ope itelligit̃ correspõdere lucro sortis pecunie non aũt ipi sorti: ⁊ ideo si

vnus ponit cōmoditatem ope:ꝗ dez alter ponit cōmoditatē pecunie:nō aūt ꝓprietatem. Pone casū ꝙ vnꝰ ponat.x.milia:alter vero ponat opam tm̄:tūc nō pōt ibidez eē aliq̄ ꝓportio nisi de cōmodo ope ad cōmodū pecunie:non aūt ad ip̄az totalē sortē: qḋ tn̄ expressius patz qn̄ ponit̄ in societate species ex vna pte puta vacce vel oues ꝛ ex alia parte opa pastoralis: tunc inter illa tm̄ cōmoda ꝛ damna in obuentionibus sunt cōmunia nō autē ip̄m pecus: vt patet ff. ꝓ soc.l.si duobꝰ:in.§.si coeunda:sic ḡ tenendum est: ꝙ in dubio potius ītelligitur in societate positus vsus rei q̄ ip̄a res: nā si oues dant̄ in societatez:tūc fetus: lane: lac ꝛ huiusmodi sūt cōmunia :sed nō oues in societatē tradite: verum est etiam ꝙ licz capita pn̄cipalia mortua sunt: tā societas in fetibus durat: vt.ff.de pigno.l.grege.i pn̄.qḋ aūt dixi oues in societatē traditas non esse cōmunes :intelligēdū ē sane ꝙ capitale meū non est cōmune :verbi gr̄a tradidi.c.oues:tūc quātū estimabant̄ ꝓtūc in p̄cio ante oīa detrahabam tanq̄ capitale meū:qḋ aūt accrescit puta fetus :lana: lac ꝛc̄.diuidēt̄ tanq̄ inter socios. Sed tunc queri potest si ip̄m capitale pditum est seu diminutū aduersa fortuna:vtrū is q̄ ponit opam aliquid teneat̄ ꝯferre ei qui capitale posuit ꝛ pdidit vl' diminutū recepit. Ad hoc rñdet Franciscus de pla. ꝙ quatenꝰ ē cōmune lucrū eatenꝰ est cōmune dānum ꝛ nō aliter: nā si ꝯtracta est societas ad ptez dāni ꝛ lucri: tūc indistincte tenendū est ꝙ dānū est cōmune:nec pōt ꝯqueri q̄ pdidit opam manualē:nā ꝛ aliꝰ pdidit intrusorīū pecunie sue: ꝛ hec ē etiā opinio Baldi. Si xͦo sic ē ꝯtracta societas ꝙ opaz ponēs nihil lucraret̄ de capitali:etiā si tm̄ remaneret capitale:tunc etiā nō est obligatꝰ ad dānum sortis:sed ei sufficit damnū opaꝝ suarum amissaꝝ:ꝛ hoc ptz:qꝛ correlatiuoꝝ eadem est natura:ideo sicut de capitali nihil lucrat̄ opam suam ponēs: sic etiā de capitali nihil damnificet̄. Si xͦo lucraret̄: tūc etiā recte dānificari deberet: quia de ꝯtrarijs eedē regule dantur vt.C.de furt.l.manifestissimi.§.sꝫ cum in scḋa: vbi dicit textꝰ ꝙ vbi ē periculū ibi ꝛ lucrum: hec Baldꝰ. Dicunt tamē q̄dam ꝙ si pecunia est pdita post opas exhibitas: tunc sufficit damnuz opaꝝ:si vero statim est pdita scz ante operas pstitas ꝙ tūc damnū debet esse cōmune: ꝛ hec est opinio Pe. quā Cynus esse dicit equiorē: qḋ verum est: p̄sertim si culpa recipientis pecunia pdita est :si tamē societas est cōtracta ad ptem equalē lucri ꝛ dāni: tunc illa seruāda est: ꝙ si non apparet q̄liter ꝯtracta sit: tūc intelligit̄ ꝯtracta fm cōsuetudinem regionis: ꝛ iter mercatores intelligit̄ fm ꝯsuetudinem mercatoꝝ: vt i auten. de fideius.§.fi.et.C. de fideius.l.fi. Si denicꝫ pecuniam mercatori dans in societatem:secū ꝯuenit ꝙ det sibi certaz partem de lucro: ꝛ nihil dicit de damno :tunc si talis intendit habere lucrū ꝛ non sentire damnū vsurarius est vt patz extra ḋ vsur. c.cōsuluit: quia lucrū querit de mutuo interp̄tato ex quo periculū ꝛ p ꝯsequens dominiū pecunie trāstulit in recipientē: si vero simpliciter intendit pticipare lucrum ꝛ damnū licz de damno nihil exp̄ssit : tunc ē cōtractus licitus: ꝛ licz de damno nihil dixit: tamen intelligi debet etiam de damno sicut cōuentio facta fuit de lucro: vt patet instit̄.de socie.§.illud. Secūdo modo fit B
cōtractus ita ꝙ vnus ponit pecuniā ꝛ operam: alter vero tm̄ ponit pecuniā vel operam: et in hac societate similiter ē equitas seruāda: ne quid ex aliqua pte fiat in fraudem vsuraꝝ. Si igit̄ alter tm̄ apponit operam tunc q̄ri pōt vtrū pecuniā recipiēs ad mercandū: pacisci possit cum eo q̄ illam sibi tradit: ꝙ in fine velit habere.xx. f.ma ꝓ labore ꝛ industria: nolens in eis sentire damnū aliqḋ absq̄ vitio vsure. Ad hoc dicēdum ꝙ sic :sed tunc est ꝯtractus locatiōis non societatis : quia tūc opas suas ꝓ tali p̄cio locat: ꝛ tunc nihil sentiet ḋ lucro: posset etiam pacisci ꝙ multūplus reciperet sine dāno: quia tanta pōt eē illius industria et tanta interuenire picula ꝙ plus conferret societati q̄ ip̄a pecunia vt puta si solus nauigaret vel solus pegrinaret̄ ad terras lōginquas: vt.ff.eo.ti. si nō fuerūt.§.j. ꝛ tūc ex pacto nō sentiret partem damni ꝛ tamē pticiparet in lucro: sed tunc illa reciperet nō vt socius sed ratiōe salarij sui. Si xͦo alter tm̄ apponit pecuniā: tunc illud reduci pōt etiam ad cōtractum cōmissionis qui cōtractus etiam quedam societas dici pōt. De quo queri potest vtrum cōmittēs pecuniā suam bone fidei alterius mercatoris vl' artificis: vt inde iuste lucretur: ꝛ ī lucro partem habeat: hoc facere possit absq̄ vsure vitio. Ad hoc rn̄det Alexā. ḋ alex. in tractatu suo: ꝙ talis cōmissio pecunie fieri pōt duobꝰ modis. Vno modo qn̄ fit trāslatio

pecunie siue rei cōmisse in toto vl' in parte in dñium illius cui cōmittit᷑: ⁊ tūc ꝓ pecunia sic cōmissa nō licet aliquid sperare: sicut nō licet alicui sperare lucrū de re non sua: q: mutuū est ⁊ ꝑ ꝯsequēs aliq̄d inde sperare nō licet ꝓhibente dño. Luc. vj. Mutuū date nihil inde spe. Scd̄o mō fieri pōt cōmissio pecunie vl' alterius rei: ita tñ q ipa res maneat in dominio cōmittentis: ⁊ tali mō ꝯmittēs rē suā sperare pōt lucrū tanq̄ de re sua: q: tunc pecunia vel alia res commissa ē mercatori sicut aliq̄d seruo vl' ministro ꝯmittit᷑: q: negociat᷑ de rebus dñi sui ad vtilitatē eiusdē: ⁊ per cōsequens qd̄ excrescit sorti sicut rei ꝓprie iusto titulo possidet᷑: nec est simile de mutuo ⁊ cōmisso: q: in mutuo stat pecunia ꝑiculo recipientis: sed in cōmisso stat ꝑiculo cōmittētis ex q̄ lucrū licitū reddit᷑. Uerūtñ oportet q tota pecunia sit cōmissa: alioq̄n si partim eēt cōmissa ⁊ ꝑtim mutuo data: tunc posset ibidē latere vitiū vsure: exempli gratia: Si q̄s alicui cōmittit centū coronas: ita q mediā ꝑtem illi mutuet ⁊ aliā mediā ꝑtem suo dominio retineat ponēs illū ad ꝓpriū dānū vl' ꝑiculum ⁊ lucrū tūc enī incurrit vsure vitium: q: nō solū sperat lucrū ex re cōmissa ꝟ etiā ex re mutuata ꝓpter quā sibi vendicat operas illaꝝ. l. coronaꝝ: ⁊ sic ꝑ ꝯsequēs ex mutui adiectiōe vitiū in toto cōtractu generatur.

C Ad cui⁹ euidentiā dicit Richar. in iiij. di. xx. q in cōmissiōe talis pecunie cōmitti pōt vsura quadrupliciter. Primo qñ capitale ⁊ lucrū ponunt᷑ sub certitudine: ita q nec de capitali nec de lucro taxato velit sentire damnū: ⁊ d̄ hoc nō est dubiū q̄n sit vsurariū: q: in hoc casu stat ipa publica vsura. Secūdo qñ capitale ponit᷑ sub certitudine ⁊ lucrū sub fortuna: q: ꝯtract⁹ similiter ē vsurarius siue directe siue indirecte siue explicite siue implicite: sicut plane patz in bestijs q̄ tradunt᷑ tanq̄ imortales. Tertio quādo lucrū ponit᷑ sub certitudīe ⁊ capitale sub fortuna: cui⁹ exemplū ponit᷑ ex᷑ de vsur᷑. c. nauigāti vel eunti ad nūdinas: certā mutuās pecunie quātitatem: ꝓ eo q suscipit in se periculū: recepturus aliquid vltra sortem: vsurari⁹ ē censend⁹. Glo. ibidē: q: iste recipiebat in se periculū: videbatur q q̄si quadā cōpensatione licite aliq̄d vltra sortē recipe posset: eo q ꝑiculū pecunie mutuate ꝑtinebat ad debitorem cū sua facta fuisset: ꝟ nihilomin⁹ ē vsurari⁹: ꝟ ibi. Nimirū cū in mutuis veris vl' interꝑtatis spe lucri ꝓncipaliter factis dubiū seu periculū a fenore nō excusat vt supra declaratū ē. Insuꝑ in dicto casu raro accidit q pecunia sic mutuo accepta pereat: nisi fuerit culpa vel negligentia illi⁹ qui pecuniā accepit: ⁊ ideo q̄ sic mutuo dat pecuniā hꝫ in fauorē suū illd̄ quod sepi⁹ accidit: nec habet ꝯtra se nisi q rarius accidit. Et si obijcitur illud qd̄ ponit᷑. C. de nautico fenore. l. j. scꝫ talē cōtractū ab obseruatione cōiuꝫ vsurarū esse liberū. Dicēdū q licet non sit cōis vsura tñ est vsura. Hinc glo. suꝑ illud vbū cōmuniū vsuraꝝ: dicit: ꝟ nō cētesimarū: q: licet sit liber contractus a cōi vsura. tñ nō ē liber ab vsura centesima. Pro quo sciendū est: q vt tangit᷑ ex᷑ de excef. ꝓla. c. inter dilectos: in glo. triplex ē vsura. Prima dicit᷑ vsura cōis ⁊ ē illa q̄ in die vel in septimana vl' in mēse excedit sortē: sicut pꝫ ibidē in textu de clerico ludente ad taxillos q̄ ꝯcessit socio. xj. vl'. xij. ⁊ sic prima die potuit excedere. Scd̄a dicit᷑ vsura centesima ⁊ ē illa q̄ excedit sortē in anno. Tertia dicit᷑ vsura septupla vl' sexagesima: ⁊ ē illa q̄ excedit medietatem sortis infra annum. Quarto qñ ponit᷑ vtrūq3 sub dubio ⁊ fortuna: ⁊ tūc accipiens vltra sortē aliq̄d non tenet᷑ restituere: q: ratio verisimilis dubij ꝯtractus hmōi excusat: vt pꝫ ex᷑ de vsu. c. nauiganti. §. illo quoq3. Preterea ponatur casus q quidā mercantias exercēs in francia cū alterius pecunia: accipiat ibidē mutuū noīe dñi sui domino suo nihilominus ignorāte lucreturq3 cū tali pecunia: q̄rit᷑ cui⁹ erit illud lucrū. Ad ꝟ rńdet Sco. q talis tenet᷑ reddere fruct⁹ domino ꝓncipali sicut lucrū de pecunia ꝓpria: nā eodeꝫ modo transit in dominiū vsus talis pecunie mutuo accepte in dñm ꝓncipalē: sicut etiam ꝑtinet ad eū dominiū vsus de ꝓpria pecunia: qd̄ sane itelligit᷑ qñ dānū talis mercatoris in detrimētū caderet dñi ꝓncipal: puta qñ ille q̄ mutuū accepit pauꝑ esset: ⁊ si ꝑderet eam creditorib⁹ restituere nō posset: q si diues esset ⁊ nō intēderet ex dāno ꝓueniente dñm ꝓncipalem damnificari: ꝟ ideo mutuū accepit sub nomine dñi sui: q: sub noīe suo tale mutuū nō inueniret: tūc in tali casu nō obligaret᷑ ad restituenduꝫ: quia tūc vsus talis pecunie nō transit ī dominū ꝓncipalem: nisi tm̄ nomine ⁊ nō re: hec Sco. in quodam tractatu suo. Tertio modo fit contractus inter socios ita q ambo pecuniam ⁊ operam ponunt in societa/

tem: licet vnus aliquando plus ponit de pecunia vel opera q̄ alius: et tunc lucrum eorum esse debet equale: nō quidē equalitate quātitatis sed proportionis: si nihil aliud expressum erat in contractu. Potest etiā fieri pactū q vnus recipiat quartā partem lucri et alius tres partes secundum proportionem pecunie vel industrie: verūtamē oportet etiam in hoc contractu equitatē seruari ne fiat aliquid in fraudē vsurarū omnibus circūstantijs debite cōsideratis: vt iudicio probi et experti viri verisimiliter dubitetur: cuius partis cōditio potior iudicetur vel saltē vt nō appareat notabilis excessus: et absit intētio corrupta q̄ maxime in talibus ē inspiciēda: presertim hoc tempore cū omnes querūt que sua sunt et ideo dicitur Eccl. xxvj. Due sunt species rerum scilicet que difficiles sunt ad hoc vt in eis vitetur peccatum. q. d. quedā sunt officia in quibus de facili peccatum incurritur et vix peccatum euitatur et infra subdit dicens: difficile exuitur negocians a negligētia. Alia littera habet a mēdaci crimine: vel glo. i. a despectu dei: quia deū contemnit quādo veritatem et equitatē contemnit: et caupo a peccatis labiorum: et ideo hec duo genera hominū periculosū vitam ducunt nisi se firmauerint diligentissime in dei timore. Ad laudem dei omnipo.

Quō licet pacisci pro interesse damni emergentis de p̄terito presenti et futuro: ita q quis nō incidat in cōtractū vsurariū: Ser. XXXV.

Non furtū facies.

Exo. xx. Ad dilucidationē eorum q̄ dicta sunt et dicēda: p̄senti sermone tractandū est de interesse quō pōt in contractibus admitti et quō non.

A Est aūt interesse sm doctores quedā euitatio dāni vel recōpensatio damni. Queri potest igitur primo: vtrum pro interesse. i. pro occurrenti dāno euitādo: liceat pacisci cum alio: recipe aliquid vltra sortē absq vitio vsure. Ad hoc rūdet sanctus Tho. secūda 2e. q. lxxviij. q talis absq peccato pōt in pactū deducere cū alio q̄ mutuū ab eo recipit dāni recōpensationē: pro quo sibi subtrahitur aliquid qd habere debet: quia hoc nō ē vendere vsum pecunie vel mutuū sed dānū euitare: recōpensationē tamē dāni qd consideratur in hoc q de pecunia nō lucretur: nō pōt in pactū deducere: quia nō debet id vēdere qd nōdū habet et multipliciter impediri pōt ab habēdo. Vn potest ab huiusmodi pacisci tripliciter pro interesse dāni emergentis. Primo pacisci pōt pro interesse dāni emergentis de preterito et hoc precipue in quinque casibus. Primus est cū fideiussor pro debitoris defectu compulsus ē per iuramentū vel alias soluere creditori vsurā et capitale: tūc enim a debitori repetet eā et oīa dāna q occasione debiti habuit repetere potest a debitore: quia fideiussor seruari debet indemnis: vt patet extra de fideius. c. j. et. ij. et de so. compe. c. fi. li. vj. Concordant Tho. Ray. et Alex. de hales: q addit q recte aduertenti in tali cāu nō ē vsura: quia fideiussor nō attendit accipe vltra sortē: de quo casu elegantissime tractat Jo. an. in mercu. de reg. iur. in regula. pctm̄ nō dimittitur. li. vj. et simile ē si mutuās incurrit damnū ex eo q is in assignato termino non reddidit q mutuū accepit: vt extra de fideius. c. puenit: sed de hoc postea latius videbitur. Secūdus casus ē quādo occasione more creditor dānū incurrit: exempli gratia. Debes mihi centum ad certū terminū ac in termino soluere noluisti: propter quod me oportuit accipere pecunias ad vsuras: tūc enim teneris mihi soluere illas: quod verum ē si tibi predixi q casu quo nō solueris oporteret me recipere ad vsuras: eo q aliter mutuū nō inuenirē nisi per vsuras: nam si aliquo modo euadere poteram sine damno meo non obligaris mihi ad interesse: alioquin obligares mihi ne dispendiū patiar: vnde videor premiū meruisse: vt extra de fideius. c. peruenit: et. c. constitutus. Ceterū sm Bal. C. de vsu. l. vsuras. Pone q emi a Petro lapides vel ligna et similes res ex quibus naturaliter nō percipitur fructus: et vt preciū soluerē illud accepi mutuo sub vsuris: ac solui illas res vendenti: sed ipse non tradidit mihi res illas fuitq in mora nō tradendi: nūquid tenetur mihi reddere vsuras illas? Dicendū q sic tanq interesse: et ad hoc habetur notabilis textus. ff. de ac. emp. l. lucius titius: sm vnā lecturā: et idē dicēdum ē in similibus cōtractibus: puta in locationibus et conductionibus: hec ille. Tertius casus tangitur extra de vsu. c. cōquestus: in glo. que talis est: Uendo tibi prediū et trado ac inde percipis fructus cū tamē ad terminū prefixum mihi preciū nō soluis: tūc potero elapso termino petere recōpensationē: quia fructus rei vendite vendicas ti-

bi: cum tamē p̄cium illius nō soluisti mihi ⁊ ait glo. hic nō accipitur aliquid sicut vsura sed sicut interesse. Et quando dicitur ꝙ vsura ē quicquid sorti accedit: intell. gi habet in mutuo: vł quando aliquid exigitur in fraudem vsurarū: aut quando aliqđ ex pacto exigit̄: vel quādo fit causa lucri acq̄rendi ⁊ nō cā dāni vitādi: quia si p̄cise fiat causa damni vitandi nō vtiqꝫ est vsura: nā licet talis res sit vendita: sed nō soluta nō posset a venditore repeti: tamē fructus ei⁹ recipe posset postq̄ contra volūtatē suam res vendita detinetur. Quartus casus ponitur in eadē glo. dicti. c. cōquestus: qui talis est. Uendo tibi p̄diū tali pacto: ꝙ quādocūqꝫ soluero tibi precium illius p̄dij in p̄stitum p̄dium illud a me reuertat̄: tunc in tali casu si iustum fuit p̄ciū lucrat̄ emēs fruct⁹ illi⁹ p̄dij interim pceptos. Abolet ur enim in hoc casu vitiū vsure ꝓpter venditionē rectā ⁊ equitatē iuris naturalis seruatā inter ementē ⁊ vendētē. Quintus casus est in contractu locationis in q̄ licite pcipit locans aliquid supra sortē: ⁊ qua-
B re hoc in mutuo fieri nō potest dictū est supra. Secundo principaliter pacisci potest aliquis ꝓ interesse damni emergentis de p̄senti: de quo ponit̄ casus: in. c. salubriter: extra de vsur. ex q̄ possūt elici p̄les alij casus vbi dicitur: Sane generū ad fruct⁹ possessionē qui sibi a socero suo sūt pro numerata dote pignori obligati: computandos in sortem nō credimus compellendū cū frequenter dotis fruct⁹ nō sufficiūt ad onera matrimonij supportāda: hoc ibi. Ex quibus verbis habetur ꝙ licet fruct⁹ talis possessionis a genero pcipiuntur q̄ possessio sibi tradita est intuitu pecunie a socero suo in cōtractu matrimonij ꝓmisse: sed adhuc detēte: tamē nō reputant̄ vsura: quia traditio illorū reddituū nō habet ꝓprie rationē mutui sed potius quandā recompensationē subleuatiōis oneris ꝯiugalis: que ꝓueniret ex dote soluta: ⁊ sic interim stat vice dotis: ⁊ quasi ꝓ dote: ⁊ sic fruct⁹ dotis ei merito cedunt ꝓpter onera matrimonij supportāda. C. de iur. dot. l. ꝓ oneri b⁹: verūtamē ad hoc ꝙ maritus lucret̄ fruct⁹ rei dotalis: requirit̄ ꝙ sustineat onera matrimonij. ff. de excep. doli. l. pater. in prin. Requiritur inq̄ ꝙ possessio rei dotalis sit tradita. ff. so. ma. l. de diuisione. Fruct⁹ eñ pcepti ante matrimoniū restituunt̄ mulieri: nec cedunt lucri a marito. C. de vsu. l. videamus. §. ante hec: in glo. dicti. c. salubriter. Hosti. autē de hoc casu aliam assignat causam vt scꝫ dos mulieri salua ꝑmaneat. Dicunt tamē quidam ꝙ si fruct⁹ superant onera matrimonij: nō potest de eis recipere maritus nisi quātū se matrimonij onus extendit: q2 cessante causa cessat ⁊ effectus extra de appel. c. cum cessante. Secundus casus elici potest ex isto qui talis est. Pone ꝙ gener nō recipit pign⁹ sed cautionē de numerāda dote certa die: ⁊ interī ex pacto suscipit certos denarios ꝓ vnaquaqꝫ libera: nunq̄d vsurā cōmittit? ⁊ videtur ꝙ nō: vt patet argumētū in p̄allegato. c. salubriter. Tamē Joh. an. tenet cōtrariū: ⁊ respōdet ad textū illū ꝙ loquitur de fructu submisso iudicio dei ⁊ fortune: ⁊ ad rationē textus dicit responderi p. c. p vestras literas: extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. Pro quo bene facit qđ ibidē legitur in vltima glo. ⁊ hoc est securius. Tertius casus eliciendus est: si gener habēs sibi talē possessionē obligatam: totū ius possessionis illi⁹ quod habet in aliū transferat summa pecunie que ei ꝓ dote ꝓmissa fuerat ab eodem recepta: vtrū talē possessionē recipiens lucrifacere poterit fructus pceptos sicut gener: vsqꝫ dum soluta fuerit antedicta pecunia? Ad hoc respondet Rodoñ. ꝙ si gener animo donādi trāsfert totum ius quod habet in pignore in talē: nō quidem ꝓpter cōtractū pecunie ab eodē accepte: sed ꝓpter amiciciam affinitatē vel huiusmodi: ⁊ alter numerat sibi pecuniā ꝓpter gratiam ⁊ dilectionem: nō aūt ad lucrifaciēdos fructus: tunc nō esset vsura: q2 vera ratio mutui nō est ibi. Abolet ur enim vsure vitium p hoc ꝙ gener gratis sibi ꝯcedit ius quod habebat in possessione ⁊ ꝓ ꝯsequēs sibi cōdonat fruct⁹ q̄s ip̄e pcipere poterat: verūtamē raro reperitur tam pur⁹ affectus inter amicos: ⁊ iō difficile est talē mutuantē ab vsura tueri: nam si in pactum fuit deductum ꝙ gener numeranti pecuniam reddere teneatur: si ip̄e voluerit vsura est: si numerans pecuniā lucrifacere vellet: fruct⁹ ⁊ ꝓpterea mutuauit. Et idē casus dici pōt: si gener possessionē sibi obligatā ⁊ ius ei⁹ alteri vendat ꝓ p̄cio totius dotis: tūc eñ alter fruct⁹ dotis pcipiens nec onus matrimonij illius sustinēs excusatur: ex eo ꝙ ex amicicia spōse ⁊ absqꝫ fraude intētiōis corrupte redditus illos emit p̄dicto modo. Quartus ꝓinde casus eliciēdus ē iste: po

ne q̄ maritus habēs possessionē sic obliga
tam interim moriat: nūquid heredes ma
riti p̄uilegiū habebunt mariti? de quo di
ctū est in p̄mo casu scʒ q̄ nō teneant cōpu
tare fructus in sortem sicut nō tenebat ma
ritus: ⁊ hoc p̄sertim q̄diu relictā alere ob
ligant: cum nō teneant restituere dotē vs
q̄ ad annū post mortē mariti sui. C. de rei
vxo. ac. l. vna. Ad hoc Jo. an. post Hosti.
in dicto. c. salubriter p̄ illā rationē q̄ reddi
tur de onere ꝯiugali arguit q̄ sic: tandem
tamē determinat cōtrarium: eo q̄ in h̄ cāu
ratio est diuersa ab illo: naʒ heredes se sta
tim expedire possunt de muliere reddēdo
illi pign⁹ vel rem obligatā qḋ quidē mari
tus non potuit. Preterea: q̄ soluto matri
monio desinit esse dos: ⁊ ꝯm Bal. mutatio
ne psone mutat p̄uilegiū quotiēs est im
mediata causa ip̄ius p̄uilegij: vt. C. de im
po. luc. de. l. licitatio. §. fi. ideo heredes ma
riti nō ꝯsequūt idem priuilegiū. Quintus
deniq̄ casus eliciend⁹ est iste: ponat q̄ so
luto matrimonio mariti heredes obligant
mulieri p̄fatam seu aliā possessionē p̄ dote
sua: quia nō habent vnde soluāt: nunquid
fruct⁹ applicabunt in sortē. Ad hoc dicen
dū q̄ sic. ff. de solu. titi⁹: ⁊ cōputet sibi mu
lier q̄ nō recepit insolutū. Nō enim est ea
dem ratio in p̄mo ⁊ secūdo casu: ⁊ ideo nō
est idē ius q̄ marit⁹ sustinet onera m̄rimo
nij ⁊ nō vxor: hec notāt Bern. Inno. Host.
⁊ Antho. de butrio: in dicto. c. salubriter:
sit ergo cauta mulier ne recipiat rem in ob
ligationē sed faciat eam distrahi vl' recipi
at insolutū. ff. de regu. iur. l. pio. alioquin
fruct⁹ cōputandi sūt in sortē. Nō incōueni
enter tamē dici posset ꝯm quosdā q̄ si mu
lier nō esset sufficiēs habere talē cautelam
⁊ nō sit sibi soluta dos post interpellatiōeʒ
legalē debeāt alimēta suscepta p̄ mulierēʒ
ꝯputari in interesse nō solute dotis suo die
⁊ nō in sortē: maxime si ip̄a mulier aliunde
nō habet bona sicut frequēter ꝯtingere so
let: p̄mū tamē est securius. C Tertio p̄nci
paliter pacisci pōt aliquis p̄ interesse dam
ni emergētis de futuro: ⁊ de hoc ponunt
casus sup̄ius vbi agitur qualiter p̄pter tem
pus licitū sit rem plus vendere vel minus
emere q̄ valeat t̄pe contractus: quādo scʒ
nō ex malicia ꝯtrahentiū sed ex p̄pria natu
ra cōtractus id p̄cedat. Sunt ⁊ alij casus
quorū p̄mus est iste: ponat q̄ aliquis mer
cator habens centū coronas ex quib⁹ erat
p̄ se vel per alium mercaturus aut aliqua
quecūq̄ lucrosa emptur⁹: rogat⁹ instante
p̄ce amici sui sola pietate ⁊ necessitate du
ctus easdē amico tradit indigenti. Queri
tur ergo vtꝝ exigēs ab amico lucruʒ ex pa
cto qḋ deductis expēsis laborib⁹ ⁊ pericu
lis ex his denarijs sibi p̄babiliter p̄uenis
set vsurā ꝯmittat. Ad h̄ dicēdū q̄ talis cō
tractus licit⁹ esse videt iudicio magnoꝝ
doctorum: p̄ eo q̄ nō tradit sibi solam sim
plicis pecunie rationem: sed etiā tradit si
bi capitale: siue id q̄ lucrabat necessaria vi
te: ⁊ ideo potest inde recip̄e lucꝝ qḋ mercā
do p̄babiliter inde p̄uenisset si p̄pter illā
p̄cise negociationē suam q̄tū ad hec p̄ter
misit. Q2 autē hoc licitū sit triplex ratō da
ri potest. Primo nanq̄ licitū est ratiōe pie
tatis ⁊ equitatis: piū est enim ⁊ equum
in necessitate subuenire amico: cū h̄ dictet
lex nature. Insup nō est iniquū si ratio ca
pitalis quā mutuās tam in intentione ex
p̄ssa ⁊ quasi in facto habebat sibi seruetur
indemnis: quod sane intelligit nisi talis
mutuās in illo casu teneretur ex necessita
te p̄cepti mutuare p̄ximo etiam cum dispē
dio p̄prio: de quo sup̄ius latius patet vbi
dicit q̄ in debito mutuandi de necessitate
p̄cepti: considerāda est facultas substan
tiam habentis ⁊ indigentia mutuū postu
lantis: ⁊ hoc ꝯm triplicē gradū in vtroq̄.
Si ergo talis obligat⁹ est ad mutuandum
ex necess. tate p̄cepti: tunc nō potest de mu
tuo tali suscipere lucꝝ p̄pter duo. Primo
quia contra p̄ceptū ē de mutuo dando: di
cente domino. Luc. vj. Date mutuū nihil
inde spe. vnde quodāmodo venderet cha
ritatē: quia dum obligatus est ex fraterna
charitate facere mutuū: si recipi⁹ premium
vendit quodāmodo charitatē. Secundo:
q̄ si mutuū recipiens in tali necessitate tūc
impiū esse videtur q̄ per acceptionē huius
modi lucri cogat illū ad maiorē necessitatē
deuenire. Si tamē mutuās ex mutuo alte
ri p̄stito nō p̄uū damnū incurreret: tūc ra
tione damni emergentis interesse recipere
posset nisi mutuū recipiēs esset in extrema
necessitate. Concor. Antho. de butrio. Se
cūdo licitū est ratione indemnitatis ip̄ius
mutuantis dū illi cui mutuū dedit nō erat
obligat⁹ ad mutuandū ex debito fraterne
charitatis. Ad cuius intellectum queri
potest: vtrū tenens mutuū vl' debitū vltra
tempus legitimū a creditore p̄concessum:
restituere teneat totū interesse dāni: ⁊ etiā
lucri qḋ p̄babiliter inde p̄uenisset: preter

sim si illo fuisset usus tanq̄ capitali suo: qz tūc respectu talis videt̄ assumere rationē capitalis. Ad hoc dicendū q̄ oēs periti i h̄ cōmuniter ↄcordāt: q̄ extūc tenet̄ ad totū interesse damni ꝓuenientis ex hoc creditori: qḋ sane intelligit̄ si ex culpa debitoris defectus soluēdi ꝓueniat. Ubi nanq̄ fit impotens ad soluendū absq̄ omni culpa sua nō tenet̄ ad illā restitutionē. De qua materia videbitur infra: vbi dicet̄ quādo quis obligatur ad faciendā restitutionē: verūtamē licet ex culpa sua defectus solutiōis ꝓuenit: nō tamē tenet̄ ad totū lucrū qḋ ex tūc creditori ꝓbabiliter ꝓuenisset si eā habuisset: qz fauorabilior est causa damnum vitantis q̄ lucrū captantis: h̄ iudicio periti: ū sobriū lucrū exigere pōt tm̄ subtrahēdo q̄tū pensanda est dubietas lucri ꝛ pdīctiōis ac aliorū cōtingētiū. Et inde ē q̄ q̄ pecuniā mutuat: si occasiōe illi⁹ mutui labores sustinuit itineris vl̄ alīs de re pignorata: potest tantū recipe fructū q̄tū sibi satis fiat: fm̄ Antho. de butrio. extra de vsu. in in. cōquestus: ꝛ ex hoc alij casus cōsimiles colligi possūt. Istud tamē nō est ꝑdicādū ꝓpter maliciā populi: sed in cōfessionibus ↄsiliandū: qui casus sane licitus intelligitur si creditor fm̄ statum ꝛ ꝑsonā tali lucro mercātie inuigilasset: eo q̄ difficulter carere posset: nam si ex illa pecunia nō fecisset: nec facturus fuisse supponit̄ vnde lucrum aliqḋ cōsequi posset: vtpote qz ꝓ certo supponit̄ q̄ eam simplicit̄ expēdisset seu in archa seruasset: tūc ad nullum interesse lucri debitor obligatus est. Et simile dicēdū ē si creditor minori incōmodo potuit carere q̄ debitor dare: aut etiā si exposuisset negocijs lucratiuis poti⁹ ex cupiditate q̄ etiā necessitate ꝓuidendi sibi ꝛ familie fm̄ statum ꝛ ꝑsonam. Etiam quidā excipiūt debitū vsurariū: id est qḋ quis ex vsuris lucratus ē: ꝛ h̄ triplici ratiōe. Primo rōne volūtarij: quia vsura data fuit voluntaria non quidem simpliciter sed saltē ex occurrenti cōditiōe ꝛ iō nō tenet̄ reddere nisi solā vsurā. Secūdo rōne dominij: qz dicūt dominium rerū vsurarū trāsferri in vsurariū: ꝛ iō nō tenetur ad idē sed ad equiualēs fur aūt ꝛ raptor: ac etiā mutui retentor: postq̄ trāsijt tēpus ↄcessum nō habet dominiū in re quam tenet inuito dn̄o ꝛ ideo tenet̄ ad interesse: qz verū dominū dānificat in re sua ꝛ in cōmoditatibus quas ex re sua traxisset. Tertio rōne cōsueti modi qui cōmuniter obseruat̄ in vsurariū satisfactione: qz nunq̄ inuenimus vsurarios cōpulsos ad restituendū nisi solum incrementū vsure. Tertio licitū est rōne vtilitatis: nam extra de vsur̄. c. nauigāti dicit̄: q̄ vendēs merces ad certum terminū tradēdas plusq̄ valent tempore cōtract⁹ nō reputatur vsurarius si nō erat tūc vēditur⁹ sed in termino in q̄ tradēt̄: et creditur q̄ in illo termīo tm̄ sint valiture. Qz si tēpore ↄtractus fuerat venditurus: tūc vtiq̄ reputat̄ vsurarius: quia tūc ꝓ futuro tēpore nō habuisset apud eū rationem vendibilis. Cum igit̄ futuro tempore merces illas vēdere ꝓposuit: ꝛ ex hoc eodem tēpore apud eū rationē vendibilis habuit: ac ꝯ ↄsequēs fm̄ valorē illius tēporis probabiliter creditū licite vēdidit: hinc ratione ↄsimili quia pecunia in ꝑdicto casu rationē capitalis habet: ideo licite de ea probabile lucrū exigere potest: verūtn̄ si h̄ faceret qz pecunia sua plus vti vellet: vt vsurario mutuo q̄ in mercatorib⁹ aut lucrosis emptiōib⁹ vt capitali vero tūc nō excusaretur ab vsura. Similiter si cōcederet pecuniam ad certū tēpus cū pena apposita quam credit debitorē incursurū: ꝛ generalit̄ quādo quis ꝑ talē viā ꝑelegit lucrū poti⁹ q̄ ꝑ iustā viam mercādi: illicitū est ꝛ dānabile.

Hic deniq̄ queri pōt: vtrū igit̄ iste cōtractus vsurari⁹ dici debeat. Trado tibi centū coronas mox in domesticis tuis necessitatibus expēdēdas: sub h̄ tamē pacto q̄ sicut ↄsimiles cētū corone tali mercatori tradite lucrabunt̄ vl̄ ꝑdent: sic iste lucrentur vl̄ ꝑdent. Ad h̄ dicēdū q̄ iste ↄtract⁹ valdē dubi⁹ ē inter doctores ꝓpter tria. Primo qz tale pactū in fraudē vsurarū videt̄ adinuētū. Secūdo q̄ pecunia ex se sola minime ē lucrosa: nec valet nisi ꝑ ipsam h̄ ex īdustria mercātiū fit aliqñ lucrosa ꝓpter eorū negociationes sed nihil est hic tale. Tertio ꝓ qḋ efficaci⁹ est priorib⁹ in hoc ↄtractu necesse est eē vnū de his trib⁹: q̄ scȝ illa pecunia vl̄ ē tradita ꝑ modū mutui: ꝛ tūc est ibi manifesta vsura: qz tūc nō debet lucrari neq̄ ꝑdere nisi recipienti. Uel est tradita per modū depositi: ꝛ tūc etiā absq̄ omni lucro sola reddi debet quippe ti⁹ is qui tale seruauit depositū remunerādus eēt: h̄ ex forma ꝑdicti casus pȝ: q̄ nō est tradita ꝑ modum depositi: vel deniq̄ tradita ē ꝑ modū capitalis: vt scȝ ī ꝑsona tradentis emptionib⁹ ꝛ mercatiōibus deputet̄: sed hoc nō habet hic locū: qz tūc in pacto deductū eēt q̄ eam

recipiens teneret solis mercatōibus fide/
liter deputari: et hec vltima rō efficacit̄ p/
bare videt̄ q pecunia sic tradita nō potest
habere nisi rōnē mutui: ex quo quibusdā
et nō indocte talis cōtractus illicitus eē vi
det̄: cui⁹ sentētie est Inno. extra de vsu. c.
fi. et ibidē Jo. an. ꝯcordat: et h̄ securius est
tenendū: qꝛ cōtractus oīno suspect⁹ videt̄.

Qđ aliquid accipi potest vltra sortem ꝑpter debituꝫ seueritatis eq̄tatis et charitatis: Ser. XXXVI

Non furtum facies

Exo. xx. Cū dictū sit in sermone
p̄cedenti fore licitum recipe ali/
quid vltra sortem: et etiā pacisci p interesse
damni emergentis tā de p̄terito q̄ de pre/
senti q etiā de futuro. Hic ꝓsequēdū ē q̄li
ter ꝑpter triplex debitū pōt vltra sortē q̄s
accipe sine vitio vsure scꝫ ꝑpter debitū se/
ueritatis: equitatis et charitatis. Primo nā
q̄ p̄ncipaliter pōt vltra sortē q̄s accipe ꝑ/
pter debitū seueritatis: qꝛ scꝫ hoc exigit se/
ueritas iusticie: p eo q in ꝯtractu pena ap
posita est. Ad cuius euidētiā primo que/
A ri potest: vtrū in ꝯtractu mutui p̄stans vsu/
re vitiū incurrat ex eo q penā apponit re/
cipienti vltra terminū p̄fixū detinēti si ta/
lem penā exigit et recipit. Ad h̄ rīdet inter
alia Sco. iiij. di. xv. q si tal' pena apposita
ē absq intētiōe dolosa p̄cij seu lucri vsura/
rij: tūc p̄stitor eā exigere potest absq vitio
vsure. Exempli grā. Ego indigeo pecunia
mea ad mercandū: qꝛ negocijs lucratiuis
optet me ꝓuidere domui mee: s̄ a te roga/
tus eā tibi ꝯcedo vsq ad certum diē: penā
adijciens ꝯditionalē q nisi tali die soluas
qꝛ multū dānificabor vl' saltē a lucro mihi
necessario defraudabor: tu postea solues
tantū vltra sortē: hec pena sic apposita ē li
cita: dūmodo nō fiat in fraudē vsurarū: qꝛ
licitū ē me seruare indēnē in cōtractu te p/
monēdo et penā apponēdo nisi talis casus
accidat q ex necessitate p̄cepti ad hoc obli
gatus eēm. Signū aūt q talis pena nō ap
ponit̄ in fraudē vsuraꝝ est: qꝛ creditor ma
gis vellet sibi solui pecuniā suā in die pre
fixo q̄ in crastino cū adiecta pena: ac p op
posita in fraudē vsuraꝝ: quādo vult poti⁹
solutionē differri vt penā incurrat. Aliud
quoq signū est: qꝛ p̄stitor ꝓbabiliter cre
dit et sperat q receptor mutui penā illā in/
curret: et tunc p̄stitori nullo mō licet exige/
re penam illā cōuentionalē. Porro ꝯ hac
pena que sic imponit̄ notandū ē q Alex. de
lomb. triplicē penā distinguit. Prīa pena
dicit̄ canonica vl' legal': de qua dicit̄. xiiij. q.
ij. c. in leg. b⁹. De qua verbi grā ponat̄ ca
sus. Tutor dat pupillo q̄nq ꝑ centū ex vi
statuti: q̄ nō tanq̄ vsurā sed tanq̄ penā le
galē tutor pupillo soluit: ar. in dicto. c. l le
gibus. Hoc aūt fit ne tutores aut negligē
tia aut malicia pupillis infideles fiant: cū de
pecunia debuit emere possessiones pupil/
lo vl' q̄nq ꝑ centenario. Verū tn̄ hoc firmi
ter tenendū ē: q tutor pecuniā pupilli tra/
dere nō potest ad rōnem q̄nq ꝑ cētenario
sub ꝯtractu quocūq nō licito: qꝛ tūc vsura
rius eēt et ad satisfaciendū obligaret̄ sicut
cōmuniter faciunt mutuantes cētum vt re
cipiant decē annuatim donec capitale reci
cipiant: qđ est vsura manifesta: vt patebit
latius infra. Secūda vero pena dicitur iu
dicialis que scꝫ imponitur p iudicē ad pu
niendū ꝯtumaciā debitoris. De qua queri
pōt: qn̄ iudex mandat aliqđ faciendum vl'
alicui dandū in certo termino: vtꝝ ille pro
quo mandat̄ siue iudicatū est post elapsuꝫ
terminū poterit illam exigere. Ad h̄ dicen
dum f̄m Hosti. q licite petere pōt etiam si
excedat interesse. Concor. etiā Inno. et ad
dit Hosti. q etiā religiosi p̄nt talem penaꝫ
petere siue cōsistat ī pena siue in alio. vt. j.
q. vij. c. quotiēs: q̄n etiā penaꝫ a iure indu/
ctam: vt. xij. q. ij. ep̄s qui mancipiū. Cleri/
ci tamē benignius q̄ laici se habere debēt.
Si vero ps altera fecit qđ potuit: vt adim
pleret mandatū iudicis si paup̄tate vl' im/
potētia expssa totū adiplere nō potuit: licꝫ
mero iure teneatur ad penā insolidū: tñ de
benignitate canonica nihil vltra q̄ inter/
sit ē exigēdū: et sic intelligas ex̄ de penis. c.
suā. Scđo q̄ri pōt: vtꝝ quis exigens pecu/
niam ab aliquo qui est īpotens ad soluen/
dū: et ideo possessionē eius insolutū recipit
f̄m sentētiā cōitatis q̄ tñ valet plus q̄ ipm
debitū teneatur restituere superfluū valo/
ris ipius possessionis: vl' vtrum sit absolu/
tus eo q aucte cōitatis eā possidet. Ad h̄
dicendū q si creditor de dicta possessione
nō percipit aliquam vtilitatem: non tenet̄
illud restituere q possessio plus valet: nec
est peioris conditionis q̄ alia p̄uata per/
sona: que nisi de pignore perceperit emolu/
mentum valorem rei excedentē debitū: re/
stituere nō tenetur quādo scꝫ ex pacto ma
tuū cadit in cōmissum: potissime in hoc ca/
su: quia talem possessionē tenet etiā ex in/
dicato cōmunitatis: et si debitor damnifi/

catur maxime ex culpa sua: imputet sibi: q2 a cõmunitate nõ dãnificat᷑ nisi per accidens: cũ3 dicta cõmunitas nõ posuerit creditorem in illam possessionẽ ad inferendã iniuriam: sed ad obseruandã iusticiã: sed hoc intellige debet quando bona fides interuenit ex pte creditoris qui excõmunitate cõsequit᷑ ꝓprietatem possessionis. Qꝫ si creditor fraudem cõmisisset in ipsam rem: sc3 eam vilificando: dicens ꝙ tm̃ valet centum cum tamen ducentos valeat: ⁊ sic i solutũ accepit: tunc totum illud qđ valet ultra ꝙ fuerat debitũ: creditor in foro conscientie restituere obligat᷑: eo ꝙ illicite egit cõmittendo dolum ⁊ fraudem. Ulteri⁹ notandũ ꝙ si debitor qui sub pena infra certum tempus ꝓmisit soluere debitũ impeditur paupertate seu alia iusta necessitate: tunc nõ tenet᷑ soluere penam vltra sortẽ nec licite potest ab eo peti si in iudicio potest hoc ipm̃ ꝓbari: vt patet extra de solu. c. odardus: in foro aũt conscientie petẽs a tali debitore semp obligat᷑ ad restitutionẽ: quia in pacto talis conditio subintelligit᷑ excepta. Tertia deniq3 pena dicit᷑ conuẽtionalis: que sc3 de ꝯsensu ptis vtriusq3 fuerat apposita: vt saltẽ pene metu debitum certo die soluatur: ⁊ hãc etiã exigere licet vt p3 extra de arbi. c. dilecti. ⁊. xij. q. ij. c. fraternitas: q2 talis apponit᷑ pena vt seruent᷑ pacta: ex᷑ de penis. c. cõstitut⁹: dũmodo tamẽ intentio sit recta: q2 al's vsure vitiũ nõ aboleret᷑ eo ꝙ speraret lucri penam que spes destruit eius liberalitatem ⁊ gratuitũ mutuũ. Concordat Hosti. ⁊ addit ꝙ conuẽtionalis pena ꝓsumitur esse vsura: quãdo talis exercere solet vsuras aut stipulatur penas in menses aut p singulos annos. Ueruntamen hanc penã recipe nõ eẽt licitũ: qñ receptor sine culpa sua factus est impotẽs ad soluendũ vl' ad ꝓmissa seruãda: quare puniri nõ debet: ⁊ ideo si absq3 dolo ⁊ fraude in ꝯtractu pena fuit apposita: tunc si ꝓstitor ex contractu nõ seruato damnificat⁹ est: petere potest penam saltem vsq3 ad interesse: non tamẽ vltra si receptor fuit a pacto violato legitime excusatus: quia tunc nõ liceret eum vltra grauare.

B Hic queri potest: vtrum ille qui recepit domũ i pign⁹ pro centũ coronis mutuatis vsq3 ad annũ: hoc sc3 pacto ꝙ si nõ soluat in dicto termino cadat debitũ in cõmissum: ⁊ pignoratio cadat in venditionẽ: tenere potest domum sub pignore sibi sic obligatam: eo ꝙ debitor nõ soluit in termino cõstituto: cũ3 tamẽ domus illa satis plus valeat. Ad hoc dicẽdum ꝙ valor domus compensari debet: ⁊ quantũ excedit p̃cium. Computari etiã debet si creditor recepit vsumfructũ de domo illa: nam si recepit: tunc iudicari nõ potest ꝙ in aliquo damnificat⁹ sit: vnde fm̃ quosdam ⁊ iuste: tunc nõ solum nõ potest retinere domũ sed etiam obligatur restituere vsumfructũ vel saltem computare in sortẽ ⁊ si damnificatus fuit: suũ interesse petere potest. Si vero creditor nõ recepit vsũfructum domus: cum illa superfluitas valorẽ domus cedat in penam debitoris: supposita vtriusq3 bona fide: qñ cõtractus mutui fuit celebratus: tunc locum habet quod dictum est de pena cõuentionali. Et nota ꝙ si a ꝓstitore mutui sub aliquo p̃cio seu lucro talis detentio vltra terminũ cõceditur tunc eoipo vsura cõmittit᷑: quia ex tali concessione sortitur potius rõnem voluntarij mutui q̃ inuite detentionis. Secũdo incidentaliter queri potest: vtrũ liceat ab hostibus vsuras exigere vl' recipe: sicut sentire videtur Ambro. qui dicit ⁊ habet᷑. xiiij. q. iiij. c. ab illo vsuram exige cui nocere merito desideras: cui iure inferunt᷑ arma huic legitime auferunt᷑ vsure: quẽ bello vincere nõ potes: ab hoc vsuram exige: quem nõ facit crimẽ occidere: sine ferro dimicat qui vsuras exigit: sine gladio se de hoste vlciscitur qui fuerit vsurarius exactor inimici: ergo vbi ius belli ibi ius vsure. hec ille. In quib⁹ verbis ostẽdit ꝙ ab hostib⁹ licitum est vsuras exigere. Ad hoc dicẽdũ fm̃ Alex. lomb. ꝙ circa questionẽ hanc est triplex opinio doctorum. Prima ẽ opinio glo. sup hoc dictũ Ambro. qđ sc3 verbum Ambro. debeat negatiue intelligi: dicit ei ab illo exigi vsuras cui merito nocere desideras: q̃ a nullo vsuram exigere debes: q2 nulli debes desiderare nocere nec xp̃iano nec iudeo nec pagano: cui⁹ opinionis etiã videt᷑ eẽ Hug. ⁊ Archi. i dcõ. c. ab illo. Secũda opĩo tenet ꝙ dcm̃ Amb. nõ itelligit᷑ de ifidelib⁹ tã q̃ infidelib⁹: ꝗ solũ de inimicis reipublice aut psecutorib⁹ xp̃iani nois q̃bus licitũ ẽ apte ⁊ p insidias nocere: a ceteris aũt q̃ seruire parati sũt nõ licet accipe ⁊ in hoc etiã differunt saraceni q̃ xp̃ianos parati sũt psequi: ⁊ iudei q̃ parati sũt quodãmõ subijci. Hinc scribit Alex. papa ep̃is hyspanie. xxiij. q. viij. c. dispar. nimirum ẽ iudeorum ⁊ saracenorũ causa: in illis enim

qui christianos psequuntur et ex vrbib⁹ eti/
am ppriis sedibus pellunt: iuste pugnant:
hi vbiqz seuire parati sunt. Tertia opinio
tenet q licitū est ab oib⁹ hostib⁹ vsuras ex
igere et recipe quib⁹ licitū ē nocere in psō/
na vel rebus: et hui⁹ sententie est Hosti. cui
adherere videt Jo. an. et hoc pprie sonare
vident verba Ambro. hui⁹ etiā sententie ē
Grego. de armino. in. q. de impstitis vene/
torū: et hec opinio videtur rationi consona
et maxime verificatur de inimicis et psecu/
torib⁹ christiani nominis: cū omnia bona
eoz auferre possum⁹: vt patet expressum.
xxiij. q. vij. c. si de reb⁹: vbi de hoc pulcra
psequit. Unde tūc aboletur vsure vitium
quia solus de⁹ est ver⁹ domin⁹ oīm rerum
et bona tempalia dant hominib⁹ ad colen
dū verū deum et dominū vniuersi: vbi igi/
tur cultus dei nō est: sicut ab inimicis dei
vsure legitime exigunt: quia hoc nō fit cā
lucri sed causa dei et fraterne dilectionis:
vt scz inimici debilitent et ad deū reuertāt
vnde qz bona q̄ habēt eoz nō sunt: ex quo
vere fidei sūt rebelles: ideo ad catholicos
reuoluunt: et generaliter in eodē casu licz
ab infidelibus vsurā accipe: quo licet ra
pere vel furari: de quo vide supra vbi agi/
tur de aliena furantib⁹. Hinc etiaz Deut.
xxiij. cōcessum ē iudeis q fenerari possunt
alieno ad vsuram. Sup quo quidam dicūt
q lex potuit iudeis pmium iuste concede/
re de illis solis gentib⁹: quoz terra fuerat
iudeis a deo data: aut de quibuscūqz aliis
quas iuste et sm deū poterāt expignorare
depaupare et exterminare: his eñ poterāt
vsuris sicut aliis actibus opprimere: et sm
quosdam hodie consimiliter fieri poterit.
Unde si quis tua iniuste vsurpat: et nō po/
tes illa rehabere nisi sub forma vsure: licet
tibi sm iura canonica: vt pz ex dicto Am/
bro. sub tali forma tua recupare: dūmodo
nō assit intentio vsurandi sed recuperandi
dūmodo etiā sub tali specie ceteris scāda/
lum actiuū nō ministraret: nā multa de se
C licita sunt pter scandalū euitanda. Se/
cūdo pncipaliter potest vltra sortē quis ac
cipe pter debitū equitatis: que scz equi/
tas in hoc requirit vt verbi gratia. Pona
mus tres casus hāc equitatē demōstrātes
et cōtinētes. Primus casus est de eo q̄ pe/
cuniā pstat ad pompā: tunc eñ recipe po/
test vltra sortē: vnde si qs pecuniā in saccl
sigillatis aut al's alicui locet vt conductor
ab ipis visitantibus diues credatur et am/
plius honoretur ac timeatur: aut vt sola
psentatione eius aliquod piculum vel de
trimentū euitet: tūc si vltra ipam aliquid
recipitur: pciū sue locationis est: quia ta
lis locatio non fuit mutuatio: nec ei⁹ vsus
fuit cōsumptio nec alienatio ei⁹. Cōcor. in
hoc Tho. et Host. et habet. ff. de cōmo. l. iij
§. fi. et l. seq. et. xiiij. q. iij. si feneraueris. in
glo. Et Sco. in. iiij. dicit q pecunia habet
vsū vtilem ex ppria natura: vtpote ad vi
dendū vel ornādum tanq̄ diuitē possiden
tem: et ad istū finem locari pōt sicut equus
vel aliud locale: et p tali vsu retento domi
no pciū recipi pōt: et ex toto ɔtractus loca
tiōis vel vēditiōis est. Aboletur autē vsu/
re vitiū in hoc casu: qz nō est ibi mutuū sed
locatio: nec transfert dominiū in recipien
tem nec stat piculo eius sed locātis: eo mo
do sicut si locarent argētea vasa: de q̄ peri
culo dictū est supra. Similiter de differen/
tia inter locatū et mutuatū dictū est supra.
Secūdus vero casus ē cū ecclia feudū in
pign⁹ accipit a suo vasallo qd ab eadez te/
net: tūc eñ ex eqtate nō tenet ecclia fruct⁹
in sortē cōputare: vt ex de vsur. c. cōque
stus: qd mōasteriū detinēs terrā titulo pi
gnoris: cōputari dz fruct⁹ in sortē: nisi tra
sit de feudo mōasterij: tūc eñ sm glo. nō te
net cōputare fruct⁹ i sortē nec ē vsura: sed
abolet in h vsure vitiū: eo q ecclia ratōe
feudi nō dz recipe alienū: qd vez ē si vasal
lus interī nō teneret ad seruitiū feudi: q
si teneret: tūc ecclia recipet alienū: idē ha
bet ex de feu. c. j. et sm Berñ. h idē lz i qcū
qz feudo laicali: qz ibi ē eadē rō q̄ et idē ius
Scda rō cur i h casu abolet vsure vitiū ē:
qz vasall⁹ nō ē dñs feudi: Quis i eo habe/
at vtilē actionē: et sz aliqs nō ē maio: dño.
Presumit etiā velle dare qz ad antidota
ē naturalit obligat⁹. Terti⁹ deniqz casus ē
qñ ecclie possessio ē alligata clerico i bene/
ficio: a laic⁹ eā tenet violent iniuste: tunc
eñ sm Alexā. de hales: cleric⁹ hui⁹ bñficij
fruct⁹ pcipe pōt vltra sortē: vt ex de vsu. c.
j. et h sm Alex. de hales nō fit cā lucri h vt
ecclie res illo mō de manu laici redimātur
et sic tales fruct⁹ absqz vitio vsure pōt reti/
nere: et eodē mō dicēdū ē de laico cui licet
h mō redimere possessionē de manu deten/
toris iniusti: et sile habet de decl. sm Ray.
q̄ scz iniuste detente de manu laici absqz vi
tio simonie licite pñt redimi: si nō pñt alit
recupari: dūmodo fiat auctē epi cui⁹ aucto
ritas i talib⁹ multum excusat: vt ex de re.

p̄mu.c.q̄ſtum: pn̄t etiam recipi in pignus ⁊ modo p̄dicto recipi fructus dūmodo ad alienas eccleſias nō ptineant: vt extra de deci.c.interdicimus: ⁊ idem iudiciū ē de alijs poſſeſſionib⁹. Tertio principaliter pōt vltra ſortē quis accipere ꝓpter debitū charitatis: quādo ſcʒ abſq omni intētiōe ⁊ pacto datur aliquid vltra ſortem. Nam ſm Tho.in.q. de malo: q.xiij.ſicut creditor licite poteſt min⁹ recipere ſua ꝓpria voluntate: ſic etiam debitor poteſt ampli⁹ dare: ⁊ ille cui dat licite poteſt illō recipere: dum non aſſit creditoris corrupta intentio: ⁊ ex hoc patet ꝙ in multis caſib⁹ p̄ma fronte apparet ꝙ vſura concurrat cum tamen liciti ſint ꝯtract⁹. Verūtamē ſm Durandū: ſi mutuantis intentio corrupta fuerit: ita ꝙ mutuū nō dediſſet niſi ſub ſpe lucri: tūc nihil inde recipe poteſt: ⁊ receptuʒ reſtituere obligat: lʒ illud debitor ex charitate ſeu q̄cūq alia cauſa dederit. Pro q̄ ſciendū: ꝙ in mutuo dando triplex pōt interuenire motiuū vel intentio. Primo eſt intentio charitatis in q̄ ſcʒ charitas ē cauſa mutui: ⁊ tunc mutuans recipe pōt qō liberaliter offert ꝓut ſupius viſum eſt. Secunda eſt intentio tepiditatis: in qua ſcilʒ mutuū eſt cauſa ſpei: qō contingit cū mutuās lʒ p̄ncipaliter moueat ex charitate: ſecūdario tn̄ mouet ꝓpter aliquā tēporalem vtilitatem: ſic tamē ꝙ licʒ vtilitas illa ceſſaret nihilomin⁹ alteri mutuare vellet: ⁊ talis intentio non q̄dem tollit ſʒ minuit meritum plus vel min⁹ ſm maiorē vel minorē reſpectum ad tēporale cōmodū. Hui⁹ ſententie ſunt Bern̄. ⁊ Ala.ſup.c. cōſuluit: extra de vſu. Hoc tamē ꝯſiderandū eſt: ꝙ hmōi receptio rei tēporalis ꝓpter mutuū date: magis apta eſt corrūpere hanc intentionem tepiditatis q̄ illā que ē charitat⁹: quia illa forti⁹ obſtaculū habet ex ſeipſa: ſi tamē ꝑ hmōi receptionē intentio nō corrumpit: tunc ſicut aliquid ſperare ſecūdario nō eſt mortale nec forte malū ſm glo. i dicto.c.ꝯſuluit: ita nec recipe aliq̄d ex tali ſpe ſecūdaria videt aliter eē pctm: q̄ ſcōʒ ꝙ fuit in intentiōe mutuū datū: ad hoc ar. j.q.ij.c. q̄pio.in fi. Verūtn̄ cū ex charitate mutuās intētionē charitatis obſeruare teneat in oblatis ſibi gratis cū certis circūſtantijs: q̄tomagis ille q̄ mutuuʒ dedit cū tepiditate: cum ipē ꝓpinquior ſit corruptioni cupiditat⁹ vt dictū eſt. De circūſtātijs etiā q̄ requirūt in donis oblatis vt ſine omī ſcrupulo recipi valeāt: habet i.xj. ſmone p̄cedenti circa finē. Tertia demū eſt intētio cupiditatis: cum ſcʒ ex ſola ſpe lucri vel ſaltē p̄ncipaliter ꝓpter lucrū q̄s mutuet: lʒ pactuʒ nō interueniat ꝓut lati⁹ videbit poſtea. Ad laudem dei.

Quādo dubium vel periculuʒ excuſat vſure vitium ⁊ hoc ſub q̄rtuo: differentijs ⁊ quādo non excuſat: Sermo XXXVII

Non furtum facies Exo.xx. Poſt p̄miſſa p̄nti ſmōe pſequendū ē de ꝯtractib⁹ vſurarijs q̄ aliq̄n tn̄ excuſant ꝓpter dubiū vel p̄iculū q̄ abolet in talib⁹ vſure vitiū ⁊ aliq̄n nō. Pro q̄ ſciendū: ꝙ i mutuis veris vel interp̄tatiuis ſpe lucri principaliter factis: dubiū ſeu piculum a fenore non excuſat: q: nulla ꝯditio ſeu circūſtātia actū aliquē ex ſua natura vitioſū excuſare valet: niſi ſm qō ab eo rōnem vitioſitatis pōt remouere. Vñ ꝙ iudei in expoliatiōe egyptiorū excuſant. Exo.xij. a furto: nō venit ex alia cauſa q̄ ex diuino p̄cepto: q̄ vt vniuerſoꝝ dñs h̄ p̄cepit: et res nō ſuas ex p̄cepto ſuas eē fecit: ſed q: in mutuis veris vel interp̄tatis ſi p̄ncipaliter fiūt ſpe lucri vſure vitiū ē ānexū: ideo dubiū aut piculū d̄ ſui natura non tollit vitioſitatē a tali mutuo. Siliter dubiū ⁊ piculū non tollit vſure vitiū niſi dñiuʒ ⁊ vſus rei piclitantis cū q̄ lucrat ad lucrātē ptineat: q: ex re ſua q̄s lucrari debet: ⁊ vſus rei ex q̄ lucꝝ puenit ad lucrantē ptinere debet: nā q̄n i actu lucrādi piculuʒ merciū vel pecunie nullo reſpectu actus mercādi ſpectat ad ipm tradentē: ſʒ ſolū ad eū cui res tradite ſūt: tunc eo ipo reꝝ dñiuʒ ⁊ vſus q̄ ad actū illū mercādi ſpectat ad euʒ ſolū cui⁹ piculo currunt: res eni ꝑdit dño ſuo. Silr nō excuſat a fenore piculū ſeu dubiū vbi i ꝯtractu cauſa tpis nō ꝓprij aliq̄d pl⁹ ſperat: q: ibi p̄ſumitur ſemp eſſe mutuū veꝝ vl' interp̄tatiuū: cū fit ſpe lucri ꝓpter intercurrēs tp̄s de q̄ lati⁹ dictū ē ſupi⁹. A Notandū igit ꝙ i ꝯtractu mutui veri vel interp̄tati q̄druplex dubiū ſiue piculū interuenire pōt. Primum eni piculū ſeu dubiū ꝯtingere pōt in capitali ⁊ nō lucro. Exempli grā ponat caſus q̄ tangit ex de vſur.in.c.nauiganti. Si q̄s mercatori nauigaturo per mare tradat.c.

coꝛonas tali ꝯditiōe: ꝙ si nauis cū capita-
li ꝑicliteť non teneať sibi reddere capita-
le: si tā in mercando amiserit semꝑ sibi to-
tum capitale reddet: ⁊ si lucratꝰ fuerit: ha
beat ꝑteꝫ lucri: tūc reputať vsura in dicto
c. naviganti: ratio est q: lꝫ capitale currat
ad ꝑiculū tradentis q̄diu ē in itinere vel
mari ⁊ sic ꝓ tp̄e illo currat vt suuꝫ: in actu
tñ ⁊ vsu mercandi ac cōmutādi currit solū
ad ꝑiculū recipiētis: ⁊ ideo ꝑ talē actū ip̄i
soli lucrať sicut sibi soli ꝑdiť vt iam dictū
est. Hic q̄ri pōt: ponať casus ꝙ quis mu
tuat. c. coꝛonas in antberpia vt inde reci-
piat. cxx. in anglia cū hac ꝯditiōe: si ĩ via
tales pecunie vel merces ex illis empte pe
ricliteńť: debitoꝛ vltra medietatē reddere
non teneať: si vero impedimentū nō pati-
atur ad totum reddendū teneať: vtruꝫ in
hoc casu cōmittať vsura. Ad hoc dicendū
ſm Hosti. ꝙ talis cōtractus est vsurarius
q: aut recipiens non expendit pecuniā il-
lam ⁊ sic impiū est ꝙ creditoꝛ ab eo exigat
ꝙ non habuit: aut expendit: ⁊ sic ꝯsumiť
pecunia vt efficiať alterius q: res empta
de pecunia illa efficiť debitoꝛis: quia pe-
cunia sibi mutua tunc efficiť sua: et ideo
non debet creditoꝛ exigere lucrum ď re de
bitoꝛis qua vsus est ⁊ inde lucratus. Et si
quis obstat: ꝙ hoc licitum videť eo ꝙ cre
ditoꝛ in se periculum sumpsit: dicenduꝫ ꝙ
susceptio talis ꝑiculi in nullo euꝫ excusat
vt pꝫ dicto. c. naviganti: nam spe lucri ta
le mutuū fecit ⁊ ꝑiculum subijt. Secūdo
queri pōt vtꝝ recipiens pecuniā vltra ma
re vehendā ⁊ ibidē reddendā ꝓ certo p̄ce
cio sibi ꝯstituto cōmittat vsuram. Ad hoc
dicendū ſm Inno. extra de vsu. c. fi. qď ta
lis non cōmittit vsurā siue ꝑiculū recipiat
in se siue nō: q: locatio ē opaꝝ ⁊ custodie:
⁊ idē sentit Hosti. Tertio q̄ri pōt: pona-
tur cōditio ꝙ in mercādo capitale currat
ad ꝑiculū tradētis: ita ꝙ q̄cq̄d mercando
vel alio inculpabili mō ꝑdať: ip̄siꝰ capita-
lis traditoꝛi ꝑdiť: lucꝝ aūt fixū sit: scꝫ vnū
ꝓ. viij. vel. x. vtꝝ talis ꝯtractus sit licitꝰ:
eo ꝙ in tali casu certū ē ꝙ mercatoꝛ cui ca
pitale traditū est emit totū futurū lucꝝ p̄-
dicti capitalis tanto scꝫ p̄cio q̄ntū ꝓbabi
litas futuri lucri cū vtilitate ꝓp̄ria posset
rationabiliť estimari. Ad h̄ dicēdū: ꝙ licꝫ
q̄dam dixerūt hūc ꝯtractū illicitū esse: tñ
Geral. ob doñ. ꝓbat illū esse licituꝫ multi-
plici rōne. Primo rōne ꝑiculi: naꝫ in tota
mercatiōe ex h̄ capitali fiēda p̄dictuꝫ capi
tale currit ad ꝑiculū tradētis. Scďo rōne
lucri: q: totū lucꝝ qď ꝓbabiliť estimať ꝓ
uentuꝝ habet aliquē valoꝛem q̄ aliq̄ iusto
p̄cio pōt estimari: ⁊ ꝑ ꝯsequēs etiā iuste vē
di. Tertio rōne vitādi dāni: q: dās suū ꝓ
p̄riū capitale iuste pōt inde exigere suū in-
teresse. Rōne h̄ ꝯtractus videť nulla com
mitti vsura: nisi capitale illud nō eēt vere
traditū ſm rem ꝓ capitali: sed potiꝰ ꝓ mu
tuo ⁊ ad vsurariū lucꝝ: tūc enī eēt mutuū
interp̄tatū ⁊ ꝑ ꝯsequens apud lucrantē ꝓ
ueniret lucꝝ de re cuius nō haberet dñiuꝫ
nec vsum: ⁊ ex p̄dictis casibꝰ multi ꝯsiles
fabꝛicari ⁊ iudicari pñt. Scďm vero du
bium vel ꝑiculū ꝯtingere pōt ĩ lucro ⁊ nō
in capitali: q̄ñ scꝫ capitale traditum rema
net ip̄i tradēti certuꝫ ⁊ firmū ita ꝙ in oēm
euentū sibi sit reddendū: ⁊ tunc non suffi-
cit ĩcertitudo lucri. Exempli grā: trado ti
bi centū coꝛonas in omi euētu mihi reddē
das: ⁊ si inde lucratꝰ fueris tertiaꝫ ꝑtē vel
mediā mihi ď lucro dabis: si vero nihil lu
cratus fueris etiam nihil mihi dabis nisi
capitale: qď semꝑ saluum remanebit: talis
ꝯtractus ē illicitꝰ eo ꝙ capitale non currit
ad periculū p̄imi tradētis: ⁊ ideo q̄cquid
de lucro ꝑcipit ſm Bald. cōputandū est ĩ
soꝛtem: nimirū cum sit mutuū interp̄tatū:
non autē societas nec ex foꝛma ꝯtractꝰ nec
ex materia quia est ꝯtra naturā societatis
ꝙ vnus capit saluum ⁊ alius capit fractū:
vt. ff. ꝓ socio. l. minus. Nec si obijcitur illď
qď legiť extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. c. ꝑ
vestras: vbi diciť: ꝙ dos vxoꝛis tradi pōt
⁊ cōmitti alicui mercatoꝛi vt de ꝑte hone-
sti lucri vir eius onera possit matrimonij
sustentare: dicenduꝫ ꝙ hoc intelligi debet
q̄ñ pecunia dať ad ꝑtem lucri ⁊ damni: q:
ꝯtractꝰ tunc licitus est ſm glo. Etiā. xiiij.
q. iij. c. plerio ꝫ: talis ꝯtractus vsurariꝰ est:
⁊ licꝫ q̄dam dicāt esse licitū ⁊ hoc ex vi pa-
cti q: ꝯtractꝰ ex cōuentiōe legem recipiūt:
vt de reg. iur. c. ꝯtractus. lib. vj. tñ Azo ⁊
Accursiꝰ ⁊ multi alij secutus ⁊ melius cō-
trariū tenent. ff. ꝓ socio. l. verum: vñ non
valet: vt extra de p̄ecarijs: in textu ⁊ glo.
vbi poniť etiā differentia inter p̄cariuꝫ et
cōmodatum: ⁊ subdiť differentia inter p̄-
cariū ⁊ p̄carie: vide longuꝫ ꝓcessū. Hosti.
autē dicit: ꝙ licꝫ non ď iure societatis sed
ex vi pacti talis ꝯtractus licitꝰ dici pōt nō
tamē est oīno equus: ⁊ ideo in iudicio ani
maꝝ cōsulit ꝙ si pecuniā recipiēs ip̄aꝫ ca-
su foꝛtuito amitteret: tunc is qui illam de-

dit eidem remittat. Hic queri pōt: pona/
tur casus quidam reddituari⁹ tradat mer
catori centū coronas cum instrumēto q̃ si
bi reddat dimidiū lucri absq̧ omi pericu/
lo capitalis: apud se tamē firmiter intēdit
q̃ quicquid de capitali debito modo mer/
cando perderet: non mercatori sed sibi p̄/
datur: licz hoc nō manifestet ne scz a mer/
catore decipiat. Querit vtrum talis pec/
cat vel vsuram cōmittat. Ad hoc dicēdum
q̃ tale lucrum est iniquū sed non iniustū:
⁊ vocat a domino mămona iniquitat': de
quo specialiter elemosyne fieri debet ī ab
olitionem iniquitat' illius. Q̄ autē sit lu/
crum iniquū patet: quia sic tradēs pecuni
am mortaliter peccat: tum quia seipm per
hoc diffamat coram illo mercatore ⁊ omni
bus hoc factum pcipientibus: ponens la/
pidem offensionis ⁊ petrā scandali vl' imi
tationis: contra illud. j. Timo. v. ab omni
specie mala abstinete vos: tum etiaz quia
facit opus criminale ex suo genere: saltez
quo ad hoc q̃ illum exponit periculo per/
dendi ⁊ ipm capitale restituendi: tum de/
niq̧ quia dat occasionem suis heredibus
iniusta exigendi ⁊ recipiendi si ipe subita/
nea morte decederet: qui pꝑter instrumen
tum vellent q̃ talis ꝯtractus in suo robo/
re pmaneret: vnde talis sūmope cauere te
netur: ne sua morte vel subtractiōe merca
tor ille damnificet ⁊ ne tale instrumentuz
vel ꝯtractus appareat in scandalū alioꝝ.
Q̄ autē lucrum illud non sit iniustū: id ē
restitutioni de necessitate salutis obnoxiū
dūmodo sit rationabiliter moderatū ex h'
patet: quia morales actus totam rationez
sui moris ꝯtrahunt ab actu voluntatis a
a quo scz causant: naz si idem act⁹ fieret a
bestia vel ab amente seu rōnis vsum nō ha
bente nihil penitus haberet de rōne mora
li. Cum igit ista ꝯ. c. corona ⁊ traditio ma/
nare dinoscit a voluntate interiori cōtra/
ria forme cōtract⁹: quia vult firmiter q̃ il/
lud capitale incurrat in mercātijs ad suuz
damnū sicut ad suū lucrum: lz in exteriori
ꝯtractu ad cautelam exprimat ꝯtrariū: ne
scz mercator ficte vel indebite pdat sibi ca
pitale debitum: ideo exterior traditio vt a
voluntate pcedens realiter illaz ab vsure
vitio segregat: ⁊ capitale sic traditum cur
rit ad tradētis piculū. Scdo q̄ri potest:
si ponat casus q̃ aliq̄s tradat alteri. c. co/
ronas ad ꝯpandū fideliť in arte vl' merca/
tiōe vsq̧ ad annū: sub tali ꝯditiōe q̃ ī fine
si quid lucratus fuerit totaz sortem ac tri/
plicem lucri ptem tradenti ꝯsignare debe/
at. Si xo damnū superuenerit: tūc traditor
trium ptium ⁊ receptor damnū quarte pti'
sustinere debeat vtrum talis cōtractus sit
licitus. Ad hoc dicendū q̃ non: cui⁹ ratio
ē si talem pecuniam seu rem cū ipa empta
periclitari cōtingat: tunc debitor vel rece/
ptor quarte parti' damnū sentiet: quia q̄c/
quid ꝯtingat quarta pars sortis ipi credi
tori reddēda est: ⁊ ideo q̄cq̄d ipe creditor
de lucro cōsequitur de illa quarta pte que
non subiacet eius piculo vsurarium iudi/
cat: qd autē recipit de tribus partibus q̄
ptinent ad ei⁹ piculū licitū est. Tertium
pinde dubium vel piculum est nec ipi⁹ ca
pitalis nec etiam lucri: sicut cōtingit ī ma
nifestis vsuris ⁊ etiā ꝯtingere solet quod/
ammodo his qui securant mercantias et ī
depositis. Circa quod dubium vel pericu
lū quadruplices securitates distingui pos
sunt. Prima securitas est tolerabilis. Ex
empli grā. mercator merces mittit ad par/
tes remotas: ⁊ nolens se totaliter expone
re periculo: querit aliquem qui de p̄dict'
mercibus ei faciat securitatem scz q̃ d eis
satisfaciat si in via pereant: suscipiens aūt
in se tale periculum cum mercatore conue
nit de certa quota pro tali assecuratione:
tunc enim taliter assecurās licite recipere
potest tale lucrum: ⁊ hoc pꝑter tria. Pri/
mo pꝑter cōditionem locationis: videtur
enī esse ꝯtractus locationis quasi tali asse
curatori locet ꝯditionē illarū merciū vsq̧
ad talē locū cum suo piculo ⁊ cū eq̄ merce/
de: ⁊ sic quod datur pro locato merces est
nō vsura. Q̄ si obijcit. c. naviganti extra
de vsur. q2 casus ille videt conuenire cum
isto vbi mutuās eunti ad nundinas cēset
vsurari⁹ pꝫ eo q̃ recipit ī se piculū receptu
rus aliquid vltra sortem. Ad hoc dicēduz
q̃ hi duo casus sunt multū diuersi: nam re
ceptum vltra sortem de quo dicit ibidē di/
recte ꝯcernit mutuū in q̄ ois supabundan
tia phibetur: hic aūt non est sic: nec enim
pꝑter mutuū qd nō ē hic sed pꝑter factū:
id ē pꝑter securitatē quā fecit d mercibus
illis recepit tale lucrū. Scdo talis ꝯtract⁹
est licitus pꝑter cessationē sortis: quia nō
est ibi sors ergo nec mutuū: nec etiam dici
pōt q̃ assecurans lucrum recipiat vltra sor
tem: q2 sine fūdamēto nullū edificiū dat.
Ad eē xo vsure necesse est interuenire sortē
vt patebit infra. Tertio videt eē licit⁹ cō/

tractus eo ꝙ exinde sequit̃ cōmune bonū reipublice ⁊ vtilitas mercatoꝝ: quia multe mercationes cessarent si nō inuenirent̃ tales assecurantes. Secunda vero securitas est culpabilis ⁊ illicita que tali modo fieri cōsueuit. Tu mutuo suscipis ab alio certam summaꝫ qua eges ⁊ ego ꝓ te satis do vel securitateꝫ facio creditori tuo: cum hoc pacto: ꝙ a te recipiā vnū vel duos florenos ꝓ centenario de tali securitate quā ꝓ te facio: talis enī cōtractus illicitus videtur duplici rōne. Primo quia reperit̃ ibidem mutuū indirectū eo ꝙ assecurās stat ibi loco mutuantis: hinc assecurās est ibi ac si mutuando ad certū tempus cū additione duoꝝ vel trium ꝓ centenario suā pecuniam rehaberet: paria nanq̧ videt̃: creditori satis vel assecurare recipiendo ꝓ hoc aliquid a debitore et mutuare recipiendo aliquid vltra sortem. Secūdo: quia cessat ibidem piculum eo ꝙ fit sine piculo assecurantis: naꝫ si me cōstituo debitorem creditoris tui tu mihi ecōuerso obligaris restituere tanq̄ meus debitor vere sortis: multo aūt amplius ē cōtractus illicitus si creditorem tuum non soluo te in termino constituto soluente. Tertia ꝓinde securitas ē variabilis sicut patꝫ in deposit᷑. Exempli gratia: posui pecuniam apud campsorē sine pacto aliquo: campsor autē cū pecunia mea negociat̃: dans mihi decem ꝓ centū: queri pōt vtꝝ recipiendo lucrum illud vsuram cōmitto. Ad hoc dicenduꝫ ꝙ si pecunia fuit inclusa ⁊ obsignata nec numerata tunc video: ꝓhibuisse depositario ne vtatur: vt. ff. de fur. l. licet. §. rei: ⁊ l. die. §. qui pecuniā: ⁊ ideo quia illicite est vsus pecunia mea illi deposita: hinc omē lucrū inde ꝓueniens mihi restituere obligat̃ quia ex re mea locupletior factus est: ar. ff. de neg. ges. l. sine vsuris. Si vero pecuniā deposui ad numeꝝ ⁊ hoc sub spe lucri tunc si aliq̄d vltra sortem recipio vsuram cōmitto. Si deniq̧ simpliciter deposui ad numeꝝ sine pacto ⁊ sine spe lucri: tunc secus ē: ⁊ ī hoc stat̃ dicto meo: qꝛ hec questio de ꝯsciencia est. Dicit aūt Bal. de ꝑusio ꝙ si in hoc vltimo casu campsor aliquid dat vltra sortem ex liberalitate: sciēs se nō teneri ad supaddendū aliq̄d: tūc si a pͥncipio nō habui animū fenerādi: licite possum illud datū recipere: quia mera donatio est: si vero soluit credens se ex q̄dā eq̄tate teneri q̄ sepius ad remunerādū mercātes mouet: tūc idē ē in dictiū. Uerūtñ si se credebat vsurarie obligari cū nō obligaret̃: tūc a tali dono abstinēdū ē ꝓpter ꝯsciām: ⁊ etiā ad amouendū scandalū: qꝛ ⁊ ab omī specie mala abstinendū ē ſm ap̄lm. Quarta deniq̧ securitas ē execrabilis qꝛ cū ea frequētat̃ oīs vsura manifesta. Exempli grā: si quis mutuans centū coronau exinde velit aliquid vltra sortem habere ⁊ ꝙ ibi nō sunt ita securi sicut si illas haberet in arca: sed mutuando multis eas piculis ammittēdi exponit: tunc enī nō excusat̃ ꝓpter tale periculum ab vsura: quia piculum in hoc casu nihil a ratione ⁊ natura mutui differt: vl̓ saltem sic inseparabiliter sibi cōnexū est: ꝙ non plus habeat de ratiōe vēdibilis q̄ȝ mutuā habeat inquātuꝫ mutuū: hinc ex periculo hoc lucrari ꝓinde ē: sicut lucrari ex solo actu mutui: nā et si mutuās eēt tāte demētie ꝙ absq̧ omī securitate pignoris vel testimonij vel scripture mutuū daret cū expͥssa pactione vsure: lꝫ remaneret in piculo rehabēdi nō solū vltra sortē: sꝫ etiā ipam sortē: tñ tale piculū eū nō excusaret ab vsura: qꝛ agit ꝯ ꝯ̄ricū p̄ceptū: Luc. vj. mutuū date nihil inde sperantes: ꝑ hoc enī periculum non tollit̃ ius idemnitat᷑ ipi ꝯ̄stitori: quia receptor tenet̃ sibi ad omnimodā idēnitatē. i. ad restituēdam plene eq̄le ipi sorti: et ideo iniquū ē aliq̄d vltra sortē expectare.

Quartū deniq̧ dubiū vel piculū cōtingere pōt tam ī lucro q̄ȝ in capitali: ⁊ tñ pōt ibidē eē ꝯtract᷒ vsurari᷒. Exempli grā: sit aliq̄s mutuās .c. coronas ad .x. ānos: sub tali ꝯditiōe: ꝙ si mortu᷒ fuerit alter ipsoꝝ īfra decēniū. s. tradēs vl̓ recipiēs: tūc a debito ⁊ mutuo receptor liberat᷒ sit: si vero superuixerit vterq̧: tūc receptor dabit ducētas illi q̄ mutuū dedit: tunc in tali casu cōmittit vsurā: qꝛ ſm Alex. lomb. tale periculū ab vsura nō excusat: cū talis cōtract᷒ nō tēdat ad eq̄litatē iusticie: eo ꝙ illa supabundātia nec ex labore nec ex vsu rei ꝓprie nec ex alteri᷒ rei recōpensatiōe reducatur ad equalitatē iusticie: piculū aūt nō excusat vbi causa tp̄is supabūdantia capit̃: tūc aūt dubiū excusare pt̄: qñ dubiū īcidit ex natura rei. Et hoc dictuꝫ ē s. Ad lau. dei.

De mutuo facto cōitati coacte vel ex charitate seu ex cupiditate. Et qñ talis tenet̃ ad restitutioneꝫ et quādo non: Ser. XXXVIII

Non furtum facies

n Exo.xx. Jam videndū ē de his q̄
mutuātes cōmunitati alicui reci
piūt aliq̄d vltra sorte. De q̄b⁹ q̄ri potest
vtr̄ cōmittāt vsure vitiū p̄sertim cū q̄l.bet
de suo ī quo plenū ius et dominiū habet:
disponere pōt ī licitis ⁊ honestis ꝓ libitu
sue volūtatis: quātomagis tota cōmuni/
tas h̄ pōt: q̄ ī ꝯsensu cōmunitat' itelligit̄
cōsensus singulaꝝ ꝑsonarū f̄m Sco. licita
ꝯo ⁊ honesta vident̄ q̄ sunt in comodū ⁊
salutē reipublice: ⁊ ideo cōitates dispone/
re pñt q̄ ponēs tantā pecunie q̄ntitatē tā/
tū recipiat annuatim: q̄ñ h̄ faciūt ad como
dū ciuitatis: ⁊ p̄ ꝯsequens ali⁹ recipe pōt.
Ad h̄ dicendū q̄ tria sunt hoīm genera q̄
frequētant hm̄ōi ꝯtract⁹. Primū genus
mutuat coacte. Scðm ex charitate. Et ter/
tiū ex cupiditate. Primo q̄dam sūt coacte
mutuātes ⁊ tales recipe licite pñt īteresse
dāni ⁊ ꝓbabilis lucri. Et h̄ ex triplici rati/
one. Primo rōne dominij cōpellēti: q̄ð sic
pt̄z nā q̄libet cōitas causa necessaria vl' ra/
tionabili inquirēte vti pōt ꝑsonis suorum
subditoꝝ: g̃ multofortius pecunijs eoꝝ: naz
lz singularē collectā applicandā camere fi
scali nemo pōt imponere sine p̄ncipis per/
missione vt. C. de tribu. l. j. ⁊ li. x. tñ colle/
ctam specialē vnaqueq̄ cōitas ꝓ necessita
te sibi incumbente pōt indicere: vt. l. cōis
C. de ope. pub. Cū g̃ ciues cogi pñt ad ta/
lia onera soluenda: manifestū ē q̄ talis co
actio de rōne mutui multū aufert: ⁊ p̄ ꝯse/
quens d̄ rōne vsure. Cū enī de natura ip̄i/
us vsure sit q̄ fiat in mutuo voluntario et
nō ī coacto: seq̄t̄ q̄ tale mutuū violētū nō
sapiat vsure vitiū: ī mutuātē disponat ad
posse iuste recipe suū interesse: sicut enī cō
munitas licite pōt suadēte rōne et iusticia
⁊ necessitate suos grauare: sic ⁊ rōne iusti/
cia ⁊ honestate dictāte pōt etiā releuare p̄
sertim q̄ñ est ex p̄te mutuātiū pura coactio
⁊ ex parte cōitatis liberal' donatio: primo
nāq̄ excusat eos pura coactio: q: q̄ð nō ē
licitū in lege necessitas licitū facit: vt d̄: ex̄
de reg. iur̄. tales enī nō pñt sibi aliter ꝓui/
dere d̄ dāno suo: nisi accipiēdo q̄ð a cōmu
nitate voluntarie offert̄: si ꝓinde creditor
dānificat⁹ ex lōga mora solutiōis rōne dā/
ni pōt aliquid recipe vltra sortē: vt ex̄ de fi
deiuss. c. puenit: quātomagis mutuare co/
act⁹ tali coactiōe q̄ nunq̄ ei reddit̄ capita
le q: si q̄s istoꝝ crimē vsuraꝝ incurrere de
heret: tunc is q̄ volūtarie mutuat poti⁹ il/
lud crimē incurreret q̄ is q̄ inuit⁹: cū nul/
lus vsurari⁹ eē pōt nisi mutuū dare volēs
ad vsurā. Et si obijcit̄ q̄ talis modus a cō
munitate ordinat⁹ hoīes inuitat ad peccā
dū ⁊ vltra sortē recipiēdū. Ad h̄ dicēdū q̄
hoc verū eēt q̄ñ mutuās spe lucri p̄ncipali/
ter moueret̄: secūdaria tñ spe moueri pōt:
q̄ spes nō facit hoīez vsurariū: iux̄ notata
in. c. ꝯsuluit: ex̄ de vsur̄. ⁊ de hoc notatū et
tactū ē in scðo sermone p̄cedenti. Uerūtñ
si talis mutuās post coactionē aliquo tp̄e
ꝯtētaret̄ recipe annuatim de tali mutuo:
tunc vsurari⁹ efficeret̄ f̄m Fredericū d̄ se/
nis: q: substantia spes ⁊ intentio recipiēdi
vltra sortē gr̄a mutui facit vsurariū. De in
tentiōe aūt antecedēte cōcomitāte ⁊ subse
quente dicet̄ infra. Scðo excusat eos libe
ralis donatio cōmunitatis: dicit̄ enī. j. q. j.
c. sicut epm: q̄ ei⁹ oblatio nullā culpe ma/
culā ingerit: q̄ nō ex ambiētis petitione ꝓ
cessit: ⁊. c. q̄ pio. Scðo coacte mutuantes
recipe pñt vltra sortē rōne damni emergē/
tis: q: facta tali p̄statione cōmunitas p̄stā/
ti iam obligata ē: non hñs dilationē solu/
tionis liberalit̄ cōcessam: ⁊ sic semꝑ rema/
net in mora soluēdi: de q̄ p̄stans dānū pa/
ti dinoscit̄ vel in executiōe mercātie vl' ar/
tis mechanice vel etiam a reddituū vel re
rū quarūlibet emptione. Pone ergo q̄ in
mercantia q̄s vtens pecunijs suis obliga/
tus ē debitis certo tp̄e soluendis: q̄s acq̄/
sita pecunia soluere disposuit: sed instan/
ter ab amico req̄situs mutuet pecuniā suā
ad certū tp̄s ex charitate: adijciens absq̄
fraude: q̄ si debitor suo tp̄e non soluat tūc
creditor ꝓ suo interesse vltra sortē recipi/
at: tūc enī illā pecuniā licite recipere pōt ⁊
exigere ꝓ suo interesse: vt extra de arbi. c.
dilecti: ⁊ in glo. si igit̄ hoc lz ī dicto casu:
vbi non multa violētia pt̄z nisi detētio rei
vltra terminū ꝯstitutū cōtra dñi volunta/
tem: q̄ntomagis licebit ciui rōne interesse
sumere vltra sortē: cum sua pecunia cōtra
voluntatē suā auferat̄ ⁊ detinetur. Tertio
coacte mutuantes recipe pñt vltra sortem
rōne lucri cessantis. Ex retentiōe nanq̄ de
biti seu mutui vltra tp̄s ꝯcessum a lucro p̄
pediti: q̄ð licite negociādo vel alio modo
lucrati fuissent: exigere licite et recipe pñt
in recōpensatiōez: nō solū dāni sz etiā ces/
santis lucri: f̄m discretū iudiciū viri pru/
dentis: eo mō quo tactū ē ī s̄mone. iij. p̄ce/
dēti: ⁊ ideo ex rōne ꝯsimili pñt in hoc casu

aliquid recipe vltra sortē: cū amisso talis lucri sit quedā dānificatio ꝑsitoꝛis: illa nāq꜃ pecunia dn̄o suo verisimiliter plus valuisset q̄ⁿ ſeipam: ꝓpter industriā q̄ ille vsus fuisset tam ad ꝓcauenda dāna q̄ etiā ad cumulāda lucra: ⁊ sic priuat⁹ ē non solum tota pecunia sed etiā toto vsu ⁊ fructu industrie exercitāde in illa siue ꝑ illam: ⁊ sic dn̄s ea fuisset vsus vt capitali suo: nec ī h̄ casu rōnem habet mutui sꝫ capitalis saltē interꝑtatiue seu ablatiue. Hinc etiā cōmunitas sibi tenet tanq̄ de capitali: secus tn̄ eēt si illa pecunia vsus fuisset infra terminum ꝯcessionis. Hic queri potest: pone casum: Petrus coactus tradidit cōmunitati .c. coronas: receptur⁹ annuatim ex statuto eiusdē cōmunitatis sex quousq꜃ ipā sortem recipiat. Interim veniat Johānes ⁊ emat a Petro ius illō ꝑcipiēdo talē sūmā sub forma iam dicta. Utrū talis cōtractus sit vsurarius: ⁊ videt̄ ꝙ non: quia nō cōmittit̄ vsura nisi inter vsurarie ꝯtrahentes: sed inter Petꝝ ⁊ Johannē videt̄ esse simplex ꝯtractus emptiōis: nec etiā inter Johannē ⁊ cōmunitatē videt̄ esse ꝯtract⁹ mutui: quia mutuū non ꝯficit̄ nisi quādo de meo fit tuum: hoc addito ꝙ tandē meū mihi reddat̄: sed hoc non fit inter Johem ⁊ ciuitatem: quia ꝯtractus inter Johānē ⁊ Petꝝ fieri pōt de iure etiā ignoꝛante cōmunitate. Ad hoc dicendū est ꝙ talis contractus dupliciter considerari pōt que distinctio habet̄ etiā ex̄ d̄ vsur. .c. ꝯsuluit: in textu ⁊ glo. Pꝛimo mō considerari pōt ex forma ꝯtractus: ⁊ tunc iste cōtractus q̄ fit inter Petꝝ ⁊ Johannē tm̄: non est vsurarius. Alio modo cōsideratur ex intentiōe ꝯtrahentiū: ⁊ tūc ille contractus vsurarius est vtrobiq꜃ scꝫ tam īter Johem ⁊ Petrū q̄ etiā inter Johem et cōmunitatē: sꝫ diuersimode: qō sic patere pōt. Nam ꝓmo cum mente ꝯtrahitur inter Petꝝ ⁊ Johānem: scd̄ario xᵒ ꝯtrahit̄ cū mēte inter Johannē ⁊ cōmunitatē: cū igit̄ Johes ꝯbit cū Petro in mēte intēdit ⁊ ꝓpterea ꝯbit: vt īteret locū Petri: vt scꝫ fiat creditoꝛ cōmunitatis ad h̄ vt recipiat vltra sortē: sed talis intētio ē vsuraria: nā ꝓncipalis eius intētio ē vt acq̄rat locū p̄m creditoꝛis intētionē scꝫ Petri q̄ ad hoc ꝙ emptoꝛ: id est Johes sit creditoꝛ cōmunitatis loco vēditoꝛis: ⁊ ideo lꝫ Johes nō ꝯtrahit vsurarie cū Petro q̄ⁿtum ad formā ꝯtrahēdi: tn̄ cōmittit vsuram ꝓpter maculatā intētiōem.

Nā quicq̄d agant homines intētio iudicat oēs. Secūdario siṁr mediante cōtractu facto cū pꝛimo ꝯtrahit secūdus vsurarie cū cōmunitate: nō q̄dem explicite ꝫ implicite cū intētiōe ⁊ affectu. Est etiā īter eos realis ꝯtract⁹ mutui lꝫ ind. recte sub velamine emptionis: q꞉ mediāte illo ꝯtractu emptionis acq̄rit actoꝛ actiōes ex empto sup cōmunitatē: vt Insti. de emp. ⁊ vē. §. ꝓcium: q̄ cōmunitas obligat̄ illi ⁊ fit debitoꝛ illi⁹ sicut ante debitoꝛ erat ꝓmi. Ratio vero cur pꝛim⁹ debitoꝛ excusat̄ ab vsura ⁊ nō secundus est: q꞉ pꝛim⁹ ad mutuandū coactus ē modo vt dictū est: qō non ē licitū in lege: necessitas licitū facit: scd̄s vero volūtari⁹ hoc facit cū spe ⁊ intētione recipiēdi vltra sortē: vnde si scd̄s emptoꝛ siṁr a cōmunitate cogeret̄ sicut pꝛim⁹: tūc esset excusat⁹ ab vsura si ꝓncipaliter ī eo nō eēt ꝯsensus vltra soꝛtem aliq̄d recipiendi rōne mutui: sic enī in scd̄o vt in ꝓmo excusaret coactio ⁊ recta intentio q̄ necessario cōiungit̄ coactioni: q꞉ si cogi placeret illicitū fieret eo ꝙ coactio in voluntariū trāsiret. Scd̄m B xᵒ gen⁹ hoīm mutuat ꝓncipaliter ex charitate libere sua offerens cōmunitati sine spe vel intētiōe aliq̄d vltra sortē recipiēdi Pꝛo quo sciendū: ꝙ q̄dā veri reipublice amatoꝛes inueniri pn̄t lꝫ rari: q̄ videntes īminentē necessitatē vel euidentē vtilitatē cōmunitatis: ex charitate saltē ꝓncipaliṫ spōte mouēt̄ sua mutuare cōmunitati: ⁊ tales licite recipere pn̄t qō eis a cōmunitate sponte offert̄: q꞉ nō min⁹ ꝓmiari meret̄ voluntaria charitas: q̄ coacta necessitas: eo ꝙ nō minoꝛ ratio esse possit ⁊ dāni emergētis ⁊ lucri cessantis in voluntaria charitate: q̄ in coacta necessitate: nisi crederet illas pecunias ī actib⁹ illicitis expendēdas: q꞉ tūc particeps fieret oīm maloꝝ indesequentiū: nec licite tūc recipe posset aliquā remunerationē. Sed q꞉ de hac materia tactū est sup̄i⁹ ideo gr̄a breuitatis supsedeo. Tertiū aūt gen⁹ hoīm cōmunitati mutuat ex cupiditate: ad recipiēdū aliq̄d vltra sortē: ⁊ tales vsurarij sunt iudicādi: peioꝛes vtiq꜃: q̄ si dūtaxat ꝑsone ꝓuate feneraret̄: q꞉ magis peccare videt̄ q̄ feneratur cōmunitati cui pl⁹ obligat̄: q̄ q̄ feneratur singulari ꝑsone: dicēte Augu. charitas cōmunia ꝓpꝛijs ⁊ nō ꝓpꝛia cōmunib⁹ antepōnit. Hic q̄ri pōt vtꝝ sponte ponēs ad mutuū pecuniā suā ipsi cōmunitati vel etiā ꝑsone singulari ex intētio cupiditatis: semp

vsurā cōmittat vltra sortem aliq̄d recipiē/
do: p̄sertim cum mutuū recipiens libere
pōt aliq̄d donare d̄ suo sibi mutuū danti:
& trāsferre dn̄iū q̄d habet in re sua in ip̄m
mutuantē: ac p̄ ɔsequēs mutuās illā rem
tanq̄ suā recipe nō obstante q̄ sit vltra sor
tem. Ad h̄ dicendū: q̄ qn̄cūq̄ cōmunitas
aliq̄ vel singularis p̄sona pōt aliq̄d libere
de suo dare p̄ pecunia sibi mutuo data & i
aliū transferre: tūc & alter pōt libere recipe
re: dūmodo nō sit ɔ legē iuste p̄ncipantis
scȝ ip̄i⁹ dei: sicut p̄ȝ in his q̄ mutuātes ex
mera charitate recipe p̄nt aliq̄d vltra sor/
tem ex libera donatiōe: q̄ ɔtra h̄ dn̄s nul/
lum mandatū edidit. Uerūtn̄ aliqn̄ libere
de sua aliquid dare nō p̄nt p̄ pecunia sibi
mutuo data: sic q̄ mutuās illud licite reci
pere possit & h̄ p̄pter p̄ceptū sup̄ioris iuste
principātis & p̄cipiētis Luc. vj. Mutuum
date nihil inde sperantes. Et ex̄ de vsur. c.
ɔsuluit. Qd̄ etiā p̄ exēplū ostēdi pōt: naȝ
fm Bonauen. in. iiij. di. xxj. & fm Alexā.
de hales: & Scotū: ɔfessor manifestare nō
pōt pctm̄ p̄ ɔfessionē illi manifestatū etiaȝ
de licētia ɔfitentis: eo q̄ cōfessor obligat⁹
est: nō tm̄ ex iure penitentis sed etiā ex iu
re ecclesiastico et diuino & sup̄ q̄ talis peni/
tēs dispēsare nō pōt: extra de pe. & re. ols:
& de pe. di. v. c. sacerdos. Sic est etiā in p̄/
posito n̄ro: nō enī ligat̄ vsurarius aut qli
bet alius ad nō recipiendū aliq̄d vltra sor
tem ex mutuo dato ex solo iure cōmunita/
tis vl singularis p̄sone: sed etiā ex p̄cepto
diuino: q̄d mutuū recipiēs dispensare nō
pōt: & ideo lȝ ip̄e quātū in se est licite dare
pōt mutuāti: tn̄ nō potest sic libere dare q̄
mutuans p̄ pecunia mutuata licite recipe
possit aliq̄d vltra sortem: q̄ dn̄s in verbis
p̄dictis post ɔsiliū addidit mandatū: cum
enī dicit mutuū date: īgerit ɔsiliū: lȝ qn̄q̄
etiam sit p̄ceptū vt p̄ȝ supra: sed cū addit
nihil inde sperātes ɔdit p̄ceptū negatiuū
q̄d obligat semp̄ & ad semp̄: & sic in hoc ca/
su sola corrupta intētio causat vsure vitiū:
nec pōt excusari p̄ h̄ q̄ vult indēnis seruā/
ri: q̄ si casus occurrit q̄ ɔsiliū mutui ī p̄ce
ptū x̄tit: tūc tenet̄ etiā cū p̄prio dispēdio
mutuare p̄ximo: si naūt tunc si vult indēnis
s̄uari nō mutuet q̄ p̄tunc ad h̄ nō obliga/
tur: q̄ si mutuat libere mutuet nihil recipi
ens vltra sortē iuxta p̄ceptuȝ christi: alio/
qn̄ de q̄d ex tali mutuo recepit obligat̄ re/
stituere si pōt: & si non pōt mortalit̄ peccat
si nō p̄ponit satisfacere cū poterit: q̄d īcl/

ligit̄ semp̄ esse verȝ qn̄ sp̄ōte mutuat cū in/
tentiōe p̄ncipali remunerationis licȝ nulla
pactio de hoc exteri⁹ interuenit: vt ī dicto
c. cōsuluit: & ex hoc siue corrupta intentio
fuerit mutuū antecedens siue subsequens
vel etiam cōsequens. Ad cuius euiden/
tiam sciendū: q̄ intentio cupiditatis ī mu
tuo p̄standō est cum sola spe lucri: vel p̄n/
cipaliter p̄pter lucrū aliquis mutuū p̄e/
stat licȝ pactum nō interueniat: ita q̄ spes
est causa p̄ncipalis mutui: & talis iudicat̄
vsurari⁹ in dicto. c. ɔsuluit. Uñ p̄iculosior
ē h̄ vsura q̄ q̄ fit cū exp̄ssis pactis ib⁹: eo q̄
in foro causaȝ minime pōt repeti: a multis
q̄ȝ cecatis auaritia vix pōt agnosci: nimi/
rū cum vt dicit Alexā. de hales: fm leges
humanas sola volūtas vsurariū non faci/
at: q̄ lex cohibet manū nō animū: fm x̄o
legē diuinaȝ q̄ cohibet aīm sola voluntas
facit vsurariū: q̄ p̄fecto volūtas & intētio
cupiditatis tripliciter in cōtractu ɔtingere
pōt: aliqn̄ enī talis intentio cupiditatis ē
antecedēs. s. anteq̄ mutuū dat̄ vel qn̄ da/
tur: q̄d p̄prie directe est ɔ mādatū dn̄icū:
si tn̄ post p̄positū mutaret & intētiōem re/
ctificaret fm regulaȝ charitatis p̄us posi/
tā: tūc gratis data licite recipe posset: alio/
qn̄ x̄o talis intētio ɔsequēs vel ɔcomitās
ē: q̄ lȝ mutuās p̄tūc nullū intendebat lu/
crū: tn̄ si recipiēs mutuū aliq̄d dat in recō
pensationē mutui: & creditor p̄pter eādeȝ
causā libēter acceptat: tūc habet corruptā
intētionē ɔcomitante & cōmittit vsuram.
Aliqn̄ deniq̄ talis intentio subsequēs ē:
qn̄ scȝ quis absq̄ spe lucri prorsus gratis
mutuat: sed lapsu tp̄is p̄ualente cupidine
nō tm̄ exigit sortē sȝ etiā vult mēte: & ostē/
dit ore vel op̄e q̄ p̄pter mutuū p̄us factū
aliq̄d sibi det̄: & talis nō solū cōmittit vsu
rā & obligat̄ ad restitutiōeȝ: h̄ etiā q̄cūq̄ ī
ius talis mutui succedit mutuanti sicut fi
lius vel heres. Et hec est sentētia Archid.
xiiij. q. iij. c. j. Deniq̄ quia tales p̄stātiōes
vel mutuationes potissime & continue fre/
quentantur per venetos: florentinos & ia
nuēses que sunt notabiles ciuitates ītā/
lie: ideo ad p̄dictorum cōfirmationem re/
feraȝ casum quem in. iiij. super sententias
scribit magister Guil. d̄ cremona: vir mag
ne scientie & fame qui postea fuit episcop⁹
papien. Unde refert q̄ cū quidaȝ vir p̄di/
ues & p̄potēs ī pecunijs: intēderet p̄dicto
modo ponere magnam pecunie quātitatē
in vna p̄dictaȝ ciuitatum pro elemosynis

paupibus imppetuũ dispẽsandis: habito prius sup hoc a pdicto Guil. ptoꝝ ꝯsilio. Facta igit in vniuersitate papiensi diligẽti discussione: cũ adhuc materia p tres cõtrarias opiniões dubia remaneret: occurrentibus alijs causis missus est antedict⁹ Guil. ambasiator ad papã Urbanũ sextũ: tunc in Ianua cõmorantẽ. Rogauit igitur eundẽ pfatus diues: ꝙ de pdicta materia ꝯsuleret summũ pontificem: eiq; de sua intentiõe circa possessionez predicte pecunie in elemosynis dispensandis ppositum reuelaret. Cui tãdẽ papa rñdit ꝙ bñ fecerat cũ de tali ꝯsulendo: quia casus ardu⁹ erat: ꝛ asserebat eundẽ casum vsurariũ eẽ. Cui⁹ responsio ꝛ diffinitiua snĩa satis est põderanda qꝛ pdictus papa peritissimus erat: ꝗpropter in talib⁹ semp tutior via tenenda est ꝛ ꝯsulenda. Ad laudem dei.

De arte campsoria triplici: scilꝫ artificiali: reali: ꝛ casuali. Et ĩ quibus rebus ppꝛie cõmittitur vsura. Sermo XXXIX

Non furtuꝫ facies. Exo. xx. Cupientes smone psenti de arte campsoria psequi. Primo querim⁹ vtrũ ipa sit licita: psertim cum ad cõmutatione rerũ videat opoꝛtuna: et ppter variã hominũ cõmoditatẽ introducta. Ad hoc dicẽdũ est: ꝙ tria sunt genera cambioꝝ scꝫ artificialia: realia ꝛ casualia. Prima cãbia sũt artificialia: ꝛ hec qdem sũt licita obseruatis debitis circũstantijs.

A Ad cui⁹ euidentiã sciendũ: ꝙ ars cãpsoria sm phm. j. politice casu ꝛ fortuna pmitus inuẽta est: ꝫ demũ p exigẽtiã artificialis facta ẽ. Solet enĩ nũmisma plus valere in regione ppꝛia ꝙ in aliena: accidit ḡ forte quosdã habere qdã nũmismata que nõ multũ appreciabant in regione sua: eo ꝙ erãt de regione extranea: illis ḡ venietib⁹ cum eisdeꝫ nũmismatib⁹ ad exteras regiones: in qbus ppꝛia erant ꝛ plus valebant accidit eos plus recipe ꝙ valebant in sua regione: q videntes inde se recipe lucrum arte campsoꝛia vsi sunt: ꝛ sic ars originem sumpsit. Deinũ antẽ cõsiderantes ꝙ in aliquibus ptibus nũmismata plus valerent vt melius expenderent ppter lucrũ inde inuentũ illa nũmismata mittebãt vel poꝛtabant: ꝛ sic ppter ꝯsuetudinem ꝫ ꝯuersũ est in artificiale exercitiũ: que nimirũ ars vsui reipublice videt esse cõmodosa ꝛ necessaria: quia dicit Alexã. de alexan. ĩ tractatu de vsur. ꝙ ipa necessaria est pmo ad vtilitatẽ pegrinantiũ ꝛ alioꝝ q circũeunt diuersas regiones. scdo necessaria ẽ ad cõmutationẽ rerũ sine q stare non põt humana vita: reꝝ enĩ cõmutatio necessaria ẽ: cũ vnaqueq; regio in quibusdam abundet ꝛ in quibusdam egeat: que cõmutatio cõmode fieri nõ pt sine nũmismate: nõ enĩ ĩ diuersa loca remota cõmode poꝛtari possent res ad faciendã pmutationẽ: ꝛ ideo necessaria fuit nũmisma. Qñadoq; etiã denarij sine piculo poꝛtari nõ possunt ad faciẽdã permutationẽ: ꝛ sic ars campsoꝛia fuit necessaria: qꝛ campsoꝛ p cambiũ tali piculo subuenire põt. Et etiam ppter diuersitatẽ nũmismatũ quoꝝ valoꝛ sm varia loca variatur. Hinc est ꝙ talis ars pmutationis ꝯcedit. Unñ dicit Francisc⁹ de maronis in. iiij. ꝙ sicut ars mercatiõis legitime facta est naturalis: ꝛ sicut mercatores sũt valde vtiles: eo ꝙ aliqua habẽt ĩ vna regione q nõ habent in alia: sic etiã pecunie cõmutatores seu campsores sunt vtiles: qꝛ vna moneta currit in vna regione ꝛ nõ in alia. Si ḡ qrit vtrũ cãbia artificialia sint licita: verbi grã: cambiendo vel pmutando vnũ floreñũ ꝛ inde recipiẽdo vnũ denariũ vltra soꝛtem. Ad hoc dicendũ: ꝙ lꝫ quidã affirmare conent talem ꝯtractuꝫ nõ esse faciliter excusabilẽ: nec illum facientẽ esse bñ tutũ: dicunt tñ alij ꝛ verius: ꝙ licita sunt dũmodo debito modo exerceat: qd tñ rarissime ꝯtingit ppter cupiditatẽ improbi lucri talium. Unde ppter qttuoꝛ marie licita reddunt. Primo qꝛ non hñt mutui rõnez: eo ꝙ ppter dilationẽ tpis nõ sperat lucrũ et sic nõ interuenit in eis mutuũ vñ vsura dici posset. Scdo qꝛ cãpsoꝛi non reddit eadem soꝛs ĩ specie vel numero: qꝛ tribuit monetã vni⁹ generis ꝛ recipit monetã alterius generis. Tertio qꝛ sm Archidi. xiiij. q. iij c. j. in glo. non põt dici emptio vel vẽditio ppꝛie loquẽdo: qꝛ emptio ꝛ vẽditio ppꝛie ꝯsistit in rebus emptialib⁹ quaꝝ pcia nũmismate mensurant: sed h genus fit in sola pmutatione nũmismat⁹ diuersoꝝ generũ: ꝛ ideo simplex pmutatio dici põt q licita ẽ: nisi cambiẽtes de diuersis generibus nũmismatuꝫ charistiã inducere intendãt. Quarto deniq; qdam nõ indocte putant h licere rõne interesse: scꝫ ppter laboꝛes ꝛ

expēsas salarioꝝ psonaꝝ ꝛ similiū: q̄ cam
pso: subijt ꝓpter hanc artē: quaꝓpter etiā
ex ea viuere pōt: quia dicit aplś. j. Cor. v.
ꝙ nemo militat stipendijs suis vnq̄. Non
enī teneo: incassum in alioꝝ vtilitatē labo
rare: nam laboris itineris ꝛ expensaꝝ ha/
benda est ratio: vt extra d̄ voto. c. magne:
licita sunt ergo talia cābia: dūmodo cū de/
bito moderamine fiant ꝛ discretū ac mode
ratū lucrum dūtaxat recipiant̄. Sed quia
vix ē possibile ꝙ exercentes talia cābia ab
vsuris ꝛ simpliciū deceptionibus īmunes
sese seruare ꝑualeant: ideo cunctis in foro
conscīe dissuadendū est: quia q̄ tangit pi/
cem inquinabit̄ ab illa: ꝛ occasio proxima
facillime mouet ad lapsū. Frequēter enim
eis accidit ꝙ monetā vl̄ rem aliā ab igno/
rantibus ꝛ inexptis: aut simplicibus extra
ꝑciū cōdignū ꝛ vltra moderatū lucrū reci/
piunt: ꝛ tūc semꝑ ad restitutionē obligant̄
in iudicio anime. Taceo de rasuris ꝛ alle/
uiationib⁹ monetaꝝ ꝛ de similib⁹ bancar/
tem cōcernentib⁹: de quibus aliqua sup̄a
tacta sunt. Hic incidentaliter queri pōt:
vtrū habēs aliquā monetā quā timet futu/
ro tēpore minorādā ꝯsueto ꝑcio fm statuꝫ
legis positiue vl̄ dn̄i terre: nec volēs illam
mutuare ꝓpter hunc timorē: nisi cū condi/
tione ꝙ sibi reddat̄ alia moneta in equali
ꝑcio in quo nunc est ip̄a moneta scʒ tēpore
mutui debeat vsurari⁹ censeri. Ad hoc re/
spōdet Alex. de alexan. ꝙ multis videtur
illud eē vsurariū: alijs autē videt̄ ꝙ nō: ꝛ
ad hāc opinionē declinat Alex. cui cōcor/
dat sanct⁹ Bernardin⁹ in tractatu de ꝯtra
ctibus: ꝛ istoꝝ ratio est triplex. Prima est
quia aliud ē mutuo sperare lucrū: ꝛ aliud
ē vitare dānū: primū enī fieri nō potest si/
ne iniuria dei: qui hoc ꝓhibuit Luc. vj. di
cens: Mutuū date nihil inde sperantes.
Nec etiam sine iniuria proximi cui mutuum
gratis dari debuit. Qui autē vitat dānuꝫ
suū deo nō facit iniuriā: cū hoc nulla lege
reperiat̄ ꝓhibitū. Nec etiā ꝓximo facit in
iuriā cū nō ledat proximū qui ꝓpriū euitat
dānū: sic ꝙ magis q̄rit vitare dānū q̄ lucꝝ
ꝓprium acquirere. Secunda ratio est: quia
debitor nō min⁹ accipit tēpore mutuatiōis
q̄ reddere tenet̄ tēpore solutionis: nec eti/
am erat verisimile ꝙ illa moneta ex seip̄a
minus eēt postea valitura q̄ valebat tem/
pore mutuationis: cum eius minoratio vl̄
vilificatio nō accidit rōne dilationis tem/
poris: sed potius ex voluntate legislatoris.

Tertia ratio est q: debitor nō accipit pecu
niā vt seruet eam vsq̄ ad tēpus q̄ verisimi
liter erat min⁹ valitura: ſ vt vtatur ea sta/
tim vel saltē in tpe breui quo valorē suū ad
huc habeat: si ergo redderet mutuū tem/
pore minorationis ip̄ius monete q̄tū ad va
lorē: tunc posset contingere ꝙ cuꝫ accepto
mutui beneficio min⁹ redderet q̄ accepit:
qd̄ videt̄ min⁹ equū fm fraternā charita/
tem. Secunda vero cābia dicunt̄ realia:
q: vt plurimū realiter deducunt̄. Ad cui⁹ B
euidentiā queri pōt: vtrū campsor aliquid
accipiēs eo ꝙ pecuniā quā sibi d̄ soluo mi/
hi faciat alibi in loco distanti numerari:
puta in roma vl̄ in venetijs vsurā ꝯmittat.
Ad hoc dicēdū ꝙ ibi nō est vsura: quia vbi
nulla interuenit rō mutui nulla pōt ibideꝫ
esse vsura. Nā fm oēs doctores vsura pro/
prie non cōmittit̄ nisi in contractu mutui:
Mutuū autem dicitur quādo aliquid me/
um fit ꝑ aliqd̄ tempus tuū: ꝛ ideo necesse ē
ꝙ solū in illis rebus quib⁹ mutuū interue
nire pōt vsura cōmittat̄: quas Alex. de ha
les distinguit ī triplici genere. Quedā enī
mutuant̄ sub certo numero: sicut pecunia
quedā sub certa pōdere sicut aurū: ꝛ q̄daꝫ
sub certa mensura sicē granū: vinū: oleū ꝛ ī
his solum ꝓprie cōmittit̄ vsura. Cui⁹ ratio
est: q: sole res circa quas consistit mutuū
habēt a natura vl̄ arte sibi constitutū valo
rē quem transcēdere minime possūt nisi vi
tiose cōtra naturam vl̄ artem agat̄. Ad id
qd̄ obijcit Hanfre. dicēs vsurā etiā cōmit/
ti posse in alijs reb⁹: puta si ꝑ pecunia mu/
tuata recipiā equū vl̄ ꝑdium ad vsū ꝛ simi
lia vltra sortē vsura est: vt ptꝫ. xiiij. q. iiij. c.
plerisq̄. Cui respondendū est: ꝙ distinctio
fieri debet inter vsurā q̄ ab vsurario exigi
tur vltra sortē seu vltra mutuū datū: qd̄ ꝓ
prie dicit̄ vsura: ꝛ res ī qua dicta vsura cō
mittit̄ que est ip̄m mutuū: vt equ⁹ vl̄ ager:
de quo gignit̄ ip̄m lucrum. Nam si ponde
rat̄ illud qd̄ mutuo datur: eni ꝓprie ꝛ vere
accedit vsura: tūc semper illud consistit in
tribus ꝑdictis. Si vero ponderatur ꝑmiū
quod datur: tunc potest esse aliud a predi/
ctis: sed hoc improprie ꝛ interp̄tatiue dici
citur vsura. Reuertendo igitur ad ꝓpositū
in casu ꝑdicto campsor non tradit aliquod
mutuū: sed potius recipit aliquid restituē
dū tempore futuro in certo loco. Et ideo si
vitiū aliqd̄ ibidem est erit aliud ab vsura.
Unde ꝓ generali regula tenendū est ꝙ q̄/
cūq̄ aliquid ab altero recipit nihil sibi da

do nisi tempore solutionis vel redditiõis
accepti: nõ cõmittit vsurã ratione talis ac/
cepti. Pro quo sciẽdũ q tribꝰ rationibus
in talibus licite potest interuenire lucruz.
Primo ratiõe custodie seu depositi: vtpu/
ta si absq periculo ⁊ labore depositiõis de
vna terra in aliam reddit mercator cum pro
prio lucro depositũ vl' equalens. Exempli
grã. Epũs pergens romã deponit ĩ anther/
pia mille coronas alicui mercatori habẽti
rome tabulã pecunie: mercator autẽ acci/
pit ab epõ coronas viginti vt pfatas mille
sibi reddat indẽnes rome: in tali namq ca/
su nõ cõmittit vsura. Verũtamẽ sm quos/
dã ibi ẽ indecẽs ⁊ turpe lucrũ maxime pro
pter duo. Primo q: mercator ille sine peri
culo ⁊ expensis ac etiã sine labore deporta
tionis facit eas epõ reddi in roma. Secun
do q: anteq̃ reddat illas: põt ex tradit' si/
bi in antherpia lucrari mercationibꝰ suis:
⁊ sic videt' esse turpe lucrũ licet nõ sit ibi/
dẽ vsura: vnde sm quosdã nõ tenet' ad re/
stitutionẽ q: vere seruiuit epõ in aliq̃ equi/
ualenti: licet absq suo pleulo ⁊ labore: itõ
indecẽtia talis lucri nõ cõtinet simpliciter
indecẽtiã vl' iniusticiã: sꝫ potius quandam
equalitatẽ. Et huius opinionis ẽ Lau. pꝰ
Jo. de ligna. dicẽs q iste casus licitꝰ ẽ nõ
solũ pter periculũ qd plerũq subit: sꝫ etiã
vt subueniat' salarijs ministroꝶ ⁊ pensio/
nũ: ac vt nõ frustra ponat opas ⁊ sudorem
in alioꝶ vtilitatẽ. Satis etiã ꝯcordat san/
ctus Bernardinꝰ ĩ tractatu de ꝯtractibus
vbi dic'. Credo saluo meliori iudicio: q qñ
tali cãbienti qui de hoc facit artẽ imminet
circa hanc artẽ expense pensionũ operarũ
salarioꝶ factoꝶ ⁊ discipuloꝶ: insup circa
pericula ⁊ labores sicut plerũq talibꝰ con
tingere solet: q tunc nõ obligat' ad restitu
tionẽ. Secus aut de eo qui hãc exercẽs ar/
tem pterea non iminent sibi pericula: nec
habet inde labores nec expensas ex quibꝰ
rõne interesse posset inde lucꝶ sumere sm
Baldũ. etiã ex' de plus pe. c. j. Pone casum
q mutuo campsori in antherpia centũ pro
xc. que mihi dari faciet rome: talis quidez
ꝯtractus ẽ licitꝰ iuregentiũ ⁊ necessariꝰ ac
naturali rõne inuentꝰ: eo q campsor subijt
pericula maris ⁊ dãna nuncioꝶ. ff. de v. ob.
l. qui rome. §. calũnieris. Et si campsor plꝰ
aliquid lucrat': ex iusticia qdẽ ⁊ licite lucꝶ
sumit: q: industria accedit rei licite: vt no.
ff. ad. l. fal. l. si heres. Licitũ ẽ etiã numerã
ti decẽ pacisci q reddant' nouẽ tñ q: minu

ere sortẽ nõ est peccatũ: augere autẽ sic. Et est
textus notabilis. ff. si cer. pe. l. roga. §. si ti
bi. Secũdo rõne patrie põt in talibꝰ casibꝰ in/
teruenire lucꝶ tam ex pte dantis q̃ ex par
te recipientis: cuiꝰ ratio est: q: moneta cõ/
muniter plus valet in terra ppria q̃ alie/
na: ⁊ ideo si pura ⁊ sola rõne cambij pro/
pter monetã plus valentẽ ĩ ppria patria q̃
aliena lucꝶ interueniat: nõ credit' ibidem
vsura. Exemplũ primi casus: Si qs coloni
ensis mille coronas francie intẽdebat fer/
re parisius ⁊ ibidẽ cambire vl' expendere:
inueniẽs autẽ campsorẽ in patria sua tabu
lã cambij habẽtem parisiꝰ cui tradit easdẽ
quasi parisius eas cãbiens ac p ꝯsequens
ad forũ cambij illiꝰ tradẽs: tũc si nihil ali
ud intẽdit nõ est ibidẽ vsura licet p easdẽ
coronis plus recipiat q̃ colonie valeant.
Si tamẽ p hoc q eas colonie parus tradi/
dit ⁊ postea parisius recipit lucꝶ intende/
ret acquirere: tũc illa traditio mutui rõnẽ
induceret ⁊ vsura esset. Exemplũ autẽ secũ/
di sumendũ ẽ cõtrario mõ: qd tamẽ frequẽ
tius accidit: verbi grã. Parisius existens
indigeo pecunia in colonia: do tibi parisiꝰ
centũ coronas ⁊ tu mihi facias cõsignare
p litteras tuas in colonia centum ⁊ quin/
decim florenos renenses: tunc licet tu lu/
creris inde scz qnq florenos cũ centũ coro
ne faciant. cxx. florenos: tamen talis ꝯtra/
ctus ẽ licitus: tũ q: est quedã pmutatio nu
mismatis ad numisma: nõ rõne pecunie q̃
de se fructũ nõ parit: sꝫ rõne patrie superue
nit lucꝶ: tum q: est ad vtilitatẽ vtriusq: ne
q enĩ sine tali cambio mercantie exerceri
possũt: tũ etiã rõne interesse: sicut de expẽ/
sis rõne custodie dictũ est. Concor. Jo. de
lignano ⁊ Lau. Tertio rõne monete põt ĩ
teruenire lucꝶ: nam quedã sunt monete q̃
nõ solum ĩ patria ppria sed quasi vbiq ma
iorem habẽt valorẽ seu cursum q̃ alie mo/
nete: ita q verisimilit' tales monete citius
ascendent in valore: vel saltem diminutio
valoris illarum minꝰ est formidabilis: talẽ
igit' pecuniã habens ac in thesauro recon
dere deliberans: posset ab alio requisitus
ad vendẽdũ in eo casu recipe de eadẽ pecu
nia aliquid vltra cõmunẽ valorem tũc oc/
currentem. Verũtamẽ sm Alex. lombar.
si monetam emens dat plus pter tẽporis
dilationẽ vl' minꝰ pter tpis anticipationẽ
tũc ꝯtractꝰ nõ ẽ licitꝰ: psertim si sic emens
cõsueuit lucrari: q: videt' eẽ mutuũ indirectũ
Si tamẽ esset pbabile dubiũ: tũc rõne du/

bij pbabiliter vel cōmuniter accident⁹ cō/ tractus excusaretur. Hic queri potest: c vtrū mutuans certam monetam quā veri similiter credit tēpore solutiōis magis va/ lituram: tandē recipiēs eandē summā eius/ dem monete iam facte maioris valoris cō/ mittat vsurā. Ad hoc dicendū q si verisile erat q̄ p̄ciosior fieret: tunc si creditor erat pecuniam seruatur⁹ nō cōmittit vsurā. Si vero nō essz seruatur⁹: tūc si debitori liber tatem aufert se liberandi cōmittit vsuram: quia se voluit exonerare ⁊ debitorē onera/ re. Si denicꝫ talē libertatē nō aufert: tunc nō est vsura si nō habz intentionē corrup/ tam scz si magis vellet q debitor ante tem pus solueret ne oneraret. Tertio denicꝫ cambia dicunt casualia que noiant a qui busdam cambia grossorū: de quibus dicit sanct⁹ Bernardin⁹ de cōtractibus q cele/ brat hoc modo. Indigeo in florentia decē libras grossorū ⁊ ibi recipio p illis a cam/ psore. c. ⁊. vj. florenos aut plus vl minus: fm q tūc plus vl min⁹ in florentia valent decē libre grossor: dehinc ad vnū mensem teneor sibi tm̄ restituere quantū infra decē dies a die ptractus valebūt decē libre gros sor in venetijs: que licet aliquando valent minus: tn̄ cōmuniter valēt plus: ⁊ ideo ex ercent ista cambia vt sic lucrent qui cōtra/ ctus est oīno illicitus vtpote existēs ptra/ ctus mutui cum intentione recipiendi vl/ tra sortē ponens se vt in plurib⁹ in lucro: ⁊ ideo dubiū nō excusat ibidē ab vsura: hec breuiter patent de cambijs. Ad laudē.

De vsura quid sit ⁊ cur obligat ad restitutionē: ac vtruz in aliqua lege vel aliquo casu cōcedit vsura vel permittitur: Sermo. XL

Non furtū facies.

n Exo. xx. Merito dic. ps. lvij. de vsurarijs obstinatis. Furor illis fm similitudinē serpētis: sicut aspidis surde obturantis aures suas que nō exaudiet vocem incantātium. ⁊c. Usurarius em̄ merito aspidi cōparat: q: ad vocē predicator ⁊ pfessorū obturat au/ res suas: ne forte alliciat ad restitutionez: obturat inquā terra id est cupiditate terena: ⁊ cauda id est spe vite longioris ⁊ amore re linquende posteritat⁹: cuius pecunia filiis ē morsib⁹ aspidis: q: pcussus ab aspide q̄si delectat⁹ in somnū vadit ⁊ p suauitatē so/ porus moritur: eo q tunc venenū latent per omnia membra diffundit. Sic qui recipit sub vsura pecuniam sub tēpore quasi bene ficiū sentit: fꝫ vsura per omnes facultates eius decurrit ⁊ totas indebituz obligatas a puertit. Ad cui⁹ cautelam salutiferā pri mo queri potest quid sit vsura. Ad hoc re/ spōdet Ambro. xiiij. q. iij. c. plericꝫ: dicēs: Quodcūcꝫ sorti accidit vsura ē: siue sit pecu/ nia siue esca vestis spēs ligna seruitiuz: vt pꝫ in omnib⁹ capitulis eiusdē q̄stionis. Et accipit hic sors pprie p debita quantitate rei mutuate in materia occurrenti. Et sub/ intelligit ex pacto vl etiā intētione p̄cedē/ te pcomitāte vl subsequēte put pri⁹ expo/ sitū est: vñ pmittit vsura sola intentiōe cor rupta ex pte creditoris: qui non mutuasset p̄ncipalit nisi pter spem lucri: in quo ca/ su tenet creditor totū sic receptū restitue/ re quacūcꝫ intētiōe illi dederit debitor: vt ex de vsur. c. consuluit: in glo. Unde dicit Alex. de hales in. iij. pte sūme in expositio ne euāgelicor p̄ceptor: q fm humanas q̄ dē leges sola volūtas nō facit vsurariū: q: lex humana manū cohibet nō animū: sed fm legē diuinā que cohibet animum: sola voluntas facit vsurariū. Qu si queritur cui applicabit restitutio mētalis vsure. Re spōdet ad h Antho. archiepꝫ flore. in tra/ ctatu restōnū di. q aliq̄ dicūt acceptū vltra sortē i vsura mētali tm̄ illi restituat nō debe re q̄ dedit: q: volūtarie illō a se abdicauit: nec tn̄ sibi retinere dꝫ: q: p legē dinā acce/ pit: fꝫ erogari dꝫ paupib⁹. Sꝫ q: illa rn̄sio min⁹ sufficiēs videt: iō magis dicēdū ē: q si mutuū recipiēs dedit illō ex liberalitate p modū donitiōe recipiens h certitudinalr sciēs nō tenet restituere nec ēt paupib⁹ da re ex p̄cepto h ex cōsilio: fꝫ tm̄ tenet de sua corrupta intētiōe penitere. Qō si dedit rōne mutui p̄ncipalr: tūc non abdicauit illō a se volūtarie fꝫ pditionate: ne. s. mutuās repu taret se grauatū ⁊ alter igratū ⁊ sic alia vi ce nō inueniret mutuū: ⁊ tunc dꝫ restitui qō dedit mutuāti. Uñ dr i directorio iuris: q vsurari⁹ mētalis īducēdus ē in foro peni/ tētiali vt restituat p. c. psuluit: ex de vsur. Et subdit q lꝫ i foro iudiciali nō ē puniendus tāq̄ vsurari⁹: tn̄ i foro eccle iudicād⁹ ē male agere: ⁊ īducēd⁹ ē nō pellēdus: vt sic accepta restituat: q: q̄ ad deum reuera vsurarius ē: hoc in glo. in dicto. c. consu/ luit. Uerūtā potest sperare mutuās illud

ad qḋ tenet̄ mutuū recipiens: q̄ in consi/
mili casu necessitatis tenetur sibi dare mu
tuū: etiam si prius illi nō mutuasset: nō ta/
men licet hoc sperare ex vi mutui sed tātū
ex charitate mutuū accipientis: quia mu/
tua beneficia charitatem accendūt: tamen
si hac intentione mutuū traderet: tunc illi
meritoriū nō esset: quia nō poneret in deū
finem suū: contra illud. Luc. vj. Mutuū
date nihil inde sperātes: scʒ ab homie sed
B a deo. Secūdo queri potest: quare vsura
est peccatū ꝛ obligat ad restitutionē. Ad h̄
dicendū s̄m Alex. de alexan. q̄ hoc est p/
pter multas ratiōes. Primo quia facit cō
tra naturā mutuate rei scʒ pecunie que nō
parit fructū. Secūdo quia facit contra fi/
nem intentiōis pecunie: nam vt dicitur. j.
Politice. pecunia fuit inuenta vt per eam
fieret cōmutatio rei inter vendētē ꝛ emen/
tem ꝓpter necessaria vite: ꝛ nō vt pecunia
pecuniaʒ augeat sicut facit vsurari⁹. Ter/
tio quia facit cōtra naturā contract⁹ mu/
tui qui debet esse gratuit⁹: iuxta illḋ. Mu/
tuū date nihil inde sperantes. Quarto: q̄ꝛ
possidet̄ sine titulo: quia dominiū illi⁹ nō
transfert̄. Titulus autē hic vocat̄ iustum
initiū vl̄ causa possidēdi: vt emptio vendi
tio vl̄ donatio. Ad cui⁹ euidentiam sciēdū
q̄ tribus modis transfert̄ dominium. Uel
enim transfert̄ ꝑ naturā vt in successione:
quādo scʒ res deuoluit̄ a patre per mortē
in filios: qḋ nō est in vsura vl̄ dolo libera/
litatis mere: vt in donatiōe: qḋ etiā nō est
in vsura quādo p̄cedit intentio vel pactuʒ
īterponit̄ aut exactio subsequit̄: vl̄ fit trā/
latio rōne iuris: sicut equitate in venditio
nibus ꝛ ꝑmutationibus: qḋ etiā nō est in
vsura. Insup q̄ꝛ res mutuata statim fit illi
us cui mutuat̄ ꝛ eius stat periculo: hic val
de iniquū est q̄ ex re aliena stāte alteri⁹ pi/
culo velit habere lucrum. Porro sanctus
Tho. scda 2ᵉ. q. lxxviij. sup hac q̄ōne rn̄det
dicēs: q̄ accipe vsurā p pecunia mutuata ē
s̄m se iniustū: quia vēdit̄ id qḋ nō ē. Pro
quo sciendū q̄ q̄dam res sunt quarū vsus
est ip̄aꝝ rerum cōsumptio: sicut vnū consu
mit̄ eo vtendo ad potū: ꝛ triticū ad cibuʒ:
vnde in talib⁹ nō debet seorsum cōputari
rei vsus ab ip̄a re: sed cuicunq̄ conceditur
vsus ex hoc ip̄o cōcedit̄ res: ꝛ ꝓpter hoc in
talibus ꝑ mutuū trāsfert̄ dominiū. Si q̄s
ergo seorsum vellet vendere vinū ꝛ seorsū
vsum vini: bis vēderet eandem rem: vl̄ vē/
derʒ id qḋ nō est: ꝛ sic manifeste peccaret ꝑ
iniusticiam. Et simili rōne cōmittit iniusti/
ciā qui mutuat vinū vl̄ triticū: petens sibi
duas recōpensationes: vnam quidē resti/
tutionē equalis rei: aliā vero p̄ciū vsus
qḋ vsura dicit̄. Quedā vero res sunt qua
rū vsus nō ē ip̄a rei consumptio sicut vsus
dom⁹ est inhabitatio nō autem dissipatio.
Et ideo in talib⁹ seorsū pōt vtrūq̄ cōcedi:
puta cū quis tradit alteri dominiū dom⁹ʒ
reseruato sibi vsu ad aliqḋ temp⁹ vel econ
uerso: ꝛ ꝓpter hoc homo licite pōt accipere
p̄cium p vsu dom⁹: ꝛ p̄ter hoc petere do/
mū cōmodatā: sicut pʒ in conductiōe ꝛ lo/
catione dom⁹. Pecunia s̄m ph̄m. v. ethi.
ꝛ. j. Pol. principaliter est inuenta ad faci/
endas cōmutationes: ꝛ ita ꝓprius ꝛ princi
palis vsus eius est ip̄ius cōsumptio vel di
stractio s̄m q̄ ī cōmutatiōes expēdit̄: ꝛ p/
pter hoc s̄m se ē illicitū p vsu mutuate pe/
cunie p̄ciū accipe qḋ ē vsura: ꝛ tenet̄ ea re
stituere sicut alia iniusta. Et addit Alex. d̄
hales in. iij. pte sūme in tractatu p̄ceptorū
decalogi ī expositione sexti p̄cepti q̄ si eo
modo q̄ licet cōcedere equū vel domū pro
lucro: posset etiā cōcedi pecunia vinū triti/
cū ꝛ silia in quib⁹ vsura cōmittitur. i. q̄ vsu
suo p̄ncipali cōsumūt̄ vl̄ distrahunt̄: tunc
nō esset vsura si cōcedens aliq̄d reciperet vl/
tra sortē. Nam in locatione nō transfertur
dominiū ei⁹ qḋ locat̄: qḋ si fieret in pecu/
nia ꝛ alia re senebri: vtpote q̄ tm̄ cōcederet̄
ad pompā ꝛ ostentationē nec ad aliū vsuʒ:
tūc liceret vltra sortē recipe: q̄ꝛ non trans/
ferret̄ ei⁹ dominiū. Preterea si vsus pecu/
nie vl̄ similiū reꝝ in quib⁹ vsura cōmittit̄
in se pareret fructū ī locatiōe vbi manet do
miniū circa cōcedentē: tūc etiā liceret p ea
recipe vltra sortē: licet etiā talia nō deterio
rarent̄: q̄ꝛ p vsu vasoꝝ auri ꝛ argenti pōt
aliq̄d recipi in locatione licet nō deterio: ā
tur: vt dicit Richar. Tertio p̄ncipaliter q̄/
ri pōt: vtrū in aliquo casu cōtract⁹ vsurari
us ab aliquo iure vl̄ lege sit cōcessus vl̄ per
missus. Ad hoc dicendū s̄m magistꝝ Be/
rardū de senis ordinis heremitaꝝ quē re/
citat Jo. an. in suis mercurialib⁹ in regula
peccatū: q̄ duob⁹ de causis malū ꝑmitti pōt.
Prima ē ꝓpter bonū qḋ inde orit̄. Secun
do ꝓpter mai⁹ malū qḋ inde vitat̄: q̄ tamē
ꝑmissio admittit̄ in lege vl̄ iure ciuili: non
aūt naturali diuino vl̄ etiā canonico. Uā
dicit glo. ex̄ ne cle. vl̄ mo. in. c. iij. q̄ multi/
plex est recompensatio. Quandoq̄ enim
compensatur minus malū vt maius euite/

tur: ⁊ hec compēsatio penitus inhibetur: xiiij.di.c: q alt. vbi tangit de Loth q̄ tradere voluit filias ne ɔmitteret vitiū sodomiticū: qđ ibidē ꝓhibet nisi forte fieret in vna eadēq ꝑsona: vt.xiij.di.c.j.⁊.ij.tūc ei min⁹ malū est eligendū: vt ibidē ꝓsequit longo ꝓcessu. Qñq vero malū ɔpensat ꝓpter seq̄lam alicui⁹ boni: vt cū quis committit furtū vt pascat paupes vel subtrahit vxori debitū ꝓpter ɔtinentiā: vel facit cōtra votū vel matrimoniū vt aliq̄ christiana efficiat: ois talis ɔpensatio inhibet: vt in dictis ɔcordantijs: ⁊ plane pȝ. xxx. q.j. c.nosse.xxxij.q.iiij.c.nō sūt.xxxiij.q.v.c.si dicat: q̄ tria capitula sunt multū notanda. Qñq ꝓinde ɔpensat damnū corꝑale propter bonū spirituale: ⁊ hec ɔpensatio similiter ꝓhibet: vt.l.v.di.c.si euāgelica. Qñq ꝓterea cōpēsat dānū corꝑale ꝓpter bonū corꝑale: vt cū femina amittit florē virginitatis vt ei recōpenset ī fructu sobolis: ⁊ hec nō reprobat: vt.xxxij.q.v.c.tūc saluabit. Qñq et relaxatio iuris ecclīastici recōpensat ꝑ acquisitionē aliquoꝝ: ⁊ hec similit admittit qñ scȝ ē tm̄ ius ecclīasticū. xxxiij.q.iiij.c.ipa pietas. V.itē inquiunt. donatiste. Qñq deniq illicita cōio alicuius recōpensatur ꝑ acquisitionē plurium: vt.ij.q.j.c.multi. Ex quib⁹ oīb⁹ colligi potest q ius canonicū vel ecclīasticū nō admittit q sub ɔpensatione boni malū sit faciendū id est illud qđ est de genere maloꝝ: qđ

C alſs eēt malū nisi canonis auctē excusaret vt pȝ ꝑ ɔtraria signata. Ad euidentiam vero ꝑmissiōis legis ciuilis q̄ scȝ vsuras exerceri ꝑmittit sciendū ē fm magistrū Berbar. vbi supra q triplex est ɔcessio iuris. Prima est ɔcessio iuris remouēs punitionē ⁊ dimittēs penā: fm quē modū scribit beat⁹ Greg. angloꝝ epīs: vt habet di.iiij. c.deniq. vbi subdit. De ipa vero die dominica.s.quadragesime hesitam⁹ quid nā dicendū sit: cū oms laici ⁊ seculares illa die plus solito ⁊ ceteris dieb⁹ accuratī⁹ cibos carniū appetant ⁊ nisi nona quadā auiditate vsq ad medias noctes se ingurgitēt: nō aliter se hui⁹ sancti tēporis obseruationem suscipe putāt: qđ vtiq non rationi ſ voluptati: imo cuidā cecitati mentis ascribēdū est: vnde nec a tali ɔsuetudine auerti possunt: ⁊ iō cū venia suo ingenio relinquēdi sunt: ne forte peiores exigant si a tali ɔsuetudine ꝓhibeant. Ut em̄ ait Salomō. Qui

Prouer.30 multū emungit elicit sanguinem: hoc ibi.

Hec q̄ indulgētia fm Greg⁹. in dicto.c.fuit simplex ꝑmissio ꝑ solā indulgentiā pene nec loquit ibi de venia culpe: ⁊ hoc modo ꝑ simplicē ꝑmissionē ɔcedit ius ciuile contractū vsurariū: qz nō punit eū ⁊ hec videtur fuisse intentio Aug. quādo dicebat in li.de li.ar. Uidet mihi legē istā que populo regendo scribit recte ista ꝑmittere: ⁊ diuinā ꝓuidentiā vēdicare sicut Iustinian⁹ imperator ꝑmisit vsuras cētesimas ⁊ sexagesimas. De quo dic Alex.de hales.in.iij.parte: q iustinian⁹ ꝑmisit cōpatiua ꝑmissione leuissimas vsuras: qz vidit homines imperij sui esse prauos ⁊ pronos ad dandum ad vsurā: ⁊ sic ꝑmisit min⁹ malum vt euitaret maius malū: sicut etiā leges ꝑmittūt meretrices. Ratio hui⁹ ē: qz licet iura ciuilia reperiant etiā in lege naturali fundata sicut omnia alia: tum qz ius ciuile officiū habet a lege nature dirigere.s.in cōmune bonū fm q ɔgruit hūane societati ciuilis viuēti fm quē modū cōe bonū hȝ nutriri: ɔseruari ⁊ ꝓmoueri ꝑ legalē iusticiā ⁊ ꝑ ciuilem amicitiā: ⁊ hoc solū officium sufficit ei. Et qz in vsurario ɔtractu sit volūtas recipientis ad vsurā ɔditionata saltē licet nō absoluta: ex quo nō ɔtingit ꝑ eam euident predictam amicitiā impediri: ideo ꝑ aliquā ꝓhibitionē ⁊ penā tali ɔtractui desinit obuiare: relinquēs eū diuino iudicio puniendū. Ex his etiā pȝ q lex ciuilis ꝑncipaliter ⁊ ꝑ pene ɔminationē illa vitia ꝓhibet q̄ possunt impedire domesticā ⁊ ciuilē amicitiā. Ius ergo ciuile se hȝ vniformit ad omnes casus vsure fm hanc ꝑmissionē: qz in oīb casu ꝑmittit. Ius vero naturale diuinū ⁊ canonicū vniformit se hñt negatiue ad oēs casus vsurarios: qz pari rōne sicut in vno casu sic ⁊ in quolibet ꝓhiberi debet: cum de sui natura vsura sit mala. Et huius sententie ē Jo.an.in mercu.in regula: peccm̄ arti. iiij. Et ī hoc etiā ɔcor.cōiter oēs doctores. Cū eīn aliqui casus a doctorib⁹ eximi videātur ab vsura: tūc nō intelligendū ē q ī illis casib⁹ cōmittat vsura: sed q in eis ꝑma facie dūtaxat aliquid simile ɔcurrit. Cū eīn vt dicit Alex.de hales in.iij.pte. Usura q̄ se sit quid malū: iō ipa remanēte sub rōne illiciti ⁊ mali: nullo mō cadit in ea dispensatio: vt clare pȝ extra de vsu.c.sup eo. vbi subdit Alex.papa.iij. Cum vsuraꝝ crimē vtriusq testamēti pagina detestet: super ſ dispēsationē aliquā posse fieri nō videm⁹: qz cū scriptura sacra ꝓhibeat ꝑ alteri⁹ vi/

ta mētiri: merito plus ꝓhibendus ē q̄s ne etiā ꝓ redimenda vita captiui vsuraꝝ crimine inuoluat. Ex quib⁹ verbis colligit̄ p̄mo q̄ nō est aliqua dispēsatio posita in vsura. Secūdo q̄ nec ꝓ sustētatiōe viduarū pupilloꝝ vl' quorūcūq̄ alioꝝ aliquo modo licitā sit dare mutuū ad vsurā: sic̄ quidam falsissime fabulant̄: ar. .j.q.j. c. nō est putāda. xxxij.q. viij.c. vnico: p̄sertim cum n̄ nō liceat ꝓ redemptiōe captiui. Et si q̄s dicat q̄ etiā eccl'ia pmittit .i. nō punit vsurā scʒ occultā ⁊ palliatā. Dicēdū q̄ hoc verū est in foro ꝯtentioso: eo q̄ nō pōt oīa corrigere: punit tā in foro ꝯscientioso: ⁊ ꝓhibens detestat̄ in multis locis ⁊ vsuram manifestā acriter punit vt postea videbit̄. Insup licet ius ciuile relinquit vsurarium ꝯtractū ꝓhibendū ac puniendū iuri diuino ⁊ canonico: q̄bus magis incūbere videtur: īplicite tamē etiā ꝓhibet vbi dicit: q̄ sacre leges nō dedignāt̄ imitari sacros canones: sp̄aliter in matrimonijs ⁊ vsur̄: vt in auc̄. vt clerici apud ꝓp̄ios ep̄os: col. vj ij.q.iij. §. hinc colligit̄. Et hec patent extra de noui ope. nun. c. intelleximꝰ: in glo. Sʒ s̄m canones nō p̄ht exigi: ḡ nec s̄m leges. Dicat impator se amplecti quattuor cōcilia vniuersalia adeo vt p ea suis legibus derogetur: ⁊ sic mādauit seruari ea q̄ in Niceno ꝯcilio ꝓhibita sūt: qd̄ est vnū de illis quattuor. In quo ꝯcilio ꝓhibita est etiā vsura: vt plane pʒ di. xlvij. c. q̄m: ⁊ sic in hac ꝑte leges oēs abrogate sunt. Secūda x̄o ē concessio addēs ꝓhibitionē: que idē ē q̄ permissio tollens impedimentū: s̄m quē modum inter nos iudei habitātes in sui rit⁹ obseruātia pmittunt̄: ita q̄ liberā habeāt licentiā obseruādi ritus eoꝝ ⁊ festa: vt plane pʒ. xlv. di. c. qui sincera: vbi ꝓhibet eos in talib⁹ impedire. Sed hāc ꝯcessionē ius ciuile nō indulget vsurario ꝯtractui: quia nō tollit impedimēta ꝯtra ꝯtractū vsurariū q̄ facit ius canonicū vl' statuta ciuitatū aut dn̄oꝝ ꝯtra eundē turpē ꝯtractū. Tertia deniq̄ ē ꝯcessio p̄stans fauorē ⁊ subuētionē atq̄ iuuamē s̄m quē modū eccl'ia ꝑmittit clericū a seculari ptāte quoq̄ occidi. Que ꝯcessio se hʒ per additionē ad scd̄aʒ: quēadmodū secunda ad p̄imā. Nā in ista ꝯcessione nō tm̄ subtrahit̄ cōminatio pene sic̄ in p̄ima: nec tm̄ tollit impedimētū per qd̄ occisio clerici posset īpediri sic̄ in secunda: s̄ etiā p̄stat̄ iuuamē: qd̄ non fiebat in p̄dictis. Clerici enī qui morte dign⁹ est ecclesia degradat ⁊ punit: tradēs illum in manus iudicis secularis vt occidat̄: iuxͣ illud j. Coꝛ. v. Ego iudicaui tradere huiōi hominē sathane in interitū carnis vt sp̄us saluus fiat. Deniq̄ licet q̄dā doctores iuris ciuilis dicāt: q̄ s̄m leges vsura pmissa est: tamē hodie p clem. de vsur̄. c. ex graui. §. fi. hoc teneri ꝓhibitū est: vbi habet̄ q̄ tenēs hanc opinionē q̄ ad vsurā dare nō sit peccatuʒ tanq̄ hereticus iudicari ⁊ puniri debet: s̄m Antho. de butrio super rubrica de vsur̄. in fi. Ad laudem dei omnipotētis.

De malis tp̄alibus ⁊ vsura prouenientibus ⁊ etiā corporalibus. Cur etiā ius ciuile nō punit sʒ ius canonicū acriter punit: Ser. XLI.

On furtum facies

Exo. xx. Uiso vtcūq̄ q̄ nulle leges nulla iura velint admittere pestē hanc pessimā vsurarie prauitatis. Jam ꝯsequēda est huius detestationis rō que citius agnoscit̄ dum infinita mala que exinde sequūtur subtilit⁹ inuestigent̄. Quoꝝ numerositas ad maiorem euidentiā ad tria genera maloꝝ ē reducenda: que scʒ in populis ex vsuraria prauitate cōsueuerūt superuenire: maxime si publica sit: q̄ sūt mala tp̄alia: corp̄alia ⁊ sp̄ualia.

Primo nāq̄ ꝯtingunt exinde multa mala tp̄alia: vt plane pʒ p̄mo in pignoꝝ destructione: cū multa pignora q̄ publico vsurario dant̄. s. vestes lanee ⁊ linee ac alia suppellectilia cōsumunt̄ a tineis: roduntur a murib⁹: vel destruunt̄ alijs diuersis modis. Secūdo pʒ in pignoꝝ p̄scriptiōe: q̄ȝ sepe contingit q̄ ꝓ mutuo pign⁹ ponēs in breui sperat illud redimere nec tamē cessat transire tempus: p̄tolabit̄ annus: ⁊ sic superuenienib⁹ impedimētis quottidianis tādem in p̄scriptionē transit: ⁊ sic ad minus p̄cium perdit. Tertio pʒ in denarioꝝ aut substātiarū cōsumptione: q̄ȝ vsura paulati̅ pecunias ⁊ substātias ciuiū aufert ⁊ ꝯgregat sibi: ⁊ p ꝯsequens quottidie p hoc augmentant̄ numero pauperes ⁊ mendici: debilitant̄ ecōtrario mercatores ⁊ mechanici: ⁊ per cōsequens paulatī deperit quotidianū lucrū artiū ⁊ mercantiarū. Quarto pʒ in denarioꝛū ac diuiciaꝝ reductione ad vnū locū p̄sertim extraneū. Nā pigno-

ra pscripta plerumqz transmittere solent ad alias partes vbi charius vendant. Denique regulare est qz quanto diuitie ac denarij ad pauciores et pauciora marsupia reducunt: tanto peioris status ciuitatis et terre iudicium est: sicut nature deficientis et in breui morituri hominis apertissimu signu e: cuz calor naturalis extremitatib⁹ membrorum derelictis et solu ad cor et ad ipa interiora reduci videt: vnde vitium vsure plerosqz tanta replet insania: qz eos seuos et impios reddit no solu ad alienos sed etia ad proximos consanguineos etia fratres quos videns habere domu vel aliam rem gratam in dolo subuenit mutuo: re concupita pro pignore recipiens: excrescenteqz fenore videt fratre no posse pignus redimere: iuridice rem ipaz inuadit et fratre fraudulenter spoliat. Tanta est etiaz audacia hui⁹ vitij qz gloriatur vsurari⁹ se spoliasse et excoriasse pauperes et mendicos. Ad que Dauid
ps.51. ait per increpatione. Quid gloriaris in malicia: id est in pecunia male acquisita: q potens es iniqtate. i. in vsuraria prauitate tota die id est incessanter iniusticia id e iniustu contractu et lucrum cogitauit lingua tua id e cogitatioes expressit formado verba iuxta cupidinez cordis: sicut nouacula acuta fecisti scz opere dolu. Tria nanqz considerant in nouacula. Primo occultat aciem in se: sic vsurarius occultat i corde suo malaz intentione. Secundo prius q radat acuit super lapide oleo vnctu: sic adulatio maliciosa precedit vsurarium contractum Tertio cu ea abraduntur pili: id est paulatim auferunt bona temporalia quasi insensibiliter: et ideo vsurari⁹ fur dicit artificiosus imo latro perniciosus. In cui⁹ argumetuz dicitur Matth. xxi. qz iesus intrauit i templu dei et eiecit omnes ementes et vedetes in templo et mensas numulariorum subuertit et cathedras vendentiu columbas et dixit eis: Scriptu est scz Esaie. lvi. Domus mea domus orationis vocabitur: vos aute fecistis illam spelunca latronu. Spelunca vero latronu dicitur esse locus vbi aggregantur spolia que rapiunt. Ecce quia domin⁹ numularios vocat latrones: qui p munusculis fructuu et consimiliu pecunia mutuo dabant vt offerent in templo. Nimirum cuz aliquo modo furib⁹ et raptoribus deteriores sint: et hoc quadruplici ratione. Primo ratione familiaritatis: peior eni et detestabilior est fur et latro domesticus q alien⁹.

Unde domin⁹ ad iudam. Si inimic⁹ meus maledixisset mihi sustinuissem etc. Nulla e ps.54.
enim ad nocendu efficacior pestis q familiaris inimic⁹. Secudo rone assiduitatis: eo qz vsurarius semp die noctuqz boles expoliat: in pascha: in parasceue sancta: i missaru solennijs: et nunq ab hac preda requiescit otiosus. Tertio rone sagacitatis: qz cu maiori malicia re aliena vsurpat q fur vel raptor: eo qz compellit voluntate eius q mutuum recipit ad consentiendu in tale rapinam: ac per hoc simulat nulla iniusticiam inferre proximo suo. Quarto rone securitatis: quia rem aliena vsurpat sine timore vsurpationis et ea detinet sine timore repetitionis: etia si public⁹ vsurari⁹ fuerit. Fur aute et latro hoc sine timore facere no possunt. Hic incidetaliter queri pot: cu vsu- B
rarius sit fur et latro vt dictu est: cur iudex secularis patiat eos viuere: no aute fures et latrones: cu enim vsurarij publici manifeste sint mali et iniusti videt iudex facere contra pceptu illo. Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Econtra vero iudex ecclesiasticus se plus intromittit de pena vsurarioz q aliox furu. Ad hoc respodet Alexa. de hales in. iij. parte in expositione euangelicoz preceptoz: qz iudex secularis rempublica gerit quatuz ad temporalia: et io quis vsurari⁹ sit fur: tamen qz fur e domestic⁹ et no furat p violetia: ac etia qz ex illi⁹ furto puenit aliqua vtilitas reipublice qtu ad tpalia: ppter h vsurarios pmittit viuere cu tn alios fures puniat. Ecclesiastic⁹ aut iudex se plus intromittit de penis vsurarioz: qz subtili⁹ respicit et psequit eos ppter damnuz spuale qd accidit i vsura. Et qz vsurarij de inhonoratioe et otemptu dei sibi fecerit officiu et modu viuedi. Vn intra hac peste detestatur eccl'a. qz etia prohibet p mutuo quecuqz vo palliato vl interptato: in q datarat vtra otigere pt dare vilissima munuscula fructuu vl escaz aut etia quecuqz comodu: ly videat minimu phibet vltra sorte deducere i pactu: reputas illo ta q detestabile furtu et iudica s de necitate salutis eius restituedu: vt sic penit⁹ elidat caput. i. initiu hui⁹ lamee. Alioqn sic iquiet⁹ cacer qlibet tpe die hora et puncto fen⁹ vsurarij sdm paupez rodit: et qd mirabili⁹ e cuncta illi⁹ bona detes hre videt. Na numi illi⁹ detes hnt: sicut frumeta: vinu: oleu et silia: qz p mutuu comedut alioz egenoz domos vineas vestes segetes arua: et cucta illoz boa osumut

imo qd crudeli⁹ ē: comedunt eoꝝ carnes ꝛ ossa bibūt ꝛ sanguinē eorū: vt i psona taliū merito dicat Job eiusdem.iij. Qui me comedūt nō dormiūt ꝛ p̄ multitudine eorum ↄsumit̄ vestimentū meum. Hic queri potest: vtꝝ ergo nō liceret alicui mutuāti deducere i pactū cū eo cui mutuat: ꝙ scȝ alio tēpore ↄsimilē sibi mutuationē faciat: presertim cū equū esse videat̄: vt seruitiū pro seruitio ꝛ grām ꝑ gratia reddat: vt extra d testa.c.cum in officijs. Et in glo. ff.de pet. here.sed ꝛ si.§.ↄsuluit. Et per ↄsequēs licitum videt̄ ꝙ hoc in pactū deducat̄. Ad h̄ respōdet glo.fi.in.c.si feneraueris.xiiij.q.iij.ꝙ ꝑ gratia mutui impensa nō pōt iuste exigi amplior grā aut aliud ꝙ̄ grā. Nam si ex debito iusticie grā exigat̄: gratia nō est grā sed potius grē venditio vel grē cōmutatio dici debet. Uñ dicit Alex.de hales: i iij.pte ꝙ mutuans quidē illud sperare pōt ad qd accipiens obligat̄: q: in ↄsimili casu necessitatis tenet̄ accipiens similit̄ mutuū illi dare q̄ dedit ei: etiam si prius nō dedisset: nō tamē hoc potest ex vi mutui ſ ex charitate mutuū recipientis. Mutua nāq3 beneficia charitatē accēdūt. Cōcedi potest igit̄ ꝙ mutuās in cōsimili casu mutuū sperare valeat ab eo q̄ mutuū recepit: q: ad h̄ ali⁹ obligat̄: si tamē hac intētione mutuū tradit nō est sibi meritoriū: q: nō ponit deum finē mutui: ꝙ si in pactū deducit iā est vsurariū. Idem sentit Tho.scda 2ᵉ: q.lxxviij. dicēs: ꝙ quicūq3 ex pacto tacito vl̄ expresso ꝑ mutuo aliquid acceperit cui⁹ preciū pecunia mensurari posset peccat cōtra iusticiā: sicut qui ꝑ mutuo pecuniam accipit vltra sortē: potest tñ exigere ꝑ mutuo recōpensationē eoꝝ que pecunia nō mensurāt̄: puta beniuolentiam ꝛ amorē quasi ex debito. Sed tali debito nō cōpetit ciuilis obligatio ꝑ quā inducit̄ necessitas vt non spōtanea recompēsatio fiat: hec ille. Baldūs de perusio. C.de vsur.l.j. dicit ꝙ obligatio vsuraꝝ ideo ꝓhibita est: quia talis obligatio aut dicim⁹ ꝙ ↄ̄bitur re aut ↄsensu. Si dicim⁹ ꝙ ↄtrahit̄ re: hoc ē falsuȝ. ff. si cer.pe.l.rogasti.§.si tibi. Si vero dicim⁹ ꝙ ↄtrahit̄ ↄsensu: h̄ ē iniustū: q: ois obligatio relatiua requirit extremū eq̄pollēs. Qd sic ꝓbat̄: debitor qui ꝓmisit vsuras hȝ dominiū vsus: q: vsura nō ↄsistit nisi i reb⁹ mutuabilib⁹ in quib⁹ vsus rei nō distinguit̄ a dominio rei: ꝛ sic indebite fit. Et si dicat̄ ꝙ nō p̄stat eā ꝑ re h̄ ꝑ bñficio.

Uidet̄ ꝙ remuneratio beneficij huius a iure naturali nō ē taxata nec ab aliqua ratione intellecta: quapropt̄ deducere volūtatē ad necessitatē ꝛ obligationē informē nō ē f̄m metas iusticie naturalis. Et ideo apud Aristotelē vsure dicunt̄ oīm e natura liter ꝓhibitū lucꝝ. Et itēꝝ dicit ph̄s.j.polit̄. ꝙ vsuraria acq̄sitio pecuniaꝝ ē maxie p̄ter naturā. Cōcor. Host.cū p̄dictis. Addit etiam Tho.ꝙ hō sperare pōt ex mutuo rē cui⁹ vsus sine p̄cto int̄ amicos ↄcedi solet. Scdo p̄ncipalr ↄtingūt ex vsura multa mala corpalia: q̄ figuratiue distinguūt̄ C
i.iiij.genera maloꝝ. Apocal.vj. vbi Johānes i apertiōe q̄rti sigilli vidit. Et ecce equ⁹ pallid⁹ ꝛ q̄ sedebat sup eū nomē illi mors: ꝛ infern⁹ seq̄bat̄ eū: ꝛ data ē illi ptās sup q̄ttuor ptes terre interficere gladio ꝛ fame ꝛ peste ꝛ bestijs t̄re. Equ⁹ pallid⁹ ē auarus vsurari⁹: sedēs desup ē diabol⁹ auaricie ꝛ vsuraꝝ que a dño māmona vocat̄ in euangelio ꝛ nomen illi mors: q: illius inuidia mors introiuit in orbē t̄raꝝ ꝛ infern⁹. ꝛc. Ad cui⁹ euidentiā sciendū ꝙ auar⁹ vsurarius recte per equū pallidum designat̄ ꝓpter quattuor. Primo ꝓpter transformationē illius. Et quo enī amor naturā habet transformandi amantē in amatū: quis dubitet vsurariū i pallorē auri cordialit̄ trāsformatuȝ. ps̄.lxvij. Et posteriora eius id ē sensuales effectus in pallore auri. Tanta namq3 cupidine ducitur ꝙ semp aurū sitit esurit: cogitat: ruminat ꝛ somniat: q̄re merito auaricia vocatur ab aplo idoloꝝ seruitus. Unde Eccs.v. Auarus nō implebitur pecunia. Et Bern. Nō plus satiabitur cor hois auro ꝙ̄ corpus aura. Hinc q̄dam ait. Crescit amor nūmi quātuȝ pecunia crescit. Cui⁹ rō est: q: potus pecunie nō ponitur ibi vbi cōsistit sitis auari: sic vinū in dolio nō sedat sitim corpis: sic nec auꝝ in archa sedare potest sitim mentis. Scdo propter nimiā sollicitudinē quā amplectitur in ↄgregando ꝓpter insatiabilem eius cupidinē: que nimiꝝ sollicitudo nō sinit eum quiescere nec vigilando nec dormiendo: ꝛ sic in se marcescit. Eccs.iiij. Unum est ꝛ secundū nō habet filiū: non fratrē: ꝛ tñ laborare nō cessat: nec satiant̄ oculi ei⁹ diuitijs nec recogitat dicens: Cui laboro ꝛ fraudo aīam meā bonis. Tertio ꝓpter nimiū timorē ꝛ angustiā in ↄseruādo. Timor eñ facit exteriora mēbra pallida reducēs sanguinē ad iteriora: nā tāta q̄nq3 misera tenacitate

ꝯstringit: ꝙ dū qd de sua substātia expen ditˀ q̄si oculū ꝑdidisse videatˀ. Insup oēs domesticos vicinos ac supuenientes fures suspicatˀ ꝛ raptores: nulli cōfidit: nulli facit. Et ideo dr Prouer. xv. Cōturbat domū suā q̄ sectatˀ auariciā. Quarto ꝑfert nimiā tristiciā ꝛ merorē ī amittendo: q tristicia lima ē totius nature: quia spūs tristis exiccat ossa. Eccs. v. Est ꝛ alia infirmitas pessima quā vidi sub sole: diuitie ꝯseruate ī malū dñi sui: pereūt enī ī afflictiōe pessima. Sup hūc igitˀ equum sedet diabolˀ tanq̄ꝫ iniquus possessor q̄si freno miserꝫ auarꝫ ad volūtā circūferēs: ac p eū tanq̄ꝫ p impiū instrumētū ꝑmissione diuina q̄ttuor in terra plagas exercēs: qꝛ data ē illi ptās īterficiendi: primo gladio: qꝛ cupiditas est venenū charitatis: nam ex actibˀ ꝟtuosis generatˀ habitˀ bonˀ et iā generatˀ ex his dilatatˀ. Sic ꝺm Alex. de hales: mutua beneficia charitatē accēdūt: ꝛ ideo p ea fraterne dilectiōis habitˀ vel generatˀ si aberat: vl̄ si aderat dilatatˀ. Ecōtra ꝟo actˀ dādi mutuū ex spe lucri generat habitū cupiditatˀ ac generatū adauget ꝛ dilatat: ita ꝙ tādē aīam trahit in quādā voraginē insatiabilis appetitˀ. Deficiēte igitˀ charitate ac inualescēte cupiditate generantˀ odia: ꝑtialitates: guerre: rixe: ire: inuidie: homicidia ꝛc̄. vt docet multiplex experientia. Secundo data est illi ptās interficiēdi fame. id ē defectu eoꝝ que natura reqrit. Nā vsurariˀ in hac pte reputatˀ homicida: qꝛ pauperi aufert necessaria. s. cibū potū vestimētū lectū ꝛ cetera mobilia: insup domū agrū ꝛ p ꝯsequens totū victum ꝛ sic aufert illi vitā: qꝛ dicitˀ Eccl. xxxiiij. Panis egentium vita pauperꝫ ē: ꝛ q̄ defraudat illum hō sanguinis ē: qui aufert in sudore panē q̄si qui occidit ꝓximū suū. Si ḡ dñs in iudicio cōdēnaturus est eos q̄ ꝓximo suo nō subuenerūt: qd putas dicturˀ ē vsurarijs q̄ tāta auiditate a paupibˀ rapuerūt. s. vestimētū de nudis panē de famelicis ꝛc̄. q̄ et penaria faciūt infirmari: sanos incarcerāt ꝛ excruciant liberos: fures latrones meretrices: lenones ꝛ ꝯsiles maleficos faciūt: ac tanq̄ꝫ lupi rapaces de bonis imo de carnibus miseroꝝ satiare se satagūt. Profecto ꝯ tales vniuersi mūdi machina vindictaꝫ acclamabit ꝛ ꝯdēnabit: q̄si oīa reꝝ natura ꝯuenit hoīs indigētie gratis et quātū ī se ē cōmunicat illi dona sua: sol: luna: stelle celi elementa ꝛ oīa q̄ in eis sūt. Hinc dicit Augu. Indiciū maximū diuine bonitatis est: ꝙ qlibet res cogitˀ dare seip̄am ꝛ tā oīa sua beneficia nō vēdunt homini: sꝫ illa gratis impendunt. Non sic vsurarius neq̄ꝫ: sed etiā deū suū ꝓ minimo vēderet sicut alter iudas. Tertio data ē illi ptās nocēdi peste ꝛ q̄tuor bestijs terre: quia tales publici vsurarij q̄ semꝑ viuūt in ꝯtumeliā ꝛ ꝯtēptū sui creatoris: ꝓuocant ad vindictā diuinā iusticiā: cū maxime ꝓpter pctā notoria q̄ totā inficiūt christianitatē diuerse mortalitates ꝛ plage ꝯtingere solent: sicut in lege veteri ptꝫ in multis locis: ꝑsertim in adoratiōe vituli q̄ fuit figura auari vsurarij. Itē ī Saul q̄ sue cōsules auaricie gabaonitas īterfecit ꝯ iusiurandū q̄si sub specie cuiusdā religionis ꝓpter qđ in isrl̄ missa fuit a dño fames tribˀ annis: dōnec Dauid in regem sublimatus vindictā exercuisset huius sceleris. Ad laudem dei.

De tertio genere maloꝝ qđ ꝓuenit ex vsuraria prauitate scꝫ malorum spiritualiū: quibus p eos infiniti maculantˀ: Sermo XLII

Non furtum facies

Exo. xx. Expediti de duobˀ maloꝝ generibˀ q̄ solēt euenire multiformiter ex vsuraria prauitate: ꝑsertim si publica fuerit. Iam tertiū genˀ ꝓseq̄mur. Naꝫ tertio ꝯtingūt ex eo multa mala spiritualia: qꝛ vorago q̄dā est oīm vitioꝝ: ꝛ hꝫ primo in seip̄o: secundo in ꝓximo. Naꝫ in seip̄o nutrit vitam opprobriosam ꝛ odibilem: tum ꝓpter inerciam: quia p vsuraꝫ sibi tollit operositatē omnis debiti modi ꝓcurandi sibi licita lucra: necessitās seip̄m ad indebitos modos lucrādi cōtra legem dñi dicentis Gen. iij. In sudore vul. tui. ves. pa. tuo: tū etiā ꝓpter maliciā q̄ sequitˀ inerciā: qꝛ vt dr Eccl. xxxiij. Multā maliciā docuit ociositas. Ad tantā itaq̄ꝫ maliciaꝫ ducitˀ: ꝙ aīam suā ī tāta sublimitate creatam: tāto ꝓcio redēptā ꝛ ad tātā gl̄iam ordinatā etiā vilissimo denario venalem habet: iuxtˀ illud Eccs. x. Auaro nihil ē scelestius: hic enī ꝛ aīaꝫ suā venalē habet. Tum deniq̄ꝫ ꝓpter detestabilē infamiā: iuxta illud Prouer. ij. Qui relinquūt iter rectuꝫ ꝛ ambulāt p vias tenebrosas: q̄ letantˀ cū male fecerint ꝛ exultant in rebus pessimis quoꝝ vie ꝑuerse ꝛ infames gressus eoꝝ. B

Pro quo sciendū q̃ s̃m leges tales vsurarij sunt infames q̃ exercēt improbū fen⁹. i. qui post terminū etiā de vsurario ꝯuentu cōputant ⁊ exigūt fenus qḋ vocāt vsuras vsuraꝝ: vel etiam qui exercent vsurā cētesimā: ita q̃ in capitate anni vsura adeq̄tur sorti: vt ptz. iij. q. vij. c. infamis: in fi. ⁊ C. quib⁹ ex causis: infa. l. improbū. Scḋm legem aūt canonicā in q̄libet vsura peccatū mortale cōmittit et infamiā incurrit generaliter: vt ptz. vj. q. j. c. infames. Specialiter tamē infames sunt si publici sūt vsurarij: ita q̃ ⁊ eoꝝ testamenta ipo iure sūt irrita. Et multa alia de eis ponūt̃ li. vj. ḋ vsuris: de q̄bus postea videbit̃. Preterea vita hec opprobrijs plena generat filiam nequiorē se que vocat̃ impenitētia. Int̃ oēs enī peccatores difficili⁹ ad verā penitētiā reducit̃ improbus vsurarius: ⁊ hoc ꝑpter tres rōnes. Primo quia vsurarius reꝑit̃ maxime indispositus ad veraciter penitēdū: quia semꝑ aut ꝓdigus est aut auarus. Si ꝓdigus est non retinet vnde reddat: si auarus est non potest induci vt reddat: periculosior est enī cōditio nolentis q̄ȝ nō valentis restituere: cum illud ex malicia hoc ex impotētia cū culpa mixta originem habet. Intantū tamē excusat̃: q: ad impossibile nemo tenet̃. Inanis ē enī actio creditoris quā excludit inopia debitorꝭ: vt extra de restit̃. spol. c. ij. Auarus autē rarissime nisi in mortis articulo satisfacere q̄rit: similis vasculo terreo in q̄ pueri denarios ponunt: cum tam cupido nūmi incipit ill' blādiri: de quo nisi frangat̃ extrahi non possunt. Sic vsurari⁹ nisi ī articulo mortis fuerit non restituit: ⁊ qḋ execrabili⁹ est raro etiam in mortis articulo debite restituit: ⁊ sic ī tota vita sua remanet indispositus ad penitēdū. Secūdo quia vsurarius ex illa indispositione ducit̃ vlterius ad indurationem: quia cōsiderans ad statū salutis se ꝑuenire non posse nisi restituat aliena pro suo posse: qḋ tamē ꝑficere non queat: nisi se ⁊ suos in multa paupertate ⁊ inhonorabilitate relinquat: potius deliberat in peccato suo ꝑseuerando q̄ȝ iniusta restituēdo se ⁊ suos exheredare: ⁊ sic ꝑseuerando in malo ꝓposito cor eius indurat̃ ꝯtra dominū ⁊ omne bonū: non suscipiens inspiratiōes ꝓdicationes exhortationes obiurgatiōes vel cōminationes. Et implebit̃ in eo illud Job. xlj. Cor ei⁹ indurabit̃ q̄si lapis ⁊ stringet̃ q̄si malleatoris incus: q̄ scȝ quāto pl⁹ malleo peccit̃ tāto durior efficit̃. Tertio ex induratiōe venit ad obstinationē ⁊ ꝯtemptū dei ⁊ ꝓprie emēdatiōis: iuxt̃ illud Prouer. xviij. Peccator: cū ī ꝓfundū maloꝝ venerit ꝯtēnit. i. resurgere ꝑ̄ peccā. Mira et detestāda aliq̄ꝝ vsurarioꝝ obstinatio q̄ videtur excedere quodāmodo obstinatiōeȝ Jude. Judas enī p̄mo penituit ḋ patrato scelere lȝ indebito modo: scḋo petiū suum ꝯfessus est dicēs: peccaui tradēs sāguinē iustū: tertio ꝑcium restituit qḋ ꝓ xp̄i ꝓditiōe recepit: ⁊ tā veniā nō meruit: q: illā nō q̄siuit. Quid ḡ sceleri⁹ est vsurarijs impijs ⁊ obstinat̃ q̄ nec penitēt de vsura nisi forte q̃ nimis modicū lucrati sunt: q̃ si penitere videt̃ nō tñ ꝯsitēt̃ ne ad satisfactionem a ꝯfessore cogant̃: q̃ si ꝯfitent̃ talem requirunt ꝯfessorē q̄ nō habet ꝯsciētiā nec sciētiā: ne ꝑ cautionē debitā satisfacere cogant̃: ꝫ simplici x̄bo ꝓmittūt ignaro ꝯfessori satisfacere: quā tñ ꝓmissionē cōmuniter nō seruāt: ⁊ sic decipe q̄rētes decipiūt̃: q: regula iur̃. ē li. vj. nō dimittit̃ petm nisi restituat̃ ablatū. In cui⁹ argumentū sunt ipo iure excōicati: q̄tū ad tria. s. q̃ non debent recipi ad cōmunionē altaris: nec debent recipi eoꝝ oblatiōes: nec etiā debent recipi ad ecclīasticā sepulturā si ī hoc pctō decesserint: vt ptz ex̄ de vsur̃. q: ī oīb⁹. Ecce q̄ȝ detestabilis ē vita vsurarioꝝ: q̄ insuꝑ certa testimonia tenēt eterne damnatiōis. Tota nāq̄ sacra pagina veteris ⁊ noue legis ingeminat cōtra eos sināȝ dānatiōis. Et ꝑsertim ps̄ ꝯscius secretoꝝ dei in multis locis. Nimirū cū ⁊ ipi certa ꝓuilegia ⁊ autētica instrumēta sue dānatiōis secū detinēt: ita q̃ nullū crimē inuenit̃ qḋ tam patēter ⁊ apte defert lr̃as eterne mortis sicut vsura. In q̄libet enī instrumēto et ī q̄libet ꝑticula libroꝝ in q̄b⁹ vsurarij ꝯtract⁹ ꝯscribunt̃: vsurari⁹ ꝑticulare ꝓuilegium habet qḋ illū ad eternū supplicium obligat: sicq̄ tot habet ꝓuilegia q̄t vsurarios ꝯtract⁹ fecit: ex q̄ ptz q̃ multū certificatus ē ḋ gehēna.

B Scḋo ꝑncipaliter vsura ē vorago et sentina oīm vitioꝝ in ꝓximos: q: morbus ē multū ꝯtagiosus. Nā si graue ꝑiculū reputat̃ diu ꝯuersari cū leprosis: incōparabiliter tñ ꝑiculosius est diu ꝯuersari cū vsurarijs: qḋ nos ꝓh pudor experientia q̄tidiana docet. Nā vsurarij ad palliandū artis sue scandalū ⁊ detestabilē maliciā sepius inultant nobiliores potentiores ⁊ ditiores ipius cōmunitatis vt ab eisdeȝ honorati ⁊ in

gratia habiti nec ab alijs despiciunt : vnde
fit q vsq ad hec tēpora tantū excreuit vsu
raria labes q de ea iam nullus est rubor:
nullus timor: nullus etiam grauitatis re/
spectus inter christianos remansisse vide
tur. Sed vt dicit Hiere. vj. A maiore vsq
ad minorē omnes auaricie student. Si mi
les: si baro: si diues : si ppotens omes sibi
mutuo comparant vel impignorant castra
villas officia ⁊ similia: ita q hodie vix ali/
quis inuenit īmunis : multo tamē lachry/
mabilius ē qḋ ibidem subinfert : a ppheta
vsq ad sacerdotē cuncti faciunt dolū : id ē
dolosam vsuram: dum scz multiplices cō/
tractus simulata calliditate frequētāt. Sz
quid mirū? cum olim vix inueniebat vsu/
ras exercens nisi forte occulte : q si de tali
vendica ⁊ publica fama diuulgabat. tāto
despectui ex tunc habebat q oīa bona sua
bona diaboli dicebant : nemo attulit ignē
ḋ domo ei⁹: nemo salutabat: s ad ei⁹ occur
sum multi expauescebant. Nūc pbpudor:
honorant : pmouent : conuiuia magna so
ciantur in plateis : copulant in ɔiugio cū
nobilib⁹ parentelis: sepeliūt in cimiterijs
⁊ quādoq i ecclesijs : ⁊ eoꝝ cōuersatio int
homies qsi vnus ex illis : ⁊ ex hoc infiniti
pestis huius cōtagio maculant : imitādo
defendendo: ɔsulendo: subueniēdo: auxi/
liū pbendo adulando: alijsq diuersis mo/
dis pticipando. Ex quibus liquet q null⁹
est improbior: fur vl raptor q vsurarius:
q: multas animas deuorat : ⁊ hoīm facul/
tates exhaurit: vt dicit li. vj. ḋ vsur. c. vsu
raꝝ voraginē: vnde talibus vsurarijs pci/
pue manifestis se pticipes aliquo modo cō/
stituentes : multa spūalia mala et damna
incurrūt: que specialiter ad tria maloꝝ ge
nera reduci possunt. Primū gen⁹ maloꝝ
spiritualiū qḋ incurrunt sunt mortales of
fensiones. Nam qcunq sine legitima cau
sa: id ē sine necessitate iusta recipiūt ab eis
mutuū mortaliter peccāt. Hic queri pōt:
vtrū licitum sit accipe mutuū sub vsura: p
sertim cum hmōi cōsentire videt efficacit
coopari in vsure vitio. Ad hoc respōdet sā
ctus Tho. scda. 2e. q. lxxviij. q īducere ho
minē ad peccādū nullo modo licet: vti tn̄
alterius peccato ad bonū est licitū : q: de⁹
vtit omnib⁹ peccatis ad aliqḋ bonum. Ex
qlibet eni malo bonū aliqḋ elicit: vt dicit
in enchiridion. Ad cuius euidentiā scien
dum fm Alex. ḋ hales: in. iij. pte: q qūis
occidere hominē sit peccatū in se : nō tamē
fm se: quia quandoq licet: dare tamen ad
vsuram ē peccatū in se ⁊ fm se: quia nunq
in aliquo casu licet. Et sic dn̄s homicidiū
pbibens: in aliqb⁹ tamē casib⁹ homicidiū
cōcessit: vsurā autē pbibens in nullo casu
eandē admisit. Ex quo patet: q inducens
alium ad exercendū fenus in nullo casu a
mortali pōt excusari. Si ergo qs sine pec/
cato mutuū recipe voluerit sb vsura absq
mortali culpa duo sunt illi necessaria. Pri
mo q ille qui mutuū pstat non sit a recipi/
ente inductus ad tale mutuū prestandū:
sed q mutuans a seipo paratus sit ad dan
dum tale mutuū: alioquin mutuāti coope
raret ad exequendū iniusticiam: cum to/
ta vis contractus ex vtriusq concordi cō/
sensu manifeste pcedat. Secundo q q mu
tuum suscipit: ad hoc ob legitimam causā
pbam ⁊ necessariā cogatur: quia velle q
proximus mortaliter peccet vt ipse suam ex/
pleat affectionem inordinatam vel non ne
cessariam prauū ⁊ impium esse iudicatur:
vno ergo istorum duorum deficiente mu/
tuum accipiens sub vsura mortaliter pec/
cat semp. Exemplum pmi licz homo ɔsti/
tutus eet in extrema necessitate: tn̄ aliū in
ducere ad mutuandū sub vsura esset pecca
tum mortale: quinpotius liceret illi neces/
saria p vita ɔseruanda violēter rapere: q
ad te mutuū alium inducere: eo q lege na/
ture omnia sūt cōmunia in extrema neces/
sitate. ff. de le. rho. l. ij. §. cum i eadem: in te
xtu ⁊ glo. Propterea taliter accipiens nō
peccaret qui tamē mortaliter peccaret aliū
ad tale mutuū inducens. Ideo tenet ho/
mo velle poti⁹ in edia mori q animā pxi/
mi sic velle interimere. Exemplum etiaz q
mutuum accipit vt ludat vel inutiliter ex/
pendat in non necessarijs : aut vt emat ali/
qua non necessaria: semp mortalit peccat.
Tertiū qz addendū ē q scilz in necessitate
mutuū accipiens sub vsura mutuanti non
ɔsentiat in peccatū vsure voluntari⁹. s in/
uitus eo vtat ad necessitatē: nec ei place/
at vsuraꝝ exactio sed tm̄ mutuatio que bo
na est. His ergo trib⁹ ɔcurrētib⁹ licitū est
recipe mutuū sub vsura: q: tūc licz ɔtract⁹
talis mutui fiat ex vtriusq ɔsensu: non tn̄
ex consensu mutuū recipientis inquātum
est vitiosus: nisi tm̄ p accidēs : vt dicit Au
gus. q aliud ē bene vti malo ⁊ aliud male
vti bono. Vn̄ vti malo nō ē pctm̄ s bonū:
cū h etiam deus agat dum pmittit cōmitti
mala: ⁊ inde elicit iusticie bonū sed male

vtī bono pctī est: sic bene vti vsurarij ma-
lo bonū est. Vtit̄ aūt homo illo bene dum
ꝓ sua necessitate mutuū q̄rit: ⁊ absq̧ vsu-
ra habere nō pōt: nō illi⁹ vitio delectat⁹ s;
solū necessitate coactus: ꝓ quāta tñ neces-
sitate licitū sit non facile diffiniri pōt: sed
recurrēdū ē ad iudiciū ꝓbi ⁊ experti viri.
Non enī necesse ē expectare extremam ne-
cessitatē sed etiā pōt quis vitare notabile
dānū scandalū discidiū turbatiōes ⁊ silia.
Q2 aūt hoc licituz sit ꝓbari pōt exemplis
ꝑ simile. Dicit enī Augu. in ep̄la ad plebi-
colam querēti: vtrū licitū sit vti iuramēto
illius q̄ falsos deos iurat: in q̄ manifeste
peccat eis diuinā reuerentiā adhibens q̄
aliud ē inducere idolatrū nō solū vt iuret
sed etiam vt ꝑ idola iuret: atq̧ aliud ē reci-
pere iuramentū ꝑ idola factū ab idolatro:
nolente aliter iurare aut aliud iuramentū
firmum non reputare: primū quidem illi-
citum est: scōm autē licet: quia homo tunc
vtitur malo bene: ꝓpterea iudex hominē
cōpellere pōt vt iuret ꝑ falsos deos: vel iu-
deum vt iuret ꝑ suam legem vł fidem d̄ ve-
ritate dicēda: si non pōt aliter creditor re-
habere suam pecuniā: quia tūc vtitur ma-
lo bene. Concor. Rich. in. iiij. ⁊ etiā Tho.
vbi supra: q̄ addit exemplū de eo qui inci-
dit in latrones cui licet eis manifestare et
dare bona que habet vt mortem euadat: q̄
tamē bona latrones diripiendo deū offen-
dūt ⁊ ꝓximum sicut fecerūt decē viri dicē-
tes ad ismahel: noli occidere nos q2 the-
saurū habemus ī agro vt dicit̄ Hiere. xlj.
Secūdo peccant mortaliter recipiētes eo-
rum oblatiōes in eccl̄ia: et ad restitutionē
obligant̄: ac ab officio interim suspēdūt̄:
vt eo. ti. c. quia in oīb⁹: et in glo. Tertio
peccāt oēs mortaliter q̄ scienter eoꝝ ele-
mosynas recipiūt vt faciant illos ad resti-
tutionē impotentes: saltem de certis male
ablatis nisi aliqua legitima causa excusen-
tur vt postea videbit̄. Similiter oēs pec-
cant grauiter q̄ ꝓbent ꝯsiliū auxilium fa-
uorem vel aliqđ quodcūq̧ aliud ꝑticipiū
C scienter incurrunt ꝓut iam videbit̄. Se-
cundū aūt genus maloꝝ spiritualiū quod
incurrunt sunt ecclesiastice maledictiōes:
ꝓ quo sciēduz q̄ ecclesia sancta determiat
esse grauioris culpe vsuras efficaciter au-
tēticare q̄ vsuras accipe. Et ideo licz vsu-
rarios mātfestos excōmunicet dūtaxat mi-
nori excōmunicatiōe: vt ptz extra de vsur̄.
in plerisq̧ capitulis: ⁊ tactū ē supra: tamē

efficaciter autēticātes easdem excōmuni-
cat maiori excōmunicatiōe: vnde in clem̄.
de vsur̄. c. ex graui. ponunt̄ sex excōmuni-
cationes maiores cōtra efficaciter autenti-
cantes vsuras. Primo ꝯtra dominos po-
testates capitaneos rectores cōsules iudi-
ces cōsiliarios aut quoscūq̧ alios officia-
les qui decetero statuta facere scribere vel
dictare ꝓsumpserint: q̄ ab vsurarijs vsure
exigi possunt. Secūdo ꝯtra eos qui ad sol-
uendū vsuras ipsos debitores cōpellunt.
Tertio ꝯtra iudices qui iudicare ꝓsupse-
rint q̄ vsurarijs vsure soluātur. Quarto
ꝯtra eos qui de ꝓdictis directe vel indire-
cte operā dederint q̄ vsure solute nō repe-
tantur. Quinto ꝯtra eos qui statuta ī vsu-
rarum fraudē hactenus edita: de libris cō-
munitatū infra tres mēses nō deleuerint
cum tamē hoc facere possint. Sexto cōtra
eos qui ip̄a statuta seu ꝯsuetudīes effectū
vsuraꝝ habētes obseruare quoquo modo
ꝓsumpserint. Ecce oēs supradicti ꝓpter
fauorem vni vsurario manifesto cōcessum
maiori excōmunicatione sunt irretiti. In-
sup in detestationē hui⁹ criminis districte
ꝓcipitur li. vj. de vsur̄. c. vsuraꝝ voraginē.
Q2 nec collegium nec aliqua vniuersitas
vel singularis persona cuiuscūq̧ sit digni-
tatis conditionis aut status alienigenas
⁊ alios non oriundos de terris ipsoꝝ pub-
lice pecuniam fenebrem exercentes aut ex-
ercere volētes ad h̄ domos ī terris suis cō-
ducere vel conductas habere aut alīs habi-
tare permittāt: sed huiusmodi vsurarios
manifestos omnes infra tres mēses de ter-
ris suis expellant: nunq̄ aliquos tales de
cetero admissuri: nemo illis ad fen⁹ exer-
cendum domos locet: vel sub alio titulo q̄-
cunq̧ concedat. Qui vero contra fecerint
si ꝑsone fuerint ecclastice patriache archi-
episcopi ⁊ episcopi suspensionis: minores
vero ꝑsone singulares excōmunicationis:
si autem collegium seu alia vniuersitas in-
terdicti sententiam ip̄o facto se nouerint i-
cursuros: quam si per mensem animo su-
stinuerint indurato: terre ipsorum q̄diu ī
eis idem vsurarij cōmorantur extunc eccle-
siastico subiaceant interdicto. Ceterum si
laici fuerint per suos ordinarios ab huius-
modi excessu omni cessante priuilegio per
censuram ecclesiasticam compescātur: hec
ibi. Vltra hec etiam precipitur ibidem. c.
q̄q̄. Q2 iz vsurarij manifesti ī vltima vo-
luntate d̄ vsur̄. q̄s receperūt satisfieri mā-

dauerint: denegat̃ tñ eis ecclesiastica sepul tura: donec p̃ut facultates patiunt̃ plena rie satisfecerint vel cautionẽ idoneã de re stitutione faciẽda p̃stiterint: alioquin qui secus eos ad sepulturã admiserint eos pene in lateran. concil. p̃mulgate ↄ̃ vsurarios sub iacere decreuit ecclesia: ac testamẽta eoꝝ aliter facta ip̃o iure sũt irrita. Ad laudẽ dei.

De decẽ generib⁹ hoim̃ q̃ p̃pter participationẽ aliquã cum vsurarijs obligant̃ cum eisdẽ ad restitutionem: Sermo XLIII

On furtum facies

Exo. xx. Visis vtcũq; de duobus generib⁹ maloꝝ spiritualiũ q̃ incurrũt vsurarijs p̃ticipantes: nũc tertium gen⁹ maloꝝ q̃ incidũt p̃sequamur. Tertiũ igit̃ genus maloꝝ q̃ incurrũt sũt grauissime obligatiões ad faciẽdũ restitutionẽ: q2 satisfacere tenent̃ in solidum oẽs illas vsuras q̃s suo fauore ⁊ auxilio adepti sũt vsurarij: nisi ip̃i vsurarij easdẽ restituant: de q̃b⁹ ad maiorẽ euidẽtiã sigillatim vide
a re curabimus. Primo naq; reges p̃ncipes et dñi terraꝝ q̃b⁹ p̃cipit̃ ex̃ de vsur. c. post miserabilẽ: q̃ iudeos ad remittẽdas christianis vsuras cõpellãt: ⁊ donec eis remiserint ab vniuersis christifidelib⁹ tam ĩ mercimonijs q̃ ĩ alijs p̃ excõicatiõis sententiã iubet sũm⁹ põtifex eisdẽ cõmunionẽ omnimodã denegari. Tales inq̃ p̃ncipes et dñi terraꝝ si cogunt p̃ edicta vel p̃uilegia vsurarijs data debitores dare vsuras: tũc fm̃ Rodoñ. tenẽt̃ ad restitutiõẽ etiã si nihil ad eos p̃uenit de bonis eoꝝ. Et q̃ pl⁹ ẽ fm̃ Guil. si tales cũ possint nõ cõpellunt ad restituẽdã vsuras: tenẽt̃ etiã si nihil p̃uenit ad eos. Q̃ verũ ẽ p̃sertim si fuerint req̃siti: cui⁹ rõ ẽẽ põt: q2 sicut dictũ est h̃ habẽt ĩ p̃ceptũ ab ecclesia saltẽ de iudeis: q̃ si nõ obseruãt cũ ex eoꝝ officijs eis icũbat: ↄ̃sensũ interp̃tatiuũ se h̃re demõstrãt: nec caret scrupulo societatis occulte: q̃ manifesto facinori desinit obuiare: vt dr̃ ex̃ de homi. c. sicut dignũ. §. ij. Hodie vero q̃d deterius excogitauit ĩ curijs p̃ncipum maledicta cupiditas: vbi passim aucti as fenerãdi venalis exponit̃ q̃st⁹ gr̃a: q̃ tãq; lupi rapaces sitiũt ⁊ absorbẽt sãguinẽ ⁊ sudorẽ pauperũ ac miserabiliũ p̃sonaꝝ. Tales tñ qui simpliciter p̃mittũt q̃ libere fiãt vsure in patria: nõ tñ auctorizando nec p̃hibẽdo et licẽ fm̃ Alexã. lom. mortalit̃ peccent: tñ nihil obligat̃ restituere si nihil p̃uenit ad eos de bonis eoꝝ: q2 tũc nõ dãt causã efficiẽtẽ: l3 sũt causa mali p̃ accidẽs. Secũdo p̃lati subscribẽtes ac sigillantes vsurarioꝝ cedulas fm̃ Hosti. si tenorẽ eoꝝ nõ legerunt vel si legerũt ⁊ vsura nõ apparebat: q2 forte posita fuit maior quantitas q̃ mutuata fuit: ⁊ ip̃e p̃latus nõ diligẽter ↄ̃siderauit: tũc l3 fatue fecit: nõ tñ fm̃ veritatem ↄ̃sensit nec ad restitutiõẽ obligat̃. Si vero legit et veritatẽ p̃cepit: tũc sigillãdo ↄ̃sensit et causã efficacẽ dedit: ac ad restitutiõẽ se astrinxit fact⁹ p̃ticeps peccati ⁊ nõ cõmodi vsuraꝝ: q2 tal' subscriptio ĩ multis ad p̃batiõẽ induceret ptẽ ex̃ de sen. ⁊ re iudi. c. cũ inter vos. Tertio domos ad exercendũ fen⁹ locãtes vel quomodocũq; p̃stãtes aut vẽdẽtes aut fm̃ Archi. Guil. Jo. an. q̃cũq; titulo assignãtes: p̃ticipes sũt eim̃ maloꝝ q̃ ĩ ea ex fenore p̃petrãt̃. Et si fuerit vsurari⁹ impotẽs ad restituẽdũ vsuras certas acq̃sitas: tũc nõ possent recipe pensionẽ locationis dom⁹. Si vero potẽs fuerit ip̃e ↄ̃tractus ad restituẽdũ: tũc tale lucrũ isti retinere possunt rõne ↄ̃tctus locatiõis ĩ quo trãsfert̃ dñiũ illi⁹ lucri. s. p̃sionis in locãtẽ: q̃ si ad fenus illas domos nõ ↄ̃ducũt sed ad alia: tũc h̃ nõ ẽ p̃hibitũ. In dubio tñ p̃sumit̃ illũ ad hoc ↄ̃ducere: q̃ solet vsuras exercere: vt. ff. de actiõibus: si tibi. Quarto aduocati ⁊ p̃curatores defensores heredum vsurarioꝝ: aut alĩs qualitercũq; impedientes ne restituãt vsuras eoꝝ patrocinio ⁊ fauore: aut ad req̃rẽdũ aut defendẽdum vsuras cum effectu laborant ad restitutionẽ obligant̃ cum ad hoc dent opam efficacẽ: hoc tenet Inno. ⁊ Hosti. extra de vsur. in. c. Michael: et Archidiac. in. c. si quis oblitus. xiiij. q. iiij. Quinto notarij scribe seu tabelliones fm̃ Geraldũ. ob. doñ. si scienter faciunt chartas vel ↄ̃ficiant instrumẽta de debito vsuraꝝ ac si esset debitum legitimũ absq; vsura: sicut chartas de duplo vel triplo: tenent̃ ip̃i ad restituẽdã vsuram acceptam hui⁹ occasione: si vsurarij non restituãt nisi hoc fecissent in fauorem mutuũ recipientis: huius ratio est: q2 taliũ instrumentũ efficaciter coopat̃ ad h̃ q̃ talis vsura soluat̃ vsurario. Et fm̃ Hostien. tales notarij sunt piari: quia cum creãtur iurant q̃ talia instrumenta nõ ↄ̃ficiẽt: ergo nec de cetero possunt testificari nec le

strumenta publica pficere: quia periurus quātācūqз penitentiā egerit testificari nō potest: vt extra de testa. ex pte. r. c. vl. Sūt enī infames quib⁹ omnes actus legitimi sunt interdicti: vt ibidez. c. licz ex quadā. Uerūtamen si in instrumēto facta ē exp̄ssa mentio de vsura: tunc notari⁹ nō tenet̄ ad restitutionē: q2 tunc non efficacit̄ coopat̄ nisi esset psuetudo p talia instrumēta in iudicio cogere debitores ad soluendas vsuras: tūc enī obligaret̄. Similiter testes si scienter vsurarijs instrumentis psenserint esse testes peccant: r obligant̄ satisfacere fm distinctionē q̄ facta ē de notarijs cū cō stet instrumentū sine testib⁹ nō obtinere robur: r sic huic lucro causā p̄stant efficacē. Sexto sensales r mediatores huius detestabilis ptractus: fm Heral. ob doñ. si stāt p illis qui mutuo indigent ex causa pbabili: r ab illis mutuū pcurant qui pati sūt omnib⁹ dare: tunc non peccāt nec ad restitutionem obligant̄: quia cum pximo suo bn̄ vtunt̄ vsurarij malo. Si tamen mutuū querūt p his qui nō egent sicut quotidie fit in depositis r ptractib⁹ ac simılib⁹: vel etiam si pximū mutuare nō intendentem ad vsuram inducūt ad mutuandū: tunc in vtroqз casu mortaliter peccāt: male vtēdo vsurarij malo: ar. extra d̄ homic̄. sicut dignum. §. qui vero: non tamē obligant̄ ad restitutionē. Si deniqз stant p parte vsurarij in lucro: tunc non solum mortaliter peccant: sed etiā tenent̄ in solidū si ad hoc sic sunt coopati q absqз illis vsuraria p̄statio minime facta fuisset. Ratio autē p̄dictorū sumi potest ex p̄do. ij. e h. vbi ait: q mediū cōpatum extremis sapit naturaз extremorum: mutuū etiam gratuitū impedientes fm Rodoñ. restituere obligāt̄ eo q impediunt indebite pximorū vtilitatē impediēdo scз ne mutuū gratis det̄ ab his q̄ pati erant gratis mutuare: vel quos inducunt mutuū dare sub vsuris: vel etiam volētes facere ptractus modo licito impediūt r reducunt factum ad vsurariū contractū r iniustum r sic in talib⁹ p̄stant causam efficacem ad impiū lucrum. Septimo psiliantes r ad mutuandū sub vsura cōcedentes ac p hec duo alios ad fenerandū inducentes qui non fuissent al's feneraturi tenent̄ in solidum. Si tamē al's erant feneraturi: tunc ad restitutionē non obligant̄: nisi in quātū ad eos puenit: r hec est securior opinio. Dicunt tamen alij q in neutro casu tenent̄ nisi inquātū ad eos puenit. Silr cuз q̄s societatē ptrahit cū alio ad fenus exercendū: vel etiā cū q̄s vsurario dat pecuniā p lucro pticipādo. Tales aūt monent̄ ad hoc sentiēdū ppter differētiā q̄ est iter rapinā vel furtū ex vna pte: r int̄ vsuram ex alia pte: penes voluntariū r inuolūtariū: ex q̄ differētia habet ortuз q in his casib⁹ potior ē pditio vsurarij q̄ furis vel raptoris. Nam q2 furtū r rapina pp̄etrant̄ ptra dñi volūtatē: ideo p̄stans ad h̄ aliq̄ modo causā efficacē tenet̄ ad restitutiōem: etiaз si nihil ad eū puenerit. Non sic aūt dicunt eē i vsura vbi iteruenit volūtariū mixtū: in cui⁹ argumentū in furto r rapina iura tribuūt spoliatis actiōeз p eos q̄ rapine et furto causā dederūt efficacē: lз ad eos nihil puenit: non aūt dat̄ actio cū ad eos nihil puenit in vsura. Et si mutuauit vsurario nō ad feneradū s alia de causa: tūc fm Guil. distinguendū ē: q2 aut bona fide mutuauit vt ex illo mutuo cōmodū suū faceret: ac licite lucrādo ex illo se liberaret: et tūc recipe pōt qd̄ liberalit̄ mutuauit: etiā si al's ad soluendas vsuras non sufficeret. Si v̄o causa non iusta vel aliq̄ inhonesta mutuū dedit: vt ad ludendū r silia: tūc nō pōt repetere si nō ē al's soluendo. Octauo socij r factores ad vsurā stātes ad dandū mutuū in vsurariorū psona ita q apud eos residet p̄ncipalis auctas vsurariorū: fm Heral. ob doñ. tenent̄ ad restitutionē: nisi p̄ncipales restituāt: eo q ad h̄ causā p̄stant efficacem. Silr famuli vsurariorū vel mercatorū q̄ p eis i mercātijs r ptctib⁹ vendūt tp̄s: vl' al's male p eis lucrāt̄: fm Rodoñ. si i psona p̄ncipalis hoc agūt ad restitutionē obligāt̄: cū huic impio lucro causam p̄stāt efficacē. Seruitores aūt q̄ ad solam actualē r manualē traditionē mācipati sunt ita q ipi nō tractant p̄ciū vsurarium vel impiorū ptractuū: nec cū eis pactū contrahit̄ de vsura q̄uis ipis p̄ntib⁹ et pecuniā tradētib⁹ fiat: lз iniq̄ tales mortaliter peccēt: tñ ad restitutionē non obligant̄: si absqз oī inductiōe pecuniā tradūt: nec eā postea coacte exigunt. Si tñ p lingua coactiua vsuras exigerēt vel lucra ptcuū impiorū: tūc tenent̄ ad restitutionē cū q̄ eorū ope de talib⁹ acquirūt̄: q2 tunc efficacit̄ coopant̄: r i hac snīa pcor. Heral. ob doñ. r Guil. Preterea de merceñarijs vsurariorū r alijs q̄liter cūqз seruiētib⁹: dicendaз q si vsurari⁹ nō est soluēdo: sed q̄cunqз ha

det p vsuris obligata sunt: tunc distinguen
dum est. Aut enim illis seruiunt in reb' licitis et honestis: et tunc si propter substantie diminutionem vsurarius non sit magis impotens ad soluendum: licite possunt recipere mercedem condignam: et hoc ideo: quia vtilitas quam inde consequitur vsurarius ex opere illo: cum mercede merito compensatur: et propter mercedem mercenarijs datam pauperior minime dici potest: cum loco mercedis comodum habeat operarum. Et idem dicendum est de his qui vendunt vsurarijs merces suas: quia si recipiunt bona rios de lucro vsurarum rependunt econuerso merces eiusdem valoris: hinc non faciunt eum magis impotentem ad satisfaciendum: nisi subesset alia causa. Si vero tales seruitores et mercenarij seruiunt vsurario in illis in quibus eum ad satisfaciendum faciunt impotentem: vel magis impotentem: dum salarium recipiunt: tunc licet non peccent et seruiendo in reb' licitis et honestis: imo et hoc quandoque merentur apud deum: tamen salarium seu pretium non possunt recipere: eo quod tam omnia bona illius sunt obligata: et ex hoc faciunt eum magis impotentem: ac per consequens prestant causam efficacem ablata non restituendi: cuiusmodi sunt medici barbitonsores et similes. Faciunt tamen eadem gratis aut omnino abstineant: nam licet in hoc casu non possunt acceptare salarium ab vsurario: tamen in extrema necessitate et idem amore dei ex ipsa lege nature et ex diuino precepto subuenire tenentur: dicente domino Luc. x. Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Hic tamen generaliter aduertendum est secundum Alex. lombar. quod illi quibus aliquid debetur ex contractu vel quasi: aut ex maleficio vel quasi si possunt recipere quod sibi debetur ex huiusmodi rebus: dum tamen rem vsurariam furtiuam vel raptam non recipiant in specie sua: quod quidem in vsura verum est secundum eos qui tenent quod in vsura dominium non transfertur: cuius opinionis fuerunt Alexan. de hales: Bonauen. Scotus. Richar. Hugo. et Ray. Contrarie vero opiniones fuerunt Host. in. de decimis: et Bar. hu. extra de decimis: ex transmissa: licet hoc non dicatur expresse: et glo. xiiij. q. iiij. in. c. si quis: et Tho. Secundum primam igitur opinionem recipi non debent in solutionem res vsurarie: quia potest debitor qui eas dedit contradicere et eas repetere creditori. Ad intellectum autem huius sententie sciendum est: quod maleficium hic accipitur pro quocunque crimine: vt furtum rapina homicidium et huiusmodi. Sed quasi maleficium dicitur quando est nocumentum preter propositum vt cum iudex per imperitiam male iudicat vel cum de domo alicuius aliquid est eiectum quod nocuit transeuntib' vel vt eius: vt instit. de obli. que ex quasi delic. nas. in principio: et per totum. Contractus autem est secundum Hug. vltro citroque obligatio ex voluntate partium surgens vt emptio: venditio: locatio: conductio mutuum et similia. Sed quasi contractus est obligatio qua quis obligatur alicui ex aliquo officio vel facto licito vel honesto: licet non interueniat expressa voluntas vtriusque: vt tutela cura alienum negociorum gestorum et huiusmodi: quia nis enim pupillus habens tutorem aut pubes aut furiosus habens curatorem: aut ille cuius ignorantis gerit quis negocium non expresse contraxerit: nihilominus tamen huiusmodi tutor curator et negociorum gestor obligatur quasi contraxisset. Concor. Vlric'. Nono consanguinei proximi familiares amici seu alij quicunque tenentur ad restitutionem si de bonis ipsius vsurarij comedunt bibunt seu dono vel quocunque alio modo recipiunt vel in alienos vsus conuertunt: et hoc est verum si vsurarius non est soluendo: id est si omnia bona que habet non aut vix satisfactioni seu restitutioni sufficiunt: licet etiam habeat aliqua licite conquisita: eo quod omnia bona sua sunt restitutioni obligata: et predicti causam efficacem prestant ad non satisfaciendum. Si quis vero dubitat vtrum alter sit soluendo: tunc si res adhuc extat: satisfacere debet restituendo: et ne precipitet suam animam in letale discrimen ponat: qui cum quis dubitat vtrum res sit de rapina vel aliter iniuste acquisita: tunc secundum Alex. de hal. in de reb' alienis semper regulare esse debet: quod homo rem talem restituere obligatur: quando scilicet conscientia dictat quod res sit aliena: seu cum esse dubitat alienam: siue obtinuerit per emptionem siue per donationem. Decimo munera et elemosynam ab eis recipientes tenentur ad restitutionem. Sicut sunt primo ecclesiastici recipientes oblationes ab vsurarijs manifestis indistincte tenentur ad restitutionem: etiam si vsurarij essent soluendo: et talis donec satisfecerit ad arbitrium episcopi manet suspensus ab executione officij sui: vt extra de vsur. c. quia in omnibus: in fi. Quod pro inde statutum est: vt ecclesia se palam ostendat detestari vsurariam prauitatem leuius esse: indicans oblationes recipere a meretricib': caueat igitur ne iterum talis celebret quia fieret irregularis secundum Host. licet secundum Archidiaconum decretum illud est tamen ferende sententie et non late. Se

cundo cũcti recipiẽtes elemosynas ab eis
q̃s sciunt ad restitutionẽ impotẽtes vl' sal
tem p h' fieri impotẽtes: qđ tñ sane itelligẽ
dũ est de certis eo ꝙ de incertis põt elemo
synã facere. Cõcoꝛ. Ulric⁹. Notãdum ẽ tñ
ꝙ quãuis vsurarij nõ essent soluẽdo q̃tũ ad
certa: nihilomin⁹ excusant' religiosi ⁊ p̃di
cãtes q̃ vadũt vt ad pñiaȝ ⁊ satisfactioneȝ
illos inducãt: licȝ de vsuris vl' iniustis co/
medant: maxime si apud alios cõmode in
ueniri nõ pñt: siue inducãt illos i p̃dicati/
one generali siue i ꝑsuasiõe speciali: vt ex̃
de sen. ex. c. cuȝ ex volũtate. §. j. Qđ Ray.
intelligit esse veꝝ: si de coꝛrectione spes ꝓ
babilis habeat': et si ꝓpter eoꝝ expensas
nõ subtrahat' vsurario facultas restituen
di i magna pte. Cõcoꝛ. Archid. et Hostiẽ.
Tertio rectoꝛes vel ꝓuisoꝛes piaꝝ domo/
rũ siue sint ꝑsone religiose ecclastice vel se
culares: q̃ q̃nq3 sub pallio pietatis ac com
munis maioꝛisq3 boni: passim vsurarioꝛũ
vel similiũ bona siue hereditates suscipi/
unt: imo plerũq3 tãles in ꝯsilijs vl' ꝯfessiõi/
bus ad h' iducũt: vt i pias causas illas di/
stribuãt impediẽtes ⁊ causã efficacẽ tribu
entes: ne certa cert' valeãt satisfieri: ꝓpt'
qđ ad totuȝ illud ad qđ talẽ causam ꝑstitue
runt satisfacere obligant' in iudicio suarũ
animaꝝ. Ad laudem dei.

De alijs generib⁹ hoim. s. dome sticoꝝ q̃ cũ vsurarijs tenent' ad re stitutionẽ: Sermo XLIIII

On fur. fac. Exo.

n xx. Ceptã materiã i s'mõe p̃cedẽ
ti ꝓsequẽdo d̃bis q̃ cũ vsurarijs
obligãt' ad restitutionẽ si ipi non restitue
rint: sciẽdã ẽ ꝙ vndecimo vxoꝛes vsurari/
A oꝛũ tenẽt' ad restitutiõeȝ. Ad cui⁹ euidẽ/
tiã notãdũ est s'm Alex. lomb. ꝙ si marit⁹
ei⁹ ẽ soluẽdo: tũc si sũt aliq̃ bona đ iusto et
sepata sũt de iniustis: đ illis expẽdere seu
viuere põt. Si xͦo sũt ita mixta cuȝ iniust'
ꝙ discerni nõ pñt: tũc adhuc de illis expẽ
dere põt dũ i mẽte habeat viuere đ iustis.
Cõcoꝛ. Rodoñ. ⁊ addit: ꝙ lȝ de re habita
de vsuris vl' furtis comedere nõ possit sci/
enter vltra casũ necessitatis extreme: si tñ
res empta fuerit de vsura põt inde come/
dere etiã sine casu necessitatis extreme: ꝙ
si vsurari⁹ nõ ẽ soluẽdo: vtpote q: nihil ha
bet nisi de vsuris: vel q: oia bona sua pꝛo
vsur' restituẽdis sũt obligata: etiã si eẽnt
plura lȝ q̃dã habeat đ iuste acq̃sitis: tunc
s'm Geral. ordoñ. distinguendũ ẽ: q: si ta
lis habeat aliq̃ bona q̃ nõ sũt empta vl' ha
bita de vsur'. ⁊ dos vxoꝛis ibi fuerit prius
q̃ vsure p̃dicte: põt et debet inde sustẽtari
dato ꝙ vir eius nõ eẽt soluẽdo. Si deniq3
fi ẽ ibi nisi res habita đ vsur': ac vsure fue
rũt ibi p̃us q̃ vxoꝛis ipi⁹ dotes: tũc ipa re
stituere obligat' q̃cq̃d ex illis reb⁹ accepit
q: ꝑstat viro causã efficacẽ ad nõ restituen
duȝ. Qđ sane intelligit': qñ dotes vxoꝛis
nõ pariũt fructũ licitũ: vt ẽ pecunia q̃ foꝛ/
sitan vtit' ad exercẽdũ fenus. Nã si fruct⁹
sufficiẽtes haberet de dote vl' pafernalib⁹
ꝓ oib⁹ q̃ expẽdit: tũc i nullo tenet' vt vide
bit' infra. Uñ talis vxoꝛ vsurarij iniustis
bonis vtendo ꝓpter quinq3 põt excusari.
Pꝛimo ꝓpter ꝓcurationẽ agẽdo scȝ cau/
sam expoliatoꝝ monendo virũ ⁊ inducen
do ꝓ posse ad restituẽdũ: tũc eñi nõ tenet'
de his q̃ expẽdit eo tpe quo ꝓ restitutione
facienda fideliter laboꝛauit: etiã si restitu
tio non sequat': ar. xj. q. iij. qm̃ multos: ex̃
de sen. excõ. inter alia: nam q̃ vtiliter alte/
rius negociũ gerit etiã absentis ⁊ ignoꝛã/
tis licite recipiat expensas. Non tamẽ s'm
Rodoñ. de talib⁹ viuere põt p totũ annuȝ
ꝓpter vnam ammonitioneȝ vel duas: sed
q̃diu instat oppoꝛtunis horis ⁊ tẽpoꝛibus.
Cõcoꝛ. Hosti. Scđo ꝓpter recõpensatiõeȝ
cum scȝ illi tantũ restituit quãtũ de suo re
cipit: sicut ꝯtingit in fructib⁹ dotis vel pa
rafernaliũ: vel quia vxoꝛ lucrosa est ⁊ recõ
pensat in laboꝛibus ⁊ mercantijs et nego/
cijs lucratiuis: q: tunc vir ex parte vxoꝛis
nõ fieret impotentioꝛ ad restitutionẽ. Di/
cit eñi Alexan. de alex. ꝙ si in domo mari
ti habet fructus sufficientes de dote vl' pa
rafernalibus ꝓ suis necessitatib⁹: ⁊ p om/
nibus que expendit: tunc in nullo tenet'.
Et licȝ ꝑcipit de bonis vsurarijs vel iniu/
stis in vsu vite quotidiane: tamẽ excusari
põt p talem recõpensationẽ fructuũ. Dos
aũt est qđ dat' viro ꝓ onere vxoꝛis: para/
fernalia xͦo q̃cq̃d mulieri aduenit p̃ter do
tem. Tertio ꝓpter restaurationeȝ: vtpote:
q: cũ doloꝛe q̃si coacta necessitate ꝑcipit đ
bonis iniustis ⁊ ꝓponit se restauraturã in
posteꝝ: dũmodo ad h' facultatẽ se habitu/
rã ꝓbabilit' credat. Quarto ꝓpt' ignoꝛan
tiã q: si rẽ q̃ vtit' nõ credebat eẽ vsurariaȝ
vel iniuste acq̃sitã nec causã habebat hec
sciendi: tũc excusat' ꝓpt' ignoꝛantiã facti.
Quinto. ꝓpter necessitatẽ: q: semꝑ potest

excuſari ꝓ neceſſitate corporali qñ remedi um aliud inueniri nõ põt: q2 nec vir ꝑinuſteret eã mẽdicare: ⁊ ſic neceſſitate cogente nõ reſtat aliud refugiũ: faciat ergo tūc taꝫ facto ꝙ ꝓpoſito oẽm modũ ſibi poſſibilem recõpenſandi bona illa iniuſta: ſaltẽ ĩ morte ſi nõ põt in vita. Duodecimo vſurario rũ ꝓles ⁊ famulie domeſtice: de quibus ſm̃ Heral. obdoſt. diſtinguẽdũ ẽ. Aut eñi vſurari⁹ ẽ ſoluẽdo ⁊ habet aliq̃ vltra ea q̃ ſoluere ⁊ ſatiſfacere obligaẽ: tūc de his viuere poſſũt cũ illa diſtinctiõe q̃ tam in h̃ articulo poſita ẽ õ vxore. Aut vſurari⁹ nõ ẽ ſoluẽdo: ⁊ tūc quicquid ꝓ ſuo victu aut aliter acceperint ſatiſfacere obligant: q2 illũ ad reſtituendũ faciũt ĩpotentẽ: ⁊ ad h̃ cauſam ꝓſtant efficacẽ. Poſſūt tamẽ excuſari propter ꝗnq3 rõnes de vxore iã poſitas. Uerũtamẽ vltima ratio magis excuſat ꝓles qñ ſũt in tali etate ꝙ aliẽ ꝯmode viuere nõ poſſunt. Min⁹ autẽ excuſat familiã cõducticiã que põt apud alios acq̃rere ſumpt⁹: min⁹ enim obligati ſũt vſurario: ⁊ iõ ꝯſulendũ ẽ ꝙ ab hmõi ſeruitijs ſe penit⁹ abſtineãt: ſi ſaltem alibi ſeruitiũ adipiſci valeant. De quibus generaliter talis regula dari põt: ꝙ ſi vſurari⁹ ex eoꝝ ſeruitijs nõ cõſequiẽ aliquam vtilitatẽ in ſubſidiũ reſtitutiõis faciende: ⁊ fuerit nõ ſoluẽdo: tunc hmõi ſeruientes mercedẽ ſuã accipe nõ poſſũt: imo tenẽtur ad reſtitutionẽ eoꝝ q̃ apud ipm ꝯſumpſerũt. Similiter etiã ſi ſeruierũt ipſis in illicitis ⁊ inhoneſtis. Hic incidentaliẽ primo queri põt. Pone caſũ: pater ſortis expẽdit cẽtũ libras groſſoꝝ in ſtudio ꝓ filio ſuo vt doctor efficereẽ: cũ tamẽ nihil haberet niſi lucꝝ de vſuris: moriente ergo patre dimittit filio tñ. cc. libras groſſoꝝ cum tñ haberet ſexcẽtas: queriẽ vtꝝ de ꝑdictis centum libris teneaẽ ſortes ad reſtitutionẽ. Ad h̃ dicendũ ꝙ ſi pater ei⁹ nõ erat ſoluendo qñ filiũ nutriebat in ſtudio: tūc diſtinguẽduꝫ eſt. Aut enim ſortes credebat ꝙ pater eius ſibi de bonis licitis ꝓuideret: ⁊ tūc ratiõe bonefidei de rebus ꝯſũptis ſatiſfacere nõ teneẽ ſed ſolũ de extantib⁹. Aut nouit patrẽ õ vſuris oĩa poſſidere: vl̃ vereſimiliter credebat: ⁊ tūc ꝓpter cõſcientiam leſã quã habebat in vtendo alienis reb⁹ teneẽ ad re-

B ſtitutionẽ ſm̃ ius diuinũ. Et in ſimilibus idem eſt iudiciũ. Secundo queri poteſt: vtrũ illud qõ donatur vni filio in vita patris teneaẽ hoc cõmunicare fratrib⁹ poſt mortẽ patris. Ad hoc reſpondet Joh. de pla. inſti. per quas perſo. nobis acqui. in prin. Q2 ſi filio donaẽ aliquid bñficio vel occaſione ſeu contemplatione patris tãq̃ ex cauſa ꝓpria vl̃ immediata: tūc cenſeẽ peculiũ ꝓfecticium: ⁊ hoc teneẽ cõmunicare fratrib⁹ poſt mortẽ patris. Secus auteꝫ ſi pater ſit cauſa remota ⁊ mediata: vt ſi dedit filio eo ꝙ patern⁹ eius ſit ⁊ multũ diligit: vl̃ ſi fili⁹ noticiã habuit vl̃ amicitiã cũ aliquo domino cõtẽplatiõe tamẽ patris ſui. qui dñs eo ꝙ ſibi filius ſeruiuit plus eum diligit q̃ꝫ patrẽ: ⁊ ideo filio donauit h̃: certe tūc erit peculiũ aduenticiũ. Et hanc diſtinctionẽ facit text⁹. ff. ꝓ ſocio. l. l. ſociũ q̃ in eo: in fine. Ad hui⁹ autẽ intellectũ ſciendum eſt ꝙ q̃druplex inueniẽ peculium. Primũ ſcꝫ diciẽ caſtrenſe: qõ ſcꝫ donatur filiofamilias a parẽtibus vl̃ alijs occaſione militie: vl̃ ipſe acq̃rit in milicia. Secũdũ vero diciẽ quaſi caſtrẽſe: qõ ſcꝫ filiusfamilias acq̃rit ex aduocatiõe vl̃ alio officio publico: ſimiliter qõ obuenit filijs exiſtentib⁹ preſbyteris vl̃ clericis ex officio ſuo. Et ĩ quolibet dicto peculio paẽ nihil iuris habet: ſ3 fili⁹ potius in eo cenſeẽ paterfamilias. ff. ad macedo. l. j. §. vlt. ⁊ l. ij. ⁊ C. de inoffi. teſta. l. fi. Tertiũ aũt diciẽ ꝓfecticiũ: qõ ſcꝫ de reb⁹ patris eoꝝ occaſiõe aduenit vt fructus ſiue lucrũ. Et in hmõi peculio fili⁹ nihil iuris habet ſ3 pater plenã ꝓprietatẽ hꝫ: vt inſti. ꝑ quas ꝑſo. no. acqui. §. fi. Quartũ deniq3 diciẽ aduenticiuꝫ: qõ ſcꝫ ex aliq̃ alia cauſa filio aduenit: puta a matre vl̃ ab alia perſona extranea: ſeu etiã de alijs operib⁹ aut laborib⁹ ſuis ⁊ in hoc peculio ſeruaẽ filio ꝓprietas: ⁊ ſi pater ꝓmoriaẽ filij eſt: patre iã viuente hꝫ paẽ in eo plenũ vſufructũ: ita ꝙ de eo fili⁹ nec teſtari poteſt: vt expſſe pꝫ li. vj. de ſepul. c. licet paẽ. in fi. multomin⁹ habet fili⁹ aliquã ptãtẽ ĩ bonis q̃ pater hꝫ niſi ꝙ de eis debeat ali. vñ ſi ꝑter volũtatẽ patris acciperet: rẽ alienã cõtrectaret: ⁊ ſic furtũ cõmitteret. Tertio deniq3 q̃ri põt: vtꝝ filius mercando ⁊ lucrando cũ pecunia patris illã ꝑtẽ lucri q̃ attribuiẽ ꝑſone ſue: diceẽ aducticiũ: vt nõ teneatur cõicare fratrib⁹ poſt mortẽ patris. Ad hoc reſpondet Jo. de pla. vbi ſupra. ꝙ dicetur aduenticiũ: vt ꝙ medietas lucri cedet ſibi: q2 cũ vnus ponit rem: alter induſtriã lucrũ debet eſſe cõmune: vt. ff. ꝓ ſocio. l. j. ⁊ l. ſi nõ fuerit. Exempli gratia: ſi fili⁹ ex centũ habitis a patre: lucrat⁹ eſt alia centum: ⁊ debet primo de centũ lucratis habere. l. ⁊

de alijs. C. ⁊. l. pro sorte diuidere debet cũ fratrib⁹. Tredecio filie vsurario ꝛ nupte ac eoꝝ mariti: de quib⁹ queri potest: vtꝝ gener raptoris vel vsurarij recipere potest cum filia dotem de bonis eius. Ad hꝫ breuiter dicẽdũ est cũ distinctiõe. Aut enĩ pat͛ cũ filiam dotauit erat potẽs satisfacere de vsuris ⁊ alijs iniustis: nec ꝓpter dotẽ fact⁹ est impotẽs: tũc gener dotẽ recipiens non tenet͛ ad restitutionẽ illi⁹ qđ recepit: lꝫ vsurarius efficeret͛ postmodũ impotẽs. Cui⁹ ratio ẽ: qꝛ cũ vsurari⁹ dotẽ dedit: ver⁹ dñs illius erat ⁊ sine ipa potens ad satisfaciendũ remanebat: ⁊ sic gener dotẽ recipiens nõdũ dedit ei cãm efficacẽ ad nõ restituendũ: ⁊ licet impotẽs postea factus ẽ: hoc tñ nõ est ex culpa recipientis. Hec tñ sane intelligunt͛ dũmodo nõ recipiant rem ipam vsurariã vt domũ vel funduꝫ in solutione vsure receptũ. Aut talis pater cũ filiã dotauit erat vl͛ saltẽ efficiebat͛ impotẽs ad restitutionẽ: ⁊ tunc ꝫm Asteñ. li. iij. ti. iiij. p⁹ rodoñ. licet dos nõ ꝑueniat ex cã lucratiua sed accipiatur ꝓpter onera matrimonij supportãda: tñ si talis veritatẽ sentiẽs aut ignorãtia crassa duct⁹ ꝯtraxit cũ filia: non põt de reb⁹ hmõi recipere dotẽ: licet ỏ subtilitate iuris ciuilis q̃ tam stricte nõ respicit ꝯsciam aliter forte dici posset. Mõ si ductus erat ignorãtia ꝓbabili: tunc aliq̃ doctores excusare sũt conati: ꝯtraria tñ opinio videt͛ verior ⁊ securior. Cuius opinionis est Alex. de alexan. qui dicit ꝙ postq̃ gener scit ꝙ dos accepta necessaria sit ad soluendũ vsurã ⁊ ad alia debita: tũc reddere tenet͛: nec potest talẽ dotẽ cũ bona ꝯscia retinere eo ꝙ omnia bona sua fuerũt iam obligata restitutioni: ⁊ in hoc ꝯcor. multi solennes doctores. Rimirũ cũ ꝫm Joh. de pla. insti. de act. § rursus: si filia dotat͛ in fraudẽ creditorum: talis dos a creditorib⁹ reuocat͛: ⁊ gener eius tenet͛ ad restitutionẽ ff. si in frau. cre. l. fi. § j. ⁊. vj. Addit etiam sanct⁹ Bernardin⁹ ĩ tractatu de restitutionibus ꝙ tali filie posset etiã dari tale remediũ ⁊ ꝯsiliũ: ꝙ si pater eius haberet sufficientiã ad restituendũ certa de quib⁹ constat cui sũt restituenda: ad q̃ soluẽda pater principaliter obligat͛: tũc talis dos si parua est in totũ: si vero magna ẽ in ptẽ de incertis restituẽdis posset ꝑ diocesanũ tali filie ꝑ modũ elemosyne ꝫm discretũ iudiciũ assignari. Preterea: si cessante hꝫ remedio mulier dotẽ restituere velit ⁊ vir ꝓhibeat tunc ipa est in statu salutis: dũmodo ꝓponat ꝙ si vir ꝑmoriat͛: q̃ꝓrimũ potuerit restituet: ꝙ si ipa ꝑuenerit ad diẽ mortis: tũc vocatis marito ⁊ filijs vl͛ heredib⁹ publice ꝓtestetur eis ꝙ dos sua de vsuris ẽ: ⁊ eis obsecret ⁊ obtestet͛ ꝙ illã restituant. Mõ si vir vult dotẽ restituere ⁊ vxor prohibeat: tũc ꝫm quosdã viro sufficit ad excusationẽ ꝙ ipẽ nõ ꝑcipiat de bonis illi⁹ ⁊ qñ posset illã restituere ꝓponat: si aũt vterq͵ ꝯcor. in nõ restituendo tũc ambo remanent ĩ statu dãnationis. Hic incidentalit͛ primo q̃ri põt: vtꝝ marit⁹ expellere possit vxorem remittẽdo eã ad domũ patris: ex q̃ pat͛ nõ soluit sibi dotẽ ꝓmissam. Ad hoc respõdet Bal. ff. de cõdi. ob cãm. l. si. donatur⁹: ꝙ sic qꝛ marit⁹ nõ debet decipi nec vxorẽ habere sine dote: vt ptꝫ. xxx. q. iiij. vbi dicit͛. c. Nullũ sine dote fiat ꝯiugiũ ⁊ iuxta possibilitatẽ fiat dos. ⁊ eẽ de donati. inter vi. ⁊ vxo. c. ꝑ vestras. Scđo queri põt: vtrum mulieri adultere cui⁹ occasiõe facta ẽ sepatio cohabitatiõis: teneat͛ vir vl͛ ei⁹ heres reddere dotẽ. Ad hoc rñdet Jo. de pla. insti de publi. iudi. § Item lex iulia: ꝙ nõ: qꝛ mulier ꝓbato adulterio ꝑdit dotẽ q̃ cedit lucro viri. C. de iure dotiũ. l. si dotẽ. Et eẽ de dona. inter vi. ⁊ vxo. dicit͛. c. plerũq͵: ꝙ si mulier ob cãm fornicatiõis iudicio ecclesie aut ꝓpria volũtate a viro recesserit: nec recõciliata postea sit: eidẽ dotẽ vl͛ dotaliciũ repetere nõ licebit. Glo. sup illo vbo: iudicio ecclesie: alr̃ eã priuare nõ licet etiam si nota eẽt fornicatio vt eẽ de diuor. porro. ⁊. c. ex lr̃is. Et plura vide ĩ dicto. c. plerũq͵ in glo. Econtra vo vt habet͛ eẽ de dona. int͛ vi. ⁊ vxo. c. j. mulieres cũ ꝑ aliq̃ licita cã a viris ꝓprijs fuerint sepate: totaꝫ dotẽ viri reddere tenent͛. Mõ si q̃rit͛: vtꝝ hꝫ talis restitutio dotis fieri dꝫ in ꝯtinẽti. Ad hoc rñdet Jo. de pla. insti. ỏ act. § fuerit autem ꝙ si dos ꝯsistit ĩ pecunia vl͛ alijs mobilib⁹ tũc marit⁹ vl͛ heres eius dilationẽ hꝫ anni vni⁹. Si vo ꝯsistit ĩmobilib⁹ restitui debꝫ incõtinenti post solutũ matrimoniũ vl͛ celebratũ legitime diuortiũ. Et nota ꝙ licet marit⁹ vl͛ ei⁹ heres dilationẽ habeat vt nõ teneat͛ restituere mobile nisi infra annũ: sicut sũt naues iumẽta ⁊ silia: tñ fruct⁹ interim ꝑcepti ex ipis vt pensiones nauiũ iumẽtorũ ⁊ similiũ non lucrat͛ sibi: sꝫ habet interẽ cõmodũ medij tpis ⁊ tenet͛ restituere vna cũ rebus post annũ. Sec⁹ autẽ est in eo qđ lucrat͛ cũ pecunia quam ꝓ dote restituere

debet:sep illud lucr sibi acquirit. Et sic in
telligit Salicet⁹ τ Angel⁹. C. de rei vxo.
actio. l. j. i. §. exactio. Porro licet infra an/
nū maritus vl ei⁹ heres nō tenet restitue/
re res mobiles datas in dotē tenet tñ inte
rim vxorē alere si nō habet vnde se alat vt
notat in dicto. §. exactio. Qđ tñ intelligit
Bal. vsq₃ ad ɔdecētē quātitatē alimētorū:
τ abinde supra debet fruct⁹ vxori restitue/
re. Similiter dicendū ē de rebus imobili/
bus vxoris q̄ si vir vel heres non restituit
eas vxori statim post solutū matrimoniū
vl celebratū diuortium: tunc post morā in
huiusmodi rebus tenet etiā ad fructus.

Et si vir aut heres nō habet tm̄ quantum
sibi solū sufficiat: tūc omnis ordinata cha
ritas incipit a seipō nisi eēt artifex vt aliū/
de sibi possit acquirere victū. Verūtamen in
his τ multis alijs sit rē cōsuetudo landa/
bilis ē seruanda est. Ad intelligentiā au
tem eo₃ que dicta sunt sciendū est q̄ dona
tio propter nuptias est illud qđ spōsus spō
se donat quādo ab ea dotē accipit: vt eo. ti
tu. nuper. Dos autē est qđ viro dat a mu/
liere p onere qđ de matrimonio sustinet:
τ tamdiu durat q̄diu τ matrimoniū: s₃ eo
soluto soluit τ dos: qr̄ sine eo esse nō pōt:
vt. ff. de iure do. l. iij. τ ē dos quasi ppriū
patrimoniū mulieris. ff. ɔ mino. denicq₃. §.
sed vtrū in fi. Tñ q̄diu stat matrimonium
manet dn̄iū dotaliū penes vir: ita q̄ ɔ vo
lūtatē viri nō pōt inde facere elemosynā ni
si eo mō q̄ dictū ē supra: vbi agit de elemo
syna. Vñ generalr̄ in trib⁹ casib⁹ maritus
lucrat dotē vxoris. Primo ex pacto vt si pact
sciat de tota dote vl ei⁹ pte post vxoris mor/
tē lucrāda: vt. C. de pac. ɔuen. l. ex morte.
in prin. τ i auč. ibi posita. Scđo cū deficiē/
tib⁹ liberis τ p̄inde vxor mortua fuerit i/
testata: tūc vir succedit vxori τ lucrat do/
tē τ ecōuerso: vt. C. vñ vir τ vx. l. j. Tertio
lucrat ex lege: vt si pp̄ter adulteriū mulie/
ris fiat diuortiū: vt supra dictū ē. Hic q̄ri
pōt: pone q̄ pp̄ter adulteriū vxoris facta se/
patiōe thori mulier dotē amisit: post hoc iter
eos pbata ɔsanguinitate separant diuo: nū
quid mulier dotē repetere pōt cū nō fuerat
m̄rimoniū τ p ɔsequēs nō cōmisit adulte/
riū. Ad hoc dicēdū q̄ glo. i. c. plerūq₃. ex̄ de
dona. int vi. τ vx. lōgo pcessu arguens ad
vtrāq₃ ptē cū multis allegatiōib⁹: tādē cō
cludit q̄ ipa dotē repetere nō pōt. Cui⁹ rō
ē fm Ray. q: licet postea appareat q̄ nō fu
it m̄rimoniū: tñ nihilomin⁹ puniri d₃ pp̄t

intētionē cū ope subsecuto: fecit ei qđ potu
it: ex̄ de biga. c. nup. τ. c. vl. ff. de adul. si vx
or. §. j. Et subdit glo. pdicta istud veri⁹ cre/
do: pncipiū em̄ ɔsiderari d₃ i talib⁹ τ non
exit⁹ vt p hoc ceteris audacia delinquēdi au
ferat: nā si hoc eēt tūc falsū posset ɔmitti i
pbatiōe impedimēti. Cōcor. Hostiē. Ray.
Hoff. Hug. τ Jo. vñ licet ɔtria opio magis
benigna appareat: tñ fm glo. nō est extēdē
da licētia pp̄ter delictū. Denicq₃ in alijs ca/
sib⁹ exceptis iā dictis redit dos ad mulie/
rē τ donatio pp̄ter nuptias ad vir: nisi se/
cus obtineat cōsuetudo approbata: vt pt₃
ex̄ de dona. inter vi. τ vxo. c. donatio. §. sa/
ne. Plura autē eēnt dicenda de hac mate/
ria que grā breuitatis omitto: quo₃ q̄dam
qui voluerit noscere pōt ex sūma pisana in
verbo: dos: breuiter annotata videt.

De quinq₃ vltimis hominū ge neribus qui cum vsurarijs ad resti tutionē obligant: Sermo. XLV

On furtū facies.

n Exo. xx. Ut vsq₃ in finē conta
giosā pestifere vsure infectio/
nē patēter ostēdam⁹: materia₃
in ɔsecutione duo₃ sermonū pcedentium
vtcūq₃ declaratā breui stilo ɔcludamus.

Quartodecio igit tutores curatores τ A
mr̄es ac alij q̄cūq₃ sine mādato gerēdo ne/
gociū alienū τ sic p alijs fenerando tenēt
ad restōe₃ fm Alex. lomb. τ rodon. qr cā₃
efficacē ad tale lucr p̄stiterūt. Ad cui⁹ eui
dētiā pmo sciēdū ē: q̄ triplex ē tutela. s. te/
stamētaria q̄ pr̄ dat tutorē i testō: τ legiti/
ma q. s. a lege defert: nā cu₃ null⁹ ē tutor p
testamētū: tūc q̄ pmo loco deberet huic ab
intestato succedere tutelā illi⁹ tenet suscı/
pere. Ac datiua: vt qñ nullo tutore dato in
testō nec extātib⁹ ɔsanguineis idoneis iu
dex ex officio dat tutorē: τ durat tutela vs/
q₃ ad. xiiij. annū ɔpletū ipi⁹ pupilli: τ inde
icipit cura q̄ durat vsq₃ ad. xxv. annū ɔple
tū. Notādū tñ q̄ clerici n̄ cogūt recipe tu/
telā l₃ possint alicui succedere ab itestato
q̄uis i laicis ē ɔtriū: vt. C. de legi. tute. auč.
sic hereditas. Possūt tñ clerici recipe legiti/
mā tutelā: fm Jo. di. lxxxvj. c. si. si volunt
Epi aūt τ monachi tutelā legitimā recipe
nō pñt: vt in auč. de san. epi. §. deo amabi/
les. Tñ fm quosdā illi auctoritati deroga
tur p illud di. lxxxvj. c. peruenit: vbi satis

patet q possit recipe legitimā: licet nō dati
nam vl testamentariā: vbi etiā ostenditur
q ad cōmunē tutelā miserabiliū persona
rū omnes clerici vl monachi tenenē: cū sc3
eis cōmittit ab his quoꝝ interest. Quod
etiam pꝫ. lxxxviij. di. c. j. ⁊ c. epō guberna/
tionē. Ceteꝝ de tutore qdā dicta sūt superi
us vbi agit de gerentib⁹ alioꝝ negocia q̄
hic replicare superfluum iudico. Queri
tamē pōt pmo. Pone q tutor pecuniā vsu
rariam pupillo tribuat nihilq; illi dicat q
sit lucꝝ vsurariū: demūq; lapsu tēporis p/
testet illud fuisse lucꝝ vsurariū: vtrū pu/
pillus teneat credere ⁊ illō restituere. Ad
h dicendū fm quosdā q non: ꝑsertim si de
bonis nō habuit alꝰ cōgruū fructū vl emo
limētū. Rō ē: qꝛ pupillus nō approbat qd
tutor fecit: nec tutor aliq̄d de vsuris dixit
tēpore quo dicere debebat: nec pupill⁹ alꝰ
iustū lucꝝ vl emolimētū de suis bonis ha/
buit. ꝑpterea p suo interesse pōt illud reti/
nere ⁊ ipe tutor obligat hmōi lucꝝ restitu
ere: ⁊ sic penā sustineat infidel dispensatio
nis sue. Secundo queri pōt: vtꝝ tutores
vl curatores aut matres que licet nō fece/
runt ꝯtractus vsurarios p pupill vl filijs
tamē p illis vsuras exigūt ⁊ recipiūt tene
ant ad restitutionē. Ad hoc rn̄det Alexā.
lomb. q tales obligant restituere si ille cu
ius noīe acceperūt nō est soluendo: vel nō
vult satisfacere. Hoc etiā sentit Bar. brixi.
in. c. sicut nō suo. xlvj. di. vbi pꝛhibet ali/
quis vsuras exercere nomine alieno sicut
nomine suo. Cuius ratio est: qꝛ facientē ⁊
consentientē par pena constringit: vt. ij. q.
j. c. notū: in fi. Et qd grauius ē fm Inno.
si tutor noīe pupilli pdictas exigit vsuras
tūc etiam post depositū officiū agi pōt con
tra illū: vt dicto. c. sicut nō suo: in glo. Ter
tio q̄ri pōt: quid ergo faciet tutor a cōitate
artat⁹ ad suscipiendā tutelā pupilli: q̄ mul
ta habet suscipe d vsur. Ad h rn̄det sanct⁹
Bernardin⁹ in tractatu de restitutiōibus
q corā epō ciuitatis ⁊ ptāte vl lege prote/
stari debet: q a debitorib⁹ nō exiget nisi ca
pitale ⁊ de vsuris se nō intromittet: ⁊ de h
fieri faciat publicū instrumētū ⁊ sic euade
re poterit dispēdium in vtroq; foro sc3 con
scientioso ⁊ cōtentioso. Quarto q̄ri pōt:
vtꝝ oēs pdicti ⁊ alij qui dederūt cām effi/
cacē vsuras exercēdi: possent inuitis illis
q̄bus acquisite sūt aut ignorātib⁹ de eisdē
accipe pecuniā ad q̄ntitatem vsure acq̄site.
⁊ his restituere quib⁹ debent. Ad h rn̄dēt
quidā q sic: nec in h cōmittūt furtū: cū illa
pecunia vsuraria nō sit illoꝝ: nam qꝛ per
efficacem causam istoꝝ tale lucꝝ iniustum
deuenit ad man⁹ vsurarioꝝ ⁊ ad restitutio
nē obligati sūt isti mediatores vl cām effi/
cacem tribuentes iustū esse videt vt q̄ cau
sa illoꝝ iniuste sūt ablata de lege nature in
ste licentiā habeant illa satisfacere: ne ipsi
de ꝓprio satisfacere teneāt: qd etiā Chrys.
sentire videt. Et habet extra de re. iur. c.
Unūqdq; p quascūq; cās nascit p easdem
dissoluit. Unde ad hoc pdicti videnē obli
gari: ⁊ in hoc gerūt vtile curam suam ⁊ il
lorū qui illa iniuste detinēt. Qd sane intel
ligendū est in foro cōscientie: ⁊ dūmō non
sequat aliud incōueniēs: de quo dictū est
supra: vbi querit: vtrū quis p furtū satisfa
cere pōt sibiipi cū cautelis ibidem positis.

Quinto decimo heredes tenēt ad resti/
tutionē: de quib⁹ generaliter fm Archid. B
⁊ alios doctores canonistas ē dicēdū: q li
cet aliter fm leges distiguat: tn̄ fm ius ca
nonicū tenent indistincte heredes ad oīa
debita defunctorū i quoꝝ loca succedunt:
siue heredes sint filij: siue extranei: siue ra
ptoris siue alterius detētoris: siue talia de
bita fuerint ex cōtractu: vt emptio vendi/
tio: locatio: cōductio mutuū ⁊ silia: vl ex q̄
si cōtractu vt tutela: gestio negocioꝝ: siue
ex maleficio: vt furtū: rapina: simonia vl
quasi ex maleficio: vt cū iudex ex impitia
male iudicat: aduocatus male aduocat: ⁊
sic de alijs: vl cū d domo est aliquid eiectū
vl effusū qd nocuit alijs: siue puenerit res
illa p qua debitū fuit ꝯtractū ad heredes
siue nō: siue lis fuerit ꝯtestata siue non: vt
plene pꝫ. xvj. q. vj. c. si epm: extra d pigno.
c. ex psentiū: in fi. ex de solu. c. j. ex de vsur.
c. tua nos. ex de rap. c. in litteris. extra d se
pul. c. fi. Qd sane tn̄ intelligit: si heredi/
tas sufficit: q si hereditas non sufficit ad
oīa debita psoluēda: tunc fm Ray. in iudi
cio anime licet heres nō fecit inuentarium
nō tamē tenet nisi q̄ntū sufficit hereditas.
Secus aūt ē in foro iudiciali fm Jo. an. in
nouella vbi dicit q si fecit inuētariū nō te/
net vltra vires hereditatis: quo aūt ad iu
dicium anime illud indistincte affirmat.

Pro cui⁹ noticia sciendū: q inuentariū
ē scriptura quā debet heres fm leges in/
choare infra. xxx. dies a morte testatoris:
vl postq̄ scit se eē heredē institutū: ⁊ deb3
ibi scribere omnes res defuncti sub testib⁹
⁊ d3 illam scripturā pficere infra. xl. dies

vel infra annū si res sūt remote: z tūc non
tenet. ſ creditoribꝰ vltra id qđ ī heredita-
te fuerit inuentū: alś ſm leges teneret in
solidū si nō fecerit inuentariū. Ad p̄dicta
quoqꝫ hoc addēdū est: q talis heres vltra
hereditatē in anime iudicio tenet ad ea
p̄dicta q̄ dictus vsurarius p eo expendit:
si saltē illa mala fide suscepit. Cuiꝰ rō ē: q:
per hoc ad nō restituendū prestitit causam
efficacem quod verū est: si talia habuit eo
tempore quo dictꝰ vsurariꝰ erat nō soluen
do. Quō si queritſ: quid si de duobꝰ here
dibus vsurarij alter factꝰ est nō soluendo.
Ad hoc dicēdū ſm Hosti. q alter obligatſ
in solidū z hoc vsqꝫ ad quātitatē q̄ ad eum
de hereditate puenit. Cuiꝰ ratio est: q: suc
cedit in crimine: z etiā q: omnes res here-
ditarie sunt obligate: vt plane pꝫ eẋ ō vsu.
c. cum tu. §. fi. Sexto decimo testamento-
rū executores qui plus deseruiunt corpori
q̄ anime: z oculo q̄ ꝯscientie tenentſ ad re
stitutionem. Ad cuiꝰ euidentiā sciendū: q
sepiꝰ ꝯtingere solet vt relicta bona vsura-
rij nō sufficiāt plenarie ad soluenda debi-
ta vł restituēda iniuste q̄sita: que tamē sci-
untſ certis personis esse restituenda: ac ni-
hilominꝰ ne funꝰ vsurarij careat ecclesiastica
sepultura cū ep̄o vł curato de certa quanti
tate pecunie p incertis ꝯuenit executor: vt
sic licentiam acquirat sepeliendi funꝰ in lo
co sacro: qđ z plerūqꝫ perficit cum magna
pompa: qua quidē pte amota reliqua bōa
vsurarij nō sufficiūt ad plenarie satisfacien
dū de certis. Talis igitſ executor cum det
efficacem causā q hi qui deberēt hr̄e certa
de bonis vsurarij nō possunt acquirere: te-
netſ extunc in solidū de ꝓprijs satisfacere:
vsqꝫ ad illā quātitatē quā p incertis dedit
ep̄o vel alteri etiā pauperi causa elemosy-
ne: z hoc iđ: q: christꝰ nō succedit in paupe
ribus nisi qn̄ non reperiuntſ persone certe
quibꝰ restitui debeāt certa vt quasi p sub-
stitutionē christus succedere videatſ: ac si
testator diceret. facio tales z tales heredesſ
meos: quos si reperiri penitꝰ nō cōtingat:
substituo mihi christū in pauperibus suis.
Sed de hoc plenius postea videbitſ. Simi
ter de executoribꝰ testamētoꝝ visū ē supra.
iiij. p̄cepto. Decimoseptimo detētores reꝝ
emptaꝝ de pecunia fenebri tenentſ ad resti
tutionē. Ad cuiꝰ euidentiam queri potest.
Si ponatſ casus q vsurariꝰ de vsuraria pe
cunia emat equū p̄diū vł domū: ac alteri li
beraliſ donet: efficiatſ qꝫ postmodū nō sol-
uendo: vtrū qui soluit vsuras cū effectu re-
petere posset rē emptā de vsuris a possesso
re: cui sic donata ē: ac vtrū possessionē reci-
piēs in foro ꝯscie restituere teneatſ. Ad h
respōdet Monalſ. in summa q licet p̄cium
ex re furtiua redactū nō sit furtū: vt. ff. de
fur. l. qui vas. §. vlſ. z vitia personalia nō
transeant in successores: vt eẋ de fil. p̄sby-
tero: li. c. ex transmissa: tamē ī hoc casu pōt
iste petere z ille tenetſ restituere: vt eẋ de
vsur. cum tu. vbi plane p̄cipit in hoc casu
p̄dia vendi sic empta. Concor. Ray. Et hu
ius ratio ē: quia ī tali casu res succedit lo-
co precij sicut ecōtra p̄ciū succedit loco rei:
vt. ff. ō pet. here. l. si rem z p̄ciū: quedā ta-
mē intellige ſm Guil. quādo rē talem ha-
buit ex causa lucratiua: secꝰ autē si emisset
vel ex alia causa nō lucratiua z bona fide
habuisset: vt nō credēs rē emptā de pecu-
nia vsuraria: vel credēs ipm̄ vsurariū alś
habere vn̄ posset vsuras reddere. Concor.
Hosſ. Hosti. Specu. Et addūt Hosſ. z Ho-
sti. q si res illa lucratiua postea ad aliū ex
silli cā puenire ꝯtingat: z ille vlteriꝰ fuerit
ille q̄ vsuras soluerat seu repetere potue-
rat: tūc ille cui prius res data fuerit libera
tur z cōtra eū nō posset agi ciuiliſ: vt. ff. de
acſ. z obli. l. oēs debitores. ſm etiā Hosti.
si res empta de pecunia fenebri p tertiā p-
sonā peruenit ex cā lucratiua ad eū qui de
dit vsuras vsurarius tn̄ minime liberatſ:
vt. ff. de vbo. ob. inter stipulantē. Decimo
octauo sūt eos ad sepulturā in casu nō con
cesso recipientes: ac etiam notarij z testes
coꝝ testamentis assistētes: similiſ z ꝯfessio
nē eoꝝ indebite audiētes vel absoluētes.
Pro q̄ sciendū q eos sic sepeliētes sūt ip̄o
facto excōmunicati: vt pꝫ in clemē. de vsu.
c. eos. Audiētes autem in tali casu eorum
ꝯfessiones z absoluentes: ac etiaꝫ testes z
notarij peccāt ꝯtra preceptum ecclesie posi
tum in. c. q̄q̄: li. vj. de vsur. z vltra h omēs
tam dicti tenentſ ad restitutionē omniū q̄
receperunt ab eodem. Nec si quidā vsura-
riū nō sepeliunt sed illum sepelire simulāt:
puta ponūt capsā honorifice vacuā ī phere
tro: ac si corpus esset ip̄ius vsurarij: tūc ni-
hilominꝰ ſm Jo. an. z alios doctores sub-
iacent eisdē penis. Hic queri potest p illo
vero vsurario qui restituere habet ad salu-
tem sufficiat q in periculo mortis ꝯstitutꝰ
cōdat testamentū super restōne male abla-
torū ita vt recipi possit ad absolutionē cō
munionē z ecclesiasticā sepulturam. Ad h

rñdet Alex. lomb. q oĩno nõ sufficit. Cui⁹ duplex ratio dari põt. Prima q: testũ est vltima sentẽtia voluntatis nostre de eo qd post mortẽ suam quis voluit fieri: cũ enim testans hoc velit fieri post mortẽ: & p⁹ mortem locus penitentie nõ sit: sine qua null⁹ vsurarius absolui põt: restat q solũ tale testamentũ cõdens: in statu salutis esse minime põt: ppterea oportet q in vita restitui velit: alr nõ dimittit peccm nisi restituatur ablatũ: vt dicit de reg. iur. li. vj. vnde restõ quãmodo possibilis fuerit pcedere debet omnẽ actũ penitẽtie vt postea videbit. Secũda rõ est: quia iusticia dei requirit vt ille satisfaciat qui peccauit. Sicut igit vsurarius ẽ qui offendit: sic ipse satisfacere debet in quo offendit: qd nõ facit si faciẽdu in testamẽto reliquit. Unde generaliter si satisfacere cupit ita q et remittat peccatũ: quattuor obseruare oportet. Primũ q si pecuniam hab3 vnde restõ fieri põt: illam exponat restitutioni per amicũ fidelẽ ante q̃ moriat. Secundo q sub voce preconia solennit pconizari faciat q omnes a quibus per se vel per alios pecunias extorsit: veniant recepturi plenã satisfactionẽ. Et h quidem fiet tum vt his quib⁹ debet restõ plenius innotescat & venire possint sua repetentes: tum etiã vt scandalũ qd in publico ppter vsuras exercẽdas ab eo multis ẽ relictũ: hoc modo quasi in publica pnia deleat & emendet: q: vt dicit ex de pe. & re. c. j. Manifesta peccata nõ sunt occulta correptione purgãda. Nã si talis vsurari⁹ nõ fecerit publice ẽm Alex. lomb. nõ det ei sacramẽtũ nec ecclesiastica sepultura. Tertiõ si habet aliq instrumenta vsurar q ea casset p publicũ instrumẽtũ vel redigat ad debitũ veritatis. Quarto si aliquid deficit ad explicãdũ vel debite obligãdũ: faciat fieri publicũ instrumẽtũ atq debitã cautione sicut exprimit i. c. quãq. de vsur. li. vj. Et ẽ magnos vtriusq iuris doctores fideiussor vsurarij tenet in solidum ad restõnem oĩ vsurar certar & incertar. ac etiã male ablator per vsurariũ extortor: quantũ se vires pdicte hereditatis extendũt & hoc habito respectu ad pdicte cautionis temp⁹. Nam licet tpe pstite cautõis pncipalis eẽt solaẽdo. demũ p facultates eius essent exhauste aliter q̃ in restõnibus pdictis: nihilomin⁹ fideiussor remanebit ad oĩa obligatus. Et licet exceptio in opere psit principali: nõ tamẽ fideiussori eius in dicto casu

Secũdo queri põt de eo qui se spõte obligauit ad vsurar restõnem credens vsurarũ bona ad hoc sufficere & postea inuenit nõ sufficere: vtr de suo pprio satisfacere teneatur. Ad hoc rñdet sanct⁹ Bernardin⁹ in tractatu de restitutionibus: q aut obligauit se distincte: puta si tñ haberet de bonis defuncti: & tunc nõ obligat nisi p tãto q̃tum inuenit de bonis eius. Aut obligauit se indistincte: & tunc si opus ẽ de suo pprio supplere tenet ita q integre soluat. Cui⁹ rõ ẽ: quia seipm ppriis v̄bis illaqueauit: & licet in intentiõe habuit se velle distincte obligare qui tñ nõ expssit: nõ tñ per hoc se põt excusare: q: magis statur obligationi expsse q̃ intentioni occulte: quã q: nõ expressit sibi imputet: quia ppter insipientiã suã sao iure creditores fraudari nõ debent.

Tertio queri potest: vtrũ per publicũ instrumentũ ab vsurario recipiens cautionẽ de restituendis vsuris & male ablat ad voluntatẽ suã possit iter sine peccõ pmissionẽ hanc eidẽ relaxare & instrumẽtũ cautionis reddere vel cassare. Ad h respõdet sanct⁹ Bern. vbi supra: q si ille q se prius obligauit & nũc relaxationẽ petit ẽ cõpos sue mẽtis: & hoc postulet importune: põt sine peccõ instrumẽtũ hui⁹ obligatiõis cassare: cũ salus ei⁹ eẽ debeat i manu sua nec teneat hõ salutẽ aĩe ei⁹ cũ pprio scãdalo procurare: nec etiã ppter hoc a vinculo debitor remaneret absolut⁹. Uerũtamẽ sec⁹ esset si talis obligat⁹ eẽt suo plato. Deniq aduertẽdũ ẽ q si vsurari⁹ nõ põt habere fideiussorem nec pignora: tũc ẽm Io. an. iuret illa non posse habere & iuret se facturũ qd cauet: & sufficit: maxime si hoc veresimile ẽ: vt ex de dona. inter vi. & vxo. c. p litteras. His igit pmissis det vsurario penitẽtia & nõ prius sicut pcipit in dicto. c. q̃ . Nã si quis aliter eum absolueret: thesaurizaret sup seipsum diuinũ iudiciũ: & animã illi⁹ pcipitaret in pfundũ inferni: nec ignorantia excusaret eum: vt ex de iniur. & damno dato. c. si culpa. Ad laudem dei omnipotentis.

Epilogatio de triplici vsura et in quibus committitur vel excusatur: Sermo XLVI

Non furtum facies

Exo. xx. Eia iã tãdẽ expediti vt ex pte de diuersis ptractib⁹ vsurarijs vt tenaci⁹ ipmãt succincto stilo sũ

gula pcurrēdo breuiť ad memoriā reuoce mus. Pro q̄ sciēdū q̄ vsura ē q̄cq̄d sorti accedit: siue sit pecunia esca vestis species lingua seruitiū: vt pȝ fere ī omnib⁹. c. xiiij. q. iij. Et sub intelligitur ex pacto precedente: vel etiam ex intentione precedente concomitante vel subsequente. Et accipitur h̄ sors pro debita quantitate rei mutuate in materia occurrenti. sc3 pecunia: frumento vino: oleo ꝛ similibus. Et sic sors est capitale creditoris explicitum vł palliatum. Nec vsura cōmitti potest nisi circa sortē ꝛ capitale rerū mutuabiliū. Et hec vsura tā execranda reputať: q̄ ius naturale diuinū ꝛ canonicū vniformiter se habent negatiue ad oēs casus vsurarios: q2 pari rōne sicut in vno casu sic ꝛ in quolibet prohiberi debuit: cū de sui natura sit mala. Et hui⁹ sententie est Jo. an. in mercu. in regula peccati. Dicit etiam Alexan. de hales in. iij. parte sūme q̄ q̄uis hominē occidere sit peccatū in se nō tamē ẜm se. Et ideo quādoq̄ licet occidere: q2 domin⁹ in aliquib⁹ casib⁹ homicidiū cōcessit. Dare tamē ad vsurā ē peccatū in se ꝛ ẜm se: q2 nunq̄ ī aliquo casu licet: ꝛ sic nulla potest in ea cadere dispensatio: vt pȝ plane extra de vsuř. c. sup eo. Tā ta nāq̄ ē illius feditas q̄ etiā in extrema necessitate quādo licet furari: nō licȝ aliū inducere ad mutuandū sub vsura. Ut igitur vsure vitiū magis elucescat p̄mo notādū est q̄ in omni cōtractu ex hoc cōtingit vsura vel nō q̄ aliquis accedit sorti vł q̄ȯ est de sorte: verbi gratia. Si quis possidet domū vel fundū vel huiusmodi fruct⁹ inde excrescēs de sorte est: ꝛ nō accedit sorti. Si quis igiť emit aliquā rem iusto precio res ipa secū portat sortē suam: ꝛ si qua prouenit inde excrescētia illa de sorte est: ꝛ nō accedit sorti. Et eodē modo cōtingit in locatione. Cōmodatū aūt si manet in sua natura nō recipit excrescentiā sortis: ẜ magis tūc in alio contractu transit sc3 in locatū. Ex quo relinquiť q̄ solū in mutuo lucruȝ accedit sorti: ꝛ ideo in hoc cōcordant omēs doctores q̄ in mutuo nō licet accipere vltra sortē: ꝛ q̄ solū in cōtractu mutui vert vł interpretati cadit vsura. Hinc. xiiij. q. iij. c. putant: dicit quedam glo. q̄ sunt duo contractus qui dē sui natura sūt gratuiti. s. mutuū ꝛ cōmodatū. Mutuū eñ si nō est gratuitū iam nō est mutuū sed vsura. Cōmodatū vero licȝ nō sit gratuitū tamen nō est vsura q̄uis desinit esse cōmodatum: sed si quid recipiť pro re cōmodata ꝛ ē pecunia tūc cōmodatū transit in emptionē ꝛ venditionē. Si vero est alia res que datur p̄ ea: tūc trāsit ī permutationē: q̄ si p̄ vsu rei pecunie recipiť tūc transit ī locationē: Si deniq̄ res alia recipiť tūc transit in cōtractū sc3 innominatū sc3 do vt des. Ex quo derinc relinquiť q̄ solū in cōtractu mutui cōsistit vsura. Et ideo tenendū est generaliť q̄ quādocūq̄ diciť vsura cōmitti ī aliquo cōtractu emptiōis: venditiōis: locationis pmutatiōis ꝛ similiū: tūc semp intelliguntur ibidē esse duo ꝯtract⁹. Exempli gratia: vendo tibi p̄ decē q̄ȯ vix valet octo: ꝛ hoc p̄pter dilationē solutiōis: tūc ē ibidē vsura ꝛ p̄ ꝯsequēs duplex ꝯtract⁹. s. vēditionis: ꝛ mutui: cui⁹ gratia preciū adaugeť. Secūdo notādū q̄ triplex est vsura sc3 animi signi ꝛ pacti. Usura vero animi ē cū q̄s p̄ncipaliter mutuū dat p̄pter spem lucri: ꝛ sic cōmittiť vsura sola intētiōe corrupta ex parte creditoris q̄ principaliter mutuauit spe lucri: ꝛ tūc teneť creditor ad restitutionem ex quacūq̄ etiā intētiōe debitor illi dederit: vt ex eo. ti. in. c. ꝯsuluit: ī glo. Quidā3 tñ distinguūt ꝛ meli⁹: dicētes q̄ si debitor aliq̄d dedit ex sola liberalitate p̄ modū doni: tūc nō teneť eidē restituere ẜ d3 paupibus dare nō ex p̄cepto ẜ ex ꝯsilio: ꝛ d3 de ītentiōe corrupta penitere. Si ṽo dedit ratiōe mutui p̄ncipaliť: tūc nō abdicauit illū a se volūtarie ẜ ꝯditionate: ne. s. mutuans reputet se granatū ꝛ alter̄ īgratū: ac p̄pter h̄ alās nō īueniret tale mutuū: ꝛ tūc restitui d3 mutuāti: ꝛ p̄ h̄ saluari pōt ꝯtrouersia q̄ ṽsať inť doctores q̄ sumiť ex. c. ꝯsuluit: extra de vsuř. vbi d̄r in glo. q̄ l3 tal in foro iudiciali nō est puniēdus tanq̄ vsurari⁹: tñ in foro cōsciē ꝛ ecclīe iudicādus ē male agere: ꝛ inducendus ē nō ꝯpellendus vt sic accepta restituat: ex quo ad deū reuera vsurari⁹ ē. Ex h̄ dicūt Scot⁹ in. iiij. ꝛ Alexan. lom h̄. ī tractatu suo: q̄ l3 talis vsura mētalis cū culpa mortali fiat ad restōne tñ non obligat: Et addūcūt exēplū de furto: q̄ si q̄s grati liberaliť ī dono recipit q̄ȯ furari p̄posuit: tūc licet talis fureť mēte nō tamē ope nec ad restōnē obligať. Sic qui ex cōcesso mutuo lucrari ītēdit a debitore tñ nihil exigit sed gratis datū recipit: q̄uis sit vsurari⁹ mente: tamē nō ē ope ita q̄ teneať restituere. Ad q̄ȯ rñdet Jo. an. ī mercu. super regula peccati: q̄ inť illos duos casus p̄bať eē magna dissilitudo. Nā l3 donatari⁹

in casu furti corruptā intētionē habuerit:
nō tamē donatio causat ab eius facto: nec
annexa est illi intentioni corrupte. Cuius
ꝯtrariū in mutuo cadit: qꝛ cū ex bono cha/
ritatis gratis fieri deberet: fit principalit
ex spe lucri: cui viciose spei effect⁹ ꝯsequit
qḋ ē lucꝝ: ⁊ iō talis ad restōnem obligat:
qꝛ lucrū exinde sub tali intentione receptū
ē vsurariū: ⁊ hec opīo vera ē fm Inno. Ho
stien. Archi. ⁊ Ray. Patet igit intuēti ꝙ
he due opiniōes ꝯtrie ꝯcordari possūt per
supradictā distinctionē: quā ponit archi/
eps florētin⁹ in tractatu restitutionū. Hec
aūt intentional vsura piculosior ē ꝙ̄ illa q̄
fit cū expssis pactiōib⁹. Primo: qꝛ in foro
causarū minime repeti pōt. Scḋo qꝛ ꝓpter
suas subtilissimas palliatiōes a multi auaricia
cecatis cognosci nō pōt. Exēpli grā:
vt vnū casū ponam⁹ de plurib⁹. Si emātur
fundus vł ager iusto precio ea cōditione ꝙ
qñcunqꝫ vendēs ementi p̄ciū illud restitu/
rit fundū vel agrū rehabebit: tunc ille con
tractus in se nō ē vsurari⁹ ꝫ licitus: vt dic
glo. magna. in. c. ꝯquest⁹: ex de vsur. potest
tamē ille ꝯtract⁹ illicit⁹ ⁊ vsurari⁹ iudica/
ri scꝫ si emptor sub spē emptionis intendit
mutuare p̄ciū agri: ⁊ ꝓ tale lucrū lucriface
re annuos fructus agri: tūc eñ vsura iudi
cat ex intentione: licet ab eccła fm Archi
dia. ex ꝫ ꝯdēnari nō pōt. Qḋ si simplici in
tentiōe agrū emit iusto p̄cio parat⁹ tamen
restituere venditori reqrēti nō ē ibidē vsu/
ra. Signū autē intentionis simplicis ē ꝙ
dat iustū p̄cium ⁊ intēdebat emere possessi
ones vł reddit⁹: ac etiā ꝙ poti⁹ eligeret fū
dū tenere ꝙ̄ precium recipere. Ceterū tri
plex vsuraria intentio distingui pōt in cō/
tractib⁹. Prima dicit antecedens q̄ viget
anteꝙ̄ mutuū dat vł quādo dat: qḋ pro/
prie directe est contra mandatū dominicū
si tamē postea ꝓpositū mutaret ad regulā
charitatis anteꝙ̄ vltra sortē reciperet: tunc
gratis datū licite retinere posset. Secūda
dicit cōcomitans q̄ scꝫ mutuando non vi/
get tamē si mutuū recipiens postea in mu/
tui recōpensationē aliqḋ dat: ⁊ mutuans
ꝓpter eandē cām libenter ꝫ acceptat: tūc cō
mittit vsurā habēs corruptā intentionem
cōcomitantē. Tertia dicit subsequēs: que
scꝫ tam mutuando ꝙ̄ solutionē recipiendo
nō viget: ꝫ lapsu tēporis cupidine p̄ualen
te vult mēte ⁊ ostendit ore vł ope ꝙ propt
mutuū prius factū sibi fiat mun⁹ a manu a
lingua vł ab obsequio. Et hi oēs nō solum
cōmittūt vsurā ⁊ tenent ad restōnem ꝫ eti
am q̄cunqꝫ in ius talis mutui succedūt: vt
filij vł heredes. Et hec ē sentētia Archid.
xiiij. q. iij. c. j. Qꝛ si querit: vtrꝫ si nō fuit in
tentio creditoris aliquid ex mutuo recipe
re ⁊ debitor aliquid dat teneat creditor ad
restōnem. Ad hoc dicendū ꝙ ex pte debi/
toris in remunerādo in mutuante triplex
intentio distingui potest. Prima dicit ti/
morosa qua scꝫ debitor timet displicere cre
ditori quem credit velle remunerari: vł ti/
met ab eo sibi mutuatū auferri: vel ne in/
ueniret iterū mutuare volentē si nō remu/
neraret: ⁊ in similibus casib⁹. Unde si cre
ditor hanc intentionē scit aut credit vł sal/
tem verisimiliter credere deberet restitue/
re debet accepta: tamē non tenet restituere
bona fide consumpta: fm Guil. Secunda
dicit gratiosa quādo scꝫ in remunerāte re
spectus aliquis remunerationis interue/
nit: nō tamē principaliter ꝓpter illud fit: ꝫ
magis ex gratia: ⁊ tūc creditor hoc credēs
nō tenet ad restitutionē. Tertia dicit amo
rosa quando scꝫ ex sola charitate debitor
aliquid creditori donat: ⁊ si creditor talit
datū credit: restituere nō tenet. Qꝛ si q̄rit
Cur nō potest eque bene retineri ab vsura
rio mentali: cui debitor ex mera liberalita
te ⁊ libertate facit recōpensationē. Ad hoc
dicendū ꝙ hoc venit ex diuino p̄cepto sta/
tuente edictum ꝙ ī mutuo nihil sperari de
beat: cū quo precepto recipiens ad mutuū
dispensare nō potest: ⁊ quia talis recompē
satio fit cōtra legē iuste participantis saltē
in eo qui taliter mutuat: ideo debitor recō
pensationē facere deliberās: licet quantū
in se est mutuanti licite dare potest: tamen
nō potest sic libere dare ꝙ taliter mutuās
licite potest sic vltra sortem recipere: vt pꝫ
plenius superius in sermone vbi agit de
mutuo facto alicui cōtrari. Usura vero si/
gni ē cū pactū expssū nō interuenit ꝫ q̄daꝫ
signa intentionē animi manifestātia: puta
cū mutuās insinuat vbo nutu vł signo q̄/
cūqꝫ ꝙ nō mutuaret nisi lucꝝ aliqḋ spera/
ret: siue cū post mutuū negat terminū vel
iuramenti denegat relaxationē ei qui iura
uit se nō absentare ⁊ his similia. Talis eñ
nō tm̄ qḋ accepit inde tenet restituere: sed
etiam illi tenet restituere q̄ tali modo mu/
tuū recepit: nisi canonicū aliud obstaret.
Cui⁹ rō est: quia nō refert quid ex eq̄pollē
tibus fiat: nam sicut non refert vtruꝫ quis
aliū gladio vł baculo interficiat: sic nō re/

fert an verbo signo demõstratiõe vel circũlocutione q̃s aliq̄d ostendat: vt ex̃ de con. sau. r affi. c. tua nos. ff. si cer. petat. l. certũ est. Usura deniqȝ pacti fit cũ pacto exp̄sso de acq̄rẽdo lucro vltra sortẽ. Et vt tangit̃ ex̃ de excess. p̃la. c. inter dilectos: in glo. triplex ẽ vsura. Prima dr̃ vsura cõmunis: et ẽ illa q̃ in die vel septimana vel in mẽse excedit sortem: sicut ptȝ ibidẽ in textu de clerico ludente ad taxillos q̃ decessit socio. xj. d. xij. r sic p̃ma die potuit excedere. Scd̃a dicit̃ centesima: q̃ scȝ exced. r sortẽ ĩ anno. Tertia dicit̃ septupla vel sexagesima que scilȝ excedit medietatẽ sortis in anno. Unũ Justinian⁹ imꝑator ꝑmisit vsuras centesimas r sexagesimas scȝ leuissimas qȝ vidit homies imperij sui prauos esse r ꝓnos ad dãdũ ad vsurã: r ꝑmisit min⁹ malũ ad euitandũ maius: ꝑmisit inquã: id ẽ non puniuit: vñ leges implicite ꝓhibent vsuras vt supra tactũ est.

B Tertio notandũ ꝙ vsura s̄m oẽs doctores ꝓprie nõ cõmittit̃ nisi in ꝯtractu mutui. Mutuũ aũt dicit̃ q̄s aliqd̃ meũ fit p aliqd̃ temp⁹ tuũ: r ideo necesse ẽ ꝙ solum in illis reb⁹ quib⁹ mutuũ interuenire põt vsura cõmittat̃. Quas Alexã. de hales distinguit ĩ triplici genere. Quedã enĩ mutuant̃ sub certo numero sicut pecunia: quedã sub certo pondere sicut aurum quedã etiã sub certa mẽsura sicut granum vinũ oleũ r similia: in q̃b⁹ solũ ꝓprie cõmittitur vsura: cui⁹ ratio ẽ: qȝ sole res circa q̃s mutuũ ꝯsistit habẽt de natura vl̃ arte sibi cõstitutũ valorem: quẽ trãscẽdere minime possunt nisi vitiose ꝯtra naturam vel artẽ agat̃. Ad Sant. autẽ q̃ obijcit etiã in aliis reb⁹ cõmitti vsuram posse vt in equo vel p̃dio ꝓ pecunia mutuata in pign⁹ recepto: dicendum est ꝙ distinctio fieri debet inter vsurã que exigit̃ ab vsurario vltra sortem vel mutuũ qd̃ ꝓprie dicit̃ vsura: r int̃ res in qua cõmittit̃ vsura q̃ est ip̃m mutuũ vt equus vel agrum d̃ quo gignit̃ ip̃m lucrũ: nã si ponderat̃ id qd̃ mutuo dat̃ cui ꝓprie r vere accedit vsurã: tunc semꝑ ꝯsistit ĩ tribus p̃dictis: si v̾o ponderat̃ p̃miũ qd̃ datur: tunc esse põt aliud a p̃dictis: s̄ hoc improprie r interp̃tatiue dicit̃ vsura. Quarto videndũ est de interesse quõ põt admitti in ꝯtractib⁹. Pro quo sciendũ: ꝙ interesse s̄m doct. est q̃dã euitatio dãni vel recõpẽsatio dãni: vnde s̄m Tho. scd̃a. 2ᵉ. q. lxxviij. p interesse: id ẽ ꝓ occurrenti dãno euitãdo licitũ ẽ pacisci cũ alio recipere aliquid vltra sortem absqȝ vitio vsure: ita ꝙ ĩ pactum deducat cum eo cui mutuat damni recõpensationẽ per qd̃ sibi subtrahitur aliquid qd̃ habere deberet: qȝ hoc non est vẽdere vsum pecunie vel mutuũ sed dãnũ euitare: recõpensationẽ tñ dãni qd̃ ꝯsiderat̃ in hoc ꝙ de pecunia non lucrat̃: non põt in pactũ deducere: quia nõ debet id vẽdere qd̃ nõdũ habet: r multipliciter impediri põt ab habẽdo. Deniqȝ qualiter vnusquisqȝ pacisci põt ꝓ interesse dãni emergẽtis tam de p̃terito q̃ de p̄senti r de futuro diffusius patet superius in sermone vbi latius agitur de hmõi interesse. Quinto notandum est de emptione r venditiõe ĩ qua cõmittitur vsura plus vẽdẽdo ꝓpter dilationem solutionis: aut minus emẽdo ꝓpt̃ tempus anticipationis. Pro quo sciendũ ꝙ si vendens petenti dilationem solutionis: auget ꝓpterea p̄ciũ solutionis: non tamẽ vltra terminũ iusti p̄cij scȝ rigidi gradus: de quo dictũ est supra: tũc ex vi ꝯtractus non cõmittit vsurã: qȝ talis nõ vẽdit vltra iustum p̄ciũ q̄uis non faciat graz remissionis p̄cij descẽdendo ad gradũ discretũ vl̃ piũ: qd̃ libẽter faceret si emẽs statim solueret. Nam aliud ẽ non facere gratiam aliquã pro eo ꝙ facit gratiã expectationis: r aliud est ꝓpter expectationẽ simpliciter excedere iustum p̄ciuȝ. Insup hoc generaliter tenẽdũ est ꝙ tempus illud vẽdi potest qd̃ est ꝓpriũ p̄stitoris aut venditoris: tempus aũt qd̃ non est ꝓpriũ p̄stitoris sed potius receptoris sicut est in omni mutuo nunq̃ȝ vendi potest. Et sic licȝ ꝓpt̃ tempus rem plus vendere aut min⁹ emere q̃ȝ tempꝫ ꝯtractus valeat: quãdo nõ ex malicia ꝯtrahentiũ sed ex ꝓpria natura cõtractus illud procedit. Exemplũ p̃mi. Si quis vendit equũ non potest vendere tempus: cum in ꝯtractu fit translatio dominij ip̃ius equi r sic tempus est ꝓpriũ emptoris: si vero vendit vsum equi tũc potest vẽdere tempus: quia tunc est propriũ venditoris eo ꝙ non transfertur dominiũ eq̄. Exemplum secundi: vendis bladũ ob alterius rogatum in hyeme quando minus valet: ponit illud vltra iustum preciũ: qȝ seruare proponebat et disponebat illud in estate quãdo pl⁹ valet. Et econtra dici põt de emente: vnde si aliter bladum vẽdens non disposuit illud seruare: tunc vsurã cõmittit: quia ex malicia cõtrahentis r non ex natura contractus plus iusto vẽditur.

Sed de hoc superius visum est vbi agitur de augmentatiõe p̃cij propter dilationem. Similiter ius vel vsus rez pro futuro tpe minus emi põt q̃ si p̃senualiter traderẽt: ꝛ quãto ius futuro ꝛ protendit̃ in lõgiora tẽpora tanto ceteris parib' emi põt minori p̃cio: qḋ sane intelligit̃ in his rebus i q̃bus ius rei differt ab ip̃a re vel ab actuali possessione ꝛ vsu rei. Et sic pro reddituus ac possessionib' ꝛ similib' licz minus dare q̃ꝫ toto tẽpore valẽt in fructib'. Similiter ponat̃ casus ḋ pecunia: q̃ creditor habeat ius ꝑcipiendi a debitore singulis ãnis centum coronas vsq; ad .x. ãnos: q̃ faciũt mille coronas: tunc tp̃s illud est propriũ debitoris ꝛ põt vendere creditori: ita q̃ i ꝑmpto dabit tñ octingentas coronas. Sed h̃ latius patent sup̃ius vbi agit̃ de diminutione p̃cij ꝓpter anteriorationẽ solutiõis.

C Sexto notãdũ est ḋ mutuo coactiuo simpliciter vel f̃m quid: naz mutuũ qḋ simpliciter fit ex coactione scꝫ cõmunitate vel superiore cogente excusat̃ ab vsura: quia talis coactio multuz aufert de rõne mutui ꝛ ꝑ ꝯsequens de rõne vsure: de natura nãq; vsure est q̃ fiat in mutuo voluntario cum spe lucri: hoc autẽ mutuũ est coactum sine spe lucri saltem p̃ncipaliter: ꝛ qḋ non ẽ licitum in lege: necessitas licituz facit: vt ex̃ de reg. iur. Uerũtamẽ recta intẽtio necessario ꝯiungit̃ coactioni: q2 si cogi placeret illicitũ fieret: eo q̃ coactio in voluntarium transiret. Similiter mutuũ volũtariuz f̃m quid excusari põt ab vsura: verbi grã. Si rem meam ꝑ potẽtiã vel iniusticiã occupasti: vel mihi vim facis i rebus meis: vl' nõ restituis mihi rem mutuo p̃stitam locataz vel cõmodatam: aut etiaz non soluis mihi opas impensas aut alia quecunq; debita: vel non vis desistere ab iniuria mea nisi tibi mutuẽ centum: quo facto desistis iniuriari: ꝛ om̃ia ꝑmittis restituere: hoc non est vsura ex ꝑte mea: cum nihil lucrer: sed redimo vexationẽ iniustam: mea recupo: et me defendo qḋ licet: ar. ex̃ de si. c. dilectus nec vsurã cõmitto si ꝓpter mutuũ mihi soluat̃ iustũ debitũ vel nõ exigat̃ iniustũ debitũ. Et h̃ latius patẽt sup' vbi agit̃ de locationib'. Septimo notãduz ẽ de dubio vel ꝑiculo qḋ iteruenire põt i ꝯtractu mutui veri vl' interp̃tati: grã cuius põt aliq̃ñ aliq̃d vltra sorte recipi: lꝫ et freq̃ter vsura palliata se latenter imisceat. Ad cui' euidentiã regule generales dari p̃nt. Prima ẽ q̃ in mutuis veris vel interp̃tatis spe lucri p̃ncipaliter factis: dubiũ seu ꝑiculuz a fenore nõ excusat: cui' rõ est: q2 si p̃ncipaliter fiunt spe lucri tunc vsure vitiũ est annexum: ꝛ ideo dubiũ ꝛ periculũ de sui natura nõ tollit vitiositatẽ a tali mutuo. Scḋa est: q2 dubium ꝛ ꝑiculũ non tollit vsure vitiũ: nisi dominiũ ꝛ vsus rei ꝑiclitantis cũ qua lucrat̃ ad lucrantẽ ꝑtineat: quia ex re sua non aliena q̃s lucrari debet: cui' ratio est: q2 cũ in actu lucrandi ꝑiculũ mercium vel pecunie nullo respectu actus mercãdi spectat ad ip̃m tradentẽ: sed solum ad eum cui res tradite sunt: tunc eoip̃o rez vsus ꝛ dominiũ quo ad actũ illũ mercãdi spectat ad eum solum cui' ꝑiculo currunt: res eni ꝑdit̃ dño suo. Tertia est: q̃ dubiũ vl' periculũ a fenore nõ excusat vbi i ꝯtractu causa tpis nõ ꝓprij pl' aliq̃d sperat̃: cui' rõ ẽ: q2 ibi semꝑ p̃sumit̃ esse mutuũ verꝫ vel interp̃tatiuũ cuꝫ sit spe lucri ꝓpt̃ intercurrens tp̃s: ḋ q̃ dictũ ẽ supra. In ꝯtractu igit̃ mutui veri vl' interp̃tati q̃druplex dubiũ siue ꝑiculũ interuenire põt. Primo in capitali ꝛ nõ lucro. Scḋo i lucro ꝛ nõ capitali. Tertio nec in capitali nec in lucro. Quarto et in capitali ꝛ i lucro. De q̃bus sup' dictuꝫ est vbi agit̃ q̃ñ dubiũ vel periculũ excusat vbi diuersi casus specificat̃. Octauo notandũ est de mutuo in locatiõe aĩaliũ. De quo dicit Alex. de alexã. q̃ duob' modis ibi iteruenire potest fraus vsuraria. Primo q̃ñ lucrũ qḋ ex tali cõmissione ꝓuenit ortuz habet ex mutuo: vt si diues pauperi mutuat centũ coronas ad emẽda iumenta nutriẽda ad lucrũ vtriusq;: tale lucꝫ est vitiosum: q2 ortuz habet ex mutuo: hinc siue totũ siue ꝑtem mutuo tradit nunq̃ꝫ ex mutuo lucrũ sumere põt. Scḋo q̃ñ excluditur ꝑiculũ p̃ncipalis cõmissi a cõmittẽte: siue q̃ñ cõmittẽs sibi taxat lucꝫ i tãta q̃ntitate q̃ nõ recõpensat̃ labor ꝛ sollicitudo nutriẽtis f̃m rectaꝫ estimationem. Hinc Monaldus in summa ponit regulam generalẽ dicẽs: h̃ generaliter verũ est q̃ vbi ꝓbabiliter dubitat̃: vtꝫ ꝯditio vni' sit deterior vel alterius ex forma cõditiõis vl' pacti adhibiti in ꝯtrahẽda societate nõ ẽ peccatũ: vbi aũt ad arbitriũ boni ꝛ experti viri grauat̃ alterius ꝯditio: peccatum ẽ ex ꝑte grauantis si sciẽter h̃ faciat: ꝛ tenet̃ ad restitutiõeꝫ. Nõ p̃t tñ dari generalis doctrine sup hmõi traditiõib' aĩaliũ ꝓpt̃ varietatẽ traditionũ ꝛ varios dolos q̃ sub tali

bus ꝯditionib⁹ a q̄buſdā excogitant̄ emot
muer: q̄ntis nō vltra medietatē iuſti p̄cij.
Jn quo caſu non ſolū eccl'ia ſed etiā ꝑuat⁹
quiſ. ꝓ tenet̄ ad reſtitutionē et ſi non iure
fori ſaltem iure poli. Et maxime qñ ſimplī
cem circūuenit: vt extra d' emp. ⁊ ven. c. cū
dilecti. Ad laudem dei.

De decem p̄ceptis mercatorū que neceſſario ſunt obſeruanda: vitam eternam mercari volētibus: Sermo XLVII

On fur. fac. Exo.

n xx. Digreſſi paulolongi⁹ ꝓpter
varios euent⁹ ⁊ caſus mercatio/
nū ⁊ ꝯtractuū: iā cum grā reuertamur ad
depingendā ſtilo cōpendioſo vitā merca/
torū illorū: q̄ ſaluari deſiderāt: ne ſeducti ī
ignorantia: de tēplo regni celeſtis eycīāt̄
foras in tenebras exteriores. Multa nā/
q; requirūt̄ in mercatore diuinis legib⁹ et
humanis approbādo. Primo requirit̄ po
tiſſime timor dei in oīb⁹ agendis. Jn quo
vt efficacius nutriat̄ tria ſunt neceſſaria.
Primo vt miſſas ⁊ alia officia diuina fre/
quētare nō deſinat p̄ſertim ī dn̄icis dieb⁹
⁊ feſtis: ſūmope cauens ne mercantijs ne
gocijs implicet̄ illis dieb⁹: niſi q̄tenus ꝑ/
miſſum reꝑit̄: de quo patz ſupra in. iij. p̄ce
pto. heu quot mercatores īter fideles ⁊ in/
fideles longā morā trahentes: ac tꝑalib⁹
dūtaxat lucris inhiātes: tāq; aīalia irrati
onabilia viuunt ſine aliquo ſigno chriſtia
nitatis: q̄bus ſatis cōpetit illud Prouer.
xxx. Sanguiſuge due ſunt filie dicētes af/
fer affer: tales enī ſanguiſuge merito com/
parant̄ q: ſine miſeratione pleroſq; euiſce
rant iniuſticijs deceptionib⁹ mēdacijs ⁊ ſi
milib⁹. Quorū due ſūt filie. ſ. cupiditas et
voluptas: totū enī eorū ſtudiū circa h' duo
verſat̄: vna congregat impie ⁊ alia diſſipi
dat ſuꝑflue in cōmeſſatiōib⁹ et ebrietatib⁹
in luxurijs et impudicicijs ſicut q̄tidiana
docet experientia. Scd'o vt reuereat̄ loca ſa
cra nec p̄ſumat quoquo modo mercātias
exercere vl' ſecularia q̄cūq; tractare ī locis
ſacris ⁊ deo dicat̄. q: dn̄s vt ceter' timorē
incuteret ꝯ tales ardentiſſimū zelū oñdit:
cū vt habet̄ Mat. xxi. Jntrauit ī tēplū et
eiecit oēs venditres ⁊ emētes inde: dicens
eis de domo dei: vos feciſt. e illā ſpeluncā
latronū. Et lz multi eorū in eccl'ia vel locis
ſacratis non emūt neq; vendūt: vacant tñ
ibidē frequēter ꝑnicioſis ꝯfabulationib⁹
⁊ ꝯuerſatiōib⁹: vero chriſtiano p̄ſertim in
talib⁹ locis multū dedecentib⁹. Hinc ma/
ter eccleſia maximā diuinā offenſam ī tali
bus ꝯſiderās li. vj. de imu. ec. c. decet do/
mū: non ſolū ꝓhibet ī hmōi locis fieri ne/
gociationes ⁊ nūdinarū ac fori cuiuſcūq;
tumult⁹: ſed etiā q̄lis ibidē eē debeat chri/
ſtiani ꝯuerſatio plenarie pſequit̄ in fi. cō/
cludēs. Ne vbi ē petēda venia poſtulanda:
ibi peccādi det̄ occaſio. Tertio vt lucrum
mercātie querat intentiōe recta. Nam ſm
Alex. de hales etiam laico mercari non li/
cet: niſi ꝓpter duo. Primo ꝓpter neceſſi/
tatē: vt ſcz ꝑ hoc ſibi ⁊ ſue familie ꝓuidere
valeat rōnabiliter: ſm ꝯditionē pſone ſue
⁊ ſtatus ſui: vnicuiq; enī laico licitū eſt lu/
crari tꝑalia iuſte vſq; ad ꝯdecentiā ſtatus
⁊ pſone: ⁊ non vltra niſi cauſa pietatis: q:
quecūq; ſuꝑeſſe poſſunt tenet̄ in elemoſy/
nis diſtribuere vt viſū ē ſupra in. iij. p̄ce/
pto. Secūdo vero ꝓpter pietatē: vt ſcz iuſte
lucret̄ qd' pauꝑibus diſtribuat vel ī alias
pias cauſas ordinet. Aut ſi ſm Tho. ſcd'a
2e. q. lxxvij. intendit negociationi ꝓpt̄ pu
blicam vtilitatem: ne ſcz res ad vitam ne/
ceſſarie deſint patrie: et lucrum petit non
quaſi pro fine ſed quaſi ſtipendium ſui la/
boris conduiuidendum pauperib⁹ hoc enī
ſimiliter dici pōt pietas. Si tamē in eo ca/
ſu ꝑncipaliter finem in lucro poneret ſm
Tho. illicitū ē. Deniq; mercari ꝓpter ſub/
ſtātias cumulādas ⁊ improbā cupiditatē
vel ꝓpter aliū finē ext̄ charitatē dānabile
eēt: q: tūc niteret̄ q' ea congregare q̄ dn̄s
p̄cepit pauꝑibus erogare: vt ptz. xlvij. di.
c. ſicut hi: ⁊ c. oēs. Et his q̄dē trib⁹ merca/
tor fidelis adiūgat: vt ſemꝑ ſocietatē p̄ſer/
tim familiarē aliorū indiſciplinatorū ꝓ poſ
ſe caueat: q: tales potiſſime ſibi ꝯiunctos
ad letale diſpēdiū ꝓprie ſalutis ꝓtrahūt.
Scd'o req̄rit̄ fidelitas ī ſacro mr̄imonij:
nā vt dz. xxvij. q. ij. c. j. §. Jllud mr̄imoniū
eſt viri mulieriſq; ꝯiūctio: glo. legitima vl'
digna: indiuiduā vite conſuetudinē reti/
nēs: q: ſm Hoſ. hac intētiōe iūgi debēt in
mr̄imonio: vt ſic remaneāt ꝑpetuo. Et ideo
vir non pōt votū ꝑegrinandi lōge voue/
re et exeq̄ ſine licētia vxoris excepto voto
hieroſolymitano qd' ꝯceſſum eſt in fauorē
terre ſcte ⁊ fidei chriſtiane. Qui tñ ſi fra/
gilitatē vxoris ⁊ ꝑiculū abſentie ſue ſenſe/
rit: tūc ei cōſulēdū eēt q' ab īpletione voti

in ꝓpꝛia ꝑsona ꝓtuc cuȝ dispēsatiōe papali
abstineret vel vxoꝛē secū duceret: q2 male/
dictū lucꝝ qd tali dāno vxoꝛis cōpēsatur.
Et ſm Tho. i qōlibet. i tali casu ñ ē ꝯsulē/
dū viro ꝙ crucem accipiat ⁊ vxoꝛē dimit/
tat: q2 necessaria nō debēt ꝑtermitti ꝓpter
ea q̄ sūt ꝓpꝛie volūtatis. Uiro nāqꝫ neces/
sario iminet curā vxoꝛis gerere: ſꝫ qd mīꝝ
cū nō sufficit viꝝ domi manere si voluerit
ꝯtinere: vñ. xxvij. q. ij. c. Si tu abstines si/
ne vxoꝛis volūtate tribuis ei foꝛnicandi li
centiā. i. occasionē ⁊ pctīn illius tue impu/
tabit abstinentie: vide lati⁹ supi⁹ in. ij. ꝑce
pto: vbi agit de voto ꝯiugum. Quarto igit
min⁹ se poterit vir elōgare ab vxoꝛe sine cō
sensu illi⁹ vel cū ꝑiculo vtriusqꝫ ꝓpter mo
dicū lucꝝ tꝑale: q2 ex hoc sequūt infinita
mala sicut q̄tidiana docet expientia. Heu
quot mercatoꝛes i lōginq̄s sine vxoꝛe mo/
rā trahētes: diuersis carnalitatib⁹ ⁊ spur/
cicijs sese coinquināt ⁊ ꝓpꝛijs vxoꝛib⁹ vio
landi sacrm matrimonij causas multipli/
ces ꝑstant: mercātiaꝝ lucꝝ cū meretricib⁹
execrabiliter ꝯsumentes: q̄ꝓpter vt fre/
quēter a dño diuersis infoꝛtunijs flagellā
tur: lꝫ intelligere nolūt in posteꝝ receptu/
ri grauius iudicium. Tertio requirit in
ꝟbis veritas: vt scꝫ nullo vtat mēdacio:
ꝑsertim ꝑnicioso nec iuramēto maxie ꝑiu/
rio. Pꝛo quo sciendū ꝙ in mercātijs oīe
mendaciuȝ ꝑniciosū vel assiduū ē moꝛtale
pctīn: nam ſm Tho. ⁊ Ricꝰ. Si mētientis
intentio fert ad ꝓximi deceptionē vel no/
cumentū: nō solū q̄tū ad coꝛpus ⁊ famā ſꝫ
etiā q̄tū ad terrenā substantiā: lꝫ nō ꝑdu/
cat ad effectū: est tñ moꝛtale pctīn: q2 ex so
la intentione peccati moꝛtalis q̄s moꝛtalit
peccat: ⁊ si ꝑducit ad effectū tenet ad resti
tutionē. Si ꝟo non intēdit ꝓximū decipe
sed se indemnē ſuare: tūc nō ē mendacium
ꝑniciosū nec moꝛtale pctīn nisi fuerit assi/
duū: tunc eni ſm Hosti. eēt moꝛtale pctīn
sicut ebꝛietas assidua: sicut ptꝫ. xxv. dis. ꝩ.
alias: ⁊ Eccl. xx. potioꝛ ē fur q̄ assiduitas
viri mēdacis: ꝑditiōeȝ aūt ambo heredita
būt. Et hoc mēdaciū incurrūt oēs q̄ ad de
cipiēdū ꝓximū ꝯ mentē loquunt: q̄ Iude
ꝓditoꝛi merito cōparant vēdentes veritatē
ꝓ pecunia: vt ptꝫ. xj. q. iij. c. abijt: vbi dici
tur: q̄ veritatē ꝓ pecunia negāt deū pecu/
niā vendūt. Multū tñ detestabilioꝛes sūt
q̄ mēdaciū ꝑiurijs affirmant. De quib⁹ ait
Cassio. negociatoꝛes illi detestabiles esti/
mant: q̄ iusticiā dei miseꝛdie ꝯsiderātes: ꝓ/
pter imoderatū pecunie ambitū polluūt
merces suas pl⁹ ꝑiurijs onerātes q̄ ꝑcijs.
Sꝫ q̄dā mēdacia declinare volētes sophi/
sticis ꝟbis vti ꝯsuescunt: tā astute ꝟba cō
ponētes: ꝙ ad plures etiā ꝯtrarios sensus
applicari pñt: vt sic decipiāt ⁊ mēdacij cri/
mē euadāt. Sꝫ his dr Eccl. xxxvij. qui so/
phistice loq̄t scꝫ ad decipiēdū odibilis est
scꝫ deo ⁊ hoib⁹: verūtñ sicut nō refert vtꝝ
q̄s aliū interficiat fuste vel gladio: sic nō re
fert vtꝝ decipiat ꝟbis mēdacib⁹ vel sophi
stic̄: vtrū ve decipiat mēdacijs assertoꝛijs
vel ꝓmissoꝛijs. Unñ dicit Tho. in qōlibet
ꝙ cū eādē sit in vtroqꝫ fallēdi intētio: hinc
nō refert vtꝝ q̄s verbo scripto nutu vel q̄/
cunqꝫ facto decipiat. Quarto requirit i
factis equitas: vt scꝫ ꝓximuȝ nō decipiat.
Pꝛimo in substātia rei emēde vl vēdēde
ne scꝫ vēdat auricalcū ꝓ auro: stānū ꝓ ar
gento nec vnā rem ꝓ alia: sic simplices de
ceptiōe circūueniendo: nec ecōuerso a sim
plici vēditoꝛe emēdo aurū ꝓ auricalco de
nariū ignoti valoꝛis ꝓ min⁹ iusto ꝑcio no/
tabilit excedēs eq̄tatē iusti ꝑcij: q2 tūc ob/
ligaret ad restitutionē: ⁊ peccaret moꝛtali
ter. Scđo i quātitate: q2 ꝑcipit dñs Deut.
xxv. Nō habebis i sacculo tuo diuersa pō
dera maius ⁊ minus: nec erit in domo tua
tua modius maioꝛ ⁊ minoꝛ: pondus habe
bis iustum ⁊ veꝝ ⁊c. ⁊ hoc intelligendum
est de omnib⁹ rebus que vēdunt in nume/
ro regula pondere vel mēsura. Contra mā
datum hoc etiam faciūt oēs merces suas
humectātes ⁊ etiaȝ denarios in pōdere al
leuiantes. Tertio in q̄litate: ne scꝫ vēdant
rē coꝛruptā ꝓ sana vel equū claudū aut in
firmū ꝓ veloci ⁊ forti ac silia: q̄ in oīb⁹ fere
mercib⁹ solēt ꝯtingere cū vēdūt lucrāta
ꝓ bene valenti: nam ex hoc maximū peri/
culū iminet apothecarijs ⁊ silibus merca/
toꝛib⁹. Similiter cauere tenent ne faciant
admixturas ꝑegrinas ꝑniciosas: q̄ ꝟtutē
⁊ valoꝛē rei notabiliter minuūt: ⁊ sic emē/
tes decipiunt: sed ve malicie tꝑis huius: i
quo fere i omni specie vendibili mixturas
viliores admittunt: put domin⁹ impꝛope/
rat Esa. j. dicens. Argentū tuum versū est
in scoriā scꝫ ꝑ cōmixtionē stāni vel plūbi:
vinū tuū mixtū est aq̄. Et sequit dura cōmi
natio. Quidā etiā quod peius est q̄ vēdē
do ostendunt res sanas ⁊ tribuunt coꝛru/
ptas: ostēdūt res bonas et tribuūt malas
vel saltem min⁹ bonas: ostendūt maioꝛes
⁊ tribuūt minoꝛes: in his ⁊ silibus sepe

fraudole q̄ritantes: vñ Ose. xij. ẽ in ꝑsona
decepti: circũuenit me effraim ĩ negociati/
atione sua ⁊ in dolo dom⁹ sue. Effraim cre
scens interp̄taꝰ ⁊ signat mercatores q̄ per
maliciosas circũductiones diuitijs crescũt.
Quinto req̄rit̃ emẽdi vel vẽdẽdi liber/
tas: ita ꝙ mercatores caueãt de ꝑniciosis
ꝯuẽtionib⁹ inter se: sicut cõtingere solet ꝙ
ꝯueniãt ꝑiter in h̃ ꝙ tñ duo vel tres emãt
vel vendãt mercãtiã aliquã: vt sic min⁹ iu
sto emãt vel magis iusto vendãt: vt sic ma
gis lucrari possint: ⁊ illi sunt detestabiles
ꝑdones totã cõmunitatẽ spoliãtes: q̄ dicũ
tur in lege monopoli q̄ cũctis bonis spoli
ati mitti deberẽt in exiliũ: vt. C. de mono/
poli. l. vna. Siliter sunt q̄dã ꝓoccupatores
rez venaliũ q̄ nitunt̃ minus iusto emere ⁊
maius iusto vẽdere: detestabiles vtiq̧ rei/
publice: q̄ dicunt̃ in vulgari vorkouffere
nõ ꝑpter ꝓpriã necessitatẽ sꝫ ꝑpter impro
bam cupiditatẽ talia frequẽtãtes: ac tã q̃
aucupes in foro et in vicis insidiãtes: qui
grauiter peccãt: q₂ q̄libet venale vł vsua
le ꝑpter ꝓpriũ cõmodũ ⁊ lucrũ faciũt cha
rius emẽti ⁊ vilius vendẽti q̃ iustũ sit ſm
rectã cõmunẽ estimationẽ: multi etiã pecu
niosi querũt excoriare paupes ⁊ ĩ neces/
sitatib⁹ ꝯstitutos ꝑpter quas sua vendere
cogunt̃ domos possessiões ⁊ alia mobilia
vel imobilia. Ex q̄bus hmõi sumũt occasi
onẽ aliã circũueniẽdo in emendo citra iu/
stũ ꝑciũ: ꝓ q̄ regula generalis dari põt: ꝙ
si venditio vel etiã emptio ꝓcedit ex ꝓba
bili ignorãtia vel ex mentis leuitate mani
festa vel ꝑsũpta: sicut ꝯtingere solet ĩ ebri/
osis insipientib⁹ iuuenib⁹ ꝓdigis aut fili/
bus vel etiã ex quacunq̧ egestate aut alia
necessitate cõpellente: ⁊ ex h̃ taliter emens
aut vendẽs iniuste depmit̃ in min⁹ vẽdẽ
do vel magis emẽdo: tũc talis cõtract⁹ nõ
ꝓcedit ex mera grata ⁊ libera volũtate et
sic militat nõ solũ ꝯtra iustitiã ſ etiã ꝯtra
charitatẽ ⁊ ꝯtra naturalẽ bõa pietatẽ: q₂
de alioꝝ necessitatib⁹ q̄b⁹ ex fraterna cha/
ritate subueniendũ esset captat sibi cõmo/
dũ ⁊ lucrũ: cũ tñ in talib⁹ maior pietas ex/
hibẽda eẽt. Nisi obijcit̃ ꝯtract⁹ emendi ⁊
vẽdẽdi mere volũtari⁹ ẽ: nec de iure q̄s co
git̃ rẽ suã vendere nec rem alienã emere ⁊
sic taxatio ꝑcij rez venaliũ mere volunta/
ria est: ⁊ ꝑ cõseq̄ns fortiet̃ ius ⁊ foꝝ mere
voluntariũ. Ad h̃ dicendũ ꝙ lꝫ de iure nõ
cogit̃ rem suã vẽdere vel rẽ alteri⁹ emere:
tñ in actu ⁊ ꝯtractu vẽdẽdi vel emẽdi tene

tur formã ⁊ regulam iuris iusticie ⁊ eq̄ta
tis debite suare: nã ĩ actu vẽdẽdi nõ licet
ei rei sue ꝑciũ iniustũ ponere ⁊ accipe: q₂
tũc imponit nõ vt simpliciť sue ſ vt ĩ alteꝝ
cõmutãde: ⁊ ꝓportionabiliť dicendũ ẽ de
emptione alioq̄n tenet̃ ad restitutionem.
Sexto requirit̃ tpis non sui inuẽdibili/
tas: ne scꝫ tp̃s nõ suũ vẽdat ꝑpter dilatio
nẽ solutiõis ꝑciũ in mercib⁹ augmẽtãdo:
hoc enĩ oĩno ꝓhibet̃: ex̃ d̃ vsur. c. ꝯsuluit:
eo ꝙ ẽ manifesta vsura: q₂ fiunt ibidẽ duo
ꝯtract⁹. Primo venditiõis ⁊ rõne hui⁹ nõ
cadit ibidẽ vsura. Scd̃o mutui: cum ex ter
mino dato ꝑciũ augет̃ qd̃ nihil aliud ẽ q̃
ipĩ emẽti mutuare pciũ mercãtie tam em/
pte ac ex tali mutuo lucꝝ accipe: vt diffuse
dictũ ẽ supius: ⁊ nihilomin⁹ aduertẽdũ: ꝙ
si absq̧ oĩ dilatiõe solutiõis q̄s alicui vẽ
deret rem ꝓ ꝑcio adhuc amplior q̃ fuit ꝑ
ciũ ꝑncipale cũ vsura supadiuncta: non
esset ibidẽ vsure viciũ sed solũ iniuste vẽdi
tionis ⁊ iniusti ꝑcij pactum: cui⁹ excrescen
tiã restituere tenet: qd̃ a maliuolis plerũ
q̧ solet attẽptari charius vẽdẽdo trãseun
tibus aut rusticis aut ignaris q̃ mãsuris
discretis ⁊ assuetis: ⁊ sic in his tendunt la
queos deceptionis q̄b⁹ maxime subuenire
deberent bñficijs charitatis: q₂ dicit̃ ex̃ de
emp. ⁊ vẽ. c. placuit: statuit ꝯciliũ sacrũ ꝙ
ꝑsbyteri moneant plebes suas: vt hospita
les sint atq̧ nõ chari⁹ transeuntib⁹ vẽdant
q̃ ĩ mercato vẽdere possint: vbi dicit glo.
Bar. hoc. ꝙ ad h̃ ꝑ excõmunicationẽ com
pelli ꝑñt: vt. xlij. di. vbi dicit̃. §. Hinc etiaꝫ
Io. euãgelista ĩ epła sua quẽdã diotrepen 3. Ioh.
excõmunicat q̄ nec paupes recipiebat ⁊ re
cipientes de eccłia ejiciebat: h̃ ibi. Dicit tñ
Inno. ꝙ excõmunicari possent si nõ noto/
riũ eẽt ⁊ moniti emendare se nollent: hinc
etiaꝫ sequit̃ in. c. placuit: alioq̄n ad ꝑsbros
trãseũtes hoc referãt: vt illi⁹ iussu: cuꝫ hu
manitate sibi vẽdãt. Septimo requirit̃ ĩ C
respectu ꝓximi charitas: ꝑsertim ad illos
q̄ sũt eiusdẽ mercãtie: ne nimiũ querens q̄
sua sunt: cõmercatoꝝ suoꝝ ꝓsperitati inui/
deat: ac ꝑ hoc ꝓcedet̃ ad diffamãdas mer
ces alienas: sicut q̄dam faciũt in maximũ
dispẽdiũ salutis sue: q̄ merces alioꝝ iniu/
ste diffamãt: vt eos ĩ vẽditiõe impediãt et
ꝓprias merces charius vẽdãt: qd̃ ẽ medi
ciũ valde ꝑniciosũ ex multis cõcurrẽtib⁹:
nã primo ẽ ibi negatio veritatis qd̃ est ma
lũ. Scd̃o intẽtio fallẽdi qd̃ est pct̃. Tertio
iniuria ꝓximi quem impedit a vẽditione.

Quarto diffamatio proximi quē p̄ lz notat
de iniusticia: ꝛ apit ora alioꝝ ad dissemināⁿ
dū hāc infamiā. Quinto deceptio proximi
in vēdēdis et laudādis ꝓprijs mercib⁹ ac
pl⁹ iusto vēdendis: vñ talis ad multiplicē
restitutionē obligat̄: vt ptz sup̄⁹ vbi agit̄
de emptiōe p̄ mēdacia. Hic tñ sciendum ꝙ
ex quo tp̄alia seinuicē ī diuersis impedire
pñt: q: ꝓsperitas vnius aduersitatē indu
cit alterius: ꝛ charitas ordinata pl⁹ se dili
gere debet ꝙ̄ aliū: ꝛ amicū ꝙ̄ inimicum ꝓ/
pinquā ꝙ̄ alienū: bonum cōmune multoꝝ
ꝙ bonū vni⁹ priuatū: ideo salua charitate
ꝛ absq̄ veneno inuidie pōt ceteris parib⁹
fauere mercantiaꝝ ꝓsperitatē plus sibi ꝙ̄
alio plus cognato ꝙ̄ alieno et sic de alijs:
ꝛ p̄ ꝯsequens contristari de cōtrario dum
alioꝝ ꝓsperitas sibi ꝛ suis nocumentū p̄/
stat: non tamē ꝓpter cōtristando de alioꝝ
ꝓsperitate nisi inquātuz sibi ꝛ suis nocet:
potius affectans ꝓsperitatem suis ꝙ̄ alie/
nis: ac aduersitatem alienis ꝙ̄ suis: sicut
magis obligatur diligere se ꝛ suos ꝙ̄ alie
nos: non tñ ꝓpter hunc affectū debet ali/
quid iniuste moliri ꝯtra alienū: q: hoc eēt
iniquū nec quidez actu nec affectu nec ver
bo nec signo. Octauo req̄rit̄ legalitas ī
seruando ꝓmissa ꝛ soluendo cōtracta de/
bita: nec fidem irritam faciat cū socijs vel
extraneis: naz fm Tho. scđa. 2ᵉ. q. cx. qui
ꝓmittit qđ est licitum ꝛ honestū: si animū
implendi habet qđ ꝓmittit non mentit̄: si
tamē ꝓbabiliter credere potuit adimplere
se posse qđ ꝓmittit: ꝙ si causā credēdi non
habet: mēdaciū pniciosum incurrit: vtpo/
te ꝙ in alterius dispēdiū vergit. Et si nō
p̄ficit qđ fideli mente promisit: infideliter
agit animū mutando. Potest tamen excu
sari duob⁹ modis. Primo si mutate sūt cō
ditiones ex p̄te ꝓmittentis: vt quia fact⁹
est impotens ad implendū. Secūdo si mu/
tate sunt cōditiones ex p̄te illius cui ꝓmis
sū ē vel etiā ex p̄te ꝓmissi: vt patet supius:
vbi agit̄ de emp. ꝛ ven. p̄ mendacia. Si de
niq̄ qđ ꝓmittit animū implēdi nō habet:
tunc lz adimpleat postea: reus tñ pniciosi
mendacij ꝓmissionisq̄ transgressor in vo/
luntate iudicat̄. Et generaliter notandū:
ꝙ q̄ñcunq̄ debitor ex malicia vel alia qua
cunq̄ culpa sua creditori suo nō soluēdo ī
termino sibi ꝯstituto p̄stat occasionē dam
ni: oīno ad cōdignā satisfactionē obligat⁹
ē: vt ptz ex̄ de iniur. et dam. da. c. si culpa:
verūtñ q̄cunq̄ frangit alteri fidē ꝓmissaz
ꝛ iuramenta p̄stita: nec ei etiā fides de ne/
cessitate seruāda ē; vt ptz extra de iureiur.
c. iij. vbi ponit̄ casus d cōpromissiōe facta
inter regē francie ꝛ regem anglie quaz rex
anglie non tenuit: ꝛ q̄rit rex francie vtruz
ad implenduz ipe obligetur. Rñdet papa
ꝙ non obseruanti fidem nō est fides fuā/
da: nec iuramentū aut fides data sub con/
ditione obligat nisi cōditio seruet̄. No/
no requirit̄ studiositas in agnoscēdo ꝛ p̄/
cauendo ꝯtractus vsurarios tā in emptio
ne ꝙ̄ in vēditione aut locatiōe vel ꝯducti/
one ꝛ silib⁹ in q̄bus vt in plurib⁹ se mutuū
palliatū īternisceт. Quapropter argumē
tosissima sollicitudine cūctas adinuentio
nes diuersoꝝ cōtractuū frequēter discuti/
at: si forsitan ī eis inueniat qđ oculos diui
ne maiestatis offendat: verbi grā. In oīm
emptione sollicite consideret: ne ꝓpter vē
dētis ignorātiā negligentiā incurrā pau/
pertatē aut necessitatē aut ꝓpt̄ solutionis
anticipationē min⁹ iusto soluat: q: oīs ig/
norantia ꝛ aliq̄lis coactio excludit simpli/
citer volūtariū. In venditiōe silr ne mag⁹
iusto vēdat: ꝓpter solutiōis dilationē aut
ꝓpter aliā quācūq̄ causā nō legitimā. In
ꝯtractib⁹ aūt societatis vel locatiōis dili/
gēter caueat ne se in tuto ꝛ alteꝝ in dubio
ponat: aut ne p̄tez suā pinguiorem faciat.
Siliter in locatiōib⁹ opaꝝ: ne min⁹ iusto p̄
cio soluat: q: p̄cium sudoris ꝛ sāguinis et
p̄sertim cum districte precipiat dñs Leui.
xix. dicēs: Nō morabit̄ opus mercēnarij
tui apud te vsq̄ mane. Decimo requirit̄
religiositas christiane ꝓfessionis corā deo
in obseruātia mādatoꝝ eius: ꝛ corā hoīb⁹
in honestate vite: sic ꝓuidentes bona non
solū corā deo sed etiā coram oīb⁹ hoībus.
Nō vt mercator meli⁹ p̄ficiat ter vel q̄ter
in anno ꝯfiteri assuescat: req̄rens ad h̄ cō/
fessorem exptum ꝛ timentē deum: cui ꝯsci/
entia sua debite prius examinata plene cō
fiteat̄: ꝛ singulis dubiosis req̄rēs ꝯsiliū:
q: nemo sapiens ī ꝓpria causa: vtpote quē
excecat vel saltē obnubilat p̄uat⁹ affect⁹:
sicq̄ cū multa p̄paratiōe ad min⁹ semel in
anno sacrm̄ altar̄ accipiat: ac semel ad mi/
nus ī āno cū socijs suis rōnes diligēter cō
scriptas reuideat: debita et credita testa/
mētū ꝛ vltimā volūtatē suā ī scriptis p̄pa
ratam semp autētice teneat: vt cuz venerit
dñs vniuersoꝝ ꝛ pulsauerit ꝯfestim apiat
ei: in mercantia tēporali merces requirēs
eternas. Hec sunt igit̄ decem p̄cepta mer/

catos z que si fideliter fuauerint vitā eter/nam habebunt. Ad laudem dei.

De peccatis alienis:

De primo peccato alieno scilz iussionis: z quō in eo quis obligatur ad restitutionē: Ser. XLVIII

Non furtum facies

n Exo. xx. Decimo pncipalit iniu/sticijs pticipātes obligant ad re/stitutionē nisi pncipalis actor iniustā resti/tuat: q nimiz pticipatio fieri pōt nouē mo/dis fm q nouē sūt aliena pctā q ptinent i/bis versib⁹. Jussio psiliū psensus palpo re/cursus. Participās mut⁹ nō obstans non manifestās: q enī tales tenent etiā ad re/stitutionē ostendit Tho. scōa. 2ᵉ. q. lxij. di/cēs: q aliqs tenet ad restitutionē nō solū rōne rei aliene quā accepit s etiā rōne iniu/riose acceptionis: z ideo quicūqz ē causa in/iuste acceptiōis tenet ad restitutiōez. Quod
B qdē cōtingit dupliciter. Primo directe. Et h tripliciter. Primo mouēdo ad ipām acce/ptionē: z h vel pcipiēdo vel psulēdo vl ex/presse psentiēdo vel etiā pnciose laudando q i strēnuū de h q aliena accipit. Alio mō ex pte ipi⁹ accipiētis quē. s. acceptat vl alis q̄ꝫtercūqz auxiliū pbet. Tertio mō ex pte rei accepte: q: scz est furti vel rapine parti/ceps q̄si soci⁹ maleficij. Scdō indirecte q: scz nō īpedit cū impedire possit et debeat: vel q: pceptū siue psiliū furtū seu rapinā īpediēs subtrahit: vl etiā auxiliū q posset obsistere: vl deniqz q: post factū occultat: vñ sicut psentiētes sūt pctōz pticipes: iu/xta illud Roma. j. Qui talia agunt digni sūt morte nō solū q faciūt s et q psentiunt faciētib⁹: sic etiā i certis casib⁹ obligāt ad restitutionē. Principaliter tñ restituere tenent q sūt pncipales facto z psequenter alij p ordinē. Ubo tñ restituēte dāna passo nō tenent alij restituere. Uerūtñ principa/les i facto z ad q̄s res puenit tenent alijs restituere si dāna passo restituerunt: z hec generalit intelligēda sūt i quacūqz ptici/patiōe. Quib⁹ pmissis videndū ē de singu/lis. Primo nāqz iubēs aliqd malū vl iniu/stū tanq̄ pncipalit mouēs pticeps pecca/ti efficit z ad restitutionē obligat: Ḧ aūt iussio ē superioz ad suos subditos siue supe/riores fuerint q̄tū ad puatā familiā: siue q̄tū ad qualēcūqz iurisdictionē publicā spi/ritualē vel tpalē. Uñ pmo q̄tū ad supiorē in dominio tpali: argumētū habem⁹ i Da/uid. ij. Reg. xj. qui lrīs suis poni mādauit Uriā ex aduerso belli vbi fortissimuz erat pliū: z sic derelinqui: vt pcussus interiret: qd z factū est: vñ p Nathā pphām nuncia/uit ei dñs dicēs: o Dauid ecce ego te vnxi in regem sup isrl z erui te de manu Saul: dans tibi vxores dñi tui i sinu tuo: dediqz tibi domū isrl z iuda: q si parua sunt hec: adijciā tibi multo maiora: q̄re h ptēpsisti verbū. i. pceptū dñi vt interficeres Uriam gladio filioz Ammon: et acciperes vxorem ei⁹: q̄obrem nō recedet gladius de domo tua vsqz in sempiternū: hec ibi. Uñ in lege veteri iubet ad sanctificationē iumētū qui/escere: ne pcipiētis maculet affectio: quia sic iumentū qd i se peccare nō pōt in magi/stro pcipiēte pctm induceret: ni i generalit supioz: qui iubet violare sabbatū ppetrare furtū homicidiū vl qdcūqz aliud flagitiū: ita reus esse conuincit apud deū sua iussi/one: sicut ille qui pficit opere: nec tñ excusat alter mādatum illud sceleratū exequens: quia vt dicit Act. v. Magi⁹ obedire opor/tet deo q̄ hominib⁹. Hinc etiā dicit Sap. xviij. Simili pena seru⁹ cū dño suo afflict⁹ est. Uerūtñ si iussio fit ex affectiōe z execu/tio sequitur ex sola coactione: tunc magis re⁹ ē pcipiēs q̄ faciens: q: volūtas ē tanq̄ formale ipi⁹ mali: op⁹ aūt tanq̄ materiale: z ideo dñs tenet reddere rōnem de omib⁹ peccatis q eu inde sequūt in seruis. Dic igit primo queri pōt vtrū legislatores con/dentes statuta irrationabilia z leges ini/quas: obligant ad restitutionē si p eas ali/qs iniuste suis spoliat. Ad hoc dicēdū q si sunt ptra ius naturale qd ptinet in iure diuino z canonico: tūc ipo iure non tenēt tales leges: vnde. viij. di. c. quo vero: dici/tur in fi. dignitate vero ius naturale pua/let consuetudini z constitutioni: quecunqz enī vl in omnibus recepta sunt vel scriptis cōphensa: si naturali iuri fuerint aduersa: vana z irrita sunt habenda: hec ibi: vt est de iuramētis nō seruādis: qd q patet extra de iureiur. c. cū cōtingat: vbi ponit casus de viro q alienauit res dotales z alias q̄s vxori donauit pp̄ter nuptias pñte vxore z alienatiōi psentiēte: z ne postea vxor ptra alienationē veniret hoc pprio iuramēto fir/mauit: post solutū autē matrimoniū nitit venire i ptrarium: cōsultus papa rñdit q licz psensus mulieris nō videat in talibus

obligatorius fm leges: vt.ff.de fun. dot.l.
Julianus: q prohibet alienationem fundi dota
lis: tamen mulier seruare debet huiusmodi iuramen-
tum: ne tali pretextu viam contingat pluribus aperi
ri: et hoc est verum si tale iuramentum sine vi et do
lo sponte fuerit prestitum nec redundat in al
terius preiudicium nec etiam obseruatum vergit in
salutis eterne dispendium: vnde li.vj.eo.c.ij.
tangit eundem casum vbi et subditur: quia tamen
quidam iudices seculares: mulieres contra pre
fatas alienationes audiunt: quomodo constet eis
legitime de huiusmodi iuramento: nos aliorum pe
riculis obuiare volentes: eosdem iudices
ad obseruandum hoc ius canonicum per locorum
ordinarios ecclesiastica censura decreuimus
compellendos: hoc ibi. Causa autem huius di-
uersitatis tangitur in dicto.c.cum contingat:
in glo. vbi dicitur quod lex considerauit quod sit vti
le corpori et honestum: nam expedit mulieri
bus saluas habere dotes suas: vt inueniant
aliquos quibus nubere possint. ff.so.ma.l.
j. sed canon considerat vtilitatem anime. Unde
breuiter concludendo: conditores statutorum
iniquorum vel legum: et eorum heredes fm Du
randum: restituere tenentur totum illud quod ex
huiusmodi statutis et legibus iniuste contingit au
ferri: similiter omnes huiusmodi statuta vel leges
seruantes restituere tenentur omnia illa que
occasione obseruationis eorum iniuste lucrati
sunt: quod si quis timore cupiditate vel amore odio
vel aliis iniquam sententiam tulerint ad plenariam
restitutionem leso faciendam obligantur. ij.q.j.
c.in primis: vide longum processum vbi poni
tur quanta diligentia debeat adhiberi in in-
quirendo veritatem et fm veritatem iudican-
do ne sententia contra insontem iniusta feratur.

Pro quo sciendum quod iniusta sententia
dari potest tribus modis. Primo ex malicia
puta propter cupiditatem odium vel amorem:
vnde dicit Grego. et habetur. xj.q.iij.c. quat
tuor: quod iudicium cupiditate peruertitur dum
premio animum alicuius corrumpimus: odio dum
contra quemlibet aduersarium molimur: amo-
re dum amico vel propinquo prestare contendi
mus: et Augu. ibidem.c.sequenti. Quicunque
autem consanguinitate aut amicicia aut hosti
li odio vel inimicitiis in iudicando ducitur:
peruertit iudicium christi qui est iusticia: et fructum
illius vtitur in damnationis amaritudinem: vnde si ta
lis causa que iudicatur iniqua ciuilis est: tunc iudi
cans tenetur ad restitutionem damnorum et punitur
in triplo. Si vero criminalis est: restituet dam-
na et confiscationem pariter totius substantie sue
patietur: vt in auth: vt litigantes iurent. §. si quis
alit. Quod si quis premium recipit ab aliquo vt ve
ram sententiam tribuat: ad restitutionem obliga-
tur illi a quo tam perniciose recepit: quia dicit ibi
dem Aug.c.non licet iudicium vendere iudici:
et si liceat aduocato vendere iustum patroci
nium et iurisconsultori rectum consilium: et.c.quod re
cte. Secundo contingit iniustum iudicium propter ignoran
tiam vel imprudentiam: et tunc punitur ex quasi deli
cto arbitrio iudicis sed non in solidum. l.j.ff.de
variis: et extraordi.cogni. et insti. de obli. ex
quasi delic. in princi. et hoc ponit Jo.an. in.c.cum
eterni. in verbo: condemnatum: de sen. et re iu
di.li.vj. Tertio contingit propter metum: vnde di
cit Grego. in dicto.c.quatuor: quod iudicium per
uertitur timore dum metu potestatis alicuius veri
tatem loqui pertimescimus: de quo dicit ibidem
Augu.c.quisquis metu cuiuslibet potestatis veri-
tatem occultat: iram dei super se prouocat: quia
magis timet hominem quam deum: vnde si tale iu
dicium fit propter metum qui cadit in constantem
virum tunc licet peccat mortaliter non tamen tenetur ad
restitutionem nisi tempore accepti officii vel commis
sionis dubitasset de metu inferendo: quia tunc
non excusaretur a restitutione damnorum facienda
fm Bal. in.l.si.C.de pena iudi. qui male iu
di. Ad cuius euidentiam sciendum quod metus est
instantis vel futuri periculi causa iusta men
tis trepidatio: vt.ff.e.l.j. Sed metus cadens
in constantem virum est quadruplex. Primus est me
tus mortis. Secundus est cruciatus corporis: vt
patet extra de his que vi metusue causa fiunt.c.cum
dilecti: in quo ti. plura ponuntur de hac materia.
Tertius est metus stupri. Et quartus seruitutis:
v.ff.e.nec timore: et.l.isti quidem.§.j.ij.iij.iiij.con
cor. Tho. et Alb. addentes quod non refert vtrum
hec quattuor fiant in persona propria vel in per
sona parentum vxorum vel liberorum. Quod si queritur
vtrum aliquem metu compellens ad alienandum
rem suam: teneatur ad restitutionem. Respon
det Jo.de pla.insti.de actio.§.Item actio
de eo quod metus causa: quod talis tenetur ad restitu
tionem rei cum omni commoditate percepta.l.me
tum.§.fi. non tamen est metus sufficiens nisi tribus his
concurrentibus. Primo quod mine contineant acer
bitatem facti: sicut ille de quibus iam dictum est.
Secundo quod si persona potens ad exequendum
minas. Tertio quod minans consueuit exequi.
Sed quid de metu reuerentiali puta si vx
or aliquam obligationem vel alienationem
contrahat de mandato viri vel clericus de man
dato epi. Respondet Jo.de pla. quod restituet
illud quod gestum est tali metu reuerentiali offi
cio iudicis: vt dicit glo. notabilis. ff. qua
rum rerum actio non datur: in.l.j.§.quo bono-

rander: ⁊ idē est si subditus nō alias alienatu
rus alienet rogatu superioris: q: rogatū su/
perioris p̄ceptū est: vt dic̄ glo. in verbo: ex
hortamur. in clem̄. p̄ma ð testib⁹. Et notat
Inno. in. c. petitio. ex̄ de iureiu. Secūdo
queri pōt de illo ꝓ quo iniusta sentētia la/
ta est: vtrū obligat̄ ad restitutionē. Ad h̄
dicendū, s̄m oēs doctores: q̄ si malā cōsciē
tiā habuit dū pendebat litigiū restituere
tenet̄: nec eū sentētia defendit: sic̄ dicit̄ de
p̄scrip. ex̄ de p̄scrip. c. fi. vel si p falsos testes
vel p falsa instrumēta vel falsas allegatio/
nes sciēter obtinuit tenebit̄ in ppetuū: vt
habet̄. C. ꝓpter falsam allegatōez. l. j. §. fi.
Ue si ante sentētiā nō habuit malā cōsciē
tiā sed postea ⁊ nō appellauit: tunc sentētia
ip̄m defendit: vt notat Hosti. in summa de
sentētia. §. ij. in fi. ⁊ idē de p̄scriptiōe cōple/
ta dicunt Berñ. ⁊ Hosti. extra de p̄scrip. c.
vigilāti. nisi ꝯsciētiā haberet remordentē
quā remouere nō posset: q: tūc obligat̄ re/
stituere: ar. ex̄ de simo. c. p tuas. ij. Theolo
gi tñ dicūt ⁊ meli⁹ quo ad forū cōsciētie: q̄
etiā post sententiā vel p̄scriptionē si habet
vel h̄re incepit ꝯsciam q̄ res fuerit aliena:
⁊ eām credēdi habuerit: tenet̄ ad restōem.
De quo p Berñ. in extrauagā. ad cōmendā
in verbo: p denunciatū. ⁊ p Bal. in aut̄. ad
hoc. C. de vsur̄. Et hoc expsse ꝓbat̄: insti.
de except̄. §. Item si in iudicio. ⁊ hoc tenet
Inno. ex̄ de imu. eccl. c. q: plerisq̄. Tertio
queri pōt: vtrū laici cōdentes statuta in p̄/
iudiciū ecclesiastice libertatis obligent̄ ad
restitutionē. Ad hoc dicendū q̄ laici nihil
disponere possunt de reb⁹ ecclesiasticis siue
tpalib⁹ siue sp̄ualib⁹: eo q̄ laicis sup eccle/
sijs ⁊ viris ecclesiasticis nulla ē attributa fa/
cultas: ⁊ ideo si a laicis q̄d motu ꝓprio sta/
tutū fuerit: etiā in fauorē ⁊ cōmodū eccle/
siarū: nulli⁹ firmitatis erit: nisi ab ecclesia
fuerit approbatū: vt pz exp̄ssum ex̄ de ꝯsti.
c. eccl'ia. ⁊ i glo. vñ nō solū statuētes hmōi
statuta vel leges ꝯ ecclesiasticā libertatē ob/
ligant̄ in solidū: sed etiā qui cōditores in/
duxerūt ad talē legē ꝯstituendū: statutarij
⁊ eoꝝ heredes: cōsiliarij: scriptores iudicā/
tes: ⁊ ea seruātes vel exequētes: vt vltra h̄
sunt ipso facto excōicati: vt pz plane: extra
de sen. excō. c. nouit. et. c. graue. ⁊ conciliū
Lateran̄. ex̄ de imu. eccle. in. c. nō min⁹. sub
anathemate ꝓhibet ne onera imponāt ec/
clesijs: nec sibi iurisdictionē ecclia ꝝ vsur/
pent. Nisi tñ ep̄us ⁊ clerus tantā necessitatē
[illegible]erint vel vtilitatem: vt absq̄ vlla co/
actiōe existimēt eis subueniendū: vbi laico/
rū nō suppetūt facultates: possunt vtiq̄ si/
bipsis onus imponere. Ue si laici cōtraue
nire p̄sumpserint ⁊ cōmoniti nō destiterit:
excōicationē incurrūt nō restituēdi cōtent
donec satisfecerint cōpotenter: ⁊ addit idē
cōciliū in. c. aduersus. eo. ti. q̄ cōstitutiōes
⁊ sentētie a talib⁹ ꝓmulgate vel eorū man/
dato inanes ⁊ irrite habeant̄ nunq̄ valitu
re. Ue si deponunt̄ ab officijs ⁊ alij substi/
tuunt̄: tūc tam depositi q̄ substituti donec
satisfecerit remanēt excōicati: nisi substituti
infra mēsem satisfecerint: q: succedit i one/
re q̄ substituit̄ in honore. Et h̄ ideo q: suc/
cedit in vitiū: vide lati⁹ in glo. Idē etiā est
q̄tū ad restōez si fiat statutū ꝯ ius positiuū
ad paupes opprimēdos ⁊ iusticiā ipediēdā
ar. ex̄ de imu. eccle. c. q: plerisq̄. s̄m Ray. et
Hosti. in summa de cōdentib⁹ leges iniq̄s.
Uñ cōtra hmōi cōdentes leges iniq̄s dicit̄
Esa. x. Ue q̄ ꝯdunt leges iniq̄s ⁊ scribētes
iniusticias scripserūt: vt opprimerēt i iudi/
cio paupes ⁊ vim facerēt cause humiliū ppli
mei: ⁊ essent vidue p̄da eoꝝ ⁊ pupillos di/
riperēt: q̄d facietis in die visitatiōis ⁊ cala
mitatis delonge venictes: ad cui⁹ fugietis
auxiliū: ⁊ vbi derelinquetis gloriā vestram
ne incuruemini sub vinculo: ⁊ cū interfectis
cadatis. Quarto queri pōt: vtrū mādās
aliū pcuti teneat̄ ad restōem si sequat̄ effe/
ctus. Ad hoc dicendū q̄ sic tanq̄ p̄ncipa/
lis mouēs vel agens. In cui⁹ argumentū
si pcussus fuerit cleric⁹: tūc vltra hoc tam
mādans q̄ mādatū exequēs incurrit sen/
tentiā excōicatiōis: vt eo. ti. c. mulieres. et
li. vj. e. ti. cū q̄s. addit̄ q̄ ratū habēs noie
suo factū sic̄ incidit canonem: si tñ nō esset
eius noie factū: vel si nō h̄ret ratū: nō inci/
deret canonē: vt patet ibidē. Et addit glo.
in dicto. c. mulieres. q̄ licz mandās añ in/
iectionē manuū peniteret: nihilominus tñ
canonē incideret nisi mādatū reuocauerit
ita q̄ reuocatio ad ip̄m puenerit. In cōtra/
riū tamē tenet Guil. de cōmo. ff. de cōdi. ob
causam. l. si pecuniā. §. si seruū. p̄ma autem
opinio tenet quo ad eccles. am: secūda quo
ad deū: q: in foro ꝯsciētie nō tenent̄. Pre/
terea quō mādans ⁊ exequēs in bello iniu
sto obligat̄ visum est supra in. v. precepto.
Quīto queri pōt: vtrū dñi terraꝝ vel ciui
tatū ac alij superiores quoꝝ interest tā sp̄ua/
les q̄ tpales auctoritatē dantes exercendi
vsuras ⁊ exigēdi teneant̄ ad restitutionē.
Ad h̄ rñdet Rodeñ. q̄ si cogūt debitores p

C

se vel suos officiales: aut statuta edita: tūc tenenť ad restitutionē etiā si nihil ad eos ꝑuenit de eoꝝ bonis ꝙ si fouēt eos recipiētes de bonis eoꝝ tenenť etiā ad restōem: imo fm Hostī. tales cū possint si non cōpellunt ad restituendū vsuras tenenť ad restitutionē: etiā si nihil ad eos ꝑuenit. Cuius ratio est: qꝛ habent hoc in ꝑceptū ab ecclia saltē de iudeis: vt pꝫ ex̄ de vsur. c. post miserabilē. vbi subdit: Judeos ad remittendū xp̄ianis vsuras ꝑ principes ꝛ potestates cōpelli ꝑcipim⁹ seculares: et donec eis remiserint ab vniuersis xp̄ifidelib⁹ tam in mercimonijs q̄ in alijs ꝑ excōicatiōis sententiā eis iubem⁹ cōmunionē oīmodā denegari: hoc ibi: qd̄ ꝑceptū si non obseruāt cū eis incūbat ex eoꝝ officio: ꝯsensū interꝑtatū se hr̄e demōstrant: iuxͣ illud: Nō caret scrupulo ꝯcessiōis occulte q̄ manifesto facinori desinit obuiare: vt ex̄ de homi. c. sicut dignū. §. iq. Ex p̄dictis aūt plura trahi possūt argumēta quib⁹ doceri pōt ꝓportionabiliter quō supiores spūales ꝛ etiā eiure rei familiaris in h̄ peccato alieno se obligant ad restōem: nā generaliť oīs dn̄s auctoritatē ꝑcipiēdi sup alios sicut ecclīasticus ꝑlatus: terrenus dn̄s: magister: parētes ꝛ similes: si talis ꝑcipit rapere: incēdere: ꝑcutere: occidere: opprimere: decipere: iniusticiā facere: vel quecūqꝫ mala ꝑpetrare: licꝫ illa ꝑ se nō facit: tn̄ ita reus est vel mag⁹ q̄ ille q̄ facit: vn̄ regula iuris est li. vj. Qui facit ꝑ aliū: est pinde ac si facit ꝑ seipm̄: ꝛ ex hoc patet eoꝝ ꝑiculū q̄ filios instruūt ad quecūqꝫ mala vel iniusta: violare sabbata vel ꝑcepta ad mercātias iniuste exercēdas vel artes mechanicas cū mēdacijs: piurijs: iniusticijs in materia pondere numero mēsura in arte ꝛ infinitis simlib⁹: quoꝝ omniū ꝑticipes fiūt: ꝛ hoꝝ ratio est: qꝛ iubens videť eē ꝑncipalior q̄ exequēs: qꝛ eē ꝑma: ꝛ sicut diciť ꝑma ꝓpositōe de causis: cā ꝑma plus influit sup causatū q̄ secūda. Sꝫ si q̄riť vtrū igiť amic⁹ ꝑcipiēs q̄ nō est supior ad restitutiōez obligať. Ad h̄ r̄ndet Alex. de hales ꝙ nō: saltē rōne qua ꝑcipit sed bñ rōne q̄ ꝯsulit. Ratio est: qꝛ nō hꝫ imꝑiū par in parē. Deniqꝫ qꝛ assisini iā nō repiunť: ideo de his supsedeo: qꝛ ꝑ assisinos iubent occidi xp̄ianos ꝯ q̄s fecit ꝯribile statutū. Inno. papa. iiij. vt patet lib. vj. de homi. c. ꝓ huāne. Erāt enī q̄dā enutriti falsis opinionibus: ita ꝙ defacili mittebanť ad occidendā quēcunqꝫ christianū: nō curātes si ob hoc ipi occidendi essent. Quō a nobis auertat christus iesus.

De secūdo peccato alieno. s. cōsilij: ꝛ quō quis in eo teneť ad restitutionē: Sermo XLIX

Non furtum facies: Exod. xx. Secūdū peccatū alienū est ꝯsiliū malū vel etiā iniustū quo q̄s ꝑticeps malorū efficiť: iuxta illud Eccl. xxvij. Facienti ꝯsiliū neq̄ssimū sup eū deuolueť. Sicut exp̄sse pꝫ in Hester ꝙ Amā q̄ regi ꝯsiliū dedit ꝙ oēs filij isrl̄ interficerenť vna die in toto regno regis Assueri: deo disponēte cū oīb⁹ suis cōplicib⁹ interfectus est. Vn̄ Hester vlti. dic̄: Assuer⁹ rex de eo scribēs ad sbiecta regna ꝙ tales mali ꝯsiliarij aures ꝑncipū simplices ꝛ ex sua natura alios estimātes callida fraude decipiūt: hoc ibi. Vn̄ generaliť quicūqꝫ cōsiliū aliq̄d scienter tribuūt in mortale viciū: licꝫ actu nihil sit secutū incurrūt tn̄ mortale peccatū: qꝛ mortale venenū obtulerūt lꝫ nō erat q̄ biberet. Si xͦ ꝯsiliū eoꝝ executionē fuerit sortitū: cū ꝓprio peccato cōmunicāt ꝛ alienū: nec solū sed etiā oīm petōꝝ inde sequētū ꝑticipes fiūt: sicut virginē deflorās eā ponit in via meretricādi. Sꝫ si cōsiliū donāt ad quācūqꝫ iniusticiā in artib⁹ mechanicis: mercātijs: causis iudiciarijs: falsis testimonijs ꝛ silib⁹: si ex hoc secuta ē iniusticia: tūc ꝯsiliator ad restitutionē obligať: qꝛ dic̄ Tho. sup. iiij. di. xv. ꝙ si ꝓbabiliter credit cōsultās efficax fuisse ꝯsilium suū: ꝛ ꝙ alī iniusticia ꝯ ꝑrimū cōmissa nō fuisset: teneť ad restōez q̄si ꝑncipalis actor si ille restōem nō fecerit. Audiāt hec qui filios docēt iniuste lucratiuis occupari: tales enī filios suos ꝛ filias suas imolant demonijs: quib⁹ ait dn̄s Esa. xxx. Ve vobis filij desertores: glo. dei cōsilio ꝛ Hieremie aliorūqꝫ ꝓphaꝝ spreto: vt faceretis cōsiliū ꝛ nō ex me sed ꝯ me: ꝛ ordiremini telas: glo. prauū demonstrādo ꝯsiliū ꝛ nō ꝑ spm̄ meū vt adderetis peccatū sup petm̄: qꝛ ex malo cōsilio malū alienū iūgit malo ꝓprio. Tale cōsiliū dedit Achitofel vt Absalon ꝯ legē fedaret cōcubinas patris sui: vt ꝑ tale viciū periculū pr̄i illatū crederet a ꝓplo inť eos nō posse fieri reconciliationē: ꝛ sic firmi⁹ cum Absolone fedus iniret: quapropť illi⁹ cōsiliū nutu dei fuerat reprobatū: ac ipse diuī

ne iudicio traditos in reprobū sensum: se/
ipsum execrabiliter interemit. Sic Hiero/
boā durissimo iudicio damnatꝰ ē: nō solū
q2 idola adorauit: sed q2 ꝓplo isrl' idip̄m cō/
suluit. Sic Balaā qui ꝯsiliū dedit quō filij
isrl' per virgines speciosas ad fornicationē
allicerent̄ ⁊ sic offenso dn̄o faciliꝰ gladio
deijcerent̄. Sic Cayphas nō legit̄ dn̄m cru/
cifixisse: sed crucifigētibus ꝯsiliū dedisse.
Sic ⁊ Annas ⁊ alij: de quibus ait dn̄s ad
Pilatū: Propterea q̄ tradidit me tibi ma
ius peccatū habet. Ex quo pȝ q̄ qn̄q3 plus
peccāt mali ꝯsiliarij q̄ ꝑncipales actores:
⁊ ideo ꝑ dn̄s aliq̄n plus puniunt̄ in iure:
vt pȝ. lxxxvj. di. c. tanta nequicia. vbi sum/
mꝰ pōtifex parcit ep̄o delinquēti ꝓpter sim
plicitatē: ⁊ tn̄ illos ꝯsiliarios q̄s in eodem
scelere ꝯsultores habuit excōicat. Hic q̄/
ri pōt qn̄ q̄s teneat̄ de ꝯsilio dato ⁊ qn̄ nō.
Ad hoc rn̄det Jo. an. li. vj. in regula iuris
Nullꝰ ex ꝯsilio dūmō fraudulentū nō fue/
rit obligat̄: distinguēdo. s. de consilio: aut
enī dat̄ ꝯsiliū circa cōtractū vel q̄si: aut cir
ca maleficiū vel q̄si. Si dat̄ q̄ ꝯsiliū circa
cōtractū ⁊ tūc si ꝯsiliū illud est fraudulētū
tenet̄ actiōe de dolo ipi cui ꝯsiliū dedit: q2
generaliter ꝯsulens tenet̄ de omni ꝯsilio
fraudulēto quo q̄s sciēter ad fraudem dat
alteri ꝯsiliū: ⁊ h̄ innuit regl'a ꝑdicta: Nul/
lus. Et addit Arch. in. iiij. di. xv. q̄ appella
tione fraudulēti ꝯsilij cōtinet̄ etiā malū cō
siliū ex ignorātia datū: q̄uis bonū ꝯsiliū
dare crederet: si debitā diligentiā ad scien
dū non adhibuit: q2 negligētia crassa ꝓpe
dolū est: vt. l. dist. c. sepe. ex de iniur. ⁊ dā.
da. c. si culpa. ex de peni. ⁊ re. c. quesitū. vbi
plane de hoc in glo. Ad maiorē tn̄ euiden/
tiā exempla ponamꝰ ī singulis. Primo de
cōtractu emptiōis ⁊ venditiōis: dicit enim
Dynꝰ in dicta regula: nullꝰ: q̄ si ꝯsiliū dat̄
cōtrahēti q̄ alas erat cōtracturꝰ: tūc locū hȝ
dicta regula: Nullꝰ ex ꝯsilio dūmō fraudu
lentū nō fuerit obligat̄: id est si nō interue
nit fraus in ꝯsulēdo ꝓpter quā emēs forte
magis iusto emit vel vendēs minus iusto
vēdit: aut ab emptore solutionē exto: que/
re nō pōt ⁊ silia: q̄ possunt fraudulēter in/
uenire: quo nō obstāte ꝯsuluit alter mala
fide: tūc enī tenet̄ in solidū: si tn̄ bona fide
ꝯsuluit nō tenet̄. Si vero nō erat alas ꝯtra/
cturus: tūc is q̄ ꝯsiliū dedit tenet̄ in soli/
dū: vt frequēter cōtingit in cōmessatiōibꝰ
⁊ ebrietatibꝰ ad ꝓcurandū solutionē sym/
boli: vñ si tui lucri causa me ad emendū vl'
vendendū induxisti ꝯsilio fraudulēto te/
neris mihi. Secūdo in cōtractibus mutui
duplicit̄. Tū q2 me volentē mutuare grat̄
indigenti: tu me induxisti q̄ nō darē nisi sb
vsura: tūc enī fm Asten. li. iij. ti. xl. teneris
ad restitutionē: eo q̄ impedis indebite vti/
litatē ꝓximi ꝓcurando ne mutuū sibi da/
ret. Tū ecōtra sciēs eū cui mutuaui facul/
tatibꝰ labi: nihilominꝰ ad hoc me induxi/
sti ꝓpter fauorē eiꝰ aut ꝓpter lucrū ꝓpriū:
eundē esse idoneū ad soluendū fraudulen
ter affirmādo. Et generalit̄ quicūq3 indu/
cit alios ad faciendū cōtractus vsurarios
tenet̄ in solidū pti lese: ⁊ hec oīa sicut etiā
sequētia sane intelligunt̄ q̄n ꝑncipalis nō
restituit. Tertio pȝ in tractatu locatiōis vl'
cōductiōis: nā si ꝯsilio tuo inductus sum
fraudulent̄ ad locandū domū meā illi quē
sciebas male vsurū aut ꝑciū locatiōis nō
soluturū: aut agrū meū illi quē sciebas in/
fideliter acturū: ⁊ in silibꝰ sicut in locatiōi/
bus opax: obligaris mihi in solidum: aut
ecōtra tuo ꝯsilio fraudulēto cōduxi equū
claudū ꝓ veloci: fundū aridū ꝓ fertili: ser
uū pigrū ⁊ infidū ꝓ agili ⁊ probo: teneris
mihi in solidū: ⁊ in silibus idē est iudiciū:
vt i emphyteosi de quo q̄d sit dictū est su/
pra. Quarto in cōtractu matrimoniali plu
rimi ex ꝯsiliarijs fraudulētis maxīa pati/
unt̄ dispēdia: nō solū in donatiōibꝰ ⁊ doti/
bus diminutis sed etiā in ꝑsonis mr̄imo/
niali vinculo cōiungēdis: in quibꝰ potissi/
me occultant̄ ea q̄ displicere possunt alteri
ꝯtrahentiū: miserāda prorsus hoꝝ cōditio
q2 nulla est vxoris electio: sed q̄lis aduene
rit talis est habenda: si iracūda: si fatua: si
supba: si fetida: si corrupta: aut cuiuscunq3
vitij est post nuptias expit̄: equus: asinꝰ ⁊
bos: canis ⁊ vilissima aīalia mācipia ꝑus
ꝓbant̄ ⁊ sic emunt̄: sola vxor nō ostēdit̄ ne
ante displiceat q̄ ducat̄. Quinto patet in
cōmodatis: nam si tu mihi cōmodasti vasa
vitiosa ꝯsulens fraudulēter vt i eis vinū
meū ponerē ⁊ vinum corrūperet̄ aut effun
deret̄: teneris mihi satisfacere: vt. ff. cōmo/
dati. l. in cōmodato. Similiter si mihi frau
dulēto ꝯsilio cōmodasti rem corruptā aut
semifractā vt recipias renouatā: ⁊ i simili/
bus est idem iudiciū: ⁊ hoc de ꝯtractibus.

Secūdo ponamus exempla de quasi cō/
tractibus: vtpote de tutoribꝰ: curatoribus
vl' alijs quorūcūq3 negocioꝝ gestoribꝰ: aut
etiā testōꝝ executoribꝰ: nam generaliter si
tuo ꝯsilio fraudulento ꝓmoueo aliquē ꝑce

p̄cio fauore cupiditate: vł quocūq3 affectu
ad tutelā curā testamētorū executionē aut
quācūq3 aliā administrationē: quē verisi/
militer timēs minus idoneū sollicitū iustū
vel al's qualitercūq3 min⁹ aptū: obligatᵘ
de omni iniusticia crassa negligētia impe/
ritia damnū passis: vt patet p̄us in aucto/
ritatib⁹ de cōsilio fraudulento: maxime tñ
hmōi tenent̄ de his quos taliter ꝓmouent
ad curas administratiões vel p̄sidētias ec/
clesiasticas aut sp̄uales: vt ad regimē aīa/
rū ad eccl'iastica bñficia ad p̄laturas eccle/
siasticas: aut admīstratiões rerū eccl'iasti/
carū ⁊ miserabiliū p̄sonaꝝ: vt mgri fabrice
mgri hospitaliū: mgri sancti sp̄us: silr red/
dituarij cōmunitatū aut quarūcūq3 p̄sona/
rū: ex quib⁹ multi multa ꝑticularizari pos/
sunt. Tertio ponam⁹ exempla de malefi/
cijs in quib⁹ cōsiliū semp est fraudulentū:
⁊ ideo cōsulēs sp obligat̄: nō quidē illi cui
sed ꝯ quē ꝯsiliū dedit: nā si consulit occidi
indicat̄ homicida: vt p3 exp̄ssum. l. dist. c.
si q̄s viduā. ⁊ ex̄ de homi. c. sic̄ dignū. vbi
ponit̄ casus de rege anglie q̄ ad suggestio/
nē quorūdā occidi fecit archiepm Cantu/
arieñ. quoꝝ quidā venerunt ad cōfessionē
ad epm Oxoñ. a quo papa ꝯsult⁹ rñdit int̄
alia: q̄ q̄ se asserūt animū regis inflāmasse
ad odiū vnde homicidiū fuit secutū: dure
⁊ aspere sunt puniēdi: sed non ita seuere sic̄
actores p̄ncipales: nisi forte regem illū ad
illud homicidiū suis suggestiōibus ꝓuo/
cassent: glo. forte al's nō facturum: vñ eque
tenent̄: q2 dolo ad hoc induxerūt regē qui
al's nō fecisset: vt. ff. de dolo. elegant̄. Silr
si q̄s cōsuluit q̄ alteri fieret iniuria: tenet̄
illi actiōe iniuriaꝝ: vt de. pe. di. j. c. nō solū.
Item si q̄s cōsuluit seruo empticio q̄ fuge/
ret: vel q̄ furtū faceret: tenet̄ cōsulēs tam
furti q̄m serui corrupti: duobus enī damnū
intulit scil3 dn̄o serui ⁊ dn̄o rei furtiue: ac
vtriq3 tenet̄ satisfacere: ⁊ idē est vbicūq3 ca
dit nomen maleficij vt furti ⁊ rapine: vt p3
ī glo. in dicto. c. null⁹. Maleficiū etiā dicit̄
quodcūq3 crimē ad qd̄ qui aliū inducit cō
sulendo: suadēdo: alliciēdo: al's nō factu ⁊
tenet̄ ad restitutionē: q2 fm Sco. ⁊ Asteñ.
⁊ alios q̄litercūq3 quis aliū damnificat in
bonis aīe tenet̄ illū econtrario ad conuer/
sionem efficaciter reducere per se ⁊ p alios
quibuscūq3 modis poterit. Cui⁹ ratio est:
q2 bona aīe sunt maxima: ⁊ ideo maxīe te/
net̄ ad restitutionē: eo q̄ maximū damnū
intulit: vt dictū est s̄. vbi agit̄ de dānificā/
tibus aliū in bonis aīe. Etiā sub noīe ma/
leficij cōtinet̄ cōsiliū quo alijs ꝑniciose cō/
sulūt ne debita soluāt aut aliena restituāt.
Et qui in consilijs p̄ncipū aut cōmunitatū
iniuste ꝓponūt ea q̄ in damnū ꝓximoꝝ ve/
niūt sine iusta ⁊ rōnabili cā: aut etiā quoꝝ
cōsilijs cōdunt̄ iniq̄ statuta vel exactiones
cōtra cōmunitatē: ⁊ maxīe ꝯ eccl'iasticā li/
bertatē: de quib⁹ omnib⁹ tactū est sup̄a in
locis suis. Et nota generalr̄ q̄ illi dicunt̄
cōsiliarij criminosi: qui sup crimīe p̄stant cō
siliū: ⁊ hi dicunt̄ cōmunicare crimīosis in
crimīe: vt ex̄ de sen. excō. c. nup. §. ī secūda.

Quarto ponam⁹ exempla de q̄si malefi/
cijs: nā quasi maleficiū est qn̄ fit nocumen
tū p̄ter ꝓpositū: vt cū iudex per imperitiā
male iudicat: vel cū de domo alicui⁹ aliq̄d
est eiectū qd̄ nocuit transeūtibus: vt dictū
est supra. Si q̄s ḡ iudici cōsiliū ingerit ad
dandū tale iudiciū: tūc obligat̄ cōsulens
secūdario eo mō quo iudicās obligat̄ p̄n/
cipaliter de quo visum est supra. Et idē di/
cendū est de eo qui consulit alteri vt eijciat
aliquid de domo quod alteri nocet. Sed
omissis alijs queri pōt: vtrū cōsulēs alteri
qd̄ feneret̄ vel ad hoc pecuniā gratis cōce
dens: teneat̄ ad restitutionē. Ad hoc dicē/
du3 fm Alex. lom. ⁊ Guil. q̄ in hmōi casu
sunt diuerse opiniones q̄ tñ faciliter cōcor/
dari possunt. Quidā eñi dicūt q̄ qui alios
ad fenerandū inducūt q̄ nō fuissent al's fe/
neraturi: tenent̄ ī solidū: lic3 ad eos nihil
ꝑuenit. Si tñ al's erāt feneraturi tūc nō ob
ligant̄ nisi inquātū ad eos ꝑuenit. Cuius
opinionis p̄ma ps sic intelligi debet: q̄ ta/
lis gratis indigēti mutuū p̄stitissent: si suo
ꝯsilio ad mutuādū sub vsura inducti non
fuissent: alioqn si al's indigēti nihil mutu/
assent: ꝓcedit alioꝝ opinio q̄ dicūt rōnabi/
liter moti: q̄ lic3 talit̄ inducens mortaliter
peccet tñ ī neutro casu obligat̄ nisi inquā/
tū ad eos ꝑuenit: sicut nec in duob⁹ casib⁹
sequētib⁹: puta cū q̄s societatē cōtrahit cū
alio ad exercendū fenus: vel cū q̄s vsura/
rio pecuniā p̄stat ꝓ lucro ꝑticipando: mo/
uent̄ eñ tales ad hāc opinionē tenendam
ꝓpter differētiā q̄ est int̄ rapinā ⁊ furtū ex
vna pte: ⁊ vsurā ex alia pte. penes volūta/
riū ⁊ inuolūtariū. Ex q̄ differētia sumit ori
ginē q̄ ī his casib⁹ potior est cōditio vsura
rij q̄m furis vel raptoris: nā in rapina ⁊ fur/
to tenet̄ etiā ad restōem q̄ p̄stat ad hoc ali/
quo mō cām efficacē: sine q̄ patrata nō fu/
isset: etiā si nihil ad eū ꝑuenit: ⁊ hoc ideo:

q: furtum & rapina cōtra volūtatē domini ꝑpetrant: non sic aūt in vsura vbi interue nit voluntariū mixtū: ꝓpter hoc enī in rapina & furto iura spoliatis tribuūt actionē ꝯtra eos qui dederūt rapine vel furto ope cōsilio ministerio cām efficacē: licz ad eos nihil ꝑuenerit: non autē sic est de vsura: q: non daf actio contra tales alios taliter inducētes cum ad eos nō peruenit quicq̄ de tali lucro impietatis: nec talis ꝓprie dat vsurario occasionem vsuras accipiēdi: sed potius mutuandi: q̄d quidē in se bonū est. Uñ generaliter plerū prauū cōsiliū dū efficax fuerit magis est ꝑniciosuz & magis obligat q̄ auxiliū: q: auxiliū restringif soluz ad illa in quib⁹ auxiliū daf: cōsiliū aūt extendif ad oīa damna que vigore talis consilij sunt secuta: & in hoc execrabili⁹ peccāt infidi p̄dicatores & cōfessores: tales indebite ad cōfessionē recipiētes & resoluentes qui ꝓpriū lucrum & aliorū fauorem querētes: de iniustis sibi partē assumūt & alia relaxāt retrahendo cōfitētes & cōsiliū querentes ne aliena certa certis restituāt: vel ne supfluitates & vana remoueant: aut ne veris p̄dicationibus & doctrine salutifere credant: aut ne iniuriatis satisfaciant: q̄d fieri nullo mō deberet. In cui⁹ ar. de vsur. c.quāq̄.li.vj.p̄cipif: q̄ nullus manifestorum vsurarioꝝ testamētis intersit: aut eos ad confessionē admittat siue absoluat: nisi p̄us de vsuris satisfaciant: vel de satisfaciendo ꝓ suarū viribus facultatū idoneam cautionē p̄stent. Et ex omnib⁹ p̄dictis patz intuenti de cōsilio fraudulēto: quo ꝓchpudor totus mūdus plenus est: quia vt dicif Prouerb.xij. Cōsilia impioꝝ fraudulēta. Et Hiere.ix. Oīs frater supplātans supplātabit: oīs amicus fraudulēter incedet. Inter omnia tamē sunt abhorrēda cōsilia copulatricū: que venenū dulce portant ī ore: quarū lingua vocaf lingua tertia: de qua dicif Ecci.xxviij. Lingua tertia mulieres viratas deiecit: id est habētes viros vel in bono ꝓposito firmatas: hec enī lingua maledicta turpitudinū mediatrix et libidinū internūcia: quasi glutinū infernale cōiungit incautos fedo amore: ac tandē luxurie feditate: mirum q̄ detestandā cōsiliatricū immanitatē iura ciuilia non puniūt: que ꝓ furto exiguo furem suspendūt. Quā igif pena lamia crudelissima merito plectenda esset: que puellaꝝ animas tradit demonijs & corpus lenocinijs. Secūdo p̄ncipaliter quis dare potest consiliū nō quidē fraudulentū sed bona fide cū debita deliberatiōe s̄m exigentiā cause. De quo queri potest: vtrū dans alteri cōsiliū vt pecuniā suā potius ponat in mercātijs q̄ in p̄dioꝝum emptionib⁹: & casu fortuito male accidit: quia forte merces naufragio submerse sunt: talis ꝯsiliās ad aliquā restitutionē obligef? Ad hoc rñdendo distinguit Dynus: quia aut consiliū dedit bona fide: & tūc nō tenetur: verūtamē in his que concernūt fidem christiane religionis p̄cepta diuina & ecclesiastica diuina bonos mores cōmunē iusticiā & similia que tangūt pupillā oculi quo ad salutē animaꝝ: nisi fuerit in his expertus nō debet cito sententiā p̄cipitare. Alioq̄n et hoc iudicaref temerari⁹ aut p̄sumptuosus: nec etiā excusaref ex eo q̄ aīo simplici bona fide cōsiliū daret alteri in p̄iculum vtriusq̄ salutis aliene & ꝓprie: q: si cecus cecū conaf ducere &c. Si vo fraudulēter dedit consiliū tunc oīno tenef: & hoc vult regula dicta.s.nullus. Ad laudē dei.

De tertio peccato alieno.s.consensus & qualiter in eo obligaf q̄s ad restitutionē: Sermo L

Non furtum facies. Exod.xx. Tertiū peccatū alienū est ꝯsensus quocūq̄ respectu fiat scz vel ob amorē agētis aut odiū patiētis: aut etiā generaliter: quocūq̄ affectu inordinato quis in mortali deliberate ꝯsentiat peccatū mortale ꝑpetrat. Et hoc vult apostolus ad Roma.j. cum enumeratis diuersis criminib⁹: tandē subiungit: q̄ qui talia agunt digni sunt morte: nō solū qui faciūt sed etiā qui cōsentiūt faciētibus: vbi dicit glo. vt nullus excusef consentire est tacere cū possis redarguere: sicq̄ cū faciēte reus & peccati ꝑticeps iudicaf eadē maledictione mulctādus & pari pena cruciādus. Q̄d liquide patuit in rege Achab.iij.Re.xxj. qui Jezabel impie regine cōsensit in mortē Naboth: adeo q̄ lr̄as cōtinentes seriē falsē criminatiōis & iniuste mortis ī Naboth ab ea confectas: rex anulo suo cōfirmaret. Quapropter audiuit a domino ꝑ Heliam dicentē: Occidisti scz per ꝯsensum insuper & possedisti: et addidit: in loco in quo linxerunt canes sanguinem Naboth lambent quoq̄ sanguinem tuum: et interficiam de A

Achab mingentē ad parietē & clausum et vltimū in israel: & canes comedēt Jezabel in iezrahel: hec ibi. Propter hoc etiā vxores paruuli posteriq̄ iudeorum puniti sunt & adhuc puniunt: vltione diuina tam temporaliter q̄ eternaliter: non quidē ex hoc q̄ dominice crucifixioni interfuerūt vel ad hoc coopati sunt: sed quia parētibus consenserūt & consentiūt: & ab eis imprecationem maledictionis susceperūt: ad Pilatū vociferātibus eisdem. Sanguis eius super nos & sup filios nostros. Unde pcussit eos domin' in posteriora: & opprobriū sempiternū dedit illis: quia diuino iudicio sicut posteri per cōsensum parentū impietatē cōmunicāt: sic & hanc detestabilē maledictionem hereditant: ob hoc denique vxores filij posteri vel heredes vsurariorū raptorū furum violentiā inferentiū iniusticiā vel deceptionē quācūq̄ agitantiū & similiū: cum eisdem rei iudicant: nō quia faciunt sed q: cōsentiunt: sic acquisita damnabiliter retinendo & lese parti nō satisfaciēdo inquātū facultas bonorū suppetit: vel etiam debita iuste vel iniuste cōtracta non soluendo: verūtamē quādo debita vel iniusta totā hereditatē exhauriunt: tunc heres debet esse immunis a damno sicut imunis esse tenetur a lucro: ita q̄ non tenet satisfacere de proprijs sicut nihil retinere potest de alienis. Ad maiorem autem euidentiā queri potest: quotuplex est cōsensus in culpā vel in iniusticiā alienā. Ad hoc respōdet glo. in.c.j.extra de offi.delegati. vbi agit de cōsentiētibus q̄ pari pena plectendi sunt: & dicit glo. q̄ quadruplex est consensus scz negligentie: consilij cooperationis: auctoritatis seu defensiōis. Primus igit cōsensus est negligentie: de quo cōsensu dicit glo. q̄ in illo casu minus peccat cōsentiens q̄ faciens: nisi forte negligētia nimis crassa et supina fuerit: vt in plato: sicut patet.j.q.j. c.quicquid. vbi punit episcopus excōmunicatiōe duorū mensiū: eo q̄ correctionem debitā neglexit. Nimirū cum dicit.lxxxuj dist.c.cōsentire videt erranti: qui ad resecanda que corrigi deberent non occurrit. Et.c.quid enim prodest illi suo errore non pollui: qui cōsensum prestat erranti. Et ex his colligi potest quātum supiores delinquūt: ac quāta pena digni sunt: cum subditorū excessus ex detestabili negligentia corrigere dissimulant: sicut exemplariter patet Numeri.xxv. vbi dicit q̄ popul' fornicatus est cum Moab: ac pro peccato populi iussit dominus principes in patibulis suspendi: ad mitigandū furorē domini. Cur aūt peccante populo deus duces crucifigi voluit: nisi quia eorū negligētia peccatis populorum illos pricipes cōstituit: iux illud.xxuj.q.uj. Qui potest obuiare & perturbare peruersos & non facit: nil est aliud q̄ fauere impietati. Hinc etiā hely p peccatis filiorum suorum multiplici plaga & morte temporali mulctatus est: imo sicut ait Hieronym': Pro peccatis filiorū suorū damnatus est: q: corripuit eos sed lenitate patris: nō auctoritate pontificis. Quapropt lxxxuj.dist. pcipit.c. si quis epūs fornicationi pbrorum diaconorū vel criminj incestus in sua parrochia precio vel pcibus interueniēte consenserit: vel cōmissum auctoritate sui officij non impugnauerit: ab officio suspēdat. Et.c.sequēti dic. q̄ episcopus qui talium crimina vel aliorum puerse agentiū non corrigit: magis dicēdus est canis impudicus q̄ episcopus. Denique de hoc cōsensu negligētie vel dissimulationis dicit Hein. de vri. q̄ si aliqs ex officio suo debet & pōt rapinas & spolia pcauere & nō cauet: tūc talis quidē spoliator dicit: non tamen tenet ad restitutionē: sed auferentē cogere debet q̄ restituat: si tn̄ aliqd emolimentū pceperit de tali dissimulatiōe: tunc ad restitutionē obligat. Similiter si requisitus cauere nolebat: vel si requisit' auferentē ad restitutiōē nō cogebat. Q si qrit quid igit de officialibus qui se certificare negligunt an sui mīstri officia sua bene vel male gerant. Rūdet Jo. de pla. q̄ tales tenent p delicto familie sue cōmisso ptextu officij in quo tales pponit: q: tenet esse sollicit' se velle certiorari an officiales sui bn̄ regant: & si male tunc de remedio puidere als de negligentia sunt officiales hmōi puniendi: & allegat idem Jo. multa iura ad hoc. Secūdus vo cōsensus est cōsilij: de quo dicit glo. vbi supra: q̄ min' punit cōsulens q̄ agens: plus tamē q̄ negligens. Sed Hein. de vri. distinguit de cōsensu cōsilij & psuasiōis: aut enī pdo fur vsurarius vel cōsimilis erat hoc facturus etiā sine cōsilio: & tūc minus peccat cōsulēs q̄ faciēs: nec tenet ad restitutionē: aut nō erat facturus: & tūc est par delictū facientis & cōsentiētis: vt.ff. de furt.l. qui suo. & talis tenet ad restitutionē. Aliquādo etiā delictū consulentis maius reputat q̄ facientis: quia

principaliter videndū ē quo animo fiat peccatū: et ideo .lxxxvi. dist. in c. tanta plus. excusat faciens propter simplicitatē q̄ consulens. In cuius argumentū cōsulens ibidē magis punit: sed de hac materia dictū est in sermone precedenti. Tertius autē cōsensus est cooperationis: de quo glo. vbi supra: q in tali consensu equaliter peccat faciens et cōsentiens: et secundum hoc intelliguntur omnes auctoritates que dicunt: q equaliter puniuntur agentes et cōsentiētes: et exemplificat Hein. de vri. q si duo vel plures vnū agnū furati sunt quem singuli tollere nō potuerunt: omnes furti tenentur in solidum: sed si vnus potuisset furtū fecisse sine alio: tunc quilibet tenetur pro parte sibi alias cōtingente: et allegat. ff. de furt. l. vulgarū. Ad luciditatem tamen intellectū istius sciendū est: q tripliciter quis alteri cooperari pōt et fauendo opem ferre. Nam primo quis prestat opem alteri non respectu certi delicti: ita q fauet delinquēti: sed nō delicto: vt exempli grā: quis cōmodat alteri criminoso et bānito pecuniā vel aliud auxiliū qui per terras facinora cōmittebat: non tamē hoc respectu vt ipse posset delinquere et grassari: sed pro aliquo casu licito: et tunc opem ferens in nullo punitur: puta si supplicat iudici vt eximat eum de banno: vel est aduocatus in causa in qua agitur de nullitate banni: hoc enim licite fit: vt patz extra de iudi. c. intelleximus. vbi dicitur: q excōmunicati cōueniri possunt et assistere in iudicio: sed respondere debent per procuratorem: vt patet ibidem et in glo. et de excep. c. j. li. vj. et per cōsequēs si talē fame morientē quis alit: nulla pena tenetur. lxxxvj. dist. c. nō satis. circa finē. Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo homines seruare poteris si nō paueris occidisti. Hec tamē sane intelliguntur quādo non esset interdictū vel ex natura criminis vel alias ex causa in talibus fauere: quia tunc diceretur esse fauor in casu illicito: sicut in casu q̄ tangitur libro sexto: de hereti. c. ij. q scilicet heretici non debeant tradi ecclesiastice sepulture. Secūdo vero quis fauet delinquenti et opem confert in casu non licito: tamen quis non faueat delicto: vt quādo delinquētem post cōmissum delictū receptat et occultat: et tūc bene punitur non tamē pari pena: quia non potest fingi q consenserit delicto sed tenebitur alia pena vt tanq̄ receptator: vt. ff. de receptatoribus. et de his qui latro. occulta. et idem est in fauore prestito ante delictum: dūmodo non respectu certi delicti. Tertio denique quis fauet et opem fert et respectu certi delicti: vt quando tribuit arma ad interficiendū aliquem: vel tribuit scalas ad ingrediendum monasteriū: et tunc taliter cōsentiens tenetur pari pena tanq̄ opem efficacem prestans: eo casu quo alter non erat alias commissurus vel saltem non sic faciliter: nam si alias erat commissurus non dicitur facere principaliter: nec etiam tunc tenetur vt faciens sed tanq̄ opem prestans secundariam non principalem: et per cōsequens non tenetur pari pena sed minori. Porro principalē opem cōferens: sicut pari pena tenetur: sic et in solidum obligatur: quod potissime claret in aduocatis et procuratoribus cum causam iniustam suis cauillationibus defendūt. Unde secundum Ray. tales tenentur ad restitutionem omniū que illi contra quos aduocabant propter eorum patrociniū iniuste amiserunt: seu per nimiam dilationē diffinitiue sententie damnificate fuerunt. Unde generaliter si per suas cauillatiōes aduersariis causam bonam abstulerunt: vel etiam eos grauauerunt superfluā dilationem petendo: vel falsum contra conscientiam allegando: vel etiam positionē cauillosam faciēdo: aut falsum testem instruendo: aut clienticulū denegādo veritatem instruendo vel procaci vociferatione processum impediendo: prout patet expressum v. q. iiij. in loco. et in glosa. In omnibus his et similibus aduersario tenetur ad interesse non solum eris sed etiam iuris: ita q tenetur ponere partem iniuste oppressam in statu sui primi iuris: alioquin improperabitur illi a domino illud. ij. Regū. vltimo. Impio prebes auxiliū et qui dominū oderunt amicitia iūgeris: idcirco iram domini merebaris: q: aduocatus defendēs iniustam causam: impio et veritatē que deus est odienti prebet auxilium: et ideo concludit Tho. scda 2e. q. lxxi. q illicitū est alicui cooperari ad malū faciendū: siue cōsulendo siue adiuuando siue qualitercūque cōsentiendo: q: cōsilians et coadiuuans quodāmodo est faciens. Manifestū est aūt q aduocatus auxiliū et cōsiliū prestat ei cuius cause procinatur: vnde si sciēter iniustā cām defendit absque dubio grauiter peccat: et ad restōem eius dāni tenetur quod contra iusticiā per eius auxiliū altera pars incurrit: si aūt ignoranter iniustā cām defendit: putans eam esse iustam: excusatur secundum modū quo ignorantia excusare potest: et si postea

in pcessu litis apparet iniusta: tunc nō debet eam pdere: vt scʒ aliaʒ partē iuuet vel secreta sue cause alteri parti reuelare: debʒ tamē causam illam extūc deserere vel eum cui⁹ causam agit ad cedendū siue ad componendū sine aduersarij damno cū effectu inducere: hec ille. Quartus deniqʒ consensus est auctoritatis siue defensionis: et in hoc casu magis peccat cōsentiens defendendo ⁊ auctoritatē pstando ꝙ faciens et magis puniēdus est: vnde dicit̄. xxiiij.q. iij.c.qui aliorū errorem defendit multo est damnabilior illis qui errant: quia nō solū ille errat sed etiam alijs offendicula erroris pparat ⁊ cōfirmat: hoc ibi. Sicqʒ heresiarche plus peccāt ꝙ heretici: quia se participes aliorum errorum constituūt: et. xj.q. iij.c.qui cōsentit peccātibus ⁊ defendit delinquētes: maledictus erit apud deū ⁊ homines. Et sequit̄: Si ꝗs peccantē defendit acrius ꝙ ille ꝗ peccauerit coherceat̄: hoc ibi. Hac enim de causa tribus beniamin fere tota deleta fuit iuxta Gabaa: quia scelestes peccatores defendere conati sunt: vt patet Judi. xx. Ad maiorē tamē euidentiā sciendum: ꝙ aliquādo fit auctorizatio vel defensio delicti post ppetratū delictū: non tamē factū nomie auctorizāt̄: ⁊ tūc auctozans non dicit̄ facere delictū illud: nec tenet̄ tanꝙ factor delicti: sed tanꝙ fautor et defensor delinquentis. Aliqñ vo licet auctorizatio delicti fit post ppetratū delictū: tamē cōmissum est delictū nomine auctorizantis: ⁊ tūc idem iudiciū est de ratificāte sicut de mādante: vt patet plane li. vj. de sentē. excō. vbi dicit̄. c. cum quis absqʒ tuo mandato manus iniecit in clericū tuo nomine violentas: si hoc ratū habueris: excōmunicationē latam a canone incunctanter incurris: cū ratihabitio retrotrahat̄ ⁊ mādato debeat comparari. Si vo iniectio eadem tuo nomine nō sit facta: tunc licʒ peccet ratam habendo eādem: non tamē propter hoc excōmunicationis vllius vinculo innodaris: cum quis ratū habere nequeat qđ eius nomie nō est gestū: hoc ibi. Et hec duo cōtinent̄ in duabus regulis iuris li. vj. Prima est ratū ꝗs hre nō pōt qđ ipius nomine nō est gestū: glo. expresse vel interpretatiue. Secūda est ratihabitionē retrotrahi ⁊ mādato non est dubiū cōparari. Pro quo sciendū ꝙ si quis clericū verberat nomine meo non tamē iussu meo: nō sum aliquo mō obligat⁹ tēpore iniectiōis nec excōmunicat⁹: sed tempore quo ratum habeo: tūc demū obligari incipio pnūc nō ptunc. Et sic ratihabitio retrotrahit culpā ⁊ excōmunicationē ad ratū habentē incunctāter id est sine mora: qđ intelligit̄ nō solū de ratihabitiōe vera sed etiā interptata: exempli gratia: pcurator meus aliquid facit nomine meo licʒ ad hoc mandatū non haberet: ex quo scio si nō purgo teneor: qꝛ tunc illud mādare videor ⁊ hoc est ratihabitio psumpta. Similit̄ si phibere possum ⁊ sciens nō phibeo: ꝙ si phibeo vel purgo nō teneor: vnde a simili pticipo cū excōicato nō tamē in maleficio sed ad correctionē induco: nō sum ligatus: si aūt in maleficio ligat⁹ sum: qꝛ in crimie pticipo cū criminoso: sic etiam hic pticipo nomie meo gestis approbando hec sparsim in glo. ibidem. c. cū quis. Aliquādo deniqʒ fit auctorizatio in ipso delicto: ⁊ tunc magis peccat taliter cōsentiens ꝙ faciens: ⁊ magis tenet̄ ad restitutionē. Cui⁹ ratio est: qꝛ oīa nostra facim⁹ quibus auctoritatē impartimur: vt patet li. vj. de pben. c. si aplice. Exempli gratia. Si auctoritate sculteti vel baliui eius familia capit clericum qui notorie apparet clericus: tunc scultetus vel baliu⁹ dicit̄ facere ⁊ plus tenet̄ ꝙ faciētes. Et sic patet ex pdictis qualiter cōsensus obliget ad peccatū ⁊ ad restitutionē. Qꝛ si ꝗs simpliciter corde cōsentit aliquo delicto alieno ex quocunqʒ affectu inordinato: reus est illius delicti corā deo: ⁊ ideo Ezech. ix. Jussit dn̄s omnes interfici in hierusalē pter peccata delinquētiuʒ in ea: qui nō habuerūt signū thau in frontibus eorū: qđ signum ponebat̄ dūtaxat in frontib⁹ ipa peccata deflentiū ⁊ gementiū vñ dicit ibidē Ezech. ꝙ dn̄s vocauit viruʒ indutū lineis: habentē atramētariū scriptoris in lumbis: ⁊ dixit ei. Transi p mediā hierusalē ⁊ signa thau sup frontes virorū gementiū ⁊ dolentiū: sup cūctis abominatiōibus ꝗ fiūt i medio eius ⁊ dixit alijs sex viris: Trāsite p ciuitatē sequētes eū ⁊ non parcētes neqʒ miserantes: percutite senem adolescentē virginē paruulū et mulieres: omnē autē sup quē videritis thau ne occidatis ⁊ a sanctuario meo incipite. Quod a nobis auertat xp̄s iesus bñdict⁹ i secula.

De q̄rto pcepto alieno. s. adulationis: ⁊ qualiter in eo ꝗs obligat̄ ad restitutionē: Sermo LI

Non furtum facies:

n Exo. xx. Quartū peccatū alienū est adulatio de qua dicit Augus. sup ps. q adulatio ē fallaci laude seductō. Et iterū ait: duo sunt genera psecutor. s. vituperantiū et laudantiū: sed plus psequit lingua adulatoris q̄ man' psequētis. Cuius ratonē ostendit idē di. Adulātiū linguę ligāt homies in peccatis: delectat eni ea facere in quibus nō solū nō metuit rep̄hensor: sed etiā adulator operat. Qd etiā affirmat Hiero. sup ps. di. Nihil est qd tā facile corrūpat mētes hominū sicut adulatio: plus eni nocet lingua adulatoris q̄ gladius psecutoris. Ad cuius euidentiā q̄ri potest vtrū adulatio semp est peccatum: ac vtrū obligat ad restitutionē: psertim cum adulatio cōsistat in quodā sermone laudis alteri exhibite et hoc intentiōe placēdi: sed aliū laudare nō est peccatū: qr dicit puer. vlti. Surrexerūt filie eius et beatissimā p̄dicauerūt vir eius et laudauit eā: et nec etiā alijs velle placere peccatū est: iuxta illud mandatū aplicū. j. Cor. x. Placete oīb' per oia et c. Ad hoc di. ē fm Tho. scda. 2e. q. cxv. q laudare aliquē pōt cōtingere bene et male: put debite cicūstantie fuant vl p̄termittunt: nā si qs velit aliquē delectare laudādo vt ex hoc eū cōsulet ne in tribulationibus deficiat: vel etiā vt in bono p̄ficere studeat: alijs debitis circūstātijs obseruatis: hoc ptinebit ad virtutē amicitie et affabilitatis. Simult velle placere homibus: pp̄ter nutriēdā charitatē et vt in eis homo spiritualit proficere possit laudabile est: verumtamē velle placere hominibus pp̄ter inanē gloriā: vel pp̄ter lucrū: vl etiā in malis hoc peccatū esset: fm illō ps. deus dissipabit ossa eorū et c. Et ad Galath. ij. Si adhuc hominibus placerē xp̄i seru' non essem. Sic etiā pertinet ad adulatiōē q̄ est laus pniciosa: q aliqs velit aliū laudare in quibus nō est laudād': qr forte mala sunt iuxta illud: qm̄ laudat pctōr in desiderio anime sue et iniquus benedicit: exacerbabit dn̄m peccator: vel qr nō sunt certa de quibus eū laudat: sed tm̄ scdm apparentiā Eccl. xj. Ne laudes virum in specie sua: vel etiā si timeri possit ne humana laude ad inanē gliam puocet. Hinc Eccl. xj. āte mortē ne laudaueris hominē: vnde sic laudās aliū peccaret p excessum qd ptinet ad adulationē qd si facit sola intētiōe delectandi vocat placid' fm ph̄z. Si vero facit intētiōe alicui' lucri ɔseq̄ndi vocat blanditor vl adulator: cōiter tn̄ solet nomē adulatiōis oīb' attribui: q̄ sup̄ra debitū modū virtutis delectare volūt v̄bis vel factis in cōi ɔuersatiōe. Et diuersimode peccāt scd̄z q̄ntitatē et qualitatē adulatiōis: ac fm directionē intētionis. Pro quo sciendū scd̄m Tho. ibidē q adulatio tribus modis pōt ɔ̄triari charitati: et p ɔsequēs ɔstituit mortale peccatū et obligat ad restitutionē. Primo modo rōne ip̄ius materie: puta cū aliqs laudat alteri' pctm̄ qd ɔ̄triat tā dilectioni dei q̄ p̄rimi. Primo ɔ̄triat dilectiōi dei ɔtra cui' iusticiā loq̄tur et scripturā illi' mēdacē facere conat: sicut illi q̄bus ait dominus Malach. iij. Inualuerunt sup me v̄ba v̄ra: et dixistis q̄d locuti sum' ɔtra te: et dixistis: van' ē q̄ seruit deo: et qd emolimētū: qr custodierim' p̄cepta ei'. q. d. nullū: et qr ambulauim' tristes corā dn̄o exercituū. i. ieiunijs afflicti: q̄ nūc beatos dicim' arrogātes. Siq̄dē edificati sūt faciētes impietates. s. i domib' et possessiōib': et tēptauerūt deū et salui facti sūt. s. ipm̄ puocādo et ɔtēnēdo: ex q̄ ɔcludere volūt q dn̄s de malis eorū nō h̄z noticiā vl saltē nō facit iusticiā qd ē blasphemia in deū: vn̄ r̄nderūt Hieremie increpāti excecati iudei: eiusdē. xliiij. Sacrificem' regine celi. i. lune sic fecimus in vrbib' iuda et in hierl'm et saturati sumus panib' et bn̄ erat nobis: ex eo aūt tpe q̄ cessamus sacrificare ei oīb' īdigem': et gladio et fame ɔsūpti sum'. Et r̄ndit Hiere. ex ore dei diuersas īgerēs cōminatiōes et plagas vt ptz ibidē in ɔsecutiōe. Secūdo ɔtrariatur dilectiōi p̄rimi quē adulādo fouet in pctō: qr dic̄ Beda sup Lu. Ipa pctī nutrix adulatio: q̄ sic oleū flāmis in culpa ardētib' solet administrare fomētū: q̄ pfecto pestis maxie circa magnates et diuites inualescit. Dic̄ eni Seneca in q̄dā ep̄la: q diuites cū oīa h̄nt vnū illis deest. s. q̄ veritatē dicat: si eni in clienculū felicis homis potētisq̄ pueneris aut veritas aut amicicia pdēda ē. Vn̄ dic̄ alan' de plāctu natu: q huius pestis pestilētia pentiūt p̄ncipū laterales: palatini canes adulatiōis artifices fabri laudis figuli falsitatis. Hi sūt q̄ magnatorū cōmēdatiōis tuba i diuitiū aures citharizant: q̄ mellite adulatiōis fauos foras eructāt: q̄ vt emergāt munera caput diuitis oleo adulatiōis iungūt. Et Petrus rauenā. i q̄dā ep̄la dic̄. Elimlat a palacijs

adulatio veritatē: illi soli ī magnatoꝝ gra
tiā admittunt͛ q̄ palpāt blādicijs ⁊ aures
fame bibulas calice babylonis inebriant:
hī cū magnatib⁹ agerent si scirēt int͛ adula
tionē laudemq̄ distinguere. Sed ceca lau
dis ambitio plus credēs alijs de seipō q̄ si
bi verūq̄ in distinctiōe ampliāt eos bñfici
is q̄s torq̄re debuerāt ⁊ a p̄sūptiōe adulā
di supplicijs deterrere: sequit͛: Cuȝ eñi sal
correctiōis in omī sacrificio accepte͛ a do
mino: mel in omi sacrificio reprobat͛: B il
le. Nimiꝝ cū dicat Chrẏs. q̄ sicut finis ora
toris est dictiōe p̄suasisse: ⁊ medici medicīa
curasse: sic finis adulatoris ē suaui eloquio
decepisse. Nā ſm Cassio. Adulatio blāda
oibus applaudit: oib⁹ salue dicit: pdigos
vocat liberales: auaros parcos ⁊ sapiētes
lascinos curiales: garrulos affabiles ob
stinatos ɔstantes: pigros maturos ⁊ gra
ues: hec sagitta leuit͛ volat ⁊ cito infigit:
hec ille: sicq̄ laudat͛ peccator in desiderio
anime sue. Sȝ dic̄ Esa. v. Ve qui dicūt ma
lū bonū ⁊c. vnde talis adulatio est morta
B le peccatū ⁊ tenet͛ homini quē adulādo se
duxit in damno salutis sue. Tertio ɔtra
riatur charitati rōne intēciōis: puta cū ali
q̄s ad hoc adulat͛ alicui vt fraudulent͛ no
ceat ei vel etiā alteri corporalit͛ vel spūalit͛
vñ p adulatiōes triplex īferre pōt nocumē
tū. Primū ē reȝ exterioꝝ sic ɔtingit quā
do q̄s v̄bis adulatorijs aliū seducit in em
ptiōe vēditiōe ac diuers͛ aliis ɔtractib⁹: p
ut frequent͛ ɔtingit int͛ eos q̄ sūt mediato
res ɔtractuū q̄ dicunt͛ vnderkouffer ī vul
gari: hi vtraq̄ pte p̄ciū deceptiōis eliā ac
ceptātes: ac vtriq̄ pti se fautores mētiētes
multiphar. e queritātes: quē eoꝝ absq̄ no
ta poti⁹ decipere valeāt q̄stus grā. O ma
ledicta rabies auaricie q̄ modis oib⁹ obli
gat inuidū ad restituēdū insolidū: vnde ta
lis similat͛ scorpioni q̄ in parte anteriori. i.
in facie blādicias fingit ac in posteriori p
te venenū deceptiōis infūdens pūgit. Nā
dicit Alan⁹ de planctu nature. Adulatores
a voluntate vultū: ab aīo v̄bū: a mēte lin
guā: ab intellectu loq̄lā: amplo dissensiōis
interuallo diffibulāt. Plerūq̄ eñi exterius
plausibilit͛ applaudēdo collaudāt: qō in
teri⁹ ɔtradictoria derisiōe defraudāt: foris
virgineo vultu applaudūt: interi⁹ scorpio
nis pungūt aculeo: ⁊ B exemplarit͛ patuit
in Samsone Judic̄. xiiij. qui descendēs in
thanata ciuitatē Philistinoꝝ accepit vxo
rem: in cōuiuio igit͛ nuptiarū vt dicit ma
gister in histo. thānatei timētes robur Sā
sonis dederunt ei. xxx. iuuenes robustos
sermone quasi socios: ope vero custodes ⁊
ne si forte q̄d vellet cōmittere crescēte cōui
uiorū societate: quibus ait: ppono vobis
pbleuma ⁊c. Tandē dixerūt sponse blādi
re viro vt indicet: q̄ sollicitans viꝝ flendo
dicebat: Odisti me: ⁊ ideo nō exponis mi
hi: qui tandē victus molestia eius indica
uit: statimq̄ suis ipsa reuelauit. Qui sam
soni dixerunt: quid dulci⁹ melle: quid for
tius leone? Qui ait: quid dolosius mulie
re: cetera patēt in textu: ⁊ sic p mulierē per
didit. xxx. syndōes ac totidē tunicas. Hinc
merito dicit q̄daȝ versificator. Qui mel in
ore gerit ⁊ me retro pungere q̄rit. Illi⁹ ami
ciciā nolo mihi sociā. Quidam etiā adulā
tur vt sic in rebus exterioribus vł etiā cor
poralibus noceant alteri sicut quidaȝ pro
pter inaffectionē gaudent de destructione
alioꝝ: ⁊ ostendunt signa leticie de malis q̄
sic referunt͛ cōmendāt ipietates: iniurias:
rapinas ⁊ similes oppressiōes: licet iniuste
ſm rectā rationeȝ inferant͛: ⁊ tales grauit͛
peccāt alios in malo cōfirmātes ⁊ tenent͛
ad spiritualē restitutionē: ac etiā tēporaleȝ
si ex eoꝝ applausu maior secuta ē damnifi
catio: ⁊ idē est si alteri detrahit per quā de
tractionē ꝓuocat audientē ad inferenduȝ
eidē damnū q̄ocunq̄ vel iniuriā: tūc enim
talit͛ detrahēs tenet͛ insolidū. Hic queri
pōt vtrū causaȝ suā ex fauore vł adulatiōe
per iniustam sententiā obtinens ad restitu
tionē obligat͛. Ad B rñdent cōmuniter do
ctores: q̄ si talis habuit malā ɔscientiā dū
lis pēdebat restituere obligat͛ cū omni in
teresse: ⁊ idē est si p falsos testes: falsas al
legationes aut instrumenta scient͛ obtinu
it: vt. C. si per fal. alle. ⁊c. l. j. imo ſm theo
q̄cunq̄ etiā post sentētiā vel p̄scriptioneȝ
incipit habere malā ɔscientiā scȝ rē illā es
se alienā semp restituere tenet͛: ⁊ B Innoc.
tenet extra de imūi. ecle. c. q̄r plerisq̄: ⁊ ex
p̄sse pbatur insti. de excep. §. Jtē si in iudi
cio: Sic etiā officiales q̄ vł dños vł iudices
suis adulationibus incitāt ad iniuste iudi
candū: opprimendū: exactionandū ex cer
ta sciētia tenent͛ insolidū. Scōm nocumē
tum qō per adulationē inferunt est corpo
rale: ⁊ hoc dupliciter scȝ corrūpendo vł le
dendo. De primo igitur queri potest vtruȝ
per fallaces blandicias virgineȝ corrūpēs
ad restitutionē teneatur eā scȝ ducendo vł
dotando. Ad hoc rñdet Host. in summa.

in ti. de matrimonio: q si causa decipiendi
& eam carnalē copulā extorquendi ꝯsenserit
aliqs i aliquā scʒ ꝑ fidē simulatam: si dece
ptor verā vult agere pñītētiā necesse dʒ illā
ducere in vxorē: vel si h̄ fieri nō pōt dʒ illi
dare virū cōuenientē vel aliter satisfacere
vl' dotare. Cōcor. Alex. de bal. in. q. Rich
ar. in. iiij. & Ray. Et addit Jo. de pla. insti.
de iniu. §. iniuria. ℣. sine cuius: q attēptās
castitatē mulieris honeste ꝑ blandicias in
terpellādo de luxuria ac plura pollicēdo:
tenet eidē actiōe iniuriaꝝ ac etiaʒ eius vi-
ro: q: pudicicīā illius corrūpere tēptauit.
Similiter sequens mulierem honestā q̄cū-
q; vadit: quia propter illius frequentiam
infert mulieri multā infamiā: secus tñ scd'ʒ
leges si mulieres essent indute meretricali
veste. De secūdo vero patet Judic. xvj. de
samsone q̄ per blandicias Dalile quaʒ ni-
miū diligebat seductus est: vt indicaret in
quo fortitudo illius consisteret: & traditus
est in manus inimicoꝝ eius: vt patet ibidē
in textu: & in his Sco. Sic Judas ꝑ blādi
cias osculi tradidit christum. Sic Joab ꝑ
osculū & blandimenta ℣boꝝ dicēs: Salue
mi frater decepit & inſfecit Amasam: vt ha
bet. ij. reg. xx. Hinc merito dicit Hugo de
sancto vict. q adulator est amicus in obse-
quio: hostis in animo: cāptus in ℣bo: tur
pis in facto: vnde hoc gen' adulatiōis sīla-
tur Syrene: de qua dicit Phisiolog' qd̄ ē
monstrū marinū habēs ab vmbilico sursū
formā virginis: inferi' vero figurā piscis:
hec belua in tēpestate gaudet in sereno dul
cedine sui cantus facit dormire nauigātes
& quoscūq; viderit ꝯsopitos sereno ipsos
ad locū siccū ꝑmo secū coire cogit: qd̄ si no
luerit vel nō potuerit ipʒ perimit & carnes
eius deuorat: aut etiā nauigantes dulcedi
ne sui cantus ad se trahit & sic submergi fa
cit: sic isti tanq̄ Syrene dulcedine adulati
onis tendūt ad nocumentū alterius corpo
rale: aut corrūpendo aut ledēdo & inſficiē
do directe vel indirecte. Tertiū denuq; no-
cumentū quod inferūt adulatores est spiri
tuale vergēs in interitū ipsius anime: de q̄
bus dr̄ Ezech. xiij. Ve q̄ ꝯsumūt puluillos
sub omī cubito man' & faciūt ceruicalia sb̄
capite vniuerse etat' ad capiēdas aīas: q̄ ℣
ba expōit H: eg. xviij. moꝝ. & habēt. xlvj.
di. c. sunt nōnulli: vbi dr̄. Ad h̄ q̄ppe sub
cubito puluill' vl' ceruical sub capite iacētꝭ
ponit: vt mollit q̄escat: q̄sq̄s ḡ male agēti
bus adulator puluillū vl' ceruical sb̄ capite
vl' sub cubito iacētꝭ pōit: vt q̄ corripi ex cul
pa debuerat: in eo fult' laudib' mollit q̄e
scat: hic rursū ibidē scriptū est. Ipē. s. petor
edificabat parietē: illi aūt. s. adulatores li-
niebāt eā: parietꝭ q̄ppe nomie pcti duricia
designat. Edificare ḡ parietē ē ꝯ se quēpiā
obstacula pcti cōstruere: s̄ parietē liniūt q̄
pctā ꝑpetrātib' adulant: vt qd̄ ille puerse
agēs edificat: ipi adulātes quasi nitidum
reddāt: h̄ ibi. Triplex est igit' dr̄ña adulati
onis. Pria ē iferioꝝ ad supiores vt illos i
clinēt ad vota sua: qd̄ satꝫ pꝫ. iiij. Reg. xij.
& ij. Para. xxiiij. in Joas rege iuda: quē
. s. puerulū nutriuit Joiada sacerdos in ti
more dñi: post cui' mortē venerūt ꝑncipes
tre: adulatiōe maligna honores illi diuios
exhibētes. Dixerūt enim vt refert Rabbi
Salemō eū eē dignuʒ honore diuīe: q: sex
annis in tēplo nutrit' erat: qd̄ nec itrare li
citū erat: nisi his q̄ habebāt loci custodiā:
honore igit' oblatū acceptauit: & exinde pe
tētib' acq̄euit: vt desto dei tēplo fulcrēt lu-
cis & sculptilib': ꝯtēnerētq; ꝓphas dñi a-
deo vt etiā filiū Joiade sacerdotꝭ lapida-
rēt ad iꝑiū regꝭ nō memorādis mi'icordie
a Joiade pr̄e illi' sibi ꝑstite: qua xp̄c addu
cēs de' exercitū Syrie: cūctos ꝑncipes re-
gis inſfecit ad vindictā addulatiōis pniti
ose: ac in Joas rege ignomiosa iudicia ex-
ercuerūt plagas. i. turpes & ignominiosas
iferēdo: dimiserūtq; eū i lāguorib' maxis:
& isurgētes in eū fui sui i vltiōeʒ Joiade:
occiderūt eū i lectulo: Ecce maledicta adu
latio q̄ lamētabilē finē adduxit q̄ tñ hodie
fere toto terraꝝ orbe dñat. Nā dic̄ Hier. ad
celātiā q isto maxie tp̄e regnat viciū adu-
latiōis qd̄ ē grauissimū: q: hūilitat' ac be-
niuolētie loco ducit: & ita fit q q̄ adulari
nescit aut liuidus aut supb' reputet. Scd'a
℣o ē supioꝝ ad iferiores dū palpāt eoꝝ cri
mina: & h̄ ē detestabilior. De q̄ q̄ri pōt vtꝝ
officiales palpātes alioꝝ crimīa ac ꝑ h̄ cri-
minosos punire negligētes ad restitutionē
teneāt. Ad h̄ rñdʒ Jo. de pla. C. de canōe
largitiōalū ti. li. x. l. i. ꝑcepit: q tles offici.
puniri debēt ea. pena q criminosus: nā iudē
q̄ reptū n̄ vēdicat facin' tegere vt ꝯsci' cri-
minosa festiāt & iudicat ꝯscius tacitus: imo
de p̄latis dicit Augusti. de verbis domi-
ni. Si neglexeris corrigere peior factus es
eo qui peccauit. Tertio denuq; est equali-
um ad equales sicut ꝯtingit inter sodales:
potissime tñ iter dissimiles psōas: quapro-
pter dicit Eccl. vij. Inueni amariorē morte

mulierē que laqueus venator est: id est de
monum qui venantur animas: et sagena
cor eius: quia scꝫ demonū rhetia sunt qui
bus homines capiuntur vnde merito La
mee cōparant̄ que ē bestia faciē habēs hu
manā et corp⁹ bestiale: de q̄ dicit̄ i threnis. iiij.
sed et Lamee nudauerunt mām̄as: lactaue
runt catulos suos: vbi dicit glo. q̄ hec be
stia crudelior est suis fetibus q̄ cetere be
stie: licet eñ eos ad tēpus nutriat: eos ta
men postea lamat. Et inde dicit̄ Lamea q̄
si lania: q2 catulos suos laniare fert̄. Sic
tales mulieres carnales sensualitates nu
triūt: sed animas laniāt omi psecutore cru
deliores: tales eñ p blandicias trahūt vi
ros ab vxoribus: filios a parētibus: sacer
dotes ab officijs: mōachos a claustris: eui
scerāt marsupia: debilitāt corpora: cōcupi
scentias inflāmāt et animas dānāt. Quali
ter autē hmōi tenent̄ ad restitutionē dictū
est supra. Tertio denicꝫ mō potest adula
tio ꝯtrariari charitati per occasionē cū sci
licet laus adulatoris fit alteri occasio pec
candi: licet preter adulatoris intentionē: et
tunc necesse est prudenter ꝯsiderare vtruꝫ
sit occasio data vel accepta et qualis ruina
subsequat̄: que studioso lectori ꝯsiderāda
relinquo: verūtamē si q̄s ex sola auiditate
delectandi alios vel etiā ad euitandū ali
quod malū aut ad ꝯsequendū aliqd̄ cōmo
dū alicui fuerit adulatus in necessitate nō
esset hoc ꝯtra charitatē sꝫ esset veniale pec
catū. Ad laudē dei.

De quinto peccato alieno scilicet recursus et qualit̄ in eo q̄s obligat̄ ad restitutionē: Ser. LII

Non furtū facies.

n Exo. xx. Quintū peccatū alie
nū est recursus ad aliquē recepto
rē defensorē vel adiutorē q̄ scꝫ peccatori fa
uet nō solū affectu sed etiā effectu: cū scꝫ in
aliquo fouendo et patrocināndo: vt sic libe
rius exercere valeat quascūcꝫ neqtias: i
iusticias aut violētias. Porro simplex fau
tor vl̄ fauor q̄ scꝫ ꝯsistit i affectu et nil adijcit
effectu ad peccādū: peccat q̄dē in deū sed
nō in canonē: et ideo ad restitutionem obli
gat̄ sed nō homini. Qui vero fauori cor
dis effectū adijcit peccat in canonē et inci
dit in penā ac tenetur ad restitutionē put
tangit glo. in cle. j. de penis. Et Jo. an. ibi
dem si saltē ex illo recursu actū vel saltē au
ctū ē maleficiū: aut etiā si ex hoc impedita
fuerit restitutio facienda ab altero: et i isto
fauore pnitioso peccāt fere oēs q̄ timorem
dei nō sunt assecuti: vtpote in q̄bus magis
ꝑualet affectus humanus q̄ diuinus: dicē
eñ Hiero. in ep̄la ad Fabiolā q̄ multa nos
facere cogit affectus: et dū ꝓpinq̄tatē respi
cimus corporū: et corporis et anime offendi
mus creatorē. Quapropt̄ ꝯsulit Seneca li
bro de quattuor virtuti. di. q̄sq̄s iusticiā se
ctari desideras prius deū time et ama vt a
meris a deo: amabis eñ deū si in hoc imi
teris illū: vt velis omnib⁹ ꝓdesse nulli no
cere: sequit̄: Justus eñ vt sis nō solū non
nocebis sed etiā nocētes ꝓhibebis: nā ni
hil nocere nō est iusticia sed abstinētia alie
ni: hec ille. Et Cassio. sup illd̄ ps̄. et opera
tur iusticiā: dicit q̄ iusticia nō nouit patrē
nō nouit matrē: veritatē nouit: psonā non
accipit: deū imitat̄ sicut fecit Job q̄ fuit de
fensor et aduocatus miserabiliū psonarū.
Sed proch pudor vt dicit̄ Osee. iiij. Nō est
veritas: nō est misericordia et nō est sciētia
dñi i terra. Maledictū et mēdaciū et homi
cidiū et furtū et adulteriū inundauerūt: et sā
guis sāguinem tetigit. q. d. ꝓpheta in ter
ra nō est veritas ad ꝓximū in verbis: sꝫ ꝓ
veritate mendaciū pniciosū et maledictum
scꝫ detractionis: vituperij: falsi iudicij: fal
si testimonij et similiū: nō est etiā misericor
dia erga ꝓximos: sꝫ ꝓ misericordia homi
cidiū: i inferēdo nocumētū corporis: et furtū
in rebus possessis: et adulteriū in psona cō
iuncta et per consequens in heredib⁹ falsis
qui per adulteriū substituunt̄: inundaue
runt. i. supra modū abundauerūt sic aque
inundātes ꝓprias ripas exeūt. Et qd̄ om
niū hoꝝ pessimū est: sanguis sanguinē teti
git: id ē pctm̄ recursus pctm̄ ꝑpetrationis
fouet: quo scꝫ min⁹ corrigat̄: aut etiā q̄ se B
curius frequentet̄. Ex q̄bus verbis ptꝫ
q̄ duobus modis peccatū recursus fouet
peccatū delinquētis. s. vbo et facto. Primo
q̄dē pctm̄ alteri⁹ q̄s fouet vbo q̄ttuor mo
dis. s. iniusto iudicio: patrocinio: testimo
nio et ꝯsilio. Pr̄ū eñ ad ꝓmū dic̄ Petrus
blesen. q̄ officiū officialiū hodie ē iura cō
fūdere: lites suscitare: trāsactiōes rescinde
re: dilatiōes inectere: supprimere vitatē: fo
uere mēdaciū: q̄stū seq̄: eq̄tatē vēdere: ibia
re accusationib⁹: vsutias ꝯcinnare: h ille.
Et Isid. de sū. bo. grauius inq̄t lacerāt̄ pau
pes a prauis iudicib⁹ q̄ a cruētissis hostib⁹
null⁹ eñ pdo tam cupidus in alienis q̄ iu

dex iniquus in suis: quando eñ iudicant non causam sed dicta considerant: ⁊ sic negligentes sunt in discussione causantiū sic in eorū damno solliciti sunt. Ad tales igit iudices confugiūt iniusti qui sunt ex parte eorū: constipaticꝫ eorū confidētia ceteros iniuste diuersis iniurijs continue lacessūt verbis: factis: violētijs: placitationibus ⁊ similibus. Quia dicit Isid. ibidem q̄ iudices iniqui errant a veritate sentētie: dū intendunt qualitatē persone ⁊ exulcerāt sepe iustos dum iprobe defendunt iniquos: ⁊ de hoc multa prosequit canon. xj. q. iij. I diuersis. c. Uerūtamen tā iniuste iudicantes q̄ iniustū iudiciū procurantes: ad restitutionē obligantur: ⁊ eterno districtocꝫ diuino iudicio reseruant. Quibus ait dominus Esa. v. Ue qui iustificatis impios pro muneribus ⁊ iusticiā iusti auferttis ab eo: ppter hoc sicut deuorat stipulā ⁊ ligna flāma ignis ⁊ calor flamme exurit: sic radix eorū quasi fauilla erit ⁊ germē eorū vt puluis ascēdet. Et Michee. iij. Audite principes iacob ⁊ duces domus israel: Nūquid non vrm̄ est scire iudicium? q. d. ad hoc tenemini qui habetis officiū iudicandi. Sequitur: qui odio habetis bonū: ⁊ diligitis malū: ac p consequēs abutimini potestate tradita: qui violent tollitis pelles eorum: id est res exteriores: ⁊ carnes eorū scꝫ affligēdo desuper ossibus eorū: qui comederunt carnē populi mei ⁊ pellē desup excoriauerunt: ⁊ ossa eorum cōfregerūt ⁊ conciderūt sicut in lebete: per q̄ verba dant intelligi varij modi affligendi populū: ⁊ infra. Audite iudices domus israel: qui abominamini iudicium ⁊ omnia recta puertitis: qui edificatis sion in sanguinibus: id est de substātia ⁊ sanguine innocentū: sequit: Propter hoc causa vestri scꝫ delicti: sion quasi ager arabit: ⁊ hierusalē quasi aceruus lapidū erit: ⁊ mons tēpli in excelsa siluarū. Et sic patet q̄ hierusalē fuit deserta ppter iudicū ⁊ prelatorū falsitatē ⁊ oppressionē innocētū miserabiliū psonarū: ⁊ hoc ad minus. lij. annis. Sic iudices senes inueterati dierū malorū ɔtra Susannā dederūt falsū iudiciū ⁊ celerē vindictā ɔsecuti sūt. De iudicibus tñ plura videbunt inferius in pctō alieno nō obstā. s. Circa aūt ad scdm scꝫ iniustū patrociniū: sciēdū q̄ causidici aduocati vel procuratores iniustā cām scient defēdētes: tenēt illis q̄ ppt eorum iniustū patrociniū. s. ppt cauillatiōes superfluas: dilatiōes falsas: allegatiōes cautiosas instructiōes: aut vociferatiōes pcaces pcessum iudiciarium puerterēt vel ipedirēt: vñ tenent ad interesse tā eris q̄ iuris: nā q̄licūcꝫ defendūt aliū iniuste suo patrocinio vel pcurādo iniustā alienatiōē ⁊ solutiōē aut impediēdo iustā restitutionē: tenent insolidū put latius tactū est supra. Nimirū cū in talibus plurimi cōfidentes ifinitas adinuētiones excogitāt quibus proximos in iudicio spoliare possunt. Circa vero ad tertium scꝫ iniustū testimoniū sciendū q̄ multi confidentes in testib⁹ corruptis cām iniustā in psequūt: verūtū hmōi sciāt nō solū seipos sed etiā eorum testes obligatos insolidū de quid aduersa ps amiserit ex eorum falso testimonio. Sꝫ qz de hoc restat speciale pceptū et etiā videbit lati⁹ in vitio pctō alieno: ideo ad pñs supsedeo: vnū adiciēs qd pōit Isi de. ij. de sūmo bono. Testibus inqt falsis cōiunctis tarde veritas reperit q̄ si separati fuerint examine iudicis cito mālfestātur: nam sicut in vnitate prauorum grandis est fortitudo: ita in separatione maior ifirmitas: hec ille. Similit si qui alios p accusationē vel denunciationē iniuste molestauerint obligantur ad damni restitutionē ⁊ iniurie recōpensationē: qz proximū in dubijs aut in certis accusare nō debuerūt: q̄ si calūniose ex inaffectiōe hoc operati fuerint: sunt etiam grauiter puniēdi: vt patet extra de calūniatoribus. c. vlti. Circa vero l cꝫ ad quartū scꝫ iniustū cōsiliū sciendū: q̄ dicit Ambro. li. ij. de offi. talis esse debet q consiliū dat: vt seipm formā alijs ad exemplū bonorū operū exhibeat: in doctrina in integritate in grauitate. Et iterum: quis enim in in sceno fontem requirat: quis de turbida aqua potū petat: itacꝫ vbi luxuria ibi intēperantia: vbi vitiorum cōfusio est: quis inde sibi aliquid hauriendū existimet: quis vtilē iudicet aliene cause quē videt inutilem vite sue: an eū idoneū putabo qui mihi dat consiliū quod nō dedit sibi: ⁊ mihi eum vacare credā qui sibi nō vacat: cuius animū voluptates occupāt: libido deuicit: auaricia sbiugat: cupiditas pturbat: hec ille. Ad tales igitur deprauatos ɔsiliatores multi deprauatam ⁊ suspectā habētes cām p ɔsiliꝫ malignis recurrūt tā in ɔfessiōe q̄ ex ɔfessione: in dānationē sui: ⁊ pnicie primi ɔsiliatores inuoluētes ⁊ seipos efficati⁹ innectētes: dū vtricꝫ obligati remaneāt ad culpā ⁊ ad restitutionē: vt patet in. ij. peccato

alieno: multomagis autem illi qui pusillanimes incitant ad impia patranda: damna inferenda et similia: secundum Hosti. etiam et Inno. quanto efficacior fuit inductio tanto maior manet obligatio. Similiter qui utuntur facto animatiuo sicut in guerris iniustis qui utuntur tubis et alijs instrumentis alatiuis obligati remanent. Secundo principaliter peccatum alterius fouet facto quod similiter contingi potest quattuor modis. Primo quidem modo per receptionem tam personarum quam rerum. Pro quo sciendum secundum Alex. de hal. quod ille apud quem fur predo latro latet cum spolijs: dummodo in sua potestate spolia habeat: tenetur eadem vero domino restituere: nec est ideo crimine proditionis redarguendus si spolia furto habita restituat: sed potius exequitur quod iusticia requirit. Nec ex hoc fidem violat: quia in turpi voto debet rescindi fides. xxij. q. iiij. c. in malis promissis rescinde fidem: et in turpi voto muta decretum: unde si talia reciperet animo seruandi furi vel sibi furti particeps esset: et reus mortis secundum leges ciuiles ideo necesse habet illa restituere: tamen sine proditione persone: quod si timeret ne sibi furti crimen imponeretur: tunc illa committere potest fideli confessori restituenda vero possessori. Et si queritur utrum fures vel raptores receptantes ad restitutionem teneantur. Respondet sanctus Bernhardinus in tractatu de restitutionibus: quod sic: quando recurrunt ad eos tanquam ad patrocinium prestantes in nocumentum proximorum et damnum quod alias non committeretur. xj. q. iij. c. qui consentit. Similiter ad restitutionem obligantur qui sic ablata conseruant quod dominus rex eas rehabere non potest: vel qui scienter impediunt ne iniusta debita vel ablata reddantur: sicut contingere solet in uxoribus talium que per immoderatas expensas ultra earum dotes maritos ad restitutionem faciunt impotentes: vel econtra quando mulieres iniustis mercantijs congregant que viri earum superflue consumunt. Preterea queri potest utrum locantes domos usurarijs teneantur restituere pensiones ab eis acceptas. Respondet ad hoc Bernhardinus ubi supra quod non: nisi usurarius sit impotens usuras restituere: quia tunc non possent recipere pensionem nisi prius eam debuissent habere participes tamen sunt omnium malorum que in his domibus ex fenore perpetrantur: et idem intelligendum est de his qui locant meretricibus adulteris taxillatoribus aut quibuscunque vitam facinorosam manifeste ducentibus. Similiter et hij qui tales impios hospicio recipiunt ad exercendum actus quoscunque sceleratos: quia tales omnes peccatorum patratorum efficacem causam tribuunt. Secundo modo fouet quis facto peccatum alterius per defensionem. Pro quo sciendum quod hec defensio dupliciter fieri potest: ut tangit glo. in clemen. vna de penis: nam primo fit defensio auctorizationis delicti etiam ante factum: et talis defensor grauius punitur quam agens: ut patet xxiiij. q. iij. c. Qui aliorum errorem defendit multo dampnabilior est illis qui errant etc. Aliquando vero fit defensio post delictum: puta quando quis impedit ne delinquens ad manus iudicis veniat examinandus vel puniendus: de quo ponitur. xvij. q. j. Si custos: per totum: ubi dicitur de eodem. Et xxj. q. v. ubi plane de hoc in diuersis capitulis ostenditur: quod eadem pena puniendus est: vel si saltem impedit ne fiat executio iusticie in delinquentem: ut extra de offi. dele. talis etiam eadem pena puniri debet: et e. ti. c. sciscitatus: post principium. Et addit glo. in dicto c. vna de penis: non tamen puto quod is qui talem defendit ne ledatur a priuato nedum tertio sed ab offenso vel eius consanguineo vindicare volentibus includatur hac pena cum illa sit iniuria ad quam etiam propulsandam a socio quis tenetur: ut de sen. ex. li. vj. c. dilecto: circa finem cum suis concor. et hoc ideo quia delinquentes puniri non debent nisi iuridice auctoritate publica non priuata. Iuxta illud Deut. xvj. Iuste quod iustum est exequeris. Huius vitij huius detestatio quam scilicet delinquentes defenditur satis ostenditur. Iudicum. xx. In facinore patrato cum uxore leuite quam incredibili libidine vexantes interemerunt. Congregatis autem quadringentis milibus virorum ex israel ad vindictam sceleris huius: ne forte furor domini stillaret super omnem populum: miserunt principes eorum ad tribum beniamin dicentes: Cur tantum nephas in vobis repertum est: tradite nobis illos qui hoc nephas operati sunt ut moriantur et auferatur malum de israel. Qui noluerunt audire fratres suos: sed conglobati sunt omnes in gabaa ut illis ferrent auxilium. Quapropter diuino iudicio sunt interfecti. xxv. milia virorum cum mulieribus et paruulis totamque urbem vorax flamma consumpsit: euaseruntque tantum sexcenti viri in solitudinem fugientes. Ceterum sicut dicitur ij. Para. xix. Iosaphat rex tam seuere correptus erat: eo quod impio iustum prebere auxilium: ita quod ex rigore diuine iusticie vindicta diuina multari dignus erat: dicente propheta. Impio prebes auxilium et his qui oderunt

num oderunt amicicia longeris: et idcirco iram domini merebaris: sed bona opera inventa sunt in te. Quid igitur meretur qui impiis impiu et iniustu prebet recursum in receptione vel defensione: hec autem impia defensio perversorum: et oppressio inocentium maximum prebet incentivum divine vindicte super genus humanum: vt liquido patet. Hiere. xxi. et xxij. vbi dominus mittens Hieremiam ad regem Zedechiam: precepit vt non per nuncios vt disposuit sed per seipsum vt dicit glo. regi loqueretur et diceret: Judicate mane iudicium. i. sine prolongatione et eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea et succendatur et non sit qui extinguat propter maliciam studiorum vestrorum. Sed non audivit eum rex: quapropter dedit eum dominus et filios et nobiles qui fuerunt actores oppressionis iniuste in captiuitatem regi Babylonis: qui interfecit filios eius et nobiles in oculis Zedechie. Deinde Zedechiam exoculatum duxit captiuum in babylonem et sic miserabili morte vita functus est. Tertio modo fouet per subuentionem que fieri potest multis modis. Primo signo indicativo: sicut in guerris iniustis proditorie contingi solet: cum aliquis statuitur in certo loco: vt dato fumo vel alterius rei signo ad predam ceteri concurrant: castra vel ciuitates ingredientes et predantes. Secundo modo inductivo: vt cum quis aliquid operatur quod proditio vel malum aliquod suum consequatur effectum: quod alias perpetrari non posset vt cum ignem quis in aliquam domum ponit quo gentibus ad extinguendum ignem concurrentibus proditio interim suum consequatur effectum: aut cum capta terra quis primo domum incendit et ad idem faciendum alios suo exemplo inducit. Tertio opem prestando vt cum mutuat arma et similia ad maleficium oportuna. Sed quid de eo qui mutuat alteri ad exercendum vsuras. Ad hoc quidam dicunt quod si non erat alias feneraturus tenetur mutuans insolidum: secus autem si erat feneraturus. Alij vero rationabiliter mouti dicunt quod licet particeps efficiatur omnium peccatorum tamen in neutro casu obligatur ad restitutionem ex eo quod in vsura interuenit voluntarium mixtum: ego autem puto vtramque opinionem saluari posse. Et prima quidem opinio locum habere videtur quando fenerans ex aliquo casu efficitur impotens non soluendo: tunc enim mutuans tenetur insolidum pro illa saltem parte quam feneranti concessit ad exercendum fenus. Secunda vero opinio locum habere videtur cum fenerans non est impotens ad restituendum: et sic de alijs subuentionibus prudens lector silogizari potest. Quarto modo fouet alterius peccatum per conscriptionem: et hoc tribus modis. Primo scripturam falsificando: puta qui per falsum testamentum seu aliud instrumentum seu per aliam scripturam falsam aut falsificatam in libris mercantiarum seu aliorum pactorum aut debitorum alium iniuste damnificat insolidum obligatur satisfacere: quia ad hoc causam dedit efficacem: vt. ff. de magistratibus conueniendis. l. j. ff. de furt. in. l. qui tabulas: et idem est si quis non producit in lucem litteras quascunque in damnum alterius cui iuste competit actio earundem. Secundo instrumenta illicita conficiendo sicut qui scienter conficiunt instrumenta de soluendis vsuris: vel alias litteras quascumque: ex hoc enim notarij secundum Hostien. efficiuntur periuri: quia cum creantur hec abiurare solent: et per consequens infames vt latius patet supra. Tertio talia sigillantes vel subscribentes: nam sigilla prelatorum faciunt instrumenta autentica: vt extra de fide instrumen. c. scriptura: et per hoc laici credentes huiusmodi contractum per ecclesiam approbatum liberius peccant. Similiter prelati vel superiores quicunque subscribentes cedulas vsurariorum: secundum Hostiensem et Goffredum si legunt et veritatem percipiunt particepes fiunt vsurarum peccati: licet non comodi: hoc attendant rectores communitatum qui sigillant litteras vsurarum in bonis pupillorum: vel etiam redditruum quorumcunque emptorum ad redemptionem pro precio minus iusto notabiliter: nam subscriptio in multis articulis iuris et consensum et approbationem inducit: vt extra de sententi. et re iudi. c. cum inter vos et et. c. si certum. Ad laudem dei omnipotentis.

De sexto peccato alieno scilicet participationis et qualiter in eo quis obligatur ad restitutionem:

Sermo LIIII

Non furtum facies. Exo. xx. Sextum peccatum alienum est participatio iniuste acquisitionis vel rei iniuste acquisite. Et hoc quidem principaliter

ter fieri potest septē modis: ita q septē sunt hominum genera: qui participium sumunt in iniusticijs q̄tū ad p̄sentem speculationē. Primi nāq sunt socij criminis in violētijs. Pro quo sciendū q vt dicit glo. in clemen. j. de penis. Socius delicti dr duobus modis. Nam quādoq plures sunt socij q̄rum nullus est principalior: τ tunc si nullus aliū animauit plusq̄ alius eū: sed ad rapinam conuenerunt: tenetur quilibet solū p parte sua satisfacere: sic tñ q eoꝝ estimatio habeatur: vt qui magis strennue se habuit ad malū τ maiorē aduersarijs incussit timorem: intelligatur amplius obligatus. Quod sane intelligit: si quilibet per se fecisset damnum etiam sine tali societate: nā fm Hosti. τ monal. in tractatu restitutionum. Si simul vadunt quasi vnus exercitus: tenetur quilibet insolidū: quādo vnus sine alijs non auderet ire vel damnum nō auderet vel posset inferre: in tali nāq casu quilibet iuuat aliū τ eum facit fortiorē sūt q quasi squame se mutuo comprimentes. τ sic omnes sunt cooperatores totius: vt patet extra de homic. c. sicut dignū. §. illi autem. Nimirū cū fm Inno. τ Hostien. in dicto. c. sicut dignū: in princi. Si quis rapinam dissuasit nec aliqd rapuit: sed cum raptoribus iuit vt personā rapientis liberaret: tenet τ ipse insolidū si raptor non iuisset: vel saltē rapinā non cōmisisset nisi comitatum istius habuisset: tunc eñ tenet in virilem portionem. Similiter etiam si aduersarius credens eum venisse in auxiliuꝫ raptoris non fuit ausus sua defendere: posito q etiā p aduersario venisset causa pacificandi eos: quia hoc ipsuꝫ aduersario p̄mo notificare debuisset: vnde ex hoc liquido patet: quia si verbo dissuasit tamē auxilio τ facto opē prestitit: sec9 tamē si nihilominus rapinam pꝑetrasset: τ generaliter si multi contrarij comitati sunt principales ad rapinā seu deuastationē aut defensionē tales fm Inno. τ Hostien. vbi supra in foro conscientie non tenent nisi ad rapinam quā quilibet fecit vl que eoꝝ auxilio facta sunt: τ que facta non essent si cuꝫ illis non iuissent. Quandoq vero tm̄ vnus est p̄ncipalis: alij vero sunt cooperātes quos sibi forte coadiunauit ad exercēdū guerras: rapinas: predationes τ similia ex odio cupiditate vel alio quocūq affectu inordinato: τ tunc si principalis iniusticiaꝫ fouet tenetur semꝑ insolidū: subditi vero adiuuantes excusant si dubitāt vtrū bellū sit iustū vel iniustum: consideratis singulis circūstantijs requisitis: fm Aug. xxiij. q. j. quid culpat: qđ verū fm Hostien. quādo subditi quātū potuerūt diligēt inq̄sierūt τ peritiores consuluerūt: τ tamē in se semꝑ dubij remanserūt: al's non. nec eñ excusat timore incurrendi tēporale damnū: quia tenet aliquis magis obedire deo q̄ hominibus τ nullū tēporale p̄ponere saluti anime sue. In tali autē dubio scđm Rodoñ. nō sic excusant stipendiarij cognati τ amici coadiunantes: quia in tali dubio se cōmittere discrimini nō debuerunt in preiudiciū alterius partis: vt patet. xiiij. q. v. c. deniq. Secundi sunt socij in vsuris τ similib9 iniusticijs. De q̄bus queri pōt vtrū obligant ad restitutionē. Ad quod r̄ndet Herbar. Rodoñ. q socij vsuraꝝ τ factores ad mutuuꝫ dandū sub vsura stantes in persona vsurariorū: ita q apud eos residet quasi principal auctoritas vsurariorū: tenentur indistincte ad restitutionē: nisi principalis vsurarius restituat. Similiter scđm monaldū seruientes vsurarijs in fenerādi officio si dāt pecuniam domini sui ad vsurā de generali mandato domini sui dicētis q mutuēt pecuniam quibus volunt ad vsuram nomine ipsius domini tenentur etiam ad restitutionem nisi dominus pncipalis restituat: quia est in hoc sicut principalis: τ in optione eius est mutuare τ non mutuare. Si tamen hoc speciali mandato domini sic mandantis faciant: puta si dicat: mutua illi de pecunia ad vsuram decem libras: tunc licꝫ mortaliter peccēt hoc faciēdo: nō tñ tenet ad restitutionē: quia idē vsurarij per se vel ministros alios exercerent licet nō p istos: tenentur tamen si quid de vsuris ad ipsos peruenit. Et etiā fm Heral. obdoñ. τ Guil. si quēpiam induxerunt ad accipiendū sub vsuris: ac etiā si ꝓpter mutua iam facta coactiue exigunt vsuras ab aliquo: tunc eñ satisfacere tenentur in tanto: τ simile iudicium est de omnibus cōtractibus iniust.

B Tertij sunt emptores reruꝫ iniustarum. De quibus queri potest vtrū ad restitutionem teneātur. Ad hoc dicendū scđꝫ Bernbardinū in tractatu restitutionum per distinctionem: aut enim fuit emptor beneficiei aut non. Si primo modo hoc est dupliciter: quia vel emit vt domino suo redderet recepto interesse suo τ precio: cum al's eam dominus rei nullo modo recuperare

posset: vel saltem non tam faciliter: et tunc quia gessit vtiliter negociũ domini ipsius rei licite põt recuperare p̃ciuz ⁊ totũ interesse: q si sine culpa sua res pereat aut amittat: tunc non tenet. Unde generaliter q̃cquid adest ex illa re: vt pensio: merces: fructus vel simile tenet restituere: quicquid autẽ abest: vt p̃ciũ: moderate expense: põt repetere: vel cum eo qd ex ipsa re aduenit sibi vsq ad currentem quãtitatem poterit merito compensare: q si post emptionẽ rei verum dominũ inuenire non poterit: tunc quicquid res ipsa valet vltra p̃cium ⁊ expensas p ea factas p anima illius cui⁹ res extiterat pauperibus est erogandum. Satis cõcordat Hosti. Ray. ⁊ Guil. vel ipsaz rem emit vt eam teneret p cõmodo suo ⁊ pbabiliter credebat non esse iniustã: quia contrarium verisimiliter estimari non potuit. Tunc hec bona fides quattuor: sibi contulit. Primo q durante bona fide ⁊ cõscientia non decepta: rem illam restituere non tenetur. Si tamen postea nouerit rem fuisse raptam aut iniuste acquisitam: tunc ad restitutionẽ obligat: vt. C. de fur. l. ij. tenetur etiã extantes fructus restituere: de cõsumptis tamẽ non tenet pp̃ter bonam fidem: vt. ff. de rei ven. l. fructus. et. l. si ex diuersis. §. fi. ⁊ alias studeat cautius negociari. Secũdo q potest rem vendere ⁊ alienare bona fide durãte: sed si lucrum aliqd ex rei venditione cõsecutus est. debet illud restituere domino vendenti: vt. ff. de cõdi. inde. l. nam ⁊ hic nat. Tertio q non tenet restituere rem perditã in casu fortuito durante bona fide: quia si res interim pereat sine culpa sua: in nullo tenebit domino respondere. Quarto: quia post restitutionẽ rei si eam fecerit iudice sententiante: cõtra venditorem agere potest de p̃cio quod dedit vt ipsum seruet indemnẽ: vt patet. xij. q. ij. c. vulterane. vbi plane de hoc. Unde dicat emptor domino rei q ipsum ad iudicium trahat: ⁊ postq̃ citatus fuerit venditori denunciet q compareat: ⁊ rem ipsam defendat: ⁊ si res ab eo tũc deuincit de emptione venditor tenet: nisi tempore dande sentẽtie emptor per contumaciã fuisset absens: vel nisi p iniuriam iudicis fuisset sententia lata: vt extra de empt. ⁊ vendi. ven. c. fi. vbi plane de hoc: ⁊ in glosa. Si autem ad sacerdotis p̃ceptum hoc fecerit in foro cõscientioso: tunc in eodem foro venditor inducendus est vt ipsum seruet indemnẽ: sed in foro contentioso non poterit ipsum conuenire: ar. in dicto. c. fi. Aut talis fuit emptor male fidei: ⁊ tunc vel sic empta credebat esse iniusta: aut non credebat pbabiliter esse iusta: aut etiã nihil de hoc cogitabat. Si ergo sciebat vel pbabiliter esse credebat iniusta: tunc sex modis grauatur emptor. Primo: quia rem obligat restituere: nec liberatur vendendo vel als qualitercunq alienando: nec etiã amissione vel morte ipsius rei: nec si auferatur violenter aut nescienter de vsu cadat seu quocunq alio casu interueniente non excusat quin restituere obligat: vnde furtum aut iniustum emens semper tenet de casu fortuito nisi in vno casu: puta si rem domino tempore ⁊ loco congruo obtulisset ⁊ ille recipe noluisset: tunc enim emptor purgasset mortem vel alium casum fortuitũ: vt. ff. de condi. furti. l. in re furtiua. Secũdo: quia tenetur restituere etiã omnes fructus pceptos et qui tempore intermedio percipi potuerant a diligenti possessore: vt extra de resti. spoli. c. grauis. quod tamẽ sane intelligit fm Ray. scilicet deductis prius expensis rationabilib⁹ quas fecit gratia fructuũ querẽdorum colligendorũ et conseruandorum que deducunt tam a male q̃ a bone fidei possessore. ff. de peti. here. l. si a patre. Tertio: quia restituenda est res fm optimũ eius statũ: puta si tempore sue emptionis vel venditionis siue intermedio tempore plus valuit: iuxta illud: precium restitui debet: vt in dicto. c. grauis. et. ff. de condi. furti. in re furtiua. ff. de rei vendi. l. si nauis. §. generaliter. ff. de furt. l. in re furtiua: qd tamẽ intelligendũ est fm quosdã quando res non habet: nam si res habet tunc dicunt sufficere quod restituat eque bonam: sicut erat quãdo fuit ablata. Porro fm Ray. si res melior facta est postq̃ illam alteri vendidit: tenet etiam ad restitutionem plurium: vt. ff. de condi. fur. l. in re furtiua. Quod etiam intelligendũ est de secũdo ⁊ tertio ⁊ vltra emptore male fidei. Quarto: quia non potest a domino rei repetere pecuniã quam de re dedit postq̃ deprehendit rem esse ipsius. C. de furt. in ciuilem. nec potest se defẽdere ratione statuti super hoc editi: cum tale statutũ sit contra deum: ⁊ ergo vitandum: vt. viij. dist. c. que contra. vbi patet expressum. Quinto: quia non potest agere contra venditorem de precio sibi dato: obstat enim sibi turpi

tudo sua. C. de rerum vendi. si mancipiū. / fm tamē Alexā. de hales in .iiij. Talis potest rem emptam restituere vendēti vt recipiat preciū quod de illa dedit: magis enim potest puidere sibi q̄ alteri: debet tamen inducere finem ad hoc vt restituat eam vero domino rei. Sexto: q2 perdit expensas suas voluntarias: nam talis contrectādo rem alienam furtum cōmittit: ⁊ fur rerum semp est in mora: vt. C. de fur. l. ij. ff. de cōdi. furti. l. si pro fure. ⁊ hoc in forinseco iudicio ⁊ ciuili: verūtamē quibusdam videt non incongrue q de equitate iuris naturalis ⁊ cōscientie bone: possessor verus restituere furi debeat interesse rationabiliū expensarū: per quas res meliorata est: nisi pro quāto furi per ciuile iudiciū esset inflictum in penam: cōcor. Ray. Secūdo si emptor non pbabiliter credebat rem esse iustam: tunc cum pcedētibus in pdictis sex sociandus est: verbi grā: fuit ductus ignorantia iuris: sez quia licz rem crederet esse raptam: non tamē credebat q illam emere peccatū esset: talis enim ignorantia nō excusat: vel ductus fuit ignorantia facti: tūc si fuit crassa et supina similiter nō excusat: puta cum tempore belli iniusti quis emit a stipēdiario calicem: missale vel similia: talis eni semp in foro cōscientie restituere tenetur: quia talis ignorantia non excusat: vt patet extra de cler. excō. ministrāte. vbi etiam ostendit glo. q ignorantia pbabilis excōmunicationis non ligat excōmunicatum q̄diu talis ignorantia pseuerat. Tertia denics si de hoc nihil cogitabat: cum tamen causam cogitandi habuerat: ⁊ hoc pter fatuam ⁊ temerariam simplicitatē vel ignauiam: tunc etiam in foro cōscientie satisfacere deb3 fm Hosti. ⁊ Ray. Idē quoqs dicendū est fm Alexan. de hales si de hoc dubitabat: quia securior pars eligēda est: ⁊ hec multipharie cōtingunt: quia frequēter vxores: proles: famuli et famule clam ignorante patrefamilias vendūt de rebus domesticis. Quarti sunt vxores: proles seruitores ⁊ similes: de quibus quia dictū est supra vbi de restitutiōe vsurarū gratia breuitatis hic supsedeo. Inter omnes tamē illos excusant potissime filioli ⁊ filiole pter necessitatē cum in tali egestate sunt q cōmode viuere nō possunt. Quinti sunt munerum acceptores. Pro quo sciendum amici consanguinei socij seu quicunqs alij qui q de bonis vsurariorum ⁊ similium comedunt seu bibunt: aut dono seu quocūqs alio modo recipiūt vel in alienos vsus cōuertunt: si tales vsurarij vel similes nō sūt soluendo: quia videlicz vix omnia que habent satisfactioni suffi. ciūt: licz etiā aliqua de licite acquisitis habeant: tales inquā quicquid pdictis modis recipiunt restituere tenent: quod tamē intelligendū est fm Hosti. nisi talia cōsumpta essent anteq̄ scirent iniusta esse vel datores iniustis obligari. C. de rerum vendi. certū est. q si quis de hoc dubitat ⁊ res adhuc extat obligat satisfacere ne p re temporali ponat animā suam in discrimen. Dicit enim Alexan. de hales in .iiij. q qui comedunt aut in alios vsus cōuertunt aliquod de vsura vel alio quocūqs maleficio sciēter siue sint religiosi siue alij: aut si dubitant aut sunt iniusta: ne discrimini se cōmittant restituere studeāt: quia habet p regula: q quicūqs conscientiam habet de re q sit aliena tenet illā restituere. pro quo facit illud Tobie .ij. Uidete ne furtiuū sit: quia nō licet nobis aliquid de furto edere vel contingere. Idem Hosti. hoc tamē locum habet cum reperire valet cui restituendū est. Unde refert Beda i gestis anglorū li. iij. de phurceo nobili viro ⁊ episcopo: q ab angelis fuit eductus a corpore ⁊ deductus in altum: tres eni angeli fuerunt ei comitati quorū vnus armatus scuto candido ⁊ gladio fulgureo processit ante eum: demones autē bella mouentes ignita iacula in eum iactabant: sed angelus ea scuto repellebat. Post mirabiles igit conflictus iusserunt eum angeli respicere deorsum: quo facto vidit vallem tenebrosam quattuor ignibus succēsam: de quo interrogans responsum accepit: q vallis esset mūdus iste visibilis: q̄ttuor vo ignes quattuor peccata mūdum cōsumētia. Primus est ignis mendacij: eo q homines nō implent que pmiserunt in baptismo. Secundus cupiditatis: quia mundi diuitias amori celestium preponūt. Tertius dissensionis: quia primorū animos in rebus superuacuis offendunt. Quartus impietatis: quia infirmiores spoliare ⁊ defraudare non formidant: ac spoliatores receptāt eos in ipsorū malicijs fouendo: qui ignes adunati tandem appropinquabant ei: ⁊ viditqs demones in ignibus volantes ⁊ contra bonos bella mouentes timensqs dixit angelo: domine ignis mihi appropinquat. Cui angelus: quod non accendisti non ar/

debit in te. Ignis enim iste fm merita operum singulos examinat: quia sicut quis ardet per volūtatem illicitam: ita etiā ardebit per debitam penam: vnus ergo demonum accipiens vestem fetidam et flammea quā scz phurceus dono ꝑus recepit a quodam vsurario: pcussit cum ea phurceum et iactauit super eum statimq humerū eius et maxillam accendit. Tunc ait angelus ei quod incendisti arsit in te: sicut bona peccatorum furum latronum et similiū suscepisti: sic etiam penarum particeps esse debes. Tādem anima reducta est ad corpus et statim visibile signum incendij protulit in humero et maxilla: ac aliquāto tempore supuiuens in bonis operibus vitam laudabiliter finiuit. Sexti sunt heredes qui inquātum de hereditate participant de iure canonico tenent ad restitutionē omniū debitorum vel iniustorū quibus defuncti fuerant obligati et vtpote in quorum loca succedunt: licz etiam iniusta bona ad eos non puenjunt: vt patet extra de sepult. c. vlti. vbi plene de hoc precipue in glo. Et si vnus heredum efficeret non soluendo: tenetur alter in solidum vsq ad quātitatem hereditatis que peruenit ad eum. Cui ratio est: quia succedit in crimine et res hereditarie sunt omnes restitutioni obligate: vt extra de vsur. cum tu. §. fi. de hoc etiam visum est supra. Septimi deniq sunt qui cunq curatores qui nomine alieno bona cōgregant iniuste: nam sicut nemo nomine suo sic nec alieno debet exercere iniusticiā ad cōsequēdum impiū lucrum. Indecens est enim crimē suum cōmodis alienis impendere: vt exp̄ssum patet. xlvj. dis. c. sicut non suo. vnde tenent ad restitutionem: si illi quoz nomine fecerunt restituere nolūt vel nō possunt. Et simile iudiciū est de matribus viduis que illicitis et iniustis sollicitant p filijs: ac pro eis cōgregant non non solum māmona iniquitatis: sed etiaz iniusticie pariter nisi restituerint cū filijs eternis obligatiōibus penarū inuoluendi vt sicut pticipes criminis sic inueniant pticipes eterne damnatiōis. Quam a nobis auertat iesus christus qui est benedictus i secula: Amen.

De septimo peccato alieno: scz taciturnitatis: et qualiter qs in eo obligat ad restitutōz: Ser. LIIII

Non furtum facies:

Exod. xx. Septimū peccatū alienum est mut⁹: id est taciturnitas quando quis loqui deberet: de quo penituit Esaias. vj. c. dicēs: Ue mihi qui tacui: quia vir pullutus labijs ego sum. Ad cuius euidentiā p̄mo queri pōt: vtrū taciturnitas sit peccatū: p̄sertim cum silentium in sacra scriptura multum commendat. Hinc dicitur Esaie. c. xxx. In silentio et spe erit fortitudo vestra. Ad hoc respondet Heinboyc: extra de sta. mona. in. c. q dei timorē dicens: q aut queris de his que qs tenet loqui: vt est pp̄riū peccatū cōfiteri p debito tempore et alijs circūstantijs: de quo est de peni et remis. c. omnis. et mederi pximū sermone medicinali p debito tēpore et alijs circūstantijs in docendo corripiēdo: vt est de offi. ordi. c. inter cetera. et. xliij. dist. c. sit rector. vbi multa de hoc et ferre testimoniū veritatis in causa: vt patet. xj. q. iij. c. quisquis metu. vbi subdit: vterq reus est et q veritatē occultat: et qui mendaciū dicit: qz et ille pdesse non vult et iste nocere desiderat: in his igit tacere mortale peccatū est. Aut queris de his in quib⁹ nō tenet quis loqui vel non loqui sed expedit et decet: et tunc veniale est peccatū facere in cōtrariū: quādo tamē hoc est et quādo non determinare in singulis est difficile: sed ipsa vnctio docet spiritussancti qui nō pmittit hominē sibi adherentē de facili errare. Aut queris de his que quis nō tenet tacere nec loqui: sicut sunt indifferētia: et in his tacere non est peccatū: de quib⁹ notat Hosti. extra de simo. in. c. p tuas. ij. Aut deniq queris de his que qs tacere tenet: et tūc tacere meritoriū est et actus virtutis: vt in dicto. c. q dei timorē. Ad maiorē aūt euidentiā hui⁹ peccati sciendū est: q aliquis p suā taciturnitatem alteri quadruplex damnū inferre potest. s. anime: fame: nature et exterioris substātie. Primo nāq quis alteri damnū anime p silentiū inferre pōt: qd maxime respicit supiores subditoz suoz salutē negligentes: effecti canes muti nō valētes latrare: de quib⁹ Esa. lvj. c. Speculatores eius ceci oēs: nescierūt vniuersi: canes muti nō valētes latrare. s. cōtra vitia: q: illib⁹ sunt irretiti: vnde sequit: dormiētes et amātes somnia: et canes impudētissimi nescierunt saturitatē: oēs i viā suā declinauerūt vnusquisq ad auariciā suā a sūmo vsq ad no

uissimū: vñ de talib⁹ ꝑdixit dñs p Zacha/
riā.xi. O pastor.s.nole: ⁊ idolū.s.colēs re:
derelīquē s gregē: gladi⁹.s.vīdicte: sup bra
chiū eius: id est sup opera corporalia: ⁊ sup
oculum dexterū eius: id est super animā in
qua est intellectus: qui dicit oculus: id est
super operationes virium interiorū ipsius
anime: sicut sunt intentio: affectio: cogita/
tio ⁊c. Et Hieremie.xxiij. Ve pastoribus
qui dispergūt ⁊ dilacerant gregem: scilicet
exemplo male vite ⁊ verbo false doctrine.
Sequit: Ecce ego visitabo super vos acri/
ter puniendo maliciam studiorū vestrorū:
et.xxxiij. Adhuc inquit ibunt greges ad
manum numerantis dicit domin⁹. Unde
sup illud Ezechielis.iij. Fili hominis spe/
culatorem dedi te domui israel: dicit Pro/
sper: Si impio locutus non fueris vt si ab
impietate sua custodiat: ⁊ ille perierit: san/
guinem eius de manu tua requirā: hoc est
dicere: si ei peccata sua non annūctaueris:
vt ab impietate sua conuertat ⁊ viuat: te q
non increpasti: ⁊ ipsum qui te tacente pec/
cauit flammis ꝑhennibus perdam. Rogo
quis tam saxei pectoris: quis tam ferreus
erit quem ista sententia non terreat. Unde
concludit Isido. de summo bono dicens:
Sacerdotes ꝓ iniquitate populorū dam/
nant: si eos aut ignorantes non erudiunt
aut peccantes non arguūt. Hinc legitur in
cesario: de quodā curato qui mortuus vi/
sus est tamdiu a suis parrochianis lapida/
ri maledicētibus ⁊ improperātibus ipsum
esse causam damnationis eorum quousqꝫ
retrocedens cecidit in puteum abissi. Nec
mirū: quia dicit Alexā.ti. de multiloquio:
ꝙ taciturnitas in ꝑlato est mortale pecca/
tū: quod sane intelligit si fiat omissio cor/
rectionis vel instructiōis ꝓ tempore debi/
to: vt.xl.dist.c.si propter. Et Aug⁹. de ver/
bis domini: Si neglexeris corrigere peior
factus es eo qui peccauit. Preterea sicut
grauiter peccāt ꝑlati spirituales in nō cor/
rigēdo suos subditos: sic ⁊ seculares: sicut
patet Numeri.xxv. vbi iussit per Moysen
domin⁹ ꝓ peccatis populi ꝑncipes suspen/
di. Sic ⁊ parentes non corrigendo filios:
tot nāqꝫ patres ⁊ matres infelici cōmercio
comparāt infirmū affectu supsticioso filio/
rum: eo ꝙ proles in hac vita peccantes di/
gna correctione non feriunt: nimia dilecti/
one qua erga eos ferunt ⁊ afficiunt dece/
pti. Quapropter vtrisqꝫ remanet eternus
clamor diuine maledictionis: itaqꝫ pueri
clamantes aduersus parentes eisdem ma/
ledicent: eo ꝙ peccātes illos a peccatis nō
retraxerint: iuxta illud Prouerb.xxx. Ge
neratio supple est que patri suo maledicit:
et que matri sue non benedicit. Hinc heli
j. Regū.iij. crudeliter punitus est ⁊ dam/
natus legit: eo ꝙ tacuit malicias filiorum
non eos debita correctione feriendo. Sic
deniqꝫ negligentes vigilare sup custodiā
familie sue ratiōnē reddituri sunt in iusto
iudicio dei de eis: ac generalit omnes qui
se mutuos ꝑbent in iniuriā dei vel ꝓximi:
puta si dolose tacent videntes aliquem ad
patrandū quodcūqꝫ peccatū vel maleficiū
cum tamē sine proprio periculo solo verbo
possent impedire ne facin⁹ ꝑpetrarent aut
iniuriam irrogarent: qd ex eo contingere
solet: quoniam amore diuino refrigescente
ꝓch dolor inordinatus amor in eis adau/
ctus ꝑncipale sibi dominiū vendicans ni/
miū insolescit: diuina despiciens ⁊ huma/
na cōplectens: cum tamē in contrariū do/
minus ꝑceptū dedit de correctione frater/
na: Matth.xviij. vbi ait: Si peccauerit i te
frater tuus: id est te sciente: vbi etiā prose/
quit de modo ⁊ ordine corripiendi prout
latius ꝓsecutus sum in sermonib⁹ de trib⁹
partibus penitētie vbi agit de quarto ope
misericordie spiritualis quod est corrigere
peccantē: vbi etiā patet qualiter in omissi/
one illius quis peccat mortalit. Maxime
tñ in iudicio diuino reseruant medici spi/
rituales animarū: qui in confessionibus ⁊
ꝑdicationib⁹ peccata dissimulant ex igno/
rantia vel negligentia: aut potius ex aua/
ricia peccata nō redarguentes: merā iusti/
ciam ⁊ veritatem affectu quodam inordi/
to subiicētes: ac in casibus illicitis aut nō
cōcessis absoluentes: ac plerūqꝫ inaudita
⁊ horrenda ꝑ dispensationes falsas admit/
tentes in causis matrimonialibus iniusti/
cijs violentijs notorijs vitijs ⁊ similibus:
de quib⁹ gratia breuitatis supsedeo. Unū
tamē incidētaliter queri potest: vtrum scꝫ
alium absoluens de facto quem de iure nō
potuit absoluere teneat ad restitutionem.
Ad hoc dicendū fm Guill. in suo sacramen
tali ꝙ sic: scilicet ei quem sic absoluit noti/
ficando ꝙ eum absoluere non poterat. Et
fm Richar. in.iiij. dist.xviij. Talis sacer/
dos peccat mortaliter confitentē tam dam
nabiliter in bonis anime damnificando.
Nec credit sanctus Tho. talem absosolu/
tum: licꝫ excuset ꝓpter ignorantiā iuris:

sit tamē sine fraude talem confessorē requi/
siuit: multomagis autē propter ignoran/
tiam facti: si scȝ confessorē putat auctoritā/
tem habere. Ignorātia tū crassa ⁊ affectata
nō excusaret nec etiā excusat sacerdos cui
tale ius ignorare nō licet. Idem tenet glo.
ṅ.in d. ex ciuitates. in clem. sup cathedrā.
Dicit etiā Jo.an. q̄ quo ad penā eternā ta
liter cōfitens absq̄ fraude tutus est: tamē
a satisfactione peccati ⁊ penitētia nō est tu
tus. Sȝ de hoc plura supius in .iiij. p̄cepto
B ponunt. Secūdo qs alteri damnū infer/
re pōt p silentiū in bonis fame: ⁊ hoc con/
tingere solet indirecte: qū. s. qs audit aliū
iniuste diffamari: cui⁹ cōtrariū sibi notum
est ⁊ illius famā sine suo piculo defendere
posset: sed nihilomin⁹ tacet: cū tū eo tpe ex
fraterna charitate tacendū nō est: ⁊ h ideo
vt vel obloquētiū fauores necdū habitos
acquirat: vel tam habitos nō amittit: aut
ne indignationem incurrat seu pp̄ter aliud
quodcūq̄ cōmodū exequēdū vel incōmo/
dum fugiendū: vt patet in militib⁹ christi
sepulchrū custodiētib⁹ q̄ visa christi resur/
rectione ⁊ angeli terrifica apparitiōe pecu/
niā acceperūt vt veritatem subticerent: sic
his tēporib⁹ plurimi nedū tacent ⁊ alios
in diffamiā venire pmittunt: vn̄ reus effi/
cit diffamie: q: dissimulauit cōtraire: nam. xi.
q. iij. dicit. c. quisquis metu cuiuslibet po/
testatis veritatem occultat: iram dei sup se
puocat: q: magis timet hoiem q̄ deū. Se/
quit: vterq̄ reus est ⁊ q̄ veritatē occultat:
⁊ qui mēdaciū dicit: quia ⁊ ille pdesse non
vult ⁊ iste nocere desiderat: et sunt verba
Aug. ad Casulanū. Sicut enim nō refert:
vtrū quis aliū interficiat cibū subtrahēdo
vel venenū offerendo: sic nō refert vtrum
qs alteri noceat malitiose tacendo vel pni
ciose loquēdo. Tertio qs alteri damnū in/
directe pōt inferre p silentiū in bonis natu
re: qd̄ cōtingere pōt in psona ppria vel cō/
iūcta vt vxore filijs ⁊ s.lib⁹: ⁊ hoc ledendo
vel abutendo de qua damnificatiōe pleni⁹
supra dictū est. Nō si agnoscēs solo verbo
sine dispendio pprio p̄cauere potuisset im/
pedire. Et si obijcit illud p̄ceptū domini/
cū Matth. xviij. Si peccauerit in te frater
tuus corripe eum inter te et ipm solū. Re/
spondet Tho. scda 2e. q. xxxiij. q̄ quedam
sunt occulta peccata que tamē vergunt in
nocumentū proximoꝝ corporale vel spiritu/
ale: puta si qs occulte tractet qualiter aliū
occidat aut virginem violet seu mulierē ra/
piat: vel etiam si hereticus homines a fide
pūatum auertat: ⁊ sic de alijs similib⁹: talis
enī non solum peccat in te: sed etiā in alios
⁊ ideo oportet statim audientē ad denūci/
ationē pcedere si voluerit a pticipio crimi
nis liber esse: nisi forte firmiter ⁊ pbabilr̄
crederet q̄ statim per secretam āmonitio/
nem eundem ad hoc pposito reuocare pos/
set. Quedā autē peccata sunt que solū re/
dundant in malū peccantis ⁊ eius in quē
peccat: eo q̄ a peccante ledit vel saltem ex
sola noticia allicit: ⁊ tunc locum habet p̄/
dictum p̄ceptū dominicū nisi aliū sic allice
ret ad peccatū q̄ timeret euadere nō posse
dispendiū: vnde generaliter hoc tuū impu
ta peccatū ⁊ maleficiū: qd̄ tu sine dispen/
dio pprio impedire potueris: ⁊ tuo silentio
patrare pmiseris: canis mutus latrare nō
pualens: quo ptra q̄tū ad p̄sentē articulū
dicit Prouerb. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt
ad mortē. s. corporis: ⁊ qui trahunt ad interi
tum. s. ale liberare nō cesses. Si dixeris vi/
res nō suppetunt q̄ inspector est cordis ipse
intelligit ⁊ seruatorē anime sue nihil fallit:
reddetq̄ homini iuxta opa sua. Hinc ex cō
cilio Babilonē. dicit. xxxvi. q. ij. c. de pu
ellis raptis necdū desposatis in calcedon.
cōcilio statutū est eos q̄ rapiūt puellas sub
nomie simul habitādi cooperantes ⁊ cōniuē
tes raptoribus: decreuit san. synodus vt si
quidē clerici sunt decidant a gradu pprio:
si laici excōicent: ⁊ hoc ideo: q: cōniuere
est scire reatū cui potest puideri ⁊ oculos
claudere fingendo nō videre: sicut faciunt
officiales fauore: p̄cio: amore vel odio dissi
mulātes oppressiōes iniusticias insolētias
⁊ similia. Hic p̄mo queri pōt: vtrū custo/
des ⁊ vigiles ciuitatū q̄ nō accusant illos
qui inciderūt in aliquā penā fisco vel cōi/
tati applicandā: puta cū repiunt euntes p
ciuitatē post statutū campane sonū: tenent
ad soluendū penam illā quam dicti trans/
gressores soluissent si eos accusassent. Ad
hoc rūdet sanct⁹ Bernardin⁹ in tractatu
restitutionū: q̄ q̄uis hmōi mortaliter pec/
cent: eo q̄ iurati sint: si saltē tales accusare
iurauerūt: non tamē tenent penam statu/
ti soluere: quoniam illi nōdum cōdemnati
fuerūt: a quib⁹ tamē si munus aliqd̄ acce/
perūt vt tacerēt: hocipsum pauperibus ero/
gare tenentur: verūtū si talis dissimulatio
vergeret in damnū alteri⁹: puta si viderēt
vel pciperēt alicui ex hoc damnū p eosdem
inferri nec reuelarēt: extunc vtiq̄ damnū

damnificato refundere tenent: vñ genera/
liter tenendũ est ꝙ qui ꝓ quocunqȝ officio
vel quacũqȝ custodia cõducti sunt vel sala/
riati ꝺ. l exequẽdum debite ⁊ vtiliter eadẽ
officia: si eorũ negligentia vel culpa cõtin/
gat alijs ex hoc aliqua iniusta damnifica/
tio: tenent illam refundere ac plenarie re/
stituere: sicut cõtingit his qui in custodijs
vineaꝝ possessionẽ aut aliarũ rerũ quarũ/
cũqȝ mercede cõducti sunt: ac eoꝝ culpa et
negligentia alij damnificati sunt. Et idem
dicendũ est de his qui a cõitatib⁹ cõtuber/
nijs aut similib⁹ ordinati sunt ad imprimẽ/
dum certa signa vel sigilla cõmunitatũ vt
moris est in diuersis artificijs: puta auro:
argento: metallo: panno ⁊ silib⁹: in argu/
mentũ certitudinis ꝙ in talib⁹ nulla regi/
etur deceptio in pcio in arte in põdere mẽ/
sura regula seu alijs quibuscũqȝ ad eadẽ ar/
tificia requisitis: vt sic simplices ⁊ ignari p/
dicta signa cernẽtes tanqȝ vera testimonia
bonitatis ipius rei securius emant ac de/
ceptionẽ nullã formidẽt. Igit qui talia si/
gna in deceptionẽ ementium iniuste impri/
munt mendaciũ pniciosum ipo facto osten
dunt: celantes veritatẽ ex quo vt frequẽ/
ter piurium incurrunt: eo ꝙ cũ iuramento
talia officia fideliter psequẽda cõiter susci
piunt obligant qȝ ad satisfaciendũ deceptis
emolimentaqȝ suscepta eius grã dare tenẽ/
tur pauperibus. Secũdo queri põt: vtrum
solo verbo phibere potens proximoꝝ iniu/
riam sine piculo vite vel status aut alteri⁹
discriminis: sed iniuriã fieri tacendo per/
mittens: ad restitutionẽ teneatur. Ad hoc
rñdet sanct⁹ Bern. vbi supra: ꝙ si ex offi/
cio ɔtradicere vel phibere tenet: sed ex ti/
more nõ excusabili aut alia quacũqȝ inor/
dinata affectione rancoris: fauoris: cupidi
tatis ⁊ similiũ dissimulat: tunc tenet de to
to damno qđ ab alijs illatum est. Exempli
gratia. Si in cõsilio cõitatis vbi de impo/
nẽdis collectis ipis clericis agit aut de re
ligiosis hereditaria successione puandis:
aut de similib⁹ iniusticijs aut violẽtijs tra/
ctat: tunc qui ex officio publice tenet ɔtra/
dicere sed tacet: mortaliter peccat: ⁊ ad re/
stitutionem obligatur modo possibili: nec
etiã ꝓpter leuem timorem excusari potest:
sed tũc dumtaxat quando magnũ illi peri/
culum iminet ⁊ grauari potest multos: ve/
rũtamẽ si non audet ex pusillanimitate pu/
blice cõtradicere ac dissentire: ne ceteri ci/
ues eum infidelem ciuitati reputent s. tali
iniusticie non cõsentit: ⁊ tunc fm quosdam
licȝ mortaliter peccet tamẽ ad satisfactionẽ
non obligat. Alij tamẽ pbabilius dicunt
hoc verũ non esse: saltẽ in his qui phibere
potuissent ⁊ non phibent: nec etiam in his
quib⁹ ex hoc puenit aliqđ cõmodũ singu/
lare: qꝛ tunc efficaciter consentire vident.
Idem quoqȝ dicendũ est pporcionabiliter
de collegijs in causis iniustis aut simonia/
cis ⁊ similib⁹: ac etiã de cõtubernijs ⁊ alijs
quibuscũqȝ societatib⁹: multomagis autẽ
qs obligat in solidũ si tacet in tẽporalib⁹
causis ⁊ similibus ꝓpter aliqđ bursale lu/
crũ: secus aũt est de illo q manifeste cõtra/
dicit: qñuis nihilomin⁹ sequat iniusticia.
Preterea hi qui ex officio nõ tenent ɔtra/
dicere: si talia sciẽtes nõ cõtradicũt cum tñ
possint sine piculo grauiter peccant: nec ex
cusandi sunt a mortali: nõ tamẽ tenent ad
restitutionẽ nisi haberẽt auctoritatem ali/
quã superioritatis vl iurisdictionẽ sup acto/
rem: sicut parentes: paterfamilias ⁊ sic de
alijs. Ex pdictis autẽ multi casus pticula/
res practicari possunt. Deniqȝ quicũqȝ ex
officio suscepto tenet alios indemnes ser/
uare: instruẽdo: cõsulendo: pcauendo: aut
fm officij qualitatẽ curã debitã impẽden/
do: si hoc ipm ptermittit nõ solũ ex malicia
vel aliqua alia affectiõe inordinata: verũ
etiã ex sua culpa negligẽtia vl ipericia offi
cio suo indebita: ⁊ ex hoc alter damnũ ali/
qđ sustinuit: tenet eidẽ totũ illud damnũ
restituere. Exempli grã: dñi terraꝝ officia/
les rectores ⁊ siles qui obligant ad defen/
sionẽ viduaꝝ pupilloꝝ ac omniũ miserabi
liũ psonaꝝ: p quaꝝ pch pudor defensione
vix verbũ darẽt nisi manib⁹ puis deargẽta
tis: sic tutores: curatores: administratores:
pcuratores: aduocati ⁊ siles: q causas ali/
orũ negligẽter exequunt impicia vel incu/
ria: sic medici corpoꝝ ⁊ maxime aiaꝝ: puta
ɔfessores ⁊ pdicatores veritatẽ nõ ppalãtes
sed ignari: negligẽtes vitia palpãtes iusti
ciã ⁊ veritatẽ cõtemnẽtes: facti sunt fauo/
ris aut questus grã qsi canes muti non va/
lẽtes latrare: notarij quoqȝ nesciẽtes testa/
menta debite cõdere ex quib⁹ multi pdant
iura sua ⁊ cõsimiles: qui omnes obligant
ad restitutionẽ. Ad laudẽ dei.

De octauo peccato alieno qđ ẽ non obstare quomõ obligat ad restitutionẽ: Sermo LV.

Non furtum facies:

n Exod.xx. Octauũ peccatũ alie/
nũ est: nõ obstare maliciis ⁊ iniu/
sticiis alienis ac maliuolis homĩb⁹. Et dif/
fert a peccato pcedẽti sic̃ factũ a v̾bo: i illo
nãq; qs peccat q̄ nõ resistit verbo: cum tñ
põt sine ꝓprio piculo. In isto v̾o peccat qs
q̄ nõ resistit facto cũ tñ põt sine ꝓprio dis/
pendio. Illud aũt generalit̃ se extendit ad
oẽs: istud v̾o specialit̃ ad quescũq; supio/
res: siue sint cure rei familiares vt patresfa/
milias: siue cure rei spũalis vt supiores ec/
clesiastici ac quarũcunq; religionũ vel etiã
cure cuiuslibet dñij seu officij tp̃alis: q̄ oẽs
tenẽt̃ ad efficacẽ delinquẽtiũ correctiõez q̄
facto pficit̃ cũ verbũ non sufficit. Nam ſm
Tho. scd̃a 2ᵉ.q.xxxiij. licz correctio fraťna
q̄ est actus charitatis ⁊ ptinet ad quẽlibet
charitatẽ habentẽ: specialiter tendens ad
emẽdationẽ fratris delinquẽtis: p simpli/
cẽ ãmonitionẽ fieri debeat cũ certis circũ/
stãtijs: ita vt ꝓficiat delinquẽti fieri inq̃tũ
debeat occurrẽtib⁹: sic̃ bñficia q̄ nõ debẽt̃
certis psonis sed cõiter omnibus siue sint
spũalia siue corpalia impẽdenda sũt occur/
rẽtibus tm̃: hoc eñi ꝓ quadã sorte habẽdũ
est: vt dicit Aug⁹. in.ij. de doctri. xp̃iana.
Illa tñ correctio q̄ est actus iusticie p quaȝ
intendit̃ bonũ cõe qd̃ nõ solũ ꝓcurat̃ per
ãmonitionẽ fratris: sed etiã interdũ p pu/
nitionẽ vt alij timẽtes a peccato desistant:
⁊ ptinet ad oẽs supiores q̄ nõ solũ habent
ãmonere sed corrigere puniẽdo. Talis in/
quã correctio nõ est ꝑtermittẽda etiã ꝓpter
turbationẽ ⁊ obdurationẽ maiorẽ illi⁹ qui
corrigit̃: vt si propria sponte corrigẽdus se
emẽdare nõ velit: saltem cogat̃ p penas vt
peccare desistat. Nã si sit effectus incorrigi
bilis: p hoc nihilomin⁹ cõi bono ꝓuidet̃
cũ p punitionẽ ordo iusticie seruat̃: ⁊ vni⁹
exemplo alij a peccato deterriti trahant̃: ⁊
quia talis correctio supioꝝ debet̃ certis p/
sonis: scz eoꝝ subditis quolibet delinquẽ/
tibus. Hinc opꝫ q̄ supiores eam impẽ/
dant omnib⁹ sine exceptiõe psonaꝝ: nõ ex/
pectãtes donec eis delinquẽtes occurrãt:
sed debitã sollicitudinẽ adhibẽtes vt eos
inquirãt: sic̃ qui creditori debet aliquã pe/
cuniã cũ tp̃us solutiõis affuerit: eũdẽ req̃/
rere dꝫ vt ei debitũ soluat: hec ille sparsim.
De q̄ tñ correctiõe pleni⁹ habes sermonib⁹
de trib⁹ ptib⁹ pñie: in sermone de q̃rto ope
misericordie spũalis qd̃ est corrigere delinquẽ/
tẽ. Circum igit̃ ad pmũ. s. de prĩefamilias B
sciendũ q̄ si negligẽs reptus fuerit i corri/
gẽdo familiã sue cure cõmissã: pticeps erit
neq̃cie ⁊ iniusticie: pncipalit̃ tñ in delictis
filioꝝ sup q̄s a deo mai⁹ pceptũ accepit cor
rectiõis. Dicit̃ eñi Deut.xxi. Si genuerit
hõ filiũ ꝯtumacẽ ⁊ ꝓteruũ q̄ nõ audit pris
⁊ mr̃is impiũ: ⁊ cohercit⁹ obedire noluerit
ducẽt eũ ad seniores ciuitatis dicẽtq;: fili⁹
nr̃ ꝓteru⁹ est: monita nr̃a audire ꝯtẽnit: cõ
messatiõib⁹ vacat ⁊ luxurie: obruet eũ pp̃ls
ciuitatꝭ ⁊ morief̃: vt auferatis malũ d̾ me/
dio vr̃i: ⁊ vniuersũ isrl̃ audiens ptimescat.
Alioqn vt d̾r Sap.iiij. Ex iniq̄s eñi oẽs fi/
lij q̄ nascent̃ testes erũt neq̃cie aduers⁹ pa/
rẽtes: glo. id est argumẽtũ q̄ merito dam/
nãdi sũt: vñ heli: q̄ corripuit q̄dẽ filios su/
os verbo ꝟ nõ corrcredit facto: iõ terribilẽ pe
nã cũ filijs accepit: vt pꝫ supi⁹ et.j. Re.ij. ⁊
iij. Hui⁹ aũt rõ est. q̄ vt d̾r Eccl.xv. Nõ cõ/
cupiscit de⁹ multitudinẽ filioꝝ infideliũ et
inutiliũ. Melior ẽ vn⁹ timẽs deũ q̄ mille fi
lij impij: ⁊ vtile ẽ mori sine filijs q̄ relinq̄re
filios iptos. Hinc d̾r Prouerb.xiij. Qui
parcit v̾ge odit filiũ suũ: q̄ aũt diligit filiũ
suũ instant̃ erudit illũ. ⁊ Eccl.xxx. Qui di
ligit filiũ assiduat illi flagella ⁊ letet̃ i no/
uissimo suo: ⁊ sequit̃ sapiẽtꝭ ꝯsiliũ: nõ des
illi potestatẽ i iuuẽtute ⁊ ne despicias cogi
tat⁹ illi⁹: curua ceruicẽ ei⁹ i iuuẽtute ⁊ ton/
de latera ei⁹ dũ infans ẽ: ne forte induret ⁊
nõ credat tibi ⁊ erit tibi dolor aĩe: hec ibi.
Vñ filij i etate iuuenili debẽt corrigi: si v̾o
in etate robustiori repti fuerĩt incorrigibi/
les: debẽt exhereditari: vt sic arceant̃ ne/
cessitate cõstricti. Hãc aũt correctionẽ prĩfa
milias exercere dꝫ nõ solũ in filijs ꝟ etiã in
vxore ⁊ domesticꝭ vniuersis: ſm qualitatẽ
psone pariter ⁊ culpe. In cui⁹ argumẽtũ ꝑcu/
pitur Deut.xiij. Si tibi voluerit psuader
frater tuus aut fili⁹ aut filia aut vxor q̄ ẽ in
sinu tuo: aut amic⁹ quẽ diligis vt aĩam tuã
vt derelicto deo tuo dijs adhereas: nõ acq̃
escas nec parcat ei ocul⁹ tuus vt miserearꝭ
⁊ occultes eũ: sed statim iterficies: sit pmũ
man⁹ tua supra eũ: ⁊ post te oĩs pp̃lus mit/
tat manũ lapidib⁹ obrutus necabit̃: vt oĩs
isrl̃ timeat: hec ibi. In cui⁹ etiã argumẽtũ
paterfamilias plerũq; tenet̃ ad restitutio/
nẽ nõ solũ de culpa ꝓpria sed etiã familie:
vt pꝫ supra. Et ideo dic̃ Aug⁹. de charitate
sermõe: vij. Nõ putes amare fuũ qñ eũ nõ
cedis: aut tũc amare filiũ qñ ei nõ das dis/
ciplinã neq; corripis: nõ est ista charitas ꝟ

languoꝛ scꝫ charitatis. Uerũtamẽ in coꝛre
ctione subditoꝝ fructuosa ꝗ̃tum ad coꝛri/
gentem requirit intentio ſm deũ rectifica
ta: ne scilicꝫ fiat animo furioso ac lacerato:
nec affectu puniẽdi sed emẽdandi: vel sal/
tem a malo cõpescendi. Uñ Aug⁹. sup epi/
stolã ad Gal. dicit: ꝙ nihil ita pꝛobat spiri/
tualẽ virũ sicut alieni peccati tractatio: cũ
liberationẽ eius potius ꝗ̃ insultationẽ po
tiusq̄ auxilia ꝗ̃ cõuitia meditat᷑: ⁊ quãtũ
facultas tribuit᷑ suscipit. Quantum autẽ ad
secundũ: scꝫ ꝓlatum vel supioꝛẽ ecclesiasticũ
dicit᷑. lxxxiij. dis. c. erroꝛ. cui nõ resistit᷑ ap/
pꝛobat᷑: ⁊ veritas cũ minime defensat᷑ op/
pꝛimit᷑: negligere quippe cum possis ꝑtur/
bare ꝑuersos nihil aliud est ꝗ̃ fouere: et. c.
si quis epũs fornicationi. ꝑcipit᷑ hmõi su/
perioꝛ ecclesiasticus ab officio suspendi: qui
cõniuet᷑ alioꝛũ foꝛnicationẽ nõ impugna/
re: et. c. nemo. subdit᷑: ꝙ epũs qui taliũ cri
mina nõ corrigit magis dicẽdus est canis
impudicus ꝗ̃ epũs. Hinc. xxvij. q. j. c. si hõ
esses. Grego. papa inculpat Sergiũ defen/
soꝛem ꝙ ꝑmisit apostatare monialẽ: distri/
ctius ꝑcipiens vt eandẽ ꝗ̃totius cõpꝛehẽ/
dere festinans studeat in artissima clausu/
ra ponere: in quo si negligẽs reptus fuerit
nouerit in se negligentiã districtissime vin
dicandã. Ratio hui⁹ est: quia ſm Ambꝛo.
sup epłaꝫ. j. ad Coꝛinth. v. illõ tractantẽ. s.
nescitis q: modicũ fermentũ totã massam
coꝛrũpit: peccatũ vnius qð cognitũ nõ ar/
guit᷑ multos cõtaminat: imo omnes q̄ no/
runt ⁊ non deuitant aut cũ possunt argue/
re dissimulãt: non enim sibi videt᷑ peccare
qñ a nullo coꝛripit᷑ vel vitat᷑: ⁊ quia culpã
plerũq̄ vindicta sectat᷑. Dicit Origeñ. sup
li. Numeri. Illud nõ ociose trãscurrendũ
est: ꝙ vno peccãte ira dei sup om̃es venit:
hoc q̄ñq̄ accidit qñ sacerdotes qui popu/
lo ꝑsunt erga delinquẽtes benigne volunt
videri: ⁊ verẽtes peccãtiũ linguas: ne foꝛ/
te de eis male loquant᷑: sacerdotalis seue/
ritatis imemoꝛes: nolũt implere qð scriptũ
est. j. Timo. v. peccãtes coꝛã oĩb⁹ argue vt
ceteri timoꝛẽ habeant. Et iterũ: dũ sacerdo
tes ecclesie vni parcũt: vniuerse eccłie mo/
liunt᷑ interitũ: que est ista bonitas ⁊ mise/
ricoꝛdia vni parcere ⁊ omnes in discrimen
adducere: polluit᷑ enĩ ex peccatoꝛe ꝑplus:
sicut ex vna oue moꝛbida grex vniuersus
inficit᷑. Quapꝛopt᷑ ecclesiastico supioꝛi meri
to ꝯsulit Pe. raue. i sermõe quodã dicẽs:
Exhibete Iohem incestuosis: Mathatiã
apostatis: Phineẽ foꝛnicatoꝛib⁹: Heliam
idolatris: Petrũ mẽtiẽtib⁹: Paulũ blas/
phemãtib⁹: Chꝛistũ negociãtib⁹: hec illeꝝ
ꝙ si causaris duriciã eius q̄ coꝛrigẽd⁹ est.
Rñdet Ambꝛo. sup Matth. ꝙ grauissim⁹
nodus in ligno nõ põt expelli nisi grauissi/
mo oppꝛessoꝛio: ⁊ ideo si gladi⁹ spũalis nõ
sufficit: inuocet᷑ ⁊ tꝑalis in auxiliũ: cui de
hoc ꝑceptũ est. xxiij. q. v. vbi dicit᷑. c. admi
nistratoꝛes plane seculariũ tuitio pupillo/
rũ ac viduaꝝ ꝓtectio: rapacitãq̄ refrenatio
cõstituti esse debẽt ꝓculdubio. Quotiens
igit᷑ ab epis ⁊ ecclesiastic⁹ viris cõuenti fue/
rint: eoꝝ q̄rimonias attẽtius audiãt: ⁊ ſm
ꝙ necessitas expetierit absq̄ negligẽtia ex
aminẽt ⁊ diligẽti studio coꝛrigãt: ꝙ si deci
moꝛẽ ꝑ oclis nõ hñtes negligere post secũ/
dã ⁊ tertiã ãmonitionẽ inuẽti fuerint: omĩ
se nouerint cõione vsq̄ ad cõdignã satisfa/
ctionẽ ꝑuatos. Ex qb⁹ verbis patꝫ: ꝙ iudi
ces ⁊ dñi tẽpoꝛales qui negligũt facere iu/
sticiã miserabilib⁹ ꝑsonis et defendere ab
oppꝛessoꝛibus: excõmunicati sunt ipõ iure
minoꝛi saltẽ excõicatione post trinã ãmoni
tionẽ: nec absolui possunt nisi de damno sa
tisfaciant ꝑ se vel ꝑ illos ꝓpter quos ꝑsone
miserabiles iniuste damnũ incurrerũt: hoc
etiã ibidẽ patet in glosa. Quantum etiã ad
tertiũ scꝫ supioꝛẽ dominij vel officij secula/
ris dicit᷑. xxiij. q. iij. c. nõ in inferenda: sed
depellenda iniuria lex virtutis: qui enĩ nõ
repellit a socio iniuriã si põt: tam ipẽ est in
vitio ꝗ̃ ille q̄ facit: ⁊ inducit ibidem Moy
sen interficientẽ egyptiũ ꝓpter iniuriã quã
intulit hebꝛeo: et. c. q̄ põt obuiare ⁊ ꝑturba
re ꝑuersos ⁊ nõ facit: nihil ẽ aliud ꝗ̃ faue/
re impietati eoꝝ. Hic igit᷑ queri põt: vtꝝ
quis nõ cõstitut⁹ in potestate: ꝓximũ pati/
entẽ iniuriã teneat᷑ defendere. Ad hoc di.
ꝙ in dicto. c. nõ in inferẽda glo. verbũ illõ
exponit: si põt: id est si in potestate cõstitu/
tus: alꝛ nõ tenet᷑ ꝗ̃tum ad restitutionẽ: vt
patꝫ. xxxiij. q. iiij. c. foꝛte. in fi. tamẽ grauit᷑
peccat: nec est excusandus a moꝛtali nõ di/
ligens ꝓximũ sicut seipm: nõ enim diligit
iniuriantẽ cohercẽdo: nec iniuriatũ defen/
dẽdo: vñ si quilibet teneret᷑ aliũ defendere
simpliciter: tunc ꝓ defensione pecuniã re/
cipiens teneret᷑ illam restituere qð non est
verũ: vt. ff. qð metus cã. l. metũ. § sed licꝫ.
qð tñ sane intelligit᷑ si sibi defendẽdo picu
lũ aliqð imineret: nã si sine ꝓprio ꝑiculo fa
cere posset: tũc ad hoc obligaret᷑ ex chari/
tate fraterna ⁊ peccaret moꝛtalit᷑ nõ faciẽs

quia tunc crudelis iudicaret: sicut a simili
ponunt in argumentū exēpla diuersa. xx/
iij.q.iiij.c.ipsa pietas. Pretermittēs igit
defensionē ꝓximo: vz ad quā qs obligat⁹
erat ex sola charitate fraterna: licet peccatuz
incurrat: tū illa ꝑtermissio ad restitutionē
nō obligat: ad quā tñ tenet si ad hoc ꝯstri/
ctus erat ex officio: si tamē aliū defendere
potuit sine reipublice dispēdio vel ꝓprio pe
riculo. In cui⁹ etiā argumētū nō defēdēs
clericū ne ꝑcutiat cū hoc ad eius officiū ꝑti/
neat in canonē incidit: vt extra de sen.ex.c.
quāte: vbi plane de hoc: ꝑsertim in glo. q la
tius hūc casū ꝓsequit. Denique queri pōt
generalit quātū ad iudices vtriusque stat⁹ tā
ecclesiastici quā secularis: vtrū iudex iniuste
iudicās teneat insolidū illi ꝯtra quē sentē
tiā iniuste tulit. Ad hoc dicēdū sm Jo.an.
c.cū eterni: in glo. sup verbo ꝯdēnam⁹: de
sen. et re iudi.li.vj. ꝙ si ꝑ cupiditatē odium
amorē vel fauorē iniuste iudicauit: et causa
ciuilis est: tenet ad restitutionē dāni qd ex
hoc euenit alteri: et vltra hoc punit in tri/
plo quātū damnificauit. Si vero cā crimina/
lis est nō tātū tenet ad restituēdū damnū a
se illatū: sed etiā illius bona sunt ꝯfiscāda
vel publicanda: vt in aut. vt litigantes ex
ordine iuris iurēt. §. si qs aūt. Si ꝓinde iu/
dex ꝑ ignorantiā iniuste iudicauit: nec fu/
it ignorantia crassa: tūc nō tenet insolidū
sed tm arbitrio iudicis punit ex quasi deli/
cto: vt.ff.de vari. et extraordi. cogni.l.fi. et in/
sti.de obli. q ex quasi deli.nas. in ꝑnci. Si
autē ꝑ metū cadentē in ꝯstantē virū iniuste
iudicat: tūc tm mortalit peccat: sed ad re/
stitutionē nō obligat nisi tpe accepti officij
dubitasset de hoc metu tūc enī tenet ꝑti le/
se sm Baldū. C. de pena iudi.ma.iudi.l.fi
na. Si ꝓinde iudex īprudētia vel ignoran/
tia crassa tulit iniquā sentētiā: vt qr sentie/
bat se imperitū: et tñ de iudicio se intromi/
sit: vel qr sufficiēs erat quo ad scientiam si
voluisset libros reuoluere et studere sed ex
negligentia omisit et sic in iudicio deuiauit
Tūc sm Monaldū tenet ad totū interesse il
li qui ex tali sentētia lesus est: nisi posset il/
lū inducere pro quo tulit sentētiā ad plenā
satisfactionē leso faciendā: vt. C. de pena
iudi.ma.iudi.l.vlti. et sm leges multas ali
as penas sustinere deberet: mit i⁹ tñ agen/
dū est cū ignorantib⁹ et negligentib⁹ quā cū
dolo agentib⁹: verūtamē quibusdā hec du/
ra vident quātū ad iudices delegatos quib⁹
delegant cause scienter a papa: eo ꝙ reputā
tur boni viri licet iuris vt frequēter igna/
ri: nō enī videt ꝙ isti teneant si ferunt ini
quā sententiā: dūmodo tñ hoc faciāt bona
fide et de ꝯsilio peritorū: alias enī bene tene/
rent si in requirēdo ꝯsiliū fuerint negligē
tes aut culpabiles. Similit etiā quicunque
iudex si per īprudentiā assessoris male iu/
dicauit ignorant erit excusatus: si tñ asses/
sor ille credebat ab omnibus iustus et peri/
tus: et ipse assessor tenet insolidū: qr culpa
illius fuit qui vt iudicē informet ꝓpter sci/
entiā ꝑcipue eligi debet: vt.ff. ꝙ qs iuris.
l.ij. Idem Hosti. Secūdo queri pōt vtrū
iudex pecuniā recipiēs vt iudicet vel nō iu/
dicet teneat ad restitutionē: ꝑsertim cū ex
officio sibi credito incūbat iudicare. Ad hoc
dicendū sm Monal. ꝙ cū iudex ex officio
sibi credito iudicare tenet et bene et gratis
ideo recipiēs pecuniā vt simplicit iudicet
vel vt bene iudicet obligat ad restitutiōē
illi a quo accepit: qr turpiter accepit et cri/
men concussionis cōmisit: licet alter nō tur
piter dedit. Crimē autē cōcussionis est cū
qs in officio ꝯstitut⁹ extorquet aliqd a sub/
ditis ꝑ metū: aut qñ nō vult facere qd tene
tur nisi data pecunia. Aut cū qs officialis
vltra stipendia sibi ꝯstituta extorquet: cō
tra illud euangelicū: neminē cōcutiatis sz
estote cōtenti stipendijs vestris: vel etiam
cū qs accusat vel ꝓpter pecuniā ab accusa
tione desistit aut ꝓpt potentiā: et oēs ꝑdi/
cti tenēt ad restitutionē ei q dedit: si ñ tur/
pit dedit tē enī dāda essz illi in cui⁹ iniuriā da
ta fuerit de q ꝯcussiōe pla habent. j.q.j. cir
ca finē.c. iubem⁹: cū.c.sequē. et in glosa.

Preterea si iudex pecuniā accepit vt nō
iudicaret: tenet nō solū ad restitutionē: sz
quādē illi q dedit in alteri⁹ iniuriā: sed illi in
cuius iniuriā data est: verū etiā tenet ad
omne interesse: vnde. xiiij.q.v.c.non sane
subdit: nō ideo debet iudex vēdere iustū
iudiciū: aut testis verū testimoniū: qr ven/
dit aduocatus iustū patrociniū: et iurispe/
ritus iustū cōsiliū: illi enī int vtranque ꝑtē
ad examē adhibent: isti ex vna ꝑte ꝯsistūt
cū aūt iudicia et testimonia q nec iusta nec
vera vendēda sunt iniq et falsa vendunt:
multo sceleratius vtique pecunia sumitur:
quia scelerate etiā quāuis a volentibus da/
tur. Et in glo. Si proinde recepit pecuniā
vt inique iudicaret: restituere pariformi/
ter obligatur illi in cuius iniuriā accepit
vel saltem dari debet pauperibus: ꝙ si ini/
que tulit sententiam: tenetur ad omne dā/

num iniuriam passo: nisi cogat illū ad plenam restitutionem pro quo tam iniquā tulit sententiam: concor. etiam Alex. de hal. in. iij. parte in tractatu iudicialiū precepto rū. Hinc Sco. sic exponit istud peccatū: non obstans. s. non faciendo restitui ablatum: cū sibi ex officio competit. Denicꝫ ẜm Io. de pla. Iudex obmittens condemnationem expensarum tenetur de proprio easdem refundere parti lese: quod sane tamē intelligendū est: si fuerint petite: nam alꝰ sunt in pari causa negligentie: scilicet partis non petentis: ꝛ iudicis nō cōdēnant. Ad laudē dei.

De nono peccato alieno qd̄ est nō manifestare: ꝛ qualiꝰ in multis casibus obligat ad restitutionem: Sermo LVI

Non furtuz facies.

A Exo. xx. Nonū peccatū alienū est non manifestare peccatū maleficiū aut quodcūcꝫ aliud post factū: cū tamen ratio dictat esse necessario manifestandū: sicut occultare vel mutuū se pbere ptinet ad id qd̄ est futurū vl̄ p̄sens: id est ante factū vel in facto. Ille nancꝫ ꝓprie non manifestat qui sciens vbi sit res furata nō indicat etiam īterrogatus: vnde dicit Hiero. sup parabolis: ꝛ habeꝰ extra de furt. c. q̄ cū fure partiꝰ occidit animā suā: nō fur solē sed ille reus tenetur qui cōsciꝰ furi q̄rēte possessore nō indicat: ex quo patet ꝙ peccat mortaliter: nō tñ teneꝰ ad restitutionez scd̄m Tho. ꝛ Ulricū: nisi ad hoc mãifestandū ex officio teneaꝰ: vel nisi res furtiua in domo sua vel etiā in aliena suo tñ consilio vel auxilio fuerit occultata: quia tūc efficaciter cooperaꝰ furi. Uerūtamē ẜm Scotuz cū quis requisitus fuerit in iudicio sententialiter vbi res furto sublata est vel aliꝰ iniuste detenta vt posset restitui vero dn̄o: et tñ veritatē dicēdo nō īmineret sibi periculū status vel persone: talis inquā nō manifestādo teneꝰ ad omne dānū qd̄ exinde lesus ꝯsequiꝰ: vnde. xj. q. iij. c. quisqͣs: subditur: vtercꝫ reꝰ ē: ꝛ qui veritatē occultat ꝛ q̄ mendaciū dicit qꝛ ꝛ ille prodesse nō vult ꝛ iste nocere desiderat. Ex quibus patz ꝙ in iudicio negans perhibere testimoniū in alterius detrimentū: eidē ad restitutionē perpessi damni obligatus est. In cuius argumentū ẜm Baldū. C. de epi. ꝛ cleri. in. l. p̄sbyteri. Nō solū falsus testis est ille q̄ loquitur falsū: sed q̄ ꝛ veritatē nouit ꝛ tacet cum interrogaꝰ: qd̄ optime ꝓbaꝰ in textu p̄dicte legis. Hic primo generaliꝰ q̄ri pōt de testibus: vtrū nō volētes manifestare veritatē ꝓpter qd̄ aliq̄ damnū incurrāt iniuste teneanꝰ eisdē ad faciendā plenariā restitutionē. Ad h̄ dicendū ẜm Richar. ꝙ si interrogati a iudice vl̄ ab alio ad quē ptinet veritatē scitā nō manifestāt: cū tñ sine periculo possint rn̄dere veritatē tenenꝰ insolidū. Et in hoc ꝯcordat dictū. c. qui cū fure. Et si h̄ fecerūt corrupti p̄cio tenenꝰ etiā illō restituere: nō illi q̄ dedit sed illi in cuius iniuriā datū: est ar. xiiij. q. v. c. nō sane. Idē enī esse iudicaꝰ in hac pte dare falsū testimoniū ꝛ nō manifestare vex: vt in di. c. q̄sqͣs: Ad h̄ facit qd̄ ait Origen̄ sup Leuiticē. Si q̄s inqͣt ea q̄ videt in ꝓximi sui delicto non indicat vel in testimoniū vocatꝰ nō q̄ vera sunt dicit: peccatum qd̄ cōmisit ille q̄ celat ip̄e suscipiet: vnde ad ꝯseruandā ꝛ manifestandā in testimonio veritatē ioffensus affectus testiū requiriꝰ. Dicit enī Amb. i epistola quadā. Duobus aut tribꝰ testibꝰ stat om̄e verbū: sed illis testibus q̄ ante hesternū aut nudiustertius nō fuerūt inimici: ne irati nocere cupiāt: ne lesi vlcisci se velint: inoffensus igiꝰ affectus testiū querit: h̄ ille. Secūdo queri pōt vtrū peccet q̄s accipiendo pecuniā vt indicet ea ꝓpter q̄ ꝓximus iniuste dānū patereꝰ nisi mãifestaret. p̄sertim cū ad reuelationē in tali casu simpliciꝰ obligeꝰ ex fraꝰna charitate. Ad hoc rn̄det Anthoniꝰ de butrio ꝙ de iure quidē ciuili aliq̄d recipe pōt: secus tñ est de iure canonico. Scd̄m vtrūcꝫ tñ ius indicatiōe facta recipe licet p̄ciū gratis oblatū. Uerū tamē Alex. de hal. materiā hāc latius ꝓsequēs in. iij. pte summe in tractatu iudicialiū preceptoꝝ dicit ꝙ aliud est accipe munus ꝓ testificatiōe vel manifestatiōe veritatis: ꝛ aliud est ꝑcipere sumptos necessarios. Primū enī nephas est ꝛ priuatio veritatis: si ergo recipit munꝰ ꝓ vero testimonio ferēdo teneꝰ illud restituere danti: dā dicit Richar. in. iiij. di. xv. ꝙ testibꝰ nō licz vēdere testimoniū: eo ꝙ q̄libet interrogatus ꝓ loco ꝛ tpe teneꝰ testimoniū ꝑhibere veritati: alꝰ enī simoniacꝰ est si recipit aliq̄d ꝓ veritate dicēda. Qd̄ tñ Alex. de ha. dicē eē vex dūtaxat qñ q̄s testimoniū fert ꝓ pecunia in causis eccl̄iasticis ꝛ a ꝑsonis ec-

eccleſiaſtic⁹: in alijs aũt graue ẽ pctm̃. Si v̾o
recepit mun⁹ ꝓ falſo teſtimonio: tenet̃ illi ĩ
cuius iniuriã recepit: ⁊ inſup tenet̃ ad omne
intereſſe pti leſe: vt ex̃ de teſti. c. ſiᷓ in glo.
ſup v̾bo dederũt: qḋ intelligẽdũ eſt ſane:
qñ. ſ. dedit ꝓ ferẽdo falſũ teſtimõio: ſec⁹ au
tẽ ſi nõ dedit eo aĩo vt teſtẽ corrũperet ſꝫ vt
ſibi iuſticia obſeruaret̃. ar. xuj. q. v. c. non
ſane: ⁊ ex̃ de ſimonia. c. dilectus: vbi plane
de h̃. Et idẽ dicẽdũ eſt de iudice: vt in di. c.
nõ ſane. Scḋm aũt. i. ſũpt⁹ neceſſarios ſu/
mere licitũ eſt: q: nemo tenet̃ ꝓprijs ſtipen
dijs militare: ⁊ ideo ꝑ quos fuerint poſtu/
lati ſumptus cõpetẽtes miniſtrent̃: etiã ſi ĩ
pecuniaria cauſa ſint teſtes ab alia pte ꝓdu
cẽdi ſũpt⁹ dico ineũdo ſtãdo ⁊ redeũdo: vt
C. de teſtib⁹. l. qm̃: ⁊ ptꝫ de reſcrip. li. vj. c.
ſtatutũ: vbi d̾r. §. fi. ꝙ nullus ꝓ ferẽdo teſti
monio fraudulent̃ ꝓcuret a iudice aliũ vo
cari: niſi eũ reqrat: ⁊ tũc nõ niſi a ꝓducẽte
vocatis ꝓ teſtimonio ferẽdo cõpetẽtes ex/
penſas miniſtrari faciat q̃s fecerũt venien
do ſtãdo ⁊ redeũdo: h̃ ibi: imo nedũ ſũpt⁹
ſꝫ etiã mercedẽ dierũ q̃bus ſtetit occupat⁹
ꝓ reddẽdo teſtimonio ⁊ amiſit opas ſuas
dꝫ recipe: vt notat Jacob⁹ butrigari⁹. C.
de teſti. in. l. ſi qñ: vbi d̾ nõ oportet ꝓ alie/
nis comodis ſuas inuenire difficultates:
⁊ no. glo. in di. §. fi. dicens ꝙ iudex ⁊ teſtis
nec lucrũ nec dãna ex officijs ad q̃ vocant̃
ſentire debẽt. Ceteꝝ nõ minus obligãt̃ in/
ſolidũ q̃ nõ manifeſtãt lr̃as occultatas aut
lr̃as falſificatas: aut etiã poſt ſolutionẽ in
fraudẽ reſeruatas: vt ſuo tpe ipĩ vl̾ poſteri
B eoꝝ ſemel ſoluta repetere valeãt. Tertio
q̃ri põt de teſtimonio ↄſciẽtie qḋ dat̃ in cõ
feſſiõe: vtrũ. ſ. ↄfeſſionẽ ſuã in pte tm̃ mãi/
feſtans vl̾ ſaltẽ diuidẽs ⁊ diuerſis diuerſa
ↄfitẽs teneat̃ ad reiterandã ↄfeſſionẽ: eti/
am poſito caſu ꝙ habeat plures ꝓprios ſa
cerdotes: pſertim cũ d̾r ex̃ de pe. ⁊ re. om̃is
vtriuſqꝫ ſexus fidelis poſtq̃ ad annos di/
ſcretiõis puenerit oĩa ſua peccata ſaltẽ ſe/
mel in anno fideliter cõfiteat̃ ꝓprio ſacer/
doti ⁊ iniunctã penitẽtiã ꝓ virib⁹ ꝓprijs
ſtudeat adimplere. Ad h̃ rñdet Tho. i. iiij.
di. xvij. ꝙ in medicina corporali oportꝫ ꝙ
medicus nõ ſolũ vnũ morbũ ↄtra quẽ me/
dicinã dare debet agnoſcat: ſed vniuerſali
ter totã habitudinẽ ipĩ⁹ infirmi: eo ꝙ vn⁹
morbus ex adiũctione alterius aggrauat̃
⁊ medicina que vni morbo cõpeteret alteri
nocumentũ pſtaret. Et ſimilit̃ eſt in pecca/
tis: q: vnũ aggrauat̃ ex adiũctiõe alteri⁹:
⁊ illḋ qḋ vni pctõ eẽt ↄueniẽs medicina al
teri pberet incẽtiuũ cũ qñqꝫ aliq̃s ↄtrarijs
peccatis īfectus ſit: ſiᷓ Greg. ī paſtorali do/
cet. Et ideo de neccitate ↄfeſſiõis ẽ ꝙ hõ oĩa
pctã ↄfiteat̃ q̃ in memoria hꝫ: qḋ ſi nõ facit
nõ eſt ↄfeſſio ſꝫ ↄfeſſiõis ſimulatio. Et licꝫ
ſacerdos nõ poſſit de oĩb⁹ abſoluere tñ te/
net̃ ſibi oĩa ↄfiteri vt quãtitatẽ toti⁹ culpe
agnoſcat: ⁊ de illis a q̃bus abſoluere nõ po
teſt ad ſuperiorẽ remittat. Concor. Heinr.
boyc. in dicto. c. om̃is: dicẽs ꝙ nõ licꝫ con/
feſſionẽ diuidere vt in fraudẽ vl̾ ꝑ verecũ/
diã ↄfiteat̃ diuerſa diuerſis ita ꝙ ptẽ cuili
bet ↄfiteat̃: ſicut q̃dã faciũt ꝓpt̃ verecun/
diã ↄſiderãdo maximã cõgeriẽ peccatoꝝ
ab ipĩs cõmiſſoꝝ: qḋ cauẽdũ eſt: vt ptꝫ de
pe. di. v. c. j. vbi ſubdit̃. Cautus ſit ↄfitẽs
ne verecũdia duct⁹ diuidat apḋ ſe ↄfeſſio/
nẽ vt diuerſa velit diuerſis ſacerdotib⁹ ma
nifeſtare: quidã eñ vni celãt q̃ alijs mani/
feſtãda ↄſeruãt: qḋ eſt ſe laudare ⁊ hypo/
criſim tẽdere ⁊ ſemꝑ venia carere ad quam
ꝑ fruſtra putat ꝑuenire. Si vero non omit
tit aliqḋ peccatũ in fraudẽ vel ꝓpter vere/
cundiã: ſꝫ q: ꝓtũc nõ habuit in memoria ⁊
recordat̃ poſtea: ſufficit ꝙ h̃ peccatũ dicat
explicite: alia aũt tã ↄfeſſa in generali ſolũ
vt dicẽdo ꝙ cũ alia multa ↄfiteret̃ h̃ obli/
tus fuerit. Et licet ↄueniẽs eẽt vt vni ſcili/
cet cui alia ↄfeſſus ẽ etiã pctm̃ oblitũ ↄfite
ret̃ ſi cõmode poſſit haberi nec aliḋ obeſſꝫ
incõueniẽs: tñ h̃ nõ eſt de neccitate: q: prio/
ri ↄfeſſus ẽ oĩa q̃ ꝓtũc occurrebãt memo/
rie. Nec etiã pctã ſic ſemel ↄfeſſa fide bona
neccẽ ẽ denuo ↄfiteri fꝫ Hein. boyc. vbi. ſ.
⁊ ſm̃ Hoſti. Vñ de pe. di. j. c. lauãt lachry/
me. §. nõ ita: ſubdit̃. Nec ẽ neccẽ vt q̃ ſemel
ſacerdoti ↄfeſſi fuerim⁹ denuo ↄfiteamur:
ſꝫ lingua cordis nõ carnis apḋ noſtꝝ iudi/
cẽ iugit̃ ↄfiteri debem⁹. Ex q̃b⁹ om̃ib⁹ ptꝫ
ꝙ qui ſcient̃ obmittit pctm̃ aliqḋ in ↄfeſſi/
ne qḋ tñ eſt ↄfitẽdũ de neccitate: nõ ſolũ ab
ſolutiõeꝫ ⁊ īdulgẽtiã pctõꝝ nõ ↄſeqt̃ ſꝫ etiã
tã ficte ↄfitẽdo mortalit̃ peccare iudicat̃.
Cõmittit eñ mẽdaciũ ꝑniciosũ ↄtra ſalutẽ
ꝓpriã qḋ ẽ mortale peccatũ: q: om̃e mẽda/
ciũ ꝑniciosũ qḋ cõtrariat̃ charitati dei vel
ꝓximi vl̾ etiã ꝓprie ſaluti mortale eſt pctm̃.
De quo Sap̃. j. Os quod mẽtitur occidit
animam: nimirum: quia tale mendacium
opponit̃ veritati: charitati ⁊ anime ꝓprie
ſaluti: inſup poſitus in loco rei committit
fraudem doloſam ⁊ ſimulationẽ dãnoſã:
contra confeſſorẽ ſedentẽ in loco iudic̃. ete

ni cui merito dr Eccl. xxxvij. O psūptio ne quissima vnde caus ita es cooperire aridā maliciā et dolositatē illi⁹ scz p hypocrisim et simulationē: est eñ psumptio neq̄ cōtra ↄfessorē: nequior ↄtra deū: nequissima vero ↄtra semetipsū: ↄfessorē decipit: deū irridet: et seipm execrabilius dānat. Qr si q̄ritur q̄ sunt illa peccata necessario ↄfitēda dicēdū fm glo. in di. c. omīs vtriusq̄ sex⁹: q: omnia peccata mortalia: alr̄ nō eēt fructuosa penitētia nō aūt venialia: q: tolluntur p orationē dñicā: vt de pēitētia: di. iij. c. de quottidianis breuibus leuibusq̄ peccatis sine q̄bus hec vita non ducit quottidiana oratio fideliū satisfaciat: eoꝝ eñ est dicere Pater noster ꝛc. Quidam tñ aplm imitātes in venialib⁹ ponūt tres grad⁹ q̄s aplus vocat lignū: fenū: stipulā: p lignum igitur intelligunt maiora veniala que sunt nimis inueterata vel in cōsuetudinē deducta: et ista ↄfiteri debēt si copia sacerdotis habeat et hoc ꝓpter periculū peccati mortalis eo q̄ p frequētē lapsū in aliqd̄ veniale quis dispōit ad mortale: et hoc fit ex cōplacētia peccati et ↄtēptu dei: vñ dicit Augus. q̄ nullū peccatū est adeo veniale qd̄ n̄ fiat mortale si placet: scz intantū q̄ etiam si q̄s sciret esse mortale nō tñ dimitteret ppetrare: p fenū xo intelligūt minora q̄ ↄfitēda sunt saltē in genere: p stipula aūt intelligunt minima venialia q̄ ↄsistunt in sola cogitatiōe nec ꝑueniūt ad ↄsensū q̄ ꝑnt in genere ↄfiteri vl̄ nō ↄfiteri sed delent multis modis: de q̄bus ꝓprie intelligit dictū. c. de quottidianis: vbi subdit q̄ hec oratio scz Pat noster: minima pctā quottidiana delet. Porro de cōfessore de facto absoluēte qd̄ de iure nō potuit: habet. s. in vij. pctō alieno. Quarto q̄ri pōt de testimōio medicoꝝ q̄ nō manifestāt infirmis infirmitates suas corporales frequēt accidere ꝓpter egritudines spūales: vt sic ad medicinam spūalē animaꝝ inducāt: vtrū scz obligant illis vl̄ saltez deo in iudicio animaꝝ. Ad h̄ dicendū q̄ extra de pe. et re. c. cū īfirmitas: p̄ceptū est medicis q̄ cū ad infirmos venerint eos añ oīa moneant et īducāt vt medicos aduocēt aiaꝝ: q: nōnūq̄ ex pctō ꝓueit corporal̄ infirmitas: dicēte dño languido quē sanauerat: vade et ampli⁹ no. pe. ne deterius tibi ali. ↄtingat: vt sic postq̄ fuerit infirmo de spirituali salute ꝓuisum: ad corporalis medicine remediū salubrius ꝓcedat cū cessante causa cessat et effectus: vnde fm Hosti. ex q̄ dicit in textu: p̄cipim⁹: ideo trāsgressor peccat mortalr̄. Et addit̄ in textu q̄ causa huius institutiōis ē: q: infirmatur aliquis et d̄r ei a medico vt de salute aīe disponat cadit in desperationē et facilius mortis periculū incurrit: vnde ꝓhibet in h̄. c. j. ne medici infirmos in suā curā recipiant nisi p:ius infirmi p medicū anime curauerint se emēdare: scd̄o q̄ si medic⁹ fecerit cōtra istā cōstitutionē excōicet̄ vsq̄ ad satisfactionē ↄdignā: tertio q̄ cū aīa sit multo p̄ciosior corpore: nullus medic⁹ egroto suadeat qd̄ in periculū anime deducat: et hoc sub īterminatiōe anathematis: verūtamē tales medici maxime obligant̄ in iudicio anime qui per certa signa mortē vicinā formidantes: egrosq̄ affectata dissimulatiōe dispositionē domus sue rerūq̄ suaꝝ ac maxime salutē animaꝝ postergātes: nō enūciant illis periculū vite ac certitudinē mortis vt sic maturius ꝓprie saluti ꝓuideant: hiis eñ nō incōgrue dici pōt illud Ezechiel. iij. Fili homīs speculatorē dedi te domui isrl̄. ꝛc. in cuius argumētū misit dñs Esaiā ad Ezechiā egrotantē vt illi diceret: dispone domui tue quia morieris tu et non viues.

Quinto queri pōt vtrū sciēs et nō manifestans impedimentū qd̄cunq̄ int̄ ↄtrahētes matrimoniū obliget in iudicio anime. Ad hoc dicēdū q̄ Inno. iij. in ↄcilio generali: vt patet extra de clādes. despon. c. cū inhibitio: penit⁹ ꝓhibet occulta cōiugia q̄ fiūt nō p̄missa denūciatione: p:recipiens vt nullus sacerdos talibus nuptijs interesse p̄sumat: et generalr̄ statuēs vt cū matrimonia ↄtrahēda fuerint in ecclesijs p p̄sbyteros publice ꝓponant̄ cōpetēti termīo p̄finito: vt infra illū q̄ voluerint et valuerint legitimū īpedimētū opponant: et ip̄i p̄sbyteri p se nihilomin⁹ inuestigēt vtrū aliqd̄ īpedimentū obsistat: si autē aliqd̄ rōnabile obiectū fuerit ↄtra copulā ↄtrahendā: tūc expsse ↄtract⁹ int̄dicat̄ donec q̄d fieri debeat sup eo manifestis ↄstiterit documēt̄: et q̄ si parrochial̄ sacerdos tales ↄiunctiōes ꝓhibere ↄtēpserit: vl̄ etiā q̄libz regularis q̄ eis int̄esse p̄sūpserit p triennū ab officio suspēdat̄: grau⁹ puniēd⁹ si culpe q̄lital̄ postulauerit: et his q̄ talr̄ copulari p̄sūpserit etiā in gradu ↄcesso ↄdigna penitētia iniūgat̄: glo. ꝓpē ↄtēptū ecclie: vnde super verbo: qui volūt: dicit glo. q̄ quasi publicum crimen videtur ad quod denunciandū q̄libet admittitur: imo quilibet tenet̄ salutē

denūciare: vt patet extra de cognatiōe spirituali. c. tua nos: vbi subdit: q̄ q̄ ɔtractū in casu ꝓhibito sciuerint debēt illud ecclie denūciare: glo. nota argumētū q̄ denūciatiatio criminū ad oēs spectat τ nō tm̄ ad ꝑlatū: quā denūciationē si ꝑtermittūt mortalit peccāt: ꝑsertim cū a pastorib⁹ ecclia publice in ecclesijs exigunt τ ꝑcipes fiūt oīm maloꝝ q̄ exinde sequunt. Nimirū cū ecclie pastores ħ edictū ꝓmulgātes ꝑcipiunt in virtute obedientie sub pena excommunicatiōis: vt impedimēta scita denuncient: maxime tñ peccāt q̄ sciēter in casu ꝓhibito ɔtrahūt nec manifestāt: cū tñ īpedimētū legitimū agnoscāt nō matrimonia sed cestuosa cōnubia damnabiliter excolētes. Deniq̄ generalit omnes p̄ciū recipientes aut ɔtractus quoscunq̄ faciētes cū aliis de manifestatiōe vel instructiōe debita cuiuslibet artis mechanice sibi vł suis faciēda: nisi talē ɔtractū vł cōpromissū facto cōpleuerint tenent insolidū: dūmodo cōpromissū ex altera ꝑte debitū sortiat effectū. Similit τ doctores quarūcunq̄ facultatū vel artiū tenent debitā ostendere fidelitatē in cōpromissis: sic p̄dicatores veritatis τ aniaꝝ rectores ac coadiutores ī ſmonib⁹: ɔfessionibus τ cōsimilib⁹: quibuscunq̄ tenent manifestare fidelit viā rectā iusticie veritatis τ salutis: nō declinātes ꝑ exceꝑtio: fauore: odio vel alijs affectib⁹ loridinatis quibuscunq̄: neq̄ ad dexterā neq̄ ad sinistrā: alr̄s obligarēt in iudicio anime sūmo iudici de sanguine animaꝝ eoꝝ q̄ talit decepti fuerint: tenent inq̄ ipis deceptis ad restitutionē damni irreconpensabilis: hic dr̄ Sapiē. vj. Iudiciū durissimum in his q̄ ꝑsunt fiet τ potentes potēter tormenta patient: qḋ a nobis auertat christ⁹ iesus qui est bñdict⁹ in scla Amen.

Cui dz fieri restitutio: τ de triplici titulo dominij: scz iusto τ recto: iusto nō recto: τ nec iusto nec recto: Ser. LVII

Non furtuz facies.

n Exo. xx. Tertio ꝑncipalit videndū ē cui debeat fieri restitutio.

A Ad cui⁹ euidētiā dic̄ Sco. in. iiij. di. xv. q̄ restitutio fieri dz dānificato si sit possibile: vt si nouit eū τ habeat ꝑsentē vł habere pōt: aut si mitti pōt sine maiori icōmodo q̄ illō qḋ mittēdū est eēt vtile ei: τ intelligo de dānificato vł ei⁹ heredib⁹ aut ꝓpinquis si mortu⁹ ē vł absēs: q: ꝑsumit lege nature q̄ magis velit restitutionē fieri ꝓpinquis suis. In duob⁹ tñ casib⁹ nec sibi nec suis fieri dz restitutio. Primo si nescit cui vel eo mortuo nesciunt ꝓpinq̄ τ tūc dz pauperibus erogari vice illius: q: cui nō pōt tēporalit subueniri reddi dz spiritualit: qḋ maxime fit tribuendo pauperibus q̄ succedūt loco christi: τ in hoc fit illi restitutio possibilis. Secundo si maiores sumptus fierēt in mittēdo q̄ res restituēda valeat. Si vero non fierent maiores sūptus tūc mitti debēt expensis iniuste detinētis. ar. ff. de op. li. l. opere eni: qḋ tñ sic intelligendū est sane: q̄ si possessor malefidei in aliū locū se trāstulit q̄ vbi vsuras vł maleficiā exercuit: tūc ꝓprijs sumptib⁹ creditori mittere debet f3 Hostiē. Si vero creditor vel eius heres se trāstulit: tūc f̄m Bern. mitti dz sumptibus ipsius debitoris absentis: ꝓbant ħ. ff. de rei ven. l. si res: τ. l. si vero: τ in oībus f̄m Rodoneñ. pensande sūt circūstantie. s. q̄ntitas rei debite: remotio loci: expense q̄ fierent in mittendo: τ pauꝑtas ac diuitie ei⁹ cui fieri debet restitutio: q: tā ꝑua possz eē sūma rei restituēde: τ tā diues cui fiēda est q̄ nullo mō ꝑ re tā modica velle debet p̄ximū grauare: nec oportet q̄ tūc mittat sz recurrēdū est ad arbitriū boni viri: ħ Rodonen. Addit etiā Monald⁹ in summa. q̄ restitutio regulariter faciēda est spoliatis vł eis nō extātib⁹ eoꝝ heredib⁹ si reperiri possunt: qḋ veꝝ est qñ spoliat⁹ fecit testamētū Si vero mādauit in testamēto distribui ꝑ executores q̄cquid ad ipz spectabat de mobilib⁹ τ debitis tūc executoribus eius restitutio faciēda est ꝓ rata τ vxori ꝓ rata ac liberis ei⁹ ꝓ rata si ipa τ liberi habere debeant aliquā ꝑtē in reb⁹ testatoris de iure vł ex dispositiōe testatoris: q̄ si nō curauerit facere testamentū tūc restitutio fieri debet heredi ab intestato: nisi talis testator vł heres priuatus eēt iure rehabēdi rem suā vt in iusto bello aut impiali edicto vł ecclesiastico: puta qr tanq̄ heretic⁹ ɔdēnat⁹ est simpliciter vel vsq̄ ad tēpus dominio rei sue: tūc eni simpliciter τ vsq̄ ad tēpus illō solutio talis rei differri dz: vt extra de here. c. excōmunicamus. §. credētes: τ li. vj. de homi. c. ꝓ humani. Ad maiorē tñ cuidētiā f̄m Bern. de religiōe christiana: duo sūt ħ ꝑncipalit ɔsideranda. s. titul⁹ quē hz

dñs ĩ re sibi vel alteri restituẽda: ⁊ peccatũ
qđ interuenit ĩ ademptiõe rei possesse iniuste.
Quãtũ igif ad primũ triplex titul⁹ distin/
gui põt nã primo qđã ĩ dñio rei titulũ habẽt
iustũ ⁊ rectũ: sicut hñi solet ĩ reb⁹ iuste acq̃/
sitis ab his quibus restitui debent: ⁊ tunc
talis aut est verus dominus aut dispensa/
tor pñcipalis aut heres: si ver⁹ dñs rei tũc
sibi sꝫ restitui dꝫ. xiiij. q. j. c. reintegrãda ⁊ fe
re p totã q̃stionẽ et h̃ vt dictũ est: nisi iusto
bello vł edicto speciali vł ecclesiastico illa
re priuaref. Ex h̃ etiã sequif: q̃ si fur ingre
diendo domũ meã atq̃ psecut⁹ fugit ⁊ pal
liũ suũ dimittit rõne sui delicti pñuaref iure
suo quia ĩ dãnũ alteri⁹ veniebat: et licet h̃
nõ debeã retinere cũ possũ id pauperibus
erogare siue furẽ illũ agnoscã siue non. Si
tñ dñs rei nõ hñet sensũ et auctoritatẽ dispẽ
sandi res suas. sicut amẽs ⁊ pupillus: pdi/
gus ⁊ sic de alijs q̃b⁹ fm leges tutor vł cura
tor dari debꝫ: tunc nõ ẽ eis restitutõ facien/
da sꝫ tutorib⁹ curatorib⁹ aut his quib⁹ in/
cũbit agere curam illorũ. Si ꝑinde dispẽ
sator ẽ pñcipalis sicut sũt dispẽsatores ho/
spitaliũ ecclesiasticoꝝ bonoꝝ seu aliarũ pi/
orũ domorũ ⁊ cõsimiles: tũc talib⁹ eadem
restitui debẽt si adhuc sũt ĩ officio vel eoꝝ
legitimis successorib⁹. Notãdum tñ fm
Tho. sa 2e. q. lxij. et Alex. lomb. de prelat⁹
ecclesie: q̃ ipsi res ecclesie iniuste subripe so/
lẽt trib⁹ modis. Primo qñ rẽ ecclesie ñ sibi
sꝫ alteri deputatã subripiũt: vt si epũs sibi
rem capituli vsurparet: ⁊ tũc certũ ẽ q̃ ca/
pitulo restitui debet eã ponendo ĩ manus
eoꝝ ad quos de iure ꝑtinere videf. Scđo
qñ psona ecclesiastica rẽ ecclesie sue custo/
die deputatã in alteri⁹ dominiũ trãsferret
scꝫ consanguinei: amici: meretricis: histrionis
vł consilium psonaꝝ: qđ si facit ꝓpter fauo/
rẽ seculi aut ꝓpter peccatũ qđ cõmittit seu
ꝓpf carnalitatẽ peccat mortaliter. lxxxvj.
di. c. donare: et vltra h̃ si ꝓpriũ hꝫ equipol
lentẽ rẽ in vtilitatẽ ecclesie restituere debꝫ
⁊ hi q̃ taliter acceperũt ad restitutionẽ ob/
ligãt: tamẽ sine scãdalo et cũ scitu dantis
et h̃ successori vł eı⁹ supiori vt veniat ĩ vti/
litatẽ ecclie: et sic liberaf ipe dans ab obli
gatiõe restituẽdi: q̃ si eã elimosyne ⁊ sustẽ
tationis nature ⁊ hoc ĩ iusta necessitate dis
tribuit: cũ natura sit sustẽtanda non vicia
fouẽda: nõ tenef ad restitutionẽ: dũmodo
ac culpis eoꝝ abstineat. lxxxvj. di. c. nõ sa/
tis. §. pasce. xij. q. ij. et si illi ⁊. c. glosa. Si/
milif ñ obligãf ad restitutionẽ si dederũt

bene meritis ⁊ honestis viris qui iã eccłe
seruitium impenderũt defendẽdo patroci/
niũ pñstando vel elemosynas cõferẽdo. xij.
q. ij. c. quicũq̃ ecclesiasticis. vbi plane de h̃.
Tercio qñ rem ecclesie subripit solo animo
scꝫ dũ incipit animũ habere possidẽdi rem
illã vt suã ⁊ nõ ecclie: ⁊ tũc sufficit depone/
re animũ possidẽdi ⁊ retinẽdi rẽ vt suã. Si
deniq̃ fuerit heres ver⁹ tũc eidẽ bona pre
cedẽtis dñi restitui debẽt: vt ex̃ de resti. spo
li. fere p totũ: q̃ si plures sunt heredes tũc
fm Ray. vnicuiq̃ restitutio faciẽda est fm
ꝓportionẽ sue hereditarie portiõis nisi he
redes essent instituti in aliquo certo puta
incentũ vł in domo vł in agro ⁊ sic de alijs
tũc enĩ nõ debet illis fieri restitutio sꝫ his
q̃bus testator relinquit dispositionẽ bono
rũ suoꝝ. Porro si testator legauit oĩa bo
na sua paupibus seu alijs pijs locis: ⁊ hoc
simplicif vł excepta certa quota: tunc sicut
p virtutẽ testamenti pauperibus vel illis
locis acquirif ius in bonis defuncti: sic eis
dẽ acquisitũ est ius in his que tali legatori
de iure debent: ⁊ ideo in hoc casu talibus
eadẽ restitutio ẽ faciẽda. Secũdo vero pñ/
cipalif qui habẽt in dominio rei titulũ iu/
stum sed nõ rectũ: sicut cõtingit in vsurario
q̃ intantũ sup acquisitã vsurã titulũ verũ
habet: inq̃tũ ei voluntarie volũtate tñ coa/
cta res est exhibita: sed propterea nõ habꝫ
rectũ: q: satisfacere obligaf. Pro q̃ sciẽ/
dũ q̃ si res aliqua dono vel quocunq̃ alio
mõ lucratiuo fuit habita ab vsurario de; q̃
cõstat q̃ q̃cq̃d habet est de vsuris ⁊ q̃ totũ
est necessariũ ad soluẽdũ: tũc distinguẽdũ
est: aut eñ illud ab eodẽ habitũ ẽ qñ poteſ
erat satisfacere: licet post impotens fact⁹ sit
⁊ tunc iste nõ tenetur restituere: q: cũ vsu/
rarius dedit ver⁹ dñs erat ⁊ sine ipa re sa/
tisfacere poterat: ac p hoc recipiẽs non de/
dit illi cãm efficacẽ ad nõ restituẽdum: ⁊ si
post impotẽs fact⁹ est h̃ nõ est ex culpa reci
pientis: at idẽ dicendũ est de dotib⁹ pñstitis
filiabus ⁊ similibus. Si tñ tpe dationis vsu
rari⁹ erat ĩpotẽs ad soluẽdũ: tũc recipiens
tenef ad restitutionẽ quã facere debet vsu
rario: nisi p iudicẽ res essent restitutiõi iã
sẽtẽtialif iudicate. Licꝫ q̃dã dicãt q̃ si res
talis p vsurã habita adhuc extat eadẽ spe/
cie ac numero apđ receptorẽ qđ tũc nõ de/
bet reddi vsurario sed illi a q̃ p vsuras ex/
torsit: cui⁹ opiniõis sũt q̃ tenẽt q̃ in vsura
dominiũ nõ trãsferf: nã ꝓpf triplicẽ rõnẽ
pñma sñia videf verior. Primo rõne volũta.

rij:nā qḋ in vsura recipit̃ vltra sortē nō est simplicit̃ violentū nec p vim factā dño rei nec etiā oīno volūtariū sed ē volūtariū3 mixtū: sic aūt nō est in furto ⁊ rapina: quia ibidē accipit ɔtra volūtatē dñi: ꝑt qḋ iure poll equ⁹ furat⁹ est idē numero restituēdus ad q̄scūqꝫ puenerit man⁹: nō sic est de eqno p vsurā habito: qꝛ sufficit ꝙ fiat p̄eij restitutio. Secūdo rōne mutui qḋ cōcurrit in ɔtractu vsure: hinc sicut in mutuo nō est necesse ꝙ mutuāti reddant̃ eadē numero ꝟ ꝙ reddat̃ equalēs: sic etiā videt̃ eē i ɔtrer scentia que rōne mutui cōtigere solet. Tertio rōe experimēti: qꝛ si is a q̄ p vsurā vsurariꝰ rē habuit eā sibi re acciperet auctoritate ꝓpria tanq̄ fur siue raptor puniret̃: qḋ nō fieret si rei dominiū in vsura nō trāsferetur. Nā si obijcit̃ si vsurario facta fuerit talis restitutio nunq̄ forsitan restitueret eā sed forte dabit alijs ad vsurā: ⁊ sic soluēs damnificabit̃ ⁊ vsurario quedā actio delinq̄ndi dabit̃: sicqꝫ sequit̃ ex hoc duplex malū: ecōtra si facta fuerit eidē restitutio qui soluit vsurā duplex bonū exinde sequit̃: primū qꝛ vsurarius erit ab illa restitutiōe liberatus: secūdū qꝛ is q̄ prius vsurario soluit vsuram erit de tali restitutiōe iustissime recreat⁹. Ad hoc dicēdū ꝙ si q̄s p talē vsurā satisfaceret ei qui illā soluit ⁊ hoc cū cōsciētia ⁊ licētia vsurarij p̄fati vt a tali satisfactione se nosceret liberatum: vtiqꝫ prudent̃ ⁊ charitatiue videret̃ agere p vtroqꝫ: si tñ ꝟ fieret caute tūc in foro iudiciali posset vsurarius ille repetere rē illā in casu quo nō esset soluēdo vl̃ nō potēs ad restituendū vsuras: ⁊ sic bis soluere cogeret̃: ꝑt qḋ vt tale periculū euitet̃ talis restituēs adire debet episcopū q̄ pōt ad satisfaciēdū vsurarios artare vt sic de sua licētia ⁊ obedientia qḋ habet alteri restituat: ⁊ si postea tal restituēs ab vsurario p̄dicto molestaret̃ corā iudice seculari: posset epūs mādare ꝙ iudex secularis de hoc se nullaten⁹ intromittat: qꝛ tā fecit negotiū illud d̄ foro suo: mādās alteri ꝙ illā restitutionē faceret. Nā si q̄rit̃ vtꝝ tal q̄ nō timēs ab vsurario iteru3 cogi talē vsurā creditorib⁹ redderet obligaret̃ ꝟ iteꝝ restituere dicto vsurario. Dicendū ꝙ nō: qꝛ q̄nis eo inuito tñ vtilit̃ causā suā gessit ⁊ etiā sine sui ratihabitiōe vsurari⁹ absolut⁹ ē de illa q̄ntitate vsure: l3 ñ sit absolutus a culpa donec de peccō ɔterat̃. Ceteꝝ q̄ dicta sūt de vsurario quo ad titulū eodē mō sūt itelligēda de quocūqꝫ q̄ ꝟm humana iura rōnabilit̃ edita iustū titulu3 dominij habet in reb⁹ licet nō rectū: verbi gratia. Quidā cui⁹ dom⁹ q̄dā est ꝟ3 rectā rationē q̄ illa molestat̃ in iudicio ab alio q̄ ɔtēdit se ius habere sup illā: tandē verus dñs in ꝓbationib⁹ deficit: ⁊ molestās sententialit̃ in iudicio domū recipit: demū locat̃ eadē dom⁹: tertio qui de hoc veritate3 nouit: tunc ille tertius de pēsione tenet̃ respōdere illi q̄ iusto titulo licet nō recto possidet illā: licet ꝟm rectā ɔscientiā sciat molestātē p̄dictā obligari ad restitutionē tam pensiōis q̄ dom⁹: ⁊ de psilib⁹ idē ē iudiciū: ꝟ ē sētētia Inno. extra de elec. in. c. ꝙ sicut.

Tertio deniqꝫ p̄ncipalit̃ q̄dā i dominio rei nec habēt iustū titulū nec rectū: eo ꝙ in illos nō trāsfert̃ dominiū: sic sūt raptores fures: simoniaci ⁊ ɔsiles q̄ nullo iure iustū dominij titulū nec rectū ɔsequunt̃: ⁊ ideo res a p̄dictis habite nō sūt eis restituēde ꝟ veris illaꝝ dñis q̄ꝝ erāt: excepta simonia de q̄ videbit̃ in ꝟmōe sequēti: vn̄ ꝟm q̄sdā excepta dicta simonia cuicunqꝫ predictoꝝ sc3 furi: raptori vl̃ similibus homo restituerit minime liberatus est: quia ad quascūqꝫ manus: furta vel rapina peruenerint sēper obligant̃ ad restituendū vero domino si nouerint [illegible]: sin autē tunc restituendu3 est furi vel raptori vt ipse restituat: verūtamen si vero domio restituere disponit hoc faciat per personam religiosam aut aliam fidelem suppresso nomine furis vel raptoris: cum fama potior sit q̄ terrena substantia. Ad laudē dei.

Cui debeant restitui ea que sūt cū culpa data vel accepta seu data ⁊ accepta simul: Ser. LVIII

Non furtum facies:

Exo. xx. Viso de ɔsideratiōe triplicis tituli in restitutione debiti facienda. Iam ɔsequendū est scdm: sc3 de ɔsideratiōe peccī quod interuenire pōt i debito restituendo. Pro quo sciendū scdꝫ Alex. de hal. ꝙ res q̄ est restitutiōi subnoxia: ab alio plerūqꝫ turpiter ac male accipitur tripliciter: aut cum culpa accipientis ⁊ non dantis: aut cum culpa dantis ⁊ nō accipientis: aut cu3 culpa vtriusqꝫ: ⁊ hoc notat textus. ff. de cōdic. ob tur. causam. l. j. A

Primo nanqꝫ res restituenda quandoqꝫ suscipitur cum culpa accipiētis ⁊ nō dantis: sic patet in rapina: furto: vsura ⁊c. ⁊ tūc

res restitui debet illi cuius fuit q: nō ami-
sit dominiū suū: vñ. xiiij. q. v. c. nō sane: sb-
dit in fi. Qui vo ꝯtra ius humane socie-
tatis: furtis: rapinis: calūnijs: oppressiōi-
bus aliq̄ abstulerūt: reddēda potius q̄ do-
nāda cēsem⁹. Zachei publicani exemplo:
q̄ scz dixit Lu. xix. Si quē defraudaui red
do quadruplū: ⁊ q: multipharie res accipi
pōt cū culpa ⁊ turpitudie accipiētis respe-
ctu dantis: nec semp teneat accipiēs danti
restituere: ideo ponamus h exēpli grā ca-
sus duos. Primus est de illo q̄ mutuat nū
mos alteri cū pacto q alter ire teneat ad su
um molendinā vel ad fractoriū suū fornuz
aut scolas aut suas emere mercimonias: ⁊
sic de alijs: vel etiā eo pacto solutionē de-
biti expectat ac alias nō mutuaret vl' expe
ctaret: talis em̄ ſm docto. vsurā cōmittit li
cet aliter ex hoc nullū detrimentū habuit:
ratio huius est: iste cōmoduz ex hoc susce-
pit ⁊ vtilitatē que pecunia estimari potest:
habent em̄ predicta ex hoc maiorē ꝯcursuz
creditū ⁊ sequelā que pñt ⁊ debēt estimari
pecunia iudicio boni viri: h sentit Jo. an.
in regula iuris: pctm̄: li. vj. nō tñ debz talis
vsura restitui alteri debitori si nulluz ex h
detrimentū sustinuit. Q: si querit cui er
go debeat restitui. Dicendū q erogari de-
bet pauperib⁹: cui⁹ ratio est: quia qui iuit
ad alterius pistrinā nō sustinuit aliqd de-
trimentū nec ꝯtulit suo creditori aliqd lu-
crū intuitu mutui qd nō antea ꝯtulisset ei-
dē vel alteri eūdo ad pistrinā: ⁊ ideo nō po
test se putare fuisse grauatū ac p ꝯsequens
nihil restat illi restituendū. Mutuās autē
vel solutionē ꝓrogās: aliqd appciabile co
modū rōne mutui ꝯsecut⁹ est: qd tñ retine-
re nō pōt. Hinc in causas pias h ipm dispē
sandū est. Secūdus vero casus ē de vsu-
rario mentali. Pro quo sciēdū q is q̄ mu-
tuū dedit principalit' ꝓpt' lucrum aliqd vl'
do nū licz minime deductū in pactū: nec q̄-
dem explicite nec implicite mētalē vsuram
cōmisit: vt extra de vsur. in. c. cōsuluit: vbi
de hoc casu papa Urban⁹. iij. cōsultus vtz
sit vsura: rñdet q sic: vt ex euāgelio Luce
Manifeste cognoscit' in quo dr: date mutu
um nihil inde sperātes. Hmōi homies pro
intētione lucri quā habēt cū oīs vsura et
supabundantia ꝓhibeat': in lege iudicādi
sunt male agere: ⁊ ad ea que sic sunt acce-
pta restituēda in animarū iudicio efficacit'
inducēdi: h ibi: ꝓpt' qd sic recepta retinere
nō pōt: eo q ꝯtra dñi legē recepit: nec ille q̄
ꝓpt' mutuū alteri dedit rehabere dz: quia
volūtarie qd dedit a se abdicauit: sz paupi
bus est erogādū: vt. xiiij. q. v. c. non sane.
Secundo res restituēda qñqz recipit' cū
culpa ⁊ turpitudine dantis sz nō accipien-
tis: sicut qū qs aliqd intētiōe mala dedit:
q̄uis accipiēs intētiōe bona recepit. Exem
pli grā. Sepe ꝯtingit de furib⁹: raptorib⁹:
oppressorib⁹: vsurarijs ⁊ similib⁹ q ex va-
nitate vl' pompa sclī faciūt elemosynas ꝯ-
stituūt capellas: dotant altaria ⁊ silia de i-
iuste acqsitis certa nō restituēdo certi: tūc
q: datū nō fuit in potestate dātis: q: qd de
dit alienū fuit: vl' in eo dādi potestatē non
habuit: reddēdū est illi q̄ potestatē hz i eo
qd datū est: vt ptz. xiiij. q. v. c. forte cogitat
aliqs ⁊ dicit mihi sūt christiani diuites aua
ri: cupidi: nō habeo pctm̄ si suū illis abstu
lero ⁊ paupibus dedero: vñ em̄ illi nil bo-
ni agunt mercedem habere potero: s hmōi
cogitatio ei diaboli calliditate suggerit':
nā si totū tribuit qd abstulerat: addit poti
us peccatū q minuat: h ibi: ⁊ sūt vba Au-
gus. in omel'. Ratio aūt cur dādo pauperi-
bus addit peccatū est: q: dādo facit se ipo-
tentē ad reddendū: vñ ⁊ dicit'. c. multi sine
peccato putāt esse si alienuz qd inuenerint
nō reddāt: ⁊ dicūt deus dedit mihi cui ha-
beo reddere: discāt hoc peccatum eē simile
rapine si qs inuēta nō reddat: h Hiero. sup
Leuit'. Si tñ datū illd erat qdē in potesta-
te dātis sed dedit ad trahēdū recipientem
ad luxuriā heresim vel aliā cām impiā: tūc
recipiens illud intētione bona ac simplici
pōt datū retinere sibi: lz honesti⁹ ageret q
cognita donādi cā donāti restitueret: pci-
pue tñ si qs aīo puro nihil inde sperās al-
teri sūmā aliquā mutuaret: ac postmoduz
ab eo cui mutuatū ē aīo simplici donū ali-
qd liberalit' oblatū reciperet: tādem cognita
dātis itētiōe corrupta dz acceptuz restitue
re: vt ptz. s. i ſmōe epilogatorio de triplici
vsura. Tertio res restituēda qñqz ē acce-
pta cū culpa ⁊ turpitudie vtriusqz. s. tā dā
tis q̄ recipiētis: ⁊ tūc generalit' tenēdū ē q
nulli ex ipia cā aliqd dāri qd ab eo cui da-
tur licite retineri nō pōt reddi dz qd datū ē
si ei cui dedit dātis ipietas inotescit: cui⁹ rō
ē: q: sua ipietas eū reddit ⁊ oñdit idisposi-
tū ⁊ idignū ad ipz recipiēdū. Cū g recipiēs
vt dictū ē illd retinere licite nō pt: qrit' cui
tale sit retribuēdū. Ad h dicēdū q aut ta-
le datū tribuit' ⁊ accipit' sine iniuria aliena
vl' ecōtra. Si acqrit' sine aliena iniuria tūc

aliquādo est donāti reddendū: aliquādo vero paupibus tribuendū: Exempli grā: ponam⁹ aliquos casus ad maiorē euidentiā: Primo pono ꝙ iudex vel assessor certū habens salariū vendat iustū iudiciū et testis verū testimoniū: ⁊ sic aliquid daꝛ qđ dari nō debet: sicut ostēdit Aug⁹. ad Macedoniū ⁊ habeꝛ. xiiij. q. v. in. c. nō sane. vbi subdiꝛ nō ideo debet iudex vendere iustū iudiciū aut testis verū testimoniū: qꝛ vendit aduocatus iustū patrociniū: ⁊ iurisperitus iustū ꝯsiliū. Illi enī inter vtrāqꝫ ꝑtē ad examen adhibenꝛ: isti ex vna ꝑte ꝯsistūt: quicqđ igiꝛ tales inde recipiūt obligaꝛ restituere: qꝛ rōne sui delicti amittūt ius acqrendi dominiū in tali dato: vt ōndit ibidē Aug. ⁊ extra de vi. ⁊ hone. cle. c. cū ab omni. vbi plane de hoc. Sed cui restituēdū est: dicendū fm Alex. Lomb. ꝙ si dedit illa cū intentione bona: vt scꝫ iudex sibi ius ⁊ eqtatē conseruet: tūc ipsi danti restitui debet: si autē eo aīo vt iudicis affectū corrūpat: tunc licꝫ iudex id nō posset retinere: tñ alter nō pōt repetere: ⁊ ideo distribuendū est paupib⁹: vt pꝫ in dicto. c. nō sane. vel poti⁹ illi tribuendū est in cui⁹ iniuriā datū est: si ex hoc ꝯ eū iniustū iudiciū datū est. Secūdo pono ꝙ qs ab accusatis aut incarcerat⁹ pecuniā recipiat: vt anteqꝫ sentētia ꝯ eos ꝓferaꝛ ꝓ eis intercedat: ⁊ iudex ad īterceddētis ꝓces illos liberat: tūc si tales fuerūt innocētes ⁊ intercessor erat officialis salariatus: tūc nō pōt illā recipe ꝟ debet dantib⁹ restituere. Si vero salariat⁹ nō erat: tūc retinere pōt dūmō nō esset īmoderata summa: ⁊ cū hoc mereꝛ apud deū si fecit motus pietate ꝓceptū illō implēs Prouerb. xxiiij. Erue eos q ducunꝛ ad mortē: si tñ culpabiles erāt et merito cōdemnādi: tūc intercessor receptā pecuniā retinere nō pōt: qꝛ culpabiles iniuste dederūt ⁊ intercessor turpiter accepit vñ paupibus est dispēsanda peccatqꝫ grauiter intercessor iusticiā ꝓpter auariciā impediēs ⁊ quodāmō ꝑsequēs. Tertio pono ꝙ quis accipiat mutuū sub vsuris nō ꝓpꝛ necessitatē sed vt luxurieꝛ vel vt magis cū mercātijs lucreꝛ aut ꝓpter aliā cām malā: vel etiā si ex ꝯscīa vel hūana verecūdia nolentē mutuare sub vsuris: inducat ad mutuandū sub vsuris. Istis oīb⁹ cōcurrētib⁹ vl aliquo eoꝝ tūc lucrū acceptū de mutuo nō dꝫ illi restitui ꝟ paupibus dispēsari: dūmō notū sit mutuū taliꝛ fuisse receptū. Cuius rō est: qꝛ tā mutuū recipiēs ꝙ tribuēs: turpitudinē manifestā opati sunt: ⁊ idō tribuēs lucrum mereꝛ amittere: recipiēs vero mutuū tali mō mereꝛ illud nō sibi reddi: ꝫ hinc in pias causas est distribuendū: ⁊ de similib⁹ idē est iudiciū. Idē quoqꝫ dicendū ē de dante aliqđ alicui vt faciat testimoniū falsum aut vt iniustā cām seu aduocatiōē ꝓ eo dicat: aut iniustū duellū faciat seu locū vel bellū: nil enī hoꝝ vel cōsiliū licite retinere pōt: nisi ꝓpter aliquā cām iustā retineaꝛ: puta ꝓpter ꝓpriā paupertē subleuādā: ⁊ hoc de licētia sui cōfessoris: nec tamē reddendū est danti sicut dictū est: sed paupibus ē erogandū: eo ꝙ cū vtriusqꝫ culpa sit datū sempqꝫ subintelligiꝛ qñ nō sit subsecutus effectus iniusticie in iniuriā alteri⁹.

C Secūdo vero res acqriꝛ nō solū cū dātis ⁊ accipientis culpa sed etiā cū iniuria aliena: ⁊ tūc regulariꝛ tenendū est ꝙ quicqđ in iniuriā vel damnū alteri⁹ daꝛ eidē iniuriā passo restitui dꝫ tñ diuersimode. Ad cuius euidentiā sciendū: ꝙ aliqđ dari pōt tripliciter cū alterius iniuria. Primo nāqꝫ dari pōt cū iniuria vni⁹ vtputa cū vxor alicui⁹ adulteriū cōmittit ꝓpter pecuniā vel alia dona: ⁊ tūc mulier illa secrete restituere dꝫ eandē pecuniā vel dona viro suo. Nimirū cum etiam dotē ex hoc perdat que fm iura viro est applicanda: vt patet extra de dote post diuortium restituenda. c. plerūqꝫ. vbi diciꝛ: Si mulier ob causam fornicatiōis iudicio ecclesie aut ꝓpria volūtate a viro recesserit nec recōciliata postea sit eidem: dotem vl dotalictū repetere nō valebit. Porro si mulier aliqua soluta sciēter pecuniā ꝓ adulterio recipit ab alterius marito: tunc talis pecunia restitui debet vxori in cuius iniuriā data est. Si inquā tam vir ꝙ mulier astricti matrimonio ꝓpter pecuniam in adulteriū cadūt: qui pecuniā recipit obligaꝛ satisfacere ꝑ restitutionē ꝓprio cōpari qui plus iniuriaꝛ compari suo ꝙ alieno licꝫ in hoc vterqꝫ iniuriā patiaꝛ. Si deniqꝫ qs hominē occiderit ꝓ pecunia debet illā heredib⁹ interfecti restituere. Secūdo proinde pōt recipi cū iniuria pluriū: vt exempli grā: ponam⁹ casus. Et pmo de officiali cōitatis vel alicui⁹ dñi cui si certū salariū ꝓ admīstratiōe sui officij statuaꝛ: ⁊ nihilomin⁹ cōtra statuta dñi sui seu cōitatis aliq̄ recipit: tūc ipsi dño vel cōitati restituere debet: eo ꝙ in eius iniuriā talis pecunia recepta est: vtputa si dñs vel cōmunitas emat totū frumentū terre: statuēs ꝑsonas q ipm

frumentū vendāt certo pcio et non plus: et vendētibus salariū sufficiēs cōstituens: si tūc ptra statutū augēt preciū hoc retinere nō possunt: sed ipsi domino vel cōmunitati restituendū est: qr rei vendite domin⁹ erat et p ɔsequēs ei lucrū et damnū puenire debet: si tñ tales vendētes aliquid reciperēt cōtra iusticiā vel vltra iustū pciū: tūc emētibus esset reddendū: secus tñ esset si tm̄ limitaret q nō min⁹ daret. Exempli gratia: trado librū vel vestē ad vendendū p decē libris: alter vero vendit pro. xij. datq mihi decem libras: p se vero reliquas tenet. Hoc enī facere pōt si simpliciter volebā decē recipere et nō plus: nec vendēs erat a me salariatus. Ratio aūt diuersitatis est: qr vendens frumentū est merus nūcius habēs a dño limitatū mandatū nō vendendi plus vel minus et hoc cōiter iurat: venditor aūt iste mādatū habet nō vendendi minus vt rem q̄si p vendita habet: ppterea in toto intentionē meā implet dans rem p precio a me statuto: s nō habet mādatū q nō accipiat plus si habere pōt: secus tñ si pmisso salario intēderim illud accipe quicquid a re vendita posset hr̄e. Secūdo pono casū q aliq̄ auaricia ducti p fraudē: aliū inducant q monasteriū intret: tūc licz ei⁹ bona in iniuriā monasterij sint accepta: tamē q̄a in hoc defraudant q̄ post illū erant potiores: ideo eisdem reddi debent: vt pz expsse xx. q. iij. c. cōstituit. et de silib⁹ eadē prudēs lector syllogisare pōt. Tertio deniq res acq̄ri pōt cū iniuria ecclīe tm̄ et non alteri⁹: vt cū q̄s pcurat simoniace bñficiū aliqd: hoc enī fit i iniuriā ecclesie et derogationē: et sic eidem restituēda est: vt plane patet ex de simo. c. de h aūt. Si vero pecunia data est p ingressu monasterij: dansq velit i meli⁹ vitā mutare. s. eundo ad aliā religionē vel monasteriū vite sanctioris: si nō potest sine auxilio pecunie vel alteri⁹ rei date hoc implere: eidem restitui debet q̄ simoniace dedit vt aliud monasteriū intrare possit: vt q̄ habet onus habeat et emolimentū: vt patz extra de simonia. c. veniēs. si tñ talis in seculo remanere vellet: sibi restitui non deberet: sed in pias causas extra monasteriū illud est dispensandū: sed de hoc latius superius dictū est in sermone. vj. de simonia. Deniq de his qui accedūt ciuitates infideliū tpe guerre vel treuge cū mercib⁹ phibitis: satis patet in quadā extrauagāti Nicolai pape. iiij. que incipit: olim. Et in noua ta sunt eadē in extrauagāti Bonifacij pape: que incipit: cōtra illos. sicr et Clemens v. in sua: que incipit: multa. in quib⁹ extrauagan. pter alias penas diuersas inflictas indicit q ab excōicatiōe nō possunt absolui nisi tantū de bonis pprijs in subsidium terre sancte dederint quātū ad ptes infideliū miserūt: a solo quoq summo pontifice pterq̄ in mortis articulo absolui possunt: vide de hoc aliquid breuiter annotatū in sūma Pisani in vbo: saracenus. Ad lau.

Quid restitui debeat et de debito iniuste acquisito vel detento ac de mltiplici turpi lucro: Ser. LIX

Non furtum facies: Exo. xx. Quarto pncipaliter videndum est quid restitui debeat. Pro quo sciendū q fm Sco. in. iiij. di. xv. nō solū tenet q̄s ad restituendā rem ablatā et etiā vsum rei: sed insup oīe interesse et fructū de re pceptū: si saltem est res ex se fructifera: nō tñ fructū q̄ ex industria vtentis illa re puenire solet. Ex quo sequit q lucrū acq̄situz ex pecunia fenebri p iustas mercātias nō tenet fenerator reddere: alioquin is q̄ tale lucrū pcipet iuste possz esse vsurari⁹ de sua pecunia fructū ex alteri⁹ industria puenientē recipiēdo. Et idē dicendū est de his q̄ sunt acq̄sita p maleficiū vel q̄si et de silib⁹. Pro quo sciēdū: q quedā sunt q̄ habēt vsufructū: cuiusmodi sūt res quaz vsus nō est eaz cōsumptio vel destructio: vt domus agri et silia. Si quis g̃ talē rem p vsurā extorserit: tunc non solū tenet ad restituendū ipam rem: sed etiā fructus pceptos: deductis tñ laborib⁹ et expensis rōnabilibus. Ratio est: qr tales fruct⁹ sunt fructus rerū quaz alius est dñs. Quedaz vero sunt res q̄ nō habent vsumfructū pncipaliter sicut pecunia: qr lucrū de pecunia puenies nō est fruct⁹ pecunie sed humane industrie et laboris. Hinc ille q̄ est dñs sue industrie et laboris lucrū qd ex mercatiōe iusta acquisiuit de pecunia p vsurā extorta restituere nō tenet: ex quo tñ pecuniā alterius pter ipi⁹ volūtatē absolutā detinuit: si alter cui restitutio faciēda est ex hoc aliqd damnū incurrit: hoc sibi tenet refundere cū restitutiōe vsure vel maleficij et hoc i integrū: nō tñ tenet restituere lucrū omne qd alter sperabat ex eadē pecunia se cōseq̄ qr pecunia de sui natura nō hz gtē sic mul- A

te res alie: ꝫ de h̃ faciet ad arbitriũ probi ꝛ expti viri ſm diuerſas circũſtantias cõcurrentes. Hoc idẽ ſentit Tho. ſcḋa 2e. q. lxij.

Ad maiorẽ tñ euidentiã ſciendũ: ꝙ triplex inueniť debitũ ad cuiꝰ obligatõez ꝗs obligať. Primũ dici põt iniuſtũ: eo ꝙ iniuſte eſt habitũ ſiue detentũ: pro quo talis regula dari põt. Omne alienũ qḋ alteri de iure debeť ſiue licite ſiue illicite ſit habitũ reſtitui debet. Ex qua regla trahiť ꝙ quadruplex alienũ reſtitui debet. Primo oĩe alienũ licite acq̃ſitũ ſed nõ detentũ: vt ſũt oĩa mutua: ꝛ cõtracta debita iuſte ꝓmiſſa depoſita ꝛ ſilia. Secũdo oĩe alienũ nõ licite acquiſitũ cuiuſmodi ſũt vſure: furta: rapine reſtituere teneť: non tñ teneť ad plus reſtituẽdũ ſm Alex. Lomb. Tho. ꝛ Ray. etiã ſi talis iniuſte detẽtor ex tali re negociatus fuiſſ3: aut ꝑdia emiſſet ꝛ fructꝰ ꝑcepiſſet: ꝛ h̃ maxie ꝓpter tria. Primo: qꝛ tale lucrũ nõ eſt fructꝰ pecunie ſed hũane induſtrie actus ac poſſeſſio ſic empta eſt emẽtis nõ eius a quo fuit accepta pecunia ꝑ vſurã vel maleficiũ: licz ſit illi debite obligata. Secũdo: qꝛ cũ ius pecunie ꝑ vſuras extorte vel poſſeſſiões inde empte ſemp de iure currat ad ꝑiculũ vſurarij ꝛ inamiſſibile ſit ei q̃ vſurã ſoluit: hinc eſt ꝙ totũ lucrum ex tali capitali inamiſſibili ꝓcedens ei cui ſublata fuit pecunia mõ vſurario proueniret. Tertio: qꝛ ſi talis vſurariꝰ cũ eadẽ pecunia nihil lucratus fuiſſet nõ teneret̃ niſi ad id qḋ ex vſuris ad eũ ꝑuenit: verũ eſt tñ ꝙ ſi res vſuraria fuerit ex ſe fructifera: tũc fructus ille cederet illi q̃ ſoluit vſurã. Similiť ſi vſurã ſoluẽs ex hoc damnũ paſſus eſſet: qḋ tñ damnũ ſm Alex. Lomb. dupliciter euenire põt. Primo ꝑ ſe ꝛ directe: vt qñ ꝓpter pecuniã ꝑ vſurã ſublatã damnũ paſſus eſt: qꝛ ex ea ſibi neceſſaria volebat emere ꝓ ſuſtẽtatiõe nature: vel debita ſiue empta ſoluere: qḋ qꝛ nõ potuit neceſſario poſſeſſiones vendidit: aut aliam pecuniã ſub vſuris accepit vel domũ ſuã viliꝰ vẽdidit: aut aliã cõduxit: ꝛ ſic de alijs: ꝛ tũc vſurarius indiſtincte totũ damnũ teneť reſtituere. cõcor. in h̃ Tho. Rich. Sco. ꝛ Ray. Rõ huiꝰ eſt: qꝛ damni illiꝰ cãm efficacẽ dedit. Secũdo ꝑ accidẽs ꝛ indirecte: vt qꝛ nõ eſt ꝯſecutꝰ lucrũ qḋ ex pecunia intẽdebat vel ꝯſequi potuiſſet: ſed tale damnũ reſtituere non teneť niſi eo mõ q̃ tactũ eſt ſ. Tertio ꝑncipaliť reſtitui dz oĩe licite acq̃ſitũ licz nõ detentũ qḋ alteri debeť: cuiuſmodi ſũt res date ĩ vltima volũtate ad diſpenſandũ ꝑaupibus: vl̃ recõmẽdate ad ꝯſeruãdũ ad qſcũqꝫ pias cauſas. Itẽ inſtrumẽta vl̃ chartę ſcribaꝝ: aut teſtamẽta alioꝝ ac libri mercatoꝝ ꝛ ſilia: ſic etiã reſtitui debent decime tributa vel exactiões debite ꝛ honeſte: iuxᵃ illud Matth. xxij. Reddite q̃ ſunt ceſaris ceſari: ꝛ q̃ ſunt dei deo. Silr̃ ꝛ Paulus ad Roma. xiij. Reddite oĩbꝰ debita: cui tributũ tributũ: cui vectigal vectigal. ꝛ ſeq̃ť: Nemini quicq̃ꝫ debeať niſi vt ꝛc. Quarto reſtitui debet oĩe nõ licite acquiſitũ qḋ alteri debeť: ſicẽ ſunt bona q̃ ſuccedũt alijs de vſuris: furtis: rapinis: ſimonijs ꝛ ſic de alijs: qꝛ licz talia nõ ſint ꝑ eos illicite acq̃ſita ꝛ impie: tñ qꝛ ad eos iniuſte res ille ꝑuenerũt: quodãmõ plus q̃ꝫ hi q̃ mala illa acq̃ſierũt reſtituere obligant̃: cũ bona illa ad eos trãſire videant̃ cũ onere pctõꝝ ſuoꝝ ꝛ ſepe cum obligatiõe diuerſarũ ꝓmiſſionũ. Querũt tñ Io. an. ꝛ Hoſti. necnõ ꝛ alij plures: ex̃ de vſur. in. c. tua nos. vtrũ heredes tales reſtituere teneant̃ ex ꝑſona illoꝝ q̃bꝰ ſuccedunt: an ex ꝑſona ꝓpria: ꝛ rñdent ꝙ ſi tales in extremis penitẽtes ꝛ abſoluti deceſſerũt: reſtituere debẽt ex ꝑſona illoꝝ: ſi xͦo ſecus tũc ex illa ꝓpria reſtituere debẽt: ꝛ hoc de eo tm̃ qḋ ad eos ꝑuenit: nã vt dicẽ ibidẽ glo. teneňt filij ꝓ parẽtibꝰ: ꝓ hereditaria portiõe. Similiť ꝛ illi ad quos bona vſurarioꝝ ꝑuenerũt: vt dr̃ ĩ textu. Secũdũ xͦo debitũ qḋ reſtitui debet dici poteſt turpe lucrũ. Pro quo ſciendũ: ꝙ turpe lucrũ multiplex eſt. Nã ꝑmo diciť turpe lucrũ oĩs ludus alee: id eſt qui innitiť fortune: vnde qualiť oĩs talis ludus ẽ ꝓhibitꝰ ſm leges: ꝛ quõ obligat ad reſtitutionẽ dictũ eſt ſupra. Secũdo turpe lucrũ diciť qḋ acq̃riť ꝑ ea q̃ puniunť a ciuili iure ſola pena infamie: ſic ſunt hiſtrionatus: exercitiũ illoꝝ qui pugnãt in arena ſiue in duello ac meretriciũ lenociniũ ſolutarum ꝑſonaꝝ: et taliť acquiſita retineri poſſunt in vſum acquirentiũ: excepto qḋ dictũ ẽ ſupra de meretricio ꝛ lenocinio. In aliquibus caſibus tamẽ cõſulendũ eſt ꝑdictis ꝙ ſi talibus lucris ſupeſſe poſſũt vt eadẽ diſpẽſent ĩ pias cauſas. Tertio turpe lucrũ dici põt quod acquiriť in torneamentis: eo ꝙ ludus ille ꝓhibitus ẽ: vt extra eo. ti. ꝑ totũ: ꝛ de hoc idem eſt iudiciũ: qꝛ mãmona iniq̃tatis eſt. Quarto turpe lucꝝ dici põt vſura mẽtalis de qua etiã dictũ ẽ ſupra. Quito turpe lucrũ vocari põt oĩs illicita mercãtia: ſiue ex

intentione vtpote ꝓpter cupiditatē: q̄ꝛ ſm Aluarū vendere charius q̄ȝ emaẗ cupiditatis cā diciẗ turpe lucrum: hoc etiā plane patet. xiiij. q. iiij. c. quicūq̄ȝ tpe meſſis: ſiue etiā ex ꝑſona: q̄ꝛ clericis ē interdicta: vt ex̄ ne cle. vel mona. c. j. et in clem̄. de vi. ⁊ ho. clericoꝝ. c. dioceſanus. lxxxviij. diſt. negociatorē: ſiue ex tpe q̄ꝛ ſm quoſdā turpe lucrū ē q̄ñ fit tpe interdicti ⁊ feriato: extra d̄ fer̄. c. j. ⁊ fi. ſiue etiā ex loco: q̄ꝛ ſm quoſdaȝ mercari ⁊ lucrari in ſacris locis ē turpe lucrū: vt. lxxxviij. diſ. c. ejiciēs: q̄ð capitulū aliq̄ text⁹ habēt. Itē facere vel vendere fucamēta ⁊ ſilia quib⁹ vane mulieres iniuſte ſe ornāt. ⁊ etiā quecūq̄ȝ alia ꝓhibita ꝑ legē diuinam vel humanā: aut ꝑ iniuſta ſtatuta ciuitatū. Et generaliẗ lucrū acquiſitū ī caſibus nō cōceſſis: ſicut lucrū aduocatiōis vel medicine ⁊ ſimiliū in caſib⁹ nō cōceſſis vt ex̄ de poſtulan. ꝑ totū. Tale ergo lucrū omniū p̄dictoꝝ ſm quoſdaȝ eſt paupibus diſpenſandū: licȝ de rigore iuris ad h̄ non teneanẗ: q̄ð tamen maxime tenendū eſt q̄ñ tali lucro ſupeſſe cōmode poſſūt: q̄ꝛ mammona iniq̄tatis eſt. Preterea de his q̄ lucraẗ aliq̄s in emptiōibus venditiōibus ac alijs cōtractibus ꝑ mendacia ꝑiuria circūuentiones falſas cōmixtiōes ⁊ ſilia generaliẗ q̄ri pōt: vtrū q̄ð cōiter in cōtractib⁹ aliquid diminuit vel excedit iuſtū p̄ciū ſit illi⁹ ſm deū a q̄ fuit illicite acq̄ſituȝ aut reſtitui ſit neceſſariū. Ad hoc dicendū ſm Geral. obdoñ. ⁊ alios doctores: q̄ nō omīs exceſſus ſeu diminutio iuſti p̄cij eſt illi⁹ a quo ē habit⁹ ⁊ acceptus: nec vendicari pōt a dante: q̄ꝛ nō aufert ius adinuicē cōtrahēdi. xiiij. q. v. c. non ſane. ⁊ hoc quadruplici rōne ꝓbari pōt. Primo rōne pacis ⁊ ſalutē: q̄ð enī ex cōſenſu ac cōmuni ſtatuto ac ꝓ vtilitate cōi oīm procedit: ex ip̄o robur ⁊ equitatem obtinet cōmunis iuris: ſed cōis cōſenſus ac recta ratio diſcretaq̄ȝ cōſuetudo vult: q̄ nō oīs exceſſus in talib⁹ reſtitui ſit neceſſariū: tū q̄ꝛ ſic expedit paci tempali: nā alīs infinite querimonie ⁊ litigia ex huiuſmodi oꝛireneẗ: tū etiā ſaluti ſp̄uali oīm: q̄ꝛ cū difficillimū ſit ab hmōi exceſſib⁹ contractuū ſe totaliẗ depurare: ⁊ maxime ī hominib⁹ imꝑfectis lucris inhiātib⁹ ex quib⁹ ⁊ in q̄b⁹ maior ꝑs hominū conſiſtit ꝑiculoſiſſimū omniū eſſȝ ſi nihil hmōi exceſſuum ſibi vendicare ⁊ retinere liceret. Hinc dicit Sco. in. iiij. diſt. xv. q̄ equalitas cōmutationū ⁊ contractuū non cōſiſtit in indiuiſibili medio: ſed in illo medio q̄ð cōmutatiua iuſticia reſpicit magna eſt latitudo: ⁊ inter illam latitudinē nō attingendo punctū indiuiſibilē equiualētie rei ⁊ rei in quocūq̄ȝ gradu citra extrema fiat iuſte fit: quia quo ad hoc cōmutantes ⁊ cōtrahētes indiuiſibile mediū attingere q̄ſi impoſſibibile eſſet que latitudo medij patere pōt p̄mo ex lege poſitiua que ꝯtractū reſcindit q̄ñ ꝯtrahēs decipiẗ vltra medietatē iuſti p̄cij: nihilominus tñ infra illud ſi ex aliquo appareat iniuſticia ſm ꝯſcientiā reſtitutio correſpondens fieri debet. Secūdo ex conſuetudine approbata ex qua relinquiẗ q̄ñq̄ȝ ip̄is commutantibus vt penſata mutua neceſſitate: reputāt ſibi dare mutuo equalēs hincinde ⁊ accipere: durū eſt enī inter homīes ꝯtractus eſſe in quib⁹ ꝯtrahētes nō intendant aliquid de illa indiuiſibili iuſticia remittere ſibi mutuo vt ꝓ tanto omnē cōtractū aliqua donatio cōcomiteẗ: hec Sco. Secūdo rōne diuine cōdeſcēſionis: ꝓuidentia nāq̄ȝ dei poſt lapſum ꝓthopar̄etis in plurib⁹ humane infirmitati cōdeſcēdit: nec exigit ab ea quicq̄d eſt ꝑfecte ac rectiſſime equitatis vñ recta ratio docet: q̄ aliter regendus eſt ac ducēdus infirm⁹ ac aliter ſanus: ⁊ ex h̄ eſt q̄ deus in homīe lapſo nō imputat om̄e vitiū ad mortale peccatū: cū tamē ſm Bonauen. in. ij. diſt. xxj. et ſm alios doctores cōiter. Adā in ſtatu innocētie peccare non poterat niſi mortaliter: tamē ꝓpter ꝑfectionē ſtatus ⁊ regulā rectitudinis in q̄ poſitus erat: a qua etiā cū nullū haberet impellens exire nō poterat: niſi diuinā iuſticiam cōtemnēdo ſuā innocentiā ſedādo ⁊ naturam ſuā corrūpendo: que oīa faciūt p̄mā culpā adeo nō venialem ſed mortalē fuiſſe: nec aliter eſſe potuiſſe. Nūc autem veniale peccatū eſt ꝓpter impulſionē ⁊ ꝓnitatē quā homo habet ad illud: ſed p̄mus homo nullū habuit impulſuȝ: quia in eo nullus erat motus brutalis ſed ſm deliberationē: peccatū autē cōmiſſum cum deliberatiōe rationis vbi nulla eſt ꝓnitas: nō poteſt eſſe niſi mortale. Sed ad cepta redeamus: cōſtat autē ex diuina ſcriptura: q̄ rapina ac furtū ac oīs deliberata vſurpatio rei aliene inulto domino ē mortalis culpa: ergo exceſſus in huiuſmodi p̄cijs nō eſt ſemꝑ rapina furtum vel vſurpatio rei aliene. Tertio rōne mutue cōcordatiōis: quia ꝓpria forma ⁊ rō cōmutatiui ꝯtractus: ex vtriuſq̄ȝ ꝑtis libero ac pleno cōſenſu inchoatur ⁊ rectificaẗ:

lis q emptor sibi vult plus rem emptam ꝙ
p̄ciū eius: ꝛ ecōtra venditor p̄cium: vterqꝫ
etiā ex pleno consensu intēdit alienare a se
ꝓpriū dominiū rei sue: id est in alterū tota/
liter trāsferēdo: ꝛ si ī aliquo defraudaꝛ ci/
tra tā excessum enormē lege diuina vel hu/
mana ꝓhibitā: vult tñ nihilominꝰ ꝯtractū
esse firmū: ꝛ sicͭ totū absqꝫ p̄cio donare po/
tuit: sic pro minori precio vendere potuit.
Quarto rōne hūane estimatiōis q̄ quidē
incerta ē ad mere iusta p̄cia p̄taxāda: ac ad
p̄cise discernendū excessus ꝛ defectus iusti
p̄cij: ꝓpter hoc licꝫ in aliquo p̄ciū minuaꝛ
vel excedat: nulli tñ ꝓprio vel cōmuni iudi
cio cēseri debet ꝓ enormi excessu: nisi respe
ctu iudicij nr̄i recederet a moderātia iusti
p̄cij sub cōpetēti latitudine mēsurādi. Sed
obijciat aliq̄s: q quicq̄d in ꝯtractibꝰ ē illi/
citū ꝛ peccatū iure diuinū esse videt: ꝛ sic
nullū robur ab eo obtinere mereꝛ: imo po
tiꝰ oppositū: ꝓpter qđ nullꝰ illicitꝰ excessus
p̄cij pōt a iure diuino acq̄ri peccāti in illo.
Ad hoc dicendū fm Bern̄. in tractatu de
restitutiōe: q in hmōi cōtractibus p̄cipue
duo sunt cōsiderāda ꝛ attēdenda. Primū
ē intrinseca affectio ꝓ quāto vult scienter in
ꝓximū aliquā inequalitatē: vt. s. in hmōi
cōtractibꝰ meliorē ptē habeat q̄ ꝓximꝰ: et
ꝓ tanto aliq̄d habet de iniusticia: q̄ si non
est mortalis sufficit aut p ꝯtritionē aut per
penitētialem satisfactionē aut p purgatorij
ignē sicut ꝛ cetera venialia expiari. Secū/
dū est extrinseca actio mercantie: q̄ licꝫ fm
veridicā estimationē p̄cij sui contineat ali/
quātulū inequalitatē: in respectu tñ ad cōe
statutū ꝛ ad cōdescēsiuā dei legē ꝛ ad libe/
rū cōsensum ꝯtrahentiū: nō habet inequa/
litatē sed potiꝰ benignā ꝛ cōcessiuā equi/
tatē: et iđo q̄tū ad hoc tā diuino ꝙ hūano
iure: robur optinet firmitatis: alš enī ois
hmōi illicitꝰ excessus p̄cij esset in acq̄rētibꝰ
culpa mortalis: q: esset vsurpatio rei alie/
ne inquātū aliene: teneret etiā q̄libet om/
nē talē excessum restituere: ꝛ sic oēs q̄ hic
nō restituerēt dānarenꝛ: qđ esset durissimū
ac p̄sumptuosū affirmare: licꝫ ꝓpter perfecti/
tatē affectꝰ inclinati ad talia: ac ꝓꝑ perfecti/
tatē taliū cōmutationū securius ac iustius
esset: omnē talē excessum scienter perpetratū
si alicuiꝰ quātitatis appc̄iabilis esset resti/
tuere defraudatis: aut ꝓ aīabꝰ illorū pau/
peribus erogare si parui valoris esset: q: in
hoc plus ꝓficeret fraudato nisi ꝛ ipe graui
inopia laboraret. Verūtamē qđ falsis men

suris regulis vel ponderibus iniuste acq̄/
situm ē restitui debet: si fuerit alicuiꝰ quā/
titatis appreciabilis: aut si parui valoris
paupibus erogari. Ad laudē dei.

Quid restitui debet rōne erro/
ris cōdemnatiōis incertitudinis ꝛ
donationis: ac ꝑ quem fieri debet
incertorꝫ restitutio: Sermo LX

n On furtum facies:
Exod. xx. Habito in sermone p̄ce
denti de duobꝰ generibꝰ debito/
rū ad restitutionē obligantiū. Iā ꝓsequē/
dum est de tertio genere debitorū: qđ dici
pōt lucrū illicitū seu alienū: ad qđ restitu/
endū obligaꝛ q̄s quadruplici rōne. Pri/ A
mo rōne erroris ꝓ q̄ talis regula dari pōt:
Omē acq̄situ a dante ꝑ errorem ꝑsone eni
daꝛ restitui debet. Pro quo sciendū q tri/
plex ē error ad restitutionē obligās. Pri/
mus ē error ꝑsone cū. s. dat vni credēs da/
re alteri: tūc eñ restituendū est danti vel ei
ad quē dantis intētio ferebaꝛ: sicut sepe cō
tingit ī improbis q̄stōibꝰ de quibꝰ vide ſ.
Secūdus ē error fortune: vt q: credit dare
pauperi sed diues ē cui daꝛ: tūc etiā nō trās/
ferꝛ dominiū in recipiente fm Sco. in. iiij.
q: nō est ibidē in dante volūtariū ꝓpter cō
ditionis ignorantiā quā respicit in dando
vt patet supra: vbi agiꝛ de q̄stōibꝰ. Tertiꝰ
est cōditionis apposite: vt q: credit cū mis/
sam celebraturū vel tricēnariū facturꝫ ꝛ nō
facit: tūc eñ si receptori cōstat de p̄cisa intē
tione dantis: q scꝫ aliter nullo modo de/
disset: fm quosdā obligaꝛ ad restituendū
vel ad supplendū ꝑ se vel ꝑ aliū fm dantis
intentionē. Ratio huiꝰ est: quia cum res in
istum nō transeat nisi eo modo quo dans
intendit transferre: si cōditio nō est: in ipsuꝫ
res transferri nō pōt. Alij vo dicunt q ex
quo illi ꝑsone simpliciter dat ꝛ dare inten/
dit: q̄uis nō subsit cā ꝓpter quā dare inten
dit: nihilominꝰ donatio manet: nisi causa
illa nō solū esset cā motiua vel finalis: sed
etiā conditio dandi: vt sit sensus: do tibi si
tu es bonus vel si facis hoc: aliter nō: hoc
ꝓbant ꝑ simile: vt si quis dat alteri centuꝫ
libras: quia credit ipsuꝫ amicū suū ꝛ tamē
non est: tūc non teneꝛ restituere nisi dans
adderet cōditionē: scꝫ do tibi si tu es ami/
cus meus: et illius opinionis fuit Geral.
odonis. Sed p̄mi dicunt hoc nō esse simile:

q: in p̄mo casu dans intendebat dare deo & cultui eius potius q̄ homi: p hoc intendens procurare bona spūalia a quib' iniuste fraudat. Hinc fm Inno. & Hosti. Hypocrita qui multa sub nomīe virt boni q̄siuit obligat restituere: q: p fraudē adeptus est vel saltem paupibus distribuere. Secūdo obligat ad restitutionē rōne cōdemnationis: q: sic fur & cōsimiles nō tm̄ tenent restituere ablatū: sed etiā cōdemnationē ex illo debitā. Pro quo talis regula dari potest. Omnis pena a iudice iuste sentētiata: sub debito restitutiōis est solueda: ex qua cōcludit ecōtrario q nō est soluēda qn̄ nō est sentētiata: nec anteq̄ est sentētiata: nisi ex causa aliqua deberet: aut nisi iure simpliciter esset statutū eam solui licz nō esset sentētiata: nā cōiter pene iuris positiui nō intelligunt esse simplicit inflicte: sed solū ordinate: vt p iudices ordine iudiciario infligant: als q̄libet homicida quātūcunq̄ occultus mortalit peccaret nō restituendo curie oīa sua: & nō offerendo se iudici ad suppliciū qđ homicide leges statuunt. Et fm Ray. in hoc casu pena vnius non liberat aliū: vt patet. xij. q. ij. cum deuotissimā.

A Ad maiorē tamē euidentiā ponunt casus de homicida: in quo primo contingere potest q facto homicidio nō capiat nec etiā bona sua: & tūc talis licite fugere pōt: & bona sua alibi asportare ac alienare q̄diu cōtra eum & bona sua nō fuerit sentētia data. Secūdo vo cōtingere pōt: q ipse capiat lz nōdum ɔtra eū sentētia data sit: & tūc dicit Anthoni' de butrio: q si peccatū ei' nō est occultū nō peccat fugiēdo: q: nulli dicendū est q se pdat. Si vo manifestū est: tūc mortalit peccat fugiendo: p hoc facit glo. dist. j. in. c. ius gentiuz. q̄ dicit illū peccare captiuū qui fugit a dn̄o suo si bellū est iustū: porro licz fugiēdo peccet: se tm̄ restituere nō obligat: q: cōtra eum nōdum sententia lata est. ff. de dona. l. post cōtractū: et. l. donatiōes. §. vltio. Tertio deniq̄ cōtingere pōt q nō solū capiat sed etiā cōtra eum iuridice & ɔtra oīa bona sua data est: & tūc nec se defendere nec fugere pōt nec etiā bona sua a manib' iudicantis alienare: qđ si fecerit: oīa bona sua restituere obligat: et alij silr q̄ eadē auferrēt. Hinc apls ad Ro. xiij. ait: Qui potestati resistit dei ordinationi resistit & sibiipsi damnatiōez acq̄rit: nec etiā post sentētiā mortis in eū iuridice datam pōt mortē inferenti resistere: quia licz

hō naturalit inclinet ad resistendū inferētibus ei mortē: tn̄ q: data est illi ratio vt ea ad que natura inclinat non passim sed fm ordinē ratiōis executiōi demādet: propterea nō oīs defensio sui est licita sed q̄ fit cū debito moderamine rōnis: & hoc sentit Bal. de perusio: īmo quidā credūt q si iuste cōdemnat' ad mortē fugit: seipm̄ in man' iudicis tradere tenet: Pro hoc facit glo. in c. pastoralis in clemē. de sen. & re iudi. sup verbo: p violentiā: vbi etiā cōcordāt multi doctores cū glo. q̄ dicit q si captiuus ad penā vel piculū mortis relaxet: p̄stito iuramento de redeundo ad carcerem: tunc si mors eius est iniuriosa nō tenet redire: q: iuramentū est ɔtra legē nature: vt pz. xxij. q. iiij. §. vltimo. v. quisq̄s. & de hoc plenius patet supra: vbi agit d' piurio. Si vo mors eius nō esset iniuriosa: tūc redire tenet propter iuramentū: eadē enī ratiōe cogere videt sentētia iuste lata sicut licitū iuramentū: si tn̄ nō iurasset nec voto se cōstrinxisset: tūc fm Pan. si aufugeret animo penitēdi non peccaret nec redire tenet: durū enī videt fm eundem determiare q hō se debet vltroneus offerre morti etiā iuste inflicte: qn̄ pōt aliter saluari & penitere: secus tamē est si nō intēdit se emēdare: vel si cōscia dictante de se emendā nō sperat: licz, ponat: tūc enī aufugiēdo mortalit peccat: & ad redeundū obligatus est: q: magis eligere tenet iuste mori q̄ iniuste viuere: vñ & se redimēdo p pecuniā & sic iudicē corrūpendo mortalit peccat: & quicūq̄ iudex pcurator aduocat' vel alius p̄cibus muneribus cautelis vel alijs maleficijs malefactorem iuuat ne condemnet: mortaliter peccat: nisi pbabiliter speraret emendā: & quicq̄d inde accepit paupibus est erogandū. Tertio p̄ncipaliter obligat q̄s ad restitutionē lucri illiciti vel alieni rōne incertitudinis: quedā enī incerta & vaga detinent aliq̄s: quoꝝ veri dn̄i nō inueniunt: licz diligēter querant seu etiam oīno ignorent: & illa in pias causas sunt erogāda maxīe in elimosinis pauperū & redemptiōe miserabiliū psonaꝝ captiuoꝝ: vt sic fm Sco. in. iiij. dist. xv. cui nō pōt reddi tpaliter eidem satisfiat spūaliter: qđ tūc maxime fit q: paupes loco christi succedūt. Sed p quē talis distributio & restitutio fieri debet: diuerse sunt opiniones: quib' tn̄ dimissis causa breuitatis stante malicia temporis vt nūc breuiter dicendū est: q si ad restitutionē obligatus

adhuc compos rationis est et potens: tūc vt dicit Sco. in. iiij. dist. xv. q. ij. circa finē. Et si queras p manus cuius debeāt talia pauperibus dispēsari. Rñdeo q nō inueni quis necessario mediator sit determiatus in ista paupibus dispēsando. Quidā aūt doctor ait: q cōfessor vel aliquis alius ea dispensare debet: de cuius fidelitate ille cōfidat: mihi aūt videt q talis p seipm cōsilio nihilominus boni viri hoc paupibus erogare pōt: qr tali mediatori ad dispēsandū tribui posset de cuius fidelitate psumeret: qui tñ sibi appropriaret vel in alios vsus cōuerteret q̄ deberet: vñ lex diuina qñ nō ligat psonam tūc sequēda est ratio naturalis q̄ dictat q homo qui aliqd tenet magis restituat pauperib⁹ p seipm q̄ p aliū: cōsiliū tamē boni viri nō excludendo sed potius includēdo: hec est sentētia Scoti q̄ videt rōnabilior. Nec obstat. c. cū sit. ex. de iudeis. vbi dicit q sm prudentiā dioce. debēt ea iudei pauperib⁹ xp̄ianis distribuere: qr capitulū illō loquit de iudeo nō de christiano: cui⁹ auctoritas et dispēsatio quo ad paupes xp̄ianos ab ecclesia merito suspecta habet: cuz in illo casu cogatur ad hoc inuitus: qualis suspicio in xp̄iano fideli merito cessare debet: et sic epus nō habet se de talib⁹ intromittere nisi in defectū: vel nisi vbi ageret i iudicio 9 nolentē paupibus erogare. Cōcordat Jo. mo. in. c. quāq̄. li. vj. de vsur. et Jnno. extra de emu. eccle. in. c. qr plerique. Si vo taliter obligat⁹ laborat in extremis debet instituere ac deputare certū ac pbū executorē illius restitutiōis: et hoc vnū vel plures: et tūc taliter instituti cōmissum officiū fideliter exequi debēt: siue in restituēdo: siue in paupibus distribuēdo: siue etiā iuste acq̄sita in testamētis relicta paupib⁹ et pijs causis quo citi⁹ poterūt sm volūtatem testatoris dispēsando: vt pz. xij. q. ij. c. de laicis. in fi. vbi plane de hoc: et h est sententia Archid. Hoc etiā no. ex de vbo. sig. c. cū tibi. in glo. q̄ incipit: nō intelligas. Si tñ hmōi executores in hoc negligētes et infideles fuerit: tūc debēt cōpelli vel suppleri debet p diocesanū vel p illū cui ipe cōmiserit: vt pz lati⁹ supius in q̄rto pcepto vbi agit d executōe testamēti infra quātū tpus fieri debeat. Si denique talit obligat⁹ nullū reliq̄t executorē q̄ iniusta restituat: tūc locū habet snīa Ray. et Hosti. q̄ dicūt: q h restitutio vl distributio fieri dz aucte epi vel penitētiarij: vl etiā capellani ei⁹ i cui⁹ dioces

illa iniusta sūt habita: et hoc sonat dictū. c. de laicis. Quarto principaliter obligat quis ad restitutionē lucri illiciti vel alieni rōne donatiōis. Pro quo sciendū: q Sco. in. iiij. dist. xv. de tali donatione talē ponit cōclusionē: q dñs alicui⁹ rei nō phibitus a lege vel supiore: a cui⁹ volūtate depēdeat i donādo vel transferēdo: donare pōt rem suā alteri volēti recipe: qd probat: qr erat p actū volūtatis fuit dñs: p voluntatē potuit cessare esse dñs: et alius vult recipere: ergo pōt incipe esse dñs: et non phibet aliq̄ causa supior istū desinere et illū incipe esse dominū. Ex quib⁹ verbis elicit q tria req̄runt ad iustā donationē: ita q recipiēs nō obliget ad restitutionē. Primū est q sit liberalis trāslatio ex pte donātis: qr nō est i donatiōe iusticia vel iusta translatio: si donans nō mere liberaliter donat: qd dupliciter fieri pōt. Primo p ignorantiā: nō eni mere liberalit donat q̄ ex ignorātia donat sicut donāt furiosi: frenetici: mente capti: ebriosi et siles: qr tam in eis nō regnat liberum arbitriū: vnde sm iura furiosus dare nō potest: qr compat infanti pter defectū vsus li. arbi. sicut nec peccare possūt. Hinc xv. q. j. c. merito. §. vt itaque. subdit. mens vo alienata furore cū sui compos nō sit eorū que admittit: reatū nō ptrahit: qr facultate deliberādi nō habuit: vñ pupillo et furioso in malefieijs subuenit: vt nō eis imputent ad penā que ex mētis deliberatiōe nō pcesserūt: hec ibi: et in clem. de homi. c. si furiosus: vbi dicit glo. q talis q̄diu furit pati pōt iniuriā sed nō facere: et qd per eum fit: habet pinde ac si casu aliquo accidisset sine facto psone: vnō si damnū aliqd dat non tenet. l. acquilia. sed est pinde ac si quadrupes fecisset vel tegula cecidisset. ff. ad. l. acquil. sed etsi quicūque. §. ij. et idez ibi dicit q infans vel furiosus pdidit aut corrupit: impunitū est: etiā si hominē occiderit: cū alterū innocētia psulq: alterū vo fati infelicitas excuset. Et silr dicendū ē de dormiente: q̄ sic aliqñ in somno loquit: sic aliqñ etiā i somno agit. Hinc etiā i hoc. c. si furiosus. determiat Clemēs. v. i pcilio Uienen. q furios⁹ infans et dormiēs aliū occidens vel mutilans: nullā irregularitatē incurrit: et simile iudiciū ē de morti ppinquis: cū. s. tam sunt ex rōnis vsu: et tñ ope et malicia aliquox cōdūt vl mutāt testamētū qd sm Sco. corā deo nullū robur obtinet: et si rōnis vsum adhuc habere videant: tñ

astantiū importunitatib⁹ lacessiti ac victi tandē cōsentiūt inuiti: qd̄ silr nullū robur obtinet: eo q nō cōsentiūt mere volūtarie: quia dicit phus. iij. Ethicoꝝ: q ignorantia ⁊ aliqualis coactio excludit volūtariū. Ex dictis ergo fm Sco. cōcludit generalit q quicūq deceptus de eo cui donat q̄tuꝫ ad illā ratione ꝓpter quā donat nō simplicit donat: ⁊ ideo tenet recipiēs ad restitutiōꝫ. Silr q̄cūq aliq̄ necessitate coact⁹ donat nō simplicit donat: ⁊ sic recipiēs tenet ad restitutōꝫ: sicē multi inferiores maiorib⁹ exhibēt mun⁹ a manu vel ab obsequio: poti⁹ ex verecūdia vel timore q̄ ex mera volūtate: ita q supiorū p̄ces q̄si mandato cōparant: ⁊ sic ad restitutionē obligant: nisi talia iuste exigerent etiā ab inuitis. Ratio est: q̄m id nō libere donat qd̄ cōtra vel p̄ter volūtatē illius a quo dependet in donādo donat: ar. habem⁹ in. c. exigit. li. vj. de censibus. vbi p̄cipit q visitatores restituant ea q̄ ab eis receperūt qui visitant: licꝫ etiam munera libere data videant ipis visitatoribus aut eoꝝ familijs: vt patet ibidem: qr p̄sumit q intuitu visitatiōis dant: vt visitatores ad eoꝝ flectent arbitriū: nimirū cū munera vt in plurimū excecant oculos: vñ p̄cipit eis q in duplū restituant: alioquin grauiorib⁹ penis subijciunt: vide ibidē in textu ⁊ glo. Secūdū p̄ncipale qd̄ requirit ad iustā donationē est: q assit volūtas recipiēdi in eo cui fit donatio: alioquin nō transfert dominiū: sicut quidā faciūt qui i manifesto oblatū refugiunt ⁊ postea in occulto auferūt: qui fm Sco. furtū cōmittūt Tertiū est q tā accipiētes q̄ dantes nulla lege supiori p̄hibeant in ista trāslatiōe nec pactū alteri⁹ a quo dependeat: ꝓpter defectū autē recipiētis nō pōt quis dare fratri minori pecuniā: qr ille nō vult: ⁊ si vult nō pōt esse possessor: sic etiā nec alteri religiose psone tanq̄ psone p̄uate quicq̄ dari potest: qr nō pōt ꝓpriū aliqd̄ possidere: ꝓpter defectū xo dantis null⁹ tpe quo caret vsu li. arbi. dare aliquid alteri pōt: vt pꝫ supra. Silr nec vxores nec proles nec seruientes de rebus patrisfamilias nisi in certis casibus: nec etiā monachi nec pupilli: nec minores. xxv. annis ꝑut de his latius patet in. iiij. p̄cepto vbi agit de his qui elemosynā dare possunt. Ad laudē dei.

Ubi tam incerta q̄ certa restitui debēt: et de septē circūstantijs que requirunt ad ad verā debitorū relaxationē: Sermo LXI

Non furtum facies:

Exod. xx. Quinto p̄ncipalit videndū est vbi restitutio fieri debeat ad hoc vt iniuste possidēs in omnib⁹ satisfaciat. Ad cui⁹ euidentiā cōsiderandū est: q omnia bona restitutioni obnoxia aliq̄n sunt incerta quo ad psonas quib⁹ sūt restituēda: aliq̄n xo certa. a Quātum igit ad primū queri pōt: an debita donata legata extorta aut qualitercūq acq̄sita restitutiōi obnoxia ac incerta quo ad psonas seu eaꝝ heredes quibus sunt restituēda: nō tñ quo ad loca eoꝝ vñ fuerūt rapta seu aliter habita: debeant dari paupibus seu distribui in alias pias causas solū in eisdem locis. Ad dicendū fm Berñ. de xp̄iana religione: q triplex pōt esse incertū. Primū est cōmune q̄n scꝫ res acq̄site fuerāt cōitatis loci alicuius: ⁊ tūc quodāmodo psona scit: eo q talis cōitas vicē gerit quasi certe psone. Exempli grā: falsificantes monetas aut grossiores nūmos a leuioribus eligentes: vt illos vel cōfundant radant artificiali aqua lauent: aut plus fusorib⁹ vel campsoribus vēdāt: reipublice satisfacere obligant de damno qd̄ eidē exinde euenit. Si tamē nō scit q inde cōmunitas damnificata sit: tūc pauperibus est erogandū vel cultui diuino mācipandū: cū oīno sit impiū ⁊ iniustū lucrum: vnde tales falsarij dici possunt: et sicut falsarij fm leges essent iudicādi ⁊ puniendi. Specialit tamē in quadā extrauaganti Jo. xxij. que incipit: ꝑdiens quasi ex adipe iniquitas dicit glo. p Genzelinū: excōmunicant falsam fabricātes monetā in regno francie: ⁊ scientes portantes vt alios decipiāt quos papa solus absoluit: sed videt q hec extrauagans localis sit q̄ ad regnū francie tm̄: vñ tales monetā falsificātes in pondere materia vel forma vel argētū semiplene depurātes: dicūt fures reipublice. ff. de cōtrahen. emp. l. j. ⁊ tales fures exurunt in aqua bulliēti: vt. ff. de fal. moneta. l. ij. nec talis moneta reproba liberat soluētē: vt. ff. de pig. l. elegāter. excusat tamē corā deo q̄diu nesciuerit: qd̄ h̄ etiā pꝫ s̄. Secundū aūt incertū est: qd̄ sic ad singulares psonas singulariter ptinet: vt tñ oēs vel maior pars alicuius loci damnificat: sicut contingit in generalib⁹ rapinis: vbi quasi

omnes vel maior pars cõmunitatis dam/
nificatur: tunc etiã si nõ reperiunt̃ psone
quarũ res ille fuerunt: debent similit̃ com
munitati restitui: qr cõmunitas cõsistit ĩ to
to vl' in parte maiori: ꝛ sic p talẽ modũ di/
scretũ res iustius restitui põt: ꝛ simile dicẽ
dũ est de his qui in bello iniusto vendunt
ex certa scientia balistas: gladios intoxi/
catos: arma ꝛ similia q̃bus cõmunitas ad
uersarioꝝ ledit̃. tunc enim lese cõmunitati
obligant̃. Tertiũ deniq; incertũ iniustũ di
ci potest quando sic ad pticulares psonas
singularit̃ ptinet: qr minor ps cõmunitatis
ledit̃ vl' spoliat̃: ꝛ sic cõmunitati restitue/
ret̃ nihil ipis vl' modicũ pdesse p̃sumitur
aut etiã eorũ heredibus: ꝛ tunc si damnifi/
cati ignorant̃ licet cõgruũ sit dare eadẽ in
pias causas in eodẽ loco pro salute eorun/
dẽ: eo q lege nature dãnificati hoc magis
velle debeãt dũmodo cõmode fieri potest:
nõ tñ est necessariũ dũmodo meli⁹ ꝛ certi⁹
alibi dari põt p salute eorundẽ: in his enĩ
plus respicere debẽt animaꝝ salutem q̃ na
turalẽ affectionẽ: exẽpli gratia: vt de casu
p̃nti aliq̃ ponamus: si q̃s vtit̃ iniustis pon
deribus: mẽsuris vl' regulis ↄtra illõ: Deu/
tro. xxv. Nõ habebis in sacco diuersa pon
dera mai⁹ ꝛ min⁹: nec erit in domo tua mo
dius maior ꝛ minor: debet talit̃ restituere
qr penitus ignorat vel psonã vel rei resti/
tuẽde quãtitatẽ: ꝛ simile iudiciũ est de his
qui pximos decipiunt in mercantijs: ĩ ma
cula defectiõe: admixtiõe: corruptione ꝛc.
de q̃bus patet supra. Itẽ qui vẽdũt falsos
taxillos: venenũ mortiferꝝ: gladios intoxi
catos ꝛ similia: his quos sciunt vel credũt
B talibus abusuros. Secundo principalit̃
bona restitutioni obnoxia sunt certa q̃ ad
psonas quibus debent̃: ꝛ tunc aut sunt in/
iuste acquisita ꝛ detenta: vel iuste quidem
acquisita licet iniuste detẽta: si g̃ sunt iniu/
ste acquisita possessore simpliciter inuito si
cut in furto vel rapina: tũc siue fur siue ra/
ptor se absentauerit a loco ꝛ a psona a q̃ sb/
stãtiã rapuit siue ecõtra: tenet̃ sp talit̃ iniu
ste possidẽs sublatã rẽ vl' eius valorẽ trãs/
mittere ad verũ dominiũ sumptib⁹ iniuste
possidẽtis: ar. extra de raptoribus. c. j. vbi
subdit̃: q rapinis ꝛ depdatiõib⁹ insistẽtes
etiã in alienis dioce. a loci illius p̃lato de/
beant excõicari: q̃ꝝ excõicatio pprio epõ si
gnificãda est: nec eos ppri⁹ epũs recipiat añ
q illuc redeãt vbi rapinã fecerũt ꝛ oĩa ple
ne emẽdẽt. Qz si obijcit̃ ille q̃ accepit nõ te
net̃ nisi ad simplicẽ restitutionẽ: sz ad eum
cui fieri deberet restitutio non põt puenire
vl' mittere sine magno dãno: ꝛ forte maiori
q̃ sit p̃ciũ rei restituẽde. Ad h̃ rñdet Tho.
in. iiij. di. xv. q si sit res magni valoris dz si
bi transmittere si cõmode põt: nec obstat si
dãnũ patit̃ de remissiõe: qr ipẽ sibiip̃i cau/
sa fuit iniuste auferẽdo. Si vero trãsmitte/
re nõ possit vl' res sit nõ magni valoris: p̃t
eã dare ppinq̃s illi⁹ si hz: vl' alicui cenobio
si nõ hz ppinq̃s cũ ptestatiõe tali q redde
re teneant̃ si req̃sierit vl' vnq̃ cõparuerit: h̃
ille. Si tñ res ẽ ablata nõ simplicit̃ inuito
dño sz ẽ ibidẽ q̃dã volũtariũ mixtũ: vt in
vsuris: tũc si vsurarius se absẽtauit a loco
in quo vsuras exercuit: tenet̃ suis sũptib⁹
vsuras illas trãsmittere creditoribus suis
fm Hosti. ꝛ Jo. an. in. c. cũ tu. extra de vsu
ris. Si vero tales creditores se trãstulerũt
de loco vbi soluerũt vsuras ad habitãdũ
in alio loco: tũc sũptibus creditoris fm q̃s/
dam tales vsure trãsmitti debẽt ad eosdẽ:
ꝛ hoc sentit glo. in. c. cũ tu. ex̃ de vsur̃. q̃ di
cit: sed pone q ille cui debet vsura restitui
longe sit absens: nũq̃d tenet̃ vsurari⁹ mit/
tere ad eũ vsuras: ꝛ rñdet q sic: sz sũptib⁹
illius absentis. Et subdit q si sũptus itine
ris rei sũmã excederet: dare debet paupe/
ribus: ꝛ licet amiserint vsuras nihilomin⁹
tenent̃ pp̃ter morã q̃ illis nocere dz: h̃ ibi.
Si vero sunt iuste acq̃sita licet iniuste detẽ
ta: ita q per viã licitã sit res habita vl' acce
pta: sed fuit in mora soluẽdi: tũc dici potest
de ea sicut de restitutiõe vsure iam dictum
dictõ ẽ: semp tñ fm Guil. circũstãtie rei sũt
in talibus pẽsande: qr tã parua posset esse
quãtitas ipsius rei reddẽde: ac tã diues et
larg⁹ ille cui restitui deberet: q ei trãsmit/
ti nõ oporteret h̃ eẽt p illius aĩa paupibus
dispẽsanda: ꝛ p̃sertim cũ debitor nõ fuit in
culpa de reddẽdi mora: ac esset parui p̃cij
res ipsa restituẽda: tũc triplici remedio vti
põt. Primũ est q expectet̃ psona cui res re
stitui debet: vl' si spes ẽ q tãdẽ p nunciũ fi/
delẽ illi trãsmitti posset: vnde tãdiu nõ est
in mora reddendi q̃diu nõ põt ei cõmode
mittere sed spẽ habet pbabilẽ q in futurũ
cõmode mittere possit: aut q creditor ad p̃
sentiã suã aliquãdo venturus sit: cõsulen/
dũ tñ est q interim dũ creditorem expectat
in omnẽ euentũ rẽ illã ad fidũ amicũ in lo/
co tuto deponat ad reddẽdũ creditori dũ
venerit: aut ad mittẽdũ dũ sine imoderat̃
sũptib⁹ ei transmitti poterit: ne forte debi/

inopinata morte vł infirmitate ꝑuentus ꝑ
seipm̄ restitutionē illā adimplere nō pote/
rit: et hoc etiā tā apud se ꝙ̄ apud ꝓximuꝫ
certior fit ꝙ absqꝫ dolo firmū ⁊ indilatū ꝓ
positū habet ad reddēdū. Secundū reme/
diū est ꝙ ꝑ litteras vł ꝑ internūciū aliqueꝫ
humilit̃ relaxationē petat illius debiti: vł
donationē illius rei: vnde regula generał
est: ꝙ oīe debitū qđ a creditore libere in/
dulget̃ vł dat̃ ꝓ reddito vł soluto reputa/
tur: q̄ dicit glo. in re. iur̃. peccatū: li. vj. ve
rū est ꝙ nō remittit̃ peccatū nisi liberaliter
remittat̃ a creditore debitori: q̄ sufficit q̄li
C tercunqꝫ satisfaciat: vt. ff. q̄. mo. ius vł hy/
po. sol. l. itē liberatus. Ad hanc tn̄ indul
gentiā vt vera sit requirunt̃ septē circum/
stantie: quarū tres sunt ex ꝑte postulantis
⁊ quattuor ex ꝑte largientis. Primo ex ꝑ/
te postulantis requirit̃ ꝙ corde satisfaciat:
q̄ debet cordialiter velle satisfacere sine fi/
ctione vł simulatiōe: naꝫ cor qđ grauat̃ ex
volūtate retinēdi aliena: alleuiat̃ ex volū/
tate restituēdi aliena. Hinc Chrys. ⁊ habe/
tur extra de re. iur̃. oīs res ꝑ quascūqꝫ cau
sas nascit̃ ꝑ easdē dissoluit̃: vnde ponam⁹
casū ꝙ iniuste detinēs rē vł pecuniā alienā
ponat eandē totā in manib⁹ creditoris: tā/
ꝙ plenā ostēdēs volūtatē satisfaciēdi: cum
tn̄ in v̄itate nō habeat: q̄ si crederet ꝙ cre
ditor acciperet vtiqꝫ non offerret: creditor
tn̄ cū cor debitoris nō videat totā vel ma/
gnā ꝑtē liberaliter dimittit. Queritur igi
tur vtruꝫ talis debitor satisfecit. Rn̄det ad
h̄ Egidius in qōlibetis: ꝙ talis a peccato
iniusticie nō est absolutus: q̄ peccatū ꝑ pe
nitentiā ⁊ ꝯfessionē delet̃. Sed de absolu/
tione debiti distinguēdū est: q̄ sic creditor
libera volūtate debitū dimisit: tūc ampli⁹
restituere non tenet̃: q̄ satisfecit ꝓximo sꝫ
nō deo: si tn̄ creditor aliter decept⁹ est: aut
per vnū de quattuor q̄ de creditorib⁹ infe/
rius ponunt̃ ꝑncipalit̃ ad remittendū mo
tus est: tūc illa remissio nō sufficit: concor.
Jo. an. sup glo. in di. regła: peccatū: dicēs:
ꝙ iniuste possidēs aut gerit in mēte ꝓ pos/
se vel restituere si is a quo subtraxit remit/
tere nolit: ⁊ tūc si remittat liberatus ē: aut
nō gerit h̄ in mēte: ⁊ tunc licet alter remit/
tat minime tn̄ liberat⁹ est quo ad deū. Fre
dericus q̄ꝫ de senis i oꝑe suo passū hūc dis
putās: indistincte ꝯfirmat opinionē dicte
glo. dicens: ꝙ si is cui restitui debet pecu/
nia vsuraria vł male ablata: nō coact⁹: nō
deceptus vel circūuentus ⁊ oīni dolo ⁊ cal

liditate vł ⁊ metu cessantibus etiam preci/
bus vel seruitiorum exhibitionibus indu/
ctus: pecuniam sibi debitam non oblataꝫ:
nec restitutioni paratam debitori dimit/
tat: liberatus est debitor: nō tamē a pecca/
to ꝙ incurrit vsuras vel maleficiū exercen
do nisi ⁊ de illo peccato penitentiā agat: ⁊
ꝯcludit finalit̃: ꝙ si tali debitori in crimīe
ꝑseueranti ⁊ nō disposito ad aliquā restitu
tionē: creditor motu ꝓprio vł ad ꝑces de/
bitoris illius vel alterius libere remittat:
tūc quidē liberatus est debitor a restituti/
one rei nō tn̄ a peccato qđ cōtraxit iniuste
rē illā vsurpādo vel detinēdo: nā in re ma/
le ablata vł detēta q̄s obligat̃ eterne pene
ꝓpter peccatū mortale qđ ꝯtraxit auferen
do vł detinēdo iniuste rē ꝓximi: ⁊ obliga/
tur ad restitutionē rei eiusdē vł equiualen
tis: ideo sicut duos offendit. s. deū ꝯtra cu
ius iusticiā fecit: ⁊ ꝓximuꝫ quē spoliauit:
sic tenetur duobus satisfacere: vt extra de
vsur̃. c. cum tua: ⁊ extra de homi. c. sicut di
gnū. §. eos: hec ille: ⁊ satis concor. Host. ⁊
Archi. in summis: ⁊ Rap⁹: extra de vsur̃. i
c. in ciuitate. Q2 si obijcit̃ dato ꝙ ꝓximo sa/
tisfecit ꝑ remissionē sibi factā quō deo satis
facere pōt si corde indurato gerit in mente
ꝓximo non velle satisfacere nisi sibi remit/
tat: ⁊ hoc ꝑ exemplū ostendi pōt. Pone ꝙ
creditor male gratibus suis debitorē inui/
tū ⁊ remittentē auctoritate iudicis ad resti
tutionē cōpellat deinde libere debitori do
net eadē: nonne tūc poterit debitor satisfa/
cere deo absqꝫ alia restitutiōe: certe sic: ⁊ ta
men ꝙ̄tū in debitore fuit nō restituit: cur ḡ
nō idē si debitori libere facta est remissio q̄
nō erat restituere parat⁹: ex quo eīn ad duo
tenebat̃. s. ad faciēdā ꝓximo restitutionē: et
satisfaciēdū deo ꝑ ꝯtritionē: ⁊ obligatio ꝓ/
ma sit ꝑ remissionē sublata remanet sola se
cunda. s. penitētia de pctō: q̄ iniusticiā fec̄
⁊ q̄ non intēdebat restituere nisi sibi facta
fuisset remissio: ⁊ hāc opinionē tenet etiaꝫ
Monaldus in sūma: in v̄bo restitutio fur/
ti faciēda est. Verūtamē aliq̄ sūt casus in q̄
bus remissio nō sufficit obligatis ad resti/
tutionē: vt patet in. c. statutuꝫ: de rescri. li.
vj. ⁊ in. c. exigit: de censi. li. vj. ḡ in alijs suf
ficit remissio: vt pꝫ de cleri. n̄ resi. c. j. ⁊. c.
pctm̄: de reg. iur̃. li. vj. Secundo ex ꝑte po/
stulātis requirit̃ ꝙ ore satisfaciat ꝑ se vł ꝑ
interpositā ꝑsonā: apte se offerēs velle satis/
facere iuxta posse. Hic queri pōt vtꝝ vsu
rario cui ab aliquo facta est libera remissio

mandante generaliter in testamento suo reddi usuras: executor vel heres quod semel remissum est restituere debet. Ad hoc rndet Fredericus in ope suo quod si talis testator locutus est per verba trasferentia se ad factum: ut puta quia iubet usuras restitui his quibus restituere debz et qui pbarent se eas soluisse: tunc nõ obstante remissione tenebitur heres satisfacere: et hoc casu loquitur. c. ad nostram. ij. extra de iureiur. vbi plane de hoc. Si vero loquitur per verba sed ad ius trasferentia non ad factum: vt puta iubet eas restitui quibus debet: et tunc secus dicendum est: hec ille. Tertio requiritur quod etiam ope satisfaciat iuxta posse si vult etiam deo satisfacere: vt si rem restituendam adhuc habet: illam sine malicia et fictione in manibus creditoris libere ponat. Si autem tunc sufficientia pignora tradat: que si non habet tunc de libera volutate creditoris aliquam possessionem in manibus alicuius probi viri ponat: vt ex fructibus eius processu temporis omnia debita persoluantur: ac postea ad primum dominum vel heredez eius redeat: et si possessor nõ habet cautionem sufficientem: faciat quod tam ipse quam eius heredes ad restitutionem compelli possint: postquam ad pinguiorem fortunam venerint: potest etiam fieri per mediam personam inter debitorem et creditorem amicabilis concordia: dummodo sit voluntaria et libera: ita quod nulla de quattuor conditionibus sequentibus assit: nam quia tales remissiones communiter fiunt coacte ideo nõ valent: propterea ad hoc vt libere fiant et apud deuz valeant quattuor sunt necessaria. Primo quod nõ fiant ex metu sicut indulgere solent subditi suis superioribus aut etiam alijs propter intercessores quos timent. Secundo quod nõ fiant ex verecundia sicut per intercessoribus mittuntur confessores qui taliter se habent quod ex verecundia moti creditores et si libere petere vel totum remittunt: que remissio nil valet apud deum. Tertio quod nec fiant ex desperatione: quidam enim remittunt quia de parte vel de toto desperant. Quarto quod non fiant propter aliquam speciem temporalem: puta quia sperat a debitore sibi prestari mutuuz simplex vel vsurarium aut temporale seruitium: aut etiam promotionem aliquam secularem vel ecclesiasticam se sperat recepturum. Tertium denique remediuz est quod dummodo verisimiliter desperat inuenire creditorem et eius heredes: salubriter distribuat pauperibus vel pias causas eroget: vt sic eidem spiritualiter reddat quod temporaliter reddere nequit. Ad laudem dei omnipotentis.

Quomodo vel quo ordine debz fieri restitutio tam de certis quam incertis iniustis depositis debitis legatis et similibus: Ser. LXII

Non furtum facies

Exo. xx. Sexto principaliter videndum est quo modo vel quo ordine facienda est restitutio: debitor enim aliquando multis et diuersis obligatur diuersimode. Ad hoc dicendum quod generaliter prius restituenda sunt omnia certa siue iniusta siue debita vel qualitercunque iniuste retenta: que certa in hoc casu preponuntur incertis triplici ratione. Primo ratione obligationis: nõ enim tenentur heredes pauperibus nisi vnica ratione. s. in foro dei: sed creditoribus certis tenentur etiam in foro mundi: quia possunt heredes a creditoribus in iudicio conueniri. Secundo ratione successionis: quia christus nõ succedit in pauperibus nisi quando nõ reperiuntur persone certe quibus certa restitui debeant: vt quasi per substitutionem christus succedere videatur. Tertio ratione similitudinis nam a simili sicut simplex votum nõ adeo ligat sicut solenne: quia nõ dirimit matrimonium contractum. cuius ratio est: quia in simplici voto solum vnum vinculuz ligat: in solenni vero duplex: sic in proposito dici potest. Et ex hoc patet error multorum qui circa restituendas vsuras vel rapinas quottidie practicant iniuste: verbi gratia. Sit aliquis qui decem milia habuit de iniustis: inter que quinque milia reperiuntur certa: et quinque incerta: ipso igitur decedente inueniuntur tantum tria milia: et sic nõ sufficiunt ad restituendum certa: si quid per satisfactione incertorum accipitur vt pauperibus detur: totum noua rapina est: et quod amnino christum raptorem facit in suis pauperibus: et pauper qui scit et taliter accipit rapinam committit et ad restitutionem obligatur his qui deberent habere certa: quia quod restitui dz certis personis nõ potest distribui pauperibus: vt plane patz extra de homi. in. c. sicut dignum. §. eos insup. Porro inter certa prius restituenda sunt male ablata: cuius ratio est secundum Alex. de aleran. in tractatu suo de vsu. quia reddere male ablata est secundum necessitatez iusticie et eorum solutio tollit iniuriam factaz deo et proximo: et maxime in rapina et furto: in solutione autem debitorum vel iuste acquisitorum non tollitur iniuria sed saluatur iusticia: et ideo videtur illud prius fiendum isto: et si fit contrarium in pluribus hoc esse videtur ex eo quod debita sunt clara et manifesta: restitutio

nes autē nō sic sed inquirēde sunt: ceteris autē paribus clarū & manifestū ꝓcedit incertū. cōcor. etiā Asteñ. Ceterorum inter male ablata illa ceteris paribus prius sunt re
B stituēda: in quib' auferēdis creditori facta est maior iniuria & violētia. Pro quo sciēdū ꝙ ſm triplicē volūtatē creditoris ꝯtingit debitorē habere substantiā eius: & ſm hūc triplicē volūtatis gradū hō varie scʒ prius & posterius restituere obligat. Prima ē volūtas violēta q̄ ꝯcurrit in rapina: furto & similib': & illa prius sunt restituenda: & hoc propter violentiaʒ & iniuriā simpliciter illatā. Hinc etiam ad restitutioneʒ tales cōpellunt tā de iure diuino q̄ ecclesiastico q̄ etiā ciuili. Usura vero in qua minor est violentia & iniuria cōpellit restitui ſm iure diuino & ecclesiastico: eadē etiā ratione ceteris parib' prius rapina q̄ furtuʒ restitui debet: quia grauior ī rapina q̄ furto violētia & iniuria ꝓximo irrogat. Uñ si debitor insolidū restituere nō pōt qđ extorsit p rapinā & furtū: ac etiaʒ qđ habuit per vsurā: tūc tenet prius insolidū restituere qđ habuit p rapinā & furtuʒ: q̄ qđ habuit p vsurā: ratio est: q: spoliat' p vsuram sua spōte spoliat' est: sed spoliat' p rapinam & furtū ꝯtra volūtatē suā spoliat' est. Secūda vero est volūtas conditionata q̄ scʒ cadit in vsura: nā in illa nō cadit volūtas libera ſ quadā ꝯditiōe coacta: & ideo pri' tenet hō restituere q̄ habuit p vsurā q̄ q̄ habuit p alios ꝯtractus volūtarie factos: hui' ratio est ſm Alex. lomb. q: in restitutiōe debitorum solū iusticia obseruat: sʒ in vsure restitutiōe & quorūlibet male ablatorum nō solū iusticia sed etiā iniuria deo facta & ꝓximo amouet: hinc talis restitutio ꝓferenda est. Tertia deniqʒ est volūtas ꝯformata sicut ī ꝯtractibus licitis voluntates ꝯtrahētiū simul ꝯformant: & ideo habita cū tali volūtate post precedētia restitui debēt: nouissime vero int certa restituēda sūt ea q̄ ad pias causas sunt relicta & donata: cui' ratio est ſm Alex. de alexan. de vsur. q: donatio legatarū ē ex deuotiōe legatoris: & ideo fuit [illegible] superogatiōis consiliū: vel forte p [illegible] incertis sunt legata: restitutio vero debitorū certorū quo ad ꝑsonas ē ex obligatione precepti. Nunc autē pri' sūt reddenda que sunt scđm necessitatē iusticie et obligationē precepti: q̄ illa dāda q̄ sunt superogationis & ꝯsilij: ad q̄ hō ex necessitate nō tenet: & huic sententie ꝯcor. Archi. in. c.

nō sane. xiiij. q. v. & sic mediū locū tenet solutio debitorum. Hinc etiā dicit Guilhel. ꝙ si heres scit vl' credit hereditatē vltra debita nō extēdi siue sint ex ꝯtractu vl' quasi: seu ex maleficio vl' q̄si: tunc legatario nihil debet dari: q: si ordinē restituēdi mutauerit: primo soluēdo legatarijs seu secūdarijs creditoribus: & deficit hereditas in restituendo prioribus creditoribus minime liberat quo ad ꝯscientiā: nisi hoc faciat ex ꝓbabili ignorātia reputās hereditatem sufficere ad oīa soluēda: vel nesciēs hūc creditorē esse potiorē: & maxime remanet obligat' si ex dolo vel fraude talē restituēdi ordinem tenuit: & hec sane intelligunt: nisi debitor vl' executor iuridice vel iusto metu cogerentur in restituendo ordīeʒ predictū mutare. Dicit tamen frater clarus de florentia ī suis casibus quos asserit ī curia romana disputatos: quod iuri magis consonū est: vt quē primo damnificauit eidē prius satisfaciat. Cuius rō est: q: eidē dānificato bona sua primo fuerūt obligata: vnde si debitor postea ꝯtraxit debitum p mutuū & hmōi: ꝯstat ꝙ bona sua vni semel obligata alteri obligare nequiuit: hec ille. Ad maioreʒ
C autem euidentiam circa restitutionem debitorum q̄ licitis ꝯtractib' sunt ꝯtracta: ponamus casum de mercatore qui depauperatus aufugit relictis bonis extātib': qđ creditores ꝑcipientes vnanimiter confluunt & solutionē exigunt: nam veniunt deponētes & petunt deposita: veniunt & vendētes qui petunt pannos depositos aut precium eorūdeʒ: veniunt & hypothecarij petentes se preferri: veniunt pro dotib' vxores & nurus: veniunt & alij simplices chirographarij: veniunt et alij simplices priuilegiarij. Queritur ergo quo ordine & q̄bus pri' satisfaciendū est. Ad hoc dicēdū scđm Baldum de pusio. C. p debito: de bonis auctoritate iudicis possidēdis ꝙ talis ordo seruandus sit: primo nanqʒ satisfacere debet dominis rerū adhuc apud debitorē extantium: vt etiā dicit Baldus. C. de execu. rei iudi. l. l. executorē: vbi gratia: deponēti debet reddi depositū si adhuc extat: vt. ff. de ꝓui. credi. l. fi. & l. neuter. §. in bonis: eo. titulo: similiter furtum & rapina: primo reddi debʒ si extat & de sil'b' in q̄b' nō trāsfertur dñiū idē est iudiciū. Secūdo loco restitui debēt merces extātes his qui illas pro precio nondū habito debitori tradiderūt: q: singulari ꝓ ꝑcio sunt obligate vel etiā

am quodcūq₃ aliud emptū nec solutū dū₃ extat: h tamē saluo ꝙ si merces ꝓnūc plus valerent id plus reddetur ad cōmodū aliorū creditorū: vt.ff.de ac.emp .l.iulian⁹ .§. offerri: ꝙ si merces iā eēnt vēdite ⁊ earū loco alie subrogate: tūc tales subrogationes reddi nō debēt loco earū: quia nō sūt obligate pro dicto ꝓcio: vt.ff.de in rē verso .l. qdā: vbi de hoc notabilis textus est. Hui⁹ aūt rō pōt assignari: q: ꝓciū ex mercib⁹ illis redactū nō erat obligatū ei q illas tradiderat: ⁊ ꝑ ꝯsequēs nec secūde merces ex eodē empte: ⁊ idē dicēdū est in ꝑmutatiōe: q: vbi species est in obligatiōe nō succedit alia loco alteri⁹: vt notaẜ.ff.de ver.sigñ .l. habeo: sicut etiā p̄ciū furti vł rapine non ē furtū vł rapina. Tertio loco satisfieri debet his creditoribus qui pignora suscepe/rūt: q: potiores sunt inẜ creditores vt eisdem soluaẜ ꝙtū valet pignus: ⁊ ꝓferūtur his q habēt ꝑsonales actiōes tm̄: ⁊ sil'r iudiciū est de creditorib⁹ habētibus exp̄ssas hypothecas qui sil'r ꝓferunẜ: vt.ff.q po.i pig.ha.l.si pignus: etiā doti vxoris ⁊ fisco qd tñ sane intelligiẜ de priorib⁹ creditorib⁹ habētib⁹ exp̄ssas hypothecas: vt plane patet extra de pig.c.ex lr̄is: in glo. Pro q sciendū ſm Hosti. ꝙ pignus est obligatio rei licite ꝓ debito facta: fit autē ad maiorē securitatē: q: tutius est incūbere pignori ꝙ₃ agere in ꝑsonā: vt insti.de oblig.q ex delictis.§.furti: vnde qñ trāsit in potestatē creditoris d̄r pignus: qñ vero remanet apud debitorē d̄r hypotheca: ſ₃ ꝙtū ad actionem nō differūt. Et ſm Hosti. bōa tacite pignori vł hypothece multis modis obliganẜ: p̄mo ꝓ dote obligāẜ bona ꝓmittēt' dotē: sil'r bōa mariti ꝓ dote vxor' : itē bōa ꝯductoris ꝓ solutiōe locāt' : sic etiā bona tutoris ⁊ curatoris obliganẜ ꝓ tutela: itē bona patris ꝓ rebus aducticijs filiorū: sic bona matr' ad secūdas nuptias cōuolātis ꝓ bonis filiorū prioris matrimonij ⁊c̄. de qbus breuiter vide in summa pisa. in x̄bo pign⁹ .§. ij. Sed nūc ad cepta redeam⁹. Quarto loco satisfieri debet creditorib⁹ habētibus tacitam hypothecā: inter quos tñ ꝓfertur dos vxoris que censeẜ in bonis viri sui hypothecā habere: ⁊ p̄feraẜ alijs nedū ꝓtendētibus ꝑsonalē obligationē: sed etiā ꝓtēdētibus tacitā hypothecā: vt.C.q po.in pig. habeanẜ: nō tñ ꝓfertur creditoribus anterioribus ⁊ exp̄ssas hypothecas habētib⁹: nec etiā filijs matrimonij prioris agentib⁹ ꝯtra nouercas: vt.C.qui po.in pigñ.ha.l. assiduis: simil'r ⁊ fiscus idē habet priuilegiū cū muliere: vt.C.de p̄uile.fis.ꝙuis. de hoc etiā habeẜ in glo.ex de pig.in.c.ex litteris: si tamē ante tacitā hypothecā vł etiam expressā nō erat soluēdo: p̄sertim in debitis ex maleficio ꝯtractis: tunc in foro cōscientie videnẜ illa bōa prius obligata nō posse vlteri⁹ obligari: ⁊ ideo talis solutio ꝓcedere debet in iudicio anime si cōstat de certa quātitate ⁊ de certis ꝑsonis quibus restitutio fieri debeat. Uerūtamē q expendit in funerādo testato: ē ꝓferẜ cuilibet ꝓori tacitā hypothecā habēti: vt.ff.de religi. l.penul.⁊.l.ac si qs.§.j. sed forte nō idē est habentib⁹ expressā: vt Azo. diẜ: videat tamē ne funeralia sumptuosa faciat si testatoris bona vix essent soluendo: quia talia in foro cōsciētie non posset recipere vel exigere. Ceterū de alijs habentibus pignora vł hypothecas speciales vł alia bona obligata: vt in īstrumētis fieri solet: tūc tenēda ē regula iuris in.vj. q prior est tēpore potior est ī iure: vt.C.q po.ē in pig.l.si de cetero: ⁊.l.si fundū: ⁊.l.diuersis. Quinto loco satisfieri debet deponētibus qñ nō extant eorū deposita: vt.ff.deposi.l.si hominē.§.fiñ. hoc aūt priuilegiū cause depositi daẜ ꝓpt' frequentiā ꝯtractuū depositorū: verūtamē tali priuilegio nō gaudēt q sub nomīe depositi ad vsurā mutuāt: vt patet in dic.l.si hominē. Sexto deniq₃ loco veniūt simplices priuilegiarij.i.habētes priuilegia ꝑsonalia nō realia ⁊ habent actiōes ꝑsonales tm̄. Septio vero veniūt omnes chirographarij ꝓ rata nō obtēta prioritate ꝯtractuum: q: licitū est debitori ꝓpter cumulū creditorū facere deteriorē casum priorū creditorū inter chirographarios: nō tamē inter eos qui habēt dominiū vł hypothecā aut priuilegiū: vt.ff.de sepa.bo.l.j.§. ꝯtrario: ⁊ ista ē ratio quare in chirographarijs creditoribus non attendiẜ tp̄s: que quidē ratio notanẜ menti recōmendāda est. Et notandū generaliter ꝙ ceteris paribus quādo restitutio vnius est determinata ⁊ clara tūc ꝓfertur alterius restitutioni non determinate nec clare. Q: si amborū restitutio sit eque clara tunc qui pauper est ceter' paribus diuiti p̄ferendus est: eo ꝙ pauper magis indiget: ⁊ ꝑ consequens cū iniuria maiori tenenẜ res illius: quod si pares in ꝑauptate reperiantur: tunc ceteris parib⁹ ꝓferendus est cui prius in dilatione resti/

tutionis iniuria facta est. De certis igitur restitutione debita plenarie facta: ad vltimum sunt incerta restituenda. Cuius ratio prius patet: quia christus in suis pauperibus non succedit nisi quãdo nõ inueniunt psone certe quibus sunt restituẽda: et ideo cũ bona nõ sufficiũt p satisfaciẽdo certis si quis sciens dederit vel acceperit aliqd vice christi pro satisfactione incertorum ad restitutionẽ obligat his qbus adhuc certa debent: quia hoc totũ rapina ẽ. Nouissime vero si supsunt aliqua debent solui legata et donata. Pro quo sciendum qd differẽtia magna est inter debita et legata: quia debita sunt iusticie: legata vero superogationis et ideo sm canones et sm ɔscientiã quilibz heres vel executor tenet ad omnia debita soluenda: inqtũ hereditas se extendit: siue fuerit ex maleficio vel quasi: siue ex cõtractu: siue peruenerit ad heredẽ siue non: vt extra de pig. c. ex psentium: de solu. c. j. de vsu. tua nos: de rapinis in lris: et ɔcor. in hoc omes canoniste: imo tenet soluere debita sine omni diminutiõe. De legatis autem secus est: quia si tanta sunt qd nõ remaneat ei legitima portio: tũc potest detrahere suam legitimã et iterum quartam sm qsdam si fuerit institutus heres: concor. Hostiens et Ulricus tamen in legatis ad pias causas non deducitur falcidia: vt. C. ad. l. fal. et extra de testa. c. cum esses: in glo. idez Monald⁹. Preterea notandũ qd si solutis debitis certis adhuc hereditas sufficiẽs ẽ ad soluendũ icerta et legata: tũc legata solui non debent cũ his q dantur pro incertis alioquin hoc in fraudem faceret et rapinã in bonis crucifixi cõmitteret: cui parit applicanda sunt tam incerta debita qd etiam legata: verbi gratia. Legauit illi monasterio decem libras: ac p incertis restituẽdis similiter tenetur. x. libras: tunc ea que soluuntur pro incertis illi monasterio nõ debent applicari in solutionez ipsius summe legate: constat enĩ qd tunc testator frandaretur de executione ipsius legati. Si tamẽ hereditas deductis deducendis non sufficeret ad solutionẽ vtriusqz: tunc congruũ videtur qd talia debita incerta applicarentur legatario: quia psumitur legi nature qd tũc testator magis eidẽ applicari vellet qd alteri: et si plures sunt heredes tũc sm Joh. de C. de hered. ac. l. j. et. ij. qlibet tenet p pte hereditatis: exẽpli grã: pater morẽs dimittit trib⁹ filijs tres marcas argẽti: qr vna est furtiua licet ignorẽt filij q sit illã. Tunc enĩ sm Alex. de hal in. iiij. in tractatu restitutionũ quilibet tenet tm restituere tertiã ptem: etiã si alij ptem suã restituere nõ vellent: licet quilibet dubitet an marcã furtiuam habeat: secus tamẽ de illo q certus esset qd ipse marcã furtiuã haberet. Ad lau.

Quãdo restitui debẽt debita iniuste cõtracta vel acquisita publice vel occulte: Ser. LXIII

Non furtum facies Exo. xx. Septimo principalit videndũ est quãdo fieri debeat restitutio. Ad cuius euidẽtiã queri potest vtrũ liceat alienũ inuito dño aliquo tẽpore detineri: qd si nõ: ppt quã rationẽ ẽ restitutio p facienda. Ad hoc dicendũ qd quedã sunt aliena iniuste quidẽ acquisita et iniuste detenta: sicut sunt furta: rapine: vsure et similia: que inuito domino vel iniusto lucro a vero possessore alienantur. Quedã vero iuste sunt acquisita sed iniuste detenta: sicut omnia debita per emptionẽ: mutationẽ seruitiũ: iuste quidẽ ɔtracta sed vltra constitutũ diẽ ab homine vel iure seu etiã approbata consuetudine retenta: sic etiam deposita et similia: et de omnibus his dicit Sco. in. iiij. di. xv. qd non licet aliquo tẽpore tenere alienũ inuito dño. i. nolente: et sm rectã rationẽ nolle debente. In quibus verbis Sco. duo principaliter ponit. Primũ est qd regulariter statim restitutio facienda est sicut statim ab actu et voluntate peccati mortalis cessandũ est: quod triplici ratiõe pbari potest. Prima ratio sumitur respectu dei qui scilicet hoc precepit. Pro q sciẽdum sz Tho. Alex. lom. Bonauẽ. et Sco. sup. iiij. qd licet affirmatiua dei pcepta non obligãt ad sp: tñ ad hoc obligãt pcepta negatiua: pcepta q de restitutiõe faciẽda lz sm formã videat affirmatiuũ: tñ sz ṽitatẽ ipliicat negatiuũ: vtpote q ds phibet alienuz detinere. et ideo sm Sco. sic auferre alienũ est mortale peccatũ et ɔtra pceptuz dñi negatiuũ: scz nõ fur. fa. sic etiã istud pceptum ẽ negatiuũ q ds inuito dño phibet detinere alienũ: et ɔtra illud non fur. fa. agit q sic alienũ detinet: et ideo sicut necessariũ ẽ seruare pcepta negatiua: sic necessariũ est nõ tenere aliena inuito dño. Secũda rõ sumitur respectu primi: qr. s. sic retinẽs sp ẽ in ledẽdo primũ qdiu tenet rem alienã donec re- B

stituat eã: ꝛ ideo ſm Alex.lom.eadẽ ẽ iniu
ria rẽ alienã inuito dño retinere: ſicut eam
inuito dño auferre: vt extra de reſti.ſpo.c.
ſepe: vbi dicit vlt'a glo. ꝙ iura ꝑ eodẽ re/
putãt auferre ꝛ iniuſte detinere. Tertia ra/
tio ſumit᷑ reſpectu ſui: nã ſcd̃m Sco. vbi ſu
pra: vt homo vere penitere poſſit stati ceſ/
ſandũ ẽ ab actu cuiuſcunq; mortalis culpe
nõ tm̃ exteriori ſed etiã interiori. i. tã effe/
ctu q̃ affectu: iuxta illud Eccl. xxj. quaſi a
facie colubri fuge peccatũ: ꝛ ideo p ↄſeq̃ns
actu statim reddere vel velle reddere cum
oportunũ fuerit ẽ de neceſſitate ſalut': hic
etiã reſtitutio in ope vł plena volũtate req̃
rit᷑ ad omnẽ penitẽtiã ſacramẽtalẽ ſic̃ ceſſa
tio volũtatis ꝛ facti a peccato: nec iniũgit᷑
ꝓprie a ſacerdote ſ a diuina lege: vñ ſicut
tenẽs adulterã vel fornicariam nõ ẽ capax
penitẽtie ſed irriſor: ita ꝙ ſi ad penitẽtiam
talit᷑ venit poti' pctõ pctm̃ addit ſcd̃z Sco
tũ: vbi ſupra: ſic etiã alienũ volũtate parit᷑
ꝛ actiõe retinẽs nõ ẽ capax alicui' peniten/
tie: ꝙ ſi q̃tũ ad apparẽtiã penitẽtiaʒ agere
videat᷑: audi q̃d ſup h̃ dicat Aug'. ad Ma
cedoniũ: ꝛ habet᷑. xiiij. q. vj. c. ſi res aliena
ꝓpt᷑ quã peccatũ ẽ reddi poſſit ꝛ nõ reddi/
tur: penitẽtia nõ agit᷑ ſed ſimulat᷑. Hinc q̃/
dam doctores tenẽt ꝙ talis ante reſtitutio
nẽ actualit᷑ factaʒ: cũ ſcʒ adſit facultas ſine
ꝓprio detrimẽto: nequaq̃ abſolui debeat:
tũ q: q̃diu ſic alienũ detinet peccatũ iniu/
ſticie ↄtinuat: tũ q: ↄſtat ex h̃ ꝙ nõ eſt vere
ↄtrit' ſi põt ꝛ non vult statim reſtituere: q:
vere ↄtritus statim ab oĩ peccato recedit
mortali: nullus aũt abſolui põt ſm Bona.
quẽ ↄſtat nõ eſſe vere ↄtritũ: ꝛ ſi abſoluit᷑
nulla eſt abſolutio ſed grauit᷑ peccat abſol
uẽs: q: decipit ↄfitẽtẽ in penitẽtie ſacramẽ
to: niſi forte abſolueret᷑ ad cautelã cũ ꝓte/
ſtatiõe ꝙ abſolutio nulla ẽ q̃diu nõ reſipi/
ſcit veracit᷑ a pctis: ꝛ h̃ fieri põt ſm Tho.
in. iiij. tũ etiã ꝓpt᷑ anticipationẽ: q: reſtitu
tio nõ eſt ps ſatiſfactiõis ſ p̃ambulũ ad eã
Deniq; vt cõiter piculoſũ ẽ tales abſolue/
re: q: quottidiana docet expientia ꝙ tales
oĩ anno reſtituere ꝓmittũt ꝛ rariſſime ꝓ
B miſſũ ſeruãt. Secũdo p̃ncipalit᷑ idẽ Sco
tus innuit ꝙ in certis caſib' alienũ teneri
põt etiã dño nolẽte: ſ ſm rectã rõneʒ velle
debente: ꝛ de h̃ ꝓſequit᷑ Sco. in. iiij. dicẽs:
ꝙ q̃uis creditor nõ velit debitori p̃ſtare re
miſſionẽ: in caſib' tñ aliq̃b' licitũ ẽ differre
reſtitutionẽ exteriorẽ habita iterioři volũ/
tate reſtituẽdi cum occurrerit circumſtãtie
oportune. Pro cuius declaratiõe ſciẽdũ ẽ
ꝙ debita duob' modis ſũt ↄtracta: ſcʒ vel
iniuſte vt p rapinã: furtũ: vſurã ꝛ ſic de ali
is: vel iuſte ſicut in iuſta emptiõe cõductio
ne mutuo ꝛ ſilibus. Si pꝛio mõ tũc diſtin/
guẽdũ ẽ: q: vł ↄtracta ſũt manifeſte ſic̃ no/
torij vſurarij: raptores ꝛ ſiles q̃ talẽ iniu/
ſticiã exercẽt in ſcãdalũ plurimoꝝ: ꝛ tũc ſi
debita ſunt clara ꝛ certa: conſtat q̃ʒ cui ſũt
reddenda poteſt habere locũ qḋ dic̃ Alex.
de hales in. iiij. pte ſũme i tractatu reſtitu/
tionũ: vbi dicit ꝙ ſi fur vel raptor ſit in ex/
trema neceſſitate: ſimilit᷑ ꝛ vxores ꝛ liberi
poteſt ipſe de re quaʒ reſtituere tenet᷑ reti/
nere ſibi q̃tũ ſuffic̃ vni refectiõi: totũq; re/
ſiduũ reſtituere tenet᷑: ꝛ hec poſitio tuta q̃
dem ẽ ſed admodũ dura: de rigore ꝓcedẽs
pfecte iuſticie. Et addit Alex. de hal. ſi eni
facit qḋ debet: nõ derelinquet eũ dñs ſʒ illi
ꝓuidebit: iuxͣ illḋ ps. 36. Nõ vidi iuſtũ de
relictũ ꝛc̃. ꝛ Matth. vj. Reſpicite volatilia
celi ꝛc̃. Monaldus aũt in tractatu reſtitu/
tionũ dicit ꝙ talis reſtituere debet vſq; ad
venditionẽ hereditatis ꝛ omniũ bonoruʒ:
etiã ſi oporteat ipm̃ cũ familia mendicare:
ꝛ in hoc multi doctores concor. cuius ratõ
poteſt eſſe: quia talis nõ ſolum tenetur ad
reſtituendum iniuſte ablatum ſed etiaʒ ad
tollendum cõmune ſcandalum: quia dicit
dominus: ve per quem ſcandalum venit:
expedit eñ ei potius ꝙ ſuſ. mo. aſi. in collo
e. ꝛ demergatur in profundum maris. Ni/
hilominus tamen in his confeſſor prudẽs
maxime conſiderare debet conditiões: sta
tus: diuitias: paupertates ꝛ ſimilia tã cre/
ditoris q̃ debitoris: ꝛ ſcd̃m h̃ diſcrete mo/
derare cuncta: quia de omnibus non ẽ dã/
da regula generalis. Porro ſi debita tali/
ter contracta nõ ſũt clara nec certa cui red
di debent: vel non inuenit᷑ domin' rei fur/
tiue vel eius heres: tũc ſcd̃m Alex. de hal.
vbi ſupra p ↄſiliũ p̃lati vł cõfeſſoris poteſt
ea reſeruare penes ſe donec verũ dñm iue/
niat: qui ſi reperiri nõ poteſt: ſolutis prius
oĩbus alijs debitis certis etiã iuſte con/
tractis: reſignare debet eccl̃ie vel diſcreto
ꝛ ꝓbo ↄfeſſori q̃ poteſt reſtituenti: furi: ra
ptori vł vſurario ſi multũ indigens eſt da
re ptẽ illius vel etiã totã: precipue ſi vide/
rit eũ vere ↄtritũ ꝛ emẽdare volẽtẽ: q: in h̃
caſu efficit᷑ res illa de patrimonio crucifi/
xi: cuius diſpenſatores ſunt in hoc foro cõ
feſſores: ꝛ ſic tãq̃ chriſti vicarij p̃nt eadẽ aſ
ſignare cui voluerit vice xp̄i: dũmõ idigẽs

fuerit: videant tñ q in hoc nõ qrãt seipos: ne dispẽsatores infideles inueniant. Hec autem pbant per legẽ q Numeri. v. põit vbi dicit: q vir vl mulier cũ fecerint ex oĩbus pctĩs q solẽt hominibus accidere et p negligentiã trãsgressi fuerint mãdatũ domini atq deliquerint: peccatum suũ confitebunt: et reddent ipm caput: quintãq ptez desup ei in quẽ peccauerint. Sin aũt nõ fuerint q recipiãt: dabũt dño et erũt sacerdotis: h ibi. His aũt q habẽt aliq vltra necessitatẽ nature sue et suorum quorum curã habẽt: nihil relinquẽdũ est: sed potius indicẽdũ est in hoc casu q de talib9 in certis restitutionẽ faciãt christo in suis mẽbris p salute creditoris: et in hoc nõ querẽdo pprium affectũ: sed vtilitatẽ spiritualẽ ipsi9 cui spiritualit restituit: qd realiter pter ignorantiã psone fieri non potuit: alioqn secũdario nõ imerito furti argueret in iudicio anime. Secũdo mõ debita iniuste cõtracta sunt occulta: vt qñ bona sunt occulte sblata vel etiã occulte sunt aliq damna iniuste illata: et tunc iniustus ablator nequaq se pdere debet: qr fama pciosior est q terrena substãtia nec p pseques restituere debet pseipm: nec etiã p se dilationẽ querere si fuerit impotẽs ad soluendũ: sed p intermediã psonã scz pfessorẽ vl aliũ amicum fidelẽ: sane tñ laboret q psonã ad h idoneã et cõscientiosã re et nomie assumat: ne forte sibipsi iniusta reseruãs creditori nõ restituat. Indicendũ est etiã illi q integre q tocitius oĩa restituat si potens est h facere sine grauamie saltẽ notabili: qr ceteris parib9 multo strictius qs obligat ad soluẽdũ debita ptracta iniuste q iuste. Si tñ sine notabili grauamie h adimplere nõ posset: vtpote qr redditnarius est artẽ et mercãtiam lucratiuã penitus ignorãs: nec habz vltra necessitatẽ in redditib9 et alijs bonis mobilib9 et imobilib9 fm cõditionẽ psone et status: vel etiã arte mechanic9 est aut mercator: nec sine magno dispendio sue artis vel mercãtie restituere põt: vt quia nõ retinet vnde arti sue requisita emat: vel nõ inuẽit aliquẽ q bona sua velit emere nisi notabiliter citra cõdignũ et sic de alijs. Tũc fz Hosti. in sũ. li. de penitẽtijs. §. qbus. x. sz q forma põt cũ voluntate creditoris p interpositã psonaz acqsita paulatim singul mẽsib9 vel annis aut alijs tpibus restituere qd poterit: aut aliter amicabiliter cũ leso cõuentat q eidẽ de suis redditib9 annis singulis moderate restituet: ita q sibi vite necessaria remaneant quousq plenarie satisfecerit. Preterea si tale periculum imminet q is qui tenetur restituere nõ potest induci ad restitutionẽ statim faciendã ne nimiũ grauet: nec is cui restitutio debet fieri induci potest ad dilationẽ aliquã faciẽdã: tũc putat Hosti. ibidẽ q discret9 sacerdos põt suam formare pscientiã ex eo q intẽdit vtiliter gerere negociũ creditoris: vt hoc medium iueniat: q exquo videt q dãnificatus aliter iniuste ablata recuperare nõ põt im ppetuũ: vel nõ ita cito seu etiã nõ ita cõmode põt recepto iuramento et alia sufficienti cautione si fieri potest cõcedere dilationez ei q abstulit: et sub hac cõditiõe si hoc adimpleuit infra diẽ statutũ absoluere peccatorem: vt sic creditor qd ei debet recuperet et peccator a psbytero desperat9 nõ recedat: hec ille. Quia tñ hec opinio maxime sustineri põt si hincinde pẽsatis quãtitate debitorũ quãtitate redditũũ seu bonorum mobilium et imobiliũ pditiõe psonarum: pfertim ipi9 debitoris quo ad psonã et statũ verisimilit pcludi põt: q ad faciẽdã hãc restitutionez se velit artare vtẽdo tñ necessarijs et nõ superfluis fm cõditionẽ stat9 ei9 et psone: q cũcta prudẽs pfessor subtili9 psiderare dz: nã in his maxie psiderãde sũt pditiões stat9 diuitie: pauptates et silia tã in creditore q in debitore.

Deniq si bonorum iniustorum occultus debitor ad extremã puenit paupertatẽ: licet citra mẽdicitatẽ: et ex pditiõe vl statu verecũdũ eẽt illi mẽdicare: tũc tenet bonis illis vti dũtaxat in extrema necessitate: ac sollicite laborando lucrari panẽ suũ: cũ firmo proposito restituẽdi quicqd vltra strictã necessitatẽ suplucrari valeat: ac i fine vite cetera vsq ad debitam restitutionẽ plenarie relinquat. Monal. insup in summa dicit q si dãnificatus indebite se dãnificatũ agnoscit: tũc ipse damnificans tenetur petere veniaz p se si potest et manifestũ sit: aut per alium si per se non potest vel audet: et tunc talis media persona nomẽ et circũstantias rei pro quo petit subticere debz: si per expressionẽ periculũ aut scãdalum timeatur: huius ratio est: qr q offẽdit alium cũ corpo offensus aliqd aduersus eũ debz offendẽs ire per se vel per aliũ et p posse reconciliari fratri suo. Si vero q damnificatus est hoc nescit: credendum est q licet tutius sit petere veniã vt dictum est quando satisfacere non potest: tamen ad hoc non

tenet᷑ : qꝛ nō est in mora soluendi in hoc ca-
su quo ad iudiciū diuinū cum damnifica-
tus nescit ⁊ dānificans prepotens ē: veruꝫ
tamē postꝙ̄ satisfacere potest semꝑ ē ī mo-
ra soluendi donec satisfecerit aut dilatiōeꝫ
impetrauerit: ⁊ hoc idē obseruandū ē vbi
aliquis est debitoꝛ alterius ex cōtractu vel
quasi contractu: similiter ⁊ in regularibꝰ
qui se recolūt esse debitores alicui ex eo ꝙ
fecerunt in seculo. Deniqꝫ generaliter tam
de debitis iniuste sed occulte acquisit̄: ꝙ̄
etiā iuste cōcludit Sco. l. iiij. di. xv. ꝙ quā-
do restitutio est damnosa reipublice vel ei
cui faciēda est: aut etiam diffamatoria resti-
tuenti vl̄ notabiliter damnosa: tūc nō tene-
tur statim ad restituendū sed sufficit ꝙ sta-
tim affectu restituere firmiter ꝓponat hinc
inde cessantibꝰ incōuenientijs. Qꝛ si obij-
citur: restituere ē actus p̄cepti negatiui vt
dictum ē: ad cuiꝰ obseruantiā quilibet te-
net᷑ semꝑ ⁊ ad semꝑ. Ad hoc respōdet ibi-
dem idem Sco. ꝙ tenere alienū iniuste: id
est inuito domino semꝑ ē ꝓhibitū: ⁊ ideo
semꝑ ⁊ pro semꝑ oportet nō tenere isto mo-
do sed qñ quis habet volūtatē restituendi
tempore oportuno extūc tenet domino vo-
lente. i. sm rectā ratiōnē velle debente: qꝛ
dñs velle debet ꝙ ille qui habet suū ī hoc
casu teneat illud quousqꝫ oportune redde-
re possit: ⁊ de hoc in sequēti sermone latiꝰ
videbit᷑. In argumētū autē p̄dictoꝝ legit᷑
in cesario: ꝙ cōtig. t apud ciuitatē argenti-
nā: cū quidā ciuis ibidē defunctus fuisset
⁊ ī pheretro sm morē positꝰ: aīa illiꝰ ad cor-
pus reuersa ē: ⁊ cū clamaret: quō veni huc
quō veni huc: vocata ē vxoꝛ eiꝰ: ad quam
ille: Dei misericordia reductꝰ sum: ⁊ hoc ti-
bi dico: nisi oīa que habemꝰ relinquamus
saluari nō poterimꝰ: sicqꝫ omnibꝰ ꝓut po-
tuit salubriter dispositis infra triduū mor-
tuus est: fuerat em̄ eoꝝ substantia de malo
acquisita: hoc ibi. Ad laudem dei omni.

Quādo restitui debēt debita iu-ste ꝯtracta vel acq̄sita ⁊ de triplici differētia debitoꝝ: Ser. LXIIII

On furtū facies.

n Exo. xx. Viso vtcūqꝫ de restōne
debitorum iniuste acquisitorum
iam ꝓsequamur qualiter debita
iuste ꝯtracta ⁊ acq̄sita ad restitutionē obli-
gant᷑. In quibꝰ quidē restituēdis attēden-
de sunt circūstantie ꝯtractuū vel pactoꝝ:
aut interuenientiū iuramētoꝝ certū tēpus
solutionis ꝓfigentiū: r em in talibꝰ debitꝫ
iuste ꝯtractis nō tā stricte debitoꝛ obligat᷑
ad restōnem faciendā sicut in debitis iniu-
ste ꝯtractis: qꝛ ꝓsumēdum nō ē ꝙ benigni-
tas iuris ⁊ equitatis impie velit interp̄ta-
ri: aut nimiū dure ꝯtractꝰ emptiōis mutui
⁊ ꝯsimiliū negocioꝝ: que ꝓ vtilitate mutuū
recipientis aut ꝓ communi cōmoditate vtri-
usqꝫ cōtrahētis ordinata sūt. Pro q̄ sciē-
dū ꝙ triplex pōt distingui debitoꝝ differē-
tia sm quā triplicē differētiā triplex licen-
tia necessaria iudicat᷑. Primo nāqꝫ sunt q̄-
dam qui licet satisfacere valeant aliena re- A
stituendo: tñ pro lentori longiorē solutio-
nis terminū habere volūt: ⁊ illi licētiā ob-
tentā ⁊ liberā habere debent: alioquin ta-
lem solutionē licite differre nō possunt: qꝛ
iuxta prefatā regulā Sco. nō licet alienuꝫ
inuito dño aliq̄ notabili tp̄e detineri. Ad
h̄ aūt ꝙ talis licētia sit libera q̄ttuor req̄rūt᷑.
Primū ē ꝙ non det᷑ ex timore: sicē plerūqꝫ
faciūt mechanici opariꝫ ⁊ mercēnarij nobi-
libꝰ: potētibꝰ: diuitibꝰ: q̄ nō audent sua cū
rigore exigere: imo nec musitare: cū tamē
cōiter sine cā iuste necessitatis tales debi-
tores solutionem ꝓtrahūt ⁊ creditoribus
p̄cipue pauperibꝰ q̄ ꝓprio sudore victū q̄t-
tidianū acquirūt: multis modis in h̄ vio-
lentiā inferūt: ꝯtra p̄ceptū domini dicētis
Leui. xix. Nō morabit᷑ opus mercennarij
tui apud te vsqꝫ mane: glo. merces in q̄ for-
sitan viuit cū vxore filijs ac parentibus si
differt᷑ deficit victꝰ: ⁊ si in crastinū recipit
vim tamē ⁊ calūniā ꝑtulit: quia interim vñ
viueret nō habuit. Unde dicit᷑ vnū de q̄t-
tuoꝛ peccatis vindictā acclamātibꝰ: vt pꝫ
in. c. Jaco. v. vbi dicit diuitibꝰ tenacibus.
Ecce merces operarioꝝ vestroꝝ qui messue-
rūt regiones vestras q̄ fraudata ē a vobis
clamat ⁊ clamoꝛ eoꝝ in aures domini saba-
oth introiuit. Secūdo ꝙ nō det᷑ ex verecū-
dia scꝫ ꝑ mediū alicuiꝰ cui creditoꝛ ꝯtradi-
cere seu illi erubescit negare. Tertio ꝙ nō
det᷑ ex desperatiōe credēs ꝙ alit᷑ suū reha-
bere non possit. Quarto ꝙ nec det᷑ spe scꝫ
alicuiꝰ seruitij tpalis: ⁊ de his quattuoꝛ di-
ctū ē supra. Unde sicut ibidē intelligit᷑ de
vera indulgentia debitoribꝰ libere facta:
sic hic intelligit᷑ eadē de licētia libere acq̄-
sita. Alioquin si quis aliter ꝓrogationem
solutionis extorquet: violētiā infert: nec ē
capax ꝑ tūc tē salutarꝭ. Inter oēs tamē
grauissime deū offendūt: qui relicta ad pu-

ꝯs cās cū pñt nō restituūt vt tenent᷑: ꝯtra
q̄s terribiliter clamāt tria ꝯsilia generalia
sicut pȝ.xiij.q.ij.c.q̄ oblatiōes: cū duobus
sequētibꝰ q: reputant᷑ ibidē ab ecclia sepa
rādi ⁊ excōicandi tanꝙ necatores pauperū
D ⁊ infideles. Secūdo vero sunt quidā q̄
debitū vl̄ partē debiti soluere nō possūt ni
si cū magna difficultate: ⁊ illi licētiā petitā
habere debēt licet nō adeptā. Pro q̄ notā
dū ſm Alex.de alexan.ꝙ si is qui ad resti
tutionē obligatꝰ ē intātā indiget ꝙ si cre
ditor sciret indigentiā illiꝰ ſm rectā rōnē
⁊ fraternā charitatē non deberet sibi clau
dere viscera pietatis: attenta ꝓpria sufficiē
tia: sed eadē charitate deberet ei dare dila
tionē vl̄ etiā facere remissionē in toto seu ī
pte cū ꝯsilio boni ⁊ discreti viri: ⁊ tunc dif
ferri licite pōt restitutio: etiā si debitor di
lationē solutiōis negaret: sic tñ ꝙ semꝑ pa
ratus sit satisfacere q̄cito ꝑuenerit ad pin
guiorē fortunā. Ecōtra vero si debitor non
tm̄ indigens ē: ꝙ si creditor sciret indigen
tiā eiꝰ ex fraterna charitate nō teneret᷑ illi
dare dilationē in toto vel in pte: q: nō ē in
digētia tanta q̄n possit ei restituere in toto
vl̄ in pte: tūc in hoc cāu si creditor solutio
nis dilationē negaret: debitor eidē statim
soluere teneret᷑. Et q̄uis aliter quidam di
cāt hec tñ videt᷑ snia vera. Si vero sūt plu
res creditores ⁊ vnus non vult dare dila
tionem sed petit ꝙ debitor cedat bonis:
tunc ſm Ray. standā est maiori parti: ma
ior autem pars dici debet vbi maius ⁊ for
tius debitum est. Si vero par sit debitum
tunc maiori numero creditorum standum
est: ꝙ si cuncta paria sunt: tūc sententia cle
mētior eligi debet scȝ de dāda dilatiōe. C.
de ces.bo.l.fi. Preterea dicit Richar.i.iiij
di.xv.ꝙ si is qui dȝ vt puta q: dānū intu
lit habet aliq̄d vltra necessitatē sustētatio
nis nature sue ⁊ suorū: q̄uis sit sibi necessa
riū quo ad victū ſm decētiam sue persone:
tūc restituere tenet᷑: q: nō ē licitū de alieno
viuere cū ho re seculari. Si vo nō habet
nisi necessaria: tūc si q̄s q̄ dānum passus ē
nō indiget ad nature sustētationē eo ꝙ ab
latū ē: non tenet᷑ restituere qui abstulit q:
ex iure nature licitus ē vnicuiqȝ vsus pos
sessionis necessarie ad sustētationē nature
extrema nanqȝ necessitas oīa facit cōia: vt
ff.ad.l.rho.de iac.l.ij.ī tex.⁊ glo. Sco.ve
ro dic.i in.iiij.ꝙ si aliena retinēs ē in extre
ma necessitate: ⁊ ille cuiꝰ ē res nō est in ex
trema necessitate: ſꝫ habet aliqua citra ne
cessitatē extremā: tūc res illa fit ipsius deti
nētis iure politico: q: in extreme necessi
tis articulo ad ꝓuidendū sustētationi na
ture: via oībꝰ extreme necessitatis ꝯcessa ē
vt pȝ de vbo.sig.c.exijt qui seminat. li.vj.
nec etiā creditor in illo casu iuridicā habȝ
actionē supra debitorē: q: inanis est actio
creditoris quā excludit inopia debitoris:
vt.ff.de dolo: nā is. Verūtamē hmōi actō
nō expirat sed ē sopita: sicut ⁊ obligatio in
debitore sopita est qui tñ postea tenet᷑ ad
restōnem si peruenerit ad pinguiorē fortu
nā: ꝙ si nūꝙ occupauit illā rem aī extremā
necessitatē: tunc simpliciť occupauit rē su
am nec tenet᷑ ad aliquā restōnem. Porro
si tam detinēs q̄ ille cuiꝰ res detinet᷑ sūt in
extrema necessitate: tūc distinguendū ē: q:
vl̄ dñs ipsius rei prius deuenit ad illā ne
cessitatē: ⁊ tūc illi reddi dȝ duplici iure: tū
q: prius sua erat: tū etiā q: iā ex illa neces
sitate facta ē sua. Vel ecōtra detinēs prius
deuenit ad extremā necessitatē: ⁊ tūc statī
facta ē sua: nec in hoc casu dño posteriꝰ ad
tātā necessitatē venienti reddi dȝ: q: cessa
uit dominiū illiꝰ ⁊ facta ē alteriꝰ iure poli
tico. Si deniqȝ simul ambo deueniūt ad il
lam necessitatē: tūc reddi dȝ domino suo:
q: nūq̄ decidit a dño: ⁊ generaliť par ne
cessitas ⁊ dānificatio creditoris pari vl̄ mi
nori necessitati seu damnificationi debito
ris semꝑ ē ꝓferēda: hoc eñ dictat ⁊ exigit
beneficij ⁊ gratitudinis rō: que tam bene
ficio q̄ benefactori debent᷑. Dictat etiā ra
tiōis eq̄tas q̄ nimiū iustum ē ex suis ⁊ sibi
debitis potius ac priꝰ sustētari dñm q̄ aliū
Or si obijcit᷑: q̄libet lege nature dȝ plꝰ di
ligere seipm̄ q̄ ꝓximū: ⁊ ꝑ ꝯsequēs magis
diligere vitā suā corꝑalē q̄ vitā proximi:
ex quo dictat lex nature ꝙ q̄s ad defendē
dā vitā ꝓpriā cū moderamie inculpate tu
tele: pōt etiā ꝓximū occidere si nō pōt aliť
euadere: ⁊ iō pōt etiā istud simplr̄ sibi ne
cessariū magis sibi retinere q̄ ꝓximo da
re. Ad h̄ rñdet Sco. vbi supra ꝙ magis q̄
dē q̄s diligere dȝ vitā suā ordinate q̄ alte
rius: prout scȝ ē diligibilis ad vitā eternā.
⁊ iō magis diligere dȝ ꝯseruationē iustam
vite sue q̄ ꝓximi: nō tñ magis diligere dȝ
ꝯseruationē iniustā vite sue q̄ ꝯseruatiōē
iustā vite ꝓximi. Sic eñ latro magis susti
nere dȝ suspēdium q̄ occidere suspēdētem
vt euadat. Cuiꝰ rō ē: quia dilectio vite cor
poralis qua nitit᷑ illā iniuste custodire: nō
ē dilectio ordinata: q: nō ē ad dilectionem

vel vł etiā ipſius anime: nec ē iuſta: qꝛ cum
iniuria multoꝝ imo reipublice nitit illam
ꝯſeruare: ⁊ ſic ē in ꝓpoſito: naꝫ cuſtoditio
vite ipſius iniuſte detinēns de re aliena eſt
iniuſta: enim verus dn̄s ē ſimilit̄ i extrema
neceſſitate: ⁊ cū hoc etiā ē homicida qꝛ in/
iuſte occidit aliū eidē ſubtrahēdo neceſſa/
c riū qḋ ſibi tamē de iure debebat. Tertio
deniqꝫ ſūt quidā qui ſatiſfacere nō poſſunt
ſine magno diſpēdio vł inconuenienti: ⁊ h̄
ex quibuſdā circūſtantijs ꝓtunc ineuitabi
libus: quas Sco. in. iiij. concludit in hac
maxima: licꝫ detinere rē alienā quādo eaꝫ
detineri rōnabilit̄ velle dꝫ ⁊ h̄ ꝓprie dr̄ li/
centia interp̄tata quā talis habere dꝫ. Eſt
enī interp̄tata licentia: quando ſolutio re/
ſultat in notabile damnū ſui ꝓximi vł po/
puli in fama vł corpore in anima vł exterio
ri ſubſtantia: ⁊ tunc ſolutionē licite differ/
ri pōt. Ad cui⁹ euidentiā diſtingui poſſūt
tres gradus incōueniētie vel diſpēdij. Pri
mus ē quando nō pōt fieri ſolutio niſi cuꝫ
damno notabili reali vel ciuili: verbi gra/
tia de damno reali. Pone ꝙ debitor pecu
nias ſuas in mercantijs poſuit: quas pro
tunc diſtrahere nō valet: niſi cū magno di
pendio: aut ſolutionē ab alio debitore ſpe
rabat qua ſimiliter defraudatus ē: ſi tali/
bus vel ſimilib⁹ caſibus inopinatis p̄uen/
tus ſuo creditori niſi cum damno notabili
ſatiſfacere nō pōt: licet diues ſit: tūc licite
ſolutionē ꝓtrahere pōt dūmodo nihil in
fraudē fecerit. Cui⁹ ratio ē ſm Sco. in. iiij.
quia talis creditor debet magꝭ velle ꝙ ma
ximū incōmodū reſtituentis proximi eui/
tet ꝙ̄ modicū incōmodū ſuū vel nullum:
⁊ licet alienū inuito dn̄o retinere ſit ꝓhibi
tum ſimpliciter: tamē quando in hoc caſu
voluntatem habet nō fictā reſtituendi ꝙ̄ci
tius poterit: ex tūc illam tenet dn̄o rei volē
te: id ē velle debente: vult enim hoc domi
nus rei: ⁊ ſi nō actu illicito tamē actu debi
to ⁊ honeſto: qꝛ velle debet ꝙ qui ſuū hꝫ id
teneat quſqꝫ oportune reſtituere poſſit. Et
ſi obijcit̄ ꝙ dn̄o rei h̄ agit inuite: q̄ nō vult
ꝙ ꝑ q̄ntūcūqꝫ tēpus ſuū teneat̄. Reſpōdet
Sco. ꝙ licet dn̄s rei male ⁊ inordinate ve/
lit ſtatim rehabere ſuū: ⁊ ꝑ ꝯſequēs contra
rectā rōnē nolit ꝓximū tenere ſuū: tamē te
nēs nō eſt debitor iniuſt⁹ cū ⁊ depoſitū de
cui⁹ redditiōe ſtrictiſſima lex habet̄. C. de
poſiti. l. ſi inuito dn̄o volūtate inordinata
licite retineri pōt. Non enī dꝫ quis furioſo
petēti reddere gladiū ſuū apud ipm̄ depo/
ſitū: ſic nec iracūdia inflāmato quē veriſilr̄
timet aliū velle ꝑcutere: ⁊ in ſilibus idē ē
iudiciū. Nā ſimile ꝯtingit de muliere ꝓba
⁊ honeſta: q̄ licet marito reddere debitum
obliget̄: tamē cū id petit inordinate ſcꝫ vł
ꝯtra ſalutē aīe ſue vł etiā ꝯtra ſanitatē cor/
poris ſui vel ſibi ꝯiuncti: tūc ipa ſatiſface/
cere nō obligat̄: imo plerūqꝫ grauit̄ pecca
ret ſi i illo pareret. Pro quo notādū ꝙ ple
riqꝫ ꝯiuges illud apl̄i ꝑuerſe interp̄tantes
ſcꝫ mulier ꝑtātem corpis ſui nō hꝫ ſed vir:
⁊ ecōtra: abuti volūt hmōi ꝑtāte eiſdē con
ceſſa in libertatem carnis: putātes ſe cum
ꝓpria cōiuge peccare nō poſſe: vacanteſqꝫ
libidini nō modo ſicut equ⁹ ⁊ mulus: ſed ⁊
adinuentiōes deteſtabiles frequētare nō
verēt̄. Et iō queri pōt de vxorib⁹ taliū vtꝝ
peccēt dū ad bn̄placitū viroꝝ licet inordi/
natū nō reddūt debitū: p̄ſertim cū eis ex h̄
dare vident̄ cām fornicatiōis aut etiā alte
ri⁹ extraordinarie pollutōis: ac ꝑ ꝯſequēs
dare ſibi vident̄ cām ꝑiclitandi ill̄r ⁊ vxo/
rē odiēdi domeſticāqꝫ diſcordiā ꝯfouēdi.
Ad h̄ dicendū ꝙ lꝫ q̄libet obliget̄ coopari
ſaluti ꝓximoꝝ ac p̄cipue ſibi ꝯiūctoꝝ q̄cū
qꝫ vinculo ſiue nāli ſiue maritali ⁊c̄. tn̄ q̄li/
bet pl⁹ obligat̄ deo ꝙ̄ cuicūqꝫ hoi: ⁊ iō pl⁹
obligat̄ i ſe vitare pctm̄ mortale ꝙ̄ i q̄cūqꝫ
altero: ⁊ h̄ intātū qꝛ ſm Aug. in li. ꝯ men/
daciū ꝓ nullo mortali in altero vitādo dꝫ
hō ſciēt̄ venialit̄ peccare. Et Anſhelm⁹ i
li. cur de⁹ hō: dicit ꝙ hō poti⁹ dꝫ ꝑmittere
mūdū ꝑire ꝙ̄ facere minimū nutū ꝯ volun
tatē dei: h̄ etiā expſſe ptꝫ. xxij. q. ij. c. ne q̄s
arbitret̄: ⁊. c. faciat: ⁊. c. oē gen⁹: ⁊ iō ꝑ ꝯſe
quēs nec vxor ꝓ vitāda fornicatiōe i viro
ſuo: vel etiā ꝓ q̄cunqꝫ altero malo i eodeꝫ
cauēdo: ꝯſentire vł facere dꝫ aliq̄d qḋ ver
git i offēſā dei: aut i ꝑiculū corpis ſui vł et
viri: cū ſm aplm̄ ad Ro. iij. Nō ſūt fa. ma.
vt. e. bo. Nec miret̄ q̄s ſi viro neget̄ ꝙ ſui
tur⁹ eē videt̄: qꝛ cū ꝯ rōnē debitū poſtulat
nō q̄rit ſibi de iure debitū ſ; iniuſte querit
abuſū: imo luxurioſe rapere q̄rit alienū dn̄mō
ſcꝫ trāgredi velit i blādicijs meretricijs in/
ordinatis aut i modo aut i loco ac in tpe ꝓ
hibitis a iure vel a iudicio recte rationis.
S. e deniqꝫ mulier q̄cūqꝫ ꝓmittens venire
ad quēcūqꝫ cōdictū locum: ſi ex hoc ſibi ti/
met euenire periculū peccati vł ſcādali: ne
quaꝙ̄ debitū ꝓmiſſū ſoluere debet: vt pꝫ
latius ſupra vbi agitur de voto. Et de ſili/
bus idem ē iudicium. De ſecundo vero
ſcꝫ damno ciuili vł reipublice queri poteſt

vtputa restitutio que esset damnosa reipublice ꝓtūc est differenda puta restitutio q̄ exigitur a petro fienda ē a paulo qui mag'reipublice necessari⁹ ē q̄ꝫ Petr⁹. Ad h' rn̄det Sco.in.iiij.ꝙ si illō iniuste detentū a paulo nō ē ei necessariū simpliciť ſ; tm̄ ad ꝯseruandū statū suū solennē: tunc dico ꝙ nō licet alteri statū suū solennē tenere de bonis alienis: nec tm̄ valet reipublice solēnis status illi⁹ quē tenet nō restituēdo: quantum valent ei⁹ fidelitas ⁊ iusticia cōis. Si vero talis ꝑsona cōis ⁊ cōmunitati vtilis ꝑ illā restōnē impotēs ⁊ inutilis reipublice reddereť: tūc solutionē differre pōt: quia ſm Sco. debet quis velle sibi restōnem nō fieri in hoc casu: cū bonū cōe ꝙ priuatū recta rōne magis velle debeat: presertim si creditor sine illa restitutiōe transire pōt ⁊ tūc debitor restituere nō obligať. Concor. etiam Heral. ob doñ. Teneť tamē hmōi debitor habere firmā volūtatē restituēdi q̄citius poterit absq; reipublice dāno. Uerūtamē si creditor sine illa re vitam transigere non possit: tūc quidā dicūt illā restituendā licz debitori qui reputať vtilis vł necessarius reipublice eēt necessaria ad ꝯseruandū statū vtilem ⁊ necessariū reipublice: ⁊ tūc talis recursū debet habere ad rem publicam vt statū suū cōseruet: ex quo necessarius ē eidē vt sic necessariū ꝯferāt subsidiū q̄ sentiunt cōis vtilitatis cōmodū.

Qualem restitutionē facere debet que partum alienum supposuit vel ex adulterio partum concepit: Sermo LXV.

Non furtū facies.

Exo.xx. Post expeditionez p̄mi gradus incōuenientie vł dispendij q̄ cōtingere pōt in restōne facienda: iam duos sequētes gradus ꝓsequa-
A mur. Secūdus igiť gradus ē qn̄ restitutio fieri nō pōt nisi cū magno periculo corporali vel spūali: verbi grā. Ponať ꝙ aliquis cū falsa testificatione fecit aliū ꝑdere pecuniā vel agꝝ aut aliqd̄ hmōi nec habet vn̄ satisfacere possit nec ꝑ cōtrariā testificationē illi sua reddere pōt qn̄ subeat piculū corporis vł saltē membroꝝ aut ꝑpetui exilij: ⁊ hic eñ nō peccat mortaliť hoc nō faciendo sed solū plene doleat de cōmisso: ⁊ insuper de h' ꝙ nō habet facultatē idoneā ad satisfaciēdū firmiterq; ꝓponat satisfacere si vnq̄ peruenerit ad pinguiorē fortunā. Idem quoq; iudiciū ē de eo qui nō pōt restituere oīa sine notabili ꝑiculo ꝯstitutiōis filiaꝝ suaꝝ aut euagationis latrocinij filioꝝ. Rō aūt predictoꝝ ē quia si ſm apo. ad Roma. iij. nō sūt fa. ma. vt eue. bo. multominus facienda sūt bona vt veniāt mala: bonū q̄dem ē aliena restituere: sed vbi debitori sequiť malū incōparabiliter preualens recta rō nō exposcit ꝙ tūc talis restitutio fiat: ⁊ qꝛ dictum ē sermone precedēti ꝙ satisfactio licite differri pōt īterp̄tata licentia cōcurrēte: dico ꝙ ſm eādē regulā eadē licētia semper ꝑseuerāte talis restituere nō teneť. Et sub hac regula multi casus obscuri ⁊ piculosi possūt satis faciliter declarari: licet bis vti debēt sapiētes in ꝯsilijs dādis ⁊ ꝯfessionibus audiēdis: nō aūt in sermonib⁹ p̄dicādis ne laxis ad malū ꝓnis ruine deť occasio. vnde similis casus quodāmodo poniť ex de pe. ⁊ re. de muliere scz sibi supponēte partū alienū vbi diciť. c. officij. Significasti quandā mulierē tibi fuisse ꝯfessam que timens ne viri possessio deuolueret ad alios quarūdā herbaꝝ succū potauit ⁊ inde vēter eius intumuit ⁊ inde grauidā se ostēdēs sibi partū supposuit alienū timēsq; maritū: nō vult facinus ipi detegere qui ꝑlē credit sine dubitatiōe esse suam. Quoniā ergo postulaś edoceri vtꝝ ei hac fraude durante sit penitētia iniungēda: respōdemus ꝙ sicut mulieri q̄ ignorante marito ō adulterio prolē suscepit. q̄uis id viro suo timeat ꝯfitere: nō ē penitētia denegāda: ita nec illi debet penitētia denegari: maxime si ꝑ alios intelligas alienos ad q̄s timeat possessionē viri deuolui: sed cōpetens satisfactio ꝑ discretū sacerdotē sibi dz iniungi: h' Inno. iij. cuidā cardinali ap̄lice sedis pro tūc legato: vbi dicit glo. sup illo xbo: denegāda: hoc mirꝝ ē ꝙ durāte suppositione per quā fraudanť ꝯsanguinei debita successione: hec mulier penitere pōt: ꝯtra illō. xiiij. q. vi. c. si res aliena ꝓpter quā pctm̄ ē reddi possit ⁊ nō reddit pnīa nō agiť ſ; singiť: ⁊ de pe. dis. iij. penitētes: ſ; ipa nō pōt detegere suppositionē qꝛ ei nō crederet ꝯstāte te p̄sumptione q̄ habeť ex matrimonio: ꝙ fili⁹ nat⁹ sit ex nuptijs. ff. de his qui sūt sui vł alie. iur. sūt filij ⁊ etiā piculosum eēt mulieri illud detegere: h' ibi. Uerūtamē ex ſm tura allegata ⁊ ſm doctores idē dicēdū est de muliere supponēte sibi ꝑtum alienū qd̄.

insequenti gradu dicet de adultera: que ignorante viro filium de altero generauit et iniustum heredem substituit: ideo casum hunc prosequi gratia breuitatis pretermitto. Tertio denique gradus est: quando restitutio fieri non potest nisi cum magno damno periculo et scandalo non solum vnius sed et pluriuum: sicut contingit in muliere cuius filius adulterinus nutritur et hereditatur de bonis mariti sui. De quo queri potest: vtrum marito vel saltem filio reuelari debeat: ne scilicet iniustam hereditatem possideat et matri damnationis perpetue causam prestet: quia dicitur Eccl. xxiij. Mulier omnis relinquens virum suum peccabit statuens hereditatem ex alieno matrimonio. Ad hoc breuiter respondet Sco. l. iiij. quod mulier hoc nequaquam reuelare debet: diuersas adducens rationes: quas tamen latius et lucidius placuit explanare: licet secundum Hostien. Mulier reuelare potest marito si non timet maritum vel aliud iminere periculum de his que ponentur inferius: sicut quandoque contingit quod quidam viri scienter et turpiter vxorum adulteria sustinent vel etiam eisdem consentiunt: aut quod peius est ad ad hoc easdem quandoque coartant: eo quod proprios filios non possunt habere: vel etiam alia quacunque pudenda occasione. Ad maiorem igitur dicte questionis euidentiam: dico primo quod talia nullo modo sunt prorio marito reuelanda propter septem pericula a doctoribus assignata. Primum periculum est infamie: scilicet ipsius mulieris: quia viro talia reuelanda cum esset ante bone fame et proba reputata: pessime seipsam ac turpissime diffamaret: ac virum indicibili dolore gladiaret: quod etiam mulieri magnum esset periculum et desperationis fomentum: cum scriptum sit. Prouer. xxij. Melius est nomen bonum quam diuitie multe: quod licet de viris intelligatur tamen inhonestatis infamia turpius ac periculosius in mulieribus notam ingerit: multe namque mulieres a multis se cohibent vt notam declinent infamie. Secundum vero periculum est magne confusionis ipsius mariti et omnium consanguineorum ipsius adultere: nam valde ignominiosum est viro quod vel sibi vel alteri reueletur de vxore: quod prolem de adulterio concepit: multi nimirum potius sustinerent seipsos exheredari: quam vxores suas tam turpiter adulterari et diffamari. Similiter et consanguineis est maximum obprobrium vituperium ac improperium apud extraneos et presertim eorum emulos: maxime tamen est quedam irreparabilis iniecta filijs suis legitimis turpissima confusio: et sic multo honestius ac secundum rectam rationem acceptius omnibus predictis est quod omnino celetur. Tertium periculum est perpetue dissensionis et discordie: nam ex hoc non solum vir sed omnes amicitiam viri quam vxoris adeo turbarentur: quod de cetero vir cum ea posset amicitiam pacem ac socialem concordiam habere: nec quicquam illi possent pacifice loqui sed quottidie vituperia improperationes auersiones cumularent: et precipue vir illius si zelothypus est: numquam domesticam pacem conseruaret: aut forsan in toto abijceret et dimitteret: sic filij legitimi matrem despicerent propter adulterinam feditatem. Quartum itaque periculum est plurimorum homicidiorum affectu vel etiam effectu: ex hoc enim inter virum suum et se. Item inter virum suum et adulterum. Item inter amicos vtriusque daret occasionem perpetui discidij et odij: vnde sequerentur optiones mortis ac multiplices persecutiones: quod si adulter sit vxoratus esset eadem inter vtrosque ac eorum primos suscitaret: vnde etiam plerumque probabiliter timere posset quod ipsa vel adulter eius occideretur a viro suo vel ab alio illius propinquo vel amico: aut etiam contingere posset quod eius maritus aut quicunque alius dum alium occidere quereret necaretur. Quintum preterea periculum est adulterij in vtraque coniuge: nam huius occasione fieri posset inter eos perpetuum diuortium: ac non valentes continere forsitan vterque adulterij vitio deseruiret: vt occulta frequenter docet experientia: quia iuxta verbum sapientis aque furtiue dulciores sunt: ac per consequens vtriusque bona inutiliter dilapidarentur. Sextum proinde periculum est maioris damni ipsius mariti qui multo amplius damnificatur in reuelando quod in nutriendo et hereditando filium non suum quem estimat esse suum: quoniam huiusmodi estimatio paternitatis et filiationis maior et propinquior est causa amicicie et complacentie patris ad filium et econtra: quam sit sola corporalis viri generationis absque tali estimatione: quia tali estimatione semota per omnia se pater habet ad filium sicut ad extraneum: hinc etiam posito casu quod vnus firmiter credat et credatur esse pater talis filij et non est: alter vero nec credat nec credatur et tamen est: tunc incomparabiliter in dicto filio plus habet gaudij presidentie ac iuris pater putatiuus quam verus: et filius secundum deum non tenetur obedire nec filiationis reuerentiam exhibere patri vero sed putatiuo: nec pater verus obligatur diligere talem filium nec habere pro filio sed pater putatiuus ad huiusmodi obligatur. Septimum denique periculum est improbitatis: quia nec vir nec publicus iudex: nec etiam filius mulieri reuelanti credere obligatur nisi probet dictum suum per probabilia signa vel per violentas probationes aut per testes

idoneos: nam ex solo dicto nō pōt exhere-
dare filiū maxime in terris in quib⁹ p̄mo-
geniti vel vltimogeniti ex ꝯsuetudine suc-
cedūt in feudalib⁹: imo fm Sco. vbi supra
si pater crederet in hoc vxori sue: nō possꝫ
tn̄ a spurio hereditatē auferre nisi talē euꝫ
pbaret in publico foro: ⁊ tūc oporteret mu
lierē nō tm̄ apud maritū ſ etiā apud totaꝫ
C patriā diffamari. Or si vlteri⁹ queritur:
vtrū ne debeat ergo reuelare crimen illud
filio spurio: ac sic inducere ad dimittēduꝫ
hereditatē vero heredi. Rn̄det ad h̄ Sco.
ibidē q̄ nequaq̄: q: tūc si fili⁹ crederet: nō
tn̄ ē probabile q̄ pp̄ter h̄ dimitteret dictaꝫ
hereditatē: eo q̄ paucos reperire contigit
qui sūt ita pfecti q̄ pp̄ter ꝯseruādā iustici
ciā in foro dei: dimittant magnas possessi-
ones quas iure fori sibi retinere possunt: ⁊
velint insup spurij reputari: nec hoc mater
de filio p̄sumere pōt nisi fuerit antea mul-
tū experta de bona volūtate filij: non ḡ dꝫ
se exponere certo pīculo diffamatiōis apō
filiū: pp̄ter incertā correctionē illi⁹. Or si
q̄raꝭ an dato q̄ talis fili⁹ ex verbis matris
se spuriū credat vtrū teneaꝭ satisfacere bōa
que habuit a marito matrꝭ ceterꝭ filijs aut
heredib⁹ dicti mariti. Dicendū vtiq̄ q̄ sic
fm deū licet nō humano iure: si saltē indu
bitanter credit ⁊ rōnē credendi habet. Si
tn̄ sufficiētē credēdi cām nō habet: tūc red-
dere nō teneꝭ. Nā quattuor p̄ncipalr̄ red
dunt cām illā insufficientē eē. Primū est
amor alterius plis vel heredis. Secūduꝫ
ē odiū istius vl' ei⁹ vxoris. Tertiū est leui-
tas fatuitas vl' ptinacitas ipius matris.
Quartū ē incertitudo ꝯceptus vtrū de vi-
ro vl' adultero: q: hoc nō pōt omni adulte-
re esse certū. Si vero fili⁹ nō crederet: tunc
sequereꝭ etiā duplex malū: q: ⁊ mater dif-
famata remaneret: ⁊ fili⁹ hereditatē sicut
antea possideret. Et si obijciꝭ q̄ ideo tali fi
lio debeat reuelare ne scꝫ ignoranꝭ copule
tur p m̄rimoniū pp̄rie sorori aut alteri p-
pinque: seu etiā alia faciat que sunt a iure
spurijs p̄hibita. Ad hoc dicendū q̄ talis
ignorantia dum perseuerat penit⁹ excusat
cū sit ignorantia facti: si tn̄ aliquādo factū
veniret ad lucē: tūc tale matrimoniū esset
dirimendū. Deniq̄ si queritꝭ quid ḡ con
sulendū sit tali mulieri vt satisfacere possꝫ
cōsciētie sue. Respōdet Sco. vbi supra q̄
illi triplex remediū dari pōt. Primū est q̄
inducat filium vt religionē intret: sed talē
q̄ licite possit seruare suā pfessionē: ne scꝫ
incidat in scillā cupiens vitare caribdim:
⁊ tunc si quid pater putatiu⁹ mōasterio de
derit: in elemosynā reputaꝭ. Secūdū ē q̄
clericus fiat: acquisita tamē occulte p ean-
dem vel aliū amicū fidelem sup hoc legiti-
ma dispensatione: ⁊ ecclesiasticū beneficium
fm deū acceptare valeat: quib⁹ sufficienꝭ
puisus hereditatē paternā alijs heredib⁹
veris dimittat. Tertiū remediū ē q̄ saluo
humano iure ⁊ absq̄ infamia sua licite po
test ⁊ debet tali filio puidere de dote sua:
⁊ de ceteris bonis scꝫ pafernalib⁹ ac sic in-
dēnem facere legitimū eius heredem: vbi
saltem est de ꝯsuetudine q̄ pafernalia sūt
vxoris. Etiā prouidere pōt eidē de donati-
onib⁹ suis ac de laborib⁹ manuū ⁊ pp̄rijs
sudorib⁹: nā de oīb⁹ illis ei puidere pōt d̄
q̄b⁹ elemosynaꝫ facere vl' testamēta cōdere
pōt put de his latius pꝫ superi⁹ vbi agitur
de elemosyna. Ratio aūt hoꝝ est q: mulier
obligaꝭ satisfacere viro de cōsumptis a ta-
li spurio. Similiꝭ de hereditate mulier ob
ligatur heredib⁹ viri ab intestato vl' here-
dibus scriptis aut quib⁹ verisimiliter cre-
ditꝭ q̄ hereditatē reliquisset: q̄ si nesciꝭ dꝫ
paupibus erogari. Uerūtamē mulier non
teneꝭ ad restituendū equalēs toti heredi-
tati: q: multū differt inter hr̄e ⁊ pp̄e esse: ſ
teneꝭ fm correspōdētiā iusticie: nā quia le
gitimus heres nunq̄ hereditatē habuit: ſ
fm iusticiā pp̄e fuit: pp̄terea min⁹ q̄ equi
ualēs hereditati sibi sufficit p restitutione
fienda: ⁊ illud min⁹ determinari pōt fꝫ ar
bitriū probi ⁊ discreti viri: ꝯsideratꝭ hinc
inde circūstantijs. Uideꝭ eīn fm rectā ra-
tionem q̄ ei de honesto victu ⁊ vestitu pro
uidere debeat si pinguis fuerit hereditas
ita q̄ heredi remaneret duplum vl' triplūꝫ
illius quod satꝭ probari potest: extra d̄ eo
qui du. x. in ma. quā pol. per adul. per. c. cū
haberet: vbi papa precipit q̄ talib⁹ a parē
tibus fieri debeat prouisio necessitatuꝫ: vt
latius pꝫ in. ij. sermone. iiij. p̄cepti circa fi-
nem: vbi etiā ostēdiꝭ qualiter mulier d̄ ad
ulterio susceptos sibi successores heredes
instituere potest. Insup talis mulier effica
citer inducere dꝫ verū patrē dicti spurij: vt
de suis bonis debitā faciat recōpensā quā
mulier dicta clam imiscet bonis mariti sui
quia talis adulter ad eandē restōnem obli
gatus est sicut mater spurij: eo q̄ ad predi-
cta damna cū adultera dedit causam effica
cem: quā quecunq̄ dat semp obligatur ad
restōnem: vt visū est supra. Or si nullo di-

etorū modoꝫ mulier satisfacere possit: tñc nō ē illi penitētia denegāda: dūmodo plenā restituendi volūtatē habeat: quia tunc illā simpliciter excusat impossibilitas: hec patent extra de resti. spo. c. olim. n. obligatur tamē quādo puenerit ad pinguiorē fortunā: vt ptꝫ extra de solu. c. odardus: vbi plane de hoc. Mꝰ si queritur: vtrū filius postq̄ se illegitimū agnouerit: satisfacere tenet ea que cōsumpta sunt. Ad hoc dicendū ꝙ de his que consumpsit q̄diu bonefidei fuit: nō tenet restituere. Secus autem postq̄ malefidei fuit: nō tamē debet faciliter credere nisi eo modo q̄ dictū est supra: et sic pꝫ de restitutionibꝰ faciendis.

De peccato auaricie qđ consistit in appetendo quinqꝫ modis: in acquirendo tribus modis: et retinendo qnqꝫ modis: Ser. LXVI.

On furtū facies.

n Exo. xx. In fine pcepti huius videndū est de peccato auaricie qđ ē fomentū totius iniusticie q̄ obligat hoīem ad restitutionē. Ad cuꝰ eui-
a dētiā primo q̄ri pōt: vtrū auaricia sit peccatū: psertim cū auaricia dicit quasi eris auiditas: eo ꝙ in appetitu pecunie cōsistit: p quā oīa exteriora bona possūt intelligi: sed exteriora bona appetere non ē peccatū. Hō nanqꝫ naturaliter ea appetit et spāliter in senio vł in infirmitate: qr ꝼm phm I. iiij. ethi. Auaricia naturaliter ꝯsequit senectutem et quēlibet defectum: et h̄ propter duo. Primo quia p ea ꝯseruatur hoīs vita propter qđ dicunt hoīs subſtātia. Secūdo qr sūt hoī naturaliter subiecta. Iuxta illō ps̄ Omnia subiecisti sub pedibꝰ eius etc. Ad hoc rñdet Tho. scđa 2e. q. cxviij. qđ in q̄buscūqꝫ bonū in debita mensura cōsistit: necesse ē ꝙ p excessū vł diminutionē illius mēsure malū pueniat. In oībus aūt q̄ sūt ppter finē ꝯsistit bonū in quadā mensura: nā ea que sūt ad finē: necessariū ē fine mensurari sicut medicina sanitati: vt pꝫ p phm j. poli. Bona igit exteriora rōnem hāt vtiliū ad finem qui ē ꝯseruatio humane vite. Hinc necessariū ē ꝙ bonū hoīs circa ea cōsistat in quadā mēsura: vt sꝫ homo ꝼm aliquā mensurā habere q̄rat exteriores diuitias: put necessarie sūt ad vitā eiꝰ ꝼm suaꝫ ꝯditionē: et iꝫ in excessu huiꝰ mēsure consistit peccatum: dum sꝫ aliquis supra debitum modū vult eas acquirere vel retinere quod pertinet ad rationē auaricie que diffinitur esse īmoderatus amor habēdi. Unde licet appetiꝰ rerū exteriorū est hoī naturalis: vt eoꝫ que sunt ppter finē: et ideo intantū vicio caret inq̄tu cōtinet sub regula sumpta ex rōne finis. Nam inclinationes naturales sūt regulāde ꝼm rectā rōnē que pncipatū tenet in humana natura: et h̄ ꝼm ꝯditionē statꝰ et psone: qr vnus plus indiget q̄ aliꝰ: senex q̄ iuuenis: infirmꝰ q̄ sanus: nobilis q̄ ignobilis: etc. et ideo senes vel infirmi ppter nature defectū auidiꝰ subsidia rerū exteriorū requirunt: et oīs indigens naturaliter reqrit indigentie sue supplemētū: nō tamē excusat homo si debitaꝫ rōnis mensurā in aggregādo: ꝯseruando: sollicitando: diligēdo: circa diuitias excedit qđ ptinet ad rōnem auaricie. Ex quibꝰ pꝫ ꝙ auaricia quādā importat īmoderātiam circa diuitias: et hoc dupliciť. Uno modo immediate circa acceptionē et ꝯseruationē diuitiaꝫ: inq̄tū sꝫ alq̄s acq̄rit pecuniam vel similia: vltra debitū aliena surripiendo vel retinendo. Alio mō importat īmoderantiā circa interiores affectiōes diuitiarum: puta cū quis nimis amet vł desiderat diuitias: aut nimis in eis delectat: etiam si nolit aliena rapere vel retinere.

Secundo vero queri potest: vtrum auaricia sit semper peccatū mortale: presertim cum minimū in auaricia videtur esse ꝙ aliquis inordinate sua retineat sed hoc videtur esse mortale peccatum: qr dicit Basiliꝰ omel. j. Est panis famelici quem tu tenes: nudi tunica quā cōseruas: indigētis argētuꝫ quod tu possides: quo circa tot iniurias quot exhibere valeres: ꝗ iniuriari alteri ē pctū mortale qr dilectioni pximi ꝯtrariat. Ad hoc dicēdū prout etiā tangit cōpēdiuꝫ theologie: ꝙ auaricia ꝯsistit ī tribꝰ. s. in appetēdo: in acquirēdo: vel in retinendo. In appetēdo vero contingere pōt quinqꝫ modis. Primo cū quis appetit aliena appetitu cōpleto: q̄ nimiꝫ appetitꝰ in opus pcederet si facultas adesset: et sic ē mortale peccatū: qr ꝯtra preceptū illud: nō cōcupisces rē pximi tui: de q̄ videbit postea. Scđo cū quis appetit nō quidem aliena ꝗ illicita: et hoc volūtate completa: vt si quis indignꝰ adipisci conatur ecclesiasticum bñficiuꝫ: et sic est iterum mortale. Tertio cum quis

a ppetit talia siue sint aliena siue illicita cũ volũtate cõditionata: scʒ si posset ea habere sine offensa dei ⁊ iniuria ꝓximi: ⁊ tũc vł nullũ vł veniale pctm̃ ē: siue talem conditionē addat: siue habitualiter eam intēdat. Quarto cum quis simpliciter appetit habere superflua ⁊ hͦ appetitu suffocandi mētem a cura sui ⁊ a cõsideratione diuinoꝵ ꝑ amorē dānabiliter in eis quiescendo: ⁊ hͦ ē peccatũ mortale. Quinto cum quis amore superfluo temporalibꝰ inheret etiã licite acquisitis ⁊ possessis: ⁊ tũc si talis cura vł infra diuinũ amorē sistit gradũ: erit veniale peccatũ: alioquin erit mortale: quo scʒ amore victus videt̃ iuuenis ille ꝗ Marth. xix. Marci. x. ⁊ Luce. xviij. quesiuit a dño Magister bone quid boni faciã vt habeã vitã eternã: quo respondente: Serua mandata: fiducialiter dixit. Nec oĩa custodiui a iuuentute mea: vbi dicit Beda ⁊ alij expositores ꝙ verũ dixit se obseruasse mãdata: qđ ꝓbari põt ꝑ hoc qđ dicit̃ Marci. x. Jesus autē intuitꝰ est eũ ⁊ dilexit eum: vbi dicit Origen. In hoc enĩ ꝙ dilexit eum vł osculatꝰ ē eum: videt̃ affirmasse ꝓfessionē eius qui dixit se oĩa ista implesse: intēdens enĩ mente in eũ vidit hominē ex bona consciã cõfitentē: ⁊ sic volũt doctores ꝙ adolescēs seruauit ꝗdeʒ precepta decalogi: sʒ adhuc ignorabat qđ esset magnũ mandatum in lege: quapropter volēs ei dñs ostēdere in quo deficeret: statim subiũxit. Si vis ꝑfectus eē: ⁊ vt scriptũ ē in euãgelio ꝺm hebre. cũ dñs ei dixisset. Uade ⁊ vende omĩa ꝗ habes: cepit diues scalpere caput suũ ⁊ nõ placuit ei: ⁊ dixit ad eũ dñs. Quõ dicis: feci legem ⁊ ꝓphetas quoniã scriptũ ē ĩ lege. Diliges ꝓximũ tuũ sicut teipm̃: ⁊ ecce multi fratres tui filij abrahe amicti sũt stercore morientes p̃ fame ⁊ domus tua plena est multis bonis: ⁊ nõ egredit̃ oĩno aliꝗd ex ea ad eos. Ex quibꝰ colligit̃ ꝙ licet iste diues ad lr̃am legē decalogi obseruabat: tamē vim legis ꝗ in radice dilectionis fundata est penitꝰ ignorabat: bona quidē iusta ⁊ licita possidebat: sed ea nimis diligebat: ac ꝑ ꝯsequēs nimis auare custodiebat ꝯtra preceptum illud. Diliges dñm ⁊ diliges ꝓximũ ⁊c.

B In acquirēdo ꝓinde põt auaricia ꝯtingere tripliciť: vel enĩ quis acquirit res aliquas iniuste ꝗcũꝗ mõ fuerit ⁊ tũc ē mortale pctm̃: vel acqrit eas ꝑ tale opus officiũ artē vł effectũ qđ est ꝑ se mortale peccatũ: etiã si eēt sine lucro: vt meretricũ: lenociniũ: torneamentũ: ludꝰ alee ⁊ siñia: ⁊ tũc etiã ē mortale pctm̃: vł acquirit eas ꝑ opa illicita ꝗ sũt in se venalia: sic cuʒ acqrunt̃ ꝑ imoderatã sollicitudinē: vł cuʒ quis vba iocosa cõponit ad ꝯsequēdũ aliqđ lucrũ salua tñ honestate: ⁊ tũc ē veniale pctm̃: nisi forte ꝗs ꝓpter delectationē dissolutiõis totaliť se talibꝰ exercicijs daret: tũc enĩ eēt mortale. Dico aũt ꝓpter delectationē: q: si ꝗs ꝓpter necitatē cibi ꝑ talia vite sustētationē acqreret cũ aliã artē lucrosam nesciret: nõ reputarē eũ in statu dãnãdoꝵ. In retinēdo deniꝗ põt auaricia cõtingere ꝗnꝗ modis. Primo cũ quis scienť ⁊ volũtarie retinet ea ꝗ restituere teneť: cũ tñ sine difficultate restituere valeret: de ꝗ pʒ supra eodē ꝑcepto sermōe. lxiiij. talē enĩ peccat mortaliť: q: ꝺm doctores ꝓ eodē reputat̃: aliena rape vł iniuste detinere: exēpli grã: ꝯtra illos ꝗ detinēt opariorũ merces ⁊ ꝓtrahũt de tp̃e in tp̃s solutiões: ꝑcipit̃ Leui. xix. Nõ morabit̃ opꝰ mercēnarij tui apud te vsꝗ mãe: glo. ibidē: merces .s. ꝗ forte viuit cũ vxore ⁊ filijs ⁊ parentibus si differt̃ deficit victꝰ: ⁊ si in crastinũ recipit vim tñ ⁊ calũniaʒ ꝑtulit: q: interim vñ viueret nõ habuit: hoc ꝯ illos ꝗ solutionē ꝓtrahũt etiã quꝗ de anno in annũ: immo plerũꝗ false crimē iponũt sibi seruientibꝰ ⁊ hac occasione solutionē debitoꝵ subterfugiãt sʒ audiãt ⁊ timeãt illud Ecci. xxxiiij Qui effundit sanguinē ⁊ qui fraudē facit mercēnario fratres sũt: nimiꝵ cum vtrũꝗ pctm̃ ē ꝯtra ꝑpetrantē vindictã clamitans ad deũ. dicit̃ enĩ Jaco. v. Ecce merces operarioꝵ vestroꝵ ꝗ messuerũt regiões vestras ꝗ fraudati sũt a vobis clamãt: ⁊ clamor eoꝵ in aures dñi sabaoth introijt. Notanť aũt dicit ꝙ merces clamãt nõ mercēnarius: q: plerũꝗ paupꝫ lesus nec audet mutire ꝗdeʒ pre timore diuitis: ⁊ ex eo ꝙ clamor mercedis efficit̃ violētior: vt pʒ de filijs israel oppressis ab egyptijs. Secũdo vo cũ quis ea retinet que pertinēt ad necessitatē suam et suoꝵ: tam quo ad cõseruationē statꝰ ꝙ persone: de quo latius pʒ supra in. iiij. ꝑcepto sermone. xv. ⁊ hoc ꝗtum est de se: nõ ē peccatũ: nisi ex aliquo accidenti fiat veniale: vel etiã mortale: verbi gratia. Redditꝰ hereditarios aut vitales seu alia debita nimis rigorose a debitoribus exigendo: qui cõmode talia soluere nõ possunt: hoc enim graue peccatũ ē. In cuiꝰ argumētũ dicit̃ Deut. xv. Anno septio facies remissionē

enī debet aliqͥd ab amico vl' ꝓximo vl' fratre suo repetere nō poterit ⁊ hoc nisi p͛us āno finito: sed in noua lege in q̄ charitas fraťna ꝓfusior ē dat: hoc ipm mutatū ē in meli⁹ vt dicit ibidē glo. q: nō solū in .vij. āno sed in nullo āno licet repetere debita cū scādalo fris: qd etiam dñs ostēdit Exo. xxij. dicēs: Si pecuniā mutuo dederis pupillo meo paupi non vrgebis eū q̄si exactor. Lyra ibidē dicit: repetens debitū cū austeritate nimia q̄diu impotēs ē ad soluēdū sequit: nec vsuris vt opprimes. Ex qb⁹ liquido patet q̄ creditor debitorē ꝯueniēs in iudicio: p solutiōe debiti molestias inferēdo quē tñ scit ꝓbabilit' impotētē ad soluēdū: ⁊ ꝓmptū ad satisfaciēdum iudicio ꝓboꝝ grauissime peccat: nisi forte debitor solutionē dissimularet: sua ludis ebrietatib⁹ vel aliis dilapidaret: aut ocio deseruiens opib⁹ lucratiuis insistere nō curaret: vñ ⁊ talis exigētiū debita peccatū vsq̄ ad celū ꝓ vindicta clamitat: prout respōsū ē dicētibus Esa. lviij. Quare ieiunauim⁹ ⁊ non aspexisti: humiliauim⁹ aīas nr̃as ⁊ nescisti: qb⁹ dñs. Ecce in dieb⁹ ieiunij vr̃i inuenit' volūtas vr̃a nō mea: illa scz q̄ oēs debitores vr̃os repetitis. Pro q̄ nota q̄ iudei ieiunabāt vsq̄ ad vesperā et ideo tūc ad hoc vacabāt q̄ circūeuntes repeterēt debita. Sequit'. Ecce ad lites ⁊ ꝯtētiones ieiunatis scz cū lite debita repetentes: glo. ibidē: q̄ repetit nō habēti deo facit violētiā: ⁊ ideo subdit vt audiat' in excelso clamor vr̄: nā oppressio ꝓximi clamat ad deū p vīdicta. Dicit enī dñs Exo. xxij. Si clamauerit ad me: exaudiā eū q: misericors sū. Tertio ꝑinde cū q̄s retinet superflua respectu vtriusq̄: scilz tam stat⁹ q̄ psone: nec cōmunicat aliqs indigētib⁹ p̄sertim in extrema necessitate: ⁊ hoc nō solū mortaliter sed etiā enormit' peccat. Unde p̄cepit dñs Deut. xv. Si vnus d' fratrib⁹ tuis ad paupertatē venerit: nō obdurabis cor tuum nec ꝯtrahes manū tuā: sz dabis mutuū q̄ indigere eū ꝑspexeris: caue ne tibi subripiat impia cogitatio ⁊ dicas in corde tuo: appropinq̄t septim⁹ ann⁹ remissiōis: ⁊ auertas oculos a paupe fratre tuo: nolens et qd postulat mutuū cōmodare: ne clamet ꝯ te ad dñm: ⁊ fiat tibi in peccatū: ⁊ ecce vindictā tꝑalē hui⁹ peccati. Dicunt enī doctores hebrei Ruth. j. q̄ ꝓpter famē q̄ acciderat in tra illa multi paupes recurrebant ad Elimelech virū Noemi: q: diues erat ⁊ potēs: sz ꝓpter auariciā suam durū erat ei paupib⁹ cōmodare vel dare: ⁊ ideo ad euitādas eoꝝ importunitates: exijt de tra illa cū bonis mobilib⁹ ⁊ vxore ⁊ filijs: et q: ꝓpter malam causā exijt vt scz auaricie sue ꝯsuleret: ideo diuino iudicio peregrin⁹ mortu⁹ ē in egestate cū filijs suis: vñ reuersa Noemi vxor ei⁹ in terrā suā ait: Egressa sū plena. s. filijs ⁊ diuitijs: ⁊ vacuā me reduxit dñs: vñ ⁊ homicidio compat'. Dicit enī Ambro. in li. de officijs: ⁊ ponit' .lxxxvj. di. c. nō satis: in fi. pasce fame morientē: quisq̄s enī pascēdo hoīem seruare poteris: si non paueris occidisti: ⁊ iterum Ambro. in. c. sicut hi. xlvij. di. ꝓprium nemo dicat qd ē cōmune: q̄ plus q̄ sufficeret sūptum ⁊ violēter obtētu ē: q̄si diceret: q̄ sumit plus q̄ sufficeret illud q̄si violēter rapit: cui⁹ rōnem ibidē infert d. cēs: nunq̄d iniqu⁹ ē de⁹ vt nobis nō eq̄liter distribuit vite subsidia? vt tu q̄dem esses affluens et abundās: alijs vero deesset et egerēt: an idcirco magis: q: ⁊ tibi voluit benignitatis sue experimēta ꝯferre: ⁊ aliū p virtutē patiētie coronare: ⁊ infra. Esurientiū panis est quē tu detines: nudoꝝ indumētū ē qd tu recludis: miseroꝝ redēptio ē ⁊ absolutio: pecunia quā tu in terra defodis: tātoꝝ te q̄ scias inuadere bona: quātis possis p̄stare qd velis. i. si velis. Quarto ꝑinde cum q̄s aliq̄ retinet circa necessitate extremā: q̄ tñ sunt necessaria tam psone q̄ statui: sz eadē cū affectu nimio ac insatiabili cupiditate possidet: ⁊ sic q̄uis dicēdo in se licitū ē retinere: tñ ꝓpter affectū hmōi ē mortale peccatū: q: colit rem suā p amorē ꝓ deo suo parat⁹: et hoc vel p modico lucro ꝑcipiendo vel dāno p̄cauendo deū ꝯtēnere in mandatis ei⁹: signū aūt hui⁹ affect⁹ ē cū q̄s res suas poti⁹ apud se permittit putrescere q̄ vellet vtiliter paupib⁹ dispēsare. Vñ q̄dam tam tenaciter tꝑalia seruāt ita q̄ nec paupertib⁹ tribuāt nec cōmodis ꝓprijs vti valeant: sz totū anxij filijs vel heredib⁹ reseruāt. O mira taliū demētia q̄ stulto studio p filijs vel heredib⁹ coaceruādis aīam ꝓpriā venalē hñt: quā nec filij nec heredes post mortē saltē obulo redimerēt: cum filij luxuriāt' in bonis: ⁊ parentes cruciāt' in penis: nā ⁊ fili⁹ auari⁹ mortem p̄ris exoptat: quē vellet poti⁹ eternalit' dānari q̄ hereditatē suā diminui: de qb⁹ parētib⁹ d': Sap. iij. Uacua ē spes illoꝝ et labores eoꝝ sine fructu scz eterne mercedis: ⁊ iterū Ozee. ix. Effraim adducet ad interfectionem filios suos: q: parentes hmōi sūt causa dānatiōis

C

filioꝝ multoꝝ. Sunt insup q̄dā auari qui tāto vinciūt cupiditatis affectu: ꝙ nullū aliū affectū amoris admittere pūt: nec parentū nec vxoꝝ nec filioꝝ nec fratꝝ vt diffuse tractat Chryso. in li. ꝙ nemo ledit nisi a seipo. De quibus ait Eccs. iiij. Repi ꝛ aliā vanitatē sub sole: vnꝰ ē ꝛ scōm nō habet: nō filiū nō fratrē ꝛ tñ laborare nō cessat: nec satiant oculi eiꝰ diuitijs: nec recogitat dicēs: cui laboro ꝛ fraudo aīam meā bonis: ꝛ quod extreme demētie est: subdit ibidē. c. vj. Est aliud malū qd vidi sub sole: vir cui deꝰ dedit diuitias ꝛ substātiam nec tribuit ei ptātem deus vt comedat ex eo: sed homo extraneꝰ vorabit illud: vñ tales p affectū diuitias p deo colunt: quod apls phibet ad Col. iij. dicēs: Mortificate auariciaꝫ que ē idoloꝝ seruitꝰ: vbi dicit glo. ꝙ par vitiū est: qꝛ rebꝰ p deo seruit et pene vno explet ope. Hinc dicit Hiero. in epla ad Rusticū monachū. Estimato malo pōdere petōꝝ: sicut videt alicui peccare auarꝰ ꝙ idolatra: sed nō mediocrit errat. Sequit. Ridiculū videt ꝙ aliqs iudicet idolatra: qꝛ duo grana thuris offert creature q̄ deo debuit offerre: ꝛ ille nō iudicet idolatra: q̄ totū seruitiū offert creature: nō enī fruit sed seruit diuitijs: hinc dicit Ecci. x. ꝙ auaro nihil ē scelestiꝰ: ꝛ infra: nihil ē iniquiꝰ ꝙ amare pecuniam: hic enī ꝛ aīam suā venalē habet. Quinto deniqꝫ cū qs retinet supflua q̄dam ex inordinato amore tpaliū: pter quē modicū deficit a medio largitatis: saluo tñ statu vtutis: et sic ē veniale petm̄: nisi talē tenacitatē ostēderet circa paupes: vt affluētius vacaret circa delicias honores cupiditates supra cōditionē status ꝛ psone: sicut diues epulo qui negauit micas Lazaro ꝛ induebat purpura ꝛ bysso epulatꝰ quotidie splendide. Uide nūc quo pacto pmittit Augu. diuites vel delicatis: ait enī in li. de verbis dñi: ꝛ habet di. xlj. vbi dicit. c. Nō cogāt diuites paupeꝝ cibis vesci: vtant ꝯsuetudine infirmitatis sue: sꝫ doleant se nō alit posse: si ꝯsuetudinē mutant egrotāt: vtāt supfluis: dent inopibꝰ necessaria vtant p̄ciosis paupibꝰ dent vilia: h ibi. Sꝫ iste cōtra paupibꝰ subtrahūt vt magis gule deseruiāt: cū tñ sub spinato capite nō decet nutrire corpꝰ deliciosū: qbꝰ iproperat dñs Ezech. xvj. Uiuo ego dicit dñs: qꝛ nō fecit zodoma soror tua et filie eiꝰ sicut fecisti tu ꝛ filie tue: ecce fuit iniqtas hec zodome sororis tue supbia saturitas panis ꝛ abūdātia scꝫ diuitiaꝝ ꝛ luxuria ꝛ ociū ipius: ꝛ manū egeno ꝛ paupi nō porrigebant. Uñ dicūt doctores hebrei sup illud Gen. xvj. Et aggrauatū ē petm̄ eoꝝ nimis: ꝙ h fuit aggrauatio: qꝛ puellā quādā occiderūt insolita morte eo ꝙ dederat alimētū paupi: cui satis hec lra consonat. Tu tñ quotidie peiora ppetras o ingrate christiane: q̄ post accepta tā manifesta veritatis documēta: post expta tā infinita charitatis insignia: post effusū christi sanguinē: iterū inflaris supbia: illaqaris auaricia: cōmessatōibꝰ vacas ꝛ ocio: nec est qui misereat pupillis christi marcescentibꝰ inedia. Hinc merito cōminat dñs Mat. x. Amē dico vobis tolerabiliꝰ erit terre zodomoꝝ et gomorreorū in die iudicij ꝙ illi ciuitati q̄ nō receperit vos scꝫ paupes meos. Uñ sicut habitatores hierlm tūc magis peccabāt zodomitis: eo ꝙ ꝯtempto vero deo exercebāt idolatriā etiā i tēplo dñi: vt dicit ibidē Lira. sed nunc magis peccāt falsi christiani: cuꝫ ꝯtempto paupe ꝛ humili christo i se ꝛ mēbris suis paupibus: colūt māmonā iniqtatis vt seruiāt vlterius deo ventri: quos Paulꝰ cēsuit inimicos crucis christi: quorū deꝰ vēter ē ꝛ glia in cōfusione q̄ terrena sapiūt: qd a nobis auertat iesus christus bñdictꝰ i secula. Amē. Ad laudē dei.

Utꝝ auaricia sit maximum peccatoꝝ ꝛ vtꝝ vitiuꝫ capitale ac de filiabus eiꝰ q̄ sūt obduratio: violētia: inquietudo: fallacia: piuriū: fraus ꝛ pditio: Sermo LXVII

Non furtum facies

n Exo. xx. De vitio auaricie prosequēdo. Primo queri pōt: vtꝝ A
auaricia sit maximū petōꝝ: presertim cum apls eā cōpat seruituti idoloꝝ: ad Eph. v. Sꝫ idolatria cōputat int grauissima peccata. Et Eccl. x. dicit qd auaro nihil ē scelestiꝰ: in cuiꝰ argumentū: sicut petm̄ in spiritū sāctū ppt suā enormitatē iudicat irremissibile: sic auaricia petm̄ est insanabile: qꝛ dicit phus in. iiij. ethi. ꝙ senectꝰ ꝛ omis ipotētia illiberales facit: in q̄ dat intelligi ꝙ auaricia crescit cū senibꝰ ꝛ debilibꝰ in q̄bus tñ alia peccata decrescunt. Hinc dñs hūc morbū insanabilē iudicabat: cuꝫ dice

bat: facili⁹ eſt camelū intrare p̄ foramē acus
q̄ diuitē auarū intrare in regnū dei. Ad h̄
dicēdū ſm Tho. ſcd̄a. 2ᵉ. q. cxviij. q̄ꝺ pec/
catū ex h̄ q̄ꝺ ē malū: ꝯſiſtit in q̄dam corru/
ptione ſeu priuatiōe alicuius boni: inq̄tū
enī eſt voluntariū: cōſiſtit in appetitu ali/
cui⁹ boni. Dupliciter ḡ peccatoꝝ ordo pōt at/
tendi. Uno modo ex p̄te boni q̄ꝺ p̄ pecca/
tū ꝯtemnit̄ vel corrūpit̄: q̄ꝺ q̄āto maius
ē tanto peccatū grani⁹ eſt: ⁊ ſm hoc pctm̄
q̄ꝺ eſt ꝯtra deū eſt grauiſſimū: ⁊ ſub hoc ē
pctm̄ q̄ꝺ eſt ꝯtra p̄ſonā hoīs: ſub q̄ eſt pec
catum q̄ꝺ eſt ꝯtra res exteriores q̄ ſunt ad
vſum hoīs deputate: q̄ꝺ videt̄ ad auarici/
am p̄tinere. Alio modo pōt attendi grad⁹
pctoꝝ ex p̄te boni cui inordinate ſubditur
appetit⁹ human⁹: q̄ꝺ q̄āto min⁹ ē: tanto
pctm̄ eſt deformi⁹: turpi⁹ eſt enī ſubeſſe bo
no inferiori q̄ ſuperiori: bonū aūt exterioꝝ
reꝝ ē infimū inter humana bona: min⁹ eſt
enī q̄ bonū corporis q̄ꝺ etiā eſt min⁹ q̄ bo/
nū anime q̄ꝺ etiā excedit̄ a bono diuino.
Et ſm hoc pctm̄ auaricie quo human⁹ ap/
petit⁹ ſubdit̄ etiā exteriorib⁹ reb⁹: habet
quodāmodo deformitatē maiorē. Quia
tñ corruptio vl̄ priuatio boni incōmutabi/
lis formaliter ſe habet in peccato: ꝯuerſio
xo ad cōmutabile bonū materialit̄: ideo ma
gis ē iudicāda peccati grauitas ex p̄te bo
ni q̄ꝺ corrūpit̄ q̄ ex p̄te boni cui appetit⁹
ſubdit̄. Et ideo dicēdū: q̄ auaricia ſimpli
citer nō ē maximū pctoꝝ: licʒ ap̄ls eā idola/
trie p̄ quādā ſimilitudinē cōparat: q̄ ſicut ido/
latria ſe ſubijcit exteriori creature vt exhi/
beat ei diuinū cultū: ſic auaricia ſe ſubijcit
exteriori creature ipām īmoderate ꝯcupi/
ſcēdo: tñ ad vſum nō ad cultū. Uerū eſt tñ
q̄ auaricia quādā habet inſanabilitatē ſi/
cut peccata ī ſpiritūſanctū: ſʒ aliter: nā pec/
catū in ſpiritūſanctū ē inſanabile ex p̄te cō
temptus: vt q̄ h̄o ꝯtēnit vel miſericordiā vl̄ iu
ſticiā diuinā vl̄ aliq̄d hoꝝ: p̄ q̄ hoīs pec/
cata ſanant̄: ⁊ ideo talis inſanabilitas p̄/
tinet ad maiorē grauitatē peccati: ſed aua
ricia inſanabilitatē habet ex p̄te defectus
humani inq̄tū ſcʒ humana natura ſemꝑ
ꝓcedit ⁊ tendit ad maiorē defectibilitatē:
nam quo quis ē magis deficiens: eo magis
amminiculo reꝝ exterioꝝ indiget: ⁊ p̄ ꝯſe/
quens magis in auariciā labitur: p̄ talem
igit̄ inſanabilitatē nō oſtendit̄ peccatū eē
grauius ſed quodāmodo p̄ hoc ē periculo
B ſius. Secūdo queri pōt: vtrum auaricia
ſit vitiū capitale: ꝯſeruum cum illa vit' a di

cant̄ capitalia q̄ p̄ncipales fines habēt ad
quos fines alioꝝ vitioꝝ ordinant̄: ſed hoc
non competit auaricie: quia diuitie non
habent rōnem finis ſed magis rōnem eius
q̄ꝺ eſt ad finē vt dicit̄ in .j. ethi. Ad hoc re
ſpōdet Tho. vbi ſupra: q̄ vitiū capitale di
cit̄ ex quo alia vitia oriunt̄ ſm rōnem fi/
nis: qui cū ſit multū appetibilis: p̄ ei⁹ ap
petitū homo ꝓcedit ad multa faciēda vel
bona vel mala: finis aūt maxime appetibi
lis ē beatitudo ſiue felicitas q̄ ē vltim⁹ fi/
nis hūane vite: ⁊ ideo q̄āto magis aliq̄d
p̄ticipat felicitatis cōditiōes tāto magis ē
appetibile. Eſt aūt vna de ꝯditiōib⁹ felici/
tatis vt p̄ ſe ſit ſufficiēs: alioq̄n non quie/
taret appetitū tanq̄ vltim⁹ finis: ſed per
ſe ſufficientiā maxime repromittunt diui/
tie: vt dicit boeti⁹. iij. de cōſo. Cui⁹ ratio ē:
q̄ ſicut ait ph̄s in .v. ethi. denario vtimur
q̄ſi fideiuſſore ad oīa habenda. Et Eccl̄. x.
dicit̄ q̄ pecunie obediunt oīa. Et ideo aua
ricia que ꝯſiſtit ī appetitu pecunie ē vitiū
capitale: licet enī pecunia ordinat̄ ad ali/
ud ſicut ad finem: tñ inq̄ntū vtilis eſt ad
oīa ſenſibilia ꝯquirenda: virtute quodā/
modo ꝯtinet oīa: ⁊ ideo quādā habet feli/
citatis ſimitudinem. Et q̄ vitium ē capita/
le Grego. xxxj. moral. aſſignat ei ſeptē fili/
as: quaꝝ ſufficiētia ſic pōt haberi. Eſt enī
auaricia ſup̄flu⁹ amor habendi diuitias: ⁊
ideo ī duob⁹ excedit. Primo ſuperexcedit ī
retinendo: ⁊ ex hac p̄te orit̄ ex auaricia ob
duratio ꝯtra miſericordiam: q̄ ſcʒ cor eius mi/
ſericordia nō emollitur vt de diuitijs ſuis
ſubueniat miſeris. Scd̄o p̄tinet ad auari/
ciam in accipiendo ſupabūdare: ⁊ ſm hoc
auaricia conſiderari pōt dupliciter. Uno
modo ſm q̄ ē in affectu: et ſic inquietudo
oritur ex auaricia inq̄tū ſcʒ ingerit homi/
ni ſollicitudinē ⁊ curas ſuperfluas: auar⁹
enī non implet̄ pecunia: vt dicit̄ Eccl̄. v.
Alio modo cōſiderari pōt in effectu et ſic
in acquirendo aliena quādoq̄ vtit̄ vi: q̄ꝺ
p̄tinet ad violentiam: quandoq̄ dolo: q̄ ſi
fiat in xbis ſimplicib⁹ ſine iuramēto erit
fallacia: ſi autē additur confirmatio iura/
menti aſſertorij vl̄ ꝓmiſſorij erit piurium.
Si xo dolus cōmittat̄ in ope: ſic q̄tū ad
res erit fraus: q̄tū autē ad p̄ſonas erit ꝓ/
ditio: vt p̄ʒ de Juda qui chriſtū ex auari/
cia ꝓdidit. Ex q̄bus p̄ʒ q̄ auaricie ſeptē
ſūt filie. Prima filia eſt obduratio cor/
dis: q̄ ſcʒ auar⁹ ſic cor habet induratū:
q̄ nō compatit̄ paupi ⁊ indigenti nec cor/

de nec ope: et h ideo: q: dicit Chryso. in tra
ctatu q nemo leditur nisi a seipso: q intantum
amor pecunie aiam auari fatigat: vt neqz
amicis neqz ppinquis inest: du etia neqz co/
iugi neqz filijs pbet locu amoris: qb affe/
ctib inter hoies nihil pfertur: quato minus
extraneis paupib pbebit locu amoris: cu
tn pceptu sit Deut. xv. Si vn de fratrib
tuis q moratur intra portas ciuitatis tue: in
terra qua dns de tu datur e tibi: ad pau
pertate venerit: no obdurabis cor tuu nec
ptrahes manu tua: sz apies ea paupi et da
bis mutuu q eu indigere psperexis. Sequi/
tur. Ne clamet ptra te ad dnm et fiat tibi i
pctm sz dabis ei nec ages quippia callide
i ei necessitatib subleuadis. Et ifra. No
deerut paupes i terra habitationis tue: id
circo ego pcipio tibi vt aperias manu fra/
tri tuo egeno et paupi q tecu xsatur i terra.
Hinc ps. xciiij. hodie si voce ei: scz pau/
peribus audieritis nolite obdurare corda
vra. Alioqn vt dicitur Prouer. xxj. Qui
obturat aure sua ad clamore paupis pete/
tis. s. elemosyna vl psiliu auxiliu subuctoz
liberatione p iniuste opprimetes psequetes
defraudates caluniates aut quocuqz mo
iniuriates. Sequitur: et ipe clamabit et non
exaudietur: fi vt dicitur in ps. lvij. furor illis:
scz auaris fm silitudine serpentis: q: eoz
auaricia irreuocabilis e. Sz cui serpentis?
Sicut aspidis surde non naturaliter sz ob
turatis aures suas scz terra et cauda: qb
aures obstruit ne voce incatantis audiat.
Sic auar terrena cupiditate et vite longi/
turnitate ne vocem audiat paupis et egeni
subsidiu qrecuqz postulatis. Et ideo sequitur.
Ad nihilu deuenient tanq aq decurres. Et
infra. Priusq intelligeret spine vre. i. pec
cata vra ramnu. i. matura damnatione: si/
cut vinctes Dathan Abyron cu suis ab/
sorpti sut: sicut i ira absorbet eos. Ranus
eni est genus herbe pus qdem mollis sed
q post in spinas vertitur. Sic peccata modo
delectant sz postea pungent. Sequitur. Leta/
bitur iustus cu viderit vindictaz et h amore
iusticie non liuore vindicte. Scda vo di
citur violetia q fit alicui pala nocendo p ma
la facta: qua Isido. vocat rapacitate. Ad
cui euidentia sciedu fm Tho. scda. 2e. q.
lxvij. q i societate hoim nullus habet co/
actione nisi p publica ptatez: et ideo qcuqz
p violetia aliqd alteri aufert: si sit puata p
sona no vtes publica ptate illicite agit et
rapina comittit. Principibus vo publica
ptas comittitur ad hoc q sint iusticie custo/
des: et ido no licet eis vti violetia et coacti
one nisi fm iusticie tenore: et hoc vel p ho/
stes pugnando vel ciues malefactores pu
niedo. Qd aut p tale violetiaz auferitur: no
habet ppie rone violentie vel rapine cu
no sit p iusticia. Si vo ptra iusticia aliqui
q p publica ptate aliq indebite extorque/
ant h: ppie violetia e et rapina: sicut et la/
trocinia: aut si iudiciu puertat aut sile qd
agut. Hinc dicit Augu. iiij. de ciui. dei. Re
mota iusticia qd sunt regna nisi magna la
trocinia: q: et latrocinia qd sut nisi parua
regna. Vn Ezech. xxij. Principes ei i me
dio ei qsi lupi rapietes pda. Na et publi/
ca ptate fugetes tanto grauius peccat q la/
trones: quato piculosi et comuni p publi
cam iusticia agut cui custodes positi sut.
Vn et grauius peccat iniusti rectores reipu/
blice q raptores vtpote electi et iurati de/
fendere publica iusticia: cui potissimi vio
latores effecti sut. Cotra qs terribiliter in
tonat dns Deut. xxvij. dicens: Maledict
q puertit iudiciu aduene pupilli et vidue.
Tales eni vt in plib opprimuntur iudicijs.

Tertia pinde filia e inqetudo. Et e in/
quietudo qdaz appetitus lucri mente red/
dens supflua sollicitudine inquieta. Pro
quo nota: q vt tangit Tho. scda. 2e. q. lv.
sollicitudo tpalium tripliciter esse pot illi/
cita. Primo ex parte eius de quo sollicita
mur: si scz tpalia taq fine qram: non refe
redo eaz vsu ad diuinu honore et ppriam
salute: sicut auari faciut. Secundo vo ex
pte timoris supflui: qn scz qs timet ne faci
endo qd debet necessaria sibi deficiant: si/
cut qui laborant vel laboreciu seu mercati
as vedut dieb festiuis qd nisi facerent defi
cere timet. Tertio ppter studium supfluum
qd appon. r ad tpalia coaceruada: ppter
qd a spualib elogatur: qb tn pncipaliter in
herere debet iuxta illud Matth. vj. Primu
qrite regnu dei et iusticia ei. Alioqn vt e
Matth. xiij. Sollicitudo suffocat vbum.
Hinc psertim Matt. vj. pcipit dns dices:
Nolite solliciti ee i crastinu. i. in futuru vt
glosat Hiero. et itelligitur d sollicitudie sup/
flua. No pdicto p e: q: nullu op pot ee vir
tuosu nisi debitis circustatijs vestiatur: iter
qs est vna debitu tps: fm illud Ecci. viij.
In oi negocio est tps et oportunitas. Qd
non solu in exteriorib opib sed etia i ite/
riori sollicitudie locu habet: naz vnicuiqz
tpi copetit ppria sollicitudo: sicut tpi mes/

sis sollicitudo metēdi: tēpori autūni sollicitudo vindemie ⁊c̄. Qui ꝗ tpe seminādi de messione sollicit⁹ eēt sup̄flue futuri tpis sollicitudinē p̄occuparet: ⁊ h̄ ibidē dn̄s ꝓhibet: vnde ⁊ subdit. Crastin⁹ enī dies sollicitus erit sibiip̄i: sufficit enī diei malicia sua .i. afflictio sollicitudinis. Et sic ꝓhibet sollicitudinē: de futuris inutilē ⁊ sup̄fluā nō aūt rationabilē ⁊ ordinatā. Hic ergo q̄ri pōt vtr̄ licitū sit thesauros ꝯdere: presertim cū ⁊ Matth. vj. dr̄: Nolite thesaurizare vobis thesauros ī terra vbi erugo et tinea demollit̄ ⁊ vbi fures effodiunt ⁊ furant̄. Ad hoc r̄ndet cōpendiū: ꝙ thesaurizare ꝯtingit tripliciter. Uno modo ex affectu auaricie absq̄ omī intentiōe necessitatis proprie vel aliene ⁊ hoc est prohibitum omnib⁹ a deo: q̄r multū degenerat cor humanū: totū illud terrenū efficiēs: nam subdit̄ Matth. vj. causa cur thesaurizare non debet christian⁹. Ubi inq̄t ē thesaur⁹ tu⁹: ibi ⁊ cor tuū erit scʒ p affectū. Et iōo dicit̄ Prouer. xv. Melius est parum cum timore dn̄i: ꝙ thesauri magni ⁊ īsatiabiles. Et eiusdem. xxj. dicit̄. Qui thesauros ꝯgregat lingua mendacij van⁹ ⁊ excors est ⁊ impinget̄ ad laqueos mortis. Et iōo ꝯcluditur Eccl. xxxj. Beatus diues qui inuētus est sine macula ⁊ q̄ post aur̄ non abijt: nec sperauit ī pecunia thesauris. Secūdo modo cōtingit thesauros condere ex quadaʒ ꝓuidentia ⁊ hoc ex consideratione ꝓbabilis necessitatis: ⁊ sic cōceditur parentibus secularib⁹ ob necessitatē filior̄ educādor̄ vel filiar̄ ꝯiugio tradendar̄ non tā ditandarū. Sed in h̄ seruādus est modus f̄m cōditionem status ⁊ ꝑsonar̄: vn̄ dicit ap̄lus ij. Cor. xij. Nō .n. debēt filij parētib⁹ thesaurizare sed parentes filijs. Tertio ꝯtingit condere thesauros ex ꝯsideratiōe duplicis vtilitatis: scʒ regni defendendi vel diuini cult⁹ ampliādi: ⁊ sic ꝯcessū ē regib⁹ p̄ncipibus ⁊ alijs thesaurizare. Si tā eor̄ intentio nō fuerit debite modificata nō excusant̄: qȧ scʒ spem ⁊ affectum ponūt in illis: vnde dicit̄ Baruch. iij. Ubi sunt p̄ncipes gentiū ⁊ q̄ dn̄ant̄ sup bestias q̄ sūt super terrā: q̄ in auib⁹ celi ludūt q̄ argentuʒ thesaurizāt ⁊ aurū in q̄ ꝯfidunt homīes ⁊ nō est finis acquisitionis eor̄: q̄ argentuʒ fabricāt ⁊ sollicitii sūt nec ē inuētio oper̄ illor̄: exterminati sunt ⁊ ad inferos descenderūt: ⁊ alij in locuʒ eor̄ surrexerūt: h̄ ibi. Uerūtamē ꝑsonis ecclesiasticis ꝓprie nū ꝙ licet thesaurizare nec etiam tenere pecunias intentione seruandi. Dicit .n. Amb. Aur̄ habet ecclesia non vt seruet sʒ vt erogetur. Quarta aūt filia dr̄ fallacia ⁊ ꝑtinet ad astuciā. Pro q̄ sciendū f̄m Tho. scd̄a 2e. q. lv. ꝙ cū aliq̄s vtit̄ vijs nō veris s̄ simulatis ⁊ apparētib⁹ ad aliquē finē bonū vel malū cōsequēdū: hoc ꝑtinet ad astutiā ⁊ ē pctm̄ etiā si ordinet̄ ad bonū finē: quia nullus vti dʒ vijs falsis ⁊ simulatis etiam ad bonū finē cōsequēdū. Nō eīn sūt facienda mala vt eueniant bona: nā astutia ꝓprie in malo accipit̄: vt dicit ph̄s in. vj. ethi. Quis q̄nq̄ abusiue ī bono accipit̄ vt dic̄ Augu. in. iiij. ꝯtra Julianū. Fʒ illud Prouer. j. Ut det puulis astutia. Et est vt frequenter ipius auaricie pedissequa. Nota tn̄ ꝙ ad astutiā ꝓprie ꝑtinet excogitatio viarum nō verar̄ s̄ simulatar̄ ⁊ apparentiū: ad aliquē finē bonū vel malū ꝯsequēdū: sicut excogitatio rectar̄ viar̄ ad debitū finē pertinet ad prudentiā: sed assūptio taliū viarū f̄m executioneʒ operis siue per verba siue per facta pertinet ad dolum. Ad fallaciaʒ vero ꝑtinet executio taliū viarū ⁊ h̄ p verba deceptoria sine iuramēto: vn̄ fallere sp est pctm̄: falli aūt nō semp̄ ē pctm̄: sed q̄nq̄ est pena peccati. vt q̄n quis fallit̄ in his q̄ nō spectāt ad fidē: de h̄. xxij. q. ij. p totum: p̄cipue. c. Nec artificioso mēdacio nec simplici verbo oportet quēq̄ decipere: q̄r quolibet mentit̄ scʒ ad hoc vt decipiat occidit aīam suā: hec Aug⁹. li. de ꝯflictu vitiorum ⁊ virtutū. Uerūtamē sicut in his que sunt extra religionē fidei: maius malū est fallere. i. mentiri ꝙ falli: sic ecōtra in his q̄ pertinent ad fidē maius peccatū est falli ꝙ fallere: vt pʒ eo. ti. c. in ipsar̄. Potest tn̄ causa pietatis veritas occultari: ac etiam species alicuius assimulationis assumi: vt pʒ ibidē. et. c. vtilē. ⁊ se. ⁊ c. p̄ce. Quinta filia dicitur ꝑiurium: que filia similiter ad astuciā non in cōgrue ꝑtinere dicit̄. Ad ꝑiuriū nāq̄ ꝑtinet executio viar̄ nō rectar̄ et siīlatar̄ ⁊ h̄ p verba deceptoria iuramēto firmata: vn̄ ꝑiurare ē v̄bo doloso dānabiliter interposita fide vel iuramento aliq̄d asserere vel ꝓmittere cum intentione fallēdi: sicut sepissime fit in diuersis ꝯtractib⁹. De q̄ ꝑiurio dr̄. xxij. q. v. c. Quacūq̄ arte v̄bor̄ q̄s iuret: de⁹ tn̄ q̄ ꝯscie testis est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter aūt reus fit q̄ ⁊ dei nomē īuanū assumit: ⁊ p̄ximū dolo capit: h̄ ibi Et h̄ itel

ligit ver q̄ñ iurās simulato iuramēto prīmū intēdit decipere: imo vt ibidē dr. c. q̄ piurare parat⁹ ē añq̄ piurat iā piur⁹ videt: qr de⁹ nō ex opib⁹ iudicat sz ex cogitationib⁹ ꝛ ex corde: hoc ibi. Uerūtā cū q̄s intētiōe simplici iurāt tūc a deo iuramēta recipiūt sicut ex intimis pferūt nō sicut ab alijs itelligūt: vt ptz ibidē. c. hūane: ꝛ notāt. §. ex his oibus: vbi plane de h̄. Sexta filia dr fraus: q̄ sim̄ter ad astutiā ptinet: qr per eā fit executio viaꝝ nō rectaꝝ ꝛ simulataꝝ gfecta deceptoria: ꝛ h̄ inq̄tū cōcernūt res exteriores: sicut legit Act. v. q̄ vir quidā noīe Ananias cū Saphyra vxore sua vēdidit agrū ꝛ fraudauit de p̄cio agri. Sic i emptiōe ꝛ venditiōe multiplices hodie cōmittunt fraudes: i numero pōdere ꝛ mensura: in substātia q̄litate quātitate: in p̄cij vel debiti solutiōe ꝛ silib⁹. Cōtra q̄s dicit aplus. j. Cor. vj. Quare nō mag̃ iniuriā ꝛ fraudē patimini. i. violentiā vel machinationē occultā poti⁹ q̄ facitis: sz vos iniuriā facit̃. i. aptā violētiā dū in iudicio ifideliū trahitis ꝛ cōtenditis: ꝛ fraudatis scz occulte corrūpendo iudices donis: ꝛ h̄ fratrib⁹. i. fidelib⁹ facitis. Talez fraudem opati sūt hi ad quos ait dn̄s Esa. i. Argētū tuū versā est in scoriā: vinū tuū mixtū est aq̄: p̄ncipes tui infideles scz in regimie ppli: socij furum scz ppter cōmunicationē furti ꝛ defensionē furis: oēs diligunt munera scz p auariciā: sequunt retributiōes scz puertētes iusticiā: pupillo non iudicāt scz dando p eo sniāz in causa iusta: causa vidue nō ingredit ad eos: qr scz nō vidēt inde ꝯsurgere lucrum tpale: ppter hoc ait dn̄s exercituū: fort̃ isrl̃. s. ad puniēdū: heu ꝯsolabor sup hostib⁹ meis ꝛ vindicabor d̄ inimicis meis. Septima filia vocat pditio: q̄ pariformiter ad astutiā ptinere videt: qr p eā fit executio viaꝝ nō rectaꝝ et ꝛ simulataꝝ p opa deceptoria: inquātū cōcernūt ip̄as psonas. Et fiunt pditiōes in absentia decepti: sed fraudes in p̄sentia vt ptz in iuda q̄ abiens i absentia christi christū vēdidit. Sz vt dr Eccl. xxvij. Facienti nequissimū cōsiliū sup ip̄m deuoluet ꝛ nō agnoscet vñ adueniet illi. Hoc ptz i Amā supbissimo. Et. ij. Machab. x. in his q̄ fratres pecunijs vēdiderūt aduersarijs eorū dimissis: quos pditores effectos Machabeus interfecit. Ad laudem dei.

Sequūt s̄mōes d̄ p̄cepto octauo.

De testimonio ferēdo i iudicio: ꝛ q̄liter q̄s obligat ad illud: ꝛ de testib⁹ cogēdis remunerandis ꝛ refutandis: Sermo I

Non loqueris cō tra primū tuū falsum testimoniū. Exo. xx. Hoc ē octauum p̄ceptuz in q̄ s̄m Aug. phibet oīne nocumētum q̄ q̄s p falsitatē oris ledit primuz. Pro q̄ notandū s̄m Augu. q̄ h̄ nō solū phibetur mēdaciū sz ꝛ oīe oris nocumētū. Mendaciū enī nō solū cōmittit in v̄bis falsis s̄m Augu. sed etiā in opib⁹ simulatis: vnde ꝛ Amb. in quodā sermone et ponit. xxij. q. v. c. cauere: ibi subdit. Nō solū in verbis falsis sz etiā i simulatis opib⁹ mēdaciū est. Mendaciū nanq̄ est christianū se dicere ꝛ opa christi nō facere: h̄ ibi. Vñ s̄m hoc p̄ceptū istud tripliciť accipi pōt. Primo stricte put aliq̄s primum iniuste ledit i iudicio: vel pniciose loquēdo vel tacēdo: ꝛ sic accipiunt doctores hebrei p̄ceptū h̄ q̄ dn̄s dicit: non falsū testimoniū dices scz i iudicio. Scđo mō accipi pōt large p oīi falsa vel iniusta exp̄ssiōe v̄boꝝ i deceptiōez ꝛ iniuriā primi: etiā ex iudiciū. Et h̄ mō ponitur h̄ p̄ceptū Leuit. xix. vbi dr. Nō mētiemini neq̄ decipiat vnusq̄sq̄ primū suuz. Tertio mō pōt accipi largissime p oī deceptoria vel perniciosa simulatiōe q̄cūq̄ mō fiat: ꝛ h̄ mō phibet implicite i duob⁹ p̄ceptis iā dictis: explicite v̄o christ⁹ phibet in euāgelio multifarie multisq̄ modis: vt postea videbit. Primo igit mō p̄ceptū istud stricte pōt accipi put q̄s iniuste ledit primuz i foro iudiciali: ꝛ s̄m hoc sūt. viij. genera hoīm delinquētiū ꝯ hoc p̄ceptuz. Primū gen⁹ ꝛ p̄ncipale de quo p̄ceptū explicite loquit sunt falsū testimoniū i iudicio ferētes. Pro q̄ nota s̄m Augu. li. d̄ mēdacio: ꝛ ponitur. xxij. q. ij. §. ille ḡ: q̄ mendaciū est falsa significatio vocis cū voluntate vel intētiōe fallēdi. Et iđo dic Alleñ. li. j. ti. xxxvj. q̄ dictuz exteri⁹ platū habet duplicē cōpatiōnē: vnaz ad rem significatā: ꝛ sic dr sermo verus: cū scz res adeq̄tur sermoni: vel etiā fallax cū res nō adeq̄tur sermoni. Alterā cōpatiōez habet ad intētionē dicētis: ꝛ sic dr sermo verus: cū intentio adequat sermoni: vñ mēdacium noiat

dicta͡ p cōparationē tā ad rem q̄ ad intellec/
tū: τ ideo ad cōpletā mendacij rōnem du/
plex falsitas occurrit: q̄ duplex falsitas in
d. cta diffinitiōe mēdacij tāgitur. Prima
mēdacij falsitas tenet rōnem materialis.
Scđa rōnē formalis: vñ a scđa proprie dr̄
q̄s mendax: τ est grauius pctm̄. Hinc pse/
quit in dicto .§. ille .ff. dicēs: Sz cū fallere
semp sit volūtatis: falli aūt vel infirmita/
tis vel temeritatis: grauiꝰ aūt fit qđ ex vo
lūtate q̄ qđ ex infirmitate vel temeritate
pcedit: ideo ꝯtingit falli q̄n̄q3 vel nullū
vel minimū eē pctm̄: pscrtim si nō interue/
nit iuramentū: secꝰ aūt in iudicio vt vide.
bit. Dic ḡ p̄mo q̄ri pōt: vtrū ferre falsum
testimoniū semp sit mortale pctm̄: pscrtim
cū mēdaciū officiosum qđ scz alicui pdest
τ nulli nocet nō ē mortale pctm̄: sed ī falso
testimonio q̄n̄q3 reperit tale mēdaciū: puta
cū aliq̄s falsū testimoniū phibet vt aliquē
a morte liberet q̄uis mortē diuino parit
τ hūano iudicio meruit: vel etiā vt aliquē
ab iniusta snīa liberet: q̄ p alios falsos te/
stes vel etiā p iudicis puersitatē intētaba
tur. Silr ꝯtingit ferre falsū testimoniū
ex ignorātia facti vel labilitate memorie:
sed talis ignorātia videt excusare a morta
li. Ad hoc dicēdū fm Tho. τ alios doc. q̄
falsū testimoniū ꝯtrahit triplicē deformi/
tatē. Unā ex piurio: q2 testes nō admittū/
tur nisi iurati: nulliꝰ enī testimonio quātū
cūq3 religiosus existat nisi iuratꝰ deposue/
rit: in alterius p̄iudiciū credi debet in iu/
dicio: vt plane pt3 ex̄ eo. ti. c. nup: τ in glo.
pōt tā remitti iuramentum ex ꝯsensu ptis
vtriusq3: vt pat3 eo. ti. c. tuis: nisi in causa
mrimoniali: q2 tūc nec ꝯfessioni ꝯiugū sta
tur: vt ex̄ de eo q̄ cog. ꝯsan. vx. c. sup eo. iu
rabūt aūt tactis euāgelijs nisi sit eps: qui
solū iurabit ppositis euāgelijs: vt ex̄ d iu
ra. calū. c. fi. Debēt aūt testes iurare q̄ di/
cent totā veritatē de re illa quā nouerint:
et q̄ nō admiscebūt falsū nec aliq̄d de suo
adijcient: vt. iij. q. ix. c. hortamur. c. pura.
Addūt etiā d quorūdā ꝯsuetudine q̄ nul
li pādent testimoniū: eo. ti. c. fraternitatꝭ:
τ in glo. Item iurabunt q̄ nec p̄cio nec ti/
more nec amore nec odio nec aliquo cōmo
do testimoniū dicēt: vt eo. ti. c. q̄tiens: vbi
plane de hoc: z. c. licz. ij. §. testes. Et ex hoc
iuramēto falsū testimoniū habet q̄ semp ē
mortale pctm̄ τ grauius reputat̄ q̄ homi
cidiū: vt supra in scđo p̄cep. ser. ij. Secūdo
vero ꝯtrahit deformitatē ex violatione iu

sticie: τ hoc modo silr ē mortale pctm̄ in
suo genere τ ꝯtra p̄ceptum istud qđ dicit:
Non loqueris ꝯtra proximū tuū falsū testi/
moniū. Qui enī loquit ꝯ iusticiā suo fal/
so testimonio volens absoluere reum: lz h̄
testimoniū videat officiosū q̄tū ad reum:
tñ est etiam pniciosum q̄tū ad iudicem q̄
decipit τ q̄tum ad cōmunē iusticiā que re
spicit totā cōmunitatē que tali testimonio
supprimit τ violat. Verūtñ falsū testimo/
niū phibens vt alium ab iniusta morte vl
sentētia liberet: nō peccat mortaliter ex vi
olatiōe iusticie: sed tñ ex piurio fm Tho.
τ Asten. vbi supra. Nam ex quo iniustum
iudiciū pprie iudiciū non est: ideo ex vi iu
dicij falsū testimoniū in iniusto iudicio p
latum ad impediendā iniusticiā nō habet
rōnem peccati mortalis: sed solam ex iura
mento violato. Tertio demū ꝯtrahit de/
formitatē ex ip̄a falsitate fm q̄ omne mēda
cium ē pctm̄ vt infra videbit: τ ex hoc nō
habet falsū testimoniū q̄ semp sit peccatū
mortale: verūtñ vt in pluribꝰ ē mortale: q2
rarissime dat ibidē falsū testimoniū: quin
tp̄'n sit pniciosū vel pti aduerse vel reipu/
blice vel ip̄i iudici: τ sic falsum testimoniū
vt freq̄nter ī se ꝯtinet triplex mortale pec
catū. Et ideo dicit Augꝰ. τ habet extra de
cri. fal. c. j. q̄ falsidicus testis tribꝰ psonis
ē obnoxius. Primo deo cuiꝰ p̄ceptū cō
temnit: secūdo iudici quem mentiēdo fal/
lit: postremo inocēti quē falso testimonio
ledit: τ ideo debet hmōi imponi triplex pe
nitētia fm Astē. li. 5. j. ti. xxxvj. Propter
pmā septēnis ei penitētia tanq̄ piuro de
bet imponi: vt pt3. vj. q. j. c. quicūq3 sciēs
se piurauerit. xl. dies in pane τ aq̄ τ septē
sequētes annos peniteat: τ nūq̄ sit sine pe
nitentia: τ nunq̄ in testimoniū recipiat: τ
cōmunionē tñ post hec recipiat. Propter
scđm aūt infamabit̄ si fuerit de h̄ ꝯuictus
vt p3. xxij. q. v. c. si q̄s ꝯuicꝰ vbi etiā dicit̄
q̄ attrahēs aliū quocūq3 modo ad piuria
vel falsa testimonia: si fuerit h̄ pbatū3: vs/
q3 ad exitum vite cōmunicare non debet:
vel etiam ppter scđm verberibꝰ debet ca/
stigari: vt. v. q. v. illi qui: vel extraordina/
rie poterit puniri: vt extra d testi. c. nullū.
Propter tertiū fm modum lesionis cōdē
nabitur. C. de pen. §. qui male: in. l. ij. Ad
illud autē qđ obijcit de ignorantia: rūdet
Tho. scđa. 2e. q. lxx. q̄ in testimonio ferē/
do non debet homo p certo asserere quasi
sciens illud de quo certus non est: sed du/

bium sub dubio pferre debet: et illud de q̃
certus est p certo debet asserere. Sz quia
cõtingit ex humane memorie labilitate q
homo se certuz esse reputat de eo qd tñ fal
sum est: et ideo si quis cum debita sollicitu
dine recogitans estimat se certũ eẽ de hoc
qd tamẽ falsum est: nõ peccat mortaliter h
asserens quia non dicit falsũ testimoniũ p
se et ex intentiõe sed p accidẽs ɔtra id qd i
B tendit. Secundo queri põt: cuz in dicto
pcepto: non loqueris ɔtra primũ tuũ fal
sum testimoniũ: phibeatur falsitas vt di
cunt ibidẽ glo. et Isidor⁹: et hoc fm Alex.
est verũ de falsitate a pte dicentis: que attẽ
dit in mandato: vtrũ etiam in eodẽ pcepto
phibeatur taciturnitas veritatis cũ ipa ve
ritas ab aliquo reqrit. Ad hoc respondet
Alex. in. iij. q sic: qz i ista negatiua nõ loq
ris: etiaz includit affirmatiua qua pcipit
obseruantia veritatis ad primuz: negati
ua tamẽ obligat semp et ad semp: affirmati
ua vero semp sed non ad semp sed p tpe et
causa: nam causa facit taciturnitatez veri
tatis esse culpabilez. Dicit eni Augu. scri
bens ad Casulanũ: et ponit. xj. q. iij. c. quis
quis metu cuiuslibet potestatis veritatez
occultat: glo. tunc quãdo inducit in testẽ
iram dei sup se puocat: quia magis timet
hominẽ q deum. Multomagis aũt si hoc
facit pcio fauore odio vel amore. Sequit.
Vterqz reus est: et q veritatẽ occultat: et q
mendaciũ dicit quia et ille pdesse nõ vult:
et iste nocere desiderat. Dicit eni Chryso.
q nõ tñ est pditor veritatis q palã menti
tur: sed etiã q non libere pnũciat veritatẽ
quaz libere pnunciare optet: aut q libere
veritatem non defendit quã libere defen
dere ɔuenit. Hinc fm Hos. illi qui subtra
hunt suum testimoniuz illi rei q non nisi p
eos pbari põt mortaliter peccãt: et ideo co
gẽdi sunt satisfacere sicut de alijs mortali
bus: vt. vj. q. j. hi qui: q si de sua taciturni
tate munus recipiunt obligarent ad resti
tutionem muneris: nõ danti sed ei in cui⁹
iniuriã datũ est. Et si talis iurasset se nõ p
hibituz testimoniũ: credit Hos. iuramẽtũ
illud esse temerariũ: quãdo non nisi p euz
de veritate liquere põt: tũc eni posset etiã
auctoritate ppria cõtrauenire: vt. xxij. q.
iiij. in malis pmissis rescinde fidẽ. Et sub
ditur ratio cum dicit. Impia est eni pmis
sio que scelere adimpletur. Et hoc est verũ
quãdo certum est ex hoc puenire mortale
peccatum: secus autẽ si dubitaret: tũc eni
esset prius supioris auctoritas requirẽda:
vt extra de electi. c. venerabilem. Tertio
queri potest: vtrum homo teneatur ad fe
rendum testimoniuz: psertim cum dicitur
Prouer. v. Qui ambulat fraudulẽter re
uelat archana: qui autem fidelis est celat
amici cõmissum: hinc Abraã petijt ab vxo
re sua Sara q diceret in egypto Abraam
esse fratrem suuz et celaret eum esse virum
suum: vt patet Gen. xij. Et iterũ dicit Au
gu. in questionibus Gen. q Abraã de vxo
re sua dicens ad Abimelech: soror mea ẽ:
veritatem celari voluit non mendaciũ di
ci: sed veritatem celãdo abstinet aliquis a
testificando. Ad hoc respõdet Tho. scda
2e. q. lxx. q in testimonio ferendo distin
guendũ est: quia aliquãdo requirit alicu
ius testimoniũ et aliquãdo nõ. Si ergo re
quirit testimoniũ alicuius subditi: et hoc
auctoritate supioris cui i his que ad iusti
ciam ptinent obedire tenetur tunc non est
dubium quin in his teneat ferre testimo
nium in quibus fm ordinem iuris ab eo te
stimoniũ exigit: puta i manifestis et i his
d quibus infamia precessit. Si autẽ exiga
tur ab eo testimoniũ in alijs: puta in occul
tis et de quibus infamia non pcessit: nõ te
netur ad testificandũ nisi in casu vt vide
bitur. Si vero requiratur ei⁹ testimoniuz
non auctoritate supioris cui obedire tene
tur: tũc ẽ distinguenduz. Quia si testimo
nium requirat ad liberandũ hoiem vl ab
iniusta morte vel a pena quacũqz vel a fal
sa infamia vel etiam ab iniquo dãno: tunc
homo tenet ad testificandũ: q si testimo
niũ eius non requirat: tũc nihilomin⁹ in
hoc casu tenet facere qd in se est: vt aliqui
veritatẽ denũciet q ad hoc possit pdesse.
Dicit eni in ps. lxxxj. Eripite pauperẽ et
egenum de manu peccatoris liberate. Et
Prouer. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad
mortẽ. Et Roma. j. dicit. Digni sunt mor
te non solum qui faciunt sed etiã qui ɔsen
tiunt facientib⁹: vbi dicit glo. Cõsent. re ẽ
tacere cuz redarguere possis. Sup his ve
ro que ptinent ad ɔdemnationẽ alicuius:
non tenet aliquis ferre testimoniũ nisi cũ
a superiori compellitur fm ordinez iuris:
quia si contra hoc veritas occultet: nulli
ex hoc speciale dãnũ nascit: vel si iminet
periculũ accusatori non est curandũ: quia
ipe se in hoc piculum sponte ingessit. Alia
autẽ ratio est de reo cui piculum iminet eo
non volente. Ceterũ in auctoritate pdicta

loquit Augu. de occultatiōe veritatis in illo casu: q̄n quis non compellit auctorita te superioris veritatem ꝓpalare: et quando veritatis occultatio specialiter ē nulli dam- nosa. Preterea ꝺ illis q̄ sūt homini cōmis sa in secreto ꝑ cōfessionē nullo modo testi- moniū ferre debet: quia talia nō scit vt ho- mo sed tanq̄ dei minister: ⁊ mai⁹ est vincu lū sacri q̄libet hoīs p̄cepto. Circa ea vero que aliter hmōi sub secreto cōmittūtur di- stinguēdū ē. Quia q̄dā sūt talia q̄ statim cū ad noticiā hoīs veniūt hō tenet ea ma nifestare: puta si ꝑtinerent ad corruptiōez multitudinis spūalē vel corpalē vel i gra- ue damnū alicuius ꝑsone: vel si q̄d aliud ē hmōi qḋ q̄s ꝓpalare tenet vel testificādo vel denūciādo: ⁊ ꝯ hoc debitum obligari non pōt ꝑ secreti cōmissū q: in hoc frange- ret fidē alteri debitā. Q̄dā xo sūt talia q̄ quis ꝓdere nō tenet: vn̄ tunc ex hoc obli- gari pōt q sibi sub secreto cōmittunt: ⁊ tūc nullo modo tenet ea ꝓdere etiā ex p̄cepto superioris: q: seruare fidē est de iure natura li: nihil aūt p̄cipi pōt ꝯ id qḋ ē ꝺ iure natu

C rali. Quarto q̄ri pōt vtrū testes cogi pōt ad ferendū testimoniū: p̄sertim cū ex de te sti. cogē. in. c. sup eo. vbi subdit: q si factū est notoriū nō indiget testiū depositionib⁹ declarari: cū talia ꝓbationē vel ordinem iudiciariū non requirant. Uerū si non ē no toriū vel is qui ꝯuenit factum negauerit: testes qui interfuerūt facto monēdi sunt: nō cogendi ad ferendū testimoniū xitati. Ad hoc rn̄det Astē. li. j. ti. xxxvij. distin- guēdo sm Hos. Aut inquit reqrit testimo niū i causa ciuili: ⁊ tūc generalit q̄libet sci ens xitatē cogi debet ꝑhibere testimoniū veritati: vt. C. de testi. le. si qn̄. xiiij. q. ij. c. q̄ḡ: ex de testi. cog. c. peruenit. j. ⁊. ij. Aut inqrit testimoniū i causa crimiali s agit ꝺ crimīe ciuilit: ⁊ sic etiaz sūt testes cogēdi: vt eo. ti. c. p̄terea. c. cū ꝯ: ⁊ planius in glo. Si xo agit de crimīe crimialiter tunc aut agit ꝺ crimīe falsi: ⁊ sic etiā testes sūt cogē di: vt. d. c. cū ꝯ: ⁊ i glo. vel agit ꝺ alio cri- mine: ⁊ tūc generalit non sunt cogēdi: vt eo. ti. c. dilector. Preterq̄ si ꝑ alios veri- tas hr̄e nō pōt: vt. xiiij. q. ij. c. q̄ḡ: vl nisi se subtrahāt gr̄a odio vel timore: vt eo. ti. c. ⁊ dicto. c. dilector: i glo. Sūt aūt cogē di ꝑ cēsurā eccīasticā vt ptz eo. ti. i diuer- sis. c. ⁊ etiā ex forma lr̄aꝝ pape ꝑ clausulā illā. s. testes autē: ⁊c. q̄ si nō ponit ibi vt so let fieri qn̄ i eis fit mētio de crimīe: tūc ni-

hilomin⁹ ad iura se iudex referat: et testes cogat vel nō cogat sm supradicta. Consue tudo tn̄ romane curie ē: q i causis ꝺ facto vbi agit de crimīe nullū testē cogat q̄liter cūq̄ de eo agat ⁊ idē seruat i lr̄is nō appo nēdo clausulā p̄dictā. Nota etiaz Ray. ti. de rapto: q qn̄ q̄s ꝑꝑt defectū ꝓbationuꝫ rē suā amitteret: etiaz ꝑsone p̄uilegiate sic p̄sōe cogendi sūt iurati testificari: vt. xiiij. q. ij. c. q̄ḡ: nō tn̄ i cā sāguinis. Quinto q̄ri pōt: vtrū ꝓferēdo testimoniū pōt aliq̄d accipi: p̄sertim cum nemo militat stipēdijs suis: vt ptz. j. Cor. ix. Ad h̄ rn̄det Augu. scribēs ad macedoniū: ⁊ ponit. xiiij. q. v. i c. nō sane. vbi subdit. Nō ideo debet iudex vēdere iustū iudiciū aut testis verū testimo- niū: q: vēdit aduocat iustū p̄ociniū ⁊ iu- risperit⁹ verū ꝯsiliū. Et subdit rōnē dicēs: Illi eni scꝫ iudex ⁊ testis īter vtrāq̄ ꝑtem ad examē adhibēt: isti scꝫ aduocat⁹ ⁊ iuris perit⁹ ex vna ꝑte ꝯsistūt: h̄ ibi. Ex q̄b⁹ patꝫ q sicut nō debet esse sn̄ia venalis sic nec te stimoniū: q̄uis testes expensas recipe pōt a ꝓducēte: vt. iiij. q. iij. c. testes. §. vētur is: ⁊. xj. q. iij. c. nō licet i glo. Quid ḡ si testis corrupt⁹ dicit falsū testimoniū. Respōdet Astē. vbi supra: q testimoniū nullū ē: et q: venale: ⁊ q: falsū: ⁊ p̄ter penaꝫ seculi te- net i iudicio aīe illi quē suo testimonio le- sit ad omne īteresse: ar. ex de testi. c. sic. Et pecunia sic data restitui debet nō dāti s ei i cui⁹ iniuriā data. j. q. j. c. iubemus. Si tn̄ simplicit data est vt iustū ferret testimoniū: tūc repetere pōt ⁊ ei reddi debet sm Hos. vt dicto. c. nō sane: et ex de simo. c. dilect⁹.

Sexto q̄ri pōt: vtrū alicui⁹ testimoniū re- pelli pōt absq̄ sua culpa: p̄sertim cū de q̄li bet p̄sumēdū ē bonū nisi ꝯriū appareat: ⁊ ad bonitatē hoīs ꝑtinet q verū testimoni- um dicat. Ad h̄ dicēduꝫ sm Tho. scd̄a. 2e. q. lxx. q testimoniū nō habet infallibilem certitudinē sꝫ ꝓbabilē: ⁊ ideo q̄cq̄d est qḋ ꝓbabilitatē afferat i ꝯriū reddit testimoniū inefficax. Reddit aūt ꝓbabile q aliq̄s in testificando xitatē non sit firm⁹: ⁊ h̄ q̄nq̄ ꝑꝑt culpā: sic infideles ⁊ īfames: ⁊ q̄ publi co crimīe rei sūt: q̄ nec accusare pōt: q̄nq̄ xo absq̄ culpa: ⁊ h̄ vel ex defectu rōnis si cut ptz in pueris amētib⁹ ⁊ mulierib⁹: vel ex affectu sicut ptz de inimicis ⁊ de ꝑsonis ꝯiūctis ⁊ domesticis: vl etiā ex īteriori cō- ditione: sicut sūt paupes serui ⁊ illi q̄bus imꝑari pōt de q̄b⁹ ꝓbabile ē q de facili pos sint induci ad ferēdū testimoniū ꝯ xitatem:

vnde repelli aliquē a testimonio mag᷑ ptinet ad cautelam falsi testimonij vitandi q̄ʒ ad penam: ⁊ ideo licet de quolibet p̄sumēdū est bonū nisi contrariū appareat: dummodo tamē vergat in periculū alteri⁹: tūc ē adhibēda cautela vt nō de facili vnicuiqʒ credat᷑: ſm illud. j. Jo. iiij. Nolite credere omi spiritui. Et hec ē etiā ratio cur nō sufficit vn⁹ testis: sed vt dicit᷑ Deut. xvij. In ore duorū vel triū testiū peribit qui interficiet᷑. ⁊. c. xix. In ore duoꝝ vł triū stabit oē verbum. Unde regulariter ad minus duo testes sunt necessarij: vt ex. e. ti. c. veniens. ij. ibi subdit᷑ in fi. nec vnius testimoniū ad cōdēnationē sufficiat alicui⁹: vbi dic᷑ glo. hic scʒ in casu ibidē posito erat vnus testis idone⁹: nunq̄d p eū ⁊ famā possit ꝯdēnari de tali crimine? ⁊ videt᷑ q̄ sic: q: fama cum alijs probat. iiij. q. iij. §. itē sepe. sed nō ē verū: quia in crimine apertissime debēt eē ꝓbationes. C. de pbat᷑. l. vl. ⁊. v. q. vj. c. epiphanium: quia vbi ꝯtra salutem hominis agitur ꝓcedit᷑ strictius. Secus est in ciuili: in qua sufficit p̄sumptio ⁊ vnus testis cū iuramento. ar. C. de re. cre. l. bonefidei: ex de proba. c. sicut cōsuetudo: pensatis tamē circūstantijs personaꝝ ⁊ cāe: vt ex de iureiuran. c. vlt᷑. in fi. In multis etiā casib⁹ duo testes nō sufficiūt. vt pʒ. ij. q. v. Presul nō damnet᷑ nisi vigintiduob⁹ testib⁹: p̄sbyter autē cardinalis nisi. xliiij. testib⁹: diacon⁹ cardinalis nisi. xxvj. testibus. subdiacon⁹ acolytus exorcista lector ostiari⁹ nisi. vij. testibus nō ꝯdemnabit᷑: ⁊ hoc de clericis eccl'ie romane locū habet ꝓpter eius dignitatē. De alijs gratia breuitatis supsedeo.

Quantū malum autē sit falsum ferre testimoniū: legitur in. iij. li. eccl'iastice histo. q̄ tres falsi testes insurrexerūt cōtra Narcissū epm hierosolomytanū: sub sacramēto iuramēti dicta sua ꝯfirmātes. Unus dixit. Si nō est ita igne comburer. Ali⁹ dixit si nō ita est luminibus priuer. Terti⁹ dixit: morbo regio consumer. Cum igitur episcopus ꝓpterea de impudicitia notaret᷑ ab omnibus pluribus annis in locis desertis vixit: Primus ergo testis a parua scintilla ignis domo succensa cū familia omiqʒ pecore cōflagrauit. Tertius a pedib⁹ vsqʒ ad caput repletus morbo regio cōsumit᷑. Secūdus autē videns eorū excidium nec posse latere diuinū secretum cunctis audientibus vniuersum ordinē scelerum pandit: ⁊ in lachrymis ꝓrumpens luminibus ē priuatus. Narcissus autē ex inspirato quasi de celo veniens episcopatū recepit: ⁊ multomagis q̄ʒ ante erga eum amor ppl'i fuit. Ad laudē dei omnipotentis.

Quid requiritur ad iustū iudicium ⁊ quales debent esse iudices ac de pena iniquum iudicium proferentium: Sermo II

Non loqueris contra p̄ximū tuum falsū testimonium. Exo. xx. Secūdū genus hominū faciēs ꝯtra p̄ceptum istud: Sūt iudices iniustū iudiciū ꝓferentes. Quos maledicto subiecit dn̄s ex ore filiorum israel vociferantiū. Deute. xxvij. Maledictus qui peruertit iudiciū aduene pupilli ⁊ vidue ⁊ dicet omnis popul⁹ amē. Hinc rex Ezechias diuine volūtatis optime conscius: post mirabiles victorias i fauorem ⁊ gratiarūactionē diuine beneficentie constituit iudices in cunctis ciuitatib⁹ ne populus necessitaret᷑ discurrere de loco ad locū ad habendū iudiciū in causis communib⁹: quib⁹ precepit dicens. ij. Paral. xviij. Uidete quid faciatis: ne scʒ p̄cipitanter sed cū magna deliberatione sententias feratis. Cuius rationē subdit: Non enim inquit hominis exercetis iudiciū sed dei. Hinc quia vices dei tenent in hac parte dij participatiue nuncupantur. Exo. xxij. vbi dicitur. Dijs non detrahes ⁊ p̄ncipi populi tui nō maledices. Sequitur. Quodcunqʒ iudicaueritis in vos redūdabit siue in bonum siue in malū. Et subdit in particulari. Non enim est apud deū vestrū iniquitas neqʒ personarū acceptio neqʒ cupido: cui scilicet conformari debetis in iudicando. Illa enim tria sunt que faciunt peruertere iudicium: ita vt iniquitas referat᷑ ad odium: sicut acceptio personarū ad amorem: fauorē: vel timorē: cupido autem ad munera que cōmuniter excecant oculos. Unde dicit Petrus rauen. i epistola quadam. Nihil adeo gloriose lucet in iudice sicut amare ⁊ exhibere iusticiam sine omni acceptione persone. Teste enim Cicerone prouerbialiter dicitur. Exuit personā iudicis quisquis amicū induit. Equitas cui iudex obsequitur sinistrā odij vel amoris de

xteram nescit. Nam talis debet esse iuris minister: vt in eius manu nullius auctoritate persone titubet aut vacillet libra iusticie: hec ille.
A Hic primo queri potest: vtrum iudiciū humanū sit licitū: presertim cū dicatur Mat. vij. Nolite iudicare vt nō iudicemini: et ad Roma. xiiij. Tu quis es q̄ iudicas seruū alienum: suo aūt domino stat aut cadit. Nec mirum q̄ homini prohibetur iudicium: quia nullus est absq̄ peccato. Nam si dixerimus: quia peccatū nō habemus nosip̄os seducimus vt dicit̄. j. Jo. j. Alioquin vt dicitur Roma. ij. Inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas: in quo enim alterū iudicas: teipsuz condemnas: eadē enim agis que iudicas. Ad hoc dicēdū fm Tho. secūda. 2e. q. lx. q̄ iudiciū intantū est licituz inquantū ē iusticie actus. Ad hoc autem q̄ iudicium sit iusticie act⁹ tria requiruntur. Primo quidem q̄ procedat ex inclinatione iusticie. Secundo q̄ procedat ex presidentis auctoritate. Tertio vero q̄ proferat̄ fm rectā rationē prudentie. Quodcunq̄ autē horum defuerit est iudiciū viciosum et illicitum. Nam si fit iudiciū contra rectitudinē iusticie: tunc dicitur iudiciū puersū vel iniustuz. Si vero quis iudicat in his in quibus non habet auctoritatem: tunc dicit̄ iudiciū vsurpatū. Si vero deest certitudo rōnis: puta cum fit iudicium de his que sunt dubia vl̄ occulta per aliquas leues coniecturas: tūc dicit̄ iudiciū suspiciosū vel temerariū: et in his trib⁹ est omne iudiciū illicitū. Adhuc autē duo sūt que requirunt̄ vt prolatū iudiciū non sit proferēti perniciosū et damnabile. Primū ē q̄ intentio ferētis moueat̄ ex zelo iusticie non ex liuore vindicte: non inquā ex amore vl̄ in affectione ex timore vl̄ cupiditate et similibus. Secundū est q̄ a criminalibus seipm̄ custodiat: quoniā illi qui sunt in grauib⁹ peccatis nō debēt illos iudicare qui sunt in eisdē peccatis vl̄ minoribus vt dicit Chrys. super illud Matth. vij. Nolite iudicare. Et hoc ē intelligendū p̄cipue quando illa peccata sūt publica: quia ex h̄ generatur scandalū in cordibus aliorum. Si aūt nō sūt publica sed occulta: et iudicādi necessitas imineat propter officiū: tunc pōt cū humilitate et timore vl̄ arguere vel iudicare. Unde dicit Aug⁹. in li. de sermone domini in monte. Si inuenerimus nos in eodem vitio esse congemiscamus: et ad pariter conandū inuitem⁹. Nec tamē propter hoc homo seipsū sic condemnat vt non uū condemnationis sibi meritū acquirat: sed quia cōdemnans aliū ostendit se similiter cōdemnabilē esse propter idem vl̄ simile peccatum. Unde fm Alexan. in. iij. ē iudicare de officio potestatis: et ē iudicare d̄ idoneitate et merito potestat̄. Primo modo iudicare pōt malus prelatus. Secūdo modo nō nisi bonus. Primū sine secundo est damnabile iudicanti: salubre tamen est subdito obtemperanti. Ex dictis igit̄ ptz q̄ ad hoc vt humanū iudiciū sit licitū tria principaliter requirunt̄ cum suis attinentijs: que lucide tāgunt̄ Exo. xviij. Jethro moysi cōsiliū ingerente de iudicibus cōstituendis super populuz israel: ait eñ: Prouide autē de omni plebe viros potentes et timentes deum in quibus sit veritas et qui oderint auariciaz: et constitue ex eis tribunos et centenarios et quinquagenarios et decanos qui iudicent populum omni tempore. Prouide inquā scilicet cū magna diligentia et deliberatione de omni plebe: scz sine omni personarū acceptione viros: q̄r mulieres dominari nō debēt: nec regere propter defectū discretionis et cōstantie: potētes scilicz iudicare per suam sapientiā et experientiā: vnde et alia translatio habz: sapientes: vbi nos habemus potētes. Et timentes deū magis q̄ homines in quibus sit veritas scilicet vite iusticie et doctrine: et qui oderint auariciā: quia homines cupidi de facili per munera deflectunt̄ a iusticia: quia tales digni sūt iudicare populum. Primū igitur quod principalit̄ req̄ritur in iudicio ē rectitudo iusticie: ad cui⁹ completionē duo requirunt̄. Unū ē scientia vl̄ discretio iudicandi: quia fm Bern. extra de rescrip. c. sciscitatus. Judex debz esse scientia penitus instructus nec querere ab alijs q̄d eū loqui oporteat: vt in auc. de iudi. in prin. colla. vj. et extra de ꝯsang. et affini. c. ex litteris: in fine vbi dicit̄ q̄ nō sūt cause matrimonij per quoslibet sed per iudices discretos qui potestatem habeant iudicandi et statuta canonum nō ignorēt. Uerūtamen q̄uis sit illitteratus si habet consuetudinem et peritiam iudicandi: potest etiā ei cā cōmitti. C. d̄ iudi. certi iuris. Judex tamen ecclesiastic⁹ quis esse nō pōt nisi sit peritus saltē mediocris iuris scientia: vt no. xx. di. c. j. vbi subdit̄: q̄ in negotijs diffiniendis non solum est necessaria scientia sed etiā probitas. Hinc christ⁹ dicitur⁹

mat.16. Petro. Quecunq3 ligaueris sup terrã: pri
mo dedit sibi claues regni celo(rum): in altera
dans ei scientiã discernẽdi inter leprã et le
prã: in altera dãs ei ptãtẽ ejiciẽdi aliquos
ab eccl(es)ia vel recipiendi. Et in glo. vbi pla
ne de h. Scdm ẽ zelus exequẽdi iusticiam.
iuxta illud. ps. xxxvj. Custodi innocentiã
scz ĩ intẽtione q(uan)tũ ad deũ: et vide equitatẽ
in ope q(uan)tũ ad primũ: q(uonia)m sunt rel. etc. Illa
nãq3 duo cõcurrere debẽt. s. intẽtio recta et
snia iusta. Verũtamẽ ɔtra hanc iusticiã
B quattuor genera hominũ faciũt. Nam fm
Greg. et ponit. xj. q. iij. q(ua)ttuor modis hũa
nũ iudiciũ puertit: timore: dũ metu pote
statis alicui9 veritatẽ loqui ptimescimus:
cupiditate: dũ p(re)mio animũ alicui9 corrum
pim9: odio: dũ ɔtra quẽlibet aduersarium
molimur: amore: dũ amico vel ppinq p(re)sta
re ɔtendim9: hec ibi. Primo igit iudiciũ p
uertit ppter metũ: qr dicit Chrys. Facile
deuiat a iusticia qui in causis nõ deũ s3 ho
minẽ timet. Sicut fecerũt iudices ĩ iezrael
ex metu iezabel regine: iudicantes iniuste
naboth ppter vineã: vt p3. iij. Regũ. xxj.
Sic et pilat9 audiẽs hũc sermonẽ. s. q(uod) non
esset amic9 cesaris: magis timuit et de chri
sto iniustũ iudiciũ dedit. S3 dicit Aug9. ad
Casulanũ: et habet. xj. q. iij. c. q(ui)squis me
tu cuiuslibet potestatis veritatẽ occultat:
irã sup se prouocat: qr magis timet hoiem
q(uam) deũ. S3 querit glo. in. d. c. quattuor: nũ
quid tenet snia quã iudex p metũ tulit. Et
rñdet q(uod) sic: sed elidi põt per exceptionem.
Sentẽtia vero que p premiũ lata ẽ nulla ẽ.

Scdo vero iudiciũ puertit ppter cupidi
tatẽ. Pro quo notãdũ fm Ray. q(uod) ordinã
rij iudices nõ debẽt aliquid recipe a ptib9
nec etiã expensas: eo q(uod) ppter iusticiã tenẽ
dam habeant suas puisiones: ne scz dum
sumptus querit predo grasset. Cũ em ha
bent suas dignitates et redditus ɔtenti de
bẽt ẽẽ suis stipẽdijs: nec a litigatorib9 reci
pere debẽt etiã moderata exenia ppter su
spitionẽ vitandã. Iudex autẽ delegat9 eti
am nihil recipe põt: nisi forte esculentũ vl
poculentũ mera libertate oblatũ: qd pau
cis dieb9 ɔsumi pt: vl nisi moderatas expẽ
sas: cũ ipm ppter cãz sibi ɔmissã extra suũ
domiciliũ pficisci ɔtigerit: ita q(uod) in expen
sis nõ excedat modũ et q(uod) non plus exigat
ab vna pte q(uam) ab alia: et q(uod) ppter habẽdas
expensas nisi cã requirat occasionẽ profici
scẽdi nõ assumat. Et si litigãtes notabilit
pauperes fuerint etiã p expensis nihil exi
gat: vt li. vj. de rescrip. c. statutũ. §. insup.
Vñ iudex semp d3 habere p(re) oculis factum
Cambysis regis qui vt refert Valeri9: cu
iusdã mali iudicis pelle a corpe detracta
selle iussit affigi: et in eadẽ sede filiũ ei9 iudi
catu(rum) sedere fecit: vt sic imposte(rum) prouide
ret ne quis iudex corrumpi posset. S3 con
trariũ multi iudices faciunt: nã quidã nul
lo modo sententiã ferre volũt ĩ(n)que moti.
Et sic fm Ray. et Hosti. iudex leso restitu
ere tenet oẽm estimationẽ litis: vt. xiiij. q.
ij. c. dñs. et. q. v. c. administratores. Quidã
autẽ recipiũt pecuniã vt simplr ferant sen
tẽtiã: vel etiã vt iuste ferãt eam: et tũc tene
tur restituere ei qui dedit: qr cum ex officio
suo tenetur iudicare et bene et gratis: ideo
turpiter accepit et obligat ei ad restitutio
nem qui bona intentione dedit. Quidam
vero premiũ recipiunt vt ferãt iniquã sen
tentiã. vel etiam vt nullã ferant sniam: et il
lud restitui debet ei in cuius iniuriam da
tum est. Insuper tenet parti lese ad omne
damnum restituendũ. xj. q. iij. nõ licet: ex
tra de simo. nemo. De talibus autem dicit
Isido. li. iij. de sũmo bo. q(uod) sepe iudices pra
ui cupiditatis causa aut differũt aut puer
tunt iudiciũ nec finiũt cepta partiu3 nego
cia quousq3 marsupia eorum qui causant
exhauriant: aut quod peius est peruertũt
iudiciũ nec finiunt cepta partiu3. Sic filij
Samuelis declinauerũt post auariciã acci
piẽtes munera et puertẽtes iudicia: vt ha
betur. ij. Regũ. viij. Propter qd nõ solum
ipi sed etiã pater eorum Samuel iustus et
bo(rum) ignarus amor9 est ab officio filijs isrl
sibi regẽ petentib9. Sed quid mirũ cũ dici
tur. xj. q. iij. c. Qui recte iudicat et p(re)mium
remunerationis expectat. glo. licet nõ in
tercesserit pactio: peccat tamen q(ui) expectat
remunerationẽ. et hoc ostẽdit ĩ tex. dicẽs:
q(uod) fraudẽ in deo ppetrat qui iusticiã quam
gratis impartiri debuit acceptione pecu
nie vendidit scz quãtum ad affectũ lic3 nõ
sequatur effectus. Sequitur. Tales enim
ad veritatem nõ iusticie defensio s3 amor p(re)
mij prouocat: quib9 si spes nũmi subtrahi
tur: confestim a iusticie confessiõe recedũt
acceptio nũmo(rum) preuaricatio ẽ veritatis.
hec ibi. Hinc vt dicit ibidẽ glo. venales sẽ
tentie nulle sunt: vt. ij. q. vij. §. venales.

Tertio pinde iudiciũ peruertit propter
amorẽ vel affectũ p(ri)uatũ: dum quis amico
vl ppinquo prestare contendit. Et de hoc
habetur. xj. q. iij. c. Quicunq3 aut consan

gnitate aut amicicia in iudicādo ducitur:
peruertit iudiciū christi qui ē iusticia ꝛ fru
ctū illius vertit in dānationis amaritudi/
nē. Unde generaliter dicendū ē ꝙ omnes
qui ex industria mala propter amorē vl' fa/
uorem alicuiꝰ ferūt iniustā sententiā: bi si
cut tam dicti leso tenent' ad oē interesse:
nisi posset is induci ad integrā restitutio/
nē faciēdā: pro quo sentētia lata ē: ꝛ ſm le/
ges multas alias penas sustinere deberēt.
Insuper preter restitutionē debet eis īpo/
ni penitētia tanꝙ̄ pro grauissimo crimine:
vt. xj. q. iij. c. quicunqꝫ. Itē ferens iniquā
sententiā per imprudentiā ſm Ray. ꝛ Ho/
sti. tenet' leso ſm. l. in q̄tū bonū ꝛ equū vi/
debit' religioni iudicātꝭ. ff. d̄ extraor. cog.
l. fi. In iudicio autē anime tenet' ad inte/
grā restitutionē: q: fuit in culpa cū se insuf
ficientē scire debuit ꝛ tamē iudicare presū
psit. Et idē si fuit scientie sufficientis ꝫ stu/
dere nō curauit. Mitius tamē ē agendum
cū istis q̄ cū illis qui ex certa sciētia iudi
ciū corruperūt. Ex genere autē predictorū
fuit dominꝰ Joseph: qui ꝓpter amorē vxo
ris verbis eiꝰ nimis credulꝰ: iniusto iudi/
cio misit Joseph innocētē in carcerē: vt pꝫ
Gen. xxxix. Quarto deniqꝫ iudiciū per/
uertit' ꝓpter odiū: dūmodo quis ꝯtra ali/
um iniuste malū molitur: ꝛ huiusmodi ob
ligat' eodē modo sicut predicti. Unde tale
flagitium patrarūt duo senes iudices in/
ueterati dierū maloꝝ qui repulsi ꝛ confusi
turpiter a Susāna castissima rēnuente stu/
prū: exardescētes propt' hoc in odiū eiꝰ de
derunt falsū testimoniū ac iniquū iudiciū
suis machinationibꝰ extorserūt. vt pꝫ Da/
niel. xiij. qd̄ erat extremū flagitiū. Nimi/
rū ꝛ si quis iudex aliquē iuste quidē iudi/
caret ad mortē: nō tamē amore iusticie sed
liuore vindicte: non solū mortaliter pecca/
ret sed ꝛ homicida iudicaret' in foro poli:
nō eñ deus tantū considerat q̄d homo fa/
ciat sed multomagis quo aīo faciat. Pre
dictis igit' quattuor affectibꝰ peruersis iu
diciū peruersū inducit': imo plerūqꝫ puer/
sum iudiciū rectū videbit': q: tales affectꝰ
nō sinūt discernere qd̄ verū est ꝛ rectū. Si/
cut videmus in naturalibus ꝙ in speculo
si fuerit bene dispositū imprimunt' forme
corpoꝝ prout sūt: si vero fuerit male dispo
situ: apparebūt ibidem imagines distorte ꝛ
praue se habētes: ꝛ bi sūt qui fructū iudi/
cij sibi vertūt in dānationis amaritudinē:
vt dicit' in dicto. c. quicūqꝫ. In dicto autē
c. quattuor ī glo. ponunt' adhuc modi alij
iniusti iudicij scꝫ nimia seueritas: ꝛ nimia
remissio: vt pꝫ per Grego. xx. moral. ꝛ po/
nitur. xlv. di. vbi dicit'. c. Disciplina vl' mi/
sericordia multū destituit' si vna sine alte/
ra teneat': sed circa subditos inesse debet
rectoribus ꝛ iuste consulens misericordia
ꝛ pie seuiēs disciplina ꝛc. vbi dicit glo. no
ta ꝙ iudices semp sequent' mediocritatē:
arg. extra de censi. c. ex parte: ꝛ potius seq̄
tur equitatē q̄ rigorem: vt. C. de iudi. vbi
certū est ius ab equitate nō dissentire ī re/
stitutione minorū nisi ex causa magis seq̄/
retur rigorē: quia scꝫ multis grassantibus
opus ē exemplo: vt. ff. de pen. aut. aut fa/
cta in fine: vbi autē ius scriptū nō ē: iudex
semp sequit' equitatem: vt extra de trans/
lat'. c. vlti. Est etiam alius modus peruer/
tendi iudiciū: vt dicit glo. in dicto. c. quat/
tuor: quando scꝫ per imprudentiā q̄s ma/
le iudicat: vt instit'. de obliga. que ex qua.
delic. nas. §. j. ꝛ de hoc supra. Secūdo p̄n/
cipaliter requiritur ꝙ iudicium procedat
ex legitima iudicantis auctoritate ne fiat
iudicium vsurpatū. Hic queri pōt: vtrū
iudiciū vsurpatū sine legitima auctorita/
te sic licitū: presertim cum punire peccata
pertineat ad iudiciū: sed aliqui nō iudices
legunt' laudabiliter peccata puniuisse: vl'
etiā aliquā sententiā dedisse iudiciariam.
Primū pꝫ in Moyse qui occidit egyptiū
iniuriantē. Exo. ij. Et in phinees filio elea
zari qui interfecit Zambri filiū Salumi cuꝫ
madianitide coeunte. Numeri. xxv. Secū
dū etiā patet in Daniele: q̄ seniores de fal/
so testimonio cōuictos suo iudicio cōdem/
nauit: qui tamen nō erant subditi eiꝰ: sed
econtra iudices ꝓpli. Ad hoc r̄ndet Tho.
scd̄a 2e. q. lx. ꝛ. lxvij. ꝙ cum iudiciū ſm le/
ges scriptas sit ferendū: ille qui iudicium
fert quodāmō legis dictū interp̄tat' ad ꝑti
culare negociū illud applicādo. Cū igitur
eiusdē auctoritatis sit legē interp̄tari ꝛ le/
gē cōdere: sicut lex condi nō potest nisi pu/
blica auctoritate: sic etiā nec iudiciū ferri
pōt nisi publica auctoritate: q̄ se tm̄ exten/
dit ad eos qui cōmunitati subdunt' supra
quā auctoritatē accepit. Et ideo sicut iniu/
stū esse: cōstringere aliū ad legē seruādam
que nō esset auctoritate publica sancita: sic
etiā iniustū ē si quis aliquē cōpellat ferre
iudiciū qd̄ non fert' auctoritate publica: ꝛ
ideo nullo modo quis aliū iudicare potest
nisi sit aliquo mō subditꝰ eiꝰ: vel ꝑ potesta

tem ordinariam vel p cōmissionē. Moyses
igit egyptiū occidisse videt quasi ex inspi
ratione diuina auctoritatē adept⁹: p h qd
dicit Act. vij. q percusso egyptio estimabat
Moyses intelligere frēs suos qm dn̄s per
manus ipius daret salutē isrl. Vel dicit ꝑt
q occidit egyptiū iniuriatū defendēdo cū
moderamine inculpate tutele. Dicit enim
Ambro. li. de offi. q qui nō repellit iniuri
am a socio cū pōt: tā est in vitio q̄ ille qui
facit. Et inducit exemplū Moysi: Sic phi
nees ex inspiratione diuina zelo dei cōmot⁹
Zambri interfecit. Erat etiam fili⁹ summi
sacerdotis ad quem etiā hoc iudiciū perti
nebat sicut ⁊ ad alios iudices quib⁹ hoc
erat p̄ceptū. Insuper Daniel accepit pote
statē ordinariā ad iudicādū seniores iudi
ces quasi cōmissā ex instinctu diuino: qd si
gnat p hoc qd ibi dicit: q suscitauit domi
nus spm pueri iunioris. Tertio principalr
reqrit q iudiciū pferat fm rectā rationē
prudentie ne desit certitudo nec iudicet de
his que sūt incerta vl occulta: al's enī esset
iudiciū temerariū vel suspitiosū. Ad cu
ius euidentiā queri pōt: vtrū iudex iudica
re debeat ꝯtra veritatē agnitā: ꝓpter ea q̄
ordine iudiciario legitime pbant in ꝯtra
riū: presertim cū iudex in iudicādo se ꝯfor
mare debet diuino iudicio: qr iudiciū dei ē
vt dicit Deut. j. ⁊ idō in iudicādo locū dei
tenet: sed dei iudiciū ē fm veritatē: vt dici
tur Ro. ij. ⁊ Esaie. xj. ꝑdicit d christo. Nō
fm visionē oculorū iudicabit neq fm au
ditū aurium arguet: sed iudicabit in iusticia
pauperes ⁊ arguet in eqtate p mansuetis
terre. Ad hoc dicēdum fm Hen. boyc: in
c. si sacerdos: de off. or. vbi dicit inter alia
q si loqmur de veritate agnita vt deus scz
in ꝯfessione tūc nō pōt fm illā iudicare: qr
nec domin⁹ Iudā abiecit cū eēt fur: eo q d
furto nō esset accusat⁹ vl ꝯuictus. ⁊ simile
ē de veritate agnita vt hō scz sub sigillo se
creti: ⁊ hoc fm theologos: licet Inno. alit
dicit in. c. oīs. de pe. ⁊ re. Unde papa vl im
pator nō debet iudicare fm suā ꝯsciam de
ptāte ordinata: nisi put alij inferiores psūt
secus tamē de potestate absoluta. Inferi
ores autē iudices in facto sibi noto sed nō
notorio nō possūt fm illā notitiā quā ha
bēt vt persona priuata iudicare. Si tamen
factum sibi notū est notorium: tūc nō pos
sūt fm cōscientiā debite informatā iudica
re de eodem facto: dūmodo seruēt formā
que debet in notorijs seruari: hoc ē q saltē
premittant citationē ⁊ alia huiusmodi ad
hoc requisita: quia tale notoriū potest dici
notū ipi iudici etiam vt iudici. Unde fm
Tho. scda 2e. q. lxvij. Iudex in iudicando
magis sequi debet legitima documēta per
instrumēta ⁊ testes ⁊ alia huiusmodi: q̄ id
quod ipe nouit vt priuata persona. ex pri
uata tamē agnitiōe iuuari potest vt discre
tius discutiat inductas pbationes: vt pos
sit earū defectū inuestigare: q si eas nō po
test de iure repellere: debet eas in iudican
do sequi: vl potius innocentē ad superiorē
mittere iudicandū. Qd si nō potest: tūc nō
peccat fm allegata ferens sententiam: quia
nō iudex sed accusatores damnāt innocen
tē. Cōcor. Pe. ⁊ Ray. ⁊ sic inferiores iudi
ces nō possūt in iudicando p oīa sequi sū
mū iudicē siue deū siue hominē. Ad lau
dem dei.

De accusatione que reddit in iusta tripliciter: scz calumniando: preuaricando ⁊ tergiuersando: ⁊ qui accusare possūt: Sermo III.

Non loqueris con
tra proximū tuū falsum testi
moniū. Exo. xx. Tertiū autē
genus hominū contra prece
ptū hoc faciens. Sūt accusatores iniqui ⁊
iniusti ⁊ grauissime peccāt. Pro q̄ nota q
accusare ꝓprie ē alterius crimē deferre ad
penā canonicā vl legalē. Cōiter vō accusa
re dr etiā denūciare crimē alteri⁹ ad pnlāz
pagēdā. ⁊ vtrūq hō p ē licitū ⁊ scdm si fiat
ex charitate ⁊ mō debito: qr sine plectēdo
siue ꝯficiēdo h bn agit vt vita hoim corri
gat: vt pz. xxij. q. v. Si vō fit ex malignita
te tūc iudicat illicitū ⁊ mortale pctm. Hō
diuersitatē ē: qr l pro lēdit vl fratrē corre
ctio vt in denūciatōe: vl bonū reipublice:
vt in accusatōe: ā scdo vō intēdit proximi
lesio. Nā large sumēdo fm Ray. accusato
res dicūt detractores. Hic g pmo qri pt B
vtrū quis teneat ad aliū accusandū etiam
cū intentione aliū emēdandi: vel etiam p
mouēdi cōe bonū aut euitādi aliquod ma
lū. presertim cum nullus excuset ab imple
tione diuini p̄cepti: vel eius qd est obliga
toriū ꝓpter aliquod peccatum: al's enim ex
peccato suo cōmodū reportare videretur.
Sed aliqui ꝓpter peccata reddūt inabiles
ad accusādū: sicut excōmunicati: infames:

ꝙ alij criminosi: vt patet. xx. q. vij. in diuersis. c. Insup nullus tenet agere cōtra fidelitatem quā amico debet: quia ſm legē nature facere nō debet alteri qđ sibi nollet fieri. Alioquin vt dicit Prouerb. xj. Qui ambulat fraudulenter reuelat archana. q̄ autem fidelis est celat amici cōmissum. Ad hoc respondet Asteñ. li. j. ti. xj. ar. q. ꝙ accusatio principaliter ordinatur ad bonum reipublice: quod quidē procuratur per punitionē peccantiū ad quā agitur in accusatione: ⁊ ideo sicut quis tenet procurare bonū vel etiam vitare malū reipublice: sic etiam tenet accusare. Et ideo si crimē est tale ꝙ vergit in detrimentū reipublice tenetur quis reum accusare: dūmodo possit illud sufficienter probare: hoc enī incumbit accusatori cum peccatū alterius vergit ī corruptionē multitudinis corporalē vel spiritualem. Si vero non redūdat in multitudinē vel etiā si sufficienter illud probare non possit: tūc nō tenet accusare: quia nullus ad hoc tenet quod nō potest debito modo perficere: alī iudicaret proditor fratris: vt patet. ij. q. j. c. si peccauerit. v. q. j. c. ij. Secretorū enim solus deus est cognitor ⁊ iudex: vñ pter penitētiā pena grauis ē cōtra tales instituta: qr scʒ debēt excōicari vt pʒ xlvj. di. vbi dr. c. Accusatores fratrū eps excōicet qui nō pbāda obijciūt. Verūtā si ē occultū dicere pōt psonis talibꝰ l secreto q̄ possint ⁊ velint pdesse ⁊ n̄ obesse. Ꝙ at in casu pdicto teneat quis accusare pʒ ar. Leuit. v. vbi dicit. Si peccauerit aīa ⁊ audierit vocē iurātis: testisq́ȝ fuerit ꝙ aut ipē vidit aut consciꝰ est: nisi indicauerit portabit iniquitatē suā. Ex quo vt dicit Augꝰ. videt homo peccare qui scit aliquē falsum iurare ⁊ tacet. Quod maxime verū est cum piuriū vergit in alteriꝰ detrimentū. Et adducit Augꝰ. similitudinē in regula sua dicēs. Si frater tuꝰ vulnꝰ hʒ ī corpore qđ velit occultari cū timet secari: nonne crudeliter ⁊ misericorditer indicares? quāto ergo magis debes vulnꝰ anime indicare ne deterius putrescat in corde. Denique q̄uis reuelare secreta in malū psone videat' eē cōtra fidelitatem: tamē reuelandū est pter cōmune bonū pmouendū vl malū euitandū: quia cōmune bonū priuato bono preferendū est tanq̄ maiꝰ bonū: ⁊ ideo contra cōmune bonū nullū secretū licitū est recipere: nec etiam omnino secretū est indicandū quod p sufficientes testes pbari pōt.

Nihil etiam phibet aliquē impotentē reddi per peccatū ad ea que homines facere tenent: sicut ad merendū vitam eternā ⁊ assumendū ecclesiastica sacramenta: nec ex h' reportat cōmodū sed econtra potiꝰ ab his deficere que tenet facere iudicat pena grauissima cū virtuosi actus sint quedā hominis pfectiōes. Secūdo queri potest: vtrū necessariū sit accusationē fieri in scriptis: sicut. ij. q. viij. c. accusatoris: sonare videt vbi dicit Accusatoris psone sine scripto nūq̄ recipiant nec eo absente quē accusare voluerit: presertim cum sicut crimen alicuius manifestat per accusationē: ita p denūciationē: sed in denunciatione non est scriptura necessaria: ideo nec in accusatiōe videt necessaria: ⁊ huic consonare videt qđ ponitur. c. ti. c. Per scripta nullius accusatio suscipiatur: sed ꝓpria voce si legitima ⁊ condigna accusatoris persona fuerit p̄sente eo quē accusare desiderat. Ad hoc dicēdū ſm Tho. scđa 2e. q. lxviij. ꝙ quando in criminibus per modum accusationis agitur: tunc accusator pars cōstituitur: ita ꝙ iudex inter accusatorem ⁊ eum qui accusatur mediꝰ constituit ad examen iusticie: ī quo oportet quātū est possibile ſm certitudinem procedere. Sed quia illa que verbotenus dicuntur a memoria facile labunt: ideo nō posset esse certū iudici quid ⁊ qualiter dictū sit cū debet proferre sniam nisi esset in scriptis redactū. Et ideo rōnabiliter institutū est vt accusatio sicut ⁊ alia q̄ in iudicijs agunt in scriptis redigant. In aliquibꝰ tū nō ē necessariū accusatiōʒ ī scriptis redigere: puta in leui crimīe: vt. ff. de accu. l. leuia. Silr ⁊ in notorio crimīe qr nec in hmōi accusator requirit: vt pʒ ex̄ de accu. vbi dr. c. Euidētia patrati sceleris nō indiget clamore accusatoris. Secus tñ in nō notorijs etiā si manifesta sint: vt pʒ. xj. q. iij. c. cor. Insup debet accusatio fieri cū inscriptiōe qua se dʒ accusator ad penā talionis obligare: vt pʒ. ij. q. vlt. c. q̄ crīa. ⁊ c. q̄ crimē. ⁊. ij. q. iij. c. calūniator. ⁊ c. se. Excipiunt tñ aliq̄ casus sicut in crimīe leui: ī crimine apostasie: ⁊ cū vir vxorē accusat d' adulterio ⁊ similibꝰ: de quibꝰ gra breuitatis supsedeo. Et si q̄rit: cur accusans teneatur ad penā talionis. Ad h' dicendū ꝙ ex q̄ accusator in cā accusatiōis cōstituit pars intendēs ad penā accusati: ⁊ ad iudicē ptineat ꝙ inter eos eq̄litatē iusticie cōstituat: equalitas autē iusticie h' requirat vt nocumentū

quod alteri quis intentat ipse hoc patiat: ſm illud Exo. xxj. Oculū pro oculo: dentē pro dente: ideo iuſtum ē ꝙ ille qui per accuſationē aliquē in periculum grauis pene nititur inducere: similē penam ipſe deficiens in probatione cogat ſuſtinere: ꝓſertim cū temerarie aliū accuſare preſumit: eo ꝙ peccat tam contra perſonam accuſati ꝙ̄ etiā contra rē publicā: vnde propter vtrūq; punit. Et hoc ē quod dicit Deuter. xx. Cū diligentiſſime perſcrutātes inuenerit falſū teſtem dixiſſe contra fratrē ſuū mendaciū: reddent ei ſicut fratri ſuo cogitauit ⁊ hoc propter iniuriā perſone. Propter iniuram vero reipublice ſubdit. Et auferes malū de medio tui: vt audientes ceteri timorē habeant ⁊ nequaꝙ̄ talia audeant facere. Uerūtamē ſecus ē de accuſatore q ex iuſto errore ꝓcedit ad accuſationē: in quo caſu iudex accuſatorē abſoluit: vt pꝫ. q. q. ij. c. ſi quis iratus: ⁊. c. paulū. Nimirū cuiꝫ multū differt an voluntarie quis aliū ledat an inuolūtarie: Uolūtariū eni meret penā ſed inuoluntario debetur venia. Ad queſtionē igitur primo ꝓpoſitam reſpōdet tex. in dicto. c. perſcripta. §. ſed Calixtꝰ papa precepit: ſcꝫ in dicto. c. accuſatores: vt accuſator eo preſente quē accuſat in ſcriptꝰ accuſationē iudici offerat: ⁊ propria voce litteras ſue accuſationis legat. Stephanꝰ autē prohibet ſcꝫ in hoc. c. ꝑſcripta: ne abſens aliquem per epiſtolā accuſare audeat: hoc ibi.

B Tertio queri pōt: quot modis accuſatio reddit iniuſta. Ad hoc reſpondet canon. ij. q. iij. c. ſi quē penituerit. §. notandū: ꝙ accuſatoris temeritas tribus modis detegit: aut enim calūniantur aut ꝑuaricant aut tergiuerſant. Ad cuiꝰ euidentiā ſciendū ꝙ accuſatio ordinat ad bonū cōmune quod intendit per cognitionē criminis: nullus autē debet alicui nocere iniuſte vt bonū cōmune promoueat: ⁊ id in accuſatione duplici ratione cōtingit eſſe peccatum. Uno modo ex eo ꝙ iniuſte agit accuſator contra eū qui accuſat et falſa crimina imponēdo: quod ē calumniari: dicit enim ibidē tex. Calumniari eni eſt falſa crimina ſcienter intēdere ſiue īponere: ⁊ hoc animo calūniandi: vt pꝫ extra de calum. c. ij. ⁊ tūc tanta ⁊ talis pena ē imponenda calūnioſo accuſatori: quanta ⁊ qualis eſt imponenda accuſato ſi cōuincatur: vt. ff. ḋ calum. l. fi. Uerūtamen quia contingit quandoq; quēpiam ex animi leuitate ad accuſatiōꝫ ꝓcedere: ex eo ꝙ nimis facilit credit quod audit: ⁊ hoc eſt temerariū. Cōtingit inſuper ꝙ quis ex errore iuſto mouet ad accuſandū: ideo hec omnia ſm prudentiā iudicis diſcerni debent: vt nō pronunciet accuſatorem calumniatū fuiſſe: qui vel ex animi leuitate vel iuſto errore in falſaꝫ accuſationē prorumpit: vnde ſubdit in dicto. §. notandū: ꝙ qui non probat quod intendit nō protinus calūniari videtur. Nā eiꝰ rei inquiſitio cognoſcentis arbitrio cōmittitur qui reo abſoluto de accuſatore incipit conſiliū querere qua mente ductus ad accuſationē proceſſit. Et ſiquidem iuſtū eiꝰ errorē reperit abſoluit eum: ſi vero in euidenti calūnia eum deprehēderit: legitimā penaꝫ ei irrogat: quorꝫ alterꝫ ex ipſis verbis pronūciationis manifeſtat: nam ſiquidem ita pronūciauerit: nō probaſti: pepercit ei ſin autē pronūciauerit: calumniatus es: cōdemnauit eum: ⁊ ꝙ̄uis nihil de pena ſubiecit: tamen legis poteſtas aduerſus eum exercebitur: nam vt Papinianꝰ reſpondit: Facti quidē queſtio in arbitrio ē iudicantis: pene vero perſecutio nō eius volūtati mandat ſed legis auctoritati reſeruat. Si autē interloquendo dixerit. Titius temere accuſaſſe videtur: nō calūniatorē pronunciauit. Temeritas eni facilitatis veniā continet: ⁊ incōſulti calor calūnie vitio caret ⁊ ob hoc nullā penam huic irrogari oportet: hoc ibi. Alio modo ꝯtingit in accuſatione peccatū interuenire ex parte reipublice cuiꝰ bonū in accuſatione principaliter intēdit: dū ſcꝫ quis īpedit malicioſe punitionē pcti: quod dupliciter ꝯtingere poteſt. Primo adhibēdo fraudē in accuſatione: ⁊ hoc pertinet ad ꝑuaricationē. Nam vt dicitur in dicto. §. notandū. Preuaricari eſt vera crimina abſcondere ſcꝫ fraudulenter: ⁊ cū accuſator contra crimina de quibus accuſauit cū reo colludens proprias probationes diſſimulat ⁊ falſas excuſatiōes admittit: vnde dicitur preuaricator quaſi primi ſiue precedentis intenti varicator: quia ſcꝫ prodita ſua cauſa partē aduerſaꝫ adiuuat: ⁊ hoc fraudulenter. Unde. ij. q. iij. c. preuaricator: ſubditur. Preuaricatorē eum eſſe oſtendimꝰ: qui colludit cum reo: eo ꝙ proprias quidē probationes diſſimularet: falſas vero excuſatiōes admitteret. Secūdo vero contingit totaliter ab accuſatiōe deſiſtēdo: quod ē tergiuerſari: In hoc enim ꝙ deſiſtit ab hoc quod ceperat quaſi tergum

vertere videtur. Unde tergiuersari ē omnino ab accusatione desistere animū accusandi deponendo: non tamē qualitercūqȝ sed inordinate. In hoc enī qȝ ab inceptis desistit quasi tergum vertit. Potest tamē quis etiam ordinate dupliciter ab accusatione desistere. Uno modo si in ipō pcessu accusationis cognouerit illud esse falsum de quo alium accusabat. Et sic pari cōsensu rei⁹ ⁊ accusator: se mutuo absoluere possunt. Alio modo si pnceps ad quem pertinet cura boni cōmunis quod per accusationem intenditur accusationem aboleuerit fm Tho. ⁊ Alten. Si vero desistit inordinate: puta pp̄ter cōuentionem aliquam cū aduersario facit iniuriā reipublice: ⁊ ideo non potest et hoc remitti per accusatum sed per principem qui curam reipublice gerit. Deniqȝ si quis ob accusandū iuste vl' iniuste seu non accusandū pecuniam extorqueat: crimen cōcussionis cōmittit: quod prohibuit Johānes militibus dicēs Luc. iij. Neminē cōcutiatis neqȝ calumniam faciatis: sed estote contenti stipendijs vestris. xxiij.q.j.c.militare. Pro quo notandū qȝ vt dicit glo. j.q.j.c.iubemus: in §.cōcussionis iudicium: qȝ crimen cōcussionis est: cū quis minatur alicui vt ita vel ita faciat: nisi tātū det: vt dicto.c.militare: ⁊ ff. de cōcuss. l.j.⁊.ij. Exempli gratia: cum quis in officio cōstitutus extorquet aliquid a subditis per metum: aut cum non vult facere qd̓ tenetur nisi data aliqua pecunia: seu cū quis officialis extorquet vltra stipēdia sibi cōstituta: vel cum qs accusat aut ab accusatione desistit pp̄ter pecuniam vel propter potentiā: ⁊ tales non solum tenentur ad restituendū eis qui non turpiter dederunt: vel si turpiter dederunt eis etiā ī quorum iniuriam data sunt: sed etiam obligātur ad penas vlteriores. Nam iudices imperij postq̄ cōuicti fuerint venalem habuisse sententiā: vel quacunqȝ causa eos improbos in iudicio probare quis potuerit: ne crimē eius inultū remaneat: reddet q̄druplum infra annum post annū aut simplū: in dicto.c.iubemus: ⁊.c.sequenti: in textu ⁊ glo. cuius medietas dabitur fisco ⁊ medietas spoliato: vt ibidē in glo. ⁊ ibidem dicitur in textu §. lege iulia repetūdarū tenetur: qui cum aliquam potestatem haberet: pecuniam ob iudicandū vel non iudicandū decernēdūve acceperit glo. quia reddit quadruplum ⁊ infamis efficitur. Qui vero ī accusationem innocentiū cōiecerint: aut ob accusandū vel non accusandū: denūciandū vel non denunciandū testimoniū pecuniā extorserint: tenentur pena legis cornelie: vt patet dicto.§.cōcussionis: vbi dicit glo. qȝ eius pena est in homine libero deportatio: sed in seruo vltimum suppliciū. ff. ad.l.cor. de fal.l.j.§.vlti. Et sic de diuersis similib⁹ que patent ibidem psecuta in tex. ⁊ glosa.

Quarto queri potest: q̄ sunt qui possūt accusare: p̄sertim cum non solum infames et criminosi similesqȝ reperiantur in iure ab accusatione repulsi: sed etiam laici clericos (vt videtur) accusare non possunt: vt patet ij.q.vij.c.j.ij.⁊.iij.⁊ alijs diuersis.c. Nec econtra clerici laicos: vt patet ibidē.c. sicut sacerdos: nec etiam minores clerici in maioribus cōstitutos: vt patet ibidem.c.clericus: cum diuersis.c.se. Ad hoc dicendum fm Hosti. ⁊ post eum fm Alten. li.5.j.ti.xl. ar.iiij. Q illa iura que canunt.ij.q.vij.in diuersis.c. qȝ non audif minor ordine volens accusare maiorem: corrigunt per illa iura que ponunt ibidem in.c. laicos nemo/ sion: et expresse in.c. p̄sumunt p̄lati se non debere reprehendi vl' accusari: p eo qȝ canones nō eos passim cōstituerint accusādos qd̓ tm̄ negatur solis criminosis cum de reprehendendo veritas ipa constituat. Si male locutus sum testimoniū perhibe de malo: glo. ibidem dicit: qȝ debeat exemplificare de accusatiōe ⁊ exemplificat de testimonio: quod ideo facit: quia qui admittitur ad vnum admittitur ad reliquum: vt patet expressam.iiij.q.iij.c.testes. Possunt igitur clerici accusare sacerdotes ⁊ etiam episcopos: vt patet exemplariter ī dicto.c.laicos. Distinguendū tamē est: quia pⱨibita ē accusatio p̄latorum ab ignotis ⁊ etiam a notis criminosis ⁊ infamibus: non autem a notis bonis ex affectu charitatis: que distinctio elicitur.ij.q.vij.ex.c. querendum est in iudicio scȝ a iudice cuius sit conuersationis ⁊ fidei is qui accusat: et infra qui hi qui non sunt recte fidei ⁊ conuersationis ⁊ quorum vita est accusabilis: ⁊ quorū vita fides ⁊ libertas nescitur non pmittunt maiores natu accusare: hoc ibi. Et etiam elicitur ex §.ex his omnibus: ⁊ in dicto.c.p̄sumunt §.huic oppositioni. Et fm hāc distinctionem intelligi debent omnes canones quibus pⱨiberi videtur accusatio p̄latorum. Non est etiam accusatio prelatorum prohibita criminosis ⁊ infamibus in

C

casu scz cum exorbitauerint a fide: vt patz in dicto.§.huic oppositioni. Quidam tamen prelati ppter excellentiam dignitat' accusari non possunt nisi in crimine heresis: vt ptz notanter.xl.di.c.si papa. Et idē est de imperatore. Ratio ē: quia sunt supra ius τ legibus soluti. Nam papa nō habet superiorem nisi deum: vt.ix.q.iij.c.nemo: τ.c.aliorum. Utrum autē laici possunt accusare clericos diuerse sūt opiniones Tā. autem mediam viam tenens: dicit q᷑ dō laici bone fame τ bone vite in criminibus exceptis admittūtur et non in alijs. Que autem sint excepta crimina ostendit glosa ex̄ de accu.c.cū.P. mānconella: vbi dicit: nota q᷑ laici in accusationem vel testimonium clericorum non sunt admittendi: et hoc est regulare: nisi suam vel suorum iniuriam psequūtur: vt.iiij.q.v.c.omnib' quibus accusatio denegatur in causis ppriis accusandi licentia non est negāda: nec tūc ad testimonium admittitur: quia in facto proprio nemo testis idoneus est: vt supra de testi.c.decetero. In criminibus autem exceptis: vt est crimen simonie heresis et lese maiestatis: vt infra de simo.c.tanta: q̄tum ad vitium simonie.ij.q.vij.sacerdotes: τ.c.oēs. q̄tum ad vitiū heresis.xv.q.iij.c.sane.et in glo.τ.C.de epi.τ cleri.si quenq̄: q̄tum ad vitium lese maiestatis. In his casibus fm glo.admittuntur laici ad accusandum: si bono zelo τ nō ex odio procedant: quia tunc nec ad accusandum nec ad testificandum admittuntur. Et hoc intelligit glo.de laicis bone fame. Sed si laici sunt male fame τ viles psone: tunc tales admittūtur si clericus super illo crimine sit infamatus et male opinionis. Sec' autem si bone fame τ opinionis: exceptis tamen conspiratoribus τ inimicis τ his q̄ sunt participes criminis: vt supra de testi.c.veniens. Et testibus vilibus sine corporali tormento credi non debet: hec glosa. Similiter mōachus accusare potest abbatem suum vel etiam priorem vbi non ē abbas: τ cum monachus non habeat ppriū debet ei de bonis monasterij prouideri: vt patet extra de accu.τ.c.ex parte: τ.c.olim: vbi plane de hoc: τ in glo. Si tamen loculos habet debet ei hoc auxiliū denegari: vt extra d̄ offi.ordi.c.quāto. Et multomagis subueniendum ē seculari si egeat siue sit clericus siue laicus de bonis cōmunib' siue i quibus presumit ius habere: vt.C. de or.cog.l.si. Hec etiam volūt multa alia iura fm Hostiē. Non tamen potest monachus accusare alium q̄ abbatem vel priorem suum: vt dicto.c.ex parte: extra de accusa. nisi de voluntate abbatis admitteretur vtilitate monasterij exigente: ar.de postu.ex parte: alr̄s enī fm canones nisi monasterij intersit: abbatis licentia non sufficit: cum sit mortuus mundo.xvj.q.j.placuit: licz denunciare possit ad penitentiaz non tm̄ fratres sed etiam quelibet fidelez etiam abbate contradicente: ad hoc enī tenetur q̄libet fm Hug. quia generaliter dictum ē: si peccauerit in te frater tuus τc. H Asten.vbi supra. Ad laudē dei.

De reis: vtrum possunt iudicari absq̄ accusatore: et an possunt puniri: an ve tenentur confiteri: τ an potest licite euadere p appellationem: vel fugam: Sermo IIII

Non loqueris contra proximum tuum falsū testimonium. Exo.xx. Quartum genus hominū faciens contra p̄ceptum istud sūt accusati vel rei qui modis illicit' veras accusationes et iustas punitiones subterfugiunt: qui nimirū grauiter peccant τ future damnationis sibi detrimentū accumulant. Ad cuius euidentiam primo queri A
potest: vtrum reus iudicari pōt per iudicē absq̄ accusatore: presertim cum humana iusticia deriuat᷑ a diuina: sed deus peccatores iudicat etiam si nullus sit accusator cuius exemplum secutus Daniel eiusdem xiij.simul fuit accusator τ iudex contra senes iniquos: τ per consequens hoc ipm videtur esse licitum etiam alijs iudicibus p̄sertim i criminibus sibi notis. Ad hoc dicēdum fm Tho.scda.2ª.q.lxvij. q᷑ iudex ē interpres iusticie: vnde sicut philosoph' dicit in.v.ethic.ad iudicem cōfugiūt sicut ad quādā iusticiā animatā. Justicia vero proprie non ē ad seipm sed ad alterum: et ideo oportet q᷑ iudex inter aliquos duos dijudicet: qd̄ quidem fit cum vnus ē actor vel accusator: τ alius est reus: τ ideo i criminalibus non potest aliquem iudicio cōdemnare nisi habeat accusatorē: fm illud Act.xxv. Non est consuetudo romanis damnare aliquem hominē: priusq̄ is q̄ ac

cusatur p̄sentes habeat accusatores locū q̧ defendendi accipiat ad abluenda crimina que ei obijciebant̃. Hinc dicit̃ extra de accusa. c. j. Si legitimus non fuerit accusator: non fatigetur accusatus. Hoc ideo dicitur ſm glo. quia ſi fuerit accuſator criminoſus vel etiam inimicus tunc non pōt accuſare: ſꝫ repellitur ⁊ reus abſoluitur ab obſeruatione iudicij: vt. vj. q. vlti. c. vlti. niſi fuerit infamatus: quia tunc ei debet indici purgatio: vt. ij. q. iiij. c. p̄sbr̃ ſi a plebe. ⁊ infra de pur. ca. c. penul. deus aūt in ſuo iudicio peccātis vtitur ꝯſcientia velut accuſatore: ſm illud Roma. ij. Inter ſe inuicem cogitationū accuſantiū ſeu etiam defendentium: vel etiaꝫ euidentia facti q̄trā ad ipſum: ſm illud Geñ. iiij. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me d̄ terra. Unde deus in ſuo iudicio procedit ex propria noticia veritatis: quia ei competit iudicare ſm ꝓpriam poteſtatem non autem homo ſic ꝓcedere pōt: quia ſm ꝓpriam poteſtatem non iudicat: ⁊ per cōſequens homo nō pōt eſſe ſimul accuſator: iudex ⁊ teſtis ſicut de⁹. Daniel autem accuſator fuit ſimul ⁊ iudex quaſi diuini iudicij executor cuius inſtinctu mouebatur. Nihilomin⁹ tamen publica fama quādoq̧ locum tenet accuſatoris: vnde ſuper illō Geñ. iiij. Vox ſanguinis fratris tui: dicit glo. Euidētia patrati ſceleris accuſatiōe nō eget. Et Aug. ſup Geñ. de morte Abel: ⁊ ponitur extra de accu. c. Euidētia patrati ſceleris nō indiget clamore accuſatoris. id eſt aliquo accuſationem ꝓponente: ⁊ ideo extunc procedendum eſt ad inquiſitionem: vnde ſm canones cum aliquis ſubditus vł p̄lat⁹ offendit ſi per clamorem ⁊ famaꝫ ad aures ſuperiorū ꝑuenit: non quidem orta a maliuolis ⁊ maledicis: ſed a ꝓuidis ⁊ honeſtis: ⁊ hoc ſepe tunc debet veritateꝫ diligētius ꝑſcrutari vt puniat ſi oportet: nō tā q̧ idem ſit accuſator ⁊ iudex: ſed quaſi denūciāte fama vel deferente clamore officij ſui debitum exequat̃: vt patet latius extra de accu. c. qualiter ⁊ quando. ij. ⁊ in glo. Secundo queri pōt: vtrum iudex ſecular̃ aliquem quē ſuſpectuꝫ habet de crimine: per punitores vel ſupplicia cogere pōt ad dicēdum aliquid per quod ſequit̃ mors alterius vel etiam ꝯfuentis: ſicut ſonare videt̃ c. illi q̄. v. q. v. vbi ſubdit̃: q̧ diuerſis cruciatib⁹ e latebris ſuis religioſus tortor exigere debet. ſ. veritatē: vt dum penis corporalibus

ſubijciunt̃ q̄ que geſta ſunt fideliter ⁊ veraciter exquirāt̃. Glo. hoc facit q̄ſtiones i cauſa ciuili qd̄ fieri licet in defectu ꝓbationū ff. de q̄ſtionibus. l. j. §. diuus: ⁊ etiam in eccleſiaſtica criminali: vt. ij. q. j. c. in primis. Et plura de hac materia dicit ibidem glo. Bar. hic. Ad hoc q̄trum ad primam partem dicendū ſm Hein. de gādauo quodlibeto. ix. q. xxv. vbi dicit. Queſtio eſt de illis qui morti ſunt adiudicati vel in vinculis ꝯſeruantur ꝯdemnati: a quibus iudices per penas nitūt̃ exquirere complices ſuos malefactores: vtrum liceat hoc iudicibus. Et eſt dicendū q̧ taliū cōplicum facta: aut ſunt oīno occulta et nō ſunt ſuper factis ſuis in iudiciū vocati: nec etiaꝫ infamati: ⁊ tunc nullo modo debēt eos cogere ꝑ penas ad ꝯfitendū ſic occulta: q: cum ꝓdere ſic occulta ſit mortale peccatū: cogens etiā ad ꝓdēdū ea peccat mortaliter: vnde tales nullis penis cōpulſi talia ꝯfiteri debent: niſi vergeret in graue piculū vel dānum in futurū eoꝝ celatio. Si vero ſup factis hmōi ſunt infamati ac ꝓpter h̄ ad iudicium vocati: arbitror q̧ ſup illis certis articulis q̄ eis ꝓponunt̃ a iudice: ſi p̄ſumeret iudex q̧ abſq̧ penis nō vellēt dicere veritatē: q̧ eā poſſet penis extorq̄re: ⁊ vt dū penis corpalib⁹ ſubijciāt̃: q̄ geſta ſūt fideliter ⁊ veraciter exprimāt̃: ꝑ extortā tñ ꝯfeſſionem nō debet ſeq̄ mors niſi aliter factu⁹ cōſtet iudici. Nā pleriq̧ talia tormēta ꝯtemnunt ita q̧ exprimi v̄itas ab eis nullo mō poſſit: alij v̄o poti⁹ mētiri q̄ pati tormēta volūt. Et ſanctius ē impunitū relinqui facinus nocentis: q̄ȝ innocentē damnare: niſi reus poſtea libere cōfiteret̃. Et ſm Tā. cōfeſſio ꝑ metum extorta non p̄iudicat. ff. de queſtionibus. l. j. vbi dicit̃. In criminibus obſeruandis queſtio. id ē tormētū adhiberi ſolet: ſed quādo vel quaten⁹ id faciendum ſit videamus ⁊ non eſſe a tormētis incipiēdum diuus Adrianus inſtituit: ac verba reſcripti ita ſe habēt ad tormēta ſeruoꝝ ita demum veniri oportet cū ſuſpect⁹ eſt reus: ⁊ alijs argumētis ita ſe ꝓbationi ammonet vt ſola cōfeſſio ſeruoꝝ deeſſe videatur. Et ideo patet. xv. q. vj. c. j. ⁊ i glo. Bar. hic. Nō tñ ꝯfitenti p̄iudicat extorta ꝯfeſſio: niſi poſtea ꝑſeuerat i ea cōfeſſione q: reoꝝ ꝯfeſſiōes ꝑ exploratı̃ facinoribus non habent̃: vt. ff. d̄ queſtionibus. l. j. §. ſi q̄s: ⁊. §. queſtionē. Ratio redditur vbi d̄r: q̧ q̄dā ſunt in tanta impatientia q̧ potius

volunt mentiri q̄ tormenta pati. Ad idē
xv. q. vi. c. si sacerdotib⁹. Dictum etiam ad
scd̄am p̄tem dicendū s̄m Tho. sc̄d̄a. 2ᵉ. q.
lx. q̄ vbi nō apparēt manifesta iudicia de
malicia alicui⁹ p accusatiōe3 vel diffamiā:
debem⁹ eū vt bonū h̄re ī meliorē p̄tē iter/
p̄tando: nisi manifesta rō in ɔtrariū appa
reat. Vñ tres sūt gradus suspitiōis ex leui
bus indicijs: q̄z sup̄m⁹ ē cum iudex aliq̄s
ex suspitiōe p̄cedit ad aliquē puniēdū vel
ɔdēnādū: qd̄ directe p̄tinet ad iniusticiā:
ꝛ ē graue pctm̄ mortale ɔtra p̄ceptū euan/
gelicū Math. vij. vbi d̄r: Nolite iudicare
vt nō iudicemini. Augu. ibidē: h̄ dictum ē:
q̄m temeritas q̄ punis aliū: ip̄a te puniat
necesse ē: iniq̄tas eñ sepe nihil nocet ei q̄
patiṫ iniuriā: ei v̄o q̄ facit necesse ē vt no/
ceat. Rō aūt cur ex leui suspitiōe nō debet
p̄cedere iudex est: q: occulta soli deo reser
uanṫ iudicāda q̄ nouit abscōdita cordis.
Ex h̄ ḡ q̄ iudex ex leui causa de aliq̄ malā
habet opinionem absq̄ causa sufficiēti: et
s̄m hāc p̄cedit ad punitionē vl' etiā ad cō
dēnationē: multū iniuriaṫ ei. Primo q:
p h̄ maxime derogat honori suo ꝛ suorū:
sicq̄ ledit ei⁹ famam. Scd̄o puniēdo ledit
ei⁹ corpalem vitā. Tertio si iter si corpalē
euadat aufert tñ illi saltē in p̄te terrenam
substantiā. Quarto p̄pter impatiētiā au/
fert illi p̄priā aīam. Et ideo nūq̄ debet iu
dex iudiciū temerariū exercere nec absq̄
causa legitima cogēte ɔtra quēcūq̄ reū p
B cedere. Tertio v̄o q̄ri potest: vtrū absq̄
mortali peccato possit accusat⁹ negare cau
sam p̄pter quā ɔdemnareṫ ad mortē: p̄ser
tim cum Chriso. ɔtrariū ɔsulere videatur
dicēs: Nō tibi dico vt te p̄das in publicū
neq̄ apud aliū accuses: sed si v̄itatē accu/
satus in iudicio ɔfitereṫ: seip̄m p̄deret et
accusaret: nō ergo veritatē negando vide
tur peccare mortaliter. Nimirū cū h̄ vide/
reṫ esse tm̄ mēdaciū officiosū alicui p̄dēs
ꝛ nulli nocens: qd̄ nō poniṫ eē pctm̄ mor/
tale. Ad hoc r̄ñdet Tho. sc̄d̄a. 2ᵉ. q. lxix.
q̄ q̄cunq̄ facit ɔtra debitū iusticie morta/
liter peccat: pertinet ad debitū iusticie q̄
suo superiori q̄s obediat ī his ad q̄ se ius p̄/
lationis extēdit: iudex autem superior est re
spectu illius q̄ iudicaṫ; ꝛ ideo ex debito iu
sticie teneṫ accusatus exponere iudici ve/
ritatē quā ab eo s̄m formā iuris exigit: et
ideo si veritatē ɔfiteri noluerit quā dicere
teneṫ: vel etiā si eam mendaciter negaue/
rit mortaliter peccat: tum quia facit cōtra

dilectionē dei cui⁹ est iudiciū: vnde cū re⁹
veritatē ɔtra se fateṫ: hoc p̄tinet ad gl̄ia3
dei: vt p̄3 Josue. vij. vbi dicit ad Achan.
Fili da gl̄iam deo isrl': ꝛ confitere ꝛ indica
mihi q̄d feceris ne abscōdas. Et sic verita
tem negare est ɔtra gl̄iam dei. Tū etia3 q:
facit ɔtra dilectionē p̄ximi dupliciṫ. Pri
mo ex p̄te iudicis cui debitū negat. Scd̄o
ex p̄te accusatoris q̄ puniṫ si in p̄batione
defecerit. Et ideo dicit ī ps̄. cxl. p̄pha. Nō
declines cor meū in v̄ba malicie: ad excu
sandas excusatiōes in peccatis: vbi dicit
glo. Hec est ɔsuetudo imprudentiū vt de/
p̄hēsi p aliq̄ falsa se excusent. Et Grego.
xxij. moral. exponēs illud Job. Si abscon
di quasi homo pctm̄ meū: dicit. Usitatum
humani generi vitiū ē: libido pctm̄ cōmit
tere ꝛ cōmissum negādo abscōdere ꝛ cōui/
ctum defendēdo multiplicare. Uerūtamē
si iudex hoc exquirit qd̄ non pōt s̄m iura:
tunc accusatus non teneṫ illi respondere:
sed pōt vel p appellationē vel aliter licite
subterfugere: mendaciū tñ sibi dicere non
licet sed veritatē occultare: aliter eñ p̄de
ret se: sed nō in p̄mo casu: q: cum a iudice
s̄m ordinē iuris interrogaṫ l3 cōfiteaṫ: tñ
ip̄e se non p̄dit: sed ab alio p̄diṫ: dū ei re/
spōdendi necessitas imponiṫ p eū cui in h̄
obedire teneṫ. Cetez si in scd̄o casu mēda/
cium r̄ñderet: non tñ mortaliṫ peccaret: q:
mendaciū officiosū eēt. Secus autē ī p̄mo
casu: in quo mēdaciū officiosū haberet de
p̄niciosō p̄mixtum: vt ostensū est. Et si q̄
ritur que sint illa que iudex a reo pōt ꝛ de
bet requirere s̄m ordinē iuris. Dicendum
q̄ ea de q̄bus p̄cessit infamia vel apparue
runt aliqua exp̄ssa indicia: vel etiā de qui
bus p̄cessit p̄batio semiplena. Preterea:
sicut reo nō licet falsitatē dicere nec verita
tem tacere quā ɔfiteri teneṫ a superiori req̄/
si. tus s̄m ordinem iuris: sic etia3 nō licet ei
fraudē aliquā vel dolū adhibere: q: fraus
ꝛ dolus vim mēdacij habēt: hoc eñ eēt ca/
lūniose se defendere: vt cū re⁹ colludit cū
accusatore. Vñ sicut dictū ē ī ser. p̄ce. cum
accusator colludit cum accusato ī penam
grauem incurrit legibus constitutam: vt
habeṫ. ij. q. iij. ex quo pa3 q̄ grauiter pec/
cat. Et quia aliquem ad peccandum indu/
cens peccati p̄ticeps efficiṫ: apostolo dicē
te dignos morte nō solū q̄ faciunt s3 etiam
qui ɔsentiūt facientib⁹: ideo relinquiṫ q̄
reus cū aduersario colludēs in fraudē iu
ris grauiter peccet: multū tñ auget pecca/

tum si recusasset iuramentũ calumnie: qđ
vtrũq iuramentum in causa criminali pre-
standum est sicut ⁊ in ciuili: ar. C. e. ti. l. j.
vbi dicit q in omnibus casibus vbi pba-
tio requirit iurandũ est de calũnia: vt. C.
de fi. instru. l. vlt. §. sancimus: et extra de
iur. calum. p totum. Pro quo nota: q fm
glo. ibidẽ. c. j. iuramentũ calumnie cõtinet
quinq. c. Nam primo iurat q credit se bo-
nam habere causam. Secũdo q interroga-
tus nõ negabit qđ verum esse credit. Ter-
tio q non vtetur scienter falsa probatiõe.
Quarto q dilationez nõ petet in fraudẽ.
Quinto q nec dedit nec pmisit nec dabit
nec pmittet pro hac causa aliquã nisi per-
sonis illis quibus leges dare permittunt
vt. C. e. l. ij. ⁊ in aut. principales: ⁊ in aut.
vt litigantes iurent in prin. coll. ix. Unde
quãdoq cõtingit reũ incidere piurium in
his quinq ex quibus aggrauat eius pec-
catuz: vnde versus. Illud iurat quod ius
sibi iusta videtur. Et si queret veruz non
inficietur. Nil pmittetur nec falsa pbatio
detur. Ut lis tardetur dilatio nulla petet.
Verũtamẽ clericus iuramentuz calumnie
dare nõ põt sine licentia sui episcopi vt ex-
tra de iura. ca. c. j. ⁊ in glo. Quarto pro-
inde queri potest: vtruz reo liceat iudiciũ
p appellationem declinare: pśertim cũ ma-
ius esse videt vinculum ordinarie potesta-
tis q̃ ppie electionis: sed a iudicib' quos
cõmunis ɔsensus eleg: nõ licz appellare:
sicut patet. ij. q. vj. c. a iudicibus quos cõ-
munis cõsensus elegerit non liceat puoca-
ri. Et hi dicuntur ibidem iudices arbitra-
rij qui sunt duplices. Quidam sunt q nul-
lam potestatem habẽtes cum cõsensu liti-
gantiũ in iudices eligunt: in quos cõpro-
mittitur vt eoz sententie stetur: ⁊ hi dicũt
iudices arbitrarij tm̃. Alij dicunt arbitra-
rij ⁊ ordinarij: qui scz legitimaz habentes
ab eis eliguntur ad arbitrandũ: qui non
sunt sue ditioni suppositi: ⁊ ab his appel-
lari non licet. Ad hoc dicendũ fm Tho. ⁊
Alex. post eũ: q duplici causa ɔtingit ali-
quẽ appellare. Primo ex cõfidentia iuste
cause: q: scz iniuste se grauari sentit a iudi-
ce: ⁊ tũc licitum est appellare vel ante sen-
tentiã vel post: ⁊ hoc pśertim a iudice ordi-
nario q: ptãs iudicis ordinarij nõ depen-
det ex ɔsensu litigãtiũ vel illoz q eius iu-
ditio subdunt: sed ex auctoritate regis vel
pncipis terre q eum instituit: ⁊ ideo ɔtra
eius iniustũ grauamẽ lex tribuit appella-
tiõis subsidiũ. Unde dr. ij. q. vj. c. liceat ap-
pellatori vitiatã causã iniusto examine re-
medio appellationis releuare. Et ibidẽ. c.
appellãtẽ. c. ols. A iudicibus aũt arbitra-
rijs rõnabiliter denegat subsidiũ appella-
tionis: eo q sua sponte se illi' iudicio sub-
iecit: leuis enĩ videt eẽ q nõ semp pmanet
in eo qđ semel approbauit. Et ideo I dicto
c. a iudicib': dicit glo. Bar. hic. Si cõsen-
sisti in iudicẽ aliquẽ: pter iniquitatẽ psõ-
ne nõ potes appellare: vt h: ⁊ eẽ ð of. del.
c. sup q̃tionũ: sz ab iniqua snia potes ap-
pellare: q: licet reprobare dicta sz nõ psõ-
nã: hoc ibi cũ multis alijs q pseqt ibi-
dẽ de hac materia. Et. ij. q. vj. c. liceat: bre-
uiter notat in glo. Bar. hic. qđ sit appel-
latio: quis possit appellare: ad quẽ sit ap-
pellandũ: quđ sit appellandũ: quotiẽs sit
appellãdũ: infra qđ tẽpus sit appellãdũ:
infra qđ tps psequi debeat appellationẽ: q
appellatiõe pendẽte nihil debet innouari:
qđ sit officiũ eius ad quẽ appellat: ⁊ qñ nõ
ẽ necesse appellare: ⁊ qñ nõ põt appellari:
de qbus causa breuitatis supsedeo. Secũ-
do ɔtingit appellari causa afferẽde more:
ne ɔtra eum iusta snia pferat: ⁊ hoc est ca-
lũniose se defendere: qđ ẽ illicitũ ⁊ acriter
puniẽdũ: vñ. ij. q. vj. c. omodo puniẽdus
ẽ quotiẽs iniusta appellatio pnunciat: sũ-
ptus q's dũ sequeret aduersari' impendit
reddere cogat nõ simplos sed q̃druplos.
Glo. hodie simplos: vt. C. ð fru. ⁊ li. expẽ.
l. nõ ignorat: vel forte duplos: vt in casu q
ponitur. iij. q. iij. §. libellum. In glo. Bar.
hic. fm legẽ punit in. v. libris argenti in
causa ciuili. C. q; ap. nõ re. ab executore: i
criminali efficit infamis si litẽ pdit: vt. C.
de ap. a pconsulib'. Quinto pterea q̃ri
põt: vtz dãnatus morti liceat possit abire
si tps ⁊ locum habuerit: pśertim cũ non li-
ceret dãnato subtrahere iudici quã cunctis
terrenã substãtiã sibi adiudicatã: q̃to mi-
nus licitũ videt reo subtrahere iudici cor-
pus suum ptãti iudicio iam adiudicatuz:
qđ vtiq faceret si abiret. Ad h respondet
Henric' de gãdauo q̃dlibeto. ix. q. xxvj.
q nõ est incõueniẽs plures hre ptãtez sup
eandẽ rem diuersis respectib': vt q vnus
habeat in ea pprietatẽ ⁊ alius vsũ: ⁊ fm h
diuersimode q̃libet eoz ptãte sua sup illaz
vti põt: dũ tñ hoc nõ fiat in lesionẽ alteri-
us. Pro quo nota q supra rem aliquã du-
plex põt haberi ius vel ptãs. Una quo ad
ptãtem I substantia rei: ⁊ illã nõ habet iu-

dex sup corpus dānati plꝰ q̄ sup aīam illiꝰ. Scḋa quo ad vsum in actiōe aliqua exercenda circa rem illā: ⁊ talē ptātez tm̄ habet: que ꝯsistit ī tribꝰ scꝫ corpus capiēdo: inuinculando siue incarcerando: ⁊ in occidēdo. Sola aūt aīa ptātem sub deo habet quo ad ꝓprietatē in substātia corpis: ⁊ tenet ius suū in hoc custodire absq̃ iniuria alteriꝰ ꝙ custodiret iuriā iudicis si abiret vincula vel carcerē dirumpendo: ꝓpter h̄ enī duriꝰ puniendus esset si ip̄m denuo capi ꝯtingeret: sicut etiā iniuriaret̄ iudici si rebellaret ei cū vellet eum iudicialiter occidere: sꝫ hoc debet patienter sustinere vt circa corpus exerceat actū iusticie. Ad argumentū ergo dicēdū: ꝙ dānato licitū eēt etiaꝫ subtrahere iudici vel custodi quācūq̃ rem necessariā ad ꝯseruationē vite sue: dum tñ eius subtractio nō vergeret ī ꝑiudiciū iuris qḋ habet iudex in corpꝰ illius. Naꝫ si existens ī vinculis necesse haberet mori fame nisi subtraheret ei panē: tunc h̄ ei liceret: q: hoc nullo modo vergit in ꝑiudiciū iuris qḋ habet iudex in detinēdo vł occidēdo: ⁊ necessitas facit illud cōmune qḋ fuerat ꝓpriū: ita ꝙ iuste occupāti cōcedit̄: imo ad hoc obligat̄ fm legem nature: alioquin seip̄m occideret. Sic etiam in ꝓposito quātū iurꝭ habet iudex in detinēdo ⁊ occidendo damnatū: tātū iuris ⁊ plꝰ habet dānatus in abeundo ⁊ vitaꝫ custodiendo cū iuste poterit: q: iudex nō tanta necessitate cōpellit̄ eū occidere vel detinere: quāta necessitate ꝓpter iustum metum mortis cōpellit̄ dānatꝰ sibi ꝓuidere: ne vitam ⁊ ꝑfectionē suā amittat in corpe si posset inuenire locum ⁊ tp̄s. At si eēt sine vinculis ⁊ ostia essent apta nec adesset impedimentū abeundi: alioq̄n iudicaret̄ quodammodo homicida suip̄ius. Sexto deniq̄ queri pōt vtꝝ liceat ad mortē dānato se defendere si pōt: ꝑsertim cū illud ad qḋ natura declinat semꝑ ē licitū q̄si d̄ iure naturali ꝯsequēs: sed inclinatio nature ē ad resistēdū corrūpētibꝰ: nō solū ī hoīb' ⁊ animalibꝰ sꝫ etiaꝫ in sensibilibꝰ rebꝰ. Hinc dr̄ Prouer. xxiiij. Erue eos q̄ ducūt̄ ad mortem: ⁊ eos q̄ trahunt̄ ad interitū liberare nō cesses. Si h̄ ꝑcipit̄ de alijs q̄ntomagis de seip̄o: cū q̄s magis obliget̄ sibi q̄ alteri. Ad h̄ rn̄det Tho. scḋa. 2ᵉ. q. lxix. ꝙ aliq̄s ad mortē dānat̄ dupliciter. Uno mō iniuste: ⁊ tale iudiciū est sil'e violentie latronū: fm illud Ezech. xxij. Principes eiꝰ in medio eiꝰ q̄si lupi rapiētes ꝑdam ad effundendū sanguinē. Et ideo sicut licet resistere latronibꝰ. sic ī tali casu licꝫ resistere malis ꝑncipibꝰ: nisi forte ꝓpter scādalū vitandū: cū ꝓpter h̄ aliq̄ grauis turbatio timeretur. Alio mō iuste: ⁊ sic non licet ꝯdēnato se defendere: licitū ē enī iudici eū resistētē impugnare. Ex q̄ relinq̄t̄ ꝙ ex pte iudicis ē bellū iustum: ⁊ ex pte dānati bellū iniustū: ⁊ ideo grauiter peccat. Nec per h̄ excusatur ꝙ natura ad defendēdū se inclinat̄: q: ꝓpter h̄ data ē homi rō vt ea ad q̄ natura inclinat nō passim ꝫ fm ordinē rōnis exequat̄: ⁊ ido nō q̄libet defensio sui ē licita: sꝫ q̄ fit cū debito moderamine. Et ideo dictū sapiētis nō intēdit ꝯsulere ꝙ q̄s laboret ad liberādū aliū a morte ꝯ ordinē iusticie: sicut nec seip̄m ꝯ iusticiā resistendo debet a morte liberare. Et si querit̄: vtꝝ iudex punire debeat reos ī se delinquentes. Rn̄det Asten. li. j. ti. xlj. ꝙ debet fieri punitio. s. intuitu honoris diuini siue officij sui. nō aūt intuitu ꝓprie iniurie. Uñ beatꝰ Petrꝰ illatas sibi ꝯtumelias cum gaudio suscipiebat: peccata xᵒ q̄ cōmittebant̄ in deū acerbe puniebat: vt pꝫ Act. v. ī anania ⁊ sapphyra. Sic Paulus ꝑ totā eplaꝫ ad Corint̄. pia monitiōe ꝑ ꝯtemptū ī ip̄m delinquētes ad amorem sui reuocat. Elimā vero magū qui ceteros a fide retrahebat cecitate ꝑcussit. Ad laudē dei. Act. xiij

Qui pn̄t esse aduocati: ⁊ q̄ req̄runt̄ ad iustam aduocationem: ⁊ vtrū obligant̄ ad patrocinādum gratis ꝓ paupibꝰ: Sermo V

Non loqueris contra primū tuū falsum testimoniū. Exo. xx. Quintuꝫ ꝓinde genus hoīm ꝯ ꝑceptū istud faciēs: sunt impij aduocati vel causidici. Pro q̄ nota: ꝙ aduocare vel postulare fm Tan. est desideriuꝫ suū vel amici sui in iure apud eū q̄ iurisdictioni ꝑest exponere: vel alteriꝰ desiderio ꝯtire: vt. ff. de postul' ī. l. j. ⁊. iij. q. vij. ꝭ tria.

Hic ꝑmo q̄ri pōt vtꝝ officium aduocādi gerere licitū sit oībꝰ: ꝑsertim cū ab egibꝰ misebōie nullꝰ arceri debeat: sꝫ ꝑstare patrocintū. i. canis iudiciarija ptinet ad opa misericordie. Cū enī q̄s diligere debeat ꝓximū sicut seip̄m: ⁊ ad effectū dilectiōis ptineat ꝙ aliq̄s tpe necessitatis ꝓximo subue- B

nias patrocinãdo: videt q nullo mõ debe
ret ab h arceri. Ad hoc dicẽdũ sm Tho.
scdã.2e. q.lxxi. q aliquis impedit ab actu
aliq duplici rõne. Primo ppt impotẽtiã
q simpliciter excludit aliquẽ ab actu aduo
cãdi postulãdi vel patrocinãdi. Sic enim
phibet ab aduocatorũ officio qdã ppt im
potẽtiã interiorẽ: eo q aduocato necessaria
videt interior: industria: q̃ cõuenienter ostẽdere
posset iusticiã assũpte cause. Et ideo phi
bent h officiũ exercere furiosi amẽtes z i
puberes.i.minores.xvij. annis: et mulie
res q vt cõmuniter i rõne deficiũt: vt patz
ff.de postul.l.j.z.§.j.et.iij.q.vij.§.tria: ibi
subdit. Quidã phibent oĩno postulare vt
ppt etatẽ vt minores.xvij. ãnis: vel etiam
pp̃ter casũ vt amẽtes z surdi. Sz mulieres
quis p alijs postulare nõ pñt: tñ p seipsis
licitũ ẽ: vt patz ibidẽ. Quidaz etiã phibẽt
ppt impotentiã exteriorẽ: q: cũ loquela z
audit' necessario requirant ad debitũ ad
uocationẽ: vt mẽtis cõceptũ pnũciare pos
sit: z qd ei dicit audire: ideo q in his patiũ
tur defectũ oĩno phibẽt ne sint aduocati
nec p se nec p alijs: sicut sũt muti z surdi
vt dicta.l. Scdo qs ipedit ppt indecẽtiã
officiũ illud exercere. Et h dupliciter. Uno
mõ pp̃ter psone defectũ corpalẽ: z ideo re
pellũt ceci q iudici cõuenienter astare non
possent: vt i dicto.§.tria. Sequit. Prohibẽ
tur qdã ne p alijs postulẽt pp̃ter casũ: vt
vtroq̃ lumie pruati cuz tñ postulare pñt p
seipsis. Siliter z seruit.s. q sũt fulti cõditi
onis. q: pceptũ ẽ vt ciuilib' nõ fungãt of
ficijs: vt ẽ i dicto §.tria: z etiam ppt defe
ctũ spũalẽ: q: nõ decet vt alterius iusticie
patronus existat qui in seipõ iusticiã con
tempsit. Et ideo infames: infideles: et de
grauib' criminib' dãnati non decẽter sũt
aduocati: vnde in dicto.§.tria. Sequit. Alij
phibent ne p alijs postulent pp̃ter notã
turpitudinis: vt hi qui corpore suo mulie
bria passi sũt: id ẽ peccatũ cõtra naturã vo
luntarie sustinuerunt vel fecerũt: nisi for
te vi p̃donum vel hostiũ stuprati pbẽtur:
glo. tunc enĩ non ẽ eis imputandũ: vt. ff.
adul.l. vim passaz: z.xxxij.q.v.c.ille. Si
militer q capitali crimie vel causa calũnie
publici iudicij sunt dãnati: vel q operas su
as locauerũt vt cum bestijs depugnarent
in arena: glo. secus si causa virtut' hoc fa
ciant. ff.e.l.ij.§.q si. Sequit. Ois psonis p
se allegare pmittit: p alijs postulare phi
betur: nisi forte tutelam impuberis vel cu

ram adolescentiũ non affectatã sz necessa
riam administrent: pro his enĩ quorum cu
ram gerunt postulare cõceditur: alij enim
omes qui vt infames: glo. minori infamia
notant: nisi p se z pro certis psonis postu
lare non possunt. Et ponunt ibidẽ ille cer
te persone. In glo. quoq̃ ponit differẽtia
inter infamiã maiorẽ z minorẽ: de quibus
omnib' gratia breuitatis supsedeo. Simi
liter pp̃ter defectũ spũalem phibent oẽs
heretici z qui nõ sunt recte fidei: vt de pe.
di.j. vbi dicit.c. Nemo vel in foro magni
tudinis tue vel i cõuinciali iudicio vt apd
quẽcũq̃ iudicem accedat rogatorũ consor
tium: nisi sacrosancte catholice regionis
fuerit imbutus ministerijs. Et extra de he
re. vergẽtis in seniũ. Alio modo qs impe
dit ad hoc officiũ exequendũ: eo q rebus
maiorib' est obligatus: z ideo monachos
z pñbrteros nõ decet aduocatos esse: neq̃
clericos in iudicio seculari: qm hmõi pso
ne diuinis rebus sũt astricte. Sz quia ne
cessitas huic indecẽtie pfertur: ideo possũt
hmõi persone p seipsis z p quibusdã alijs
vti officio aduocati. Ad cuius euidẽtiã
sciendũ sm Asten.li.j.ti.xxxix. q ab ad
uocando repellũt monachi z canonici re
gulares z alij religiosi tã i foro seculari q̃
ecclesiastico: vt extra ne cler. vel mo. secu.
neg. se imis.c.multa. Unde eo.ti.c.ex par
te subdit: q qdam canonici dũ redargue
rent p canonẽs quia erant aduocati: dice
bant: q ille canon loquebat d monachis
z non de canonicis regularib'. Et dicit.c.
ex parte: q idem est iudicium in tali casu
de canonicis regularib' et monachis: licz
de monachis sit expressuz: vnde tales pec
cant aduocando: nisi pro suo monasterio:
nihilomin' imperante suo plato: vt.xvj.
q.j. mõachi.ij. z extra eo.ti.c.ij. Clerici ve
ro constituti in sacris ordinibus etiã non
beneficiati: z clerici in minorib' si sunt be
neficiati: phibentur esse aduocati corã iu
dice seculari nisi in causa ppria vel p sua
ecclesia vel p cõiunctis aut miserabilibus
personis: vt extra de postul.c. clerici: z.c.
cum sacerdotis: z hoc possunt vrgente ne
cessitate: q̃tum ad psonas cõiũctas: vt cau
sa elemosyne q̃tum ad personas miserabi
les: vt dicto.c. cum sacerdotis. Clerici ve
ro in minorib' z non bñficiati pñt aduoca
re z salarium recipe etiam in foro seculari.
Et si pauperes sũt iustam negociationẽ ex
ercere possunt: vt ex ne cle. vel mo.c.j. He

neraliter tamen om̄es clerici cuiuslibet or
dinis aduocare ꝓhibetur in causa sangui
nis: vt. xxiij. q. viij. vbi dicit̄. c. His a qui/
bus domini sacramēta tractando sunt iu/
dicium sāguinis agitare nō licet. Et extra
ne cle. vel mo. c. Sententiā sanguinis nul/
lus dictet clericus vel ꝓferat: sed nec san/
guinis vindictā exerceat: vel vbi exercet̄
intersit: nec dictet litteras aut scribat pro
vindicta sanguinis destinandas. Nec pos
sunt allegare in causa crimīali coram iudi/
ce seculari: vt lj. dis. c. aliquātos: nisi ad h̄
vt supplicent ꝓ reis: vt. xxiij. q. v. c. circū/
celliones: ꝛ in glo. Utrisq; vero licitū est
aduocare in foro ecclesiastico: ar. a contra
rio sensu in dicto. c. clerici. Quod sane de
bet intelligi ꝙ in casibus p̄dictis aduoca
re possunt: ita tamen ꝙ diuinum officium
cui tenentur interesse non impediatur: ar.
di. xxj. c. cleros. Episcopi vero nec in cau/
sa ꝓpria nec ī causa ecclesie per seipsos ad/
uocare possunt: sed aduocatū habebunt
fm̄ Hos. v. q. iij. c. qui episcopi. Quod itel
ligit Hosti. coram iudicio seculari. Et red/
dit glo. Bar. brix. rōnem: q2 non expedit
viros dei litigiosos esse: vt extra de syndi.
c. j. ne cogantur recedere a diuinis obse/
quijs. Corā iudicio tamē ecclesiastico pōt
si voluerit: tam p se ꝙ per ꝓcuratorem liti
gare. Sic enī intelligit̄. c. fi. extra de iura.
calum. De ceteris gratia breuitatis superse/
deo. Prohibetur etiam aduocare qui ꝓ
caciter ꝛ improbis aduocat verbis: vt pꝫ
in dicto. §. tria: vbi subdit̄. Si quis adeo
ꝓcax fuerit vt non ratiōe sed ꝟbis putat
esse certandū: opinionis sue īminutionē
patiet̄: non ergo ꝓcaciter nec cōuiciando
vel vociferādo causā ꝓponat nisi q̄tenus
litis vtilitas exposcit. Unde dicit Isidor⁹
de sum. bo. ꝙ antiqui forensem eloquētiā
caninā facundiam nūcupabant: eo ꝙ cau/
sidici ī certaminib⁹ causarū omissis q̄ agūt
veluti canes alterutrū lacerant. Secun
B do p̄ncipaliter queri potest: quot sunt que
requiruntur ad iustam aduocationē. Ad
hoc breuiter dicendū: ꝙ p̄ncipaliter requi
rūtur quinq;. Primo requirit̄ ꝙ ante cau
se susceptionē aduocatus diligēter exami/
net cause qualitatē ꝛ diligenter caueat ne
causam iniustā vel desperatā assumat: q2
fm̄ Astē. vbi supra: si clientulū suū scien/
ter induceret ad mouendū vel defenden/
dum causā iniustam: teneret̄ eidem ad dā/
na ꝛ expensas si causam amitteret: ar. C. d
fideius. in. l. nō est ignotū. Et si causā cō
tinueri ꝛ multomagis obligabit̄ aduersa/
rio: vt videbit̄. Si vero causam diligenter
examinatā iustā esse credebat ideo eā de/
fendendam acceperat: sed in ꝓcessu appa
reat causam esse iniustam: tunc non debet
eam ꝓdere vt scꝫ aliam ptem iuuet vl' alte
ri parti secreta cause sue reuelet: sed debet
eam deserere ꝛ clientulo suo ꝯsulere ꝙ ce
dat vel sine aduersarij damno componat:
ꝛ tunc pōt aduocatus aliquid ꝓ labore su
scipere quem subijt bona fide: fm̄ Hosti.
Si vero ignoranter iniustā causam defen/
dit vsq; in finem putans eam esse iustam:
tunc excusatur fm̄ modum quo potest ig/
norantia excusari: ignorantia non iuris sꝫ
facti. Et sic colligit̄ ex dictis ꝙ aduocat⁹
causam iniustam defendens scienter: p̄ser
tim ignorante ꝓprio clientulo: obligatur
vtriq; parti ad omne interesse. Secūdo
vero requirit̄ ꝙ salariū moderatū exigat
ꝛ recipiat. Ad cuius euidentiā queri pōt
vtrum licitum sit aduocato pecuniā acci
pere ꝓ suo patrocinio: p̄sertim cum opera
misericordie non sunt intuitu remunerationis
humane facienda fm̄ illud Luc. xiiij. Cū
facis prādiū aut cenā noli vocare amicos
tuos neq; vicinos diuites: ne forte ꝛ ipi te
reinuitent ꝛ fiat tibi retributio. In cuius
etiā argumētū dic̄ Augu. ad macedoniū:
ꝙ nō debet iudex vēdere iustum iudiciū:
nec testis verū testimoniū. Ad hoc dicēdū
fm̄ Tho. scd'a. 2e. q. lxxj. ꝙ ea q̄ qs non te
net̄ alteri adhibere. pōt iuste ꝓ eorū exhi/
bitione recōpensationē accipe. Manifestū
est aūt ꝙ aduocatus nō semp tenet̄ p̄stare
patrociniū aut ꝯsiliū causis aliorū: ꝛ ideo
si vendat suū patrociniū aut cōsilium non
agit ꝯtra iusticiā. Sicut eadē est rō de me/
dico opem ferente ad sanādū: et de oībus
alijs hmōi ꝑsonis: dum tā accipiat mode/
rate ꝯsiderata ꝯditione ꝑsonarū ꝛ negoci/
orū ꝛ laborū et cōsuetudine patrie. Nec est
idē de iudicib⁹ ꝛ testib⁹: q2 tales sūt cōmu
nes vtriq; pti: q2 iudex tenet̄ dare iustam
sententiā. ꝛ testis tenet̄ dicere verū testimo
nium. Iusticia aūt ꝛ veritas non magis de/
clinant in vnā ptem ꝙ in aliā: ꝛ ideo iudi/
cibus de publico laborū stipendia statuta
sunt: ꝛ testes expensas accipiunt nō quasi
p̄cium testimonij sed quasi stipendiū labo
ris: ꝛ hoc vl' ab vtraq; pte vel ab ea a qua
inducunt̄: q2 nemo militat stipēdijs suis
vnq̄: vt dicit̄. j. Cor. ix. Sed aduocatus

alterā ptem tm̄ defendit: ⁊ ideo licite po/
test accipere preciū a parte quā adiuuat:
vnde Aug⁹. ad macedo. ⁊ ponitur. xj. q. iij.
c. Non licet iudiciū vendere iudici: ⁊ si li/
ceat aduocato vendere iustū patrocinium
⁊ iurisconsulto rectum consiliū. ⁊. xiiij. q. v
c. nō sane. Verūtamē si quid imoderate p
improbitatē extorquet contra iusticiā pec/
cat ⁊ obligat ad restitutionē: vł si plus ex/
torquet ꝙ debet: vnde potest ab initio cū
litigatore pactū facere: vł etiam post factū
si ab initio nō fuerit determinatū de quan
titate salarij. Cui⁹ moderamen attēdi de/
bet ꝭm quattuor. Primū est magnitudo
cause: secūdum est labor aduocationis: ter
tiū est scienti a facundia ⁊ honestas aduo/
cantis: quartū est consuetudo regionis. ⁊
ꝭm ꝯsiderationē hoꝝ quattuor maius vel
min⁹ taxari debet: vt in dicto. c. §. tria. X.
apud vrbem. Non potest tamē cum eo con
uenire de salario cū graui damno litigato
ris: ⁊ ꝑcipue de quota parte litis: vt ibi. X
arcent: quinimo etiam tales ab aduocando
remouent: vt patet ibidē. Hui⁹ etiam rei
gratia dicitur ibidē. X. ꝑterea nō licet ad/
uocato vllum contractū inire. glo. lite pē/
dente: vł vllā pactionē ꝯferre cū eo litiga/
tore quē in propriā recepit fidem. Ratio p
hibitionis hui⁹ est quia posset esse occasio
magni mali: nā quādo videret causam in
ꝑiculo cogeret clientulū inire pactū ⁊ da/
re salariū ad libitū: sed post causā peractā
de salario caueri potest: vt. ff. de var. ⁊ ex/
traor. cog. l. j. §. si cui. Hoc etiā trepide te/
nendū ꝙ adhibitis circūstantijs predictis
licite potest sine peccato petere salariū: vt
xj. q. iij. c. nō licet. Addit tamē Tancre. ꝙ
si stat p aduocatū ꝙ nō aduocet i causa su/
scepta nō potest petere salariū: vt. C. de cō
dit. ob cau. da. l. aduocationis: vbi dicitur.
Pecunia data aduocatio. e si p eos qui re
ceperint steterit quo min⁹ susceptā causam
nōdū implenerint: restitui debꝫ. Denique si
finita causa de salario litigator satisfacere
noluerit: poterit aduocat⁹ implorare iudi
cis auxiliū p competenti salario: vt. ff. de
var. ⁊ extraor. cog. l. j. §. in honorarijs. Ter/
tio pinde requiritur ꝙ legalitatē ⁊ fideli/
tatē suo clientulo seruet: vt. s. de ꝯtingenti
bus ⁊ ꝯcernentib⁹ cause sue ꝓmotionē ni/
hil omittat iniquātū iusticia ꝑmittit: alio/
quin si p imprudētiā suā vel negligentiā cli/
entuli sui cām iustā amiserit obligat eidē
ad restitutionē: vt. ff. de offi. ꝑsi. l. viduas
§. sicut. Et multo forti⁹ obligat si ꝓpter in
fidelitatē ⁊ ꝓditionē suā cām amitteret qꝛ
tūc ē dign⁹ maiori pena: vt. ff. de pen. si quis.
Tenet etiā quicūque vitio suo cām suā ami⁹
serit: ar. ff. de euic. l. emptor. Sec⁹ tn̄ si ex
qualitate cāe vł defectu ꝓbationū: qꝛ vitiū ē
materie nō artificis: vt. ff. ad. l. aquil. si ser/
uus seruū. §. si calicē. Nec etiā ex industria
debꝫ iurgiū protrahere: vt dicit in dicto. X.
ꝑterea: vbi dicit glo. qd̄ si fecerit: puniet
eū iudex in duabus libris auri: vt. C. de iu
dic. ꝓperandū. §. illo procul. Insup tenetur
ad restitutionē damni p hoc illati. Unde ꝺ
talib⁹ dicit Inno. de vilitate conditionis
humane: ꝙ sepe cās tantū differūt: ꝙ liti/
gantib⁹ plus ꝙ totū auferūt qꝛ malo: ē ex/
pensarū sumpt⁹ ꝙ hūt fruct⁹: nec terminā
tur negocia pauperū cepta quousque eorū
marsupia sunt euacuata. Quarto X ore
quirit ꝙ aduersario cōseruet veritatē ⁊ iu
sticiā: ita ꝙ ꝭm Ray. nō inducat falsa instru
menta nec falsos testes siue corruptos nec
mētiat nec inducat falsas leges vł iura: qꝛ
tenet aduocat⁹ omnia restituere que iuste
amiserūt illi ꝯtra quos patrociniū presta/
bat ꝓpter ꝑtinaciā ei⁹: hec Ray. Similiter
dicit Host. ti. de penitētijs: ꝙ si aduocatus
p suā cauillationē abstulit aduersario suo
bonā cām: vel grauauit eū in aliquo petē/
do dilationem supfluā: vł allegādo false ꝯ
ꝯscientiā: vł faciendo positionē duplicē
vł cauillosā: vel per instructionē falsi testi
vel inducendo clientulū suum ad negādū
veritatē: tenet insolidū quo ad veꝝ inter/
esse. Et idē est si subtraxit aduersario copi
am defensionis. Unde in dicto. §. tria. sub/
dit. X. Si quis autē ex litigatorib⁹ deceptus
fuerit sepatū tractasse cū plurib⁹: ⁊ aduer
sario suo subtraxisse partis defensionis co/
piam: ostendit procuidubio iniquā a se li/
tem foueri: ⁊ auctoritatē iudiciariam a se
clusā experiet: hoc ibi. Et hoc exemplarit
patet ex. de testi. ⁊ attesta. in. c. intimauit: ⁊
de testib⁹ cogendis: in. c. peruenit: vbi te/
stes erant iuramento cōstricti ne ꝯtra eos
testimoniū ferrent: vide in glosa. Verūta/
men aduocato defendenti iustā cām licꝫ ea
prudēter occultare quibus impedire posset
ei⁹ ꝓcessus: nō tamē licet ei vti aliq̄ falsita
te. Concor. his Alten. vbi supra: quocirca ta/
mē si sciuerit cam esse iniustā quā defendit:
nisi ꝓsequi destiterit: iniuriat aduersario ⁊
obligat illi ad veꝝ interesse. Un̄ dic Greg.
sup Ezech. ꝙ iust⁹ aduocat⁹ nullo mō cām

iniuſtas accipit nec verba dare pro iniuſticia ꝯſentit. Sȝ prochdolo: ſm Bern. in li. de ꝯſideratiõe: Ut. ſ. aduocati ſũt q̄ docuerũt linguas ſuas loqui grãdia cũ operent̄ exigua: largiſſimi ꝓmiſſores: parciſſimi exhibitores: diſerti aduerſus iuſticiã: eruditi ꝓ falſitate: ſapiẽtes vt faciãt malũ: bñ autẽ facere neſcierũt: h̄ ille. Et ideo in iudicio futuro ſm Ambro. in ſermõe quodã iuſte dicet̄ aduocato. Redde qđ accepiſti: quoniã ꝯtra veritatẽ feciſti: ⁊ iniq̄tati aſſuiſti: iudicẽ fefelliſti: iuſtã cãm oppreſſiſti: de falſitate vixiſti. Un̄ legit̄ ꝙ quidã habẽs filium venit ad quẽdã ſenẽ ꝓ ꝯſilio dicens: Dñe paup ſum ⁊ ditari deſidero: cũ igitur aduocati ſũme ditent̄: ſi ꝯſulueritis vellẽ filiũ meũ aduocatũ fieri. Cui ſenex rñdit: Quicũq; voluerit aduocatus fieri: ſtatim collo ſuo ſcalã imponit. xij. graduũ q̄ mediante deſcẽdit ad inferiora gehẽne. Sed minꝰ dixit: q. xv. gradus hȝ: nã huiꝰ ſcale latera ſũt fauor humanꝰ ⁊ appetitꝰ auarꝰ. Primꝰ gradꝰ huiꝰ maledicte ſcale eſt ſupbia in veſtibꝰ ⁊ ſimilibꝰ: tumor ⁊ delectatõ in honoribꝰ: ⁊ vana gl̃a in ſciẽtijs. Unde dicit Augꝰ ī quodã ſmone ꝙ nihil īpudẽtiꝰ arrogãtia aduocatoȝ: q̄ garrulitatẽ auctoritate putãt: ⁊ pati ad lites ī ſubiectos tumide intonãt. Scđs gradꝰ eſt delicate ⁊ ſplẽdide epulari: magiſq; q̄tidianis ⁊ xboſitatibꝰ oblectari. Dicit eñ Bern. de ꝯſ. de rõne ꝙ xboſulus aduocatꝰ aut rãpet̄ aut loquet̄: plenꝰ ē ſermonibꝰ: coartꝰ eſt ſpũs vteri ſui: clarit ⁊ ſitit auditores quibꝰ lacteret vanitates ⁊c̃. Tertꝰ gradꝰ ē ſciãȝ vẽdere: nec q̄dē ꝑſonis paupibꝰ vel miſerabilibꝰ ſine p̃cio ꝯſulere. Un̄ dicit ſynodus ī epl̃a ꝙ apud cauſidicos etiã ipm ſilentiũ venale eſt: ac lingua eoȝ dãnifica: niſi fauonibus argenteis liget̄. Quartꝰ gradꝰ ē ꝓpter eſtũ auaricie iuſticiã ſpernere ⁊ ī oībꝰ cõmodo ꝓprio deſeruire. Un̄ dic Alanꝰ de ꝯqueſtiõe nature: ꝙ vbi nũmus loquitur: tulliani eloquij tuba raceſcit vbi nũmus militat: hectoree milicie fulgura cõpeſcũt̄: vbi pugnat pecunia virtus expugnat̄ herculea: nũmus regnat: nũmꝰ impat vniuerſis. Quintꝰ gradꝰ ē multa ꝓmittere ⁊ infideliter agere: ſe ſciẽtẽ iactitare ⁊ ex ignorãtia vl̄ negligẽtia cãm amittere. Un̄ Bern. de ꝯſideratiõe. Hi ſũt q̄ docuerũt linguas ſuas loq̄ grãdia cũ opent̄ exigua: largiſſimi ꝓmiſſores ⁊ parciſſimi exhibitores. Sextus ē in aduocãdo paupibꝰ nolle ſubuenire: cũ tñ ad h̄ obliget̄ ꝓ loco ⁊ tpe. Omnes nanq; inge cũ ꝯflant in fornacẽ auaricie. Septimꝰ ē cãm quã agnoſcit deſperatã aſſumere: vt ſic marſupium litigatoȝ valeat euacuare. Octauꝰ ē cãm iniuſtã aſſumere ⁊ eã velle ptinaciter defendere. Nonꝰ autẽ ē cãm quã depoſt iniuſtã reperit nihilominus velle ſuſtinere: vel ſaltẽ cõpoſitionem facere cũ damno aduerſarij. Decimꝰ ē cuȝ iniuria verboȝ aduocãdo rãcores ⁊ odia ſuſcitare. Undecimꝰ ē falſa iura vel inſtrumenta ſeu falſos teſtes inducere aut vera negare: diuerſaſq; cauillationes friuolas ꝓponere. Duodecimꝰ ē dilatões ⁊ ꝓtractiones ſupfluas petere in grauamẽ partiũ. Tredecimꝰ ē imoderatũ vl̄ iniuſtũ lucrum extorquere vl̄ exigere. Decimuſquartꝰ eſt auxiliũ aduocatoȝ: ꝯſiliatoȝ vel teſtiũ q̄ fuerũt oportuni vl̄ neceſſarij: ab aduerſario cautis adinuẽtionibꝰ ſubtrahere. Decimuſquītꝰ ē neceſſario reſtituẽda ſibi ꝑpi retinere nec velle reſtituere. Et ſenex ſubintulit dicẽs: Cũ aduocati ſint talibꝰ facinoribꝰ onerati: ꝯſulo tibi ꝙ eternã dãnatõeȝ ſaluationi aīe filij tui nõ p̃ponas. Quinto denicq; requirit̄: ꝙ paupibus in aduocãdo ꝓ tpe ⁊ loco ſubueniat. Hic q̄ri põt vtrȝ aduocatꝰ cãe paupeȝ patrociniũ p̃ſtare teneatur: ꝑſertī cũ dr̄. Exo. xxiij. Si videris aſinũ odientis te iacere ſub onere: nõ ptranſibis ſ ſubleuabis cũ eo: ſ nõ minus piculũ iminet pauperi ſi cã illiꝰ cõtra iuſticiã opprimat̄: cui ⁊ hõ ex debito charitatis plus obligat̄. Hic dicit Grego. in omel. quadã: Habens loquendi locũ apud diuitẽ ꝓ pauperibꝰ intercedat: talenti eñ noĩe cuilibet reputabit̄ qđ vl̄ minimũ accepit. Ad h̄ dicendũ ſm Tho. ſcđa 2e. q. lxxj. ꝙ cũ p̃ſtare patrociniũ cãe paupeȝ ad opus miſericordie ptineat: nõ cadit ſub p̄cepto: ſicut alia miſericordie opa cadũt ſub p̄cepto: ⁊ quia nullꝰ ſufficit oībꝰ indigentibus ipendere opus miſericordie: ideo ſicut dicit Augꝰ. in li. de doc. xp̃ia. cũ oībuȝ ꝓdeſſe nõ poſſis: his potiſſime ꝯſulendũ ē q̄ pro locoȝ ⁊ tẽpoȝ vel quarũlibet reȝ oportunitatibus ꝯſtrictiꝰ tibi quaſi quadã ſorte iungãtur. Unde ꝯcurrentibꝰ his cauſis dũ pauper tãtã neceſſitatẽ patit̄ ꝙ nõ appareat in prompto quomodo ei aliter ſubueniri poſſit: tãc tenet̄ ei patrociniũ impendere: cuȝ ſcȝ quis occurrit aduocato: qui tantaȝ ad p̃ſens neceſſitatem patit̄ ꝙ in p̃onatu nõ appareat quomodo aliter ei ſubuenire poſ-

fet: als nō teneretur tam stricte q omitten/
do peccaret mortaliter: Quis laudabiliter
faceret si sine tali necessitate subueniret.
Et sic tenet vtiliter dispensare talentū sibi
creditū: seruata tamē opportunitate locorū
tēporū et aliarū rerū. In cuius argumētū
officiū iudicis sedentis in medio partium
est dare aduocatū illi qui habere non pōt:
vt. ff. de postulando. l. j. §. ait pretor: si non
habuerit aduocatū ego dabo. Unde q p/
sone miserabiles sine salario sūt ab aduo/
catis defendende: patet arg. lxxxiij. di. §.
j. et. c. j. et. ij. et. lxxxvij. di. c. j. et. ij. Nec solū
his personis hanc humanitatē iudex exhi
bere solet. Uerū etiā si quis alius sit q cer
tis ex causis vel ambitione aduersarij vel
patroni metu nō inueniat aduocatū: huic
iudex de aduocato prouidet et ei tenet ad/
uocatus obedire: alioquin vt dicitur i di/
cto. §. tria versi. Si quis vero cōmonitus a
iudice ea excusatione que nequeat cōpro/
bare cuiq parti patrociniū denegauerit
careat foro. Glo. vt. ff. de penis moris. §. j.
Sequitur. Sciat etiā nunq sibi agendi co
piā posse restitui glo. sic extra de testi. et at/
testat. c. intimat. et extra de testi. cogen. c.
peruenit. Ad idem. ff. de offi. proconsul. l.
quicunq. §. fi. et. c. e. prouidendū. Ad lau/
dē dei omnipotentis.

De assessoribus: auditoribus:
arbitrarijs: procuratoribus: acto
ribus: syndicis. yconomis: cōsilia
rijs: ac pena delinquētium in his
officijs: Sermo VI

Non loqueris con
n tra proximū tuū falsū testimo/
niū. Exo. xx. Sextū preterea ge/
nus hominū faciens cōtra pre
ceptū istud: sunt assessores et auditores qui
B sunt collaterales iudicū. Pro quo notā/
dum q auditor est ille cui ab aliquo iudice
media pars vel aliquis cert9 articulus cō/
mittitur audiendus vel examinand9. Au/
ditor eni sicut assessor ab ipso iudice de con
sensu partiū debet eligi ne appellet ab eo:
nisi modū excedat vel merito sit suspectus
vt patet extra de offi. dele. c. sup questionū
articul. vbi plane de hoc et plura alia prose
quitur de hac materia in textu et i glo. Un
de ne recusari valeat de partiū assensu debet
vel recipiat vt ibi. Cuius officium est exe
qui quod sibi mandat: vnde officiū eius
plerūq necessariū est in iudicijs: vt pz in
dicto. c. sup questionū. Cetera etiā intelli/
gi debent de auditorib9 que nūc dicentur
de assessorib9: licet in aliquibus differant.
Est eni assessor ille qui associatur ab eo qui
potestatē habet iudicandi: vt sibi in cause
cognitione assideat et eum instruat causam
debito fine decidere. Uerūtamē licet de iu
re ad iudicē spectet assessorē eligere: tamen
fm Tan. habetur de consuetudine et etiā
rationi congruit: vt de partiū assensu eli/
gatur: ne postmodū aliqua partiū ipm va
leat recusare: vel sub homine suspecto liti/
gare cogat. Unde q de assensu ptiū sit eli/
gend9: pz i dicto. c. sup questionū: vbi sub/
dit q ab eo q de cōmuni cōsensu partiū da
tur vel recipit nō pōt prouocari. Ad idē. ij.
q. vj. c. placuit. ij. Si vero ptes nō cōuene/
rint ad eligēdū assessorē: tūc delegati iudi
ces eū eligāt prout viderit expedire et vtile
fore: etiā inuitis ptib9: qm iudiciū reddit
inutilē: vt. ff. de verbo. obli. inter stipulan/
tē. §. si stichū. Et si querit qualis esse debet
assessor. Dicendū q integre fame: nō turpi
tudine notatus: vt. ff. de offi. asses. l. ij. et. C.
de dignitatibus. li. xij. l. ij. vbi dicit. Nec i
famulis et notarijs et his quos secl9 aut vi
te turpitudo inquinat: et his quos infamia
ab honestorū cetu segregat: dignitatis por/
te patebunt. Nec etiā debet esse suspectus
alicui partiū: quia cū ipse participet iurisdi
ctione iudicātis si suspect9 est recusari po/
test: vt dicto. c. sup questionē. Preterea ne
mo fungi potest officio assessoris et aduoca
ti. ne dū ad vtrūq festinat neutrū bene p/
agat. vt. ff. d eui. l. vēditorē. C. d off. asses.
l. vlti. et. xv. q. j. c. presbyteros: et in glo. ne/
mo eni in vna et eadē causa officio diuersa/
rū personarū vt. potest: vt pz. iiij. q. iiij. c. j.
et. ij. Hic quri pōt vtrū assessor a ptib9 sala
riū recipe possit: pserti cū fm legē. ff. de cō
di. ob tur. cāz. l. ij. Si quis iustissimam hēret
animā et iudici mun9 offerret vt iustū iudi
ciū daret: a cā sua cadere dz: qz iudicē cor/
rupisse videt: et de vi. et ho. cle. cū ab omi:
subdit q iudex non dz salariū petere nole
assessoris. Ad h dicēdū fm Astexā. lib. j. ti.
xxxviij. q si tales officiales minores vt asses
sores auditores: et silies quicūq noie cēseant
habeāt certos reddit9 assignatos sibi: tūc
non licet eis a litigantibus vel etiam ab
alijs subditis aliquid extorquere: sicut nec

iudices ordinarij vt dictū est supra. Si ve-
ro nō habēt certū stipendiū sibi assignatū
tunc distingue ƀm Alexan. an. in. iij. ꝙ scꝫ
ƀm ꝯsuetudinē ⁊ morem terre recipere pñt
sed ꝑ vim vel immoderatā improbitatē re
cipere nō possūt: que distinctio per verba
Aug. ad macedoniū ꝓbatur: ⁊ habetur.
xiiij. q. v. in. c. nō sane vbi subdit. Sūt alie
persone inferioris loci que ab vtraqꝫ parte
nō insolenter accipiunt: sicut officialis ⁊ q̄
amouetur ⁊ cui admouetur officiū. Glosa
distinguere vult inter officiales ꝑpetuos
⁊ tēporales. Temporalē vero vocat eū qui
amouet: ꝑpetuū vocat eū cui ꝑpetuo tradi
tur tale officiū. Sequit̄ i textu. Ab his ex
torta ꝑ imoderatā improbitatē repeti solēt
magisqꝫ reꝓhendim⁹ eos q̄ talia inusitate
repetiuerūt q̄ꝫ q̄ ea de more sumpserūt: qm̄
multe necessarie ꝑsone rebus huānis vel in
nitant̄ hmōi cōmodis vel tenent̄. Glo. hoc
vult dicere ꝙ officiati reprehendūt̄ non ex
eo ꝙ aliqua extorquēt: sed ꝙ ea imodera-
te exquirūt. Unde talia nō repetuntur ab
eis nisi certū sit eis salariū cōstitutū: tunc
enī si aliquid vltra hoc petierīt crimine cō-
cussionis tenent̄: vt. xxiij. q. j. c. militare: ⁊
soluēt quadruplū: vt di. xxuj. c. q. ñ: in fi. ⁊
in glo. j. q. j. c. quidā: ⁊. vij. c. sancim⁹: in fi.
Si vero nō habēt salariū sed extorquent i
moderatū preciū tenent̄ ad restitutionem
possūt tamē ea paupibus dare: vt dicto. c.
nō sane: in fine ⁊ in glo. Dicit etiā Accur.
ꝙ si tales inferiores officiales nō hñt cer-
tū stipēdiū sibi assignatū: tūc si extorquēt
nō tamē ꝑ vim vel imoderatā iprobitatē nō
reꝓhendunt̄. vnde ƀm Tan. de ordine iu-
diciario licꝫ delegat⁹ moriat̄ anteq̄ꝫ causā
debitū finē perciptat: nihilomin⁹ tñ assesso
ribus debet salariū: vt. ff. locati: vbi dicit̄
Qui opas suas locauit: totius tp̄is merce
dē accipe debet: si ꝑ eum nō steterit q̄ min⁹
opas p̄stat: qm̄ nemo cogitur ꝓprijs stipen
dijs militare: nec de suo inuitus facere be-
neficiū: vt. x. q. ij. p̄cacie. ⁊. xij. q. ij. charita
tē: vbi subdit̄. Uisitatores ecclesiarū cleri
cisqꝫ eoꝝ qui cū tp̄is nō ꝑ sue ciuitatis par-
rochias fatigant̄ aliquid laboris sui capi-
ant te disponente subsidij iustū namqꝫ ē: vt
illi cōsequātur stipēdiū qui ꝓ tempore suū
B accōmodare reperiunt̄ obsequiū. Secūdo
q̄ri pōt de pena delinquentiū i his officijs
vtrū tātū puniunt̄ q̄ntū iudices ordinarij
vel delegati. Ad h̄ dicēdū ƀm Ray. ⁊ Astē.
ꝙ tales officiales iudicū indistincte tenen

tur ad restōnem: si iudicē dolo induxerīt
ad male iudicandū: imo pena assessoris est
hec in officio suo male delinquētis: vt ma-
le ablata restituat etiā in quadruplū: que
q̄druplex restitutio diuidenda est inter fi-
scū ⁊ spoliatū: vt. C. de assess. vbi dicit̄. Cō
siliarios iudicū ⁊ cācellarios ⁊ eos q̄ do-
mesticorū fungunt̄ officio: p⁹ administratio
nē quinq̄gita dies in ꝓuincia residere pre
cipimus: pro confesso autem tenebit̄ qui
accusatus huiusmodi personā subtraxerit
in quadruplū restitui debem⁹ que deside-
rant̄ ablata: vt duplum spoliat⁹ accipiat:
⁊ duplū noster fiscus acquirat. Unde plus
punitur assessor q̄ iudex: nam ⁊ si iudex ꝑ
imprudētiā assessoris male iudicauerit: ex
cusatus erit si simplex fuit ⁊ conscientiam
bonam habuit: nec in culpa fuit eligendo
talem assessorē: quia cōmuniter bon⁹ ⁊ suf-
ficiēs credebat̄: magis ergo fuit assessor i
culpa: quia precipue propter scientiam eli-
git: nō autē sic iudex: ⁊ ideo precise tenet̄
leso: vt. ff. ꝙ quisqꝫ iuris. l. ij. vbi dicitur.
Hoc edicto debet dolus ius dicentis puni
ri: nam si assessoris imprudentia ius aliter
dictū sit q̄ oportuit: non debet hoc magi-
stratui officere sꝫ ipsi assessori. Unde ⁊. lx-
xxvj. di. in. c. tanta: ibi plus punit̄ malus
cōsiliari⁹ q̄ꝫ actor. ⁊. xcvj. di. c. duo. xj. q. iij
c. qui cōsentit. ⁊. xxiiij. q. iij. c. Qui aliorꝫ
errorem defendit: multo amplius ē dāna-
bilior illis qui errant: quia nō solū ille er-
rat: sed etiam alijs erroris offendicula pre-
parat ⁊ cōfirmat. Glo. nota ꝙ plus punit̄
cōsulēs q̄ꝫ faciens: vt. xxiij. q. v. c. cū homo
vbi dicitur: ꝙ aliquādo qui causa mortis
fuit pl⁹ punit q̄ꝫ ille q̄ occidit: ar. etiā. ff. de
aleatorib⁹. l. j. Septimū autē genus ho-
minū contra istud p̄ceptū agens sunt arbi
trarij iniusti: qui ad arbitrandū electi vnā
partem iuuant ⁊ aliaꝫ iniuste grauant: qđ
nequaq̄ꝫ licꝫ: qꝛ arbitraria ad instar iudicio
rū sunt redacta. vt. ff. de receptis arbi. l. j.
vbi dicit̄. Compromissū ad similitudinem
iudiciorū redigit̄: ⁊ ad finiendas lites per
tinet. Unde si declinant a tramite iusticie:
sine rationabili ⁊ probabili causa: iudicio
ꝓborū tenentur in iudicio anime ⁊ grauit̄
peccant. Licet eīm arbitri ꝓprie dicant̄ qui
ex consensu partium eligunt̄: ⁊ in eos sub
pene stipulatione cōpromittit̄: vt metu pe
ne ipsorū arbitrio stetur: nō tamē ex h̄ min⁹
immo quantū ad aliquid magis obligant̄
ad ferendum iustū arbitriū: considerans

hinc inde circūstantijs eo q metu pene obligati sunt ab arbitrio nō recedere qd tamē licitū est in iudicio: scz p appellationem. Et ideo plures phibent esse arbitri: phibent enī mulieres ⁊ minores. xx. annis: vt. ff. de recep. arbi. vbi dicit: cum in lege cautū sit ne minor. xx. annis iudicare coget: iterum sancim⁹ nemini licere minorē. xx. annis in cōpromissariū iudicē eligere: nimirū cū in hmōi adhuc matura discretō deficiat. Mulier autē phibet ab omnib⁹ secularib⁹ actibus vel officijs: vt. ff. de re milit. l. ij. sic ē de offi. ordi. Insup phibent surdus: mutus: seruus: furiosus: arti. iij. q. vij. in. §. tria. sic est de offi. or. phibet etiā laicus esse arbiter in causa spūali: vt extra de arbi. c. cōtingit. vbi subdit: generaliter phibemus ne sup rebus spūalibus cōpromittat in laicū q: nō decet vt l talib⁹ arbitret: h ibi. Pōt tamē laicus arbitrari de rebus ecclesie dūmō fuerit in eū auctoritate supioris cōpromissum: vt eo. ti. c. p tuas. ⁊ in glo. Et etiaz femine in casu qui ponit eo. ti. c. dilecti. j. Preterea fm leges iudex ordinari⁹ arbiter esse nō pōt sup lite que corā eo tractat: vt. ff. de recep. arbi. l. sed ⁊ si in seruū. §. licz ⁊. iij. q. vij. §. si qs X̄o iudex. vbi dicit plane de hoc. Et glo. Brix. ponit triplicē rationē: concludit tamē in glo. in contrariū: qr fm canones tam ordinarius q̄z delegatus arbiter esse potest: vt extra eo. ti. cū tempore. vbi plane de hoc: ⁊ in glo. ⁊ in. c. cū a nobis. ⁊ extra de pben. nisi essent. Item extra de elec. c. causam. Ceterū licz vt dictum est adinstar iudicioꝝ se habeat arbitriū: tn̄ in multis differt a iudicijs de quib⁹ gr̄a breuitatis supsedeo: de his tria tm̄ succincto stilo pcurrēdo. Primo nāqꝫ differt in hoc q venalis sentētia iudicis nō valet: vt patet ij. q. vj. §. diffinitiua. vbi dicit in X̄. item si plures. Uenales quoqꝫ sentētias q̄ in mercede a corruptis iudicib⁹ pferunt: ⁊ citra interposite puocationis auxiliū infirmas esse decretū est: sed sententia arbitri p p̄ces ⁊ sordes data tenet. sed tn̄ excipi potest cōtra agentē de dolo ad penā de sentētia tali vt. C. de arbi. vbi dicit: Arbitroꝝ ex compromisso sentētie nō obtemperans si sordes vel euidens gratia coꝝ q̄ arbitrati sunt intercesserūt: aduersus filiā tuam agentē ex stipulatu exceptione doli mali vti poteris.

Ad cuius euidentiā nota casum: q quidam pmisit filie sue centum cum nuberet: postea nupsit inhonesto: pater noluit illa centū soluere: cōuentus fuit a filia: cōpromissum est l arbitros: illi forte corrupti pecunia vel gratia arbitrati sunt p filia. Dicit lege q pater actione doli mali pōt conuenire filiam: quia que dolū dedit: dolum pstare debet: id est de dolo cōueniri debet. Sequit in textu. Sed et ex doli clausula: quia ex cōpromissi stipulatione subijci solet filiam tuā cōuenire non vetaberis: hoc ibi. Que scz clausula talis est: qui dolū dedit: dolum pstare debebit: dolus bonus ē quo aliquis scit circūuenire cauillationes aduersarij sui. Secūdo differunt in hoc: quia nō potest arbiter sentētiare altera pte absente: nisi hoc actuz sit in cōpromisso: vt ff. de recep. arbi. l. diem. §. si heredis mentio. sicut est in fi. vltime differētie. Et ea. l. ⁊ eo. ti. dicit: Si quis litigatorū defuerit: quia p eum factum est quo minus arbitraret penam cōmittit scz expensarū: etiam si cōparuerit sed p eum stetit quo minus arbitraret. Sequit in textu: Proinde sententia que data est non corā litigatoribus nō valebit nisi in cōpromisso hoc expssum sit specialit: vt vel vno vel vtroqꝫ absente sententia pmat: hoc ibi. In iudicijs autez altera parte nō p̄sente sententiari potest: vt patet iij. q. ix. c. decreuim⁹. vbi plane de hoc. Et qui fi. sunt legi. c. causam. extra de iudicijs c. quia Guil. ff. de iudi. post edictum. Tertio differūt: quia absens ex cōtumacia non cōdemnat in arbitrio nisi cautū sit in compromisso: vt. ff. de arbit. si quis litigatorū. in iudicio X̄o secus est: vt dicto. c. decreuimus. et. c. causam. et. ff. de iudicijs. vbi dicitur: Eum qui temere suum aduersariū in iudicium vocasse constiterit viatica litisqꝫ sumptus aduersario suo reddere oportet. ⁊. C. de iudi. l. pperandum. et. l. sancimus. vbi pulchre de hoc. Alias differentias vide breuiter notatas extra de arbitrijs. c. cum dilectus: sup verbo: nisi in glo. Hic p̄terea queri potest: vtrum de omnib⁹ causis cōpromitti potest in arbitros. Ad hoc dicendū q sic exceptis tribus causis. Unō versus. Arbiter hic statuz cōiugia crimen abhorret. Nam primo de causis liberalib⁹ in arbitros cōpromitti non potest: vt patet extra eo. ti. c. cum tempore. vbi papa arbitriū ratificat exceptis capitulis que cōtra libertatem monasterij ⁊ duarum capellarū in arbitrio sunt expressa: ⁊ rationez subdit dicens: Cum ⁊ si sponte volueris: de iure tamē non poteris sine licentia romani pon

tificis renūciare priuilegijs vel indulgen/
tijs libertatis que monasteriū illud indi/
cat ad ius & ad ꝓprietatem romane ecclesie
ꝑtinere: glosa super verbo: libertatis: hoc
ideo dicit: quia in causa liberali arbiter in/
teruenire nō potest: vt. ff. e. non distingue/
mus. §. de liberali. & extra de I inte. resti. c.
causa restitutiōis. in fi. & in glo. Uerūtamē
ꝙtum ad se renunciare potuit priuilegium
libertatis: licz nō ꝙtum ad papā: vt extra
de pscript. cum olim. de re iudi. suborta. et
de dona. inter dilectos. alijs autez priuile/
gijs renūciare possit: vt de ꝓuil. si de terra.
et. c. accedētibus. Unde dicit in dicto. §. de
liberali causa. cōpromisso facto recte non
compellit arbiter sententiā dare: quia fa/
uor libertatis est vt maiores iudices habe
re debeat: & eadem dicenda sunt siue de in/
genuitate siue de libertate questio fit. Se/
cūdo non potest fieri cōpromissio in arbi/
tros de causis matrimonialib⁹: vnde in di
cto. c. cā restitutionis. Subdit: In matri/
moniali quoqz ac liberali causa vel crimi/
nali cum maiores iudices exigant arbiter
nequit assumi. Ubi dicit glosa ꝙ cause ma
trimoniales per iudices discretos tractari
debent qui potestatē habent iudicandi: vt
de cōsan. & affi. ex litteris. & est expssum de
transac. c. vlti. Tertio nō potest fieri cōpro/
missio in arbitros de criminalib⁹: vt dicta
l. distinguemus. §. si p errorem. vbi etiā di/
cit. §. iulianus indistincte scripsit si p erro/
rem de famoso delicto ad arbitriū certum
est: vel de eo de q̄ iudicium publicū sit con
stitutū: vel vt de adulterijs: siccarijs & simi
libus: vitare debet pretor sententiā dicere
nec dare dicte sentētie executionē: hoc ibi.
Et sic intelligit de crimine famoso: vnde vi
det ꝙ possit cōpromitti de crimine non fa/
moso. Nam. ff. de his qui infamia notē le.
quid ergo. §. ex compromisso. ibi subdit ꝙ
sentētia arbitri nō infamat: & sic intelligit
illud non de famoso arbitrio sed de tali qd
nullo modo infamat. Et hoc videtur velle
glosa in dicto. c. causa restitutionis. in ver/
bo criminali. Deniqz queri potest: vtruz
ab arbitrio licitum sit appellare: ꝯ certum cū
dicit. C. de arbi. l. j. ꝙ ex sententia arbitri
ex cōpromissione in re perfecta: id est certa
aditi appellari non posse sepe rescriptū est:
quia nec iudicati actio inde ꝓstari potest:
& ob hoc inuicē pena compromittit: vt me/
tu eius a placitis non recedat. Ad hoc di/
cendum ꝙ tria genera arbitrorū distingui
possunt. In primo genere cōnumerant illi
q̄ sūt iudices ordinarij & arbitrarij: de qui/
bus habet. ij. q. vj. in. c. a iudicib⁹. vbi sub
dit: Ordinarij & arbitrarij sunt q̄ legitimā
potestatē habentes & ab eis eligunt ad ar/
bitrandū qui non sunt sue ditioni supposi/
ti: ab his arbitris & si vt arbitri sedeant et
non vt ordinarij: ꝓuilegio tñ ordinarie di/
gnitatis grauatus aliquis appellare vale/
bit vbi dicit glosa Brix. Scdm canones
credo ꝙ & ordinari⁹ & delegatus possit esse
arbiter ordinari⁹: vt extra eo. ti. c. cū tem/
pore. & in glosa de elec. c. causam. & etiaz in
auten. vt differentes iudices. §. si vo cōtin/
git. vel delegatus: vt de psump. c. litteras.
de arbi. c. cum olim. de preben. c. nisi lex tñ
videt contrariū dicere: vt. ff. eo. sed et si in
seruum. §. ij. et. iij. q. vij. in. §. tria. v. si quis
vo iudex. Sed hoc solū prohibet lex: quia
ordinarius iubere nō potest vt partes in se
cōpromittant: vt patet ibidē in glosa in di
cto. c. cum tempore. in glo. et. ff. de tu. & cu/
ra. l. iiij. Si ergo iudex eligit nec exprimit
ꝙ eligit vt arbiter: tunc tenebit eius sentē
tia vt iudicis: & ab ea potest appellari: vt
ff. qui satisda. co. le. arbitrio. vnde in dicto
c. a iudicibus. dicit Bar. Si consensisti in
aliquē propter iniquitatē psone non potes
appellare vt hic: & extra de offi. de le. super
questionum: sic ab iniqua sententia potes
appellare: quia licz reprobare dicta sed nō
psonam. Si vo exprimit ꝙ eligit vt arbi/
ter non vt iudex: tunc ꝙuis causam examē
nat in forma iudicij: eius tamē sentētie stā/
dum est: nec ab ea appellandum siue fuerit
equa siue nō: vt. ff. de arbi. l. diem. vbi sub/
dit: Stari enī oportet sentētie arbitri siue
sit equa siue iniqua quā de re dixerit: & sibi
imputet qui in eum cōpromisit. Quod ta/
men sane intelligendū est: nisi manifeste et
enormiter partē aliquā grauaret: tūc enim
etiam sententie standum nō esset: vt. C. de
arbi. l. arbitrorū. Et licz non possit appella
ri a sentētia arbitri: supplicari tamē potest
vt dicit glosa in dicto. c. a iudicibus. in ver
bo ordinarij: & hoc patz extra de arbi. c. nō
sine. Secundū autem genus arbitroꝝ est
quod eligit sub aliqua pena vel etiam sub
obligatione iuramenti vel compromissi: &
taliū arbitriū ꝙuis teneat propter obliga/
tionē partiū etiā si fuerit iniustā: retracta/
ri tamē potest a superiore: vt extra de arbi. c.
non sine. & de iureiurā. c. veniens. et. c. qn/
tauallis. et. ff. de arbi. l. sicut dies. vbi di/

cit: q compromissio nō debet obtemperare litigatores si aliquid arbiter inhonestū iusserit: et si p dolum tulit sententiā licz nō retractet per appellationē: tamē retractat per exceptionem: vt. ff. eo. c. non distinguemus. §. cum quidam. et si iuramentū interuenit in compromisso quod tamē fieri non debet: quia iuramentū in arbitrio prohibet interuenire: vt. C. e. auten. decernim⁹. si tamē interuenit est seruandum dūmodo arbitrium sit licitum vel equum: vt dicto c. non sine. in fi. Si vero non est licitum: vel est notabiliter iniustum: tunc parti lese cōpetit doli exceptio non obstante iuramēto quia iuramentū ad hoc non extendit nisi ad ea que legitime arbitrant: vt ibidem in glosa sup verbo facientes: et dicto. c. veniens. sup verbo: p̄cuisset: in glosa: vbi dicitur: q iuramentū non extendit ad illa de quibus non est cogitatum. Nota glosam ibidem in. c. quintauallis. Tertiū gen⁹ arbitrorū est quod simpliciter eligitur ad componendū inter partes: sicut bonus vir inter partes rem decidit et componit: cui⁹ sententie tunc demum stabitur: si sit talis qualis fieri debet a bono viro: vnde si iniusta sit corrigi debet per arbitriū viri boni: vt. ff. pro socio. vbi dicit: Si societatem mecū coieris ea cōditione vt partes societatis cōstitueres: ad boni viri arbitriū ea res redigenda est et cōueniens est boni viri arbitrio vt non vtiqz ex equis partibus socij simus veluti si alter plus opere industrie pecunieue in societatē collaturus sit: hec ibi. Ex quibus omnib⁹ liquet q arbitri quicūqz nō p sordes nec per gratiā aut fauorem arbitrari debeant: sed ſm iustam estimationē equitatis cōsideratis hincinde circūstantijs: alioquin obligant indistincte parti lese ad debitam recompensationem. Octauū deniqz genus hominū contra hoc p̄ceptum delinquentiū sunt pcuratores: actores: syndici: yconomi vel quocūqz nomine censeant: qui constituti sunt vt causas aliorum defendant: sed officium suum infideliter et inique exequunt: quorum excessus ex iam dictis faciliter elici possunt. Unde procurator est qui aliena negocia mandato domini vnum vel plura gerenda gratuitus suscepit: vt. ff. de pcu. l. j. et possunt simul plures pcuratores constitui et in solidum: et tunc occupantis melior est conditio: vt posterior tam nō sit pcurator: in eo quod prior petere cepit: vt. ff. e. pluribus. Et nota q in nullo debet esse deterior cōditio pcuratoris q̄ domini nisi in satisdan. ff. de pcura. l. sed et de. §. defendere. et ratum est quicquid cum pcuratore agitur: vt extra eo. ti. c. j. Et in glosa ibidē vide de satisdatione et ceteris que concernunt hanc materiā. Syndicus autē est ille qui constituit ad agendum vel defendendum causas nomine vniuersitatis. Dicit enim syndicus quasi plurīū causas dicens vel defendens: et dicitur proprie pcurator monasterij. In ecclesia vero seculari vocat yconomus: vt. xvj. q. j. c. quoniā. Actor similiter constituit ad agendas et defendendas causas vniuersitatis: vt. ff. quod cuiuscz vniuersitatis. l. Item eorum. In hoc tamen differunt: quia syndicus constituit ad lites p̄sentes et futuras et sine decreto. Actor autem tm̄ ad lites p̄sentes et cū decreto: vt. ff. e. §. si decuriones. Et sola vniuersitas vel collegiū constituere potest syndicum vel actorem: vt. ff. eo. l. j. vel is cui dedit vniuersitas potestatem eligendi: vt ibi. §. Item eorum. Quādoqz tamē syndicus vel actor appellatur procurator: vt de pba. c. licz. de p̄script. c. j. Et debent constitui duabus partibus vniuersitatis p̄sentibus: et maiori parte vniuersitatis consentiente. Et nota q idem intelligit de yconomo quod dictū est de syndico: vide etiā extra de sindico. c. vnico. et in glo. De ceteris gratia breuitatis supsedeo. Deniqz de cōsiliarijs vel cōsultoribus subnectendū est: quorum subsidium extra iudiciū requirit: q̄uis et assessores iudicum etiam consiliarij dicunt: vnde p̄sertim iuuenes et in expti iurisperitorū et similiū consilium requirere debent anteq̄ litem in iure sumant: qr dicit Cassiō. in epistola quadā q plurimū laudis iuuenes moribus suis applicant: quotiens de negociorū meritis ambigentes ad cōsilia peritorū recurrūt. Et si queritur vtrum iurisperitus iustum consilium vendere pōt an gratis administrare debeat. Ad hoc dicendū ſm glo. Dic. xj. q. iij. c. nō licet q si iurispitus sine labore dare pōt consiliū: scz nō reuoluēdo libros nec laborādo in allegandis allegatiōib⁹: tūc gratis subuenire tenet. Alioqn vt dicit Amb. li. de officijs. Quid tibi pdest hr̄e sapiētiā si cōsiliū neges? Si cōsulēdi copiā includas: clausisti fontē vt nec alijs influat nec tibi psit: h̄ ille: imo plurimū obest ex eo q sibi ingest nō dare elemosynā sine sui detrimē

to et labore. Dicit enim Gregori⁹ in omel. q habens intellectū: scȝ dandi consilium curet omnino ne taceat: et subdit causam dicens: Talenti enim nomine cuilibet reputabit quod vel minimū accepit. Si vero laborat in libros reuoluēdo et studendo acta respiciendo et forte cum alijs peritis disputando vt sic debitum consiliū tribuat: tūc licitum est illi exigere et recipere salarium: et sic intelligit Raymūdus dictū Augu. in dicto. c. non licet. vbi subdit: et si liceat aduocato vendere iustū patrociniū et iuriscōsulto rectum consiliū. Dicit tamē Hosti. q si consiliū petens sit diues tunc iurisperit⁹ non tenet gratis dare iustū consiliū: quia et si tunc non laborat ante tamen laborauit discēdo et studendo: et sic licite potest inde recipere: pcipue sponte oblata. Ad laudē.

De mendacio materiali et formali: ac de mēdacio pnicioso qualiter quattuor modis committit: Sermo VII

Non loqueris contra primū tuum falsum testimoniū: Exod. xx. Expediti de falso testimonio fm primā acceptionē put contingit in iudicio: iam secūdam psequamur prout scȝ accipit large p omni falsa et iniusta expressione verboꝝ in deceptiōe vel in
A iuriam primi extra iudiciū. Qd fieri pōt multis modis: quia multa sunt genera mēdacioꝝ. Uerūtamē quia de piurio visuȝ est i secūdo pcepto. Hic psequēdum est de simplici mendacio: quod qꝛ leui motu lingue perficit peccatū illius minus ponderat. Sed audiant qui huiusmodi sūt illud Prouerb. xviij. Mors et vita in manibus lingue: q diligūt eā comedēt fructus eius: vnde peccata lingue sunt extremū refugiū demonū ad impugnandos fideles christi. Nam fm Jacobū in canonica: Qui nō offendit in verbo hic pfectus est vir. Est enī inquietū malū vtpote in lubrico positum: plenūqꝫ veneno mortifero: et ideo licȝ omnis natura bestiarum domari potest: tamē linguā nullus hominū domare potest nisi cum gratia et silentio. Hinc Hiere. ix. dicit idem pheta. Quis dabit capiti meo aquā et oculis meis fontem lachrymarū et plorabo die ac nocte: et addit causam dicens: qa extenderunt linguā suam quasi arcū mendacij et non veritatis. Docuerunt enim linguam suam loqui mendaciū. Pro quo notandū q mendaciū fm Augustinū li. de mendacio: et ponit. xxij. q. ij. c. beatus Paulus. §. ille ergo. Est falsa vocis significatio cum volūtate fallendi. Pro quo nota fm Asteñ. libro. j. ti. xxvj. q dictum exterius prolatū duplicem habet comparationem. Unam ad rem significatā: et sic dicitur sermo verus: cum scȝ res adequat: vel etiā fallax cum non adequat sermoni: et talis veritas vel falsitas sermonis tenet rationem materialis. Alteram vero comparationē habet ad intentionē dicentis: et sic dicit sermo verus cū. s. intētio adequat sermoni. Falsus autē cum intentio non adequat sermoni: et talis veritas vel falsitas habet rationē formalis. Ex quibus patet q mendaciū nominat dictū per comparationē ad rem et ad dicentē. Et ideo ad completā mendacij rationem concurrit duplex falsitas: vna p compationē ad rem: et alia p comparationē ad loquētis intētionem: et hec duplex falsitas tangit in dicta diffinitione mendacij. A prima tamen falsitate si sola fuerit: non dicit quis pprie mendax: quia mentiri est cōtra mentē ire qd ille nō facit: quia fallere nō intendit: sed a secūda licȝ fuerit sola dicit quis mendax. Et hoc patet. xxij. q. ij. vbi dicit ca. Is autem qui mentit cōtra id quod animo sentit loquit voluntate fallendi: et vtiqꝫ verba ppterea sunt instituta: non vt per ea se inuicē homines fallant: sed vt eis quisqꝫ i alterius noticiam cogitationes suas proferat: verbis ergo vti ad fallaciam non ad quod instituta sunt peccatū est. Et infra. Nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verum: quia quātum in ipso est non fallit sed fallit. Non itaqꝫ mēdacij sed aliquādo temeritatis arguendus est: qui falsa incautus credit ac pro veris habet: potiusqꝫ ecōtrario quātum in ipso est: ille mētitur qui dicit tanqꝫ verum quod putat falsum: quātum enim ad animū eius attinet: quia non quod sentit hoc dicit: nō verum dicit quis verum inueniat esse quod dicit nec vllo modo liber est a mendacio: quia ore nesciens verum loquit: sciens autem volūtate mentit: h ibi. Et verba sunt Augustini in enchiridion: vñ concludit ibidē q minus peccat q nesciēs falsum dicit qꝫ q nesciēs verū dic: qꝛ pmū mēdaciū hȝ rōneȝ

materialis: scdm formalis: et vt dicit in di
cto.c.beatus: cū fallere sit volūtatis: falli
autē vel infirmitatis vel temeritatis: gra/
uius est qd ex voluntate qȝ qd ex temerita
te vl infirmitate pcedit vñ aliqñ ptingit fal
li vl nullū vl minimū esse pctm: nullū qdē
peccatū est: cū adhibuit debitā diligētiā
et h nō solū in mendacio sed etiā in piurio:
vt patet ibidē.c.homines: vbi subdit: q in/
terest quēadmodū xbū pcedat ex animo:
reā linguā nō facit nisi rea mēs: qr ergo
mens nō erat rea: nesciebat eni esse falsum
qd iurauit esse verū: nec temere vl neglige
ter sed cū magna diligētia sibi videbat de/
prehendisse verū qd iurauit falsū piuriū re
us nequaqȝ est iudicandus: vt ibi. Si vero lo
quēdo falsū nō adhibuit debitā diligētiā
peccat venialiter: nisi forte mendaciū esset
multū pniciosū. Qui vero sciens dicit mē/
dacium semp peccat vt videbit. Et si obij/
ciat q pdicta diffinitio nō cōueniat officio
so mēdacio nec etiā iocoso: qr qs in neutro
eoȝ intēdit fallere sed in officioso intendit
pdesse: et in iocoso intēdit delectare et com
placere. Ad hoc dicendū fm Alex. vbi su
pra q in dicta diffinitiōe verbū fallēdi nō
tm importat decipe sed etiā fallere seu fal/
sum dicere: et hoc est omni mēdacio cōmu/
ne: falsū eni dicere exterius qdammodo fal/
lere est: qz h dicit qd pōt hominē ad falsi/
tatē deducere: et p ɔsequēs fallere et decipe
re: vnde mendaciū officiosū et iocosum ex
ipso genere operis rationē habet fallēdi: li
cet ex intētione dicētis nō dicat ad fallen/
dum. Hic queri pōt qt sint genera men/
dacioȝ: pñsertim cū Aug. in li. de menda/
cio mendaciū diuidat in octo differētias:
Phs aūt in.iiij. Ethic. diuidit mendaciū
in iactantiam q veȝ excedit in dicēdo: et in
yroniā que deficit a vero in minus dicēdo:
q duo sub nulla predictaȝ differētiarū con
tinent qs ponit Aug. Ad hoc dicendum
fm glo. sup illō psalmi.v. Perdes omnes
qui loquunt mendaciū: q tria sunt gene/
ra mendacioȝ. Primū eni genus menda/
cij est qd fit ex malignitate et dicit menda/
ciū pniciosum. Secūdū vero genus fit p
salute et cōmodo alicuius: et dicit mendaci
um officiosum. Tertiū vero genus fit ex io
co: et dicit mendaciū iocosū. Et hec diuisio
colligit etiā ex verbis Aug. sup eodē lo/
co. ps. Perdes omnes: et ponunt hec ver
ba.xxij.q.ij.c.ne quis. Et hoc etiam sic pa/
tet ratione: nā mendaciū vt dictū ē habȝ p
formali cōpletiuo quandā intentionē falle
di: et ideo fm intētionē dicentis habet men/
daciū in species diuersificari: aut eni inten
dit quis aliquē ledere: et sic est mēdaciū p/
niciosum: aut pdesse: et sic est mendaciū of/
ficiosū: aut delectare: et sic est mendaciū io
cosum. Et ad illa tria genera mendacioȝ
omnes differētie mendacioȝ reducuntur.
Sed obijcit: nunqd ē mēdaciū si qs nō im
pleat qd pmisit: qd tñ in pmissiōe adimple/
re disposuit. Ad hoc dicendum fm Alex.
vbi supra: q qui pmittit aliqd si animū ha
beat faciēdi qd pmittit nō mentit: qr nō lo
quit ɔtra id qd gerit in animo. Si vero nō
facit qd pmisit videt infideliter agere p hoc
q animū mutat: potest tñ ex duobus excusa/
ri: vno mō si pmittit illō qd est illicitū ma
nifeste: et tūc pmittēdo peccat: quia talia p
mittere nō potuit ad cuius oppositū obli/
gatur: si vero postea pcipit eē illicitū vl pe
riculosū quod pmisit: tūc mutādo volūta
tē bene facit: nec ea pmittendo intentione
simplici ptūc peccauit: vt si q pmisit veni
re ad certū locū animo simplici: postea cō/
perit positas ibidē insidias ad ɔstuprādū
vel rapiendū vel similia: et tūc bene facit nō
eundo: nec mentit pmissa nō faciēdo: quia
tūc mutate sūt cōditiōes psonaȝ vel nego/
tioȝ. Ut eni dicit Seneca li. de offi. ad hoc
q qs facere tenet qd pmisit reqrit q om/
nia maneant imutata: alr eni nec fuit men
dax in pmittēdo: qr qd pmisit habebat in
animo sub ɔditionibus debitis: nec etiā infi
delis nō implendo: qr eedē cōditiōes nō ex/
tant: vnde nec apostolus est mētitus qui Co/
rinthiū nō iuit quo tñ iturū se pmisit: vt
pz.ij.Coȝ.j. et hoc pter legitimū impedi/
mentū qd superuenit. Et h patet.xxij.q.ij.c.
beatus Paulus: vbi etiā excusat Petrū
dicentē: Nō lauabis mihi pedes in eternū. D
Primū igit mēdaciū qd dicit pniciosū
ɔsequēdo. Sciēdū q quattuor modis mē
daciū pficit. Primo cū mendaciū dicit in
pniciē christiane religionis et salutis aīaȝ
vnde.xxij.q.ij.dicit.c. Primū est capitale
mendaciū et longe fugiendū: qd fit in do/
ctrina religiōis: ad qd mendaciū nulla cō/
ditione quis debet adduci: glo. sicut est di
cere Jesum nō esse passum vel non esse na/
tum ex virgine: potius eni debet oīa mala
pati qȝ tali malo consentire: vt.xxxij.q.v.
c.ita ne. Unde subditur in textu: nō est igi
tur mentiendum in doctrina pietatis: quia
magnum scelus est primum genus menda

cij ꝛ detestabile: hoc ibi. Super quo dicit Alex. an. in suo. ij. ꝙ religio ꝯ sumit͛ cōmunit͛ ſm ꝙ nos religat ad tenēdū: ſꝫ tm̄ ea q̄ sūt circa fidē ꝟ etiā ea q̄ sūt circa bonos mores: in his enī duob⁹ ꝯsistit sūma christiāe religionis. Et hoc quidē peccatum mendacij grauissimum est inter omnia: quia mendacium tanto grauius iudicatur: quāto magis militat contra dilectionē dei ꝛ ꝓximi: hoc enī peccatū militat contra vtrāq3 dilectionē nec solū opponit͛ virtuti veritatis sed etiā virtute fidei ꝛ religionis quod est grauissimū: etiā si sit circa aliqđ cuius cognitio pertinet ad bonū hominis scꝫ ad ꝑfectionē scientie ꝛ informationē morū. Unde tāta labes est hm̄oi vitij vt non solū fallenti sed etiā illi qui fallit͛ sit dānabile. Uñ in dicto. c. beatus Paulus: subdit in fine. Aliquando contingit falli vl' nullū vl' minimū esse peccatū: aliquando ex ipsa rerū varia consideratione minus est fallere q̄ falli. Ubi dicit glo. Brix. ꝙ fallere aliquē in contractu minus peccatū est q̄ falli ab aliquo circa articulos fidei: in his enī que spectant ad f. dē non multū differūt fallere ꝛ falli: vt xvj. q. j. c. si cupis: vbi dicit͛. Nō multū distat in vitio vel decipere posse vel decipi scꝫ in fide: vel in his sine quib⁹ sal⁹ haberi non potest ſm glo. licet q̄tū in se ē multo grauius sit decipere q̄ decipi: q̄uis vtrūq3 dānabile est: vñ. xxij. q. ij. c. in ipsa ꝯsideratione: subdit͛: ꝙ longe tolerabili⁹ ē ī his que a religiōe scꝫ fidei se iūcta sūt mētiri: iđ est fallere: q̄ in his sine quorū fide vel noticia deus coli nō potest. Tale mendacium diabolus locutus est: ꝛ in celo ꝛ in terra: in celo quidē: qꝛ vt dicit͛ Joh. viij. In veritate nō stetit. Et ſm Aug. xj. de ciuita. dei: qꝛ ab initio sue conditiōis in veritate nō stetit: ideo nunꝗ beatus cū angel' fuit suo recusans esse subditus creatori: ac ꝑ hoc falsus ꝛ fallax: qꝛ pia subiectiōe noluit tenere qđ natur' ē affectās ꝑ suꝑbā elationē simulare qđ non est. Et hāc falsitatē ꝑ venenosas suggestiones effudit in ceteros sibi coherētes angelos. Et sic s. dici liceat ꝑpetrauit angelicidiū: ꝛ ex hoc Lucifer dicitur mendax ꝛ pater eius Johis viij. de q̄ dicit Aug⁹. Diabolū aūt dixit dñs patrē mendacij: qꝛ nō oīs q̄ mentit͛ pat' mēdacij sui est: si enī ab alio mēdaciū accepisti ꝛ dixisti: tu q̄dē mētitus es sed pater mendacij nō es. Ille vero qui nō aliunde accepit mēdaciū pater est mendacij: sicut deus pater est veritatis. Electus aūt e celo diabol⁹ mēdaciū finxit in paradiso quo patraret homicidiū. Ecce q̄ execrabile malū est mēdaciū: qđ a sua cōditiōe deiecit āgelos malos ꝛ homines vniuersos: ꝛ ideo de fabricatore mendacij dicit͛ Joh. viij. Ille homic. da erat ab initio hoc ē in homie: p̄mo ex quo potuit fieri homicidiū. Aug⁹. ibidē nō enī posset occidi hō nisi prius fieret hō: nō ferro accinct⁹ diabolus ad hominē venit: verbū malū seminauit ꝛ occidit: noli ꝗ putare nō esse homicidiū qñ fratri tuo mala ꝑsuades: vos aūt seuitis in carne: qꝛ nō potest' in mēte: hec ille: Unde de falsa suggestiōe diaboli di͛c Theophil⁹: is enī ꝛ deū apud homies criminat⁹ est ad euā dicēs: qm̄ inidēs vobis lignū inhibuit: ꝛ apud deū q̄ndā criminatus est homines: vt cū dixit an gratis colit Job dñm: ꝛ vt efficatius ad ea sum traheret ait Gen. iij. nequaq̄ moriemi scit enī dñs ꝙ in quocūq3 die comederitis ex eo aperient͛ oculi vr̄i ꝛ eritis sicut dij scientes bonū ꝛ malū. Preterea ſꝫ Origenē Attēde ꝙ hoc nomē mendax dicitur tā de diabolo qui mendaciū genuit sicut hic dicit͛: qꝛ mēdax est: q̄ de homie: scđz illđ ps. Omnis homo mēdax: ꝛ hō ille diaboli nomē sortit͛: vtpote ei⁹ fili⁹ efficit͛: qꝛ ſꝫ Augusti. de q̄stionibus euāge. diabol⁹ nō speciale nomē est ꝟ cōe: in q̄cūq3 enī opa diaboli fuerint inuēta: diabolus est appellandus: opis enī nomē ē nō nature: ꝛ sic iudei a veritate auersi dicunt͛ a christo filij diaboli Joh. viij. ꝟ mō filij diaboli sūt oēs subuersores catholice veritatis: oēs dissuasores virtutū: oēs ꝓmotores ꝛ suggestores vitiorū: q̄ sūt imitatores diabolice malicie de q̄bus intelligi pōt illud. iij. Reg. xxij. ꝛ ij. Paral. xviij. Egrediar ꝛ ero spūs mendax in ore omniū ꝓphetarū eius scꝫ Achab q̄ coluit Baal. Tales ꝓphete sunt de quibus Esa. v. d͛r: ve qui dicitis malū bonū et bonū malū: ꝛ pharisei de quib⁹ dicit dñs cū frequētatiōe Matth. xxiij. Ue vob' scribe ꝛ pharisei ꝛc. ꝛ hoc ꝓpter multiplices errores quos seminabant in eorū doctrina cū eta ꝑ posse retorquētes ad questū auaricie vt pꝫ in multis passibus euangeliorū. Secūdo mō cōmittit͛ hoc mēdaciū pniciosū scienter ꝛ ex proposito ledendo famam vel claritatē in proximo. Primū cōmittitur per detractionē de qua visū est in. v. ꝓcepto sermone. viij. cū duobus sequentibus. Secūdū vero ꝑficit͛ ꝑ susurrationē q̄ malicia

potio: est q̃ detractio: de qua visum est ser
mone. x. et ideo de eis nunc gratia breuita/
tis supersedeo. Hoc autē sciendū q cū ali/
quod eorū fit cum intentione nocumentuz
inferendi vel in fama vel in amicicia tūc cō
stituit mortale peccatū: vnde detractores
detestabiles sunt coraz deo et hominibus:
Dicit enim apostolus ad Roma. j. Detracto
res deo odibiles: glo. hoc dicit ne detractio
leuis putetur cū īpugnet charitatē pximi
quam summe diligit deus. Et iterum dici/
tur prouerb. xxiiij. cogitatio stulti peccatū
est: et abominatio hominū detractor: hinc
dicit ps. Detrahentem proximo suo hunc
persequebar. sic et de susurratione scriptuz
est Eccl. xxviij. Susurro et bilinguis male/
dictus erit: scz a deo et hominibus: multos
enim turbauit pacem habētes: scilicet inter
eos discordias seminādo: lingua tertia. s.
inter duas linguas eorum quos discordat
multos cōmouit: scilicet ad dissensionē: im
mo quandoqꝫ totam ciuitatem vel regio/
nem: et hoc quidem in occulto vel absentia
in vtroqꝫ vero peccasse videtur vxor phuti
fari eunuchi Pharaonis principis exerci
tus: que propter contēptū suū inuidia mo
ta contra Joseph conabatur eum viro suo
reddere infamem et exosuz. Pro quo no
ta prout tangitur Gen. xxxix. et Josephus
plenius refert postq̃ Joseph ab ea fuerat
pluries sollicitatus nec acquiesceret operi
nephario: accidit q instaret publica festiui
tas que valde solēnis erat egiptijs in qua
congregabantur omnes non solum viri sed
etiam mulieres ad phanum idoli preter Jo/
seph qui erat dei cultor: mulier igitur ma/
ledicta se simulans infirmā vt sic domi ma
nere posset sine verecundia: ad hoc q̄sinit
solitudinem et silentium vt liberius sollici
taret Joseph ad opus nepharium quod et
fecit: primo verbis blandis: postea cōmi/
natorijs q nisi assentiret illā accusaret: ac
demum nimio libidinis ardore ducta arri
puit eum per vestimenta vt sic importuni/
tate sua ad opus illud eum induceret: qui
iratus in manu femine relicto pallio foras
egressus est: illa se contemptam dolens in
argumentum fidei retentum pallium ostē/
dit viro dicēs: Ingressus est ad me seruus
Hebreus vt illuderet mihi: qui nimiuz cre
dulus verbis vxoris tradidit Joseph vin
ctum in carcere regis: sicut iudices impij in/
ique accusauerunt susannam castissimam
cum nollet eis indulgere sui copiam: plu/
res autem de filiabus israel timentes dif/
famari consentiebant eis: sicut adhuc mul
te consentiunt in sequentibus lubricis ea/
dem ratione et hoc quidam fuit etiam non
solum mortale sed detestabile peccatū mi/
nus tamen q̃ primum: in manifesto vero vel
presentia leditur fama et charitas per con/
tumeliam: obprobrium et conuicium de qui/
bus dictuz est supra in secūdo precepto ser
mone vltimo. Tertio modo committit c
mendacium perniciosum contra proximū
quantum ad corporale nocumentum: vtpote
violando: in exilium relegando: corporali
ter ledendo vel etiam interficiendo: et tale
quidem mendacium mortale et detestabile
iudicatur: tertium tenēs gradum malicie
immo plerumqꝫ grauius q̃ precedens: vn
de quantum ad violationem hoc peccato deli
quit amon filius Dauid: tam opere q̃ ser/
mone: cui iudicanti q amaret Thamar so/
rorem Absalon consuluit Jonadab amicus
eius q languorē simularet cubando super
lectum quod et fecit. Ecce mendaciū in ope
re cum inquit: pater tuus venerit vt visitet
te: dic ei: veniat oro Thamar soror mea vt
det mihi cibū et faciat pulmentum et come/
dam de manu eius quod et fecit: et venit Tha/
mar: factoqꝫ pulmento iussit Amon omnes
egredi sororēqꝫ suā ingredi secum in con/
claui vt ibi cibum capiat de manu sua: ec/
ce mendacium artificiosum in sermone: vn
de et vi oppressit eam: o quot hodie reperi/
untur insidiatores castitatis aliene: nec ve
rentur quibuscunqꝫ mendacijs: periurijs
ac promissionibus ad hanc perniciem per/
tingere nullumqꝫ statum verentur femina
rum: virgines et vidue: montales et deo sa
crate: affines et consanguinee castitatē vo/
uentes et coniugate: omnes pariter ab hac
lamia patiuntur insidias. Quantum etiā ad
lesionem vel internetionez: in hoc peccato
deliquit Jezabel vxor Achab que precepit opti/
matibus Jezrael q inuenirent falsum testi
moniū contra Naboth: eum scz dixisse: be
nedixit Naboth deum et regem: id est ma/
ledixit: propter horrorē enim maledictionis eā
iudei noīe ɔtrario significabāt: et sic false
accusabatur de dei blasphemia et de crimine
lese maiestatis: cui vtriqꝫ debebatur pena
mortis: hoc enim agebāt ne querere viderētur eius
mortē: sed dei et regis honorē: hoc deus qui nouit
hoim corda misit prophetam qui increparet Ach/
ab huius facinoris crudelē vindictā: vt patz in te
xtu. iij. Re. xxj. In hoc etiam deliquerāt filij

Jacob Simeõ et Leui qui vt dicũt docto. Gen̄. xxxiiij. Dina sorore eoꝝ stuprata: et a sichem filio emor ad cõiugium requisita responderunt in dolo seuientes ob stuprũ sororis: nõ possumus dare homini incircũcisos: sed in hoc valebimus ɔfederari si similes nostri esse volueritis et circũcidat̃ in vobis omne masculini sexus: hoc enĩ dicẽtes cogitabant inuadere ciuitatem qñ viri nõ possent se defendere. s. tertia die qḋ et factũ est: et scḋm doctores nr̃os qꝛ sichimite receperant circũcisionẽ nec moliebant̃ aliquã fraudem. ideo filij Jacob pessime fecerunt fraudulenter eos interficiẽdo: vnde Gen̄. xlix. Jacob in benedictione filioꝝ dixit de eis: Simeõ et leui fratres vasa iniq̄tatis bellantia: in consiliũ eoꝝ nõ veniat aĩa mea: qꝛ in furore suo occiderũt viꝛ: id est viros sichimitas: Et infra: Maledict⁹ furor eorũ q: ptinax: Et ideo seq̄t̃ pena: Diuidã inquit eos in Jacob et dispgam eos in isrl': qꝛ ad lrãm leui sortẽ nõ habuit in terra: sꝫ admixt⁹ alijs filijs: viculos habuit ad alẽda pecora. Silr̃ Simeõ qꝛ modic⁹ erat sortẽ ñ habuit sꝫ recept⁹ ẽ in sortẽ iude. Quarto mõ cõmittit̃ mẽdaciũ pniciosũ ɔtra primũ q̄tũ ad reale nocumentũ quo. s. inferre querit alijs nocumẽtũ in rebus suis tẽporalibus: et hoc q̄n̄qȝ fit ex inuidia vl' in affectione qua q̄rit alteri nocere: q̄n̄qȝ vero ex auaricia vl' cupiditate q̄ querit sibi vl' amico suo ꝓdesse: et est in genere suo peccatum mortale: et vtrũqȝ cõtig' t in Siba ꝓcuratore Miphibosetb: qui vt dicũt doctores. ij. Reg. xvj. fugiente Dauid a facie Absalon occurrit ei cũ duobus asinis panib⁹: vuis passis et massis palatarũ. i. fructuũ one incrabulas quas palas dicim⁹ presse cõpingũtur vt essẽt in vsũ regis et suorũ. Et ait Dauid ad eũ: vbi ẽ Miphibosetb fili⁹ dñi tui: ꝗ motus tã inuidia q̄ auaricia: qꝛ positus erat ad seruiendũ Miphibosetb: vt ptꝫ. ij. Re. ix. et cupiebat ĩpetrare hereditatẽ Miphibosetb. Cogitabat enĩ q Dauid p suaȝ sapiẽtiã et bonã militiam finalr̃ obtineret victoriã: et sic q̄rebat applaudere dñoqȝ suum exosũ reddere: sicqȝ illi⁹ hereditatẽ per mediũ Dauid acq̄rere qḋ et factũ est: vñ respõdit regi dicẽs: remãsit Miphibosetb in hierl'm dicẽs: hodie restituet mihi domus israel regnũ patr̃ mei: ħ hoc erat falsuȝ: qꝛ dicit̃. c. xix. q reuertẽte Dauid descẽdit in occursũ illi⁹ illotis pedib⁹ et intonsa. i. icõposita barba: vestesqȝ suas nõ lauerat a die q̄ egressus fuerat rex vsqȝ ad dieȝ reuersionis eius in pace: et ħ in signũ magne tristicie: Et ait rex. Quare ñ vẽisti mecũ: Qui rñdit seru⁹ me⁹ Siba ɔtẽpsit me nolẽs mihi sternere asinũ vt irẽ cũ rege: insup et accusauit me coraȝ rege: tu aũt ꝗ iust⁹ es fac qḋ tibi videt̃. Et ait rex: firũ ẽ qḋ locutus sũ: tu et Siba diuide possessiões. q. di. vtrisqȝ vr̃m dederã: sed qꝛ vterqȝ vr̃m totũ habere non põt inter vos diuidat̃. Sup ꝗ dicunt quidã doctores q Dauid ĩmemor iuramenti cũ Jonathan iniuste iudicauit: et ideo in vindictã illi⁹ iudicij Hieroboã diuisit regnũ Dauid et semini ei⁹ ꝓmissũ cuȝ Roboam filio salomõis. Ecce q̄tũ põt lingue falsiloque adulãtis malicia: cũ et Dauid scẽm dñi viruȝ scḋm cor ei⁹ seduxit: ad dandũ falsũ iudiciũ. O q̄t repiunt̃ adhuc mẽdaces filij hominũ q plurimos decipiunt verbis mendacibus: ĩ ducẽdo vxores: exercendo mercantias et multa similia. Et si obijcitur de Jacob qui mentiebat̃ se esse Esau ꝓmogenitũ vt sic obtineret ꝓmogenituram: vt ptꝫ Gen̄. xxvij. et tñ ꝓsum ẽ nõ peccasse mortaliter. Ad hoc dicendũ fꝫ Astẽ. li. j. ti. xxxvj. arti. v. q Jacob ħ dicẽdo ñ ẽ mentitus: qꝛ hoc mystice dixit: p eo q ꝓmogenita eius sibi debebant̃ de iure: et sic Jacob erat Esau ꝓmogenit⁹ nõ in ꝑsona sꝫ in iure ꝓmogeniture: vsus eñ fuit ħ mõ loq̄ndi p spũm ꝓphetie: ad designãdũ mysteriũ qꝛ. s. ppl's iunior. s. gẽtiliũ sb̃stituẽd⁹ erat in locũ ꝓmogeniti. s. ppli iudeoꝛ: vl' ad designandũ q pplus ab eo descẽdẽs q̄tũ ad deũ ꝑferẽdus erat pplo ab Esau descẽdenti. Ad laudẽ dei.

Utrũ omne mendaciũ sit mortale: et q mendaciũ officiosum contigit quattuor modis: Ser. VIII

Non loqueris contra primũ tuũ falsũ testimoniũ. Exo. xx. Jam viso de primo genere mendacioꝝ: secundũ genus breui stilo ꝑcurramus qḋ dicitur mendacium officiosum: quia prebet alicui gratum obsequiuȝ et nulli prestat aliquod nocumentum: scilicet prodest alicui et obest nulli. Ante cuius mẽdacij prosecutionẽ queri potest vtrũ omẽ mẽdaciũ sit mortale petm̄: sic̄ innuere videt̃ psal. di. pdes oẽs ꝗ loquũt̃ mẽdaciũ. Sapien. j. Os qḋ mẽtit̃ occidit aĩam. Et ħ videt̃ innuere Grego. dicẽs de obstetricib⁹ A

q in remuneratiõe obstetricū cognoscitur q̃d mēdacij culpa mereat: nam benignitatis eaꝝ merces que eis potuit in eterna vita tribui: ꝑmissa culpa mēdacij ē in terrenam remunerationē declinata: hec ille: sz merces eterna nō ꝑdit nisi ꝓ peccato mortali: ꝛ q: obstetricum merces eterna ꝓpter mendaciū fuit in tēporalē remuneratiōnē cōmutata: ex hoc videt q mendaciū etiā officiosum qd est de meliori genere reputatur mortale peccatū. Dicit eni Alexan. li. i. ti. xxxvj. ar. iiij. q ex quo non potest aliqs p causa maiori mētiri q̃ p ꝯseruatione spiritualis boni vel annexa bono spūali: ideo illud mendaciū est leuissimū qd fit p conseruanda corpis castitate vel aliquo sili: vt ibi. Si igit hoc mendaciū erit mortale sequit q ōme mendaciū erit mortale. Ad h dicendū fm Tho. scda. 2e. q. cx. qd illud pprie dicit esse pctm mortale qd repugnat charitati p quā aīa viuit deo ꝯiuncta: pōt ergo mendaciū cōtrariari charitati tripliciter. Uno modo fm se: et hoc ex ipa falsa significatiōe: q̃ qdē si sit circa res diuinas tunc ꝯtrariat charitati dei: cui9 veritatē aliquis tali mēdacio occultat vel corrumpit: vñ hmōi mendaciū non solū opponit virtuti veritatis sed etiā virtuti fidei ꝛ religionis: ꝛ ideo hoc mendaciū ē grauissimū in genere mendacioꝝ vt dictū ē in fmone ꝑcedenti. Si vero falsa significatio sit circa aliqd cui9 cognitio ptinet ad hoīs bonū: puta q̃ ptinent ad ꝑfectionē sciētie ꝛ iformationē moꝝ: tale mendaciū in q̃tum infert damnū opinionis ꝓximo ꝯtrariat charitati q̃tū ad dilectionē ꝓximi: vnde ē pctm mortale. Si vero sit opinio falsa ex mendacio generata circa aliqd de quo nō refert vtꝝ sic vl' alit cognoscat: tūc ex tali mendacio non dānificat ꝓximus: sicut si quis fallat in aliquib9 ꝑticularib9 contingentib9 ad se non ptinētib9: ꝛ tale mendacium in se nō ē mortale pctm. Scdo modo mendaciū charitati ꝯtrariat rōne finis intenti: puta qd aut dicit in iniuriā dei semp est mortale peccatū vtpote christiane religioni ꝯtrariū: aut d: i nocumētum ꝓximi q̃tū ad ꝑsonā: famam vel diuitias: ꝛ fm h ē mortale peccatū: cū nocere ꝓxio sit mortale pctm: ꝛ cū ex sola intētiōe peccati mortalis aliquis mortaliter peccet: ideo solus hmōi conat9 xbo ꝝ cōstituit mortale pctm etiā si nō sortiat effectū. Si xo finis intentus nō fuerit charitati ꝯtrari9 tūc mendaciū fm hanc rōnem nō erit mortale pctm: sicut apparet i mēdacio iocoso in q̃ intendit aliq leuis delectatio: ꝛ in mēdacio officioso in quo intendit etiā vtilitas ꝓximi. Tertio mō mendacium charitati ꝯtrariat p accidens: puta rōne scādali vel cuiuscūq damni ꝯsequentis: ꝛ sic erit etiam pctm mortale dū sez qs non veret ꝓpter scādalum publice mentiri: hec ille. Istud tñ tertiū membrū lati9 ꝓsequitur Alexan. li. i. ti. xxxvj. ar. iiij. dicēs q p accidēs etiā mendaciū iocosū ꝛ officiosū potest esse mortale pctm: ꝛ hoc q̃druplicirer. Primo rōne nocumēti: vt cū mētiens videret ꝓbabiliter ex suo mēdacio iminere alicui aliqd notabile nocumentū: q̃uis illud mendaciū nō esset ad hoc ordinatum. Scdo mō rōne nimie libidinis siue cōplacentie seu delectationis: qd ꝯtingit in mendacio iocoso: puta fm Ros. cum aliqs suā vl' alteri9 cōplacentiā siue delectationē in suo mēdacio dilectioni dei ꝛ mādatoꝝ ei9 pponeret: tūc eni i tali mēdacio mortaliter peccaret: vñ xxv. di. §. criminis: ibi ponunt xba Augu. dicētis: nullū pctm adeo veniale ē qd non fiat mortale si placet: secus tñ si talis delectatio sub deo eēt: sicut etiā mortalit peccaret q ꝓpriā vxorē cum tāta delectatione cognosceret q etiam eadem faceret si vxor sua nō eēt. Tertio mō rōne ꝯtēptus etiam in mēdacio iocoso: vt cū qs p indifferēti et p nihilo habet dicere tota die mēdacia iocosa quasi eēnt vera sicut faciūt mimi et ioculatores ꝛ siles fm Hostiē. ar. xxv. dis. X. alr: secus est in aliis qb9 hoc accidit forte raro vel ex euentu: vnde dicit glo. sup illud qd nō fiat criminale. i. cui9 assiduitas ꝛ ꝯtēptus vitādi veniale nō fiat mortale: vñ q̃dam dicūt q tm ipe ꝯtemptus venialium mortale pctm est: et fm hoc exponet sit mortale: id est p cōtemptū fit mortale: sicut etiam accedit verbum ad elemētū et fit sacramētū: vt. i. q. i. c. detrahe. Unde si Ray. ꝛ Host. quando dixerunt mendacia iocosa esse pniciosa: ꝛ mortalia peccata intellexerunt hoc modo sez rōne alicui9 circūstantie: puta ꝯtemptus vl' libidinis vel nocumenti vel scandali: tunc bñ dixerūt: sed si hoc intellexerūt ratione sue speciei: tunc cōtrarium sentire videt Tho. Alex. An. Bonauē. Richar. ꝛ alij theologi quibus est magis assentiēdū. Quarto modo charitati cōtrariatur ratiōe scādali. Scandalum autem fieri ꝯtingere pōt ex multis

causis: et contingit frequenter ratione circum/
stantie persone: vt cum mentiens est perfectus
et quo ad vite statum et quo ad reputationem
hominum. In tali enim si conscientia diceret sibi
probabiliter quod ex suo mendacio sequetur scan/
dalum: tunc mendacium est mortale peccatum:
secus tamen si sit perfectus non tamen opini/
one hominum: licet enim tali sit grauius pecca
tum quam in homine imperfecto: non tamen est mor/
tale: quia non subiacet scandalum: et sic in
telligi potest quod dicit Augu. sup illud ps. v. Per
des omnes qui loquuntur mendacium: et po
nitur. xxij. q. ij. c. ne quis: si quis inquit forte
non velit ad istam visibilem mortem homi
nem perdere: paratus esse debet verum occul/
tare non falsum dicere: vt neque perdat neque
mentiatur: neque occidat animam suam pro cor/
pore alterius: et item dicit li. de mendacio: quod
perfectorum est preceptum: non tantum non menti
ri sed nec velle mentiri. Sed de hoc latius
B videbitur in sermone sequenti. Secundo ve/
ro queri potest quot modis mendacium offici/
osum committi potest quibus alleuiatur eius pec/
catum. Ad hoc dicendum quod principaliter qua/
tuor modis a contrario sensu: sicut enim qua/
tuor modis committitur mendacium in alteri
us detrimentum: sic econtra quattuor modis
committitur in alterius commodum et nullius
detrimentum. Primo modo committitur in fa/
uorem christiane religionis et salutis anima/
rum: de quo dicit Augu. xxij. q. ij. in c. primum
circa fi. quod ad sempiternam salutem nullus de
ducendus est opitulante mendacio: vbi querit
glo. sed qualiter potest aliquis ad eternam sa/
lutem duci per peccatum: et respondet quod indire/
cte: vt si monachus dicat regulam suam esse dul
cem: et per tale mendacium lucretur aliquem chri/
sto: et est simile. j. q. ij. c. quam pio. xlv. di. c. de iu
deis. Si igitur queritur an liceat alicui dicere men
dacium vt ad fidem vel religionem alliciat pro
ximum. Respondet Bonauen. quod non: quia deus nostro
mendacio non indiget: neque debet aliquis cre/
dere quod aliquis conuertatur per falsam suggestionem:
sed potius per spiritussancti inspirationem: quia vt
dicit Grego. Innanum laborat lingua do
ctoris nisi intus operetur gratia saluatoris: ve
rumtamen cum non potest aliquis pro causa maio/
ri mentiri quam pro conseruatione spiritualis boni vel
annexi bono spirituali: ideo mendacium illud
est leuissimum quod fit pro conseruatione vel
augmento fidei vel christiane religionis aut
spiritualis profectus: tale mendacium dixisse le/
gitur Rachel que cum Jacob viro suo clam
fugiens: vt habetur Gen. xxxj. Furata est ido/
la patris sui: non tamen ad colendum sed ad
subtrahendum a patre occasionem idolatrie:
et sic non fecit furtum proprie loquendo: cum/
que laban insecutus conquereretur de sublati/
one deorum suorum: et Jacob respondisset apud
quemcunque inueneris deos tuos necetur coram
fratribus suis: nesciens quod Rachel esset fu
rata patris idola. Intrauit Laban ad que
rendum ea: festinansque Rachel abscondit ea
subter stramenta. id est sellam cameli et sedit
desuper: propinquantique patri ait: Ne irascatur
dominus meus quod coram te assurgere nequeo: quia
iuxta consuetudinem feminarum nunc acci
dit mihi: et hoc mendacio delusit eum ne in/
ueniret idola sua: vt vel sic conuerteretur ad
deum verum. Similiter et Jehu zelo religio
nis dei postquam percussit omnes de domo Ach/
ab et etiam notos eius: qui scilicet suspecti erant
ne sibi fauerent et suis: iuxta beneplacitum
dei secundum quod habetur. iiij. Reg. x. vt etiam omnes
prophetas Baal simul interficeret vsus est
tali mendacio: nam interfecto Joram rege
israel qui fouebat eos: multi ex eis fugerant
et se absconderant: quos Jehu congregare
volens simulabat se Baal velle colere et eius
sacerdotes honorare: congregauit enim popu
lum samarie: et ait in dolo. Ampliare volo
cultum Baal: vocate prophetas eius et sacer/
dotes: quicunque defuerit non viuet sacrifi
cium enim grande est mihi Baal: et venerunt
omnes serui Baal nec vnus defuit: imple
taque est domus Baal: cumque diligenter per/ A
scrutatus esset ne quis eorum deesset vel ali/
quis ex alijs interesset: iussit omnes inter/
fici: Baalque et domum eius destruit: et fecerunt
pro ea latrinas in detestationem idolatrie et
vt communitati deseruiret in tali necessitate.
Ceterum quidam dicere conantur etiam Abra/
am incidisse tale mendacium: cum iturus ad
montem in quo putabat se Isaac imolatu
rum: dixit ad pueros suos: expectate hic cum
asino: ego et puer illuc vsque properantes post
quam adorauerimus reuertemur ad vos: hoc
enim dixit ne impedirent eius obedientiam
perficiendam si presentes essent: vnde dicunt
quod Abraam non intendebat quod Isaac cum eo re
uerteretur: quia disposuit eum omnino propter
obedientiam imolare: licet pueris de reuersi
one dicebat. Sed non videtur verisimile quod
tantus propheta et tam singularis patriarcha
in tam perfectissimi operis obedientia consti/
tutus vel minimum mendacium protulerit. Et
ideo dicendum quod ex quo deus Abrae iam pro
miserat supra. xvij. c. quod de Isaac reges exi

tentar: & xxi. c. dixerat: In Isaac vocabit tibi semen: ideo firmiter tenebat verbum dei esse verum: & ex hoc Abraam immolare volens Isaac: firmiter credidit q ipsum immolatum a mortuis deus suscitaret & in eo suum promissum compleret. Et hoc est quod dicit apostol9 Heb. xi. Fide obtulit Abraam Isaac cum tentaret vt vnigenitum offerret in quo susceperat pmissiões: ad quem dictum est in Isaac vocabitur tibi semen arbitrans q a morte suscitare potens ē deus: vel vt dicit Am. in li. de patriarchis: & ponit. xxii. q. ii. c. prophetauit scz Abraam qd ignorabat: ipse sol9 redire disponebat imolato filio sed dns p eū locutus ē qd parabat: captiose autē: id est caute loqbat cū seruulis ne cognito negocio aut impediret eū aliqs aut gemitu obstreperet aut fletu. Hosla querit ibidē: nūquid volūtas Abrae fuit ptraria volūtati dei. Respōdet q nō: sed ipsa volūta fuerūt cōtraria: Abraā enī filium volebat interficere: & deus hoc ipm nolebat scz q interficeret: sed volebat Abraā filium suum velle interficere: & sic erat eadē volūtas. Secundo modo cōmitti pōt officiosum mēdacium ob cōseruationē fame vel charitatis mutue: q duo sunt homini maxie ad vitā psentem deducendā & vitā eternā pmerēdam necessaria: dr: enī Prouer. xxii. Melius est nomē bonū q diuitie multe sup aurum & argentū gra bona. Et itez Ecce. vii Meli9 ē nomen bonū q vnguenta pciosa. Et Eccl. xli. Curā habe de bono nomine: hoc enī magis pmanebit tibi q mille thesauri magni & pciosi. Sic de charitate dicitur Prouer. x. Uniuersa delicta opit charitas. Et apostol9. i. Cor. xiii. Si linguis hoim loquar & angelorū & cetera mlta que psequit ibidē de charitate sine qua nihil sumus vtrūq aūt qdam discipul9 in vitas patrū officioso mendacio pseruare studuit scz famā bonam in abbate pprio: & charitatē in alio quē abbas expelli iussit a cella sibi pcessa: motus inuidia vt lati9 patz ibidem: vnde ad pseruationē bone fame. Eleazar9 vn9 de excellentiorib9 scribarū in sciētia: virtute & fama pelegit mortē subire ne pateret aliquod detrimentū fame: cuz enī vt dicit. ii. Mach. vi. Per violentiam carnis. cum compelleret carnem porcinā mā ducare nec ille pp̄ter mādatum dei vellet acqescere: tunc iniqua miseratione cōmoti obtulerūt ei carnes licitas ad edēdū. vt sic simularet manducasse sicut rex imperauerat & sic infamia notaret dereliquisse scz legem dei: vnde in tali casu non erat licitum edere carnes alias licitas eo q i tali fictione erat falsitas & mendaciū fictio et aliorum seductio: que considerās Eleazarus cito respondit se permitti velle ad infernū id est potius omnem sustinere penam q facere talem fictionem: non inquit etati nostre dignum est fingere vt multi adolescētium arbitrantes Eleazar nonaginta annorū trāsisse ad vitā alienigenarū & ipsi pp̄ meā simulationē & pp̄ter modicū corruptibilis vite tps decipiāt: & pp̄ter hoc maculam scz infamie corā hoib9 et execrationem scz corā deo & angelis ei9 mee senectuti cōquirā & his dictis crudeli morte mulctat9 est: vt etiā adolescētib9 exemplum forte relinqueret. Tertio mō cōmittit aliqū mēdaciū officiosū p pseruatiōe violentie corporalis: & h dupliciter. Primo vt pseruet a corporali corruptiōe: & h mēdacium ponit Aug. i dicto. c. pmū eē octauū gen9 mēdacii qd & nulli obest: & ad h pdest vt ab imūdicia corpali aliquam tueat. Sup hoc querit pōt vtrum aliqua sibi videns iminere periculum amittendi castitatē licebit ei mentiri pp̄ter hoc periculum euitandū. Ad h dicendum fm Alex. an. & Bonauen. q ille qui est in tali periculo pstitutus si ē pfect9 amator cōtinentie sic q potest cōfidere de ptinentia mētis: tūc mentiri non debet p vitanda corruptione carnis: quia sicut dixit beata Lucia: Si me inuitā violauerīs castitas mihi duplicabit ad coronam: i tali enī eē posset passio illa sine culpa. Si aūt ē imperfectus tūc rōnabiliter timere debet q succūberet si ad statū illū veniret: & ideo ei pcedit euadere periculū maioris peccati p min9 pctm. Ut sanī9 est illi falsū aliqd dicere q illā passionē sustinere. Et hoc est quod dicit Augu. lib. de mendacio: q illa peccata que ita cōmittunt in hoie vt eū faciant imundū: & in peccatis nris vitare debem9: ac p h nec peccata dicēda sūt: qr ideo fiunt vt imundicia caueat: qd itelligi dz nō q nō sint peccata simpliciter: h q non sūt grauia. Et sicut dictū est de viro imperfecto respectu sui: sic etiā dicendum ē de viro imperfecto respectu alteri9 imperfecti fm Bonauē. Scdo vero vt pseruet a corpali lesione: & hoc mendaciū ponit Augu. esse septimum in dicto. c. primū vbi dicit septimum genus mendacii est quod & nulli ob-

est et prodest alicui: velut si nolēs hominē
ad mortem q̄situm ꝓdere mentiat̄. Unde
si queritur utrum liceat alicui mentiri pro
cōseruanda alterius vita. Respōdet Pe.
ꝙ non: nec etiam imperfecto: licitum est enī
imperfecto veritatem occultare sed non falsi
tatem dicere fm Augu. xxij. q. ij. c. si quis
ad te confugerit qui de mendacio tuo pos
sit a morte liberari: non es mētiturus: os
enī quod mentit̄ occidit animā: cum ergo
mendacio vita eterna amittit̄ nunq̄ꝫ post
cuiusq̄ꝫ vita corporali mentiendū est: et ibi
c. faciat homo: et c. omne genus. Ex his patꝫ
ꝙ etiam imperfectus de quesito ad mortē
aut debet celare veritatem sic ꝙ nō ꝓmat
falsitatem: querens scꝫ sophistice seu figu
ratiue deludendo vel oīno tacendo vel ex
presse: se non indicaturū asserendo: sed non
debet falsum dicere. Qz si ex eo ꝙ nō men
titur iacturam accipiunt: non tamē ipē ꝑ
dit. Hoc autem mendacium inciderūt ob
stetrices Exo. j. de quibus doctores diuer
simode loquūtur: nam quidaꝫ dicunt eas
in illo mendacio mortaliter peccasse ex eo
ꝙ ꝓcessit earum mendaciū ex amore libi
dinoso vite sue: quaꝫ magis diligebant q̄ꝫ
ipsam veritatem: que tamen erat eo tēpore
cōfitenda quādo fuerunt interrogate a iu
dice: et hoc in iudicio: et hoc videt̄ velle glo.
Bar. bar. in. c. si quelibet. xxij. q. ij. vbi di
cit: ex hoc loco videtur ꝙ iste mulieres q̄
mentite fuerant ꝓ salute alterius peccaue
runt mortaliter: qz ꝓ veniali peccato nul
lus priuat̄ eterna salute. Augu. tamen di
cit eas venialiter peccasse: sꝫ vt patet in glo
sa Grego. sup Exo. vnde sumptuꝫ est illud
c. iste mulieres bis fuerūt mentite: pmo ꝓ
mittendo Pharaoni ꝙ omnes masculos
interficerent: sed tūc habebant in ꝓposito
ꝙ non interficerent: illud peccatū fuit ve
niale: quia fuit ꝓ vita illorꝫ cōseruanda: et
de illo loquit̄ Augu. postea vbo pueris re
seruatis cū redarguerent̄ a pharaone fūt
mentite cum dicebant hebreorū mulieres
habere scientiam obstetricādi et tūc nō fue
runt mētite ꝓ vita puerorꝫ: quia illi iam
erant seruati: sed ꝓ vita ꝓpria ne interfice
rent̄: et hoc mendaciū fuit mortale: et ꝓpt̄
hoc dānate fuerunt: sꝫ ille modus dicendi
fm Bonauē. est calūniabilis: quia durꝫ vi
detur dicere ꝙ aliquis mendaciū aliquod
leue dicēs ꝓ salute corpis sui mortalit̄ pec
cet: dicit etiaꝫ de eis Tho. scda. 2e. q. cx. et
Alex. in. iij. sūme: et Richar. in. iij. d. quib⁹
gra breuitatis supsedeo. Preterea si obijci
tur de Abraā qui timore mortis dixit vxo
rem suā Sarā esse sororē suaꝫ vt patꝫ Gen.
xx. Ad hoc rñdet Augu. in q̄stionib⁹ gene
seos: et ponit. xxij. q. ij. c. querit̄: ꝙ Abraā
veritatē voluit celari nō mendaciū dici: so
ror enī dicit̄: qz filia fratris erat: vñ ipē di
xit Gen. xx. Uere soror mea est filia patris
mei et nō mrīs mee. Et Ysaac Gen. xxvj. di
xit de Rebecca vxore sua ꝙ soror ei⁹ eēt qz
fuit ei⁹ soror et vxor. Quarto mō cōmit
tit̄ mendaciū officiosum ꝓ cōseruatiōe vel
adeptione reꝝ tpaliū nulli tñ iniuriā faciē
do: et hoc ponit Augu. esse sextū gen⁹ men
dacij in dicto. c. primū: qḋ et nulli obest et
alicui ꝓdest: velut si q̄spiam pecuniaꝫ ali
cuius iniuste tollēdā sciens vbi sit se nesci
re mētiat̄: glosa sup vbo iniuste: sec⁹ si iu
ste: vt si fieret auctē iudicis: et sic mēdaciū
istud fit ad euitandū iniustū damnū si de
bet euadere mortalē culpā: et idem ē cū fit
mendaciū ad adipiscendū iniustum lucrū
vel cōmodū. Si tñ fieret ad euitādū iustū
damnū vel adipiscendū iustū cōmodū vel
lucrū tūc nō euaderet mortalē culpā: tunc
enī fieret pniciosū sicut actū legit̄ Act. v.
in anania et saphyra vxore sua qui fraudā
tes de p̄cio agri et ob hoc mendaciū dicen
tes mortaliter peccauerūt: vñ ad vocē Pe
tri subita morte mulctati sunt. Hic querit̄
pōt vtrꝫ virgines dicentes se meretrices et
p hoc ingrediētes monasteriū institutū so
lum ad recipiendū meretrices penitentes
et non alias: pñt ibidē remanere. Ad hoc
rñdet Jo. an. in. c. j. de reli. do. li. vj. in no
uella: ꝙ talis receptio nō tenet nec ibi sal
uari pñt fraude durāte q̄ reuelata debent
expelli: vt de leg. c. cū dilecti. Nā vt dicit̄
xxiij. q. v. in. c. notificasti: omi homini ad
monachicā vitā tendenti legaliter iuste et
sancte pagendū ē: et ideo q̄cunq̄ religionē
intrauerit et req̄sit⁹ vel nō req̄sit⁹ aliqḋ mē
dacium ꝓtulerit: cui⁹ veritati cognita fm
laudabilē ordinis institutiōeꝫ a receptiōe
refutādus eēt: tūc mortaliter peccat qz ta
lia falsa negare vel affirmare mēdaciū per
niciosū est cōtra ꝑfectū religionis: vnde ꝑ
virgines sic ingressas occupāt̄ loca mona
sterij ad numeꝝ quo plures non pñt absq̄
penuria sustētari: et sic auferr̄ ingrediendi
facultas meretricib⁹ penitere volentibus:
cum ipaꝝ receptio nō teneret: vt patꝫ in di
cto. c. j. §. j. et sic remanerent in pctō et fieret
cō mentē instituentis. Ad laudē dei.

Utrū omne mēdaciū sit peccatū ac etiā mortale in viris pfectis ⁊ ꝙ mēdaciū iocosum q̄ttuor modis cōmittit᷑: Sermo IX

Non loqueris contra
a primū tuū falsum testimoniū Exod.xx. Tertio loco recte vidēdum est de tertio genere mendacioꝝ quod dicit᷑ mendaciū iocosum: qđ etiā ab Aug. vocat᷑ merū mendaciū: vt patet.xxij.q.ij.in.c.primū. vbi subdit: ꝙ quoddā mendacium fit sola intentiōe mentiēdi: fallendiq; libidine: qđ est merū mendaciū: q2 nō aggrauat᷑ ꝓpter intentionē nocendi: nec minuit᷑ ꝓpter intentionē ꝓdessendi.
B Ad cuius euidentiā p̄mo queri pōt: vtrū om̄e mēdacium sit peccatū: pͤsertim cum mendaciū ob hoc peccatū esse videat᷑ ꝙ ꝑ ipsū homo ꝓximū suum decipiat. Dicit enim Aug⁹. in li. de mendacio: ꝙ quisquis esse genus aliqđ mendacij quod peccatū nō sit putauerit: decipiet seipsum turpiter: cum honestum se deceptorem arbitret᷑ alioꝝ: sed non omne mendaciū est deceptiōis causa: quia ꝑ mendaciū iocosum nullus decipit᷑: non enim ad hoc dicunt᷑ huiusmodi mendacia vt credant᷑ sed ꝓpter delectationē solum: que delectatio plerūq; necessaria videt᷑ et tristibus ⁊ infirmis: vnde ⁊ hyperbolice locutiōes quādoq; reperiunt᷑ in sacra scriptura. Ad hoc dicendum s̄m Tho. secūda 2ᵉ.q.cx. ꝙ illud qđ est s̄m se malum ex genere nullo modo potest esse bonū ⁊ licitū: q2 ad hoc ꝙ aliquid sit bonū requirit᷑ ꝙ omnia recte cōcurrant. Bonū enim est ex integra causa: malū aūt a singularib⁹ defectib⁹: vt dicit Dionysi⁹.iiij.c. de diui.no. mendaciū autē est malū ex genere: est enim actus cadens supra materiā indebitā: cū enī voces naturalit᷑ sūt signa intellectuū innaturale est ⁊ indebitū ꝙ aliquis significet voce id qđ non habet in mente. Hinc dicit pħus in iiij. Ethicoꝝ. ꝙ mendaciū est ꝑ se prauū ⁊ fugiendū: verū aūt bonū ⁊ laudabile. Om̄e nāq; mendaciū sic s̄m se malū est ⁊ peccatū ꝙ nullo pacto: nullo fine: nulla dispēsatione humana: vel diuina bene fieri potest. Et hoc Aug⁹. expͣsse dicit in li. de mendacio. ⁊ nitit᷑ multipliciter ꝓbare: ⁊ ī hoc cōueniunt doctores: vt dicit Bonauē. ⁊ hui⁹ rō est: q2 s̄m Scotū.li.j.di.xxxvj. Dupliciter dicit᷑ aliquid esse malū: scꝫ aut ex genere actus: vt cū actus sup materiā indebitā transit: aut ex malicia intētiōis. Potest aūt actus trāsire sup materiā dupliciter.s. respectu dei ⁊ respectu ꝓximi. Si ḡ respectu dei: sic est malū in se ⁊ s̄m se: nec vllo mō pōt fieri bn̄ vt ē deū odire. Si respectu ꝓximi vt nocere ꝓximo sic est malū in se nō tn̄ s̄m se: vn̄ pōt aliquo fine bn̄ fieri: q2 pōt ibidē intētio recta superuenire. Si aūt aliquid ē malū ex malicia intentiōis: tūc siue sit respectu dei siue respectu ꝓximi simpliciter est malū: ⁊ nullo fine bn̄ fieri pōt: q2 dicit puationē debiti finis: tale aūt est mendaciū: q2 nō tm̄ dicit malū ex hoc ꝙ transit sup materiā indebitā: sed etiā q2 habet intentionis maliciā: hec ille. Un̄ om̄e mēdaciū est peccatū: sic etiā dicit Aug⁹.li. de mendacio. ⁊ idē dicit sup illud ps̄.v. Perdes oēs qui loquūt᷑ mendaciū: et ponit᷑.xxij.q.ij.in.c. ne quis. vbi subdit᷑: Duo ꝟo sunt genera mēdacioꝝ in quibus nō est magna culpa: sed tn̄ nō sunt sine culpa: cū aut iocamur aut ꝓximo cōsulendo mētimur: illud aūt p̄mū ī iocādo iō nō est pniciosum: q2 nō fallit: nouit enī ille cui dicit᷑ iocādi causa fuisse dictū. Secūdū autē ideo miti⁹ est: q2 retinet nōnullā beniuolētiā: hec ibi. Ad argumentū ḡ rādet ꝙ operatio aliqua cōsiderari pōt dupliciter. Uno mō s̄m seipām. Alio mō ex parte opantis. Mēdaciū ḡ iocosum ex ipo genere opis rationē habet fallēdi: q̄uis ex intentiōe dicētis nō dicat᷑ ad fallendū: nec etiā fallat ex mō dicēdi: nec est sile de hyperbolicis aut quibuscūq; figuratiuis locutiōib⁹ q̄ reperiunt᷑ ī sacra scriptura: q2 sic Aug⁹. dicit li. de mēdacio: quicqd figuratiue fit aut dicit᷑ non est mēdaciū: oīs enī enūciatio ad id quod enūciat referenda est: om̄e aūt figurate factū aut dictū hoc enūciat qđ significat eis quib⁹ ad intelligendū ꝓlatū est. Secūdo ꝟo queri pōt: vtrū om̄e mēdaciū sit mortale peccatū in viris pfectis: pͤsertim dum dicat Aug li. de mēdacio: ꝙ pfectoꝝ p̄ceptū est nō solū nō mentiri sed nec velle mētiri: cōtra p̄ceptū autē facere est mortale peccatū. In cui⁹ argumentū dicit idē Aug.xxij. dist.ij.c. ne qs arbitret᷑ pfectū ⁊ spūalē hominē ꝓ ista tpali vita sua vel alteri⁹ morte cui⁹ nō occidit᷑ aīa debere mētiri: hec ibi. Sed mēdaciū officiosum videt᷑ leuissimū: vtpote qđ alicui ꝓdest nisi nocet. Ad hoc breuiter dicendū: ꝙ circa hāc materiā sunt due opiniones. Prima dicit ꝙ illa mēda-

cia que venialia sunt in imperfectis: vt mendaciū iocosum et officiosum: sunt etiā venialia in pfectis magis tamē grauia iudicātur: et dicit hic pfectus sm Ray. et Hosti. vir claustralis siue religiosus qui ex toto renūciauit mūdo: multomagis sm Hosti. episcopus qui.s. pcellit in dignitate: ita pēminere debet alijs in religione et sanctitate: vel etiā vir pfectus dicit sm Hugo. Jo. vt Hosti. refert: ille qui si decederet statim ad patriā euolaret: et ista opinio magis placet Ray. et Tho. et qui tenēt eam ad verba Aug. rñdent: vt dicit Bonauen. q Aug. nō intēdit dicere q pdicta mēdacia sint viris pfectis peccata mortalia: sed q sunt in eis grauiora et magis indecētia: qr mētiēdo se et alios ad mortē disponūt. Et Alex. in iij. dicit: q cum Aug. dicit sup illud ps. v. Perdes omnes qui loquunt mendaciū: scz in dicto. c. ne quis. q vir pfectus mentiri nō debet p pseruanda alterius vita ne pdat animā suā: nō intendit dicere q pfectus quocūqz mendacio mentiat mortalit peccat: sed q semp vitare scandaluz debet ne p vita alicui seruanda discrimē cōmittat in animā suaz: pter enī veniale citius veniet ad mortale. Unde cū dicit dū vitam alterius seruat supple mēdacio veniali animā suam pdat: id est aliqū pdere cōtingat mēdacio mortali. Et qr nescit vtrū vtrum mendaciū pueniat ex radice siue libidine: id est amore mortali vel veniali: ideo dicit ne forte: vnde nō asserit pter hoc q pdat animā suā. Est aūt libido mortalis appetitus animi quo bonis eternis quelibet tēporalia pponunt: vt vult Aug. li. de mendacio. Libido vo venialis est appetit sensualitatis vel rōnis quo aliqd tpale nimis diligit tamē sub deo: hec Alexā. Et querit vlteri nūquid oē mēdaciū est phibitū i hoc pcepto. s. nō loqueris ptra primū tuū falsum testimoniū. Et rādet q sic: loquēdo d mēdacio qd pueniat ex libidine mortali: nō autem qd pueniat ex libidine veniali: sicut nec i alijs pceptis phibet culpa venialis. Et qd Aug. dic li. de mēdacio: q. s. i nllo casu mētiendū est: h intelligit: qr oē mēdaciū malū ē sm se: et mēdaciū mortale separat a vitate diuina veniale disponit ad separatōez: h Alex. Scda vo opinio dic q mēdacia officiosa sunt sp in pfectis mortalia. Jocosa vo sunt venialia: et h opinio magis cōsonat verbis Aug. q ponunt in dicto. c. ne qs. vñ Aug. pter magnū zelū veritatis maxime detestat est mendaciū: et illud saltē a viris pfectis voluit elongare vt veritas in aliquibus sedē solidā inueniret sm Bonauen. et hmōi opinionis est etiā glosa Brix. ibidē. q dicit q triplex est gen mendacij. s. malignitatis qd fit cā decipiēdi: et illud omnib ē mortale peccatū. Jocositatis vbi nemo ledit: et illud nulli ē mortale peccatū. Benignitatis siue pietatis qd fit p salute alicui: et de illo dicit q sit mortale pfectis: veniale impfectis. Sed qre non est mortale poti illud peccatū qd fit ioco et p qd nulli psunt qz istud p qd psunt alicui. Rñ. q illud nō fit ex aīo: sed istud sic: et p istud intēdit decipe: p illud non: h glo. Hec tñ mēdacia iocosa esse venialia in pfectis sic intelligendū videt sm Ray. et Hostieñ. qñ ille cui dicunt iocosa mēdacia scit ea dici cā iocādi: et sic videt Aug. velle in dicto. c. ne qs. vbi subdit. Illud autē pmū in iocando mendaciū ideo nō est pniciosū: quia nō fallit: nouit enī ille cui dicit iocādi causa fuisse dictū: et hec opinio videt tutior: licz pma benignior sm Hosti. ar. v. di. c. ad eius. vbi subdit: bonarū mentiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa non est. Et sup illud Roma. xiiij. Oē qd nō est ex fide peccatū est. dicit glo. oē qd fit ptra cōscietiā edificat ad gehennā: et huic opinioni Bonauē. magis adherere videt: distinguit tñ rōnabiliter de viris pfectis dicēs: q hō non obligat specialit ad aliqd vltra alios: nisi rōne voti emissi vel officij cōmissi vel scandali īminentis vel pscie dictantis. Si g viri pfecti sunt obligati ad nō mētiendū aliquo genere mēdacij cum nō sint obligati ad hoc ex pcepto nec ex voto nec ex officio cōmisso: erūt obligati pter scandalū et cōsciēvinculū: et ideo distinguendā est q quidā sunt pfecti publici: et quidā pfecti occulti: pmis adhibet fides tanqz de cōseruatorib veritatis. Et quia mendaciū dephēsum facit q hō nō credat alteri si ipi mētirent nec aliquib nec ipsismet crederet: et sic vitati piudicaret et alijs occasio scandali daret: et iō tales debēt hre cōsciētiā q p nulla re dicāt mēdaciū pter vitandū scandalū et veritatis contemptū: qñ ergo mēdaciū dicūt peccāt mortalit: tū qr cōtra cōscientiā faciūt: tum qr alios actiue scandalizant: et hoc est verū nisi certū esset q mendaciū non detegeret: non autem sic scandalizant de impfectis vel de perfectis occultis: et ideo tales non sic obligant ad

omne mendaciū euitandum: hec ille. Et nota hic generaliter q fm Augu. in sacra scriptura inducunt aliquoꝝ sanctoꝝ patrū gesta tanq exempla pfecte virtutis: de quibus non est existimandū eos fuisse mentitos: vt cū Abraam Gen. xxij. dixit ad pueros se cum filio post imolationem victime reuersurū: quia fm Alchuinū ꝛ si filiū intendebat imolare: credebat tamē vt dicit Apostolus: q eū dominus resuscitaret: vt dictū est in sermone pcedenti. Si qua tamen in eorū dictis mendacia videant: intelligi debēt esse dicta figuralit ꝛ pphetice. Quidam etiā laudant in scripturis non pp̄ter pfectam virtutē: sed pp̄ter quādam virtutis indolem: quia scꝫ in eis apparebat aliquis affectus laudabilis ex quo mouebātur ad aliqua indebita facienda: ꝛ sic Judith laudat: nō qꝛ Holoferni mentita est: sed pp̄ter affectū quē habuit ad salutē populi p quo se periculis exposuit: licꝫ etiā dici possit q eius verba sunt fm aliquē intellectū mysticū vera. Unde fm glo. ibidem nō dixit illa adulatorie mētiendo sed futura pphetie p̄dicendo: verūtamen quicquid sit i veteri testamēto plura pmittunt quorū exemplis hodie vti nō licet. Unde de hoc dicit Gregorius ꝛ ponit. xxij. q. ij. c. Si q̄s p vetus testamentū vult suum tueri mendaciū: quia minus illic quibusdā fortasse nocuerit. Dicat necesse est rerum alienarū raptū: scꝫ quē fecerūt filij israel: vt. xiiij. q. v. c. dixit. dicat retributionē iniurie que infirmis illic cōcessa sunt sibi nocere non posse: glo. tunc enī licuit auctoritate ppria vlcisci iniurias: vt. xxiij. q. iiij. c. cum in lege. et. q. v. si audieris. Sequit: que oīa cunctis liquet quāta animaduersione veritas insequit que nobis iam significatiōis sue vmbra postposita in vera carne delectat: glosa insequit: cum dicit mihi vindictā ꝛ ego retribuā: cum dixit: si quis te pcusserit in vnam maxillā prebe ei aliā. Mendaciū igit iocosum vel ociosum similit quattuor modis cōmitt. Primo sola libidine mentiendi ꝛ fallendi: quod merū est mendaciū fm Augu. xxij. q. ij. c. j. vbi ponit hoc esse quartū mendaciū: aliqui tamē textus habent mirū pro merū: quasi diceret fm glosaꝫ: mirū est q ita vult aliquis mentiri vbi nulla vertit vtilitas. De hoc autem mendacio qd̄ fit sola mentiendi vel fallendi libidine: vt cum quis delectat in astutia cōponēdi mēdatia. Unde dicit Astēn. q hoc non intelligit de libidine decipiendi: sed de libidine falsum dicendi: quia dicit hoc fieri mendaciū sola libidine mentiēdi. Nā quia libido dicit a libendo: nihil habet hō mendaciū neqꝫ in se neqꝫ in eam extra illā in quo est libido: scꝫ mentientē: pp̄ter qd̄ etiam Augus. vt dictū est vocat ipsum mendaciū merū: non sic est de alijs mendacijs: quia illa causam habent extra mentientē: scꝫ nocēdi: iuuandi: placendi vel delectādi. Et nota q libido dupliciter dici potest. Uno modo stricte ꝛ pp̄rie fm q dicit Augustinus: q libido est appetitus animi quo aliquod temporale p̄ponit eterno bono: ꝛ sic non est radix nisi mortalium peccatorū: vnde quādo mendaciū istud pcedit ex huiusmodi libidine: tunc semp est peccatum mortale. Cuius libidinis expressum est signū: quādo quis tm̄ huiusmodi mēdacio inheret q si se sentiat illud nihilominus dicturū: q̄uis esset a deo phibitum: sicut cōmuniter cōtingit in histrionibus: ꝛ idē est imo peius esset si ex cōtemptu scꝫ dei mandata nihilipēdēs talia nō dimitteret. Alio modo talis libido accipitur cōmuniter vel large: scꝫ prout est radix non tm̄ mortaliū sed etiā venialiū: vnde quādoqꝫ mēdaciū hoc pcedit ex huiusmodi libidine que preponit eternū bonū cuicūqꝫ bono temporali: tunc nō est mortale peccatū sed veniale: ꝛ sic accipit Augustinus hoc mendaciū in dicto. c. ne quis. dicit tamē in c. primū. non est mentiendū. iiij. genere scꝫ mendacij pp̄ter mendacij libidinē que p seipsam viciosa est. De quo genere dicit Prouerb. xx. Suauis est homini panis mēdacij: ꝛ postea implebit os eius calculo: scꝫ ignito: nō tamē illo quem angelus forcipe tulerat de altari purgans os Esaie: vt habet eiusdem. vj. sed ignito calculo sumpto de inferno ad comburendū ꝛ non ad purgandū.

C Secūdo fit mendaciū hoc cōmittit cupidine adulandi vel delectandi: ꝛ hoc ponit Augustinus esse quintū genus mendacij dicens: Quintum scꝫ genus fit placendi cupiditate de suaui eloquio: glo. qd̄ faciūt adulatores ad hoc vt placeāt. Et infra: nō est mētiendū quito genere: qꝛ nec ipa veritas placēdi cā hominibus nūcianda est: quāto minus mendaciū quod p seipsum: qꝛ mendaciū est: vtiqꝫ turpe est: nihil enī tam diuinū est quod nō vergit in pniciem: si in eo quis querit hominū laudē: ar. xcij. dist. c. cantantes. ꝛ in glo. Hic queri pōt vtrum

mendaciū in adulatione cōmissum iudicandum sit mortale peccatū: p̄sertim cum sup ps̄. lxix. Conuertant statim erubescētes. dicit glo. q̄ plus nocet lingua adulatoris q̄ gladius psecutorum. Ad hoc dicendum fm Tho. scda 2e. q. cxv. q̄ adulatio tripliciter contrariat charitati: et p cōsequēs iudicat esse peccatū mortale. Uno modo ratione ipsius materie puta cum quis laudat alterius peccatū tanq̄ bonum vel factum strennuū: iuxta illud ps̄. ix. Quoniā laudat peccator in desiderijs anime sue etc. Et hoc quia contrariat dilectioni dei: contra cui9 iusticiā loquit: et cōtra dilectionē proximi quem in peccato fouet: et forte multis alijs per hoc nocet: ideo tale mendaciū est graue. et plerūq multiplet mortale peccatum. De quo dicit Gregori9. xvij. moral. et ponit dist. xlvi. c. sunt nōnulli. qui dū malefacta hominū laudibus efferunt: augent q̄ increpare debuerāt. Hinc enī p pphetā Ezech. xiij. dicit: Ue q̄ cōsuunt puluillos sub omni cubitu manus: et faciunt ceruicalia sub capite vniuerse etatis. Ad h̄ quippe sub cubito puluillus vel ceruical sub capite iacentis ponit vt molliter quiescat: q̄squis ergo male agentibus adulatur: puluillum vel ceruical sub capite vel sub cubito iacētis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat: i ea fultus laudibus molliter quiescat: et sic vide si placet. Unde in hoc casu mendaciū adulatoriū semper est peccatum mortale. Secūdo modo contrariat adulatio charitati ratione intentiōis: vt cū quis ad hoc adulat alicui vt ei fraudulēter noceat corporaliter vel spiritualiter: et hoc est graue mortale peccatū: sicut cōmuniter faciunt qui procant mulieres: et eas suis voluntatibus inclinare nitunt: vel qui verbis adulatorijs ad alia pniciosa nitunt allicere: vel quomodocūq proximos nitunt iniuste decipere: de hoc enim habet Prouerbiorū. xxvij. Meliora sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta odientis oscula. Tertio modo charitati cōtrariat accidentaliter: sicut cum laus adulationis fit alteri occasio peccandi: scz per vanam gloriā et complacentiā et similia: quod tamē fit p̄ter intentionem adulatoris: et hoc fit duobus modis: vt tangit glo. xxv. dist. §. al's. Primo cum quis in alio nimis extollit bonum quod habet. Secūdo vo cum quis p adulationem alicui bonū attribuit quod non habet: et vtrumq veniale est in se: secundū tamē grauius est primo. Unde dicit ibidē in textu. Que sunt autem minuta peccata licz omnib9 nota sint: tamen quia longum est vt omnia replicent: opus est vt ex eis vel aliqua nominem9: et infra. Si amplius fiunt blanditus q̄ oportet: si cuiq maiori psone aut ex voluntate: aut ex necessitate adulari voluerit: hoc ibi: et sic in tali casu ponit Augustin9 adulationem inter peccata venialia: quod sane intelligit: nisi fuerint occasio mortalis ruine: tunc enim fm Thomā considerandū est vtrum sit occasio data vel accepta et qualis ruina sequat et fm hoc erit adulatio iudicanda culpa venialis vel mortalis. Porro si quis ex sola auiditate delectandi alios: iocosa profert mendacia: ille fm philosophū vocat placidus. Si vo hoc facit intentione alicuius cōmodi vel lucri consequēdi: vel etiam alicuius mali vel incōmodi euadendi: talis vocat blanditor vel adulator: et in vtroq consistit tm̄ veniale peccatū: nisi ex aliquo accidenti cōtingeret esse mendaciū pniciosum: vel nisi ex assiduitate generaret dei contemptū: quia tūc fieret mortale peccatum. Tertio proinde mendaciū: hoc committit appetitu placendi: et hoc fit p iactantiam. Pro quo nota fm Thomā scda 2e. q. cxij. et Astrā. lib. ij. ti. xxviij. q̄ iactantia pprie videt importare q̄ homo se verbis extollat. Illa enim que vult homo longi9 a se iactare in altum eleuat: tunc autē proprie se q̄s extollit quādo de se supra se aliquid dicit. Et hoc dupliciter: vel enim de se dicit supra id quod de eo homines opinant: vel etiā de se dicit supra id quod i se fm rei veritatem: et hoc fm magis proprie dicitur iactantia: q̄uis vtroq modo dici possit iactantia. Unde iactantia pprie sic diffiniri potest. Jactantia est ostentatio proprie laudis cui veritas nō subsistit: et hoc nomie dicit arrogātia: cum scz quis attribuit sibi qd̄ nō habet. Potest igit iactantia cōsiderari dupliciter. Uno modo fm se put est quoddā mendaciū et tūc est mortale: qn̄ quis de se iactāter pfert id quod est cōtra gloriā dei. Sicut ex psona regis cui dicit Ezech. xxviij. Eleuatū est cor tuum et dixisti: deus ego sum. Uel etiā ↄtra charitatem proximi: sicut cum quis se iactando prumpit in cōtumelias aliorum: vt habet Luce. xviij. de phariseo dicente: Non sum sicut ceteri hominū: raptores: iniusti: adulteri: velut etiam hic publican9. Quādoq

ꝟo fm se quidē est veniale peccatū: quādo scʒ quis de se talia iactat que neqʒ sunt cōtra deum neqʒ contra ꝓximū: quia tūc nō est mendaciū ꝑniciosum ī se: verūtamē fm suā causam potest fieri mortale: vt si ꝓcedat ex mortali suꝑbia vel vana gloria. Similiter si fit ꝓpter appetitum lucri: tūc ad deceptionē ⁊ damnū ꝓximi ꝑtinere videt᷑: ⁊ ideo magis mortale peccatū iudicat᷑. Dicit enim ph̄us in .iiij. Ethicorū: q turpior est qui se iactat causa lucri q̄ʒ qui se iactat causa glorie vel honoris: nō tamē semꝑ est mortale peccatū: quia potest esse tale lucrū ex quo alius non damnificat᷑. Quarto deniqʒ mendaciū hoc cōmittit᷑ affectu displicendi: sicut cum quis humilitatis causa mentit᷑ ⁊ vocat᷑ ironia. Nam ironia ꝓprie cōmittit᷑ cum quis a veritate declinans de se minora dicit: vt cū asserit aliquid vile de se qđ tamē in se non recognoscit: aut cū negat de se magnū aliquid qđ in se tñ esse recognoscit. Et vt dicit Astexā. vbi supra. Iactantia ⁊ ironia ratione materie siue obiecti circa qđ sunt: equalia peccata sūt: quia vtrūqʒ mentit᷑ circa idē scʒ circa cōditionē ꝑsone. Sed vt in plurimū iactantia ꝓcedit ex turpiori motiuo .s. appetitu lucri vel honoris: ironia ꝟo ex hoc q fugit elationem licʒ inordinate scʒ ꝑ mendaciū. Et fm hoc dicit᷑ .iiij. Ethicoꝝ: q iactantia est peccatū grauius ironia: cum tamen quis de se minora fingit vt dolose decipiat: tūc grauior est q̄ʒ iactantia. Unde Eccl. xix. Est qui nequiter se humiliat ⁊ interiora eius plena sunt dolo. Nam ⁊ qui hūilitatis causa mētit᷑ peccat etiam plerūqʒ mortaliter: vt patet. xxij. q. ij. c. cum humilitatis: ⁊ in glosa. vbi dicit᷑: q dicendo in speciali aliqđ peccatū de se cuiꝰ contrariū est verū mortalit᷑ peccat: q̄uis ī generali dicere potest se esse peccatorem. Et vt dicit compendiū: in hoc ꝑcepto etiam includit᷑ taciturnitas veritatis tempore necessitatis: vt. xj. q. iij. c. quisquis. Ad laudem dei.

De mēdacio in hypocrisi ⁊ simulatione ⁊ quis est cēsendus hypocrita: ac vtꝝ ois sīlatio sit peccatū de triplici quoqʒ hypocrisi .s. in doctrina: iusticia ⁊ vita: Sermo X

Non loqueris contra ꝓximū tuum falsum testimoniū: Exod. xx. Ordine cōgruo iam videndum est de falso testimonio fm tertiā acceptionem: prout accipit᷑ largissime ꝓ omni deceptoria vel ꝑniciosa simulatione quocunqʒ modo fiat in opere vel apparatu exteriori.
A Ad cuius euidentiā primo queri potest: vtrū simulatio sit idem qđ hypocrisis: ꝑsertim cum simulatio cōsistat in quodam factoꝝ mendacio: sed hypocrisis pōt etiā esse si quis ostendat exterius qđ agit interius: fm illud Matth. vj. Cum facis elemosynam noli tuba canere ante te sicut hypocrite faciūt. Unde hypocrisis in sola intentione cōsistit dicēte domino Matth. xxiij. q omnia opa sua faciunt vt videant᷑ ab hominibꝰ. Et Grego. xxxj. moral. dicit: q nunq̄ʒ quid agunt: sed quemō de actiōe qualibet hominibꝰ placere possunt cōsiderant. Simulatio ꝟo non cōsistit in sola intentiōe sed in exteriori operatiōe. Dicit eñ glosa suꝑ illud Iob. xxxvj. Simulatores ⁊ callidi ꝓuocāt iram dei: q simulator aliud simulat ⁊ aliud agit: castitatem ꝓfert ⁊ lasciuiam sequit᷑: ostentat paupertatē ⁊ marsupium replet. Ad hoc dicendū fm Tho. sc̄da 2ᵉ. q. cxj. q fm Isidoꝝ nomē hypocrite tractū est a specie eoꝝ qui in spectaculis cōtecta facie incedūt: distinguentes vultū vario colore: vt ad ꝑsone quā simulant colorem ꝑueniant modo in specie viri: modo in specie femine: vt in ludis populū fallāt. Dicit eñi Augꝰ. in li. de sermone domini ī monte: q sicut hypocrite simulatores aliarū ꝑsonaꝝ agunt partes illius qđ nō sunt: Non enim qui agit ꝑtes agamēnonis vere ipse est sed simulat eum: sic ⁊ in ecclesijs et in omni vita humana: quisqȝ vult se videri qđ nō est: hypocrita est: simulat enim se iustū non exhibet. Omnis igit᷑ hypocrisis est simulatio: nō tamē omnis simulatio est hypocrisis: sed solū illa qua quis simulat ꝑsonam alterius: sicut cū peccator simulat ꝑsonā iusti. Nam fm Isidoꝝ in li. ethymologiarū hypocrita greco sermone simulator: latine interꝑtat᷑: qui dum intus malus sit: bonū se palam ostendit: Hypo eñi falsum: crisis iudiciū interꝑtat᷑: vñ suꝑ illud Matth. v. sicut faciunt hypocrite: dicit glo. Hypocrita est qui simulat qđ est repꝛesentator alterius ꝑsone: hoc est vult videri bonus ⁊ non est. Ad argumentū igit᷑ est dicendū: q opus exterius naturaliter significat intentionē: quādo igit᷑ quis ꝑ bona opera que facit ad dei seruitium ꝑtinentia

non querit placere deo sed hominib⁹: tūc
simulat rectā intentionē quam non habet.
Unde dicit Grego. xxxj. moraliū: ꝙ hypo/
crite ꝑ causas dei intentioni deseruiūt secu
li: quia ꝑ ipa quoqꝫ se agere sancta ostēdūt
non cōuersionē querūt hominū: sed auras
fauorū: ⁊ ita simulant mendaciter intenti/
onē rectā q̄ non habent: q̄uis nō simulāt
aliquod opus rectū quod nō agant. Unde
cum hypocrisis sit mendaciū opis: vtpote
simulatio quedā illius quod non est: ideo
sicut in mendacio sic etiaꝫ in hypocrisi vel
simulatiōe duo sunt: vnum quidē est sicut
signū: ⁊ aliud signatū. Mala autem inten/
tio in hypocrisi considerat̄ sicut signatum
quod non respōdet signo: exteriora xo vel
verba vel opera vel quecūqꝫ similia consi/
derant̄ in omni simulatione ⁊ mendacio si/
cut signa. Cum igit̄ intentio qđ est signa/
tum non correspondet verbo vel operi vel
cuicūqꝫ simili tanq̄ signo: tunc est ibidem
simulatio. Ex dictis ꝗ patet ꝙ omnis hy/
pocrisis est simulatio: sed nō omnis simu/
latio est hypocrisis. Secūdo queri pōt:
vtrum gerens habitū sanctitatis vel reli/
gionis non tamē habens meritū ꝑfectio/
nis censendus sit hypocrita: ꝑsertim cum
illi qui tenent habitū sanctitatis ⁊ nō exe/
quunt̄ meritū ꝑfectionis: simulatores cen
sendi sint: quia exterior habitus sanctita/
tis opera signat ꝑfectionis. Ad hoc dicen
dum ſm Alteñ. li. ij. ti. xxvij. ꝙ talis hypo
crita censeri non debeat. Cuius ratio est:
quia habitus sanctitatis vel religiōis vel
clericatus signat quidem statum quo quis
obligat̄ ad opera ꝑfectionis: ⁊ ideo cum
quis habitū sanctitatis assumit: intendēs
ad statum ꝑfectionis se trāsferre: si per in/
firmitatē deficiat: nō est simulator vel hy/
pocrita: quia non tenet̄ manifestare suum
peccatū habitū sanctitatis deponēdo. Di/
cit enim Grego. xxxj. moral. Sunt nōnulli
qui sanctitatis habitum tenent ⁊ ꝑfectio/
nis meritū exequi nō valent: hos nequāq̄
credendum est in hypocritaꝝ numerū cur
rere: quia aliud est infirmitate peccare et
aliud malicia. Si tamē habitum sanctita/
tis quis assumeret vt se iustum ostentaret:
hypocrita ⁊ simulator esset. Et simile esse si
opera bona ex genere ad seruitiū dei ꝑtinē
tia faceret ad inanem gloriā vel ꝓpter que/
stum cupiditatis. Tertio xo queri pōt:
vtrū omnis simulatio sit peccatū: ꝑsertim
cum dicit Hiero. ⁊ ponit̄. xxij. q. ij. c. vtilē
simulationē ⁊ in tempore assumendā Iheu
regis israel nos doceat exemplū: qui cum
non potuisset interficere sacerdotes Baal
nisi finxissꝫ se idolū velle colere dicēs: Cō/
gregate mihi oēs sacerdotes Baal: Ach/
ab rex seruiuit ei in paucis ego seruiā ei in
multis: vt habet̄. iiij. Regū. x. Et Dauid
quādo mutauit faciē suam coram Abime/
lech ⁊ dimisit eum ⁊ abijt: vt pateꝫ. j. Regū
xxj. Sic iesus finxit se longius ire: vt pateꝫ
Luce vlti. Ad hoc ſm Tho. dicendū vbi
supra: ꝙ ad virtutē veritatis ꝑtinet vt ali/
quis talem se exhibeat exterius ꝑ exterio/
ra signa qualis est. Signa autē exteriora
nō solū sunt verba sed etiā facta. Sic ergo
veritati opponit̄ ꝙ aliquis ꝑ exteriora ver
ba aliud significet q̄ ꝙ apud se habet: qđ
ad mendaciū ꝑtinet: sic etiā opponit̄ veri/
tati ꝙ aliquis ꝑ aliqua signa factorum vel
rerum aliquid de se significet contrariū ei⁹
qđ in eo est: qđ proprie simulatio dicit̄. Uñ
simulatio ꝓprie est quoddam mendaciū in
exteriorū factorū signis cōsistens: non re/
fert autem vtrum quis mentiat̄ verbo vel
quocūqꝫ facto: cum enī eadem intentio fal
lendi sit vtrobiqꝫ: equaliter vterqꝫ peccat:
verbū enim ⁊ factū assumunt̄ vt instrumē/
tum fallēdi: ⁊ sic nō refert q̄tum ad pecca/
tum vtrū quis verbo scripto nutu vl̄ quo/
cunqꝫ facto mentiat̄: sicut nec refert q̄tuꝫ
ad homicidiū vtrum quis gladio vel secu/
ri interficiat. Cum igit̄ omne mendaciū sit
peccatū vt dictum est supra: cōsequēs est ꝙ
omnis simulatio sit peccatū. Uerūtamē vt
dicit Aug⁹. in li. de questionib⁹ euangelij.
Non omne qđ fingimus mendaciū est: sed
quādo id fingim⁹ qđ nihil signat tunc est
mendaciuꝫ. Cum ergo fictio nostra refert̄
ad aliquā significationē nō est mendaciū:
sed aliqua figura veritatis. Ad maiorē
autem euidentiam dicit Bonauen. in. iij. ⁊
Alexander angli. ꝙ triplex est simulatio.
Prima est instructiōis: ⁊ hec fuit ī christo
cum finxit se longius ire: quia cōposuit mo/
tum suū quasi volentis longius ire: ad ali/
quid figurate significandū. s. ꝙ ipse ab eoꝝ
fide longius erat: vt dicit Grego. vel vt di/
cit Aug⁹. qꝛ inde longius recessurus erat
ascēdendo in celū: ⁊ ꝑ hospitalitatē quodā
modo retinebat̄ in terra. Uel etiam in hoc
erudiuit suos ad exhibendā mēbris eius
officiū hospitalitatis: quo discipuli coege/
runt eū apud se manere: ꝑ quod etiā meru/
erunt eū cognoscere. Secūda xo simulatio

est cautele que fuit in Dauid: vnde vt habet.j.Regū.xxj. ⁊ ibi magister in historijs. Cum Dauid fugisset ad Achis regē Geth indicauerūt hoc regi dicentes: q̄ quasi rex erat in israel qui latebat apud eum: ⁊ de vicino hostem reciperet si saluum eum seruaret: et timuit Dauid ꝑsertim: quia miserat Saul ad Achis vt redderet ei seruū suum fugitiuū. Cumq; traheret ad regem simulauit furorem ⁊ immutauit os suum: aliena loquens sicut insanus: ⁊ collabebat inter manus eoꝝ sicut epilenticus: defluebātq; saliue eius in barbā: sicut in tali passione fieri solet: ⁊ impingebat in ostia porte quasi ꝑ clausam portam ingredi volens: ⁊ que furiosi erant agebat: vt fidē regi vere passionis ostēderet. Et ait rex: Nō ingrediat hic arrepticius: et dimisit Dauid et abijt: hec ibi. Nec dicendū est Dauid in illa simulatione peccasse: quia vt subdit in dicto.c. vtilem. Nec mirum q̄uis iustos homines tamē aliqua simulare ꝓ tempore ob suam ⁊ alteꝝ salutem: cum ⁊ ipse domin⁹ noster iesus christus peccatū non habens nec carnē peccati: simulationē peccatricis carnis assumpsit: vt cōdemnans in carne peccatū nos in se faceret iusticiā dei: hec ibi. Glo. vt sic falleret diabolum. Dicit enim auctoritas: Si diabolus eum filium dei sciuisset nunq̄ eū a iudeis crucifigi passus fuisset. Multū igitur interest ex qua causa fiat simulatio. Dicit enim glo. Arc.xxvij. dist. c.qđ interrogasti. sup verbo: finxit: q̄ quedam simulatio fit ex honesta causa: ⁊ quedam ex inhonesta. Ex honesta causa fit vt dicto.c.vtilē. et.xxiij.q.ij.c. Domin⁹ deus noster iubet ad Iesum naue vt cōstituat sibi retrorsū insidias. Glo. Sic ꝙ ꝑ insidias ⁊ ꝑ dolū possum⁹ licite vincere hostes nostros: ⁊ hoc in iusto bello ⁊ in iusta ⁊ licita cā: vt.xliij.di.c. in mādatis. circa fi. dū tñ hosti fidem nō rumpam⁹: vt.c.q.c.noli. Et idē dicas de aduocato q̄ si iustā hȝ cām licite pōt aduersariū suū decipere. Sequit in glo. sup verbo: finxit. Sīr si q̄s simulat se religionē intrare ꝓpter timorē: talis simulatio nō nocet: dūmodo ꝓtestatio p̄cedat: vt ex̄ de his que metus cā fiūt.c.p̄latū. vbi plane de hoc. Simulatio aūt ex inhonesta cā semꝑ facit monachū ⁊ semꝑ est peccatū: nec talis admitteret si vellet ꝓbare ꝯtrā: vt ex̄ de regular.c.vidua. C. de latī.li.tollēda.l.vnica.§.sed q̄ sumus. Et nota q̄ fm Faustinū est fictio opis: ⁊ est fictio intentionis. Fictio intentiōis est cum quis licite accedit ad baptismū: ⁊ licȝ ficte accedat tamen verum baptismū accipit: vt.j.q.j.c. sicut ficti. Similit̄ si quis ficte fit monach⁹ ad hoc vt possit fieri abbas: nihilomin⁹ est monachus: licȝ ficta ⁊ non syncera sit eius intentio: ⁊ idem casus est ibidem in textu. Fictio vo operis dicit̄ vbi factum fingit̄ esse quod non fiat: vt.ff. de ritu nupt. simulare: vel cum simulat se vendere ⁊ donat. Tertia deniq; simulatio est duplicitatis et hec est in hypocritis: que enim tenet rationem mendacij: non autē prima ⁊ secūda: et ideo est semꝑ peccatū. Ad cuius euidentiā queri potest: vtrum hypocrisis sit semꝑ mortale peccatū: ꝑsertim cum dicit Hiero. Esa.xvj. in glo. q̄ in comparatiōe duorum maloꝝ leuius est aperte peccare q̄ sanctitatem simulare. Et sup illud Iob.ij. Sicut domino placuit. dicit glo. q̄ simulata equitas non est equitas sed duplicatū peccatū. Nimirū: cum dicit Gregori⁹.xxxj. moral. q̄ hypocrite ex malicia peccāt: sed hoc est grauissimū: quia ꝑtinet ad peccatū in spiritūsanctū. Ad hoc dicendū fm Thomā et Astēn. vbi supra: q̄ in hypocrisi ꝑncipalit̄ sunt duo: scȝ defectus sanctitatis ⁊ simulatio ipius. Si igitur ille dicit̄ hypocrita cuius intētio fertur ad vtrūq;: vt scȝ aliquis non curet sanctitatē habere sed solū sanct⁹ apparere: sicut accipi cōsueuit in sacra scriptura sic manifestū est q̄ peccatū mortale: ⁊ tales hypocrite cōmuniter fuerūt scribe ⁊ pharisei. Si aūt ille dicat̄ hypocrita qui intēdit simulare sanctitatē a qua deficit ꝑ mortale peccatū: tūc q̄uis sit in mortali peccato: nō tñ ipa simulatio sp est ei pctm̄ mortale ß erit qnq; veniale. Et hoc discernēdū est ex fine. Nam si finis repugnat charitati dei vel ꝓximi: tunc erit peccatū mortale: sicut etiam cōmuniter cōtingit in scribis ⁊ phariseis. Exempli gratia: cum quis simulat sanctitatē vt falsam seminet doctrinam vel vt indignus ecclesiasticā adipiscat̄ dignitatē seu quecūq; alia bona temporalia in quib⁹ finem cōstituit: multo magis autē si ꝓpter vanam gloriā in qua finem constituit. Si vo finis intentus charitati nō repugnat erit peccatū veniale: puta cū quis in ipa fictione delectat̄: de quo dicit ph[illegible] in.iiij. Ethicoꝝ: q̄ magis videtur vanꝰ q̄ mala. Cōtingit etiā quādoq; q̄ aliqu[illegible] mulat pfectionem sanctitatis que [illegible] necessitate salutis: ⁊ talis simula

semp peccatū mortale: nec semp cum peccato mortali. Contingit denicq q aliquis simulat sanctitatē solum ad dei honorem et pximorū edificationē: ⁊ tunc non peccat sed potius meref: dūmodo fuerit in charitate vt cum aliquis religiosus maiorem religiositatē ostendit coram secularibus q coram suis fratribus vt magis edificent: quia tūc ostendit opa sua coram hominib⁹ vt glorificent patrē. Et si querif: cur christus iesus in euāgelio totiens hypocrisim detestaf. Respōdet Alexā. ibidem: q hoc fecit pter tria. Primo: quia illi pharisei ⁊ scribe quib⁹ dominus loquebat plurimi erant hypocrite pessimi: vt iā patebit. Secūdo: quia hypocrita cōtrarius est opi diuino. Ut enim dicit Aug⁹. in enchiridion: Dñs ordinat malū in bonū: hypocrita xo cōuertit bonū in malum. Tertio: quia contrarius est toti trinitati: scz patri: vsurpat enī gloriā que patri attribuif: ⁊ filio qui ē veritas ⁊ vita. Quid enim est hypocrisis nisi falsa vita vel doctrina: vel iusticia apparens bona ⁊ existens mala: que triplex falsitas veritati contrariaf: et spūisancto cui bonitas attribuif: hypocrita nāq non curat bonus esse sed bonus apparere. Concordat Alex. an. His igif generalif pmissis nūc ad pticularia ipius hypocrisis descendētes: ex phariseorū scribarū ⁊ iurisperitorū hypocrisi exempla sumamus. Nam christus Matth. xxiij. principaliter ⁊ in diuersis passibus euāgelistaꝝ et effectu multiplici culpā hypocrisis eorū euidēter ostēdit. Et quia vt dictū est hypocrisis est falsa simulatio que veritati opponif: et veritas triplex distinguif. s. doctrine que consistit in quadaz manifestatiōe eorū de quibus est sciētia: ⁊ veritas iusticie que consistit i quadā rectitudine regulata fm regulam legis diuine. s. fm quā aliquis seruat rectitudinē in iudicijs ⁊ alijs que sunt ad alterum: ⁊ veritas vite fm quā aliquid est verū. Dicif autē vera vita sicut ⁊ quelibet alia res: ex hoc q attingit suā regulā ⁊ mēsurā fm legem diuinā: p cuius cōformitatem habet rectitudinē: ⁊ fm hanc recte viuit in seipo. Ideo dñs ostēdit in euangelio qualiter dicti pharisei ⁊ iurisperiti p hypocrisim veritatē hanc triplicē damnabiliter corrūpebant: ⁊ hoc pter inuidiā vanam gloriā vl auariciā. Qd puidens in spiritu Iohes baptista: ⁊ vidēs multos phariseorū ⁊ saduceoꝝ venientes ad baptismū suū vt habef Matth. iij. nō tamē credētes fm veritatē sed fm simulationē ⁊ insidiationē vt etiaz dicit Iosephus in libro antiqtatū xix. dixit ad eos: Genimina viperarū quia venenū erroris ⁊ hypocrisis a suis pgenitoribus traxerūt: quis demōstrabit vobis fugere a ventura ira? quasi diceret: licz falsitas vestra lateat in cōspectu populi: tamē in iudicio dei latere non pōt. Hinc ait dñs Luce. xij. Attendite a fermēto phariseorū qd est hypocrisis: ne scz p eoꝝ hypocrisim auertamini a fidei veritate: nihil enī optū qd nō reuelef: qz falsitas eorum in diuino iudicio manifestabif. C Primo igif damnabiliter corrūpebāt veritatē doctrine: et hoc qñq ex liuore iuidie: vt patet Matth. xxiij. vbi dicif: Ue vobis scribe ⁊ pharisei hypocrite qui clauditis regnū celorū ante homīes: id est eternam beatitudinē: cuius ostiū christ⁹ est: clauis ostij est docrina vel auctoritas docēdi. Dicif enī Luce. xj. Ue vobis legisperitis qui tulistis clauē sciētie p quā scz intellectus verus interi⁹ latens aperiri debet: vnd p sanā doctrinā aperif hoc ostiū: ⁊ p falsam claudif sicut ipi fecerūt scripta de christo in lege ⁊ pphetis corrumpēdo. Sequif: Uos enī non intratis: qz a cognitiōe quā a christo habuerūt primo: per odiū ⁊ rancorē cōuersi sunt in errorem: ⁊ hoc ideo: quia postq pdicare cepit cōtra eos: proprijs passionib⁹ excecati sunt ⁊ obdurati in malo: ⁊ ideo oīa bona que fecit christ⁹ interptati sunt in malū: ⁊ hoc vocaf scandalū phariseoꝝ: vt pz Matth. xv. Ubi cōfutata eoꝝ subdola malicia dixerūt discipuli: magister scis: qz pharisei audito hoc verbo scādalizati sunt: qui respondit: Sinite illos ceci sunt ⁊ duces cecoꝝ. Und intantū erāt excecati q xpo demonia ejiciente dicerent eū in beelzebub ejicere demonia: excecauit enī eos malicia eoꝝ: vt dicif Sapie. ij. Et tā excecatos se nō credebāt. Nā eis querētibus Ioh. ix. Nūquid ⁊ nos ceci sumus. Rñdit iesus: Si ceci essetis: id ē ignorātes scripturas ⁊ pphetias de me: nō haberetis peccatū. s. intantū quātū nūc: s qz dicitis: qz videm⁹: id est reputatis vos intelligere scpturas: petm vrm manet: id ē aggrauaf. Nimirū: nec enī ipi volebāt in eū credere: nec alios pmittebāt ad credulitatē venire: iā enī vt dr ibidē Ioh. ix. cōspirauerāt: vt si qs eū cōfiteref xpm: ex synagogā fieret. Ecce qle fermentū facit maledict⁹ liuor inuidie. Qñq xo veritatē do/

ctrine corrumpebant ex appetitu vane glo
rie. Unde Matth. xxiij. dicitur. Ue vobis
scribe ⁊ pharisei hypocrite: qui circuit' ma
re ⁊ aridā vt faciatis vnū ꝓselitū: ⁊ cum fa
ctus fuerit facitis eū filiū iehenne duplo
q̄ vos. Proselit' legis dicebatur q̄ de gē
tilitate ad iudaismū ꝯuertebat: q̄ p vitam
malā eorū in moribus corrūpebat ⁊ in mo
ribus depravatus ad gentilē ritū reuerte
batur: sicq̄ fiebat apostata a lege quā ob
seruare ꝓmiserat: ac p ꝯsequēs in fide pa
riter ⁊ in morib' peccauerat. Et h' faciebāt
ſm Chrys. sup hunc locū ꝓpter vanā gl'iā
vel etiā ꝓpter auariciā. Dicit etiā Hylari'
q̄ maris ⁊ terre pagratiōe significat in to
tis orbis finibus eos esse christi euāgelio
obtrectaturos ⁊ legis iugo ꝯtra iustifica
tionē fidei aliquos subituros: quorū futu
rorū raritas in vno indicat: neq̄ eni post
christi predicationē doctrine eoꝝ fides relι
cta est: sed quisquis acquisitus fuerit ad fi
dem iudeoꝝ filius fit iehenne: hec ille. Uñ
huius vane glorie causa diligebant p̄mos
accubitos i cenis: primas cathedras in sy
nagogis: salutationes in foro: ⁊ vocari ab
hominibus rabbi. Et hec fuit etiā vna cau
sa cur in christū credere nolebant: sicut ait
Joh. v. Quomodo vos potestis credere q̄
gloriā ab inuicē accipitis ⁊ gloriā que a so
lo deo est nō queritis? Alchuin' ibidē dic
Ideo non possunt credere q: superba mēs
eoꝝ laudari desiderat ⁊ se sup alios efferre
cū econtra videbant christū pauperē ⁊ vi
lem cui subijci refugiebant. Quandoq̄ de
niq̄ veritatē doctrine ex affectu auaricie
corrūpebāt. Unde ait Matth. xxiij. Ue vo
bis duces ceci qui dicitis: quicunq̄ iura
uerit p templū nihil est: qui autē iurauerit
i auro tēpli debitor ē ⁊c. Pro quo no. q̄ ex
cupiditate auri ⁊ donoꝝ emanauit talis er
ror ab eis: q̄ qui iurabant per templū vel
altare: nec peccabāt nec erant in aliquo ob
ligati: qui vero iurabāt p aurū tēpli vl do
nū altaris erant obligati ad absoluendū
sacerdotibus certā quotā auri vel etiā tā
tā quātū valebat illud donū. Insup dicit
ibidē Chrys. q̄ sacerdotes auꝝ quo ipi de
lectabant ⁊ dona q̄bus ipi pascebant: san
ctiora dicebant esse q̄ ipm tēplū: vt homi
nes ꝓmptiores facerent ad offerēda dona
q̄ ad p̄ces fūdēdas in tēplo. Sic ex auari
cia docebāt filios parētibus debita offer
re in templo: dicit enim Matth. xv. Qua
re trāsgredimini mādatū dei ꝓpt traditio
nē vr̄am? De' eni dixit: Honora patrem ⁊
matrē: ⁊ vos dicitis: q̄cunq̄ dixerit pr̄i vl
matri mun' qd ē ex me scꝫ deo oblatū ⁊ cō
secratū: ꝓderit etiā tibi magis scꝫ q̄ si ex
pēderes in necessitates tuas. Glo. ibidē vt
sit sensus qd ego offero deo ⁊ mihi ⁊ tibi ꝓ
derit: ⁊ ideo nō debes sumere res meas in
tuos vsus sed pati vt deo offerā. Secundo
corrūpebant veritatē iusticie ⁊ hoc vl ex li
uore inuidie: sicut Matth. xv. Non amore
iusticie sed liuore inuidie christū in suis di
scipulis arguebant: tanq̄ ꝯtēptorē doctri
ne seniorū: vt sic eū redderēt odiosū popu
lo. Quare inquiūt discipuli tui trāsgredi
untur traditiōes senioꝝ? nō eni lauāt ma
nus cū panē manducāt. Multas eni hmōi
traditiōes obseruandas statuerūt: vt zela
tores iusticie viderentur: ⁊ propt hec chri
stū in suis redarguebāt: nō moti zelo iusti
cie sed liuore inuidie. Sicut ⁊ Matth. xij.
discipulis spicas vellētibus improperabāt
christo dicētes: Ecce discipli tui faciūt qd
non licet eis facere sabbato. Et ideo ꝯclu
dit ꝯtra eos dn̄s Matth. xv. dicēs: hypo
crite bene ꝓphetauit vobis Esaias. xx. x.
licet sub alijs verbis. Populus hic labijs
me honorat: quia verbis iusticiā zelare vi
debantur: cor autē eoꝝ lōge est a me: quia
liuorem inuidie per hoc fouere q̄rebāt: sic
patet exp̄sse Joh. viij. cū obtulerūt mulie
rē in adulterio deprehēsam quasi requirē
tes iusticiam: cuꝫ tamen ibidem subditur:
hoc dicebant tentantes eum vt possent ac
cusare eum. Uel etiā corrūpebāt veritateꝫ
iusticie ex appetitu vane glorie: multas nā
q̄ traditiōes ⁊ obseruatiōes inducebāt nō
faciendo sed docēdo vt sic hominib' iusti ⁊
honorabiles apparerēt. Uñ dic Lu. xj. Ue
vobis legisperitis q̄ oneratis homiēs one
rib' q̄ portari nō pñt: ⁊ ipi vno digito vr̄o
nō tangitis sarcinas. Et nihilomin' tume
bāt ꝓpria ꝯplacētia ⁊ vana gloria tanq̄ iu
sti: ⁊ sic aspernabant ceteros ad quos chri
stus dixerit parabolā de pharisco ⁊ publi
cano: q̄ ponit Lu. xviij. In talibus eni ni
hil est nisi quedā falsa species sāctitatis vl
honestatis: q̄bus dicit ait dn̄s Matth. xx
iij. Ue vobis scribe ⁊ pharisei hypocrite q̄
similes estis sepulchris dealbatis: q̄ appa
rēt afforis homib' speciosa: int' vero plena
sūt ossib' mortuorum ⁊ omī spurcicia: sic ⁊
vos a foris q̄dē paretis homib' iusti: int'
aūt pleni estis hypocrisi ⁊ iniq̄tate. Uł deni
q̄ corrūpebāt eā ex affectu auaricie: dicit

enim Matth. xxiij. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite qui decimatis mentam et anhetum et ciminum et relinquitis que grauiora sunt legis: iudicium et misericordiam et fidem. Hier. ibidem ex hoc capitulo arguit eos auaricie quod studiose etiam vilium olerum decimas exigant et iudicium in disceptatione negotiorum misericordiamque in pauperes et fidem in deum que magna sunt pretermittant. Chrys. ibidem Sacerdotes auaricia pleni si quis decimam alicuius rei vel minime non obtulisset: corripiebant eum quasi magnum crimen fecisset: si quis autem alterum ledebat aut in deum peccabat: non curabant eum corripere: de lucro suo sollicit de gloria dei et de salute hominum negligentes. Tertio corrumpebant veritatem vite et hoc etiam tripliciter. Primo ex liuore inuidie: et de hoc habetur Luc. xx. vbi principes sacerdotum et scribe querebant iesum capere propter parabolam contra eos dictam sed timuerunt populum propter quod consilium inierunt vt eum caperent in sermone: miseruntque insidiatores qui se iustos simularent. s. quosdam discipulos cum herodianis vt sic ficta iusticia iesum redderent securum: vt sic discipuli caperent eum in sermone: et milites herodis eum raperent ad puniendum et dicunt ei. Magister scimus quia verax es scilicet in vita: et viam dei in veritate doces. s. in sana doctrina: et non est tibi cura de aliquo: in quo apparet tua iusticia: et sic eum commendauerunt licet fallaciter de veritate doctrine iusticie et vite: vt liberiorem redderent ad respondendum: et deinde proponunt ei questionem brigosam dicentes: Licet censum dare cesari an non? Ut si diceret non esse licitum: iudicaretur contrarius cesari: si diceret esse licitum videretur contrarius libertati populi et diuino honori. Cognita igitur iesus eorum nequitia dixit: quid me tentatis hypocrite: quasi diceret: non queritis veritatem addiscere sed me verbis capere. Secundo vero ex motiuo vane glorie. Dicit enim iesus Matthei. xxiij. Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. i. propter vanam vel humanam gloriam: dilatant enim phylateria sua: scilicet pre aliis vt videantur magis religiosi: et magnificabant fimbrias suas. Et Matth. vj. dicitur. Cum facis elemosynam noli tuba canere sicut hypocrite faciunt: non ad pauperum vocationem sed ad propriam ostentationem. Eadem etiam causa culpantur Matthei. xxiij. quod edificant sepulchra prophetarum quia secundum Chrysost. ibidem dicebant apud se Si benefecerimus pauperibus non multi vident et pro tempore vident: nonne ergo melius edificia facimus que omnes aspiciunt non solum in hoc tempore sed etiam in posterum. O insipiens homo quid tibi prodest post mortem ista memoria: si vbi es torqueris et vbi non es laudaris: hec ille. Et iterum ibi: Cum oratis non eritis sicut hypocrite qui amant in synagogis et angulis platearum stantes orare. Chrysostomus vt videantur absconse orare et sic dupliciter laudentur: et quia orant et quia absconse orant: et hoc vt videantur ab hominibus. Et iterum ibidem. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrite tristes: exterminant enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes. Chrysostomus ibidem. Si quis ieiunat et tristem se facit hypocrita est: tanto magis iniquior est qui non ieiunat sed argumentis quibusdam in facie sua pingit venalem pallorem quasi ieiunii signum. Pro his igitur et similibus ait dominus Mat. xxiij. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite quod mundatis quod deforis est calicis et parapsidis: intus autem pleni estis rapina et immundicia: pharisee ceca munda prius quod intus est calicis et parapsidis: vt fiat id quod est deforis mundum. Origenes ibidem. Hic sermo nos instruit vt festinemus esse iusti non apparere. Qui enim studet vt appareat iustus: que a foris sunt mundat et que videntur curat: cor autem et conscientiam negligit: qui autem studet ea que intus sunt: id est cogitationes mundare: consequens est vt etiam que foris sunt faciat munda. Tertio denique ex affectu auaricie. Unde Matthei. xxiij. Ve vobis scribe et pharisei hypocrite qui comeditis domos viduarum in oratione longa orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Quod a nobis auertat iesus christus in secula benedictus Amen.

Sequuntur sermones de precepto nono et decimo.

De concupiscentiis in generali ac progressu temptationis. et cur omnis tentatio diabolo ascribitur: ac vtrum prothoparentes tentari debuerant: Sermo I

Non cōcupisces domuz proximi tui: nec desiderabis vxorem eius: nō seruum: non ancillam: nō bouem: non asinū: nec omnia que illius sunt. Exod. xx.

a In his verbis dominus constringit pariter explicite duo vltima precepta: implicite vero prohibet dominus in eis vniuersaliter omnē concupiscentiam inordinatā & prauam cupiditatem. Et sic in his duob[us] preceptis prohibētur peccata cordis: sicut in precedētibus prohibentur peccata oper[is].

b Et si queritur cur deus hec duo precepta addidit que prohibent affectū: cū & in predictis preceptis implicite data sunt: respōdetur que prohibent manum et affectum. Ad hoc dicendum scd̄m Alexandrū an. in. iij. suo: q[uod] aliquando contingit peccatum esse in voluntate non sequente opere: ne ergo quis crederet esse peccatum tm̄: cum opus coniungitur voluntati: ideo seperatim p[ro]hibuit malam voluntatem. Nihilominus tamen cum opus voluntatez sequitur: tūc voluntas & opus exterius si considerent[ur] in radice scilicet libidine & intentione sunt idem peccatum: si vero consideretur volūtas in se & opus in se: tunc alie sunt circumstantie boni debite actui exteriori q̄ volūtati: quia diuersificatur modus: locus: tēpus & quedam alie circumstantie: licet circumstantia finis sit eadem. Ut ergo rudibus daretur intelligi q[uod] sola praua voluntas sine opere comitante vel consequente peccatum esset: ideo de voluntate specialia dedit mandata. Dicit etiaz Richardus in iiij. di. xxx. q[uod] concupiscentia vxoris dupliciter considerari potest. Aut inq̄tū ex ipsa causatur exterior actus mechandi: & sic eadem prohibitione prohibentur cum exteriori actu: aut inq̄tum ex ipsa non sequitur actus exterior: sicut quando concupiscens impeditur ne perpetrare possit factum exterius: & ne putari posset talis concupiscētia culpa non esse: ideo prohibetur in isto precepto: quando non sequitur actus exterior: propter aliquod īpedimentum: sicut in tertio precepto secunde tabule prohibetur simul actus mechandi & inordinata concupiscentia interior: a qua progreditur actus ille: & accipitur hic concupiscentia non p[ro] passione appetitus sensitiui: sed pro deliberatiua voluntate mechandi. Et eodem modo dici potest de prohibitione furti & de cōcupiscentia possessionis proximi: ac per cōsequens de transgressione actuali aliorum p[re]ceptorum et de concupiscentia eorum. In his etiam duobus scilicet in mechia & cupiditate magis prohibet seorsum voluntatem et opus q̄ in alijs: quia delectatio mechie & vtilitas diuitiarum sunt propter se magis delectabilia: inq̄tum habent rationem delectabilis vel vtilis: & ideo debuit in eis opus & concupiscētia prohiberi. Unde & propter improbitatem libidinis tales concupiscentie citius progrediuntur in exterius opus: nimirum cum ad hanc duplicem concupiscentiam natura corrupta maxime inclinet. Nam ad concupiscentiā oculorum inclinat propter sui conseruationez in esse indiuidui: & ad concupiscentiaz carnis inclinat propter sui conseruationem in esse speciei. Insuper hec duplex concupiscētia prohibetur propter tria damna que facit in homine. Primum est q[uod] animam detestabiliter inficit et maculat: quia concupiscentia carnis est sicut aqua fluens: concupiscentia oculorum sicut terra propt[er] ariditatem terrene affectionis: & ideo sicut ex terra & aqua fit lutum naturale: sic ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo sordidatur anima: ac per cōsequēs despicabilis & fetida redditur in conspectu dei ad modū vilissimi luti. Secundū est q[uod] ad modū ignis extinguibilis animā inflāmat: de quo Job. xxxj. Ignis ē vsq[ue] ad cōsummationem deuorans: ac per cōsequēs animam incinerat: anime bona spiritualia ad nihilum redigens: & tunc superuenit soror et[iam] tertia scilicet superbia vite: que ad modum venti sufflat & in cinerem redactā ad modū pulueris vsq[ue]quaq[ue] dispergit. Sicut i[n] psalmo. j. dicitur de impio. Et ipse tanq̄ puluis quem proijcit ventus a facie terre. Tertiuz est q[uod] vtraq[ue] concupiscentia tanq̄ insatiabilis animam semper cruciat: vnde dicitur prouerbio[rum]. xxx. He sunt due filie sanguisuge clamantes affer affer. Nā oculorum concupiscentia dicit affer diuitias: carnis vero concupiscentia dicit affer delitias: & appetitus vtriusq[ue] insatiabilis est.

Preterea si queritur vtrum hec duo precepta de non concupiscendo malum sint precepta legis naturalis. Ad hoc respondet Alexā. li. j. ti. xliij. q[uod] sic: q[uia] sicut in corde nr̄o scriptū est q[uod] nō est faciendū malum sic etiā in eo scriptū est q[uod] malū nō est cōcu

piscendum. Nec obstat illud qđ põit Ro.
vij. Concupiscentiã nesciebaʒ nisi lex dice/
ret: Nõ cõcupisces: quia apostolus loqtur
in psona eoꝝ in quibus lex naturalis erat
intantũ obscurata q̇ nesciebant vtrũ con/
cupiscentia erat peccatũ. Et q̃tum ad hos
dicit glosa: nesciebã peccatũ esse. In aliq̇/
bus autẽ non erat ita obtenebrata quin be
ne scirent esse peccatũ sed nõ tã graue: ꝛ q̃
tum ad hos dicit glosa vel tã graue. Et sic
non est simpliciter verũ illud quod legitur
Lex cohibet manũ nõ animũ: licet scđʒ q̇d
verũ est: quapropter euãgeliũ a lege sup/
abundat. Naʒ lex actũ cordis prohibet in
istis preceptis: ne iudei rudes ꝛ carnales
putarent ipm esse concessum. Sed in duo/
bus supabũdat euangeliũ. Primo in ge/
neralitate prohibẽdi: quia Matth. v. pbi/
betur actus cordis inordinat⁹ scđʒ vim ira
scibilẽ ꝛ cõcupiscibilẽ: in lege vero tm̃ scđʒ
vim cõcupiscibilẽ. Secũdo sup abũdat in
expressiõe: quia in lege nõ prohibet̃ nisi af
fectiõis inordinatio: cũ dicit̃ nõ cõcupisces
in euãgelio vero pbibet̃ etiã intẽtio cogi/
tatiõis. Matth. v. vbi dicit̃. Si viderit mu
lierẽ ad cõcupiscendũ eã ꝛc. i. si oculum ha
beas intẽtionis in mulierẽ cogitãdo vt cõ/
cupiscas eã iã mechatus es ꝛc. Cõcordat
Alex. ĩ gl. in. iij. Et scđm eosdẽ in his duo
bus preceptis prohibetur concupiscẽtia ge
neralis: quia omne concupitum est extra.
Aut igitur est nobiscum cõmunicãs: ꝛ sic
intelligitur per vxorem scđm modũ deca/
logi per synodochen a parte totum. Vł nõ
est nobiscũ cõmunicans: ꝛ sic intelligit̃ p
rem proximi. Et ideo de generali cõcupiscẽ/
tia prosequi cupientes: originem ꝛ progres
sum illius breui stilo ꝯstrĩgamus. Sed qz
in magis appetibilibus scđm animã corru
ptã hec potissime relucent: ideo de carnali
bus sumamus exemplũ. Dicit eñ Greg. in
moralibus q̇ ex quo luxuria semel mentẽ
occupauerit: vix eã bona desideria cogita
re pmittit. Et rationẽ addit dicẽs: Sũt eñ
viscosa desideria: qz ex suggestiõe oritur co
gitatio: ex cogitatiõe affectio: ex affectiõe
delectatio: ex delectatiõe ꝯsensus: ex ꝯsen
su opatio: ex operatione cõsuetudo: ex con
suetudĩe desperatio: ex desperatiõe pecca/
ti defensio: ex defensiõe gloriatio: ꝛ ex glo/
riatiõe damnatio. Ex qua auctoritate pat3
q̇ Grego. suggestionẽ põit tanq̃ originẽ et
initiũ in pgressu vitioꝝ. Preterea lʒ scđʒ eũ
dẽ Grego. triplex ẽ spũs q̇ talẽ suggestiõeʒ
ingerit: q̇s inq̇t spũs sit q̇ loquat̃ ipa sugge
stio declarabit. Spũs eñ naturalis vł sen
sualis mollia ꝛ voluptuosa: spũs mũdi va
na: spũs diaboli vł malicie amara loquit̃:
tñ om̃es tentatiões hmõi diabolo nõ ime/
rito ascribunt̃: cuius pprĩũ officiũ est ten/
tare. Pro quo nota scđm Thom. in. ij. q̇
diabolus solus tentare dicit̃ rõne triplici. B
Primo ratiõe inceptiõis: nã ipe primo tẽ/
tauit hominẽ: ex qua tẽptatione parata est
alijs tentationis via. Secũdo ratione intẽ
tiõis: qz soli diabolo ꝛ mẽbris ei⁹ ꝯuenit i/
pugnare virtutẽ cũ intẽtiõe occidẽdi homi/
nẽ p peccatũ: hoc enĩ caro nõ intendit: sed
frui cognito delectabili. Tertio rõne coo/
peratiõis: nã ipse diabolus vtit̃ rebus mũ
di ꝛ carne: sicut instrumẽtis ad tentanduʒ
hominẽ. Unde Bern. in quodã s̃mone di
cit q̇ demonũ est mala suggerere: nostrum
est nõ cõsentire: quotiẽs eis resistimus to/
tiẽs eos superamus: angelos glorificam⁹:
deum honoram⁹: qui incitat vt pugnem⁹:
adiuuat vt vincamus: cõciliat ne deficia/
mus: hec ille. Et licʒ etiã ipugnamur a car
ne: tamẽ vt dicit Ambro. sup Lucã: anima
nunq̃ a corpore vinceret̃ nisi prius a dia/
bolo teneret̃. Et infra. Sine pmissione dei
diabolũ nocere nõ posse cognoscas: ne po/
tentiã diaboli magis timeas q̃ diuinitat⁹
offensam. Fidelis aũt deus s̃m aplum q̇ nõ
patiet̃ vos tentari sup id quod potestis. s.
sustinere: sed faciet etiam cũ tentatione p/
uentum. Dicit insuper Isidorus li. iij de sũ
mo bono: q̇ quando diabol⁹ decipere quẽ
q̃ querit prius naturam vniuscuiusq̃ intẽ
dit: deinde applicat vnde aptum hominem
ad peccandum inspexerit. Et ideo diabol⁹
vilissimo lenoni conuenientẽr assimilari po
test. Nam leno vel adulter vilissim⁹ ad de/
cipiendũ mulierem quamcunq̃ sicut illam
subdolis adinuentionibus ꝛ blãdicijs ag/
greditur vt ad consensum alliciat: sic etiaʒ
diabolus velut adult̃ libidinosus animaʒ
primo per suggestiones alloquitur ꝛ falla
citer blanditur. Sicut Sichem blandicijs
deliniuit Dinã filiã Jacob vt legitur Ge/
nes. xxxiiij. que tristis erat: quia corrupta
fuit. Sic diabolus propter casum in cõsci/
entia contristatus falsis sponsionibus de/
mulcet promittens longam vitam: futurã
penitentiam diuinam misericordiam ꝛ fi/
nem felicem. Sed multũ cauendus est ser/
pens iste lubricus et versipellis: vtpote de
quo dicit Isidorus libro. iij. de sum. bono.

Diabolus serpens est lubricus: cui⁹ si capi-
ti .i. prime suggestioni non resistit: tot⁹ in-
terna cordis dū nō sentit illabitur. Hic q̄-
ri potest vtrū diabol⁹ pōt inducere homi-
nem ad peccandū interius instigando: ꝙ p̄-
sertim cum interiores motus anime sūt q̄-
dā opera vite: sed nullū opus vite potest
esse nisi ab intrinseco p̄ncipio: nec etiā op⁹
anime vegetabilis qđ est infimū inter ope-
ra vite. Ad hoc dicēdū f̄m Tho. p̄ma. 2ᵉ.
q. lxxx. q̄ interior ps anime est intellectiua
et sensitiua. Intellectiua autē cōtinet intel-
lectū et voluntatē. Intellectus igit̄ ꝑ se q̄-
dem mouet̄ ab aliquo ipsum illuminante
ad cognitionē veritatis: quod diabol⁹ cir-
ca hominē nō intendit sed magis rationē
ipsius obtenebrat ad ↄsentiēdū pctō. Que
q̄dem obtenebratio ꝓuenit ex fātasia et ap-
petitu sensitiuo: vnde tota interior opera-
tio diaboli videt̄ esse circa fantasiā et appe-
titū sensitiuū: quorū vtrūq̄ cōmouēdo po-
test ad peccatū inducere: q: potest operari
ad hoc ꝙ imaginatiue alique forme imagi-
narie presētent̄. Sed quo modo grā breui-
tatis supsedeo. Potest etiā facere appeti-
tus sensitiuus ↄcitetur ad aliquā passionē
Nimir cum dicat ph̄us in libro de somno
et vigilia ꝙ amantes modica similitudine
in apprehensione rei amate mouentur. Cō-
tingit insuper ꝙ passiōe concitata id quod
imaginatiue proponitur iudicetur esse ꝓse-
quendum: quia ei qui detinetur a passione
videtur esse bonū ad quod per passionē in-
clinatur: et per hunc modū diabolus inte-
rius inducit ad peccandū. Unde licet ope-
ra vite semper sint ab aliquo principio in-
trinseco: tamē ad ea potest etiā cooperari
aliqđ aliud exterius agēs. Sicut etiam ad
opera anime vegetabilis calor exterior co-
operat̄ vt facilius cib⁹ digerat̄. Pro q̄ no-
ta ꝙ voluntas est ꝓpriū principiū act⁹ pec-
cati: quia omne peccatum est voluntariū.
Que scꝫ voluntas a duobus moueri pōt.
Primo ab eo qđ interius inclinat volūta-
tē ad volēdū: et hoc nō est nisi voluntas vł
ip̄e deus: deus autē non potest esse cā pec-
cati: relinquitur ergo ꝙ ex parte sola volū-
tas hominis sit directe causa peccati eius.
Secūdo mō ab obiecto: sicut dicit̄ appetibi-
le apprehēsum mouet appetitū: et obiecta
mouent potentias. Et ex hac parte pōt in-
telligi ꝙ aliquid voluntatē moueat tripli-
citer. Uno modo ipsum obiectum proposi-
tum: sicut dicimus ꝙ cibus excitat desyde-
rium hominis ad cōmedēdū: et illo modo
res sensibiles exterius apparētes mouent
voluntatē hominis ad peccandū. Secun-
do modo ille qui ꝓponit vł hmōi offert ob-
iectū: vt homo vł diabolus. Tertio modo
ille qui ꝑsuadet obiectū ꝓpositum homini
tanq̄ bonū vtile: delectabile vel honestū et
talis etiā aliqualiter ꝓponit ꝓpriū obiectū
voluntati: qđ est rōnis bonū verū vł appa-
rens. Et his duobus modis hō vł diabol⁹
incitare potest ad peccandū offerēdo scili-
cet sensui aliqđ appetibile vł ꝑsuadēdo ra-
tioni. Uerūtamē nullo istoꝝ triū modorū
potest aliq̄s directe eē causa peccati: q: vo-
luntas nō est ex necessitate mouet̄ ab aliq̄
obiecto nisi ab vltimo fine. Ex quib⁹ ↄclu-
dit̄ ꝙ diabolus nō potest esse directe et suf-
ficient̄ causa peccati sed solū per modū ꝑ-
suadentis vel appetibile ꝓponentis: volū-
tas autē humana directe est causa peccati.
Et si obijcitur ꝙ diabolus inferre pōt ne-
cessitatē ad peccandum: q: dicit̄ de eo Job
xlj. ꝙ non est potestas sup terrā que vale-
at ei cōparari. Ad hoc dicendū ꝙ diabol⁹
ꝓpria virtute nisi refrenet̄ a deo: potest q̄-
dem aliquē ex necessitate inducere ad faci-
endū aliquē actū qui de suo genere est pec-
catū: hoc est potest aliquē inducere in actū
peccati: nō tamē pōt inducere necessitatem
peccandi: qđ patet ex hoc: q: homo non re-
sistit motiuo ad peccandū nisi per rationē
cuius vsū diabolus nisi refrenet̄ a deo to-
taliter impedire pōt mouēdo imaginatio-
nē et appetitū sensitiuū: sicut patet in arre-
ptitijs: sed tūc rōne sic ligata q̄cquid homo
agit nō imputet̄ ad peccatū: sed si ratio nō
sit totaliter ligata: ex ea pte q̄ ē libera pec-
cato resistere pōt. Uñ nulla ptās mala: ho-
mine mouere pōt volūtatē homīs nisi sol⁹
deus: alioq̄n frustra diceret̄ .i. Pe. vl. Ad-
uersarius vester diabol⁹ tanq̄ leo rugiens
circūit querēs quē deuoret cui resistite for-
tes in fide. Nec deniq̄ oīa peccata hoim
ex suggestione diabolica sunt. Dicit̄ enim
in lib. de ecclesiasticis dogmatibus: ꝙ ñ om-
nes cogitatiōes nr̄e male a diabolo excitā-
tur ſ aliq̄n ē ex nr̄i arbitrij motu emergūt:
et h̄ ꝓbat Origenes ex h̄: q: etiā si diabol⁹
nō eēt homies appetitū haberēt cibi et ve-
nereoꝝ ac siliū: q̄ possꝫ inordinat⁹ eē nisi ra-
tione ordiaret̄ qđ subiacet libero arbitrio
Hinc lꝫ Dyo. dicat. iiij. c. de di. no. ꝙ multi-
tudo demonū causa est omnium malorum
et sibi et alijs: h̄ tamen intelligitur occasio-

naliter ꝛ indirecte: inq̄tū induxit primum hominē ad peccandū: ex cuius peccato intantū viciata est humana natura ꝙ oēs sumus ad peccandū ꝓcliues. Secūdo queri potest vtrū fuerit cōueniēs ꝙ hō tentaretur a diabolo: ꝑsertim cū eadē pena finalr̄ debeatur peccato angeli ꝛ petō hominis: ꝫ illō Matth. xxv. Ite maledicti in ignē eternum qui parat⁹ est diabolo ꝛ angelis ei⁹: sed primū peccatū angeli nō fuit ex aliq̄ tētatione exteriori: ḡ nec primū peccatū hominis esse debuit ex aliq̄ tentatiōe exteriori. Deus insup futurū presciebat ꝙ hō ꝑ tētationē demonis in peccatū deijceretur: ꝛ sic bene sciebat ꝙ homini nō expediebat ꝙ tētaretur. Ad h̄ dicendū scḋm Tho. scḋa. 2e. q. clxv. ꝙ diuina sapientia disponit omnia suauiter: vt dicit Sap. viij. inq̄tū scꝫ sua ꝓuidentia singulis attribuit q̄ eis cōpetunt ꝭm suā naturā: qꝛ vt dicit Dyonisius. iiij. c. de diuinis nominib⁹. Prouidentie diuine nō est naturā corrūpere sꝫ saluare. Hoc autē pertinet ad ꝯditionē humane nature vt ab alijs creaturis iuuari vl̄ īpediri possit: vnde cōueniēs fuit ꝙ de⁹ hominē ī statu innocētie tentari ꝑmitteret ꝑ āgelos malos ꝛ iuuari facere ꝑ bonos. Ex speciali autem beneficio grē h̄ erat ei collatū: vt nulla creatura exterior ei nocere possꝫ ꝯtra ꝓpriā volūtatē ꝑ quā etiā tētatiōi demonis resistere poterat. Sicut ḡ de⁹ sciebat ꝙ hō ꝑ tentationē in peccatū esset deijciēdus: sic etiā sciebat ꝙ ꝑ liberꝫ ar. tentationi resistere poterat. Sed hoc requirebat cōditio nature ipsius vt ꝓprie voluntati relinqueretur: ꝭm illud Eccl. xv. Deus reliq̄t hominē in manu ꝯsilij sui: vt. s. ad q̄cūqꝫ vellet se verteret: nec sine merito celeste regnū acq̄reret. Vñ Greg. li. iiij. moral. Ad h̄ hō positus erat in paradiso vt si se ad cōditorē sui obedientiā vinclis charitatis astringeret ad celestē angeloꝝ patriā q̄qꝫ sine carnis morte trāsiret. Aliodq̄n vt dicit Aug⁹. xj. sup Geñ. ad litteram. Nō mihi videtur magne laudis futurū fuisse hominē: si ꝓpterea bene posset viuere: qꝛ nemo male viuere suaderet: cū ꝛ in natura posse: ꝛ in ptāte haberet velle nō ꝯsentire suadēti. Cū igitur ꝯueniens erat ꝙ hō tentaretur a diabolo: ac hō ꝯstitut⁹ dinoscitur vl̄ cōposit⁹ ex duplici natura. s. itellectiua ꝛ sensitiua: ideo diabol⁹ in tentatiōe homīs vsus est incitamēto ad peccandū dupliciter. Uno modo ex pte intellect⁹ inq̄tū ꝓmisit diuinitatis silitudinē ꝑ sciētie adeptionem quā hō naturaliter desiderat. Alio modo ex pte sēsus: ꝛ sic est vsus his sensibilib⁹ rebus q̄ maximā habēt affinitatem ad hominē: ptim quidē in eadem specie tētans viruꝫ per mulierē: ptim vero in eodē genere tētans mulierē ꝑ serpenteꝫ ptim etiam ex genere ꝓpinquo ꝓponēs ligni vetiti pomū ad edēdū. Uerūtamē hoc interest inter primos parentes in statu innocentie: ꝛ nos: qꝛ diabolus minimū habuit potestatis in hominem ante peccatū originale: ideo ꝑ solā suggestionē exteriorē tētauit eū qua. s. immutatur sola exterior creatura. Nec potuit ipm ante lapsū interiori suggestione tentare qꝛ suggestio qua spiritualiter diabol⁹ homini aliq̄d suggerit scꝫ interius: ōndit diabolū plus habere potestatis in homīe ꝙ suggestio exterior: quia ꝑ suggestionē interiorē īmutatur a diabolo: etiaꝫ hominis fantasia. Nec ipsa tētatio ꝑmis parentibus penalis fuit: qꝛ sine omni difficultate tentatione resistere poterant: nobis autē cū difficultate resistentib⁹ penalis iudicatur: sed hec pena est ꝓ gloria dei si ꝑseuerantes in bono fuerimus. Et si q̄ritur de motiuo diabolice tētationis. Dicendū ꝙ triplex est. Primū est vt primum hominē deducat in subiectiōis sue seruitutē nā qui facit peccatū seruus est peccati: ꝛ ꝯsequēs seru⁹ diaboli. Peccatū em̄ ē vnicū opus quod faciendū indicit diabolus: ꝛ sic mouetur ex ambitiōe vt sit rex sup oēs filios supbie. Tantū nāqꝫ laborat cū dispēdio ꝓprio: vt dominiū suū amplificet in hoc seculo ꝛ in inferno: credēs etiā ab eo seductos in pñti sue tirannidi subijci in futuro. Sed spes eius frustrabitur: qꝛ sola diuina iusticia punietur. Secūdū est vt nos trahat in malicie sue cōformitatē: sicut ꝑ virtutes in diuinā similitudinē transformamur: vt sic in nobis īpediat illā vnibilitatē cū deo q̄ fit per gratiā in pñti ꝛ ꝑ gloriā in futuro sicut in principio studuit īpedire illā vnibilitatē q̄ facta est a deo in assūpta natura: et sic mouetur ptim ex inuidia dei: cui⁹ ꝓpositū frustrare desiderat: ꝛ ptim ex inuidia q̄ mouetur ad hominē: euius exaltationē sustinere nō pōt. Tertiū motiuū est vt homīes trahat in penalitatis sue dānationē sciens qꝛ si fuerim⁹ socij delictoꝝ erim⁹ ꝛ tormentoꝝ. Sed qꝛ de appetitu demonum ad tētandū ꝛ de his q̄ ꝯcernūt pāteꝫ materiam diffuse tractatū est in sermonib⁹ de tribus partibus penitētie: ꝑcise in ꝭmone secūdo

et tertio: ideo de eis gratia hic breuitatis supersedeo. Ad laudem dei.

De viscoso progressu peccatorum: et de cogitationibus. Utrumue diabolus eas agnoscit: et de affectione vel concupiscentia: et vtrum volūtas mouetur a passionibus appetitus sensitiui: Sermo II

Non concupisces. Exo. xx. Uiso vtcunque de blandicijs subdolis ac tētationibus diabolicis: quibus allicere et illaqueare querit animas hominū incaute conuersantiū. Iam de processu earundem tētationū videamus. Quem etiā tangit Archi. de pe. dis. ij. in. c. sic tribus. Post subdolas namque blandicias more lenonū vel adulterorum adiūgere studet amplexus: imprimēs cogitationes et adducēs rōnes quod sic vel sic facere bonū est: et sic ex suggestione oritur cogitatio qua scilicet mens inuoluitur vt vix sese ab eadē valeat expedire. Prouer. vij. Irretiuit eū multis sermonibus: ecce amplexus. Deinde procedit ad deosculationem: quod nihil aliud est quam affectio in cogitationibus excitata. Cū enim anima pctō afficitur tūc a diabolo deosculatur. Sed hec sunt oscula fraudulenta de quibus dicitur Prouer. xxvij. Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta odientis oscula. Deinde vero procedit ad venereā cōmixtionem. i. ad pniciosas delectationes: quia tūc proprie corrumpitur aīa et inquinatur. Et loquor hic de delectatione morosa: que scilicet importat cōsensū in delectationem per quā scilicet anima multū degenerat a statu proprie nobilitatis: repudiata dei prostituta diaboli. Hinc dicitur Sap. iij. Felix sterilis et incoinquinata. Deinde sequitur conceptus miserabilis fetus: qui fit per consensum in actū peccati si se facultas et opportunitas obtulerint. Unde dicit Hen. de vrimaria: quod quidā concupiscūt aliena vel etiā illicita: sed scientes quod obtinere concupita nō possant concupiscentiā nō prosequuntur: si autē scirēt concupita se posse consequi: tunc fortissime conarentur ad prosequendā cōcupiscētiā in effectu: quibus scilicet nihil deest nisi facultas: et de talibus dicitur Prouer. xj. Manus in manu nō erit inocēs. Quia licet manū ab actu peccati cohibeat nō tā affectū: nec deūm prosequi quod malū est propter deum: nec propter iusticiā sed propter impotentiā vel etiam propter quodcunque incōmodum temporale vel eternum. Deinde peruenit ad execrabilem parturitionem scilicet per actualē conatum ad perficiendū peccatū: scdm illud psal. vij. Ecce parturit iniusticiam. glo. id est nititur efficere iniusticiam: vnde talis conatus quandoque non consequitur effectū: sicut dicitur Esa. xxxvij. Uenerunt filij scilicet iniquitatū vsque ad partum: et non erat vis pariendi: quod aliquādo contingit deo misericorditer id impediente: quandoque vero talis conatus prauus plenum sortitur effectū: et tūc cōpleta est malicia eius tā materialiter quam formaliter. Et sic peruenient filij iniquitatis ad partū: id est ad operis expletionē. Deinde sequitur partus lactatio cū peccata ducuntur in frequentiam et consuetudinem. Lactantur aūt vberibus lamearū: de quibus dicitur in Thren. Sed lamee nudauerūt māmas: lactauerunt catulos suos. Lamea scdm glo. Esa. xxxiiij. pedes habet equinos: cetera corporis mēbra sūt feminea. Et Grego. xxxiiij. mora. dicit quod Lamea humanā speciē habere dicitur. i. faciem muliebrē: sed corpus bestiale. Sup dicta aūt auctoritate Thren. iiij. scilicet et Lamee: dicit glosa quod Lamea crudelior est suis fetibus quam cetere bestie: hinc dicitur Lamea quasi lania: quia catulos suos laniare fertur: sic diabolus lactat filios quos in malicia degenerauit duobus vberibus. primo scilicet confidentia diu viuendi cū cōparatione sui ipsius ad alios qui similia vel maiora faciunt: secundo spe postea penitendi cum respectu diuine misericordie: que nullum repudiat peccatorem conuerti volentem. Deinde sequitur ablactatio: cum iam nō amplius quasi victus concupiscētijs sub spe postmodum penitendi peccata perpetrat: sed potius ex desperatione resipiscēdi seu magis ex eo quod a se voluntarie reijcit propositum penitentie et spem venie vt peccato liberius libere at: vt etiā nec quecunque flagella vel aduersa miserum illum ad viā agnitionis et penitētie reuocare valeāt: et sic per ablactationē intelligitur ipa desperatio. Deinde sequitur corporis peti roboratio sicut de Pharao. legitur. Induratū est cor Pharao. ne dimitteret populum etiā per quecunque flagella. Per quam roborationem intelligitur peccati defensio: cui comitatur de peccato dānabilis gloriatio: qua scilicet gloriantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis. Quibus Dauid in psal. lj. Quid gloriaris in malicia qui potēs es iniquitate.

Signum autem huius gloriationis est cuz
quis per iactantiam de eis loquitur: dedu
ci volens facinora sua ad omnium noticiã
⁊ hoc est vltimũ in genere malicie: qđ Ar/
chi. vocat deportationẽ ⁊ deductionẽ. Sic
fecerunt zodomite: vnde Esaie. iij. Pecca/
tum suũ sicut zodoma p̃dicauerũt. Sed
ad cepta redeamus ꝓut p̃nti speculationi
congruit. Primo igitur ex diabolica sug/
gestione oritur cogitatio. Cogitatio autez
ẽm Hug. de sancto Victore: est improuidꝰ
animi respectus ad euagationẽ pronꝰ. Hec
autẽ cogitatio per diabolum concitata ma
gis vel minus in malum coalescit ex diuer
sis causis concurrentibus. Veruntamẽ si/
cut de omni verbo ocioso rationẽ reddituri
sumus: sic etiam de omni cogitatiõe ocio
sa qualis tamen cogitatio minima iudica/
tur in genere cogitationũ: nihil vtilitatis
conferens: sed tñ animũ tristẽ relinquens
⁊ animã puluere venialiũ maculãs. Hinc
q̃tum ad primũ dicit Seneca li. de quattu
or virtutibus. Cogitatiões vagas ⁊ inuti/
les ac velut somno similes nõ recipias: q̃/
bus si animũ tuũ oblectaueris cũ om̃ia di/
sposueris tristis remanebis. Q̃tũ etiã ad
scđm dic̃ Cassio. sup illud psal. xxxix. Cor
meum dereliquit me. Quocunq; tp̃e nõ co
gitaueris deuz: puta tẽpus illud amisisse.
Hinc non incõgrue dicit Hiero. in ep̃la ad
Demetriadẽ: ꝙ tutissimũ ⁊ ꝑfectissimũ est
vt assuescat animꝰ sollicita semꝑ atq; ꝑuigi
li custodia discernere cogitationes suas: ⁊
ad primuz cũ motu vel ꝓbare vel reprobare
qđ cogitat: vt vel bonas cogitationes alat
vel statim malas extinguat: hic nãq; fons ẽ
boni ⁊ origo peccandi: ibi maxime oportet
obseruare peccatũ vbi nasci solet: statim/
q; ad primã tẽptationis faciẽ anteq̃ malũ
crescat restringere dũ adhuc est in cogitati
one. Et hoc est vnicũ studiũ iustoꝝ de qui/
bus dicit Grego. xiij. moraliũ: ꝙ electoꝝ
mentes si quas in se carnales cogitationes
senserint: ardore penitẽtie ꝯsumũt: nec cogi
tatiões suas dilatari carnali voluptate ꝑ/
mittunt: qꝛ eo semetipsos iudicantes subti
lius feriunt: quo districtũ iudicẽ p̃stolant̃
vicinum. Ecõtra vero vt ibidez dicit. xiij.
moraliũ. Cũ reproboꝝ mentibꝰ occasio ꝑ/
petrãdi peccata deest desiderioꝝ: cogitati/
ones eoꝝ cordibus nullatenꝰ desũt: ⁊ cuz
non semꝑ diabolũ sequantur in opere: val
de tamen se illi obligant in cogitatione.
Hic igit̃ queri potest vtrũ demões agno
scere valeant cordiuz cogitatiões: ꝑsertim
cum nullus sp̃us nisi diuinus anime ratio
nali possit illabi: ergo ꝑ ꝯsequẽs nec vide/
re per naturã ea que sunt in anima: q̃diu si
sunt in intimo ipsiuz anime. Ad hoc dicẽ/
dum ẽm Asten. lib. j. ti. xj. post Richar. ꝙ
cogitatio cordis dupliciť cognosci potest.
Uno modo in suo effectu: ⁊ sic non solum
ab angelo sed etiã ab homine cognosci po
test: ⁊ tanto subtilius quãto effectus hmõi
fuerit magis occultus. Cognoscitur enim
cogitatio cordiũ interdũ nõ solũ ꝑ actũ ex/
teriorẽ sed etiã ꝑ immutationẽ corporis vt
vultus ac alioꝝ mẽbrorũ. Verũtamen sen/
sibilis ⁊ corporalis imutatio que cõcomi/
tatur cogitationes hominis: quãdoq; est
ita indeterminata ꝙ diabolus per eã in co
gnitionez certã cogitationis venire nõ po/
test: quandoq; vero est ita fortis ⁊ determi
nata ꝙ per illã cognoscere põt cogitatiõez
q̃tũ ad speciẽ: vt ꝙ cogitat de inuidia vel
luxuria. Si eñ quasdã affectiões animi ꝑ
pulsũ medici cognoscere possunt: tũc mul/
tomagis hoc possunt angeli vel demones
quãto subtilius huiusmodi occultas imu/
tationes corporales perpendunt. Unde di
cit Augꝰ. in libro de diuinatiõe demonum
ꝙ aliq̃n hominũ dispositiões nõ solũ voce
ꝓlatas sed etiã cogitatione cõceptas: cum
signa quedã ex animo exprimũt: in corpo/
re tota facilitate perdiscunt. Q̃uis in lib.
retractationũ hoc dicat esse asserendũ quõ
hoc fiat: non tamẽ est credendũ ꝙ possint
eas certitudinaliter agnoscere q̃tũ ad om
nes circũstantias singulares. Alio mõ pos
sunt cognosci cogitationes filioꝝ hominũ
ꝓut sunt in intellectu: ⁊ affectiões ꝓut sũt
in volũtate: ⁊ sic solus deus cogitationes
cordiũ ⁊ affectiões voluntatuz cognoscere
potest. Dicit̃ eñ in libro de ecclesiasticꝭ do
gmatibus. c. xlviij. Internas anime cogi/
tatiões diabolũ nõ videre certi sumus. Et
iij. Reg. viij. dicit̃ ad dñm. Tu solus nosti
corda filioꝝ hominũ. Cuiꝰ ratio est: qꝛ vo
luntas creature rationalis soli deo subia/
cet: ⁊ ipse solus in eã operari potest: q̃ ẽ p̃n
cipale eius obiectũ vt vltimꝰ finis. Et ideo
ea que sunt in voluntate vel que dependẽt
ex sola voluntate soli deo nota sunt. Mani/
festũ est autẽ ꝙ ex sola voluntate dependz
ꝙ aliquis actu aliquid cognoscat vel cõsi/
deret: quia cũ quis habet habituz scientie
vel species intelligibiles in eo existentes:
vtitur eis cũ vult. De cogitatione vide in

sermone secūdo de tribus partibus peni/
tentie. Secūdo pncipaliter ex diabolica suggestione oritur affectio vel cōcupiscentia: que notat̄ p deosculationē. Pro quo notandū fm Thomā pma 2e.q.xxx. q cōcupiscentia est appetitus boni delectabilis ⁊ sicut philosophus pmo rhetorice ponit quasdam cōcupiscētias naturales ⁊ quasdam non naturales: sic etiam dupliciter est aliquid delectabile. Uno modo: quia est cōueniens nature animalis: sicut cibus potus ⁊ alia huiusmodi: ⁊ talis cōcupiscētia delectabilis dicit̄ naturalis: ⁊ est cōmunis tam hominibus q etiam alijs animalibus: quia vtriusq talis cōcupiscentia conueniens est ⁊ delectabile fm naturam: ⁊ in his etiam omnes homines cōueniūt. Unde ⁊ philosophus in.iij. Ethicorum vocat eas cōmunes ⁊ necessarias: in rhetorica vero vocat eas irrationales. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile: quia conueniens est nature animali fm apprehensionem: sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonū ⁊ cōueniens: ⁊ per cōsequens in ipso delectat̄: ⁊ huiusmodi cōcupiscentia delectabilis dicit̄ non naturalis: ⁊ solet magis dici cupiditas. Et tales cōcupiscentie proprie sunt hominū quorum propriū est excogita/ aliquid vt bonum ⁊ cōueniens: preter id qd natura requirit: ⁊ philosophus in pmo rhetorice dicit has secūdas cōcupiscentias esse cum ratione. Et quia diuersi diuersimode ratiocinant̄: ideo dicunt̄ he cōcupiscentie in.iij. Ethicorum esse proprie ⁊ apposite: scilz supnaturales. Unde illud idem qd appetitur appetitu naturali: potest etiam appeti appetitu animali: cum fuerit apprehensum cum ratione: sicut cibus potus ⁊ similia: que naturalit̄ appetunt̄. Possunt etiā appeti cōcupiscentia non naturali: cum scz in eis aliquid appetit̄ preter id quod natura requirit: scilz nimia superfluitas vel nimia delectatio: ⁊ hoc reputat̄ in vitiū. Unde cōcupiscētia naturalis tm ea cōcupiscit que natura requirit: natura vero paucis minimisq cōtenta est: ⁊ sic est finita. Sed cōcupiscētia nō naturalis appetens supflua tendit in infinitū: sequit̄ enī rationē cui competit in infinitū pcedere: ⁊ fr tertium cū finē ponit in his que appetit. Nam phūs in.j. Politice rationē ponit: quare quedā concupiscentia sit finita: ⁊ quedaz infinita dicens: q semp cōcupiscētia finis est finita: q: finis p se cōcupiscit̄ vt sanitas: vñ maior sanitas magis cōcupiscit̄: ⁊ sic in infinitū. Cōcupiscentia vero eius qd est ad finem nō infinita: sed fm mensurā appetit̄ qua cōuenit fini. Unde qui finē in diuitijs ponūt: habent cōcupiscentiā diuitiarum infinitam: qui aūt diuitias appetūt pp̄ter necessitatē vite: cōcupiscūt diuitias finitas sufficientes ad necessitatē vite: vt dicit ibidē phūs. Et eadē est ratio de cōcupiscētia aliarū rerum quarūcūq. Et hec cōcupiscētia aialis siue nō naturalis pprie loquēdo est in appetitu sensitiuo ⁊ in vi cōcupiscibili que ab ea denominat̄: sic enī vnicuiq potentie aie cōpetit appetere ppriū bonū appetitu naturali qui nō cōsequit̄ apphensionē: sed appetere bonū appetitu aiali qui sequit̄ apprehensionē solum ptinet ad vim appetitiuā. Appetere vero aliqd sub rōne boni delectabilis fm sensum qd pprie est cōcupiscere: ptinet ad vim cōcupiscibilē. Et differūt hec tria: amor: cōcupiscētia ⁊ delectio. Nā ipm delectabile fm sensum inquātū appetitum sibi adaptat quodāmō ⁊ cōformat: causat amorē. Inquātū vero absens attrahit ad seipm: causat cōcupiscentiā. Inquātū deniq psens quietat in seipo: causat delectatōez. Unde cōcupiscētia causat̄ ab amore ⁊ tendit in delectationē. Qr autē hec cōcupiscentia nō naturalis ortū habeat ab amore sic ostēdi potest. Nā amor sui est pncipiū ōis peccati: ⁊ ideo dicit Aug. xiiij. de ciui. dei: q amor sui vsq ad cōtemptū dei facit ciuitatē babylonis. Ad cuius euidentiā sciendū: q ppria ⁊ p se causa peccati accipienda est ex pte cōuersionis ad cōmutabile bonū: ex q quidē pte ōis actus peccati pcedit ex ali inordinato appetitu alicuius tēporalis boni. Qr aūt aliquis appetat inordinate bonum aliqd tēporale: pcedit ex hoc q inordinate seipm amat. Hoc autē est aliquē amare: bonū ei velle. Et sicut amor sui naturalis debitus ⁊ ordinatus velit sibi bonū fm q sibi cōgruit: sic amor sui nō naturalis indebitus ⁊ inordinatus ad dei cōtemptū pducēs: vult sibi bonū nō fm q sibi cōgruit: s fm q affectus corruptus exigit. Et si querit̄: vtrū talis deordinatus motus cōcupiscentie q causat̄ ab inordinato amore sui sit in sensualitate sicut in subiecto. Ad hoc dicendū fm Alexā.h.ij.ti.xv. q sensualitas dupliciter cōsiderari pōt. Uno mō fm se: ⁊ sic nō est subiectū peccati: qr sic est cōis nobis ⁊ brutis. Alio mō in ordinatōe ad rationē.s. inquātū est a rōne suadibilis: ⁊ sic in ea pōt

esse peccatū. Nā ī peccatū inueniri potest in
qlibet potentia cui⁹ act⁹ pōt eē voluntari⁹
τ inordinat⁹ ī q ratio peccati ɔsistit: s̄ act⁹
sensualitatis pōt eē volūtari⁹ inqntū sēsu/
alitas: id ē appetitus sensitiu⁹ natus est a
volūtate moueri et sic ī nobis habet qnd ī
excellentiā p̄ alijs animalib⁹: scʒ φ natus
est obedire rationi: et qntū ad hoc pōt esse
principiū act⁹ volūtarij τ p ɔsequens subie
ctū peccati. Nec obstat φ ī sensualitate p/
seuerat ppetua corruptio qntū ad fomitem
qui nūq̄ tollit̄ totalit̄ ī hac vita: trāsit em̄
peccatū origiale reatu p baptismū τ rema/
net actu. Sed talis corruptio fomitis non
īpedit quin homo rationali volūtate repri
mere possit singulos ī ordiatos motus sen
sualitatis si ɔ̄sentiat: puta diuertēdo cogi/
tationē ad alia: licʒ omēs huiusmodi mot⁹
homo vitare nō pōt propter corruptionem
predictā: sʒ hoc solū sufficit ad rationē peti
volūtarij φ pōt vitare singulos. ¶ Sciēdū
igit̄ φ īordinatio sensualitatis quādoq̄ ē
sine omī culpa scʒ quādo volūtas nō ē cau
sa illi⁹ deordinationis nec cōmittendo nec
omittēdo: nec ātecedēter nec ɔcomittāter.
Quādoq̄ aūt ē culpa venialis materialit̄
in sensualitate: formalit̄ aūt nūq̄ sʒ ī volū
tate. Et hoc ē quādo īsurgit īordinatio in
sēsualitate p negligētiā volūtatis: tūc em̄
īputat̄ volūtati p culpa veniali propt̄ dif
ficultatē refrenādi τ regēdi sensualitatē.
Et sic dicit magister sniaȝ libro scd̄o distin
ctōne. xxiiij. φ si īmota sensualitatis tantū
illecebra peccati teneatur: est veniale ac le
uissimuʒ peccatū. Et qualiter a deo punit̄
vide ī s̄mone scd̄o de trib⁹ ptib⁹ pēitētie.
Quādoq̄ vero īordinatio sensualitatis ī/
putat̄ volūtati p culpa mortali: quādo scʒ
ē cōtra actū prohibitū īsurgēs ex volūtat̄
imperio deliberato. Non igit̄ omīs concu
piscentia simplicit̄ phibet̄ his preceptis:
quia s̄m Alex. an. in tertio: cōcupiscentia
sumi pōt triplicit̄. Uno mō dici pōt appeti/
tus vegetabilis: τ talis ɔcupiscētia p vt ē
in ordinata est a fomite mouēte: id ē a cor/
ruptiōe originalis culpe: τ talis ɔcupiscē/
tia ē in suggestiōe. Alio modo dici pōt ap/
petitus sensibilis: τ hoc p vt ē inordinata
est a sensualitate mouēte cū fomite: τ illa ē
in delectatione. Tertio mō concupiscentia
dici pōt appetitus rationalis: τ sic est a li/
beri arbitrij volūtate q ɔsistit in consensu.
Sic ergo dicēdū φ p se ɔcupiscentia p vt ē
in ɔsensu rationalis volūtatis phibet̄ in
istis preceptis. Concupiscentia vero que ē
in delectatione sensualitatis vel ex sugge
stione phibet̄ simplicit̄ sed tn̄ s̄m quid: qz
nō erat phibendā ne ille cōcupiscētie sint ī
nobis: qz h̄ est nobis īpossibile: sʒ phiben/
tur ne sequamur eas: s̄m illud Eccl. xviij.
Post ɔcupiscētias tuas n̄ eas. Ire aūt idē
ē φ ɔsentire. Cōcupiscētias aūt suggestio/
nis τ delectatiōis nō phibet ppie: sʒ ex p
hibitiōe ɔsensus ostēdunt̄ eē male τ vitā/
de. Sic ḡ nō phibet̄ mot⁹ concupiscētie q
ɔsistit infra limites sēsualitatis: sʒ directe
prohibet̄ cōsensus volūtatis in op⁹ vl̄ dele
ctationē: hec ille. ¶ Hic queri pōt vtrū vo/
luntas moueri potest a passionib⁹ appeti/
tus sensitiui: p̄sertim cū motor supior non
mouet̄ ab inferiori: sic aīa nō mouet̄ a cor
pore: s̄ ecōuerso. Uolūtas aūt q est appeti
tus rōnis cōparatur ad appetitū sensitiuū
sicut motor supior ad inferiorē. Dicit enim
phus in. iij. de aīa φ appetit⁹ rōnis mouet
appetitū sensitiuū sic in corporib⁹ celestib⁹
spera mouet sperā. Nulla etiā potētia pas/
siua mouet̄ nisi a suo obiecto: volūtas aūt
est potētia actiua τ passiua simul inq̄tū est
mouēs mota: sic ī. iij. de aīa phs dic̄ vl̄iter
de vi appetitiua. Sed passio appetitus sen
sitiui non est obiectū volūtatis sed magis
bonū rationis ergo τc̄. Ad hoc dicendum
scd̄m Thomā in prima. 2ᵉ. q. lxxvij. φ pas/
sio appetit⁹ sensitiui non potest directe tra
here voluntatē vel mouere sed hoc potest
indirecte dupliciter. Uno modo scd̄m quā
dam abstractionem: cum enim omnes ani/
me potentie radicentur in vna essentia ani
me: necesse est φ quando vna potentia in/
tenditur in suo actu: altera in suo actu re/
mittatur vel etiam totaliter īpediatur: tuʒ
quia omīs virtus ad plura dispersa fit mi/
nor: vnde econtrario quādo intenditur cir
ca vnum minus potest ad alia dispergi: tū
quia in operibus anime animalibus reqri
tur quedam intentio que dum vehement̄
applicatur ad vnum non potest alteri ve/
hementer attendere: τ scd̄m hunc motum
per quandam distractionem quando mo/
tas appetitus sensitiui fortificat̄ scd̄ʒ quā/
cunq̄ passionem: necesse est φ remittatur
vel totaliter impediatur motus propri⁹ ap
petitus rationalis qui est voluntas. Alio
modo ex parte obiecti voluntatis quod ē
bonum ratione apprehensum. Impeditur
enim iudicium τ apprehensio rationis pro
pter vehementem τ inordinatam apprehē/

sionem imaginationis et iudicium virtutis estimatiue. Manifestum est autē q passionem appetitus sensitiui sequitur imaginationis apprehēsio: et iudicium estimatiue: sicut etiam dispositionem lingue sequitur iudicium gustus. Unde videmus q homines in aliqua passione existentes: non faciliter auertunt imaginationem ab his circa que afficiuntur: et per consequēs iudicium rationis plurimum sequitur passionem appetitus sensitiui. Nam talis passio causat quandam immutationem corporalē ex qua ratio quodammodo ligatur ne libere in actum exeat: sicut etiā somnus vl' ebrietas quadam corporali transmutatione facta ligant vsum rationis. Et q hoc contingat in passionibus ex hoc patet q aliquando cum passiones multum intendūtur: homo totaliter vsum rationis amittit. Multi nanq propter abūdantiam amoris ire tristicie et huiusmodi sunt in insaniam versi. Cum igitur iudiciū rationis sequitur passionem appetitus sensitiui: consequens est vt etiam motus voluntatis qui natus ē sequi rationis iudiciū sequatur etiam passionem appetit⁹ sensitiui. Et hoc est quod dicit apostolus ad Romanos. vij. Uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: et captiuantē me in legem peccati. Et hoc legitur de iudicibus inueteratis dierū malorum: dicente Daniele propheta eiusdem. xiij. Cōcupiscentia subuertit cor tuum. Ad laudē.

De delectationibus corporalibus et spiritualibus bonis et malis et vtrum in sensualitate potest eē peccatum mortale aut in consensu rationis inferioris: et de consensu in delectationē: Sermo III

Non concupisces. Exo. xx. Expediti de cogitatione et affectione que oriuntur ex diabolica suggestione. Jam vidēdū est de tertio qd oritur ex eadē suggestione quod est delectatio. Est autē delectatio fm phūm in vij. et x. Ethic. operatio cōnaturalis nō impedita. Et nō ē solū in appetitu sēsitiuo: de q dic phus in. j. Rhetor. q delectatio ē mot⁹ quidā sensibilis: et tūc cōis ē nobis et brut': sz etiā in appetitu itellectiuo q dicit volūtas qd innuit ps. xxxvj. cū dic. Delectare in dn̄o. Nā ad deū nō pōt extēdi appetitus sensitiuus sed solum intellectiuus. Et hoc innuit philosophus in. x. Ethicoꝝ dicens: q scdm omnem sensum est delectatio similiter autem et scdm intellectum et speculationem. Et sicut primam delectationē cōmunē habem⁹ cū brutis: sic secundā cōmunē habem⁹ cū spiritib⁹ intellectualib⁹. Uerūtamē hoc interest inter delectationē vtriusq appetit⁹: qr delectatio appetit⁹ sensibilis est cū aliqua transmutatiōe corporali: sed delectatio appetitus intellectiui nihil aliud est q̄ simplex motus volūtatis: et sic non est solū in homie sed etiā in deo et angelis. Dicit em̄ phūs in vij. Ethico. q deus vna simplici operatiōe gaudet. Dicit etiam Dyo. in fi. celestis hierar. q angeli nō sunt susceptibiles nostre passibilis delectatiōis sed cōgaudēt deo scdm incorruptionis letitiā. Et iterū dicit ibidē q homines sancti multotiens fiunt in participatiōe delectationū angelicarū. Ex quibus concludit q duo sunt genera delectationū. Quedā em̄ sunt delectationes corporales que sunt fm partē sensitiuā: et has delectationes plurimi nitunt adipisci: quia bōa sensibilia sūt magis et plurib⁹ nota. Et etiā quia homines delectatiōib⁹ indigēt vt medicinis cōtra multiplices dolores et tristicias: et quia plures hoīm ad delectatiōes spūales pertingere nō pn̄t: ideo declināt ad corpales. Quedā vero sūt spūales .i. fm mētē: de qb⁹ dic phs in. x. Ethic. q maxia delectatio ē q ē fm operationē sapiētie. Qd innuit ps. cxviij. dicēs: Q dulcia faucib⁹ meis eloq̄a tua sup mel ori meo. Hic q̄rit pōt vtrum in vtroq genere delectationū q̄dā delectatiōes sūt nāles et q̄dā innaturales: sicut. s. dictū ē fmōe p̄cedēti: q q̄dā sūt ɔcupiscētie nāles et q̄dā nō naturales. Et videtur qr qd ē ɔ naturā ē violentū: sic q lapis ascēdat sursū et ignis deorsū: sz oīe violentū ē ɔtristās: vt dr in. v. Methaph. cū enim delectatio in affectib⁹ aīe p̄portionet q̄eti in corpib⁹: et appetit⁹ corpis naturalis non q̄escat nisi i loco ɔnaturali: seq̄t ex h q appetit⁹ aīalis q ē delectatio nō pōt eē nisi in aliq ɔnaturali. Ad hoc dicendū fm Tho. prima. 2e. q. xxxj. q naturale dicit illd qd est fz naturā vt habet in. ij. Physico. Natura aūt in homie dupliciter sumi pōt. Uno modo p eo qd ɔdiuidit rōni vt ē illd qd ē cōe homī cum alijs animalib⁹: et p̄cipue qd ratiōi nō obedit: et fm h ea q pertinent ad

conſeruationē corporis vel ſm indiuiduū vt
cibus et pot⁹ ⁊ ſilia: vel ſm ſpeciē ſic vſus
venereoꝝ: dicunt̄ homī delectabilia natu/
ralit̄. Alio mō pōt in hoīe ſumi natura ꝓut
intellect⁹: ⁊ rō eſt potiſſime natura homīs:
qꝛ ſm eam hō in ſpē cōſtituit̄: ⁊ ſm hoc na
turales delectatiōes hoīm dici poſſūt que
ſunt in eo qđ cōuenit ei ſm rōnem: ſic delec
tari in ꝯtēplatiōe veritatis ⁊ in actib⁹ vir/
tutū eſt homī naturale. Scđm vtraſq; igit̄
delectatiōes querit aliq̄s eſſe innaturales
ſimpliciter loquēdo ꝫ cōnaturales ſm qđ.
Conuenit enī in aliquo indiuiduo corrūpi
aliqđ principioꝝ naturaliū ſpeciei: ⁊ ſic id
qđ eſt ꝯ naturā ſpeciei: fieri pōt ꝑ accidēs
naturale huic indiuiduo: ſic natura vini ē
ꝙ calefacit: qđ tñ ꝑ accidēs naturalit̄ infri
gidat: vtpote ſi factū fuerit acetoſum. Sic
ḡ cōtingit ꝙ id qđ eſt ꝯ naturā homīs vel
q̄tū ad corpis ꝯſeruationē vel etiā q̄tū ad
rōnē fiat huic homī cōnaturale ꝓpter ali/
quā nature corruptionē in eo exiſtē: q̄ qui/
dē corruptio pōt eſſe vel ex ꝑte corpis vl' ex
egritudine: ſic febricitātib⁹ dulcia vident̄
amara ⁊ ecōuerſo: ſiue ꝓpter malā cōplexi/
onē: ſic aliqui delectant̄ in comeſtione t're
vel carbonū vel aliquoꝝ hmōi. Uel etiā ex
ꝑte aīe: ſicut ꝓpter cōſuetudinē aliqui delec
tant̄ in comedēdo homīes vl' in coitu be/
ſtiarū aut maſculoꝝ aut alioꝝ hmōi: q̄ non
ſunt ſm naturā hūanā. Sūt igit̄ in ꝑte ſen
ſitiua quedā delectatiōes naturales ⁊ q̄dā
non naturales q̄. ſ. ſunt cū ratiōe. Uel ſicut
Damaſ. ⁊ Grego. nicen⁹ dicunt quedā ſunt
corpales ⁊ quedā aīales qđ in idem redit.
Delectamur enī ⁊ in his q̄ naturalit̄ cōcu/
piſcim⁹ ea adipiſcētes: ⁊ in his q̄ ſm rōnē
cōcupiſcim⁹: ⁊ tūc ſortit̄ nomē gaudij. Ꝟn
gaudiū nō attribuim⁹ brutis aīalib⁹: ꝫ ſo/
lū habet locū in delectatiōe q̄ cōſequit̄ ra/
tionē. Solū aūt nomē delectationis attri/
buim⁹ etiā brutis: ⁊ ſic de omīb⁹ de quib⁹
eſt delectatio pōt etiā eſſe gaudiū in hñti/
bus rōnē: q̄uis nō ſp de oīb⁹ ſit gaudiū:
qꝛ q̄nq; quis aliquā delectationē ſentit ſm
corp⁹: de q̄ tñ nō gaudet rōne: ⁊ ſic vt dicit
Auicēna in ſuo li. de aīa. Gaudiū ē quedā
ſpēs delectiōes: ſic leticia: exultatio: iocū/
ditas ſunt effectus delectatiōis. Eſt enī le/
ticia ꝑpoſita a delectatiōe cordis q̄ſi laticia.
Exultatio ṽo dicit̄ a ſignis exteriorib⁹ de/
lectatiōis interioris: inquātū interi⁹ gau/
diū ad exteriora proſilit. Iocūditas aūt ē
a quibuſdā ſpecialib⁹ leticie ſignis vl' effe/
ctibus: nec eiſdē nomībus vtimur niſi ī na
turis rōnalib⁹. Sed ad cepta redeamus. B
Generalit̄ ḡ notandū ꝙ oīa que cōcupiſci/
mus ſm naturā: poſſum⁹ etiā cū delectati/
one rōnis cōcupiſcere: ꝫ nō ecōuerſo. Et qꝛ
ſicut dictū eſt delectatio in affectib⁹ aīe ꝓ/
portionat̄ quieti in corpib⁹ naturalib⁹: id
ſicut due quietes ſunt ꝯrie: vtpote q̄ ſunt ī
cōtrarijs termīs. ſ. quies q̄ eſt ſurſum ei q̄
eſt deorſum: vt dicit̄ in. v. phicoꝝ: ſic ⁊ in
affectib⁹ aīe cōtingit eē duas delectatiōes
contrarias vna q̄rit q̄ ſurſum ſunt ⁊ alia q̄
deorſum. Unde oīs delectatio in ħ eſt vni/
formis: ꝙ eſt quies: quedā in aliquo bono
⁊ ſm hoc pōt dici regula quedā vel mēſura
moralis boni vl' mali. Pro quo nota: ꝙ vt
dicit phus in. x. Ethic. quidā phi poſuerūt
oēs delectatiōes eſſe malas. Cui⁹ rō fuiſſe
videt̄: qꝛ ſuā intentōez referebāt ad ſolas
delectatiōes ſenſibiles ⁊ corpales q̄ ſūt ma
gis manifeſte: nā ⁊ in ceteris intelligibilia
a ſenſibilib⁹ antiqui phi non diſtinguebāt
nec intellectū a ſenſu: vt dicit̄ in. iij. de aīa.
Delectatiōes aūt corpales arbitrabant̄ di
cendas oēs eē malas: vt ſic homīes q̄ ꝓni
ſunt ad delectatiōes īmoderatas: ſe retra/
hentes a delectatiōibus: ꝑueniant ad me/
diū virtutis. Sed hec eſtimatio nō fuit cō/
ueniens: eo ꝙ nullus ſine aliqua ſenſibili
⁊ corpali delectatiōe viuere poſſit. Ecōtra
ṽo ſicut poſuerūt aliqui Stoycoꝝ: omnes
delectatiōes eſſe bonas: ſic Epicuri poſue/
rūt delectationē ſm ſe eſſe bonā: ⁊ ꝑ conſe/
quēs oēs delectiōes eſſe bonas. Qui ex ħ
decepti vident̄: ꝙ non diſtinguebāt int̄ id
qđ eſt bonū ſimplicit̄: ⁊ id qđ eſt bonū quo
ad hunc. Simplicit̄ enī bonū eſt qđ ſm ſe
bonū eſt. Cōtingit aūt qđ nō ſm ſe bonum
eſt huic eſſe bonū dupliciter. Uno mō: qꝛ ē
ei cōueniens ſm diſpoſitionē in q̄ nūc eſt:
que tñ nō eſt naturalis: ſicut leproſo bonū
eſt aliq̄ venenoſa q̄nq; comedere q̄ nō ſunt
ſimpliciter cōuenientia cōplexioni hūane.
Alio mō: qꝛ id qđ eſt nō cōueniēs: eſtimat̄
vt cōueniēs: ⁊ qꝛ delectatio ē quies appeti/
tus in bono ſi ſit ſimplicit̄ bonū in q̄ qui/
eſcit appetitus: erit ſimplicit̄ delectio ⁊ ſim
plicit̄ bona. Si aūt nō ſit bonū ſimpliciter
ſed quo ad hūc: tūc nec delectatio eſt ſim/
pliciter: ſed huic nō eſt bona ſimplicit̄ ſed
bona ſm quid vel apparēs bona. His igit̄
erroribus omiſſis dicendū eſt: ꝙ ex quo vt
dictum eſt: delectatio eſt quies appetitiue
virtutis ī aliq̄ bono amato: illa delectatio

est bona in qua requiescit appetitus superior vel inferior ẜm ꝙ cõuenit ratiõi: τ ecõtra mala est cũ huiusmodi quies discordat a ratione τ diuina lege. Nã bonitas τ malicia moralis principalit̃ ĩ appetitu supiori id est volũtate cõsistit q̃ vtrũ bona vel mala sit ex fine cognoscit̃. Hoc autẽ tenet̃ pro fine in quo volũtas quiescit: quies aũt volũtatis τ cuiuslibet appetit⁹ in bono est delectatio: τ ideo ẜm delectationẽ volũtatis humane ꝑcipue iudicat̃ homo bonus vel malus. Est enĩ bonus τ virtuosus q̃ gaudet in opibus virtutũ: malus aũt qui gaudet in opibus malis. Uerũtamẽ delectationes appetitus sensitiui nõ sunt regula moralis bonitatis vel malicie: qꝛ cibi τ potus et similia cõmuniter delectabiles sunt bonis τ malis ẜm appetitũ sensitiuũ: sed volũtas bonorũ in eis delectat̃ ẜm cõuenientiã rationis quã nõ curat volũtas maloꝝ.

Secũdo queri põt: vtrum in sensualitate possit esse peccatũ mortale: ꝑsertim cũ act⁹ ex obiecto cognoscit̃. sed circa obiecta sensualitatis ꝯtingit peccare mortaliter: sicut circa delectabilia carnis: vñ mortale peccatũ virtuti contrariat̃: sed virtus esse põt in sensualitate: quia dicit phũs in .iij. Ethic. ꝙ tẽperantia τ fortitudo sunt virtutes irrationabiliũ partiũ. Ad hoc dicendũ: ꝙ ĩ sensualitate quidẽ põt esse peccatũ veniale sed nõ mortale. Cuius ratio est: qꝛ illud qđ facit homo sine deliberatiõe rõnis nõ ꝑfecte facit: qꝛ nihil opat̃ ibi id qđ est in homine ꝑncipale: τ sic nõ est ꝑfecte actus humanus: τ ꝑ ꝯsequẽs non põt esse ꝑfecte actus virtutis vel peccati: sed est aliqd impfectũ in genere horũ: τ iõ talis mot⁹ sensualitatis rationẽ ꝑueniens est peccatũ veniale tanꝙ quoddã impfectũ in genere peccati: peccatũ autẽ mortale nõ põt esse in sensualitate sed solũ in ratione: quia licz actus sensualitatis concurrere põt ad peccatũ mortale: tamẽ actus peccati mortalis nõ habz ꝙ sit peccatũ mortale ex eo ꝙ est sensualitatis: ꝫ ex eo qđ est rõnis cui⁹ est eligere τ in finem ordinare. Nimirũ cum τ oĩe peccatũ etiã veniale sit formaliter in rõne vel volũtate: qđ patet: qꝛ ratio quã sequit̃ volũtas duplicem actũ habet: vnũ ẜm se in compatiõe ad ꝓpriũ obiectũ: inquãtum scz errat a cognitione veri: qđ illi reputat̃ in peccatuz: quãdo habet ignorantiã vel errorem circa id qđ scire debet τ potest. Alium ꝟo actũ habet: qꝛ ipã est directiua aliaꝝ viriũ. Cũ igit̃ act⁹ inordinatos inferiorũ viriũ post aliqualẽ ꝑceptionẽ nõ coarcet vel etiã imperat: tũc etiã imputat̃ ei in peccatũ. Nec obstat ꝙ volũtas est subiectũ peccati: dicẽte Aug. in Iii. retractationũ: ꝙ volũtas ẽ qua peccat̃ τ recte viuit̃: qꝛ motus voluntatis dici potest rõnalis τ actus rõnis dici põt volũtari⁹: qꝛ volũtas quodãmõ inuet τ ꝑcedit rõnem τ rõ quodãmõ voluntatẽ: τ ẜm hꝰ peccatũ inuenit̃ ĩ rõne: vel ꝓut est defect⁹ eius volũtarius: vel ꝓut actus rõnis est ꝓpriũ principiũ actus volũtatis. Uñ ẜm ẜm Alleñ. li. ij. ti. vij. peccatũ tam spũale ꝙ carnale põt esse in rõne sine hoc ꝙ oriat̃ ex sensualitate. Hinc dicit Aug⁹. xiiij. de ciui. dei: ꝙ qui oĩa aĩe mala putãt ex corpe accidisse sunt in errore: põt enim homo eligere actũ gule τ luxurie non incitatus aliqua passione: ꝗuis frequẽter peccata carnalia oriant̃ ex sensualitate. Supior: etiã portio rõnis potest sine inferiori peccare tam mortaliter ꝙ venialiter: tam peccato carnali ꝙ spũali: τ sumit̃ hec ratio ꝓut comprehẽdit intellectũ τ volũtatẽ: hec ille post Richardum. Quartũ autez quod oritur ex diabolica suggestione est cõsensus in peccatũ: qui sequit̃ delectationẽ. Iste autẽ consensus esse potest vel in delectationem peccati mortalis: vel in actũ peccati mortalis. Uel etiã fieri põt ẜm inferiorẽ partẽ rõnis: vel etiã ẜm supiorẽ partẽ. Uñ in ꝓgressu peccati compat Aug. xij. de ciui. dei. c. xij. sensualitatẽ serpenti: inferiorẽ rationẽ mulieri τ supiorem rationẽ viro: que compatio ꝓprie locuz habet in peccatis que oriunt̃ ex passione sicut cẽter peccata carnis. Ad cui⁹ euidentiã queri põt: vtrũ in inferiori pte rõnis põt esse peccatũ mortale sine consensu supioris ptis: ꝑsertim cũ cõsensus in delectationẽ peccati mortalis ad inferiorẽ ptẽ rõnis ptineat: vt dicit Aug⁹. xij. de trinitate: qui tñ ꝯsensus ẜm veriorẽ τ solẽniorẽ opinionẽ doctorũ est mortale peccatũ. Ad hoc dicendũ ẜm Bonauen. ꝙ peccatũ mortale dicit deordinationẽ a deo q̃ est cũ cõtemptu τ ꝯsensu. Talis aũt deordinatio ẽ ꝑ auersionẽ τ hꝰ est ptis supioris: nã cui⁹ est cõuerti: eius etiam est auerti. Cõsentire ꝟo est eius cui⁹ ẽ iudicare τ regere: hoc autẽ est ptis supioris: τ ideo nõ põt aliqđ esse peccatũ mortale ĩ nobis qđ pti supiori non imputet̃ τ in q̃ ipã non deordinet̃. Põt tñ inferior portio rõnis siue mulier sine viro comedere: id est delectari: τ hoc patet in ꝓ

gressu temptatiōis ⁊ delectatiōis carnalis
cum incipit a sensualitate: tūc enī sensuali/
tas primo delectatˀ in apprehēsione delecta
bilis: ⁊ hoc ex subreptiōe: ⁊ est peccatū ve/
niale: deinde prima ps rōnis inferior: q̄ scȝ
motus interiores ⁊ affectus habet iudica/
re ⁊ cognoscere: hoc enī nō est potentie sen
sitiue talē delectationē aduertit: ⁊ tūc si sta
tim eam repellit nō cōsentiēdo erit veniale
peccatū: aut nō repellit eā sed retinet: hoc
fieri pōt tripliciter. Primo: qꝛ ei displicet
tam interior delectio q̄ etiā operis cōsum/
matio sed piculū delectatiōis nō aduertit:
nec eā repellit ⁊ tūc nō peccat mortalr: gra
uius tñ peccat q̄ si statim viriliˀ repulisset.
Aut etiā piculū aduertit nec tñ illā delecta
tionē aduertit ſ reuolui sinit in hmōi cogi/
tatiōibꝰ: et tūc ſm multos doctores peccat
mortaliˀ: qꝛ licȝ ibi nō sit cōsensus expssus
est tamē interptatiuus: ⁊ licȝ comedit sola
mulier ſm Bonauē. peccatū tamē illud im
putatˀ viro: id est supiori rōni: qꝛ cum eā cō
pescere teneˀ nō cōpescuit: vnō q̄uis qui/
dam negant in illa cōpescendi negligentia
esse peccatū mortale quātūcūqꝫ q̄s aduer/
tit piculum: tamē via tutior est tenenda: et
si cui hoc cōtingit sanū est cōsiliū q̄ de ipo
tanq̄ de mortali peniteat. Et hoc intelligē
dum est de delectatiōe que cōsurgit ex dele
ctatione carnalis opis: qꝛ talis cogitatio
magis inficit ⁊ incitat ad libidinē. Illa vo
cōplacentia vel delectatio q̄diu ratio supe
rior in eam nō cōsentit expsse vel interpta/
tiue iudicatˀ esse peccatū inferioris portio/
nis ſm se: ⁊ est pctm̄ veniale: ⁊ tūc sola mu/
lier comedit sine cōsensu viri. Nā qđ dicit
Augꝰ. xij. de ciui. dei. c. xij. q̄ si sola mulier
id est inferior portio comedat de re illicita
totus hō damnatˀ: hoc intelligiˀ qñ mulier
comedit cū ꝯsensu viri interptiue. Secūdo
placet quidē ei delectatio sed displicet pec/
cati ꝯsummatio: ⁊ tūc est ibidē ꝯsensus se/
miplenꝰ: eo q̄ cōsentit in delectationē pec/
cati ⁊ nō in opus. Pōt etiā in sola delecta
tione cōsensus esse plenarius saltē inferio/
ris ptis rōnis. Utrū autē talis cōsensus in
delectationē peccati mortalis sit peccatum
mortale diuerse sunt opiniones. Dicit enī
Richardus: q̄ si volūtas tādiu moreˀ in
complacentia cogitate delectatiōis deordi
nate: q̄ eque deordineˀ ac si statim cōsen/
sisset in actu: tunc etiā portio superior con/
sit interptatiue: qꝛ tanta negligentia tunc
equiualet expsso cōsensui. Dicūt etiā Bo/
nauē. ⁊ Alex. angli. q̄ cōsensus in delecta/
tionē alicuiꝰ actus q̄ ex genere suo est mor
tale peccatū cōstituit etiā mortale peccatū:
quidā vo dicūt talē cōsensum esse peccatū
veniale. Quorꝫ opiniones Tho. cōcorda/
re volēs in pma 2ᵉ. q. lxxiiij. dicit inˀ alia:
q̄ aliquis de fornicatione cogitans duobꝰ
modis delectari potest. Uno mō de ipa co/
gitatiōe. Delectatio autē de cogitatiōe ipa
sequitˀ inclinationē affectus in ipam cogi/
tationem: ipa autem cogitatio ſm se nō est
peccatū mortale imo quādoqꝫ veniale tm̄:
vt cum quis inutiliˀ cogitat: quādoqꝫ vo
sine peccato oīno vt cum vult de ea p̄dica/
re vel disputare: vel sicut cōtingit in cōfes/
sionibꝰ audiēdis: ī cōsilijs dandis ⁊ siˀibꝰ.
Et ideo p ꝯñs affectio ⁊ delectatio q̄ est de
cogitatiōe fornicatiōis nō ē de genere mor
talis peccati: sed qñqꝫ est veniale: qñqꝫ nul
lū. Uñ nec cōsensus in talē delectationē est
peccatū mortale: ⁊ ſm hoc habet hec opi/
nio veritatē que dicit q̄ cōsensus ī delecta/
tionē est tm̄ veniale: vñ sicut cōsensus ī pec
catū qđ est veniale ex genere ē veniale: sic
etiā cōcludi potest q̄ cōsensus in delecta/
tionē que est de ipa vana cogitatiōe forni/
cationis est peccatū veniale. Alio mō dele/
ctari quis pōt de fornicatiōe cogitata vlˀ de
ipo actu fornicatiōis cogitato: que delecta
tio cōtingit ex hoc q̄ affectio cogitātis est
inclinata in talē actū. Unde q̄ aliquis con
sentiat in talē delectationē nihil aliud ē q̄
q̄ ipe cōsentiat in hˀ q̄ affectꝰ suus sit in for
nicationē inclinatus. Nullus enī delectatˀ
nisi in hoc qđ est cōforme eius appetitui: q̄
autē aliquis eligit ex deliberatiōe q̄ eius
affectus cōformeˀ his que ſm se sunt pec/
cata mortalia est peccatum mortale: ⁊ ideo
talis cōsensus in delectationē peccati mor/
talis est mortale peccatū: ⁊ ſm hoc intelli/
giˀ opinio que dicit q̄ cōsensus in delecta/
tionē est mortale peccatū. Nam delectatio
q̄ habet actū exteriorē p obiecto nō potest
esse absqꝫ cōplacentia exterioris actus ſm
se: etiā si nō statuatˀ implendū pter phi/
bitionē alicuiꝰ supioris: ⁊ ideo si talis actꝰ
est inordinatus vlˀ mortalis erit p ꝯsequēs
⁊ delectatio de eo deliberate cōcepta: sicut
etiam cōsensus in delectationē que pcedit
ex cōplacentia actus homicidij vlˀ alterius
prohibiti cogitati est peccatū mortale: sed
non cōsensus in delectationē que procedit
de complacētia cogitatiōis hmōi actuum.
Et q̄uis ꝯsensus in delectationē cogitati/

nis ad interiorem rationē ptineat: sicut ad ipsam pertinet cogitare inquātum accipitur inordinatū ad aliam actionē: tamē de hoc ipso qd est cogitare vel nō cogitare inquātum consideratur vt actio quedā nō ordinata ad aliam actionē sed exercitata ad ppriā oblectationē: ratio superior habet iudicium et finaliter de delectatione cōsequēte: vnde consensus in delectationē operis ptinet ad superiorē rationē sicut et cōsensus in opus. Preterea ratio inferior auerti potest a rationibus eternis: quia et si nō intendit eis vt fm eas regulans qd est ppriū superioris rationis: tamē intendit eis vt fm eas regulata: et hoc modo se ab eis auertens mortaliter peccare potest. Nam et actus inferiorū virium et etiā exteriorū membrorū esse possunt peccata mortalia: fm q deficit ordinatio rōnis superioris regulātis eos fm rationes eternas. Tertio deniq placet ei nō solum ipa delectatio sed etiā opis cōsummatio: scz si facultas adesset: et talis cōsensus est rōnis superioris et est mortale peccatū cōmestione mulieris et viri simul cōcurrente: et talis dicitur expssus cōsensus superioris rationis: qr tunc mouetur voluntate plenaria. Est ergo peccatū mortale in his generibus peccatorū que sunt ex genere suo mortalia: secus tamē si venialia. Ad laudē dei.

De peccato rationis superioris et volūtate mala puniēda vel bona pmianda: et de peccatis ex ignorātia infirmitate et malicia: Ser. IIII

Non cōcupisces et c. Exo. xx. Cū in pcedētibus tactū sit q nō solum volūtas possit esse subiectū peccati dicēte Aug. in li. retractationū: q volūtas est q peccatur et recte viuitur sed etiā q rō pōt esse subiectū peccati eodē Augu. dicēte. xij. de trini. q peccatū est in rōne inferiori et superiori. Ideo ad maiorē

A euidentiā pmo qri pōt: vtrū i superiori rōne possit esse peccatū veniale fm seipam: id est fm q inspicit rōnes eternas vel fm q ē directiua inferiorū viriū: id est fm q psentit i actū peccati. Ad cuius qstiōis elucidationē no. q rō duplicē hz actū. Vnū fm se in cōparatione ad ppriū obiectū qd ē cogscere aliqd verū. Aliū aūt fm q est aliarū viriū directiua. Et vtroq mō cōtingit esse pctm in rōne: vel in cognitiōe veri errando: vel inordinatos actus inferiorū viriū imperādo seu post deliberationē siue pceptionē tales actus nō cohercēdo. Queritur q vtrū talia peccata inquātū cōcernunt superiorē rōnem possunt esse venialia. Ad hoc dicendū fm Tho. pma 2e. q. lxxiiij. q vt Aug. dic. xij. de trini. Ratio superior inheret rōnibus eternis cōspiciēdis aut cōsulēdis. Cōspiciēdis quidem fm q eorū veritas speculatur: cōsulēdis aūt fm q p rōnes eternas de alijs iudicat et ordinat: ad qd ptinet q deliberādo p rationes eternas psentit in aliquē actū inferiorū viriū: vel ab eo dissentit. Aliter ergo fertur in obiectū ppriū et aliter in obiecta viriū inferiorū. Nā circa ppriū obiectū habet duos actus. s. simplicē intuitū et deliberationē: fm q etiam de pprio obiecto cōsulit rōnes eternas. Scdm q simplicē intuitū hēre pōt aliquē inordinatū motū circa diuina: puta cū qs patitur subitū motū infidelitatis. Quis aūt infidelitas fm genus suū ē mortale peccatū: tamē subitus infidelitatis motus est veniale peccatū: qr pctm mortale nō est nisi sit ꝯ legē dei: sed tales motus in lege nō phibentur vt dictū est: vñ pōt aliqd eorū q ad fidē ptinent occurrere subito rōni sub quadā alia rōne anteq eterna ratio: id est lex dei sup hoc consulatur vel consuli possit: puta cū qs resurrectiōz mortuorū subito apphendit impossibilē fm naturā et sil apprehendendo renititur anteq tpus habeat deliberādi: q h est nobis traditū vt credendū fm legē diuinā. Et hoc mō circa ppriū obiectū etiā si sit pctm mortale ex genere pōt rō superior peccare venialiter in subitis motibus pter impfectiōez subiti actus. Verūtā si post hāc deliberatōz motus infidelitatis maneat: tūc erit pctm mortale. q fit deliberatū psensum. In obiecta vo viriū inferiorū nō fertur nisi inqtū de eis psulit rōnes eternas: et sic nō fertur in ea nisi p modū deliberatiōis: deliberatus aūt cōsensus i his q ex genere suo sunt mortalia ē pctm mortale: et ideo rō superior semp mortaliter peccat si actus inferiorū viriū in qs cōsentit sunt peccata mortalia: qr tūc se auertit a rōnibus eternis qd i superiori rōne fieri nō pōt nisi cū peccato mortali. Si tā actus in qs psentit sūt peccata venialia: tunc nō cōtrariatur rōnibus eternis: qr nō est cū auersiōe a fine vltio h est pter eas ac p pñs tūc n peccat mortalr s venialr: nā tūc solus psensus deliberatus in pctm ē mortalis: qn pctm illud in qd psentit legi diuine cōtrariatur. Secūdo queri pōt: vtrum sola

volūtas circa delicta sit puniēda: p̄sertim cū in his duob⁹ p̄ceptis deus solā volūtatē peccādi ꝓhibet ⁊ ꝑm iura volūtas ꝓ facto reputat̄. Hinc etiā seruus sciēs volūtatē dñi sui q̄ p̄cipit nō cōcupisces ⁊ nō faciēs eā vapulabit plagis multis. Ad hoc dicēdū ꝑm Johēm cald. in suis additiōib⁹. Nā si querit̄: vtrū puniēda sit in foro penitētiali: tūc sola cogitatio sine ꝯsensu nō punit̄: q꞉ ꝑ illā nec meremur nec demeremur: cuꝫ p̄mi mot⁹ nō sint in nr̄a potestate: ⁊ beat⁹ q̄ allidet paruulos suos ad petrā: id ē p̄mos mot⁹ suos ad xp̄m q̄ est exemplar oīm virtutū ⁊ ꝑfecte mortificatiōis: vt legit̄ ⁊ notat̄. j. q. iiij. §. ecōtra. Et sic intelligit̄ de pe. dist. j. c. cogitatio: et. c. cogitatiōis. Si vo ꝓcedit talis cogitatio ad aliqualē delectationē leuē nec ꝯsentiēdo: tūc pōt dici veniale pctm̄. Si tn̄ ꝓcedit ad cōsensū tūc ē mortale: vt de pe. di. j. c. nunq̄d. et. c. si ꝓpterea. tn̄ est locus penitētie quo ad vtrāq꞉ ecclīā scꝫ militantē ⁊ triūphantē: vt patꝫ ibidē. c. si agim⁹. et. c. quē penitet. Si ꝑinde q̄rit̄ de pena in foro cōtentioso vel iudiciali: tūc si volūtas stetit in finib⁹ ꝯsensus: ita q̄ ad nullū actū exteriorē ꝓcessit: non meret̄ penā ab homīe: vt dictis. c. cogitatiōis: ⁊ cogitatio. Fallit tn̄ ꝑm doctores ī atrocibus: vt in heresi: hoc enī est crimē qd̄ de se actū exteriorē nō respicit sed ip̄a mala credulitas ip̄m ꝑficit quo ad vtrūq꞉ forū. Idē dicunt in crimīe lese maiestatis ⁊ in simonia: id est in ꝓhibitis: q꞉ simoniaca: vt extra de simo. c. fi. Cōmunit̄ enī tenēt doctores qd̄ ibi habet̄. Hanc tn̄ puto veritatē: q̄ iudex hm̄ōi cogitationē non punit nisi sit peccatū qd̄ solo cōsensu sine actu exteriori ꝑficiatur: vt dictū est de heresi. Jus tn̄ interdū punit talē cogitationē exquo est pctm̄ mortale. Impedit enī ne aū penitētiā celebret ī susceptis ordinibus. Nā si volūtas ꝓcedit ad actū exteriorē sed actus nō ꝑficit̄: tūc si stetit ꝑ eū qui voluit actū ꝑficere: nō punit̄ tanq̄ ꝓ cōmisso illo delicto ad qd̄ volūtas fuit: puta de illo q̄ falsauit monetā ⁊ nō cōpleuerat adhuc falsare: iuste penitudinis penā euadit: vt. ff. de fal. l. qui falsam: ⁊ notat̄ extra de foro cōpe. c. si diligēti: sed nihilominus puniri debet ꝓ actu illo exteriori: ⁊ sic intelligit̄ de homi. c. ꝓ hūani. lib. vj. Si vo ꝑ eū nō stetit: tūc si subfuit impedimentū iuris: ꝑm quosdā nō puniet̄ pena q̄ debet̄ ꝓ illo cōsummato delicto: vt. ff. de furtis. l. inter oēs. et. §. penul. q̄ lex loquit̄ de furante librū de cōsensu dñi quē datur⁹ fuisset q̄ nō dicit̄ furari: hoc enī casu nō debet puniri pena furti: vt no. xxij. q. ij. c. is autē. in vlti. glo. ⁊ hec opinio benigna est. Uerius tn̄ videt̄ q̄ impedimentū iuris nō obstet: exquo ꝓcessit ad actū exteriorē ⁊ fecit dolose qd̄ potuit quātū in ip̄o fuit: ꝑ. c. nup. et. c. a nobis. de bigamis. Nā si sb̄fuit impedimentū facti: tūc extraordinarie puniri debet: mitius tn̄ q̄ si fecisset: qd̄ est benignū. Tenet̄ tn̄ cōiter q̄ in hoc casu puniri debet ac si fecisset dictis. c. nup. et. c. a nobis. Ciuiliter aūt agi ꝓ illo delicto nō posset ac si cōsumatū esset: nisi cū delictū defacili posset ī exemplū trahi. Si tn̄ querit̄ de pena imposita a iure cōi sine homis misterio ꝓ illo delicto: tūc illā nō currit nisi delictū fuerit ꝯsummatū: vel nisi aliud in iure sit exp̄ssum: vt de elec. c. ꝑpetue. lib. vj. Deniq꞉ si act⁹ ꝑficit̄ tūc planū esse q̄ talis volūtas punit̄: nisi ī casib⁹ q̄b⁹ iure ꝑmittente post ꝑpetratū delictū penitēs euadit penā: quorū aliquos collige ex notatis de elec. q̄ sic̄ in vlti glo. Hoc tn̄ nō est ꝑ̄te de hac materia: sic̄ nec illd̄ qd̄ quidā addūt: scꝫ qn̄ delictū cōmittit̄ sine cogitatiōe vel volūtate vel qn̄ pena imponit̄ certis casib⁹ ei q̄ nō deliquit. De his ꝑ Archid. in. j. §. si ergo. xvij. q. j. Tertio queri potest: vtruꝫ ergo volūtas bn̄faciēdi debeat haberi pro facto: p̄sertim cū scriptū sit q̄ deus in iudicio reddet vnicuiq꞉ ꝑm opera sua: vnd̄ nec bona volūtas malū opus rectificare pōt: quin potius hō iudicari debeat ꝑm demeritū criminosi opis q̄ ꝑm affectū bone volūtatis: vt patet ī eo qui furat̄ a diuite vt cōferat egenti. Ad hoc dicendū ꝑm Frāciscū de zab. q̄ ꝑm doctores in. c. cōstitut̄. extra de eo q̄ mit. in pos. Si loq̄mur de naturali volūtatis opatiōe: tūc in illa nō ꝯsistit meritū vel demeritū: sicut in p̄mis motib⁹ qui nō sunt sub nr̄a potestate: vt de pe. dist. j. c. cogitatiōis. Si vo loquimur de opatione volūtaria: tūc quo ad ecclesiā triūphantē: si voluntas est cum plena intentione reputat̄ pro facto tam in p̄teritū q̄ etiam in presens ⁊ futurū: vnde si volūtatem habeo ꝑfectissimā q̄ voluissem iuisse in p̄teritū ad sanctū sepulchrum vel intrasse religionē: ⁊ inuenio adhuc volūtatem ꝑfectissimaꝫ eadem ꝑficiendi si facultas adesset: tunc habeo meritū: quia deus p̄miat potius volūtatem q̄ opus. Hinc dicit Tho. p̄ma 2ᵉ. q. xx. q̄ si desit possibilitas volūtate existēte

B

pfecta:ita q operaref si posset: tūc defect⁹ pfectiōis q̄ est ex actu exteriori: ē simplicit̄ inuoluntariuz:inuoluntariū autē sicut nō meref penā vł pmiū in operādo bonū aut malū:ita nō tollit aliq̄d de premio vł de pe na:si quis inuolūtare deficiat simplicit̄ ad faciendū bonū vł malū. Uerūtamē p actū adiunctū pōt fieri volūtas melior i bonis sicut etiā peior in malis: ⁊ hoc tripliciter. Primo scdm numeꝝ:cū eni aliq̄s vult ali quid facere sine bono vł malo sed tūc qui dem nō facit:postea vero vult ⁊ facit tunc actus volūtatis duplicaf ⁊ sic fit duplex bonū vł malū. Secūdo q̄tū ad extēsionez vt cū vn⁹ facere vult aliq̄d sine bono vł ma lo ⁊ ppter impedimentū aliqđ desistit:ali⁹ aūt cōtinuat motā volūtatis q̄usq ope pfi ciat:tūc scdi volūtas est diuturnior in bo no vł malo ⁊ scdm h̄ melior ē vł peior. Ter tio deniq̄ fm intēsionē:sūt eni quidā act⁹ exteriores q̄ inq̄tū sūt delectabiles vł pe nosi nati sunt intēdere volūtatē vł remitte re:ɔstat aūt q q̄nto volūtas ītēsius in bo nū vel malū tēdit tāto melior est vel peior. Preterea cum omnis inclinatio vł motus in h̄ pficiaf q cōsequit̄ finē vł attigit t̄mi nū:ideo nūq̄ ē pfecta volūtas nisi sit talis q̄ opertunitate data operef. Si ḡ volūtas nō est in intētiōe plena:tūc habef p nō exi stenti vt dicto.c.cōstitutis:vbi sup illō:li cet voluntatē prestādi habuit:dic glo. Nō tā studiosam sine cū effectu q: p eū stetit:⁊ lxxxvj.di.c.nō sat̄ est bene velle. Et ibidē in glo. Quo ad eccl'iam X̄o militantē si ad nullū actū extrinsecū volūtas pcessit:tunc nihil pdest vt di.c.ɔstitut⁹: si saltē p eū ste tit:simılıt̄ si ppter īpotentiā q̄ surgit ex fa cto volentis. Nā si stetit ex facto eius cui⁹ nō interest:tūc etiā nō habef p facto: sed cō tra īpedientē cōpetit actio ad interesse: q̄ si n̄ e't soluēdo habef volūtas p facto q̄ ad eui tandā penā: si aūt īpotētia surgit ex facto alteri⁹ cuius interest tūc habef p facto vt extra de eo q̄ mit.in pos.c.cū sicut: ⁊ dicto c.cōstitutis:in glo. Et idē si stetit p iudicē vł aduersariū. Si deniq̄ stetit ex casu for tuito tunc volūtas nō habef pro facto nisi quo ād euitandā penā:vt extra de pigno. c.significante:vbi plane de hoc. Si autem pcessit ad actū perfectā tūc nō est q̄stio de voluntate sꝫ de actu. Quarto pinde que ri pōt vtrū ille qui peccat ex certa malicia grauius peccet q̄ ille qui peccat ex passiōe psertim cū peccare ex malicia ē peccare ex electione mali:sed qui peccat ex passiōe si militer eligit malū:insup ⁊ prim⁹ impellit̄ ad peccandū cuius ē fortior īpulsio q pas sionis:sed q̄to q̄s habet maius impellens ad peccandū tāto min⁹ peccare videf. Ad hoc dicēdū fm Tho.pma.2e.q.lxxvij.⁊.lx xviij.inter alia:q hō sicut ⁊ q̄libet alia res naturalit̄ hꝫ appetitum boni: ⁊ ideo q ad malū appetitus ei⁹ declinet ɔtingit ex cor ruptiōe aliqua seu inordinatiōe in aliquo principioꝝ hominis:sic enim in actiōibus rerū naturalium peccatū inuenif. Princi pia igitur humanoꝝ actuū sunt intellect⁹ ⁊ appetitus tam rationalis qui dicitur vo lūtas q̄ sensitiuus. Peccatū igitur in hu manis actibus quandoq̄ contingit ex de fectu intellectus: vt cū quis per ignoranti am peccat:est enī ignorātia priuatio scien tie pficiētis rationē q̄ phibet actū pcti in q̄tū dirigit act⁹ hūanos:nō tñ q̄libet igno rantia peccātis ē cā peccati:sed illa tñ q̄ p hibet scientiā phibentē actū peccati:nam si voluntas esset sic disposita q nō phibe retur ab actu patricidij etiā si patrē agno sceret:tunc ignorantia patris non est cau sa peccati:nec talis peccat propf ignoranti am sed peccat ignorans scdꝫ phm.iij.Ethi coꝝ. Quandoq̄ vero ɔtingit peccatū in humanis actibus ex defectu appetitus sē sitiui:sicut cū quis ex passione peccat. Est enī passio quidā vehemēs motus appetit⁹ sensitiui quā nos infirmitatē anime nomi nare possumus:quia Tullius in.iiij.li.de Tusculanis q̄stiōib⁹:passiōes aīe:egritudi nes vocat egritudīes āt alio nomīe īfirmi tates dicunt̄. Infirmitas autē in anima di ci potest ad similitudinez corporis:dicitur eni corpus infirmū quando debilitaf vł ī peditur in executiōe ppriē operatiōis p ali quā inordinationē ptiū eius:ita q humo res ⁊ mēbra hominis non subduntur vir tuti regitiue ⁊ motiue corporis. Sic īfirmi tas anime dicif cuꝫ impedif anima ppter inordinationē ptiū eius ab operatione p pria:vt cū vires anime nō subdunf ordini rationis:nā ratio vis est regitiua ptiū ani me:cū igit̄ vis cōcupiscibilis ⁊ irascibilis extra ordinē ratiōis aliqua passione affici tur:⁊ p hoc impedimentuꝫ modo predicto p̄staf debite actioni hominis:dicif ē pec catū ex infirmitate:vñ ⁊ phus.j.Ethicē.cō parat incōtinentē paralitico: cui⁹ ptes mo uenf in ɔtrariū ei⁹ qđ ip̄e disponit. Quāq̄ etiā ɔtingit pctm̄ in humanis actib⁹ ex de

fectu voluntatis qui est inordinatio ipsius Est autē voluntas inordinata quando minus bonū magis amat: et q magis amat bonum corporale q̄ spūale: tpale q̄ eternale: terrenū q̄ celeste. Manifestū est enī q qs eligit pati detrimentū in bono minus amato ad h q patiatur bono magis amato: sicut mēbri abscisionē vt cōseruet vitā. Et eodem modo p inordiatā volūtatē qs sciēter vult aliqd spūale qd est malū simpliciter vt potiatur bono tēporali quod est apparēs bonū et talis dicitur ex certa malicia vel ex industria peccare quasi scienter malum eligens. Et potest intelligi de malicia habituali: sz q malus habitus a pho nominatur malitia sicut bonus habitus nominatur virtus: et fm hoc dicitur aliqs ex malicia peccare q peccat ex inclinatiōe habitus. Pōt etiā itelligi malicia actualis: sic ipsa mali electio malicia nominatur: et sic dicitur aliqs ex malicia peccare inq̄tum ex electione mali peccat. Dicendū est igitur q omne peccatū est volūtarium: et ideo aliqd intātū diminuit pctm inq̄tū diminuit volūtariū et qd totaliter tollit volūtariū etiā totaliter excusat a pctō. Qd sane itelligitur: s. s. totaliter tollit volūtarium tā directe q̄ idirecte. Nā qddā pōt eē voluntariū scdm se: sicut qn volūtas directe fertur in ipm. Potest etiā quoddā voluntariū esse fm suā causā: vt qn voluntas fertur in causam et nō in effectū: vt patet i eo qui voluntarie inebriatur: vnde ex h imputatur ei tanq̄ volūtariū qd p ebrietatē cōmittit. Quātum igitur ad ignorantiā dicēdum q ignorantia q nō est causa peccati sz concomitanter se habet ad peccatū: nec minuit pctm nec auget. Illa vero ignorantia q totaliter volūtariū tollit ēt totaliter excusat a peccato eo q voluntariū tollit tā scdm se q̄ fm suam causā: vt est ignorātia inuincibilis vel etiā ignorātia eius qd qs scire nō tenebatur. Sola igitur illa ignorātia peccatum minuere pōt que est causa peccati et tamē a peccato totaliter nō excusat: sicut cū ignorātia que est causa peccati nō est directe volūtaria sed indirecte siue p accidēs: puta cum aliqs nō vult laborare in studio: ex quo sequitur cū esse ignorantē: vel cū qs vult bibere vinū imoderate ex quo sequitur eū inebriari et discretiōe carere: et talis ignorātia diminuit voluntariū: et p cōseqūes peccatū. Contingit tn̄ aliqn̄ q talis ignorantia directe et p se est voluntaria: sicut cū quis sponte nescit aliquid vt liberius peccet fm illō psal. xxxv. Noluit itelligere vt bn̄ ageret. Et talis ignorantia videtur augere voluntariū et peccatū: ex intētione nanq̄ volūtatis ad peccandū puenit q aliqs vult subire ignorantie damnū pter peccandi libertatē. Quātū vero ad passionē dicendum q passio qnq̄ tanta est q totaliter aufert vsū rōnis: vt patet in his qui pter amorē vel irā insaniūt: et tūc si talis passio fuit a pncipio volūtaria imputatur actus ad peccatum: quia volūtarius est in sua cā sicut etiā de ebrietate dictū est: si vero causa nō fuit voluntaria sed naturalis vel accidētalis: vt cū aliqs ex egritudine vel aliq cā incidit talē passionē q totaliter aufert vsū rōnis: tūc actus omnino redderetur inuolūtarius: et p ɔseq̄ns totaliter excusatur a peccato. Quādoq̄ vero passio nō est tanta q totaliter intercipiat vsū rōnis: et tūc ratio passionē excludere pōt ad alias cogitatiōes diuertēdo: vel saltē impedire ne suū cōsequatur effectū: qr mēbra nō applicantur opi nisi p consensū rōnis et ideo talis passio nō totaliter excusat a peccato sed diminuit et qnq̄ auget. Pro q nota q appetitus sensitiuus habere se pōt ad liberum ar. antecedenter vel q trahit vel iclinat rationē et volūtatē et sic diminuit peccatum inq̄tū minuit volūtariū p passiōis impetū vel etiā ɔnter fm q motus superiorum viriū si sunt vehementes redūdant in iferiores. Nō em pōt volūtas intense moueri in aliqd qn excitetur aliq passio in appetitu sensitiuo: et talis passio nō minuit peccatum nec volūtariū sed magis auget: vel potius est signū magnitudinis eius: inq̄tū scz demonstrat intētionē volūtatis ad actum peccati. Et fm h ē verum q q̄to qs maiori libidīe vel cōcupiscētia peccat tāto magis peccat. Quātū denique ad tertiū dicē. q grauius qs peccat ex certa malicia q̄ ex passiōe vel ignorātia triplici rōne. Primo qr cū in volūtate peccatū pncipaliter consistat: q̄nto motus peccati magis pprius est voluntati tāto peccatū grauius est ceteris paribus. Cū igitur ex certa malicia peccatur: tūc peccati motus ē magis pprius voluntati q ex seipsa in malum mouetur. Alia vero peccata habēt q̄ndā cām extrinsecā scz ignorantiā saltē aliqualē vel passionē impellentē. Secūdo qr cū habitus quo quis ex malicia peccat est qualitas permanens: et ideo peccans ex malicia tenacius peccatis inheret ac in eis de cōmuni lege diuti⁹ pseuerat et cū maiori cōtēptu peccata pficit. Tertio qr peccās ex certa mali-

eta male dispositus est quantum ad ipm finem q est principium in operabilibus: et sic eius defectus est periculosior. Nam ex malicia peccans secundum se eligit malum: ita quod electio in ipso est principium peccati. Alij vero quamuis peccent eligentes non tamen ex electione: quia electio non est in eis primum peccati principium. Ad laudem.

Utrum peccatum vel virtus ex euentu sequenti augmentatur: et de concupiscentijs tribus in speciali: et utrum liceat petere prelaturas et precipue religiosis: Sermo V

Non concupisces:

vt supra Exo. xx. In fine de tribus concupiscentijs in particulari prosequi statuentes prius gratia eorum que dicta sunt in sermone precedenti queri potest incidentaliter: vtrum euentus sequens aliquid addat ad bonitatem vel maliciam actus. Et videtur quod sic primo quantum ad bonitatem: nam bona que faciunt auditores sunt effectus quidam consequentes ex predicatione doctoris: que bona redundare videntur in meritum predicatoris: vt patet per illud quod legitur Phil. iiij. Fratres mei charissimi et desiderantissimi gaudium meum et corona mea. Similiter quantum ad maliciam patet Exo. xxj. vbi dicitur: quod si bos fuerit cornupeta ab heri et nudiustertius et contestati fuerint dominum eius: nec recluserit eum dominus occideritque virum aut mulierem: et bos lapidibus obruetur et dominum eius occident: non autem occideretur si bos hominem non occidisset: etiam si reclusus non fuisset. Ad hoc dicendum secundum Tho. prima. 2e. q. xx. quod euentus qui sequitur actum si fuerit precogitatus et intentus tunc manifestum est quod addit ad bonitatem vel maliciam actus. Cum enim aliquis cogitans quod ex opere suo multa mala sequi possunt: nec propter hoc dimittit sed magis ad hunc finem facit: vel si propterea non facit tamen periculum inde possibile secuturum prouidens nihilominus perficit: ex hoc apparet quod eius voluntas est multum inordinata et malorum inde sequentium efficitur particeps: sicque sequens euentus addit super maliciam actus. Si vero sequens euentus non fuit precogitatus: tunc si per se sequitur ex tali actu et vt in pluribus bonus vel malus euentus: secundum hoc euentus sequens addit ad bonitatem vel maliciam actus. Uel si per accidens et vt in paucioribus ex tali actu sequitur euentus bonus vel malus: tunc sequens euentus non addit ad maliciam vel bonitatem actus: quia non datur iudicium de aliqua re secundum id quod est per accidens sed solum secundum id quod est per se. Et hec intelliguntur sane de malicia simpliciter et de bonitate secundum quid: quia ad hoc quod aliquid sit malum sufficit vnus singularis defectus vt vel actus vel intentio. Uerumtamen quia ad hoc quod aliquid sit simpliciter bonum: non sufficit vnum singulare bonum: sed requiritur integritas bonitatis: ideo cum voluntas est bona tam ex proprio obiecto quam ex fine: tunc tantummodo contingit etiam exteriorem actum esse bonum: vt cum quis salubria predicans eo principaliter fine predicat vt fructum in salutem animarum faciat: tunc si est in statu gratie fructus inde sequens addit ad bonitatem actus simpliciter et non secundum quid: et ideo predicationis effectus tunc demum redundat in premium predicatoris si fuerit in statu gratie: si predicauerit salubria: si salus animarum fuerit principaliter intenta: non bonum honestum per elationem et vanam gloriam: non bonum delectabile per carnis concupiscentiam: non bonum vtile per concupiscentiam oculorum. Sed iam queritur inter predicatores et pastores si quis fidelis inueniatur. Si forte mentitus sit ille qui dixit: omnes que sua sunt querunt non que iesu christi. Denique sequens euentus non facit actum malum qui erat bonus: nec actum bonum qui erat malus: puta si quis pauperi dat elemosynam qua ille abutitur ad peccatum: non deperit ei fructus qui dedit elemosynam si saltem bona fide dedit. Similiter si quis illatam iniuriam patienter ferat: non propter hoc excusatur inferens sicut nec iudas excusatur nec iudei propter impreciabilem fructum passionis dominice: sic nec tiranni propter fructum martyrij in penis illatis. Deinde queri potest de tribus concupiscentijs vtrum conuenienter ponantur esse cause omnium peccatorum. j. Iohis. ij. vbi dicitur. Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis: aut concupiscentia oculorum: aut superbia vite: presertim cum sicut inducitur aliquis ad peccandum ex inordinata concupiscentia boni que causatur ex inordinato amore sui: sic etiam inducitur ad peccandum ex inordinata fuga mali que causatur ex inordinato odio alicuius mali: vnde sicut vnumquodque naturalem habet consonantiam vel aptitudinem ad id quod sibi conuenit que est amor naturalis: sic ad id quod est ei repugnans et corruptiuum habet naturalem dissonantiam que est odium naturale: hinc est quod sicut aliquid apprehenditur vt bonum quod non est vere bonum: et per consequens inordinate petitur: sic etiam aliquid apprehenditur vt malum quod non est vere malum: et per

cõis inordiate fugit̃: ex q̃b⁹ videt̃ ꝙ dicta
triplex concupiscẽtia nõ est cã oim malorũ.
Ad hoc dicẽdũ ſꝫ Tho. pma. 2e. q. lxxvij.
ꝙ inordinatus amor sui includẽs in se ap-
petitũ inordinatũ boni est cã ois peti: dicẽ-
te Augus. xiiij. de ciui. dei: ꝙ amor sui vsqꝫ
ad ɔtẽptũ dei facit ciuitatẽ Babylonis: nõ
est: qr ꝑpria ⁊ p se cã peti est accipiẽda ex p-
te conuersiõis ad cõmutabile bonũ: ex q̃ qui-
dẽ pte ois actus peti ꝓcedit ex aliq̃ inordi-
nato appetitu alicuius boni tpalis: ꝙ aũt
aliq̃s iordinate appetat aliqd bonũ tpale:
ꝓcedit ex h̃ ꝙ inordiate seipm amat: vnus-
q̃sqꝫ eni appetit bonum ei quẽ amat: vnde
manifestũ ẽ ꝙ inordinat⁹ appetit⁹ boni ex
inordiato amore sui ꝓcedẽs est cã ois peti
etiã qd ɔtingit ex fuga mali: qr fuga mali
causat̃ ex appetitu boni ⁊ oẽ odiũ ex amo-
re causat̃. Nimirũ cũ dicat Aug. xiiij. de ci-
uita. dei ꝙ oẽs affectiões causant̃ ex amo-
re: ⁊ ideo nõ põit̃ fuga mali q̃ vẽit ex odio
esse cã pctõr: sꝫ solũ passiões inclinãtes ad
bonũ tanq̃ cause eoꝝ q̃ faciũt inordiate fu-
gã mali: vnde ⁊ si pl'es appetitũ alicui⁹ bo-
ni spernere videant̃ ꝑpter fugã alicui⁹ ma-
li sic etiã bestie abstinẽt a delectabilib⁹: vt
Aug⁹. introducit in li. lxxxiij. q̃stionũ: tñ
h̃ nõ faciũt nisi ꝑpt̃ maiorẽ amorẽ cui odiũ
tale corñdet: diligũt eni magis corp⁹ cui
p̃cauẽt a v̄berib⁹. Sic hõ magis se diligit
q̃ amicũ ⁊ ꝑpt̃ h̃ ꝙ se diligit amicũ odio hꝫ
si sibi ɔtrariat̃. Inordinat⁹ igit̃ appetitus
boni est cã omis peti. Bonũ aũt dupliciter
ẽ obiectũ sensibilis appetitus in q̃ sũt ani-
me passiões q̃ sunt cã peti. Uno mõ absolu-
te ſm ꝙ est obiectũ ɔcupiscibilis. Cõcupi-
scentia vero duplex est: vna naturalis q̃ est
eoꝝ q̃b⁹ natura corpis sustentat̃: vl' ad cõ-
seruationẽ indiuidui sicut cib⁹ pot⁹ ⁊ simi-
lia: vl' q̃tũ ad ɔseruationẽ speciei sicut ĩ ve-
nereis q̃rũ inordiat⁹ appetit⁹ dr ɔcupiscẽ-
tia carnis. Alia est ɔcupiscẽtia aĩalis. s. eo-
rũ q̃ nõ afferũt p sensũ carnis sustẽtatiõem
aut delectationẽ: sꝫ sũt delectabilia ſm ap-
p̃hensionẽ imaginationis aut alicui⁹ hmõi
acceptiõis: sicut sũt pecunia: ornat⁹ vestiũ
⁊ alia hmõi: ⁊ h̃ dr ɔcupiscẽtia oculoꝝ: id ẽ
ipius visiõis q̃ fit p oculos vt referat̃ ad
curiositatẽ ſm ꝙ Aug. expõit. x. ɔfessionũ
aut referat̃ ad cõcupiscẽtiã rerũ q̃ ꝓponũt̃
exterius oculis vt referat̃ ad cupiditatẽ:
ſm ꝙ ab alijs expoĩt̃. Nota tñ ꝙ cõcupi-
scentia oculorũ nõ dicit̃ hic concupiscentia
omniũ rerũ que oculis videri pñt: sed solũ
eaꝝ in quibus non queritur delectatio car-
nis que est scdm tactũ sed solum delectatio
oculi: id est cuiuscunqꝫ apprehensiue virtu-
tis. Cum eni sensus visus excellentior ẽ in-
ter omnes alios sensus ad ⁊ plura se extẽ-
dens: vt dr in. j. Methaph. ideo nomẽ eius
trãsfert̃ ad oẽs alios sensus ac etiã ad oẽs
interiores appħẽsiões vt dic̃ Aug. Secun-
do bonũ est obiectũ sensibilis appetit⁹ sub
ratione ardui ꝓut est obiectũ irascibilis.
Nã in hoc differunt passiões irascibilis a
passionibus cõcupiscibil': qr obiecta passio-
nũ ɔcupiscibil' sũt bonũ ⁊ malũ absolute:
sꝫ obiecta passionũ irascibil' sũt bonũ ⁊ ma-
lũ cũ quadã eleuatiõe vl' arduitate: appeti-
tus aũt iordiatus boni ardui ptinet ad su-
perbiã vite. Nã vt dicit̃ in li. sentẽtiaꝝ ꝓ-
speri. Superbia est amor ꝓprie excellẽtie ⁊
⁊ ẽ in irascibili sic̃ in subiecto: nõ tñ ꝓut ꝓ-
prie sumit̃ ſm ꝙ est quedã passio appetit⁹
sensitiui: nisi arduũ qd ẽ obiectũ supbie so-
lũ eẽt aliqd sensibile in qd possꝫ tẽdere ap-
petit⁹ sensitiu⁹ tũc eni oporteret ꝙ supbia
eẽt in irascibili q̃ ẽ ps appetit⁹ sensitiui. Sꝫ
qr arduũ qd supbia respicit cõiter inuenit̃
tã in rebus spũalib⁹ q̃ sensibilibus: ideo
necesse est dicere ꝙ subiectũ supbie sit ira-
scibil': nõ solũ ꝓprie sũpta ꝓut ẽ ps appeti-
t⁹ sensitiui: h̃ etiaꝫ cõit̃ accepta ꝓut ptinet
etiã ad appetitũ intellectiuũ cui q̃nqꝫ attri-
buit̃ ira sic deo ⁊ angel' irã attribuim⁹: nõ
ſm passionẽ sꝫ ſm iudiciũ iusticie vindicã-
tis. Ex dict' p̃ ptꝫ ꝙ ista tria reduci possũt
oẽs passiões que sũt cã peti. Nã ad duo p̃-
ma reducũt̃ oẽs passiones ɔcupiscibil': ad
tertiũ aũt oẽs passiões irascibilis: qd ideo
nõ diuidit̃ in duo: qr oẽs passiões irascibi-
lis aĩali ɔcupiscẽtie ɔformant̃. Hic igit̃ B
p̃mo in speciali q̃ri põt de ɔcupiscẽtia q̃ di-
cit̃ supbia vite: vtrũ licitũ sit appetere pla-
turas ecclesiasticas vel seculares: preser-
tim cum dicit Augustin⁹ super psalmũ. pri-
mum. Noluit christus regnum terrenum
cũ superbia: qui cathedra pestilentie: ideo
recte dicit̃ quia non fere quisq̃ est qui ca-
reat amore dominandi ⁊ humanã non ap-
petat gloriã. Et Ambrosi. super Lucã lib.
iiij. dicit ꝙ hoc ipso pernitiosior ẽ ambitio
ꝙ blanda est consultatricula dignitatum: ⁊
sepe quos vitia nulla delectant quos nul-
la potuit mouere luxuria: nulla auaricia:
subruere facit ambitio criminosos: habet
enim forensem gratiam: domesticum peri-
culũ: ⁊ vt domiet̃ alijs pri⁹ seruit: curuat̃

obsequio vt honore dicetur: τ dum vult es
se sublimior fit remissior: hec ille. Ad hoc
dicendum scdm Heinricum boyc: extra de
elec. c. qualiter: q triplex ẽ potestas domi-
nandi. Una est tẽporalis que per successio
nem hereditariaʒ acquiritur: τ talis licite
potest appeti tũc saltẽ cũ ad eũ est deuolu-
ta successio: vt extra de voto. c. licʒ: τ li. vj.
de supplẽ. negli. p̃la. c. grãdi. Naturaliter
enĩ qs affectat habere ea q̃ fuerũt parentuʒ
suoꝝ: vt. C. de adminis. tu. l. lex q̃: nõ tñ li-
citũ est appetere añ successionẽ deuolutam
nã de hereditate viuẽtis nõ dʒ qs esse solli
citus: vt. C. d̃ pac. l. vltima. Alia xo domi
nãdi ptãs tp̃alis est q̃ p electionẽ vl' p̃nci-
pis substitutionẽ acquirit': τ hec etiã licite
põt appeti tribus ↄcurrẽtibus: de q̃bus p
Policratio. v. Primo amorẽ ad cõstitẽteʒ
policiã. secũdo de hinc maximorũ penam
operã p̃ncipat': tertio virtutẽ et iusticiam
in vnaquaqʒ policia. Licʒ aũt aliqs se sci-
ens hec habere possit ꝓpter vtilitatem rei
publice licite p̃ncipatũ appetere: nõ tñ ipʒ
dʒ petere. Sed de hoc latius vide in eodeʒ
libro. Tertia potestas dñandi spũalis ẽ cu
rã habẽs aĩarũ τ administrationẽ reꝝ tem
poraliũ: τ illa nec debet peti nec licite põt
appeti. Dicit enĩ Aug'. xix. de ciuit. dei q
locus superior sine quo p̃plus regi nõ põt: et
si vt decet administrat' indecent' tñ appeti
tur: τ habet'. viij. q. j. c. q̃ episcopatum. In
hac enĩ potestate tria sunt attẽdenda. Pri
mũ est celsitudo honoris. Sed ꝓpter h̃ appe
tere p̃lationẽ spiritualẽ p̃suptuosũ ẽ τ dam
nabile. Quales reprobat dñs Matth. xx
iij. dicẽs: Amat p̃mos recubitus in cenis:
τ primas cathedras in synagogis: τ salu-
tationes in foro: τ vocari ab homib' rab-
bi. Secundũ est abundantia τ administra
tio rei tẽporalis: sed propter hoc talem ap-
petere prelationẽ est signũ cupiditatis: vt
extra de preben. c. auaricie. Quẽ appetitũ
dñs reprobat Johis vl. dicẽs Petro. Pa
sce oues meas: quasi diceret: nõ queras te
ipm vl' lanã sed oues meas: vñ ter p̃misit:
simõ: amas me: pasce: quasi diceret: nisi me
dilexeris plus q̃ tuos tua τ teipm: de pa-
scendis ouibus meis te non intromittas.
Sed vt dicit Petr' rauẽñ. in sermone quo
dã. Ambitio ẽ quedã simia charitat'. Cha
ritas enĩ patiens est p eternis: ambitio pa
titur oĩa pro caducis: charitas benigna
est pauperibus: ambitio diuitibus: chari-
tas omnia suffert pro veritate: ambitio p
vanitate: vtraqʒ omnia credit: omnia spe-
rat: sed longe dissimili modo: hec ille. Ter
tium est exercitiũ spũalis operationis. Sʒ
ꝓpter hoc appetere fatuũ est. Nam habere
velle cũ p̃iculo qd̃ haberi p̃t sine p̃iculo fa
tuũ iudicat': hñ aũt opari põt hõ sine peri
culo p̃lationis. Uerũtamẽ op' fm se q̃s-
uis nõ petere tñ appetere licitũ est: nõ autẽ
primat' honoris. Uñ Chrys. sup Matth.
Opus desiderare bonũ est: p̃matũ aũt ho-
noris cõcupiscere vanũ est. Et si obijcit'
illd̃ apli. j. Timo. iij. Qui epatũ desiderat
bonũ op' desiderat. viij. q. j. q̃ epatũ. Ad
h̃ dicendũ fm Greg. in pastorali: q tũc erat
laudabile episcopatũ querere: quãdo p eũ
nõ erat dubiũ quecũqʒ ad grauiora suppli
cia p̃uenire: p̃sertim cũ aliqs incitabat' ad
hoc ex zelo charitatis diuine: al's aũt nemo
sibi assumat honorẽ nisi qui vocat' fuerit
tanq̃ aaron vt dicit' ad Hebreos. v. Sicut
ille qui recte eligit' fm institutionẽ canoni
cã: queadmodũ electus est Aaron diuino
nutu virga illius florente. Unde quadru-
plici signo in virga ostenso vocatus est: q
virga germinauit: floruit: fronduit τ ami
gdala ꝓtulit: vt ptʒ Nume. xvij. q̃ signa
debẽt esse in quolibʒ bono p̃lato. Per vir
gam enĩ intelligit' charitatiua correctio de
linquentiũ. Esa. xj. Egredict' virga de ra-
dice Jesse. i. amor'. Per flores honesta cõ-
uersatõ. Eccl. xxiiij. Flores mei fructus ho
noris τ honestatis. Per folia verbi dei p̃-
dicatio: psal. j. Et foliũ ei' nõ defluet. Per
amigdala infirmorũ cõpassio. j. Thessa. v.
Suscipite infirmos in fide. Utrũ autem
religiosus appetẽs dignitatẽ mortalit' pec
cet: sũt diuerse opiniões: Sed breuit' omis-
sis argumẽtationibus hincinde concludit
Randuñ. q si appetitus religiosoꝝ appetẽ
tium p̃laturã cõcordat cũ appetitu Moy
si de quo habet'. xxxvj. dist. c. si quis vult:
tũc nõ peccat mortaliter scdm Randuneñ.
τ Matth. in clemẽ. in. c. in plerisqʒ: de elec.
Et Hosti. in. c. cũ ad monasteriũ: de elec. di
cit q nõ reprobat' spes quã quis habet vt
oneret' nõ vt honoret'. Et glo. in eodẽ. c. di
cit q reprobat' spes principalis nõ secũda
ria. Archi. tamẽ in. c. p laicos. xvj. q. vij. di
cit idẽ esse de spe secũdaria: qd̃ ꝓcedit in mo
nacho q̃ cũ mundo mortuus sit: omnis ei'
spes debet esse in ↄtẽplatiõe: vt. xvj. q. j. c.
nos autẽ: vbi dicit q p̃laturas nec dʒ am-
bire nec pertinacit' refutare: τ. viij. q. j. c. in
scripturis. Sed in clerico seculari põt glo-

sa pcedere: hec ille. Cõmuniter tamē sentiūt doctores solā spē ambitiosam esse damnabilē: nō vtiqʒ spes pmotiōis vt psit nisi idone⁹ fuerit. Et si querit an electus rite ad p̄laturā cogi debeat: sicut de se factum scribit Aug⁹. xl. dis. c. ante oīa. ꝛ hoc patet in. c. scias. vij. q. j. Dicendū q̄ sic. Sed ad hoc cogendus est vt fiat de nolēte volens: si tamē pseuerauerit in sua volūtate nō est cogēdus: vt. lxxiiij. dist. c. vbi didicistis. c. honoratus. Notat tamē Archidi. de elec. c. si electio. li. vj. ꝛ putat q̄ peccat mortalit̄ qui se putat dignū ad p̄laturā ꝛ illam sibi oblatā non recipit: p dictū. c. in scripturis: saltē cum deest alius idoneus vt ibi colligit. Debet tamē electus vires suas metiri: vt dicit. j. q. j. c. nō est putanda. xlj. dis. c. j. in fi. Unde ad tale opus magna requirit idoneitas. In argumentū dicit Grego. in pastorali: q̄ tantū actionem populi debet actio transcēdere p̄sulis quātum distare solet a grege vita pastoris. Secundo queri potest de cōcupiscētia oculorū: quomō intelligat expositiō p̄cepti hui⁹. Ad hoc dicendū: q̄ tripliciter exponit. Primo: Nō cōcupisces rem pximi tui ex affectu cupiditatis auaricie terrena cōgregādo vl' etiā retinēdo. Quia dic̄ Aug⁹. in li. de li. arbitrio: q̄ cum auaricia alicui dominat: subiectus malis omnib⁹ demonstrat: quia de auaricia mala omnia oriunt: et peccatorū omniū spine pducunt. Nimirū cum dicat Alanus de questione nature: q̄ auaricia est p quā in animis hominū deificat pecunia ꝛ nūmo diuine veneratiōis exhibetur auctoritas: pter qȝ aplus auariciā vocat idolor̄ seruitus. Unō quicūqȝ cupiditatis affectu vel auaricie terrena congregat: ponens in eis finē vltimū: semp mortalit̄ peccat ꝛ s̄m aplm idolatriā ppetrat. Sic q̄ necessitatis tempore quo ex p̄cepto charitatis sua cōmunicare tenet nō cōmunicat: cōuincit hoc fecisse cupiditatis affectu: ꝛ nō solum incidit in mortale peccatū sed etiam in homicidiū: vt patet supra in. v. p̄cepto. Similiter si sic sua supflua retinet q̄ ea caro vel nunq̄ pauperib⁹ cōmunicat mortaliter peccat: sicut fecit diues epulo q̄ micas panis negauit Lazaro: Lu. xvj. Secūdo: Nō cōcupisces illicite tpalia acquirēdo vl' abutēdo. Pro quo nota q̄ ille acqrit illicite tēporalia qui studet ea acquirere p iniq̄tatem vel ad iniquitatē. Per iniquitatē vt p violationē sabbati: p iuramenta vel mendacia: p meretricia vel lenocinia ꝛ similia peccata: talia nāqȝ lucra vocant in euāgelio māmona iniq̄tatis. Acquirunt etiā ad iniquitatē vt ad vanā gloriā superbiā crapulam luxuriā ꝛ similia. Unde modū istū peccandi etiā gentiles philosophi tetigerunt: ostendentes q̄ in vno actu possit esse multiplex deformitas: sicut cū quis furat vt exinde mechet vel pompas exerceat vl' crapulose viuat. Et s̄m hunc intellectū nō solum cōtra istud p̄ceptū faciūt qui iniq̄ aliena cōcupiscūt: sed etiā q̄ sua [illegible] le ꝛ illicite expendūt sicut faciūt p[illegible]: voluptuosi: tesserarij et siīes. M[illegible] tū qui de rebus spūalibus vel ec[illegible] viuunt quor̄ bona pauperū s[illegible] cut magis obligati sunt se e[illegible] temporaliū pter qȝ [illegible] secularib⁹ se immisceā[illegible] esse magis obligati a s[illegible] tio: Non cōcupisces [illegible] rere seu retinere: quia [illegible] ē peccatū mortale. Et sic [illegible] obligant ad restitutionē vt d[illegible] in vij. p̄cepto. Tertio deniqȝ q̄ri[illegible] on cupiscentia carnis in qua primatū tenet cōcupiscentia venereor̄: q̄ uap̄ropter exp̄mit p illud p̄ceptū: Nō cōcupisces vxorem pximi tui: quot modis. s. exponit. Et dicendū q̄ tribus modis. Primo pprie: Non cōcupisces vxorē pximi tui: id est nō admittas voluntatē violandi alterius vxorē seu etiā quācūqȝ mulierē extra vxorem tuam. Si q̄ deus solā voluntatē hui⁹ peccati phibet: o quāto rigore sue iusticie facto voluntatē implētes puniet: ꝛ illos potissime qui pulchras ꝛ gratiosas vxores habētes animas suas sordidis cōcupiscentijs aliarū maculant. Nō tamē phibet christus Matth. v. dicens: Qui viderit mulierē ad cōcupiscēdum eā: ita q̄ cōcupiscētia transeat in affectum cordis ꝛ cōsensum rōnis: iam mechatus est eam in corde suo. Sicut inueniunt infinite psone vtriusqȝ sexus ac etat⁹: que statim psonas dissimiles aspicientes: fedis cogitationibus ꝛ delectatiōibus agitant: ac in voraginē cōsensus deijciunt: vt dicat Beatus q̄ tenebit ꝛ allidet paruulos suos ad petrā: id est p̄mos motos ad christum. Secūdo cōmuniter: Nō cōcupisces: id est non formabis tibi imagines de corpore alterius: cogitando q̄ amabilis ꝛ acceptabilis sit in abusu fedarum oblectationum. Hoc enī cōquerit dn̄s Ezechiel. xv. dicēs:

Fecisti tibi imagines masculinas 7 forni/cata es in eis. In hoc multi coniugati pec/cant: etiam tempore cõcubitus: imaginẽ ac p̄sentiam magis amatoꝝ sibi depingentes vt maiorẽ delectionẽ cõcipiant. Alij etiam q̄uis nec ꝯcupiscere nec cõcupisci querãt: tamẽ imagitiõibus turpiũ cogitationũ diẽ festum agunt siue fuerint persone religiose siue ecclesiastice siue seculares. Tertio pas/siue: Non cõcupisces: id est cõcupisci non desideres a quacũq3 p̄sona nisi a conthora/li. Contra qđ p̄ceptum faciunt plurimi ad hoc se lauantes depingentes ornãtes col/locutiões allectiuas ingeminãtes: specta/cula choreas 7 silia frequẽtantes vt amen/tur 7 cõcupiscanť: vel saltem efficaciter ta/le venenũ ꝓpinant si saltem esset qui bibe/re vellet. Quod a nobis auertat Jesus q̄ sine fine viuit 7 regnat: Amen.

Preceptorij legis diuine Aureũ specu/lũ: venerandi patris Heinrici Herp: super decalogo ꝓ instructione p̄dicatorũ: cõfes/sorũ: aliorũq3 christifideliũ: sub forma ser/monũ compilatũ: In vrbe Basilea p Johã/nem Froben de Hãmelburg artis impsso/rie studiosũ exaratũ: finit feliciter. Anno nonagesimosexto supra Millesimo quater q3 centesimum.

Sum fris ludouici de Valle.

230
230
que
231
231
231
ia.

232
232
232
232
mo-

